image
not
available

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
15 - F
9

1811 f 5

BIBLIOTECA

OPVS CATECHISTICVM, SIVE DE SVMMA DOCTRINÆ CHRISTIANÆ,

D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS IESV, PRÆCLARIS DIVINÆ SCRIPTVRÆ TESTIMONIIS, sanctorúmq; Patrum sententiis sedulò illustratū opera D. PETRI BVSÆI Nouiomagi, eiusdem Societatis IESV Theologi,
nunc verò primùm accessione noua locupletatum atque restitutum.

EDITIO VLTIMA.

De huius operis ac vniuersæ doctrinæ quę in illo tractatur distributione, folium abhinc decimumquintum cum sequenti indicabit.

Cum duplici INDICE, *vno quidem Scripturarum explicatarum, altero verò rerum & sententiarum, ad calcem adiectis.*

PARISIIS,
Apud Thomam Brumennium, in clauso Brunello sub signo Oliuæ.
M. D. LXXXV.
Cum priuilegio Regis.

Pertinet ad Biblio[illegible]

II. AD TIMOTHEVM III.

OMNIS scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendū, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendū in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus:

B. AVGVSTINVS TRACTA. II. IN EPIST. B. IOAN.

OMNIA quæ leguntur in scripturis sanctis ad instructionem & salutem nostram, intentè oportet audire: maximè tamen memoriæ cōmendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimum, quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circumuenire non cessant.

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHÆVM.

QVOTIES Hæretici canonicas proferūt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbū est veritatis. Sed nos illis credere nō debem', nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodū per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis.

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS *prophanas omnium Hæreseon nouationes.*

N...SSE est profectò omnibus Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitiprobare student, vt sanctę sanctorū Patrū fidei inhæreāt, adglutinentur, ...tur: prophanas verò prophanorū nouitates detestentur, horrescant, in...ersequantur.

ITEM.

[illegible] ...mpora & loca dispensatos, quisquis in sensu dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, nō homi...mnit, sed Deum.

...VGVSTINVS LIB. II. CONTRA IVLIANVM *Pelagianum in epilogo.*

...ucerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud illos iu...liquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos nec vos noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

Questo libro è stato dato alla libraria di S. Fran.co trasteuere in Roma con conditione che non esca di detto Conuento essendo Guardiano il R.do P.re fra Luiggi di Roma nel p.o anno del Pontificato di Papa Paolo quinto ad istanza di ... di M.r Pietro Spagnolo Confirma ... Crequart

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO *Herbipolensi, & Orientalis Franciæ Duci, Patrono benignissimo, Petrus Canisius in Christo Jesu S. P. D.*

INTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas maiorem in modum iam olim effulsit (Pręsul amplissime) duo Theodosij, senior & iunior, vti vulgò dicuntur, singularem laudem in primis promeruerunt. Ego verò de priore tantùm dicam, quem Augustinus, Orosius, Diaconus meritò celebrant, & cui poëta Claudianus ob lætissimum rerum successum haud temerè accinit:

O nimiùm dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Hic ipse multis quidem argumentis prodidit, se vnà cum coniunge valde religiosum esse, & benè merendi de Ecclesia studio & amore cumprimis exarsit. Imperiũ eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissentiones gliscentésque sectas populares animi passim distrahebãtur, doctis interim acerrimè inter se concertantibus, vt si fieri posset, *in errorem*, aut certe quidem in dubi*tationem etiam in*ducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ organum, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat virus, suásque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel maximè diuexabãt. Quid hic ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissimã Ecclesiæ faciem spectans, præsertim cũ publicæ pacis & Ecclesiasticæ vnitatis, sicut optimum principem patrémque patriæ decebat, studio & amore incredibili teneretur, sed qui ad ista funesta doctorum dissidia cõponenda nullum satis idoneum remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constãtinopolitanum, & ab eo sciscitatur, quid facto sit opus ad cõcordiam scissæ Ecclesiæ restituendam, priusquàm grauiores ordinum fierent distractiones, motúsque magis exitiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempubl. effunderentur. Ecclesiam enim fidei vnitate cõseruari atque stabiliri, discordia verò religionis lacerari atque subuerti rectissime iudicauit. Nectarius verò cùm nõ haberet quod ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberandum, ac interim Agelium, licet Nouatianorum Episcopum, consulit, vt eius sententiam audiat, priusquàm redeat ad imperatorem. Agelius tunc forte Sisinnium lectorem habebat, hominem non mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophiæ cognitione probe versatum, qui prætereà iudicio & rerum agendarum dexteritate polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc modum disseruit: Concordiam Christianæ religionis frustrà sperari, quandiu libertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita &

relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solùm hac disputandi libertate non tolli, sed augeri, grauioresque inde lites ac pugnas irreconciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreses & opiniones nouæ magis magisque corroborentur: aliam igitur ineundæ concordiæ, quæ solida esset, viam ineundá esse, nimirùm vt præsentes controuersiæ ex veterum Patrum, qui Ecclesiæ calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via cõtentiosis præcluderetur, nè quisque pro sui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & suum illi sensum, prout causæ commodum putaret, affingeret, suámque sententiam iudicio Patrum simúlque Ecclesiæ publico anteferret. Vnde Imperatorē rectè facturum, si præcipuos sectarum magistros interrogãdos curaret, velintne veterum Ecclesiæ doctorum iudicio stare, qui ante natam modò contentionem & diuisionem cum gloria floruissent, nullique præsenti vel parti, vel sectæ vnquàm fuissent addicti: ac propterea vt minimè suspectos controuersiæ nunc doctrinæ censores & arbitros iure agnoscendos ac recipiẽdos esse. Quòd si hos arbitros admittere detrectarent, postulandum ab illis videri, disertis vt verbis pronunciarent, sibi damnari Patrum auctoritatē. At si rursus hanc damnationis legem ferre nolēt, ex hac sola tergiuersatione nòn obscurè constare, quantum fidei mererentur noui de fide disputatores, vt poterã arrogantes, vt sese tot tantisque probatis Patribus vel æquare, vel anteponere non erubescerent, & idcircò nulla illos venia dignos, sed pro falsis doctoribus veræque Ecclesiæ pestibus iure habendos atque profligandos esse. Catholicorum verò munus manere proprium, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum scriptis consentaneam esse probarent, & suam religionẽ illorum testimoniis bona fide prolatis defenderent ac illustrarent. Quid multis? Placuit hæc sententia Nectario, qui statim ad Theodosium Cæsarem regressus, consilium Sisinnij aperit, suáque authoritate confirmat. Cæsar verò, vt erat pru[illegible] Princeps, Lectoris consiliũ diligenter expendit, & hanc ineundæ concordiæ rationem approbat, reque ipsa probandum censet, quod Sisinnius proposuisset. Itaque sectarum principes ad disputandum armati & instructi conuocantur, ac præter expectationem omnem à Cęsare interrogantur, quo in precio magistros Ecclesiarum habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuisionis tempora extitissent, an eosdem recipere & approbare deliberatum haberent. Hic primum illi modestiá præ se ferre, & de Patribus honorifice loqui, quasi præceptores illos agnoscerent, séque illorum discipulos faterentur. Theodosius iterum sciscitatur, sitne illis constitutum, Patrum testimonia eo habere loco: vt per illa cum de aliis Christianæ doctrinæ partibus, tũ de subortis nuper controuersiis iudicetur, omnéque iudicium terminetur. Hic illi hærent suspensi, aliis aliud obtendentibus, & eiusdem etiam sectæ sociis inter se mutuò altercantibus, quid quantúmque scriptis & authoritati veterum esset largiendum. Quidam Cæsaris institutum probare, sed plures veterum sententias defugere visi sunt, facile subodorati periculum de causa cadendi, si ex antiquorum Patrum iudicio præsentes ipsorum controuersiæ dirimerentur. Vbi nouæ discordiarum flammæ mox eruperunt, vt si anteà vnquam, nunc potissimum sectæ inter se dissectæ viderentur, non dissimiles quidem priscis illis gigantibus, ac aliis Babylonicæ turris stolidis ædificatoribus, quorũ & linguæ diuisæ, & conatus frustrari, & impẽsæ omnes absumptę hoc vnum effecerunt, & optatus ædificij progressus in pudendum prorsus exitum commutaretur. Igitur non male cessit Theodosio, quòd in Sisinnij consilio acquieuerit, eóque facto memorandum toti posteritati reliquit exemplum,

plum vt quod anteà Tertullianus docuerat, nunc re ipsa probatum esse cernamus. Tractans enim ille Pauli sententiam, Hæreticum hominem post vnam aut alteram correptionem deuita, seriò admonet, ne Catholici cum hæreticis de sacris literis disputaturi in arenam descendant, sed potius vt ad maiorum traditionem prouocent, & ex illa germanam Scripturæ intelligentiam, omnémque de propositis fidei quæstionibus veritatem petant atque confirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

VISVM est autem hanc repetere narrationem, quam Cassiodorus in historia, (vti vocant) tripartita recenset, eámque magni esse momēti, & nostro tum seculo, tum instituto quadrare quiuis facile animaduertat. Rogant multi atque mirantur, qua de causa tot colloquia, disputationes & conatus qui ad controuersias in religione componendas nostra ætate partim in Germania, partim in Gallia instituti fuerunt, adeò male infeliciterque successerint, vt maiores etiam in religione distractiones ac turbæ consecutæ videantur. Nimirum à dicto Sisinnij consilio discessum est, & pietas abfuit Theodosiana, qua nouis doctoribus veteres cum authoritate opponerentur. Hoc nisi fiat, tot hæresum monstra quot nunc passim in Europa nata cernimus, facile & summa cum Ecclesiæ pernicie grassari pergent, semperque impedient, quo minus ad amabilem Ecclesiæ concordiam tandem redeatur. Ac interim prorsus verendum est, ne post longas contentiones funestus exitus æque Germanos ac Græcos opprimat & perdat, vt nostrates è schismaticis vel Mahumetanos, vel atheos euasisse vel sero doleamus. Deinde hanc veterem narrationem libuit inserere, vt nostri seculi stultitia, immo impietas rectius perspiciatur, quando infimæ sortis ac plane crassi rudésque homines de Patribus vt prorsus indigne sentiunt, ita scurriliter quoque loquuntur, illorúmque dicta & facta petulanter arrodunt, sæpe & vanæ superstitionis & execrandæ idololatriæ sine vllo pudore condemnant. De Patribus dico, quorum eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina sapientiáque tot modis effulsit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Christianam Ecclesiam tot seculis corroborante. Hi electa diuinis Spiritus organa Christi fidem nō ore tantum professi sunt, sed & sanctissima vita, multísque sæpe miraculis nec rarò sanguine profuso testati sunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & sacros eorum labores religionis ergo susceptos & exantlatos satis efferre posse videatur. Quibus tanto maior fides authoritásque debetur, quo magis in vnum eundémque sensum conspirant, quóque consonantius de Christianę doctrinæ partibus testificantur, vt quasi cor vnum & anima vna, immo & spiritus vnus in illis inesse, nobísque loqui videatur. Atque hoc illorum consensu, tanquàm certo inhabitantis spiritus indicio, deprædhēdimus, non solum in Apostolis, sed etiam in Apostolicis doctoribus sanctísque Patribus hanc præclaram Christi promissionem impleri. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Quocircà non temere ad hoc referri potest, quod Regum ille sapientissimus Salomon docet, ne quis terminos antiquos à patribus positos transgrediatur, quódque monet Ecclesiasticus, vt sapiētibus presbyteris, eorumque doctrinę nos adiungamus, qui disciplinam à patribus traditam acceperunt, vel sicut Paulus loquitur, qui depositum bona fide custodiunt. Vnde vox Basilio Magno digna, & à vere Catholicis omnibus vsurpanda extat: ἀλλ' ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν. hoc est, Quæ à sanctis Patribus edocti sumus,

ea interrogantibus nos annunciamus. Tum Athanasius Ecclesiæ fortissimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hæreticorum artes & fraudes omnes elidantur, hisce verbis ostendit: Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ, ὅτι οὐκ ἐστὶ ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνησαν. Hoc, inquit, solummodò respondere ad talia, & dicere sufficit, quod ista non sunt Catholicæ Ecclesiæ, neque ista Patres nostri senserunt. Et sane cum his Ecclesiæ magistris non sapere, omnino est desipere. Extra hunc saltare chorum, vt ita dicam, est primas insaniæ partes arripere. Ab his Ecclesiæ columnis auelli, est regiam veritatis viam deserere. Sine his Christi oculis & Ecclesiæ luminibus, in diuino illo Scripturarum prato versari, est perinde ac in tenebris dominicum agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piscari. Damnatos ab his errores amplecti, est cum Ecclesiæ ludibrio hæreticorum deliria confirmare. Horum denique sensum & consensum negligere, diuino est repugnare oraculo, quod credentibus omnibus per Prophetam intonat: Hæc dicit Dominus: State super vias vestras, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

QVÆ omnia idcirco mihi præfanda duxi, Antistes illustriss. præsens vt opus, quod è collectis grauissimorum Patrum sententiis constat, maiore in precio ab æquis censoribus habeatur, ruæque in primis Celsitudini sit commendatius. Prodit enim nunc iterum noster Catechismus, nec solum nitidius, sed etiam animosius prodit, quandoquidē inter medios velut satellites, immo duces & coryphæos probè stipatus incedit, vt minus publicū conspectum vereatur, & corā minacibus aduersariis se perstare posse cōfidat. Adest enim illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suóque gladio, quod est verbum Dei, hunc quanuis exilem partū munire dignatur. Adsunt & generosi Christi regis æterni milites, qui suis quasi armis nouū hospitem circuncingunt, ornant, muniunt atque defendunt. Quare si anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm solus ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, vt idem maiore nunc fauore & applausu multorum excipiatur, tot præsertim patronorum, qui sunt omni exceptione maiores, suffragiis atque sententiis vndique corroboratus. Hos Christianæ doctrinę testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiam librúmque nostrum & contēnat ac negligat licet, quandoquidē in eadem cùm illis naui manemus, ac tātisper manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infesti procellosique huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandem securi perueniamus.

VBI de præsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante XXVI. annos edi voluit sua authoritate, ne quidem nomen tunc meum supprimente, minus vt inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniā hoc nostrum seculum, vt nullum fere aliud contentionum flammis pascitur, multique ad calumniādum præcipites nulla fere minus, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit, quin aliqui Catechistico labore nostro offenderētur, & hanc qualēcunque Christianę doctrinæ summā arroderent ac insectarētur. Cuiuscemodi Ecclesię hostibus rāro maior insectandi libido creuit, quo minus inuidi homines ferre poterūt, opus hoc summi Principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, passim circunferri, in scholarum vsum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in ma-

ximis gymnasiis celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoque Philippo, aliisque magistratibus Catholicis ita probari, hunc vt Catechismum præ cæteris studiosè cõplecterentur, ac eundem suis populis tum ad docẽdum, tum ad discẽdum publicè traderent, serióque cõmendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, ne honori nominíque diuino quicquam subtraham, quum soli bonorũ omnium fonti lætum rerũ successum ascribi, & ad illius gloriã syncerè cuncta referri debeat, nulla vt vnquàm eius dicti surrepat obliuio, Non nobis Domine, nõ nobis, sed nomini tuo da Gloriã. At ego rem multis hodie notam cõmemoro, & de veritate constare cupio posteritati, vt rectius omnes de aduersariis iudicẽt, qui nescio quo spiritu ducti, aut potius æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguũ Catholicę doctrinæ testimonium, compendium, præsidium in Germania superesse. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullũ hodie Catechismum æquè ac nostrum tam petulanter appetere, tam rabiosè cõuellere, támque atrociter damnare voluerunt. Postea verò cum de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magísque innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diu celauerã, me inscio adscripserunt, ídque ante annos decem publice testatum volui, cùm opus idem recognitum Coloniensi Senatui nũcuparem. Accessit deinde Petrus Busæus Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterum monumentis probè versatus, qui amicorum hortatu, & ob publicam vtilitatẽ, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrúmque consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quæque ad libri marginem breuiter fuerant adscripta, & his etiam plura vndequaque collegit, ex ipsísque fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cũ ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, vt quiuis sine negocio depræhendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere, quantumuis infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multísque aliis pergratus accidit, eámque commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta bonáque fide notata, nec omnibus obuia veterum testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacræ capita tum intelligenda, tum in scholis templísque tractanda & explicanda vti expeditissimè possint. Ex quo factum est, vt Typographus Coloniensis prioris editionis exemplaria breui distraxerit, vtque Veneti hoc opus sibi recudendum putàrint, quod Romæ & alibi non modò cõmendari, sed etiam à multis passim desiderari certò intelligebant. Intereà dum Colonię noua editio apparatur, huc præsertim Geruino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquàm studiosus est, bonam nostri operam nauarunt, vt opus idem recognosceretur, in eóque multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinem reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsum excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, lõge commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto, dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententiis collectum, ac nũc etiam restitutum, tuæ imprimis sapientię & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupiê approbari.

Cæterum si de suscepti operis Catechistici argumento aliquid addendum est,mihi sanè persuadeo, sapientes veræque pietatis amantes omnes boni cõsulturos,immò & sponte sua probaturos esse,quod nos in hoc Catechisticę doctrinæ genere ac labore,quicquid alij sentiãt, multum sępe olei operęque ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis,quam summo Deo gratam maximorum hominum exemplo consentaneam,Catholicæ Ecclesiæ salutarẽ,Christianæ iuuentuti necessariam, & nostræ demum professioni congruentem esse certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodammodo suscepit atque sustinuit, quũ præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel cõfirmauit? Excusent aliis suas occupationes,ad sublimiores ac maiori quæstui seruientes Ecclesiæ functiones adspirent: vtile autem & æquè laboriosum hoc ministerium iudicent,callidèque subterfugiant, ne cum pueris quodammodo repuerascere velle videantur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquam familiarem exhibere,hos ad se iubet adduci, venientes vltro amplectitur, & amanter osculatur, his suas ipsas manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat,hos demum cælestis regni ciues & præ aliis hęredes quasi proprios facit. Qui prætereà pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnum è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demum in paruulos collatum beneficium adeo sibi gratum fore pronũciat, vt quicunque ipsius nomine paruulum susceperit, Christum ipsum suscipiat, habeátque perpetuum debitorem. Tanti refert, si Christo Domino, eiúsque sacro Euãgelio credimus,de paruulis bene mereri, ac instituendis illorum ad pietatem animis operam dare, quemadmodum probi faciunt Catechistæ, non Christianum modò, sed etiam Angelicum, vt sic loquar,munus administrantes. Quo minus ego miror, eximios illos Patres, Origenem, Basilium,Ambrosium, Augustinum,Cyrillum ab hoc docendi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquàm matres lac spirituale cupide & alacriter subministremus. Videbãt enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm spirituales, paruulos quàm viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnámque semper esse turbam, non solùm ætate, sed etiam spiritu imbecillium atque pusillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panem frangere conueniat, donec illi solidiorem cibum admittant,& in Christo ipso grandescant atque proficiant. Quòd si nihil aliud,certe aduersariorum improbus labor,ac indefessa cura huc nos extimulare debebat ac impellere,vt quod studium illi suæ sectæ per Catechismũ propagandæ animísque per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos rectè piéque instituendos pari diligẽtia,sed meliore fide, ac purioris Catechismi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magis alienum videri queat, quàm vigilante Iuda in re tanti momenti dormire Petrum, & vndique grassante lupo pastorem sui gregis curã abiicere,ac huius demum seculi, immò tenebrarum filios in sua generatione magis,quàm in Christi regno lucis filios, sapere & prudentiores esse? Quocirca Tridentini Cõcilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optimè cõstituerunt,sic illud etiam sanctissimè sanxerũt,Parochi vt omnes diebus festis non solùm habendis ad populum cõcionibus vacarent, sed etiam tradendo post prandium Catechismo incumberent, ac in fide rudiores omnes edocerẽt. Quæ

lex

lex si vsquam alibi, tum in Italicis Ecclesiis iam obtinet, magnóque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obseruatur. Atque hactenus de Catechismi necessitate, præstantia & commoditate, quantum hic quidem locus ferre potest.

AD extremam epistolæ partem accedo, quæ Patronum operi necessarium postulat accersiri, vt noua hæc editio non solùm apud æquos & candidos rerum æstimatores suam habeat gratiam, verùm etiam aduersus iniquos & inuidos obtrectatores maiore polleat authoritate. Vbi celsitudo tua illustriss. Princeps, se commodè nobis offert, cuius tutelæ hunc librum reuerenter commẽdare cupiam, ac vnicè nuncupare decernam. Primùm enim inter Germanos antistites ac Principes Catholicos, qui hoc seculo prædicantur, multorum iudicio sublimem & illustrem locũm tenes, his nimirum animi dotibus instructus & ornatus, quæ non modò sapientem præclaræ huius D. CHILIANI vineæ custodem, sed & generosum bellicosę Francorum gentis moderatorem ac imperij principem decent. Deinde singulari Catholicæ pietatis studio flagras, qui inde ab initio suscepti muneris effecisti, vt Clerus ditioni tuæ subiectus, ad sacras preces quotidie summo Deo recitandas grauiter extimularetur, serióque reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurganda necessarius, ac tali Episcopo dignus, qui Apostolicum canonem ad se pertinere meminerit. Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur ad Catholicam religionem & disciplinam Ecclesiæ restituendam adiicis animum, pastores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Adhæc quod rarum & egregium Mœcenatem decet, doctos & studiosos homines magno fauore prosequeris, atque idcirco gymnasium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, sed etiam exteris haud minori præsidio quàm ornamento esse possit. Seminarium verò nuper magnificè erectum, & numero alumnorum & multis coempris ædificiis amplificas. Neque nostros homines negligis, sed eorum Collegium non ita pridem Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac studiose foues, tota vt hæc IESV societas immortales gratias Patrono humanissimo debeat, ac pro illo sua vota Deo summo faciat perlubenter. Nec ignoro, Ecclesiæ vestræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita posse commemorari, quæ indè à primis Collegij nostri fundamẽtis Herbipoli iactis, cùm isthic adessem, & sacris concionibus operam darẽ, equidẽ sum frequẽter expertus. His ergo causis, ac aliorũ etiam consiliis incitatus facere non potui, quin per huius operis occasionem aliquid scriberem, ac vetus erga Celsitudinem tuam eiusque Ecclesiæ obseruantię meæ studium qualicunque testimonio publicè comprobarem. Precor demum à Christo Opt. Max. vt Herbipolensem vrbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitius tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in suam æternam gloriam bene fortunet, neque solum huius operis, sed etiam Collegij tantum patronum diu ac feliciter nobis superesse concedat. Oenipontiano post Christum natum M. D. LXXVI.

Extraict du Priuilege du Roy.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France & de Pologne, à tous noz Iusticiers, officiers ou leurs lieutenants & chacun d'eux si cõme à luy apartiendra. Nostre bien aimé Thomas Brumen marchant libraire iuré en l'vniuersité de nostre ville de Paris, nous a exposé qu'il a recouuert vne cuppie d'vn liure intitulé, Opus Catechisticum siue de summa doctrinæ Christianæ D. Petri Canisij societatis Iesu, præclaris diuinæ scripturæ testimoniis & sanctorũ patrum sententiis sedulo illustratum opera D. Petri Busæi Nouiomagi eiusdem societatis Iesu Theologi. *Laquelle coppie auroit esté veuë par docteurs de la faculté de theologie, lesquels auroiẽt trouué iceluy digne d'impressiõ & profitable au bien public & d'autant que à l'impression dudict liure ledict suppliant pourra faire grandz fraiz, & doubte qu'autres que luy voulsissent par cy apres imprimer lesdicts liures, & par ce moyẽ le frustrer de ses iustes labeurs, Nous a requis sur ce luy pourueoir. A ces causes inclinans à la supplicatiõ & requeste dudict suppliãt, auons à iceluy pour ces causes octroyé & octroyõs de nostre grace speciale par ces presentes, que iusques au temps & terme de huict ans à compter du iour & date de ces presentes autre que ledict Brumen ou celuy qui aura charge de luy, ne puisse imprimer, vendre ne distribuer en nostre Royaume ne autres noz pays lesdits liures. Si vous mandons que de ces presentes grace & octroy vous faites & souffrez iouyr ledict suppliant plainement & paisiblement, en faisant faire expresses inhibitions & defenses de par nous, à tous Imprimeurs, Libraires & autres qu'il appartiendra de n'imprimer ny faire imprimer ledict liure dedans ledict temps & terme de huict ans, sur peine de confiscation dudict liure & d'amende arbitraire, car ainsi nous plaist il estre faict, en mandãt à tous noz Iusticiers, officiers & subiects que à vous en ce faisant soit obey. Et en outre mandons à nostre premier, huißier ou sergent, que pour l'enterinement & executiõ des presentes il face tous exploitz necessaires sans requerir n'auoir autre commißion. Donné à Paris le dernier iour de Ianuier l'an de grace mil cinq cens soixante dix neuf, & de nostre regne le cinquiesme.*

Par le Conseil.

GRIGNON.

APPROBATIO HVIVS LIBRI.

Nos subsignati doctores Theologi Academiæ Parisiensis, hunc Petri Canisij Catechismum sacræ scripturæ sanctorumque Patrum testimoniis illustratum in communem totius Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem recudendum censuimus.

DADRE. PERIER.

DE HVIVS OPERIS RATIONE

AC VTILITATE PRÆFATIO PETRI BVSÆI NOVIOMAGI.

AMICVS quidam noster prudentia ac dignitate præstans, cùm hunc Catechismum Doctoris Petri Canisij diu ac multùm euoluisset, maiorem in modum optauit, vt quæ variis ex Patribus in illo collecta, breuitérque tradita continentur, aliquando fusius, præsertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim satisfore putauit, ex aliis Catechismis, qui non pauci & vtcunque elaborati circunferuntur, huc lucem maiorem adferre: sed hoc postulauit maximè, vt ad verbum libro adscriberentur, quæ partim ex sacris literis, partim ex Patrum monumentis petita, circa marginem duntaxat, vt fit, succinctè indicabantur. Neque ille verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & testimoniorum, quæ diximus, adiecta luce, fieri posse, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoque fructum, & plerisque singularem commoditatem exhiberet. Primùm enim ita consulitur. Catechistis, qui siue Catechismum Romanum ex decreto Tridentini Concilij editum, siue hanc doctrinæ Christianæ Summam explicent, graui leuantur labore in conquirendis Authorum sententiis: præsertim cùm nec suppetant omnibus tot libri Patrum atque Theologorum. Deinde non potest ex harum sententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas consequi, cùm lector luce clarius videt, veteris quidem Ecclesiæ sensum atque consensum huic libro tam pulchrè fauere atque patrocinari. Grauis est enim authoritas patrum; quos omnino qui contemnunt vel negligunt, næ illi non intelligunt, quantoperè contristent & offendant in suis electis organis Spiritum sanctum, qui etiam nunc in Patrum scriptis viuit ac loquitur continenter, magnúmque lumen robur necessarium præbet Ecclesiæ Dei, tum in scripturarum interpretatione, tum in Catholicæ fidei doctrina confirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potissimùm ob causam arbitramur post Apostolos, Prophetas & Euangelistas, diuinitùs per tempora & loca datos constitutósque esse Ephes. 4.
Pastores & doctores: nisi, vt Apostolus ait, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris? Quo quidem officio ac munere suo dum etiam postquàm è vita excesserint, funguntur, relictis clarissimis litterarum monumentis, in quibus testatas consignatásque animorum suorum sententias prodiderunt: si eos, tanquàm qui errent ipsi, audire contemnimus: an non Deum ipsum aspernamur, cuius concessu ac munere illos habemus? An non eundem fraudis ac mendacij arguimus, qui pro luce tenebras, pro viæ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magistros atque authores dederit, quíque falsis promissis Ecclesiam sponsam suam miserè deluserit? Etenim si patres in aliquo fidei dogmate consentientes & quasi conspiran- Heb. 12.
tes, lapsi fuerint, vniuersam Ecclesiam aliquando in fide, quæ basis & fundamentum est religionis, errasse consequetur. Aberrante siquidem Pastore necessarium est & oues aberrare, & quò oculi dirigunt corpus, eò pariter reliqua membra deferri mouerique necesse est. Quo tandem igitur pacto Deus constare sibi, ac in promissis suis consentire poterit? Quæ fides, Ioan. 14 & 15.
quæ authoritas diuinæ pollicitationis de perpetua Spiritus sancti & Christi Domini præsen- Math. 18. Isaiæ 59.
tia, ac in veritatis fideique doctrina stabilitate & constantia, quam Ecclesiæ promissam diuinæ Math. 16.
litteræ planè & perspicuè testantur? Quomodo Christum Dei sapientiam à stultitiæ nota Lucæ 21.
vindicabimus, qui & domum suam super arenam ædificasse, & non ad columnam & firma- Math. 7.
mentum veritatis, vti debebat, sed ad erroris ducem atque magistram consulendam atque 1. Timoth. 3. Math. 18.
audiendam ablegasse videri posset? Quare summa reprehensione digni sunt audacissimi simul & arrogantissimi homines, qui Patres omnes in doctrina consentientes per se contemnunt, illorúmque grauissima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & næuis ad arbitrium libidinémque garriunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Luterum inconditè fundere, ac temerè superbéque effutire non puduit: In a In prologo assertionis [illegible]
[a] omnium Patrum scriptis multos inueniri errores, sæpe in oratione secum ipsos pugnare, sæpe inter se dissentire, diuinas scripturas torquere: Augustinum solum disputare, definire nihil: Hieronymum in Commentariis ferè nihil asserere, [b] ipsúmque & Origenem tam ineptè sacras litteras tractasse ac explanasse, vt nemo propemodum, suo quidem iudicio, ineptius [illegible] à Leone decimo. b [illegible]

b Aduersus Henricũ Regem Angliæ.

id fecisse videatur. Atque insolentius sese efferens, [b] certum se gloriatur, improbéque iactat, dogmata sua, quantumuis impia, habere se de cælo: adeo vt nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quàm maximè aduersentur atque reclament: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sæpiúsque errasse. Melanchtonis verò, qui modestior videri voluit, quàm intolerabilis arrogantia? dum in suo de Locis communibus rerum Theologicarum libello, quem Luterus inuictum [c] appellauit, & non tantum immortalitate, sed canone quoque Ecclesiastico dignum censuit, sic [d] ait: Scripsere de libero arbitrio Augustinus & Benardus, & ille quidem sua posterioribus libris quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Benardus non est similis sui. Sunt hae de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsim. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quam ferè obscurarunt Authores tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellum his tandem verbis concludit: Censeo non aliter atque pestem fugiendos hominum commentarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè nisi è scripturis hauriri non possit. Hanc tamen suam de libero arbitrio sententiam posteà [e] non modò ipse reuocauit, sed etiam velut Stoicorum opinionem, & Manichæorum delirationes insaniásque cõfutauit. Nec minor illa Thrasonis Gallici in suis Institutionibus [f] superbiloquentia: Parum, ait, me mouent, quæ in veterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum non nullos (dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri extant) aut in hac parte lapsos esse, aut nimis asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quàm in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectáque eruditione conferri possunt Rabini isti, scelerata procacitate insultare, atque adeo veterem religionem, hoc est, Catholicam verámque doctrinam, impiè nequitérque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum præceps fertur? Neque enim eo vno solùm patribus magnam authoritatem tribuimus, quòd fuerint omni doctrina & virtute ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, vt isti nouatores, sed synceram, solidam, atque expressam doctrinam, diuinarúmque literarum, quæ ab eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, sempérque tenuisse: sed vel maxime ob eam etiam causam, quòd ex eorum præclaris ac fide dignis testimoniis perspicuè intelligamus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscurè declarat. Quotiescunque enim suam doctrinam Patrum authoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa voluntate, & libenter studioséque faciunt: sed qua fide, non ignorant eruditi: ac tunc quidem & sancti & docti habentur, nec sine plausu lætitiáque eorum laudes celebrantur: vbi verò, vt fit, ab ipsis dissentiunt, statim explauduntur, & in numerum hominum, qui errare possunt, reiiciuntur. Proinde nouus hic labor cùm ad alia, tum ad conuincendos & redarguẽdos etiam eos non parum conferet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitatis suæ euomere, eúmque petulenti lingua & insano studio non desinunt insectari: Nec sanè mirum. Male habet hostes coniuratos Ecclesiæ hoc qualecunque doctrinæ Catholicæ compẽdium: illis est veluti sudes in oculis id omne, in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationẽ magna inesse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ita debacchantium, vt omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicæ prorsus obliti esse videantur. Ægrè ferunt inuidi homines, optimum Cæsarem in Austria hoc opus primum publicasse, tum Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidem authoritate curasse sedulo, vt hic Cæsareus Catechismus publicè doceatur: & in varias quoque linguas traductus, magno bonorum consensu simul & applausu passim excipiatur. Pergant igitur isti, si secus fieri non potest, pergant inquam lattare atque mordere: rideant & contemnant, quod in Curiis prudentissimi Magistratus, & in Gymnasiis viri eruditissimi comprobarunt. Quod si non vni credunt operis huius Authori, saltem patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certè quidem ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & authoritatem velint cõcedere. Alioquin cæci sunt & obstinatè præfracti, ni videant & admittant Scripturæ Patrúmque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferant omnia quæ hîc è Patribus adducuntur: deinde iudicent, sed ita, vt venerandæ antiquitatis potius, quàm profanæ nouitatis se studiosos esse declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina,

quam

c De seruo arbitrio ad Erasmum.
d In locis cõmunibus ad Tilmannum Plettenerum anno 21. cap. de hominis viribus & libero arbitrio.
e In loc. cõm. ad Henricum Regem Angl. ann. 36 ca. de causa peccati & contingentia, & cap. de hominis viribus, seu de libero arbitrio. Item in editionibus aliis sequentium annorum.
f In institut. suis. lib. 3. c. 4. sectio 38.
De SS. Patrũ authoritate vide D. Augustini & Lirinensis sententiam infrà quæst. 11 de præceptis Ecclesiæ. pag. 146. & seq.
1. Tim. 3.
Matth. 18.

quam hic liber repetit atque confirmat, iniquè profectò faciunt, qui hoc vni Authori crimen exprobrant: quod si omnino crimen habendum est, non magis in illo vno, quàm in Catholicis omnibus erat reprehendendum. Sed hac nimirùm arte & fraude libenter vtuntur Sectarij, vt quemadmodùm Rhetores docent, ad odium inuidiámque conflandam nihil non congerant, variósque hominum impotentium concitent affectus vociferando, vt si non prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Cui passim non modò populares, sed etiam doctiores quique noui Euangelij præcones, fallacissimè sese venditare & mentiendo persuadere solent, ea quæ in Catholica Ecclesia obseruantur, nupèr nata, & paucis antè annis, nescio quorum Pontificum, aut Monachorum, aut Sophistarum ingeniis reperta, atque in Ecclesiam inuecta esse. Neque enim, vt exempli causa aliqua commemorem, Melanchthonem ab hac calumnia, apertisque mendaciis pudor reuocauit, Neminem [a] videlicet ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesia morem consuetudinémque seruatam, [b] vt post diuortium personæ innocenti, coniuge superstite, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ [c] oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondum vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, [d] veteri Ecclesiæ ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam non creditam fuisse olim, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationémque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem [e] vsque ad Gregorij tempora vidisse quòd Matrimonium pro Sacramento datum fuerit: Veteres, [f] cùm de Sacramentis propriè loquuntur, ac præsertim Augustinũ, non plura duobus, Baptismo nimirùm & Eucharistia, agnouisse: Omnes [g] veteres vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum: eósque nulla dubitatione vbiquè docere, ea, quæ vocamus Euangelica consilia, Christùm non consuluisse duntaxat, sed iussisse: Confessionem [h] (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam. Hæc atque id genus mendacia, quibus veluti flosculis eorum conciones & libri exornati sunt, ex hoc opere nullo negocio planè apertéque redarguuntur. Postremò habent hic ad manum Parochi & concionatores, quod ad Catechismum aliis tradendum paratiores accedant, vndè minori etiam negocio colligant cætera, quæ suscepto argumento & auditorum captui magis accommodata esse videbuntur. Plurimùm verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Catechismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata methodo expediant luculenter. Vtantur ergò & fruantur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vndè se & suos in præcipuis Canonicæ doctrinæ capitibus, locisque multis Theologicis, de quibus nunc maximè disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirméntque. Benè vale in Christo lector, & hunc laborem nostrum boni consule. Coloniæ, Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini

M. D. LXIX.

a in Apologia Augustanæ Confessionis, cap. de Inuocatione Sanctorum.
b in examine ordinandorũ anno 54. Vuittembergæ tradito, & in Appẽdice locorũ Commu. posterioris editionis, ca. de Coniugio.
c in libello de Eccl. authoritate & veterum scriptis
d In Confessione Vuittebergensi.
e In institut. lib. 4. cap. 19. sectio. 14.
f Lib. 4 c. 19. sect. 1. & 14.
g Lib. 4. c. 19. sect. 11.
h Lib. 3. inst. c. 4. sect. 18.

ADMONITIO AD *Lectorem.*

PRIVSQVAM ad hoc opus euoluendum candide lector accedas, de quibusdam te admonendū & informandum duximus. Ac primùm quidem, quid sibi velint alphabeti litteræ, quæ singulis paragraphis quæstionū Catechismi adscriptæ sunt: tum, quid in citationibus Scripturarum & sanctorum Patrū obseruandum sit: demùm, vndè Patrum testimonia, de quibus ambigi posset, descripta sint. Quòd igitur ad litteras attinet, eas apposuimus, vt faciliùs authoritates quæ ad marginē citantur inueniri possint. Nam exempli causa, ea testimonia quæ in paragrapho A citantur, eodem ordine postea subscripta reperiuntur, adiectis numeris; qui quidem numeri hoc præstāt, vt si alio in loco eadem testimonia producantur, possint citra difficultatem reperiri: Nimirùm si qua D. Augustini authoritas, quæ vno in loco citata est, repetatur & alibi: hoc compendio inueniri possit, cū dicitur, Vide suprà quæstione 9. B 2. quod significat authoritatem secundam paragraphi B.

Circa testimoniorum & authoritatum descriptionem hæc ferè indicanda videbantur. Primùm mirari neminem debere, quòd numeros librorum & capitū non Arithmeticis notis, vt fieri solet, sed integris dictionibus expressserimus. Ad quod faciendum hæc nos causa commouit, vt scilicet lectorem qui his authoritatibus & sententiis vtetur, magis securum reddamus. Neque enim rarò accidit, & nos ipsi non semel obseruauimus, vt ea quæ ab ipsis authoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel exscribētium, vel typographorū incuria permutarentur: nec sanè mirum, cùm facillimè contingat vt numerus alius pro alio substituatur, aut propter formarum similitudinem, aut sola figurarum inuersione facta. Itaque vt nè errores eiusmodi inciderent tum in scribendo siue imprimendo, tum si necessè fuerit, alias recudēdo, maluimus integris dictionibus vti, quas commutare non itā facile foret. Fecimus id ob eam etiam causam, vt ex hoc libro faciliùs restitui & corrigi loca possint, quæ in ipsius Catechismi margine annotātur, si in eo sæpiùs imprimendo errores in numeris committerentur. Alterum est de quo admonendus videbare, ordinem testimoniorum in hac editione mutatum esse: non enim, vt olim factum fuit, seorsim primò Sacrarum literarū authoritates, & pòst Patrum testimonia simul collocata sunt, sed ita permiscuimus, sicut in margine hæc ab authore Catechismi citata sūt: partim quo faciliùs singulas authoritates ab authore Catechismi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis cōfirmationem citatas, tū Scripturæ sacræ, tum Patrum sentētias in vnum locum collectas habeas: partim vt videas quis sit genuinus Scripturarum citatarum sensus, is nimirùm quem sancti Patres immediatè subiecti expresserunt. Tertium verò est, vt si animaduertas in Scripturæ verbis quædam aliter legi, quàm in nonnullis Bibliis vulgatæ editionis habeatur, memineris nos in iis describendis Louaniensium Theologorū castigationē ad vetustissima exemplaria factam, secutos esse. Postremum deniquè est, quod non ignoremus plerosque fore, qui sententiarum & authoritatum longitudinē ægrè ferent. Verùm cùm è diuerso sint nō pauci, qui malint integras patrum sentētias, quàm ita breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodiùs satisfacere, quàm si viam mediā teneremus, vt ea solùm proferrentur, quæ ad rem ipsam potissimùm satisfacere videbantur: quāquàm vereamur nè alicubi lōgiores aut æquo breuiores fuerimus: cuius errati facilè, vt spero, veniam dabis. Vtut est, meo quidem iudicio, sanctorum Patrum sententiæ faciliùs intelliguntur, quando & antecedentia & cōsequentia simul ponuntur ob oculos: vt taceam, quòd non rarò quando verba longius adnotantur, simul etiam rationes & argumēta lectori suppeditentur, partim ex Scripturis sacris, partim aliundè petita. Neque enim nudè simpliciterque de rebus fidei suam sententiam exponunt Patres, sed nonnunquā ex professo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem authoritatem fidei Catholicæ confirmādæ robūrque tribuant, quàm si simpliciter asseuerarēt quod sentiunt? Nunc ad illud veniamus, de quo tertio loco dicēdum erat. Sūt authores multi tum Græci tum Latini, qui partim à diuersis translati, partim ab aliis atque aliis correcti, distinctis locis & temporibus editi fuere, in quibus editionibus sæpenumerò, præsertim quòd ad numeros capitum assignandos attinet, reperire est magnam varietatē. Vt igitur certiora nostra sint omnia, operæ preciū erit indicare, quos interpretes Græcorū, quásque editiones Latinorum, aut correctiones vtorunque, secuti simus, non quidem in omnium Patrum libris, sed eorum tantùm, quorum mentionem facere, necessarium arbitramur: ne quis arbitretur nos mala fide egisse, si cum suis codicibus hæc fortè testimonia nō per omnia conueniant, aut capita capitibus minus respūdeant. Igitur vt à Græcis sumamus initium, Secuti sumus traslationē Ambrosij Gamaldulensis in Dionysio Areopagita, veterem in Ignatio, Gelenij in Iosepho: quanquàm in libris antiquitatū retineamus numeros capitū, qui in editione veteri habebantur, & in Gelenij translatione ad marginē adscripti sunt. In Iustino Philosopho & Martyre Perioniū, in historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Theodoreti & Euagrij, nec Ruffinum, nec Musculum, sed Ioannem Christophorum Anglum, Cicestriensem Episcopum (nec id quidem sine causa) interpretē sequimur: ac proindè mirari non debes, si capitum numerus qui in hoc opere notatur, cum editionibus aliorum non conueniat. Citamus Athanasium iuxta versionem Nannij, Basilium iuxta editionem & correctionē Godefriedi Tilmanni Parisiensem: quanquàm Cornarij numeros in citatione capitum non rarò etiā adiūxerimus. Nazianzenum ex noua Abbatis Bilij conuersione: Nyssenum ex editione partim Basileēsi, quæ habet conuersionem Laurētij Sifani, partim Parisina anni 1573. in qua pleraque à Gentiano Herueto, & Petro Francisco Zino sunt translata: Chrysostomū & Theophylactū ex correctione Philippi Montani, Oecumenium deniquè, prout is è Græco in latinum conuersus est ab Henteoio. Quòd ad Latinos spectat, Romanorum Pontificum epistolas & Cōciliorum canones ex tomis Conciliorum secundùm postremā Laurentij Surij editionem descripsimus: in epistolis tamē Leonis Magni retinuimus eum numerū, qui est in ipsius ope-

ribus

ribus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. In Cypriano curando sequimur editionem Manutij Romanam, & correctionem Pamelij Antuerpianam: in Epistolis autem citandis, ordinem illum sequimur, in quē à Pamelio digestæ sunt: ità tamē, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Epistolæ numerus notetur. In Ambrosio partim Basileensem iuxta correctionem Costerij, partim nouissimam Parisiensem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi epistolis Romanam editionem, & Mariani Victorij Reatini emendationem. In Augustino & Gregorio Magno Parisiensem, quod admonemus, nē miteris in libris Moralium aliam nos sequi capitum distinctionem, quàm habeat editio Basileensis: in Isidoro & Rabano Coloniensem ex postrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Prospero, Lanfranco, & Guitmundo atque Iuone, Louaniensem. Superest, vt de iis libris Patrum dicamus, qui separatim excusi, aut etiam alijs Patribus inserti atque adiuncti, non tam facilè à quouis inueniuntur: inter quos sunt libri Paschales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuersas omnium ferè seculorum hæreses, Basileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Parisiensis editionis, quanquàm illic Hieronymi epistolæ ad eundem Theophilum scriptæ præfixę non sint. Didymus Alexandrinus operibus Diui Hieronymi adiectus est. Cyrilli Alexandrini epistolam ad Calosyrium Arsinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primùm edita est, citamus. Basilij vero epistolam ad Cæsaream Patritiā, in operibus eius non inuenimus, sed quæ à doctissimo viro Cutheberto Tonstallo Dunelmensi Episcopo, in libro de veritate corporis & sanguinis Domini Græcè & Latinè & ex ea citātur, annotauimus. Petri Laodicensis, & Germani Patriarchæ Constantinopolitani expositiones in Orationem Dominicam, Petrus Morellus è Gręcis recens Latinas factas, Gregorij Nysseni Catechetico maiori adiunxit, & Parisiis imprimi curauit in octauo anno 1568. Ruffini expositio in Symbolum, præterquàm quòd in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter Diui Cypriani opuscula. Chrysostomi liber de Virginitate, vt ex versione Iulij Pogiani primùm in Italia, deindè Dilingæ separatim, & demum simul cum operibus eius Parisiis excusus est, citatur: nam Ioannis Liuinei interpretatio post absolutum ferè opus primùm prodiit. Reliqua verò Chrysostomi hic citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphrasten in tomis Aloysij Lipomani, & Laurentij Surij de Vitis Sanctorum. Liturgiæ beati Iacobi, Basilij, & Chrysostomi simul editæ sunt per Claudium Sanctesium Theologum Parisiensem: attamen Basilij & Chrysostomi Liturgiæ, eorum operibus in Parisiensi editione etiam adiunctæ sunt. Bessarionis scripta quædam de Eucharistia, in eodem opusculo continentur. Damasceni libri tres de imaginibus, à Godefrido Tilmanno in Latinum conuersi, seorsùm prodierunt. Si qui sunt eius generis authores alij in Catechismo citati, quorum scripta haud ità nota sunt, ea vel separatim impressa extant: vel in iis voluminibus inueniuntur, in quibus diuersorum authorum scripta collecta sunt: cuius generis sunt octo tomi Aloysij Lipomani de Vitis Sanctorum, Μικρoπρεσβύτικον, Antidotum contra diuersas hæreses, Panoplia Euthymij: vel deniquè locus vbi quærenda sit authoritas, simul annotatus est.

Hæc sunt, de quibus te candide lector admonere voluimus. Tu interim hoc labore fruere ac humanissimo consultissimóque Iurisprudentię Licentiato D. Geruino Typographo diligentissimo & valdè Catholico gratias habe, qui pro sua prompta iuuandæ Ecclesiæ & promouendorum studiorum theologicorum voluntate, operam suam in hac re fideliter præstitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illustrandam & propagandam pulirè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emisit: ità & in hoc opere suam in imprimendo industriam declarat, quòd & eleganter & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendū obrepserūt, quod vitari vix potest, eos tales esse existimamus, qui ab vnoquoque facilè corrigi possint. Quòd ad sententias ipsas attinet, dedimus sanè operam, vt facta collatione diuersorum exemplarium, quæ nācisci poteramus, quàm emendatissimè prodirent: Qua in re non parùm nobis profuit, & veluti stimulos addidit singularis diligentia Bartholomæi Laurentis ac Vuilibaldi Menzelij correctorum officinæ Quentelianæ. Neque enim facilè patiebantur, vt quæ mendum aliquod redolebant, licet ex ipsis fontibus descripta essent, typis committerentur, priusquàm aliis codicibus inspectis, quoàd eius fieri poterat, castigarentur. Ea quæ in sententiis Patrum potissimùm obseruanda videbantur, & Scripturarum quæ ab iis adducuntur, loca breuiter in studiosorū gratiam, ad marginē adscripsimus. Quæ sicubi non omninò eregionè locata sunt, ducta linea ad suum locum facilè referri poterunt. Subiicimus etiam Chronologiam Ecclesiasticam, siue Catalogum Summorum Pontificum & Imperatorum, per Centurias distinctum, vt quo tempore Concilia celebrata, & Scriptores Ecclesiastici, quorum testimoniis vtitur hic Catechismus, floruerint, intelligatur, adiecta etiā serie Hæreticorum. Vbi notandum venit, in secunda classe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Ecclesiastici recēsentur, quę tenuioribus diuersique generis typis excusa sunt eorum in hoc opere mentionem non fieri, reliquorum autem omnium testimonia allata deprehendi. Encomia item quorundam Patrum ex veteribus excerpta subsequuntur, vt, in quāto honore apud Maiores nostros fuerint, cognosci queat: habeántque Concionatores & alij professores epitheta, quibus vtantur dum eorum testimonia producunt. Iterùm vale.

CHRO-

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Anno	Pontif. Svmmi	Concil. & Persecvt.	Imperatores Romani.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	
	Iesvs Christvs. S. Petrus Apostolus & martyr. S. Clemens martyr. S. Linus martyr. S. Cletus martyr. S Anacletus mart.	Hierosolymitanũ Conciliũ Prima pſecutio ſub Nerone. Secunda perſecutio ſub Domitiano.	Augustus. Tiberius. Caius Caligula. Claudius. Nero. Galba, Otho, & Vitelius. Vespaſianus. Titus. Domitianus. Nerua. Traianus.	Philo Iudæus. S. Martialis. S. Dionyſius Areopagita Epiſcopus & martys. Ioſephus Iudæus. S. Ignatius Epiſcopus & martyr.	Simon Magus. Iudaizantes. Niculaus Antiochenus. Cerinthus. Ebion. Menander. Saturnius.	1400
Ann° Dñi. 100.	S. Euariſtus martyr. S. Alexãder. 1. mart. S. Sixtus 1. martyr. S. Theleſphor° mar. S. Higinus martyr. S. Pius 1. martyr. S. Anicetus marty. S. Soter martyr. S. Eleutherius mart. S. Victor. 1. martyr. S. Zephyrinus mar.	Tertia perſecutio ſub Traiano. Quarta perſecutio ſub Marco Antonio.	Adrianus. Antonius Pius M. Antonius Verus cum fratre L. Aurelio. Commodus M. Antonini Veri filius. AElius Pertinax. Seuerus.	S Iuſtinus Philoſophus & martyr. *Hermes frater Pij Pontificis.* *S. Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus.* *S. Polycarpus martyr. Egeſippus.* S Irenæus martyr. *Athenagoras.* Clemens Alexandrinus. Tertullianus.	Baſilides. Gnoſtici à Carpocrate. Chiliaſtæ. Cerdon. Archontici. Marcion, Caini vel Caiani. Valentinus. Tatianus, à quo Encratitæ. Apelles. Bardeſanes. Montanus, à quo Cataphrygæ, & Pepuſiani. Seueriani à Seuero. Blaſtus. Quartudecimani. Valeſij. Beriliſus. Apoſtolici. Melchiſedechiani. Florinus.	Ante annos 1300
Ann° Dñi. 200.	S. Calixtus 1. mart. S. Vrbanus 1. mart. S. Pontianus mart. S. Antherus martyr. S. Fabianus martyr. S. Cornelius mart. S. Lucius 1. mart. S. Stephanus 1. mar. S. Sixtus 11 martyr. S. Dionyſius 1 mar. S. Felix 1. martyr. S. Eutychianus mar. S. Caius martyr. S. Marcellinus mar.	Quinta perſecutio ſub Seuero. Sexta perſecutio ſub Maximino. Septima perſecutio ſub Decio. Octaua perſecutio ſub Valeriano & Galieno. *Antiochenum Concil. contra Samoſatenum.* Nona perſecutio ſub Aureliano. Decima pſecutio ſub Diocl. *Sinueſſanũ in cauſa Marcellini.*	Antonius Caracalla. Macrinus. M. Antonius Heliogabalus. Alexander. Maximinus. Balbinus & Pupienus. Gordianus. Philippus cum filio Philippo. Decius cum Decio filio. Gallus cum Voluſiano. Valerianus cum Galieno. Claudius. Aurelianus. Tacitus, & poſt eum Florianus. Probus. Carus cum filiis Carino & Numeriano. Diocletianus cum Maximiano.	Origenes. *Ammonius Alexandrinus.* *Minutius Fælix.* *Iulius Africanus.* S. Hippolytus Portuenſis Epiſcopus & mart. & Cyprianus Epiſcopus & martyr. S *Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus Taumaturgus Dictus.* *Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus.* *S. Pontius Diaconus B. Cypriani.* *S Victorinus Epiſcopus Pictauienſis martyr.* *S. Pamphilus presbyter & martyr.* Arnobius. S. *Methodius Tyri Epiſcopus.*	Helchiſitæ, ſeu Helchefaitæ. Nouatus, à quo Nouatiani & Cathari. Sabellius, à quo Patripaſſiani. Paulus Samuſatenus. Nepus Chiliaſta. Hieracha, à quo Hierachitæ, ſeu Hierarchitæ. Manes Perſa, vndè Manichæi.	Ante annos 1200
Ann° Dñi. 300.	S. Marcellus 1. mart. S. Euſebius martyr. S. Melchiades mar. S. Syluester 1. S Marcus. S. Iulius 1. S. Liberius. S. Felix 11. martyr.	Ancyranum 1. Neocæſarienſe 1. I. Synodvs generalis. Nicena I. Patrũ 318. aduerſus Arium ſub Syluestro. Romanum. Eliberitum. Aſelatenſe 1. & 2. Gangrẽſe. Carthaginenſe 1. *Romanum. Coloniense.* *Syrmienſe.* Antiochenum. Sardicenſe.	Conſtantius & Galerius. Constantinvs Magnvs. Conſtantius 11. Conſtans, & Conſtantius fratres.	Lactantius. Reticius Auguſtodunenſis. Euſebius Cæſarienſis. S. *Antonius Abbas.* Iuuencus presbyter. *Lucifer Caralitanus.* S. Athanaſius. *Victorinus Afer Rhetor.* S. Hilarius Pictauenſis Epiſcopus. Ioannes Climachus. Optatus mileuitanus. Chromatius Aquileienſis Epiſc. S. Didymus Alexandrinus. S. Pacianus Barcinonenſis.	Meleti°, à quo meletiani. Donatus, vnde Donatiſtæ. Arius, à quo Ariani. Euſtachius Sabaſtienſis Epiſc. Acelus Nouatianus. Aſterius Sophiſta. Audeus Syrus, vndè Antropomorphitæ. Merangiſmonitæ. Macedoniani, ſeu Pneumatomachi à Macedonio. Photinus. Luciferiani Bonoſus. Acatiani ab Acatio. Aetius. Eunomius, à quo	Ante annos

Ann. Dñi.	Pontif. Summi.	Concilia.	Imperatores Romani.	Scriptores Ecclesiastici.	Hæretici.	
		Laodicenum.	Iulianus Apostata Iouinianus.	S. Basilius magnus. S. Gregorius Nazianzenus & Nyssenus. S. Ambrosius Prudentius. S Ephræm.	Anomæi. Patriani. Paterniani. Rhetoriani. Partalorinchitæ Agapetæ.	
	S. Damasus.	Valentinum. Aquileiense. II. Generalis Synodus Constantinopolitana I. Patrum 150. contra Macedonium sub Damaso.	Valentinianus I. cum fratre Valente. Gratianus cum Valentiniano II. & Theodosio I.	S. Hieronymus. Theophilus Alexandrinus. Rufinus. S. Chrysostomus. S Epiphanius. S. Cyrillus Hierosolymitanus. *Palladius.* *Euagrius monachus.* S. Amphilochius. *Eutropius.* *Gaudentius Brixiensis Episcopus.*	Apollinaristæ ab Apollinario. Aetius. Seleuciani. Priscillianistæ. Priscillianus Iouinianus. Messaliani, seu Euchitæ, vel Enthusiastæ. Vigilantius. Collyridiani. Heluidius, vndè Antidicomarianitæ. Sabbatius, vndè Sabbatiani. Dorotheus, à quo Psatyriani. Abeliani.	
	S. Siricius.	*Romanum contra Apollinarem.* Carthaginense 2. 3. 4. & 5. *Taurinense.*	Arcadius & Honorius.			
Ann. Dñi. 400.	S. Anastasius.			*Philastrius.*		1100
	S. Innocentius I. S. Zosimus. S. Bonifacius I. S. Cælestinus I.	Toletanum. Mileuitanum. Telense. Carthaginense 6 & 7. Aphricanum. III. Generalis Synodus Ephesina 200. Episcoporum contra Nestorium sub Cælestino.	Theodosius II. seu iunior, & cum eo Valentinianus III. in Occidente.	S. Augustinus. Seuerus Sulpitius. *Seuerianus Gabalensis.* S. Paulinus. Possidonius. *Orosius. Lucianus presbyter.* *S. Eucherius Lugdunensis.* S. Maximus Taurinensis. *Iunilius.* *Ennodius. Primasius.* Victor Vticensis. Cassianus. *Marcus Eremita.* Cyrillus Alexandrinus. Vincentius Lirinensis. Socrates. Sozomenus Theodoretus.	Pelagiani, a Pelagio. Cælestius. Vincentiani. Prædestinati. Nestorius, vndè Nestoriani.	
	S. Sixtus III. S. Leo Magnus.	Regiense. Agathense, vel sub Symmacho potiùs. Arausicanum 1. & 2. Vasense 1. & 2. Carpentoratense. IIII. Generalis Synodus Chalcedonensis Episcoporum 630 contra Eutichen & Dioscorum sub Leone.	Marcianus. Leo I.	S. Prosper. S. Petrus Chrysologus. *S. Proclus Constantinopolitanus.* *S. Vigilius Tridentinus Episcopus.* *Sedulius, Palladius. S. Nilus monachus.* *Claudianus Mamertus Viennensis Episcopus Saluianus Massiliensis. Hilarius Arelatensis Salonius Viennensis Episcopus.* *S. Eugenius Carthaginensis Episcopus.* *Cerealis Episcopus.*	Eutyches & Dioscorus. Acephali à Seuero Antiocheno Episcopo.	Ante annos
	S. Hilarius. S. Simplicius.	*Arelatense 3.* *Veneticum.* Turonense I. *Romanum*	Zeno.	*Antonius Constantiensis Episcopus.* *Sidonius Apollinaris.* Gennadius.	Petrus Cnapheus, vndè Theopaschitæ.	
	S. Felix III aliis II. S. Gelasius I. Anastasius II. S. Symmachus.	Epaunense. *Romana Concilia sex.* *Ilerdense Valentinum.*	Anastasius I.	S. Fulgentius Ruspensis Episcopus. Petrus Diaconus. *S Eorius martyr.* *Faustus Regiensis Episcopus.*	Theodorus Mopsuestenus. Xenaias, seu Philoxenus Persa, primus Iconomachus.	
Ann. Dñi. 500.				Alcimus *Auitus Viennensis Episcopus.*		
	S. Hormisda. S. Ioannes I. mart. S. Felix IIII aliis III. Bonifacius II. S. Ioannes II. S. Agapetus.	Aurelianense I. *Tarraconense Gerundense.* Cæsaraugustanum. Toletanum 2. *Constantinopolitanum.* Aurelianense 2. & 3. Aruernense.	Iustinus I. Iustinianus I.	*Ferrandus Diaconus Carthaginensis.* *S Paschasius Diaconus Romanus.* *Iornandes, Procopius, Agathias historiographi.* Cassiodorus Senator Romanus. *Arator Subdiaconus Romanus.* Eusebius Emisenus Gallus, cuius habentur homiliæ, hoc fortè tempore claruit. qui verò Euangelia explicauit, post Gregorium Magnum scripsit.	Seuerus, vndè Seueriani.	1000
	S. Siluerius martyr. Vigilius.	V. Generalis Synodus Constantinopolitana 2. Episcoporum 165. contra Anthimum & Theodorum sub Vigilio. Aurelianensia 4. 5.		*Dionysius Romanus exiguus.* *S Benedictus Abbas.* *Iustinus Orgelitanus Episcopus.* Andreas Hierosolymitanus Cretensis Episcopus.	Anthimus. Monothelitæ. Chrystolitæ. Agnoitæ, à Themistio Diacono. Aphthartodocitæ.	Ante annos
	S. Pelagius I. S. Ioannes III.	*Parisiense* I. & 2. Turonense 2.	Iustinus II. Tiberius II.	*Fortunatus Pictauiensis Episcopus.* *Rusticus Diaconus hoc fortè tempore contra Acephalos scripsit.*		
	S. Benedictus I. S. Pelagius II. S. Gregorius Mag.	Hispalense I. Matisconense 1. & 2. *Lugdunense* 1. & 2. *Valentinum* 2. Toletanum 3. *Romanum. Lateranense.*	Mauritius.	*S Venantius Honoratus. Eugipius Abbas.* Euagrius Epiphaniensis. *Michael Syngelus. Leander Hispalensis Episcopus.* Gregorius Turonensis Episcopus. Isichius Episcopus Hierosolymitanus, qui in Leuiticum scripsit, teste Glossa ordinaria.	Sadducæorum à Petro Apameæ Episcopo. Eutychius Cōstantinop. Ioannes Philoponos, à quo Monophysitæ, & Theopaschitæ.	900
Ann. Dñi.						

CHONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Anno	Pontif. Summi	Concilia	Imperatores Romani	Scriptores Ecclesiastici	Haeretici	
600	Sabinianus. S. Bonifacius III.		Phocas.	Leontius Neapoleos Cypri epi. *Ioannes Rom. Ecclesiæ Notarius.* Sophronius. S. Isidorus Hispaleosis Episcopus.	Iulian' Halicarnassæus, vndè Aphtartodocitæ.	
	S. Bonifacius IIII. S. Deusdedit. Bonifacius V. Honorius I.	*Lucense.* Antisiodorense. Toletanum 4. 5 & 6. Hispalense 2. Bracarense 1. & 2.	Heraclius.	Georgius Alexandrinus, author vitæ S. Ioannis Chrysost.	Iacobitæ, à Iacobo Syro Armenij Hereticæ. Gnosimachi. Chazinzari.	
	Severinus. Ioannes IIII. Theodorus I.	Toletanum 7. *Lateranense contra Monothelitas.*	Constantinus III. Heraclij filius. Heracleonas. Constans II.	*S. Maximus Confessor.* *Ionas Monachus.*	Sergius Mahometi præceptor. Tnethuptychitæ. Theocatagnostæ. Mahometani. Monothelitæ instaurati.	Ante annos
	S. Martinus I. martyr. Eugenius I. Vitalianus.	Toletanum 8. Cabilonense I. Toletanum 9. 10 & 11. *Anglicanum.* Bracarense 3. *Anglicanum.*	Constantinus IIII.	*Theodorus Cantuariensis Archiepisc.* *S. Cæsarius Arelatensis Episcopus.* *S. Audoenus Rothomagensis Episc.*	Ecnophrones. Paterniceutæ. Lampetiani.	
	Adeodatus. Domnus I. vel Domnio. Agatho.	VI. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 3. Episcoporum 290 contra Monothelitas sub Agathone. Toletanum 12. Toletanum 13.		*S. Aldhelmus.* *S. Iulianus Pomerius Toletanus Archiepiscopus.*		
Anno Dñi	S. Leo II. Benedictus II. Ioannes V. Cuon, vel Conon. Sergius I.		Iustinianus II. Leontius, siue Leo II. Tiberius III.			800
700	Ioannes VI. Ioannes VII. Sisinnius. Constantinus.	Constantinopolitanum in Trullo, quod in eo tractatur nomine VI. Synodi.	Iustinianus II. iterùm. Philippicus Bardanes. Anastasius II. Theodosius III.	Venerabilis Beda.	Agonyclitæ. Iconomachi.	
	S. Gregorius II.	*Romanum.*	Leo III. Isaurus Iconomachus cum filio Constantino V. Copronymo.	S. Ioannes Damascenus. *Cosmas Maiumensis Episcopus.* *S. Bonifacius Moguntinus Archiepisc.* S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha.		Ante annos
	Gregorius III. Zacharias I. Stephanus II. Steph. III. dictus II. Paulus I. Steph. IIII. dict. III. Adrianus I.	Francicum. *Suessionense.* *Vernense sub Pipino.* VII GENERALIS Synodus NICENA II. contra Iconomachos, Episcoporum 350 sub Adriano. *Francfordiense.* *Foroiuliense.*	Leo IIII. Constantinus VI. cum matre Irene.	Paulus Diaconus. Alcuinus Vsuardus Monachus.	Felix Vrgelitanus, à quo hæretici Feliciani. Elipandus Toletan. Pauliciani. Albanenses. Bagnolenses, seu Bagnoleoses. Concordienses, seu Concorcenses.	
Anno Dñi	Leo III.			Paulinus Aquileiensis.		700
			IMPERATORES ROMANI. / **CONSTANT.**			
800		*Concilium apud Theodonis Villa celebratum.* Turonense 3. Cabilonense 2. Moguntinum. Rhemense. *Arelatense 4.*	CAROLVS MAG. primus post translatum Imperium ad Germanos. / Nicephorus I. & Stauratius imperatores Constantinopolitani.	*Turpinus. Eginhardus.*	Claudius Taurinensis Iconomachus.	
	Stephanus V. dictus IIII. Paschalis I. Eugenius II. Valentinus Gregorius IIII.	Aquisgranense 1. Parisiense. Moguntinum.	Ludouicus I. / Michael I. & Theophilactus Leo V. Armenius. Michael II. Balb. Theophilus.	Ionas Aurelianensis. *Hilduinus Abbas. Amalarius Treuirensis.* *Angelomus* Haymo Halberstatensis Episcop. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiscopus. *Freculphus Lexouiensis Episcopus.* *Strabus Fuldensis author Glossæ ord.* *V Valafridus Strabo Augiensis Abbas.*		Ante annos

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Ann. Dñi.	Pontif. Summi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.
Ann° Dñi.	Sergius II. Leo IIII. Benedictus III. Nicolaus I. Adrianus II. Ioannes VIII. Marinus II. vel Martinus I. Adrianus III. Steph. VI. dict° V. Formosus. Bonifacius VI. Stephanus VII. dictus VI. Romanus. Theodorus II. Ioannes IX. Benedictus IIII.	Aquisgranense 2. *Meldense.* *Concil. apud S. Medardum in suburbio Suessionensi.* *Valentinum.* *Ticinense.* VVormatiense. VIII. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 4 Episcoporum 300. contra Photium patriarcham Constantinop. sub Adriano 2. *Coloniense.* *Moguntinum.* *Metense.* Tribariense. Nannetense. forte hoc tempore habitum.	Lotharius. Lodouicus II. Carolus II. Calu° Ludoui. III. a alb° carol° III. Crass° Arnolphus. Ludouicus IIII	Michael III. Theophilis filius, primò cum matre Theodora, deinde sol°. Basili° I. Macedo. Leo VI. Philosophus.	*Aimonius monachus.* VVandelbertus. *Hincmarus Remensis Archiepiscopus.* *Anastasius Bibliothecarius.* *Ansegisus Lobiensis Abbas.* *Christianus Drutmarus.* Photius constantinop. patriarcha. Ioannes Diaconus Romanus. Remigius Antissiodorensis. Theophilactus. *Hucbaldus monachus.* *Paschasius Ratbertus.* *Ericus, seu Hericus monachus.* *Ambrosius Ausbertus.*	Godeschaldus presbyter Gallus.
900	Leo V. Christophorus I. Sergius III. Anastasius II. Lando. Ioannes X. Leo VI. Step. VIII. dic. VII. Ioannes XI. Leo VII. Step. IX. dic. VIII. Martinus III. siue Marinus II. Agapetus II. Ioannes XII. Leo VIII. Ioannes XIII. Domn° II. vel Don° Benedic. V. dic. VI. Bonifacius VII. Benedi. VI. dic. VII. Ioannes XIIII. Ioannes XV. Ioannes XVI. Gregorius V. Syluester II.		Conradus I. Hēric. I. Auceps Otto Magnus. Otto II. Otto III.	Alexander. Constātinus VII. Romanus. Nicephorus II. Phocas. Ioānes Zimisces. Basilius Iunior, & constātinus VIII.	*Odo Cluniacensis Abbas.* *Ado Viennensis. Regino Prumiensis Abbas.* *Ratherius Belga Episcopus Veronensis, pòst Laudensis.* *Vvindichinus Corbeiensis Monachus.* *Luitprandus Ticinensis, historiographo.* *Radulphus Flauiacensis.* *Ratbodus Episcopus Traiectensis.* *Herigerus Lobiensis Abbas.* *Smaragdus abbas Fridegodus Diacon.* *Roswita sanctimonialis.* *Abbo Floriacensis abbas.*	
Ann° Dñi. 1000	Ioan. 17. alias 18. Ioannes 18. al. 19. Sergius IIII. Benedi. 7. dict. 8. Ioānes 19. al. 20. Benedict° 8 dic. 9. Gregorius VI. Clemens II. Damasus II. Leo IX. Victor II. Steph. X. dictus IX.	Salegunstadiense. Romanum & Vercellense contra Berengarium sub Leone 9. Turonense contra eundem sub Victore 2.	S. Hēri. II. Claudus, alias I. Conradus II. Hēricus III. Niger, al. II. Henricus 4. filius superioris, al. III.	Romanus Argyr° Michael 4. Paphlago. Michael V. Calaphates. Constantinus IX. Monomachus. Theodora Augu. Michael VI senior Stratioticus. Isaacius II. comnenus.	*Radulphus Ardens.* *Fulbertus Carnotensis Episcopus.* Buchardus VVormatiensis Episcop. *Berno Augiensis Abbas.* *Bruno Herbipolensis Episcopus.* *Hermannus Contractus Comes Veringensis monachus historicus.* S. Petrus Damianus. *Vmbertus, seu Humbertus Cardinalis.* S. Lanfrancus. Guitmondus. Algerus. *Rogerius monachus.* *Osbertus Clarentius Monachus Anglus.*	Berengarius Sacramentarius.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Ann. Dñi	Pontif. Summi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici	
	Nicolaus II. Alexander II. Gregorius VII. Victor III. Vrbanus II. Paschalis II.	Romanum contra eundem Berengariũ, sub Nicolao 2. Romanum contra eũdem, sub Gregorio 7.		Constantinus X. Ducas. Eudoxia cũ quatuor filiis. Romanus Diogenes. Michael VII. Parapinaceus. Cõstantinus XI. Ducas, & Nicephorus III. Botoniates. Alexius I. Comnenus.	S. Anselmus Cantuariensis Archiep. Oecumenius. *Marianus Scotus. Anselmus Lucensis Episcopus.* S. Iuo Carnotensis Episcopus. *Hildebertus Cenomanensis Episcopus.* *S. Bruno Carthusianus.* *Lambertus Schafnaburgensis.* *Dodechinus S. Disiboai Abbas.* *Gulielmus Malmesburiensis.*	Basilius author sectae Bogomilorum.	
Ann. Dñi 1100	S. Gelasius II. Calixtus II. Honorius II. Innocentius II. Caelestinus II. Lucius II. Eugenius III. Anastasius III. Adrianus IIII. Alexander III. Lucius III. Vrbanus III. Gregorius VIII. Clemens III. Caelestinus III. Innocentius III.	∴ Lateranẽse sub Alexãdro 3. ∴	Hẽricus V. filius praecedentis, al. IIII. Lotharius II. Conradus III. Fridericus I. Barbarossa. Henricus VI. Friderici filius. Philippus Hẽrici frater. Otto IIII.	Ioannes Comnenus. Manuel I. Comnenus. Alexius II. Comnenus. Andronicus Cõnenus. Isaacius II. Angelus. Alexius III. Angelus frater Isaacij.	*Sigebertus Gemblacensis. Zacharias Chrysopol. Anselmus Laudunensis author Glossae interlinearis.* Ioãnes Zonaras. Georgius Cedrenus. *Theodericus S. Trudonis Abbas Cibyras.* Rupertus Tuitiẽsis. Gulielmus Abb. *Honorius Augustodunẽsis. Presbyter Hassiaginus* S. Bernardus Claraeuallensis Abbas. Hugo de S. Victore. Gratianus. Petrus Lombardus. *Richardus de S. Victore. Petrus Venerabilis Cluniacensis Abbas.* *S. Hildegardis Abbatissa. Petrus Comestor.* Euthymius. *Otto Frisingensis Episc.* *Arnoldus Bonaeuallis Abbas.* *Robertus Montensis Abbas.* *Hugo Eterianus. Petrus Blesensis.* *Robertus Lincolniensis. Leo Tuscus.* *Petrus de Riga Remensis.* *Eckebertus Florinus Abbas.* *Godefridus Viterbiẽsis. Ioachim Abbas.* *Theodorus Balsamon.* Helinandus. *Guericus Igniacensis Abbas.* *Gulielmus Tyrius Archiepiscopus.* Nicetas Choniates. *Saxo Grammaticus.* *Richardus Cluniacensis.*	Taudemus. Durandus de VValdach. Petrobrusiani, à Petro de Bruis. Henriciani. Petrus Abailardus. Arnaldistae, ab Arnaldo de Brixia. Pseudo apostolici. Cathari, siue Patareni. VValdo Lugdunensis, a quo VValdenses, seu Pauperes de Lugduno. Eudo. Cotterij, seu Coterelli. ∴	400 Ante annos
Ann. Dñi 1200	Honorius III. Gregorius IX. Caelestinus IIII. Innocentius IIII. Alexander IIII. Vrbanus IIII. Clemens IIII. Gregorius X.	LATERANENSIS Synodus Magna Episcoporũ 470, ac in vniuersum 1285. Patrum, sub Innocentio 3. *Alemanicum.* *Oxoniense.* Lugdunense sub Gregorio 10.	Fridericus II. Henricus VII. Gulielmus. Conradus IIII. Richardus, & Alfonsus. Rodolphus I.	Alexius 4 Angelus filius Isaacij. Alexius V. Ducas Murzuflus. Balduinus I. Flãdrensis. Henricus frater eius. Pet. Antisiodor. Robertus. Balduinus II. Michael VIII. Palaeologus.	*Helinandus Montisfrigidi monachus.* *Ioannes Beleth. Petrus Cantor.* *Conradus à Lichtenau Vrspergẽsis Ab.* *Caesarius Heisterbacensis.* *Iacobus de Vitriaco Cardinalis.* *Hugo Carensis Cardinalis S. Sabinae.* *S. Antonius de Padua. Raymundus de Pennaforte.* *Gulielmus Antisiodorensis. Gulielmus Parisiensis Episcopus.* *Ioannes Friburgensis.* *Alexander de Ales.* *Vincentius Beluacensis.* *Albertus Magnus Ratisponensis Episcop.* *Matthaeus Parisius, seu Paris.* *Henricus Cardinalis Hostiensis.* *Humbertus Generalis Dominican.* S. Thomas Aquinas. *S. Bonauentura.* *Thomas Cantipratensis.* Ioannes *Valensis Galensis.*	Almaricus. Albigenses. ∴ Dauid Dinantius. Petrus Ioannis, discipulus Abbatis Ioachim. Gulielmus de sancto Amore. Flagellantes.	300 Ante annos

	Pontif. Summi	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	
Ann° Dñi	Innocentius v. Adrianus v. Ioannes xx. al. xxi Nicolaus iii. Martinus iiii. Honorius iiii. Nicolaus iiii. S. Cælestinus v. Bonifacius viii.	∴	Adolphus. Albertus.	Andronicus Senior Palæolog°, cum Michaele.	Guliel. Durādi Nimatensis Episc *Vdalricus Argentinensis.* *Henricus Gandauus. Aegidius Romanus Biturricensis Archiepiscopus.* *Richardus de Mediauilla.* *Iacobus de Voragine Episc. Genuensis.* *Georgius Pachymerus Historiograp.* *Marcus Paulus Venetus.* *Ioannes Duns Scotus. Antonius seu Haitonus Armenus.*		400
1300	Benedictus xi. dic. x. Clemens v. Ioannes xxi. al. xxii. Benedictus x. dic. xi. Clemens vi. Innocentius vi. Vrbanus v. Gregorius xi. Vrbanus vi. Bonifacius ix.	Viennense sub Clemente v. ∴	Henricus viii. Lutzēburgēsis Ludouicus iiii. Bauarus. Carolus iiii. Venceslaus.	Andronicus Iunior Palæolog°. Ioannes Palæologus, cum Ioanne Cantacuzeno. Manuel ii. Palæologus.	Niceph. Callist. us. *Alanus ab Insulis. Albertus Patauinus. Iacobus Viterbiensis. Petrus Paludanus. Bartholomæus Vrbinas Episcop. Petrus Aureolus. Guido Perpinianus Carmelita Nicolaus Lyranus. Augustinus Anconitanus. Martinus Polonus. Franciscus Maronis Nicephorus Gregoras. Ockam. Aluarus Pelagius. Guido de monte Rotheri. Lupoldus Bebenburgius. Henricus de Frimaria. Ludolphus Carthusianus. Simon de Cassia. Robertus Holkot. Ioannes Bachon. Gregorius Ariminensis. Thomas de Argentina. Franc. Petrarcha. Petrus Bertbory. Marsilius de Ingen. Matthæus VVestmonasteriensis. Ioannes Maronis. Paulus Venetus. Nicolaus de Gorran.*	Begardi. Fraticelli ab Hermanno. Beguini. Dulcinus, à quo Dulcinistæ. Lolhardi, à Gualtero Lolhardo. Michael de Celena. Marsilius patauinus. Bertholdus de Rorbach. Turelupini. Ioannes VVicleff.	Ante annos 300
1400	Innocentius vii. Gregorius xii. Alexander v. Ioannes xxiii. dictus xxiiii. Martinus v. Eugenius iiii. Nicolaus v. Calixtus iii. Pius ii. Paulus ii. Sixtus iiii. Innocentius viii. Alexander vi.	SYNODUS CONSTANTIENSIS. Basileensis. SYNODUS FLORENTINA sub Eugenio 4. ∴	Robert° [illegible] Sigismundus. Albertus ii. Austriacus Fridericus iii. Maximilianus i.	Ioannes Palæologus. Cōstātinus xii. Palæologus, vltimus Cōstantinopolitanus Imperat. Christianus. ∴	*Henricus Langenstein, dictus de Hassia. Thomas a Kempis. S. Laurentius Iustinianus. Bartholomæus Vrbinas. Ioannes Capreolus. et. de Alisno Card. Thomas VValdensis. Ioannes Gerson. Alfonsus Tostatus Abulensis Episcop. S. Vincentius Valentinus. Nicolaus Dinckelspule. Ioannes Nider. Ambrosius Camaldulens. Abo. Blondus. S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus. S. Bernardinus Senensis. Bessarion Card. Nicolaus Siculus Abbas, Panormitanus Archiepiscopus. Palmerius.* *Ioannes de Turrecremata Cardinalis. Dionysius Rickel Carthusianus. Nicolaus Dorbelius, seu de Orbellis. Ioannes de Indagine Carthusianus.* Nicolaus Cusanus. Platina. *Marsilius Ficinus. Io. Keiserspergius. Albertus Krantzius. Sabellicus. Gabriel Byel. Ioan. Trithemius Spanheimensis Abb. Ioannes Naucleros. Iacobus Philippus Bergomensis.*	Ioannes Hus. Hieronym. pragensis. Petrus Dresensis Piccardi, à Piccardo Adamita. Thaboritæ. Orebitæ. Petrus Dresensis. Nicolaus Galecus Rochezana. Ioannes Beham. ∴ Germānus Rissuch.	Ante annos
1500	Pius iii. Iulius ii. *Leo x.* Adrianus vi. Clemens vii. Paulus iii. Iulius iii. Marcellus ii. Paulus iiii. Pius iiii. Pius v. GREGORIUS XIII.	Lateranense sub Iulio 2. & Leone 10. *Senonense.* *Coloniensia duo.* *Treuirensia duo.* *Augustanum.* *Moguntinum.* TRIDENTINA SYNODUS contra Lutheranos, Zvinglianos, Caluinistas &c. sub Paulo 3. Iulio 3. & Pio 4.	CAROLUS v. Ferdinandus. Maximilianus ii. Rodolphus ii.	∴	*Baptista Mantuanus. Robertus Gagan. Albertus Pius Carporum Princeps. Volaterranus. Ioannes Eckius. Emserus. Iudocus Clicthoueus. Sylvester Prierias. Thomas Morus. Ioannes Roffensis. Ioannes Cochlæus. Iacobus Latomus. Barthol. Latomus. Ioannes Gropperus. Reginaldus Polus. Hoffmeisterus. Bernardus Lutzenburgens. Thomas Caietanus. Albertus Pigius. Ludo. Blosius. Ruardus Tapper. Ioannes Driedo. Iohannes Hessels. Staphylus. Ioannes Dietenbergius. Alfonsus à Castro. Petrus & Dominicus a Soto. Franciscus Victoria. Gaspar Contarinus. Iacobus Sadoletus. Stanisl. Francisc. Titelmannus. Albert. Pighius. Sasbout. Iudoc. Tiletanus. Sasgerus. Smythæus. Ioan. Faber Viennens. &c. innumerabiles*	Martinus Luterus. Zuingli°. Balthasar pacimōtanus Anabaptista. Mūtzerus. Oecolāpadius. Musculus Osiāder. Stācar°. Bucer°. David Georgius. Amsdorfius Caluinus. Seruetus Melanchthō. Antitrinitariæ. Castalio. Schwenckfeldius. Ochinus. Brentius. Beza. Petr° Martyr. Bullinger°. Puritani. Vbiquitarij. Trinitarij. Illyric°. Kēmnitius, & ubiquitarij.	

ENCOMIA QVORVNDAM PATRVM QVORVM TESTIMONIA *crebrius in hoc opere citantur.*

DE DIONYSIO AREOPAGITA.

ORIGENES homilia ſecunda in diuerſos Euangelij locos: Omnia quæ per verbum ſunt facta, in ipſo viuunt,& vita ſunt. In ipſo enim, vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & ſumus: & vt ait magnus Dionyſius Areopagita, eſſe omniū eſt ſupereſſentia & diuinitas

De cæleſti hierarch. cap. 4 & cap. 5. de diuinis nominibus.

IOANNES Damaſcenus in oratione de dormitione ſanctiſſimæ dominæ noſtræ Deiparæ, apud Simeonē Metaphraſten: Tunc autem aderant cū Apoſtolis ſanctiſſimus Timotheus Apoſtolus, & primus Epiſcopus Epheſiorū, & Dionyſius Areopagita: ſicut hic ipſe magnus teſtatur Dionyſius in iis, quę de beato Hierotheo, qui ipſe quoque tūc aderat, cōſcripſit ad dictum Apoſtolum Timotheum, ſic dicens: Nam etiam apud ipſos à Deo afflatos ſacrorum antiſtites quando nos quoque, ſicut ipſe noſti, & multi ex ſacris noſtris fratribus ad ſpectaculum corporis, quod vitæ principium dedit & Deum ſuſcepit, conuenimus: (aderat autem & Domini frater Iacobus, & Petrus ſuprema & antiquiſſima Theologorum ſummitas & poſtquàm eam vidiſſemus, viſum fuit vt omnes ſacerdotes hymnos canerent, &c.

De diuinis nominibus cap. 3.

IDEM Damaſcenus libro ſecūdo Orthodoxę fidei, capite tertio: Quemadmodùm autē ſanctiſſimus ſacerrimúſque &* Deiloquētiſſimus Dionyſius Areopagita inquit, omnis diuinus ſermo ſacra videlicet ſcriptura cæleſtes ſubſtantias nouem nominauit.

θεοληπτότατος. De cæleſti hierarch. ca. 6.

ET in ſermone, Quòd qui in fide hinc migrarunt, ſacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur. Quocircà profundus ille & exercitatus in diuinis Dionyſius, vbi de defunctis arcana conſideratione ait (vt interim ex diuinis & venerandis illius verbis ad manifeſtiorem noſtrorum demonſtrationem aliquid adaptemus) inquit, Sanctorum preces etiā in iſta vita, & vt non tantùm poſt mortē prodeſſe iis ſolis, qui digni ſunt vt pro iis ſanctæ preces fiant, nempe fidelibus.

Eccleſiaſticæ hierar. cap. 7.

GREGORIVS Magnus homilia trigeſimaquarta in Euangelia: Fertur verò Dionyſius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quòd ex minorum angelorum agminibus, foràs ad explendum miniſterium vel viſibiliter vel inuiſibiliter mittuntur, &c.

De cæleſti hierarch cap. 7. 9. & 13.

VIDE plura apud Nicephorum libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimo: vbi inter cætera, eius ſcripta enumeraturus, ſic ait: Quæ autem ille ſcripta ſublimi rerum diuinarum contemplatione ſententiis & elocutione admiranda prorsùs & excellentia, longéque ab iis, quæ pro hominum captu edita ſunt, diſſita compoſuerit, ſic habent. Primum quidem opus de diuinis nominibus cōſcripſit, &c. Vide etiam Michaelem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONSILIVM primum Vaſenſe canone ſexto: Ex Epiſtola ſancti Clementis, vtilia quæque præſenti tēpore eccleſiis neceſſaria, ſunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod ſpecialiter placuit propter venerandam antiquitatem, ſtatutis præſentibus roboramus, quod ſupradictus beatus martyr de beatiſſimi Petri Apoſtoli conſtitutione commemorat.

DE CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro ſecundo de doctrina Chriſtiana, capite quadrageſimo: Nonne adſpicimus, quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor ſuauiſſimus, & martyr beatiſſimus?

ITEM libro ſecundo de bono perſeuerantiæ, capite decimonono: Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyrglorioſiſſimus & doctor luculentiſſimus potuit, &c. Et libro ſecundo contra Iulianum: Audiamus victorioſiſſimum martyrem Cyprianum, &c. O Doctor præclariſſime & teſtis glorioſiſſime, ſic docuiſti, ſic emicuiſti, ſic te audiendum imitandúmque præbuiſti. Meritò finitis aliis omnium cupiditatum certaminibus, ſanatíſque vulneribus, cum extrema & omnium maxima vitæ huius cupiditate pro Chriſti veritate pugnaſti, & eius in te gratiæ largitate viciſti. Secura eſt corona tua, victorioſa eſt doctrina tua, in qua & iſtos vincis qui confidunt in virtute ſua.

DE ATHANASIO.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione de laudibus beati Athanaſij: Tantū nobis præſidij in Athanaſio, egregio inquàm Eccleſiæ columine erat, quādiù nobiſcum verſabatur &c. IBIDEM: Cùm autem eum vitæ curſum tenuiſſet, atque ità inſtitutus eſſet, alióſque inſtituiſſet, vt & vita ipſius morúmque ratio Epiſcopatus norma eſſet, & ipſius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in ſermone de defunctis: Accedit ad hos Athanaſius ille vita & ſermone circunſpectus, eccleſiæque Dei fundamentum.

RVFFINVS libro primo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite decimoquarto. Sed huius tanti in Eccleſia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc dictum videatur quod ſcriptum eſt: Ego enim oſtendā ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim perſecutione coniuratus vniuerſus orbis, & commoti ſunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersùs eum. Ille autē diuinum illud conſeruabat, eloquium, dicens: Si conſiſtant aduersùm me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo: &c.

Actor. 9. Pſalm. 26.

DE HILARIO.

HIERONYMVS in epiſtola centeſima quadrageſima prima ad Marcellam: Tantum virum, & temporibus ſuis diſertiſſimum repræhendere non audeo: qui & confeſſionis ſuæ merito, & vitæ induſtria, & eloquentiæ claritate, vbicunquè Romanorum nomen eſt, prædicatur, &c.

IDEM in procemio ſecundi libri Commentariorum in epiſtolam ad Galatas: Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus, &c.

AVGV-

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo: Ecclesię Catholicæ aduersus hæreticos acerrimum defensorem, venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum?

ET libro secundo: Catholicus loquitur, insignis Ecclesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur.

DE BASILIO MAGNO.

GREGORIVS Nazienzenus in epistola ad Basilium, quæ inter ipsius Basilij epistolas est vigesimasexta: An vel nos vel teipsum non agnoscis, cùm oculus sis orbis, magnifica vox ac tuba, regiusque dicendi splendor? Anni tempestates vere vno, & astra sole vno decorantur, cęlum vnum complectitur omnia: ità vos tua omnes vna superat.

IDEM in oratione de laude Basilij: Quis seipsum magis spiritui purgauit, atque ità præparauit, vt dignus esset qui oracula diuina explicaret? Quis rursùs scientiæ luce vberius collustratus est, & profunda spiritus prospexit, ac cum Deo, quæ Dei sunt perquisiuit? Laudatur apud Dauidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & cursus, & pernicitas, & vis ac facultas. Basilio itidem pro pulchritudine virtus fuit, pro magnitudine Theologia, pro cursu perpetua virtutis agitatio continuisque incrementorum gradibus ad Deum ferens, pro viribus denique doctrinæ semen ac distributio, adeò vt nihil sit, cur mihi dicere verendum sit, in omnem terram sonum illius exiisse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

Psal. 18.103. [illegible]

Psalm. 18.

THEODORETVS libro quarto Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoseptimo: Valentis tempore Basilius præclarum orbis terrarum luminare Ecclesiæ Cæsarensis antistes fuit.

GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri: Cæsaream Cappadociæ diuino spiritu ductus, ipse os Ecclesiæ, auream illam doctrinæ lusciniam Basilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconicosis in vita Basilij: Ephræm cùm esset in eremo in ecstasi factus, vidit columnam ignis cuius caput pertingebat ad cælum, & vocem desuper dicentem audiuit: Ephræm, Ephræm, quemadmodùm vidisti columnam istam ignis, talis & Magnus est Basilius. Et paulò pòst: Magno autem Basilio sacros libros legente, vidit S. Ephræm linguã igneam loquentem per os eius. Et dicit sanctus Archidiachono: Vade, & dicet: Domine Ephræm, iubetis intrare sanctum presbyterium. Obstupuit ergò in istis S. Ephræm, glorificans Deum, & genu flectens, respondit dicens; Verè Magnus Basilius, verè columna ignis, verè Spiritus sanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto orthodoxę fidei, capite decimoseptimo: Nã vt inquit * Deifer & magnus in diuinis Basilius, &c.

* ὁ θεοφόρος.

DE GREGORIO NAZIANZENO Theologo.

HIERONYMVS in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, quo scripturas explanante didici &c.

IDEM in Apologia secunda aduersus Ruffinum: Nunquid in illa epistola Gregorium virum eloquentissimum non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior & exulto? Et in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Gregorius Nazianzenus vir valdè eloquens & in scripturis apprimè eruditus solebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum capite secundo; Non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ etiam in linguam Latinam translata vsquequaquè claruerunt.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Post hunc item Gregorius ille diuino eloquio potens, adeò vt inter alios & Theologi nomẽ sortitus sit &c.

DE EPHRAEM SYRO.

HIERONYMVS in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Ephræm Edessenæ Ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit, & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesiis eius scripta recitentur. Legi eius de Spiritu sancto Græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & acumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui.

NICEPHORVS libro nono Ecclesiasticæ historiæ, capite decimo quarto. Multi denique alij aliter spectati viri eisdem annis viguere, atque in Ecclesiis Dei enituere: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emisenus Episcopus, Titus Bustrenis &c. Videtur autẽ omnes hac in parte gloria pręcellere, atque Ecclesiam vniuersalem exornare Ephraim Syrus. Et capite decimosexto: Eadem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo interuallo omnes præcessit; & tantum in lingua Syrorum profecit, vt cùm pietatis exercitio ad summum contemplationis peruenerit, tum splẽdore, facilitate & suauitate verborum, necnon densitate & grauitate sententiarũ, etiam præclarissimos quosque Græcorum, qui eloquentia antiquitùs excelluissent, superauerit. Mirum quidẽ auditu est, eundem & Grecè & Syriacè legi. Quam ob causam magnus ille & oratione & virtute Basilius, qui Cappadocũ metropolim Episcopatu suo exornauit, summoperè virum est admiratus, eundémque eruditionis nomine beatum censuit, vt tanti viri tam certo testimonio manifestum sit, communiter quoque à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinere nomen, præstantissimum omnium Ephraim iudicatum esse. Vox sanè Basilij talis non temerè prolata esse existimanda est. Eadem habet Sozomenus libro tertio Ecclesiasticæ historiæ decimoquinto.

DE AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epistola quinquagesimaquinta ad Ambrosium Episcopum Mediolanensem. Glorificauimus Deum nostrum, qui olim quidem ex pastoribus ouium populo suo principẽ excitauit, & Amos de grege caprarũ sumptũ, spiritu suo instruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc verò virũ ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, sapiẽtia sublimem generis claritate, vitæ splendore, orãdi facultate & rebus secularibus illustrem, ad gregum Christi pasturam traxit, qui proiectis huius vitæ opibus vniuersis, próque dãno habitis, vt Christũ lucrifaceret, commissa sibi magni ac pręclari nauigij, Ecclesię videlicet Dei in fide Christi, gubernacula accepit. Age igitur ô homo Dei, quãdoquidem non ab hominibus accepisti aut doctus

es Euangelium Christi, sed ipse te Dominus à medio ludicum terræ desumptum, ad præsidentiam apostolicam transtulit; certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo. Sed adhuc vidi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem: in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro secundo contra eundem: Et quis hæc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholicæ veritatis aduersùs hæreticos vsque ad periculum sanguinis defensor Ambrosius.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimo: Sanctus quoque Ambrosius lactei sermonis emanator, cum grauitate acutus, persuasione dulcissimus, cui fuit æqualis doctrina cum vita, quando ei nõ paruis miraculis gratia diuinitatis arrisit.

DE CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Deindè post illum Ioannes, cui ab auro cognomen, (verè enim aurea verba loquitur) qui & misericordiæ in pauperes, & pœnitentiæ dux & doctor fuit præcipuus, in diuinis illis commentariis epistolarum ad Philippenses & Galatas, sit, &c.

AVGVSTINVS libro secundo contra Iulianum Pelagianum: Sanctus verò Ioannes Constantinopolitanus episcopus, quantum &c. Et paulò pòst: Meritò idem Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epistola ad Archadium Imperatorem, quæ est apud Nicephorum libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoquarto: Eiecisti è throno suo, re non iudicata, magnum totius orbis doctorem, & vnà cum eo Christum persecutus es. Neque de illo ità queror, (sortem enim seu hæreditatem cum sanctis Apostolis in Dei & seruatoris nostri Domini Iesu Christi regno consecutus est) quamuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propreteà, quòd primùm de animarum vestrarum salute, deindè de eis qui sapientissima, spirituali & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, sum solicitus. Non enim Ecclesia tantùm Constantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, viro tam diuino amisso, persuasione vnius mulieris, fabulam hanc & spectaculum exhibentis.

NICEPHORVS Callistus libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite secundo: Ego verò supra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffluentes. Iam enim indè ab adolescentia amore eius flagraui, atque in illius perindè atque Dei ipsius vocibus acquieui. Atque si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero.

DE HIERONYMO.

AVGVSTINVS libro primo aduersùs Iulianum Pelagianum, capite secundo, Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino, insupèr & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis atque in literis sacris vsque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit. ET libro secundo contra eundem: De illo sancto Presbytero Hieronymo, qui secundùm gratiam quæ data est ei, sic in Ecclesia laborauit, vt eruditionem catholicam multùm in Latina lingua, multis & necessariis literis adiuuaret, &c. IDEM libro decimooctauo, de Ciuitate Dei, capite quadragesimo tertio. Quamuis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium easdem scripturas conuerterit, &c. ITEM Epistola decimanona, ad Hieronymum: Quanquàm secundùm honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. ET ad eundem epistola decimaquarta: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus nostras venire potuerunt, apparent res, vt nihil studiorum meorum mallem, si possem, quàm inhærere lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum ad te mittere cogito. Nam neque in me tantum scientiæ scripturarum diuinarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui est tertius de vita S. Martini. Igitur deindè digressus, Bethleē oppidum petij. Ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit: vir propter fidei meritum, dotémque virtutum, non solùm Latinis atque Græcis, sed & Hebræis etiam literis institutus est, vt se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Apud eum sex mensibus fui: cui iugis aduersùs malos pugna, perpetuúmque certamen. Conciuit odia perditorum: oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non desinit: oderunt eum clerici, quia vitam eorum insectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligunt. Nam qui eum hæreticum esse arbitrātur, insaniunt. Verè dixerim, catholica hominis scientia, sana doctrina est. Totus semper in lectione, totus in libris est: non die, non nocte quiescit: aut legit aliquid semper, aut scribit.

DE AVGVSTINO.

HIERONYMVS epistola octagesima ad Augustinum, quæ est vigesimaquinta inter epistolas Augustini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore veneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & nūc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, & plenè complemus, vt absque tui nominis mentione ne vnam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorem antiquæ rursùm fidei venerantur atque suscipiunt, & quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici

detestatur, & me pari prosequuntur odio, vt quos gladiis nequeunt, voto interficiant. Incolumem & mei memorem te Christi Domini clemétia tueatur, Domine venerande & beatissime Papa.

PAVLINVS Episcopus Nolanus in epistola prima ad Augustinum, quæ in operibus Augustini est trigesimaprima: O verè sal terræ, quo præcordia nostra, nè possint seculi vanescere errore, condiuntur. O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè Catholicis vrbibus de septiformi lino pastum oleo lætitiæ lumen effundés, densas licèt hæreticorum caligines discutis, & lucem veritatis à cõfusione tenebrarũ splendore clarifici sermonis enubilas, &c. Os enim tuũ fistulam aquæ viuæ & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fõs viuæ aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est, cuius desiderio sitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epistola ad Augustinum quæ est trigesimaseptima inter ipsius Augustini epistolas: O verè artificiosa apis Dei, construens fauos Domini nectare pleno, manantes misericordiam.

PROSPER Episcopus Rhegiensis libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimoprimo: Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio, suauis eloquio, secularis literaturæ peritus, in Ecclesiasticis laboribus onerosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione cõpositus, in expositione sua fidei nostræ Catholicus, in quæstionibus absoluẽdis acutus, in reuincendis hæreticis circunspectus, & in explicandis scripturis canonicis cautus.

CAELESTINVS Pontifex in epistola prima ad quosdam Galliarum Episcopos capite secundo: Augustinum sanctæ recordationis virũ pro vita sua atque meritis in nostra cõmunione sẽper habuimus, nec vnquàm hunc sinistræ suspicionis saltem rumor adspersit, quem tãtæ sciẽtiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiã à meis semper prædecessoribus haberetur.

CASSIODORVS Senator in prologo super Psalterium: Est enim literarum omnium egregius magister, & (quod in vbertate rarum est) cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquàm fons purissimus nulla fæce pollutus: sed in integritate fidei perseuerans, nescit hæreticis locum dare, vndè sese possint aliqua colluctatione defendere. Totus Catholicus, totus Orthodoxus inuenitur: & in Ecclesia Domini suauissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimo secundo: Ipse Doctor eximius beatiss. Augustinus, debellator hæreticorum, defensor fidelium, & famosorum palma certaminum, &c.

VENERABILIS Beda de sex mũdi ætatibus, siue in Chronico suo: B. Augustinus Hipponensis Episcopus, omnium Doctor eximius Ecclesiarum, &c.

IDEM libro secundo de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotũ, capite tertio: Augustinus omnia quæ fidem turbare poterant, hæreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antisiodorensis Episcopus, in Cõmentario super posteriorem ad Corinthios: sicut sol in lumine excedit omnes Planetas, ità Augustinus omnes excellit in exponendo sacras scripturas.

BERNARDVS sermone octogesimo super Cãtica: Augustinus est validissimus malleus hæreticorũ.

IN Concilio Florentino sessione septima, Andreas Præsul Colossen. pro Romana Ecclesia respondens: Sed nunc, inquit, sanctorũ doctorum authoritates in medium afferamus, ac in primis Augustini illustrissimi Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus consecrauit. Vide etiam Concilium Toletanum octauum, canone secundo.

DE CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholasticus Epiphan. lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 7. Cyrillus præco verbi insignis & strenuus veræ ac salutaris doctrinæ antesignanus, laude & prædicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimoquarto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquarto: Cælestinus autẽ Romæ Episcopus, propter nauigationis pericula, ipse synodo (Ephesinæ) adesse detractauit: ad Cyrillũ tamẽn, vt locum ibi suum obtineret, scripsit. Ea quo tempore, fama est, mitram illũ & Papæ appellationẽ atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur, accepisse: quę deindè omnia per successionem ad eos etiã peruenerint, quibus forte Alexãdrinæ Ecclesiæ thronus legitimè obuenisset, sacros Episcopos. Et libro decimoquarto, capite trigesimotertio: Cyrillus velut quædam Ecclesiæ tuba fines terræ personãs, & propugnator Ecclesiæ fortissimus ab omnibus celebratur, & omnibus in ore est.

DE LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus in epistola ad Leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoquè Petri & Pauli sedem claram insignémque reddidit, cùm vestram sanctitatẽ in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Sergiũ Patriarchã Constantinopolitanũ, quæ recitata est actione vndecima sextę Synodi generalis Constantinopolitanæ: Tanquàm sacram & cohonorãdam suscipio, rectéque fidei propagatricẽ & à Deo condonatam, atque à Deo inspiratã epistolã magni atque pręclari Leonis sanctissimi Romanę Ecclesiæ, immò omnium quæ sub sole erũt luminarij: quam diuino manifestè permotus spiritu contra Eutychen maledictum, & Deo odibilẽ desipientémque Nestorium, ad Flauianum laudabilem scripsit regię vrbis Episcopum: quam & firmamentum rectę fidei appello atque definio, hos qui ità eam optimè finierunt, sanctos partes assequẽs, vt posse omnẽ quidem rectitudinẽ fidei nos instituentem, omnem verò prauitatem hereticam perimentẽ, & ab à Deo custoditis atrijs nostrę sanctę Catholicæ Ecclesiæ effugãtem: cum qua diuina syllaba & scriptura, & cunctas eius epistolas & dogmata, tanquàm prolata ex ore Petri Principis Apostolorum, amplector & perosculor & veneror & anima tota complector. Vide plura in Synodo Chalcedonensi, actione tertia.

DE GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Gregorius, qui Dialogus à nostris dicitur, vrbis Romę Episcopus vir (quod testantur omnes) sacrarũ disciplinarum intelligentia celebris, cui etiam (vt feruut) sacra facienti angelus socium se addidit &c.

CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo: Beatus etiam Papa Gregorius, & vitæ meritis honorandus, atque in ethicis assertionibus penè cũctis meritò præferendus, &c.

AVGV-

AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRINÆ IN EO TRADITÆ, SACRARVM INPRIMIS LITERARUM, deinde sanctissimorum simul & vetustissimorum Patrum testimoniis confirmatæ,

RESPONSIO.

Lib. 1. op. post. Iuliani ca. 2

TV qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas intuere. Non quidem omnium de hac re (loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro confirmatis articulis intellige) sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me cõgregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse nõ arbitror, sed ponam pauca paucorũ, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere, & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tãtum malum peruicaciæ superauerit.

Pro Catholico dogmate ab Augustino sententiis producturi Patres introducti. Idem in hoc opere factum.

Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longè à temporibus Apostolorũ fuit, de eadem fide beatissimus martyr & Episcopus Cyprianus scribit.

Irenæus Lug. Cyprianus Carthag. Reticius Augustodunen.

Reticiũ ab Augustuduno Episcopum magnæ fuisse authoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo præsidente, cum aliis iudex interfuit, Donatúmque damnauit, qui prior author Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absoluit. Olympius Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ extitit.

Olympius Hispanus.

Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia famáque conspicuum, de peccato originali (aut aliis fidei catholicæ articulis) aude siquid tibi frontis est criminari.

Hilarius Gallus.

Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem, in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi, beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus.

B. Ambrosius.

(Post prædictorum verò de peccato originali propositas sententias, ità subiicit:) I nunc & mihi obiice originale peccatum, (immò dogma vllum Catholicum hic confirmatum) dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot tantósque doctores, qui vita optimè gesta, debellatísque suorum temporum erroribus, gloriosissimè de hoc seculo, antequàm vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquàm securus insulta. Crederẽm te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti. Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem nisi in eo libro, cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses. (cuilibet etiam vestrum hoc dicitur, qui Patres ipsos vos legere in scriptis vestris profitemini.) Cernis nempe cum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria pulsare calumniis & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum sit, tam horribile crimen (hæreseos) obiicere talibus, & quàm mihi, gloriosum sit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis cerne, & tandem tace, Pelagianam (Caluinianam, Luteranam) linguam tot linguis Catholicis deprime, tot venerandis oribus proterua ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, nõ tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberes verecundia coerceri. Hic enim certe tanto maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia.

Tale aliquid fingere Caluiniani ac Luterani poßunt cum illorum oculos, quod hi per omnes ætates secuti sunt, proponimus. An non idem de Caluinianis & Luteranis æstimare potest, qui patres profligare videntur volunt.

Verecundiam quam tanè meruit in Caluinianis Luteranísque desidero.

Tanto amplius reuerendi sunt tot memorabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Cùm te viderem in libris tuis non antelucano conuiuio temulentum, sed insano conuicio turbulentum, introduxi te sedandum atque sanandum, non in alicuius philosophi auditorium, sed in sanctorum Patrum pacificum honorandúmque conuentum. Sit operæprecium obsecro te, aspice illos quodammodò aspicientes te & mansuetè, ac leniter dicentes tibi. Itàne nos fili Iuliane (Illyrice, Kemniti, &c.) Manichæi sumus (aut a fide Catholica aberramus)? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus

In sanctorum Patrum pacificum & honorandum conuentum in hoc opere introducimus.

vt in

vt in nos velut artifex disputator iosilias, videri appetis climatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum coospectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugient, nudúmque destituent? An fortè dicturus es, neminem illorum te in isto crimine nominasse? Et quid facies cùm tibi dixerint, tolerabilius dente maledico nomina concideres nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra? An fortè dices eis, nec fidem vestram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia id dicere audebis homo, qui dicis Manichæum esse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatum, quod isti confessi atque professi sunt, quod in Christi Ecclesia suorum rudimentorum tempore didicerunt, quod Christi Ecclesiam suorum bonorum tempore docuerunt, qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus quos baptizare potueruot, tam multis paruulis sola originalia remiserunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ Catholicæ defensores atque tectores, vide quibus tam grauem, támque nefariam irrogaris iniuriam. An ideò cootemnendos putas, quia occidentalis Ecclesiæ suot omnes, nec vllus in eis est commemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergo faciemus, cùm illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuueotutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid eoim potuit vir ille sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitus Apostolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia? Et tameu eius successorem crimine præuaricationis accusas, quia doctrinæ Apostolicæ & sui decessoris sententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum, quem sanare potius cupio, quàm irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti in quorum te conoentum (si tamen prodest aliquid) introduxi, cum his etiam ipse considet, etsi posterior tempore, prior loco? Non est ergo cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est, & te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod io ea oon inuenisti, quando in eius membra venisti? Sed noo tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiã de partibus Oriẽtis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latioam translata vsquequaque claruerunt. Sedeat ergo cum istis Patribus etiam sanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiatur inuidiam, dum tamen cum eis cootra oouitiam pestem vestram medicinalem proferat & ipse sententiam. Audis omoes voo corde, vno ore, vna fide id ipsum dicere, & hanc esse Catholicam fidem noo dissonante contestatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Episcoporum Orientalium videtur authoritas? Est quidem tanta persona, vt neque ille hoc nisi ex fide Christiana omnibus notissima diceret, nec illi eum tam clarum haberent atque venerandum, oisi hæc ab illo dicta ex regula ootissimæ veritatis agnoscerent. Si vis addimus huic & sanctum Basiliũ, immò vel nolis addendus est. Quod credunt, credo: quod teoent, teneo: quod docent, doceo: quod prædicant, prædico. Istis cede, & mihi cedes. Acquiesce istis, & quiescis à me. Postremò si mihi per eos amicus fieri ooo vis, saltem peto ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo nõ efficieris, si in isto errore permãseris? Quando ergo melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantúmne apud te possunt Pelagius & Celestius (Caluinus, Lutherus) vt à solis Ortu vsque ad Occasum tot ac tantos Catholicæ fidei doctores & defensores antiquos, & nostræ ætati contiguos, dormientes & manantes, non solùm deserere, verùm etiam Maoichæos audeas appellare? Miror si hoc aliquãdo ex tuo poterit ore procedere, quod te tameo clamare prauitas tui compellit erroris. Sed mirum si in facie homiois taotũ interuallum est inter frootem & linguam, vt in hac causa frons nõ comprimat linguam. Sed quid mussites, noui. Dic iam dic, audiamus, io extremo tui operis, de quo nunc animus, id est, io quarti libri parte nouissima est. Sanctus Ioanoes, inquis, Constantinopolitanus negat esscio paruulis originale peccatum. Itáne ista verba sancti Ioanois Episcopi audes tanquàm econtrariò tot taliúmque sententũs collegarum eius opponere, eúmque ab illorum concordissima societate sciungere, & eis aduersarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, vt Constantioopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorúmque à paterni chirographi liberatione per Christum tot ac tantis coëpiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthagioensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salua fidei compage nou consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Nuoc primùm perspicis hoc didicis-

Patres vt nominatim non perstringant hæretici, eorũ tamen fidem impetunt.

Occidentalis & Latini orbis consentiens de fide doctrina Catholico hominũ sufficere potest, debetque. Ad eam Catholici Lutheranos Caluinianósque cũ Augustino reuocamus.

Oriẽtales Patrum pro Catholico dogmate procedẽtiaes introducti. Gregorius.

Patrum vnanimis consentiens de fide sententia.

Basilius. Huiusmodi Christiano homini vox conuenit.

Cogita hic simili impudẽtia calumniã, quæ hoc facere Lutherum, Caluinũ, Bezam &c. cum Patrũ aliquẽ pro suis erroribus producunt.

In fidei fundamento Patres cõsentiũt, nec sibi contraria

sed & docuisse tot sanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam istam mentem, obliuiscere huius erroris, & propemodùm furoris, quo in tot ac tales Patres Manichaeum iaculabaris opprobrium. Si nesciens hoc fecisti, cur non miseram respuis imperitiam? Si sciens, cur non sacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndiquè, luce clariora sunt testimonia tanta sanctorum. In quorum conuentum te introduxerim, conspice. Hic est Mediolanensis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tanta praedicatione laudauit, vt diceret in libris eius praecipuè fidem lucere Romanam, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituit, ità vt eius fidem & purissimum in scripturis sensum reprahendere nec inimicus auderet. Hic est & Constantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua cui respondeo disputatione posuisti. Hic est Basilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus putasti aliquid adiuuari, Hic sunt & caeteri quorum te mouere debet tanta consensio. Non est ista, sicut stylo maledico scribis conspiratio perditorum. In Ecclesia Catholica doctrinae sanè studijs claruerunt, spiritalibus armis muniti & accincti, strenua contra haereticos bella gesserunt, perfuncti fideliter suae dispensationis laboribus, in pacis gremio dormierunt. Vnum dicis egressum, meipsum significans, qui in se summā praelij sitam optat intelligi. Eccè non ego vnus, sed tot ac tanti sancti eruditique doctores, tibi pro me vel mecum próque omniū nostrum & tua ipsius si sapis salute respondent. Sed ecce quò te introduxi, conuentus sanctorum istorum non est multitudo popularis, non solùm filij, sed & patres Ecclesiae sunt. Ex illo numero sunt, de quibus praedictum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Ex qua filij regenerati sunt, vt haec discerent: eius patres facti sunt, vt docerent. Quid est quod vos gaudere iactas, quòd ista veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis, de tāta multitudine assertorem non potest inuenire, quasi parua sit eius assertio, quòd in hoc fidei firmissimo & antiquissimo fundamento ipsa toto orbe diffusa non à se discrepat multitudo. Si autem assertores eos flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri potest, illustrisque doctrina est: en adest assertorum eius memorabilis & venerabilis consessus atque consensus. Itáne tuum sic amabis errorem, in quem iuuenili confidentia & humano lapsu incautius decidisti, vt ab istis catholicae vnitatis & veritatis sacerdotibus, ex diuersis orbis terrarū partibus tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, vbi Christianę religionis summa consistit, non solùm dissentire, sed eos audeas Manichaeos insuper nuncupare? Quòd si hoc non facis, nec mihi hoc iustè facis, quem cernis in eadem causa disputationibus meis, quibus aduersus me ferociter irritaris, illorum secutum fuisse vestigia. Si autem me solū tali aspergis opprobrio, non ob aliud, nisi quia de peccato primi hominis quod sentiunt, sentio, quod tenent, teneo: quod praedicant, praedico: quis te non videat in me apertum iactare conuicium, de illis occultum quidem, sed tamen simile habere iudicium? Ego quidem pro dilectione, quae mihi est erga te, quam Deo propitio quibuslibet conuiciis absit vt de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, vt iuuentute meliore atque fortiore te vinceres, & animositatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam qualiscunque sit, quoniam tua iam facta est, praeualere sententiam, potentiore pietate superares. Et sicut Polemo luxuriae coronis sensim capite detractis, eisque adiectis, manum pallio subdidit, os & vultum formauit ad verecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum venerat, discipulum tradidit: sic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximéque Episcopo Ambrosio in integritate Catholicae fidei, etiā tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Episcopis Basilio & Ioanne, quos tu quoque in sanctis eruditis veridica attestatione posuisti, tanquàm coronas ebriosorum abiiceres laudes Pelagianorum, quibus tanquā magnus eorum defensor extolleris, & stylum, vt mitiùs dixerim, contumeliosum, non tanquam pallio pudoris abscōderes, sed tanquam manu emendatiore confringeres, tuúque pectus veritate complendum, non Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potius in eis ipsi Domino Christo, non velut qui nunc primùm veneris, traderes, sed velut qui recesseras, redderes. Quòd si tibi consilium meum displicet, age vt placet. Ego enim & si correctus fueris, in quo maiora vota mea sunt, abundantiùs cumulatiúsque gaudebo: & si, quod abominor, in hac prauitate permanseris, ex opprobriis tuis fructuosum habebo & pro me caelestis mercedis augmentum, & de te misericordis doloris aculeum. Proposuimus hîc authoritatis molem sanctorum, qui Episcopi ante nos, non solùm sermone cùm hic viuerent, verùm etiam scriptis, quae posteritati relinquerent, fidem Catholicam strenuè defenderunt, vt vestra argumenta confringerent. Hoc autem probauimus Catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque (immò omnia quae in Catechismo docuimus) esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum fit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm Catholicam fidem, quae vbiquè toto orbe

[Marginal notes:]

[illegible] Luterani Caluinianique sic se etiam post perlectas hic Patrum sententias vrgeri, & (quod Deum rogamus) resipiscant.

En quam venerandum Patrum coetum, quem etiam praesens opus exhibet.

Patrum elogia.

Ecclesiastici scriptores nō tantum filij verùm patres etiā Ecclesiae. Psal. 44.

Adest sanè etiam in hoc opere & exhibetur is consessus consensúsque.

Sic sanè hodie Luterani, ac Caluiniani dū in Catholicos debacchantur Patres eadem sentientes cōdemnant.

En quid haereticum hominem retineat ne resipiscere [illegible]. [illegible] Caluiniani Luterani que Patribus se erudiendos traderent, & in his Christo.

In Catechismo idem propositum.

Libro 2. in Epilogo.

orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse cõfirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. At ego vbicunque sis, vbicunque ista legere poteris, te ante istos in tuo corde constituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquos abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores.

Patres optimi & æquissimi controuersiarum de religione cognitores.

Neque eos qui nunquàm fuerunt aut non sunt, aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur incertæ sunt, inani cogitatione confinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis aliisque huiuscemodi, vel Græcis vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi, eorúmque sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla edita ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, vt sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere perperam cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse.

In Catechismo Patrum sententiæ quibus nostras controuersias deciderunt digestæ.

Nondum enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictũ. Nondum enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quod Celestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certe ipse dixisti, quod omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat, pauci tales potuerunt inueniri Sed Ambrosium, aliósque collegas eius, quos cum illo commemoraui, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad delatas & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt.

Quæ in æquo iudice requirere possis, illa in Patribus inuenias.

Neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.

Patres tradiderunt nobis suis filiis quod ipsi à suis patribus acceperunt.

Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

Iudicibus Patribus vincimus Catholici.

Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsis componis, non habiturum fuisse quid facerem, quò confugerem, cùm tuis argumentationibus vndè occurrerem, reperire non possem. Ego planè haberem quòd facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim (Lutheranis, Caluinianis) tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocarẽ, quod & nunc iam facio.

Hæreticorum præiudiciis grauati Catholici, Patres appellamus.

Tu ergo responde, quid facias, dic quò confugias. Ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia non numerandas, sed ponderandas censes esse sententias, & addis, quod quidem & ego verum esse consentio, ad aliquid inueniendum, multitudinem *nihil* prodesse cæcorum, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, (Lutherus, Caluinus) & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiã tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodammodò audio vocem tuam: respondes, Absit vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere.

Mirum si hoc nostri Caluiniani Lutheranique profiteri audeant.

Eorum ergo appende sententias. Nolo esse plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, vt eas dedigneris appendere, immo tam sunt graues, vt te videam sub earũ onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es, me imbellem tibi opinionem consortis opponere, & velut consternatum metu, consciós nominare? Isti Episcopi sunt, docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores aduersus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuisti, non potes inuenire quod spernas.

Quę in iudice requiruntur in Patribus est inuenire.

Si Episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facilè sedere tot, quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles & multi, excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates, temporum locorúmque distantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum quo nauigare cogantur homines, sed in librum, qui nauigare possit ad homines.

En tibi in hoc opere talem Patrũ coetum.

Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem, tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac & cibus paruis magnisque ministrauerunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, vnde nunc reuelamini, apertissimè ac fortissimè defenderunt.

Hæretici quia Catholicam fidem oppugnant, Patrũ iudicium subterfugiunt.

Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, & cauta ac sobria ex admonitione Apostolica, nè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corrũpetetur à castitate quæ est in Christo, catholicæ fidei virginitati insidias vestri dogmatis surrepentis exhorruit, & tan-

Patres post Apostolos Ecclesiæ plantatores &c.
2. Cor. 11.

quàm caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquiis & tanta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut si quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris, non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges, sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles Catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterósque socios ac participes eorum, insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria clatuerunt.

INDEX TOTIVS CATECHISMI ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS: INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QVÆ IN HOC libro per antiquorum Patrum & scripturæ sacræ testimonia deciduntur.

CHRISTIANA doctrina circa Sapientiam & Iustitiam versatur.

Ad Sapientiam, quę ordine sequuntur, & infrà tractantur, capita referri possunt.

I. De Fide & Symbolo Fidei, *per quæstiones 22. vbi inter cætera etiam agitur*

De authore Symboli Apostolici, quæstione 5.

De descensu Christi ad inferos, quæstione 13.

De notis Ecclesiæ, quòd ea sit { *Visibilis* / *Vna* / *Sancta* / *Catholica* } *quæstione 18.*

II. De Spe & Oratione Dominica, cum Angelica Salutatione, *per quæstiones 19.*

Atque etiam

De Spe cum timore coniungenda quæstione 2.

De { *Laude* / *Veneratione* / *Innocatione* } *Beatæ Mariæ virginis, quæstione 15. cum sequentibus.*

III. De Charitate & mandatis Decalogi, *per quæstiones 20. Item*

An mandata Decalogi ad Christianos pertineant, quæstione 6.

An ea impleri possint, quæstione 6.

De Sanctorum { *Innocatione* / *Cultu* / *Reliquiis* / *Feriis* } *quæstione 8.*

De Imaginibus { *Christi &* / *Sanctorum* } *quæstione 9.*

De pręceptis Ecclesię, *per quæstiones 19. nominatìm verò*

De Traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, quæstione 1. & sequentibus.

De Ecclesia & eius authoritate, quæstione 9. 10. & 16.

De Romano Pontifice & Ecclesia Romana, quæstione 9.

De Conciliis, quæstione vndecima.

De authoritate Sanctorum Patrum, quæstione eadem.

De quinque præceptis Ecclesiæ, quæstione 14.

De scriptura sacra & eius interpretatione, quæstione 16.

IIII. De

IIII. DE SACRAMENTIS.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Ad Iustitię priorem partem, quę in malis fugiendis est sita, pertinent hęc:

Ad Iustitiæ partem alteram, quæ in bonis faciendis aut consectandis est posita, rectè referri possunt.

II. Vir-

Ad Christianæ doctrinæ totius summam vnico ceu verbo comprẹhendendam, Ecclesiastici sententia notatu digna est, qui ait:

Fili concupiscens Sapientiam, conserua Iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM Concilij Tridentini.

CAPVT

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus est[a] *Christianus?*

a Act. 11. d. 1. Pet. 4. d

QVI IESV CHRISTI veri DEI & hominis salutarem doctrinam in eius[b] ECCLESIA profitetur.

b Athanas. contra Arrian. orat. 2. Cyp. epist. 52 & de simplicit. Prælator. Ignatius ad Magnesian. Aug. tract. 113. in Ioã. & ser. 118 de temp. c. 12. Item in Enchir. cap. 5. Tertul. lib. de Pudicitia, & de præscrip. hæret.

B. Omnes proindè cultus & sectas, quæ extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis Gentium reperiũtur, vt est, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hęretica, damnat & detestatur penitùs, qui verè Christianus est, & in ipsa CHRISTI doctrina firmiter acquiescit.

TESTIMONIA QVÆ AD MARGINEM CITATA SVNT.

1. A. ACTORVM vndecimo capite: Profectus est autem (Barnabas) Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuersati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ità vt cognominarentur primùm Antiochiæ Discipuli, Christiani.

2. PRIORIS epistolæ diui Petri quarto capite: Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione secunda contra Arrianos: Nunquàm populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris ministrisque Euangelij Saluatoris nostri appellationes adepti non sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem suæ fidei deducunt, meritò authorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferunt. Quapropter, quum omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansêre, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam indè Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoquè Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartiêrunt, indèque factum, vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouatu Nouatiani vocati sint. Ità Melitius eiectus à Petro & Episcopo & Martyre, suos, qui ipsum sequebantur, non Christianos posteà, sed Melitianos denominauit. Eádem iterùm ratione B. Alexandro Arrium eijciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò qui vna cum Arrio recesserunt, nomen Saluatoris nostri Alexandro cum suis relinquentes, Arriani deinceps appellati sunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quasi non ampliùs fidem Christi retineant, sed Arrianæ insaniæ gregales habentur. Quomodò igitur Christiani fuerint, qui non Christiani, sed Ariomanitæ appellantur? aut quomodò de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuentores se præbent?

Christiani à Christo nomen habent.

Hæretici nomen sumunt ab inuentoribus hæreseon.

Arriani non sunt Christiani.

4. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

lib. 4. epist. 2. qui in ecclesia non est, Christianus non est.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de Vnitate Ecclesiæ: Non pertinet ad Christi pręmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.

Ecclesiã matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrem.

6. IGNATIVS epistola ad Magnesianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter istud, hic non est Dei: non suscipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

Christianorũ nomen nouum.

Isa. 62.

Act. 11.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri,

Christianum se negans, Christum negat.

debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis: negauit ergò ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum.

8 IDEM sermone centesimo octogesimo primo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque ille est: Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentium capite quinto: Certum verò propriúmque fidei Catholicæ fundamentum Christus est. Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque hoc ideò negandum est proprium fundamentum esse fidei Catholicæ, quia putari potest, aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune.

1 Cor. 3.

Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent, cogitentur: nomine tenus inueniuntur Christos apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ potuerunt esse sub vocabulo Christiano, & etiam quàm sit hoc verum, per singulas quasque monstrandum.

Hæretici, vere Christiani non sunt.

10. TERTVLLIANVS in libro de Pudicitia: Ouis propriè Christianus, & grex Domini ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus: & ideò Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant.

11. IDEM in libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos: Si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo quod de sua electione sectati, hæreticorum nomen admittunt.

Hæretici negantur esse Christiani.

II.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

a Eccle. 1. d
b Lib. 1. Retr. cap. 63. & Ench. c. 1. & 3.
c 1. Cor. 13. d
d Prosp. sen. 98. ex August.
e Psal. 33. c. & 36. c.
1. Pet. 3. b

VT nimirùm Christianus ea norit & obseruet, quæ tum ad [a] Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus [b] ostendit, circa virtutes versatur Theologicas, [c] Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & diuinitùs infunduntur, & cùm in hac vita purè maximéque excolũtur, beatos homines Diuinósq; reddũt. Iustitia verò [d] duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius: [e] *Diuerte à malo, & fac bonũ.* Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriũtur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruũt.

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI primo capite: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimo tertio: Scripsi librum de fide, spe, & charitate, cùm à me, ad quem scriptus est, postulâsset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum. Quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse complexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis vtiquè veram Diuina scriptura definit.

Sapientia Christiani hominis consistit in recto Dei cultu.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini, Eccè pietas est sapientia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies θεοσέβειαν, qui est Dei cultus.

Iob 28. secundum LXX.

4. ITEM ibidem capite tertio: Hic si respondero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

Colitur Deus fide, & charitate.

5. PRIORIS epistolæ ad Corinthios capite decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.

6. PROSPER in sententiis ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iustitia Christiana in duobus consistit.

7. PSALMO trigesimotertio: Diuerte à malo, &c.

8. ET trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

9. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: Coërceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

III.

Quid primùm traditur in doctrina Christiana?

Rom. 10. c
Hebr. 11 a
August. serm. 38 de temp & ser. 1 de verb. Apost. Leo ser. 4. de Nat. Dom.
a Heb. 11 b
b Marc. 16. c
c Ioan. 3. c

FIDES, ianua illa nostræ salutis, sine qua Deum inuenire & inuocare, DEO seruire & placere nullus in hac vita potest. [a] *Credere enim oportet accedentem ad Deũ,* inquit Apostolus: *qui* [b] *verò non crediderit, condemnabitur, &* [c] *iam iudicatus est,* ex Christi sententia.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimo: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

2. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

3. AVGVSTINVS sermone trigesimooctauo de tempore: Constat, neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides nanque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Idem habet in initio sermonis centesimi octogesimi primi de tempore.

Fides quàm necessaria.

4. IDEM sermone primo de verbis Apostoli: Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, infirmos curat, cathecumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & coniugales casto pudore conseruat: clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. Eandem sententiam iisdem verbis reperiuit sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo.

Fides Catholica thesaurus magnus.

5. LEO Magnus sermone quarto in solennitate natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatē, & in hac præceptis Domini deseruite, quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit.

Fides nisi integra & vna sit, fides non est.

Ephe. 4.

6. AD Hebræos vndecimo, vt in textu & testimonio secundo.

7. MARCI decimo sexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. IOANNIS tertio: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij DEI.

IIII.

Quid fidei nomine intelligitur?

A. DEI [a] donum & lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur atque adhæret ijs, quæ vt credātur, sunt diuinitùs reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

B. CVIVSMODI sunt, Deum esse trinum & [b] vnum, è nihilo [c] creatum mundū, Deum factum esse hominem, & pro nobis mortem sustinuisse, Mariam [d] & virginem, & DEI matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totum Christum [e] in Eucharistia cōtineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ diuinitùs reuelata, non humani [f] sensus captu comprehendi, sed fide duntaxat percipi possunt.

C. VNDE Propheta: [g] *Nisi credideritis*, inquit, *non intelligetis*. Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientiæ: non potētia aut ratione humana, sed virtute & authoritate diuina nititur, illud planè certum habens summam æternámque veritatem, quæ DEVS est, nec falli posse vnquàm, nec fallere.

D. QVAMOBREM id fidei vel maximè proprium est, vt [h] in captiuitatem redigat omnem intellectum in obsequiū Christi, apud quem non est difficile, nedùm impossibile [i] omne verbum. Hæc [k] fides lumē est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

a Ephes. 2. b. Heb. 11. a Basil. in serm. de fidei confess. Bernar. epist. 190. August. contra epist. Fundamenti, cap. 5.
b 1. Ioan. 5. b.
c Genes. 1. a Ioan. 1. b Luc. 1. a Rom. 5. b
d Concil. Ephe. Cano. 1. Luc. 1. 1. Cor. 15. g Ioan. 5. b
e Constantiēs. Florentin. Triden. Concil.
f Eccl. 3. c 2. Cor. 10. b
g Esa. 7. b secundùm LXX. Basil. in Psal. 115 & in Moralibus, regula 8 cap. 22. Gregor. homil. 26 in Euangel. Chrysost. in 1. ad Cor. hom. 4.
h 2. Cor. 10. b.
i Luc. 1. c Hiere. 32. d
k Fulg. Euseb. hom. 2. de symb. Cyril. catech. 5. illum. Chrysost. serm. de fide, spe, & charitate. Cyril. lib. 4. in Ioan. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A. AD Ephesios secundo capite: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.

2. AD Hebræos vndecimo capite: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

3. BASILIVS in sermone de fidei confessione, siue de vera ac pia fide in Asceticis: Est igitur fides, eorum quæ dicta sunt, assentientis approbatio sine vlla hæsitatione, cum animi persuasione, de eorum veritate quæ Dei munere sunt prædicata.

Fides est firmus assensus enunciatis veritatis.

4. BERNARDVS in epistola centesima nona-

gesima ad Innocentium pontificem, contra Petrum Abaillardum: In primo limine Theologiæ (vel potius stultilogiæ suæ) fidem definit æstimationem: quasi cuique, in ea sentire & loqui, quæ libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac variis opinionibus nostræ fidei sacramenta, & non magis certa veritate subsistant. Nónne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergò martyres nostri, sustinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio, durum per exitum diuturnum inire exilium. Sed absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid, vt is putat, dubia æstimatione pendulum, & non magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitùs persuasum, stabilitum & consecratum partu virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minùs, ipse postremò spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Quomodò ergò fidem quis audeat dicere æstimationem, nisi qui spiritum istum nondùm accepit, quíve Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus sum, clamat Apostolus: & tu mihi subsibilas, fides est æstimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius? Sed Augustinus aliter, fides, ait, non coniectando vel opinádo habetur in corde in quo est, ab eo cuius est, sed certa scientia, acclamante conscientia. Absit ergo, absit, vt hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego verò securus in magistri gétium sententiam pergo, & scio quoniam nō confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. Fides est, ait, substantia rerū sperandarū, argumentū non apparentiū. Substantia, inquit, rerum sperandarū, non inaniū phantasia coniecturarū. Audis substantiā, non licet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, non hac illácque vagari per inania opinionū, per deuia errorum. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixúmque præfigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Nō enim est fides æstimatio, sed certitudo. IDEM in eadem epistola: Quid magis cōtra rationem, quàm ratione rationé conari transcendere? Et quid magis cōtra fidem, quàm credere nolle quicquid non possis ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, Qui credit citò, leuis est corde. Citò credere est, inquit, adhibere fidē ante rationé, cùm hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nā illam quæ in Deū est fidem, beatus Papa Gregorius negat planè habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum. Laudat autem Apostolos, quòd ad vnius iussionis vocem sequuti sunt redemptorem. Sit nimirùm pro laude dictū: In auditu auris obediuit mihi. increpatos è regioné discipulos, quòd tardiùs credidissent. Denique laudatur Maria quòd rationem fide præuenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentauit. Et rursùm Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit.

Fides non est æstimatio aut opinio.

Fidei certitudo.

Phil. 92. Rom. 8.

2 Tim. 1. Fides nihil habet ambiguū.

Heb. 11. Pauli de definitione fidei explicatio.

Fides ratione metienda non est.

Eccle. 19. a

Hom. 26 in Euang.

Psal. 17.

Matt. 16. Luc. 1.

Rom. 4.

5. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Si inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, non credo? Ego verò Euangelio nō crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

Ecclesiæ authoritas Augustinum commouit ad credendum Euangelio.

1. B. PRIMÆ epistolæ Ioannis quinto capite: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. & hi tres vnum sunt.

2. GENESEOS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

3. IOANNIS primo capite: Et verbū caro factum est, & habitauit in nobis.

4. LVCÆ secundo: Et peperit filiū suum primogenitum. Et paulò pòst: Natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid.

5. AD Romanos quinto: Commendat autē charitatem suam Deus in nobis, quoniā cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.

6. CONCILIVM Ephesinum canone decimotertio: vide infrà quæstione decima, A. testimo. decimotertio.

7. LVCÆ primo: Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius DEI.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

9. IOANNIS tertio: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum DEI.

10. CONCILIVM Constantiense, Florentinum & Tridentinum: vide infrà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione octaua, G. testimo. nono, & vndecimo, & H. testimo. sexto.

11. ECCLESIASTICI tertio: Altiora te nè quæsieris, & fortiora te nè scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius nè fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

12. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

1. C. ESAIÆ septimo iuxta translationem Septuaginta interpretum: Nisi credideritis, non intelligetis.

2. BASILIVS in psalmum centesimum decimumquintum, in ea verba, Credidi propter quod locutus sum, &c. Sacrorum quæ de Deo sunt: eloquiorū prædux esto fides planè, non item demōstratio. fides, inquam, animam inuitans, immò & persuadens ad consensioné præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se insinuat efficaci operatione spiritus sancti. Et nonnullis interiectis: In quocunque tandem humanarum artium exercitio (id modò via & ordine ad præstitutū sibi progrediatur finem) impossibile est primarum propositionū inquirere demonstrationes: Immò necesse est, vt quum admiseris earum artium quæ certa ratione nituntur, principia vt confessa, nec proinde vllam requirentia demonstratiuam probationem, id demùm inspicias, quicquid ex

Fides à demōstratione non pendet.

Simplex assensus.

quid ex præsuppositis ordine consequitur. Nihilo seciùs & Theologiæ mysterium requirit assensum, nulla præuia inquisitione nitentem. Sanè ait Apostolus: Credere enim oportet, quia Deus est, (Heb. 11.) non item in quęstionem vocare, aut cõtrouersum opponere illud: Quid est Deus? Atque adeò in vniuersum, fides si substantia earú est, quæ sperantur, rerum, & eorum quæ non videntur, argumentum: (Heb. 11.) nè mihi to anxius contendas videre iam, quæ longiore seposita sunt interuallo, neu quæ speras te olim consecuturú, in ambiguá reuoces dubiámve partem, quòd ad ea nondùm potueris certa notione pertingere.

3. IDEM in Moralibus regula octogesima, capite vigesimoprimo: Quid proprium fidei? Certissima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quæ nulla, neque à naturali necessitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis simulationem conformata vllo modo possit labefactari. Quid proprium fidelis? Vt cùm eiusmodi certa animi expletione veram esse illorum vim credat, quæ dicta sunt in scriptura, nihilque reijciat, aut nouum statuere audeat.

Fides quæ experientia nititur, meritoria non est.

4. GREGORIVS Magnus homilia vigesimasexta in Euangelia: Sciendú nobis est, quòd diuina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis. nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et quibusdam interpositis, Cùm Paulus Apostolus dicat: Est autem fides (Heb. 11.) sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium: profectò liquet, quia fides illarum rerum argumétum est, quæ apparere non possunt. Quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. Dum ergò vidit Thomas, dum palpauit, cur ei dicitur: Quia vidisti me, credidisti? Sed (Ioan. 20.) aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergò vidit, & Deum confessus est.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in priorem epistolam ad Corinthios: Quæ humanam excedunt rationem, fide duntaxàt indigent.

1. D. POSTERIORIS ad Corinthios decimo, vt paulò superiùs B. testimo. duodecimo.

2. LVCÆ primo: Non erit impossibile apud Deú omne verbum.

3. HIEREMIÆ trigesimosecundo: Eccè ego dominus deus vniuersę carnis: nunquid mihi impossibile erit omne verbum?

4. EVSEBIVS Emisenus homilia secúda de Symbolo: Fides religionis catholicæ, lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ. Quicunque hac derelicta, velut pessimum ducem proprium sequitur intellectú, quicunque per sapientiæ suæ sensum, ad mysteriorum cælestium se putat posse peruenire secretum: sic facit, quomodò si absque fundamento ędificet domum, aut si prętermisso ostio velit introire per tectum: vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Hác ergò nobis fidem velut magnam lampadem, Christus adueniens, errantibus viam monstraturus exhibuit, per quem possit Deus ignotus requiri, quæsitus credi, creditus inueniri.

Catholicæ fidei encomiú & necessitas.

Similitudo elegans.

5. CYRILLVS Hierosolymorum Archiepiscopus catechesi quinta illuminatorum: Oculus omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: Nisi credideritis, non intelligetis. (Esaiæ 7.)

6. CHRYSOSTOMVS in sermone de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquàm sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim fides innocés ac pura credulitas: qua ad Deú accedimus, qua præceptis insistimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Hæc in Ecclesia signa ostendit, virtutes exercet, charismata complet.

Commendatio.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite nono, in hæc verba scribens. Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam: Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem. (Ioan. 6.)

V.

Estne breuis aliqua fidei complexio, ac summa omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apostoli suo symbolo tradiderút, quámque in sectiones seu articulos duodecim aptè distinxerunt. Dignú sanè opus his[a] authoribus, qui post Christum Dominum Christianæ fidei præcipui & sanctissimi fundatores extitêre. Quod quidem symbolum velut illustris nota est, qua Christiani ab impiis, qui vel nullam, vel nó rectam Christi fidem profitentur, discernendi ac internoscendi sunt.

a Clemens epi. 1. ad fra. Do. Amb. epi. 81 & lac. 38 Aug. ser. de tép. 181. & alii in symb. Iren. lib. 1. c. 2. & lib. 3. ca. 4. Hieron. epi. 61 ad Pămach. aduersus errores Ioan. Hieros. Leo serm. 11 de pass. & epi. 13. ad Pulcheriam. & ser. cót. Eutychetem. Maximus hom. de traditione symb.

TESTIMONIA.

Apostoli una & publico consilio symbolum condiderunt.

1. CLEMENS epistola prima ad fratrem Domini: Christo resurgente & ascendente in cælum, misso sancto Spiritu, collata Apostolis scientia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum, quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo condiderunt, vt discedentes ab inuicèm, hanc regulam per omnes gentes prædicarent. Et post pauca: Symbolum enim Græcè, Latiné collatio dicitur. Et hoc prædicti sancti Apostoli inter se per Spiritum sanctum salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium quòd per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

Nomisch. interpretatio.

2. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Credatur symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana* intemeratú semper custodit & seruat.

Symbolum Apostolicum Rom. ecclesia intemeratum seruat.
*al. integrum.

3. IDEM sermone trigesimooctauo: Arbitror apostolicá fidem duodecim artificum operatione

cōflatā. Dnodecim enim Apoſtolorū ſymholo fides ſancta cōcepta eſt, qui velut periti artifices in vnū cōuenientes, clanē ſuo conſilio cōflauerūt. Clauē enim quādā ipſum ſymbolū dixerim, per quod reſerātur diaboli tenebræ, vt lua Chriſti adueniat: apertuntur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitiæ fulgeāt opera manifeſta. Igitur hęc clauis oſtēdenda eſt fratribus noſtris, vt & ipſi tanquā diſcipuli Petri, inferna ſibi reſerare, cælos aperire cōſueſcāt.

Clauis eſt.

Matth. 16.

4. AVGVSTINVS ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, qui eſt ſermo prim' in vigilia Pētecoſtes in præfatione: Sācti Apoſtoli certā regulā fidei tradiderūt, quā ſecundū numerum Apoſtolicū duodecim ſententiis compræhenſam, ſymbolū vocauerunt, per quam credētes Catholicam tenerent vnitatē, & per quam hæreticam conuincerēt prauitatē. Symbolū ergò tali ratione inſtitutum maiores noſtri dixerunt. Tradunt enim, quod poſt aſcenſionē Domini & Saluatoris noſtri ad patrem, cū per aduentum Spiritus ſancti diſcipuli eius inflammati, linguis omniū loquerentur, ad ſingulas quaſque nationes, vt Dei verbū prædicarent, ituri ac diſceſſuri ab inuicē, normā prius ſibi futuræ prædicationis in cōmune ſtatuerūt, nè localiter ab inuicèm diſcedentes, diuerſum vel diſſonū prædicarent his qui ad fidē Chriſti inuitabantur. Omnes igitur in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſuæ prædicationis indiciū conferendo in vnum, quod ſentiebat vnuſquiſque computabat, atque hanc ità credentibus dandam eſſe regulam inſtituerunt. Symbolum breue eſt verbis, ſed magnū eſt ſacramentis: quicquid enim præfiguratum eſt in Patriarchis, quicquid denunciatum in ſcripturis, quicquid prædictum eſt in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in deū nato, vel de Spiritu ſancto, vel de ſuſcipiendo omni ſacramento, vel de morte Domini, reſurrectioniſq; eius myſterio, totum breuiter hoc ſymbolū continet, & continendo habet & confitēdo. Diſcat ergò quiſque fidem Apoſtolicam profeſſus per ora geſtantium in baptiſmo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

Duodecim ſententiis Apoſtoli fidei regulam comprænderūt.

Quando & quomodo Apoſtoli ſymbolum compoſuerunt.

Magnum eſt ſacramentis ſymbolum.

Symbolum quod in baptiſmo ſumus profeſſi per ora geſtantium ediſcendum eſt.

5. RVFFINVS in expoſitione in ſymbolū Apoſtolorum: Tradunt maiores noſtri, quòd poſt aſcenſionem Domini, cū per aduentum ſancti Spiritus ſuper ſingulos quoſque Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent, vt loquelis diuerſis variiſque loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inacceſſa videretur & inuia, præceptum eis à Domino datum ob prędicandum Dei verbū ad ſingulas quenque proficiſci nationes. Diſceſſuri itaque ab inuicèm, normam prædicationis in cōmune conſtituunt, nè fortè alius ab alio abducti, diuerſum aliquid his qui ad fidem Chriſti inuitabantur, exponerent. Omnes ergò in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi, vt diximus, prædicationis indicium, conferendo in vnum quod ſentiebat vnuſquiſque componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuūt. Symbolū autē hoc multis & iuſtiſſimis ea cauſis appellare voluerunt. Symbolū enim Græcè, indicium dici poteſt & collatio, hoc eſt, quod plures in vnū cōferunt. Id enim fecerūt Apoſtoli in his ſermonibus, in vnum conferendo vnuſquiſque quod ſenſit. Indicium autē vel ſignū idcircò dicitur, quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus dicit, & in actis Apoſtolorum multi ex circunciſis Iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nūciantes. Idcircò ergò iſtud indicium poſuēre, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum verè ſecundū Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obſeruari ferunt: quoniā & armorū habitus par, & ſonus vocis idē, & mos vnus eſt atque eadē inſtituta bellādi, nè qua doli ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta vnuſquiſque dux ſuis militibus tradit, quæ Latinè vel ſigna, vel indicia nominātur: vt ſi fortè occurreret quis, de quo dubitetur, interrogatus ſymbolū prodat, ſi ſit hoſtis, an ſocius. Idcircò denique hæc nō ſcribi chartulis atq; mēbranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, vt certū eſſet neminē hæc ex lectione quæ interdū peruenire etiā ad infideles ſolet, ſed ex Apoſtolorū traditione didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergò, vt dixim', ad pręDicādū, iſtud vnanimitatis & fidei ſuæ indicium Apoſtoli poſuêre, nō ſicut filij Noë diſceſſuri ab alterutrū, turrē ex latere cocto & bitumine cōſtruētes, cuius cacumen pertingeret vſque ad cælū, ſed munimenta fidei, quæ ſtarent aduerſū faciē inimici, ex lapidibus viuis & margaritis dominicis ædificantes, quæ neq; venti impellerēt, neque flumina ſubuerterent, neque tempeſtatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergò illi ab inuicèm ſeparandi, turrem ſuperbiæ ædificantes, linguarum confuſione damnati ſunt, vti nè vnuſquiſque poſſet aduertere proximi ſui loquelā. Iſti verò qui turrem fidei conſtruebant, omniū linguarum ſciētia & agnitione donati ſunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

Cur & quomodo Apoſtoli Symbolum condiderunt.

Appellationis ratio.

2. Cor. 11.

Symbolum non eſt ab Apoſtolis ſcripto traditum.

Gen. 11.

6. IRENÆVS aduerſus hæreſes Valentini & ſimilium, libro primo capite ſecundo: Eccleſia per vniuerſum orbem vſque ad fines terræ ſeminata & ab Apoſtolis, & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ eſt in vnum Deum, patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, &c.

Ab Apoſtolis ſymboli capita profeſſa ſunt.

7. IOAN libro tertio capite quarto. Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nónne oportebat ordinē ſequi traditionis, quā tradiderunt iis, quibus cōmittebāt eccleſias? cui ordinationi aſſentiūt multæ gētes Barbarorū, eorū qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligēter cuſtodientes, in vnum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum IESVM Dei filium.

Traditiones Apoſtolicæ non ſcriptæ.

8. HIERONYMVS ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani, epiſtola ſexageſimaprima: in Symbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditū non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionē Trinitatis & vnitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum carnis reſurrectione concluditur.

Symbolum fidei ab Apoſtolis traditū, & cordibus Chriſtian. inſcriptum.

9. LEO Magnus ſermone vndecimo de Paſſione Domini: Hac fidei regula, dilectiſſimi, quā in ipſo exordio ſymboli per authoritatem Apoſtolicæ inſtitutionis accepimus, Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, quem filium dei Patris omnipotentia

Apoſtolicæ inſtitutionis eſt.

vnicum

vnicum dicimus eundem quoque de ſpiritu ſancto natum ex Maria virgine confitemur.

10. IDEM in epiſtola decimatertia ad Pulcheriã Auguſtã: Ipſi* catholici ſymboli, breuis & perfecta confeſſio, duodecim Apoſtolorũ totidẽ eſt ſignata ſentẽtus, tanquàm inſtructa ſit munitione cæleſti, vt omnes hæreticorũ opiniones ſolo ipſi* poſſint gladio detruncari. Cuius ſymboli plenitudinem ſi Eutyches puro & ſimplici voluiſſet corde concipere, in nullo à decretis ſacratiſſimi Niceni concilij deuiaret, & hoc à ſanctis Patribus intelligeret cõſtitutũ, vt contra Apoſtolicã fidẽ, quæ non niſi vna eſt, nullũ ſe ingeniũ, nullũ eleuaret eloquium.

Duodecim Apoſtolis duodecim articuli reſpondent ſymboli perfecti.

Apoſtolica fides non niſi vna eſt.

11. IDEM in ſermone ſeu tractatu contra Eutychetem: Fraterna vos & paterna ſolicitudine cõmonemus, vt inimicos catholicæ fidei, hoſtes eccleſiæ, incarnationis Dominicæ negatores, & inſtituto à ſanctis Apoſtolis ſymbolo repugnantes, in nullum recipiatis conſenſionis affectum.

Inſtitutum ab Apoſtolis ſymbolum.

12. MAXIMVS Taurinenſis eccleſiæ epiſcopus in homilia de traditione ſymboli & expoſitione eiuſdẽ: Cũ apud Patres noſtros, ſicut liber Iudicũ refert, quædam Iſraëliticæ tribus ciuili aduerſum ſe prælio decertatẽt, nec propter conſimilẽ populi vnius habitũ inter bellantes poſſet eſſe diſcretio: tribus illa, cuius iuſtior erat cauſa pugnandi, quia meritò per Dei auxilium victoriam præſumebat, ſignum ſibi certo in ſermone conſtituit, vt quos vna armorũ facies confundebat, ſecretioris verbi, diſtingueret ſacramẽtum. Quod beati Apoſtoli vt ego reor, exemplũ ſequentes, eccleſiæ Dei, quam aduerſum militiam diabolici furoris armabant, myſterium ſymbolo tradiderunt, vt quia ſub vno Chriſti nomine credentium erat futura diuerſitas, ſignaculum ſymboli inter fideles perfidóſque ſecerneret, & alienus à fide atque hoſtis appareret eccleſiæ, aut tanquàm baptizatus neſciſſet, aut tãquàm hæreticus corrupiſſet.

Symbolũ cur ab Apoſtolis compoſitum. Iudic. 12.

VI.

Qui ſunt Symboli huius articuli?

I. CREDO in Deum patrem omnipotẽtẽ, creatorẽ cæli & terræ.
II. Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrũ.
III. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.
IIII. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.
V. Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis.
VI. Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotẽtis.
VII. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.
VIII. Credo in Spiritum ſanctum.
IX. Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sãctorum communionem.
X. Remiſſionem peccatorum.
XI. Carnis reſurrectionem.
XII. Vitam æternam. Amen.

Symbolũ explicarũt Cyrillus in Catecheſibus illum Chryſoſt. hom. 1 & 2. in ſymb. Ruffin. in ſymb. Auguſt. in Enchiridio ad Lauren. Item in libri 4. de ſymb. ad catech. In lib. de fide & ſymb. Serm. 115. 119. 125. 135. 131. 181. 192. 193. 194. de temp. Euſeb. Emiſſ. homil. 1 & 2. in Symb. Chryſolog. ſerm. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1. de diuerſis.

VII.

Quò maximè ſpectant hæc Symboli verba?

A. Eò certè, vt veram Dei diuinarúmque rerum cognitionem, quæ ad benè beatéque viuendũ eſt cuique neceſſaria, ſuccinctè cõprehenſam habeamus.

Hiere. 9. F Ioan. 17. a 1. Cor. 2. a 1. Pet. 1. b Sap. 13. a

B. Vbi primũ & præcipuũ habet locũ agnitio & cõfeſſio ſanctiſſimæ Trinitatis, ne vllo modo dubitetur, Deũ, quo nihil aut [a] maius, aut melius, aut ſapiẽtius poteſt excogitari in eſſentia quidẽ ſeu natura diuina vnũ & ſimplicẽ, in [b] perſonis verò tribus eſſe diſtinctũ, vt alius [c] Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus eſſe, ante omnia certò credatur. Pater eſt, qui ſuũ ab [d] æterno filium generat, fons & opifex rerũ: Filius ex Patris genitus ſubſtantia, mundi redemptor eſt, ac Saluator: Spiritus ſanctus, qui & [e] paracletus dicitur, Eccleſiæ ſeu Chriſti fidelium eſt adminiſtrator. Iam [f] hi tres vnũ ſunt: hoc eſt, vnus, verus, æternus, immenſus & incomprehenſibilis Deus.

a Aug. cõfeſ. lib. 1. cap. 4. b. Aug. lib. de fide & ſymb. cap. 9. c Matth. 28. d Athã. in ſym. d Pſal. 109. a Heb. 1. a 1. Ioan. 4. e Ioan. 15. d 16. b. 14. b d f 1. Ioan. 5. b 1 Tim. 1 d e d Hiere. 32. e d

C Pulchrè igitur huic ſanctiſſimæ ſimul & indiuiduæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ reſpondent: Prima nimirùm de creatione, ſecunda de redemptione, tertia de ſanctificatione.

TESTIMONIA.

1. HIEREMIÆ nono capite: Non glorietur ſapiẽs in ſapiẽtia ſua, & nõ glorietur fortis ĩ fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis, ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me.

2. IOANNIS decimo ſeptimo: Hæc eſt autẽ vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

3. PRIORIS ad Corinthios capite ſecundo: Nõ

enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Christũ, & huoc crucifixũ: & quę ſequuntur.

4. PRIORIS Petri primo capite: In quem nũc quoque nõ videntes creditis: credẽtes autẽ, exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportãtes finem fidei veſtræ ſalutem animarum.

5. SAPIENTIÆ decimotertio capite: Vani autẽ ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſciẽtia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes agnouerunt quis eſſet artifex.

Dei maiestas.

1. B. AVGVSTINVS libro primo cõfeſſionũ, capite quarto: quid es ergò Deus meus? Quid, rogo, niſi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominũ? aut quis Deus pręter Deũ noſtrũ? Sũme, optime, potẽtiſſime, omnipotẽtiſſime, miſericordiſſime, & iuſtiſſime, ſecretiſſime, & præſentiſſime, pulcherrime & fortiſſime, ſtabilis & incõpræhẽſibilis, immutabilis mutás omnia, nũquã nou⁹, nunquã vetus, innouás omnia, & in vetuſtatẽ perducens ſuperbos, & neſciunt. Sẽper agens, ſemper quietus, colligẽs & nõ egens, portans & implẽs & protegens, creans & nutriẽs & perficiẽs, quęrẽs cũ nihil deſit tibi, amas nec æſtuas, zelas & ſecurus es, pœnitet te & nõ doles, iraſceris & trãquill⁹ es, opera mutas, nec mutas cõſiliũ, recipis quod inuenis, & nunquã amiſiſti. Nũquã inops & gaudes lucris, nũquã auarus & vſuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquã non tuũ? Reddis debita nulli debẽs, donás debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea ſancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? & vę tacentibus de te, quoniam loquaces muti ſunt.

Personarum distinctio in sanctiss. Trinitate.
Deut. 6.

2. IDEM libro de fide & ſymbolo, cap. 9. Iſta Trinitas vnus eſt Deus: nõ vt idẽ ſit Pater, qui eſt filius & ſpiritus ſanctus, ſed vt Pater ſit Pater, & Filius ſit Filius, & Spiritus ſanctus ſit Spiritus ſanctus: ſed hęc Trinitas vnus Deus, ſicut ſcriptũ eſt, Audi Iſrael, Domin⁹ deus tu⁹, deus vnus eſt. Tamẽ ſi interrogemur de ſingulis, & dicatur nobis, Deus eſt Pater? reſpõdebimus, Deus. Si quęrarur, vtrũ Deus ſit Filius, hoc reſpõdebimus. Nec ſi fuerit de Spiritu ſancto talis interrogatio, aliud eſſe eũ debemus reſpõdere, quã Deũ, vehementer cauentes ſic accipere, quomodo de hominibus dictũ eſt, Dij eſtis.

Psal. 81.
1. Cor. 8.

Nõ enim ſunt naturaliter dij, quicũque ſunt facti atq; cõditi ex Patre per Filiũ dono Spiritus ſancti.

Rom. 11.

Ipſa enim ſignificatur Trinitas, cũ Apoſtol⁹ dicit, Quoniã ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia. Quodcunque ergo de ſingulis interrogati, reſpõdeamus Deũ eſſe de quo quæritur, ſiue Patrẽ, ſiue Filium, ſiue Spiritum ſanctum, vt tamen non tres doceri à nobis coli quiſquam exiſtimauerit. Nec mirum, quòd hæc de ineffabili natura dicuntur, cùm in iis etiã reb⁹, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo ſenſu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte, &c.

3. MATTHÆI vigeſimooctauo: Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Personarum distinctio & earundem æqualentia.

4. ATHANASIVS in ſymbolo ſuo: Fides autẽ Catholica hæc eſt, vt vnũ Deũ in Trinitate, & Trinitatẽ in vnitate veneremur: Neq; confundentes perſonas, neq; ſubſtantiã ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti: ſed Patris & Filij & Spirit⁹ ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, & coęterna maieſtas: Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanct⁹. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immẽſus Pater, immẽſus Filius, immẽſus Spiritus ſanctus. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus: & tamẽ nõ tres ęterni, ſed vnus ęternus: ſicut nõ tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immẽſus. Similiter omnipotẽs Pater, omnipotẽs Filius, omnipotẽs Spiritus ſanctus: & tamẽ nõ tres omnipotẽtes, ſed vn⁹ omnipotẽs. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus: & tamẽ nõ tres dij, ſed vnus eſt Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſingulatim vnãquãq; perſonã Deũ aut Dominũ confiteri Chriſtiana veritate cõpellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à Patre & Filio, nõ factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Vnus ergo Pater, non tres Patres, vnus Filius, nõ tres Filij: vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totę tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Ita vt per omnia, ſicut iam ſuprà dictum eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergò ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat.

5. PSALMO centeſimonono: Tecum principiũ in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. Ad Hebræos primo: Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quẽ conſtituit hęredẽ vniuerſorũ, per quẽ fecit & ſecula. Qui cũ ſit ſplẽdor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, portãſq; omnia verbo virtutis ſuæ, purgationẽ peccatorũ faciens, ſedet ad dexterã maieſtatis in excelſis: tãto melior angelis effectus, quãtò differẽtius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquãdo angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſũ. Ego ero illi in patrẽ, & ipſe erit mihi in filium? Et cùm iterũ introducit primogenitũ in orbẽ terrę, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flãmam ignis. Ad filiũ autẽ, Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, &c.

7. PRIMÆ Ioannis quarto: Pater miſit filiũ ſuũ ſaluatorẽ mũdi. Et paulò antè: Ipſe dilexit nos, & miſit filiũ ſuũ propitiationẽ pro peccatis noſtris.

8. IOANNIS decimoquinto: Cùm autẽ venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit, &c.

9. ET capite decimoſexto: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos.

10. ITEM cap. 14. Et ego rogabo Patrẽ, & aliũ paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiſcũ in æternũ. Et paulò pòſt: Paracletus autẽ ſpiritusſanctus, quẽ mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis oĩa, quæcunq; dixero vobis.

11. PRIMÆ Ioannis quinto: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

12. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autẽ ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſecula ſeculorum.

13 Et

15. Et capite sexto: Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, rex regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

14. Hieremiæ trigesimosecundo. Ecce tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinuentionum eius. Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti vsque ad diem hanc, & in Israël, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc, &c. Et factum est verbum Domini ad Hieremiam, dicens: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nunquid mihi difficile erit omne verbum?

VIII.

Quid sibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

A. Ostendit nobis primùm, Deum vnum, & in Deitate primam personam esse Patrem cælestem, æternum, potẽtia maiestatéque summum, cui nihil factu impossibile sit vel difficile: qui vitę ac mortis [a] potestatem omnem obtinet.

Deut. 6. a Matth. 6 b 1. Timoth. 1. d Genes. 1. a Esaiæ 53 a Iob 37. a d Eccles. 3. b Luc. 1. c Hier. 32. c a Sap. 16 b 1. Reg. 2. a

B. Is ipse Pater Filium [b] ex omni æternitate genuit, & nos hoc tẽpore gratiæ in filios sibi adoptauit. Eius tanta vis est, vt verbo [c] solo tam visibilia quàm inuisibilia produxerit ex nihilo, producta verò vsq; cõseruet atq; gubernet summa cum bonitate ac sapiẽtia, à quo & ad quẽ omnia. Ipse [d] Pater luminũ, apud quẽ nõ est trãsmutatio, Pater misericordiarum, & Devs totius consolationis: talis demùm ac tantus, vt ad [e] nutũ illi' supera, terrestria, infera subitò pareãt: quo duce ac protectore, nos in summis etiã malis atq; periculis illæsi ac tuti cõseruamur.

b Psalm. 2. b Heb. 1 b Roman. 8. c d c Psalm. 32 b Coloss. 1 b Matth. 6 d Heb. 13. b 2. Timoth. 4. c & 6. d Rom. 11. d

d Iacob. 1. c. 2 Cor. 1. a Act. 14. c e Luc. 12. a Gen. 17. a b Psal. 16 a 90 a 114. a Iob 41. a 2. Cor. 10. c Eccli. 33. a

TESTIMONIA.

1. A Devteronomii sexto: Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est.

2. Matthæi sexto: Pater noster qui es in cælis.

3. Prioris ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

4. Genesis primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

5. Esaiæ quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?

6. Iob trigesimoseptimo: Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur, cùm audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. qui pręcipit niui vt descendat in terram, & hyemis pluuiis & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omnium hominũ signat, vt nouerint singuli opera sua. Ibidem: Dignè eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iusticia, & enarrari non potest. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

7. Ecclesiastæ tertio: Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem.

8. Lucæ primo: Non erit impossibile apud Deũ omne verbum.

9. Hieremiæ trigesimosecũdo: Domine Deus ecce tu fecisti cælum & terrã in fortitudine magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Item: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ibidem: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nũquid mihi difficile erit omne verbum?

10. Sapientiæ decimosexto: Tu es Domine qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis.

11. Primi Regum secũdo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbẽ.

1. B. Psalmo secundo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te.

2. Ad Hebræos primo: Cui enim dixit aliquandò angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrẽ, & ipse erit mihi in filiũ?

3. Ad Romanos octauo: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritũ seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater.) Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Et nos ipsi primitias spiritus habentes intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. Psalmo trigesimosecundo: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

5. Ad Colossenses primo: In ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principa-

tus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso cõstant.

6. MATTHÆI sexto: Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex illis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cràs in clibanũ mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos minimæ fidei?

7. Ad Hebræos decimotertio: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram, neque derelinquam, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: nõ timebo quid faciat mihi homo.

8. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominũ, maximè fidelium.

9. Et capite sexto eiusdem epistolę: Quem (Iesum Christum) suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum.

10. AD Romanos vndecimo: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

11. IACOBI primo capite: Omnè datum optimũ, & omne donum perfectum desursum est descendẽs à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

12. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

13. ACTORVM decimoquarto: Annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cęlum & terram, & mare & omnia quę in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.

14. LVCÆ duodecimo: Ostendam vobis quem timeatis: timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

15. GENESIS decimoseptimo capite: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus, daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionẽ æternam, eróque Deus eorum.

16. PSALMO vigesimo sexto: Dominus illuminatio mea & salus mea, quẽ timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

17. ET nonagesimo: Qui habitat in adiutorio altissimi: in protectione Dei cæli commorabitur. Dicet Domino susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberàuit me de laqueo venantiũ & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c.

18. ITEM centesimo vigesimoquarto: Qui confidunt in Domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalẽ. Quia nõ relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatẽ manus suas.

19. IOB quadragesimoprimo: Quis resistere potest vultui meo? Quis antè dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.

20. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

21. ECCLESIASTICI trigesimotertio capite: timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit à malo.

IX.

Quid habet secundus Articulus, Credo in Iesum Christum?

a Ioan. 5. d Luc 1. c. 2. b c Matth. 1 d Esa. 9. a 61 a Luc 4. c Psal 44. b 88 ce Act. 4. a & 10. f 1 Reg 10. 16. a c a Ioan. 1 b f Apo. 17. d. 9. c Hebr. 1. a 5 b 1. Pet. 2. d Coloss. 1. c 2. b

A. Commonstrat secundam in Deitate personam Iesum Christum verum Deum, & verum hominem: dictum quidẽ Iesum, hoc est, saluatorẽ populi sui: & Christũ, id est, vnctũ Spiritu sancto, ac[a] plenũ omni gratia & veritate, Messiam, Regem, & Pontificẽ nostrũ, qui primatum tenet in omnib⁹, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis.

b Ephe. 1 a d Ioan. 10. a Hebr 1 a Apoc. 1. d Matth. 28 d Ose 7. d Philip 2. a b

B. Ostendit eundẽ[b] esse filium DEI vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, cõsubstantialem, & ei prorsus ęqualem secundùm Diuinitatem: Dominum verò nostrũ, & omnium in ipsum credẽtium, vt quos ipse[c] perditos ex Seruitute Satanæ vltrò liberauit, quósque iugo peccati & damnationis obnoxios liberalissimè redemit.

c Luc. 15. b & c 11. c Rom. 8. a 1. Cor. 6. d 1. Pet. 1. c

d Psal. 8 b Rom. 14. b

e Apoc. 19. c. 17. d f Matth 25 e 2. Cor. 15. d Psalm. 109. a

g Luc. 3. d e Matth 3. c d Luc. 10. b Matth. 17. a 5. d Esa. 7. c

h Act. 4. b

C. Is impiis quoq; dominatur: omnia enim[d] pedib⁹ ei⁹ subiecta sunt. Tũ verò maximè dominũ[e] dominãtiũ, & regẽ regũ se improbis ac[f] vniuerso mũdo palàm declarabit, cùm hostes ad vnũ omnes, quãuis inuitos, suæ subiiciet potestati, ac veluti[g] paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noster Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomẽ est sub cælo[h] datum hominibus, in quo nos saluos fieri oporteat.

TESTI-

1. A. PRIMÆ Ioannis quinto capite: Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

2. LVCÆ primo capite: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et paulò pòst: Ideòque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

3. ET capite secundo: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodiè saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et paulò pòst: Vocatum est nomen eius IESVS quod vocatum est ab angelo, priusquàm in vtero conciperetur.

4. MATTHÆI primo capite: Pariet autē filiū, & vocabis nomen eius IESVM. ipse enim saluū faciet populum suum à peccatis eorum.

5. ESAIÆ nono capite: Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius: Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

6. ET capite sexagesimo primo: Spiritus Domini super me, eò quod vnxerit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, &c.

7. LVCÆ quarto capite: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, &c.

8. PSALMO quadragesimoquarto: Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

9. ET octogesimooctauo: Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo vnxi eum. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar: semen eius in æternū manebit. Et thronus eius sicut sol in cōspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.

10. ACTORVM quarto capite: Cōuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum IESVM, quem vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum Gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.

11. ET capite decimo: Vos scitis, &c. IESVM à Nazareth quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cū illo.

12. PRIMI Regum decimo capite: Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput Saulis, & deosculatus est eum, & ait: Eccè, vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorū eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem.

13. ET capite decimo sexto: Tulit ergò Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrum eius: & directus est spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

14. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. IBIDEM: Inuenimus Messiam, quod est interpretatū, Christus.

15. APOCALYPSIS decimoseptimo capite, Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum.

16. ET decimonono capite: & habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & dominus dominantium.

17. AD Hebræos tertio capite: Considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ IESVM, qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius.

18. ET capite quinto: Christus non seipsum clarificauit vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eū, Filius meus es tu: ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationésque ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedech.

19. PRIORIS Petri secūdo capite: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.

20. AD Colossenses primo capite: Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificās per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21. ET secūdo capite: in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.

1. B. AD Ephesios primo capite: Benedictus Deus & Pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, &c. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, &c. Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater, gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis, &c. suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnē principatum & potestatem & virtutem & dominationem, &c.

2. IOANNIS decimo capite: Ego & pater vnum sumus. Quem pater sanctificauit & misit in mundū, vos dicitis, Quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum? Pater in me est, & ego in Patre.

3. AD Hebræos primo capite: Multifariàm multísque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quē fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, & quæ sequuntur.

4. APOCALYPSIS primo capite: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorū, & habeo claues mortis & inferni.

5. MATTHÆI vigesimooctauo capite: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.
6 DANIELIS septimo capite: Aspiciebam in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient: potestas eius, potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.
7 AD Philippenses secundo capite: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, &c. propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.
8 LVCÆ decimoquinto: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat, &c. Ibidem: Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum saginatum, & occidite: & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus est. Et paulò pòst: Frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus est.
9. ET vndecimo capite: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus cõfidebat, & spolia eius distribuet.
10. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secũdum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.
11 PRIORIS ad Corinthios sexto: Empti estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.
12. PRIORIS Petri primo capite: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.
1. C. PSALMO octauo: Omnia subiecisti sub pedibus eius.
2 AD Romanos decimoquarto: In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur.
3. APOCALYPSIS decimonono: Rex regum & Dominus dominantium.
4. ITEM capite decimoseptimo: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est & Rex regum.
5. MATTHÆI vigesimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tũc sedebit super sedem maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, &c.
6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissima autem, inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autem dicat, Omnia subiecta sunt ei: sine dubio, pręter eum qui subiecit ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.
7. PSALMO centesimonono: Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.
8. LVCÆ tertio capite: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam: & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et paulò pòst: Et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacuit mihi.
9 MATTHÆI tertio: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et post pauca: Et eccè vox de cælis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.
10. LVCÆ vigesimo: Dixit autem dominus vineę, Quid faciam? Mittam filium meum dilectum? Forsitan, cùm hunc viderint, verebuntur.
11. MATTHÆI decimoseptimo: Et eccè vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.
12. ET primo: Eccè virgo in vtero habebit & pariet filium, & vocabũt nomẽ eius Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.
13. ESAIÆ septimo: Et vocabitur nomen eius Emmanuel.
14. ACTORVM quarto: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificãtibus, qui factus est in caput anguli. Et nõ est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomẽ est sub cęlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

X

Quid credendum proponit tertius articulus, Conceptus est de Spiritu sancto?

Mich. 5. a. Ioan. 1. a. 16. f. Esa. 53. c. Ioan. 6. f.

a Galat. 4. a. Rom. 1. a. Math. 1. c. d. Luc. 1. c. d. 2. a. Esa. 7. c. Hier. 31. d.

b Concil. Ephes. cano. 13.

c Hieron. in Heluidium. Ambros. in epist. 81. Ezechiel. 44. a.

A. Eundẽ testatur Dominũ, qui iã inde ab æterno genitus à Deo Patre sine matre fuit, propter nos de cælis descendisse, & humanam assumpsisse[a] naturam, qua temporaliter & cõceptus sit in Nazareth, & sub Cęsare Augusto in Bethleem natus sine patre ex illibata Virgine, operãte scilicet in illa sic Spiritus sancti virtute, vt (quod admirationem omnẽ excedit) VERBVM[b] caro & DEVS homo fieret, atque MARIA simul DEI mater &[c] virgo esset.

B. HÆC filij Dei temporalis cóceptio & generatio, humanæ salutis ac redemptionis[d] primordia continet, nostræque est forma regenerationis. Quafit, vt maledicti Adæ filij de immundo semine[e] concepti, & iræ filij nati, purificemur, tum vt è carnalibus spirituales ac planè filij Dei efficiamur in Christo, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, vt sit ipse, quemadmodùm [f] Paulus ait, in multis fratribus primogenitus.

d Ioan. 3.a 1 Petr.1.a 3.d Heb.1.a 7.d Tit.3 b e Iob 14.a Ephes.2.a Rom.6.a 8.a

f Rom.8 f

TESTIMONIA.

1.A. MICHEÆ quinto capite: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

2.IOANNIS primo capite: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Hoc erat in principio apud Deum.

3. IVEM capite decimosexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterùm relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli, &c. In hoc credimus quia à Deo existi.

4.ESAIÆ quinquagesimo tertio capite: Generationem eius quis enarrabit?

5.IOANNIS sexto: Hęc est volútas patris mei qui misit me. Item, Nó quia Patrem videt quisquá, nisi is qui est à Deo, hic vidit Patrem. Item, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi.

6.AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo téporis, misit De⁹ filiú factú ex muliere, factú sub lege.

7. AD Romanos primo: Quod antè promiserat per Prophetas suos in scripturis sáctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carné.

8.MATTHÆI primò: Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequàm conuenirent, inuéta est in vtero habés de Spiritu sácto, &c. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum.

9.LVCÆ primo: Missus est angelus Gabriel à deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem despósatam viro cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiá apud Deum. Eccè concipies in vtero, & paries filiú, & vocabis nomen eius Iesum, &c.

10.ET capite secúdo: Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, &c. Ascédit autem & Ioseph à Galilęa de ciuitate Nazareth, in Iudeá ciuitaté Dauid quæ vocatur Bethleem, eò quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cú Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factú est autè cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret: & peperit filium suum primogenitum.

11.ESAIÆ septimo: Ecce virgo concipiet & pariet filium.

12. IAREMIÆ trigesimo primo: Creauit Dominus nouum super terram, Fœmina circundabit virum.

13.CONCILIVM Ephesinum canone decimotertio: Nó dicimus, quòd Dei natura cóuersa vel immutata facta sit caro: nec quòd in totú hominem, qui est ex anima & corpore, trásformata sit: sed illud magis, quòd carné animatá anima rationali sibi copulauerit Verbú substátialiter, & ineffabiliter & incomprehésibiliter factus sit homo, & núcupatus sit etiá filius hominis, non nuda tantúmodò voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quòd diuersæ quidé naturæ in vnú cóuenerint. Vnus tamé ex ambabus Christus & filius, nó euacuata aut sublata diuersitate naturarú per cóiunctioné, sed quia simul nobis effecerunt vnum Dominú & Christú & filiú, id est, diuinitas & humanitas, per arcaná illá ineffabilemq; copulationé ad vnitaté.

14. HIARONYMVS in libello aduersùs Heluidium, ex professo egregiè defendit virginitatem perpetuam beatæ Mariæ.

15. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syriciú Papá: Sed de via peruersitatis prodúrut dicere: Virgo cócepit, sed nó virgo generauit. Quę potuit ergò virgo cócipere, potuit virgo generare, cú semper cóceptus præcedat, partus sequatur. Sed si doctrinis nó creditur sacerdotú, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorú dicentiú: quia num est impossibile Deo omne verbú. Credatur symbolo Apostolorú, quod Ecclesia Romana* intemeratum semper custodit & seruat. Audiuit Maria vocé Angeli, & quæ antè dixerat: Quomodo fiet istud? nó de fide generationis interrogás, respódit posteà: Eccè ancilla Domini, cótingat mihi secúdùm verbú tuú. Hæc est virgo, quę in vtero cócepit, virgo quæ peperit filiú. Sic enim scriptú est: Eccè virgo in vtero accipiet & pariet filiú. Nó enim cócepturam tátummodò virginem, sed & pariturá virginé dixit. Quæ autè est illa porta sanctorú, illa exterior ad Oriétem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertrásibit per eá, nisi solus Deus Israel? Nónne est hæc porta Maria, per quá in hunc múdú redéptor intrauit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit: Sine nos implere omné iustitiam. Hæc porta est beata Maria: de qua scriptú est, quia Dominus pertrásibit per eá, & erit clausa post partú, quia virgo cócepit & genuit. Quid autè incredibile, si cótra vsum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando cótra vsum naturæ mare vidit & fugit, atq; in fonté suú Iordanis fluenta remeârunt? Non ergò excedit fidé, quòd virgo peperit, quádo legimus, quòd petra vomuit aquas, & in mótis specié maris vnda solidata est: Nó ergò excedit fidé quòd homo exiuit de virgine, quádo petra profluxit scaturiuit ferrú super aquas, ambulauit homo super aquas. ergò si hominé vnda portauit, nó potuit hominé virgo generare: atq; hominé de quo legimus, Et mittet illis Dominus hominé qui saluos faciet eos, & not⁹ erit Dñs Ægyptus?

De Mariæ virginitate perpetua.

Luc.1. * intemeratum.

Esa.7.

Ezech.44

Matth.3.

Psalm.113.

Num.20. Exod.14.

4 Reg.7 Matth.14. Esa.19.

16.EZECHIELIS quadragesimoquarto capite: Dixit Dominus ad me, Porta hæc clausa erit, nó aperietur, & vir non transiet per eam: quoniá Dñs Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

1.B.IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sácto, nó potest introire in regnú dei.

2.PRIORIS Petri secúdo capite: Deponétes igitur omnem malitiá & omné dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concu-

piscite, vt in eo crescatis in salutem.

3. Et capite tertio eiusdem epistol. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma.

4. Ad Hebræos secundo capite: Quomodò nos effugiemus, si tantā neglexerimus salutem, quæ cū initium accepisset enarrari per Dominū, ab eis qui audierunt, in nos cōfirmata est, cōtestante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secūdum suam voluntatē.

5. Et capite septimo: Saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis.

6. Ad Titū tertio: Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quē effundit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum.

7. Iob decimoquarto capite: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nónne tu qui solus es?

8. Ad Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & cęteri: Deus autē qui diues est in misericordia, propter nimiā charitatem suā qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, cōuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis, & cōresuscitauit, & cōsedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. Ad Romanos sexto: Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

10. Et capite octauo: Nihil ergò nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui nō secūdum carnem ambulāt. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. nā quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnē, Deus filium suū mittens in similitudinē carnis peccati, & de peccato damnauit peccatū in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui nō secundū carnem ambulamus, sed secundùm spiritū. Et paulò pòst: Ergò fratres debitores sum⁹ nō carni, vt secūdùm carnem viuamus: si enim secūdùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicūq; enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei, &c. Si autē filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autē Christi, si tamē compatimur, vt & cōglorificemur.

11. Itidem: Quos præsciuit, & prædestinauit cōformes fieri imaginis filij sui, vt ipse sit primogenitus in multis fratribus.

XI.

Quid continet articulus quartus, Passus sub Pontio Pilato?

Act. 10. f Matt. 27 f Marc. 15 e Esa. 53 ... a b c Ioan. 3 d Heb. 7 ... 1 Pet. 1. cap. 2 d Apoc. 1 d 1. Tim. 6. e d Rom. 5. b Ioan. 15 b — A. Ostendit CHRISTVM, cùm præclarè docēdi & miracula patrādi finem fecisset, suū pro nobis, qui perieramus, redimēdis agonē tandèm absoluisse. Itaq; licèr Agnus esset absque macula innocētissimus, immò & Deus simul immortalis, tamē vt charitatē erga nos suā maximā

a Ioan. 18 & 19. b g. b 11 e Matt. 27 Marc. 15 Luc. 23. Ioan. 19 Act. 13 d b Sap. 2. d Heb. 12. a Phil. 2. b Rom. 5 b — declararet, passus est ille[a] volēs à scelestissimis extrema & acerbissima quæq;: vnde nec iudiciū impij Iudicis Pilati, quāuis iniquissimū, neq; crucē[b] probrosissimū supplicij gen⁹ defugit, mortē pro nobis crudelissimā adiēs, & sepulturā in alieno etiā monumento delatā non recu-

Matth. 27 g Tit. 2. d Gal. 1. a Esa. 53. d — sans, totū vt se viuens moriēs donaret atque impenderet mortalibus.

c 1 Pet. 1 c 1 Ioan. 1. c Apoc. 1. b Ephes. 1. b — B. Quæ CHRISTI passio,[c] sanguis, crux, vulnera & mors, peccatorib⁹ consolationē, sanitatē, virtutem & vitam continuè exhibent, si tamē

d Rom. 8 c 2. Cor. 1 b 2. Tim. 2. d e Heb. 5. e — paremus, &[d] compatimur capiti, vt ità simul & conglorificemur.[e] *Cōsummatus enim factus est omnibus obtēperātibus sibi causa salutis æternæ.*

TESTIMONIA.

1. A. Actorvm decimo capite ait Petrus: Vos scitis quod factū est verbū per vniuersā Iudæā: incipiēs enim à Galilæa, post baptismū quod prædicauit Ioānes, Iesū à Nazareth, quomodò vnxit eū ne⁹ Spiritu sācto & virtute, qui pertrāsiit benefaciēdo, & sanādo omnes oppressos à diabolo, quoniā ne⁹ erat cum illo: quē occiderūt suspēdentes in ligno.

2. Matthæi vigesimo septimo: Iesus autem iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

3. Marci decimoquinto: Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, &c.

4. Esaiæ quinquagesimo: Corpus meū dedi percutientibus, & genas meas vellētibus: faciem meā non auerti ab increpantibus & conspuētibus. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non sum cōfusus. ideò posui faciem meam vt petram durissimā, & scio quoniam non confundar.

5. Itam quinquagesimo tertio: Quis credidit auditui nostro, & brachiū Domini cui reuelatū est? Et ascēdet sicut virgultū coram eo, & sicut radix de terra sitiēti: nō est species ei neq; decor: & vidimus eū, & nō erat aspectus, & desiderauimus eū: nespectū & nouissimū virorū, virū dolorū & scientē infirmitatē: & quasi abscōditus vultus eius & despectus, vndè nec reputauimus eū. Verè lāguores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eū quasi leprosū, & percussū à Deo & humiliatū. Ipse autē vulneratu⁹ est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eū, & liuore eius sanati sum⁹. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viā suā declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatē omniū nostrûm. Oblatus est, quia ipse voluit, & nō aperuit os suū: sicut ouis ad occisionē ducetur, & quasi agn⁹ corā tondēte se obmutescet, & nō aperiet os su[illegible]. De angustia & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra viuentiū: propter scelus populi mei percussi eū. Et dabit impios pro sepultura, & diuitē pro morte sua: eo quòd iniquitatē nō

fecerit,

fecerit, oeque dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tolit, & pro transgressoribus orauit.

6. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei; eccè qui tollit peccata mundi.

7. Ad Hebræos septimo: Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocés, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus, qui non habet necessitatem quotidiè (quemadmodum sacerdotes) priùs pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.

8. PRIORIS Petri primo capite: Redempti estis precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

9. ET secundo capite: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignú: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus cuius liuore sanati estis.

10. APOCALYPSIS primo: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viués in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.

11. PRIORIS ad Timotheum sexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimoniú reddidit sub Pontio Pilato bonam cófessionem: vt serues mandatum sine macula, irrepræhensibile vsque in aduentú Domini nostri IesuChristi: quem suis téporibus ostédet beatus & solus potés, Rex regum & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c.

12. Ad Romanos quinto: vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tépus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: ná pro bono forsitá quis audeat mori. Commendat autem charitatem suã Deus in nobis, quoniá cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis recóciliati salui erimus in vita ipsius.

13. IOANNIS decimoquinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animá suam ponat quis pro amicis suis.

14. IDEM decimooctauo: Iesus itaque sciés omnia, quæ ventura erant super se, processit, & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei, IESVM Nazarenum, &c.

15. ET decimonono capite: Non haberes potestatem aduersùm me vllam, nisi tibi datum esset desupèr.

16. CAPITE tertio: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ità exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, nó pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit múdum, vt filium suũ vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filiú suum in mundú, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

17. IDEM capite duodecimo: Ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum: hoc antè dicebat significans qua morte esset moriturus.

18. MATTHÆI vigesimoseptimo: Et vinctum adduxerunt eú, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Et dimisit illis Barrabam: Iesum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.

19. MARCI decimoquinto: Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

20. LVCÆ vigesimotertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eú, qui propter homicidium & seditioné missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum verò tradidit voluntati eorum.

21. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

22. ACTORVM decimotertio: Nullam causam mortis (inquit Paulus) inuenientes in eo, petiérút à Pilato: vt interficerent eum. Cùmque consummâssent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento.

23. SAPIENTIÆ secundo: Dixerunt impij, cogitantes apud se nó rectè: Circumueniamus iustú, quoniam inutilis est nobis, & cótrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinę nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationú nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatę sunt viæ eius. Tanquàm nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris tanquàm immúditiis, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergò si sermones illius veri sint, & tétemus quæ ventura sút illi, & sciemus quæ erút nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormé to interrogemus eum, vt sciamus reuerétiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum.

24. Ad Hebræos duodecimo: Aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucé, cófusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini animis vestris deficientes. nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes.

25. Ad Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

26. Ad Romanos quinto, vt suprà, testimonio duodecimo.

27. MATTHÆI vigesimoseptimo: Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: & posuit illud in monuméto suo nouo, quod exciderat in petra.

28. Ad Titum secundo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

29. Ad Galatas primo: Qui dedit semetipsum pro

peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequá, secúdùm voluntatem Dei & Patris nostri.

30. ESAIÆ quinquagesimotertio: Ipse peccata multorum tulit.

1. B. PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptilibus auro vel argẽto redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

2. PRIMÆ Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce: societatem habemus ad inuicém, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

4. AD Ephesios primo: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

5. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones, &c.

6. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

7. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Ideò omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cælesti. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & cõuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

8. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperátibus sibi, causa salutis æternæ.

XII.

Quis vsus & fructus in eo est, quòd crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

a Tertul. de coron. militis. Basil. de Spiritu sancto, cap. 27 August. de Catech. rud. ca. 20 & tract. in Ioan. 118. Nazian. orat. 1. in Iulian. Hieron. ad Eustoch. de custo. virg. epist. 22 & ad Fabiol. de veste sacerd. epist. 128 & in cap. 9 Ezech. Chrysol. hom. 55. in Matt. Trip. hist. lib. 6. cap. 1 Ephræm in lib. de vera pœn. c. 3. Orig. hom. 8. in diuers. euang. Ruff. lib. 2. Eccles. hist. c. 29. Niceph. lib. 18. cap. 20 Cyril. catec. 4. & 13. illum. Chrysost. in demonst. aduersus Gentiles, quòd Christus sit Deus.

A. Hunc sanè ritum & [a] veterum pietas & constans Ecclesiæ consuetudo nobis commendat. Ac primùm hinc excitamur ad gratam memoriam summi mysterij atque beneficij, quod nobis in cruce peractum ac amplissimè donatum fuit.

B. Deindè prouocamur ad veram sanctámque gloriam & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

C. Est hoc præterea testimoniũ, nos cum inimicis crucis Christi Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum Iesum & hunc crucifixum.

D. Hoc etiam signaculo ad patientiæ studiũ incitamur, vt si æternæ gloriæ cupidi sumus, (esse verò debemus omnes) crucem quam colimus, & viam crucis [b] duce Christo non grauatim amplectamur.

b Matth. 16 d Luc. 9. a 1. Pet. 5 ca. 4. d ,2

E. Neque minùs arma hinc victricia petimus [c] aduersùs Satanã olim crucis virtute prostratum, immò & contra omnes nostræ saluris aduersariosità communimur.

c Athan. in vita S. Anton. Hiero. in vita S. Hilarionis. Ignat. ad Philipp.

F. Demùm, vt auspicatiùs [d] ordiamur, & maiorem in rebus gerendis successum experiamur, hoc crucis illustre trophæum arripimus, & in hoc signo [e] victuri, sæpè dicere non dubitamus: *In nomine † Patris & filij, & spiritus sancti.*

d Ambros. serm. 43.

e Euseb. lib. 1. & 2. de vita Constantini Niceph. lib. 8. cap. 3. & lib. 7. ca. 47 & 49.

TESTIMONIA.

Ex tradit. non scripta. Crucis signacula frõtem terebant antiqui Christiani ad omnem actionẽ.

1. A. TERTVLLIANVS de Corona militis traditiones non scriptas enumerãs: Ad omnẽ, inquit, progressum atque promotũ, ad omnẽ aditũ & exitum ad vestitum & calceatũ, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quęcũque nos cõuersatio exercet, frontẽ crucis signaculo terimus.

2. BASILIVS Magnus in libro de spiritu sãcto, capite vigesimoseptimo, traditiones Apostolicas non scriptas in medium adducturus, Quod genus est, (inquit) vt eius quod primum est & vulgatissimum, primo loco cõmemorem: vt signo crucis eos, qui spem collocarunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

Crucis signo consignantur Christiani ex tradit. Apost.

3. AVGVSTINVS in libro de Catechizandis rudibus, capite vigesimo: Christi passionis & crucis signo in fronte hodiè tanquàm in poste signãdus es, omnésque Christiani signantur.

4. ET tractatu centesimo decimooctauo in Euãgelium Ioannis: Quid est quod omnes nouerũt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signũ nisi adhibeatur siue frõtibus, siue ipsi aquæ qua regenerãtur, siue oleo quo chrismate vngũtur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.

Sine Crucis signo Sacramenta ritè nõ perficiuntur.

5. GREGORIVS Nazianzenus in oratione prima cõtra Iulianum Imperatorẽ apostatam: Quod à pluribus commemoratur, nec à Iuliani moribus abhorret, oratione persequar. Descẽdebat in quoddam adytũ plerisque inaccessum & horrẽdum, comitem eum habens, qui multis adytis dignus erat, hoc est, hominem huiusmodi rerum sapientia siue sophistica instructum. Vt autem egregium virum progredientem terrores adniti cœperunt, ac subindè

inde plures & formidolosiores (sonos quosdã iussueros aiunt terrósque odores atq; ignea spectra, ac nescio quas nugas & deliramenta) re inopinata perculsos, (harum enim rerum studium serò amplexus fuerat) ad crucem vetúsque remedium confugit, eóque se aduersus terrores consignat, eúmque, quem persequebatur, in auxilium asciscit. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deinde? Reuiuiscit malum, rursùs ad audaciam redie, rursùs aggreditur, rursùs iidem terrores vrgeot: rursùs obiecto signaculo dæmones cóquiescunt, perplexúsque hæret discipulus. Ac sacrorũ antistes & magister ipsius lateri hærere peruersè veritatem exponit. Abominationi illis fuimus, inquit, non terrori: vincit quod peius est. Hæc enim loquitur, & locutus persuadet, persuasúmque discipulom ad perditionis barathrum ducit.

6. HIERONYMUS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Ad omnem actũ, ad omnẽ incessum manus pingat crucẽ.

7. IDEM ad Fabiolam de veste Sacerdotali, epistola centesima vicesimaoctaua: Quod olim in lamina monstrabatur, in signo ostenditur Crucis. Tunc signum, iuxta Ezechielis vocem, gementibus figebatur in fronte: tunc portantes Crucem, dicimus: Signatum est super nos, &c.

8. IDEM Hieronymus in caput nonum Ezechielis, super ea verba: Omnem autem super quem videritis Thau, nè occidatis? Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet similitudinem, quæ in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.

9. CHRYSOSTOMUS homilia quinquagesima quinta in Matthæum: Sed veluti coronam, sic læto animo crucẽ Christi circunferamus. Omnia enim quę ad salutem nostram conducunt, per ipsam cõsummantur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest: cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordine consecrandi statuimur, vbique ac semper id victorię insigne nobis assistit: quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoque ac mente magno studio crucẽ inferamus. Id enim salutis nostræ, id communis libertatis, id mansuetudinis atque humilitatis Domini signum est. Quando igitur cruce te signas, vniuersam tecũ crucis causam verte, & iræ ac reliquarum passionũ incendia extingue: quando te cruce signas, magna tuam frontem arma fiducia, libertate animũ munias: nec enim latet vos quænã sint, quibus libertate donati sumus. Paulus enim cùm ad capessendam veram hanc libertatẽ nos hortaretur, ad crucis & sanguinis Dominici memoriam reduxit, dicens: Precio empti estis, nolite fieri serui hominum. Precium autem hic crucem appellauit, quam non simpliciter digitis in corpore, sed magna profectò fide in mente priùs formare oportet. Nam si hoc modo eam faciei tuę impresseris, nullus scelestorũ dæmonum, cùm hastam videat, qua letale vulnus suscepit, congredi tecum audebit. Nam si cùm solummodò loca, in quibus capite damnati pœnas [illegible] soluunt, videmus, ingenti horrore cõcutimur: q[illegible] passurum putas diabolum, si mucronẽ tenere te [illegible]erit, quo vires eius Christus dissoluit, & quo caput draconis magno ictu totauit? Noli ergò tanto tu bono verecũdari, nè, quãdo in maiestate sua veniet Christus, de te verecundetur. Tunc enim signum hoc super radios solis coruscãs, ante Christum videbis. Hoc signum & priscis & nostris tẽporibus, clausas ianuas reserauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc feroces bestias repressit, hoc letales serpentum morsus curauit. Etenim si portas inferni perfregit, si cælorum ostia reclusit, si paradisi renouauit ingressum, si diaboli neruos recidit: quid mirum, si pestifera venena, atroces bestias, aliáque huiusmodi superauit? Hoc igitur in mente tua insculpe, & animarum amplectere salutem, &c.

10. HISTORIÆ Tripartitæ libro sexto, capite primo, ex historia Ecclesiastica Theodoreti, libro tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, consulens an ad suum imperium perueniret, inuenítque virum, qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparẽtibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repentè disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eò quòd vidẽtes hoc signum dæmones euanuissent. Porrò Magus: Non hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potiùs, abscesserunt. Et ità capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

11. EPHRÆM Syrus in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Nos Christiani à Gentilibus ac Iudæis declinemus, postésque nostros preciosa ac viuifica Cruce coronemus, dicẽtes cum Apostolo Paulo: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Pingamus in ianuis, atque in frõtibus nostris, & in ore, & in pectore, atq; in membris omnibus viuificum signũ. Armemur insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi reseratrix, profligatrix hæresum, monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna salutarísq; custodia, & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc ô Christiane armaturã diebus singulis & noctibus, horis atque momẽtis in omni loco circunferre non desinas, nihílque sine ipsa perficias: sed siue dormias, siue iter agas, siue euigiles, siue operi insistas, siue manduces, siue bibas, siue maria nauiges, siue transmittas flumina, hac te lorica circuntege, membráque tua omnia salutari signo exorna, atque circumsepi, & non accedẽt ad te mala. Hoc enim signo conspecto, aduersariæ potestates conterritæ, trementésque recedunt. Crux ipsa Christi veraciter sanctificauit orbem, fugauit tenebras, lucémque reuexit. Hæc eliminauit errores, viámque monstrauit. Hæc ab Ortu solis & Occasu, à Septentrione & Meridie, collegit gẽtes, atque in vnam Ecclesiam, in vna fide, sub vno capite in charitate cõnexuit. Hæc Orthodoxorum inexpugnabilis murus est.

12. ORIGENES homilia octaua in diuersos eu[...]

gelij locos: Filij Dei humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus. Gaudentes leuemus hoc signú, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. cùm dæmones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia, & purpuras Cæsarú & dapes, Christiani sordes & ieiunia pertimescút.

Dæmones crucem timét frontibus impressam.

Ezech. 9.

Denique in Ezechiele Propheta cùm omnes quis missus fuerat Angelus occidisset, & interfectio cœpisset à sanctis, illi tantummodò sospites reseruantur, quos Thau literæ, id est, crucis pictura signauerat. Eia igitur itaque, fratres charissimi, & ad crucis similitudinem sanctas in cęlum leuemus manus: cùm sic nos Dæmones armatos viderint, opprimentur. Quandò Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululùm illæ cóciderát, inualescebat. Antennæ nauium, velorum cornua, sub figura nostræ crucis volitant. Aues quoque ipsę quandò in sublimiora obuoluuntur, & pendent per aëra extensis alis, imitantur crucé. Sed & trophæa ipsa & victoriæ triumphorú ornatę, cruces sunt: quas non solùm in frontibus, sed & in animabus quoquè nostris habere debemus: vt cùm sic fuerimus armati, calcemus super aspidé & basiliscum in Christo Iesu.

Thau crucis figurá refert.

Exod. 17. Crucis figurã homines, naues & aues repræsentant.

Psalm. 90.

13. RVFFINVS libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite vigesimonono: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erár, ità abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigium quidé vsquàm vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: sed pro his crucis Dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnísque depingeret. Quod cùm factum esse hi qui superfuerát ex Paganis, viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitùs commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicę Crucis inter illas quas dicunt ἱερατικάς, id est, sacerdotales literas habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius literæ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem, VITA VENTVRA. Dicebant ergò hi, qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ità sibi ab antiquis traditum, quòd hæc quę nunc coluntur, tam diù starent, quam diù viderent signum istud venisse, in quo esset vita. Vndè accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel ministris templorú, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præstigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Crucis dominicæ signú in postibus, fenestris, parietibus & columnis.

Signú hoc inter sacerdotales literas habebant Ægyptij.

14. NICEPHORVS libro decimooctauo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: Turcos quos Chosroës Cóstantinopolim miserat stigmaticos, liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere videns, interrogauit, quánam gratia quæ non colerent circunferrent signa? Illi granem ante plures annos in Perside & patria sua pestem contram esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuêre, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionémque eam à lue tali intactam liberatámque foré persuasisse: Idque ita esse ab eis factum.

Pestis in Persia signo crucis à Turcorũ impressa repellitur.

15. CYRILLVS Archiepiscopus Hierosolymitanus Catechesi quarta illuminatorú: Multi quidem aliâs quoque crucifixi sunt, sed cuius alterius crucifixi inuocatio dęmones expulit? Non pudeat itaque nos crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dæmones signum regis videntes, treméntes procul fugiant. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negocio.

Dæmones fugiunt signum Crucis.

In omni negocio, eo vtendum.

16. IDEM in catechesi decimatertia illuminatorum: Insitum igitur est lignú vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui posset benedictione, & vt liberentur, viuificentúrque mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixum confiteri, sed in fronte cófidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: In panibus comedédis & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnum, recumbendo & surgendo, eúdo & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur: sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor dæmonum: Triumphauit enim de illis in hoc signo. Ostenta illud audacter. Quandò enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque proptereà quòd est gratuitum, contemnas hoc signaculum: sed ideò magis venerare benefactorem.

Fronti crux imprimenda, eáque in omni actione vtendum.

Signum fidelium & timor Dæmonum.

17. CHRYSOSTOMVS in demonstratione aduersus Gentiles, quòd Christus sit Deus: Veruntamen hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi supplicij symbolum, crux, diadematibus & coronis clarius factum est. Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior: & quam omnes priùs abhorrebát, eius figuram tantoperè quæritant: atque adeò vbiquè ea inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos: subindè omnes ea se signant, inscribédo in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra, quasi in columna quotidiè figuratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotú ordinationibus, sic iterùm cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget. Hanc vbiquè celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis & insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposiis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dæmonibus obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubescit, cogitans quòd maledictæ mortis symbolú fuerit: sed omnes ipso magis ornantur, quàm diadematum coronis, vel multis gémmatis monilibus & torquibus. Et non solùm non fugitur, sed & desideratur & adamatur, & omnes de ea soliciti sunt, & vbique fulget, & sparsa est in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitátur, & quæ non habitantur. Et paulò pòst. Ipsum ergò hoc lignum, in quo positum sanctú corpus Domini & crucifixum,

Figura Crucis quàm frequés apud Christianos.

Particulas ligni Crucis quantoperè desiderabant olim Christiani.

Auro inclusam de collo pro tectionis causa suspendebant.

erucifixum, quateoam habere totus orbis ità contendit, vt qui paruum quiddam ex illo habēt, hoc auro includant, tam viri quàm mulieres, & ceruicibus suis aptent, hioc valdè honestari & magnifici, & muniti & protecti, licèt cōdemnationis fuerit lignum?

s D. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

2 LVCÆ nono: Si quis vult post me venite, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

3. PRIORIS Petri tertio: Si qoid patimini propter iustitiā, beati. Melius est enim vt benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes: quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt oos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. ET secundo capite eiusdem epistolæ: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiēs ioiustè. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustineris, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

s.2. ATHANASIVS in vita beati Antooij, ità refert Antonium ad dæmooes dixisse: Si qoid valetis, si vobis in me potestatem Dominos dedit, eccè præstò sum, deuorate concessum. Si verò noo potestis, cur frustrà nitimini? Signum enim crucis & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est. Item in concione quam ad fratres suos habuit: Solēt nocte veniētes dæmones, angelos Dei se fingere, laudare stodium, mirari perseuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos qoàm domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilum: quia metiunt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui.

Murus aduersus Dæmones inexpugnabilis fides est, & signum Crucis armatura contra Dæmones.

2. HIERONYMVS in vita beati Hilationis: Quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leooum rugitus, murmur exercitus, & rursùs variarū portēta vocū, vt antè sonitu, quàm aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte. Talíque armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortiùs præliabatur, amodò videre desiderās, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illúcque circunspiciens. Cùm interim ex improuiso splendente luna, cernit thedam feruētibus equis super se irruere. cùmque inclamâsset Iesum, ante oculos eios repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Ibidē: Ea tempestate terræmotu toti' orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, oaues ad prærupta de latere montium pepēderunt. Quod cùm viderent Epidauritani, fremētes scilicet fluctus, & vodarum moles, & mōtes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebant, nè oppidum funditus subuerteretur, ingressi sunt ad senē, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerūt eum in littore. qui cùm tria crucis signa pinxisset in sabulo manúsque cootrà tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diù fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum sit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsque hodiè prædicat, matrésque docent liberos suos, ad memoriam in posteros transmittendam.

Crucis Christi signum fronti imprimit Hilarion contra Diaboli præstigias.

Miraculum.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Crucis signum trophęū est cootra priocipis mundi virtutem: quod videns, expauescit, & audieos timet.

Princeps mundi expauescit Crucis signo.

c.5. AMBROSIVS sermone quadragesimo tertio: Debemus ergò surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus io signo facere Saluatoris. Nóone cùm adbuc gētilis esses, solebas sigoa perquirere? Quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inqoisitione colligere? Iam nūc nolo erres in oumero, scito quia io vno signo Christi omoiū rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æternæ. Qui in boc signo iter facere aggreditur, ad cælum vsque perueniet.

In vno signo Christi, omnium rerum tuta prosperitas.

2. EVSEBIVS Cæsariensis libro primo de vita Constantini Magni, capite vigesimo secundo: Imperatori precaoti visio quædam diuina, & imprimis admirabilis apparuit: quam si quis fortè alius dixisset, non tam facilè homioibus potuisset persuaderi: verùm cùm Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiam iam literis persequimur, longo tempore pòst, cùm noritia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonē iureiurando coofirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ità commemoratæ fides omninò adhibenda: prçsertim cùm tempus posteà cōseqoutū, ratum orationi testimoniū dederit? Cùm iam sol ad medium cælum ascenderat, die in pomeridianū tempus paulatim inclināte, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum, in ipso cælo soli imminēs manifestò oculis aspexisse, ioque eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCAS. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui eum quopiā iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. ET capite vigesimotertio: Se dubitatione admodùm intra se distrahi, quid tandèm istud ostēsum sibi vellet, affecuit. Atque eum diù multúmque de eo cogitātem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisséque, vt exemplari ad imitationem illius signi, quod in cęlo apparuerat, fabricato, eo tanquàm præsidio in prælijs cum hostibus committendis vteretur.

Constantinus videt in cælo Crucis signū.

In Crucis signo victoria Constantini.

Christus iubet signum crucis fabricari in præsidiū contra hostes.

ITEM capite vigesimoquarto: Ille, simulátque dies illuxit, surgens, primùm arcanum illud visum amicis exponit: deindè artificibus, qui aurum & lapides preciosos affabrè sculpere nôrant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiē, eam auro & lapidibus preciosis imitatione adumbrare mādat. Quamquidem effigiē, contigit, vt nos oculis olim contēplaremur: Ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Deinde capite vigesimoquinto ponitur descriptio vexilli instàr crucis fabricati, quod nunc Romani LABARVM appellant. Ac deindè: Isto igitur salutari signo (ioquit) Im-

Crucis effigies auro & lapidibus preciosis adumbrata.

Labarum.

peratortanquàm hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo semper visus est. Cuius expressæ similitudines mandauit, vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. ET eiusdem libri capite trigesimotertio: In vrbe media, quę prę cęteris principem locū facilè obtinet, (Romam intelligit) ingens istud trophæum contrà hostes erexit: & hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorúmque omnium Imperio subiectorū propugnaculum esse demonstrauit, palámq; omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manum proprię imaginis in statua expressę insertum, Romę in loco celebri ac multum à populo frequentato, locatum fuit, hanc inscriptionē Latino sermone in eo mādat incidere: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S.P.Q.R. in libertatem vindicans, pristinæ amplitudini & splendori restitui.*

Propugnaculum.

Propugnaculum Romani imperij.

Romæ signū Crucis erectū.

3. IDEM EVSEBIVS libro secūdo de vita eiusdem Constātini, capite septimo: Atque adeò iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophęa consecutus est. Nam in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Qua re intellecta Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum tanquam quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mādauit. Cuius adiumētis extēplò parta est victoria: quippe dimicantium vires Diuina quadam potentia fuêre admodùm confirmatæ. DEINDE capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. CAPITE nouo verò, quòd de crucíferis quidam cùm fugisset, interfectus sit: qui verò fideliter permanserat, seruatus sit illæsus. Atque istud (inquit) omnem planè superat admirationem, tam quòd tela ab hostibus iacta, sic intra exiguum illū & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodē fixa hærescerēt: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret. Immò verò vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodíve aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui pręter alias res, hanc etiam nobis coràm memorauit.

Vexilli Crucis in exercitu quid effecerit.

Nota de Cruciferis.

4 NICEPHORVS Callistus Ecclesiasticæ historiæ libro octauo, capite tertio, refert idē quod Eusebius de signo crucis in cęlo à Cōstantino Imperatore viso, cùm bellum gereret aduersus Maxentium.

5. ET libro septimo, capite quadragesimoseptimo narrat Constantinū denuò vidisse signum crucis in cælo cum eadē inscriptione: *In hoc ipso signo hostes omnes vinces*: idque in bello aduersus Byzantios gesto.

Tertiò signū Crucis vidit Cōstantinus.

6. ET capite quadragesimonono, tertiò crucem Constātino apparuisse, cùm aduersus Scythas bellum gereret.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

A Christum docet, postquàm mortuus esset in cruce, secūdùm animam quidem ad inferos vsque penetrasse, tum vt mortis ac satanę deuictorem, tum vt Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundùm corpus autem, quo iacuerat in sepulchro, tertio pôst die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac gloriosum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

Psal. 15. b Zach. 9. c 1. Pet. 3. d Col. 2. c. Eccli. 24. d Act. 2. d Oseæ 13. d Iren. lib. 5. in fin. Aug. epist. 99 & 57. & lib. 20. de ciui. Dei, cap. 15. Item serm. 137. de temp. Hieron in cap. 4. ad Eph. & in Ose. 13. Matt. 12. c Heb. 2. d Mar. 16. b c Apoc. 1. b d Ioan. 2. d Coloss. 1. c 1. Cor. 15. a c

B. Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos de potestate satanæ mortis & inferni liberari, eámque resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Christum, de vitiis [a] ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine [b] porrò seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. *Nam qui* [c] *suscitauit* IESVM, *& nos cum* IESV *suscitabit.*

a Rom. 6 a Col. 3. ab. Philip. 3. d Ephes. 4. c 1 Pet. 1. b 1. Cor. 15. c 2. Cor. 4. d 1. Thess. 4. c d

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO decimoquinto: Insuper & caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuū videre corruptionem.

2. ZACHARIÆ nono: Tu quoque in sanguine testamēti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. PRIORIS Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erāt, * spiritu veniens prędicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe cùm fabricaretur arca.

*alias spiritibus.

4. AD Colossenses secundo: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat cōtrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigēs illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palàm triumphans illos in semetipso.

5. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

6. ACTORVM secundo: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebā Dominum in cōspectu meo sem-

per,

per, quoniam, &c. David prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. Osæ decimotertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

8. Irenævs libro quinto aduersus hæreses in fine: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erãt mortui, quemadmodum Propheta ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorũ mortuorum suorũ, eorum qui antè dormierunt in terram stipulationis, & descẽdit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus: Quemadmodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mãsit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans, dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quę se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. Si ergo Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiã diem in inferioribus terræ, pòst deindè surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodò non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum qui sic secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supercælestem ascendere locũ? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, pòst deindè corporaliter resurrexit, &c.

Christus apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium. Matth. 12. Ephes. 4. Psalm. 85. Ioan. 20. Ioan. 20.

9. Avgvstinvs epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidẽ carne mortificatum venisse in infernum satis cõstat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quę dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quòd, nè aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorũ idem Petrus exponit: vel eiusdẽ Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores. Neque enim cœperat in iis esse tanquàm in vinculis: & sic eos soluit, tãquàm si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus, facile est intelligere sic eos solutos, quemadmodum solui possunt laquei venantium nè teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eũ soluisse credamus, quibus teneri ipse nõ poterat, sed quibus alij tenebãtur, quos ille nouerat liberãdos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernũ, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & prępositus mortis nõ inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est: Solutis doloribus inferni, non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ipsa liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse creden-

Christum in infernum descendisse constat. Psalm. 15. Act. 2. Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse. Dolores inferni quomodo soluti dicantur. Psalm. 87. Adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia.

dum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

10. Idem in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, exponens illud, Hodie mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesvs, sed in inferno secundùm animam, in sepulchro autem secundùm carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prędicat: quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sãctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tã citò remeauit. Istud de corpore, quod in sepulchro corrũpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulchro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundũ hominem dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secũdùm humanam animam Christus.

Christus secundum animam in inferno, secundum corpus in sepulchro. Act. 2. Psalm. 15. Paradisus in quo cum Christo latro futurus erat.

11. Et libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormẽtis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti, prorsus inferos nesciũt, donec etiã receptis corporibus, bona recipiant quę merẽtur.

Animæ piorum ex inferno per Christum descensum liberatæ.

12. Idem sermone centesimo trigesimoseptimo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspẽdi permisit, clauis corpus suũ perforari non renuit, animam ponendo mortem sustinuit, carnem in sepulchro posuit, & comitãte secum anima, ad inferna descẽdit. Per hanc electi, qui quamuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia trahã ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa. Neque enim infideles quosque & pro suis criminibus æternis supplicijs deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oseæ dicitur: Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne. Id namque quod occidimus, agimus vt penitus non sit. Ex eo autem quod mordemus, partẽ abstrahimus, partẽmque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, nõ occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergo, Ero mors tua ô mors: ac si apertè dicat, Quia in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublatis meis, te in parte trãsfigo. Tũc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iustos qui originali peccato adstricti

Anima Christi ad inferos descendit & electos inde liberauit. Ioan. 12. Impios non liberauit ab inferis. Oseæ 13. Morsus inferni. Principem tenebrarũ alligauit. Vectes ferreos confregit. Psal. 106.

tenebātur, absoluit, captiuos in libertatem pristinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos splendida luce perfudit. Ecce audistis, quòd defensor noster vltionis Dominus liberè egisse describitur. Postquàm enim exaltatus, id est, à Iudæis in cruce suspensus est, vt hæc breuiter cuncta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cúmque tenebrarum terminum quasi deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartareę legiones, territę ac trementes inquirere cœperunt, dicétes: Quisnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquàm noster talem excepit tartarus, nunquàm in nostrã cauernã talem euomuit mundus. Inuasor iste, non debitor, exactor est, non peccator: iudicem videmus, non supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, nō manere, &c. ad longú pulcherrimè.

Psal. 93. *Vnita diuinitati anima ad inferos Christus descendit.* *Terror & querimonia Dæmonum.*

13. Hieronymvs in caput quartú ad Ephesios: Inferiora terræ infernus accipitur: ad quem Dominus noster Saluatórque descédit, vt sanctorum animas, quę ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Vndè & post resurrectionem eius, plurima corpora iustorum in sancta ciuitate visa sunt. Quòd autem infernus in inferiori parte terræ sit, & Psalmista testatur, dicés: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron. Et ipsum in numerorú libro pleniùs explicatur. Alio quoque loco legimus: Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes.

Ephes. 4. Animas ex inferno Christus ab duxit. Matt. 27. Infernus est in inferiori parte terræ. Psal. 105. Num. 16. Psal. 54.

14. Idem in caput decimumtertium Oseę: Liberauit omnes Dominus, & redemit in passione crucis, & effusione sanguinis sui: quádo anima eius descendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem: & ad ipsam mortem atque infernum locutus est: Ero mors tua ò mors. Idcircò enim mortuus sum, vt tu mea morte moriaris. Ero morsus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Anima Christi in infernú descendens, pios liberauit. Oseæ 13.

15. Matthæi duodecimo: Quomodò potest quisquam intrare in domú fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortem, & tunc domú illius diripiet?

16. Ad Hebræos secundo: Vt per morté destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

17. Marci decimosexto: Surrexit, non est hic. Surgés autem Iesus manè prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, &c.

18. Apocalypsis primo capite: A Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorú. Ibidem: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.

19. Ioannis secundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

20. Ad Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatú tenés: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21 Prioris ad Corinthios decimoquinto: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundú scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secúdùm scripturas: & quia visus est Cephę, & post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent vsque adhuc, quidã autem dormiérunt. Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus. Nouissimè autem omnium tãquàm abortiuo visus est & mihi. Si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergò prędicatio nostra, inanis est & fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christú quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergò & qui dormierunt in Christo perierunt. Si in hac vita tãtùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autē Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

s. B. Ad Romanos sexto: Cósepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complãtati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà nō seruiamus peccato. qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autē mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum Christo: scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem viuit viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

2. Ad Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quę super terram. Mortificate ergo mébra vestra quę sunt super terram: fornicationem, immunditiam, &c. Nunc autem & deponite vos omnia: iram, indignationē, malitiã, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induétes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illú. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordię, &c.

3. Ad Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cęlis est: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrę, cófiguratum corpori claritatis suæ, secundú operationem qua etiam possit subiicere sibi omnia.

4. Ad

4. Ad Ephesios quarto: Deponite vos secundùm pristinam cóuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini auté spiritu mentis vestræ, & induite nouũ hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes médacium, loquimini veritatem, &c. Estote autem inuicem benigni, &c.

5. Prioris Petri primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuá per resurrectioné Iesu Christi ex mortuis, in hæreditaté incorruptibilé & incontaminatam & immarcessibilem, conseruatam in cęlis, &c.

6. Prioris ad Corinthios decimoquinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitię Christus: deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt.

7. Posterioris ad Corinthios quarto: Sciẽtes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit.

8. Prioris ad Thessalonicẽses quarto: Si credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ità & Deus eos qui dormierũt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduẽtu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniá ipse Dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

XIIII.

Quid adfert sextus articulus, Ascendit ad cælos?

A. Absoluto humanæ redẽptionis opere, Dominũ IESVM ostendit, postquàm rediuiuus ille suis apparuisset, multísque argumẽtis resurrectionis suæ veritaté confirmasset, demùm quadragesimo die in cælũ ascendisse, vt secundùm naturá humaná super omnia exaltaretur, & vnus omniũ maximè ab omnibus celebraretur. [a] Sedet igitur Dominus IESVS in cælis ad dexterá virtutis Dei, parem cum Patre potestatem exercens, gubernans omnia, diuináque maiestate resplendens penitùs: quod [b] est nimirùm ad Patris sedere dexteram.

Psal. 67.c d & 46.a Mar. 16.d Ioan. 3.b Act. 1.b Ephes. 4.b & b 2.e Col. 3.a Heb. 1.b 1 Petr. 3.d 1 Ioan. 2.a Ioan. 20.d

a Psalm. 109.a Act. 7.g Luc. 22.g 1 Cor. 15.d Ephes. 1.d Matth. 28.d

b. Aug. lib. de fide & symb. cap. 7.

B. Hæc læta CHRISTI ascẽsio, nostræ fidei ac spei certitudo est, vt quò caput præcessit, prostratis semel hostibus, eodẽ mẽbra etiá, si capiti [c] modò pareant & inhæreát suo, peruentura esse maximè cõfidamus. *Vado,* [d] inquit, *parare vobis locum.*

c Hebr. 5 e Rom. 8.c 2 Tim. 2.b Ioan. 13.a

d Ioan. 14.a

TESTIMONIA.

1.A. Psalmo sexagesimoseptimo: Regna terræ cátate Deo: psallite Domino: psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Ibidem, Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Viderũt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum.

2. Item quadragesimosexto: Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

3. Et octauo: Eleuata est magnificẽtia tua super cælos.

4. Marci decimosexto: Et Dominus quidem Iesus postquàm locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

5. Ioannis tertio: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo.

6. Actorum primo: Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere, vsque in diem qua præcipiẽs Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: quibus & præbuit seipsum viuũ post passionem suá in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

7. Ad Ephesios quarto: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitaté: dedit dona hominibus. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascẽdit supra omnes cęlos, vt impleret omnia.

8. Et capite secundo: Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. Item capite primo: Suscitans illum à mortuis, & cõstituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestaté, & virtutem, & dominationem, & omne nomé quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. Ad Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

11. Ad Hebræos primo: Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quem autem Angelorum dixit aliquádo; Sede à dextris meis?

12. Prioris Petri secundo: Ad quem accedẽ-

tes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum.

13. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tãtùm, sed etiam pro totius mundi.

14. IOANNIS vigesimo: Vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum.

15. PSALMO centesimonono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos, &c.

16. ACTORVM septimo: Cùm autem Stephanus esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælũ, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait, Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.

17. LVCÆ vigesimosecundo: Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

18. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

19. AD Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, &c. vt suprà.

20. MATTHÆI vigesimooctauo: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

21. AVGVSTINVS in libro de fide & symbolo, capite septimo: Credimus, quòd sedet ad dexterã Dei Patris: nec ideò tamen, quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem, arbitrandum est, vt de illo cogitantibus dextrum aut sinistrum latus animo occurrat: aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putãdum est, nè in illud incidamus sacrilegiũ, quo execratur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare: multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dexteram ergò intelligendum est, dictum esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est: sicut ad sinistram hœdi constituuntur, id est, in miseria, propter iniquitates & labores atque cruciatus. Sedere ergò quòd dicitur Deus, nõ membrorum positionẽ, sed iudiciariã significat potestatẽ, qua illa maiestas nũquã caret, semper digna dignis tribuẽdo: quãuis in extremo iudicio multò manifestiùs inter homines vnigeniti filij Dei iudicis viuorũ atq; mortuorũ claritas ĩdubitata fulsura sit. Rom. 1. Sedere ad dexterã quid sit. Matth. 25.

1. B. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam: & cõsummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

2. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & cõuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

4. IOANNIS decimoquinto: Si quis in me non manserit, mittetur foràs sicut palmes, & arescet, & colligent eũ, & in ignem mittẽt, & ardet. Si mãseritis in me, & verba mea in vobis mãserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.

5. ITEM decimoquarto: In domo Patris mei mãsiones multę sunt. Si quo minùs, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.

XV.

Quid credendum exhibet septimus articulus, Indè venturus est iudicare?

Psalm. 95 a Esa. 3 c. 66. d Ioann. 5 d e Sopho. 1. c Malac. 4 a b ... 3 e

a Matt. 25 c. 24. b c d Luc. 21. e Actor. 1. ... 1 Thess. 4 d 5. a 1. ... or 15. g 2. Thess. 1. a b 2. Petr. 3. c

A. Proponit extremum iudicij diem, quando Christus in humana carne rursus à summo cælo descẽdet, ac tremẽdũ aget iudiciũ totius orbis, & palàm vnicuique reddet secũdũ opera sua. Iudicabit[a] igitur in sede Maiestatis suæ ad vnũ omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel anteà mortuos offendet.

b Matth. 12 c Sap. 1. c Esa. 66 ... Eccl. 12 d Rom. 2 c Apoc. 20. d Basil. epist. ad virginem lapsam. c Hieron. 17. b Hebr. 4 d Gal. 6 b 1. Thess. 4. b Eccles. 12 d 2. Cor. 5 b Rom. 14. b

B. Vndè admonemur eo cautiùs rectiúsque nobis viuẽdũ esse, quo certiùs persuasum habemus, nostras actiones,[b] cogitationes, & vitę rationes omnes ob oculos cũcta cernẽtis & æquissimè iudicãtis DEI vsq; versari. Etenim æquus & iustus est scrutator[c] ille cordiũ & vindex iniquitatũ, ante cui[9] tribunal manifestari nos omnes oportet, vt vnusquisque prout gessit suo in corpore, siue bonũ, siue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni [d] quicquam in hac vita gestum, suo præmio defraudabit, nec perperàm facta vlla impunè sinet abire.

d Matth. 10. d Ioh. 14 b

TESTIMONIA.

1. A PSALMO nonagesimosexto: Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terrę, vidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerũt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

2. ESAIÆ tertio: Dominus ad iudicium veniet cũ senibus populi sui, & principibus eius. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos.

3. ET sexagesimosexto: Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suã in flãma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit,

& in

& in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

4. IOANNIS quinto: Neque enim pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Et paulò pòst: Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitã in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumẽtis sunt, audiẽt vocem filij Dei.

5. SOPHONIÆ primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clãgoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt. & effundetur sanguis eorũ sicut humus, & corpora eorum sicut stercora: sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

6. MALACHIÆ quarto. Ecce enim dies veniet succensa, quasi caminus: & erũt omnes superbi & omnes facientes impietatem, stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timẽtibus nomẽ meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnẽ Israel præcepta & iudicia. Eccè ego mittam vobis Eliam Prophetã, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, nè fortè veniam & percutiam terram anathemate.

7. IOELIS tertio: Eccè in diebus illis & in tempore illo, cùm conuertero captiuitatẽ Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & deducã eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo & hereditate mea Israel, quos dispersêrunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant & ascendant Gẽtes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. MATTHÆI vigesimoquinto: Cùm autẽ venerit filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo, tũc sedebit super sedẽ majestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidẽ à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex hys qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, &c.

9. ET vigesimoquarto: Et multi pseudoprophetæ surgent, &c. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gẽtibus: & tunc veniet cõsummatio. Surgẽt pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducãtur (si fieri potest) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Eccè in deserto est: nolite exire. eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquẽ fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statim autẽ post tribulationem dierum illorũ sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellę cadent de cælo, & virtutes cęlorum commouebũtur, & tunc parebit signum filij hominis in cęlo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbũt filiũ hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & majestate. Et mittet angelos suos cũ tuba & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor vẽtis, à summis cælorum vsque ad terminos eorũ. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater. Sicut autem in diebus Noë, ità erit & aduentus filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcã, & non cognouerunt donèc venit diluuium, & tulit omnes: ità erit & aduentus filij hominis, &c.

10. LVCÆ vigesimo primo: Et erunt signa in sole & luna & stellis: & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbũt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donèc omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tãquàm laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciẽ omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

11. ACTORVM decimo: Et præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui cõstitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormièrũt. Quoniã ipse Dominus in jussu & in voce Archangeli & in tuba nos descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgẽt primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicèm in verbis istis.

13. ET capite quinto: Dies Domini sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquàm fur compræhendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Eccè mysterium vobis dico. Omnes quidẽ resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Thessalonicenses secundo: Nõ citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neq; per sermonem,

oeque per epiſtolam tanquã per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. Nè quis vos ſeducat vllo modo, quoniã niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ità vt in tẽplo Dei ſedeat, oſtendens ſe tãquàm ſit Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quẽ Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduẽtus ſui eum, cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanę in omni virtute, & ſignis & prodigiis mẽdacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.

16. POSTERIORIS Petri tertio: Hoc primùm ſcientes, quòd venient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes, dicẽtes: Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormiẽrunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volẽtes, quòd cæli erãt priùs, & terra, de aqua & per aquam, conſiſtens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nũc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnũ verò hoc non lateat vos, chariſſimi, quia vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat nominus promiſſionem ſuam ſicut quidã exiſtimãt: ſed patiẽter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiã reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur: terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurẽtur. Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint: quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes ſoluentur, & elemẽta ignis ardore tabeſcẽt? Nouos verò cælos & nouam terram ſecũdùm promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat.

1. B. MATTHÆI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ocioſum quod locuti fuerint homines, reddẽt rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. SAPIENTIÆ primo: Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latère, nec præteriet illum corripiẽs iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obſcurus in vacuum non ibit.

3. ESAIÆ ſexageſimoſexto: Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio vt cõgregem cum omnibus gentibus & linguis: & veniẽt, & videbunt gloriam meam.

4. ECCLESIASTÆ duodecimo: Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit.

5 AD Romanos ſecundo: Cùm enim gentes quæ legem non habẽt, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: eiuſmodi legem non habẽtes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendũt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicèm cogitationum accuſantiũ aut etiam defendentiũ, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum.

6. APOCALYPSIS vigeſimo: Et vidi thronum magnum candidum, & ſedẽtem ſuper eum, à cuius cõſpectu fugit terra & cælum, & locus non eſt inuentus eis. & vidi mortuos magnos & puſillos ſtãtes in cõſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ: & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erãt in libris ſecundùm opera ipſorũ. Et dedit mare mortuos qui in eo erãt, & mors & infernus dederũt mortuos ſuos qui in ipſis erãt: & iudicatũ eſt de ſingulis ſecundũ opera ipſorum. Et infernus & mors miſſi ſunt in ſtagnũ ignis. Hæc eſt mors ſecunda. & qui non eſt inuentus in libro vitę ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnũ ignis.

7. BASILIVS Magnus in Epiſtola ad virginem lapſam: Reuoca in memoriã diuinã Danielis viſionem: Dan. 7. Fluuius ignis decurrebat ante ipſum, mille millia miniſtrabant ipſi, centena millia adſtabãt ipſi, iudicij locũ conſtituit, & libri aperti ſunt. Bona, mala, manifeſta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia aceruatim, vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri poſſint, manifeſtè reuelabũtur. Ad hæc quales neceſſe eſt eſſe eos qui malè vixerunt?

8. IEREMIÆ decimoſeptimo: Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor & probãs renes: qui do vnicuique iuxta viam ſuam, & iuxta fructum adinuentionum ſuarum.

9. AD Hebræos quarto: Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vſque ad diuiſionem animę ac ſpirit⁹, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius.

10. AD Galatas ſexto: Vnuſquiſque onus ſuum portabit. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim ſuo meteſmus non deficientes.

11. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Nè quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem ſuum, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.

12. ECCLESIASTÆ duodecimo: Cuncta quæ fiunt, &c. vt ſuprà.

13. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

14. AD Romanos decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, & vnuſquiſq; noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo.

15. MATTHÆI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtũ in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicũque potum dederit vni ex minimis iſtis calicẽ aquę frigidę, tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedẽ ſuã.

16. IOB vigeſimoquarto: Deus inultum abire nõ patitur.

XVI.

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

A. Hæc summa est; Christum verum Deum & hominem esse, qui mirifi- Ioan. 1. a b 1. Ioan. 5. d Ephe. 1. b.
cum Redemptionis humanæ opus sit aggressus atque perfecerit, vt idem sit
ipse nobis [a] Via, Veritas, & Vita, per quem vnũ, cùm perijssemus omnes, sal- a Ioan. 14. a Rom. 5. b Apoc. 1. b 1. Tim. 2. b Rom. 3. d
uati & liberati, Deóque Patri reconciliati sumus.

B. De cuius quidẽ Redemptionis beneficio ac vero vsu ità scriptũ est: [b] *Ap-* b Tit. 2. d
paruit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiẽs nos, vt abnegãtes im-
pietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectãtes
beatã spem & aduentũ gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit
semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mũdaret sibi populum
acceptabilem, sectatorẽ bonorũ operũ. Sic Apostolus Paulus. Et [c] alibi: *Ipsius* (Dei) c Ephe. 2. b
sumus factura, creati in Christo I E S V *in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in*
illis ambulemus. Atque iterùm, [d] *Pro omnibus mortuus est Christus,* inquit, *vt &* d 2. Cor. 5. c
qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.

C. Quarè cauendus illorũ est error maximè, qui Christũ non integrè sed ve-
luti mutilatũ confitentur, dum solùm [e] Mediatorem illum & Redemptorẽ e 1. Tim. 2. b Rom. 3. d
cui fidamus, agnoscũt: nec simul recipiũt eum & [f] legislatorẽ, cuius iussis ob- f Esa. 33. d
temperemus, & virtutũ exemplar omnium, quod imitemur, & iustum iudi- Iacob. 4. c Ioan. 13. b d
cem, qui debitum cuiusque [g] operi præmium aut supplicium certò repẽdat. 1. Ioan. 2. b 1. Pet. 2. d g 2. Tim. 4. b Rom. 2. b

TESTIMONIA.

1. A. IOANNES primo: In principio erat verbũ, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et paulò post: Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.

2. PRIMÆ epistolæ Ioannis quinto capite: Scimus quoniam filius Dei venit: & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verũ Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

3. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

4. IOANNIS decimoquarto: Ego sum Via, Veritas, & Vita: nemo venit ad patrem nisi per me.

5. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nã pro bono forsitan quis audeat mori. Commẽdat autem charitatem suã Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus DEO per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

6. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

7. PRIORIS ad Timotheũ secũdo: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus IESVS, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

8. AD Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

1. B. AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris, &c. vt in textu.

2. AD Ephesios secundo: Ipsius enim sumus factura, &c. vt in tex.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus est Christus, &c. vt in tex.

1. C. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus, &c vt suprà hac eadem quæstione A. testimo. septimo.

2. AD Romanos tertio, vt sup. Ibidem testimon. octauo.

3. ESAIÆ trigesimo tertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.

4. IACOBI quarto: Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

5. IOANNES decimotertio: Exemplum dedi vobis vt quẽadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Ibidèm: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.

6. PRIMÆ Ioannis secũdo: Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Charissimi, non mãdatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habuistis ab initio.

7. PRIORIS Petri secundo: Quæ est enim gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè facientes, patiẽter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.

8. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem

seruaui: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligũt aduentum eius.

9. Ad Romanos secundo: Secundùm duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei: qui reddet vnicuique secũdùm opera eius: Iis quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio: Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor & pax omni operãti bonum, Iudæo primùm & Græco.

XVII.

Quid docet octauus articulus, Credo in spiritum sanctum?

Symbol. Constantin. & Concil. Florentin. Gen. 1. a Psalm. 103. d Iob 24. b Matth. 28. d Ioan. 1. c 14. b d 16. c 1. Ioan. 5. b Rom. 8. b c 2. Cor. 3. d 1. Cor. 3. d & 3. c Psal. 50. c Esa. 11. a Gal. 5. d Rom. 5. a.

A. Subiungit tertiam in Deitate personam, Spiritũ sanctum: qui ex Patre filióq; procedens, verus, vtrique coæternus, coæqualis, consubstantialis Deus existit, & eadem fide paríque cultu & honore colendus est.

a Ephes. 1. c Rom. 8. c 1. Cor. 12. b

B. Hic ille Paracletus & Doctor veritatis, qui corda credentium gratia sua suísq; donis illustrat, purificat, sanctificat, & in omni sanctitate confirmat. Hic est [a] pignus hæreditatis nostræ, qui adiuuat infirmitatẽ nostrã, & singulis prout vult, varias donationes suas distribuit impertítq;.

TESTIMONIA.

1. A. Symbolum Concilij Constantinopolitani, quod est secundum generale: Credimus in Spiritum sanctum, Dominum & viuificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: qui locutus est per Prophetas.

2. Concilium Florentinum in literis vnionis: Definimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur: sicque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suúmque esse subsistens habet ex Patre simul & filio, & ex vtroque æternaliter, tanquàm ab vno principio & vnica spiratione procedit. Definimus insuper explicationem verborum illorum, Filióque, veritatis declarandę gratia & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

3. Genesis primo: Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas.

4. Psalmo centesimotertio: Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

5. Iob vigesimoquarto: Ipsi fuerunt rebelles lumini, nesciẽrunt vias eius.

6. Matthæi vigesimooctauo: Baptizãtes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

7. Ioannis primo: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mãsit super eum. Ibidem: Hic est qui baptizat in spiritu sancto.

8. Et decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternum, spiritum veritatis, quem mundus nõ potest accipere. Apud vos manebit, & in vobis erit. Et paucis interpositis, Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

9. Item decimosexto: Si non abiero, paracletus non veniet ad vos: Et cùm venerit ille, arguet mũdum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Cùm venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura sunt, annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

10. Primæ Ioannis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

11. Ad Romanos octauo: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quòd si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritũ eius in vobis. Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei.

12. Posterioris ad Corinthios tertio: Dominus autem spiritus est: vbi autem spiritus Domini, ibi libertas.

13. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

14. Et capite tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autẽ templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

15. Psalmo quinquagesimo: Cor mũdum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nè proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum nè auferas à me. Redde mihi lętitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

16. Esaiæ vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis. Et replebit eum Spiritus timoris Domini.

17. Ad Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patiẽtia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.

18. Ad Romanos quinto: Charitas Dei diffusa

est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

1. B. A d Ephesios primo: In Christo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

2. A d Romanos octauo: Similiter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

3. P R I O R I S ad Corinthios duodecimo: Nemo potest dicere Dominum I E S V S, nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt; idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundùm eundem spiritum: alteri fides in eodē spiritu: alij gratia sanitatum, in vno spiritu: alij operatio virtutū, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

XVIII.

Quid addit articulus nonus, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam?

A. Ostendit Ecclesiam, id est, cunctorum Christi fidelium [a] visibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura suscepta, cuncta & fecit, & pertulit.

B. Eámque docet primùm, [b] vnam esse & consentientem in fide fideíque doctrina, & administratione Sacramentorum, quæque sub vno capite suo Christo, vnóque vices eius in terris gerente [c] Pontifice Maximo regitur, ac in vnitate conseruatur.

C. Deindè hâc sanctam [d] esse prædicat, quia per Spiritum sanctum à Christo vsquè sanctificatur, vt sancti homines, & sanctæ leges nunquàm in illa desint. Nec vllus extra huius consortium, sanctitatis particeps esse potest.

D. Tertiò esse [e] Catholicam, id est, vniuersam, adeò, vt per orbem longè latéque diffusa, omnes omnium temporum, locorū ac nationum homines, qui modò in Christi fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat ac saluet.

E. Quartò esse in eadem Ecclesia sanctorum communionem, vt qui [f] in Ecclesia, veluti domo Dei familiáque versantur, societatem quādam inter se & vnionē seruent indiuiduam, & sicuti vnius corporis membra, mutuis officiis, meritis & orationibus se inuicèm iuuent. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis vsus Sacramentorum: qui etiam, [g] qualescunque demùm quorundam errores aut dissensiones incidant, soliciti sunt [*] seruare vnitatē Spiritus in vinculo pacis. In qua quidem communione non modò sancti Ecclesiæ militantis in terra peregrinātes, verùm etiam beati omnes Ecclesiæ cum Christo in [h] cælis felicissimè triumphantis, ac insupèr piorū animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondùm [i] tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul comprehenduntur.

F. Extra hanc Sanctorum communionem (sicut extra [k] Noë arcam) certū quidē exitiū, nulla verò salus mortalibus: non Iudæis aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquàm receperūt: nō hæreticis, qui receptam deseruerunt vel corruperunt: non schismaticis, qui pacem & vnitatem Ecclesiæ reliquerūt: postremò neque [l] excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore ceu perniciosa quædā mēbra præscinderentur ac separarētur. Atq; istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam eiúsque sanctā communionē non pertinent, Diuinæ gratiæ [m] & salutis ęternę non possunt esse par-

a Matt. 5. b Esa. 60. c c & 2. d Psal. 18. a Aug. tract. 1. in epist. Ioan. & de vnit. eccle. cap. 14 & in Psalm. 30. conc. 2. Chrysost. homil. 4. de verbis Esaiæ.
b Ioan. 11 g 10. c 17. b Cant. 6. c 1. Cor. 1. b 12. b d Ephe. 4. a Cypr. de simp. prælat. Iren. lib. 1. cap. 3 Hier. ad Ageruch. epist. 11. Chrys. homil. 1. in 1. Corinth.
c Cypr. de simpl. & epist. 55. & 69 Iren. lib. 3 cap. 3. Hieron. ad Damas. epist. 57. & 58. Leo epist. 89 ad Vien.
d Ephes. 5. e Cant. 4. b 2. Petr. 2. b August. in enchi. ca. 30 & in Psalm. 85. Bernar. ser. 3. in vigil. nat. Greg. lib 35. mor. c. 4 Iren. lib 3. cap 40.
e Actor. 1. b Gen. 22. d Marc. 16. d Luc. 24. g Matth. 28. d 16. c Aug. epist. 170. & 164. Cont. epist. fund. cap. 4. lib. de vera religione cap. 7 Pacianus epistol. 1. ad Sympron. Vincent. Lirin. Hieron. cont. Lucif. Beda in 8. ca. Cant.
f Eph. 4. c d Psal. 118. b Coloss. 1 b Philip. 2. a 2. Cor. 8. c 1. Ioan. 1. b Rom. 12 b 1. Cor 12. b August. tract. 32. in Ioan.
g Euseb. eccles. hist. lib. 7. cap. 19. Aug. cont. Donat. ca 6. & epist. 19. Item de vera relig. cap. 6.
* Ephe. 4. a
h Aug. de temp. serm. 181. ca. 13. In Enchi cap. 56
i Aug. lib 20 de ciuitat. Dei cap 9 Greg lib. 4. dialog. cap. 39.
k Genes. 7. d 1. Petr 3 d Esa. 60. b Aug. ep. 50 & 152. Item de vnitat. eccle. 4. & 16. Fulgen. de fide ad Petrum cap. 37 38. & 39. Pacian epist. 2. ad Sympro. Iren. lib. 4 c. 43. Greg. 14 mor. cap. 2. Chrys. hom 21. in epi. ad Eph. Conc. Later. can 1. 1. Ioan. 2. c Ioan. 6. g 13 c Iudæ c
l 1. Cor. 5 a 1 Tim. 1. d Num. 12 d Matth. 18 b 2 Ioan. c d 2. Thess 3. b d Cypr. epist. 62. August. lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 17.
m Augu. serm. 181. de temp. cap. 13. & in Psalm 88. conc. 2. Item epist. 204. Cypr. epist. 57. & 62.

ticipes, nisi Ecclesiæ, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim [a] Cypriani & Augustini [b] regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

[a] De simplic. prælatorum.
[b] lib. 4. de Symb. ad catecum. cap. 10.

TESTIMONIA.

ECCLESIAM ESSE VISIBILEM.

1. A. MATTHÆI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra mōtem posita: neque accendūt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super cādelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

2. ESAIÆ sexagesimo: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia eccè tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabūt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Et venient ad te curui filij eorum qui humiliauerūt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabūt te ciuitatem Domini, Sion Sancti Israel. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam seculorum, &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eū omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.

4. PSALMO decimooctauo: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo.

5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nónne ille lapis (de quo apud Danielem) (Dan. 2.) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nūquid digito ostendimus istum mōtem, quomodò ostenditur hominibus noua luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt: Eccè luna, eccè vbi est: Et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant: aliquando, dum erubescunt, nè cæci putentur, dicunt se vidisse quod non vident. Nūquid sic ostendimus Ecclesiam fratres mei? nónne aperta est? nónne obtinuit omnes gentes? nónne impletur quod ante tot annos promissum est Abrahæ, in semine eius benedici omnes gentes? (Genes. 22.) Vni fideli promissum est, in millibus fidelium mundus impletus est. Eccè mons implēs vniuersam faciem terræ: eccè ciuitas de qua dictum est, Non potest (Matth. 5.) ciuitas abscondi super montem constituta. Illi offendunt in montem: & cùm eis dicitur, Ascendite: non est mons, dicunt, & faciliùs illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Erit (Esa. 2.) (inquit Esaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum, quàm mōs? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrûm nouit Olympum mōtem? Quomodò ibi qui habitant, Giddabam nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti mōtes. Ille autem mōs non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium mōtium. Et congregabūtur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc mōte? qui frangit faciem offendendo in illum, qui ignorat ciuitatem super montem cōstitutam. Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis qui oderūt fratres, quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum.

Ecclesia aperta est & manifesta.

Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitate Ecclesiæ cōtra epistolam Petiliani Donatistæ, capite decimoquarto: Non est Ecclesia operta, quia non est sub modio, (Matth. 5.) sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem cōstituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & mâlunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascēdere, qui cùm esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terrā. (Dan. 2.)

Ecclesia aperta est, & tamen hæreticis est velut operta. Matth. 5.

7. IDEM in Psalmum trigesimū concione secunda, super illum versum, Qui videbāt me, forâs fugerunt à me: Illud est magis gemendum, illud omninò intolerabile, quia multi qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exiêrunt forâs, & hæreses & schismata contra ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebāntur, forâs fugerunt à me. Obscuriùs dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea, quia videbant in spiritu contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas cōtentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futuræ erant, planiùs prædictum & apertiùs prophetatum est, vt ad iudiciū illis valeat, qui viderunt & forâs fugerūt. Et Paulò pòst: Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à Prophetis: Ecclesia apertè, vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in iis ista nequitia, quā prædixit Psalmus: Qui videbant me, forâs fugerūt (Psalm. 30.) à me. Ex nobis exiêrunt, sed non erant ex nobis. (1. Ioan. 2.) Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ cur apertiùs de Ecclesia, quàm de Christo prophetârunt.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ecclesia radices in cælo fixas habet potiùs quàm in terra. Verùm fortassis ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donèc harum rerum probationem attulero, discâtque vim veritatis, quo modo faciliùs est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

Faciliùs est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

VNAM.

1. B. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm erat Pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gen-

t..&

te: & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

2. Et decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocē meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

3. Item decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum, sicut & nos.

4. Canticorum sexto: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. Prioris ad Corinthios primo: Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius Iesu Christi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesv Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6. Et capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autē membra corporis cùm sint multa, vnum tamē corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gētiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Et paulò pòst: Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem tribuendo honorē, vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicèm solicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, &c.

7. Ad Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrûm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

8. Cyprianvs in tractatu de simplicitate prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorū Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est colomba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suę. Hanc Ecclesię vnitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? quando & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnum corpus & vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus? Quam vnitatem firmiter tenere & vendicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoquè ipsum vnū atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur: quo modo solis multi radij, sed lumen vnū: & rami arboris multi, sed robur vnum, tenaci radice fundatū: & cùm de fonte vno riui plurimi defluunt, numerositas licèt diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen seruatur in origine. Auelle radiū solis à corpore, diuisionem lucis vnitas nō capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare nō poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumē est, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnam domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat, &c.

Cant. 6.
Vnitas Ecclesiæ.
Super cathedram Petri, fundata Ecclesia.
Ephes. 4.

9. Irenævs libro primo aduersùs hæreses, capite tertio: Hāc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodùm prędiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit iis, videlicet quasi vnam animā habens & vnum cor, & consonanter hęc prędicat & docet & tradit quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quę in Libya, neque hæ quę in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creaturæ Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen prædicatio veritatis vbiquè lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valdè præualet in sermone ex iis qui præsunt Ecclesiis, alia quàm hæc sunt, dicet. Nemo enim supra magistrum est: neque infirmus in dicendo, deminorabit traditionem. Cùm enim vna & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, amplius: neque is qui minus, deminuat.

Vt Ecclesia, ità & eius fides per vniuersum mundum vna est.
Ecclesiæ Germaniæ non aliter credunt quam Hispaniæ, &c.

10. Hieronymvs ad Ageruchiā siue Geruntiam de Monogamia, epistola vndecima: Erūt duo in carnem vnam, non in duas nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori: suæ certè non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad Ecclesiam: vt primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua, mater cunctorūm viuentiū: & vna Ecclesia, parens omnium Christianorum: Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit vxores, sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant: quæ iuxta Apocalypsim Ioannis, synagogæ magis diaboli appellandæ sunt, quàm Christi conciliabula.

Matth. 19.
Ephe. 5.
Ecclesiam vnam in plures lacerant hæretici
Gen. 4.
Apoc. 2.
Hæreticorum Ecclesiæ sunt synagogæ diaboli
Ecclesia si Dei est, vna est.

11. Chrisostomvs homilia prima in priorem epistolam ad Corinthios: Ecclesiam Dei appellat Apostolus, vt ostendat in vnum eam redigi oportere. Nam si Dei est, vna est, non Corinthi solum, sed vniuersi orbis. Nam Ecclesiæ nomen non separationem, sed vnionem & cōsonantiam significat.

12. Cyprianvs in tractatu de simplicitate Prælatorū, siue de vnitate Ecclesię: Vidēs inimicus

idola derelicta,& per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, escogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. Hæreses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet vnitatem. Rapit de ipsa Ecclesia homines,& dum sibi appropinquâsse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit,&c. Hoc eò fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem nō reditur, nec caput quæritur, nec magistri cęlestis doctrina seruatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus,& super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum: & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas. Et quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: si cui tenueritis, tenebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit. Hoc erant vtiquè & cęteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio prædıti & honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna CHRISTI Ecclesia & cathedra vna monstretur: & pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea,&c. vt suprà hac eadē quæstione B. 8.

Facilis ratio diiudicandi vbi sit vera fides & vera Ecclesia. Matth. 16.

Ioan. 21.

Ioan. 20.

Petrus caput & princeps Apostolorū, licèt omnes in Apostolatu pares fuerint.

Cant. 6.

13. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Neque enim aliundè hęreses abortę sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post Diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum cōsensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet. Ibidem: Christi aduersarius & Ecclesię eius inimicus ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Et paulò pòst: Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem Domino fuerat Ecclesia, vnus pro omnibus loquens,& Ecclesiæ voce respondens, ait: Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui: significans scilicet & ostendens, eos qui à Christo recesserint, culpa sua perire: Ecclesiam tamen quæ in CHRISTVM credat, & quę semel id quod cognouerit teneat, nunquàm omninò ab eo discedere,& eos esse Ecclesiam, qui in domo Dei permanent. Et multis interiectis: Post ista adhuc insuper pseudoëpiscopo sibi ab hęreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Lib. 1 epist. 3. Hæreses ortæ ex summi Pōtificis & Christi vicarij contemptu.

Cur Hæretici Ecclesiæ præpositum potissimum oppugnent.

Super Petrum ædificata Ecclesia. Ioan. 6.

Ecclesia nunquàm à Christo recedit.

Romanæ Ecclesiæ primatus & in fide constantia.

Rom. 1.

14. ET epistola sexagesimanona ad Florentium siue Puppianum: Nec hęc iacto, sed dolens profecto, cùm te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eū qui me misit. Et qui reiicit vos, me reiicit,& eum qui me misit. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur,& homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Et paulò pòst: Dominus quoquè in Euangelio, cùm eum loquentem discipuli derelinquerent, conuersus ad duodecim, dixit: Nunquid & vos vultis ire? Respondit ei Petrus, dicens: Domine, ad quem imus? verbum vitę æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine, docens & ostendens, quia etsi contumax ac superba obaudire nolentiū multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vndè scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus DEI non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt: quandò Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohærentium sibi inuicèm sacerdotum glutino copulata.

Lib. 4 epist. 9.

Luc. 10.

Hæreses ex summi Sacerdotis cōtemptu oriuntur.

Ioan. 6.

Super Petrum ædificata Ecclesia.

Qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non sunt.

Sacerdotum sibi inuicem cohærentium glutino copulata Ecclesia.

15. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses, capite tertio: Ad hanc Ecclesiam (Romanā) propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem cōuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles, in qua semper ab his qui sunt vndiquè, cōseruata est ea quæ est ab Apostolis traditio.

Rom. Ecclesiæ principatus.

16. HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaseptima: Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedrę Petri, communione cōsocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hāc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noë nō fuerit, peribit regnante diluuio. Quicūque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

Hieronymus Romano Pōtifici adhæret. Matth. 16. Exod. 12.

Gen. 7. Extra Ecclesiam Rom. nō est salus.

17. IDEM ad eundem Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Ego interim clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est.

18. LEO MAGNVS epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam cōstitutos: Diuinæ cultum religionis quem in omnes

gentes

gentes omnésque nationes, Dei voluit gratia coruscare, ità Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quæ anteà legis & Prophetarum præconio continebatur, per

Psalm. 18.

Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terrę verba eorum. Sed huius muneris sacramentum ità Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro, Apostolorũ omniũ summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptũ, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: vt ęterni ædificatio templi, mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret, hac Ecclesiã suam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ cõtra illam inferi præualerent. Cui Petro cùm præ cæteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est. Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petrus à Christo caput Ecclesiæ constitutum est.

Matth. 16.

Petri præ cæteris Apostolis priuilegiũ. Matth. 16. Ioan. 21. Principatum D. Petri detrahentes quò se demergant.

SANCTAM.

1. C. AD Ephesios quinto. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquãdò non populus, nunc autem populus Dei: qui non cõsecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ capite quinquagesimosexto: Rectus confessionis ordo poscebat, vt Trinitati subiungeretur Ecclesia, tanquàm habitatori domus sua, & Deo templum suum, & conditori ciuitas sua.

Ecclesia domus est, templũ & ciuitas S. Trinitatis.

5. IDEM in Psalmum octogesimumquintum super ea verba, Custodi animam meam, quoniã sanctus sum: Audeat & corpus Christi, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiã sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Dicat & vnusquisque fidelium, sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio nõ ingrati. Dic Deo tuo, sanctus sum, quia sanctificasti me. Si enim Christiani omnes & fideles & baptizati in illo, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt.

Ecclesia quomodo sancta.

Rom. 6.

6. BARNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Hodiè scietis, quia veniet Dominus. Verba hæc quidẽ suo loco & tempore in scriptura posita sunt, sed non incongruè illa vigiliæ Dominicæ natiuitatis Ecclesia mater aptauit. Ecclesia, inquam, illa quæ secum habet consilium & Spiritum sponsi & Dei sui, cui dilectus inter vbera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens & cõseruans. Nimirùm ipsa est quę vulnerauit cor eius, & in ipsam abyssum secretorũ Dei, oculum contemplationis immersit, vt & illi in suo, & sibi in eius corde, perennem faciat mansionem.

Exod. 16.

Ecclesia interius secũ habet consilium & Spiritum sponsi. Cant. 1. Cant. 4.

7. GREGORIVS libro trigesimoquinto Moralium, capite sexto: Sola Ecclesia Catholica est, per quã sacrificiũ Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus pręcepit, dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foràs. In vna nãque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foràs prohibet: quia dari sanctum canibus vetat. Sola est, in qua opus bonum fructuosè peragitur, vndè & mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vndè & aqua diluuij arcam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Sola est, in qua superna mysteria veraciter cõtemplemur. Vndè & ad Moysen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis supra petram. Et paulò pòst: Tollam manum meam, & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola Catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Sacrificiũ Ecclesiæ Catholicæ tantum Deo acceptũ. Exod. 12.

Opus bonum fructuosè tantum in Ecclesia peragitur.

Genes. 7.

Exod. 33.

Veritas ex sola Cathol. Ecclesia conspicitur.

8. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quadragesimo: In Ecclesia posuit Deus Apostolos, prophetas, Doctores, & vniuersam reliquam operationem spiritus: cuius non sunt participes omnes, qui non concurrunt ad Ecclesiã. Vbi Ecclesia, ibi & spiritus: & vbi spiritus Dei, illic Ecclesia & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participãt eum, neque à mãmillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiũt de corpore CHRISTI procedentẽ nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducãtur, reiicientes verò Spiritum, vt non erudiantur. Alienati verò à veritate, dignè in omni volutantur errore, &c.

In Ecclesia Spiritus sanctus & veritas.

Hiere. 2.

CATHOLICAM.

1. D. ACTORVM primo: Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

2. GENESIS vigesimosecundo: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

3. MARCI decimosexto: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti, prędicauerũt vbiquè, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

4. LVCÆ vigesimoquarto: Sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem

peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

5. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes docete omnes gẽtes, baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsq; ad cõsummationem seculi.

6. ET capite decimosexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi non preualebunt aduersùs eam.

7. AVGVSTINVS epistola centesima septuagesima ad Seuerinum consanguineũ suum: Perspicis quàm sit dolendum, vt qui secundùm carnem fratres sumus, in Christi corpore nõ vna societate viuamus: præsertim quia facile tibi est, attendere & videre ciuitatem supra montem constitutã, de qua Dominus ait in Euangelio, quòd abscõdi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica: Vndè καθολικὴ Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, ideò secundùm verbum Domini nostri Iesu Christi, abscondi non potest.

Ecclesia facile videri potest. Matth. 5. Catholica cur dicatur. Nulli licet ignorare Ecclesiam.

8. IDEM in epistola centesima sexagesimasexta ad Donatistas: In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas communiter habemus: quarè nõ in eis & Christũ & Ecclesiã communiter retinemus? Nos vbi agnouimus eum, de quo dicit Apostolus: Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius: nõ dicit, & seminibus tãquàm in multis, sed tãquàm in vno, & semini tuo, quod est Christus: ibi agnouimus Ecclesiam, de qua dicit Deus ad Abrahã, In semine tuo benedicentur omnes gẽtes. Vbi agnouimus Christum in Psalmo de se prophetantem: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodiè genui te: ibi agnouimus Ecclesiam in eo quod sequitur, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Et ipse tãquàm sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod paulò superiùs dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculũ suum: Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsque ad terminos terræ. Adfert deindè plura ex scripturis testimonia, veluti ex psalmo vigesimoprimo, Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, &c. Ex psalmo centesimosexto, Exaltare super cælos Deus, & super omnẽ terrã gloria tua. Ex psalmo septuagesimoprimo, Et dominabitur à mari vsq; ad mare, &c. Item ex Danielis secundo capite, Lapidẽ creuisse, & factum montem magnum, & repleuisse omnẽ terram. Ex Abacuc tertio, Et laudis eius plena est terra. Ex Esaiæ quinquagesimo quarto capite, Lætare sterilis quæ non paris, &c. Ex psalmo quadragesimonono. Et vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Et ex Sophoniæ secundo capite, Adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentiũ.

In scripturis vt Christus, ità & Ecclesia demõstratur. Galat. 3. Genes. 22. Psalm. 2. Psalm. 18. Ecclesia in sole posita.

9. IDEM contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omittam syncerissimam sapientiam, multa sunt alia quæ in Catholicæ Ecclesiæ gremio me iustissimè teneãt. Tenet consensio populorum atque gentiũ, tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascẽdas oues suas post resurrectionem Dominus commẽdauit, vsque ad præsentem Episcopatũ successio sacerdotum. Tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærẽti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam cõueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.

Augustinum quæ in Ecclesia Catholica teneant. Ioan. 21. Catholica nominatur ab vniuerso orbe.

10. IDEM libro de vera religione, capite septimo: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solùm à suis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintve ipsi quoquè hæretici, & schismatum alumni, quando nõ cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur.

Catholici nomen inuentũ vt plebs apostolica ab hæretica secerneretur.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola prima ad Sympronianum Nouatianum de Catholico nomine, ipsum alloquẽs Sympronianum ait: Sub apostolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur, esto, sic fuerit, vel illud indulge. cùm post apostolos hęreses extitissent, diuersisque nominibus columbam Dei, atque reginã lacerare per partes & scindere niterentur: nónne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quę incorrupti populi distingueret vnitatem, nè intemeratam Dei virginem error aliquorũ per membra laceraret? Nónne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego fortè ingressus populosam vrbẽ hodiè, cùm Marcionitas, cùm Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cęteros eiusmodi comperissem, qui se Christianos vocarẽt, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Agè, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus est? ipse ille, qui Catholicũ nomen interrogat, causam sui nominis nesciet, si requiram, vndè mihi traditum est. Certè non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit authores. Multa nos spiritus sanctus edocuit: quem paracletũ apostolis & magistrum Deus misit è cęlis. Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat, istud ostẽdit: hoc probor, indè significor. Et si reddenda postremò Catholici vocabuli ratio est, & exprimẽda de Greco interpretatione Romana: Catholicus vbique vnũ, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei. Ergò qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idẽ est Christianus: atque ità Catholicus Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione diuiditur, cùm Catholicus nuncupatur.

Quid significet.

12. VINCENTIVS Lirinensis in libello aduersùs profanas omnium hæreseon nouationes: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinę religioni, qui Catholicę fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiã authoritatem, nõ amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hęc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitùs

Verus Catholicus quis sit.

quitùs Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendúmque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel cōtra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et sub libri principium: In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditū: hoc est etenim verè propriéque catholicum, quod ipsa vis nominis ratióque declarat, quæ omnia verè vniuersaliter cōpræhendit. Sed hoc ità demùm fit, si sequatur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autē vniuersitatem hoc modo: Si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatē verò ità, si ab his nullatenùs sensibus recedamus, quos sanctos Majores ac patres nostros celebrâsse manifestum est: Cōsensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate, omnium vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiásque sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei cōmunione præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptóque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio nō iam portiunculam tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ penitus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræbendatur? Tūc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis * Concilij decreta præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Majorum consulat interrogétque sententias, eorum dūtaxat, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanētes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, sed omnes pariter vno eodémque consensu, apertè, frequenter, perseueranter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoq; intelligat absq; vlla dubitatione credendum.

Catholicum quid propriè dicatur.
Vniuersitas.
Antiquitas.
Consensio.
**alias Ecclesiæ.*

13. Hieronymvs in dialogo aduersus Luciferianos: Breuem tibi apertámque animi mei sententiam proferam: in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diē hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, nō à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicāt, quos futuros Apostolus prænunciauit.

In qua Ecclesia permanendum.
Antichristi synagoga.
1. Tim. 4.

14. Beda in sextum caput Canticorum: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus Deus & pater omnium: ita est vna Catholica electorum omnium multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora seculi, eidem vni Deo & patri subiecta.

Catholicam ex personarum locorum & temporum vniuersitate dicitur [illegible] esse.

SANCTORVM COMMVNIONEM.

1. E. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, &c. vt crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus cōpactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmētum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

2. Psalmo cētesimo decimo octauo: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

3. Ad Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem.

4. Ad Philippēses primo: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, (semper in cūctis orationibus meis pro omnibus vobis cū gaudio deprecationem faciēs) super communicatione vestra in Euangelio Christi, à prima die vsque nunc.

5. Posterioris ad Corinthios octauo: Nō enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tēpore vestra abundātia illorum inopiam suppleat: vt & illorū abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit. *Exodi 16.*

6. Primæ Ioannis primo capite: Vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.

7. Ad Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autē membra non eundem actū habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes, secundùm gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundùm rationem fidei, siue ministeriū in ministrando, siue qui docet in doctrina, &c.

8. Prioris ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est & membra habet multa, &c. Et si quid patitur vnum membrum, compatiūtur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

9. Avgvstinvs tractatu trigesimo secūdo in Euangelium Ioannis: Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es: cùm ergò membrū sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim mēbrorum charitate concordat, & ipsa vnitas loquitur, quomodò tunc vnus homo loquebatur. Datus est spiritus ad manifestationem: quia alij datur per spiritum sermo sapientiæ, &c. sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi, nihil habes. Si amas, nō nihil habes: si enim amas vnitatem, etiam tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuum est quod habeo: tollam inuidiam, & meū est quod habes: liuor separat, charitas iūgit. Oculus solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt: non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus indè, vt non præcaueat, &c.

1. Cor. 12.
Communio fideliū membris humani corporis respondet.

10. Evsebivs Cæsariensis Ecclesiasticæ historiæ libro septimo, capite decimonono, vbi agit de Nepote episcopo & eius schismate, refert ex Dio-

nysio Alexādrino, queādmodum ille Presbyteros hæresi Chiliastarū infectos instituerit: eósque valdè paratos & promptos fuisse ad assentiēdum veritati perceptæ, & schismati atque errori abrenūciandum.

11. AVGVSTINVS libro secundo de baptismo cōtra Donatistas, capite sexto: Vos itaque Donatistæ quid ad hæc dicitis? Si nostra sententia de baptismo vera est, omnes qui aliter sapiebant Cypriani temporibus, non sunt ab Ecclesiæ vnitate separati, donec illud quod aliter saperent Deus illis reuelaret. Vos ergò quarè separatione sacrilega pacis vinculum dirupistis? Deindè, quantum crimen sit schisma facere, his verbis explicauit: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda mōstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis contemptoris incensus, & schisma tētatum: & idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cęde & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ sepultis authoribus viuis, & cæteris cælesti igne consumptis: quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauiùs vindicatum?

Schisma quā graue peccatū. Exod 32. Ierem. 36.

Num. 16.

12. IDEM epistola decimanona ad Hieronymum scribens, ostendit salua charitate ab eo dissentire circa repræhensionem, qua aduersus S. Petrum vsus est B. Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione, capite sexto, de bonis Christianis loquens, ità ait: Sæpè sinit diuina prouidentia per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione Christiana etiā bonos viros. Quā cōtumeliam vel iniuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque vllas nouitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebūt homines, quàm vero affectu, & quanta synceritate charitatis Deo seruiendum sit: talium ergò virorum propositum est, aut sedatis remeare turbinibus: aut si id non sinantur, vel eadem tempestate perseuerante, vel nè suo reditu talis aut sæuior oriatur, tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis, quorum motibus perturbationibúsque cesserunt, sine vlla conuenticulorum segregatione vsque ad mortem defendentes & testimonio iuuantes eam fidem, quam in Ecclesia Catholica prædicari sciūt. Hos coronat in occulto pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt: imò plura sunt, quàm credi potest. Ità omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationē & ad institutionem spiritalis populi vtitur diuina prouidentia.

Pacem Ecclesiæ quanti faciant boni Christiani.

14. AD Ephesios quarto: Obsecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mãsuetudine, cum patiētia, supportātes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

15. AVGVSTINVS sermone cētesimo octogesimoprimo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionē: id est, cum illis sanctis, qui in hac quam suscepimus fide defuncti sunt, societate & spei communione teneamur. Si igitur cum sanctis in ęterna vita cōmunionem habere voluerimus, de imitatione eorū cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoscere de suis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino supplicare.

Ad Sanctorū communionē etiam defuncti pertinent.

Sācti pro nobis in cælo supplicant.

16. ET in Enchiridio, capite quinquagesimosexto: Ecclesia tota hîc accipienda est, non solum ex parte qua peregrinatur in terris, à solis ortu vsque ad occasum laudans nomen Domini, & post vetustatis captiuitatem cantans canticum nouum: verùm etiam ea illa quæ in cælis semper ex quo condita est, cohæsit Deo, nec vllum sui casus malū experta est. Hæc in sanctis angelis beata persistit, & suæ parti peregrinanti sicut oportet opitulatur: quia vtraque vna erit cōsortio æternitatis, & nūc vna est vinculo charitatis, quæ tota instituta est ad colendum vnum Deum.

Ecclesia triūphās militanti opitulatur.

17. ITEM libro vigesimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum separātur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi: nec aliquid prodesset ad eius in periculis baptismū currere, nè sine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, si fortè per pœnitentiam malámve conscientiam quisq; ab eodem corpore separatus est. Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti, membra eius sunt?

Piorū animæ defunctorum ad Ecclesiam pertinent, & communionē eius.

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite trigesimonono: De quibusdā leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credēdus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto Spiritu blasphemiam dixerit, &c. vt infrà de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B. testimon. duodecimo.

Purgatorius ignis Matth. 12.

1. F. GENESIS septimo: Deleuit omnem substantiam quæ erat super terram ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli: & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.

EXTRA ECCLESIAM nō est salus.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam.

3. ESAIÆ sexagesimo: Gens & regnū quod nō seruierit tibi, peribit.

4. AVGVSTINVS epistola quinquagesima ad Bonifacium Comitem: Multi vnū corpus sumus in Christo. Ac per hoc nemo poterit esse iustus, quàm diù fuerit ab vnitate huius corporis separatus. Quemadmodùm enim membrum, si præcidatur ab hominis viui corpore, nō potest tenere spiritum vitæ: sic homo qui præciditur de Christi iusti corpore, nullo modo potest spiritum tenere iustitiæ, etiam si figuram membri teneat quam sumpsit in corpore. Et sub finem eiusdem epistolę: Ecclesia Catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput est, Saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus: quia sicut ipse dixit Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū, qui datus est nobis. Non est autem particeps diuinę charitatis, qui hostis est vnitatis. Non habēt itaque spiritum sanctum, qui sunt extra Ecclesiā. De illis quippe scriptum est: Qui seipsos segregāt, animales, spiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus est in Ecclesia: quoniam & indè scriptum est: Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere spiritum sanctū, caueat foris ab Ecclesia remanere, caueat in eam simulatè intrare. Aut si iam talis intrauit, caueat in eadē simulatione per-

1. Cor. 12. Extra ecclesiā nemo iustus aut iustitiæ spiritum tenere potest.

Spiritus sanctus non viuificat nisi membra ecclesiæ. Rom. 5.

Vnitatis hostis charitatē non habet. Iudas in epist.

Sap. 1.

ne persistere, vt veraciter coalescat arbori vitæ.

Ira Dei manet super eum qui ab Ecclesia auulsus.

5. ITEM epistola centesima quinquagesima secunda ad Donatistas: Quisquis ergò ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantùlibèt laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiiúctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Non sufficit de Christo recte sentire, nisi etiam Ecclesiæ vnitati communicemus.

6. IDEM libro de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Quicunque de ipso capite scripturis sanctis cõsentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, nõ sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Et paulò pòst: Quicũque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eádem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deú, &c. sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacũque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

Extra ecclesiã nulla salus.

7. ET capite decimosexto eiusdem libri: Ad ipsam salutem ac vitam æternã nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.

Extra Ecclesiã nemo potest fieri particeps vitæ æternæ.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimoseptimo: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem extra Ecclesiã Catholicam baptizatum, participem fieri non posse vitæ æternæ, si ante finẽ vitę huius, Catholicę non fuerit redditus atque incorporatus ecclesiæ. Quia si habeam, inquit Apostolus, omnem fidem, & nouerim omnia sacramẽta, charitatem autem nõ habeam, nihil sum. Nam & in diebus diluuij neminẽ legimus extra arcam potuisse saluari.

1. Cor. 13.

Gen. 7.

Extra Ecclesiã manentes, damnabuntur.

9. DEINDE capite trigesimo octauo eiusdẽ libri: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, nõ solùm omnes Paganos, sed etiã omnes Iudæos, Hæreticos, atque Schismaticos, qui extra ecclesiã Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternũ ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

10. ET capite trigesimonono eiusdem libri: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, quẽlibet Hęreticum siue Schismaticũ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatũ, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantascunq; eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiã sanguinem fuderit, nullatenùs posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quamlibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quàm diù in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortem.

Martyriũ extra ecclesiam non saluat.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola secũda ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyriũ nunquàm tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani auditum istud, aut lectum est. habes eius epistolas, quibus Cornelium vrbis episcopũ, cui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus resistẽtem, sæpè confessum, sæpè vexatum refert, plurimis confessoribus, plurimis quoquè martyribus ducem factum, & cum plurimis gloriosissime coronatum, viuente tunc Nouatiano, etiamque securo. nam & ideò ab Ecclesia Christi recesserat, nè illum labor cõfessionis vrgeret. Porrò etiamsi passus est aliquid Nouatianus, non tamen etiam occisus, etiamsi occisus non tamen coronatus. Quid ni? extra ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, qui martyr est. Audi Apostolum: Et si habuero omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem nõ habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum diuisero omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum ad comburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Extra ecclesiam non potest esse martyr.

1. Cor. 13.

12. IRENÆVS libro quarto aduersùs hæreses, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum, secũdùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione; & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursus vt hypocritas, quæstus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem hi decidunt à veritate: Et hæretici quidem alienum ignem afferentes ad altare Dei, id est, alienas doctrinas, à cælesti igne comburentur, quemadmodùm Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduersùs Ecclesiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ absorpti, quemadmodùm qui circa Chore, Dathan, & Abyron. Qui autem scindunt & separant vnitatem Ecclesiæ, eandem quam Ieroboam pœnã percipiunt à Deo.

Hæreticorum & Schismaticorum pœna & interitus.

Leuit. 10.

Num. 16.

3. Reg. 4.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium, capite secundo: Sancta vniuersalis ecclesia prædicat, saluari veraciter nisi intra se non posse, asserens quòd omnes qui extra ipsam sunt, minimè saluabuntur.

Extra ecclesiam nemo saluatur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolã ad Ephesios: Nihil ità Deum irritat, sicut Ecclesiæ diuisio. Et si innumera bona operati fuerimus, non minores tamen pœnas dabimus, quàm qui corpus ipsius prosciderunt, si plenitudinem & integritatem Ecclesiasticam discerpserimus. Illud enim lucro quidem factum est totius orbis, tametsi non eo animo, si reprobos illos respexeris. Istud verò nihil vspiàm commodi habet, sed plurimum nocumenti. Ista mihi non ad Ecclesiæ primores duntaxàt dicuntur, sed & ad subditos. Vir quidam sanctus † quippiam dixit, quod audaciam sapere videtur, attamen dixit. Quid autem est istud? Peccatum videlicet istud nè martyrij quidem sanguine deleri. Dic enim, quæso, quam ob causam martyrium subis? An non propter Christi gloriã? Quo itaque pacto, qui animam pro Christo exponis, Ecclesiam oppugnas, pro qua animam suã tradidit Christus? Audi Paulum ipsum: Non sum, inquit, dignus, vt vocer Apostolus, quoniam Ecclesiam Dei persecutus sum, ac vastaui illam. Et interiectis quibusdam: Dico & obtestor, Ecclesiam scindere non minus esse peccatum, quàm in hæresim incidere.

Schismatis peccatum.

Cyprianum intelligit.

Martyrij sanguine nõ deleri peccatum schismatis.

1. Cor. 15.

15. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocẽtio tertio, canone primo: Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur.

Nemo saluatur extra ecclesiam.

16. PRIMÆ Ioannis secundo: Filioli, nouissima

hora est,& sicut audistis,quia Antichristus venit, núc Antichristi multi facti sunt:vndè scimus,quia nouissima hora est. Ex nobis prodiêrunt,sed non erant ex nobis:nam si fuissent ex nobis,permansissent vtiquè nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

17. IOANNIS sexto:Ex hoc multi discipulorum eius abiêrunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?

18. ET decimotertio: Cùm ergò accepisset Iudas buccellam,exiuit continuò.Erat autem nox.

19. IVDAS Apostolus in epistola Canonica: In nouissimis temporibus venièt illusores, secúdùm desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos,animales, spiritum non habentes.

20. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omninò auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gétes,ità vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis:& non magis luctũ habuistis,vt tollatur de medio vestrũ qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est,in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu,cum virtute Domini nostri Iesu Christi,tradere huiusmodi satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra.Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?Expurgate vetus fermentum.Auferte malum ex vobisipsis.

21.PRIORIS ad Timotheum primo:Habens fidem & bonam cõscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare.

22.NVMERORVM duodecimo:Respõdit Dominus Moysi:Separetur septẽ diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus:& populus nõ est motus de loco illo,donèc reuocata est Maria.

23. MATTHÆI decimooctauo:Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eũ inter te & ipsum solum.Si te audierit,lucratus eris fratrem tuum:si autem te non audierit,adhibe tecum adhuc vnum vel duos: vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amé dico vobis,quęcunque alligaueritis super terram,erũt ligata & in cælo:&quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

24. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos,& hanc doctrinam non adfert,nolite recipere eum in domum,nec Aue ei dixeritis.Qui enim dicit illi,Aue,communicat operibus eius malignis.

25. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem quam acceperũt à nobis. Quòd si quis non obedit verbo nostro,per epistolã hunc notate: & nè commisceamini cum illo, vt cõfundatur: & nolite quasi inimicũ existimare,sed corripite vt fratrem.

26. CYPRIANVS epistola sexagesima secunda ad Pomponiũ:Interfici Deus iussit Sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obediétes:& tunc quidem gladio occidebantur,quando adhuc & circuncisio carnalis manebat:nunc autẽ quia spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur,dum de ecclesia eiiciuntur. Neque enim viuere foris possunt,cùm domus Dei vna sit,& nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Lib. 1.epist. Deut. 17.

Excommunicatio est gladius spiritalis.

Foris viuere nequeunt.

27. AVGVSTINVS libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum,capite decimoseptimo: Claues regni cælorum sic dedit Christus Ecclesiæ,vt non solùm diceret, Quæ solueritis super terram,erũt soluta & in cælis: vbi apertissimè bonum,non malum,pro malo reddit Ecclesia: verùm & adiungeret,Quæ ligaueritis in terra,erunt ligata & in cælo: quia bona est & vindicandi iustitia. Illud enim quod ait, Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: grauius est quàm si gladio feriretur,si flammis absumeretur,si feris subigeretur.Nam ibi quoquè subiũxit, Amẽ dico vobis, quæ ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: vt intelligeretur, quantò grauius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. Hic dicat iste,si placet,Siccine mádata Saluatoris accipimus iubentis,nemini reddideritis malũ pro malo:sed si quis vos percusserit in vnã maxillam,prębete & alteram, & dimittite iniurias fratribus vestris?Eccè ab hominibus non reddentibus malum pro malo,alligatur homo amariùs & infeliciùs ecclesiæ clauibus, quàm quibuslibet grauissimis & durissimis,ferreis vel adamantinis nexibus.

Matt. 16.& 18.

Matth. 18. Excommunicatio quantũ timenda.

Matth. 5.

Nota pro excommunicatione.

28. IDEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore,capite duodecimo: Quisquis ille est,& qualiscunque est,Christianus non est,qui in Christi ecclesia non est.Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errátibus fiducialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens:In vna domo comedetis,nec efferetis de carnibus eius foràs.In vna náque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica ecclesia vera hostia redéptoris immolatur. De cuius carnib' diuina iussio efferri foràs prohibet,quia dari sanctum canibus vetat.Sola est in qua opus bonum fructuosè peragitur:vndè mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant acceperunt.Sola est quæ intra se positos valida charitatis compage custodit, &c. vt Gregorius suprà,litera C.

Extra ecclesiã Christianus non est, & nihil Deo acceptum est.

Exod. 12.

Matth. 20.

29. ITEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secũda: Amemus Dominum Deum nostrum,amemus ecclesiam eius:illum sicut patrem, istam sicut matrem:illum sicut dominum,hanc sicut ancillam eius, quia filij ipsius ancillæ sumus. Sed matrimonium magna charitate compaginatur.Nemo offendit vnum, & promeretur alterũ. Nemo dicat, Ad idola quidem vado, arreptitios quidem & sortilegos consulo, sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo,Catholicus sum:tenens matrem,offendis patrem:alius item dicit, Absit à me, non consulo sortilegum,non quæro arreptitium, non quæro diuinationes sacrilegas,nec eo ad adoranda dæmonia, non seruio lapidibus, sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus pater,qui offensam vindicat matrem?Quid

Ecclesia amãda est tanquã mater.

prodest,

prodest, si Dominum cõfiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium eius agnoscis, sedentẽ ad dexteram patris confiteris, & blasphemas ecclesiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidiè obsequereris, cuius limina seruiendo contereres, quem quotidiè nõ dico salutares, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia, si vnum crimen de eius coniuge diceres, nũquid domum eius intrares? Attendite ergò charissimi, tenete omnes vnanimiter Deum patrem & matrem Ecclesiam.

Simile.

30. ET epistola ducentesimaquarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Foris autem ab ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine viuus incenderetis.

Martyrium extra ecclesiam nullum.

31. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima: Inimicus & hostis ecclesiæ, quos alienauit ab ecclesia & foràs duxit, vt captiuos & vinctos contemnit & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquàm etsi aliquis ex talibus fuerit apprẹhẽsus, nõ est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cùm constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potiùs esse perfidiæ.

Lib. 2. epist. 2.

Pœna perfidiæ.

32. IDEM epistola quinquagesimasecũda ad Antonianum in fine: Apostatæ verò & desertores, vel aduersarij & hostes, & Christi ecclesiam dissipantes: nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundùm Apostolum possunt ad ecclesiæ pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiæ tenuerunt vnitatem.

Lib. 4. epist. 2. Admitti nequeunt ad ecclesiæ pacem.

Ephe. 4.

33. ITEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patrẽ, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam, qui extra arcã Noë fuit: & qui extra Ecclesiã foris fuerit, euadit. Stare tu & viuere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cùm dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia, Patrem tuũ & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam: & erit, omnis qui exierit ostiũ domus tuæ foràs, reus sibi erit. Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege continet, quàm vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna edatur. Caro Christi & sanctum Domini eiici foràs non potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinãtur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eã, quæ regnatura est, derelinquit. Cum Deo manere nõ possunt, quia esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersùs sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.

Deum patrem non habebit, qui Ecclesiam non habet matrem.

Extra Ecclesiam non est salus.

Exod. 12.

Ne martyrio quidem schismatis macula deletur.

Pœna perfidiæ.

A matrice separatũ viuere nequit.

34. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimo: Huius cõclusio sacramenti per sanctam Ecclesiã terminatur, quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorũ. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei valebit quòd credidit vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Ecclesia sponsa Christi est, gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet quod à viro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina est, non matrona. Cùm respexerit ille sponsus, eiicieris tu vt ancilla cum filiis tuis, quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filiis liberæ.

Extra Ecclesiam constituti.

Mater Ecclesia.

Hæretici sunt filij concubinæ, & foras eiiciendi. Gen. 21.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

A. Remissionem peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus[a] nobis acerba morte, suóque precioso sanguine comparauit, totus vt mundus peccatis eorúmque pœnis perpetuis liberaretur.

B. Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxat fiũt ij,[b] qui se Fide & Baptismo ad Christi adiũgunt Ecclesiam, & in eius vnitate obediẽtiáque persistunt. Deindè qui de commissis post Baptismum peccatis[c] pœnitentiam seriò agunt, & iis aduersùs peccata pharmacis quæ CHRISTVS instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

C. Atque huc spectat potestas, vt vocant,[d] Clauium, quam Christus ad

a Esa. 53. d Matth. 2. d & 9. a Apoc. 1 b Luc. 24 g Act. 10 g Heb. 9 d 1. Ioã. 1. c Ephe. 1. b Col. 1. b Heb. 2. a

b Act. 2. f & b g Mar. 16 d Ioan. 3. a Aug. 19 Ench. cap. 65 & de verbis Domini. serm. 11.

c 1. Cor. 12. f Actor. 8 d Ioan. 20. b Apoc. 2. b

d Hier. epist. 1 ad Helio. Aug. ho. 49 & 50 ca. 10 Chry. lib. 3 de sacerd. Cypria. epistol. 14 Luc. 10. f Matth. 16. b Ioan. 20. e

e Matth. 16. c Ioan. 21 e Hilar can. 16 in Matth. Bernard. lib. 2 de consid. ca. 8. Concil. Florent.

remittenda peccata ministris Ecclesię, & imprimis Apostolo [e] Petro eiúsque successoribus legitimis, vtporè summis Ecclesiæ rectoribus, commendauit.

TESTIMONIA.

1. A. Esaiæ trigesimotertio: Dominos iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Hierusalem) auferetur ab eo iniquitas.

2. Matthæi primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

3. Et nono: Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

4. Apocalypsis primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

5. Lucæ vigesimoquarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

6. Actorum decimo ait B. Petrus: Præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

7. Ad Hebræos nono: Christus assistens Põtifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum nõ manufactũ, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per propriũ sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulę aspersus, inquinatos sanctificat ad emũdationẽ carnis: quãto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctũ semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? &c.

8. Primæ Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

9. Ad Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

10. Ad Colossenses primo: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionẽ, remissionem peccatorum.

11. Ad Hebræos primo: Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.

1. B. Actorum secundo: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrũ & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

2. Item octauo: Cùm verò credidissent Samaritani Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Ibidem, Et cùm irent per viã, venerunt ad quandã aquã: & ait Eunuchus, Eccè aqua, quis prohibet me baptizari? Dixit autẽ Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens, ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum, & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus: & baptizauit eum.

3. Marci decimosexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

4. Ioannis tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

5. Augustinus in Enchiridio ad Laurentiũ, capite sexagesimo quinto: Quia plerunquè dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorũ notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit corã illo, cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus, rectè constituuntur ab iis qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nanque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittũtur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam. Psalm. 37. Extra Ecclesiã non est peccatorum remissio.

6. Idem sermone vndecimo de verbis Domini: Remissio peccatorum quoniam non datur nisi in spiritu sancto, in illa Ecclesia tãtummodò dari potest, quæ habet spiritum sanctum. Et paulò pòst: Ideò remissio peccatorum, quia in se diuisi spiritus euertitur & expellitur regnum, ideò societas vnitatis Ecclesiæ Dei, extra quam non fit ipsa remissio peccatorum, tanquàm proprium opus est spiritus sancti, Patre & Filio cooperantibus, quia societas est quodammodò Patris & Filij ipse spiritus sanctus. Et nonnullis interiectis: In lectione secundùm Matthæum multo manifestiùs aperuit Dominus quid hîc vellet intelligi: id est, quòd ipse dicat verbum contra spiritum sanctum, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti resistit, vbi in spiritu sancto remissio fit peccatorum. Hunc enim spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi sacramenta portantes atque tractantes, ab eius congregatione seiuncti sunt. Extra vnitatẽ Ecclesiæ non est remissio peccatorum. In spiritum sanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Ecclesiæ resistunt.

7. Posterioris ad Corinthios duodecimo: Timeo nè fortè cùm venero, non quales volo inueniam vos, &c. nè iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

8. Actorum octauo: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, (inquit Petrus ad Simonem Magum) & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

9. Ioannis vigesimo: Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. Apocalypsis secundo: Habeo aduersùm te pauca, quòd charitatẽ tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi,

&c monebo

& monebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

Sacerdotes corpus Christi conficiunt, & ante diem iudicij quodammodo iudicant ex Clauium potestate.

1. C. HIERONIMVS epistola prima ad Heliodorũ: Absit vt de his quicquã sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedẽtes, Christi corpus sacro ore cõficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habẽtes quodãmodò ante iudicij diem iudicãt: qui spõsam Domini sobria castitate conseruant.

2. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deũ ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictũ est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergò sine causa sunt datæ claues Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat?

Matth. 18. Ecclesiæ datæ sunt claues ad remittenda peccata.

3. ET homilia quinquagesima eiusdem libri, capite decimo: Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorũ, detractat aut differt aut dubitat cõfugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solut⁹ in cęlo, & audet sibi post hanc vitã, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquã polliceri? Deindè vndecimo capite: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dũ potest, & mores conuertat in melius, nè cùm iam nõ poterit, etiã præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm in se protulerit seuerissimę medicinæ sententiã, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrãtur: & tanquàm bonus incipiens iã esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à prępositis sacrorũ accipiat satisfactionis suæ modũ. Deniquè capite decimosexto: Certiores sũt claues Ecclesiæ quàm corda regia. quibus clauibus quodcũque in terra solutum, etiã in cælo solutũ esse promittitur. Et multò est honestior humilitas qua se quisque humiliat ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Claues Ecclesiæ.

Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur.

Satisfactionis modus à sacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Qui terrã incolunt atque in ea versantur, iis cõmissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: iis datum est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis neque archãgelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quęcũque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quęcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habẽt quidẽ & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autẽ quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiã animã contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quæcũque infernè sacerdotes cõfecerint, illa eadẽ Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quid nã hoc aliud esse dicas, nisi omnẽ rerum cælestium potestatem illis à Deo cõcessam? Quorũcũque enim, ait, peccata retinueritis, retẽta sunt. Quænam, obsecro potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: cęterùm video ipsam eandem omnifariam potestatẽ à Deo filio illis traditã. Et paulò pòst: Nostris sacerdotibus nõ corporis leprã, verùm animæ sordes, nõ dico purgatas probare, sed purgare prorsùs concessum est.

Sacerdotum potestas etiã angelis denegata.
Matt. 16. & 18.

Sacerdotum vinculum ad cælos penetrat.

[illegible]

Matt. 18.

Animæ lepra purgatur.

5. CYPRIANVS epistola quinquagesima quarta ad Cornelium: Nec enim fas erat aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecãtibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes, sine cõmunicatione & pace ad Dominum dimitterẽtur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiã in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hîc priùs in Ecclesia soluerentur.

Lib. 1. Epist. 2.

In Ecclesia militante remissio peccatorum obtineri potest.

6. LVCÆ decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

7. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

8. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c.

9. MATTHÆI decimosexto: Et tibi dabo (ait Dominus ad Petrũ) claues regni cælorũ. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

10. IOANNIS vigesimoprimo: Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioãnis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simõ Ioãnis, diligis me? Ait illi: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simõ Ioãnis, amas me? Cõtristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? Et dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas.

11. HILARIVS Pictauorũ episcopus canone decimosexto in Matthęũ: O in nũcupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamẽtũ, dignáq; ædificatione illi⁹ petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beat⁹ cæli ianitor, cui⁹ arbitrio claues æterni adit⁹ traduntur, cui⁹ terrestre iudiciũ præiudicata authoritas sit in cęlo, vt quę in terris aut ligata sũt aut soluta, statuti eiusdẽ cõditionẽ obtineãt & in cælo.

Petrus Ecclesię petra.

Petri arbitrio Claues cæli traduntur.

12. BERNARDVS libro secũdo de cõsideratione ad Eugeniũ põtificem maximũ, cap. 8. Agè indagemus adhuc diligẽtiùs quis sis, quam geras videlicet pro tẽpore personã in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps episcoporũ, tu hęres Apostolorũ, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abrahã, ordine Melchisedech, dignitate Aarõ, authoritate Moyses, iudicatu Samuël, potestate Petrus, vnctione Christ⁹. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sũt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores: sed tu tãto gloriosiùs, quãto & differẽti⁹ vtrũque præ cæteris nomẽ hæreditãsti. Habẽt illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vn⁹. Nec modò ouiũ, sed & pastorũ tu vn⁹ omniũ pastor. Vndè id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim nõ dico episcoporum, sed etiã Apostolorum sic absolutè & indiscretè totę cõmissę sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illi⁹ populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui nõ planũ, non designãsse aliquas, sed assignãsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur

Romani Pontificis quanta authoritas.

Pastorum pastor.
Probat ex sacris literis Bernardus Rom. pontifici authoritatem.
Ioan. 21.

nihil. Et fortè præsentes cæteri cōdiscipuli erāt, cùm cōmittens vni vnitatem omnibus commēdaret in vno grege, & vno pastore, secūdū illud: Vna est colūba mea, formosa mea, perfecta mea. (Cant. 6.) Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem nō habent, sed diuisionē, recedentes ab vnitate. Indè est quòd alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentū. Denique Iacobus qui videbatur columna Ecclesiæ, (Galat. 2.) vna cōtentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedēs. Pulchrè verò ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille. Nā dictus est frater Domini. Porrò cedēte Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogatiuę? Ergò iuxta canones tuos alij in partē solicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extēditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nónne si causa extiterit, tu episcopo cælū claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiā & tradere satanæ potes? Stat ergò incōcussum priuilegiū tuū tibi tam in datis clauibus, quàm in ouibus cōmēdatis. Accipe aliud quod nihilominùs prærogatiuam cōfirmat tibi. Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in litore: (Ioan. 21.) quódque iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciēs Petrus quia Dominus est, in mare se misit: & sic venit ad ipsum, alijs nauigio peruenientibus. Quid istud? Nempe signū singularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnam, vt cęteri quinque suam, sed seculū ipsum susceperit gubernādum. Mare enim seculū est: naues, Ecclesiæ. Indè est quòd altera vice instār Domini gradiēs super aquas, vnicū se Christi vicarium designauit, (Matth. 14.) qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet. (Apoc. 17.) Siquidem aquæ multæ, populi multi. Ità cùm quisque cęterorum habeat suam, tibi vna cōmissa est grādissima nauis facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.

13. Concilium Florentinum in literis vnionis: Diffinimus sanctam Apostolicam sedem & Romanum Pōtificem, in vniuersum orbem tenere primatum, (Rom. Pontifex in vniuersum orbem primatum tenet.) & ipsum Pōtificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorū, & verum Christi vicariū, totiúsque Ecclesiæ caput, & omniū Christianorum patrem ac doctorem existere, (In Petro plena ei potestas tradita.) & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditā esse, quemadmodùm etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

XX

Quid habet vndecimus articulus?

(Esa. 26. d. Iob 19. d. Eze. 37. a. 1. Cor. 15. g. 1. Thess. 4. d. Ioan. 11. cap. 5. e. Matth. 22. c. Dan. 12. a. Philip. 3. d. Hier. ad Minerium & Alexand. epist. 152. & Epist. 61. ad Pammach. aduersus errores Ioan. Hieros. Grego. lib. 14. Moral. cap. 30. & sequentib. August. in Enchir. cap. 84. & sequent. Item de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 12. & sequentibus. a 2. Cor. 5. b. Rom. 14. b. b Ioan. 5. e. Matth. 13. d. f. c Matth. 25. d. 13. g. Athanas. in symb.)

A. Carnis resurrectionē, quæ in nouissimo die bonis, malísque cōtinget. Nam corpus hoc fragile, caducum, multísque morbis & peruis ærumnis obnoxium, & post mortē quoque vermibus exedēdū circumferimus, rursum reuiuiscet, cùm in extremo illo die mortui omnes Christo vocāte iudice, simul ad vitam & iudiciū excitabūtur. Igitur ante Christi [a] tribunal in carne cuncti apparebūt, vt citra exceptionē vnusquisque, prout gessit in corpore suo, quod illi reddetur integrū, siue bonū, siue malū recipiat. [b] *Procedēt autem, qui bona fecerūt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerūt, in resurrectionē iudicij, &* [c] *in supplicium æternum.*

(d Iob 19. d. Coloss. 3. a. 1. Petr. 3. e.)

B. Hac fide vir bonus & patiēs in ærumnis se vel maximis cōsolatur, vt in supremo etiā vitæ agone dicat, [d] *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursùm circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deū.* Prudētes illi sanè, qui terrena hæc & morbibūda membra, in iusticiæ ac [e] virtutis seruitutē redigūt, quíque corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati. (e 1. Cor. 9. d. Rom. 6. b. c. d. 1. Cor. 15. f.)

TESTIMONIA.

1. A. Esaiæ vigesimosexto: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. Iob decimonono: Scio quòd redēptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrectur[us] sum. Et rursùm circūdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quē visurus sum ego ipse, & oculi mei cōspecturi sunt, & nō alius: reposita est hęc spes mea in sinu meo.

3. Ezechielis trigesimoseptimo: Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valdè super faciem campi, siccáque vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putásne viuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus tu nôsti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossib[us] istis, & dices eis: Ossa arida, audite verbū domini. Hęc dicit Dominus Deus ossibus his, Eccè ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendā in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis: & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut pręceperat mihi. Factus est autem sonitus prophetāte me, & eccè cōmotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad

iuncturam

iuncturā suam. Et vidi, & Ecce super ea nerui, & carnes ascēderunt: & extenta est in iis cutis desupèr, & spiritum nō habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritū, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritū, Hæc dicit dominus Deus: A quatuor vētis veni spiritus, & insuffla super interfectos illos, & reuiuiscāt. Et prophetaui sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus: steteruntque super pedes suos exercitus grādis nimis valdè, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidē resurgemus, sed nō omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi in, nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere corruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicēses quarto: Ipse Dominus in iussu & in voce archāgeli & in tuba Dei descēdet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgēt primi: Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubib⁹ obuiàm Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amē amē dico vobis, quia venit hora & nūc est, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò pòst: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumētis sunt, audiēt vocē eius: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionē vitæ: qui verò mala egerūt, in resurrectionem iudicii.

8. MATTHÆI vigesimosecūdo: In illo die accesserūt ad eum Saducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes:
Deut. 25. Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit nō habens filium, vt ducat frater eius vxorē illius, & suscitet semē fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus vxore ducta defunctus est: & non habēs semen, reliquit vxorem suā fratri suo. Similiter secundus & tertius vsque ad septimum nouissimè autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergò cuius erit de septem, vxor? omnes enim habuerūt eam. Respondēs autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutē Dei. In resurrectione enim neque nubēt, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autē mortuorum nō legistis quod dictū est à Deo dicente vo-
Exod. 3. bis, Ego sum Deus Abrahā, & De⁹ Isaac, & Deus Iacob. Nō est Deus mortuorum, sed viuentium.

9. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiūt in terræ puluere, euigilabūt: alij in vitam æternam, alij in opprobriū, vt videant semper. Qui autē docti fuerint, fulgebūt quasi splēdor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiūt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cœlis est: vndè etiā Saluatorem expectamus dominū nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cōfiguratum corpori claritatis suæ, secūdum operationē qua etiam possit subiicere sibi omnia.

11. HIERONYMVS in epistola centesima quinquagesima secūda ad Mineruium & Alexandrum: Quæritis quo sensu dictū sit, & quo modo in prima ad Corinthios epistola Pauli Apostoli sit legēdum: Omnes quidem dormiemus, non autē omnes immutabimur. An iuxta quædā exemplaria, nō omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrúque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deindè adducens veterum super ea recapitulationes & sententias, hęc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, sed verbis in Origenis transiēs sententiam, contraria via graditur. Ecce mysteriū vobis loquor: Omnes quidē dormiemus, nō omnes autem immutabimur. Quòd ità disseruit: Si non indigeret resurrectio interprete, nec obscuritatem haberet in sensibus: nūquàm Paulus pòst multa, quæ de resurrectione locutus est, intulisset: Ecce mysteriū vobis di- 1. Cor. 15.
co: Omnes quidē dormiemus, id est, moriemus: non omnes autem, sed soli sancti immutabimur. Scio quòd in nōnullis codicibus scriptum sit: Nō quidē omnes dormiemus, omnes autē immutabimur. Sed considerandū an ei, quod præmissum est, Omnes immutabimur, possit cōuenire, quod sequitur: Mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabūtur, & hoc cōmune cum cæteris est, superfluum fuit dicere, Et nos immutabimur. Quamobrem ità legēdum est: Omnes quidē dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adā omnes moriūtur, & in morte dormitio est: omnes ergò dormiemus, siue moriemur. Dormit autem iuxta idioma scripturarū, qui mortuus est spe resurrectionis fu- 1. Thess. 4.
turę: Omnisq; qui dormit, vtiquè expergiscitur, Ioan. 11.
si tamen nō subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cùmque omnes ità dormierint lege naturę, soli sancti & corpore & anima in meli⁹ mutabūtur: ità vt incorruptio omniū resurgentium sit, gloria autem atque mutatio propriè sanctorū. Et paulò pòst Acacij Cæsareensis episcopi expositionem adfert, quem in hæc verba scripsisse ait: Dicamus primùm de eo quòd magis in plurimis codicib⁹ inuenitur: Ecce mysteriū dico vobis: Omnes quidē dormiemus, nō omnes autem immutabimur. Dormitio mortem istā, quæ communis est omnium, significat: vndè rectissimè posuit, quòd omnes dormiam⁹, id est, moriamur, sicut suprà dixit: Quo modo in Adā omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuifi- 1. Cor. 15.
cabūtur. Cùm ergò omnes morituri sint, audite sacramēta, quę dico: Omnes quidem moriemur, sed nō omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutādus & sancti sunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis est omniū, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui sint, & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo disserente, sacratā diuersitatem resurrectionis nō in natura corporū, sed in varietate gloriæ: dū alij resurgunt ad pœ- 1. Cor. 15.
nas perpetuas, alij ad gloriam sempiternam. Alia enim caro volatiliū, alia piscium, alia iumentorū, & corpora cęlestia, & corpora terrestria. Sic, inquit, erit & resurrectio mortuorū. Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, vt omnes cōmuni morte moriamur, & nō omnes mutemur in gloriā: iuxta illud quod Daniel scribit, Multi dor- Dan. 12.

Ecclesiæ sententia est, omnes morituros sed non omnes ad gloriam immutandos.

mictes in terræ puluere resurgent: alij in gloriam æternã, alij in confusionem & opprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in opprobrium & cõfusionem sempiternam, non resurgent in æternã gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ità concludit: illud autẽ in fine breuiter cõmoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidẽ resurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, sed vel, Omnes dormiemus, nõ autem omnes immutabimur: vel, Nõ omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorum quis sensus sit, suprà diximus.

12. ET epistola sexagesimaprima ad Pammachiũ aduersùs errores Ioannis Hierosolymitani, qui Origenem secutus, corporis quidẽ resurrectionem futuram confitebatur, sed nõ item carnis & eorũdem mẽbrorum: Mihi crede, inquit, non est simplex silẽtium tuum, quòd in expositione fidei tuę ad decipiendas aures ignorantiũ, nouiès corpus, & ne semel quidẽ carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio est. Omnis caro est corp⁹, nõ omne corpus est caro. Caro est propriè, quæ sanguine, venis, ossibus, neruísque cõstringitur. Corpus quãquàm & caro dicatur, interdùm tamẽ æthereum vel aëreum nominatur, quod tactui visuíque nõ subiacet, & plerũque visibile est & tãgibile. In symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramẽto, sed in tabulis cordis carnalib⁹, post cõfessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramẽtum, carnis resurrectione cõcluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterùm corporis, & tertiò corporis, & vsq; nouiès corporis vel sermone vel numero immoraris: nec semel nominas carnẽ, quòd illi semper nominãt

Iob 19 carnem, corpus verò tacent. Et verba Iob adducẽs, Rursùm circundabor pelle mea: Vbi hîc, inquit, corpus ęthereũ? vbi aëreũ, & spiritui & auræ simile? Certè vbi pellis & caro, vbi ossa & nerui & sanguis & venæ, ibi carnis structura, ibi sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deũ.

Luc 3. Quãdo omnis caro videbit salutare Dei, id est, Iesum Deũ, tunc & ego videbo redemptorẽ & saluatorem & Deũ meum, videbo autem in ista carne quæ me nũc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat. Quem visurus sum ego ipse, &c. Is si nõ in sexu suo resurrecturus est, si nõ eisdem membris quæ iacuère in sterquilinio, si non eosdẽ oculos aperiat ad videndũ Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergò Iob? Ego liberè dicam, fidẽ

In eadem carne & iisdem membris resurgemus. ecclesię apertissimè cõfitebor. Resurrectionis veritas catholicę, sine carne & ossib⁹, sine sanguine & membris intelligi nõ potest. Vbi caro & ossa & sanguis mẽbra sunt, ibi necessè est vt sexus diuersitas sit: vbi sex⁹ diuersitas est, ibi Ioãnes Ioãnes, Maria Maria. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuũ operib⁹: homines resurgere, & sic eos angelis adęquari. Nec statim superflua videbitur membrorum resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cùm adhuc in hac vita positi, nitamur opera non implere mem-

Potentia diuina circa corpora. brorũ. Et paulò pòst: Quid potẽtiam calumniaris? qui potest de medulla illa & de seminario vestro interiori, nõ carnes tantùm de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id est, de vilitate carniũ, preciosa & aërij corporis vina mutare: potest vtiquè eadẽ potẽtia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerũt: quia multominus est restituere quod fuerit, quàm facere quod nõ fuit. Miraris si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cùm de limo terrę, absque vllis ætatum incremẽtis, cõsummat⁹ homo factus sit? Resurrectionẽ carnis omniũmque membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiũgere, multis libris opùs erit. Profert deinde multa

Resurrectionis demonstratio per similitudines rerum naturalium. scripturæ testimonia, quibus eã sentẽtiã probat.

13. GREGORIVS libro decimoquarto moralium in Iob, capite trigesimo: Quid enim quotidiè, nisi resurrectionem nostrã in elementis suis mũdus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dũ superuenientibus noctis tenebris, ea quæ aspiciebatur, subtrahitur: & quasi quotidiè resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterùm nocte, reparatur. Per momenta quoque temporũ cernimus arbusta viriditatem foliorũ amittere, à fructuũ prolatione cessare: & eccè subitò quasi exarescẽti ligno, velut quadã resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructũ grãdescere, & totam arborẽ rediuiuo decore vestiri. Indesinẽter cernimus parua arborũ semina terræ humoribus cõmendari: ex quibus nõ longè pòst aspicimus magna arbusta surgere, folia pomáq; proferre. Quid ergò mirũ, si tenuissimũ puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactũ, cùm vult, in hominẽ reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat? Quia ergò rationales sumus cõditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerũ specie & contẽplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in

Christus futuræ resurrectionis exemplar. exemplũ gratia redemptoris. Venit nanque cõditor noster, suscepit mortẽ, ostẽdit resurrectionẽ: vt qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hãc ex eius adiutorio & exẽplo tenerem⁹. Et quisquis resurrectionis virtutẽ in se fie-

Iob intellige. ri posse desperat, verba in gẽtilitate positi viri fidelis erubescat, & penset quãto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suã, qui iam resurrectionẽ Domini cognouit factam: si & ille suã credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

Corpus nostrũ erit post resurrectionẽ palpabile. 14. ET capite trigesimoprimo: In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrũ subtile quidem per effectũ spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatẽ naturæ. In illa cœlestis regni gloria caro secundùm naturã erit, sed secundùm passionũ desideria nõ erit, qui deuicto mortis aculeo, in ęterna corruptione regnabit.

15. ITEM capite trigesimotertio: Si post resurrectionẽ corpus palpabile non erit, profectò alius surgit quàm moritur: quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite octogesimoquarto: Resurrecturã carnẽ omniũ quicũque nati sunt hominũ atque nascẽtur, & mortui sunt atque moriũtur, nullo modo dubitare debet Christianus.

17. CAPITA octogesimoquinto, & octogesimosexto de abortiuis fœtibus disputat, an resurrecturi sint.

18. AIT

Quisquis vixit & mortuus est, resurget.

18. Act autem capite octogesimosexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest. Mortuus verò, vbicunque illi mors potuit euenire, quomodò ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

Monstra sine vlla deformitate naturæ resurgent.

19. Capite octogesimo de monstrosis fœtibus ità ait: Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quamlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ità vitiata resurrectura credenda sunt, ac non potiùs correcta emendatáque natura.

Materia carnis humanæ non perit Deo, quantalis variis formis subiiciatur.

20. Capite octogesimooctauo: Nō perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus aurásque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium etiam hominum cibum cedat carnémque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitùs, vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Vide ista latiùs libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimo.

Nihil indecorum.

21. Capite nonagesimo in Enchiridio: Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Nihil vitii aut deformitatis in Sanctorum corporibus.

22. Capite nonagesimoprimo: Resurgēt sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia quibus caro aduersus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionem corpus Christi caro appellatum est. Sed ideò ait Apostolus: Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificante spiritu subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ità nec intùs nosipsos patiamur inimicos.

Caro vera erit sine carnali tamen concupiscentia. 1. Cor. 15.

23. Idem libro vigesimosecūdo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra resurrectionem proponit.

24. Capite decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. Capite decimoquarto: Infantes (inquit) non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui: sed quod eis tardiùs accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celerrimo recepturi.

Ætas & statura resurgentium.

26. Capite decimoquinto: Restat ergò vt suā recipiat quisque mēsuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Atque illud quod commemorauit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi, si de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam resurgant corpora mortuorum: sed in ætate & robore, vsque ad quam Christum hic peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definiērunt esse etiam seculi huius doctissimi homines iuuentutem.

Ephe. 4.

In eodem esse.

27. Capite decimoseptimo: Mihi meliùs sapere videntur, qui vtrumque sexum resurrecturum esse non dubitant: non enim libido ibi erit, quæ cōfusionis est causa, &c. Qui ergò vtrunque sexum instituit, vtrunque restituet.

28. Capite decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quæ praua sunt, corrigentur: & quod minus, quàm decet, vndè creator nouit, indè supplebitur: & quod plus est, quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quāta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū? Quæ claritas in Christi corpore cùm resurrexit, ab oculis discipulorum potiùs abscōdita fuisse, quàm defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus aspectus, quando ille à suis ità deberet attendi, vt posset agnosci.

Decor & pulchritudo.

Matth. 13.

Claritas.

29. Capite vigesimo: Nescio quo autem modo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: & fortassè videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam, quanuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideò tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, vt indicia gloriosorum vulnerum in illa immortali carne cernantur: vbi mēbra vt præciderentur, percussa vel secta sunt, ibi cicatrices: sed tamen iisdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quanuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non sunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Absit autem vt ad resuscitanda corpora, vitǽque reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit: vel in puluerem cinerémve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit, vt sinus vllus, secretúmque naturæ ità recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omniū creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem. Et post quædam: Etsi omnibus penitus modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vndè vellet, eam repararet omnipotens.

Cicatrices martyrum.

Membra amputata restituentur. Matth. 10.

Potentia creatoris in restituendis cineribus.

30. Postea Apostolus ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

31. Ad Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

32. Ioannis quinto, vt suprà testim. septimo.

33. Matthæi decimotertio: In tēpore messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in cōsummatione seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dētium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere pisciū congreganti. Quā, cùm impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem forás miserunt. Sic erit in cōsummatione seculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &

mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.

34. ET vigesimoquinto: Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIVS Alexandrinus episcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1. B. IOB decimonono: Scio quòd redemptor, &c. vt in textu.

2. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, &c.

3. PRIORIS Petri tertio: mortuus est iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuẽtes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate: surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale.

XXI.

Quis est postremus articulus?

1. Cor. 2. c 10. 17. a Matth. 19. b 13. d Apoc. 2. b c g 3. c d 7. d 21. b 22. a Rom. 2. b Tit. 1. a 2. d 3. b 2. Tim. 4. b 1. Ioã. 2. d 5. a 1. Petr. 1. a Rom. 6. d

A. De vita æterna, quam electis post mortem superesse minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis est fidei, spei, patientiæ & exercitationis Christianæ. Cuius vitæ consequẽdæ causa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullum in agẽdo patiendóque tempus diuturnum ac molestum verè credenti debet existimari. Quòd si vita hac, quæ calamitatis alioquin plena est, nihil dulcius ac optabilius ducitur: quãto illa demùm potior habenda est,[a] quæ ab omni malorum sensu & metu procùl abest, quæ cælestibus & ineffabilibus sine fine gaudiis, deliciis ac voluptatibus omni ex parte semper abundat?

a Aug. de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 29. & 30. & lib. 3. de lib. arbit. cap. vlt. Item serm. 64. de verb. Dom. & lib. 3. de Symb. ad Catec. cap. 11.

B. De qua vita Christus,[b] *Nolite timere pusillus grex*, inquit, *quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à cõstitutione mũdi.* Impiis verò in hunc modum loquetur: [d] *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Id quod[e] non solùm ad Ethnicos, Hæreticos, Schismaticos & palàm flagitiosos pertinet: verùm etiam ad Christianos, quos in mortali peccato[f] mors opprimit, est referẽdum.

b Lucæ 12. d

c Matth. 25. c

d Ibidem d

e Fulgētius in lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 38. & 40.

C. Adiicitur demùm clausula isthæc[g] *Amen*, vt fidei & confessionis huius Christianæ testimonium apud nos indubitatum esse ac solidum demonstretur.

f Eze. 18. a 33. b Rom. 6. d Sap. 4. d 1. Cor. 5. b

g Hieron. ad Marcellam epist. 137

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed sicut scriptũ est, (Esaiæ sexagesimoquarto scilicet.) Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum.

2. IOANNIS decimõseptimo: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. MATTHÆI decimonono: Et sunt Eunuchi qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternã? Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Diues difficile intrabit in regnum cælorum. Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

4. ET vigesimoquinto: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS secũdo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronã vitæ. Vincenti dabo manna absconditum, &c. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

6. ITEM tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & forás non egredietur amplius: & scribam super eum

nomen

nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouę Hierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.

7. Et septimo: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in téplo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esuriét neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniã agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

8. Ibidem vigesimoprimo: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut spõsam ornatam viro suo, &c. audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cũ eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà nõ erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiérunt. Qui vicerit, possidebit hæc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Et paulò pòst: Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentẽ de cælo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi precioso, &c. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatũ, aut abominationem faciens & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

9. Et capite vigesimosecundo: Et ostendit mihi flumum aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & agni. In medio plateę eius, & ex vtraque parte fluminis lignũ vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Et folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit ampliùs: & sedes Dei & Agni in illa erũt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum. Et dixit mihi. Hæc verba fidelissima sunt & vera, &c. Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

10. Ad Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quęrunt, vitam æternam Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. Ad Titum primo: Paulus Apostolus secũdùm fidem electorum Dei & agnitionem veritatis, quę secundùm pietatem est in spem vitę æternę, quam promisit qui nõ mentitur Deus ante tempora secularia.

12. Et capite secundo: Expectãtes beatam spem & aduentũ gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, &c.

13. Item capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

14. Posterioris ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

15. Primæ epistolæ Ioãnis secundo capite: Et hęc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

16. Et capite tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniã cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hãc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

17. Prioris epistolæ Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secũdùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis.

18. Ad Romanos sexto: Nũc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrũ in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. Augustinus libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono: Propter quod (1. Cor. 13.) ait Apostolus: Videmus nũc per speculum in ęnigmate, tũc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis visio ista seruatur, de qua & Ioannes (1. Ioan. 3.) Apostolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Facies autem Dei, manifestatio eius intelligenda est, non aliquod tale membrorum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus. Disputat deindè, an corporeis oculis Deum visuri simus.

Vitæ æternæ felicitas quanta.

20. Et capite trigesimo eiusdem libri: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum (1. Cor. 15.) latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur, nescio. Admoneor etiam sancto (Psalm. 83.) Cantico, vbi lego vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vsus necessitatis varios & motus distributa, quoniã tunc nõ erit ipsa necessitas, sed plena, certa, secura, sempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iã sum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinsecùs & extrinsecùs per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mẽtes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendent. Certè vbi volet spiritus, ibi protinùs erit corpus: nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabi-

tur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur esse, nisi dignus. Vera pax ibi est, vbi nihil aduersi, nec à seipso, nec ab alio quisquam patietur. Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit, & qui seipsum, quo melius & maius nihil possit esse, pro-
Hiere. 31. misit. Quid est enim aliud quod per prophetam dixit, Ero illorũ Deus, & ipsi erunt mihi plebs: nisi, ego ero vndè satientur? ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod
1 Cor. 15. ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus. Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, sicut ipsa vita ęterna, communis. Cæterùm qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarũ, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut nunc non inuident Archangelis Angeli cæteri.

Præmiorum in cælo diuersitas.

21. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimoquinto, eóque vltimo: Tãta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis atque sapientiæ, vt etiamsi non liceret amplius in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni deliciis & circumfluentia temporalium bonorum, rectè meritóque contem-
Psalm. 83. nerētur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: Quoniam melior est dies vnus in atriis tuis super millia.

Nota de gaudiis regni cælestis.

22. IDEM sermone sexagesimoquarto de verbis Domini: Non magnum est diù viuere aut semper viuere, sed magnum est beatè viuere. Amemus vitam æternam, & ex eo nouerimus, quãtum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amantes præsentis vitæ temporalis atque finiendæ, sic pro illa laborare, vt quãdo venerit metus mortis, quidquid possunt faciant, non vt auferant, sed vt differant mortem. Quantum laborat homo quando mors imminet, fugiendo, latendo, quidquid habet dando & se redimendo, laborando, cruciatus molestiásque sustinẽdo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo potest? Faciliùs inuenimus in vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Tantum valet quantum habes. Te da, & habebis illam. Nõ ibi erit lassari & dormire, nõ ibi erit esurire & sitire, non ibi erit crescere & senescere. Eccè quanta retuli, & nondùm dixi quid
1. Cor. 2. ibi erit: Eccè iam vita est, iam incolumitas est, iam nulla pœna, nulla fames, nulla sitis, nullus defectus, nihil horũ: & tamẽ nondùm dixi, quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Quàm diligẽter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non sit, faciliùs explicatur, quam quid in ea sit.

23. ET libro tertio de Symbolo ad Catechumenos, cap. 11. eóque vltimo: Faciliùs possumus dicere in illa vita æterna quid ibi nõ sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Eccè diximus quid ibi nõ sit. Quid autem ibi sit, vultis nosse? Hoc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si in cor hominis nõ ascẽdit, cor hominis illuc ascẽdat: mundetur cor ab omni immunditia, vt possit portare Deũ, qui est vera sempiternáque iustitia.

Quid non sit in ea.

1. Cor. 2.

1. B. LVCÆ duodecimo, vt in textu.
2. MATTHÆI vicesimoquinto. ibidèm, & suprà A. testimon. quarto.
3. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimooctauo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiã omnes Iudæos, hæreticos atque schismaticos, qui extra ecclesiam Catholicam præsentem finiũt vitam, in ignem ęternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Hæretici & Schismatici extra Ecclesiã defuncti damnantur.

4. ET capite quadragesimo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non omnes qui intra Ecclesiã Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam: sed eos qui percepto baptismate, rectè viuunt. Regnum enim cælorum sicut infideles hæretici atque schismatici non habebunt, sic Catholici criminosi possidere non poterunt.

Soli probi catholici saluantur. Matth. 25.

5. EZECHIELIS decimooctauo: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.
6. ET capite trigesimotertio: Impius in Iniquitate sua morietur.
7. AD Romanos sexto: Stipendia peccati, mors.
8. SAPIENTIÆ primo: Iniustitia est mortis acquisitio: impij autem manibus & verbis accersiẽrunt illam.
9. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

C. HIERONYMVS ad Marcellam epistola centesima trigesimaseptima: Amen, Aquila πεπιστωμένως exprimit: quod nos, fideliter, possumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id est, fiat: vndè & in fine librorum (in quinque siquidem volumina psalteriũ apud Hebræos diuisum est) fiat fiat, transtulerunt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo scilicet ea verè dicta quæ sunt suprà, confirmentur. Vndè & Paulus asserit, non posse aliquem respõ- 1. Cor. 14.
dere Amen, id est, confirmare, quæ prædicata sunt, nisi intellexerit prædicationem.

Amen quid designet.

XXII.

Estne satis Christiano ea sola credere, quæ complectitur Symbolum?

A. Primùm & maximè quidẽ ea, quæ Symbolo tradũtur Apostolico, cuius credẽda, & apertè[a] profitẽda sunt. Ea verò explicatoria fiũt ex collatione tũ Symboli Patrũ, tũ eius quod Athanasio inscribitur.

B. Secũdò Christian⁹ quęcũq; scriptura[b] diuina seu Canonica cõplectitur, credat necessè est. Certos verò &[c] legitimos scripturę libros nõ aliundè,

Heb. 5. d 6. a 1. Petr 3. c a Ambr. libr 3. de virginib. Aug. lib. 1 de symb. ad Catechu. cap. 1 & lib. 2. cap. 1. b 2 Petr. 1 d Rom. 15. a 2. Tim. 3. d

c Toleta. 1 can. 21. August.

aliundè, quàm ex Ecclesiæ iudicio & authoritate, petere fas est.

C. Tertiò huc illa pertinent, quæ partim ex Symboli articulis, partim ex scripturis, velut diuinis fontibus necessariò [d] deducuntur.

serm 129. & 191 de temp. Hier in sym. ad Damasum Aug. contra epi. fun. cap 5. Trident sess. 4. d Matth. 22. c

D. Quartò demum pro sacrosanctis habenda firmissimáque fide complectenda sunt, quæ Spiritus sanctus credenda nobis reuelat pronũciátque per [e] Ecclesiam, siue scripto illa, siue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re posteà commodiùs disseretur.

e Cyrill. epist. 10. ad Nesto. Iren. li. 3. ca. 4. & lib. 4. ca. 45. & 63 Hier cont. Lucif. Vincen. Lirin. cont. nouatores.

E. Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa versatur, qua [f] sine Sectarij omnes frustrà sibi ac aliis gratiam & salutem in Christo pollicentur.

f Leo ser 4. de Nati. Dom.

TESTIMONIA.

1. A. AD Hebræos 5. Etenim cùm deberetis magistri esse propter tempus, rursùm indigetis vt vos doceamini quæ sint elemẽta exordij sermonũ Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

2. ET sexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursùm iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismum doctrinæ, impositionis quoquè manuũ, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. PRIORIS Petri tertio: Dominum autẽ Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

4. AMBROSIVS libro tertio de Virginibus: Symbolum quoquè specialiter debemus tanquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrẽdum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Symbolum quotidiè recensendum.

Militiæ sacramentum.

5. AVGVSTINVS libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei quod Symbolum dicitur, & cùm acceperitis, in corde scribite, & quotidiè dicite apud vos: antequàm dormiatis, antequàm procedatis, vestro symbolo vos munite.

Symbolum quotidiè dicendum.

6. IDEM libro secundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduersarius insidiari, nouerit redemptus, cum Symboli sacramento & Crucis vexillo ei debere occurri.

Cum Symboli sacramento & crucis vexillo diabolo occurrendum.

1. B. POSTERIORIS Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. AD Romanos decimoquinto: Quæcũque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiæ & solatij det vobis idipsum sapere in alterutrum secundùm Iesum Christũ: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deũ, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

3. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Tu verò permane in iis, quæ didicisti & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: & quia ab infantia sacras literas nôsti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

4. CONCILIVM primum Toletanum, canone vigesimoprimo in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas Ecclesia Catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

Canonicæ scripturæ ex Ecclesiæ iudicio æstimandæ.

5. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo nono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas Ecclesia Catholica recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

6. IDEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

8. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euãgelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta in decreto de Canonicis scripturis: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Vide latiùs infrà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimasexta, A. testimon. duodecimo.

C. MATTHÆI vigesimosecundo: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum nô legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

Exod. 3.

1. D. CYRILLVS Alexandrinus vnà cum Alexandrina synodo, epistola decima ad Nestorium: Non sufficiet pietati tuæ, si symbolum tantùm fidei, quod olim à sancta & magna synodo, in Nicea in spiritu sancto congregata est expositum, nobiscum confiteare. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, sed magis peruersè, licèt dictionem illius voce cõfitearis: sed cõueniet, vt & scripto &

Non satis est, Symbolum parũ verbis profiteri.

iureiurando confiteare, cùm quòd scelesta tua & prophana dogmata anathematizes, tum quòd sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente Episcopi & doctores, & populorum præsides. Subiecimus verò hisce literis nostris cùm quæ sentire debeas ac docere, tum à quibus abstinere conueniat. Est enim hæc Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fides, quàm probant omnes tam occidentis, quàm orientis Orthodoxi Episcopi.

Docendum & sentiendum quod episcopi & Ecclesiæ doctores.

2. IRANÆVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli quasi in depositorium diues, plenissimè in ea contulerint omnia, quæ sint veritatis, vti omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhendere veritatis traditionem. Quid si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel attramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.

Ab Ecclesia petenda veritas.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimoquinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis, Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & ireeprobabile sermonis constat. Hi enim & eam, quæ est in vnum Deum qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei, dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

Ephes. 4.

Vnde veritas petenda.

4. ET capite sexagesimotertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, & charactere corporis Christi, secundùm successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita sine fictione, scripturarum tractatione plenissima, neque ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundùm scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, gloriosius autem quàm prophetia: omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.

5. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, vbi Lucifer ità ait: Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt. Cui sententiæ Orthodoxus assentit.

Totius orbis consensus.

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas omnium hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes depræhendere, laqueósque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet: Primò scilicet diuinæ legis authoritate, tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitá requirat aliquis: cùm sit perfectus scripturarum canon, sibíque ad omnia satis supérque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atqui idcircò multùm necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, &c.

Catholica doctrina ab hæretica quomodo discernenda.

Fides muniēda scripturarū & Ecclesiæ authoritate.

Cur sola scriptura non sufficiat.

E. LEO magnus sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidem verá vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Fidei commendatio, & quàm ea sit necessaria.

Ephes. 4.

Heb. 10.

Abac. 2.

Ioan. 17.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM DE SPE ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid est spes?

VIRTVS est diuinitùs infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur.

Parùm est alioquin Deo Deique verbo fidem habere, ac diuina, quę in Ecclesia prædicantur, dogmata profiteri, nisi Christianus Dei bonitate percepta, spem indè concipiat ac fiduciam consequendæ gratiæ & salutis æternę. Quę spes tantoperè iustum fulcit in summis [a] ærumnis, vt etiam si mundi pręsidiis omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat: [b] *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Et, [c] *In Deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi caro.* [d] *Deus meus in te confido, non erubescam.*

August. in Enchir. cap. 8. 1. Cor. 13 d Ro. 5 a & 8 d Tit. 2 d, 3 b 1. Pet. 1 a 1. Ioan. 3 c Iac. 1 a Iob. 13 b, 13 ac 18 d Marc. 11 e Psalm. 26 d 129 b 72 d 61. b 1 Tim. 4 c 1. Thess. 5 b Ephes. 6 c Heb. 10 g c d a Eccl. 14 b Rom 5 g Psalm 30 d Pro. 18 a b Iob 13 b c Psalm 55 a d Psal. 55 a

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem sperari potest, quod nõ creditur? Portò etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis namque fidelium pœnas non credit impiorum, nec sperat tamen? Est itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum. Item fides & suarum rerum est, & alienarum. Spes autem non nisi bonarũ rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earũ spem gerere perhibetur. Quæ cùm ità sint, propter has causas distinguenda erit fides à spe: sicut vocabulo, ità & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, siue quæ creduntur, siue quæ sperantur, fidei speique commune est. Cùm bona bonis futura esse creduntur, nihil aliud quàm sperantur.

Aliqua creduntur quæ non sperantur.

Discrimen inter fidem & spem.

Fides & spei communio. Credere aliquando gnibus sperare.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Núc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.

3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiã istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Nõ solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patiẽtia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c.

4. ET octauo: Spe salui facti sumus: Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.

5. AD Titum secundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

6. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hęredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauerit nos in spem viuam, &c.

8. PRIMÆ Ioannis quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad Deum: quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.

9. IACOBI primo: Probatio fidei vestræ patientiam operatur, &c. Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur: non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

10. IOANNIS decimoquarto: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

11. ET decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

12. ITEM capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

13. MARCI vndecimo: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

14. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominũ, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

15. ET centesimo vigesimonono: Sustinuit anima mea in verbo eius: sperauit anima mea in Domino. A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in Domino. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redéptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

16. ITEM septuagesimosecundo: Mihi autem adhærere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam.

17. ET sexagesimoprimo: In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Nolite sperare in iniquitate, &c.

18. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

19. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

20. AD Ephesios sexto: In omnibus suméntes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Et galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

21. Ad Hebræos decimo: Nolite amittere confidētiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

22. ET capite sexto: Fortissimum solatium habemus, qui cōfugimus ad tenendā propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.

23. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Spes timentium Deum in salutem, &c. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & nō pauebit: quoniam ipse est spes eius.

24. AD Romanos octauo: Quis ergò nos separabit, &c. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

25. PSALMO trigesimo: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

26. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore ait.

27. IOB decimotertio.

28. PSALMO quinquagesimoquinto.

29. ET Psalmo vicesimoquarto, vt in textu.

Qua ratione hanc spem licet consequi?

a 1. Thess. 5. c Luc. 11. b 18. a Matth. 7. b Eccli. 18. c
b Ephes. 2. a Tit. 3. a Rom. 8. f Ioann. 3. c 1 Ioan. 4. b Heb. 10. d Tit. 2. a Rom. 5. b d 8 d
c Pro. 15. b 1. Ioan. 5. d August. lib. 2. de doctr. Christ. cap. 17. & 40. & lib. 3. ca. 10. & in præfat. Psal. 31.
d 2 Cor. 1. b Heb. 3. b 10. g 1. Ioan. 3. a Col. 1. c 2. Petr. 1. b
e 2. Petr. 2. d Eccli. 5. a b Greg. 11. Moral. cap. 25.

A. Primùm huc pertinet ardens & frequens ad[a] Deum precatio. Deindè nutrienda Spes est & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum[b] Dei, illorum præsertim, quæ CHRISTVS Dominus pro immēsa in nos charitate sua præstitit ac promisit vel immerentibus. Demùm conscientiæ[c] puritas coniungenda venit, eáque piis operibus & inuicta in aduersis patientia semper est[d] comprobanda. Nam quibus bonæ conscientiæ testimonium, aut melioris vitæ propositum deest, hi spem quam oportet, non adferunt, sed[e] præsumptionem potiùs, & vanam omninò fiduciam temerè iactār, quantumuis de Christi meritis Deíque gratia glorientur.

f Psalm. 36. a
g Thren. 3. c
h Greg. lib. 6. epist. 12. ad Gregoriam. Bern. de festo Magdal.
i Psalm. 146. b

B. *Spera*, inquit[f] Propheta, *in Domino, & fac bonitatem*. Idémque rursus: *Subditus esto Domino, & ora eum*. Et alius,[g] *Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.* Quam spem ab omni timore[h] disiungēdam non esse satis illud ostendit:[i] *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.*

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto. Sine intermissione orate.

2. LVCÆ vndecimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.

3. ET decimooctauo: Oportet semper orare, & non deficere.

4. MATTHÆI septimo: Petite, & dabitur vobis, &c. vt in Luca.

5. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper.

6. AD Ephesios secundo: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu, vt ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc nōn ex vobis, Dei enim donum est) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt ambulemus in eis.

7. AD Titum tertio: Eramus aliquandò & nos insipientes, incredoli, &c. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, &c.

8. Ad Romanos octauo: Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: vt ipse sit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodò non etiam cum illo omnia nobis donauit?

9. Ioannis tertio: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, &c.

10. Primæ Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eũ. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Ad Hebræos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operũ.

12. Ad Titum primo: In spem vitæ æternæ, quã promisit qui non mentitur Deus.

13. Ad Romanos quinto: Commendat charitatẽ suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est, &c. Si in vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia: vt sicut regnauit peccatum in morte, ità & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

14. Et capite octauo: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

15. Prouerbiorum decimoquinto: Secura mens quasi iuge conuiuium.

16. Primæ Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

Spes vt formata sit charitate, & bonam conscientiam. Vide D. Tho. 2.2. q. 62. art. 4. & q. 65. art. 4.

17. Avgvstinvs libro primo de doctrina Christiana, capite trigesimoseptimo: Si à fide quisque ceciderit, à charitate etiam necesse est cadat. Porrò si & credit & diligit, benè agendo & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam speret se ad id quod diligit, esse venturum.

1. Tim. 1.

18. Et capite quadragesimo: Cùm diceret Apostolus, Finis præcepti est charitas: addidit, de corde puro: vt nihil aliud quàm id quod diligendum est, diligatur. Conscientiam verò bonam subiunxit, propter spem. Ille enim se ad id quod credit & diligit, peruenturum esse desperat, cui malæ conscientiæ scrupulus inest. Tertiò, & fide (inquit) non ficta: Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur.

19. Item libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Spes sua cuique est in conscientia propria, quemadmodùm se sentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionemque proficere.

20. Idem in præfatione enarrationis Psalmi trigesimiprimi: Ipsa charitas benè operantis, dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona cõscientia. Quomodò mala cõscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Finis (inquit Apostolus) præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, recedit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. 1. Tim. 1.

21. Posterioris ad Corinthios primo: Siue autem tribulamur, pro vestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earundem passionum quas & nos patimur: & spes nostra firma est pro vobis, scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

22. Ad Hebræos tertio: Christus verò tanquàm filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus.

23. Et capite decimo: Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substãtiam. Nolite itaque amittere cõfidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

24. Primæ Ioannis tertio: Videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

25. Ad Colossenses primo: Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos, & irrepræhensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles à spe euãgelij quod audistis.

26. Posterioris Petri primo capite: Quaproptẽr fratres magis satagite, vt per bona opera certã vestram vocationem & electionem faciatis.

27. Iudæ capite secundo: Hi sunt fontes sine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciũt in desideriis carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

28. Ecclesiastici quinto: Nè dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorũ miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

29. Gregorivs Magnus libro trigesimotertio Moraliũ in Iob, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod, si dignè deflere possit, ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ità cõfidat de misericordia, Spei timorẽ coniungẽdũ.

vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiã cogitet & districtè iudicare. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat.

2. B. Psalmo trigesimosexto, 2. Threnorvm tertio, vt in textu.

3. Gregorivs libro sexto epistolarum, epistola vigesimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: Quòd verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, Importunam se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum, quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiã & inutilem postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plãgere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam in tertium cælum ascenderat, in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meũ & seruituti subiicio, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra cõuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quã negligens reddaris. Scriptum est enim: Beatus vir, qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat, quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

Mater negligentiæ securitas.

Prou. 28.

Psalm. 2.

4. Bernardvs in sermone de festo beatæ Mariæ Magdalenæ: Pedes isti sunt misericordia & iudicium: quorum alterũ sine altero osculari vel temeraria securitas est, vel desperatio fugiẽda. Quis enim Dei misericordiam indesinenter attendens, non statim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuersitatis Dominum formã serui pro seruis suscipere, triginta & tribus annis operari salutem nostram in medio terræ huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filiis hominum: statim deceptoria spe sibi blanditur & alludit, gaudet obseruari in misericordiis & miserationibus, iudicium nescit, ignorat iustitiã, & punienda æstimat non puniri. Fallitur qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quòd credit. Nec est iudicij pedi morosiùs incumbendum, nè pietatis initium ferocia iudicantis excludat.

Fugienda securitas & desperatio.

Deceptoria spes, soli Dei misericordiã attendere.

Præsumptio ex sola fide.

5. Psalmo centesimo quadragesimosexto, vt in textu.

III.

Quæ bona sub spem cadunt, & Christiano speranda sunt?

Præcipve quidẽ [a] bona illa regni cælestis, quæ homines beant, nec sinunt vlla ex parte miseros esse. Tum illa quæcunque mortalibus in hac vita [b] conducibilia, rectè à Deo desiderantur atque petuntur, in bonis sperãdis & expectandis debẽr haberi. Ea verò præcipuè relucẽt in Dominica Oratione, vtpotè quã Christus Dominus [c] ore sacro prodidit, & admirabili sapientia præscripsit omnibus, qui spem suam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

a Tit. 2. d 3. b

b Heb. 4. d August. in Enchir. cap. 114.

c Matth. 6. b Luc. 11. a

TESTIMONIA.

1. Ad Titum secundo: Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei.

2. Et capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. Ad Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

4. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimoquarto: De iis omnibus quæ fideliter sunt credenda, ea tantùm ad spẽ pertinẽt, quæ in oratione Dominica cõtinentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spẽ ponit in homine: ac per hoc in semetipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non nisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

Quicquid sperandũ est, oratione Dominica continetur. Hiere. 17.

5. Matthæi sexto: Sic ergò vos orabitis. Pater noster qui es in cælis, &c. Panem nostrum supersubstantialem, &c.

6. Lvcæ vndecimo: Et factum est, cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, si quidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

IIII.

Quæ forma est Dominicæ Orationis?

Hæc est, *Pater noster qui in cælis,*

1. *Sanctificetur nomen tuum,*
2. *Adueniat regnum tuum,*
3. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra,*

Orationem Dominicam explicant Tertul. lib. de Ora. Cyp. ser. 6. de orat. Dom. Cyrill. Catech. 5 Mystagog. Chrysost. hom. de orat. Domi. & in ca. 6 Matth. Hiero. Theop. Euthym. in Matth. Ambr. li. 5 de sacrament. ca. 4 Aug. epi. 121. ad Probam.

Panem

4. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè,*
5. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris,*
6. *Et nè nos inducas in tentationem,*
7. *Sed libera nos à malo, Amen.*

ca 12. Idem li. 2. de ser. Do in mõte. Et lib. 4. ex 50. & ser. de tẽp 126 135. & 182. Chrysolo. ser 67 & seq. Innocẽt. 3 lib. 5 de myst. Missæ, c. 17. & sequentib. Petrus Laodicensis, & Germanus Patriarcha Constantinop. in expos. orationis Dominicæ.

V.

Quæ summatim in Dominica Oratione tractantur?

a Aug. in Enchi. ca. 115. & lib. 2. de ser. Dom. in mõte, cap 19. b Aug. epist. 121 ad Probã, cap. 12.

A. Septem[a] in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes[b] omniũ orationũ species & formę possunt ac debẽt, siue pro expetẽdis bonis, siue pro delẽdis peccatis, siue pro auertẽdis malis quibuslibet diuinã opem imploremus.

B. In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad æterna pertinent, ordine poscuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quę & ipsa propter ęterna consequenda sunt nobis necessaria.

TESTIMONIA.

Septem petitiones, & earũ distinctio.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoquinto: Apud Euãgelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria.

2. IDEM libro secundo de sermone Domini in monte, capite decimoseptimo: Harum septem petitionum consideranda & commẽdanda distinctio est. Nam cùm vita nostra temporaliter nunc agatur, atque speretur æterna: & cùm æterna priora sint dignitate, quanuis temporalibus priùs actis ad illa transeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in isto seculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor quæ petitiones, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur.

Dominica oratione.

3. ITEM in epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibèt alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attẽdit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat, quod nescio quemadmodùm non dicatur illicitè: quandoquidem spiritu renatos, non nisi spiritaliter decet orare. Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen, in orando dicere: sed non debet esse liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinem, in corde orantia oriatur, aut extollat affectus.

Omnis recta precatio continetur.

Aliis verbis precari licet, sed non alia.

VI.

Quid sibi vult initium Orationis, Pater noster qui es in cælis?

Exod. 15. a b Esa. 42. b 63. d Malach. 1 b 2 Cor. 1 a Philip. 4 d Apoc. 4 d Rom. 8 c Galat. 4 a 1 Petr. 1 d Leo ser. 6. de Natiuit. Domini. a Cyprian. in serm. de ora. Domin. b Lucæ 11. b Iacob. 1. a

A. Præfatiuncula est, & nos memores reddit summi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maiestas, in cælis perbeatè regnans, nos recepit in gratiam, & propter Christum filium in suos quoquè filios & regni cælestis hæredes per Spiritum sanctum adoptauit.

B. Quæ tantorum beneficiorum memoria non solùm[a] attentionem excitat, sed etiam ad redamandum Patrem, illíque obtemperandum prouocat filios, neque minùs orandi impetrandíque illis[b] auget fiduciam.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI decimoquinto: Quis similis tui in fortibus Domine? Quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

2. ESAIÆ quadragesimosecũdo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos, firmãs terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eã: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meã alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.

3. ET sexagesimotertio: Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo & solio gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? Tu Domine pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.

4. MALACHIÆ primo: Filius honorat patrẽ, & seruus Dominum suum. Si ergò Pater ego sum, vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum.

5. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.

6. AD Philippẽses quarto: Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secũdùm diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Deo autem & Patri nostro gloria in secula seculorum, Amen.

7. APOCALYPSIS quarto: Procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriã & honorem & virtutem, quia tu creâsti omnia.

8. AD ROMANOS octauo: Accepistis spiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

9. AD GALATAS quarto: Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autẽ estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem, Abba, Pater. Itaque iam non es seruus, sed filius. Quòd si filius, & hæres per Deum.

10. PRIORIS Petri tertio: Deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur.

11. LEO Magnus sermone sexto de natiuitate Domini: Magnum est, dilectissimi, huius muneris sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem.

Deum nominare patrem, quàm sit eximium.

1. B. CYPRIANVS in sermone de oratione Dominica: Quando stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incũbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur. Quæ autem segnitia est, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis cùm Dominum deprecaris? quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cũ Deo loqueris. Quomodò te à Deo audiri postulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis?

Attentio inter orandum.

2. LVCÆ vndecimo: Quis autẽ ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nũquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester cælestis de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

3. IACOBI primo: Postulet autem in fide, nihil hæsitans.

VII.

Quis est sensus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

Matth. 5 b
1 Petr 2. c 4 c
2. Cor 10 g
Coloss. 3. c
Rom. 15 b
Eccli 36 a
a Luc 1 g
1 Petr 1 c 2. e
Philip 2 b
b Matth. 5.

A. In nobis, quemadmodùm in omnibus aliis, promoueri semper & augeri petimus, quicquid ad gloriam summi optimíque Patris nostri spectat.

B. Id verò fit maximè, cùm veræ fidei confessio, Spes etiam & charitas, ac simul Christianæ vitæ sancta[a] conuersatio suam in nobis lucem ac vim exerit, vt spectantes[b] alij quoque glorificent Patrem.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

2. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, &c. conuersationem vestram inter Gentes habentes bonã, vt in eo quòd detrectant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

3. ET capite quarto: Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tanquàm ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum.

4. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

5. AD Colossenses tertio: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

6. AD Romanos decimoquinto: Vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

7. ECCLESIASTICI trigesimosexto: Immitte timorem tuum super Gentes, quæ non exquisiẽtunt te: vt cognoscant quia non est Deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Sicut enim in cõspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in cõspectu nostro magnificaberis in eis: vt cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te Domine. Glorifica manum & brachium dextrum, &c.

1. B. LVCÆ primo: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia corã ipso, omnibus diebus nostris.

2. PRIORIS Petri primo: Secundùm eum qui vocauit vos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Leuit 11. g 19. a 20 b

3. ET capite tertio: Cum modestia & timore cõscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahũt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem.

4. AD Philippenses secundo: Vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine repræhensione in medio nationis prauæ & peruersæ: inter quos luceatis sicut luminaria in mundo.

5. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra, &c. vt in A. testimonio primo.

VIII.

Quid continet secunda petitio, Adueniat regnum tuum?

Matth. [illegible] d Ro 14. c Psal. 21 a 7 [illegible] a Luc 1 c 17. a 1 Cor 15. c 4 d Ephe 1 d Matth [illegible] c 15 c d Col [illegible] 1. b Psal. 87 a

A. Petimus, vt per gratiam & iustitiam suã regnet in ecclesia Deus, immò & in mundo vniuerso, eiectis hinc aduersariis potestatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis.

a Philip. 1. d Heb. 11. c 1. Petr. 2. b Iob. 7. a 2. Cor. 5. b Sap. 5. c Apoc. 22. a Matth. 8. b

B. Tum optamus & precamur, vt ex hoc mundo, veluti è graui peregrinatione militiáque vocati, quamprimùm transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis æternę, vt cum Christo & Sanctis eius in sempiternum regnemus.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI sexto: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

2. AD Romanos decimoquarto: Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

3. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.

4. ET septuagesimonono: Qui regis Israël, intende: qui deducis velut ouem, Ioseph: Excita potentiam tuam, & veni vt saluos facias nos.

5. LVCÆ primo: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

6. ET decimoseptimo: Interrogatus autē à Pharisæis, quando venit regnum Dei: respondit eis, & dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione: neque dicent, ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

8. ET capite quarto: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

9. AD Ephesios primo: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus, secundùm operationem potētiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, &c. Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

10. MATTHÆI decimotertio: In consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem.

11. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnū Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donèc ponat inimicos sub pedibus eius, &c.

12. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, &c. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, &c.

13. PSALMO sexagesimoseptimo: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius: Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

1. B. AD Philippenses primo: Desiderium habēs dissolui & esse cum Christo.

2. AD Hebræos vndecimo: Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

3. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs.

4. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius.

5. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Audentes igitur semper, & scientes, quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidē enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam volūtatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

6. SAPIENTIÆ quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideò accipient regnum decoris & diadema speciei de manu Domini, quoniam dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos, &c.

7. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorū. Et nox vltrà non erit: & non egebūt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

8. MATTHÆI octauo: Dico vobis, quòd multi ab oriente & occidēte venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.

IX.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

Rogamus, vt sicut in cælo Angeli & Beati omnes, nos quoquè in terris, quamuis imbecilles & exigui, exactam Deo prēstemus obedientiā, nihil habentes prius, quàm vt Diuinę voluntati tum in prosperis, tum in aduersis libenter nos subiiciamus, & nostra[a] quę ad malum prona est, voluntate reiecta, in [b] Diuina semper acquiescamus.

Psalm. 102. d Rom. 1. b Act. 9. a 21. c Om. 12. a Heb. 11. d Luc. 4. d Luc. 21. e 1. Petr. 4. a Act. 5. e Ioh. 1. d 1. Petr. 5. c

a Gen. 8. d Matth. 22. d Bern. serm. 3. de Resur. b Ind. 4. e 5. e 6. d 1. Reg. 3. d

TESTIMONIA.

1. PSALMO centesimosecundo: Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, faciētes verbum illius, ad audiendā vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius.

2. AD Romanos primo: Obsecrans si quo modo tandèm aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis facere?

4. ACTORVM vigesimoprimo: Et cùm ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

5. DEVTERONOMII duodecimo: Non facietis ibi quæ nos hìc facimus hodiè, singuli quod sibi rectum videtur.

6. AD Hebræos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem.

7. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in crastino) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

8. LVCÆ vigesimosecundo: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

9. PRIORIS Petri quarto: Qui passus est in carne, desiit à peccatis: vt iam non desideriis hominũ, sed volũtati Dei quod reliquum est in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam.

10. ACTORVM quinto: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

11. IOB primo: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ità factum est. Sit nomen Domini benedictum.

12. PRIORIS Petri quinto: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.

13. GENESIS octauo: Sẽsus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.

14. MATTHÆI vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

15. BERNARDVS in sermone tertio de resurrectione Domini: In corde duplex est lepra, propria voluntas, & proprium consilium. Lepra vtraque nimis pessima, eóque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non est cõmunis cum Deo & hominibus, sed nostra tantùm, quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo & prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum. Huic contraria est recta fronte charitas, quæ Deus est. Hæc enim aduersùs Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit aut punit Deus præter propriam volũtatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc cùm frigus aut famem, aut aliquid tale patimur, quid læditur nisi propria voluntas? &c. Porrò voluntas propria quo furore Dominum majestatis impugnet, audiant & timeãt serui propriæ voluntatis. Primò nanque seipsam subtrahit, & subducit eius dominatui, cui tãquàm authori seruire iure debuerat, dũ efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quòd in se est, omnia quoquè quæ Dei sunt tollit & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nonne qui per vsuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur vniuersum, si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter, nemini qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vtinam vel rebus istis esset contenta, nè in ipsum (horribile dictu) desæuiret authorem. Nunc autem & ipsum (quantùm in ipsa est) Deum perimit volũtas propria. Omninò enim vellet, Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergò eum non esse Deum, quæ quantùm in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut iniustum esse, aut insipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Hæc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leæna sæuissima. Hæc est immundissima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum qui non venit facere voluntatem suam. Vndè & in passione, Nõ mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. Lepra verò proprij consilij eo perniciosior est, quo magis occulta: & quanto plùs abũdat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Hæc illorum est, qui zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam, sequentes errorem suum, & obstinati in eo, ità vt nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes cõstituere. Et quæ maior superbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium suum præferat, tanquàm ipse solus habeat spiritum Dei? Idololatriæ scelus est, non acquiescere: & quasi peccatum ariolandi, repugnare.

[Margin notes: Propria volũtas quæ sit, & quàm perniciosa & execrabilis. — 1 Ioan. 4. — Cesset voluntas propria, & infernus non erit. — Deum maximè impugnat voluntas propria. — Ioan. 6. Matth. 26. — Propriũ consilium quam perniciosum sit. — Rom. 10. — Rom. 10. — 1. Reg. 15.]

16. IOANNIS quarto: Meus cibus est, vt faciam volũtatem eius qui misit me, vt perficiã opus eius.

17. ET quinto: Non quæro volũtatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

18. ITEM sexto: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

19. PRIMI Regum tertio: Et respondit Heli, Dominus est: quod bonũ est in oculis suis, faciat.

X.

Quid habet quarta petitio, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie?

Ab omnis boni authore ac fonte nos, veluti pauperes & mendici, ea desideramus, quæ ad hanc vitam corporis quotidiè sustẽtandam sunt satis, victum scilicet & vestitum: præterea quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm [a] verbum Dei, animæ spirituale pabulum, sacrosanctam [b] Eucharistiam, panem illum cælestem, cæteráque salutifera Ecclesiæ Sacramenta ac Dei dona, quę ad benè beatéque viuendum pascunt, curant, confirmant hominem interiorem.

[Margin notes: Luc. 1 a c Psal. 90. d Deut. 10 d Gen. 28 d 1 Tim. 6. b Prouer. 30 a Psalm. 144 &c. — a Matth. 4. a Amos 8. & Eccl. 15 a Pr[…] b b Matth. 26 c 6 b Ioan. 6. d Hieron. in c a Matt. Cypr. in s. r de orat. Dom. Amb. li. 5 de sacr. ca. 4. Aug. lib. 2. de ser. Do. in monte, c. 12.]

TEST.

TESTIMONIA.

1. Iacobi primo: Si quis vestrûm indiget sapiētia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nō improperat. Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum.

2. Psalmo trigesimonono: Ego autem mendicus sum & pauper: Dominus solicitus est mei.

3. Deuteronomii decimo: Dominus Deus iudicium facit pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.

4. Genesis vigesimooctauo: Vouit Iacob votum, dicēs: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentū ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, cunctorūmque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

5. Prioris ad Timotheum sexto: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.

6. Prouerbiorum trigesimo: Mendicitatem & diuitias nè dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria: nè fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurem nomen Dei.

7. Psalmo centesimo quadragesimoquarto: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escā illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

8. Matthæi quarto: Scriptum est (Deuteronomij octauo:) Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

9. Amos octauo: Eccè dies veniunt, dicit Dominus, & emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

10. Ecclesiastici decimoquinto: Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum.

11. Prouerbiorum nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

12. Matthæi vigesimosexto: Hoc est corpus meum.

13. Et capite sexto: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè.

14. Ioannis sexto: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.

15. Hieronymus in caput sextum Matthæi: Quòd nos supersubstātialem expressimus, in Græco habetur ἐπιούσιον: quod verbū Septuaginta interpretes περιούσιον frequentissimè transferūt. Considerauimus ergò in Hebræo, & vbicunque illi περιούσιον expresserūt, nos inuenimus Segvlah, quod Symmachus ἐξαίρετον, id est, præcipuum vel egregium, transtulit: licèt in quodam loco peculiare interpretatus sit. Quando ergò petimus, vt peculiarem vel præcipuum nobis Deus tribuat panē, illum petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Possumus supersubstantialem panem & aliter intelligere: qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas. *Supersubstantialis panis.* *Ioan. 6.*

16. Cyprianus in sermone de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius cōtingimus) panis est. Hūc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicātes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descēdi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est, pro seculi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestū est eos viuere, qui corpus eius attingūt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ità contrà timendum est & orandum, nè, dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, comminātē ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus. *Eucharistia.* *Ioan. 6.* *Ioan. 6.*

17. Ambrosius libro quinto de sacramentis, capite quarto: Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quarè ergò in oratione Dominica, quę posteà sequitur, ait, Panem nostrū? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialē. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? &c. *Supersubstantialis.* *Quotidianus.*

18. Augustinus libro secundo de sermone Domini in monte, capite duodecimo: Panis quotidianus aut pro iis omnibus dictus est, quę huius vitæ necessitatē sustentant: aut pro sacramento corporis Christi, quod quotidiè accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo Dominus dicit, Operamini escam quæ non corrumpitur. Et illud, Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. *Ioan. 6.* *Ibid.*

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita nostra?

A. Hìc petimus, à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animæ pestilentius esse potest, clementer expurgari, & ea ipsa quæ peccando contraximus debita relaxari.

B. Nè verò frustranea sit precatio, animo in proximum perperàm affecto, illud addimus, nos vindictæ[a] cupiditate ac simultate posita, cum proximis in gratiam rediisse, & cuiuis ex animo noxam condonâsse. Hoc est enim, quod Christus alibi voluit, cùm diceret:[b] *Dimittite, & dimittemini.* Et iterum:[c] *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

a Rom. 12. d Coloss. 3. b Luc. 23. e Act. 7. g Mar. 11. c Ephes. 4. g

b Luc. 6. f

c Matth. 6. h 18. de Eccl. 28. a Aug. in Ench. cap. 74.

TESTIMONIA.

1. A Threnorum quarto: Denigrata est super carbones facies eorum.

2. Prioris ad Corinthios decimo: Non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderũt vna die vigintitria millia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpẽtibus perierunt. Neque murmurauertitis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hęc autẽ omnia in figura contingebãt illis: scripta sunt autẽ ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

3. Levitici vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me cõstituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meũ, ego quoquè hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam cõtra vos, & corruetis corã hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplùm propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrũ, & terram æneam, & cætera quæ sequuntur.

4. Numerorum quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, cõfitebuntur peccatũ suum, &c. Si declinâsti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplúmque cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur: Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur.

5. Exodi trigesimosecundo: Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ponat vir gladium super femur suum, (inquit Moyses ad filios Leui, cùm Israëlitæ adorâssent vitulum) & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque filij Leui iuxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi trigintatria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (inquit Dominus) delebo eum de libro meo. Ego autẽ in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.

6. Lucæ septimo: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.

7. Tobiæ duodecimo: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

8. Sapientiæ decimosexto: Homo occidit per malitiam animam suam.

9. Psalmo quinquagesimo: Et secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meã. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

1. B. Ad Romanos duodecimo: Nulli malũ pro malo reddentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Deut. 32.

2. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationẽ, &c. Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patiẽtiam, supportantes inuicèm, & donãtes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos.

3. Lucæ vigesimotertio: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

4. Actorum septimo: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

5. Marci vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec Pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

6. Ad Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

7. Lucæ sexto: Dimittite, & dimittemini.

8. Matthæi sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autẽ non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

9. Et decimooctauo: Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusquè redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et paulò antè: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed, vsque septuagiès septiès.

10. Ecclesiastici vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluẽtur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à

tit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari.

11. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquarto: Quisquis rogâti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à domino sua peccata dimitti, quoniã mẽtiri veritas nõ potest: Si nõ dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit sed mortuus est. Math. 6. Tonitruum magnum.

XII.

Quid continet sexta petitio, Nè nos inducas in tentationem?

Quoniam præsens hæc vita perindè ac militia est super terram, dum variis tentationibus semper impugnamur, grauitérq; cum mundo, carne, & Satana cõflictamur, idcircò piè soliciti diuinam opem imploramus, nè huiusmodi aduersariorum impugnationibus succũbamus, atque succũbendo damnemur, sed vt in hac perpetua pugna durantes, Deique dextera nitentes, potestati Satanæ resistamus fortiter, contemnamus mundũ, castigemus carnem, atque ità demùm velut inuicti milites Christi, post victoriam coronemur. [a] *Neque enim coronabitur*, Apostolo teste, *nisi qui legitimè certauerit.* Iob 7. a Iudith 8. c Tob. 3. d 12. c Math. 4. a b 26. d Heb. 2. d. 1 Thess. 3. a. 1. Ioan. 2 c 5 a Matth. 16. d 1 Cor. 9 d 10 c Iac. 4 b 1. b. 1 Pet. 5. c 2. Pet 2 b Ephe. 6. b c Coloss. 3. a Apocal. 2 b c 3. 2. Timo. 4. b. a 2. Timot. 2. A

TESTIMONIA.

1. Iob septimo: Militia est vita hominis super terram.

2. Ivdith octauo: Memores sint, quia tentati sunt patres nostri, vt probarẽtur, si verè colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodò pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transiẽrunt fideles. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus periẽrunt. Et nos ergò non vlciscamur nos pro his quę patimur: sed reputantes peccatis nostris hęc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostrã euenisse credamus.

3. Tobiæ tertio (ait Sara): Hoc pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Nõ enim delectatis in perditionibus nostris: quia pòst tempestatem trãquillum facis, & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis.

4. Item capite duodecimo ait Raphaël ad Tobiam: Quia acceptus eras Deo, necessè fuit vt tẽtatio probaret te.

5. Matthæi quarto: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.

6. Et capite vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

7. Ad Hębreos secundo: In eo in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tẽtantur auxiliari.

8. Posterioris ad Thessalonicenses tertio: Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

9. Primæ Ioannis secundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbũ Dei manet in vobis, & vicistis malignũ: Nolite diligere mũdum, &c. quoniam omne quod est in mundo, cõcupiscẽtia carnis est, & concupiscentia oculorũ, & superbia vitę: quæ non est ex Patre, sed ex mũdo est. Et mũdus transit, & concupiscentia eius. Qui autẽ facit volũtatem Dei, manet in ęternũ.

10. Et capite quinto: Omne quod natum est ex Deo, vincit mũdum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.

11. Matthæi decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

12. Prioris ad Corinthios nono: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Ibidem: Omnis qui in agone cõtẽdit, ab omnibus se abstinet.

13. Et capite decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui nõ patietur vos tẽtari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

14. Iacobi quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

15. Et primo: Beatus vir qui suffert tẽtationem; quoniam cùm probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligẽtibus se. Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tẽtatur. nam Deus enim intẽtator malorum est: ipse autem neminẽ tẽtat. Vnusquisque verò tentatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè cõcupiscentia cùm cõceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

16. Prioris Petri capite quinto: Aduersarius vester diabolus tãquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Deus autem omnis gratiæ, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

17. Posterioris Petri secundo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. Ad Ephesios sexto: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli: quoniam nõ est nobis colluctatio aduersùs carnẽ & sanguinem: sed aduersùs principes & potestates, aduersùs mũdi rectores tenebrarum harum, cõtra spiritualia nequitiæ in cęlestibus. Proptereà accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare, &c.

F

19. Ad Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam.

20. Apocalypsis secundo: Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitę. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum. Qui vicerit & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, &c.

21. Posterioris ad Timotheum quarto: Bonum certamē certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

22. Et capite secundo labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit.

XIII.

Quid est in septima & postrema petitione, Libera nos à malo?

3. Reg. 8 d Prou. 10. d Eccli. 33 a Hier. 2. e Tob. 1. d 2. c Eccl. 27 a Apoc. 3. b Psal. 24 c d Psal. 30. a b c Psal. 33. a b d

A. Precamur ad extremum, vt huius seculi calamitatibus, quibus exercentur etiā pij, non siriat nos Deus perdi & euerti cum impiis, sed vt benignitate sua nos liberet, quatenùs saluti nostrę conuenit, atque ab omni malo cùm corporis, tū animę, siue in hac vita, siue in futura propitius tuetur. Nam & ipse ità promisit, [a] *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.*

a Psal. 49. c

b 1. Cor. 1. d Amb. in Psal. 40. Hieron. in c. 6. Matth.

B. Demùm totam precationem hac vna voce, [b] Amen, claudimus, vt nostram in orando simul & impetrando fidutiam comprobemus, tum propter Christi, qui non fallit, promissionem, [c] *Petite*, inquit, *& dabitur vobis:* tum propter Patris erga nos immensam clementiam & propensam in omnes misericordiam, vt hinc Ioannes dixerit, [d] *Quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.*

c Matth. 7. b Luc. 11 b Ioann. 16. d

d 1 Ioan. 5. c

TESTIMONIA.

1. A. Tertii Regum octauo: Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos, (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac, exaudi in cęlo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terram quam dedisti patribus eorum. Si clausum fuerit cælum, & nō plueris propter peccata eorum, &c. Ità Salomon in oratione sua.

2. Prouerbiorum decimo: Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentū sempiternum. Expectatio iustorum, lætitia: spes autem impiorum peribit. Fortitudo simplicis, via Domini: & pauor his qui operantur malum. Iustus in ęternū non commouebitur: impij autem non habitabunt super terram.

3. Ecclesiastici vigesimotertio: Nè incidam in conspectu aduersariorum meorū, & gaudeat inimicus meus. Domine pater & Deus vitę meæ, nè derelinquas me in cogitatu illorum. Extollentiam oculorum meorum nè dederis mihi & omne desiderium auerte à me. Aufer à me ventris cōcupiscentias, & concubitus concupiscentiæ nè appræhendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ nè tradas me.

4. Ieremiæ secundo: Nunquid seruus est Israël aut vernaculus? quarè ergò factus est in prædam? Super eum rugierunt leones, & dederūt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & nō est qui habitet in eis. Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

5. Tobiæ primo: Cùm rex Sennacherib iratus multos occideret ex filiis Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum. At vbi nūciatum est regi, iussit eum occidi, & tulit omnem substantiam eius. Tobias verò cum filio suo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebāt eum. Post dies verò quadragintaquinque, occiderūt regem filij ipsius, & reuersus est Tobias in domū suam omnisque facultas eius restituta est ei.

6. Et secundo: Contigit autem & quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, iactâsset se iuxta parietem, & obdormisset: & ex nido hirūdinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius, fieretque cæcus. Hanc autē tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exēplum patiētiæ eius, sicut & sancti Iob. Nam cùm ab infantia sua semper Deū timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deū, quòd plaga cæcitatis euenerit ei: sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nā sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius irridebant vitā eius, dicentēs: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorū sumus, & vitā illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

7. Eccle-

7. ECCLESIASTICI vicesimo septimo: Propter inopiam multi deliquerunt. Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.
8. APOCALYPSIS tertio: Quoniā seruâsti verbum patientiæ meę, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.
9. PSALMO vigesimoquarto: Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me & miserere mei, quia vnicus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me. Vide humilitatem meam & laborē meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Custodi animam meā, & erue me: nō erubescam, quoniā speraui in te. Innocētes & recti adhæserūt mihi, quia sustinui te. Libera Deus Israël ex omnibus tribulationibus tuis.
10. ET trigesimo: Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me. Educes me de laqueo hoc quē absconderunt mihi: quoniā tu es protector meus. Saluâsti de necessitatibus animā meā. Nec cōclusisti me in manib' inimici, statuisti in loco spatioso pedes meos. Eripe me de manu inimicorū meorū, & à persequētibus me. Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua.
11. ITEM trigesimotertio: Exquisiui dominum, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationib' eius saluauit eum. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxtà est Dominus ijs qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu saluabit. Multæ tribulationes iustorum: & de omnibus liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. Mors peccatorum pessima: & qui oderunt iustum, delinquent: Redimet Dominus animas seruorū suorum: & non delinquēt omnes qui sperant in eo.
12. ET Psalmo quadragesimonono, vt in textu.
1. B. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Ideò & per ipsum, Amen Deo, ad gloriā nostram.
2. AMBROSIVS in Psalmum quadragesimum super ea verba, Fiat, fiat: In Hebræo habet, Amen, amen: vt asseruerunt qui librum legerunt in Hebraïcis literis scriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο, γένοιτο dixit: quod est, fiat, fiat. Quod verbum diuersas significationes habet, vt sit interdùm imperātis, interdùm precantis, interdùm confirmantis aliquid. Imperantis est, cùm superior inferiori statuit, quid faciendum sit vel sequendum. Precātis est sicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim Deo quis imperat, sed precem fundit. Confirmātis est, cùm benedicit Propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis, & populus respondet. Fiat, Fiat. Sicut enim cùm sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos à Domino deprecatur: ita in Psalmo responsum est, Fiat, fiat, quasi, Amen, amē. Amen autē confirmationis verbū euidenter ostēditur in Euāgelio, vbi Dominus cōfirmans sermonem suū, dicit: Amen dico vobis. Maior autē vis est, vbi repetitus est sermo, quod in libro Euangelij secundùm Ioannem frequentiùs inuenimus: quia maximè de cælestibus & profundis mysterijs est locutus. Indicium quoque est libri finiti, Fiat, fiat. Nam in quinque libros diuisum videtur esse Psalterium.

Fiat, fiat. Matth. 6. Amen. Matth. 18. & 21. Ioan. 3. 6. 10.

3. HIERONYMVS in caput sextum Matthæi: Amen signaculum orationis Dominicæ est: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verò, possumus dicere.
4. MATTHÆI septimo. 5. LVCÆ vndecimo, vt in textu.
6. IOANNIS decimosexto: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.
7. PRIMÆ Ioannis quinto, vt in textu.

XIIII.

Quæ est summa orationis Dominicæ?

A. Formulam absolutam continet non solùm orandi ac postulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

B. Inter bona verò primùm est illud expetendum, vt pater cęlestis ab omnibus semper & vbique glorificetur: deindè verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis adminicula suppetant, quibus ad regnum Dei commodè peruenitur. Quale est ex parte quidem animę nostræ, voluntati diuinæ conformari, ex parte verò corporis, victum habere necessarium.

C. Quæ autem secundo loco ad finem vsque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecātis, vt Dei gratia & virtute aut penitùs illa remoueantur, peccata nimirū bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernæ malorum, aut eadem sic temperentur, nè sua vi saluti consequendæ officere possint. Eiusmodi sunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præsentis, tum futurę vitę calamitates.

D. RELIQVA de Oratione tractanda, in eum reseruabūtur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

DE SALVTATIONE ANGELICA.

XV.

Quæ salutatio dici Angelica solet?

Luc. 1. c. 6. Chryso. & Iacob. in Liturgiis Aug. ser. 2. de Annunc. Ambr. in c. 1. Luc. Chry. sol. sermo. 140. & seq. Bern. Homi 3. super Missus est. Fulgent. in ser. de laude B. Virginis.

EA, quę sanctissimę Virgini Deíque matri his verbis defertur: *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ, Amen.*

TESTIMONIA.

1. LVCÆ primo: & ingressus Angelus, ad eam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone ei⁹, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiã apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodò fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideóque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et paulò pòst: Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth, & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vndè hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quę credidisti, quoniam perficientur ea quę dicta sunt tibi à Domino.

Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, siue in Missa sua: Precibus Dominę eius quæ genuit te Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sanctarum omniũ potestatum spiritualium, preciosi prophetæ præcursoris ac Baptistæ Ioánis, sanctorum gloriosorum Apostolorum, & sancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miserere & serua nos. Ibidèm sæpiùs: Sanctissimæ, incontaminatæ, super omnes benedictæ, gloriosę Dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Marię cum omnibus sanctis memoriam agentes, nosipsos, & inuicèm, & omnem vitam nostram Christo Deo nostro commendemus. Iterùm: Precibus sanctissimæ Deiparæ seruator serua nos. Et paulò pòst: Dominus dabit verbũ euangelizantibus virtute multa, per preces dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sancti & gloriosi Apostoli & Euangelistæ huius. Et quibusdam interpositis: Vt verè dignum & iustum est glorificare te Deiparam & semper beatissimam, & penitùs incontaminatam matrem Dei nostri, &c. vt infrà quæstione decimanona. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam saluatorem animarũ peperisti nostrarũ. Rursùm intercessione immaculatę Dominę nostrę Deiparæ, & semper virginis Mariæ dignum me fac, vt sine cõdemnatione accipiam immaculatum tuum donũ in remissionem peccatorum, &c. Iterùm: Dirige nostram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, custodi vitam nostrã, stabili nostros gressus, precibus & supplicationibus sanctę Deiparę, & semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum.

Preces Deiparæ.

Psalm. 67. Preces Mariæ & Sanctorũ.

Salutatio Angelica.

Intercessio Dominæ nostræ.

Preces & supplicationes Marię & omniũ Sanctorũ.

3. IACOBVS Apostolus & frater Domini in Liturgia siue Missa sua: Commemorantes sanctissimam, immaculatã, gloriosissimam Dominam nostram matrem Dei, & semper virginem Mariam, cũ omnib⁹ sanctis & iustis, nosipsos, & inter nos, & omnem vitam nostrã Christo Deo commẽdemus. Ibidẽ: Commemorationem agamus sanctissimæ, immaculatę, gloriosissimæ, benedictę Dominę nostrę matris Dei, & semper virginis Marię, ac omnium sanctorum, & iustorum, vt precibus atque intercessionibus eorum omnes misericordiam consequamur. Et post quædam: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui, quia saluatorẽ peperisti animarum nostrarum. Dignũ est, vt te verè beatam dicamus Deiparam semper beatam, & omnibus modis irrepræhẽsam, & matrem Dei nostri honorabiliorem quàm Cherubim, & gloriosiorem quàm Seraphim, quæ sine corruptione Deum verbum peperisti, te reuerà Deiparam magnificamus. Tibi ô plena gratiæ, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum cœtus, & hominũ genus, quæ es templum sanctificatum, paradisus spiritalis, virginũ gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster, qui est ante secula. tuum enim vterũ thronum fecit, & tuum ventrem latiorem ac ampliorẽ cælis ipsis reddidit. tibi ô gratiæ plena, vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi.

Preces & intercessiones B. Virginis & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Laudes Deiparæ.

Vniuersa creatura Mariæ gratulatur.

4. AVGVSTINVS sermone secundo de Annũciatione dominica, qui est sermo decimusoctau⁹ de sanctis: Descẽdit Angelus de cęlo, missus à patre ad ionostrę redẽptionis exordiũ, ad beatam salutãdo Mariã: Aue, ait, gratia plena, dominus tecũ. Impleta est ergò gratia, & Euę vacuata est culpa. maledictio Euę in benedictionẽ mutatur Mariæ. Aue, inquit, gratia plena, dominus tecũ. Tecũ domin⁹ in corde, tecũ in ventre, tecum in vtero, tecum in auxilio. Gratulare beata virgo: Christus rex è cęlo suo incarnatur in vtero tuo, ex sinu Patris in vterũ dignatur descendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quę vitam & viris & mulieribus peperisti. Mater generis nostri pœnã intulit mũdo: genitrix Domini nostri salutẽ attulit mũdo. Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Eua occidẽdo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percussit, ista sanauit. Pro inobedientia enim obediẽtia cõmutatur, fides pro perfidia cõpẽsatur. Et post quædã: O beata Maria, seculum omne captiuũ tuum deprecatur assensum, te apud Deũ mundus suæ fidei obsidem fecit. noli morari

Expositio Salutationis Angelicæ.

Comparatio cum Eua.

virgo.

virgo, nuntio festinauter responde verbum, & suscipe filium: da fidē, & senti virtutem. Eccè, inquit, ancilla domini, fiat mihi secundùm verbum tuum, Lucæ 1. Nec mora, reuertitur nūcius, & virginalem thalamū ingreditur Christus. Efficitur subito prægnās beata Dei genitrix, & cuncta per secula prædicatur felix. Quid mirū si sine corruptione nascitur, Felix per cūcta secula. qui de sanctificatione concipitur? Nō enim decebat, vt ille qui nobis afferebat salutē, matri præteriret integritatis dignitatē. Nam qui terra, mari, cęlóque non capitur, intra vnius corpusculi mēbra suscipitur. Hęc est illa nouitas, Hieremię Prophetæ vaticinio prænūciata: Faciet, inquit, Dominus nouum super terrā, fœmina circundabit virū. Hiere. 31. O fœmina super fœminas benedicta, quę virū omninò nō nouit, & virum suo vtero circūdedit. Circundat virum Maria, Angelo fidē dando: quia Eua perdidit virū, serpenti consentiendo. O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarū ac laudum præconia rependere, quæ singulari tuo assensu mūdo succurristi perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluat, quę solo tuo cōmercio recuperandi aditū inuenit? Accipe itaque quascūque exiles, quascūque meritis tuis impares gratiarum actiones: & cū susceperis vota, culpas nostras orādo excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotū reconciliationis. Inuocatio B. virginis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timemus: quia tu es spes vnica peccatorū, per te speramus veniam delictorū, & in te beatissima nostrorū est expectatio præmiorū. Spes vnica peccatorum post Christū. Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles: &c. vt infrà quęstione 19. Assiste parata votis poscentiū, & repēde omnib' optatū effectū. Sint tibi studia assiduè orare pro populo Dei, quæ meruisti benedicta redēptorem ferre mundi.

5. AMBROSIVS in caput primum Lucæ: Maria benedictionis nouā formulā mirabatur, quę nusquàm lecta est, nusquā antè comperta. Salutatio antè inaudita. Soli Mariæ hæc salutatio seruabatur. Benè enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur authore. Gratiā, quam nulla alia meruit, consecuta est. Ibid. Nec mirum si dominus redempturus mūdum, diuinam operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadē prima fructū salutis hauriret ex pignore. Rursùs: Et meruit audire, Beata quæ credidisti. Luc. 1. Et verè beata, quæ sacerdote præstantior: cùm sacerdos negāsset, virgo correxit errorem.

6. PETRVS Chrysologus Archiepiscopus Rauēnas, sermone cētesimo quadragesimo & sequētibus, exponit Euangelium de Annūciatione Dominica, atque inter cętera sermone cētesimo quadragesimo sic ait. Facta est verè huoc mater viuentium per gratiā, quæ mater antè extitit morientiū per naturā. Quantus sit Deus, satis ignorat illa, qui huius virginis mentē non stupet, animū nō miratur: pauet cęlum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit: & vna puella sic Deū in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, vt pacem terris, cęlis gloriā, salutem perditis, vitā mortuis, terrenis cū cælestibus parentelam, ipsius Dei cum carne cōmercium pro ipsa domus exigat pēsione, pro ipsius vteri mercede conquirat, & impleat illud Prophetę: Eccè hęreditas domini filij, Psalm. 126. merces fructus ventris. Deindè sermone centesimo quadragesimo secundo: Ait cùm Maria Angelus de salute, quia cùm Eua angelus egerat de ruina. Ante causam dignitas virginis annunciatur ex nomine: nam MARIA Hæbreo sermone, Latinè domina nūcupatur. MARIA. Et sermone cētesimo quadragesimotertio: Aue gratia plena: Quia singulis gratia se est largita per partes, MARIÆ verò simul se totā dedit gratię plenitudo. Ioan 1. Omnes, inquit Euāgelista, de plenitudine eius accepimus. Verè benedicta, quæ fuit maior cęlo, fortior terra, orbe latior: namDeū quem mundus non capit, sola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem suū, nutriuit omnium viuētium nutritorem.

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, super Euangeliū, Missus est Angelus Gabriel: vbi explicat Angelicā salutationem, Actor. 6. atque inter cætera ita scribit: Legimus in Actibus Apostolorū & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos spiritu sancto: sed lōgè dissimiliter à Maria. Plena gratiā. Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quēadmodū in Maria: nec illi cōceperūt de Spiritu sancto, quemadmodo Maria. quid mirū si gratia plena erat, cū qua dominus erat? Præuenit suū nunciū ad virginem quam amauerat, quā sibi elegerat, cuius decorē cōcupierat. Meritò autem concupiuit rex decorē virginis. Psalm. 44. Fecerat enim quicquid longè anteà præmonita fuerat à patre suo Dauid, dicente sibi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuā, & obliuiscere populum tuū, & domū patris tui. Et si hoc feceris, cōcupiscet rex decorem tuū. Inclinauit aurem suā ad obedientiā, & cor suū ad disciplinam, & oblita est populū suum & domū patris sui: quia nec populū suū augere prolis successione, nec domui patria sui relinquere curauit hęredē: sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarū habere potuisset, omnia arbitrata est vt stercora, vt Christū lucrifaceret. Philip. 3. Nec fefellit eam intentio, quando & Christū sibi filium vendicauit, nec propositū pudicitię violauit. Benè igitur gratia plena, quæ & virginitatis gratiā tenuit, & insuper fœcunditatis gloriā acquisiuit. Non dixit, Dominus in te: sed dominus tecū. Dominus tecum. Deus enim qui vbique ęqualiter totus est, per suā simplicē substantiā, aliter tamen in rationalibus creaturis, quàm in cæteris, & ipsarum aliter in bonis, quā in malis est per efficaciā. Ità sanè est in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autē omnibus quidem capi potest per cognitionē, sed à bonis tantū capitur etiā per amorem. In solis ergò bonis ità est, vt etiā sit cum ipsis propter cōcordiā voluntatis. Sed cùm ita sit cū omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vtiquè tanta ei consensio fuit, vt illius non solùm voluntatem, sed etiā carnem, sibi coniungeret, ac si de sua virginísque substantia vnū Christum efficeret, vel potiùs vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei & totus virginis esset: nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. Nec tantū dominus filius tecū, quem carne tua induis: sed & dominus Spiritus sanctus, de quo cōcipis, & dominus Pater, qui genuit, quē concipis. Nō quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictio- Benedicta.

Benedictus fructus. nibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gẽtes: de cuius plenitudine tu quoquè accepisti cũ cęteris etsi differentiùs à cęteris. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedi-
Matth. 7. ctus in specie. Ex cuius benedictione benedicta etiã tu in mulieribus: quia non potest mala arbor fructũ facere bonũ. Benedicta inquã tu in mulieri-
Gene. 3. bus, quæ illã generalem maledictionẽ euasisti, qua dictũ est: In tristitia paries filios: & nihilominùs illam, quia secutũ est, Maledicta sterilis in Israel: ac singularẽ consecuta es benedictionẽ, vt nec sterilis maneas, nec cũ dolore parturias. O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu nõ dicam pręceptũ, sed nec cõsiliũ habes, nec exemplũ, nisi quòd vnctio docebat te de omnibus, ac sermo Dei viuus & efficax antè tibi factus est magister, quã filius: priùs instruxerit
Maria virginitatem vouit. mentem, quàm indueret carnem. Christo ergò deuoues te exhibere virginem, & nescis quòd ipsi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Israel esse cõtemptibilis, & vt illi placeas cui te probâsti, maledictum incurrere sterilitatis: & eccè maledictio benedictione commutatur, sterilitas fœcunditate recompensatur.

8. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Fa-
Comparatur cum Eua. cta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam Deus, &c. vt infrà quæstione decimanona. Tria deniquè mala Euæ, à tribus bonis Mariæ probãtur exclusa. Gene. 3.
Nam Euę dictũ est: In doloribus & tristitia paries, & ad virũ cõuersatio tua, & ipse dominabitur tui. Tribus ergò his malis se subiugant fœminæ, quæ Mariam non sequuntur, dolori, tristitię, seruituti. Maria autẽ ecõtrario, quàm pręclarissimis tribus bonis sublimetur, ausculta: Salutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eã legitur salutâsse: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cũ dixit, Aue, salutationẽ illi cęlestẽ exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, ostẽdit ex integro iram exclusam primę sententiæ, & plenã benedictionis gratiam restitutã. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictũ fructum expressit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quęcunque perseuerauerit virgo: maledicta enim Eua fuerat, quã nunc credimus per Mariã ad benedictionem gloriæ remeâsse. Venite virgines ad virginẽ, venite concipientes ad concipientẽ, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactẽtes ad lactẽtem, venite iuuenculæ ad iuuenculam. Ideò omnes istos cursus naturæ virgo Maria in Domino nostro IESV CHRISTO suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret. & sic restau- Ad se confugientibus subuenit.
raret & omne genus fœminarum ad se venientium, noua Eua seruando virginitatem, sicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus IESVS CHRISTVS.

XVI.

Vndè hic modus Deiparam virginem salutandi profluxit?

A. Primùm ex Euangelicis verbis & exemplis nota est hæc salutatio, quando
a Lucę 1. c. e nos ità docent afflati diuino spiritu magnus Gabriel Archangelus,[a] & pręcursoris Domini mater sancta Elizabetha.

B. Deindè confirmat nobis hanc salutandi formulam vsus & consensus Eccle-
b Athanas. in Fulg. de sanctiss. Deipara, & plures alij. siæ perpetuus, quem sancti Patres[b] & maiores in hũc vsque diem religiosissimè obseruârunt, ac obseruari à nobis voluerunt.

LVCÆ primo, vt suprà quęstione præcedenti, testimonio primo.

ATHANASIVM, pluresque alios, vide quæstione decimaoctaua & decimanona sequentibus.

XVII.

Quid prodest huiusmodi salutatione vti?

Galat. 4. a A. His præclaris verbis admonemur primùm summi beneficij, quod per Mariam Deiparam ęternus Pater inchoare voluit in Christo, & humano generi re-
Lucæ 11. d. 1. c dimendo clementer exhibere.

B. Tum insignis hæc est commendatio sacrosanctę & admirandæ virginis, quã nobis Deus inuentricem gratiæ ac vitæ genitricem esse decreuit.

C. Quarè nihil mirum si post pia vota, quę in precatione Dominica Deo commẽdauimus, hîc acceptæ per Christum gratiæ memores, nõ modò Christi matrem, sed etiã Deum Patrem in eadem virgine Deipara laudemus, & collętantes angelis, eandem reuerenter, & sępè quidem, salutemus.

TESTIMONIA.

A. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo tẽporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

1. B. LVCÆ vndecimo factum est autem cũ hęc diceret, extollens vocem quędam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At illæ dixit: Quinimò.

2. ET primo, Et ait Angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. eccè concipies in vtero, &c.

XVIII.

Quis est huius salutationis sensus?

A. Primis quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prædicamus eam, quę nobis Euā secundā, eāmque felicē præstitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc suo salutifero partu sustulit, ipsāmq; maledictionē filiorū Adæ, benedictione perpetua cōmutauit.

B. Digna quidē illa, quę gratia plena prędicetur, vt quę plena Deo, plena virtutibus, sola (nā Ambrosij verbis vtemur) gratiā quā nulla alia meruerat, cōsecuta est, vt gratię repleretur authore. Et quis potuit in ei⁹ anima vel corpore loc⁹ esse vitiorū, quādo sancti sanctorū est tēplū effecta?

Andreas Hierosol. Archiepiscopus in salutationē Angel. Iren. lib. 3 capi. 33 & 33 Hiere ad Eustoch. de custod. virg. epist. 22 Innocent. 3 serm. 2 de Assumpt. Beda homi. 2 super Missus est. Aug. serm. 2 de Annunciatio. Amb. in 1 ca. Luc. Vide Bernardum serm. 9 ex paruis.

C. Additur porrò, *Dominus tecum*: quia & virtus Patris illi singulariter [a]obūbrauit, & Spiritus sanctus cumulatissimè superuenit, & [b]verbū caro factum ex illa, tāquam sponsus de thalamo suo, admirabiliter processit.

a Luc. 1. d b Ioann. 1. a. Psalm 18 a

D. Ad hæc, *benedicta in mulieribus*, quia [*]virginitate sponsa simul & fœcūditate mater existit, quam proindè summo iurè [c]beatam dicunt, sempérque dicēt omnes generationes. Mulier tota [d] pulchra & immaculata, virgo ante partū, in partu, & post partum, [e]semper incorrupta, ab omni [f]peccati labe libera, super cęlos omnes exaltata, quæ nec minùs viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

Esa. 7 c Ezech. 44. a c Lucæ 1 e d Cant. 4. a e ... epist. 81. Hiero. in Heluid. & in apolo. pro lib. aduersus Iouin. f Aug. de nat. & grat. ca. 36. Con. Trident. sess. 5. Item sess. 6 canone 23. g Esa. 11. a

E. *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS: vt qui ex MARIA radice[g] velut flos ascendens, vt ipse quodammodò terrę fructū se prębstiterit, & ęternę salutis fructum ità membris suis, sicut vitis[h] palmitibus succum & vigorē suppeditat. Verè beatus venter, qui te portauit & edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera quę de cęlo plena filium Dei lactauerunt.

h Ioan. 15. a i Lucæ 11. d

F. Et additur demùm ab Ecclesia, [k]*Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ.* Quippe sanctorum[l] Patrum vestigiis insistētes, non modò laudabilem & admirabilem illam virginem, quę sicut liliū[m] est inter spinas, salutamus, sed & eam virtute Dei auctā esse tanta credimus atque profitemur, vt possit prodesse, fauere, annuere miseris mortalibus, dum hi pręsertim se suáque vota illi commendant, ac diuinam gratiam matris intercessione supplices expetunt.

k Vide antiquum Breuiarium Ro. & nouum ex edi. Concilij Triden. editū. l Ephrem de laudi. Mariæ & in ... ad eandē. Item in lament. B. Virgi. Item lib. 5. Nazian. in Cyprianū. & in Trage. Christus patiens. Fulgen. in serm. de laudib. B. virg. Anselmus de excellentia B. virginis, ca. 12 Ber. serm. 2. Dom. 1 post octau. Epiph. & serm. 1. & 4. de Assumpt. m Cant. 2. a

TESTIMONIA.

1. A. ANDREAS Hierosolymitanus Archiepiscopus Cretensis, in salutationem Angelicā: Aue inquit, gratia plena: Dominus tecum. Qui est ante te, hodiè tecum est, & paulò pòst erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autē in tempore. O immēsam humanitatem, ô benignitatem incredibilem. Non fuit satis gaudium indicâsse, nisi ipsum gaudij authorem inesse Virgini significaret. Illud enim, Dominus tecū, perspicuè Regis præsentiā declarat, qui sic ex ipsa corpus assumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Aue gratia plena, Dominus tecum. Gaude lętitiæ instrumentū, per quod tristis execrationis sentētia in lætum gaudij iudicium cōmutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo pręclarissima, gaude ornatissimū diuinę gloriæ templum. Gaude sacrosanctum regis palatium, gaude thalame, in quo sibi Christus humanitatē sponsam adiunxit. Gaude electa à Deo antequàm genita. Gaude diuinū inter Deum atque homines conciliationis perfugium. Gaude thesaure vitæ immortalis, gaude cælum, in quo sol gloriæ splendet: domicilium cęlo præstantius. Gaude vnicum illius, qui nusquàm capitur, amplissimum habitaculum. Gaude sancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam seruet. Gaude fermentum sanctum ac Deo gratum, ex quo totius generis humani massa fermentatur, & in vnius corporis Christi panem euadit, & admirabili ratione coaugmētatur. Gaude gaudij mater sempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus conquiescit. Arca, in qua noster Noë Christus humanitatem seruauit: arca, in qua nouæ gloriæ sanctificatio, & qui natura sanctus est, in virginea naturæ officina corpus sibi ratione mirabili fabricatus est, non deponens id quod erat: est enim immutabilis. sed assumens id quod non erat. est enim benignus & hominum amantissimus. Gaude vrna aurea quæ contines illum, qui dulce manna & mel è petra ingrato populo subministrauit. Gaude Seraphica mystici carbonis ardentis forceps. Salue spiritale præcognitionis perspicuæ speculum,

Luc. 1 — Dominus tecum. — Eximiæ laudes B. Virgin. — Perfugiū cōciliationis inter Deum & homines. — Figura B. Virginis. Genes. 7 Exod. 37. — Exod. 16. Hebr. 9. Psalm 16. Esa. 6.

per quod Prophetæ infinitã erga nos Dei submissionem mysticè vaticinati sunt. Gaude speculum, per quod iustitiæ solem venientem è cęlo suspicientes ij qui densis in tenebris peccati versabantur, illustrati sunt. Salue Prophetarum & Patriarcharum omniũ decus, & clarissima arcanæ præcognitionis humanæ tuba. (Benedicta in mulieribus.) Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et meritò benedicta: benedixit enim te Deus tabernaculum suum, quoniam paternæ glorię plenum Christum Iesum, hominem eundem & Deum in iis ex quibus, & in quibus naturis consistit admirabili ratione in vtero tuo gessisti. Benedicta tu in mulieribus, quę cę-(Coloss. 2.)lestem thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei reconditi, in sacro virginitatis tuæ penu, sine angustia compræhẽdisti. Tu verè benedicta es, cuius vterus areę cumulus est: quia benedictionis fructũ, immortalitatis spicam Christum, sine semine, sine cultoris labore multiplicem frugum innumerabilium messem* nostræ (*for. * nostræque salutis agricolam.*) salutis agricolę produxisti. Tu verè benedicta, quæ sola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod est matrum omnium proprium ignoras: cuius quoque excellẽtia virginitatis, maternis doloribus corrupta non est, virgineo germine tuo signa inę castitatis integra conseruante. Tu verè benedicta, quæ sola sine viri coniunctione filium genuisti, qui cęlos condidit, & terram virginitate tua cælis exęquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ sola benedictionẽ suscepisti, quã Deus per Abraham gentibus omnibus promisit. Tu verè benedicta, quę sola benedicta filij Iesu Christi & Saluatoris nostri declarata es mater, per quam cla-(Psal. 117 & 71.)mant gentes: Benedictus qui venit in nomine domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in secula, (Luc. 1.) &, Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicũt omnes generationes: (Diuites Mariam obsecrant.) quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obsecrant, virgines quæ vel pręcesserunt vel sequuntur, in templum Regis comitãtur. Benedicta tu in mulieribus, quã (Esa. 8.) Esaias oculis propheticis aspiciens, prophetissam, & virginem, & laterem, & locum, & caput libri obsignatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu (Ezech. 44.) verè, quam Ezechiel auratam, & portam conclusam, per quam solus Deus ingressus est, & rursum conclusam appellauit. Tu sola verè benedicta, (Dan. 2. Abac. 3. Psalm. 67.) quam vir desideriorum Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoquè Dei, montem pinguem, mõtem coagulatum, montem in quo placitum est Deo habitare, totus ille progenitor atque rex propheticè decantauit. (Zacha. 4.) Benedicta tu in mulieribus, quam Zacharias rerum diuinarum inspector eximius candelabrum aureum vidit septem lucernis, & septeni infusoriis, id est, septem Spiritus sancti muneribus exornatũ. (Gen. 2.) Tu verè benedicta, quæ tanquàm paradisus intra te contines ipsius Edem plantatorem Christum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens instar fluuij, quatuor principiis per Euangelium rigat faciẽ vniuersę terræ. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex (Gen. 3.) quo protoplastus Adam vescens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenũ hausit. (Exod. 15. 16. & 17.) Fructus, ex quo ligni amaritudo dulcessit: qui expurgat humanitatẽ, qui verò Israeli fontes vberrimus prębet in solitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouum panis ac cibi imbrem emittit. Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginei vteri planta maturus racemos extulit, Benedictus (Benedictus fructus. Ioan. 4.) fructus, ex quo fontes emanent aquę saliẽtis in vitam ęternam. Fructus, ex quo vitalis panis Dominici corporis, & salutare immortalitatis populum conficitur. Benedictus fructus, quem omnis lingua cęlestium, terrestrium & infernorum celebrat (Philip. 2.) triplici sanctitate, in vna diuinitate trinitatem indicans personarum.

2. IRENÆVS libro tertio aduersùs hęreses, capite trigesimoprimo: Quemadmodum protoplastus ille Adam de rudi terra & adhuc de virgine (Adam ex terra adhuc virgine formatus.) (nondùm enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram) habuit substantiam, & plasmatus (Gen. 2. Ioan. 1. Gen. 2.) est manu Dei, id est verbo Dei: omnia enim per ipsum facta sunt: & sumpsit Dominus limum à terra, & plasmauit hominẽ: Ità recapitulans in se Adã ipse verbum existẽs ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adę recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrẽ hominem, & ex semine viri natus est, meritò dicerent & secundum Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidem sumptus est, & verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum verbum recapitulationem Adę in semetipsum faciens, eiusdem generationis habere similitudinem.

3. ET capite trigesimotertio: Sicut Eua inobe-(Comparatur cum Eua.)diens facta, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est mortis: sic & Maria habens prædestinatum virum, tamen virgo obediens, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est salutis. (Vniuerso generi humano facta est causa salutis.) Euæ inobedientiæ nodus solutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo MARIA soluit per fidem.

4. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Virga, mater est domini, simplex, pura, syncera, nullo extrinsecùs germine cohærente, & ad similitudinẽ Dei vnione fœcunda, Virgæ flos, Chri-(Esa. 11. Maria virga.)stus est, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abscis-(Cant. 2. Dan. 2.)sus de monte sine manibus: significante Propheta, virginem nasciturum esse de virgine. (Maria mons est.) Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum. In doloribus iugiter Eua parturiebat: postquàm verò vir-(Esa. 9.)go concepit in vtero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri seculi: soluta maledictio est. Mors per Euam, vita per Mariam. (Vita per Mariam.) Ideóque & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

5. INNOCENTIVS tertius sermone secundo de Assumptione Marię Virginis: Oportebat, vt (Confertur cũ Eua.) sicut per fœminam mors intrauit in orbem, ità per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, saluauit Maria, vt vndę mors oriebatur, indè vita resurgeret. Illa consensit diabolo, & vetitum pomum comedit, secundùm illud: Tulit de fructu, & comedit, dedítque viro: Ista (Gen. 3.) credidit angelo, & filium promissum concepit, secundùm illud: Eccè concipies & paries filium. (Luc. 1.) Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat

Gen. 2. fuerat illi prędictum: Quacunque die comederitis, morte moriemini. Ista concepit filium ad salutem, sicut ei fuerat prænotatum: *Matth. 1.* Vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundum illud: *Gene. 3.* Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Ista genuit in gaudio; secundùm illud: *Lucæ 2.* Annuncio vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christ' dominus in ciuitatẽ Dauid. Illa fuit de solo viro producta, *Gene. 2.* quoniam ędificauit dominus Deus costã, quam tulerat de Adam, in mulierem: sed produxit virum & fœminã. *Hiere. 31.* Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, sed solum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus super terram, fœmina circumdedit virum gremio vteri sui. *Eua in Aue mutatum. Luc. 1.* Illa dicta est Eua, huic dictum est Aue: quia per hanc mutatum est nomẽ Euæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quasi diceret: Illa fuit plena peccato, sed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, sed fructus ventris tui erit benedictus IESVS. *Cant. 6.* Et sub finem: Ipsa est ergò aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. *Peccator deprecetur Mariam.* Qui ergò iacet in nocte culpę, respiciat lunã, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium cor eius ad compunctionem illustret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. *Eccli. 24.* Qui verò ad diluculum pœnitentiæ surgit, respiciat auroram, *Pœnitens deprecetur Mariam.* deprecetur Mariam: vt ipsa per filium cor eius ad satisfactionem illuminet. Quis enim deuotè inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. *Iob 7. 1.Ioan. 5. Galat. 5. Thren. 3. Hier. 9. Ephe. 6.* Quia verò militia est vita hominis super terram, (nam mundus positus est in maligno: caro concupiscit aduersùs spiritum, oculus deprędatur animam, mors ingreditur per fenestras: nec est nobis colluctatio tantùm aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs spiritualia nequitiæ in cœlestibus, *1.Pet. 5.* aduersùs rectorem tenebrarum harũ. Aduersarius enim noster diabolus tanquã leo rugiẽs circuit, quęrẽs quem deuoret) *Qui tentatur, Mariam inuocet.* quicũque sentit impugnationem ab hostib', vel à mũdo, vel à carne, vel à dæmone, respiciat castrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium mittat *Psalm. 19.* auxilium de sancto, & de Sion tueatur.

Maria restaurauit Euæ. 6. BERNARDVS homilia secunda de laudibus Virginis Matris super Euangeliũ, Missus est: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam, filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobrium auferat: ipsa patri pro matre satisfaciat: quia ecce si vir cecidit per fœminam, iam nõ erigitur nisi per fœminam. *Gen. 3.* Quid dicebas ô Adam? Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ sunt hęc, quibus magis augeas quàm *Sapien. 7.* deleas culpam. Veruntamen sapientia vicit malitiam: cùm occasionem veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, sed non potuit, in thesauro indeficientis suæ pietatis inuenit. Redditur nẽpe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro superba: quæ pro ligno mortis, gustũ tibi porrigat vitæ, & pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Multa ergò iniquę excusationis verbum in vocem gratiarũ actionis, & dic: Domine, Mulier quã dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitę, & comedi, & dulce factũ est super mel ori meo, quia in ipso viuificâsti me. Eccè enim ad hoc missus est Angelus ad virginem. *Laus B. Virginis.* O admirandam & omni honore dignissimã virginem, ô fœminam singulariter venerandam, super omnes fœminas admirabilẽ, parẽtum reparatricem, posterorum viuificatricem. Missus est, inquit, Angelus ad virginẽ. Virginem carne, virginẽ mente, virginem professione, virginem denique qualem describit Apostolus, mẽte & corpore sanctam. *1.Cor. 7.* Nec nouiter, nec fortuitu inuentam, sed à seculo electã: ab altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab angelis seruatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promissam. Scrutare scripturas, & proba quę dico. *Vaticinationes de ea.* Visne vt & ego aliqua ex his testimonia hic inserã? Vt pauca loquar de pluribus, quàm tibi aliam prędixisse Deus videtur quando ad serpentem ait: *Gene 3.* Inimicitias ponã inter te & mulierem? Et si adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod sequitur, Ipsa cõteret caput tuum. Cui hęc seruata victoria est, nisi Marię? Ipsa procul dubiò caput contriuit venenatũ, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilũ. Quam verò aliam Salomon requirebat, cùm dicebat: Mulierem fortẽ quis inueniet? *Prouerb.* Et multis testimoniis aliis in mediũ productis, ita cõcludit: Vides quàm pulchrè & concorditer sanctorũ mira facta, & mystica dicta sibi inuicem concinunt? Vides quàm stupendum sit hoc vnũ de virgine, & in virgine factum miraculum, quod tot miracula pręuenerũt, tot miracula promiserunt? Vnus omnimodũ fuit Spiritus prophetarum: licèt diuersis modis, signis & temporibus eãdem rem diuersi non diuerso spiritu & præuiderũt & prędixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, *Exod. 3. Num. 17. Iud. 6. Prou. 31. Hiere 31. Esa. 7.* Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon pręuidit in forti muliere & eius precio, apertiùs Hieremias pręcinit de fœmina & viro, apertissimè Esaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine sermonis: Loquamur pauca & super hoc nomine (Maria) *Mariæ nomẽ maris stellam significat, atque ipsa stellę cõparatur.* quod interpretatũ, maris stella dicitur: & matri virgini valdè conuenienter aptatur. Ipsa nanque aptissimè sideri cõparatur: quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radiũ, sic absque sui læsione virgo parturit filiũ. Nec sideri radius suã minuit claritatem, nec virgini filius suam integritatem. *Num. 24.* Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mẽtes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa inquã est pręclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. *Micat meritis.* O quisquis te intelligis in huius seculi profluuio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare: nè auertas oculos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. *Inuocanda Maria in tentatione & periculis.* Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si

iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis: respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculá cócusserit mentis, respice ad Mariam. Si criminú immanitate turbatus, conscientiæ fœditate cófusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias absorberi, tristitiæ, desperationis abysso: cogita Mariá. In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariá cogita, Mariá inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragiú, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens, non deuias: ipsam rogans non desperas: ipsam cogitans, non erras. Ipsa tenente nó corruis, ipsa protegente nó metuis, ipsa duce non defatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, Et nomen virginis Maria.

Vt impetres eius orationis suffragiú, non deseras conuersationis exemplú.

7. AVGVSTINVS sermone secundo de Annúciatione Dominica, vt suprà quæst. decimaquinta, testimonio quarto.

1. B. AMBROSIVS in primùm caput Lucę Benè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quá nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratię repleretur autbore.

Gratiá, quam nulla alia meruerat consecuta est.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis Christus qui factus est nobis sapiétia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redéptio, de sinu patris ad nos veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus pręparare? Nimirú ternarius numerus ad fidē propter sanctam Trinitatem, quaternari⁹ pertinet ad mores propter quatuor principales virtutes. Quòd autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit (fuerit dico per pręsentiá maiestatis (vbi sol⁹ filius erat per susceptioné humanitatis: testatur núcius cælestis, qui ei arcana mysteria reserans, ait, Aue gratia plena, Dominus tecú. & post pauca, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce habes Dominú, habes Virtutem altissimi, habes Spiritum sanctum, habes patrem & Filium & Spiritum sanctum, &c. & post pauca: Vtrùm autem & quatuor principales virtutes tanquàm quatuor colúnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primùm ergò videamus an fortitudinem habuerit. Quę nimirú virt⁹ quomodo illi abesse potuit, quę abiectis secularibus pópis, spretisque voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate viuere proposuit? Nisi fallor, hæc virgo est quæ apud Salomonem legitur. Mulierem fortè quis inueniet? Quæ adeò fortis fuit, vt illius serpétis caput cóteretet, cui à Domino dictum est: Inimicitias poná inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum. Porrò quòd temperans, prudens, & iusta fuerit, ea angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus, &c. Et paulò inferiùs: Fuit ergò beata Virgo Maria, fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

1. Cor. 1. *Prouer. 8.* *Habitaculum S. Trinitatis.* *Posse lit quatuor virtutes cardinales.* *Prouerb. 31.* *Genes. 3.*

1. C. LVCÆ primo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.

2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

3. PSALMO decimooctauo: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cęlo egressio eius.

1. D. ESAIÆ septimo: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

2. EZECHIELIS quadragesimoquarto: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

3. LVCÆ primo: Respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. quia fecit mihi magna qui potés est.

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

5. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: vt suprà de symbolo, quæst. decima, A testimo. decimoquinto.

6. HIERONYMVS aduersùs Heluidium probat perpetuam virginitatem Mariæ, & argumenta contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium pro libris aduersus Iouinianum: Christus virgo, mater virginis nostri virgo perpetua, mater & virgo. Iesus enim clausis ingressus est ostiis: & in sepulchro eius, quod nouú & in petra durissima fuerat excisum, nec anteà quis, nec postrà positus est. Hortus conclusus, fons signatus: de quo fonte ille fluuius manat, iuxta Ioel, qui irrigat torrentem vel funium, vel spinarum: funium peccatorum, quibus anté alligabamur: spinarum quæ suffoquát sementem Patrisfamiliâs. Hæc est porta orientalis, vt ait Ezechiel, semper clausa & lucida, operiens in se vel ex se proferens sancta sanctorum, per quá sol iusticiæ & pontifex noster secundùm ordiné Melchisedek ingreditur & egreditur: Respondeát mihi, quomodo Iesus ingressus est clausis ostiis, cùm palpandas manus, & latus considerandú, & ossa carnémque móstrauerit, ne veritas corporis phátasma putaretur: & ego respondebo, quomodo sancta Maria sit & mater, & Virgo: virgo post partum, mater antequàm nupta. Igitur vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauére.

Ioan. 20. Luc. 24. *Cant. 4.* *Ioel. 3.* *Ezech. 41 44. & 46.* *Ioan. 20. Luc. 24.* *Vt ianuis clausis ingressus, ita ex matre virgine natus. Virginitatis vtriusque sexus dedicatio.*

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, capite trigesimo sexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullá prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quęstionem: Indè enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem cóstat nullum habuisse peccatum. Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrùm essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? vtrùm hoc quod Pelagius dicit, an quod Ioannes Apostolus: Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excelléntia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamâssét, Si dixerimus quia peccatú nó habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Maria sine peccato. *1. Ioan. 1.*

9. CONSILIVM Tridentium sessione quinta in decreto de peccato Originali: Declarat tamen hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato origina-

Conceptio B. Virginis.

originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, sed obseruandas esse constitutiones, fel. rec. Xisti Papæ IIII. sub pœnis In eis constitutionibus contentis, quas innouat.

50. ET sessione sexta, canone vigesimotertio: Si quis hominem semel iustificatum, dixerit ampliùs peccare nō posse, neque gratiam amittere: atque ideò eum, qui labitur & peccat, nunquàm verè fuisse iustificatū, aut contrà, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Deo priuilegio, quemadmodùm de beata virgine tenet Ecclesia: anathema sit.

Maria sine peccato veniali.

1. E. ESAIÆ vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, & spiritus sapientiæ & intellectus, &c.

2. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis, vos palmites. qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multū: quia sine me nihil potestis facere.

3. LVCÆ vndecimo: Factum est autem cùm hęc diceret, extollēs vocem quædā mulier de turba, dixit illi: Beatus vēter qui te portauit, & hubera quæ suxisti. At ille dixit. Quinimò: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Laudes B. Virginis.

5. F. EPHRAEM in oratione de laudibus sanctissimæ Dei matris: Intemerata prorsúsque pura virgo Deipara regina omniū, spes desperātium, domina mea gloriosissima, eadémq; optima sublimior cęlicolis. purior solis radiis & splēdoribus, honoratior Cherubim & Polyómatis, id est, multoculis spiritibus, sanctior Seraphim, & nulla cōparatione cęteris omnibus superis exercitibus gloriosior, spes Patrū, gloria Prophetarū, Apostolorum præconiū, & honor martyrum, sanctorum lætitia, & lumē studiosorum Abraham, Isaac & Iacob, decus Aarō, Moysis splēdor, & Gedeonis vellus, Hierarcharum cœtus, & omniū sanctorum ac virginum corona, ob fulgorem inaccessa. Acerra aurea, lucerna micātissima, vrna cæli manna gestans, tabula scriptam legem ferens mortalib⁹, arca vera, charta diuinissima, omniū princeps, circūspecta & lucifera virgo, consolatio sanctissima, & omnium dua, sacratissima puella. O rube incombuste, & patēs prædium, & viridans Aaron illius virga. Virga profectò extitisti, & flos filius tuus. E radice Dauid & Salomonis germinauit Christus noster creator, Deus & Dominus omnipotēs, altissimus & solus. Tu quo ad corpus, Deū & verbū genuisti, virgo ante partū, virgo in partu, virgo post partū Per te recōciliati sum⁹ Christo Deo meo filio tuo Tu peccātiū & auxilio destitutorum adiutrix. Tu portus procella vexatorū, solatium mūdi, carcere clausorum liberatrix celeberrima. Tu orphanorū susceptio, in captiuorum redemptio, in ægrotātium exultatio, & omnium salus. Tu solitariorum stabilimentū, & spes mūdanorum. Tu virginum decus, corona, & gaudiū. Sub alis tuis custodi me & protege. Miserere mei, qui sum luto inquinatus, qui sceleribus quamplurimis creatorē Deum meum & Iudicem offēdi, ne aduersùs me glorietur satanas exitiosissimus. Nō mihi alia fiducia ô virgo syncera. Tu enim meus portus ô virgo inuiolata, & pręsens auxiliatrix. Denique sub tutela & protectione tua tot⁹ sum. Crebris lachrymis te ô celeberrima mater imploro, & aduoluor tibi domina mea supplíciter clamās, nè dulcis filius tuus, & vitæ omnium dator, ob multa quæ patraui scelera, tollat me de medio, &c. Dignare virgo te tuū seruū laudare, & dicere: Aue Dei splēdidissimum & luculentissimū vas: aue domina Maria, gratia plena: aue in mulieribus virgo beatissima: aue stella fulgentissima, ex qua Christus prodiit: aue illustrissima lux, mater & virgo: aue quę mirificè regem omniū peperisti: aue per quam nobis sol præclarissim⁹ illuxit: aue domina cūctis sublimior, aue canticū Cherubim, & hymnus angelorum: aue pax, gaudium, & salus mūdi: aue generis humani lætitia: aue Patrū præconium, & prophetarū decus: Aue Martyrū pulchritudo, & corona sanctorū: aue piorum gloria, & in solitudine degentiū hymnus: aue pręclarissimum hierarcharum cælestium ornamētum: aue præstantissimum orbis terræ miraculum: aue lignum vitæ, gaudiū & voluptas, aue vallum fidelium, & mūdi salus: aue trāquille portus, & à fluctibus agitatorum liberatrix: aue nostra periclitantium auxiliatrix: aue flos gratię & consolationis: aue refugium peccatorum, & hospitium: aue spes omnium proborum aduersis casibus afflictorū: aue conuersorum refugiū: aue virorum atque mulierúmque regina & tutela: aue mundi mediatrix gloriosissima: aue vniuersi terrarū orbis auxiliatrix: aue domina, sceptrum fidelibus tuis impetrans: aue porta cælorum, ascensus omnium: aue reseramētum portarum paradisi: aue quæ mœrores sedāsti, adornatrix omnium: aue clauis cælorū & regni Christi, &c. Precibus Dei genitricis semper virginis, & exercitus cælestium, ac cœtus angelorū, Cherubim, Seraphim, Prophetarū, Martyrū, Hierarcharum, sanctorum studiosorum intercessionibus, & omniū beatorum supplicationibus miserere tuæ creaturæ Deus mi clementissime. A dextris in hora iudicij colloca humiles seruos tuos. nè ô Domine vitę author ad opera, quę nos mortales legem præuaricati commisimus, aspexeris: quin potiùs aspice ad mitissimam humanitatem & misericordiam tuam. Amen.

Iudic. 6. Leuit. 19. Hebr. 9. Exod. 3. Num. 17. Esa. 11. Per Mariam Christo reconciliati. Adiutrix, portus, liberatrix, redemptio, salus, spes, Maria. Implorat auxilium B. Virginis. Non Mariæ similior. Salutat B. Virginem. Pax, gaudiū, salus mundi. Liberatrix & auxiliatrix. Refugium, spes, tutela. Mūdi mediatrix & consiliatrix. Per B. Virginis & Sanctorum preces misericordiā flagitat à Deo.

Oratio ad B. Virginem.

2. IDEM in oratione ad sanctissimā Dei genitricem: Immaculata, impolluta, incorrupta, pudica virgo, Dei spōsa, domina nostra, vnica spes desperatorū, oppressorum subsidium, & ad te currentiū auxilium præsentissimū, omnium denique Christianorū profugium: meā sordidissimā, indignísque labiis exceptam orationem admitte, nec non tuum quidē filium, meum autem herum & Deum, materna tua liberalitate volās exora, vt mihi quoque mitissima illa suæ pietatis viscera referet, & posthabitis innumerabilib⁹ peccatis meis, ad pœnitentiam me conuertat, probéque sua complere mādata concedat. Adsis mihi semper virgo misericors, clemēs, & benigna, in pręsenti quidem vita seruens protectrix & auxiliatrix, hostiles impetus repellens, & me deducens ad salutem, ac in supremo vitæ momento miseram meam animā custodiens, & tenebrosos malorum dæmonum aspectus ab ea procùl abigens: in terribili autem die iudicij ab æterna dānatione me liberās, postremò inaccessę tui filij & Dei gloriæ me hæredē efficiēs. Quam per intercessionē fauorémq; tuū domina mea sanctissima, Dei mater, te etiā atque etiā oro, assequi valeam gratia, miseratione, & humanitate

Vnica spes desperatorū, subsidium, auxilium, profugiū præsentissimum ad quidvis a filio impetrandum. Protectrix & auxiliatrix præsens in hora mortis & iudicij. Per intercessionem eius gloriam æternam sequi exoptat.

vnigeniti tui filij Domini, & Dei, ac Saluatoris nostri Iesu Christi, cui conuenit omnis gloria, honor, & veneratio cũ æterno eius Patre, & sanctissimo optimóque vitę authore spiritu nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

3. ITEM in Threno seu lamentatione sanctissimæ Dei genitricis, quæ dicitur sancta & magna parasceue: Nos te ô immaculata & benedicta filij tui Deique omniũ mater inculpata, pura, integra, sacrosanctissima desperantium spes & damnatorum, collaudamus: benedicimus tibi, vt gratia plena quæ Christũ genuisti, omnes tibi aduoluimur, omnes te imploramus. Erue nos ô intemerata à cũctis diaboli tentationibus. Esto nostra cõciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: & tui filij gloria virgo nos digna te. Tu nanque es spes apud Deũ Christianorũ sanctissima, cui honor in secula seculorum. Amen.

Oratio ad B. virginem.

Spes desperantium. Luc. 1.

Conciliatrix & aduocata.

Spes Christianorum apud Deum.

4. IRENÆVS libro quinto aduersùs hæreses: vt infrà, quæst. sequenti in textu A.

5. GREGORIVS Nazianzenus in oratione in laudem S. Cypriani martyris: Virgo quædam erat patritio genere nata, honestísque moribus prædita. Huius amore magnus Cyprianus captus est: solicitabat ergò eam Cyprianus, atque ad huiusmodi lenocinium non aniculam quãdam ad hos vsus accommodatam, sed dęmonem quẽdam libidinis ac voluptatis amãtem asciscit. At puella simulatque vim mali persensit, atque insidias intellexit, deploratis omnibus alijs remedijs, ad Deum cõfugit, atque aduersùs nefarium & execrandum amorẽ, sponsum suum patronum ac defensorẽ assumit, qui & Susannam mortis periculo liberauit, & Teclam seruauit, illam à sęuis presbyteris falso crimine circumuentã, hanc à tyranno ipsius proco patréque magis tyrãnico: quem tandèm sponsum illum intelligo? Christum, qui & spiritus increpat, & pessùm euntes subleuat, & per mare iter pedibus facit, & spirituum legionem in profundum mittit. Hæc atque his plura commemorans, Virginémque Mariam supplex obsecrans, vt periclitanti virgini auxilium ferret, ieiunij atque humi cubationis pharmaco sese communit: partim vt formę venustatem tãquàm insidiosam obscuraret, sicque flammæ materiam subtraheret, ac libidinis facem absumeret: partim vt humilitate sua propitiũ sibi Deũ & exorabilem redderet. Neque enim vlla re perindè, atque corporis animíque afflictatione conciliatur Deus: lachrymísque misericordia vicissim rependi solet. Virgo superat, dæmon superatur: ad amantem accedit tentator, victum se recessisse indicat, eãque ob causam ab eo cõtẽnitur.

Dan. 13.

Luc. 9. Matth. 14.

Virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit.

6. IDEM in tragœdia, quæ inscribitur, Christus patiens: vt in quæst. sequenti in textu E. & ibidẽ in testimonio.

7. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt suprà quæstione decimaquinta, testimonio 8.

Inuocatio B. virginis.

8. ANSELMVS Archiepiscopus Cantuariensis in libro de excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotẽs Deus sic exaltauit, & omnia tibi tecum possibilia esse donauit, quatenùs id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quò participium beati pręmij nobis eius misericorditer quãdoque condonetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, vt quemadmodùm ipse dignatus est cõsors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur cõsortes fieri suæ diuinitatis. In eo de ergò domina piissima, vt nobis ad effectũ proueniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit: nec sis quęsumus exoratu difficilis, quia proculdubiò idẽ benignissimus filius tuus Dominus noster Iesus Christus erit ad cõcedẽdum quicquid voles promptissimus & exaudibilis. Tãtummodò itaque velis salutem nostram, & verè nequaquàm salui esse nõ poterimus. Quid igitur stringet larga misericordiæ tuę viscera Domina cõtra nos, vt nolis saluare nos? Certè Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem Domini nostri absque dubio vera mater. Si tu ergò quę Dei mater es, & eô reuerà misericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectũ misericordiæ, cuius tã mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cùm idem filius tuus aduenerit cũctos æquo iudicaturus iudicio? Subueni ergò nobis domina piissima, & nõ considerata peccatorũ nostrorũ multitudine, velle tuum ad miserẽdum nobis inflecte. Cogita quæso & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluandum peccatores conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non iuuabit nos peccatores, quando propter nos in tantam celsitudinem es leuata, vt te dominam habeat & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ omnibus sub tuum pręsidium cõfugientibus hucusquè succurristi, & idcircò præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eia succurre, oramus, vt laus quam per tot secula dignè possedisti, cõtinua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo perdito subuenisti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura nè pereamus: effice potiùs, vt salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo Domino nostro Iesu Christo vita nostra iugi deuotione famuletur.

Christus ad concedẽdum facilis quicquid Maria postulauerit.

Psal. 58. & 148.

Mater misericordię rectè dicitur Maria.

Sub eius pręsidium cõfugientibus semper succurrit.

9. BERNARDVS sermone secundo Dominicæ primæ post octauas Epiphaniæ: Quotiès mihi necessè est, fratres, post lachrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordię, vt suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinũ non habetis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si piè à vobis pulsata fuerit, nõ deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nã si cõpassa est verecundiæ illorũ, à quibus fuerat inuitata: multò magis cõpatietur nobis, si piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptię nostræ, & pertinẽt ad eam multò ampliùs illis, nimirùm de cuius vtero tanquàm è thalamo suo cælestis sponsus processit.

Mariæ inuocatio.

Mater misericordiæ.

Psalm. 18.

10. IDEM sermone primo in Assumptione beatę Mariæ: præcessit nos regina nostra, præcessit, & tam gloriosè suscepta est, vt fiducialiter sequantur dominam seruuli clamantes, Trahe nos post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatã pręmisit peregrinatio nostra, quę tãquàm iudicis mater, & mater misericordię suppliciter & efficaciter salutis nostrę negotia pertractabit. Ascẽdens ergò in altum virgo beata, dabit ipsa quoquè dona hominibus. Quidni daret? Siquidẽ nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cęlorum

Cantic. 1.

Aduocata.

Mater misericordiæ.

Regina cælorum.
... Mariæ ... sit pietas seu potestas.

cælorum est, misericors est. Denique mater est vnigeniti filij Dei Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinem commendare: nisi fortè aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis potest omninò in affectum charitatis transisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quæ ex Deo est charitas nouem mensibus corporaliter requieuit.

Maria inuocata nemini deest.

11. ITEM sermone quarto in eadem solennitate: Sileat misericordiam tuam, virgo beata, si quis est, qui inuocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potiùs nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulciùs, misericordiã amplectimur chariùs, recordamur sæpiùs, crebriùs inuocamus. Hæc est enim, quæ totius mũdi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam, cui dictum est: Ne timeas Maria: Inuenisti gratiam, vtiquè quam quærebas. Quis ergò misericordiæ tuæ, ò benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque in diem nouissimum inuocantibus eam subuenit vniuersis.

Luc. 1.

Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletũ, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima & piissima charitas & affectu compatiendi, & subueniendi abũdat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulum tota solicitudine miseria nostra recurrat. Si pietatis tuæ ipsam quam apud Deum gratiam inuenisti, notam facere mundo: reis veniam, medelã ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitãtibus adiutorium & liberationem sanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoquè die solennitatis & lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus seruulis, per te regina clemens gratiæ suæ munera largiatur Iesus Christus filius tuus Dominus noster: qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Mariæ in omnes beneficia.

12. CANTICORVM secundo: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Rom. 9.

XIX.

Patrum de Maria Virgine testimonia.

Lib. 5 contra hæres.

A. IRENÆVS: Sicut Eua seducta est, vt effugeret Deum, sic Maria suasa est obedite Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodùm adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam.

In Liturgia.

B. CHRYSOSTOMVS: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam & penitus incontaminatam matrem Dei nostri, honorariorem Cherubim, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperisti: verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui,* quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti.

Lib. 2. de virginibus.

C. AMBROSIVS: Sit nobis tanquàm in imagine descripta virginitas vitáq; beatæ Mariç, de qua velut speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit.

In Euang. de sanc. nostra Deipara.

D. ATHANASIVS: Quandoquidem ipse Rex est, qui natus est ex virgine, idémque Dominus & Deus: ea propter & mater quç eum genuit, & Regina & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegatáque permanet ad primitias vitæ immortalis omniũ viuentiũ. Dicimus eam igitur iterùm atque iterùm & semper & vndequaquè beatissimam. Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti. *Aue gratia plena, Dominus tecum*: beatam te prædicant omniũ angelorum & terrestriũ hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventri tui.* Intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.

In trag. Christus patiens.

E. GREGORIVS NAZIANZENVS:

O ter beata mater, ô lux virginum,

Quæ templa cæli lucidissima incolis,
Mortalitatis liberata sordibus,
Ornata iam immortalitatis es stola:
Meis benignam ab alto aurem exhibe verbis,
Meásque virgo suscipe, obsecro, preces.

Ser. 2. de Annun. Domini.

F. AVGVSTINVS: Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu: sentiant omnes tuum iuuamen, quicunque celebrant tuam commemorationem.

Serm. de laudib. Mariæ.

G. FVLGENTIVS: Facta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam DEVS verum fudit seculis lumen. Facta est Maria scala cælestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascendere mereantur ad cælos. Facta est Maria restauratio fœminarum, quę per ipsam à ruina primæ maledictionis probantur esse subtractæ.

Ser. 2. de aduentu. Lege eundē homil. 2. super, mulus est. & in illud Apoc. Signum magnum apparuit. Item in ser. de natiuitate Virginis.

H. BERNARDVS: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipsius vtero tanquàm sponsus de thalamo suo. Per te accessum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitę, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis.

TESTIMONIA.

A. IRENÆVS libro quinto contra hæreses: Sicut Eua seducta est, &c. vt in textu.

B. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, vt in textu, & suprà quęstione decimaquinta, testim. secúdo.

C. AMBROSIVS libro secundo de virginibus: Sit vobis ô sanctæ virgines, tãquàm in imagine descripta virginitas vitáque beatæ Mariæ, de qua velut in speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi tanquàm in exemplari magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis ostendunt. Primus discendi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non solùm corpore, sed etiam mente: quæ nullo doli ambitu syncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudés, loquédi parcior, legendi studiosior. non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponés. Intenta operi, verecunda sermone: arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quærere. Nullũ lædere, benè velle omnibus, assurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? quando dissensit propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? Eos solos solita cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior: vt ipsa corporis species simulacrú fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primò prætendat ingressu, nihil intùs latere tenebrarum: vt mẽs nostra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquàm lucernæ lux intùs posita, foris luceat. Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam superfuisse, alterum penè ipsi naturæ defuisse? illic nulla intermissa tempora, hinc congeminato ieiunio dies: Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerúque obuius, qui mortem arceret, non delicias ministraret. Dormire non priùs cupiditas, quàm necessitas fuit: & tamẽ cùm quiesceret corpus, vigilaret animus, qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta cõtinuat, aut disposita gerit, aut gerenda pronunciat. Prodire domo nescia, nisi cùm ad Ecclesiã cõueniret, & hoc ipsum cum parentibus, aut propinquis. Domestico operosa secreto, forẽsi stipata comitatu, nullo meliore tamen suî custode, quàm seipsa: quæ incessu affatúq; venerabilis, non tam vestigium pedis tolleret, quàm gradũ virtutis attolleret. Vt tamẽ alios habeat virgo membrorum custodes suorum: morum autẽ suorum se habeat ipsa custodem. Plures erunt, de quibus discat, seipsa se doceat, quæ virtutes magistras habet: quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intẽdebat omnibus, quasi à pluribus moneretur: sic implebat omnia virtutis officia, vt non tam disceret, quàm doceret. Talem hanc Euangelista monstrauit, talem angelus reperit, talẽ Spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer? vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua Filius Dei nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, nè quis intentionem abrumperet, nè quis obstreperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quę bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum sibi minùs sola videbatur, cùm sola esset. Nam quemadmodùm sola, cui tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Denique & Gabriel eam, vbi reuisere solebat, inuenit: & angelum Maria quasi viri specie mota trepidauit, quasi nõ incognitum audito nomine recognouit.

Mariæ virtutes, & quæ virendi ratio fuerit.

Ieiunia Mariæ.

Luc. 1.

Ita

stà peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in angelo: vt agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit: sed quę primo turbauerat aspectu, posteà prouisit obsequium. Quàm verò religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nam (Luc. 1.) & humilior facta est, vbi se à Deo cognouit electam: & statim ad cognatam suam in montana processit, non vtiquè vt exéplo crederet, quæ iam crediderat oraculo. Beata enim, inquit, quæ credidisti Et tribus cum ea mésibus mansit. Táti anté interuallo téporis non fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc, posteaquàm in vtero parentis exiliens puer intrè Dominum salutauit, priùs compos deuotionis, quàm naturæ. Indè tot sequentibus signis, cùm sterilis pareret, virgo conciperet, loqueretur motus, adoraret magus, expectaret Simeon, sidera (Matth. 2. Luc. 2.) nunciarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, conseruabat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quamuis mater Domini, discere tamen præcepta Domini desiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamé scire cupiebat. Quid, quòd annis quoquè omnibus ibat in Hierusalem solenni (Luc. 2.) die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbique in virgine comes singularum virtutum est pudor. Hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Nec ad templum igitur Maria sine pu- (Mariæ vita, omnium disciplina est.) doris sui custode processit. Hæc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina sit. Si igitur author non displicet, opus probemus, vt quæcunque sibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quotæ in vna virgine species virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obsequium: virgo intra domum, comes ad ministeriũ, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret, quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hæc torum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato seruauit pudore. Quemadmodùm eas ipse Dominus commendabit Patri, nimirùm illud repetens suum: (Ioan. 17.) Pater sancte, istæ sunt quas seruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego sum, & ipsæ sint mecum. Sed nõ solùm sibi debent prodesse, quæ non solæ vixerunt sibi. Hæc parétes redimat, hæc fratres. Pater iuste, mundus me non cognouit: istæ autem me cognouerũt, & mundum cognoscere noluerunt. Quæ pópa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quòd habitare meretur virgo in cælo, quæ cęlestem vitam vixit (Exod. 15.) in seculo? Tunc etiam Maria tympanum sumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quòd per mare seculi, sine secularibus fluctibus transierunt. Tunc vnaquæque exultabit, dicens: (Psal. 42. & 49.) Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Immolo Deo sacrificium laudis, & reddo altissimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidiè pro redemptione corporis Christus immolatur. Nam si corpus virginis Dei templum est, animus quid est, qui tanquàm membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni retopertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tam immortali spirant gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria sacerdote. Ergò sancta Maria disciplinam vitæ informet.

D. Athanasius in sermone super Euangelium de sanctissima nostra Deipara: Quandoquidem ipse rex est, qui natus est ex virgine, &c. vt in textu.

E. Gregorius Nazianzenus in fine Tragœdiæ suæ, quæ inscribitur, Christus patiens:

O ter beata mater, ô lux virginũ, &c. vt in textu. (Inuocat B. Virginem.)
Meásque virgo suscipe, obsecro, preces:
Nam solus est honor hic tibi à mortalibus,
Quę facta verbi mater es diuinitùs:
Confisus vndè verba persoluo tibi,
Plexámque de prato coronam florido
Tibi offero regina, quòd me plurimis
Dignata quondam gratiis, variis adhæc
Me liberas semper calamitatibus, (Mariæ auxilium & beneficia.)
Multísque defensas ab aduersariis,
Tam qui vidẽtur, quàm videri qui haud queũt.
Me flecte tandem, quomodò in vita auctior
Virtute fiam, téque semper præsidem (Præses vitæ & aduocata.)
Vitæ meæ, ac demùm benignam ac sedulam
Habeam aduocatam filio coram tuo,
Cum cæteris charis Deo virgunculis.
Nè me ergò tradier sinas tortoribus
Aut perditori hominum fieri ludibrio:
Adsiste, & à tenebris & igne libera:
Fac vt fide tuáque saluer gratia.
Per te ex Deo nobis profecta est gratia.
Quarè hunc tibi hymnum pango charisterion:
Salue puella gratiosa, mater &
Virgo omnium castissima ac pulcherrima,
Exercitibus præstantior cælestibus,
Regina mundi, gaudium mortalium, (Regina mũdi.)
Semper benignam te exhibe mortalibus,
Mihique sis salus vbiquè maxima.

F. Augustinus sermone secundo de Annunciatione Dominica Sancta Maria, succurre miseris, &c. vt in textu, & suprà in quæstione decimaquinta, testimonio quarto.

G. Fulgentius in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, &c. vt in textu, & suprà, quæstione decimaquinta, testimonio octauo.

H. Bernardus sermone secundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens ex ipsius vtero, tanquàm sponsus de thalamo suo. Tenentes ergò viã, studeamus & nos dilectissimi ad ipsum per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit, per eam venire in gratiã ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad filium (Oratio ad B. Virginem.) ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostrę corruptionis, & humilitas Deo grata nostræ veniã impetret vanitati. Copiosa charitas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fœcunditas gloriosa fœcunditatem nobis conferat meritorũ. Domina nostra, mediatrix nostra, (Domina, mediatrix & aduocata nostra.) aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos cõméda, tuo nos filio repręsenta. Fac ô benedicta per gratiã: quã inuenisti, per prerogatiuã quam

meruisti, per misericordiã quam peperisti: vt qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoque intercedente, participes faciat nos gloriæ & beatitudinis suæ Iesus Christus filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Rom. 9.

2. IDEM sermone secundo de laudibus virginis matris super Euangelium, Missus est: Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationis: respice stellam, voca Mariã: &c. vt suprà, quæstione decimaoctaua, A. testimonio sexto.

3. ET in sermone de verbis Apocalypsis, Signum magnum apparuit in cælo: Et quidem sufficere poterat Christus, siquidem & nunc omnis sufficientia nostra ex eo est: sed nobis bonum non erat, esse hominem solum: Congruum magis, vt adesset nostræ reparationi sexus vterq;, quorum corruptioni neuter defuisset. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo reuerẽtur homines majestatem. Non sola illi cantatur misericordia, cantatur pariter & iudicium: quia etsi didicit ex his quæ passus est, cõpassionem, vt misericors fieret, habet tamen & iudiciariam potestatem. Opùs est mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria. Crudelis nimirùm Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit: sed fidelis Maria, quę salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa enim ministra seductionis, hæc propitiationis. Illa suggessit præuaricationem, hæc ingessit redemptionem. Quid ad Mariã accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austerũ in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentiùs euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid fortè increpatorium, si quid durum, si quod denique signũ vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cætero suspectã habeas & accedere verearis. Quòd si (vt verè sunt) plena magis omnia pietatis & gratię, plena mansuetudinis & misericordiæ, quę ad eam pertinent inueneris: age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiã, angelus lætitiam: deniq; tota Trinitas gloriã, Filij persona carnis humanæ substãtiam, vt non sit, qui se abscõdat à calore eius. Ipsa est quondàm à Deo promissa mulier, serpẽtis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis versutiis insidiatus est, sed sine causa. Sola enim cõtriuit vniuersam hæreticã prauitatẽ. Alius non de substantia carnis suæ Christũ edidisse dogmatizabat, alius paruulũ nõ peperisse sed reperisse sibilabat: alius (vel post partum) viro cognitã blasphemabat: alius Dei matrem audire non sustinens, magnũ illud nomen theotocos, impiissimè sugillabat: sed contriti sunt insidiatores, cõculcati supplãtatores, confutati derogatores, & beatam eã dicũt omnes generationes. Amplectamur Mariæ vestigia, fratres mei, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur. Teneamus eã, nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens est

Apoc 12.
2. Cor. 3.
Psal. 100.
Heb. 12.
Opùs est mediatore ad mediatorem Christum.
Maria benigna mediatrix.
2. Cor. 9.
De Mariæ plenitudine accipiunt vniuersi.
Psal. 18.
Maria contriuit caput serpentis.
Genes. 3.
Cunctas hæreses interemit.
Luc. 1.
Mariæ pedibus procidendum.

enim. Nempe vellus est mediũ inter rorem & areã, mulier inter solem & lunam, Maria inter Christũ & Ecclesiam constituta. Et quibusdam interiectis: Quis stellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum est? Supra hominem est coronæ huius rationem exponere, indicare compositionẽ. Nos tamen pro modulo nostræ exiguitatis abstinentes à periculoso scrutinio secretorum, non incongruè forsitan duodecim stellas istas, duodecim prærogatiuas gratiarũ intelligere videamur, quibus Maria singulariter adornatur. Siquidem inuenire est in Maria prærogatiuas cæli, prærogatiuas carnis, pręrogatiuas cordis: & si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus fortè stellas duodecim, quibus Reginę nostræ diadema pręfulgeat vniuersis. Mihi sanè singularis rutilat fulgor, primò quidem in Mariæ generatione: secundò in angelica visitatione: tertiò in spiritûs superuentione: quartò in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoquè sidereum planè irradiat decus, quòd virginitatis primiceria, quòd sine corruptione fœcunda, quòd sine grauamine grauida, quòd sine dolore puerpera. Nihilominùs etiam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Et in fine sermonis: Iam te mater misericordiæ per ipsum syncerissimæ tuę mentis affectum, tuis iacẽs prouoluta pedibus luna, mediatricem sibi apud solem iustitiæ constitutam deuotis supplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & solis gratiam tuo mereatur obtentu, quam verè amauit præ omnibus, & ornauit, stola gloriæ induens, & coronam pulchritudinis ponẽs in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cælesti, innixa super dilectum, deliciis affluens. Ciba hodiè pauperes tuos domina, ipsi quoquè catelli de micis edant, nec puero Abrahæ tantùm, sed & camelis potum tribuas de supereffluenti hydria tua, quia tu verè puella es pręelecta & præparata altissimi filio tuo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

4. IDEM in sermone de natiuitate Mariæ: Altiùs ergò intueamini, quanto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proindè si quid spei in nobis est, si quid gratię, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare, quę ascendit deliciis affluens. Hortus planè deliciarum, quem non modò afflauerit veniens, sed & perflauerit superueniens auster ille diuinus, vt vndiquè fluant & effluant aromata eius, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mũdum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, maris vtique magni & spatiosi, quid nisi caligo inuoluẽs, & vmbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur? Totis ergò medullis cordium, totis pręcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam: hęc inquam voluntas eius est, sed pro nobis. In omnibus siquidem & per omnia prouidens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat, diffidentiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, solo auditu territus ad folia fugiebas. Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem

Patrem

Potentia eius. Media inter Christum & Ecclesiam.
Stellæ duodecim in corona B. Virginis, sunt 12. priuilegia.
Ecclesiæ oratio ad matrem misericordiæ & mediatricẽ apud solem iustitiæ.
Cantic. 8.
Matth. 15.
Genes. 24.
Rom. 9.
Honorari Mariam voluit Deus.
Cant. 8.
Cant. 4.
Psal. 103.
1. Tim. 2.

Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vtiquè pro reuerentia sua: Pater enim diligit Filium. Ao verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & caro tua, tentatus per omnia absque peccato, vt misericors fieret. Huoc tibi fratrem Maria dedit: sed forsitan & in ipso majestatem vereare diuinam, quòd licèt factus sit homo, manserit tamen Deus. Aduocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidè humanitas in Maria, non modò pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim: exaudietur & ipsa pro reuerētia sua. Exaudiet vtique matrem filius, & exaudiet filium pater. Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam? non audire, aut non audiri filius potest? Neutrum planè. Inuenisti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper hæc inueniet gratiā, & sola est gratia qua egemus. Prudens virgo non sapientiam sicut Salomon, non diuitias, non honores, non potētiam, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia qua saluamur, Quid nos alia concupiscimus fratres? Quæramus gratiā, & per Mariam quæramus: quia quod quærit inuenit, & frustrari nō potest. Et in fine sermonis: Cæterùm quicquid illud est quod offerre paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus & sine hoc aquæ ductu (scilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti. Ideóque modicum istud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirùm cādidissima quædam lilia sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud sit quod inter Mariæ manus inuenerit.

[Margin: Heb. 5. — Nota. — Mar. aduocata ad Christum. — Scala peccatorum à Maria ad filium, & à Filio ad Patrem. — Luc. 1. — Per Mariam quærenda gratia.]

CAPVT TERTIVM DE CHARITATE ET DECALOGO.

I.

Est-ne satis Christiano, in fidei ac spei doctrina institui?

Refert summopetè, illum qui fidem ac spem est consecutus, Charitate quoquè præditum esse. Nam de his tribus coniunctim docet Paulus: *Nunc manent*,[a] inquit, *Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum est Charitas.* Magna certè Fides, quæ satis esse[b] queat ad montes transferendos, & patranda miracula: magna etiam Spes, salutis quædam [c] galea & ancora, quæ proposita Dei bonitate & præmij magnitudine, tum efficacem consolationem laborantibus, tùm fiduciam singularem precātibus suggerit. Maxima verò Charitas,[d] virtutum omnium princeps, quæ modum finémque nescit, nec morientes deserit, morte ipsa fortior, qua sine Fides & Spes Christiano quidem inesse, sed ad benè beatéque viuendum[e] sufficere minimè possunt. Vnde à Ioanne dictum est:[f] *Qui non diligit, manet in morte*, quamuis interim credat ac speret ille, vt fatuæ virgines in[g] Euangelio nobis exemplo esse possunt.

[Margin: a 1. Cor. 13. d — b 1. Cor. 13. a Mat. 21. c Matth. 7. c — c 1. Thess. 5 b Ephes. 6 c Heb. 6. d — d Prosper lib. 3. de vita contempl. cap. 13 & 15. Aug. in Psal. 47. Idem tract. 5. in ep. Ioan. Item in Enchi. ca. 117. & ser. 53. de tempore — e Aug. 15 de Trin. ca. 18. — f 1. Ioan. 3 c — g Matth. 25 2 Aug. ser. 23 de verbis Domini.]

TESTIMONIA.

1. Prioris ad Corinthios decimotertio: Nunc manent fides, spes, charitas, &c. vt in textu.
2. Ibidem: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus

meum itá vt ardeam, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodest.

3. MARCI vndecimo: Habere fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat: fiet ei.

4. MATTHÆI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit volūtatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto capite: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

6. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

7. AD Hebræos sexto: Confugimus ad tenendā propositam spem, quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, &c.

8. PROSPER Regiensis Episcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diligūtur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ cōtemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cælestium præceptorū, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantiū, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorū bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languētes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omninò fidelib⁹: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omniū seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est vis, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: itá sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

9. ET capite decimoquinto: Ergò si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & cōscientia bona, & fide non ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum delectatione perficimus: si tamen Deū charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minùs diligit Deum: quem si ex toto corde diligimus, nihil erit in nobis, vndè peccati desideriis seruiamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi * occupare animum, cōcipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mūdi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligēdum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modū diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minùs diligenda plùs diligūt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plùs quàm seipsos fortè non diligūt. Sed de mūdo, quòd diligi omninò non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioānem Apostolum vox est dicentis: Nolite diligere mundū. Corpus autem nostrū, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum, vt saluti eius ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenùs spiritui ordinatè subiectum ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus diffluēdo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantùm, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia nō eos sicut nosipsos amamus, quando propter illa superiùs dicta diligimus. Neque enim ideò proximum tāquàm seipsum diligit quisque, quia sibi frater aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantùm proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines, naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros quāuis incompositos, turpes, ac malè moratos, plùs quàm quoslibet sanctos, quos à nobis secundùm sanguinem vocamus extraneos, diligamus: nō solùm carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proindè secundùm nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus, quando nos in eorū peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, itá eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plùs, quàm se, diligunt Deum, qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus propriis, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filiis suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo vita vitæ suæ discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud, quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt

sicut

Marginal notes (left column): Laus charitatis. — 1. Timoth. 1. — Causa meritorum bonorum. — Nullus sine eâ Deo placuit, & cū illa nemo peccare potuit. 1. Cor. 13. — 1. Tim. 1. Quàm perfectos nos faciat charitas.

Marginal notes (right column): Deut. 6. Matth. 22. Luc. 10. Marc. 12. — * aliàs copulari animo. — Ordo dilectionis à quibus peruertatur. Vide Aug. lib. 1. de doctrina Christ. ca. 27. — 1. Ioann. 2. Corpus quomodo diligendum. — Proximum quando diligamus sicut nosipsos. — Proximi nostri qui nam sint. — Diligentes Deum plus quàm seipsos. — Ordo dilectionis. Cant. 2.

sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum in ipso ea, quæ diligẽda sunt, tantum quantum ipse præcipit, diligamus. Ipse enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & ipsum plùs diligere, quàm nos debeamus: ità sanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobat, & vita commendat, nos ampliùs impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de aliorum peccatis, tanquàm de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergò possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas & habendas extendunt. Hi sunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credunt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis ascribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt possint, iugiter petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam aliis conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse, quod ipsi sunt.

Luc. 19. Mat. 22.

Perfectè qui Deū diligant.

10. AVGVSTINVS in Psalmũ quadragesimumseptimum: Intellige vim charitatis. Ipsa est virtus quam nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus seculi, nulla flumina tentationis extinguunt. De hac dictum est: Valida est sicut mors dilectio. Quomodò enim mors quando venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es: sic contra violentiam charitatis mundus nihil potest. E contrariò enim similitudo data est de morte. Quomodò enim mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violentissima est ad saluandum. Per charitatem enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent Deo. Hac charitate accensi martyres, non simulari, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodest: sed tales, quos verè Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quàm persecutiones insectantium. Quàm multos enim tenebant filij, nè paterentur: quàm multorũ genibus prouoluebantur vxores, nè viduæ relinquerentur: quàm multos parentes filij prohibebãt mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ. Facta sunt ista, sed lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerent, quomodò ardorẽ charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi dicitur: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis: Annũciate in turribus eius, ponite corda vestra in virtute eius.

Cant. 8. Quomodò charitas valida sicut mors.

1. Cor. 13.

Psalm. 121.

11. IDEM tractatu quinto in epistolã beati Ioannis, super ea verba, In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrẽ suum: Certè iam manifestatũ est vndè dicat, & qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen: Cantent omnes, Halleluia: Baptizentur omnes, intrent omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filiis diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo: qui non, non sunt nati ex Deo: Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid vis, habe: hoc solum non habeas, nihil tibi prodest: alia si non habeas, hoc habe, & implêsti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: Et plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quę habebat, & emit eam. Hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris, quam si solam habeas, sufficit tibi.

1. Ioan. 3. Charitas separat filios Dei à filiis diaboli.

Sola charitas sufficit, & sine ea nihil.

Rom. 13.

Matth. 13.

12. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoseptimo: Charitas, quam fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quanto in quocunque maior est, tanto melior est in quo est. Cùm enim quæritur, vtrum quisque sit homo bonus, nõ quæritur quid credat aut speret, sed quid amet. Nã qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiãsi sunt vera quæ credit. Inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere quæ sperat, nisi & hoc credat ac speret, quòd sibi petenti donari possit, vt amet.

1. Cor. 13.

Homo bonus esse iudicatur nõ ex fide aut spe, sed ex charitate.

13. ITEM sermone quinquagesimotertio de tempore: Charitas omnium arx est virtutum, promissio regni, præmium summum sanctorum in cælo, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habẽt sancti perfecto amore Dei. Quem quia præsentem vident, suauiùs diligunt, & dulciùs fruuntur ipso bono. In omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cuius perfectione nihil Deo placere posse Paulus Apostolus testatur: quia nec martyrium, nec seculi contemptum, nec eleemosynarũ largitionem sine charitatis officio quicquam proficere posse ostendit.

Charitatis laus.

1. Cor. 13.

14. EX libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum est isto Dei dono excellẽtius. Solum est quod diuidit inter filios regni & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritũ sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tantum impertiatur cuique Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui nõ habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans æramentum est & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, &c. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tãta perducunt? Ipsa verò dilectio siue charitas, nam vnius rei est vtrunque nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnémque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est, perducit ad regnum, ità vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, In Christo, inquit, Iesu, neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua &

Excellentia & necessitas charitatis.

1. Cor. 13.

Fidem vtilem sola charitas facit.

Sine charitate fides esse potest, sed non prodesse.

Galat. 5.

dæmones credunt & contremiſcunt. Dilectio igitur quæ ex Deo eſt, & Deus eſt, propriè ſpiritus ſanctus eſt, per quẽ diffunditur in cordibus noſtris Dei charitas, per quã nos tota inhabitat Trinitas. Quocircà rectiſſimè ſpiritus ſanctus cùm ſit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid niſi charitas intelligenda eſt, quæ perducit ad Deum, & ſine quo quodlibet aliud donũ Dei non perducit ad Deum?

Iacob.2. Rom.5.

15. PRIMÆ Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

16. MATTHÆI vigeſimoquinto: Nouiſſimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis, neſcio vos.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini ſermone vigeſimotertio: Intentum me fecit Euangeliũ ſanctum. Etiam ipſas virgines & ipſas ferentes lampades, alias dixit prudentes, alias ſtultas. Vndè iumemur, vndè diſcernimus? De oleo. Aliquid magnum ſignificat oleum, valdè magnum: Putas non charitas eſt? Quærendo dicimus, non ſententiam præcipitamus. Vndè mihi videatur oleum charitas ſignificari, dicam vobis: Apoſtolus dicit: Adhuc ſupereminentiorem vobis viam demonſtro. Supereminentiorem viam quam demonſtrat? Si linguis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habeam, factus ſum æramentum ſonans, aut cymbalum tinniens. Ipſa eſt ſupereminens via, id eſt, charitas, quæ meritò oleo ſignificatur. Omnibus enim humoribus oleum ſupereminet. Mitte aquã, & ſuperinfunde oleum, oleum ſupereminet. Mitte oleum, ſuperinfunde aquam, oleum ſupereminet. Si ordinem ſeruaueris, vincit: ſi ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquàm cadit. Ibid. Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conſcientiæ ſecuritate, de interiore gloria, de intima charitate.

Matth.25. Oleum charitas. 1.Cor.12. 1.Cor.13.

II.

Quid verò eſt Charitas?

Matth. 22. d Luc.10. e Mar. 12. c Auguſt. lib 3. de doct. Chriſt. cap 10.

A. Virtus infuſa diuinitùs, qua ſincerè diligitur propter ſe Deus, & propter Deum proximus.

a Bernar. in tractatu de diligendo Deo. b 1.Cor 10. g Coloſſ. 3. c

B. Diligendus enim præcipuè eſt Deus in omnibus,[a] & ſuper omnia, & propter ſe ſolùm, vt qui vnus ſummum æternúmque bonũ exiſtit, quod ſolùm noſtros explet animos: cuius amor &[b] honor noſtræ tum voluntatis, tum actionis omnis initium & ſcopus eſſe debet.

c Auguſt. hom. 38. ex 50. d Auguſt. in Pſal. 118. concione 8. item ſerm. 53. & 59. de tempore.

C. Deindè propter[c] Deum amandus proximus, hoc eſt, citra diſcrimen[d] homo quilibet, quando inter nos omnes proximi, maximáque propinquitate coniuncti ſumus, ſecundùm eandem ſcilicet naturam humanam filiis Adæ communem, & ob diuinam gratiam æternámq; gloriam cunctis, qui velint, communicabilem.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigeſimoſecundo: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mãdatum. Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ.

2. LVCÆ decimo: Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit tentans illum, & dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? quomodò legis? Ille reſpondens, dixit: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitque illi: Rectè reſpondiſti. hoc fac, & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus?* Suſpiciens autem Ieſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho, &c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

*aliàs Suſcipiens.

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eum vnus de Scribis, quod eſſet primũ omnium mandatum, Ieſus autem reſpondit ei: Quia primum omnium mandatum eſt, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc eſt primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt illi, Diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Maius horum aliud mandatũ non eſt. Et ait illi Scriba: Benè Magiſter, in veritate dixiſti, quia vnus eſt Deus, & non eſt alius præter eum, & vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquàm ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Ieſus autẽ videns quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite decimo: Charitatem voco motũ animi ad fruendũ Deo propter ipſum, & ſe atque proximo propter Deum.

Charitas quid ſit.

1. B. BERNARDVS in tractatu de diligẽdo Deo: Vultis à me audire, quarè & quomodò diligendus ſit Deus? Et ego: Cauſa diligendi Deum, Deus eſt: Modus, ſine modo diligere. Ob duplicem autem cauſam Deum dixerim propter ſeipſum diligendũ: ſiue quia nihil iuſtius, ſiue quia nil diligi fructuoſiùs poteſt. Meretur amari propter ſeipſum Deus,

Cauſa & modus diligendi Deum.

& ab

&c ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proindè inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat népe intùs ei innata & non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat, &c. Et quibusdam interpositis,

Quomodò Deus amari meretur.

hîc primùm vide, quo modo, immò quàm sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipse dilexit nos tantus & tantùm, & gratis tantillos & tales. Et cùm dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immensum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus est, & immensus) quisnam quæso debeat finis esse nostri vel modus amoris? Quid quòd amor ipse noster non iam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus?

Psal. 144. & 146. Philip. 4.

Amat ergò immensitas, amat æternitas, amat supereminens sciétiæ charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientiæ non est numerus, cuius pax exsuperat omné intellectú, & vicem repédimus cum mésura.

Deus sine præmij intuitu diligendus, nec tamen sine præmio diligitur. 1. Cor. 13.

Nó sine præmio diligitur Deus, etsi absq; præmij intuitu diligédus sit. Vacua nāque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est. Quippe non quærit quæ sua sunt. Affectus est, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Sponte afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit.

1. Cor. 9. Verus amor meretur præmium. Nota. Proximi dilectio pura non est, nisi propter Deum fiat.

Paulus non euangelizat vt comedat, sed comedit vt euangelizet, eò quòd amet non cibum, sed Euangelium. Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sanè necdùm amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Posteà verò, vt perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necesse est. Alioquin proximum purè diligere quomodò potest, qui in Deo non diligit? Porrò in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergò Deum diligi priùs, vt in Deo diligi possit & proximus. Facit ergò etiam se diligi Deus, qui & cætera bona facit. Et in fine:

Proximi dilectio non est sine Dei dilectione.

Quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necesse est, vt cupiditas nostra vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandèm consummabitur: quia non priùs quod spirituale, sed quod animale, deindè quod spirituale.

Quibus gradibus amoris ei verè charitatem ascendatur. 1. Cor. 15.

Et priùs necesse est portemus imaginem terrestris, deindè cælestis. In primis ergò diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cùmque se videt per se non posse subsistere, Deum quasi necessariũ incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter Deum. At verò cùm ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam huiuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato, quàm suauis est Dominus, transit ad tertium gradum, vt diligat Deum non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diù statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprehenditur, vt se scilicet diligat homo tantùm propter Deum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Colossenses tertio: Omne quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

1. C. AVGVSTINVS homilia trigesimaoctaua ex libro quinquaginta homiliarum: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisi Deum: videat enim charitas vestra primũ, amicitiæ amor qualiter debeat esse gratuitus.

Gratuitus amor.

Non enim propterea debes habere amicum vel amare, vt aliquid tibi præstet. Si propterea illum amas, vt præstet tibi vel pecuniam vel aliquod commodum temporale, non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amandus est, propter sese, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, vt gratis diligas: quàm gratis amandus est Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa quæ offendunt, in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quædã toleranda dissoluere hominis amicitiam, Dei amicitia quibus rebus debet cogi vt dissoluatur à te?

Dei amicitia dissolui non debet.

Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum non offendas, nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi, Non illum video, quomodò sum amaturus quem non video? Et quomodò dicis amare quem non vides? Modò ostendo vndè coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Eccè amas amicum, quid in illo amas? Gratis enim amas. Sed fortè amicus iste tuus, vt alia omittam, senex homo est. Fieri enim potest vt habeas amicũ senem. Quid amas in sene? Incuruum corpus, albũ caput, rugas in fronte, contractã maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamé aliquid amas, & corpus quod vides nó amas, quia deforme est: vndè vides quod amas? Si enim quæram à te, quarè amas? responsurus es mihi, homo est fidelis. Ergò fidem amas. Si fidé amas: quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergò Deum amare, & amabis hominé propter Deum. Ibidé: Si omnis qui amat, saluum vult habere quod amat, si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, & ipsam cogitur veram amare & in amico.

2. IDEM in psalmum cétesimum decimumoctauũ, côcione octaua: Omnis homo est omni homini proximus: nec vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura communis: quanquàm nec proximum nouerat qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones, cui proximum non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogauerat, iudicauit: patuítque, in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum.

Omnis homo proximus. Lucæ 10.

Et post pauca: Vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquàm seipsum, priùs debet diligendo Deum diligere seipsum. Quod vndè poterit scire, si nescit Deum, si nescit & seipsum?

3. EX sermone quinquagesimotertio de tépore: Si fortè quislibet quærat, quis sit proximus, sciat omnem Christianũ rectè proximum dici, quia om

Proximi nostri sunt omnes Christiani.

nes in baptismo filij Dei sanctificamur, vt fratres simus spiritaliter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritalis quàm carnalis, de qua in Euangelio ipsa veritas ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua,&c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit.

Ioan 3.

4. ITEM sermone quinquagesimonono de Tempore: Sic autem diligendus est inimicus, non inquantùm inimicus, sed inquantùm homo est, vt ei hoc velis prouenire quod tibi, id est, vt ad regnum correctus reuocatusque perueniat. Proximus est autem omnis homo. Omnes proxim sumus cõditione terrenæ natiuitatis & mortalitatis, & etiam spe cælestis hæreditatis: quia nescimus quis quid futurus sit, quoniam aut Iudæus aut hæreticus aut paganus: fortè enim per misericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere merebitur.

Inimicus quomodo diligendus.

Proximus est omnis homo.

III.

Quot sunt Charitatis præcepta?

a Deut. 6. a Matth 22. d Mar 12. c Luc. 10. e Gregor. lib 10 Moral. cap 6. & 7.

A. Duo quidem summaria, quorum primum de diligendo Deo, sic[a] in veteri nouáque lege proponitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic,[a] Diliges proximum tuum sicut teipsum In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ.*

b Rom 13. c c Coloss. 3. c d 1. Tim. 1. a

B. Hæc charitas est[b] plenitudo legis & summa iustitiæ. hoc est[c] vinculũ perfectionis: charitas, inquã,[d] de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta.

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII sexto: Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedẽs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque cõsurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribésque ea in limine & ostiis domus tuæ.

2. MATTHÆI vigesimosecundo.

3. MARCI duodecimo.

4. LVCÆ decimo, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimonio primo, & sequentibus.

5. GREGORIVS Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite sexto: Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Qua in re notandum est, quòd diuinus sermo cùm Deum diligi præcipit, non solùm narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cùm subiungit, ex toto: vt videlicet qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta deriuatur, cùm & per quẽdam iustum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide nè tu alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit: Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere: & rursùm bonum quod sibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

Tob 4.

Matth. 7.

Virtus charitatis multiplex.

6. IDEM eodem capite septimo eiusdem libri: Benè ergò lex Dei multiplex dicitur: quia nimirùm cùm vna eadémque sit charitas, si mentem plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringendo numeremus. Hæc nanque primùm per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctãdo tolerauit. Hæc Enoch & inter homines spiritaliter viuere docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hæc Noë, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercendo seruauit. Hæc per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & superiecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc Abrahæ dexterã quia ad mortem filij obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Isaac mentem quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, vt videnda longè pòst ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit & amissum bonum filium medullitùs gemere, & prauorũ filiorum præsennam sub æquanimitate tolerare. Hæc Ioseph docuit à fratribus venundatum, libertate animi infracta seruitium perpeti, & eisdem pòst fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen, delinquente populo, & vsque ad petitionem mortis in precibus strauit, & vsque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: vt & pro pereunte plebe sese morti obiiceret, & contra peccantem protinùs vice Domini irascentis sæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coëuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret Hæc Iosue exploratorem docuit, vt & priùs contra falsiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hanc postmodùm gladio contra hostes allegãret. Hæc Samuel & in principatu humilem præbuit, & integrum in deiectione seruauit: qui cùm persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus est, non amauit Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad veniam: qui persecutorem suum & timendo fugit vt dominum, & tamen cùm potestatem

Gen. 4.

Gen. 5.

Gen. 7.

Gen. 9.

Gen. 22.

Gen. 27.

Gen. 37.

Gen. 42.

Exo. 32.

Num. 25.

Iosue 2.

1. Reg 8.

1 Reg 24.

statem feriendi reperit, non agnouit inimicũ. Hæc Nathan & contra peccantem Regem in authoritatem libertæ increpationis sustulit, & cùm Regis culpa deesset, in petitione humiliter strauit. Hæc per Esaiam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit, & subducto carnali velamine, superna mysteria penetrauit. Hæc Heliam, quia feruoris zelo viuere spiritaliter docuit, ad vitam quoque & corporaliter abstraxit: Hæc Helisæum, quia magistrum simpliciter diligere instituit, magistri spiritu dupliciter impleuit. Per hanc Hieremias, ne in Ægyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobedientes diligens, quò descendi prohibuit, & ipse descendit. Hæc Ezechielem, quia priùs à terrenis desideriis sustulit, pòst per cincinnum capitis in aëre librauit. Hæc in Daniele quia à regiis dapibus gulam compescuit, et & esurientium ora leonum clausit. Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore & flammas in fornace temperauit. Hæc in Petro & minis terrentiũ principum fortiter restitit, & in circuncisione submouenda, minorum verba humiliter audiuit. Hæc in Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in circuncisionis negocio longè se imparis prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, & causis se variantibus non variata coniungit.

[Margin: 2.Reg. 12. · Isa. 20. · 4.Reg. 2. · Ibid. · Ierem. 42. · Ezech. 8. · Dan. 14. · Dan. 3. · Actor. 5. · Gal. 2.]

1. B. Ad Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimoniũ dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malũ non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

2. Ad Colossenses tertio: Induite viscera misericordiæ, benignitatem, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. Prioris ad Timotheum primo: Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

IIII.

Quo indicio se prodit syncera Charitas?

A. Probatio[a] dilectionis seu charitatis, exhibitio est operis, & Diuinorũ obseruatio mandatorum. Vndè & Ioannes Christo dilectus inquit.[b] *Hæc est vera charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.* Et rursum:[c] *Qui dicit se nôsse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus.*

B. Quinetiam Christus ipse docet:[d] *Si diligitis me, mandata mea seruate. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.*

[Margin: a Greg. hom. 30 in Euang. · b 1 Ioan. 5. a · c 1 Ioan. 2. a · d Ioan. 14. b c]

TESTIMONIA.

A. Gregorius homilia trigesima in Euangelia: Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit. Probatio ergò dilectionis, exhibitio est operis. Hinc in epistola sua idem Ioãnes dicit: Qui dicit, diligo Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Verè enim diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profectò Deum non amat: quia ei in sua voluntate contradicit. Reliqua testimonia habes in textu.

[Margin: Ioann. 14. · 1. Ioã. 2. & 4.]

V.

Quæ sunt mandata Dei, ad Charitatem præcipuè spectantia?

Decem Dei verba primùm per Moysen Iudęis tradita, & deindè per Christum & Apostolos[a] Christianis omnibus commendata, quę & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ità recensentur:

Ego sum Dominus Deus tuus.

I. *Nõ habebis deos alienos corã me. Nõ facies tibi sculptile,[b] vt adores illud.*

II. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

III. *Memento vt diem Sabbati sanctifices.*

IIII. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

V. *Non occîdes.*

VI. *Non mœchaberis.*

VII. *Non furtum facies.*

[Margin: Exod. 20. ab 34. d Leuit. 19. a b Deu. 4. a b 5 a b 10. a a Matth. 19. c 5 c 22. b Marc 10. & 12. c Luc 18 d & 10. e Rom. 2 b 13 c 7 b Gal. 5. e Iac. 2. b 1 d 4 c 1 Tim. 1. b Concil. Triden. sess. 6 can. 19 2 & 21 b Leuit. 28 a Exponunt Decalogũ Orig. In Exo. hom. 8 Aug. quæst. 71. in Exod. & serm. 95 de temp. & de 10. chordis.]

VIII. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

c Deut. 5. c *IX. [c] Non concupisces vxorem proximi tui:*

X. Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

TESTIMONIA.

1. Exodi vigesimo: Locutúsque est Dominus cunctos sermones hos: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quę sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Non assumes nomē Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatū Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuū, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non loquêris cōtra proximum tuum falsum testimonium, Non cōcupisces domū proximi tui: nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

2. Et capite trigesimoquarto: Dixit Dominus ad Moysen, Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem. Cúmque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

3. Levitici decimonono: Locutus est Dominus ad Moysen, dicēs: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israël, & dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum, Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Et in fine capitis: Custodite omnia præcepta mea & vniuersa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. Deuteronomii quarto: Et nunc Israël audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas, & ingrediens possideas terram, quā Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis in terra ea, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustáque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos vestros? Custodi igitur temetipsum & animam tuam solicitè. Nè obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & nè excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo stetisti corā Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicēs: Congrega ad me populum, vt audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceántque filios suos. Et accessistis ad radices montis qui ardebat vsque ad cælum: erántque in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutúsque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitùs non vidistis, & ostendit vobis pactum suum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihíque mandauit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra quam possessuri estis. Custodite igitur solicitè animas vestras.

5. Et capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea. Non vsurpabis nomen Domini Dei tui frustrà, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. Obserua diem Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Nō facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obseruares diem Sabbati. Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore,

pore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non occides, Neque mœchaberis. Furtúmque non facies. Nec loquèris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces vxorem proximi tui, non domum, non agrú, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinú, & vniuersa quæ illius sunt. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestrá in monte de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens amplius, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

6. Item capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, faciésque arcam ligneam, & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas antè confregisti, ponésque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis setim. Cúmque dolâssem duas tabulas lapideas instàr priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. Scripsitque in tabulis iuxta id quod priùs scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersúsque de monte descendi, & posui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucusquè ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

Ad Christianos etiam Decalogum pertinere. 7. Matthæi decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

8. Item capite quinto: Nolite putare, quoniam veni soluere legem aut Prophetas, &c. vt infrà quæstione sequenti, A. testimonio septimo.

9. Et vigesimosecundo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio primo.

10. Marci decimo: Procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus, Deus. Præcepta nôsti. Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesvs autem intuitus eum, dilexit eum.

11. Et capite duodecimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio tertio.

12. Lvcæ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus: Mandata nôsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem.

13. Et decimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo.

14. Ad Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

15. Et capite decimotertio: Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicèm diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

16. Item capite septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebá, nisi lex diceret, Non concupisces, &c. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum, &c.

17. Ad Galatas quinto: Vos in libertatem vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasioné detis carnis, sed per charitatem seruite inuicèm. Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

18. Iacobi secundo: Si tamen legem perficitis regalem secundùm scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum: benè facitis. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores. Quicunque autem totam legem seruauerit, offendit autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit, &, Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem: factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. Et capite primo: Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

20. Et capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

21. Prioris ad Timotheum primo: Finis auté præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. A quibus quidá aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligétes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur.

22. Concilivm Tridentinum sessione sexta, Præcepta euangelica.
canone decimonono: Si quis dixerit nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.

23. Et canone vigesimo: Si quis hominem iustificatú, & quantùlibet perfectú, dixerit nó teneri ad obseruantiá mandatorú Dei & Ecclesiæ, sed tantú ad credendum: quasi verò Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine códitione obseruationis mandatorum, anathema sit. Mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda.

24. Item canone vigesimoprimo: Si quis dixerit Christus legislator.
Christvm Iesvm à Deo hominibus datum fuisse vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem cui obediant, anathema sit.

25. Levitici vigesimosexto: Non facietis vobis idòlum & sculptile, nec titulos erigetis,

nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum.
26. Devteronomii quinto: Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium. Non cõcupisces vxorem proximi tui, non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, nõ bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

VI.

Quid sibi vult hoc exordium, Ego sum Dominus Deus tuus?

Deut. 6. a d 4. d 10. d Malach. 1. b d Hier. 32. c Psal. 46 a

A. Decalogum exorditur Deus à notitia suî, & ab insinuatione Maiestatis suæ, vt cognitum Legislatorem magis reuereamur, eiúsque propositis mãdatis maior apud omnes authoritas constet. Nempe tam seriò nobiscum agitur, vt si vnquàm[a] salui esse velimus, hîc velut in clarissimo speculo diuinæ maiestatis voluntatem, omnémque rectè viuẽdi rationem certò contemplemur, agnitámque legem illam sanctissimam, [b] adiuuante Christi spiritu, accuratè seruemus.

a Matth. 5. e 19. c 23 d Heb. 5. c Psal. 118. a c 1 Ioan. 3. d Aug. quæst. 140. super Exodum.
b Rom. 8. c Ioan. 2. c Phil. 4. c.

B. Nec enim præcipit solùm, sed [c] benedictionem quoquè promittit & opem tribuit noster Legislator. [d] *Spiritum meum*, inquit, *ponam in medio vestrî, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini.*

c Psal. 83. b Deut. 28. a b Leuit. 26. a b
d Ezech. 36. f & 11. d

C. Quarè cùm Christus[e] etiam præcepisset, *Tollite iugum meum super vos*, nè quis causaretur difficultatem, adiecit: *Iugũ enim meum suaue est, & onus meum leue*, iis videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

e Matt. 11 d 1. Ioan. 5. a Concil. Trid. sess. 6 c 11. & can. 18 Chrys. li. 1. de cõp. cordis. Basi. quæst. 176 in regulis breuioribus Aug. de nat. & gra. c. 43 & 69. Item ser. 61. & 191 de temp. Hier. in symb. ad Damas.

TESTIMONIA.

1. A Devteronomii sexto: Hæc sunt præcepta & cæremoniæ atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester vt docerem vos, & faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam, vt timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filiis ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. Audi Israël, & obserua, vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multiplicetis ampliùs, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, &c. Non ibitis post deos alienos, &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tuî: nè quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ. Et in fine capitis: Præcepítque nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt benè sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodiè. Erítque nostrî misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

2. Et capite quarto: Caue nè quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. Ibid. Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse est Deus in cælo sursùm, & in terra deorsùm, & non sit alius. Custodi præcepta eius atque mandata quæ ego præcipio tibi: vt benè sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

3. Item capite decimo: Circuncidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram nè induretis ampliùs, quia Dominus Deus vester ipse est Deus Deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum, & vos ergò amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra Ægypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei seruies: ipsi adhærebis, iurabísque in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

4. Malachiæ primo: Magnificetur Dominus super terminum Israël. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergò pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

5. Hieremiæ trigesimosecundo: Non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, &

& potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incompræhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

6. PSALMO quadragesimosexto: Quoniam Dominus excelsus, terribilis, Rex magnus super omnem terram.

7. MATTHÆI quinto: Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abũdauerit iustitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Dictum est: Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit, &c. Iterùm audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia, &c. Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum iudicio contẽdere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc faciũt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

8. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

9. ET capite vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

10. AD Hebræos quinto: Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

11. PSALMO centesimo decimooctauo: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tu mandâsti, mandata tua custodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. PRIMÆ Ioannis tertio: Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrùm, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis.

13. AVGVSTINVS quæstione centesima quadragesima super Exodum: Cùm tam multa locutus sit Deus, duæ tantùm tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicũtur tabulæ testimonij futuræ in arca. Nimirũ omnia cætera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis cõscripta sunt, pendere intelliguntur: si diligenter quærantur & benè intelligantur quomodò hæc ipsa rursùs decẽ præcepta, ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ. *Ex Decalogo pendent omnia Dei præcepta.* *Matth. 22*

14. AD Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

15. IOANNIS primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

16. AD Philippenses quarto: Omnia possum in eo qui me confortat.

s. B. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.

2. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Si audiêris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Venientque super te vniuersæ benedictiones istæ, & appræhendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructúsque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos qui consurgunt aduersùm te, corruentes in conspectu tuo: per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicétque tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi, si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in vijs eius. Videbúntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu ventris tui, & fructu iumentorũ tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit Dominus Patribus tuis, vt daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimũ, cælũ, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicétque cunctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris, ac non

declinaueris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, eosque colueris eos.

3. Leviticі vigesimosexto: Si in præceptis meis ambulaueritis,& mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis,& terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Appræhendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comederis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meũ vobiscum. Comedetis vetustissima veterum,& vetera nouis superuenientibus proiicietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abiiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vósque eritis populus meus. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrum,& terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra: immittámque in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septiès propter peccata vestra, inducámque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium, postquàm confregero baculum panis vestri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes,& reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ità vt comedatis carnem filiorum vestrorũm,& filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem:& deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltrà odorem suauissimum. Disperdámque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gentes, & euaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & ciuitates vestræ dirutæ. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ità fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrûm inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet. Quòd si & de his aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur: donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum.

4. Ezechielis trigesimosexto: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri, &c. vt in textu. Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri: vt non portetis vltrà opprobrium famis in Gentibus.

5. Et capite vndecimo: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum,& dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent,& iudicia mea custodiant, faciántque ea:& sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

1. C. Matthæi vndecimo: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos,& discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

2. Primæ Ioannis quinto: In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus,& mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus:& mandata eius grauia non sunt.

3. Concilium Tridentinum sessione sexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa & à patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis: & adiuuat, vt possis. Cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipse testatur, seruant sermones eius. Quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. licèt enim in hac mortali vita quantumuis sancti & iusti in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccara

Iustificati adstringuntur ad obseruationẽ præceptorũ.

Dei mandata non impossibilia.

1. Ioan. 5. Matth. 11.

Ioan. 14.

Peccata venialia iustitiam non tollunt.

Math. 6. Luc. 11. Rom. 6. Tit. 2.

peccata quandoquè cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra. quo fit, vt insti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam.

Deus neminé prior deserit.

Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis priùs deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatémque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Christus ipse, vt inquit

Rom. 8. Heb. 5.

Apostolus, cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens:

1. Cor. 9.

Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus:

2. Pet. 1.

Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.

Iustus nō peccat in quocūque opere.

Vndè constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare; aut quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedē quoquè intueantur æternam: cùm scriptum sit: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Moyse dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

Mercedē etiā intueri operātes possunt. Psal. 118. Heb. 11.

Dei mandata non impossibilia.

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iustificato & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia anathema sit.

5. CHRYSOSTOMVS in libro primo de Compunctione cordis: Reuerà ipse pronunciauit de præceptis suis, quòd nihil in eis laboriosum sit & nihil onerosum, dicens: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Et nos econtrà grauia efficimus, quæ ille leuia constituit: & quæ ille suauia posuit, nos facimus amara peccando. Quòd si laboriosum aliquid esset in præceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: præmia enim proposita sunt post laborem. Nunc verò infelix anima ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt sileat & quiescat, nè ad præuaricationem laborando perueniat, quamuis sint aliqua in quibus paululùm laboris est adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus dicit: Nam quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum immensum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in præsenti est, leue esse, etiamsi tribulatio sit. Quo modo leue? Quia immensum pondus futuræ gloriæ leuem facit præsentis temporis tribulationem: etiam si sensibus nostris grauius videatur. Denique & ipse causas in consequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid passio præsentis temporis intulerit. Ait enim: Non respicientibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

Facilia sunt Dei præcepta. Math. 11.

2. Cor. 4.

6. BASILIVS in regulis breuioribus, siue concisiùs disputatis, interrogatione centesima septuagesimasexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepisset hoc qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem qua id faceremus, fuisset largitus.

Matth. 5. Deus, quia bonus & iustus, impossibilia non iubet.

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

Nota.

8. ET capite sexagesimonono: Valdè bona sunt præcepta, si legitimè his vtamur. Eo quippe ipso quo firmissimè creditur, Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa quæ leuis est: secundùm hoc dictum est, Et præcepta eius grauia non sunt: vt cui grauia sunt, consideret non potuisse diuinitùs dici, grauia non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauia non sunt, & petat quo destituitur, & impleat quod iubetur: Et quod dicitur ad Israël in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idem significat, quia vtiquè cùm hoc testimonium commemorâsset Apostolus, Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: In corde enim sunt spiritales manus: Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuersus ergò quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mādatum Dei nō habebit graue. Quomodò est enim graue, cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideò graue est: aut diligit, & graue esse non potest.

Quia bonus & iustus est, impossibilia præcipere nō potuit Deus.

Omnia facilia charitati.

Math. 11. 1. Ioan. 5.

Deut. 30.

Rom. 10.

Nota.

9. IDEM sermone sexagesimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu econtrariò respondes, non posse. Considera nunc, vtrùm tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius est.

Iustitiæ & pietati diuinæ repugnat, dicere, Impossibilia nobis præcepta esse.

10. ITEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari.

Blasphemia est execrabilis.

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiā, &c. vt Augustinus.

Iterùm.

VII.

Quid complectitur in se primum præceptum?

Deut. 12. a 4. b c 18. b 1. Reg. 28. a Psal 113. b c Leuit. 19. f 20. a c Eccli 34. a

A. Prohibet ac damnat idololatriam, obseruationes superstitiosas, vsum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

a Aug. li. 10. de ciuit Dei. cap. 1. & Epist. 49. ad Deo gratias, quæst. 3.

b Aug. 10 de ciui. Dei. ca. 1 & 4. Cōtra Faustū, li. 15. cap. 9. & lib. 20. cap 21.

B. Docet etiam atque exigit, vt nullam prorsus [a] creaturam, quantumuis excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensúmque Deum credamus & confiteamur, eíque vni sacrificium & singularem summúmque [b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus.

c Ioan. 4 c Rom. 10. c 1 Ioan. 4 b c Matt. 4 b Luc 4. b Esai 41 a b 1. Timo. 6. c Rom. 9. b Psal. 83. d

C. Hoc fit, vt super [c] omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternúmque bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem.

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt omnes gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earum de locis illis.

2. ET capite quarto: Locutúsque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitùs non vidistis. Custodite igitur solicitè animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumētorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt.

3. ITEM capite decimooctauo: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue nè imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. PRIMI Regum vicesimooctauo: Saul abstulit magos & ariolos de terra: & interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.

5. PSALMO centesimo decimotertio: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habēt & non loquentur: oculos habēt & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habēt & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabūt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

6. LEVITICI decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos, ego Dominus Deus vester.

7. ET capite vigesimo: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi sui. Et in fine capitis: Vir siue mulier, in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Diuinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

1. B. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus: sed ea qua colimus Deū, vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autē Religio dicitur: sed ea quæ nobis est erga Deū, vel quā illi θεοσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facítque suos cultores Deos. Quicunque igitur sunt in cælestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colēdi vtique non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, profectò indè volunt, vndè & ipsi sunt: an aliundè ipsi beati, aliundè nos? — *Latriæ cultus soli Deo debetur.*

2. ET epistola quadragesimanona ad Deo gratias, quæstione tertia: Neque illinc excusant impij sua sacrilega sacra & simulacra, quòd eleganter interpretātur quid quæque significēt. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quæ vno nomine Latria Græcè appellatur. — *Latria.* Nec nos dicimus terram, maria, cælum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cælestes potestates, esse dæmonia: sed cùm omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quam etiam spiritalem vocamus, manifestum est, id quod à nobis piè ac religiosè fit, à volūtate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali præponenda. Vndè colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. — *Corporali creaturæ non sacrificandū.* Restat spiritalis, quæ vel pia, vel impia est. Pia scilicet in hominibus

minibus & angelis iuſtis & Deo ritè ſeruientibus: Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos
Nec ſpiritali. etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec ſpiritali, quamuis iuſtæ, creaturæ ſacrificandum eſt. Quoniam quanto magis pia eſt & ſubdita Deo, tantò minùs ſe tali honore dignatur, quem ſcit non deberi niſi Deo. Quanto ergò pernicioſius eſt ſacrificare dæmoniis?

3. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Nunc videndum ac diſſerendum eſt, quantum Deus donat, immortales ac beati in cæleſtibus ſedibus, dominationibus, principatibus, poteſtatibus conſtituti, quos iſti deos, & ex quibus quoſdã vel bonos dæmones, vel nobiſcum angelos nominant, quomodò credendi ſint velle à nobis religionem pietatémque ſeruari, hoc eſt, vt apertiùs dicã, vtrùm etiam ſibi, an tantùm Deo ſuo, qui etiam noſter eſt, placeat eis vt ſacra faciamus, & ſacrificemus, vel aliqua noſtra ſeu noſipſos religionis ritibus conſecremus. Hic eſt enim diuinitati, vel ſi
Latino nomine difficultas ad cultũ ſoli Deo debitum ſignificandum. expreſſiùs dicendum eſt, deitati debitus cultus, propter quem vno verbo ſignificandum, quoniam ſatis mihi idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi neceſſe eſt, inſinuo, quid velim dicere. Latriam quippe noſtri, vbicunque ſanctarum ſcripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſeruitutem. Sed ea
Seruitus. Ephe. 6. Dulia. ſeruitus, quæ debetur hominibus, ſecundùm quam præcipit Apoſtolus, ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe debere, alio nomine Græcè nuncupari ſolet. Latria verò ſecundùm conſuetudinem qua locuti ſunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut ſemper aut tam frequenter vt penè ſemper, ea dicitur ſeruitus, quæ pertinet ad colendum
Cultus. Deum. Proindè ſi tantummodò cultus ipſe dicatur, non ſoli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione vel præſentia frequentamus. Nec ſolùm ea, quibus nos religioſa humilitate ſubiicimus, ſed quædam etiam quæ ſubiecta ſunt nobis, coli perhibentur. Nam ea hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi niſi Deo, propria quadam notione verbi huius veriſſimum eſt. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideò Latinè vno verbo ſignificari cultus Deo debitus non poteſt. Nam &
Religio. ipſa religio, quamuis diſtinctiùs non quemlibet, ſed Dei cultum ſignificare videatur: vndè iſto nomine interpretati ſunt noſtri eam, quæ Græcè θρησκεία dicitur: tamen quia Latina loquendi conſuetudine, non ſolùm imperitorum, verùm etiam doctiſſimorum & cognationibus humanis atque affinitatibus, & quibuſque neceſſitudinibus dicitur exhibenda religio: non eo vocabulo vitatur ambiguum, cùm de cultu deitatis vertitur quæſtio: vt fidenter dicere valeamus, religionem non eſſe niſi Dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à ſignificanda obſeruantia propinquitatis humanæ
Pietas. inſolenter auferri. Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi ſolet, quã Græci εὐσέβειαν vocant. Hæc tamen & erga parentes officioſè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus miſericordiæ frequentatur: quod ideò arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eáque ſibi vel pro ſacrificiis, vel præ ſacrificiis placere teſtatur. Ex qua loquendi conſuetudine factum eſt, vt & Deus ipſe dicatur pius: quem ſanè Græci nullo ſuo ſermonis vſu εὐσεβῆ vocant, quãuis εὐσέβειαν pro miſericordia illorum etiã vulgus vſurpet. Vndè in quibuſdam ſcripturarum locis, vt diſtinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, ſed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu compoſitum reſonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non poſſumus. Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, &c. vt paulò antè in hac quæſtione.

4. ITEM capite quarto eiuſdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum) nos ſeruitutem, quæ latria Græcè dicitur, ſiue in quibuſque ſacramentis, ſiue in nobiſipſis debemus. Huius enim templum ſimul omnes & ſinguli templa ſumus, quia & omnium concordiam & ſingulos inhabitare dignatur: non in omnibus quàm in ſingulis maior, quoniam nec mole diſtenditur, nec partitione minuitur. Cùm ad illum ſurſùm eſt, eius eſt altare cor noſtrum: eius vnigenito cum ſacerdote placamur: ei cruentas victimas cædimus, quando vſque ad ſanguinem pro eius veritate certamus: & ſuauiſſimum adolemus incenſum, cùm in eius conſpectu pio ſanctóque amore flagramus: ei dona eius in nobis, nóſque ipſos vouemus, & reddimus: ei beneficiorum eius ſolennitatibus feſtis & diebus ſtatutis dicamus ſacramúſque memoriam, nè volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio: ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum ſicut videri poterit, eíque cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mũdamur, & eius nomine cõſecramur. Ipſe enim fons noſtræ beatitudinis, ipſe omnis appetitionis eſt finis. Hũc eligẽtes, vel potiùs religẽtes, amiſeramus enim negligentes: hunc ergò religentes, vndè & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tẽdimus, vt perueniendo quieſcamus: ideò beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim noſtrum, de cuius fine inter Philoſophos magna contẽtio eſt, nullum eſt aliud, quàm illi cohærere, cuius vnius anima intellectualis incorporeo, ſi dici poteſt, amplexu, veris impletur fœcundatúrque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonũ debemus & à quibus diligimur, duci: & quos diligimus, ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuũ in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: & diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Vt enim homo ſeſe diligere nôſſet, conſtitutus eſt ei finis, quò referret omnia, quæ ageret vt beatus eſſet. Non enim qui ſe diligit, aliud eſſe vult quã beatus. Hic autẽ finis eſt, adhærere Deo. Iam igitur ſcienti diligere ſeipſum, cùm mandatur de proximo diligendo ſicut ſeipſum, quid aliud mandatur, niſi vt ei quantùm poteſt, commendet diligendum Deum? Hic eſt Dei cultus, hæc vera religio, hęc recta pietas, hæc tantùm Deo debita ſeruitus. Quæcunque igitur immortalis poteſtas quantalibet virtute prædita, ſi nos diligit ſicut ſeipſam, ei vult eſſe ſubditos, vt beati ſimus, cui & ipſa ſubdita beata eſt. Si ergò non colit Deum, miſera eſt, quia Deo priuatur: ſi autem colit Deum, non vult ſe coli pro Deo. Illi enim potiùs diuinæ ſententiæ ſuffragatur, & dilectionis viribus fauet, quia ſcriptum eſt: Sacrificans diis eradicabitur, niſi

Marginal notes, right column:
Dies feſti cur inſtituti. Latria.
Matth. 22.
Dei cultus.
Exod. 22.

Exod. 22.

fi Domino soli. Nam vt alia nūc taceam, quę pertinēt ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certè nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi Domino soli. Multa denique de cultu diuino vsurpata sunt, quæ honoribus deferantur humanis: siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ità tamen, vt quibus ea deferūtor, homines habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorādi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deū aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Quàm porrò antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel satis indicant, quorum maioris Deus reprobauit sacrificium, minoris aspexit.

Sacrificium soli Deo debetur.

Gen. 4.

5. Et Augustinus libro decimoquinto contra Faustum Manichęum, capite nono: Adonai, verbum Hebræum est, & interpretatur Dominus, eo modo quo solus Deus dicitur Dominus: sicut latria, quod verbum Græcum est, & interpretatur seruitus, non quęcunque, sed illa, qua tantummodò Deo seruitur.

Latria.

6. Item libro vigesimo contra eundem, capite vigesimoprimo: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum cōsocietur, atque orationibus adiuuetur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquādo dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorū locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. At illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici nō potest, cùm sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colēdum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultū pertineat oblatio sacrificij, vndè idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibēt: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctę animę, vel cuiquam angelo: & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur. Ipsi enim sancti vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolunt, quod vni Deo deberi nōrunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quę per eos facta sunt, Lycaonij tāquàm diis immolare voluerunt: conscissis enim vestimentis suis, cōfitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi angelum se adorare prohibentem, ac dicentem adoratori suo, Conseruus tuus sum & fratrum tuorum. Ista sibi planè superbi spiritus exigunt, diabolus & angeli eius, sicut per omnia templa & sacra gentilium. Et post pauca: Longè minoris peccati est, ebrium * detideri à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memoriis martyrum: quod frequētissimè facimus illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificare noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illū cultum, qui latria dicitur, & vni Deo debetur.

Soli Deo cōstituuntur altaria, quamuis in memoriis Martyrum. Latria.

Sanctis non offeruntur sacrificia.

Martyres & Sancti quomodo colantur.

Latria, diuinitati debita seruitus.

Nulli creaturæ sacrificatur.

Act. 14.

Apoc. 19. & 22.

Ormeum ex-petunt sacrificia & derideri.

Deo in memoriis martyrum sacrificatur.

5. C. Ioannis quarto: Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

2. Ad Romanos decimo: Dicit enim scriptura Omnis qui credit in illum, non confundetur. Nō enim est distinctio Iudęi & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illū. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

3. Primæ Ioannis quarto: Omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniā filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniā ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationē pro peccatis nostris. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur, quoniam Pater misit filium suum Saluatorem mundi.

4. Matthæi quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

5. Lucæ quarto: Respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

6. Esaiæ quadragesimotertio: Et nunc hęc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redémi te, & vocaui te nomine tuo: Meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel Saluator tuus. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me Saluator. Ego annunciaui, & saluaui. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. Prioris ad Timotheum sexto: Pręcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonā confessionem: vt serues mandatum sine macula, irrepręhensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostēdet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui sol⁹ habet immortalitatē, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

8. Ad Romanos nono: ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

9. Psalmo octogesimotertio: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriā dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

VIII.

VIII.

Quomodò præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A. De Sanctis, hoc est, sanctificatis & in Christo renatis omnibus hoc loco nō agimus, sicut[a] Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebrò refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis[b] in cælo prēmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quòd [c] *per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & adepti repromissiones.*

B. Ac hi verè quidē sancti & immaculati, sine macula & ruga, hęc præstantiora Ecclesię mēbra, & electa prorsùs organa diuini spiritùs, in quę peccatū ac malum iam nullum cadere potest. Qui sancti partim ex Angelica, partim ex humana natura constant, creaturę quidē illæ omnium nobilissimæ ac beatissimæ, quibus datū est, vt summis & ęternis in cælo bonis affluant, & cum[d] Christo Domino semper coniunctissimè viuāt.

C. Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris gerūtur, possunt[e] intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam absentes charitate flagrāt, salutis nostrę cura[f] tanguntur, nobis perpetuò fauent & optāt quæque salutaria, tantóque studiosiùs causam nostrā agunt, quò sunt minùs de seipsis solíciti, quóque maiorem sinceræ[g] charitatis ac virtutis omnis, quę beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

D. Est igitur cur hęc cæli lumina & Ecclesię firmamēta, simul & ornamenta post Deum maxima[h] veneremur: est cur Sanctos hoc præ cęteris mortalibus quantumlibēt excellentibus magni faciamus, predicemus, imitemur, & amemus plurimùm: est cur eosdem tanta talíque dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidē exiguitate: est deniquè cur eos ipsos pro Christiana pietate cōpellemus siue[i] inuocemus, nō sanè vt per se largiantur, sed vt apud Deum omnis boni largitorem nobiscum precentur, sintque vel immerentibus fauentes & efficaces intercessores.

E. Cuiusmodi cultus & inuocatio, si rectè fiat, nimirùm vt summus ille [a] cultus & honos summo Deo debitus, quē λατρείαν diximus, integrè cōstet, nihil sanè habet incommodi, neque cū scriptura[b] pugnat, sed firmis Ecclesiæ testimoniis comprobatur, multúmque affert vtilitatis.

F. Quòd autē hunc in modū Sanctos colimus, & cum Ecclesia inuocamus, adeò Christi Saluatoris & Domini nostri gloriā[c] non obscurat, vt etiā magis illustret, amplificet, augeátque. Hic enim Christi Redemptoris virtus eximia splendescit ac gloria, quòd is non quidē in se tantùm, sed in Sanctis[d] etiā suis est apparétque potens, gloriosus, mirabilis: quòd eosdē[e] honorat ipse, nimísque[f] honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidèm, & propter[g] eos multa largitur, & parcit sæpè immerentibus. Nec enim obscurū est, quòd[h] Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquàm defuncti, viuis tamen profuisse legantur.

G. Vndè Patres cùm de Sanctis loquuntur,[i] suffragatores eos & intercessores patronósque nostros frequēter appellant. Nec immeritò sanè, quòd Sanctorum fida suffragia, cùm humiliter & piè in CHRISTI nomine implorantur, experientia teste, multis opitulentur.

H. Quare iā pridèm dānati sunt[k] Vigilātiani, qui Sanctos & horū[l] Reliquias sacras suis fraudāt honorib[us], quos illis Ecclesia tribuit Orthodoxa.

a Rom 1 a 1 Cor 1 a Philip 4 d Colos 1 a Philem B
b Apoc 7 c d
c Heb. 11 f
Ephes 5 f Apoc 5 c 7 c d 21 a g 22 a Ephes 4 f 1 Cor 6 d
d Philip 1 c 2 Cor 5 a b Greg 4 moral cap 32.
e Greg li 2 moral ca 13 & lib 4 dial ca 53. Aug de cura pro mort cap 15 & 16. Orig contra Celsum lib 8. 4 Reg 5 g 6 b 1 Cor 14 e
f Dan 10 c d Matth 18 b Heb 1 d Tob 12 c Luc 15 b Act 5 d 12 a Apo 5 b 8 a Cyprian de mortalit.
g Hier in Vigilant. Bernar. in Vigil. Pet. & Paul & ser. 2 in fest. eorundem. Idē ser. 2 de S. Victore.
h Damasce lib 4 orthod. fid cap 16.
i Basil in 40 mart & in Mamātem. Nazian in Cyprian Athan Basiliū. Chrys in ser de catenis & gladio S. Petri. Amb de viduis & de fide resu. & in c 22 Luc. Chrys ho 66 ad pop. Ephræm de laud mart Hie. in epitaph. Paul epist 27. Aug de cura pro mort ca 4 & li 7 cont Donat c 1. Berna ser 66 in Cantic. Theod li 8 græcar aff. & in Philotheo. Prudētius in li. Peri stephanon 7. Syn. action 6. Vide etiā suprà in Salut. Angelicā Gen 48 c Iob 5 a Gen 32 f Oseæ 12 a Zach 1 c Hiere 15 a
a Aug lib 10 de ciuit Dei ca 1 & lib 20 cōtra Faust. ca 21. Item li 8 de ciuit Dei cap 27.
b Ro 15 g Heb 13 c Ephes 6 c Colos 4 a 1 Thes 5 d 2 Thes 3 a Luc 7 a Iob 42 b c Tridēt Cōcil sessione 25.
d Psal 67 g Ioan 14 b
e Ioan 12 d Mat 19 d Luc 19 c Apoc 1 g 3 d
f Psal 138 d
g Chrysost hom 2 in Psal 50 & hom 27 in Matth & 42 in Gen Item ser de virtutib & vitiis.
h Gene 26 a e Exod 32 c 3 Reg 11 b f 15 a Esa 37 g 4 Reg 19 g & 20 a 2 Mach 15 c
i Amb de viduis & in cap 21 Luc. Leo ser 1 & 2 de Pet. & Pau. Et in ser de anniuers. Pōt. Paulin[us] ad Cytherū & de B. Felice. Maximus de Taurinēs. mart. Basi in 40 mar Aug quæst. 108 in Exod. Euseb de prep. euang. lib 13 cap 7.
k Hier contra Vigilant. & in epist 53 ad Riparium & in ca 65 Esa 2. Synodus Nicen. & Gangrens.
l 4 Reg 13 d Aug 22 de ciuit Dei ca 8. Damasc li 4 cap 16. Basil in Psalm 115. Chrys in Iuuēt. & Max. Idē in Babylam & in ser de catenis & gladio S. Petri. Amb epist 85 & ser 91 & 92 Tridēt sess 25 Act 19 b 5 c Luc 8 f Matth 14 d

I. Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines[m] hac ratione transferri, Sanctos pro Diis adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè secùs rem habere, cùm alia multa conuincunt, tum vetus & solennis illa testatur supplicatio, quam Litaniam vocant. Vbi Deus diuinæque personę primùm, ac multò quidem sublimiùs quàm[n] Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur & inuocantur.

m Gen. 19. a 23. a 33. a b 42. b Iud. 3. d 1 Reg. 3. g 25. d 4. Reg. 2. e 8. Para 19. e

n Bern. ser. de 4. modis orandi. Victor lib. 3. de persecut. Vvandal.

K. Hinc & illę de Sãctis institutæ ferię, quas Augustinus aduersus Faustũ Manichęum scribens[o] ità defendit: Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationẽ, & vt meritis eorũ cõsocietur, atque orationibus adiuuetur.

o Lib. 20. cõt. Faust. ca. 21. In Psal. 88. circa 2. & term. 47. Sãctis. Bern in vigil. Pet. & Pau. Isid. lib. 1. de off. ecclesi. ca. 34. & 35.

TESTIMONIA.

Sancti dicuntur Christiani. 1. A. AD Romanos primo: Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis.

2. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater: Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in vniuersa Achaia.

3. AD Philippenses quarto: Salutate omnem sanctum in CHRISTO IESV. Salutant vos omnes sancti.

4. AD Colossenses primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, eis qui sunt Colossis, sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Audientes fidem vestram in Christo Iesu & dilectionem quam habetis in sanctos omnes.

5. AD Philemonem: Gaudium magnum habui & Sancti in cælo regnant. consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieuerunt per te frater.

6. APOCALYPSIS septimò: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & Agno. Et omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deũ, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorũ, Amen. Et respondit vnus de senioribus & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & vndè venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient, neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniã Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

7. AD Hebræos vndecimo: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.

1. B. AD Ephesios quinto: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. APOCALYPSIS quinto: Quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium & seniorum, & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

3. IBIDEM capite septimo, vt paulò antè hac eadem quæstione citatum.

4. ET capite vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descẽdentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocẽ magnam de throno, dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà nõ erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiērunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem. nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

5. ET capite vigesimosecundo: Et omne maledictum non erit ampliùs, & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.

6. AD Ephesios quarto: Nolite contristare spiri-

tum

rum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritûs sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

Migratio ad Christum.

8. AD Philippenses primo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: desiderium habés dissolui & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

Patres noui testamenti nō differuntur à patria cælesti post mortem.

10. GREGORIVS libro quarto Moralium, capite trigesimosecundo: Postquàm de corporibus transeunt prædicatores Ecclesiæ, nequaquàm per morarum spatia, sicut antiqui Patres, à cælestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in cælesti sede quiescunt, Paulo attestante, qui ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Priùs autem quàm redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdùm intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiusdem redemptoris nostri testimonium, diues qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contemplatur. Qui profectò si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Vndè & idem redemptor noster pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt suos qui ei inhæserant, ad cælestia reducat. Sed quò nunc homo redemptus ascendit, illuc profectò si peccare noluisset, etiam sine redemptione pertingeret.

2. Cor 5.

Luc. 16.

1. C. IDEM libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ità mortui vitam in carne viuentium, post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritûs, longè est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ità etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intùs omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent. Sed carnales quique quia amorem præcipuum filiis impéduot, hoc eos B. Iob nescire postmodùm asserit, quod hic vehementer amauerunt: vt siue nobiles siue ignobiles sint filij, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat.

Animæ Sanctorū omnia, in Deo vidét, quæ scilicet ad eorū gloriā & nostrā salutem conducunt.

Iob 14.

2. ET libro quarto Dialogorum, capite trigesimotertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt?

In Dei claritate omnia sciunt.

3. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite decimoquinto: Proindè fatendum est, nescire quidem mortuos quid hîc agatur, sed cum hic agitur: posteà verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriēdo pergunt. Non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hîc, præstò sunt, audire aliquid mortui, quod vnumquenque illorum audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essent angeli, qui possent interesse & viuorum & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus, Contigit autem mori inopem illum, & ferri ab angelis in sinum Abrahæ. Nunc ergò hîc, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hîc aguntur, quæ necessarium est eos nôsse, & quæ necessarium non est eos non nôsse, non solùm præterita vel præsentia, verumetiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hîc viuerent, cognoscebant nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicârat. Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis; sicut econtrariò Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futura prædixit, quāuis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurâsse: cùm liber Ecclesiasticus, quem Iesus Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronunciatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed si huic libro ex Hebræorum, quia in eo non est, canone cōtradicitur, quid de Moyse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronómio mortuus, & in Euangelio cum Helia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus?

Quot modis mortui possint ea quæ hîc geruntur, cognoscere.

Luc. 16.

Spiritu Dei reuelante.

2. Cor 12.
1. Reg. 28.

Eccli. 46.

Deut 34.
Matth 17.
4. Reg. 2.

4. ET capite decimosexto: Alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt. Quanuis & naturæ Deus adsit vt sit, & miraculis natura non desit. Non igitur ideò putandum est, viuorū rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdā sanandis vel adiuuādis Martyres adsunt: sed ideò potiùs intelligendum est, quòd per Diuinā potentiā martyres viuorū rebus intersunt, quoniā defuncti per naturā propriā, viuorum rebus interesse non possunt. Quanquàm ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodū opitulentur martyres iis quos per eos certum est adiuuari: vtrùm ipsi per seipsos adsint vno tēpore tam diuersis locis, & tanta inter se longinquitate discretis, siue vbi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbicūque adesse sentiuntur: an ipsis in loco suis meritis cōgruo ab omni mortaliū conuersatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigētia supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præsentamur, nec vbi sint vel quid agāt scimus, Deus omnipotens qui est vbique præsens, nec cōcretus nobis, nec remotus à

Quanuis Sancti viuorum rebus intersint, non tamen mortui interesse possunt.

Augustini dubitatio de modo quo in diuersis locis adsunt.

Oratio pro mortuis.

nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica ministeria vsquequaque diffusa, præbeat hominibus ista solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita martyrum vbi vult, quando vult, quomodò vult, maximéque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet.

5. ORIGENES libro octauo contra Celsum: Vnus est nobis placandus Deus vniuersorũ Dominus, vnius fauor ambiẽdus per pietatẽ virtutésque cæteras. Si vult præter hunc placari etiã alios, cogitet quòd sicut moto corpore vmbra quoquè ipsius mouetur, ità cùm aliquis Deum habet propitium, sequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas & spiritus. Sentiunt enim qui sint digni fauore cælestis numinis, quibus non solũ ipsi benè volunt, verumetiã dant operã, vt Deũ ei seruire volentibus, concilient, & vnà nobiscũ precantur: vt quotquot eum colimus, audeamus dicere, hominibus bonæ voluntatis precantibus vltrò se adiungere innumera sanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali nostro genere, & (vt ità loquar) laborare nobiscum in hoc certamine.

Angeli & sanctorũ animæ nostra nõrũt, ac pro nobis & nobiscum precantur.

6. QVARTI Regũ quinto capite: Et dixit Eliseus: Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meũ in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui?

Cognitio sanctorum.

7. ET capite sexto: Rex autẽ Syriæ pugnabat cõtra Israël, cõsiliumque iniit cũ seruis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias. Misit itaque vir Dei ad regẽ Israël, dicẽs: Caue nè trãseas in locũ illum: quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque rex Israel ad locũ quẽ dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obseruauit se ibi non semel neque bis. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re, & conuocatis seruis suis, ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor meĩ sit apud regem Israël? Dixitque vnus seruorum eius: Nequaquam Domine mi rex, sed Eliseus propheta qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quæcunque locutus fueris in conclaui tuo.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: occulta cordis eius manifesta fiunt: & ità cadens in faciem, adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis sit.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me (vir lineis vestitus, &c.) Noli metuere Daniel, quia ea die primo, quo posuisti cor tuũ ad intelligẽdũ, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autẽ regni Persarũ restitit mihi viginti & vno diebus: & eccè Michaël vnus de principibus primis venit in adiutoriũ meũ, & ego remansi ibi iuxta regẽ Persarũ. Veni autẽ, vt docerẽ te quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis dieb⁹, quoniã adhuc visio in dies, &c. Nũquid scis quare venerim ad te? & nũc reuertar, vt prælier aduersùm principẽ Persarum. Cũ ergò egrederer, apparuit princeps Græcorũ veniens. Veruntamen annunciabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

Cura & auxilium.

10. MATTHÆI decimooctauo: Videte nè contemnatis vnũ ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est.

11. AD Hebræos capite primo: Nónne omnes (angeli) sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?

12. TOBIÆ duodecimo: Quãdo orabas cum lachrymis & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandiũ tuũ, & mortuos abscõdebas per diẽ in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationẽ tuã Domino. Et quia acceptus eras Deo, necessè fuit vt tentatio probaret te. Et nunc misit me Dominus vt curarem te, & Saram vxorẽ filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphaël angelus vnus ex septem, qui astamus ante Dominum.

13. LVCÆ decimoquinto: Dico vobis quòd ità gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem Domini per noctẽ aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.

15. ET capite duodecimo: Et eccè angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, &c.

16. APOCALYPSIS quinto, vt supra hac eadem quæstione, B. testimonio secundo.

17. ET capite octauo: Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulũ aureum: & data sunt illi incẽsa multa, vt daret de orationibus sanctorum omniũ super altare aureum: quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorũ de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo.

18. CYPRIANVS in sermone de mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parẽtes patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum: frequens nos & copiosa turba desiderat, iã de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita. Ad horum cõspectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quã summa & perpetua felicitas? illic Apostolorum gloriosus chorus, &c.

Sancti nos expectant, & de nostra salute sunt solic.

19. HIERONYMVS aduersùs Vigilantiũ: Mortuũ (Samuelẽ) suspicatis, & idcircò blasphemas. Lege Euãgeliũ: Deus Abrahã, Deus Isaac, Deus Iacob: nõ est Deus mortuorũ, sed viuorũ. Si ergò viuunt, honesto iuxta te carcere nõ clauduntur. Ais enim, vel in sinu Abrahę, vel in loco refrigerij, vel subter arã Dei, animas Apostolorũ & martyrũ consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestáque custodia in fortunatorũ insulis, & in cãpis Elysiis recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula inicies, vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo? De quibus scriptũ est: Sequuntur agnum quocunquè vadit. Si agnus vbique, ergò & hi, qui cùm agno sunt, vbiquè esse credendi sunt. Et cũ diabolus, & dæmones

Sancti nõ sunt appellandi mortui. Marci 12. Lucæ 16. Apoc. 6. Sanctos non posse vbiq adesse, hæres. est Vigilantij.

Sancti sunt cum agno. Apoc. 14.

Non minùs quàm dæmones nobis adesse possunt.

dæmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbiquè præsentes sint: martyres, post effusionem sanguinis sui, arca operientur inclusi, & indè exire non poterunt? Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: postquàm autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio: præsertim cùm Martyres, vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiuerint. Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias, & triũphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniã deprecatur: &, postquàm cùm Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquàm resolutus, esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad suum Euangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliórque erit Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Vndè & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus vetat Thessalonicenses de dormientibus contristari.

An tamen viui [illegible] mortui pro [illegible] possunt. Apoc. 6. Responsio [illegible]. Exo. 32. Actor. 7. Actor. 27. Eccles. 9. Sancti dormientes appellantur. Ioan. 11. 1. Thess. 4.

20. BARNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum: Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorũ vigilanter considerare debemus: auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium eius, quia qui potens in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hic viueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quãto veriùs agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria charitatem eius nõ immutauit, sed augmentauit. Neque enim quia impassibilis omninò, ideò & incompassibilis factus est: sed nunc potiùs induit sibi viscera misericordiæ, cùm ante fontem misericordiæ existit. Est & alia causa quæ magis vrget sanctos, vt soliciti sint de nobis, quia iuxta vocem Apostoli. Deus prouidet pro nobis, nè sine nobis consummentur, sicut ait sanctus Dauid: Me expectãt iusti donèc retribuas mihi. Debemus etiã attẽdere exemplũ eius: quia quandiu in terris visus est, & cũ hominibus cõuersatus est, non declinauit ad dexterã, neque ad sinistrã: sed viã regiam tenuit donèc veniret ad illũ qui dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori intuitu confusionẽ nostrã inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodẽ luto format⁹, ex quo & nos. Quid est ergò quod non solum difficile, sed & impossibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & sequamur vestigia eius? Sic ergò in sanctorũ festiuitatibus & gaudere & confundi debemus: gaudere, quia patronos præmisimus: confundi, quia eos imitari non possumus. Quid illis potentius qui fuerunt in terris? quorum alteri traduntur claues regni cælorum, alteri magisterium gentium. alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris sui, alter donat quidquid donat in persona Christi, & cùm infirmatur, tunc fortior est & potens. Quàm potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quàm illi qui in fame & siti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis quæ Paulus enumerat, iugiter sunt afflicti, & demum felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Verè nobis rubor confusionis sunt, quos vix audemus respicere, nè dicam imitari. Oremus ergò eos, vt ipsi propitium nobis reddant amicum suum, iudicem nostrum.

In festis sanctorum tria consideranda. Sanctorũ in cælis oratio & potentia. Charitatis incrementum in cælo. Psal. 141. Ioan. 14. Patroni potentes. Matth. 16. Act. 5. 2. Cor. 12. Heb. 11. Orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant.

21. IDEM sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Si in terra adhuc positi omnia poterant: non quidem in se, sed in Christo: quid nõ poterunt hodiè viuentes in æterna fęlicitate cũ ipso? Mortales adhuc & morituri imperiũ vitæ & mortis videbantur habere: solo nimirùm verbo mortificantes viuos, & mortuos suscitantes: quanto magis nunc cùm honorati sunt nimis, nimis confortatus est principatus eorum?

Sanctorum nunc maior virtus, quàm cum viuerent in terris. Acto. 5 & 9. Psal. 138.

22. ITEM sermone secundo de sancto Victore: Factus de medio, appropiauit Deo, vt multo plures eius intercessione saluentur. Habet ex hominibus cui hominum peccata donet, misericors & miserator Dominus. Habet tempus & locum intercedendi pius & misericors aduocatus. Equidem locum quietum & tempus feriatum. In terris visus est, vt esset exemplo: in cælum leuatus est, vt sit patrocinio. Hic informat ad vitam, illic inuitat ad gloriam. Factus est mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulans nihil, totũ in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi qui nullius eget? Dominus conseruat eum & viuificat eum, & beatum facit eum in gloria, nihil illi deerit in loco pascuæ collocato. Introiuit in potentias Domini: gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria Sanctorũ Anima eius in bonis demorabitur. Quęris vbi? Cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Ità cum talibus, & tali in loco sibi sedet: Sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudãs. Sedet delicata & ornata monilibus, stipata malis, fulcita floribus. Sedet inquam sibi vacua curis, deliciis affluens, abundans ocij & quietis ad vacãdũ sapiẽtiæ Quæ sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedet modò ad fontẽ vitæ, &c. Sedet media angelorum, digna planè eorũ consortio, quorũ desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir Apostolicæ gratię: nec est quod se abscondat à cuneo prophetarum: quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosis martyrum choris Victor noster accendum, qui duro & diuturno martyrio viuentem sui corporis hostiam immolauit. Sedet veteranus miles debita iam suauitate & securitate quietus. Securus quidem sibi: sed nostrî solicitus. Non enim cum putredine carnis simul se exuit visceribus pietatis: nec sibi sic induit stolã gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ suæque ipsius misericordiæ obliuionem indueret. Nõ est terra obliuionis, quã animæ Victoris inhabitat, nõ terra laboris, vt occupetur in ea, nõ deniq; terra, sed cælum est. Nunquid cælestis habitatio animas quas admittit, indurat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda.

Aduocatus. Mediator ad regnum, de nobis tantum solicitus. Psal. 40. & 22. Potentior ad saluandum. Psal. 24. Matth. 8. Animæ sanctorum in cælis dignum est Angelis. Cant. 2. Psal. 136. Soliciti de nobis Sancti. Non inhabitant terram obliuionis.

non arctat: exhilarat mentes, non alienat: affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur memoria, non obscuratur. In lumine Dei

In cælo augescit charitas pietas & memoria.

discitur, quod nesciturum: non quod scitur, dediscitur. Superni spiritus illi qui ab initio cælos inhabitant, nunquid quia incolunt cælos, despiciunt terras, & non magis eas visitant & frequentant? Nunquid quòd semper vident faciem patris,

Matth. 18.

ministerium euacuant pietatis? Omnes nihilominùs administratorij spiritus sunt, missi in ministerium

Heb. 1.

propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quid ergò? Discurrunt angeli, & succurrunt hominibus: & qui ex nobis sunt, nesciunt nos? nec nôrunt iam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros: & qui venerunt de magna tribulatione, nô recognoscunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit, Me expectant iusti donèc retribuas mihi. Iustus est Victor etiam, expectans nostram proculdubiò retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter & captiui minimè recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio passionis regni consortium denegauit. Non est discipulus contra magistrum, non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter. Iam cælos ingressus quos & antè apertos beatis oculis suspiciebat, verè nunc reuelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquàm à Domini spiritu.

Sancti non minus nostri curà tanguntur quàm Angeli.

Psal. 141. Gen. 40.

Inuocat S. Victorem.

O victrix anima, quæ sicut passer transuolans, mundi laqueos euasisti: respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, vt tuo patrocinio eruamur. O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus angelicæ felicitatis requiem commutâsti: respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios & spirituales nequitias, tuis laudibus occupamur. O victor inclyte, qui & de terra & de cælo gloriosissimè triumphâsti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & huius regna piè violentus diripiens, respice de cælo ad vinctos terræ, vt hæc sit tuorum consummatio triumphorum, si & nobis demùm vicisse te sentiamus. Nam si ex te nomé tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione censebitur: & certè deest interpretationi quam diù nos qui tui sumus, minimè liberamur. Quàm più, quàm dulce, quàm suaue ô Victor in hoc loco afflictionis & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari? Nomen tuum & memoriale tuũ fauus distillãs in labijs captiuorum, mel & lac sub lingua eorum, qui tui memoria delectantur. Eià

Cant. 4.

ergò fortis athleta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutoriũ nobis, vt & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris.

Patronus, aduocatus.

Oratio ad Deũ Patrem.

Omnipotens pater, peccauimus tibi facti filij alieni, sed appropinquamus in victore, qui dum vicit cupiditatem suam, vincat & iram tuam, nos quoquè in gratiam potenter restituit. O victor IESV, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vicisse cognoscimus. Da quæsumus IESV sic de sua in te victoria gloriari, vt non subeat obliuio nostri. Fili Dei, immittere ei, nostra semper in

Oratio ad Christum.

conspectu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo iudicio suscipere & agere causam.

1. D. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Honorare decet sanctos vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei: quemadmodùm ait Deiloquus Ioannes Euangelista: Quicunque autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: quarè non amplius sunt serui, sed filij. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Et Dominus in sacris Euangelijs Apostolis dicit: Vos amici mei estis, non etiam vos vocaui seruos: nam seruus nescit quid faciat dominus eius. Si autem & rex regnantium, & Dominus Dominantium, & Deus Deorum, conditor omnium & Dominus dicitur, omninò & sancti, dij & domini & reges. Nã horum Deus, qui Deus & Dominus & rex est & dicitur. Ego enim sum (inquit Moysi) Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et Deum Pharaonis fecit Deus Moysen. Deos autem dico & reges, & dominos, non natura, sed vt affectus regentes, illorum dominantes, & diuinæ imaginis similitudinem (secundùm quam geniti fuerunt) inobliteratam custodientes. Nam & dicitur rex regis, imago, qui vniti sunt Deo secundùm voluntatem, quique illum suscipiunt inhabitatorem, & qui id participatione sunt effecti gratia, quod ipse est natura. Quomodò igitur non honorandi sunt, qui cultores & amici & filij Dei existunt? Nam honor erga gratos & benignos conseruos, beneuolentiæ erga communem Dominum indicium est. Hi promptuarium Dei & pura habitacula facti sunt. Inhabitabo enim eos, dicit dominus, & inambulabo, & ero eorum Deus. Et quòd iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos mors, dicit diuina scriptura. Nam mors sanctorum, dormitio magis est, quàm mors: Laborauerunt enim in præsenti seculo, & viuunt in æternum. Et preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. At quid preciosius, quàm in manu Dei esse? Vita enim est Deus & lux: & qui in manu Dei sunt, in vita & luce existunt. Quòd autem per mentem corpora eorũ inhabitauerit Deus, dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra Spiritûs sancti habitantis in vobis templum est? Dominus autem spiritus est, & si quis templum Dei corrupetit, corrumpet & illũ Deus. Quomodò igitur nõ honoranda sunt animata tẽpla Dei & animata tabernacula? Hi viuentes in fiducia Deo assistunt.

Sancti honorandi tanquã amici & filij Dei.

Ioan. 1.

Gal. 4. Rom. 8. Ioan. 15.

Exod. 3. Exod. 7.

Item quòd sunt Dei templa. 2. Cor. 6.

Sap. 3.

Psal. 115.

1. Cor. 6. 1. Cor. 3.

2. BASILIVS homilia vigesima in quadraginta Martyres: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent. Nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominùs erunt, ac ita vt ignis natura permanent: nam ille & ad progredientem transit, & totus est apud habentem: sic hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minimè deficientem ex Deo obtinemus. Paratum est hic Christianis auxilium, ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè

Refugiũ contra aduersariorum incursum.

Quadraginta sunt omnes apud singulos.

Christianorũ auxilium.

operam

operam dedistis, sæpè laborâstis, vt vnum pro vobis orantē inueniretis: quadraginta sunt hi, vnam orationis emittētes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursùs lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in reb⁹ lætis. Hîc mulier orans pro filiis auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti verò salutem implorat. Cum his ergò martyribus nostras effundamus preces. Et paulò post: O sanctum chorū, ô sacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicèm suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. Vos non terra contexit, sed cælum excepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis, & iustis omnibus spectaculum.

Orant sancti pro nobis. Matth. 18.

Inuocandi sunt martyres.

Custodia generis humani.

Suffragatores & legati apud Deum potentissimi quos cælum excepit.

3. Ioan. in homilia vigesimasexta de martyre Mamante: Memores estote martyris, quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco, constituti adiutorem ipsum ad precandum habuistis, quibuscunque ex nomine aduocatus ipsis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscunque sanitati restituit, quibuscunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi symbolo martyri encomium construite. Conferte inter vos mutuò, quæ quisque nouit, illa subministret ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ità quasi ad conuiuiū quod quisque habet conferentes, nostræ ignoscite imbecillitati. Ista nanque demùm sunt martyris encomia, spiritualium charismatum diuitiæ. Et pòst pauca: Ad Martyris verò memoriā & tota regio mota est, & ad illius festum diem vrbs vniuersa immutata gestit. Neque cognati diuitum ad Majorum suorum sepulcra declinant, sed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Ecclesiam hanc immotam ac magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes furentiū hæreticorum insidias & incursus in tranquillitate ac silentio auertat.

Sancti martyres hominum benefici.

Ad festum diem & memoriam martyris confluunt.

Turres sunt quibus muniuntur Ecclesiæ.

4. Gregorius Nazianzenus oratione in laudem S. Cypriani martyris: Tu nos è cælo benignus aspicias, sermonesque nostros & vitā gubernes, sacrum hunc gregem pascas, aut pascentem adiuues, cùm in cæteris rebus, quoàd eius fieri poteris, tum ad optima quæque dirigens, tum graues lupos, syllabarum verborúmque captatores amoliens, sanctæque Trinitatis, cui nunc adsistis, pleniorem clarioremq; splendorem nobis conciliāns, quam adoramus, &c. Et paulò antè: Quanquàm Cypriani nomen apud omnes nō modò Christianos, verùm eos quoquè qui doctrinæ nostræ aduersantur, clarissimum ac celeberrimum esset, corpus tamen obscurum erat: atque hic thesaurus apud mulierem quādam acri atque ardenti pietate præditam occultabatur, idque perdiuturno tempore: siue hoc eò fieret, quòd Deus piam mulierculam honoraret, ac propterea illa Martyrem complexu suo teneret: siue etiam vt desiderij nostri periculum faceret, atque experiretur, num hac iactura discruciaremur, acerbissiméque ferremus nos sacrosanctis reliquiis defraudari. Ea verò posteaquàm ille martyrum Deus commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac singulari erga illam gratia publicis commodis detrimentum adferre minimè sustinuit: per reuelationem corpus in apertum profert, atque hunc rursus honorem probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres ex eo quoque sanctificentur, quòd quemadmodū Christum antè pepererunt, resurrectionísque ipsius nuncium discipulis attulerunt, ità nunc etiam Cyprianum, hoc est, publicum orbis bonum, partim nunciârunt, partim tradiderunt. Atque hæc etiam eò disseruimus, vt debito illi honoris officio vtcúquè defungeremur. Vestræ iam partes sunt, ea quæ restant, à vobisinetipsis adiungere, vt nōnullū ipsi quoq; Martyri munus offeratis, dæmonū profligatione, morborū depulsionem, futurarū rerū præscientiā: quæ quidē omnia vel cineres ipsi Cypriani, modò fides adsit, efficiūt, quēadmodùm nôrūt, qui huius rei periculū fecerunt, ac miraculū ad nos vsque transmiserunt, eiusdémque memoriā posteris quoquè tradituri sunt. Quin potiùs ità vos cōparate, vt his majora offeratis, qualiaq; vos offerre decet, qui eum veris honoribus afficere instituerint, corporis nimirum extenuationem, animi subuectionem, vitij fugam, virtutis incremētum.

Inuocat S. Cyprianum & eius auxilium implorat.

S. Trinitati adsistit Cyprianus.

Reliquiarum S. Cypriani inuentio.

Cypriani potestas, & cinerum eius virtus.

5. Idem in oratione de laudibus Athanasij Magni Archiepiscopi Alexandrini: Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idē enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes cōplexu suo tenebat: vel vt veriùs loquar, tenet. Deo etenim omnes viuunt, qui secundùm Deum vixerunt, etiamsi ex hac vita migrârint. Vodè & Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorū. Virtuté autē laudās, Deū laudabo, à quo virtus ad homines promanat: cuiúsque beneficio nobis cōtingit, vt ad eum per cognatam illuminationē euehamur, vel potiùs reuehamur. Et sub finem: At vir mihi chare, & sacrosancte, nos vtinàm ipse benignus è cælis aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritûs sancti contemplatione percipitur & colitur, adoratorem: tuéque, siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita retinens, gregémq; mecum pascas: sin autē Ecclesia bellis flagratura est, reducas, aut assumas, tecúmque & cum tuî similibus colloces, tametsi magnum sit quod postulo, in Christo Domino nostro.

SSctos laudās, virtutem & Deum ipsum laudat.

Deo viuunt sancti. Matth. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanasium.

6. Et oratione funebri in laudem Basilij Magni: Sed rerum quidem nostrarum status, quò Dei voluntas tulerit, feratur: vtinámque illius precibus in melius feratur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis est, illicque, vt opinor, sacrificia pro nobis offert: ac pro populo preces fundit, (neque enim ità nos reliquit, vt prorsus reliquerit) sed nec vobis, qui ab illo doctrina sacra imbuti estis, quidquā aliud consuluerim, quàm vt eam vobismetipsis semper proponatis, ac tanquàm ipse & vos videat, & à vobis videatur, spiritu instauremini. Tu verò sacrum & diuinū caput, nos celitùs inspicias, carnisque stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis sistas, aut persuadeas vt forti animo perferamus, omnē vitam nostrā ad id, quod maximè conducibile est, dirigas, nósq; posteaquā ex hac vita migrauerimus, illic tabernaculis

Basilius in cælis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur.

Inuocat sanctū Basilium.

tuis excipias, vt simul viuentes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginem accepimus, puriùs perfectiúsque conspicientes, desideriis nostris finem statuamus, atq; eorum bellorum quæ gessimus vel pertulimus, hoc præmium accipiamus.

7. CHRYSOSTOMVS sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui catenas has instàr scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontem illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodiè misertus nostrî, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quod sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerãdas catenas tuas, vt thesaurum quẽdam, reponi voluisti. His catenis nostrarum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His vt scuto bonæ voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te veneranti hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimum Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victoriis ac trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atque optabilem facias, &c.

Petrus Ecclesiæ petra Apostolorum vertex. Nota.

S. Petrum inuocat.

8. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent, habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoq; muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit. Fac tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Et post pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinam existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè isti qui pro socru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quòd magno peccato obnoxia, minùs idonea sit quæ pro se precetur, certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Ægri enim, nisi ad eos aliorũ precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedẽ debile non potest explicare vestigium. Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuúmque nostrorũ. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiã cùm vincerent, cognouerunt.

Lucæ 4.

Martyres & Apostoli pro nobis orant.

Lucæ 10.

Peccatis obnoxij adhibere debẽt alios simul precatores.

Obsecrandi Angeli & Martyres.

Præsides, speculatores vitæ nostræ, & intercessores sunt Martyres.

9. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine: Quòd si in hoc erro, quia angelis me post mortem sociari mâlo quàm bestiis, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi superest solatij, quàm quod me citiùs ad te frater spero venturum, nec digressûs tui inter nos longa diuortia fore, tuísque intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citiùs desiderantem tui aduoces?

Intercessiones Satyri.

10. ITEM in caput vigesimumsecundum Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flês cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbi iam choro insertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia nõ putas iniuriam & ibi esse, vndè Dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

Inuocat S. Petrum.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimasexta ad populum Antiochenum: Christus tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cùm mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor, cùm & discipulos postquàm obiêrunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca & sepulcra simul & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi sepulcrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit. Sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt & exterminata: Christi verò seruorum & sepulcra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies nouissimi mundo festam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari: Et seruorum crucifixi sepulcra regiis aulis sunt clariora, non magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem superant) sed quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulcra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenatum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæso, horum Dominum nũcupare mortuum, cuius serui vel mortui terrarũ orbis regnum sunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hîc Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regiis sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges: & illi quidem vt Domini loca tenent interiora, hi verò tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam sibi gratum habuêre deputari, & infidelibus ex his ostendentes, quòd in resurrectionem maior erit piscatoribus dignitas. Si hic enim ità in sepulcris, multo magis & in resurrectione ordo commutatus est. Reges quidem ministrorum, subditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & splendidiorem. Et quòd hoc non assentatio sit, ipsa veritas ostendit.. Ex illis enim & hi illustres facti sunt. Multo nanque cæteris regalibus sepulcris hæc monumenta sunt clariora. Nam illic quidem magna solitudo, hîc autem magnus concursus. Quòd si vel his & regalibus aulis monumenta comparare, rursum & hic victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hic verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, seruos, liberos. Illic magnus timor, hîc inexplicabilis voluptas,

Sepulcra & natalitia Apostolorum celebrata sunt.

Imperatores Sanctos supplicant, vt pro se apud Deum intercedant.

Protectores Imperatorũ.

voluptas. Sed dulce spectaculum est, regem aureis indutum & coronatum spectare, & adstantes duces & principes, ductores, tribunos & militum magistros: verùm hæc tanto sunt illis honestiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ sint & ludicra. Simulàc enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus trãsmiserit, & ad supernum regem & illum angelorum exercitum & sublimem thronum, & inaccessibilem gloriam. Et hic quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hunc quidem soluat, illum verò liget: Sanctorum autem ossa non hanc habent miserabilem & abiectam potestatem, sed illa multo majorem. Dæmonas enim sistunt & torquent, & vinctos ab illis soluût sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cùm videarit nemo, nemo dæmonis instet lateribus, voces sentiuntur & lacerationes, flagella, tormentáque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et corpus indui, incorporeas opprimunt potestates. Et cinis & ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniãt. Itaque quô regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunquè huius spectaculi gratia peregrinati sunt. Futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines & liberantur.

Reliquiæ Sãctorum dæmonas torquent.

Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra.

12. EPHRÆM in sermone de sanctis martyribus: Precamur beatissimi martyres, qui pro Domino saluatore, próque illius charitate sponte & impigrè tormẽta subîstis, atque ideò familiariùs Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & negligentiæ squalore sordentibus Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi, quæ corda nostra radio sanctæ charitas illustret, vt ipsum toto corde diligere possimus. Vos nempe verè beati atque gloriosi estis, quos angeli & homines pari consensu beatos prædicant. Et circa finem: Nunc igitur ô beatissimi viri, ô gloriosissimi martyres Dei, me miserum vestris iuuate precibus, vt in illa hora misericordiam consequar, quando manifesta erunt occulta hominum. Et post pauca: Ego item imbecillis accepto vestris meritis ac precibus robore, cecini tota deuotione animi ante sanctas reliquias vestras hymnum vestræ laudis & gloriæ. Pro me igitur misero ante thronum majestatis adsistite, vt vestris precibus saluati merear, ac vobiscum æterna beatitudine perfrui.

Oratio ad sanctos martyres, vt eorũ precibus adiuuetur.

1. Cor. 4.

13. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduæ, ad Eustochium epistola vigesimaseptima: Nõ mœremus quòd talem amisimus, sed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuût omnia: & quidquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quanquàm amissio illius, cælestis domûs habitatio sit: quæ quandiù in corpore fuit, peregrinata est à Domino. Et posteà describens eiusdem peregrinationem per terram sanctã, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharum sepulchra & Sebasten, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Elisæus, & Abdias Prophetæ, &, quo major inter natos mulierũ non fuit, Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit consternata mirabilibus: Nanque cernebat variis dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulcra Sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonũ, sibilare serpentum, mugire taurorum, alios rotare caput & post tergum terram vertice tangere, &c. miserebatur omniũ, & per singulos effusis lachrymis Christi clementiam deprecabatur. Et in fine: Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens, faciliùs quod postulas, impetrabis.

Deo viuunt Sancti.

2. Cor. 5.

Apud sepulcra Sanctorũ dæmones torquentur.

Inuocat Paulam Hieronymus.

Præsens Christo, faciliùs impetrabit.

14. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliãtur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video, quæ sint adiumenta mortuorũ, nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commẽdent. Quod quidem facere possent etiamsi talibus locis eos humare non possent. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultũ sit charissimi corpus, & occurrit, locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commẽdat recordantis, & precantis affectus.

Defunctorum animæ Sanctis commẽdantur tanquàm patronis.

15. IDEM libro septimo de baptismo cõtra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus quidem iam corpore quod corrumpitur, non aggrauante animã, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem, sereniùs perspicit veritatem, quàm meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaq; nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquàm in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantùm possumus, bona eius imitemur.

Sap. 9.

Inuocat S. Cyprianum B. Augustinus.

16 BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christũ, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porrò mortuos viuentium fraudantes auxiliis, viuentes nihilominùs Sanctorum qui decesserunt, suffragiis spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec cõtentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud Deum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij? Se magis precio fraudant, qui ipsum euacuare conantur. Et paulò pòst: Vincẽtinm preces & hostias mortui qui opùs habebunt & digni erunt, mediantibus percipient angelis: & eorum qui iam peruenerunt, viuentibus adhuc nequsquàm solatia deerunt per Deum, qui vbiquè est, & in Deo nusquàm affectu charitatis absentium.

Hæretici Catholicos etiamnum hodiè irrident, quòd baptizent infantes, orent pro mortuis, & Sanctorum postulent suffragia.

Psal. 94.

Psal. 129.

Beatorum solatia viuis nõ deerunt.

17. THEODORETVS Cyrensis Episcopus de Græcarum affectionũ curatione libro octauo, qui est de martyribus: Hi sunt igitur verè hominũ duces, principes, propugnatores, custodes, per quos

Martyres sunt hominũ duces, propugnatores & custodes.

Tépla martyrum quam tam illustria, & quo modo à Sãctibus frequentantur.

à nobis infortunia auertuntur, proculque arcentur, quæ à dæmonibus inferuntur mala. Et sub finem: Martyrum templa conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splẽdorémque quodammodò pulchritudinis suæ latè fundentia. Neque verò ad hæc per annum semel, aut bis, aut quinquiès aduentamus: sed in eis sæpenumerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorum martyrũ Domino laudes hymnósque cantamus.

Implorantur à fidelibus auxilia martyrum

Quique homines prospera sunt valetudine, cõseruari eam sibi à martyribus petũt: qui verò ægritudinem aliquam patiũtur, sanitatem exposcunt. Insupèr & steriles viri, & mulieres, dari sibi filios petunt. Qui verò parentes sunt, integra sibi & propria custodiri quæ consecuti sunt dona. Itemqui peregrè aliquò proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces. Qui verò iã sospites redièrunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes.

Non inuocantur martyres tanquam dij, sed tanquàm aduocati & intercessores.

Non qui se ad deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres tanquàm diuinos homines, intercessorésque sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliterque precatos ea maximè consequi quæ desiderant, testãtur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirùm adeptæ sanitatis indicia.

Nota vsum suspendendi ad memorias martyrum imagunculas accepta beneficia significantes.

Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendunt ex argento auróve confecta. Gratissimè nanque accipit eorum Dominus qualiacunquè sunt dona: nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionẽ, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequutis allata. Hæc inquam sepultorum ibi Martyrum quæ sit virtus, ostendunt.

Virtus Sanctorum Dei gloriam illustrat.

Martyrum autem virtus, quem ipsi coluerint Deum, verum esse Deum declarat.

Theodoretus Sanctorum preces postulat quorum vitas scripturus est.

18. IDEM Theodoretus in Philotheo siue in historia sanctorum Patrum, vita prima, quæ est Iacobi Nisibensis: Hoc mihi quoquè in præsentia opùs est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum, qui parùm ante nos & nostris temporibus claruère, & veluti quasdã leges iis qui imitari volẽt, velim proponere. Horum ergò sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Et in fine:

Iacobum inuocat.

Hæc cùm de viro diuino recẽsuerim, ad aliam transibo narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem. DEINDE in vita secunda, quæ est Iuliani Sabæ, in fine: Ego autem hic de eo sisteos orationem, transibo ad alium, rogãs sanctos qui in hãc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernã conciliare beneuolentiã.

Iulianum Sabam inuocat, ac in sequentibus vitis reliquos.

ITEM vita tertia, quæ est Martiani, in fine: Rogo & quæso, vt per horum omnium intercessionem diuinum consequar auxilium. SIMILITER vita quarta, quę est Eusebij, in fine: Rursus est addenda, quæ illinc capitur, vtilitas, cùm horum magnorum virorum benedictionis rogauerimus vt simus participes. ET in fine quartæ vitę, quæ est Publij: Planè scio, quòd si eorum memoriam fecero in hominibus, futurum sit, vt ij quoquè mei meminerint apud Deum vniuersorum. ITERVM in calce vitę sextę, quæ est Simennis Prisci: Ego autem nunc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me consecuturum. Omninò enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem. RVRSVS in vita septima, quę est Palladij: Mihi autem quoque detur consequi auxilium, qui eorũ memoria linguam sanctificaui. PRÆTEREA in octaua, quę est Aphraatis: Oro quoquè, vt eius consequar intercessionem. ITERVM in vita nona, quę est Petri: Ego autem, cuius, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoquè fruar, precatus, finem imponam huic narrationi. ITEM in decima, quę est Theodosij: Rogo, vt eius quoquè consequar benedictionem. ET in vndecima, quę est Romani: Cùm hinc itaque benedictionem mihi cõciliauero, aliorum quoquè athletarum res gestas narrabo. RVRSVS in vita duodecima, quę est Zenonis: Ego autem cùm eũ, vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam conuertam narrationem. IN decimaquarta quę est Mesimę. Cuius ego vtinàm ad aliquam saltem partem exiguam sustollar, eorum adiutus precibus. IN decimaquinta, quę est Acepsemæ: Cuius verbis & operibus instructi, vtinã eius etiam precibus adiuti, cęlesti vocatione digni efficiamur in Christo Domino nostro. IN decimaoctaua, quę est alterius Eusebij: Ego autem rogo, vt illam consequar intercessionem, quam hucusquè percepi, dum esset adhuc superstes. Credo enim eum viuere, & habere puriorem ad Deum fiduciam.

Sãcti viuunt, & puriorem habent ad Deum fiduciam.

ITEM vigesima vita, quę est Maris: Cùm itaque osie orauero, vt eius consequar auxilium, imponam finem narrationi. ET in vigesimaprima, quę est Iacobi alterius: Nostram imbecillitatem sustentet ac suffulciat suis orationibus, vt confirmati, multas quas alij in nos consecuti sunt victorias, eis eripiamus, & victores è vita excedamus. ET in vigesimaseptima Baradati: Mihi autem detur, vt eorum suffultus precibus, non sim procùl ab hoc mõte, sed paulatim conscendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam. DEINDE in vigesimaoctaua Thalelęi: Horum sanctorum martyrum concedatur intercessionibus, vt nos ab his adiuti, simus vehemẽtes amatores certaminum philosophię. DEMVM in trigesima & vltima, quę est Domnionę: Eos obsecro, quorum vitam conscripsi: nè me despiciãt procùl degentem ab illorum spiritali chorea: sed trahant infrà iacentem, & ad virtutis tollant altitudinem, & suo choro coniungant, vt non solùm laudem alienas diuinas, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans seruatorem vniuersorum.

19. PRVDENTIVS in libro qui inscribitur περὶ στεφάνων, siue de Coronis, hymno primo, in Hemeterium & Chelidonium Calagurritanos:

Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ
Confrequẽtãt, obsecrantes voce, votis, munere.
Exteri, nec non & orbis huc colonus aduenit:
Fama nã terras in omnes præcucurrit proditrix
Heic patronos esse mũdi, quos precãtes ambiãt.
Nemo puras heic rogãdo frustrà cõgessit preces:
Lætus hinc tersis reuertit supplicator fletibus.
Omne quod iustũ poposcit, impetratum sentiẽs.
Tãta pro nostris periclis cura suffragantiũ est,
Nõ sinãt, inane vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, statímque ad aure Regis æterni ferũt.
Inde larga fonte ab ipso dona terris influunt.
Supplicum causas petitis quæ medelis irrigent.

Peregrinatio ad martyrum sepulcra.

Patroni mundi.

Impetrantur postulata.

Sancti audiũt preces nostras.

Nil

Nil suis bonis negauit Christus vnquàm testib⁹.
IDEM in eodem libro, hymno secundo in diuum Laurentium, sub finem:

Rogatus annuit Laurentius.

Quæ sit potestas credita,
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.

Impetrant omnia quod postulant.

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè:
Poscunt, litantur, indicant,
Et tristis haud vllus redit.
Cen præstò semper adsies,
Tuósque alumnos vrbicos

Inuocat S. Laurentium.

Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.
Hos inter, ô Christi decus,
Audi poëtam rusticum,
Cordis fatentem crimina,

Per patronos martyres ij ... indigni sunt a Christo audiri, ... consequantur.

Et facta prodentem sua.
Indignus, agnosco & scio,
Quem Christus ipse exaudiat:
Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.
Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium,
Et seruientem corpori,
Absolue vinclis seculi.

ET in hymno tertio eiusdem libri in Eulaliam virginem Lusitanam:

Ista comantibus è foliis
Munera virgo, puérque date:
Ast ego serta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, festa tamen.
Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altar & impositum:
Illa Dei sita sub pedibus

Sancti prospiciunt nostra.

Prospicit hæc, populósque suos
Carmine propitiata fouet.

ITEM hymno quarto in decem & octo Cæsaraugustanos:

Veniam precantur martyres nostris lapsibus.

Hæc sub altari sita sempiterno,
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam seruat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perluamus

Inuocatio.

Marmorum sulcos, quibus est operta
Spes, vt absoluam retinaculorum
Vincla meorum.
Sterne te totam generosa sanctis
Ciuitas mecum tumulis: deindè
Mox resurgentes animas, & artus
Tota sequeris.

DEINDE hymno quinto in Vincentium Cæsaraugustanum:

Inuocat S. Vincentium.

Adesto nunc, & percipe
Voces precantum supplices,
Nostri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammas, vngulas,
Per carceralem stipitem.
Per fragmen illud testeum,
Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes posteri
Exosculamur lectulum:
Miserere nostrarum precum,
Placatus vt Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omneis imputet.
Si ritè solennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur:
Paulisper huc tu illabere,
Christi fauorem deferens,
Sensus grauati vt sentiant
Leuamen indulgentiæ.

ITEM hymno nono in Cassianũ Forocornelianũ:
Suggere, si quod habes iustum vel amabile votum,
Tibi si qua spes est, si quid intùs æstuas.
Audit, crede, preces martyr prosperrimus omneis,
Ratásque reddit quas videt probabileis. Audit preces nostras.
Pareo, cõplector tumulũ, lachrymas quoque fundo:
Altar repescit ore, saxum pectore.
Tunc arcana mei percenseo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebam, murmuro:
Et post terga domum dubia sub sorte relictam,
Et spem futuri forte nutantem boni.
Audior, vrbem adeo, dextris successibus vtor,
Domum reuertor, Cassianum prædico.

PRÆTEREA in eodẽ libro Peristephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

Romane Christi fortis assertor Dei, Inuocat Romanum.
Elinguis oris organum fautor moue:
Largire comptum carmen infantissimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam scis & ipse posse mutos eloqui.

Et post medium:

Puerum poposcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata est fletibus: tãtùm osculum
Impressit vnum. Vale, ait, dulcissime,
Et cùm beatus regna Christi intraueris,
Memento matris iam patrone ex filio. Puerum iam iam martyrio coronandum orat mater vt ei patronus sit.

In fine verò:

Vellem, sinister inter hædorum greges
Vt sum futurus, eminùs dignoscerer,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:
Romanus orat: transfer hũc hædum mihi:
Sit dexter agnus, induatur vellere. Sanctorum intercessio.

IN Hippolytum ad Valerianum Episcopũ, hymno vndecimo:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida prosperitate iuuat.
Hic corruptelis animique & corporis æger

Orsui quoties stratus, opem merui.

Precantes exaudit Hippolytus ex Christi munere.

Quòd lætor reditu, quòd te venerande sacerdos,
Complecti licitum est, scribo, quod hæc, eadem,
Hippolyto scio me debere: Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

In Cyprianum Carthaginensem, hymno decimotertio eiusdem libri περὶ στεφάνων:

Desine flere bonum tantum: tenet ille regna cæli,

Sancti in cælo degentes, nostris etiam se hic interimunt.

Nec minus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe:
Differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat.
Nec Libyæ populos tãtùm regit, exit vsque in ortũ
Solis, et vsque obitũ. Gallos fouet, imbuit Britãnos,

E cælo dona dant patroni.

Præsidet Hesperiæ, Christum serit vltimis Iberis.
Deniq; doctor humi est, idẽ quoq; martyr in supnis.
Instruit hic homines, illinc pia dona dat patronus.

In eodem libro, hymno decimoquarto in Agnetem virginem Romanam:

Auxilium & beneficia S. Agnetis.

Agnis sepulcrum est Romulea in domo
Fortis puellæ, martyris inclitæ.
Conspectu in ipso condita turrium,
Seruat salutem virgo Quiritium.
Necnon & ipsos protegit aduenas,
Puro ac fideli pectore supplices.

Et sub finem:

Inuocat Agnetem.

O virgo felix, ô noua gloria,
Cælestis arcis nobilis incola,
Intende nostris colluuionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli Cunctiparens dedit,
Castum vel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iecur impleas.
Nil non pudicum est, quod pia visere
Dignaris, almo vel pede tangere.

Postulanda intercessio B. Virginis, Angelorum, & omnium Sãctorum.

20. SEPTIMA Synodus generalis, quæ est secunda Nicena, actione sexta, in fine: Cum timore Dei omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ & semper virginis Dominę nostræ Marię, item sanctorum angelorum, omniũque sanctorum, Salutantes & venerandas illorum reliquias, vt nos sanctitudinis eorum fiamus participes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus bonum in Christo Iesu Domino nostro.

Reliquiæ Sãctorũ honorandæ.

21. GENESIS quadragesimooctauo ait Iacob: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoquè patrũ meorum Abraham & Isaac.

Inuocatio.

22. IOB quinto: Voca ergò si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

23. GENESIS trigesimosecundo: Et eccè vir luctabatur cum eo vsque manè. Qui cùm videret, quod eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitque ad eum, Dimitte me: iam enim ascendit aurora. Respondit, Non dimittã te, nisi benedixeris mihi. Ait ergò: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. At ille, Nequaquàm, inquit, Iacob appellabitur nomẽ tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

24. OSSÆ capite duodecimo: In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est (Iacob) cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum.

25. ZACHARIÆ primo capite: Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, vsquequò tu non misereberis Ierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus Angelo qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria.

26. IEREMIÆ decimoquinto: Et dixit Dominus ad me, Si steterit Moyses & Samuël coram me, non est anima mea ad populum istum. Oratio.

E. 1. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: vt suprà quæstione septima, B. testimonio primo.

2. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà eodem in loco, testimonio sexto.

3. ITEM libro octauo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Nec tamẽ nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam nõ ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certârunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis: quod etiamsi qui anteà sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium, stãtem sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus martyris ad eius honorem cultúmque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodẽ inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur? Quæcunque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum tãquàm deorum. Quicunque etiã epulas suas eò deferunt, quod quidem à Christianis melioribus nõ fit, & in plerisque terrarum nulla est talis cõsuetudo: tamen quicunque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant, & auferunt, vt vescantur: vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autem ista esse sacrificia martyrum nouit, qui nouit vnum, quòd Deo illic offertur, sacrificium Christianorum.

Martyribus non sacrificamus aut diuinos honores tribuimus. Cur eorum memorias honoramus.

Sacrificium Missæ nõ offertur Sanctorũ cuiquam.

Honor martyrum.

Sanctificantur cibus per merita martyrũ. Sacrificium Christianorum.

4. AD Romanos decimoquinto: Obsecro ergò vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christũ, & per charitatem sancti Spiritûs, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, &c.

Viuentiũ intercessio.

5. AD Hebræos decimotertio: Orate prò nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus, in omnibus benè volentes conuersari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quô celeriùs restituar vobis.

6. AD

6. Ad Ephesios sexto: Vigilantes in omni instātia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ità vt in ipso audeam, prout oportet me loqui.

7. Ad Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.

8. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Fratres, orate pro nobis.

9. Posterioris ad Thessalonicenses tertio: Decætero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

10. Lucæ septimo: Centurionis autem cuiusdam seruus malè habens, erat moriturus: qui illi erat preciosus. Et cùm audisset de Iesu, misit ad eū seniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & saluaret seruum eius. At illi cùm venissent ad Iesum, rogabant eum solicitè, dicentes ei: Quia dignus est vt hoc illi præstes, &c.

11. Iob quadragesimosecundo: Dixit Dominus ad Elipaz Themaniten, Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite ergò vobis septem tauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut seruus meus Iob. Abierunt ergò Elipaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob. Dominus quoquè cōuersus est ad pœnitentiam Iob, cùm oraret ille pro amicis suis.

1. F. Concilium Tridentinum sessione vigesimaquinta in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquiis sanctorū, & sacris imaginibus: Mandat sancta Synodus omnibus Episcopis, & cæteris docendi munus curámque sustinentibus, vt iuxta Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ vsum à primæuis Christianæ religionis temporibus receptum, sanctorúmque Patrum consensionem, & sacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum intercessione, inuocatione, Reliquiarum honore, & legitimo imaginū vsu, fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos vnà cum Christo regnātes, orationes suas pro hominibus Deo offerre: bonū atque vtile esse suppliciter eos inuocare: & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster redemptor & Saluator est, ad eorum orationes, opē, auxiliúmque confugere: illos verò qui negant Sanctos, æterna felicitate in cælo fruentes, inuocandos esse: aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam singulis orent, inuocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, aduersarique honori vnius mediatoris Dei & hominum Iesu Christi: vel stultum esse, in cælo regnantibus voce vel mente supplicare: impiè sentire, &c. Si quis autem his decretis cōtraria docuerit, aut senserit, anathema sit.

Ecclesiæ perpetuus vsus.

Sanctorū inuocatio.

Inuocatio. Implorare eorum auxilium.

Impiè sentiūt illi, qui intercessionem & inuocationem Sanctorum negant.

Anathema Haeretica. Hæretici illi à Deo ... & ...

2. Psalmo sexagesimoseptimo: Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israël ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ.

3. Ioannis decimoquarto: Amen amen dico vobis: qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado.

4. Item duodecimo: Si quis mihi ministrat, me sequatur: vbi & ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.

5. Matthæi decimonono: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

6. Lucæ decimonono: Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi: Eugè bone serue, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates.

7. Apocalypsis secundo: Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellā matutinam.

8. Et capite tertio: Eccè sto ad ostiū & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.

9. Psalmo centesimo trigesimooctauo: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

10. Chrysostomus homilia secunda in Psalmū quinquagesimum: Videtis charissimi, quāta est pœnitentiæ virtus, & conuersionis ad Deum ab operibus malis? Hic enim sanctus Dauid nō solùm cùm in corpore esset, placuit Deo: sed & post mortem suam viuis inuenitur præstitisse grāde solatium. Contigit namque Ezechiæ regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes circumuallâsse Hierosolymam. Et cùm esset Ezechias iustus vir, rogabat Deum: & prostratus, lachrymis deprecabatur, vltionem de aduersariis postulans. Venit ad eum Esaias propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens. Quid ergò dicit ei? Protegā hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruū meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandā! ô ineffabilis clementia nec homo mortuus viuo patrocinatur: ò iustorum & post consummationem inexpugnabilis pugna virorum!

11. Idem homilia vigesimaseptima in Matthæū: Adeò post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ità mundum effecit animū, vt vel mortuus peccantibus posteris suis succurrerit: & quod de Abrahā, id quoque de Dauid deum dixisse scriptura testatur, immò verò multò magis de Dauid. De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei quod erat ad Abraham: hic verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc:

Merita Sanctorum.

Sancti post mortem viuentibus prosunt.

4 Reg 19. Esa. 37.

Dauidis mortui merita vigent.

Mortuus Dauid peccantibus succurrit.

Exod. 6. 4 Reg 19. Esa. 37.

Propter defunctos iustos mi-seretur Deus viuentium.

12. ITEM homilia quadragesimasecunda in Genesim: Aliorum virtus multorum tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas est, & sæpè solet etiam propter paucos multis dare salutem. Et quid dico, propter paucos iustos? Sæpè quãdo non inuentus est in præsenti vita iustus, propter defunctorum virtutem, viuentium miseretur & curã habet: vndè clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum. quasi diceret: Licèt ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem: verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad miserandũ promptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meũ Dauid: & qui ante tot annos è vita migrauit, hic author fit salutis his qui sua sese perdiderant desidia.

4 Reg. 19. & 20.

Propter mortuos iustos miseretur Deus.
4 Reg. 19. & 20.

13. ET in sermone de virtutibus & vitiis: Quando Deus viuos homines, quibus loquendi fiducia sit, quiq; peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit, tum verò ad mortuos ille profugiẽs: per eos, inquit, peccata remitto. Quo modo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vrbem, Dauid etiã filij mei causa, qui ab hac iampridèm vita decessit. Aspice Sanctorum quãta sit virtus. Neque enim sua verba tãtùm aut corpora, sed ipsa etiã corporis tegmina, semper omni sunt possessione augustiora. Heliæ siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit. Trium puerorũ calcei per ignes ambulârũt. Elisæi lignum potuit vndarum mutare naturã, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere cogit. Moïses virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere valuit. Pauli vestes morbos fuderunt, Petri vmbræ mortem fugârunt. Sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Summa igitur cum potestate omnia faciunt, sicut Helias.

Sanctorũ virtus etiam in vestibus, reliquiis, & aliis rebus, quibus vsi fuêre, elucescit.
4 Reg. 2.
Dan 3.
4 Reg. 6.
Exo 14. & 17.
Acto. 19. & 5.
Cinis Martyrum dæmones expulit.

Merita propter quæ multa facit Deus post Sanctorum mortem.

14. GENESIS vigesimosexto ait Dominus ad Isaac: Ero tecum, & benedicã tibi. tibi enim & semini tuo dabo vniuersas regiones has, complẽs iuramentum quod spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, dabóque posteris tuis vniuersas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legésque seruauerit. Et nonnullis interpositis: Apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui: noli timere, quia ego tecũ sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abraham.

15. EXODI trigesimosecundo: Moïses orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus cõtra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti in fortitudine magna, & in manu robusta? Nè quæso dicant Ægyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum, quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatúsque est Dominus nè faceret malũ quod locutus fuerat aduersùs populum suum.

16. TERTII Regum vndecimo: Dixit Dominus Salomoni: Disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui scindam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum & Ierusalem quam elegi. Ibidèm: Ait Ahias Silonites propheta ad Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decẽ tribus. Porrò vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid, & Ierusalem ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israël, eò quòd dereliquerit me, & cætera. Nec auferam omne regnum de manu eius, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter Dauid seruum meum quem elegi, qui custodiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus coram me in Ierusalem ciuitate quam elegi, vt esset nomen meum ibi.

17. ET decimoquinto: Ambulauitque (Abiam) in omnibus peccatis patris sui, quę fecerat ante eũ: nec erat cor eius perfectum cum domino deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, & statueret Ierusalem: eò quòd fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinâsset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ.

18. ESAIÆ trigesimoseptimo: Hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hãc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem istam, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum. Egressus est autẽ angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia.

19. QVARTI Regum octauo: Noluit autẽ Dominus disperdere Iudam, propter Dauid seruum suum, sicut promiserat ei, vt daret illi lucernam, & filiis eius cunctis diebus.

20. ET decimonono: Protegámque vrbem hanc, & saluabo eam propter me & propter Dauid seruum meum.

21. IBIDEM capite vigesimo: Addã diebus tuis (ait Dominus per Esaiã ad Ezechiam) quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegã vrbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum.

22. SECVNDI Machabæorum decimoquinto: Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum, & hortabatur suos nè formidarent. Singulos autem illorum armauit non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verecũdum visu, modestum moribus & eloquio decorũ, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudęorum: Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illũ. Respondẽtem verò Oniam dixisse, hic est fratrum

amator

amator & populi Israël: hic est qui multùm orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deiicies aduersarios populi mei Israël. Et post quædam: Iudas verò, & qui cum eo erant, inuocato Deo, per orationes, congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minùs triginta quinque millia.

1. G. AMBROSIVS in libro de viduis, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio octauo.

Martyres patroni Regum supplicantiũ.

2. IDEM in caput vigesimũprimum Lucæ: Mortuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cælestis gratiæ honore succedunt: & illi fiunt supplices, hi patroni.

Experientia d. Sanctorũ auxilio & beneficia.

3. LEO Magnus sermone primo in natali Apostolorũ Petri & Pauli: Sicut & nos experti sumus, & nostri probauêre Maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores istius vitæ ad obtinẽdam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum propriis peccatis deprimimur, tantum Apostolicis meritis erigamus.

Ioan. 21.
S. Petrus adhuc officium pastoris exercet & orationibus exercet.

Romanæ Vrbis curam gerit specialem.

4. ET sermone secundo de eisdem: Post resurrectionem suã Dominus beato Petro Apostolo post regni claues, ad trinam æterni amoris professionẽ, mystica insinuatione ter dixit: Pasce oues meas. quod & nunc proculdubiò facit, & mãdatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos exhortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, vbiquè protendit, quanto magis alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro dormitionis toro eadem qua præsedit, carne requiescit?

S. Petri præsentia.

5. IDEM sermone primo in anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: Nec abest, vt cõfido, ab hoc cœtu etiam beatissimi Apostoli Petri pia dignatio & fida dilectio: nec vestram deuotionem ille deseruit, cuius vos reuerentia congregauit. De vestro itaque & ipse gaudet affectu, & in consortibus honoris sui obseruantiam Dominicæ institutionis amplectitur, probans ordinatissimam totius Ecclesiæ charitatem, quæ in Petri sede Petrum suscipit, & à tanti amore pastoris nec in persona tam imparis tepescit hæredis.

Petri merita, [illegible] & [illegible] liceat in administratione [illegible] Ecclesiæ dignitatis.

6. ITEM in sermone secundo: Petrus nunc plenius & potentiùs ea, quæ sibi commissa sunt peragit, & omnes partes officiorum atque curarum in ipso & cum ipso, per quem est glorificatus, exequitur. Si quid itaque à nobis rectè agitur rectéque discernitur, si quid à misericordia Dei quotidianis supplicationibus obtinetur, illius est operum atque meritorum, cuius in sede sua viuit potestas & excellit autoritas.

B. Petri cura & [illegible].

Luc. 22.

7. ET sermone tertio in eodem anniuersario: Iesus Christus tantam potentiam dedit ei, quem totius Ecclesiæ principem fecit: vt si quid etiam nostris temporibus rectè per nos agitur, rectèque disponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: Et tu conuersus, confirma fratres tuos. Et cui post resurrectionem suam Dominus ad trinam æterni amoris professionem mystica insinuatione ter dixit. Pasce oues meas. Quod nunc quoquè proculdubiò facit, & mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmãs nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, vbiquè prætendit, quanto magis nobis alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro beatæ dormitionis toro eadem qua resedit, carne requiescit.

Orare non cessat.

8. PAVLINVS Nolanus in carmine ad Cythetium de naufragio Martiniani, dum refert quẽadmodùm beatus Felix eundem à graui periculo liberauit:

In ora lapsus, ora non lædit sua:
In saxa fusus & rubos,
Nec sente vultum, nec lapide artus contudit,
Felicis exceptus manu.
Qui iam propinquantem ædibus fratrem suis,
Non passus occursu mali
Suis periculum in finibus capessere,
Hostem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem voti, suis
Confessor induxit locis.
Nostrisque iuxtà sedibus gratum intulit
Felix patronus hospitem.

B. Felix Nolanus ciui suo opem tulit.

9. IDEM Paulinus in vita & miraculis S. Felicis martyris Nolani, quamplurima habet, quæ tum ad sanctorum inuocationem, intercessionem, venerationem, & potestatem stabiliendam faciunt, tum ad reliquiarum sanctarum honorem & commendationem. ex quibus pauca subiicimus. Ait igitur in natali secundo:

Et maria intraui duce tè, quia cura pericli
Cessit amore tuî nec te sine: nàm tua sensi (sto
**Præsidia in Domino superãs maris aspera Chri-*
Semper eo, & terris te propter tutus & vndis.*
Sis bonus ô felix que tuis, dominúmq; potentem
Exores: liceat placati munere Christi
Post pelagi fluctus, mundi quoq; fluctibus actis
In statione tua placido consistere portu.
Hoc benè subductam religaui littore classem:
In te compositæ mihi fixa sit ancora vitæ.

*ego
Inuocat S. Felicem Paulinus.

ET in natali tertio:

Nunc precor æterna nobiscum pace serenum
Posce diem: hoc iterùm liceat gaudere reuerso.
Annuaque hîc & vota tuis & carmina festis,
Reddere placati tranquillo nomine Christi.
Hic amor, hic labor est nobis: hæc vota tuorum
Suscipe, commendáq; Deo, vt cùm sedula cura
Seruitium nostrum longo tibi penderit æuo,
Tunc demùm placidos pietate laboris alumnos
Absoluas mittente manu, positásque tuorum
Ante tuos vultus animas vectare paterno
Né renuas gremio, Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, sed maiestate tremendum,
Exora, vt precibus plenis meritisque redonet
Debita nostra tuis: cùm tu quoque magna piorũ
Portio, regnantem Felix comitaueris agnum:
Post e omnium grege nos statui, vt sententia summi
Iudicis hoc quoq; nos iterùm tibi munere donet,

Inuocatio Christi.

Nè malè gratatis lænot adiudicet hœdis,
Sed potiùs dextræ positos in parte salutis,
Munifico pecori laudatus aggreget agnis.

In natali sexto:

Ecce vides tumulū sacra martyris ossa tegentē,
Et tacitum obtento seruari marmore corpus.
Mēbra latēt positi, placida caro morte quiescit,
In spem non vacuam rediuiuæ condita vitæ.

Reliquiarum virtus & honos.

Vnde igitur tantus circunstat limina terror?
Quis tātos agit huc populos? quænā manus vrget
Dæmonas? inuitósque rapit? frustráque rebelli
Voce reclamantes compellit adusque sepulcrum
Martyris, & sancto quasi fixos limine sistit?

Et quibusdam interiectis:

Præsidet suis reliquiis.

Præsidet ipse suis sacer ossibus: ossáque sancti
Corporis in tumulo non obsita puluere mortis,
Arcano æternæ sed prædita semine vitæ,

Reliquiarum virtus.

Viuificum spirant animæ victricis odorem,
Quo medicina potens datur exorantibus ægris.
Quanta resurgentis virtus & gloria cinget,
Contactare licet, cùm gratia tanta sepultos
Ambiat: & quanto rediuiua decore micabunt
Corpora, in obscuris cùm sit lux tanta fauillis?
Quid nobis minimis horum præstare coronæ
Sufficiunt, quorū & cineres dant cōmoda viuis?
Cernere sæpè iuuat variis spectacula formis
Mira salutantū, & sibi quæque accomoda votis
Poscentum. videas etiam de rure colonos

Pecora ægra ad Sāctorum sepulcra induci solita.

Non solùm gremio sua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu sæpe introducere secum,
Et sancto quasi conspicuo mandare licenter:
Móxque datam sua confisos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & tam credere sana,
Et verè plerunquè breui sanata sub ipso
Limine, læta suis iumenta reducere tectis.

Rvrsvm in natali octauo:

Concurramus ad hunc spe conspirante patronū,

Refugium ad sanctos.

Suscipiat nostras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipsius celebramus ouantes,
Ille preces nostras meritis pius adseret altis,

Non est insolitum sanctis, orare pro peccatoribus.

Inque vicem flebit nobis, quia mente dicata
Nos lætamur ei. non est cura hæc noua sanctis,
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Vique boni meriti meritum superare sinistrum.

Et paulò pòst:

Inuocat S. Felicem.

Sancte Deo dilecte, Dei tu dextera Felix,
Esto precor nobis tu munitissima turris.

Deniqve natali nono:

Inuocat patriarchas, Apostolos, Prophetas, & Martyres.

Ergò tuos etiam Felix imploro parentes, (tos,
Hic quoq; ades mihi nūc, pos. as & adesse voca-
Qui colitis lætos Paradisi cælitus hortos,
Quique sub excelsa Domini requiescitis ara,
Pulcher Apostolici chor⁹ agminis, et Patriarchū
Gēs ; rior, ambo chori proc.rū quos agmine bino
Per duodena Deus signauit nomina Patres,
Gentibus & populis regnū ad cæleste vocādit.
Vos etiam sancti supplex deposco Prophetæ,
In nostra qui carne Deum fore præcinuistis:
Vos quoquè corporibus cæsis & sanguine fuso
Occisum & viuum testati martyres Agnum,
Omnes diuinis à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham, sacer Isac, leuit Iacob
Progenuère Deo per non numerabile semen,
Et bifidum meritis cælestibus atque caducis
Aequantes his astra poli, his telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad istum
Vndiquè conuenisse diem Felicis amore,
Vt confessoris socij celebretis honorem.

10. Maximvs Episcopus Taurinensis, in natali sanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentitij, & Solutoris: Cùm omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum solennitas totæ nobis veneratione curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licèt vniuersi sancti vbique sint, & omnibus prosint: specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulêre pro nobis. Et paulò pòst: Cuncti igitur martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. cum his autē nobis familiaritas est. semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur. hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hic nè peccatorum nos labes assumat, ibi nè inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à Maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna nō tangat: dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergò martyribus quiescentes euadimus inferni tenebras eorum propriis meritis, attamen consocij sanctitate.

Vide Ambro. serm. 77. Natalitij dies sanctorū celebrandi.

Sancti vbique sunt, & omnibus prosunt, & pro nobis orant. maximè verò sancti patrij.

Nota.

Cur sepeliantur Christiani apud sepulcra sanctorum.

11. Basilivs homilia vigesima in quadraginta martyres, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio secundo.

12. Avgvstinvs quæstione centesimaoctaua in Exodum: Iubet vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries autem rubricatus, cui non occurrat Christus passione cruentatus? Significantur his etiam martyres sancti, quorū orationibus propitiatur Deus peccans populi sui.

Exod. 26.

Martyrū orationibus propitiatur Deus peccatis populi.

13. Evsebivs Pamphili Cæsareensis Episcopus, in libro decimotertio de præparatione euāgelica, capite septimo: Sed videamus quid de his dicat Plato, qui pro defensione patriæ magno animo militantes, mortui sunt: Nónne igitur, inquit, eos qui militiæ fortiter pro patria ferentes interiērunt, aurei generis fuisse dicemus? Omninò, inquit. Credimus igitur Hesiodo, postquàm aurei generis homines mortui sunt, à multis hominibus augustis semideos factos liberare, mortaliúmque omnium esse custodes: ac in posterum quasi deos colemus, eorúmque adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes, qui præclarè vixerunt, quoque modo mortui sunt, honorabimus. Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoquè illorum accedimus: vota quæ ipsis facimus, tanquàm viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non pa-

Christianorū consuetudo Constantini tempore in precandis sanctis.

Plato ... ex doctrina ... [illegible]

non parùm iuuari profitemur. Hęc à Platone collegimus, vt ostenderemus Hebraica illú philosophia munitum, nostris contentanea scripsisse.

De Reliquiis. Vigilantij hæresis contra sanctorú reliquias, & antistites [illegible].

H. D. HIERONYMVS contra Vigilantiú: Galliæ vernaculum hostem sustinent, & hominē moti capitis, atque Hippocratis vinculis alligãdum, sedẽtem cernunt in Ecclesia, &, inter cætera verba blasphemię, ista quoquè dicentem: Quid necessè est, te tanto honore non solùm honorare, sed etiã adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Et rursum in eodẽ libro: Quid puluerem, linteamine circundatum, adorando oscularis? Et in consequentibus: Propè ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductũ in ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & vbicunquè puluisculum nescio quod, in modico vasculo precioso linteamine circundatum, osculantes adorare. Magnum honorẽ præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrãdos: quos Agnus, qui est in medio throni, cũ omni fulgore maiestatis suę illustrat. Quis enim, ô insanum caput, aliquãdo martyres adorauit? quis hominẽ putauit Deum? Nõnne Paulus & Barnabas cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quòd meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue atque Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debit[us] deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. at audes dicere, Illud nescio quid, quod in modico vasculo trãsferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestiùs, vt tota libertate blasphemes. Puluisculú, inquit, nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circũdatum. Dolet martyrũ reliquias precioso operiri velamine, & nõ vel pannis vel cilicio colligari, vel proiici in sterquiliniú, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quãdo Apostolorũ basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothæi trãstulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij, illorũ se sentire præsentiam confitentur: Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo pòst tempora de Iudæa transtulit in Thraciã? Omnes Episcopi nõ solùm sacrilegi, sed & fatui iudicãdi, qui rem vilissimam & cineres dissolutos, in serico & vase aureo portauerũt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerũt sanctis reliquiis, & tanta lætitia, quasi præsentem viuentémq; prophetam cernerẽt, susceperũt, vt de Palæstina vsque Chalcedonem iungerẽtur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Videlicet adorabant Samuelem, & non Christũ, cuius Samuel & Leuita & propheta fuit? Et quibusdam interpositis: Causabantur quondã & Apostoli, quòd periret vnguẽtum, sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorũ: & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotioque mentis eius recipitur: & quicũque accendũt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Nõ diffiteor omnes nos qui in Christum credimus, de Idololatrię errore venisse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani: & quia quõdàm colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, nè similiter eum videamur cũ idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò detestandũ est: hoc fit martyribus, & idcircò recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquiis per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtiquè ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vndè & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbũ tuũ Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundùm nos ossa veneranda, secundùm te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Et non solùm vnius vrbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediũtur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus & fauilla nescio quę iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisaica foris dealbata sint, cùm intùs immundo cinere iuxta te, immunda omnia oleant atque sordeant. Et post hęc de Barathro pectoris tui cœnosam spurcitiam euomens, audes dicere: Ergò cineres suos amant animæ martyrum & circũuolant eos, sempérque præsentes sunt, ne fortè si aliquis precator aduenerit, absẽtes audire nõ possint? O portentum in terras vltimas deportãdum! Rides de reliquiis martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio, Ecclesiis Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadẽ contra nos loquaris, quę ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius, basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomiú. Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodesse, nõ credentibus: quasi nunc hoc quęratur, quibus fiant, & non, qua virtute fiant. Nolo mihi dicas, Signa infidelium sunt: sed responde, quo modo in vilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorum virtutúmque pręsentia. Sentio, sentio infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hęc te cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, immò hodiéque torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cęteris confitetur. Nisi fortè in morem gentilium impiorúmque Porphyrij & Eunomij, has pręstigias dęmonum esse confingas, & nõ verè clamare dęmones, sed sua simulare tormenta. Do consiliũ: ingredere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies vbi multos socios tuos, & nequaquàm cereis martyrum qui tibi displicent, sed flãmis inuisibilibus comburẽtis: & tunc fateberis, quod nunc negas.

Apoc. 21.

Responsio Hieronymi, non adorari martyres, tanquam [illegible].

Actor. 14.

Actor. 10.

Reliquiis sanctorum exhibetur honor. Dæmones apud [illegible] fugiunt.

Martyres non [illegible] cereis [illegible], sicut nec [illegible] vnguento.

Matth. [illegible] Rom. 14. Idololatras appellabat Vigilantius eos, qui accendunt cereos ad honorem martyrum.

Cur interdiu accendantur luminaria.

Matth. 25. Lucæ 12.

Ioan. 5.

Psal. 118.

Ossa apostolorum veneranda.

Tumuli sanctorum sunt Christi altaria.

Matth. 23.

Absentes audire possunt.

Eunomij hæresis.

Miracula martyrum.

Vigilantius à dæmone impellitur ad impugnandum reliquias sanctas.

2. IDEM in epistola quinquagesimatertia ad Riparium Presbyterum aduersùs Vigilantium: Ait, Vigilantium, qui κατ᾽ ἀντίφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectiùs diceretur, os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum cõtra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare Cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur.

Dormitantius reliquiarum [illegible] oppugnator idololatras & Cinerarios nos appellat Vigilantius.

O infelicem hominem, & omni lachrymarum fonte plãgendum, qui hęc dicens, non se intelligit esse Samaritanum & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa, quę in eadem domo fuerint, pollui suspicantur, sequentes occidentem literam, & non viuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrũ reliquias, sed ne solem quidem & lunam, nõ angelos, nõ archangelos, nõ Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in pręsenti seculo & in futuro, colim' & adoramus: nè seruiamus creaturæ potiùs, quàm Creatori, qui est benedict' in secula.

Non adoramus martyrũ reliquias.

Honoramus autem reliquias martyrum, vt eum cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominũ, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. Ergò Petri & Pauli immundę sunt reliquię? Ergò Moysi corpusculum, immundum erit, quod iuxta Hebraicã veritatem, ab ipso sepultum est Domino? Et quotiescunque Apostolorum & Prophetarum, & omnium martyrum basilicas ingredimur, totiès idolorum templa veneramur? accensíque ante tumulos eorum cerei, idololatrię insignia sunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in authoris caput, & insanum cerebrum vel sanet aliquãdo vel deleat, nè tantis sacrilegiis simplicium animæ subuertantur. Ergò & Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit: & angeli qui candidis vestibus vtebantur, mortuo cadaueri atque polluto prębebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immò eructaret immundissimã crapulam, & cum Iuliano persecutore, Sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret? Si non sunt honorandę reliquię martyrum, quomodò legimus: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluunt cõtingentes, quo modo Elisæus mortuus mortuum suscitauit, & dedit vitam corpus, quod iuxta Vigilantium iacebat immundum? Ergò omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuère immunda, quia Ioseph & Patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos cineres pertulerũt? Ioseph quoquè qui in typo pręcessit Domini Saluatoris nostri, sceleratus fuit: qui tãta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, vt immundum patrem auo & atauo sociaret immũdis, & mortuum mortuis copularet. O præcidendam linguam à medicis, immò insanum curãdum caput, vt qui loqui nescit, discat aliquando reticere. Iterùm dicam: Ergò martyrum immundę sunt reliquię? & quid passi sunt Apostoli, vt immundũ Stephani corpus tãta funeris ambitione pręcederent, vt facerent ei planctum magnum, vt eorũ luctus in gaudium nostrum verteretur?

Honor sanctorum redũdat in Dominũ. Matth. 10. Immunda esse mortuorũ corpora asserit Vigilantius. Deut. 34. Deut. 14. Mat. 16. Psal. 115. 4. Reg. 13. Exod. 13. Iosue 24. Gen. 50. Act. 8.

3. ET in caput sexagesimumquintum Esaiæ: Nihil fuit sacrilegij quod Israel populus prætermiserat, non solùm in hortis immolans, & super lateres thura succendens: sed sedens quoque vel habitãs in sepulcris, & in delubris idolorum dormiẽs, vbi stratis pellibus hostiarũ incubare soliti erant, vt somniis futura cognoscerent, &c. Et in tantùm procacitatis ac superbię augmenta capiebant, vt quicunque non simili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactúmque eius fugerent: quemadmodùm Samaritani & Iudæi nobis faciunt, omnésque hæretici: quales nupèr sub magistro cerebroso in Gallia pullulàrunt, qui basilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebremus, quasi immũdos fugiũt. Hoc autem non tam illi faciunt, quàm habitantes in eis dæmones, fortitudinem & flagella sancti cineris non ferentes.

Hæretici & Vigilantiani [illegible] Christianos, qui Martyrũ basilicas orandi causa [illegible] adeuntu...

Nota quorũ impulsu id faciant.

4. SECVNDVM Concilium Nicenum actione septima, in definitione ipsius S. Synodi: Qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquẽtiam inducere, aut quicquam de consecratis in Ecclesia abiicere, Euangelij inquam depictum codicem, aut figuram Crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas sciuerint esse germanas & veras, aut cõtra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: aut vti tanquàm communibus sacratis Deo repositis preciosis, aut monasteriis reuerendis: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si monachi aut laici communione priuantor.

Imagines crucis & [illegible] rum, & Reliquiæ.

IN eàdem Synodo, actione tertia, lecta est epistola Oriẽtalium Episcoporum ad Tharasium Constantinopolitanum Archiepiscopum, quam Sancta Synodus approbauit, vbi hęc verba leguntur: Apostolicas Ecclesiæ Traditiones, quibus veneratio culturáque Sanctorũ docetur, recipimus & veneramur. Eos autem vt ministros, amicos, & filios Dei existẽtes, honoramus. Honor enim qui à conseruis idem sentiẽtibus inuicèm exhibetur, indicium est beneuolentiæ erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei & pura Christi habitacula, Spiritúsque Sancti immaculata specula. Quin etiã animę eorum in manu Dei existunt, vt scriptũ est. Deus enim vita existens, cùm sancti in Dei manu sint, in vita & lumina necessum est vt existant. Et ob id preciosa in cõspectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adstiterũt. Saluator noster Christus fontes salutares, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum fragrantis suauitatis scaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen est, martyrũ ossa morbos fugant, infirmis medicantur, cæcis visum impartiunt, lepras emundant, tentationes & mœrores soluunt. Atque id per Christum, qui in ipsis habitat. Benè etiam Psalmographus cecinit: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et iterùm: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes volũtates eius in ipsis.

Traditio Apostolica de Sanctorum veneratione. Cur Sancti veneramur. Sap. 3. Psal. 115. Reliquiæ Sanctorum fontes sunt salutares & multa beneficia præstant. Athanasium intelligit. Psal. 67. Psal. 15.

5. CONCILIVM Gangrẽse in procemio: Quoniam sancta Episcoporum synodus inuenit multa fieri indecẽter ab his, qui Eustathium secuti sunt, necessariò statuit palàm omnib' factis, amputare vniuersa quę ab eodem malè commissa sunt. Loca sanctorum martyrum vel basilicas contemnere, & omnes qui illuc conueniunt, repræhẽdere inuenti sunt. ET canone vigesimo: Si quis arrogantia vtens,

Eustathiani hæretici loca Martyrum contemnunt.

uiens, & martyrum congregationes abhorrens, & sacra quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema.

6. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulcro Elisei. Quod cùm tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

Memoria Geruasij & [illegible]

7. AVGVSTINVS libro vigesimosecúdo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculú quod Mediolani factum est, cùm illic essemus, quando illuminatus est cęcus ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis est ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora martyrum Protasij & Geruasij. Quæ cùm laterét & penitùs nescirétur, Episcopo Ambrosio per somniú reuelata, reperta sunt, vbi cęcus ille depulsis veteribus tenebris dié vidit. Narrat ibidèm inter alia miracula Augustinus, de quodam orationis loco a Tribunitio viro ipsius Augustini permissu ædificato, in quo terra sancta de Hierosolymis allata, reuerétię causa locata seruabatur: quòd cùm eò fuisset inuectus quidam paralyticus allatus, orauerit, atque indè continuò (inquit) pedibus suis saluus abscessit. Et post alia quędam cómemorata miracula nonnulla de beati Stephani reliquijs narrat: quorum primú verbis huiusmodi recenset: Ad aquas Tibilitanas, inquit, Episcopo afferente Proiecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius memoriá veniebat magnę multitudinis concursus & occursus. Ibi cæca mulier, vt ad Episcopum portantem pignora sacra duceretur, orauit, flores quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinùs vidit. Stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem vlteriùs non requirens. Ibidèm aliud hisce verbis recenset: Memorati memoriam martyris, quę posita est in castello Synicensi, quod Hipponési coloniæ vicinum est, eiusdé loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atq; subsequente, portabat: fistula, cuius molestia iam diù laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secaret opperiebatur manus, illius piæ sarcinæ vectatione, vbi sanctas attigit reliquias, repentè sanata est. Nam deincèps eam in suo corpore nó inuenit. Et pluribus alijs miraculis, quę per eiusdem sancti reliquias Dominus operatus est, enumeratis, ità subiungit: Si miracula sanitatum, vt alia taceá, modò velim scribere, quę per hunc martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi: & in nostra, plurimi cóficiendi sunt libri, nec tamen omnia colligi poterunt: sed tantú de quibus libelli dati sunt qui recitarentur in populis. Refert deindè de fratribus septem & tribus sororibus, eos per maledictionem matris tali pœna diuinitú mulctatos, vt horribiliter quaterétur omnes tremore membrorum, & quòcunque irét, omnium in se aspectum conuerterent. Venisse autem ex his duos, fratrem & sororem, ad beati Augustini ciuitatem, & cùm memoriam gloriosissimi martyris Stephani frequentâssent, eos, omni populo Deum glorificante, ante loci sancti cancellos sanitatem recepisse.

Ex terra sancta.

Ad reliquias [illegible]

Miracula.

8. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Fontes nobis salutares dominator Christus præbuit sanctorum reliquias multimoda beneficia scaturientes, vnguentú suauitatis emanantes. & nullus discredat. Si enim ex rupe & firmo saxo aqua in eremo prosiliuit, voléte Deo, & ex maxilla asini Samsoni sitienti, ex martyrum reliquijs vnguétum suauè olés emanare incredibile est? nullo pacto profectò ijs qui sciunt Dei virtuté, & ab ipsis sanctorú honorem. In lege omnis qui tangebat mortuum, immundus efficiebatur. Verùm ij non mortui: nam ex quo ipsa vita is qui vitæ causa est, inter mortuos cóputatus est, eos qui in spe resurrectionis & fide quæ in ipso est, dormiêrunt, non mortuos appellamus. Mortuum enim corpus quomodò miracula operari potest? Quomodò igitur per eos dęmones abiguntur, infirmi curantur, cęci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluuntur? Omne donum bonum à Patre luminum, per eos ijs qui inhęsitabili fide petunt, descédit. Quantùm sanè laborares, vt inuenires adiutorem, qui ad mortalem regé te adduceret, & pro te ad ipsum sermones faceret? Adiutores ergò totius generis, Deo pro nobis supplicationes porrigentes, non honorandi sunt? certè honorandi. Templa à nobis Deo erigenda sunt in ipsorum nomine: fructus afferédi illorú memoriá venerantibus, & in ipsis lætátibus spiritu, vt propria inuocantiú lætitia fiat, nè nos non colere tétati, è conuerso ipsos irritemus. Nam ijsa quibus Deus colitur, & eius serui delectátur: & quos despicit Deus, & eius despiciunt clientes. In psalmis, & hymnis, & odis spiritualibus, cùm compúctione & misericordia indigeamus, sanctos fide veneremur, à quibus maximè Deus colitur. Statuas illis erigamus, & visibiles imagines: & nosipsi animatæ statuæ & imagines ipsorum, virtutum imitatione efficiamur. Deiparam, vt propriè & verè Dei matrem, honoremus: Pręcursorem Ioannem, vt prophetá & Baptistam, & missum, & martyrem. Neque enim inter natos mulierú surrexit maior Ioánne, vt Dominus dixit, & regni eius primus præco fact⁹ est. Apostolos vt fratres domini & inspectores & ministros in passionib⁹ eius. Quos præsciés, prędestinauit cóformes fieri imaginis filij sui ipse & pater, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò pastores & doctores. Martyres verò Domini ex omni ordine delectos vt milites Christi, & qui eius biberút calicem, tunc viuificæ eius mortis baptismate baptizati, vt cómunicantes passionibus eius & gloriæ. Quorú dux exercitus est protodiaconus Christi, & missus, & protomartyr Stephanus. Et sanctos Patres nostros exercitatores, qui diuturniore martyrio conscientię certauerút, qui circuiêrunt in melotis, in pellibus caprinis, egeni, tribulati, afflicti, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis & cauernis terrę, quibus non erat dignus mundus. Prophetas ante gratię tempus, Patriarchas iustos, qui prænunciauerunt Christi aduentum. Horum omnium attendentes conuersationé, æmulamur fidem, bonitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam passionum, & sustinentiam vsque ad sanguinem, vt & corona glorię cú ipsis participemus.

Exod. 17. Num. 20.

Iud. 15.

Num. 19.

Sanctos non appellamus mortuos.

Iac. 1.

Adiutores nostri sunt, & idcirco honorandi.

Statuas Sanctis erigamus.

Cur singulorum ordinum Sancti honore prosequendi sint.

Matth. 11.

Rom. 8.

Heb. 11.

Heb. 13

9. BASILIVS homilia in Psalmum centesimum decimumquintum: Pro legis Iudaicę ritu, si qui moriebantur, horum morticinia habebátur abominationi. Contrà mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, pretiosę censentur reliquię sanctó-

rum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: nō contaminabitur super vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestimēta sua. Nūc è diuerso martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem fit quadamtenùs sanctificationis particeps. Quare preciosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Leuit. 21.
Num. 6. & 19.
[illegible] sanctitatis particeps.

10. CHRYSOSTOMVS sermone in Iuuentinū & Maximum martyres: Illos non indignum fuerit & columnas, & scopulos, & turres, & candelabra, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnę sustinent: sicut turres muniunt: & sicut scopuli, omnes vndarum assultus repulerunt, multam interim ipsi seruantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudineque eadem, suaue Christi iugum traxère. Idcirco sępè eos inuisamus, tumulos adornemus, magnáque fide reliquias eorum cōtingamus, vt indè benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, quę in prælijs sibi inflicta, regi monstrantes fidenter loquuntur: ità & illi in manibus abscissa capita gestantes, & in medium afferentes, quęque voluerint, apud regem cælorum impetrare possunt. Proindè magna fide promptitudineque huc veniamus, quò & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum pręmiis, indè varios thesauros vndiquaquè colligamus: & per pręsentem vitá ità iuxta voluntatem Dei transeamus, vt in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cælorum in Christo Iesu Domino nostro.

Martyres sunt turres & columnæ.
Tumuli eorū inuisendi, & magna fide reliquiæ contingendæ benedictionis consequendæ gratia.
Quæ voluerint, impetrare possunt.

11. IDEM in libro contra Gentiles, de vita sancti Babylæ Antiocheni episcopi ac martyris: Atqui poterat Babylas vel exemplo Enoch transferri, vel Heliæ modo rapi, vt qui vtriusque æmulator fuerat. At Deus, qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostrę occasiones dedit, & hanc quoquè viam nobis à se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capessendam stimulum, relictis scilicet interim apud nos sanctorum reliquijs. Nā post sermonis facultatem ipsa certè sanctorum sepulcra proximū locum obtinent, ad animas hominū in ipsos sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandas. Ac sicubi quis huiusmodi conditorijs adstat, suum statim sensum ab hac, quam dico, vi correptum animaduertit. capsulæ enim aspectus in animam inuadens, ipsam percellit & exuscitat, ac perindè afficit, quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat, præsensque adesse cernatur: deindè fit, vt qui se sic affectum sentit, mira alacritate gestiés, aliusque protsùs quodam modo effectus, ità ex eo loco decedat. Quisquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probè indè edocebitur, imaginationem de mortuis conceptā solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui vbi mortuorum sepulcris adstiterūt, protinùs quasi ibidèm sepultos coram stantes contueantur, sic eosdem in ipso statim vestibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquum vitæ tempus ad demortuorum monumenta habitare sibi in animum inducūt. Id quod nequaquàm fecissent, nisi à locorū aspectu cōsolationē aliquā cepissent. et quid hîc de locis ac sepulcris verba facio? quum & sæpè vestis sola mortuorum visa, & verbū vnum in mentem influés, animum nostrum exciret, & memoriam interlabentem resticet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea est enim sanctorū potestas, vt illorum superstitum dęmones ne vmbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoquè reformident.

Sanctorum reliquię ad quid à Deo relictæ.
Sepulcra Sanctorum quid nobis probant.
Dęmones reformidant sanctorum loculos.

12. IDEM Chrysostomus sermone in adorationē venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorū principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarum miraculum, omni cęlesti & humana laude, omni pręconio dignissimus: cuius si vmbra & linteś morbos profugabant, certè catenæ, quæ venerandum apostoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participârunt: catenæ, inquam, illæ omninò venerandæ ac preciosę, quæ apostolicum illud ac beatum corpus colligârunt, quę manus illas miraculorum effectrices, adstrinxerunt, quę diuina gratia ab ipsis repletæ sunt, ex quibus miracula abundè scaturiunt, quæ ægrotos homines à morbis liberāt, quę homines illos sanctos efficiunt, qui cùm fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculę mystico quodā modo expurgantur, & morbidæ influentiæ reprimuntur: quę deniquè in aéream celsitatem extensę, & vsque ad cælos ipsos peruenientes, à Dominico illo & diuino solio tanquàm ab ancora quadam, extēdūtur. Has catenas potentiarum, quæ à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cū timore illas subterfugiés cōprimitur. Has aërea spirituū multitudo metués ac tremens, iaculisque indè immissis percussa, lōgiùs profugatur. Non enim ferre potest Spiritus sancti gratiá, has ipsas catenas obūbrāré, neq; scintillas ex diuino illarū igne exilięres sustinet: sed ab ipsis incēditur atq; comburitur. Has cōposuit Dei patris verbū, eiusdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confessionis præmium essent: Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Esaia anteà visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu igné, è carbone illō exiliétem, ad opus perficiendū maximè idoneum reddidit. Quamobrē licèt ferreę sint naturæ, diuina tamē gratia, & potētia plenę sunt. Ab his dæmonū praui spiritus illigati enecātur. Ab his princeps mūdi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab iis, qui anteà peccatorum laqueis cōstricti, saluti & liberati sunt, & mortis retibus anteà circundati, ad vitam transiérunt. Hę diuinæ hęreditatis terminos cingētes, & vndiquè munientes, faciunt nè ab hostibus expugnari possint. Eędem Christianorū vertices coronātes, ab illorū hostiū insidijs, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. Iris & nunc sanctissima, omnique ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tanquá splendido monili, & aureo quodā ornatu induta, velut corona quadá ex intactis florib' cōtexta, decorata est, & ad dexterá sui spōsi partē assistit. Has, inquá, catenas & nos copiosissimus Christi popul' hodierno die amplexamur. Has reuerétes veneramur & colimus, & pro animarum emēdatione habemus. His omné sensum & mēbrum admouentes, illarū sanctitate

Catenæ S. Petri vim miraculorum habent ex propiori contactu.
Act. 5.
Diuina gratia replete sunt.
Sanctos efficiunt accedentes cum fide.
Diabolus eas exhorret & fugit.
Esaiæ 6.
Diuina potentia plenæ sunt.
Christianos ab hostium insidiis [illegible] & ecclesiam ornant.
Eas Christiani amplexantur [illegible]

sanctitate implemur, & per mentis intelligentiam sancti Spiritus gratiã in animos ipsos admittimus. Deceret certè, deceret, nõ solùm catenas, quę manus adstrinxerunt, magnopere venerari: sed etiam indicia omnia, ad quę Apostoli mẽbra accesserũt, singulatim amplecti ac reuereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interiectis: Gladius etiam eius vt res quędam preciosa, & omniuò venerãda, Apostolicísque manibus deseruiens, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenę ipsæ in regali palatio, vbi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacratus quidam & cęlestis thesaurus, in intimo loco repositus seruatur, vt scimus: qui fidelibus Imperatoribus & fideliũ virorũ multitudini ad sanctitatem proponi solet. Cęlestem enim gratiam confert, variarũ curationum copiam suppeditat, sui cultores salutariter custodit, séque amplectentes erigit, animas ipsorum eleuans. Quòd si breuis & informis videtur gladius ille, non est propterea despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim & potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, vt potentis Dei frameam possedit, & vt accipitrem gladium cognouit. Sic & aliæ Apostolicæ vestes atque indumenta, multùm illa quidem vilia sunt atque abiecta: sed si quis eorum decorem & magnificentiam, quę mente comprehenditur, inspexerit, diuina & cęlesti gratia repleta esse, & apostolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perindè valet, cùm quis hæc ipsa recordatur, ac si Apostolum inuocet. Ego & carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni præconio dignum censeo, quippe qui omni veneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantũ sanctitatis domiciliũ intra se acciperet. Ego & solũ illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit sanctitate decorem existimo, & apostolica gratia refertum. Sed dubitat aliquis, quod hęc ità se habeant: neque hęc tanti esse credit, vt gratiam illam, quę in Apostolo fuit, participarior. Persuadeat huic vmbra ipsa, & semicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppositione ad solis lucem composita, & ab Apostolorũ principis tactu longè distãs: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia, pari & miraculorum effectrici potentia repleta sunt: quódque admirabilius est, per secundã participationi, consecutionẽ, & gratiarũ translationẽ, sibi adhęrẽtibus impertita, eandem miraculorũ potentiã, & nihilo minorẽ abundè suppeditãt. Si quis autẽ mihi daret, vt scandalis & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certè apertis vlnis exciperẽ atq; amplecterer, & vt cæleste donũ in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratũ gladiũ cum sacris & Apostolicis catenis cõnectentes, Petrũ ipsum mẽte inspicere nobis videmur: & vtraq; tãgẽtes, Apostolũ à nobis tãgi existimam⁹, neque vllo modo ambigimus, eò quòd hæc loco ab Apostolo ipso diuũcta sint: sed & hęc, & illum mente formantes, & per fidẽ ipsam in vnũ copulantes, ad eum ipsum qui per hęc passus est, totum referimus. Hęc amplectẽtes, illum videre nos credimus: atque illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos arbitramur. Itaque non omninò ip[sius] gratia iacturam capertes cõstituti sumus. Nam etsi in veteri vrbe Roma di-

S. Petri gladius vt res quędam veneranda, & tanquam cælestis thesaurus asseruatur in templo S. Petri.

Eius vis.

Cùm quis hæc ipsa recordatur, perinde est, ac si Apostolũ inuocet.

Carcer apostoli omni veneratione plenus est, & solum in quo decubuit.

Nota.

Act. 5. & 19.

Chrysostomus et sandalia & vestes videre cupit.

Videntes & tangentes catenas & gladium S. Petri, ipsum videmur Apostolum videre & tangere.

S. Petrus Romę est sepultus.

uersatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est: nõ tamẽ à nobis ipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentes, ab eius coniunctione non separantur: sed cùm vna eadémque sit gratia, quę per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præsens sit in singulis.

Eadẽ est gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes, & gladiũ miracula operatur.

13. AMBROSIVS epistola octogesimaquinta ad sororem suam de inuentione corporũ sanctorum Geruasij & Protasij: Respexit sanè hominis Dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum, suę Ecclesię reuelauit, quorum anima in cęlo, corpus in terra, suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, quos videtis vt eos cum principibus populi sui collocarit. Principes populi quos alios, nisi sanctos martyres æstimare debemus? quorum iam in numerũ diù antè ignorati Protasius Geruasiúsque proferuntur, qui sterilem martyribus Ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorum matrem filiorum lætari passionis proprię fecerint & titulis & exemplis. Et post pauca: Cognouistis, immò vidistis ipsi multos à dæmonijs purgatos, plurimos etiam vbi vestem sanctorũ manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus absolutos. Reparata vetusti corporis miracula, quo se per aduentum Domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum plerosque sanatos cernitis. Quanta oratia inclitantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit. Gratias tibi Domine Iesu, quòd hoc tempore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitãsti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes, quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possint, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui prosint omnibus, nemini noceãt. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tantiora patrocinia sũt. Iterùm post pauca: Patronos habebamus, & nesciebamus? Succedant victimę triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergò reliquias sacrosanctas & dignis ędibus inuehamus, totumque diem fida deuotione celebremus.

Reuelatio reliquiarũ Sanctorum.

Psal. 112.

Miracula ad Sanctorum reliquias.

Orania & vestimenta reliquiis admota medicamentum præstant.

Propugnatores, defensores, & patroni.

Reliquię martyrũ sub altaribus recondi solent.

14. IDEM sermone nonagesimoprimo de inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij: Celebritati vestrę, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odere, atque amentiæ in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorum perfidia, vt tolerabilior sit diaboli confessio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? Et cùm hęc audirent Iudæi, ipsi tamen Dei filium denegabãt. Et

Arriani negant martyrũ merita, quæ dęmones confitentur.

Matth. 8.

nunc audistis clamantes dæmones & confitentes martyribus, quòd pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis, vt ante tempus nos tam grauiter torqueretis? Et Arriani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare: cùm tormenta dæmonum, ipsorum voce probentur: & beneficia martyrum, remediis cæcorum & absolutorum indiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille non

Cæco restitutus aspectus ex fimbriæ contactu.

negat se sanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacræ reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Et paulò pòst: Sed quæro, quid non credant, vtrùm à martyribus

Martyrū miracula negantes, Christo non credunt. Ioan. 14.

possint aliqui visitari, hoc est, Christo non credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum reperta sunt? Quæso hic, vtrùm mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi in-

Martyres alterius fidei fuere quàm hæretici: & ideo eis inuident.

uident, quod meum non est? Si martyribus, (restat enim vt si mihi non inuidēt, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam, quam isti nō habent, indicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Dicebant hodiè & superiore die vel no-

Arriani dicebant esse ficta tormenta dæmonum.

cte dęmones: Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus: Venistis perdere nos? Arriani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquàm fingere potuit, vt dęmoniacum se esse simularet.

15. Et sermone nonagesimotertio in Natali sanctorum martyrū Nazarij & Celsi, qui in Basileensi editione est nonagesimus secūdus: Exultant felices singulorū vrbium populi, si vnius saltem mar-

Reliquię sanctorum muniunt ciuitates.

tyris reliquiis muniantur. Eccè nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cælestium militum, & tantarum parens fœcunda virtutum. Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis Ecclesia licèt totū corpore secum retineat, & mundo tamen totū in benedictione transmisit. Hęc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum etsi per vniuersum mūdum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Et sub finem: Licèt hic tanti Christi testis preciosus confessione, preciosior sanguine, crudeli vulnere preciosior, & tincta veste candidior, licèt hic Mediola-

Martyrū merita & suffragia multis communia.

nensium peculiaris potetur priuilegio sepulcri, sed omnium est communione suffragij. Neque enim istius vrbis charitas profluа & fides auara tātum huic martyri derogauerit dum sibi arrogat, vt solum erga mœnia sua, patrocinij illius beneficia affutura esse crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocāsti vbiquè martyrē, vbiquè te exaudit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, intantùm vicina præsentia efficacis præbebitur aduocati, inquantùm fuerit fides deuota suscepti. Et paulò pòst: Honoremus

Honorandi martyres tanquàm intercessores mūdi.

beatos martyres principes fidei, intercessores mūdi, præcones regni, cohęredes Dei. Quòd si dicas mihi, quid honoras in carne iam resoluta atq; cōsumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per

Psal. 115. & 138.

prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterùm, Mihi autē valdè honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quanto magis amicos Dei? De

Psal. 33.

quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergò in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, hono-

Veneratio Reliquiarū.

ro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cęlo.

16. Concilium Tridentium sessione vigesimaquinta, in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquiis Sanctorum, & sacris imaginibus: Sanctorum quoque martyrum, & aliorum cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua mēbra fuerunt Christi & templum Spiritûs sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, doceant Episcopi & cęteri docendi munus sustinentes à fidelibus veneranda esse: per quæ multa

Reliquiarum veneratio & beneficia.

beneficia à Deo hominibus pręstantur: ita vt affirmantes, Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliáve sacra monumēta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandę causa sanctorum memorias frustrà frequentari: omnino damnādos esse, prout iā pridèm eos damnauit, & nunc etiam damnat Ec-

Anathema.

clesia. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

17. Actorum decimonono: Virtutes nō quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ità vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

18. Et capite quinto: Magis autē augebatur credētium in Domino multitudo virorum ac mulierum: ità vt in plateas eiicerēt infirmos, & ponerēt in lectulis ac grabbatis: vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis, &c.

19. Lucæ octauo: Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius: & confestim stetit fluxus sanguinis eius.

20. Matthæi decimoquarto: Et cùm cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes: & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimēti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, salui facti sunt.

21. Genesis

Adoratio.

1. I. GENESIS decimonono: Veneruntque duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauítque pronus in terram, & dixit: Obsecro domini, declinate in domũ pueri vestri, & manete ibi.

2. ET capite vigesimotertio: Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.

3. ITEM capite trigesimotertio: Et ipse (Iacob) progrediẽs adorauit pronus in terram septiès, donec appropinquaret frater eius. Et appropinquantes ancillę & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoquè Lia cum pueris suis: & cùm similiter adorâssent, extremi Ioseph & Rachel adorauerunt.

4. CAPITE quadragesimosecundo: Cùmque adorâssẽt Ioseph fratres sui, & agnouisset eos, &c.

5. IOSVÆ quinto: Cùm autem Iosue esset in agro vrbis Ierico, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatum tenẽtem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum: qui respõdit: Nequaquàm, sed sum princeps exercitûs Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue vt sibi fuerat imperatum.

6. PRIMI Regum vigesimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adorauit tertiò, & osculantes se alterutrùm, fleuerunt pariter (Dauid & Ionatas.)

7. ET capite vigesimoquinto: Cùm autem vidisset Abigail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super faciem suã, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius.

8. QVARTI Regum secundo: Videntes autem filij prophetarum qui erant in Iericho econtrà, dixerũt: Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et veniẽtes in occursum eius, adorauerunt eum proni in terram.

9. PRIMI Paralipomenon vigesimonono: Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & inclinauerunt se, & adorauerũt Deum, & deindè Regem (Dauid scilicet).

10. BERNARDVS in sermone de quatuor modis orãdi: Sunt quos adhuc peccati conscientia, terret & cruciat, nõdùm accepta resistendi virtute, tunc scilicet cùm primùm ipsos in peccatorum cœno iacentes spiritus veritatis irradit, & excitãs erubescere fecit & timere Deum, dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram se gehennam expauescentes, quoniam in seipsis boni nil inueniunt, aliundè apprǣhendunt vndè tegantur. Sciunt enim quòd non sit turũ in conspectu Domini Dei sui vacuos apparere contra legis præceptum, & multo minùs id præsumere plenis stercore manibus audent. Quia ergò timet, & meritò timent per seipsos accedere, studẽt quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus, quo solemus vti, dicentes Sancte Petre, ora pro nobis, & similia. Maximè verò illud obsecratio est manifesta: Per passionem tuam, libera nos Domine: & cętera in hunc modũ. Huic ergò minimè expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam inuenerit eius fimbriam, hoc est, eum considerare hominẽ, quem humiliorem viderit, & extremum in Ecclesia quæ est vestis Christi: eum inquam, qui elegit abiectus esse in domo Dei, oportet considerare, quoniam is verè est fimbria posita in ora vestimenti, ad quã vtiquè spiritualis vnguenti descendens à capite copia tota decurrit. Hunc si beneficiis aliquibus seu prece humili aut cõfessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendum sibi, habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à se, sed à Christo exiisse virtutem, qui & tangi se potestatur in fimbria.

Exo. 23. & 34.

Litaniarum precationes Sancte Petre, ora pro nobis & per passionem tuam libera nos Domine, quibus potissimum conueniant.

Psalm. 132.

11. VICTOR Africanus libro tertio de persecutione Vuandalorum circa finem: Adestote Angeli Dei mei, qui nunquàm deestis, constituti in ministerio vestro propter eos qui hęreditatem capessuri sunt æternę salutis, & videte Africam totam dudum tantarum Ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modò sedentem viduam & abiectam. Deprecamini patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quę nunc laborat in terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam anteà vaticinante pręconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis Domino, vt equi velocissimi cursitâstis. Præcipuè tu Petre beate, quarè siles pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & solicitudine commendatis? Tu sancte Paule gentium magister, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum prædicâsti Euangelium Dei, cognosce quid Vuandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quę venerũt nobis, non ad probationẽ, quomodò sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Christus orauit etiam pro inimicis Iudęis. Sufficiant castigationi quę iustè illatæ sunt nobis, & iam iámque delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hęc nobis probrorũ nostrorum scelera procurâsse, aberrantibus à mãdatis Dei, & in lege eius nolẽtibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt nõ spernetis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

Inuocat Angelos, patriarchas, Prophetas, Apostolos.

1. k. AVGVSTINVS libro vigesimo cõtra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: vt in textu, & suprà, quæstione septima, B. testimonio sexto.

De festis Sanctorum.

2. IDEM in Psalmũ octogesimumoctauum, cõcione secunda in fine: Natalitia Sanctorũ cum sobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro nobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat, fiat.

Natalis Sanctorum celebranda.

3. ET sermone quadragesimoseptimo de Sãctis: Quotiescũquè fratres charissimi sanctorum martyrum solennia celebramus, ità ipsis intercedentibus expectemus à Domino cõsequi temporalia beneficia, vt ipsos martyres imitãdo accipere mereamur ęterna. Ab ipsis enim sanctorum martyrum in veritate festiuitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum martyrum exempla sequuntur. So-

Festi dies Sanctorum qua ratione celebrantur.

lennitates enim martyrū, exhortationes sunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, & tribulariooem mondi nolomus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, inquaorùm potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit peruenire: sic & Paulus Apostol' prædicat, diceos: Si fuerimus socij passiooum, erimus & consolariooom: & Dominos in Euaogelio, Si mundus vos odit, scirote quia me priorem vobis odio habuit. Recusat esse in corpore, qui odiom non vult sostinere cum capite.

Imitatio sanctorum necessaria. — Ioan. 15.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum, vt suprà in hac eâdem quæstione, C. testimonio vicesimo.

5. ISIDORVS libro primo de Ecclesiasticis officiis, capite trigesimoqoarto: Festiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in veneratioois mysterio celebrari sanxeront, vel ad excitâdam imitationem, vel vt meritis eorum consociemur, atque orationibus adiuuemur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quáuis in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquaodo dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres corooauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quò ex ipsorum locorum amore maior affectus exorgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari possumos, & in illo quo adiuuâte possimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectioois & societatis, qoo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorū cor ad talem pro Euāgelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotiùs, quâto securiùs post certamina omoia superata, quanto etiam fidentiore laude prędicamus iam in illa vita feliciores victores quàm in ista adhuc vsque pugoantes.

Festa Sanctorum cur ad celebrandū instituta. — Eadem habet Rabanus lib. 2. de institut. cler. cap. 41. — S. B. Aug. lib. 20 con. Faust. — c 22. de ciu. Dei, cap. 10.

6. ET capite trigesimoquinto: Omoes festiuitates pro varietate regionū, diuersàque in hooorem martyrū tempora, ideò à viris prudentibos instituta sont, ne fortè tara coogregatio populi fidem minueret io Christo. Proptereà ergò dies aliqui constituti sunt, vt io vnum omoes pariter coouenient, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lętitia maior oriatur.

Cur dies festi Sanctorum instituti. — Eadem habet Rabanus li. 2. de instit. cler. cap. 41.

IX.

Pugnátne cum hoc primo præcepto vsus receptus imaginum Christi atque Sanctorum?

a Baruch. 6. Deut. 4. c. 5. a Psal. 113. b & 134. c Sap. 14. b c d 1 Cor. 10. b 8. b. a Leuit. 26. a Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem.

A. Haudquaquàm. quia non, sicut Ethnici solent, adoramus sculptilia, ligna, lapides, perindè ac[a] Deos quosdam (id enim hoc præcepto cauetur maximè) sed more Christiano ac mente pia Christum ipsum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propositas nobis[b] repræsentantur.

b Basil. de spir. sanct. c. 18. Damasc. li. 4. c. 17. orthod. fid. Athan. serm. 4. contra Arianos.

c 7. synod. Item 8. synod. can. 3. Aug. lib. 1. de cons. euang. c. 10. Damasus in vita Syluestri. Athan. de pass. imag. c. 4. Greg. lib. 9. epist. 9. & l. 7. indict. 2. epist. 53. & 109. Damas. lib. 4. c. 17. ortho. Eusc. l. 7. eccle. hist. c. 14. Sozo. li. 5. c. 2[illegible]. Niceph. l. 1. c. 7. & 43. & lib. 6. c. 16. Nicetas de imperio Manuelis Comneni li. 5. & Ioannis Comneni. Ionas Aurelian. de imag. cultu & Damascenus in tribus lib. de imagi. d Exod. 25. b. 3[illegible]. a Num. 7. g. & 21. b 3. Reg. 6. d

B. Ità tum præsens, tum vetus[c] Ecclesia summo consensu docet, commendans nobis pias & venerandas imagines: vt quarum vsum Apostolica etiam traditione cōmendatum acceperimus, & sacrosancta Patrum Synodo approbatum retineamus. Immò & veteri[d] Synagogæ suas Deus imagines dedit.

e 2. Syno. Nic. act. 7. & Syn. 8. can. 7. Nicep. lib. 16. c. 27. Greg. lib. 9. epist. 9. ad Serenum Massilien. Trid. sess. 25.

f Gen. 1. d Philip. 2. a

g Paulus Diacon. li. 6. de gestis Longobar. cap. 14. & lib. vlt. de gestis Roman. in fin. Ioan. Patriarcha Hierosol. in vita Damasceni.

C. Quapropter damnatus est[e] error Iconoclastarum, vt qui inter simulacra deorum & imagines Christi atque Sanctorum discrimē nullū cōstituerent: neque rationem temporis gratiæ seu nouæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginē similitudinémque[f] suam initiò à se creatam ipse induit, atque in ea se repræsentauit. Neque solùm impetitus error, sed etiam nefandus istorum[g] furor est, qui sacris è locis imagines ipsas & in his Dominicam quoque crucem eiiciunt, ac sacrilegis manibus sacra ferè omnia, vbi possūt, demoliuntur.

TESTIMONIA.

1. A. BARVCH sexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudęos, vt sibi caueant ab idololatria Babyloniorum: ostēdēs à plurimis effectibus imbecilla esse idola, penitúsque sensu carentia ac vanissima, vbi inter cætera sic ait: Lapidibus de monte similes sunt dij illorum, lignei & lapidei & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur, & cæt.

2. DEVTERONOMII quarto: Nō vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti, faciatis vobis sculptā similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinē omniū iumētorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo

cęlo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue pisciū qui sub terra morātur in aquis nè fortè eleuatis oculis ad cęlum, videas Solem & lunā, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quę creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gētibus quę sub cęlo sunt.

3. Et capite quinto: Non facies tibi sculptile, nec similitudinē omnium quę in cęlo sunt desupèr, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. Psalmo cētesimo decimotertio: Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbūt. Aures habēt & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabūt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

5. Et cētesimo trigesimoquarto: Simulacra gentium argentum & aurum, &c. Neque enim est spiritus in ore ipsorum.

6. Sapientiæ decimoquarto: Initium fornicationis, est exquisitio idolorum: adinuētio illorum, corruptio vitę est. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum hęc aduenit in orbem terrarū: & ideò breuis illorum finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tūc quasi homo mortuus fuerat, nūc tanquàm Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deindè interueniēte tēpore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquàm lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palàm homines honorare non poterant, propter hoc quòd lōgè essent, è longinquo figura eorum allata, euidētem imaginem regis quem honorare volebāt, fecerunt, vt illum qui aberat, tāquàm præsentem colerent sua sollicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabāt, artificis eximia diligentia. Ille enim volēs placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominū abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquàm homo honoratus fuerat, nūc Deum æstimauerunt. Et hęc fuit vitę humanę deceptio, quoniam aut affectui aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerūt. Et nō sufficerat errâsse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viuētes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant: Et paulò pòst: Infandorum idolorum cultura, omnis mali causa est, & initiū & finis. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut viuunt iniustè, aut peierant citò. Dum enim confidunt in idolis quę sine anima sunt, malè iurantes noceri se non sperant. Vtraque ergo illis euenient dignè, quoniam malè senserūt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniustè in dolo contemnentes iustitiam. Non enim iurantium est virtus, sed peccantium pœna perambulat semper iniustorum præuaricationem.

7. Prioris ad Corinthios decimo: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidā ex ipsis: quemadmodūm scriptum est, Sedit populus mādučare & bibere, & surrexerunt ludere.

Exo. 32.

8. Et capite octauo eiusdem epistolæ: De escis autem quæ idolis immolātur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cælo siue in terra, (siquidem sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus, pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, & nos per ipsum.

9. Leuitici vigesimosexto: Non facietis vobis idolū & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra vt adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

10. Tertullianus libro secundo aduersùs Marcionem: Proindè & similitudinem vetās fieri omnium quæ in cęlo & in terra & in aquis, ostendit & causas, idololatriæ scilicet substātiam cohibētes. subijcit enim, Nō adorabitis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem ęnei effigies postea præcepto Moysi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratum exemplum, certè simplex ornamētum, accommodata suggestui, longè diuersas habendo causas ab idololatrię conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo similitudinis statu depræhensa, ob quem similitudo prohibetur.

Nō absolutè prohibita sunt sculptilia, sed quæ ad idololatriam erigunt.
Num. 21.
Exod. 25.

11. Basilius Magnus libro de spiritu sancto ad sanctū Amphilochiū Iconij Episcopum, capite decimooctauo: Rex dicitur regis Imago, nō autē duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodūm autē principatus ac potestas nobis dominans, vna est: sic & glorificatio quam illi deferimus, vna est, non multæ. itaque imaginis honor ad exēplar primū refertur.

Honor imaginis ad primum exemplar refertur.

12. Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Quia nonnulli nobis exprobrāt, quòd adoramus & veneramur Saluatoris nostri, & reginæ nostrę Deiparę imaginē, insupèr & reliquorum sanctorū & famulorū Christi: audiant quòd à principio Deus hominem ad suam imaginem fecerit. Cuius igitur gratia inuicèm adoramus, nisi quatenùs ad imaginē Dei facti sumus? Nam, vt inquit Deifer & magnus in diuinis Basilius, imaginis honor ad exēplaris transfertur honorem. Exemplar autem est, quod imaginem efformat, & ex quo, quod deducitur, fit. Cuius gratia Mosaicus populus tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem & formā gerens cælestiū, magis autem & totius creaturæ. Dixit igitur Deus Moysi: Vide facere omnia secūdùm formam tibi ostēsam in monte. & Cherubim obumbrātia propitiatorium, nónne opera sunt manuum hominum? Quid autem in Hierosolymis celebratissimū templum, nónne manufactum est, & hominum arte cōstructum? Diuina autem scriptura accusat adorātes sculptilia, ac etiam sacrificantes dęmonibus: sacrificabant autem Gręci, sacrificabant & Iudæi: sed Græci dæmonibus, Iudęi verò Deo. Et detestabile erat Græcorum sacrificium, & damnabile: Iudæorum autem Deo benè acceptabile. Sacrificauit enim Noe, & odoratus est Deus odorem suauitatis, bonę voluntatis & beneuolentiæ ad ipsum suauitatem suscipiēs. Sic Græ-

Disputat aduersus eos qui repræhendūt imaginum Christi & sanctorum venerationem.
Genes. 1.
Basil. cap. 18 lib. de Spiritu sancto.
Exod. 25.
Exod. 25
Nō tam quod fiat,
fiat, vidē dum.
Genes. 8.

eorum sculptilia, quia dæmoniorum erant simulacra, detestabilia & interdicta sunt. Ad hæc, inuisibilis & incorporei, incircunscriptibilis & infigurabilis Dei quis potest facere repręsentationem? Insipientiæ igitur & extremæ impietatis est, figurare diuinitatem. Hinc in antiquo testamento tritus non fuit imaginum vsus. At verò posteaquàm Deus per viscera misericordiæ suæ secundùm veritatem factus homo est propter nostram salutem, vt non Abrahæ, visus est in specie hominis, non vt prophetis, sed secundùm substantiam veraciter factus homo est, diuersatus in terra, & cum hominibus conuersatus est, miracula operatus est, passus est, crucifixus est, sepultus est, resurrexit, assumptus est. Et hæc omnia secundùm veritatem gesta sunt, & visa ab hominibus, & scripta nobis ob memoriam & doctrinam sunt, cùm præsentes non essemus: vt cùm non viderimus, audientes & credentes, adipiscamur beatitudinem Dei. Et quia non omnes literas nôrunt, neque lectioni incumbunt, patres nostri consenserunt, veluti quædã trophæa, hæc in imaginibus repręsentare ad promptam memoriam. Siquidem ob negligentiam frequẽter cogitatione non tenentes passionem Christi, imaginem trãsfixionis Christi vidẽtes, in Saluatoris passionis memoriam redimus, & procidentes adoramus, non materiam, sed imagine repræsentatum: vt neque materiam, ex qua scriptum est euangelium: sic neque crucis materiam adoramus, sed quod typo figuráque exprimitur: nàm quid refert crux à materia, si non habet Christi repręsentationem? Identidem & de Dei matris imagine: nam honor ad ipsam, in illum qui ex ea incarnatus est, reuocatur. Similiter autem & Sanctorum fortia facta præparant nos ad fortitudinem, & zelum, & imitationem, virtutis illorum, & gloriam Dei. Vt enim diximus, honorem qui exhibetur benignis gratísque conseruis, beneuolentiæ ad communem Dominum præ se ferre indicium: sic & imaginis honor ad prototypum, id est, exemplar, imaginísque veritatem transfertur. Est autem hæc traditio non scripta, perindè ac adorationis ad Orientem, adorare scilicet crucem, aliáque plurima, iis quæ dicta sunt, similia. Fertur autem & quædam historia, quòd Dominus Abagaro Edessenorum ciuitatis regi, qui pictorem miserat, vt Domini similem pingeret imaginem: non valente autem pictore ob resplendentem faciei suæ claritatem, ipse vestimentum suæ faciei diuinæ & viuificæ applicans, in vestimento suipsius imaginem abstersit, & sic desideranti misisse Abagaro. Quòd autem plurima sancti Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus gentium Apostolus: Eccè fratres state, & tenete traditiones nostras, quas edocti estis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios: Laudo autem vos fratres, quia per omnia mei meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones tenete.

Imagines, librorum loco sunt.

Imago crucifixi memoriã passionis intuentibus renouat.

Adorantes imaginẽ, non materiã, sed quod repręsentatur, adoramus.

Imagines sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationem.

Honor imaginis ad prototypum transfertur.

Traditio non scripta, est cultus & vsus imaginum.

Septima Synodus ... Porphyrogen. apud Metaphrasten ... Augusti.

13. ATHANASIVS sermone quarto contra Arrianos: In imagine regia species regis & forma apparet, & in rege imaginis species: sine enim omni discrepantia vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicissim, qui regem intueatur, agnoscat illũ ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterùm quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regẽ videre, huic ad eum modum ita imago iure loqueretur: Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoquè in eo animaduertas: & quod videns in illo, videras & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regẽ, quippe cùm ipsa imago nihil aliud sit, quàm regis forma ac species.

Adorans imaginem regis, ipsum regem adorat.

14. B. SECVNDA Synodus Nicena, quę est septima generalis trecentorum quinquaginta Episcoporũ, celebrata est contra eos qui imagines Christi & sanctorum ex Ecclesiis eiiciunt, ac earum venerationem improbant. Cõstat verò septem actionibus. IN secunda actione recitatur epistola synodica Adriani primi Pontificis Romani, ad Constantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit) qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per scripta quidem veluti legibus latis fidem suam seruandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in sedes illorum successuri erant, & in fide eorum vsque ad consummationem sęculi permansuri, atque ità nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras veneratur. vndè in hunc vsque diem venerandis horum imaginibus Ecclesię nostræ ornatę ac conspicuæ sunt. Quemadmodùm sanctissimus & beatissimus Papa Syluester in principio Christianorum nostrorum orthodoxa fide testatur. Deindè recitata historia, quomodò Constantinus Magnus per beatum Petrum & Paulũ nocte admonitus, à beato Syluestro in fide erudiuus fuerit, & ad baptismum suscipiendum inuitatus, ità subiungit: Postquàm finem narrationis fecisset, quæsiuit Imperator, quales nam arbitraretur esse Deos Petrum & Paulum, quos viderat? Respondit Pater, nequaquàm esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gentes conuerterent, vt crederent in eum. Hęc cùm audiuisset Imperator, percontatus est, nom alicubi essent historiæ illorum: mox beatus Syluester per Diaconos adferri, quas habebat, Apostolorũ imagines iussit, quas cùm imperator aspexisset, clara voce proclamauit: Hi sunt quos per visum conspexeram, neque amplius incredulus sum: paretur lauacru in meam salutẽ. Constructo autem lauacro, cùm sacro rore tinctus esset, confestim est sanitati pristinæ restitutus. Deindè non immemor accepti beneficij, Ecclesias Dei exædificare cœpit, columnas earum passim sacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini nostri Iesu Christi, omniúmque sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de causa, quàm vt Christianismum in lucem & veritatem, Deíque cultum proueheret, & omnes gentes à cultu idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Quemadmodùm etiã Diuus Pater Gregorius Apostolorum successor prędicauit, ob id depingi in templis Euangelicas historias, vt homines illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt, (quorum sanè maxima pars est) cõspectis illis, redderent Deo gloriam, & reducerent in mẽtem, quæ in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi fuisset: Vt taceã interim Orthodoxos alios & Christianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omnibus & honestis viris Deum colentibus, simul etiam cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta antiquam

Ecclesia Romana ab Apostolis edocta, veneratur sanctorũ imagines.

Syluester habebat Petri & Pauli imagines.

Eadem de his imaginibus refert ... lib. 7. cap.

Constantinus Magnus ecclesias imaginibus exornauit.

Omnes orthodoxi ... eadem tenebant.

antiquam sanctorum Patrum traditionem, venerandas imagines & receperunt & tenent, & in memoriam & compunctionem cordis conseruant, & in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fiebat in partibus & regionibus istis, donec proauus vester ex impiorum quorundam instructione venerandas imagines abstulit. Ex quo tempore magnus error Græciam istam inuasit, vndè non contemnendum scandalum in mundo factum est. Sed væ illis, per quos scãdala in mundum irrepserunt.

Leo Isauricus Iconomachus imaginum.

Matth. 18.

In eadẽ epistola nonnullis scripturę exemplis & testimoniis adductis, illud ex Gregorio Nysseno subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham sermonẽ faciens) non infrequenter passionis figurã, neque sine lachrymis eiusmodi picturã transij, cùm scilicet opus artificij in personã significatam demonstratum esse viderem. Quinetiam in epistola Diui Basilij, qua in Iulianũ desertorem inuehitur: Confiteor filij incarnatam οἰκονομίαν: deindè sanctam Mariam quæ secundùm carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me apud Deũ supplicãt, quò per illorũ mediationem propitius mihi sit Deus noster benignissim᷑, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quã ob causam & historias imaginũ illorum honoro, & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, nõ est prohibendũ, sed in omnibus Ecclesiis nostris eorum historias erigimus. Adfert deinde Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij & B. Stephani Episcopi Bostrensis testimonia: ex quo Stephano hęc citat: Omnis imago, siue Angelorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut alicui iustorum virorum, in nomine Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur contemplãdum: atque ità per recordationem veneratio exhibetur. Omnes enim principes, etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus & reuerenter salutamus. quid vetat igitur, quò minus non liceat & sanctos Dei ministros venerari, & in memoriam eorum imagines statuere & erigere, nè in obliuionem perpetuam veniãt? Hanc autem Adriani epistolã vniuersa Synodus in eadem actione secunda recepit, & approbauit.

Basilij Magni testimonium.

Nobis pro nobis supplicãt.

Honorat imagines S. Basil. Apostolorum traditione.

Stephani Bostrensis testimonium.

Nõ honoratur lignũ aut pictura. Vide Panoplam Euthymij, tit. 19. Nota.

Approbatio epistolæ.

2. In actione tertia ab eadem Synodo approbantur literæ Orientalium Episcoporũ ad Tharasium Patriarcham Cõstantinopolitanum: in quibus inter cætera sic scribunt: Sanctas imagines veneremur in principiò adorantes Dei verbi, propter nos incarnati, Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi, qui formam serui adsumpsit imaginem. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparæ, & Dominę nostræ irreprehensibilis, immaculatę, & inexplicitæ castitatis matris, quę illũ peperit. Quinetiam sanctorum Apostolorum, Prophetarum, & victorum Martyrum, sanctorúmque & beatorum, veluti amicorum Dei imagines colimus, nõ in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeò, quorum typum imagines gestant, debemus impartiẽtes: cùm sciamus, iuxta Basilij Magni sententiam, quòd imagini honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur.

Epistola Orientalium Episcoporum approbata & recepta.

Imagines Christi & sanctorum ... Orientales ...

Non in materia ... honorẽ ... sed ... honor redundat.

3. In actione quarta adducuntur multa testimonia scripturę sacrę, & sanctorum patrum, ac historiæ nonnullę de pio & vtili vsu imaginum: quæ lõgum esset perscribere: Inter cætera verò ex beato Chrysostomo in encomio in Meletium refertur, quòd in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietib᷑, & vbiquè sanctã Meletij imaginẽ multi pinxerit. Deindè in oratione, quòd veteris & noui testamenti vnus sit Legislator: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui. Prætereà ex oratione beati Gregorij Nisseni de deitate Filij & Spiritus, & in Abraham: Vidi sępiùs inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cùm tã efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac genibus innixus, circunductas ferens in tergo manus. Ibidem recitatus est Diui Athanasij libellus, de Christi imagine, quam Iudęi in Beryto transfixerant. Prętereà lecta est in ea actione beati Patris Nili epistola ad Olympiodorum procõsulem, qui constituerat ędificare templum: Debet esse firmæ & virili sententiæ genuinum, in sacro loco ab Oriente sanctissimi templi, vnicam & solam effigiari crucem. Per solam enim salutiferam crucem, genus humanum liberatum est. Pérque hãc desperabundis vndiquè spes annunciatur. Verùm noui & veteris testamenti historiis hincindè parietes tẽpli repleri doctissimi pictoris opera velim, quò scilicet hi qui literas non nôrunt, neque sacram scripturam legere queunt, contemplatione picturę in memoriam reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta seruiẽrunt, atque in certamen excitentur gloriosorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutârunt, venerantes scilicet per contemplationem ea quæ non viderunt.

Ex B. Chrysostomo.

Imagines Meletij Antiocheni episc. Vide eadem apud Nice. li. 12. cap. 14.

Fusilem picturam amauit Chrysost.

Ex Nysseno. Genes. 22.

Ex Athanas. de passione imaginis.

In tẽplis imago crucis ad Orientem.

In parietibus historiæ sacræ depingendæ.

4. Et in fine actionis quartæ sancta Synodus dixit: Venerandas imagines veneramur. Nos veteri Ecclesiæ legislationi insistamus. Nos statuta patrum conseruemus. Nos, qui addunt aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizamus. Nos nuperam Christianorum accusatorũ inuẽtionem anathematizamus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subiicimus: Christianorum accusatoribus, videlicet Iconoclastis, anathema, &c.

Approbat 2. Synodus imaginum venerationem.

Anathema Iconoclastis.

5. Actio sexta continet refutationem hæreticorum, qui in Constantinopolitano conciliabulo sub Leone hæretico Imperatore imagines dãnauerant: quorum argumenta & sententię referũtur per Gregorium quẽdam Neocęsariensem, qui iã resipuerat: & per Epiphanium Diaconũ nomine sanctę Synodi egregiè refelluntur. Distributa est hęc actio per sex tomos. In quarto autẽ tomo ità legimus: Quòd autẽ cum multis aliis, quę in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditũ est, de imagine maximè hęmorrhoissę, quam multis scriptoribus cõfirmare possumus. Huiusmodi autẽ cum ipso Domino imago in statuam conflata est. Contingit autẽ ipsa fimbriam statuæ Dominicæ, quemadmodùm in Euangelio traditum est, vndè etiam salutem consequuta est, atque hæc in libris multorum Ecclesiasticorum scriptorum reperire licet. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terrę fines resonant, in diuersis opusculis suis mẽtionem imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne &

Cõciliabulum Cõstantinop. de tollendis Imaginibus.

Ab Apostolis perdurans Traditio ab historiis & patribus approbata.

Matth. 9.

Basilius.

Greg. Nissen. Nazianzen.

ſpiritu frater, Nyſſenſium Præſul, in ſermone in Abrahã, idem ſentit. Item alter Gregorius, qui à theologia nomen ſortitus eſt, in verſibus à ſe conditis, qui de virtute inſcribũtur, aſſentit. & Ioannes, qui os auro ſplẽdidius & lucidius conſecutus eſt, in oratione funebri in Meletium Epiſcopum Antiochię, & in ſermone qui inſcribitur, quòd veteris & noui teſtamenti vnus ſit legiſlator. Cyrillus item expiator Neſtorianæ hæreſis, in epiſtola ad Acacium Epiſcopum Scythopoleos, Anaſtaſius Epiſcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim ſancti patres noſtri imagines receperũt. Quam ob cauſam mendaces depræhenduntur in hoc, quòd dicunt non eſſe patrum traditionem.

Chryſoſtom.

Cyrill. Alex.

Anaſtaſius. Sophronius. Maximus. Omnes Patres imagines receperunt.

6. ACTIONE ſeptima demùm in definitione ſanctę, magnę, & vniuerſalis in Nicea Synodi ſecundæ: Fatemur vnanimiter nos Eccleſiaſticas traditiones, ſine ſcripto ſiue conſuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero eſt imaginũ effiguratio, vt quæ hiſtoriæ Euangelicæ promiſſionis concinat, ad credulitatem veræ & nõ phãtaſticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem ſimilitudinis, quã nobis exhibet, vtiliter inuẽtam. His ſic ſe habentibus, regiam viam incedentes, & ſanctorum noſtrorum & diuinorum Patrũ doctrinę inſiſtentes, & Catholicæ Eccleſię, in qua ſanctus Spiritus inhabitat, traditionem obſeruantes: definimus cum omni diligentia & cura, venerãdas & ſanctas imagines ad modũ & formam venerãdæ & viuificantis crucis è coloribus & teſſellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicãdas, & in templis ſanctis Dei collocandas, habẽdãſque: tum in ſacris vaſis & veſtibus, tum in parietibus & tabulis, in ędibus priuatis, in viis publicis: maximè autem imaginem Domini & Dei Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, deindè intemeratę Dominæ noſtrę Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deindè ſanctorum virorum. Quò ſcilicet per hanc imaginum pictarum inſpectionẽ, omnes qui cõtemplãtur, ad prototyporum memoriam & recordationem & deſiderium veniant, illíſque ſalutationem & honorariam adorationem exhibeant, non ſecundùm fidem noſtram, veram latriam, quæ ſolùm diuinę naturę competit: ſed quemadmodùm typo venerandæ & viuificantis crucis, & ſanctis euãgeliis, & reliquis ſacris oblationibus ſuffitorũ & luminariũ reuerenter accẽdimus, quemadmodùm veteribus piè in conſuetudinẽ hoc adductũ eſt. Imaginibus enim honor in prototypũ reſultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat quoquè deſcriptum argumentum. Sic enim ſanctorũ noſtrorum patrum obtinet diſciplina, vel traditio Catholicæ Eccleſię, quæ à finibus vſque ad fines Euangelium ſuſcepit. Paulo ergò ſic in Chriſto loquenti, omníque Apoſtolico cœtui & patribus ſanctis idem ſentientibus inhęrẽtes, ſeruamus traditiones quas ſuſcepimus. Et ſubſcriptione facta, ſancta Synodus exclamauit: Omnes ſic credimus, omnes idẽ ſapuim⁹, omnes approbãtes ſubſcripſimus. Hæc eſt fides Apoſtolorum, hæc eſt fides Patrum, hęc eſt fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit: Credentes in vnum Deum, in trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur.

Traditio Eccleſiaſtica de imaginibus.

Synodi definitio de honorãdis imaginibus.

Vſus ſanctarum imaginum.

Qualis veneratio iis debetur.

Hæc eſt fides Apoſtolorum & Orthodoxorum.

7. OCTAVA ſynodus generalis, Conſtantinopolitana, canone tertio: Sacrã imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro ſanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per ſyllabarum eloquia, quę in libro feruntur, ſalutem cõſequuntur omnes: ità per colorum imaginariã operationem & ſapientes & idiotę cuncti, ex eo quod in promptu eſt, perfruũtur vtilitate. Quæ enim in ſyllabis ſermo, hęc & ſcriptura quæ in coloribus, prędicat & commendat. Dignum eſt enim, vt ſecũdùm cõgruẽtiam rationis & antiquiſſimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipſa referuntur, etiam deriuatiuæ imagines honorẽtur, & adorentur, vt ſanctorum Euangeliorum ſacer liber, atque typus prętioſæ crucis.

Imagines venerandæ.

8. AVGVSTINVS libro primo de cõſenſu Euãgeliſtarum, capite decimo de iis loquens, qui ſe Chriſti libros ad Petrum & Paulũ ſcriptos legiſſe, & in eis magicam artem deſcriptam inueniſſe mẽtiuntur. Cùm vellent (inquit) tale aliquid fingere Chriſtũ ſcripſiſſe ad diſcipulos ſuos, cogitauerũt, ad quos potiſſimùm ſcribere potuiſſe facilè crederetur, tanquàm ad illos qui ei familiariùs adhæſiſſent, quibus illud quaſi ſecretũ dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis ſimul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem paſſionis diem, celebriùs & ſolenniter Roma commendat.

S. Petrus & D. Paulus cum Chriſto ſimul pingi olim ſolebant.

9. DAMASVS Papa libro Pontificali in vita Sylueſtri: Huius temporibus fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicas iſtas, quas & ornauit: Baſilicam Conſtantinianam, vbi poſuit dona iſta: Faſtigium argẽteum, habens in fronte Saluatorem ſedentem in ſella quinque pedum, pẽſantem libras * cẽtum viginti. Et duodecim Apoſtolos, habentes ſinguli quinos pedes, pẽſantes libras nonaginta, cum coronis ex argẽto puriſſimo. Item à tergo reſpicientem in abſide Saluatorem, ſedentem in throno in pedibus quinque ex argẽto puriſſimo, peſantem libras centum quadraginta. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui penſant ſinguli libras cẽtum quinque cum gemmis Alabandenis. Et infrà: Annexum ex ſtipa Ammiãti in labro fontis agnum ex auro puriſsimo, fundentem aquam, penſantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorẽ ex argẽto puriſsimo, in pedibus quinque, penſantẽ libras centum ſeptuaginta. In læua agni, beatum Ioannem Baptiſtam ex argẽto, in pedibus quinque, tenentem titulum ſcriptum, qui hoc habet: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mũdi, penſantem libras centum. Ibidèm ſuper corpus beati Petri, ſuper os quo concluſit illud, fecit crucem auream puriſsimam, pẽſantem libras centum quinquaginta. Sed & crucem aureã ſuper locum beati Pauli Apoſtoli poſuit, penſantem libras centum quinquaginta.

Cõſtantinus Magnus collocauit in templo argenteas ſtatuas Saluatoris & 12. apoſtolorum.

alias * 510. Vt quid pendatio hæc dicat fortè cum Iuda Iconomachus aliquis.

Angelorum quatuor imagines argenteæ.

Agni. Saluatoris.

Ioannis Baptiſtæ.

Ioann. 1.

Crux aurea.

10. ATHANASIVS in libello de Paſsione imaginis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qualiter crucifixa eſt in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto: Poſtquàm curati ſunt (per vnctione ſanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti qui ęgritudine detinebantur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum ſanctę Eccleſiæ, quę in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanum inuenerũt. Cuius prouoluti veſtigiis, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe,

Lectus eſt iſte libellus in ſeptima ſynodo generali, actione 4.

magnis

magnis vocibus fatebantur. Is cùm ab eis perquireret omnem rei gestæ veritatem, sanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonstrantes, annunciauerunt cuncta, quæ in ea exercuerant: & qualiter ab ictu lanceæ sanguis & aqua emanauit ex latere ipsius, nec non & de mirabilibus ab ea ostensis ipsi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipsa ab eis fuisset reperta, & si ab aliquo eam accepissent. At illi retulerunt ei, quòd quidam Christicola per obliuionem in cellula synagogæ proxima dimisisset eandem iconam, dum se ad alium locum transferret hospitandi gratia. Qui statim iubetur inquiri: & repertus, in præsentia Domini Metropolitani statuitur. Cúmque ab eo studiosissimè fuisset interrogatus, quomodò icona apud se deuenisset, vel à quo tam mirabiliter posita esset, respondit dicens, quòd Nicodemus, qui ad Iesum nocte venerat, propriis manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magister, cùm diem sibi cerneret adesse extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachæo, & sic per successiones temporum in Hierosolyma perdurauit, vsquequò subuersio illius vrbis patrata est quadragesimo & tertio anno post ascensionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequàm Titus & Vespasianus eandem subuerterent vrbem, admoniti sunt à Spiritu sancto fideles, atque discipuli Christi, vt relicta vrbe, ad regnum se transferrent Agrippæ Regis, quia ipse tùc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egressi ab vrbe, omnia quæ ad cultum nostræ religionis vel fidei pertinere videbantur, secum auferentes, in has regiones se transtulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Ecclesiasticis deportata, vsque hodiè in Syria permansit, quam ego ipse à parentibus ex hac luce migrantibus, mihi traditam, iure hæreditario vsque nunc possedi. Hæc certa & manifesta ratio est de icona sancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syriæ partes deuenit.

A Nicodemo facta Christi imago, postea relicta. Ioan. 3.

Act. 20.

11. Gregorius libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenũ Massiliensem Episcopũ: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, nè adorari debuissent, confregeris. Et quidẽ quia eas adorari vetuisses, omninò laudauimus, fregisse verò reprehendimus. Dic frater, à quo factũ sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, nè despectis aliis fratribus, solum te sanctum & esse crederes sapientẽ? Aliud est enim, picturam adorare: aliud, per picturæ historiam, quid sit adorandũ, addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Vndè & præcipuè gentibus pro lectione pictura est. Quod magnoperè à te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat, nè dum recto zelo incautè succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Ecclesiis, sed ad instruendas solummodò mẽtes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione cõdiisses, sine dubio & ea quæ intendebat salubriter obtinere, & collectum gregem non dispergere, sed potiùs dispersum poteras congregare: vt pastoris in te meritum nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet.

Episcopus qui imagines sanctorum nè adorarentur confregerat, reprehenditur.

Picturæ idiotarum libri.

Imagines non fuisse in Ecclesiis propositas ad adorandum, sed instruendas mentes laicorum.

12. Et libro septimo, indictione secunda, epistola quinquagesimatertia ad Secundinum: Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogâsti, misimus. Vndè valdè nobis tua postulatio placuit, quia illum toto corde, tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere desideras. Ab re non facimus, si per visibilia inuisibilia demonstramus. Sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amans videre conatur, si contigerit eam ad balneum, aut ad Ecclesiam ire, statim per viam incedenti se præparat, vt de visione eius hilaris recedat. Scio quidem, quòd imaginem Saluatoris nostri non ideò petis, vt quasi Deũ colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatem ante illam prosternimus, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrũ aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideóque direximus tibi surtarias duas, imaginem Dei Saluatoris, & sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorúmque Apostolorũ Petri & Pauli continentes, per supradictum filium nostrum, & vnam crucem, clauim etiam pro benedictione à sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis, vt per ipsum à maligno sis defensus, per cuius signum munitum te esse credis: & ex eo te protegat, qui iuuenilia semper suggerit recordari: vt in bonis actibus perseuerans, alios in eius amore accendas, propter quem te fecisti haberi, vt vitæ huius mala quæque inimicus suggerit retroacta mentis prouentibus quasi faciliùs inardescas, pro cuius amore vitam etiam velis finire. Ipse quoque te protegat vsque in finem, qui cunctum mundum dignatus est redimere Iesus Christus.

Imagines deuotionem excitant.

Ante imaginẽ non quasi ante diuinitatem prosternimur.

Transmisit Gregorius imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli.

13. Ibidem epistola cẽtesimanona ad Serenum Massiliensem Episcopũ: Indico dudùm ad nos peruenisse, quòd fraternitas vestra quosdã imaginum adoratores aspiciens, easdẽ Ecclesiæ imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos, nè quid manu factũ adorari posset, habuisse laudamus: sed frangere easdem imagines non debuisse iudicauimus. Idcircò enim pictura in Ecclesiis adhibetur, vt hi qui litteras nesciunt, saltem in parietibus vidẽdo legãt, quæ legere in codicibus nõ valẽt.

Reprehendit imaginũ confractorem.

14. Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio duodecimo.

Picturæ cur in Ecclesiis adhibeantur.

15. Eusebius Cæsareensis libro septimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Quoniam in huius ciuitatis (Cæsareæ Philippi, quã Paneadem vocant) mentionem incidi, operæprecium arbitror, historiam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ & posteritati commẽdemus. Mulierẽ illam sanguinis profluuio afflictatam, quam sanctorum Euãgeliorum testimonio à Seruatore nostro morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiúsque domum ibi ostendi, & admirabilia quædam Seruatoris in eam beneficij monumenta & quasi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus

Hæc eadẽ refert Nice li. 6. hist. eccl. c. 15. Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instàr supplicantis, in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam: huic è regione viri erectam imaginem, ex eadem materia conflatam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem; ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quandam & inusitatam herbæ speciem enasci: quam quidem, vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbos cuiusque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam, effigiē Iesu exprimere dicunt: quam ad nostram vsque ætatem manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos, qui ex gētilibus prognati, à Seruatore dum inter homines viuebat, beneficiis affecti fuissent, ista fecisse, cùm & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius, imagines in picturis colorum varietate expressas, conseruatásque aspeximus.

Mulier in euangelio commendata à Christo, eius imaginem erexit.

Miraculum.

Eusebius eam imaginē oculis conspexit.

Imagines Petri & Pauli.

16. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro quinto, capite vigesimo: Illud potiò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidē, vt Christi potentiam planè indicat, ità iram diuinam aduersùs Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cùm certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem vrbs Phœnicea, quam Paneadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier quæ sanguinis profluuio laborabat, cùm esset morbo liberata, ibi collocauerat, eam deturbauit, suámque in eius loco posuit. Quo facto, ignis violentus de cælo delapsus, statuam illam circiter pectus percussit, capútque vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat à pectore diuulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra tanquàm fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. at Christiani posteà eius fragmenta cùm collegissent, in Ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc custoditur. Ex basi supra quam hæc statua locata erat, herba quædam, vt narrat Eusebius, quæ morbis cuiusque generis mederi solet, enascebatur: quæ quidem cuius generis esset nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omninò nouit.

Iulianus apostata statuam illam Christi deturbauit.

Apostatæ imago de cælo tacta est.

Fragmēta imaginis Christi in Ecclesia custodiā. Eusebius vt suprà.

17. NICEPHORVS Callistus libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo: Postquàm Augarus scripto suo persuadere Christo quod voluisset (vt scilicet ad se veniret, ipsúmque quo iamdudùm affligebatur, inueterato morbo liberaret) non potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet concilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio, perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eíque vt diligenter & accuratè faciē eius in pictura effingeret, imaginémq; pro desiderato illo sibi adferret, imperauit. Et ille quidē venit, atque in loco sublimiori stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò cœptum opus non succederet, (diuinus quippe splendor & gratia in vultu eius coruscans, impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eóque prius loto faciem suam exprimit, & ad *Augarum mittit. Dicitur quoque Persarum rex, manu ingenióque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ cum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepisse. Atque hæc quidem ex tabulariis & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti hæc quoquè complectebantur, ex Syrorum lingua translata.

Huius imaginis Edessenæ supra meminit Damascenus.

Aliqui Abgarum, alij Abgarum nominant.

18. ET eiusdem libri capite quadragesimotertio: Fertur Lucas quoquè primus Christi, & quæ eum ità vt Deū decebat genuit, matris, atque itē principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrâsse, vndè in omnem deindè habitabilem orbem tam venerandum & preciosum opus est illatum.

Lucas primum pinxit imagines Christi, B. Virginis, & principiū Apostolorum.

19. IDEM libro sexto, capite decimosexto: Sanctorum Apostolorū Petri & Pauli, ipsiúsque adeò Christi, & quæ eum supra naturæ captum mirificè genuit virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas ad hunc vsque diē conseruatas esse nouimus. Ac Lucas quidem Apostolus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deindè verò ex veteribus alij quoquè viri, pio eo atquè par erat, veluti seruatores suos in signis & picturis seruantes, idem fecēre.

Imagines Christi, B. Mariæ, Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

20. NICETAS Choniates libro quinto de rebus gestis Manuelis Comneni Imperatoris: Pannoniis superatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans, Deo gratiis actis, statim rei benè gestæ nuncios in vrbem mittit: ac post dies aliquot & ipse Constantinopolim ingressus, triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, cúmque ob insignem & incruentam victoriam quàm splendidissimè & magnificentissimè adornat. Expansæ sunt omnes purpureæ & auratæ vestes: & ciues alij aliundè ad pompam illam confluentes instàr torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes templa, officinas, & loca omnia vrbis amplissimæ deseruerunt. Sunt & captiui in triumpho ducti. Platea illa vtrinque suggesta habuit ad binas & ternas contignationes educta, tecta quoquè omnia spectatoribus referta fuerunt. Imperatorem quadrigæ argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus præcedebant: quibus imposita erat imago inuictæ adiutricis & insuperabilis commilitonis matris Dei. Eum currum imperatoris propinqui atque amici, senatus, viri magistratibus & dignitatibus insignes, ponè sequebantur. Deindè ipse Imperator prodiit equo feroci insidens, vir inclytus & maximus, ornamentis illustribus insignis.

Imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali constituta.

21. IDEM de Imperio Ioannis Comneni: Illud insignem eius pietatem testatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hostibus, & audaciùs se inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu & miserabilibus gestibus intuens, lachrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat, neq; id frustrà. Statim enim cælesti robore armatus, Scythicā aciem profligat: quemadmodū olim Moyses extēsione manuū Amalechiticas turmas dissipauit.

Imperator ante imaginem B. Virginis lachrymas fundit non frustra.

Exod. 17.

22. IONAS Aurelianēsis episcopus, scripsit libros tres imperante Ludouico, de cultu imaginum aduersùs Claudiū Taurinensem episcopū, discipulum Felicis episcopi Vrgelitanensis, in Concilio Francofordiensi, sub Adriano primo & Carolo Magno celebrato, damnati: qui non solùm picturas sanctarum rerū gestarū (vt ipse Ionas ait in principio libri primi) verùm etiā cruces materiales, quibus ob honorem

Claudius Taurinensis Iconomachus [illegible] cruces contemnebat.

honorem & recordationem redẽptionis suę sancta cõsuevit vti Ecclesia, à cunctis parochiæ suæ basilicis dicitur deleuisse, euertisse, & penitùs abdicâsse.

23. DAMASCENVS scripsit libros tres aduersùs eos, qui sanctas imagines traducunt & criminãtur, præcipuè verò aduersùs Imperatorem Leonem Isaurum Iconomachum: in quibus doctissimè confutat argumenta Iconoclastorum, & veterem Ecclesiæ traditionem de vsu & cultu sanctarum imaginũ propugnat ac defendit, multis etiam antiquorum Patrum testimoniis, & historiarũ exemplis adductis, quæ nimis longum foret ascribere.

Damascenus Imperatorem Iconoclastam oppugnat.

24. EXODI vigesimoquinto: Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Vtrumque latus propitiatorij tegant, expandentes alas & operientes oraculum, respiciántque se mutuò versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca, in qua pones testimonium quod dabo tibi. Indè præcipiam & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta quæ mandabo per te filiis Israël.

Imagines veteris testamenti.

25. RVRSVM capite trigesimoseptimo: Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex vtraq; parte propitiatorij, Cherub vnũ in summitate vnius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorij, extendentes alas, & tegentes propitiatoriũ, seq; mutuò & illud respiciẽtes.

26. NVMERORVM septimo: Cúmque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vndè & loquebatur ei.

27. ET capite vigesimoprimo: Orauit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo. Quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.

28. TERTII Regum sexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorũ ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id est, decem cubitos habentes à summitate alæ vnius vsque ad alæ alterius summitatem. Decem quoquè cubitorum erat Cherub secundus: in mẽsura pari, & opus vnum erat in duobus Cherubim, id est, altitudinem habebat vnus Cherub decem cubitorum, & similiter Cherub secundus. Posuítque Cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas Cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala Cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se inuicèm contingebant. Texit quoquè Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & Palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete & egredientes. Sed & pauimentum domûs texit auro intrinsecùs & extrinsecùs. Et in ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, postésque angulorum quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum, & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglypha valdè prominentia, & texit ea auro: & operuit tam Cherubim, quàm palmas & cætera auro. Fecítque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos, & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecùs: & vtrunque ostium duplex erat, & seipsum tenẽs aperiebatur. Et sculpsit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operítque omnia laminis aureis.

1. C. SECVNDA Synodus Nicena, actione septima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui secùs agũt, anathemate percelluntor. Qui sic non sentiunt, ab Ecclesia depelluntor. Nos antiquæ Ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus, nos adiiciẽtes aliquid aut auferentes Ecclesiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines suscipimus. Nos, qui secùs faxint, anathemate percellimus. Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis, contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerãdas imagines idola appellant, anathema. Qui dicũt, quòd imagines Christiani vt deos adorent, anathema. Qui scientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines sentiunt, aut eas dehonestãt, anathema. Qui audent Ecclesiam Catholicam dicere idola aliquando suscepisse, anathema.

Fides Apostolorum & Orthodoxorum.

Anathemate feriuntur à sancta synodo omnes Iconomachi & eorũ falsa doctrina.

Eadem anathemata etiam in fine actionis 4. & 5. prolata à synodo fuere.

Anathema iis qui scripturas de idolis contra imagines citant aut eas idola appellãt.

2. SYNODVS octaua generalis canone septimo: Valdè proficuum est & venerabiles imagines pingere, sed & proximos disciplinas diuinæ ac humanæ sapientiæ docere. Non autem bonum est, nec omninò proficuum, ab indignis borũ aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquàm imagines operari in sacris templis, sed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac sancta & vniuersali synodo, definimus & promulgamus, * vsque à propria seductione ac malitia conuertantur. Quisquis ergò post hanc definitionem ad picturæ sanctarum imaginum in Ecclesiis, aut doctrinę actionem quoquo modo eos admiserit, si quidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur: si laicus, communione priuetur.

** videtur legendum, quousque.*

3. NICEPHORVS libro decimo sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimoseptimo: Xenaias quidã erat (Philoxenũ Græca lingua rectè voces) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister, qui sub Calandionis Episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondùm diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo truculentiã ex signis & coniecturis quibusdã cognouit, ab Ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solùm recepit: verumetiam nondùm baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis Episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandèm se episcopatum viro nondùm baptizato mandâsse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animam, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi & eorum qui illi placuêre, imagines venerandas non esse. Itaque impietatis istud mãcipium magno cum tumultu multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynegetico

Prophanus Xenaias primus linguam laxauit cõtra Imagines sanctas.

ſioc Venatico monaſterio multitudine aſſumpta, vnà cùm innata ſibi improbitate, in vrbē peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonenſem ſynodum & Leonis tomum ille anathemate damnaret.

4. GREGORIVS libro nono epiſtolarum, epiſtola nona ad Serenū: Maſſilienſem epiſcopum, vt ſuprà in hac quæſtione, B. teſtimonio vndecimo.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum & ſacris imaginibus: Doceant imagines Chriſti, Deiparæ virginis, & aliorum ſanctorum, in templis præſertim habendas & retinēdas, eiſque debitum honorem & venerationem impartiendam: non quòd credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam ſint colendæ: vel quòd ab eis ſit aliquid petendum, vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniā honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentāt: ità vt per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorū illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorū, præſertim verò ſecundæ Nicenæ ſynodi decretis cōtra imaginū oppugnatores eſt ſancitum. Illud verò diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorū noſtræ redemptionis, picturis vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & aſſiduè recolendis: tum verò ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Chriſto ſibi collata ſunt: ſed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubiiciuntur: vt pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorúmque imitationem, vitam morēſque ſuos componāt: excitentúrque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut ſenſerit, anathema ſit.

Imagines ſanctorum retinēdæ, & quomodo aut quo fine honorandæ.

Per imagines quas oſculamur, & coram quibus procumbimus, Chriſtum adoramus, & Sanctos veneramur.

Nicena 2. ſynodus.

Pictæ hiſtoriæ ſacræ quid vtilitatis afferant.

Anathema Iconomachis.

6. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, &c. Et creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum.

7. Ad Philippenſes ſecundo: Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

8. PAVLVS Diaconus de geſtis Longobardorum libro ſexto, capite decimoquarto: Hac tempeſtate Leo Imperator apud Conſtantinopolim Sanctorum imagines depoſitas incendit. Romano quoque Pontifici idem facere, ſi imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex id facere contēpſit. Omnis quoquè Rauennenſis exercitus & Venetiarum, talibus iuſſis vno animo reſtitēre, & niſi eos Pontifex prohibuiſſet, Imperatorem ſuper ſe cōſtituere aggreſſi fuiſſent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progreſſus eſt, ità vt compelleret omnes Conſtantinopoli habitantes tam vi, quàm blandimentis, vt deponerentur vbicunquè haberentur imagines tam Saluatoris noſtri, quàm eius ſanctæ Genitricis, & omnium ſanctorum, eáſque in medio vrbis incendio concremari fecit. Et quia pleríque ex populo tale ſcelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati ſunt. Cuius errori Germanus Patriarcha non conſentiens, à propria ſede depulſus eſt, & eius loco Anaſtaſius presbyter ordinatus eſt.

Leonis Imperatoris furor.

Refert tamen Zonaras eum à Gregorio Rom. Pontif.

ſynodicis anathemate ſtrictum.

Incēdi mandat impius Leo imagines Saluatoris & Sanctorum.

Martyrio affecti pro imaginibus.

9. IDEM libro vltimo de geſtis Romanorum, in fine eadem ad verbum repetit.

10. IOANNES Patriarcha Hieroſolymitanus, in vita ſancti Ioannis Damaſceni: Ingruerant vniuerſo orbi nox horrida atque profundæ tenebræ, ità vt obſcurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, non à triuio aliquis ac plebeius, qui in exigua tantùm parte orbis, malitiam ſuam diſſeminaret, ſed vir ille (vt ſic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi ſumma nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri poſſet. Et eapropter imaginum cultores partim dilaniari faciebat, ſicut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partim in diuerſa rugitu ſuo fugabat, atque adeò ſæuiebat, vt fidelium plerique in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent, exiſtimarēntque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cùm illo illiúſque familiaribus habitare. Nonnulli etiā metu perterriti, vſque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipſo inquam, quaſi à conſpectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non leonina feritate, ſed gratia nomen ſortitus, ſpiritalíque gratia plenus, aduerſùs ſingularem hunc ſerpentem, vt ſtomachari & exardeſcere cœpit, (ità autem ſtomachabatur, vt rectè & virtutem, & zelum diceres ſtomachationem) non ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cum Conſtantinopolitanis profugit, neque ad deſertiora loca ex palatiis tranſiit propter rugitum Leonis. Sed & cùm verſaretur Damaſci, & cùm monaſticam ſolitario Paleſtinæ loco exerceret, ſtrenuus & impauidus aduerſùs Leonem pugnabat. Quamuis autem ille ſtrenuiſſimus meus athleta, tanto locorum interuallo abeſſet à tyrannò, libris tamen & ſermonibus cor illius diſſecabat, veluti tricuſpidibus haſtis, quas igne ſpiritus ſancti fabricabat, vitali aqua ſolidans. In eadem hiſtoria refert, quomodò ipſi Damaſceno per beatam virginem manus reſtituta ſit, quam propter imaginum defenſionem amiſerat.

Crudelitas Imperatoris in imaginum cultores.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, filiorūmque eius Cōſtantini Copronymi & Leonis Copronymi, vide apud Ioannem Zonaram, annaliū tomo 3.

Damaſceni libertas & cōſtantia.

Scripta Damaſceni in defenſionem imaginū ſanctarum.

X.

Quid nobis præſcripſit ſecundum præceptum?

Exod. 20 b Leuit. 19 c. 3 a b Eccleſ. 23. b 27. a cap. 5. a b & 8 c Leuit. 24 a Matth. 5 f 28 Tolet. can.

A. Prohibet abuſum diuini nominis & irreuerentiam, quæ committitur à periuris, blaſphemis, & per Deū, Sanctos, vel ſacra temerè iurantibus

bus, contra illud: [b] *Nolite iurare: sit sermo vester, est, est, non, non.* b Matth. 5 f Iac. 5 e

B. Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vsum ingentem reuerentiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta seruemus, vota Deo & Ecclesiæ facta non violemus, deniquè vt verbum [c] Dei tractemus reuerenter.

Psal. 15 a Ier. 4 a Psal. 14 b. & 75 b Eccles. 5 a 1. Tim. 5 b Deut. 23 d

c Psal. 49 c 2 Cor. 2 d 4 a Trident. synod. sess. 4.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigesimo: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

2. LEVITICI decimonono: Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

3. ET quinto capite: Si peccauerit anima, & audierit vocē iurantis, testísque fuerit quòd aut ipse vidit, aut cōscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima quæ iurauerit & protulerit labiis suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramento aut sermone firmauerit, oblitáq; posteà intellexerit delictū suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue capram, orabítque pro ea sacerdos & pro peccato eius.

4. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Iurationi non assuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei nō sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum nō admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominās, in toto à peccato non purgabitur. Vir multùm iurans implebitur iniquitate, & nō discedet à domo illius plaga. Et si frustrauerit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulauerit, delinquit dupliciter: & si in vacuum iurauerit, non iustificabitur. Replebitur enim retributione domus illius. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur.

5. ET capite vigesimoseptimo: Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet, & irreuerētia ipsius obturatio aurium.

6. ZACHARIÆ quinto: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (angelus scilicet:) Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis & ad domum iurantis in nomine meo mendacitèr: & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, & ligna eius, & lapides eius.

7. ITEM capite octauo: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, &c. & iuramentum mendax nè diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

8. LEVITICI vigesimoquarto: Educ blasphemum (loquit Dominus ad Moysen) extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israël loquēris: Homo qui maledixerit, Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eū omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

9. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Hierosolymā, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrū. Sit sermo autem vester, est, est: non, non: quod autem his abundantiùs est, à malo est.

10. CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo, multa disserit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidem docet, iuramenta resolui non posse, quia scriptum sit, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Exod. 20. Cæterùm iuramenta illicita seruanda non esse, ex beati Ambrosij testimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: Est etiam contra officium nonnunquàm, soluere promissum, & sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitura esset, daret filiæ Herodiadis: & necē Ioannis præstitit, nè promissum denegaret. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ sibi victori primùm occurrerat, quò votum impleret, quod spopōderat, vt quicquid sibi primum occurrisset, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promissum soluere parricidio. Item in libro tertio: Purum ergò ac syncerum oportet esse affectum, vt vnusquisque simplicem sermonē proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrē circumscriptione verborum seducat. Nihil promittat inhonestum. At si promiserit, tolerabilius est promissum nō facere, quàm facere quod turpe sit. Sæpè plerique constringunt se iurisiurandi sacramento, & cùm ipsi cognouerint promittēdum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciūt, quod spoponderint. Sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter soluit: Turpe est, quòd regnum pro saltatione promittitur: crudele, quòd mors prophetæ pro iurisiurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuisset periuriū sacramento? Et post pauca de Iephte disputās: Mirabilis, inquit, necessitas, quæ soluitur parricidio. Melius est non vouere, quā vouere id quod sibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et pòst paululū: Nō semper igitur promissa soluēda omnia sunt. Denique ipse Deus, sicut scriptura indicat, frequēter mutat suam sententiā. Hæc ibi ex Ambrosio: deindè ex Isidoro: Nō est conseruandū sacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim nō implere sacramentū, quàm permanere in stupri flagitio. Similiter ex Synonymis: in malis promis-

lib. 1. cap. 50. Incauta iuramenta an seruanda sint, ex S. Ambrosij sententia. Matth. 14. Iud. 11.

lib. 3 cap. 12.

Matth. 14. Marc. 6.

aliàs miserabilis. Iud. 11.

Ionæ 4.

Ex Isidor. lib. 2 sentent. siue de summo bono, cap. 31. Vide Gratianū 22. quæst. 3 & 4.

fis,rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, non facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Ibidem sic aiunt eadem de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodò maculamus. Cùm verò noxia promissa complemus: & Dei iussa superbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipsos crudeliori gladio trucidamus.

11. MATTHÆI quinto, vt in textu.

12. IACOBI quinto: Ante omnia, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non, vt non sub iudicio decidatis.

1. B. PSALMO trigesimotertio: Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

2. IEREMIÆ quarto: Si reuerteris Israël, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo suo, & non decipit.

4. ET septuagesimoquinto: Vouete & reddite Domino Deo vestro.

5. ECCLESIASTÆ quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcunque vóueris, redde: multóque melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheú quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEVTERONOMII vicesimotertio: Cùm votum vóueris Domino Deo tuo, nô tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Ibidèm: Peccatori autem dixit Deus, Quarè tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

9. POSTERIORIS ad Corinthios secundo: Non sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex syncetitate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta, in decreto de editione & vsu sacrorum librorú: Post hæc temeritatem illam reprimere volens sancta synodus, qua ad profana quæque conuertuntur & torquentur verba & senté̃tiæ sacræ scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos: mandat & præcipit, ad tollendam huiusmodi irreuerentiam & contemptum, nè decæterò quispiam quomodolibèt verba scripturæ sacræ ad hæc & similia audeat vsurpare: vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Episcopos coerceantur.

Verba sacræ scripturæ non licet ad prophana conuertere.

XI.

Quid imperat tertium præceptum?

Exod. 20. b. 31. c Deuter. 5. b Leui. 23. a Hier. 17. d Esa. 56. b Apoc. 1. c Act. 20. b. 1. Cor. 16. a August. ad Ianua. epist. 119. cap. 12. & 13. & epist. 118. cap. 1. Item serm. 154. de temp. Leo epist. 81. ad Dioscor. cap. cap. 1.

a Ioan. 4. c

A. Postulat Sabbatum seu diem festű in Ecclesia, piis operibus transigi. Vult igitur, vt anim⁹ tűc adsit curis vacuus, qui se liberè trãsferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, spe, & charitate præstãdum. Vult vt expediti, Diuina meditemur beneficia, tractemus sacra, oremus & adoremus Deű cű priuatim, tű publicè cű aliis in [a] spiritu & veritate.

Deut. 5. b Num. 15. d Leuit. 23. c Ignat. ad Philip. Leo serm. 3. de quadr. ieiun. Greg. lib. 11. epist. 3. Hier. in ca. 4. ad Galat. August. cont. Adimantũ. cap. 16. & ser. 251. de temp. Concil. Mogunt. can. 30. 2. Matisc. can. 1 Agathen. can. 21. & 47.

B. Prohibet autem diebus festis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum esse profanis, nimirùm vt ocio sancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Ecclesiæ sacrum seu Missam, & statam concionem, quemadmodùm hoc præceptum obseruare pij consueuerunt.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigesimo: Memento vt diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum.

2. ET capite trigesimoprimo: Videte vt Sabbatű meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Custodite Sabbatű meum, sanctum est enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de

lius de medio populi sui. Sex diebus facietis opus: in die septimo Sabbatum est, requies sancta Domino. omnis qui fecerit opus in die hac, morietur. Custodiant filij Israël Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternú inter me & filios Israël, signúmque perpetuum: sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit.

3. DEUTERONOMII quinto: Obserua diẽ Sabbati, vt sanctifices enim, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquá operis tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas, vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obserues diem Sabbati.

Feriæ Iudæorum.
4. LEVITICI vigesimotertio: Locutúsque est
Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israël,
& dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas voca-
biris sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septi-
mus, quia Sabbati requies est, vocabitur sanctus:
omne opus non facietis in eo: Sabbatum Domini
est in cunctis habitationibus vestris. Hæ sunt ergò
feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis tem-
1. poribus suis. Mense primo, quartadecima die men-
sis ad vesperum, phase Domini est: & quintadeci-
ma die mensis huius, solennitas azymorum Domi-
ni est. Numerabitis ab altero die Sabbati in quo
obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdo-
2. madas plenas, vsque ad alteram diem expletionis
hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, &
sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omni-
3. bus habitaculis vestris. Mense septimo, prima die
mensis erit vobis Sabbatum memoriale clangenti-
bus tubis, & vocabitur sanctum: Omne opus ser-
uile non facietis in eo, & offeretis holocaustũ Do-
4. mino. Decimo die mensis huius septimi dies expia-
tionum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: af-
fligetísque animas vestras in eo, & offeretis holo-
caustum Domino. Omne opus seruile non facietis
in tempore diei huius: quia dies propitiationis est,
vt propitietur vobis Dominus Deus vester: Om-
nis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de
populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, dele-
bo eam de populo suo. Nihil ergò operis facietis
in eo: legitimum sempiternum erit vobis in cun-
ctis generationibus, & habitationibus vestris. Sab-
5. batum requietionis est, & affligetis animas vestras
die nono mensis. A quintodecimo die mensis huius
septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem die-
bus Domino. Dies primus vocabitur celeberri-
6. mus atque sanctissimus: omne opus seruile non fa-
cietis in eo. Et septem diebus offeretis holocausta
Domino. Dies quoquè octauus erit celeberrimus
atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Do-
mino: est enim cœtus atque collectæ: omne opus
seruile non facietis in eo. Hæ sunt feriæ Domini,
quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas,
&c.

5. HIEREMIÆ decimoseptimo: Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die Sabbati: neq; inferatis per portas Ierusalem. Et nolite eiicere onera de domibus vestris in die Sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem Sabbati, sicut præcepi patribus vestris.

6. ESAIÆ quinquagesimosexto: Quia hæc dicit Dominus Eunuchis, Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent Domino, vt colãt eum, & diligant nomen eius, vt sint ei in seruos: omnem custodientem Sabbatum, nè polluat illud, & tenentẽ fœdus meum: Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimę eorũ placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in spiritu in dominica die.

8. ACTORUM vigesimo: Vna autem Sabbati cũ conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimosexto: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesiis Galatiæ, ità & vos facite. Per vnã Sabbati vnusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

10. AUGUSTINUS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideóque inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de Sabbato positum est, figuratè obseruandũ præcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiã per ocium corporale celebrandam, suscepimus. Cùm enim Sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictũ est in Psalmo: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, & quò vocantur homines ab ipso Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Cætera tamen ibi præcepta propriè sicut præcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifestè didicimus, & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri, & honorare patrem & matrem, & non mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimonium dicere, non concupiscere vxorem proximi, nõ concupiscere vllam rem proximi, non figuratè aliud prætendunt & mysticè aliud significant, sed sic obseruantur, vt sonant. Obseruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur secundùm ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio, quià ità præcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur. Vndè non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandũ, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in scripturis dicuntur: quandoquidem non solùm id in decalogo figuratè præcipitur, vbi requies commẽdatur, quæ vbique amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur.

Præceptũ de colendo Sabbato quomodo ad Christianos pertineat.
Psal. 45.
Math. 11.
Exod. 20.
Deut. 5.

11. DAMASCENUS capite decimotertio: Dies tamen Dominicus non Iudæis, sed Christianis resurre-

Dies Dominicus in locum Sabbati successit apud Christianos

ctione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidē in requie, seu in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiē, sed glorificat. Non enim redit cū corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio.

1 Cor. 15.

Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionē, & mortale hoc indui immortalitatē. Quapropter ante resurrectionē Domini, quāuis sanctos Patres plenos spiritu prophetico octauę sacramētum nequaquā lateret, quo significatur resurrectio: Nā & pro octaua Psalmus inscribitur, & octauo die circuncidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur:

Eccles. 11.

Illis septem, & illis octo reseruatum est: tamen illis est occultatum, & solum celebrandum Sabbatū traditum est, quia erat anteà requies mortuorum.

Rom. 6.

Resurrectio autē nullius erat donèc veniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltrà non dominaretur. Sed postquàm facta est talis resurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine, iam etiam dies Dominicus, id est, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipsa etiam causa intelligitur, cur obseruandum Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, quod manifestissimè passionem Domini præfigurat, necessità præceptum, vt attenderent occurrere Sabbatum, & cum mense nouorum & tertiā lunæ hebdomadam concurrere, vt eundem quoquè diem Dominus potiùs sua passione signaret, qui etiam Dominicum, id est, octauum, qui & primus est, declaraturus aduenerat.

Anniuersariæ solennitates Christianorū ab Apostolis institutæ, vel à plenariis Conciliis.

12. Idem epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti, quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunquè se diffundit Ecclesia.

Dies Dominicæ commendatio. Gen. 1.

13. Idem sermone centesimo quinquagesimoquarto de tempore: Venerabilis est hæc dies, qui Dominicus dies, & dies prima atque perfectus est, & dies clarus, in quo visa est prima

Exod. 14.

lux, in quo transgressi sunt filij Israel mare rubrum siccis pedibus, & in quo pluit manna filiis

Exod. 16. Matth. 3. Ioan. 2. Matth. 14. Ioan. 20.

Israël in deserto, & quo Dominus baptizatus est in Iordane, quo vinum de aqua in Cana Galilææ factum est: Quo benedixit Dominus quinque panes, quibus satiauit quinque millia hominum: In quo resurrexit Dominus à morte: Quo intrauit Dominus in domus clausas, vbi erant discipuli cōgregati propter metum Iudæorum: In quo spiritus

Actor. 2.

sanctus descendit in Apostolos: Et in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudicium venturum: In quo die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna septuplum lumen accipiant, & sancti homines vitam æternā propter merita bonæ obedientiæ recipiant à Deo.

Esa. 30.

14. Leo Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicæ tantis diuinarum dispositionum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prędicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiūt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, quum ad eos Dominus introisset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

Dominicæ dies excellentia.

Gen. 1.

Marc 16. Matth. 28.

Ioan. 20

Ioan 14 & 16. Act. 2.

15. Ioannis quarto: Sed venit hora, & nūc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nā & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eū, in spiritu & veritate oportet adorare.

1. B. Deuteronomii quinto: Obserua diē Sabbati, &c. vt suprà, hac quæstione, A. testimo. tertio.

2. Numerorum decimoquinto: Factum est autem, cùm essent filij Israël in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cúmque eduxissent eū foràs, obruerunt eū lapidibus, & mortuus est sicut prçceperat Dominus.

3. Levitici vigesimotertio: vt suprà, hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. Ignatius in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. Leo Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere, si ipsam quoquè orationis domum propensiore tunc cura & ampliore cultu, quantùm possumus, adornamus: nónne dignum est, vt anima Christiana, quæ verum viuúmque Dei templum est, speciē suam prudenter exornet, & redemptionis suæ celebratura sacramentū, omni circunspectione præcaueat, nè vlla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nā quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem & speculum mentis obnubilant, abstergenda sedulò, & quadam elimatione radenda sunt. Scrutetur quisque conscientiam suam, séque ante se statuat proprij censura iudicij, &c. Vndè quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prætēdere, & tūc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad Paschale festum quadraginta dierum continentia se præparet.

Diebus festis sicut ornatur corpora & templa, ita & anima suis ornamentis exornanda est & à vitiis purganda.

Ad festū Paschæ celebrādum quadragesimali ieiunio præparamur ex Spiritus sancti doctrina.

6. Gre-

Die Dominico quid agendum.

6. GREGORIVS libro vodecimo epiſtolarom, epiſtola tertia ad Romanos ciues: Dominico die à labore terreno ceſſandum eſt, atque omnimodò orationibus inſiſtendum, vt ſi quid negligétiæ per ſex dies agitur, per diem reſurrectionis Domioicæ precibus expietur.

An Paulus prohibeat quoſuis dies obſeruari à Chriſtianis.

7. HIERONYMVS in capot quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obſeruare nō licet, & méſes, & tempora, & annos: nos quoquè ſimile crimé incurrimus, quartam Sabbati obſeruátes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum diuerſa in honore martyrum tempora conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter reſpondebit, dicet, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros.

Iudaica feſta non celebrantur à Chriſtianis.

Nos enim non azymorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritusſancti veneramor aduentum.

Cur dies feſti inſtituti ſunt.

Et nè inordinata congregatio populi fidē minueret in Chriſto, proptereà dies aliqui conſtiroti ſunt, vt in vnū omnes pariter veniremus.

Solennitates Chriſtianorum.

8. AVGVSTINVS in libro contra Adimantum Manichæi diſcipulum, capite decimoſexto: Nos qooquè & Dominicum diem & Paſcha ſolenniter celebramus, & quaſlibet alias Chriſtianas dierum feſtiuitates. Sed quia iotelligimus quò pertineant, non tempora obſeruamus, ſed quæ illis ſignificantur temporibus.

Cur à terrenis negociis Chriſtiani feriantur, diebus feſtis & Dominicis.

9. IDEM ſermone docenteſimo quinquageſimoprimo de tempore: Sciendum eſt, fratres chariſſimi, quòd ideò à ſanctis patribus noſtris conſtitutum eſt Chriſtianis & mandatum, vt in ſolennitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis diebus, ocium haberent, & à terreno negocio vacarent, vt paratiores & promptiores eſſent ad diuinum cultum, cùm non haberent, quod eos indè retardaret incommodum, relioquerénique eo tempore terrenam ſolicitudinem, quò faciliùs poſſent Dei intendere voluntatem.

Pſal. 45.

Indè ipſe Dominus per Prophetā dicit: Vacate & videte, qnoniam ego ſum Deus. At hi qui diuerſis curis ac negociis implicati, hanc ſententiam Dei ſpernunt, & diuinæ contemplationi vacare nolunt, timeo quòd in futoro iudicio illis ianuam Domini pulſaotibus atqoe aperiri poſcentibus, Dominus reſpondeat, Amen dico vobis, neſcio vos.

Luc. 13.

Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et qui modò Deum quærere negligunt, ab ipſo tunc reſpuuntur. Idcircò fratres mei, non ſit vobis moleſtum, in oominicis diebus & in Natalitiis Sanctorū, diuino ſtudere cultui.

Cur dies Dominicus ex Apoſtolorum [illegible] celebratur.

Dominicum ergò diem Apoſtoli & Apoſtolici viri ideò religioſa ſolennitate habendum ſanxerunt, quia in eodem redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Matth. 28.

Quiſque ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abſtinentes, tantùm diuinis cultibus ſeruiamus, dantes ſcilicet diei huic honorem & reuerentiam propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus & ſaluator reſurrexit à mortuis, ità & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Apparet autem hunc etiā in ſcripturis ſanctis eſſe ſolennem. Ipſe enim eſt primus dies ſeculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt angeli, in ipſo quoquè à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipſo de cælis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, manna in eodem, in eremo primùm de cælo datum eſt. His enim ſpeciebus ac talibus indiciis Dominicus dies extat inſignis.

Die Dominico quæ præclarè acciderint. Geneſ. 1. Act. 2. Exod. 16.

Ac ideò ſancti doctores Eccleſiæ decreuerunt omnem gloriam Iudaici Sabbatiſmi in illam transferre, vt quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies noſtra vera, quando reſurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore ſimul perfecta.

Sabbati celebratio abrogata.

Obſeruemus ergò diem Dominicam fratres, & ſanctificemus illam, ſicut antiquis præceptū eſt de Sabbato, dicente Legiſlatore, à veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbata veſtra. Videamus nè ocium noſtrum vanum ſit, ſed à veſpera diei Sabbati vſque in veſperam diei Dominici, ſequeſtrati à rurali opere & ab omni negocio, ſoli diuino cultui vacemus. Sic qnoquè ſanctificamus ritè Sabbatum Domini, dicente Domino: Omne opus nō facietis in eo.

Exod. 20. Leuit. 23.

Veniat ergò, cuicunque poſſibile ſit, ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Eccleſiæ pro peccatis ſuis Deum. Qui verò hoc non poſſit, ſaltem in domo ſua oret, & nō negligat Deo ſoluere votum, ac reddere penſum ſeruituris. In die verò nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, neque ocioſus quis domi remaneat, cæteris ad Eccleſiam pergentibus, neque in venatione ſe occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagando campos & ſyluas, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens.

Quibus ſtudiis vacandū in diebus feſtis.

10. CONCILIVM Moguntinum canone trigeſimoſexto.

11. SECVNDVM Matiſconenſe canone primo.

12. ET Agathenſe canone vigeſimoprimo.

13. ET quadrageſimoſeptimo: vide infrà in tractatu de præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta.

XII.

Quæ ſumma eſt horum trium præceptorum?

a Aug. quæſt. [illegible] in Exod. & in Pſal. [illegible] concione 1.

A. Hæc tria priora quidem præcepta, quæ ſunt[a] primæ tabulæ, nos eò inſtituunt, vt verum Deo cultum præſtemus; interiorem ſcilicet & exteriorē corde, ore, & opere, priuatim & publicè.

B. Reliqua ſeptem, quæ porrò ſequuntur, præcepta ſecundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, vt noſtrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

Quæ ſint præcepta [illegible], & quot [illegible].

1. A AVGVSTINVS quæſtione ſeptuageſimaprima ſuper Exodum: Quæritur, decem præcepta legis quemadmodùm diuidenda ſint: vtrùm quatuor ſint vſque ad præceptum de Sabbato, quæ ad

ipsum Deum pertinent: sex autem reliqua, quorum primum, Honora patrem & matrem, quę ad hominem pertinent: an potiùs illa tria sint, & ista septẽ. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: vt aliud præceptum sit, Non facies tibi idolum & cætera: vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt esse, Non concupisces vxorem proximi tui, &, Non concupisces domũ proximi tui, & omnia vsque in finẽ. Qui verò illa tria esse dicunt, & ista septem, vnum volunt esse, quicquid de vno colendo Deo præcipitur, nè aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autẽ extrema præcepta in duo diuidunt, vt aliud sit præceptum, Non cõcupisces vxorem proximi tui, & aliud, Nõ concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, nõ asinum, nec omnia quęcunque illius sunt. Decem tamen esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc scriptura testatur. Mihi tamen videntur congruentiùs accipi tria illa, & ista septẽ, quoniam Trinitatem videtur illa quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentiùs intuentibus. Et reuerà quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: hoc ipsum perfectiùs explicatur, cùm prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porrò vxoris alienæ, & concupiscẽtia domus alienæ, tantùm in peccando differunt, vt illi quod dictum est, Non concupisces domum proximi tui, adiuncta sint & alia, dicente scriptura: Neque agrũ eius, neque seruum eius, neque ancillam eius, neque boues eius, neque subiugalem eius, neque omne pecus eius, neque quæcunque proximi tui sunt. Discreuisse autem videtur concupiscentiam vxoris alienæ, à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando vtrunque sic cœpit, Non cõcupisces vxorem proximi tui: &, Non cõcupisces domum proximi tui: & hinc cœpit cætera adiungere. Non autem cùm dixisset, Non concupisces vxorem proximi tui: huic connexuit alia, dicens, Neque domum eius, neque agrum eius, neque seruum eius, &c. sed omninò apparent hæc esse coniuncta, quæ in vno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo, vbi vxor nominata est. Illud autẽ vbi dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: apparet huius rei diligentiorem executionem esse in iis quæ subiecta sunt. Quò enim pertinet, Non facies tibi idolum, neque vllum simulacrum: quæcunque in cælo sunt sursùm, & quæcunque in terra deorsùm, & quæcunque in aqua sub terra, non adorabis ea, neque seruies illis: nisi ad id quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me? Et paulò pòst: In illis duobus præceptis, non mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt: in his verò extremis, ipsa concupiscentiæ: quæ tantum differunt, vt aliquando mœchetur, qui non concupiscit vxorem proximi, cùm alia aliqua causa illi miscetur: aliquando autem concupiscat, nec ei misceatur, pœnam timens: & hoc forsitan lex ostendere voluit, quòd vtraque, peccata sint. Et in fine eiusdem quæstionis: Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ. non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed vtiquè à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi aufertur: profectò & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum est, Non occides: non putandum est fieri contra hoc præceptum, quando lex occidit, vel occidi aliquem Deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando ministerium negare non licet.

Augustinus existimat potius tria constituenda primæ tabulæ, & secundæ septem præcepta.

Deut. 5. Exod. 20. secundum lxx.

Quomodò differant sextum & septimum mandatum à nono & decimo.

Nomine furti & mœchiæ quid intelligatur.

Quid[?] præcepti explicatio.

2\. IOAN. in Psalmum trigesimumsecundum, concione prima: Cùm attendis superiora dona DEI, quid tibi contulerit præceptorum, quæ doctrina cælesti te imbuerit, quid tibi desupèr ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Psalterium, & psalle Domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decẽ pręceptis legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtiquè nôsti Domino dicẽte, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi Deus desupèr, quia Dominus Deus tuus Deus vnus est. Habes vnam chordã. Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui: habes alteram chordam, Obserua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Meliùs enim vtiquè tota die foderent, quàm tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati: vtinàm hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quædam voluntas in Domino, vbi verum Sabbatum, vera requies. Vndè dicitur, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in septem alijs charitas proximi, nè facias alij quod pati nõ vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filijs tuis. Non mœchaberis: quia nec mœcharí vxorem tuam post te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas: quia odisti aduersùm te falsum testimonium dicẽrem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam cõcupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desupèr sonant. Tange psalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore nõ poteras.

Deut. 5.

Dilectio Dei tribus præceptis explicatur, proximi verò, septem.

Matth. 22. Deut. 6. Deut. 5. Ibidem.

Minùs malũ esset in die festo fodere, quàm saltare.

Psal. 15.

Tob. 4. Matth. 7. Deut. 5.

Matth. 5.

XIII.

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

Deut. 5. b Coloss. 3. d Ephe. 6. a Eccles. 3. a b Prou. 23. c Tobiæ 4. a

a Rom. 13. a b Hebr. 13. c Tit. 3. a 2. c 1 Tim. 2. a 6. a 1 Pet. 2. c 5. b Ephes. 6. a Coloss. 3. d

A. Docentur hîc filij, quid suis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter sunt educati. Docẽtur &[a] subditi, suum deferre officiũ maioribus, id est, omnibus qui dignitate & potestate quadam siue in politicis, siue in Ecclesiasticis magistratibus gerẽ-

dis

dis præcellunt.

B. Debent autem & illi parentibus [a] & hi maioribus suis tum interiorem, tum exteriorem [b] quandam reuerentiam & obseruantiam, [c] opem itidèm & obedientiam.

C. Vetatur prætereà, nè quacunque ratione vel [d] offendamus, vel contristemus personas eiusmodi sublimiores, siue verbis aut signis, siue factis id committatur.

b Leu. 19. g 1 Pet. 2. c Gen. 43. f 1. Tim. 6. a Eccles. 4. a Act. 10. d
c 1 Timoth. 5. c 2. Cor. 9. b Matth. 10. b 22. b Luc. 10 b Amb. li. 5. hexaem c. 16.
d Matth. 15. a Heb. 13. c Exod. 21. c 22. d Leu. 20. b Deut. 21. d 27. c Prou. 20. c 28. d 30. b c Eccles. 3. b

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII quinto: Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

2. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

3. AD Ephesios sexto: Filij, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam: (quod est mandatũ primum in promissione) vt benè sit tibi, & sis longæuus super terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & sic facite, vt salui sitis. Deus enim honorauit patrem in filiis & iudicium matris exquirens, firmauit in filios: sicut qui thesaurizat, ità & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt. In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Nè glorieris in contumelia patris tui: non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nè spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis cõmemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

5. PROVERBIORVM vigesimotertio: Audi patrem tuum qui genuit te: & nè cõtemnas cũ senuerit mater tua. Iterùm: Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIÆ quarto: Igitur cùm Tobias putaret orationem suam exaudiri vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum, dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamẽtum construe. Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cùm autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. nõ enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiã. Ideò enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cũ gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare.

10. EX capite secundo: Seruos hortare dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes: non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendẽtes, vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostrò Deo.

12. ITEM capite sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autẽ fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri secũdo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eò missis ad vindictam malefactorum, laudem verò

bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamē habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

14. Et capite quinto: Similiter adolescentes subditi estote senioribus.

15. Ad Ephesios sexto: Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

16. Ad Colossenses tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placētes, sed in simplicitate cordis, timētes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. B. Levitici decimonono: Coram cano capite consurge, & honora personā senis: & time nominum Deum tuum.

2. Prioris Petri secundo: Subiecti estote, &c. vt paulò antè, A. testimonio decimotertio.

Reuerentia. 3. Genesis quadragesimotertio: Ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram.

4. Prioris ad Timotheum sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur.

5. Ecclesiastici quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. Actorvm decimo: Et factū est cùm introïsset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & prócidens ad pedes eius, adorauit.

7. Prioris ad Timotheum quinto: Qui benè

Sustentatio. præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborāt in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua.

8. Prioris ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendiis vnquàm? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptū est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique dicit? Nā propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quarè non potiùs nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Christi: Nescitis, quoniā qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit iis, qui Euangeliū annunciant, de Euangelio viuere.

9. Matthæi decimo: Nolite possidere aurū, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamēta, neque virgam. dignus est enim operarius cibo suo.

10. Et capite vigesimosecundo: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. Lvcæ decimo: In eadē domo manete, edentes & bibētes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. In quācunque ciuitatē intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

12. Ambrosivs libro quinto hexaemeron, capite decimosexto: Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidē rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumarum tegmine alarúmque remigio nudatos, circunstans soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, vt hinc atque indè subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volādum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrûm leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senē suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, nō hoc seruulis mandat obsequiū? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominū recusârunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eò vsque frequenti testificatione percreboit, vt cōgruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nā Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pias enim filios, patrum priùs oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur. Ciconiarum pietas in parentes.

1. C. Matthæi decimoquinto: Ipse autē respondens, ait illis: Quarè & vos trāsgredimini mādatum Dei propter traditionem vestram? Nā Deus dixit, Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Rebellio parentibus.

2. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.

3. Exodi vigesimoprimo: Qui percusserit patrem

trem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.
4. Et vigesimosecundo: Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.
5. Levitici vigesimo: Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Patri matríque qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.
6. Deuteronomii vigesimoprimo: Si genuerit homo filium cótumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, appræhendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicéntque ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque cõuiniis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestrî, & vniuersus Israël audiens pertimescat.
7. Et capite vigesimoseptimo: Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem: & dicet omnis populus, Amen.
8. Proverbiorum vigesimo: Qui maledicit patri suo & matri; extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.
9. Item vigesimooctauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.
10. Et capite trigesimo: Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ nõ benedicit, &c. Ibidèm: Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.
11. Ecclesiastici tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt suprà.

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

A. Non solùm externam prohibet cædem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi lædit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationẽ, vindictæ cupiditatẽ, & quosuis internos affectus ad proximi læsionem propensos, amputat.

Genes. 9 a Leui. 24. c 16. d Deut. 5. b Exod. 20 c 21. c Matt. 5 c Iac. 2. b 1 Ioan. 3. c Ephes. 4 g Coloss. 3 b Psal. 4. a Ro. 12. c d Deut. 32. e Eccl. 28. a b Heb. 10. f 12. d

B. Requirit verò [a] animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficẽtiam: nimirùm vt iniuriarum facilè obliuiscamur, nec vindictam expetamus, sed ità condonemus inuicèm offensas, sicut in Christo Deus [b] nobis donauit.

a Ephes. 4. a Coloss. 3 b Ro. 12. c d 1. Pet. 3 b Eph. 6. b Philip. 4 b Matt. 6. b 5. g 18. c d Luc. 6. f Marc. 11. c Prouerb. 24. d

b Ephes. 4.

TESTIMONIA.

1. A. Genesis nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.
2. Levitici vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculũ pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit hominem, punietur.
3. Et capite decimonono: Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis cõtra sanguinẽ proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeat super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.
4. Deuteronomii quinto: Non occides.
5. Exodi vigesimo: Non occides.
6. Et vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: cõstituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur, &c.
7. Matthæi quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs recõciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.
8. Iacobi secundo: Qui dixit, Non mœchaberis: dixit, &, Non occides.
9. Primæ Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.
10. Ad Ephesios quarto: Irascimini, & nolite peccare. Sol non óccidat super iracundiam vestram. Ibidèm: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.
11. Ad Colossenses tertio: Nunc autẽ deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.
12. Psalmo quarto: Irascimini, & nolite peccare.
13. Ad Romanos duodecimo: Nulli malũ pro malo reddentes: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.
14. Deuteronomii trigesimo secũdo: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore.
15. Ecclesiastici vigesimooctauo: Qui

vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi, peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi nõ habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamẽtum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna siluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suam, exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur, vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. A d Hebræos decimo: Scimus qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam.

17 E t capite duodecimo: Contẽplantes, nè quis desit gratiæ Dei: nè qua radix amaritudinis sursùm germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

1. B. A d Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

2. A d Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiã, supportantes inuicèm: & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. A d Romanos duodecimo: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habẽtes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres super caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.

4. P r i o r i s Petri tertio: In fide autem, omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed econtrariò, benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

5. A d Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorũ & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. A d Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cæterò fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

7. M a t t h æ i sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

8. E t capite quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis nõ resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, nè auertaris. Audistis quia dictũ est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicũ tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quã mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

Exod. 21. Deut. 19. Leuit. 19.

9. I t e m decimooctauo: Accedens Petrus ad eũ, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septiès, sed vsq; septuagiès septiès. Ibidèm: Nónne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? &c.

10. L v c æ sexto, Dimittite, & dimittemini.

11. M a r c i vndecimo, Dum stabitis ad orandũ. dimittite si quid habetis aduersùs aliquẽ, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. P r o v e r b i o r v m vigesimoquarto, Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei, reddã vnicuique secundùm opus suum.

13. A d Ephesios quarto, Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV.

Quid habet sextum præceptum?

Leuit. 20. b 19. f Deut. 22. e 23. e Matth. 5. Eccles. 42. d 1 Cor. 6 b d Ephes. 4. d 5 a Prou. 6. d Iudæ b c d.

A. Prohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

B. Caueri præterea & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant

irritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenæ inhonestæ, gestus impudici.

a Coloss. 3. b Ephes. 5. a 2. Pet. 2. b e

C. Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiam omnem siue [c] cordis in cogitationibus & desideriis, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demùm habitu cultúque exteriore, vt siue soli, siue cum aliis viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam modestiam, frugalitatem, cõtinentiámque sedulò exerceamus.

b 1. Thess. 4. a Heb. 13. a Tob. 4. b 1. Cor. 7. a b c Tob. 3 c Matth. 15. b Dan. 13. b f d 1. Timo. 3. b Eccles. 9. a b Iob 31. a b Prou. 6. c d Genes. 9. d Deut. 25. c Genes. 38. b 1. Tim. 2. c 1. Pet. 3. a Esa. 3. c d Amos 6. b Iac. 5. a Rom. 13 d Ezech. 16 f 2. Tim. 3. a d

TESTIMONIA.

1. A. Levitici vigesimo: Si mœchatus quis fuerit cùm vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur, & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ità subiicitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nè & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hęc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. Item capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nè contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. Deuteronomii vigesimosecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius; vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israël. Et paulò superiùs. Quòd si verum est quod obiicit, & non est in puella inuenta virginitas: eiicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israël vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tui, & similia multa in eodem capite.

4. Et capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. Matthæi quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

6. Ecclesiastici quadragesimoprimo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierem alienì viri, & nè scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. Prioris ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. Ad Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.

9. Et quinto capite: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. Prouerbiorum sexto: Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non cõcupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nè capiaris nutibus illius: precium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri preciosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius nõ ardeant? aut ambulare super prunas, vt non cõburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animã: depræhensus quoquè reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam cõgregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

11. Iudas in epistola sua canonica: Subintroiêrunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiã transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha; & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.

Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, &c. Et in fine: Alijs autem miseremini in timore, odientes & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

1. B. A d Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superiùs: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. A d Ephesios quinto: Fornicatio autē & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

3. S e c v n d æ Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponēs: & iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitās apud eos, qui de die in diem animam iustā iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientibus mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei, delicias coinquinationis & maculæ: delicijs affluentes, in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

1. C. P r i o r i s ad Thessalonicēses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gētes quæ ignorant Deum.

2. A d Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. T o b i æ quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. P r i o r i s ad Corinthios septimo: Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicēm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus vxorem à viro nō discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. T o b i æ tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquàm concupiui virum, & mundā seruaui animam meā ab omni concupiscentia. Nunquàm cùm ludentibus miscui me: neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autē cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

6. M a t t h æ i decimoquinto: Quæ autē procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

7. D a n i e l i s decimotertio: Videbāt eam (Susannam) senes quotidiè ingredientem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerūt sibi vicissim dolorem suum: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. P r i o r i s ad Timotheū quinto capite: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosæ discunt circuire domos, nō solùm ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

9. E c c l e s i a s t i c i nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illā, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè conspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicariis animam tuam in vllo: nè perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circumspicere in vicis ciuitatis, nec oberrauetis in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & nè circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedeas omninò, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. I o b trigesimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

11. P r o v e r b i o r v m sexto capite: Vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio decimo.

12. G e n e s i s nono: Cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foràs. At verò Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciésque eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixitque, Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet Deus Iaphet,

& ba-

&habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan seruus eius.

13. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volénsque vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miserit que manum,& appræhenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flecteris super eam vlla misericordia.

14. GENESIS trigesimooctauo: Dixit ergò Iudas ad Onan filium suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nō nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fūdebat in terram: nè liberi, fratris nomine nascerētur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum secundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuātes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui abscōditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, &c.

17. ESAIÆ tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoquè viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

18. AMOS sexto: Væ qui opulēti estis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui canitis ad vocem psalterij: Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium & auferetur factio lasciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus exercituū, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & māducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus. Epulāti estis super terram, & in luxurijs enutristis corda vestra in die occisionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, &c. sed induimini Dominum Iesum Christū, & carnis curam nè feceritis in desiderijs.

21. EZECHIELIS decimosexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificâsti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confusionē tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis: iustificatæ sunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iustificâsti sorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quæ (vidua) in delicijs est, viuens mortua est. Templum castum custodi.

XVI.

Quid docetur in septimo præcepto?

A. Prohibetur omnis rei alienæ illicita contrectatio & vsurpatio per furtum, rapinam, simoniam, vsuras, lucra iniusta, dolū malum, & quosuis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circunuenitur. Leuit.19.b c g Ephes.4.f 1.Cor.6.b Luc.6.e Act.8.d 4.Reg.5.f g Deut.15.e Pro.11.a 20.b Eccles.10.a 1.Thess.4.b

B. Exigit è regione hoc præceptum, vt in omni negocio seu commercio inuiolata seruetur æquitas, & proximi vtilitas, sicubi sese offerat occasio, quacunque ratione ac ope nostra promoueatur. Psalm.14.a b Luc.6.d Eze.18.a b c d Rom.13.b Matth.5.f g

TESTIMONIA.

1\. A. LEVITICI decimonono: Non facietis furtum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta & æqua sint pondera, iustus modius, æquúsque sextarius.

2\. AD Ephesios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti.

3\. PRIORIS ad Corinthios sexto: Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quarè non magis iniuriam accipitis? quarè non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebũt.

4\. LVCÆ sexto: Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Verum tamē diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

5\. ACTORVM octauo capite: Quum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimâsti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitētiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.

6\. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius, & ait: Rectène sunt omnia? et ille ait: Rectè. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Elisæus, Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquam. At ille ait, Nónne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Nũc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas: Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7\. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terrã, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.

8\. PROVERBIORVM vndecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.

9\. ET capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrunque abominabile est apud Deum.

10\. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11\. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nè quis supergrediatur neque circumueniat in negocio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

1\. B. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatē in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram & munera super innocētem non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

2\. LVCÆ sexto: Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

3\. EZECHIELIS decimooctauo: Vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, &c. vt hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manũ suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddētem, ad vsuram dantem & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet: cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam nō rapuerit: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

4\. AD Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicēm diligatis.

5\. MAT-

5. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictũ est, Oculum pro oculo,& dentem pro dente. Ego autẽ dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam,&c.& ei qui vult tecum in iudicio contendere,& tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei:& volenti mutuare à te, nè auertaris. Diligite inimicos vestros,& benefacite his qui oderunt vos:& orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est.

XVII.

Quid in octauo præcepto compræhensum est?

A. Prohibemur eo falsum dolosúmve testimonium in quenquam proferre,& quoquomodo proximi causam in iudicio subuertere, vel etiam extra iudiciũ famã illius lædere, quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breuiter omne mẽdacium,& omnis linguę contra proximum abusus hîc interdicitur.

Leuit. 19 b c Exod. 23. a Deut. 5 e 16 d 19. c 27. c Prou. 12 c 4. d 24 c 25. c Iac. 4. c 1. Pet 2 a Eph. 4. f g Prou 19. a b c d 18. a b 19. a Rom. 4 d Psalm. 5. a Apo. 21 b 22. c Iac. 3. a b c

B. Docemur interim de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & vtilitatem sine fuco, simulatione, insidiisve.

Matth 12. c Coloss. 3. b Eph. 4. g Prou. 15. a Eccl 6. a

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Nõ facies calumniã proximo tuo, nec vi opprimes eũ. Non maledices surdo. Non facies quod iniquũ est, nec iniustè iudicabis. Iustè iudica proximo tuo. Nõ eris criminator, nec susurro in populo,&c.

2. EXODI vigesimotertio: Non suscipies vocem mendacij: nec coniungas manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoquè non misereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Insontem & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes,& subuertunt verba iustorum.

3. DEVTERONOMII quinto: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

4. ET capite decimosexto: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinẽt. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est persequeris: vt viuas,& possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo quorum causa est ante Dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cúmque diligentissimè perscrutantes, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit,& auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant,& nequaquàm talia audeant facere. Non misereberis eius.

6. RVRSVM capite vigesimoseptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli,& viduæ & dicet omnis populus, Amen.

7. PROVERBIORVM duodecimo: Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. Est qui promittit,& quasi gladio pungitur conscientiæ, lingua autem sapientium sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt cõsilia, sequitur eos gaudium. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placẽt ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauum,& detrahentia labia sint procùl à te.

9. ITEM capite vigesimoquarto: Time Dominũ, fili mi,& regem: & cum detractoribus non commisceatis: quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi,& detestabuntur eos tribus. qui arguunt eum, laudabuntur,& super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labiis tuis. Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

10. ET capite vigesimoquinto: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nolite detrahere alterutrùm fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrẽ suum: detrahit legi,& iudicat legem.

12. PRIORIS Petri secundo: Deponentes igitur omnem malitiam,& omnem dolum,& simulationes,& inuidias,& omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.

13. AD Ephesios quarto: Proptèr quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicèm membra: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Malus obedit linguæ iniquæ,& fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrãt factori eius:& qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent stultum verba compo-

fita, nec principem labium mentiens. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malum. Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij. Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat.

15. Et capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat. Os stulti contritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.

16. Item decimonono capite: Testis falsus non erit impunitus: & qui mẽdacia loquitur, non effugiet.

17. Ad Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexeruot quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

18. Psalmo quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquũtur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Ibidem: Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus. Decidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.

19. Apocalypsis vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis, &c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

20. Et capite vigesimosecundo: Beati qui lauant stolas suas: vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

21. Iacobi tertio: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circũducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circunferimus. Et eccè naues, cùm magnæ sint, & à ventis validis mineantur: circunferuntur autem à modico gubernaculo vbi impetus dirigẽtis voluerit. Ità & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Eccè quantus ignis quàm magnam syluam incendit. Et lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totũ corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum & volucrum & serpẽtium & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana. Linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deũ & patrem: & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ità fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nũquid potest fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa, dulcem potest facere aquam. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari & mendaces esse aduersùs veritatẽ. non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi incõstantia & omne opus prauum.

1. B. Matthæi duodecimo: Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem. Ibidèm: Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia: docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

3. Ad Ephesios quarto: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni.

4. Proverbiorum decimoquinto: Respõsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem. Lingua sapientũ ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Labia sapientum disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

5. Ecclesiastici sexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hęreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua* eucharis in bono homine abundat. *gratiosa.

XVIII.

Duo postrema præcepta quid continent?

Deut. 5. c Eccl. 25. d Mat. 5. d Ro. 13. c 1. Thess. 4. b Iac. 1. a & 3. 1. f Eccle. 5. a 28. Psalm. 9. c 62. c Actor. 20. g

A. Vetant concupiscentiam vxoris ac rei alienæ: vt non solùm ab vxore aliena, illicitis commerciis, & externa apertáque iniustitia nos abstineamus, sed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus.

B. Igitur

B. Igitur hoc vtrũque præceptum cordis sinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram esse vult, vt quæ in rem & salutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati vnquàm cum leui alterius iniuria consentiamus. Iob 31. a b 1. Corinth. 10 f Tob. 9 d 10. d Genes. 24 g 1. Timoth. 6. b

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII quinto: Non concupisces vxorē proximi tui: Non domum, nō agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinũ, & vniuersa quæ illius sunt.

2. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: Nè respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie.

3. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

4. AD Romanos decimotertio: Non adulterabis, &c. non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desiderij, sicut & Gentes quę ignorant Deum: & nè quis supergrediatur in negocio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

6. IACOBI primo: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit generat mortem.

7. ESAIÆ primo: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduę non ingreditur ad illos.

8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, Est mihi sufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis.

9. ET capite decimooctauo: Post concupiscentias tuas non eas, & à volũtate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominum peccator, &c. Insidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

11. ET sexagesimoprimo: Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere.

12. ACTORVM vigesimo: Argentum & aurum, aut vestem nullius concupiui.

1. B. IOB trigesimoprimo: Pepigi fœdus cũ oculis meis, vt ne cogitarem quidē de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

3. TOBIÆ nono: Fleuit Gabelus, benedixítque Deum, & dixit: Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, & iusti, & timentis Deum, & eleemosynas facientis: & dicatur benedictio super vxorem tuam, & super parentes vestros: & videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum vsque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israël, qui regnat in sæcula sæculorum.

4. ET capite decimo: Raguel Tobiam saluum atque gaudentem dimisit à se, dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducátque vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videát oculi mei filios vestros priusquàm moriar.

5. GENESIS vigesimoquarto: Dimiserunt ergò eam & nutricem illius, seruúmque Abraham & comites eius: imprecantes prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semē tuum portas inimicorum suorum.

6. PRIORIS ad Timotheum sexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitũ & perditionē. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quã quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

XIX.

Quò demùm referenda sunt mandata Decalogi omnia?

A. Ad Charitatem, quam nobis geminam duæ illæ [a] tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inscripta fuère, commendant. Docent enim primæ mãdata, quæ ad Charitatem Dei: mandata verò secundæ Tabulæ, quę ad Charitatem proximi spectant. a Exod. 31. d & 34. a

B. Igitur ex his decem duo quidē priora id faciunt, vt quę viria cultui honoríque Dei maximè aduersantur, Idololatria scilicet ac periurium, in primis caueamus. Tertium porrò mandatũ admonet, verum purúmque cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum esse. Quod sanè vbi rectè obseruatur, solus vtiquè Deus in omnibus & super omnia diligitur ac honorificatur.

C. Iam ſumma præceptorum, quæ ad proximũ diligẽdum pertinent, vel hoc
b Tob. 4. c vno conſtat,[b] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.* Cui re-
c Matth. 7. b Luc. 6. d ſpondet illa Chriſti ſententia: [c] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & Prophetæ.*

TESTIMONIA.

1. A. Exodi trigeſimo ſecundo. Reuerſus eſt Moyſes de monte, portans duas tabulas teſtimonij in manu ſua, ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini: ſcriptura quoquè Dei erat ſculpta in tabulis.

2. Et capite trigeſimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtàr priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte conſurgens, aſcendit in montem Sinaï, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.

1. C. Tobiæ quarto: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.

2. Matthæi ſeptimo: Omnia quæcunque, &c. vt in textu.

3. Lucæ ſexto: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

XX.

Quæ ſunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

1. Cor. 13. b Greg. lib. 10 Moral. cap. 8. A. De his Paulus ità diſſerit: *Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non eſt ambitioſa:* Non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. *Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.*

B. Chriſtus verò, vt ſeipſum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum
Ioan. 13. a Luc. 22. b præbeat, in poſtrema illa cœna, quam præclaris ſuæ charitatis indiciis mirè
a Ioan. 13. d condiuit, tam ſeriò dixit:[a] *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm, ſicut*
b Ioan. 15. b *dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.* Ac iterùm:[b] *Hoc eſt præceptum meum, vt di-*
c Rom. 13. c *ligatis inuicèm, ſicut dilexi vos.* Quod tanti eſt ſanè momenti, vt Paulus, [c] *Qui diligit proximum, legem impleuit.*

d Deut. 30. d C. Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino abſoluamus,[d] *Elige vitã, vt & tu viuas, & ſemen tuum: & diligas* Dominum Deum tuum, *atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipſe enim eſt vita tua, & longitudo dierum tuorum.*

D. Tum nè quiſquam dubitet, Euangelicam Chriſti doctrinam hac in parte
e Matth. 19. b cum Lege quadrare, dictum illud à Chriſto meminerimus:[e] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et alibi poſt commendata Charitatis præcepta & opera,
f Luc. 10. c g Rom. 2. b idem hęc verba ſubiunxit:[f] Hoc *fac, & viues.*[g] *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud* Deum, *ſed factores legis iuſtificabuntur.*

h Gen. 6. b 7. a In oratione Manaſſis. Sap. 10. b c Matt. 23. d 1. c Iob 13. c Luc. 1. a. a. d E. Ex hiſce factoribus[h] erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos ſcriptura iuſtos apud Deum fuiſſe teſtatur, vt qui opere & veritate Deũ proximúmque diligerent.

Luc. 2. d i Pſalm. 118. d k Pſal. 118. x. F. Quare Dauid inter eos haud poſtremus & ſanctè gloriabundus canit,[i] *Viã mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum:*[k] Dilexi, *ſeruaui, cuſtodiui mãdata tua & teſtimonia tua:*[l] In *cuſtodiendis illis retributio multa.*[m] Maledicti, *qui declinant à mandatis tuis.*
l Pſalm. 18. d m Pſal. 118. e

TESTIMONIA.

1. A. Prioris ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. Gregorius libro decimo Moralium, capite octauo: Legis multiplicitatem benè Paulus
1. Cor. 13. enumerat dicens: Charitas patiens eſt, benigna eſt: non æmulatur, nõ inflatur, non agit perperàm, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe eſt charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna verò eſt, quia pro malis bona largiter miniſtrat. Non æmulatur: quia per hoc, quòd in præſenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis ſucceſſibus neſcit. Non inflatur: quia cùm præmium internæ retributionis anxia deſiderat, de bonis ſe exterioribus non exaltat. Non agit perperàm: quia, Charitas quomodò patiens ſit benigna, &c.

quo ſe in

quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenùs aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hîc transitoriè possidet, velut aliena negligit: cùm nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia & iniuriis lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitùs eruit, versari in animo quod inquinet nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculũ, quod perimendã mentẽ impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circuofusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1. B. IOANNIS decimotertio: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt trãseat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. LVCÆ vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscùm antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. IOANNIS decimotertio: Mandatum nouum do vobis, &c. vt in textu. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicèm.

4. ET decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrũ impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos. Maiorẽ hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicèm.

5. AD Romanos decimotertio: Nemini quicquã debeatis, nisi, vt inuicèm diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo legis est dilectio.

C. DEVTERONOMII trigesimo: Elige vitám, &c. vt in textu.

1. D. MATTHÆI decimonono, 2. LVCÆ decimo, 3. AD Romanos secundo, vt in textu.

1. E. GENESIS sexto: Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

2. ET septimo: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.

3. IN oratione Manassis: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerũt.

4. SAPIENTIÆ decimo: Propter quod cùm aqua deleret terram, sanauit iterùm sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cùm se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filiis misericordiam fortem custodiuit. Hæc iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.

5. MATTHÆI vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ.

6. ET capite primo: Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, &c.

7. IOB decimotertio: Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar.

8. LVCÆ primo: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidã nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deũ, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

9. ET capite secundo: Et eccè homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

10. IACOBI secũdo: Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? &c.

1. F. PSALMO centesimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebãt vsquequaquè: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiã verba tua. A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis nõ declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

2. ET decimooctauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

3. ITEM centesimo decimooctauo: Increpâsti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

I.

Súntne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

a Iaco 4.c b Matth. 23.b c Matth 19.c

A. Svnt vtiquè, quando[a] Legislator &[b] Magister noster Christus nõ solùm docuit[c] præcepta Decalogi, sed etiam in vniuersum præcepit, quæ ad obedientiam Apostolicis & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant.

d Ioan 13.e & 17.a e Luc. 10.c f Matt. 18.c

B. Hinc extant Euãgelicæ illæ sententiæ:[d] *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* [f] *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi summũ atque extremum iudicium Christus defert, deferríque iubet ad Ecclesiam,[g] id est, ad Ecclesiæ Præpositos & Rectores, sicut Chrysostomus[h] interpretatur, & verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

g 3 Reg. 8.b h hom. 61 in Matth. & Basil ca. 30. constitu monast. Item Theop & Euthymius In ca 18. Mat. i Actor. 15.g & 16.a

C. Proindè nec frustrà scriptũ est de Apostolo Paulo:[i] *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A. Iacobi quarto capite: Vnus enim est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

2. Matthæi vigesimotertio: Magister vester vnus est, Christus.

3. Et decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolescens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Nõ falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuã: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

1. B. Ioannis vigesimo, 2. Et decimoseptimo, 3. Lvcæ decimo, 4. Matthæi decimooctauo, vt in textu.

5. Tertii libri Regum octauo capite: Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israël. Omnis enim Ecclesia Israël stabat.

6. Chrysostomvs homilia sexagesimaprima in Matthæum: Si autem eos non audierit, dic Ecclesiæ: præsulibus scilicet atque præsidentibus.

7. Basilivs capite trigesimo Constitutionum monasticarum: Sin arcanò curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præstare: quemadmodùm est sacrosancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. quòd si ne ipsis quidem auscultauerit, tum demùm ad Antistitem ipsum animi ipsius morbum deferre oportebit. Matth. 18.

8. Theophylactvs in caput decimũoctauum Matthæi: Quòd si te non audierit, & cũ duobus vel tribus testibus argueris, oè graueris tunc Ecclesiæ Præsidibus inuulgare peccatum.

9. Evthymivs in idem caput Matthæi: Ecclesiam nunc vocat Præsides fideliũ Ecclesiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortassè illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipsorum.

1. C. Actorvm decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

2. Et capite decimosexto: Cùm autem pertransirent ciuitates (Paulus scilicet & Silas) tradebant iis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

II.

Cuiusmodi porrò sunt Apostolorum Seniorúmque præcepta, quæ Paulus custodire iussit?

a Eccles. Hierar. c. 1. Et basil. de Spiritu sancto, ca. 27. Euseb. li. 1 demonst. euãg cap. 8. Epiph. hær. 61 contra Apost. Tert. de corona militis b 1. Ioan 4 b

A. Pauli discipulus Dionysius Areopagita[a] testatur, duplicis ea generis, vtpotè partim scripta, partim non scripta esse. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangelista:[b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.*

B. Ac primum quidem genus, quod litteris mandatur, scriptísque legibus constat, satis est perspicuum: quia libris canonicis constat.

c Cypr. de ablut. pedum. Hiero contra Lucifer. Chrysost. in 2 ad Thes. hom. 4.

C. Posterius verò circa præcepta & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine cõpræhendi, & à Patribus[c] nuncupari solent. Non enim scripto, vti superiora, sed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos transmissa, Ecclesiæque commendata retinentur.

TESTI-

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS scriptis & non scriptis.

1. A. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite primo: Primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, in iis quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia, partim scriptis, partim nõ scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicãtur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica. Nam si consuetudines quę scripto proditæ non sunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reiicere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in euangelio necessaria ad salutem habentur: immò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, (vt eius, quod primũ est & vulgatissimũ, primo loco commemorem) vt signo crucis eos, qui spem collocanerũt in Christum, signemus, quis scripto docuit? Vt ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit scriptura? Inuocationis verba, quum ostẽditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Euãgelium: verùm alia quoque, & antè & pòst dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleũ vnctionis, præterea ipsum qui baptismũ accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretáque traditione? Ipsam potiò olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominẽ, vndè est traditum? Reliqua item quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres nostri in silẽtio, quod curiosos & ociosos summouet, seruãrũt? Pulchrè quidẽ illi nimirũm docti archanorum venerationem silentio conseruare. Nam quę nec intueri fas est non initiatis, qui conueniebat, horum doctrinam publicitùs circunferri scripto? Aut quid tandèm sibi voluit magnus ille Moyses, qui non omnia quę erant in tẽplo, passus sit omnibus esse peruia, sed prophanos extra sacros cancellos statuit, sed priora atria purioribus permittẽs, Leuitas solos dignos censuit, &c. Addit deinde: Ad eundem profectò modum, & qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt Apostoli & Patres, in occulto silentióque mysteriis suam seruanêre dignitatem. Neque enim omninò mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, nè dogmatum cognitio propter assuetudinẽ vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum. Nam dogmata silentur, edicta verò publicantur.

3. EVSEBIVS libro primo de demonstratione Euangelica, capite octauo: Cæterùm Moyses in tabulis inanimatis, Christus autem in mentibus viua perfectis, perfecta noui testamenti documẽta descripsit: eius verò discipuli ad magistri sui nutũ, auribus multorum doctrinam suam cõmodãtes, quæcũque quidem veluti vltra habitũ progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis, qui capere poterant, tradiderunt. quæcunque verò iis cõuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationísque indigẽtes, ea ipsi, ad imbecillitatẽ multorum se demittẽtes, partim litteris, partim sine litteris quasi iure quodam non scripto, seruanda commendãrunt.

4. EPIPHANIVS hæresi sexagesima prima cõtra Apostolicos: Oportet autẽ & Traditione vti. Nõ enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderũt, quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis.

5. TERTVLLIANVS de corona militis: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodò enim vsurpari quid potest, si traditũ prius non est? Etiã in Traditionis obtentu exigẽda est, inquis, authoritas scripta. Ergò quæramus, an & Traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicẽt aliarum obseruationũ, quas sine vllius scripturæ instromẽto, solius Traditionis titulo, exinde cõsuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à Baptismate ingrediar, Aquam adituri, ibidẽm, sed & aliquanto priùs, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompæ & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, ampliùs aliquid respondentes, quàm dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis cõcordiam prægustamus. Exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & in omnibus mãdatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate, à die Paschæ in Pentecosten vsque, gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnẽ aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mẽsas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos cõuersatio exercet, frontem CRVCIS signaculo terimus. Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix, &c. Et paulò pòst: His igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam nõ scriptam Traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc Traditionis ex perseuerantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cùm deficit lex.

Margin notes:
- Cæremoniæ Baptismi.
- Partim litteris, partim sine illis, nonnulla seruãda commẽdãrũt Apostoli.
- In Scriptura sacra non omnia expressè continentur, sed ex Apostolorum Traditione nõnulla habentur. 1 Cor. 11. 14. & 23.
- Cõsuetudinis Ecclesiasticæ vis.
- Traditiones aliquot non scriptæ enumerantur. Cæremoniæ Baptismi.
- Oblationes pro defunctis. Stationes.
- Eucharistiæ custodia.
- Crucis signaculum.
- Consuetudo.

bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamẽ habentes maliriæ libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

14. Et capite quinto: Similiter adolescentes subditi estote senioribus.

15. Ad Ephesios sexto: Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

16. Ad Colossenses tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placẽtes, sed in simplicitate cordis, timẽtes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. B. Levitici decimononno: Coram cano capite consurge, & honora personã senis: & time Dominum Deum tuum.

2. Prioris Petri secundo: Subiecti estote, &c. vt paulò ante, A. testimonio decimotertio.

Reuerentia. 3. Genesis quadragesimotertio: Ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram.

4. Prioris ad Timotheum sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur.

5. Ecclesiastici quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. Actorum decimo: Et factũ est cùm introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & prócidens ad pedes eius, adorauit.

7. Prioris ad Timotheum quinto: Qui benè
Sustentatio. præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborãt in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua.

8. Prioris ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendiis vnquàm? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptũ est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique dicit? Nã propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnũ est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quarè non potiùs nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Christi: Nescitis, quoniã qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit iis, qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio viuere.

9. Matthæi decimo: Nolite possidere aurũ, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamẽta, neque virgam. dignus est enim operarius cibo suo.

10. Et capite vigesimosecundo: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. Lucæ decimo: In eadẽ domo manete, edentes & bibẽtes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. In quãcunque ciuitatẽ intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

12. Ambrosius libro quinto hexaemeron, capite decimosexto: Quàm verò rationabilium ex- Ciconiarum
cedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, pietas in parentes.
considerandum, quam nec post exemplum quidẽ rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumarum regmine alarumque remigio nudatos, circunstans soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam collatiõ cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, vt hinc atque indè subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volãdum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrũm leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum seuẽ suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, nõ hoc seruulis mandat obsequiũ? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominũ recusàrunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senia membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, vt cõgruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nã Romanorum vso pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum priùs oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

1. C. Matthæi decimoquinto: Ipse autẽ respondens, ait illis: Quarè & vos trãsgredimini mã-
datum Dei propter traditionem vestram? Nã Deus Rebelles parentibus.
dixit, Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

2. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.

3. Exodi vigesimoprimo: Qui percusserit patrem

trem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.

4. ET vigesimosecundo: Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

5. LEVITICI vigesimo: Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.

6. DEVTERONOMII vigesimoprimo: Si genuerit homo filium cõtumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicétque ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque cõuiuiis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestrî, & vniuersus Israël audiens pertimescat.

7. ET capite vigesimoseptimo: Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem: & dicet omnis populus, Amen.

8. PROVERBIORVM vigesimo: Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.

9. ITEM vigesimooctauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

10. ET capite trigesimo: Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ nõ benedicit, &c. Ibidèm: Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

11. ECCLESIASTICI tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt suprà.

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

A. Non solùm externam prohibet cædem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi lædit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationẽ, vindictæ cupiditatẽ, & quosuis internos affectus ad proximi læsionem propensos, amputat.

Genes. 9. a Leui. 24. c 16. d Deut. 5. b Exod. 20. c 21. c Matt. 5. c Iac. 2. b 1. Ioan. 3. c Ephes. 4. g Coloss. 3. b Psal. 4. a Ro. 12. c d Deut. 32. e Eccl. 28. a b Heb. 10. f 32. d

B. Requirit verò [a] animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficẽtiam: nimirùm vt iniuriarum facilè obliuiscamur, nec vindictam exspectemus, sed ità condonemus inuicèm offensas, sicut in Christo Deus [b] nobis donauit.

a Ephes. 4. a Coloss. 3. b Ro. 12. c d 1. Pet. 3. b Eph. 6. b Philip. 4. b Matt. 6. b 5. g 18. c d Luc. 6. f Marc. 11. c Prouerb. 24. d

b Ephes. 4.

TESTIMONIA.

1. A. GENESIS nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei Factus est homo.

2. LEVITICI vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculũ pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit hominem, punietur.

3. ET capite decimonono: Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis cõtra sanguinẽ proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

4. DEVTERONOMII quinto: Non occides.

5. EXODI vigesimo: Non occides.

6. ET vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: cõstituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur, &c.

7. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs recõciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

8. IACOBI secundo: Qui dixit, Non mœchaberis: dixit, &, Non occides.

9. PRIMÆ Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

10. AD Ephesios quarto: Irascimini, & nolite peccare. Sol non óccidat super iracundiam vestram. Ibidèm: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

11. AD Colossenses tertio: Nunc autẽ deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

12. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

13. AD Romanos duodecimo: Nulli malũ pro malo reddentes: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

14. DEVTERONOMII trigesimo secũdo: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore.

15. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui

vindicari vult, a Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi, peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi nō habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamētum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna siluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suam, exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur, vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. Ad Hebræos decimo: Scimus qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam.

17 Et capite duodecimo: Contēplantes, nè quis desit gratiæ Dei: nè qua radix amaritudinis sursùm germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

s. B. Ad Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuleris vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

2. Ad Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiā, supportantes inuicèm: & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. Ad Romanos duodecimo: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habētes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis cōgeres super caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.

4. Prioris Petri tertio: In fide autem, omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed econtrariò, benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

5. Ad Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorū & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. Ad Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cæterò fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

7. Matthæi sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

8. Et capite quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis nō resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei, & volenti mutuari à te, nè auertaris. Audistis quia dictū est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicū tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quā mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

Exod. 21. Deut. 19. Leuit. 19.

9. Item decimooctauo: Accedens Petrus ad eū, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septiès, sed vsq; septuagiès septiès. Ibidèm: Nónne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? &c.

10. Lucæ sexto, Dimittite, & dimittemini.

11. Marci vndecimo, Dum stabitis ad orandū, dimittite si quid habetis aduersùs aliquē, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. Prouerbiorum vigesimoquarto, Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei, reddā vnicuique secundùm opus suum.

13. Ad Ephesios quarto, Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV.

Quid habet sextum præceptum?

Leuit 20 b 19. f Deut. 22 e 23 c Matth. c. Ecclef. 42 d 1 Cor 6 b d Ephes. 4. d 5 a Prou. 6. d Iudæ b c d.

A. Prohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

B. Caueri prætereà & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant

irritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenæ inhonestæ, gestus impudici.

a Coloss.3.b Ephes.5.a 2.Pet.2.b

C. Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiam omnem siue [c] cordis in cogitationibus & desideriis, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demùm habitu cultúque exteriore, vt siue soli, siue cum aliis viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam modestiam, frugalitatem, cótinentiámque sedulò exerceamus.

b 1.Thess.4.a Heb.13.a Tob.4.b 1.Cor.7.a b c Tob.3.c Matth.5.b Dan.13.b f d 1.Timo.5.b Eccles.9.a b Iob 31.a b Prou.6.c d Genes.39.d Deut.25.c Genes.38.b 1.Tim.2.c 1.Pet.3.a Esa.3.c d Amos 6.b Luc.5.a Rom.13.d Ezech.16.f 2.Tim.3.a d

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI vigesimo: Si mœchatus quis fuerit cùm vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur; & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ità subiicitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nè & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hęc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. ITEM capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nè contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigesimosecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israël. Et paulò superiùs: Quòd si verum est quod obiicit, & non est in puella inuenta virginitas: eiicient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israël vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tui, & similia multa in eodem capite.

4. ET capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendú eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

6. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierem alieni viri, & nè scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM sexto: Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non cócupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nè capiaris nutibus illius: precium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri preciosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius nó ardeant? aut ambulare super prunas, vt non cóburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animá: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam cógregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiesces cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

11. IVDAS in epistola sua canonica: Subintroiêrunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiá transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.

Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, &c. Et in fine: Aliis autem miseremini in timore, odientes & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

1. B. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superiùs: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. Ad Ephesios quinto: Fornicatio autē & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

3. Secundæ Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhęorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponēs: & iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitās apud eos, qui de die in diem animam iustā iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationēmque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientibus mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei, delicias coinquinationis & maculæ: delicijs affluentes, in conuiuiis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

1. C. Prioris ad Thessalonicēses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gētes quæ ignorant Deum.

2. Ad Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. Tobiæ quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. Prioris ad Corinthios septimo: Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicèm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus vxorem à viro nō discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. Tobiæ tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquàm concupiui virum, & mundā seruaui animam meā ab omni concupiscentia. Nunquàm cùm ludentibus miscui me: neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autē cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

6. Matthæi decimoquinto: Quæ autē procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

7. Danielis decimotertio: Videbāt eam (Susannam) senes quotidiè ingredientem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerūt sibi vicissim dolorem suum: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. Prioris ad Timotheū quinto capite: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosæ discunt circuire domos, nō solùm ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

9. Ecclesiastici nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illā, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè conspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicariis animam tuam in vllo: nè perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & nè circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedeas omninò, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. Iob trigesimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

11. Prouerbiorum sexto capite: Vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio decimo.

12. Genesis nono: Cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foràs. At verò Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciésque eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixítque, Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & ha-

& habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan seruus eius.

13. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volénsque vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miserítque manum, & appræhenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flectéris super eam vlla misericordia.

14. GENESIS trigesimooctauo: Dixit ergò Iudas ad Onan filium suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nó nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: nè liberi, fratris nomine nascerétur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum secundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuâres puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui abscóditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, &c.

17. ESAIÆ tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

18. AMOS sexto: Væ qui opuléti estis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui canitis ad vocem psalterij: Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium & auferetur factio lasciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus exercituū, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum ærugiuauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & mâducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus. Epulâti estis super terram, & in luxuriis enutrîstis corda vestra in die occisionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, &c. sed induimini Dominum Iesum Christū, & carnis curam nè feceritis in desideriis.

21. EZECHIELIS decimosexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificâsti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confusioné tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis: iustificatæ sunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iustificâsti sorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quæ (vidua) in deliciis est, viuens mortua est. Teipsum castum custodi.

XVI.

Quid docetur in septimo præcepto?

A. Prohibetur omnis rei alienæ illicita contrectatio & vsurpatio per furtum, rapinam, simoniam, vsuras, lucra iniusta, dolū malum, & quoscunque contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circumuenitur.

Leuit. 19. b c g Ephes. 4 f 1. Cor. 6 b Luc. 6 e Act. 8 d 4 Reg. 5 f g Deut. 25 c Pro. 11 a 20. b Eccles. 10 a 1. Thess. 4. b

B. Exigit e regionè hoc præceptum, vt in omni negocio seu commercio inuiolata seruetur æquitas, & proximi vtilitas, sicubi sese offerat occasio, quacunque ratione ac ope nostra promoueatur.

Psalm. 14 a b Luc. 6 d Esa. 58 a b c d Rom. 13 b Matth. 5 f g

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non facietis furtum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta & æqua sint pondera, iustus modius, æquisque sextarius.

2. AD Ephesios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quarè non magis iniuriam accipitis? quarè non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebũt.

4. LVCÆ sexto: Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Verumtamẽ diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

5. ACTORVM octauo capite: Quum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimâsti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitẽtiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.

6. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius, & ait: Rectène sunt omnia? et ille ait: Rectè. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Elisæus, Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nônne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? nũc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas: Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terrã, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.

8. PROVERBIORVM vndecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.

9. ET capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrunque abominabile est apud Deum.

10. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nè quis supergrediatur neque circumueniat in negocio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

1. B. PSALMO decimoqoarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatẽ in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram & munera super innocẽtem non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum,

2. LVCÆ sexto: Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

3. EZECHIELIS decimooctauo: Vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, &c. vt hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manũ suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddẽtem, ad vsuram dantem & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet: cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam nõ rapuerit: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

4. AD Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicẽm diligatis.

5. MAT-

5. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictũ est, Oculum pro oculo,& dentem pro dente. Ego autẽ dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam,&c.& ei qui vult tecum in iudicio contendere,& tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei:& volenti mutuare à te, nè auertaris. Diligite inimicos vestros,& benefacite his qui oderunt vos:& orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est.

XVII.

Quid in octauo præcepto compræhensum est?

A. Prohibemur eo falsum dolosúmve testimonium in quenquam proferre,& quoquomodo proximi causam in iudicio subuertere, vel etiam extra iudiciũ famã illius lædere, quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breuiter omne mẽdacium,& omnis linguę contra proximum abusus hîc interdicitur. Leuit. 19. b c Exod. 23. a Deut. 5 e 16 d 19. c 27. c Prou. 12 c 4. d 14. c 25. c Iac. 4. c 1. Pet. 2 a Eph. 4. f g Prou. 17. a b c d 18. a b 19. a Rom. 1. d Psal. 15. a Apo. 21. b 22. c Ec. 5. a b c

B. Docemur interim de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & vtilitatem sine fuco, simulatione, insidiíſve. Matth. 18 c Coloss. 3. a Eph. 4. g Pr. 11 15. a Eccl. 6. a

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Nõ facies calumniã proximo tuo, nec vi opprimes eũ. Non maledices surdo. Non facies quod iniquũ est, nec iniustè iudicabis. Iustè iudica proximo tuo. Nõ eris criminator, nec susurro in populo,&c.

2. EXODI vigesimotertio: Non suscipies vocem mendacij: nec coniungas manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoquè non misereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Insontem & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes,& subuertunt verba iustorum.

3. DEVTERONOMII quinto: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

4. ET capite decimosexto: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinẽt. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est persequeris: vt viuas,& possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo quorum causa est ante Dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cúmque diligentissimè perscrutantes, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquàm talia audeant facere. Non misereberis eius.

6. RVRSVM capite vigesimoseptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus, Amen.

7. PROVERBIORVM duodecimo: Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ, lingua autem sapientium sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt cõsilia, sequitur eos gaudium. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placẽt ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procùl à te.

9. ITEM capite vigesimoquarto: Time Dominũ, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commisceatis: quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi,& detestabuntur eos tribus. qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labiis tuis. Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

10. ET capite vigesimoquinto: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nolite detrahere alterutrùm fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrẽ suum: detrahit legi, & iudicat legem.

12. PRIORIS Petri secundo: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum,& simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.

13. AD Ephesios quarto: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniàm sumus inuicèm membra: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Malus obedit linguæ iniquæ,& fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrãt factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent stultum verba compo-

ſita,nec principem labium mentiens. Qui celat delictum, quærit amicitias:qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud ſtultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malum. Munera de ſinu impius accipit, vt peruertat ſemitas iudicij. Non eſt bonum, damnum inferre iuſto, nec percutere principem qui recta iudicat.

15. ET capite decimooctauo:Labia ſtulti miſcent ſe rixis, & os eius iurgia prouocat. Os ſtulti contritio eius, & labia ipſius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt vſque ad interiora ventris.

16. ITEM decimonono capite: Teſtis falſus non erit impunitus:& qui mẽdacia loquitur,non effugiet.

17. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio,contentione,dolo,malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos,&c. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

18. PSALMO quinto:Odiſti omnes qui operantur iniquitatem:perdes omnes qui loquũtur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus. Ibidem: Quoniam non eſt in ore eorum veritas:cor eorum vanum eſt. Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant,iudica illos Deus. Decidant à cogitationibus ſuis, ſecundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos,quoniam irritauerunt te Domine.

19. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Timidis autem & incredulis,&c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure,quod eſt mors ſecunda.

20. ET capite vigeſimoſecundo:Beati qui lauant ſtolas ſuas:vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes,& omnis qui amat & facit mendacium.

21. IACOBI tertio: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Poteſt etiam freno circũducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad conſentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circunferimus. Et eccè naues,cùm magnæ ſint,& à ventis validis mineantur: circunferuntur autem à modico gubernaculo vbi impetus dirigẽtis voluerit. Ità & lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat. Eccè quantus ignis quàm magnam ſyluam incendit. Et lingua, ignis eſt,vniuerſitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totũ corpus, & inflammat rotam natiuitatis noſtræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura beſtiarum & volucrum & ſerpẽtium & cæterorum domantur,& domita ſunt à natura humana. Linguam autem nullus hominum domare poteſt, inquietum malum, plena veneno mortifero.In ipſa benedicimus Deũ & patrem: & in ipſa maledicimus homines qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ità fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nũquid poteſt fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus? Sic neque ſalſa, dulcem poteſt facere aquam. Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones ſint in cordibus veſtris: nolite gloriari & mendaces eſſe aduersùs veritatẽ. non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens: ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi incõſtantia & omne opus prauum.

1. B. MATTHÆI duodecimo:Bonus homo de bono theſauro profert bona: & malus homo de malo theſauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ocioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia:iram,indignationem,malitiam, blaſphemiam,turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicèm. Ibidèm: Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter,in omni ſapientia: docentes & commonentes voſmetipſos in pſalmis,hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Omne quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

3. AD Epheſios quarto: Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei,vt det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicèm benigni.

4. PROVERBIORVM decimoquinto: Reſpõſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem. Lingua ſapientũ ornat ſcientiam: os fatuorum ebullit ſtultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata eſt, conteret ſpiritum. Labia ſapientum diſſeminabunt ſcientiam: cor ſtultorum diſſimile erit.

5. ECCLESIASTICI ſexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit,& omnis peccator inuidus & bilinguis. Verbum dulce multiplicat amicos,& mitigat inimicos: & lingua* eucharis in bono homine abundat. *gratioſa.

XVIII.

Duo poſtrema præcepta quid continent?

Deut.5 c Eccl 25 d Mat.5 d Ro 13 c 1.Theſſ.4 b Iac 1 a Eſa 1 f Eccle.5 a 18. Pſalm. 9 c 61 c Actor.20 g

A. Vetant concupiſcentiam vxoris ac rei alienæ: vt non ſolùm ab vxore aliena, illicitis commerciis, & externa apertáque iniuſtitia nos abſtineamus, ſed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus.

B. Igitur

B. Igitur hoc vtrũque præceptum cordis sinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram esse vult, vt quæ in rem & salutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati vnquàm cum leui alterius iniuria consentiamus. Iob 31.a b 1. Corinth. 10 f Tob 9 d 10.d Genes. 24 g 1. Timoth. 6.b

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII quinto: Non concupisces vxoré proximi tui: Non domum, nõ agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinũ, & vniuersa quæ illius sunt.

2. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: Nè respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie.

3. MATTHÆI quinto: Audiſtis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

4. AD Romanos decimotertio: Non adulterabis, &c. non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desiderij, sicut & Gentes quę ignorant Deum: & nè quis supergrediatur in negocio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

6. IACOBI primo: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit generat mortem.

7. ESAIÆ primo: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduę non ingreditur ad illos.

8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, Est mihi sufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis.

9. ET capite decimooctauo: Post concupiscentias tuas non eas, & à volũtate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominum peccator, &c. Insidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

11. ET sexagesimoprimo: Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere.

12. ACTORVM vigesimo: Argentum & aurum, aut vestem nullius concupiui.

1. B. IOB trigesimoprimo: Pepigi fœdus cũ oculis meis, vt ne cogitarem quidẽ de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

3. TOBIÆ nono: Fleuit Gabelus, benedixitque Deum, & dixit: Benedicat te Deus Israël, quia filius es optimi viri, & iusti, & timentis Deum, & eleemosynas facientis: & dicatur benedictio super vxorem tuam, & super parentes vestros: & videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum vsque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israël, qui regnat in sæcula sæculorum.

4. ET capite decimo: Raguel Tobiam saluum atque gaudentem dimisit à se, dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducátque vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videãt oculi mei filios vestros priusquàm moriar.

5. GENESIS vigesimoquarto: Dimiserunt ergò eam & nutricem illius, seruúmque Abraham & comites eius: imprecantes prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semẽ tuum portas inimicorum suorum.

6. PRIORIS ad Timotheum sexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitũ & perditionẽ. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quã quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

XIX.

Quò demùm referenda sunt mandata Decalogi omnia?

A. Ad Charitatem, quam nobis geminam duæ illæ [a] tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inscripta fuêre, commendant. Docent enim primæ mãdata, quæ ad Charitatem Dei: mandata verò secundæ Tabulæ, quę ad Charitatem proximi spectant. a Exod. 31. b & 34. a

B. Igitur ex his decem duo quidẽ priora id faciunt, vt quę vitia cultui honorique Dei maximè aduersantur, Idololatria scilicet ac periurium, in primis caueamus. Tertium porrò mandatũ admonet, verum purúmque cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum esse. Quod sanè vbi rectè obseruatur, solus vtiquè Deus in omnibus & super omnia diligitur ac honorificatur.

C. Iam ſumma pręceptorum, quæ ad proximū diligēdum pertinent, vel hoc vno conſtat,[b] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vidè nè tu aliquandò alteri facias.* Cui reſpondet illa Chriſti ſententia:[c] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & Prophetæ.*

b Tob. 4. c. c Matth. 7. b Luc. 6. d

TESTIMONIA.

1. A. Exodi trigeſimo ſecundo: Reuerſus eſt Moyſes de monte, portans duas tabulas teſtimonij in manu ſua, ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini: ſcriptura quoquè Dei erat ſculpta in tabulis.

2. Ex capite trigeſimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte conſurgens, aſcendit in montem Sinaï, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.

1. C. Tobiæ quarto: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.

2. Matthæi ſeptimo: Omnia quæcunque, &c. vt in textu.

3. Lucæ ſexto: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

X X.

Quæ ſunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

1. Cor. 13. b Greg. lib. 10 Moral. cap. 8.

A. De his Paulus ità diſſerit: *Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non eſt ambitioſa:* Non *quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.*

Ioan. 13. a Luc. 22. b a Ioan. 13. d b Ioan. 15. b c Rom. 13. c

B. Chriſtus verò, vt ſeipſum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum præbeat, in poſtrema illa cœna, quam præclaris ſuæ charitatis indiciis mirè condiuit, tam ſeriò dixit:[a] M*andatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.* Ac iterùm:[b] *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicèm, ſicut dilexi vos.* Quod tanti eſt ſanè momenti, vt Paulus,[c] *Qui diligit proximum, legem impleuit.*

d Deut. 30. d

C. Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino abſoluamus,[d] *Elige vitā, vt & tu viuas, & ſemen tuum: & diligas* Dominum *Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipſe enim eſt vita tua, & longitudo dierum tuorum.*

e Matth. 19. b f Luc. 10. c g Rom. 2. b

D. Tum nè quiſquam dubitet, Euangelicam Chriſti doctrinam hac in parte cum Lege quadrare, dictum illud à Chriſto meminerimus:[e] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et alibi poſt commendata Charitatis præcepta & opera, idem hęc verba ſubiunxit:[f] Hoc *fac, & viues.*[g] *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud* Deum, *ſed factores legis iuſtificabuntur.*

h Gen. 6. b 7. a In oratione Manaſſæ. Sap. 10. b c Matt. 23. d. 1. c Iob 15. c Luc. 1. a 2. d Iac. 2. d i Pſalm. 118. d k Pſal. 118. x.

E. Ex hiſce factoribus[h] erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos ſcriptura iuſtos apud Deum fuiſſe teſtatur, vt qui opere & veritate Deū proximúmque diligerent.

l Pſalm. 118. d m Pſal. 118. a

F. Quare Dauid inter eos haud poſtremus & ſanctè gloriabundus canit,[i] *Viā mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum:*[k] Dilexi, *ſeruaui, cuſtodiui mādata tua & teſtimonia tua:*[l] *In cuſtodiendis illis retributio multa.*[m] Maledicti, *qui declinant à mandatis tuis.*

TESTIMONIA.

1. A. Prioris ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. Gregorivs libro decimo Moralium, capite octauo: Legis multiplicitatem benè Paulus enumerat dicens: Charitas patiens eſt, benigna eſt: non æmulatur, nō inflatur, non agit perperàm, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe eſt charitas, quia illàta mala æquanimiter tolerat. Benigna verò eſt, quia pro malis bona largiter miniſtrat. Non æmulatur: quia per hoc, quòd in præſenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis ſucceſſibus neſcit. Non inflatur: quia cùm præmium internæ retributionis anxia deſiderat, de bonis ſe exterioribus non exaltat. Non agit perperàm: quia, quo ſe in

1. Cor. 13. Charitas quomodò patiens ſit, benigna, &c.

quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenùs aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hic transitoriè possidet, velut aliena negligit: cùm nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia & iniuriis lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitùs eruit, versari in animo quod inquinet nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculū, quod perimendā mentē impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circumfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1. B. Ioannis decimotertio: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt trāseat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. Lucæ vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscùm antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. Ioannis decimotertio: Mandatum nouum do vobis, &c. vt in textu. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicèm.

4. Et decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrū impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos. Maiorē hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicèm.

5. Ad Romanos decimotertio: Nemini quicquā debeatis, nisi, vt inuicèm diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo legis est dilectio.

C. Deuteronomii trigesimo: Elige vitām, &c. vt in textu.

1. D. Matthæi decimonono, 2. Lucæ decimo, 3. Ad Romanos secundo, vt in textu.

1. E. Genesis sexto: Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

2. Et septimo: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.

3. In oratione Manassis: Tu igitur omnine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerūt.

4. Sapientiæ decimo: Propter quod cùm aqua deleret terram, sanauit iterùm sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cùm se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filiis misericordiam fortem custodiuit. Hæc iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.

5. Matthæi vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ.

6. Et capite primo: Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, &c.

7. Iob decimotertio: Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar.

8. Lucæ primo: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidā nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deū, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

9. Et capite secundo: Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

10. Iacobi secūdo: Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? &c.

1. F. Psalmo centesimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebāt vsquequaque: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiā verba tua. A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis nō declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

2. Et decimooctauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

3. Item centesimo decimooctauo: Increpâsti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

I.

Súntne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

a Iaco 4.c
b Matth. 23 b
c Matth 19.c

A. SVNT vtiquè, quando [a] Legislator & [b] Magister noster Christus nõ solùm docuit [c] præcepta Decalogi, sed etiam in vniuersum præcepit, quæ ad obedientiam Apostolicis & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant.

d Ioan 20 c
Ps 1.c
e Luc. 10 c
f Matt. 18. c

B. Hinc extant Euãgelicæ illæ sententiæ: [d] *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* [f] *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi summũ atque extremum iudicium Christus defert, deferríque iubet ad Ecclesiam, [g] id est, ad Ecclesiæ Præpositos & Rectores, sicut Chrysostomus [h] interpretatur, & verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

g 3 Reg 8 b
h hom. 61 in Matth & Basil ca 30. constitu monast. Item Theop. & Euthymius in ca 18. Mat.
i Actor. 15 g & 16. a

C. Proindè nec frustrà scriptũ est de Apostolo Paulo: [i] *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A. IACOBI quarto capite: Vnus enim est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

2. MATTHÆI vigesimotertio: Magister vester vnus est, Christus.

3. ET decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolescens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Nõ falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuã: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

1. B. IOANNIS vigesimo, 2. ET decimoseptimo, 3. LVCÆ decimo, 4. MATTHÆI decimooctauo, vt in textu.

5. TERTII libri Regum octauo capite: Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israël. Omnis enim Ecclesia Israël stabat.

6. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima in Matthæum: Si autem eos non audierit, dic Ecclesiæ: præsulibus scilicet atque præsidentibus.

7. BASILIVS capite trigesimo Constitutionum monasticarum: Sin arcanò curati noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præstare: quemadmodùm est sacrosancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. quòd si ne ipsis quidem auscultauerit, tum demùm ad Antistitem ipsum animi ipsius morbum deferre oportebit. Matth. 18.

8. THEOPHYLACTVS in caput decimũoctauum Matthæi: Quòd si te non audierit, & cũ duobus vel tribus testibus argueris, oè grauens tunc Ecclesiæ Præsidibus inuulgare peccatum.

9. EVTHYMIVS in idem caput Matthæi: Ecclesiam nunc vocat Præsides fideliũ Ecclesiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortassè illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipsorum.

1. C. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

2. ET capite decimosexto: Cùm autem pertransirent ciuitates (Paulus scilicet & Silas) tradebant iis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

II.

Cuiusmodi porrò sunt Apostolorum Seniorúmque præcepta, quæ Paulus custodire iussit?

a Eccles. Hierar. c 1. Et basil. de Spiritu sancto. ca. 27. Eusebi li. 1 demonst. euag. cap. 8. Epiph. hær 61 contra Apos. Tert. de corona militis.
b 1. Ioan. 4 b

A. Pauli discipulus Dionysius Areopagita [a] testatur, duplicis ea generis, vtpotè partim scripta, partim non scripta esse. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangelista: [b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.*

B. Ac primum quidem genus, quod litteris mandatur, scriptísque legibus constat, satis est perspicuum: quia libris canonicis constat.

c Cypr de ablut pedum. Hiero contra Lucifer Chrys. in 2. ad Thes. hom 4.

C. Posterius verò circa præcepta & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine cõpræhendi, & à Patribus [c] nuncupari solent. Non enim scripto, vti superiora, sed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos transmissa, Ecclesiæque commendata retinentur.

TESTI-

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS scriptis & non scriptis.

1. A. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite primo: Primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, in iis quæ nobia sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia, partim scriptis, partim nõ scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

Partim scripta, partim [illegible] pta Apostoli dogmata.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicãtur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica. Nam si consuetudines quę scripto proditæ non sunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reiicere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in euangelio necessaria ad salutem habemus: immò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, (vt eius, quod primũ est & vulgatissimũ, primo loco commemorem) vt signo crucis eos, qui spem collocauerũt in Christum, signemus, quis scripto docuit? Vt ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit scriptura? Inuocationis verba, quum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Euãgelium: verùm alia quoquè, & antè & pòst dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleũ vnctionis, prętereà ipsum qui baptismũ accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretáque traditione? Ipsam porrò olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominẽ, vndè est traditum? Reliqua item quæ fiunt in baptismo, velut renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres nostri in silẽtio, quod curiosos & ociosos summouet, seruârũt? Pulchrè quidẽ illi nimirùm docti archanorum venerationem silentio conseruari. Nam quę nec intueri fas est non initiatis, qui conueniebat, horum doctrinam publicitùs circunferri scripto? Aut quid tandèm sibi voluit magnus ille Moyses, qui non omnia quę erant in tẽplo, passus sit omnibus esse peruia, sed prophanos extra sacros cancellos statuit, sed priora atria purioribus permittẽs, Leuitas solos dignos censuit, &c. Addit deindè: Ad eundem profectò modum, & qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt Apostoli & Patres, in occulto silentióque mysteriis suam seruauêre dignitatem. Neque enim omninò mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur nec est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, nè dogmatum cognitio propter assuetudinẽ vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum. Nam dogmata silentur, edicta verò publicantur.

Paris vim ad pietatem habent.

Nota.

Enumerantur aliquot Traditiones non scriptæ. Crucis signũ. Orare versus Orientem. Verba inuocationis sub Missæ sacrificio.

In sacrificio pars à calice quàm quæ in Euangelio & Apostolo habentur.

Cæremoniæ Baptismi.

Cur multa [illegible] decantari.

3. EVSEBIVS libro primo de demonstratione Euangelica, capite octauo: Cæterùm Moyses in tabulis inanimatis, Christus autem in mentibus viua prędiris, perfecta noui testamenti documẽta descripsit: eius verò discipuli ad magistri sui nutũ, auribus multorum doctrinam suam cõmodãtes, quæcũque quidem veluti vltra habitũ progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis, qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò iis cõuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationísque indigẽtes, ea ipsi, ad imbecillitatẽ multorum se demittẽtes, partim litteris, partim sine litteris quasi iure quodam non scripto, seruanda commendârunt.

Partim litteris, partim sine illis nonnulla seruanda commẽdarũt Apostoli.

4. EPIPHANIVS hæresi sexagesima prima cõtra Apostolicos: Oportet autẽ & Traditione vti. Nõ enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderũt, quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis.

In Scriptura sacra non omnia expressè continentur, sed ex Apostolorum Traditione nonnulla habentur.

1 Cor. 11. 14. & 15.

5. TERTVLLIANVS de corona militis: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodò enim vsurpari quid potest, si traditũ prius non est? Etiã in Traditionis obtentu exigẽda est, inquis, authoritas scripta. Ergò quæramus, an & Traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicẽt aliarum obseruationũ, quas sine vllius scripturæ instrumẽto, solius Traditionis titulo, exindè cõsuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à Baptismate ingrediar, Aquam adituri, ibidẽm, sed & aliquanto priùs, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompæ & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, ampliùs aliquid respondentes, quàm dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis cõcordiam prægustamus. Exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & in omnibus mãdatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate, à die Paschæ in Pentecosten vsque, gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnẽ aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mẽsas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos cõuersatio exercet, frontem CRVCIS signaculo terimus. Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix, &c. Et paulò pòst: His igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam nõ scriptam Traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc Traditionis ex perseuerantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cùm deficit lex.

Cõsuetudinis Ecclesiasticæ vis.

Traditiones aliquot non scriptæ enumerantur. Cæremoniæ Baptismi.

Oblationes pro defunctis. Stationes.

Eucharistiæ custodia.

Crucis signaculum.

Consuetudo.

6. PRIMÆ Ioannis quarto, vt in textu.

1. C. CYPRIANVS in sermone de ablotione pedū: Sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas, ità in suis institutis æqua est authoritas & potestas: nec minùs ratum est, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse tradidit, & in suî commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omniū: nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.

Traditionum Apostolicarū vis & authoritas.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduersùs Luciferianos, ità Luciferum dixisse refert: An nescis Ecclesiarū, hūc esse morem, vt baptizatis posteà manus imponantur, & ità inuocetur spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturę authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: veluti in lauacro ter caput mergitare: deindè egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem: die Dominico & per omnē Pentecosten, nec de geniculis adorare: & ieiunium soluere: multáque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi obseruatio vindicauit. Cui Orthodoxus respondet. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarū consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationē sancti spiritus, manum impositurus, excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?

Act. 8. 19.
Totius orbis consensus instar præcepti. Traditiones quædam recensentur.
Ceremoniæ Baptismi. Stationes.
Cōfirmationis sacramentum.

3. CHRYSOSTOMVS in secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, homilia quarta, super hæc verba: State & tenete Traditiones, &c. Hinc patet, quòd non omnia per epistolam tradiderint, sed multa etiā sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoquè Ecclesiæ fide dignam putamus. Traditio est, nihil quæras ampliùs.

Non omnia Apostoli scriptis mādārunt.
Eadē fide digna & scripta & nō scripta. Traditio Ecclesiastica.

III.

Est ne vtrunque hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

a 2.Thess.2. & & ibid Chry. ac Theophyl.
b 1.Cor 11.a
c 2.Thess.3.b

A. Est planè, si doctorem Paulum sequimur irà præcipientem:[a] *State & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quòd Apostolica[b] præcepta, quę viua voce traditaiam acceperant, sedulò custodirent. Tum admonet Thessalonicenses,[c] vt ab omni se fratre subducant, qui inordinatè, & non secundùm traditionem ab Apostolis acceptam, ambulat.

d 2. Nicæ cōtra Iconomachos actione. 7 Item & Synod. can 2.
e De ablut. pedum.
f Ibidem.

B. Atque hoc est, quod sacrosancta Synodus Nicena[d] diuinæ scripturæ consonans, verbis tā luculēter expressit: Oportet nos ecclesiasticas Traditiones, siue scripto, siue consuetudine in Ecclesia retentas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare. Et apud Cyprianum[e] legimus, non minùs ratum esse, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod Christus ipse tradidit.[f] Sicut enim par est Spiritui sancto & Christo Diuinitas: irà vtriusque in suis institutis æqua est authoritas & potestas.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundam ad Thessalonicenses, vt suprà, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

3. THEOPHILACTVS in caput secundum secundæ ad Thessalonicēses, super ea Apostoli verba: Itaque fratres state, &c. Vel hinc etiam perspicuum est, quòd pleraque etiā sine scriptis per sermonem, id est, viua voce tradiderint, non solùm per epistolam. Similiter autem & hæc & illa fide digna sunt. Itaque & Ecclesiæ traditionē fide dignā existimem[e]. Traditio est, nihil ampliùs quęras.

Apostolicarū Traditionum dignitas.

4. PRIMÆ ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et ibidèm: Cætera autem, cùm venero, disponam.

5. SECVNDÆ ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & nō secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

1. B. CONCILIVM secundum Nicenum actione septima in ipsa definitione: Si quis Traditionē Ecclesiæ, siue scripto, siue cōsuetudine valentem non curauerit, anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle: quarum de numero est imaginū effiguratio. Itē infrà: igitur qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

Traditio scripta & nō scripta.
Imaginum figuratio.
Hæretici Ecclesiasticas tradi contaminare solent.
Traditiones Ecclesiasticæ suscipiun.

2. OCTAVA synodus generalis Constantinopolitana canone primo: Regulas quæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ, tam à sanctis famatissimis Apostolis, quàm ab Orthodoxorū vniuersalibus, necnon & localibus Conciliis, vel etiā à quolibet deiloquo Patre ac magistro, Ecclesiæ traditę sunt,

seruare

ſeruare atque cuſtodire profitemur:his & propriã vitam, & mores, Regentes,& omnem ſacerdotij catalogum, atque omnes qui Chriſtiano cẽſentur vocabulo,pœnis & dãnationibus, & è diuerſo receptionibus & iuſtificationibus,quę per illas prolatæ ſunt atque definitæ, canonicè ſubijci decernẽtes. Tenere quippe traditiones quas accepim⁹, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam ſanctorum qui anteà fulſerunt, Paulus apertè admonet. (2. Theſſ.)

3. CYPRIANVS in ſermone de ablutione pedum, vt ſuprà quæſtione ſecunda, C. teſtimonio primo.

IIII.

Quomodò cognoſcemus, quæ ſint Apoſtolicæ & probatæ in Eccleſia Traditiones?

A. De his nobis regulã obſeruatu dignã Auguſtinus[a] præſcribit: Illa, inquiés, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidẽ toto terrarum orbe ſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sic idem[b] contra Donatiſtas, immò hæreticos omnes diſſerens, hoc grauiter admonet, Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolica traditũ rectiſſimé creditur.

B. Cui Leo ille Magnus[c] conſonans, ait: Dubitandum non eſt, quicquid in Eccleſia in conſuetudinem eſt deuotionis retentum, de Traditione Apoſtolica, & de ſancti Spiritus prodire doctrina.

a In epiſt. 118. ad Ianuariũ, cap. 1.
b lib. 4. c. 24. & lib. 2. ca. 7. & lib. 5. ca. 23.
c Serm. 2. de ieiunio Pentecoſtes.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quę nõ ſcripta, ſed tradita, & cæt. vt in textu: ſicuti quòd Domini paſſio & reſurrectio, & aſcenſio in cælũ, & aduentus de cælò Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur: Et ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruatur ab vniuerſa quacunquè ſe diffundit Eccleſia.

2. IDEM libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, & cæt. vt in textu.

3. ITEM libro ſecundo, capite ſeptimo: Multa non inueniũtur in literis Apoſtolorum, neque in Conciliis poſteriorum: & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, nõ niſi ab ipſis tradita & commendata creduntur.

4. SIMILITER libro quinto cõtra Donatiſtas, capite vigeſimotertio: Sunt multa quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta benè creduntur, quãquàm ſcripta non reperiãtur.

B. LEO Magnus ſermone ſecundo de ieiunio Pentecoſtes: Dubitandum non eſt, &c. vt in textu.

(Margin: Regula quomodo cognoſcantur Apoſtolicæ traditiones. — Apoſtolicæ Traditiones.)

V.

Cuiuſmodi ſunt Traditiones Apoſtolicæ, quæ Chriſtianis veniunt obſeruandæ?

A. Exempla ſatis multa apud Patres extant, & eos quidem qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm ſecundùm Traditionem[a] Origenes &[b] Auguſtinus docent, paruulos eſſe baptizandos.

B. [c] Dionyſius &[d] Tertullianus oſtendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

C. Hinc[e] Hieronymus &[f] Epiphanius ſtatas Eccleſiæ ieiunationes, præſertim Quadrageſimæ, obſeruandas eſſe commonſtrant.

D. Sic etiam[g] Ambroſius &[h] Chryſoſtomus eorum dignitatem adſtruunt, quæ in ſacro Miſſæ officio ſolenniter peraguntur.

E. Tum præter[i] Damaſcenum Patres, quos Nicena Synodus ſecunda[k] citat, eadem ratione teſtantur, quòd Chriſti & Sanctorum eius Imagines deceat venerari.

F. Demùm, vt cæteros omittamus: Magnus ille[l] Baſilius ob traditionem retineri vult ſacrum Chriſma, aliaſque ſolennes ceremonias, quæ ſacramentis ſanctiſſimis adhibentur.

a Li. 5. ca. 6. epi. ad Roman.
b Li. 10. de Gen. ad lit. c. 23. & cont. Donat. lib. 4. c. 24.
c De eccl. hier. cap. 7.
d In exhortatione ad caſtitatẽ, & de corona militis.
e Ad Marcellã aduer. Montanum epiſt. 54.
f Contra Aerium hæreſi 75.
g In officio Medi. ſancti.
h In Liturgia
i Li. 4. de Orthod. fide ca. 17. & in libris de imaginib.
k Actio. 6. to. 4. & Actione 7.
l Lib. de Spiritu ſancto, cap. 27.

m In ibidem.

G. Et addit[m] Baſilius: Si inſtituta conſuetudinéſque non ſcriptas tanquàm in eis vis magna non inſit, ſemel repudiare aggrediemur, clàm ac pedetentim ratas ipſas Euangelij ſententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen eius prædicationem contrahemus. Sed Apoſtolicum exiſtimo[n] ait, iis etiam Traditionibus, quæ ſcriptæ non ſunt, inhærere.

n cap. 29. eiuſdem libri.

TESTIMONIA.

1. A. ORIGENES in caput ſextum epiſtolæ ad Romanos: Eccleſia ab Apoſtolis traditionẽ ſuſcepit, etiam paruulis baptiſmum dare.

Baptiſmus paruulorũ ex Apoſtolorũ traditione.

2. AVGVSTINVS libro decimo de Geneſi ad literam, capite vigeſimotertio: Conſuetudo matris Eccleſię in baptizandis paruulis nequaquàm ſpernẽda eſt, neque vllo modo ſuperflua deputãda, nec omninò credenda, niſi Apoſtolica eſſe Traditio.

3. IDEM libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimo quarto: Si quiſquam in hac re (de baptizãdis paruulis) authoritatem diuinã quærat, quanquàm quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nõ niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur: tamen veraciter conijcere poſſumus, quid valeat in paruulis baptiſmi ſacramentum, ex circumciſione carnis, quam prior populus accepit, &c.

Conſuetudo vniuerſalis indicat Apoſtolicam traditionem.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia capite ſeptimo: Quænam verò de huiuſmodi prece, quam ſuper defuncto peragit præſul, ex diuinis ducibus noſtris Traditio peruenit ad nos, operępretium eſt vt dicamus, &c.

Oratio pro defunctis ex Apoſtol. traditione.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad caſtitatem: Etiam repete, apud Deum pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas.

Pro vxore defuncta poſtulatur & oblationes fiunt.

3. ITEM in libro de corona militis, loquẽs de traditionibus nõ ſcriptis. Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

Oblationes pro defunctis.

1. C. HIERONYMVS in epiſtola quinquageſimaquarta, ad Marcellam contra errores Mõtani: Nos vnam Quadrageſimã ſecundùm Traditionẽ Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis cõgruo ieiunamus.

Obſeruatio Quadrageſimæ, ſecundum tradit. Apoſt.

5. EPIPHANIVS contra Aërium hęreſi ſeptuageſimaquinta: A quo verò nõ aſſenſum eſt in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & pro ſabbato ieiunium eſt in eccleſia decretum? Si verò etiam oportet cõſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodò illic decreuerunt, quarta & pro ſabbato ieiuniũ per omnia, excepta Pentecoſte: & de ſex diebus Paſchatis, quomodò præcipiũt nihil omninò accipere, quàm panem & ſalem & aquam, &c. manifeſtum eſt. Deindè verò ſi non de eodem argumento quartarum & pro ſabbatorum, iidem Apoſtoli in Conſtitutione dixiſſent, etiam aliter vndiquè demõſtrare poſſemus. Attamen de hoc exactè ſcribunt. Aſſumpſit autem Eccleſia, & in toto mundo aſſenſus factus eſt, antequã eſſet Aetius, & qui ab ipſo appellãtur Aetiani.

Abſtinentia feriæ 4. & 6.

Vide Clementem li. 5. conſtit. Apoſtol. cap. 16. & 19.

Conſuetudo ... antè contra hæreticos.

1. D. AMBROSII Miſſæ ritus & ordo, extat etiã in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia ſiue officium Miſſæ, quod Græcè ipſe poſt S. Baſilium & B. Iacobũ conſcripſit, extat. Quo pacto autem noui teſtamẽti nouam oblationem docuerit Chriſtus, eámque ab Apoſtolis Eccleſia accipiens, in vniuerſo mundo offerat Deo, videtur latiùs infrà in quæſtione ſeptima de Euchariſtia, B.C.

1. E. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo ſeptimo: Imaginis honor ad prototypũ, id eſt, exemplar, imaginiſque veritatem transfertur. Eſt autem hæc traditio non ſcripta, perindè ac adorationis ad Orientem, adorare ſcilicet crucem, & alia plurima, iis quæ dicta ſunt, ſimilia. Quòd autem plurima ſancti Apoſtoli tradiderint ſine ſcripto, ſcribit Paulus Gẽtium Apoſtolus: Ecce fratres, ſtate, & tenete Traditiones noſtras, quas edocti eſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et ad Corinthios: Laudo autẽ vos fratres, quia per omnia mei meminiſtis, & ſicut tradidi vobis, Traditiones tenetis.

Imaginum veneratio ex Apoſt. Tradit. Orare verſus Orientem. Crucis veneratio.

Traditiones non ſcriptas aliquas eſſe, locis ſeruis docetur. 2. Theſſ. 2. 1. Corinth. 11.

2. IDEM in libris tribus de imaginibus, plurimorum patrum antiquorũ teſtimonia citat de veneratione Imaginum: vt Dionyſium Areopagitam, Baſilium, Chryſoſtomũ, Leontium, Seuerianum, Sophroniũ, Ambroſium, Gregorium Nyſſenum, Theodoretũ, Athanaſium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Euſebium Pamphili, Stephanum Boſtrenſem, Cyrillum Hieroſolymitanum, & plures alios.

Imaginũ veneratio à Patribus comprobata.

3. In ſecũda Synodo Nicena, actione ſexta, tomo quarto: Quòd autem cum multis aliis, quæ in Eccleſia obſeruantur ſine ſcriptura, nobis imaginum veneratio tradita ſit, ab Apoſtolorum temporibus latè per hiſtorias traditũ eſt, de imagine maximè hæmorrhouſſæ, quam multis ſcriptoribus confirmare poſſumus. Quinetiam Baſilius Magnus, cuius ſcripta per omnes terræ fines reſonãt, in diuerſis opuſculis ſuis mentionẽ imaginũ facit. Gregorius etiam illius & carne & ſpiritu frater, Nyſſenſiũ præſul in ſermone in Abrahã, idem ſentit. Item alter Gregorius, qui à Theologia nomen ſortitus eſt in verſibus à ſe conditis, qui de virtute inſcribuntur aſſerit. Et Ioãnes, qui os auro ſplẽdidius & lucidius conſecutus eſt, in oratione funebri in Meletiũ Epiſcopum Antiochię, & in ſermone qui inſcribitur, Quòd veteris & noui Teſtamẽti vnus ſit legiſlator. Cyrillus itẽ expiſtor Neſtorianę hęreſis, in epiſt. ad Acaciũ Epiſcopũ Scythopoleos. Anaſtaſius Epiſcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus: Omnes enim ſancti Patres noſtri imagines receperũt.

Ab Apoſtolorũ temporibus viguit vſus & veneratio Imaginum. Vide ſuprà de Decalogo quæſt. 9.

Imagines receptæ omnibus Patribus.

4. ITEM actione ſeptima: Fatemur autem, &c. in Decalogo quæſtione nona, B. teſtimo. primo. Quibus addit ſancta Synodus: Igitur qui auſi fuerint aliud ſentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut cõtra iſta vafrè & improbè aliquid excogitare, quod ſit contra conſtitutionem Eccleſiaſticam: ſi fuerint Epiſcopi aut Clerici, deponuntor: ſi Monachi aut Laici, communione priuantor.

1. F. BASILIVS libro de ſpiritu ſancto capite vigeſimo-

gesimo septimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina, &c. vide supra quæstione secunda, A. testimonio secundo. Reliqua habentur in textu.

VI.

Quantùm hodiè circa traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

A. Plurimùm, dũ eas plerique cõtemnunt, alij negligunt, aut certè pluris nõ faciunt, quàm Politicorum[a] magistratuũ constitutiones: & hęc instituta esse hominum fingũt, quę vel obseruare, vel omittere liberum sit, exiguæque, aut nullius omninò frugis: ipsi ἀδιάφορα vocant.

[a] Rom. 13. a

B. Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdẽ esse ponderis volũt, atque adeò fœdè cõmiscẽt scripturæ loca, perindè ac idem sit iudicium de Traditionibus [b] Pharisaicis & Apostolicis, de [c] Iudaicis & [d] Ecclesiasticis, de priuatis seu particularibus, [e] & iis quę totius Ecclesiæ cõsensu receptę, cõmuníque piorum vsu tot sæculis comprobatę, ac veluti per manus ad nos transmissæ vbiquè ferè gentium comperiuntur.

[b] Matth. 15. a [c] Colos. 2. b [d] Marth. 7. a b [d] 2. Thess. 2. d Act. 15. c 16. a [e] August. in Epist. ad Ianuar. 118. ca. 1. & 2. Item epi. 86. ad Casula.

TESTIMONIA.

A. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autẽ resistũt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autẽ nõ timere potestatẽ? bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat.

1. B. MATTHÆI decimoquinto: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mãdata hominum. & paulò antè: Quarè & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestrã? Nã Deus dixit: Honora patrem & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrẽ suum, aut matrem suam: & irritũ fecistis mãdatum Dei propter traditionem vestram.

2. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiã & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominũ, secundùm elemẽta mundi, & nõ secundùm Christũ. Et in fine: Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mũdi, quid adhuc tanquàm viuentes in mũdo decernitis? Nè tetigeris, neque gustaueris, neque cõntrectaueris: quę sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm pręcepta & doctrinas hominũ: quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. MARCI septimo: Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant, tenẽtes traditionem Seniorum: & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedũt: & alia multa sunt, quę tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum & æramentorum & lectorum.

4. SECVNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

5. ACTORVM decimo quinto: Paulus vero electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, cõfirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.

6. CAPITE decimosexto: Cùm pertrãsirent ciuitates (Paulus & Silas) tradebãt eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus qui erant Hierosolymis.

7. AVGVSTINVS in epistola ad Ianuarium, cẽtesima decimaoctaua, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio primo.

Traditiones & Consuetudines particulares quantũ ab vniuersalibus differant.

8. IDEM capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarũ regionésque variãtur, sicuti est quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tãtùm Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas* habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentíque Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quãcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidẽ, neque cõtra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur societate seruãdum est. Credo te aliquãdo ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam, sed propter ipsam cõsului de hac re beatissimę memorię virum Ambrosium. respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si meliùs nõsset, id potiùs obseruaret. Cumque ego putãssem, nulla reddita ratione, authoritate sola sua nos voluisse admonere, nè Sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hic sum, non ieiuno. Sic etiã tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scãdalo, nec quenquã tibi. Hoc cùm matri

* Liberę sunt, quia licuit iis Ecclesiis quæ eas susceperũt nõ suscipere, & susceptas retinere, vel authoritate publica emẽdare, aut etiã abrogare.

Nota. Ieiuniũ Sabbati.

renunciâssem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ità semper habui, táquàm eã cęlesti oraculo susceperim.

9. IOEM in epistola octagesima sexta, ad Casulanum Presbyterum, idem hoc repetit B. Ambrosij responsum.

VII.

Quid verò de iis iudicandum, qui Ecclesiæ traditiones repudiant ac pro nihilo habent?

a 2. Thess. 2 d 1. Corint. 11. a — b Matth. 18. c — c Act. 15 c 16. a. — d Rom. 13. a Matth. 22. c — e Matth. 23. a Luc. 20 b — f 1. Pet. 2 — g Rom. 13 a — h Tit 3. a — i Heb 13 c — k Matth. 23. 8 — l 1. Thess. 4. b 1 Cor. 14 8 — m Ioan 20. c 1. c Luc. 10 c — n Cyprian Epist. 69 ad Florentium Puppianum Basil. ca 21. cõst. monasticarum. — o Rom. 13 a — p Basil de Spirit. san. ca. 27. August. li. 4. contra Donat. cap 24 & lib 2 cap. 7. lib. 5. cap 23 & 26 Epip Heres 55. Euseb. li. 5. Eccles. hist. c. 30.

A. Hos verbũ Dei redarguit ac damnat, cùm Traditiones[a] obseruandas esse decernit, cùm iubet[b] Ecclesiã audire, & Apostolorum Seniorúmque [c]pręcepta custodire. Verbũ Dei est quod subiicit nos Magistratib[9] cùm [d]Politicis, tũ[e] Ecclesiasticis, modestis[f] iuxta & dyscolis propter [g]cõsciẽtiam: vult illorum legibus & reuerentiam [h] & obedientiam deferri maximã. *Obedite*, inquit, [i]*præpositis vestris, & subiacete eis*: k *Omnia quæcũque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.* B. Quapropter isti non tam homines spernunt,[l] quàm Deũ ipsum Opt. Max. quẽ in[m] Apostolis, eorúmque[n] successoribus audire ac revereri sanè oportebat. Igitur planè verbo Dei resistunt, dũ potestati & ordinationi Dei resistunt, & hinc sibi damnationem acquirunt, si Paulo[o] credimus. C. Nimirùm diuina est isthęc ordinatio, quę nec aboleri potest humana authoritate, vt certis legibus, iísque partim scriptis, partim nõ scriptis, quas[p] Apostolica nobis commendat traditio, Ecclesia regatur, dogmata conseruentur, religio vindicetur, alatur concordia, disciplina retineatur.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, pręcepta mea tenetis.

3. MATTHÆI decimooctauo: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

4. ACTORVM decimoquinto: Paulus, electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmãs Ecclesias: præcipiens custodire pręcepta Apostolorum & Seniorum.

5. ET capite decimosexto: cùm pertransirent ciuitates tradebant eis custodire dogmata, quæ erãt decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.

6. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: quę autem sunt, à Deo ordinata sunt.

7. MATTHÆI vigesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

8. ET capite vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint, &c.

9. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

10. PRIORIS Petri secũdo capite: Subiecti estote omni humanę creaturæ propter Deũ, siue Regi, quasi pręcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis, ad vindictã malorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benè facientes obmutescere faciatis imprudentiũ hominũ ignorantiam. Quasi liberi, & non quasi velamen habẽtes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Deum timete, Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, nõ tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

11. AD Romanos decimotertio: Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa pręstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruiẽtes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

12. AD Titum tertio: Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

13. AD Hebreos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & nõ gemẽtes: hoc enim non expedit vobis.

14. MATTHÆI, vt in textu, & testimo. octauo.

1. B. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deũ, qui etiã dedit spiritũ suum sanctũ in nobis.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mãdata.

3. IOANNIS vicesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

4. ITEM decimo septimo: Sicut tu me misisti in mundum, ità & ego misi eos in mundum.

5. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

6. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium Puppianum: Nec hęc iacto, sed dolẽs proferocùm te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes prępositos, — lib 4. epist. — Quæ Apostolis dicta, ad

positos, qui Apostolis vicaria ordinatione succeduot: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit: & qui reiicit vos, me reiicit, & eum qui me misit.

Successores eorum pertinere. Luc. 10.

7. BASILIVS in cōstitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Quod Apostolis dixit, Qui vos audit, &c. intelligendus est in commune legē sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis iisdémque certissimis diuinarum literarum testimoniis, manifestissimisque argumentis probari potest.

Matth. 10. Luc. 10.

8. AD Romanos decimotertio: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

1. C. BASILIVS Magnus in libro de Spiritusancto, capite vicesimoseptimo: vt suprà quęstione secunda, A. testimonio secundo.

2. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vicesimoquarto.

3. ET libro secundo, capite septimo.

4. ITEM libro quinto, capite vicesimotertio, vt suprà quęstione quarta, A. testimonio secundo & sequentibus.

5. IDEM libro quinto contra Donatistas, capite vigesimosexto: Quòd autē nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolorum traditionem, & indè canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum.

Ad Apostolicam Traditionem confugiendum.

6. EPIPHANIVS hęresi quinquagesimaquinta contra Melchisedechianos: Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ędificatio fidei, & Apostolorum Traditiones, & scripturæ sanctę, & successiones doctrinę, & vndiquaquè veritas Dei munita est.

Apostolorū Traditiones. Successio doctrinæ.

7. EVSEBIVS libro tertio Ecclesiasticæ historię, capite trigesimo: Ignatius cùm iter per Asiam faceret, licèt attentissima cura è satellitibus, qui illum ductabant, obseruaretur, Ecclesias tamen cuiusque ciuitatis, ad quam fortè proficisceretur, familiaribus colloquiis suísque hortationibus cōfirmauit: ac primùm, vt hęreses, quæ iam tum primò nasci & emergere cœperunt, maximè præcauerent, sedulò admonuit. Deindè hortatus est, vt Apostolorum Traditioni mordicùs adhęrescerēt: quam quidem assueranter testificatus, quò tutiùs posteritati reseruaretur, necessariò scriptis mandandum existimauit.

Traditioni Apost. mordicus adhærendum. Ignatius eam scriptis mandauit.

VIII.

Quid Patres hac de re iudicárunt?

A. Origenes, qui celebris & peruetustus est author, in hęc verba scripsit: [a] Hęreticus nobis habendus est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat definitio Traditionis Ecclesiasticæ. Tum idem alibi: [b] Illa sola credenda est veritas, inquit, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione.

B. Et Hieronymi verbum est: [c] Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, pręsertim quæ fidei non officiūt, ità obseruandas, vt à Maioribus traditæ sunt.

C. Augustinus verò ità [d] docet: Si quid diuinę scripturæ præscribit authoritas, non est dubitandū, quin ità facere debeamus vt legimus: similiter etiā, si quid per orbem frequēter Ecclesia. *Nam hoc* quin ità faciendū sit, disputare, insolētissimæ insaniæ est. Ac rursùs idem: [e] In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorū pro lege tenenda sunt. Et [f] sicut præuaricatores diuinarum legum, ità contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt.

D. Demùm Tertullianus, doctissimus & antiquissimus Ecclesiæ scriptor, toto libro [g] aduersùs eos disputat, qui nihil quod literis sacris non sit expressum, admittunt, grauitérque contendit, Traditiones & obseruationes quasdam Ecclesiasticas esse non scriptas, quæ non possint nisi ab Hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentiosus esse*, (vt Paulinis [h] verbis vtamur) *nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia* Dei.

a In caput 3. epistolæ ad Titum, teste Pamphilo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæum, lib. 4. cap. 43.
b Lib. 1. Periarchon in proœmio.
c Ad Lucinium epist. 28
d Epist. 118. cap. 5.
e Ad Casulanū epist. 86.
f ORit. 11. cap. In his.
g Lib. de præscriptionibus aduersùs hæreticos.
h 1. Cor. 11. c.

TESTIMONIA.

1. IRENÆVS libro quarto contra hæreses, capite quadragesimotertio: Obaudire oportet Presbyteris Ecclesiæ, qui successionē habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundùm placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malę sentē-

Qui Presbyteri audiendi.

rex, vel quasi sciudentes & claros, & sibi placentes: aut rursus vt hypocritas, quęstus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes.

Reliqua habentur in textu.

IX.

Agè verò quid est Ecclesia?

Roman 12 b. Cor 12 b. 1 Pet 5 b. Luc. 28, c Matth. 16 c.

a Chrysost. lib. 2. de sacerdotio. Concilium Florentinum. Bern lib. 2 de consid. ad Eugenium, cap. 8. b Hier. contra Lucifer. Cyprian. epist. 69.

c Iren lib. 3. cap. 3. Optat. li. 2. Aug. epist. 1[?] & 42. & in Psal. contra partem Donati. & lib. 2. contra literas Petiliani. cap. 51.

* Matth. 16. c Ioh. 21. b Luc. 22. c Matth. 10. a Ioan. 1. f Matth. 17. d Act. 1. c

d Cyp. de simpl. prælat. In cap 14 Matt. Hilarius, & Hier. ibid. lib. 1 in Iouinia. Cyril in Ioan lib. 2. cap. 1. Aug in Ioh. tract. 56 & 124. Orig. hom. 2. in diuer. euāg. & tract. 2 in Matth. Basi. de pœnit. Chrys. hom. 8[?]. in Ioan & 5 in Matth. ité 9 de pœnit. & serm. de cate & gladio S. Petri. item hom. 1. 55 Petrum & 1 Iliam. Leo Magnus. ser. 3. de anniuers. Pontif. & epi. 80 ad Episc. Viennensis prouin.

e August. contra Epist. Fundam. ca. 4. Item de vtilitate credendi, ca. 17. & 21. contra Faust. cap. 1

f Ad Damasc epist. 58 & ad eundem epist. 57.

g Lib. 2 contra Donat.

h epist. 162. 50. 92. 63. & 165.

i Epist. 55 & 69. ité Hier. contra Luciferia. & Leo epist. 84. ad Anast. Thessalonic. ep.

K Lib. 3. de Sacram. cap. 1. & de obitu Satyri.

l Lib. 3. cap. 3. Tert. de præscrip. hære. Cyprian epist. 45. & 46. Theod. lib. 2. hist. cap. 4. Bernar. epist. 190. ad Innoc & lib. 2 de Consid. cap. 8. Concil. Chalced act. 3. Anaclet. epist 2. & 3 Marce epist 1. Synod. Alexandrina ad Felicem.

A. Ecclesia est omnium Christi fidem atque doctrinam profitentiū vniuersitas, quam Princeps Pastorū Christus rū Petro Apostolo, tū huius[a] successoribus pascendam tradidir atque gubernandam.

B. Quarè nomē Ecclesiæ non merentur, sed[b] falsò arroganr sibi hæretici & Schismatici omnes, qui etsi fidē atque doctrinam Christi profiteri videntur, ramē summi Pastoris ac Pontificis, quem Christus ouili Ecclesiæ loco suo prefecit, & perpetua[c] successione in Romana Ecclesia vsque conseruauit, oues esse detrectant.

C. Hanc Petri Cathedram, hunc Ecclesiæ primatum qui negāt & oppugnant, primùm illi quidem Christi magnificas promissiones* Petro factas, & mysticas regni cælestis claues illi vni traditas, aliáque mulra de Petro Apostolorum[d] principe, ore, vertice scripta non intelligunt: Deindè pacem Ecclesiæ, ordinémque certum manifestè perturbant, quę absque summo Antistite & huius pręcellenti authoritate nec ritè gubernari, neque in vnirate atque cōtra portas inferorū soliditate necessaria diù contineri posset. Postremò Patribus, horúmque Synodis & scriptis de hac illustri Ecclesiæ[e] nota consentientibus, immò & totius orbis Christiani consonæ voci, detrahunt impudenter.

D. Agnouit hanc Ecclesiam, eiúsque dignitatē Hieronymus,[f] cuius hęc verba sunt: qui Petri Cathedræ iūgitur, meus est. Agnouit Optat[g] Afer, qui Petri Cathedrā inter veras Ecclesiæ notas primā esse testatur. Agnouit Augustinus,[h] qui apertè scribit, in Romana Ecclesia sēper Apostolicæ Cathedrę principatum viguisse. Agnouit[i] Cyprianus, qui omniū hęresum & schismatū pullulantium causam in eo statuit, quòd vni & summo sacerdoti ac iudici vice Christi nō obtemperatur. Agnouit Ambrosius,[k] vt dixerit se in omnibus cupere Romanam sequi Ecclesiam.

E. His autem omnibus antiquior, & Apostolicorum temporum vicinus, veréque Apostolicus vir Irenæus,[l] tale tribuit elogiū Ecclesię Romanę: Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potentiorem principalitatē, necessè est omnem cōuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunr vndiquè fideles: in qua semper ab iis qui sunt vndiquè, conseruata est ea, quę est ab Apostolis, traditio.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem mēbra nō eundem actum habēt: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

2. Prioris ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati sumus.

3. Prioris Petri quinto capite: Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

DE PASTORE VNIVERSALIS ECCLESIÆ.

4. Ioannis vigesimoprimo: Cùm ergò prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plùs his? Dicit ei: Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos

meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia scis: tu scis quæ amo te. Dicit ei: Pasce oues meas.

5. MATTHÆI decimosexto: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatũ & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Ioan 21.

6. CHRYSOSTOMVS libro secundo de Sacerdotio. Quanam de causa idem ille sanguinem effudit suum? Certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat. Iure igitur ac meritò sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus & prudens, quem dominus super familiam suam constituit?

Math. 24.

7. CONSILIVM Florentinũ, vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testim. decimotertio.

8. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugenium Pontificem Maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligẽtiùs quis sis, quam geras videlicet pro tẽpore personam in Ecclesia Dei. Quis es: Sacerdos magnus, summus Põtifex, Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cęli ianitores, & gregum pastores, sed tu tãto gloriosiùs, quanto & differentius vtrunque prę cęteris nomen hæreditâsti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vndę id probem quæris? Ex verbo Domini: Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè & indiscretè totę cõmissę sunt oues: Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designâsse aliquas, sed assignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et cætera, vt suprà de Symbolo, eadem quęstione, C. testimonio duodecimo.

Rom. Pontifi. dignitas & authoritas.

Nota.

Math 16.

Pastorum omnium pastor.

1. B. HIERONYMVS in dialogo contra Luciferianos: Breuem tibi apertámque animi mei sententiam proferam: In illa esse Ecclesia permanẽdum, quę ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam: ex hoc enim ipso quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicãt, quos futuros Apostolus prænunciauit. Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicũt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturę non in legendo consistant, sed in intelligendo.

2. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum. Etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhęrens. Vndè scire debes, Episcopũ in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: & si qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdã communicare se credunt: quando Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohęrentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.

Qui cum Episcopo non est, in Eccles. non est.

Sacerdotum connexio.

SVCCESSIO ROMAN. PONTIFICVM.

Successio Ro. Pontificum.

3. IRENÆVS aduersùs hęreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarũ enumerare successiones, maximę & antiquissimæ & omnib⁹ cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romę fundatæ & constitutę Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicãtes, cõfundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cęcitatem & malam sententiã præterquàm oportet colligũt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necessè est omnẽ conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in quo semper ab his qui sunt vndique, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, Traditio. Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli ecclesiam, Lino episcopatum administrandę Ecclesiæ tradiderunt. Succedit autem ei Anacletus: post eũ tertio loco ab Apostolis Episcopatũ sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cũ eis, cùm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionẽ ante oculos haberet: Huic autem Clementi succedit Euaristos, & Euaristo Alexander, ac deincèps sextus ab Apostolis cõstitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissimè Martyrium fecit, ac deincèps Higinus, pòst Pius, post quem Anicetus. Cùm autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab apostolis habet Eleuterius. Hac ordinatione & successione, ea quę est ab apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis pręconiatio peruenit vsque ad nos, Est ast plenissima hęc ostensio, vnam & eandem viuificatricẽ fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis vsque nunc sit cõseruata, & tradita in veritate.

Fides in successione perpetuò conseruata, confundit hæreticos.

Ecclesiæ Ro. dignitas & cõstantia in fide Apostolica.

Romani Pontifices ex ordine numerantur vsque ad Irenæi ætatem.

Irenæi ætas.

Rectæ fidei indicium.

4. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse ecclesiam Catholicam, quæ sit in toto terrarum orbe diffusa. Eius iam commemoranda sunt ornamenta: & videndum vbi sint quinque dotes, quas tu sex esse dicis, inter quas Cathedra est prima: Vbi nisi sederit episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus: videndum est, qui & vbi prius Cathedra sederit. Si ignoras, disce: Si nôsti, erubesce. Ignorantia tibi adscribi non potest. Restat ergò vt noueris. Scienter errare, peccatum est. Nam ignorantibus nonnunquàm solet ignosci. Igitur negare nõ potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Cathedram Episcopalem esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: vndè & Cephas appellatus est: in qua vna Cathedra, vnitas ab omnibus seruaretur, nè cæteri Apostoli

Primaria nota Ecclesiæ.

Aliàs, in qua vna cathedra vnitas. vel, quo in vna Cathedra, vnitas.

singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quę est prima de dotibus, sedit prior Petrus. Cui succedit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c. Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius hodiè, qui noster est socius, cū quo nobis totus orbis commercio formatarum, in vna communionis societate concordat. Vestrę Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.

Successio Rō. Pontificum vsque ad ætatem Optati.

Hæretici originē suæ cathedræ reddere nequeunt.

5. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certiùs & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum nō vincēt eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c. Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus inuenitur. In illum autem ordinem Episcoporū qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasiū, qui nūc super eandē Cathedrā sedet, etiā si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis: Quæ dicūt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt: vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquàm tempestate sacrilegi schismatis dissipetur.

A Petro vsque ad Augu. quatuor [illegible] Pont. in eadē doctrina fidei consentientes. Matth. 16.

Cōt. Rō. Pōt. hostes Augu. responsio.

Matth. 23.

6. ITEM in epistola quadragesimasecunda ad Madaurenses: Videtis certè multos præcisos à radice Christianæ societatis, quę per sedes Apostolorum & successiones episcoporum certa per orbem propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescentia sarmēta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus. Præuisa, prędicta, scripta sunt omnia.

Ecclesiæ propagatio per sedes Apostolorum & successiones Episcoporum.

7. IDEM in Psalmo contra partem Donati: Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede: & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

Petri sedes, & continuata in ea R. Pōtif. [illegible] petra est insuperabilis.

8. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistę, capite quinquagesimoprimo: Veruntamen si omnes per totū orbem tales essent, quales vanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesię Romanę, in qua Petrus sedit, & in qua hodiè Anastasius sedet? Quarè appellas cathedrā pestilentiæ, cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus Christus propter Pharisęos, de quibus ait: Dicunt & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant, vllam fecit iniuriam? Nónne illā cathedrā Moysi commendauit, & illos seruato cathedrę honore, redarguit? Ait enim: Super cathedrā Moysi sedent: quę dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicā cui non communicatis. Sed quid est aliud, quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere?

Petri sedes in cathedra Ecclesiæ Ro.

Non. ob [illegible] Pontifices [illegible] imperatores. Matth. 23.

Matth. 23.

DE PRIMATV PETRI.

1. C. MATTHÆI decimosexto.

2. ET Ioannis vigesimoprimo: vide suprà hac eadem quæstione, A. testimonio quinto & quarto.

3. LVCÆ vigesimosecundo: Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

4. MATTHÆI decimo: Duodecim autem Apostolorū nomina sunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, &c.

5. IOANNIS primo: Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

6. MATTHÆI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intrásset in domum, pręuenit eū Iesus, Dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscē qui primus ascendent, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

7. ACTORVM primo: In diebus his exurgēs Petrus in medio fratrum, dixit: Viri fratres, oportet impleri scripturam, &c.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Pręlatorum, siue de vnitate Ecclesiæ, vt suprà de Symbolo, quęstione decimaoctaua, B. testim. duodecimo.

9. HILARIVS in caput decimumsextum Matthæi: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesię fundamentum, dignáque ædificatione illius petra, quę infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cęli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium, præiudicata authoritas sit in cęlo, vt quę in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ fundamentum.

Petri potestas.

Matth. 16.

10. HIERONYMVS in decimumsextum caput Matthæi: Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteráque ex Domino sortiti sunt vocabula: itá & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundùm metaphoram petrę, rectè dicitur ei, Ædificabo Ecclesiam meā super te. Ibidèm: Prudens lector inquirat, quomodò post tantā beatitudinem, Beatus es Simon, Bariona, &c. nunc audiat, Vade retro me Satana, scādalum mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, vt post tantis pręmia satanas appelletur. Sed si consideret qui hoc quęrit, Petro illam benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesię in futuro promissam, nō in præsenti datam, intelliget. Ædificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & portæ inferni non pręualebūt aduersùs eam, & dabo tibi claues regni cælorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquàm in eo prauę confessionis error inuenisset locum.

Multa sua nomina Christus Apostolis etiam communicauit. Matth. 5. Petrus petra dicitur.

Super Petrū ædificata Ecclesia. Matth. 16.

Apud Matthæum [illegible] ædificatio Ecclesiæ super Petrum.

In Petro [illegible] cum non [illegible] [illegible] acceptu[illegible]

11. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum: At dicis, super Petrū fundatur Ecclesia, licèt idipsum

Matth. 18.

Petro principatus datur ad cauendum schisma.

in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.

Ioan. 1. Petrus quid significet. Ædificanda Ecclesia in Petro.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro secundo in Ioannem, capite duodecimo: Nec Simon fore iam nomen sibi, sed Petrus prędicit, vocabulo ipso cōmodè significās, quòd in eo tanquàm in petra lapidéque firmissimo, suam esset ædificaturus Ecclesiam.

Petrus Apostolorum primus.

13. AVGVSTINVS tractatu quinquagesimosexto in Euangelium Ioannis: Quis enim nesciat, primum Apostolorum esse beatissimum Petrum?

Propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiam repræsentabat.

14. IDEM tractatu centesimo vigesimoquarto: Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita ærumnosa, cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quòd enim ad ipsum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus idémque primus Apostolus: sed quando ei dictum est. Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcūque ligaueris super terram, erit ligatum & in cęlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutū & in cælis: vniuersam significabat Ecclesiam, quę in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibúsque quatitur, & non cadit: quoniam fundata est super petram, vndè & Petrus nomen accepit. Nō enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut nō Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.

Petrus primus Apostolus. Matth. 16.

Petro ad Ecclesiæ vniuersæ commodum claues datæ sunt.

Petrus à Petra dictus.

Apostolorū vertex.

15. ORIGENES in diuersos Euangelistas homilia secunda: Nemo nos existimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis esset altior Apostolorum illo, qui est & dicitur vertex eorum?

Petro datæ claues nō cæli, sed cælorū. Matth. 16.

16. IDEM tractatu sexto in Matthæum: Nō modica differentia est, quòd Petro quidem datę sunt claues non vnius cæli, sed multorum cælorum, vt quæcunque ligauerit super terram, sint ligata non tantùm in vno cęlo, sed in omnibus cælis: & quæ soluerit super terram, sint soluta nō solùm in vno cęlo, sed in omnibus cęlis. Ad eos autem, qui multi sunt ligatores & solutores in terra, sic dicit, vt soluent & alligent non in cælis, sicut Petrus: sed in vno cælo, quia non sunt in tanta perfectione, sicut Petrus, vt alligent vel soluant in omnibus cælis.

Apostoli cæteri ligant & soluunt in cę[lo], [n]on in omnibus cælis.

17. BASILIVS Magnus in homilia de pœnitentia, quę est inter homilias variorum argumentorū vltima: Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundaméto. Petrus dixerat iam anteà, & beatus prononciatus fuerat: dixerat, Tu es filius Dei excelsi: & vicissim audierat, se esse petram, ità laudatus à Domino: Licèt enim petra esset, nō tamē petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nā Christus verè est immobilis petra. Petrus verò propter petram. Axiomata namque sua IESVS largitur aliis. Largitur autem ea nō euacuatus, sed nihilominùs habés. Lux est: Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Petra est, & petram fecit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & aliis dare.

Petrus in fundamento collocatus. Matth. 16.

Aliter Petrus petra, aliter Christus.

Ioan. 8. Matth. 5.

Matth. 10.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimasecunda in Ioannē, in ea ea verba, Simon Ioānis, diligis me? Quid tandèm aliis omissis de his duntaxàt Petrum affatur? Os erat Apostolorum & princeps & vertex ipsius cœtus, proptereà & Paulus eum præter alios visurus ascendit: simul vt ei ostēderet iam sibi fiduciam habendam: tāquàm enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò pòst: Nam cùm magna Christus Petro communicasset, orbis terrarum curam demandasset, martyriū prędixisset, &c.

Os & princeps Apostolorū: quem ob eam causam etiam Paulus inuisit. Galat. 1. Cura fratrum Petro cōmissa. Orbis terrarū cura ei demādata.

19. ITEM homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apostolorū os, vertex cōsortij totius? cùm omnes interrogati essent, ipse solus respondet. Ibidèm: Ecclesiæ futuræ pastorē constituit. Et paulò pòst: Quæ Deus cōcedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt Ecclesia tot tantísque fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput, piscator homo atque ignobilis, terrarum orbe reluctante adamantis naturam firmitate superet: hæc inquam omnia quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum.

Os & vertex Apostolici Consortij.

Ecclesiæ pastor & caput & adamantinum fundamentum.

20. IDEM homilia nona de pœnitentia: Petrum cùm dico, petram nomino indelebilē, non fractam crepidinem immobilem, Apostolū magnum, primū discipulorum, primum vocatum, & primum obedientem.

Petra & crepido immobilis.

21. ET Sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij sancti & Apostolorum principis Petri: Sanctum ac iustum est summis & meritis honoribus apostolum prædicari, in quo & suā Ecclesiā pro diuinę illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prædicauit, ædificaturum se prædixit Dei filius, & cælorum claues eius in se fidei attestationem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cælis sententiam confirmaturum promisit. at nonnullis interiectis ad ipsum Petrum sermonem dirigēs: Vbinā sunt claues regni cælorum? Vbinā appellatio, qua Ecclesię firmamentum nominaris? Et iterùm: Hūc cęlestes angelorum ordines collaudârunt, & Apostolorum chorus valdè admiratus, tanquàm os suū, amplexatus est ac celebrauit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valdè illustrem spiritualis Israëlis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister: Petrus deniquè magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, Theologorum pulchritudo Christi os, &c. Et sub finem: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentū, summe Apostolorum vertex, adesto hodiè misertus nostri, &c. vt suprà quæstione octaua de Decalogo, D. testimonio septimo.

In Petro se Ecclesiam suam Christus ædificaturū prædixit.

Ecclesiæ firmamentū appellatur.

Spiritualis Israëlis columna.

Ecclesiæ petra, & firmamentum.

22. ITEM homilia in sanctos Petrum Apostolum & Eliam Prophetam: Petro Apostolo orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines eius fidei committendæ erant, vel potiùs creditæ sunt illi claues regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcunque ligaueris super terrā, erit ligatū & in cęlo. Sed vide cuiusmodi peccato permisit subiicit Petrum illum, talem ac tantum virū,

Petro orbis Ecclesiæ, & populorum multitudines cōmittendæ.

Matth. 16.

Apostolorum vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna.

Apostolorum verticem, fundamentum immobile, petram stabilem, & quæ frangi non posset, Ecclesiæ principem, portum inexpugnabilem, turrim firmam, & quæ non posset concuti. Petrus, inquam, illa Ecclesię columna ac propugnaculum, puellæ vnius, non minas, sed vnicum verbum non sustinuit. Verbum puellæ processit, & columna illa concutiebatur. Illa locuta est, & propugnaculum fluctuauit. Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, & portus fidei: Petrus orbis terrarum magister peccare permissus fuit ob eam maximè caussam, quod populorum multitudo illi credenda erat, ne seuerus & innocens, à venia propriis fratribus impartienda esset alienus.

Vnus Petrus Apostolis & omnibus Ecclesiæ partibus præponitur.

23. Leo magnus sermone tertio in anniuersario pontificatûs sui: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesię partibus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.

Primarius omnium pastor Christus, secundarius verò omnium pastor Petrus.

Matth. 16

Nota quomodò Christus & quomodo Petrus & petra sit.

Ephe. 2.

1. Cor. 3.

Ibidem Et ego, inquit Christus, dico tibi: hoc est, Sicut meus pater tibi manifestauit dignitatem meam, ità & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris: vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Eandem sententiam de duplici petra iisdem verbis reperiunt sermone secundo in natali Apostolorum Petri & Pauli.

24. Idem epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam constitutos: Cùm Petro præ cęteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est.

Petri priuilegia.

Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbię suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petro principatum adimentes, seipsos ad inferna demergunt.

25. Avgvstinvs contra epistolam Manichęi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Tenet me in Ecclesia Catholica, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad pręsentem Episcopatum, successio sacerdotum.

Augustinum quasi tacitè fecere seriem Episcoporum in sede D. Petri primi pastoris ouium Christi.

26. Idem in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, capite decimoseptimo: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustrà hereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? cui nolle primitias dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Cui Ecclesiæ adhærendum.

Successiones episcoporum Apostolicæ sedis.

Nota.

27. Et libro vndecimo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quę ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Successionis perpetuitas.

DE ROMANA ECCLESIA.

1. D. Hieronymvs ad Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Quorsùm ista tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adspicias, vt diues pastor morbidam non contemnas ouem. Et paulò pòst: Ego igitur, vt anteà iam scripsi, Christi veste in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syrię limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verùm vt ait gentilis poeta: Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ità me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nùc patiar. Hinc enim prędiis fulta mundi, Arriana rabies frenuit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat Monachorum circà manentium antiqua in me surgit authoritas Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcircò obtestor beatitudinem tuam, per crucem Domini, per necessarium fidei nostrę decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ità in solio cum duodecim iudicaturus sedeas: ità te alius senem cum Petro cingat, ità municipatum cæli cum Paulo consequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

Quanta cum reuerentia [illegible] Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Communionem cũ Romana Ecclesia quanti fecit Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Rom. Pontifex.

2. Idem epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Quoniam vetusto oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, & desupèr textam, minutatim per frusta discerpit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam nõ habent, difficilè, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi. Ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, indè nùc meæ animæ postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis & interiacens lõgitudo terrarum, me à preciosæ margaritę potuit inquisitione prohibere. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruatur hęreditas Ibi cespite terea fœcundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: Hic obruta sulcis frumenta, in lolium auenásque degenerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur: in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa vel lignea virgam ferream & æternum operiuntur incendium. Quanquàm igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamẽ humanitas. A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cũ successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequẽs, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio Et post pauca: Non noui Vitalẽ, Meletium respuo, [illegible] Paulinum:

Ioan. 19.

Cant. 4.

Hiere. 2.

Cant. 4.

Ad fidẽ Rom. Ecclesiæ hæresibus grassantibus confugit Hieronymus.

Rom. 1.

Luc. 17.

In Rom. Ecclesia fides incorrupta.

Esa. 14.

Matth. 5.

Nota Hieronymi ergà Rom. pontificem reuerentiam, quem & pastorem [illegible] & B. Petri successorem. Romanæ Ecclesiæ communio.

Super cathedram Petri [illegible]

Matt. [illegible]

Exod.

Paulinum: Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum mundi salutem, per homousion Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur authoritas. Et nè fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nôsti, dignare scripta transmittere: simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

Extra Rom. Ecclesiæ communionem non est salus.

Rom. Pō. non communicans, ad Antichristum pertinens.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo cōtra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, &c. vt suprà hac eadem quæstione, B. testimonio quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimasecūda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago transmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vndè non mediocris vtiquè authoritatis habebat Episcopum, qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vndè Euangelium ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum: vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

In Rom. Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. ITEM cum Patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium Pontificem Romanum: Si ergò Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicūtur, etiam tuæ venerationi iustè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulò superiùs: Hoc itaque gestum, domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

Apost. sedis [illegible] in hæresib. anathematizandis.

Prouinc. Concilij cōfirmatio à Rom. pontifice.

6. ITEM cum Patribus Mileuitani concilij epistola nonagesimasecunda ad eundem Innocentiū: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede Apostolica collocauit, talémque nostris temporibus præstitit, vt nobis potiùs ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesiis suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorū Christi pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimiùm perniciosa tempestas surgere inimicorum gratiæ Christi cœpit.

Rom. pontificis authoritas implorata [illegible] sedandam tempestatem Pelagianæ hæreseos.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres concilij Mileuitani: Diligenter & congruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecùs, solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiis rebus quæ sit tenenda sententia: antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nôstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio: neque enim hoc vestram credo latere prudentiam. Quid etiā actione firmâstis, nisi scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? præsertim quotiès fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundū possit omnibus Ecclesiis in commune prodesse.

Solicitudo omnium Ecclesiarum [illegible] Rom. pontifici ad [illegible] demandata.

In fidei negociis iudex est.

Lib. 1. epist. 3.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt suprà litera B. testimonio quinto.

Summi pontificis contēptus hæresum & schismatum causa est.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotū collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiā scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Ibidèm: Post ista adhuc insupèr Pseudoëpiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audēt, & ad Petri Cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis.

Rom. 1.

Ad Rom. Ecclesiam perfidiæ nullus accessus.

10. ITEM epistola sexagesimanona ad Puppianum Florentium: Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

Lib. 4. epist. 9. Hæresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex dignitate summi sacerdotis pendet ecclesiæ salus.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Hæc connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit concordiam sacerdotum. Quibus cùm sit dignitas cōmunis, non est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & quum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret. De qua forma, Episcoporum quoque est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, nè omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursùs quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem

Inter Apostolos discretio potestatis.

Episcoporum inter se distinctio.

O

susciperent ampliorem: per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vsquam à suo capite dissideret.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamẽ consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom. Ecclesię formam in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatúsque ex eo est, vtriumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, an fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat: Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia conueniunt.

1. E. IRENÆVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiam, &c. vt in textu.

2. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos: Agè iam qui voles curiositatem meliùs exercere in negocio salutis tuæ, percurrẽ Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vndè nobis quoque authoritas præstò est. Felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cũ sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

Apostolorum cathedræ.

Romanæ Ecclesiæ commendatio.

3. CYPRIANVS Epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, nè cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ radicem & matricem agnoscerent ac tenerent.

Lib. 4. epist. 8. Ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana.

4. IDEM Epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electũ à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctũ, vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

Lib. 3. epist. 11. Episcopus Ecclesiæ Catholicæ est Romanus Pontifex.

Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

5. THEODORETVS historiæ Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidiis, clàm se subduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit Ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasiũ confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autẽ authores Romã ideò nõ sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore depræhensa.

Rom. Pontifex Episcoporum causas examinat.

Hæreticorum tergiuersatio.

6. BERNARDVS epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimùm resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictũ est, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscatis pater amantissime principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores.

Ad Rom. Pon. controuersiæ de fide referendæ sunt.

In Rom. Eccl. & [illegible] potest fides deficere.

Luc. 22.

Rom. Pontifici [illegible] corruptores conterere.

7. IDEM libro secundo de consideratione ad Eugenium capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporũ, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt &c. vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testimonio duodecimo.

Pontificis Ro. quanta dignitas & authoritas.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonensi, actione tertia, offeruntur libelli Theodori Diaconi, Ischyrionis diaconi, Athanasij Presbyteri, & Sophronij Christiani contra Dioscorum scripti ad Leonem Papam & Concilium: in quibus appellatur Leonem vniuersalem Archiepiscopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatum Leonis tenere: & primi sententiam aduersùs Dioscorum pronunciant in hæc verba: Vndè sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & Senioris Romæ Leo, per nos & præsentem sanctam Synodum vnà cum ter beatiss. & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesiæ, & ille qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum tam Episcopatũs dignitate, quàm etiam ab sacerdotali alienauit ministerio. In fine autem eiusdem actionis in relatione Sanctæ Synodi Chalcedonensis ad beatum Papam Leonem de gestis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ità dicitur: Hæc sunt quæ tecum, qui spiritu præsens eras, & complacere tanquàm fratribus deliberâsti, & qui penè per tuorum vicariorum sapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum definiuimus firmitatem, scientes quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura & confirmatura est eadem. Et sub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium: & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filiis (quod decet) adimpleat.

Vniuersalis Archiepiscopus.

Per Legatos præest Concilio.

Petrus petra & crepido Ecclesiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Concilij Chalcedonensis generalis à Ro. Pon.

9. ANACLETVS Pontifex epistola prima ad omnes Episcopos, & cunctos fideles: Quòd si difficiliores ortæ fuerint quæstiones, aut Episcoporum vel maiorum iudicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem Apostolicam (si appellatum fuerit) referantur, quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quæstiones semper ad sedem referantur Apostolicã, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Causæ maiores ad sedem Apostolicam referendæ ex iussu & instituto Apostolorum.

Matth. 16.

10. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos, & sacerdotes:

sacerdotes: Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatū obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sicut ipse beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita est etiam societas in eadem Romana vrbe beatissimi Apostoli Pauli vasis electionis qui vno die, vno quoquè tēpore gloriosa morte cum Petro, sub principe Nerone agonizans coronatus est, & ambo sanctam Romanam Ecclesiam consecrârunt, aliísq; omnibus vrbibus in vniuerso mūdo, eam sua præsentia atque venerando triompho prætulerunt. Et licèt pro omnibus assidua apud Deum omnium sanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus Apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Testis enim est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Prima ergò sedes est cælesti beneficio Romanæ Ecclesiæ, quam (vt memoratum est) beatissimi Petrus & Paulus suo martyrio consecrârunt. Sic Roma quæ priùs erat cacodæmonis artificio omnium errorum mater & altrix, excussis tenebris, & vanis superstitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto sole iustitiæ, facta est copiosa propagatrix. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo atque Euangelista consecrata est, quia ipse & in Ægypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & gloriosum suscepit martyrium. Cui venerabilis successit Abilius. Tertia autem sedes apud Antiochiam, eiusdem (id est, beati Petri) Apostoli nomine habetur honorabilis, &c. Indè nanque & beati Apostoli inter se statuerunt, vt Episcopi singularum scirent gentium, quis inter eos primus esset, quatenùs ad eum potior eorum solicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apostolos quædam fuit discretio. Et licèt omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput, & principiū teneret Apostolatus: Qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis tenendam tradiderunt: Et non solùm hoc in nouo testamēto est constitutum, sed etiam in veteri fuit. Vndè scriptum est: Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt. Et quanuis ità ordinatum fuerit, nemo tamen quod suum est quærat, sed quod alterius. Vndè ait beatus Apostolus Paulus: Vnusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Saluator suis ait Discipulis: Qui maior est vestrûm, erit minister vester, &c. Si quæ verò causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius sanctæ Sedis apicem eas, quasi ad caput referte, vt Apostolico terminentur iudicio: quia sic Dominum velle, ab eóque ità constitutum esse, antedictis testimoniis declaratur. Hæc verò Apostolica sedes, cardo & caput (vt prætactum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non alio est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ sedis authoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente reguntur.

Primatū Ecclesia Romana à Christo obtinet.
Matth. 18.
Petrus & Paulus vno eodemque tempore Romæ passi, Romanam ecclesiā consecrârunt.
Rom. 1.
Prima sedes Romana.
2. sedes Alexandrina.
3. Antiochena.
Inter Apostolos distinctio.
Episcoporū discrimen.
Psal. 98.
Rom. 15.
Matth. 20.
Mar. 10.
Cardo & caput omnium [illegible] Christi [illegible] Apostolica sedes.

11. MARCELLVS Pontifex in epistola prima ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omniū Ecclesiarū iuxta Apostolū circumferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores esse debemus, qui nos per dignationis suæ misericordiam, ob hoc ad fastigiū Sacerdotale prouexit, vt mandatis ipsius inhærentes, in quadā sacerdotū eius specula cōstituti, prohibeamus illicita, & sequenda doceamus. Vndè directis per Bonifaciū Diaconū nostrū literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abscindātur, & malefacta corrigantur, atq; bona sectentur, & Patrū nostrorū exēpla & statuta imitentur. Rogamus ergò vos fratres, vt non aliud doceatis neq; sentiatis, quàm quod à beato Petro Apostolo, & à reliquis Apostolis & Patribus accepistis. Ab illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos propriū derelinquere patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hāc petrā ædificabo Ecclesiā meā. Eius sedes primitùs apud vos fuit, quæ posteà (iubente Domino) Romā translata est, cui (adminiculante diuina gratia) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumpsêre principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes quasi ad caput, iuxta Apostolorū eorumq; successorum sanctiones, Episcopi qui voluerint, vel quibus necessè fuerit suffugere, eámque appellare debent, vt indè accipiant tuitionem & liberationem, vndè acceperūt informationem atque consecrationem. Quod omnibus minimè conuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia, aut excommunicatione, vel dānatione, vel expoliatione liberè ire concedatur. Simulque iidem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis authoritatē: nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo, suo tempore Apostolica authoritate conuocata, super quibuslibet criminibus pulsatus, audiatur vel iudicetur: quia (vt paulò superiùs prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summarum causarum negocia, sine cūcta dubia, Apostolicæ sedis authoritate sunt agenda & finienda. Et omnia comprouincialia negocia, huius sanctæ vniuersalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesiæ Pontifex præceperit. Nec cui liceat sine præiudicio Romanæ Ecclesiæ (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his Sacerdotibus, qui in eadē prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati: sed omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis congregatis, iudicium authoritate huius sedis terminetur: quod tamen (vt præfatum est) per eius vicarios, si libuerit, erit tractandum: & quicquid iniustè actum est, reformandum.

2. Cor. 11.
Petrus totius Ecclesiæ caput.
Matth. 16.
Petri sedes ab Antiochia Romam trāslata iubente Domino.
Maiora negocia [illegible] referenda.
Episcoporum refugiū & appellatio ad sedem Rom.
Consecratio Episcoporum vndè.
Apostoli instituêre, vt sine eius Sedis authoritate Concilia non celebrentur, dubiáque ad eam referantur, &c.

12. SYNODVS Alexandrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo gratia Dei congregati, vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostri more so-

Vide Lector quam honorificè in hac epistola fratres Athanasius cum Synodo de Rom. Pontifice & Apostolicæ sedis authoritate.

lito solicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Ideò pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica sede auxilium hausimus, & nostri vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam experimus iuxta canonum decreta sedem, vt indè auxilium capiamus, vndè prædecessores nostri ordinationes & dogmata atque subleuationes ceperunt.

Ad Rom. sedē tanquam ad matrem confugiunt. Esa. 49.

Ad eam quoquè, quasi ad matrem recurrimus, vt eius vberibus nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidiè facere moliuntur, appræhendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquàm, vobis inconsultis, agere præsumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere pontifice.

Sine ea in causis fidei nihil decernendum vel innouandum.

Ideóque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia (vt credimus) non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniúmque Ecclesiarum eis curam habere præcepit, vt nobis succuratis, nósque ruentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis.

Omnium Ecclesiarū cura.

Nicena synodus quid de Rom. Pont. authoritate decreuerit. Idem asstruit Iulius: in rescripto contra Orientales: Verba Canonis habentur, ca. 1. eius rescripti.

Nam scimus in Nicena magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia, concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licèt hæc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis qui nos quotidiè infestant & perdere nituntur, vt faciliùs nos capere possint, sint synodica capitula incensa, nobisque sublata.

Arriani Canones Nicenos de Rom. Pontifice combusserunt.

Et paulò inferiùs: Vos ergò (vt semper vestræ sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, taliaque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriam iudicium perducere valeat nostrum, nósque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interiectis: Similiter & à supradictis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporum, aut Metropolitanum, aut Comprouinciales, vel iudices suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso Domino potestas ligandi ac soluendi speciali est priuilegio super alios concessa.

Vide Iulium in eodem rescripto, ca. 3.

Matth. 16.

Ipsa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit, quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus vestram Apostolicam constituit sedem.

Apostolicæ sedis authoritas.

Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, releuantur. * Et sicut in Christo Christiani, & in Petra (id est, Christo) Petrus, Petri renouantur Ecclesiæ.

*Legendū videtur. Et sicut in Christo Christiani, ita & in Petra, id est, Petro, renouantur Ecclesiæ.

Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesiæ columnæ, id est, Episcopi, qui Ecclesiam sustinere, & propriis humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ, tibique claues regni cælorum commisit, atque ligare & soluere potestatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis sunt, promulgauit.

Episcopi columnæ Ecclesiæ. Rom. Pōtifex hæresium & errorum expurgator.

Tu profanarum hæresium & imperitorum, atque omnium infestantium depositor, vt princeps & Doctor, capútque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur nè despicias, pater, nostrorum patrum pietatem bonámque intentionem. Et sicut illi, patres & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustiis, ità nos liberare digneris.

Iniustè damnatos restituit.

Nam fuit semper vestræ sanctæ & Apostolicæ sedi licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos, potestatiuè sua authoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò & ipsi primates, qui Episcoporum & summorum Ecclesiasticorum negociorum causas suscipere debent, in præfixa Nicena synodo sunt dinumerati, nè in posterum contentio ex hoc oriretur. O sanctissime pater patrum, abscinde blasphemias, & iactantiam vaniloquorum & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimentium atque perdere volentium, qui ad vos, quasi ad caput confugimus, vt vestro suffulti auxilio liberemur, & vobis nobísque commissas Christi oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequàm deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas est, supplicum Apostolicæ sedis scripto aut sine scripto preces oblatas despicere: sed (vt condecet, & priuilegium vestræ sedis est) & nos & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, sicut prædecessores nostri penès vestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent instituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi consistentes auditorio, de maturis & enutrientibus Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum consequamur institutionum.

Examinatio Episcoporum causas.

Antiquis enim regulis sancitum est, vt quicquid quamuis in remotis aut longinquis positis prouinciis super Episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non priùs tractandum vel accipiendum esset, quàm ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, vt huius authoritate iusta, quæ fuisset pronunciatio infirmaretur, aut firmaretur: indéque sumerent normam, vndè Ecclesiæ sumpsere prædicationis exordium, nè passim ab insidiatoribus columnæ euerterentur Ecclesiæ. Vestrum est, nobis manum porrigere quia vobis cōmissi sumus. Vestrum est nos defendere atque liberare, nostrúmque est à vobis auxilium expetere, vestrísque parere iussionibus. Scimus enim (vt semper vestræ sedis præsules primò Apostoli, deindè successores eorum fecerunt) vos vniuersalis Ecclesiæ, & maximè Episcoporū, qui oculi, propter contemplationē & speculationē, vocantur Domini, curā gerere, ac de releuatione & lege nostra assiduè cogitare debere, sicut scriptum est: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte:

Nota.

Psal. 1.

Canon 18. Nicenæ de R[illegible] manæ [illegible] authoritate [illegible]

VERBA canonis decimioctaui Nicenæ synodi (teste Iulio primo, capite secundo in Rescripto contra Orientales pro Athanasio & cæteris) hæc sunt: Omnes Episcopi, qui in quibusdā grauioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit,

fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, vt ab ea (sicut semper fuit) piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, antiqua Apostolorum eorúmque successorum atque canonum authoritas reseruauit. Quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdē sedis Papæ fieri placuerit.

Appellatio.

Refugium clericorum ad matrem.

Ex Apostolica institutione.

CANONIS autem siue capituli decimionoi (eodem Iulio teste, capite tertio eiusdem Rescripti) hæc sunt verba: Placuit, vt accusatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Pōtifex causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Episcopus: Quoniam quanquàm à comprouincialibus Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamē definiri, inconsulto Romano Pontifice, permissum est, cùm beato Petro Apostolo, & non ab alio, quàm ab ipso dictum sit Domino: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Subiicit verò tandèm Iulius capite vigesimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ Ecclesiæ sedis scrinio & ea quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixisse, testis est diuinitas.

Canon. 19. de eadem.

Matth. 16.

Romæ asseruari integri canones Nicænæ synodi.

X.

Quænam Ecclesiæ dignitas est, atque authoritas?

A. Multis & eximiis sanè dotibus, promissionibus ac beneficiis illustrat Deus Ecclesiam suam, qua nil habet in terris charius. Hanc vsquè ornat, conseruat, defendit, vindicat.

1. Cor. 10 d Ephe 5 f Ioan. 14. 16 17 Matt. 28 d & 16. e Psal. 110. b

B. Hanc porrò constituit esse[a] domum suam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur.

a 1 Tim. 3. d Psal. 22. a Ioan. 10. c

C. Voluit esse[b] columnam & firmamentum veritatis, vt de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquàm magistra, custos, & interpres veritatis, fidem atque authoritatem obtinet inuiolabilem.

b 1. Tim 3. d Aug. li 2 contra Crescon. cap. 33. & lib. 4. cap. 12.

D. Prætereà fundatam esse[c] supra firmam petram decreuit, vt certi essemus, eam immobilem inconcussámque stare, atque inferorum etiam [d]portis, hoc est, grauissimis aduersariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere.

c Matth. 16. c 7. d Ephes. 2. d Psal 86 a & 47. c Aug. in Psalm 47.
d Matth. 16. c

E. Demùm vult eam sanctissimā quandam[e] esse ciuitatem supra mōtem positam, omnibúsque conspicuam, atque aditu facilem: nè quis, ea relicta, pestiferas hæreticorum speluncas latebrásque consectetur, & falsis illis vocibus: *Ecce*[f] *hic est Christus, ecce illic*, fortè perculsus, ab ea diuertat aut dimoueatur.

e Apoc. 21. a Matth. 5. b Esa. 2. a Mich. 4. Mala. 1 c Act. 1. b Psal. 23. f 1. Ioan. 2. c

f Matth. 24. b & ibid. Orig. tract. 29. & 30.

F. Hæc est, quam scriptura nobis proponit atque commendat, Christi[g] amica, soror & sponsa vnica: pro qua[h] redimenda, mundanda, sanctificanda,[i] congreganda, & prorsus adiungenda sibi, filius Dei nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiam sanguinémque suum sacrosanctum illius amore tradere non dubitârit.

g Can. 4. b & 6 b
h Ephe. 5 a
i Ioan 11. f Col. 1. c d Ephe. 4. c 1. d

G. Pro hac[k] rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquàm.

k Ioan. 17 c Lucæ 22. e Matth. 16. c

H. Huic[l] promisit, fidelitérque[m] transmisit & reliquit doctorem præsidem, ac rectorem spiritum sanctum. *Ille*,[n] inquit, *docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis:* [o]*Ille manebit vobiscum in æternum: ille docebit vos omnem veritatem*: quæ videlicet scitu creditúque est necessaria.

l Ioan. 14. b d 15. d 16. c
m Act. 2. a
n Ioan. 14. d
o Ibidem b
p Ioan 16. c Aug. tract. 97. in Ioan.

TESTIMONIA.

1. A. Prioris epistolæ ad Coriothios duodecimo: Quosdam quidé posuit Deus iu Ecclesia primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curatiooum, opitulationes, gubernationes, geuera linguarum, interpretationes sermonum.

2. Ad Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illá sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ; vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, uoo habentem maculam aut rugá, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et paulò pòst: Nemo vnquàm carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam.

3. Ioannis decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletú dabit vobis, vt maueat vobiscú in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. Et capite decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. Item decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomiue tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnú, sicut & nos. Et paulò pòst: Sáctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti io mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quia tu me misisti.

6. Matthæi vigesimooctauo: Eccè ego vobiscum sum omoibus diebus, vsque ad consummatiooem seculi.

7. Et decimosexto: Super hanc petrá ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

8. Psalmo centesimo vigesimo: Eccè non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israël. Dominus custodit te, &c.

1. B. Prioris epistolæ ad Timotheú tertio capite: Vt scias quomodò oporteat te io domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. Psalmo vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Super aquá refectionis educauit me, &c.

3. Ioannis decimo: Et alias oues habeo quæ nó sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

1. C. Prioris ad Timotheum tertio: vt paulò antè, B. testimonio primo.

2. Avgvstinvs libro primo contra Cresconium Grammaticú, capite trigesimotertio: Quanuis huius rei (de baptismo hæreticorum loquens) certè de scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Ecclesiæ iudicium sequendum in re controuersa, scripturis nó expressa.

3. Item libro secundo contra eundé, capite trigesimosecundo: Nunc verò quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudem consequi non valeo, cuius multis literis mea scripta non cóparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyriú veneror, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizádis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit: pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.

B. Cyprianum intelligit.

Cypriani sententiam non recipit Augustinus, quia eam non recipit Ecclesia.

1. D. Matthæi decimosexto: Super hanc petram, &c. suprà hac eadem quæstiooe, A. testimonio septimo.

2. Et capite septimo: Ædificauit (vir sapiés) domum suam super petram: & descédit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & nó cecidit: fundata enim erat super petram.

3. Ad Ephesios secundo: Ergò iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fuodamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo.

4. Psalmo octogesimosexto: Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

5. Et quadragesimoseptimo: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

6. Avgvstinvs in psalmum quadragesimumseptimum: Non insultent hæretici per partes concisi, non se extollát qui dicunt: Eccè hic est Christus, eccè illic. Qui dicit, eccè hic est, eccè illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit Deus. reges in vnú collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed fortè ista ciuitas quæ mundum tenuit, aliquádo euertetur? Absit: Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus fundauit in æternum, quid times nè cadat firmamentum?

Hæretici per partes cócisi. Matth. 24.

Ecclesia stabilis est.

1. E. Apocalypsis vigesimoprimo: Ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

2. Matthæi quinto: Vos estis lux mundi. Nó potest ciuitas abscondi supra montem posita.

3. Esaiæ secundo: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gétes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. Michææ quarto: In nouissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi,

puli, & properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, & cæt.

5. MALACHIÆ primo: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigesimoprimo: Apud te laus mea in Ecclesia magna, vota mea reddam in conspectu timentium eum. Et, adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

8. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti fiant, quoniam non sunt omnes ex nobis.

9. MATTHÆI vigesimoquarto: Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere. surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. ORIGENES tractatu vigesimonono in Matthæum: Vide ergò, si ad hæc dicere possumus quod ait, Ecce hic, ecce illic: quoniam ecce hic, ecce illic, non extra scripturam foràs adspiciendum est. Dicet enim qui seducere voluerit nos, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus, demonstrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet: Ecce hic Christus, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis, & Apostolis profert vnusquisque quæ videntur defendere mendacium illud, vt pote veritatem. Vel sic impletur quod ait: Ecce hic Christus, ecce illic, ostendens non Christum, sed aliquem fictum eiusdem nominis, vt puta secundùm Marcionis doctrinam, & secundùm traditiones Valentini, aut Basilidis longam fabulositatem, aut secundùm Apellis aduersùs Paulum testimonium falsum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, coniungentes eis suum proprium sensum: Ecce hic est Christus, ecce illic. Si autem dixerint vobis, ecce in solitudine, nolite exire: ecce in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferentes, dicunt: Ecce in solitudine. Quando enim secretas & non vulgatas scripturas proferunt ad confirmationem mẽdacij sui, videntur dicere: Ecce in solitudine verbum est veritatis. Secretæ enim scripturæ, rectè solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quoties autem canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere, Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Vel sic: Eorum verborum falsorum professores, quidam quidem nec ab initio simulant scripturas, & sic fallere tentant. Ideò (existimo) eos sermones qui sunt omninò extrà scripturam, ostendere volens, dixi: Si dixerint vobis, ecce in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad schisma simulant diuinas scripturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, ecce in domibus, nolite credere. Quodcunque professi fuerint de scripturis, & de mysteriis quæ sunt in eis ad demõstrationem, nolite credere quæ dicũtur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vsque ad Occidentem. Qualis est veritas Ecclesiæ Dei: ab ea enim sola sonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit sola verè veritas Dei.

Matth. 24. Interpretatur illud Euangelij Ecce hic, ecce illic. Hæreticis scripturas citantibus credendum non est.

[illegible] credendi à traditione [illegible]

& doctrina per successionem accepta.

Scripturas citantibus hæreticis non credendum.

Psalm 18.

11. IDEM tractatu trigesimo in Matthæum: Proptereà non debemus attendere eis qui dicunt, Ecce hic Christus: non autem ostendunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus est aduentus filij hominis, dicẽtis omnibus, qui vbiquè sunt: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi.

Solùm in Ecclesia inuenitur Christus.

1 Tim. 3. Ecclesiæ laus & commendatio. Matth. 28.

1. F. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Vulnerâsti cor meum, soror mea sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

2. ITEM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genetrici suæ.

3. AD Ephesios quinto: Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, &c.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit Caiphas quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

5. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Ibidèm: Adimpleo ea quæ desunt passionũ Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

6. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. in ædificationem corporis Christi.

7. ET capite primo: Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G. IOANNIS decimoseptimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tãtùm, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mũdus quia tu me misisti.

2. LVCÆ vigesimosecundo: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. MATTHÆI decimosexto: Portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

1. H. IOANNIS decimoquarto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto: Cum venerit Paracle-

tus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.
3. Et decimosexto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio quarto.
4. Actorum secundo: Et repleti sunt omnes spiritu sancto.
5. Avgvst. tract. 97. in Euangelium Ioannis: Ipse spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere, & spiritualia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret, ità vt ea quoque ipsa, quæ nunc quomodocúque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut sciēda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1.Corinth.2.

X I.

Per quos tandèm nos docet spiritus in Ecclesia veritatem?

Act.20 f. 1.Tim.3 a Heb.13 c Ephes.4 c 1.Cor.12.d

a August. in Psal.44.

b 1.Corinth 4.a

A. Per eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiā regant, esse constitutos: quales vocat Episcopos, Præpositos, Pastores itidèm atque Doctores. Et hi post[a] Apostolos fuère semper, ac etiamnùm sunt, primarij Dei Ecclesiæque ministri, & summi[b] dispensatores mysteriorum Dei.

c Can. Apost. 18. Concil. 1 Nicen. Sozom. lib. 6 cap 7. Theodos. Imp. apud Cyril. epist. 4. Basil. Imp. in 8. syn. act. 10. Athanas. in epist. ad solit. vit. agentes. Ruff. lib. 1. eccles. hist. cap. 5.

d Act. 15 c

e Deut. 17 b c

f Math. 23 a

g Cypr. epist. 55. ad Cornel. & epi. 62. ad Pomponium.

h Gregor. lib. 2. epist. 24. ad Patrias & lib. 2. Indict. 11. epi-sto ad Sauin. Niceph. lib. 16. hist. cap. 35.

B. Horū verò authoritas cùm in aliis, tū in sacris[c] Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi nō modò definire quędā, sed suo etiā iure, ac pro authoritate Apostolica cōtestari possunt ac dicere: *Visum est Spiritui sancto, et nobis*, sicut ex Actis cōstat primi Cōcilij[d] Hierosolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo[e] supplicio expiabatur crimē, si quis iudicio summi sacerdotis, qui Moysi regebat[f] Cathedrā, nō obtemperâsset.[g] Arqui haudquaquàm inferiorē nūc habet Ecclesia, quàm tūc Synagoga, in regēdo, iudicando, ac decernēdo authoritatē. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiā Christianis incūbit, vt Sacerdotū præcellēti dignitate præstantium[h] iudicia de his quæ ad religionem pertinent, recipiantur, approbentur atque obseruētur.

i 5. Concil. Tolet. can. 1. Dist. 19. & 4 quæst. 1. Patet. & seq.

k Hier. ad Damas. epist. & 18. Chalced. syn. act. 3. in epist. ad Leo. & Syn. act. 4.

l Epist. 118 cap 1 & lib. 1 cont. Donat. ca 18. sarg. vt suprà.

m Vin. Lirin. contra nouatio. August. lib. 1. & 2. contra Iulian. Pacianus epist. 1. ad Sympronia.

n in act. 3 con. Chalc. Gelas. in epist. ad Epis. Dard. Leo epis. 43 & 50 ad Martian. & 78. ad Leonem Augustum.

C. Quapropter magno se illi crimine contaminānt, qui Magistratibus Ecclesiasticis authoritatem & obedientiā adeò nō deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palàm audeant, iam quidem sacras summorum Pontificum[i] sanctiones, penès quos de sacris definiendi[k] suprema semper potestas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorū in Ecclesia, vt[l] Augustinus loquitur, saluberrima est authoritas: iam demùm certas Patrum de fide sententias, quorum in re vna communis sensus atque[m] consensus, firmum est testimonium Christianæ veritatis. Illud præclarè dictum est à piis Imperatoribus,[n] Iniuriam facit iudicio Synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita, reuoluere & publicè disputare contendit.

TESTIMONIA.

1. A. Actorvm vigesimo capite: Attēdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.
2. Prioris ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, &c. doctorem.
3. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris.
4. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autē Pastores & Doctores ad cōsummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.
5. Prioris ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, &c. tertiò doctores, &c. nunquid omnes doctores?
6. Avgvstinvs in Psalmū quadragesimumquartum: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo, multò magis optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Philip.1. Dixit hoc quidem, sed quaodiù hic manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque in posterum? Ergò illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati Psal.44.
sunt

ſunt tibi filij. Quid eſt, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij? Patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodiè enim Epiſcopi qui ſunt per totum mundum, vndè nati ſunt? Ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergò te putes deſertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es. de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij.

Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores in Eccleſia.

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.

1. B. CANON Apoſtolorum trigeſimusoctauus, vel iuxta nouam tranſlationem trigeſimusſextus: Bis in anno Epiſcoporum concilia celebrētur, vt inter ſe inuicèm dogmata pietatis explorent, & emergentes eccleſiaſticas contentiones amoueant.

In conciliis epiſcoporum dogmata explorantur, & negocia eccleſiaſtica componuntur.

2. CONCILIVM primum Niceoum, canone quinto: Viſum eſt per ſingulos annos in ſingulis prouinciis bis in anno Epiſcoporū concilium fieri, vt ſimul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones, vt ità demùm hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam. Fiant autem concilia ſemel quidem ante dies Quadrageſimæ, vt omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne Deo munus poſſit offerri. Secundū verò agatur circa tempus Autumni.

Concilia epiſcoporum cur celebrentur.

Quadrageſimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite ſeptimo: Vbi verò deceſſit Conſtantinopoli Valentinianus, per Thraciam Romam verſus iter fecit, Epiſcopi Helleſponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri conſubſtantialem aſſerendum putabant, mittunt ad eum pro ſe legatum Hypacianū Heracleæ, quod eſt oppidum Perinthi, epiſcopum, oratū vt ſibi de doctrina fidei ritè conſtituenda in vnum conueniendi poteſtas permitteretur. Qui cùm veniſſet ad Valentinianū, & Epiſcoporum poſtulata ei expoſuiſſet, reſpondit ille, ſibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere ſe eiuſmodi negociis interponere: & ideò Sacerdotes & epiſcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorsùm per ſe, vbicunquè ipſis lubitum fuerit, in vnum conueniant.

Sacerdotū & ... porum ... de negocia fidei & ... aſticis ... re non ... principes ... ſecularium.

4. THEODOSIVS Imperator in epiſtola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ eſt quarta inter ipſius Cyrilli epiſtolas: Nos ſanè non patiemur, vt ſimul & vrbes, & Eccleſiæ turbentur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicādæ præfici oporter eos, qui circunquaquè ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores & ſumus, & poſthàc erimus.

Doctrinæ diiudicandæ præfici oportet Epiſcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipſam: De vobis laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neque penitùs reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali ſynodo aduerſari. Hæc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotū eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cæleſtes adepti ſunt claues: non noſtrum qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunque enim religioſus & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiamſi vniuerſa virtute interius polleat, donèc laicus eſt, ouis vocari nō deſinet. Rursùs Epiſcopus quantacunque ſit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donèc Antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergò nobis ratio eſt in ordine ouium conſtitutis? Paſtores verborum ſubtilitatem diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt, quærendi & ambiendi habent. Oportet nos ergò cum timore & fide ſyncera hos audire, & facies eorum vereri, (cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formā poſſideant) & nihil amplius, quàm ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quòd pedes ſint, minimè cogitātes, legem ponere velint oculis, (non vt natura ſe habet) ſicut ipſi cupiunt, & ſinguli ad accuſandum quidem maiores, ſemper exiſtunt promptiſſimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accuſantur & criminantur pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes qui tales ſunt, vt maledictum & alternū odium auertentes, & iudicare iudices deſinentes, attendāt ſibi, & ſecundùm diuinam voluntatem conuerſari contendant. Nam non quieſcet ſupernum iudicium, ſed contra diffidentes diuinus furor ſtillabit, & iuſtam vltionem operæ cunctis oſtendet.

Egregia Baſilij Imperatoris ... ad ... ut ... ſe ... debent ſe eccle...

Eccleſiaſticis negociis ſe interponere, & non paſtores, ſed oues ſe cognoſcunt, quantumuis ſapientes & pij.

Epiſcopus quantumuis malus, paſtoris dignitatem nō amittit.

Attendāt laici, qui tam prompti ſunt ad reprehendendum ſuos prælatos.

IN eadem ſynodo canone decimoſeptimo: Illud autem tanquàm peroſum ab auribus noſtris repulimus, quod à quibuſdā imperitis dicitur, non poſſe ſynodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquàm ſacri canones, conuenire ſeculares principes in conciliis, ſanxerint, ſed ſolos Antiſtites. Vndè nec interfuiſſe illos ſynodis, exceptis conciliis vniuerſalibus, inuenimus.

Principū præſentia non eſt in conciliorū celebratione neceſſaria.

6. ATHANASIVS in epiſtola ad ſolitariā vitam agentes, recitat hoc reſponſum Hoſij Cordubenſis Epiſcopi ad Conſtantium Imperatorem: Deſine, quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illam diem purum: nè te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit: nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, cōcredidit: & quemadmodùm qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ità & tu caue, nè quæ ſunt Eccleſiæ, ad te trahens, magno crimine obnoxius fias. Date (ſcriptū eſt) quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei, Deo. Ibidèm de eodem Conſtantio loquens: Obtendit, inquit, in ſpeciem Epiſcoporum iudicium: ſed interim facit quod illi volupe eſt. Verùm nè ità quidem latere poteſt, cùm in proximo ſit, quod eius vafritiem patefaciat. Nam ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? ſin contrà, iſta minis Cæſaris conſtantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quandò à condito æuo auditum eſt? quando iudicium Eccleſiæ authoritatem ſuā ab Imperatore accepit?

Eccleſiaſticis negociis nè ſe miſceant ſeculares Principes.

Matth. 22.

Cum iudicio epiſcoporum nil commune habet Imperator.

aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehàc ſynodi fuêre, multa iudicia Eccleſiæ habita. Sed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſum præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in litteris ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Et non paucis interpoſitis: Grauia ſunt iſta, & plus quàm grauia, ſed tamen iſtiuſmodi, quæ congruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernêdo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudiciis Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam cùm circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe, & non potiùs perſecutionem eſſe?

Philip. 4.

Antichriſto eos Principes ſeculares comparat Athanaſius, qui Eccleſiaſticis iudiciis præſidere contendunt. Matth. 24. Dan. 9.

7\. RVFFINVS libro primo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite quinto: Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis concilij ſententia. Ille tanquàm à Deo prolatam veneratur. Cui ſi quis têtâſſet obniti, velut contra diuina ſtatuta venientem, in exilium ſe proteſtatur acturum.

Concilij Niceni ſententiâ Conſtantinus tanquàm à Deo prolatam veneratur.

8\. ACTORVM decimoquinto: Et quidem deſcendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia niſi circuncidamini ſecundùm morê Moyſi, non poteſtis ſaluari. Facta ergò ſeditione non minima Paulo & Barnabæ aduerſùs illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex aliis, ad Apoſtolos & Preſbyteros in Hieruſalem, ſuper hac quæſtione. Conueneruntque Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere, &c. Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, &c. Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus feciſſet ſigna & prodigia in Gentibus per eos. Et poſtquàm tacuerunt, reſpondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe, &c. Tunc placuit Apoſtolis & ſenioribus cum omni Eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba: Iudam qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus, ſcribentes per manus eorum: Apoſtoli & ſeniores fratres, his qui ſunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, ſalutem, &c. Viſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos, &c. Et paulò pòſt: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum. ET capite ſequenti: Cùm autem pertranſirent ciuitates, tradebat eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus qui erant Hieroſolymis.

9\. DEVTERONOMII decimoſeptimo: Si difficile & ambiguum apud te iudiciû eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicum inter portas tuas videris verba variari: ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniéſque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæréſque ab eis: qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeriſque ſententiam eorum. Nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël, cunctúſque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumeſcat ſuperbia.

10\. MATTHÆI vigeſimotertio: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere.

11\. CYPRIANVS Epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Quomodò poſſunt cêſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & ad tempus hîc iudicâti non obtemperaret, ſtatim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt nô exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuëlem, cùm à Iudæis ſperneretur, Deus dicit: Non te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et Dominus quoquè in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eû qui me miſit: & qui reiicit vos, me reiicit: qui me reiicit, reiicit eum qui me miſit. Et quum leproſum mundâſſet, Vade, inquit, & demôſtra te ſacerdoti. Et cùm poſteà tempore paſſionis alapam accepiſſet à ſeruo ſacerdotis, cúmque ei dixiſſet: Sic reſpondes Pontifici? Aduerſùs Pontificem Dominus contumelioſè nihil dixit, nec quicquam de ſacerdotis honore detraxit, ſed innocentiam ſuam magis aſſerens & oſtendens, Si malè, inquit, locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Item in Actibus Apoſtolorum: Poſtmodùm beatus Apoſtolus Paulus cùm ei dictum eſſet, Sic inſilis in ſacerdotem Dei maledicendo? quamuis Domino iam crucifixo, ſacrilegi, & impij, & cruêti illi eſſe cœpiſſent, nec iam quicquam de ſacerdotali honore & authoritate retinerent: tamen ipſum quamuis inane nomen & vmbram quandam ſacerdotis cogitâs Paulus, Neſciebam fratres, inquit, quia pontifex eſt. Scriptum eſt enim: Principi plebis tuæ non maledices. Cùm hæc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus ſacerdotalis authoritas & poteſtas de diuina dignatione firmatur, quales putas eſſe eos qui ſacerdotum hoſtes & contra Eccleſiâ Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terreantur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret

Lib. 1. epiſt. 3.

Sacerdotum honos & dignitas.

Deuteron. 17.

1. Reg. 8.

Luc. 10.

Matth. 8.

Ioan. 18.

Act. 23.

Exod. 22.

Hæreſ. & ſchiſmata [illegible]

fraterni-

fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquá moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis, Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsùm foris hæresim nouam conderet, nisi si itá est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri sacerdotem, cùm Dominus in Euangelio suo dicat: Nónne duo passeres asse væneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris voluntate? Cùm illa nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo, in Ecclesia Dei fieri, & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Et paulò pòst: Apparet quis impugnet, nō scilicet Christus, qui sacerdotes aut constituit aut protegit, sed ille qui Christi aduersarius, & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ Præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Sacerdotes nō fiunt sine iudicio. Matth. 10.

Impugnatores sacer[illegible] quales sint, & quò tendant.

12. IDEM Epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Nec putent sibi vitæ aut salutis constare rationem, si Episcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint, cùm in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut iudicem quicunque fuerit in diebus illis morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eiiciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Lib. 1. epist. 12. Episcopis nō obedientes extra viam salutis versantur. Deut. 17.

Excommuni-

[illegible] Ecclesiam non est

13. GREGORIVS Magnus libro primo epistolarū, epistola vigesimaquarta ad Patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum: Sicut sancti euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor: Nicenum scilicet, in quo peruersum Arrij dogma destruitur. Constantinopolitanum quoquè, in quo Eunomij & Macedonij error cōuincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò, in quo Eutychetis Dioscorique prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Et cuiuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iacet. Quintum quoquè Concilium pariter veneror, in quo epistola quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur: in quo Thedorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, & in quo scripta quoquè Theodoreti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia personas respuit, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos religat, aut ligare quos soluunt. Quisquis ergò aliud sapit, anathema sit.

[illegible] 4. ge[illegible] vt 4. Euangelia S. Gregorius veneratur.

Similiter [illegible] antea tempora [illegible].

[illegible]

14. IDEM libro secundo, Indictione vndecima, epistola decima ad Sauinum subdiaconū: Sic quatuor Synodos sanctæ vniuersalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Euangelij recipimus. Rursùs vt 4. euangelica.

15. NICEPHORVS Callistus historiæ Ecclesiasticæ libro decimosexto, capite trigesimotertio: Eorum quidē Sabbam & Theodosium illi aduersarij Chalcedonēsis Synodi vt adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atque vbi animos eorum tentârunt, præclarus ille virtute Theodosius suggestum conscendit, ac veluti dux quidam & Imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquàm multitudini silentium manu designauit, voce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morē detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangeliis non exæquat, anathema. His verbis dictis, perindè atquè angelus quidam, multitudine in stuporem coniecta, cum silentio omnibus inspectantibus, per mediam turbam processit, & homines omnes cum animi consternatione viri eius tanquàm egregij in bello ducis consilium factumque, quo sanctas quę dictæ sunt synodos sacris libris accensendas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Et litteras ad Imperatorem dantes, certamen se de eis ad sanguinem vsque subituros, neque etiamsi quid accidat, se vllo modo à Patrum traditionibus discessuros esse, indicârunt atque confirmârunt.

vt 4 Euāgelia.

Pro Cōciliorum decretis ad sanguinē decertare parati.

3. C. TERTIVM Concilium Toletanum canone primo: Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ sanctorum præsulum Romanorum epistolæ.

Rom. Pontificum decretales epistolæ in vigore permaneant.

2. DISTINCTIONE decimanona apud Gratianum, inter reliquos citatur NICOLAVS Papa in epistola ad Archiepiscopos & Episcopos per Galliam constitutos: Si, inquit, Romanorum pontificum decreto, cæterorum opuscula Tractatorū approbantur vel reprobantur, itá vt quod verè Sedes Apostolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenùs inefficax habeatur: quanto potiùs ea quæ ipsa pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro variis & multifariis Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diuerso tempore scripsit, omni honore debent præferri, & ab omnibus prorsùs in quibuslibet necessitatibus vel opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reuerenter assumi. In qua Epistola adducit etiam testimonium beati Leonis Magni & Gelasij. LEO itaque Magnus sic ait: Nequid verò sit, quod prætermissum à nobis fortè credatur, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentij, quàm omnium decessorum nostrorum, quę de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, itá vestram dilectionem custodire debere mādamus, vt si quis illa cōtempserit, veniā sibi deincèps nouerit denegari. GALASIVS verò in decreto cum septuaginta Episcopis habito, de apocryphis scripturis hunc in modum habet: Item decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Romana pro diuersorum patrum consolatione dederunt, venerabiliter recipiendas decernimus.

Scripta & cōstitutiones Apostolicæ Sedis in honore habēda.

In epist. 1 ad Episcopos per Campaniam, Tusciā & vniuersas prouincias constitutos. cap. 5.

Canones & decreta Pontificum.

Decretales epistolæ Pontificum Rom. approbantur.

3. CAVSA nona, quæstione tertia apud eundem Gratianum adducitur Nicolai Pontificis primi testimoniũ in hac verba: Pater profectò, Sedis Apostolicæ, cuius authoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerũt: Ab illa autem nemo sit appellare permissus. Iuxta quod & Bonifacius atque Gelasius sanctissimi præsules, non suis adinuentionibus, sed Ecclesiæ Romanæ consuetudinem non ignorantes, dicunt: Bonifacius quidem Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam & alias prouincias constitutis scribẽs: Nemo, ait, vnquàm Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare, manus obuias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Gelasius autem in commonitorio, Fausto magistro fungenti legatione Constantinopolim dato: Nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipsos venire se produnt, quòd primæ Sedi sana, rectáque suadenti parere fugiunt: Ipsi sunt canones qui appellationes totius Ecclesiæ, ad huius Sedis examen voluêre deferri. Ab ipsa verò nusquàm prorsùs appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius cõmeare iudicium. Nec de eius vnquàm præceperunt iudicio iudicare, sententiámque illius constituerunt non oportere dissolui, cuius potiùs sequenda decreta mandârunt. In eadem epistola sic ait idem NICOLAVS Pontifex: Animaduertendum est, quia non Nicena, non deniquè vlla synodus quicquam Romanæ contulit Ecclesiæ priuilegij: quæ in Petro nouerat eam totius iura potestatis plenìter meruisse, & cunctarum Christi ouium regimen accepisse, sicut beatus præsul Bonifacius attestatur, vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribẽs: Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiæ de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius & summa consistit. Ex eius Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicenæ synodi non aliud præcepta testantur, adeò, vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cùm videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia deniquè huic nouerat Domini sermone concessa. Si omnia, ergò nihil defuit quod ille non cesserit. Et paulò antè idem NICOLAVS ait: Ecclesię Romanæ priuilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitùs obseruata, & à sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque à cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenùs possunt minui, nullatenùs infringi, nullatenùs commutari. Quoniam fundamentum quod Deus posuit, humanus non valet amouere conatus: & quod Deus statuit, firmum validumque consistit. Illéque potissimùm peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia, inquam, istius sedis vel Ecclesiæ perpetua sunt, diuinitùs radicata atque plantata sunt: impingi possunt, transferri non possunt: trahi possunt, euelli nõ possunt. ANTERVS etiã Pontifex & martyr, in eadem quæstione tertia à Gratiano adducitur, qui in hunc modum ait: Facta subditorum iudicantur à nobis, nostra verò iudicat Deus. Citatur rursùs in eadem quæstione Gelasius Pontifex, ità scribens: * Cuncta per mundum nouit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum, sedes beati Petri Apostoli ius habet resoluendi, vtpotè quę de omni Ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellare voluerunt, ab illa autẽ nemo sit appellare permissus. Et paulò pòst: Sed nec illa præterimus, quòd Apostolica sedes frequenter, vt dictum est, more Maiorum, etiam sine vlla Synodo præcedente, & soluendi, quos Synodus iniquè damnauerat, & damnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, habuerit potestatem. Sanctæ memorię quippe Athanasium Synodus Orientalis addixerat, quẽ tamen exceptum sedes Apostolica, quia damnationi Græcorum nõ consensit, absoluit. Sanctæ memoriæ nihilominùs Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam Catholicorum pręsulum certè damnauerat, quem simili modo Sedes Apostolica etiam sola, quia non consensit, absoluit. Itémque sanctum Flauianum, pontificum Gręcorum congregatione damnatum, pari tenore, quoniam sola Sedes Apostolica non consensit, absoluit, potiúsque qui illic receptus fuerat, Dioscorum secundæ sedis pręsulem sua authoritate damnauit, & impiam synodum non consentiendo sola submouit, & authoritate, vt synodus Chalcedonensis fieret, sola decreuit. In qua ergò, vt sola ius habuit absoluẽdi eos, quos synodica decreta perculerant: sic etiam sine synodo in hac eadem causa plurimos etiam Metropolitânos damnâsse cognoscitur.

4. HIERONYMVS epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mũdi salutem, per homousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseôn detur authoritas. Simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses, cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quã vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicẽt. Reliqua vt suprà, quæstione nona, D. testimonio secundo.

5. ET quinquagesimaoctaua ad Damasum, vt suprà, ibidem testimonio primo.

6. CHALCEDONENSIS synodus actione tertia in relatione ad Leonem põtificem de omnibus gestis: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos capiti in bonis adiecimus cõsonantiam, sic & summitas tua filiis (quod decet) adimpleat.

7. IN actione quarta sextæ synodi generalis recitatur epistola Agathonis Pontificis ad Constantinũ, Heraclium, & Tiberium Augustos, in qua inter cętera sic habetur: Beatus Petrus spiritales oues Ecclesię ab ipso redemptore omnium terna commẽdatione pascendas suscepit: cuius annitente præsidio, hæc Apostolica eius Ecclesia nunquàm à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cuius authoritatem, vtpotè Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi Ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnésque venerabiles Patres Apostolicam eius doctrinam amplexi, per quam & probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt, & sancti quidem Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus

Marginalia: In epistola ad Michaelẽ Imperatorẽ Cõstantinopolitanum. — Sedis Apostolicæ authoritas. — Appellatio ad sedem Rom. — Ex eadẽ epist. Nicolai quædã alia à Gratiano non citata. — Priuilegia Romanæ Ecclesiæ vndè profecta. — Bonifacij primi testimonium adducit. — Perpetua Ro. Ecclesiæ priuilegia. — Rursus ex Gratiano. In epi. ad Episcopos Bæticæ & Toletanæ prouinciæ. — * In epist. ad Episcopos Dardaniæ. — Sedis Apostolicæ nonnunquam contra Episcopos exempla ostenditur. — Athanasius. — Chrysostomi. — Flauiani. — Ad Rom. Pontificis iudiciũ & sententiam confugit Hieronymus in dubiis. — Confirmatio decretorum Cõcilij Chalcedonẽsis petitur à Roma. Pontifice. — Ioan. vlt. — Rom. ecclesia nunquàm errauit in fide. — Synodi generales & s. Patres doctrinã Apostolicæ Sedis secuti sunt: hæretici verò eam oppugnare sunt soliti.

nationibus ac derogationũ odiis insecuti. Et paulò pòst: Hæc est veræ fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi Imperij Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquàm errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab autoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet, secundùm ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorũ discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est: Petre, Petre, inquiens, ecce Satan expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniã Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit: quod Apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum: quorum & pusillitas mea, licèt impar & minima, pro suscepto tamen diuina dignatione ministerio pedissequa cupit existere.

Nunquàm errauit Ro. Ecclesia in fide. Id... habet Lucius Pontifex & martyr in epistola ad episcopos Galliæ & Hispaniæ, & post eũ Marcus papa in rescripto ad Athanasiũ & Episcopos Ægypti. Ex pollicitatione diuina. Luc. 22.

In eadem actione recitatur epistola Agathonis & Romanæ synodi centum viginti quinque Episcoporum, ad eosdẽ Imperatores: Credimus, quia quod paucis raróque concessum est, à Deo coronato vestro imperio diuinitùs concedetur, & per ipsum Catholicæ atque Apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentes emicet lumen, quod ex veri luminis fonte, tanquàm de radio viuifici fulgoris, per ministros beatos Petrum & Paulum Apostolorum principes, eorúmque discipulos & Apostolicos successores, gradatim vsque ad nostram paruitatem, Dei opitulatione seruatum est, nulla hæretici erroris terra caligine tenebrarum, nec falsitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hæreticis prauitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum, immune atque syncerũ, & suis radijs perlustratum, pijssimis conatibus conseruare cupit vestrum à Deo coronatum fastigium. In hoc enim tam Apostolicæ Sedis, quámque nostri exigui famulatus prædecessores vsque hactenùs non sine periculis desudârunt: nunc decretali commonitione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc synodali definitione, quæ veritatis regula cõtinebat, omnibus innotescẽtes: & terminos quos transgredi nefas est, vsque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blandimis, non periculis territi, vt illam in Euangelijs Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcepit, dicens: Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. & subsequenti pœna deterret, quia seueriter comminatur: Qui me negauerit, &c. Execiatur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sicut nec ipse veritatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus.

Hæc epistola siue suggestio ... vnà cum præcedẽti approbata est ab ipsa Synodo, actione 8. & 17.

Doctrina apostolica, syncera & immaculata ab omnibus hæresibus in Apostolica sede seruata est.

Summorum pontificũ conatus in conseruanda ... atque vera fide.

Prouerb. 22.

Matth. 10.

Vera fides nõ ... tur secundum tẽpora. Mal.

8. AVGVST. epist 118. ad Ianuarium, cap. 1. Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorũ est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri.

Conciliorum generalium saluberrima authoritas.

9. IDEM libro primo contra Donatistas, capite decimooctauo: Illis temporibus antequàm plenarij concilij sententia quid in hac re sentiendum esset totius Ecclesiæ, consensio confirmâsset, visum est Cypriano, &c.

Conciliũ plenarium totius Ecclesiæ consensio ab Augustino appellatur.

10. GREGORIVS libro primo, epistola vigesimaquarta, &c. vt suprà in hac eadem quæstione B. testimonio decimotertio & sequenti.

11. VINCENTIVS Lirinensis in libello suo aureo aduersùs profanas omniũ hæreseôn nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quàmplurimis sanctitate & doctrina præstãtibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, eiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: Quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprẽhendere, laqueósque vitare, & in fide sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuuante, deberet. Primò scilicet, diuinæ legis authoritate: tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: Cùm sit perfectus Scripturarũ canô, sibíque ad omnia satis supérque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur: vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Appollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atque idcircò multum necesse est propter tantos tam varij erroris anfractus, vt Propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim verè propriéq; Catholicũ, quod ipsa vis nominis ratióq; declarat, quæ omnia verè vniuersaliter cõprǽhendit. Sed hoc ità demum fit, si sequamur vniuersitatẽ, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem vniuersitatẽ hoc modo: si hãc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbẽ terrarũ confitetur Ecclesia: Antiquitatem verò ità, si ab his sensibus nullatenùs recedamus, quos sanctos Maiores ac patres nostros celebrâsse manifestum est. Consensionem quoque itidèm, si in ipsa vetustate, omnium, vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiásq; sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei cõmunione præciderit? Quid itaq;, nisi vt pestifero corruptóque mẽbro sanitatẽ vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculã tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tũc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsùs iam nõ potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate duorũ aut trium hominũ, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error

Optima ratio ab hæreticis sibi cauendi.

Cur solis scripturæ testimonijs omnia transigi nequeant.

Scripturam alij atque alij apud hæreticos, eaque sæpè contraria exponunt.

Tenendum, quod vbiquè, quod semper, & ab omnibus creditum est.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensio.

Catholicorũ ... quod ...

depræhẽdatur? Tunc omninò curabit, vt paucorũ temeritati vel inscitiæ si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis * Concilij decreta, præponat.

Concilium vniuersale. * aliàs Ecclesiæ.

Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorũ consulat interrogétque sententias, eorum duntaxàt, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamẽ Ecclesiæ Catholicæ cõmunione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tãtùm, sed omnes pariter, vno eodémq; cõsensu, apertè, frequenter, perseuerãter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoquè intelligat absque vlla dubitatione credendũ. Ibid. post multa: Quæ cùm ità sint, ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, nõ hominis cuiuspiã authoritatẽ, non amorẽ, non ingenium, non eloquẽtiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis, permanens, quicquid vniuersaliter antiquitùs Ecclesiã Catholicam tenuisse cognouerit, id solũ sibi tenendũ, credendũmq; decernit. Quidquid verò ab aliquo deincèps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouũ & inauditũ subinduci senserit, id nõ ad religionẽ, sed ad tentationẽ potiùs intelligat pertinere. Et post quędã: Profanas, inquit, Paulus, vocũ nouitates deuita. Quid est profanas? Quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est tẽplum Dei, penitùs extraneas. Profanas, inquit, vocũ nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati cõtrariæ. Quæ si recipiãtur, necessè est vt fides beatorũ patrũ aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Necessè est vt omnes omniũ ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta Confessorũ millia, tanti martyrũ exercitus, tanta vrbiũ, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gẽtes, regna, nationes, totus postremò iã penè terrarũ orbis per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto seculorũ tractu ignorâsse, errâsse, blasphemâsse, nescisse quid crederet, pronũcietur. Profanas inquit, vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari nũquàm catholicorũ, semper verò hæreticorum fuit. Et reuerà, quæ vnquàm hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tẽpore ebulliuit? Quis vnquàm hæreses instituit, nisi qui se priùs ab Ecclesię Catholicæ vniuersitatis & antiquitatis consensione discreuerit? Et post pauca: Hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper profanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiãt, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragẽt. Contrà verò Catholicorum hoc ferè propriũ, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare profanas nouitates, & sicut dixit atque iterùm prædixit Apostolus: Si quis annunciauerit præterquàm quod acceptum est, anathemate. Et aliquibus interpositis: Sed dicet aliquis: Si diuinis eloquijs, sententijs, promissionibus, & diabolus & discipuli eius vtuntur, quorum alij sunt Pseudoapostoli, alij Pseudoprophetæ, & Pseudomagistri, & omnes ex toto hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Ecclesiæ filij? quonam modo

Patrum consensus.

Verus & germanus catholicus quis est.

1. Tim. 6.

Profanæ nouitates nouaque in fide dogmata si suscipiantur, quæ & quàlia incommoda sequentur.

Hæreticorum proprium, nouitates profanas sectari.

Catholicorũ proprium est, damnare nouitates & depositum seruare.

Matt. 4.

in scripturis sanctis veritatẽ à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnoperè curabunt, quod in principio Commonitorij istius sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus, vt diuinum canonem secundùm vniuersalis Ecclesiæ Traditiones, & iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur, in qua item Catholicæ Apostolicæque Ecclesiæ sequãtur necessè est vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Et si quando pars cõtra vniuersitatem, nouitas contra vetustatem, vnius vel paucorum errantium dissensio contra omnium vel certè multò plurium catholicorum consensionem rebellauerit, præferant partis corruptioni vniuersitatis integritatem: in qua eadem vniuersitate nouitatis profanitati, antiquitatis religionem: itémque in ipsa vetustate vnius siue paucissimorum temeritati primùm omniũ generalia si qua sunt vniuersalis Concilij decreta præponant, tunc deindè si id minus est, sequantur quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum: quibus, adiuuante Domino, fideliter, sobriè, solicitè obseruatis, non magna difficultate noxios quosque exurgentium hæreticorum depræhendemus errores. Hic iam consequẽs esse video, vt exemplis demonstrem, quonam modo profanæ hæreticorum nouitates, prolatis atque collatis veterum magistrorum concordantibus sibimet sententijs, & depræhendãtur & condemnentur: quæ tamen antiqua sanctorum patrum consensio, non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm certè præcipuè in fidei regula, magno nobis studio & inuestiganda est & sequenda. Sed neque semper, neque omnes hæreses hoc modo impugnandæ sunt, sed nouitiæ recentésque tantummodò, cùm primùm scilicet exoriuntur, antequàm infalsârint vetustæ fidei regulas, ipsius temporis vetentur angustijs, ac priusquam manante latiùs veneno, maiorum volumina vitiare conentur. Cæterùm dilatatæ & inueteratæ hæreses, nequaquàm hac via aggrediendę sunt, eò quòd prolixo temporum tractu longa ijs furandæ veritatis patuerit occasio. Atque ideò quascunque illas antiquiores vel schismatum, vel hæreseõn profanitates nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opùs est, scripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitùs vniuersalibus sacerdotum catholicorum concilijs conuictas damnatásque vitare. Itaque cùm primum mali cuiusque erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem sui quædam sacra legis verba furari, eáque fallaciter & fraudulenter exponere: statim interpretando canoni Maiorum sententiæ congregandæ sunt, quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideóque profanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnetur. Sed eorum duntaxàt Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione catholica sanctè, sapienter, constanter viuentes, docẽtes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodémque sensu, manifestè, frequenter, perseueranter velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratóque habeatur: Quicquid verò, quãuis ille sanctus & doctus, quã-

uis Epi-

Scripturæ quemadmodum interpretandæ.

Concilij vniuersalis decreta: ac deinde Patrum consentientes sententiæ sequendæ.

Nouarum hæresum confutatio ex sententiis antiquorum Patrum.

Antiquarum hæresum quo modo instituenda confutatio.

Consensus Patrum.

tis Episcopus, quamuis Confessor & martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias & occultas & priuatas opiniunculas à communis & publicæ ac generalis sententiæ authoritate secretum sit, nec cum summo æternæ salutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Quorum beatorum Patrum sanctum catholicúmque consensum nè quis sibi temerè contemnendum forè arbitretur, ait in prima Ad Corinthios Apostolus: Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, quorum ipse vnus erat: secundò prophetas, qualem in Actibus Apostolorum legimus Agabum: tertiò Doctores, qui Tractatores nunc appellātur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas interdùm nuncupat, eò quòd per eos prophetarum mysteria populis aperiātur. Hos ergò in Ecclesia Dei diuinitùs per tempora & loca dispēsatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominē contemnit, sed Deum: à quorum veridica vnitate nè quis discrepet, impēsiùs obtestatur idem Apostolus, dicens: Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & nō sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Quòd si quis ab eorum sententiæ cōmunione desciuerit, audiat illud eiusdem Apostoli: Non est Deus dissensionis, sed pacis.

1. Cor. 12. — Actor. 21. — Contemnens patrē nihil... Deum contemnit. — 1. Corint. 1 — 1. Cor. 14.

IDEM: Diximus in superioribus hanc fuisse semper & esse hodiéque catholicorum consuetudinem, vt fidem veram duobus his modis approbent: Primùm diuini canonis authoritate, deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione: non quia canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba diuina pro suo plerique arbitratu interpretātes, varias opiniones erroresque concipiāt. Atque ideò necessè sit, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulam scripturæ cælestis intelligentia dirigatur, in his duntaxàt præcipuè quæstionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamēta nitūtur. Itē diximus in ipsa rursùs Ecclesia vniuersitatis pariter & antiquitatis consensionem spectari oportere, nè aut ab vnitatis integritate in partē schismatis abrumpamur, aut è vetustatis religione in hæreseôn nouitates præcipitemur. Itē diximus, in ipsa Ecclesiæ vetustate duo quædā vehemēter studioséque obseruāda, quibus penitùs inhærere deberent, quicunque hæretici esse nolint. Primùm, si quid esset antiquitùs ab omnibus Ecclesiæ catholicæ sacerdotibus vniuersalis cōcilij authoritate decretū. Deindè, si qua noua exurgeret quæstio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias eorum duntaxàt, qui suis quique temporibus & locis in vnitate communionis & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid vno sensu atque cōsensu tenuisse inuenirētur, id Ecclesiæ verū & catholicum absque vllo scrupulo iudicaretur. ET in fine: Necessè est profectò omnibus deincèps catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare studēt, vt sanctæ sanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriātur: profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

Summaria re... quæ dicta sūt. — Fidei sancto... Patrum...

12. AVGVSTINVS libro primo cōtra Iulianum Pelagianum, capite secundo, adducturus testimonia sanctorum Patrum de originali peccato, sic ait: Sed tu qui tam crebrò nobis Manichæorū nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas, intuere. Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorū quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse nō arbitror, sed ponā pauca paucorū, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malū peruicaciæ superauerit. ET posteà in eodem capite: Absit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorúmque à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tātis coepiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei compage, non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autē vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.

Augustinus oppugnat Pelagianos sanctorū Patrum sententiis. — Sancti Patres in quibus rebus aliquādo dissentiant.

13. IDEM aduersùs eundem libro secūdo in epilogo ipsius libri: Hoc, inquit, probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non esse consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm catholicam fidem, quæ vbiquè toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Et post nonnulla: At ego vbicúnquè sis, vbicúnquè legere ista poteris te ante istos in tuo corde cōstituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partē gratia propēdētes, aliquo abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquàm fuerūt, aut non sunt, aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione cōfinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres Antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis, aliísque huiusmodi, vel Græcis vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorū, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim sicut oportebat expressi, eorúmque sentētias, quātùm sufficere videbatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas nō ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta tēpla construxit, qui tūc de ista causa iudicauerūt, quādo in eos nemo potest dicere, perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nōdùm enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione cōflictū. Nōdùm enim eratis, qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mētiti fuerimus, & quòd Cælestianorum vel Pelagianorū nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assēsum. Certè ipse dixisti, quòd omnes Iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat, pauci tales potuerūt inueniri. Sed Ambrosium aliósque collegas eius, quos cum illo commemo-

Argutula nouitas hæreticorū, sanctorum Patrum authoritate conteritur. — Antiqui Patres sunt integri & incorrupti iudices in dirimendis controuersiis postea exortis.

tani, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, suo iudicio definiêrunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscū vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerūt. Neq; nobis neque vobis irati sunt, neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondùm vobiscū apud istos Iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorū pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Et paulò pòst: Et addis, ad aliquid inueniēdum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit nimis summa longus dies, vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cælestius, Iulianus: & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscúque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuā, si tamen nō in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodāmodò audio vocē tuā: respōdes, Absit vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Et sub finem: Talibus post Apostolos sanctæ Ecclesiæ plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, &c. His igitur eloquiis & tanta authoritate sanctorum, profectò, aut sanaberis Dei misericordia donante: quod quantùm tibi optem, videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perdurauerís, non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges, sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irænæū, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæteró sque socios ac participes eorum, insupèr & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

Patres docuerunt quod in Ecclesia inuenerunt, & à Maioribus acceperunt.

Hodiè benè audét quidā.

Patrum quos Augustinus citauerat aduersùs Pelagianos.

14. PACIANVS Barcilonēsis Episcopus in epistola prima ad Sympronianum Nouatianū, de Catholico nomine: Quid? parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus, parua de beatissimo Cypriano martyre, atque doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? an sapientiores illo sumus, & spiritu carnis inflamur aduersùs eum, quem æternum Dei testē nobis cruor, & clarissima passionis corona produxit? Qui tot earum partium sacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax vna solidauit? Quid tot annosi Episcopi, tot martyres, tot cōfessores? Agè, si illi vsurpando nomini huic (Catholicum intelligit) authores idonei non fuerūt: nos idonei erimus negando? & nostram potiùs authoritatem patres sequentur, & emendanda sanctorum cedet antiquitas, & iam putrescentia vitiis tempora canos Apostolicæ antiquitatis eradent?

Vide quanti faciat Patrum authoritatem.

Coloss. 2.

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. ACTIONE tertia Concilij Chalcedonensis, in Edicto siue legibus Valentiniani & Martiani Imperatorum, quas quidē leges beatissimus Papa Leo in suis confirmauit epistolis: quibus interdicuntur prohibentúrque disputationes de fide coram vulgo, & confirmantur Chalcedonensis Concilij decreta atque statuta, hæc leguntur verba: Cesset iam profana contentio. Nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandū relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitiū lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam, aliquid vlteriùs discutit, mendacium quærit. * Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & audiētibus, tractare conetur in posterū, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionē requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare cōtendit, cùm ea quæ nūc de Christiana fide statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorū patrum trecētorū decē & octo, & centū quinquaginta, definita esse noscuntur. Nā in cōtemptores huius legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidē benè cōpositam veniūt, sed etiam Iudæis & paganis ex huiuscemodi certamine prophanant veneranda mysteria. Igitur si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorum remouebitur: si verò militia præditus sit, cingulo spoliabitur. Cæteri etiā huius criminis rei, de hac sanctissima vrbe pellētur, pro vigore iudiciario etiā cōpetentibus suppliciis subiugādi. Constat enim, hinc hæreticæ insaniæ exordia fomitémq; præberi, dū publicè quidā disputāt atque contendunt. Vniuersi ergò, quæ à sancta synodo Chalcedonensi statuta sunt, custodire debebūt, nihil posteà dubitaturi. Hoc itaque nostræ commoniti Serenitatis edicto, abstinere à prophanis vocibus, & vlteriùs desinite de diuinis disputare, quod nefas est: Quia non solùm diuino iudicio peccatū hoc (prout credimus) punietur, verumetiā legum & iudicū authoritate coercebitur.

Qui semel in Concilio generali definita, in dubium vocant, [illegible] tractat, [illegible] & sacrile[illegible] sunt.

** L. Nemo, de summa Trin. & fide Cat.*

16. GELASIVS Pontifex in epistola ad Episcopos Dardaniæ: Quapropter stultitiam respuentes, inanium querelarum, perquirere vos oportet ab ipsis beatis Apostolis, & considerare prudenter, quoniam patres nostri, catholici videlicet, doctique pōtifices, in vnaquaque hæresi quolibet tēpore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apostolica secundum scripturarū tramitē, prædicationémque Maiorum facta semel congregatione sanxerunt, incōuulsum voluerint deincèps firmumq; cōstare: nec in eadē hac causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præsumptione permiserint: sapientissimè peruidentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsùs errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper eisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarū semel synodalium regularum, non cessant elisæ pestes resumptis certaminibus coorta fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quæque corda percutere: quid fieret, si subindè fas esset perfidis inire cōcilium, cùm quamlibet illa manifesta sit veritas nūquàm desit, quod perniciosa depromat falsitas,

Semel [illegible] in [illegible] reuocanda in dubium aut retractanda.

tametsi

tametsi ratione vel authoritate deficiens, sola tamen contentione non cedens? Quæ Maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessariè præcauerunt, vt quod contra vnamquanque hæresim coacta semel synodus, pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apostolica promulgâsset, non sinerent nouis post hæc retractationibus mutilari, nè prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi: sed authore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicârunt, vt quisquis aliquando huius erroris communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus, quomodò manifestè quilibet vel professione sua, vel communione posset agnosci.

17. LEO Magnus in epistola quadragesimatertia ad Martianum Augustum: Obtestor & obsecro clementiam vestram, vt in præsenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicârunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum suot authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Illúdque potiùs iubeatis, vt antiquæ Nicenæ synodi constituta, remota hæreticorum interpretatione, permaneant.

Semel in concilio definita, non in dubium reuocanda.

18. IDEM in epistola quinquagesima ad eundem: Compressa vel remota inquietudine ac prauitate paucorum, facilè firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Euangelicis & Apostolicis prædicationibus declaratum, per antiquos patres nostros accepimus & tenemus, omnium corda côcurrant, nulla penitùs disputatione cuiusquam retractationis admissa, nè per vanam fallacémque versutiam, aut infirma videantur aut dubia, quæ in ipso lapide angulari Christo fundata sunt, & sine fine mansura.

Retractatio non admittenda in negotiis fidei semel definitis ab Ecclesia.

19. ET in epistola septuagesimaoctaua ad Leonem Augustum: De rebus & apud Niceam & apud Chalcedonam (sicut Deo placuit) definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquàm dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit authoritas.

Aliorum Conciliorum generalium de fide decreta, non vocanda sunt in dubium.

XII.

Quorsùm verò spectat diuina isthæc ordinatio, vt Pastores & Doctores in Ecclesia conseruentur?

A. Non parùm vtilis ac salutaris est nobis diuina hæc ordinatio, qua[a] potestas & hierarchia Ecclesiastica Politicos magistratus omnes longè antecellit. Est enim potestas hæc spiritualis, qua Christianus populus ad spiritualia æternáque bona consequenda maximè promouetur.

B. Prodest in primis, vt Pauli verbis[b] vtamur, *ad consummationem sanctorum*, hoc est, vt qui illa potestate funguntur, exhibeant[c] omnē hominem perfectū in Christo, sicut idem Paulus alibi loquitur, suóque studio fideles ad sanctitatis, in quam vocati sunt,[d] perfectionem adducant.

C. Prodest etiam *in opus ministerij*, vt qui sunt & dicuntur ministri præcipui Ecclesiæ, habeant quod[e] vigilent, ac curent semper pro concrediti sibi summi muneris ratione.

D. Prodest præterea[*] *in ædificationem corporis Christi*, vt nôrint hi spirituales & sapientes[f] architecti circa[g] corpus Christi mysticum, quòd singularem in ædificando contentionem requirit, continenter sibi esse versandum, vt iam veræ fidei fundamenta iaciant ac confirmēt, iam reliqua fidelibus ad perfectam iustitiam necessaria[h] superstruant.

E. Prodest demùm, vt[i] *non simus paruuli fluctuantes, ac circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum.* Hoc est, propter imbecilliores, qui semper in Ecclesia sunt plurimi, necessarium est munus Antistitum Ecclesiasticorum, præsertim hæresum ventis ac persecutionum[k] procellis in Ecclesię domum irrumpentibus. Tum enim opùs est præsenti eorū pręsidio, qui pro authoritate velint & possint[l] arcere lupos, oues defendere, zizania extirpare, & sana cōfirmare dogmata, nè simplices alioquin fallacium ac[m] perditorum hominum verbis, scriptis, & exemplis à via veritatis regia seducantur, quin potiùs vt omnes veritatem nō modò cognoscentes, sed etiam facientes, in illo qui caput est Christus, grandescant atque proficiant, vt idem Paulus[n] adiunxit.

a Chry. lib. 3. de sacerdot. Idem homil. 4. & 5. de ver. Esaiæ. Ignatius ad Smyrnenses. Ambr. in exhor. ad virgines, & lib. de dignit. sacerd. cap. 2.
b Ephes. 4. c
c Coloss. 1. d
d 1. Thess. 4. b. 2. Tim. 3. d. 1. Cor. 15. d
e Act. 20. f Heb. 13. e Cyp. epist. 66 ad Furnenses.
* Ephes. 4. c
f 1. Corint. 3. b
g Ephe. 1. d Coloss. 1. c d Ephes. 4. d
h 1. Cor. 3. c
i Ephe. 4. d 1. Cor. 14. d Rom. 16. a Act. 14. d 1. Thess. 3. a 4. Ezech. 34. a
k Matth. 7. d
l Act. 20. f Ezech. 33. b 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. c
m 2. Pet. 2. a 3. a Ro. 16. c Iudæ f Matth. 7. c
n Ephes. 4. d

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, postquàm de tremendo Missæ sacrificio locutus esset, ità subiungit: Nam si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, iisque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propinquè queat, tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiantur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: iis datum est vt potestaté habeant, quã Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis, datam esse voluit: Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueris in terra, erũt alligata & in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam cõtingit, atq; ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus cõfirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam.

Sacerdotum quanta dignitas.
Math. 16. & 18.
Excedit potestas eorũ potestatem principum.
Ioan. 20.

2. IDEM homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ozias cùm esset rex cinctus diademate, quoniam erat iustus, elatus est animo, maiore spiritu concepto, quàm pro dignitate, ingressus est templum. Et quid dicit Esaias? Ingressus est sancta sanctorum, aitque, volo adolere incensum. Rex cùm esset, sacerdotij principatum vsurpat. Volo, inquit, adolere incésum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos: alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ videntur, hic declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari rex. Illi quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda: cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hic sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaque cùm videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium. Non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Regi corpora cõmissa sunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersùs dæmones. Maior hic principatus: proptereà rex caput submittit manui sacerdotis: & vbiquè in veteri scriptura, sacerdotes inungebant reges.

2. Para. 26.
Sacerdotij dignitas regia dignitate præstat.
Matth. 18.
Propter malos nõ est traducẽdum sacerdotium.

3. IDEM homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Sacerdotiũ principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpurã, neq; diadema, neq; vestes aureas: vmbræ sunt isthæc omnia, vernísque flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiãsi ipsam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres ista: sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtrique traditæ, videbis sacerdotem multò sublimiùs rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc prætereà quicquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negociis pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorũ rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunq; solueritis super terrã, erunt soluta & in cælis. Quid cũ hoc honore conferri possit? A terra iudicãdi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruũ: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanã, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo maior. Siquidè id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.

1. Reg. 10. & 16.
Esa. 40.
1. Pet. 1.
Sacerdotum maior, quàm regum potestas.
Matth. 18.
Heb. 7.

4. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Honorate Deum vt authorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquàm principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundùm Deum, sacerdotium verò secundùm Christum, & post hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute: neque regi quis similis est in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem insurgens, damnatione dignus est, quomodò vltionem euadere poterit qui præter Episcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem sacerdotem Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata sunt in Christo: Laici Diaconis subditi sint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo; Episcopus Christo, sicut ipse Patri.

Nullus Episcopo honorabilior in Ecclesia.
Coloss. 1.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos sacerdotes nostram nobilitatem, præfecturis & consulatibus præferendam: habemus, inquã, fidei dignitates quæ perire non nôrũt.

6. IDEM in libro de sacerdotali dignitate, capite secundo:

Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur.

secundo : Honor & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares,& principum diademati, longè erit inferius quàm si plumbi metallum ad auri fulgoré compares: quippe cùm videas Regú colla & Principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credent se communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine,cui non solùm præferri à Domino meruit, sed vt eam quoquè iure tueatur patrio, præceptis imperatum est Euangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur:Petre,amas me?Et ille:Tu scis Domine quia amo te. Et cùm tertiò fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsequutus,repetitú est à domino tertiò, Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem non solùm tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas suscepit, & cum illo eas nos suscepimus omnes. Vndè tegédæ sacerdoribus cum traduntur,meritò rectoribus suis subdi dicuntur.

Ioan. 21.

1. B. Ad Ephesios quarto : Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos,quosdam auté prophetas,alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij,in ædificationem corporis Christi:donec occurramus omnes in vnitatem fidei,& agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.

2. Ad Colossenses primo : Docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro,certando secúdùm operationem eius, quam operatur in me in virtute.

3. Prioris ad Thessalonicenses quarto : Non enim vocauit nos Deus in immunditiã, sed in sanctificationem.

4. Posterioris ad Timotheum tertio : Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

5. Posterioris ad Corinthios decimotertio : De cætero fratres, gaudete, perfecti estote, &c.

1. C. Actorum vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri : vt cum gaudio hoc faciant,& non gementes.

Lib. 1 epist. 9. Sacerdotum, esse sacrific. & orationibus vacare. 2. Tim. 2.

3. Cyprianus epistola sexagesimasexta ad Furnenses: Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent. Scriptum est enim : Nemo militans Deo, obligat se molestiis secularibus,vt possit placere ei, cui se probauit. Quod cùm de omnibus dictum sit,quanto magis molestiis & laqueis secularibus obligari non debent, qui Diuinis rebus & spiritualibus occupati,ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare nó possunt? Cuius ordinationis & religionis formam Leuitę priùs in lege tenuerunt, vt cum terrá diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministeriis Diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet,sed aliis terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atque alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & dispositione Diuina, vt qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione Diuina auocentur, nè molestiis & negociis secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquàm decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, & die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant.

Vers. 11.

1. D. Ad Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

2. Prioris ad Corinthios tertio: Dei enim sumus adiutores : Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundùm gratiam Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamétum posui : alius autem superædificat, &c.

3. Ad Ephesios primo : Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. Ad Colossenses primo : Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, &c. Adimpleo ea, quæ desunt passionú Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: cuius factus sum ego minister secundú dispensationem Dei, quæ data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei.

5. Ad Ephesios secundo : Estis ciues sanctorú & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Iesu Christo : in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino.

6. Prioris ad Corinthios tertio : Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam : vniuscuiusque opus manifestum erit, &c.

1. E. Ad Ephesios quarto, vt suprà B. testimonio primo.

2. Prioris ad Corinthios decimoquarto: Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.

3. Ad Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrú proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.

4. Actorum decimoquarto : Cúmque euangelizâssent Paulus & Barnabas ciuitati illi, (Derbæ) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantésque vt permanerent in fide, &c.

5. Prioris ad Thessalonicenses tertio : Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: vt nemo moueatur in

tribulationibus istis.

6. Et capite quarto: De cætero ergò fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, vt quēadmodùm accepistis à nobis quomodò oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

7. Ezechielis trigesimoquarto: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebāt semetipsos: nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum nō pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidâstis: & quod ægrotum, non sanâstis: quod confractum est, non alligâstis: & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis & cum potētia. Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

8. Matthæi septimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenā: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

9. Actorum vigesimo: Attēdite vobis & vniuerso gregi, &c. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcētes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, &c.

10. Ezechielis trigesimotertio: Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium, vt à viis suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberâsti.

11. Posterioris ad Timotheum secundo: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita: sciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripiētem eos qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

12. Ibidem capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cū sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministeriū tuum imple, sobrius esto.

13. Ad Titum primo: Oportet Episcopum sine crimine esse, &c. amplectentem eum qui secundū doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

14. Secundæ Petri secundo: Fuerunt verò & Pseudoprophetę in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominū negant, superinducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorū luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur, quibus iudicium iam olim nō cessat: & perditio eorum non dormitat.

15. Et capite tertio: Scientes quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes.

16. Ad Romanos decimosexto: Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciūt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

17. Iudas Apostolus in epistola sua canonica: Vos autem charissimi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimis temporibus venient illusores, secundùm desideria sua ambulātes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Et in principio epistolæ: Subintroiērunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò pòst: Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autē naturaliter, tanquàm muta animalia, nôrunt, in his corrumpuntur. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circunferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa.

18. Matthæi septimo: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

19. Ad Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

XIII.

XIII.

Quo pacto insignes hos fructus consequemur?

A. Ità nimirùm, si non altè, sed sobriè[a] sapiamus, soliciti semper[b] seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt nosmet oues Christi humiles, obedientésque præstemus. (a Rom. 12. a — b Ephes. 4. a Ioan. 10. a & 21. c)

B. Quarum sanè ouium illud est proprium,[c] lupos fugere: nec alienos, sed suos pastores sequi: illis velut ordinariis ouilis Dominici præfectis sese[d] submittere, in illis audire[e] Spiritum veritatis. (c Ioan. 10. a Tit. 3. a Heb. 13. c Matth. 10. c — d Bernar. de precep. & disp. ca. 12. — e Ioan. 15. 14. b 16. c)

C. Is est, qui per[f] malos etiam Præpositos Dominicum gregem docere, pascere & conseruare dignatur: quíque per eosdē tum Dei patris, tum Ecclesiæ matris præcepta nobis his verbis cõmendat:[g] *Audi fili mi disciplinam patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.* Et rursùs idem inculcans, *Conserua,*[h] inquit, *fili mi præcepta patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.* (f Matth. 23. a Philip. 1. b Ioan. 11. g Matth. 18. c Deut. 17. b c — g Prouer. 1. a Epiphan. hæres. 75. — h Prouer. 6. c)

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

2. AD Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis.

3. IOANNIS decimo: Qui intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cùm proprias oues emiserit, ante eas vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.

4. ITEM vigesimoprimo: Pasce oues meas.

1. B. IOANNIS decimo, vt paulò antè A. testimonio tertio.

2. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

4. MATTHÆI decimo: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.

5. BERNARDVS in libro de præcepto & dispēsatione, capite duodecimo: Quid interest, vtrùm per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sedenim quid hoc refert tua, qui conscius non es, præsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legē ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum est? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. de huiusmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ità latere aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrumnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo deniquè diuina potiùs consilia requirerentur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè nōn sunt contra Deum, audire debemus. (margin: In superioribus audiendus Deus. — Obiectio. — Solutio. Malach. 2. — Superiores tāquam Deus audiendi sunt in iis, quæ nō sunt apertè contra Deum.)

6. IOANNIS decimoquinto: Mittam vobis à patre Spiritum veritatis.

7. ET capite decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Ibidèm: Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

8. ITEM capite decimosexto: Cùm autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

1. C. MATTHÆI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

2. AD Philippenses primo: Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatē Christum prædicant. Quidam ex charitate, &c. quidam autem ex contentione Christum annunciant non syncerè, &c. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionē, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

3. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente.

4. MATTHÆI decimooctauo: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

5. DEVTERONOMII decimoseptimo, vt suprà, quæstione vndecima.

6. PROVERBIORVM primo, vt in texto.

7. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, de quibusdam traditionibus loquens: Ecclesia, inquit, necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermonem patris tui, & nē

Prouer. 1.

repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quòd & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus.

Matris Ecclesiæ statuta dissolui non possunt.

Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & benè se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursùs etiam hic seductor.

8. PROVERBIORVM sexto, vt in textu.

XIIII.

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

Præcipua quinque numerantur, cuique Christiano & scitu & obseruatu certè necessaria.

a Conc. Lugd. apud Iuon. p. 4. ca. 14. Matisc. 1. Magunt. can. 36 & 37. Trib. can. 31. Ignat. ad Philippen.
b Conc. Agath. ca. 47 & 21. Tribur. ca. 35. Item 1. Aurel. cap. 28.
c Canō. Apo. 68. Gangren. can. 19. Ignat. ad Phil. Mogunt. c. 14 & 35. Salegenst. can. 1. & 2. Bern. in vigil. S. Andreæ. Vide Burchar. lib. 13. & Iuonem p. 4.
d Tert. li. 2. ad vxorem, & in Apologe. c. 2.
e Syn. Lateră. can. 21. Trid. sess. 14. can. 8.
f Lateran. & Triden. sess. 13. can. 9.

I. [a] *Statutos Ecclesiæ festos dies celebrato.*

II. [b] *Sacrum Missæ officium diebus festis reuerenter audito.*

III. [c] *Ieiunia certis diebus, temporibúsque indicta obseruato*, vt in Quadragesima, Quatuor anni temporibus, & Festorum quorundam solennium pridianis diebus, quos Maiores nostri, quòd iisdem temporibus in templis noctù peruigilaretur, Vigilias[d] appellârunt.

IIII. [e] *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitetor.*

V. [f] *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschæ, sumito.*

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBVS CELEBRANDIS.

Feriarum tempora.

1. I. CONCILIVM Lugdunense capite tertio, vt est apud Iuonem parte quarta, capite decimoquarto, & apud Gratianum de consecratione distin. tertia: Pronunciandum est laicis, vt sciant tēpora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam, à vespera vsque ad vesperam: nè Iudaismo capiantur. Feriandi verò per annum isti sunt dies: Natale Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis Euangelistæ, Innocentum, sancti Syluestri, octauæ Domini & Theophania, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pascha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio domini, sancti dies Pētecostes, sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maximè sanctorū Petri & Pauli, qui mūdum sua prædicatione illuminârunt, sancti Laurentij, Assumptio sanctæ Mariæ, Natiuitas eiusdē, Dedicatio basilicæ sancti archangeli Michaëlis, Dedicatio cuiuscunque oratorij, & omnium Sanctorū, & sancti Martini: & illæ festiuitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus cum populo collaudauerint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquæ verò festiuitates per annum non sunt cogendæ ad feriandum nec prohibendæ. Indictum verò

Ieiunia indicta.

ieiunium quandò fuerit denunciatum, ab omnibus obseruetur.

Diei Dominicæ religiosa obseruatio.

2. SECVNDVM concilium Matisconense capite primo: Custodite diem Dominicā, quæ nos denuò peperit, & à peccatis omnibus liberauit. Nullus vestrùm litium fomitibus vacet: nullus causarum actiones exerceat: nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ iugum ceruicibus iumentorum imponere cogat. Estote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporéq; intenti. Si quis vestrûm proximam habet Ecclesiam, properet ad eandem, & ibi dominico die semetipsum precibus lachrymisque afficiat. Sint oculi manúsque vestræ toto illo die ad Deum expansæ: ipse est enim dies requietionis perpetuus, ipse nobis per septimæ diei vmbram insinuatus noscitur in lege & prophetis. Iustum igitur est, vt hanc diem vnanimiter celebremus, per quam facti sumus, quod non fuimus. Fuimus enim antè serui peccati, sed per eam facti sumus filij iustitiæ. Exhibeamus Domino liberam seruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergastulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noster à nobis expetit, vt corporali abstinentia diem Dominicam celebremus, sed quærit obedientiam, per quā nos, calcatis terrenis actibus, ad cælum vsque misericorditer prouehat. Si quis itaque vestrûm hanc salubrem exhortationem parui penderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deincèps sacerdotali quoquè iræ implacabiliter subiacere. Si causidicus fuerit, irreparabiliter causam omittet: si rusticus aut seruus, grauioribus fustium ictibus verberabitur: si clericus aut monachus, mensibus sex à consortio suspendetur fratrum. Gen. 1.

Festorum dierum descriptio.

3. CONCILIVM Maguntinū sub Carolo Magno celebratū, canone trigesimosexto: Festos dies in anno celebrare sancimus, hoc est, diem Dominicum Paschę, cum omni honore & sobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obseruari decreuimus, diem Ascensionis domini pleniter celebrare. Item Pentecosten similiter, vt in Pascha. In natali Apostolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem sancti Michaëlis, natalem sancti Remigij, sancti Martini, sancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationē sanctæ Mariæ, & illas festiuitates martyrum vel confessorum obseruare decreuimus; quorum in vnaquaque parochia sancta corpora requiescunt. Similiter

militet etiam dedicationem templi.

4. Itam canone trigesimoseptimo: Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decreuimus obseruare, & à seruili opere abstinere, & vt mercatus in eis minimè sit, nec placitum, vbi aliquis ad mortem vel ad pœnam iudicetur.

Dominicæ diei celebratio.

5. Concilivm Triburiēse sub Arnulpho Imperatore, canone trigesimoquinto: Secundū Sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus Concilio, vt nullus comes, nullúsque omninò secularis diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorū, placitum habere: sed nec populum illo præsumat coërcere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus verò Dominicis & Sanctorum festis, vigiliis & orationibus insistendum, & ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodò Deo vacandum. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intētione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ; & nullæ lites vel contentiones habendæ. Arguit enim eos qui contentiones & lites tempore ieiuniorum, & qui à debitoribus debita exigunt, Dominus per prophetam, dicens: Ecce in diebus ieiuniorum vestrorum inuenitur volūtas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.

Diebus Dominicis & festis quid agendum, & à quibus abstinendum.

Ieiuniorum dies.

Isa. 58.

6. Ignatius in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

Festi dies ... Ignatij ... debeant.

DE AVDIENDO MISSÆ SACRIFICIO.

1. II. Concilivm Agathense canone quadragesimoseptimo: Missas die Dominico secularibus totas audire, speciali ordine præcipimus, ità vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

Missæ integræ audiendæ.

2. Iaidem canone vigesimoprimo: Si quis etiā extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, quas suprà diximus, in oratoriis (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

3. Concilivm Triburiense canone trigesimoquinto, vt suprà in 5. præcepto Ecclesiæ de festis, testimonio quinto.

4. Concilivm primum Aurelianense canone vigesimooctauo: Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non antè discedat, quàm Missæ solennitas compleatur: & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

Ante benedictionem ... egrediendum.

DE IEIVNIIS ECCLESIASTICIS.

1. III. Canon Apostolorū sexagesimusoctauus: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschæ quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuem, præterquàm si propter imbecillitatem corporalē, impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiunium quadragesimæ, feriæ ... & ...

2. Concilivm Gangrense canone decimonono: Si quis eorum qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Anathema communiā ieiunia ecclesiæ dissoluentibus.

3. Ignatius in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò & sexta feria ieiunare, reliquias pauperibus porrigentes.

Rursus ieiunió Quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ.

4. Concilivm Mogūtinum sub Carolo Magno, canone trigesimoquarto: Constituimus vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, mense Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & sexta & Sabbato veniāt omnes ad Ecclesiam hora nona cum litaniis ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, feria quarta & sexta & Sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio, hebdomada tertia, & in mense Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini; sicut est in Romana Ecclesia traditum.

Quatuor temporum ieiunia.

Litaniæ.

5. Idem canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cū cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi cōcilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Indicta ieiunia violantes.

Can. 19.

6. Concilivm Salegunstadiense canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ in abstinentia sine carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediente; aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopio celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini similiter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigiliis Apostolorum, & in vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, & in vigilia sancti Laurentij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adiicientes prædictis vigiliis vnam horam refectionis, excepta infirmitate: & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

Peculiaris quædam in Germania abstinentiæ obseruatio in Iunio.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abstinentiæ.

7. Idem canone secundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinē statuimus, vt si calendæ Martij in quarta feria, siue anteà euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam aut sextam aut Sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoquè modo si calendæ Iunij in quartam feriam aut anteà euenerint, in subsequente hebdomada ieiuniū celebretur. Et si in quintam feriam aut sextam aut Sabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam reseruetur. Et hoc sciendum est, quòd si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes, secundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solēni Pentecostes. & tunc propter solennitatem spiritus sancti, Diacones Dalmaticis induātur, & Alleluia cantetur, & flectamus genua, nō dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio cōstitutum est,

Ieiunió quatuor temporum, & eius inueniendi ratio difficilior, quàm est quæ est nostri temporis.

vt ſi calēdæ Septembris in quarta feria euenerint, aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: & ſi in quinta aut ſexta aut ſabbato contigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obſeruādum erit, vt proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia ſi vigilia in Sabbato euenerit, ſimul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit.

8. BERNARDVS in vigilia ſancti Andreæ Apoſtoli: Sanctorum feſta præcipua Patrum ſanxit authoritas votiuis præueniendа ieiuniis. Vtiliter planè, & non ad inſipientiam nobis, ſi affuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidiè peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omninò eſt, celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, maximeque eas quæ maximæ ſunt, niſi priùs abſtinentiæ purificatione præmiſſa, quò & digniores & capaciores inueniamur ſpiritualium gaudiorum. Et paulò pòſt: Non modò tamen præparatio eſt ad proximam celebritatē, obſeruatio præmiſſa ieiunij, eſt & admonitio quædam, eruditióque non parua. Diſcimus ex hoc ipſo, quænam vera ſit via feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quòd ieiuniis ſolennia præuenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam ſolennitatis, magni & æterni Sabbati quod præſtolamur. Nec cauſaberis vigiliam longiorem, ſi æternitatem feſtiuitatis attendas.

Cur ieiunia, ſanctorum feſtis præmittantur.

Abſtinentia purificamur.

Act. 14. Nota.

9. BVRCHARDVS Vuormatienſis Epiſcopus libro decimotertio decretorum.

10. ET Iuo Carnotenſis epiſcopus parte quarta decreti, quos Patres & quæ decreta citent de ieiunio Eccleſiaſtico, vide infrà de bonis operibus, quæſtione quarta, A. teſtimonio vigeſimoquarto & ſequentibus.

11. TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorē: Sed viderit qualiter viro infideli officia pendat mulier fidelis. Domino certè non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſeruum procuratorem Domini ſui ad impedienda fidelium ſtudia & officia: Vt ſi ſtatio facienda eſt, maritus (infidelis) de die condicat ad balneas: ſi ieiunia obſeruanda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: ſi procedendum erit, nunquàm magis familiæ occupatio adueniat. Quis enim ſinat coniugem ſuam viſitandorum fratrum gratia vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis cōuocationibus, ſi ità oportuerit, à latere ſuo eximi libenter feret? quis denique ſolennibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?

Statio.

Ieiuniorum obſeruatio, tempore Tertulliani.

Vigiliæ.

12. IVSTINVS in apologetico aduerſùs Gentes, capite ſecundo: Plinius Secundus cùm Prouinciam regeret, damnatis quibuſdam Chriſtianis, quibuſdā gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, conſuluit Traianum Imperatorem, allegans præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum compeniſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum & Chriſto & Deo: & ad confœderandam diſciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera ſcelera prohibentes. Tunc Traianus reſcripſit, hoc genus inquirendos quidem non eſſe, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendū Chriſto.

DE CONFESSIONE ET COMMVNIONE IN PASCHATE.

1. IIII. CONCILIVM Lateranenſe magnū ſub Innocentio tertio, canone vigeſimoprimo: Omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat pro viribus adimplere, ſuſcipiens reuerenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum: niſi fortè de conſilio proprij ſacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab eius perceptione duxerit abſtinēdum: alioquin & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura. Vndè hoc ſalutare ſtatutum frequenter in Eccleſiis publicetur, nè quiſquam ignorantiæ cæcitate velamen excuſationis aſſumat. Si quis autem alieno ſacerdoti voluerit iuſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam priùs poſtulet & obtineat à proprio ſacerdote, cùm aliter ille ipſum non poſſit ſoluere vel ligare.

Confeſſio & communio annua.

Pœna non communicātium.

Non aliſ proprius ſacerdos, ſiue ordinarius ſuperior, & qui ab eo conceſſionē habent, poſſunt abſoluere à peccatis.

2. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, canone octauo: Si quis dixerit confeſſionem omnium peccatorum, qualem Eccleſia ſeruat, eſſe impoſſibilem, & traditionem humanam à piis abolendam: aut ad ea non teneri omnes & ſingulos vtriuſque ſexus Chriſti fideles, iuxta magni Concilij Lateranēſis conſtitutionem, ſemel in anno, & ob id ſuadendum eſſe Chriſti fidelibus, vt non confiteantur tempore quadrageſimæ, anathema ſit.

Vt minimum ſemel in anno confitendum.

1. V. CONCILIVM Lateranenſe, vt paulò antè in IIII. Eccleſiæ præcepto, teſtimonio primo.

2. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, canone nono: Si quis negauerit omnes & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, teneri ſingulis annis ſaltem in Paſchate ad communicandum iuxta præceptum ſanctæ matris Eccleſiæ, Anathema ſit.

Communicandum in Paſchate.

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum obſeruatio?

A. Hæc & eiuſcemodi reliqua Eccleſię tum inſtituta, tum pręcepta, tot ſeculis recepta, magnóque piorum cōſenſu & vſu confirmata, pietati atque rationi valdè conſentanea, inſignes ſecum adferunt commoditates.

B. Sūt enim fidei, humilitatis, & obediētiæ Chriſtianæ ſalutaria exercitia: honeſtam[a] diſciplinā & concordiam popularem promouent: religionis pulchra exiſtunt

a Philip. 4. b 1. Cor. 14. f

exiſtunt ſymbola, notas prębent demùm & indicia interioris noſtrę pietatis, quibus ad[b] ædificationem & bonis collucere, & malis prælucere oporteat. [b Matth. 5. b Rom. 15. a]
C. Breuiter hęc eò nos promouent, vt Apoſtolicus ille canon, [c] *Omnia honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obſeruetur. [c Phil. 4. a c 1. Cor. 14. g]

TESTIMONIA.

1. B. Ad Philippenſes quarto: De cætero fratres quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate.

2. Prioris ad Corinthios decimoquarto: Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrûm Pſalmum habet, doctrinã habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: ſecundùm duos aut vt multũ tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quòd ſi alij reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare, vt omnes diſcant, & omnes exhortentur. Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubiecti ſunt. Non enim eſt diſſeſionis Deus, ſed pacis: ſicut & in omnibus Eccleſiis ſanctorum doceo. Mulieres in Eccleſiis taceãt, &c. Omnia autem honeſtè & ſecundùm ordinem fiant in vobis.

3. Matthæi quinto capite: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.

4. Ad Romanos decimoquinto: Vnuſquiſque veſtrûm proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem.

5. Ad Philippenſes ſecundo: nihil per contentionem, neque per inanem gloriã: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes: non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quę aliorum. Ibidem: Omnia facite ſine murmurationibus & hęſitationibus: vt ſitis ſine querela & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis prauæ & peruerſę, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.

C. Prioris ad Corinthios decimoquarto, vt paulò antè, A. teſtimonio ſecundo.

XVI.

Vbi neceſſaria eſt nobis Eccleſiæ authoritas?

A. Primùm in eo quidem, vt ſcripturas Canonicas & veras ab adulterinis certò[a] diſcernamus. Vndè teſtatur Hieronymus:[b] Nouum & vetus Teſtamentum recipimus in eo librorum numero, quem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ tradit authoritas. Et [c] Auguſtinus: ego verò, inquit, Euangelio nõ crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.

B. Deindè, vt conſtet de vero Scripturæ[d] ſenſu & apta interpretatione: nè alioquin ſine fine dubitemus ac diſceptemus de verborum ſententia. Omnes enim hæretici, vt ſcripſit idem [e] Auguſtinus ex ſacris ſcripturis falſas atque fallaces opiniones ſuas conantur defendere. Atqui non in legendo, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt, Hieronymo [f] teſte.

[a Gal. 1. a 1. Tolet. can. 1. Aug. ſer. 129. de temp. Idem libr. 13. cõt. Fauſt. c. 4. & 5. Itẽ lib. 28. ca. 2. & 4. b in ſymb. ad Damaſum & Aug. ſer 191. de temp. Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Conc. Trid. ſeſſ. 4. c Cõtra epiſt. Manich. ca. 5. d Eſa. 59. d Aug. lib. 1. c. 33. contra Creſcon. & de vnitate Eccleſiæ, ca. 19. Trid. ſeſſ. 4. Vincen. Lirin. contra nouatores. e lib. 1. de Trinit. c. 3. Hilar. lib. 2. ad Conſtantium. Vincent. Lirinen. f Cont. Luciferianos. & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.]

C. Tertiò, vt in grauioribus de fide quæſtionibus atque[g] controuerſiis, quæ poſſunt incidere, iudex[h] adſit, atque legitima illius authoritas interponatur. Vt enim veriſſimum eſt, quod contra hæreſes docet [i] Epiphanius, à diuina ſcriptura non poſſe accipi omnia: ità rectiſſimè [k] Auguſtinus affirmat, in re dubia ad fidem & certitudinem plurimùm valere authoritatem Eccleſiæ Catholicæ. Non enim deeſſe poteſt Eccleſiæ ſpiritus, qui ipſam in omnem ducat veritatem, ſicut Chriſtus [l] ipſe promiſit.

[g Deut. 17. b; h Act. 15. bc; i Hæreſ. 61. cont. Apoſtolicos. k Lib. 11. cont. Fauſtum, ca. 2. & lib. 1. cõt. Donatiſt. ca. 33. Item in Pſal. 57. l Ioan. 14. b d & 16. c]

D. Rurſus, vt pro ratione perſonarum, locorum, & temporũ Canones

m Can. Apost. 38 & Syno. 1 Nicen. cap. 5. Lateran. cap. 6.
n 2. Cor. 10. b 13 d

[m] constituantur, disciplina integra conseruetur, ac iura dicantur. Dedit enim hanc potestatem Deus Ecclesiæ [n] ad ędificationem, & non ad destructionem.

o Matth. 18 c & ibidem Hieronymus.
* 1. Cor. 5. b 1. Tim. 1. d
p Lib. de fide & operibus, cap. 5. Idē, lib. 3 contra Parmenianū ca. 1. Greg. hom. 26 in Euangelia. Chrysost. lib. 3. de sacerdotio.

E. Præterea, vt quam [o] Christus instituit coercēdi & excommunicandi potestatem, qua Paulus [*] etiam est vsus, peruicaces sentiant, ipsáque corrigantur & comprimātur. Hinc [p] Augustinus, Eis, inquit, per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinę, aduersùs improbos aut nefarios exercendę.

q 2. Pet. 1 d 2. Timoth. 3. d Matth. 18. c Ioan. 14. b d & 16. c
r Act. 2. a Ephes. 4. a
s 1. Tim. 3. d

F. Igitur in his omnibus, vt cętera omittamus, Ecclesię authoritatē nō solùm vtilē, sed etiam necessariam esse constat, vt sine illa quidē nihil aliud Christiana respublica, quàm confusio Babylonica possit existimari. Proindè sicut scripturę propter testimonium diuini spirit⁹ in illa [q] loquētis credimus, adhęremus, ac tribuimus maximā authoritatē: sic Ecclesię fidē, reuerētiā, obedientiámque debemus, quòd eo ipso [r] spiritu à Christo capite, spōsóque suo informata, dotata simul & confirmata sit: vt nō possit nō esse quod dicitur, [s] *colūna & firmamētū veritatis.*

TESTIMONIA.

1. A. Ad Galatas secūdo: Deindè post annos quatuordecim, iterùm ascendi Hierosolymā cū Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis qui videbantur aliquid esse, nè fortè in vacuum currerem aut cucurrissem.

Ecclesia veras scripturas à falsis discernit.

2. CONCILIVM primum Toletanū canone vigesimoprimo in assertione Catholicę fidei: Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in authoritate habēdas vel esse venerandas, anathema sit.

3. AVGVSTINVS sermone cētesimo vigesimonono de tēpore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas catholica Ecclesia recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

Scripturę authoritatem recipiunt ab Ecclesiæ testimonio.

4. IDEM libro decimotertio contra Faustum Manichæum, capite quarto: Si autem alios, quos dicat Apostolorū nostrorum, codices protulerit, quomodò eis ipse authoritatem dabit, quam per Ecclesias Christi ab ipsis Apostolis cōstitutas non accepit, vt indè ad pastores firmata cōmēdatione trāscurreret? Quomodò ille, cui non credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credam: & eis ipse conatur dare authoritatem, cùm ego ipsi non credam?

Canonicarū scripturarum approbatio vnde.

5. ET capite quinto: Quid ergò respōdetis? Cuinam de Christo credideritis, quibus testes alienigenæ nō placent? Nostrorum porò librorum authoritas, tot gētium cōsensione, per successiones Apostolorum, Episcoporum, Cōciliorúmque roborata, vobis aduersa est.

6. ITEM libro vigesimooctauo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Cùm cœpero Matthæi Euangelium recitare Apostoli Iesu, vbi narratio natiuitatis eius ita cōtexitur, continuò dices illā narrationem non esse Matthæi, quā Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus vsque ad præsentes Episcopos, certa successione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine. Sicut ergò ego credo illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per discipulos eius certa successione præpositorum vestrorū, ad vestra vsque tēpora custoditus atque perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum, Ecclesia certa connectionis successione, vsque ad tempora ista perduxit. Et dic mihi, cui libro potiùs credere debeamus, eiúsne Apostoli, qui Christo, cū adhuc in terra esset, adhæserat, an nescio cui Persæ, qui tanto pòst natus est? Sed aliū fortè profers librū, qui nomen habeat alicuius Apostoli, quē à Christo cōstat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse lecturus es. Cùm ergò necessè sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potiùs censes fidem accōmodare debere? eíne quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionū serie, vsque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conseruatum agnoscit atque approbat: an ei quem eadem Ecclesia incognitū reprobat, cùm etiam proferatur ab hominibus ità veracibus, vt Christum laudent esse mentitum?

Scripturę ab Ecclesia approbatæ, sunt approbandæ: ab ea verò reprobatæ, reiiciendę.

7. ET capite quarto: Aut si etiam de Matthæo, verùm ipse ista scripserit, dubitat de ipso quoque Matthæo non potiùs id credat, quod inuenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi tēporibus vsque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur: & credat nescio cui, ex transuerso de Perside, post ducentos vel ampliùs annos venienti, & suadēti vt illi potiùs, quid Christus dixerit fecerítq; credatur: cū ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cælo vocatus, si nō inuenicet in carne Apostolos, quibus communicando,

Ecclesiæ potius credendum quam hæreticis post exortis.

Paulo nō credi[illegible] euangelium suum [illegible] Ecclesiæ [illegible]

& cum

Galat. 1.

& cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omninò non crederet? Sed cùm cognouisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorũ communione atque vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur, ità eum Domino commendante, meruit

1. Cor. 14.

authoritatem, vt verba illius hodiè sic audiantur in Ecclesia, tanquàm in illo Christus, sicut ipse verissimè dixit, locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas tanta & tam ordinata authoritate firmatas, per quas ei præcipuè commẽ-

Galat. 1.

datum est, vt quisquis illi annunciauerit præterquàm quòd accepit, anathema sit.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum, &c. vt in texto.

Ecclesiæ iudicium in recipiendis diuinarum scripturarum libris.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouũ & vetus Testamẽtum recipimus in illo librorum numero, quẽ sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo libros canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc temporis etiam authoritatem obtinebant.

11. CONCILIVM tertium Carthaginense canone quadragesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicę scripturę, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiũ, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamẽti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorũ liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudæ Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus. Huic Concilio interfuit Diuus AVGVSTINVS, qui in libro secundo de Doctrina Christiana, capite octauo, eundem habet canonicarum scripturarum catalogum.

Libri Canonici veteris & noui testamenti tempore D. Augustini ... [illegible]

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, vt sublatis erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia conseruetur: quod promissum antè per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit: deindè per suos Apostolos tanquàm fontẽ omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinæ omni creaturę prædicari iussit: perspiciẽnsq; hanc veritatẽ & disciplinam cõtineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quę ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis spiritu sancto dictãte, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt: orthodoxorum patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris quàm noui testamẽti, quum vtriusque vnus Deus sit author, necnon traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinẽtes, tanquã vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerẽtia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto ascribendũ censuit, nè cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur: sunt verò infrà scripti: Testamenti veteris quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Hesther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Cãticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Euangelista conscripti: quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duę ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonẽ, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna: & Apocalypsis Ioãnis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Veritas atque disciplina ... libris ... traditionibus continetur.

Patrum exempla ... sequuta ... [illegible]

Catalogus librorũ sacrorũ vtriusque testamenti in Tridentina Synodo promulgatus.

Vetus vulgata editio approbatur.

Traditionum contemptores anathemate feriuntur.

13. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti capite quinto: Quæro ergò, quis sit ille Manichęus? Respõdebitis, Apostolus Christi. Non credo. Iam quid dicas aut facias, nõ habebis: promittebas enim scientiam veritatis: & nunc quod nescio cogis vt credam. Euãgelium fortè mihi lecturus es, & indè Manichæi personam tentabis asserere. Si ergò inuenires aliquem, qui Euangelio nondũm credit, quid faceres dicenti tibi, Non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ cõmoueret authoritas. Quibus ergò obtemperaui dicẽtibus, Credite Euangelio: cur eis non obtẽperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis: ipsi me monent, vt nullam fidem accõmodem vobis. quapropter non possum illis credens, nisi tibi nõ credere. Si dixeris, Noli catholicis credere: non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichęi fidem, quia ipsi Euãgelio, catholicis prædicantibus, credidi.

Euãgelio Augustinus non crederet, nisi authoritate Ecclesiæ permotus.

1. B. ESAIÆ quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quę posui in ore tuo, nõ recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigesimotertio contra Cresconium grammaticũ: Quãuis huius rei (non rebaptizandos esse hæreticos)

certè de scripturis canonicis nõ proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum cõmendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

In rebus dubiis ad Ecclesiæ iudicium cõfugiendum.

Ecclesiæ cui Christus testimonium perhibet tutus sequendus.

3. IOAN. de vnitate Ecclesiæ contra epistolã Petiliani, capite decimonono: Dicat mihi nũc hæreticus, quomodò me suscipis? Citò respondeo, Sicut suscipit Ecclesia cui Christus perhibet testimonium. Nunquid tu melius potes nõsse quomodò suscipiendus sis, quàm saluator noster medicus vulneris tui? Hìc fortè dices, Lege ergò mihi quẽadmodùm Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc apertè atque euidenter nec ego lego, nec tu. Nunc verò cùm in scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hæreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis esse susceptos, puto si aliquis sapiens extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimoniũ perhibet, & de hac quęstione cõsuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixisset, nè nõ tam ipsi, quã Domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem testimonium Christus Ecclesiæ suæ. Quomodò ergò suscipit ista Ecclesia per omnes gẽtes, incipientibus ab Hierusalem remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipiendus es. Quod si nõ vis, non mihi, aut cuiquam homini, qui vult ità suscipere, sed ipsi saluatori contra salutem tuam perniciosissimè reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commẽdat ille, cui fateris nefariũ esse non credere.

Cui qui repugnãt, non homini, sed Christo contra suam salutem aduersantur.

Scripturarum interpretatio quemadmodum fieri debeat.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Ad coercenda petulantia ingenia sacrosancta Synodus decernit, vt nemo suæ prudẽtię innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinę pertinentium, sacram scripturã ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarũ sanctarum, aut etiam cõtra vnanimem consensum Patrũ ipsam scripturam sacram interpretari audeat: etiãsi huiusmodi interpretationes nullo vnquàm tempore in lucẽ edendę forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis poniantur.

Ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ.

5. VINCENTIVS in libello aduersùs profanas Hæreseôn nouationes, vt suprà quæstione vndecima, C. testimonio vndecimo.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipsis sanctis Diuinorum librorum authoritatibus vllo modo quisquã rectè tribuerit tam multos & varios errores hæreticorum, cũ omnes ex eisdem scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere.

Hæretici scripturis suas opiniones conantur defendere.

7. HILARIVS Pictauensis in libro secundo ad Constantiũ Augustum, quem ipse ei tradidit: Memento neminem hæreticorum esse, qui se nunc nõ secũdum scripturas prędicare ea quibus blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellus, verbũ Dei cùm legit, nescit. Hinc Photinus, &c. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo, neque in pręuaricatione sunt, sed in charitate.

Hæretici scripturas sine sensu eloquũtur.

Scripturæ nõ in legẽdo, sed in intelligendo consistũt.

8. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas hæreseon nouationes: Hic fortasse aliquis interroget, an & hæretici diuinæ scripturæ testimoniis vtantur? Vtuntur planè, & vehemẽter quidẽ. Nam videas eos volare per singula quęque sanctę legis volumina, per Moysi, per Regnorum libros, per psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuiis, siue in plateis, nihil vnquã penè de suo proferunt, quod non etiam scripturæ verbis adumbrare conẽtur. Lege Pauli Samasateni opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarúmque pestium: cernas infinitam exemplorũ cõgeriem, propè nullam omitti paginam, quæ nõ noui aut veteris testamenti sententiis fucata & colorata sit. Sed tanto magis cauendi & pertimescẽdi sunt, quanto occultius sub Diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcircò eos cælestis eloquij velut quodam aromate adspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quędam temperaturi pocula, priùs ora melle circumliniunt, vt incauta ætas cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, ab intùs autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quę iidem ouili quodam synceritate, agno illi immaculato qui tollit peccatum mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant? Sed vt faciliùs incautis ouibus obrepant, manẽte luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obuoluũt: vt cũ quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquàm aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos, id est, cùm cœperint Diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solum, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percurit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, trãsfigurãt se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli psalmorum authoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed

Crebra apud hæreticos diuinarum literarũ citatio, etiam in conuiuiis & plateis.

Cur scripturis vtantur.

Matth. 7.

Hæretici scripturis tanquam ouium vestimẽtis, lupum tegunt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitæ interpretationes, Ecclesiæ doctrinæ aduersantes.

2. Cor. 11.

Hæretici citant scripturas transfigurant se in Apostolos Christi.

Sed cùm ea quæ similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis apostolis discernebantur. Et nõ mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Nõ est ergò magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundùm Apostoli Pauli magisterium, quotiescũquè vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetæ, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis errores suos adstruere conentur, non dubiũ est, quin authoris sui callida machinamenta sectẽtur: quæ ille nunquàm profectò cõmiusceretur, nisi sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas.

Germonis astutiam amicantur.

Sed dicet aliquis: Vndè probatur quòd sacræ legis exemplis diabolus vti soleat? Legat Euangelia in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominũ Saluatorem: & statuit illum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis: In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedẽ tuum. Quid hîc faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominũ maiestatis scripturarum testimoniis adpetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? scriptum est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto euangelicæ authoritas exemplo, quando aliquos Apostolica, seu prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolũ per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ità nunc quoquè membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi fidelibus: sacrilegi religiosis: hæretici postremò catholicis. Sed quid tãdem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, filius esse vis Dei, & hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem, vndè probas, vndè doces, quod Ecclesię Catholicæ vniuersalem & antiquã fidem dimittere debeam? statim ille: Scriptum est enim: Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille authoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima precipitetur.

Diabolus etiã vtitur scripturis. Matth. 4.

Psal. 90.

Diabolus per eos loquitur qui scripturas contra Catholicã fidem proferunt.

Solent dæmõ per hæreticos … antiquam Ecclesiæ fidem deserunt.

9. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: Nec sibi blandiantur Marcionitæ, Valentiniani, &c. si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistãt, sed in intelligendo. Alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoquè nouũ nobis dogma cõponere: vt asseramus in Ecclesiam non recipiẽdos qui calceati sint, & duas tunicas habeant.

Matth. 4. Scripturæ nõ in legendo, sed in intelligendo consistunt. Matth. 10. Luc. 10.

10. IDEM in caput primum ad Galatas: Marcion & Basilides & cæteræ hæreticorum pestes nõ habent Dei Euangelium: quia non habent spiritumsanctum, sine quo humanum fit Euãgelium quod docent. Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: Non in superficie, sed in medulla: Non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni sunt cum eo. Tunc scriptura vtilis est audiẽtibus, cùm absque Christo non dicitur, cũ absque Patre non profertur, cùm sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat. Alioquin & diabolus qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses secundũ Ezechiel indè sibi consuunt ceruicalia, quæ ponãt sub cubito vniuersæ ætatis. Et post pauca: Grande periculum est in Ecclesia loqui, nè fortè interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut quod peius est, diaboli.

Euangelium nõ est in verbis scripturarum, sed in sensu. Micheæ 2.

Ezech. 13. Euangelium Christi fit hominis aut diaboli, quando ex proprio cerebro interpretatur.

11. HILARIVS libro secundo de trinitate: Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem pro voluntatis suæ sensu, non pro veritatis ipsius absolutione susciperent, aliter interpretantes, quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, nõ de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen.

Hæresis non tam de scriptura quam de intelligentia est.

ECCLESIÆ AVTHORITAS EXTRA SCRIPTVRAM.

1. C. DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum, &c. vt suprà quæstione vndecima, B. testimonio nono.

2. ACTORVM decimoquinto: vt suprà, ibidẽm testimonio octauo.

3. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autẽ & Traditione vti. Non enim omnia à Diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis, Et, Si continetis, nisi frustra credidistis.

Scriptura nõ omnia continet.

1. Cor. 11. 14. 15.

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Faustũ, capite secundo: Vsqueadeò inuicta sunt quæ aduersùs vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisi eos esse falsatos. Quæ authoritas literarum aperiri, quia sacer liber euolui, quod documentũ cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores exeri potest, si hæc vox admittitur, si alicuius ponderis æstimatur? Et paulò pòst. Quid si alius simili insania, sed tamẽ qua tua duritia confringatur, existat & dicat, Immò illud quod pro te sonat, falsum est: hoc autem quod cõtra te est, verum est: quid acturus es, nisi fortè alium librum prolaturus, vbi quicquid legeris, secundũ tuam sententiam possit intelligi? Hoc si feceris, nõ de aliqua eius particula, sed de toto audies cõtradicentem & clamantẽ, Falsus est. Quid ages? quò te cõuertes? quàm libri à te prolati originem, quã vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis, & nihil valebis: & vides in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fũdatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedẽtium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum cõsensione firmatur.

Hæretici scripturis conuicti, dicunt eas falsatas.

Ecclesiæ Catholicæ authoritas in approbatione sacrorum librorum.

5. IDEM libro septimo contra Donatistas, capite quinquagesimotertio: Sed nobis tutum est, in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quę nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: Id autem sit cum securitate vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.

Secure asseritur, quod Ecclesiæ Catholicæ consensione roboratum est.

Veritas in Ecclesia.

6. ITEM in Psalmum quinquagesimum septimũ: In vera Ecclesia, veritas manet. Quisquis ab hac veritate Ecclesiæ separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquã, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit.

7. IOANNIS decimoquarto.

8. ET decimosexto, vt supra quæstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

Canones edendi. Concilia cur celebrentur.

1. D. CANON Apostolorum trigesimus octauus, vel iuxta nouam trãslationem trigesimus sextus: Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, vt inter se inuicẽm dogmata pietatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoueãt.

2. PRIMA synodus Nicena canone quinto: Visum est, per singulos annos in singulis quibusque prouinciis, bis in anno Episcoporum Concilia fieri, vt simul in vnum cõuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quæstiones, vt ita demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorũ offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousq; in communi, vel ipsi Episcopo suo visum fuerit humaniorem circa eos ferre sententiam.

3. CONCILIVM Lateranense magnum, canone sexto: Sicut olim à sanctis patribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suis Suffraganeis prouincialia non omittãt concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. SECVNDÆ ad Corinthios decimo: Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationẽ, & non in destructionem vestram, &c.

5. ET capite decimotertio: Vt nõ præsens duriùs agam secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

Excommunicandi authoritas.

1. E. MATTHÆI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcũque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Matth. 18

2. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Matthæi: Quia dixerat, Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat contempti fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: si me despicis, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis: potestatem tribuit Apostolis, vt sciant qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari: & quodcũque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

In excommunicatione humana sententia diuina roboratur.

3. PRIORIS ad Corinthios quinto: Ego quidẽ absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cũ virtute nomini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi Satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Habẽs fidẽ & bonam conscientiam, quam quidã repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discãt non blasphemare.

5. AVGVSTINVS libro de fide & operibus, capite quinto: Cùm eis per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinæ aduersùs improbos aut nefarios exercẽdæ, tunc rursùs, nè socordia segnitiáque dormiamus, aliis aculeis præceptorum, quæ ad seueritatem coërcionis pertinent, excitandi sumus, vt gressus nostros in viam Domini ex vtrisque testimoniis illo duce atque adiutore dirigentes nec patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentiæ sæuiamus. Et capite tertio: Non omittendam censuit Christus Ecclesiæ disciplinam, immò verò admonuit adhibendã, quando ait, Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autẽ nõ audierit te, assume tecum vnum vel duos, vt in ore testium duorum vel trium stet omne verbum. Quòd si nõ audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi tãquam ethnicus & publicanus. Deinde ipsius seueritatis terrorem grauissimũ adiecit, etiam eo loco, dicẽs: Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo: Quæ ligaueritis in terra, ligata erũt & in cælo. Prohibet etiam sanctum dare canibus. Nec contrarius est Apostolus Domino, quia dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant: cùm ille dicat, Corripe eum inter te & ipsum: Vtrunque enim faciendum est, sicut & infirmitatis diuersitas admonet eorum, quos vtiquè nõ perdendos, sed corrigendos, curandósque suscepimus, & alius sic, alius autem sic sanandus est: ità etiam est ratio dissimulandi & tolerandi malos in Ecclesia: & est rursùs ratio castigandi & corrigẽdi, non admittendi, vel à communione remouendi.

Potestas excommunicandi in ecclesia.

Matth. 18.

Seueritatis terrorẽ grauissimum adiecit Dominus.

Matth. 7.
1. Tim. 5.

Excommunicatio sit discreta.

6. ET libro tertio contra epistolam Parmeniani, capite secũdo: Cùm quisque fratrũ, id est, Christianorum intùs in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est, atque id cũ ea dilectione, de qua ipse alibi præcipit, dicens, vt inimicum non eum existimetis, sed corripite vt fratrem. Nõ enim estis ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quòd si se non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipse foràs exiet, & per propriã voluntatem ab ecclesiæ vnitate dirimetur. Nam & ipse Dominus cùm seruis volentibus zizania colligere, diait, Sinite vtraque crescere vsque ad messem: præmisit causam, dicẽs, nè fortè cùm vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Vbi satis ostẽdit, cùm metus iste non subest, sed omninò de frumẽtorũ certa stabilitate, certa securitas manet: id est, quãdo ità cuiusq; crimẽ notũ est omnibus & omnib[9] exsecrabile appáret, vt vel nullos prorsùs, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior * confirmatio charitatis. Tunc autẽ hoc sine labe pacis & vnitatis, & sine læsione frumentorum fieri potest, cùm congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine, quo anathematizatur, aliena est. Tunc enim adiuuat præpositum potiùs corripientem, quàm criminosum resistentem.

Quando fieri nõ debeat excommunicatio.

2. Thess. 3.

Matth. 13.

* alias conseruatio.

7. GREGO-

7. GREGORIVS homil. vigesimasexta in Euangelia: Apostolorú profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent: ligādi atque soluendi authoritatem suscipiunt qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pódus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitę suę, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerunque contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proindè sæpè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat. Sæpè in soluēdis ac ligandis subditis suę voluntatis motus, nō autem causarum merita sequitur, &c. Causæ ergò pensandæ sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda: videndum est, quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpā: & quos omnipotēs Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur iudicis. Et nōnullis interiectis: Sed verú iustè an iniustè obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timēda est: nè is qui subest, & cùm iniustè fortisan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergò vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autē qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniustè: nec pastoris sui iudicium temerè repręhendat: nè etsi iniustè ligatus est, ex ipsa tumidę repræhensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

Episcopi apostolorum locum tenent in Ecclesia.

Sententia pastoris licet iniusta, timenda est.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Habēt quidem & terrestres principes vinculi potestatē, verùm corporum solùm. Id autē quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quęcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Plura testimonia vide suprà de Symbolo, quęstione decimanona, C. testimonio quarto.

Vinculum sacerdotum ipsam attingit animam.

Seruorum sententiam Dominus confirmat.

1. F. POSTERIORIS Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticú sermoné, cui benè facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: Hoc primùm intelligētes, quòd omnis prophetia scripturę propria interpretatione non fit. Non enim volūtate humana allata est aliquādo prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio capite: Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

3. MATTHÆI decimooctauo: Dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, &c.

4. IOANNIS decimoquarto. 5. ET decimosexto, vt suprà quæstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

6. ACTORVM secundo: Et cùm complerentur dies Pētecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repētè de cælo sonus, tāquàm aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguę tanquàm ignis, seditque super singulos eorú: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

7. AD Ephesios quarto: Vnum corpus & vnus spiritus, &c. vt in Symbolo quæstione decimaoctaua, B. testimonio septimo.

8. PRIORIS ad Timotheum: tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

XVII.

Quis est doctrinæ totius de Ecclesiæ præceptis & traditionibus vsus ac fructus?

A. Ingens profectò est ac varius. Atque primus quidem, vt intelligamus, nos solis literis seu scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenęi [a] verbis vtamur) si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam dederút ijs, quibus committebant Ecclesias? Itaque luculenter dixit [b] Basilius: Dogmata quę in Ecclesia seruantur ac prędicantur, quędam habemus è doctrina scripto prodita: quędam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita, recepimus. quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quisquam cōtradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quę sint iura Ecclesiastica.

a Lib. 3. ca. 4. &c. hæres.

b Lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

B. Neque dubium esse potest, quin Christus [c] & Apostoli multa tum egerint, tum docuerint, quę etsi scripta quidem nō sint, ad nos tamen posterósque maximè pertineant. De quibus generatim [d] Paulus admonens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcūque iusta, quæcūque sancta, quæcūque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

c Ioan. 20. g. & 21. f. Aug. epist. 108. ad Seleucianam.

d Philip. 4. b.

C. Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines ocio luxúque capti, si vnquàm aliâs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus

e Galat. 5 b 1. Pet. 2. b loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatib' inseruiũt, & quidquid ferè liber, etiã circa Religionis institutã mutanda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuẽtur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quæ frænũ iniiciũt humanæ licẽtiæ, docentque cõueniẽter vti Christiana libertate: itã nimirùm, vt nos à f iugo peccati & à seruitute veteris legis per Christũ liberi effecti, g vltrò libentérque præstemus Christianũ officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducẽ sequamur spiritũ in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patiẽtiæ custodes, pœnitẽtiæ & crucis amatores. Vos, inquit h Apostolus, *in libertatẽ vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicẽm.* Ad quam spiritus charitatẽ sanctæ seruitutis obsequio, & alendã & conseruandam cùm honesta cũcta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

D. postremus est, vt verum inter legitimos & nothos Ecclesiæ filios, seu inter i Vincen. Lir. Catholicos & hæreticos discrimẽ indè accipiam'. Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiç, siue scripto ea, nẽpe biblicis litteris tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei: k *Nè transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.*

E. Hi verò qui sunt hæretici, ab hac simplicitate fidei, & venerãdæ matris Ecclesiç, sanctorúmque Patrũ probata sententia discedunt, nimiúmque sibi vel l Tit. 3. c desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeóque ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de iis tam seriò sanxit, dum ait: l *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est.* Atque vt cum m m Ad Pompeium. Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitate discesserit, cum hæreticis necessè est inueniatur.

Margin notes: Aug. epi. 118; f 1. Pet. 1. b; Rom. 6. d; Gal. 5 b & 4. d; Rom. 8. a; g Psal. 53 b; Coloss. 3. d; Luc. 1. g; 2. Corint. 3. d; Rom. 6 c; 1. Corint. 9. c; 1. Pet. 1. d; Luc. 11. d; Matt. 4. c. 16. d; h Gal. 5 b; K Prou. 22. d; Eccl. 8 b; Deut. 12 a; Hier. 6. d.

TESTIMONIA.

1. A. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses Valẽtini, capite quarto: vt suprà de Symbolo, quęstione vicesimasecunda, D. testimonio secundo.

2. EPIPHANIVS hęresi sexagesimaprima contra Apostolicos, vt suprà, quæstione decimasexta de præcep. Eccle. C. testimonio tertio.

3. BASILIVS libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt suprà ibidèm, quęstione secunda, A. testimonio secundo.

1. B. IOANNIS vigesimo: Multa quidam & alia signa fecit Iesus in cõspectu discipulorum suorũ, quæ non sunt scripta in libro hoc.

2. ET vigesimoprimo: Sunt autem & alia multa quę fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mũdum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

3. AVGVSTINVS epistola centesimaoctaua ad Seleucianam, vbi cùm disputaret quãdo Apostoli baptizati sint. Sed non omnia, inquit quę facta sunt, etiam scripta inueniuntur.

Non omnia scripta.

4. AD Philippenses quarto, vt in textu.

1. C. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Libertatem illis promittẽtes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

3. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuariũ, vt suprà quæstione quarta, A. in textu, & testim. primo, & quęstione octaua, C. in textu.

4. PRIORIS Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternę traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

5. AD Romanos sexto: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitię. Et paulò pòst: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. AD Galathas tertio: Christus nos redemit de maledicto legis.

7. ET capite quarto; Itaque fratres non sumus ancillę filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. AD Romanos octauo: Lex enim spiritus vitę in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

9. PSALMO quinquagesimotertio: Voluntariè sacrificabo tibi.

10. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & nõ hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

11. LVCÆ primo: vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia corã ipso omnibus dieb' nostris.

12. SECVNDÆ ad Corinthios tertio: Vbi autẽ spiritus Domini, libertas.

13. AD Rom. sexto, vt suprà C. testimo. quinto.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Cùm liber essem

essem ex omnibus, omniũ me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo: Animas vestras castificãtes in obediẽtia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicèm diligite attentiùs.

16. ET capite secundo: Si benè facientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.

17. LVCÆ vigesimoprimo: In patientia vestra possidebitis animas vestras.

18. MATTHÆI quarto: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimosexto: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

Hæreticorum proprium, gaudere nouitatibus.

1. D. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas nouationes hæreticorum: Cunctis satis euidenter perspicuéque mõstratur, hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne esse ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragent: contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, dãnare prophanas nouitates.

2. PROVERBIORVM vigesimosecundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo: Nõ te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerũt à patribus suis. Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Interroga patrem tuum, & annũciabit tibi: Maiores tuos, & dicent tibi.

5. HIEREMIÆ sexto: Hęc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

6. AD Titum tertio, vt in textu.

8. CYPRIANVS ad Pompeium, vt in textu.

XVIII.

Quæ demùm est summa omnium superiorum?

A. Quę à principio quidem hucusquè tractata sunt de summa Christianę doctrinę, eò spectãt, vt vera Christiani hominis sapientia cõstituatur: quę tribus illis[a] virtutibus,[b] *Fide, Spe, & Charitate*, comprehenditur. Et fide quidẽ veritati Dei firmiter[c] assentitur, eíque innititur anima. Spe autẽ propiùs[d] adhuc apprehendit bonitatẽ Dei, Fide iam cognitam atque cõceptam: Charitate[e] demùm Deo proximóque propter Deum coniungitur & vnitur.

[a] Aug lib 2. Retract. c 63. [b] 1. Cor. 13. d [c] 2. Tim 2. d [c] Heb. 11. a [d] Gal. 5. a [e] Rom 8 g Ioan 14. c Rom 13. c Augu. in Enchi. cap. 8.

B. Cęterùm de Fide nos docet Symbolum Apostolicũ, dum ea proponit, quę maximè sunt credẽda & profitẽda Christiano. De his verò quæ sperãda & desideranda, precatio nos instituit Dominica. Ad Charitatem verò spectãt, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

C. Pręclarè igitur[f] Origenes: Puto, inquit, quod prima salutis initia, & ipsa fundamenta Fides est: profectus verò & augmẽta ædificij Spes: perfectio autem & culmen totius operis Charitas.

[f] In c. 4. epist. ad Rom.

D. Illi ergò beati, qui audiunt[g] & custodiunt verbum Dei, quíque volũtatem Patris cognoscunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Christo ambulantes & perseuerantes.

[g] Luc. 11 d Rom. 2. b Luc. 8 g Matth 7. c d 19. c 25 d Ioan 15 a Matth. 10. c & 24. b

E. Et hactenùs pro instituti quidẽ nostri ratione, satis de summis illis virtutibus: quæ cùm diuinitùs infundãtur, ac diuinos mortales faciant, iurè quidem Theologicæ nũcupantur, rectéque ad sapientiam Christianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro secundo Retractationũ, capite sexagesimotertio, vt suprà de fide & symbolo, quæstione secunda, testimonio secũdo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nũc autem manẽt, fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem horum est charitas.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatem.

4. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides, sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium.

5. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide spem iustitię expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

6. AD Romanos octauo: Certus sum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundũ, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quę est in Christo Iesu Domino nostro.

7. IOANNIS decimoquarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, &

manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãsionẽ apud eum faciemus.

8. Ad Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit.

B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite septimo: Propheta, ait, & omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apostolus cùm ad ipsam gratiam commendẽdam hoc propheticum commemorâsset testimoniũ, continuò subiecit: Quomodò autem inuocabunt, in quem non crediderunt? propter hoc Symbolum solus duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes & Charitas orãt. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc & fides orat. Proptereà quippe dictum est: Quomodò inuocabũt, in quem non crediderunt?

Ioel 2.

Rom 10.

C. ORIGENES in caput quartum epistolæ ad Romanos, vt in textu.

1. D. LVCÆ vndecimo: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

2. AD Romanos secundo. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

3. LVCÆ sexto: Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ędificanti domum, qui fodit in altum, &c. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificãti domum suam super terram sine fundamento, &c.

4. MATTHÆI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cęlorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, &c. Omnis ergò qui audit verba mea hęc, & facit ea: assimilabitur viro sapiẽti, &c. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stolto, &c.

5. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

6. ET vigesimoquinto: Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c.

7. IOANNIS decimoquinto: Omnem palmitem in me nõ ferẽtem fructũ, tollet eum (pater meus.)

8. MATTHÆI decimonono, & vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

XIX.

An ne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

A. Etiam: huc enim planè spectat doctrina de Sacramentis, vt nôrint Christiani, quibus veluti instrumentis diuinitùs institutis habeant opus[a] ad Fidem, Spem, & præcipuè Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, cõseruandam, ac etiam reparandam.

a Aug. in Ioã. tract. 120.

B. Adde, quòd neque Sapientia, neque Iustitia Christiana constitui ac retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus [b] Religionem vniuersam extingui prorsùs necesse sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoquè tractationem.

b Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 11. & de vera relig. cap. 17. Item epist. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS in Ioannem tractatu centesimo vigesimo: Vigilãti verbo Euãgelista vsus est, vt nõ diceret, Latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud: sed, aperuit, vt illic quodammodò vitæ ostium panderetur, vndè sacramenta Ecclesiæ manauerũt, sine quibus ad vitam quæ vera vita est, non intratur.

Ioan 19.

Sine Sacramẽtis Ecclesiæ non intratur ad verã vitã.

1. B. IDEM libro decimonono contra Faustum Manichęum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorũ vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.

Sacramentis in religione colligantur homines.

2. ET in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Nunc verò quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tẽpore seruitutis in veteri lege, multis sacramẽtis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis continerent.

In veteri lege plura Sacramenta quàm in noua.

Sacramentis nouæ legis iisque saluberrimis societas Christiani populi continetur.

3. ITEM epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui. Vndè sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione pręstantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, cõmunicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis iis quæ seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moysi leguntur.

Matth 11.

Societas noui populi pau[illegible] facillimis sacramẽ[illegible] ligata, cuiusmodi sunt exempli gratia, Baptismus & Eucharistia.

CAPVT

CAPVT QVARTVM
DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi sunt Christiani?

QVIA Sacramentorum cognitio & vsus facit, vt illi accepta ex IESV CHRISTI meritis gratia, quę per [a] Sacramenta ipsa confertur, legitimè exerceantur, & conseruentur, atque promoueantur in Diuino cultu. a Tit. 3. b Ioan. 3. 6. f & 20 f

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.
2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
3. ET capite sexto: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Qui mãducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.
4. ITEM vigesimo capite: Insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

II.

Quid & quotuplex est cultus Diuinus?

A. Cultus diuinus dicitur, quem Christianus tanquàm pręcipuum ac summum [a] obsequium debet ac pręstat Creatori ac Saluatori suo Deo Opt. Max. a August. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 1.

B. Neque enim est dubium hominẽ ea potissimùm [b] causa, vt Deum purè integréque colat, & initio conditum, & posteà redemptum, atque ad id omninò destinatum esse. b Prouer. 16. a Genes. 1. d 2. Corint. 5. c 1. Thess. 5. b 1. Pet. 3. b

C. Diuinus autem cultus est duplex, interior & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo [c] cõiungimur, Fide, Spe & Charitate, vt anteà dictum est, perficitur. Exterior est professio quędam cultus interioris, quem [d] externis quibusdã & visibilibus signis ritibúsque declaramus. Deus enim, qui bonorum nostrorum [e] non eget, quippe beatus per se totúsque perfectus, tamen sicut totum ipse hominem tũ corpore tũ animo constare voluit, sic eundẽ [f] quoquè totum, hoc est, secũdùm omnem sui partem reposcit, à quo syncerè studioséque colatur, anima quidem secundùm interiorem, vti docuimus, corpore [g] verò secũdùm exteriorem cultum cum interiore coniunctum: quod multis sanè modis, sed vel maximè & saluberrimè per vsum Sacramentorum pręstatur. c Aug. in Enchir. ca. 2. & 3. d Matth. 5. b Rom. 12. d 2. Cor. 8. d 1. Cor. 14. g e Psal. 15. a 1. Tim. 6. d Matth. 5. g. Genes. 2. b f Prouerb. 16. a Luc. 10. e Matth. 22. d Deut. 6. a g 1. Cor. 6. d Psal. 83.

D. Sic enim diuinę visum est Sapientię, mortalium se imbecillitati accommodare, suámque virtutem per quasdam [h] externas res & signa, quę h Aug. in Psal. 73. & lib. 19. contra Faustum, ca. 11. 1. 18

Lib. 3 de loci Christi c. Quæst. 84 super ... super Numeros. ... de resur. carnis Gregor. 1. Regum lib. 6 cap. 3 Chrysost. hom. 60 ad pop. Antioch. & 83 in Mat.

sensibus percipiũtur, exercere. Anim⁹ quippe noster ... in hoc obscuro & caduco corpore velut carcere quodã inclusus, sensuum ministerio plurimum vtitur, neque citra hoc adminiculum ad diuina capessenda solet assurgere. Itaque tũ in veteri tũ in noua lege Sacramenta multáque ad cultum externum pertinentia instituit Deus, ac Dei populus semper obseruauit.

TESTIMONIA.

λατρεία seruitus qua Deus colitur.

A. AVGVSTINVS libro decimo de Ciuitate Dei, capite primo. Quę itaque λατρεία Græcè nũcupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, vel quę θρησκεία Græcè, Latinè autem religio dicitur, sed ea quę nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, satisque suos cultores deos.

1. B. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Et pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuũt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

4. PRIORIS ad Thessalonicenses capite quinto: Nõ posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus.

5. PRIORIS Petri capite tertio: In hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

Hominis sapientia pietas est. Iob 28 iuxta Septuaginta.

1. C. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapiẽtia pietas est, habes hoc in libro sancti Iob: nã ibi legitur quòd ipsa sapientia dixerit homini: Ecce pietas est sapiẽtia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietatẽ, distinctiùs in Græco reperies θεοσέβειαν qui est Dei cultus. Dicitur enim Grecè pietas, & aliter idẽ εὐσέβεια, quo nomine significatur bonus cultus, quamuis & hoc præcipuè referatur ad colendum Deum. Sed nihil est cõmodius illo nomine, quo euidenter Dei cultus expressus est, cùm quid esset hominis sapientia, diceretur. An hoc ipsum tibi fortassè desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quonam modo sit colendus Deus.

Fide, Spe, Charitate Deus colendus est.

2. CAPITE tertio. Hîc si respondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

3. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundum ordinem fiãt in vobis.

7. PSALMO decimoquinto: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheum sexto. Beatus & solus potens, rex Regum & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem.

9. MATTHÆI quinto: Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

10. GENESIS secundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.

11. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

12. LVCÆ decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHÆI vigesimosecundo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

14. DEVTERONOMII sexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

15. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est: glorificate & portate Deũ in corpore vestro.

16. PSALMO octogesimotertio: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Sacramenta noua legis præstantiora ... veteris ... menta.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimumtertium: Si discernimus duo testamenta, vetus & nouum, non sunt eadem Sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. Videamus quare præcepta eadem: quia secundùm hęc Deo seruire debemus. Sacramẽta non eadem: quia alia sunt Sacramẽta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramẽta noui testamẽti dant salutem, Sacramenta veteris testamenti promiserunt Saluatorem. Mutata sunt Sacramenta: facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Dãt salutem.

2. IDEM libro decimonono contra Faustũ Manichęum, capite vndecimo: In nullum nomẽ religionis seu verũ seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramẽtorum visibilium consortio colligentur: quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideò contempta Sacrilegos facit. Impiè quippè contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

Sacramenta ... contempta ...

5. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Hoc verò tẽpore postea quàm ... resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimum indicium nostrę libertatis illuxit, nec eorũ quidem signorũ quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus: sed quędam pauca pro

trul

& intellectu au- … ma, ipse Domi- … plina: sicuti est ba- … tio corporis & san-

4. R… octogesimaquarta super Leuit … ergo & Moyses sanctificat, & … m Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus sacramentis per ministerium suum: dominus autem inuisibili gratia per spiritũ … um, vbi est totus fructus etiam visibilium sacramentorum. Nam sine ista sanctificatione inuisibilis gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt? Et post pauca: Proinde colligitur, inuisibilẽ sanctificationem quibusdam affuisse, atque profuisse sine visibilibus Sacramentis, quæ pro temporum diuersitate mutata sunt, vt alia tunc fuerint, & alio modo sint: visibilem verò sanctificationem, quæ fieret per visibilia Sacramenta, sine ista inuisibili posse adesse, non posse prodesse. Nec tamen ideò Sacramentum visibile contemnendum est: nam cõtemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Hinc est quòd Cornelius & qui cum eo erant, cùm iam inuisibiliter infuso sancto spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen: nec superflua iudicata est visibilis sanctificatio, quam inuisibilis iam præcesserat.

Act. 10.

5. IDEM quæstione trigesimatertia super Numeros: Eadem quippe sunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hic reuelata: ibi præfigurata, hic manifestata. Nam non solùm Sacramenta diuersa sunt, verum etiam promissa ibi videntur temporalia proponi, quibus spiritale præmium occulte signific…: hic … manifestissimè spiritalia promittuntur & æterna.

6. TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis: Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima consecretur. Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

7. GREGORIVS libro sexto, capite tertio in primum Regum, siue in caput decimumsextum libri primi Regum: Foris sacramenta percipimus, vt intùs sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, Deus intùs operatur, & non homo. Foris nanque homo surgit, intùs se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intùs robur sancti spiritus.

Per Sacramẽ- contentus gratia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & homilia octuagesimatertia in Matthæum: Nihil sensibile nobis Christus tradidit, sed res quidem sensibiles, omnes autẽ intelligibiles. Itidèm & in Baptismate, per rem, nempe sensibilem aquam, donum confertur: intelligibile verò quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus esses, nuda & incorporea tibi dedisset ipsa dona: sed quoniã anima corpori conserta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.

Vis spiritualis per sensibilia Sacramenta præbetur.

III.

Quid est Sacramentum?

A. Est[a] diuinæ & inuisibilis gratiæ externum & visibile signum à Christo institutũ, vt per id quisque Dei gratiã accipiat, atque sanctificationẽ.

B. Quare non quæuis signa sunt, quæ Ecclesiæ Sacramenta dicuntur, sed certa, sacrosancta & efficacia signa, Christianis ex Diuina institutione & promissione commendata.

C. Signa[b] quidem idcircò, quoniam externa quadam specie & similitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipsa Deus nobiscum inuisibiliter atque spiritualiter agit.

D. Certa[c] verò, sacrosancta simul & efficacia signa, quoniam indubiè quam gratiam significant etiam continent, conferúntque ad nostrã sanctificationem. Sacramenta enim, quantum in se est (vt[d] Cyprianus loquitur) sine propria esse virtute non possunt, nec vllo modo diuina se absentat maiestas mysteriis, quamuis etiam ab indignis[e] administrentur.

E. Vt, exempli causa, in Sacramento Baptismi exterior ablutio, quę sordes corporis purgat, efficax est symbolum[f] interioris ablutionis, vtpote testimonium præbens indubitatum, quod spiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ visibiles & e…, vt oleum, panis, viníque species, quarum in Sacramentis necessarius est vsus, aptè nobis constituuntur tũ ad significandum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animæq́; salutem, modò ad hæc non indignè[g] accedatur.

F. Per Baptismum[h] etenim regeneramur & renouamur: per Confir-

a Bern. ser. de Cœna Domi. Aug. li. 10 de Ciu. Dei c. 5 & li. 3. de do. Christ. ca. 9. Amb. li. 4. de sacramen. ca. 4. Conc. Florentinum, & Tridenti. sess. 7.

b Aug. epi. 23. & de cathechizandis rudib. cap. 26.

c Aug. in Psal. 73 & 77. & lib. … Faustum, cap. 11. 13 & 16.

d Serm. de cœna Domi.

e Aug. lib. … Donatistas, ca. 10. & li. 5 ca. 19.

f … Rom. 6. … Tertul. in lib. de resur. carnis.

g Prosper … Act. …

mationem augemur & roboramur: per Eucharistiā nutrimur & reficimur: per Pœnitentiā restituimur & sanamur in vita spirituali: in qua per reliqua itidem Sacramenta, pro sua cuiusque ratione iuuamur atq; prouehimur, vt suo deinde loco aperiemus.

TESTIMONIA.

Etymologia nominis Sacramenta. Sacramenta [illegible] ad gratiam conferendam instituta.

1. A. BERNARDUS in sermone de cœna Domini: Sacramentū dicitur sacrum signum, siue sacrum secretum. Et paulò post: Appropinquans passioni Dominus, de gratia sua inuestire curauit suos, vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt omnia sacramenta. Diuisiones gratiarum, diuersis sunt traditæ sacramentis.

2. AVGVST. libro decimo de ciuitate Dei, cap. quinto: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est.

Sacramentum sacrū signum.

3. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Pauca quædam signa pro multis, eademque factu facillima, &c. vt supra, quæst. secunda, D testimonio tertio.

4. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Author sacramētorum quis est, nisi Dominus Iesus? De cælo ista sacramenta venerunt.

Christus Sacramentorum author.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Sacramēta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant. Hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Continent & [illegible] gratiam Sacramenta.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Sacramētis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta: aut esse plura vel pauciora, quàm septem, videlicet Baptismū, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionē, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit. CANONE secūdo: Si quis dixerit ea ipsa nouæ legis sacramenta à sacramētis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit. CANONE sexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non cōtinere gratiam, quam significāt: aut gratiam ipsam non ponentibus obicē non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædā Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

A Christo instituta sunt septem.

A veteris legis sacramentis differunt.

Continent & conferunt gratiam.

CANONE septimo: Si quis dixerit non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiam si ritè ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus, anathema sit. ET canone octauo: Si quis dixerit per ipsa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non cōferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

Ex opere operato.

1. C. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium: Si Sacramenta quandā similitudinem earum rerum quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent.

Signa sunt earum rerum, quarum sunt [illegible].

2. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimo sexto: Cùm ei benè commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari, &c.

1. D. IDEM in psalmum septuagesimumtertium: Alia sunt sacramenta dantia salutē, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant salutem, sacramenta veteris testamenti promiserūt saluatorem. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ [illegible] dās [illegible].

2. IDEM in psalmum septuagesimumseptimum: Et cùm essent omnia communia sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ sacramentorum virtus est.

Gratia est Sacramentorum virtus.

3. ET libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite vndecimo: Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimū: & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

Vis sacramentorum.

4. CONTRA eundem eiusdem libri capite decimotertio: Prima Sacramenta ideò ablata, quia impleta: & alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

Virtute maiora & vtilitate meliora Sacramenta nouæ legis.

5. ET capite decimosexto: Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia, sacrosancta quidem, veruntamen mutabilia & temporalia? Deus enim æternus est, nec tamen aqua & omnis illa actio corporalis quæ agitur, cùm baptizamus, & fit & transit, æterna est: vbi rursùs etiam illæ syllabæ celeriter sonantes & transeuntes, cùm dicitur Deus, nisi dicantur, non consecratur. Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt: virtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spiritale, quod per ista insinuatur, æternum est.

Virtus Sacramētorum manet, licèt actio & prolatio verborum transeat.

6. CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini, vt in textu.

7. AVGVSTINVS libro tertio contra Donatistas, capite decimo: Baptismus Christi verbis euāgelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & sacramento suo diuina virtus assistit, siue ad salutem benè vtentium, siue ad perniciem malè vtentium. An verò Solis vel etiam lucernæ lux, cùm per cœnosa diffunditur, nihil indé sordium contrahit, & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Ministri mali Sacramentis suam vim nō adimunt.

Simile.

8. IDEM libro quinto contra eosdem, capite decimonono: Si Deus adest Sacramentis & verbis suis, per qualeslibet administrentur: & Sacramenta Dei vbique recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbique peruersi sunt.

1. E. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christū saluatorem nostrum.

2. AD Romanos sexto: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et paulò pòst: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Neque forni-

[illegible] hæc quidem [illegible] esti, sed iu- [illegible] nostri Iesu Christi, [illegible] nostri.

4. TER[illegible]IANVS in libro de Resurrectione carnis [illegible] abluitur, vt anima emaculetur, &c. vt sup. quæstione secunda, D. testimo. sexto.

5. PRO[S]PER sententia [s]exagesimanona, ex Augustino in psalmum centesimum quadragesimum secundum desumpta: Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Benè enim esse non potest male accipienti quod bonum est.

1. F. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum septem Sacramētorum, quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationémque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur: Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremā Vnctionem. Per Ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur [illegible] [spiritu]aliter: per Matrimonium [corpor]aliter augetur.

2. IOAN. tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei.

3. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrū &c. vt suprà E. testimonio primo.

4. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli qui erant in Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, &c. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

5. ET capite primo: Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

6. LVCÆ vigesimoquarto: Ego mitto promissum patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate quoadusquè induamini virtute ex alto.

7. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quē ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

8. ET cap. 10. Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

IIII.

Quibus partibus constat vnumquodque Sacramentum?

A. Verbo[a] & elemento. Per verbum hîc intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipsa consistit forma, quam vocant Sacramenti. Per elementum accipe res externas, quæ vera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum, & eiusmodi.

a Concilium Florentinum. Augu. tractat. 80 in Ioann.

B. Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio Diuina,[b] minister idoneus, intentio recta in ministro, fides in suscipiente, & si quæ sunt generis alia.

b Triden syn. sess. 7 can. [illegible] & 11 de Sacramentis in genere Item Florentina.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramēta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquàm forma, & persona ministri cōferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.

2. AVGVSTINVS tractatu octogesimo in Ioannem: Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit Sacramētum, etiam ipsum tanquàm visibile verbum. Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, ni[si faci]ente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur: nam & in ipso verbo aliud est sonus transiēs, aliud virtus manens.

1. B. TRIDENTINA Synodus sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatē, anathema sit.

Non quilibet Christianus est Sacramentorum minister.

2. ET canone vndecimo: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

Intentio [illegible] faciendi quod facit Ecclesia.

3. FLORENTINVM, vt suprà A. testimonio primo.

V.

Quot sunt Sacramenta?

A. Septem,[a] quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusquè Christi[b] sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

a Concil. Floren. C[on]stan. sess. [illegible] Tridentin. [sess.] 7. [illegible] 4. [illegible] Tim. [illegible] Act. [illegible] 16. Ioan. [illegible] c. 1. Tim. 4 [illegible]

B. Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in scripturis non [illegible] omnino, modò de re ipsa constet, ac Sacramentorum veritas & virtus Diuinis testimoniis approbetur. Quanquàm [d] ea quæ vniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinet, atque conseruanda commendat, etiamsi in scriptura diuina non reperiantur, plenam apud nos fidem, vt anteà docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione posteà suo loco.

d August. lib. 4. cont. Donat. cap. 24. [illegible] lib. 2. cap. 7. lib. 5. cap. 2[illegible] Item epist. 118. ca. 1. Chrysost. in 2. ad Thessalo. hom. 4.

C. Vis autem eorum, vt fidissimus Scripturæ interpres Augustinus [e] inquit, inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atq; vt idem alibi [f] docet: Contemptor visibilis Sacraméti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest.

e Lib. 19. cont. Faust. ca. 11. & 16. Lib. tract. 80. in Ioannem.

f Super Leuit. quæst. 84. & lib. 32. contra Faustum, cap. 14.

TESTIMONIA.

Septem sunt Sacramenta.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Nouæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Cõfirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Sacerdotes catholici quamuis mali, fide[illegible] sunt de [illegible] Sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Constantiense Sessione decimaquinta, hunc articulum octauum Ioannis Hus damnauit, Sacerdotes quomodolibèt criminosè viuentes, sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ.

Nõ plura nec pauciora quàm septem, sunt verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Christo instituta.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura aut pauciora quàm septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitétiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

4. CANTICORVM quarto: Vulnerâsti cor meum soror mea sponsa.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei cõuersari, quę est Ecclesia Dei viui, columna & firmamétum veritatis.

6. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

7. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

8. MATTHÆI vigesimosexto: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit: deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, &c.

11. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuũ presbyterij.

12. AD Ephes. quinto: Sacramétum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

1. B. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto.

2. ITEM libro secundo, capite septimo.

3. ET libro quinto, capite vigesimotertio.

4. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo, quæ habeat, vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione quarta, A. partim in textu, partim testimonio primo, tertio, & quarto.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundum caput posterioris ad Thessalonicenses, vt sup. ibidèm, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

1. C. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo. 2. ET decimosexto: suprà, quæstione tertia, D. testi. tertio & quinto.

3. IDEM tractatu octogesimo in Ioannem: Vndè ista tãta virtus aquæ, vt corpus tãgat & cor abluat:

4. ITEM super Leuiticum quęstione octogesimaquarta, vt suprà, quæstione secunda de Sacramentis, D. testimonio quartò.

5. IDEM libro trigesimosecundo contra Faustũ, capite decimoquarto: Quisquis illa tunc etiam opera, quæ ad significandum agi iubebantur, non observabat, pœnas diuinitùs cõstitutas rectissimo iudicio persoluebat, sicut nunc si quis Sacramenta noui testaméti pro temporis ratione distincta, fuerit ausus sacrilega temeritate violare.

VI.

Quare instituta sunt Sacramenta?

A. Primùm, vt sint præsentissima remedia cõtra peccatum, quod lethalis est [a] animæ morbus, ac nisi hoc tempore curetur, perpetuã affert damnationem. Quamobrem hæc longè [b] præstant legis antiquæ Sacramentis, virtute vtiquè maiora, vtilitate meliora, numero pauciora, intellectu

a Sapien. 16. b Eccl. 2[illegible]. a Rom. 6. d
b I[illegible] Conc. Trid. Sess. 7. can. 2. & 4. de Sacramentis in genere.

aug [illegible]

... præstantis, quæ præ... quod ... sanctificant ac salutem dant: vt e Scri... Augustinus opportune colligit.

B. Secundo, vt habeamus ... quæ signa Diuinæ erga nos gratiæ & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrunt, non solum excitant fidem in Christum, Deique [d] misericordiam & bonitatem, verum etiam viuifica sunt instrumenta, per quæ visum est Deo, [e] salutem nostram efficaciter operari. Vt præclare dictum sit [f] iam olim, per seipsum quoque Sacramentum multum valere.

C. Tertio, vt extent veluti symbola & externæ notæ Christianæ professionis, quibus Dei & Ecclesiæ filij se mutuò agnoscant: vtque in vnione, humilitate & obedientia se fructuosè exerceant & contineant, atque ità vnius religionis necessarius quasi nexibus & fœderibus inter se inuicèm maneant colligati. Alioquin sine Sacramētis nec costare, nec cerni satis vlla religio potest.

TESTIMONIA.

1. A. SAPIENTIÆ decimosexto: Homo per malitiam occidit animam suam.

2. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi à facie colubri fuge peccatum.

3. AD Romanos sexto: Stipendia peccati mors.

4. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sacramenta veteris legis non causabāt gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam figurabant: Hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

5. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone secundo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta à Sacramētis antiquæ legis non differre, nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit.

6. ET canone quarto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licèt omnia singulis necessaria nō sint, anathema sit.

7. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite decimotertio, vt supra quæst. tertia, D. testimonio quarto.

8. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, vt suprà quæst. secunda, D. testi. tertio.

9. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo: Dominus noster Iesus Christus Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit: sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, Communicatio Corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur.

1. ... AD Romanos nono: Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

3. IOANNIS sexto: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

5. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto, volens ex circuncisione ostendere quid valeat in paruulis Baptismus: Cur, inquit, præceptum est Abraham, vt omnem deinde infantem masculum octauo die circuncideret, qui nondùm poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per seipsum Sacramentum multùm valebat? &c.

1. C. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis, &c. vt suprà, quæstione secunda, D. testimonio secundo.

2. IOAN. in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Vbi venit gratia Dei quæ per prophetas vētura canebatur, pauca Sacramenta saluberrima cōstituta sunt, quæ societatē Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberę multitudinis cōtinerēt.

3. BASILIVS in exhortatione ad baptismum, quæ est homilia decimatertia ex homilijs variorū argumentorum ad populum: Tesseram duces sub se militantibus dant, vt amici faciliùs inuicem se noscentes exhortentur, & si cum hostibus commisceantur, eo faciliùs discerni ac separari possint. Quòd si fortè commilitonum separatio fiat, nemo te, quarum, nostrarum an aduersarij, partiū sis nouerit, nisi mysticis signis familiaritatem præ te feras, nisi signatum sit super te lumen vultus Domini ... nisi characterē in te agnoscat angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodò, inquam, dices, Dei sum, signa nō ostendens? An ignoras quemadmodùm signatas domos in Ægypto exterminator præterijt, in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obsignatus, furibus facilè patebit.

VII.

Quid verò sentiendum de Sacramentorum ministris?

A. Ità plane sentiendum est de illis, tanquam [a] ministris Christi & dispensatoribus mysteriorū Dei, qui [b] portant vasa Domini, Tabernaculoq; dei ...

Margin notes: e Lib. 19 contra Faust. cap. 11. ... Christi ... 15 cap. 1. — d Rom. 9. c — Tit. 3. b Ioan. 6. f ... 4. contra Do... 24. — f Idem lib. 19 contra ... de vera religione ... Basil. homil. ... ... ad Baptismū. — Ipsum per se ... plurimum valet. — Vi... ... dulcium. — ... Psalm. 4.

qui & sacris ex professo præsunt, eáque iure quodam administrant. Non enim omnibus [c] indifferenter, sed sacerdotibus & Episcopis incumbit, ac diuinitùs iniunctum est, Sacraméta cóficere, dispésare vel administrare. B. At nè putemus vnquàm ex vita & probitate ministrorú [d] Sacramenta pendére, hanc nobis regulam præscribit [e] Augustinus: Nó ideò veriora & sanctiora sunt Sacramenta, quia per meliorem ministrantur: illa námque per se ipsa vera & sancta sunt, propter verum & sanctum Deum, cuius sunt. Et rursùs: [f] Memento Sacramentis Dei obesse nihil mores malorum hominum, quò illa vel omninò non sint, vel minùs sancta sint. Suffragatur his [g] Ambrosij illa sententia: Non merita personarum considera, sed officia sacerdotum: putà in administratione Sacramentorú. Nam & per [h] indignos consueuit Deus operari, & nihil propter sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chrysostomo [i] teste.

c Num. 16 & 2 Reg. 6. b 2 Para 26 c Concilium Nicenum, can 14. Trid. sess. 7. de Sacramen. in genere, can. 10 d 1. Cor 1 b 3. h Côc Tri sess. 7 de Sacram can 12. Naz oratione in sanctũ Ba[...]

e Contra Crescõnium li. 4 cap. 10 Et lib. 4. cont. Donatistas, cap. 4.

f Contra litteras Petiliani, li. 1 cap 47 Idem in tractatu 5 in Euang Ioá.

g De his qui mysteriis initiantur, cap 5.

h Ioan. 11 g Matt. 23. a

i Homil. 8. in 1. Corint.

TESTIMONIA.

1. A. Prioris ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. Esaiæ quinquagesimosecundo: Mundamini qui fertis vasa Domini.

3. Numerorum primo: Cuncta vasa tabernaculi, & quicquid ad cæremonias pertinet, Leuitæ portabunt. Cùm proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum. Quisquis externus accesserit, occidetur.

4. Tertii Regum octauo capite: Tulerũt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa sanctuarij quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Leuitæ.

5. Numerorum decimosexto: Cùm stetissent aduersus Moysen, Core, Dathan atque Abiron, dixerunt: Sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus, &c. Dixítque Moyses ad Core: Audite filij Leui: Num parùm est, quòd separauit vos Deus Israël ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.

6. Secundi Regum sexto: Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratúsque est indignatione Dominus cõtra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

7. Secundi Paralipomenon vigesimosexto capite: Sed cùm roboratus esset Ozias, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressúsque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, statímque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cũ eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, restiterunt Regi atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui cõsecrati sunt ad huiuscemodi ministerium. Egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriã hoc à Domino Deo. Iratúsque Ozias & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statímque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eum Azarias pontifex & omnes reliqui sacerdotes, viderunt leprã in fronte eius, & festinatò expulerunt eum, sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

8. Prima synodus Nicena canone decimoquarto: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

[...] ministrare est omnium

9. Tridentina synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

1. B. Prioris ad Corinthios primo capite: Nũquid Paulus crucifixus est pro nobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. Et capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plãtaui, Apollo rigauit: sed Deus incremẽtum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.

3. Concil. Triden. sessione 7. de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum cõficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

Ministrorum improbitas [...] Sacram[...]

4. Gregorius Nazîãzenus oratione in sanctum Baptisma: Nè dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus aut Hierosolymitanus, (non enim locorum dignitas sed Spiritus sanctus gratiã affert) isq; etiam claro & nobili genere ortus, (acerbũ enim fuerit, nobilitatem meã baptistæ obscuritate dedecorari) aut si presbyter, sali[...] qui cælibatum amplexus sit, qui continentiæ laude atq; angelica viuendi ratione floreat. Pergraue enim

Ministri con[...] baptismo [...]

fuerit.

[illegible] purgationis tempore inficiat atque sordescam. Noli concinnatoris aut baptistæ dignitatem excutere. Alius horum iudex est, reruoque obscuratum exploratur: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tu verò neminem non satis dignum atque idoneum ad baptistæ munus obeundum existima: qui modò inter pios censeatur, ac non apertè condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, de iudicibus tibi iudicium arrogare noli, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates pretiaque anxiè & morosè disquire, nec progenitorum delectū habe. Sit sanè alius alio præstantior, vel inferior: ac certè omnes te superiores sunt. Sic tecum reputa. Sint duo anuli, alter aureus, alter ferreus, atque eorum vterque eandem Imperatoris imaginem insculptam habeat, ac deindè ceram imprimat. Quid tandèm hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera agnosce, quamlibet animi solertia valeas. Dic vtrùm è duobus signis aureo annulo, verum ferreo, expressum sit, quóque modo vnum idémque signum existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoquè omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quamuis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen vtriusque baptismi vis est. Omnes citra vllum discrimen vim perficiendæ animæ habere existima, qui modò eadem fide sint informati.

Similitudine docet eandē esse baptismi vim, [illegible] que fideli cōferantur.

5. AVGVSTINVS contra Cresconium Grāmaticum libro quarto, [illegible]te vigesimo. Non ideò veriora, &c. vt in tex[illegible]t ideò fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minùs sanctū vel non sanctum hominem ministratum est: se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite quarto: Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus: Si per vitæ meritum, nec iste nec ille.

7. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimoseptimo: Memento Sacramentis Dei, &c. vt in textu.

8. ET tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille per cuius ministerium datur. Quid tibi facit minister malus, vbi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint, securum me facit magister meus, de quo spiritus eius dixit: Hic est qui baptizat. Quomodò securum me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite? quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros. Qui verò fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donū Christi: quod per illum fluit, purum est. Baptisma quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Christi est, & quod datum est à Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatū est post Iudā: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem: quia si datum est à Iuda, baptismū Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Etenim dictum est de Domino antequàm pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. Deindè subiunctum est, Quamuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius: ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergò baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergò quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, nō homicidam, quia columbam attēdo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat.

Ioan. 1.

Matth. 23.

Baptismus non contaminatur, dum per ministrū malum confertur.

Acto. 19.

Baptismus Ioannis præfertur baptismus per Iudam ministratus.

Ioan. 4.

Christus baptizauit, quos Iudas baptizauit.

Ioan. 1.

9. AMBROSIVS in libro de his qui mysteriis initiantur, capite quinto: Non merita personarū, &c. vt in textu.

10. IOANNIS vndecimo: Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, &c. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente, &c.

11. MATTHÆI vigesimotertio: Super cathedrā Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter sacerdotis vitā, &c. vt in textu.

VIII.

Quid iudicandum de cæremoniis, præcipuè quarum solennis est vsus in Sacramentis?

A. Cæremoniæ ab Ecclesia probatæ, ritus [a] quidam sunt externi religiosè ac decenter instituti: Primùm, vt signa, testimonia, & exercitia sint cultus interioris, quem [b] Deus in primis requirit.

B. Deindè, vt viua extent religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra mysteria tū capessenda, tum

a Ioan. 9. a 11 d el [illegible] c Luc vlt g Marc. 7 d 8. c 10. b Matth. 5 a 14. b

b Ioan. 4 c Matth 15. 8 Esa. 1 c

[illegible] velut manu ducatur.

C. P[illegible], vt quod cultum diuinum promouendum, & [illegible] conuersationemque conseruandam publicam pertinent, honeste [illegible] quodam[d] ordine, sicuti Apostolus iubet, in Ecclesia p[illegible]agantur.

D. Eæ vero cæremoniæ, quatum est vsus in Sacramentorum administratione, quasque veluti per manus traditas & commendatas nobis[e] à patribus[f] accepimus, ingenti præcipue studio retineri & obseruari debent. Nam præterquàm quod decorem illæ Sacramentis afferunt, & reuerentiam quandam conciliant, singulari quoque[g] antiquitatis commendatione nobis sunt venerandæ.

E. Tum præter institutionem vetustissimam & Apostolicam, habent fœcunditatē mysteriorum grauitate atq; dignitate plenam, vt sanctissimi doctissimíque[h] Patres annotarunt. De his demùm alijsque id genus, præclare ità[i] Damascenus: Quæ Christiana religio ex totis nescia suscipit, & in tot secula seruat inconcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimùm.

F. Rident interim Sectarij cæremonias, quę Sacramentis adhibentur: sed ipsi magis ridēdi, aut potiùs deplorādi, quòd cæco iudicio & hostili odio (pessimis consultoribus) freti, aduersùs veritatem clarissimam bellum gerant. Certè de Baptismi Cæremoniis vel antiquissimi Theologi nobis testantur,[k] Dionysius,[l] Clemens,[m] Tertull[illegible]s,[n] Origenes, Cyprianus,[o] Basilius,[q] Chrysostomus,[r] Cyrillus.

G. Nugentur licèt ac blasphement impij: magno quidē Patres illi cōsensu commendant abrenunciationem, exorcismos, aquam benedictā, sacrum chrisma, crucis signaculum. Ante annos bis sexcentos ferè scripsit Basilius[s] in hunc modum: Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, & præterea eum qui baptismum accipit

H. Verùm de Cæremoniis, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, sigillatim admonere, vt longum est, ita difficile, & huic quidem instituto haud necessariū. Quin & apertè fatetur Origenes, in[t] ecclesiasticis huiusmodi obseruationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse sit, rationem autem eorum, cur ità fiant, nondùm satis esse compertam.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS nono capite: Liniuit lutum super oculos [illegible], & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloe, quod interpretatur, Missus. Abijt ergò, & lauit: & venit videns.

2. IDEM [illegible] capite: Iesus ergò vt vidit M[illegible] antem, & Iudæos qui venerant [illegible] [illegible], & turbauit seipsum, & d[illegible] Iesus ergò rursùm fre[illegible] [illegible] m, &c. Et rur[illegible] autem eleuatis sursùm oculis, [illegible] statim prod[illegible] qui fu[illegible] [illegible] institis, & [illegible] [illegible] xit eis Iesus [illegible] [illegible] c.

3. ITEM vigesimo. Hæc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis, Accipite spiritum sanctum.

4. LVCÆ vltimo: Eduxit [illegible] eos foràs in B[illegible]thaniam, & eleuat[illegible] [illegible] suis, benedixit eis.

5. MAR[illegible] septimo: [illegible] & mu[illegible] & dep[illegible] eum vt [illegible] manum. [illegible] & apprehendens eum de turba [illegible] misit digitos suos in auriculas [illegible] expu[illegible] [illegible] git linguam eius: & suspiciens [illegible] cæl[illegible] [illegible] ait illi &c.

6. ITEM octauo capite: Addu[illegible] rogabant eum v[illegible] tangeret [illegible] manu[illegible] [illegible] & [illegible] cum, [illegible]

manu[illegible] cœpi[illegible].

7. [illegible]mo: & complexans eos, & imponens [illegible] super illos, benedicebat eos.

8. MATTHÆI octauo: Extendens Iesus manũ, tetigit eum, dicens: Volo, Mundare.

9. IBIDEM decimoquarto: Acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciés in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

10. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

11. MATTHÆI decimoquinto: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

12. ESAIÆ primo: Solennitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

1. C. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum: Non ergò patimur, vt cùm vnius nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus, & alia doctoris, alia discipuli instituta videantur, Petri scilicet Apostoli, & Euangelistæ Marci.

2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si instituta Ecclesiastica, vt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, inde diuersa in diuersis locis vel ecclesiis aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis: qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut ecclesias non conuenire, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris contrarietatem inductã. Quis enim nesciat aut non aduertat id quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari?

3. CONCILIVM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solennitatibus, [illegible]nus in vespertinis officiis, nec diuersa sit vltrà in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant in vobis.

AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò pòst. De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque [illegible], quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua [illegible] laus disciplinæ, hæc cogitate

1. D. HIEREMIÆ sexto: Hæc dicit Dominus [illegible] & vi[illegible], & interrogate de semi[illegible] via bona, & ambulate in ea, & [illegible] in[illegible] vestris.

[illegible] vigesimosecund[illegible]. Nè transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

3. BASILIVS de Spiritusancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quę in Ecclesia prædicãtur, quędam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraq; parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Reliqua vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

4. TRIDENTINVM concilium canone decimotertio de Sacramentis in genere, sessione septima: Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicę ritus, in solenni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut cõtemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque ecclesiarum pastorẽ mutari posse, anathema sit. Cæremoniarũ obseruatio præcipitur.

5. TERTVLLIANVS de corona militis: Habẽtes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit, &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

6. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia, in singulis propè capitibus tractat de cæremoniis in antiqua Ecclesia vsitatis. Et primũ quidem in secundo capite, de cæremoniis Baptismi: in tertio de cæremoniis circa Sacrificium Missæ & sacram synaxim obseruari solitis: in quarto circa consecrationem Chrismatis & vnguenti: in quinto de ritu sacrorum ordinum: in sexto de consecratione monachorum: in septimo denique de iis cæremoniis quæ circa mortuos adhibentur.

E. DAMASCENVS, vt in textu.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

1. F. DIONYSIVS Areopagita capite secundo Ecclesiasticæ hierarchiæ: Porrò qui tam sublimiũ ac tam cælestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fideliũ numero, oràtque vt se ad pontificem ducat: sequuturum omnia quæcunque sibi tradentur, penitùs atque ea toto animo spondens: precatúrque tum vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitę suæ suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanámque infirmitatem metientem, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturũ quod ille postulat, benignissimè pollicetur, assuméntque hominem ad pontificem ducit, ille magna cum lætitia (non secus quàm ouem perditam) in humeris virum suscipiens, primũ quidem secretiùs ex corde gratias agit, tum in orantis quoquè habitum sternitur, adoràtque supplex atque veneratur summum illud beneficumque principium à quo & vocanda vocantur, & saluanda saluantur. Deindè sacros omnes gradus, vt sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant, agántque diuinæ clementiæ gratias in sanctam ecclesiam c[illegible] ar[illegible]ue initiò qu[illegible] [illegible]mnum [illegible] quem [illegible] insertum, simul cum omnibus ecclesię ord[illegible]. Post hæc de[illegible] sanctis altaribus, ad [illegible] adstante profi[illegible]tur, percontaturque a[illegible] lo autem iuxta quo[illegible]eptor[illegible]o fuerat edo-

Baptizandus susceptorem eligit.

Luc.

Rom. 9.

[illegible]

ctu[illegible] im[illegible]tatem & ver[illegible] bon[illegible] [illegible]m accusante, ac diuinæ vitæ opere tam diu se fuisse destitutum ingemiscente, atque orante, vt eius sacratissimo munere ac prece Deo diuinisque mysteriis frui mereatur: contestatur et, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum, per cuncti perfectum & immaculatum. Tum diuinæ quoquè conuersationis ac vitæ illi explicans rationem, an ità velit deinceps viuere, sciscitatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, consignánsque illū sacerdotibus mandat, vt virum susceptorémque describant. Posteà verò quàm illi descripsere, sacram effundit precē, quam cùm omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidem ipsum ac ministrorum manibus exuit: deindè Occidentem versùs illum statuens intendentem, manusque impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenunciationem profiteri. Et cùm post trinam abrenunciationis cōtestationem tertiò se ille abrenunciare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientémque in cælum, atque intendentem manus Christo, sacrisque omnibus diuinitùs traditis consentire iubet. Postquàm verò & hoc ille fecerit, rursùs ter illum profiteri monet. Trina verò ea confessione peracta, rursùs ille orans benedicit, eíque manus imponit. Et cùm illum ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vnctionis oleum. At verò pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiusque aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, térque in eas ad crucis effigiē sanctissimum fundens vnguentum, illásque hoc ritu perficiens, térque ad numerum sacræ effusionis carmē (quod prophetæ Dei pleni diuinitusque afflati cecinēre) pronuncians, semel scilicet per singulos sancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem, & cùm illum eiusque susceptorem quispiam sacerdotum ex descriptione celsa voce prædicauerit, ille quidem a sacerdotibus se tenentibus in aquam ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem superne adstans, cùm rursùs per aquas sub pōtificis manu sacerdotes eius qui initiatur inclamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius mersione & emersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans. Assumentes autem illum sacerdotes, susceptori suique accessus duci consignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati mūditiæ congruam induunt: sícque indutum rursùm ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Ista quidē veluti in signis, sanctæ ac diuinæ regenerationis consummatio est. Quæ profectò nihil habet in se indecens, nihil vel ex ipsis carnalibus imaginibus fœdum: sed adsunt illi dignissimæ intelligentiæ signa, naturalibus & humanis ac decent[illegible]imis speculis informata. Sub ungit verò pau[illegible] p[illegible]st singularum cæremoniarum & rituum præ[illegible]ctorū explicationem myst[illegible].

Heb. 6.
Catechismus.
Manus impositio.
C[illegible]gnatio nominū inscriptio.
Ad Occidentem [illegible] conuersio.
[illegible] Abrenunciatio.
Ad Orientem conuersio.
Fidei professio.
Manuum impositio. [illegible] signo Crucis
Fontis benedictio cū infusione sacri vnguenti ad crucis formā.
Citatio nominis.
Trina mersio in aquam.
Susceptor vel pa[illegible]
Candida vestis
Inunctio episcopalis post ba[illegible] Communio

2. [illegible] MENS in epistola tertia ad vniuersos, de officio [illegible]cerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis vol[illegible] existere & d[illegible]siderat baptizari, exutus prio[illegible]bus malis, d[illegible] reliquo pro bonis actibus h[illegible] bor[illegible] [illegible] pri[illegible] lici. Accec[illegible] [illegible] suum & ipsi ac[illegible] nomen [illegible] mysteria regni cælorum [illegible] ram impeudat, ac semet[illegible] vt tribus mensibus iam c[illegible] possit baptiza[illegible]. Baptizetur [illegible] aquis perennibus, nomine Trinæ b[illegible] inuocato super se, perunctus primò oleo per orationem sanctificato, vt ità demum per [illegible] munitus, possit percipere locum cum sanctis.

3. TERTVLLIANVS de corona militis: Aquam adituri, ibidèm, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompę & angelis eius: dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus.

Ab[illegible]
[illegible] triplex

4. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo, non se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò seruitiis eius ac voluptatibus pariturum.

Abrenunciatio

5. CYPRIANVS epistola septuagesima ad Ianuarium & cæteros: Oportet verò mundari & sanctificari aquam priùs à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et paulò pòst: Sed & ipsa interrogatio quæ fit in Baptismo, testis est veritatis. Nam cùm dicimus, Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Vngi quoquè necessè est eum, qui baptizatus sit, &c.

Lib. 1. epist.
Aq[illegible] [illegible]ficatio.
Fidei professio.
In[illegible] post baptismum.

6. BASILEVS de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: Cō secramus autem aquam Baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum qui Baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretáque traditione? Ipsam porrò olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in Baptismo, veluti renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac traditione? Nónne ex doctrina quam patres nostri in silētio, quod curiosos & ociosos submouet, seruârunt?

Aquæ sanctificatio & ol[illegible]
Inunctio.
Tri[illegible] sio.
A[illegible]

7. CHRYSOSTOMVS in homilia de Adam & Eua: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia, siue sint paruoli, siue iuuenes, vni[illegible] [illegible] non ociose contem[illegible] plemur [illegible]: Quòd cum [illegible] regenerationis veniunt Sacramentum, non p[illegible] fontem vitæ ingrediuntur, quàm exo[illegible] & exuffla[illegible] [illegible]ibus c[illegible] eorum spiritus ab eis immundus ab[illegible], [illegible] deceps vasa eius eripiuntur [illegible] [illegible] transl[illegible] ex illius victoris, qui captiuitatem duxit c[illegible]pti[illegible]tatem, dedit dona hominibus.

8. CYRILLVS [illegible] prima mystagog[illegible] ingredi[illegible] [illegible] ticum domus bap[illegible]sterij [illegible] stantes versus [illegible] dentem, [illegible]udati vobis [illegible], vt p[illegible] ten[illegible] [illegible], tanqnàm præsen[illegible] S[illegible] [illegible] m[illegible] audi[illegible] qu[illegible] [illegible] Renuncio [illegible] [illegible] Do[illegible]

[illegible], Et omni [illegible] omni pompæ [illegible] tuo cultui. Cùm [illegible] Satanæ [illegible], & omne cum illo pa[illegible] rescideris, [illegible] tibi paradisus Dei, quem [illegible] ad Orientem plantauit. Et huius rei symbolum [illegible] ab occasu conuerteris ad ortum, quæ lucis [illegible] regio. [illegible] admonebaris vt diceres: Credo in [P]atrem & Filium & Spiritú sanctum, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt: in sequentibus verò mysticis instructionibus, in sancta sanctorum ingrediemur.

9. IDEM Catechesi secunda mystagogica: Statim igitur, vt ingressi estis, vestem exuistis: Deindè verò iam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos vsque peruncti estis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Christi. Illud ergò exorcizatum oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobiscum cõmunicatæ, & quòd omne vestigium diabolicæ operationis in nobis deletũ sit. Nam vt insufflationes sanctorum & nominis Dei inuocatio, tanquàm vehementissima quædam flãma vrit dæmones, & in fugam conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deique inuocationem, tantam virtutem consequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget, verumetiã omnes inuisibiles dæmones repellat. Posteà deducebamini ad sanctum diuini Baptismi lauacrum: atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritussancti: & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aqua, rursùs emersistis.

Vis exorcismi & [illegible]

O[illegible] sci- [illegible] virtus.

Professio fidei.

Trina immersio.

10. ITEM Catechesi tertia mystagogica: Nobis postquàm ex aquis sacri lauacri ascendimus, datũ est chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & beatus Esaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me, quapropter vnxit me: Euangelizare pauperibus misit me. Cæterùm vide, nè illud esse putes vnguentum tantùm. Quemadmodùm enim panis Eucharistiæ, post sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est Corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non ampliùs est vnguentum nudum, neque (si quis ità appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu spiritus sancti, per ipsius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur, & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto viuificóque spiritu sanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circunferebat: simúlque efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deinde verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina mysteria aures accipiatis, de quibus dicebat Es[aias]: E[t] addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Posteà nares: Vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Christi gratus odor est D[eo] in [hi]s qui saluantur. Tum ve[rò] & pectus [illegible] vt indut[i] thoracem iustitiæ, [illegible] [illegible] [illegible] statis. Vt enim [illegible] post Ba[ptismum] [illegible] & [illegible] sancti spiritus aduentum, [illegible] [illegible] aduersarium: sic & vos post

Chrismatis [illegible] post [Bap]tismum.

Esai. 6.

Luc. 4.

Trisubstan[tiatio] [illegible]

sacrum baptisma & Chrisma mysticum, induti armis sancti spiritus, aduersùs oppositam vobis potestatem consistitis, & præliamini, dicentes: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo, &c. Philip. 4.

11. DENIQVE Catechesi quarta mystagogica: Exuens vestibus antiquis, & iis quæ sunt secundum spiritum albæ induns, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideò dicimus, quasi alba te semper vestimenta habere sit necesse, sed quòd his quæ verè alba, splendida & spiritalia sunt, vestiri te oporteat.

Candida vestis.

1. G. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt paulò antè, F. testimonio sexto.

2. RABANVS Maurus Moguntinensis archiepiscopus libro primo de institutione clericorum, capite vigesimoseptimo: Catechizandi ordo hic est: Primùm interrogatur paganus, si abrenunciat diabolo & omnibus damnosis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, postitque iuxta Apostolum, deponere veterem hominem secundũ pristinam conuersationem, qui corrumpitur secúdùm desideria erroris, abnegans impietaté & secularia desideria: Deindè apostolicæ fidei ostenditur ei symbolum, & exquiritur ab eo, si credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum, vnum Deum in Trinitate & Vnitate: si confiteatur vnam esse sanctam Ecclesiã Catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Hæc ergò omnia si se verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quando per Baptismi lauacrum regeneratur. At postquàm se per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo sæua potestas, vt per pium sacerdotis ministerium spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus: signatúrque in se homo signaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signum, iam sibi deincèps sciat illud esse alienum. Exindè iam dicũtur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei sal benedictum in os, vt per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltrà putrefiat, sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterùm exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, nè Baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Posteà tanguntur ei nares & aures cum saliua, & dicitur ei illud verbum Euangelicum, quod Iesus, quãdo surdum & mutum sanauit, tangens cum sputo linguã eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit, Ephe[ta]: quod est, adaperi[re]. Ho[c] enim Sacramentum h[ic] agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei n[ar]es ad accipiendum odorem no[titi]æ D[ei], vt ape[r]i[antur]

Ordo catechizandi
Abrenunciatio.
Ephe. 4.
Tit. 2.
Professio fidei.
Ephes. 4.
Exufflatio.
Consignatio
Sal benedictum.
Exorcismus.
Nariũ & aurium attactus cum saliua.
Mar. 7.

[illegible] Deinde bene[illegible] Baptismum [illegible] custodiatur. Vngetur illius [illegible] sanctificato cum inuocatione [illegible], vt nullæ reliquæ latentis inimi[illegible], sed in fide sanctæ Trinitatis mens [illegible]. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndique munitum, & ad bona opera [illegible] Dei gloriam roboretur.

3. Et capite vigesimooctauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hæc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare, (Rom. 6) maximè cùm dicit Apostolus: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergò cum inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundum personarum differentiã mysterium baptismi celebretur, & secundum vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. (Ephe. 4. Vnum in vetere, quid designet.) vndè dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & reliqua. Postquàm enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequête simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ità: (Matth. 3.) Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Benè quidem baptismi continuatur chrismatis vnctio: quia spiritus sanctus, qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sancit, ficat credêtes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie des[illegible], [illegible] (Genes. 8.) bat col[illegible], quæ [illegible] diluuium ad [illegible] reportauit ramum oliuæ virentibus foliis, significãs vtique quòd [illegible]ritus sanctus per chrismatis vnctioné in b[illegible]ate [illegible] coosert fidelibus cælestis gratiæ.

4. Isidorus Hispalensis episcopus libro secũdo [illegible] officiis ecclesiasticis, capite vigesimo: Exor[illegible]antur autem catechumeni primùm, deindè salé ac[illegible]iunt, & vnguntur. Exorcismus autem sermo inc[illegible]epationis est contra immundum spiritum in ener[illegible]umenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia vel violenta incursio, expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus, [illegible] & exiit ab [illegible] dæmonium. Potestas antè diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, [illegible] atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum [illegible] Domini per sacramentum b[illegible] [illegible] transf[illegible]tur. Qu[illegible] quia p[illegible] ulip[illegible] se [illegible]uitate [illegible]unt, per corda & ora [illegible]san-

tium ad [illegible] menis dat [illegible], [illegible] gustu condimentum [illegible] neque desipiant a[illegible] pore Christi: nec sint [illegible], & retrò respiciant sicut vxor Loth.

5. Ambros. lib. 1. de Sacramentis, cap. 1. Ergò quid egimus Sabbato? Nempe apertionem: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quid significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, [illegible] aures ei[illegible], & os eius. Aures, quia surdus erat, [illegible], quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latinè dicitur, adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fidei deuotionisque plena fragrãtia. Deinde capite secundo: Venisti ad fonté, ingressus es. (Abrenunciatio.) Occurrit tibi Leuita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenũcio. Memor esto sermonis tui, &c. Capite tertio: Deindè accessisti propiùs, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. Et capite quinto: (Fontis consecratio.) Forma Baptismatis & vsus hoc habet, vt anté fons consecretur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secur dò super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem dicit, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. (Exorcismus.)

6. Idem libro secundo de Sacramentis, capite quinto: (Forma baptismi. Fidei professio.) Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat Patris nomen, præsentiam Filij & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus: Cælestia verba quæ sunt? quòd baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et capite septimo: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentẽ? Dixisti, Credo. & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterùm interrogatus es, Credis in Dominum nostrũ Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo. & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. tertiò mersisti. Ergò mersisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit. Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.

7. Præterea libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectioné, succinctus est summus sacerdos. Licèt enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Su[illegible]nctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hãc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Vide ergo nè for[illegible] propt[illegible] multitudinem dec[illegible]nauit. (Mediolanum.) Et secundo capi[illegible] quitur [illegible] ulum [illegible] post fontem superest, vt p[illegible] fi[illegible], &c. Post hæc qui[illegible] sequitur? venire [illegible] ad [illegible], &c.

8. Idem [illegible]

[illegible]

cum carp… …uimus, cùm apertionis celeb… …um, diceremus: Effeta, quod est, A… . Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cùm mutum curaret & surdum. CAPITE SECVNDO: Post hæc reserata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sac…um. Repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciâsti diabolo & operibus eius, mûdo & luxuriæ eius ac voluptatibus? Vidisti illic Leuitã, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renúciandû mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renunciat Diabolo, ad Christum côuertitur, illû directo cernit obtutu. DEINDE CAPITE TERTIO: Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis, ad nullos vsus futuræ salutis est. Cùm verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrâta, tunc ad vsum spiritalis lauacri & salutaris poculi temperatur. CAPITE SEXTO: Post hæc vtiquè ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nónne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnû Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis, &c. CAPITE SEPTIMO: Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quòd exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ casta velamina. Et in fine capitis. Repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, &c. DENIQVE CAPITE OCTAVO: His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit altaria, &c.

Confirmatio. Esaiæ 11. Consignatio.

9. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & côcupiscentia, capite vigesimo: In veritate, nô in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur donèc eruantur inde per Sacramentû Baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

10. IDEM libro secundo de nuptiis & côcupiscentia, capite decimooctauo: In Ecclesia toto orbe diffusa vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi vt ab eis princeps mûdi mittatur forâs, à quo necessè est vasa iræ possideatur.

11. ET capite vicesimonono: Hos iste audeat dicere Manichæos, (Ambrosium & Cyprianum intelligit) & antiquissimam Ecclesiæ traditioné isto nefario crimine adspergat, qua exorcizantur & exsufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum eius, eruti transferantur.

12. IDEM libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquens catechumenos: Omnia sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus; hæc omnia, vt dixi, es… sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos exhibeat mater Christo. Accepistis & Symbolum, protectionem parturiétis contra venena serpentis.

1. H. ORIGENES homilia quinta in librû Numerorum: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidé facere necessè est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nã quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solã Orientis partem conuersi orationem fundimus, nô facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiédæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ gerûtur in baptismo verborum, gestorúmque, & ordinum atque interrogationum ac respôsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice atque eius filiis tradita & commendata suscepimus. Cuncta hæc ergò & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem: leuamus humeris nostris, & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aarô, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Iis tamen conceditur, vt sciant sibi velanda hæc & operienda, vbi cæteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit. Ratio multarum cæremoniarum obscura est.

2. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariò itaque primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, cùm ex summa supersubstantialíque deitate ipsi sancti muneris plenitudinem percepissent, & idipsum deincèps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsíque (vt qui transissent in Deum) posteros ad diuina prouehere affatim cuperent, visibilibus signis cælestia Sacramenta texerunt, varietatéque ac multitudine quod vnicû est collectum, tradiderût: & in humanis imaginibus res diuinas, materialibúsque figuris spiritualium maiestatem, atque in iis quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiût leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causa, cui ne ipsa quidem fas est signa contingere, verùm ob id quoquè, quòd hæc nostra sacratissima fúctio significatiua est, plenáq; (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigétque visibilibus figuris, quibus veluti adminiculis ad eorum augustiorem intelligentiam subuehamur. Apostoli cur signis visibilibus & externis cæremoniis vsi.

3. IBIDEM capite vltimo: Plurima ex his quæ ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidé ignoratas, verùm præstátioribus ordinibus cognitas. Côplura item summas illas altissimásque substantias latent: solíque sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt. Multarum cæremoniarum & rituum significatio nobis obscura.

4. AVGVSTINVS libro 3. de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nésciens quid significet. Qui verò aut operatur, aut veneratur vtile signum diuinitùs institutum, cuius vim significationémque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potiùs, quò talia cuncta referenda sunt. Qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute. Melius est autem vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quàm inutiliter ea interpretando, à iugo seruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inserere. Signorum ignotorum veneratio.

S

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I.

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

Act. 2. f Mar 16. d Ioan. 3. c 4. a Tit 3. b Matth 28 d Spons. 5 f 1. Pet. 3. b.

a Triden. sess. 6. cap. 4. & sess. 7 can 5. de baptismo Aug tract 15 in Ioan Ambr de mysterijs init. ca. 4. Clemens epistola 4 ad Iulium.
b Concil Latran. can. 2. & Mileuit can. 2. Dionys. Eccle hierar. ca. 7. Cyprian. epist. 59. Chrysost hom. de Adam & Eua.
c Ephes. 2. a Triden. sess 5
d Aug epist. 28 & lib 3. de anima & eius orig. ca. 9 Item lib. 1 de pec. mer. ca. 15.

e Ioan. 3. b Aug lib 3 de pec. mer. cap. 4. & 12.
f Matth 18. b Sera. serm 66 in canne. & epist 240. ad Hildefons.

g Aug. de nupt. & concup li. 2. c. 20. & li. 2 c 17. Item ser. 14. de verb. Apost.
h Genesis 17 b

i Ephes. 4 a Basil. de Spir. sanc ca 15.

k Heb 6. a Clemens constitu apost. li. 6 ca. 15. Damasc. li 4 ca. 10.
l in Concil Cartha 3 can. 1 & Viennen. Tridont. sess. 7 can 9. de Sacramen & 13. de Baptis. Aug tract 11. in Ioan. Beda in 3. ca. Ioan.
m In Symbolo fidei.
n Epist. 203. & in li. de vnico bapt. cōtra Petil. ca. 13 Leo epist. 79. ad Nicetam. ca. 9. & 37. ad Leonem Rauen.
o C. lib. 1. Nē sanctum bapt. iteret.

EST hoc nouæ legis primū & maximè necessariū Sacramentum, in ablutione corporis exteriore, & legitima verborum enunciatione, iuxta Christi institutionem, consistens.

B. Necessarium inquam Sacramentum, non solùm[a] adultis, sed etiā[b] paruulis, ac simul eis efficax ad salutem æternā consequendam. Nascūtur omnes iræ[c] filij: opus igitur habent etiā paruuli emundatione peccati, nec possunt absq; [d]hoc Sacramento mūdari, & in filios Dei regenerari. nā & generatim legislator edixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei.* Alibi verò: [f]*Non est voluntas ante Patrē, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.* Perirēt[g] autē non baptizati etiā paruuli, sicut olim in Synagoga Hebræorum pueri[h] incircuncisi.

C. Iam cùm sit vnum[i] Baptisma Christi fidelium, hoc semel acceptum, nefarium est[k] prorsus iterare, quicquid demùm prætexant iam olim[l] damnati Anabaptistæ: Cum Synodo Constantinopolitana dicendum est: Confiteor[m] vnum baptisma in remissionem peccatorum Et cum Augustino: [n] Rebaptizare hæreticum hominem, omninò peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est: quod idcircò Cæsareis etiam[o] legibus prohibetur.

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM secundo: Petrus verò ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donū spiritus sancti.

2. MARCI decimosexto capite: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

3. IOANNIS tertio: Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

4. ET capite quarto: Quanquā Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.

5. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quē effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

6. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.

7. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

8. PETRI Epist. tertio capite: In arca pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed consciētiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionē Iesu Christi.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite quarto: Iustificatio est translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum: quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit, &c.

Iustificatio non fit sine baptismo aut eius voto.

Ioan. 3.

2. ITEM sessione septima, canone quinto de Baptismo: Si quis dixerit Baptismū liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

Baptismus necessarius ad salutem.

3. AVGVSTINVS tractatu decimotertio in Ioānem: Quantūcunque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat: non illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum.

Baptismi necessitas.

4. AMBROSIVS in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite quarto: Credit catechumenus in crucem Domini Iesu, qua & ipse signatur: sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

5. CLEMENS epistola quarta ad Iulium & Iulianum:

[illegible] quòd etiam si omnem pietatē [illegible] omn[illegible] iam, baptismum verò non [illegible] tis, spem [illegible] habere apud Deum: immò [illegible] pœna digni eritis, qui bona opera non benè [illegible] estis. Confertur enim meritum homini ex [illegible] gestis, sed [illegible] ità gerantur, sicut Deus iubet. [illegible] enim iussit omnem colentem se, Baptismo [illegible]ri. Quod si vos tenueritis, vt vestræ volū[illegible] magis, quàm Dei obtemperetis, contrarij sine [illegible] & inimi[illegible] estis voluntati eius. Sed dicitis [illegible]: Quid cōfert aquæ baptismus ad Dei cultum? Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis & Deo renato, fragilitas prior natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ità demùm pervenire poteritis ad salutem. Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum sacramento verus Propheta testatus est, dicens: Amen amen dico vobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, non introibit in regnum cælorum. Et ideò accelerate, Est enim in aquis istis misericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur super eas: & agnoscit eos, qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de suppliciis futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismū consecratas. Confugite ergò ad aquas istas: solæ sunt enim quæ possint vim futuri ignis extinguere. Ad quas qui moratur accedere, cōstat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismus ei per omnia necessarius est: Iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo: iniusto verò, vt peccatorum quæ gessit, remissio concedatur.

6. Concilium Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem, &c.

7. Concilium Mileuitanum canone secūdo: Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vndè fit cōsequēs, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodū Ecclesia catholica, vbique diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Eundem canonem [illegible] petiuit Con[illegible]ium T[illegible]dentinum sessione quinta.

8. Dionysius Areopagita de ecclesiastica hi[illegible]rchi[illegible] pite sept mo: Ver[illegible] de [illegible] sta [illegible] o[illegible]cimus, quæ sancti præ[illegible]tores nostri ex pri[illegible] [illegible] [illegible] edo [illegible] dn [illegible]nt. Aiunt [illegible] q[illegible] est [illegible]erissimum [illegible]nt es [illegible] nct a lege formentur ad sacrum peruehendos habitum, omni errore liberos & vitæ exortes impuræ. Istud cū pijssimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infātes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque præsul spondentē, puerum iuxta sanctam educaturum vitam requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidémque confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) aliū pro alio imbuit sacris. Neq; enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacramenta profiteor, sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerū inducturum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenūciet cōtrariis omninò, profiteatúrq; & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignū est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorúmq; seruet immunem.

Patrinus susceptor & sponsor paruuli.

Quomodò puer per susceptorem abrenunciat & fidem profitetur.

9. Cyprianus epistola quinquagesimanona ad Fidum: Quantùm verò ad causam infantiū pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem quo nati sint constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circuncisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo cōsensit, sed vniuersi potiùs iudicauimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in euangelio suo dicat, Filius hominis non venit animas hominū perdere, sed saluare: quantùm in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulò pòst: Deus vt personā non accipit, sic nec ætatem, cū se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Quòd autē in Iudaica circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramentū est in vmbra atque in imagine antè præmissum, sed veniente Christo veritate completum. Quæ imago cessauit superueniente postmodū veritate, & data nobis spiritali circūcisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem circuncisionem impediri carnali circuncisione debere, sed omnem omninò hominē admittendum esse ad gratiam Christi, quando & Petrus in Actibus Apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicēdum & immūdum. Cæterùm si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multum antè peccantibus, cùm posteà crediderint, remissa peccatorum d[illegible]tur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit [illegible] qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso faciliùs accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena pe[illegible]c[illegible]. [illegible] Fide[illegible] ò frater ch[illegible]issime, hæc fuit in concilio nostra sententia, à baptism[illegible]o [illegible]tq; [illegible]

Lib. 3. epist. 8.

Gen. 17.

Paruulos primùm natos baptizari posse.

Luc. 9.

Galat. 2.

Act. 10.

Originale pecca[illegible] infantibus.

Cōcilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus.

omoibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuersos obseruandum sit atque retinēdum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos obseruandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur, quòd in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quàm deprecantur.

Paruulos baptizandos propter originale peccatum Ecclesia catholica prædicat.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adā & Eua: Prædicat Ecclesia Catholica vbiquè diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulò pòst: Quia ipsa conceptio sine carnis cupiditate non fit, ideò dixi de transgressione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptismus paruulorum abluat omne originale peccatum. Et post nonnulla: Illud etiam quod circa baptizādos in vniuerso mundo sancta ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis & exufflationibus

Exorcismi & exufflationes.

clericorum, &c. vt suprà, quæstione octaua, de Sacramentis in genere F. testimonio septimo.

11. AD Ephesios secūdo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de peccato originali: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiā si fuerint à baptizatis parentibus orti: aut dicit in remissionem quidem peccatorū eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necessè sit expiari ad vitam æternam consequendam: vndè fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dicit Apostolus, Per vnū hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: nisi quemadmodùm Ecclesia Catholica vbiquè diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorū etiam paruuli, &c. vt Concilium Mileuitanum suprà testimonio septimo.

Paruuli baptizandi propter originale peccatum.

Rom. 5.

Ex Apostolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymū: Item quisquis dixerit quòd in Christo viuificabuntur etiam paruoli, qui sine sacramēti eius participatione de vita exeunt: hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Qui autē non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptismo non saluantur paruuli.

Rom. 5

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequàm baptizentur, morte præuētos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

Ante baptismum decedētes paruuli nō liberantur a peccato originali.

15. ITEM de peccatorum meritis & remissione libro primo, capite vigesimotertio: Nulla ex nostro arbitrio præter baptismū Christi salus æterna promittatur infantibus, quā non promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingeniis præferenda.

Solo baptismo saluantur paruuli.

16. IOANNIS tertio, vt in textu.

17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remissione, capite quarto: Vnde fit consequēs, vt quoniam nihil agitur aliud, cùm paruuli baptizantur (nisi vt incorporentur Ecclesiæ, id est, Christi corpori membrisque socientur: manifestum sit, eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum vtiquè non haberent.

Per baptismū inc... ...tur

Ad damnationem ... ...tur

18. CAPITE duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios septimo: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: Illud tamen (inquit) sine dubitatione tenēdum est, quæcunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittēda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibèt sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati: pro quibus tanto impensiùs loqui debemus, quanto pro se ipsi minùs possunt.

Propter ... ... bap...

19. MATTHÆI decimooctauo, vt in textu.

20. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica: Videte detractores, videte canes. Irridēt nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorū suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruolis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deū de terra? Adstat & clamat nihilominùs mater ecclesia. Quid tamen infans? Nónne & ipse videtur tibi inhiare quodammodò de fontibus saluatoris, vociferari ad Deum, suisque vagitibus clamitare, Domine, vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ità ergò clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamatur ad patrē. Porrò pater seipsum negare nō potest, pater est. Nemo mihi dicat quia nō habet fidē, cui mater impertit suā, inuoluens illi in sacramento, quousquè idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu euolutā puràmque percipere. Nunquid breue pallium, vt nō possit ambas cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nūquid minor fide Chananeæ mulieris, quam constat & filiæ sufficere potuisse & sibi? Ideò audiuit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut petisti. Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinuēre salutem? Denique habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulò pòst: Tolle grabatum tuum, & ambula. Qui hæc credit, facilè huic persuadebitur, meritò ecclesiā præsumere non solum paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quæ cùm ità sint, nullum præiudicium fu... ...ebunt

Hæretici catholicos ... infantium ... ptismum.

Gen. 4.

Esa. 38.

Mater Ecclesia fidem ... impertit.

Matth.

Matth.

fuisse nebunt regenerati de eo quod dictum est, Sine fide impossibile est placere Deo: cùm sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiã perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est: Qui verò non crediderit, cõdemnabitur. Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate, & infantibus per lauacri regenerationem succurretur, & adulti qui continere non poterunt, coniugij tricesimo fructu se redиment. Christus propter hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorũ. Propter hoc quoquè & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virum, vt nulli deesset ætati.

Paruuli baptizati ... hac fide.

Marc. 16.

1 Tim. 2.

Rom. 14

51. IDEM in epistola ducentesima quadragesima ad Hildefonsum comitem, de Henrico hæretico scribens: Paruulis Christianorũ, Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licèt piè clamante pro eis: Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergóne qui homines & iuméta saluauit, quemadmodùm multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tã multam misericordiam peruenire? Quid, quæso, quid inuidet paruulis saluatorem paruulum qui natus est eis? Inuidia hæc diabolica est: inuidia hac mors intrauit in orbem terrarum. An putat paruulos saluatore non egere, quia paruuli sunt? Si ità est, ergò gratis magnus Dominus factus est paruus: vt omittam quòd flagellatus est, quòd sputis illitus, quòd cruci affixus, quòd deniq; mortuus est. Non est hic homo à Deo, qui sic contraria Deo & facit & loquitur. Prô dolor: auditur tamen à pluribus, & populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populũ. Ad vocem vnius hæretici siluerunt in eo omnes propheticæ & apostolicæ voces, quæ de conuocando in vna Christi fide è cunctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu cecinerunt. Ergò fefellerunt diuina oracula, falluntur omnium oculi & animi: qui quod legũt prædictũ, intuentur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste, stupenda & prorsus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros, totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos quos decipit, totas miserationum Dei diuitias & vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licèt in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potissimũ singularis ferus depascitur, dum nõ est qui resistat, neque qui saluum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi inuenit expositas, in quibus fiducialiter sub tuo dominatu in gregem Christi toto furore bacchatur. Quod tuóne honori cõgruat, princeps illustris, ipse iudicato. Nec mirum tamen, si serpés ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitùs abnegauit.

Match. 19.

... hæretici ... paruulis.

22. AVGVSTINVS de nuptiis & concupiscentia libro primo, capite vigesimo: Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, à potestate diaboli & angelorum eius quisquis eruit, cũ baptizantur, negauerit paruulos, ipsorum Ecclesiæ sacramentorum veritate conuincitur, quæ nulla hæretica nouitas in Ecclesia Christi auferre vel mutare permittitur, regente atque iouante capite totum corpus suum, pusillos cum magnis. In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua nõ possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnũ sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donèc eruantur indè per sacramẽtum baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

Per bap...

Exorcismi veritas in paruulis.

Abrenunciant per ora gestãtium.

23. ITEM lib. 2. de nuptiis & concupiscẽtia, cap. 27. Inquantùm homines sunt paruuli, bonum est naturæ, cuius author est Deus: inquantùm autem cum peccato nascuntur, perituri, si non renascantur, ad semen pertinẽt maledictum ab initio illius antiquæ inobedientiæ vitio. Ab hac fide Apostolica atque Catholica verissima atque fundatissima, cum Pelagianis iste Iulianus discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, nè paruuli portẽtur ad Christum, vt eruantur à potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur.

Perituri si nõ renascantur.

24. IDEM sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Nos dicimus paruulos aliter salutẽ & vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Ibidèm: Vbi ponis paruulos baptizatos? Profectò in numero credentium. Nam ideò & cõsuetudine Ecclesiæ antiqua canonica fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et sic de his quærimus, iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis vtiquè à fide. fides à credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis, nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse apertus hæreticus. Ergò ideò habent vitam æternam, quia qui credit in filium, habet vitam æternam. Noli eis sine ista fide, & sine isto sacramẽto huius fidei promittere vitam æternam. Et post nonnulla: Absit vt ego dicam non credẽtes infantes. Iam superiùs disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero. dicitur, credit & valet, & inter fideles baptizatos cõputatur. Hoc habet authoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur. Ergò prodest Christus aliquid infantibus baptizatis, & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, credentibus prodest. Et pòst pauca: Credunt & infantes. Vndè credunt? Quomodò credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Posteà verò: Multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Quomodò ergò sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit nisi baptizetur: sic filij fidelium, etsi ad quendã modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si nõ fuerint baptizati.

Sine baptismo non saluantur

Paruuli baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur.

Credit in altero, qui peccauit in altero.

Ab Ecclesiæ authoritate

1 Cor. 7. Pereunt fideliũ filij, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimóseptimo: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

1. C. AD Ephesios quarto: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

2. BASILIVS in lib. de Spiritusancto, capite decimoquinto: Vnũ nouimus saluiferum baptisma, quandoquidem vna est pro mũdo mors, & vna ex

Vnicum baptisma

mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

3. AD Hebræos sexto: Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donū cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutésque seculi venturi, & prolapsi sunt: rursùs renouari ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

Rebaptizantes crucifigunt Dominum.

4. CLEMENS pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarū, capite decimoquinto: Veruntamen initiatos iterùm baptizare tentātes, crucifigunt Dominum: iterū eum interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant spiritui, sanguinem sanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. Et paulò pòst: Baptizate quoquè pueru-los vestros, & educate eos in disciplina & præceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere.

Paruulorum Baptismus.

Marc. 10.

Vnum Baptisma.

Rom. 6.

5. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Confitemur autem vnum baptisma in remissionem peccatorum, & in vitam æternam. Baptisma siquidem Domini mortem insinuat: consepulti enim sumus Domino per baptisma, vt inquit diuinus Apostolus. Quemadmodùm igitur semel completa est Domini mors, sic semel oportet baptizari iuxta Domini verbum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Quicunque igitur in Patre, & Filio, & Spiritu sancto baptizati sunt, & vnam naturam diuinitatis in tribus hypostasibus edocti, & rursùs rebaptizantur, illi iterùm crucifigunt Christum, vt inquit diuinus Apostolus. Impossibile namque est eos qui semel illuminati sunt, renouari in pœnitentiam, iteratò crucifigentes sibiipsis Christum, & ludibrio subiicientes. Quicunque verò in sancta Trinitate baptizati non fuerint, illos rebaptizari oportet.

Rebaptizati iterum crucifigunt Christum.
Heb. 6.

Damnatur anabaptismus.

6. PRIMVM Concilium Carthaginense canone primo: Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à syncera fide & catholica disciplina.

Vide in Clementinis, de summa Trinit. & fide Catholic.

7. CONCILIVM Viennense sub Clemēte quinto: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans, est (sicut vnus Deus & fides vnica) ab omnibus fideliter confitēdum. Quod celebratum in aqua in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, credimus esse tam adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem.

Character Baptismi, Cōfirmationis, & Ordinis.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone nono, de Sacramentis in genere: Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

Paruuli inter fideles numerandi.

Paruuli baptizati non rebaptizandi postea.

9. ITEM in eadem sessione, canone decimotertio de Baptismo: Si quis dixerit paruulos, eò quòd actum credendi non habēt, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cū ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos: aut præstare omitti eorū baptisma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

10. AVGVSTINVS tractatu vndecimo in Ioannem: Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus. Quicūque tibi dixerit, vt spiritaliter iterùm nascatis, responde quod dixit Nicodemus: Nunquid potest homo iterum in ventrem matris suæ intrare, & nasci? Iam natus sum de Adam, non me potest iterùm generare Adam: iam natus sum de Christo, non me potest iterùm generare Christus. Quomodò vterus non potest repeti, sic nec baptismus. Ibidèm: Plus vos persequuntur (Donatistæ) qui vos illudendo seducunt, Veni veni, baptizare hic, hic habes verum baptismum. noli ludere, vnus est verus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Isti etiam audent dicere, quia persecutionem solent pati à catholicis regibus, aut à Catholicis principibus. Quam persecutionem tolerant? afflictionem corporis. Quomodò passi sunt persecutionem, quam faciunt grauiorem? Caue quando vult ludere Ismaël cum Isaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iam baptismum. Si enim verus est iste baptismus, quisquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ persecutorem. Et paulò pòst: Mirantur quia commouentur potestates Christianæ aduersùs detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergò mouerentur, & quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, vndè spiritaliter nati sunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

Baptismus repeti non potest, vt nec carnalis natiuitas.

Gen. 21.

Anabaptistæ sunt illusores.

Rectè persequuntur hæretici à Catholici principes.

Pro mortibus sempiternis mortem temporalem patiuntur.

11. BEDA in caput tertium euangelij secundùm Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiā de spiritali est regeneratione sentiendum: nequaquàm videlicet eam, postquàm semel expleta fuerit, posse repeti. Siue enim hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet, ille quidem qui ità baptizatus est, à nobis Catholicis rebaptizari, nè confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Non magis repeti potest spiritalis, quā carnalis natiuitas.

12. SECVNDA synodus generalis, quæ est prima Constantinopolitana, in Symbolo: Confitemur vnum baptisma in remissionem peccatorum.

13. AVGVSTINVS epistola ducentesima tertia ad Maximinum Episcopum: Rebaptizare igitur hæreticum hominem, &c. vt in texto.

14. IDEM in libro de vnico baptismo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem vt quod de hac re sentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos, quod illi (Cyprianus scilicet & eius socij) fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.

Anabaptismus est diabolicæ præsumptionis.

15. LEO Magnus epistola septuagesimanona ad Nicetam Episcopum Aquileiensem, capite septimo: Hanc regulam (vt scitis) seruandam in omnibus Ecclesiis prædicamus, vt lauacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (vt diximus) sola sanctificatio sancti spiritus inuocanda est, vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur.

Baptismus non iterandus.
Ephe. 4.

16. IDEM

Inexpiabile facinus est rebaptizare. Ephes. 4. Agit de eorũ baptismo, de quibus non costat an sint baptizati.

16. IDEM epistola trigesimaseptima ad Leonem Reuennaté Episcopum: Scimus quidem inexpiabile esse facinus, quoties iuxta hæreticorum damnata à sanctis patribus instituta, cogitur aliquis lauacrum, quod regenerádis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante doctrina, quæ nobis vnicam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confessionem, vnum in baptismate Sacramentorum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iterationis crimen deuenire, quod factum esse omnino nescitur.

17. IVSTINIANVS in Codice, libro primo, titulo sexto, Nè sanctũ baptisma iteretur, L. secunda Imperatorem Honorij & Theodosij: Si quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, vnà cũ eo qui piaculare crimẽ commisit (si tamẽ criminis per ætatem capax sit) & hic, cui persuasum sit, vltimo supplicio percellatur.

II.

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè sunt notanda?

A. Elemẽtum abluẽs, eiúsque significatio, verbũ, minister, & effectus baptismi.

B. Elementum est[a] aqua simplex, materia ad hoc necessaria, quæ natura sua sordes corporis abluere solet. Cui hæc pulchrè respondet significatio, Baptismo animam[b] emũdari peccatis, & hominem, vti dicemus, iustum effici.

a Ioan. 3 b Ephes. 5. f Act. 8 & 10. g Triden. can. 2. de Bapt. & Florent. Chrys. homi. 24 in Ioan. b Tit. 3. b Act. 2. & 1. Cor. 6. e

C. Verbum quo[c] Sacramenti forma consistit, ex Christi præcepto sic habet:[d] *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

D. Et quanquàm sit Sacerdotum munus, baptismum administrare, tamen vbi necessitas vehemẽter vrget, baptizare possunt alij[e] quoquè, ne impiis quidem & hæreticis exceptis, modò à forma Ecclesiæ & eius verbis conceptis non recedatur.

c Conc. Lateran. & Florent. Aug. lib. 6. cont. Dona. c. 25 Didymus lib. 2. de spir. san. d Matth. 28. d Ambr. de iis qui myst. init. cap. 4. e Aug. cont. Parmenia. lib. 2. cap. 13 Et de vnic. bap. ca. 9. Cont. Don. lib. 5. c. 5. & li. 7. cap. 53 Hil. in Psal. 67. Cõc. Later. can. 1. Floren. & Trid. can. 4. de bapt.

TESTIMONIA.

1. B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

2. AD Ephesios quinto: Vt Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

3. ACTORVM octauo: Dum irent per viam venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Et iussit stare currum: & descẽderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum.

4. ET decimo: Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?

Materia baptismi. (margin, partly illegible)

5. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone secundo de Baptismo: Si quis dixerit aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

6. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Materia huius Sacramenti, est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida.

Aqua ad baptismum pernecessaria. (margin, partly illegible) Act. 10.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Ioannem: Nam quòd pernecessaria sit aqua, vel indè perspicuum est, quòd cùm antè aquam spiritus inspiràsset, in hoc tamen non quieuit Apostolus, sed ad aquæ necessitatem ostendendam ait: Nunquid àquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Quænam ergò aquæ necessitas? Iam abscõditum vobis mysterium apertiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum exposuisse sufficiat. Primùm diuina in hoc consummantur indicia, sepultura, mortificatio, resurrectio, vita, & hæc simul omnia. In aqua enim tanquàm in sepulcro caput immergentibus vetus homo sepelitur & submergitur, deindè nobis emergentibus nouus resurgit indè. Vt facilè nobis est immergi, & emersos respirarẽ: ità Deo veterem sepelire hominẽ, & nouum induere. Prætereà ter istud fit, vt hic Patris & Filij & Spiritus sancti virtutem hæc omnia implere intelligas. Quod nẽ coniectura à me, sed vero sensu dictum intelligas, audi Paulum: Cõsepulti, inquit, sumus cum illo per baptismum in mortem. Et iterùm: Noster vetus homo simul crucifixus est. Et iterùm: Complantati facti sumus similitudini mortis eius.

Ter repetita ablutio. Coloss. 2. Rom. 6. Ibidem.

8. AD Titũ tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

9. ACTORVM secundo: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine IESV CHRISTI in remissionẽ peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

10. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij & Spiritus sancti, consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

2. ET Concilium Florentinum: Forma huius Sacramenti est: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Non tamen negamus quin

Forma Baptismi Latinorũ & Græcorum.

& per illa verba, Baptizetur talis seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit externùs Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministri, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficiatur Sacramentum.

Certa baptismi forma necessaria.

3. AVGVSTINVS de baptismo contra Donatistas libro sexto, capite vigesimoquinto: Certa illa Euangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodùm dæmonium Christi nomine excluditur. Et paulò pòst: Si autem ipse malus est atque peruersus, si precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduersam, non ideò ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam precē afferat, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi cōsecrari non potest, & ipse sanctificat Sacramentum suum, vt homini siue antequam baptizetur, siue cùm baptizatur, siue posteà quandoque ad se veraciter conuerso, idipsum valeat ad salutē, quod ad perniciem, nisi conuerteretur, valeret. Cæterùm quis nesciat non esse baptismum Christi, si verba Euangelica quibus symbolum cōstat, illic defuerint? Sed faciliùs inueniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

Forma mutilata esse non debet.

Singulorum personarum S. Trinitatis nomina exprimenda sunt.

4. DIDYMVS Alexandrinus libro secundo de Spiritu sancto: Quis non ex ipsa cogetur veritate suscipere indifferētiam sanctæ Trinitatis, dum vna sit fides in Patre, & Filio, & Spiritu sancto: & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti? Non arbitror quenquam tam vecordem atque insanum futurum, vt perfectum baptisma putet id, quod datur in nomine Patris & Filij, sine assumptione Spiritus sancti: aut rursùs in nomine Patris & Spiritus sancti, Filij vocabulo prætermisso: aut certè in nomine Filij & Spiritus sancti, non præposito vocabulo Patris. Licèt enim quis possit existere saxei (vt ità dicam) cordis, & penitùs mentis alienæ, qui ità baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus prætermittat, videlicet contrarius legislator Christi, tamen sine perfectione baptizabit: immò penitùs à peccatis liberare non poterit, quos à se baptizatos existimauerit.

5. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

6. AMBROSIVS in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite quarto: Catechumenus nisi baptizatus fuerit in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

Minister in necessitate.

1. D. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrgeat, aut nullum aut veniale delictum est. Et paulò pòst: Et hæc quidem alia quæstio est, verùm & ab iis qui nunquàm fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè indè affirmādum est sine authoritate tanti concilij, quantum tantæ rei sufficit.

Non baptizati baptizare possint.

Hæretici vel baptismum conferunt.

De iis verò qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin perniciosè habeāt, perniciosèque tradant extra vinculum pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, consideratum, perfectum atque firmatum est.

Verus baptismus etiam extra Ecclesiam confertur.

2. IDEM in libro de vnico baptismo, capite nono: Quisquis extra Ecclesiam fuerit ab hæreticis vel schismaticis, tamen Christi baptismate consecratus, cùm ad Ecclesiam venerit, non est negandum Sacramentum veritatis quo imbutus est, sed adiicienda est pietas vnitatis, à qua separatus est, & sine qua illud inesse illi possit, prodesse non possit. Hoc facimus, hoc à Maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, contra omnes falsitatis nebulas custodimus.

Hæreticorum baptismus verum est Sacramentum, si debitam forma seruant.

3. ITEM libro tertio contra Donatistas, capite decimoquinto: Quamobrem si euangelicis verbis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentum, quāuis eius fides sub iisdem verbis aliud opinantis quàm catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub iisdem verbis, id est, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, non solùm Marcion aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines, numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum sacramentum accipiunt?

1. Corinth. 3.

1. Corinth. 2.

4. ET libro septimo, capite quinquagesimotertio contra Donatistas: Veruntamen si quis fortè me in eo concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem quo etiam cùm ista dictarē, nequaquàm dubitarem habere eos baptismum, qui vbicunquè & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent, quāquàm eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: sicut iam præteritis Maiorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quamuis fallaciter id accipiant in Ecclesia, tamen accipiunt, vel vbi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est, Ex nobis exierunt. Vbi autem neque societas vlla esset ità credētium, neque ille qui ibi acciperet, ità crederet, sed totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, verùm approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculū concordi oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem, ità sanè, vt post me dicturos sententias, n

Baptismus quando verum Sacramentum sit.

1. Corinth. 13.

1. Ioan. 2.

Per ludum & iocum baptizatus.

quid

quid iam exploratum & cognitum adferrent, humiliter expectarem: quanto magis ergò nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis vel maioris authoritatis, istud dixisse accipiendus sum?

5. HILARIVS Pictauorũ episcopus in Psalmum sexagesimumseptimum, loquens de Eunucho Candacis reginæ Aethiopum: Ecce aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramẽtum ipsum Baptismi adeò impatiẽtis desiderij cupiditate præueniẽs, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.

6. LATERANENSE Concilium magnum sub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

7. CONCILIVM Florentinum: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in causa autem necessitatis, non solùm sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immò etiam paganus & hæreticus, baptizare potest, dummodò formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

Minister ordinarius Baptismi, est sacerdos.

In causa necessitatis quilibet homo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone quarto de baptismo: Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptisma, anathema sit.

Ab hæreticis collatus baptismus quam de verus.

III.

Quem fructum & effectum præstat Baptismus?

A. Eum planè, quem docente Christo[a] ac testibus Apostolis Petro & Paulo discimus, nimirùm per Baptismum & peccata remitti, & spiritũ dari, quo & vetus homo aboleatur, & noua fiat in Christo creatura. Quippe susceptus ritè baptismus non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur atque tollãtur, sed etiam vt baptizatus planè innouetur, ac verè innocens, iustus, sanctus & cælesti gloria dignus in Christo efficiatur: vt iure à Paulo dictum sit omnibus baptizatis:[b] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Atque alibi testatur[c] idem, Baptismũ esse lauacrũ regenerationis & renouationis Spiritus sancti:[d] Lauacrum etiã aquæ in verbo vitæ. Et rursus ille scribit:[e] *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

a Marc. 16. d Act. 2. f 22. d 1. Pet. 3 d E... Col. 6 c Rom. 6. a b Basil homil. 13. in exhorta. ad bapt. & li. de Spirit. san. cap 15. Aug lib. 1. cont. 2 epist. Pela. cap. 13. & lib. 1. ca. 3 In ench. 1. cap. 64. Beda lo. ca. 3. Ioan Damasc. lib 4. ca 10 Greg li. 9. epist. 39 Hieron. ad Ocean. epist. 83. Nazian. in sanct. Baptis. Clem Alexan lib 1. pædag. cap. 6 Chryso ad Neoph. & ad baptizandos.

b 1 Cor 6. c Amb. li. 1. de Sacramen. ca. 4. Cõcil. Florent. & Triden. sess. 5 can 1.

c Tit. 3. b Aug. epist. 23. & Quæst 33 super Num. li. 4. confess. cap 4. Lact. li. 3 diuin. instit. ca. 25. Cyp. epi. a.

d Ephes. 5. f

e Gal. 3. d Rom. 6. a

B. Scitè[f] Bernardus ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos cõplectitur, Lauamur in baptismo, inquit, quia deletur chirographum damnationis nostræ, & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus.

f Sermo. in Cœn. Do. Vide Cyp. de ba. Christi, & ablut. pe. Orig in ca. 6. ad Rom. Reticium Augustodu. apud Aug. lib. 1 cont. Iulian. ca. 2.

C. Quæ[g] cõcupiscentia in renatis manens, non per se peccatum est, sed vt Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, vt baptizati hac occasione vigilantiùs Dei gratiá quærant, virtutes studiosiùs exerceant, fortiúsque certando maiorẽ sibi gloriá parent. Itaque vt Paulus docet,[h] *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui nõ secũdùm carnem, sed secundùm spiritũ ambulant,* quíque secundùm Pauli doctriná &[i] exemplũ, veterem hominem exuentes, de die in diem secundùm[k] interiorem hominem renouantur: id quod proprium est[l] baptizatorum.

g Iac. 1 b Rom. 6. b 7. b Trid. sess. 5 ... Aug. li. 1. de nupt. & concup. ca 23 & 25. & li. 1. cont. 2. epi Pelag. c. 13 Item lib 1 retract. c. 15 & li. 13. de Trin. ca 16. de pec mer li. 2. cap. 39 & li 2. cap 33. & 34.

h Rom. 8. a

i Colo. 3. b Ephes. 4 e

k 2. Corinth. 4. d

l Rom. 6 a

TESTIMONIA.

1. A. MARCI decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

2. ACTORVM secundo: Baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionẽ peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

3. ET vigesimosecundo: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius, inquit Ananias ad Paulum.

4. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio. Cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquá. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

5. EZECHIELIS trigesimosexto: Et effundam super vos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. AD Romanos sexto: An ignoratis fratres, quia

qui [illegible] sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius [illegible] sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Et paulò pòst: Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu.

Fructus baptismi. 8. BASILIUS Magnus in exhortatione ad baptismum, quæ est decimatertia inter homilias variorum argumentorum: Baptismus est captiuorum & æris alieni remissio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus splendens, character indeprehensibilis, cœli iter, regni cælestis conciliatio, adoptionis gratia.

Purgatur animus. 9. IDEM in libro de spiritu sancto, capite decimoquinto: Tribus demersionibus, ac totidem inuocationibus, magnū baptismatis mysterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cognitionis animus repurgetur eorum qui baptizantur.

Omnium peccatorum indulgentia [illegible] baptismo. Aufert crimina, & non radit. 10. AUGUSTINUS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicimus baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecanda peccata.

Abluit prorsùs omnia peccata. 11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptismus abluit quidem peccata omnia, prorsùs omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, sed non aufert infirmitatem cui regeneratus resistit, quādo bonum agonem luctatur.

Baptismus & [illegible] peccatum & actua omnia tollit. 12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquarto: Excepto baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoquè peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, &c.

[illegible] 13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidem qui baptizatur in fontem descendere, videtur aquis intingi, videtur de aquis ascendere: quid autem in illo lauacro regenerationis egerit, minimè potest videri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascēdit. Sola hoc Ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumque ludos esse quod agitur.

[illegible] 14. DAMASCENUS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo: Peccatorum remissio omnibus [illegible] baptismum donata est, gratia verò spiritus sancti [illegible] indum proportionem fidei & puritatis. Nunc [illegible] per [illegible] primitias spiritus sancti accipimus: & initium alterius vitæ fit in nobis, id est, primitiæ regenerationis, & signaculum, & tutela, & illuminatio, & [illegible].

Peccata [illegible] baptismo. 15. GREGORIUS Magnus libro nono, epistola trigesimanona ad Theotistam patritiā: Si qui sunt qui dicunt peccata in baptismate superficietenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum soluunt, in quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur: vt absoluta radicitus à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Psalmista ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Certe enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes qui in sancto baptismate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis velut Ægyptij hostes à tergo moriūtur. Sed in eremo alios hostes inuenimus, quia dū in hac vita viuimus, priusquàm ad promissionis patriam pertingamus, multæ tētationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter intercludere festinant. Qui ergò dicit peccata in baptismate funditùs non dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Ægyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditùs mori: quia nimirūm plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Si igitur peccata in baptismate funditùs minimè dimittuntur, quomodò is qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergò ei de peccati sui cōtagione remanet, quem totum fatetur mundum ipse qui redemit.

Psal. [illegible]

Ioan. 13.

Omnia mala condonata. 1. Corinth. 16. HIERONYMUS in epistola octogesimatertia ad Oceanum: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam, iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt, benè & fideliter. Et paulò pòst: Quantam vim habeat baptisma & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdùm sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur, & nascentē mundum in figura baptismi parturiebat, &c. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio nō purgatur. Statimque columba spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ità ad Noe quasi ad Christum in Iordane deuolat: & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Ægypto, in typo baptismatis suffocatur. Et plura alia ex scripturis copiosè.

Genes. 1. Figura [illegible]

Gene. 7. & 8.

Ex. 14.

[illegible] 17. GREGORIUS Nazianzenus oratione in sanctum Baptisma: Baptismus splendor est animæ, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitati nostræ [illegible] tum. Baptismus [illegible] carnis est abiectio, spiritus [illegible] [illegible]. Verbi participatio, figmenti [illegible] peccati diluuiom, lu[illegible] [illegible]

depulsio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis abrogatio, vinculorum solutio, compositionis & coagmētationis nostræ in meliorem statum cōuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & præstātissimum. Vt enim quædam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuámque dignitatem habeant: eodem modo Baptismus quoq; illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat.

Baptismi varia nomina.

Porrò quemadmodùm Christus huius muneris author multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoquè munus varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam accidat, (fit enim ferè vt qui erga rem aliquam ardēti amore feruntur, nomina quoquè ipsa libenter commemorent) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas multas quoquè appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, vnctionem, illuminationem, immortalitatis indumētum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac denique excellētissimo quoque nomine appellamus. Donum dicitur, quia iis qui nihil priùs contulerunt, datur. Gratia, quia etiā pœnæ obnoxiis. Baptismus, quia peccatum aqua obrutum sepelitur. Vnctio, quia sacrosanctus & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio, quia splendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ nostræ velamen est. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominij significatio.

Cur dicatur donum. Gratia. Baptismus. Vnctio. Illuminatio. Indumentum. [illegible] Sigillum.

Et paulò pòst: Atque hæc Baptismi gratia & facultas est, nō orbem terrarum vt olim aquis obruens, sed vniuscuiusque hominis peccatum purgans, eásque obstructiones vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorsùs abstergens.

Peccata singulorū purgat, & maculas vitiorū prorsus abstergit.

Quoniam porrò duabus partibus, hoc est, animo & corpore cōstamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit: duabus quoquè rebus constat Baptismus, aqua scilicet ac spiritu, illa visibiliter & corporaliter accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili modo concurrente: illa figurali, hoc verò & penitissimos animi sinus purgante.

Aqua & spiritu constat.

Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ea veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflans, & absque confractione rursus effingens. Nam, vt compendio dicam, nihil aliud esse vim & facultatem Baptismi existimare debemus, quàm secundæ vitæ, puriorísque & præstantioris instituti pactū cum Deo initum. Ibidem post multa: Excessit à te impurus & crassus spiritus, per Baptismum eiectus ac profligatus. Disrumpitur se in fugam contectum, discruciatur se domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquosa, diuináque influxione minimè perfusa: illic commorari gestit, vagatur, quærens requiem, non inuenit, animas Baptismo cōsignatas offendit, quarum vitia lotione obruta sunt: aquam perhorrescit, lustricis aquis, non secùs ac legio æquoreis fluctibus, suffoc[atur].

Matth. 12.

Matth. 8.

18. Clemens Alexandrinus libro primo pædagogi, capite sexto: Qui tingimur, abstersis peccatis, quæ diuino spiritui instar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omníque impedimento vacuum, & lucidum habemus spiritus oculum: quo quidem solo quod diuinum est intuemur, cælitùs influente nobis sancto spiritu.

Effectus baptismi.

Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum & Lauacrum.

Psal. 81. Nomina baptismi.

Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam & salutarē lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectū autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit qui Deum nouit? Est enim reuerà absurdum Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta, & vndequaquè plena. Qui est autem perfectus, perfecta vtiquè largietur. Nec longè pòst: Illuminatione tenebras deleri necesse est. Tenebræ autem sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatē hallucinantes. Cognitio ergò est illuminatio, quæ delet ignorationem, & perspicacem videndi facultatem inserit. Quin etiam eorum quæ sunt deteriora, reiectio, est meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptismo. Omnia ergò peccata eluimus, & euestigiò mali non sumus ampliùs. Vna est hæc gratia illuminationis, quòd non sint iidem mores, qui erant antequàm lauaremur.

19. Chrysostomus in homilia ad Neophytos: Eccè libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo antè captiui: & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim sunt tantùm liberi, sed & sancti: nō tantùm sancti, sed & iusti: nec solùm iusti, sed & filij: nec solùm filij, sed & hæredes: nec solùm hæredes, sed & fratres Christi: nec tantū fratres Christi, sed & cohæredes: non solùm cohæredes, sed & membra: non membra tātùm, sed & templum: nec tantùm templum, sed organa spiritus.

Decē baptismi munera.

Vides quot sint baptismatis largitates? Sed multis quidem videtur, cælestem gratiam in peccatorum tantùm remissione consistere: nos autem honores computauimus decem. Hac de causa & iam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt spiritus habitatio fiat.

Non sola peccatorum remissio. Paruuli cur baptizantur.

20. Idem in homilia ad baptizandos: De ipsius mysticę purificationis vocabulo dicamus: nō enim ei vnum vocabulum est, sed multis & diuersis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio; Lauacrū iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apostolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Dicitur & Illuminatio: ità & illud Paulus Apostolus noncupauit. Recommemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationē sustinuistis passionum. Et iterùm. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste, &c. Vocatur & Baptisma: Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vocatur & Sepultura: Consepulti enim, ait idem, sumus per

Nomina Baptismi varia. Lauacrum regenerationis. Tit. 3. Illuminatio. Heb. 10 & 6. Baptisma. Galat. 3. Sepultura. Rom. 6

baptismum in mortem. Vocatur Circuncisio: In quo, inquit, & circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus est, vt conuertatur corpus peccato. Est & alia vocabula multa proferre, sed ad prius dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaicum lauacrum emundabat: Diuinæ autem gratiæ lauacrum non corporis, sed animæ maculam sordesque mundare consueuit. Non enim eos qui mortua corpora tetigerunt, sed eos qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos. Etsi mollis, etsi fornicator, etsi idolis seruiens, etsi quid aliud huiusmodi gerens quispiam reperiatur, etsi omni humana detestabilitate fuerit prægrauatus, etsi totius malitiæ nodis adstrictus: cùm ad illam natatoriam venerit, cùm illius fontis diuinos senserit riuos, Solis radiis mundior eleuatur. Et nè putes ambitionis gratia hæc verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi qui idolis seruiunt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Et hæc inquit, quidem eratis, & cæt. Non quidem pollicemur vobis ostendere totius malitiæ vinculis absolui, & omni immunditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verùm ratio longè maiora declarat. Non enim mundos tantùm, sed & sanctos & iustos effectos ostendit. Nõ enim dixit, lauati estis tantùm, sed & sanctificati & iustificati. Nam si Imperatoris præceptio paucis conscripta litteris multorum criminum reos liberare consueuit, aliis quoque præstare culmina dignitatum: multo magis Dei spiritus sanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iustitiam largietur. Et sicut scintilla ignis exigua in profundi maris pelagus cadēs aquarum copia non paulatim, sed statim extinguitur, & illicò nihilum esse demonstratur: ità & omnis humana malitia quando ad natatoriam cælestium fontium valuerit peruenire, illius scintillæ faciliùs extinguitur ardore. Et ob quam causam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remissionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, sed lauacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata concedit, nec simpliciter nos purificat malis actibus implicatos, sed tanquàm è cælo generatos efficit. Nec multò pòst: Vt statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis mceris fumo & puluere & æruginis sordibus coinquinatam, cùm artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore, & splendidam nobis lucidámque demonstrant: ità & nostram naturam Deus æruginatam male peccati, & malorum gestorum fumo violatam, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquàm in purgatorium mittit: & pro flamma spiritus gratiam subministrat, & exindè rudes effectos, etiam Solis radiis eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouum autem ostendens longè meliorem.

21. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

22. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite quarto: Cæterùm qui per hūc fontē transit, transit à terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

23. CONCILIVM Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius sacramēti effectus est remissio omnis culpæ originalis & actualis: omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio: sed morientes antequàm culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perueniunt.

24. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de originali peccato, canone quinto: Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem, qui non secundùm carnem ambulant: sed veterem hominem exuentes, & nouum qui secūdùm Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

25. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum, &c. vt in textu.

26. AVGVSTINVS ad Bonifacium epistola vigesimatertia: Aqua exhibens forinsecùs sacramentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecùs beneficium gratiæ, soluens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerat hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

27. IDEM super Numeros quæstione trigesimatertia: Qui sacramento baptismi rectè abluitur, quod illa aspersionis aqua figurabatur, mundatur spiritaliter, id est, inuisibiliter in carne & in anima, vt sit mundus & corpore, & spiritu.

28. ET libro quarto cōfessionum, capite quarto, de quodam suo amico loquens: Cùm laboraret ille febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali: & cùm desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & præsumente id retinere potiùs animam eius quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autem aliter erat: nam recreatus est & saluus factus. Statimque vt primùm cum eo loqui potui: potui autem mox vt ille potuit, quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex inuicèm: tentaui apud illum irridere, tanquàm & illo irrisuro mecum baptismum quem acceperat, mente atque sensu absentissimus: sed tamen se iam accepisse didicerat. At ille ità me exhorruit vt inimicum, admonuitque mirabili & repentina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos, &c.

29. LACTANTIVS libro tertio diuinarum institutionū, capite vigesimoquinto, vel in aliis exēplaribus capite vigesimosexto: Dei præcepta quia & simplicia & vera sunt, quantùm valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virū qui sit iracundus, maledicus, effrenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum, quàm ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacē: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mor-

Circuncisio. Coloss. 2.
Crux. Rom. 6.
Mundat omnia Baptism.
Solis radiis mundior, recens baptizatus.
1 Cor. 6.
Comparatio pulchra, quæ peccata omnia deleri & iustitiam conferri docet.
Simile.
Omnis humana malitia extinguitur.
Cur potiùs dicatur lauacrum regenerationis quàm purificationis.
Tit. 3.
Simile.
Quid præstet Baptismus.
Effectus baptismi.
Contra baptismus ... tollunt ... quid proprié peccati rationem habet.
Rom. 8.
Coloss. 3.
Ephes. 4.
Rom. 8.
Sacramentum baptismi quid operetur.
Num. 19.
Munus baptismi.
Baptismus ægri ... mutat.

ac mortis: iam cruces & ignes, * tantũ cõtemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, cõtinentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem, iam in veram clementiã furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientẽ, peccatorem: continuò & æquus, & prudens, & innocẽs erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum nõ mercede, nõ libris, non lucubrationibus opus est. Gratis ista fiunt, facilẽ, citò, modò pateãt aures, & pectus sapiẽtiam sitiat. Nemo vereatur nos: aquã nõ vendimus, nec solem mercede præstamus. Dei fons vberrimus ac plenissimus patet cũctis, & hoc cęleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Nũ quis hæc philosophorũ aut vnquàm præstitit, aut præstare, si velit potest?

*(marg.: * Lactantium omne &c. — Lauacro Baptismi omnis malitia abolebitur.)*

30. CYPRIANVS epistola secunda ad Donatum: Cùm in tenebris atque in nocte cæca iacerẽ, cùmque in salo iactantis seculi ontabũdus ac dubius vestigiis oberrãtibus fluctuarẽ, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsùs ac durũ pro illis tũc moribus opinabar, quod in salutẽ mihi diuina indulgẽtia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vtque in nouã vitã lauacro aquæ salutaris animatus, quòd priùs fuerat exponeret: corporis licẽt manẽte compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repentè ac perniciter exuatur, quod vel genuinũ situ materiæ naturalis obduruit, vel vsurpatum diù senio vetustatis inoleuit? alta hęc & profunda penitùs radice sederunt.

(marg.: Lib. 2. epist. 2. — Baptismus hominem animo ac mente mutat.)

31. AD Ephesios quinto: Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ.

32. AD Galatas tertio, vt in textu.

33. AD Romanos sexto, vt antè, A. testimonio septimo.

1. B. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Dicit vobis sæpiùs, nec mente excidere debet: quoniã in casu primi hominis cecidimus omnes, cecidimus autem super aceruum lapidum & in luto: Vndè non solùm inquinati, sed etiam vulnerati & grauiter quassati sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandũ verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis cõcupiscentia noceat: si tamẽ à consensu abstineamus: atque ità tanquàm sanies inueterati hulceris remouetur, dũ tollitur dãnatio & responsum mortis, quod priùs indè manabat.

(marg.: Lauamur à damnatione liberamur, & gratiam accipimus.)

2. CYPRIANVS in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Bonis sępè malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redẽptoris, & licèt plenam nõ habeat virtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat viam Domino Ioãnes lauando exteriùs corpora, vt præcederet exterios lauacrum sequuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorũ remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

(marg.: Baptismum Ioannis, alium à ... Christi. Animarum ablutio & remissio peccatorum.)

3. IDEM de ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis sinu vmbilico fontem cõtinens gratiæ singularis, fluuium rigans in vitam æternam saliẽtia, viuam habens originẽ & decursum perennẽ. Hinc egredientia quatuor euãgelij flumina, per vniuersum mũdum secũdum regenerationis euehũt lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauãs quos paternalis labes infecerat, vt nec actualis nec originalis macula, aliqua sui post ablutionem illam vestigia derelinquat. Præteritis lotis, vita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ità tamen, vt actualibus aliquãdo recrudescẽtibus iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abiici & exterminari meruerat: sed quia non erat volũtas in culpa, prouidit Deus generali damnationi remedium, & suæ sentẽtiam iustitiæ temperauit, hæreditariũ onus à sobole remouẽs, & misericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiuæ fermentum expurgans.

(marg.: Lib. de c. 1. — Ioan. 4. — Originale & actuale peccatum planè tollit.)

4. ORIGINES in caput sextum epistolæ ad Romanos: De hoc etiam paruulorum peccato Dauid dixisse credendus est illud, quod suprà memorauimus, quia in peccato concepit me mater mea. Secũdùm historiam enim nullum matris eius declaratur peccatũ. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiã paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorũ, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum ablui deberent.

(marg.: Psal. 50. — Traditio Apostolica. — Paruuli per baptismũ ab Originali peccato liberantur.)

5. RETICIVS Augustodonensis Episcopus de Baptismo loquens, apud Augustinum li. 1. contra Iulianum, cap. 2. Hanc esse principalem in Ecclesia indulgẽtiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantię nostræ facinora prisca delemus, vbi & veterẽ hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. Audis (subiunxit Augustinus) antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cũ sceleribus ingenitis hominem veterem: & audes aduersùs hæc ruinosam construere nouitatem?

(marg.: Omne põdus antiqui criminis exponimus.)

CONCVPISCENTIA.

1. C. IACOBI primo: Vnusquisque verò tentatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatũ: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

2. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.

3. ET capite septimo: Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta in decreto de Originali peccato, canone quinto: Manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitẽ, hæc sancta Synodus fatetur & sentit, quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentiẽtibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet: quinimmò qui legitimè certauerit, coronabitur. Hãc cõcupiscentiã, quam aliquãdo Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiã Catholicam nunquàm intellexisse

(marg.: Concupiscentia cur in baptizatis maneat. — 2 Timot. 2. — Rom. 7.)

Peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem cōtrarium senserit, anathema sit.

Impropriè vocatur peccatū.

5. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & concupiscētia, capite vigesimotertio: Concupiscentia quæ solo Sacramēto regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traiicit in posteros, nisi ab illo & ipsi regeneratione soluantur. Nam ipsa quidem concupiscentia iam nō est peccatū in regeneratis, quādo illi ad illicita opera nō consentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra nō dantur, vt si non fit quod scriptum est: Nō concupiscas: fiat saltem quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas nō eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quòd peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit reum, reatus eius valet in generato. Quem reatum Christi gratia per remissionem omniū peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodò iubenti non obediat, valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis nō sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itémque sic vocatur peccatum, quia peccatum, si vincit, facit: sicut vocatur frigus pigrū, nō quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat.

Concupiscentia nō est peccatum in regeneratis.

Exod. 20.

Eccles. 18.

Quōmodò peccatum appelletur.

6. ET capite vigesimoquinto: Si quæritur, quomodò ista concupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam seminatur, & cum ipsa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè si in parente baptizato potest & esse, & peccatum non esse, cur eadē ipsa in prole peccatum sit: Ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiā carnis in baptismo, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Quamuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donèc sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diē, cùm exterior induerit incorruptionem: non enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus, sed affectio est quædā malæ qualitatis sicut languor. Non ergò aliquid remanet, quod non remittatur, cùm fit, sicut scriptum est, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris, sed donèc fit & quod sequitur, Qui sanat omnes languores tuos, qui redimet de corruptione vitam tuā: manet in corpore mortis huius carnalis concupiscētia. Cuius vitiosis desideriis ad illicita perpetranda nō obedire præcipimur, nè regnet peccatū in nostro mortali corpore. Quæ tamen concupiscētia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus: accedente autem senectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter seruiunt, tantas in eis vires accipit, vt plerunquè iam ætate deficientibus membris, iisdémque partibus corporis ad illud opus iam minùs valentibus, turpiùs & procaciùs insanire non desinat.

Quomodò concupiscentia dimittitur in Baptismo.

2 Corinth. 4.

Psal. 102.

Rom. 6.

7. IDEM libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Concupiscentia carnis, etiamsi vocatur peccatum, non vtiquè quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit, peccata autem sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiā vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquàm tracta sit à nascētibus, nihil noceat renascētibus. Ex quibus tamen si filios carnaliter gignunt, rursus trahitur, rursúsque & noxia erit nascentibus, nisi eadem forma renascentibus remittatur, & insit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniā reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissa est. Et ideò iam non sit peccatum, sed sic vocetur, siue quòd peccato facta sit, siue quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei, vincente delectatione iustitiæ, non consentiatur. Nec propter ipsam cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius cōsensionibus cùm ab eo quodlibet vincitur quod placet, siue cùm per ignorantiam malum quasi bonum placet.

Cur aliquādo peccatum appelletur.

Peccata [illegible]

Matth. 6.

8. ITEM libro primo Retractationum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatū, de quo locutus Apostolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est: quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur, quod aperit in consequentibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonū: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Perfectio quippe boni est, vt nec ipsa cōcupiscentia peccati sit in homine, cui quidem quādo benè viuitur, non consentit voluntas, veruntamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiscentiæ reatus in baptismate solutus, sed infirmitas manet, cui donèc sanetur, omnis fidelis qui benè proficit, studiosissimè reluctatur.

Rom. 7.

Cur ab Apostolo peccatū appelletur.

Reatus soluitur, infirmitas manet.

9. ET libro decimotertio de Trinitate, capite decimosexto. Quamuis & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamē bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideò nō solùm ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laborésque hominū, quāquam de peccatorum & maximè de peccati originalis meritis veniant, indè facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vndè exerceretur virtus fideliū: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi nouo seculo præpararetur, miseriā, quā meruit vita ista damnata sapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans: beatitudinem verò, quàm liberata vita futura sine fine habitura est, fideliter & patienter expectans.

Remissio originali peccato, multæ infirmitates quoque manent.

10. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimonono: In paruulis certè gratia Dei per baptismum eius, qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipsa viuente carne concupiscentia conspersa & innata, repentè absumatur & nō sit, sed nè obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiā eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec

Baptismus quicquid propriè peccati [illegible] habet, tollit.

grandibus

grãdibus hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, vt lex peccati quæ inest in membris repugnans legi mentis, penitùs extinguatur & non sit, sed vt quicquid mali ab homine factum, dictũ, cogitatũ est, cùm eidem cõcupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò soluto reatus vinculo, quo illã diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrũ castigamus, & seruituti subiicimus, vel ad vsus licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

11. ITEM libro secundo, capite trigesimotertio: Non intelligũt quomodò res, quarum reatum, nè post hanc vitam obsint, Deus soluit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, vt per illas erudiãtur & exerceantur, proficientes in agone iustitiæ.

12. ET capite trigesimoquarto: Verùm quia & tales non desunt, quẽadmodum eis hac quæstione proposita respõdemus, dicentes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorũ, post remissionẽ autẽ certamina exercitationésque iustorum: ità & illis, quos de morte corporis similiter mouet, respondere debemus, vt eam & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, vt magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse nõ dedignemur. Et paulò pòst: Mirandũ non est, & mortem corporis non fuisse euenturã homini, nisi præcessisset peccatum, cuius etiam talis pœna consequeretur, & post remissionem peccatorum eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincẽdo exerceretur fortitudo iustitiæ. Et infrà: Sicut illi primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem [a] Propheta cùm missus esset, eíque propter peccatum quod commiserat, euentura mala ex iracũdia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit respondente propheta, quòd illud ei flagitium facinúsque remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat cõminatus, vt sic humiliaretur à filio. quarè & hic nõ dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat cõminatus, cur dimisso peccato, quod erat minatus impleuit, nisi quia rectissimè, si sic dictum fuerit, respõdebitur remissionem illam peccati factam, nè homo à percipienda vita impediretur æterna: subsecutum verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorũ remissionem propter exercendam iustitiam non ademit.

Remissio originali peccato, multæ pœnæ relinquuntur.

a Règ. 12. Pœna post dimissam culpã luenda restat nõ unquam.

13. AD Romanos octauo, vt in textu.

14. AD Colossenses tertio: Expoliantes vos veterem hominẽ cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secũdùm imaginem eius qui creauit illum.

15. AD Ephesios quarto: Deponite vos secũdùm pristinam conuersationẽ veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrę: & induite nouum hominem, qui secũdùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quarto. Propter quod non deficimus: sed licèt is qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is qui intùs est, renouatur de die in diem.

17. AD Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem & cæt. vt sup. A. testimonio septimo.

IIII.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A. Primùm à nobis summam postulat & assiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus & celebremus eum[a] *qui secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrũ hoc regenerationis & renouationis Spiritus sancti: quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Dominũ nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.*

a Tit. 3. b

B. Deindè si ohuius sacramenti mysterium[b] rememorandũ est, vt identidẽm seipsum quisque admoneat præclaræ illius suę spõsionis & Christianæ professionis, quam in sacro lauacro per[c] sponsores edidit. Cogitet igitur Christianus, illic se ex iræ filio & Satanæ seruo,[d] Dei filium Christíque membrum & cohæredem, viuúmque[e] templum Spiritus sancti factum esse.

b Orig. hom. 12. in Numeros.

c Dionys. Areopag. cap. 7 eccl. hierar. Aug. de nupt. & concup. lib. 1. c. 20. It. lib. 1. de pec. mer. cap. 19 & lib. 4. contra Donat. cap. 24.

d Rom. 8 ac Galat. 4. e 1. Cor. 6. d

C. Ingressus es regenerationis sacrariũ, inquit[f] Ambrosius: repete quid interrogatus sis, recognosce quid respõderis. Renũciâsti diabolo & operibus eius, mũdo & luxurię eius ac voluptatibus?[g] Memor esto sermonis tui, & nũquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox est:[h] *An ignoratis fratres, quia quicunque ba-*

f Ambr. de Initian. myst. c. Chrys. ser. hô. 21 ad populum Antioch. Aug. li. 4 de Sym. ad Catech. c. 1.

g Amb. li. 1. de sacramẽ. cap. 2. Cyril. Hieros. Catech. 1. mystago.

h Rom. 6. a Galat. 3. d Aug. de fide & oper. c. 2.

ptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

TESTIMONIA.

Memoria abrenunciationis factæ in baptismo.

A. *Ad Titum tertio, vt in textu.

1. B. ORIGENES homilia duodecima in Numeros. Recordetur vnusquisq; fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo: nō se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò seruitiis eius ac voluptatibus pariturum.

2. DIONYSIVS Areopagita capite septimo ecclesiasticæ Hierarchiæ: Cùm priscis illis ducibus nostris in mentē venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant, præclaro diuinarū rerū magistro, sub quo iam puer sit, quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque præsul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenūciationem profiteatur, fidémque confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuit sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenūciationes facio, aut fidei sacramēta profiteor, sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerum inductum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis abhortationibus meis, vt abrenunciet cōtrariis omninò, profiteatúrque & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignū est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarū rerum habitum tradat, malorúmque seruet immunem.

Puer in baptismo abrenunciationes facit per sponsores.

3. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & cōcupiscētia, capite vigesimo: In veritate itaque, nō in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis: eíque renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestātium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per corda & ora gestātium renunciant.

4. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione capite decimonono: Si propterea rectè fideles vocantur, quoniā fidem per verba gestantium quodámmodò profitentur, cur non prius etiam pœnitentes habētur, cùm per eorundē verba gestantium diabolo & huic seculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramēti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Per verba gestantium fidem profitentur, & diabolo ac mundo renunciant.

5. ITEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cùm alij pro infantibus respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramēti, valet vtique ad eorum consecrationem, quia ipsi respōdere non possunt. At si pro eo qui respōdere potest, alius respōdeat, non itidē valet. Ex qua regula illud in Euāgelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter mouet: Ætatē habet ipse, pro se loquatur.

Responsio aliorum pro infantibus valet.

Ioan. 9.

6. AD Romanos octauo: Nihil ergò nūc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulò pòst: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater) Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidē Dei, coheredes autē Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniā autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, pater. Itaque iam non es seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum. Ibidem: Nos autem fratres, secūdùm Isaac promissionis filij sumus. Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniā membra vestra, tēplum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & nō estis vestri?

1. C. AMBROSIVS in libro de his qui mysteriis initiantur, capite secundo: Ingressus es regenerationis sacrarium, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum sacris initiareris, emisisti: Abrenūcio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum insania, est pompa satanica. Aurum enim cepisti, nō vt corpus vincias, sed vt pauperes soluas & enutrias. Dic igitur continue, Abrenūcio tibi Satana. Nihil hac tutius voce, si ipsam per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, discere censeo. Et sub finem: Sicut sine calceamentis vel vestimētis vestiùm nemo in forum descendere eligeret: ità sine verbo hoc nunquàm in forum prodeas, sed cùm es ianuæ vestibula trāsgressurus, hoc priùs loquere verbum: Abrenuncio tibi Satana, & cōiungor tibi Christe. Nè vnquàm absque hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cū hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim non tātùm homo occurrens, verùm nec ipse diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbiquè apparentem.

Abrenunciationis voce frequenter vtendum.

3. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo: Diabolo vos renūciare professi estis: in qua professione non hominibus, sed Deo & angelis eius conscribentibus dixistis, Abrenuncio. Renunciate nōn solùm vocibus, sed etiam moribus, nō tantùm sono linguæ, sed & actu vitæ; nec tātùm labiis sonantibus, sed operibus pronunciātibus. Scitote, vos cum callido, antiquo & veternoso inimico suscepisse certamen: nō in vobis post renunciationem inueniat opera sua, nō iure vos attrahat in seruitutem suam. Depræhēderis enim & detegeris Christiane, quādo aliud agis, & aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstrās in opere, nō tenēs promissionis tuæ fidem. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciāsti? Quid tibi cum pompis diaboli amator

Baptizandi Deo & angelis cōscribentibus dicunt, Renuncio diabolo.

tor Chr... Noli te fallere, odit enim tales Deus, o ec inter suos deputat professores, quos cernit vix suæ desertores.

4. AMBROSIVS lib. 1. de sacramentis cap. 2. Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenūcias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographū homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adstrictus, & reluctantem te fœnerator adstringit: si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris. Leuitā vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illū ante altaria ministrare. Ergò chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo.

Abrenunciatio quæ fit in baptismo, in mentem reuocanda est.

5. CYRILLVS Hierosolymitanus Archiepiscopus catechesi prima mystagogica, de abrenunciatione baptizandorū agēs: Istud inquit, non ignores, quòd quæcunque dicit, illa præsertim formidabili hora, scripta sunt in libris Dei absconditis: vt si quid deinceps aduersùs illa pronunciata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris.

6. AD Romanos sexto vt in textu.

7. AD Galatas tertio: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

8. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigesimosexto: Sancto baptismo consona sit vita Christiana, nè coiquam homini, si vtrumlibet defuerit, vita promittatur æterna. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum: ipse etiam dixit, Nisi abūdauerit iustitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. De illis quippe ait: Scribæ & Pharisæi super cathedrā Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Ergò iustitia eorum est, dicere & non facere: ac per hoc nostram esse voluit abundantem super illorum, dicere & facere: quæ si non fuerit, non intrabitur in regnum cælorum.

Post baptismum bona vita est necessaria. Ioan. 3. Matth. 5. Matth. 23.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I.

Quod est alterum à Baptismo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quæ Sacramentum est nouæ legis æquè sacrosanctum, vt Augustinus [a] inquit, ac ipse Baptismus: quod Baptizatis confertur cum impositione manuum Episcopalium, & sacri Chrismatis inunctione.

[a] lib. 2. cont. lit. Petilian. c. 104. Côc. Elib. c. 38. Aurel. c. 3. Laod. can. 48. Mel. c6. Florent. Constantien. sess. 15. Trident. sess. 7. can. 1. Bernar. in vita Malach. episc. Pet. Damian. serm. 1. de dedicatione Ecclesiæ. Isidor. de eccles. offic. lib. 2. cap. 25. & 26. Raban. de instit. cler. lib. 1. cap. 30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra litteras Petiliani Donatistæ, capite centesimoquarto: Caput est ipse saluator corporis. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergò ad eos qui sunt fortes in Ecclesia eius, & adhærent ore eius ve sine timore prædicent veritatem, ab ipso Christo tanquàm à capite sanctum descendit vnguentum, id est, sanctificatio spiritalis. Per oram vestimenti, significantur perfecti fideles in Ecclesia. Et post pauca: In hoc vnguento sacramentū chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorū sacrosanctum est sicut ipse Baptismus.

Psal. 132.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberitinum canone trigesimooctauo: Peregrè nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum cathecumenum, ità vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio, teste Gratiano, de cōsecratione distinctione quinta: Vt ieiuni ad Cōfirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur cōfessionem facere priùs, vt mundi donum spiritus sancti valeant accipere: & quia nunquàm erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post baptismū sacratissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione, distinctione quinta: Vt Episcopi nō nisi ieiuni per impositionē manuū spiritū sanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitātibus. Sicut autem duobus tēporibus, pascha videlicet & pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ità etiam traditionem spiritus sancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio, &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, in condamnatione octaui articuli Ioānis Hus, meminit septem Sacramentorum.

8. CONCILIVM Tridentinū sessione septima canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit Cōfirmationem baptizatorū ociosam ceremoniā esse & non potiùs verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quàm catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Episcopi Hiberniæ: Malachias vsum saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. Cùm autem esset illi studium & zelus maximus circa cultú diuinorum, & venerationem sacramentorum: nè fortè de his aliquid constitueret vel doceret secùs quàm ritùs haberet vniuersalis Ecclesiæ, subiit animum, adire episcopum Malchum, qui se pleniùs de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mète captum ex his quos lunaticos vocant, inter cófirmandum sacra vnctione sanauit.

[Confessionis, Confirmationis, & Coniugij sacramentum.]

[Miraculum per Confirmationem.]

10. PETRVS Damianus sermone primo de dedicatione Ecclesiæ: Secundum est sacramentú Confirmationis. In baptismate spiritus datur ad veniā, hic ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hic virtutibus præmunimur. Nónne in superliminari fronte domus nostræ terrestris, cósecrata manus sacri chrismatis imprimit vnctioné? Nec quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni hominum, vel omni sexui tradidit authoritas antiquorum: Confirmationis autem insigne, sola pontificalis persona suę vendicat dignitati. Indè est, quòd decretales paginæ & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismum sacramēti huius virtutem, nè nos inermes inueniat fraudulétus ille contortor, à quo nemo vnquàm nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusque rutis vnguéto, illo sanati, consortati isto, securiùs descédamus ad singulare certamē. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, apprehédens arma & scutum, vt exurgat in adiutorium nobis.

[Differentia baptismi & Confirmationis.]

[Episcopus huius sacraméti minister.]

[Cur nō sit facilè differenda huius sacramenti susceptio.]

[1. Reg. 17.]

[Psal. 34.]

[Exod. 30.]

11. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Ecclesiasticis officiis, capite vigesimoquinto: Chrismatis vnguentum Moyses primùm in Exodo, iubente Domino, composuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. deindè quoque & reges eodem chrismate sacrabātur. vndè & Christi nuncupabātur, sicut scriptum est: Noli tangere Christos meos. Etátque eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantùm mystica vnctio, qua Christus figurabatur: vndè & ipsum nomē à chrismate ductú est. Sed postquàm Dominus noster verus rex & sacerdos æternus: à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione chrismatis cósecratur, pro eo quòd membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur.

[Chrisma.]

[Psal. 104.]

[1 Pet. 2.]

12. ET capite vigesimosexto: Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur spiritus sanctus cum manuú impositione, hoc in actibus Apostolorú fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus, &c. Ité alio in loco: cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli, &c. spiritum autem sanctum accipere possumus, dare autem nō possumus: sed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimum fiat, (quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit) subiiciam: dicit enim non ab alio quàm ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, quod nō solùm Ecclesiastica consuetudo demonstrat, verùm & superior illa lectio Apostolorum, quę asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum.

[Actio. 19.]

[Actio 8.]

[Innocentius in Decretum]

[Minister huius sacramenti.]

[Actor. 8.]

13. RABANVS archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum libro primo, capite trigesimo: Nouissimè sutē à summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato spiritus sanctus, vt roboretur per spiritum sanctú ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitę donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pōtificem verò in frōte: vt priori vnctione significetur spiritus sancti super ipsum descēsio ad habitationem Deo consecrandam: in secúda quoquè, vt eiusdem spirit⁹ sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse spiritus sanctus post mūdata & benedicta corpora atque animas, libens à patre descendit, vt vas suum sua visitatione sanctificaret & illustraret: & nūc in hominem ad hoc venit, vt sigusculum fidei quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum: & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius sæculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Et paulò pòst: Bene quippe conuenit, vt per sacrum chrisma & per pinguedinem oliuæ gratia spirit⁹ sancti tribuatur: quia in psalmo scriptú est de ipso saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lętitiæ præ consortibus suis. & item de nobis, quòd exhilaret faciem nostram in oleo. χρῖσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Christus dicitur, & ex ipso homo post lauacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorú remissio datur ad veniam, ità per vnctioné sanctificatio spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de pristina vnctione tractú est exemplum, qua vngi in sacerdotium & regnum solebāt antiqui: vndè & Aaron & filij eius post lauacrú à Moyse vncti sunt, vt sacerdotes Domini fierét. Et Dauid & Salomon & cæteri reges per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit, spiritaliter proficit, quomodò & ipsa baptismi gratia visibilis actus est, quòd in aqua mergimur: sed spiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipsam olei naturam, si quid in ea huic significationi conueniens possit intelligi. Oleum namque ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis infusum perspicuas eas reddit: quod benè gratiam spiritus sancti potest demonstrare. Ipse enim flamma charitatis & splēdore sapientiæ animas illuminat. Ipse medicamine cleméntiæ suæ, per veniam peccatorú volnera lauat. Ipse admixtione virtutis suæ, aquas baptismi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illustrat.

[Chrismate tur & a sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in frōte baptizati signentur.]

[Cōfirmationis effectus.]

[Materia huius sacramēti.]

[Psa. 44. & 103.]

[Chrisma]

[Exod. 29.]

[Olei proprietates.]

II.

Vndè nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A. Testimonium habet à diuina scriptura secundùm Patrum & [a] Ecclesiæ cõcordem sententiã atque interpretationem. Huc enim spectat, quod Lucas [b] Euangelista semel atque iterùm scribit de Apostolis, qui super baptizatos manus imposuerunt: hoc signo vtentes visibili, diuinitúsque instituto, quòd Christo iam initiatis noua & amplior Spiritus sancti gratia conferretur. Quare cùm Apostoli manus illis imposuissent, acceperunt, vt [c] Lucas de iisdem baptizatis refert, Spiritum Sanctum, cum accessione scilicet ac exuberantia quadam gratiæ spiritualis.

[a] Cypr. epist. 7. Aug. li. 5. cõtra Donat. cap. 19. & 2. lib. tract. 6. in epist. Ioan. [b] Act. 8. c & 19. a Cypr. ad Iubaianum.

[c] Ibidem.

B. Nunc verò, vbi Apostolorum vicem Episcopi gerunt & locum tenent, nõ fraudat Deus Ecclesiã suam hac tam salutari gratia, sed per eosdem episcopos [d] in hoc sacramento efficaciter operatur, vt adsit, Cypriano [e] teste, & veritas signo, & spiritus Sacramento.

[d] Hier. contra Luciferianos. [e] Ser. de vnctione chrismatis.

C. Atque huc pertinet veteris Ecclesiæ canon: [f] Omnes fideles per manus impositionem episcoporum Spiritum sanctum post baptismũ accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur, quia cùm Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

[f] Vrban. pôt. & martyr, qui anno 227. vixit, in epist. ad omnes Christianos.

TESTIMONIA.

Lib. 1. epist. 12.

1. A. CYPRIANVS epistola septuagesima ad Ianuarium & cęteros. Vngi quoquè necessè est eum, qui baptizatus sit, vt accepto chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porrò autem eucharistia est, & vndè baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatum.

Baptizati Chrismate inungendi.

2. AVGVSTINVS libro quinto de baptismo cõtra Donatistas, capite decimonono: Quomodò aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodò benedicũt oleum tenebræ? Si autẽ Deus adest Sacramẽtis & verbis suis, per qualeslibet administrentur, & Sacramenta Dei vbiquè recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbiquè peruersi sunt.

Oleum in altari sanctificatum. Olei benedictio. Sacramentis Deus adest, etiã per malos ministrantur.

3. ET capite vigesimo: Cur autem ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, possit tamen Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio: nisi fortè cor hominis quem fallaciter conuersum intùs non impedit, signum fallaciter positum impedit foris, quo minùs sacramentis suis adesse dignetur, nullis hominum falsitatibus impeditus. Si ergò ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem nõ audit: vt per peccatorem sacramenta non celebrentur: quomodò exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamẽ & fiunt & valent, etiam per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres etiam in ipsa intùs Ecclesia. Cùm dare nemo possit quod non habet, quomodò dat homicida Spiritum sanctum? Et tamen ipse intùs etiam baptizat. Deus ergò dat etiã ipso baptizante, Spiritum sanctum.

Ioan. 9.

Sacramenta quatuor commemorat.

4. IDEM tractatu sexto in epistolam B. Ioannis: Primis temporibus cadebat super credentes spiritus sanctus: loquebantur linguis quas nõ didicerant, quomodò Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant tẽpori opportuna: oportebat enim ità significari in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium Dei per omnes linguas cursurũ erat toto orbe terrarum: significatum est illud, & transiit. Nunquid modò quibus imponitur manus vt accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur vt linguis loquãtur? Aut quando imposuimus manũ istis infantibus, attẽdit vnusquisque vestrûm vtrũ linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis nõ loqui, ità peruerso corde aliquis vestrũm fuit vt diceret, Non acceperunt isti spiritum sanctum: nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodùm tũc factum est? Si ergò per hæc miracula modò testimonium præsentiæ spiritus sancti non fit, vndè cognoscit quisque accepisse se spiritum sanctum? Interroget cor suum: si diligit fratrẽ, manet Spiritus Dei in illo: videat, probet seipsum coram oculis Dei: videat si est in illo dilectio pacis & veritatis, dilectio Ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ.

Manuũ Episcopaliũ impositione infantes & alij accipiũt Spiritum sanctũ, licèt linguis nõ loquantur.

5. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum: nondùm enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

6. ET decimonono: His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7. CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcircò quia Samaritani legitimum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos vltrà non oportebat: sed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factū est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoquè apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerātur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

Act. 8.

Manuū Episcopalium impositione Spiritum sanctum consequuntur baptizati.

8. B. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: An nescis (inquit Luciferianus) etiam Ecclesiarū hunc esse morem, vt baptizatis posteà manus imponātur, & ità inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia quę per traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptę legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. ORTHOD. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetodinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbib' per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas, & virginis integritatem, per meretricum lupanaria prostitutis spurcari? Episcopus si imponit manum, iis imponit qui in recta fide baptizati sunt: qui in patre & filio & spiritu sancto tres personas vnā substantiam crediderūt. Arrianus verò cùm aliud nihil crediderit, (claudite quæso aures qui audituri estis, nè tantæ impietatis vocibus polluamini) nisi in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu sancto vtriusque seruo: quomodò spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui needùm remissionem peccatorum cōsecutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundā fidem non incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc obseruationem ex ea authoritate descēdere, quòd post ascēsum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.

Act. 8. & 19.

Minister Cōfirmationis Episcopus.

Actus .2.

9. CYPRIANVS de vnctione chrismatis & aliis Sacramentis: Hodiè in Ecclesia cum cæteris vnctionibus ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, sacrum chrisma cōficitur: in quo mixtum oleo balsamum, regię & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitùs est vnctio instituta. Et paulò pòst: Hodiè, vt diximus, vnguentum ad sanctificationē paratur, cuius fragantia adolescentulæ & nouellę animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & examinationis eius suauitate delibutę, diligūt & sequuntur aromatum languorem, & vsque ad regis accubitū spiramine illo trahuntur, & post odorem illum vbiquè desiderio sancto perurgente sitibūdæ discurrūt: nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundùm quasdam naturales rationes emollit & tēperat spissamenta humorū, quos solet intrinsecùs adstringere siccitas aliqua, vel corruptio conglubare. Nō hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elemētis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentiùs operatur, sed adest veritas signo, & spiritus sacramento: vt & ipsa rerum efficientius gratię dignitas pateat, & interiori homini quanta ea his detur authoritas deiformi conuersatione & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitùs sacerdotes sacrabantur & regeš, & ipsi altarium lapides delibuti spiritalem intelligi volebant sacris mysteriis inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superfertur, ità excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis secundùm formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ vitæ obtinet: & ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitùs datur, consilium & fortitudo cælitùs illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritalibus nequitiis colluctamur, nec fœtoribus spuriis imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus. Hoc oleum, &c. Et quibusdam interiectis: Nec tamen cessantibus his quę ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana contempsit: sed cæteris generali sanctorum consensu dānatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo: vt sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus, ità & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis quàm nominis, & dicantur à Christo Christiani, vt sint sub Christo duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniæ sacerdotes.

In die cœnæ Domini chrisma conficitur.

Chrisma vndè conficiatur.

Chrisma quātum ab aliis liquoribus differt.

Effectus vnctionis.

Actor. 2. Septem dona Spiritus sancti. Esa. 11.

Christus à Chrismate dictus Psal. 44.

C. VRBANVS primus Pontifex & martyr in epistola ad omnes Christianos, vt in textu.

III.

Quæ necessaria ad conficiendum hoc Sacramentum?

A. Tria præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & minister idoneus.

a 1. Conc. Bracar. cap. 4 Cypr. de vnct. chris. Greg. in 1 c. 1. Cāt. Fabian. epist. 2. ca. 1 & Conc. Flor.

B. Materia ex oleo & [a] balsamo mixta est, quæ ab episcopo consecrata,

ſacri[b] Chriſmatis nomen iam olim obtinuit, & in hoc Sacramento fronti ſolenni illinitur.

C. Forma verborum hæc præſcripta eſt,[c] Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.

b Cypr. vt ſup. & epiſt. 70. Baſi. de Spir. ſanct. ca. 27. Fabia. qui vixit ann. 241. epiſt. 2. c Côc. Flor. 2. Cor. 1 d. Ephe. 1 e Amb. de his qui myſte. initi. cap. 7. & lib. 1. de Spi. ſanct. cap. 6.

D. Miniſter Sacramẽti huius ſolus eſt Epiſcopus,[d] vt Apoſtolorũ exemplũ, forma & traditio retineatur. Qua de re iam olim ità ſancitum accepimus:[e] Manus impoſitionis Sacramentum magna veneratione tenendũ eſt, quod ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis Sacerdotibus: nec tempore Apoſtolorum ab aliis, quàm ab ipſis[f] Apoſtolis legitur aut ſcitur eſſe peractum.

d Act. 8 e Clemens epiſt. 4. Vrba. Melchiad. Damaſ. epiſt. 4 Leo. epiſt. 88 ad Epiſc. Ger. & Gall. Conc. Vuorm. can. 8 Flor. & Trident. can. 3. e Euſe. Pôt. & mart. qui vixit anno 310. epiſt. 3. ad Epiſc. T... & Câpaniæ. Inno. 1 epi. 1. ad Decent. cap. 3. f Act. 8. c. & 19. a

TESTIMONIA.

1. B. Concilivm ſecundum Braccarenſe canone quarto: Placuit vt modicum balſami, quod benedictum pro baptiſmi ſacramento per Eccleſias datur, quia à ſingulis tremiſſes pro ipſo exigi ſolent, nihil vlteriùs exigatur: nè fortè quod pro ſalute animarum per inuocationem Sãcti ſpiritus conſecratur, ſicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, nà nos venundantes, damnabiliter venundamur.

Balſamũ pro ſalute animarum per ſancti Spiritus inuocationẽ conſecratur. Actor. 8.

2. Cyprianvs in ſermone de vnctione Chriſmatis & aliis Sacramẽtis, vt ſuprà, quæſtione præcedenti, B. teſtimonio ſecundo.

3. Gregorivs Magnus in caput primũ Canticorum: In Engaddi balſamum gignitur, quod cũ oleo pontificali benedictione chriſma efficitur, quo dona ſancti ſpiritus exprimuntur.

Chriſma ex oleo & balſamo conſtat.

4. Fabianvs epiſtola ſecũda ad omnes Oriẽtales Epiſcopus capite primo: Literis veſtris inter cętera inſertum inuenimus, quoſdam regionis veſtrę Epiſcopus à veſtro noſtroq; ordine diſcrepare, & nõ per ſingulos annos in cœna Domini chriſma cõficere, ſed duos aut tres annos cõfectionẽ ſãcti chriſmatis ſemel actã cõſeruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicimus reperimus, nec balſamũ per ſingulos annos poſſe reperiri, nec neceſsè ſore per ſingulos annos chriſma cõficere: ſed dum vna confectio chriſmatis abundat, aliam fieri neceſsè non habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente veſana potiùs quàm recta ſentiẽtes, hæc dicũt. In illa enim die Dominus Ieſus, poſtquã cœnauit cũ diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, (ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt) chriſma conficere docuit. Ipſa enim lauatio pedum noſtrum ſignificat baptiſmũ, quando ſancti chriſmatis vnctione perficitur atque cõfirmatur. Nam ſicut ipſius diei ſolemnitas per ſingulos annos eſt celebranda, ità ipſius ſancti chriſmatis confectio per ſingulos annos eſt agenda, & de anno in annum renouãda, & fidelibus tradenda: quia nouum ſacramentum eſt per ſingulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in ſanctis Eccleſiis cremãdum. Ita à ſanctis Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum accepimus, vobiſque tenẽda mandamus. Hæc ſancta Romana Eccleſia & Antiochena à tempore Apoſtolorũ cuſtodit: Hæc Hieroſolymorum & Epheſianorũ tenet. In quibus Apoſtoli præſidentes, hæc docuerent, & vetus chriſma incendi, & non ampliùs quã von anno vti permiſerunt, atque deincèps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Chriſma ab ſingulis annis ... debet. Chriſti ... cœna Chriſma cõficere docuit. Vetus chriſma cremãdũ. Apoſtol. mandato.

5. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramẽtis: Materia Cõfirmationis eſt Chriſma, confectum ex oleo, quod nitorem ſignificat conſciẽtiæ: & balſamo, quod odorem ſignificat bonę famæ, per Epiſcopum benedictum.

Materia Confirmationis.

6. Cyprianvs de vnctione Chriſmatis, vt ſuprà, quæſtione ſecunda, B. teſtimonio ſecundo.

7. Et epiſtola ſeptuageſima, ibidèm, A. teſtimonio primo.

8. Basilivs Magnus in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, vbi enumerat Traditiones nõ ſcriptas: Benedicimus aquam baptiſmatis & oleum vnctionis, &c. vide ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione ſecunda, A. teſtimonio ſecundo.

9. Fabianvs pontifex & martyr epiſtolà ſecũda ad Oriẽtales, vt ſuprà in hac eadem quæſtione, teſtimonio quarto.

1. C. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis: Forma autem eſt, Conſigno te ſigno crucis, & cõfirmo te Chriſmate ſalutis in nomine patris, &c. vt in textu.

2. Secvnda ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos, Deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.

3. Ad Epheſios primo capite: In quo (ſcilicet Chriſto) & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ.

4. Ambrosivs de his qui initiantur myſteriis, capite ſeptimo: Repete quia accepiſti ſignaculum ſpiritale, Spiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilij atque virtutis, ſpiritum cognitionis atque pietatis, ſpiritum ſancti timoris, & ſerua quod accepiſti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Chriſt⁹ Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, ſicut Apoſtolica lectione didiciſti.

Signaculum ſpiritale. Eſai. 11.

Signauit te Pater, confirmauit te Chriſtus. 2. Cor. 1.

5. Idem in libro primo de Spiritu ſancto, capite ſexto: In Spiritu viuimus, & ipſe eſt pignus hæreditatis noſtrę. Sicut & Apoſtolus ſcribẽs ad Epheſios ait: In quo credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto. Sancto igitur ſpiritu ſignati ſumus, nõ natura, ſed à Deo, quod ſcriptum eſt. Qui vnxit nos Deus, & qui ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Signati ergo

Cap. 1.

2 Cor. 1.

Spiritu signamur, vt possimus gratiam tenere.

Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur vt renascamur, ità etiam Spiritu signamur, vt splẽdorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtiquè spiritale signaculũ. Nam etsi Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem. Et paulò inferiùs: Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc quàm corporis signaculum, docet Propheta, qui dicit, Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo.

Etsi signemur in corpore, veritate tamẽ in corde signamur.

Psal. 4.

1. D. Actorum octauo: Miserunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

2. Clemens Pontifex & martyr in epistola quarta ad Iuliũ & Iulianum. Vide infrà, quæstione quinta, A. testimonio quarto.

3. Vrbanus, vt suprà, quæstione secunda, C. in textu.

4. Melchiades, vt infrà, quæstione quinta, A. testimonio secundo.

5. Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: quòd verò eis non liceat Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare, &c. quę omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus quàm ex aliis patrum cõstitutis aut sacris canonibus edocti estis.

Soli Pōtifices Chrismate frontes baptizatorum vngunt.

6. Leo Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiscopis loquens: Nec erigere eis altaria, &c. nec Chrisma cõficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare licet. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, & solis deberi summis põtificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigiũ summi põtificis demonstretur.

Solis pontificibus licet.

8. Concilium Vuormatiẽse canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.

8. Concilium Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius minister est Episcopus. Et cùm cęteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenẽt episcopi) quòd per manus impositionẽ Spiritum sanctum dabant, quemadmodùm Actuum Apostolorum lectio manifestat. Loco autẽ illius manus impositionis datur in Ecclesia cõfirmatio. Legitur tamẽ aliquando, per Apostolicæ sedis dispẽsationem ex rationabili & vrgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum cõfecto, hoc administrâsse Confirmationis Sacramentum.

Ordinarius minister.

Act. 8.

9. Concilium Tridentinum sessione septima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit sanctæ Cõfirmationis ordinarium ministrum, nõ esse solum episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit.

Minister ordinarius.

10. Eusebius pontifex & martyr epistola tertia ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ: Manus impositionis sacramentum magna veneratione, &c. vt in textu: neque ab aliis quàm ab illis qui eorum locum tenent, vnquàm perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquàm reputabitur Sacramenta.

Apostolorum locum tenentes, soli ministri sunt.

Inter Ecclesiastica sacramenta.

11. Innocentius primus epistola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De consignandis verò infantibus manifestum est, non ab alio, quàm ab episcopo fieri licere. Nã presbyteri licèt sint sacerdotes, põtificatus tamen apicẽ nõ habent. Hęc autẽ pontificibus soli, deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verũ & illa lectio Actuum Apostolorũ, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritũ sanctum. Nam presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizãt, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodẽ oleo signare, quòd solis debetur episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum. Verba verò dicere non possum, nè magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.

Act. 8.

Baptizatos chrismate vngunt presbyteri, sed non in fronte, quod solis episcopis debetur.

12. Actorum octauo, vt quæstione præcedẽti, A. testimonio quinto.

13. Et decimonono, ibidẽm testimonio sexto.

111.

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

Basil. de Spiritu sancto ca. 27.

a Epist. 4. ad Iulium & Iulian.

b De Eccl. hierar. cap. 4. & 2.

c In epist. ad Orientales Episcopos.

d Synod. Laod. can. 48. Corn. ad Fabul. Antioch. apud Euseb. li. 6. hist. cap. 35. Theodoret. de hæretic. fabul. in Nouato.

e Epist. 70 & de vnctione chrismatis. Origen. hom. 9 in Leuit. Cyrill. Hier. catheci. 3 mystag.

A. Quia per Spiritum sanctum sic nobis Apostoli tradiderunt, sicuti [a] Clemens, & [b] Dionysius, Petri Paulíque Apostolorũ discipuli probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso vtiquè acceperãt, de Chrismate conficiendo, vt grauis est testis [c] Fabianus, idem & Christi martyr & pontifex Ecclesiæ.

B. Sacrosanctæ etiam [d] Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus [e] reddit hanc, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, Christianus esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit, teneátque sanctitatem.

C. Atque vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit, vt

vt[f] Augustinus docet, significat inuisibilis gratiæ donũ, quo Spiritus sanctus Christũ imprimis, qui & à [g] Chrismate nomen suũ trahit, ac deindè Christianos omnes interna vnctione imbuit atque cõfirmat. Vndè pulchrè [h] Tertullianus veluti ad olei naturã alludens, ità de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, vt anima cõsecretur: Caro signatur, vt & anima muniatur: Caro manuum impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.

[f] Li. 15 de Trinit. cap. 26. Pacianus Barcilonen. de Baptis. & epi. 1. ad Sympronian.
[g] In sententiis Prosperi 342 ex August. tract. 33 in Ioan. & sermon. 47. de verb. Domini. Rabanus. li. 1. c. 32. Isidor. li. 2. cap. 25.
[h] Lib. de carnis resurrect. Item in lib. de baptism. Theodoret. in cap. 1. Canticorum.

D. Vndè qui sacrum Chrisma reiiciunt, magnum illi imperitię suæ argumentũ præbẽt, vt qui apertè antiquissimam & vetustissimam Apostolorũ institutionem negent, ac perpetuum Ecclesiæ vsum ac traditionem temerè damnent.

Dyonis. Clemẽs, Tertul. Fabiã. Cornel. Cypr. Orige. Cyrill. Hieros. Basil. Pacianus, Amphiloch. in vita Basilij. Opt. li. 2. con. Donat. & Conc. Roma. sub Syluest. can. 5. Ite. Carth. 2. can. 3. 5. can. 36. & 4. can. 36. 1. Tolet. can. 20. 1. Vasense. can. 3. Trident. sess. 7. can. 2.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Consecramus aquã baptismatis & oleũ vnctionis, &c. vt suprà de pręceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

2. CLEMENS pontifex epistola quarta ad Iuliũ & Iulianum discipulos suos, vt infrà quæstione quinta, A. testim. quarto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quarto: Sed enim alia est huius finitima veneranda confectio vnguenti: cõsecrationẽ eam vocant præceptores nostri. Huius itaque partes, &c. Deindè docens mysterium cõfectionis vnguenti, Iuxta eũdem (inquit) synaxis modũ, eorum qui necdum initiati sunt, absoluũtur ordines, vbi scilicet præcessit põtificia circum omnem phani ambitum redolẽs thuris profectio, psalmorũmque modulatio, & lectio scripturarum diuinarum. Sumptum deindè vnguẽtum põtifex sacris imponit altaribus, duodecim sacris alis circumtectum, resonantibus omnibus voce sanctissima melos sacrum, quòd diuinitus afflati prophetę didicerũt. Completáque oratione super eo solẽni in sanctissimis eorũ, quæ sacrantur, consummationibus, eo vtitur ad omnem fermè sacerdotalis officij functionem. Et paulò pòst: Est igitur, vt dixi, quod nunc laudatur à nobis sacrosanctum mysterium eius ordinis atque virtutis, vt sacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideò sancti præceptores nostri istud quasi æquali ordine atque officio sacro synaxeos coniunxêre mysterio, eisdem imaginibus vt plurimùm & distinctionibus mysticis, & eloquiis subnixum sacris. Ibidẽm: Dicimus igitur vnguenti compositionem collectionem esse quandam spirantium suauiter materiarum, habẽtẽ in se affatim odoratas qualitates, cuius qui participes sunt, pro quantitate eius, quæ in illis fit, fragrãtis participationis, odoria suauitate replentur. Nec longè à fine: Sed & ipsi qui sacratissimam regenerationis mysterio consecratur, aduentum sancti spiritus consummans inunctio largitor vnguẽti, &c. Vndè, vt opinor, iuxta sacratiorem sensum traditione diuina sancti nostræ sacerdotalis functionis duces, honestissimũ istud vnguenti cõsecrandi munus, teleten ab effectu rei, quæ in eo perficitur, nominant.

Vnguẽti confectio in priscis Ecclesia.
Chrisma adhibitum in omni fere episcopali functione.
Chrismatis excellentia.
Materia compositionis vnguenti.
Chrismatis inunctio post baptismum quid oblatrat.
Apostoli perfecti nos recherunt.

4. ET capite secondo, vt infrà, quæstione quinta, B. testimonio primo.

5. FABIANVS, vt suprà, quæstione tertia, B. testimonio quarto.

1. B. SYNODVS Laodicena canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos, &c. vt in textu.

2. CORNELIVS pontifex & martyr in epistola ad Fabiũ Antiochenũ, teste Eusebio Cæsareensi libro sexto historię ecclesiasticę, capite trigesimo quinto, de Nouato loquens: Vbi Exorcistarum (inquit) pręsidio spiritu illo malo esset liberatus, & pòst in iã grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto in quo decumbebat, aqua circũfusus baptismum accepit, si modò talẽ hominẽ baptismum accepisse dicendum sit: verũ morbo tandèm elapsus, neque cætera quibus post baptismum secundùm Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquã potitus, quo modo quęso Spiritum sanctum adeptus est?

Secũdum Ecclesiæ canonẽ ab episcopo baptizati consignantur.

3. THEODORETVS in compendio hæreticarũ fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitẽtiam à suo conuẽtu arcẽt penitùs, iisque qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocircà eos etiam qui ex hac hęresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iusserunt.

Nouatiani sacrũ chrisma baptizatis nõ præbent.

4. CYPRIANVS epistola septuagesima, vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio primo.

5. IDEM in sermone de vnctione Chrismatis, vt suprà, eadem quęstione secunda, B. testimonio secundo.

6. ORIGENES homilia nona in Leuiticũ: Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.

Chrismatis vnguentum.
1. Pet. 2.

7. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi tertia mystagogica: Et nobis postquàm similiter ex aquis sacri lauacri ascẽdimus, datum est Chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & B. Isaias in sua prophetia, ex persona Domini locut⁹ est: Spiritus Domini super me: quapropter vnxit me: euãgelizare pauperibus misit me. Oleo enim aut vnguento corporali, Christus ab hominibus vnctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius constituens, vnxit eum sancto spiritu. Cęterũ vide nè illud esse putes vnguentum tãtùm: quemadmodùm enim panis Eu-

Chrisma datur post baptismum.
Esa. 61.

Tr..... ..... tiano.

Chrismatis dignitas

charistiæ, post sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, nõ amplius est vnguentũ nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificóque spiritu sanctificatur. Huius sancti chrismatis dono accepto, modò appellamini Christiani: veram efficiens appellationem in ipsa regeneratione: antequàm enim hæc gratia vobis donata esset, nõ eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vsque progressi estis vt efficeremini Christiani. Nè ignoretis, in veteri lege huius Chrismatis symbolum præcessisse. Moyses enim, &c. Sed hæc quidè in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

Propter acceptũ chrisma Christiani propriè dicimur.

1. C. AVGVSTINVS libro decimoquinto de trinitate, capite vigesimosexto: Neque aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebãt, non ipsi eum dabant. Quem morè in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, nõ ait: Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritũ sanctum: sed cuicũque, inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superiùs dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritũ sanctum: sed dixerat, Videns autem Simõ quòd per impositionẽ manuũ Apostolorũ daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum, nõ solùm dedit vt De⁹, sed etiã accepit vt homo, proptereà dictus est plen⁹ gratia. Et manifestiùs de illo scriptũ est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus spiritu sancto, non vtique oleo visibili, sed dono gratię, quod visibili significatur vnguẽto, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit: tunc enim corpus suũ, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

Actor 8. Episcoporum manus, imponere manus baptizatis.

Act. 10. Visibile vnguentum significat donum gratiæ.

2. PACIANVS Barcilonensis Episcopus de Baptismo: Recipiẽdus est, Christus, vt generet: quia sic Ioannes Apostolus dicit: quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autẽ compleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & Antistitis sacramento, lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus spiritus superfunditur: vtraque verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

Ioan. 1.

Chrismate superfunditur Spiritus sanctus.

3. IDEM in epistola prima ad Sympronianum: Si ergò & lauacri & Chrismatis potestas, maiorum longè chrismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quoque ius adfuit atque soluendi.

Chrismatis conferendi potestas.

3. PROSPER in sententiis Augustini, sententia trecentesima quadragesima secunda: Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortẽ, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Christi nomẽ à chrismate.

5. AVGVSTINVS in tractatu trigesimotertio in Ioannem: Christi nomen à Chrismate dictum est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nũcupatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Ad luctam Christiani vnguntur.

6. EX sermone quadragesimoseptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.

7. RABANVS Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione clericorum, capite trigesimo. Vide suprà, quęstione prima de Cõfirmatione, testimonio decimotertio.

8. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite vigesimoquinto, vt suprà ibidèm testimonio vndecimo.

9. TERTVLLIANVS in libro de carnis resurrectione, vt in textu.

10. IDEM in libro de Baptismo: Exindè egressi de lauacro, perũgimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotio solebãt. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vndè Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quę Domino nomen accõmodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: Collecti sunt enimuerò in ista ciuitate aduersùs sanctum filium tuum, quem vnxisti. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodò & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur: spiritalis effectus, quòd delictis liberamur. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.

Exod. 29. Christus à chrismate.

Act. 4.

Visibilis vnctio spiritualiter operatur.

Manus impositio.

11. THEODORETVS in primum caput Canticorũ: Sacri baptismatis recordare: in quo qui initiantur, post Satanę abnegationem & Dei confessionem, veluti signo ac nota quadã regia spiritalis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.

Inuisibilem SS. gratiam suscipiunt inuncti Chrismate.

1. D. DIONYSIVS Areopagita.
2. CLEMENS. 3. TERTVLLIANVS.
4. FABIANVS. 5. CORNELIVS.
6. CYPRIANVS. 7. ORIGENES.
8. CYRILLVS Hierosolymitanus.
9. BASILIVS. 10. PACIANVS, vt suprà tũ in hac, tum in superioribus quæstionibus.

11. AMPHILOCHIVS Iconiensis Episcopus in vita D. Basilij Magni: Admiratus quoquè Maximinus episcopus Basilij in Deũ dilectionẽ, orãsque vestiuit eum resurrectionis Christi indumento. Baptizauit autem & Eubolũ, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit illis viuificam communionem.

Chrismate inunctus Basilius ab Episcopo.

12. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra donatistas: Ampullam quoquè Chrismatis per fenestram, vt frangerent, Donatistę iactauerũt. Et cùm casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spiritali subuectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illæsa, inter saxa consedit.

Miraculũ factum in ampulla chrismatis.

13. CONCILIVM Romanum sub Syluestro canone quinto: Constituit etiã clara voce Syluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyterorum Chrisma conficeret, dicens: quoniam Christus à

Chrisma ... [illegible]

Chrismate

Chrismate vngatur.

14. CONCILIVM secundū Carthaginense canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant.

Chrismatis cōfectio quorum non sit.

15. CONCILIVM tertium Carthaginense canone trigesimo sexto: Vt presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret: Chrisma verò nunquàm conficiat.

16. CONCILIVM quartū Carthaginense canone trigesimo sexto: Presbyteri qui per diœceses ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis: nec per iuniorem clericum, sed aut per seipsos, aut per illum qui sacrariū tenet, ante Paschæ solennitatem Chrisma petant.

Chrisma vnde petendū.

17. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimo: Quamuis penè vbique custodiatur vt absque Episcopo Chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouinciis presbyteri dicuntur Chrisma conficere, placuit ex hac die nullum alium nisi Episcopum Chrisma conficere, & per diœcesim destinare, ità vt de singulis Ecclesiis ad Episcopū ante diem Paschæ diaconi destinentur aut subdiaconi, qui confectum Chrisma ab Episcopo destinatum, ad diem Paschæ possint ad tempus deferre.

Chrisma à quo confectum.

18. CONCILIVM primum Vasense canone tertio: Per singula territoria presbyteri vel ministri ab Episcopis, non prout libitum fuerit, à vicinioribus, sed à suis propriis per annos singulos petant Chrisma, appropinquante solennitate paschali: nec per quemcunque ecclesiasticum, sed si qua necessitas, aut ministrorū occupatio est, per subdiaconum, quia inhonorum est, inferioribus summa committi.

Vndè petendum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, de Confirmatione canone secundo: Si quis dixerit iniurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

Chrismati virtutem adscribere.

V.

Quis Sacramenti huius est vsus & fructus?

A. In Baptismo[a] regeneramur ad vitam: post Baptismum autem in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptismo abluimur, hoc verò post Baptismum roboramur, vt regeneratis custos & consolator & tutor adsit Spiritus sanctus. Hæc summi & Pōtificis & martyris Melchiadis est doctrina. Nec dissentit ab eo quod[b] Clemens restatur, se ab Apostolis ipsis accepisse: Cùm regeneratus, inquiens, quis fuerit per aquam, postmodùm septiformis Spiritus gratia ab Episcopo confirmetur, quia aliter perfectus Christianus esse nequaquàm poterit.

Ioan. 3. b. a Melchiades ad Hispa. Episcopos, vixit anno 312. Conc. Florentin. b Epist. 4 ad Iulium & Iulianum, vixit Apostolorum tempore. Amb. lib. 3. de Sacrament. cap. 2. & de his qui myst. initiantur c. 7.

B. Prodest igitur hoc[c] Sacramentum mirificè, vt qui fidei mysteriis initiati sunt, sicut geniti[d] modò infantes & adhuc imbecilles, in Christo adolescant atque corroborentur.

c Diony. de Eccle. hier. cap. 2. d 1. Pet. 2. a

C. Hos ceu Christianæ militiæ tyrones Episcopus admonet inunctione, vt aduersùs tot hostes & quotidiana pericula[e] Spiritu principali cōfirmentur. Consignat illis Cruce[f] frontem, quæ pudoris est sedes, vt constanter & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, vt Christianam militiam inuicta patientia exercendam & ornandam esse, sibi perpetua memoria retineant.

e Psal. 50. c f Aug. in Psal. 141 Luc. 9 c Matt. 10 d 1 Pet. 2. d Luc 21 d Matth. 5 Act. 4. & 5.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNES tertio: Nisi quis renatus fuerit, &c. vt quæstione prima de Baptismo, 8. in textu.

2. MELCHIADES Pontifex & Martyr, quem alij Melciadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epistola ad Hispaniæ Episcopos: De his verò, super quibus rogâstis vos informari, id est, vtrùm maius esset Sacramētum manus impositio Episcoporum, aut baptismus: scitote vtrunque magnum esse Sacramentum. Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ità & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ità coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenùs possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnū (præueniēte morte) saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vndè scriptum est: In diebus

Collatio Baptismi cum confirmatione.

V

illis, dicit Dominus, Effundam de spiritu meo super
Ioel. 2.
omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritussancti descensio in credentium populos, donauit vniuersis. Sed quia diximus, quod manus impositio & confirmatio, ad Baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysterium Confirmationis? Aut quantùm video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ità dilectissimi. Attendat charitas vestra: Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator, quemcunque in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ità in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da eradiumentum militiæ. Nunquid prodest si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi
Psal. 126.
Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui
Effectus confirmationis & baptismi quomodo differant.
custodit eam. Ergò Spiritussanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo, tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: Confirmatio autem armat & instruit, ad agones huius mundi & prælia, reseruandos. Qui autem post Baptismum cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hîc, si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti, ipse Dominus eis euidenter expo-
Ioan. 16.
nit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm spiritussanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur? Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsque ad negationem Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contemptu salutis armatur.
Spiritussanctus quid conferat nobis.
Secundùm hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum, dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illam spiritus sancti vocem audire
Psal. 31.
possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam in via hac, qua gradieris. De spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo non per-
1. Cor. 2.
cipit ea, quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malúmque discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris, & fœdis indignísque cupiditatibus, resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus.

3. CONCILIVM Florentinum: Effectus autem huius Sacramenti est, quia in ea datur Spiritus sanctus
Confirmationis effectus. A.Soc. 2.
ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt Christianus audacter Christi confiteatur
Cur in fronte vngamur.
nomen. Ideóque in fronte, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem eius quæ Iu-
1. Cor. 1.
dæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur.

4. CLEMENS pontifex & martyr epistola quarta ad discipulos suos Iulium & Iulianum: Omnibus festinandum est, sine mora renasci Deo, & demùm
Septiformis gratia in Confirmatione percipitur.
consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam spiritussancti percipere, quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ. Quum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodùm septiformi spiritus gratia ab Episcopo (vt memoratum est) confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquàm poterit, nec sedem habere inter perfectos, si
Perfectus Christianus non est, qui confirmatus non est.
non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit, (vt à beato Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt) & demùm ex operibus bonis ostendat in se similitudinem eius, qui eum genuit, patris.
S. Petri & Apostolorum doctrina.

5. AMBROSIVS libro tertio de Sacramentis, capite secundo: Sequitur spiritale signaculum quod
Spiritus sancti dona septiformia.
audîstis hodiè legi, quia post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ &
Esa. 11.
intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ità timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nam vt ait Apostolus sanctus, Quia multiformis est, in-
1. Cor. 12.
quit, sapientia Domini nostri, & multiformis sapientia Dei, ità multiformis est spiritussanctus, qui habet diuersas variásque virtutes. Vndè & Deus virtutum dicitur quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto.

6. IDEM de iis qui mysteriis initiantur, capite septimo: Vndè repete quia recepisti signaculum
Dona spiritus sancti. Esa. 11.
spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite secundo: Assumentes autem baptizatum sacerdotes, susceptori suíque accessus duci consignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt: sicque; indutum,
Confirmatio baptismum ...
rursùs ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ

communionis

communionis participem facit. Et sub finem capitis: Enimuerò illa perficiens vnctio facit ità perfectum, fragrantia suauissimi odoris insignem, quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio, diuino spiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porrò aduentum illum secretissimum spiritus, qui intelligibiliter odore suaui fragrantes facit ac perficit, cùm sit prorsùs ineffabilis, spiritaliter intelligendum dimitto, qui diuini spiritus sanctam ac deificam societaté in anima sua percipere merentur. In fine autem omnium, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communioné deificá tradit.

Perficiens vnctio.

2. PRIORIS Petri secundo: Sicut modò geniti infantes, rationabiles, & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

1. C. PSALMO quinquagesimo: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

2. AVGVSTINVS in Psalmum cétesimum quadragesimumprimum: Vsqueadeò de cruce nõ erubesco, vt non in occulto loco habeam crucé Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nôstis, ore accipimus: quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in frôte erubescitur, ille qui dixit: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo qui in cælis est, ipsam ignominiá quodammodò & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, Frontem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens est: non habeam nudam frontem, regat eam crux Domini mei.

In fronte cur consignamus cruce.

3. LVCÆ nono: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum.

4. MATTHÆI decimo: Omnis ergò qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eû coram patre meo qui in cælis est.

5. PRIORIS Petri secundo: Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes, patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, &c.

6. LVCÆ vigesimoprimo: Ego dabo vobis os, &c. Trademini autem à parentibus, &c. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

7. MATTHÆI quinto: Ego dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. ACTORVM quarto: Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & Seniores, si nos hodiè diiudicamur in benefacto hominis infirmi, &c. notum sit omnibus vobis, &c. Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine litteris, &c. Ibidèm: Si iustum est in conspectu Dei vos potiùs audire, &c. At illi comminantes dimiserunt eos. Et paulô post: Et cû orâssent, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cû fiducia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. ET quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica, &c. Et paulò pôst: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum queḿ vos interemistis, &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè omninò loquerentur in nomine Iesu: & dimiserunt eos. Et illi quidé ibant gaudentes à conspectu Concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

I.

Quid significat nomen Eucharistiæ?

SVmmum illud[a] & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriúsve, hoc vno nomine designatur.

B. Et rectè quidem Eucharistia, tanquàm bona[b] gratia, seu gratiarû actio dicta est, quia præcipuum & maximum[c] Dei donû, ipsúmque omnis gratiæ fontem & authorem continet: summorúmque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus Iesus Dominus noster de virgine natus, cruci affixus, & in gloriam[d] assumptus, se nobis totum ità largiatur, vt etiam nunc corpus eius sanguinémque verè sumamus, illíque per hoc diuinum Sacramentum prorsùs[e] incorporemur.

a Dionys. Eccl. Hier. cap 2. & 3. Conc. Trid. sess. 13. cap. 2. & 3.

b Amb. li. 5. de Sacram. c. 3. Cyp. de lapsis. Orig. contra Celsum, lib. 8.

c Chrysost. hom 60. ad popul. & 83. in Matt. Item 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochenum.

d Chrys. li. 3. de Sacerd. & ho. 2. ad pop. Antioch. & 3. ad Ephe. e Cyril. in Ioan. li. 4. ca. 16. & 17. li. 10. ca. 13. li. 11. c. 16. & 17. Hilarius de Trin. li. 8. Iren. li. 4. Cyr. Hier. catech. 4. mystag. Chryso. hom. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Antiochenum.

TESTIMONIA.

1. A. DIONYSIUS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omnium, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem Deificam tradit.

2. IDIOEM capite tertio: Est enim iuxta inclitum præceptorem nostrum Sacramentorum consummatio. Et paulò pòst: Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimumque sacramentorum compleat. In eodem capite vocat sacrosancta & augustissima mysteria.

Sacramentorum cõsummatio.

Augustissimũ Sacramentũ.

3. CONCILIUM Tridentinum sessione decimatertia, capite secũdo: Ergò Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabiliũ suorum; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suámque annunciare mortẽ, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus prætereà id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeòque symbolũ vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquàm membra arctissima fidei, spei & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, neque essent in nobis schismata.

Eucharistiæ do[...] quàm excellens.
Psal. 110.
1 Cor 11.
Cibus animæ.
Ioan 6.
Antidotum.
Pignus.
Ephes. 1.
Symbolum vnitatis.
Rom. 12.
1. Cor. 1.

4. IDIOEM capite tertio: Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramẽtis, symbolũ esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem: verùm illud in ea excellens & singulare reperitur, quòd reliqua Sacramenta tunc primùm sanctificandi vim habent, cùm quis illis vtitur. At in Eucharistia ipse sanctitatis author ante vsum est: nondùm enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamẽ ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus verùmque eius sanguinẽ sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinẽ sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animámque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non ampliùs moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub altera specie, atquè sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus itẽ sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Excellit reliqua Sacramẽta, quòd ante vsum contineat aut[...] sanctitatem.
Concomitantia
Rom. 6.
Totus Christus sub vtra[...]libet specie, & sub quauis parte continetur.

1. B. AMBROSIUS libro quinto de Sacramẽtis, capite tertio: Venisti ad altare, accepisti gratiam Christi.

2. CYPRIANUS de lapsis cùm retulisset nõnulla miracula de Eucharistia: Documento, inquit, vobis ostensum est, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Eucharistia dicitur gratia Christi.
Eucharistia [...] gratia salutaris.

3. ORIGENES libro octauo cõtra Celsum. Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cũ precibus & gratiarũ pro beneficiis acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos sanctum quoddam & sanctificans, vtẽtes eo cũ sano proposito. Ibidèm posteà: Hoc cauemus nè ingrati erga Deum habeamur. Habemus etiam eius gratiarum actionis symbolum, panẽ qui Eucharistia vocatur.

Per precationem panis fit corpus Christi.
Symbolum gratiarum actionis.

4. CHRYSOSTOMUS homilia sexagesima ad populum Antiochenũ, & octogesimatertia in Matthæum: Credamus vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit, insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea cõficitur, regeneratio scilicet ac renouatio, intelligibile quiddam est: nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicunt, vellem formam & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò seipsum tibi tradit, non vt videas solum, verumetiam vt tangas & in te habeas. Et paulò pòst: Veniat nemo tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli vidẽtes, tremunt, nec absque pauore propter fulgorem qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur. Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partum aliis nutricibus infantes dederunt, quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat. Consideremus autẽ, ex nostra generatus est substantia: Sed nihil hoc, inquies, ad omnes pertinet. Immò ad omnes. Nam si ad naturam nostram descendit, patet quoniam ad omnes: quòd si ad omnes, & ad vnumquẽque profectò. Sed quomodò non omnes indè lucrum cõsecuti sunt, inquies? Id certè non illius causa, qui maximè hoc optat, accidit: sed eorum culpa qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se coniungit: & quos peperit, non aliis nutriendos tradit, sed ipse studiosissimè alit, hac etiam re tibi persuadens carnem illum tuam assumpsisse: tanta igitur charitate atque honore

Simpliciter & sine ambiguitate credendum corpus Christi in Eucharistia.
Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Co[...]
Ipsum vides, tangis, comedis.
Ea re alimur, quam tremunt angeli.
In vnam cum illo [...] reducimur.
Psalm. 105.
Oues suis [...] membris nutriuit.
Proprio corpore alit.
Singulis per Eucharistiam se coniungit.

honore affecti,non torpeamus. Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam,&ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: immò verò maiore desiderio quasi lactêtes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Quanto desiderio ad cœnam accedendum.

5. IDEM homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Vt autem non solùm per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem côuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cùm enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantiú maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem præ se ferentes dicebant: Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate adstringeret, & vt suum in nos ostéderet desiderium, non se tantùm videri permittens desiderantibus, sed & tangi,& manducari, & dentes carni suæ infigi,& desiderio suî omnes impleri. Et post paululùm: Parentes sæpenumerò liberos suos aliis alendos dederunt, ego autem mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris spem præbeo. Qui in hac vita ità se nobis exhibet, multò magis in futura. Vester ego frater esse volui, & communicaui carnem propter vos & sanguinem: & per quæ vobis côiunctus sum, ea rursùs vobis exhibui. Hic sanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic sanguis pulchritudinem atque nobilitatem animæ, quam semper irrigat & nutrit, láguescere nó sinit. Sanguis enim à cibo nó fit repentè, sed prius aliud quiddam: hic quàm primùm irrigat animam, eámque vi quadam magna imbuit. Hic mysticus sanguis dæmones procùl pellit, angelos & angelorum Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm Dominicum sanguinem in nobis vident, in fugam vertútur, angeli autem concurrunt. Hic sanguis effusus, vniuersum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos prosecutus est. Hic sanguis abdita & sancta sanctorum purgabat. Quòd si eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorum, in media Ægypto liminibus adspersus, longè magis veritas.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertimur. *Singularis in nos amoris hoc mixtio.* *Iob 31.* *Permittit se tangi, manducari, & dentes carni suæ infigi.* *Sua carne nos alit.* *Sanguis Christi in Sacramento sumptus, quam efficaciam habeat.* *Exod. 12.*

6. IDEM libro tertio de sacerdotio: O miraculú, ô Dei benignitatem: qui cum patre sursùm sedet, in illo ipso temporis articulo omniú manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præstigiis, sed apertis ac circunspicientibus circunsistentium omnium oculis. Num tibi ista côtemptu ac despectu digna esse videntur? aut eiusmodi, vt possit quis contra ea attolli atque insurgere? Pone ob oculos Heliam illum, &c. Hoc ergò mysterium omniú maximè horrendum verendumque, quis tandèm qui insanus idê minimè sit, quique è potestate non exierit, fastidire ac despicere poterit?

Qui sursùm sedet, hic à ... eodem ... pertractatur. *Sacrificium Missæ maximè horrendum ...*

7. HOMILIA item secunda ad populum Antiochenum: Tanquàm maximum hæreditatem Helissæus meloten suscepit: etenim verè maxima fuit hæreditas, omni auro pretiosior. Et erat posthàc duplex Helias ille, & erat sursùm Helias, & deorsùm Helias. Noui quòd iustum illum beatum putatis, & velletis quisque esse vt ille. Quid igitur, si vobis demonstrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes sacris mysteriis imbuti recepimus? Helias nempe meloten discipulo reliquit. Filius autem Dei ascendens, suam nobis carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem & nobis reliquit,& ipsam habês ascendit. Nè igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim sanguinem suum pro nobis effundere non recusauit, & carnem suam, & rursùm ipsum sanguinê nobis côminicauit, nihil pro salute nostra recusabit.

Carnem suam nobis dimisit, quam candé habens ascendit.

8. ET homilia tertia in epistolam ad Ephesios, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: De corpore nobis sermo est,& quidem de eo, quod ab isto nihil differat, nec distet. Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinem gustamus, qui in cælestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè consistit immortali Dei potentiæ. Hei, quot nobis ad salutem viæ sunt? Corpus suum nos fecit, corpus suum nobis tradidit,& tamen nihil horum à malis nos auertit. O tenebras, & multam profunditatem, ô stupiditatem omni dolore vacuam.

Eius corpus degustamus, qui in cælestibus sedet, & ab angelis adoratur.

9. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Mannæ alimentum non æternam vitam, sed breue famis remedium adferebat. Non ergò erat cibus verus, id est, panis de cælo. Sanctum verò CHRISTI corpus, ad immortalitatem & vitam æternam nutriens cibus est: ità inquit, Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur indè lucrati sunt, qui mortui fuerunt? non erat igitur potus ille verus, sed verus potus est sanguis Christi, quo radicitùs mors euertitur atque destruitur. Non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus est. Propterea corpus & membra CHRISTI sumus: quia per hanc benedictionem mysterij ipsum filium Dei suscipimus.

Præfertur hoc sacramentú mannæ & aquæ de petra ductæ. *In Eucharistia ipsum filium Dei suscipimus.*

10. ET capite decimoseptimo: Quoniam res ardua est,& fide magis, quàm alio modo recipitur: ideò multis atque variis modis mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & basim fidem esse confirmans. Qui manducat, inquit, carnem meá, & bibit sanguinem meum: in me manet, & ego in illo. Sicuti enim si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ità coniungatur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum comperies: Simile est, inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur fœmina sit, & quæ satorum trinitas, aut omninò satum quid sit, loco suo dicetur: nunc autem de fermento solùm dicamus. Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.

Ioan. 6. *Simile.* *Christo per Eucharistiam coniungimur. Matth. 13.* *1. Cor. 5.*

11. IDEM libro decimo in Ioannem, capite decimotertio: Non tamen negamus rectâ nos fide, cha-

Nos tantùm fide & charitate cũ Christo coniungimur, sed etiam secundum carnem.

titatéque sincera Christo spiritaliter cõiungi. Sed nullam nobis cõiunctionis rationem secundũ carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à diuinis scripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitarit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam indè nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortassis putat (aduersarius Christi) ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoq; facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fideliũ membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? membra igitur Christi, meretricis faciam membra? absit. Saluator etiam: Qui mãducat carnem meam, ait, & bibit sanguinẽ meũ, in me manet & ego in eo. Vndè considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodùm si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ ità miscuerit, vt vnum quid ex vtrisque factum videatur: sic cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicẽti: Christo (obsecro te) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinẽ eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnẽ meam & bibit sanguinẽ meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iurè ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quo modo, dicere non grauabor. Caro vitæ facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Proptereà in nobis facta, interitũ à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei filius. Vndè quia vnus est cũ carne sua: ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenientèr dici potest, vitem, humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites, & Christus vitis est.

1. Cor. 10.

Incorporamur Christo per hoc Sacramentum.

1. Cor. 6.

Ioan. 6.

Participatione naturali in nobis est.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

12. ITEM libro vndecimo in Ioannẽ, capite vigesimosexto: Considerandum est, si ad vnitatem cõsensus & voluntatis, naturalem etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortassis enim etiam corporali vnione cõiũgimur, licèt adeò dissepatati simus, vt vnusquisque seorsùm & subsistat, & circunscribatur. Nam si Petrus & Paulus vnum vnitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Agè igitur cùm Trinitas vnũ natura sit, consideremus quomodo etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cũ Deo spiritaliter vnũ sumus. Ex Dei patris substantia vnigenitus prodiens, & totũ in sua natura genitorẽ possidens, caro factus secundũ scripturã est, seq; ipsum naturæ nostræ ineffabiliter coniunxit atq; vniuit. Qui enim natura Deus est, verè homo factus est, non theophorus, id est, Deũ in se per gratiã habens, vt mysterij vim ignorantes contendunt, sed verus Deus simul & homo est. Sic quæ inter se plurimum secundùm naturã distant, in vno seipso coniungit, & diuinæ naturæ participes nos efficit: Cõmunicatio enim spiritus, & (vt ità dicam) mansio, primũ in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit: cùm homo factus, ipse templũ suum proprio spiritu perũxit atque sanctificauit. Origo igitur & via, qua spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysteriũ est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quamuis corpore simul & anima distemus, modum tamẽ adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vnius sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes vnũ panem manducamus, vnũ omnes corpus efficimur: diuidi enim atq; seiũgi Christus non patitur. Ideircò etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi secundũ Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum qui est inuisibilis, accepimus, ipsi ponũs quàm nobis membra nostra accommodantur. Quod autẽ Ecclesia corpus à singulis hominibus tanquàm membris compositũ, saluator verò caput sit, Paulus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totũ corpus compactũ & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursùs Paulus de mysterio pietatis disserens, testatur: Quod aliis, inquit, generationibus non est agnitum filiis hominũ, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes & concorpores & cõparticipes promissionis in Christo. Si autẽ omnes inter nos in Christo vnũ sumus corpus, nec inter nos solùm, verũ etiam cum eo qui per carnem suam ad nos transiuit: quomodò vniuersi & inter nos, & in Christo vnum nõ erimus: Christus enim est huius vnionis vinculum, qui Deus simul & homo est. Sed de vnione corporali satis.

Per communionem mysticam vnum nos corpus secum efficit.

Ephe. 5.

Ephe. 4.

Corporalis vnio ad Christum.

Ephe. 3.

13. ET capite vigesimoseptimo: Corporaliter filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur, spiritaliter autem vt Deus, sui spiritus gratia, nostrum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participationem, spiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis nostræ ad Deum patrem Christus est: nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vnitus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communione participationéque suî à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum reformatos eleuaret. Consummati ergò sumus, reductique ad vnionem Dei patris mediatione saluatoris, id est, Christi. Filium enim Dei natura patri vnitũ, corporaliter

Corporaliter nobis vnitur per communionem mysticam.

Corporaliter subiacentérque accipientes filium Dei.

poraliter substantialitérque (vt dictum est) accipientes, clarificamur glorificamúrque, supremæ facti naturæ participes.

14. HILARIVS Pictauiensis Episcopus libro octauo de Trinitate: Eos nunc qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo, vtrúmne per naturæ veritatem hodiè Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodò non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Ità enim omnes vnum sumus, quia & in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergò naturaliter patrē in Christo negabit, neget priùs non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse, quia in Christo pater, & Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nósque verè sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodò voluntatis vnitas asseritur, cùm naturalis per sacramentum proprietas, perfectæ sacramentum sit vnitatis?

Per naturæ veritatem Christus in nobis est, quia verè verbum carnem in Dominico sumimus.

Sub mysterio verè sumimus carnem corporis Christi.

15. IRENÆVS libro quinto aduersùs hæreses Valentini & similium: Vani sunt omnimodò, qui vniuersam dispositionem contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem incorruptibilitatis. Sic autem secundùm hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est nisi à venis & carnibus, & à reliqua quæ est secundùm hominem substantia, qua verè factum verbum Dei sanguine suo redemit nos. Quemadmodùm & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur. Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodùm vult: eum calicem qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergò & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. Quomodò carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius, quemadmodùm & Apostolus ait in ea quæ est ad Ephesios epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spiritali aliquo & inuisibili homine dicens hæc. Spiritus enim neque ossa neque carnes habet: sed ea dispositione quæ est secundùm hominem, quæ ex carnibus & neruis & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur, & de pane, qui est corpus eius, augetur.

Resurrectio probatur per veram participationem corporis & sanguinis Christi. 1. Cor. 10.

Ephes. 1. & 5.

Ephes. 5.

Luc. 24.

16. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogica: Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguis. Χριστόφοροι γινόμεθα. Sic Christophori erimus, hoc est, Christū ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus: atque ità, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur.

Comparticipes corporis & sanguinis.

Diuinæ consortes naturæ. 2. Pet. 1.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum, vt hac eadem quæstione, 8. testimonio quinto.

II.

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

A. Tria[a] continet Eucharistia, species visibiles, veritatem[b] corporis, & sanguinis Dominici, & spiritualis gratiæ virtutem.

B. Quod enim oculis nostris apparet, [c]species sunt visibiles, panis videlicet ac vini. Quod autem sub speciebus iisdem Fides nostra, nō[d] sensus ac ratio cōprehendit, id verum corpus & sanguis est Christi Saluatoris.

C. Cæterùm quod participatione Sacramenti huius cōsequimur, [e]eximia quædam est Spiritus sancti gratia, fructus nimirùm & effectus, vt ostendemus, salutaris Eucharistiæ.

a Cyr. Hieros. cate. 4. myst. b Matt. 26. c Mar. 14. c Luc. 22. & 1. Corinth. 11.

c Theoph. in Mar. 14. ca. & Mat. 26. ac in Ioh. 6. Cyril. ad Colos. Amb. li. 4. de Sacramen. c. 4. & lib. 6. c. 1. d Damasc. lib. 4. cap. 14.

e Augu. tract. 26. in Ioan. & alij posteà citandi.

TESTIMONIA.

1. A. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meū: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoquè confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat nō esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sua voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est, & nō multo magis corpus & sanguinem suum filiis sponsi dedisse illum confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis datur tibi corpus: & sub specie vini datur sanguis. Et paulò pòst: Nè ergò consideres tanquàm panem nudum & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi,

Contra negantes ... corporis & sanguinis Domini ... in Eucharistia.

Ioan. 2.

Sub specie panis datur corpus, & sub vini specie sanguis.

secundùm ipsius Domini verba. Quãuis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te cõfirmet, nè ex gustu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certissimo, ità vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem. Et post pauca: Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Nullo modo dubitandum de veritate, etiamsi sensus aliter iudicet.

Nõ esse panẽ nec vinũ, sed corpus & sanguinem.

2. MATTHÆI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

3. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite. Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis. & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur.

4. LVCÆ vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicẽs: Hic est calix nouũ testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite, quotiescunquè bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunquè enim mãducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donèc veniat. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, &c.

1. B. THEOPHYLACTVS in Marci decimumquartum caput: Hoc est corpus meũ, hoc inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddã Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meæ, sed caro mea est. Et iterùm: Nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomodò, inquis, caro non videtur? O homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea nõ abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem vidẽtes, nõ ferremus, sed abhorreremus: idcircò misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Sanguinem verò noui testamenti dixit, apponẽdo veteri. Habebat enim & vetus testamentum sanguinem, quo aspergebantur & populus & liber legis.

Panis non figura est corporis Christi, sed in Christi corpus conuertitur. Ioan. 6.

Cur Christi caro nobis sub aliena specie præbeatur. Transelementatio.

Exod. 24.

2. IDEM in Matthæi caput vigesimumsextum: Porrò dicens: Hoc est corpus meum, ostẽdit quòd ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi vobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem apparet, sed reuerà caro est. Et accepto poculo, gratiis actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Sicut vetus testamentum immolationem habebat & sanguinem, ità & nouum testamentum sanguinem habet ac immolationem.

Nõ figura, sed ipsũ corpus Domini est, etiamsi videatur esse panis.

Transformatur.

Cur sub aliena specie.

Immolatio.

3. ET in Ioannis caput sextum: Attende autem quòd panis, qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, Caro mea est. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem Domini. Et nè quem conturbet, quòd credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodò (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus circa communionem. Nunc autem condescendente Domino nostræ infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Nõ figura est carnis, sed ipsa caro Domini.

Transformatur panis.

Cur sub specie aliena.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

Insaniunt qui Eucharistiæ sanctitatem in solo vsu constituunt.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur: sed fit sanguis cõsecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ità etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergò quia quod accipis, corpus est Christi.

Cur sub aliena specie.

6. IDEM libro sexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, nõ quemadmodùm homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ità vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus: & verus eius sanguis est potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem:

Ioan. 6.

dicentem: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dicas: Quomodò vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & cõuertere genera instituta naturæ. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideò in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutémque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cælo descendi. Sed caro non descendit è cælo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodò ergò descendit panis è cælo & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.

Sermone Christi conuertuntur & mutantur instituta naturæ.

Cur sub alia specie ... sanguis ... sed tamen quæ res contineat similitudinē.

Diuinitatis participes efficimur.

7. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoquarto: Si igitur verbum Dei viuens est & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est: Fiat firmamentum, & factum est: si verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua, ignis & aër, & omnis ornatus eorum, verbo Domini perfecta sunt, & homo ipse vbique diuulgatum animal: si volēs ipse Deus verbum, factus est homo, & ex sanctæ virginis purissimis & illibatissimis sanguinibus in seipso sine semine carnem sustentauit, non potest panem sui ipsius corpus facere, & vinum & aquā sanguinem? Dixit in principio: Producat terra herbam virentem: & vsque nunc pluuia facta producit germina, diuino coadiuta & vigorata præcepto. Dixit Deus, Hoc est corpus meum: &, Hic meus est sanguis: &, Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto, donèc veniat efficitur. Sic enim dixit, Donèc veniat: & fit pluuia nouæ huic agriculturæ per inuocationem Spiritus sancti, obumbrans virtus. Nam quemadmodùm omnia quæcunque fecit Deus, Spiritu sancto operante fecit: sic & nunc Spiritus sancti operatione hęc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides. Quomodò fiet mihi istud, dicit sancta Virgo, quoniam virum non cognosco? Respõdet Gabriel Archangelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & nunc interrogas, quomodò panis fit corpus Christi, & vinum & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego: Spiritus sanctus obumbrat, & hæc operatur super sermonem & intelligentiam: panis autem & vinum *transsumuntur: nouit enim Deus humanam infirmitatem, quòd complura vsu non trita auersatur molestè ferens. Assueto igitur condescensu vsus, per consueta naturæ ea facit, quæ sunt super naturam. Et quemadmodùm in Baptismate, quia cõsuetudo hominibus est aqua lauari, & oleo vngi, coniunxit oleo & aquæ gratiam Spiritus sancti, & fecit illud lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus est panem manducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipsis suam diuinitatem, & fecit hæc suum corpus & sanguinem, vt per assueta, & quæ sunt secundùm naturam, in iis quæ sunt super naturam, collocemur. Corpus enim secundùm veritatem coniunctum est diuinitati, quod ex sancta virgine corpus est: non quòd ipsum corpus assumptum, ex cælo descenderit, sed quòd ipse panis & vinum* transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonam pacto fiat: sat sit tibi audire, quoniam per Spiritum sanctum, quemadmodùm ex sancta deipara, seipso & in seipso Dominus carnem sustẽtauit. Et nihil ampliùs cognoscimus, quam quòd verbum Dei verum est & efficax & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Neque & hoc etiam dictu promptum, quomodò naturaliter per comestionem panis, & vinum & aqua per potionē, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutantur, & non fit aliud corpus præter id quod priùs erat ipsius. Sic & propositionis panis, vinumque & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter* transmutantur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem. Fit igitur iis qui fide dignè assumunt, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, & in custodiam animę & corporis: iis autem qui in infidelitate indignè participant, in punitionem & suppliciũ. Quemadmodùm & Christi mors, credẽtibus facta est vita & incorruptibilitas in fruitionem sempiternæ beatitudinis: infidelibus autem & Domini interfectoribus, in supplicium & pœnam sempiternam. Nõ est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus Domini deificatum, ipso Domino dicente: Hoc est meum (non figura corporis, sed) corpus. & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam æternam. Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Et rursùs: Qui manducat me, viuet. Proindè omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide accedamus, & omninò fiet nobis quemadmodùm credimus non dubitātes, & veneremur ipsum omni puritate animi & corporis. Accedamus ei desiderio ardenti, manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus, & apponentes oculos & labia & frontem, diuinum carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij assumens eo ex carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur, & deificemur. Carbonem vidit Esaias: carbo autem simplex non est, sed vnitus igni. Sic panis communionis, non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Et corpus vnitum diuinitati, non vna ac eadem illi natura est, sed vna corporis, & vnitæ diuinitatis altera. Quare amborum simul non vna natura est, sed duæ. Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hanc mysticam præfigurauit mensam: velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es (inquit) sacerdos in æternum, secũdùm ordinem Melchisedec. Hunc panem, panes figurabant propositionis. Hæc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetā Dominus loquitur, corpus vi-

Verbi Dei efficacia in rerū productione & commutatione. Genes. 1.

Ioan. 1.

Genes. 1.

Verba consecrationis ex ... præcepto vim habent.

Non nisi fide capitur Transsubstantiatio. Luc. 1.

** μεταλαμβάνονται.*

Cur sub specie panis & vini ... sumitur.

** μεταποιοῦνται.*

Panis & vinū transmutatur in corpus & sanguinē Domini.

Modus inscrutabilis.

Simile.

** μεταποιοῦνται.*

Non sunt nuda figura corporis & sanguinis Christi sed corpus & sanguis. Ioan. 6.

Quomodò ad Cõmunionem sacram accedendum.

Effectus.

Esa. 6.

Gen. 14. *Figuræ sanctissimi sacramenti.*

Psal. 109. Leuit. 24.

Malac. 1.

delicet & sanguis Christi, in stabilimentum animæ nostrę & corporis, incósumptum & iocorruptum, non in secessum iens, (absit enim) sed io nostram substantiam & conseruationem, omnimodi nocumenti reparatio, sordis omois purgatio. Si quidem aotum offendat adulteratum, per iudicialem correptoniámque ignitionem porgat, vt non in futuro cum múdo condemnemur. Curat enim morbos & omnimoda damna, quemadmodúm dicit Apostolus: Si nosipsos iudicaremus, noo vtiquè iodicaremur: cùm indicamur autem, à Deo corripimur, vt non cum mundo condemnemur. Et hoc est quod dicit: Quare qui participat corpus & sanguinem Christi indignè, iudicium sibiipsi máducat & bibit. Per illud purgati, vnimur corpori Domini & spiritui eius, & efficimur corpus Christi. Iste panis est primitiæ futuri panis, qui est Supersubstantialis. Supersubstantiale enim, ostendit aut eum qui futurus est, id est, venturi seculi: aut eum qui ad conseruationem nostræ sumitur substátiæ. Siue igitur hoc, siue illo modo, Christi corpus accommodatè dicetur. Nam spiritus viuificans est caro Domini, quia ex viuificante spiritu concepta est: Quod enim natú est ex spiritu, spiritus est. Hoc aoté dico, noo auferens corporis naturam, sed viuificationem & diuinitatem eius ostendere volés. Etsi quædam * exemplaria corporis & sanguinis Domioi, panem & vinum vocauerunt, vt deiser vocauit Basilius, non tamen post sanctificatiooem dixit, sed priusquàm sanctificaretur ipsa oblatio, itá vocabant. † Participatio etiam dicitur: nam per ipsam, Iesu diuinitatem participamus. Dicitur & ‡ communio, & est reuerà: quia communicamus per ipsam Christo, & participamus eius carne & diuinitate: & quia communicamus & vnimur inoicèm per illam. Nam quia ex vno pane participamus omnes, vnum corpus Christi, & vnus sanguis, & inuicèm membra efficimur, concorporati Christo existentes. Exemplaria autem futurorum dicuntur, noo vt non existentia verè corpus & sanguis Christi, sed quoniam nunc quidem per ipsa participamus Christi diuinitate, tunc autem iotellectualiter per solam visiooem.

1. Corint. 11. — Panis supersubstantialis. — Ioan. 3. — * ἀντίτυπα. Nomina, quos Eucharistiæ. — † μετάληψις. — ‡ κοινωνία. — 1. Cor. 10. Concorporali Christo. Cur dicantur futurorum ἀντίτυπα, hoc est, exemplaria, cum tamen adsit ipsa veritas.

C. AVGVST. tract. vigesimosexto in Euang. Ioannis: Et nos hodiè accepimus visibilem cibum: sed aliod est sacrameotum, aliod est virtus sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apostolus: Iudiciú sibi máducat & bibit. Nónne buccella Dominica venenú fuit Iudæ? & tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intrauit: nó quia malum accepit, sed quia boonm malè malus accepit.

Aliud est Sacramentum, aliud virtus vel effectus sacramenti. — 1. Corint. 11. — Ioan. 13.

III.

Quæ sunt præcipua de hoc Sacramento capita scitu necessaria?

Ea quinque potissimùm sese offerunt: Primum [a] de veritate Eucharistiæ. Alterum de panis & vini transsubstantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum de eiusdem oblatione & sacrificio. Postremú de sumptione ipsius sub altera vel vtraque specie. De his enim præcipuè hac quidem tempestate scire, magnum est operæprecium.

a De veritate Eucharistiæ extant patrum testimonia apud Roffensem lib. 4. aduersus Oecolampadium. Item apud Tonstallũ, Gropperum & Garetum.

IIII.

Quid igitur de veritate Eucharistiæ sentiendum?

A. Id planè, vt cum tota Ecclesia contra omnes [a] Capharnaitas certò credamus, sub speciebus panis & vini veram Iesu Christi [b] carnem, ac verum eius sanguinẽ in Eucharistia exhiberi, ministerio quidẽ Sacerdotis, virtute autẽ ac potentia Domini nostri Iesu Christi, apud quem impossibile [c] non est omne verbum. [d] *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.*

a Ioan. 6 f & ibid. Cyril August. tract. 27. in Ioan. Cyp. de cœna Domini.
b Conc. Ephes. Nicenum. 2. actio 6. Lateranen. can 1. Constantien. sess 8 Florent. Tridem. sess. 13. ca 1 & 3 Ignatius ad Smyrnenses, teste Theod. in dialo. 3. Tertul. de resur. carnis & de idolo. Cyp. de lapsis. Hesych in ca. 22. Leuit Optatus lib. 6 Leo serm 7. de Passi & epist. 23. Theo. dial. 2.
c Luc 1 d Marc. 10. d
d Psal. 148. a Damasc li 4 de Ortho fi. c. 14. Amb. li. 4. de Sacramen. ca. 4. & 5. Cyr. lib. 4. in Ioan. cap 13.

B. Dixit autẽ in cœna illa pridiè quàm pateretur, instructa, cùm panem primùm [e] ac deindè calicem suis manibus appræhẽdisset, cúmque de huius Sacramẽti tũ institutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquã planissimè: [f] *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur.* Dixit: [g] *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua institutione dixit & anteà: [h] *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Dixit: [i] *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* [k] *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

a Luc. 22. b Mar 14. c Matt 26 et Corint. 11. e Iustin. Apol. 2. Irenæus lib 4 ca. 32. & 34. Iuuencus lib 4. Euang. histor.
f Luc. 22 b
g Marc. 14. c Matth. 26. e
h Ioan. 6. f Vide Hilar 8 de Trin. Cyrill. in Ioan. li 4. ca. 16 Orig. hom 7 in Num. Emiss. homil 5 de Pascha. Leo serm. 6. de Ieiu. septi mens 2 Cabilo. cap 46.
i Ibid. Vide Cyr li. 4 in Ioan cap. 15.
k Ibid. Vide Cyrill lib. 4 cap. 12 & Theophyl. in c. 6. Ioan. & in 14. Marci.

C. Nec obscura sunt aliarũ Euãgelistarum, tum [l] Apostoli Pauli testimonia, quæ nobis hanc fidẽ euidenter adstruunt, nè quis

l 1. Corinth. 10. 11. c

m dubita-

[m] dubitare possit, Christum in Eucharistia totum secundùm diuinam humanámque naturam existere, & nobiscum manere vsque ad [n] seculi consummationem.

m Epip. in Ancorato. Cyril. Hierosol. cat. 4. mystag. Chrysost. hom. 83. in Matth. Leo serm. 6 de ieiu. sept. mens. n Matth. 28. d Cōcil. Viennen. in Clement. tit. de reliq. & venerat. Sanct.

D. Igitur [o] eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumimus, quæ olim in Palæstina coràm [p] cernebatur: sed ea nec sensibus hîc paret, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: vtpotè inuisibilis, impassibilis, immortalis, summa & diuina resplendens gloria, quam solis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perspiciunt incredibili cum voluptate.

o Aug. in Psa. 98. & 33. Prosper de promis. & prædict. p. 2. cap. 25. p Chrys. in hom. 2. in poste. ad Tim. & 24. in 1. Corint. Presbyteri Achaiæ in histo. S. Andreæ.

E. Et sunt adhuc Sacramẽtarij, (ô horrendã [q] sæpéque damnatã impietatem) qui adorãdum hoc magis quàm inuestigandum mysteriũ, dum sensu suo assequi non possunt, etiã negare audẽt, Euangelij verba quanuis luculenta mirè deprauantes. Quod nihil est aliud sanè, quàm velut è mundo solem tollere, summóq; sponsi thesauro sponsam Ecclesiã spoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: nè sit demùm, vndè exules illi in hoc mundi deserto pascantur atque sustententur.

q 1. Synod. Niceni. actio. 6. tom. 3. Rom. Vercell. sub Leone 9. Turon. sub Vict. 2. Romã. sub Nicol. 2. Romã. sub Grego. 7. Constantien. sess. 8. in artic. 1. Ioan. Vuicleff. Triden. sess. 13. can. 1.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNES sexto: Litigabant ergò Iudæi ad inuicèm, dicentes: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Iesus, & cæt. Hæc dixit in Synagoga dócens in Capharnaum. Multi ergò audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite vigesimosecundo, super ea verba, Hoc vos scandalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendẽtem vbi erat priùs: Ex imperitia, inquit, multi qui Christum sequebantur, verba ipsius non capientes, perturbantur. Nam cùm audissent, Amen amen dicó vobis, nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitarique vt vellẽt crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere: quę vel auditu horribilia sunt. Nondùm enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam adhæc cogitabant, quomodò caro huius hominis æternã nobis vitam largietur? aut quomodò ad immortalitatem adducere poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda sunt atque aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit. Frustrà, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quòd si credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facietis quando in cælum volare me conspicietis? Non enim ascensurum me solummodò in cælum profiteor, nè rursùs quomodò id fieri possit quæratis: sed oculis etiam ità fieri vestris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum dementiæ vestræ argumentum? si enim putatis carnem meam vitam vobis adferre nō posse, quomodò tanquàm volucris in cælum ascendet? quomodò per aëra volabit? hoc enim similiter generi humano impossibile est. Quòd si præter naturam caro mea in cælum conscendet, quid prohibet, nè similiter præter naturam viuificet? Nam qui terrestre hoc corpus, cæleste confecit, is etiam viuificũ reddidit, quanuis natura suâ corruptibile fuerit.

Ioan. 6. — Capharnaitæ quam crassè Christi verba intellexerint. — Heb. 4.

3. AVGVSTINVS tractatu vigesimoseptimo in Euangelium Ioãnis: Caro non prodest quicquam: sed quomodò illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerũt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò spiritu vegetatur. Vide eundem Aug. in Psalmum nonagesimũoctauum, hac eadem quæst. D. testim. primo.

Capharnaitarũ & discipulorũ quorundã crassa imaginatio de edenda Christi carne.

4. CYPRIANVS de Cœna Domini: Orta fuerat aliquando, sicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæstio: & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, cùm diceret Dominus: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia nōn credebãt, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium videbatur vesci carne humana: existimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel assam, sectámque membratim edere docerentur, cùm illius personæ caro, si in frusta partiretur, non omni humano generi posset sufficere, qua semel consumpta, videretur interisse religio, cui nequaquàm vlteriùs victima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis nō prodest quidquam: quia sicut ipse magister exposuit, verba hæc spiritus & vita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tãtæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat.

Ioan. 6. — Quomodò Capharnaitæ & discipuli intellexerint verba Christi de edenda ipsius carne. — Caro nō prodest quidquã Ioan. 6. Verba Spiritus & vita esse quomodò dicantur.

5. CONCILIVM Ephesinum primum in epistola synodica ad Nestorium: (quam Alexandrino Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Ephesina synodo:) Necessariò igitur & hoc adiicimus: Annunciantes enim, sicut secundùm carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius & in cælos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemptoris effecti, nō vt communem carnem percipientes, (quod absit) nec vt

Incruentum sacrificium.

viri ſanctificati, & verbo coniuncti ſecundùm dignitatis vnitatem, aut ſicut diuinam poſſidêns habitationem, ſed vt verè viuificatricem, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus exiſtens, quia propriæ carni vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideò, quamuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem: non tamē eam, vt hominis vnius ex nobis, exiſtimare debemus: quomodò enim iuxta naturā ſuam viuificatrix eſſe caro poterit hominis? ſed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis eſt factus & vocatus.

Percipimus verè viuificatricem carnē.

Ioan. 6.

6. SECVNDA ſynodus Nicena actione ſexta, tomo tertio: Nemo vnquàm ſanctorū Apoſtolorum, qui tubæ ſunt Spiritus ſancti, aut glorioſorum patrum noſtrorum, incruentum noſtrum ſacrificium in memoriam paſſionis Chriſti nomini Dei noſtri, & totius ſuę diſpenſationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, ſic non dicit aut confitetur, ſed audiunt eum ſic dicentem Euangelicè: Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non intrabitis, &c. & qui manducat, &c. Et cùm accepiſſet panem & gratias egiſſet, fregit & dedit diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite & edite: Hoc eſt corpus meum. Et accepto calice cùm gratias egiſſet, &c. Non autem dixit, Sumite, edite imaginem corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apoſtolus, è ſacris Domini verbis hauriens, dicit: Ego accepi à Domino quod & tradidi, &c. Legas quouſque voles, nunquàm inuenies, neque Dominum, neque Apoſtolos, neque Patres, incruentum illud ſacrificium, quod à ſacerdote offertur, imaginem dixiſſe, verùm ipſum corpus & ipſum ſanguinem. Attamen ante ſanctificationis conſecrationem quibuſdam patribus piè ſanè viſum eſt, ἀντίτυπον hoc eſt, exemplar ſimilis formæ nominare, quorum de numero Euſtathius, conſtans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ inſaniæ expugnator clarus, item Baſilius eiuſdem ſuperſtitionis auerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & ſpiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbiis Salomonis: Edite meum panem & bibite vinum, quod commiſcui vobis, hæc, inquit: Per panem & vinum ἀντίτυπα membrorum corporaliū Chriſti prædicat. Ille verò ea eodem ſonte hauriens, vt omnes ſacerdotij myſtæ cognoſcūt, in precatione diuinæ anaphoræ (ità Græci Miſſæ partem vocant) ſic alibi legit: Confidentes tuo ſacro altari appropinquamus, & proponēres ἀντίτυπα ſancti corporis & ſanguinis Chriſti tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps ſequuntur, ſententiam patris ampliùs confirmant, quòd ante ſanctificationem ἀντίτυπα vocauerint: poſt cōſecrationem autem, corpus Domini & ſanguinem Chriſti, atque ità eſſe creduntur. Sed generoſi iſti, ſacrarum imaginum cupientes contemplationem obſcurare, aliam ſcilicet imaginem introduxerunt, quæ ſanè non imago eſt, ſed corpus & ſanguis. Verùm vaſritia & improbitate confuſi, falsò ſophiſmate ſeipſos ſubuertunt, hanc ſacram oblationem poſitione fieri dicentes. Verùm quemadmodùm iſtud dicere, aperta inſania eſt: ſic & imaginem aſſerere corpus & cruorem Domini, eiuſdem eſt dementiæ. Et præter id quod eſt ſingularis ruditatis opus, impietatem quoquè admixtam habet.

Nec Apoſtoli nec Patres dixerunt Eucharistiā eſſe imaginē corporis Chriſti, ſed ipſum verum corpus.

Ioan. 6.

Matth. 26.

Exemplar ſiue ἀντίτυπον nonnulli appellârunt, ſed ante cōſecrationem.

Prouerb. 9.

Iconoclaſtas intellige.

Inſania, dementia, & impietas eſt, corpus Domini imaginem aſſerere.

7. CONCILIVM Lateranenſe magnum ſub Innocētio tertio, capite primo: Vna eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omninò ſaluatur, in qua idē ipſe ſacerdos & ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in Sacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, tranſſubſtātiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſterium vnitatis, accipiamus ipſi de ſuo, quod accepit de noſtro. Et hoc vtiquè ſacramentum nemo poteſt conficere, niſi ſacerdos, qui fuerit ritè ordinatus ſecundùm claues Eccleſiæ, quas ipſe conceſſit Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus.

Veritas corporis & ſanguinis ſub ſpeciebus panis & vini. Tranſſubſtantiatio.

Soli ſacerdotes poſſunt conficere.

8. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione octaua, damnat hos tres primos articulos Ioannis Vuicleff: 1. Subſtantia panis materialis & ſimiliter ſubſtantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis non manent ſine ſubiecto in eodem Sacramēto: 3. Chriſtus non eſt in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præſentia corporali.

Tranſſubſtantiatio. Accidentia ſine ſubiecto. Chriſti præſentia in ſacramento.

9. CONCILIVM Florentinum: Forma Sacramenti Eucharistiæ ſunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum: Sacerdos enim in perſona Chriſti loquēs, hoc cōficit Sacramentum. Nam ipſorum verborum virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Chriſtus cōtinetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini, ſub qualibet quoquè parte hoſtiæ conſecratæ, & vini cōſecrati, ſeparatione facta, totus eſt Chriſtus.

Verbis Chriſti conficitur à ſacerdote. Tranſſubſtantiatio.

Totus ſub vtralibet ſpecie & particula.

10. CONCILIVM Tridentinum, ſeſſione decimatertia, capite primo: Principiò docet ſancta Synodus, & apertè ac ſimpliciter profitetur, in almo ſanctæ Eucharistiæ Sacramento, poſt panis & vini conſecrationem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum verum Deum atque hominem verè, realiter ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarum rerum ſenſibiliū contineri. Neque enim hæc inter ſe pugnant, vt ipſe Saluator noſter ſemper ad dexteram Patris in cælis aſſideat, iuxta modum exiſtendi naturalē, & vt multis nihilominùs aliis in locis Sacramentaliter præſens ſua ſubſtantia nobis adſit, ea exiſtendi ratione, quam etſi verbis exprimere via poſſumus, poſſibilem tamen eſſe Deo cogitatione per fidem illuſtrata aſſequi poſſumus, & conſtantiſſimè credere debemus. Ità enim maiores noſtri omnes quotquot in vera Chriſti Eccleſia fuerunt, qui de ſanctiſſimo hoc Sacramento diſſeruerunt, apertiſſimè profeſſi ſunt, hoc tam admirabile Sacramentum in vltima cœna Redemptorem noſtrum inſtituiſſe, cùm poſt panis viniſque benedictionem ſe ſuum ipſius corpus illis præbere, ac ſuum ſanguinem, diſertis ac perſpicuis verbis teſtatus eſt. Quæ verba à ſanctis Euangeliſtis commemorata, & à diuo Paulo poſteà repetita, cùm propriam illam & apertiſſimam ſignificationem præ ſe ferant, ſecundùm quā à Patribus intellecta ſunt, indigniſſimum ſanè flagitium eſt, ea à quibuſdam contentioſis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & ſanguinis Chriſti negatur, contra vniuerſum Eccleſiæ ſenſum detorqueri: quæ tanquàm columna & firmamentum veritatis,

Quomodò Chriſtus in Eucharistia præſens.

In cælis eſſe, & nihilominùs in aliis.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Aperta eſt verborū Chriſti ſignificatio.

Commentitii & [illegible] tropi hæreticorum.

1. Tim. 3.

ritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut Satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimũ hoc Christi beneficium agnoscens.

11. Et capite tertio: & semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verúmque eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidẽ sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinẽ sub specie panis, animámque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis surrexit, nõ amplius moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cũ corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri. totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

[illegible] verbum [illegible] Christ [illegible] naturali [illegible]

Totus sub v[illegible] spe[illegible] & quauis eius parte.

12. Ignatius in epistola ad Smyrnensea, teste Theodoreto in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes nõ admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiã esse carnẽ Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quã pater sua benignitate suscitauit.

Eucharistia [illegible] Seruatoris nostri.

13. Tertullianus in libro de Resurrectione carnis: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

14. Idem libro de idololatria: Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianũ ab idolis in ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersũ Deum adorantur, eas manus admouere corpori domini, quę dæmonia corporibus conferunt: nec hoc sufficit. Parùm sit si ab aliis manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsi tradunt aliis quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorũ. Prò scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ! Viderint iam an per similitudinẽ dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eã. Quæ magis amputãdæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

Man⁹ quibus [illegible] corp⁹ Christi.

Corpus Christi quotidie [illegible] Matth. 18.

15. Cyprianus libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulentam stabili cõgressione fregerunt, &c. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana cõtagia & idolorum reliquias respuerunt. Et post multa: A diaboli aris reuertentes, ad sanctũ Domini sordidis & nidore infectis manibus accedunt, &c. vt infrà quæstione decima, D. testimonio tertio. Et quibusdã interiectis: Tumens animus & superbus, nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ò tuam nimiam furiose dementiam! Irasceris ei, qui abs te auertere irã Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse nõ sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas fortasse ipse non fundis?

Ora [illegible] corp. & sangui[illegible]

Domini corp[illegible] ore pollu[illegible] sanguinem [illegible]

16. Hesychius in caput vigesimumsecũdum Leuitici, tractãs ea verba, Qui comederit de sanctificatis per ignorãtiam, &c. Sancta (inquit) sanctorũ aũt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad virginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Esaias, Sanctus Domini⁹, & in aliis habitat, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim nõ solùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorãtiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundùm veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autẽ mysteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus, qui in eo est: Quãdo sederis vt comedas cum principe, diligẽter attende, quæ posita sunt ante te. Apertè & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter diuina & mystica facit. Quid sit autem quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem cũ eo quod comedit. Et quomodo eius, quod iã comedit & consumpsit, addere quis quintam potest? neque enim aliud, aut aliundè, sed de ipso, & cum eo, vel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super dominicũ mysterium: Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouétque nos additus, carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritualiter accipi sancit, quod quinta propriè nominatur: quia quinti nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, cõponit sensus, & non solùm nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum & visum & tactum, & odoratũ, ità vt nil in eis minori rationi & infimæ menti proximum, de his videlicet, quæ valdè superna sunt, suspicemur. Quicunque ergò sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, sicut diximus: Addet quintã eius super eo, & dabit Sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia trãslationem, siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbũ, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.

Eucharistia est ipsum Christi corp⁹, de quo Gabriel, &c. Luc. 1.

Esaiæ 6.

Per ignorantiam Eucharistiã percipit, qui nescit quòd sit corpus & sanguis Christi secũdum veritatẽ.

Prouerb. 23.

Leuitic. 22.

Verba Christi prolata super mysteriũ, nõ sinũt nos terrenum de Eucharistia cogitare.

Verbi Christi virtute sanctificantur & commutantur panis & vinum.

17. Optatus libro sexto contra Donatistas: Iam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stultè vos fecisse, negare minimè poteritis. quid enim est tã sacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: Quò Deus omnipotẽs inuocatus sit, quò postulat⁹ descẽdit Spiritus sanctus: vndè à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria inquã, in quib⁹ fraternitatis munera nõ iussit Saluator poni, nisi quę essẽt de pace cõdita. Depone inquit, munus tuum ante altare, & priùs concorda cum fratre tuo, vt possit

Sacrilegũ est altaria Dei frangere, in quibus Christi membra sunt portata.

Matth. 5.

X

pro te sacerdos offerre. Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et paulò pòst: Si nostris iudicio nos vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momēta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiā vos ipsi, vt illa altaria frāgeretis, in quibus ante nos per longa tēporum spatia, sanctè (vt arbitramini) obtulistis? Dum impiè persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: à vobis percussus est in altari. Si Catholicos illic insectari voluistis, vel vestris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò superbus inuectus es, vbi iam dudùm humilis offerebas? Ibi libenter peccas, vbi pro multorum peccatis orare consueueras. Hoc faciendo, in numerum sacrilegorum sacerdotum libenter intrâstis, sociati sceleribus prophanorum. De quibus apud Dominū Helias propheta querelam deponit. His enim locutus est verbis, quibus & vos inter alios ab ipso accusari meruistis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res est Dei, vbi Deo aliquid à quocunque oblatum est. Sufficeret insaniæ vestræ, quòd membra laniâstis Ecclesiæ, quòd Dei populus iam dudum in vnitate positus, vestris seductionibus diuisistis. Inter hæc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & desideria hominum cum ipsis altaribus euertistis? Illàc ad aures Dei ascēdere populi solebat oratio. Cur concidistis precibus viam? & nè ad Deum supplicatio de more solito ascensum haberet, impia manu quodammodò scalas subducere laborâstis? Et post pauca: Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi lāguere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutâsse consilium, & altaria à vobis iam nō frāgi, sed radi tantùmmodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ priùs facta sunt iudicaria, quia fieri minimè debuerūt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: quorū species reuocâstis in massas, mercē nefariis nundinis procurātes, ad quam nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum incōsideratè vēdidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus ante nos, eosdem calices tractabatis. Eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerūt forsitàn in vsus suos sordidæ mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderēt idolis suis. O scelus nefarium! ô facinus inauditū! auferre Deo, quod idolis præstes. Subducere Christo, quod proficiat sacrilegio.

Altare est sedes corporis & sanguinis Christi, in eóque per certa momenta habitat.

3. Reg. 19.

Calices Christi sanguinis portatores frangere immane facinus.

18. LEO Magnus sermone septimo de passione Domini: Diuino intelligimus dispositum fuisse consilio, vt sacrilegi Iudæorū Principes, & impij Sacerdotes, qui sæuiendi in Christum occasiones sæpè quæsiuerāt, non nisi in solennitate paschali, exercēdi furoris sui acciperēt potestatem. Oportebat enim vt manifesto implerentur effectu, quę diù fuerant figurato promissa mysterio, vt ouem significatiuam ouis vera remoueret, & vt vno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nā omnia illa quę de immolatione agni diuinitùs per Moysen fuerant prostituta, Christum prophetàrant, & Christi occisionem propriè nūciârant. Vt ergò vmbræ cederēt corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis interiectis: Diligentes pontifices & soliciti sacerdotes seditiones turbarum fieri in præcipua solennitate metuebāt, non vt populus nō peccaret, sed nè Christus euaderet. At Iesus consilij sui certus, & in opere paternę dispositionis intrepidus, vetus testamētum consummabat, & nouum pascha cōdebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cœnam, cùm in Caiphæ atrio tractaretur, quomodò Christus posset occidi: ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostēderetur nulla iniuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate perstitutus.

Vno sacrificio variæ expletæ sunt victimæ legis veteris.

Hostia hostiā excludit, &c.

Christus ordinans corporis & sanguinis sui sacramentum docebat qualis Deo hostia deberet offerri.

19. IDEM epistola vicesimatertia ad clerū & plebem Constantinopolitanæ vrbis: (quæ in Tomis Conciliorum est vigesimasecunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra sacramentū habendi sunt salutis humanæ, qui negātes naturam nostræ carnis in Christo, & Euāgelio contradicunt & Symbolo reluctātur. Nec sentiunt se in hoc præruptū sua obcęcatione deduci, vt nec in passionis dominicæ, nec in resurrectionis veritate cōsistant: quia vtrunque in Saluatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenùs desidiæ torpore iacuēre vt nec auditu discerent, vel lectione cognoscerēt, quod in Ecclesia Dei in omniū ore tam cōsonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramēta fidei taceatur? Quia in illa mystica distributione spiritualis alimonię hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Veritas corporis & sanguinis in sacramēto Christi tā nota est in Ecclesia, vt & infātes eam sonantur.

Transimus in Christi carnē sumētes hunc cibum.

20. THEODORETVS dialogo secundo, qui inscribitur Inconfusus. Orthodoxus: Dic ergò, mystica symbola, quæ Deo à Dei sacerdotibus offerūtur, quorūnā dicis esse symbola? Eranistes: Corporis & sanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè est, vel verè non est? Eran. Quod verè est. Orth. Optimè, oportet enim imaginis esse exēplar archetypū. Etenim picturæ imitantur naturam, & eorū quæ videntur depingunt imagines. Eran. Verū. Orth. Si ergò diuina mysteria corpus quod verè est repræsentāt: ergò corpus etiam nunc Domini quoquè corpus est, nō in naturam diuinitatis mutatum, sed impleтū diuina gloria. Eran. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis mysteriis. Nam vel ex eo ipso tibi ostēdam corpus Domini in aliam mutari naturam. Responde ergò ad mea interrogata. Orth. Respōdebo. Eran. Quid appellas donum quod offertur, ante inuocationē sacerdotis? Ort. nō oportet apertè dicere, est enim verisimile adesse aliquos mysteriis non initiatos. Eran. Respondeatur ænigmaticè. Orth. Id quod fit ex huiusmodi seminib⁹ nutrimētū. Eran. Aliud autē signū quomodò nominamus? Ort. Cōmune etiā hoc nomē, quod potus speciē significat. Eran. Post sanctificationē autem quomodò ea appellas? Orth. Corpus Christi, & sanguinē Christi. Eran. Et credis

Eucharistia à sacerdotibus Deo offertur.

Ex veritate Eucharistiæ docet Christū habere verum corpus.

Post sanctificationē appellatur corpus & sanguis Christi.

Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis? Orth. Ita credo. Eran. sicut ergò symbola Dominici corporis & sanguinis, alia quidem sunt ante inuocationem sacerdotis, sed post inuocationem mutantur, & alia fiunt: ita etiam corpus Domini post assumptionem mutatur in diuinam substantiam. Orth. Quæ ipse texuisti retibus captus es, Neque enim signa mystica post sanctificationē recedunt à sua natura. Manēt enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut & prius: intelliguntur autem ea esse, quę facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis similitudinē. Eran. Atqui symbolum mysticum priorem mutat appellationē, neq; enim ampliùs nominatur, quod priùs vocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergò etiam veritatē, Deum, & non corpus vocari. Orth. Ignarus mihi esse videris, non enim corpus solùm, sed etiā panis vitæ nominatur, ità Dominus ipse appellauit.

Manet eadem substantia nō [illegible] quæ creduntur.

Nominatur corpus Christi & Panis

Ioan. 6.

21. LVCÆ primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

22. MARCI decimo: Omnia possibilia sunt apud Deum.

23. PSALMO centesimo quadragesimooctauo: Ipse dixit, & facta sunt, &c. vt in textu.

24. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimoquarto: Si igitur verbū Dei viuens est & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit, &c. vt suprà, quæstione secunda, B. testim. septim.

25. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicis: meus panis est vsitatus: sed panis iste panis est ante verba sacramētorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodò potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. *Nam reliqua omnia quę dicūtur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cęteris: vbi venitur vt cōficiatur venerabile Sacramētum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factū est cælum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus, & omnis creatura generata est: Vides ergò, quam operatorius sit sermo Christi? Si ergò tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quātò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra nō erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergò tibi vt respōdeam, non erat corpus Christi ante consecrationem: sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mādauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: posteaquàm consecratus es, noua creatura esse cœpisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergò, quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quādo vult instituta naturæ. Quomodò requiris:

Ante consecrationem panis est, post carnem caro est Christi. Consecratio fit verbis Christi.

*Nā per

Genes. 1.

Quàm efficax [illegible]

Psal. 148.

A[illegible]

Accipe, & primò omnium de generatione eius sumamus exēplum. Consuetudo est, vt non generetur homo, nisi ex viro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit sacramentum, & de Spiritu sancto & Virgine natus est Christus, hoc est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergò quia cōtra institutā & ordinē homo est natus ex Virgine. Accipe aliud: Vrgebatur populus Iudæorū ab Ægyptiis, interclusus erat mari, diuino imperio virga Moyses tetigit aquas, & se vnda diuisit: nō vtique secundùm suæ naturæ consuetudinem, sed secundùm gratiam cælestis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontē, amarus erat fons. Misit lignū sanctus Moyses in fontem, & factus est dulcis fons qui amarus erat, hoc est, mutauit cōsuetudinē naturę suæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartū exēplū: Ceciderat ferrum securis in aquas: quasi ferrū, sua cōsuetudine demersum est. Misit lignum Helizæus, statim ferrum eleuatū est, & aquis supernatauit, vtique cōtra cōsuetudinem ferri. Est enim materies grauior, quàm aquarū est elemētum. Ex his igitur omnibus non intelligis quārum operetur sermo cælestis? Ergò didicisti, &c. vt sup. quæst. secūda, B. testi. quinto.

Primum.

Secundum Exod. 14.

Tertium. Exod. 15.

Quartum. 4. Reg. 6.

26. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus consecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Qui pridiè quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractúmque Apostolis suis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc est enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, postquàm cœnatum est, pridiè quàm pateretur, accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes. hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridiè, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panē. Antequàm cōsecretur, panis est: vbi autē verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deindè ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suū accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iā redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quod manna Iudæis pluit è cælo. Sed intellige: Quid est ampliùs? māna de cælo, an corpus Christi? Corpus Christi vtiquè, qui author est cæli. Deindè māna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & nō morietur in æternū. Ergò non otiosè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in spiritu confitens quòd accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

Adducit verba Canonis Missæ.

Ante consecrationem panis est, post non item.

Efficacitas verborum Christi.

Non est dubitandum de veritate corporis Christi.

Præfertur Mannæ.

27. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quæcūque nō intelligit, statim tanquàm friuola falsáque per arrogantiam eiicit, nulli cedēs, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudæos fuisse comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorū miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere, & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem quærere: cōtrà omninò faciunt: Et quomodo potest hic carnem suam nobis dare? De Deo non sine magna impietate conclamant, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deū. Nam cùm animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere nō poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium: sed nos magnum quæso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmā fidem mysteriis adhibētes, nunquàm in tam sublimibus rebus, illud Quomodò, aut cogitemus, aut profetamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Ideò Nicodemus etiam cùm diceret: Quomodò hæc fieri possunt? meritò audiuit: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum DEVS operetur, non quæramus quomodò, sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodùm, quāuis nullus nouit quidnam secundum naturam Deus sit, iustificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: sic etsi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illū posse nō dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia consequeretur. Ità profectò nos affici per prophetam Esaiam Dominus ipse hortatur: Nō enim sunt cōsilia mea, inquit, vt cōsilia vestra, nec sicut viæ vestræ viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cælum à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui autem sapientia & virtute adeò excellit, quomodò nō operabitur ità miraculosè, vt operum suorum ratio mentem nostrā effugiat? Nónne vides quid sæpenumerò mechanici factūt? Incredibilia videntur nobis nōnunquàm enarrate: sed tamē quia similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facilè credimus. Quomodò igitur summis cruciatibus digni nō erunt, qui rerum omnium opificem Deum ità contēmnunt, vt Quomodò, in operibus suis dicere audeant? quem totius sapientiæ largitorem esse non ignorant: quem omnia posse scriptura nos docuit. Si verò tu ô Iudæe, quomodò, etiam nūc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoquè secutus, libenter quomodò ex Ægypto exiuisti rogabo: quomodò in serpentem Mosaica fuit virga cōuersa? quomodò lepra manus affecta, vno momēto tēporis in pristinum statum restituta iterùm fuit? quomodò in naturā sanguinis aquæ transierunt? quomodò patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? Quomodò per lignum amaritudo aquarū in dulcedinem recidit? quomodò è lapide fontes aquarum fluebāt? quomodò stetit Iordanis? quomodò solo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia sunt in quibus si quomodò quæris, vniuersam conuertere tibi scripturam necesse erit, prophetarum doctrinam & ipsius Moysis scripta contemnenti. Quarè credidisse Christo potiùs vos oportuit, & si quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodò potest hic nobis suam carnem dare? Nonne videtis, quia quum hęc dicatis, statim cum ista voce arrogantia magna significatur?

Ioan. 6.
Nihil apud Deum impossibile.
1. Corint. 2.
Illud Quomodò, Iudaicum verbum, ne cogitādum quidem.
Ioan. 3.
Esaiæ 55.
Operatur De⁹ miraculosè ità vt operis ratio mētem nostram effugiat.
Matth. 19.
Nō esse quærēdum, Quomodò, in Dei operib⁹ exēplis ostendit.

1. B. LVCÆ vigesimosecundo. 2. MARCI decimoquarto. 3. MATTHÆI vigesimosexto.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà quæstione secunda. A. testimonio quarto, tertio, secundo, & quinto.

5. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis, ad Antoninum Pium Imperatorē: Nos autē posteà quàm ita abluimus, expiauimúsque eum, qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quo conuenerunt comprecandi causa, cōtentis animis & pro se & pro eo qui illustratus est, omnibúsque aliis qui vbiquè sunt, vt & veritatis discipuli, & re ipsa bonę sanctæque vitę cultores, & pręceptorū custodes possimus inueniri, vt ęternā salutē adipiscamur. Sub finem precū nos inter nos osculo salutamus: deindè ei qui præposit⁹ est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatū, quæ cùm accepit, laudē & gloriā omniū Parēti Filij Spiritúsque sancti nomine tribuit, gratiásq; diù agit, quòd ab eo his dignus sit habitus: quibus ritè perfectis, precib⁹ & gratiarū actioni, populus omnis qui adest, benedicit dicēs: Amē. Amē autē Hebraico sermone, idē quod fiat, significat. Posteà quàm & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant vnicuique eorū qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationémque datur, & ità viuit, vt Christus tradidit. Neque enim hæc cōmunem vsitatúmque panem, vsitatámque potionem capimus, sed quemadmodùm per Dei Verbū homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ cōmunione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentariis suis, quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibíque solis dedisse. Nos autem posteà deincèps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egētibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omnium per filium suum Iesum Christum, Spiritúmque sanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morātur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum vel Prophetarum scripta legūtur quādiù hora patitur: deindè vbi is qui legit, destitit, is qui pręest: admonet & hortatur, vt ea quæ lecta sunt, bona imitemur: tū surgimus omnes & compre-

Modus celebrādi officiū Missæ Iustini temporis.
Gratiarum actio.
Post Consecrationem factam communicabant.
Deferebatur ad absentes Eucharistia.
Eucharistia dicitur hoc Sacramētum.
Non est panis communis.
Est caro & sanguis Christi.
Luc. 22.
1. Corinth. 15.
Matth. 26.
Marc. 14.
Diebus Dominicis cōueniebāt Christiani ad lectiones Scripturarum & conciones audiendas.

comprecamur, conclusisque nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua offerûtur, túmque is, qui primum locum tenet, eodē modo preces gratiarúmque actionē pro virili mittit, populúsque benedicit, dicēs, Amen. & iis quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat, eadémque ad eos qui absunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu quod vult largiuntur: quódque colligitur & cogitur, apud eū qui præest, reponitur: iisq; pupillis & viduis, iisque quos morbus aliáve causa inopes fecit, & iis qui in vinculis sunt, & hospitibus, omnibúsque omnibus qui aliqua indigentia premūtur, subuenit. Die autē Solis omnes publicè cōuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiā cùm mutâsset, mūdum effecit: & quòd eodē die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridiè enim Saturni eum in crucē sustulerunt, & postridiè Saturni, qui solis dies est, cùm Apostolis discipulísque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoquè cōsideranda permittimus.

6. IRENÆVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecūdo: Sed & suis discipulis dās consilium, primitias Deo offerre ea suis creaturis, non quasi indigēti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ea creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem cōfessus est: & noui testamenti nouam docuit oblationē, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei cui alimēta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Nō est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotēs, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniā ab ortu Solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incēsum offertur nomini meo & sacrificium purum: Quoniā magnum est nomen meū in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniā prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autē loco sacrificium offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus. Malach. 1.

7. IDEM libro quarto, capite trigesimoquarto: Quomodò autē constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse domini sui, & calicē sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluūt fontes, & dat primùm quidem fœnum, pòst deindè spicam, deindè plenum triticū in spica. Quomodò autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursùs cōfirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, cōgruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam nō communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam nō sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia offerimus. autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam. cōtinet tamen cælestem scilicet corpus Domini.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euāgelicæ historiæ. Christus docet se tradere propriū corpus & sanguinem.

Hæc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem
Diuisúmque dehinc tradit. sanctúmque precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinóque repletū
Gratis sanctificat verbis potúmque ministrat,
Edocuitque suum se diuisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum (nam veris credite dictis)
Post hac non vnquàm vitis gustabo liquorem,
Donèc regna patris melioris munere vitæ,
In noua me rursùs concedent surgere vina.

9. IOANNIS sexto: Caro mea, &c. vt in textu.

10. HILARIVS Pictauēsis libro octauo de Trinitate: Nō est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque impudentem prædicationem cælestium dictorū sanitati alienæ, atque impiæ intelligētiæ extorquēda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tūc perfectæ fidei officio fūgemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus: ipse enim ait: Caro mea vera est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Cōtingat planè bis verum non esse, qui Christum Iesum verū esse Deum negant. Est ergò in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est. De veritate carnis & sanguinis nō est relictus ambigendi locus.

11. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Caro mea verè est cibus, &c. Distinguit rursùs inter mysticam benedictionem & māna & aquarum fluenta ex lapide, & calicis sancti communicationem. Eucharistia à māna differt.

12. ORIGENES homilia septima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut priùs, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ priùs in ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Anteà in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. 1. Corinth. 10. Caro Verbi nunc non in ænigmate est cibus. Ioan. 6.

13. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptū, &c. vide infrà quæstio. quinta, A. testimonio decimoseptimo.

14. LEO Magnus sermone 6. de ieiunio septimi mensis: Dicēte Domino, Nisi manducaueritis, vt infrà hac eadem quæst. C. testimonio quarto.

15. CONCILIVM Cabilonense secundum capite quadragesimosexto: In perceptione corporis &

Communio facra non nimium differenda. Ioan. 6.

sanguinis Dominici, magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, nè si nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

1 Corinth. 11. Præparatio ad communionē.

Iuxta eiusdem ergò Apostoli documentum, probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificās corpus animámque suam, præparet se ad percipiendum tantum sacramentum exemplo Dauid, qui nisi se falsus fuisset abstinuisse ab opere coniugali ab heri & nudiustertiùs, panes propositionis nequaquàm à sacerdote accepisset.

1 Reg. 21.

16. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoquinto: ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim, dixit (id est, corpus meū quod comeditur) resuscitabo eum. Non enim alius, ipse est quàm caro sua: nō id dico, quia natura non sit alius sed quia post incarnationem in duos se diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnē in nouissimo die comedentes resuscitabo. Et paulò pòst: Et quēadmodùm si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum indè ignitum necessariò fiet: sic Verbum Dei tāquam scintilla in naturam nostram immissum, totam indè inflammauit, atque ad vitam interitu penitùs destructo, reduxit.

Resuscitabimur virtute corporis Christi, quod in sacramento manducamus.

Simile.

17. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo, &c. Dedit pro vita omniū corp⁹ suum Dominus, & per illud rursùm vitā in nobis immittit: & quomodò, dicam breuiter pro viribus meis. Nā cùm viuificās Dei filius in carne habitauerit, ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus (vt ità dicā) toti ineffabili modo vnionis cōiunctus, viuificantem ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat: eiicit enim mortem ab eis, & interitum penitùs expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

18. THEOPHILACTVS in caput 6 Ioannis.

19. ET in caput decimumquartum Marci, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio tertio & secundo.

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, *omnes qui de vno pane* participamus. Et paulò pòst: Nō potestis calicē Domini bibere, & calicē dæmoniorum: Nō potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

* Nam est de * de vno calice.

2. ET capite vndecimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas veluti Euāgelium habet: quòd surrexit in cœna, & accepit hæc, & vbi gratias egisset, dixit: hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quòd nō æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorū. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantùm ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum est: hoc & hoc: & nemo nō fidem habet sermoni. Qui enim nō credit esse ipsum verū, sicut dixit, is excidit à gratia & salute: quod autē audiuimus, id credimus quod est ipsius. Dominū verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incompræhēsibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Eucharistiæ forma rotunda.

A gratia & salute excidit, qui nō credit in Eucharistiā verum corpus Christi contineri.

4. CYRIL. Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogyca: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meū: quis deincèps audeat dubitare? Ac eundem quoque cōfirmāte & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat esse illius sanguinem?

Quis audeat dubitare.

5. CHRYSOSTOMVS homilia octugesimatertia in Matthæū, & sexagesima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdū esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationē nostrā sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysteriis faciamus, nō illa quæ ante nos iacent, solummodò aspicientes, sed verba quoquè eius tenentes. nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse nō possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniā ergò ille dixit, Hoc est corpus meū, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus, &c. vt suprà quæstione prima, B. testimoniu quarto.

Credendum dicenti, Hoc est corpus meum, etiāsi sensui absurdum videatur.

Marc. 14.

6. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ cōmunicare debetis, vt nihil prorsùs de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: frustrà ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Ioan. 6. Nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis ambigendum.

7. MATTHÆI vigesimooctauo: Et eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

8. CONCILIVM generale Viennense sub Clemēte quinto celebratum, approbauit Clementinas cōstitutiones. In vna verò earum Cōstitutionū, quæ habetur titulo de Reliquiis & veneratione Sanctorū, recitātur & approbātur litteræ Apostolicæ Vrbani quarti de celebratione festi Corporis Christi: vbi inter cætera quæ pulcherrimè de venerabili Eucharistiæ Sacramētu ab Vrbano disserūtur, ità dicitur: In hac verò sacramētali Christi cōmemoratione Iesus Christus præsēs sub alia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum, dixit Apostolis, & eorū sequacibus: Eccè ego vobiscū sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, benigna ipsos promissione confortans, quòd remaneret & esset cum eis etiam præsentia corporali.

Christus corporalem præsentiā promisit Ecclesiæ vsque ad consummationē seculi.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmū nonagesimumoctauum: Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnē accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnē nobis manducandā ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit. Et paulò pòst: Durū illis visum est quod ait: Nisi quis mā-ducauerit carnem meam, nō habebit vitam æternam: acceperūt istud stultè, carnaliter illud cogitauerunt,

Caro in qua ambulauit, nobis ad manducandā data est. Adoratio Eucharistiæ. Ioan. 6.

rauerunt, & putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo.

Capharnaitarum sententia.

2. Idem in Psalmum trigesimumtertium, concione prima, mysticè de Christo exponens illud quod primi Regum vigesimoprimo scriptum est de Dauid, immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, &c pro quo ipse legit, Et ferebatur in manibus suis. Ait igitur Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. quomodò intelligatur in ipso Dauid secundùm literam, non inuenimus: in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Et concione secunda: Quomodò ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suũ & sanguinẽ suum, accepit in manus suas, quod nôrunt fideles, & ipse se portabat quodammodò, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

Christus in vltima cœna [illegible] suis. Matth. 26.

3. Prosper Rhegiensis Episcopus in parte secunda, capite vigesimoquinto, de promissionibus & prædictionibus: Portatus est quippe & Iesus Dominus in manibus suis, dũ suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur. De quibus mysteriis, qui etiã illud nôsse desiderat, quomodò sit Dauid saltãs ante arcã nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia comprehendit.

Gestauit se manibus suis. 1. Cor. 11.

2. Reg. 6.

4. Chrysostomus homilia secunda in posteriorẽ epistolam ad Timotheũ: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quámque sacerdotes modò quoquè cõficiunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia nõ hanc sanctificant homines, sed Christus qui illã antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nũc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est.

Eadem oblatio hodie cum ea quam Christus dedit discipulis in vltima cœna.

Iisdem verbis [illegible] quibus vsus est Christus.

5. Idem Chrysostomus homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios, de cõmunione corporis Christi loquẽs: Cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quãdo id propositũ videris, dic tecum: propter hoc corpus nõ ampliùs terra & cinis ego sum: non ampliùs captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quæ in eo bona sũt, me accepturũ spero: Propterea immortalem vitam, angelorũ sedem, Christi consuetudinẽ. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est, & petræ, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatũ, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquę vniuerso orbi salutares scaturiuit. Et paulò pòst: Christus medio diaconis ventre rupto atque discerpto, ex adytis clarissimus euasit, & radios nũ ad hoc vsque cælum, sed ad ipsum supernum thronum dimisit. Illoc ascque ipsum extulit quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus, nõnunquàm etiã morsu petimus. quare Iob vt seruorũ in se amorẽ ostẽderet, dicebat illos sæpenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Ità & Christus suã carnẽ dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimũ sui amorẽ allexit. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cũ timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò nõ in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horũ omnium tibi Dominum ostẽdo. Animaduertis quonã pacto, quod omnium maximũ est atque præcipuum in terra, nõ conspicaris tantùm, sed tangis: neque solum tangis: sed comedis & eo accepto domum redis.

Idem corpus quod a nobis sumitur [illegible] & Matth. 27.

Sm cælũ [illegible] illud quod a nobis [illegible]

Singularis in nos amor. Iob 31.

Nota.

Nota.

6. Presbyteri Achaiæ, in historia sancti Andreę Apostoli: Omnipotẽti Deo (inquit Andreas) ego omni die sacrifico, non thuris fumũ, nec hircorum sanguinem, nec tantorum mugiẽtium carnes, sed immaculatũ agnũ quotidiè in altari crucis sacrificio: cuius carnes postea quàm omnis populus credẽtium manducauerit, & eius sanguinẽ biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cũ verè sacrificatus sit, & verè carnes eius mãducatę sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamẽ (vt dixi) integer permanet, & immaculatus & viuus.

Agnus immaculatus quotidie immolatur & sumitur, nec tamen consumitur.

Verè manducantur eius carnes.

7. E. Secunda synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt suprà, in eàdem hac quæstione, A. testimonio sexto.

8. De Synodo Vercellensi sub Leone nono, item de Turonensi sub Victore secũdo, & Romana sub Nicolao secũdo, in quibus heresis Berengarij dãnata est, ita scribit Guitmundus Archiepiscopus Auersanus, in libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquàm heresis sine aliqua verisimilitudine rationis inualescere potuit) adhibitis quoquè paucis malè intellectis à se capitulis scripturæ sacrę, quæ multis errãtibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam quã sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauersùm potuit, clanculò huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem prætereà aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ea Apostolorũ sententia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit) communionem sacram, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mallent aut nullam, aut nõ tantam esse, quàm eius metu se à flagitiis aliquatenùs temperare. Ità igitur & per tales exsecranda pestis paululùm adoleuit. Mox ergò incipientibus his palàm audiri, catholici viri grauiter commoti, atque intolerabiliter ferentes, præsidẽte per semetipsum beatissimę memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo post diligẽtissimam de corpore & sanguine Domini rationẽ, Berengarium & omnes eius in hac heresi fautores

Ex Guitmundo.

Berengarianæ heresis principium.

1. Cor. 11.

Vercellensẽ conciliũ contra Berengarium sub Leone 9.

perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cùmque iam defunctũ sanctum Leonem Papam, & sanctos viros qui interfuêre Concilio maledicis verbis & scriptis lacessere non desineret, sanctissimum illud ac reuerẽdissimum Ecclesiæ Dei speculum, summum non pontificem, sed pompificem atque pulpificem vocãs, cùmque infatuatione Lãfranci infatuatum, concilium vanitatis aduuâsse blasphemans: Turonis item generali aggregato concilio, præsenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini non vmbratilè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propriæ manus sacramento, confirmauit. Indè postmodùm despiciẽs, iidem Romæ in generali Cõcilio cõflictu rationis reuictus, libellos suos propria manu sub presentia felicis memoriæ Papæ Nicolai corá omni synodo cremauit, errorẽ anathematisauit, cõfessionemque bonam, quam Turonis fecerat, præstito identidèm propriæ manus sacramẽto, renouauit his verbis: Ego Berẽgarius indign⁹ Diaconus ecclesiæ sancti Mauritij Andegauensis, cognoscens veram catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim præcipuè eã de qua hactenùs infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramẽtum & non verum corpus & sanguinẽ Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter nisi in solo Sacramẽto manibus sacerdotum tractari, vel frãgi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autẽ sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mẽsæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta synodus authoritate Euãgelica & Apostolica tenẽdam tradidit, mihíque firmauit: scilicet panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm Sacramentum, sed etiam verũ corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solùm sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frãgi, & fidelium dẽtibus atteri: iurans per sanctam & homoousió Trinitatẽ, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos verò qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio.

Contra veterẽ hæreticorum morem. *Turonense Cõcilium sub Victore 2. Palinodia Berengarij.* *Romanũ sub Nicolao 2.* *Rursùs palinodiam cantat & suos libros comburit.* *Cõfessio Berengarij Catholica.* *Eandem eisdem verbis refert Lãfrancus in libro contra Berengarium, & Gratianus, de Cõsecr. dist. 2.* *Fides Ecclesiæ Rom. & sedis Apostolicæ de venerabili Sacramento.* *Sacramentarij nostri a proprio patre anathemate æterno digni pronunciantur.*

3. De iisdem synodis iam dictis, & primũ de Romana quæ sub Leone nono celebrata est, ità scribit Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis in libro de Eucharistiæ sacramẽto aduersùs Berengariũ: Tempore sancti Leonis Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cùm synodo præsideret, ac resideret secum nõ parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersique ordinis à diuersis regionibus religiosarũ personarum: iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisisti. Portitor quippe earũ legatus tuus, me in Normánia non reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cùm legissent, & contra vsitatissimã Ecclesiæ fidem scriptas animaduertissent: zelo Dei accẽsi, quibusdam ad legendum eas porrexerunt, plurimis earum sententias verbis exposuerũt. Itaque factum est, vt nõ deterior de te, quàm de me fuerit orta suspicio, ad quem videlicet tales literas destinaueris: putãtibus multis me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuerà ità esse indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemensi clerico Romã perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei aduersa sentires: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius cõmunione satagebas. Post hæc præcepit Papa vt ego surgerem, praui rumoris à me maculã abstergerem, fidem meam exponerẽ: expositam, plùs sacris authoritatibus quã argumentis probarẽ. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præsidente Põtifice, est celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non venisti, Ego autem præcepto ac precibus præfati Pontificis vsque ad ipsam synodum secum remãsi. In qua in audientia omnium qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac dãnatus, sentẽtia tua exposita ac damnata: fides sanctæ Ecclesiæ, quã ego teneo ac tenendã adstruo, audita, & concordi omnium assensu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim aditu defecerunt & capti sunt. Ab hac sentẽtia nunquàm discessit S. Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per legatos suos in diuersis prouinciis cõgregari instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoquè suum felicis memoriæ Papam Victorem. Sed quicquid de hac re seu cæteris ipse statuit, statuive præcepit: hoc etiam iste sua atque omnium Conciliorũ suorum authoritate firmauit. Deniquè in Cõcilio Turonẽsi, cui ipsius interfuêre ac præfuêre legati, data est tibi optio defendendi partem tuã. Quam cùm defendendam suscipere non auderes, cõfessus coram omnibus communem Ecclesiæ fidem, iurâsti te ab illa hora ità crediturum, sicut in Romano Concilio te iurâsse (postea) est superiùs compræhensum. Porrò quid de hac re tẽpore Nicolai gestum sit, breuiter suprà retexui. Et cætera quidem (inquit paulò antè Lanfrancus) à beatæ memoriæ Nicolao totius Christiani orbis summo Põtifice, & à centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque dãnata sunt. Tu quoquè inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, librósque peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in eum cõiecisti: iurans per id, quod rebus omnibus incompatabiliter maius est, fidem à patribus, qui præsentes erant, traditã, inuiolabiliter te seruaturum, veterémque doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini ab illa die aliis nõ prædicaturum. Huius propositi sacrilegus violator, contra præfatam synodum, contra catholicã veritatem, contra omnium Ecclesiarũ opinionem scriptum posteà condidisti.

Ex Lãfranco. *Romana synod⁹ sub Leone 9. aduersus Berengarium.* *Vercellensis synodus sub Leone 9. contra eundem Berẽgarium.* *Non illius Franciscani qui post vixit.* *Turonensis synodus sub Victore 2. aduersus Berengarium.* *Palinodia prima Berengarij.* *Synodus Romana sub Nicolao 2.* *Cõburit Berengarius libros suos, & suã hæresim abiurat secũdò.* *Inconstantia Berengarij.*

4. De Romana synodo celebrata sub Gregorio septimo aduersùs Berengariũ, ità scribit Thomas Vualdensis tomo secundo de Sacramentis, capite quadragesimotertio: Berẽgarius sub Leone accusatus condemnatur: recidiuat: sub successore eius Victore accusatus condẽnatur. Succedit Victori Stephanus,

Ex Thoma Vualdẽsi. *Inconstantia Berengarij.*

Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, sub quo Romæ vincitur, condánatur coram Cōcilio generali celebrato Romæ in Ecclesia Cōstantiniana. Iterùm desipit: succedit Nicolao Alexander, Alexandro Gregorius septimus: qui anteà dictus est Hildebrandus, qui prius deuicit eū Turonis cùm fungeretur ibi legatione Papę Victoris, & iam vltimatè cōfutauit eum Romę in Ecclesia Saluatoris, sicut acta formata declarāt eiusdem consilij: & ea reperi in annoso libro Decretorum Pontificum sub decreto eiusdē. In quibus sic scriptum: Anno ab incarnatione sempiterni principij millesimo septuagesimonono, mense Februarij, indictione secunda, pontificatûs verò domini Gregorij Papæ septimi sexto anno, ad honorem Dei & ædificationem Ecclesiæ sanctæ, salutem quoque tam corporum quàm animarū, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi & diuersarum prouinciarum Archiepiscopi, Episcopi, religiosæque personę, vt sanctam synodum celebrarent: Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: Et paulò pòst: deniquè Berēgarius huius erroris magister, post lōgo tempore dogmatizatā impietatem errâsse se coram Concilio frequenti confessus, veniámque postulans & orans, ex Apostolica clemētia meruit. Iurauitque sicut nunc in sequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis & verba nostri redemptoris, substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Et post cōsecrationē esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pepēdit: & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinē Domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius nō tantùm per signum & virtutem Sacramenti, sed etiam in proprietate naturę & veritate substantiæ, sicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: sic credo. Nec contra hác fidem vlteriùs docebo: sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia.

Synodus Romana sub Gregorio 7.

Secunda abiuratio Berengarij facta in synodo Romana sub Gregorio 7.

Substantialiter conuerti in veram & viuificatricē carnem.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnauit hunc articulum tertium Ioannis Vuicleff: Christus non est in Sacramento altaris identicè & realiter propria præsentia corporali.

Adest identicè & realiter propria præsentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinē vnà cū anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proindè totum Christū: sed dixerit tātummodò esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

Non adest vt in signo vel figura aut virtute tantum.

V.

Quid verò de transubstantiatione?

A. Hîc duo in primis animaduertenda, eáque apertè profitenda sunt: alterum, sacerdotem[a] qui conficiat Eucharistiam, legitimè ordinatum esse oportere: alterum, tantam inesse vim in[b] verbis illis arcanis & consecratoriis, quibus idem Sacerdos Christi vice panem & vinum in altari consecrat, vt panis quidem in Corpus, vinum autem in Sanguinem Domini subitò[c] transmutetur.

B. Verè stupenda, soláque fide metienda transmutatio, quæ omnipotente Christi virtute per ea ipsa verba operante fit: nec immeritò à sancta Catholica Ecclesia[d] Transubstantiatio appellata[e] est, quòd panis viníque substantia in Corpus Sanguinémque Christi certò conuertatur.

C. Si enim valuit tantum sermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret, non valebit Christi sermo (sic enim colligit[e] Ambrosius) vt species mutet elemētorū? De totius mūdi operibus legistis,[f] *Ipse dixit, & facta sunt: Ipse mādauit, & creata sunt.* Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod nō erat, nō potest ea quæ sunt, in id mutare, quod nō erant? Nō enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. At qui Christi sermone nihil apertius, dū ait,[g] *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus:* vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem, panem & vinum in Eucharistia manere.

a Cōc. Lateranen. c. 1. Chrisost. li. 3. de sacerd. Hieron. ad Heliod. epist. 1. & 85. ad Euagrium.

b Iustin. apol. 2. Iren. li. 5. Am. li. 4. de sacr. ca. 4. & de his qui my. ini. c. 9. Aug. ser. 28. de verb. Domini. Cypr. de cœna Domini. Chrysost. ho. 2. in 2. ad Tim. & de prod. Iudæ. Vide Bessarionē hac de re, & Nyss. in Orat. catoche. ca. 37. & Grat. de sancto bapt. Prosper. de consi. dist. 2. ca. Nos autem.

c Eus. Emiss. ho. 5. de pasch. Cypr. ser. de cœna Dom. Cyril. Hier. Cate. 1. 3. & 4. mystag. Amb. li. 5. de Sacram. c. 4. & li. 4. ca. 4. & 5. Item li. 4. de fide ca. 5. Chrisost. in Matth. ho. 83. & de Sacram. Damasc. li. 4. ca. 14.

d Concil. Lateran. can. 1. Triden. sess. 13. ca. 4. & can. 2. Vide & Rom. sub Greg. 7. e Sitā. sess. 8. art. 1. & 2. Ief. Florent. Cōc. Et Lansanc.

e Amb. de iis qui myst. initian. ca. 9. Et li. 4. de Sacram. ca. 4.

f Psal. 148. a.

g Matt. 26. c. Marc. 14. c. & ibidē Theophylactus atque in 6. ca. Ioannis. Vide etiā Greg. Nyss. orat. Catoche. ca. 37. & Guitmundum, li. 3.

1. A. CONCILIVM Lateranense magnũ canone primo: Hoc sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

Sacerdos ritè ordinatus, solus hoc Sacramentum conficit.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum cõstans, iísque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tú probè intelliget quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritussancti gratia dignata fuerit: operátibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiátur perficiuntúrque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutísque nostræ rationem spectant.

Operantibus sacerdotibus perficiuntur sacra Eucharistiæ mysteria.

3. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

4. IDEM epistola octogesimaquinta ad Euagriú: Quis patiatur mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguísque conficitur?

Ad preces presbyteri corpus sanguisque Christi conficitur.

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ commotione alútur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnẽ & sanguinem esse accepimus, &c. vt suprà quæstione quarta, B. testimonio quinto.

Eucharistia verbis Christi consecratur.

6. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses: Quando & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. vt suprà quæst. prima, B. testim. decimoquinto.

Virtute verborum fit Eucharistia.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis capite quarto: Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu.* Nam reliqua omnia quæ dicútur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt cõficiatur venerabile Sacramẽtum, iam nõ suis sermonibus sacerdos sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide suprà quæstione quarta, A. testim. vicesimoquarto.

*fol *Nã per.*

Verbis Christi fit consecratio.

8. IDEM in libro de his qui mysteriis initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, &c. Et nonnullis interiectis: Quod si tántum valuit humana benedictio, vt naturam cõuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, &c. vt infrà hac eadem quæstione. C. testim. primo.

Eadẽ sunt verba S. Ambr. l. 4 de Sacra. ca. 4. quæ habentur à Spe. quæst. 10. testi. penult.

9. AVGVSTINVS sermone vicesimooctauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur: sed corp' appellatur. Quare ergò in oratione dominica quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπιούσιον dicitur.

Post Christi verba prolata non panis, sed corpus Christi appellatur.

10. CYPRIANVS de cœna Domini. Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem, &c. vt infrà quæstione septima, M. testimonio primo. Et nõ ità multò pòst. Panis iste quẽ Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotẽtia verbi factus est caro.

Lu. 22.

Omnipotentia verbi panis natura mutatur in carnem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolã ad Timotheum: Quemadmodũ verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ità oblatio eadem est. Reliqua vide suprà quæstione quarta, D. 4.

Iisdem verbis nunc consecrant quibus Christus.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nũc ille præstò est Christus, qui illã ornauit mensam, ipse illam quoquè cõsecrat. Non enim homo est, qui proposita de cõsecratione mẽsę Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferũtur, & Dei virtute cõsecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meũ: hoc verbo proposita cõsecrantur. Et sicut illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini & replete terrã: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationẽ operãte natura: ità & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernũ diem, & vsque ad eius aduẽtum præstat sacrificio firmitatem.

Christus consecrans.

Quibus Christi verbis consecrentur.

13. BESSARION Archiepiscopus Constantinopolitanus in libro de Sacramento Eucharistiæ, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimuerò nemo est, quem lateat, quéadmodùm panis & vini in corpus & sanguinem Christi in instanti facta trãsubstantialitas humanam omnem facultatem excedit, ingẽsque opus est & certè diuinum, ità etiam huius Sacramenti efficientia verba instar ipsius Sacramenti, eximiæ cuiuspiam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potẽtius, nihil efficacius esse posse manifestũ est. Quãobrẽ fateri necesse est, nonnisi illis verbis, & nullis aliis diuinũ hoc Sacramentũ cõfici posse. Nec enim diuinissima per diuinã potentiã cõfici negauerit quispiam, nec verbis Christi nihil omninò efficacius esse, cùm non modò homo, verùm etiã Deus sit, creatórque omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cęteráque miracula fecit, quæ in Euangeliis recitãtur. Prætereà humanæ preces tunc facilimè quod orant consequuntur, cùm id meritæ sint, & à benè meritis effundantur. Atqui panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tãquàm per instrumentum quoddam efficitur. Vnde non minùs ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quàm à bonis sanctísque consecratur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum propriis suis verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humanę preces hoc possent, potiùs bonorũ virorum

Quòd solis verbis Christi fiat consecratio, multis argumentis probat.

Primum.

Secundum.

Tertium.

tum preces, etsi nō sacerdotum, quàm prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus effi erent. Atqui incedens esset, atque ab humana salute alienum existimare tantum Sacramentum à te dubia depēdere: quippe dubiū atque ambiguum est, an preces & supplicationes nostræ Deo acceptę sint futuræ: ex quo fieret, vt & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod nè accidat, immò salus nostra, quam dignè participantibus hoc Sacramentū præbet, certa atque indubia sit, necessè est Dominicis verbis duntaxat, & nullis aliis, tātum confici sacramentum, &c. Panis & vini substantia in sua permanet natura, donèc omnia illa, quęcunque sunt quæ Sacramentū perficiūt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratio fit, transubstantialitas perficitur, consummatur Sacramentum. Pręter hæc omnia, cùm hoc immaculatū sacrificium in suī memoriā fieri iusserit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expressior eius memoria fit, cū illius verba ex sacratissimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcūque referamus. Quod cōfirmat Apostolus Paulus, dum dicit. Domini mortem in hoc sacrificio annunciati. Quo enim modo annūciari expressiùs potest, quàm dū corpus & sanguis eius, propriis eius verbis quàm quibosuis aliis, tantum conficitur Sacramentum? Veruntamen concurrere patrem ac Spiritumsanctum Filio, in hoc diuino opere transubstātialitatis panis & vini in corpus & sanguinē Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati cōmunia sunt, nihilque fit omnino, nisi creatore Filio, beneplacito Patris, & Spiritussancti voluntate. Est autem ad hęc necessarius, & idoneus, & sufficiens minister. Sufficiēs autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur: immò verò nihil omnino possunt, nisi a sacerdote proferātur. Eius rei ratio est, quòd ità Deo placitum est, ità ordinauit, hanc tulit legem. Trāsgressori igitur legis & voluntatis eius, dignū paratum est meritum, nè quid facere possit. Oportet enim sacerdotem cum debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumētaliter ipsi facientes cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quęlibet, quibus existimet huiusmodi Sacramentū confici, pronunciet, non ad ea quę dicta sunt intendens, seque id agere, quod ille iussit, arbitretur, nihil omnino agit: sed suo frustratus desiderio, fallitur. Materiam propterea ad hæc aptam & conuenientem esse necessè est: oportet enim panē ex tromēto, vinum ex vite fieri. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipsa verba Domini, & alia quæcunque pronūciet, vanus est omnis labor: nec enim vnquam ea hordeo milióve, aut alio seminū genere panis factus, neque sicera aut lac aut mel, in corpus & sanguinē Domini transmutaretur. Hoc canones Apostolorum, hoc posteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ita voluit, ità constituit: transgredi autem, & vitare quicquā eorum, quæ ille ordinauit, nefas est. Hæc ergò ad sacri mysterij consummationē necessaria prorsùs sunt, & sine quibus nihil omninò fieri potest. Vide alia multa copiosiùs ibidem.

Quartum.

Nonum.

1. Cor. 11.

Vndecimum.

14. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Hic panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, (*id est, nō quia comeditur eo progrediens, vt Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij titulo 21. vertit Frāciscus Zinnus*) sed à verbo, quemadmodùm dictū est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum, &c. infrà hac eadem quæstione, C. testimonio octauo.

1. Tim. 4.

Non fit Christi corpus sumptione nostra, sed virtute verborū Christi.

Matth. 26.

15. IDEM in oratione de sancto Baptismate: Panis iam est panis communis, sed vbi eum mysterium sacrificauerit, corpus Christi & dicitur & est, eodem modo vinū: cùm sint res exigui precij ante benedictionē, post sanctificationem, quæ à spiritu procedit, vtrunque eorum excellenter operatur.

Panis & vinū per benedictionem fiūt corpus & sanguis Christi.

16. PROSPER, siue Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt citat Gratianus de consecratione distinctione secunda: Nos autem in specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinē honoramus: nec similiter cō prehēdimus has duas species quemadmodùm ante consecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur, ante cōsecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post cōsecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.

Honoramus carnē & sanguinem.

Ante consecrationē panis est, benedictio verò facit vt sit caro Christi.

17. EVSEBIVS Emissenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui cōsecraret: vt coleretur iugiter per mysteriū, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominū salute redēptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimāda, nō specie: nec exteriori cēsenda visu, sed interiori affectu. Vndè meritò cęlestis confirmat authoritas: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quādoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nā inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ità dicens: Accipite & edite: hoc est enim corpus meū: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Ergò sicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo substiterunt excelsa cęlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus Sacramentis verbo prębetur virtus, & rei seruit effectus. Quanta itaque & quàm celebranda beneficia vis diuinæ Benedictionis operetur, attende: & vt tibi nouum & impossibile non debeat videri, quòd in Christi substantiā terrena & mortalia cōmutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga.

Ioan. 6.

Recedat omne infidelitatis ambiguū.

Conuertit in substantiam corporis & sanguinis sui.

Matth. 26.

Vis diuinę benedictionis.

In Christi substantiam cōmutantur.

18. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitā & incrementum corporibus:

Panis in carnē & sanguinem mutatur.

ideóque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quàm spirituali transitione Christo nos vniri: & paulò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ità Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.

Visibilibus Sacramentis inest vitæ æternæ effectus.

Panis non effigie, sed natura mutatus, factus est caro.

19. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi mystagogica prima: Panis & vinum Eucharistiæ, ante sacram inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: peracta verò inuocatione panis quidē fit corpus Christi: vinū autem sanguis Christi.

Panis fit corpus Christi, & vinum fit sanguis.

20. ET catechesi mystagogica tertia: Panis Eucharistiæ post Sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est corpus Christi.

Non est amplius panis.

51. IDEM catechesi mystagogica quarta: Aquam aliquádo mutauit in vinū, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinū in sanguinē transmutâsset? &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio primo.

Vtaquam in vinum mutauit, ità & vinū in sanguinem transmutat.

52. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Post cōsecrationem non est ampliùs panis.

25. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro CHRISTI. Et pòst pauca: Si tanta vis est in sermone Domini IESV, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquinto.

Per consecrationē de pane fit caro Christi.

24. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquinto.

25. IDEM Ambrosius libro quarto de fide ad Gratianum Augustum, capite quinto: Nos autem quotiescunquè sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

Sacramenta transfigurantur in carnem & sanguinem.

56. CHRYSOSTMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenū: Non sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipse nunc quoquè operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinē tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Latius suprà quæstione prima, B. testim. quarto.

Non humanæ virtutis opera.

Christus est qui transmutat.

27. IDEM in sermone de Eucharistia in encæniis: Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Nè sic cogites. Quemadmodùm enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantię remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substātia.

Mysteria consumuntur corporis substātia.

28. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio septimo, vbi hos habet loquendi modos: Panis & vinum transmutātur. Fecit hæc corpus & sanguinem suum. Panis & vinum transmutantur in corpus & sanguinem Dei. Panis vinúmque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter transmutantur in corpus & sanguinem Christi.

Transmutantur in corpus & sanguinem Domini.

1.B. CONCILIVM Lateranense magnum canone vel capite primo: IESV CHRISTI corpus & sanguis in Sacramēto altaris sub speciebus panis & vini veraciter cōtinentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c.

Transubstantiationis nomen.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: quoniam autē Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hęc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantię panis in substātiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiā sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

Cōuersio totius substantiæ panis & vini.

Transubstantiationis nomen conuenientissimum est.

3. ITEM canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri IESV CHRISTI: negauerítq; mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substātiæ vini in sanguinem, manētibus duntaxàt speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissimè transubstantiationem appellat, anathema sit.

Cōuersio vocatur a Patribus substātia panis & vini.

Aptissimum transubstantiationis nomen.

4. CONCILIVM Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berēgarij, vt suprà quæstione quarta, E. testimonio quarto: vbi hac verborū forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Substantialiter conuertuntur.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnat hunc articulū Ioānis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manēt in Sacramento altaris. Itē hunc: 2. Accidentia panis nō manent sine subiecto in eodem Sacramento.

Substantia panis non manet.

6. CONCILIVM Florentinū: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

Substātia panis & vini conuertuntur.

7. LANFRANCVS in libro de Sacramento Eucharistiæ: Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandū proponi in altari: sed inter secundum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiā carnis & sanguinis cōmutari. Et rursùs in eodē libro: Credimus igitur terrenas substātias quæ in mēsa Dominica per sacerdotale ministeriū diuinitùs sanctificatur, ineffabiliter, incōprahēsibiliter, mirabiliter operāte superna potentia, conuerti in essentiā Dominici corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam aliis qualitatibus, nè percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei prēmia ampliora perciperent: ipso tamen Dominico corpore existente in cælestibus ad dexteram Patris immortali, inuiolato, integro, incōtaminato,

In substātiam carnis & sanguinis cōmutari.

Conuerti in essentiam Dominici corporis.

to, illæ sus, vt verè dici possit & ipsum corpus quod de virgine sumptum est, nos sumere, & tamen non ipsum: Ipsum quidem, quantùm ad essentiam, veræque naturæ proprietatem, atque virtutem: nō ipsum autem si spectes panis vinique speciem, cæteráque superiùs comprehensa. Hanc fidem tenuit à priscis tēporibus, & nūc tenet Ecclesia, quæ per totū diffusa orbem, Catholica nominatur.

1. C. AMBROSIVS in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite nono: Considera nunc, vtrùm præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud è cælo, hoc supra cælum: illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione. Quod quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo: Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit: tu cùm biberis, sitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra est: quantum illud est, cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra est, quæ apud Patres facta est. Bibebant, inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? potior est enim lux, quàm vmbra: veritas quàm figura: corpus authoris, quàm manna de cælo. Fortè dicas: Aliud video, quomodò tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiā? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus nō hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: maioremque vim esse benedictionis, quàm naturę, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursùs apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & virgæ? Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu, subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Nō erat potus in fluuiis, Rursùs ad prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circunclusus vndique erat populus Hebræorū, hinc Ægyptiis vallatus, indè mari clausus. Virgam leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsùm cōuersus, contra naturam in sui fontis conuertitur exordium. Nōnne claret, naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluuialis fluctus esse mutatam? Sitiebat populus patrū, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturā operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere non posset. Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subitò gratia temperauit. Sub Helisæo propheta vni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim immersum est. Rogauit Helisæum qui amiserat ferrum, misit etiam Helisæus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam, quam naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quòd si tantum valuit humana benedictio vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erat? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quòd argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque exemplo adstruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cùm Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus IESVS partus ex virgine? Vera vtiquè caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: verè ergò carnis illius Sacramentum est. Ipse clamat Dominus IESVS: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborū cælestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur esse, non post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquarto.

3. PSALMO centesimo quadragesimooctauo, vt in textu, A. quæstionis quartæ.

4. MATTHÆI vicesimosexto, ibidem B. testimonio tertio.

5. MARCI decimoquarto, ibidem testimonio secundo.

6. THEOPHILACTVS in decimumquartum Marci.

7. ET in sextum caput Ioannis, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio primo & tertio.

8. GRÆGORIVS Nyssenus In oratione Catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Quærebatur quemadmodùm quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributū, & ipsum minimè diminutum. Fortassè ergò nō procùl absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia seu cōsistētia est ex alimēto: id autem est cibus & potus, est autem in cibo panis: in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, sicut priùs est definitum, quod est Deus & verbum, humanæ est naturæ cōtemperatū, & cùm esset in nostro corpore, nō aliquam aliam humanæ naturæ innouauit constitu-

Y

Marginal notes: Fides Ecclesiæ Catholicæ. — Eucharistia ... manna. — 1 Cor. 10. — ... veritas quàm figura. — Exemplis probatur ... mutationem. Exod. 7. — Exod. 14. — Num. 20. — 4 Reg. 6. — Benedictione diuina hoc Sacramentum conficitur. — Species suæ naturæ elementorum mutantur. Psal. 148. — Corpus quod efficimus, ex virgine est. — Ante benedictionem nominatur alia species, panis scilicet, & vinum: post consecrationem corpus & sanguis appellatur.

tionem: sed per ea quæ sunt cōsueta & congruentia, suo corpori de sui permansione, cibum & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodò ergò in nobis, sicut iam sæpè dictum est, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodò, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ità illic quoquè quod Deum suscepit corpus, cùm panis alimētum accepisset, quadam ratione idē erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoquè pro certo & constanti est in illa carne, nēpe quòd illud quoque corpus pane continebatur. Corpus autem, Dei verbi inhabitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Rectè ergò nunc quoquè Dei verbo sanctificatum panē in Dei verbi corpus credō transmutari. Erenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione verbi, quod tanquàm in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore trāsmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nā & illic verbi gratia sanctū fecit corpus, cui ex pane erat substantia & quodāmodò ipsum quoquè erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potū procedens ad corpus verbi, sed à verbo, quemadmodùm dictum est, transmutatus, nēpe, Hoc est corpus meū. Cùm autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim, nisi cum eo commixtum, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit: Quomodò autem per durum & solidum alimētum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus, eodem modo etiam humori adiúngimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergò hinc quoque partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei cōstitutionem: manifestatum autem verbum proptereà se admiscuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt commutatione diuinitatis simul etiā deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnem inserit omnibus credentibus, commixtus & cōtemperatus corporibus credentiū, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cū eo quod est immortale, fit etiā homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

Dei verbo panis sanctificatus in Christi corpus transmutatur.

1. Tim. 4.

Non quia comeditur, sed per verbum Christi corpus fit.

Immortalitatis efficimur participes ex cōiunctione carnis Christi.

Virtute benedictionis panis & vini natura transelementatur.

9. GVITMVNDVS archiepiscopus Auersanus libro tertio de Sacramento Eucharistiæ aduersùs Berengarium, cùm refutâsset eorum sententiam, qui negār veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sic ait: Hęc interim contra vmbraticos dicta sint. Nūc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesię rationibus expugnati, iam quidem negāre nequeūt substātiā corporis CHRISTI cibo inesse Dominico: panem tamē & vinū per verba Saluatoris, in carnem eius & sanguinem verti nequaquàm credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquàm subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detētos: Nam aliàs idē sunt. Nam primùm quidem, apud quos possunt, quantumcunque possunt, nihil de corpore & sanguine Domini substantialiter sacramentis inesse cōtendunt: Sed indè (vt diximus) pulsi, confugere mâlunt ad hāc impietatem, quàm synceram tenere cum aliis hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis, Quapropter, inquit, cùm & istæ causæ nihil valeant, nec alias ipsi afferant: quæ insania est, vt CHRISTVM, vt ità dixerim, sua authoritate impanent & inuinent? Et quidem CHRISTVM incarnari humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum CHRISTVS ostendit, Apostoli prędicauerunt, mundus credidit. At impanari vel inuinari CHRISTVM, nulla (sicut ostendimus) exposcit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iste persuasit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ità Deus & homo vnus est Christus. Nemo dicere audet: ità Deus & homo, & panis & vinum, vnus est Christus. Vndè igitur istis hęc noua companatio? Deindè productis Patrum testimoniis de conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, ità subiicit: Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem, gratiásque agens ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Nō ait, In hoc latet corpus meum: Nec dixit, In hoc vino est sanguis meus: sed dixit, Hic est sanguis meus, &c. Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, nō satis verbis exprimere possum, quantùm istorū stultissima audacia, & insanissima præsumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates humana ratione insurgere, id quidem insanum: sine ratione autem, id longè insanius. At verò & sine ratione, & contra rationem aduersùs Deum semper latrare, id prorsùs suprà quàm dici possit, insanissimum. Isti enim nequiores nequissimis, fratres suos vmbraticos præ se iustificauerunt. Illi quippe iudicium sensuum transcēdere non valentes, tanquàm ex infirmitate errâsse videri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla ratione, neque scriptura aliqua causas erroris sui mutuantes, sola penitùs superbia vesanire videntur, dum reclamante natura, quam tantoperè defensitare solent (quomodo enim in solido corpore panis, alterum corpus latêre posse videri non potest) reclamante, inquam natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sanctorum Patrum testimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, muniam vndiquè Catholicam pietatem, bestialiter obstinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, nē ab ea victi esse videantur.

Vmbratici.

Contra eos qui veritatem Dominici corporis in Eucharistia admittūt: sed Transubstantiationē negant.

Impanari vel inuinari Christum valdè absurdum est.

Cōpanatio.

Impanatores verbis Christi confutantur.

Stupiditas [illegible] Transubstantiationem, & tamen [illegible] Christi præsentiam in Sacramento profitentium.

VI.

Est-ne venerandum nobis, adorandúmque Sacramentum?

A. Est,[a] maximè sic postulãte à nobis officio Religionis, vt quẽ adesse in Eucharistia credimus, cultu quoquè debito prosequamur creaturæ Creatorẽ, serui Dominũ atque Redemptorẽ Optimũ Maximũ. B. De quo scriptura[b] ipsa pronunciat: *Adorẽt eum omnes Angeli Dei. Et* rursùs,[c] *Adorabũt eum omnes Reges terræ, omnes Gẽtes seruient ei.* Tũ alibi diuinus Propheta, cùm hoc sacramẽtũ, eiúsque magnitudinẽ contẽplatur, nõ sat habet dicere,[d] *Edẽt pauperes & saturabuntur, & laudabũt Dominũ:* sed hoc etiã addit, *Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* Item: *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.* C. Laudãtur sanè[e] Magi, similésque nõnulli apud[g] Euãgelistas, quòd Christo adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, corã eo, procidẽtes, eúmque adorãtes. Atqui nobis idẽ nunc est Christus in Eucharistia: non[f] mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsùs admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animíque cultu iure restamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, sempérque reuerenda Dei Maiestate[g] venerabundi ac supplices exhibemus.

a Aug. in Psal. 98. Amb. lib. 3. de spiritu sancto, cap. 12. Matth. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Triden. sess. 13. ca. 5. & can. 6.
b Heb. 1. b Psal. 96. b
c Psal. 71. b
d Psal. 21 f Vide ibidem Euthy. Lutch. in catena. Aug. exposit. prima, & epist. 120. ad Honoratum, c. 24. & 27.
e Matth. 2. b Chrys. hom. 24. in 1 ad Corint. & hom. 8. in Matth. Ioan. 9. g Matth. 14. d 9. c & 28 d Luc. 14. g
f Rom. 6. b Psal. 94. a
g Chrysost. hõ. 61. ad pop. hõ. 3. in epist. ad Ephes. lib. 6. de sacerd. hõ. 1. de verbis Esaiæ. hõ. 3. & 4. contra Anomæ. Amb. orat. 1. præpar. ad Missam. Nazian. in Gorgoniã. Greg. 4. dialog. ca. 58. Orig. hom. 5. in diuersos euang. locos.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimum-octauum, in ea verba: & adorate scabellum pedũ eius, quoniam sanctum est. Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci, ὑποπόδιον dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneũ. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd sit scabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terram, cùm dicat apertè scriptura, Dominũ Deum tuum adorabis: & hic dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi, quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellũ pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, nè damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellũ pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodò sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit, inuentum est quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dicit, cùm de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideò & ad terram quamlibet cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras: ideò & hic subiecit, Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est.

Esa. 66.
Matth. 4. Deut. 6.
Quomodò adoretur scabellum pedum Dei.
Nemo Christi carnem [illegible] adorando
Peccamus non adorando
Ioan. 6.

2. AMBROSIVS libro tertio de Spiritu sancto, capite duodecimo: Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus IESVS in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro CHRISTI, quã hodiè quoquè in mysteriis adoramus, & quã Apostoli in Domino IESV (vt suprà diximus) adorãtũt. Neq; enim diuisus CHRISTVS, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquàm Dei filius, natus ex Maria negabatur.

Esa. 66.
Caro Christi in mysteriis adoratur.

3. MATTHÆI quarto: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

4. APOCALYPSIS decimoquarto: Adorate eũ qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & fontes aquarum.

5. ITEM decimonono & vigesimosecũdo: Deũ adora.

6 CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quinto: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto latriæ

Latriæ cultus [illegible] debetur

coltum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quòd fuerit à CHRISTO Domino, vt sumatur, institutum Nã illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè & religiosè admodùm in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtque in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circunferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rara quadã significatione gratos & memores testẽtur animos erga communem Dominum & Redemptorẽ, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio: quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mẽdacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi, aliquando resipiscant.

Heb. 1. Psal. 96. Matt. 2. & 28.

Festum sanctissimi sacramenti.

Circunferenda Eucharistia in processionibus.

7. IN eadem sessione canone sexto: Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento CHRISTVM vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorãdum: atque ideò nec festiua peculiari celebritate venerãdum, neque in processionibus secũdùm laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem solenniter circumgestandũ, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendũ, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

Anathemate feriuntur adorationẽ & deportationẽ negantes.

1. B. AD Hebræos primo: Et cùm iterùm introducit primogenitũ in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. PSALMO nonagesimo sexto: Adorate eũ omnes angeli eius, audiuit & lætata est Sion.

3. ET septuagesimo primo: Et adorabunt eũ omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.

4. ITEM vigesimo primo: Edent pauperes & saturabũtur: & laudabunt Dominum qui requirũt eum, &c. Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.

5. EVTHYMIVS in Psalmũ vicesimum primum: Edent pauperes & saturabuntur, &c. Pauperes sont, veri omnes Christiani: qui tamẽ spiritualem cibum Euangelicæ comedunt doctrinæ, qua verè alitur atque augescit anima. Vel aliter: Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent: & saturabuntur, sancto nimirùm repleti spiritu, hymnísque & laudibus in mensa illa Deum extollẽt: ità vt versiculus superior, non solum prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiã mẽsæ illius sacramento. Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim Dominus in Euangelio: Ego sum panis vitæ, & rursùs: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, custodiens videlicet pariter mandata. Per cor autem totum hominem int[illegible] quòd illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante vitæ sit magis particeps. Licet moriantur, inquit, resurget tamen in vitam æternam.

Fideles Christi corpus comedẽt & cum eo sanguinẽ eius bibent.

Ioan. 6.

6. EVSEBIVS in cathena doctorum Græcorum in Psalmos, circa eundem versum: Modò (inquit) Edent, paulò verò post dicet, Comederũt, & adorauerũt omnes pingues terræ. Verùm cùm comedissent, pingues facti sunt. Priusquàm verò comederent, pauperes appellabantur: quibus pollicetur vt cibo à se exhibendo vtantur. Sed quis ex comestione fructus: Viuent corda eorum in seculum seculi: nam panis vitæ ab illo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternã. Inquit enim: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitã mundo affero. Et rursùs: Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum, & reliqua. Cernis quomodò hæc Psalmo congruãt: Edent pauperes & saturabuntur. Et, viuent corda eorum in seculum seculi.

Panis vitæ immortalitatem parit.

Ioan. 6.

7. AVGVSTINVS in psalmum vigesimumprimum, expositione prima: Mãducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.

Adoratio.

8. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite vigesimoquarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota sua, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Ideò cùm dixisset, Vota mea reddam coram timentibus eum, continuò subiunxit, Edent pauperes & saturabuntur. Ipsi enim saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui ei cohærentes & eius pacem dilectionémque seruantes, imitantur eius humilitatem. Ideò pauperes in hac paupertate & saturitate præcipuè Apostoli claruerunt.

Vota, sacrificium corporis Christi, fideliũ sacramentum intelliguntur.

9. ET capite vicesimoseptimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Diuites terræ, superbos intelligere debemus, si rectè superiùs pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Neque enim frustrà ità distincti sunt, vt de pauperibus suprà diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: Hic verò, Manducauerunt & adorauerũt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam CHRISTI, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quoniam nõ imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes quia CHRISTVS pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Verumtamẽ quòd humiliauit semetipsum, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine: infirmitate ergò, non sanitate. Sed quia ergò Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaque diffusa, permouet & ipsi veniunt ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam.

Matth. 5.

Psal.

1. Pet. 2.

Philip.

Superbi non saturantur iustitia.

1. C. MATTHÆI secundo: Et intrantes domũ, inuenerunt

inuenerunt puerum cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum.

Matth. 2.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præsepe reueriti sunt magi, & viri impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerũt. Imitemur igitur saltẽ barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam quæ tu nũc intueris, viderent, summa accesserunt reuerẽtia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: nõ mulierem quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabũdè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus intueris, sed & eius potentiã & omnem cognoscis administrationẽ, & nihil eorũ quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligẽter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horrescamúsque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter neque frigidè accedẽtes vehemẽtiori igni caput obruciamus. Hæc autem nõ dico, vt non accedamus, sed nè temerè accedamus.

Vt Magi cum summa reuerentia adorarunt Christũ in vlnis matris, ita nobis in altari adorandus.

3. IDEM homilia octaua in Matthæũ: Imitemur nos saltem deuotionem Magorum, & alacres & prompti ad pueri accurramus domum. Etsi Rex, etsi populus, etsi Tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquàm tamẽ accensi desiderij extinguamus ardorem, quoniã & illi nisi vidissent puerũ, nec periculum, quod intentabatur à Rege, vitâssent. Priùs enim quàm puerum cernerent, vndiquè illis opponebãtur timores, conturbationes atque discrimina: postquàm verò adorârũt, securitas, & tranquillitas subsequuta est: nec iam stella eos, sed Angelus suscipit, quia scilicet adorando, facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiã muneribus oblatis. Et tu itaque in Bethlehem festiuus accurrere, ac domum spiritualis panis ingredere. Et si Magus fortè sis, nihil te ad hũc Regem intuoire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium, & non quasi cõculcaturus aduenias: modò vt honorem ipsum cũ gaudio ac tremore offeras: possunt enim vtraque hæc pariter conuenire. Sed caue nè Herodi efficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniens adorẽ eum: cúmque veneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutũtur cõmunione mysterij. Reus est enim, inquit, iste corporis & sanguinis Domini. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, à regno Christi iugiter inuidẽtem, longè sanè Herode illo nequiorem, mammonã scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suósque cultores simulat, & mittit ad Christum, vt specie quidem adorare videantur: quantum verò in ipsis est interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, nè quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cũcta proijciamus è manibus. Si habuerimus aurũ, offeramus ipsi. Quis vestrûm, qui innumeris estis Christi beneficijs obligati, tam longinquæ propter eũ arripuit expeditionis laborẽ, quàm illi barbari, immò sapientiores profectò sapientibus? Verùm quid ego de spatio loquor itineris longioris, cùm plurimæ fœminarum tantæ iam animi mollitudine resoluantur, vt nisi aduectæ mulis, quâlibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeãt ad videndum Dominum in præsepio spiritali? Sed ex his quoquè qui certè ambulãdi laborem ferunt, alij secularium negociorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquàm Christũ viderẽt, tam longam propter ipsum exuperauerũt viam, tu verò nec posteaquàm videris, illos probaris imitari. Nam & cùm eum videris, ità eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac nimium potiùs & videre, & audire desideres. Atque vt eadem rursùs attingam quæ anteà sum insectatus, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis, properas verò iacentem in scena spectare meretricem. Hoc autem quibus tandèm putamus dignum esse suppliciis? Responde obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, & ostenderet tibi illum vndiquè coruscantem, atque inter varios pompæ suę ornatus sedentem, putásne theatrale spectaculum aulitæ præponeres dignitati, cùm certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quæreretur? At verò ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu statim relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas, & sexum illum publicis oculis intuearis expositũ, vt (inquam) istud aspicias, sedentem iuxta donorum cælestium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinem viuum, qui quanquàm ad mortis Dominicæ testimonium sumitur, nobis tamen causa fit vitæ. Tu verò relinquis huius sanguinis fontẽ calicémque reuerendum, & ad diabolicum illum fontem festiuus accurris.

Magorũ exemplo ad pueri domũ accurramus.

Magi adorando oblatis muneribus facti sunt sacerdotes.

Accede adoraturus & honoraturus Dei filium.

Herodi similes, qui cõmunione mysterij abutuntur. 1. Cor. 11.

Nõ debemus specie [illegible] adorantium, opere verò inimici esse.

Christus in spiritali situs præsepio, altari scilicet.

Sanguinem Christus viuũ largitur, qui nobis causa fit vitæ.

Calix reuerẽdus.

4. IOANNIS nono: Tu credis in filium Dei? &c. & prócidens, adorauit eum.

5. MATTHÆI decimoquarto: Qui autẽ in nauicula erant, venerũt, & adorauerunt eum dicentes: Verè filius Dei es.

6. EV capite nono: Eccè princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. ITEM vigesimooctauo: Vndecim autem discipuli abiẽrunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. LVCÆ vigesimoquarto: & ferebatur in cælum, & ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. AD Romanos sexto Christus resurgẽs ex mortuis, iam nõ moritur: mors illi vltrà non dominabitur.

10. PSALMO nonagesimoquarto: Venite, exultemus Domino, &c. quoniam Deus magnus Dominus & rex magnus super omnes Deos, quia in manu eius sunt fines terræ & altitudines montiũ ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare, &c.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera quæso, mensa regalis est apposita: angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Dum profertur sacrificiũ, & Christus immolatur & ouis dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter, cùm vela videris retrahi, tũc superne cælum aperiri cogita, & angelos descendere.

Degustamus eum, qui sursum est & ab angelis adoratur.

Adora & cõmunica.

12. IDEM libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatũ vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorũ choris plenus est. Id quod credere abũde licet, vel ea ratio illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationũ mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepẽtè angelorum multitudinem cõspexisse (quatenùs humanus aspectus ferre poterat) fulgẽtibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: deinquè sic capite inclinatosum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidẽ ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorũ huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes, spiritũ efflaturi, ab angelis illorũ corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cęlum abducuntur.

Tempore sacrificij Missæ præsens est angelorum multitudo magna.

Visum de angelorum præsentia.

Aliorum.

13. ITEM homilia prima de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerẽtia angelicam glorificationem resonare, cúmque terrore confessionẽ reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum & saltatorũ mores huc inducis, dum indecẽter manus iactas, pedibus subsultas, totóq; circumageris corpore. Et qui fit, vt nõ metuas, neque horrescas, hęc audens aduersùs talia eloquia? nõ cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusque motũ metitur, & cõscientiæ rationem habet? Non cogitas, quòd angeli huic stupendæ assistunt mẽsæ, cùmque reuerentia hanc circumuallant? Verùm tu ista non cogitas.

Angeli sacrã mensam cum reuerẽtia circumuallant.

14 ET homilia tertia de incomprehensibili Dei natura cõtra Anomœos: Ingentem, & penè innumeram hãc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantáque cum attẽtione sermonem audit meũ, sæpenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque ità me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester consessus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propiùs adsit, frequẽtes ad finem vsque dicendi patientissimè perseueratis. Cùm autẽ ipsa Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertáque ecclesia redditur. Et nonnullis interiectis: Tempore illo mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli Domino genu flectunt, & archãgeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerẽtes mouere reges consueuerunt: eóque arboris genere misericordiam cõmemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum procẽdentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quib' corpus hoc immolâsti. Agitatos quoquè ob eã rẽ diaconus tẽpore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare nõ liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtatis defensionem & auxilium.

Christus semet in sacris mysterijs ostendit.

Tẽpore sacrificij etiã angeli Domino genu flectũt, & archangeli rogant, habẽtes sacrã oblationem in fauore.

Angelorũ corpus Domini protendentiũ oratio pro genere humano ad Christum.

Energumeni cur tũc ad cornu adducã-tur, iubẽ capur inclinare.

15. IDEM Chrysostomus homilia quarta contra eosdem Anomœos: Gratiã reddam, si vos docuero, quamobrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cur homines dęmone agitatos, & furore accitos teterrimo, adduci tempore illo & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur ità, dicã. Vincula perquàm praua & grauia agitatio dæmonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est: custodes carceris, homines quos in vinculis tenẽt, omnes carcere educũt, & pro cancello septísque fori collocãt squalẽtes, sordentes, coma expletos nimia, pannis miserrimè obductos: sic patres statuerãt, vt quũ breui Christũ velut pro tribunali sedere, in ipsísque sacramẽtis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tãquàm vinculis quibusdam reuersi adducerentur, non vt rerum quas commisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerent pœnas, & supplicio afficerẽtur: sed vt populo vniuersáque ciuitate præsente, cõmunes pro his fierẽt supplicationes, vt omnes ingi cõcordia Dominum communem orarent pro his, & quòd misereretur, magno clamore cõtẽderent. Cæterùm vt his tunc succẽsui, qui orationem huiusmodi negligerẽt, forísque tempora eo versarentur: sic impræsentiarùm his qui totùs constãt, succensendum vtiquè reor, non quia insũa manẽt, sed quòd cum eo quo debẽt, maneant loco, nihilo meliùs afficiũtur, quàm qui foris euagãtur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractãt tempore illo perhorrẽdo. Et paulò pòst: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantísque frustrà & sine causa instituta sancitáque est: sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibuscũ inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cũ omnibus cęli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatẽ, cùm recordaris te corpore constantem, & carne coagmẽtatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omniũ Dominum.

Cur tempore sacrificij adducantur dæmoniaci.

Quia tũc Christus velut pro tribunali sessurus, & in sacramẽto præsens futurus est, pro illis curandis populus orat.

Cum angelis Deum illis adoramus.

16. AMBROSIVS oratione prima præparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidiè in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atq; vnius tuę summæq; diuinitatis participes efficimur: quatenùs des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona cõscientia ad Altare tuum accedam, ità vt hæc cælestia sacramẽta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quẽ ego dedero, caro mea est pro mundi vita. Et qui manducat me, vita viuet propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de cęlo descẽdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in ęternũ. Panis dulcissime, Ioan. 6.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

cissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatē amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, nè deficere possit in via tali recreat[•] viatico. Panis sanctæ, panis viuæ, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & mūda me ab omni inquinamēto carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interiùs & exteriùs. Esto tutamētum & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiatores mihi. Hostes recedant procùl à præsentia tua: vt foris & intùs per te munitus, recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysteriis, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cùm tradideris regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate mensttua: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione in laudem sororis suæ Gorgoniæ: Ægro erat corpore (soror videlicet) pessimèque affecto ac morb[•] insolés erat & prodigiosus, &c. Desperatis aliorum omnium auxiliis, ad mortalium omnium Medicum confugit, noctisque intempesta caligine obseruata, cùm leuiùs aliquātò morbus vigeret, ad Altare cū fide protōbit, cúmque eū super illud colitur, cum magno clamore obsecrans, omnibúsque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas

Ad altare in quo asseruabatur sacra Eucharistia procubuit.

vnquàm mirificè gesserat, commone faciens (nam vtriusque Testamenti historias callebat) tandem pia & præclara quadam impudentia efficitur. Eam quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Caput cum pari clamore vberrimísque lachrymis (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes irrigârat) altari admouēs, nec se antè ab eo discessuram minitans, quam sanitatem consecuta sit, ac deindè hoc suo pharmaco totū corpus perungēs, ac sicubi quidpiam signorū preciosi corporis aut sanguinis manus cōdiderat, id lachrymis admiscēs (ô rem admirādam) protinùs liberatam se morbo sentit, atque & corpore & animo & mente leuis abscedit, hanc spei mercedem cōsecuta, vt quod sperauerat obtineret, animíque firmitate corpori firmitatem compararet.

Gorgonia petita sanitatem.

Luc. 7.

18. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iūgi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Angelorum chori adsunt, in immolationis hora.

19. ORIGENES homilia quinta in diuersos Euāgelij locos: Quando sanctum cibum illúdque incorruptum accipis epulum, quādo vitæ pane & poculo frueris, māducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tūc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humiliās temetipsum, imitare hūc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Cum Centurione dicendum, Domine, non sum dignus. Matth. 8.

VII.

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

A. Id proculdubiò, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantùm, vt à Christianis velut alimentū salutare sumatur: vndè[a] cibus, pot[•], viuus ac vitę panis dicitur: sed etiā vt tāquàm summum & proprium noui testamēti sacrificium[b] offeratur: vt hinc iam olim nomen acceperit hostię sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

a Ioan. 6 F. 1. Cor. 10. c. 11 F Prouer. 9. a

b Dionys. Eccles. Hierar. cap. 3. & epist. 8. Ignat. ad Smirnen. Iustin. in dial. cum Tryph. Basil. ser. 2 de Bapt. cap. 2. Tertull. de oratio. August. epist. 23. & li. 20. contra Faustum, cap. 21 Fulgen. lib. 2. ad Monimum, cap. 2. & 3. Theodor. histor. sanctor. cap. 20.

B. Offertur autem in iugem[•] passionis Dominicæ memoriam, & gratiarum actionem, atque vt credentibus prosit ad[c] huius & futuræ vitę mala depellēda, bonáque impetrāda: neque solùm viuis, sed etiam defunctis prosit in remissioné peccatorū, sicut è scriptura diuina, & traditione [d] Apostolica grauissimi Patres asseuerant.

[•] Chrysost. homil. 17 ad Hebr.

c Iacobus, Basilius, & Chrysostomus in Liturgiis. August. 22 de ciuitate, cap. 8. Chrysost. hom. 77 in Ioan. & 18. in Act. Gregor. 4. dial. cap. 17. Beda li. 4. Anglic. histor. cap. 22.

Clemens epist. 3. Iren. lib. 4. cap. 32. Chrysost. hom. 3. ad Philip. & 69. ad popul. Damasc. in serm. de defunct.

C. Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie[e] institués, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, hotúmque successoribus, vt offerrent, his[f] verbis demandauit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

e Iren. lib. 4. cap. 32. Euseb. lib. 1. c. 10. demonst. euang. Cypr. epist. 63. August. 10. de ciuit. cap. 20. li. 20. cont. Faust. cap. 21. In psal. 33. concione 2.

f Luc. 22. b Chrysost. homil. 83. in Matth. & 24. in priorem ad Corinth. Martial. ad Burde. cap. 3. Areop. cap. 3. Eccles. hierar. Clemens lib. 6 constit. Apost. cap. 20.

D. Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorū naturæ [g] & legis tempore similitudines[h] figurabatur, vt potè quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

g Genes. 4. & 8. & 14. & Exodi 12. a

h August. lib. 20. de ciuit. cap. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap. 5.

E. Hoc illud est iuge sacrificium, quod nõ nisi ad finem mundi [l] abolendum, Daniel[k] restatur.

F. Ad hoc spectat Sacerdotium[l] secundùm ordinem[m] Melchisedech, quod etiam Dauid in Christo futurum & permansurum prædicat.

G. Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerẽtiũ inquinare possit: quæ Iudaicæ legis[n] Sacrificiis quamplurimis vnicè[o] succedẽs, apud gentes in omni loco, id est, toto [p] orbe terrarum ad celebrandũ Dei & redemptoris nostri nomẽ offertur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

H. Hæc est Missæ oblatio, Sacrificiũ, * Liturgia cui testimoniũ, omni exceptione maius præbent Canones & Traditiones[q] Apostolorum, sanctæ[r] Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ[s] & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

I. Quod Missæ[t] Sacrificium si rem omnem æquè perpendimus, est reuerà Dominicæ passionis, & illius cruẽti Sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatũ, sancta quidẽ & viua repræsentatio, atque simul incruenta & efficax oblatio.

K. Ex qua fit primùm, vt memoria, fides & gratitudo nostra in Redẽptorem ipsum viuida quotidiè excitetur, cõfirmetúrque, secundùm illud,[u] *Hoc facite in meam commemorationem.* Quorum verborũ Ecclesia tam sedula interpres fuit, vt omnem incruenti huius Sacrificij externũ ornatum[a], vestes sacras, vasa, ritus actionésque omnes ità instituerit, vt ob oculos circunstantium nihil aliud, quàm cõmemoratio illa sancta obseruetur, tãtique Sacrificij maiestas magis cõmendetur, ac mentes fidelium his tum signis, tum adminiculis exterioribus ad meditationẽ rerum diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, faciliùs sustollãtur, & veluti manu ducantur.

L. Hinc fit etiam, vt oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus, nobis, atque credentibus itidèm omnibus tam[b], defunctis, quàm viuis, applicetur.

M. Quare Cyprianus[c] hoc Sacramentum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates tum medicamẽtum, tum holocaustũ esse restatur. Martialis verò[d] Apostoli Petri discipul[9], ità scribit: Quod Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomẽ eius à terra abolere, id causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstãdam, & sẽtẽriæ testes Patres alios, vt instituta nobis breuitas retineatur.

N. Ex quibus liquidò constat Christum dici & esse nobis Sacrificiũ duplici modo, cruento videlicet ac[e] incruẽto. Nam in cruce cruẽtum ille Sacrificiũ pro nobis obtulit[f] sese, vt typo paschalis agni, qui apud Iudęos[g] immolabatur, ver[9] ipse agn[9] sine macula, id est, figuræ veritas, responderet. In cœna verò,[h] sicut & in altari modo cultúque incruento, queẽadmodùm & Cyrillus[i] vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchisedech,[k] qui panẽ vinúmque obtulit, consummationem suã acciperet, manerétque

verus

i Hippol. de consum. mundi. Chrysost. hom. 49. operis imperfect.
k Daniel. 12 d 9. g
l Psal. 109 b Hebr. 7. a b Genes. 14 d
m Cyp. epist. 63 Euse. li. 5 de demõst. c. 3. Hieron. ad Marcellam epist 17. & 126 ad Euag. Aug. in psal 33. concione. 2 Epiph. hæres. 55. Damas. lib 4. cap. 14.

n Num. 28 & 29.

o Aug. 17. de ciuit. cap. 20.
p Malach. 1 Vide Martial. ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cum Tryph. Iræ. lib 4. cap. 32. 33. & 34. Chrys. in psal. 95. Aug. 19. de ciuit. cap 23. & lib 18 cap. 35

* Actor. 13. a

q Can. 3 & 9 Aposto. Clemens lib. 6. constitut. Apost. cap 23.
r Nicen. 1. ca 14. Laod. ca 19. & 58 Ephes. in ep. ad Nesto. &c. Trid. sess. 22. cap. 1.
s Vide Liturgiam Iacob. Basil. Chrysost. Ambros. Gregor. &c.
t Missæ nomen habet Alex. 1. epist 1. Telesph. Felix 1. epist 2. Higin. & Soter apud Grat. Eusebius apud Iunium & Fabian. in cod. decr. 16. librorum. Damas. in Alex. Sixto 1. Telesph. & Felice 1. Item epist. 4 Carthag. 1. ca. 1. Agathen. ca. 21. Ambros. epist. 33. Aug. ser. 91. 237. & 251. de temp. Item in Cõcil. Mileuit. can. 12. & 4. Carth. can 84. Leo epist. 81. ad Dioscor. & 88. ad epis. Gal. & Ger.

u Luc. 22. b 1. Corinth. 11. e

a De cæremon. Missæ Dionys. de Eccles. hierar. cap. 3. Isidorus, Alcuinus, Remig. Rabanus, Tutuen Innocen. 3. &c. Cõcil. Trid. sess. 22. cap 5. & can. 7. Chrys. hom. 3. & 14. ad Ephes. Prudẽt. in Perist. Hym 2. Optatus lib. 6 Hier. ad Theoph. ante libros eius paschales. Cyril. cate. 5. mystag. Clemens. epist. 2. ad frat. Dom. Bed. lib. 1 hist. Angl. cap. 29.

b Cyp. epist. 66. Chrys. hom. 41. in 1. Cor. & 21 in Act. Damas. in serm. de defunct. Aug. de cura. c. 1. & ser 34. de verb. Apo. Item lib. 9 confess. ca 11. 12. & 13. Epiph. contra Aerium hæresi 75.
c Serm. de cœna Domini. Vide Iacob. in Liturg. Basil. & Chrysost.

d Ad Burdegal. cap. 3 Vide Hiero. in ca. 1. ad Titum Ambros. 1 offic cap. 48 & in Psal. 38. Alexan. epist. 1 & 2. Nazian. orat. 1 in Iulian. Aug. ser. 4 de Innocẽ. 3 Bracar. can 1. Gregor. hom 37. in Euãg. Trid. cap. 1. sess. 22.

e Cõcil. ephes. in epi. ad Nestor. 2 Synod. Nicen. Act. 6 tom. 3. August. cont. Faust. lib 20 cap 21.
f Ephes. 5 a Heb 10. c
g Exod. 12 a b Marc 14. b

h Euseb. lib. 1. demonst. Euang. cap. 10. Nazian. orat. 1 in Iulian & ad epis. Item ad Constantinopol. sacer. Nysse. orat 1. in resurrect. Christi.
i Epist 10. ad Nestor & interp. Anat 11. k Gen 14. d Heb 7 a Psal. 109. a Hier. in 26. Matth. Oecumen. in cap 5. ad Heb.

vetus Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, ac eius sacerdotium esset in æternum, nullo vnquàm alio succedente.

O. Illic semel[l] & vno duntaxàt in loco Iudeæ peregit Sacrificium, de quo Paulus Hebræis scribens disserit: hîc[m] verò sæpiùs, & omni in loco, nempe per omnē passim Ecclesiam sacrificatur, vt Malachias[n] confirmat. Illic in mortem offertur, hîc in mortis illius iugē viuámque recordationem, & salutiferā eius, quę indè velut à capite ad membra dimanat participationē, vt nimirùm illius in cruce oblati Sacrificij fructus ac efficientia hoc Missæ sacrificio quotidiè nobis exhibeatur atque applicetur.

l Heb. 9. & 10. c.
m [illegible]
n Malach. 1. c.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Itē: Ego sum panis viuus, qui de cęlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Item: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Rursus. Qui manducat hūc panem, viuet in æternum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis quē frangimus, nónne participatio corporis Domini est?

3. EX capite vndecimo: Quotiescunquè manducabitis panem hunc, &c.

4. PROVERBIORVM nono: Sapientia immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis. Si quis est paruulus veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum & bibite vinum quod miscui vobis.

5. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchię capite tertio: Inspiciamus per singula mysterij sanctissimi ritū, exactissimámque confectionē: & quid spiritaliter signet, indagare pergamus. Itaque pontifex quidem vbi orationem sanctam supra diuinū altare peregit, ex ipso incēsum adolere inchoans, omnem phani ambitū circuit. Demùm ad sanctum altare iterùm rediens, psalmorū incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnib[us] ecclesiastici ordinis gradibus: deindè ministrorum officio, sanctarum scripturarum lectio suo ordine recitatur. Post hæc extra delubrū catechumeni fiunt, & cùm ipsis energumeni, & ij quoquè, qui in pœnitentia sunt. Manent autem intùs soli, qui diuina spectare merētur atque percipere. Porrò ministrorū alij quidem pro clausis templi foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem, sacrosanctis altaribus imponunt, cùm antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque confessio. Ad hæc venerandus antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctā omnibus nunciat, & cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica sacrorum recitatio fit. Vbi verò manus tum antistes tum sacerdotes aqua abluerūt, pontifex ad medium diuini assistit altaris: circunstāt autem soli cum sacerdotibus electi quique ex ministrorum numero. At verò pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat veneranda operta atque abdita signis in conspectum agit, diuináque munera reuerētèr ostendēs, ad sacram illorum cōmunionem & ipse cōuertitur, & reliquos vt communicent hortatur. Sūpta demùm atque omnibus tradita communione diuina, gratias referent, finē mysterijs imponit. Ac multi quidem solam signa diuina prospiciūt: Ipse autē semper diuino spiritu ad excelsa signorum initia, felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiáque singulari diuini capacioríbusque sensus, attollitur. Explicat deindè latiùs singulorum rituum causas & significationes mysticas.

Nam sacrificia tempore Dionysij, hoc est, tempore Apostolorum.

6. IDEM in epistola octaua ad Demophilum monachum. Cùm aliquādo in Cretam venissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra fermè omnes aptissimus. Deniquè nunquàm sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi priùs inter eas preces (quæ antè cōsummantur) sacra illi ac propicia visio apparuisset.

Ostensio vel eleuatio Eucharistiæ.

Sanctus Carpus sancta mysteria celebrans.

7. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Non licet sine Episcopo, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque Missas celebrare.

Sacrificium immolare.

8. IVSTINVS philosophus & martyr in dialogo cùm Tryphone aduersus Iudæos: Deus ipse testis est quiait, In omni loco in Gētibus hostias acceptas gratásque immolari. Neque verò à quoquam hostias Deus accipit, nisi à suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia quæ suo nomine facere Iesus Christ[us] tradidit, id est, in Eucharistia panis & poculi, quę in omni loco à Christianis fiunt, præoccupatione vsus Deus, sibi grata esse testatur. Quæ autem à vobis vestrísque illis sacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiáque vestra è manibus vestris non accipiam, &c.

Malach. 1. Sacrificium Eucharistiæ [illegible] hostias [illegible]

Ibidem.

9. BASILIVS sermone secundo de Baptismo capite secūdo: An periculosum non sit, si quisquā corde à conscientia aut praua, vel immunditia, aut inquinamento non repurgato, sacerdotio fungatur? Moses per ea quę tunc in lege à Deo data posuit, typū quendam ad nostrī exhortationem præfigēs, scribit: Et dicit Dominus ad Mosen, loquere ad Aaron, dicens. Homo ex stirpe tua, in generationibus vestris, habēs in seipso maculam, non accedat ad offerendum dona Deo ipsius, &c. De minore verò dicit, Templo maior est hic, instruit nos tanto scelestiorem & impium magis esse eum qui cùm impurus sit, corpus Domini ac ministrare audet, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem bonę fragrātię dedit, quāto corpus vnigeniti filij Dei excellentius est arietibus ac

Periculosum esse [illegible] noua lege.

Leuit. 21.

Tanto magis [illegible] Domini [illegible] filij Dei [illegible] arietibus & tauris.

tantis. Excellentius dico non collationis ratione: est enim excellentia incomparabilis. At maculam & vitium iam in nouo testamento, non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet præceptum Dei vel non plenè, vel mutilè, vel non ità fit, vt Deo placere possit, & quasi tuber vel læpra quædã humani sensus illi infigitur. Necessarium itaque semper quidem est, maximè verò tanti ac talis mysterij celebrandi tempore, seruare præceptum Apostoli dicẽtis: Cùm his itaque promissiones habeamus dilecti, repurgemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliqua in re dantes offensionem, nè vituperetur ministerium, sed in omnibus cõmendemus nos ipsos tanquàm Dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificãdum mysteriũ Domini, secundùm Euangelium Dei.

2. Corinth. 7.
2. Corint. 6.
Qualis quomodò fiat quis ad sacrificãdum mysterium Domini.

10. TERTVLLIANVS in libro de oratione: Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluẽda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotũ Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato vtrunque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

Sacrificiorũ orationibus oportet interesse.
Ad Aram Dei stare.
Sacrificij participatio.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento nõ solùm per omnes Paschæ solẽnitates, sed omni die populis immolatur, nec vtiquè mẽtitur qui interrogatus eum respõderit immolari? Si enim Sacramẽta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramẽta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent, &c.

In sacramẽto quotidiè populis immolatur.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ibidèm: Longè quippe minoris peccati est, ebrium * redire à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memorijs martyrũ: quod frequẽtissimè facimus illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificari noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati istorum hæreticorum, quando demõstrabo, quã vim habeat, quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur in passione Christi per ipsam veritatẽ reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.

Assistentes altari antistites Deo offerunt, & sacrificant in memorijs martyrum.
** deriderí.*
Frequentatur apud Christianos sacrificiũ à Christo institutũ & præceptum.
Psal. 49.
Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

13. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secũdo ad Monimum, capite secũdo: Dicis à nõnullis te interrogatum de sacrificio Corporis & Sãguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationẽ. Sed nouum non est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatẽ superaturos arbitrentur, quibus facillimè superantur. Gloria namque in cõfusione ipsorum est, qui terrena sapiunt, &c. Quomodò Dei filium non oderũt, quem vnigenitum quidem verbis negare non possunt, sed cum à natura Patris incõsiderata peruersitate discernũt? Aut quomodò in animas suas impiè non faciunt, qui Dei vnigeniti filium, Deum scilicet verum, nec glorificare cum Patre consentiunt, nec vno eodémque sacrificio pariter honorari permittũt? CAPITE deindè tertio & quarto probat Patriarchas, Abrahã, Isaac & Iacob non solùm Patri, sed & filio sacrificâsse, ac proindè etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

Sacrificiũ corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolatur.
Philipp. 3.
Sacrificio vno eodémque pater & Filius honorantur.

14. ET capite quinto: Vnum de prophetis testimoniũ proferemus, quo possit euidenter ostendi prophetas sancto aduinitùs inspiratos, certò fidelissimóque vaticinio prædixisse. Noui quoquè tẽpore testamenti spiritales hostias, nõ patri tãtùm, sed etiam filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diẽ resurrectionis meæ in testimonium, &c. quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno, à transflumine Æthiopiæ suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hic tenebrosæ obstinationis latibulum hæretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? &c. Ecce ille, qui se expectãdũ in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gẽtibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod cõmuniter patri & filio supplex offert fidelium puritàque deuotio. Et paulò pòst: Si qui Catholici fideles, huius sacramẽti nunc vsque videbãtur ignari, deincèps scire debent omne cuiuslibet honorificentiæ & sacrificij salutaris obsequiũ, & patri & Filio & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi: In cuius vtiquè vno nomine manifestum est sanctũ quoquè Baptisma celebrari. Neque enim præiudicium Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit nullum esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, benè credẽtis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni Trinitate vno eodémque offertur litantis officio. Nos itaque dum Trinitati, quæ vnus & verus est Deus, vnum sacrificium offerimus, vanis hæreticorum nõ moueamur obiectis: Cùm ad hoc sequendum, ac robustissimè tenendũ, & diuinitùs promulgatis instruamur oraculis, & præcedẽtiũ sanctorum firmemur exemplis.

Testimoniũ Sophoniæ de sacrificio quod nunc in Ecclesia geritur. Sophon. 3.
Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhibetur.
Nõ fit præiudicium alijs personis dum ad Patrẽ oratio ab offerente dirigitur.
Dum ad Patrem destinatur intentio, sacrificium vno tamen officio offertur Trinitati.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorũ Patrũ historiæ in vita sancti Maris: Cùm lõgo tempore diuinus Maris desiderâsset videre offerri spiritale

spiritale, & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & hosti sacra vasa afferri, pagus enim haud lõgè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus mysticũ, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autem omni spiritali implebatur voluptate, & æstimabat seipsum cælum videre: dicebatque se nunquàm tantam cepisse lætitiam. Ego autẽ cùm ab eo valde fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam esse facturum, si non etiam mortuum laudauerim, & aliis, si non hanc optimam philosophiã eis proposuerim imitandam.

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in epistolã ad Hebræos: Quid ergò nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidẽ sed ad recordationẽ facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorũ: hoc autem sacrificium exemplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nũc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificiũ, hac ratione: Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hic plenus existẽs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiquè offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Põtifex autem noster ille est qui hostiã mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meã commemorationem. Nõ aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autẽ recordationem sacrificij operamur. Sed quia sacrificij huius mẽtionẽ feci, volo pauca ad vos initiatos dicere. Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiũt in toto anno, alij bis, alij sæpiùs, &c.

Lucæ 22.

PRO VIVIS. 2. IACOBVS, Basilius, & Chrysostomus in Lyturgiis suis, vt infrà M. testimonio secundo, tertio & quarto.

3. AVGVSTINVS libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite octauo: Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum* Cubedi appellatum, vbi cùm afflictione animalium & seruorum suorum, domum suam, spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorũ illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante cessauit.

** Zebedi.*

4. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesimaseptima in Ioannem: Ideò in mysteriis inuicẽ salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro nõ initiatis preces effũdimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuersis omnibus fructibus sacrificamus.

5. IDEM homilia decimatertia in Acta Apostolorum: Ac fora quidem ac balnea faciunt multi, ecclesias autẽ nõ item, & omnia magis quàm has. Ideo oro ac supplico, & gratiam peto, immò & legem pono, vt nullus qui habet villã, appareat carere ecclesia. Nè mihi dixeris: propè est, in vicinia est, magnus est sumptus, non magnũ cõmodum: si quid habes insumendũ in pauperes, illuc insume: melius illuc, quàm ibi: educa magistrũ, educa diaconum & sacerdotalem ordinẽ. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga ecclesiam affectus sis: dotẽ inscribe illi: ità tibi benedictionis prædium multiplicabitur. quid enim non erit illic bonorũ? Parùmne est, oro, torcular benedici: parùmne est, Deũ ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem ac decimas accipere? Ad pacẽ agricolarũ hoc vtile. Venerabilis erit & presbyter posteà, & ad securitatem agri cõducet. Preces illic perpetuæ propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies Dominicos. Quid magis mirandum, quòd alij extruunt clara sepulcra, vt posteri audiant quòd ille construxit, an quòd tu ecclesias excitas? Cogita quòd vsque ad Christi aduẽtum mercedem habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò pòst: Parum est, dic oro, in sanctis oblationibus nomẽ tuũ semper referri, & quotidiè pro villa preces ad Deum fieri? *Oblatio per singulos dies Dominicos, propter eum qui in villis suis Ecclesiã construit.* *In sanctis oblationibus.*

6. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoseptimo: Hoc quoquè quod audiuimus, quẽdam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre cõsueuerat, qui longo pòst tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: ciúsque coniunx illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificiũ offerebat, recognouit. *Vi sacrificij oblati vincula soluta.* Ex alia etiam re, quę nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur: Agathus enim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atque testantur, cùm beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ità vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nũc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptóque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repentè disparuit. Nauis autem cui Episcopus præerat, tàdem post multa pericula ad Vsticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cùmque die tertio Episcopus nautam qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparẽre, vehementer afflictus, mortuũ credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione eius animę offerre sacrificiũ victimę salutaris iubet: quo oblato, restaurata naue perrexit ad Italiã. Cùmque ad Romanũ portum venisset, illic nautam reperit quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eum, qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quoties in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quoties eo à superiori parte deorsùm verò ipsa carinę eius supersederat, adiũgens cùm diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iàmque eius virtus fũditùs ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim quod etiam nũc vsque testatur, dicẽs: Laborans in fluctibus atque deficiens, subitò *Oblatio sacrificij victimæ salutaris pro anima nautæ & eius admirabilis efficacia.*

mentis pondere sum grauatus, ita vt neque vigilare me crederem, neque depressus somno essem: & ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec longè pòst nauis transiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem repetit, quo pro eo presbyter in Ostica insula Deo omnipotenti hostiã sacræ oblationis immolauit.

Hostia sacræ oblationis immolata pro naufr.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite vigesimosecũdo: In præfato autem prælio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquàm silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Hums, qui cùm die illo & nocte sequente inter cadauera occisorũ similis mortuo iaceret, tandem recepto spiritu reuixit, ac residens, sua vulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deindè modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubi amicos, qui sui curam agerent posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potiùs & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, nocte eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiêre, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenùs ab eius nomine Tumia cestir cognominatur. Qui cùm eum in pugna peremptũ audiret, venit quærere, si fortè corpus eius inuenire posset: inuentúmque alium illi per omnia simillimũ, putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens, honorificè sepeliuit, & pro absolutione animæ eius sæpiùs Missas facere curauit. quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus posset eum vincire, quin continuò solueretur. Intereà Comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè literas solutorias, de quib[us] fabulę ferũt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil taliũ artium nôsse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones eius solueretur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud comitem teneretur, animaduertẽrũt, qui eum diligentius cõsiderabãt, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia nõ erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intẽtiùs vndè esset, promittens nihil ei mali factur ũ pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestãs, respondit: Et ego per singula tua respõsa cognouerã, quòd rusticus non eras. Et nũc dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamẽ occidã, nè fidem, quam promisi, præuaricer. Vt ergò conualuit, vendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, vllatenùs potuit alligari. Verùm cum alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent, cumque vidisset qui emerat, eum vinculis nõ potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora quãdo Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Canticam ad regem Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quondàm eiusdẽ reginę minister fuerat, petijtque & accepit ab eo precium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui pòst hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quę sibi aduersa, quæ in aduersis solatia prouenissent, cognouitque referẽte eo, illis maximè tẽporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerãt celebrata solẽnia. Sed & alia quæ periclitanti ei cõmoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitùs sibi fuisse donata intellexit. Multíque hæc à præfato viro audientes, accẽsi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orãdum, vel eleemosynas faciẽdas, vel ad offerendas Domino victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quòd sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hãc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiêre, narrârũt: Vndè eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostrę Ecclesiasticæ inserendam credidi.

Virtute sacrificij vincula captiui soluuntur.

Missarũ celebratio pro anima eius quẽ defunctũ putabat.

Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis.

Rursum vincula ... laxantur ... tur.

Per oblationẽ hostiæ salutaris multa cõmoda & prospera contingunt.

S... ad redẽptionem animæ & ... sempiternã.

8. CLEMENS pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorũ: Hic ergò, hoc est, in pręsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sanctificare & missas celebrare nõ licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec rite celebranda, docente nos nouo & veteri testamento. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, vobísque & omnibus absque repræhensione tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.

TRADITIO APOSTOLICA.

Sacrificandi Missas celebrandi locus.

... Apostolorum traditione.

9. IRENÆVS aduersùs hæreses libro quarto, capite trigesimosecũdo: Sed & suis discipulis dãs consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, nõ quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quę est secũdùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimẽta nobis pręstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic pręsignificauit: Nõ est mihi volũtas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomẽ meum glorificatur inter gentes, & in omni

Math. 26. Christus ... noui testamenti ... oblationem ... Malach.

loco

loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significás per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purú, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Apostolorum decretum de memoria mortuorum in Sacrificio.

10. Chrysostomus homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum qui discesserút. Nouerunt illis multum hinc emoluméti fieri, multum vtilitatis, &c.

Tertius.

Ab Apostolis sancitum.

11. Item homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum, vbi eadem habet: sic enim inquit: Non remerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorú agatur commemoratio. Sciunt enim indè illis multú contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificiú, quomodò Deum non exorabimus pro his deprecátes?

12. Ioannes Damascenus in sermone de defunctis, siue, quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur. Diui Apostoli discipuli saluatoris qui totum múdi circulum viuum cepêre prædicádo verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibúsque Sacramentis, memoriam eorum qui fideliter obdormiêrunt, habendam edixerunt, &c. vt infrà, B. testimonio quarto.

Apostolorum ... commemora... Sacr...

INSTITVTI.

1. C. Iranæus libro quarto contra hæreses, capite trigesimo secundo, vt sup. B. testi. nono.

2. Eusebius Cæsariensis libro primo de demonstratione Euágelica, capite decimo: Itaq; post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiúmque eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiúsque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, spiritu suo diuino præuiderat, vaticinatus est, vbi ait: Expectás expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ & de luto fæcis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum cánticum nouum, carmen Deo nostro. Quod porrò sit hoc nouum canticum, declarat deincèps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probâsti, tunc dixi: Eccè venio. In capite libri scriptú est de me, vt facerem Deus volútatem tuam, voluit & adiungit: Anunciaui iustitiam in Ecclesia magna. Sic planè docés pro antiquis sacrificiis & holocaustis, Christi aduentum per assumptionem humani corporis, eiúsque corpus perfectum, Deo oblatum esse, ipsúmque hoc Ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio tanquàm ingens mysterium, quod prophetica voce in capite libri propositú, expressúmque sit. Quum ergò huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporísque item illius, salutarísque sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, accepimus, rursus à propheta Dauid instruimur ad dicendum: Parâsti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians

...stus hoc sacrificium ...

Psal. 39.

Psalm. 22.

quàm præstantissimus. Palàm igitur in his mysticam significat vnctionem & odorum afferentiam, mensæ Christi sacrificia, quibus operátes, incruentas & rationales, eísque suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminétissimum omnium ipsius pótificem, edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoquè propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequàm fieret prædicauit. dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirabiles. Et quænam hæ sint res mirabiles, planè deincèps ostendit, dicés: Faciet Dominus Sabaoth conuiuiú omnibus gentibus: bibent lætitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Consilium enim hoc in omnes gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia, quæ bonæ cuiusdam fragrantiæ, vnguétique vnctionem, non Israel, sed omnibus gentibus promittebát, ex quo non immeritò propter vnguenti vnctionem Christianorum appellationem consecutæ sunt, sed vini quoquè lætitiam gentibus vaticinatur in eo: noui testamenti, quod à Christo conditú est, mysterium subobscurè significans, quod sanè apud omnes gentes in præsenti tempore perspicuè celebratur. Et paulò antè cùm de Gentibus & Iudæis ad Christum conuersis ageret, Meritò sanè, inquit, quando illius memoriam, corporísque eiusdem & sanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præstátius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquius fuerit.

Incruentas victimas in mensa Domini offerre edocti sumus à Christo.

Esaiæ 25.

Mysteriú noui testamenti apud omnes gentes celebratur.

3. Cyprianus epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Si IesusChristus Dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificium patri selpsum primus obtulit, & hoc fieri in suî cómemorationem præcepit, vtiquè ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum, & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse. Et paulò pòst: At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergò Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtú calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptú est: Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israël ad vesperam. Et iterùm in Psalmis: Alleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Nos autem resurrectionem domini manè celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificiis omnibus facimus, (passio est enim domini, sacrificiú quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. scriptura enim dicit: Quotiescunque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, morté Domini annúciabitis quoadusque veniat. Quotiescunquè ergò calicá in cómemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus.

Lib. 2. epist. 3. Seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui cómemorationé præcepit.

Cur Christus post cœnam obtulerit hoc sacrificiú, nos autem manè offeramus.

Exod. 12.

Psalm. 140.

1. Cor. 11.

4. Augustinus libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: Vnde verus ille mediator, in quátùm formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominú homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamé in forma serui sacrificiú maluit esse, quàm sumere, nè vel hac occasione quisquá existi-

1. Timot. 2.

Z

mater, cuilibet sacrificandū esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramētum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium, cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tā ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variáque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multùm commendaretur. Huic summo veróque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Christus est offerens & oblatio. Sacrificium Ecclesiæ.

Figuræ nostri sacrificij.

Huic summo veróque sacrificio cuncta falsa cesserunt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà, A. testimonio duodecimo.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abiit: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinē Melchisedech. Psalm. 109.

7. LVCÆ vicesimosecundo vt in textu.

HOC FACITE. Luc. 22.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum: Hac de causa desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoque bibit ex eo, nè auditis verbis illis dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus & carnem comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solum ob id propter verba scandalum passi sunt. Nè igitur tūc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porrò vetus quoque illud, inquies, facere oportet? minimè: ideò enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea si remissionem hoc peccatorum facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omninò est. Sed sicut in veteri, eodem hic modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorū colligauit, etiam hinc hæreticorū ora frenando. Nam quādo dicunt, vndè patet immolatum Christū fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorū consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum aut signū hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorumque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ità reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ità per sacratissimam istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

Christus bibit sanguinem suum in cœna.

Dicēs, hoc facite, veteris agni sacrificiū abrogauit.

Per oblationem huius incruenti sacrificij, cruentum cōtra quosdā hæreticos defenditur.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorē epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quē idolis offerebant sanguinē, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hîc autē multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendū præciperet. Et paulò pòst: Sed quare addit, quem frāgimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autem minimè, sed omninò contrà: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes satiet.

Cur Christus sanguinem sumpserit.

Pro brutorum cæde seipsum offerendum præcepit. Exod. 12. Num. 9.

Fractio Eucharistiæ.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalēses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim nō Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, neque angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbiquè offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scienter hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in suî commemoratione. Nam de sacrificiis idolorum notū vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio vini Dei est vobis vita, sic participatio mēsæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimiæ tribulationes huius seculi.

Altare ad consecrationem reseruatum dedicatur.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata. Christi corp' & sanguinem offerimus. Ioan. 4.

Hoc remedio vita præstatur & mors effugatur. Christus iussit in sui memoriam hoc sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat IESV opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in spiritu sancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandáque ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operū laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tāti ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, & vt sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participent: sicq; veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subiicit, in signis sanctè propositis.

Christus mandat, hoc facite, & hostiam salutarem litari iussit.

12. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto constitutionum Apostolicarum, capite vicesimo: Domino crucifixo & suscitato, illucescēte die Dominico, impleta est scriptura quæ dicit, Exurgam, dicit Dominus, fiducialiter agam in eo: &, Tu Domine miserere meî, suscita me, & retribuam eis. Quare vos quoq;, suscitato Domino, offerte sacrificiū vestrū, de quo vobis præcepit per nos, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè ieiunium soluentes, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis

Psal. 11.

Psal. 40.

Offerendum sacrificiū de quo Christus per Apostolos.

mortuis est excitatus: idque sit vobis legitimum solenneque in perpetuum, vsque ad consummationem seculi, quoad venerit Dominus.

FIGVRÆ 1. D. GENESIS quarto: Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.

2. ITEM capite octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare: odoratúsque est Dominus odorem suauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit Abraham, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso qui creauit cælum & terram, &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quam ritum tolletis & hœdú. Et seruabitis eum vsque ad quartádecimam diem mensis huius: immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: vt suprà, C. testimonio quarto.

6. IDEM libro sexto contra Faustú Manichæum, capite quinto, de sacrificiis veteris testamenti, loquens: Et ipsi, inquit, figuræ nostræ fuerunt, & omnia talia multis & variis modis vnum sacrificiú, cuius nunc memoriam celebramus, significauerút. Vndè isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt: sed in significandi authoritate manserunt.

1. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr in oratione de consummatione mundi & Antichristo: Lugebunt etiam Ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instàr erunt, preciosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur: Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimanona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cùm ergò videritis abominationé: Et sic prophetæ verba significát magis de cõsummatione mundi: prophetia tamen, sicut docet Christus, ad vtrúque est dicta. Sunt autem verba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit in loco sancto, vsque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hic autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas a Deo. Nam antequàm caperent Romani Hierusalé, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinam tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & sex mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum, vt illud sacrificium quod iugiter fuerat in vsu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in voce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per Eucharistiam. Vsque ad finem autem seculi tumultus est, quia Iudaica cõsuetudo de sacrificiis offerendis nunquàm est reparanda. Item in medio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Christianorum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit, qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo. Sacrificium Christianorum ab Antichristo tollendum.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem: dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, &c.* Confirmauit auté pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio. *confirmabit.

1. F. PSALMO centesimo nono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. MELCHISEDECH.

2. AD Hebræos septimo: Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei. Et paulò pòst: Si ergò consummatio per sacerdotium Leuiticú erat, quid adhuc necessarium fuit secundùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necessè est vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

4. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæciliú: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix qui in cõmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Ná cùm dicat Christus, Ego sum vitis vera: sanguis CHRISTI non aqua est vtiquè, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo CHRISTI sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramétum Noë hoc idem præcurrisse, & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quòd vinum bibit, & cæt. Item in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundùm quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum CHRISTI portaret, declarat in Psalmis Spiritus sanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo vtiquè hìc est, de sacrificio illo veniens & indè descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd pané & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Ná quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster IESVS CHRISTVS? qui sacrificium Deo patri obtulit,

[Right margin notes: lib. 2. epist. 3. — Mixtio vini & aquæ in calice — Ioan. 15. — Genes. 9. — Genes. 14. — Psalm. 109. — Sacrificium Melchised. nostri sacrificij typus est.]

Christus sacrificium obtulit secundum ordinem Melchisedech in victima cruenta.

& obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Et paulò pòst: Vt ergò in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham possit ritè celebrari, præcedit antè imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta: quā rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonē Spiritus sanctus typū Dominici sacrificij antè præmonstrat, immolatæ hostiæ & panis & vini, sed & altaris & Apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem: Mactauit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam: Et misit seruos suos, conuocās excelsa prædicatione ad craterem, &c.

Prouerb. 9.

5. EVSEBIVS libro quinto de demonstratione Euangelica, capite tertio: Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui cōtempletur, quemadmodū Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodùm ille qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abrahā benedicit: ità sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster: deindè qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secūdùm ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant, quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham.

Per ministros suos administrat Christus sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

Figuræ oblationis nostræ.

6. HIERONYMVS in epistola decimaseptima ad Marcellam, sub nomine Paulæ & Eustochij, vt commigret Bethlehem: Recurre ad Genesim & Melchisedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: quia iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit.

Melchisedech in typo Christi panem & vinū obtulit.

7. IDEM ad Euagrium epistola centesima vigesimasexta: Sic & Melchisedech, eò quòd Chananæus fuerit, & non de genere Iudæorum, in typum præcessisse sacerdotis filij Dei, de quo dicitur in centesimo nono psalmo: Tu es sacerdos in æternū secundùm ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quòd solus & rex fuerit & sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio: vt non gētes ex Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacerdotium acceperint, neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituūt, sed oleo exultationis & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextra susceperit, sed pane & vino simplici puróque sacrificio Christi dedicauerit sacramentum, & multa alia quæ epistolæ breuitas non recipit.

Leuit. 8.

Pane & vino puro sacrificio Christi sacramentum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumtertium, concione secunda: Coram regno ergò patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abiit: quia erat ibi sacrificium secūdùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secūdùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentem Iudæorum, & venit ad gentes. Quid est ergò, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm misericordia Domini nostri Iesu Christi?

9. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta Melchisedechianorum: Obtulit ipsi Abraham panes & vinum &c. quandoquidem ex ipso ex circūcisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei destrueretur, ad hoc vt nè se iactās circuncisio de sacerdotio, contradicere possit sacerdotio sanctæ Ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam. Qui verò ab Abrahamo descenderunt ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tēpus autem cùm rursùs esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas nè constituatur, verùm ad id quòd ante Leui & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotiū transferatur: quod sanè nūc in Ecclesia viget à Christo & hucusque dū non ampliùs semen secundum successionē eligitur, sed forma iuxta virtutē quæritur. Primum enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deincèps per Noë: tertium verò per Melchisedech. Et paulò pòst: Quando Abraham fuit annorum octogintaocto aut nonaginta plùs minùs, tunc Melchisedech ipsi obuiàm venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorū ænigmata præfigurans & exēplaria: quum dominus noster dicat: Ego sum panis viuens: & exēplar sanguinis ipsius, qui ex altare ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum:

... exemplaria. Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hanc mysticā præfigurauit mensam, velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es, inquit sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Hunc panem panes figurabant propositionis. Hęc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetam Dominus loquitur, corpus videlicet & sanguis Christi.

Mensa M... figurabat.

1. G. NVMERORVM vigesimooctauo: Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidiè in holocaustū sempiternum: vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin, holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini: & libabitis vini quartam partem hin, per agnos singulos in sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorū eius, oblationē suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba,

quæ

quæ ritè fundetur per singula sabbata in holocaustum sempiternum,&c. vbi de oblationibus singularum solennitatum agitur.

2. CAPITE verò vigesimonono de oblationibus & sacrificiis solennitatum septimi mensis.

3. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite vigesimo, exponés illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hic certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum sibi ædificâsse corpus humanum, & huic tanquam capiti membra Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolâsse, mensam in vino & panibus preparâsse. vbi apparet sacerdotium secúdum ordinem Melchisedech, insipientes & inopes sensu vocâsse: quia sicut dicit Apostolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit: Derelinquite insipientiam, vt viuatis: & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod máducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testaméti, quæ immolabantur in vmbra futuri, propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdé mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Prouerb. 9. Psalm. 109. Prouerb. 9. ... sacrificium ... successit ... sacrificiis ... omnibus sacrificiis ...

4. MALACHIÆ primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis vsque ad occasum, magnum est nomé meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

OBLATIO MVNDA.

5. MARTIALIS apostolus Galliæ ad Burdegalenses, capite tertio, vt sup. C. testim. decimo.

6. ITEM Iustinus philosophus & martyr aduersùs Iudæos in dialogo cum Tryphone habito, vt suprà, A. testimonio octauo.

7. IRENÆVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B. testimonio nono.

8. ITEM in eodé libro quarto, capite trigesimotertio: Quoniam nomen filij proprium patris est, & in Deo omnipotente per IESVM CHRISTVM offert Ecclesia, benè ait secundùm vtraque, & omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioánes in Apocalypsi orationes ait sanctorum.

Malac. 1. Apoc. 5. & 8.

9. ET capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam docuit Dominus offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hîc. Sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia. Sed species immutata est tantùm, quippe cùm iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et pòst: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in senténtia pura & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cú gratiarú actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loqués, ait. Quomodò autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mú di filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes: & dat primùm quidem fœnum, post deindè spicá, deindè plenum triticum in spica. Quomodò autem rursùs dicunt carnem in corruptionem deuenire, & nó percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonás est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursum confirmat sentériam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Ecclesiæ oblationem Deo ... offerri ... vniuerso mundo.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ.

10. CHRYSOSTOMVS in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachię citás, Non est mea voluntas, &c. Vide quàm luculenter, quámque dilucidè mysticam interpretatus est mésam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quę post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbiquè locorum cócessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare neq; canticú? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidé mystica mensa. cæleste summeque venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia, & cæt. vbi cùm explicâsset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartum, iubilationis: quintú, iustitię: sextum, eleemosynæ: septimú laudis: octauú compunctionis: nonum humilitatis: decimum prędicationis: tametsi quiddam prætermisi, quum animo nouem enumerarim, putani me tradidisse decem. Quodnam igitur sacrificij genus pretermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

Malac. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summè venerandum sacrificium.

Varia sacrificiorum genera apud Christianos, inter quæ primum est hoc nostrum.

11. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigesimotertio: Dei præclarissimú atque optimú sacrificium nos ipsi sumus. Hæc est ciuitas eius, cuius rei mysteriú celebram' oblationibus nostris quæ fidelibus notæ sunt. Cessaturas

enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificiũ gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas per prophetas Hebræos oracula increpuêre diuina.

11. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite trigesimoquinto.: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Ab ortu solis, &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi, secundùm ordinem Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam, &c. cessasse negare nõ possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum est legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

Malach. 1. A Malachia prædictum. Cap 1. Sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech à Malachia prædictum.

1. H. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis collactaneus, & Saulus. Ministrãtibus (in Græco est, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit, Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabã & Saulũ in opus ad quod assumpsi eos.

2. CANON tertius Apostolorum: Si quis Episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio efferat super altare, id est aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. ITAM Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non cõmunicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communione priuetur, tãquàm qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

4. CLEMENS pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarum, capite vigesunotertio: Christus circuncisionem sustulit, cùm eam in se explêsset. Baptismum, sacrificium, sacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit: Pro quotidiano baptismo, vnũ solum baptismum instituit, qui in eius mortẽ perficitur: Pro vna tribu, de qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatẽ spectari, sed religionem ac vitam: Pro sacrificio cruento, rationale & incruentum, ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur: Pro adoratione locali, ab ortu solis vsque ad occasum, in omni loco imperij sui nomen suum celebrari statuit. Quare non sustulit à nobis legem, sed vincula.

Instituit Christus incruentum & mysticũ sacrificiũ. Malac. 1.

5. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque cõsuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant.

Offerendi sacrificij potestatẽ non habẽt Diaconi.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem separatim & prius post tractatũ Episcoporum oporteat celebrari. Quibus egressis orent etiam hi, qui in pœnitentia sunt constituti, & post manus impositionem his quoque abscedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id est) prima per silentium, secunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demùm osculo pacem dari debere. Et postea quàm presbyteri Episcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et sic oblatio offeratur. Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidèm communicare.

7. ET canone quinquagesimooctauo eiusdem Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue presbyteris fieri.

8. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt sup. quæst. quarta. A. testim. quinto.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite primo: Quoniam sub priori testamento, teste Apostolo Paulo, propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit, Deo patre misericordiarum ità ordinante, sacerdotem alium secundùm ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christũ, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & perfectũ adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternã illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat: in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur: eiúsque memoria in finem vsque sæculi permaneret: atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur: sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarãs, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit: ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tũc noui testamenti sacerdotes cõstituebat, vt sumerẽt tradidit: & eisdem eorúmque in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israël immolabat, nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem: quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, eripuítque de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest: quam dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit, & quam non obscurè innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens, cùm dicit: Non posse eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sint, mensæ Domini participes fieri: per mensam, altare vtrobique intelligens. Hæc deniquè illa est, quæ per varias sacrificiorum, naturæ & legis tẽpore, similitudines figurabatur: vt porè, quæ bona omnia, per illa significata, veluti illorũ omnium consummatio & perfectio complectitur.

Doctrina Concilij de sacrosanctæ Missæ sacrificio. Heb. 7. Psalm. 109. Christus in cœna ... tanquam sacerdos secundum Melchisedech. Luc. 22. Exod. 12. Colos. 1. Per Malachiã prædictum. Cap. 1. 1 Cor. 10. à B. Paulo insinuatum. Perfectissimum sacrificiorum.

In eadem

In Missa offertur verum & proprium sacrificium.

In eadem sessione canone primo de Sacrificio Missæ: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quòd offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Et canone secundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinâsse, vt ipsi, aliíque sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

Per hoc facite, sacerdotes missi Apostolus.

10. IACOBVS, Basilius, Chrysostomus, in Liturgus, vt infrà M. testimonio secundo, & sequentibus.

MISSÆ NOMEN.

1. I. ALEXANDER primus in epistola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum quoquè oblationibus, quę inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ità vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tãtùm & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrunque permixtum, quia vtrunque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò Veritas nos instruit, calicem & panem in sacramento offerre, quando ait: Accepit Iesus panem, & benedixit, &c.

Missarum solennia.

Panis & vinũ aqua permixtum offerantur in sacrificio.

Matth. 26.

2. TELESPHORVS pontifex & martyr in epistola ad omnes Episcopos, capite secundo: Nocte verò sancta Natiuitatis Domini saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in, &c. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descendisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Missarum solennijs celebrandus est, atque solenniter recitandus.

Missas celebrent.

3. FELIX primus pontifex & martyr in epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Nos verò ad supplementum vestrum fratres & coëpiscopos nostros vocauimus ampliùs, quàm septuaginta, cum quibus hæc quæ subtèr habentur inserta, regulariter tractando decreuimus, &c. Et posteà. Quapropter in præfata cõstituimus synodo, vobísque & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, nè memoriæ eorum à talibus extinguãtur, aut veneratio possit prohiberi.

Super memorias Martyrum Missæ celebrentur.

4. HIGINVS pontifex & martyr apud Gratianum de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper consecrari. vbi autem plures sunt, &c.

Cum Missa.

5. SOTER pontifex & martyr, apud eundẽ Gratianum de consecratione, distinctione prima, capite, vt illud: Censuimus ergò conuenire, vt cùm à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat quilibet euentus, quo cœptum nequeat expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero vel alij, vt consecrationem expleat officij cœpti. Et post pauca: Nullus post cibum potùmque siue quodlibet minimum sumptum Missas facere præsumat. Ibidèm: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorũ Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibíque respondentibus, &c.

A sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria conficiuntur.

Missas facere.

Missarum solennia celebrare.

6. EVARISTVS pontifex & martyr, apud Ionem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimoseptimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

Cum Missa.

7. FABIANVS pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

In Missa.

8. DAMASVS pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait, Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur.

Missæ celebrantur.

9. DAINDA de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Missarum actio.

10. ITEM de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctù Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem, & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

Missæ celebrantur.

11. ET de Felice primo: Hic constituit supra sepulchra aut memorias martyrum, Missas celebrari.

Missas celebrari.

12. IDEM Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, &c. nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, &c.

In Missa.

13. CONCILIVM Carthaginense secundum, canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quẽquam in publica Missa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

In publica Missa.

14. AGATHENSE Concilium capite vicesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariúsque conuentus, oratoriũ in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione promittimus: Pascha verò, natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pẽtecoste, & Natali Sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, nõ nisi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Missas tenere.

Missas facere.

15. AMBROSIVS epistola trigesimatertia ad Marcellinã sororem suam, de tradendis basilicis: Sequẽti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissis catechumenis, symbolũ aliquibus competẽtibus in baptisterijs tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quòd ad Portianam basilicam de palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eò per-

Missam facere cœpi.

gere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam, quem presbyterum dicerent Ariani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, * nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute non solùm populi, sed etiam pro ipsis impiis effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum.

* ne cuius.

Ad Missas.

16. AVGVSTINVS sermone nonagesimoprimo de tempore: In lectione quæ nobis ad missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israël post transitum maris rubri venerunt, &c.

Fit Missa catechumenis.

17. IDEM sermone ducentesimo trigesimoseptimo de tempore: Ecce post sermonem fit Missa catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Scitis quò accessuri sumus, quid priùs Deo dicturi sumus: Dimitte nobis debita nostra, &c.

Missarũ celebratio.

18. ET in sermone ducentesimo quinquagesimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque ociosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus: neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagãdo campos & syluas clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deũ proferens. Adhuc quoque; quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes non intrant, non insistunt precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem, sed quando lectiones diuinæ intùs leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis student calumniis impugnare, aut videlicet in alea vel in iocis inutilibus insudare.

Sanctarum Missarum celebratio.

Missæ nõ nisi approbatæ celebrentur.

19. CONCILIVM Mileuitanũ, cui Augustinus interfuit, canone duodecimo: Placuit etiã & illud, vt preces vel orationes seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue cõmendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, nè fortè aliquid contra fidẽ, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit cõpositum.

20. CONCILIVM quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimoquarto: Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilẽ, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

Missa catechumenorũ.

Sacrificij oblatio iterari præcipitur in eodem die & templo.

21. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum Alexandrinum: Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoquè volumus custodiri, vt quum solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, nè his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodùm confluxerint, non recepti: cùm plenũ pietatis atque rationis sit, vt quotiès Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, totiès sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possit, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, vt quod nostræ cõsuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoquè cura non negligat, vt per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

Vnius Missæ.

22. IDEM epistola octogesimaoctaua; ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere Chorepiscopis vel presbyteris licet.

Publicè in Missa.

1. K. LVCÆ vigesimosecundo.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

CÆRIMONIÆ. Vide Tract. de Script. Ecclesiæ Ordinem Romanũ, adiunctis Scriptoribus, per Melchiorem Hittorpium Coloniæ editum anno 1568.

3. DE cæremoniis Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, vt suprà A. testimonio quinto. Scripserunt de iisdem cæremoniis & ritibus quamplurimi alij: atq; ij præsertim qui libros edidêre de diuinis vel ecclesiasticis officiis, vt Isidorus Hispalensis, Vualafridus abbas Sancti Galli, Alcuinus, Amalarius Archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus Archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobiensis, Berno Abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cœnomannensis, Anselmus Cantuariensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quæstione octuagesimatertia, Guilielmus Durandus episcopus Mimatensis, Micrologus, & plures alij.

Cur Ecclesia ritus & cæremonias Missæ instituerit ex traditione Apostolorum.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite quinto: Cùmque natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædam summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit. Cæremonias item adhibeat, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliáque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

5. IDEM canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis, quàm officia pietatis, anathema sit.

Contemnentes cæremonias & ritus Missæ, anathemate feriuntur.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malles vtiquè potiùs omninò non accedere, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergò in modico adeò sis religiosus, audes accedere & contrectare, cùm animam habeas sordidam? Atqui manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ita vndique lota, ità splendida? Illa debebant nobis animæ & puriores & sanctiores

Vasa splendida à fidelibus sunt, splendidiores animæ.

sanctiores atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniã illa propter nos talia fiunt. Illa non sunt participes illius quod in se habent, nõ sentiunt illum: nos verò planè. Nũc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multã video huius rei inæqualitatẽ. Eadem habet homilia sexagesimaprima ad Antiochenos.

7. Et homilia decimaquarta in eandem epistolã: Tu cùm Cherubim apud thronũ regis cõstitutus conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Nõ ad vnũ semper illa vsurpantor? Audésne quisquã illis ad aliud quicquã vti? Iã tu vasis istis sanctior es, idque multò. Cur itaque teipsum sordidũ reddis & pollutum?

Vasis sacris nemo ad res prophanas vti audet.

8. Prudentius in Peri Stephanωn hymno secundo. Præfectus ità beatum Laurentium alloquitur.

Hunc esse vestris Orgijs
Morémque, & artem proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auróque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Cui sic deindè respondet sanctus martyr:

Est diues, inquit, non nego,
Habétque nostra Ecclesia
Opúmque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.

9. Optatus Mileuitanus libro sexto contra Donatistas: Si suffecerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frãgere, tasisse peccatũ est. Quæ est ista noua & stulta sapiẽtia, nouitatem quærere in visceribus maiestatis, & remota quasi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quasi alteram quærere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum, minui potest, mutari non potest. Rasisti equidẽ quod tibi visum est: sed adhuc ibi est quod odisti? Quid, quòd si sic coniurâstis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipso mysterio tacta sunt, immunda viderentur: Quis fidelium nescit in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergò penetrãtur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, fodiatur. Aliam facite scrobem, dum pro vestro arbitrio quæritis puritatem. Sed obseruate nè veniatis ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutâsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quę priùs facta sunt iudicatis, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio decimoseptimo.

Num. 16.

Calices Christi sanguinis portatores.

10. Hieronymus in epistola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paschales: In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

Reuerenter tractandi sacri calices, &c.

11. Cyrillus Hierosolymitânus catechesi quinta mystagogica: Vidistis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti, &c. Deindè clamat diaconus longè pòst: Complectimini & osculemini vos inuicem: atque tunc mutuò nos osculo salutamus. Posteà clamat sacerdos: Sursum corda. Vos deindè respondetis: Habemus ad Dominum. Deindè dicit sacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos subijcitis: Dignum & iustũ est. Facimus deindè mentionẽ cæli & terræ & maris, Solis & lunæ, & siderum ac vniuersæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam istius quæ videtur, quàm illius quæ sub aspectum nostrũ non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, potestatũ, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quasi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in spiritusancto cernebat Esaias, circunstãtia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hãc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cælesti hymnodia, cum supramundana militia communicemus: atque sic per eiusmodi hymnos nosipsos sanctificantes, Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita, sanctum spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinũ verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit spiritussanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. Deindè verò postquàm confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc sacrificium offerimus, posteà facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormiêrunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deindè pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, deniquè pro omnibus oram⁹, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exẽplo vobis demonstrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mũdo decedentem, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus of-

Quæ fiant & dicantur in sacro Missæ.

Cultus incruentus.

Memoria sanctorum in Missa.

Memoria defunctorum.

Maximũ animarum iuuamen.

fensos est, in exilium pepulerit, posteà verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nónne condemnationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quamuis sint peccatores, nō quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis & illis eum qui est benignissimus, propitium reddamus. Posteà dictis illam orationem, quam Saluator suis discipulis tradidit, cum pura conscientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noster qui es in cælis, &c. Sacerdos autem posteà dicit: Sancta sanctis. Vos deindè respondetis: Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus. Audistis deincèps diuina quadam melodia psallentem, atq; ad sacrorum mysteriorum communionem vos adhortantem: Gustate & videte, quòd Christus est Dominus, &c.

Sacrificium pro, mortuorum.

Psal. 33

12. CLEMENS pontifex & martyr epistola secunda ad fratrem Domini: De vasis sanè sacris ità gerendum est: Altaris palla, cathedra, candelabrū, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoquè eorum in baptisterio inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactētur, nè introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus pala mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus scapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quasi nihil & negligenter habuerit diuina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus à Dominico alienus erit altari, graui percussus anathemate. Quòd si clericum presbyter non cōmonuerit, decem annis & quinque mensibus excommunicatus sit, propterea quòd de Dominicis sacramentis subiecta sibi non commonuerit ministeria, & posteà cum grandi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. Palas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eiicientes foras à sacrario velamina Dominicæ mensæ, nè fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone fons abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcircò intra sacrarium ministris præcipimus, hæc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Dominici altaria cultū pertinent. Palæ altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura sit Ostiariis ex admonitione Maiorum, nè quis negligens aut ignarus ad velum ianuæ domus Domini, manus inconditè tergat: sed statim coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Quanta in veneratione habenda ea quibus vtitur ecclesia in altari.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimonono. Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoquè ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrū reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul ei insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset.

Necessaria ... Angliæ ... Gregorius.

Pallium Episcoporum.

1. L. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nupèr in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factu seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, nè quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias deuocet. obseruari enim de cæterò poterit, nè vltrà hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

PRO DEFVNCTIS. Liber epist.

Sacrificium altaris pro defunctis.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, utique quàntùm fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacētem & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquàm ista fiant, neque hæc dicantur, si pro illis commemorationes non fierent. Neque enim scæna iam ampliùs nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgavit: quid dubites, è nobis quoque, si pro dormiētibus offeramus, solatij quiddam illis accesturum? Gratificatur Deus propter alios aliis solet, quod Paulus hîc ostendit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo: communis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe supplicamus, inter martyres, inter confessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint membra licet alia aliis illustriora, vndique veniam ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commone corpus referuntur. Quid ergò doles? quid lachrymatis? cum impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

... oblationibus.

Memoria mortuorum in sacris mysteriis.

Iob. 1.

... oblatione. 2. Cor. 1.

Communis victima.

3. IOAN

3. IDEM homilia vigesimaprima in Acta Apostolorum: Non frustrà oblationes pro defunctis fiunt, non frustrà preces, non frustrà eleemosynæ. Hæc omnia spiritus dispofuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum, contemptis opibus inductus es ad faciendum aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi eleemosynæ factus est author. Ne dubita, quia eris aliquis fructus suauis. Non temerè diaconus clamat: Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui talem illam vocē emittit, sed spiritus: nō sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt benè ordinata, adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei, cū tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temerè hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offerūtur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

Oblationes, preces & eleemosynæ pro defunctis.

4. IOANNES Damascenus in sermone, Quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mūdi circulum viuum cepêre prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibúsque sacramentis memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Quod adhuc firmiter atque adeò sine contradictione obseruat Apostolica & Catholica Ecclesia Christi & Dei, à finibus vsque ad fines terræ, ab eóque tempore vsque in præsens, & in finem mundi vsque. Omninò hoc neque vanè, neque absurdè, neque temerè, fortuitóve ordinatum est. Quæ enim Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat incōcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutíque nostræ conducibilia plurimùm. Ibidèm postea: Insupèr & Athanasius in sermone illo vndecunque concinno, quem in eos, qui obdormiērunt, scripsit, scitè dicit: Si quis diem obierit, licet in aërem deponatur inhumatus, nè omiseris oleum & ceram, inuocato Christo Deo, ad sepulchrum accendere. Accepta enim Deo sunt, plurimámque secum referunt retributionem. Oleum enim & cera, holocaustum est: incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est. Quod verò in pauperes collocatur beneficium, omnis bonæ retributionis augmentum. Itaque pro defunctis oblaturus, &c. Apostoli enim Dei prædicatores & magistri sacrificiorum curatores, aliíque patres sacro afflati numine, & participes virtutis animum excedere facientis, secundùm quod fas erat & acceptū Deo, diuino ore annunciârunt, operationes sacras (siue Missarum oblationes) & preces, & psalmos anniuersariásque defunctorum memorias, & quæcunque vsque in hodiernū diem gratia benignissimi Dei augentur, incrementúmque accipiunt, ab ortu Solis vsque ad occasum, & à septentrione & meridie in gloriam & laudem Dei Domini dominorum, & regis regnantium.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquàm omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac cōsuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare fundūtur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

2. Mach. 12.

Nota.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimoquarto, vel secūdùm alios trigesimosecundo: Pōpa funeris, agmina exequiarū, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulēta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerūt. Hoc enim à patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi cōmunione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorātur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter alleganturi?

Sacrificio salutari nō dubitandum adiuuari mortuos.

Nota.

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (mihi & fratri meo) Ponite (inquit Monica) hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet. Tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

Memoria defuncti ad altare.

8. ITEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquēs: Cùm ecce corpus elatū est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus quas tibi fundimus, cū offerretur pro ea sacrificiū pretij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquā deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.

Pro Monica sacrificium pretij nostri oblatum.

9. PRÆTEREA capite decimotertio: Non ista mandauit nobis, sed tantummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vndè sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat cōtrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quærēs quid obiiciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

Memoriā sui ad altare fieri petiit.

Coloss. 2.

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæresi septuagesimaquinta: Deindè, qua ratione post mortē nominatis (inquit Aërius) nomina mortuorū? Orat enim, inquit viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorū, qui hic sunt, prosunt illis qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadēs, aut amicis id in obitu demādans, & orent pro ipso, vt nè quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Ad quæ postcà respōdens Epiphanius, ita ait: de eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc cōmodius & magis admiratione dignum? quod credūt præsentes, quòd hi qui decesserūt, viuūt, & nō sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt piētissimam prædicationē recenseam, qu[illegible]spes est orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem &

Argumenta Aërij hæretici.

Responsio Epiphanij.

precet pto ipsis fientes, etiamsi totam culpam oon abscindaot. Verumenimuerò eò quòd nos sæpè dú in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluotariè, quo id quod perfectius est significetur, & pto iustis, & pto peccatoribus memoriam facimus: pto peccatoribus quidem misericordiam Dei imploranres, pto iustis verò & Patribus, & Pattiarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, martytibus ac confessotibus, Episcopísque & Anachoretis, & pro vnsuetso ordine, vt Dominum Iesum Christum ab hominum ordioe separetnus, per honorem, quem ipsi exhibemus, & vt adoranonẽ ipsi præstemus, illud mente volueotes, quòd Dominua rion est alicui bomini adæquams, etiamsi milliès, & vltrà, in iustitia degat vnusquisque bomo. Et post pauca: Deindè verò rursùs ad propositi argnmenti coosequentiam deueniam, quòd Ecclesia necessatiò boc perficit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poretit statutum matris dissoluere, aut legem pattis? velut Salomon dicit, Audi fili sermonem pattis tui, & ne repudies statuta matris tuæ: osteodens per hoc quod & in scripturis & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & vnigenitus, & spiritmssanctus. Mater autem nostra Ecclesia haber statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui noo possuot. Quum itaque otdinata sior in ecclesia statuta, & benè se habeant, & omoia mirabiliter fiant, coosutatus est rursùs etiam hic seductor. Sed & hoc relicto, velut scarabæo, aut cãthatide, aut buptesti animalculo, per ecclesiasticum fundamentum & Dei potẽtiam cooculcato, ad reliquas consequenter ptocedamus, Deum auxiliatium inuocantes.

Pro peccatoribus memoria fit in sacro.

Ex traditione à patribus accepta pro mortuis ista præstantur.

1. M. CYPRIANVS in sermone de cœna DominiiEx quo à Domino dictum est: Hoc facite io meá commemotationẽ, bæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunq; his verbis & hac fide actú est, panis iste su'bstantialis & calix benedictione soleooi sactatus, ad totius hominis vitam saluémque ptoficit, simul medicamẽtum & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens.

PROPITIATORIVM. Luc. 22.

Vtilitas huius Sacrificij.

2. IACOBVS in sua Liturgia: Nostras animas sanctifica, corporáque & spiritus, necnon cogitationes nostras ad pieratem conuerte, vt pura consciẽtia tibi dona offeramus, munera, fructuú oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius. Ibidèm: Vt tibi grato & diuinn oblato sacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item. Nè auerseris nos peccatores, verendum hoc & incrueotum sacrificium attrectãres. Supplicamus & implotamus bonitatem tuam, oè mysterium hoc quod ad salutem nobis dispensatum est, in condemnationem populo sit: sed io abolitiooem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, secundùm multitudinem misericordiæ tuæ, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificiú pto nobis, & pro iis, quæ populus per ignorantiam admisit: dáq; nobis, Domioe, vt tibi cum omni metu, ac pura conscientia hoc sacrificium spiritale atque incruentum offeramũs, quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam spiritus tui sanctissimi. ò Deus, respice in nos, & ad nostrum hocrationale obsequium intuere, idque accipere, vt Abel dona accepisti, Noë sacrificia, Moysis & Aaronis sacerdotia, Samuëlis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ iocensum, vt de manu Apostolomm tuorum verum bunc cultum accepisti, ità quoque è manibus oostris qui peccatores sumus, tecipe munera hæc ptoposita per tuá benignitatem: & fac vt oblatio oostra grata & acceptabilis sit, per spiritmm sanctum sanctificata, in propitiationem peccatotum oostromm, & eotum quę populus per ignoraotiam admisit, & in requiẽ animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & oos abiecti, & peccatores, & indigni serui tui, digoi habiti, qui sine dolo ministremus sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudeotium dispensatorũ, gratiámque inueniamus & misericotdiam in die illa tremenda retributionis tuæ iustæ & bonæ. Et nonnullis interiectis: Misetere nostri: quandoquidem veremur ac tremimus, cùm ad tuú sanctum altare nobis accedendum est, & offerendum sacrificium boc verendum & incruentum pro nostris peccatis, & pro iis quæ populus per ignorantiam admisit.

Propitiatoriũ sacrificiũ pro viuis.

Pro defunctis.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia sua: Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostmm in conspectu tuo. Ibidèm: Suscipe nos appropinquantes sancto altari tuo, secuodùm multitudinem misericotdiæ tuæ, vt simus digni offerre tibi rationabile istud, & absque sanguine sacrificium pto nostris peccatis & populi ignorantia.

Propitiatoriũ pro viuis.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia sua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & supplicationes & sacrificia immaculata pto populo tuo. Et post pauca: Ministrare tibi, magnum ac formidandum etiam super cælestibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immensam tuam humanitatem intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & summus pontifex noster. Sacrificiorum ritum iostituisti, ac soleonis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis tradidisti, tanquàm Dominus omnium. Respice ad me peccatotem, vt assistam sanctæ tuæ buic mensæ, consecrem sanctum & immaculatum tuum corpus & preciosum sanguiuem. Tu eoim es qui offers, & offerris, & accipiens, & daos, Christe Deus noster. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, solus sanctus, qui suscipis bostiam laudis ab iis qui te inuocant in toto cotde, suscipe preces oostras, & offer sancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium spiritale pro oostris peccatis, atque ignorantiis populi, & præsta, vt inueniamus gratiam in conspectu tuo, vt fiat acceptabile sacrificium nostrum, & inhabitet spiritus gratiæ tuæ bonus super nos, & super bæc apposita sacramenta, & super omnem populum. Et oooonullis iotetpositis: Ampliùs obtulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pto otbe, pto sancta Catbolica & Apostolica Dei Ecclesia, & iis qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

Pro quibus offeratur.

5. MARTIALIS io epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam, &c. vt supra, C. testimonio decimo.

6. HIERO-

6. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quid de Episcopo sentiẽdum est, qui quotidiè pro suis populíque peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hîc ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Offertur vt peccata dimittat. Intellige de ... speciè.

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Sacerdotum ... pro populo offerre sacrificium. Christi corpus in terris ...

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt suprà, I. testimonio primo. Ac deindè: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificiis delentur. Idcircò & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostiis delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificiis maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ità potiùs excoli & venerari debet.

Placabitur ... ingentia.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt.

Osee 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodùm narrât, qui ipsius arcanis gloriantur (Proh superi in quos sermones incurrere cogor?) impuro & nefario sanguine lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manúsque suas profanat, vt nimirùm eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo ipsiúsque passionibus & diuinitati communicamus, elueret & repurgaret.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamus.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quã sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Rectè sub altari iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: Quotiescunquè hæc feceritis, mortẽ meã annunciabitis, donèc veniam, scilicet, vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramẽti eius mysterio requiescant.

Psalm. 109. Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur. 1. Cor. 11.

13. TERTIVM concilium Braccarense, capite primo: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid decætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?

Omne crimen deletur.

14. GREGORIVS homilia trigesimaseptima in Euangelia: Singulariter namque ad absolutionem nostrã oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hãc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nã quotiès ei hostiã suæ passionis offerimus, totiès nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrûm, fratres charissimi contigit nôsse hoc, quod volo ad memoriã vestram narrando reuocare. Non longè à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cúmque diù teneretur in vinculis, cum vxor sua, cùm ex eadem captiuitate non reciperet, extinctũ putauit. Pro quo iam velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius totiès vincula soluebantur in captiuitate, quotiès ab eius cõiuge oblatæ fuissent hostiæ pro animæ eius absolutione. Nõ lõgo pòst tẽpore reuersus, admirãs valdè suæ indicauit vxori, quod dieb⁹ certis hebdomadib⁹ singulis eius vincula soluebãtur. Quos videlicet dies eius vxor atq; horas discutiẽs, tunc eũ recognouit absolutũ, cũ pro eo sacrificiũ meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra quantùm in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Applicatur nobis sacrificium ... Vide etiã li. 4. dial. ca. 17. Vincula soluta per oblationem sacrificij. Soluit ligaturam cordis.

10. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idẽ ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit: docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsúmque fieri, vt, si vero corde & recta fide, cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiã ingẽtia, dimittit. Vna enim eadémque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidẽ oblationis cruentæ, inquam, fructus per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantum abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondùm ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur.

Propitiatorium est. Quomodò crimina & ingentia peccata deleat. Fructus huius Sacrificij.

Ibidèm, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantùm esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere, anathema sit.

Propitiatorium.

INCRVENTVM.

1. N. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà, quæstione quarta, litera A. testimonio quinto.

2. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio, vt suprà ibidèm, A. testimonio sexto.

3. AVGVSTINVS contra Faustum libro vigesimo, capite vigesimoprimo, vt suprà, hac eadẽ quæstione, A. testimonio duodecimo.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt suprà, D. testimonio quarto.

7. MARCI decimoquarto: Et primo die azimorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli.

8. EVSEBIVS de demonstratione euangelica, libro primo, capite decimo, vt suprà, C. testimonio secundo.

9. GREGORIVS Nazianzenus oratione secunda in Iulianum Imperatorem: Non iam filios suos & filias suas dæmonijs immolabunt, quod olim Israëli à Prophetis obijciebatur. Sed quid hæc colligo? Ad præsentem rerum nostrarum statum orationem cõuertamus. Non iam sacrosanctis nostris ædibus oculos flagitiosos inijcient: non iam altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia scelesto sanguine fœdabunt: nec impiis altaribus loca non adeunda dedecorabũt. Non iam sacrilega manu donaria diripient & profanabũt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum grauitatem, virginum pudorem contumelia efficient.

Psalm. 105.

Altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia.

10. IDEM in carminibus ad Episcopos: O sacerdotes incruẽta sacrificia mittentes, ô illustres animarum custodes, ô magni Dei figmentum in manibus vestris gestantes, ô Deum hominibus conciliantes. O mundi fundamenta, vitæ lumina, Christianæ fidei columina, immortalis vitæ doctores, Christiferi, claris subsellijs insidentes.

Sacerdotes mittentes incruenta sacrificia.

11. ITEM ad Constantinopolitanos Sacerdotes, & Vrbem ipsam: O Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes, vnitatísque magnæ in Trinitate cultores.

Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes.

12. GREGORIVS Nyssenus in Christi Resurrectionem oratione prima: Qui potestate sua cuncta disponit, non ex proditione sibi impendentem necessitatem, non Iudæorum quasi prædonum impetum, non iniquam Pilati sententiam expectat, vt eorum malitia sit communis hominũ salutis principium & causa, sed consilio suo anteuertit, & arcano sacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, seipsum pro nobis hostiam offert, & victimam immolat sacerdos simul existẽs, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præstitit? cùm corpus suum discipulis congregatis edendum, & sanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit agni sacrificium iam esse perfectum. Nam victimæ corpus non est ad edendum idoneum, si animatum sit. Quare cùm corpus edẽdum & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam disposuit, simúlque cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis versata est. Itaque si quis indè tempus incipiat dimetiri, cùm sacrificium Deo factum est à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perspici potuit, se ipsum pro communi hominum salute tãquàm agnum obrulit, non recedet à veritate. Erat enim vespera, cùm sacrum illud corpus comederunt, quam quidem vesperam nox, quæ parasceuẽ antecedit, excepit.

Arcano sacrificij genere Christus seipsum pro nobis hostiam offert in vltima cœna.

Idẽ sacerdos & victima.

Matth. 26.

Cùm corpus edendum discipulis exhibuit, iam erat immolatum arcana ratione.

Obtulit in cœna pro communi hominũ salute, corpus suum tanquã agnum.

13. CYRILLVS Alexandrinus epistola decima ad Nestorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundùm carnem & resurrectionem ex mortuis annunciamus, assumptionémque in cælos confitemur, incruentum in Ecclesijs perficimus cultum, atque ità ad mysticas accedimus benedictiones ac sanctificamur, participes facti sanctæ carnis preciosique sanguinis seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec vt communẽ carnem accipimus, &c.

14. IDEM in declaratione anathematismi vndecimi: Sanctum ac viuificum incruentúmque in Ecclesijs celebramus sacrificium, non hominis alicuius nobis similis & communis corpus: consimiliter & preciosum sanguinẽ esse, quod proponitur, credentes, sed magis tanquàm proprium viuificantis verbi corpus & sanguinem accepimus. Communis enim caro viuificare non potest. Et hoc ipse seruator testatur, dicens: Caro non prodest quicquam. Spiritus est qui viuificat. Quoniam enim verbi facta est propria, ob eam causam intelligitur, & est viuificata, sicut seruator dicit: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. Quia verò Nestorius, & qui cum illo sentiũt, mysterij huius virtutem temerè dissoluunt, proptereà (idque meritò) constitutus est hic Anathematismus.

Vide 1. tom. Concil.

Incruentum in Ecclesijs sacrificium celebratur, & quale sit illud.

Ioan. 6.

Ibidem.

15. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

16. AD Hebræos septimo, vt suprà, F. testimonio secundo.

17. PSALMO centesimonono, ibidèm testimonio primo.

18. HIERONYMVS in caput vigesimumsextum Matthæi: Postquàm typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, vt quomodò in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoquè veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

Christus [illegible] Melchisedech [illegible]

Gen. 14.

19. OECVMENIVS in caput quintum epistolæ diui Pauli ad Hebræos, super ea verba, Tu es sacerdos in æternum, &c. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, In æternũ, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per

Christus [illegible]

quos

quos [illegible] Christus sacrificat & sacrificatur: qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

1. O. Ad Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum quemadmodū Pontifex,&c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorū ad destructionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori,post hoc autem iudicium: sic Christus oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

2. Et capite decimo, vt suprà, N. testimonio quinto.

3. Chrysostomvs homilia decimaseptima in epistolam ad Hebræos: Imperauit semper offerri,propter infirmitatem, vt & memoria peccatorū fieret: Quid ergò nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exēplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nūnc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificiū, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hîc plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiquè offeratur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

4. Avgvstinvs epistola vigesimatertia ad Bonifacium Episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solum per omnes Paschæ solēnitates, sed omni die populis immolatur: nec vtiquè mētitur qui interrogatus eum responderit immolari?

5. Theophylactvs in capitis quinti ad Hebræos hæc verba scribens: Tu es sacerdos in æternum,&c. Dicant igitur Iudæi nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundùm ordinem Melchisedech præter Christum? Nónne omnes sub lege fuerunt? Nónne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est. Solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit, In æternum? Quoniam etiamnùm vnà cū corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit, &c. Vel quia quæ in singulos dies fit & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiā, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quotiés enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur. *1. Cor. 11.*

6. Idem in eiusdem epistolæ capitis septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Dicimus Christum cùm æternus sit & immortalis, reuerā semper esse sacerdotem. Nam & nūc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

7. Item in caput decimum ad Hebræos: Suboritur hîc quæstio, Num & nos hostias incruentas offeramus? Cui respondemus, omninò: cæterùm memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ, quandoquidem semel oblatus est. Nā eundem semper offerimus, immò potiùs memoriā illius oblationis facimus, qua se ipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proindè vnum est sacrificium. Nam quod ad quæstionem attinet, postquàm multis in locis offertur, num igitur multi Christi erūt? nequaquàm, sed vnus est vbique, & hîc plenus, & illic plenus & perfectus, vnumque corpus. Quemadmodùm enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnū sacrificium. Nam illā hostiam offerimus, quæ tum est oblata: illic autem alius erat qui heri oblatus erat, agnus fortassè, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis, quæ hodiè offerebatur agnus, sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat.

Nō repugnat hostias oblatas [illegible] illi oblationi quæ semel in cruce perfecta est.

Vnum est sacrificium.

In veteri lege erat semper alia hostia.

8. Oecvmenivs in quintum caput epistolæ ad Hebræos, vt suprà, N. testimonio decimooctauo.

9. Photivs apud Oecumenium in eundē locum: Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deindè postmodùm suum ipsius etiam corpus: proptereà aptè dictum est, Christū esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. *Cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech.*

10. Idem Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuum; Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera: Aut quòd etiam modus sacerdotij Melchisedech (nôsti autem quid dicam) in perpetuum manet.

11. Item in eiusdem epistolæ caput decimum: Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundùm legem conuersantur. Quid ergò? An ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes? Sed vnius eiusdémque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidē vnius Christi, aliâs verò alterius, sed semper eiusdem: Iudæorum verò hostiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras: ideò multæ sunt hostiæ: nostræ verò quanquàm actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

12. Malachiæ primo, vt suprà, G. testimonio quarto.

Est'ne sub altera tantùm, panis scilicet, an verò sub vtraque panis ac vini specie, sumenda Eucharistia?

A. De Sacerdotibus quidem, seu sacrificantibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neq; offerre possent Eucharistiam. Cuius rei causam ex sacrificio ipso pédentem reddere, hîc iam necesse non est.

B. De aliis verò fidelibus non sacrificantibus, illud fatendum est, nullo eos Diuino præcepto ad Eucharistiæ Sacramentum sub specie vtraque sumendum adstringi, sed ad salutem illis esse satis, alterius speciei communionem. Igitur si veteris Ecclesiæ statum repetimus,[a] nunc vnam tantùm, nunc vtranque speciem fidelibus dispensatam fuisse comperiemus. Si verò Scripturam sacrá consulimus,[b] sic illa de hoc Sacramento disserit, vt modò panis & calicis, modò solius quidem panis soleat meminisse. Vbi enim legimus,[c] *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: legimus etiam, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et qui dixit, *Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*: dixit etiam,[d] *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et rursùs idem qui affirmauit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo*: affirmauit & illud,[e] *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*: vt omittamus quæ [f] Lucas de fractione solùm panis adduxit.

C. Neque Christi nobis hîc deest exemplum, qui primùm in extrema illa cœna [g] sub vtraque specie hoc instituit ac Apostolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus discipulis agens, sub vna solùm specie[h] porrexit illis Eucharistiam, ac posteà statim illinc sese subduxit, sicut Euangelicum hunc locum Patres interpretantur.

D. Proindè damnandi non sunt siue qui nunc vnica contenti specie, ab vsu calicis abstinent, & multis ab hinc seculis[i] abstinuisse leguntur, siue qui olim cùm ità probaret Ecclesia, vtranque speciem in vsu publico habuêre.

E. Verùm magister rerum vsus paulatim docuit, maiore cum publici commoditate, ac minore periculo, multísque de causis frugiferè fieri, vt omisso calicis vsu, alterius tantùm speciei communio retineatur. Atque ità faciendum iamdiù decreuit Ecclesia, non discedens illa quidem à sponsi sui instituto præceptóve (columna enim [k] & firmamentum veritatis est, & mysteriorum Dei fida [l] dispensatrix) sed potestatem à sponso acceptam in dispensandis mysteriis ad [m] ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominúmq; conditio, quæ nonnulla etiam in sacris immutari cogit, postulare videtur.

F. Nam & Euangelij nobis verba [n] declarant, Christum in cœna cum illis egisse, quibus potestatem fecit non sumendæ modò, sed etiam consecrandæ offerendæque Eucharistiæ, immò [o] & ordinandæ & administrandæ

a Tert. lib. 2. ad vxorem. Cyp sermon. 5. de lapsis. Orig. ho. 13 in Exo. Basil. ad c. æs. pa Hier. apologia pro libro contra Iouinianum.
b 1 Cor. 10 d 11. c Act. 2. g
c Ioan. 6. f
Ibidem
Conc. Trid. sess. 21. cap. 1.
d Ibidem.
e Ibidem.
f Luc. 24 e Act. 2. g 20. b 27. f Aug. ep. 86. ad Casula. & Chrys. ho. 17 operis imperfecti.
g Matth. 26. c Marc. 14. e Luc. 22. b 1. Cor. 11 e
h Luc. 24. e & Ibidem Theoph & Beda. Chrys. in Matth. operis imperfecti, ho 17 & Aug. li. 3 de consensu Euang. ca. 25.
i Eus. b. li. 6. eccle hist. ca. 34 Aug. no. 26 ex home ... & ser. 252 de tempore Amb. in Satyri. Paulinus in vita S. Ambr. Amphyloc. in vita Basilij Beda Anglic. ... hist. li. 4 c 14 & 24. Theodoretus in Philotheo in vita 26 ... Euagrius li. 4 ... hist. c. 35. Greg. Turon. li. 1 in ... Martyr. ca. 86 & ... vi. 25 Bern. li 1. ep. 26. k 1 ad Timot 3. d.
l 1 Cor. 4 a
m 2. Cor. 1 ... e 13. d Conc. Trident. sess. 21. ca 2.
n Matth. 26 c Marc. 14 e Luc. 22 b ... apolo. ... Antonium.
o Act. ... Pet. ... Luc. ... c ...

ſtrandæ totius Eccleſiæ. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cùm de aliis pleriſque ad rem Chriſtianam ſpectãtibus, tum de modo ordinéque diſpẽſandæ fidelibus Euchariſtiæ, ius in poſterum conſtituendi, atque pro ratione temporum ritè diſponendi. Id probat etiam [p] ex Paulo [q] Auguſtinus, & multis Apoſtolorum inſtitutis euinci facilè poteſt.

[p 1 Cor. 11. g] [q Ad Ianuarium, epi. 118. cap. 6.]

G. Nec eſt cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, ſi vt in pleriſque itidẽ aliis, hac in parte non æquantur Sacerdotibus. Nam in cõfeſſo eſt, [r] Chriſtum non eſſe diſſectum in partes duas, ſecundùm duo Sacramenti huius ſigna, ſed tam ſub vna, quàm ſub vtraq; ſpecie, immò ſub vnius etiã hoſtiæ cõſecratæ [s] particula, Chriſtum totum exhiberi atque ſumi, videlicet ſecundùm carnem, animã, ſanguinem, diuinitatem. Vbi autem Chriſtus totus ac integer ſumitur, illic deeſſe nõ poteſt integer quoque fructus & efficax gratia tãti Sacramenti. Quapropter nulla hîc laici vtilitate fraudãtur, ſiue rem ipſam in Sacramento contentam, Chriſtum ſcilicet Deũ & hominem ſpectes: ſiue [t] fructũ & gratiam, quæ Euchariſtiam ſumẽtibus, ad animarum ſalutẽ donatur, quæras: ſed tantum hi ſub altera accipiunt, quantum ſub vtraque, ſi liceret, ſpecie eſſent percepturi.

[r Matth. 18. c Ioan. 20. f 1. Tim. 3. a b c & 4. d ad Titum 1 b]
[s Baſilius ad Cæſa. patri. Cyrill. ad Caloſyrio. & in Ioan. lib. 4 ca. 14 Concil. Flor. Euſeb. Emiſſenus homil. 5. de paſch. Tridẽ. seſſ. 13. ca. 3. Et de Conſec. diſt. 2 c. Qui manducat, &c. Sanguis.]
[t Ioan. 6. e f 1. Cor. 10 d]

H. Qua de re [a] ambigendi, vel diſceptãdi ampliùs nullus iam relictus eſt locus, poſteaquàm Spiritusſanctus, qui iuxta promiſſionẽ [b] Chriſti docet ac regit Eccleſiam, certam nobis & explicatam ſentẽtiam edidit, editámque ſemel ac iterùm ſacroſanctæ [c] Synodi non violanda authoritate confirmauit. Vndè perſpicuè colligi poteſt, hanc ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinẽ præcepto diuino haud aduerſari, Eccleſiæ legitima authoritate fulciri, temporis longæuitate magnóque populorũ fidelium conſenſu comprobari, ratione ac vtilitate certa commendari: ac demùm pro lege, quam ſola mutare poſſit Eccleſia, certò habendam eſſe.

[a August. ad Ianuar. epiſt. 118 ca. 5.]
[b Luc 22. c Ioan. 14. b d & 16 b Eſa. 59. d]
[c Syn. Conſtãtienſis seſſ. 13. Baſi. 30. Tridem seſſ. 21.]

I. Sed nec aduerſatij, quantumuis hîc obſtrepant, eiuſmodi in communicando ritus iniurium vllum poſſunt demonſtrare: Vt mirũ ſit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis ſpecie ducti, aliter ſibi perſuadeãt, & hac in parte cum nouis Eccleſiæ contemptoribus [d] aduerſùs venerãdam totius Eccleſiæ [e] authoritatem conſpirent. His verendũ eſt ſanè, nè, dum externa Sacramenti ſigna tantoperè vrgent, & contentioni ſeruiunt, Sacramenti fructum internum, adeóque Chriſtum totũ amittant: vt ab omni vſu Sacramenti præſtet eos penitùs abſtinere. Quãdoquidem neque [f] Fides, neque Sacramenta vllis, niſi perſiſtentibus in Eccleſiæ vnitate, ſũt ſalutaria. Vt hinc Auguſtinus [g] dixerit, omnia Sacramenta Chriſti non ad ſalutem, ſed ad iudiciũ habentur ſine charitate vnitatis. Ac iterùm, [h] quid prodeſt homini vel ſana fides, vel ſanum fortaſsè fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere Schiſmatis perempta eſt ſanitas charitatis? Nec dubiũ ſanè, quin grauiter in Chriſtum ipſum peccent, qui hoc vnitatis ſanctiſſimo [i] Symbolo ad ſchiſmaticæ diuiſionis Symbolum audent abuti.

[d 1. Tim. 5 d Matt. 18. e]
[e Aug. contra Creſcon. lib. 2. cap. 33.]
[f Aug. de vni. Eccle. ca. 4.]
[g Li. 3 cont. literas Petili. cap. 40]
[h De bapt. cõtra Donat. lib. 1. cap. 8.]
[i Augu. 22 de ciuit. ca. 25. Tridẽt. seſſ. 13. ca. 2. & 8.]

TESTIMONIA.

1. B. TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorem: Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Et ſi ſciuerit panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et hæc ignorans quiſque, rationem ſimpliciter ſuſtinebit, ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis an veneni? Suſtineat quidem, ſed vt inculcent, &c.

2. CYPRIANVS ſermone quinto de lapſis: Et

Miraculũ de-ca corpus Domini in arca. cõmunionis cauta refamatum.

cùm quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentâsset aperire, igne indè surgente deterrita est, nè auderet attingere. Et alius qui & ipse maculatus de sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare nõ potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit. documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cùm negatur: nec immerẽtibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Gratia salutaris.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodũ: Volo vos admonere religionis vestræ exemplis: nôstis qui diuinis mysteriis interesse consuêstis, quomodò cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis, nè ea eo parùm quid decidat, nè consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid indè per negligentiam decidat. Quòd si circa corpus eius conseruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini: quomodò putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quã corpus eius?

Diligens corporis Dominici conseruatio, nè qua particula dilabatur in terram.

4. BASILIVS Magnus in epistola ad Cæsariam Patritiam (quæ Græcè extat): Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiã, non præsente sacerdote aut ministro (id est, Diacono) communionẽ propria manu sumere, nequaquàm esse graue, superuacaneum est demonstrare, propterea quòd lõga consuetudine, hoc ipso rerum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, cõmunionem domi seruantes, à seipsis communicãt. In Alexandria verò & in Ægypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vt plurimùm habet cõmunionem in domo sua. Semel enim sacrificiũ sacerdote consecrante & distribuente, meritò participare & suscipere, credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est virtute, siue vnã partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.

Tẽpore persecutionis solebãt fideles secũ domũ deferre corpus Domini, atque illic communicare.

Cõmunio domi seruata.

Eiusdem virtutis est vna pars cũ multis.

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachiũ pro libris aduersùs Iouinianum: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant: & iuxta Persium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audẽt? quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoquè lucent apud Deum.

Quotidiana cõmunio corporis Christi Romæ.

Communio domestica Romæ.

6. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, núnne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis quẽ frangimus, nónne participatio corporis Domini est?

7. ET capite vndecimo: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, &c. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

8. ACTORVM secundo: Erant autẽ perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

9. IOANNIS sexto, vt infrà, G. testimonio decimoquarto.

10. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima, capite primo: Sed neque ex sermone illo, apud Ioãnem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcũquè iuxta varias sanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnẽm filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternã: dixit etiam, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et deniquè qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominùs, Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternũ.

Ioan. sexto non minus approbari [illegible] vnius speciei, quàm vtriusque. Ioan. 6.

11. LVCÆ vigesimoquarto: Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorum, &c. Et ipsi narrabant quæ gesta erãt in via: & quomodò cognouerunt eum in fractione panis.

12. ACTORVM secundo, vt suprà, testim. octauo.

13. ITAM vigesimo: Vna autem Sabbati cũ conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, &c.

14. ET vigesimoseptimo: Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cùm fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autẽ facti omnes, & ipsi sumpserunt cibũ.

15. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanũ: Dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui Dominicus posteà appellatus est. Aut ergò post peractũ diem sabbati, noctis initio fuerant congregari, quæ vtiquè noctem ad diem Dominicum, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ità eadem nocte fracturus panẽ, sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursùs vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multũ festinabat, lucescente proficisceretur Dominico die. Aut certè, &c.

Matt. 28. Mar. 16. Luc. 24. Ioan. 20. Dominicus dies.

Fractionem panis, Act. [illegible] Augu[illegible]

16. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum: Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus; sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificâsti eum, non fecisti sanctificationẽ. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniã hoc nõ solùm datur, quod videtur, sed etiã illud quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalib⁹ iactare & infidelibus dare: quia nõ sanctificat accipiẽtẽ. Si autẽ tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mẽsa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vnde & Dñs in via non solum benedixit panẽ, sed

1. Tim. 4.

Luc. 24.

de

de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigãs nõ solùm benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigẽdum: quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

[Margin: Act. 27. — In Emaus cõmunicarunt discipuli. Itẽ nauigans Paulus ... & ...]

1. C. MATTHÆI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panẽ, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meũ. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus, &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & cæt.

3. LVCÆ vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicẽ, postquàm cœnauit, dicens: Hic calix est nouum testamentũ, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

5. LVCÆ vigesimoquarto, vt suprà, B. testimonio vndecimo.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimumquartum caput Lucæ: Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

[Margin: Communio in Emaus.]

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucæ: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent; nè quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperiuntur vtiquè ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebantur nè agnoscerent. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à satana fuisse nè agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

[Margin: Ex Augustino sumptum. — 1. Cor. 10.]

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum, vt sup. B. testimonio decimosexto.

9. AVGVSTINVS libro tertio de cõsensu Euangelistarum, capite vigesimoquinto: Oculis eorum acciderat aliquid, quod ità manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mẽtis eorum adhuc ignorantis quòd oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud quàm res est opinantibus: ne quisquam se Christũ agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Et paulò pòst: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorũ à satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

[Margin: 1. Cor. 10.]

1. D. EVSEBIVS Cæsareensis historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat historiam: Erat, inquit, quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licèt magnam vitæ partem integrè & incorruptè transegisset, tẽpore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificâsset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum delabẽs, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit: quarto autem die paululùm releuatus, nepotẽ ad se accersit: sicque alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate, obsecro, & me ociùs dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterùm fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si anteà dum integra valetudine erant supplices perijssent) participes fierent, sicque cum pace dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce decederent, puero exiguam quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, redit. Cui iam appropinquanti, priùs quàm cum eo quod gestabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulã igitur puer, quã apportârat, madefactam in os senis infundit. Atque ille, simul atquè eam pedetentim per fauces demiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

[Margin: Morituri cõmunicabant. — Communicat Serapion sub vna specie.]

2. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimasexta: Quanta solicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat: tanta solicitudine obseruemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: Quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

[Margin: Sollicitudo circa corpus Dominicum, nè quid ex eo in terram decidat.]

3. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum ac cor mundum exhibeant, vt cum bona cõscientia Christi sacramenta suscipiãt.

[Margin: Linteolo corpus Christi accipiebant.]

4. AMBROSIVS in oratione funebri de excessu fratris sui Satyri: Quid igitur obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem? Qui priusquàm perfẽctioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio cõstitutus, cùm ea qua veheretur nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus

[Margin: Corpus Christi nauigãtes Christiani secum habebãt.]

soluererur, non mortem metuens, sed nè vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit: non vt curiosos oculos insereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & oratium inuoluit in collo atque ità se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans inuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. Itaque bis se tectum atque munitum satis credens, alia auxilia non desiderauit. Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Denique primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis euectus, præsulem suum cui se crediderat, recognouit: statímque vbi etiam cæteros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatū, nec amissa desiderans, Dei Ecclesiam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius esse officium.

5. PAVLINVS in vita sancti Ambrosij: Honoratus sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cùm in superiori domo se ad quietem composuisset, tertiò vocem vocantis se audiuit, dicentísque sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Quj descendens, obtulit sancto (Ambrosio) Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit spiritum, bonū viaticum secum ferens, vt in virtute escæ anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris & Heliæ societate lætetur.

Ambrosius moriturus, corpus Domini sumpsit tāquam viaticū.

6. AMPHILOCHIVS episcopus Iconiensis in vita Basilij Magni: Diuidens (Basilius cùm sacris operaretur) panem in tres partes, vnā quidem communicauit timore multo, alteram autem reseruauit consepelire secum: tertiam verò imponens columbæ aureæ quæ pependit super altare. Et sub finem: Et circa horam nonam stetit magnus pater noster Basilius ad ministerium Missæ in sancta Ecclesia simul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterùm cum ipsis panem sumens, dimisit eos, instruens & osculans eos in osculo sancto, & nouum Christi militem commendās etiam & omnes Domino, atque dispositam sibi consepelire sumpsit tertiam partem, quæ à Domino data fuit ei communionis: & recumbens in lecto, gratias egit extensè Domino & Deo nostro, in peregrinatione à corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cùm essent in ore eius, reddidit Domino spiritum.

Conseruatio corporis Dominici.

7. BEDA libro quarto Anglicanę historiæ, capite decimoquarto, de puero ægrotante loquens: Credidit verbis pueri presbyter: vocatísque fratribus, parari prandium, Missas fieri, atque omnes cōmunicare, more solito præcepit, simul & infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandauit. Quibus ità gestis, nō multò pòst eadē ipsa die puer defunctus est.

Missas fieri.

Communio sub vna specie.

8. ITEM capite vigesimoquarto: Rogauit ergò Cedmon ministrum suum vespere, incumbēte nocte, qua de seculo esset transiturus, vt in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquàm adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cúmque ibidēm positi vicissim aliqua gaudēte animo vnà cum eo qui ibidèm anteà inerant, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiam intùs haberent. Respondebant: Quid opus est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habes, qui tā hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursùs ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersiæ ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni ira remotam habere: cúmque vicissim rogabant, placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respondit: Placidam ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sícque se cælesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui parauit, & interrogauit, quàm propè esset hora, qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: Non longè est. At ille: Benè, ergò expectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ Crucis, reclinauit caput ad ceruical, modicúmque obdormiens, ità cum silentio vitam finiuit.

[illegible] moriturus [illegible] ferri [illegible] cúmque [illegible] manu tenens sumpsit.

9. THEODORETVS Cyri Episcopus in Philotheo, siue in historia sanctorum patrum, in vita vigesimasexta, quæ est Simeonis: Moysis & Heliæ diuinorum virorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Bassum, qui ea tempestate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, vt nulla re intra domunculam relicta, fores ipsos cæmentis obstrueret. Qui rei difficultate proposita, ab huiusmodi incepto deterrebat, violentamque sibi mortem consciscere nunquam, non esse virtutem, sed vitium, & primum & maximum admonebat. His acceptis, vir Dei, depone, inquit, ò pater hîc decem panes, & aquæ lagenam: nam si corpus cibi indigere sensero, sumam illum. Rectè, inquit ille. Mox pane & aqua deposita, fores obstruxit, vt iusserat. Post quadraginta dies reuersus Bassus, dirutis foribus ingreditur, panúmque numerū & aquæ lagenam ità, vt reliquerat, certè: at illum exanimem, atque mutum, & immobilem inuenit. Quare accepta spongia, labra illius primùm madefacit, mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquantulum sumpsit, lactucas scilicet, cicoria, aliáque huiusmodi, quas dentibus non admodùm confectas demittebat in stomachum. Quam rem admiratus Bassus, in proprium gregem se recepit, magnúmque hoc miraculum suis enarrauit, quos plusquàm ducentos habebat: illos tamen neque iumentum, neque molas possidere, neque allatas pecunias accipere, neque monasterij foribus, aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos inuisendos egredi, sed intùs manere, & id tantùm, quod Spiritus sancti gratia sibi nullum fuisset, accipere volebat.

Simeon 40. diebus ieiunare decreuit.

Communicat Simeon sub vna specie.

10. EVAGRIVS Scholasticus ecclesiasticæ historiæ libro quarto, capite trigesimoquinto: Epiphanio mortuo in sede Constantinopolitana successit Mænas: cuius tēporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit cōsuetudo Cōstantinopoli, vt si quando multæ admodùm particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerserentur, eásque manducarent. Quod cùm factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percontantibus ab eo causam moræ, respondit, vti

Eandē [illegible] cap. [illegible] corpor [illegible] dem [illegible] quentes.

tes se

res se habuit, seque cum aliis pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum conijcit. Postquàm verò mater puerum quæritans, reperire non potuit, passim per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autẽ pòst, ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine puerũ compellebat. Puer, matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat. Mater, effractis foribus, intrò irrumpit: videt puerum in medijs carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæsus manserit, Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem: cibum denique dedit, quotiès esuriebam. Quare ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingendos decreuit: patrem autem pueri, qui recusauit in numerum Christianorum adscribi, in Sycis cruci suffigendum curauit.

Miraculum.

11. GREGORIVS Episcopus Turonensis libro primo de gloria Martyrum, capite octuagesimosexto: Recolo quod in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Riomagensi vico ciuitatis Aruernæ eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis innexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit: acceptáque turre diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressúsque templum vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, nunquam eam manus diaconi potuit assequi: quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia. Sæpiùs enim ab eodem adulteria ferebantur admissa. Vni tantùm presbytero & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit, cæteri non viderunt. Adfui tam, fateor, & ego tunc temporis huic festiuitati, sed hæc videre non merui.

12. GVLIELMVS Abbas sancti Theodorici, in vita sancti Bernardi libro primo, capite vndecimo: Agebatur solennitas quædam præcipua, & frater aliquis quem pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum cæteris nimiùm præsumptuosus accessit. Intuitus autẽ eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione meliùs aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam non poterat ad interiora traijcere, & diu multúmque conatus cùm nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis sexta, patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum, confitentem absoluit, & sine difficultate recepit Dominica sacramenta.

1. E. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

3. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Nam & si ampliùs aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quã dedit nobis Dominus in ædificationẽ, & non in destructionem vestram, non erubescam.

4. ET capite decimotertio: Ideò hæc absens scribo, vt non præsens duriùs agam secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

5. CONCILIVM Tridentinum, sessione vigesimaprima, capite secundo: Præterea declarat sancta Synodus, hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substãtia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorũ Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicaret. id autem Apostolus non obscurè visus est innuisse, cùm ait: Sic existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. atque ipsum quidem hac potestate vsum esse satis cõstat, cùm in multis alijs, tum in hoc ipso Sacramento, cùm ordinatis nonnullis circa eius vsum, Cætera, inquit, cùm venero disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione Sacramentorum authoritatem, licet ab initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset: tamen progressu temporis, latissimè iam mutata illa consuetudine, grauibus & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare nõ licet. IBIDEM canone secundo: Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam nõ iustis causis & rationibus adductã fuisse, vt laicos atque etiam Clericos non conficiẽtes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errâsse, anathema sit. 1. Cor. 4. 1. Cor. 11.

1. F. MATTHÆI 26. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis, &c. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c.

2. MARCI decimoquarto: Vespere autem facto, venit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c.

3. LVCÆ vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, &c. Et accepto pane, gratias egit.

4. IVSTINVS Philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Apostoli in commentarijs suis quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præcepisse, tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in commemorationem meã, hoc est corpus meum: dixisse etiam, accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibíque solis dedisse. Luc. 22. Marc. 14. Matth. 26. 1. Cor. 11.

5. ACTORVM vigesimo: Attẽdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

6. PRIORIS Petri quinto: Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, &c.

7. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

8. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autẽ pastores & doctores,

ad cōsummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi: vt iam non simus paruuli fluctantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cùm venero, disponam.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Namque saluator quò vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit, quo deincèps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum.

1. G. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, &c.

2. IOANNIS vigesimo: Quorum remiseritis peccata, & cæt.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irrepræhensibilem esse, &c. Diaconos similiter pudicos, &c. Qui enim benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi, &c.

5. AD Titum primo: Cōstituas per ciuitates presbyteros.

6. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam, vt suprà, B. testimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ea ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hęc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur: sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

Reliquiæ corporis Dominici ad sanctificationem valet.

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Sicut parùm (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.

Paruulæ Eucharistiæ partes quam vim habeant.

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc cōficit Sacramētum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus cōtinetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ, & vini cōsecrati, separatione facta totus est Christus.

Sub qualibet parte hostiæ totus Christus continetur.

10. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Eucharistiæ sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistit. Quod corpus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cùm Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ità integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multa non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si fortè panes esurientibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: quia particulatim & minutatim pro portione sua quisque præsumeret. De hoc verò pane cùm assumitur, nihilominus habēt singuli,

Tantum est in exiguo, quantum in toto.

Nihil minus habent singuli quam vniuersi.

quàm vniuersi: totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite tertio: Verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atquè sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit. Ibidèm canone tertio: Si quis negauerit in venerabili sacramento Eucharistiæ sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

Tantum sub altera [illegible] tum sub vtraque specie continetur.

Sub singulis partibus totus.

12. APVD Gratianum de Consecratione distinctione secunda, capite, Qui manducat. & apud Bedam in caput decimum prioris epistolæ ad Corinthios, ex sermone Augustini de verbis Euangelij: Manducetur Christus. Viuit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & nórunt fideles quemadmodum manducēt carnem Christi. Vnusquisque accepit partem suam. Vndè & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: manebat integer apud patrem, vt Angelos pasceret.

Per partes manducatur, & manet integer totus.

13. APVD eundem Gratianum eadem distinctione ex Hieronymo, in sermone Dominicæ quintæ post Epiphaniam. Singuli autem totum accipiunt Christum dominum: & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur: sed integrum se in singulis præbet. Et apud eundēm Gratianum in eadem distinctione, ait Hilarius Papa: Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit: de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, habuit minus: non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

Exod. 16. 2. Corint. 8.

14. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis mādutauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et paulò pòst: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna: & mortui sunt. Qui manducat hūc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt suprà, B. testimonio sexto.

1. H. AVGVSTINVS in epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite quinto, respondens

dens quibusdam quæstionibus de ieiunio & tempore oblationis: Ad hæc, inquit ità respondeo, vt quid horum sit faciendum si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum quin ità facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodò faciendum, sed quomodò sacramétum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia. Nam hoc quin ità faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.

...est disputare, an sit faciendum ...d venera... Ecclesia.

2. LVCÆ vigesimosecundo: Simon, eccè satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrē, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autē spiritꝰ sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis.

4. ET decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed nō potestis portare modò: quum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ESAIÆ quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

6. SYNODVS Constantiensis sessione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere sacramétum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere: & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populū laicum passim communicent, etiam post cœnam vel aliâs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquàm sacrilegam, damnabiliter reprobare conatur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense, in spiritu sancto legitimè congregatum, aduersùs hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & definit, quòd licèt Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonū authoritas, laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sic hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, posteà à conficientibus sub vtraque, & à Laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmissimè credendum sit, & nullatenùs dubitandum, integrum Christi corpus

Concilij Constantiensis ... de ... specie. Matth. Marc. 14. Luc. 24.

Non debet ... sacramentum ... nisi ...

& sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vndè cùm huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum antequàm hæretici arcendi sunt & grauiter puniendi per diœcesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouinciis, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores, salubriter adinuentas. Item ipsa sancta Synodus decernit & declarat super ista materia reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Partiarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicariis vbilibèt constitutis, processus esse dirigendos, in quibus iis committatur & mādetur authoritate huius sacri Concilij sub pœna excommunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint: & si ad pœnitentiam redierint, ad gremium Ecclesiæ suscipiantur, iniuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui verò ex illis ad pœnitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos vt hæretici sunt coërcendi, inuocato etiā ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis.

Pro lege habenda cōsuetudo communicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

Puniendi, qui docent communicandum populum sub vtraque specie.

7. CONCILIVM Basiliense sessione trigesima: Vt lucidiùs videatur pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ retinendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum sacrorúmque canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici cōmunicantes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodò ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenùs ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenùs diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atque canonum

Nō conficientes non adstringūtur ex Christi præcepto ad cōmunionem sub vtraque specie. Matth. 28.

Totus sub alterutra specie Christus.

multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

Pro lege habenda hæc consuetudo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima: Cùm de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circunferantur, ob quę in nonnullis prouinciis multi à Catholicæ Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse: censuit ea sacrosancta Synodus, quæ ad Communioné sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, nè posthàc de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum. IDEM capite primo: Itaque sancta ipsa Synodus, à spiritu sancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto Laicos, & Clericos non conficiétes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtranque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei Communionem à Domino præceptam esse, vtcunquè iuxta varias sanctorum Patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, &c. vt suprà, B. testimonio decimo. ITEM capite secundo, vt suprà, E. testimonio quinto. Deindè capite tertio: Insupèr declarat, quanuis Redemptor noster, vt anteà dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramétum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi, ac propterea, quòd ad fructú attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt. Ibidèm canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtranque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere, anathema sit. Canone secundo, vt suprà, B. Canone tertio: Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem, sub vna panis specie sumi, quia, vt quidam falsò asserunt, non secundùm ipsius Christi cóstitutionem sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

Nil docendum aut credendum aliter.
Esaiæ 11.
Nullo præcepto adstringi non conficiétes ad cómunioné vtriusque speciei.
Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Corint. 11.
Ioan. 6.
Matth. 26.
Marc. 14.
Sub altera specie totum Christus continetur.
Anathema.

1. I. PRIORIS ad Timotheum tertio, vt suprà, E. testimonio primo.

2. MATTHÆI decimooctauo: Si Ecclesiá non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

3. AVGVSTINVS cótra Cresconium Grammaticum libro primo, capite trigesimotertio. Quanuis huius rei (scilicet de Baptismo hæreticorum) certè de scripturis Canonicis nó proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Scripturam sequitur quisquis Ecclesiæ [illegible] plectitur.
In difficilibus quæstionibus Ecclesia consulenda.

4. ET in libro siue epistola contra Petiliani epistolam de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursùs, Quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non cómunicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut non in corpore ipso resurrexisse in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicunque credút quidem quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne in qua natus & passus est, resurrexit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum & cum patre vnum, & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestú est eos non esse in catholica Ecclesia.

Vnitati Ecclesiæ non communicantes non sunt in Ecclesia.
Ephes. 5.
Non satis est de Deo & Dei filio rectè sentire, nisi etiam ab Ecclesia non dissentiamus.

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo: Omnia sacramenta &c. vt in textu.

6. ITEM libro primo de Baptismo contra Donatistas, capite octauo: Quid prodest homini, &c. vt in textu.

7. ET libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Hæretici & schismatici ab huius vnitate corporis separati, de quo ait Apostolus, Vnus panis, vnum corpus multi sumus: possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, immò verò etiam noxium, quo iudicentur grauiùs, quàm vel tardiùs liberentur. Non sunt enim in eo vinculo pacis, quod in illo exprimitur sacramento.

1. Cor. 10.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Pignus præterea hoc Sacramentum esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeòque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput extitit, cuique nos, tanquàm membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Ephes. 2.
1. Corint. 12.
Ephes.
R[illegible]
1. Corinth. 5.

9. ET capite octauo: Demùm verò paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, vt

omnes

omnes & finguli,qui Chriftiano oomine eenfentur,io hoc vnitatis figno,io hoc vinculo charitatis,in hoc concordiæ fymbolo iam tandem aliquaudo coouenant & concordeot

I X.

Quem fructum exhibet ritè sumpta Eucharistia?

A. Plurimum fanè maximúmque præbet. Hoc enim facrum eft conuiuium, in quo Chriftus fumitur, recolitur memoria[a] Paffionis eius, mens impletur[a] gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclarè horũ fructuum fenfu experientiáque excitata decantat Ecclefia.

a Bafil.fer.1.de Bapt.c.3.
a Am.in Pfalm.118 fer.18 verf.4.Conc.Trid.feff.13. cap 2.

B. Hic eft[b] panis, qui de cælo defcendit, & dat vitam mundo, noftróſque animos in vita fpirituali fuftentat atque confirmat.

b Ioã.6 de f&ibid.Theophyl.& Cyrillus.

C. Hæc facra fynaxis, fiue communio,[c] qua fideles tanquàm eiufdem corporis membra inter fe iungi, ac fanctorum piorúmque omnium meritis affociari fignificat atque præftat: tum quòd auguftius eft, eofdem capiti fuo Chrifto[d] arctiffimè vnir, vt in eo illi[e] maneant, & ipfe in illis, atque ità vitam æternam confequantur.

c 1.Cor.d Conc.Florent.
d Chryf.hom.45.in Ioan. & 61.ad pop Hil.lib 8.de Trini. Leo fer 14. de paff. Dom. Cyril.li.11 in Ioan. c.26 li.10 ca 13.& li.4 c. 17. Nyff.orat.catech.c.37 e Ioan.6 f

D. Hoc eft[f] viaticũ noftræ peregrinationis, quod in huius vitæ deferto miliáque verfantibus, & hinc ad cæleftem Hierufalem contendentibus, veluti Manna[g] Patribus datum, affert cõfolationem, delectationem, virtutem & gratiam longè efficaciffimam.

f 2. Nice cõ.cã 12. 2.Arel. can.12. 3. Autel.canõ. 24. Chryf.li.6.de fa Paull. in vita Ambrof. Eufe.li.6. hift.eccl.c.36. Niceph.l.8. c.31 & l.13.c.37 Cedrenus in Mauritij & Phocæ imperio. Greg hõ.4.in Euãg. g Exod.16 d f Deuter.8.a Sapien.16.c Ioan.6 f

E. Ac præcipuè quidem duo (vt egregiè docet[h] Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & fenfum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò confenfum. Si quis veftrûm nõ tam acerbos fentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorũ huiufmodi, gratias agat corpori & fanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd peffimum vlcus accedat ad fanitatem. Et idem[i] alibi: Hoc corpus Chrifti ægris medicina, peregrinantibus via: quod debiles confortat, valentes delectat, languorem fanat. Per hoc homo mãfuetior efficitur ad corruptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, fagacior ad cautelam, ad obedientiã promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

h Serm.de cœna Domini. Lege Cyrillũ li 4.in Ioannem cap.17.& l.3.ca.37.
i Citatur à B.Thoma opufculo 59.c 5 Vide etiam Chryf.hom.24.in 1. Cor. & 51.in Matth.

F. Quare nihil mirum à magno Ignatio[k] fcribi, vt ad Euchatiftiam Deíque gloriam, ficut ille appellat, frequenter & properè accedamus. Quando enim affiduè hoc ipfum agitur, expelluntur poteftates Satanæ, qui actus fuos in fagittas ad peccatum ignitas conuerrit. Medicamẽtum eft panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, fed in Deo per Iefum Chriftum viuendi.

K Ad Eph. Vide Bafilium ad Cæfariã Pat Amb.li.5. de Sacramẽtis,c.4. Chry. hõ 61.ad Antioch. Cypr. fer. 6.de orat. domi. Hieron.ad Lucinũ epift. 28. Cyrill.li 3.in Ioan.c.47.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS fermooe primo de Baptifmo, capite tertio, Quòd qui per Baptifmum regeneratus eft, participatiooe deinceps diuinorũ myfteriorũ outriti debeat: Circa fiuem Euangeliorum fcriptum eft, Acceptum igitur Iefus panem, gratiis actis, fregit ac dedit difcipulis & dixit, Accipite, edite, hoc eft corpus illud meum, quod pro vobis frãgitur, hoc facite in meĩ cõmemorationem. Et acceptum qooquè poculum, gratiis actis dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eft enim fanguis ille meus, faoguis noui teftamẽti qui pro multis effunditur in remiffionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Atteftatur iftis & Apoftolus dicẽs: Ego enim accepi à Domino, &c. Quid itaque vtilitatis habẽt hæc verba? Vt edentes ac bibentes perpetuo memores fimus eius, qui pro nobis mortuus eft ac refurrexit, atque ità iuftitiæ amor neceffariò cuftodite in coofpectu Dei ac Chrifti ei[a] traditũ ab Apoftolo dogma, quo dicit, Charitas enim Dei cõftringit oos iudicantes hoc,

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22
1.Corint.11.
Sumentes Eucharistiam memores fimus Chrifti pro nobis mortui.
a Coloff. c.

quòd si vnus pro omnibus mortuus est, oēs itaque mortuus esse. Et pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam nō amplius sibi ipsis viuant, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Et quibusdā interiectis: Oportet igitur accedētem ad corpus ac sanguinē Domini ad rememorationem eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, nō solùm purū esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostēdere & exprimere memoriam eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo quòd & mortificatus est peccato, mūdo, ac sibiipsi, & Deo viuit in Christo Iesu Domino nostro.

2. AMBROS. in Psalm. 118. serm. 15. versu quarto: Habes Apostolicum cibum, māduca illum, & nō deficies. Illum antè manduca, vt posteà venias ad cibū Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas sacramēti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectos, vt lętitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius: metum mortis, solicitudinésque deponat. Hac ergò ebrietate corpus nō titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

3. CONCILIVM Tridētinum sessione decimatertia, capite secūdo: Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriā faciens mirabiliū suorum: & in illius somptione colere nos sui memoriam præcepit, suámque annunciare mortem, donéc ipse ad iudicādum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentum hoc, tāquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur, & cōfortentur viuentes in vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeóque symbolū vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tāquàm mēbra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Summi amoris significatio. Passionis memoria. Cur sumi voluerit. Ioan. 6. Pignus futuræ gloriæ. Symbolum vnitatis. 1. Cor. 12. Rom. 12. Ephes. 4. 1. Cor. 1.

1. B. IOANNES sexto: Pater meus dat vobis panem de cęlo verum. Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergò Iudæi de illo quia dixisset: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Ego sum panis vitę. Hic est panis de cælo descendēs, vt si quis ex ipso māducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cęlo descēdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHILACTVS in caput sextum Ioannis: Manifestè nobis hoc loco de mystica cōmunione corporis sui dicit: Nam panis, inquit quem ego dabo, caro mea est, quem ego dabo pro mūdi vita. Attēde autem quòd panis qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantùm figura quędam, &c. vt suprà quęstione secunda B. 3. Et paucis interpositis, Non nudi hominis caro est quæ manducatur, sed Dei & quæ deificare valet, vt potè contemperata deitati.

Ioan. 6.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum Ioannis: vt sup. quæst. prima, B. testimonio nono & decimo & quæstione quarta, B. testimonio vndecimo, decimo sexto, & decimo septimo.

4. ET libro quarto in Ioannē, cap. 14. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fides participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundùm naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minùs corpus quoquè suum viuificat. Cōiunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcircò corpus suū dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquàm quòd Dei Patris verbum, & tēplum à virgine sumptum idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ verbo Dei homo assumptus: vnus tamē cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi cōiuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis non solummodò verbo atque imperio, vt Deus vtebatur: verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquàm adhibebat: vt reipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret suum, non alterius corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manū eius appræhendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ità vt Deus & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naim vocatam, ingrediebatur, & efferebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergò verbo solùm semper (vt diximus) verùm etiam tactu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoque suum viuificare posse. quòd si solo tactu suo corrupta redintegrauit: quomodò non viuemus qui carnem illam gustamus & manducamus? reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Non velis Iudaicè Quomodò quærere, sed recordare quanuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quanuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati ad proprietatem illius, ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt nō solùm anima per spiritum sanctū in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentiùs quærit, hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim Maiores eorum ab ira Ægyptiorum liberauit, quando mors in primogenita Ægypti sæuiebat? nonne palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducārunt, ac postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, proptereà mortē ab eis diuertisse? pernicies nàque, id est, carnis huius mors, aduersus genus humanū propter primi hominis transgressionem furebat.

Ioan. 6. Corpus Christi viuificum. Quando nem verbo ... Cur carnem suam Christus ... adhibuerit. Luc. 7. Figura. Exod. 12.

Terra

Terra enim es, & in terrā reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniā per carnem suā Christus atrocem hūc euersurus erat tyrannum, propterea id mysteriū apud priscos obumbratur, & ouium carnibus atque sāguine sanctificati (Deo ità volente) perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudæe turbaris, præfiguratā veritatē iam videns? cur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi māducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nō habebitis vitam in vobis, quū oporteret te Mosaicis legibus institutū, & priscis vmbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse? (Genes. 3.)

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Quoniā vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumētis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quòd per hoc sacramētum in sumentibus dignè gratia augeatur: omnémque effectū, quem materialis cibus & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentādo, augēdo, reparādo & delectando, sacramentū hoc quo ad vitā operatur spiritualē: in quo gratā Saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum. (Effectus Sacramenti ... Sacramenti.)

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioānem, & sexagesimaprima ad populū Antiochenum, vt suprà quęstione prima, B. testimonio quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibid. testimonio decimoquarto.

5. LEO sermone decimoquarto de Passione Domini: Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quam vt in id quod sumimus, trāseamus: & in quo mortui, & sepulti, & cōresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu & carne gestemus, dicente Apostolo: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimosexto: Itē libro decimo, capite decimotertio: & libro quarto, capite decimoseptimo: vt suprà quęstione prima, B. testimonio nono & sequent.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechistica quę dicitur magna, capite trigesimoseptimo: Quoniam homo est duplex, vt qui sit cōpositus ac cōtemperatus ex anima & corpore, necessè est vt qui seruantur, sequantur eum qui ducit ad vitam. Ergò anima quidem cum ipso cōtemperata per fidem, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitę habet societatē. Corpus autē alio modo venit ad participationem & cōtemperationem eius quod dat salutem. Quo modo enim qui venenum sumpserunt dolo & ex insidiis, alio medicamēto extinguunt vim quæ affert interitū. Oportet autem sicut exitiale, ità etiā salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ità cùm id gustauerimus quod nostrā dissoluit naturā, rursùs necessè est vt opus habeamus eo quod cogit ac cōciliat id quod erat dissolutum: vt cùm intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditū, per contrariam repellat affectionē. Quid hoc ergò est? Nihil aliud quàm illud corpus, quod & morte ostēsum fuit esse potētius, & nostræ vitæ fuit initium. Quomodò autē parum fermēti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam conspersionem, ità corpus à Deo morte affectū, cùm fuerit intra nostrum, totū ad se trāsmutat & transfert. Quomodò enim cùm quod est exitiale mistū fuerit cū sano, quidquid est cōtemperatum, simul redditur inutile: ità etiam corpus immortale, cùm fuerit intra eum qui sumpsit, vniuersum quoque transmutat in suā naturam. Sed fieri non potest vt sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionē misceatur visceribus. Cùm autem solum illud corpus quod Deum suscepit, hāc gratiā acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per cōmunionē cum immortali factum sit particeps incorruptionis: oportet cōsiderare, quomodò fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat, &c. (Medicamentū expellens veneni dānū est Eucharistia. — 1. Cor. 5. Corpus Christi cum fuerit intra nostrū, illud totum ad se transmutat. — Corpus nostrum per cōmunionem cum immortali Christi corpore, fit particeps incorruptionis.)

8. IOANNIS sexto: Qui manducat meā carnem, & bibit meū sanguinē, in me manet, & ego in illo.

1 D. CONCILIVM Nicenū primū, canone 13. De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ità vt si fortè quis recedat ex corpore vltimo & necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis, accepta cōmunione superuixerit, sit inter eos qui sola oratione cōmunicāt, donec statutū tēpus cōpleatur. De omnibus tamē his qui à corpore recedunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione cura & probatio sit Episcopi. (Viaticū morientium.)

2. CONCILIVM Arelatense secundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia positi vitā excesserūt, placuit nullum cōmunione vacuum debere dimitti, sed pro eo, quòd honorauit pœnitentiam, oblatio illis recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianense tertium, canone vigesimoquarto: Si quis pœnitētiæ benedictione suscepta ad secularem habitū militiámque reuerti præsumpserit, viatico cōcesso, vsque ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOS. lib. 6. de Sacerdotio: Quidā mihi narrauit, nō ille quidē ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse & audisset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorū huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab angelis, illorū corpora satellitū more stipātibus, propter assumptū illud sacrum hinc tectà in cælum abducuntur.

5. PAVLINVS in vita B. Ambrosij, vt suprà in præcedenti quæstione, D. testimonio quinto.

6. EVSEBIVS historiæ Ecclesiasticę libro sexto capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexādrini ad Fabium Antiochenum, hanc habet historiam Erat quidam Serapion, &c. vt suprà quęstione octaua, D. testimonio primo.

7. NICEPHORVS libro octauo Ecclesiasticæ historiæ capite tricesimoprimo: De Luciano martyre illud est decātatum: moriturum eum, quū vix

Lucian⁹ martyr moritur, in carcere Eucharistiã immolato sacrificio communicat, & reliquos ad communionem hortatur.

tyrannica neque tēpli neque sacrarij copiam facerent, & vincula quoque atque plagæ motū prorsus denegarent, in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatū esse mysterio, ad eúmque modum & ipsum participâsse de immaculato sacrificio, & aliis vt itidem communicarent, suasorem fuisse. Sacrum in carcere perficiebatur, & Ecclesię specimen sacer ille chorus, qui cum iá morientem stipabat, repræsentabat.

Chrysostomo morituro & noctù ostēti S. Petrus & Ioannes apparent, eúmque cęlesti cibo pascunt.

8. Idem in libro decimotertio capite trigesimuseprimo, scribens de exilio S. Ioánis Chrysostomi: Pityuntem, inquit, cùm duceretur, & iam ad Deū migraturus esset, noctù ei ostēti, qui vitę eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eíque cùm aduersùs dæmones victoriā, tum postremò migrationē ad Deum, & quę eum exceptura essent bonorum præceptionem cum lętitia annunciârunt. Dein cęlesti & ineffabili eum esca pauerūt: ex quo tēpore nihil posteà cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus cócredidit. Ad Comaneum autem Armeniæ quum venisset, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomedię martyrij certamē obiisse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioánes frater, vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam custodi templi vt locum Ioáni pararet, præcepit.

S. Basiliscus eidem apparet, mortémque prædicit.

Ex eo loco cùm triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaque cùm res suas disposuisset, linguam ad docendū mouisset, lętiùs se ità vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornâsset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipsū signo crucis, sub quo vixerat, obsignans, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnans, pro quo labores lōgos pertulit, suo quidē nomine per migrationē talem fœlix & beatus: eis autē qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mellitam eius doctrinam degustârunt, deplorádus.

Per communionem diuinam Chrysostomus moriturus sanctificationem percepit.

9. Georgivs Cedrenus in historiarum compēdio describens imperiū Mauritij: Expergefactus Mauritius, statim accubitorē suum misit, qui Philippum adduceret. qui desperata ob id vita, priùs cómunionem sacram expetiit, eáque percepta ad Imperatorem abiit, vxorem relinquens, quæ saccum induta & cinere conspersa eiulabat.

Philippus desperata vita cōmunionem sacram percepit.

10. Et in imperio Phocæ: Fama obtinet, Theodosium Mauritij F. ad Chosroen legatum, missis à Phoca ministris Niceæ captum, iussúmque necari, cùm ad locū, cui nomē est Leucactæ, peruenisset. Theodosiū porrò petiuisse, vt priùs, quàm necaretur, diuinis impertiri posset mysterijs. quod postquàm impetrauerit, actis deo gratijs, lapidē à terra sustulisse, eóq; ter pectus suū percussisse, ità orátē, nomine Iesu Christe, tu scis me nulli hominum iniuriam fecisse. nunc ergò mihi eueniat, vt iubet potentia. Hæc fato, caput fuisse amputatum.

Theodosij Mauritij fili⁹ necādus prius sacram petit, & impetrat cōmunionē.

11. Gregor. homil. 40. in Euang. Romula ea, quam Græco vocabulo paralysim Medici vocant, molestia corporis percussa est, multísque annis in lectulo decumbēs, penè omnū iacebat mēbrorū officio destituta, nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatiētiā flagella perduxerāt. Nam ipsa

Eadem habet libro quarto dialog. cum capi- deci- moquinto.

ei detrimēta membrorum facta fuerāt incrementa virtutum. Et nónnullis interiectis: Nocte igitur quarta Redemptā magistrā suá vocauit, qua veniēte, viaticū petiit & accepit. Necdū verò eadē Redēpta vel alia eius discipula à lectulo iacētis discesserat, & ecce subitò in platea ante cellulæ eiusdē ostium duo chori psallentium cōstiterunt, & sicut se dicebāt sexus ex vocibus discreuisse, psalmodię cātus dicebāt viri & fœminæ respōdebant. Cúmque ante fores cellolę exhiberentur cælestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est.

S. Romula moriens viaticū petiit & accepit.

12. Exodi 16. Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus, &c. Manè quoquè ros iacuit per circuitum castrorū. Cúmque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutū, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinę super terram. Quod cùm vidissent filij Israël, dixerunt ad inuicem, Man hu. (quod significat, Quid est hoc?) Ignorabāt enim quid esset. quibus ait Moyses. Iste est panis quē dedit Dominus vobis ad vescēdū. Hic est sermo quē præcepit Dñs: Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendū: gomor per singula capita, iuxta numerū animarū vestrarum quæ habitant in tabernaculo, sic tolletis. Fecerúntque ità filij Israël, & collegerūt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: sed singuli iuxta id quod edere poterát, cóngregauerunt. Et paulò pòst: Appellauítque domus Israël nomen eius Man, quod erat quasi semen coriandri album, gustúsque eius quasi similæ cum melle. Filij autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donèc venirent in terrā habitabilem: hoc cibo aliti sunt, vsquequò tāgerent fines terræ Chanaan. Gomor autem, decima pars est ephi.

2. Cor. 8.

13. Devteronomi octauo: Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Mánna quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quod non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Domini.

14. Sapientiæ decimosexto: Angelorū esca nutrísti populū tuum, & paratū panē de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamētū in se habentem & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuā & dulcedinem tuam quā in filios habes, ostēdebas: & deseruiēs vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur.

15. Ioannis sexto: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.

1. E. Bernardvs in sermone de cœna Domini: Cecidimus super aceruum lapidum, & in luto: vndè non solum inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus. Lauari quidē citò possumus, ad sanandum verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographū damnationis nostrę: & gratia hęc nobis cōfertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamē à cōsensu abstineamus: atq; ita tāquàm sanies inueterati vlceris remouetur, dum tollitur damnatio, & responsum mortis, quod priùs indè manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis prurítum vlceris huius ferre queat? Confide quia & in hoc gratia subuenit, & vt securi sis facramen-

Baptismo [illegible]

[illegible]

sacraméti Dominici corporis & sanguinis pretiosi inuestituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuat in minimis, &c.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Pias quæso cogitationes suscipitis, studiosè sanctéq; viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) nō mortē solùm, verùm etiā morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Christus, sæuiētem membrorū nostrorū legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit. Ibidē. Sicut parum fermenti (vt Paulus ait) totam massam fermētat, sic paruula benedictio totum hominē in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christ⁹ manet, & nos in Christo.

Morbos depellit concupiscentia [illegible] corroborat, &c. [illegible] & gratia replet.

3. IDEM libro tertio in Ioannem, capite trigesimoseptimo: Sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si ratiùs in Ecclesiam proficiscātur, & longo tēporum spatio propter simulatam religionem mysticè communicare Christo recusent, ab æterna se vita procul depellere: quippe recusatio huiusmodi quanuis ex religione proficisci videatur, & scandalum facit, & laqueos instruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam vitam concurrere. Sed variæ sunt diaboli multiplicésque ad decipiēdum insidiæ. Nam primùm ad viuendum turpiter inducit: deindè cùm malis onerati fuerint, tūc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quarè demus operam, oro, vt vinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Dominū seruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiā superata, ad cælestem gratiam accedamus, corporisq; Christi participes efficiamur. Sic enim, sic inquam, diabolū fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad vitam & incorruptibilitatem ascendemus.

4. BERNARDVS, teste D. Thoma Aquinate in opusculo quinquagesimonono capite vel prædicamento quinto, Corpus Christi, &c. vt in textu.

5. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorē epistolam ad Corinthios: Quemadmodùm frigida accessio periculosa est, ita nulla mysticę illius cœnę participatio, pestis est & interitus. Ipsa nanque mēsa animę nostræ vi est, neruì mētis fiduciæ vinculum, fundamentum, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tāquàm aureis quibusdam vestibus vndique contecti. Et quid futura commemoro. Nam dum in hac vita sumus, vt terra nobis cęlum sit, facit hoc mysterium.

6. IDEM homilia quinquagesimaprima in Matthæum: Tangamus ergò etiam nos fimbriam vestimenti eius, vel potiùs, si volumus, ipsum totū habeamus. nē enim vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, vt nō tangamus solummodò, sed vt comedamus & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotātes magna cum fi[illegible] Nam si qui fimbriā vestimenti eius tūc tetigerunt rectè omnes cōualuerunt: quāto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, nō est vt tantū modo propositum corpus recipias, verumetiā multò magis, vt mundo corde tangas, vt sic adeas quemadmodùm ad ipsum Christū. Quid enim si vocem eius non audis? nonne vides iacentem, imò verò & loquentem per Euangelistam ipsum audis? Credite igitur omnes, quia etiā nunc illa cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. nihil quippe interest inter illā & hanc. Nō enim hæc ab homine, illa ab ipso cōficitur, sed & hanc & illā ipse efficit.

Cœna ipsa in qua Christus recumbebat, etiam nunc celebratur.

1. F. IGNATIVS in epist. ad Ephesios, vt in tex.

2. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam: Cōmunicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrū est & valdè vtile, ipso manifestè dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternā. Quis enim ambigit, quin frequēs vitæ participatio, nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcircò quater in singulis hebdomadis cōmunicamus: in die Dominico, in quarta die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in aliis diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius, &c. vt sup. quæst. octaua, de Eucharistia, B. testi. quinto.

Ioan. 6.

Frequens cōmunio quid sit.

3. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam nō panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica quæ posteà sequitur, ait, Panē nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν aduenientē diem. Ergò quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque vtile videtur, Gręcus vtrúque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annū illum sumis, quemadmodùm Græci in Oriente facere consuêrunt? Accipe quotidiè, quod quotidiè tibi prosit. Sic viue, vt quotidiè merearis accipere. Qui nō meretur quotidiè accipere, non meretur post annum accipere: quomodò Iob sāctus pro filiis suis offerebat quotidiè sacrificium, nè fortè aliquid vel in corde vel in sermone peccâssent. Ergò tu audis quòd quotiescūque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorū: & panem istum vitæ nō quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est, cæleste & venerabile sacramētum. Panem nostrum quotidianū da nobis hodiè. Quotidiè si accipis, quotidiè tibi hodiè est. Si tibi hodiè est Christus, tibi quotidiè resurgit quomodò: Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

Eadem habet B. Aug. ser. 28. de verb. Domi.

Panis supersubstantialis.

Rara cōmunio reprehenditur.

Iob. 1.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenū: In aliis quidem tēporibus, cùm puri frequēter sitis, nō acceditis: (*ad sacrā scilicet communionem, nā de ea loquitur*) in Pascha verò, licet sit aliquid à vobis patratum, acceditis. O consuetudinē, ô præsumptionē, sacrificium frustra quotidianū! In cassum assistimus altari, nullus qui communicetur. Hæc non vt temerè communicemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dign⁹, vel cōmunione, igitur nec oratione.

Sacrificium quotidianū. Rarò cōmunicantes arguuntur, præter[illegible] Ecclesiastici.

Adſtātem audis præconem, atque dicentē: Quotquot eſtis in pœnitētia omnes orate. Quicunque non participes ſunt, in pœnitētia ſunt. Quid ſtas, ſi es in pœnitentia? ſumere non debes: qui nanque nō communicat, eſt ex pœnitentibus. Cur itaque dicit, Abite qui non poteſtis orare? Tu verò ſtas impudens. At ex his non es, ſed ex his qui poſſunt eſſe participes, & nihil curas, aut magnū opus censes. Conſidera quæſo, menſa regalis eſt appoſita, angeli menſæ miniſtrantes, ipſe rex adeſt, & tu adſtas oſcitans. Sordeſcunt tibi veſtimenta, & nihil eſt tibi curę. At pura ſunt, igitur adora & communica. Per ſingulos dies venit diſcumbētes viſurus, omnes alloquitur. Et nunc in conſcientia dicet: Socij, quomodò adeſtis hic, non habentes veſtem nuptialem? Nō dixit, quare diſcubuiſtis? Sed ante reclinationem & ingreſſum ſemetipſum indignū eſſe fatetur. Nō enim dixit: Quare recubuiſti? ſed, quid intrāſti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur impudenter & procaciter adſtātibus. Omnis enim qui myſteriorum participio non fruitur, impudēs & procax eſt, ſi adſtat. Propterea qui ſunt in peccatis, priores eiiciūtur. Sicut enim ad menſam veniēte domino ſeruos qui dominum offenderūt adeſſe non oportet, ſed procùl arcentur: ità ſcilicet & hîc dum profertur ſacrificium, & Chriſtus immolatur, & ouis Dominica: cùm audieritis, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tūc ſupernè cælum aperiri cogita, & angelos deſcēdere. Sicut itaq; profanorū fas eſt adeſſe neminē, ità nec vllum ſaciatorum quidem ac ſordidorum. Dic mihi, ſi quis in conuiuium vocatus, manus ablueret, & recumberet, & menſæ paratus adeſſet, poſtmodùm nihil guſtaret, nō afficit contumelia vocātem? Nónne melius huiuſmodi nec veniſſet? Ità ſcilicet & tu veniſti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus es cōfeſſus de dignis eſſe, cum indignis non ſecedēdo: quomodò māſiſti, neque participas de menſa? Indignus ſum, inquit. Igitur & illa quæ per preces fit communione. Nō enim per propoſita tātùm, verùm per illa cantica ſpiritus ſemper deſcēdit. Nónne vides miniſtrum ſpōgia menſam circunlinientem, & expurgantem domum, & tabella ponētem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocem. Sicut ſpongia circunlinimus Eccleſiam, vt in Eccleſia munda proponātur omnia, ne qua ſit macula, ne qua ruga. Indigni ſunt & oculi peccatorum hiſce ſpectaculis, indignæ ſunt & aures. Si enim beſtia, inquit, tangat mōtem, lapidabitur. Ità nec aſcenſu digni fuerūt, licèt poſt hæc & acceſſerint, & viderint vbi Deus cōſtiterat: poſt hęc accedere licet & videre. Cùm adeſt quidē, ibi nō tibi magis adſtare licet, quàm Catechumeno. Alioqui par non eſt, nōdùm attigiſſe myſteria: & poſtquàm attigeris, offendiſſe, contempſiſſe, & te gratia indignum conſtituiſſe. Poteram & plura terribilióraque commemorari, ſed nè mētem veſtram grauemus, hęc quoque ſufficiāt. Qui enim his non emēdantur, neque pluribus. Ne maius itaque vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, nō vt accedatis, ſed vt præſentia vos & acceſſu dignos cōſtituatis. Dic mihi, ſi quis rex ſtatuiſſet atque dixiſſet: Si quis hoc facit, menſæ meę ſit particeps: nónne propter hoc omnia feciſſetis? In cęlum vos vocauit, ad magni regis mēſam & admirabilis, & retrocedimus, & ceſſamus, & nō feſtinamus, nec ad rem accurrimus, & quæ nobis eſt ſalutis ſpes? Non vacat imbecillitatem accuſare, non naturam, ſola nos negligentia facit indignos. Hæc quidem à nobis dicta ſunt. Qui verò corda compungit, qui compunctionis dat ſpiritū, corda noſtra compungat, & in profundo ſemina ponat, & ab ipſo timore concipiat, & pariat ſpiritum ſalutis, & cum fiducia accedat. ait ei, Filij tui, ſicut nouellę oliuarum in circuitu menſæ tuę. Nihil vetus, nihil ſiluestre, nihil crudele: tales enim nouellę ſunt ad fructum idoneę, fructum mirabilem oliuæ dico. Et fortes, ità vt omnes fiant in circuitu menſæ. Et nec temerè, nec à caſu huc cōueniant, ſed cum metu & tremore. Sicut autem cibus cùm ſit nutritius, ſi à crudo ſumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi cauſa: ità ſcilicet & horrenda myſteria.

Menſa regalis appoſita eſt, angeli miniſtrant, ipſe adeſt rex. Adora & communica.

Matth. 22.

Dum profertur ſacrificium, & Chriſtus immolatur, & ouis Dominica, peccatores eiiciuntur è loco ſacrificij.

Cecinisti Deo laudem.

Peccatorum oculi indigni ſunt videre oblationem ſacrificij, item aures, &c.

Exod. 19.

Pſalm. 127.

Indignè communicantes.

5\. C Y P R I A N V S ſermone ſexto de oratione Dominica: Panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus, noſter (qui corpus eius cōtingimus) panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidiè poſtulamus, nè qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidiè ad cibum ſalutis accipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cæleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: Ego ſum panis vitæ qui de cælo deſcendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in ęternū. Panis autem quem ego dedero, caro mea eſt pro mundi vita. Quādo ergò dicit in æternum viuere, ſi quis ederit de eius pane, vt manifeſtatū eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communicationis accipiūt: ità contrà timendum eſt & orādum, nè dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, procùl remaneat à ſalute, commināte ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitā in vobis. Et ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſtū dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione eius & corpore non recedamus.

Separatio à communione Euchariſtiæ quàm grauis.

Ibidem.

6\. H I E R O N Y M V S in epiſtola vigeſimaoctaua ad Luciniū: De ſabbato quod quæris, vtrum ieiunandum ſit: & de Euchariſtia, an accipienda quotidiè, quod Romanę Eccleſiæ & Hiſpaniæ obſeruare perhibentur: ſcripſit quidem & Hyppolytus vir diſertiſſim⁹, & carptim diuerſi ſcriptores è variis authoribus edidēre. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Eccleſiaſticas (præſertim quæ fidei non officiant) ità obſeruandas, vt à maioribus traditæ ſunt: Nec aliorum cōſuetudinem, aliorum cōtrario more ſubuerti. Atqui vtinam omni tēpore ieiunare poſſimus, quod in actibus Apoſtolorū diebus Pentecoſtes, & die Dominico, Apoſtolum Paulum, & cum eo credētes feciſſe legimus. Nec tamē Manichæę hæreſeos accuſandi ſunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit ſpirituali: Euchariſtiam quoquè abſque condemnatione noſtri, & pūgēte cōſcientia, ſemper accipere, & Pſalmiſtam audire dicentem: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

Quotidiana communio olim in vſu Romæ & in Hiſpania.

Act. 2. & 20.

Euchariſtiam dignè percipere.

Pſal. 33. & 44.

7\. C Y R I L L V S libro tertio in Ioannem, capite trigeſimoſeptimo, vt ſuprà hac quæſtione, E teſtimonio tertio.

X.

Quæ nam ad Eucharistiam dignè sumendam, eiúsque fructus consequendos requiruntur?

a 1. Cor. 11. & ibidē Theophilact. & Anselmus. Item Greg. in 1. Reg. li. 2. cap. 1. Nyss. de perfecti Christia. hominis forma.
b Sermone 1. de temp.

A. Expedita est Apostoli respósio:[a] *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat*: quēadmodùm & Augustinus[b] dixit: In Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam.

B. Hæc autem probatio sui, & vitæ mutatio in quatuor potissimum rebus versatur, videlicet vt adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

c Basil. quæ. 172. in regulis breuiorib. siue compend. explicatis.
d 1. Tim. 3. 4.

C. Fides hoc postulat, nè[c] de his quæ diximus, aliísque similibus ad hoc mysterium pertinentibus quicquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia[d] Ecclesiæ, vt est sanè necessariū, per omnia acquiescas.

e Basil. ser. 1. de baptis. ca. 3. & ser. 2. c 3. Cypr. de lapsis. Conc. Trid. sess. 13. c 7. Hesych. in c. 10. Leuit. Chrys. hom. 30. in Gē. & hom. 10. in Matth.
f Chrysost. ho. 83. in Matth. & 3 ad Ephes. 60. & 61. ad pop. Antioch.
g Ambr. in orat. ante Missam.

D. Pœnitentia,[e] de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem & explicatam coram sacerdote confessionem, impetratámque absolutionem exigit.

E. Animus deindè[f] præsens accedat opùs est, qui se per meditationes & precationes[g] pias ad hoc tantum Sacramentum seriò conuertat.

h Aug. ser. 2. & 252. de tempore.
i Aug. ad Ianuarium, epist. 118. ca. 6.
K Orig. hom. 5. in diuers. euangelij locos.
l 1. Cor. 11. 1 Chrys. hō. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Antioch. Basil. ser. 2. de bapt. c. 3. Theodoret. in 1. Cor. 6. 11.

F. Postremò decens habitus & compositio postulat ad sacram Synaxim neminem, nisi castum,[h] ieiunum,[i] modestum, humilem,[k] supplicem, minimèque sordidum accedere.

G. Qui verò sacram Eucharistiam indignè sumunt, non vitam, sed iudicium sibi sumunt, &[l] rei sunt corporis & sanguinis Domini Apostolo teste: quales cum Iuda & Iudæis sanguinariis Christi hostibus grauissimè condemnabuntur.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudiciū sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiūt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

Exploranda conscientia ante communionem.

2. THEOPHYLACTVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Nō alium tibi iudicem attribuo, verùm teipsum tibi ipsi commēdo. Iudica igitur & explora conscientiā tuam, & sic accede, non quando fuerint feriæ, sed quando purum teipsum ac dignum inueneris.

Probet se quis ... [illegible]

3. ANSELMVS in eundem locum: Nemo præsumat accedere indignus, sed homo, id est, rationabiliter agens, probet, id est discutiat & examinet prius seipsum, qui etiā ex eo quòd homo est, sine peccato non est. Probet autē seipsum, id est, vitā suam inspiciat & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Rarò enim potest inueniri quisquā ità magnus & iustus, vt in eo per discussionem nō inueniatur aliquid, quòd debeat eum à corpore & sanguine Domini retardare, nisi confessus fuerit illud, & per pœnitentiam deleuerit. Probet se, & sic, id est, postquàm se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideò priùs se discutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id est, sine sui examinatione, iudiciū sibi māducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & nō confitetur ea priusquàm ad communionem accedat.

Confessio & pœnitentia.

Indignè quis communicet.

4. GREGORIVS libro secundo, capite primo in librum primū Regum: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam mēsam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit: Qui enim māducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Qui ergò quotidiè delinquimus, quotidiè ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tūc verè famelici saturātur, quia quo studiosiùs mundamur lamento pœnitentię, eo vberiorē diuinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione.

Probatio qualis.

1. Cor. 11.

Pœnitentiæ vis.

5. GREGORIVS Nyssenus de perfecti Christiani hominis forma ad Olympium monachum, Si aliquis etiam ad mysterium respiciens dicat ci-

1. Cor. 11.

bum & potum propriè Dominũ nominari, ne id quidem à germana significatione recesserit, verè enim caro ipsius est cibus, & sanguis eius verè est potus. Atque in hac quidem significatione omnib⁹, vt eius participes sint, facultas datur. Ipsa enim talis alimenti & potionis communicatio, fit accipientium sine discrimine cibus & potus. Cum tamen Apostolus ità definiuerit: Probet autem, inquit, seipsum quisque, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim indignè mãducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Hunc autem respiciens Euangelista planè videtur eandem significationem cõfirmasse. Cùm mysticę passionis tẽpore nobilis ille Seruator immaculata, mondáque sindone inuoluẽs Domini corpus, in nouo & puro monumento posuit. Quamobrẽ & Apostoli præcepto, & Euangelistæ obseruatione commoueamur, vt sanctum Domini corpus pura conscientia suscipiamus: quòd si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lachrymarum abluamus & expurgemus.

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Matth. 27.

Pura cõscientia Christi corpus ... exemplo Ioseph.

6. Avgvstinvs sermone primo de tempore: Quãtùm possumus cũ Dei adiutorio laboremus, vt cum sincera & pura conscientia & mundo corde, & casto corpore ad altare Domini possimus accedere, & corpus & sanguinem eius non ad iudicium, sed ad remedium animæ nostræ mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra cõsistit, sicut ipse dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitã in vobis. Mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur quàm sanetur, magis occiditur quàm viuificetur.

Pura cõscientia accedendum & casto corpore.

Ioan. 6.

Vitæ mutatio necessaria est.

1. C. Basilivs Magnus quæstione centesima septuagesimasecunda, ex quæstionibus compendio explicatis: siue in regulis breuioribus, interrogatione eadem: Quãto cum timore, qualive cũ animi persuasione, affectioneve corpus & sanguinem Christi cõmunicemus: Resp. De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini, qui dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem: & testimonium etiam Ioannis, qui cùm gloriam verbi priùs posuisset, pòst confestim modum assumptę humanitatis adiecit, cùm dixit, Verbum caro factũ est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Itémque Apostoli, apud quẽ scriptum est, quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominũ factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediẽs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quorsfcúque igitur animus, fide his atque huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tãtæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit, quòd videlicet ille talis ac tãtus patri obediẽs fuerit vsque ad mortem pro vita nostra: prorsùs in eã charitatem arbitror excitari erga Deum patrẽ, qui proprio filio nõ pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similitérque impelli ad diligẽdum vnigenitum filium, qui obediens fuit vsque ad mortem pro redemptione & salute nostra: atque ità assentiri Apostolo potest, qui quidem iis qui sani sunt, quandã veluti regulam exponit, eam videlicet, quæ in his bona est cõscientia, cum ait, Charitas Christi vrget nos, æstimantes hoc, quoniã si vnus pro omnib⁹ mortuus est, ergò omnes mortui sunt, & pro omnib⁹ mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus esse debet, qui panem & calicem communicat.

1. Cor. 11.

Luc. 22

Fides de veritate corporis Dominici & maiestate ac bonitate eius ante cõmunionem est in primis necessaria.

Ioan. 1.

Philip. 2.

2. Cor. 5.

2. Prioris ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui columna & firmamentum veritatis.

1. D. Basilivs Magnus sermone, vel libro primo de baptismo, capite tertio: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, vt supra quæstione nona, testimonio primo.

2. Idem sermone, siue libro secundo de baptismo, capite tertio: Grauissimum supplicium in lege pœnis aduersùm eos decreuit, qui cùm sint immũdi, sancta cõtingere non verentur. Typicè nanq; illis quidem, nobis verò admonitionis gratia, scriptum est ad hũc modum: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicẽs: Dic Aaroni & filiis eius: Abstineãt à sanctis filiorum Israël, nec polluant nomẽ meum sanctum, quæcunque illi mihi sanctificant. Ego dominus: Dic illis, in generationibus ipsorũ: Quisquis hominũ ab omni vestro semine, ad sancta, quæcũque filij Israël Domino sanctificant, in immũditia sua constitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego dominus. Si tales minę aduersùm eos positę sunt, qui temerè ad sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicẽdum est de eo, qui in tãtum ac tale mysteriũ temerarius est? Quãto enim maius aliquid is est tẽplo, secundùm Domini vocem, tanto grauius & terribilius est, in animę impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quã si accedere ad arietes vel tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem aut bibit poculũ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: imò vehementius ac terribilius iudicium per seperationem exprimente, cùm dicit: Probet autem quisque seipsum, & sic de pane illo edat & de poculo bibat. Qui nanque manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit non diiudicãs corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm constitutus (immunditiæ verò proprietatem typice ex lege discimus) tam terribile iudiciũ habet, quantò magis, qui cùm in peccato sit, corpus Domini cõtingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Mundemus itaque nos ab omni inquinamento, ... verò inquinamenti & immunditiæ, ... est manifesta) atque ità ad sancta accedamus, vt iudicium eorum qui Dominũ occiderunt, effugiamus: propterea quòd quisquis ederit panem, & biberit poculũ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Habebimus autem vitam æternam sicut promisit, qui mẽtiri nequit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus, si edẽtes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis est mortuus, & sententiam Apostoli seruauerimus, dicẽtis: Dilectio nanque Dei nos constringit, iudicantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuus esse Et pro

Immũdi qui ... accesserint ... modo ... puniti sunt.

Leuit. 22.

Quã periculosum sit indignè communicare, & quàm graue peccatum.

1. Cor. 11.

Iudicium eorum qui Deum occiderunt, incurrimus.

2. Cor. 5.

pro

pro omnibus mortuum esse, vt qui viuunt, iã non amplius sibiipsis viuant, sed ei qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, quod & in baptismate professi sumus ac polliciti.

3. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Contra euangelij vigorem & Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitẽtia de pectoribus excussa est, grauissimi extremíque delicti memoria sublata est. Operiũtur morientiũ vulnera: & plaga letalis altis & profundis visceribus infixa, dissimulato dolore cõtegitur. A diaboli aris reuertẽtes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiã nunc scelus suum faucibus, & cõtagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando

Leuit. 22.

occurrat scriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus mãducabit carnem, & anima quęcũq; manducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Apostolus item testatur & dicit: Nõ potestis calicem Domini bi-

1. Cor. 10.

bere & calicem dæmoniorum: non potestis mẽsæ Domini cõmunicare & mensæ dæmoniorum. Idẽ cõtumacibus & peruicacibus comminatur & de-

1. Cor. 11.

nunciat, dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque

Vis infertur corpori & sanguini Domini

contẽptis, vis infertur corpori eius & sanguini: & plùs modò in Dominũ manibus atque ore delinquũt, quàm cũ Dominũ negauerũt. Ante expiata

Ante expiata delicta & exomologesin factam criminis.

delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatã indignantis Domini & minãtis, pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant.

4. CONCILIVM Tridẽtinum sessione decimatertia capite septimo: Si non decet ad sacras vllas

Cum reuerẽtia esse accedẽdum.

functiones quempiam accedere, nisi sanctè: certè, quo magis sanctitas & diuinitas cælestis huius Sacramẽti viro Christiano cõperta est, eo diligẽtiùs cauere ille debet, nè absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim

1. Cor. 11.

cùm illa plena formidinis verba apud Apostolũ legamus: Qui mãducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volẽti reuocandũ est in memoriam eius præceptũ: Probet seipsum ho-

Qualis probatio necessaria.

mo. Ecclesiastica autem cõsuetudo declarat, eam probationẽ necessariã esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quãtumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali Confessione ad sacrã Eucharistiam accedere debeat, quòd à Chri-

Nota sacerdotes.

stianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ea officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruãdum esse decreuit, modò non desit illis copia cõfessoris: quòd si, necessitate vrgente, sacerdos absque præuia confessione cele-

Sola fides nõ est sufficiens præparatio.

brauerit, quamprimùm cõfiteatur. Ibidẽm canone vndecimo: Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum anathema sit. Et nè tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & condẽnationem sumatur, statuit atque de-

Confessio Sacramentalis communioni præmittẽda.

clarat sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quãtumcunquè etiam se cõtritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittẽdam esse confessionẽ sacramentalem. Si quis autẽ contrarium docere prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

5. HESICHIVS presbyter Hierosolymorũ, in caput vigesimumsextum Leuitici: Sanctuariũ Domini paueamus, vt nec corpus nostrũ polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sanctificatio, (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili diiudicatione nostri, temerè accedamus, sed priùs nosmetipsos probemus, reminiscentes eius qui dixit: Quicunque comederit

1. Cor. 11. Pœnitẽtia ad probationẽ pertinet.

panem, aut biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autem, &c. qualem probationem dicit? Id est, vt in corde mundo atque conscientia, & pœnitentiam eorum quæ olim deliquit, intendenti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Eccè tãdẽm ad finem sanctæ Quadragesimę venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimúsque Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligẽtes simus, sed hac de causa iterũ maius studiũ, maiorem diligentiam, maiorémque vigilãtiam exhibeamus. Et paulò pòst: Quia in magnam hãc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè & ieiunij cursus intẽdendus, & magis cõtinuandæ sunt preces, faciendáque diligens & pura peccatorum cõfessio, & in bonis operibus

Inter cæteras præparationes facienda pura peccatorũ confessio.

sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mãsuetudo, aliæque virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbi in diẽ Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus

Cur cõfessio peccatorũ sacrã communionẽ præcedere debeat.

quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis propbanísque incumbit: illis quidẽ, vt post patentia criminum vulnera pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur: his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam mũda iam cõscientia accedant. Absistamus igitur ab hac fluida dissolutáque vita.

8. E. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima tertia in Matthæum, & in homilia sexagesima ad populũ Antiochenum: Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudæi stantes, calceati & baculos in manibus habentes cum festinatione comedebãt, quanto magis nobis vigilandũ

Animo præsenti ad communionẽ accedendum, & magno desiderio.

est? Nam illi ab Ægypto in Palæstinam erant profecturi, & ideò viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Vigilandum igitur est: nõ enim paruum supplicium indignè cõmunicãtes expectat. Et post pauca: Quã igitur re mũdiorem esse nõ oportet eũ, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares nõ deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat, os quod igne impletur spiritali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentẽ tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nãque re nos alimur, quã angeli videntes tremũt,

nec absque pauore propter fulgorem, qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnã cum illo massam reducimur: Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquã mẽbris suis oues suas nutriuit? Et paucis interiectis: Non vidensis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiũt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoquè ad hãc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: imò verò maiore desiderio quasi lactãtes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Psal. 105.

Similitudo pulchra.

Vnus sit nobis dolor, sacra cõmunione priuari.

Quid cogitãdum.

2. Idem homilia tertia in epistolã ad Ephesios, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinẽ gustamus, qui in cælestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè cõsistit immortali Dei potentiæ. Et quibusdam interpositis: Adstat mensa regia, adsunt angeli mensæ huius ministri, adest rex ipse, & tu oscitabundus adstas? Sordidis indutus es, & nihil curas? Sed vestibus es mundis? Recumbe itaque & communica. Quotidiè venit, vt discumbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiam in cõscientiis dicit, &c.

3. Ambrosivs habet in tomo quarto post librum de dignitate sacerdotali duas precationes ad Missam præparantes. Prior sic incipit, Summe Sacerdos & vere Pontifex Iesu Christe, &c. Altera verò, Summa & incompræhẽsibilis natura, &c.

1. F. Avgvstinvs sermone secundo de tempore: Inuitati sumus ad mensam, vbi nõ inuenitur cibus hominũ, sed panis ponitur Angelorum. Et ideò quotiescunque aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates aduenıũt, sicut frequẽter admonui, ante plures dies nõ solùm ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinete.

Casto corpore accedendum.

2. Idem sermone ducentesimo quinquagesimosecũdo de tempore: Qui ad istud altare casto corpore & mundo corde cum munda & secura conscientia venit, ad illud altare quod in cęlis est felici trãsmigratione perueniet. Ad extremum, fratres charissimi, nõ est graue nec laboriosum quod suggero: hoc dico quod vos frequẽter facere adspicio. Omnes viri quando communicare desiderant, lauant manus suas: & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiãt. Non est graue quod dico, fratres: quomodò viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauẽt cõscientias suas. Similiter & mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mundũ exhibeãt, vt cum bona cõscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis nõ mittitur preciosa, qua frõte in anima quæ peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

Casto corpore & mundo corde.

Munditia etiã externa.

5. Item epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Liquidò apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinẽ Domini, nõ eos accepisse ieiunos. Nunquid tamẽ propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorẽ tanti sacramenti in os Christiani priùs Dominicũ corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum cõuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Saluator quo vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò nõ præcepit quo deincèps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variâsset.

In vniuersa ecclesia à [illegible] Christus accipitur.

1. Cor. 11.

Cur Christus post cœnam [illegible] & [illegible] guinem Apostolis porrexit.

Ordinem & modum [illegible] municandi reliquit Ecclesiæ & Apostolis.

4. Origenes in diuersos euangelij locos, homilia quinta: Quando sanctum cibum illúdque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, mãducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, nõ sum dignus vt intres sub tectum meum.

Centurionis verbis v[illegible] dum [illegible] communione. Matth. 8.

5. G. Prioris ad Corinthios vndecimo, vt suprà, A. testimonio primo.

2. Chrysostomvs homilia quadragesimaquinta in Ioannẽ, & sexagesimaprima ad populũ Antiochenum: Si purè accesseris, ad salutem accessisti: sin praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Qui enim mãducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Nã si qui regiam purpuram coinquinant, haud secùs, quàm qui scindũt, puniuntur: quid mirum si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idẽ supplicium subeant, quod qui eũ clauis cruci affixerunt? Vide quàm formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciẽs legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei cõculcauerit, & sanguinem testamẽti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?

1. Cor. 11.

Supplicium cum [illegible] crucifixerunt. Heb. [illegible]

3. Basilivs Magnus sermone seu libro secundo de baptismo, quęstione vel capite tertio, vt suprà, in hac quæstione, D. testimonio secundo.

4. Theodoretvs in caput vndecimũ prioris ad Corinthios: Illud autẽ, Reus erit corporis & sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodùm tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultârunt, & cũ probris & cõuiciis affecerũt Iudæi, ità eum ignominia & dedecore afficiũt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt.

Iudæ & [illegible]

D E

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestat⁹ ritéque confessus quis fuerit, impenditur.

Trident. sess. 14 c. 1. & can. 1. Ité sess. 6. cap. 14 & can. 29 Flo. & CōPauisésse sess. 1. Nyssē. in vita Moysis. Bernar. in vita Malach.

B. Quam soluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, diuina promissio[a] Sacerdotibus facta hæc fuit:[b] *Accipite Spiritum Sanctū: quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retēta sunt.* Tum alio in loco, *Amē dico vobis*, inquit[c] Dominus, *quæcūque ligaueritis super terrā, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

a Trident. sess. 14 cap. 6 & can. 10. Am. li. 1. de pœnit. c. 2. & 7 Item lib. 2 cap. 2. b Ioan. 20. Ibidem Cyril. li. 12 c. 56 Greg. ho. 26. in Euāg. Chrysost. ho. 85. in Ioan. c Matt. 17 c Cypr. epist. 4. ad Cornel. Hilar. ca. ... in Matth. Pacian. epist. 1. ad Sympro. Hiero. ad Heliod. epist. 1 Aug. l. ... de ciuitate Dei c. 9 Chrysost. hō. 5. de verbis Esaiæ, vidi Dominum.

C. Ex quibus liquidò cernitur, præstantem & consolationis plenā Sacramenti huius efficaciā esse, vt quo remittantur quęcūque peccata fœdissimè perpetrata, & soluātur indiscriminatim, qui corā Deo reas habent consciētias: idque Sacerdotum ministerio ex diuina Christi institutione. Quare Sacerdotū potestas & authoritas nūc lōgè quàm[d] olim, est excellētior plurísque faciēda, vt quibus non corporis leprā, verùm animæ sordes nō dico purgatas probare sed purgare prorsus cōcessum est,[e] Chrysostomo teste. Et Augustinus:[f] Quid facit Ecclesia, inquit, cui dictum est, quæ solueritis, soluta erunt: Nisi quod ait Dominus ad discipulos:[g] *Soluite illum, & sinite abire?*

d Leuit. 4 e f g 5. b d e. 8 14. a 14. a Matt. 8. a Lucæ 17. d

e Chrys. li. 3 de Sacerdotio. f Augu. de verbis Dom. in ser. 8. Vide etiā ser. 44. & in Ioan. tract. 49. Itē ho. 27. ex 50 & in Psal. 101. cōc. 2. g Ioan. 11 f

TESTIMONIA.

... Sacramentum.

1. A CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento pœnitentię, capite primo: Si ea in regeneratis omnib⁹ gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo ipsius beneficio & gratia susceptā, constanter tuerētur, nō fuisset opùs, aliud ab ipso Baptismo Sacramētum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, diues in misericordia, cognouit figmētum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit qui sese postea in peccati seruitutem, & Dæmonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum, beneficiū mortis Christi applicatur.

Ephes. 2.

Fuit quidem Pœnitētia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquināssēt, quouis tēpore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui Baptismi Sacramento ablui petiuissent, vt peruersitate abiecta & emendata, tantā Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur: vndè Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & nō erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitētiā egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorū Petrus peccatoribus baptismo initiandis, pœnitentiam commēdans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrūm. Porrò nec anteaduētum Christi Pœnitentia erat Sacramētum, nec est post aduētum illius cuiquam ante baptismū. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc pręcipuè instituit, cùm à mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos, dicēs: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittūtur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinēdi peccata, ad recōciliandos fideles, post baptismum lapsos, Apostolis, & eorū legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum patrum consensus semper intellexit. Et Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negātes, magna ratione Ecclesia Catholica, tāquàm hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorū verborum Domini sensum sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commētitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi, cōtra huiusmodi sacramenti institutionem falsò retorquent.

Pœnitentia ... fuit ... ad ... & iustitiam asse-quendam.

Ezech. 18

Luc. 13

Actor. 2

Quādo sacramentum institutum Ioan. 20.

2. ET canone primo: Si quis dixerit, in catholica ecclesia Pœnitētiam non esse verè & propriè Sacramentum, pro fidelibus quoties post baptismū in peccata labuntur, ipsi deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

Verè & propriè sacramentum a Christo institutum.

3. IDEM sessione sexta, capite decimoquarto: qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatū exciderunt, rursùs iustificari poterunt, cùm excitāte Deo per pœnitentiæ Sacramentum, mé-

ritò Christi amissam gratiam recuperare curaverint. hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres apte nuncuparunt.

Secunda post naufragium tabula.

Etenim pro iis qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit Pœnitentiæ, cùm dixit: Accipite spiritũsanctum: quorum remiseritis peccata remittũtur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt. Vndè docendum est, Christiani hominis pœnitẽtiam post lapsum, multò aliam esse à baptismali, eáque contineri nõ modò cessationem à peccatis, & eorũ detestationem aut cor cõtritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionẽ, itémque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cùm culpa remittitur, sed pro pœna tẽporali: quæ, vt sacræ literæ docent, non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati spiritumsanctum contristauerunt, & templum Dei violare nõ sunt veriti. De qua scriptũ est: Memor esto vndè excideris: age pœnitẽtiam, & prima opera fac. Et iterùm quæ secundũ Deũ tristitia est, pœnitẽtiam in salutem stabilem operatur. Et rursùs: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Institutum à Christo sacramentum. *Ioan. 20* *Pœnitẽtia ante baptismũ differt ab ea quæ post baptismum requiritur.* *Satisfactio fit pro pœna temporali.* *Nu. 14. 2. Re. 12. & 14. Eph. 4. 1. Cor. 3.* *Apoc. 2. 2. Cor. 7. Matth. 3. & 4. Luc. 3*

4. ITEM canone vigesimonono: Si quis dixerit, eum qui post baptismum lapsus est, nõ posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramẽto Pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusque professa est, seruauit, & docuit, anathema sit.

Sine Sacramẽto Pœnitentiæ non recuperatur amissa iustitia.

5. CONCILIVM Florentinum: Quartum sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi Materia, &c.

6. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta dãnat octauum articulũ Ioannis Hus, qui ità habet, Sacerdotes quomodolibèt criminosè viuẽtes infideliter sentiunt de septẽ sacramentis Ecclesiæ.

7. GREGORIVS Nyssenus libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Moyses rursùs per lapidẽ inundare aquis heremũ facit: quæ res, quantum qualéque sit pœnitẽtiæ sacramentum, docet. Nã qui postquam semel biberunt è lapide, quãnis ad ventrem & Ægyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnetur: possunt tamen virtute pœnitentiæ, lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontem quos delinquendo obserãrunt, pœnitendo reserare.

Pœnitentiæ sacramẽtum.

8. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ episcopi Hyberniæ: Vsum saluberrimum cõfessionis, sacramẽtum Confirmationis, cõtractum coniugiorum: quæ omnia aut ignorabant, aut negligebãt, Malachias de nouo instituit.

Trium sacramentorum vsum restituit in Hybernia Malachias.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de sacramento Pœnitentiæ, capite sexto: Circa Ministrum autem huius sacramenti declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitùs alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & sacerdotes, Clauium ministeriũ perniciosè extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcũque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscuè, contra institutionem huius sacramenti, ita fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, cuicunque factam, docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem spiritussancti, in ordinatione collatam, tanquàm Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eósque praue sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem Absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solùm nudum ministerium, vel annunciandi Euangeliũ, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sentẽtia pronunciatur, atq; ideò non debet pœnitẽs adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit cõtritio, aut sacerdoti animus seriò agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suam solam fidem, verè & corã Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitẽtia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absoluentẽ cognosceret, & non alium seriò agentem, sedulò requireret.

Matth. 18. *Ioan. 20.* *Etiã mali sacerdotes habent ministerium clauium.* *Actus iudicialis instar.*

2. IDEM canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligãdi & soluendi non habere, aut nõ solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcũque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta sunt: quorum verborũ virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidẽ per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, anathema sit.

Matth. 18. *Ioan. 20.*

3. AMBROSIVS libro primo de Pœnitentia, capite secundo: Sed aiunt se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Immò nulli maiorem iniuriã faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite spiritumsanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta erũt: quis est ergò qui magis honorat, virùm qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, volt ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suámque sententiã sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergò qui soluendi ius nõ habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ità illorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluẽdi sibi ius negant, negare debeãt & ligan-

Nouatiani [illegible] sacerdotibus adimebant potestatem [illegible] criminis, impugnat. Ioan. 20. *Par ius ligãdi & [illegible] [illegible] Christo [illegible]*

... cò igitur ... dominum ... Ecclesiæ autem vtrunque ... non licet ... ius enim hoc solis ... dotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia ... sacerdotes Dei non habet. Non ... autem ipsa de se pronunciet, quòd cù Sa... non habeat, ius sibi vindicar nô debeat ... tale ... in impudenti contumacia pudenie ... confession ... Spectat etiam illud, quo... qui spiritumsanctum accepit & soluendi pot... statem & ligandi accepit. Sic enim scri... est: Accipite spiritumsanctum : quorū remi... peccata, remittuntur: & quorum retinueri... detenta erunt : Ergò qui soluere non potest peccatum, non habet spiritumsanctū. Munus enim spiritussancti est officium sacerdotis: ius autē spiritussancti in soluendis ligādisque criminibus est: Quomodo igitur munus eius vindicant, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid, quòd insolentiores sunt? Nam cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt: quod nolle, hoc agunt : cum vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabilius igitur Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi * parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ cōpassus ignosceres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniā leuioribus. Non hoc quidem author vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, ne ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrū propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione cōcessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret & pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec ... os eius discipuli, imitatores eiusdē & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitētiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autē ista peruersitas est, vt vobis vindicetis impossibilia concessu, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia teferuetis? hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam sæuiendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificetis in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiæ magis indulgētem esse quàm seueritatis tenacem, ipse ait : Misericordiam volo, non sacrificium.

4 E... capite septimo : Vult Dominus plurimum posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Deni que ait: Et maiora his facietis. Dedit vt ... tarent ... tum ipse ... reddere posset ... enim ... Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Sau... redderentur ... quos amiserat. Petrum quoque ... in ... ambulare: & quia titubauit, ... quòd dona gratiarum fidei

pauxillitate minuisset. Nam enim discipulis, vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia descensurus esset è cælo & in cælum ascensurus, Eliam ad ... leuauit, indè eum tertio ... reddidit tempore. Baptizaturus quoque in spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit discipulis suis, de quibus ait : In nomine meo dæmonia ei..., &c. Omnia ergo dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergò manus imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis forte reualuerit ægrotus ? Cur præsumitis aliquos à colluuione diaboli per vos mundari posse ? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet ? In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrùm per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia ? nónne Dei nomen operatur? Quid ergò ? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis ? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum.

5 Idem libro secundo de pœnitentia, capite secundo : Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc quod scribitur ad Hebræos, de pœnitentia dictum putat, quia quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideò quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nam & impossibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Denique Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia trāsmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur.

6. Ioannis vigesimo : Accipite Spiritum sanctum, &c. vt in textu.

7. Cyrillus Alexandrinus libro duodecimo in Ioannem, capite quinquagesimosexto: Quomodò igitur dic... tunc aberat Thomas, quando Christus ... dixit, Accipite spiritum sanctū, spiritus ipse particeps factus est? Dicimus igitur virtutem spiritus ex intentione dantis Christi, in omnes discipulos peruenisse: non enim quibusdam, ... dedit. Quare liberitate dantis, non ... præsentes, sed etiam absentes Apostoli spiritumsanctū acceperunt. Quod autem non ... in vtraque ista ratio ..., authoritate sanctæ scripturæ monstrabimus. Iussit Deus quondam Moysi septuaginta seniores Iudæorum eligere. Dixit autem de spiritu, qui erat in Moyse, ablaturum atque impositurū in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de septuaginta, ... Et quibusdam ... diuinæ naturę dignitatem ac potestatem ...

Ioan. 8.
4 Reg. 2
Matth. 3.
Mar. 16.
Contra Nouatianos.
Idem ... sacerdotibus in sacramento Baptismi & pœnitentiæ.
Heb. 6.
4 Reg. 5.
Ab Apostolis ad ... officia transmissa potestas remittendi peccata.
An & Thomas ... spiritum sanctum ...
Num. 11

[illegible] certe abs[illegible] [illegible] illis, qui sp[illegible] [illegible] debeant. [illegible] cùm ipsi [illegible] mittunt aut detinet, spiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Fit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis: primum baptismo, deinde pœnitentia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimonia probatos homines, ad baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt: aut ecclesiæ filios peccantes quidem increpant, pœnitentibus autem indulgēt. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in [illegible] carnis tradebat, vt spiritus eius saluaretur: recepitque rursus, nè maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodò non erit natura Deus, qui naturaliter potestatē diuinæ naturæ ac dignitatem possidet, quum in diuinam legem eandem habeat authoritatem?

8. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euāgelia, in ea verba, Quorū remiseritis peccata, &c. Ecce non solum de semetipsis securi fiunt, sed etiā alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiūt: principatumque superni iudicij sortiuntur: vt vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos à Deo dicebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Ecce qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui se metipsos damnari metuebāt. Horū profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque soluendi authoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus istius honoris. Durū quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ.

9. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaquinta in Ioannem: Non dixit, Accepistis: sed, Accipite Spiritum sanctum. Non tamen quispiam errauerit, si tunc Apostolos potestatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen vt mortuos suscitarent, & virtutes ostenderent, sed vt peccata dimitterent: differentes enim sunt gratiæ spiritus: quare addidit, Quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: ostendens quod virtutis genus largiatur. Post quinquaginta autem dies, signorum operationem receperunt, ideò inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes: Per signa scilicet. Est enim inenarrabilis spiritus gratia, & multiplex donorum.

10. MATTHAEI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, &c. vt in textu.

11. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Ipse legem dedit, vt ligata in terris etiam in cælis ligata essent: soluta autem possent illic, quæ hic priùs in Ecclesia soluerentur.

12. HILARIVS canone decimosexto in Matthæum: O beatus [illegible] ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statui eiusdem conditionem obtineant & [illegible].

13. PACIANVS Episcopus ad Symphonianū Nouatianū epist. 1. Nunquā Deus nō pœnitēti comminaretur, nisi ignosceret pœnitēti. Solus hoc, inquit, Deus potest. Verum est: sed & quod per sacerdotes [illegible] facit, ipsius [illegible] est. Nā quid est [illegible] quod Apostolis dicit: Quæ ligaueritis in terris, ligata [illegible] ris, soluta [illegible] nibus ac [illegible] Apostolis [illegible] Apostolis [illegible] sanctū da[illegible] gentium [illegible] quia solum hoc [illegible], quam Apostolis [illegible] est? Quòd si vno in loco, & [illegible] sacramenti potestas datur: aut toto ad nos ex Apostolorū forma & potestate [illegible] ut nec illud ex decretis relaxatum est. Ego inquit, fundamentū posui: alius autē superædificat. Hoc ergo superædificamus, quod Apostolorum [illegible] fundauit. Denique & Episcopi, Apostoli nominantur: sicut de Epaphrodito Paulus [illegible] & commilitonē, inquit, meū, vestrū autē Apostolū. Si ergò & lauacri, & chrismatis potestas, [illegible] longè charismatū, ad Episcopos inde [illegible] & ligandi quoq; vis adfuit, atq; soluēdi. Quod etsi nos [illegible] ob nostra peccata temerari vindicamus, Deus tamen illud, vt sanctis & Apostolorū cathedrā tenentibus, non negabit, qui Episcopis etiā [illegible] sui nomē indulsit. Nemo Episcopū hominis contēplatione despiciat. Recordemur, quòd Petrus Apostolus Dominum nostrū Episcopum nominauit. Sed conuersi, inquit, estis modo ad Episcopū, & pastorem animarum vestrarum. Quid Episcopo negabitur, in quo Dei nomē operatur? Reddet quidē ille rationē, si quid perperam fecerit, vel si corruptè & impiè iudicarit. Nec præiudicat Deo, quò minus ille ædificatoris opera rescindat: interea, si pia [illegible] administratio est, adiutor Dei operis perseuerat. Ecce Apostolus ad laicos scribit: Si cui quid donastis, & ego. Nā & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt non possideatur à Satana: non enim versutias eius ignoramus. Si autē quod laici donāt, Apostolus donasse se dicit: quod Episcopus fecerit, qualiter respuetur? Ergò nec chrisma, nec baptisma, nec [illegible] [illegible] remissio, nec innouatio corporis facta potestati eius indulta est: quia nihil proprio vsurpatione [illegible] arū est, totūq; id ex Apostolicn iure defluxit.

14. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos & nos Christiani sumus. Qui claues regni cælorum habentes, quodammodo ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

15. AVGVSTINVS lib. vigesimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apoc. lypsis exponens: Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est. Non hoc putandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum melius accipiendū videtur, quàm id quod dictū est: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt & in cælo: & quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. Vnde Apostolus: Quid enim mihi [illegible], de [illegible] s, qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus [illegible] vos iudicatis?

16. CHRYSOSTOMVS homilia [illegible] de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Quanquā nobis [illegible] dus videtur [illegible] regi [illegible] mitras affixas, & aurum quin [illegible] est: tamen [illegible] terrena [illegible] administratione [illegible] st, nec vltra potestatem hanc præt[illegible] habet authoritatis. Verū sacerdotij [illegible] collocatus est & de cælesti

De cælestibus pronunciandi authoritas. Matt. 18.

cælestibus negociis pronunciádi habet authoritaté. Quis hæc dicit? Ipse cælorú rex: Quæcunq; ligaueritis super terrá, erút ligata & in cælis: & quæcunq; solueritis super terrá, erút soluta & in cælis. Quid cú hoc honore cóferri possit? A terra iudicádi principalé authoritaté sumit cælú. Nã iudex sedet in terra, Dñs sequitur seruú, & quicquid hic in inferiorib⁹ iudicárit, hoc ille in supernis cóprobat.

Cælum iudicandi authoritaté sumit à terra.

1. C. LEVITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnú è pluribus per ignorantiá, quod Domini lege prohibetur: & postea intellexerit peccatú suú, offeret hostiá Domino, hircú de capris immaculatú. Ponétq; manú suá super caput eius: cumque immolauerit eú in loco vbi solet mactari holocaustú coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitú in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundés ad basim ei⁹. Adipé verò adolebit supra altare, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si peccauerit anima per ignorantiá de populo terræ, vt faciat quicquá de his quæ Domini lege prohibétur, atq; delinquat, & cognouerit peccatú suú, offeret caprá immaculatá, ponétq; manus super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eá in loco holocausti. Tollétque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangés cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimá pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, & immolabit eá in loco vbi solent cædi holocaustorú hostiæ. Sumétque sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangés cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoquè adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altaré incésum Domini: rogabítque pro eo, & pro peccato ei⁹, & dimittetur ei.

2. DEINDE cap. 5. Anima quæ iurauerit, & protulent labiis suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitáq; posteà intellexerit delictú suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agná siue caprá, orabítq; pro eá sacerdos, & pro peccato eius: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, Domino, vnú pro peccato, & alterú in holocaustú, dabítq; eos sacerdoti. Qui primú offerés pro peccato, retorquebit caput eius ad pénulas, ità vt collo adhæreat, & nó penitùs abrúpatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris. quicquid auté reliquú fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterú verò in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabítq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulò pòst: Anima si præuaricás cæremonias, per errorem in his quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arieté immaculatú de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumque quod intulit dánú restituet, quintá partē ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerés arieté, & dimittetur ei. Anima si peccauerit per ignorantiá, feceritque vnú ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitaté suá, offeret arieté immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mésuram æstimationémque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per erroré deliquit in Domino.

3. ITEM cap. 6. Locutus est Dominus ad Moysen, dicés: Anima quæ peccauerit, & cótépto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficiás insupèr peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solét peccare homines, cóuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudé voluit obtinere, integra, & quintam insupèr partem domino, cui dánum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciédo peccauit.

4. ET 13. Locutúsque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsámque speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autem lucens candor fuerit, &c. Et post pauca: Quòd si rursùm caro versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Iterùm: Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatú esse, & cófidenter eum pronunciet mundú.

5. ITEM capite 14. Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus leprosi quando múdandus est: Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cùm viderit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculúmque & hyssopum & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino & cocco hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo adsperget illú qui mundandus est, septiès, vt iure purgetur: & dimittet passeré viuum, vt in agrú auolet, &c. Rogabítque pro eo sacerdos corá Domino, & faciet sacrificiú pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cú libamentis suis, & homo ritè mundabitur, &c.

6. MATTH. 8. Vade, ostéde te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses, in testimoniú illis.

7. LVCÆ decimoseptimo: Ite, ostédite vos sacerdotibus: Et factum est, dum irent, mundati sunt.

8 CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, seu veriùs dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: neq; nescis quáta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis leprá, verú animæ sordes, nó dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, cótemnúntque, multò sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vná cum suis omnibus.

Nó tam probant purgatá animæ leprá sacerdotes, quá purgant

Ioan. 11.

Comparatur peccator pœnitens cũ Lazaro resuscitato, & Ecclesia cum Apostolis cũ soluentibus.

9. AVGVST. de verbis Domini serm. 8. Quis peccatorem mortuũ in peccatis resuscitabit, nisi qui remoto lapide, clamauit, dicens: Lazare, prodi forás? Quid est autem forás prodire, nisi quod occultũ erat forás prodere? Qui cõfitetur, forás prodit. Forás prodire non posset, nisi viueret. Viuere non posset nisi resuscitatus esset. Ergò in confessione sui accusatio, Dei iudicatio est. Dicit ergò aliquis, Quid prodest Ecclesia, si iam confessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attẽde, Cum vinculis prodit, iam viuebat confitendo, sed nondùm liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis, soluta erunt, nisi quod ait Dominus continuò ad discipulos, Soluite illum & sinite abire.

Math. 18.

10. ITEM de verbis Domini, sermone quadragesimoquarto: Opùs est ergò vt qui reuixit soluatur, & ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solueritis in terra, soluta sunt & in cælo.

Math. 18.

11. ET tractatu quadragesimonono in Ioannem: Quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare? Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando: ideò cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus, Soluite illum & sinite abire. Quid est, soluite & sinite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo.

Math. 18.

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima: Eleuatus est Lazarus, processit tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agẽtes pœnitentiam: Iam processerunt à morte. Nam non confiterentur, nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid Dominus Ecclesiæ suæ inquit? Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo. Proindè Lazaro procedente, quia impleuit Dominus misericordiæ suæ bonum, perducere ad confessionem mortuorum latẽtem, putentem, iam cætera implet Ecclesiæ mysteria, Soluite illum & sinite abire.

Ioan. 11.

Math. 18.

13. IDEM in psalmum centesimum primum concione secunda: Quid prodesset Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum & sinite abire? Ipse quidem voce de sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulchro impositam vicit, & processit ille vinctus. Non ergò pedibus propriis, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorũ suorum, iam reuixit: cùm audis hominem confitendo proferre conscientiam, iam de sepulchro eductus est, sed nõdùm solutus est. Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, inquit, in terra, erunt soluta & in cælo. Meritò per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest, suscitari autẽ ipse mortuus non nisi intùs clamante Domino potest. Hæc enim Deus interiùs agit.

Ioan. 11.

Vide etiam Ambrosium lib. 2. de pœnitentia, cap. 7.

Math. 18.

14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

II.

Cur opùs est pœnitentiæ Sacramento?

Amb. li. de pœnitentia 1 & 2. Aug. li. 1. de adul. cõiug. c. 28 & li. 2. c. 16. Cõc. Latera. ca. 1. Trident. ca. 2 sess. 14. Item Florent. Hier. lib. 2. aduersus Pelag.

A. Vt homo post baptismum relapsus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remissione peccatorum accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impióque iustus efficiatur.

a Pacian. epist. 1 ad Sympr. Hier. in c. 3. Esa. & epi. 8. ad Demetriad. de seruan. virg. Amb. ad virg. lapsam, ca. 8. Trid. sess. 6 c. 14 & sess. 14. ca. 2. Tertull. de pœnitent. Ezechiel 18. g. & 33. c.

B. Vndè patres [a] pœnitentiam non temerè secundã post naufragiũ Tabulam vocant, qua scilicet ex vortice mortalis peccati tanquàm è naufragio subuehi, & in gratiam amicitiámque Dei transferri vnusquisque possit, quantumlibèr multis magnísque criminibus prægrauatus.

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS scripsit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in psalmum tricesimũseptimũ scribẽs in præfatione: De pœnitentia duos iamdudũ scripsi libellos: & iterũ scribendũ arbitror. Primũ, quia vtile est vel quotidiè veniam delictorum precari: deinde, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisi ità agatur vt oportet.

Nihil prodest agere pœnitẽtiam, nisi ità agatur vt oportet.

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugiis, capite vigesimooctauo: Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia.

Vt non regeneratis baptismus, ità lapsis hoc sacramentum necessarium est.

3. IDEM libro secundo, capite decimosexto: Si autem accusando adulteram occiderit, hoc peccatum quoniam transactum est, & in eo non permanetur, & si à catechumeno factum est, baptismate abluitur: & si à baptizato, pœnitentia & reconciliatione sanatur.

Homicidium à baptizato commissum, reconciliatione sanatur, sicut à non baptizato per baptismum abluitur.

4. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Si post susceptionem baptismi quisquã prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam semper potest reparari.

5. CONCILIVM Tridentinum capite secundo, sessione decimaquarta: Cæterùm hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre dignoscitur. Nam præterquàm quòd materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissimè dissidet: constat certè, baptismi ministrum iudicem esse non oportere: cum ecclesia in neminẽ iudicium exerceat, qui non priùs in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis qui foris sunt iudicare? Secùs est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit: nam hos, si se posteà crimine aliquo contaminauerint, nõ iam repetito baptismo ablui, cũ id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquã reos sisti voluit, vt per sacerdotum senten-

Pœnitentiæ sacramentum à baptismo quid differat.

Prima differentia.

Secunda.

1. Cor. 5.

ſententiam noo ſemel, ſed quotiès ab admiſſis peccatis ad ipſum pœnitentes confugerint, poſſent liberari. Alius eſt præterea baptiſmi, & alios pœnitentiæ ſtuctus: per baptiſmum enim Chriſtum indueotes, noua prorſùs in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatornm omniom remiſſiooem cooſequentes: ad quam tamen nouitatem & iotegritatem, per ſacramentum pœnitentiæ ſine magois noſtris fletibus & laboribus, diuina id eaigente inſtitia, peruenite nequaquàm poſſumus, vt meritò pœnitentia, laborioſus quidam baptiſmus à S. patribus dictus fuerit. Eſt auté boc ſacramentú pœnitentiæ lapſis poſt baptiſmum ad ſalutem oeceſſarium, vt nondùm regeneratis ipſe baptiſmus.

Tertia, ex parte effectus.

Laborioſus baptiſmus pœnitentia. Damaſ. lib. 4. cap. 10. Lapſis hoc ſacramentum neceſſarium ad ſaluté, vt non regeneratis baptiſmus.

6. CONCILIVM Florentinum: Effectus huius ſacramenti eſt abſolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Pelagianos, adſert multa ſcripturæ teſtimonia, quibus pœnitentia ab effectu ſuo commendatur.

1. B. PACIANVS epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat ſaoè peccare, ſed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, ſed non pudeat liberari. quis naufrago tabulam, nè euadat, eripiet? quis ſanandis vulneribus iouidebit?

Pœnitentia non aratur quam naufragus amplectitur.

2. HIERONYMVS in caput tertium Eſaiæ: Secunda enim poſt naufragium tabula, pœnitentia eſt: & conſolatio miſeriarum, impietatem ſuam abſcondere.

Pœnitétia eſt ... poſt naufragium tabula.

3. IDEM epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate: Pœnitentia quaſi ſecunda poſt naufragium miſeris tabula ſit: io virgine, iotegra ſeruetur nauis.

Secunda tabula.

4. AMBROSIVS ad virginé lapſam capite octauo: Pœnitudo neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed qoanta putas & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè eacedat? Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Cú animo conceperis, non aliud remediú conſtitutú eſſe poſt baptiſmú, quá pœnitentiæ ſolatiú, quátamuis afflictionem, quantùuis laboré & indecorem ſubire eſto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et poſt pauca: Sed tu quæ iam ingreſſa es agonem pœnitéciæ, inſiſte miſera fortiter, iohære tanquàm naufragus tabulæ, ſperás per ipſam te de profundo crimınú liberari.

Inhærendum vt naufragus tabulæ.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſioné ſexta capite decimoquarto: Lapſi reparationem ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti patres apté nuncuparunt.

Tabula ſecunda ... naufragium.

6. ITEM ſeſſione decimaquarta, canone ſecundo: Si quis ſacramenta confundens, ipſum baptiſmum pœnitentiæ ſacramentom eſſe dixerit, quaſi hæc doo ſacramenta diſtincta non ſiot, atque ideò pœniteotiam non rectè ſecundam poſt naufragiú tabulam appellari, anathema ſit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia: Nemo idcircò deterior ſit, quia Deus melior eſt, totiès delinquédo qootiès igooſcitur. Ceterú finé vtiq; euadédi habebit, cú offendendi non habebit. Euaſim* ſemel, *hactenùs periculoſis noſmetipſos inferamus, & ſi iterú euaſuri videmor. Pleriq; naufragio liberati, exinde repudiú & naui & mari dicunt, & Dei beneficium, ſalutem ſuam ſcilicet, memoria periculi hoooraut. Laudo timorem, diligo verecundiam, nolunt iterùm diuinæ miſericordiæ oneri eſſe: formidant videri inculcare, quod cooſecuti ſunt: bona certè ſolicitudine iterùm experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem hominis, Dei honor eſt. Sedenim peruicaciſſimus hoſtis ille, nunquàm malitiæ ſuæ ocium facit. Atquin tunc maximè ſæuit, cú hominem plenè ſentit liberatum tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſſe eſt venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò ſuæ eraſos. Dolet quòd ipſum & angelos eius, Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit aut oculos cócupiſcétia carnali ferire, aut animum illecebris ſecularibus irretire, aut fidé terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, non tétationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clauſa licèt ignoſcentiæ ianua & intinctionis ſera obſtructa, aliquid adhuc permiſit patère. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat: ſed iam ſemel: quia iam ſecundò: ſed ampliùs nunquàm, quia proximè fruſtrà. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iá non merebaris, amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accómodat vndè reſtituas qood amiſeras, iterato beneficio gratius eſto, nedùm ampliato: maius eſt enim reſtituere, quá dare, quoniam miſeriùs eſt perdidiſſe, quàm omninò non accepiſſe. Verú non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rursùs, ſed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterúm periclitari, ſed oon iterùm liberari. Nemioem pudeat: Iteratæ valetudinis iteranda eſt medicioa: gratus in Domioum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris offendiſti, ſed recooiliari adhuc potes.

Nemo ... pec... quia ... adigno ... pœ... ... decet.

Poſt baptiſmum ſupereſt pœnitentiæ remedium tanquà à tera ianua ad indulgentiam.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omoibus ioiqoitatibus veſtris, & nó erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omoes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nooum & ſpiritú nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Domious Deus, reuertimini, & viuite.

9. ET apod eundem trigeſimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo morté impij, ſed vt cóuertatur impios à via ſna, & viuat. Coouertimini à viis veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſraël? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſoa, & iuſtus ooo poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacúnque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem: omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudiciom & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniuſtum: vita viuet, & ooo morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iuſtitiá fecit, vita viuet.

III.

Quando hoc Sacramentum rite accipitur, & efficaciter operatur?

Conc. Flor. & Trid. sess. 14. ca. 3. & can. 4.

A. Cùm is, qui remissionem peccatorũ implorat, tres illas partes seu actiones adhibet, Contritionem, Confessionẽ & Satisfactionẽ, quæ totam hominis ad Deũ conuersionẽ, pœnitentis officium & renouationẽ cõplectuntur. De quibus ità Chrysostomus:[a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorẽ omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hãc esse frugiferam pœnitẽtiam Chrysostomus asserit, vt quibus modis Deũ offendimus, offendimus autem corde, ore, ac opere, iisdem reconciliemur Deo, corde quidem per contritionem, ore per confessionem, ac opere per satisfactionẽ.

a Sermon. de pœnitentia. 2 Reg. 16. cap. Psal. 50. d & 6 b 37 b d 101 e b 2 Reg. 12. d 24. b 3. Reg. 21 g Ionæ 3 d

B. Ad Contritionem pertinet illud,[b] *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

b Psal. 50. d

C. Confessionem his verbis Lucas indicat:[c] Multi credẽtium veniebant, confitentes & annunciantes actus suos. Et[d] Iacobus Apostolus docet: *Confitemini alterutrũm peccata vestra.*

c Act. 19. Num. 5. a d Iaco. 5. d & ibid. 2eda.

D. Ad Satisfactionem porrò spectant digni[e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptista postulat, inter quos & eleemosynæ. De his autẽ Daniel Propheta: [f] *Peccata tua*, inquit, *Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperũ.* Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem, ait[g] Ambrosius.

e Matth. 3. b Luc. 3. b Act. 26. f
f Dan. 4 e
g Ambr. ad virg. lapsam ca. 8.

E. Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthiis deplorandis, quãdoquidem super immunditia, fornicatione, & impudicitia quã gesserant, pœnitentiam necdùm egissent.

h 2. Cor. 12. g

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum est Pœnitẽtia, cuius quasi materia sunt actus Pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commisso cum proposito nõ peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriã habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundùm arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationẽ, ieiunium & eleemosynam. Forma huius sacramẽti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cum dicit: Ego te absoluo, &c.

Materia huius Sacramenti.

Forma.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe cõtritio, confessio, & satisfactio. Qui quatenùs in pœnitente, ad integritatem sacramenti, ad plenámq; & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidèm: Docet prætereà sancta Synodus, sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse, Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquàm spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ.

Materia.

Forma.

3. IN eadem sessione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

Tres actus in Pœnitente requiruntur.

4. CHRYSOSTOMVS in sermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit, &c. vt in textu, & infrà quæstione decima A. testimonio nono.

5. SECVNDI Regum decimosexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim: & eccè egrediebatur indè vir de cognatione dom[9] Saul, nomine Semei, filius Gera: procedebátque egrediens, & maledicebat Mittebátque lapides contra Dauid, & contra seruos vniuersos regis Dauid: omnis autem populus & vniuersi bellatores à dextro & sinistro latere regis incedebant. Ità autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum & vir Belial Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul, &c. Et paulò pòst: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptũ Domini, si fortè respiciat Dominus afflictionẽ meam, & reddat mihi Dominus bonũ pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaq; Dauid & socij eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur,

mal-di-

maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terrámque spargens.

6. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Ibidèm: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatũ meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicans, &c.

7. ET psalmo sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. ET trigesimoseptimo: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniã iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM psalmo centesimoprimo: Ossa mea sicut cremium aruerunt. Percussus sum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: & dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixítque Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: Non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.

11. ET capite vigesimo quarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt trãsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

12. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est in tantùm, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos cõsumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malũ domui eius.

13. IONÆ tertio capite: Et clamauit & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

B. PSALMO quinquagesimo, vt in textu, & suprà testimonio sexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium, &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintámque partem desupèr ei in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrùm, &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epistolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

1. D. MATTHÆI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.

2. LVCÆ tertio: Facite ergò fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM vicesimosexto inquit Paulus: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, aliqua Pœnitentiæ opera faciẽtes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemosynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam capite octauo, vt infrà, quæstione octaua, D. testimonio tertio.

E. SECVNDÆ ad Corinthios duodecimo: Timeo nè iterũ cùm venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

IIII.

Quid est contritio?

A. Est animi dolor, & quæ de peccatis propter DEVM offensum concipitur detestatio, cum proposito vitę in melius cõmutandæ cõiuncta.

B. Hæc Contritio[a] paratur, si quis peccatorũ suorum fœditatem, magnitudinem ac multitudinẽ sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterísq; donis amissis solicitè cogitet: si mortis incertę ineluctabilẽ[b] necessitatẽ, futuri iudicij horrẽdã seueritatẽ, ac para-

Trident. ca. 4. sess. 14. Florentin. Augu. serm. 3 in Natali Domini, & ca. 2 de pœnit. medicina, seu homil. 50. ex 50. Ibid cap. 15 Fulg. li. 1. de remissio peccat cap 12.
a Chrysost. in Psal. 50. & de compun. cord. lib. 1 & 2. August. de pœnit. medi. cap. 2. Amb. ca. 8 ad Virg. lapsam. Trident sess. 14 cap. 4.
b Heb. 9. g Soph. 1. d Matth. 25. d Marc. 9. f g

tis etiam peccatoribus pœnas sempiternas expendat atq; pertimescat.

c Esaiæ 38 c
d Psal. 118 p
e Psalm. 37 b
f Ibidem d

C. Huc pertinet illud Ezechiæ:[c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis,[d] *A iudiciis tuis timui.* Et quod idem gemens orat,[e] *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebā à gemitu cordis mei.* Nec multò pòst: [f] *Iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.*

g Apoc. 2 b 1. ad Corinth. 13 g & 7 c
h Luc. 12 a Matth. 10 d
i Amb. lib. 2. de pœnit. cap. 5.
k Aug. de pœnit. med. ca. 11. & in Enchir. c. 65 Ambr. in Psal. 37. & ca. 8. ad Virg. lap.

D. Quin & manifesta Dei vox est ad peccatorem:[g] *Charitatem tuā primam reliquisti: memor esto itaque vndè excideris, & age Pœnitentiam.* Sed & Christus in Euangelio,[h] *Timete eum,* inquit, *qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Iam verò Cōtritionis hic dolor ità demùm ad remissionem peccatorum nos præparat, si cum [i] fiducia diuinæ misericordiæ, votóque præstandi ea, quæ ad [k] Pœnitentiæ Sacramentum spectant, coniungatur.

TESTIMONIA.

Contritio generalis quid sit.

1. A. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quarto: Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autē quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius, & in homine

Vt est pars huius Sacramenti, quid requirat.

post Baptismum lapso ità demùm præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus hanc Contritionē, non solùm cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed ve-

Ezech. 18.

teris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et certè qui illos Sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te

Psalm 50.
Psal. 6.

feci: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas

Esaiæ 38.

noctes lectum meū: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meę: & alios huiusmodi generis: facilè intelliget, eos ex vehementi quodā anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manâsse. Docet præterea, etsi Contritionē hanc aliquādo charitate perfectā esse contingat, hominémque Deo reconciliare, priusquàm hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominùs reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti

Votū Sacramenti in Contritione includitur.

voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat, non solùm

Attritio donū Dei est, disponens ad gratiā suscipiendam in Sacramento.

non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed etiam mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quanuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit.

Ionæ 3.
Matth. 12.
Luc. 11.

Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egerunt, & misericordiam à Domino impetrârunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, absque bono motu suscipientiū, gratiam conferre: quod nunquàm Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent, Contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Ad Cōtritionē quæ pertineant.

3. AVGVSTINVS sermone tertio in natali Domini, qui est septimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: iam tunc benè ingemiscis ad Deum, & dicis, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Benè, tibi soli Psal. 50.
peccaui, quia nullus hominū sine peccato: & ideò tibi soli peccaui, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiam misero, qui tam diù pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Adspice ad infœlicem pietas immensa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro: serua pietatem mansuetudinis, qui tam diù suspendisti gladium vltionis: dele numerositatem criminum multitudine misericordiarum. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando sic pœnitet, vt non repetat. Et paulò pòst: Aperiant aures suas ad præcepta Christi, quæ fortassè patuerunt hucusquè ad audienda ludibria. Aperiant oculos suos ad nitorem, qui hucusquè ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucusquè transpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quē vitia prostrauerunt. Aperiant medicamento nares suas, quibus illis fœteat consuetudo peccati.

4. IOAN. in libro de Pœnitentiæ medicina, capite secundo, siue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite tertio: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm

acie

accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare.

5. IBIDEM capite decimoquinto: Quid autem Dauid obtulit Domino, vndè propitiaret sibi? Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Non solùm ergò deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Non enim dictum est, vt tantùm abstineatis à peccatis, sed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præsumentem accusatum, timentem vulneratum, flentem sanatum. Iam etiam post aduentum de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentiæ consilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, qui vtiquè fidelibus mittebat epistolas, Nè iterùm cùm venero ad vos, humiliet me Deus, vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & luxuria & fornicatione, quam gesserunt. Circonstant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè facientium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentium, quæ fuerat amissa peccando.

Matth. 5. — Eccles. 28. — Matth. 26. — Actor. 8. — 2. Corinth. 12.

6. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro primo de remissione peccatorum ad Euthymium, capite duodecimo: Nonnulli scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se malè fecisse, nec vllum finem volũt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadem peccata quæ humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiam, quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adimunt. Medelam postulant à medico, & in perniciem suam subrogant adiutorium morbo. Tales nunquàm diluunt gemendo peccatum, quia non desinunt peccare post gemitum.

1. B. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum duas habet homilias, in quarum posteriore sic ait: Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum, & neminem infestũ pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hoc enim dicit Propheta: Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et post pauca: Dicito in corde tuo & in anima tua: Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias age Deo: si quid mali, de cætero ne facias. Et rursus paulò pòst: Propone tibi timorem gehennæ, superducito ei secturæ ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetipsi terribile, leuiorè præpara confessionem cogitatuum tuorum, vt non in futuro die ignauior sis ad perscrutanda peccata.

Psal. 4.

2. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, sub fine: Quid, dic mihi, corporis viribus opùs est, cùm cor conterere debeamus? Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur & ad animum reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorũ habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicij vbiquè discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos qui trudendi sunt in gehẽnam ac supplicijs tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proiici à regno cælorum, quod vt mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam & si ignis ille nõ arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solùm quòd alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd si non sufficiunt hęc ad erigendas animas, & incitandas ad spem: illud saltem ad memoriam reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ à thalamo sponsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna sit, si cogitemus eadem posse & nos pati, si negligimus.

Gehenna ob oculos ponenda. — A regno cælorum separari quam luctuosum.

3. ET libro secundo circa finem: Tantum boni confert meminisse frequentiùs hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant, & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præsentibus non haberet, tamen, quoniam recordationes peccatorum, & luctũ gemitúmque sciebat animæ prodesse, etiam illa commemorat, quę per ignorantiam commissa, gratia baptismi & confessio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiam ea pro quibus veniam cõsecuti sumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & ampliùs eum diligere possimus, & verecundiam pudorémque concipere, atque ex his inde compungi: considerantes, quòd nisi miseratio ipsius subuenisset, tantũ illud peccatorum pódus sine dubio in imis nos inferni pœnis suppliciísque pressisset. Paulus etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec ista recordamur, quæ post baptismum commisimus, in quibus vtiquè periculum nobis saluum est, & reos nos atque in vinculis positos tenet. Quòd si aliquando ad recordationem venerimus, & visi fuerimus paululùm inde cogitare & esse soliciti, statim effugit cogitatio, & transimus ad alia: & nunc integra quidem hora patimur animam nostrã afflictione mœroris huius adstringi. Hæc igitur causa est, quòd malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conscientia delicti. Hinc est, vndè nec ad confessionem accedimus. Quomodò enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et sic consuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus est, faciliùs superuenientibus malis locum damus. Quòd si omnis ex anima stimulus auferatur, & cũcta ei securitatis fræna laxentur: quis eam post hæc tenebit, aut quis eam de præcipitiis reuocabit?

Peccatorum memoria qui fructuosa sit. — 1. Timot. 1. — Contra eos qui peccatorum fœditatem & damna animæ nolunt expendere.

Quid prohibet vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur?

4. AVGVSTINVS libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel eodẽ capite in homilia quinquagesima ex quinquaginta: Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ, si timet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisque quod per corpus gessit, siue bonum siue malum: constituat se ante faciem suã, nè hoc ei posteà fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicẽs: Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Atque ità constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Indè quidem sanguis animæ confitentis per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: Vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per ecclesiasticam disciplinam à sacramẽto cælesti panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Tribunal mẽtis ascendendum ad comparãdam cõpunctionem.

2. Corint. 5.

Psalm. 49.

Accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor.

Matth. 25.

5. AMBROSIVS ad virginẽ lapsam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum sit, & si te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorũ, & stridor dentium sine fine. Cùm hæc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necessè est præuaricatricem animã tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitẽtiæ solatium, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem & indecorem subire esto contenta, dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergò hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius intermenda tibi est, & quasi mortuam te æstimãs, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deindè lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Reliqua vide infrà, quæst. octaua, D. testimonio tertio.

Quanã rerum cogitatione contritio cõparetur.

Matth. 8.

Non aliud remedium post baptismum, quàm pœnitẽtiæ solatiũ.

Cõtritio quomodo paratur.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam contritionẽ, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, põderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternę damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorẽ, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam & magis peccatorem, demùm, illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

Esa. 38.

7. AD Hebræos nono capite: Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

8. SOPHONIÆ primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos.

9. MATTHÆI vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.

10. MARCI nono: Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehẽnam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

1. C. ESAIÆ trigesimooctauo.

2. PSALMO centesimo decimooctauo.

3. ET trigesimoseptimo, vt in textu.

1. D. APOCALYPSIS secundo: Angeli Ephesi Ecclesiæ scribe, &c. Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo, ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immũditia & fornicatione, & impudicitia quã gesserunt.

3. ET capite septimo: Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. LVCÆ duodecimo, & MATTHÆI decimo: Timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

Spes veniæ.

5. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo potest benè agere pœnitẽtiam, nisi qui sperauerit indulgentiam.

6. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medicina, capite vndecimo, vel eodem capite in homilia quinquagesima ex quinquaginta: Iudicet ergo seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores cõuertat in melius, nè cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm in se protulerit seuerissimæ medicinæ sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad recipiẽdam salutem, sed etiam cæteris ad exẽplum: Vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in scandalo est aliorum, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorẽ addat tumorem. Meminerit tamen semper, quod superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiã. Quid est enim infœlicius, quid peruersius, de ipso vulnere quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura illius erubescere?

Ad claues Ecclesiæ [illegible]

7. IOAN in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Eccle[illegible] Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.

In

...æ, vbi tale crimen com... sit, a Christi etiam cor... non tam consideranda est mensura ...s, quàm doloris. Cor enim contritum & hu... Deus non spernit. Verum quia pleruque ...terius cordis occultus est alteri, neque ... nostram per verba vel quæcunque alia si... cedit, cùm sit coram illi cui dicitur, Gemi... te non est absconditus. rectè constituun... qui ... Ecclesiæ præsunt, tempora pœniten... fiat etiam ... Ecclesiæ, in qua remittuntur ...ta, extra eam quippe non remittuntur. ...que propriè spiritum sanctum pignus ac... e quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.

8. AMBROSIVS in psalmum trigesimumseptimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hîc puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur. Ibidem: Plurimùm suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam quam defensione euitare non possumus, pudore subleuamus. Et sub finē: Vt febres in alto fixæ non queunt mitigari: cùm foràs erupeerint, spem adferunt desinendi: ità pecc... morbus dum tegitur, inardescit: si confessionibus proditur, euaporat.

9. IDEM ad virginem lapsam capite octauo, vt supra B. testimo. quinto, & infrà quæstione octaua, D. testimonio tertio.

V.

Est'ne Confessio necessaria?

A. Est vtiquè: non solùm autē, vt quidam falsò autumant, interior illa quæ coram Deo[a] quotidiè facienda est Dauidis exemplo, qui ait:[b] *Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino:* Verùm etiā hæc exterior, quę apud[c] sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quę post examinatam sedulò conscientiam in mentem homini venerunt.

[a] Chrys hom. 42. in Matth. [b] Psal. 31. b

[c] Orig. in psal. 37 hom. 2 & hom. 2. in Leuit. Chrys li. 3 de sacer. Nyssen orat. in eos qui alios acerbiùs iudicāt.

B. Ità de hominibus Ecclesiæ primitiuæ scriptum est:[d] *Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.*

[d] Act. 19. d

C. Quam confitendi rationem esse necessariam, non Ecclesiæ[e] modò sacra iura & Patrum[f] veneranda scripta confirmant, sed etiā Christi diuina verba cōcludunt, declarántque, cum ait:[g] *Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere vel retinere peccata (cùm iudicis hæc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua iudicandū est, probè anteà cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio priùs haberi non potest, quàm is, qui expendendum se sacerdoti, vt[h] Iudici ac[i] medico suo, absoluendúmque tradit, spontanea confessione vulnera sua sigillatim detegat, atque ità aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata soluenda & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

[e] Concil. Later. can. 21. Florent. & Trid. sess. 14 cap. 5.
[f] Clemens epist. 1 ad fratrē Dom. Dionys. epi. 8 ad Demoph. Tert. de pœnit. Orig. in psal. 37 hom. 2 & 2. & homil. 2 in Leuit. Cyp. de laps. Pacianus in parænesi ad pœnit. Hiero. in cap. 10. Ecclesiastę Chrys. hom. 30. in Gene. & 30. in Matth.
[g] Ioan. 20. c

[h] Aug. li. 20. de ciui. Dei ca. 9 Greg. hom. 26 in Euang. Chrys. li. 3 de Sacer. & hom. 5. de verb. Esaiæ. Hieron. ad Heliod. epist. 1.
[i] Concil. Lateran. cano. 21. Vuormatien. cap. 1. Orig. homil. 2 & 2. in psal. 37.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à teipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, ieiuniis sis, laboribus ac vigiliis teipsum affige, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri ... nec est nescius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu priùs peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non insufficiens ad emendandum vita, si cum omnia secundum speciem in vnum peccata collegeris, as... ... ea ipsa vertes, ac de ipsis continue ... & cogites.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimumseptimum: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem languorem & omnē infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibúsque curandorū vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarū, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarum in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nūc quātæ sint remissiones peccatorum. In Euangelio est ista prima, &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorū, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte. cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi,

Laboriosa per pœnitentiam remissio. Psal. 6

Non erubescendum sacerdoti ... peccatum.

Psalm. 31. pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt sup. quæst. prima, ... testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos qui duriùs & acerbiùs alios iudicant, atque condemnant, quíque conuersione indigent, & pœnitentia, siue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem. quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filiis mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ità tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij: vt Iacob vi a tunica Ioseph sanguine conspersa quærebatur, vt Dauid luxit Absalonis interitú, vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant, vt Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus vitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita: animi arcana tanquàm occulta vulnera medico tetege. Ipse & honoris & valetudinis tuæ rationem habebit. filiorú dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filij. Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vitæ discessum è vita diligētià præuertamus. Absurdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Caniculæ exortum, nè, quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum comburit, & nullum vnquàm refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua diues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? pœnitentiæ lucernam áccende. Inclinate diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atque conserua, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

[Marginal notes: Sacerdos cum pœnitente, ob eorum peccata dolet. — Gen. 37. 2. Reg. 18. 1. Reg. 4. Exod. 32. — Animi arcana vulnera sacerdoti vt medico detegenda. — Idque ante vitæ incertum terminum faciendum.]

B. ACTORVM decimonono, vt in textu.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquàm ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata cōfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi fortè de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, nè quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circunstantias & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi consilium debeat ... adhibere, diu... dum ægrotum. Cau... vel signo vel alio quouis ... peccatorem, sed si prudentiori ... illud absque vlla expressione ... quirat: quoniam qui peccatum ... dicio sibi detectum præsumpserit ... lùm sacerdotali officio deponendum ... verumetiam ad agendam ... in perpetuam ... in arctum monasterium detrudendum.

2. CONCILIVM Florentinum in ... de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata quorum memoriā habet, suo sacerdoti confiteatur integrè ..., & ... Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessioné, & omnibus post baptismum lapsis iure diuino necessariam existere quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascēsurus ad cælos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquàm præsides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clauium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & nō potiùs in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarássent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in cōfessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantùm aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquàm animum grauius sauciant, & periculosiora sunt iis quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei nō excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquàm rectè & vtiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multísque aliis remediis expiari possunt. Verùm cùm vniuersa mortalia peccata etiā cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia quæ memoriæ occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia diuinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam eas circunstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri ... vt de grauitate criminum ... en ... pœnam quam oportet, pro illis, ... ponere. Vndè alienum ..., docere ... st...

...ſtas ab hominibus ocioſis excogitatas fuiſſe, aut vnam tantum circunſtantiam confitendam eſſe, nempe peccati qualitatem. Sed & impium eſt, Confeſſionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impoſſibilem dicere, aut carnificinam illam conſcientiarum appellare. Conſtat enim, nihil aliud in Eccleſia à pœnitentibus exigi, quàm vt poſtquam quiſque diligentiùs ſe excuſſerit, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuũ mortaliter offendiſſe meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuerſum, eadem Confeſſione incluſa eſſe intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicim⁹: Ab occultis meis mũda me Domine. Ipſa verò huiuſmodi Confeſſionis difficultas, ac peccata detegendi verecũdia, grauis quidem videri poſſet, niſi tot tantiſque commodis & cõſolationibus leuaretur, quæ omnibus dignè ad hoc ſacramentum accedentibus, per Abſolutionem certiſſimè cõferuntur. Cæterùm quo admodum confitendi ſecretò apud ſolum ſacerdotem, etſi Chriſtus nõ vetuerit, quin aliquis in vindictam ſuorũ ſcelerum & ſui humiliationem, cùm ob aliorum exemplum, tum ob Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publicè confiteri poſſit: non eſt tamen hoc diuino præcepto mandatũ, nec ſatis conſultò humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præſertim ſecreta, publica eſſent cõfeſſione aperienda. Vndè cùm à ſanctiſſimis & antiquiſſimis Patrib⁹, magno vnanimique conſenſu, ſecreta Confeſſio ſacramentalis, qua ab initio Eccleſia ſancta vſa eſt, & modò etiam vtitur, fuerit ſemper commendata: manifeſtè refellitur inanis eorum calũnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum eſſe, atque à Patribus in Concilio Lateranẽſi cõgregatis, initiũ habuiſſe, docere nõ verẽtur. neq; enim per Lateranẽſe Cõcilium Eccleſia ſtatuit, vt Chriſti fideles confiterẽtur, quod iure diuino neceſſariũ & inſtitutum eſſe intellexerat: ſed vt præceptũ Cõfeſſionis, ſaltẽ ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis, cùm ad annos diſcretionis perueniſſent, impleretur. vndè iã in vniuerſa Eccleſia, cum ingẽti animarũ fidelium fructu, obſeruatur mos ille ſalutaris cõfitẽdi ſacro illo & maximè acceptabili tẽpore Quadrageſimæ: quem morẽm hæc ſãcta Synodus maximè probat & amplectitur, tãquàm piũ & meritò retinendũ.

4. CLEMENS epiſt. 1. ad fratrẽ Domini: Quòd ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malũ ex his quæ ſuperius memorauimus, latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur, quò poſſit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ vitæ præmia peruenire. Et infrà: Inſtruebat B. Petrus actus ſuæ vitæ omni hora cuſtodire, & omni loco Deum reſpicere: firmiter ſcire, cogitationes malas, cordi ſuo aduenientes, mox ad Chriſtum allidere, & ſacerdotibus Domini manifeſtare.

5. DIONYSIVS Areopagita epiſtola octaua ad Demophilum: Tu verò procidentem ſacerdoti impium vt ais atque peccatorem neſcio quo pacto contra diſciplinæ ordinem adſtans calce abieciſti ac ... ulisti. Cum ille quidem verecundè quod op... fateretur ſe ad peccatorum remedia quærẽda veniſſe: neq; exhorruiſti inſuper & ſacerdotẽ optimum lacerare conuiciis, miſerabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iuſtificaſſet.

6. TERTVLLIANVS in lib. de pœnitentia: Tãtum releuat confeſſio delictum, quanto diſſimulatio exaggerat. Cõfeſſio enim, ſatisfactionis cõſiliũ eſt: diſſimulatio, contumaciæ. Huius igitur pœnitentiæ ſecundæ & vnius, quãto in arcto negocium eſt, tanto operoſior probatio, vt non ſola cõſcientia præferatur, ſed aliquo etiã actu adminiſtretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem vt ignaro, ſed quatenùs ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoquè habitu atque victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare: cæterùm, paſtum & potum pura nõſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa: plerunque verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies noctéſque ad Dominum Deum tuum, preſbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia exomologeſis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia non dicam fruſtretur, ſed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm ſqualidũ facit, magis mundatum reddit: cùm accuſat, excuſat: cùm cõdemnat, abſoluit. Inquãtum non peperceris tibi, intantũ tibi Deus, crede, parcet. Pleroſque tamen hoc opus vt publicationem ſui aut ſuffugere, aut de die in diem differre, præſumo, pudoris magis memores, quàm ſalutis: veluti illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conſcientiam medentium vitant, & ità cum erubeſcẽtia ſua pereunt. Intolerandum ſcilicet pudori Domino offenſo ſatisfacere, ſaluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandẽs frontẽ, ad deprecandum verò ſubducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimẽto eius acquiro, cum ipſe hominem quodammodò exhortatur: Ne me reſpexeris, dicẽs, pro te mihi melius eſt perire. Certe periculum eius tunc ſi fortè onerofum eſt, cùm penès inſultaturos in riſiloquio conſiſtit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi proſtrato ſuperſcenditur. Cæterùm inter fratres atque conſeruos, vbi communis ſpes, metus, gaudium, dolor, paſſio (quia communis ſpiritus de cõmuni Domino & patre) quid tuos abud, quã te opinaris? Quid conſortes caſuum tuorum, vt plauſores fugis? Non poteſt corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuerſum & ad remedium conlaboret, neceſſè eſt. In vno & altero Eccleſia eſt, Eccleſia verò Chriſtus. Ergò cum te ad fratrum genua protendis, Chriſtũ contrectas, Chriſtũ exoras. Æquè illi cum ſuper te lachrymas agũt, Chriſtus patitur, Chriſtus Patrẽ deprecatur. Facilè impetratur ſemper, quod filius poſtulat. Grãde plane emolumẽtum verecundiæ, occultatio delicti pol

Psalm. 18.

De vtilitate Confeſſionis & ſatisfactionis.

Satisfactionis opera.

Preſbyteris aduolui.

Contra eos qui ob pudorẽ & verecundiã refugiunt confiteri peccata & ſatiſfacere.

liceat. Videlicet si quid humanæ notitiæ subducerem, [illegible] proinde & Deum celabimus. Adeóne ex[illegible] hominū & Dei conscientia comparantur? A[illegible] melius est damnatum latére, quàm palàm absolui. M[illegible] rū est sic ad exomologesim peruenire. Et posteà: Si de exomologesi retractas, gehennam in corde cōsidera, quā tibi exomologesis extinguit:

Exomologesis gehennam extinguit.

& pœnę priùs magnitudinē imaginare, vt de remedij adeptione nō dubites. Iterùm post pauca: Igitur cùm scias aduersus gehennā post prima illa [illegible] tinctionis Dominicæ monim[illegible] esse adhuc in exomologesi secunda subsidia cur salutem tuam deseris? Cur cessas aggredi, quod [illegible] mederi tibi? muta quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitùs attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursùs de sua chelidonia.

Post baptismum in exomologesi sitæ secunda subsidia.

Peccator [illegible] restituendo sibi institutā à Domino exomologesin [illegible] præteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diū enim potentiam Domino immolarat, septēn[illegible] squalore exomologesim operatus, vngu[illegible] m leoninum in modum effæratione, & capilli[illegible] horro[illegible] aquilinum præfetéte. Proh malæ tractationis: Quem homines perhorrebant, Deus r[illegible] iebat. Contrà autem Ægyptius imp[illegible] rator, qui popul[illegible] Dei aliquando afflictum d[illegible] Domino [illegible] denegatum persecutus, in prælium irruit, post tot documenta plagarum, [illegible] m[illegible] ris, quod [illegible] populo peruium licebat, reuol[illegible] fl[illegible] bus perit. [illegible] pœnitentiam enim & ministerium [illegible] exomologesin abiecerat. Quid ego vltra de [illegible] duobus humanæ salutis quasi Phanis, styli potis negocium, quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec [illegible] nisi pœnitentiæ natus, nō facilè possum super illa tacere, quam ipse quoque & stirpis humanæ & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

A Domino instituta exomologesis. Dan. 4.

Exodi 14.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà hac eadem quæst. A. testimonio tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmum eundem: Omnibus igitur flagell[illegible] emendari, verberarique paratus sum, & nihil [illegible] recuso, tantùm vt supplicia æterni [illegible] effugiam. Ego in flagella paratus [illegible] & dolor meus coram me est semper Ante oculos meos habeo dolorem meum, vt futuros pœnarum dolores, præ[illegible] possim doloribus compensare. Quoniam iniquitatem meam pronuncio. Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergò quid edocet nos scriptura diuina, quia oportet peccatum nō celare intrinsecùs. Fortassis enim sicut ij, qui habent intùs inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecùs vrgentur, & proptmodùm suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circunspice diligentiùs,

Psalm. 37.

Confessionis peccatorum necessitas. Egregia similitudo.

cui debeas con[illegible] [illegible] ccatum [illegible]. Proba prius medicum, c[illegible] [illegible] nguoris exponere, qui [illegible] infirm[illegible] [illegible] n[illegible] iante, flere cum flente, qui [illegible] ole[illegible] & [illegible] onpatiendi nouerit disciplinam: vt ita d[illegible] m[illegible] quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio curandum est.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt sup. A. testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Denique quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel [illegible] ogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simp[illegible] iter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Iterum paulò post: Confiteantur singu[illegible] q[illegible] o[illegible] o fratres, delictum suum, dum adhuc qui delinquit in sæculo est, dum admitti confessio [illegible] us potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdo[illegible] apud Dominum grata est. Conuertamur ad [illegible] ominum mente tota, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam [illegible] recemus.

Confessio apud Sacerdotes.

Galat. 6.

11. P[illegible] [illegible] s in parænesi ad pœnitentiam, siue in libello de pœnitentia, ad contessionem: Vos primùm [illegible] lo fratres, qui criminibus admissis, pœnit[illegible] n[illegible] n [illegible] cessatis, vos inquam post impudentiam timidos, post peccata verecundo qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et paulò pòst: Ecce iterùm Apostolus ad Sacerdotem: Manus [illegible] imponas, nec communices pe[illegible] s. Q[illegible] ies tu, qui decipis Sacerdot[illegible] [illegible] [illegible] illis, aut non ad plenum [illegible] m ptol andi difficultate confundis? P[illegible] atres, etiam pro periculo meo [illegible] quem occulta non fallunt, [illegible] tam tegere conscientiam. Prudentes [illegible] medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecunda membrorum suorum erubescētes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate durâsse, & quantum est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, nē iis pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, cōsortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus mēbrorum suorum vexatione lætatur, immò pariter dolet & ad remedium conlaborat: In vno & [illegible] ltero [illegible] est, Ecclesia verò Christus, atq[illegible] ideo qu[illegible] [illegible] bus peccata sua non tacet, [illegible] lachrymis [illegible]

Confessio necessaria qui erubescunt.

Simile.

Christi

... us absoluitur. Nunc ad eos sermo sit qui ... ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerût: similésque sunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicisque etiam assidentibus confitentur: sed admonita, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.

12. HIERONYMVS in caput decimum Ecclesiastæ super ea verba, Si momorderit serpens in silentio: quem Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandú, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

13. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim, & homilia decima in Matthæum, vt sup. quæstione decima de Eucharistia, D. testimonio sexto & septimo.

14. IOANNIS vigesimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de Ciuitate Dei, capite nono, vt suprà, quæstione prima, B. testimonio decimoquinto.

16. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, vt sup ibid. B. testimonio octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, & homil. quinta de verbis Esaiæ, ibidem, C. testim. octauo, & B. testimonio decimosexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidem, B. testimonio decimoquarto.

19. CONCILIVM Lateranense canone vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

20. CONCILIVM Vuormatiense capite vigesimoquinto: Pœnitentibus, secundùm differentiam peccatorum, sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernuntur. Debet itaque Sacerdos in pœnitentia danda singulorum causas singulatim considerare, originem quoquè, modúmque culparum, & affectus gemitusque delinquentium diligenter examinare, manifestéque cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoquè & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delictorum atque gemituum vniuscuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non reflectat. Cap. ... distinct.

21. ORIGENES homilia prima & secunda in Psalmum trigesimumseptimum, vt suprà, A. testimonio tertio, & C. testim. septimo.

VI.

Quomodò Patres de Confeßione scribunt?

A. Hi certè non modò confitendi vtilitatem & vsum, qui semper in Ecclesia fuit, sed ius etiam atque necessitatem nobis magno consensu commendant comprobántque.

B. Vt vero è plurimis paucos & probatissimos illos testes producamus, sic habet in primis Magnus ille Basilius:[a] Necessarium videtur his quibus dispensatio Mysteriorû Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui antiquitus pœnitebát, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua.

C. Tum Cyprianus,[b] Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos fratres, delictû suum, dû adhuc qui delinquit, in sæculo est, dum admitti eius cófessio potest, dum Satisfactio cuiusque & remissio facta per Sacerdotes apud Dominú grata est.

D. Accedit his Augustini séntétia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitétiá qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Occultè ago, apud Deû ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictû est: *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo*: Ergo sine causa sunt claues datę Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis, quod ille negat? Nonne vos decipimus? Tum alibi, [d] Sunt, inquit, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteatur crimina. Nolunt enim aut erubescunt, siue dedignantur se ostendere Sacerdotibus, quos tamen inter lepram[e] & lepram discernere per legislatorem constituit Dominus. Sed nolo, vt ipsa decipiaris opinione, quatenùs confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius similiter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur Vicarium.

a Quæst. 288. In regulis breuiorib. Vide etiam quæst. 229. & in epist. 3 canonica ad Amphilochium, can. 75.

b De lapsis, vide eundem epist. 10 & 55.

Homil. 49 ex 50. Item homil. 41. & 50. ca. 10 11. & 16.

Matth. 18. Ioan. 20 c

d Lib. de visit. infirmo. cap 4.

e Leuit. 13 & 14 a Lu. 17. d Matth. 8 a

E. Nec minùs est euidens, quod Leo ille Magnus scriptum reliquit: [f] Multiplex misericordi Dei ità lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternę, vt qui Regenerationis donum violâssent, proprio se iudicio condemnátes, ad remissionem criminum peruenirēt: sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, vt indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim[g] Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus Satisfactionem pœnitentiæ darent, & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

TESTIMONIA.

1. B. BASILIVS in regulis breuioribus, siue quæstionibus compendio explicatis, quæstione ducentesima octogesimaoctaua: Necessarium videtur, &c. vt in textu.

2. IDEM quæstione duceotesima vigesimanona compendiò explicata: Interrogatio. Nunquid flagitiosé facta, abiecta omni verecundia, enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodò: & si hoc, apud quos, & cuiusmodi? Respôsio: Omninò in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquàm quibusuis temerè homines aperiunt, sed iis tantummodò, qui rationem, qua ea curanda sunt, teneant: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare, consentaneum in modum illi, quod scriptum est, Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc est, tollite diligentia & cura vestra.

3. IDEM in epistola tertia canonica ad Amphilochium, canone septuagesimotertio: Sin autē vnosquisque eorum qui in prædictis peccatis fuère, cōfessus bonus euaserit, & is cui à Dei benignitate ligandi & soluendi credita est potestas, si sit clementior, videns summam eius qui peccauit confessionē ad diminuendū pœnarum tempus, nō est dignus damnatione, cùm quæ est in scripturis, nobis historia significet, quod qui cū maiori labore confitētur, Dei misericordiam celeriter apprehendant.

1. C. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Confiteantur singuli, &c. vt in textu. & sup. quæst quinta, C. testimonio nono.

2. IDEM epistola decima ad Presbyteros & Diaconos: Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, vt qui possunt agentes pœnitentiam veram Deo patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, vt magis pereant, & qui erigere se possent, plùs cadant. Nam cùm in minoribus pecc[atis] agant peccatores pœnitētiam iusto tempore, & secundùm disciplinæ ordinem ad exomologesim veniant, & per manus impositionē Episcopi & cleri ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem [a]dmittuntur, & offertur nomen eorum, & nondùm pœn[i]tentia a[cta], n[o]nd[u]m exomolo[gesi] facta, nondùm manu eis ab Episcopo & clero imposita, E[uc]haristia [eis] datur, cùm scriptum sit: Qui ederit panem aut biberit calicem Domini, indignè reus erit corporis & sanguinis Domini.

3. ET epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Honor ergò datur Deo, quando sic Dei maiestas & censura contemnitur, vt cùm se ille indignari & irasci sacrificantibus dicat, & cùm pœnas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponatur sacrilegis atque dicatur, nè ira cogiterur Dei, nè timeatur iudicium Domini, nè pulsetur ad Ecclesiam Christi, sed sublata pœnitentia, nec vlla exomologesi criminis facta, despectis Episcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur, nè lapsi surgant, aut foris positi ad Ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non satis fuit ab euangelio recessisse, spem lapsis satisfactionis & pœnitētiæ sustulisse, fraudibus inuolutos, vel adulteriis contaminatos, vel sacrificiorū funesta contagione pollutos, nè Deum rogarent, nè in Ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni & sensu & fructu pœnitētiæ remouisse, nisi foris sibi extra Ecclesiam, & contra Ecclesiam constituisset conuenticulum perditæ factionis, cùm malè sibi consciorū & Deum rogare ac satisfacere nolentiū caterua confluerer.

1. D. AVGVSTINVS homilia quadragesimanona ex libro quinquaginta homiliarum: Agite pœnitentiam, &c. vt in textu.

2. IDEM homilia quadragesimaptima ex libro quinquaginta homiliarū: Non solum post pœnitētiam ab istis vitiis se homo seruare debet, sed & ante pœnitētiam, dum sanus est: quia si ad vltimū vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere ac Deo & sacerdoti peccata sua confiteri poterit.

3. ET homilia quinquagesima ex libro eodem, capite decimo: vel in libro de pœnitentiæ medicina, capite decimo: Quisquis post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeo sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare dum tempus est, cum ita peccat & viuit. Nam vtiquè quòd ipse perseuerans peccat, thesaurizat sibi irā in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc vi[uit] [pa]tien[tia] Dei ad pœnitentiā eū adducit. Impl[ici]tus [cer]tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat [a]u[t] diffe[r]t, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, [...] [cœ]lo: & aud[e]t sibi po[st] hanc vitam, qui [tantùm] [Chri]stianus dicitur, salutem aliquam pollic[eri].

... capite vndecimo: Iudicet ergò se ... in istis voluntate dum potest, & mores ... in melius, nè cum iam poterit, etiam ... voluntatem à Domino iudicetur, &c. vt supra ... ione quarta de pœnitentia, D. testimonio ...

5. ... capite decimosexto: Sed fac incertum esse, vtrum ignoscat Deus. Quid perdit, cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauerit, cùm offenderet Deú? Quis enim certius est, quòd etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria intrimeantur, procellarum incerta subeuntur, & penè vt mors vitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deindè per homines hominum, sine dubitatione sunt ista, quum sit dubium quo fine proueniant, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum esse promittitur. Et multò est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

6. MATTHÆI decimooctauo, vt sup. quæstio. primâ, B. in textu.

7. IOANNIS vigesimo, ibidèm.

8. AVGVSTINVS in libro secũdo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sunt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, &c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitùs participem. Non seducat te somniantium ... superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non abnegamus, quin sit ad Deum frequẽter referenda confessio peccatorum. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos vel maximos suos ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illa sancta doctrina, nè tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia: Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodò consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodò compleretur? Ergò cicatricum tuarum arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deindè capite quinto ita subiunxit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia quidem sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum & Angelum eius docet reuerentia, Dei ministrum affare: Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum ... reuela repagula. Non te pudeat coram ... dicere, quod te nõ puduit fortassan coram mul... & cum multis facere: nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergo quæ mentem grauiùs ... facinora, Dei angelo manifesta, nihil ... dicens, culpam nullis ambagibus inuol... nullis circumitionibus quod verum est ope... Designanda etiam sunt ... in quibus peccâsti ... & tempora, cum quibus peccâsti ..., non nomina ipsarum, etiam vt à peccato desistant secretò corrigẽda familiaritas, in qua peccâsti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrùm semel, an ex consuetudine, vtrùm necessitate, an ex voluptate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia, & cæt. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulant. Si denudentur, cum pœnitentia euanescunt. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circumlocutione edissere peccata pro viribus, immò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquàm erubuisti? Meliùs est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere. Confitere igitur charissimi nominetenus quæ te remordent flagitia, detege specialiter quæ scis specialia: quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone, sicque ex indulgentia confide.

9. LEVITICI decimotertio, vt sup. quæstione prima, C. testimonio quarto.

10. ET decimoquarto. 11. LVCÆ decimoseptimo.

12. MATTHÆI octauo, ibidèm testim. quinto, & sequentibus.

41. E. LEO epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitẽtium statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtiquè operi ipse Saluator interuenit, nec vnquàm ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicẽs: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus ad consummationem seculi: vt si quid per seruitutem nostrã bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquàm ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne, non poterit. Nec necesse est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actúsque discutere, cùm Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ita potestatem suam timere volens, vt hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multùm enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicẽte spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensandis

Matth. 18

Quàm periculosũ, mori sine absolutione sacramentali.

Satisfactio.

Ezech. 18. Esa. 43. Psal. 129.

itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas, gemitusque negligere, cùm ipsam * pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicēte Apostolo: Nè forte det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Vnde oportet vnumquenque Christianum conscientiæ suæ habere iudiciū, nè conuerti ad Deum de die in diem differat: nè cùm satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituit, quia periculosè hac se conditione fragilitas & ignorantia humana concludit, ad paucarum horarum se reseruet incertum: & cùm possit pleniore satisfactione indulgētiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inueniat spatium aut confessio pœnitētis, vel recōciliatio sacerdotis. Verùm (vt dixi) etiam talium necessitati ità auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio per indicium integri sensus quærere probentur. Quòd si aliqua vi ægritudinis ità fuerint aggrauati, vt quod paulo antè poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant: testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur, seruata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum, à fide [illegible] peccârunt.

[Margin: pœnitendi [illegible] 2. Tim. 2. — Non differenda conuersio & satisfactio. — Recōciliatio sacerdotis.]

2. Idem in epistola octogesima ad Episco[illegible] Campaniam, Samnium, & Picenum cōstitutos, [illegible] pite secundo: Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri, (de pœnitentia videlicet, quæ ità a fidelibus postulatur) nè de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publicè recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis consuetudo, nè multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuūt inimicis suis sua facta reserare, quibus possent legum constitutione percelli. Sufficit enim illa cōfessio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitētiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

[Margin: C[illegible] secreta [illegible] facien.]

VII.

Quid porrò de satisfactionè sentiendum est?

[Margin: Gregorius in ca. 9. libri 1. Regū. Basilius quæst. 12. In regulis breuioribus a Heb. 9 g Ephes. 5 a 1. 4 g 1. Ioan. 2 a Ioan 1. d.]

A. Id videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium cōmunis sit satisfactio. Illa semel[a] in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mūdi peccata tulit, peracta est, vt qui natura sunt[b] iræ filij, DEO reconcilientur: Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitētes post Confessionē ea quæ Sacerdos absoluens iniūxit, perficimus, aut cū vltrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitę errata siue commissa aliqua saltem ex parte compensemus.

[Margin: b Eph. 2 a 2. Cor. 5 d Cyp. ep. [illegible] 9 & 1[illegible]. Tertull. de pœnit. Conc. Trid. sess. 14. ca. 8. & 9 de sacra. pœnit.]

B. Hæc[c] vindicatoria simul & emendatoria quædam est Satisfactio, & Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem adeò non obscurat, vt magis etiam cōmendet, illustrétque. Illa enim præeunte, ac præcipuè[d] cooperante, iuxta diuinam scripturam iudicium[e] facimus & iustitiam, delicta nostra contra nosipsos vindicātes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: Denique hac ratione testantes, nos CHRISTI Crucem libenter amplecti, [f]abnegare nos ipsos, mortificare carnē, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti, dū aduersùs deprauati animi motus ardenti zelo fortitérque certamus.

[Margin: c Exod. 32. g Num. 12 d 14 d e f & 20 b d Psalm. 98 b 2 Reg. 12 c d Augu. lib. de pecc. merit. ca. 34. & [illegible] contra Faustum ca. 6 Greg. li. 9 Moral. ca. 27. 2. Reg. 14 b [illegible] cles. [illegible] Augu. tract. 124. Ioa[illegible] d [illegible] ad pop[illegible] [illegible] a & [illegible] & in 3 ca. — f Luc. 9. c Mat. 16 d Rom. 6. a Ephes. 4. e Colos. 3 b]

C. Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabant[g] Dauid, Niniuitę, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, ieiunijs, alijsque afflictionib[us] pœnituisse constat, qui & hinc DEO grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmās, nobisque cōmendans clamat:[h] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Et alibi:[i] *Conuertimini, & agite pœnitētiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus[k] docet, tristitiam qu[...]

[Margin: g 2. Reg. 12 d 1. Paral. 21. c Psal. 45 b 98 b Ion. 3. b 3 Reg. [illegible] 1 Mach. 2 b 3 f 2. Mac. [illegible] 3 d Matt. 11. c Luc. 10 c. Iudith 4. h e d 7. a b a [illegible] a Ioel 2. c Dan. 9 a [illegible] b 42 [illegible] 54. c 25 g 48 f 49. a Ezr. 7. e Thre. 2 c — h Ioel 2 c — i Ezech. 18 g — k 2. Corint. 7 c]

quæ ſecundùm Deum eſt, operari vindictā: & generatim admonet: *Si noſipſos diiudicaremus, non vtiquè iudicaremur à Domino.* 1. Cor. 11.

D. Ea propter non eſt, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus eſt perquam familiare, diſceptemus, cùm in Scripturis res ipſa perſpicuè proponatur.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco, &c. Non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucem quidem ſuam omnés redemit, ſed remanſit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quaſi dicat, quod expleuit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id quod remanſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ deſunt paſſioni Chriſti in corpore meo.

2. BASILIVS quæſtione duodecima in regulis breuioribus ſeu compendiò explicatis quæſtionibus: Deus pro remiſſione peccatorum noſtrorum demiſſo vnigenito filio ſuo, quantùm in ipſo eſt, ea antè iam omnibus cōdonauit. Quoniam autem miſericordiam & iudicium ſanctus vir canit, & teſtatur Deum miſericordem eſſe & iuſtū, neceſſe eſt, vt quæ & à prophetis, & ab apoſtolis, ſuis locis de pœnitentia dicta ſunt, ea à nobis præſtentur, vt appareant iudicia iuſtitiæ Dei, & miſericordia eius conſummetur ad condonationem peccatorum.

3. AD Hebræos nono; Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodùm pontifex intrat in ſancta, per ſingulos annos in ſanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum, ad deſtitutionem peccati, per hóſtiam ſuam apparuit: Et quemadmodùm ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium: ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata, ſecundò ſine peccato apparebit expectantibus ſe, in ſalutem.

4. AD Epheſios quinto: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Ibidèm: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro, &c.

5. ET capite quarto: Donantes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.

6. PRIMÆ Ioannis ſecundo: Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

7. IOANNIS primo: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

8. AD Epheſios ſecundo: Eramus natura filij iræ ſicut & cæteri: Deus autem (qui diues eſt in miſericordia) propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum: & dedit nobis miniſterium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Chriſto mūdum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergò legatione fungimur, tanquā Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Eū qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatū fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.

10. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimanona ad Fidum preſbyterū: Legimus literas tuas, frater chariſſime, quibus ſignificâſti de Victore quodam preſbytero: quòd ei antequàm pœnitentiā plenam egiſſet, & Domino Deo, in quem deliquerat, ſatisfeciſſet, temerè Therapius collega noſter immaturo tempore, & præpropera feſtinatione pacem dederit. Quæ res nos ſatis mouit, receſſum eſſe à decreti noſtri authoritate, vt ante legitimū & plenum tempus ſatisfactionis, & ſine petitu & conſcientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac neceſſitate cogente, pax ei concederetur. Lib. 1. epiſt. 8. Deo facienda ſatisfactio.

11. IDEM epiſtola decima ad Clerum: Agentes pœnitentiam veram, poſſunt Deo Patri miſericordi precibus & operibus ſuis ſatisfacere. Lib. 3. epiſt. 14. Precibus & operibus Deo ſatisfacere.

12. TERTVLLIANVS libro de Pœnitentia: Ità qui per delictorum pœnitentiam inſtituerat Domino ſatisfacere, &c. Et aliquibus interiectis: Non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rurſùs, ſed rurſùs pœnitere non pigeat: pigeat iterū periclitari, ſed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina eſt: gratus in Dominum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris: offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes. Habes cui ſatisfacias, & quidem volentem: id ſi dubitas, euolue quæ ſpiritus eccleſiis dicat: Deſertā dilectionem Epheſiis imputat, ſtuprum & idolothytorum eſum Thyatirenis exprobrat, Sardios non plenorum operum incuſat, Pergamenos docentes peruerſa repræhendit, Laodicenos fidentes diuitiis obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, ſub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, ſi non ignoſceret pœnitenti. Ibidèm: Satisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura ſuprà, quæſtione quinta de Pœnitentia, C. teſtimonio ſexto. Satisfacere Domino. Satisfactio. Apoc. 2. & 3. Satisfactio confeſſione diſponitur. Pœnitentia Deus mitigatur.

13. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, capite octauo de Pœnitentiæ Sacramēto: Demùm, quod ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum à Patribus noſtris Chriſtiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ità vna maximè noſtra ætate, ſummo pietatis prætextu, impugnatur ab iis, qui ſpeciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegârunt: ſancta Synodus declarat, falſum omninò eſſe, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino Satisfactio hodie maximè impugnatur.

oun[illegible] remitt[illegible] cum pœna condonetur. [illegible] enim [illegible] industria in sacris literis exe[illegible] periuntur, quibus, præter diuinam traditio[illegible] h ce[illegible] quam manifestissimè reuincitur. Sanè & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorātiam deliquerint: aliter verò, qui se[illegible] à peccati & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum D[illegible] violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, nè ita nobis absque vlla Satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & cōtumeliosi Spirituisancto, in grauiora labamur, thesaurizātes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coërcent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautiorésque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoq; peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, cōtrariis virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei vnquàm existimata fuit ad amouendam imminentem a Domino pœnam, quàm vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequētent. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoque indè arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ità nostra est Satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus: ità non habet homo, vndè glorietur: sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. Debent ergò sacerdotes Domini, quantùm spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones iniungere: nè, si fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non sit tantùm ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. nam Claues sacerdotum non ad soluendum duntaxàt, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent. nec propterea existimārunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquàm Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Nouatores intelligere nolunt, ità optimam pœnitentiam nouam vitam esse docent, vt omnem Satisfactionis vim & vsum tollant.

2 Reg. 12 & 24. 2 Par. 21. 1 Cor. 3. Ephes. 4. Rom. 2. Satisfactoriarum pœnarum vtilitas. 2 Cor. 3. Rom. 8. 2 Tim. 2. Philip. 4. 2 Cor. 11. 1 Cor. 10. Quales satisfactiones iniungendæ. Claues Sacerdotum et ad ligandum valent. Nostræ satisfactiones nō minuunt Christi [illegible]

14. Item capite nono: Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis a Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

[illegible] habeant.

1. B. Exodi trigesimosecundo capite: Reuersúsque (Moyses videlicet) ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli quem fecerat Aaron.

2. Numerorum duodecimo capite: Iratúsq; Dominus contra eos (Aaron scilicet & Mariam) abiit: nubes quoquè recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stultè commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod proiicitur de vulua matris suæ. eccè iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauitque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi: Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

3. Et capite decimoquarto: Et ait Moyses ad Dominum, Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundùm magnitudinem misericordiæ tuę, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto, vsque ad locum istum. Dixítque Dominus, Dimisi iuxta verbum tuū. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, nō videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam Maris rubri. Locutúsque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Vsquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audiui. Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurâstis contra me, non intrabitis terram super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros, de quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra [illegible]dauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & p[illegible]

f

[illegible] donec consumantur cadauera vestra in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam: quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ quæ cõsurrexit aduersum me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinẽ, detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui pertexerãt ad considerandam terram. Locutusque est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

4. Item capite vicesimo: Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & increduli, Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere? Cúmq; eleuâsset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus est Dominus ad Moysen, Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quam dedi filiis Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumque nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyses vt præceperat Dominus, & ascenderunt in montẽ Hor, coram omni multitudine. Cúmque Aaron spoliâsset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autẽ multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

5. Psalmo nonagesimooctauo: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius, & præceptũ quod dedit illis. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.

6. Secundi Regum duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ego vnxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israël & Iuda: & si parua sunt ista, adiiciam tibi multò maiora. Quare ergò contempsisti verbum Domini, vt faceres malũ in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrẽ non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, [illegible] vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores [illegible], & dabo proximo tuo, & dormiet [illegible] tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti ab[s]condité: ego autem faciam verbũ istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis huius. Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino, &c. vt infrà hac eadẽ quæstione, C. testimonio primo.

7. Avgvstinvs libro secũdo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimoquarto: Sicut primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam trasit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm missus esset, eíque propter peccatum quod commiserat euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, cõfessione peccati veniam meruit, respõdente Propheta, quòd illud ei flagitium facinúsq; remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. 2. Reg. 12.

Dauid etsi cõfessione peccati [illegible] meruit, tamen pœnam non euasit.

8. Idem libro vigesimosecundo contra Faustũ Manichæũ, capite sexagesimoseptimo: Quid aliud quàm cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat spiritus Dei quando correctus per prophetam dixit, Peccaui: continuóque ad hoc vnũ verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundùm Dei comminationem flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obediẽtis animi indiciũ, cùm audisset à propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat comminatus, consequenter euenissent, non se dicere prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersùs Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitentíque propitius, quantum pœnarum æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vteretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi medicinam. 2. Reg. 12.

Quare Dauid post [illegible] veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit.

Pœna post veniam culpæ, emẽdatio est, & medicina.

9. Gregorivs libro nono Moralium in Iob, capite vicesimoseptimo, tractans ea verba capitis noni, Sciens quòd non parceres delinquẽti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cùm delicta plangimus, nequaquã iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus, cùm negat, respicitur, & redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quòd Paulus cùm Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita est: quia & de Petro, teste Euangelio scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: & egressus foras, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, ver[it]as dicit: Ego ostendam ei, quãta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquẽti ergò Dominus [n]equa- Iob 9. Lucæ 22. Actor. 9.

quàm parcit, quia delictum sine vindicta non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcitur, quia nullatenùs sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamen multis pòst cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoquè adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: Sciens quòd non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuū non vult vindicare:

Reg. 12.

Iob 9.

10. Secundi Regum, capite vicesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominū: Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt trāsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequētur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimis: sed melius est, vt incidam in manus Domini, (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de manè vsque ad tēpus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum. Cùmque extendisset manum suam angelus Domini super Hierusalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit: nunc contine manum tuam, erat autē angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitque Dauid ad Dominum, cū vidisset angelum cædentem populum, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. Proverbiorum vndecimo capite: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. Ecclesiastici quinto capite: Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, & nè dixeris, Quomodò potui? aut quis me subiiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste: Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum.

13. Augustinus tractatu centesimo vicesimoquarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruitur, opus est patientia: han[illegible] itaque vitam de qua [illegible] est, Nunqui[illegible] [illegible] hominis super terram [illegible] in qua quot[illegible] clamamus ad Dominum,

Libera nos à malo: co[illegible] [illegible]mo tolerare et[illegible] remissis peccatis, quàmuis vt in [illegible] incurret miseriam primum fuerat reus [illegible] diuturnior est enim pœna quàm culpa, ne p[illegible] [illegible] reatu culpa, si cum illa finiretur & pœna, [illegible] vel ad [illegible] a[illegible] nimem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.

14. Chrysostomus homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluus ero? maximè. Vnde constat? Ex Domini clementia. Nè tuæ confidas pœnitentiæ: Tua namque pœnitentia tāta nequit peccata delere. Si solo [illegible] esset pœnitentia, iure timeres: sed postquàm cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuā vincit nequitiam: multū enim est misericors Deus, & tantùm clemens, vt neque filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas, Multū peccaui, & quomodò possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus: & ità delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quinetiam si millies medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circunferens argumentum, adspectus deformitatem. Et licèt in infinitu medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque naturæ repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitásque medicamentorum. Deus autem cùm delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium, sed cum sanitate pulchritudinem quoque restituit: cum liberatione à pœna, dat & iustitiam, & præuaricatum non præuaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habens vulnera, pœnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium.

Pœn. & iustitia [illegible]

15. Esaiæ quinquagesimosexto: Hæc dicit Dominus, Custodite iudicium, & facite iustitiam: quia iuxtà est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur.

16. Ezechielis decimoctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatū eius quas operatus est, nō recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Ibidèm: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

17. Hieremiæ vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, &c.

18. Posterioris ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentū patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed [illegible]

d[illegible]

d... ... æmulationem, sed vindictam, in ... us exhibuistis vos, incontaminatos esse ne... o.

19. Psalmo quinquagesimo: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meã ego cognosco: & peccatum meũ contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

20. Chrysostomus in Psalmum quinquagesimum, multa habet de pœnitentia Dauid.

21. Item in caput Matthæi tertium scribẽs, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiam, etiam si indulgentiæ modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verumetiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non solùm vt à malis prioribus desistamus, verumetiam vt bonorum operum fructibus impleamur. Facite inquit, fructus dignos pœnitẽtia. Quo autem modo ... dificare poterimus? Si vtique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donar... iam & propri... Longo es tempore fornicatus? ... quoque ... suspende te coniugij, ac perpetuam ... tiam sæpius paucorũ dierum castitate med... vel opere cuiquam, vel sermone ... benedictionis verba conuiciis: & percutientes te, nunc officiis, nunc etiam benefi... placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Dedisus antè & temolentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrunque compẽsa: cura vt detrimentum, quod ex anteactis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? fœminam iam omninò ne videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulner.

22. Lucæ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

23. Matthæi decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

24. Ad Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò pòst: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. Ad Ephesios quarto: Deponite vos, secundũ pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, &c.

26. Ad Colossenses tertio: Nolite mentiri inuicẽm, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius qui creauit illum, &c.

1. C. Secundi Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbũ hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulũ, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. Primi Paralipomenon vigesimoprimo: Leuansque Dauid oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum contra Hierusalem: & ceciderũt tam ipse quàm maiores natu vestiti ciliciis proni in terram, &c.

3. Psalmo trigesimoquarto: Ego autem, cùm mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meã: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. Et sexagesimooctauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimẽtum meum c...ium: & factus sum illis in parabolam.

5. Ionæ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiuniu... & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorẽ ... peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrex... de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & in...itus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam nõ bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertantur vtri à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis & non fecit.

6. Tertii Regum vigesimoprimo: Itaque cũ audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nõnne vidisti humiliatũ Achab corã me? quia igitur humiliatus est meĩ causa, nõ inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferã malum domui eius.

7. Primi Machabæorum secundo, postquàm Mathathias deplorâsset cum filiis suis desolationẽ Hierusalem, sic de eo dicitur: Et sciderunt vestimenta sua Mathathias, & filij eius: & operuerunt se ciliciis, & planxerunt valdè.

8. Eodem libro, capite tertio: Et congregati sunt Iudæi (cùm aduersùs eos missus esset exercitus à Lysia) & venerunt in Maspha contra Hierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua, &c.

9. Secundi Machabæorum capite tertio: Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas cõ

fluebant.

10. MATTHÆI capite vndecimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamē dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. LVCÆ decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

12. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerūt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè darētur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliacbin sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, allocutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, nō ferro pugnando sed precibus sanctis orando deiecit: sic erunt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

13. ITEM capite septimo: Filij autem Israël, vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, vnanimes orantes, vt Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.

14. CAPITE octauo: Et in superioribus domus suæ (vidua Iudith) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habēs super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israël. Et nonnullis interiectis: Sed quia patiens Dominus est, (inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi) in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideò humiliemus illi animas nostras: & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi dicamus flentes Domino, vt secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum citò misericordiam suam.

15. ET capite nono: Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.

16. IOELIS secūdo: Magnus dies Domini & terribilis valdè: & quis sustinebit eum. Nunc ergò, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si cōuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtū, cōgregate populū sanctificate ecclesiā, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes hubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. DANIELIS nono. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

18. IOB quadragesimosecundo: Idcircò ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. HIEREMIÆ sexto: Filia populi mei, accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.

20. ITEM capite quarto: Accingite vos ciliciis, plangite & vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à vobis.

21. ET capite vigesimoquinto: Vlulate pastores & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis.

22. CAPITE quadragesimooctauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit, in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

23. ITEM quadragesimonono: Accingite vos ciliciis, plangite.

24. EZECHIELIS septimo: Accingent se ciliciis, & operiet eos formido.

25. THRENORVM secundo: Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion, consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abiecerunt in terram capita sua virgines Hierusalem.

26. IOELIS secundo, vt paulò antè, C. testimonio decimosexto.

27. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam, &c. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

28. POSTERIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà B. testimonio decimooctauo.

29. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Si nosipsos, &c. vt in textu.

VIII.

VIII.

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias.

A. Cyprianus ille sanctissimus Martyr & testis grauissimus, in hûc modum docet[a]: Deus quantû patris pietate indulgês est, tantû iudicis maiestate metuêdus est. Alto vulneri diligês & lôga medicina non desit: pœnitêtia crimine minor nô sit: orare oportet impensiùs, diê luctu trâsigere, vigiliis noctes ac fletib[9] ducere, têpus omne lachrymosis occupare lamêtationibus, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idêmq; rursus:[b] Rogâdus est De[9], & satisfactione nostra placâdus, delicta nostra reputâda, actus nostri & animi secreta voluenda, côscientiæ merita ponderanda. Nec multò pôst: Pœnitentię iter quod ostêdit antistes amplectamur: remedia vitalia, quę de scripturis cęlestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologesin fecimus, exponêtes apud eum côsciêtiæ nostræ pôdus, salutarê medicinam exquiramus: nec cessemus in agêda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

a De lapsis. Idem epist. 55. ad Corneliû. & epist. 10. ad Clerum.

b De lapsis. Vide eundem de eleemos.

B. Et[c] Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiâ de his quę facta sunt, satisfiat Deo per pœnitêtiæ dolorê, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

c Hom. 50. ex homiliis 50. ca. 15. Vide etiâ in Enchiridio, ca. 70. 71. & 65.

C. Tum apud Hieronymû[d] legimus in hunc modû: Affligendû corpus, quod multis vacauit deliciis: lôgus risus perpeti côpensandus est fletu: mollia linteamina & serica preciosissima, asperitate cilicij cômutanda.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist. 27. & Chrysost. hom. 10. in Matth.

D. Eodem spectans Ambrosius:[e] Qui agit pœnitentiam, inquit, nô solùm diluere lachrymis debet peccatû suum, sed etiam emendatioribus factis operire & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatû. Atque idê alibi[f]: Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grâde scelus grandê necessariâ habet satisfactionem. Itâ demùm Gregorius:[g] Cogitâdum est summoperè, vt qui se illicita meminit cômisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenùs per hoc conditori suo satisfaciat.

e Lib. 2. de Pœnitentia, ca. 5. Item li. 1. ca. 16.

f Ad virg. lap. ca. 8. Similiter, li. 1. de pœnitent. ca. 2.

g Hom. 34. in Euāgelia. Vide Emisenû ad Monachos, hom. 5. & 10. Itê Theodoretû in epitome diuinorum decret. ca. de pœnitentia, & li. 4. hæreticarum fabularum de Audianis.

TESTIMONIA.

1. A. CYPRIANVS in sermone vel tractatu quinto de lapsis: Deus quantùm patris pietate indulgens est, &c. vt in textu.

Lib. 1. epist. 3.

2. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium loquens de hęreticis: Super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, nè rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedût, nè exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus: concilio frequenter acto, non consensione tantum nostra, sed & comminatione decreuimus, vt pœnitentiam fratres agerêt, vt pœnitentiam non agentibus nemo temerè pacê daret. Eruût contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant (vt opus suum diaboli malitia consumment) nè vulneratos diuina clementia in Ecclesia sua curet: miserorû pœnitentiam mendaciorû suorû fraude corrûpunt, nè Deo indignanti satisfiat, nè Christum Dominum suum, qui Christianus esse vel erubuit antè, vel timuit, postmodû quærat: nè ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat: Datur opera, nè satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimâtur, nè vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falsæ pacis mendacio tollitur: salutaris sinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, nè de pectore atque ore lapsorum fletus & gemitus audiatur.

Precibus & satisfactionibus contemni Christus.

Hæretici dant operam, nè Deo indignanti satisfiat.

Nè satisfactionibus delicta redimantur.

3. IDEM epistola decima ad Clerum, vt in superiori quæstione, A. testimonio vndecimo.

Lib. 3. epist. 14.

4. RVRSVS in sermone seu tractatu de lapsis: Dominus orãdus est, Dominus nostra satisfactione placandus est. Delicta nostra reputemus, actus nostros & animi secreta reuoluentes, conscientiæ merita perpendamus. Redeat in cor nostrum, non ambulâsse nos in viis Domini, & abiecisse legem Dei. Tumens animus & superbus nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ô tuam nimiam furiose dementiam. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cùm sis ipse implacabilis ad Antistites & sacerdotes Dei, putas circa te Dominũ posse placari! Accipe potiùs & admitte quæ loquimur. Quid surdę aures salutaria præcepta non audiunt quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non vident quod ostendimus? Quid perculsa & alienata mens remedia vitalia non percipit quæ de scripturis cælestibus & discimus & docemus? Et post quædam: Quàm multi quotidiè pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immũdis spiritibus adimplentur: quàm multi vsque ad insaniam mẽtis excordes, dementiæ furore quatiũtur? Quantò & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quãuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolẽter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Et paulò pòst: Nec cesset in agenda pœnitentia, atq; in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

Nostra satisfactione placandus Dominus. *Galat. 6.* *Satisfactio neglecta, cumulat peccata.*

5. IDEM in sermone vel tractatu de opere & eleemosynis, monet vt peccata nostra eleemosynis redimamus: atque inter cætera hos loquendi modos vsurpat. Sordes quascunque cõtrahimus, eleemosynis abluamus. Sicut lauacro aquæ salutaris, gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Emũdãdis purgandísque peccatis nostris, medelis spiritualibus vulnera nostra curemus. Dedit Dominus curandis sanandísque vulneribus remedia salutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari.

Eleemosynis purgantur peccata. *Pro delictis satisfacere.*

1.B. AVGVSTINVS homilia quinquagesima in libro quinquaginta homiliarum, capite decimoquinto: vel in libro de Pœnitentiæ medicina, capite decimoquinto: Non sufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, nè quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidiè perpetranda & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe est vita mutãda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emẽdus quodammodò, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserãdo deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

Gal. 5. *1 Cor. 6.* *Eccl. 6.* *Si non negligatur cõgrua satisfactio.*

3. EODEM libro capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem breuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritusancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quæ dimittantur: ità veraciter dicatur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti hominem ignoscere.

Satisfactio pro leuibus peccatis & pœnis dimissa culpa restantibus.

4. EODEM libro, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibèt magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modum sui cuiusque peccati. In actione autẽ pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam cõsideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatũ Deus non spernit. Verùm quia plerũque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est abscõditus: rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittũtur ipsa peccata: Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nãque propriè Spiritũ sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.

Psal. 50. *Psal. 37.*

1. C. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, epistola vigesimaseptima: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in Matthæum, vt in superiori quæstione, B. testim. 25.

1. D. AMBROSIVS libro secundo de pœnitentia, capite quinto. Qui agit pœnitentiam, &c. vt in textu.

2. IDEM libro primo de pœnitentia, capite decimosexto: Volo veniam reus speret: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoscatur, obsecret: & cùm secundò & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remissius se supplicâsse, fletus augeat miserabiliter, posteà reuertatur, teneat pedes brachiis, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multùm. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcâsse vultũ lachrymis, exarâsse cõtinuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Pœnitentiæ opus. *Luc. 7.*

3. IDEM ad virginẽ lapsam capite octauò: Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur

Opera pœnitentiæ.

crines,

crines qui per vanam gloriã occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incutia, maceretur: cinere adspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sic liquescens sicut cera ieiuniis, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quæ sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur; quia in membra corporis cùm haberet dominationem malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseuerans, audebit sperare etsi non gloriam, certè pœnæ vacationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Cõuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio & fletu, in planctu: dirumpite corda vestra, & nõ vestimenta vestra, quoniam pius & misericors sum. Sic conuersus ingenuis ille Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. Peccatori ergò si sibipsi non pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltrò homo confitetur, & pœnitet. At, vbi celans, malo fua, inuitus detegitur, & nolés publicatur, illud grauius scelus est, quod tibi vsque prouenisse negare non poteris. Et ideò fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerét homines peccatores, quale iudiciũ immineat mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari. si non infidelitate grauaretur. Quantúmuis & qualémuis cruciatum longior vita duceret optarét, dummodò in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed in quæsam ingressa es agonem pœnitentiæ insiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vsque ad extremum vitæ.

4. Idem libro primo de Pœnitentia, capite secũdo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluũtur fletibus.

5. Gregorius homilia trigesimaquarta in Euangelia. Cogitandum est summoperè, &c. vt in textu.

6. Eusebius Emisenus homilia quinta ad Monachos: Nõ putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquàm sagittæ quædam de conscientia debellentur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. & hoc quare? Quia confessionem illam nuda magis verba, quàm veri gemitus, exprimebant:

Quia non compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur: nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

7. Idem homilia decimaad Monachos: Hæc itaque principalia mala ingenti lugitu, gemitu, & fonte indigent lachrymarum, eíque post lachrymandum est cum propheta: Rugiebam à gemitu cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum meum. & Iterum: Ego autem cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebã. Nemo despiciat hanc humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus res erat: qui ista faciebat. Oportet itaque sicut supra monuimus conclamatum, itá magnos supra extinctam animam dare planctus: & quomodo solet mater orba superamissione vnici sui fracto pectore lamentari, ita conuenit super vnicam suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dixit: Eripe à framea animam meã, & de manu canis vnicam meam. Quare vnicam dixit? Siue quia tanquàm vnica diligenda est, siue quia ipsa sola & singulare tribunal cæleste rationem, remotis omnibus solatiis, redditura est: ita inquam necessè est super hanc vnicam criminum mucrone confussam totum pondus doloris effundi, si forte possit lachrymarum viuificata fontibus, calore fidei suscitari. Ac condenda est compunctio, corroborandę sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuandæ. Audiéda est prophetę sententia, sed audienda obedientię aure, dicentis: Accipe, inquit, ô rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

8. Theodoretus in epitome diuinorũ decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt ergò medicabilia, etiam quę post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solã fidem data remissione, sed per multas lachrymas & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quãtitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de pœnitentia.

9. Idem libro quarto hæreticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactant peccata remittere. Postquàm enim sacros libros vnà cum adulterinis biperitrò diuiserint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerunt, iubent vnumquemque inter eas transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deinde confessionis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur ludum esse, vera quidem peccata celant, quędam autem parua & ridicula recitant, quę etiam dicere veteretur aliquis, nisi eádem qua ipsi amentia laboraret.

Margin notes: Ioel. 2. — Compensare pœnas perpetuas. — Grandi sceleri grandis satisfactio adhibenda. — Inhærere pœnitentiæ tanquam naufragus tabulæ. — Pœnitentia verè admodum seria. — 1. Reg. 15. 2. Reg. 12. — Psal. 37. Psal. 6. Psal. 101. — Psal. 21. — Osea 4. — Remissio post baptismum laboriosior. — Pœnitentia, quantitati peccati commoderata. Matth. 7. — Audiani hæretici remittebant peccata sine imposita satisfactione. — Nota.

IX.

Est ne etiam Satisfactioni post mortem locus?

a In oratione Manassis pœnitentis.

A. Ad hoc explicandum, varia morientium conditio est obseruanda. Horum enim alij gratiam Dei, vitæque innocentiã ad finem vsque cõseruãt. Ad quos pertinet Manassis[a] dictum, Iustis & iis qui non peccauerunt, vt Abraham, Isaac, & Iacob, pœnitentiam non esse positam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitẽtiæ fructibus in hac vita expiârũt: vt[b] Dauid,[c] Ezechias,[d] Petrus,[e] Magdalena. Vtrunque hoc genus nulla post mortẽ eget satisfactione, sed ab ea prorsus est liberum.

b 2 Reg. 12 d Psal. 6.b
c Esa. 38.c
d Matth. 26.g
e Luc 7.f

f In Enchir. ca. 110. Beda in ca. 11. Prouerb.
g 1. Cor. 3. c Sic interpretatur eum locũ idem Aug in Psal. 37. lib. 21. de ciuita. Dei, ca. 26. de fide & oper. ca. 16. & in Psal. 80 Origē ho 12. & 13 in Hiere. 25 in Num. &c. in Exod. Greg. li. 4. dialog ca. 39 Beda in 3. ca. Lucæ.
h Apoc. 21. g Psal. 14. a & 23. a

B. At lõgè plures sunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, vt[f] Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœnitentiam in vita perfectam non præstiterunt: ideóque per ignem[g] saluãdi, vt quod satisfactioni pro hac vita conueniẽti defuit, in altero seculo iustitiæ diuinæ persoluatur.[h] *Nihil enim coinquinatum, intrabit in sanctam illam ciuitatem.* C. Huiusmodi ergò defunctis, vt ad quæstionẽ propositam respõdeamus subeunda est quædã, & grauis illa profectò post mortẽ satisfactio. Quam interim Deus pro ingẽti clementia sua relaxare[i] cõsueuit, pietate viuorũ intercedente, vt defuncti, suorum in Ecclesia fratrũ, adeóque membrorũ adiuti suffragiis, à peccatis, horrendísque peccatorum pœnis releuẽtur. Et huc spectat, quod sacræ scripturæ tradit authoritas,[k] *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluãtur.* Vndè laudatus est Iudas ille Machabæus, quòd singulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò sed etiã Sacrificium[l] offerri solicitè atque sumptuosè curârit.

i Aug. vt suprà & lib. 21. de ciuit. ca. 24. ho. 16 ex 50 & ser. 41 de sanctis Greg. 4 dialog ca. 39 Bernar de obitu Humberti Damasc. in ser de defunctis, l. 6c Flor. Trid. sess. 6 cã 30. & ses 25 par. 1.
k 2 Mac. 12 g Vide etiã 1 Re. 31 d & ibid. Beda. item 2. Reg. 1. b 3. 1 g Tob 4. c. Eccl 7 d 17. c 38. Hie c 16. b 1. Tim. 1 d 1. Ioan. 5. d
l Ibidèm.

m Conc. 4. Carthag cã 79. & 95. Toleta. 11. c. 12. Triburiẽse cã. 31. Bracarẽ. 1 cã 34. Florẽ. Triden. sess 25 & sess. 22. ca. 2 & can. 3
n In lib. de cura pro mortuis gerenda, ca. 1.

D. In hanc sentẽtiam concedunt venerandæ[m] Synodi & Patres, qui verã Ecclesiæ doctrinam tradiderũt. Ex quibus vt vnus pro multis, idémque fide dignissimus testis[n] Augustinus proferatur: In Machabæorũ libris (inquit) legimus, oblatũ pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquàm omninò in scripturis veterib[us] legeretur, nõ parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locũ suum habet etiam cõmendatio mortuorũ. Et rursùs alibi:[a] Purgatorias pœnas nullas futuras opinãdum est, nisi ante illud vltimum tremendúmque iudiciũ. Et quid illis verbis luculẽtius?[b] Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorũ (defunctorum) spiritibus erogantur, nõ est dubitandũ mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm peccata eorũ meruerunt. Hoc enim à Patribus traditũ vniuersa obseruat Ecclesia. Sic Augustinus ante MCC. annos, vt interim eo vetustiores etiam,[c] Cyprianum,[d] Origenem,[e] Dionysium,[f] Clementẽ, in hac doctrina maximè consentientes, prætermittamus.

Nota.

a de ciuit. Dei, li 21. ca. 26. Vide Mat. 12 d 5. d Malac 3. a Philip. 2 b Apoc. 5. a d

b Aug. de verb. Apost ser. 34. Similiter Isidorus, li 1. de officiis eccles. ca. 18 Rabanus, li 2. de institutione cler. ca. 44.

c Epist. 51. & 66.
d Vt suprà.
e De Eccles. hierarch ca. 7
f Epist. 1. & li 6. Constitu. Apostol. ca. 30.
g Hom. 3 in epist. ad Philip & 41 in 1. Cor & 6 ad pop Damasc. in orat. de defunctis, Athanasius & Nyssenus apud Damascenum.

E. Quocirca[g] Chrysostomus palàm hortatur, vt pro viribus & ipsi defunctos iuuemus, & alios qui pro ipsis orent, commonefaciamus. Non enim temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremẽdis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis indè multum

contingere

contingere lucrum, vtilitatem multam. Ità Chrisostomus.

F. Hoc est demùm, quod aduersùs[h] Aerianos Ecclesia fida Scripturæ interpretes vsquè docuit, ignē[i] esse quendā purgatorium seu emēdatoriū, vt Augustinus[k] appellat, cóque pœnas peccatorum, quas hic pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in CHRISTO fidelibus luēdas & expiandas esse, nisi, prout Augustinus[l] loquitur, viuentium suorum pietate illi releuentur.

h Epiph. hæresi 75. & Aug. hæresi 53. Item Damas. de hæresi. i ... cap. & 6. Vide & concilium Floren. ... k In Psal. 37 & ... de gē. contra Man. ... ... in Psal. pœnitential. & li. 4 ... cap. 39. Beza. ser. 66 in Cantica. l In Enchir. c. 110 & de cura pro mortuis gerenda. c. 4. & 18.

TESTIMONIA.

1. A. MANASSES rex Iuda in oratione cùm captiuus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem.

2. SAMVELIS Regum duodecimo: Et dixit Dauid (repræhensus à Nathan ob commissum homicidium & adulterium) ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

3. PSALMO sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo, &c.

4. ESAIÆ trigesimooctauo: Recogitabo tibi (inquit Ezechias) omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

5. MATTHÆI vigesimosexto: Tunc cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus forás, fleuit amarè.

6. LVCÆ septimo: Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuisset in Domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: & stans retrò secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Vidēs autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiquè quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, &c. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis nō dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hęc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguēto vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittūtur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minùs diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

1. B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, vt hæc sibi posteà prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursùs talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem se speret quod hic neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, Omnes enim adstabimus, &c. quia etiam hoc meritum sibi quisque cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Cùm ergò sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offerūtur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc ibi. Eadem etiam hæc verba omnia & eodem modo citat, & hinc se ea desumpsisse affirmat, libro de octo Dulcitij quęstionibus, quęstione secunda. Habet similia libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto.

Animæ defūctorum sacrificio mediatoris & eleemosynis iuuantur.

Triplex mortuorum genus.

1. Cor. 3.

5. BEDA presbyter in caput vndecimum Prouerbiorū: Notandum autem, quòd etsi impiis post mortem spes veniæ non est: sunt tamen quidem leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui: vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absolui. sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus fiunt erratis.

Suorum precibus, eleemosynis & Missarum celebrationibus absoluuntur.

3. PAVLI ad Corinthios tertio: Fundamentū aliud nemo potest ponere, preter id quod positum

est: quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum: Domine, nè in indignatione tua arguas me, &c. Non sim inter illos, quibus dicturus es, Ite in ignem æternum. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hic ædificant supra fundamentum ligna, fœnum, stipulam? Si ædificarent autem aurum, argentum, lapides preciosos: & de vtroque igne securi essent, non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios: sed etiam de illo, qui emēdabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ità planè quamuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Et nôstis, quanta hic passi sunt mali & quanta possunt pati, tamē tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod nō pertulit martyr in confessione Christi? Ista ergò quæ hic sunt mala, multo faciliora sunt, & tamen videte quemadmodùm ea homines bè patiantur, quicquid iusserit faciūt. Quanto meliùs faciunt quod iubet Deus, nè illa grauiora patiantur?

5. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimosexto: Verùm qui has necessitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, malitque ipsis carere, quam Christo, si ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignē saluus erit, quia ex earum amissione tantum necesse est vrat doloris, quantum hæserat amor.

6. ITEM libro de fide & operibus, capite decimosexto, exponens illum locum, Fundamentum aliud, &c. Ecce ille qui quæsiuit à magistro bono, quid boni faceret, vt haberet vitam æternam, & audiuit, si ad vitam venire vellet, seruanda sibi esse mandata. Et cùm quæreret, Quæ mandata? dictum est ei, Non occides, &c. &, Diliges proximū tuum tanquàm teipsum: vt hæc faciens, si è Christi teneret, & proculdubiò fidē, quæ per dilectionem operatur. Porrò si faceret etiam, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus esse, &c. ædificaret super illud fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos: non enim cogitaret, nisi quæ sunt Dei, quomodò placeret Deo: & hæ cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides preciosi. Porrò si circa diuitias suas quodā carnali teneretur affectu, quamuis ex eis multas eleemosynas faceret: nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiumve laberetur, alioquin iam te isto modo

Matth. 25.
Ignis emendatorius 1. Cor. 3.
Grauitas ignis purgatorij.
Tantum vrit doloris [illegible] temporalium.
Matth. [illegible]
Gal. 5.
[illegible] ædificare aurum, &c.
[illegible]

ab illius fundamenti stabilitate subtraheretur: sed propter carnalem, vt dixi, quem in iis habebat affectum tal bus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud fœnum, ligna, stipulam, maximè si & vxorem sic haberet, vt etiam propter ipsam cogitaret ea quæ sunt mūdi, quomodò placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non sine dolore amittuntur, propterea qui sic ea habent, cùm habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic ista vlla ratione vel cupiditate præponant, in earum amissione passi detrimentum, per ignem quēdam doloris perueniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento tanto est quisque securior, quàm ea vel minùs amauerit, vel tanquā non habens habuerit. Hæc ibi, quæ eadem ex hoc loco petita repetit de octo Dulcitij quæstionibus quæstione prima. 1. Cor.

7. ET in Psalmum octogesimum: Nemo super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignē, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula, sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cælorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporaliū, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum. Ardebit amor, saluum.

8. ORIGENES homilia duodecima in Hieremiam: Et vide si non vera sit ratio. Quis enim peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatē aut baptismum audiens Dominum dicentem, dimissa sunt tibi peccata, nec vltrà peccaueris. Si autem post lauacrum & veniam delictorum, rursùs ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigiis recedētes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat cōsideremus: vtrum ne egredientes de præsenti seculo si habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrum hoc verum est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia quæ meremur. Si enim post fundamentū IESV CHRISTI non solùm in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem preciosum, si tamen habes aliquid auri vel argenti superædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cùm anima seiuncta fuerit à corpore: vtrum nam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, vt polluas regnum Dei: an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide precioso nihil mercedis acciperet? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, vel stipulam? &c. Et paucis interiectis: Primùm quippe propter iniustitias tormenta perpetimur: deindè propter iustitiam coronamur. Et pro [illegible] Pi[illegible] 1. [illegible] [illegible]orum.

9. IDEM homilia 13. in Hieremiam: Si quis seruauerit lauachrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis verò in secūda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui cōbustione purgatur, vt quicquid habuerit [illegible] stipulæ, ignis consumat. Quomodo [illegible] cùm talia post mortē no[illegible]: Apo[illegible]

... scendere videamus, scripturas diligēter simul cōferentes, reponamus eas in cordibus nostris, & iuxta earum viuere præcepta nitamur, vt ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati, cum sanctis valeamus assumi.

10. ITEM homilia vigesimaquinta in Numeros: Tempus igitur belli nobis est in hoc mūdo, pugna aduersus Madianitas est, siue aduersùm vitia carnis nostræ, siue aduersùm contrarias potestates. Spectant nos angelorum chorus, virtutū cælestium pia ergà nos pendet expectatio, quando vel quomodò de hoc prælio reuertamur, quid vnusquisque nostrum manubiarum reportet: & intendunt curiosiùs ac solicitiùs perscrutantur, quis nostrûm auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quis've lapides deferat preciosos. Requirunt etiam, si quis æs deferat aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium. In magna enim domo nō sunt tantummodò vasa aurea & argētea, sed & lignea & fictilia. Requiritur ergò diligenter, cùm abierimus illuc, quid vnusquisque nostrûm deferat: & secundùm ea quæ detulerit, secūdùm quod labor eius pro contemplatione examinatum probatur, etiam mānsionis ei meritum depromitur. Probantur tamen omnia hęc: quę per ignē, per ignem: quę per aquam, per aquam. Vniuscuiusque enim opus, quale sit, ignis probabit. Propterea ergò ait: Hæc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: præter aurum, & argentum, & æramentum, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omnis res quæ transit per ignem, traducite per ignem, & mūdabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quęcūque non transeunt per ignē, transibunt per aquam, & lauabitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra. Vides quomodò purificatione indiget omnis qui exierit de prælio vitæ huius? &c.

11. ET homilia sexta in Exodum: Triplex est bene agendi via: nihilominùs enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat & Apostolus, cùm dicit: Qui autem ędificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos: triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominùs triplicem etiam malorum, cùm dicit, ligna, fœnum, stipulam. Et paulò pòst: Idcircò igitur qui saluus fit, per ignem saluus fit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti. & sicut fornax probat aurū, sic homines iustos tētatio. Veniendum est ergò omnibus ad ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cùm peruentum, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit: illud parum tanquam plumbum, igne resoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur, vt etsi parum aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Sed & si quis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: demergetur in profundum tāquàm plumbum in aqua valdè nimiū.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, ad quæstionem, An post mortem purgatorius ignis sit: sic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem habetis. Et per prophetam quoque ait: Tempore accepto exaudiuit te, & in die salutis adiuui te. Quod Paulus Apostolus exponens dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Salomon quoque ait: Quodcūque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos quò tu properas. Dauid quoque ait: Quoniam in sęculum misericordia eius. Ex quibus nimirùm sententiis constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis esse ante iudiciū purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, cōsequēs intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt prędixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantię: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positis minimè fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat: Christum esse fundamentum, atque subiungat: Si quis superædificauerit, & c. Ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futurę purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs vel plumbum ędificat, id est, peccata maiora, & idcircò duriora, atque tunc iam insolubilia: sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minima atque leuissima, quę ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

13. BEDA in tertiū caput Lucæ, in ea verba: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni: Sūt qui ità exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro baptizemur in igne: Vt videlicet sicut nunc in remissione omnium peccatorum, ex aqua & spiritu renascimur, ità & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quę hinc nobis euntibus adhæserunt, Purgatorij ignis ante vltimū iudiciū baptismate permūdemur, dicente Apostolo: Si quis superædificauerit super hoc fundamentū, aurū, argētum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod quanuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibita possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super fundamentum Christi, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora &

Marginal notes: 1.Corin. 3. — Tim. 2. — Malach. 3. — Ioan. 12. — Esa. 49. — 2.Cor. 6. — Eccle. 9. — Psal. 117. — Purgatorium esse. — Matth. 12. — 1.Cor. 3. — Ligna, fœnū, stipulæ. — Ignis baptismus. — Ex Gregorio

duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est peccata minima atque leuissima, quæ ignis facilè cōsumat. Hoc tamē sciendum est, quod illic lalte de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

14. APOCALYPSIS vigesimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (ciuitatem cælestem) aliquod coinquinatum, aut abominationem faciēs & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c.

16. PSALMO vigesimotertio: Quia ascendet in montē domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

Quibus defunctis prosint orationes viuentium.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto: Nam pro defunctis quibusdam, vel vt dicitur pro mortuis, vel Ecclesiæ, vel quorundam piorum exaudiri orationem eius, licèt qui in Christo renati non adeò ità malè vixerint in corpore, vt tali misericordia habeantur indigni: nec iidem sic benè, vt inueniantur tali misericordia non egēre. Tales etiam cōstat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos receptis corporibus, æterni ignis supplicijs non tradendos. Ibidēm: Ipsius quippe Ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio, sed pro his quorū in Christo regeneratorum nec vsque adeò vita in corpore malè gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni non esse: nec vsque adeò benè, vt talem misericordiam reperiātur necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione mortuorum nō deerūt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, vt in ignem nō mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc sęculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro.

Spiritus patiūtur pœnas tēporales

Matth. 12.

2. IOHANNEM homilia decimasexta in libro quinquagiota homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo Propheticus sermo commemorat, Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ animam peccatricem comparat, dicens: Pone illam super prunas vacuam, donec concalescat æs eius, & omne *stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorū, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic stannum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur: quæ omnia hìc ab anima separari per eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent. Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & crucifixus clauis, legi mortis se subiexit.

1. Cor. 3.

Daniel. 7.

Quanta pertranseundi mora.

Ezech. 24.

*fort. *stannū.*

Peccata venialia illic expiabuntur.

3. ET sermone quadragesimoprimo de sanctis, qui est sermo quartus de animabus defunctorum: Fundamentum enim aliud, &c. Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ista per ignem transitorium possint purgari, & ipsi posteà ad vitam perpetuam peruenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est: quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur, Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autē saluus erit, sic tamē quasi per ignem: non capitalia, sed minuta peccata purgāntur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Ità peccata ipsa in hoc sæculo purgātur, vt in futuro illo ignis purgatorius aut non inueniat, aut certè parùm inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diù in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diù supradicta peccata minuta tanquàm ligna, fœnum, stipulā, cōsumantur. Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me, quandiù moras habeam, si tamen ad vitam æternā perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & suprà in psalmum trigesimumseptimū) quàm quid potest in hoc sęculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cùm de die Iudicij scriptum sit, quòd erit dies vnus tanquàm mille anni, & mille anni tanquàm dies vnus, vnde scit vnusquisque, vtrùm diebus, an mensibus, an fortè etiam & annis per illum ignem sit transiturus? Et quibusdam interpositis, Et ideò quoties in lectione apostolica audieritis: Si quis supra fundamētum Christi superædificat aurum, argentum, lapides preciosos, de sanctis & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum merebuntur ad ęterna pręmia peruenire. Illi verò, qui superædificant ligna, fœnū, & stipulam, de bonis Christianis, sed negligētibus minuta peccata purgare, intelligite: quę peccata si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grādi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Qualia peccata illic expiabūtur, sed & quàm grauis pœna.

Psalm. 37.

4. GREGORIVM habes suprà, in hac quęstione, B testimonio decimotertio.

5. BERNARDVS in sermone de obitu Humberti monachi: Illud scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis centuplicitèr, quæ fuerint hìc neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

Negle[illegible] ... purga[illegible]

6. DAMASCENVM in sermone de defunctis, siue in sermone, Quòd qui hinc migrārunt, fortis opera-

operationibus & viuorum beneficiis multùm inueniunt: habes suprà in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæst. septima, L. testim. quarto.

7. CONCILIVM Florentinum in litteris vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserunt, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari. Et vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta: Illorúmque animas, qui post baptisma susceptum nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælũ mox recipi, & intueri claré ipsum Deũ trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone trigesimo: Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ità culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc sæculo, vel in futuro Purgatorio, antequam ad regna cælorum aditus patere possit, anathema sit.

9. IDEM Concilium Tridentinum sessione vigesimaquinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cùm Catholica Ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris litteris & antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis, & nouissimè in hac œcumenica synodo docuerit, Purgatorium esse, animásque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimùm verò acceptabili altaris sacrificio iuuari: præcipit sancta Synodus episcopis, vt sanam de Purgatorio doctrinam, à sanctis Patribus & sacris Conciliis traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & vbique prædicari, diligenter studeant. Apud rudem verò plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunque nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludãtur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, euulgari ac tractari non permittãt. Ea verò quæ ad curiositatem quandã, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquàm scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curẽt autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosinæ, aliáque pietatis opera, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri cõsueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta, piè, & deuotè fiant, & quæ pro illis ex testatorum fundationibus, vel alia ratione debẽtur, non perfunctoriè, sed à sacerdotibus & Ecclesiæ ministris & aliis qui hoc præstare tenentur, diligenter & accuratè persoluantur.

Opera quibus … iuuantur.

10. SECVNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt, pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia dragmas argẽti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans. (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat, quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimã haberent repositam gratiam. Sancta ergò & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

11. PRIMI Regum capite trigesimoprimo, eóque vltimo: Cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philisthiim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerũt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerũt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

12. BEDA expositionum allegoricarũ in Samuelem libro quarto, capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum, Et ieiunauerunt septem diebus: Rectè, inquit, & ad literam pro mortuis, vt ad requiem peruenire valeant, septem diebus ieiunatur.

13. SECVNDI Regum primo: Appræhendẽs autẽ Dauid vestimenta sua scidit, omnésque viri qui erãt cum eo: & planxerunt & fleuerunt & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israël, eò quòd corruissent gladio.

14. ET capite tertio: Dixit autẽ Dauid ad Ioab, & ad omnẽ populum qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur feretrũ. Cùmq; sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulũ Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquàm vt mori solent ignaui, mortuus* est Abner. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggrauati: sed sicut solent cadere corã filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminánsque omnis populus fleuit super eum. Cúmque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panẽ vel aliud quidquam. Omnisque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in cõspectu totius populi. al.* m.

15. TOBIÆ quarto: Panem tuum & vinum tuum super sepulturã iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI septimo: Gratia* datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. * dati.

17. ET capite decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

18. ITEM capite trigesimooctauo: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

19. HIEREMIÆ decimosexto: Hæc enim dicit Dominus, Nè ingrediaris domum conuiuij, neque

vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstulisti pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morientur grandes & parui in terra ista: non sepelientur, neque plangentur, & non se incident, neque caluitiũ fiet pro iis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & nō dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

20. POSTERIORIS ad Timotheũ primo: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpè me refrigerauit, & catenā meam non erubuit. sed cùm Romam venisset, solicitè me quæsiuit, & inuenit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die.

21. PRIMÆ Ioannis quinto: qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: nō pro illo dico, vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. D. CONCILIVM quartum Carthaginense (cui interfuit D. August.) canone septuagesimonono: Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commēdetur.

Orationes & oblationes pro mortuis.

2. ITEM canone nonagesimoquinto: Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, tanquàm egentiũ necatores excommunicentur.

Egentium necatores.

3. CONCILIVM Toletanum vndecimum, canone duodecimo: De his autem, qui accepta pœnitentia, antequàm recōcilientur, ab hac vita decesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum delicto à presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. TRIBVRIENSE, canone trigesimoprimo: Si quis inuentus fuerit furtum aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortē mereatur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare: & eleemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed exectabilis sordescat.

5. CONCILIVM Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit, vt qui aut per ferrum: aut per venenũ, aut per præcipitiũ, aut suspēdium, aut quolibet modo violentam sibiipsis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. CONCILIVM Florentinum in litteris vnionis, vt sup. hac quæstione, C. testim. septimo.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesima quinta, vt suprà hac quæstione, C. testimonio nono.

8. IDEM sessione vigesimasecūda, capite secundo, & canone tertio, vt suprà, quæstione septima de Eucharistia, M. testimonio decimoquinto.

9. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo, volens respondere ad quæstionem, vtrùm prosit cuique quòd post mortem corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non esse inanes motus animorum religiosorum atque fideliũ pro suis ista curātium: Adiungis etiā vacare non posse, quòd vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuit, vt hinc & illud conici possit, homini prodesse post mortem, si fide suorũ humando eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorũ. Sed cum hæc ità sint, quomodò huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus. Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque secundùm ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum: non te satis videre significas. 2. Corint. 5.

Hæc quidem Apostolica sententia, ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem: non tunc quando iam recipiēdum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verùm hæc ità soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent ista defunctos: ac per hoc secundùm ea, quæ per corpus gesserunt, eis quę post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos nihil omninò adiuuant ista: siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorum tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitæ quod gessit quisque per corpus, efficitur vt prosint vel non prosint, quæcunque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustrà quæritur post hanc vitam. Ità fit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat: & tamen ferat vnusquisque secundùm ea, quæ per corpus gessit. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitum est, quam gessit in corpore. (Hucusquè hæc citat in libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda.) Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista responsio: sed quia alia mouent, quibus respondendum existimo, parumpèr attende. In Machabęorum libris legimus oblatū pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesię, quę in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Hęc ibi. De conditione sepulturę, & iis quorum corpora apud memoriam sanctorum sepeliuntur, capitibus sequentibus disserit.

Varia mortuorũ genera, ex quibus vnum est cui prosunt viuorũ opera.

2. Machab. 12.

Vniuersæ ecclesiæ authoritas.

10. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tanta est Dei misericordia in vasa misericordię, quę parauit in gloriā, vt etiam prima hominis ętas, id est, infantia, quę sine vllo renisu subiacet carni, &c. & secunda, quę pueritia nuncupatur, vbi nondùm ratio suscepit hanc pugnā & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, &c. Si sacramēta mediatoris acceperit, etiāsi hanc in eis annis vitam finiat, nō solùm pœnis nō pręparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritualis regeneratio, nè post mortem obsit, quod carnalis generatio cum morte cōtraxit, &c. Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solùm baptizetur, verùm etiam iustificetur in Christo, ac si verè transeat à diabolo ad Christum. purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi

Rom. 9.

Pueri baptizati ... morte ... [illegible]

nisi ante illud vltimum tremendúmque iudicium.

11. MATTHÆI duodecimo: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autẽ blasphemiæ non remittetur. Et quicúque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit cõtra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

12. ET capite quinto: Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduersari⁹ iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies indè, donèc reddas nouissimum quadrantem.

13. MALACHIÆ tertio: Ecce venit (Dominator,) dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit cõflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.

14. AD Philippenses secundo: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

15. APOCALYPSIS quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Ibidèm: Et omnem creaturam quæ in cælo est, & super terrã, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno benedictio & honor & gloria & potestas in sæcula sæculorum.

16. AVGVSTINVS de verbis Apostoli, sermone trigesimoquarto, vel secundùm alios trigesimosecundo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacúque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus
Quibus operibus certò iuuetur mortui.
verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, nõ est dubitandũ mortuos adiuuari, vt cùm eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerũt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi cõmunione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoquè id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegãtur? Non omninò ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus qui ità vixerint ante
Quibus prosint.
mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide quæ per dilectionem operatur,
Galat. 5.
eiúsque sacramentis de corporibus exierunt, frustrà illis à suis huiusmodi pietatis impéduntur officia, &c. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid impendunt sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista reddũtur. Non enim dictum est nisi cùm hic viuerẽt, vt eos hæc aliquid adiuuarẽt, cùm hic viuere desiissent. Et ideò istam finiens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa, nõ poterit habere post ipsam. Permittantur itaque pia corda charorum de suorum mortibus contristari dolore sanabili, & consolabiles lachrymas fundant condicione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium, qua credunt fideles, quãdo moriuntur, paululùm à nobis abire, & ad meliora transire, &c. Sit pro viribus cura sepeliendi & sepulchra construendi, quia & hæc in
Cura sepulchra construendi.
scripturis sanctis inter bona deputata sunt. Nec solùm in corporibus in Patriarcharum aliorúmque sanctorũ, & humanis cadaueribus quorumcũque iacẽtium, verùm etiam in ipsius Domini corpore
Ioan. 19.
prædicati atque collaudati sunt, qui ista fecerunt. Impleant ergò hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani leniméta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum,
Spiritus defunctorum vt iuuandi.
oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obseruantiùs, instantiùs, abundantiùs impendant, qui suos carne, non spiritu mortuos, non solùm carnaliter, sed etiam spiritaliter amant.

17. ISIDORVS libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite decimoctauo: Sacrificiũ pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare,
Traditio Apostolica, orare & sacrificare pro mortuis.
quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nõ pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cùm Dominus dicit,
Matth. 12.
Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò in quodam loco à sancto Augustino dictum est, Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium offertur, vel eleemosynæ fiunt, si tamen aliquod sibi quisque meritũ præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosunt. Et quare non omnibus
Purgatorius ignis.
In enchiridiõ ad Laurent. cap. 110.
prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quã quisque gessit in corpore? Nam pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio peccatorum: aut certè, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

18. RABANVS Maurus libro secundo de Institutione Clericorum, capite quadragesimoquarto: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis tra-
Apostolica traditio.
ditum sit. Hoc enim vbiquè Catholica tenet Ecclesia: quæ nisi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus eleemosynã
Matth. 12.
faceret, vel sacrificium Deo offerret. Nam & cùm dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, nõ remittetur ei in hoc sęculo, neque in futuro: demõstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò vt in libris dialogi sanctus Gregorius narrat, & Beda magister in gestis Anglorum, frequenter exemplo ostensum, seu visione reuelatum est, animabus defunctorum multùm prodesse oblata pro eis sacrificia.
Lib 4. dial. c. 55. & sequent.
Lib 5. Angl. hist. cap. 13.
Et in quodã loco dictum est à sancto Augustino, defunctorũ animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, &c. vt ex eodem refert Isidorus:

19. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda, ad Antonianum scribens: Floret Ecclesia
Lib 4 epist. 2.
tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tẽ-

norem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continuo iam vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud, missum in carcerem, nõ exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem: aliud, statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis longo dolore cruciatũ emundari, & purgari diu igne: aliud, peccata omnia passione purgasse: aliud denique, pendere in die iudicij ad sententiam Dñi: aliud, statim à Domino coronari.

Matth. 5. Nonnulli non exeunt carcere, donec soluerint nouissimũ quadrantem.

20. IDEM epistola sexagesimasexta ad plebem & Clerum Furnitanorum: Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterũ ausus sit tutorem cõstituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotũ decretum religiosè & necessariè factum, seruetur à nobis.

Lib. epist. 9. Sacrificij celebratio pro dormitione fidelium.

21. ORIGENEM habes suprà in hac quæstione, B. testim. octauo, & sequentibus.

22. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. septimo: Coacto sancto cœtu, venerãdus antistes (si quidem sacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante sanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autè honestissimis monachis, aut sanctæ plebi insertus erat, ad venerandum sacrariũ ipsum ante sacerdotum reclinat ingressum, deinde precem cum gratiarũ actione peragit Præsul. Deinceps verò ministri diuinia inserta eloquijs, verissima nostra resurrectione promissa recitantes, consentanea, tantundemque valentia canunt psalmorum cãtica: deinde ministrorum primus dimittit Cathecumenos, sanctosque iam defunctos cõcelebrat, cum quibus & nupèr vita functum pari laudatione prosequitur: hortatúrque omnes, vt sibiipsis identidem postulent beatam in Christo consummationem. Postcà accedens venerabilis Præsul, precem super eo sacratissimam peragit: & post orationem ipse quoque Pontifex defunctũ salutat, & post illum qui adstant omnes. Vbi verò cuncti consalutauerunt, super defuncto fundit oleũ Pontifex & oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cum æqualibus alijs corporibus sanctis. Posteà verò explicãs Dionysius precationem Antistitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanã admissa peccata defuncto: eúmque in lucem statuat, & regione viuorum, in sinibus Abrahæ, Isaac & Iacob, in loco vndè aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Et paulò pòst: Ac fortassè inquies, ista quidem rectè à nobis dici, verùm ambigere, cuius rei gratia Præsul diuinam precatur clemẽtiam, defuncto peccatorum veniam postulans, & æqualem sanctis ac lucidissimam sortem. Si enim eorum quę in vita gessit, bonorum, aut malorũ à diuina iustitia percipiet præ-

Ritus sepeliendi Dionysij Apostolorũ tempore.

Oratio pro defunctis.

Orat pötifex pro peccatorum remissione, & requie æterna.

mia: per fecit autè actiones suas in vita defunctus, quænam hunc oratio Præsulis ad aliam (præter illã quam meruit vitæ hic actæ respõdentem) transferet requiem? Non ignoro quidem & ego diuinis eloquijs accedens, singulis reddendam pro meritis sortem: Quod autem & iustorum preces etiã in vita ista, & nedum post mortem (nedum, id est, quanto magis) teste Damasceno in sermone de defunctis) ijs solis prosint qui digni sunt, scripturæ nos edocet sacrosancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque scripturæ sacræ requiescens, vtiles in hac vita esse dixerim sanctorum preces, hoc modo scilicet, si quis sanctorum munerum desiderio incensus, ad eáque percipienda piè affectus, prauitatis tamen propriæ conscius, quempiã sanctorũ viroũ adeat, eíque sibi adiutorẽ & precatorẽ accedere, capiet ex hoc omninò vtilitatem cõmoda cuncta excedentẽ, &c. Hanc si quis spernat sacrosanctã disciplinam atq; insœlici elatione seductus, dignum se diuina arbitretur familiaritate, sanctúsque despiciat: hic certè si petitiones indignas Deo, neque sacras postulãnt, intétóque careat diuinorũ desiderio, sibíq; ipsi cõsentaneo, imperita postulatione per seipsum nũquàm potietur. Quænam verò de huiusmodi prece, quã super defunctis peragit Præsul, ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad nos, operæprecium est vt dicamus. Dicit igitur de scriptis diuinitùs traditis, vt hos qui piè vixerunt, lucidissimã diuináque vita pro merito ab æquissimis lancibus redduntur, nõ recordante diuina bonitate per summã clemẽtiam maculas, quæ illis ex humana infirmitate adhæserunt. Nullus enim (inquit) est mundus à labe. Ista quidem nouit Pontifex promissa à sanctis eloquijs: petit autem ea fieri, dunarique eis qui piè vixerunt, piæmix sacra, &c. Neq; enim vnquàm peteret Põtifex diuinæ iustificationis prędicator, quæ Deo sciret non esse gratissima, & quæ largiturũ se ille nequaquã promisisset. Quocirca prophanis vita fũctis nõ ista imprecatur. Et paulò pòst: Cęteros verò nã pontificibus oportet animũ intẽdere, quęcũque illi gesserint, tanquàm à Deo agitatis. Qui enim (inquit) vos spernit, me spernit.

Obiectio soluitur.

Apostolos intelligit. Matth. 16. Sĕma orationis, quam pro mortuo facit præsul. Iob 14. Iuxta LXX.

23. CLEMENS epistola prima, ad Iacobum fratrem Domini scribens: Instruebat D. Petrus actua suæ vitę omni hora custodire, &c. mortuos sepelire, & diligenter eorum exequias peragere, pro eisque orare, & eleemosynas facere.

Luc. 10.

24. IDEM libro sexto constitutionum Apostolicarũ, cap. trigesimo: Sine vlla exceptione conuenite in cœmeteria, sacros libros in ijs legentes, & psallentes pro ijs, qui dormierũt, Martyribus, atque omnibus sanctis qui à sęculo fuerunt, (in eorũ honorem scilicet) pro fratribus nostris, qui in Domino obierũnt: Et antitypum regalis corporis Christi acceptabilémque Eucharistiam offerte in Ecclesia & cœmeterijs vestris. Atque in exitu mortuorum psallentes, eos deducite, si fideles fuerint in Domino. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterũm: Reuertere anima mea in requiem tuam, quoniã Dominus benefecit tibi. Dicit enim omnibus Sadduceis de resurrectione mortuorum: Nõ legistis quod scriptũ est, Quoniam ego Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est mortuorum sed viuorũ: omnes enim in ipso viuunt. Igitur eorum qui in Deo viuunt

S. Petrus docet orandum esse pro fidelibus & cœmeterijs defunctis. Psal. 115. Psal. 114. Matth. 22.

4. Reg. 13.

viuunt, nec reliquiæ sine honore manent. nam Helisæus Propheta post discessum è vita, mortuum quendam excitauit interfectum à piratis Syriæ, attigit enim corpus eius Helisæi ossa, atque excitatus vixit, quod factum non esset, nisi Helisæi corpus sanctum fuisset.

1. E. CHRYSOST. homil. 3. in epist. ad Philip. Lugeamus peccatores non solùm mortuos, sed & viuentes. Gaudemus propter iustos, non solùm viuentes, sed & mortuos. Iterùm posteà: Deploratо eos, qui in diuitiis mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorum animabus ex diuitiis suis procurârũt: eos qui cùm potestatẽ abluẽdorũ peccatorum habuissent, noluerunt. Hos inquam non vnum aut alterũ deploremus diem, sed omnem nostram vitã. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Defleamus istos, iuuemus istos pro viribus: procuremus illis aliquid auxilij, modici quidẽ, attamen iuuemus eos. Quomodò, quáve ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orent: pauperibúsq; indesinenter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista nonnihil cõsolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegam ciuitatẽ istã propter me, & propter Dauid seruum meũ. Si memoria duntaxàt iusti tantum valuit, quando & opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Non frustrà ab Apostolis sancitũ est, vt in celebratione venerandorũ mysteriorũ memoria fiat eorũ qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multũ hinc emolumẽti fieri, multũ vtilitatis. Stante siquidẽ vniuerso populo, manus in cælos extẽdẽte, cœtu itẽ sacerdotali, verendóq; posito, sacrificio, quomodò Deũ non placaremus pro istis orãtes? Verùm istud quidẽ de illis dicimus, qui in fide abscesserunt: Catechumenos verò neq; isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destitui sunt auxilio, vno quodam dẽpto. Quónam illo? Pauperibus illorum nomine dare licet, vndè illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ità vult Deus, vt nos inuicẽm mutuò iuuemus.

Precibus & eleemosynis iuuanai defuncti.

4. Reg. 19.

Ab Apostolis institutum est commemorationem mortuorũ in Missæ sacrificio.

2. IDEM hom. 41. in priorem epist. ad Corinth. Abierit peccator sanè! gaudere decet peccata impedita esse, & non accumulatũ malum, nitiq; quantũ fieri potest, vt iuuetur, non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus: aut accedimus, pro istis agnum illum iacẽtem & peccata mũdi tollentẽ deprecãtes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, &c. Vide reliqua in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæst. septima, L. testim. secundo.

Prece, eleemosyn, oblatio- [illegible]. Memoria [illegible] in [illegible] Mysterij altaris.

3. IDEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadẽ quæ paulò antè ex homilia tertia in epist. ad Philippenses allata sunt.

4. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd qui in fide hinc migrârunt, &c. habes in septima quæst. de Sacramẽto Eucha. test. quarto.

5. ATHANASIVM habes ibidẽm, à Damasceno citatum.

6. GREGOR. Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus & discipulis Christi traditũ, & in omnibus Ecclesiis Dei prædicatum. Res autẽ modis omnibus vtilis & Deo in primis grata, in diuinis præclarísque diuinis operationibus eorũ qui in recta fide decesserunt, facere memoriam.

A Christi discipulis tradi- [illegible] que prædicatum.

1. F. EPIPHANIVS contra hæreses, hæresi septuagesimaquinta, vt suprà, quæstione septima, de Sacramento Eucharistiæ, L. testim. decimo.

2. AVGVSTINVS libro de hæresibus ad Quoduultdeũ, hæresi 53. Fertur Aërios propria quoquè dogmata addidisse nonnulla dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia. Aërij hæresis

3. DAMASCENVS in libro de hæresibus, de Aërio scribens sic inquit: Cúmque sibi Episcoparum denegarum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum pro mortuis.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, & vigesimaquinta, vt suprà in hac quæstione, C. testim. octauo & nono.

5. FLORENTINVM vide ibidèm, C. testimonio septimo.

6. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà in hac quæstione, B. testimonio quarto.

7. IDEM libro secundo de Genesi, contra Manichæos, capite vigesimo: Qui coluerit agrum suum interiùs, & ad panem suum quamuis cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati: post hanc autem vitam non est necessè vt patiatur. Sed qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ità nemo euadit istam sententiam, quæ prolata est in Adamum, Maledicta terra, &c. Sed agendum est, vt saltem in hac tantùm vita sentiatur. Ignis purgationis. Gene. 3.

8. GREGOR. in tertium psalmum pœnitentialem, super primum versum, Domine nè in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatoriis, alij sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione æstimo præsẽti intolerabiliorem, non solùm in furore æternæ dãnationis opto non argui, sed etiam in ita transeuntis timeo correptionis purgari. Psal. 6. 37. Flãmis purgatoriis nõnulli expiantur. Acerbitas pœnarum purgatorij

9. EVNDEM in libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, habes hac quæstione, B. testim. duodecimo.

10. BERNARDVS serm. sexagesimosexto super Cantica Canticorum: Videte derractores, videte canes. Irridẽt nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorũ suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinãt proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis, &c. Mortuos viuẽtium fraudantes auxiliis: viuẽtes nihilominùs sanctorũ qui decesserunt, suffragiis spoliãtes. Et paulò post: Non credunt autem ignem Purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergò ab eo qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatióve peccati? Catholicos irridens hæretici, quòd pro mortuis orẽt. Vide epistol. Petri venerabilis Abbatis Cluniacensis contra Petrobrusianos hæreticos. Purgatorium post mortem restare [illegible] debet antiqui hæreti [illegible]. Matth. 12

11. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum

animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, & cæt. Reliqua posita sunt initio huius quæstionis, B. testimonio primo.

12. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam diu est videri non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantium. Ibidem: ita fit, vt neque ioaniter Ecclesia vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat, &c. Totum huius loci habes supra, hac quæstione, D. testi. nono.

13. IN eodem libro, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memorias sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sint adiumenta mortuorum: nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiã si talibus locis eos humare nõ possint. Deinde explicans, quare sepulchra vocentur monumenta, (quòd nimirum mentem moneant) subiungit: Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, idem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cum

Sancti tanquam patronis mortui commendantur.

Commendatur anima Martyri.

defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hãc vitam prodesse meruerunt. Verum etsi aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, quorumque sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: vt quibus ad ista desunt parẽtes aut filij, aut quicunque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, quãlibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

Supplicationes pro Spiritibus mortuorum.

14. EX capite decimooctauo eiusdem libri: Quæ cùm ita sint, nõ existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quod pro eis siue altaris, siue orationũ, siue eleemosynarum sacrificiis solenniter supplicamus: quamuis non pro quibus fiunt, omnibus prosint, sed iis tantùm, quibus, dum viuunt, comparatur vt prosint. Sed quia non discernimus, qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint, aut debeãt peruenire. Melius enim superrerunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt. Diligentiùs tamen facit hæc quisque pro necessariis suis, quòd pro illo fiat similiter à suis.

Sacrificiũ altaris, orationum, & eleemosynarum pro defunctis.

Regeneratis omnibus beneficia ista præstanda sunt.

X.

Quæ commendatio ac dignitas est Pœnitentiæ?

Matt. 3. b 4. c Marc. 1. a b Luc. 15. b Matth. 7. b Matth. 11. b
a L. b. de vera & falsa pœnitentia, cap. 1. Basil. in homil. de vera pœnitentia, & in vitam in æternam de pœnitentia.

A. Hæc est Euangelicæ prædicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum cælorũ.[a] Hæc lapsos erigit, sauciatos curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat, perditos restituit: omnia demũ quæ peccatum vitiat, Pœnitẽtia in nobis redintegrat. Hac veteris vitæ odium, nostrique contemptum & omnem submissionem testamur: hac ipsa duce lugentes[b] consolationem, saucij curationẽ, humiles verò exaltationem reportamus.

b Matth. 5. a

c Hier. 18. a Ezech. 18. e f g & 33. c d Ionæ 3. b Mat. 3. b 2. Cor. 7. c Act. 11. c.

B. Hæc est, qua dæmones & vitiorum pestes superamus: qua meritas[c] pœnas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus.

d Matth. 4. c
e Luc. 5. f

f Luc. 13. a

Cyprian. epist. 14.

C. Hinc illæ Christi voces in Euangelio:[d] *Pœnitẽtiam agite appropinquauit enim regnum cælorum.*[e] *Non vẽni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã.* *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At is demùm verã pœnitentiam agit, vt Cypriani verbis hæc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens, & obsequiis suis & operibus iustis Dominum promeretur.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI tertio: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Hic est enim, qui dictus est per Isayã prophetã, dicentẽ: Vox clamãtis in deserto, Parate viam Dñi, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonãm pelliceã circa lumbos suos: esca

autem

autem eius erat locustæ & mel sylueſtre. Tunc exibat ad eum Hieroſolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanẽ: & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua. Videns autem multos Phariſæorum & Sadducæorum, venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

2. Et capite quarto: Exindè cœpit Ieſus prædicare & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

3. Marci primo: Fuit Ioannes in deſerto baptizãs, & prædicans baptiſmũ pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Ibidèm: Venit Ieſus in Galilæam, prædicans Euangeliũ regni Dei, & dicens: Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite Euãgelio.

4. Lucæ decimoquinto: Dico vobis (inquit Saluator ad Phariſæos & Scribas) quòd ita gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitẽtiam agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter, donèc inueniat eam? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perdideram. Itâ, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

5. Matthæi ſeptimo: Intrate per anguſtam portam: quia lata porta & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem: & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui inueniunt eam.

6. Item vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violẽti rapiũt illud (inquit Saluator ad turbas.)

7. Avgvstinvs in libro de vera & falſa pœnitentia, capite primo: Quãtùm ſit appetẽda gratia pœnitentiæ, omnis authoritas declarat, omnis bonorum vita conatur oſtendere: languores enim ſanat, leproſos curat, mortuos ſuſcitat, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia ſariat, omnia redintegrat, omnia lætificat, ſanitatem auget, quam conſeruat. Claudis greſſum, aridis copiam, cæcis reſtituit viſum. Temperat ſucceſſus, conſtringit impetus, moderatur exceſſus. Ignorans ſe, per hanc ſe recognoſcit: quærens ſe, per hanc ſe inuenit. Hæc eſt, quæ homines ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Iſta ouem perditam monſtrauit quærenti, & decimam drachmam obtulit anxiãti. Hæc diſſiparorẽ filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus cuſtodi curandum reſeruauit. In hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conſeruatur: fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnis ipſa ignis conſumens.

8. Basilivs ſcripſit homiliam vnam de pœnitentia, quæ eſt vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

9. Chrysostomvs ſcripſit decem homilias admodùm egregias de Pœnitentia, quæ habentur in Tomo quinto: poſt quas ſequitur ſermo de pœnitentia, vbi ſic habet: O pœnitentia quæ peccatum miſericorditer Deo remittis, & paradiſum reſeras: Ex ſermone de pœnitentia.
quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras: vitam de interitu reuocas, ſtatum reſtauras: honorem renouas, fiduciam das: & reformas vires, gratiámque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu ſoluis, omnia ſoluta reſeras, omnia aduerſa tu mitigas: omnia contrita tu ſanas, omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, ſplendidior ſole, quam non vincit peccatum, nec defectio ſuperat, nec deſperatio delet. Pœnitentia reſpuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat ſuperbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre: ſi violentus quærat quæ habet, non vetat: ſi veſtem diripiat, non refragatur: percutienti maxillam præbet alteram. Iam angariatus vltrò adiicit, caſtigatus gratias agit, prouocatus tacet, exaſperatus blanditur: ſuperiori ſupplex eſt, inferiori ſubiacet: in corde eius contritio eſt, in ore eius confeſſio, in opere tota humilitas. Hæc eſt perfecta & fructifera pœnitudo. Sic pœnitenti præſtò eſt Deus, eſurienti nutritor, ſitienti potator. Sapienti quod ſtultum putatur, ſapit: quod triſte eſt, placet: quod molle eſt, diſplicet: quod fluxum eſt, horret. O pœnitentia miſericordiæ mater, & magiſtra virtutum, magna opera tua, quibus reos reſoluis, ac reficis delinquentes, lapſos releuas, recreas deſperatos. Per te nobis Chriſtus regnum cælorum appropiatũ deſignat, dicẽs: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Itâ & baptiſta clamat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, quoniã eccè adeſt regnum Dei. Per te ſubitò rapuit latronem Chriſtus ad regnum: per te Dauid poſt flagitium ſceleris iterùm recepit ſpiritum ſanctum: per te Manaſſes poſt cruenta facinora eccè meruit fieri acceptabilis: per te Petro Apoſtolo, poſtquàm ter negauit, data eſt indulgentiæ dextera: per te filius prodigus regreſſus ad patrem, non ſolùm amplexum oſculumque paternum, ſed etiam epulum vituli ſaginati, veſtémque inſignem prometuit adipiſci: per te mulier fornicata vberes ſtillauit lachrymas fontéque ſui baptiſmi protinùs lauit pedes Chriſti, crinéque deterſit: per te Niniuẽ ciuitas magna, populuſque integer barbarorum ſubitò Deum ſapuit, virtutem tuam ſenſit, odorem tuum accepit, ſaporem tuum ſtrinxit, dulcedinem tuam guſtauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum ſuſpiriúmque perſenſit, fructúſque vbertatis tuæ abundanter exhibuit: & ſic per opera tua non ſolùm decretæ mortis diſcrimen euaſit, ſed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Cuius ſimilitudini pœnitẽtiam cõparemus? Sic eſt quo modo ager fructifer, aut vinea fœcunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptáque remiſſione pingueſcit in vita.

Pœnitentiæ vis. — Matth.4. — Matt.3. — Luc.23. — Matt.14. — Matth.26. — Luc.15. — Luca 7. — Ionæ 3.

10. Matthæi quinto: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

11. B. Hieremiæ decimooctauo: Ait Dominus, Eccè ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſraël. Repentè loquar aduersùm gentẽ & aduersùs regnum, vt eradicem & deſtruam & diſperdam illud. Si pœnitentiã egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduersùs eam, agã &

ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei: Et subitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. EZECHIELIS decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & nō morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Et paulò pòst: Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis. In iniustitia quam operatus est, morietur. Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim & auertēs se omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Iterùm ibidèm: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? quia nolo mortē morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

3. ET capite trigesimotertio: Tu ergo fili hominis, dic ad domum Israël: Sic locuti estis, dicētes: Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodò ergò viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus: Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs vestris pessimis: & quare moriemini domus Israël? Tu itaque fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Et iustus nō poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur: & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autē dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiā, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

4. IONÆ tertio, vt suprà quæstione septima, de Pœnitentia, C. testimonio quinto.

5. MATTHÆI tertio: Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

7. ACTORVM vndecimo: Glorificauerunt Deū, dicentes: Ergò & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

1. C. MATTHÆI quarto. 2. LVCÆ quinto, vt in textu.

3. LVCÆ decimotertio: Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. Et respondens Iesus, dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Eccè anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam & mittam stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

4. CYPRIANVS epistola decimaquarta ad Clerum: Pœnitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequiis suis & operibus iustis Dominum promeretur. Lib. 3. Epist. 14.

DE SACRAMENTO
EXTREMÆ VNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum est?

a Concil. Cōstant. sess. 15 & Flor. & Trid. sess. 14. Innoc. I. epist. 1 ad Decent. Eug. c. 8. Pet. Dam. serm. 1 in Dedicat. eccl. Bern. in vita Malac. epist. Cōcil. Vuor. ... & Sida.

IDIPSVM nempe, quod Catholica[a] Ecclesia constāter docet signū hoc esse sacrum, in cōsecrato oleo institutum, vt per illud cælestis virtus ad salutem, non animæ solùm, sed & corporis, applicetur ęgrotis ex diuina institutione. B. Cui Sacramento testimonium longè clarissimum præbet Iacobus Apostolus, cùm in hæc verba scribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui sic habet: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septé sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum sacramentum est extrema Vnctio, cuius Materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est, in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est hæc: Per istam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid peccâsti per visum, & cæt. Et similiter in aliis membris: Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus verò est mentis sanatio: inquantùm autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit Beatus Iacobus Apostolus: Infirmatur quis in vobis? &c.

Sacramentum quintum. Materia.

Quæ sint inungendi, & in quibus partibus.

Forma.

Minister. Effectus.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea quæ sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primùm itaque circa illius institutionem, declarat & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersùs omnia omnium hostiū tela esse prospectū, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint: ità extremæ Vnctionis sacramēto finem vitæ tanquàm firmissimo quodā præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullū tamen tempus est, quo vehementiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitùs, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordię deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perspicit. CAPVT primum: Instituta est autem sacra hæc Vnctio infirmorum, tanquam verè & propriè Sacramentū noui testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum quidē insinuatum, per Iacobum autèm Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commēdatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmū, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittētur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim in Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. nam vnctio aptissimè spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deindè esse illa verba,

Institutum sacramentum.

Marci 6. & à fide... Iacob. 5.

Materia.

Forma.

Per istam vnctionem, &c. CAPVT secundum: Res porrò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incōmoda, ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit, & sanitatē corporis interdùm, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. CAPVT tertium: Iam verò quòd attinet ad præscriptionē eorum, qui & suscipere & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiæ presbyteros. quo nomine eo loco nō ætate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionē manuū presbyterii. Declaratur etiā, esse hanc vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decūbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vndè & sacramentū exeuntiū nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptā hāc vnctionem cōualuerint, iterùm huius sacramēti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam, docent hanc Vnctionem, vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessasse asserūt, quasi ad gratiam curationum duntaxàt in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & denique qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantùm ad ea quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius spiritus sancti iniuria esse posset. Hæc sunt quæ de Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profitetur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuiolabiliter seruandos esse tradit, & asserentes contrariū, perpetuò damnat & anathematizat. IN eadem sessione canon primus de extrema Vnctione: Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, ac figmentum humanum, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit sacrā infirmorum Vnctionem non cōferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse,

Effectus.

Genes. 3.

Minister.

1. Tim. 4.

Qui inungendi.

Repetitio huius sacramenti.

Hæreses de hoc sacramento.

Non contemnitur hoc sacramentum sine spiritus sancti iniuria.

Institutum à Christo.

Gratiam confert.

quasi olim tantùm fuerit gratia curationum, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit extremæ Vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideóque eum mutandum, posséque à Christianis absque peccato contemni, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

Minister.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum episcopum, capite octauo: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in epistola sua, esse à dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & suscitabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei. Quod non est dubium, de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubium non est. Nam idcircò de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma cõficere. Nam pœnitẽtibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur posse concedi?

Iacob. 5. *Exponit locũ Apostoli Iacobi de hoc Sacramento.* *Materia.* *Qui inungi possunt.* *Minister.* *Genus Sacramenti est hæc Infirmorum vnctio.*

5. PETRVS Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiæ: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam puluis sumus. Ait enim Diuus Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Vidésne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vndè & sancti patres hanc vnctionem sacramentum esse sanxerunt.

Iacob. 5. *Effectus extremæ vnctionis.* *Sacramentũ.*

6. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ Episcopi: Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij. Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias vt descenderet priusquàm moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cùm pararet vngere eam, visum est omnibus differendum potiùs vsque manè. Erat enim vespera. Acquieuit Malachias, & data benedictione super ægram, exiuit cum his qui secum erant. At verò post modicum subitò clamor factus est, planctus & strepitus multus per totam domum, siquidem insonuit quòd mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito: & secuti sunt eum discipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expirâsse, consternatus est animo, sibi imputans, quòd fraudata gratia sacramẽti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obsecro Domine, (inquit) insipienter egi: ego peccaui qui distuli, non ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quã abstulerat, liceret restituere, gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo: & pro oleo sancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et manè facto, exaudit Dominus sanctum suum, quia spiritus Domini erat postulãs pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt solent, qui de graui somno euigilant, fricans sibi manibus frontem & tempora, super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutat eum. Et verso luctu in gaudium, stupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audiêrunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominùs, sciens in hoc sacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei saluet infirmum. Post hæc abiit ille, & illa cõualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifestaretur in ea, peracta pœnitentia quam sibi Malachias iniunxerat, in bona Confessione iterùm obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Luget Malachias, quod mulier [illegible] gratia Sacramenti huius expirâsset. *Miraculum.* *Hoc Sacramẽto remittuntur peccata.*

TANDEM describens mortem Malachiæ, sic ait: Nec longè aberat dies ipsa, cùm talia loqueretur Malachias. Intereà iubet se sacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrũ vt solenniter fieret, non sustinuit vt ad se ascenderẽt: ipse descẽdit ad eos. Iacebat siquidem in solario, domo superiori. Vngitur, & sumpto viatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Malachias [illegible] oleo [illegible].

7. CONCILIVM Vuormatiense Canone septuagesimosecundo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, &c. Pœnitẽtibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur concedi?

Ex Innocentio. *Sacramentũ est.*

1. B. IACOBI quinto, vt in textu.

2. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes oleo, &c. Hoc & Apostolos fecisse in Euãgelio legimus, & nunc Ecclesiæ cõsuetudo tenet, vt infirmi oleo consecrato vngantur à presbyteris: & oratione comitante sanẽtur. Nec solùm à presbyteris, sed vt Innocẽtius Papa scribit, etiã omnibus Christianis vti licet eodẽ oleo in sua aut suorũ necessitate vngendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, significat oleũ consecratũ in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum,

Infirmi etiam [illegible] inungebãtur. *Oleum consecratum.*

nomen

uomeo Domini ſuper eum inoocare debent. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Multi ptopter peccata in anima ſacta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vndè Apoſtolus Corinthiis, qoi corpus Domini percipere indignè ſoliti erant, ait: Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles ſunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis ſint, & hæc presbyteris eccleſiæ confeſſi fuerint, ac perfectò corde ea relinquere atque emendare ſategerint, dimittentur eis. Neque enim ſine confeſſione emẽdatiouis peccata queunt dimitti.

Peccata remittuntur

1. Cor. 11.

II.

Quid his verbis docet Apoſtolus?

A. Primùm Sacramẽti huius oſtendit elementum, ſeu materiã oleum eſſe, Pontificali benedictione (vt rectè ait [a] Beda) cõſecratum. Significat autem [b] hilaritatem animi & confirmationẽ internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

B. Deinde per Apoſtolum deſignatur Sacramenti miniſter proprius, nimirùm [c] Sacerdos, qui ſacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec fruſtrà de Apoſtolis eſt ſcriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægrotos, & ſanabant.*

C. Prætereà qui ſuſcipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti ſunt infirmi: quoniam, vt Eccleſiæ mos eſt, in grauibus & periculoſis infirmitatibus tantùm ſacra iſthæc vnctio celebratur.

a In c. 6 Mar. & in 8. Luc. & c. 5 Iacob. Innocẽ. 1. vt ſup. Conc. Melden. can. 1. apud Burch. li. 4. ca. 75. & Iuone par. 1. ca. 265.
b Theophy. in ca. 6. Marci.
c Chryſoſt. li. 3 de ſacerd. & Orig. ho. 2. in Leuit.
d Marc. 6. b & ibid. Theophy. & Beda.

TESTIMONIA.

1. A. BEDA in capot ſextum Marci ſuper ea verba, Dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur: Dicit Apoſtolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper ipſum, vngentes eum oleo in uomine Domini. Etſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Vndè patet, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctum Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni vel alij quilibet ægtori vngantur oleo, pontificali benedictiooe conſecrato.

Apud Marcũ infirmorũ ſuit Sacramẽ-

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidam vicinus mibi preſbyter retulit, ſe quendam ſanctimonialem fœminam à dæmouio curare cœpiſſe, ſed quandiù res latebat, nihil apud eam proficere potuiſſe. Confeſſo autem quo moleſtabatur phantaſmate, mox & ipſum orationibus, cæteriſque quæ oportebat purificatiooom generibus effugâſſe, & eiuſdem fœminæ corpus ab vlceribus quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali ſtudio, adiuncto ſale beoedicto curâſſe. Sed dum vnum de vlceribus, quod altiùs lateri infixum repererat, nullatenùs poſſet quin contiouò panderetur obducere, ab eadem ipſa quam ſanare volebat, conſilium quo ſanaretur accepiſſe. Si (inquit) oleum pro infirmis conſecratum, eidem medicamento adſperſeris, ſicque me perunxeris, ſtatim ſanitati reſtituar. Nam vidi quòdàm per ſpiritum in quadam longiùs poſita ciuitate, quam nuoquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitare laborantẽ, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa ſuggeſſerat, ſtatímque vlcus remedium, quod antè reſpuerat, accipere conſenſit.

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis conſecratum, & eius virtus.

3. ET in caput quiotum Iacobi, vt ſuprà quæſtione præcedenti, B. teſtimonio ſecuudo.

4. INNOCENTIVS primus epiſtola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt ſuprà quæſt. prima, A. teſtim. quarto.

5. CONCILIVM Meldenſe canone primo, teſte Burchardo libro quarto, capite ſeptuageſimo-quinto, & Iuone parte prima, capite ducenteſimo ſexageſimoooooo: Preſbyter in Cœna Domini ampullas tres ſecum deferat, vnam ad chriſma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos iuxta ſententiam Apoſtolicam, vt quando quis infirmatur, inducat preſbyteros Eccleſiæ, &c.

Chriſma, oleũ catechumenorum, & oleum infirmorum conſecrantur in die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput ſextum Euãgelij ſecundùm Marcum: Quòd vnxeriot oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epiſtola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificátque miſericordiam Dei, & gratiam ſpiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, ac gaudium, hilaritatémque ſpiritalem accipimus.

Iacob. 5.

Olei ſignificatio myſtica.

1. B. CHRYSOSTOMVS libro tertio de ſacerdotio: Sacerdotes non ſolùm, quum nos regenerant, ſed poſteà etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accerſat preſbyteros Eccleſiæ, & oreot ſuper eum, vngentes eum oleo, &c.

Sacerdotes ſunt huius Vnctionis miniſtri.

Iacob. 5.

2. ORIGENES homilia ſecunda in Leniticum: Audiſti quanta ſint in lege ſacrificia pro peccatis: audi nuuc quantæ ſint remiſſiones peccatorum. In euangelio eſt iſta prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorum: ſecunda remiſſio eſt in paſſione martyrij, &c. Eſt adhuc & ſeptima, licèt dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorũ, cùm lauat peccator lachrymis ſtratum ſuũ, & fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte: quum nõ eru-

Pſal. 6.
Pſal. 41.

bescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatẽ cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, &c.

Psal. 31.

3. MARCI sexto, vt in textu.
4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput sextum Euangelij secundùm Marcum, vt suprà A. testimonio sexto, & primo.

III.

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus?

a Bernardus in vita S. Malach episcopi. Conc Trid. vt suprà.

A. Confert primùm ad remissionem[a] peccatorũ, quæ quidẽ ab ęgroto Pœnitentiæ remedijs non sunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum suorum onere ac morbo inprimis leuetur.

b Ibid. Bernard.

B. Deindè prodest ad corporalem infirmitatem vel [b] depellendam, vel alleuiandam, quatenùs expedit eam ægroto recuperare.

c Cyrill. Alex. in ora. de exitu animæ. Greg li. 14. Moral c. 17 & 18 hom. 39. in Euang. Climacus gradu 6. Euseb Emisen. hom. 1. ad monach. Seuer Sulpit. de transitu S. Martini.

C. Postremò ad consolationem & fiduciam subministrandam valet, qua sanè in supremo illo agone, exitúq; animæ opùs est maximè, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis dæmonibus[c] morituro est grauissimè conflictandum. Vndè licèt salus corporis ægroto non restituatur, vt qui post acceptam hanc vnctionem moritur sæpè, tamen gratia in hoc sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim, molestiásque constantiùs perferendas, & ad mortem ipsam faciliùs excipiendam. Atque hoc est, quod per Apostolum suum Deus promisit: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Iacob. 5.

d In c. 6. Mar.

e Serm. 215. de tēp. vide etiā de eccl. cath. c. ... Et de visitat. infirmorũ, li. 2. ca. 4. item in speculo.

f Iacob. 5. d

D. Ad quos quidem designandos effectus, etiam olei natura, seu natiua vis pulchrè congruit, vt explicat[d] Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsùs quod saluberrimè monet[e] Augustinus: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinẽ Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptũ est, impleatur in eo:[f] *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS in vita Malachiæ episcopi, vt suprà quæst. prima, A. testimo. sexto.
2. B. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de hoc Sacramento, capite secundo & canone secundo, vt suprà quæst. prima, A. testimonio tertio.
3. C. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animę: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam sunt immisericordes. Terreor mente, cõcipiens illius diei rigidum & immotum iudicium, horrendum tribunal, iudicem seuerum. Consternit me fluuius igneus ante forum illud incitatus, flammísque furentibus crepitans, &c. Et post interiecta quædam: Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore recedẽtem? Quandoquidem nos adeunt cælestes exercitus & potestates, ex aduersis verò copiis, tenebrarum rectores, nequitiæ domini, telonarchæ exigendis tributis præfecti, logothetæ, rationum cõditores, atque actionum calculatores, in aëre agentes, necnon homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perindè quasi acuta nouacula, de quo propheta: Sagittæ, inquit, potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis, insidiatur tanquàm leo in spelunca sua, draco magnus, apostata, orcus os suum expandens, imperator noctis, damnator mortis, & vt vindex animam coërcens, conferens, supputánsque cunctos actus meos, rebus, verbis, scientia, ignorantia, commissos reatus ac flagitia ab adolescentia in eam vsque diem, qua sum compta bensus. Exindè quanta formidine & tremore arbitraris animam die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduersos dæmones, æquè atque æthiopes caliginosos adstãtes, ità vt forma ipsa quouis tormento sit grauior. Quos intuitum despiciens anima subsultat, cõturbatur, affligitur, exterretur, contrahitur, ad cælestes angelos confugiens, à quibus excepta subit aërem, & sublime petens offendit telonia, consceden-

Dan. 7.

Tremor & certamen animæ à corpore recedentis.

Psal. 119. Psal. 9.

Aspectus dæmonum horrendus.

dentes animas obſeruantia & temorantia. Siquidē vnumquodque telonium peculiaria quædam crimina profert. Primùm quidem loquacitatis, quæcunque per os & linguam ex mendacio, iureiurando, periurio, ocioſos item ſermones, nugaces, vanos, gulæ ingluuies, abuſus vini, profuſiores crapulas, immodicos pariter riſus atque dedecẽtes, cum ſuauiis impudicis, & fœdis ac meretriciis cãtionibus. Contrà verò ſacroſancti angeli animam vnà deducentes, proponunt & ipſi quænam bona ore & lingua ſumus locuti, orationes, gratiarum actiones, pſalmos, odas, hymnos, & cantus ſpirituales, ſcripturarumque lectiones, & quæcunque bona anteacto tempore ad Deum ore linguáque fudimus. Alterum telonium quæcunque viſu commiſimus exigit, aſpectus indecoros, ſuperuacaneos, infrænes, & nutus doloſos. Tertiū auditus, & quæcunque per huiuſmodi ſenſum ſpiritus immundos introducunt. Quartum eſt olfactus, ſuaueolentiæ vnguentorum, terrique odoratus, quibus mulierculæ, fœminæ & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcunque noxia tactu manuum improbatum ſunt perpetrata. Sunt & alia vitiorum telonia, liuoris, æmulationis, nimiæ gloriæ, inanis faſtus, crudelitatis, excandeſcentiæ, iracundiæ, furoris, ſcortationis, adulterij, mollitiei, inuidẽtiæ, veneficij, cæterarúmque deteſtabilium ac Deo inuiſarum actionum. Breuiter vnumquodque vitium & ſcelus ſuos ità deinceps telonas obtinet, id eſt, publicanos ac portitores. Hæc ergò atque his maiora & plura ſpectans anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi cenſenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa eſt hora doloroſa, periculoſa, luctuoſa, incõſolabilis, donec ei pateat exitus: Stant nanque ex aduerſo malorum ſpirituū, diuinæ poteſtates, actus ipſius animæ ſtudioſos ac meritorios depromentes, facta, dicta, cogitationes, & conceptus haurıunt. Itaque in medio ſtans anima meticuloſa & trepidans, quouſquè ob actiones, dicta, factáque ſua, vel damnata in vincula coniiciatur, vel iuſtificata liberetur. Suorum enim quiſque peccatorum catenis adſtringetur, &c.

Reddenda eſt ...

Animæ terror & trepidatio.

Prouer. 5.

2. Gregorivs libro vigeſimoquarto Moralium, capite decimoſeptimo: Sæpè ergò electis etiã uolentibus in cogitatione ſurripitur, quod in ſe quidẽ ſolerter inſpiciunt, & ante Dei oculos quanti ſit reatus attendunt, & cùm de his omnibus ſemper iudicia diſtricta pertimeſcant, tunctamen hæc vehementer metuunt, cùm ad ſoluendum humanæ conditionis debitum venientes, diſtricto iudici appropinquare ſe cernunt. Et fit tantò timor acrior, quantò & retributio æterna vicinior. Ante oculus autem cordis nihil inane tunc tranſuolat de phantaſmate cogitationis: quia ſubductis è medio omnibus, ſe & illum tantummodò conſiderant cui appropinquant. Creſcit pauor vicina retributione iuſtitiæ, & vrgente ſolutione carnis, quantò magis diſtrictum iudicium iamiámque quaſi tangitur, tantò vehementiùs formidatur. Et ſi ea quæ ſciũt, nunquàm ſe prætermiſiſſe meminerunt, formidant tamen illa quę neſciunt: quia videlicet ſemetipſos diiudicare & cõpræhendere omninò non poſſunt, atque vrgente exitu ſubtiliore terrentur metu. Vndè redemptor noſter ſolutioni carnis appropinquans, & membrorum ſuorum ſeruãs ſpeciem, factus in agonia, cœpit prolixiùs orare. Quid enim pro ſe ille cùm in agonia eſſet, peteret, qui in terra poſitus, cæleſtia cum poteſtate tribuebat? Sed appropinquãte morte, noſtrę mẽtis in ſe certamẽ expreſſit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cùm per ſolutionem carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuſlibet anima immeritò terretur, quando poſt puſillũ hoc inuenit, quod in æternum mutare non poſſit.

In hora mortis ... modo etiam iuſti metuant.

3. Et capite decimooctauo: Conſideramus quippe, quòd viam vitæ præſentis nequaquam ſine culpa tranſire potuimus: cõſideramus etiam, quia nec hoc quidẽ ſine aliquo reatu noſtro eſt, quod laudabiliter geſſimus, ſi remota pietate iudicemur. Quis enim noſtrûm vitam præcedentium patrum valeat vel ſuperare, vel aſſequi? Et tamen Dauid dicit: Nè intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Paulus cùm diceret, Nihil mihi conſcius ſum: cautè ſubiunxit, Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioãnes dicit: Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. Quid ergò facient tabulæ, ſi tremunt colũnæ? Aut quomodò virgulta immobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergò carnis appropinquans, nonnunquàm terrore vindictæ etiam iuſti anima turbatur. Cui etſi quid tranquillum in hac vita ſapere potuit, mortis articulo interueniente concutitur, vt iurè dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita ſua, & animæ eius cibus antè deſiderabilis. Vel certè propter pauoris pœnam hoc quod illic ſubditur: Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

Pſal. 142.

1. Cor. 4.

Iacob. 3. 1. Ioan. 1.

Etiam iuſti anima in morte turbatur.

Iob 33.

4. Idem homilia trigeſimanona in Euangelia: Cogitandum valdè eſt, quantùm nobis erit terribilis hora noſtræ reſolutionis, qui pauor mentis, quanta tunc omniũ malorum memoria, quæ obliuio tranſactæ fœlicitatis, quæ formido & conſideratio iudicis. Tunc maligni ſpiritus, egrediente anima, ſua opera requirunt. Tunc mala quæ ſuaſerunt, replicant, vt ſociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruerſa ſolummodo anima dicimus, cùm ad electos quoquè egredientes veniant, & ſuũ in illis, ſi præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante paſſionem ſuam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiſcũ: venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, ſuum in illo mundi princeps aliquid inuenire poſſe credidit. Et paulò pòſt: Vndè curandum nobis eſt, & cũ magnis quotidiè fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis ſua in nobis opera requirens in die noſtri exitus princeps huius mundi veniat, ſi etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæſiuit, in quo ſuum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miſeri dicturi, quid acturi ſumus, qui innumera mala commiſimus? Quid requirenti aduerſario, & multa ſua in nobis inuenienti dicemus, niſi ſolum quod nobis eſt certum refugium & ſolida ſpes quia vnũ cum illo facti ſumus, in quo princeps huius mundi, & ſuum aliquid requiſiuit, & inuenire minimè potuit? Sed quid prodeſt quòd eidem redemptori noſtro per fidem iungimur, ſi ab eo moribus diſſt-

Pauor in hora mortis.

Dæmonū importunitas.

Ioan. 14

Matth. 7.

gamur? Ipse enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Recta ergò opera, rectæ fidei iungenda sunt.

5. IOANNES Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu septimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, solitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cùm annos plurimos in monastico certamine egisset, ieiuniisque maximè & lachrymis esset ornatus, aliisque prætereà virtutum priuilegiis floreret, cellulam ad radicem montis, in quo sacram illam, diuinámque visioné speculatus olim fuerat Helias, sibi construxerat. Hic igitur tam venerandus moribus, intentione maioris laboriosiorisque pœnitentiæ, profectus est ad Anachoretarum locum, cui Sidea nomen erat. Quo in loco quũ annos aliquot arctissimo vitæ instituto peregisset, (erat enim hic locus ab omni consolatione mortali penitùs remotus, omnibúsque ferè hominibus inuius: septuaginta enim ferè millibus passuũ, ab omni humana habitatione disiunctus erat) rursùs extremo vitæ tempore rediit, cupiens in cellula sua priore sancti illius mõtis habitare. Erant enim ibi duo ex Palæstina discipuli admodùm religiosi, qui etiam priùs obseruabant cellulam senis. In qua cùm paucos egisset dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus est. Igitur ante vnũ exitus sui diem repentè animo obstupuit, apertísque oculis ad dexteram atque ad sinistram partem lectuli circunspiciebat, & quasi rationem quidam à se exigerent, cunctis qui adstabant audiẽtibus, aiebat, aliquando quidem: Ità sanè: Sic reuerà est, sed pro hoc tot annis ieiunaui. Aliquando verò, Non certè, sed mentimini, hoc non feci. Deindè rursus: Ità verè est: Hoc ità est: sed fleui, sed ministraui. Ac rursus: Verè me accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat: Ità sanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, ideò misericordia opùs est. Et erat profectò spectaculum horrendum ac terrificum, inuisibile illud, sæuissimúmque iudicium, in quo etiam (quod terribilius est) & quod non fecerat, illi obiiciebant (me miserum) quietis ac solitudinis sectatori. In nonnullis verò peccatorum suorum, quid ad ea respondere posset, se non habere dicebat, qui iam ferè quadraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmauerunt, quòd hic dum esset in eremo, leopardum quoque ex manu sua nutriebat. Hic ipse tamen, cùm adeò infestè ratio à se exigeretur, carne solutus est.

Ab eremita Stephano illum morituro rationem accuratam repoícunt.

Obiiciunt dæmones ea quæ non perpetrauit mês.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia prima ad Monachos: Paratos nos inueniat extrema necessitas, quæ sæpè præuenit imparatos. Certam nobis imponat solicitudinem incerta conditio: quotidianus sit illius periculi metus, cuius nescitur incursus. Quàm tardè misera anima malorum suorum pœnitebit, cùm die vltimo superueniente, separari se à corpore suo viderit, cùm sibi in fine claudenti oculos nigrescere & horrescere sempiterna nox cœperit: cùm iacere ante se vacuum salutis ac lucis infœlicem commilitonem suum viderit incentorem pariter ac deceptorem, cum quo de arena mundi huius per flagitium suum victa discessit: Cũ cœperit ab eodem iam diuulsa immanes & inanes dare super eum planctus, & dicere: Vbi sunt animositates & cupiditates tuæ, quibus hucusquè impatienter æstisti, & ai sura ingiter congregâsti? Ecce transiêrunt illa omnia tanquàm vmbra, abiêrunt oblectamenta, & sola in perpetuum opprobria & crimina remanserũt. Væ mihi ò anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura sum, & propter fugitiuas voluptates nunquàm effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cùm eam cœperit ad definitam sententiam & immobili lege defixam, importunus depositi exactor abstrahere, & hinc indè insultare & insistere infernalium diræ facies ministrorum? Quid erit, cùm ab apparitoribus mortis per hunc vastum aërem separari, & per semitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquam remeabile iter agere per fines illos vbi ipsa lux deficit, cùm peregrina vbique anima, comitante malorum suorum tristi agmine, viderit se per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortísque regionem discernit, intrare, & vitales auras naturæ ipsius exui amittere? Cùm rebus humanis Vale vltimum dicés, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum & via oculis attingendum pertrahetur profundum, diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantũ perdidit pretium, tantum exceptura supplicium?

Anima alloquitur corpus.

Diræ facies infernalium ministrorum.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hîc, inquit, adstas cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abrahæ me sinus recipiet. Cũ hac ergò voce, fatigatum Diuinis operibus spiritũ cælo reddidit.

Martinus videt assistentem dæmonem.

8. IACOBI quinto, vt in textu.

Olei natura vis & significatio.

s. D. THEOPHYLACTVS in caput sextum Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & luci fomentum, & hilaritatis effectiuum, significátque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium hilaritatémque spiritalem accipimus.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimoquinto de tempore: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè (siue deindè) corpusculũ suum vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, &c. Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

Ægroti inungendi post com...

Iacob. 5.

3. IN tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis: Quotiès aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non diuini, non sortilegi, non caraggi, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur, sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleúmque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vndè corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebitúrque in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicens: Omnia quæcunque petientis patrem in nomine meo in oratione, credentes accipietis.

Ægroti quid agere debeant.

Matth. 21.

4. ITEM in libro secũdo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent

Iacob.

super

eum, vngentes eum oleo sancto in nomine IESV: & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus: ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum, suscipere fili mi non renuas: viaticum tibi erit saluberrimum.

5. IDEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, propheticis, Euangelicis, & Apostolicis, authoritate canonica præditis, quædam ita esse posita, vt tantùm scirentur & crederentur: quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita nè fierent? Horum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorũ velata mysteriis, quæ multa veteris testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur, atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur quæ ita sunt posita in literis sacris, vel iubendo, vel vetando, vel sinendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui testamẽti ad vitam piam exercendam moresque pertinerant, hoc opus quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantùm me Deus adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tanquam speculum congeram. Tandem itaque Augustinus paulò ante finem speculi sui sententias adfert ex B. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istã: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

6. IACOBI quinto, vt in texto.

Margin notes: [illegible] — Iacobi Apostoli præceptum de infirmorum inunctione, ex Augustini sententia ad Christianos [illegible] pertinet.

DE ORDINIS
SACRAMENTO.

I.

Quid est ordinis Sacramentum?

EST, quo singularis gratia ac potestas spiritualis quibusdam traditur, vt munus in Ecclesia ex professo gerant.

B. Hoc est, Sacramẽtum per quod, velut ostium, necessariò intrant legitimi dispensatores[a] mysteriorum & eloquiorum Dei, ministri CHRISTI & Ecclesiæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demùm in Ecclesiasticis muniis obeundis ritè & cum authoritate versantur.

C. Nemo[b] enim, vt scriptura testatur, sibi sumit aut sumere debet honorẽ, exercendorum videlicet ministeriorũ Ecclesiæ, nisi qui vocatur à Deo, tã quàm Aaron: hoc est, nisi Sacramẽto visibilis Ordinationis initiatus, & ab Episcopo legitimè ordinatus, missusque[c] fuerit ad opus certi ministerij, quod in Ecclesia pro suo statu gerat iuxta leges diuinæ & Apostolicæ Traditionis.

Margin notes: Aug. lib. 2. contra epist. Parm. c. 11. & de bono coniug. ca. 24. & lib. 1. cont. Donatist. cap. 1. Leo epist. 81. ad Dioscor. Greg. in ca. 10. & 1. lib. 1. Regum. Nyssen. Oratione de sancto baptismate. Concil. Florent. Triden. sess. 23. Ambr. in 11. cap. 1 ad Cor. Theophyl. ac in cap. [illegible] a 1. Cor. 4. a Malach. 2. b 1. Timoth. 3. a b 3. c Ephes. 4. c 1. Cor. 14. a b d & 12. d — b Heb. 5. b Act. 1. d Cypr. epist. 52. Tertull. de præscr. Hæret. [illegible] Later. [illegible] Innoc. 3. ad Metenses ca. Cùm ex iniuncto, tit. de Hæreticis. — c Matth. 10. a Luc. 9. a Mar. 16. d Ioan. 20. [illegible] Act. 13. a Tit. 1. b

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio. Nam illud quod quidam eorum vel ratione conuicti dicere cœperant, baptismum quidem non amittere qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittere: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur: ideóque in Catholica vtrunque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore, suscepti sunt: etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursùs ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ità Ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videtur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatẽ, honores suos ibi non administrẽt: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideóque non eis in populo manus imponitur, nè non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et si quando ignoranter fit, nec animosè defenditur factum, sed corrigitur cognitum, venia facilius impetratur. Deus enim non est dissensionis Deus, sed pacis: nec Ecclesiæ eius Sacramenta in eis qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt, inimici sunt. Sicut autem habent in baptismo quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi, vtrunque quidem ad perniciem suam, quandiù charitatẽ non habent vnitatis. Sed tamen aliud est prorsùs non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere.

Margin notes: Ordinis est Sacramentum, quemadmodum & baptismus [illegible] — Ordinationis sacramentum. — 1. Cor. 14.

Sacramentum ordinati, & baptizati.

Et paulò pòst: Sed si nos malè facimus, ipsi explicent, quomodò sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramētum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia, baptismum non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri sacramento iniuria facienda est.

Vtrunque Sacramentū esse nemo dubitat.

2. IOAN in libro de bono coniugali, capite vigesimoquarto: Quemadmodùm si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis cōgregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueatur, sacramento Domini semel imposito non carebit, quannis ad iudicium permanente.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

3. ET libro primo de baptismo cōtra Donatistas, capite primo: Sacramētum baptismi est, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab vnitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab vnitate recesserit, sacramentū dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento iniuria facienda est: si discedit, à malis vtrunque discedit: si permanet, in malis vtrunque permanet. Sicut ergò acceptatur baptismus quem non potuit amittere, qui ab vnitate discesserat: sic acceptandus est baptismus quē dedit ille, qui sacramentum dandi, cùm discederet, non amiserat. Nam sicut redeuntes qui priusquàm recederent, baptizati sunt, non rebaptizantur: ità redeuntes qui priusquā recederent, ordinati sunt, non vtique rursùs ordinantur: sed aut administrāt quod administrabant, si hoc Ecclesiæ vtilitas postulat: aut si non administrant, sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ideò eis manus inter laicos non imponitur. Nam neque sacramentū baptismi, neque sacramentū dandi baptismi, quādo ab eis cum Maximiniano discessit, Felicianna amisit. Nunc enim eum secum habēt, cum eis ipsis, quòd cùm foris esset, in Maximioiani schismate baptizauit.

Sacramentū dandi baptismum sine Ordinationis nō amittitur, vt nec Baptismi Sacramentum.

4. LEO Magnus epistola octogesima prima ad Dioscorum Alexandrinum: Quod ergò à Patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, à vobis quoq; volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus sacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati eius noctis, quæ in prima sabbati lucescit, exordia deligantur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus bis, qui consecrandi sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio conferatur. Quod eiusdem obseruantiæ erit, si manè ipso Dominico die, continuato sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter authoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiā sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, nè tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impleri. Et ideò piè & laudabiliter

Ordinatio sacerdotalis & leuitica fieri nō debet quouis tempore.

Ieiuni consecrandi.

Actor. 13.

Sacramentū benedictionis sacerdotalis.

Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse seruaueris, vt his qui consecrandi sunt nunquàm benedictiones, nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à vespera sabbati initiū constat ascribi, & tantis diuinarum dispositionum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius cōstitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euāgelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, cùm ad eos Dominus introisset, insufflauit & dixit: Accipite spiritum sanctū: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorū detinueritis, detēta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis spiritussanctus, aduenit: vt cælesti quadam regula insinuatum & traditum nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

Ioan. 20.

Act. 14.

5. GREGORIUS in caput decimum libri primi Regum: Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem et cor aliud immutauit: quia sacrorum Ordinum sacramenta ab Ecclesiæ doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interiùs roboramur. Virtus verò sacramenti, gratia est spiritus septiformis. Quam certè gratiam qui accipiūt, quasi alio accepto corde immutantur: quia quos gratia sua sanctus spiritus roborat, esse eos facit protinùs quod non erant.

1. Reg. 10.

6. ET in caput decimumsextum libri primi Regum: Dauid in medio fratrū vngitur: quia electus doctor de eo, quòd singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquā gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum. Spiritus quippe Domini post vnctionē dirigitur, quia foris Sacramenta percipimus, vt intùs sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, intùs Deus operatur, & non homo. Foris nanque homo surgit, intùs se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eū cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatē suscipiat ordinis, & intus robur sancti spiritus. Foris ordo committitur, vt quæ Dei sunt, agere debeat: intùs dirigitur spiritus, vt quòd iniungitur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantū quia debili committitur, dirigitur spiritus, vt debilis roboretur, & magnum onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotens spiritus fortiùs ad ferendum iuuat.

1. Reg. 16.

7. GREGORIUS Nyssenus in oratione de sancto Baptismate: Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Quum enim heri ac tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repentè redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentiū præsul, eaque contingunt ei, cū nihil vel corpore,

vel

vel forma mutatus, sed quòd ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia, inuisibilem animam in melius transformatam gerens.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: sextum sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationē: Subdiaconatus, per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij, talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius sacramenti, est episcopus.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite primo: Sacrificium & sacerdotiū ità Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrunque in omni lege extiterit. Cùm igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutū esse, atq; Apostolis, eorúmq; successoribus in sacerdotio, potestatē traditam consecrandi, offerēdi, & ministrandi corpus & sanguinē eius, necnō & peccata dimittēdi, & retinēdi, sacræ literæ ostēdūt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. CAPITE 2. Cū autē diuina res sit tam sancti sacerdotij ministeriū, consentaneū fuit, quo dignius & maiori cū veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirēt, ità distributi, vt, qui iam clerici tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascēderēt. Nam nō solū de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ literæ apertā mentionē faciunt, & quæ maximè in illorū Ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docēt: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentiū ordinū nomina, atq; vniuscuiusq; eorū propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarij in vsu fuisse cognoscuntur, quamuis non pari gradu. Nā Subdiaconatus ad maiores ordines à Patribus, & sacris cōciliis refertur, in quibus & de aliis inferioribus frequētissimè legimus. CAPITE 3. Cū scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrū vnanimi consensu perspicuū sit, per sacrā Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiā conferri: dubitare nemo debet, Ordinem esse verè & propriè vnū ex septē sanctæ Ecclesiæ sacramentis, inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiā Dei, quæ est in te per impositionē manuū mearū, non enim dedit nobis Deus spiritū timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. CAPITE 4. Quoniam verò in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, meritò sancta Synodus dānat eorū sententiam, qui asserunt noui Testamēti sacerdotes tēporariā tantùmmodò potestatē habere, & semel ritè ordinatos, iterū Laicos effici posse, si verbi Dei ministeriū nō exerceant. Quòd si quis omnes Christianos promiscuè noui Testamēti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiā, quæ est vt castrorū acies ordinata, cōfundere, perindè ac si contra beati Pauli doctrinā, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proindè sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locū successerūt, ad hūc hierarchicū Ordinē præcipuè pertinere, & positos, sicut idē Apostolus ait, à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei, eósq; presbyteris superiores esse, ac Sacramentū Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraq; peragere ipsos posse: quarum functionū potestatē reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Docet insupèr sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinū nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationē, siue authoritatem ità requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potiùs decernit, eos qui tantummodò à populo, aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis & propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, vt omnes, adiuuante Christo, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatem faciliùs agnoscere & tenere possint. CANON primus: Si quis dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile & externum: vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittēdi & retinendi: sed officium tantùm & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui nō prædicant, prorsùs non esse sacerdotes, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, præter sacerdotium nō esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, & maiores & minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tēdatur, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantùm ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari spiritum sanctum, ac proindè frustrà Episcopos dicere, Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem: vel eum, qui Sacerdos semel fuit, Laicum rursùs fieri posse, anathema sit. CANON quintus: Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta Ordinatione vtitur, non tantùm non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias Ordinis cæremonias, anathema sit. CANON sextus: Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, & ministris,

Tim. 4.

Ordo verum est & verè sacramentum.

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

1. Cor. 12. Ephe. 4.

Episcopi presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica.

Act. 20.

A seculari potestate aut à populo ordinati, fures & latrones habendi.

Ioan. 10.

Sacerdotium externum & visibile noui testamenti.

Ordinum distinctio & gradus diuersi.

Propriè Sacramentū est ordinatio sacra.

Effectus.

Character.

Vnctio sacra quæ in hoc sacramento adhibetur.

Cæremoniæ.

Hierarchia Ecclesiastica.

anathema sit. CANON septimus: Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores: vel non habere potestatem Confirmandi & Ordinandi: vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem: vel Ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliundè veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit. CANON octauus: Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

Episcopi presbyteris superiores.

Missi à seculari potestate

10. AMBROSIVS in duodecimum caput prioris ad Corinthios, super ea verba, Diuisiones gratiarum sunt: In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualiscunque sit, non vtique propriam, sed Ordinis per efficaciã spiritussancti.

Gratia ordinatorum.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonum Lucæ: Dominus dedit seruis decẽ mnas. Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerium cõcreditum est, decemque dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsidentiæ. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsidentium dispositionem habet. & neque plures oportebat esse, neque pauciores: vt exempli gratia: Tria hæc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt Ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptismũ, episcopi sacerdotales Ordines cõstituũt & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides Ordines cũ operationibus, & neque plures, neque pauciores præsidẽtium Ordines. Illis igitur seruis distribuit decẽ mnas, hoc est, dona, quæ vnicuique data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque concredita est præsidentia, etiamsi indignus fuerit, donum habet ex vnctione sua, id quod magnum diuinæ misericordiæ sacramentum est.

Hierarchia ordinis ecclesiastici tribus potissimis partibus constat. Vide Dionys. Areopag. in Ecclesiast. hierarch. c. 5. & 6.

Donum ex vnctione.

1. B. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIÆ secundo: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irrepræhensibilẽ esse, & Diaconos similiter pudicos, &c.

4. ET capite quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.

5. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensurã ætatis plenitudinis Christi: vt iã non simus paruuli fluctuãtes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Qui loquitur lingua, nõ hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nã qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem, &c. Et paulò pòst: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quam decem millia verborum in lingua. Ibidem: Mulieres in ecclesiis taceant.

7. ET capite duodecimo: Et quosdam quidẽ posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonũ. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? &c. Nunquid omnes interpretantur?

1. C. AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine qui corda nôsti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum. Vide infrà quæstione quinta, D. in textu.

Lib. 4 ...

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum, vt infrà quæstione septima, C. in textu.

5. LATERANENSE Concilium sub Innocentio tertio, capite tertio: Quia nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodò prædicabunt nisi mittantur? omnes qui prohibiti vel non missi præter authoritatem ab Apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatim prædicationis officiũ vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantocyùs resipuerint, alia competenti pœna plectantur.

Tit. ...

Rom. 10. Nullus prædicare audeat, nisi ... & authoritatem à ... postol. ... episcopo habeat.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tam in vrbe Metensi quàm in eius diœcesi constitutos, titulo de hæreticis, capite Cùm ex iniũcto: Cum ex iniuncto nobis Apostolatus officio, simus secundùm Apostolũ sapientibus & insipientibus debitores: pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foueamus. Tũc autẽ opùs est discretione maiori, cũ vitia sub specie virtutũ occultè subintrẽt, & angelus Sathanæ se in angelũ lucis simulat & trãsformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Episcop⁹ Metẽsis per literas suas, quod tã in vrbe Metẽsi, quã in diœcesi laicorũ & mulierũ multitudo nõ modica, tracta quodãmodò desiderio Scripturarũ, Euãgelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone conuerti: translationi huiusmodi adeò libenter, vtinam autem & tam prudenter, intendens, vt secretis cõuenticulis talia inter se laici & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicèm prædicare: qui etiam eorum aspernantur consortium, qui se talibus non immiscent, & à se reputãt alienos, qui aures & animos talibus non apponunt. Qui cũ aliqui

Roma.

2. Cor. ...

... re ... ...

qui [illegible] sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quòd non ab his debent penitus inhiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt, & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se meliùs habere in libris suis, & prudentiùs se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licèt autem desideriũ intelligendi diuinas scripturas, & secundũ eas studiũ adhortandi reprehendendũ non sit, sed potiùs commendandũ: in eo tamen apparent quidã laici meritò arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant, officiũ prędicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortiũ aspernantur, qui talibus nõ inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominẽ venientem in hunc mundum illuminat, in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euãgelium omni creaturæ missurus, eis præceperit apertè, dicẽs: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc manifestè denunciãs, quòd Euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in Ecclesiis iuxta morem Catholicũ est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem nõ venit, nè eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Propter quod cùm pontifex interrogâsset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palàm locutus sum mũdo, ego semper docebam in synagoga & in tẽplo, quò omnes Iudæi conueniũt, & in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obiiciat quòd secundùm præceptũ Dominicũ, nõ sit sanctum dandum canibus, neque margaritæ mittendæ sunt ante porcos: cùm & ipse Christus non omnibus, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datum est noscere mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat canes & porcos non eos qui gratanter accipiũt, & margaritas libẽter acceptãt, sed illos qui sanctũ dilacerant, & margaritas contemnunt: quales sunt qui Euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, nõ vt Catholici venerãtur, sed abhominantur potiùs, vt hæretici, oblatrantes semper & blasphemantes, quos Paulus Apostolus, post primã & secundam admonitionem docet esse vitãdos. Arcana verò fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cũ non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tãtùm, qui ea fideliter possint concipere intellectu: propter quod simplicioribus, inquit Apostolus, quasi paruulis in Christo, lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicaui me scire nisi Iesum Christum, & hunc crucifixũ. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non solùm simplices & illiterati, sed etiam prudentes & docti non plene sufficiant ad illius intelligẽtiam indagandã. Propter quod dicit Scriptura, quia multi defecerunt scrutantes scrutinio. Vndè rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quæ montẽ tetigerit, lapidetur: nè videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad subtilitatẽ sacræ Scripturæ pertingere. Scriptum est enim: Altiora te nè quæsieris propter quod dicit Apostolus: Non plùs sapere quã oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò nõ eundem actũ habent: ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundùm Apostolum alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Cũ igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia non debet sibi quisquis indifferenter prædicationis officiũ vsurpare. Nam secundũ Apostolũ, Quomodò prædicabunt, nisi mittãtur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate Dominũ messis, vt mittat operarios in messem suam. Quòd si fortè quis argutè respõdeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cùm inuisibilis missio multò sit dignior, quã visibilis: & diuina longè sit melior, quàm humana. potest rationabiliter responderi, quòd cùm interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquã nudè tantùm asserere, quòd ipse sit missus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus assereret: sed oportet, quod astruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel Scripturæ testimonium speciale. Vndè cùm Dominus vellet mittere Moysen in Ægyptũ ad filios Israël, vt crederent ei, quòd mitteretur ab ipso, dedit ei signum, vt cõuerteret virgã in colubrũ & virgam iterũ reformaret. Ioannes quoquè Baptista speciale suæ missionis testimoniũ protulit de Scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domino, sicut ait Esaias propheta. Non est ergò credendum ei, qui dicit se missum à Deo, † cũ sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimoniũ de Scripturis, & eiusdẽ miraculũ operetur. Nam de his qui missi leguntur à Deo, Euangelista testatur, quòd ipsi profecti prædicauerunt vbique Domino cooperãte & sermonem confirmante sequentibus signis. Licèt autẽ scientia sit valdè necessaria sacerdotibus ad doctrinã, quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamẽ simplicibus sacerdotibus etiã scholasticis detrahẽdum, cũ in eis sacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes: sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorũ nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de seruo volente apud dominũ remanere, vt dominus offerat eum diis. Cùm enim iuxta verbum Apostoli seruus suo domino stet aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo, cuius correctioni est subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari: nõ autem à populo, cuius est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ reprehendi, cùm iuxta verbum Dominicum pater & mater nõ debent maledici, sed potiùs honorari, quod de spirituali patre multò fortiùs debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd asina legitur reprehendisse Propheram; vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cùm aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere, (quod quisque tenetur efficere secundùm regulam Euangelicam, in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaã fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquentem reprehẽdere manifestè, quod vtiquè nulli licet, secundùm Euangelicam

Matth. 10.

Ioan. 18.

Arcana fidei nõ passim om[illegible] [illegible] sunt.

Heb. 5.

Cor. 2.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Multi sunt ordines in Ecclesia.

Ephes. 4.

Prædicare solùm debent, qui mittuntur.

Rom. 10.

Matth. 9.

Visibilis opus est [illegible] nec sufficit inuisibilis.

Hæretici omnes se à Deo missos esse dicunt.

Exod. 4.

Ioan. 1.

Cap. 40.

† sec. cùm non sit.

Mar. vlt.

Sacerdotibus etiam imperitis, nõ est detrahendum.

Malach. 2.

Exod. 22.

Sacerdotes Dij vocantur.

Exod. 21.

Rom. 14.

Sacerdos ab Episcopo, nõ à populo debet reprehendi.

Exod. 20.

Num. 22.

Ioan. 8.

Matt. 18.

veritatem. nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehennæ ignis. Rursùs aliud est, quòd prælatus spontè de sua confisus innocentia subditorum se accusationi supponit, (in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi) & aliud est, quòd subditus non tam animo repræhendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cùm ei potiùs incumbat necessitas obsequendi. Quòd si fortè necessitas postularet, vt sacerdos tanquàm inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agēdum est ordinatè apud Episcopum, ad cuius officium, tam institutio, quam destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

Matth. 5.

Ad officium episcopi tam institutio, quàm destitutio sacerdotum pertinet.

5. MATTHÆI decimo: Conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, &c. Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium nē abieritis, & in ciuitates Samaritanorū nē intraueritis, sed potiùs ite ad oues, quæ periērunt domus Israël. Euntes autem prædicate, dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, &c.

6. LVCÆ 9. Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutē & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

7. MARCI vltimo: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

8. IOANNIS vigesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

9. ET capite decimoseptimo: Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

10. ACTORVM decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunāntibus, dixit Spiritussanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abiērunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

11. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, &c.

II.

Nónne omnes Christiani ex æquo sunt Sacerdotes?

A. Dici quidē ità possunt hactenùs, quòd sicut Sacerdotes externa quædam sacrificia & ministeria sacra exercere solēt, sic quotquot sint in Christo renati, spiritualia quædam[b] Sacrificia, nimirùm orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationē, & id genus alia quotidiè possint ac debeant offerre, sedulóque excitare: Vt hinc spirituales coram Deo Sacerdotes, & spirituales offerre hostias in scriptura dicantur.

a Apoc. 1. b 5. c 1. Pet. 2. b

b 1. Pet. 2. b Rom. 12. a Psal. 49 d 50. d Psal 4. d Heb 13 c Vide Basil. ser. 1 de Baptis. ca. 8. Aug. 10 de ciuit. c. 10 Leo ser 3. in anniuer. Pōtificatus. Amb li. 4. de sacra. c. 1.

B. Verùm si propriè nomen hoc sacerdotij accipimus, non sunt promiscuè Sacerdotes omnes, sed hi duntaxàt, quibus authoritas Ecclesiæ, vt Sacramentorum[c] propriè sint ministri, demandauit, atque ad consecrandum, offerendum, dispensandumque sacram Eucharistiam, & ad peccata hominum tum remittenda, tum retinenda ius contulit.

c Ignatius ad Heronem. Chry li. 3. & 6 de sacerd. & ho. 60 ad pop. Hiero. ad Heliodorū epis. 1. & aduersus Luciferianos. Idē ad Euagriū epist. 85. Victor li. 2 de persecutione Vvandalica. Cypr. epist. 14.

C. Ac de his quidem nouæ legis sacerdotibus seu presbyteris ità Paulus: *Qui benè*[d] *præsunt presbyteri, duplici honore digni habeātur, maximè qui laborāt in verbo & doctrina.* Id quod certè congruere nō potest mulieribus,[e] quas in Ecclesia idem Apostolus docere vetat, ac tacere iubet: neque omninò[f] plebeiis conuenit, quorum est ouium more pasci, nō[g] pascere: regi, non regere: nec se præferre, sed subiicere & subiacere præpositis, & quæcunque hi, siue boni, siue mali, in Cathedra sedentes dixerint, audire, seruare, & facere, vt verbo Dei præceptum legimus.

d 1 Timoth. 5.

e 1. Tim 2 c 1. Cor. 14. f Tertul. de præscr. ap. hæreti. 41. & 40.

f Leo ep 62 ad Maximū Antiochenum.

g Ioan. 21. b 1. Pet. 5 a & 2. c d Hebr. 13. c Rom 13 a Matth. 23. a Luc 10 c 1. Ioan. 4 b

D. Quapropter sicut in Ecclesia triumphāte Angeli sunt[h] ordine ac potestate differētes, qui iniuncta sibi munia decēti quadā obseruata dispositione obeunt, ac fideliter exequūtur: sic militans etiā Ecclesia,[i] quę domus Dei, & velut castrorū acies quædā ordinata est, ministros habet sibi peculiares, à reliquis Christianis seiunctos, & pulchro ordine inter se dispositos ad publica & communia Ecclesiæ ministeria in terris peragēda, nimirū vt pro Christiano populo in his,[k] quæ ad Deum salutémque animarum spectant, suas illi operas ex professo ac pro dignitate præstent.

h Ephes. 1 d Coloss. 1 Daniel 7 c Dion. de cælesti hierar. c. 10.

i 1. Timot. 3 d Cant. 6. c Anaclet. epist. 1 2 & 3. Isid lib. 2 de eccl. offi. cap. 5. & sequentibus

k Heb 5 a & 2 & 13. c. 2. d

TESTI-

TESTIMONIA.

1.A. APOCALYPSIS primo: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos reguum & Sacerdotes Deo & Patri suo.

2. ET capite 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotas, & regnabimus super terram.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.

4. IBIDEM: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotiũ sanctum, offerre spiritales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.

5. AD Romanus duodecimo: Obsecro itaq; vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

6. PSALMO quadragesimonono: Sacrificiũ laudis honorificabit me.

7. ET quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

8. AD Philippenses quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

9. AD Hebræos decimotertio: Per ipsum ergò offeramus hostiam laudis semper Deo: id est, fructũ labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

10. BASILIVS sermone vel libro secundo de Baptismo, capite octauo: Si verò quisquam obiiciat, Quid igitur est quod Apostolus dicit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis posthàc, neque in monte isto adorabitis patrem? Hoc dicẽdum est, quòd illud, in omni loco, non compræhendit eos locos, qui humanis vsibus, rebúsque immundis & prophanis deputati sũt: sed dilatat ac diducit adorationem Dei ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem totius orbis locum. Et secundùm prophetiam hostiæ, eum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est, Deo dicata oportet. Nam etiamsi audiamus prophetam dicentem, Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisquis fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autem vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu & charismatum differentia disposiri esse debeamus.

Tim. 2. — Ioan. 4. Nõ quibuslo- [illegible] — Malach. 1. — Esaiæ 61. Non omnes sumus [illegible] — Rom. 12.

1.B. AVGVSTINVS libro 20. de ciuitate Dei, capite decimo, exponens illud Apocalypsis: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cũ eo mille annis: non vtiquè de Episcopis & presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes: sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ Chrisma: sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Apoc. 20. — Non eadẽ significatione dicuntur Episcopi & presbyteri sacerdotes qua omnes Christiani. 1. Pet. 2.

12. LEO Papa sermone tertio in anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: Licèt vniuersa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, vt ex diuersis mẽbris sacrati corporis subsistat integritas: nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu vnum sumus, nec quisquam ab alterius ità est diuisus officio, vt non ad connexionem pertineat capitis, cuiuslibet humilitas portionis. In vnitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundùm illud beatissimi Petri Apostoli, sacratissima voce dicentis: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini in domos spiritales, sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et infrà: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: sancti verò spiritus vnctio consecrat sacerdotes, vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutẽ, vniuersi spiritales & rationabiles Christiani agnoscant, se regij generis & Sacerdotalis officij esse consortes. Quid enim tam regium, quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam purã, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cùm omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen nobis atq; laudabile est, de die prouectionis nostræ quasi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in toto Ecclesiæ corpore Põtificij sacramentũ, quod effuso benedictionis vnguento, copiosius quidem in superiora profluxit, sed non parcè etiam in inferiora descendit.

1. Cor. 12. — 1. Pet. 2. — Omnes Christiani sunt quadam ratione reges & sacerdotes. — In quo consistat Sacerdotiũ Christianorum. — Psal. 132.

13. AMBROSIVS lib. 4. de Sacramẽtis, capite primo: Sed fortè dicas: quid hoc ad populum, si virga Sacerdotis aruerat & refloruit? Populus ipse quid est nisi sacerdotalis? Quibus dictũ est: Vos autẽ genus electum, regale sacerdotium, gẽs sancta, vt ait Apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotium spiritale. In secundo quoq; tabernaculo est thymiamateriũ. Thymiamateriũ est quod bonum odorem fragrare cõsueuit. Ità & vos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

Num. 17. — 1. Pet. 2. — Spiritale est regnũ & sacerdotium Christianorum. — 2. Cor. 2.

1. C. IGNATIVS in epistola ad Heronem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Sine episcopis nihil agas. Sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. Illi enim baptizãt, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponũt: tu verò eis ministras, sicut sanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hierosolymis.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, vt inferiùs, quæstione sexta, testimonio secundo.

3. ITEM libro sexto de Sacerdotio: Eum qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immò verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, da-

precatórque est apud Deum, vt hominum omniú, non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propicius fiat: qualem quæso esse oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiúmque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato: quæso ex te, quoto illú in ordine collocabimus? quantá autem ab eo integritatem exigemus? quantam religioné? considera enim, quales manus illas administrantes esse oporteat: qualé linguá, quæ verba illa effúdat: qua denique re nó purioré sanctioremve esse conueniat animá, quæ tantú illú, táque dignú spiritú recepetit. Per id tépus & angeli sacerdoti assident, & cælestiú potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abunde licet, vel ex tanto illo sacrificio quod tú peragitur, &c vt superiùs quæstione sexta de Eucharistia, C. testimo. duodecimo.

Sacerdos pro mortuorum peccatis orat.

Sacrificii tremendum administrat.

4. IDEM homilia sexagesima ad populú Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: nó sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoquè facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaq; Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad cómunicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermoné conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Et paulò pòst: Verùm & tu laice (quæ etiam habet homilia quinquagesimaprima in Matthæum) cùm sacerdotem videris offerentem, nè vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizatis, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum caput inuisibili potentia continet: & nec angelus, nec archangelus, nec vnus alius accedere & tangere audet: ità nunc quoquè cùm Deus regenerat, ipsius est solius donum.

Sacerdotes sunt ministri consecrationis & communionis: Christus verò præcipua omnium causa est.

Sacerdotes offerunt, tanquam ministri, & baptizant vt ministri.

5. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quicquam sinistrú loquar: qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodámmodò ante iudicij diem iudicant.

Christi corpus sacro ore conficiunt. Matt. 19. & 18.

6. IDEM in dialogo contra Luciferianos: Hilarius cùm diaconus de ecclesia recesserit, solúsque vt putat, turba sit mundi, neque Eucharistiá conficere potest, episcopos & presbyteros non habés, neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cùm iam homo mortuus sit, cú homine pariter interiit & secta: quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotes. Sed omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit, &c.

Diaconus Eucharistiá conficere nó potest, nec ordinariè baptisma tradere, aut ordinare clericos.

7. IDEM in epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur, mensarum & viduarú ministet vt supra eos se tumidus efferat, ad quorú preces Christi corpus sanguísque conficitur?

Ad sacerdotú preces Christi corpus & sanguis conficitur.

8. VICTOR Aphricanus libro secundo de persecutione Vvandalica: Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei martyres occurrerint, populorum testantur viæ vel semitæ: quæ cùm agmina venientiú nequaquá caperent, per vertices montium & valliú concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes: suósque infantulos vestigiis martyrum proiicientes, ista voce clamabát: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculi soluturi? quia vobis dictum est, Quæcunque solueritis super terrá, erút soluta & in cælis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? vobiscú & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Presbyteri & sacerdotes sunt ministri Sacramentorum. Matth. 18.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, vt sacerdotes qui sacrificia Dei quotidiè celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.

Lib. 1. epist. 2. Sacerdotes sacrificia Dei quotidiè celebrant.

1 C. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt, &c. vt in textu.

2. ET capite 2. Mulier in silentio discat cú omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.

3. PRIORIS ad Corinthios 14. Mulieres in ecclesiis taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit: Si quid auté volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruénit?

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos, vt infrà, quæstione septima, C. in textu.

5. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda contra Marcionistas: Dat (Marcion) permissionem mulieribus, vt baptismum dent. Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam mysteria coram his qui instituuntur atque initiantur in sacris, perficere audeant.

Mulieres apud Marcionistas baptizant.

6. ITEM quadragesimanona, cótra Pepuzianos: Episcopi quoquè apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In Christo enim Iesu neque masculus, neque fœmina.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorum munia. Gal. 3.

7. LEO epistola sexagesimasecunda ad Maximú episcopum Antiochenum: Illud quoquè dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi & prædicandi audeat vendicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine glorietur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta & sana sunt, sapiant: non tamen permittendum est, vt quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicationis assumat, quum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.

Officium docendi & prædicandi quibus commissum sit.

1. Cor. 14.

8. IOANNIS decimo: Ego sum Pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum Ouile, & vnus pastor.

9. ET capite vigesimoprimo: Pasce agnos meos. Pasce oues meas.

14. PRIORIS Petri quinto capite: Pascite qui

in

in vobis est gregem Dei, &c. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

11. Et capite secundo: Sobiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquàm ab eo missis, &c. Omnes honorate, fraternitatem diligite, & cæt. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Et post pauca: Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

12. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

13. Ad Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistũt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et post pauca: Ideò necessitate subditi estote: non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

14. Matthæi vigesimotertio: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

15. Lucæ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

16. Primæ Ioannis quarto: Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

1. D. Ad Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatẽ & virtutem & Dominationem, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

2. Ad Colossenses primo: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cęlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue Dominationes, siue principatus, siue potestates: Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

3. Danielis septimo: Millia milliũ ministrabant ei, & deciès millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò ante: Adspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.

Hierarchia angelorum in cælo.

4. Dionysius Areopagita de cælesti hierarchia, capite decimo: Sũt autem & angeli omnes ità instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorúmque nutus enuncient: ac primi illi quidem vt summi Dei se monentis, consilia & voces exponãt: reliqui verò proportione debita, eorũ qui à Deo monentur, exprimant voces. In tantùm enim summa illa omnium & supereminens congruẽtia, quorumlibet rationalium ac spiritualium sacro decori & ordinatissimo instituto prospexit, vt ipsis quoquè distinctionibus sacris ordines decẽtissimos poneret. Deniquè hierarchiam omnem cernimus in primas & medias, extremásque virtutes distributam, immò & ipsas quoquè singulas (vt propriè dixerim) distinctiones ità discreuit, vt in eisdem conuenientiæ pulchritudo seruetur. Quocirca & ipsa sacratissima Seraphim, alterum ad alterũ clamâsse Theologi aiunt, apertissimè per hoc (vt reor) indicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima sequentibus tradunt.

5. Prioris ad Timotheũ tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quę est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. Canticorum sexto: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?

Epist. 1. ad fratrem Domini. Ecclesia naui cõparatur, & eius ministri ministris nauticis.

7. Anacletus pontifex & martyr in epistola prima ad omnes episcopos & omnes fideles: Nam (vt ait B. Clemẽs antecessor noster) similis est omnis Ecclesiæ status naui magnæ, quæ per vndosum pelagus diuersis è locis & regionibus viros portat, ad vnam potentis regni vrbem properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipse omnipotens Deus: gubernator verò sit Christus: tum deindè proretæ officium Episcopus impleat: Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizant, nautologis conferantur: Epibatis autem, totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoquè mare hic mundus habeatur.

Sedis episcopalium in ecclesia distinctio vndè profecta sit.

8. Idem epistola secunda ad vniuersos episcopos in Italia constitutos, capite quarto: Prouinciæ autem multo ante Christi aduentum tempore diuisæ sunt maxima ex parte, & posteà ab Apostolis & beato Clemente prædecessore nostro ipsa diuisio est renouata. Et in capite prouinciarum, vbi dudùm primates leges sæculi erant, ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis necessè erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiẽbant pro oppressionibus vel iniustitiis suis: ipsósque appellabant, quotiès opùs erat, sicut in lege eorum præceptum erat: ipsis quoquè in ciuitatibus vel locis nostris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formam tenent, licèt diuersa sint nomina, leges diuinæ & Ecclesiasticę poni & esse iusserunt, ad quos episcopi (si necessè fuerit) confugerent, eósque appellarent, & ipsi Primatũ nomine fruerentur, & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, (licèt maiores comitibus essent) haberent Metropolitanos suos, qui prædictis * iustè obedirent Primatibus, sicut & in legibus sæculi olim ordinatum erat, qui non Primatũ, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerẽtur. Et licèt singulæ metropoles ciuitates suas prouincias habeãt, & suos Metropolitanos iudices habere debeant Episcopos, sicut priùs Metropolitanos iudices habebant seculares, Primates tamen (vt pręfixum est) & tunc, & nunc habere iussæ sunt, ad quos post sedem Apostolicam summa negocia conueniant, vt ibidèm quibus necessè fuerit, releuentur & iustè restituantur, & hi qui iniustè opprimuntur, iustè reformentur atque fulciantur, Episcoporúmque causæ, & summorum negociorum iudicia (salua Apostolicæ Sedis authoritate) iustissimè terminẽtur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apostolis, hæc à san-

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani seu Archiepiscopi.
* iure.

Sedes Apostolica.

Ab Apostolis accepta.

ctis Patribus accepimus, vobísque (vt postulâstis) rimanda, & futuris tenenda temporibus mittimus, & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradenda mandamus.

Primates vel Patriarchę instituti ab Apostolis, ordinante Domino.

9. ITEM epistola tertia ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, capite tertio: Episcoporum verò ordo vnus est, licèt sint primates illi qui primas ciuitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Illi autem, qui in metropoli à beato Petro Apostolo ordinâte Domino, & à prędecessore nostro prædicto sancto Clemente, seu à nobis constituti sunt, non omnes primates vel Patriarchæ esse possunt, sed illæ vrbes quæ præfatis & priscis temporibus primatum tenuêre, Patriarcharum aut Primatû nomine fruantur: reliquæ verò Metropoles, Archiepiscoporum aut Metropolitanorum & non Patriarcharum aut Primatum vtantur nominibus, quia hæc eadem & leges sæculi in suis continent principibus: aliæ autem primæ ciuitates, quas vobis cóscriptas in quodam tomo mittimus, à sanctis Apostolis, & à beato Clemente, siue à nobis, primates prædicatores acceperunt. Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, &c. vt suprà, quæstione nona de Præceptis Ecclesiæ, E. testimonio decimo.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

10. ISIDORVS Hispalensis episcopus, libro secundo de ecclesiasticis officiis, capite quinto: Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, eorúmque originem singulariter demonstremus, quod est sacerdotij fundamentum, vel quo authore Pontificalis ordo adoleuit in sæculo. Initium quidem sacerdotij Aaron fuit, quanquàm & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob. Sed isti spontanea volûtate, non sacerdotali authoritate ista fecerût. Cæterùm Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primúsque pontificali stola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquête ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cúmque laueris patrem cum filiis, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali, & rationali, quod constringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoquè illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingésque balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eis mitras, erúntque Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Nam filios eius, presbyterorum figuram præmonstrâsse. Fuerunt enim filij Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus meritò adstare debuissent Leuitæ, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter summum sacerdoté Aaron, & filios eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerunt, quòd Aaron super tunicam accipiebat poderem, stolam sanctam, coronam auream, mitram, & zoná aureá, & superhumerale, & cætera quæ suprà memorata sunt. Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodò & tiarati ità adstabât sacrificio Dei. Sed forsan quæritur & hoc, cuius figuram faciebat Moyses. Sic enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, Episcopi, Moyses cuius ? indubitanter Christi. Et verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem, Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus Pontificum, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amé. Hactenùs de primordiis sacerdotalibus in veteri testamento. In nouo autem testamento post Christum Sacerdotalis ordo à Petro Apostolo cœpit, ipsi enim primus datus est pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergo ligandi soluendíque potestatem primus accepit, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit: siquidé & cæteri Apostoli cum Petro par cósortium honoris & potestatis accepetût, qui etiam in toto orbe dispersi, Euágelium prædicauerunt, quibúsque decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mûdum in sedibus Apostolorum: qui iam nô ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut priùs, secundum ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque vita meritóque, quomodò in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hęc dicit Dominus Deus Israël: Dixi, domus tua & domus patris tui permanebût corâme vsque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquàm, sed glorificantes me glorificabo: & qui me spernit, spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum: Vnum à Deo tantùm, vt Moyses: alterum per hominem & Deum, vt Iosue: tertium tantùm per hominé, sicut iis temporibus fauore populi & potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartú autem genus ex se est, sicut pseudoprophetæ & pseudoapostoli. Quid sit autem nomen Apostolorum, Apostoli in Latina lingua missi interpretâtur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illum inationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque indè ductum vocabulum, quòd ille qui superefficitur, superintendit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergò episcopos Latinè superintendentes possumus dicere, vt intelligat non se esse Episcopum, qui non prodesse, sed præesse dilexerit. Quòd verò per manus impositionem à præcessoribus Dei sacerdotibus Episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei: similiter & Iacob filiis suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israël. Sic & superimpletor legis & prophetarum, Dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptum est, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apostolorum ex præcepto spiritus sancti Paulo & Barnabę ab Apostolis manus imposita est in Episcopatû, & sic missi sunt ad euágelizandum.

Sacerdotium vndè cœperit. Genes. 14. 22. 26. & 35. — *Exodi 29.* — *Aarô Episcopi formam referebat: Filij Aaronis, presbyterorû.* — *Moyses Christi figuram gerebat.* — *1 Tim. 1.* — *Petrus primus pontifex & summus sacerdos noui testamenti. Matth. 16.* — *Apostolis Episcopi successores.* — *1. Reg. 2.* — *Manus impositio.* — *Gen. 27. 48.* — *Num. 27.* — *Lucæ vltimo.* — *Actor. 13.*

11. CAPITE autem sexto agit de Chorepiscopis: septimo, de presbyteris: octauo, de Diaconibus: nono, de custodibus sacrorum: decimo, de Subdiaconibus: vndecimo, de lectoribus: duodecimo, de Psalmistis: decimo tertio, de Exorcistis: &

deci-

decimoquarto capite, de Ostiariis. Vide horum nonnulla inferiùs, in quæstione quarta, D. testimonio secundo & sequentibus, & E. testimonio secundo, & sequentibus.

12. Ad Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

13. Et capite octauo: Omnis enim pontifex, ad offerendum munera & hostias constituitur.

14. Item capite decimotertio: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

15. Secundæ ad Corinthios quinto: Pro Christo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Et paulò antè: Omnia autem ex Deo qui nos recõciliauit sibi per Christũ, & dedit nobis ministerium reconciliationis.

III.

Quo loco scriptura testimonium huic Sacramento præbet?

A. Illic scilicet, vbi de Apostolis docet, quòd in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis atque ordinandis, vsi sunt[a] manuum impositione. Hoc enim veluti symbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur & [b] accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum.

Tit. 1 b

a Act. 6. c & 13. a 14. d. 1. Timot. 4. d. 5. d. 2. Tim. 1 b

b Amb. li. de dignit. sacerd. ca. 5. Niceph. li. 12. cap. 14.

B. Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum admonens: [c] *Noli*, inquit, *negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij*. Et rursùs ad eundem: [d] *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

c 1. Tim. 4 & ibid. Theoph. & Haymo.

d 2. Tim. 1. b & ibid. Theop.

C. Quoniam verò permagni [e] refert, quales in Ecclesia quibuscunque muniis præficiantur, & ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: [f] *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.*

e Leo in epist. 87. ad episcopos Maurita. Synod. Rom. sub Syluestro cap. 11. Trid. sess. 23. cap. 7. & 12. Reformationis.

f 1. Tim. 5 d

TESTIMONIA.

1. A. Ad Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

2. Actorum sexto: Et elegerunt Stephanum, &c. Hoc statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerunt eis manus.

3. Item decimotertio: Tunc ieiunantes & orãtesq; imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi (Saulus & Barnabas) à spiritu sancto, abiêrunt Seleuciam.

4. Et capite decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus scilicet & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros (vbi Græcè dicitur χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους,) & orâssent cũ ieiuniis, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

5. Prioris ad Timotheum quarto: Noli negligere, &c. vt in textu, B.

6. Et capite quinto: Manus citò nemini imposueris.

7. Posterioris ad Timotheum primo: Admoneo te, &c. vt in textu B.

8. Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, episcopalem gratiam. Deus, an homo? Respõdes, sine dubio, Deus: sed tamen per hominem dat Deus: Homo imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat Ordinem, & Deus tribuit dignitatem.

Gratia confertur per impositionem manuum in ordinatione.

9. Nicephorus libro duodecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Martyrius porrò: At tu vir beate, ait (ad Nectarium) nupèr admodùm per baptismum omnem labem abluisti, cùm etiam episcopalem dignitatem es consequutus. Vtrunque verò & sacrum lauacrum & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem ex sacris nouimus cõstitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris à recens genito Infante. Ego verò iamdudùm diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subiit iugum.

In ordinatione Episcopali confertur remissio peccatorum.

1. B. Prioris ad Timot. quarto, vt in textu.

2. Theophylactus in prioris epistolæ ad Timotheum capitis quarti illa verba. Ne negligas donum quod in te est, quod datũ est tibi per prophetiam: Doctrinæ donum hîc intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, imperante spiritu, vt suprà commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij: Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcopum ordinabant. Vide autem horrendum, quantum possit impositio sacerdotalium manuum.

Impositionem ... quid efficiat.

3. Haymo Episcopus Halberstattẽsis in eadem verba: Noli negligere gratiam, &c. Gratiam appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcopatus, quæ per prophetiã data est illi, quia prophetiæ sp[iritu] reuelãte

cognouit beatus Paulus Timotheum dignum esse episcopali honore.

4. POSTERIORIS ad Timotheum primo, vt in textu.

5. THEOPHYLACTVS in posterioris epistolæ ad Timotheum caput primum: ea verba exponēs, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei: Quia, inquit Apostolus, noui te nō mouslatā habere fidem, excito te, vt gratiam spiritus quam accepisti ad præfecturam ecclesiæ, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem quæ episcopum deceat virtutem, vt hanc semper caulescites, ac vitentem & floridam facias. Quemadmodùm enim ignis lignis indiget, hunc ad modum gratia spiritus opus habet promptitudine, & attentione, & sobria mente, vt semper feruea. nam nisi hæc præstò sint, extinguitur. quemadmodùm & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum: In te quidē habitat ipsa gratia, quam accepisti cùm imponerem ego tibi manus, quando episcopum te seligebam & consecrabam. Atqui ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbū, fiducia libertatéque imple ac fortitudine, itáque ingenuè.

[Margin: Gratiam in ... in ordinatione accepta.]

[Margin: 1 Thess 5.]

1. C. Leo Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos per Mauritaniā Cæsariensem constitutos, capite primo: Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere nō probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici Ordinantem, qualis ille est, qui non meruit Ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote iudicium: ita graui semetipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis collegiū sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona prætermittendum est, quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerat de præuaricatione collatus. Et paulò pòst: Meritò beatorum patrum venerabiles sanctiones, cùm de sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus cēsuère, quorum omnis ætas, à puerilibus exordiis vsque ad prouectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, vt vnicuique testimoniū prior vita præberet: nec posset de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris ... præmium deberetur. Si enim ad honores mu... sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuant: quam diligēs & quàm prudēs habenda est dispensatio diuinorū munerum & cælestium dignitatum, nè in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur?

[Margin: Manus citò imponere quid sit.]

[Margin: Quales Ordinandi sint.]

2. SYNODVS Romana sub Syluestro, capite vndecimo: Vt nullus ex laica persona ad honorē acolyti vsque ad Episcopatum subleuaretur, nisi prius fuisset lector annis triginta, deindè vno die exorcista, & posteà caperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine acolyti annos decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annos quinque. Deindè ad diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset subdiaconus cardinalis: quia à prima sede erat constitutum, vt seruaret annos septē. Hoc enim quòd si quis desideraret Ordinē presbyterij, ita exigeretur, vt in septem annis à cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, natiuitatis, generositatis, & consilii non experiens prædamà quoquā opinione clara, firmarēt omnes presbyteri, declararēt & firmarēt, & sic ad ordinē presbyterij accederet, & faceret in eodē ordine annos tres.

[Margin: Olim ... in ... Ordin... probabantur.]

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite septimo reformationis: Quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministeriū accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad ciuitatē euocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in Ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget & examinet.

[Margin: Examen Ordinandorum.]

4. ITEM cap. 12. Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimum secūdùm, ad diaconatus ante vigesimumtertium, ad presbyteratus ante vigesimumquintū ætatis suæ annum promoueatur. Sciant tamen episcopi non singulos, in ea ætate constitutos, debere ad hos ordines assumi, sed dignos duntaxat, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoquè nec in minori ætate, nec sine diligenti episcopi examine ordinētur: priuilegiis quibuscūque, quo ad hoc, penitùs exclusis.

[Margin: Ætas ordinandorum & qualitas.]

5. PRIORIS ad Timotheū quinto, vt in textu.

IIII.

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

A. Generatim quidem minores Ordines, maiorésque continet: minores scilicet[a] quatuor, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex presbyteris porrò alij maiores, alij minores à[b] Christo instituti inueniuntur.

B. Maiores enim presbyteri, Apostoli sunt, eorúmq; successores[c] Episcopi, magna sanè potestate & reuerēda dignitatis prærogatiua excellētes. Nam horū est,[d] (Scriptura teste) attēdere sibi & vniuerso gregi, quē à Spiritu sancto curandū pascendúmque accipiūt, regere Ecclesiam, ea

[Margin: a Concil Carth. 4 can. 6 & sequ. Item Laod. can. 24 & Trid. sess. 23. Ignat. ad Antioch. ... eccles. hierar. cap. 3 ... ex epist. Cornelij ad Fab. ... b ... a & ... Clemens epist. 1 ... epist. 2 & 3 c ... ad Marcellā epist. 14. Cyp. ... epist. ... & Ign... Aug. in Psalm. 44.]

[Margin: d Act. ... Heb. ... u Actor 14. d]

quæ

quæ desunt corrigere, per ciuitates item presbyteros constituere.

C. Minores verò presbyteri sub episcopis, sicut septuagintaduo[e] illi discipuli sub Apostolis, in ecclesiæ ministerio deseruiunt, dona ac sacrificia[f] pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquàm[g] operarij, secundùm illos existunt.

e Luc. 10. a Leo epist. 88. ad Episc. Gal. & Germ. Innoc. 3. lib. 1. de myst. altar. cap. 6. f Hebr. 5. a 8. a g Matth. 9. d Lucæ 10. a

D. Ac minorum quidem quatuor ordinum clerici hoc proprium habeant[h] munus, vt sacerdotibus & episcopis multis in rebus præstò sint, vt ad sacra conuenientem populũ ordinent, vtque paulatim ipsi velut quibusdam gradibus ad maiora munia in Ecclesia obeunda ritè instituantur atque præparentur.

h 4. Carth. can. 6 & sequēt. Isid. li. 2. de offic. eccl. ca. 11. & seq. & lib. 7. Etymo. c. 12. Raban. li. 1. de instit. cleric. ca. 9. & seq. Cōc. Aquisgran. 1. sub Ludouico Pio, ca. 24 & sequ. Rom. sub Syluest. cap. 5. 6 & 9.

E. Cæteri verò maiores[i] tres ordines, cùm in aliis, tum in sacris Eucharistiæ mysteriis maiorē conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam mysteriis tanquàm administri adesse, ipsisq; sacerdotibus proximi esse possunt. Et quanquàm quòd ad Ordinis Sacramētum ac sacrificādi authoritatē attinet, discrimen inter Episcopos & Sacerdotes non sit,[k] tamē sunt illi sacerdotibus multo excellētiores, si Ecclesiæ gubernādæ, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi potestatem consideremus.

i 4. Carth. can. 3 & seq. Isid. lib. 2. de offic. eccl. cap. 7. & Aquisgran. cap. 6. & sequ.

k Damasus epist. 4. Isid. lib. 2. de offic. eccl. cap. 7. Hieron. cōt. Luciferianos. Leo epist. 88. ad episc. Galliæ & Germ. Conci. Hispal. 2. c. 7. Epiph. hæres. 75. Aerianor.

F. Verùm præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones & leges prescriptę sint, enucleare. Illud sanè cōstat, magnò in pręcio cūctos Ordines habendos, ac sedulò retinēdos esse. Firmum enim testimonium[l] illi prębet sacra Traditionis Apostolicæ, Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

l Ambr. in cap. 4. epist. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Carthaginense quartum, cui beatus Augustinus interfuit, canone sexto: Acolytus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferariũ cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

[Acolythi] ... ordinatione.

2. ET canone septimo: Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu Episcopali libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponēdi manus super energumenum, siue baptizatum siue catechumenum.

Exorcista ... ordinatione.

3. CANON octauus sic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post hæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicēs ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministrauerunt.

Lector.

4. CANON nonus: Ostiarius quum ordinatur, postquàm ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi, tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur.

Ostiarij Ordinatio.

5. LAODICENVM Concilium canone vigesimoquarto: Quòd non oportet sacratum à presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel exercitatorum ordinis in cauponam ingredi.

Lectores, ... Ostiarij.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite & canone secundo, vt suprà, quæstione prima, A. testimonio nono.

7. IGNATIVS in epistola ad Antiochenses: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores.

Ordines Minores tempore Ignatij.

8. DIONYSIVS Areopagita libro Ecclesiasticæ hierarchiæ, capite tertio: Porrò ministrorum alij quidem prò clausis templi foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vna cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cùm antè pręcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque Confessio.

Cleri distinctio Dionysij ætate.

9. CORNELIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto: Istum igitur lepidum Euangelij patronum, Nouatum, omninò pręterijt, scilicet vnũ solùm Episcopum oportere esse in hac Ecclesia catholica: in qua tamen non ignorabat (quomodo enim poterat?) presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadragintaduos, Exorcistas & Lectores vnà cum Ostiariis quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundè sustentat.

Ecclesiæ Romanæ presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & minorum ordinum clerici ... Cornelij & Cypriani.

10. LVCÆ nono: Conuocatis autem Iesu duo-

decim Apostolis, dedit illis virtutẽ & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

11. Et capite decimo: Post hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos: Et misit illos binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quò erat ipse venturus.

12. Beda in caput decimum Lucæ: Sicut duodecim Apostolos formam Episcoporum exhibere simul & præmonstrare, nemo est qui dubitet, sic & hos septuaginta duos figuram presbyterorum, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est. Tametsi primis Ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, vtrique vocabantur Episcopi. Quorum vnum sapientiæ maturitatem, alterum industriam curæ pastoralis significat.

Episcopi locũ tenẽt Apostolorum & presbyteri 72 discipulorum.

13. Clemens Pontifex & Martyr epistola prima ad fratrem Domini: Episcopos vice in Apostolorum gerere, S. Petrus Dominum docuisse dicebat: reliquorum discipulorum vices tenere presbyteros debere insinuabat.

Christus teste D. Petro idem docuit.

14. Anacletus Pontifex & Martyr epistola secunda ad vniuersos Episcopos Italiæ, capite secũdo: In nouo testamẽto, post Christum Dominũ à Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi atque soluendi potestatem primus accepit à Domino, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperũt, ipsúmque principem eorum esse voluerunt. Qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi Euãgeliũ prædicauerunt: Ipsis quoque decedentibus, in locum eorum successerunt Episcopi, quorum ordinatio prætacto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorũ, Deum recipit: qui autem eos spernit, eum à quo missi sunt, & cuius funguntur legatione, spernit, & ipse indubitanter spernetur à Domino. Videntes autem Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogauerunt Dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam. Indè electi sunt ab eis septuaginta duo discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in Ecclesia.

Matth. 16.

Matth. 12. Marci vltimo.

Episcopi apostolis successere.

Luc. 10.

Matth. 9. Luc. 10. Septuaginta duorum discipulorum locum tenent presbyteri.

15. Idem epistola tertia ad omnes episcopos & Sacerdotes, capite primo: Sacerdotum ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos esse electos & constitutos, & posteà per diuersas prouincias ad prædicãdum dispersos. Cùm verò messis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum septuagintaduos eligi præcepit discipulos. Episcopi verò, Domini Apostolorũ: Presbyteri quoque, septuagintaduorum discipulorum locum tenent.

Bipartitus ordo Sacerdotũ.

Luc. 10.

1. B. Hieronymus in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam aduersùs Montanũ: Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenẽt: apud eos Episcopus tertius est.

Apostolorum locum principi tenent.

2. Cyprianus epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Christus dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succeduot: Qui vos audit, me audit, &c. Indè enim schismata & hæreses oboriæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, superba quorundam præsumptione contemnitur, &c.

Lib. 4. epi. 9.

Luc. 10. Apostolis vicaria ordinatione succedunt Episcopi.

3. Item epistola sexagesimaquinta ad Rogatianum: Meminisse Diaconi debeot, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cælos, Apostoli sibi constituerũt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit: possunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt.

Lib. 1 epist. 9. Episcopi in Apostolis electi. Actor. 6.

4. Ignatius in epistola ad Philadelphienses: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi presbyteris, vt sacerdotum administratoribus. Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus simul cum omni populo, & militibus atque principibus, sed & Cæsares, obediant episcopo. Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ità vnitas per omnia seruatur.

Episcopi omnes obediant.

5. Augustinus in Psalmum quadragesimumquartum: Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro apostolis filij nati sunt tibi, cõstituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vndè nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: De prole tua tibi creuit paternitas: Pro patribus nati sunt tibi filij.

Pro Apostolis filij nati sunt Episcopi.

Psalm. 44.

6. Actorum vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctos posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

7. Prioris epistolæ Petri quinto: Seniores ergò qui in vobis sunt, obsecro, &c. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo: & cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

8. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim perugilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. Ad Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

10. Actorum decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

1. C. Lucæ decimo, vt suprà hac eadem quæst. A. testimon octauo.

2. Leo epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, enumeratis officiis Episcoporum: Hæc, inquit, omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur, vel presbyteris qui eandem gestant figuram: quoniã quanquam consecratio-

Presbyteri formam 72 discipulorum.

cratioocm

creationē habeant, pontificatus tamen apicem non habēt. quę omnia solis deberi summis pōtificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstretur.

3. INNOCENTIVS tertius, libro primo de mysterio altaris siue de mysteriis Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus. Sicut enim Pontifices summos Moyses regēdis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filiis Aaron paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutares & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentiū mētes Moysi spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facilè gubernaret) Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

Maiorum & minorum sacerdotum institutio. — Leu. 8. & 9. — Num. 11.

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cōstituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerē-dum munera & hostias constituitur.

6. MATTHAEI nono. 7. ET Lucæ decimo: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergò Dominum messis, vt emittat operarios in messem suam.

1. D. CONCILIVM Carthaginēse quartum, canone sexto & sequentibus, vt suprà, hac quæstione, A. testimonio primo.

2. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Officiis Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sūt lectores qui verbū Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocē tuam. Isti quippe dum ordinātur, primùm de eorum cōuersatione Episcopus verbum facit ad populū. Deniquè coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbū annunciandū. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuúmque ac verborū sciētia ornatus, ità vt in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur, &c.

Lectores. — Esa. 58.

3. IDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secūdùm officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posteriùs sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eósq; quos Esdras actores memorat tēpli, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei, &c. Hi cùm ordinantur, sicut ait Canon, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos siue catechumenos.

Exorcistæ. — 1. Esdræ 2. — 4. Cart. can. 7.

4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarij sunt, qui in veteri testamento ianitores tēpli vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora tēpli vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantùm in Ecclesia, qui sunt fideles, recipiūt. Intrare enim templū nisi per eos nō possumus: habēt enim in potestate tā bonos recipiēdi, quàm reiiciēdi indignos.

Ostiarij. — 1. Paral. 23 & 2. Par. 8. & 23.

5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quādo legendum est Euangelium aut sacrificium offerendum. Tunc enim accēduntur luminaria ab eis & deportātur, nō ad effugandas tenebras, dum sol eo tēpore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostēdatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Acolyti. — Ioan. 1.

6. RABANVS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorum, capite nono: ἀκόλυτοι Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportādis cereis, &c. vt Isidorus: Quorum typum præferebant illi, qui Domini mādata in tabernaculo lucernas quotidiè accēdebant super candelabrum positas.

Acolyti. — Leuit. 24.

7. IDEM capite decimo: ἐξορκισταὶ ex Græco in Latinum, Adiurantes seu increpantes vocātur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomē Domini IESV adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus Regem Salomonē excogitâsse, suámque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlteriùs reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ità dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudęis exorcistis inuocare nomen Domini IESV, &cæt. vt Isidorus.

Exorcistæ. — lib. 8. antiqu. Iudaic. cap. 2. — Actor. 19.

8. ITEM capite vndecimo: Lectores à legendo, Psalmistę à psalmis canēdis vocati. Illi prędicāt populis quid sequantur: isti canūt, vt excitent ad cōpunctionem animos audientium. Et paulò pòst: Lectorū ordo formam & initium à Prophetis sumpsit. Sunt ergò lectores qui verbum Dei prędicāt, quibus dicitur: Clama, nè cesses, &c. vt Isidorus.

Lectores. — Esa. 58.

9. ET capite duodecimo: Ostiarij sunt, qui & æditui & Ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in Veteri Testamento electi sunt ad custodiā templi, quíque ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarij, quòd præsint ostiis templi: ipsi enim tenētes clauem, omnia intùs ex vtraque parte custodiūt, atq; inter bonos & malos habētes iudicium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

Ostiarij. — 2. Paral. 8.

10. CONCILIVM Aquisgranense primum sub Ludouico Pio, capite secūdo: Ostiarij sunt, &c. vt Isidorus capite decimoquarto, vt sup. hac quæst. D. testim. quarto. CAPITE tertio: Lectorū ordo, &c. vt Isidorus capite vndecimo. CAPITE quarto de Exorcistis, vt Isidorus capite decimotertio. CAPITE quinto: Acolyti Græcè, vt Isidorus libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt sup. D. testim. quinto.

11. CONCILIVM Romanum sub Syluestro, capite primo: Syluester Episcopus Vrbis Romæ

congregans fratres compresbyteros & Coëpiscopos vel Diaconos suos ciues Romanos, collegit in gremio sedis suæ ducentos octoginta quatuor Episcopos, quibus Augustus Constantinus vehicula & annonas præstari præcepit, & alij quinquaginta septem Episcopi partis Rinocoruris, quorum chirographus in eorum concilio declaratur, centum quadragintaduo Presbyteri Vrbis Romæ, & Diacones sex, Subdiacones sex, Acolyti eius concilio facti quadragintaquinque, Exorcistæ vigintiduo, Lectores vrbis Romæ nonaginta, quorum præsentes parentes audiebát. Notarij Ecclesiæ quatuordecim, qui gesta diuersorum martyrum suscipientes, *ordinatè narrabant.

Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores.

** vel, ordine enarrabant.*

12. CAPITE tertio: Posteà autem fecit gradus in medio synodi, vt non Presbyter aduersùs Episcopum, non Diaconus aduersùs Presbyterú, nó Subdiaconus aduersùs Diaconum, non Acolytus aduersùs Subdiaconum, non Exorcista aduersùs Acolytum, non Lector aduersùs Exorcistam, non Ostiarius aduersùs Lectorem, non Laicus det accusationem aliquam. Et paulò pòst: Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, nisi, &c.

Ostiarius reliquis annumeratur.

13. DEINDE à capite septimo: Ità tamen Syluester clara voce dicebat ad coëpiscopos, vt à Subdiacono vsque ad Lectorem, omnes subditi essent Diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes tantùm: Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorcistæ, Lectori in omni loco repræsentantes obsequium, siue in publico, siue in Gremio Ecclesiæ tantùm Pontifici.

Diaconus Cardinalis vrbis Romæ Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores. Lector, Ostiarius, Acolyt⁹.

14. CAPITE nono: Nullus Lector vel Ostiarius vasa sacrata contingeret, nullus acolytus tem sacratam à presbytero iam alio porrigeret, nisi tantùm supportaret, quod ei sacerdos imponeret suo ore benedictum.

1. E. CONCILIVM quartum Carthaginense canone tertio: Presbyter quum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Presbyteri ordinatio quomodò fieba[t] ætate Augustini.

2. QVARTO: Diaconus quum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manú super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Diaconus quomodò ordinatur.

3. QVINTO: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositioné non accipit, patenam de Episcopi manú accipiat vacuá, & calicé vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrceolum cum aqua & mantile & manutergium.

Subdiaconus.

4. ISIDORVS libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite septimo: Presbyterorum Ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, vt dictum est: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testaméto, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate, Græci presbyteros vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesiis Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis, consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter authoritatem summo Sacerdoti Clericorum Ordinatio & Consecratio reseruata est, nè à multis Ecclesiæ disciplina vendicata, concordiá solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè Sacerdotes, sub nomine Episcoporum ità asscuérat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quéadmodùm ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vndè & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyteris omninò tacuit, quia eos in Episcopi nomine compræhédit. Secundus enim & penè cóiunctus gradus est, sicut ad Philippéses Episcopis & Diaconibus scribit, cú vna ciuitas plures Episcopos habere nó possit. Et in Actibus Apostolorú presbyteros Ecclesiæ, Hierosolymá iturus congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregé, in quo vos spirit⁹ sanctus Episcopos ordinauit. Vndè etiá tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut Episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testátur. Presbyteros autem merito & sapientia dicit, non ætate. Nam & Moysi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vndè & in Prouerbiis dicitur: Gloria senum canicies. Quæ est hæc canicies? haud dubiè quin Sapientia, de qua scriptum est: Canicies hominum prudentia est. Cúmque nongentos & ampliùs annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellat⁹ est presbyter, id est senior, nisi Abraham: qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectuté, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ità est, miror cur insipientes constituantur.

Quomodò cũ Episcopis conueniant, & quomodò ab illis differant.

Tit. 1.

1. Tim. 3.

Philip. 1.

Actor. 20.

Presbyteri vocabulum. Nume. 11.

Prouer. 20.

Sapien. 4.

5. ET capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursùs Leui tribus in diuini cultus ministeriis ordinarétur & cósecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israël coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsique gestarent arcam & tabernaculum & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi cóstituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerét, rursùs ipsi componerent. A vigintiquinque annis & supra, in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorú ità leguntur: Conuocátes autem duodecim Apostoli multitudiné discipulorú, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbú Dei, & ministrare mésis, &c. Exhinc iá decreuerút Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa aram Christi, quasi columbæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modú præconis admonét cúctos, siue in orádo, siue in flectendo genua, siue in psal-

Ordo diaconorum.

Num. 3. & 8.

Cõcil. 3. Aur. can. 1. Actor. 6

Diaconi altari assistunt.

Apoc. 1. & 8.

Officia et qua Diaconi

in psallẽdo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiã, vt aures habeamus ad Dominũ, clamant: ipsi quoque euãgelizant: sine ipsis sacerdos, nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, ità in ministro dispensatio Sacramẽti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam Sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quę operiuntur à Leuitis, nè videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quíque propterea altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeãt, candidíque ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore.

Habitus indicat quales esse debeãt, casti scilicet, &c. 1. Thess. 5.

Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potiùs eminentia castitatis splendeant. quales enim Diaconi ordinentur Apostolus Paulus plenissimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de Sacerdotum electione, cõtinuò subiunxit: Diaconi similiter irreprehẽsibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi, pudici vtiquè, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, nè cõturbent habentes pacem: nõ multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, nè de cælesti ministerio lucra terrena sectẽtur. Est quoquè turpis lucri appetitio, plùs quàm de ęternis, de pręsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probentur primũ, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique sicut Episcopi ante ordinationem probari habẽt, si digni sunt, & sic ministrare.

6. CAPITE decimo: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocãtur, in Esdra inueniuntur, appellantúrque ibi Nathinnæi, id est in humilitate Deo seruientes.

Subdiaconi & eorum officium. 1. Esd. 8.

Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euãgelio Ioannis diuina proditione commonitus, Saluatorem meruit cõfiteri: quíque etiam ad primum diuinitatis, iudicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Eccè verè Israëlita, in quo dolus non est.

Ioan. 1.

Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officiis Leuitarum, isti quoquè vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altarium offerunt.

Continentia subdiaconorum.

De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria cõtrectãt, casti sint, & continẽtes ab vxoribus, & ab omni carnali immũditia sint liberi, juxta quod illis, Propheta dicente, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini.

Esaiæ 52.

Hi igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

4. Carth. ca. 5.

7. RABANVS capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, &c. vt suprà Isidorus hac quæstione, E. testim. quinto.

8. ET capite septimo: Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramẽti mysteria explebãtur. Præcepit enim Dominus, &c. vt Isidorus ibidèm testim. quinto.

9. CAPITE octauo: Hypodiacones Græcè quos nos Subdiacones dicim⁹, qui ideò sic appellãtur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum: Oblationes in tẽplo Dei à fidelibus ipsi suscipiũt, & Leuitis supponẽdas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnæi vocantur, vt liber Paralipomenon & Esdræ testatur: quod interpretatur, In humilitate Domino seruiẽtes, &c. vt Isidorus ibidèm testim. sexto.

10. CONCILIVM Aquisgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, vt paulò antè Isidorus. Capite septimo: Diaconorum ordo à tribu Leui accepit exordiũ, vt suprà Isidorus, capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idèm suprà.

11. DAMASVS Põtifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cùm dixisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, ità postmodùm subiungit: Quòd verò eis non liceat sacerdotes cõsecrare, nec Diaconos aut Subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorũ frontes signare, nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante episcopum in baptisterio aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere aut signare, nec pœnitẽtem sine præceptione Episcopi sui reconciliare, nec eo præsente: nisi illo iubente, sacramẽtum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populũ docere aut salutare, nec plebem exhortari: quæ omnia solis pontificibus deberi, tã ex superioribus quàm ex aliis patrũ cõstitutis, aut sacris canonibus edocti estis.

Episcoporum officia a sacerdotibus non communia.

12. ISIDORVS libro secundo de Officiis Ecclesiasticis capite septimo: Presbyteris sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesiis Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt: similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi, &c. vt suprà, E. testimonio quarto.

13. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, vt suprà de Cõfirmatione, quæstione secunda, B. testim. primo.

14. LEO Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, eadem habet quę Damasus, inter cętera ità scribens: Quamuis cum Episcopis plurima illis (Chorepiscopis & presbyteris) ministeriorum cõmunis sit dispensatio, quędam tamen authoritate veteris legis, quędam nouellis & ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum & Diaconorũ aut Virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio vel vnctio, &c.

15. CONCILIVM Hispalense secundum canone septimo, de Chorepiscopis & presbyteris agẽs: Quamuis cum Episcopis plurima illis, &c. vt Leo Pontifex.

16. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, hęresim eiusdem exponens: Erat autem ipsi sermo furiosus magis quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterũ? nihil differt hic ab illo: vnus enim est

Presbyterum ab Episcopo nõ distingui, hæresis est Aerij

ordo, & vnus (inquit) honor & vna dignitas. Imponit man⁹ Episcopus, ità etiam presbyter. Lauacrũ dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cultus diuini facit episcopus, & presbyter similiter. Paulò pòst confutans, ità ait: Dicere, ipsum episcopum & presbyterum æqualem esse, quomodò erit possibile? Episcoporũ enim ordo patrum generator est: Patres enim generat ecclesiæ: Presbyterorum verò non potens generare patres, per lauacri regenerationẽ generat filios Ecclesiæ, non tamen patres aut doctores. Et quomodò possibile erat, presbyterum constituere non habẽtem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum æqualem esse Episcopo? Decepit autem prædictum Aërium nugacitas ipsius & æmulatio. Profert autem ad errorem suum & eorũ qui ipsum audiũt, quòd Apostolus scribit presbyteris & Diaconis, & non scribit Episcopis. Et ad Episcopũ dicit: Nè neglexeris donum quòd in te est, quod accepisti per manus presbyterij. Et rursùs in alio loco Episcopis & Diaconis scribit. Quare est, inquit, idem Episcopus & Presbyter. Et nõ nouit ille qui consequentiæ veritatis ignarus est, & historias profundissimas non legit, quòd cùm recens esset prædicatio, sanctus Apostolus pro re nata, velut habebat, scripsit. Vbi enim Episcopi erant iam cõstituti, scripsit Episcopis & Diaconis. Non enim omnia statim potuerunt Apostoli cõstituere: Presbyteris enim opùs erat & Diaconis. per hos enim duos Ecclesiastica cõpleri possunt. Vbi verò non inuentus est quis dignus episcopatu, permãsit locus sine Episcopo. Vbi autem opùs fuit, & erant digni Episcopatu, constituti sunt Episcopi. Cum autem multitudo non esset, non inuenti sunt inter ipsos qui presbyteri cõstituerẽtur, & contenti fuerunt solo Episcopo in loco constituto. Verùm sine Diacono impossibile est esse Episcopum. Et curam adhibuit sanctus Apostolus, vt Diaconi essent Episcopo propter ministerium. Sic Ecclesia accepit complementa dispẽsationis, sic illo tempore erant loci. Nam singulæ res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea quæ ad necessariorum perfectionem requiruntur, parabantur, &c.

Confutatio huius erroris.

Argumenta Aerij refutantur.

1 Tim. 4.

Philip 1.

Nota.

F. AMBROSIVS in caput quartum epistolæ ad Ephesios, in ea verba: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. Apostoli, episcopi sunt. Prophetæ verò, explanatores sunt scripturarũ, quamuis inter ipsa primordia fuerint Prophetæ, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendenda: Nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangelistæ, Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Nam quàuis nõ sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quẽadmodùm & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores possunt esse Lectores, qui lectione saginent populum audientem: quia non in pane tãtùm viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Magistri verò Exorcistæ sũt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos: siue ij qui lectionibus imbuendos infantes solebant imbuere, sicut mos Iudæorũ est, quorum traditio ad nos trãsitum fecit, quæ per negligentiã obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depromit. Qui ordo nõ potest esse presbyterũ. Nam in Episcopo omnes ordines sunt: quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum, & Propheta & Euãgelista, & cætera adimplenda officia Ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamẽ postquàm omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata: aliter composita res est, quàm cœperat. Primùm enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscũque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diẽ quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quo Optionẽ carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus Diaconos habuit, aut diem quæsiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo ierãt ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergò cresceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia cõcessum est, & euangelizare, & baptizare, & scripturas in Ecclesia explanare. At vbi autem omnia loca circomplexa est Ecclesia, cõuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in Ecclesijs sunt ordinata, vt nullus de clero auderet qui ordinatus nõ esset, præsumere officium quod sciret non sibi creditum vel concessum: & cœpit alio ordine & prouidẽtia gubernari Ecclesia: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, & vulgaris res & vilissima videretur. Hinc ergò est, vndè nunc neque Diaconi in populo prædicant, neque Clerici vel Laici baptizant, neq; quocunque die credentes tinguntur, nisi ægri. Ideò non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi quę nunc in Ecclesia est, quia hęc inter ipsa primordia sunt scripta.

Accõmodat locum Pauli administros diuersorum ordinum.

Act. 21.

Act. 6. & 8.

Act. 7.

Matth. 4

Differentia nascentis & iam propagatæ Ecclesiæ.

Act. 8.

Act. 16.

Act. 10.

Nota.

V.

Quomodò veteres Patres de hoc Sacramento scribunt?

A. De hoc Augustinus Doctor verè Catholicus, suam & Ecclesiæ sentẽtiam [a] his verbis manifestè declarat: Quòd insufflâsse in discipulos Domin⁹ legitur post dies paucos resurrectionis suæ, & dixisse, *Accipite Spiritum sanctũ*, Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. quia enim omnia in Traditione Dominica per Spiritũ sanctum agũtur, idcircò cùm regula eis & forma traditur huius disciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum.* Et quia verè ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicens: Cuius tenueritis peccata, tenebantur:

a lib. quæst. vet. & no. Testa. quæst. 93. Vide & lib. 2. cōt. epist. Parmeniani. c. 13. b Ioan. 20. f

tur:& cuius remiseritis, remittentur ei. Inspiratio ergò hæc, gratia quædam est, quæ per traditionem infunditur Ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vndè Apostolus dicit ad Timotheum. [c] *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per impositionē manuum presbyteri.* Semel ergò fieri oportuit, vt de cætero Traditio ista non sine dono Spiritus sancti esse crederetur. Hucusquè Augustinus. c 1. Tim. 4. d

B. Extant & Apostolorū Canones, in quib[9] hoc modo [d] statuitur: Episcopus à duob[9] aut tribus Episcopis ordinetur: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur: ità Diaconus & reliqui Cleri. Tū [e] infrà: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimā nō ieiunauerit, aut quartam feriam, aut parasceuen, (hanc sextam feriam nūc dicimus) Ordine mouetur, nisi fortè infirmitas corporis impediat. d Can. 1 & 2. e Canon. 68. Vide insignes canones distinctione 59. & sequ.

C. Caius [f] verò ante annos M.CCC. Pontifex & Martyr illustris, hos ipsos gradus & Ordines sigillatim recēset, quum ait: Si quis Episcopus esse meruerit, primò Ostiarius, deindè Lector, pòst Exorcista, deindè sacretur Acolytus: dehinc verò Subdiaconus, Diaconus & posteà Presbyter: exindè, si meretur, Episcopus ordinetur. f In Epist. ad Felicem Vide & Damasum in Pontificali de eod. Caio.

D. Laudat igitur [g] Cyprianus Cornelium Episcopum, ac bonis omnibus tum in Clero tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari scribit: quia non ad Episcopatum subitò peruēnit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominū sæpè promeritus, ad Sacerdotij sublime fastigiū cunctis Religionis gradibus ascēdit: tū deindè Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit, nec vi inuasit: sed quietus, modestus, castus, humilis, verecundus, demùm & coactus excepit. g Epist. 52. Sozimus epist. 1. ad Hesychiū.

E. Quos igitur Ordines vetus & Apostolica probauit Ecclesia, sicut [h] Dionysij, [i] Anacleti, [k] Ignatijque scripta declarant, quos ætas etiam omnis complexa posterior, eos præsens Ecclesia non potest nō conseruare atque defendere. h De Eccles. hierarch. ca. 5. & ad Demophilum. i Epist. 2. k Ad Antiochenses.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro quæstionum veteris & noui Testamēti, quæstione nonagesimatertia: Quòd insufflâsse in discipulos dominus legitur, &c. vt in textu.

2. IDEM libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio, vt suprà quæstione prima, A. testim. primo.

1. B. CANON primus Apostolorum: Episcopus à duobus, &c. vt in texto.

2. CANON secundus: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

3. CANON sexagesimusoctauus: Si quis episcopus, aut presbyter, &c. vt in texto.

4. APVD Gratianum distinctione quinquagesimanona citatur VRBANVS Papa, qui statuit vt ad sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus approbatus, accedat. Itē GREGORIVS: Nè cuiuslibet meriti laicus ad summum sacerdotium adspiret. propterea CÆLESTINVS primus epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Vt non adspiret ad summum sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non sit imbutus. Quomodo & qui ad Ecclesiasticos Ordines promouendi.

5. ET distinctione sexagesima adducitur Concilium Vrbani Papæ celebratum Aluerniæ: vbi statuitur, vt Archipresbyter, vel Decanus, vel Diaconus, aut Archidiaconus non nisi qui Diaconus aut Presbyter sit, ordinetur. Deindè citatur CALIXTVS Papa, à quo decretum est, vt nullus in Propositū vel Archiepiscopum, vel Archipresbyterum, vel Archidiaconum, nisi presbyter vel Diaconus ordinetur. Vtrūque testimonio Innocentij secundi etiam confirmatur. Citatur & VRBANI Papæ decretum, vt nō eligatur in episcopum, nisi in sacris ordinibus constitutus.

6. DISTINCTIONE sexagesimaprima citatur Gregorius Magnus in epistola ad Brunichildem Reginam Frācorum, quæ habetur libro septimo, capite centesimo decimonotertio, quo declaratur, Sacerdotes ex laicis subitò non ordinandos. ITEM Hormisda in epistola ad Episcopos Hispaniæ: Quales debeant esse qui ordinantur, & quibus gubernacula Ecclesiæ committuntur. Citatur etiam INNOCENTIVS primus ex epistola duodecima ad Aurelium, vbi sic ait: Miserum est, eum fieri magistrum qui nūquàm fuit discipulus: eūmque summū sacerdotē fieri, qui in nullo gradu vnquàm obsequutus fuerit sacerdoti. Item LEO Magnus in epistola ad Episcopos Aphricæ, vt suprà quæstione tertia, C. Testim. primo. Item CONCILIVM Laodicense canone duodecimo non esse eligendos ad episcopū, nisi quos probabilis vita commēdat. Præterea CÆLESTINVS

primus epistola tertia, capite secundo, ad omnes orthodoxos: Rursus ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Ecclesiæ committenda non esse. Vide ibidem plura.

7. DISTINCTIONE sexagesimasecunda & sexagesimatertia agitur de electione ecclesiasticorum.

8. DISTINCTIONE verò sexagesimaquarta, sexagesimaquinta, & sequentibus agitur de eorum ordinatione.

1. C. CAIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Felicem Episcopum: De Episcoporũ verò & Presbyterorum, Diaconorúmque & sequentium clericorum ordinationibus, sanctos Apostolos & successores eorum, & præcipuè Anacletũ & præterea alios, sufficienter statuisse cognoscimus, & idcircò non est necesse, nunc replicari, nisi quòd illi non statuerunt. Illud tamen nos statuẽtes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deindè lector, &c. vt in textu.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius constituit, vt omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent: Si quis Episcopus fieri meretur, &c. vt in textu.

Lib. 4. epist. 2.

3. D. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum, vt in textu.

4. SOZIMVS Pontifex epistola prima ad Hesychium episcopum Salonitanum: Hoc autẽ specialiter & sub prædecessoribus nostris, & nuper à nobis interdictum constat, nè quis penitùs contra patrum præcepta, qui Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis approbatione diuinis stipendiis eruditus, nequaquàm ad summum Ecclesiæ sacerdotium adspirare præsumeret: & non solùm in eo ambitio inefficax haberetur, verumetiam in ordinatores eius, vt carerent eo ordine, quem sine ordine contra præcepta patrum crediderant præsumẽdum. Et paulò pòst: Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ & arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta patrum, tecum Apostolicæ sedis authoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt: quis ille iam arrogans, tam impudens inuenitur, vt in cælesti militia, quæ propensiùs ponderanda est, & sicut aurum repertis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cùm tyro antè non fuerit: & priùs velit docere, quàm discere. Assuescat in Domini castris, in Lectorũ primitùs gradu diuini rudimẽta seruitij: nec illi vile sit, Exorcistã, Acolytum, Subdiaconum, Diaconũ per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinatione tẽporibus. Iam verò ad Presbyterij fastigium talis accedat, vt & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia antecta testentur. Iurè indè summi pontificis locũ sperare debebit. Et paulò pòst: Hæc autem in singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter Lectores vsque ad vicesimum ætatis annũ, continuata obseruatione perduret: Si maior iã & grandæuus accesserit, ità tamen, vt pòst baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas quinquennio teneatur: exindè Acolytus, vel Subdiaconus quatuor annis: & sic ad benedictionem diaconatus (si meretur) accedat: in quo ordine quinque annis si inculpatè se gesserit, hærere debebit. Exindè suffragantibus stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documẽtis, Presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco (si eò illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege seruata, vt neque bigamus, neque pœnitẽs, neque viduæ maritus, ad hos gradus possit admitti. Sanè, vt etiam defensores ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

Vide & Syricium epist. 1. ad Hymeriũ Tarraconensem cap. 9. & sequ.

Pauldtim ad altiores gradus ascendendum.

Ordinum gradus.

Quot annis olim in singulis ordinibus hærebatur

Bigami ac viduarũ mariti, non sunt promouendi.

1. E. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto: Præsul igitur vbi sacrandus offertur, vtroque genu posito ante altare, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manúmque pontificis: atque hoc modo à consecrante pontifice castissimis imprecationibus consummatur. Sacerdos verò coram sancto altari ponens vtrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante præsule sanctissimis inuocationibus consecratur. At verò minister altero tantùm coram sanctis altaribus posito genu, sacrantis se pontificis dexterã in capite præfert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, consummánsque consalutatio fit, cunctis sacri ordinis viris, ipsóque sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacrorum (quos diximus) ordinem ea fuerit consecratione promotus.

Modus consecrandi episcopos, Sacerdotes & reliquos ministros tẽpore Dionysij.

2. IDEM epistola octaua ad Demophilum monachum: Neque enim sancta sanctorum simpliciter omnibus sunt inaccessa: verùm his appropinquat magis pontificum sacra distinctio, deindè sacerdotum ordo, quos deincèps & ministrorum sequitur gradus. Porrò iis qui cultores sunt ordinati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas & initiantur & adstant, non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, suntque ipsi populo propinquiores, quàm hi qui sacra administrant, & quàm populus ipsis quoquè sacerdotibus magis accedentes. Vndè & sacrorum sanctus ordo, sacerque principatus, eis diuina percipere sacrè instituit: aliis quidem qui intra adytorum valuas sunt, sacrorum administrationẽ concedens. Nam hi qui diuinum (vt expressiùs dixerim) altare circunstant, diuina intuentur, atque audiunt apertè sibi reuelata: procedentésque benignissimè ad exteriora sacrorum velaminum, subiectis cultoribus & sacro populo, & iis qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

Ordines ecclesiastici.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatũ, quæ aliqua ex parte suprà annotata sunt, quæstione secunda, D testim. octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, vt suprà quæstione quarta, A. testim. quarto.

VI.

Quis est ordo in Ecclesia magis celebratus?

Presbyterorum Ordo, siue Sacerdotium: de cuius ingenti sempérque reuerẽda dignitate Chrysostom⁹ & Ambrosius libros integros ediderũt. De quo magnus etiam ille Ignatius, [a]Sacerdotiũ, inquit, summa est omnium honorũ, qui in hominibus cõsistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitum totius creaturę, & solum natura principẽ Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinũ oraculum: [b] *Labia Sacerdotis custodiũt scientiam, & legem requirẽt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Et rursùs: [c] *Qui superbierit, nolẽs obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malũ de Israel, cũctúsque populus audiẽs timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus iubet: [d] *Aduersùs presbyterũ accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Timotheum Ephesiorum episcopũ scribitur, sicut & illud iam antè citatum: [e] *Qui benè præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur maximè, qui laborant in verbo & doctrina.*

a Epist. ad Smyrnenses. Vide & Chrisost. lib. 3. de sacerd. Itẽ ho. 4. & 5 de verbis Esa. Vidi Dominum.

b Malach. 2 b Aggæi 2 b Greg. cura past. par. 2. c 4.

c Deut. 17. c Et Cyprian. epi. 55. & 45 Greg. li. 12. epis. 32. ad Felicem.

d 1. Tim. 5. d Vide 2. epist. Fabiani.

e 1. Tim 5 c

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, vt in textu, & suprà de præceptis Eccles. quæst. duodecima, A. testimonio quarto.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotiũ ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cęlestium classem ordinémque referẽdum est. Atque id perquàm meritò: quippe nõ mortalis quisquam, non Angelus, non Archãgelus, nõ alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiãnùm in carne manentibus author fuit, vt angelorum ministerium animo conciperent. Idcircò necessè est Sacerdotẽm sic esse purum, vt si in ipsis cęlis collocatus inter cælestes illas virtutes medius staret. Et paulò pòst: Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sãguine etiamnùm constans, iisque inuolutus, beatæ atque immortali naturę illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit: operãtibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiãtur perficiũtúrque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea versantur, iis cõmissum est, vt ea quæ in cælis sunt, dispẽsent: iis datum est vt potestatem habeant, quã Deus Opt. neque Angelis, neque Archangelis datã esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cęlo: & quæcũque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatẽ, verùm corporũ solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculũ, ipsam etiam animam cõtingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsqueadeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sentẽtiam Dominus cõfirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo cõcessam? Quorumcunque enim, ait, peccata remiseritis, remissa sunt. Quęnam obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatẽ dedit: cęterũ video ipsam eãdẽ omnifariã potestatẽ à Deo filio illis traditam. Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanã naturam positi, atque nostris ab effectibus exempti, sic illi ad principatũ istum perducti sunt. Et paulò pòst: Insania enim manifestaria, despicere tantum istũ principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum bonorum compotes fieri possimus. Nã si nõ potest quis in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: &, Qui nõ manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quàm per sacrosãctas illas manus perficiũtur, manus, inquam, Sacerdotum: quî fiet, vt citra illarũ opem, aut gehẽnæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia assequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tũ concreditę sunt spirituales parturigines, tũ etiam baptismatis partus à Deo est cõmissus: per hos ipsos Christum induimus, vnà cum Dei filio sepelimur, beatæ carnis illius mẽbra efficimur: quo nomine sacerdotes meritò nõ modò plùs vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verũetiam maiori honore quã parẽtes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus & voluntate carnis nos genuerũt: illi verò authores nobis sunt natiuitatis eius quã à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis verę, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei sumus effecti. Corporis lepram purgare, seu vt verius dicã, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudęorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis, quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis

Sacerdotij dignitas.

Math. 16. & 18.

Ioan. 20.

Math. 28.

Ioan. 3. Ioan. 6.

Rom. 6.

Sacerdotes magis honorandi quàm principes aut parentes.

dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsùs cõcessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, cõtemnúntque, multò sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathã vnà cum suis omnibus. Et paucis interiectis: neque in puniendo solùm, sed & in benè merẽdo maiorem Deus potestatem sacerdotibus largitus est, quàm naturalibus nostris parentibus: quos inter vtrosque tãtum est sanè interiectũ intervallũ, quãtum inter vitam præsentem & æternam. Parentes enim nos in præsentem, sacerdotes in vitam æternam generant: &c.

3. IDEM in homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ videntur, hic declaratur rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus est, debet æstimari rex. Ille quidem ea quę sunt in terris, sortitus erat administrãda: cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hic sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi quum dico, sacerdotẽ intelligo. Itaque cùm videris sacerdotẽ indignum, nè traducas sacerdotium. Non enim oportet dãnare res, sed eũ qui re bona malè vtitur. Quãdoquidem & Iudas proditor fuit, verùm nõ ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et paulò pòst: Regi corpora cõmissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris: mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hic principat[a], propterea rex caput submittit manui sacerdotis: & hinc in veteri scriptura, sacerdotes inungebant Reges.

4. ET homilia quinta: Sacerdotium, principatus est, ipsu etiã regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas. vmbrę sũt isthæc omnia, vernisq; flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiã si ipsam gloriã regalem dixeris. Nè, inquã, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modũ potestatis vtriusq; traditę. videbis sacerdotem multò sublimiùs Rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurũ quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationẽ sortitus est, nec vltra potestatem hãc præterea quicquam habet authoritatis. Verũ sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negotiis pronũciandi habet authoritatẽ. Quis hæc dicit? Ipse cælorum Rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatẽ sumit cęlum. Nam iudex sedet in terra. Dominus sequitur seruum: & quicquid hic in inferioribus iudicãtit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum recõciliãs vtriusque naturæ, nos qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eòque Deus ipsũ regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quod hic princeps est illo maior. Siquidem id quod minus est, benedictionem accepit ab eo quod præstantius est.

6. MALACHIÆ secundo: Labia sacerdotis, &c. vt in textu.

7. AGGÆI secundo: Interroga sacerdotes legem.

8. GREGORIVS curæ Pastoralis parte secunda capite quarto, docens ex sacris literis quomodò sacerdos & concionator loqui & prædicare debeat cum discretione, inter cætera sic ait: Præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit.

9. DEVTERONOMII decimoseptimo, vt in textu.

10. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Quomodo possunt censurã Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt, nõ solùm fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hic iudicãti non obtemperet, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicẽs: Et homo quicunque fuerit in superbia, vt non exaudiat sacerdotẽ aut iudicẽ, quicunque fuerit in diebus illis morietur homo ille, & omnis populus cũ audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fusiùs sequuntur suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione vndecima, B. testimo. vndecimo.

11. ET epistola sexagesimaquinta ad Rogatianũ: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicunque fuerit in superbia: vt nõ exaudiat sacerdotem aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nũc. Et vt sciamus hanc Dei vocem, cum vera & summa maiestate processisse ad honorãdos ac vindicãdos sacerdotes suos, cùm aduersus Aaron sacerdotem tres de ministris Chore, Dathan & Abiron ausi sunt superbire, & ceruicem suam extollere, & sacerdoti præposito se adæquare, hiatu terrę absorpti ac deuorati, pœnas statim sacrilegæ audaciæ, persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciã fuerũt, prorumpente à Domino igne consumpti sunt: vt probaretur sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit, vindicari. In libro quoquè Regnorum rùm Samuel sacerdos à Iudæorũ populo ob senectutem, sicut tu modò, cõtemneretur: exclamauit iratus Dominus, & dixit: Nõ te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et vt hoc vlcisceretur, excitauit eis Saul regẽ, qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes cõtumelias & pœnas superbum populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos de superbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto cõstitutus, testatur & docet, quæ sit sacerdotalis authoritas & potestas, dicens: Ex tota anima tua time Deũ & sacerdotes eius sanctifica. Et iterùm: Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus Apo-

Marginal notes (left): Sacerdotes regibus digni tate præstant. — Matth. 16. — Propter malos sacerdotes non est traducendum Sacerdotiũ. — Sacerdotij principatus regno maior & præstãtior. — 1. Pet. 1. — Matth. 16.

Marginal notes (right): Heb. 7. — Lib. 1 epist. 3. Sacerdotes honorandi. — Deut. 17. — Lib. 1 epist. 9. Deut. 17. Sacerdotum veneratio Scripturæ testimoniis & exẽplis comprobatur. — Num. 16. — Sacerdotum iniuriam vindicat Deus. — 1. Reg. 8. — Eccl. 7.

Act. 23.

Apostolus Paulus, secundū quod in Actibus Apostolorum legimus, cùm ei diceretur: Sic insilis in sacerdotem Dei maledicēdo? respondit & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex est, scriptum est

Exod. 22.

enim, Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus Rex & Iudex & Deus noster, vsque ad passionis diē seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruâssent. Nam cùm leprosum emundâsset, dixit

Matth. 8.

ei: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua nos quoque esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegū. Item sub ictu passionis cùm alapā accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifi-

Ioan. 18.

ci? nil ille contumeliosè locutus est in personam pōtificis, sed magis innocentiam suam tuitus est, dicens: Si malè locutus sum: exprobra de malo: si autē benè, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideò facta sunt humiliter atque patiēter, vt nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitimè & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Et paulò pòst: Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorū malè cogitantium, vt sibi placeant, vt Præpositum superbo tumore cōtemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque vnitatem Dei rebellatur.

52. GREGORIVS libro duodecimo epistolarū, epistola trigesimaprima ad Felicē episcopum Si-

1. Reg. 24. & 26.

ciliæ: Si Dauid Regū iustissimus in Saul, quē constabat iam à Domino reprobatum & abiectum esse, manum mittere non præsumpsit: quāto magis cauēdum est, nè manum detractionis aut vituperationis, siue indiscretionis aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædi-

Sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet.

catores sanctæ Ecclesiæ? quia eorum vexatio, siue detractio ad Christum pertinet, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur. Vndè summoperè cauēdum omnibus fidelibus, nè clanculò aut publicè episcopum suum, id est, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilaniēt, perpēdētes illud exemplū Mariæ, quia pro eo quòd Moysi

Num. 12.

famulo Dei propter Æthiopissam detraxit, immūdicia lepræ mulctata sit, & illud Psalmistæ: Nolite

Psal. 104.

tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Diis nō de-

Exod. 22.

trahes, & populi tui principi non maledices. Vndè valdè prouidendum est subditis, tam Clericis quā laicis, nè episcoporum, nè præpositorum vitā temerè reprehendant, si quid eos fortassè agere reprehensibiliter vident: nè vndè mala redarguūt, indè per elationis impulsum in profundiora mergātur. Admonendi sunt etiā, nè cùm culpas præpositorum suorum considerant, contra eos audaciores fiant. Sed sic eorum praua apud semetipsos cōsiderent, vt diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent, quoniam facta suorum Episcoporum vel præpositorum oris gladio non sunt ferienda, etiam cùm rectè reprehendenda videntur.

53. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

54. FABIANVS Pontifex & martyr in epistola secunda ad episcopos Orientales: In omni iudicio quatuor personas necessè est semper adesse, id est, iudices electos, & accusatores, ac defensores, atq; testes. Similiter statuentes, Apostolica authoritate iubamus, nè pastorem suum oues, quæ ei commissæ fuerant, nisi in fide errauerit, reprehendere audeant: quia facta præpositorum, oris gladio ferienda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum dicēte veritatis voce: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Et paulò pòst: Exēplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum suorum culpas in publicū produnt, aut eos accusare vel detrahere præsumūt. Si enim à fide deuiauerit Episcopus, erit corrigendus priùs secretè à subditis suis. Quòd si incorrigibilis (quod absit) apparuerit, tunc erit accusandus ad primates suos, aut ad sedem Apostolicam. Pro aliis verò actibus suis, magis est tolerādus ab ouibus & subditis suis, quàm accusandus, aut publicè derogandus: quia cùm in eis à subditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prætulit, dicēte Apostolo: Dei ordinationi resistit, qui potestati resistit, &c.

Contra obtrectatores suorum prælatorum. Vide factum Constantini Magni imperatoris apud Ruffi. li. 1. histor. eccl. c. 2. Theodoret lib. 1. ca. 11. Et Niceph. lib. 8. cap. 16. Matth. 10. Luc. 16. Gene. 9.

Rom. 13.

Vide similia in prima, secunda & tertia epistola Anacleti, & in epistola Telesphori ad omnes Episcopos.

VII.

Quid verò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

A. Diuina isthæc est ordinatio quę nō potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoq;. Sacerdotes in Ecclesia honorētur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri atq; obseruari ille qui dixit: [b] *Super cathedrā Moysi sederūt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm autem eorum opera nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.*

B. Cæterùm inter malos delect⁹ quidam habendus est, vt quod ad manus autoritatemque docēdi spectat, illis tantùm fidē obediētiámque deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitimè ordinati ac missi, sanam ecclesię doctrinā profitentur: ab aliis verò vt hostibus & pestibus sedulò caueamus.

C. Qua de re sapiētissimè monet, atque hūc in modum docet antiquissimus Irenæus: [c] Iis qui in Ecclesia sūt presbyteris obaudire oportet, & qui successio-

a Eccl. 7. d Matth. 10. d Luc. 10. c. Ioh. 13. c. Chrysost. hom. 2. in 2. Tom. & 49. in Gen. Orig. ho. 7. in Ezech. Bern. ser. 46. in can. Augu. epist. 137. b Matth. 23. a Augu. ser. 49. de verbis Domini. Chryso. hom. 85. in Ioan. c

c Lib. 4. c. 43. Vide eundem lib. 3. c. 2. & 3.

nem habẽt ab Apostolis,& qui cũ Episcopatus successione charisma veritatis acceperũt: Reliquos verò qui absistunt à principali successione,quocũque loco colligũtur,suspectos habere,vel quasi hæreticos&malæ sententię, vel quasi
d Ire.44.li.4. scindẽtes&elatos.Nec multò[d] pòst: Ab omnib⁹ talib⁹ absistere oportet:adhęrere verò his qui Apostolicã,sicut prædiximus,doctrinam custodiũt, & cum presbyterij Ordine sermonẽ sanum,&conuersationem sine offensa præstant, ad confirmationẽ & correctionem reliquorum. Hæc Irenæus ille, qui sancti Ioannis Euangelistæ discipulũ Polycarpum præceptorem audiuit. Nec aliter
c Lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos. Tertullianus[c] docet,qui hæreticis hoc exprobrat,dicẽs:Ordinationes eorũ temerariæ,leues,& inconstãtes.Nunc Neophitos collocãt, nunc seculo obstrictos,nũc Apostatas nostros:vt eos gloria obligent,quia veritate non possunt. Nusquàm faciliùs proficitur,quàm in castris rebelliũ,vbi ipsum esse illic,promereri est.Itaque alius hodiè Episcop⁹,cràs alius:hodiè Diaconus,qui cràs lector:hodiè presbyter,qui cràs laicus. Nã & laicis[f] sacerdotalia officia iniũgũt.
f Vide & Epiph.hæres. 34 & 49. Hucusquè Tertullianus,perpulchrè nobis depingẽs nõ suæ tantùm,sed huius etiã ætatis præposteros mores,& prophanos in turbãdis sacris ordinandísque ministris conatus sectariorum ostendens.

TESTIMONIA.

1. A. Ecclesiastici septimo: In tota anima tua time Dominum,& Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit,& ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua,& honorifica sacerdotes.

2. Matthæi decimo: Qui recipit vos,me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.

3. Lucæ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit,me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

4. Ioannis decimotertio: Amen amen dico vobis,qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit,accipit eum qui me misit.

Heb. 13. 5. Chrysostomus homilia secũda in epistolam secundam ad Timotheum: Obedite præpositis vestris,& subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilant pro animabus vestris quasi rationem reddituri. Nã dic, oro, ipse tanto periculo tui gratia subditus est: tu illi obtẽperare detrectes in his, quæ tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia ritè disponat, quãdiù tu minùs rectè vales, angoris vacuus esse non potest, cùm duplex ab eo ratio sit exigẽda. Iam verò considera, quãtum periculi sit, per singulos subditorum discuti, rationémque pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impẽdas, quãtumlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etsi animam ponas, ipse hoc pro te iugiter facit: etsi id minùs hac in vita facit, quòd persecutionis nõ adsit tempus, eam tamen periculo æternæ mortis exponit. Tu contrà, neque ad verba vsque illi subijci vis. Hoc nempe est malorum omnium causa, quòd rectorũ authoritas periit, nulla iis reuerẽtia habetur, nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit, præpositis vestris,& subditi estote illis. At nũc peruersa & confusa sunt omnia. Neque istud præpositorũ gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantùm obtemperantes habebũt, idque pro vtilitate nostra? Hi enim licèt honorẽtur, nihil ex eo honore in futurũ lucrantur, maiorémque damnationem indè suscipiunt. Et si patiãtur iniurias, nihil ea eis detrimenti in futurum acquirũt: immò & meritorum illis accedit cumulus atque accessio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nã siue honorantur à subditis,& hoc illis

Contra eos qui obedire sacerdotibus quamuis malis, recusant.

1. Reg. 2. fieri iubet, quemadmodùm dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: Siue iniuriis afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Nõ te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est: non ergò hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verè sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deũ ipsum aliquãdo contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait,
Num. 16. eius in honore habere. Hinc Iudęi Deum spernere didicerunt, qui Moysen contempsẽre: quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attẽdit Deus, quòd suî gratia illum etiã, qui dignus honore nõ est, obsequiis foues, ipséque tibi præmia ea-
Matth. 10. rluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetę suscipit, mercedẽ prophetę accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat sacerdoti, mercede sua nõ destituetur. Nã si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi quẽ suscipis ignoras, tãtũ pręmiorũ accipis: si ei subiiciaris cui imperat Deus, nõ multò magis mercede donaberis? Super Cathedram, inquit,
Matth. 23. Moysi sederũt scribę & pharisæi: omnia ergò quęcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorũ nè faciatis. An ignoras quid sit
Malach. 2. sacerdos? Angelus vtique Domini est. Non ex seipso loquitur: si despicis, non illum despicis, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vnde inquies cõstat Deum fuisse illius ordinationis authorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus,

Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidé ille ordinat, per omnes tamé ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestú hominem populi causa locutus est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suę gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas quibus dicturus est, Non noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: pérque illos qui dęmones in nomine suo eiecerūt: nó magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si pręposítorum vitas discutere pergim^9, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersóque ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superiùs pedes, inferiùs verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi auté pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterùm: Tu quid iudicas fratré tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minùs magistrum? Nam si quidé hoc statuit Deus, bene facis, peccásque ni facias: sin verò contraria præcepit, noli præsumere, neque ea coneris quæ super te sunt. Insurrexerunt aduersùs Aaron post vituli formatam effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergò: Nónne illi periêre? quilibet, quæ ad se pertinent, solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiamsi Angelus sit, nolí audire: sin verò rectè docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibúsque moderátem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vndè tibi id cóstat? Noli illum culpare, antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicétem: Descendens videbo, si secundùm clamorem suum consummantur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinâsti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, nó tuum. Tu seruus vltimus, non Dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, nè eius cuiusque criminis reus tenearis, quo illum accusare præsumis. Et quo modo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Nó tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris: Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanú, sed Apostolo Christú in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitámq; diiudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quidnam habet ille amplius quàm tu? non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, teipsú perdis ac perimis. Súr verba ista plena arrogantiæ. Vndè enim nôsti illú te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vndè hoc nôsti, ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? nempe si quis dixerit, ille putatori habet, quàmuis id scias, autem obtruis: & si arguere possis, proximùs tollis, séq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergò hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Nó carét reatu hęc verba. Audi quid dixerit Christ^9: Dico autem vobis, quòd omne verbum quodcúque loquuti fuerint homines, reddent ratioñé de eo in die iudicij. Cur teipsú quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis, ac pectus tundis atque in humum respicis, imitando fęlicem publicanum? Etsi melior sis, hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti: Melior es? tace, vt persistas esse melior: quod si loquaris, omnia exinanísti. Si te putas esse, desísti: si nó putas, multùm sanè profecisti: Si enim qui peccator aduenerat, vbi confessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) non lucrabitur? quátum ex ea humilitate suis adiiciet commodis? Vitá tuá diligentiùs discute. Audi quid dicat admonés Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tãtùm habebit gloriá, & non in altero. nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, cum omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percontatis, vulnus ille habeat nécne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicísque sanum illum esse oportuit, medicus cùm sit? Quádo verò sanus medicus nó est, abscedo, vulnus mecum insanabile referens? Nunquid enim si sacerdos malus sit, indè solatiú capiet subditus? Nihil minùs. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patré qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia contegit. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tá gloria quàm probrum est. Et si sensum amiserit, veniam habe: longè hæc magis in parte spirituali dicenda sunt. Reuerere illum, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domú, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tuî causa preces exoluit, pro te apud illú religio cultúsque & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hęc ergo, atque cósidera, accede ad ea summa cum reuerétia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis, neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populú saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum cóferre potuisset? Nó possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus, aperire os: cæterùm cuncta Deus operatur. symbolum iste tátummodò implet. Intuere quantum inter Ioánem & Iesum intersit, & audi dicentem Ioánem: Ego opus habeo à te baptizari. &, Non sum dignus soluere ipsius corrigiá calceamenti. Sed tamen cùm tantum intersit, descendit spiritus, qué nó habebat Ioánes. De plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus. Priùs tamen quàm baptizaretur, nó ille descendit, neque Ioannes illum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodò. Nemo homo tantum distat ab homine, quátum à Christo Ioannes. Descendit tamé spiritus, vt discas Deú omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile;

Num. 22.
Psal. 6.
Matth. 7.
1. Cor. 4.
Rom. 14.
Num. 16.
Si fidei dogma peruertant, non audiendi.
Obtrectandi ... respondet.
Gen. 18.
Matth. 12.
Galat. 6.
Egregia simi. litudo.
Eccl. 3.
Deus per malos etiá operatur. Nota.
1. Reg. 6.
Matth. 3.
Luc. 3.
Ioan. 1.
Ioan. 1.

& nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quã dedit Christus ipse discipulis, quámque sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hãc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadẽ sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronounciant: ità & oblatio eadem est, eadémq; baptismi ratio est: adeò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia priùs ipse alacritatem voluntatis ostẽderat, fidémq; plenissimę deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur.

A'Cor.10

6. IDEM homilia sexagesimaquinta in Genesim: Hoc mãdatum posuit Ægyptiis Ioseph, vt ità tributum penderent Pharaoni, excepta sola Sacerdotum terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotum Idolorum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorẽ his, quibus* omniũ Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi & tãtam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ità eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis, quòd honor ad Deum ipsum pertinet? Nè igitur respicias eũ cui honor cõfertur. Non enim propter illum debes quod tuũ est facere, sed propter illum cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vberrim accipias. Et paulò pòst: Nè igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorũ errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis: sed quãtum distat error & veritas, tãtum distãt & illorum, & Dei sacerdotes. Tam excellẽtem igitur & honorẽ impẽdere debemus, vt multò plures è supernis nobis retributiones accrescãt.

Gen.46.

Idololatræ quantum honorem detulere sacerdotibus suis.
Fut.* omne.

7. ORIGENES homilia septima in Ezechielem: Pl' hi qui sunt in medio, oppugnãtur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quę celari nõ potest, omnibus scandalũ fiat, & impediatur fides per cõuersationẽ pessimam clericorum. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona, nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersùm humanam cómẽtatur animam. Vndè qui curam habet vitæ suę, neque mãsuetudine hæreticorum capitur, ad consentiendũ doctrinæ eorũ, neque meis delictis qui videor in Ecclesia prædicare, scãdalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet secundùm pręceptum Domini, qui ait: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia quæcũque vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicũt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super Cathedram Moysi quasi scriba & Pharisęus. Præceptum tibi est, ô popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienatum ab Ecclesia dogmatum, cõspexens verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt nõ habeas iuxta dicentis vitam tuam instruere, sed ea facere quę loquor. Nullum

Cur diaboli opera tantoperè impugnentur illi, qui aliis præsunt & populum docent.

Math. 23.

Malæ vitę doctores audiẽdi, non imitãdi sunt, sed Christus & sancti.

imitemur, & si volumus imitari quẽpiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exẽplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad ęmulãdum, vt cùm dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersùm præceptũ Domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

8. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica: Iam verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si sacramenta contẽnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiẽdis idonei sacramentis, nunquàm verò duo ista conueniunt, Episcopum esse, & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si neges Episcopum, arguet te testimonium Ioãnis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiã prophetàsse refert. Apostolus erat Iudas, & licèt auarus & sceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apostolatu dubitas quem Dominus elegit? Nónne ego, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est: Audis eũdem electum Apostolũ, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopũ qui peccator est? Super Cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, & qui non obedierunt eis tãquàm Episcopis, inobedientiæ rei fuerunt etiã in ipsum Dominum præcipiẽtem & dicentẽ: Quę dicũt, facite. Pater, quamuis scribæ, quamuis pharisæi, quamuis videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moysi ad eos quoque nihilominùs pertinere quod item dixit: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.

Episcopi & presbyteri mali sui authoritatem & dignitatẽ retinent.

Ioan.11.
Actus.
Ioan.6.

Math.23.

Luc.10.

9. AVGVSTINVS epistola centesima trigesima septima ad Hipponenses: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captãt, nisi vt quisquis Episcopus vel cleric' vel monachus vel sanctimonialis deciderit, omnes tales esse credant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autem de aliquibus qui sanctum nomẽ profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et post pauca. Hęretici non habendo quod in causa suę diuisionis defendãt, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinę scripturæ veritatem, qua vbiquè diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prędicatur, adducant in odium, de quibus & fingere quicquid in mentẽ venerit, possunt. Vos autẽ non ità didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securus fecit etiam de dispensatoribus malis, mala sua facientibus, & bona eius loquẽtibus, vbi ait: Quę dicunt, facite: quę autẽ faciũt, facere nolite: dicunt enim, & nõ faciunt. Orate quidè pro me, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus inueniat. Veruntamen cùm gloriamini, non

Quia aliqui cleri, monachi, sanctimoniales ... alii ... esse credi ... homines.

Non verum. Hæc autem dili- gentia.

Christus fecit ... de malis ... atoribus ...

M... C

non in me, sed in Domino gloriemini. Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quàm arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobus vnus inuentus est. Aut melior sit quàm domus Abrahæ, vbi dictum est, Eiice ancillam & filium eius: Aut melior sit quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Iacob, vbi lectũ patris filius incestauit: Aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit, cuius alter filius contra patris tam sanctã mansuetudinem rebellauit; Aut melior quam cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamẽ si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superiùs commemoraui, Foris pugnæ, intùs timores: nec diceret, cũ de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit. Oẽs enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremò quàm cælum, vnde angeli ceciderunt.

Vbique mali cum bonis commixti. Gen. 9. Genes. 21. Malac. 1. Gen. 49. 2. Reg. 13. & 15. 2. Cor. 7. Philip. 2. Ioan. 12. Marc. 14. Apoc. 12.

10. MATTHÆI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi, &c. vt in textu.

11. AVGVSTINVS quadragesimonono sermone de verbis Domini: Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro. Sunt homines in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus commoda sua, siue pecuniaria, siue honorũ vel laudis humanæ. Quomodolibet volentes accipere munera euangelizant, & non tam salutẽ eius quærunt cui annunciant, quàm commodum suum. Ille autem qui audit salutem ab eo, qui non habet salutem, si ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo spem posuerit, per quem illi annũciatur salus: qui annunciat, habebit detrimentum: cui annunciatur, habebit lucrum. Habes Dominum dicẽtem de pharisæis, super Cathedrã Moysi sedent. Nõ eos solos significabat Dominus, quasi verò eos qui crederẽt in Christum, ad Iudæorum scholam mitteret, vt ibi discerent, quemadmodùm iter sit ad regnum cælorum: Nónne ideò Dominus venit, vt institueret Ecclesiam, ipsósque Iudæos benè credentes, & benè sperantes, & benè diligentes segregaret, tanquàm frumenta à paleis, & faceret vnum parietem circuncisionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis? Et post pauca: Sed nomine Pharisæorum & Scribarũ significauit quosdã in ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent. Se autem figurauerat in persona Moysi: Etenim personam eius gerebat Moyses. Iterùm post pauca: Laicus qui vult benè viuere, cum attenderit clericum malum, quid sibi dicit. Dominus dixit, Quæ dicunt facite: quæ faciunt, facere nolite. Ambulabo viam Domini, non sequar eius mores. Audiã ab illo, non verba ipsius, sed Dei. Sequar Deum, sequatur ille cupiditatem suam. Quia si voluero apud Deum sic me defendere, vt dicam: Domine, vidi malè viuentem illũ Clericũ tuum, & ideò malè vixi: nónne mihi dicturus est, Serue nequam, non à me audieras, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Malus autem laicus infidelia, non pertinens ad gregẽ Christi, nõ pertinens ad frumentum Christi, qui tanquã palea in area toleratur, quid sibi dicit, quando cœperit illũ arguere verbũ Dei? Exi: quid mihi loqueris? Ipsi Episcopi, ipsi Clerici non illud faciunt, & me cogis vt faciam? Quærit sibi non patronũ ad causam malã, sed comitẽ ad pœnã. Nam nunquã eum ille defensurus est in die iudicij, quemcunque malum voluerit imitari. Quomodo enim diabolus omnes quos seducit, non seducit cum quibus regnet, sed cum quibus damnetur: sic omnes qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennã quærunt, non patrocinia ad regna cælorum.

Philip. 1. Ephes. 2. Bonis laicis obseruandum. Matth. 23. Malorum laicorum consuetudo.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaquinta in Ioannem: Magna dignitas Sacerdotum. Quorumcunque remiseritis, inquit, remissa sunt peccata. Quamobrem Paulus dicebat, Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, vt maximum ipsis habeatis honorem. Tu enim rem tuam curas: quam si benè ordinans, nulla tibi alia solicitudo impendet. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem non diligenter curauerit, cum impiis in gehẽnam detruditur: & nonnunquã nõ propriis actionibus, sed nostris damnatur, nisi omnia quæ ad se spectãt, efficiat. Cùm igitur periculi magnitudinẽ videatis, multa eos beneuolentia prosequamini: quod & Paulus significauit, dicens: Ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: iditcò maximè colendi sunt. Quòd si eis insultabitis, neque vestra benè disponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Christus: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcũque dixerint vobis vt faciatis, facite. Nunc non est dicendum, super Cathedram Moysi, sed super Cathedram Christi sederunt sacerdotes. Eius enim acceperunt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Christo legatione fungimur, tamquàm Christo exhortante per nos. Nonne videtis seculi principibus omnes subesse, & sæpè genere, vita, & prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominùs principis, qui eos præposuit reuerentia, nihil, quales illi sint, cogitant. Quòd si homo aliquem constituerit, tantus subit metus: si Deus quem constituit, despicimus, maledicimus, innumeris afficimus contumeliis: & cùm fratres nostros iudicare prohibeamur, cõtra Sacerdotes linguam acuimus. Quánam hæc digna excusatione, cùm in oculo nostro trabem non videmos, festucã in proximi oculo acriùs censemus? Nescis grauius te tibi iudiciũ præscribere, cùm ità alium iudicas? Hæc dico non quòd indignos ad Sacerdotium assumi probẽ, sed miserescens, & lacrymans. Non tamen propterea à subditis iudicandi sunt, etiamsi malè & vitiosè viuant. Tu autem si tibi consules, nihil in his quæ illis à Deo cõmissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spirituales largitus est, & in muto ore, & lingua immũda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus est: multo magis propter vos fideles, etiam si praui sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum sanctum.

Ioan. 20. Hebr. 13. Sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta. Ibidem. Matth. 23. Super Cathedram Christi sedent Sacerdotes, & audiendi, qualescumque sint mali. 2. Cor. 5. Matt. 7. Lu. 6. Num. 22. & sequent.

1. C. IRENÆVS contra hæreses libro quarto, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris, &c. vt in textu.

2. IDEM libro tertio, capite secundo: Cùm autem ad eam iterùm traditionem quę ab Apostolis

quæ per successiones presbyterorum io Ecclesiis costoditur, prouocamus eos qui adoersaotur Traditiooi, dicent seoon solùm presbyteris, sed etiam Apostolis eeisteotes sapientiores, syoceram iooenisse veritatem.

3. Et capite tertio, vt soprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testim. tertio.

4. Item libro quarto, capite quedragesimo-quarto: Ab omnibus igitur talibus ebsistere oporret, &c. vt io textu.

5. Tertvllianvs de præscriptiooibus hæreticorum: Ordinationes eorom, &c. vt in textu.

6. Epiphanivs hæresi quadragesimasecunda & qoadragesimanona, vt suprà, qoæstione secunda, C. testim. quioto & sexto.

VIII.

Quæ virtus est huius Sacramenti, & quis effectus?

A. Eximia cerrè virtus est, & affectus mulriplex. Nam qui septem his Ordinibus, quos diximus, ritè iniriātur, Dei consequūtur grariā[a] & potestarem spirirualem, vt quæ ad Ordinū ipsorum functiones proprias pertinent, salubriter exequantur, ac inrer Deū Deíque populum idonei ministri sint cōstituti: Vndè Ambrosius:[b] In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, grariam haber, qualisuis sit, non vrique propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

a Conc. Florēt. & Trident. & Aug. li. 2. contra epistolā Parmeniani, c. 13. & Greg. in ca. 10. li. 1. Reg.
b In ca. 12. 1. ad Cor.
c Acto. 6. b c 13. a 14. d 13 a 1. Tim. 4. d Tit. 1. b Cypr. epist. 76.

B. Habēt prærereà iidem[c] ordinati certum ex eo & illustre testimoniū, quo se ministeriáque sua cōmendent, & cōprobēt aliis. Irà fit, vr iis Ordinibus insigniri, & in ministeriū Ecclesiæ segregati, rectè cognoscātur, & suo in loco habeātur, meritóque honorētur. Væ aurem[d] iis, quos nō Aaronis à Deo vocati exemplū impellit, sed nouādarum rerū studium ac animi tumor ad instar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis digniratis munera quomodocūque occupāda ac arripienda præcipirat. In quos Diuinus ille sermo rectè cōpetit:[e] *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.*

d Num. 16. e Heb. 5. b 2. Paralip. 13. c 2. Reg. 6. a b 2. Par. 26. c d
e Hier. 23. d 14. c 27. c 29. b
f Ioan. 10. a Cant. 2. d Actor. 20. f Matth. 7. c

C. Et hos nō Ecclesiæ ministros habendos, sed vti[f] fures, latrones, vulpes, canes & lupos cauendos esse scriptura monet quoniam: illi non per ostiū ingrediūtur, sed aur propria temeritate, aur proprer[g] magistratus dūtaxàt ciuilis vel rurbæ[h] popularis fauorē, ecclesiastica munia sibi sumunt, absque legitima quidē vocatione & ordinatione in sacra illa munia inuolantes.* *Quomodò autem prædicabunt nisi mittantur?* vt[i] segregatus ille in ministerium Paulus inquir.

g Trident. sess. 23. ca. 4.
h Laod. can. 13.
* Rom. 10 c
i Actor. 13. a
k Vide Leonē epist. 87 ad episcopus Africanos, & Gregorium, lib. 4. epist. 52. Dionys. in lib. de eccl. hierarch. ca. 5.
l Cant. 6 a

D. Cerrè Ordine[k] confuso, & sublato Sacerdotio, Ecclesiastica corruerer Hierarchia, quę tū ex Presbyteris & aliis ministris, tū verò ex Episcopis rectè ordinaris cōstat: nec esser Ecclesia, quod dicitur, castrorū acies[l] ordinara, nec veri & legirimi Ecclesiæ ministri internoscerenrur: prætereà docendi munus & authoritas vilesceret, Sacramentorū dispēsario infidè præposteréque curaretur, ac vana etiā foret: functiones demùm Ecclesiasticæ perturbarērur, arque sicur res nūc ipsa nimiùm docer, nouæ, falsęque doctrinæ per nouos istos falsósque spōsę ministros gliscerent: vndè grauibus etiā & exitialibus motibus, quos experimur, idētidèm Ecclesia cōcurrererur. Quapropter Apostolus Paulus[m] non modò gradus ministrorū in Ecclesia diuersos posuit, verum etiamquàm salurares ac necessarij essenr, adiūxit, vt affirmet[n] diuinit[o] eos esse datos Ecclesiæ, quemadmodùm anteà dictū fuit, *Ad consummationē Sanctorū, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi, & vt iam non simus paruuli fluctuantes,*

m 1. Cor. 12. d
n Ephes. 4. c

fluãtes,& circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem oris.

E. Et est profectò illustris hæc nota Ecclesię multóq; certissima, quòd videmus perpetuã illam, nulláque hactenùs ętate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionẽ, quos Deus in ea ad huius regni sui gubernationẽ integram collocauit. Eóque magis ministrorũ isthæc institutio, tãquàm nexus firmissimus[o] Ecclesiæ, & conseruandæ vnitatis pulcherrimũ vinculum, sedulò retinẽda. & in malis etiã Ecclesiæ ministris (vt diximus) propter Diuinã ordinationem est vsque honorãda. Quod Augustinus intelligens,[p] In illum, inquit, ordinẽ Episcoporũ, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasiũ, qui nunc in eandẽ Cathedram sedet, si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil pręiudicaret Ecclesiæ & innocẽtibus Christianis: quibus Dominus prouidẽs, ait de præpositis malis:[q] *Quæ dicũt, facite: quæ autem faciũt, facere nolite.* Hæc Augustinus.

o Irenæ. li. 3 c. 3. & li. 4. ca. 43. Opcatus li. 2. cõtra Donat. Aug. epi. 165. & 42. Idẽ, contra epist. fundamen. c. 4. Et in Psal. contra Partem Donati. Tertull. de præscr. hæret.

p Epist. 165. Vide eundem lib. 2 contra literas Petiliani, cap. 51.

q Matth. 23. a

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinom: Effectus Sacramenti Ordinis, est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneos minister.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite tertio & canone tertio, vt suprà quæstione prima. A. testim. nono.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, vt suprà ibidem, testim. primo.

4. GREGORIVS Magnus in caput decimum libri primi regum.

5. ET Ambrosius io duodecimum prioris ad Corinthios, vt suprà, quæstiooe prima, A. testimonio quinto & decimo.

1. B. ACTORVM sexto: Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippũ, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonẽ, & Parmenam, & Nicolaum aduenã Antiochenum. Hos statuerunt ante cõspectum Apostolorũ: & orantes, imposuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa multa in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyreoensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erãt à Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano. Et nõ poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur.

2. ET capite decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino & ieiunãtibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos, & ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierũt Seleuciam, & indę nauigauerunt Cyprum. & cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.

3. ITEM decimoquarto: Reuersi sunt (Paulus & Barnabas scilicet) Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animos discipulorũ. Et cùm constituissẽt illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

4. ET decimoquinto: Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersùs illos, statuerũt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apostolos & Presbyteros in Hierusalem super hac quæstione ibidem: Perambulabat autẽ (Paulus) Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

5. PRIORIS ad Timotheũ quarto. Noli negligere gratiam quæ in te est, quę data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

6. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

7. CYPRIANVS epistola septuagesimasexta ad Magnum: Si apud Nouatianum est Ecclesia, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quẽ præter sacerdotij honorem, martyrio quoque Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Euangelica & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ortus est: habere namque aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersùm se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus vnitatem tenere, manifestat scriptura diuinæ fides, cùm de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo vna comedetur, non eiicietis de domo carnẽ foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoque typũ portabat Ecclesiæ, expressum videmus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foràs, reos sibi erit. Quo sacramẽto declaratur, in vnam domum solã, id est, in Ecclesiam victuros, & ab interitu mundi euasuros, colligi oportere: Quisquis autẽ de collectis foràs exierit, id est, si quis quamuis in Ecclesia gratiam consecutus recesserit, & ab Ecclesia exie-

Lib. 1. epist. 6.

Nemini succedẽs Nouatus à seipso ortus est.

Exod. 12.

Iosue 2.

rit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quòd peccat imputaturum. Quod Apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum esse vt peruersum & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic est enim qui reus sibi erit, non ab Episcopo eiectus, sed spontè de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et idcircò Dominus insinuans nobis vnitatem, de Diuina authoritate venientem ponit & dicit: Ego & pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigens Ecclesiam suam, denuò dicit: Et erunt vnus grex & vnus pastor. Si autem grex vnus est, quomodò potest, gregi annumerari qui in numero gregis nô est? aut pastor haberi quomodò potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præsidente) nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit & prophanus, Dominicæ pacis ac diuinæ vnitatis inimicus, nô habitans in domo Dei, id est, in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atque vnanimes habitât? loquente in Psalmis Spiritu sancto & dicête: Deus qui habitare facit vnanimes in domo. Ibidem: Quod verò eundé quem nos Deum Patrem, eundem filiô Christum, eúdem Spiritum sanctum nôsse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum sacerdote Aaron & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabât. Tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerunt, diuinitùs percussi pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt, nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia, irreliginsè & illicitè contra ius diuinæ dispositionis oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, nè in vsu de cætero essent sacerdotibus, sed potiùs indignationis & vltionis diuinę memoriam corrigendis posteris exhiberét, iussu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundùm quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filiis Israël, vt non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incésum ante Dominum, vt non fit sicut Chore. Et tamen illi schisma non fecerant, nec forás egressi côtra Dei sacerdotes impudéter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque vnitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vindicare conantur. Quomodò perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliútur? &c. Atque vt magis intelligi posset contra huiusmodi audaciam, quæ fit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solùm duces & authores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separauerint, præcipiéte per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tágere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod côminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit vt quisquis à Chore & Dathan & Abiron non se separásset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Oseæ Prophetá Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tâquàm panis luctus: omnes qui manducant ea, cotaminabuntur. Docens scilicet & ostendés, omnes omninò cum authoribus supplicio coniúgi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur?

Ioan. 10.

Ibidem.

Ordinatio succidanea.

Psal. 67.

Non est satis de Deo idem sentire quod Ecclesia.

Num. 16.

Alieno officio sese immiscentes.

Exod. 28.

Num. 16.

Oseæ 9.

8. NVMERORVM decimosexto, de seditione Chore loquens: Dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum, descenderúntque viui in infernû, operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra degluriat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

9. AD Hebræos quinto: Nec quisquá sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

10. PRIMI Paralipomenon decimotertio: Congregauit Dauid cunctum Israël, à Sihor Ægypti vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcá Dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid & omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret indè arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposuerúntque arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Aminadab Oza autem & fratres eius minabant plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israel, ludebant coram Deo omni virtute, in canticis & citharis, & Psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autem peruenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcam, bos quippe lasciuiens, paululùm inclinauerat eam. Iratus est itaque Dominus côtra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. SECVNDI Regum sexto: Postquàm autem venerunt ad aream Nachor, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabât boues, & declinauerunt eam. Iratúsque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortu' est ibi iuxta arcá Dei.

12. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto: Cùm roboratus esset (Ozias) eleuatú est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressúsque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, statímque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, & dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium: egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratúsque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statímque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in Domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eum Azarias pon-

pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset ilicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIÆ vigesimotertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. ITEM vigesimoseptimo: Non misi eos: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eiiciãt vos, vt pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigesimonono: Falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus.

1. C. IOANNIS decimo: Amẽ, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascẽdit aliundè: ille fur est & latro. Fur non venit, nisi vt furetur & mactet & perdat. Lupus rapit & dispergit oues.

2. CANTICORVM secundo: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

3. ACTORVM vigesimo: Ego scio (inquit Paulus ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinæ) quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.

4. MATTHÆI septimo: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiũ, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite quarto, vt suprà quæstio. prima, A. testimon. nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimotertio: Turbis non esse permittendum, eorum qui sunt in sacerdotio constituẽdi, electionem facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodò audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur?

8. ACTORVM decimotertio: Segregate mihi Saulum & Barnabam, &c.

1. D. LEO Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos, per Mauritaniã Cæsareensem constitutos: Quòd si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus prouidenter scienterque curandũ est, vt in Dei domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum: quanto magis elaborandum est, vt in electione eius qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? nã totius familiæ Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

2. GREGORIVS Magnus libro quarto epistola quinquagesimasecunda ad Episcopos Galliarũ: Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberẽt, & potiores minoribus dilectionẽ impenderent: vna cõcordiæ fieret ex diuersitate contextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum: (Hierarchia ecclesiæ) Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Quia verò creatura in vna eadémq; qualitate, gubernari vel viuere non potest, cælestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sint Angeli, sint Archangeli, liquet quòd non æquales sunt: sed in potestate & ordine, sicut nôstis, differt vnus ab altero.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto in initio, vbi de sacris ordinibus tractationẽ instituit: Tempus iam admonet, post diuina istiusmodi munia, ipsos exponere sacros Ordines, ac distributiones, virtutésque ipsorum, & actiones atque consummationes, subiectámque illis trinitatem excellentium ordinum: vt ostendatur sacerdotij nostri perfunctio, inordinata omnia & incomposita atque cõfusa ab se arcere semper atque cohibere: ornatum verò atque ordinem & grauitatem, in proportionibus sanctorum ordinum suorum exhibere. (Inordinata & incomposita arcet sacerdotium Christianæ legis.) Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis distribuerimus numerum, in libro de cælesti hierarchia congruè satis (reor) exposuimus, dicentes, (vt habet sacra nostra traditio) omnem sacrorum ordinum functionem, in sanctissimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, aliósque sacratius imbuũt, inq; eos qui ab his sanctissimè promouẽtur. Et quibusdã interiectis: Ostẽsum est igitur Antistitũ ordinẽ perficientẽ esse, & perfectionis authorẽ: sacerdotũ verò, illuminatorem atque ad lucẽ promouentem: porrò ministrorum, purgantem atque discernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere solùm, verùm & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in se cum illuminante habet purgantem quoq; scientiam. Verùm quæ inferiores sunt, ad præstantiora transire nequeunt, propterea quòd fas illis nõ est, ad istiusmodi prosilire superbiam. Porrò sacratiores virtutes vnà cũ suis, inferiores quoquè sua ipsa perfectione scientias sacras nequaquàm ignorant. Quia tamen diuinarũ actionũ imagines sunt sacerdotales distinctiones, ornatissimi atque inconfusi diuinarum operationum ordinis mistos sibi fulgores indicantes in primas, ac medias, & vltimas sanctas actiones atque ordines pontificali discretione distributæ sunt, insinuantes (vt dixi) in seipsis diuinas actiones ordinatas esse atque impermixtas. Quia enim summa illa diuinitas, eos (quibus se insinuat) spiritus purgat primò, consequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: merirò sacerdotalis diuinas imagines præ se ferens æmulatio, discretos seipsam in ordines, virtutésque distribuit, apertè indicans, diuinas actiones in castissimis purissimísque ordinibus constãter atque incõfusè persistere. (Ordinum gradũ in Ecclesia distinctio quid designet.)

4. CANTICORVM sexto: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Ierusalẽ, terribilis vt castrorum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidẽ posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Nũquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum?

nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

6. A d Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum, &c.

1. E. Irenæus aduersùs hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longū est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarū enumerare successiones, maximæ & antiquissimę & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes cōfundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sentétiam præterquàm oportet colligunt, &c. vt suprà de præceptis ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. tertio.

2. Et libro quarto, capite quadragesimotertio, vt suprà, quæstione septima, C. testim. primo.

3. Optatus Mileuitanus libro secundo contra Donatistas, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. quarto.

4. Avgvstinvs epistola centesimasexagesimaquinta ad Generosum, vt ibidem, testimonio quinto.

5. Idem epistola quadragesima secunda ad Madaurenses, ibidem test. monio sexto.

6. Item contra epistolam Manichæi quam vocant fundamenti, capite quarto, vt suprà de Fide & Symbolo, quæstione decimaoctaua, D. testimonio nono.

7. Idem Augustinus in psalmo contra partem Donati, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimonio septimo.

8. Tertvllianvs de præscriptionibus aduersùs hæreticos, vt sup. ibidem, E. testim. secūdo.

9. Avgvstinvs epistola centesima sexagesimaquinta: Io illum ordinem Episcoporum, &c. vt in textu.

10. Idem libro secundo contra litteras Petiliani, capite quinquagesimoprimo, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. octauo.

11. Matthæi vigesimotertio, vt in textu.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid est Matrimonium?

a Aug. in li. de fide & operib. ca. 7. & li. 1. de nupt. & concu. ca. 10. & 11. li. de bono coniu. ca. 24. Ambr. in ca. 5. Ephe. Petrus Damia. ser. 1. de dedicat. Lucius 3. in 5. decretal. li. 7. c. 9. Constantien. Concil. sess. 15. artic. 2. Trident. sess. 24. can. 1. b Gen. 2. & Tob. 7. & Ambr. de instit. virginitatis. c. Calixtus 1. epist. 2. Lateran. can. 50. Tridentin. sess. 24. can. 3. & 4. & de refor. matrimon. ca. 1. & sequent. d Gen. 2. & Matth. 19. & 1. Cor. 7. & Ephes. 5. e f g. e Gen. 2. d Fulgent. epist. 1. ca. 3. Isidorus lib. 2. offic. ecclesiast. ca. 19. f Chrysost. hom. 10. in epist. ad Ephes. in morali exhortat. hom. 5. in 1. ad Thessal. Basilius de vera virginitate. g 1. Cor. 7. & Aug. li. 9. de Gen. ad lit. ca. 7. Chrysost. in Psal. 45. & hom. 3. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

MATRIMONIVM[a] est legitima viri fœminæque coniunctio, ad consuetudinem vitæ indiuiduam inter ipsos coniuges transigendam diuinitùs instituta.

B. Legitima, inquam, vt mutuus amboru[b] cōsensus accedat, & gradus, quos vocāt,[c] cōsanguinitatis & affinitatis, aliáq; id gen[us] matrimoniū vel prohibétia, vel dirimétia, minimè intercedāt.

C. Cuius quidem coniugalis cōiunctionis si primariū authoré quęris,[d] Deus est Opt. Max. qui primos coniuges & humani generis parentes in ipso paradiso cōiunxit, suáque benedictione cohonestauit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis[e] ad Dei gloriam propagatio, & coniugum inter se familiaris fidúsque[f] conuictus, ac prætereà[g] fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate deuitatio.

TESTIMONIA.

1. A. Avgvstinvs in libro de fide & operibus, capite septimo: Hoc si semper nesciat, nunquā ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum tam diù quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quàm diù se possidere ignorat alienū: cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iustè iniustus vocatur. Absit ergò vt sensu non humano, sed planè vano sic doleamus cū flagitia corriguntur, tanquàm connubia dirimantur, maximè in ciuitate Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solùm vinculum, verumetiam sacramentum ità commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere: quod in republica tunc Romana, non solùm minimè culpabiliter, verumetiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur.

Vinculum & sacramentum nuptiarum.

2. Idem libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo: Quoniam sanè non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam

quoddam sacramentum nuptiarum commẽdatur fidelibus coniugatis. Vndè dicit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubiò sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiù viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubât fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius sæculi, vbi intercueniente repudio, sine crimine conceditur, cum aliis alia copulare cõnubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israëlitis permisisse testatur, sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupserit. Et vsqueadeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potiùs sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus aliis adhæserunt. Cum aliis quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permanerent. Deniquè mortuo viro cum quo verum cõnubium fuit, fieri verum connubium nõ potest, cum quo priùs adulterium fuit. Ità inter viuentes manet quoddã vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autẽ ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramẽtum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubiò redeunti, si amisisset abscedẽs. Habet autem hoc qui recesserit, ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.

Sacramẽtum nuptiarum. Ephe. 5. Col. 3. — Psal. 47. — Matth. 19. — Lege Euangelij adulterij rei sunt, qui coniuge viuente contrahunt cum alia persona. — Vinculũ coniugale separatio auferre nequit.

3. ITEM capite vigesimoprimo eiusdem libri: Respondebit etiam connubij sacramentum, De me ante peccatũ dictum est in paradiso: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergò est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxorib* minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile sacramentum.

Connubij sacramentum. Gen. 2. — Ephe. 5. — Cõiunctionis inseparabile Sacramẽtum.

4. IDEM de bono coniugali, capite vigesimoquarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gẽtes atque omnes homines, in causa generandi est & in fidei castitatis, Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec saltem ipsa causa pariendi. Quæ cùm sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, soluitur vinculum nuptiale nisi cõiugis morte. Quemadmodùm si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquã ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente. Generationis itaque causa fieri nuptias, Apostolus ità testis est: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quasi ei diceretur, vt quid? continuò subiecit, filios procreare, matres familiâs esse. Ad fidem autem castitatis illud pertinet, Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir similiter, & vir non habet potestatẽ corporis sui, sed mulier. Ad sacramenti sanctitatẽ illud, Vxorem à viro nõ discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recõciliari: & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentũ. Nec prolẽ autẽ carnalem iam hoc tẽpore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Christo spiritualiter subdi, melius est vtiquè & sanctius: si tamen ea vacatione sic vtantur homines, quomodò scriptum est, vt cogitent quæ sunt Dei, quomodò placeant Deo.

Sanctitas Sacramenti facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere. — Confertur cũ Sacramento Ordinis. — Proles. — 1. Tim. 5. — Fides. 1. Corinth. 7. — Sacramentũ. — Cælibatus matrimonio præstat. — 1. Cor. 7.

5. AMBROSIVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Mysterij sacramentum grande in vnitate viri & fœminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio, flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parentibus, homo vxori suæ adhæret, ita & relicto omni errore, Ecclesia adhęreat & subiiciatur capiti suo, quod est Christus.

6. PETRVS Damianus in sermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum sacramento, ità ait: Hoc magnum est, ait Apostolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnum, quàm illi, quibus est vna caro, vna mẽsa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium (dicit vas electionis) torus immaculatus. Hoc destruuntur incestuosa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Matth. 19. — Heb. 13.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretalium Gregorij, titulo septimo de hæreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuersos qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum cõfessione, Matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramẽtis aliter sentire aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat: & generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per diœceses suas, cum cõsilio clericorum, vel clerici ipsi sede vacante, cum consilio (si oportuerit) vicinorum Episcoporum hæreticos iudicauerit: vinculo perpetui anathematis innodamus.

Sacramento baptismi, cõfessionis, & cæteris annumeratur Matrimonij sacramentum. — Romanæ Ecclesiæ doctrina de Sacramẽtis, amplectenda est.

8. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Huss: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ, &c.

9. TRIDENTINVM sessione vigesimaquarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè vnum ex septem legis Euangelicæ sacramẽtis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in * Ecclesia inuentum, neque gratiam conferre, anathema sit.

*Aliàs * in Ecclesiam inuectum.*

t. B. GENESIS vigesimoquarto: Et dixerũt Laban & Batuel: Vocemus puellã, & quæramus ipsius voluntatem: Cùmque vocata (Rebecca) venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait Vadam.

2. TOBIÆ septimo: Et apprehendens (Raguel) dexteram filiæ suæ (Saræ,) dexteræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleátque benedictionem suam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem coniugij. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

3. AMBROSIVS de institutione virginis, capite sexto: Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomé asciscitur: Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cùm iungitur puella, coniugium est, non cùm virili admixtione cognoscitur.

Pactio coniugalis facit coniugium. Sanguine iunctorum coniugia prohibentur.

4. CALIXTVS primus epistola secunda, capite quarto: Coniunctiones consanguineorú fieri prohibentur, quando has & diuinæ & seculi prohibét leges. Leges ergò diuinæ hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, nó solùm eijciunt, sed & maledictos appellant. Leges ergò seculi, infames tales vocát, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt adspersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges seculi reijciunt, suscipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honestati non repugnantes, esse amplectendas, præsertim vbi vel publicæ consuluot vtilitati, vel Ecclesiasticę dignitatis authoritatem defendunt, ac pro adminiculo ruentur? Eos autem consanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt.

5. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite quinquagesimo: Nó debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm igitur prohibitiones de cóiugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendò, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculú pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cæterò liberè copulentur. Prohibitio quoquè copulæ coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum decæterò non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam nó potest, absque graui dispédio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius enim numerus bené cógruit prohibitioni cóiugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestaté sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, quod constat ex quatuor elementis. Cùm ergò iá vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ità esse volumus perpetuá, nó obstantibus cóstitutionibus super hoc dudùm editis, vel ab aliis vel à nobis, vt si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cùm diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat: tantóque grauiora sint crimina, quátò diutius infelicem detinent animam alligatam.

Quartum consanguinitatis & affinitatis gradú né excedat prohibitio coniugalis.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone tertio: Si quis dixerit, eos tátum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium cótrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut cóstituere, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

Leuit. 18. Dispensare Ecclesiæ ... gradus consanguinitatis.

7. ITEM Canone quarto: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs cóstituendis errâsse, anathema sit.

Impedimenta matrimonii dirimentia.

8. IN eadem sessione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite secundo: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multotiès in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta Synodus huic incómodo prouidere, & à cognationis spiritalis impedimento incipiens, statuit vt vnus tantùm, siue vir siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summú vnus & vna, baptizatú de Baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, necnó inter baptizanté & baptizatum, baptizatíque patrem ac matrem, tantùm spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tátùm ad illum suscipiédú admittat, & in libro eorum nomina describat: doceátque eos, quam cognationem contraxerint, nè ignorantia vlla excusari valeant. Quòd si alij, vltra designatos, baptizarú tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto cótrahant: constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si Parochi culpa vel negligentia secùs factú fuerit, arbitrio ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio quę ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illius patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritalis cognationis impedimentis omninò sublatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

9. ITEM capite tertio, Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacúque ratione valida nó erunt, sancta Synodus prorsùs tollit: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispédio obseruari.

Sponsalia.

10. ET capite quarto: Præterea sancta synodus, ijsdem & alijs grauissimis de causis adducta, impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit: ad eos tantùm, qui in primo & secundo gradu coniunguntur, restringit. In vlterioribus verò gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimonium posteà contractú nó dirimere.

11. ITEM quinto: Si quis intra gradus prohibitos sciens matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multò magis locum habeat qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare

consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Si verò solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postcà subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc faciliùs cum eo & gratis dispensari poterit. In contrahendis matrimoniis vel nulla omninò detur dispensatio, vel rarò: idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquàm dispensetur nisi inter magnos principes, & ob publicã causam.

1. C. GENESIS secundo capite: Immisit ergò Dominus Deus soporem in Adam: cùmque obdormisset, tulit vnam de costis eius & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierẽ: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam. Hoc nũc os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrẽ relinquet homo patrẽ suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

2. MATTHÆI decimonono: Accesserunt ad eũ Pharisæi, tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suã quacunque ex causa? Qui respondens, ait: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erũt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo nõ separet. Dicunt illi: Quid ergò Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiã cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitũ reddat, similiter autẽ & vxor viro. Mulier sui corporis potestatẽ non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipsum, nè tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secũdùm indulgentiam, non secundùm imperium. Et post pauca: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nõ ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. AD Ephesios quinto: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniã vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse, saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ità & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiã, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ità & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suã vxorẽ diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquàm carnẽ suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramẽtum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

5. GENESIS secundo, vt paulò antè, C. testim. primo.

6. FVLGENTIVS epistola prima de coniugali debito, & voto continentiæ a coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hæc est, vt nõ explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis namque bonis quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando istius coniugij, quæ non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non seritur, non eam affectant cõiugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum, sine quo nõ potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergò quæri debet ex nuptiis fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocirca si cõiugalis vsus eatenùs temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nasciturae prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendã celeritèr spirituali generatione non negligat: nõ deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis inulta commixtio: quia & cõiugalis seruat consideratio castitatem, & verecundia custodit modestã temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcũditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere priùs formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergò si fornicetur, dãnabiliter peccat. Si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxàt vsu aliquantulùm intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citiùs bene operãti atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire tẽperiem. Etsi nuptialis in vxore modestia nõ tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione descedit.

Iustitia vtendi cõiugij est propter prolem eo vti.

Libidinē casta coniugia nõ affectant, sed tolerant.

Prolem citò curent baptizari

Sine culpa in fidelibus coniugibus potest esse carnalis cõmixtio.

Libido cõiugalis, per fidẽ thori leuata, quomodo deluatur: præsertim si adsint opera misericordiæ vt cap. 4. docet.

7. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono: Illæ sunt certè nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsæ dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergò quisque luxuriosè ampliùs viuit, quàm necessitas procreandorum liberorũ cogit, iam peccatum est. Vndè necessum est, vt quotidianis eleemosynis ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentiùs per incontinentiam commaculant.

In nuptiis nõ libido, sed proles quærenda.

8. CHRYSOSTOMVS homiliæ vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione.

multa pulchra habet de pacifico coniugum conuictu.

Propter vitæ communio nē & prolium procreationē institutū est matrimoniū.

9. IDEM homilia quinta in priorem epistolam ad Thessalonicenses: Propter vitæ communionem & puerorum procreationem puella adiūcta viro est, non turpitudinis risúsque gratia, vt domū administret, vt & vitam ad honestatē & castitatem erudiat, nō vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

Secūdum diuina iura est institutū cōnubium, cum causa adiumenti & prolis fit coniunctio. Heb. 13.

10. BASILIVS in libro de vera atque integerrima virginitate: Tunc legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ità fiunt honorabiles nuptię, quandò rationem coniugij non præit obscœna voluptas: sed iacto secundùm leges diuinas sancto fundamento, matrimonium necessariò sequi voluptas ipsa cōcubitus, vnámque carnem duas facere deprælienditur. Quia enim præcedēs animæ ratio, animas apertè necessitatis ratione coniunxit, meritò ità vnitas carnis quoquè, cui alligatæ sunt, vnitas sequitur.

Aliud sibi finem proponentes, congressum reddunt execrabilem.

Porrò si animæ initio aliud proponit, & caro postmodùm ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas sibi alligatas, vt affectioni suæ obsequatur, inducat: carnis tunc virium secutæ animæ huiusmodi cōgressum execrabilem reddunt. Quod enim opus neque ratio, quę animę inest, neque ex iusti præcessit, id profectò vt iniquum à conscientiis damnatur.

1. Cor. 7.

Ideircò mulier, inquit, alligata est legi, quanto tēpore vir eius viuit: sin verò mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantùm in Domino.

Nubere in Domino, est non voluptatecarnis, sed iudicio, & cōmodioris vitæ ratione cō pertrahi.

Vide quòd non simpliciter dixerit, nubat, sed adiecit, in Domino tantùm. Nam & quæ per mortem viri, liberam consequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate potita, vtcunquè nubere debet: sed tantùm in Domino. Quid est autem in Domino nubere? Non vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitū pertrahi, sed iudicio, & cōmodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideò enim & matrimonij necessitatē creator in natura constituit.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt superiùs C. testim. tertio.

2. AVGVSTINVS libro nono de Genesi ad literā, capite septimo. Deniquè vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinā turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium.

Matrimoniū remediū infirmitatis.

Neque enim quia incontinentia malum est, ideò cōnubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: immò verò non propter illum malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum veniale est illud malum: quoniam id quod bonū habent nuptiæ, & quòd bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse nunquàm potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, sacramentum: In fide attēditur, nè præter vinculum coniugale, cum altera vel altero concubatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In sacramento autē, vt coniugiū non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur.

Tripartitum bonum matrimonij. Fides, Proles, Sacramentum. Coniugij indissolubilis nexus.

Hæc est tanquàm regula nuptiarum, qua vel naturę decoratur fœcunditas, vel incōtinentiæ regitur prauitas. Vndè quia satis disseruimus in eo libro, quem de bono coniugali nuper edidimus, vbi & continentiam vidualē, & excellentiam virginalem pro suorum graduum dignitate distinximus, diutiùs hic noster stylus nō est occupandus.

13. CHRYSOSTOMVS in psalmam quadragesimumtertium: qui Dei opus tanta affecit ignominia, quid taudèm patietur? Et maximè quando qui hęc facit, habet vxorem. Nè mihi enim dixeris naturæ cupiditatem.

Ad euitandā fornicationē permissum matrimoniū.

Proptereà enim permissum fuit matrimonium, nè vltra proprios terminos progrederetis. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuę quieti & honori prospexit, vt & naturæ rabiem per vxorem compesceres, & hoc absque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore liberareris. Tu autē enim, qui tantam tuî curam gerit, ex redundanti quadam & exuberante copia, iniuria afficis.

14. IDEM homilia tertia de verbis Esaiæ, Vidi Dominum, &c. Si quis templū Dei violat, perdet huuc Deus. *1. Cor. 3.* Hic non est probrum aut repræhēsio, sed pœna grauissima. Nouit & Salomon peccatorū discrimen, qui furtum cum adulterio cōferens, sic alicubi loquitur: *Prou. 6.* Non est mirum si quis depræhēdatur in furto, furatur enim, vt animā expleat esuriētem: Sed adulter, ob inopiam sensus, exitiū animæ suæ cōciliat. Et illud, inquit, peccatum est, sed alterū minus, alterum maius: quòd alteri præbuerit occasionem peccādi fames, alteri omnis ademptasit excusatio.

Adultero omni caret excusatione.

Verùm hic quoque, dixerit aliquis, compellitur naturali concupiscentia. At non permittit elabi vxor quæ illi sorte obtigit, sed instar eripiēs illi veniam. Ob id enim matrimonium & huius legitimus vsus permittitur, ne quid horū excusare possit maritus.

Matrimonij legitimus vsus [illegible] tia.

Hanc ob causam data est illi mulier adiutrix, vt efferuescentem naturam coërceat, vt concupiscentiæ fluctus sedet. Itaque quemadmodùm gubernator in portu faciens naufragium, haudquaquàm vllam impetraret veniam: sic nec is cui quum per coniugium concessum sit quô lapsum effugiat, tamen aliena perfodit matrimonia, aut qui quamcunque fœminam curiosis aspicit oculis, habere quicquā posset, quo semet excuset, nec apud homines, nec apud Deum, etiamsi deciès milliès allegârit naturæ voluptatem.

II.

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum?

A. Quatenus[a] ea coniunctio, quæ inter virum & vxorem arctissima intercedit, congruum & sacrum est signum diuinitùs institutum, quo Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ coniunctio sanctissima firmissimaque designatur.

a Ambr. in c. 5 Ephe. Aug. vt suprà. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesiast. ca. 19. Cōc. Florent. Triden. sess. 24 in doctrin. de Sacramento Matrimonij.

B. Hoc ipsum signum Christianis coniugibus, quando Matrimonium

rnè

ritè[b] auspicantur, ad gratiam Dei prodest accipiendá. Quæ gratia coniugibus naturalem[c] perficit amorem, & indissolubilem vnitatem cófirmat, cósque sanctificat, vt non modò duo sint[d] maneántque in carne vna secúdùm suam vocationem, verùm etiam vt mutuam inter se fidẽ, pacẽ, dilectionẽ & consentionem maximam vsquè conseruent. Atque ità in eis efficitur, quod Apostolus docet,[e] *Honorabile connubium in omnibus & torus immaculatus.*

b Tob. 5. c. 6 c. 8. b Siricius epist. 4. Trident. cap. 1. reform. matrimon.
c Chrys. hom 20 in epist. ad Ephe. Amb. li. 1. de Abraham. cap 7.
d Genes. 2. d
e Heb. 13. a Fulgent. epist. 1. cap. 5.

C. Proindè Paulus[f] idẽ, vbi coniunctionis eiusmodi tractat mysterium, perspicuè dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST, *ego autẽ dico in Christo & in Ecclesia.* Sic & Augustinus: Nõ tantùm,[g] inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tãtùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelib⁹ cõiugatis. Vndè dicit Apostolus:[h] *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et[i] rursùs: In nuptiis plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

f Ephe. 5. Ambro. Isid. Leo epi. 92. ad Rustic. Narbo.
g Lib. 1 de nuptiis & concupisc. c. 10. & 21.
h Eph. 5 f
i Aug. lib. de bono coniugali, cap 18.

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quæstione prima, A. testimo. quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæstione, A. testimo. primo & sequentibus.

Bona coniugii tria, fides, proles, & sacramentum.

3. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono: Nuptialia bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attẽditur, nè præter vinculum cõiugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: In Sacramento, vt coniugiũ non separetur, neque causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictũ est, quia sicut nõ potest Ecclesia diuidi à Christo, ità nec vxor à viro. Quod ergò in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramentũ est. Vndè & Apostolus: Præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro nõ descendere, &c. vt Infrà quæstione tertia, B. testimo. sexto.

Cur matrimonium sit sacramẽtum.

Causa efficiens matrimonij. Tria Matrimonij bona.

4. CONCILIVM Florentinum: Septimum est sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secúdùm Apostolum dicentem, Sacramẽtum hoc magnum est, &c. Causa efficiens Matrimonij regulariter est mutuus cõsensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur autẽ triplex bonũ Matrimonij. Primũ, proles suscipienda & educanda ad cultum Dei. Secundũ est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet. Tertium indiuisibilitas Matrimonij, propter hoc quòd significat indiuisibilẽ coniunctionem Christi & Ecclesiæ.

Matrimonij indiuisibilitas.

Indissolubilis Matrimonij. Gen. 2.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta in doctrina de sacramento Matrimonij: Matrimonij perpetuum indissolubilémque nexũ primus humani generis parens diuini spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autẽ vinculo duos tantummodò copulari & coniungi, Christus Dominus apertiùs docuit, cùm postrema illa verba, tanquàm à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro, statímque eiusdem nexus firmitatem ab Adamo tantò antè pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Gratiá verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem cõfirmaret, coniugésque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit: quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: mox subiungens, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus cõnubiis per Christum gratia præstet, meritò inter nouæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt: aduersùs quam impij homines huius seculi insanientes, non solùm perperàm de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatẽ carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena scripto & verbo asseruẽrunt, nõ sine magna Christi fidelium iactura quorum temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiẽs occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, nè plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorúmque errores decernens anathematismos.

Gratia huius sacramenti.

Ephe. 5.

Inter Sacramenta nouæ legis numerãdum.

1. B. TOBIÆ tertio: Tu scis Domine (inquit Sara filia Raguelis) quia nunquàm cõcupiui virum & mundam seruaui animam meam ab omni cõcupiscentia. Nunquàm cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, nõ cum libidine mea, consensi suscipere.

2. EX capite sexto: Tunc angelus Raphael dixit Tobiæ: Audi me, & ostendam tibi, qui sunt quibus præualere potest dæmonium. Hi namque qui coniugium ità suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ità vacent, sicut equus &

mulus quibus nõ est intellectus:habet potestatem dæmonium super eos. Tu autem cùm acceperis eã, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

3. ITEM octauo capite: dixitque Tobias: Et nũc Domine tu scis, quia nõ luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.

Quomodò legitimum fit [illegible] monium.

4. EVARISTVS Pötifex & martyr epistola prima ad omnes Episcopos Aphricanos: Similiter custoditum & traditum habemus ab Apostolis, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimũ (vt à patrib⁹ accepimus, & à sanctis Apostolis, eorũmque successoribus traditum inuenimus) nõ fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parẽtibus aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter (vt mos est) cũ precibus & oblationibus, à sacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & consociata, à proximis tempore cõgruo, petita legibus detetur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiãt, vt bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurius, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi & meritò illustres, fide catholica suffragante, ità petacta legitima scitote esse connubia.

Benedictio sacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tametsi dubitandum non est, clãdestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiù Ecclesia ea irrita non fecit: & proindè iure damnandi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quíque falsò affirmant, matrimonia à filiis familiãs sine consensu parẽtum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa sẽper detestata est, atque prohibuit. Verùm cùm sancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam iam non prodesse: & grauia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis coniugiis ortum habent: præsertim verò eorum qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore, cùm qua clàm contraxerant, relicta, cum alia palàm cõtrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcircò sacri Lateranensis concilij sub Innocentio tertio celebrati vestigiis inhærẽdo præcipit, vt in posterum, antequam matrimoniũ contrahatur, ter a proprio contrahentiũ parocho tribus cõtinuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solennia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahẽdum: quibus denũciationibus factis, si nullum legitimũ opponatur impedimẽtum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorũ mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusque prouinciæ ritum. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium maliriose impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur: Deindè ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, faciliùs detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denũciationes remittãtur: quod illius prudentiæ & iudicio sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsente parocho vel alio sacerdote, de ipsius Parochi seu Ordinarij licẽtia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi cõtractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Insuper Parochũ, vel alium sacerdotem, qui cum minore testiũ numero, & testes, qui sine parocho, vel sacerdote huiusmodi cõtractui interfuerint, necnon ipsos cõtrahentes grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Præterea eadem sancta Synodus hortatur, vt cõiuges ante benedictionẽ sacerdotalem in templo suscipiẽdam, in eadem domo non cohabitent: statuítque benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictã benedictionem faciendam alij sacerdoti concedi posse: quacũque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potiùs corruptela dicenda est, vel priuilegio, nõ obstante. Quòd si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiam si id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere ausus fuerit: ipso iure tam diù suspẽsus maneat, quandiù ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum, in quo cõiugum & testium nomina, diémque & locũ cõtracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Postremò sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequàm cõtrahant, vel saltem triduò ante matrimonij cõsummationem sua peccata diligenter cõfiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ aliis, vltra prædictas, laudabilibus consuetudinibus & cæremoniis hac in re vtũtur, eas omninò retineri sancta Synodus vehemẽter optat. Nè verò hæc tã salubria præcepta quẽquam lateãt, ordinariis omnibus præcipit, vt cùm primùm poterunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in singulis suarũ diœcesum parochialib⁹ Ecclesiis, idq; in primo anno quàm sæpissimè fiat, deindè verò quotiẽs expedire videbitur. Decernit insupèr, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suũ robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadẽ parochia factæ numerandos.

Hactenus fuerunt clandestina, vera matrimonia.

Cap. 51.

Matrimonium contracturi denunciari publicè debent.

Parochi præsentia [illegible] matrimonio [illegible] iunguntur.

Clandestina matrimonia deinceps irrita facit concilium Tridentinum.

Benedictio sacerdotalis.

[illegible] Cõfessio [illegible] sacramentum [illegible] accedant.

P[illegible] decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolã ad Ephesios: Reuerà namque, reuerà inquam mysteriũ est, & magnum mysteriũ, relicto parẽte eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit,

quæ

quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cùm consuetudo tracta est, adhærere viruni illi, quæ anteà neque visa sit, neque aliquid commercij cum illo habuerit, atque haoc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes quidem, etiam cùm ista fiuot, non offenduntur, sed magis offeoduorut ac dolent cùm oon fiunt, expēsis quoque pecuniis ac sumptu facto lætantur. Magnum reuerà mysterium, & ineffabilem quandam sapientiam babens. Istud suprà præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum suium ità dictum est. Sed quid? vt vxorem scilicet tāquàm propriam carnem foueat, quemadmodùm & Christus Ecclesiam, vxor verò vt reuereatur virum.

Amor coniugum.

Ephe. 5.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, capite septimo: Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideò coniugij tibi datum est ius, nè in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli quærere solutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimen est adulterij. Et paulò pòst: Cognoscimus velut præsulem custodémque coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui. Et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam soluat. Et ideò quia in Deum peccat, sacramenti cælestis amittit consortium.

1. Cor. 7.

Marc. 6.

Præsul custosque coniugij Deus.

8. GENESEOS secūdo, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimo primo.

9. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam de statu viduali, capite quinto: Sancta sunt Christianorum coniugia, quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit authoritas, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Non est ergò connubium ex colluuione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo quod sibi cōiuges inuicèm carnis debitum reddunt, in quātum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenùs à coniugali charitate & castitate discedunt. Execratur autem adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantùm legitimè debere cognoscit.

Matrimonium Christianorum esse sanctum.

Heb. 13.

1. C. AD Ephesios quinto, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimonio quarto.

2. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios vt suprà quæstione præcedenti, A. testimo. quinto.

3. LEO Magnus epistula nonagesimasecunda ad inquisitiones Rustici episcopi Narbonēsis, capite quarto: Nō omnis mulier iuncta viro, vxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autē fœdera, inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò priùs hoc ipsum Domino constituente quā initiū Romani iuris existeret. Itaq; aliud est vxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, vbi dicitur Abrahę: Eiice ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Vndè quum societas nuptiarum ità ab initio constituta sit, vt præter sexuum cōiunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ sacramentum: dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

Galat. 4.
Gen. 21.

Habet in se Christi & ecclesiæ sacramentum.

4. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo & vigesimo primo, vt in quæstione præcedenti, A. testimo. secundo & tertio.

4. IDEM libro de bono coniugali, capite decimooctauo, vt in tex. & in quæst. sequēti, B. testimo. tertio.

III.

An dirimi vnquàm potest Matrimonium?

A. Matrimonium dirimi nō posse, sed illius nexum indissolubilem esse, primi hominis verba illa demōstrant, [a] *Relinquet homo patrē suū & matrē, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quam rem [b] Christus quoquè cōfirmauit, cùm Adæ verba veluti diuina repeteret, illud etiā adiūgēs, *Quod Deus cōiunxit, homo nō separet.* Atq; alibi docet, [c] *Omnis qui dimittit vxorem suā, & alterā ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hanc porrò Dei legē & inuiolabilem ordinationē de perpetua cōiugalis nexus firmitate Paulus illustrās, *His*, ait, [d] *qui matrimonio iūcti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus, vxorem à viro nō discedere: quòd si discesserit, manere innuptā aut viro suo recōciliari. Et vir vxorem nō dimittat.* Ac post eà [e] subiicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

B. Etsi igitur nulla etiam speretur [f] proles, & quælibet vitæ incommoda, durissimíque casus accedant, tamen contractū semel matrimonium valet, adeóque ratum & firmum est, si præsertim sit consummatum, vt vsque indissolubile in omni vita perseueret. Vndè non potest alter cōiugū ab altero in vniuersum diuertere, nisi fortè priusquàm inter con-

a Genes. 2. d

b Matth. 19. a Marc. 10. b Orig. tract. 7 in Matth.

c Luc. 16. d Marc 10. b Rom. 7. a Can. Apost. 48. Ambr. in cap. 16. Luc.

d 1. Cor. 7. b August. de adult. coniug. lib. 1. c. 5. & 9. Item homil. 49 ex 50. Concil. Mileuit. cap. 17.

e Ibid. g & Rom. 7. a

f August. de bono coniug. c. 7. 15. 18. 24. Hier. in 1 epitaph. Fabiolæ ad Oceanum epist. 30. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesiast. cap. 19.

* Decre. lib. 3 tit. 32 ca. 2. & 24. Triden. sess. 24. can. 6

iuges carnale cõmercium intercesserit, religiosæ vitæ * institutum suscipiatur. Vbi verò causæ quædã offerunt sese, ob quas aliquando coniuges separentur, nõ idcircò vinculum soluitur, [g] sed tori & cohabitationis communitas, quæ anteà fuit, impeditur.

g Concil. Floren. Trid. sess. 24. can. 7 & 8. August. lib. 2. de adulter. coniug. ca. 11.

C. Cuius rei causam in Christo ipso statuemus, qui summa, perpetua & inseparabili prorsùs vnione [h] Ecclesiã sponsam, illam vnicam, sempérq; charissimam, sibi adiũxit atque copulauit. Neq; solùm hæc ipsa, quę inter virũ & vxorem est, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verùm etiã omnem indè polygamiam, [l] nè vni videlicet viro plures nubãt, aut vna pluribus detur maritis, penitùs excludit. QuarèChristus, vt Matrimoniũ & certiùs confirmaret, & ad puriorẽ primęuúmque illum statum reuocaret, significãter dixit: [k] *Erunt duo in carne vna.* Et rursùm: *Iam non sunt duo, sed vna caro.*

h Ephes. 5. f g, Cant. 5. a b c

l Iisdo lib. 5. de Offi. Eccle. cap. 19. Tridentin. sess. 24. can. 2.

K Gene. 2. d Matth. 19. a Marc. 10. b

TESTIMONIA.

1. A. Ganaseos secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimo. primo.

2. Matthæi decimonono: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculũ & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniungit, homo non separet.

3. Marci decimo: Ab initio autem creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad vxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.

Scripturæ aduersatur, cõtrahere Matrimonium viuente coniuge. Rom. 7.

4. Origenes tractatu septimo in Matthæum: Scio quosdam, qui præsunt Ecclesiis, extra scripturam permisisse aliquam nubere viro priore viuente: & contra scripturam quidem fecerunt dicentem, Mulier ligata est quanto tempore viuit vir eius. Item viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Et nonnullis interiectis: Qua enim ratione adultera est mulier, quamuis legitimè nubere videatur, viro viuente: eâdem ratione & vir quáuis legitimè accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitimè secundùm sentẽtiam Christi, sed magis mœchatur, quasi aliẽnam accipiens.

Non accipit secundùm sententiam Christi.

5. Lucæ decimo sexto: Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.

6. Marci decimo: quicunque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

7. Ad Romanos septimo: Quæ sub viro est mulier, viuẽte viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri: vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

8. Canon Apostolorũ quadragesimus octauus: Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, cõmunione priuetur.

9. Ambrosius in caput decimumsextum Lucæ: Noli vxorem dimittere, nè Deum tuæ copulæ diffitearis authorem. Etenim si alienos, multò magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mœchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui author erroris, etiam reus culpæ est. Quò cum paruulis fœta dimittitur? quò titubanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parẽtem, pignora teneas: vt ad contumeliã charitatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cùm magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quàm impium, si eius destituas senectutem, cuius defloraueris iuuentutem? Ergò inhonoratum stipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque imperij sui possessione detrudat, & rusticum laboris effœtum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittis ergò vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: quæ Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solùm hîc cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut incolumi matre, degere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat: & hæc viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone, si nubat, necessitas illius tuum crimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrùm id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittat? nisi quòd grauius est legem criminis fecisse, quàm furtum.

Luc. 16.

Lex diuina prohibet dimissionem vxoris. Matth. 19.

Vxoris dimissæ cõiugium adulterium est.

10. Prioris ad Corinthios septimo, vt in textu.

11. Avgvstinvs de adulterinis coniugiis libro secundo, capite quinto: Sicut manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquàm reconcilietur Deo: ità manente in se vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiãsi nunquàm reconcilietur viro: carebit autem, si mor-

In dimissa vxore propter fornicationem, manet adhuc vinculum fœderis cõiugalis.

si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus ideò nunquàm carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniá nunquàm moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundùm Apostolum volumus, non dicamus virú adulterum pro mortuo deputandú, & ideò licere vxori eius alteri nubere. Quanuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cùm dicebat: Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quam cauendam esse monstraui, vt & mulier per impudicitiam soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulteriú liberata est à priori viro. Quod si ità est à veritate deuium, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est, quandiù vir eius viuit. Quod vt apertiùs dicam, quandiù vir eius in corpore est. Pari ergò forma & vir alligatus est, quandiù mulier eius in corpore est. Vnde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, nè quod in illa culpat ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quandiù vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.

Mors corporis tantum dissoluit matrimonii vinculum.
1. Cor. 7.

Et qui dimittit adulterã, non licet aliã ducere.

15. Et capite nono: Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non recóciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ conuincuntur esse adulteria? Mulier enim alligata est, quandiù vir eius viuit: Ergò consequenter & vir alligatus est, quandiù mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt alia coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vndè necesse est ex duobus coniugibus, quatuor adulteros fieri, si & illa alteri nupserit, & ille alteram duxerit. Quanuis enim sceleratiùs mœchetur, qui non causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus, tamen non solùm ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimonijs iam satis in libro superiore disserui.

1. Cor. 7.

Ex duobus coniugibus fiũt quatuor adulteri, si uterque aliud contraxerit.
Matth. 19.

Etiã mœchatur, qui adulteram innuptã contrahit.
Mar. 10.
Luc. 16.

13. Idem in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis, fœminæ, habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere, viuo marito. Solius fornicationis causa licet vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente non licet alteram ducere. Et vobis fœminæ, nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet: adulteria sunt, non coniugia: Contemnitur Augustinus? timeatur vel Christus.

Adulterina coniugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliam ducere.
Matth. 5.

14. Concilium Mileuitanum Canone decimoseptimo: Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petédam promulgari.

Nec dimissus nec dimissa alteri cõiungi potest.

15. Ad Romanos septimo, vt in textu.

1. B. Augustinus in libro de bono coniugali capite septimo: Vsqueadeò fœdus illud initú nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quádoquidem viuente viro à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit: & ille huius mali causa est qui reliquit. Et paulò pòst: Tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilé vxoré, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet & nostris quidem iam tépotibus, ac more Romano nec superducere, vt ampliùs habeat quàm vnam viuá: & vtique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamé si nó licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quéuó faciat intentú, quid sibi velit tãta firmitas vinculi cõiugalis? Quod nequaquá puto tãtú valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominú quoddá sacramétum adhiberetur, quod deserérib9 hominib9 atq; id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. Siquidé interueniente diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis: ità vt sibi coniuges sint etiam separati: cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

Nec ipsa quidem separatione soluitur vinculum.

Nec prolem causa viuo altero licet contrahere.

Cur hoc vinculum indissolubile.

Solũ in Ecclesia locum habet.

2. Idem capite decimoquinto: Semel autem initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentú nuptię gerút, nullo modo potest nisi alicuius eorú morte dissolui. manet enim vinculú nuptiarú, etiá si proles cuius causa initú est, manifesta sterilitate nó subsequatur: ità vt iam sciétibus cõiugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorú, atq; alijs copulare, non liceat.

Indissolubile vinculum.

3. Idem capite decimooctauo: Sicut duobus pluribúsve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec núc licet, nec vnquàm licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergò numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filiis impleturam. In nostrarum quippe nuptijs, plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non licet ad secúdum coniugium trãsire superstite coniuge.

Sanctitas Sacramenti.

4. Et capite vigesimoquarto: Bonum igitur. Vide suprà quæstione prima, A. testim. quatro.

5. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum epistola trigesima: Præcepit Dominus vxorem nó debere dimitti, excepta causa fornicationis: &, si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas Neque enim adultera vxor dimittenda

Matth. 5.
1. Cor. 7.
Idé est de viro & vxore indictum in matrimonij negotio.

eſt, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergò & quæ ſcortatori, impuróque ſociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ ſunt leges Cæſarum, aliæ Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit. Apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur: & ſolo ſtupro atque adulterio condemnato, paſſim per lupanaria & ancillulas libido permittitur: quaſi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur. Et paulò pòſt: Igitur & Fabiola, quia perſuaſerat ſibi, & putabat à ſe virum iure dimiſſum: nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuerſa cauſatio, viuētibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excuſare culpam, cuius pœnitentiam ipſa confeſſa eſt? Quis hoc crederet, vt poſt mortem ſecundi viri in ſemetipſam reuerſa, quo tempore ſolēt viduæ negligētes, iugo ſeruitutis excuſſo, agere ſe liberiùs, adire balneas, volitare per plateas, vultus circunferre meretricis: ſaccum indueret, vt errorē publicè fateretur: & tota vrbe ſpectāte Romana, ante diē Paſchæ in baſilica quondā Laterani, qui Cæſareano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentiū, Epiſcopo, Presbyteris, & omni populo collacbrymātibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret.

1. Cor. 6. — *Aliæ leges Chriſti, aliæ Cæſarum.* — *Fabiola ex ignorantia vigoris Euangelij viuente viro dimiſſo, alteri nupſerat.* — *Publica eiuſdem pro eo peccato pœnitentia.*

6. Isidorus libro ſecūdo de Eccleſiaſticis officiis capite decimonono: Præcipio, inquit Apoſtolus, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Prohibet enim dimitti quacunque ex cauſa, nè aliis coniungantur ſecundum conſuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulterium eſt quod vxoris vincat affectū. Et paucis interiectis: Quid ergo ſi ſterilis eſt, ſi deformis, ſi ætate vetula, ſi temulenta, ſi iracunda, ſi malis moribus, ſi luxurioſa, ſi guloſa, ſi fatua, ſi vaga, ſi iurgatrix & maledica? tenēda eſt, velis nolis, & qualiſcunque accepta eſt, habenda. Cùm enim eſſes liber, ſpontè te ſeruituti ſubiecisti, cùmque habet quis vxorem, (vt ait Lactātius) neque ſeruā, neque liberā habere poterit, vt matrimonij fidē ſeruet: neque enim vt iuris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus ſi alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter ſit, quiſquis compagem corporis in diuerſa diſtraxerit.

1. Cor. 7. — *Matth. 5. & 19.* — *In caput 19. Matth. ſcribens.* — *Tenenda eſt velis nolis, & qualiſcunque accepta eſt vxor habēda.* — *Lib. 6. Inſt. diuin. cap. 23.*

7. In decretalibus Gregorij libro tertio, titulo trigeſimo ſecundo de conuerſione coniugatorum, capite ſecundo, Verùm. Alexander tertius Salernitano Archiepiſcopo ſcribēs, inquit: Verùm poſt conſenſum legitimum de præſenti, licitum eſt altero, altero etiam repugnante, eligere monaſteriū, (ſicut quidā ſancti de nuptiis vocati fuerūt) dummodò carnalis commiſtio non interuenerit inter eos: & alteri remanenti, ſi commonitus continentiam ſeruare noluerit, licitum eſt ad ſecunda vota tranſire. Quia cùm non fuiſſent vna caro ſimul effecti, ſatis poteſt vnus ad Deum tranſire, & alter in ſeculo remanere. Vide ibidèm capite ſeptimo. Ex publico, eundem Alexandrum III. ſcribentem ad Epiſcopum Brixienſem.

Ante cōſummatū matrimoniū licet Religionem etiā inuito coniuge conſenſu ingredi. — *Licet alteri, in ſeculo manē ſi rurſum cum alio cōtrahere.*

8. Ibidem capite decimoquarto, Ex parte tua, Innocētius tertius Lugdunēſi Archiepiſcopo ità ſcribit: Etſi poſſit non inconſultè videri, quòd ex quo matrimoniū inter legitimas perſonas per verba de præſenti contrahitur, illis viuentibus in nullo caſu poſſit diſſolui, vt viuente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiam ſi vnus fidelium inter quos eſt ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia creatoris: niſi fortè ſecùs fieret ex reuelatione diuina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdā ſanctis legitur eſſe factū: Nos tamen nolentes à prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis declinare, qui reſpondēre conſulti, antequàm matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licere alteri coniugum, reliquo inconſulto, ad religionem tranſire, ità quòd reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari: hoc ipſum tibi conſulimus obſeruandum in articulo prænotato.

Ex diuina reuelatione aliquando facta diſcesſio poſt conſummationem. — *Ad religionē tranſire vni coniugū, alteri verò rurſum cōtrahere licet ante conſummationem.*

9. Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, canone ſexto: Si quis dixerit Matrimonium ratum, non conſummatum, per ſolennem religionis profeſſionem alterius coniugum non dirimi, anathema ſit.

Per ſolēnem Religionis profeſſionem dirimitur matrimoniū ratum, non conſummatum.

10. Concilium Florentinum: Tertium bonū Matrimonij eſt indiuiſibilitas, propter hoc quòd ſignificat indiuiſibilem coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ. Quamuis autem ex cauſa fornicationis liceat tori ſeparationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas eſt, cùm matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum ſit.

Ex cauſa fornicationis licet tori ſeparationem facere, ſed non inire aliud matrimonium. Vinculū perpetuum.

11. Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, canone ſeptimo: Si quis dixerit Eccleſiam errare, cùm docuit & docet iuxta Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonij vinculum non poſſe diſſolui: & vtrunque vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe, altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſa adultera aliā duxerit, & eam quæ dimiſſo adultero, alij nupſerit, anathema ſit.

Vinculū matrimonij diſſolui neque etiam ob fornicationem. — *Poſt ſeparationem [illegible] aliud coniugium contrahere.*

12. Canone octauo: Si quis dixerit Eccleſiam errare, cùm ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges quo ad torum, ſeu quo ad cohabitationem ad certum, incertúmve tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit.

Separatio quo ad [illegible] & cohabitationem.

13. Augustinus de adulterinis coniugiis, libro primo capite vndecimo: Reſtat vt Matthæum intelligamus à parte totū ſignificare voluiſſe: eandem tamen tenuiſſe ſententiam, vt dimittens vxorem & alteram ducens, non quidem mœchetur, id eſt, qui præter fornicationem dimiſerit: quidam verò non mœchetur, id eſt, qui propter fornicationē dimiſerit: ſed omnis qui dimittit vxorē ſuā, & ducit alterā, mœchari minimè dubitetur. Nā capite nono eiuſdē libri his verbis eam difficultatem explicauerat. Cur ergò (inquis) interpoſuit Dominus cauſam fornicationis, & non potiùs generaliter ait: Quicunque dimiſerit vxorem, &c. ſi & ille mœchatus eſt, qui dimiſſa fornicante muliere, alteram ducit? Credo quia illud quod maius eſt, hoc Dominus commemorare voluit. maius enim adulterium eſſe quis negat, vxore non fornicante dimiſſa, alteram ducere: quàm ſi fornicantem quis

Chriſti verba apud Matth. quomodo intelligenda, quando cauſam fornicationis excipit. — *Matth. 19.*

quis dimiserit, & tunc alteram duxerit: non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est, vbi fornicante dimissa, altera ducitur. Nam simili locutione vsus est etiam Iacobus: Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Nunquid ideò non peccatum est illi qui nescit bonum facere, & ideò non facit? vtique peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & non faciat. Nec illud ideò nullum, quia minus.

Iacob. 4.

1. C. A d Ephesios quinto, vt suprà quæstione prima, C. testimo. quarto.

2. Canticorum quinto: Veni in hortum meũ soror mea sponsa: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, &c. Qualis est [illegible]ctus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurâsti nos?

3. Isidorus libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite decimonono: Quòd non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitùs facta coniunctio in exemplum est. Nam cùm Dominus hominem figurâsset, eique parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, sicque Adam & mulier Eua, vnà inter se nuptiis iuncti, formam hominibus de originis authoritate & prima Dei voluntate sanxerunt. Item secundùm spirituales nuptias sicut vnus Christus & vna ecclesia, ità & vnus vir & vna vxor, tam secundùm generis documentum, quàm secundùm Christi sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lameth duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quòd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt: Ergò proptereà licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurētur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpiùs autem nubendi licentia, iam non est religionis, sed criminis.

Contra Polygamiam.
Genes. 4.
Cur patriarchæ plures simul vxores habuerint.
Secundæ nuptiæ post mortē prioris coniugis.
1. Cor. 7.
Plures vxores simul habere: criminis est.

4. Concilium Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone secundo: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

Diuina lege prohibitum, vt Christiani simul plures vxores habeant.

5. Geneseos secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimo. primo.

6. Matthæi decimonono, 7. Marci decimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimo. secundo & tertio.

IIII.

Est'ne permissum omnibus Matrimonium?

A. Minimè. Tradiderunt enim sancti Apostoli, vt[a] Epiphanius inquit, peccatũ esse, post decretam votóque firmatã virginitatẽ, ad nuptias cõuerti. Idque tale ac tantum esse peccatũ asserit Hieronymus,[b] vt dicat, Virgines, quæ post cõsecrationẽ nupserint, non tã adulteras, quàm incestas esse. Et Augustinus[c] ait: Virgo, quæ si nuberet, nõ peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adulteratrix putabitur. Respexit enim retrò de loco, quo accesserat.

B. Proindè quod Apostolus habet,[d] *Melius est nubere quàm vri*, prout[e] Ambrosius disertè pronunciat, ad non pollicitam, ad nõdùm velatam pertinet. Cæterùm quæ se spopondit Deo, & sanctũ velamẽ accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro: & si iam voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambrosius. Vndè semper laudatũ fuit Iouiniani[f] Imperatoris Rescriptum, & à Iustiniano Imperatore in Codicem relatum,[g] quod sic habet: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantùm iungẽdi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

C. Iam de[h] Monachis, &[i] sacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudicium est prorsùs: damnationem enim habet, si laxatis libidini habenis, primam fidẽ Deo & Ecclesię datam fefellerint, seu (vt Apostolus[k] loquitur) irritam fecerint. Qui vltrò se abdicàrunt coniugio, dum seruãdum perpetuò Cœlibatum aut voto expresse nuncupato firmârunt, aut sacrorum Ordinum susceptione saltem tacitè[l] comprobârunt, atque restati sunt.

D. Audiant igitur verbũ Dei:[m] *Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere.* Et[n] *Quodcunque voueris, redde.* Tũ alibi:[o] *Vouete & reddite Do-*

a Epiphan. Hæresi 61. contra Apostolicos.
b Hieron. lib. 1 contra Iouinianum. Basil. de virginitate, & epistol. ad virginem elapsam
c In psal. 83. Vide eundem in psal. 75 & de bono viduit. cap 8 9. & 11. Oecum. in 1. Cor 7. Cypr. epist. 62. Chrys. [illegible] de virgi. c. 39 Fulgent. epist. 1. c. 6 & 7.
d 1. Corinth. 7 b
e lib ad virgin. lapsam. cap. 5 Hieron. lib 1 in Iouinia. August. lib. 2 de adult. coniug. c. 1 & c. 8 de bono viduitatis. Oecu in 1. Cor 7. Isidor. lib. 2 de offic. eccles c. 17. Leo epist. 92. ad Rust. cap 14
f Sozom. lib 6. hist. c. 3. & Niceph. lib. 10. ca[illegible] 3
g L [illegible] quis. C. de Episc. & Cler. 2. Turon. can. 21.
h Basil quæst 14. diff. expl. Item sermo. 1. de instit. Monachorum, & Cõstitutionum monasticarum c. 22 & epi ad monach [illegible] C[illegible] 5. [illegible] epist 6. ad Theodorũ lapsum. Leo epist. 92 ad Rust. cap. [illegible] 14. & 15 August. in psal. 75 & ser. 2 de com[illegible] [illegible] vita Cler [illegible] 17. c. 16.
i Epiphan. hæresi 59. & in compend. doctrin. Hieron lib. 1. contra Iouinian. & ad[illegible] Vigil[illegible] Aug. lib 1. de coniug. cap 20. Fulgent. de fide ad Petrum, cap [illegible] Gregor lib 3. epist 34 Leo epist. 92. ad Rust ca 3. & epi [illegible] 84 [illegible] 4 Bernard sermon 65 in Cantic. Trident. sess. 24 can 9
k 1. Ti[illegible] c. b. Carthag. 4. can 104. August. de bono vidui[illegible] cap. 8. & 9. Isidor lib 2 officior ecc[illegible] Cap 18.
l [illegible]
m Eccl. 5 a
n Ibi[illegible] & Deut[illegible]
o Psalm. 75 b

p Luc. 9. g Bern. epist. 2. ad Fulconem. Anselmus epist. 4.

mino Deo vestro. Quin & Christus ipse docet:[p] *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.*

TESTIMONIA.

1. A. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Aliqua in scripturis, aliqua in Traditionibus sancti Apostoli tradiderunt: quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis. Et, si continetis nisi frustrà credidistis. Tradiderunt itaque sancti Dei Apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: Si nupserit virgo, non peccauit. Quomodo igitur hoc cum illo concordat? Immò etiam illam virginem dicit quæ non est dedicata Deo, sed propter penuriam castitatis in illo tempore eorum qui in Christum credebant, necessariò sic fiebat. Et quòd hæc sic se habeant, docet nos idem Apostolus, dicens: Iuniores viduas reiice: postquam enim lasciuièrunt contra Christum, nubere volunt: habentes iudicium, quòd primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea quæ post mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & posteà nupsit, iudicium & condemnationē habebit, quòd primam fidem reiecit: quanto magis quę citra mūdi experientiam Deo dicata virgo fuit & nupsit, contra Christum lasciuit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ proprium erga Deum propositum relaxauit?

1 Cor. 11. & 15. Peccatum est ad nuptias diuerti post virginitatem decretam. 1 Cor. 7. Paulus virginem non dedicatam Deo, tantùm permittit nuptias. 1 Tim. 5. ...ma argumentum Epiphanij.

2. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum: Si nupserit virgo, non peccauit. Non illa virgo quæ semel Dei cultui dedicauit: harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Virgines enim quæ post consecrationem nupserint, nō tam adulteræ sunt, quàm incestæ.

Virgines sacræ si nubant, damnationem habent. Non tàm adulteræ, quàm incestæ. 1 Cor. 5.

3. BASILIVS Magnus in libro de vera virginitate: Cùm virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodùm voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coiugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quāuis ignorantiam simulent: quæ sponsi dexteram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem, nequitiæ dans manus, dereliquit: neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundū diuina iura institutū, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta cōiunctio. Et paulò pòst: Non se fallat qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: deindè, quia causa non esset libera: neque enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

Virginitatem professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Coniugium illis in peccatum reputabitur. Adultera censetur.

4. IDEM epistola ad virginem elapsam, quæ aliis est centesima octogesimaquinta: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo & Angelis, ac hominibus. Reuoca in memoriam verecundam congregationem, & sacrum virginum chorum, & consilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit? Quomodò facta est meretrix ciuitas fidelis Sion: Quomodò autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremiæ inambulát, dixerit? Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel? Ego despondi ipsam mihiipsi in fide & integritate, in iustitia & in iudicio, & in misericordia & miserationibus, quemadmodum per Oseam Prophetam ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet [illegible] viro commisceri, &c. Sublatis membris Christi, fecisti mēbra meretricis, &c. Expediret ipsi, vt mola asinaria circa collum ipsius appensa esset, & in mare proiectus esset, potiùs quàm virginem vitiâsset. Quis seruus contumax ad tantam insaniam deuenit, vt herili cubili seipsum inuceret? Quis prædo ad tantam demētiam perductus est, vt ipsa Dei donaria contingeret, non supellectilem inanimatam, sed corpora viuentia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus est in media ciuitate, & serena meridie, imagini regiæ formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Si quis humanas nuptias ignominia affecit, citra miserationem coram duobus aut tribus testibus moritur: Quanto peiore supplicio dignus censebitur, qui filium Dei conculcauit, & desponsatā ipsi sponsam adulterio contaminauit, & spiritum virginitatis contumelia affecit?

Professio virginis ... facta coram Deo, angelis & ho-minibus. Esa. 1. Hier. 18. Oseæ 2. In corruptorem sacræ virginis. 1 Cor. 6. Matth. 18.

5. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Vnusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quem proficiscēdo peruenit, & quem vouit Deo, indè respicit retrò, cùm ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare: indè enim incipit iustitia: recessit à fornicationibus & ab illa illicita immunditia, quando se ad fornicationes conuerterit, retrò respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui non damnaretur, si duxisset vxorem: post votum quod Deo promisit, si duxerit, damnabitur, cùm hoc faciat quod ille qui non promiserat, tamen ille non damnatur, iste dānatur. Quare, nisi quia iste respexit retrò? Iā enim ille antè erat, iste autem illuc nondùm peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, nec peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco quò accesserat.

Qui dicantur retrò respicere. Luc. ... Virgo ... tatur. Damnabuntur. 1 C... C...

6. IDEM in psalmum septuagesimumquintum, super illud, Vouete & reddite Domino Deo vestro: Quisque quod potest voueat, & reddat. Non voueatis, & reddatis: sed quisque quod potest voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumitis: si autem de illo cui voueris, vouere, securi reddetis. Est quidam modus communis omnibus furtum non facere: non nubere, castimonialı præcipitur, & nuptæ non præcipitur: adulterium non facere, omnibus præcipitur, &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem coniuga-

Non ... dum.

lem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suú non nouerit aliú. Alij enim vouent, & si experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domú suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuẽdo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dixit de talib⁹ Apostolus Paulus, cùm dicat, Viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Ostendit beatiorem, si sic permanserit: non tamen damnandam, si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdá quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergò positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruẽturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Responderunt ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, & retrò respexisti. Et post pauca: Quæ autem respexit ad nuptias, non quia voluit nubere, damnatur: sed quia iam antè recesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus appræhendere gradus meliores: quia non ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende. Non dixit, nolite vouere: sed, Vouete & reddite. Quia audîsti, Reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas, & non reddere? Immò vtrunque fac: vnum sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adspice eum qui te ducit, & non respicies retrò, vndè te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vndè te educit, post te est. Ama ducenté, & non te damnat retrò respicientem.

Votum castitatis coniugalis & vidualis.
Votum virginitatis.
Votum paupertatis & religionis.
Timo. 5.
1. Cor. 7.
Timo. 5.
Primam fidé irritam faciunt ...
Monachi fugitiui.
... post ... nubẽ ... comparantur ...
Adhortatio ad ...
Psal. 75.
... Dei.

7. Item de bono viduitatis, capite octauo: Proindè quę se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cum enim in delicijs egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem quam prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt.

Nubẽtes post ... continentiæ, damnantur.
1. Timo. 5.

8. Et capite nono: Quæ potest ergo capere, capiat: quę se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla ad-

uersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur. Qua expetita & electa, & voti debito obligata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle, damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in delicijs egerint, in Christo nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationẽ, quoniam primam fidem irritam fecerunt: etsi non nubendo, sed tamen volendo.

Post voto occupatam castitatem non tantù nubere sed etiam velle nubere, damnabile est.
1. Tim. 5.

9. Item capite vndecimo: Planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitãdum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem nó seruat marito: quanto grauiùs offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Et paulò pòst: Post voti professionem perseueranter frænandum & vincendum est quodlibet, quia iam non licet.

Adulterio peior est lapsus à voto castitatis.

10. Oecumenius in septimi capitis p notis ad Corinthios, hæc verba: Si nupserit virgo, non peccauit: Virginem hoc loco appellat, non eam quæ Deo consecrata est, sed innuptam puellam. Nam quæ Deo consecrata est, si nupserit, Christo reddit adulterum eum cui nubit.

11. Cyprianus epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nónne indignatur & fremit? Quid? Christus Dominus & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò pòst: Si autem de eis aliqua corrupta fuerit depræhensa, agat pœnitẽtiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.

Lib. 1. epist. 11.
Incestæ coniunctiones.
Christi adultera.

12. Chrysostomus in libro de Virginitate, capite trigesimonono. Cùm capite præcedenti citâsset illud prioris ad Timotheum quinto, Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, & nubere voluerint, damnationem habebunt, &c. Deindè attulisset & istud prioris ad Corinthios septimo, Dico autem innuptis, & viduis, Bonum est illis si sic permanserint sicut & ego: quòd si se non continent, nubant, &c. subijcit statim capite citato: Sed quamobrem in eam, quam liberam dimiserat, pœnam deindè constituit, &, quod in Domino esse inquit connubium, id quasi contra legem conciliatum condemnat? nè verearis: non enim id de his ipsis, sed de alteris vult intelligi nuptijs. Vt enim, cùm dixit virginem, quia nupserit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciarit, quippe quã deliquisse, & intolerabili scelere se astrinxisse perspicuum est omnibus, sed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihil dum statutum habet, verùm etiã nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahitur: sic & viduam: hoc enim loco de ea omninò loquitur, cui, viro amisso, neque dum deliberatum sit nubere, & integrum, vtrum malit, optare: illic verò eam significat, cui, cum iam in certamen continentiæ descenderit, non ampliùs liberũ est nubere cum aliquo: licet enim, quam diu id non elegerit, viduam esse, neque in viduarum ordinem

1. Cor. 7.
Virgo quæ renunciauit coniugio, nubens ... se astringit peccato.
1. Cor. 7.
1. Tim. 5.
Ibid.

referri: itaque, inquit ipse, Vidua deligatur nõ minùs sexaginta annorum. nam viduæ omninò, si voluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professa sit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquã oblita neglexerit. non his ergò, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.

Quæ se castã fore professa est, non potest nubere. 1 Cor. 7.

13. FVLGENTIVS Epistola prima de coniugali debito, capite sexto: Licitarum rerum vsus licitè cum temperantia geritur, donéc rei licitæ renunciatio non mouetur, & quandiù non tenetur ex vtriusque, id est, ex mariti vxorisque cõsensu, perpetua continentiæ promissio, non est illicita coniugalis admixtio. Scriptum est enim: Si duxeris vxorem, non peccâsti: & si nupserit virgo, nõ peccauit. Veruntamen non peccet virgo quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare si nupserit. Non enim peccat virgo nubens, si virginitatem Deo priusquàm nuberet in corde non vouit. Cæterùm si, quemadmodum dixit Apostolus, statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginitatem suam, grauiter postmodùm peccat, si post dicatam virginitatem Deo, voluerit humano seruire connubio. Nam & viduas quasdam beatus Paulus vinculo pronũciat damnationis obstrictas, quia scilicet post continentiæ professionem, nubendi receptam non abiiciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum sic instruit, Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiam continentiæ promissio, nec sola talibus fornicatio interdicitur, sed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam si nullus in opere consequatur effectus. Neque enim frustrà scriptum est: Quia concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum.

1 Cor. 7.

Quæ virgo nubens, non peccet. quæ verò peccet. 1. C[illegible].

Post dicatam Deo virginitatem, volens humano seruire connubio, grauiter peccat.

1. Tim. 5.

Voluntas etiã sola culpabilis est. Iaco. 1

14. ET capite septimo: Quocircà nõ solùm à virginibus integritas, verum etiam à viduis atque cõiugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore seruari. Quia priusquàm sit aliquis voti reus, non condemnatur, siue virgo licitè nubat, siue maritus & vxor coniugale sibi debitum reddant: Postquàm verò quisque meliora consectans, professione seipsum continentiæ siue integritatis obstrinxerit, grauissimè delinquit, si sibi deincèps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod vouẽs Deo sibi adimit voluntas, nulla deincèps impunè permittitur vsurpare necessitas: nec remerator voti excusationem iustam suæ præuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret.

Post votum continentiæ, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo: Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Iis autẽ qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, &c.

2. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam, capite quinto: Non es memorata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam? In tanto itaque solenni conuentu Ecclesiæ Dei, inter lumina illa splendida, inter candidatos regni cælestis quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata qualis allocutio facta est illa die ad te: Adspice filia, & intuere, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus? Reminiscere ergò, quantus ad sponsi tui & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam sub tantis testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem spoponderis. Faciliùs te oportuit sanguinem cum spiritu fundere, quàm perdere castitatem tuam. His tunc in illo die cõsecrationis tuæ dictis, & multis supra castitatem tuam præconiis, sacro velamine tecta es, vbi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cum hæc recordor: compungor stimulis, cùm hæc exempla considero. Nam si inter decem testes confectis sponsaliis, nuptiis consummatis, quæuis viro coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram angelis, exercitibus cæli facta copula spiritalis per adulterium soluitur? Nescio an possit digna mors, an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius est nubere quam vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondùm velatam. Cæterum quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit: iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Etiamsi voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendum est, quæ occulta & furtiua turpitudine constupratur, & fingit se esse quod non est? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu & in adspectu.

Virgo & cõsecrata [illegible].

[illegible] ta solennitate.

Psal. 44

Seruãda fides quã sub tantis testibus pollicemur.

Adulterium spiritu[illegible]

Melius est nubere [illegible] ad [illegible] quam virginem pertinet.

3. HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianũ, vt suprà hac quæstione, A. testimo. secundo.

4. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugiis, capite decimoquinto: Illis qui se non continent, vtiquè expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerint continentiam, nec licet, nec expedit. Porrò discedere ab infideli coniuge licet, sed non expedit.

Post votum nec [illegible] bere.

5. IOANNES in libro de bono viduitatis, capite octauo, vt suprà, A. testimo. septimo.

6. OECVMENIVS in prioris ad Corinthios septimum caput, vt suprà, A. testimo. decimo.

7. ISIDORVS libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite decimoseptimo: Illos dicit Apostolus non peccare, si nubant, quæ nondũ vouerunt Deo castitatem. Cæterùm vel quæ in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem, quia primã fidem, sicut ait idem Apostolus, irritã fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira, quibus de pretio possessionis suæ retinere nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt.

1. Co[illegible]

1. T[illegible]

8. LEO epistola nonagesimasecũda ad Rusticum capite decimoquarto, vt inferiùs, C. testimonio septimo.

9. IN Codice Iustiniani tit. de Episcopis & Clericis, lege quinta, quæ est Iouiniani Imperatoris: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodò iungẽdi causa matrimonij sacratissimas virgines

nantur virgines sacras. gioes ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

10. EIVSDEM legis mētionem facit SOZOMENVS libro sexto historiæ ecclesiasticæ, capite tertio. Et NICEPHORVS libro decimo, capite trigesimonono.

11. CONCILIVM secundum Turonicum canone vicesimoptimo: Quia in sententia Papæ Innocentij ad Victricium Episcopū Rothomagensem lata, legitur scriptū de virginibus, quæ Christo spiritaliter nupserut, & velari à sacerdote meruerunt, si posteà nupserint, quòd vix etiam ad agendā pœnitentiam mereantur accedere, quia sic dicit: Si enim de omnibus hęc ratio custoditur, vt quæcunque (viuente viro) alteri nupserit, habeatur adultera: quantò magis & illa damnanda est, quæ antè immortali sponso se coniunxerat, & posteà ad humanas nuptias traosmigraoit? Et adiecit: Hæ verò quæ necdùm sacro velamine tectæ sunt, tamen io proposito virginali semper se manere simulauerant, licèt velatæ non sint, si posteà nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum à Deo tenebatur. Nam si ioter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratiooe dissolni, quantò magis ista pollicitatio, quàm cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta noo debet? Post hoc de viduis adiunxit: Nam si Paulus Apostolus, si à proposito viduitatis discesseruot, dixit eas habere damnatiooem, vbi ait, quia primam fidem irritam fecerunt, &c. quis sacerdotum contra decretalia, quæ à sede Apostolica processerunt, agere præsumat? vel quis (quod peius est) cootra sententiam, quam vas electionis Paulus Apostolus (spiritu sancto mioistrante) promulgauit, aliud conscribere vlla ratione præsumat, cùm dicat ipse per spiritum sanctum. Qui prædicauerit pręter id, quod prædicaui, anathema sit? Et quorum authorum valere possit prædicatio, nisi quos sedes Apostolica semper aut iottomisit, aut apocryphos fecit? Et patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcepit authoritas. Nos ergò hoc sequentes, quod vel Apostolus Paulus, vel Papa Iooocentius statuit, in canonibus nostris inserentes statuamus obseruandum, vt nullus sacratam Deo virginē, quæ in honorem Christi vestem mutauit, aut rapere, aut competere, aut sibi coniugem sociare præsumat: quia etiā lex Romana constituit, vt quicunque sacratam Deo virginē, vel viduam fortassè rapuerit, si posteà eis de coniunctione conuenerit, capitis sententia feriantur. Item si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causa, sacram virginem ausus fuerit, capitis sententia feriatur. Cùm etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quæ se deæ Vestæ sacrauerant, postmisso proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia viuas in terra fuisse defossas. Si prophana colentes, tali sunt sententia cōdemnatæ: quantò magis, quæ in honorem Redemptoris sui se veste mutauerint, & perseuerare noluerint, vtique grauem debent expectare sententiam? sicut io Arelatensi synodo habetur insertū: De puellis quæ se vouerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, si post 25. præsertim ætatis suæ annum ad terrenas nuptias spoutè transierint, id custodiendum esse decreuimus, vt cum his, quibus se alligauerunt, communione priuentur, ità vt eis postulantibus, pœnitentia noo negetur, cuius pœnitentię cōmunio multo tempore differatur, cùm etiam id in antiquis Mileuitanis canonibus fuerit statutum. Item placuit, vt quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potēs, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo etiam mortis scrupulo periculoso compuncta fuerit, nè non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curā pertinet) velauerit virginem, seu velabit intra 25. annos ætatis, non ei obsit concilīū; quod de isto annorū numero constitutum est. Nos verò quos lex perimi iubet, (si cupiunt audire præcones) volumus vt conuertantur ad vitam. Nam perimendi sunt oris gladio, & à communione priuandi, si relicta sibi decreta seniorum obseruare noluerint, & pastorem suum audire despexerint, & esse separati noluerint. Qui ergo in hac pertinacia perdurare voluerint, & plus in volutabro malæ conuersationis permanere, quàm se de vetito coniugio separare, pereoni excommunicatione damnentur. Et quicunque Episcoporum, aut presbyterorum, vel diaconorum, aut subdiaconorum, eos communicare præsumpserit, vsque ad synodum ab omnibus Episcopis excommunicatus habeatur.

Cap. 21. Virginitatem professi vix merentur ad pœnitentiam admitti, si nupserint.

Cap. 23.

Pollicitatio quam cum Deo pepigerunt, solui non debet. 1. Tim. 5.

Gal. 1.

Illorum tantum valere debet prædicatio, quos sedes Apostolica misit.

Nemo sacratam Deo virginem coniugē sibi sociare præsumat.

L. si quis. C. de episc. & cleric.

Tales excommunicandæ sunt.

Can. 26.

1. C. BASILIVS Magnus quæstione vel regula decimaquarta fusiùs explicata: Cæterùm horum vnusquisque, si posteà quàm intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perindè adspici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suæ testem adhibuerit, cuique solenni se voto obligarit. Si verò in Deū quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deindè vitæ genus transfuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, cui se consecrauerat, veluti subterfuratus sit. Porrò huiuscemodi hominibus rationi quidem consentaneum fuerit vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne si prætereuntes quidem ea re modò, vt tecto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

Votifragi Religiosi quales habendi.

1. Reg. 2.

Sacrilegij scelus.

2. IDEM sermone primo de institutionibus monachorum, seu secundùm alios sermone quarto exercitamentorum pietatis: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, nève simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananię possessiunculam suam Deo non polliceri ac vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionē Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationē excitaret: de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit, eiusmodi aduersùm se indignationē Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt nè ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibique vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, velut eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cū videlicet corpus, quod semel Deo cōsecrauit, ministerio rursū cōmunis vitæ cōtaminet.

Ananias votum paupertatis fecit. Actor. 5.

Post professionem & votum non licet vxorem ducere, aliàsqui sacrilegium committitur.

3. ITEM in Constitutionibus monasticis capite vigesimosecundo, siue in constitutionibus exercitatoriis capite vigesimoprimo: Quemadmodùm igitur membra corporis naturæ vinculo coniugata, à corpore auelli non possint, aut si auellantur, quæ auulsa sint, ea emortua sint necesse est: * item quoque monachus, quotiescunquè reliquorũ fratrum corpori coniunctus est: & firmiore, quàm sit vinculum naturæ, compage vinctus teneatur, omnino ex pacto quod is cum sancto spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab iis se posse diuellere, quibuscum copulatus sit. Alioqui si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cum ea gratiam spiritus sancti, vtpotè qui initũ ipso authore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos esse vitiosos, (neque enim vniuersos opinor culpabit. Neque enim propterea vt vitiosi essent, societatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti improbi essent) sed si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, eiusmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & cõuenientem ordini illi contemptim imminuant disciplinã, ac propterea huiuscemodi hominum societatem relinqui oportere, nequaquàm is idoneã recedendi causam commentatus est. Siquidem neque Petrus, neque Andreas, Ioannésve propter Iudæ improbitatem se à reliquorum Apostolorum choro submouerũt, neque alius de Apostolorũ numero quispiam hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominùs Christo obtemperans esset, vlla in re illius vitiis retardatus est: sed contrà potiùs relicta illius peruersitate, Dominicæ disciplinæ seruientes ac morigeri, pietatem virtutémque magno ipsi studio sectabantur. Et posteà: Omnis igitur prætextus excusandi sui, nimirùm vt rationi dissentaneus, præcisus ei est & ademptus, qui à spirituali cœtu segregare se velit: demonstratúmque originem istiusmodi consilij, nihil aliud esse, quàm vitiorum intemperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatémque, &c.

* ità

Pactum cum spiritu contractum, facit vt Religioso nõ liceat vitæ suæ institutũ deserere.

Excusatio profugorum Religiosorũ.

Responsio.

Causam aperit, cur à religionis instituto serè deficiant.

4. ET epistola priori, quæ est ad monachum elapsum ac profugum, quę est aliis centesima octogesima tertia: Gaudium & salutem nõ præscribimus, quòd in impiis neque gaudiũ sit, neque salus. Admiror quomodò tanta sapientia absorpta est, quomodò tanta sinceritas dissoluta est, vndè tanta cæcitas circumfusa est, quomodò nulla in totum consideratione habita, talem ac tãtam animarum perniciem induxisti. Si enim verum hoc est, tradidisti & animam tuam in profundum, & omnium hanc impietatem audientiũ robur exoluisti, fidem ignominia affecisti, à certamine bono aberrâsti. Quapropter doleo tui gratia. Quis enim sacerdos propter te non lamentabitur? Quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus non tristis est? quis pietatis exercitator non luget? ferè etiam sol ipse ob ruinam tuam obscuratus est, & virtutes cæli ob interitum tuum commotæ sunt. Lachrymas effuderũt etiam lapidea sensus expertes ob tuam insaniam. Plorarunt etiam inimici propter excessum iniquitatis tuæ. O ingentem stupiditatem. O vehementem crudelitatem. Non Deum timuisti? Non homines reueritus es? non homines curasti, sed simul omnia naufragio amisisti, omnibus simul spoliatus es, &c. Vide igitur nè fortè dum vis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga Deum, quæ professus es coram multis testibus.

Deplorat apostatæ monachi lapsum.

Tradidit animam suam in profundum. Fidem ignominia affecit.

Insania. Excessus iniquitatis. Stupiditas, crudelitas.

Vota Deo nũcupata, violãda non sunt.

5. IDEM in epistola altera ad alium monachum elapsum, quæ est aliis centesima octogesimaquarta. Reuoca in memoriam, quot ora sanctorum osculo excepisti, &c. Itaque simul etiam periurij perniciosi sponsor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, vsque ad Apostolos & ipsum Dominum turpitudinem transmisisti. Dedecore affecisti castitatis glorìationem. Vituperasti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragœdia, &c.

Periurij perniciosi sponsor.

6. CHRYSOSTOMUS epistola sexta ad Theodorum lapsum: Bonum quidem nuptias & ipse cõfiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam seruare non cõuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctum, illam relinquere & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quod adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquàm, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obiiceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir: multò magis hi qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, cõditionem corporis sui habere non possunt.

Heb. 13.

Adulterij crimen.

Nuptiæ monachorum adulterio peiores.

Obiectio.

Solutio.

1. Cor. 7.

7. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimotertio: Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere. Vndè qui relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est: quia etsi innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electionem tamen meliorem deseruisse, transgressio est.

Monachi ... propositum & institutum deserere [illegible] possint.

Deut. 23. Psal. 49. & 115. Eccles. 5. Ionæ 2.

8. ET capite decimoquarto: Puellæ, quæ nõ coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si posteà nuptias eligunt, præuaricantur, etiamsi consecratio non accessit, cuius vtiquè non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

Puellæ virginitatis [illegible] sum abiicientes.

9. ITEM decimoquinto: Ambigi verò nõ potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

Crimen magnum [illegible] tur consecratio & propositum deseritur.

10. AVGVSTINVS in psalmũ septuagesimumquintum super illud, Vouete & reddite: Quisque quod potest voueat, & reddat, &c. vt superiùs in hac quæstione, A. testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti

Excusatio fu[illegible] [illegible] nachorum.

Lucæ 17. Genes. 19.

Fatui sunt, qui respiciunt retrò.

pesisti. De die iudicij cùm Dominus minaretur, quid ait? Mementote vxoris Loth, omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita retrorsùm respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retrò respiciant. Obijcimus illis quosdam qui retrò respexerunt: illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando commemorantur, vt illorum exemplum timentes isti, retrò nè respiciant.

Habetur hic ser. non in editione Parisiensi tom. 10. sub fi. & in Concil. Aquisgran. sub Ludouico celebrato anno 816. cap. 112.

Act. 2. & 4.

Deserentes vitã religiosam & communem.

Psal. 75. Eccl. 5.

Virgini sacræ nubere non licet.

Clerici religiosi & in cõmuni viuentes.

Psal. 132.

12. IDEM sermone primo de communi vita clericorum: Qui societatem communis vitæ iam susceptam quę laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicẽ scilicet Deum, non me. Ego scio quãtum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et, Melius est non vouere, quàm vouere & non reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio & deseruit, & tamẽ virgo est, dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est quàm bonum & iucundum, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit.

Nec monachis nec virginibus Deo dicatis licet nuptiis iungi.

Reliqua testimonia de hoc negotio habes quæst. sequenti.

13. CHALCEDONENSIS synodus generalis canone decimosexto: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter & monachus, nõ licere eis iungi nuptiis. Si verò inuenti fuerint hoc faciẽtes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatem, si ità probauerit loci Episcopus.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

Qui secundò contraxerunt matrimonium, non sunt ad sacerdotium promouendi.

Matrimonio ante ordinatione contracto nõ suscipiuntur ab Ecclesia ad presbyteratũ, diaconatum, aut subdiaconatum.

Vbi sinceri sunt canones.

Non secundũ canonẽ ecclesiasticũ agũt, qui matrimonio antè contracto, vtuntur, in prædictis ministeriis constituti.

13. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimanona contra Catharos: Reuerà non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentũ eos, qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere & presbyteros & diaconos & hypodiaconos. At hoc non est iuxta canonem, seu iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per spiritum sanctum benè disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur: Dico autem quòd decorum est propter repentina ministeria ac necessitates, vt presbyter & diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, in quam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur.

1. Cor. 7.

Ad sacerdotium ferè non nisi virgines promouẽtur aut vt minimum continentes aut cælibes, sor. *solitariã vitam degentes.

Bigami non ordinantur.

14. IDEM in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horum vertex est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimùm procedens: Si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non suffecerint ad ministerium* ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus. Nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiam si is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

1. Tim. 3.

Episcopus qui vxoratus ad Episcopatum venit, si vtatur matrimonio, vt adulter damnabitur.

Sacerdoti semper carendum matrimonio.

15. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum: Non dicit Paulus, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed qui vnam habuerit vxorem & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si depræhensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Sed & hoc inferendum, si laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendum matrimonio.

Ecclesiæ Orientis, Ægypti, & sedis Apostolicæ clericos, non nisi virgines, cælibes aut continentes admittunt.

16. IDEM aduersùs Vigilantium: Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi priùs vxores duxerint. Nulli cælibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantésque de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Qui ad Clericatum inuiti rapiebantur, continentiam etiam seruabant.

Oratione impetratur donũ continentiæ.

17. AVGVSTINVS libro secundo de adulterinis coniugiis, capite vicesimo: Istis qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus nè adulterinis coniugiis hærẽdo pereant in æternum, solemus proponere etiam cõtinentiam Clericorum: qui plerunquè ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eámque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? nónne susceptum castè custodiretis officiũ, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino de quibus nunquàm anteà cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, & vobis timor ampliùs moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustriùs in Christi hæreditate fulgere: quãtò magis vos, adulteria cauendo, viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minùs lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Hebr. 13.

Serui Dei à carnibus, vino, & coniugio.

18. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconũ, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Ideóque serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquàm res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta

gio abstinentes, illa non damnant, sed studiosis vitæ instituta sectantur.
Matth. 19.
1. Cor. 7.

sectantur. Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptiis meliorem esse non dubitant, isto quàm maximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptiis verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vndè quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec illi mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenùs misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterùm quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundùm Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ità secundùm eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit cõtinentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, nè damnationem habeat; si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere commixtionem carnis, quam primitùs licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundùm quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quòd votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoquè Deus reddet cælestis regni præmia quæ promisit.

Matth. 19.
Quisquis Deo vouit cõtinentiam, non solum si fornicetur, verum etiam si velit cõtrahere matrimoniũ, habebit damnationem.
1. Tim. 5.
1. Cor. 7.
Ibid.

Semel Deo vouens castitatem, debet illam vsque in finem seruare, nè habeat dãnationem, &c.
1. Tim. 5.

Philip. 3.

Psal. 75.
Vouere quid oporteat.

19. GREGORIVS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione comperimus hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod nè denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex authoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò solicita, & quos ad hoc iam officium cõgerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, nè si vxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cuncta obseruare sua nihilominùs districtione constituat.

Subdiaconis interdictus vsus coniugij.

20. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite tertio: Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris: qui cùm essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cùm ad prædictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Vndè vt de carnali fiat spirituale coniugium, oporteret eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit charitas coniugiorum, & cesseat opera nuptiarum.

Ad continentiam adstringuntur non minus diaconi & subdiaconi quàm episcopi & presbyteri.
1. Cor. 7.

21. IDEM in epistola octogesimaquarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, capite quarto: Quum extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, sint tanquàm non habentes: & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo aut secundo tertióque seruandum est, nè aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honori, aut Episcopali excellentiæ quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdùm frænasse deregitur?

Subdiaconorum & superiorum ordinũ continentia.
1. Cor. 7.

22. BERNARDVS sermone sexagesimoquinto in Cantica, de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici & sacerdotes populis ecclesiísque relictis, intonsi & barbati, apud eos inter textores & textrices plerunquè inuenti sunt. Interrogo vnum quempiam horum: Heus tu bone vir, quæ nam hæc mulier, & vndè hæc tibi? Vxor'ne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltẽ propinquitatis vel affinitatis gradu attinẽs tibi? Nullo prorsùs. Et quomodò tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarũ in iis qui vouere cõtinentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eiice fœminam.

Clericis & Sacerdotibus, qui vouerunt continẽtiam, vetat cohabitationem mulierum.

23. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractúmque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto: & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium: posséque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos suprà id, quod possumos, tentari.

Clericorum in sacris cõstitutorum & religiosorum matrimoniũ verum validum sit.
Donum castitatis vndè conquirendum.

24. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul autem & ociosæ discunt circuire domos: non solùm ociosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

25. CONCILIVM quartum Carthaginense canone

canone centesimo quarto: Sicut bonum est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est. Vt si quis viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positę, & matura ætate, à viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postcà verò ad nuptias seculares transierunt, secundùm Apostolum, dānationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausę sunt. Tales ergò personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam Deo spontè, nō coactæ, obtulerūt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad* secundas nuptias transitum fecerint? Quæ etsi violentia irruente, ab aliquo præreptæ fuerint, ac posteà delectatione carnis atque libidinis, permanere in coniugio, raptori vel violento viro cōsenserint, dānationi superiùs comprehēsæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: Quum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Castitatis præmium. Viduæ quę se Deo deuouerūt, & vestem religiosam assumpserūt, habebunt dānationem si nubant, quia fidem castitatis fregerunt. 1. Tim. 5.

Crimine adulterij notantur.

* seculares.

1. Tim. 5.

26. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo & octauo.

27. ISIDORVS libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite decimooctauo: Prædicat Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositū cōtinentiæ nubere capiūt: Cùm enim, inquit, luxuriatę fuerint in Christo, nubere volūt, habentes dānationem, quia primā fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, non steterunt. Nec tamē, ait, nubunt, sed nubere volūt. multas enim earū reuocat à nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impunè non possunt, hæ meliùs nō vouerēt, & nuberēt, quàm vrerentur, id est, quàm in occulta flāma concupiscētiæ vastarētur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget cōfusionis, quę nisi correctæ cor dirigāt, & Dei timore rursùm libidinem vincāt, in mortuis deputandæ sunt, si in deliciis agant, (vndè dicit Apostolus: Quæ autem in deliciis est, viuens mortua est) siue in laboribus atque ieiuniis nulla cordis correctione, sed magis ostentationi quàm emendationi seruientes.

1. Tim. 5. Primā fidem irritam fecerūt, id est, votum non seruauerunt.

Quibus melius sit nubere, quàm vri. 1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

28. IN sexto decretaliū libro tertio, titulo decimoquinto de Voto & voti redēptione: Bonifacius octauus Biterensi Episcopo: Nos attēdentes, quòd voti solennitas ea sola constitutione Ecclesiæ est inuēta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso & in statu innocentiæ instituēte, vnionē & indissolubilitatem acceperit: præsentis declarādū duximus oraculo sanctionis, illud solū votum debere dici solenne, quātùm ad pòst contractū matrimonium dirimendum, quod solennizatū fuerit per susceptionē sacri ordinis, aut per professionē expressam vel tacitam factā alicui de religionibus per sedē Apostolicā approbatis. Reliqua verò vota etsi quandoquè matrimoniū impediāt contrahendum, & quanto manifestiùs sunt emissa, tanto propter plurium scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia pòst contracta.

Votum solenne in quo consistat, & quod dirimat matrimoniū cōtrahendum.

Redditur solēne per susceptionē Ordinis sacri & professionem factam in approbata religione.

I. D. ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcūque voueris redde, multóque melius est nō vouere, quàm post votum promissa non reddere.

2. DEVTERONOMII vigesimotertio: Cùm votū voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

3. PSALMO septuagesimoquinto: Vouete, &c. vt in textu.

4. LVCÆ nono: Factum est autem, ambulātibus illis in via, dixit quidā ad illum: Sequar te quocūquè ieris. Dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autē hominis non habet vbi caput suū reclinet. Ait autē ad alterū: Sequere me. Ille autē dixit: Domine, permitte mihi primùm ire & sepelire patrē meum. Dixitque ei Iesus: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autē vade & annuncia regnū Dei. Et ait alter: Sequar te Domine: sed permitte mihi primùm renūciare his q domi sunt. Ait ad illū Iesus: Nemo mittēs manū suā ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

5. BERNARDVS epistola secunda ad Fulconē: Cur ergò, inquis, singulariter me repræhēdis, cùm & in aliis videas quod iustiùs fortitā repræhēdere possis? Ad quod ego: propter singularitatē erroris tui, propter immanitatē peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuūt, etsi inordinati & indisciplinati sunt, nondùm tamen ordinem aut disciplinā professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed nō præuaricatores. Tu verò quantumlibet modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omninò religiosè te haberes: Deo tamen minùs accepta est tua religio quam deturpat voti præuaricatio.

Votifragi quātumuis benè viuant, Deo tamen non placent.

6. ANSELMVS epistola quarta ad quādam Dominam: Si doles, adhuc salutem tuā spero: si autē nō doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile nanque est te vllo modo posse saluari, nisi ad habitum & propositum abiectum redieris.

Nisi ad habitum & propositum abiectū redeant, non saluabūtur.

V.

Cogit igitur ad Cælibatum quosdam Ecclesia?

A. Nō cogit sanè pia prouidáque mater quæ legem cælibatus nemini imponit: ab iis verò qui legē eam, vti dictū est, vltrò receperūt, exigit,

a Beda li. 1. de taber. & vasis eius c. 9. & in Lucæ c. 1. Hieron. in ca. 1. ad Titum, & in Apol. pro li. cōtra Io-

ne ſoluăt religionem, néve conuentioné, quam cum Chriſto & eius Eccleſia ſanctè iniuerunt, violent atque reſcindant.

a ... uinia Orig. hom. 23. in Numer. Ambr. epiſt. 82. & lib. 1. offic. cap. 15. Euſe. 1. demóſtr. Euă. ca. 9. Vide Canones diſtinct. 28. & 81. b 1. Cor. 7. g c Theophyla. ibid. Hiero. lib. 1. contra Ioui. Greg. in ca. 15. lib. 1. Reg. Epiphan. hæreſ. 61. d Ibidem a e Matth. 19. b f Eſaiæ 54. b & ibidē Hier. Baſil. lib. de virginit. Auguſt. de ſancta virgin. cap. 24. & 25. g Libro 1. ad vxorem. h 1. Cor. 7. f

B. Meritò igitur vrgētur illi ſtare promiſſis, & ſeruare, quod ſemel firmiter amplexi ſunt, cōſilium Euangelicū: de quo Paulus[b]: *Et qui matrimonio iungit virginē̃ ſuă, benè facit?* (quădiù ſcilicet voto cęlibatus[c] adſtricta nō eſt) *& qui nō iungit, meliùs facit.*[d] Ac rurſùs. *Bonum eſt homini mulierē̃ nō tăgere.* Quocircà laudătur à[e] Chriſto, & in Eccleſia ſemper apprimè laudati fuerūt[f] Eunuchi Euangelici, ſiue, vti Tertullianus[g] vocat, ſpadones voluntarij, qui ſeipſos propter Dei regnum caſtrauerunt, vt ſint ſancti[h] corpore & ſpiritu, Deo in carne ſine carne militantes.

i Hieron. lib. 1. in Iouinian. Auguſt. hæreſ. 82. K. Trident. ſeſſ. 24. cap. 10. l 1. Cor. 7. g

C. Vbi duplex error nobis eſt valdè cauēdus: alter eorū, qui cum Iouiniano matrimoniū ſic extollunt, vt aut[i] æquēt, aut[k] anteponăt hunc ſtatū cælibatui ſeu virginati, cùm Paulus[l] quidem & Patres omnes apertè reclament: alter eorum qui fingūt continēriam & cælibatum ab hominibus Chriſtianis vix poſſe præſtari, ideòque nulli eū facilè ſuſcipiendū aut ſanctè promittendū eſſe contendunt. Nec intelligūt iſti Euāgelicæ gratiæ vbertatē, quæ talis ac tāta per Chriſtū tot ſeculis data eſt, & quotidiè datur credentibus,[m] petētibus, quærētibus, pulſantibus, vt hi iugū Domini ſuaue & cōtinentiæ viam nō minùs ſibi commodam, quàm ſalutaté experiătur. Inter quos erat & Paulus, palàm affirmăs:[n] *Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiā cum tentatione prouentum.* Quamobrem Auguſtinus[o] vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo veſtro: explicat, ità ſcriptū reliquit: Nō ſitis pigri ad vouēdū. Nō enim viribus veſtris implebitis. Deficietis, ſi de vobis præſumitis: Si autem de illo, cui vouetis, vouete: ſecuri reddetis. Et idem alibi:[p] Felix neceſſitas, quæ ad meliora compellit.

m Aug. lib. 6. & 8. Cōfeſſ. ca. 11 Orig. Hiero. Chryſo. in Matth. cap. 19. n 1. Cor. 10. c o Auguſt. in Pſal. 75. p Epiſtol. 45.

TESTIMONIA.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

Reliqua teſtimonia habes quæſt. præcedent.

I. A. BEDA libro tertio de tabernaculo & vaſis eius ac veſtibus ſacerdotum, capite nono: Sine illa caſtimoniæ portione, quę ab appetitu copulę cōiugalis cohibet, nemo vel ſacerdotium ſuſcipere, vel ad altaris poteſt miniſterium conſecrari, id eſt, ſi non aut virgo permanſerit, aut contrà vxoriæ coniunctionis fœdera ſoluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei neceſſariò imperatum, ſed voluntaria eſt deuotione Domino offerendum, dicente ipſo de hoc: Non omnes capiunt verbum iſtud. Ad quem tamē benigna mox exhortatione eos qui poſſint, inuitat, dicens. Qui poteſt capere, capiat. Et paulò pòſt eiſdem qui vel vxorem, vel alios cognatos & implicamenta mundi huius propter ipſum reliquerint, centuplū promittit in hac vita præmium, & in ſeculo futuro vitam æternam. Vnde certè gratia diſtinctionis non Moyſes hoc indumēto veſtiri Aaron & filios eius iubetur, ſicut de prioribus dicitur: Veſtiéſque his omnibus Aaron fratrē tuum, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, ſeminalia linea, vt operiant carnem. Ipſi, inquit, operiăt carnē turpitudinis ſuę, tu feminalia pontifici & filiis eius facies, tu caſtitatis regulam docebis, tu abſtinendum ab vxorio complexu eis, qui ſacerdotio functuri ſunt, intimabis. Nulli tamē violentum huiuſmodi continentię iugū impones: ſed quicunque ſacerdotes fieri ac miniſterio ſeruire altaris volunt, ipſi ſua ſponte vxorum ſerui eſſe deſiſtent. Quod vbi perfecerint, & ſuſcepto ſemel continētiæ propoſito miniſtros ſe ſanctuarij atque altaris fore cōſentiunt, aderit lex diuina, quæ velut cęterum illius habitū ſacerdotibus cōgruū imponens, quomodò viuere vel docere debeant, abundanter inſtruat, congaudénſque ſpōtaneæ ipſorū deuotioni, dignū ſacerdotio decus ſapiētiæ, patiētię, māſuetudinis, miſericordiæ, zeli ſpiritalis, humilitatis, timoris Domini, cæterorúmque huiuſmodi ornamētorū ſuperaddat. Alio qui iniquitatis rei moriuntur. Mortem nāque certiſſimam incurrit animę, ſi quis luxurioſè viuēs, ſacerdotalem ſibi vſurpare gradum præſumit.

Non niſi cælibes aut continētes ad altaris miniſterium conſecrandi. Nemo inuitus cogitur ad cælibatum amplectēdū. Matth. 19. Ibidem. Nulli violentū continentiæ iugum imponendum: ſed cùm ſponte ſuſceperint, ferre deincèps debent. Certiſſimam animæ ... incurrunt in continentia ſacerdotes.

2. IDEM in primum caput Lucæ, in ea verba, Et factum eſt vt implerentur dies officij eius, abijt in domum ſuam: Hoc eſt quod dixi, quòd vicis ſuæ tempore pontifices, templi tantùm officiis mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quo-

quoque domuū suarū abstinerent ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc nō carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur: consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Exemplum datur Sacerdotibus nostris perpetuæ castitatis.

Semper castitas obseruanda præcipitur.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter orationē abstineant se ab vxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus libros regum, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panib⁹ propositionis noluisse priùs dare Dauid & pueris eius: nisi interrogaret, vtrùm mundi essent pueri a muliere, non vtiquè aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertiùs vacâsse ab opere coniugali: nequaquam panes quos priùs negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem: inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabātur. Quomodò itaque mānsuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoquè & benignitas præcipuè esse debēt in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: Sic & castitas propria & (vt ità dixerim) pudicitia sacerdotalis: vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi & cogitationis errore mens, Christi corpus confectura, sit libera.

1. Cor. 7. Argumēta Hieronymi pro cælibatu ministrorum altaris. 1. Reg. 21.

Panum propositionis & corporis Christi differentia.

1. Tim. 3. Tit. 1.

Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo.

4. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum: Ecce perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio, sed tamē easdem in suo officio permanētes, prēmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis & presbyteris & diaconis & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerūt hostias offerre nō posse, si operi seruiant coniugali. Ibidem: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Continentia sacerdotum & ministrorum altaris.

Non eliguntur nisi post sacerdotium in æternum pudici.

5. ORIGENES homilia vigesimatertia in librum Numerorum: Si oratio iusti sicut incensum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuū eius sacrificium est vespertinum. Dicit autem Apostolus iis qui in coniugiis sunt: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm in idipsum sitis: certū est quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Vndè videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinēs, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.

Psal. 140.

1. Cor. 7.

Castitati perpetuæ se deuouentes, apti sunt ad sacrificandum.

6. AMBROSIVS epistola octogesima secunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quò exortem excludat coniugij (nā hoc supra legem præcepti est) sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterùm, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habētem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ità argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eò quòd Baptismo vitium sit ablutum, quod adferebatur impedimentū. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis cōtaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla cōiugij lege sociauerit, remittantur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, nō lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergò quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est: dicamus etiam quid rationis. Sed priùs cognoscamus non solùm hoc Apostolū de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Niceni tractatûs addidisse. Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda cōiugia sortitus sit. Quomodò enim potest consulari viduā, honorare, cohortari ad custodiēdā viduitatem, seruandam marito fidē, quam ipse priori cōiugio nō reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si iisdem astringerentur legibus? Debet præpōderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia.

1. Tim. 3.

Matrimonio vti in sacerdotio non licet.

Baptismi vis.

Bigami ad sacerdotium inhabiles.

Tit. 1.

Vita Sacerdotis præpōderare debet.

7. IDEM libro primo officiorū, capite quinquagesimo, eóque vltimo, loquēs de ministris altaris: Inoffensum autem exhibēdum & immaculatū ministerium, nec vllo coniugali coitu violādum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eô non prætereij, quia in plerisque abditioribus locis cùm ministerium gererēt, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquàm vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabāt vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis.

Sacerdotibus & ministris altaris quam [illegible] coniugatis, seruanda est continentia.

Exod. 19.

8. EVSEBIVS Pamphili libro primo de demonstratione euangelica, capite nono: Meritò aliquis quæsierit, quænam causa sit, cur prisci in nuptiis & procreatione liberorum plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduersùs hæc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicunque autem Moysen de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, túncque primùm existente vita, fuisse memorantur: quæ verò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incremētum quæsiuisse, quò per illud tēpus & numerus hominum augesceret, & multiplicaretur, atque indiès robur acciperet genus humanū: nobis verò non admodùm curæ esse hoc, vt porè cùm res iam interire ac desinere, atque ad extremū finē tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitæ consummationem, Euangelicam in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio alte-

Cur in veteri lege maior habebatur cura nuptiarum & procreationis liberorū quàm in noua lege. Prima causa.

rius sęculi, quod breui instet futurum, denúciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi:

Secunda.

Priscis illis qui remissionem ac liberiorem vitam agebant, nihil erat impedimento, nè domui liberísque præessent, ac pariter diuinę quoquè rei vacarent, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduam dare operam poterăt, & nusquàm obvllas res externas à meliore proposito auellebantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecùs premant, & quæ in alienas curas vndiquè trahant, & ab earum rerum studio quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait:

1. Cor. 7.

Hoc autem dico, fratres, tempus breue est. Reliquum est, vt & qui habent vxores tanquàm non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquàm non gaudentes: & qui emunt, tanquàm non possidentes: & qui vtuntur hoc mũdo, tanquàm non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicit* est de iis quæ Domini sunt, quomodò placeat Domino. Qui autem cum vxore est, solicitus est de iis quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt placeat Domino, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestrã dico, nõ vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Palàm igitur in his causam, cur à nuptiis sit abstinendum, proponit, vbi temporum rerúmque extrinsecùs ingruentiũ stoliditatem reprehendit, quorum nihil priscis illis accidebat.

Tertia æquè efficacior ratio.

Ad hęc tertia quoquè ratio adiungi potest, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum studij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruersitate maius indiès incrementũ accepissent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienã, & planè ferinam vitam relapsi essent, & impium prorsùs omníque religioni inimicũ morem facilè corruissent: valdè pauci, & facilè numerabiles, qui supererant, ea sectantes, quæ prius à nobis dicta sunt, à multorum consuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, se amouebãt. Porrò autem cùm seorsùm ab aliis gentibus, singularíque more viuerent, nouam quandam reip. rationem, vitámque studiosam Sapientiæ, veréque ipsius Dei cultricẽ, & reliquis hominibus impermiscuam, instituerunt. Vt igitur posteris quoque illorum propriæ religionis, tanquàm scintilla quædam reparandi ignis, ità aliquod semẽ seruaretur, neque vnà cum ipsorum decessu ipsorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ & alẽdę sobolis curam introduxêre, vt sic doctores atque Magistri propriorum liberorum existerent, quippe qui posteris successores pietatis, propriæque virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honestum id indicarent. Hinc sanè Prophetæ innumerabiles & viri iusti, quin ipse quoque Saluator ac Dominus noster, eiúsque discipuli atque Apostoli, ab illorum disciplina profecti sunt. Quòd si qui etiam vitiosi ab eisdem prodierunt, quasi paleæ simul cum tritico subnascentes, non ob id tamen culpandi qui genuerint, aut qui enutrierint, quãdo etiam de discipulis Saluatoris aliquos nouim* liberrate volũtatis auersos, à recto aberrâsse.

In noua lege non adducta causa locum non habeat.

Causa igitur ob quam viri sancti priscis temporibus magno cum studio liberos susciperẽt reddita est: quæ non ampliùs in nobis locum habere dicenda est, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, innumerabiles gentes & populos, in vrbibus & regionibus & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes & ad sancta Euangelicæ doctrinę pręcepta concurrentes: quibus quidem satis supérque sit, si doctores ac prędicatores diuini verbi omnibus & vitę vinculis, & solicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis maximè in pręsentia, vt melioribus studiis vacent liberiùs, seiunctus à re vxoria victus adamatur, velut iis qui diuina & incorporea sobole propaganda, occupati tenẽtur, & non vnius, neque duorum liberorum, sed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, sanctámque disciplinam, ac reliquæ instituendę vitę curam susceperit.

Continentia Patriarcharũ veteris testamenti.

Postremùm omnium si quis priscorum illorum vitas, de quibus nunc loquimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ętatis, sobolis augendæ, coniugióque vacantes, maturè autem abstinentes atque cessantes.

Enoch. Genes. 5. Eccle. 44.

Scriptum est enim, quòd placuerit Enoch Deo postquàm genuit Mathusala. Vbi scriptura planè post genitum filium Deo placuisse illum, de quo loquitur, memorat, neque illi posthàc alios genitos filios prodit.

Noe.

Noe quoque vir iustus post susceptionem liberorum, solus cum familia, quum reliqua omnia quęcũque essent in terra periissent, incolumis conseruatus, plurimis posthàc superfuisse annis inducitur, neque tamẽ vsquàm genuisse alios filios.

Isaac.

Dicitur & Isaac postquàm ex vna vxore geminę prolis pater factus est, desiisse cum illa consuescere.

Ioseph.

Et Ioseph, quum pręsertim apud Ægyptos versatus sit, non plùs quàm duorum filiorum pater extitisse inuenitur, quorum matrem vnam duntaxàt in matrimonio habuerit.

Moyses & Aaron.

Ipse etiã Moyses atque eius frater Aaron, antequàm ipsis Deus appareret, filios genuisse memorãtur: postquàm autem diuina oracula acceperunt, non ampliùs genitos ab illis filios inuenias.

Melchisedech.

quid porrò de Melchisedech est dicẽdum, cuius omninò non filius, non genus, non successio refertur: neque item

Iosue.

Iesu, qui in Moysi locum successit, neque plurimorum aliorum prophetarum. Quum autem de Abraham & Iacob quæri soleat, qui multiplicem sobolem propagauerunt, alibi nos ociosiùs huiusce rei rationem reddidimus: vbi de sanctorum veterum virorum multiplici coniugio, multiplicique sobole disseruimus. Ad quę scripta nostra in præsenti studiosos lectores remittimus: hoc vnum admonentes, ne noui quidem testamẽti legibus, quæ ad susceptionem liberorum pertinent, omninò interdici, sed in hoc quoquè iis consentanea quę de priscis illis sanctis viris memorantur, instituta haberi.

1. Tim. 3. Tit. 1.

Oportet enim, dicit sermo Diuinus, episcopum vnius vxoris virum esse.

Episcoporum continentia.

Veruntamen eos qui sacrati sint, atque in Dei ministerio cultúque occupati, continere deincèps seipsos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tã... assumpti sint sacerdotij munus, iis idem sermo diuinus indulget.

Ex C...

9. Ar. D

9. APVD [illegible] anu [illegible] octaua sequente [illegible] oncs & decr[illegible] tur Greg[illegible] & cæteris[illegible].

10. GREGORIVS Magnus in epistola ad Petru[m] Subdiaconum: Nullum facere Sobdiaconum præsumat Episcopus, nisi qui se castè victurum promiserit, qu[ia] nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

11. INNOCENTIVS secundus: Decernimus vt hi qui in ordine Subdiaconatus & super vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careãt. Cùm enim ipsi templum & vasa Domini, & Sacrarium Spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immunditiis deseruire.

Habes in 1. Tolet. ca. 26. [illegible] & [illegible] professio de [illegible]

12. CONCILIVM Toletanum quintum: Quando Presbyteri & Diaconi per parochias cõstituuntur, oportet eos professioné suo episcopo facere, vt caste & purè viuant sub timore Dei: vt dum eos talis professio obligat, vitæ sanctæ disciplinam retineant.

Habetur in [illegible] Toletan. can. 1.

13. CONCILIVM Toletanum secundum: De his quos voluntas parentum, à primis infantiæ annis clericatus officio mãcipauerit, id statuimus obseruandum, vt mox detonsi, vel ministerio lectorum traditi, in domo Ecclesiæ sub Episcopali præsentia à præposito sibi debeant erudiri. At vbi octauum decimum ætatis suæ compleuerint annum, coram totius cleri plebisque conspectu voluntas eorum de expetẽdo coniugio ab Episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis Deo inspirãte placuerit, & promissionem castimoniæ suæ absque cõiugali necessitate sese spoponderint seruaturos: hi tanquàm appetitores arctissimę viæ, leuissimo Domini iugo subdãtur: ac primùm Subdiaconi ministerium, habita probatione professionis suæ, à vicesimo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter ac inoffensè viginti quinque annos peregerint, ad Diaconi officium (si adimplere id posse ab Episcopo probantur) promoueri debent. Cauendum est tamẽ his, nè quando suæ sponsionis immemores, aut ad terrenas nuptias, aut ad furtiuos concubitus vltrò cõcurrant. quod si fortè fecerint, vt sacrilegij rei, ab Ecclesia habeãtur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolo licentiam auferre nõ possumus: ità vt cùm prouectę ætatis in coniugio positi renunciaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacros ordines adspirent.

Castimoniæ [illegible] ante [illegible] natum.

Sacrilegij rei.

1. Cor. 7.

14. CONCILIVM Arelatense tertium: Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugij vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conuersio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Prætereà placuit, vt deincèps non ordinentur diaconi coniugati, nisi qui priùs cõuersionis proposito professi fuerint castitatem.

15. APVD eundem Gratianum distinctione octogesima secunda, citatur Siricius Papa: Plurimos sacerdotes Christi atque Leuitas post lõga cõsecrationis [illegible] uæ té[m]por[a], tam de coniugijs proprijs, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & c[rime]n suum hac præscriptione defen[d]er[e], q[uia] [illegible] te[st]amẽto sacerdot[ib]us ac ministris generandi facultas legi[tur] at[tr]ibuta. Dicat mihi nunc quisquis est [se]ctator libidinũ, præceptorque vitiorũ, si existimat quod in lege Moysi passim [sa]cris ordinibus à Deo nostro relaxata sunt fræna luxuri[æ]: cur eo[s], quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, dominus deus vester? Cur etiã procùl a suis domibus, anno vicis su[æ], in templo habitare iussi sunt sacerdotes. Hac videlicet ratione, nè vel cum vxoribus possent carnale exercere commerciũ, vt conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto obseruationis suæ tẽpore, vxorius [vs]us solius successionis causa fuerat relaxatus: quia nõ ex alia nisi ex tribu Leui, quisquã ad D[o]mini [mini]sterium fuerat præceptus admitti. Vnde & Dominus Iesus cùm nos suo illustrãsset aduentu in euangelio protestetur, quia legem venerit implere, non soluere. Et ideò ecclesiam, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splẽdore radiare, vt in die iudicij, cùm rursus aduenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolũ suum instituit, reperire. Quarum sanctionum sacerdotes omnes atque Leuitæ indissolubili lege cõstringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidiè offerimus, sacrificiis placeamus. Qui autẽ in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, si tamẽ spiritus Dei habitat in vobis. Et vbi poterit, nisi in corporibus (sicut legimus) sanctis, Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti de quibus loquimur, vt tua sanctitas retulit ignorãtia lapsos se esse deflent, his hac cõditione misericordiam dicimus non negandam, vt sine vllo honoris augmento in hoc quo deiecti sunt, quãdiù vixerint officio perseuerẽt, si tamen post hoc continentes se studuerint exhibere. hi verò qui illiciti priuilegij excusatione vtuntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum: nouerint se ab omni ecclesiastico honore (quo indignè vsi sũt) Apostolicæ sedis authoritate deiectos, nec vnquàm posse veneranda tractare mysteria, à quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præsentia cautos nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, presbyter, aut diaconus (quod non optamus) fuerit talis inuentus: iam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est vt abscindantur vulnera, quæ fomentorum non sentiũt medicinam. V[b]i [et] eundem in epistola quarta ad Episcopos Africæ, capite nono: Prætereà quod dignũ & pudicũ & honestũ est, suademus, vt sacerdotes, & Leuitæ cũ vxorib[us] suis nõ coeãt, quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios nàque sic Paulus scribit, dicẽs: Abstinete vos, vt vacetis orationi. Si ergò laicis abstinẽtia imperatur, vt possint deprecãtes audiri, quantò magis sacerdos vtiquè omni momẽto paratus esse debet, mũditię puritate secur[us], nè aut sacrificiũ offerat, aut baptizare cogatur? Qui si cõtaminat[us] est carnali cõcupi[s]cẽtia, quid faciet? [E]xcusabit. Q[uo] pudore, qua mente vsurpab[it]? Q[u]a cõ[s]cie[n]tia, q[uo] merito hic exaudiri se credit, quum dic[tum sit]: Omnia munda mundis, coin[quinat]is aut[em] [et in]fidelibus nihil mũdum. Qu[a] de re hortor, [mone]o

Luc. 1.

Rom. 8

1. Cor. 7. Ibidem [illegible] Sapien[tiæ]

Pœna incontinentium clericorum.

Ex epist. ad [illegible]

A [illegible] Gratiano [illegible]

rogo,tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. *Forte ... quia scriptum est: Vnius vxoris virum. *Sed permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros nō admisit,qui ait: Vellem autē omnes homines sic esse,sicuti & ego.Et apertius declarat,dicens: Qui autem in carne sunt,Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne,sed in spiritu.

1.Tim 3. Tit. 1. *Permanentem ... Rom. 8.

16. In eadem distinctione octogesima secunda citatur Innocentius primus capite primo: Propo-suisti,quid de his obseruari debeat,quos in diaconij ministerio, aut in officio presbyterij positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifesta est disciplina,& beatæ recordationis viri Siricij episcopi monita euidentia cōmeārunt, vt incontinentes,in officiis talibus positi,omni ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia oporte impleri. Est enim vetus admodùm sacræ legis authoritas,iam indè ab initio custodita,quòd in templo anno vices suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, vt sermentes sacris oblationibus,puros & ab omni labe purgatos,sibi vendicet diuina ministeria: neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale consortium,quia scriptum est:Sancti estote,quia & ego sanctus sum,Domin' Deus vester. Quibus vtiquè propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere: quantò magis hi sacerdotes vel Leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debēt, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est,nec prætetit dies, qua vel à sacrificiis diuinis, vel à baptismatis officio vacent? Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribit,dicens: Abstinete vos ad tempus,vt vacetis orationi: & hoc vtique laicis præcepit: multò magis sacerdotes,quibus & orandi & sacrificandi iuge officiū est,semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscētia,quo pudore vel sacrificare vsurpabit, aut qua conscientia,quò ve merito exaudiri se credit, quom dictum sit: Omnia mūda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sed forsaſsè hoc licere credit, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non de permanente in cōcupiscentia generandi hoc dixit,sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore nō admisit,qui ait: Vellem autē omnes sic esse,sicut & ego. Quod & apertiùs declarat dicens: Qui autem in carne sunt,Deo placere nō possunt. Vos autē iam non estis in carne,sed in spiritu: & habētem filios, non generantem, dixit. Sed ea plane dispar & diuersa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab Episcopo Siricio ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse,his ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ità gradus,in quibus inuenti fuerint, sic retineant,vt eis non liceat ad potiora cōscendere. Quibus in beneficio esse debet,quòd nō ipsum locū, quem retinent, non amiserint. Si qui autem scisse formam viuēdi missam à Siricio dete...ur, neque statim cupiditates libidinis abiecisse,illi sunt mo-

Rursum ex ... Hebr... in epist. 1 ad S. ... Tolosanū Episcopum. Siricij decretum renouatur. Luc. 1. 1.Par. 24. Leuit. 11 & 19. Num. 18. Continentia sacerdotum. 1.Cor. 7. Tit. 1. 1.Tim. 3. Tit. 1. 1.Cor. 7. Rom. 8.

uendi omnibus submouendi: qui post admonitionē cognitā, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

17. CONCILIVM Agathense, quod Innocentij & Siricij decretum approbauit,capite nono sic habet: Placuit etiam, vt si presbyteri vel Diaconi coniugati,ad torum vxorum suarum redire voluerint,Papæ Innocentij ordinatio,vel Siricij Episcopi authoritas,quæ est his canonibus inserta, teneatur. Quod si ad aliquos formula illa Ecclesiasticæ vitæ pariter & discipline, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias commeauit,non probabitur peruenisse,eis ignorationis venia remittitur,ita vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ita gradus suos, in quibus inuenti fuerint,sic retineant, vt ad potiora eis non liceat ascendere. Quibus in beneficio esse debet,&c. vt Innocentius dixit.

Siricij & Innocentij ... statuta.

1.B. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in testu. 1.Cor. 7

2. THEOPHILACTVS in caput septimū prioris ad Corinthios: Honos itaq; eius est, seruare filiam virginem,eámque ob rem laudatur. Benè enim,inquit,facit. Porrò qui elocat nuptum virginem, & ipse bene facit: non enim peccatum est elocare. Omne autem quod non est peccatum,bene fit. Melius verò est nō elocare, virtus enim est. Et paulò antè: Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginem hîc dicit,non eam quæ Deo consecrata sit (ea enim si nupserit, peccauit omninò, vt potè quę mœchum superinduxerit sponso suo Christo) sed innuptam dum puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impusa est Matrimonium.

Virgini Deo dicatæ, nubere non licet.

3. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum,vt suprà,quæstione quarta, A. testimonio secundo.

4 GREGORIVS in caput decimumquintum libri primi Regum: Nonnulli continentiam profesi,dum à carnis concupiscentia superantur, incōiugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum: sine differentione personarum, omnes in hoc præcepto concludi, & sacrorū ordinum, viros coniugali copula viui posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechita camelus est: quia quasi ex ratione incipit,sed ad irrationabilem vitam trahit.

Excusatio ... incontinentium ... 1.Cor. 7

5. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos,agens de iis verbis Pauli: Si quis autē turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta,& ità oportet fieri:quod vult faciat,non peccat si nubat. Nunquid Apostolus eā quæ semel virginitatem Deo seruare decreuit, à proprio cursu detrahere volens,hæc præcepit? Non enim de his sermo est, sed de virginibus quę nubendi tempus excesserunt, quę non ob virginitatem in vigore permanserunt,sed quòd viros non habuerunt,qui eas ad nuptias petiuissent.

6. MATTHÆI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore,non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud,sed quibus datū est. Sunt enim eunuchi,qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi,qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

7. ESAIÆ quinquagesimo sexto: Et non dicat Eunuchus,

Eunuchus, Eccè ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meū; dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus. nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ: In Eunuchis intelligendi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cęlorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus, & pro rei difficultate dicentibus, Quis ergò potest saluus fieri? Respōdit Saluator: Qui potest capere, capiat. Vndè & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est, de virginibus, præceptum Domini se non habere testatur: sed dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino, volés omnes esse sicut seipsum. Tempus enim, ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint quasi nō habeant. Qui enim liber vocatus est à seruitute & officio cōiugali, iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, supra diximus, qui soliciti sunt ad ea quæ Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia, & pars in téplo Domini delectabilis. Hæc sterilis virginitate fœcunda est: Hic Eunuchus regno cælorum vim facit, & violenter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquàm faciat opera nuptiarum. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquàm faciat opera nuptiarū. Iste elegit quæ Dominus voluit, vt plus offerat quàm præceptum est: vt non indulgētiam Apostoli eius, sed voluntatem consideret. Iste teneat fœdus Domini sempiternum, vt nō ad tempus vacet orationi, & iterùm ad idipsum reuertatur: sed acceptum esse se nouerit in domo Domini, quæ est Ecclesia eius, locū optimum. Multæ enim mansiones sunt apud patré. Et qui Eunuchus fuerit, ac fecerit vniuersa quæ scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur, & in sacerdotali consistat gradu: & pro carnis filiis, multos habeat filios spirituales. Talem fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimum, euangelistam Ioannem, Ecclesiasticæ tradūt historiæ, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardius ambulante, clatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: qui in secreta diuinæ se Natiuitatis immergens, ausus est dicere, quod cuncta secula nesciebant: In principio erat verbū, & verbum erat apud Dēū: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

9. BASILIVS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones, qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum: qui etiam cæteris præstantiores sunt, quia quum neque naturæ ad castitatem tuendam nitantur auxilio, neque ab hominibus, quorū sub ditione sunt, spe præmij alliciantur, ipsi tamen propter regna cælorum ad virginitatis pię [illegible] certamen exercent, coniugiúmque & simul omne [illegible] eius seruandæ causa contem nunt, regnumque cælest[e] cum [illegible] ore, gloriosisque laboribus c[on]essunt, & [illegible] seipsum instinctu gratiæ spiritalis abscidit, pro[illegible] ipsumque ad singulare opus per continentiam, & [illegible] dens ad cuncta exercitium, munus suum fecit, hic [illegible], non alienis rectè factis, in cælesti regno honestus & clarus est. Eodem in loco interpretatur verba Esaiæ de iisdem. Et in principio libri hanc habet sententiam: Magnum reuerà quiddam ac præclarum virginitas est: quæ (vt totum simul expliccm) hominé incorruptib[ili] Deo simillimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur.

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimoquarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetam, quibus se dicit daturum in domo sua & in muro suo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum & filiarū: nisi de iis qui seipsos castrant propter regnū cęlorum? Nam illis quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare non possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regnū, sufficit vtique cùm Christiani fiunt, & Dei pręcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possint haberent cęteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè pudicéque susceptam in Dei timore nutriunt, docentes filios suos, vt ponant in Deo spem suam, nō autem accipere meliorem locum, quàm est filiorum atque filiarum Neq; enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate nō ducunt.

11. ET capite vigesimoquinto: Cùm dixisset de spadonib[us], Dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorū atque filiarum: nè quis nimiùm carnalis existimaret, in his verbis aliquid temporale sperandū, continuò subiecit: Nomen æternum dabo eis, nec vnquam deerit. Æternum hoc nomē quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandā propriam excellētémque significat, non erit commune cum multis quāuis in eodem regno & in eadē domo constitutis. Nam ideò fortassis & nomen dictum est, quod eos quibus datur, distinguit à cęteris.

12. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio, abstinentia toleratur: quātò magis adempto? &c.

13. PAVLVS ad Corinthios septimo: Qui sine vxore est, solicitus est quę Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quę Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodò placeat viro. Ibidèm: Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit. &c. Mulier alligata est legi, quāto tēpore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tātùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meū consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

1. C. HIERONYMVS aduersùs Iouinianum libro primo: Dicit [illegible] Iouinianus) virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepēt cæteris ope[ri]bu[s], eiusdē esse meriti. Quā eius hæresim eodem libro copiosissimè confutat.

Matth. 19. | 1. Cor. 7. | Sapien. 3. | Plus offerunt [quàm] præceptum sit. | Ioan. 14. | In sacerdotali [gradu] [constituendi] [Eunuchi] [qui] [habent] [filios] spirituales. | Ioan. 13. & 21. Ioan. 20. | Ioan. 1. | Esa. 56. | Virginitatis cōmendatio. | Eunuchi castigati. Esa. 56. | Matth. 19. | Psal. 77. Esaiæ 56. | Propria quædam gloria in cælo promittitur spadonibus Euangelicis.

2. Avgvstinvs de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimaſecunda: A Iouiniano) quodam monacho iſta hæreſis Iouinianiſtarũ, orta eſt ætate noſtra cùm adhuc iuuenes eſſemus. Hic omnia peccata, ſicut Stoici Philoſophi, paria eſſe dicebat, nec peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam. Virginitatem Mariæ deſtruebat, dicẽs eam pariendo fuiſſe corruptam. Virginitatem etiam ſanctimonialium & continentiam ſexus virilis in ſanctis eligẽtibus cœlibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis adæquabat: ità vt quædam virgines ſacræ prouectæ iam ætatis in vrbe Roma, vbi hæc docebat, eo audito nupſiſſe dicantur. Non ſanè ipſe vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod non propter aliquod apud Deum maius meritũ in regno vitæ perpetuæ profuturum, ſed propter præſentem prodeſſe neceſſitatem, nè homo coniugales patiatur moleſtias, diſputabat. Citò tamen iſta hæreſis oppreſſa & extincta eſt, nec vſque ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire.

3. Concilivm Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, Canone decimo: Si quis dixerit, ſtatum coniugalem anteponendũ eſſe ſtatui virginitatis, vel cœlibatus, & non eſſe melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam iungi matrimonio, anathema ſit.

4. Prioris ad Corinthios ſeptimo, vt ſuprà hac quæſtione, B. teſtimonio primo.

5. Avgvstinvs libro ſexto Confeſſionum, capite vndecimo: Putabã me miſerum fore nimis, ſi fœminę priuarer amplexibus, & medicinam miſericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem ſanãdam nõ cogitabam: quia expertus nõ eram, & propriarum virium credebam eſſe continentiam, quarum mihi non eram conſcius, cùm tam ſtultus eſſem, vt neſcirem, ſicut ſcriptũ eſt: Neminem poſſe eſſe cõtinentem, niſi tu dederis. Vtique dares, ſi gemitu interno pulſarem aures tuas, & fide ſolida in te iactarem curam meam.

6. Et libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò tranſire trepidabam, caſta dignitas Continentię, ſerena & nõ diſſolutè hilaris, honeſtè blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extẽdens ad me ſuſcipiendum & amplectendũ pias manus plenas gregibus bonorũ exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipſa Cõtinentia nequaquàm ſterilis, ſed fœcunda mater filiorũ gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris quod iſti & iſtæ? An verò iſti & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ac nõ in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te ſtas, & non ſtas? Proiice te in eum, noli metuere, nõ ſe ſubtrahet vt cadas. Proiice te ſecurus, excipiet te, & ſanabit te.

7. Origenes in caput decimumnonum Matthęi tractatu ſeptimo: Nõ omnes capiunt hoc verbum, ſed quibus datum eſt. Quoniam autem quidam ... umniantur ... hriſtus ..., Quibus datum ... ſt, quaſi excuſationem habentes, & volentes q... ide... eſſe ca... te non ... tem præualentes. Q... us eſt te... onde ... quid m accipimus

ſimpliciter, quod di... ... d quib... um eſt non autem ait ... datum ... ibi dicit ... etiæ, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit. aut fideles non ſumus, aut ſcientes ſcripturas, qui enim vult capax eſſe verbi, quod de caſtitate poſitum eſt, petat credens dicenti, & accipiet non dubitans de illo quod dictum eſt; Omnis qui petit, accipit. Quis eſt ergò qui petit? qui credit Chriſto dicẽti: Si ſteteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quæ ... ad ſe, vt oret ſpiritu, oret & mente, memor Apoſtolici verbi quod ait: Sine intermiſſione orantes. Vnde eſt autem ſcire quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. & quod ait: Dico vobis, etſi non dabit ei ſurgens propterea quòd amicus eſt eius, tamẽ propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit. & pulſanti aperietur.

8. Hieronymvs in decimumnonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbum iſtud. Nemo putet ſub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi ſunt virgines quibus à Deo datum ſit, aut quos quidam ad hoc caſus adduxerit: ſed his datum eſt qui petierũt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærẽs inueniet, & pulſanti aperietur. Ibidem: Quaſi hortantis vox Domini eſt, & milites ſuos ad pudicitię præmium concitantis: Qui poteſt capere, capiat: qui poteſt pugnare, pugnet, ſuperet ac triumphet.

9. Chrysostomvs homilia ſexageſimatertia in caput decimumnonũ Matthæi: Qui poteſt capere, capiat. Ità magis animat atque incendit, vel quia magnitudinem virtutis oſtẽdit, vel quia inæſtimabili miſericordia ſua noluit rem in neceſſitatem legis cõcludere. Et ad hęc poſſibile id eſſe mõſtrat, vt eligendi cupidius creſcere poſſit. Sed ſi electionis opus eſt id, inquies, quomodò incipiens ſtatim dixit: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt? Vt ſingulare id eſſe certamẽ perdiſcas, nõ vt forte data neceſſitatem ſuſpiceris. His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt: quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio eſſe opus, (quod quidem omnibus illud expetentibus paratũ eſt) ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Solitus quippe eſt, quando cunque res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi ... m quido dicebat, Vobis eſt datum noſſe ... regni cęlorum, quod maximè id eſſe, præ... probatur. nam ſi ſuperne ſolummodò ... iſtud eſt, ac nihil penitùs qui ſe in per... nitate conſeruant, conferre videotur ... ſuperfl... ipſis regnum cælorum pollicetur, ne ... ceteris ipſos Eunuchis diſtinguit.

10. Prioris ad Corinthios de... imo. Fidelis Deus &c. ſed ... ciet etiam cum tentatione prou... tum, vt poſſitis ſuſtinere.

11. Avgvstinvs in Pſalmum ſextu... quintum: Non ſitis pigri ad vouen... textu.

12. Idem in epiſtola quad... mentariom & Pau... eſſes voti ... quo ... nõ ...

Ioui-niani.

Continentia ... tia ... coniugali ... & ... ipſo ... Sancti ... iter au... propter aut.

Melius eſt in virginitate ... in cælibatu, quà matrimonio iungi.

Scriptũ eſt ... continentia ... largitur ... ſperantibus.

... Aug.

Quibus datum ... Luc. 11

Qui poteſt capere ... quid ...

debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modò autem tantum, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quanta beatior si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi sic nō licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quę in meliora compellit.

VI.

Quæ est summaria doctrina superiorum?

A. Quę pro instituta dicta sunt hactenùs breuitate, eò sunt demùm referenda, vt habeāt simplices assertionem Catholicam de septē Ecclesię Sacramētis. Quę duplicis quidē esse generis inueniuntur.[a] Alia enim, vt priora quinque, singularē vniuscuiusquè fidelis salutē promouent: alia verò, duo videlicet posteriora, multiplicando Dei populo, & Ecclesiæ propagandę deseruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobísque necessaria institutione efficiunt. [a Concil. Florent.]

B. Enimverò Baptismus[b] ad spiritualem vitam, quæ in Christo est, regenerat. Confirmatio[c] vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia[d] cibus, potus ac viaticū est peregrināti. Pœnitētia[e] ptęsens aduersùs omnes animi morbos pharmacū, lapsum hominē erigit curátq; vulneratū. Succedit extrema[f] Vnctio quę in posttema cum morte lucta munitat q; consolatur emigrantem.[g] Ordo deindè ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris præsint, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conseruēt, & applicent. Deniquè Matrimonium[h] Christianam gentem propagat, & humanæ prouidet incontinentiæ. [b Ioan. 3. b Tit. 3. b] [c Act. 8. c] [d Ioan. 6. f] [e Ioan. 20. f Ezech. 18. g] [f Iac. 5. d] [g Tit. 1. b 1. Cor. 7. 4. a] [h Ephe. 5. f g 1. Cor. 7. a]

C. Vbi etiam istud discrimē retinendum est, quòd Baptismus, Confirmatio & Ordo semel collata, nunquàm[i] iterētur. Baptismus item necessariò suscipitur[k] ab omnibus. Eucharistia à[l] ratione vtētibus, & à relapsis[m] Pœnitentia. At est arbitrarium vti reliquis, modò nullum contēnas, aut cùm ità fert tempus, contra ius & æquum negligas. [i Conc. Florent. Trid. sess. 7. cā. 9. de Sacram. in genere Aug. 2. contra epist. Parmen. ca. 13.] [K Ioan. 3 b] [l Trident. sess. 21. ca. 4.] [m Apoc. 2. b]

D. Hæc sunt igitur antidota, diuináque remedia, quæ misericordia plenus ille[n] Samaritanus instituit, & Ecclesiæ præpositis dispēsanda cōcredidit, nimirū ad probè curādos ęgros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoàd illi, si velint, verā perfectámq; sanitatē adipiscātur. Quæ quidē remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter etiā aliis applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est Sapiētiæ. De qua cùm satis dictum sit hactenùs, quemadmodū præsentis instituti ratio tulit, reliquū est, vt Christo duce ad alteram huius operis partē, quę CHRISTIANAM IVSTITIAM continet, porrò transeamus. [n Luc. 10. f 1. Cor. 4. a. Ioan. 10. e]

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via IVSTITIÆ: & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA.

[... Sacramenta in quę finem sint instituta.] A. CONCILIVM Florentinum: Sacramentorū quinque prima, ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionē: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationémque ordinata sunt. Per Baptismū enim spiritualiter renascimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: Renati autem & roborati, nutrimur Diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per pecca-

rum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur.

1.B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis spiritus sancti.

3. ACTORVM octauo: Tunc imponebãt manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

4. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.

5. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

6. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitẽtiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Facite vobis cor nouum & spiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orẽt super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

8. AD Titum primo. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hîc iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Ephesios quinto: Sacramentũ hoc magnũ est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vna quæque suum virum habeat.

Character quid sit, & à quot sacramentis imprimatur.

1. C. CONCILIVM Florentinum: Inter hæc Sacramenta, tria sunt, Baptismus, Cõfirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, à cæteris distinctum, imprimunt in anima indelebile. Vndè in eadẽ persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterẽ nõ imprimunt, & reiterationem admittunt.

Tria Sacramenta imprimunt characterem.

2. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone nono, de Sacramẽtis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vndè ea iterari non possunt, anathema sit.

Ordo & [illegible] [illegible] repetuntur.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra Epistolam Parmeniani, capite decimotertio, docet de Sacramento Baptismi & Ordinis, quòd non repetãtur. Vide suprà de sacramento Ordinis, quæstione prima, A. testim. primo.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.

Paruuli sine communione Eucharistiæ saluari possunt.

5. TRIDENTINVM Concilium sessione vigesimaprima, capite quarto: Deniq; eadẽ sancta Synodus docet, paruulos, vsu rationis carẽtes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ cõmunionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorũ Dei gratiã in illa ætate amittere non possunt. Neque adeò tamen dãnata est antiquitas, si eum morem in quibusdã locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ità certè, eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

6. APOCALYPSIS secundo: Memor esto itaq; vndè excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo cãdelabrũ tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

1.D. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidã iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto.

3. ET Ioannis vigesimo, vt suprà, B. testim. quinto & nono.

CAPVT QVINTVM

DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quænam pertinent ad Iustitiam Christianam?

SVMMATIM

SVMMATIM duo, quę his verbis cõtinentur:[a] *Declina à malo, & fac bonum*: ſicut & Eſaias docet:[b] *Quieſcite agere peruerſè, & diſcite benè facere.* Hoc eſt, quod Paulus[c] monet, veterẽ cum actibus ſuis exuendũ, & nouum hominẽ in iuſtitia & ſanctitate veritatis induẽdũ eſſe. Prius eſt in cognoſcendis fugiendíſque peccatis poſitum, quoniam ea ipſa maxima ſunt mala mortalibus: poſterius verò in bonis expetendis atque conſectandis verſatur.

Aug. ſer. 59. de tẽp. Chryſ. in pſal. 4 & ho 16 in epiſt. ad Ephe. Proſper ſent. 98 ex Aug. a Pſal 36. e 33. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d b Eſa. 1 e Eccl. 3 d Rõ. 12. c c Coloſſ. 3. b Ephe. 4. e f g

B. Vt autẽ Iuſtitiæ hoc officium vtrunque[d] præſtemus, Dei gratia per Ieſum Chriſtũ nobis parta & promiſſa, ſempérque neceſſaria eſt. Ea verò præeunte[e] atque cooperãte, efficitur id in nobis, quod Ioannes affirmat:[f] *Qui facit iuſtitiã, iuſtus eſt, ſicut & ille* (Deus) *iuſtus eſt.* Addit porrò: *Qui facit peccatum, ex diabolo eſt.*

d Bern. ſer. 1. de Pẽtecoſte. e Aug. de gratia & li. arb. c. 9. 15 & ... Hier lib 2. ... Trident. ſeſſ 6 can. 2. f 1. Ioan. 3 b

TESTIMONIA.

1\. A. AVGVSTINVS ſermone quinquageſimonono de tempore: Iuſtitia non aliud eſt, quàm nõ peccare: non peccare autem, legis præcepta ſeruare. Pręceptorum autem obſeruatio duplici genere continetur, vt nihil eorũ quæ prohibentur, facias, & omnia quæ iubentur, implere contendas. Hoc eſt enim quod Pſalmiſta dicit: Recede à malo, & fac bonum. Si à malo receſſeris, & non feceris bonum tranſgreſſor es legis, quæ non tantùm in malorum actuum abominatione, ſed in bonorũ perfectione completur. Neque hoc ſolùm tibi pręcipitur, vt veſtitum ſuis non ſpolies indumentis, ſed vt ſpoliatos operias tuis.

Iuſtitia in quo cõſiſtat.
Pſal. 33.

2\. CHRYSOSTOMVS in pſalmum quartum, ſuper eum verſum, Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ: Nõ ſufficit ſi à malis abſtineamus, ſed oportet etiã bonorũ accedere actiones. Quocircà etiam progrediens admonet, dicens: Declina à malo, & fac bonũ: nõ ſolùm enim improbitatis actio, ſed etiã à virtute ceſſatio, vt puniamur efficit. Nam & qui eſurientem nõ pauerunt, & ſitienti potum nõ dederunt, & qui nudum non veſtierunt, non furati ſunt, nec auari fuerunt, nec bona aliena ceperunt: ſed quia non fecerunt eleemoſynã, propterea pœnæ immortali dati ſunt & ſupplicio, cuius nullus eſt finis. Ex quo intelligimus, quòd abſtinere à malis, non ſatis eſt nobis ad ſalutem, niſi adſit etiã bonorum poſſeſſio & virtutis actio. Propterea ergò enim Propheta, cùm & ab improbitate per compunctionẽ abduxiſſet, & ad virtutis actionẽ aptiorem feciſſet, & duritiam mentis emolliſſet, & eam per compunctionem teneram reddidiſſet, incipit verba facere de iuſtitia, & dicit: Sacrificate ſacrificium iuſtitię, & ſperate in domino. Iuſtitiam autẽ hîc, nõ ſingularem aliquam dicit virtutẽ, ſed vniuerſam: quemadmodùm etiã virum iuſtum vocamus, qui omnem in ſe virtutem continet.

Non ſatis eſt à malo abſtinere.
Pſal. 36.
Matth. 25.
Pſal. 4.
Iuſtitiæ nomẽ generale.

3\. IDEM humilia decimaſexta in epiſtolam ad Epheſios: Non eſt ſatis à malitia liberari, ſi quidem conſequendum ſit regnum cælorum: ſed & multo virtutum lucro ac prouentu opùs eſt. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opùs eſt vt abſtineamus à malitia: vt verò regnum conſequamur, amplectenda & vſurpanda eſt virtus. Niſi quiſquã illud dixerit, quòd & bonum non facere, malitiæ pars quædam ſit. Nam ocij iſtud eſt & ſegnitiei: ocium verò, malitiæ pars eſt: immò verò non pars ſed cauſa & mala radix. Omnem quippe malitiam docuit ocium. Itaque cauendum, nè ſtultè quæſtiones iſtas indagemus & inquiramus: nempe, quẽ ſit habiturus locũ, qui nihil boni fecit. Nihil enim boni facere, hoc ipſum eſt malum facere. Dicas enim velim, ſi famulũ quempiam haberes, qui etſi nec furaretur, nec conuiciaretur, nec contradiceret, immò nec inebriaretur, nec reliquorum malorum quicquam deſignaret: ſederet tamẽ perpetuò ocioſus, nec aliquid eorum quæ ſeruus hero ſuo præſtare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruerſum caſtigares? Dic quæſo. Atqui nihil dum mali operatus eſſet. Itaque hoc ipſum malum eſt. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera ſermonem. Sit agricola quiſquã, qui nulla in parte lædat noſtra bona, nec illis inſidietur, nec furtũ inferet: duntaxàt conſertis domi manibus ocioſè ſedeat, nec ſeminans, nec ſulcum proſcindens, nec boues ſubiugans, nec vitem colens, nec aliũ quenquam eorum laborum faciens, qui ad terræ culturam pertinent. An huiuſmodi non puniemus? Atqui nihil iniuriæ intulit, nè culpare talem poſſimus. Verùm hoc ipſo quòd ocioſus fuit, iniuriam intulit. Iniuriam enim committit communi rationi, qui, quam debet, vtilitatem ſuam non præſtat. Itaque ſi & in domeſticis, & in opificibus, & in toto corpore magna eſt iniuria, nõ ſolum mali quicquam facere, ſed & bona omittere, multò magis iſtud vtique in corpore Chriſti erit.

Non ſufficit à malo abſtinere.
Eccl. 33.
Nihil boni facere, eſt malè facere.

4\. IN libro ſententiarum Proſperi ex Auguſtino, ſentẽtia nonageſimaoctaua: Tota iuſtitię ratio eſt, vt declinentur mala, & fiant bona: cuius obſeruãtię inter quaſlibet aduerſitates forma ſeruãda eſt: quia hoc ſolùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iuſtitiæ tota ratio in quo ſit poſita.

5\. PSALMO trigeſimoſexto: Declina à malo, & fac bonum.

6\. ET trigeſimotertio: Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & perſequere eam.

7\. PRIORIS Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: coerceat linguam ſuam à malo, & labia eius nè loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & ſequa-

tus eam.

8. TOBIÆ quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.

9. ESAIÆ primo, vt in textu.

10. ECCLESIASTICI tertio: Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.

11. Ad Romanos duodecimo: Odientes malú, adhærentes bono.

12. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite vos omnia: iram, indignationem, malitiá, blasphemiam, turpé sermonem de ore vestro. Nolite mētiri inuicèm: expoliátes vos veteré hominem cum actibus suis, & induéres nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

13. Ad Ephesios quarto: Deponite vos secūdum pristinam cōuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autē spiritu mentis vestræ, & induite nouú hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mēdacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniá sum⁹ inuicèm mēbra. Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autē laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite cōtristare Spiritum sanctú Dei: in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

Psal. 36.

1. B. BERNARDVS sermone primo in festo Pētecostes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum est, vide quemadmodùm spiritus in vtroque adiuuat infirmitaté nostram. Nam diuisiones gratiarú sunt, idem autem spiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Porrò ad faciendum bonum quid in nobis spiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatem.

1 Cor. 12. Ad declinandú à malo, & faciendú bonum, quæ in nobis operetur Spiritus sanctus.

Philip. 2. Psal. 102. Liberú arbitrium cooperatur gratiæ Dei.

2. AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictú est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quib⁹ corona redditur. Nō enim quia dixit, Deus est enim qui operator in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quòd si ità esset, non superiùs dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorú salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quòd benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Scripturæ probant ... & arbitr... suo. Psal. 94. Ezech. 18.

3. ET cap. 15. eiusdem libri: Nè putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberú arbitriú, ideò in Psalmo dicitur: Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielé, Proiicite à vobis omnes impietates vestras, quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouú, & spiritum nouú, & facite omnia mādata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai dominus, sed conuertimini, & viuetis. Meminerimus Deum dicere: sed conuertimini, & viuetis. cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates vestras, cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouú, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouú, & spiritú nouum dabo vobis. Quomodò ergò quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat cui iubet? Semper est autem in nobis volútas libera, sed nō semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonæ volútatis, qui priùs fuit voluntatis malę. Per hác etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valdè perfectéque voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est: Si volueris, conseruabis mandata: vt homo qui voluerit & nō potuerit, nondùm se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implēda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tūc enim vtile est velle, cùm possumus: & tunc vtile est posse, cùm volumus: Nam quid prodest, si quod non possumus, volumus: aut si quod possumus, nolumus?

Psal. 84.

Ezech. 18.

Volútas semper libera est, etsi non semper bona.

Gratia Dei facit vt ... voluntas, & possit ... mandata.

Eccl. 15.

4. ITEM capite decimosexto: Certum est enim, nos mandata seruare si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantú sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est quod paulò antè posui, quòd præparetur volútas à Domino, de quo dictum est: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbēdo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciá vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cú dicit, Faciam vt faciatis: quid aliud dicit, nisi, Auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis: & dabo cor carneum, vndè faciatis? & hoc quid est, nisi, Auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediés, vndè faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiam ori meo: quod beneficiú Dei iam fuerat cōsecutus, qui dixit, Posui ori meo custodiam.

Seruamus mandata si volumus.

Psal. 36.

Philip. 2.

Deus facit vt faciamus.

Ezech. 36

Psal. 14

5. IDEM in Enchiridio ad Laurentiú, capite trigesimosecundo: Restat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currētis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem

Psal. 38.

Rom.

voluntatem bonam & præparat adiuuãdam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autẽ non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrunque legitur in sanctis eloquiis: Et misericordia eius præueniet me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit: volentem subsequitur, nè frustrà velit.

Gratia præueniens & subsequens.

6. Hieronymus libro secundo aduersùs Iouinianum. Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin, vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: nõ est enim volentis neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcẽ.

Liberi arbitrij sumus. *Rom. 9.*

7. Concilium Tridentinum sessione sexta, canone secundo: Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiã per Christum Iesum dari, vt facilius homo iustè viuere ac vitã æternã promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit, anathema sit.

Gratia Dei ad quid necessaria sit.

8. Primæ Ioannis tertio, vt in textu.

II.

Quid est peccatum?

Augustino[a] teste, Peccatũ volũtas est retinẽdi vel cõsequendi quod Iustitia vetat, & vndè liberũ est abstinere. Et alibi docet, [b] Peccatũ esse dictũ, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius[c] verò, Quid est peccatum, inquit, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum?

[a] Lib. de duabus animab. c. 11. & lib. 1. Retract. c. 15. & 13. lib. de Gen. ad lit. imperfec. cap. 1. [b] Lib. 22. cont. Faust. c. 27. li. 1. cont. 2. epist. Pel. cap. 13. [c] Lib. de Parad. cap. 8. Aug. lib. 2. de cons. Euang. cap. 4. Beda in cap. 3. epist. 1. Ioan.

TESTIMONIA.

1. Augustinus libro de duabus animabus contra Manichæos, capite vndecimo: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere.

Peccati definitio.

2. Idem libro primo retractationum, capite decimoquinto: Definitio peccati quã diximus, (scilicet in libro iam citato) Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere, propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodò peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Cur igitur (inquiunt Pelagiani) peccatum dicitis paruulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Respondetur, nõ eos proprietate voluntatis sed origine reos teneri. Porrò Adam habebat vtiquè voluntatem, qua voluntate cùm peccâsset, peccatum per eum intrauit in mundum. Et post pauca: Proptereà non perturbat de paruulis quæstio: quia ex illius origine rei tenentur qui voluntate peccant.

Originale peccatũ quomodò voluntarium sit.

3. Capite verò 13. sic ait: Illud quod in paruulis dicitur originale peccatũ, cùm adhuc non vtantur libero arbitrio volũtatis, non absurdè vocatur etiam volũtarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, factum est quodãmodò hæreditarium. Non itaque falsum est quod dixi (scilicet in libro de vera religione, capite decimoquarto) vsqueadeò peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.

4. Item in libro de Genesi ad literam imperfecto, capite primo: Catholica fides est, omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut pœnam peccati: nec esse peccatum, nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cùm inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere, id est, non in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vsus autem rerum est legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo plenissima dilectione subiecta sit, & cætera sibi subiecta sine cupiditate aut libidine ministret, id est, secundum præceptum Dei.

5. Rursus libro 22. cõtra Faustum Manichæũ, capite 27. Peccatum, est factum vel dictum vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna, est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans.

Peccatũ quid sit.

6. Et lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorũ, cap. 13 Peccata sunt, quæ secundũ carnis cõcupiscentiã vel ignorantiam illicitè fiunt, dicũtur, cogitantur. Quæ transacta etiã reos tenẽt, si non remittantur.

7. Ambrosius in libro de Paradiso, capite octauo: Quid est peccatũ, nisi præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum?

Peccatũ quid.

8. Augustinus libro secundo de consensu Euangelistarum, capite quarto: Denarius tanquàm iustitiæ numerus, in decem præceptis legis ostenditur. Porrò peccatum est legis transgressio.

9. Venerabilis Beda in caput tertium epistolæ primæ Ioannis super ea verba, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator sum, sed iniquus non sum. Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Virtus huius sententiæ faciliùs in lingua Græcorum, qua edita est epistola, compræhenditur. Siquidem apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod significat, quasi contra legem vel sine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cùm ergò dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, hoc est, ἀνομίαν & peccatum est iniquitas, manifestè insinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Psalmistæ: Præuaricantes reputauì omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccãt, Præuaricationis rei sunt, hoc est, non solùm illi qui data sibi scriptæ legis scita contemnunt, sed & illi qui innocentiã legis naturalis, quam in protoplasto omnes accepimus, siue infirmitate, siue negligẽtia, siue etiam ignorantia corrumpũt. Sed & Latinum nomẽ eidem rationi congruit, quòd iniquitas quasi æquitati aduersa sit, quique facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.

Omne peccatum fit contra legem Dei. *Psal. 118.*

III.

Quotuplex vero peccatum est?

A. Triplex, [a] Originale, Mortale, ac Veniale.

P. Primùm, Originale vocamus, [b] quod à primo generis parente Adam trãsfusum, nobísque in ipsa[c] conceptione contractum, per Baptismũ in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modũ: [d] *Per vnum hominem*, inquit, *peccatum in hũc*

[a] Aug. ... [b] ... [c] ... [d] Rom. 5.

mundum intrauit & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Et rursùs ad baptizatos, loquēs, vt vim Christiani baptismi ad
a1.Cor.6.a hoc quoq; peccatū expiandum porrigi ostēderet, aperte testatur: [c] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.*

C. Mortale verò, est peccatum (vt vocant) actuale, quod vitam spiritualē eripit, ac morrem adfert animæ peccantis: quæ mors & à Deo Deíque [f] regno separat, & supplicio æterno dignum facit. Vndè scriptum est, [g] *Stipendia peccati mors.* [h] *Iniusti tia, mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accersierūt illā.*

D. Demùm Veniale peccatum est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiúsque à Deo venia fidelibus facilè impetratur De hoc Ioannes dixit: [i] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Nam & Iacobus apertè fatetur, [k] *In multis offendimus omnes.* Et si Sapienti credimus, [l] *Septiès cadit iustus in die, & resurgit.*

E. Iam verò peccatū vnum altero esse [m] grauius constat: & quidē grauiori pœnam [n] maiorem deberi, nō solùm humanæ, sed etiam diuinæ est iustitiæ cōsentaneū. Proindè Christus inter culpā pœnámque sciēter ac ignoranter peccātis ità discreuit: [o] *Ille seruus, inquit, qui cognouit voluntate domini sui, & nō se præparauit, & nō fecit secundùm voluntatē eius, plagis vapulabit multis: qui autē nō cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibi verò idem de peccato iræ eiúsq; gradibus loquēs, hanc tulit sententiā. [p] *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Vbi per gradus culpæ creuit ordo sententiæ, vt [q] Gregorij verbis vtamur, dum ira sine voce, Iudicio: ira in voce, Concilio, vbi causæ sententia definitur: ira verò in voce atque sermone, Gehennæ ignibus mancipatur.

f 1.Cor.6.b ... Apoc. ... g Rom.6.d h Sap.1. i 1.Ioan.1.a Aug. li.3. cont. duas epistol. Pelag. cap.5 k Iacobi 3.a l Prou.24.b m Ioan.19.b n Aug. lib. 21 de ciu. Dei, ca.16. & ... o Luc.12. p Matth.5.c q Gregor. lib. ... Mor. cap.5. Aug. in libr. 1 de serm. Domini in monte, cap.19.

TESTIMONIA.

Luc.19. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiū, capite sexagesimoqua[r]to: Per remissionem peccatorum stat Ecclesia quæ in terris est: per hanc non

Originale peccatum. perit, quod perierat & inuentū est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractū

Actuum pec. est, regeneratione detrahatur, & tamē actiua quoquè peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hac ergo excepta magna indulgētia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, ip-

Veniale peccatum. sa etiam vita cætera ... vtentis ætatis, quantlibet præpolleat fœcunditate iustitiæ, sine remissione ... torum non agitur. Quoniam filij Dei ... mortaliter viuunt, cum morte confligūt. Et ... tèr dictum, Quotquot spiritu ... aguntur, hi filij sunt Dei. Sic tamen spiritu Dei excitantur, & tanquàm filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam in spiritu suo, maximè aggrauante ... corpore tanquàm filij hominum ... humanis deficiant ad se ... [illegible]

[illegible]

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, vt ... in appendice ... de hominis lapsu & iustificatione ... doctrinam Concilij Tridentini, cap. ... & ... 10.

2. PSALMO quinquagesimo ... enim in iniquitatibus conceptus sum, & ... concepit me mater mea,

3. AD Romanos quinto, vt in textu.

4. PRIORIS ad Corinthios sexto: ... hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri IesuChristi, & in spiritu Dei nostri.

1. C. IBIDEM: An nescitis quia iniqui regnū Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque ..., neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque ... concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

2. ... [illegible]

4. ... [illegible]

D. P

1.D. PRIMÆ Ioannis primo capite: Si dixerimus, &c. vt in textu. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.

2. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio. Quamuis Diabolus sit autor & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniam si dixerint se non habere peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, quia sunt filij adhuc huius seculi. Qua verò gratia sunt filij Dei non vtiquè peccant, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat.

Peccata venialia. 1. Ioan. 1. 1. Ioan. 3.

3. IACOBI tertio.

4. PROVERBIORVM vigesimoquarto, vt in textu.

5. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet.

1.E. IOANNIS decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

Inæqualitas pœnarum in inferno.

2. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Nequaquàm negandum est, etiam ipsum æternum ignem pro diuersitate meritorum quamuis malorum, aliis leuiorem, aliis futurum esse grauiorem, siue ipsius vis atque ardor pro pœna digna cuiusque varietur, siue ipse æqualiter ardeat, sed non æquali molestia sentiatur.

Alij magis, alij minus torquentur.

3. IDEM sermone decimooctauo de verbis Apostoli: Duæ habitationes sunt, vna in igne æterno, alia in regno æterno. Putà quia in igne æterno aliter ille, aliter ille torquebuntur, vbi erunt: tamen ibi omnes cruciabuntur, minùs ille, plùs ille, quia tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati. Et quidam circumeunt mare & terram facere vnum proselytum, quem cùm fecerint, faciunt eum filium gehennæ duplo quàm sint ipsi. Putà quia alij duplo, alij simplo, putà quia alij plus, alij minùs. Non est regio vbi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormenta sunt, peiora sunt, quàm quæ formidas in isto seculo.

Alij magis, alij minus cruciabuntur. Matth. 10. Matth. 23.

4. LVCÆ duodecimo.

5. MATTHÆI quinto, vt in textu.

Gradus iræ, & pœnarum eorundem.

6. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite quinto: Racha in Hebræo eloquio vox indignantis est, quæ quidem animum irascentis ostẽdit, nec tamen plenum verbum iracũdiæ exprimit. Priùs ergò ira reprehenditur sine voce, postmodùm verò ira cum voce, sed necdùm pleno verbo formata: sed ad extremũ quoquè cũ dicitur, fatue, ita redarguitur, quæ cum excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum, quod in ira perhibet reum esse iudicio: in voce iræ, quod est Racha, reum concilio: in verbo vocis, quod est, Fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ, creuit ordo sententiæ, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio autem iam causæ sententiæ definitur: in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Matth. 5.

7. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono: Quid interest inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehẽnæ ignis? Nam hoc postremum grauissimum sonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donèc ad gehennam ignis veniretur. Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatim etiã peccata cõmemorarẽtur. Et paulò pòst: Gradus itaque sunt in istis peccatis, vt primò quisque irascatur, & eum motum retineat corde conceptum. Iam si extorserit vocem indignantis ipsa commotio non significantẽ aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriatur ille cui irascitur, plus est vtiquè quàm si surgẽs ira silentio premeretur. Sin verò non solùm vox indignãtis audiatur, sed etiam verbum quo iam certam eius vituperationẽ in quem profertur, designet & notet, quis dubitat amplius hoc esse, quàm si solus indignationis sonus ederetur? Itaque in primo vnum est, id est, ira sola: in secundo duo, & ira, & vox quæ iram significat: in tertio tria, ira, & vox quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio. Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensioni datur locus. In concilio autẽ quanquàm & iudicium esse soleat, tamen quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad concilium pertinere sententiæ prolatio, quando non iam cum ipso reo agitur, vtrum damnandus sit, sed inter se, qui iudicant, conferunt quo supplicio damnari oporteat, quem constat, esse damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam sicut iudicium, nec damnatĩ pœnam, sicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa est & damnatio & pœna damnati. Videntur ergò aliqui gradus in peccatis & in reatu, sed quibus modis inuisibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis potest dicere?

Matth. 5. Gradus à leuioribus ad grauiora. Iræ gradus. Tres gradus reatus. Pœnæ secundùm merita animarum.

IIII.

Quare peccatum est fugiendum?

A. Primùm, quia *Deus nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi*, sed [a] *Odit omnes qui operantur iniquitatem*, vt apertè scriptura testatur. Nec est quicquã Deo magis inuisũ ac exosum, qui diligit [b] alioquin omnia quæ sũt, & præter peccatum nihil odio atque supplicio persequitur, illúdque nec [c] in cælo nec [d] in terra sinit impunitum abire.

Ecclesiast. 15. d; a Psal. 5. a Eccl. 3 b Sap. 14; b Prouer. 15. b Exo. 23. a; b Sapien. 11. d; c Esaiæ 14. c 2 Pet. a; d Leui. 26 c Deut. 28 b

B. Deindè peccatum, nè parum execrãdum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin [e] peccatum non fecit, [f] causam præbuit subeũdæ crucis & acerbissimæ mortis perferendæ. Etenim [g] *Ipse vulneratus est propter*

e 1 Pet. 2. d; f Bern. ser. 3. de natiuit. Domini. g Esaiæ 53 b

iniquitates nostras,attritus est propter scelera nostra:posuit Dominus in eo iniquitatē omniū nostrum.[h] *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tantùm,sed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lauit[i] nos à peccatis nostris in sanguine suo,vt quotquot cum ipso per baptismū[k] in mortem consepeliuntur, hi peccatis[l] mortui, iustitiæ viuant,ac in[m] nouitate vitæ per ipsius gratiam ambulent continenter. Cæterùm qui post acceptā in baptismo CHRISTI gratiam,iterùm voluntariè peccant,in Christum peccant,Christū persequuntur, Christum denuò crucifigunt,quos Christo iusto iudici pœnas non minores quàm sceleratos ethnicos,dare oportebit. Sic enim Paulus docet:[n] *Voluntariè peccantibus nobis post acceptā notitiam veritatis,iam nō relinquitur pro peccatis hostia,terribilis autem quædam expectatio iudicij.* De quibus & Apostolus Petrus dixit:[o] *Melius erat illis non cognoscere viā iustitiæ , quàm post agnitionē retrorsùm conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Quare qui stat, videat[p] nè cadat. nam cadendo,posteriora prioribus deteriora fiunt.

h 1.Ioan.2.a
i Apoc.1.b
k Rom.6.a
l 1.Pet.2.d
m Rom.6.a
n Heb.10.c
o 2.Petr.2.d
p 1.Cor.10.c Luc.11.d Matth.12.d

C. Prætereà[q] *qui faciunt peccatum & iniquitatem,hostes sunt animæ suæ*, si Raphaëli credimus. Nam[r] *homo per malitiam occidit animā suam. Anima*[s] *quæ peccauerit,ipsa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius,qua homo à Sanctorum omnium consortio,ab Angelorum & cęlitum gaudio,atque[t] ab ipso deniq; summo & æterno bono,in cuius cognitione ac fruitione sanè omnis salus & perfecta hominis beatitudo consistit,in æternum separatur.

q Tobiæ 12.c
r Sapien.16.b
s Ezech.18.a Iaco.1.b Psal.33.d Rom.2.d
t Mat.7.d.25.d Luc.13.f Psal.5.b Chrys. hom.24.in Matth. & 48. ad pop. Antiochenum Itē epist.1 ad Theodorum lapsum.

D. Ad hæc,ea peccati natura est atque malignitas, vt non solùm à Deo Deíque gratia & gloria homines etiam[u] iustos abducat:sed præterea summis[x] æternísque malis cùm corporis,tū animæ subiicit: nec solùm in hac, sed etiam in futura vita infelicissimos reddit,vt in potestatem dæmonum redacti,suppliciis grauissimis & malis omnibus perpetuò addicantur.

u Ezech.18.e f.33.c d
x Iudith 5.c Exod.32.f Num.14.d a Eccl.21.a Psal.10.b Lucæ 12.f

E. Hinc notanda sunt in scripturis sacris, quæ passim de repræhensis ac punitis peccatoribus exempla proferūtur,vt de[y] Cain,[z]Pharaone,[a]Nabuchodonosore,[b]Sodomitis,[c]Ægyptiis,[d]Israëlitis, & cęteris,quorum scelera iustus DEVS miris ac horrendis modis est persequutus. Obseruandæ quoq; sententiæ,quæ peccatorum pestes fugiendas & exectandas docēt. Vt,[e] *Qui facit peccatū,seruus est peccati. Odio*[f] *sunt Deo impius & impietas eius.*[g] *Miseros facit populos peccatum. Quasi à*[h] *facie colubri fuge peccata.*[i] *Nō Deus volens iniquitatem tu es,neque habitabit iuxta te malignus,neque permanebūt iniusti ante oculos tuos. Qui*[k] *in vno peccauerit,multa bona perdet.*[l] *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum,& caue nè aliquando peccato consentias,& prætermittas præcepta Dei nostri.*

y Gen.4.b
z Exod.14.g
a Daniel.4.f
b Gen.19.e Ezech.16.f
c Exod.7.8.9.10.12.14.
d Deut.32.c d Nu.16.a
e Ioan.8.d
f Sapien.14.b
g Prouerb.14.b
h Eccl.21.a
i Psal.5.a
k Eccl.9.d
l Tob.4.a
Vide Chr. ho. 8. ad popu. Antioch.17.10 Gen. 31 & 37 in Ioan. 18 in epist.2 I Rom.4 a.1 in Acta, & hom. de Iona proph. Basil. ho in psal. 33 Aug. propos.42. ex epist. ad Rom.

F. Hæc eò spectant,vt æquissimum peccatorum vindicem Deum homo cognoscat,cognoscendo timeat,timēdo caueat saluti suæ, & cauēdo pœnas euadat horribiles peccatorum.[m] *Multa enim flagella peccatoris.*

m Psal.31.c

TESTIMONIA.

1.A. ECCLESIASTICI decimoquinto : vt in textu.

2. PSALMO quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mēdacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

3. ECCLESIASTICI duodecimo: Altissimus odio habet peccatores,& impiis reddet vindictam.

4. SAPIENTIÆ decimoquarto: Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius.

5. PRO-

5. PROVERBIORVM decimoquinto: Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia. Abominatio est Domino via impij. qui sequitur iustitiam, diligetur ab eo.
6. EXODI vigesimotertio: Insontem & iustum non occides, quia auersor impium.
7. SAPIENTIÆ vndecimo: Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti.
8. ESAIÆ decimoquarto: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detrahéris in profundum laci.
9. SECVNDÆ Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reseruari: Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Vbi angeli, fortitudine & virtute cùm sint maiores, non portant aduersùm se execrabile iudicium.
10. LEVITICI vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplùm propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassùm labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduersò mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra: immittámque in vos bestias agri, quæ consument vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis exaduersò mihi: ego quoquè contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septiès propter peccata vestra: inducámque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium, postquàm confregero baculum panis vestri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ità vt comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum: destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea intantù, vt vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltrà odorem suauissimum. Disperdámque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in Gentes, & euaginabo post vos gladium, erítque terra vestra deserta, & ciuitates vestræ dirutæ.
11. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias quas ego præcipio tibi hodiè, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouiũ tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationem in omnia opera tua quæ tu facies: donèc conterat te, & perdat velociter, propter adinuentiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. Adiungat tibi Dominus pestilentiam, donèc consumat te de terra. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aëre corrupto ac rubigine, & persequatur donèc pereas. Sit cælum quod supra te est, æneum: & terra quam calcas, ferrea, &c.
5. B. PRIORIS Petri secundo: CHRISTVS passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. cuius liuore sanati estis.
2. BERNARDVS sermone tertio in Natali Domini: Agnosce ô homo quàm grauia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, & ad mortem sempiternam, nunquàm pro eorum remedio Dei filius moreretur. Peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur.
3. ESAIÆ quinquagesimotertio.
4. PRIMÆ Ioannis secundo, vt in textu.
5. APOCALYPSIS primo: Christus dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.
6. AD Romanos sexto: Qui mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem.

7. PRIORIS Petri secundo: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.
8. AD Romanos sexto: Vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.
9. AD Hebræos decimo.
10. POSTERIORIS Petri secundo, vt in textu.
11. PRIORIS ad Corinthios decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat.
12. LVCÆ vndecimo: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se: & ingressi habitãt ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.
13. MATTHÆI duodecimo: Tunc vadit, & assumit, &c. vt apud Lucam.
1.C. TOBIÆ duodecimo.
2. SAPIENTIÆ decimosexto.
3. EZECHIELIS decimooctauo, vt in textu.
4. IACOBI primo: Peccatum cùm consummatũ fuerit, generat mortem.
5. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.
6. AD Romanos sexto: Stipendia peccati mors.
7. MATTHÆI septimo: Discedite à me, qui operamini iniquitatem.
8. ET capite vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.
9. LVCÆ decimotertio: Discedite à me omnes operarij iniquitatis.
10. PSALMO sexto: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.
11. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Matthæum: qui in gehenna vritur, cælorũ etiã regnum prorsùs amittit: quæ certè pœna maior est, quàm cruciatus ille flammarum. Noui autem quòd plurimi pertimescant tantùm gehẽnam, ego tamẽ illius gloriæ amissionem multò amarius, quã ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si verò id nõ possum sermone monstrare, nihil est omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoquè de eorum amissione perspicuè scire possimus. Cæterùm Paulus qui ista cognita habebat, certissimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium sit profectò miserrimum. Et post pauca: Intolerabilis quidem res est etiam gehenna: quis nesciat? & supplicium illud horribile: tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore repelli, exosumque esse Christo, & audire ab illo, Non noui vos: atque argui, quòd esurienti & sitienti negauerimus cibum & potum. Est enim satius, mille fulmina sustinere, quàm vultum illum mãsuetudinis pietatísque plenum, nos tamen auersantem, videre, & illos placidissimos oculos nequaquàm nos adspicere sustinentes.

Intolerabilior amissio gloriæ, quam gehennæ supplicium.

A beata gloria repelli. Matt. 7 & 25.

12. IDEM homilia quadragesimaoctaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amissio, hoc cogitate.

Regni amissio.

13. ITEM epistola quinta ad Theodorum lapsum, Sunt quidam absurdi iudicij, ij duntaxàt amant effugisse gehennam: contrà ego multò durius esse tormentum quoddam assero, quam gehenna est: hoc est, non assecutum esse tantam gloriam, & illinc elapsum esse. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto necessè est casum deplorare, quod de cælis excidimus, quia est omnium cruciatus omnium durissimus.

De c[illegible]

1.D. EZECHIELIS decimooctauo: Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nũquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergò domus Israël. Nunquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ prauæ sunt? Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.
2. ET capite trigesimotertio: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die cõuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur.
3. IVDITH quinto: Quotiescunquè (ait dux Achior ad Holophernem) præter ipsum Deum suum alienum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotiescunquè autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Denique Chananæum regem, & Iebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostrauerunt, & terras eorum & ciuitates eorum ipsi possederunt: & vsquedùm non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona. Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cùm recessissent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati sunt prælijs à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reuersi ad Dominum DEVM suum ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterùm possident Hierusalem, vbi sunt sancta sanctorum.
4. EXODI trigesimosecundo: Respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.
5. NVMERORVM decimoquarto: Omnes homines qui viderunt maiestatem meã, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, nõ videbunt terram, pro qua iuraui Patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. Querelas filiorum Israel audiui: Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra.
6. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.
7. PSALMO decimo: Pluet super peccatores laqueos,

queos, ignis & sulphur & spiritus procellarú, pars calicis eorum.

8. LVCÆ decimosexto: Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarú vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

1. E. GENESIS quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suú, & suscepit sanguiné fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

2. EXODI decimoquarto: Fugientibus Ægyptiis occurrerút aquæ, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus. Reuersæque sunt aquæ, & operuerút currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare, nec vnus quidem superfuit ex iis.

3. DANIELIS quarto: Vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, Regnum tuú transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabúntur super te: donèc scias, quòd dominetur excelsus in regno hominú, & cuicunque voluerit, det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est: donèc capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vngues eius quasi auium.

4. GENESIS decimonono: Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & igne à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.

5. EZECHIELIS decimosexto: Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarú eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerút abominationes coram me, & abstuli eas, sicut vidisti.

6. EXODI septimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimoquarto, horrendæ atque grauissimæ recensentur plagæ decem, quibus Dominus Ægyptios affecit, eò quòd non paruerit Pharao rex Ægypti Domino, vt populú Israël abire sineret ex Ægypto.

7. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Foris vastabit eos gladius, & intùs pauor, iuuenem simul ac virginem, lactètem cum homine sene. Et dixi, Vbinàm sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. NVMERORVM decimosexto: Sufficiat vobis, (inquit Core cum suis numero 250.) quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam. Et paulò pòst: Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quę ad eos pertinét, nè inuoluamini in peccatis eorum. Et post pauca: Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. Descenderuntque viui in infernú, operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrú, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra degluttiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum. Et quibusdam interpositis: Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israel, sequenti die contra Moysen & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cúmque oriretur seditio, & tumultus incresceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquam ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cúmque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergés citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga deseuit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

9. IOANNIS octauo.

10. SAPIENTIÆ decimoquarto.

11. PROVERBIORVM decimoquarto.

12. ECCLESIASTICI vigesimoprimo.

13. PSALMO quinto.

14. ECCLESIASTIS nono.

15. TOBIÆ quarto, vt in textu.

16. CHRYSOSTOMVS homilia octaua ad populum Antiochenú. Talis est peccantiú consuetudo: omnia suspecta habent, vmbras tremunt, omné strepitum timent, & quemque putant contra se venire: & aliis alia inter se differentibus, peccati sibiipsis cúscij, putant illos de se sermocinari. Talis res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo condemnat accusante, pauidum facit & timidum peccatorem, sicut iustitia contrarium. Audi igitur, quo modo & huius pauorem, & illius libertaté scriptura designauit: Fugit impius persequente nemine, inquit. Quo modo persequente nemine fugit? Intus habet agentem conscientiæ accusatricem, & hunc vbiquè circunfert: & sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecùs ipsum agitantem: sed quocunquè abeat, flagellatur, & vulnus habet immedicabile. At non talis iustus: sed qualis, audi: Iustus tanquàm Leo, inquit, confidit.

Peccatum affert metum magnum.

Prouer. 28. Conscientia accusans.

Ibid.

17. PRÆTEREA homilia decimaseptima in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit non solùm confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui anteà intellectu & sapientia multa præditi fuerant.

Peccatú insipientes facit.

18. Et homilia quinquagesimaprima in Ioannē: Nihil peccato sordidius, nihil immundius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.

Peccato nihil immundius. Psal. 17.

19. Item homilia trigesimaseptima in Ioannem super ea verba, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: Res profectò grauis est peccatum, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquàm vi & exuperātia sua corpora quoque inficiat. Breui peccatū patratur, morbi tormēta diuturna sunt. Si grauem priorum scelerum pœnam dedimus, deindè in eadem incidérimus, dabimus longè maiorem: & meritò sanè. Qui enim supplicio non fit melior, tanquàm stupidus quidem & contemptor, grauiorem sibi pœnam præparat. Ipsum nanque peccatum, semel lapsum, satis supérque cohibere, & sapientiorem reddere debebat, nè iterùm in idem prolaberetur. Quòd si post datas pœnas in eadem iterùm crimina prolapsi, grauiori pœna afficimur: quid his spectādū est, * qui in ipso supplicio in iisdem sceleribus pertinaciter perseuerant? Et qua gratia, inquies, non omnes puniútur? Etenim multos videmus, & quidem scelestissimos, bona corporis valetudine, & prospera fortuna lasciuientes: nolimus propterea eos admirari, sed deplorare potiùs: quòd enim in hac vita nihil aduersi patiuntur, maiora in futura supplicij est argumentum. Hoc & Paulus his verbis significauit: Dum iudicamur à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hic enim correctio est, illic supplicium.

Ioan. 5.

Peccatū etiam corpora inficit.

* nullo affecti supplicio.

Peccantium in hac vita prosperitas, extimi argumentum est. 1. Corint. 11.

20. Idem homilia vigesimaoctaua in epistolam ad Romanos: Peccatum dæmone peius eijciamus. Dęmon siquidem non omninò spoliat regno cælorum: sed subindè fit, vt & prosit modesto ac vigilanti. Peccatum verò omninò excludit: Voluntarius quippe dæmon est peccatum, spontanea insania.

Peccatum dæmone peius. Peccatum voluntarius dæmon.

21. Rursus homilia quadragesimaprima in Acta Apostolorum: Nō est ità magnum, à dæmone liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnum cęlorum assequi, licèt cooperetur, inuitus quidem.

22. Item homilia de Iona Propheta: Nihil graue æquè & onerosum inuenies, quam peccatum. & ideò Zacharias plumbo peccatū figurauit: & Dauid naturam eius describens, ait: Iniquitates meæ superauerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Peccati grauitas.

Zach. 5. Psal. 37.

23. Basilius homilia in Psalmum trigesimútertium: Omni in Christum credenti angelus assistit, nisi illū à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lacbrymarum adspergine dignum ac graueolens peccatum.

Peccatū abigit custodem angelum.

24. Augustinus in libro expositionis quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, propositione quadragesimasecūda: Quòd autem ait, Venundatus sub peccato: intelligendum est, quòd vnusquisque peccādo animam suam diabolo vendit, accepto tāquàm precio dulcedine temporalis voluptatis. Vndè & Dominus redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

Rom. 7. Peccator, diabolo animam vendit vilissimo precio.

F. Psalmo trigesimoprimo, vt in textu.

V.

Quæ via ad peccati foueam ducit?

A. Tribus præcipuè[a] gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

B. Suggestione quidem hostis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, siue tētatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo iam nimiùm adlubescit, quod praua suggessit tētatio: demùm, & proprio cōsensu, dū in peccatū ipsum voluntas allecta consentit deliberatè: Ex quo sanè consensu peccatū iam[b] consummatur, vt hominem non modò immundum, iniquúmque faciat, & spiritualiter occidat, verūetiam coram Deo gehēnæ obnoxium reddat, etiāsi nō semper opere perpetretur. Vndè non temerè dictum[c] est illud: In suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem inesse peccati.

C. Quòd si exactiùs cōsideremus, qui soleāt gradus esse peccati, imprimis oritur[d] ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione cōsensus, ex cōsensu operatio, ex operatione cōsuetudo, ex cōsuetudine desperatio, ex desperatione peccati defēsio, ex peccati defēsione gloriatio, ex gloriatione dānatio. Hæc est demùm lōga illa & horrenda peccatorū catena: hi[e] funes atque cōpedes, quibus adstrictum hominem satanas nunc in omne genus malorū, ac tādèm in tartaream abyssum præcipitat infelicissimè. Atq; idcircò plurimùm refert, peccatorū gradus eiusmodi atque propagines, nè fallamur atque periclitemur, studiosè discernere & obseruare.

a Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 23. & lib. 12. de Trinit. ca. 12. Grego. hom. 16. in euang. & lib. 4. mora. c. 27.

b Iacob. 1. b & ibidem Beda. Tob. 4. a Rō. 6. b Matt. 5. d

c Greg. ad interrogationē 11. Augustini Cantuar.

d Vide Gregorii Magni lib. 4. moralium, cap. 27. & Isidori lib. 2. de summo bono, cap. 23.

e Prouer. 5. d Psal. 118. h 2. Reg. 22. a Vide Aug. li. 8. confessionum, cap. 5. Gregor. li. 25. Moral. ca. 12

TESTIMONIA.

Math. 5.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite vigesimotertio: Sanè cõsiderandum est, quòd non dicit, Omnis qui concupiuerit mulierem: sed, Qui viderit mulierem ad concupiscẽdum eam: id est, hoc fine & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, ità vt non refrænetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur.

Tribus impletur peccatum.

Nam tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio, siue per memoriã fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus: Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis, palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem cõsensio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde nostro, etiam si facto non innotescat hominibus. Ità ergò sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est, lubrico & volubili, hoc est, temporali corporũ motu: quia & si qua talia phantasmata intùs versantur in anima, de corpore forinsecùs tracta sunt: & si quis occultus præter istos quinque sensus motúsque corporis animũ tangit, est etiam ipse * temporalis & lubricus: & ideò quanto illabitur occultiùs, vt cogitationem contingat, tanto conuenientiùs serpenti comparatur.

al. * corporalis.

Suggestio comparatur serpenti, delectatio mulieri, consensus viro.

Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & quædam suasio: in appetitu autem carnali, tanquàm in Eua, delectatio: in ratione verò, tanquàm in viro, consensio: quibus peractis, tanquàm de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ, in mortem homo expellitur, iustissimè omninò. Non enim cogit qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus, in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandũ. Nec quisquam hoc facere cogitur, & ideò si fecerit, fine iusta defensione punitur. Non enim hoc committit inuitus: Veruntamen delectatio ante consensionem vel nullà est, vel tam tenuis, vt propè nulla sit.

Illicitæ delectationi consentire, magnum peccatum est.

Cui consentire, magnum peccatum est, cùm illicita est. Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari & extingui cupiditas: Sed posteà cùm suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multò minor est, quàm illa quæ assiduis factis in cõsuetudinem vertitur. Hãc enim vincere difficillimum est: & tamen etiam ipsam cõsuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit: ac sic in pristinam * potestatem atque ordinem & vir Christo, & mulier viro subijcitur.

al. * pacem.

Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, suggestione, delectatione, consensione: ità ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquàm tres mortes. Vna quasi in domo, id est, cùm in corde consentitur libidini: altera jam prolata quasi extra portam, cùm in factum procedit assensio: tertia, cùm vi consuetudinis malæ tanquàm mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro iam putens. Quę tria genera mortuorum Dominũ resuscitâsse, quisquis Euangelium legit, agnoscit. Et fortassè considerat, quas differentias habeat etiam ipsa vox resuscitantis, cùm alibi dicit: Puella, surge. Et alibi: Iuuenis, dico tibi, surge. Alibi, Infremuit in spiritu, & fleuit, & rursùs fremuit, & pòst deindè voce magna exclamauit: Lazare, veni foràs.

Math. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

2. IDEM libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cùm huic intentioni mentis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officiũ ratiocinandi viuacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandam illecebram fruẽdi se, id est, tanquàm bono quodam priuato & proprio, non tãquàm publico atque communi, quod est incommutabile bonum: tunc velut serpens alloquitur fœminam: huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est.

Serpens quando alloquitur fœminã.

Mãducare de ligno vetito.

Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris verò authoritate consilij ità membra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccato: sic habendum existimo, velut cibum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensione malè vtẽdi rebus quæ per sensum corporis sentiuntur, ità decernitur quodcunque peccatum, vt si potestas sit, etiam corpore compleatur, intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitum cibum.

Dare viro simul edendũ.

Neque enim potest peccatum non solùm cogitandum suauiter, verùm etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi & illa mentis intẽtio, penès quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat.

Voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatum est.

Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatum, sed longè minus, quàm & si opere statuatur implendum. Et ideò de talibus quoquè cogitationibus venia petenda est, pectúsque percutiendum, atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoquè quod sequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Math. 6.

Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideò si sola mulier cibũ edidisset illicitũ, sola vtiquè mortis supplicio plecteretur: Ità dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis à quibus se cõtinuò deberet auertere cogitatio, libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierẽ sine viro posse dãnari: absit hoc credere. Hęc quippe vna persona est, vnus homo est, totúsque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectãdi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittuntur.

Propter solã voluntatem oblectandi se illicitis cogitationibus, damnamur.

Vide S. thom. 12. q. 74. art. 8.

3. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, & consensu. Et nos cùm tentamur plerumque in delectationem aut etiã in consensum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobisipsis etiam gerimus vndè certamina toleramus. Deus verò qui in vtero vir-

Tribus modis peragitur tentatio.

ginis incarnatus, in mundum sine peccato veneerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergò per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideò omnis diabolica illa tentatio foris, non intus, fuit.

Matth. 4.

4. Ioan libro quarto Moraliũ, capite vigesimo-septimo: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nãque suggestione, delectatione, cõsensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationẽ. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & deijciendo eleuat, sed grauiùs elenãdo supplantat. Vndè & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eua delectata est, Adã consensit: qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciã noluit. Hoc verò in humano genere quotidiè agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpẽs suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit: Eua delectata est, quia carnalis sensus, ad verba serpentis mox se delectationi substernit: Consensum verò Adam mulieri præpositus prebuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequiùs obduratur. Eisdem etiam quatuor modis, peccatum consummatur in opere. Priùs nanque latens culpa agitur: postmodùm verò etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc & in consuetudinem ducitor: ad extremum verò vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur.

Serpẽs suadet. Eua delectatur.

Adã consentit.

Gradus per quos descendit peccator ad profundũ.

I. B. Iacobi primo: Vnosquisque tẽtatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatũ: peccatũ verò cùm consummatum fuerit, generat mortẽ.

2. Beda in primum caput Iacobi: Tribus modis tentatio agitur suggestione, delectatione, consensu. Suggestione hostis, delectatione autem, vel etiã consensu, nostræ fragilitatis. Quòd si hoste suggerente delectari aut consentire peccato nolumus, tentatio ipsa nobis ad victoriam prouenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò & hostis suggestione paulatim à recta intentione abstrahimur, & vino incipimus illici, delectando quidem offẽdimus, sed necdùm lapsum mortis incurrimus. At si delectationem concepti corde facinoris, etiã partus prauæ sequitur actionis, nobis iam mortis reis, victor hostis abscedit. Quod vt adstruamus exemplis, tentatus est Ioseph verbis Dominæ, sed quia concupiscentiam libidinis non haboit, suggestione tantùm, non etiam delectatione vel consensu, tentari potuit: ideò victor euasit. Tentatus est Dauid visu vxoris alienæ, & quia necdùm carnis apperitum vicerat, à concupiscentia sua abstractus & illectus est. Atque vbi conceptum scelus perfecit, reatum mortis etiam proprio ore iudicatos incidit, quam tamen pœnitendo euasit. Tentatus est Iudas per philargyriam, & quia erat auarus, ab ipsa sua concupiscentia abstractus & illectus, ad interitum consentiendo decidit. Tentatus est Iob multipliciter: sed quia oẽs possessiones, oẽs

Tribus modis agitur tentatio.

Gen. 39.

2. Reg. 11.

2. Reg. 12.

Matth. 26.

Iob 1 & 2.

salutem corporis diuino amori præposuerat, tentari quidem suggestione hostili potuit, sed consentire vel saltem delectari peccato nullatenùs valuit. Quod ergò dicitur, Peccatum cùm cõsummatum fuerit, generat mortem: respicit ecõtrariò ad hoc, quod suprà dictum est de eo qui suffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Sicut enim ille qui tentatus superat, præmia vitæ meretur: ità nimirùm qui concupiscentiis suis illectus, à tentatione superatur, meritò ruinam mortis incurrit.

Iacobi 1.

3. Tobiæ quarto: Caue nẽ aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. Ad Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.

5. Matthæi quinto: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

6. Gregorius Magnus in respõsione ad vndecimam interrogationem Augustini Cantuariensis Archiepiscopi: Tribus modis impletur omne peccatũ, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia cùm primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem, & cõsensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mẽte, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatũ omnimodò perpetratũ non est. Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatũ incipit nasci. Si autẽ etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, In delectatione fit nutrimentum, In cõsensu perfectio. Et sæpè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationẽ trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vndè & ille cælestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Si autẽ captiuus erat, minimè pugnabat. Quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, & pugnabat. Igitur legi mentis, lea quę in mẽbris est, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus nõ erat. Eccè itaque homo est, vt ità dixerim, & captiuus, & liber: Liber, ea iustitia quam diligit: captiuus, ea delectatione quã portat inuitus.

Tribus modis impletur peccatum.

Consensione perficitur peccatum.

Rom. 7.

I. C. Gregorius Magnus libro quarto Moralium, capite vigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimo. quarto.

2. Isidorus Episcopus, libro secundo de summo bono, capite vigesimotertio: Istis somitibus quasi quibusdã gradibus crnalescit omne peccatũ. Cogitatio nãque praua delectationẽ parit, delectatio cõsensionẽ, cõsensio actionẽ, actio cõsuetudinem,

Gradus peccatorum.

[illegible] sicque his vinculis homo [illegible] in catena vitiorũ tenetur adstrictus [illegible] euelli nequaquàm valeat, nisi diuina [illegible] entis apprehẽdat. Peccatũ admittere [illegible] est in puteum: consuetudinẽ vero [illegible] facere, os putei est coangustare, nè is qui cecidit va[illegible] exire. Sed interdùm etiã tales Deus liberat, dũ eorũ desperationẽ ad conuersationẽ liber[illegible] cómutat. Ipso enim miserante peccata dimittuntur: quo protegente fit, nè in deterius pecca[illegible] eatur. Nequissimum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore resurgitur, dum malæ consuetudini repugnatur. Malè agendi cõsuetudinem, recessum esse Propheta asserit profundum, cuius vsu quasi quadã lege homo tenetur adstrictus, vt etia quando non vult, peccatum admittit. A lapsu verò citò resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis, quæ lex cõsuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus discedimus: quia [illegible] necessitatis vinculo per consuetudinem retinemur.

2. PROVERBIORVM quinto: Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

4. PSALMO [illegible] centesimo decimooctauo: Funes peccatorum ci[illegible] plexi sunt me.

5. SECVNDI Regum vigesimosecundo: Funes in[illegible] circumdederunt me: præuenerũt me laquei mortis.

6. AVGVSTINVS libro octauo Confessionum, capite quinto: Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meũ tenebat inimicus, & indè mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vndè catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Et post nonnulla. Frustrà condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cùm lex alia in mẽbris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in legem peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati, est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

7. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium capite duodecimo: Omne peccatũ quod tamen citiùs pœnitendo non tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati. Peccatum nanque quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit.

Catena peccatorum.

Rom. 7. [illegible]

Peccatũ quod [illegible] trahit ad aliud.

V.

Quomodo peccata facilè deuitantur?

A. Primùm quidem, si quę peccatis mala & pericula succedãt, prouideam[a]: deindè, si illorũ initiis prauisque suggestionibus, quibus ad peccãdũ facilè solicitamur, statim[a] occurramus atque repugnemus fortiter: postremò, si[b] virtutes peccatis contrarias exercere nitamur, CHRISTO in his omnibus auxiliante. B. Monet igitur Ecclesiasticus,[c] *Post cõcupiscentias tuas nõ eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cõcupiscẽtias eius, faciet te in gaudiũ inimicis tuis.* Vndè diuinũ etiam oraculum pronunciat:[d] *Nónne si benè egeris, recipies? si autẽ malè, statim in foribus peccatũ aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Atque hìc locũ habet armatura[e] spiritualis, qua vult Paulus CHRISTI milites aduersùs peccatũ & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

a Psal. 136. b [illegible] 4. [illegible] c Ber. [illegible] de Quadrages. & 49. In Cant. [illegible] b Rõ. 12. a b c [illegible] Eph. 4. a c f Phil. 4. b c Eccl. 18. d Gen. 4. e Ephes. 6. b c Heb. 12. b.

TESTIMONIA.

1. A PSALMO centesimo trigesimosexto: Beatus qui tenebit & allidet paruulos [illegible] ad petram.

[illegible]. IACOBI quarto: Subditi estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

[illegible] PETRI Petri quinto: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: [illegible] resistite fortes in fide: [illegible] passionum quæ in mundo est, [illegible].

4. BERNARDVS in sermone quinto de [illegible] quadragesim[illegible]. Ma[illegible] m di[illegible] tamen aduer[illegible] bellicæ [illegible] bros, im[illegible] bere [illegible] s: [illegible] n[illegible] vi[illegible] quide[illegible], & [illegible] [illegible] s, [illegible] [illegible] litiæ eius. V[illegible] [illegible] est [illegible], & [illegible] n hoc certamine deijcitur inuictus. Sub te est ò homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodò n[illegible] consenseris: & quotiens resisteris, totiens coronaberis. Veruntamen negare non possumus, fratres, molesta sunt hæc, & periculosa, sed & in ipso certamine si viriliter resistimus, quædam pia [illegible] de conscientia bona nascitur. C[illegible] do [illegible] si cogitationes istas quam citò in nobis aduertimus, non patimur remorari, sed in [illegible]

Gen. 4.

Resistere [illegible] coronari.

vehementi animus aduersus illas excitatur: quoniã inimicus cõfusus abscedet à nobis: non tam libenter ilicò reuertetur.

Tribus modis prouidentur bona coram Deo.

5. E t sermone vigesimonono ex paruis sermonibus: Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione, intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, vnde scriptum est: Cogitatio sancta seruabit te, & affectio pura, & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intentio, in anima: sed in ea quoque propriis singula locis distincta videntur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit. Atque vt eorum vsum ac differẽtiam clariùs videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantùm inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergò carni putredo aliqua vel liuidus tumor insederit, iã nõ solùm decor corporis, sed salus quoquè turbatur. Quòd si languor fortiran inualescens, cum ipsa carne ossa quoquè medullitùs occupârit, tunc demùm de vita non immentò poterit desperari. Eodem modo in anima si peccatum suggeratur memoriæ per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem, deformitas est, nec audire interim anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Cæterùm & si næuus est, sed nõ morbus. Quòd si voluntas quoque ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdùm moritur anima: clamet tamen necessè est: Sana me Domine, & sanabor. Tunc enim mori dicitur quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicens Domino, Expellẽdo de paradiso in latam huius seculi euagationem, Confirmâsti super me manum tuam. Et quoniam carnalia desideria suor peccati pœna: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Iam verò vbi robur deest rationis, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Qui rursùm eosdem gradus ex persona iusti decãtat dicẽs: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. Delectatus enim dicit per voluntatem, exercitatus per rationem. Ne ergò à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere tanquàm vilis plebs in atrium: ponatur ad eius portam ianitor cuius nomẽ est recordatio propriæ professionis, vt cùm turpibus sese cogitationibus senserit animus prægrauati, increpet se, & dicat sibi: Tune hæc debes cogitare qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiæ debet in se huiusmodi quicquam admittere? decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Hæc dicendo excludes fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria tanquàm in domo domestica familia, statuatur ostiarius qui vocatur recordatio cælestis patriæ. Hic enim potest prauum desiderium quasi cuneus cuneum expellere, & ipsum qui ait, Eccè sto ad ostium, & pulso, sine cunctatione recipere. Iam verò ad thalamum rationis talis [illegible] tam ferox adhibendus est custos qui nemini parcat, sed quicunque hostis siue [illegible] am siue palàm ingredi præsumpserit, procul eum arceat: & hic sit recordatio gehennæ. In cæteris siquidem, id est, memoria & voluntate, non ità est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem. Hoc verò grauissimum est & omninò damno[illegible], si vnquàm ratio perdiderit intentionis recti[illegible]nem.

Cantic. 4. Delectatio.

Hiere 71. Intentio.

Ezechel. 18.

Psal. 37 Ibidem.

Psal. 76.

Quomodo resistendum suggerenti peccatum.

Contra delectationem peccati.

Apoc. 3. Contra intentionem malam.

suggestio.

6. I t e m sermone quadragesimonono in Cãtica: Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo: Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoque sananda, non actio condemnenda. Tantùm nõ illi [illegible] resideas iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extẽdenti se ad meliora quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non lingulam ad detrahendũ, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocẽdumve aliquo modo magis autem confunditur sic esse malè affectum: & inolitum ex longo vitiũ, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Qui saoè sapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis esse, & humilis corde? Absit vt inueniatur expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiæ Domini nostri.

Non sentire, sed c[illegible] p[illegible]

Rom. 6.

Matth. 11.

7. A d Romanos duodecimo: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placẽtem, rationabile obsequium vestrũ. Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensûs vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quę data est mihi, omnibus qui sunt inter vos nõ plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus, omnia autem membra nõ eundem actũ habẽt: ità multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Odientes malũ, adhærentes bono. Charitatem fraternitatis inuicèm diligentes. Honore inuicèm præuenientes, Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes, Domino seruientes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectãtes. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, & flere [illegible]um flentibus. Idipsum inuicem sentientes. Nõ alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus Si fieri potest, quod ex vobis est, cũ omnibus hominibus pacem habentes. Nõ vosmetip[s]os defendentes charissimi, sed date locum iræ. [S]criptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, D[icit] Dominus. Sed si esurierit inimicus t[u]us, ciba [illum]: si sitit potum da il[li]. Hoc e[nim] faciens, c[arbones] ignis congeres super caput eius. Noli vin[ci à] ma-

[illegible] d

lo,sed vince in booo malum.
8. A o Ephesios quarto : Obsecro itaque vos ego vinctus io Domino,vt dignè ambuleris vocatiooe, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum paticotia, suppottantes iouicem in charitate, soliciti seruare voitatem spiritus in vioculo pacis. Depooite vos, secundum pristioam con uersatiouem veterem homioem, qui cottumpitur secundum desideria errotis. Renouamini autem spiritu mentis vestrę,& ioduite oouum homioem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod depooentes mendacium, loquimioi veritatem vousquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Sol oon occidat super itacundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam nou furetur : magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat oecessitatem patienti. Omois sermo malus ex ore vestro ooo procedat : sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et oolite coortistare Spititum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptiooís. Omnis amatitudo,& ira,& indignatio, & clamor,& blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo dooauit vobis.
9. A o Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus homioibus. Dominus propè est. Nihil solliciti sitis : sed in omoi otatiooe & obsecratooe cum gratiarum actione petitiones vestræ inootescant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcuoque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcuoque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate Quæ & didicistis,& accepistis,& audistis & vidistis in me.
1. B. Ecclesiastici decimooctauo.
2. Genesis quarto, vt io textu.
3. A o Ephesios sexto : De cætero fratres, coosortamini in Domino,& in poteotia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quoniam noo est oobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus muodi rectores tenebrarum harum, coorra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergò succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes io præparatiooem Euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela oequissimi ignea extinguere,& galeã salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orãtes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes io omni iostantia,& obsecratione pro omnibus saoctis, & pro me.
4. A o Hebræos duodecimo: Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem : vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I.

Quæ sunt peccata præcipuè animaduertenda?

EA nimirùm, quæ dicuntur Capitalia, quòd sint veluti fontes vel capita reliquorũ,& è quibus velut ex corrupta radice, pestiferi planè fructus nascuntur,& longa quasi stirpe omnis generis vitia, turpitudines, scãdala, dãna, corruptelæ, ac pestes humani generis descendunt, & vi magna profluunt.

II.

Quot sunt peccata eiusmodi capitalia?

Septem, quæ sic numerãtur: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, Acedia. Sed vt hæc maximo semper odio persequenda fugiendáq;, sic Virtutes septem, quæ peccatis illis opponũtur, summo quidẽ studio & amore si vitam animæ quærimus, sunt consectandæ. Superbiæ contraria est[a] Humilitas, Auaritiæ[b] Liberalitas, Luxuriæ[c] Castitas: cum Inuidia pugnat[d] Charitas, Gulæ opponitur[e] Abstinentia, Iræ[f] Patientia: demùm Acediæ Deuotio,[g] seu pia sedulitas, seduláque pietas aduersatur.

De his Greg. lib. 31 Moral. cap. 31. Cassianus collatione 5. Item lib. 5. & sequentibus.
a Coloss. 3. b
b 2. Cor. 9. b
c Act. 24 a
d 1. Cor. 13. b
e Eccl. 31. b d
f Hebr. 10.
g 1. Cor. 15 g

TESTIMONIA.

1. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, &c.

2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Necessarium existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico, Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo: non ex tristitia aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.

3. ACTORVM vigesimoquarto: Disputante autem illo (Paulo) de iustitia & castitate, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Charitas patiens est, benigna est, &c.

5. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt nõ cùm manducas multùm, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinę: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguũ, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non sentiens dolorem. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Æquа vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatũ. Sanitas est animę & corpori sobrius potus. Vinum multùm potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multùm potatum. Ebrietatis animositas, imprudẽtis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.

6. AD Hebræos decimo: Patientia vobis necessaria est: vt volũtatem Dei facientes, reportetis promissionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

III.

Quid est Superbia, & quas gignit filias?

A. Superbia[a] est inordinatus appetitus excellentiæ, siue intùs lateat in animo, siue extrinsecùs etiam sese prodat.

B. Hæc vitiorum quidem omnium mater, princeps ac[b] regina est: quæ præcipuè infelicem hanc sobolem gignit,[c] Inobedientiam, iactantiam hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, curiositatem.

C. Vt autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modũ admonet:[d] *Superbiã nũquã in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim[e] initiũ sumpsit omnis perditio* Hinc Apostolica illa doctrina:[f] *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã.* Immò si Ecclesiastico credimus,[g] *Odibilis est coram Deo & hominibus superbia. Radices gẽtium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Quid ergò superbis terra & cinis?*

a Vide Chrysost. 41. ad po. Antioch. Bernar. de grad. humil. Greg. 34. Moral. c. 17 & seq. & lib 23. cap. 7. Prosper ad Demetr. Isid. de summo bono, lib. 2. c. 38 Fulgen epist. 3. c. 16. & 17.
b Greg. li. 31. Moral. ca. 31. Prosper lib. 3 de vita cõtemp. ca. 2 August epist. 56 Bernard. ser. 3. ex paruis, & ser. 4. de aduentu.
c Deuter. 17. c Sapient. 5. b Matt. 23. e d Prouer. 13. b Gẽ. 46. a Prou. 6. c 2. Tim. 3. b
d Tob. 4. c
e Eccl. 10 b Chrys. homi. 8 in Ioannem.
f Iacobi 4. b 1. Pet. 5. b
g Eccl. 10. a
Ibidem c
Ibidem b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimatertia ad populum Antiochenũ: Quemadmodum sæui quidem venti, in tranquillum mare delati, totum ab imo subruunt, vt & arena cum vndis misceatur: sic & ambitio & turpis quęstus animam subeuntes, omnia subuertunt. Excæcat mentis intuitum, præsertim gloriæ furor: nam pecunias quidem contemnere, volenti satis est facile: honorem autem à multis collatum despicere, multi laboris indiget, magnæ sapientiæ, angelicæ cuiusdam animæ, ipsum cælestis testudinis verticem tangentis. Cogita, cùm gloriam concupiscis quòd eam sis assecutus, & disce finem, & nihil inuenies. Cogita, quantam ea res habeat iacturam, quot & qualibus bonis priuet. Labores quidem sustinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum præmiis. Cùm aliquid boni faciens cogites, quòd & hominibus oportet ostendere, & solicitus sis vt videatur: cogita quòd Deus videt, & omnem illam extingues concupiscentiam. De terra recede, & ad illud cæleste respicias theatrum. Homines licet laudauerint, mox tamen accusant vel inuident, vel carpunt: vel si hoc non fecerint, nihil tamen omnino laudato prosunt. Deus tamen non ità, sed gaudet nostra laudans merita. Dixisti rectè, plaususque consecutus es? Si adiuti quidem sunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abstinuère malis, verè gaudẽdum est, non iam collatis laudibus, sed bona mirabilíque mutatione: si verè laudantes quidem & tumultuantes perseuerant, nullum autem ex plausibus fructum reportant, dolendum magis est, quoniam hæc eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem sis pius, & tibi nihil cõscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, sed quoniam es. Si cùm sis, multorum quidem

Modus & ratio vanæ gloriæ cupiditatem extinguẽdi.

quidem gloriam concupiscis, cogita quòd non hi nobis iudices erunt in illa die, sed qui latentia perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum conscius, apud omnes mundus suspicaris, non tantùm gaudere non oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo absconditis tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quòd te debitorem cōstituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendū est. Non enim cum aliis & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. Hoc saltem lucraris, quòd maiori supplicio non eris obnoxius. Anima nanque cupiens honorem & glorificari, non videbit regnū cælorum. Non meus est hic sermo, sed spiritus sancti. Non videbit, licet

Matth. 6.

virtutē operetur, ait enim: Receperunt mercedem suam. Nō prohibeo optare gloriam, sed veram volo gloriam, quæ est à Deo: cuius laus est, inquit,

Roman. 2

non ex hominibus, sed ex Deo. In abscōdito simus pij, non multi circundari fastu, & ostentatione, & simulatione. Ouis pellem abiiciamus, sed potiùs oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilius. Dic

Nihil hominum gloria vilius.

enim mihi, si paruulorum videas puerorum multitudinem, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupisces? sic erga cunctos homines disponaris propter gloriam. Idcircò cenodoxia dicitur. Nónne vides personas, quas in scena versantes induuntur, quàm sint pulchræ quidem, quàm verò splendidę, quam ad extremam pulchritudinis perfectionem effictæ? Potes mihi talem adspectum in veritate monstrare? Nequaquàm. Quia vacuæ sunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen nō sunt. Similiter & gloria inanis. Cùm nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo fio, si contempsero: & statim contemnes. Non enim potest gloriæ seruus homo, non omnium seruus esse, & ipsis seruilior mācipiis. Sicut est modestiæ principium ieiunium, id est, fundamentū & constitutio: sic & peccati superbia: & ab ea omne peccatum incohatur. Ex superbia nascitur pauperum despectus, pecuniarum

Omne genus peccati ex superbia nasci.

concupiscentia, amor principatus, multæ desideriū gloriæ. Elatus, etiam nec à maioribus, nedùm ab inferioribus, contumeliam pati sustinet: qui verò cōtumelia non tolerat affici, neque malè pati sustinebit. Qui nouit quòd Dei filius se tantū humiliauit, non extollitur. Si Deus contritum diligit spiritum, econtrà superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. nullum itaque malum par elationi: hominem reddit dæmonem, contumeliatorem, blasphemum, periurum: cædes facit & homicidia cupere.

Psal. 50.
Pet. 5.
Homines reddit dæmones.

Elatus, semper in doloribus viuit, semper indignatur, semper mœret. Nihil est quod eius possit explere libidinē: si vel regem viderit supplicantē & adorantem, non est satiatus, sed magis accensus. Sicut enim auari quanto plura ceperint, tanto pluribus egent, iidē & superbi, quāto maiori funguntur honore, tāto plus concupiscūt. Iam naturæ terminos transcenderūt curiosi, & superflua satagētes, quātúcunq; passū fuerint, non sistunt. Igitur quomodò superbia extinguere possumus? Si Deum agnoscamus. Nam si ex ignorātia Dei nascitur, cum ipsum agnouerimus, expellitur omnis insolentia. Cogita gehennam, cogita multò meliores te, cogita quòd Deo pœnas debeas. Sed non potes ista facere, es imbecillior: cogita præsentia, ipsam humanam naturam, quàm nihil sit homo. Cum videris in foro

Superbia quo comprimatur.

mortuum efferri, orphanos sequentes filios, vxorē viduam plangentem, præsentium rerum vilitatem cogita, & quòd ab vmbra somniísque nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita prædiuites in bellis temerè perentes: magnatum & illustrium domos considera nunc solo prostratas: cōsidera quātum potuerūt, & nunc nec eorum quidē memoria remanet. Per singulos enim dies, si velis, horū exēpla reperies, magistratuum successiones, proscriptiones diuitum. Cogita cùm dormis, quo sis dignus: nónne vel minima bestia te posset interimere? Multis enim à tecto frequenter illata breuis bestiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi causam attulit.

2. BERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat superbiæ gradus: Curiositatem, Leuitatem animi, Ineptam lętitiam, Iactantiam, Singularitatem, Arrogātiam, Præsumptionem, Defensionem peccatorem, Simulatā cōfessionem, Rebellionem, Libertatem peccandi, Consuetudinem peccandi.

3. GREGORIVS libro trigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Notandum quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublimè videre describitur: quia videlicet cordis superbia cùm exteriùs vsque ad corpus extenditur, priùs per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quo se deprimunt, altiùs extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostenderet, nequaquam Deo Psalmista dixisset: Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Et paulò pòst: Vt Leuiathan iste in cunctis quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbia percullit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos aresceret, nisi per hanc priùs in radice putruisset. Scriptum est nanque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Et post pauca: Sicut enim inferiùs radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecùs expanduntur: ita se superbia extrinsecùs celat, sed ab illa protinùs aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Vndè & humanas mentès in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam euertat, ostendit. Intùs nanque priùs ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere.

Iob 41.
Psal. 17.
Eccl. 10. a.
Vitiorum radix superbia.

4. ET capite decimooctauo: Alia vitia eas solummodò virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur: vt videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicē diximus, nequaquam vnius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò pòst: Quisquis verò eius in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quòd clauso cordis oculi, iudicij æquitatē perdit. Nam cuncta quæ ab aliis benè gerūtur, displicent: & sola ei quæ ipse vel prauè egerit, placēt. Semper aliena opera despicit, seper miratur quæ ipse facit.

Superbia omnibus [illegible] aduersatur.
Iudicij æquitatē peruertit.

5. ITEM capite vigesimo: [illegible] cunctis superbia apud se cogitatione tumētibus inest, clamor in locutio-

Lœtitiæ mores & gestus superborum.

ne, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet & prævalet, ignaua: ad ea autẽ quæ facere nec debet, nec prævalet, parata. Hæc in eo quod spontè non appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem, quod latenter desiderat, quærit vt cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.

6. CAPITE vigesimosecundo: Ad hæc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hæc inuisibilis, nō solùm visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionumque tormẽta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus.

Iob 41. Euidentissimum reproborum signũ est superbia.

7. CAPITE vigesimotertio: Quia igitur redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste rex dicitur superborũ, apertè cognoscimus quòd euidentissimum reproborum signum, superbia est: at contrà, humilitas, electorum. Cùm ergò quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet, inuenitur.

Species superbiæ quatuor.

8. IDEM libro vigesimotertio Moralium, capite septimo: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demōstratur, cum bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si sibi datum desupèr credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certè cùm iactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid autẽ habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum, nè dati nobis boni gratiæ pro nostris præcedẽtibus meritis crederemus, ideo Apostolus admonet, dicens: Gratia estis salui per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, vt nè quis glorietur. Qui etiam de semetipso ait: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum. Quibus verbis aper[illegible] de[illegible]tat, quò[illegible] gratia nō pro meritis tribuatur, dũ ex seipso docuit, & quid de malitia meruit, & qui[illegible] de beneuolentia accepit. Rursum nonnull[i] iactant se habere, quod non habent, sicut diuina voce per Prophetã de Moab dicitur: Superbiam eius & arrogantiam eius ego noui, & quòd non sit iuxta eum virtus eius. Et sicut Angelo [Ec]clesiæ Laodiceæ dicitur: Quia dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rursum nonnulli, despectis cæteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Vndè & Pharisæus idcircò de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuẽs, oranti publicano se prætulit. Sancti quoque Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cum elati dicerent: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: nè de hac miraculorum [si]ngularitate gauderent, illicò eis respondit Dominus, dicẽs: Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem. Ipse quippe singulariter elatus dixerat: [S]uper astra cæli exaltabo soliũ meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: similis ero Altissimo. Et mi[ro] Dominus vt in discipulorum cordibus elationem premeret, mox iudiciũ ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in auctore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebrò humanus animus labitur: vt id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ vicinius appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddã culmen conatus est singularitatis erũpere.

Margin notes: Prima. 1. Cor. 4. — Secunda. — Ephes. 2. — 1. Tim. 1. — Tertia. — Hier. 48. — Apoc. 3. — Quarta. — Lucæ 18. — Luc. 10. — Esaiæ 14. — [S]pecies quarta [illegible]

9. PROSPER Regiensis Episcopus in epistola ad virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi autor existat: manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & dei[n]de secularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superborum ruina, maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollẽtiæ singulariis omnibus appetunt anteferri: aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferũt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordiũ: qui quoniam sua quam à creatore acceperat, potẽtia & dignitate sibi placuit, seque authoris sui gloriæ comparauit, cum iis angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideò primis hominibus nocere potuit, quia illis male credulis per mẽdacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosilirent, quam si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ cōgruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi proprijs: tanquàm habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Et paulò post: Qui[a] inter vitia aut nulla est, aut rara iactantia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè virtutibus est cauendum, quia nu[ll]is opportunius insidiatur, quàm quibus [illegible]iusta debetur. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt ca[rn]em suam cum desiderijs & cōcupi[s]centijs, omn[e]m[q]ue illecebrarum incentiua domuerũt, non damn[illegible]cti, non persecutionibus fracti, nō prosperi[tatibus] deprauati, mundũ [illegible]stum nec d[i]lexe[re] e obseq[illegible], nec timuêre terrentem. Tantam itaque fi[rmi]tatem, & tam s[ubl]ime propositi[?] qua impugn[illegible]e dia

Margin notes: Omnis boni autho[r] [illegible] agnoscendus. — 1. Cor. [illegible] Esa. 29. & 1. iuxta LXX. — Nulla grauior quàm superborum ruina. — Hier. 17. — Esaiæ 14. — Gen. 3.

diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non poterat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & indè nouissimè instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio: Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdã animis sedulis & bonorum actuũ probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quantò enim clariores erant meritis, tãtò eos aptiores suis inuenit insidiis. Sed solicitudo nos Apostoli contra hoc periculũ mouet, dicens: Cùm timore & tremore vestram salutẽ operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quantò ergò excellentiùs in mandatis Dei quique proficiunt, tãtò maiores habẽt causas formidinis & tremoris: nè de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Si ergò omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est, quàm appetitus huius concupiscentiæ: quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cùm aliæ cupiditates ea tantùm bona, quibus aduersantur, imminuant: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cùm itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immundicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis, quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauiùs corruũt, gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Et post pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum superba defensio, possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & sæua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit, excipiat.

Philip. 2.

Superbia omnia bona corrumpit.

10. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite trigesimooctauo: Omnis peccans superbus est, eò quòd faciendo vitia, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergò initium omnis peccati, superbia: quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altum se erigit: tãtóque profundiùs labitur, quantò excelsiùs eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui inflantur superbia, vento pascuntur, vndè & Propheta: Omnes, inquit, pastores tuos pascet vẽtus, hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuerà sine humilitate virtus quælibet & sine charitate, in vitio deputatur. Superbia sicut origo est omniũ criminum, ità ruina cunctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conflictu postrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus eiicit. Indè & omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit superbia, vbi & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna, sed ipsa, culpa sit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ita ergò in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, post casum, Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauiorémque ruinam & damnationem per superbiam sumere.

Omnis peccans superbus est.
Eccl. 10.

Hieron. 22.

Ruina est omnium virtutum, superbia.

11. FVLGENTIVS epistola tertia ad Probam de virginitate, capite decimosexto: Superbia ideò initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquàm de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deiicit: spiritales verò, si quos incautos inuenerit, occultiore conflictu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersùs Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquam suos demonstrat hostes, & intrinsecùs habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præcepta manifestè peccando cõtemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autẽ vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoquè doctor his verbis obiurgat: Confitentur se nôsse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem nõ habeat? Nunquid potest fides saluare eum? Humilitas ergò (quã docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: Quia & dæmones credunt & contremiscunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vndè etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subiicitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundùm Iacobi sententiã, non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Eccl. 10.
Superbia cur dicitur omnis peccati initium.

Hypocrisis superbia.

Lucæ 16.

Lucæ 6.

Tit. 1.

Iacobi 2.

Humilitas non in sola fide consistit.
Matt. 11.

Iacob. 2.

Rom. 8.
Iacob. 3.

12. ET capite decimoseptimo: Manifesta igitur superbia depræhenditur, cùm manifestè peccatur. Attamen cùm fuco iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiæ pestilentia venenosius serpit, illa periculosius irrepit: cùm ab his qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tãquàm indigna despicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa denique superbia, qua cæteri ab his qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Pharisæo condemnatur. Sicut enim sanctus Euangelista testatur, dicens: Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquàm iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent, vnus Pharisæus, & alter publicanus, &c. In conspectu iudicis misericordis & iusti, non est accepta

Manifesta & occulta superbia.

Lucæ 18.

superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter denotatur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subiicit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum quibus insidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, aliis duobus animas deiicit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitiorum: illas circumuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Roman. 10.

Quatuor superbiæ genera.

Vitiorum regina superbia.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: Ipsa vitiorum regina superbia cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus deuastãdum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorũ multitudines oriuntur. Quod meliùs ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, vt possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, superbia est: de qua, scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autẽ eius soboles, septem nimirùm principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet, inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nã quia his superbiæ vitiis nos captos doluit, idcircò redemptor noster ad spiritale liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitũ suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergò septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cùm ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet septẽ, quinque spiritalia, duóque carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirùm dum vani nominis potentiam appetit, nè quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Inuidia quoquè irã generat, quia quantò interno liuoris vulnere animus sauciatur, tantò etiam mãsuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tãgitur, idcircò oppositæ actionis manus velut grauiùs pressa sentitur. Ex ira quoquè tristitia oritur: quia turbata mẽs quo se inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cùm dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit. Tristitia quoquè ad auaritiam deriuatur: quia dũ confusum cor, bonum lætitiæ in semetipso intùs amiserit, vndè consolari debeat, foris quærit: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quantò gaudium non habet, ad quod interiùs recurrat. Post hæc verò duò carnalia vitia, id est, ventris ingluuies & luxuria, supersunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria nascitur.

Radix cuncti mali superbia.

Eccl. 10.

Omnia capitalia vitia oriuntur ex superbia.

Filiæ inanis gloriæ siue superbiæ specialiter acceptæ.

Filiæ inuidiæ.

Iræ filiæ.

Acediæ filiæ.

Auaritiæ filiæ.

Gulæ filiæ.

Luxuriæ filiæ.

Inter capitalia vitia quædam sunt carnalia, quædã spiritalia.

Quo ordine ex se inuicem generentur.

2. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite secundo: Scriptura diuina immobilem sententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati superbia. Quid potest apertiùs, quid probabiliùs dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati, superbia: vt euidenter ostẽderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Denique & ipse sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facilè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiũtur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis, & mortalis effectus, corruptibiles mortalésque generaret, atque ità quod in illo egerat puniẽda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit.

Eccl. 10.

Superbia, omnium peccatorum causa.

Esaiæ 14. Lucæ 10. Genes. 3.

3. AVGVSTINVS epistola quinquagesima sexta ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia, quæcunquè benè facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita quam intueamur, & apposita cui adhæreamus, & imposita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia: vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, nè illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Humilitas quàm necessaria sit.

4. BERNARDVS sermone tertio ex paruis sermonibus: Est superbia cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam sapiens orat, dicens: Extollentiã oculorum meorum nè dederis mihi. Et alibi: Væ qui sapientes estis in oculis vestris. Superbia oris vel linguæ, quæ & iactantia dicitur, est quando homo non solùm magna de se sentit, sed etiam loquitur. Vndè psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa.

Quadruplex superbia. Cordis.

Eccl. 23. Esaiæ 5. Oris.

Psal. 11.

losa, & linguam magniloquam. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, vt magnus appareat, ait. De qua ideo psalmista ait: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Superbia habitus est, quando homo, vt gloriosus videatur, preciosis se ornat vestibus. Vnde Paulus: Non in veste preciosa. Et Dominus: Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, vbi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ pestis, à Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Christi, & eius conuersatio. Locus,quia exilium:corpus, quia onerosum: tentatio,quia inquietat:Christi prædicatio, quia ædificat:& eius conuersatio,quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita est corporis,ità Deus vita est animæ: & sicut corpus mortuum est,quod per quinque sensus ab anima non vegetatur, ità anima mortua est,quæ per hæc à Domino non humiliatur.

Operis.

Psal 100.

Superbia habitus.

1.Tim.2.

Matth.11.

Quinque remedia contra superbiam.

5. Idem sermone quarto de aduentu Domini: Vtile est abscondere magis quàm ostentare, si quid habemus boni:sicut & mendici cùm eleemosynam petunt, non preciosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut vlcera, si habuerint, vt citiùs ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille seruauit multò meliùs Pharisæo : & ideò descendit iustificatus ab illo, id est,præ illo. Et post pauca: Propter quod & dicebat:Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Considera sanè in his verbis, quoniam humilitas, duplex est: altera cognitionis, altera affectionis quæ hic dicitur cordis. Priore cognoscimus quòd nihil sumus: & hanc discimus à nobisipsis & ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi:& hanc ab illo discimus,qui exinaniuit semetipsum,formam serui accipiens:qui etiam quæsitus in regnum,fugit quæsitus ad tanta opprobria, & ignominiosum supplicium crucis, sponte obtulit semetipsum.

Pulchra similitudo.

Matth.11.

Duplex humilitas.

Philip.2.

6. Devteronomii decimoseptimo:Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio,qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo,ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël:cunctúsque populus audiens,timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

7. Sapientiæ quinto:Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tàquàm vmbra,& tanquàm nuncius præcurrens,&c.

8. Matthæi vigesimotertio: Qui maior est vestrum,erit minister vester, Qui autem se exaltarit,humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ : quia comeditis domos viduarum,orationes lõgas orantes. propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ : quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris patent hominibus speciosa, intùs verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia sic:& vos à foris quidem paretis hominibus iusti,intùs autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.

9. Proverbiorvm decimotertio:Inter superbos semper iurgia sunt.

10. Genesis quadragesimonono : Maledictus furor eorum,quia pertinax.

11. Proverbiorvm sexto : Sex sunt quæ odit Dominus, & septimũ detestatur anima eius: Oculos sublimes,Linguam mendacem,Manus effundentes innoxium sanguinẽ, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendũ in malum,Proferentem mendacia testem fallacem,Et eum qui seminat inter fratres discordias.

12. Prioris ad Timotheum quinto, repræhendens Apostolus viduas quasdam adolescentiores: Non solùm (inquit) ociosæ,sed & verbosæ & curiosæ,loquentes quæ non oportet.

1. C. Tobiæ quarto.

2. Ecclesiastici decimo, vt in textu.

3. Chrysostomvs homilia octaua in Ioannem: Cùm omnino eiusdem sis reus criminis, cùmque offenderis, alienis cõmodis doles & superbis, tanquàm tibi soli sit obnoxius cui gratiã largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantùm & arrogantiæ, sed vltimæ dementiæ est, & quantumuis grauissimis dignum suppliciis. Superbiam nanque malorũ omnium in te plantasti radicem. Ideircò sapiens principium eam peccati,hoc est, radicem fontémque & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradisi sede deiectus est, per hanc qui eum decepit diabolus à tãtæ dignitatis fastigio decidit. Quare cũ versutus ipse atque scelestus huius peccati naturam vtmque intelligat, quòd ea ipso etiam cælo possit creaturam deiicere, hanc viã aggressus est. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo similem eum futurum pollicetetur, superbia extulit, & ad ima præcipitem deuoluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit. Nihil tam facilè in gehennam intrudit quàm superbiæ insania, sub qua omnis nostra vita immunda est, quannis pudicitia, virginitate, ieiunio,orationibus, eleemosyna,quanuis omni deoque virtute præstemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis superbus. Coërceamus ergo hãc animi elationem,hunc fastum penitus tollamus, si mũdi esse,& eo, quod diabolo paratum est, supplicio volumus liberati. Quòd enim superbus, eodẽ quo diabolus cruciatu damnetur : audi Paulum: Non neophytum, nè in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Quod in iudicium ? quem in laqueum ? in eandem damnationem , & in idem supplicium. Quoniam igitur pacto hoc euitare discrimen poteris? si tecum eius naturam, multitudinem scelerum,tormentorum magnitudinem,& eorum, quę in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatémque nihil à fœno differẽtem & vernis floribus languidiorem reputabis. Si hę frequenter animo insederint cogitationes, & eorum qui rectè vixerint, meminerimus, nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occasionem vllam, aut causam qua nos oppugnet, inuenerit.

Eccl.10.

Esaiæ 14.

Genes.3.

Nil tam alienum à Dei amore hominẽ reddit atque superbia.

1.Timo.3.

Superbia quo modò vitari possit.

4. Iacobi quarto.

5. Prioris Petri quinto.

6. Ecclesiastici decimo, vt in textu.

IIII.

Quid est Auaritia, & quarum filiarum mater?

a Cōsule Basil. in ditescentes & auaros, homil. 6. & 7. Prosper lib. 2. de vita contempl. ca. 15. & 16. Isid. de summo bono lib. 2. cap. 41. Aug. lib. 3. de libero arb. c. 17. & sermo 196. de temp. Ambro. lib. de Nabuthe Iezraelita. b Greg. lib. 31. Moral. ca. 31. 2. Timo. 3. 1. Corinth. 6. b Eccl. 11. d Zachar. 8. c Matth. 6. d Prou. 20. d & b

A. Auaritia[a] est habendi appetitus inordinatus. Auarus enim rectè iudicatur, non solùm qui rapit, sed etiam qui concupiscit aliena, vel cupidè seruat sua.

B. Filiæ[b] sunt huius pessimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periuriū, inquietudo, violentia, immisericordia, seu inhumanitas, & cordis duritіes.

c Col. 3. a Eph. 5. b
d 1. Tim. 6. b Esa. 5. b Matt. 10. d Abac. 2. b Iaco. 5. a Eccli. 11. e Baruch 3. b Psal. 48. c d
e Eccli. 10. b Ibidem.
f Matth. 6. e Chrysost. homil. 7. in Ioan. Ibidem d
g Hebr. 13. a Lucæ 12. b
h 1. Timo. 6. b

C. Damnat hoc vitium Apostolus,[c] vt idolorum seruitutem dixerit: ac prætereà ita scribit: [d] *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Et alibi scriptū habemus: [e] *Auaro nihil est scelestius.* Item, *Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Hic & animam suam venalem habet.* Et CHRISTVS ipse testatur: [f] *Non potestis Deo seruire & mammonæ.* Et iterùm: *Nolite soliciti esse in crastinum.* Quod Paulus etiam explicatiùs reddēs, ità monet: [g] *Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram neque derelinquam: ità vt confidenter dicamus. Dominus mihi adiutor.* [h] *Habētes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.*

TESTIMONIA.

Lucæ 12. Totam hanc homiliā Basilij D. Ambrosius etiā transtulit: estque inter sermones eius octogesimus primus.

1. A. BASILIVS homilia in dictum illud Euangelij, Destruam horrea mea, & maiora ædificabo: quæ est sexta inter homilias Basilij variorum argumentorum: Exemplum accusati diuitis tibi vbiquè occurrat: qui quidem præsentia custodiens, & de futurorum spe anxiè solicitus, & incertus num esset victurus crastinò, hodiè peccando diem anteuertit crastinum. Nondùm collegit fructus, & iam auaritiæ indicium & condemnationem accepit. Quando terrena sapis, & Deum habes ventrem, totus quoquè caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit:

Stulti nomine quinam appellantur.

Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: quæ autem præparasti, cuius erunt? Habes, si vis, apothecas ventres pauperum, thesauriza tibi thesauros in cælo.

Matth. 6.

Quæ illic reconduntur, ea neutiquàm depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli suppilant prædones. Dixeris: Atqui tum in indignos dispartiar, quum horrea secūda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixisti: vide nè te illud tempus quod certo ac præstituto termino accelerare solet, fortè corripiat. Et profectò vitam sibi hoc modo confidentiùs polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium. Vitam nanque tibi polliceris, non vt posthac sis liberalior, aut tribuas: sed vt instantem mendicum à te repulisses. Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit. Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo adstringitur: & tu eleemosynam in crastinum differs?

Eleemosyna non differenda in crastinum. Prouerb. 3.

Audi Salomonem: Nè dicas, regressus reuertere, & cràs dabo. Ignoras enim quid sequens pariet dies. Quanam te Deo beneficentissimo gratiam habere, quàm hilarem esse te simul & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipse pro foribus alienis cogeris obstreperus esse & oculus, sed tuas alij occupant? Nunc autem tristis es, & rogatu difficilis. Vnam tantùm nôsti vocem: Non habeo, nō dabo: nam & pauper ego quoquè sum.

Auarorum vox. Non habeo, non dabo.

Pauper es profectò, pauper & omnium egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitate in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna spe. Dixeris: Cui facio iniuriam, si mea retineo, conseruóque? Quæ illa, dic mihi, tua? Vndè accepta hæc ad traducendam præsentem hanc vitam inuexisti? Perindè enim facis, ac si quis in theatro locum spectandi mos vt anteuertit aliis arripere, cæteros abarceat ingressu, suo vnius vsui adiudicās, quod ad omniū communem vsum proponitur. Tales & diuites existunt. Communia nanque quum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nónne nudus ex vtero matris excidisti? nudúsque rursùs reuerteris ad humum? Hæc tibi præsentia bona vndè? Si à casu dixeris, impius es, cum non agnoscens qui te cōdidit, neque ei, qui dedit, rependens gratiā. Quòd si es Deo te illa habere fateris, dic mihi quamobrē hæc sortitus es? Non enim iniustus est Deus, qui ea quæ sunt ad victum, inæqualiter nobis diuiserit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò nō ob aliam causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias, ille verò patientiæ maximis præmiis honoretur.

Cur hic diues, ille pauper.

Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæso, est auarus? Ille, qui eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille, qui ad se vnum transfert, quæ singulorum sunt. Tu ergò non auarus? Non tu peculator, cùm ea quæ ad dispensandum distribuendúmque receperis, tibi propria facis? Esurientis est panis, quem tu retines: nudi est vestis, quam in arca custodis: discalceati calceus

Otiosorum bona, sunt pauperum.

calceus, qui apud te marcescit: egentis argentum, quod tu terræ infossum possides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto digni precio tibi censebitur die iudicij verbum illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnú vobis paratú à cóstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Quanta rursùs trepidatio ac sudor, quantæ ob oculos tenebræ se tibi circunfundent, condemnationem audienti? Ite maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non ibi rapax accusatur, sed qui substantiam non communicauit, condemnatur.

... ad propriatorem, vt ait S. Thom. 22. q. 32 art. 5. Matth. 25.

Ibidem.

2. IDEM in homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorú: Incertum est, inquis, quid futurú sit: necessitati, quæ nos quandoquè vrgere posset, prouidendú est. At longè incertior defossi thesauri vsus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morú manet inhumanitatem. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes, egenribus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcircò inquit Dominus: Difficilius est diuitem intrare in regnum cælorum, quàm camelum per foramen acus. Quid miser iudici respondebis? Parietes vestis, homines non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuú laceris amictum pannis, aspernaris? frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis? Aurum in terram condis, & oppressum non curas? Quanquàm ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non posse sufficere. Et cùm lingua deieres, manu periurus efficeris. Licèt enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, anulo quem in digito habes, cóspicua & illustris. Annulus in quam tuus, quantum æris alieni possit exoluere? Vna tantùm tuarum vestium arcula, totum populum frigore rigentem amicere posset. Verùm sustinet inexoratus abs te pauperem reiicere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ se ille pollicitus est hominibus redditorum. Non te miseret? misericordiam non inuenies. Non aperuisti domum tuá? à regno Dei excluderis. Non dedisti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est, qui multis indiget. Pauperes, inquam, insatiabiles concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deindè viginti coactis, etiam totidem. Nec solùm crescendo non expletur, sed ardentior redditur appetitus. Ex quo anima curis cótinuò premitur, dum alios superare contendunt. Oportebat illos gaudere & gratos esse, quòd tam multis sint opulentiores: illi verò mœrent ac lugent, quòd ab vno altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorem aliquem adæquarint, mox & alterum à quo superantur, adæquare studént: & vbi istum quoquè transierunt, erga alium vltrà adæquandum rapiuntur. Tu te sponté insatiabilem animo reddens, multis damnum facis. Quando miser iam partis vteris? Quando frueris, aut à curis habendi cessabis? Væh qui domui vicinam do-

Matth. 19.

Auari sunt pauperes, quia semper egent, & nunquam satiantur.

mum, & agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo auferatis. Tu verò quid facis? Non innumera causatis, vt quæ proximi sunt auferatis? Domus, inquis, proximi ædes meas obscurat, turbas excitat, aut errones suscipit, aut tale quid aliud quodcunque prætexis, quo vexes & agites, vellas ac laceres vicinum: nec priùs cessas, quàm ille necessitate coactus, aliò migret. Quam ob causam Nabuthas Iezraëlita occisus est? An non propter concupiscentiam Achab, vineam ipsius auferre volentis? Mare terminos habet, nox item leges antiquas nó egreditur. Solus auarus nullùm circunscribit tempus, non terminum noscit. Potentiæ incrementum, fit auaris sceleris occasio maioris. Qui enim mala sub ipsis patiuntur, iisdem quoquè auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. O miser, parumpèr quæso à tuo scelere respira, & tuæ conscientiæ recessus aliquantulùm perscrutare, tecúmque considera. Habes terræ partim aratro, partim arboribus vtilis tot iugera: præterea vineas, montes, campos, saltus, flumina, loca amœna. Quid ergò post hæc? Nónne telluris tres tantùm cubiti te expectant? Nónne paruus lapis ad tui miseri corporis custodiam satis erit? Quibus verbis te curabo? Regnum Dei non curas, gehennam non times. Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantum inspice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis est aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides sunt chrysolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus, iaspis. Hæc summa, hi flores opum magnarú. Hos partim, cùm sint clarissimi, in tenebris abscondis: partim in digitis micantibus, aliísque in ornatibus circumfers. Quis pulchritudini formæque fingendæ studens, vnam vitæ diem sibi prorogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abstinet? Quousquè igitur opes erút animarum laqueus, mortis hamus, peccati esca? Ad subsidium vitæ, non malorum incitamentú, pecunia data est: animæ redemptio est, nó exitij occasio. Sed, inquis, ob filios necessaria est. Plausibilis est ista auaritiæ excusatio: liberos prætexitis, ac intereà cordibus vestris satisfacitis. Dic, quæso, cùm Deú orâsti, & pro fœcúditate cùm precatus es, vt fieres liberorum pater, addidisti ne illud: Da liberos, vt causa sint ne præceptis tuis obediam? Da mihi liberos, ne veniam in regnum cælorum? Præterea quis tibi sponsor de ipsorú fuerit voluntate ac ingenio, vt rectè datis relictísque vtátur? Nam multis diuitiæ luxuriæ sunt causa. An non audistis Ecclesiasten dicentem? Vidi stultitiam multam & grauem, Diuitias in malum custodientibus ipsas conuerti. Et rursùs: Relinquo ego homini post me, & quis nouit si sapiens erit aut stultus? Considera itaque nè cum multis ærumnis opes cumulatas, peccatorum materiam aliis tradas, publicéque plectaris postmodùm pœna, & tuorum criminum causa, & aliorum quibus causam dederis. Nonne cunctis liberis coniunctior est tibi anima tua? Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ diuitem materiam, deinde filiis victum tribue. Qui verò liberis carent, quam parsimoniæ causam obiiciunt? Nolo, inquiunt, vendere, nolo pauperibus dare, ob vitæ necessarios vsus. Non ergò Dominus tibi præceptor erit, nec Euangelium

Tobiæ 5.

3. Reg. 21.

Cur opes diuitibus datæ. Prouerb. 13.

Excusatio auaritiæ studentium propter liberos suos.

Eccl. 5.

In eos qui liberis carent, & tamen opibus congregandis student.

formam vitæ dabit, sed tu tibi ipsi iura dices ac statues. Sed inquis, ego quidem bonis, dum vixero, frui volo: post mortem verò in testamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes ascribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur & gratia, si in sepulcro iacens, & in terram conuersus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potissimùm exposces? vitæ'ne, an mortis? Nam si tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac delicijs absumpto, pauperes nequaquàm respexisti: mortuus, cuiúsnam actionis aut operis mercedem perituros es? Sed quis exitus tui tempus nunciabit? Quis de mortis genere sponsor? Quot videmus repentinè, ac vi caluræ extingui, qui præ doloris ac spiritus angustia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à sensu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo sæpè rationis compos non eris? Enimuerò nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Immò potiùs qui hæreditati insidiatur, paratus aderit. Et sub finem: Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac ornent te tuæ diuitiæ. Habe illas penes te. Crede optimè consulenti, téque amanti Iesu Christo, qui ob nostram salutem egêre voluit, vt ex eius paupertate nos diuites essemus: qui etiam sese pro nobis redimendis precium obtulit æternę vitæ.

3. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite decimoquinto: Iubet, eccè, nobis imperiosa cupiditas, vt diuina parui pendentes, possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totam solicitudinem curámque ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus. O facinus inauditum! Suaui Christi iugo contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus, & Domini nostri leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plumbeum pondus nostris ceruicibus aggerimus, quod citius potest deponi, quàm ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subiicit vltro volentibus hoc pondus imponit, contemni potest faciliùs, quàm expleri: & ideò qui se illi volentes dederint oppugnanti, voluntatem resistendi vlteriùs non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere noluimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressæ. O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium, vt ex hostibus suis quos potest vincere, victores faciat suos: promittit ingentia, & bonorum temporaliū pollicitatione deceptos, impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos luctorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quocunque voluerit, volentes ducit. Vastat in nobis quicquid verecundiæ aut pudoris inuenerit: & quos suis triumphis addixit, adhuc tanquàm resipiscendi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, ne quando contra eam, qui bellare nolumus, rebellemus. Rapit nos, ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit.

Ferreum cupiditatis imperium.

4. ET capite decimosexto libri eiusdem: Quem possidendi delectat ambitio, Deum qui possidet

Dilata est opera, vt Deum ipsum possideamus.

omnia quæ creauit, ex[illegible] mente [illegible], & in eo habebit quæcunque in eo sanctè [illegible] habere desiderat. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitùs Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse fœlicius, cui efficitur conditor census, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modo eam sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat, in illo & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his quæ condidit, possideri. Denique quid vlterà quærit, cui omnia suus conditor fit? aut quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat, & ab illo possidebatur ille qui dicebat in spiritu: Portio mea Dominus, dixi custodire legem tuam. Et, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.

Psal. 118. Psal. 1[illegible].

5. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimoprimo: Omni peccato peior est auaritia & amor pecuniarum. Vndè & per Salomonem dicitur, Nihil est scelestius quàm amare pecuniam: hic enim animam suam venalem facit, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Cupiditas omnium criminū materia est. Vndè & Apostolus ait: Radix omnium malorum cupiditas est, quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergò succiditur radix criminum, non pullulant cæteræ soboles peccatorum. Multi causa cupiditatis terrenæ etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tātum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab qui appetitu cupiditatis suæ, sanguinis expleuit effusionem. Sæpè iniqui mala quæ concupiscunt, assequuntur, quatenùs de affectu mali desiderij fortiùs puniantur. Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorum malorū perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant, & conuertantur ad Deum, à quo mente recesserunt. Deum ergò sibi propitium nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt durius pereant hi, quorum cupiditatem effectus statim sequitur actionis. Nunquàm satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quantóque magis acquirit, tantò plus quærit: nec solùm desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittendi metu affligitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis tabie inflammantur, vt de confinijs suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus rectè per Prophetam dicitur: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum id est, diabolum rapere ad perditionem idem Propheta consequenter annunciat, dicens: Proptereà dilatauit infernus [illegible]nimam [illegible]uam, & aperuit o[illegible] suum absque vllo termino, & descendent fortes eius & sublimes gloriosíque eius ad eum. Nec mirum

Omni peccato peior auaritia. [illegible]

Omnium criminum materia est cupiditas. [illegible] Tim. 6.

3 Reg. 21.

Nunquàm satiatur.

[illegible]

[illegible]

rum quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suæ minimè extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exæstuant, flatu diabolicæ inspirationis vruntur.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimoseptimo: Auaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in solo argēto vel nūmis,

Auaritiæ nomen generale est.

vndè magis nomen duxisse resonat, argento enim nummi, vel mixto argento frequentiùs apud veteres fiebant: sed in omnibus rebus quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda est, vbicunquè omninò plus vult quisque quàm sat est.

7. IDEM sermone centesimo nonagesimosexto de tempore: Præcipit nobis veritas quæ non fallitur. Audiamus, timeamus, caueamus. Dico, inquit,

Lucæ 12.

vobis, abstinete ab omni auaritia. Quid est, ab omni? Quare addidit, ab omni? Potest enim & sic dicere: Cauete ab auaritia. Quare hoc dixerit, velut occasio ipsa vndè natus est sermo, apparet in sancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam cōtra fratrem suum, qui totum patrimonium abstulerat, & fratri suo partem suam non reddebat. Non rapere quærebat aliena, sed sua à parentibus sibi derelicta quærebat. Causa iusta, causa breuis. Sed audiamus & iudicatorem, & dicentem: Homo, ait, quis me constituit diuisorem inter vos? Qui noluit esse diuisor, quis me, inquit, constituit diuisorem inter vos? Petis beneficium, audi consilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Fortè, inquit, tu auarum & cupidum diceres, si quæreret aliena. Ego autem dico: Cupidè & auarè non appetas nec tua: hoc est, ab omni. Non leuiter habendum est, fratres mei, quando Dominus noster, Redemptor noster, Saluator noster, qui mortuus est pro nobis, qui sanguinem suum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noster, non est leue quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum mali sit, nos non nouimus. Illi credamus. Cauete, inquit. Quid Vndè? Ab omni auaritia. Meum seruo, non alienum tollo. Cauete ab

Auarus est etiam qui cupidè seruat sua.

omni auaritia. Non solùm auarus est qui rapit aliena, sed ille auarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpatur, qui cupidè conseruat sua, quomodò iudicaturus est te, cùm non solùm seruas tua, sed etiam quæris aliena?

8. AMBROSIVS toto libro de Nabuthe Iezraëlita, disserit contra diuites auaros, in cuius capite primo inter cætera sic ait: Quousque extenditis

Inuehitur in auaros.

diuites insanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terram? Cur eiicitis consortem naturæ, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ pauperes omnes generauit. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulcro includere. Omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Redaperi terram, & si cognoscis diuitem, deprehende. Eruderato paulò pòst tumulum, & si cognoscis egentem, argue: nisi fortè hoc solum, quòd cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non subsidia defunctorum sunt. Hæredes relinques qui litigent cum hæredibus. Si frugi hæredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas solicitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent.

9. CAPITE secundo: O diues, nescis quàm pauper sis, quàm inops tibiipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quantò plus habueris, plus requiris: & quicquid acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflam-

Quo plus habetur, eo plus appetitur.

matur lucro auaritia, non restinguitur. Rex Achab

3. Reg. 21.

sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur, qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certè pauper censu videtur, alter pauper est affectu. Affectus diues, egere non nouit: census abundans, nequit auari pectus explere. Quæ vox alia stipem publicam postulantis, nisi, Da mihi? Hoc

Da mihi, mendicantium est.

est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum. Hæc quàm abiecta, quàm vilia. Non habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium.

9. CAPITE tertio: Auis auibus se associat: pecus pecori adiungitur, piscis piscibus: nec damnū ducunt, sed commercium viuendi, * cùm plurimū

** cum plurimo comitatu.*

comitatum capessunt, & quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo consortem excludis, includis feras, struis habitacula bestiarum, destruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, nè desint belluæ: producis fines terræ, nè possis habere finitimum.

10. CAPITE quarto: Diuites magis alienum pa-

Alienum panem auari diuites manducant.

nem quàm suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuersa: pœnam tamen pauperum vos potiùs diuites sustinetis. Pauperes quidem non habent quo vtantur, vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti sinitis. Noui ego diuitem in agrum proficiscentem panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum, nè quid de cumulo minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiam viri fidē, si quando ei ouum esset appositum, quæri quòd pullus esset occisus. Hoc ideò scribo, vt cognoscatis vindicem esse Dei iustitiam, quæ lachrymas pauperum vestro vlciscatur ieiunio.

11. CAPITE sexto: Quia artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere. Quem diuitiæ eius ab inferis reuocarunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit. Non in abundantia diuitiarum, inquit,

Lucæ 14.

vita eius. Et alibi: Nihil prosunt thesauri iniusti, iustitia autem liberat à morte. Meritò clamat Pro-

Prouerb. 10. Psal. 61.

pheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si me à morte liberare nō possunt? Quid mihi prosunt, si mecum post mortē esse non possunt. Hic acquiruntur, hîc relinquuntur. Somnium igitur loquimur, nō patrimonium. Vndè benè ait idem Propheta de diuitibus: Dor-

Psal. 75.

mierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid est diues, nisi quidam inexplicabilis gurges diuitiarum? Sic Propheta admonet: Qui diligit argentum, non satia-

Eccles. 5. iuxta LXX.

bitur argento. Et infrà idem: Equidem hic pessimus languor. Sicut enim fuit, ità & abiit, & abun-

dantia eius laborat in ventum. Equidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior cōditio seruulorum. Semper in laqueis, semper in vinculis est: nūquàm liber à cōpedibus, quia semper in criminibus. Naturę ipsius nescit munia, nec somni ipsius nouit vices, aut cibi fungitur suauitate, cuius nullū est immune seruitiū. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, solicitat abundantia.

12. CAPITE septimo: Nescit auarus bona, nisi ea quæ quæstuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis mala, cùm de malis bona facere
Lucæ 16. debeatis? Scriptum est enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergò qui vti sciat, multa bona sunt: ei qui vti nesciat, rectè mala.
Psal. 111. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternū.
Debitorem Deum constituimus. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione constituas? Bona sunt, si aperias horrea iustitiæ tuæ, vt sis panis pauperum, vita egentiū, ocu-
Iob 29. lus cæcorum, orbatorum infantium pater. Tu verò, quod multis nasci voluit, tibi soli reseruas, immò tibi ipsi adimis. Magis enim seruares tibi, si dispertites aliis. Bonorum enim fructus munerum, in eos ipsos qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in autorem boni operis redit.

CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte, hac nocte repetunt animā tuam à te. Benè ait, nocte: Nocte enim anima auari reposcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perseuerat. Auaro semper nox est.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Erūt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei: habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: Et hos deuita.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, &c. neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur.

5. ZACHARIÆ octauo: Vnusquisque malum contra amicum suum nè cogiteris in cordibus vestris: & iuramentum mendax nè diligatis: omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

6. MATTHÆI sexto: Non potestis Deo seruire & Mammonę. Ideò dico vobis, nè soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca? & corpus plus quàm vestimētum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nónne vos magis pluris estis illis? Quis, autem vestrum cogitans, potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri, &c. Nolite ergò soliciti esse, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quęrite ergò primùm regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergò soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi: sufficit diei malitia sua.

7. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Non facies violentiam pauperi, quia pauper est: neque cōteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Ibidem: Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

1. C. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, &c. concupiscentiam malam & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Hoc scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immūdus aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

3. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.

4. ESAIÆ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrū agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

5. MARCI decimo: Filioli, quàm difficile est cōfidentes in pecunia in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

6. ABACVC secundo: Væ ei qui multiplicat non sua. Vsquequò & aggrauat contra se densum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, &c.

7. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, & plorate, vlulantes in miseriis vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus.

8. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Qui aurum diligit, non iustificabitur. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurū non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus illum? fecit enim mirabilia in vita sua. Quis probatus est in illo, & perfectus inuētus est,

est,& erit illi gloria æterna? qui potuit transgredi, & non est transgressus: ideò stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

9. BARVCH tertio: Vbi sunt principes gentium, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo confidunt homines, & nō est finis acquisitionis eorum? Exterminati sunt,& ad inferos descenderunt,&alij loco eorum exurrexerunt.

10. PSALMO quadragesimooctauo: Nè timueris cùm diues factus fuerit homo,& cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Introibit vsque in progenies patrum suorum: & vsq; in æternū non videbit lumē. Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis. Ibidem: Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

11. ECCLESIASTICI decimo.

12. MATTHÆI sexto, vt in textu.

13. CHRYSOSTOMVS homilia septima in Ioannem: Nullo pacto fieri potest, vt qui omnia ad præsentis vitæ voluptatem refert, is cælestibus bonis fruatur: sed necessarium est, qui terrenis rebus inhiat, à cælestibus decidat. Non potestis, inquit, Deo seruire & mammonæ: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè sunt qui Dei flagrant desiderio: at contrà qui illas præcipuè admirantur, hi maximè sunt qui in Deum amorem habent remissiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate distrahitur, non facilè ab his abstinet, quæ Deum ad iram prouocant: vtpotè qui alterius seruus sit domini, omnia ipsi contra diuinas leges præcipientis. Sobrij igitur sitis aliquando, & excitemini,& cui nostrum debeamus seruitium, intelligamus: eiusque duntaxàt regnum desideremus, clamemus, præterita defleamus tempora, quibus mammonæ seruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugum & leue & facile subeamus. Nihil enim eorum quæ mãmona, nobis Christus præcipit: siquidem illud omnium inimicitias, hic contrà omnium amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terræ affligens, neque enim aliud aurū est, ne noctù quidem vel minimū respirare nos sinit: hic nos inani & superuacanea cura liberat, iubétque vt in cælo thesauros sine cuiusquā iniuria, propria iustitia recondamus. Illud post innumeros sudores atq; miserias, neque nobis adesse, neque auxilium in necessitatibus præstare potest, quamuis multa,& grauia perpessi simus, vt eius legibus pareamus, immò vehementiore afficit supplicio: hic etsi nobis iniungat vt calicem aquæ frigidę demus, nunquàm tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nónne summæ profectò dementiæ est tam leue, tam gratum imperium,& tantis redundās bonis, vt ingrato & fœdissimo seruias tyranno, contemnere: cùm nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit vtilitatis? Neque id solùm graue est & molestum, quòd nullum laborum præmiū reddat, verùm quòd innumeris sibi obsequētes, vt iam diximus, malis accumulat: plurimi ex his qui illic cruciantur, eò quòd pecuniis seruierunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogârunt, pœnas luunt. Quod nè nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxiis huius vitæ curis, solicitudinibus, & eo quo illic nobis impēdet supplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecuniis iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vnà in cælum nobiscū euadere, & prosilire, & nobis periclitantibus præstò adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propitium, vt optamus,& in hac vita,& in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se præparauit: quæ vtinam omnes consequamur.

Lucæ 16.

Amor pecuniæ, Dei amorem tollit.

Mammonæ & Christi præcepta contraria.

Matth. 10.

Auari plurimi in inferno.

14. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

15. LVCÆ duodecimo: Videte & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam: Destruam horrea mea,& maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erūt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.

16. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.

V.

Quid est Luxuria, qualémque sobolem gignit.

A. Luxuria[a] est appetit[9] inordinat[9] impuræ ac libidinosæ voluptatis.[b] Gignit autē ex se mentis cæcitatē, inconsiderationē, inconstantiā, præcipitationē, amorem sui, odiū Dei, desiderium huius vitæ nimium, mortis futuríque iudicij horrorem, ac felicitatis æternæ desperationem.

B. Aduersùs hoc peccatū, quod[c] sapiētes amētes,& homines penè pecudes facit, ità Paul[9]: *Fugite fornicationē. Omne enim peccatū, quodcūque fecerit homo, extra corpus est: qui autē fornicatur, in corp[9]*

a Videatur Prosper de vita contemp. lib. 3. c. 6. Isidor de summo bono, li. 2 cap. 39. b Greg. lib. 31. Moral. c. 31. Oseæ 4. capt 2. Reg. 11. e Dan. 13 g Prou. 19. a Sapient. 4. c. Psal. 51. a 2 Timoth. 3. a Psal. 10. b Iaco. 4. b Ephes. 4 c

c 3 Reg. 1 a Eccl. 19. a Hiero. in c. 4. Oseæ. Amb lib 1 de Cain & Abel, c. 5. & lib. de Noë & arca, c. 9.

d 1. Cor. 6. d & ibidem Chrysost. Aug. de decem chordis, cap. 10. & ser. 16. de verbis Domini.

e Ephes. 5. a & ibidem Hieron. Vide textum præceptū Decalogi.

suum peccat. Quamobrē & alibi in hunc modū scribit: [e] *Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem nō pertinent, sed magis gratiarum actio.* Ac mirū est sanè, ingēti [f] pudore nō affici Christianos, qui coram Deo & angelis eius fœda se libidine polluūt, cùm corpora membráque sua Spiritu sancto & Christo Domino velut [g] tēpla pura in baptismate cōsecrârint. Hinc iterū Paulus: *An nescitis, quoniā membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & nō estis vestri?* Tū rurs [h]: [i] *Nescitis, quoniā corpora vestra mēbra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciā membra meretricis?* Ac demū ita cōcludit: [k] *Empti estis precio magno: glorificate & portare Deum in corpore vestro:* [l] *Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.*

f Ambr. in ca. 4. Luc. Greg. 26. Mor. c. 31.
g 1 Cor. 3 d
h 1. Cor. 6. d
i 1. Cor. 6. d
i Ibidem.
k Ibidem.
l Hebr. 13. a
1. Cor. 6 b
Ephes. 5. a
Galat. 5 d
Apoc. 21 e

TESTIMONIA.

1. A. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite sexto: Plerosque gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiæ sordidæ cogitationes incendunt: nōnullos de proposito castitatis occasiones oblatæ deijciunt: quosdam sub impudicitiæ iugum exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat: qui priùs inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deindè paulatim morbo crescente ab honestate deficiunt, attritoque pudore viles effecti, dū indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluūt. Et in fine: Hæc & his similia de mulieribus colloquentes suggerunt concupiscentiæ suæ materiam. Hæc tamen ideò concupiscunt, quia aut loquūtur libenter, aut audiunt. Qui nisi concupiscentiæ morbo corrupti essent, nunquàm vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac nè me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nonerit propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum, nè qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem partes Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus & generationes, & actus, & nomina quarūdam scripta sunt mulierum. Quas licèt secundùm historiā fuisse credamus, earum tamē nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ nō solùm viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispēdio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ità sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quòd & ipsi qui vitiosè viuunt, virtutes vitiis anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed nè fortè hæc spiritualia secundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtùtes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificant, ità carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Iunioribus cur quorūdā sacræ Scripturæ librorū lectio non permissa fuerit. Vide hac de re Hiero. libr. 1. Cōment. in Ezechielem.

2. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite trigesimonono: Vnusquisque suæ deputet culpæ quòd cecidit quoties libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Luxuriosis atque superbis dæmones plùs fautores existunt, dumque in cæteris vitiis spiritus maligni deseruiant, his tamen maiori familiaritate iunguntur, iísque amplius iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitiis diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat, delectationi. Antequam perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpunt posteà in opere. Hinc est quòd per Prophetam dicitur: Accingite lumbos vestros super vbera vestra, hoc est, in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nā dum se vitiosus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit, nihilominùs ad alia nefanda scelera suadentibus dæmonibus transit: Deniquè cùm immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatímque ad deteriora procedit. Non ità suauis est amantium, immò amentium incerta carnis libido, sicut experta: nec ità delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita, maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tanto perditis dulcior fit, vt separare difficile sit. Vndè & sæpè ex consuetudine delinquendi, quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur: sensúsque nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. Inter cætera septem vitia, fornicatio maximi est sceleris: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per cætera vitia. Dæmones scientes pulchri

Dæmones sic maximè familiares luxuriosis & superbis.

Esa. 32.

Vsu crescit libido.

pulchritudinem esse animæ castitatem, & per hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi lapsi sunt, coæquari: liuore percussi inuidiæ, injiciunt per sensus corporis opus desideriúmque libidinis, quatenus a cælestibus deorsùm deiectam animam pertrahant, secumque quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirùm omnis pœna, grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ità sæpè recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

Remedium contra tentationes luxuriæ.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moraliũ, capite trigesimo primo: De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri, generantur.

Filiæ Luxuriæ.

4. OSEÆ quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab, misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriã ea aduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat.

6. DANIELIS decimotertio: Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

7. PROVERBIORVM decimotertio: Qui incõsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

8. SAPIENTIÆ quarto: Inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum.

9. PSALMO quinquagesimoprimo: Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.

10. POSTERIORIS ad Timotheũ tertio: Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & erũt homines seipsos amãtes, cupidi, &c. incontinentes, &c. & voluptatum amatores magis, quàm Dei.

11. PSALMO vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filiis hominum. Quoniam declinauerunt in te mala, &c.

12. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergo voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

13. AD Ephesios quarto: Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis.

1. B. TERTII Regum vndecimo: Rex autẽ Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, &c. His itaque copulatus est Salomõ ardentissimo amore. Fueruntque ei vxores quasi reginæ septingentæ, & cõcubinæ trecẽtæ & auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam senex esset, deprauatũ est cor eius, vt sequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cũ Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorũ, & Chamos Deũ Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idolo Moab, in monte qui est cõtra Hierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon, &c.

2. ECCLESIASTICI decimonono: Vinũ & mulieres apostatare faciũt sapiẽtes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicariis, erit nequã: putredo & vermes hæreditabunt illũ, & extolletur in exẽplum maius, & tolletur de numero anima eius.

3. HIERONYMVS in caput quartum Oseæ: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, mẽtis suæ impotem facit: ita & fornicatio ac voluptas peruertit sensum, animumque debilitat: & de rationabili homine, brutum efficit animal: vt ganeas & lupanaria & libidinum lustra sectetur.

Luxuria facit ex hominibus bestias.

4. AMBROSIVS libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporãtur interna viscera, animus ignescit, anima exuritur. Sæuus criminum stimulus, libido est, quæ nũquàm manere quietum patitur affectũ. Nocte seruet, die anhelat, de somno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amentes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, pottendo inflammat, vsuque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideò ait Apostolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furiosæ dominæ declinare sæuitiam, & tetro seruitio exire possimus.

Libidinis fomes ebrietas.

Libidinis mala.

1. Cor. 6.

Gen. 19.

5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil est quod tam miserè seruituti subijciat hominẽ, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram consciẽtiam, vt se nequeat attollere, vtporè quæ libertatẽ innocentiæ amiserit.

Seruituti miserrimæ subjicit hominẽ.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. CHRYSOSTOMVS in priorem epistolam ad Corinthios, homilia decimaoctaua: Mẽbra Christi estis, inquit Apostolus, templum estis spiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori vestro contumeliam facitis, quia non vestrum corpus est, sed Christi. Hæc autem dixit, simul & humanitatem ostendens, quòd eius corpus nostrum est, & à malorum licentia nos auertens. Nam si alienum corpus est, non habetis potestatem, vt alienum corpus iniuria afficiatis, inquit, & maximè cùm sit Domini, neque spiritus sancti templum maculandum est. Nam si quispiam priuatam domum ingressus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit supplicium: qui Regis templum, speluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetierit? His igitur consideratis, eum qui in nobis habitat reuerearis, quippe qui consolator est, & tibi coniunctum & inhæreotem timeas.

1. Cor. 6.

8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facere possum quod volo: non enim post vxorem meam pecco. Iam nôsti precium tuum, iam nôsti quò accedis, quid manduces, quid bibas, immò quem manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Nè forte mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptum violo quod dictum est, Non mœchaberis: quia vxorem nondùm habeo, nec post illam aliquid facio: nec illud præceptum violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Quia ad publicam vado, in

Fornicatio simplex est peccatum.

Exo. 20.

quud ... locutio: Clamor factus est tibi homo ... eus. Ergò quomodò facio, inquis, ipsi Deo? Corrumpis teipsum. Et vndè iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vndè tibi facit iniuria ... qui voluerit furre lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te esse contumeliam factam attendis? Cùm vero imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violasti. Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, nè per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite

1 Cor. ... & 6 Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodò minatur. Non vis corrumpi domum tuam: quare corrumpis domum Dei?

9. IDEM sermone decimosexto de verbis Domini: Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide nè offendas templi habitatorem, nè deserat te, & in ruinam vertaris. Nescitis, inquit, quia corpora vestra (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, nè contemnerent corporalia

1 Cor. 6. peccata) templum in vobis est spiritus sancti, qué habetis à Deo, & non estis vestri?

10. AD Ephesios quinto, vt in textu.

11. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios, super ea verba. Fornicatio autem & omnis immunditia &c. Nisi Philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactúque venienté, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim consensissent: nunquàm sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc qua pecuniam cupimus congregare, sed illam de qua suprà diximus: Nè supergrediatur, & auarus fraudet in negocio fratrem suum: Quòd scilicet insatiabilis & inexpletus per omnia turpitudinum genera lasciuiæque discurrat. Sicut decet, inquit, sanctos. Ex quo sanctus non potest appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inueniuntur. Porrò stultiloquium esse existimo eorum, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & facultate simulata magis illudant eis, quibus placere desiderant.

Mollities carnis ... bant ... Philosophi.

Ephes. 5. Immunditia & auaritia.

Stultiloquiú.

12. AMBROSIVS in caput quartum Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiúsque præcipitat & inflammat: sed vbi quis resipuerit à furore, tunc conscientiæ interioris visus aperitur, factíque succedit pœnitentia, & pudenda sui vnusquisque facinora erubescit. Tunc Deus ... ut, & peccator cupit se celare, sed non potest. Tunc caro arguitur, di holus ... quasi lerna ... ille quasi ... nudum est enim ... illius ficus foliis, hoc est, tegmine corporis & ... ctantia secularis flagitiorum se ... Et vnusquisque diuinum peccati ... formidat mente iudicium, dicens: Qui super nos montes cadent, in quibus me abscondam fissuris petrarum, cùm venerit confringere terram. Tunc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarum morsus sollicitudinumque generat, æstusque quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circundedit. Etenim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cum semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest, vnde descendit, sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Febre libido flagrantior.

Isa. 2.

... carnalis ...

13. GREGORIVS libro decimosexto Moraliú, capite trigesimoprimo: Potest quoque apertiùs vermis nomine caro designari: vndè & superiùs dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxuriosi igitur cuiuslibet, atque carnis voluptatibus dediti quanta sit cæcitas, demonstratur, cùm dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desideriis anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cùm concupiscitur, penset quis sit exanimis: & intelligitur, quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuum diligit, quale sit mortuum, penset. Considerata enim corruptione carnali, citiùs cognoscitur, quia cùm illicitè caro concupiscitur, tabes desideratur. Benè ergò de luxuriosi mente dicitur, Dulcedo illius vermis: quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat.

Iob 25.

Cæcitas luxuriosorum. Iob 24.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

15. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Vos enim estis téplum Dei viui: sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis & inábulabo, & ero illorum Deus: & ipsi erunt mihi populus. Leuit. 26.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto.

17. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

18. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

19. AD Ephesios quinto: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nó consequentur.

21. AP...

21. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

VI.

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

A. Inuidia[a] est tristitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, nè sibi æquētur: & respectu pariū, quia sibi æquātur, vt Augustinus[b] inquit. Filias[c] verò procreat, odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

B. Certè Cain[d] Abel germano fratri, & Saul[e] Dauidi destinato regi generóque suo legitur inuidisse. Hoc[f] execrandum crimen præterquā quòd ab omni est charitate & humanitate remotū, homines etiā Dæmonibus persimiles reddit:[g] *Inuidia enim Diaboli mors introiuit in orbē terrarū: imitātur autē illū, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet,[h] *Nō efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.*

a De hoc peccato scribit Cyp. ser. de zelo & liuore. Basil. hom. 11 de inuidia & 12. in aliquot script. Chrys. ad pop. hom. 44 & 45. Prosper lib. 3 de vita contemp. cap. 1 & 7. Isid. de summo bono lib. 3 cap. 25

b Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. c. 14. Prosper sent. 291

c Greg. lib. 31 Mor. c. 31. 1 Ioan. 3. c Rom. 1. d Prou. 17 a 14 b 28. d Eccl. 4. a

d Gen. 4 a Iudæ c

e 1 Reg. 18 b

f Nyssen. in vita Moysi. Hier. in c. 5 ad Gal. Gre. 3 par. curæ past. admon. 11. Aug. ser. 83 de temp. Bernard. serm. 24 & 49. in Cant. & ser. de triplici custodia.

g Sap. 2 a. d Chrys. hom. 41 in Mat. Greg. 5. Mor. ca. 11 & 34. & lib. 29. Mor. cap. 3. Aug. de sancta virg. c. 31.

h Gal. 5. d

TESTIMONIA.

Nihil magis Christiano cauendū quam inuidia.

I. A. CYPRIANVS in sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauēdum, nihil cautiùs prouidendum, quàm nè quis inuidia & liuore capiatur, nè quis dū zelo in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circumueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quod deceptus est is qui decepit? Exindè inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus magistro perditionis obsequitur, dum diabolū qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergò illum, qui sunt ex parte illius. Latè patet zeli multiplex & fœcunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorū. Indè odium surgit, animositas indè procedit. Auaritiam zelus inflammat, dum quis suo nō potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. Zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel tegere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Dumque ab inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcunque delinquitur, delicti consummatione finitur. In latrone conquiescit scelus homicidio admisso, & prædoni rapacitatem statuit præda possessa: zelus terminum non habet, permanens iugiter malum & sine fine peccatum. Quicunque es inuidus & malignus, videris quàm sis eis quos odisti insidiosus, perniciosus, infestus: nullius magis quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit: tu te non potes fugere: vbicunque fuerit aduersarius tuus, tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intùs inclusa est, ineluctabili catenatum nexu, ligatus & vinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcircò, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, nè quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cùm eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset: Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi zelare non licet, non licet inuidere. Exaltatio apud nos non potest esse contentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vnde placeamus. Denique & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: Nox transiuit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquàm in die decenter ambulemus: non in comessationibus &c. non in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox indè discussa est, si caligo detersa est, si illuminauit sensus tuos splēdor diei,

Sap. 2. Luc. 9. Discipulo Christi zelare non licet. Rom. 13.

si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere, quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid ad diabolum cui renunciaueras, redis? quid Cain similis cadis?

2. BASILIVS in homilia de Inuidia, quæ est vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortaliū animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet authori, aliis verò quàm minimùm. Quemadmodùm enim venenum ferrū, sic inuidia hos qui eam possident, cōsumit atque vastat. Magis autem, sicuti viperes dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animam corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerum successu cōceptus. Quapropter animo inuido nunquàm tristitia, nunquàm mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto deniq; eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorísque occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo viuentibus, demùm ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum Dæmonem ad bellum aduersùs hominem internecinum impulit? Nónne inuidia, per quam & Deo aduersari palàm depræhensus est? Dolens enim ob prælata dona homini concessa, quandò Deo nocere non valuit, ipsum insidiis petiit hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarsit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus pugnæ in Deum magistram, homicidij matrē, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contendis, aut quid cum peris in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis, Sapiens profectò fuerit quicunque cum inuido minimè congreditur aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mēsa studet. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex socio ipsius. Non enim Ægyptio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his denique coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autem in hoc malo laudaueit quisquam quòd inuidus quātò in proximum vehementiùs mouetur, tantò sibimet maius patit incommodum. Quemadmodum sagittæ magna vi emissæ, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facilè redeunt: sic inuidia proximis tristitiam nequaquàm affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquàm in mœrore positus aliquid propterea proximo incommodum intulit? Sese solum vastat atque cruciat. Malum suscipis: per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserūt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cęlorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Adspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciundum, vt hàc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea forsitan affecti, facilè liberemur? Primùm quidem, si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non enim in rebus fluxis bonum cōstituimus, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquēs ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos ensem corripiēs, in se ac interitum suum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudémque se conuerterit, multùm abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quemquam putet esse felicem & æmulandū. Qui verò ità fuerit animatus, vt nihil vsquam humanū admiretur, huic proculdubiò dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ità gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facilè patiatur, maximam profectò occasionem causamque inuidiæ dabit. Et post pauca: Sic demùm teipsum incolumē seruabis & in bonis lōgè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab iis qui ob eam labores subeant, apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ fastus intra nos nequaquàm consistit.

3. IDEM homilia in aliquot scripturæ locos, quæ est inter variorum argumētorum homilias vigesimaprima: Inuidia proprium est diaboli vitium. Malum hoc est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput aut membrum aliquod dolēt, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? angunt me proximi bona? nam veritas hæc est: Attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid quæso te affligit, proprium malum, an alienum bonum? certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo mansuetos reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio nostro deuinciendo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in iis quæ recepit bonis: sed tua tristatur felicitate, quòd facultas tibi sit eius vtui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionē incidere. Inuidit enim tibi, inuidit inquam quum te è paradiso expulit. Nè sequere illum, néve cum eo commercium suscipe vllum. Iis enim te læsit Primùm, quū te ab initio eiecit: deindè nunc reditum tuum turbare contendit.

4. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes sæpenumerò gladios in se conuertunt, sic & inuidi, solam inuisi perniciem intuentes, propriam negligunt salutem: hi feris quoquè peiores. Nam illæ quidem cibi indigētes, vel à nobis irritatæ, aduersùs nos armātur: hi verò beneficiis quoque frequenter allecti, benè meritos maleficiis prosecuti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares, fortè peiores & istis. Hi namque contra nos bellum exercent impacatum, consortibus autem generis

Inuidia ipsi authori ante omnia nocet.

Inuidia quid sit.

Gene. 3.

Gene. 4.

Inuidi familiaritas fugienda.

Inuidia nocet inuidenti.

Vituperatio inuidiæ.

Forma inuidorum [illegible]

Remedia aduersus inuidiam.

Propriū diaboli vitium.

Feris deteriores [illegible]

Pares [illegible]

neris non insidiantur. Vndè Iudæis quoque Christus os occlusit, cùm eum in Beelzebub eiicere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ cómunionem reueriti sunt, neque sibi pepercerunt. Ná antequàm inuisos, animas suas pœnis afficiút, tumultus omnis & ignobilitatis eas frustrà & incassùm implent. Cur enim doles ô homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quę patimur malis, nō in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendát excusationes. Tu verò quam dices causam rogo? Nullam penitùs nisi tátùm intensam nequitiá. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quam pœnam luemus? Ná si diligens diligentes, nihilo gentibus meliùs affectus est, nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationem? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeá, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quòd autem vbi liuor & inuidia, charitatis opera sublata sint, cuiq; patet. Hoc vitiú & fornicatione peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantú sistit: inuidiæ verò vis totá subuertit ecclesiá, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ità fratré Cain occidit, ità Iacob Esau, ita Ioseph fratres, ità cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, sed multa cæde facis grauiora, fratré optans confundi, laqueos vndique tendens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolens quòd mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuú illius preponens honori: & quod est omnium grauissimum, indifferens peccatum esse videtur, cùm sit omnium atrocissimum. Siue miserearis, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cùm inuideas fratri, & hoc illinc est manifestú. Quidam olim apud Corinthios fornicatus est, sed accusatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, sed sanatus nó est: quin & Deo statim ipsius vlceri curam afferente, magis intumescebat, & fluctuabatur, & ad cædé properabat. Ità hoc vitium illo peius est, nec medicinæ, quancunque adhibuerimus, facilè cedit. Funditùs igitur eam vndique euellamus, illud pésantes, quòd quemadmodùm offendimus Deum alienis tabescentes bonis, ità placemus gratulátes, & nosmetipsos participes facimus bonorum bene merenti repositorum. Et propterea Paulus dicit: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vtrinque magnum lucremur emolumentum. Cogitantes itaque, quòd licèt non laboremus, sed laboranti cōdelectemur, illius coronarum efficimur participes. omnem eiiciamus inuidiá, & in animabus nostris charitatem plantemus. Graue quid inuidia, graue & simulatione plenum. Hoc mundum innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena sunt tribunalia, ex hoc liuores & pecuniarú amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obsidétur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus nostrum dissipatum est. Quodcunque malum videris, ex hac radice producitur: iam enim & in Ecclesias debacchata est, & prius innumera parrauit mala. Hoc auaritiam parit, vitium omnia confundens, & iustitiam corrumpés. Et post nonnulla: Lugeamus itaque nó hos tantùm, verum & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus est. Nec aberrauerit quis, hanc diaboli filiam appellans, & post hæc inanis gloriæ fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum sese producere solent.

Marc. 12.
Omni venia & excusatione caret hoc peccatum.
Nota.
Matth. 5.
1. Cor. 13.
Fornicatione & adulterio quomodò peius.
Gen. 4. 27. 37.
Sapien. 2.
Gene. 4.
Lucrū eorum qui benè faciunt aliis.
Rom. 12.
Inuidia quantum malorū illaedem inuexit.
Filia diaboli Inuidia.

5. IDEM homilia quadragesimaquinta ad populú Antiochenú: Talis est inuidiæ malitia, vt prius se parientem offendat. Et sicut vermis de ligno nascés, ipsum priùs absumit: sic & inuidia illam priùs quæ se peperit, animam corrumpit, & inuisum contrarius, ac vellet, efficit. Nam ne mihi consideres inuisorum procemia, sed finem respice: & intellige, quòd hæc inuidentium malitia inuisos ad maiorem perducit claritaté. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahunt, & cælesti fruuntur fauore: hoc verò carens, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hostibus, ab ipso obsessus vitio tantùm non consumitur: & tanquàm occultis depastus dentibus, ità clanculùm, vt ità dicam absumptos remanet. Quod scientes, huius quęso vitij pestem fugiamus, & totis viribus ex nostris relegemus animis. Omnium enim vitiorú hoc est perniciosissimum, & ipsam salutem nostram super omnia vastat. Improbi nanque diaboli est inuentum. Et propterea Sapiens quidam dicebat: inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

Comparatur vermi de ligno nascenti.
Omnium vitiorum perniciosissimum.
Sapien. 2.

6. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tátùm superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter altéque timemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbię malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem cui inuidet, anteferri. Quis facilè potest, quale sit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine: quú potiùs amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellétia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

Ortus ex superbia.
Inuidiosi & inuidi discrimen.

7. ET capite nono: Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri vel dici à sanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquàm si ipsi viderint, credunt. Fetaliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitiis gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquàm certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangéda læti, vbi obique dispersi. Inter amicos discordias seminant: discordantes, ad tempus, si possunt, in dissensione confir-

Inuidorú ingenium egregiè depingitur.

mant. Opinioné bonorum mendaciis decolorant, in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis decise persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incaute sibi committerunt, qua possunt arte decipiât. Odiorũ sibi occasiones prauis suspicionibus coacetuât: dæmones, quorũ sectantur facta, lætificant. Sanctos viros, quibus sunt noti, cõtristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi secretorum, tenaces malorũ: Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, praui moribus, & insidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quę omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quando benè malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus.

Inuidus, sui ipsius carnifex. Et quis ei, poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidẽdo carnificem? Aut vndè sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem?

8. ISIDORVS de summo bono libro tertio, capite vigesimoquinto: Liuor alieni boni suum punit authorem. Nam vndè bonus proficit, indè inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapsibus gratulãtur, ità de eorum rectè factis bonisque perseuerantia confunduntur.

Sap. 2. Inuidus membrum est diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarũ. Sicut & superbus membrum est diaboli, de quo scriptum est: *Iob 41.* Omne sublime videt, & ipse rex est super omnes filios superbiæ. *Nulla virtus caret inuidia. Sola miseria caret inuidia.* Nulla est virtus quæ non habeat contrarium inuidię malum. Sola miseria caret inuidia: quia nemo inuidet misero: cui reuerà non liuor obiicitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi & bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidię liuore tabescunt. Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo: sed per inuidentiam deteriores fiant, & bonos à recto studio, quantũ in ipsis est, si potuerint, deprauare conentur. Quãdo malos boni proficere vident, non scandalizentur: sed quẽ sint finẽ habituri, maximè cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præstat, *Iob 1. & 2.* quod beato Iob Satan præstitit. Nam dum æmulatur prosperitatibus, cõmouit aduersa. Sed dũ credidit eum diabolus posse prosternere, indè eius aucta sunt merita, atque indè claruerunt probabiliora patientiæ documẽta. Ità requirunt inuidi aditum malæ famæ, per *Gen. 19* quam bonorum vitam maculent, sicut ostiũ quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nociturи introirent. Illi verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes dissimulant, vitia verò perquirunt, per quæ eorum conscientiam vrant.

9. AVGVSTINVS libro vndecimo de Genesi ad literam, capite decimoquarto: *Inuidia quali & quando ex superbia nascatur.* Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odium felicitatis alienæ, quid indè nascatur, satis in promptu est. Amãdo enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet quòd ei coæquantur: vel inferioribus, ne sibi coæquẽtur: vel [illegible] quòd eis non coæquetur. Superbiendo [illegible] inuidus, non inuidendo quisque superbus est.

10. PROSPER in sententiis ex Augustino decerptis, sententia ducentesima nonagesimasecunda: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidentia verò sit odium felicitatis alienæ, quod vndè nascatur, in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus, nè sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo ergò quisque inuidus, non inuidendo superbus est.

11. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De inuidia odium, *Inuidiæ filiæ.* susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur.

12. PRIMÆ Ioãnis tertio: Hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrũ. Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. Omnis qui odit fratrem, homicida est.

13 AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, superbos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agũt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. ET capite vigesimoquarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, nè gaudeas, & in ruina eius nè exultet cor tuũ: nè fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Et paulo pòst: Cùm detractoribus nè commiscearis, quoniam repentè consurget perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit?

16. IBIDEM capite vigesimooctauo: Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet, ignorat quòd egestas superueniet ei.

17. ECCLESIASTIS quarto: Contemplatus sum omnes labores hominũ, & industrias animaduerti patẽre inuidiæ proximi, & in hoc ergò vanitas, & cura superflua est.

1. B. GENESIS quarto: Factum est autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera illius non respexit. Iratúsque est Cain vehementer, & concidit vultus eius &c.

2. IVDAS Apostolus in epistola sua catholica: Væ illis, qui in via Cain abiérunt.

3 PRIMI Regum decimooctauo: Præcinebant mulieres, ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixitque, Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum? Nõ rectis ergò oculis Saul adspiciebat Dauid à die illa & deincèps. &c. Tenebátque Saul lanceam, & misit eam, putans quòd posset Dauid configere cum pariete:

... uid à f... eius secundò &c. Factumque ... Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

4. GREGORIVS Nyssenus in vita Moysi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ causa, ignominiæ principiū. Inuidia nos longè à paradiso exterminauit. Inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer stimulus, mucro reconditus, naturę morbus, bilis venenosa, tabes sponte adhibita, telum amarū, figens animam clauus, flamma cordis, intestinorū ignis: hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est, & contrà non suo bono, sed malis proximi felix est: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaueribus pasci, & preciosis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura sua ad putridum & putulentum esse affinis: quando verò huic morbo subiectus est aliquis, amicorum commodis quasi vnguento tabescit: & si quid calamitosum incidisse proximo intellexerit, illicò aduolat,* posito inuadit adunco, quo si qua latent, distrahit atque dissipat, & in medium proponit omnibus.

Fm. * rostro.

5. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas. Inuidiam non putemus idem esse quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi potest, cùm quis nititur ea quæ meliora sunt, æmulari. Inuidia verò aliena felicitate torquetur: & in duplicem scinditur passionem, cum aut ipse est aliquid in eo, in quo alium esse nō vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se ei non esse consimilem. Pulchrè quidam de Neotericis, Græcum versum transferens, elegiaco metro de inuidia lusit, dicens:

Iustius inuidia nihil est: quæ protinùs ipsum
Authorem rodit, excruciatque animum.

Scripsit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valdè optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem & inuidiosum hoc interest, quòd inuidus feliciori inuidet: Inuidiosus autem is est, qui ab alio patitur inuidiam.

6. GREGORIVS pastoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis sunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabescunt. Quid istis infelicius, quos dum conspecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum verò bona quæ habere non possunt, si diligerent, sua facerent. Sic quippe sunt vniuersi consistentes in fide, sicut multa membra vno continentur in hoc corpore, quæ per officium quidem diuersa sunt, sed eo quo sibi vicissim congruunt, vnum fiūt. Vndè fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium seruiat, & ad vsum suum auribus oris lingua concurrat, suffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimis itaque turpe est, non imitari quod sumus. Nostra sunt nimirum, quę etsi imitari nō possumus, amamus in aliis & amātium fiunt quæque amantur in nobis. Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni laboris opera, nostra facit sine labore. Dicendum est inuidis, quia dum se ista in- trinsecus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Vndè scriptum est: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per carnes, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur?

7. AVGVSTINVS sermone octogesimotertio de tempore: Sicut ærugo ferrum, ita inuidia ipsam animam, in qua est, interimit & consumit. Et sicut aiūt viperas dilacerato & dirupto illo ipso materno vtero, in quo cōceptæ sunt, nasci: ità & inuidiæ natura illam ipsam animam, à qua concepta est, & consumit & perdit. Qualis hæc animæ tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quāta rubigo zelare in homine donū Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriā facere pœnam suam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sēsibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent? No cibus talibus lætus, non potus potest esse iucūdus. Suspiratur semper & ingemiscitur ac doletur diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantum ille cui inuidet, successu meliori profecerit, tantum inuidus in maius incēdium liuoris ignibus exardescit: pallor in faciè, tremor in labiis, stridor in dentibus. Quisquis ille est quem in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere cum forsan poterit & vitare, inuidis verù fugere non valebit. Vbicūquè fuerit, aduersarius suus secum est, hostis in pectore semper inclusus.

8. BERNARDVS in sermone vigesimoquarto super cantica: Non veniat anima mea in concilio detrahentium: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: Detractores Deo odibiles. Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodò affirmet: Detrahentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequebar. Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem quæ Deus est, & quidem cæteris acriùs, impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodùm vos quoquè potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primum quidem seipsum prodit vacuum charitate: deindè quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis apud quos detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica: & quantum in se est, necat funditiùs & extinguit: non solùm autem, sed & in absentibus vniuersis ad quos volās verbum fortè per eos qui præsentes sunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currēs sermo labe malitiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus propheticus spiritus: Quorū os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vtique tam veloces, quam velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tantùm verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientiū dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle liuoris amarum, per linguæ instrumentū spargere nisi amara non potest, dicēte Domino: Ex abundantia cordis os loquitur. Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter vt in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere

Marginal notes: ... & vitiorum ... — Miluus comparatur inuido. — Discrimen inter inuidiam & zelum. — ... in duas passiones scinditur. — ... & inuidiosi discrimen. — Cæcitas & ... inuidorum. — Aliorum bona quomodò n... — Prou. 14. — Æruginì comparatur & viperæ. — Miseria inuidorum. — Rom. 1. — C... detractionem. — Psal. 100 — Psal. 13. — Matth. 12 — Species detractionis.

non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti ora suspitia, sicque quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquàm potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidem, ait, benè compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquàm innotuisset. At quoniam per alterú patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, reuerà ita est. Et addit: Grande damnum. Nam aliàs quidem in pluribus valet, cæterùm in hac parte (vt verum fateat) excusari minimè potest.

9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: Metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrûm pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, alienæ non inuidere virtuti, nedùm gaudere ad illam, nedùm etiam tanto plus quàm ad propriam quemque gratulari, quanto se perspexerit in virtute superatum. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoquè sananda, nō actio cōdemnanda. Tantum non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioqui nō nocet ambulanti & extendēti se ad meliora, quod iam nō ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatú. Non est ergò damnatio illi qui nō dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendú nocendúmve aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & insolitum ex lōgo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere: & [illegible] non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

10. IDEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis: An non amittunt vitam detractores, Deo odibiles, odibiles vitę? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, mori necesse est. An nō & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Si quidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est forsitā ipse quoque cui detrahitur: vndique enim verba volant, & multorum prius ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest, quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens & tabescet, eòque facilius extinguetur in eo charitas, quo amplius antè viuere videbatur. Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si non desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille, ne veneno inficiatur: iste, nè scandalo perturbetur. Sed quod in se est, tamē lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, [illegible] pariter vtrumque peremit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima plenè nimis, quæ tam lethaliter [illegible] inficit flatu vno. Nunquid non lancea est ista lingua? Profectò & [illegible] ictu vno. Lingua, inquit, [illegible] gladius [illegible] equidem anceps, immò triceps est lingua detractoris. Nec verò eiusmodi linguā, ipso [illegible] mucrone quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoquē Christi corpus, & membrum de membro, nec iam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi iam sublimi capiti furor militaris imposuit, seu etiam clauis ferreis, quos sacratissimis manibus illis & pedibus cōsummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Nisi enim huius quod nunc pungitur & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ corporis prætulisset, nunquàm illud pro isto mortis iniuriæ, crucis ignominiæ tradidisset. Et dicimus, Leuis res sermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed grauiter vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, sed non leuiter exit: Profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideò facilè violat charitatem.

11. SAPIENTIÆ secundo, vt in textu.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in Matthæum: Tale certè malú inuidia est, qua nulla vnquàm malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltē iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem & multò antè seipsos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciant: & ità in agendo semper inuidendóque sunt, vt nunquàm peccandi afferant finem: sed quemadmodúm sues lutosa immúditia, & dæmones nostris damnis lætantur, sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cúmque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulúm acquiescit, atque respirat inuidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorum fœlicitatem miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suaue cōsequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nónne igitur tales homines lapidibus petendi? Nónne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestíque dæmones, atque furiæ ipsæ. Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines si animáles rationis expertes crudeliter cædi ac dilaniari videant, aliquantulùm commiserātur: tu verò cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquàm reperietur? His profectò de causis fornicatores ac publicani ad cælos conscendere potuerunt: inuidiæ autem morbo laborantes, quum intùs essent, à regno cælorum exciderunt: filii autem (inquit) regni eiicientur forás. Præterea omni prauitate illi ex animia expulsa, ea quæ nunquàm sperarunt, facilè nacti sunt: Pharisæi autem vel ea quæ tenebant bona, penitùs amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli cōditionem, ac in dæmonem [illegible]
[illegible] Inuidiâ prima hominis cædes apparuit. Inuidia fraterna charitas contempta est. Inuidia sanguine
[illegible]

Margin notes: De primis motibus inuidiæ. — Rom. 6. — Contra detractores. — Psal. 54 — Matth. — Quàm execrabile inuidia sit. — Nota. — Matth. 8.

bominis terra primò maculata. Inuidia deniquè factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuersumque illum populũ viuos absorpserit. Et paulo pòst: Nam vndè Cain fratricida effectus est? Vndè verò Esau fratrem insectabatur? Vnde Laban, vndè Iacob filij, vnde Chore, Dathan & Abiron, vnde Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vnde ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Adhæc illud etiam tecum semper verte, quia nõ maiorem illi cui inuides, quàm tibi ipsi facis iniuriam, cùm teipsum versùs mucronem impellas. Quid enim incõmodi Cain fratri suo Abel intulit? Nónne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citiùs transmisit, ac seipsum ærumnis inuoluit? Esaü verò qua in re mansueto Iacob obfuit, cùm ipse etiam paterna domo excidit, & post insidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis atque diuitiis abundauit? Qua in re fratres sui Ioseph peiorem reddiderunt? Nónne quanquàm vsque ad sanguinem ferè venissent, inediæ malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia potestate in Ægypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circũuentum, extollit multò magis, clarumque illum facit, inuideotem autem deprimit.

Num. 16. Gen. 4. 27. Gen. 31. & 37. Nu. 16. & 12. Gen. 4. Gen. 27. Gen. 37. & 42.

13. GREG. lib. 5. Moraliũ, capite trigesimotertio: Et paruulũ occidit inuidia. Inuidere enim nõ possum[*], nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergò est qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimoniũ prohibet, quòd eo minor sit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc est quod hostis callidus primo homini inuidẽdo surripuit, quia amissa beatitudine minorẽ se immortalitate illi[*] agnouit. Hinc est quòd Cain ad perpetrãdũ fratricidiũ corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, nè vtcumquè esset, amputauit. Hinc Esaü ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaëlitis transeũtibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, nè se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul Dauid subditum, lanceam intorquendo, persequitur: quia quem magnis quotidiè augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est qui inuidiâ occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

Iob. 5. In uidemus nõ nisi illis, quos nobis meliores arbitramur. Gen. 4. Gen. 27. Gen. 37. 1. Reg. 18.

14. ET capite trigesimoquarto: Sed inter hæc sciendum est, quia quanuis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem mouit. De quo nimirùm scriptum est: Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam cùm deuictũ cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoq; exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra frigescũt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cùmque in latebris cordis crescens abscõditur odium, dolore cæco tenebrat conscientiam vulnus, inclusum. Nil lætum de propriis libet, quia tabescẽtem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantóque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mẽtis liuidæ profundiùs suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deteriùs ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus, perfecto opere, surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta quę inuenerit benè gesta, consumit. Vndè benè per Salomonem dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Qui ergò liuoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconuenienter intelligi, Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore nõ moritur, nisi qui adhuc in desideriis infirmatur.

Diabolicum vitium. Sapient. 2. Exterior species inuidi hominis. Prouer. 14. Remedium contra inuidiam. Iob. 5.

15. ITEM libro vigesimonono Moralium, capite tertio: Eccè alius fratri suo in corde tacitus inuidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est, inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum?

Inuidi sunt membra diaboli. Sapient. 2.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquàm filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquàm est sine tali prole atque comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

Diabolus præest superbiæ & inuidiæ.

17. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Gula, & quænam illius filiæ?

A. Gula est cibi ac potus appetitus [a] inordinatus. [b] Filias habet, [c] ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem, [d] spurcitiem, sensuum & intellectus hebetudinem.

B. Quid verò fœdius, quàm hominẽ à belluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dũ ventris, crapulę, & vinolentię quasi mancipiũ agit, dum bona dissipat, valetudinẽ lædit, morbos accersit, ac vitã demùm ipsam abrumpit, eripitque sibi? Nã

a Greg. 30. Moral. c. 27. Bern. li. de Passione Domini, cap. 42. b Greg. lib. 31. Mor. ca. 31. c Exod. 32. b Iob 21. h Prou. 20. c Ephe. 5. a Greg. 3. parte curæ pastor. admonitione 20. Chrysost. hom. 57 ad pop. d Esa. 28. h Eccl. 10. c Chrysost. hom. 44. in Ioan. & 58. in Matth. Hiero. lib. 2. cõt. Iouin. & in cap. 44. Ezech. & in cap. 5. ad Gal. Legatur de hoc vitio Basil. hom. in ebrietatem & luxum. August. de temp. serm. 231. & 232. Chrysost. in ser. contra luxum & crapulam & hom. 1. ad pop. Antioch. Isido. lib. 2. de summo bono, c. 42. & 43. Amb. de Helia & ieiunio, cap. 12. & seq.

e Eccl. 35. d & 31 b Psal. 77. d Num. 11. g Deut. 32. c. Prouer. 21. c
f Eccl. 37. e

verè dictum illud, [e] *Propter crapulam multi obierunt: qui autē abstinens est, adiiciet vitam.* Item, [f] *In multis escis erit infirmitas.* Iubet ergò Christus, [g] *Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.* Cæterùm ab ebrietate nos reuocās Paulus, [h] *Nolite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria.* [i] *Ebriosi regnum Dei non possidebunt:* vt idcircò tam grauiter interminetur quoquè Propheta potatoribus: [k] *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

g Luc. 21. g Vide Burchar. lib. 14. decret. & Ioannem parte 14. cap. 68. & sequentib.
h Ephe. 5 d Prou. 20 a Hiero. in cap. 1 ad Tit. & epist. 83. ad Oceanum. Amb. lib. de pœnit. cap. 14.
i 1. Cor. 6 b Gal. 5. d Osee 4 c Prouer. 31. a Eccl. 19. a
k Esai. 5 c 22. d Prouer. 23. c d Amos 6. b Luc. 6 d

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS libro trigesimo Moralium, capite vigesimoseptimo: Sciendum est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando nāque indigentiæ tempora præuenit: aliquando verò tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratiùs expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quātitate sumendi, mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnunquàm verò & abiectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deteriùs peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carnium petiit, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quòd ex eorum voto sacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratiùs exhiberet. Et cùm ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantis: apertè ostenditur, quòd idcircò salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram immoderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriā Esau amisit, quia magno æstu desiderij vilē cibum, scilicet lenticulam, concupiuit: quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vndè & lautiores cibos plerunque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit: & Helias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vndè & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi cōcupiscentiam, esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit: & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quòd plerunquè Adam culpa committitur, etiam cùm abiecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, vt à vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cùm alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum concupiscētes noxia attingimus, profectò quid aliud quàm vetita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit: & nō, quæ edēdi libido suggerit.

Quinque modis à gula tentamur.

1. Reg. 14.

Num. 11.

1 Reg. 2.

Ezech. 16.

Gen. 25.

3. Reg. 17.

Gen. 3.

Matth. 4.

2. BERNARDVS in libro de passione Domini, capite quadragesimo secundo: Si contingat aliquē habere virtutem abstinentiæ cum Ioanne, scilicet vt ipsam mente & opere exerceat: non condemnet eum qui abstinet cū perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate vel proprij corporis vel proximi nūc intendit, nunc remittit, obseruans tamen in omnibus omnia quæ circa virtutem abstinentiæ sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiæ oppositi, (id est, gulæ) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc versu notantur: Præpropere, lautè, nimis ardenter, studiose. Præpropere enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præueniunt: sola voluptate, non necessitate coacti. Legimus in vitis Patrum de sanctis patribus, qui hospitum spiritualiū charitate deuincti, tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate, se nequaquàm soluisse ieiunium existimabant: ità vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent: quod quamuis nobis non cōueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorū perfectione nimiùm separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quæ nequaquàm nisi spiritu sancto ipsis veraciter reuelante fecissent. Lautè comedunt, qui delicatis vtuntur cibariis, sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium siue piscium, quē creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis quęrunt adulterinos sapores piperis & salsamentorū variorum, vt sibi appetitū faciant comedendi, non metuentes optimū omnium creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis sapores ipsi faciunt, quàm creator naturæ eatum præstiterit. O quantum huiusmodi alienos sapores homo Christianus vitare deberet, si aduerteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valdè, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consueuit. Consueuit dico, quia quandoquè lautioribus vti cibariis pro infirmitate corporis repellēda, palato non alludente, sed renitente cibariis, nulla vel parua culpa esset. Ad eorum igitur confusionem, quorum (vt Apostolus ait) deus venter est, & gloria in confusione eorum, quos idem adserit flendo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperrimi & miserrimi diuitis, qui epulabatur oē, aliquando pro sanitatis remedio, sed pro * voluptate quotidiè splendidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno sepultus esset, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis tempore & superfluis fuerat saporibus delectata, nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus suæ naturæ sapores

Gulæ abusiones quatuor. Præpropere.

Lautè.

Lautioribus cibis vti licet interdū.

Philipp. 3.

Lucæ 16.

* for. voluptatē.

[illegible] ducrat: ad horum inquam cõfusionem, gentilis hominis memorare sententiam non grauabor, vt erubescat nomine Christianus, cùm à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari sciebat, nec [illegible] sciebat pati sapores pro Christo, quem vel nesciuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cum felle mixtum, sed soli naturæ consentiens contra voluptuosos exclamat,

Lucanus libro 4.

O prodiga rerum
Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, o lautæ gloria mensæ.
Discite quam paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmisque bibunt, sed gutture puro
Vita redit, satis est populis fluuiusque ceresque.

Eccl. 29. Id est, aqua & panis. Hac sibi concordant cũ illa vsitata sententia & veritatis: panis & aqua, vita hominis. Nec adhuc conteruntur hac colubione durissimæ frõtes voratorum, tam ipsius veritatis verissimi Iesu, quã Apostoli eius, imo ne gẽtilis quidẽ hominis repræhẽsione & eruditione percussæ, & dicũt, Christiani sumus. nõ tamẽ recipiunt vocem Christi in Apostolo loquentis & monentis:
Rom. 13. Curam carnis nẽ feceritis in desideriis. Vndè frequenter
Psal. 77. euenit, vt cùm adhuc escæ eorum sint in ore eorum, ira Dei ascendat sup[er] eos: qui vbi du-
[illegible] 1. xerunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernũ
Esa. 66. descẽdunt, vbi vermis eos comedẽs ipsos nõ moritur, & ignis nõ extinguitur, pro delicijs breuibus ma-
Marc. 9. la recipientes sempiterna. Nimis comedere quid
Nimis comedere. sit, omnib[us] notũ est Nimis [illegible] comedit, qui vltrà quàm naturæ suæ sustẽtãdæ [illegible] sufficere, sumit alimẽta, maximè si hoc [illegible] fecerit. Euenit enim nõ rarò, vt homo suis laboribus consideratis plus vilium sumat alimẽtorũ, vt in labore possit subsistere, & timore deficiendi cogente mensuram refectionis excedat: a quo peccato vix credo aliquem esse immunem. Sed talia peccata crebris cõfessionibus intermixtis, voluntatis abstinentiis statim vt deprẹhenduntur, purgãda sunt. In nullo autẽ genere ciborũ illud vit[ium] [illegible] superfluitatis ciborum & potuum excusatur: [illegible] quòd
Ezech. 16. peccatũ Sodomæ fuit abun[dantia] panis: & diabo-
Matth. 4 lus tentaturus Dominum, non de [illegible] aliquo quã
Gen. [illegible] de pane tẽtauit, sciens profectò in nimio sumptu panis peccatum nõ deesse, qui primos parentes, & per ipsos omnes homines vnius pomi comestione decepit: quãuis nõ ità facilè in cibis vilib[us] mẽsura excedatur, vbi sapor nõ decipitur, sicut in ci-
Ar[dent]er comedere. barijs laute præparatis, & saporib[us] alteratis. Ardẽter comedere, est cibos vel potus cũ nimio desiderio sumere: quod tam in vilibus, quàm in delicatis potest cibarijs euenire. Cui[us] rei exemplum
Gen. [illegible] habem[us] in Esau, qui vilis cibi delectatio[ne] [illegible] ductur, vt[er]ò vẽdidit primogenita su[a] [illegible] enim [illegible] bet Genesis, qui ven[ien]s Esau de [agro] vidit Iacob [illegible] [illegible] lentem [illegible] Da [illegible] [illegible] hac [illegible] [illegible] [illegible] cũ Iacob de [illegible] [illegible] primogenitorũ, [illegible] tm [illegible] [illegible] nimis desideratã, & dignitat[em] primog[en]itorũ [illegible] sit, quia enim [illegible] desiderabat [illegible] [illegible], morior [illegible] quid mihi proderunt primogenita? In [illegible] quin [illegible] [illegible] rit acceptum, quod iã [illegible] desideratu. Miserere Domine misericordissime [Iesu], mihi miserrimo peccatori, qui nul[l]ã diem sin[e] peccato huiusmodi me sentio præterire, [illegible] talem excessum fidei tuæ, qua tibi genitus sum, mer[e]ar perdere dignitatem, Etõtra & sanctissimo [illegible] & Ioannem Baptistã carnibus nullis vsos fuisse accepimus, & per sobrietatẽ temperan[ti]æ eos nullum ex hoc omninò meritum perdidisse. Studiose co- Studiose comedere. medere, est in cibis vel in potib[us] nimis diu immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinam nõ essemus experti, nec vnquam experiuri. Frequenter solet accidere, quòd sumptis cibarijs quæ secundũ cõsuetudinem necessitati sumentis possent & deberent sufficere, quædam surgat noua delectatio: quæ facit hominẽ improuidũ & insidias diaboli nõ cauentẽ, illi cibo cum tãto studio inhærere, tãquam nihil antè comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. Et quia gulæ speciem in se deprẹhendunt, auxiliante Deo huic facilè possunt resistere: quia impetus eius nõ longiùs durat, quàm dum à mensa surgatur, & illius quod tãto studio desideratur, memoria subducatur. [S]unt autem plurimi qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquã suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant, habẽtes in cõsuetudine damnabili, nulli desiderio resistere quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquã metam desiderio comedendi, donec tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit vt viuat, non viuit vt comedat, sicut quidam ait, idque & illud benè de inutilibus & voracibus, Nos numerus sumus, & fruges consumere nati. Christianus autem nõ sic, sed semper ita surgat de mensa, vt adhuc habeat appetitum plura sumendi: & eum qui adhuc esset implendus cibarijs, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sæpiùs esurire voluit & sitire.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligẽtiam propagantur. Filiæ Gulæ.

4. EXODI trigesimosecundo: Sedit populus mãducare & bib[e]re, & surrexerunt ludere.

5. IOB vigesimoprimo: Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descẽdunt.

6. PROVERBIORVM decimo: In multiloquio [n]on d[e]erit peccatum.

7. AD Ephesios quint[o]: Fornicatio & omnis immonditia, aut au[ar]itia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo aut stultiloquiũ, aut [sc]urrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio.

8. GREGORI[VS] tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesima: Gu[l]æ dedi[ti] [illegible] superfluitas [illegible] ,atq; luxuria comitatur. Nisi enim illos immoderata loqu[acit]as raperet, diues ille qui epulatus quotidiè dicitur splẽdidè Q[uæ] [illegible] gula nascantur [illegible] loquacitas.

to lingua grauiùs nõ arderet, dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremũ digiti sui in aquam, vt refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flamma. Quibus profectò verbis ostẽditur, quia epulando quotidiè, crebriùs in lingua peccauerat, qui totus ardens, refrigerari se in lingua præcipuè requirebat. Rursùm quia gulæ deditos leuitas protinùs operis sequitur, authoritas sacra testatur, dicens: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Quos plerunquè edacitas vsque ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vndè & hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina voce dicitur: Pectore & ventre repes, ac si apertè diceretur: Cogitatiõe & ingluuie super humana corda dominaberis. Quia gulę deditos luxuria sequitur, vt propheta testatur, qui dũ aperta narrat, occulta denũciat, dicẽs: Princeps cocorũ destruxit muros Hierusalem. Princeps namque cocorum, venter est, cui magna cura obsequium à cocis impẽditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Hierusalem, virtutes sunt animæ, ad desideriũ supernæ pacis eleuatæ. Cocorũ igitur princeps muros Hierusalem deijcit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriã destruuntur. Admonendi ergò sunt gulæ deditı, nè in eo quòd escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mẽtis leuitas insidietur, adspiciant: nè, dum ventri molliter seruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringantur. Tanto enim lõgiùs à secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsum dum manus ad cibum tẽditur, parentis primi lapsus iteratur. Itaque nè aut gulæ deditos appetitus a mentis statu deijciat, aut abstinentes afflicta caro ex elatione supplantet, audiant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius mũdi. Vbi vtilis quoquè pauor adijcitur: Et superueniat in vos repentinus dies ille. Tanquã laqueus enim veniet in omnes, qui sedẽt super faciem omnis terræ. Audiant isti: Non quæ intrant per os, coinquinãt hominẽ: sed quæ exeũt de ore, illa sunt quæ coinquinant hominẽ. Audiãt illi: Esca ventri, & venter escis, Deus autẽ & hunc & hãc destruet. Et rursùm: Non in comessationibus & ebrietatibus. Et rursùm: Esca nõ commendat nos Deo. Audiant isti: Quia omnia mũda mũdis, &c. Audiant illi: Quorum deus venter est, & gloria in cõfusione ipsorũ. Audiant isti: Discedẽt quidam à fide & veritate. Et paulò pòst: Prohibẽtium nubere, præcipientiũ abstinere a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & his qui cognouerunt veritatẽ. Audiant illi: Bonum est nõ manducare carnem, & nõ bibere vinum, neque in quo frater tuus scandalizatur. Audiãt isti: Modico vino vtere propter stomachum tuũ, & frequentes tuas infirmitates. Quatenus illi discant cibos carnis inordinatè nõ appetere, & isti creaturam Dei quam non appetunt non [illegible]de[illegible] condemn[illegible]re.

Luc. 16. *Leuitas operis.* *Exod. 32.* *Luxuria.* *Gen. 3.* *Hier. 52. iuxta LXX.* *Lucæ 21.* *Ibidem.* *Marc. 7.* *1 Cor. 6.* *Rom. 13.* *Rom. 14.* *Tit. 1.* *Philip. 3.* *1. Tim. 4.* *Rom. 14.* *Dæmones* [illegible] *quentes.* [illegible] *16.*

9. CHRYSTOMVS homilia quinquagesimaseptima ad pop[illegible] An[illegible]henum: Vbi ebrietas, ibi diabolus: vbi turpia verba, vbi [illegible]turitas, illic dæmones cho[illegible] Tal[illegible] habebat mensam diues i[illegible]e, propter [illegible] ne guttæ quidem aquæ dominus [illegible]

10. ESAIÆ 28. Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate nescierũt. Sacerdos & Propheta nescierũt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nescierũt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita vt nõ esset vltra locus. Quem docebit scientiam?

11. ECCLESIASTICI decimo: Væ tibi terra, cui⁹ rex puer est, & cuius principes manè comedũt. Beata terra cui⁹ rex nobilis est, & cuius principes vescũtur in tempore suo ad reficiendũ, & nõ ad luxuriã.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquarta in [illegible] Inaonem: Nihil gulą perniciosi⁹, nihil ignominiosius est: hæc obtusum & crassum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec sinit, vt quicquam perspiciat.

Quam pernicio[illegible] [illegible] adferat gula.

13. ITEM homilia quinquagesimaoctaua in Matthæũ: Sed sufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magis amicus est, quã qui delicijs & ebrietate macularur: hic enim fons, hęc mater, atq; origo vitiorum omniũ est: Hac via olim Hebræos in cultũ diabolus idololatriæ iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum inflammauit: hæc enim, ait, iniquitas est Sodomæ, in copia & plenitudine panis luxuriabantur: hac denique via mille al[illegible] gehennę tradit, perire. Quid enim delicatorum hæc fœditas mali nõ inducit? Sues ex hominibus facit, immò verò etiam suibus multo deteriores. Audiui enim multos, cùm iosanę istæ accidunt passiones, dicẽtes: Vtinàm nõ esset vinum. O amentiã singularem, ô stoliditatem inauditam. Alij delinquunt, & Dei tui dona criminaris: putasne à vino hoc factum malum? Non fecit vinũ certè, sed incontinentia eorum qui vino abusi sunt. Dicas vtinàm non esset ebrietas, non essent delicıæ: si verò dicis, vtinàm non esset vinum, ordine paulatim progrediens, optabis, nè sit ferrum propter homicidium, nè sit nox propter fures, nè sit lux propter calumniatores, nè sit fœmina propter adulterium, & sic omnia Dei opera tibi destruentur. Nõ igitur ità dicas, mentis enim istud est diabolicæ: [illegible] vinum, sed ebrietatem crimineris: & ebrio, cùm in se fuerit reuersus, omni dedecore suo prius descripto, dicas datum esse vinũ ad lętitiam, non ad turpitudinem nostram: datũ est vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, nõ vt ægrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deijciamus: honorauit te hoc munere Deus, cur dehonestas propter intem[perantiam] bibendi teipsum? Audi quid ad Timotheum dicit Paulus: Modico vino vtere propter stomachum tuũ, & crebras infirmitates tuas. Quòd si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis ægritudinibus laborans, quousquè magister permisit, vino non vtebatur: quam veniam nos con[se]quemur, vino ad ebrietatem sani abutentes. Et il[li] quidem dicebat, Pau[l]o vtere vi[n]o propter stomachum tuũ: ebriosis vero dicit, V[tere] [illegible] vino pro[pter] [illegible] fornicati[o]nes, [illegible] quia fugias, propter pestiferas cupidi[ta]tes quas ebriet[as] par[it]. Quòd si hæc [illegible] persuadet [v]obis, v[t] [illegible] his [a]b[sti]neatis, [illegible] propter [illegible] & [illegible]ones stomachi abstineatis, [illegible] ad mœror[em], nec ad do[lo]rem, sed

Delicia & ebrietas [illegible] mater & origo vitiorum omnium. *Exod.* *Ezech. 16.* *Sues ex hominibus facit.* *Non vinũ, sed vini abusus damnandus.* *1 Tim.*

[illegible] datum est, [illegible] quæ lætitia est, si non est [illegible] vesaris, si omnia tibi [illegible] crebris [illegible] quasi febricitan[illegible] qui oleo caput tuū perfu[illegible] [illegible] dicta esse velim, [illegible] verò [illegible] omnib⁹: nō quia omnes vino corrūpa[illegible] quia nulla de eb[illegible] cutā sobrij habēt: d[illegible] libros magis oratione direxerim⁹, quan[illegible] ægrotis omissis, sanos [illegible] Vos ergò sobrios [illegible] vnquā capiamini, & vt eos qui capiuntur [illegible] sanare curetis. Nolite pati peiores bestijs homines fieri: nihil enim vltrà quàm opus est, illæ desiderāt: isti aute mediocritatia terminos excedentes, irrationabiliores illis constituuntur. Quanto enim melior asinus ebrioso est, quanto canis præstātior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes sunt, cùm bibūt aut comedunt, vltrà quàm satis est, etiam si mille homines cogerent, nūquam elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos estis, qui inebriamini, non apud mentis compotes solùm, verumetiā apud vos iudices. Indè nanque manifestum est, canibus atque asinis vestro vos iudicio esse deteriores, & magis abiectos, quia nullum brutorum supra mēsuram comedere aut bibere cogitis.

14 HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Esus carnium & potus vini, ventrísque saturitas, semin[illegible] libidinis est. Vndè & Comicus, Sine Cerere, [illegible] & Libero friget Venus. Et paulopòst: Quòd si quis existimat, & abūdātia ciborum potiūnumque se perfrui, & vacare posse sapientiæ, hoc est, & versari in delicijs, & deliciarū vitiis non teneri, seipsum decipit cū etiam procul ab his remoti sæpè capiamur naturę illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magis, qui circundati retibus voluptatum, esse non liberos arbitremur? Abique gustu & cibis, impossibile est humanum corpus subsistere: adesse ergò debet ratio, vt tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendū est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendū, & posteà, inflatis venis, incentiua libidinū sustinenda. Luxuria res vinum, & tumultuosa ebrietas: omnis qui cum his miscetur, non erit sapiens. Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos & perditos labore doleamus: Oleū, pomorū, ac leguminum [illegible] apparatus est, & arte impendij [illegible] coquorum non indiget: & sine cura sustētat humanum corpus, moderateq; sumptus quia neque [illegible] quod irritamenta gulæ non habet [illegible] Nemo enim vno aut duo[illegible] cibis, hisq[illegible] vsque ad inflationem ven[illegible] onerari, quæ diuers[illegible] carnium, & saporis delectatione [illegible] [illegible] nidoris [illegible] patinæ, [illegible] traxit [illegible] & morbi ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] paralysim & pessima mor[illegible] & idcircò necessariū esse [illegible] habeant, ro [illegible] sunt [illegible] in vno [illegible] corporum [illegible] aut [illegible] aut decre ce[illegible] animi [illegible] sit. Vos & [illegible] simu[illegible] terpetes, ath[illegible] vit[illegible] & a[illegible] dicitis [illegible] medicinæ, nec vi[illegible] diu, nec sanos esse, anima que eorum ita [illegible] sanguine & adipibus, qui [illegible] inuolutas, [illegible] tenue, nihil cæleste, sed semper de carnibus & ructu & ventris ingluuie cogitare.

15. Idem in caput quadragesimumquartum Ezechielis: Perspicuum est, ebrietate & [illegible] statim mentis euerti: & non plenè nos sapere, quādo vini saturitate animus occupatur.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartūdecimū locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebriosi quippe regnum Dei non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: Cauete, a[illegible] nè fortè graueniur corda vestra in vino & crapula. Vino hominis sensus euertitur: pedes corruunt, mens vacillat, libido succēditur. Vndè apostolus clamitat: Et vinum in quo est luxuria. Habet vnusquisque suæ sententię potestatem: Ego Apostolum [illegible] in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam, inter carnis opera numerari, nec ille potest negare qui eisdem passionibus vtitur. Et licet me quidam in eo libro, quē de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent, quòd dixerim adolescentulas ita vinū debere fugere vt venenum: non me tenentiā pœnitebit: Opus quippe ibi magis vini [illegible] Deo nobis creatura damnata est: & licētiam sumus virgini proprio ætatis calore feruēti, nè sub [illegible] ne parū bibendi, plus biberet & periret. Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum conse[illegible]crari: & Timotheo, vinum vt biberet, imperatū. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere: ex quo & de sancto dicitur, Vinū & siceram nō bibet. Sicera interpretatur ebrietas. Et nè quis vinum nō bibens, illud sibi putaret bibendum: exclusa causatio est, dū omne quod inebriare potest, cū vino pariter aufertur. Quintadecima quæ & extrema inter carnis opera, comessatio est. Manducauit quippe populu & bibit, & surrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta lusu[illegible] ria est. Pulchrè quidam non ignobilis orator, [illegible] ebrium de somno de[illegible] iberet excitarmo, a[illegible] Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius pore[illegible] Qua sententia expressit, quod summodò ne[illegible] mortuum eum fuisse, nec viuum.

17. BASILIVS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon [illegible] voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, [illegible] fem virum reddit ignauum, ex temperato [illegible] [illegible] iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua ign[illegible] est aduersa, sic vinum [illegible] [illegible] supprimit. Quam [illegible] ho[illegible] [illegible] fles? Non e[illegible] munc[illegible] à Deo omnium [illegible] [illegible] dominus [illegible] [illegible] [illegible] lumine per eb[illegible]

Galenus.
[illegible] cæleste [illegible]
[illegible] animi.
Statim mentis [illegible]
Galat.
Immo[illegible]
[illegible] [illegible] Ezechiel.
Ad Eustoch[illegible]
Vinū in Christi sanguinem conse[illegible] cratur.
1. Tim. 5.
Luce [illegible]
Semper ebrietati [illegible]
[illegible] mortuus est.

pena [illegible] inter bestias ratione carentes annumerari potens, similisque illis videri. Nec solum eo peiores bruti, quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæso animal ita visu auditu ve, atq; ebrius homo, debilitatur? Non ne fami [illegible] limos interdú ignorá [illegible] lienis verò sæpè vt domesticis cógeditur. An [illegible] vmbras sæpenumerò tanquã sulcos aut loca prærupta transiliunt? Aores [illegible] fonitu mare fluctuantis maris refertas habet: terra interdùm insurgere, ac in arduum ac tectū erigi, mótes verò circumnoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum rident: nunc verò sine consolationis remedio plorant, nunc iræ audaces & temerarij, mox timid & ignaui. Lymphatus & malo dæmone captus, misericordia quidé dignus: ebrius verò eadē ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni. Quis est qui maledictioné Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremit & vacillat per omnē vitam? Naturali namque firmitate deficiente, necesse est corpus continuo vacillet atque moueatur. Cum potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius authoré [illegible] gis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatū. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt, & vt in iudicio aliquo defensitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momētanea. Quid, quæso, sunt ebrij, quàm gentiū idola? Oculos habent, & nō vident: aures habent, & non audiunt: manus paralysi affectas habēt, pedes infirmos ac facilè offendentes.

Maledictioné Cain in se transferunt.

Legis ebriosorum author diabolus.

Ebrietas [illegible] malum.

Ebrij sunt velut idola gentium.

18. AVGVSTINVS sermone ducentesimo trigesimo primo de tempore: Cùm, fratres charissimi, ebrietatis malum sit graue vitiū & Deo odibile, ità per vniuersum mundum [illegible] p[illegible] ibus in consuetudinem missum est, vt ab illis qui Dei præcepta cognoscere [illegible] lunt, iam nec putetur nec credatur esse pec[illegible] tum [illegible], vt in con[illegible] suis irride[illegible] os qui [illegible] nus bibere possunt, & per inimi[illegible] [illegible] homines non erubescunt, vt pot[illegible] amplius [illegible] quam oportet. Qui enim alterum co[illegible], vt se p[illegible] quam opus est, bibendo inebri[illegible] minus malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quā animū eius per inebrietatē necaret. Et omnes ebriosi tales sunt, quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ: nascūtur ibi ranæ & diuersi generis vermium, quæ magis horrorem possunt generare, quo[illegible] mal[illegible] quid, quod ad vi[illegible] [illegible] p[illegible] ficiat, exhibere. Iste enim herbæ vel ar[illegible] [illegible] in ipsis paludi[illegible], aut ci[illegible] a ripas ea[illegible] tum n[illegible] [illegible] bere v[illegible] [illegible] singulis [illegible] [illegible] [illegible] ebrietate na[illegible] [illegible] [illegible] sic [illegible] [illegible] iam e-

Propter consuetudiné [illegible] ebrietas non esse peccatum.

Cogentes ad [illegible]

[illegible] paludibus [illegible] tantur

[illegible]

pulti. D[illegible] ipsos ne [illegible] lent, nec [illegible] rationne pertineat, e[illegible] ter etiam vsque ad vo[illegible] erubescunt, & ad mensuras [illegible] bibe[illegible]. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur: qui potent vincere, laudem meretur ex crimine. Inde lites & rixæ oriuntur, inde diuersis & horrendis saltationibus inél[illegible] torquentur, inde adulteria & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoti[illegible] [illegible] potum [illegible] piunt, tanquam in paralysi [illegible] pedibus ambulare non possunt, fœdissima [illegible] aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum [illegible] tremor, animæ ac mentis stupor. In tal[illegible] impletur quod scriptum est: Cui væ? cui tumult[illegible] [illegible] cui ri[illegible] xæ? cui sine causa vulnera? cui [illegible] oculorum? Nónne his qui morantur in vino, & [illegible] qui inuestigant vbi potus fiunt, & [illegible] cro- tandis? Sed illi qui tales esse [illegible] se excusare conantur, dicentes: [illegible] amicum meum, si quoties [illegible] vocauero, potum ei quam ipse voluerit [illegible] dedero. Et non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus & suus est inimicus [illegible] & te & aliū inebriaueris, habebis hominē amicum, habebis Deū inimicum. Et ideò sapienter cōsidera, si iustum sit, vt te à Deo separes, dum te ebrioso coniungis. Ad extremum tu eū noli adiutare, noli cogere, sed in potestate illius dimitte, vt quantū sibi placuerit bibat, & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriosos & luxuriosos amplius quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petētibus vel vnum calicem dissimulant dare nec attēdunt, quia illud quod luxurio[illegible] sis videntur ingerēre, Chr[illegible] pauperibus debet accipere, qui dixit. Qu[illegible] vni ex [illegible] minoribus, mihi fecistis. [illegible] alis in nimio pu[illegible] pe[illegible], pauperi eleemosynam petenti dicit: Vade vade in ante, & dab[illegible] tibi Deus, & vtiqu[illegible] dum ambulauerit [illegible] datur[illegible] est. Quid ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi D[illegible] nisi, Vade ad [illegible] hominem [illegible] habet D[illegible] datur[illegible] est Deus. A[illegible] Deū non esse, quo inspirante, possit [illegible] peribus. Rogo [illegible] charissimi, d[illegible] dite & v[illegible], quia quando animalia ducu[illegible] aquam, vbi [illegible] satiauerūt sitim [illegible] etiam si supra aquam diutius teneantur, repl[illegible], bibere noluat omninò, ne [illegible]. Con[illegible] ebr[illegible] non peiores anima[illegible] [illegible] anim[illegible] plus q[illegible] illi & duplum & tri[illegible] m, quàm e[illegible] [illegible] Et v[illegible] [illegible] expendere, [illegible] ipsi p[illegible] st[illegible] o [illegible] s[illegible]

Nemo [illegible] bere [illegible] gendus.

Nota.

nobis voce audiant, quia quicunq; ebriosus pœnitētiā de ipsa nō egerit, sed vsque ad mortē suam in ipsa ebrietate permanserit, in æternū profectò peribit, quia non mentitur Spiritus sanctus, per Apostolum dicens: Neq; ebriosi regnū Dei possidebunt. Et ideò quicunque sunt ebriosi, meliùs faciunt vt non nobis, sed sibi potiùs irascantur, & cum Dei adiutorio de luto fæcis se excutiant, vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tēpus pœnitendi est, festinent quanta possunt celeritate, Deo auxiliante, consurgere, & totis animæ viribus cū Propheta supplicantes Domino dicant, Eripe me de luto, vt non inhæream. Et illud: Nō me demergat tempestas aquæ, neq; absorbeat me profundū, neque vrgeat super me puteus os suū. Ebrietas enim quasi inferni puteus quoscūque susceperit, nisi digna subuenerit pœnitētia, & emēdatio fuerit subsecuta, ità fortiter sibi vendicat, vt eosdē ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire sine pœnitentia non permittat.

Ca. 6.

Psal. 68.

Ibidem.

Ebrietatis vitium vsu paratur.

Sed hic ante omnia intelligere & scire debemus, quia nō vna die efficiuntur homines ebriosi, sed eū paulatim adiurantibus & cogētibus crudelissimis inimicis potiùs quā amicis, per singulos dies singulos sibi aut binos calices ad potū consuetudinarium addunt. At vbi hoc in vsum miserint, ità eus ipsius ardor ebrietatis occupat, vt illos semper sitire cōpellat. Sed qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodò sibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ità paolatim subtrahendo ad sobrietatis lucē redeat. Qui si semel totum, quod ampliùs accipiebat, subtraxerit, vbi nimia siti cœperit exardescere, cū grandi amaritudine clamat & dicit: Malle se mori, quàm sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur, sicut iam dictum est, per interualla dierum sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quousquè ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat. Qui hoc ità, vt diximus, per partes subducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergò, fratres charissimi, dum hæc suggero, me absoluo apud Deum. Quicunque me audire contempserit, & ad bibendū pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiurare vel cogere voluerit, & pro se & pro illis in die iudicij reus erit.

Consuetudo potandi quomodò tollenda.

19. Idem in sermone ducentesimo trigesimosecūdo de tempore: illud verò quale est, quòd ipsi infelices ebriosi, quando se nimio vino ingurgitāt, ridēt, & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tātùm quod sufficit, bibere volunt, dicētes eis: Erubescite, & verecundia sit vobis, quare nō potestis bibere quantùm nos? Dicūt enim eos non esse viros. Et videte miseriam ebriosorum, Se dicunt esse viros, qui in ebrietatis cloaca iacent: & illos non dicunt esse viros, qui honestè & sobriè stāt. Iacent prostrati, & viri sunt: stant erecti, & viri non sunt? Victor ebrietatis, vituperatur: & victus ebrietate, laudatur. Irridetur sobrius, qui & se & alios potest regere: & nō irridetur, immò nō plangitur ebriosus, qui nec se, nec alios potest agnoscere. Solent ebriosi ità se excusare vt dicant, Persona potens

Nota.

Excusatio ... 140.

me coegit vt ampliùs bibā, & in conuiuio regio non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis, ista prætēdimus: & quod implere nolumus, nō potuisse nos dicimus. Nolle, in culpa est nostra: & nō posse, prętēditur. Etiā si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quā per ebrietatē anima moreretur. Sed excusatio ista falsò obiicitur. Ipsi enim reges, & quicunque sunt alij potētes, quia Deo propicio & Christiani sunt, & prudētes, & sobrij, & toto corde Deū timētes, si te viderēt definîsse, vt eis non acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub hora videātur irasci, posteà verò te in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quantum cū illo egimus, quantis cū minis & terroribus fatigauimus, & tamē nunquā eū à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam illorum dabit, qui te, vt ampliùs biberes, videbātur hortari & cogere. Ille qui ebrietati resistit, si cum Dei adiutorio perseuerare voluerit, & pro ipsa aliquas pertulerit tribulatiōes, omnia ei Dominus ad martyrij gloriā reputabit. Et post pauca: Ideò, charissimi, tāta infelicitate se inebriāt homines, quia putant ebrietatem, aut paruū, aut nullum peccatum esse. Sed pro ista ignorātia maximè sacerdotes ī die iudicij reddituri sunt rationē, si commissis sibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assiduè noluerint prędicare. Qui ergò credit ebrietatem esse paruum peccatum, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate pœnitentiam nō egerit, cū adulteris & homicidis æterna sine remedio illum pœna cruciabit, secundùm illud, quod ipsi benè nôstis beatū Apostolū prædicâsse: Neque, inquit, fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum cōcubitores, neque auari, neq; adulteri, neq; ebriosi regnum Dei possidebunt. Videte, ebriosos cum fornicatoribus & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus & adulteris iunxit.

Nota.

Responsio.

Ignorantia ebrietati magnam causam præbet.

1. Cor. 6.

20. Chrysostomus in sermone contra luxum & crapulam: Eū qui viuit in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adulatores, & carnīū voratione & vini potatione distumpitur, sæpè & inuitum & spontè necessè est peccare, & extra huius loci tempus, & cùm illinc recesserit. Nam sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit oneris magnitudine grauata, submergitur: ità anima & corporis nostri natura si plures acceperit cibos, quàm ferat natura sua, impletur, & iniectorū grauitatem nō amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cū hominibus perdit. Sicut igitur nō tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, nō nautarum multitudo, non præparationis studiū, non anni pars tempestiua, non aliud quicquā naui, quæ sic in tempestate est, prodest: ità & delicatis euenit, neque cogitationū multitudo, neque eruditio & admonitio, neq; admonitiones & cōsilia, neque aliud quid, neque timor futurorū, neq; pudor, neque accusatio pręsentiū, neq; aliud quid saluare potest sic periclitātem animā: sed inualescit luxus & amētia per omnia: & sub aquas noiēs volens eū qui ægrotat, defert, & graue facit naufragiū. Vndè nihil facile, nihil ad futuram vitam &

Ventri dediti, sæpè inuiti peccant.

Nauibus onerariis comparantur.

instificat[illegible] quæ [illegible] fiert. Sed qui talibus vacat, & ad præ[illegible] inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis quam in priuatis reb⁹: & si in tumultu aliquid opis est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus, & non solùm periculis & obsidionibus facilè potest rapi: non in tranquillitate solũ eum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiam morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus linquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & consilij inopia appræhẽdunt: hîc autẽ in prosperitate, audacia & ignominia, & intemperãtia, & inflatio, & arrogantia plùs inutilem, quàm superiora, efficiunt. Sanè talium non solùm corpora sic effecta, & iniucũdis & superfluis & fœtidis vndiquè plena sunt, ità vt tolerari nequeãt: sed & anima corpore multo iniucundior, multo maiores quã illud morbos in se attipit ex delicijs. Nam sicut corpus nõ solùm superfluitates emittit naturales, sed multo plures, & vndiquè. Nam & oculi, & aures & os grauedine, onoco & corruptione, & his quæ intùs generãtur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit, quã naturalis proportio: fœtidáq; & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum ionatũ perdit calorem: perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommoda. Hinc autem incurabilibus & difficillimis implicãtur morbis, qui perpetuò in voluptate viuũt. Nam in tremoribus & palloribus, missisque & pedum & manuũ doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, ii terribiles fiunt.

Ad omnia fiunt [illegible] & inepti.

Incommoda animæ & corporis.

21. IOAN. homilia prima ad populum Antiochenum: Non simpliciter Apostolus Paulus dixit, Vino vtere: sed, Vino modico: non quòd hac admonitione & consilio Timotheus egeret, sed quòd nos indigemus. Idcircò ad illum scribens, nobis bibendi vini mensurã & terminos statuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinẽ adiuuet, quãtum corpori sanitatẽ præbeat, & non alterũ morbum: nõ pauciores enim, quàm continuatus aquę potus, sed multo plures & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationũ hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens. Non enim ità terræ natura vesana aquarum superabondãtia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinquè intemperantiam, tum corporis valetudinẽ curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datũ est, nõ vt inebriemur, sed vt sobrij simus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipsum tristitiæ materiã facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrij, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quãdo commensurationem habet optimã. Simpliciores nõnulli postquàm aliquos præ ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicẽtes: Non sit vinum. Ipsis itaque di[illegible]mus, [illegible]on sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli op⁹ est: nõ vinum ebrietatem facit, nè Dei creaturam accuses, sed cõfertur insaniam argue. [illegible]u vero peccantem punire & corr[illegible]ere omittens, benefactorẽ afficis cõtumelia. C[illegible] igitur quosdã hæc dicẽtes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatẽ inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, nõ vt animi sanitatem extermine. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, stultis & impudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animat⁹: ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniã nõ habens, ruina excusatione carens, cõmune generis nostri opprobrium. Nõ enim in conuentibus tãtùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negocijs, sed etiã solo est adspectu omnium grauissimus, fœtores exhalans teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorum insuaues atque molestæ, eos, qui spectant & simul sunt, extremæ abominationis implent. Et quod malorum caput est, cælum ebrijs inuisum hic morbus efficit, nec æterna bona assequi permittit, sed post vitę huius opprobrium, & illic tali morbo laborantes pœna manet æterna. Hanc igitur improbam cõsuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentẽ: Vino modico vtere. Etenim ipsum modicũ propter infirmitatem permisit: quod nisi imbecillitas vexãsset, neque modicum admittere discipulũ coegisset. Necessarium enim est nobis, traditos cibos & potus temporibus & necessitatib⁹ semper metiri: & nullatenùs necessitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

1. Tim. 5.

Quantum bibendum.

Vinolẽtia quã malos fructus producat.

Psal. 103.

Non vinum, sed ebrietas damnanda.

[illegible]

Quam turpis & [illegible] creatura sit ebrius.

1. Tim. [illegible]

[illegible] que secunda.

22. ISIDORVS lib. 2. de Summo bono, capite quadragesimo secũdo: Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vndè & Propheta Sodomã de satietate panis accusat, dicẽs: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitæ immoderatè sumentes, in turpitudines deflus ẽre flagitiorũ, atq; indè meruerunt, comitante superbia, cælestibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile est cauere gulã, ciborũmque concupiscentiã. Quid enim tã noxium, quàm vt animos seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruẽda, testante Apostolo ac dicente: Deus autẽ & hunc & hãc destruet. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrẽ sunt proxima. In ordine nãque membrorũ, genitalia vẽtri iũgũtur. Dumque vnũ ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriã excitatur. Nõ ad luxuriã vel ad satietatẽ, sed tãtummodò vt corpus sustẽtetur, epulis est vtẽdũ. Nã vt Philosophi dixerũt, cibãd⁹ est vẽter vt cõtineat animã, nõ vt corrũpat. Qui nimiũ cibis vtũtur, quãto magis vẽtrẽ pascũt, tãto amplius sensum mẽtis obtũdũt. Nã Græci dixerunt, ex crasso vẽtre subtil[illegible]ensum gigni nõ posse. Nã gulæ saturitas nimia aciẽ mẽtis obtundit, ingeniumque hebescere facit. Libidinis ignes ciborũ fomite increscũt. Corpus autẽ quod abstinentia frãgit, tẽtatio non esurit. V[illegible] pueros abstinẽtes flãma Babyl[illegible] incendij, e[illegible] gu, non cõbussit: quia nimirũ c[illegible] de[illegible] naliũ ignis abstinẽ[illegible] mente[illegible] flammat v[illegible] consensum, tamen [illegible]oncup[illegible]centiæ vel p[illegible]

Ezech. 16.

Gen. 19.

[illegible]

[illegible]

exur

exutit. Cui abundátia est epularum: ardentis diuitis intendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quāta hîc epularū fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire noluit: propterea hîc inter flammas sitiens, stillam aquæ quæsiuit, nec meruit. Cōsiderandum quàm vehementer arguantur cōmessatio & sumptuosa conuiuia. Nā per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Esaiam Prophetam: Eccè gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinū. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donèc moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiā secantur, ità omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Indè est quòd & princeps cocorū muros Hierusalē subuertit, quia & venter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cęteris vitiis, nisi priùs ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facilè poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt, à nobis fortiùs superantur quando prius quæ intra nos sunt vitia extinguūtur. Nā frustrà foris agit bellum, qui intùs habet periculum.

Omnes animæ virtutes destruit.

Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatē cauendam. Nam sæpè accuratiùs præparata, sine gulæ concupiscentia degustātur: & sæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reprehenditur in vitio, quod cū desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionū in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quomodo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimū tempus quid appetatur. Quātū verò, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatiētiā festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est quā venter, qui quotidianā refectionē, quotidiana famis exactione adimplet. Cū cęteris enim vitiis, etsi interdùm nascimur, interdùm tamen cū eis nō morimur. Plerunquè voluptas vescendi ità sub obtētu necessitatis subrepit, vt dum putatur seruiri necessitati, voluptatis desiderio seruiatur: nec facilè discernitur, vtrùm quod accipiatur, gulæ an indigentiæ deputetur.

13. Ex capite quadragesimotertio libri eiusdem: Esca crapulā, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorē cordis, flammā libidinis. Ebrietas ità mentem alienat, vt vbi sit, nesciat. Vndè etiam & malum nō sentitur, quod per ebrietatem cōmittitur. Verum est, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vndè in Prouerbiis: Potentes, inquit, qui iracundi sunt, vinum nō bibant, nè cùm biberint, obliuiscantur sapientiam. Plerisque laus est, multum bibere, & nō inebriari. Audiant hi aduersùm se dicentem Prophetam: Væ qui potentes estis ad bibendū vinum, & viri fortes ad miscendā ebrietatem. Vino multo deditos & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit, dicens: Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperum, vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cuius principes manè comedūt. Multi enim à manè vsque ad solis occubitū ebrietati & gulę voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed cōsuetudine beluina detenti luxuriæ tantùm tota die epulisque inseruiunt. Clamat Ioel Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicēs: Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio nō ait tantùm, Flete omnès qui bibitis vinū, vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, in dulcedine quod ad voluptuosam pertinet & prodigam effusionem. Nā quantū satis est necessitati, docet Timotheum bibere Apostolus, dicens: Vino modico vtere. Non solùm ex vino inebriantur homines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quæ vario modo cōficiuntur. Vndè & Nazaræis, qui se sanctificabant Domino præceptum est, Vinum & siceram non bibere. Vtraque enim statum mētis euertunt, & ebrios faciūt: luxuriā quoquè carnis vtraque æqualiter gignūt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ità & aquam cum mensura sumunt, asserētes ad castimoniam carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

Osee 4. Prou.

Ibidem

Eccl.

Consuetudo beluina.

Ioel. 1.

1. Tim.

Nume. 6. Luxuriam gignit vinum & sicera.

14. Ambrosivs in libro de Helia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, cōtinentia: ità perfidiæ mater, ebrietas est. In quod facinus non ista precipitat? Sedentes in foribus tabernarū homines, tunicam non habentes, nec sumptū sequētis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicāt, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donāt, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui nō habēt vndè caupon potus sui precium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquātur. Diuites sunt dū inebriantur: mox vbi vinum digesserint, cernūt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma cōsurgunt, calicib. tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi homines videntur in vino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiā pulchri ac decori, cùm stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbarrio ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sanctiorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decātare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ità & vini incendio etiam superborum hominū cor liquescit. Omnes sibi in vino ęquales videntur, nullus inferior. Nō pauper diuiti cedit, vtpote quia pauperem se esse nescit. Nō infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Nō mendicus locupletiori, nō ignobilis honorato: sed cùm bibunt, illum regē habēt, qui bibendo superauerit viros. Meritòq; scriptū est, Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinàm & quod sequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt sis sobrius. Nō habes, quòd accuses vinum: in iucunditatem creatum est, nō in ebrietatē ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si illud moderatè bibas. Immoderatio autē potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed forte dicas, has esse potatrones vulgariū & leuissimorum hominum. Veniamus ergò ad horū po-

Perfidiæ mater ebrietas.

Eccl. 31 iuxta LXX. a itaā versionem.

tentium & fortissimorum conuiuia.

Compotorũ consuetudo.

25. Capite decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò sensim vocem excitant, donec viuæ vocis aperiāt iter, vt posteà magis possint clamoribus personare: ità isti quoque in principio prælusoriis se exercēt poculis, vt irritent sitim, nè fortè restinguant eā, & satiati posteà, bibere non possint. Ergò vbi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis, ferunt inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & vbi imminuti vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certāt pocula cū ferculis, & inter moras sæpè geminantur. Deindè procedente potu longiùs, contentiones diuersæ, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum forte vinū putet. Et hæc donèc ad mēsas perueniatur secūdas. At vbi consummatæ fuerint epulæ, putes iā esse surgendum: tunc de integro potum instaurant suum: & cùm cōsummauerint, tunc inchoare se dicūt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac nè immoderatum hoc arbitreris, mēsura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diù & dubius belli euētus. Furor enim illic est prælialis. Et in fine: Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

Certamē cōbibentium.

Reprehensio eorum qui inuitāt alios ad potū ac cibū immoderatū.

26. Rvrsvm capite decimoquarto: Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortē. Inuitas ad prandiū, efferre vis ad sepulchrū. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnū infert, caput vexat. Etiā maior vis vini, quàm veneni est. Denique venenū vino excluditur, nō veneno vinum. Meritò Deus per Moysen nō solùm veneno, sed etiā draconum veneno vinum cōparauit, dicens: Furor draconū vinum eorū: & ira aspidū insanabilis. Et pulchrè additur, insanabilis. Multi enim reliquorū serpētium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mēs. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiā crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim suprà de alienigenis, qui nescirēt Deū: De vinea enim Sodomorū vinū eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Deut. 32.

Ebrietas animo & corpori nocet.

Ibidem.

Ebrietatis detestatio, & quantum detrimenti afferat.

27. Capite decimosexto: Sudāt vino corpora temulentorum: si leniùs ea tetigeris, exprimis vinū. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuū insaniæ, ebrietas venenum insipientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidē naturali vapore corporis calidi, & præter naturā vini calore flammati, cohibere se nō queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus præscriptū habeant quo deceat indulgere concubitui. Vocē amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedūt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Nā eadē Dominus per Hieremiam locutus est, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & nō consurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbras sæpè transiliunt sicut foueas. Nutat his cum facie terra: subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timētes in faciē ruūt, & solum manibus apprehendunt, aut cōcurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquàm maris fluctuātis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si videntur, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incōdito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est: somus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulando impulsu petas: nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vndè benè Hieremias huiusmodi hominem tanquàm superfluam creaturā deflendum putat. Quid est homo ebrius, nisi superflua creatura?

Hier. 25.

Homo ebrius nihil aliud quā superflua creatura.

De fœminis temulentis.

28. Capite decimooctauo: Sed quid de viris loquamur, quādo etiam fœminæ, quas oportet solicitiorem castitatis sobrietatisque adhibere custodiā, vsque ad ebrietatē bibunt? Deindè surgentes, quas etiā inter secreta domûs vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicū nō velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viris sub cōspectu adolescentulorum intemperātium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritātes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrū. Inter saltantium lapsus ocello impuro, & cōtaminato adspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.

Terra ... saltatione ... luitur

1. B. Ecclesiastici trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsq; ad choleram. Propter crapulam multi obiērunt: qui autem abstinens est, adiiciet vitam.

2. Et capite trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multū, odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.

3. Psalmo septuagesimoseptimo: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: nō sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascēdit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4 Nvmerorvm vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusce

modi

. & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eū plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus, Sepulchra concupiscentiæ. ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerat.

5. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.

6. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

7. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo, vt paulò ante, B. testimonio primo.

8. LVCÆ vigesimoprimo: Attēdite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

9. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus libro decimoquarto Decretorum, instituit tractationē de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrúmque ac Pontificum sententiis ostendit, quæ pœna iniungenda sit iis, qui illis vitiis implicātur. Atque inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorātiā, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiam, quindecim dies: si per contēptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, secundùm ordinem, vt scriptum est, seu & reliqui Clerici, & ministri iuxta ordinem, iudicio Sacerdotis pœniteant. Laici velut vota non habentes, si inebriantur, arguātur à Sacerdote, quod ebriosi regnū Dei non possidebunt, & interitus sit ebrietas, & cōpellat eos pœnitere. Qui cogit hominem vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & septē dies pœniteat: si per cōtemptū triginta dies. Nullus Christianus aliū Christianum plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitētiali habetur, pœniteat. Et eiusdē libri capite decimotertio ex pœnitētiali Romano: Qui per ebrietatem vomitum facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat. Si monach^9, triginta dies pœniteat: si Clericus, viginti dies: si Laicus, quindecim dies. Item capite decimoquarto ex pœnitentiali Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitum facit, tres dies à carne & vino & cereuisia abstineat. RVRSVM capite decimoquinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Qui si in consuetudine habuerit, communione priuetur, donec dignè pœniteat & emendationē promittat.

Iuo Episcopus Carnotēsis tertiadecima parte Decretorum, à capite sexagesimonono vsque ad [illegible]gesimum sextum, habet omnia quę Burchardus [illegible] decimoquarto: & quæ ex eo ante [illegible] sunt, apud Iuonem capite [illegible] [illegible]agesimo-[illegible]o, octogesimoprimo, octogesimosecundo, & [illegible]gesimotertio le[illegible] eriuntur.

[illegible] A[illegible] [illegible]he[illegible]os quinto, vt in textu.

[illegible] [illegible]RBIORVM vi[illegible]esimo: Luxuriosa res [illegible]m, & [illegible]tuosa ebrietas: quicunque his [illegible] n[illegible] [illegible]piens.

[illegible] ui p[illegible] mū ep[illegible] [illegible] [illegible] cil[illegible] [illegible] pum vide[illegible] vi[illegible] [illegible] io [illegible] exal[illegible] [illegible]

[illegible]uitatis decorem, & la[illegible] [illegible]uris cachinnet, vel si paululùm tristis, cum [illegible] fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas? Longū est ne per singula, & insanias quas ebrietas suggerit, eas [illegible]. Videas alios pocula [illegible] tela vertētes, scyphum in faciem iacere conuiuæ: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior cōputatur: accusationis [illegible] ratio est, adiutarū per regē frequentiùs non [illegible] Vomunt, vt bibant, bibunt, vt vomant. Digestio ventris & [illegible] vno occupantur officio. Hoc [illegible] dixisse sufficiat, quod, secundū Apostolū, in vino luxuria est. [illegible] vbicúnque saturitas atq; ebrietas fuerint, ibi [illegible]ido dominatur. Specta ventrē & genitalia: pro qualitate vitiorū, ordo membrorum. Nunquam ego [illegible]biū castum putabo, qui etsi vino cōsopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

14. IDEM in epistola octogesimatertia ad Oceanum: Vinolentia scurrarum est, & comessatorum: ventérque mero æstuans, citò despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergo qui inebriatur & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate cōtexerat. Loth per temulentiam nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

15. AMBROSIVS libro primo de pœnitētia, capite decimoquarto: Pascitur libido conuiuiis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate inflammatur. Grauiora sunt his fomenta verborum. Vbi caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare, neque fornicarij, &c. neque ebriosi, neq; maledici, neque rapaces regnū Dei possidebunt. Esca vētri, & vēter escis, Deus autē & hūc & has destruet.

17. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quę prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

18. OSEÆ quarto: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.

19. PROVERBIORVM trigesimoprimo: Noli regibus ô Samuel, noli regibus dare vinū: quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: nē forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

20. ECCLESIASTICI decimonono. Vinū & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos.

21. ESAIÆ quinto: Væ qui potē[illegible]es, & [illegible] in textu.

22. ET capite [illegible]esimo secundo: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die [illegible]a ad fletum & ad planctum, ad cal[illegible]tium & ad cingulum sacci, & ecce gaudium & lætitia [illegible] occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinū. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituū, Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini: [illegible] Dominus exer[illegible]uum.

2[illegible] PROVERBIORVM vigesimotertio. Noli esse in conuiuiis potatorum, nec in comessationibus

Pœnitentia ro[illegible]

Ro[illegible] [illegible]

ex

A[illegible] [illegible]

Vinolentia [illegible]

Luxuria in pu[illegible]

Qui inebriatur, mortuus & sepultus

Gen. [illegible]

Pascitur libido conuiuiis

[illegible] res ad vescendũ conferunt: quia vacantes [illegible] & dantes symbola, consumentur, & vestietur pannis dormitatio. Et paulò pòst: Cui væ? cui patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotãdis? Ne intuearis vinũ quando flauescit, cùm splẽduerit in vitro color eius: ingreditur blãdè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbũt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiẽs in medio maris, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: & dices, Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non [illegible]. Quando [illegible] bo, & rursùs vina reperiam?

24. AMOS 6. Væ qui opulenti estis in [illegible]n, & qui dormitis in [illegible] eburneis, & [illegible] in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad [illegible] psalterij sicut Dauid putauerunt [illegible] habere [illegible] cantici: Bibẽtes vinũ in phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

25. LVCÆ sexto: Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nũc, quia lugebitis & flebitis.

VIII.

Quid est Ira, & quæ soboles ex illa nascitur?

H. Ira est immoderata cupiditas puniendi eius, à quo læsum se quis arbitratur. [a] Nascuntur ex illa detestandæ filiæ, rixæ, tumor mentis, cõtumeliæ, clamor, indignatio, atque blasphemia.

B. Est [b] hoc animi virus perniciosum, omnẽ iudicij prudentiæque vigorem, & animi sæpéque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes: [c] *Ne sis velox ad irascẽdũ, quia ira in sinu stulti requiescit.* Et gẽtium Doctor præcepit: [d] *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donãtes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Cæterùm aduersùs iracundos, cõtentiosos, contumeliosos iam lata est CHRISTI sententia, valdéque metuenda illa: [e] *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui autẽ dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.*

a Greg. lib. [illegible] Moral. cap. [illegible] Ecclesi. [illegible] d Ephes. 4. [illegible] b Lege Basil. in hom. 10. de ira. Chrysost. ad pop. hom. 2 [illegible] & sequent. [illegible] Matth. Greg. [illegible] & sequent. [illegible] b Bernar. [illegible] Aug. in psal. 4. [illegible] lib. de ve[illegible] epist. [illegible] Greg. lib. [illegible] cura past. admon. 17. [illegible] Matt. 5. [illegible] Aug. libro 1. de serm. Domini in monte cap. 19. in Enchirid. c. 79

TESTIMONIA.

1. H. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moraliũ, capite trigesimoprimo. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur.

2. PROVERBIORVM vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignãdum facilis est, erit ad peccandum procliuior.

3. IOB decimoquinto: Respõdens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachum suum? Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquid consiliũ Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia: Quid nôsti quod ignoramus? quid intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores quàm patres tui. Nunquid grãde est vt cõsoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet cõtra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuscemodi sermones? Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli [illegible] con[illegible]us. Quãto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi [illegible], &c.

4. [illegible] no. Est [illegible] quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo.

5. AD EPHESIOS quarto: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

1. B. BASILIVS Magnus [illegible] homilia de ira, quæ est decima inter homilias variorum argumentorum: Quando semel iræ perturbatio mentẽ præcipitãs, imperium animæ sumpserit, hominẽ penitùs in feram conuertit, nec hominem qui rationis sit compos, esse sinit. Quod enim venenũ virus emittentibus erit, hoc item & furor animo irritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, [illegible] rabie vt canes afficiuntur, pungũtur vt scorpij, mordent vt serpentes. Nouit & Scriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus sese ob peruersitatẽ [illegible] les ac [illegible] diderunt. Nam & canes, & serpentes, & [illegible] enim viperarũ, & his similia nominat. Qui enim [illegible] tua inter se eiusdem generis [illegible] incõmoda, iure feris ac venenatis [illegible] quibus ex natura [illegible] aduersus [illegible] odium est. [illegible] ngoæ, [illegible] tinentes manus, [illegible], pro[illegible] verbera, & alia [illegible] rate poterit [illegible] sunt [illegible] ens acuitur [illegible] animi [illegible]

[illegible] vocantur, parentes [illegible] naturæ obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipsos haud agnoscunt [illegible], denique neque quotquot habet necessarios. Quemadmodùm enim torrentes ad curua loca decurrentes, secum obuia quæque trahũt: sic & iratorum impetus violenti & instabiles, omnia similiter pe[illegible]unt atq; obruunt. Non eis senect' venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, nõ denique quicquid aliud, quamuis æstimandum, in honore est. Momentanea quędam insania est ira. Quin & maximum se in malum sæpiùs conijciunt, & studio vindicandi, seipsos negligũt. Eorũ namq; memoria quibus læsi sunt, velut œstro quodã incitati, & animo exacerbato atq; æstuanti, nõ priùs desinunt, quàm incommodum aliquod infestanti infligãt: vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodũ sæpe euenit, vt quæ per vim iacta sunt, plus accipiant incõmodi, quàm inferant. Quis enim in ea se mala conijceret, quæ ita feruidi homines, quauis occasione vociferantes & exasperati, subeunt atq; tolerant? Nã & omni fera venenata impudẽtiùs ruunt, nec priùs desistunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ita intumescẽtem, æstuantẽ exatient animum. Neque enim ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ita intumescentem ac furentem satis compescere valebit: non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil nec forma, neque animi affectu differunt. Nã iis qui ad vindictam anhelant, ità quidem circũ pręcordia sanguis feruet, quasi vi ignis ebulliat & exæstuet. Supernè verò accensa facie, alio adspectu visendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus cõsueta est & nota, quasi larua quadã, vt in scena fieri solet, prorsùs immutãs: oculi consueti non apparent, sed ignei micantésque, dẽtes acuũt, veluti sues grassantes: vultu sunt liuenti sanguine suffuso Oris tumore inturbescẽte, venæ ob turbati intra viscera spiritus angustiã disrupiæ. Vox aspera & intensa, sermo incõstãs & confusus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec significanter, ne ex parte quidem prolatus. Postquàm verò ita sicut flamma sicca materia succensa irritatos inuasit, tunc nec sermone dicenda, neque referenda videre licet spectacula. Manus quidem erectas etiam aduersus contribules, & per omnes corporis partes distractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim discurrentes: denique partes corporis omnes, insaniæ instrumenta factas. Si autem pariter aliquem ex aduerso cõcurrentem inueniant, itámque mutuam inter se ex[illegible]rceant, ea patiũtur, quę fas est eos pati, qui sub tali dæmone cõtendunt ac certant. Membrorum mu[illegible]ones, vulnera, mortes præmiũ pugnæ se[illegible]. Cœpit qui primus manibus iniuriã intulit: al[illegible]r vlciscitur: Hic instat, ille nõ cedit: corpus vbiquè vulneribus petitur. Ita verò facit, vt dolor & incommodum minimè sentiantur. Non enim d[illegible]a corporis aut sensum curant, cùm omni studio & omnibus viribus sint animo ad vlci[illegible]endũ commoti & excitati. Ne, fratres dilectissimi, malum [illegible] te, neu c[illegible] te inuicẽ calam[illegible] te mu[illegible] [illegible] [illegible] est, qui victus est [illegible] grauior d[illegible] ced[illegible]. Ita [illegible]tamen exci[illegible], ce[illegible] me verò cõ[illegible], cõui[illegible] ver[illegible]era, veriora do[illegible]ũ vulnera, ex quibus & mortes sæpe sequũtur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu parce. Expuit, nihilíque te existimauit, tu cogita quomodò ex terra es, & in terram reuertẽris. His nanque modis atque rationibus te cõfirmãs, longè leuiora quàm re vera sint, inuenies tibi aduersarij facta iurgiáque. Sic etiam [illegible] lionẽ illi securus reddes, ostendesque quam sis contumeliis inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam cõparabis, dum alterius insaniam, occasionẽ philosophiæ ac tuorũ feceris meritorum. Quamobrem si mihi credis, probra contumeliásque minimè curabis: obscurũ te & inglorium vocauit, nullíusque æstimationis? terrã te ac cinerem esse dicas. Nec tu melior es patre nostro Abrahã, qui se eadem vocauit: ignarum, pauperem, ignobilẽ nominauit? tu vermem te dicas, & è stercore genus ducere, verba Dauid memorans. His etiam Mosis decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis petitus probrosis, nõ ad Deum aduersùs illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorũ hominum & Deo gratorum, an eorum qui spiritu reserti sunt maligno? Quando enim verborum cõtumelia tẽtaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patiẽtiam adhæreas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterũ procul dubiò consequẽris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo, mitiorem reddes: vel certè si despexeris, acriùs illũ vindicabis. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignũ, cur irato succenses? Ex quo si secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Nõ enim in certaminibus palęstram priùs prouocans, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solùm is qui facinus aliquod graue priùs tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus exẽplum fuerit imitatus, omninò mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respuere nequaquàm debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas si veritatem excedunt, efferri nõ debes: ità nec ad probra in te nõ verè iactata, minimè dolere. Nónne vides, quemadmodùm sagittę si duriora offendant, resiliant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facilè figuntur: ità & in contumeliis euenit: qui eis occurrit ac resistere quærit, illas in se recipit: qui autem mãsuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se pręparauerit, omninò excutiet ac euitabit. Quid, miser, angeris pauperis appellatione? Reminiscere quòd quemadmodũ nudus in mundũ venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quę obiecta sunt, agnoscas. Quis vnquã ob paupertatẽ in carcerẽ ductus est. Nam egẽre, nõ turpe quidẽ aut aliquod probrum fuerit, sed paupertatem generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cũ diues esset, nostri gratia egẽre voluit. Si verò & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ à Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim cõtra hæc maledicta irasceris, iam ea corroborãsti. Quidnam est ira stultius? Si verò quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cum te ipsa prudentiam modestiámque ostenderis. Alapa seu pugillo cęsus es? expuit

Gen. 18. Psal. 21. Num. 12. Iob 1. Luce 2. 2. Cor. 8. Ioan. 8. Ira stultum.

aliquis in faciē. [illegible] & Dominus est passus. Nec enim ab exspuentibus in cædentibus faciē auertit. Calūniæ patiens. & Domini. Tua laceratur vestis: Et à Domino quoque vestis per vim extracta, & super eā multæ sortes. Nondum condēnatus es, nondùm cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horū similia tibi succurrant, mētisq; tuæ impetū ac iram cōpescant. Similes namq, præparationes & animi dispositiones, motus cordis & impulsus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillū statū deducent. Quomodò igitur iræ incōmoda fugiamus? Si eam nullo modo mēte rationemve occupare sinamus. Quamobrē si fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ità retineamus, vt equū iugalem nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquàm excedentē, & via ingredientem, quā mētis recto consilio dirigitur. Et paulò pòst: Ira, quando oportet & vt oportet, ex ratione dispēsata, fortitudinem, patientiam, ac cōstantiam parit: præter verò rectā rationē tractata, furor & insania efficitur. Idcircò nos Psalmus admonet: Irascimini, & nolite peccare. Ipse nanq; Dominus in Euangelio illū qui temerè fratri iratus fuerit, reū iudicij facit. Illū verò qui tanquàm pharmaco ad ea quæ oportet, ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque: Ponā inimicitiā inter te & serpentem. Et rursus: Hostes sitis Madianitis. Docentis verba sunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominū mansuetissimus, vituli idololatriā damnās, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Vnusquisque, inquit, vestrûm, gladium ad latus teneat, & transeat à porta in portam, & flectite per circuitū castrorum, & suum quisque fratrē interimat, & quilibet proximū suum. Et paulò pòst Moyses ait: Vestras hodiè manus Deo consecrâstis, quilibet in filio suo, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iustū reddidit? Nónne iusta contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac mâsuetus existens, postquàm stuprum Zābri & scorti Madianitis palàm in populo vidit, adeóque impudenter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellet minimè itā indignū facinus passus, ira vi oportebat vsus, protinùs vtrunque trucidauit. Samuel autē Agag regem Amalech, à Saule [illegible] contra mādatū Domini seruatū, nónne iusta ira [illegible] medium trahens occidit? Sic itaque fit ira sæpenumerò bonarum actionū ministra. Helias verò zel[illegible] tes quinquaginta supra quadringētos turpi[illegible] sacerdotes, & quadringentos viros sacro[illegible] nemorum, comedentes de mensa Iezabel, iusta sap[illegible] que indignatione, in totius Israel v[illegible]tatem, vt morte mulctarētur, effecit. Tu autē fratri tuo sine causa irasceris. Quomodò autem [illegible] ne causa? Cùm sit alius qui instigat dæmon, & alius qui instigatur homo, cui tui maledictis: simile quod[illegible] canibus admittens, qui saxa mordere solent, quādo iactantes attingere nō valent. Instigatus enim ac incitatus, misericordia profectò dignus est. Qui verò incitat, odio maximo est insectandus. In hunc igitur irā trāsfer hominum interfectorem, mendacij patrem, peccati ministrum. Fratrem verò in te peccantem miserebere. Nam si in peccato vsque ad extremum durabit, cum ipso dæmone æterno tradetur igni. Et iterū pòst pauca: Si ex Dominico præcepto omnium vltimus esse [illegible] onam m[illegible] do m[illegible] præter dig[illegible] pi[illegible] eg[illegible] e aut [illegible] pōdere [illegible] a parnu[illegible] ei ve[illegible] te [illegible] melio [illegible] cc. si [illegible] poti[illegible] dabet. Quòd si phrenesi aptus & sensu ex[illegible] idē, verba incomposita & stulta, minimèque vera dicat, misericordia pot[illegible] quam odio dignus erit. Non igitur verba [illegible] tristitiam mou[illegible] sed superbi[illegible] aduersùs eum qui nos vituperat & vniuscuiusque de seipso phantasia. Quòd si horum alterutrum menti tuę inesse meris, inanes quidam sonorum strepitus erunt, quæ ab aduersario dicentur. Quāobrē iram omninò sedabis indignationemque, nè iram illam quæ de cælo supra omnem impietatem & iniustitiā hominū reuelabitur, expectare. Si enim animo sapienti amarum indignationis radicē extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum semina facilè extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & insidiæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atq; appendices. Itaq, fratres amantissimi, nè obsecro tātum nobis malū inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolā quendā impudentem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritus iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ sunt, cōtentiones, indignationes, sectæ, nostris animabus perpetuos generātes tumultus, ibi spiritus mānsuetudinis haud requiescit. Quamobrem beati Pauli monitis obtēperantes, omnem à nobis indignationē ac clamorem cum omni malitia abiiciamus, ac inuicèm boni ac misericordes existamus, expectātes beatā spē mâsuetis omnib⁹ promissam.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimanona ad popul̄ū Antiochenum: Nihil iracundo homine insuauius, nihil grauius, nihil infestius, turpius nihil: sicut e[illegible] ò[illegible]ā, nihil nescio irasci iucundius. Feræ potius quā iracundo homini cohabitandū est. Nulla cùm semel mansuefacta fuerit, suam seruat legem: hunc autem quotiescunque mitigaueris, rursùm efferatur, nisi quis in talem habitū ipsum [illegible] Sicut enim dies clara & serena, & hyems mul[illegible] plena trist[illegible], itidèm & irascentis animus, & mansueti. Quis terror ità lauiare latera poterat quæ ignita tela corpus ità perforarēt? quis furor ea naturalibus ità sensibus excedere facit, sicut furor & iræ [illegible] ōsteruatio? Nôui multos ex ira morbos incurrisse, & febrium difficillimæ præsertim hæ sunt. Si verò ità corpora læduntur, animas cogita: nè cogites enim quod non vides, sed cogita, si malitiam suscipiens ità læditur, quantum patiēs patietur detrimentum. Multi [illegible] ulos amiserunt [illegible] grauissimum multi morbum inc[illegible] derunt [illegible] enerosè quidem ferens omnia, facilè sustinebit. Verumtamen talia tanquàm grauia imperat, & horū nobis mercedem statuit g[illegible] hennam, & diabolus est & nostræ salutis inimicus: & mag[illegible] hui[illegible] q[illegible] m Christo, paternus, qui salu[illegible] tor est & benef[illegible] & protector, & talia dicit, quæ iucundiora sunt & [illegible] tiora, tibi atque ac m[illegible] scape[illegible] & n[illegible] necessari[illegible] ostr[illegible] plu[illegible] m prosunt. N[illegible] di[illegible]eris, charissimi, nisi ira ute[illegible] pe[illegible] ns. [illegible] pùs et[illegible] dilat[illegible] ne, a [illegible] quenter ex ira verbum aliquis emisit, ad con[illegible] me[illegible] uio

medium totius indiget vitæ: & aliquid commisit, quod omnem ipsius vitã subuertit. Hoc enim est difficile, quod in breui tẽpore, & per solam actionem, & per vnum duntaxàt verbum æternis nos frequenter exclusit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc ferã cohibeatis. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus, sed dũ tempus est, equum cohibeamus, nè sessorem subuertamus: iræ amputemus alas, nè ampliùs malum in altitudinem extollatur. Acutum enim est ira vitium, acutum & efficax animas nostras furari, propterea passim oportet ei aditũ obstruere, absurdũ enim est, feras quidem mãsuefacere posse, animam verò nostram insolescentem despicere.

Ignis vehemens omnia deuorans.

Ignis est vehemens ira omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrumpit, & reddit insuauem, & in visu quenque turpissimum. Quòd si furoris tempore posset irascẽs sibimetipsi notos fieri, non alia foret opùs admonitione. Nihil enim irascẽtis deformius adspectu.

Dæmone miserabilior.

Ebrietas quędam est ira, immò verò difficilior ebrietate, & dæmone miserabilior, sed si modestè agere meditemur, optimam philosophię viam inueniemus.

3. Et homilia trigesima ad populum Antiochenum: Nõ habitat Spiritus sanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil sani potest emanare, vndè procedit ira.

Sic tempestati maris & dæmoniacis cõparantur iracundi.

Sicut enim in maris tempestate multus tumult⁹, clamor magnus, nec ibi quis philosophandi tempus habet, ita nec in ira. Vide dæmoniibus pressorũ vultus ebriorum & furẽtium: Quid inter se differunt? Nónne furoris totum est? Quid enim si hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus premitur, hoc autem quid peius, quòd & se nõ confunduntur excusare? Nesciebam, inquit, quid dicerem. Et quare nesciebas hoc, cùm sis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquàm effrenis equus furore correptus & impetu? Et excusatio quidem est accusatione digna. Vtinàm enim scisses quæ dicebas.

Ira vires non habet, nisi eas à nobis accipiat.

Iræ sunt, inquit, verba, nõ mea. Quomodò sunt illius? certè vires ira non habet, nisi sumat abs te: quale si quis dicat: manùs sunt, non mea vulnera. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientem, sigillum pectori quasi quoddam frenum imponamus.

Canis est impudens.

Canis est impudens, ira: sed legem audire discat. Multò peius pressis dæmonio sumus, qui peccamus, dispositi. Sed non spumamus, nec oculos cõtorquem⁹, nec manus. Vtinã hoc in corpore pateremur & non in anima.

Dæmoniacis comparantur homines ex ira ebrij.

Vis tibi demonstrem animam spumantem & immundam? cogita irascentes & ebrios ex ira. Qua spuma non emittunt immundiora verba? Verè veluti fœtidã saliuam emanant, & sicut illi præsentium nôrunt neminem, ità nec hi, obtenebrata eis mente & oculis conuersis, non amicũ, non inimicum, non venerabilem, non contẽnendum, sed omnes similiter adspiciunt. Nónne vides eos tremẽtes, sicut & illos? at non humi sternuntur. Sed eorũ anima iacet humi, & palpitãs cadit. Si nanque recta stetisset, non passa fuisset ea quę passa est. An non esse tibi videtur animæ prostratæ & propria spoliatæ solertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Est & alia furoris species difficilior.

Iram in corde suo reseruantes.

Qualis autem hæc? Cùm nec iram dimittere sustinent, sed proprium malum apud se nutriunt, mali memoriam quasi quendam tortorem. Ipsos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum esse putas tormentum homini præcordia percussio, quotidiè, qualiter inimicum vlciscatur, consideranti? Priorem semetipsum punit & castigat, intra seipsum tumens, aduersus se pugnans & exardescens. Nam necessè semper est apud te ignem accensum esse. Et paulo pòst: Nec ad vesperam vsque maneat, inquit Paulus: tãquàm enim tabes quædam & tinea mẽtis nostræ radicem corrodit. Quam tuis visceribus feram includis? Satius est anguem vel viperam in corde tuo latere, quàm iram & rancorem.

Ephe. 4

Satius esset serpentem in corde latere.

Illa nanque nos repentè relinquunt, hæc autem semper remanet, dentes infigens, infundens venenum, graues adducens cogitationes. Non est contemptibilium hominum, ab ira non vinci. Contemptibilium autem est, ità timere risum extrinsecùs, vt propterea capiantur, & proprio succumbant vitio, & Deum offendant, seque vlciscantur.

4. Ioan. homilia trigesimaprima ad populum Antiochenum: Bestiam cùm maximè efferatur, tunc fugimus omnes: sic & irascentem.

Feris comparantur irascentes.

Honore honorem esse cẽses, quoniam & bestiam honoramus & suis nos, cùm declinamus? Nequaquàm. Nota magis hæc est contumelia: immò verò neque nota, neque contumelia, sed misericordia & humanitas. Non cernis nautas, cùm vehemens ventus spirauerit, vela dimittẽres, nè submergatur nauigium? equos, cùm in campũ delati sessorem abripuerint, à sessore non retrahi, nè vires in cassùm exhauriat?

Ignis est ira.

Ignis est ira, flamma est velox, indigens materiæ. Igni fomitem nè præbeas, & statim malum extinxeris.

Excusatione carens iracundi.

Non habet ex se fortitudinem ira, nisi sit alter qui nutriat eam. Nulla tibi est excusatio. Ille furore tenetur, & nescit quid agat: tu conspiciens eum cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam sperabis? Si quem in conuiuio constitutus ab initio videris ebrium, & turpiter agentem. Nónne multò magis post illum inebriatus, venia fueris indignus? Itidèm & hic, quam excusationem esse putamus, dicendo scilicet, Ego non cœpi? Hoc contra nos est, quòd nec illum conspicati, sumus correcti. Vt si quis diceret, Ego priùs non interfeci: propterea nanque puniri dignus es, quoniam nec exemplum intuitus, temetipsum coërcuisti. Si videris vomentem ebrium, distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immunditia mensam implere, omnes eum fugere, & postmodùm in eadem incidas: non eris magis odiosus?

Vomentibus comparantur.

Talis est & irascẽs, immò verò vomẽtis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: nõ enim ira permittit, sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, vt plurimùm omnia eiicit: itidèm & hic immodicus feruor animam vexans, ea legere quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, puluerem eorum iniiciamus vomitui. Quid ageres? tacẽtes, canes vocemus, vt ipsa deuorẽt vomita. Noui, quòd audiẽtes nauseam patimini: sed cùm hæc fieri videris, hoc volo vos nunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est, cõtumeliis

gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquàm semel euomuit, destitisset, non esset par illi: si verò rursùm eadem vomit, manifestum est quòd eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturę, illud verò minimè, immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodo? Non enim secundùm naturam est, temerè contumeliam inferre, sed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporũ morbus est præter naturam, similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eo moratur diu, paulatim moritur, in eo verò, quòd innata naturam est, diù commorãs non perit. Mallem cum homine cœnum edente mẽsam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos stercus mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ cõtumeliosi loquuntur? Studiumris est, nihil suauè eloqui, mũdum nihil, sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere quàm dicere, & quod grauius est, alios se cõfundere putant, cùm seipsos dedecore magis afficiant.

Porcis comparantur.

5. Idem homilia sexta in Acta Apostolorum: Nihil insuauius homine iracũdo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil fœdius, quemadmodùm scilicet nihil suauius est eo qui nescit irasci: Melius est cohabitare bestię, quàm homini tali, nam illa quidem si semel cicuretur, seruat suam legem, illum autẽ quoties placaueris, iterùm exasperatur. Sibi enim habitũ quendã talem indidit semel. Quemadmodùm enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multùm distant, ità etiam iracundi ac mansueti animæ. Sed nondùm quæ ab illis ad alios veniũt incommoda, sed solùm quæ sibiipsis inferunt, audiuimus. Quamuis & hoc non paruum damnum, alium dãno affecisse. Verumtamen nunc hoc cõsideremus: Quis inter &c. vt suprà ex homilia vigesimanona ad populum Antiochenum, B. testimon. secundo.

Nihil insuauius iracundo.

Melius est cũ bestiis habitare.

6. Et homilia quarta in Matthæum: Ponamus, si placet, iram quoquè bestiam esse quendam: quantum igitur ab aliis erga mitigandum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impẽde curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mãsuetam. Siquidem hæc fera & vnguibus sæuissimis armatur, & dẽtibus, & nisi illam solicitè mansuefeceris, cuncta simul disperdet atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniuersa confodiens. Neque enim solummodò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cũctas siquidem eius omninò vires discerpit ac deuorat, eámq; ad omnia inutilẽ facit. Si enim ij qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adæsisque visceribus, quo modo nos venenatam hãc in nobis alẽtes viperam, irã dico, quæ omnia interiora hominis depascitur, quid vnquàm sanum aut forte poterimus cogitare aut parere?

Ira velut bestia mitiganda & mãsuefacienda.

Qualis bestia sit.

Corpori animæque nocet.

7. Idem homilia decimaoctaua in Matthæum: Medici quando iniuriis & calcibus cæduntur furentum, tunc illorum magísque miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, sciẽtes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam, sic tractes iniurios. Illi namque sunt maximè ægroti, omnémque violentiam sustinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à sæuissimo dęmone, propriæ scilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dęmone actos videm*, sæpe lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoquè eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracũdi, immò illis longè miseriores, qui vtiquè sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quod veniam nõ meretur istorum dementia. Noli igitur insultare iacenti, quin immò miserere. Etenim si videamus, aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quísque etiam malignum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus hoc illúcque iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abiicimus ægrotum, sed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodùm à tam grãdi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & supportemus vomentes, & consolemus ægros, nec eos vspiam relinquamus, priusquàm totam prorsus amaritudinem ponant, & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscet, à quanta illum conturbatione sanaueris, & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te ilicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauissima ægritudine liberâsti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cũcta miratus.

Iracundi vt ægroti tractandi sunt.

Sæuissimus dæmon, mentis furor.

Miseriores iracundi insanis sunt.

8. Gregorius Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigesimo: Virum stultũ interficit iracũdia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnoperè est, quia quoties turbulẽtos motus animi sub mãsuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem conditoris redire conamur. Nam cùm trãquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò scissámque perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat.

Iob 5.

Iræ infamatio.

9. Et capite trigesimoprimo: Quanta ergò sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernę imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientiã perditur, vt quid, quóve ordine agendum sit, omninò nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit, quia nimirùm intelligentiæ lucem subtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes, quia scilicet confusus animus nequaquàm explet, etiã si quid intelligere prudẽter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiam Dei non operatur, quia dum perturbata mens, iudicium* suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectũ putat. Per iram gratia vitę socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracũdo, nè discas semitas eius, & sumas scandalũ animæ tuæ. Et idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendũ? Quia qui ex se humana ratione non temperat, necessè est vt

Quanta sit iracundiæ culpa.

Sapientia perditur per iram. Eccl. 7.

Iustitia per eãdem relinquitur. Iacob. 1.

*al. * sæuitione.*

Amicitias humanas [illegible] Prouerb. 22.

Concordia rumpitur. Prou. 16.

est vt bestialiter solus viuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effudit, quia etiam malos quos incautè ad discordiam prouocat, peiores facit.

Lux veritatis amittitur. Ephe. 4.

Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram. quia cùm menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suę cognitionis abscondit.

Sancti Spiritus splendor excluditur. Esaia 66.

Per iram, sancti Spiritûs splendor excluditur, quo contrà, iuxta vetustam translationem, scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilē & quietum, & trementem sermones suos? Cùm enim humilem diceret, quietum protinùs adiunxit. Si ergò ira quietem mentis subtrahit, suam sancto spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se prępedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquàm recognoscuntur noti: Linguâ quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat.

Abreptitiis iracundi similes.

In quo itaque iste ab abreptitiis longè est, qui actionis suæ conscius non est? Vndè fit plerunquè, vt vsque ad manus ira prosiliat, & quo ratio longiùs recedit, audacior exurgat, séque ipsum animus retinere nō valet, quia factꝰ est potestatis alienæ, & eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam mentem captiuam tenet.

Ira aliquando vsque ad manus prosilit.

Ira ad maledicta & imprecationes prosilions.

Aliquādo autem manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare exquirit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque vt voto & voce homicidium peragat, etiā cùm à lęsione proximi manibus cessat.

Ira in corde reclusa nec extra se erumpens professa.

Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foràs per linguam non exprimit intùs deteriùs ignescit, vt iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quàm sit auersus, dicat. Et nonnunquàm hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur, si tamē sollicitè in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquàm verò dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitùs à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt: causæque quæ grauiùs exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunquè ira per silentium clausa, intra mentem vehementiùs æstuat, & clamosas tacita voces format, verba sibi, quibus exasperetur, obiicit, & quasi in causæ examine posita, duriùs exasperata respōdet, quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorum furor.

Prou. [illegible]

Sicque fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eúmque grauiùs clausa iræ flamma cōsumat. Vnde benè ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi, vipereæ sunt generationes, mentem comedunt matrem suam.

10\. Capite trigesimosecundo: Sciendum verò est, quòd nōnullos ira citiùs accendit, faciliùs deserit. Nonnullos verò tardè quidem commouet, sed diutiùs tenet.

Primum & secundum genus iracundorum.

Alij namque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt: citiùs quidem flāmam faciunt, sed protinùs in fauilla frigescunt. Alij autem lignis grauioribus durioribúsque non dispares, accensionem tardè suscipiunt, tamen accensi semel, difficiliùs extinguuntur, & quia se tardiùs in asperitatem concitant, furoris sui diutiùs ignem seruāt.

Tertium & quartum.

Alij autem, quod est nequius, & citiùs iracundię flammas accipiunt, & tardiùs deponunt. Nonnulli verò has & tardè suscipiunt, & citiùs amittunt.

Comparatio istorum quatuor inter se.

In quibus nimirùm quatuor modis liquidò lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plùsquàm primus appropinquat, & in malo secundū tertius superat. Sed quid prodest quòd iracundia quomodò mētem teneat, dicimus, si non etiam, qualiter compesci debeat, exprimamus?

Bifariàm ira comprimitur.

Duobus enim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, vt mens solicita antequàm agere quodlibet incipiat, omnes sibi quas pati potest, contumelias proponat, quatenus redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirùm venientia tanto fortiùs excipit, quanto se cautiùs ex præsciētis armauit. Qui enim improuidus ab aduersitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eúmque citiùs inimicus necat, quia nō repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidiis vigilans expectat, & indę ad victoriam valenter accingitur, vndè nesciens deprehendi putabatur. Solerter ergò animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari, vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus: & quicquid acciderit, prouidùs superet: & quicquid non accesserit, lucrum putet.

Secundus modus.

Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cùm alienos excessus adspicimus, nostra quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Cōsiderata quippe infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Patienter nanque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cùm surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo sæpè se recolit parcenda peccâsse.

Ira duplex, alia bona, alia mala: una, ira per vitium, & ira per zelum.

11\. Ex capite trigesimotertio: Sed inter hæc solerter sciendum est, quòd alia est ira quam impatiētia excitat, alia quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio, hæc est virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinę animaduersionis impetum Phinees per gladium non placâsset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo cōtra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio ęterni rectoris exarsit. De hac ira per Psalmistā dicitur: Irascimini & nolite peccare.

Psal. 4.

Quod nimirùm non rectè intelligūt, qui irasci nos nobis tantùmmodò, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim sic proximos, vt nos amare pręcipimur: restat vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitiis, irascamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis.

Eccl. 7.

De hac iterùm Psalmista ait: Turbatus est præ ira oculus meus.

Psal. 6.

Ita quippe per vitium, oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum

salrem recti æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse nanque zelus rectitudinis quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed indè subtiliùs ad alta reducitur, vndè ad tẽpus, nè videat, reuerberatur. Nam ipsa recti æmulatio, æterna post paululùm in tranquillitate largiùs aperit, quæ hic interim per commotionem claudit: & vndè mẽs turbatur nè videat, indè proficit, vt ad videndum veriùs clarescat, sicut infirmanti oculo cùm collyriũ immittitur, lux penitùs negatur: sed indè eam post paululùm veraciter recipit, vndè hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquàm verò cõmotioni cõtemplatio iungitur nec præualet mens perturbata conspicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cùm commotæ nubes cæli faciem obducũt: nec turbatus fons inspicientis imaginem reddit, quam trãquillus propriè ostendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum summoperè est, nè hæc eadẽ que instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat: sed velut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquàm recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cùm subdita rationi famulatur. Nam quantumlibèt ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mẽtem vicerit, rationi protinùs seruire contemnit, & tanto se impudentiùs dilatat, quanto impatientiæ vitium virturem putat. Vndè necessè est vt hoc ante omnia qui zelo rectitudinis mouetur, attẽdat, nè ira extra mentis dominium transeat, sed in vltione peccati tempus modùmque considerans, surgentem animi perturbationem subtiliùs retractando restringat, animositatem reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, vt eo fiat iustior vltrà alienus, quo priùs extitit victor suus, quatenùs sic culpas delinquentium corrigat, vt antè ipse qui corrigit, per patientiam crescat vt feruorem suum transcendendo diiudicet, nè intemperãter excitatus ipso zelo rectitudinis longè à rectitudine aberret. Quia verò, sicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, rectè nunc dicitur: Virum stultum interficit iracundia. Ac si apertè diceretur: Ira per zelum, sapientes turbat: ira verò per vitium, stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

Ira pedisse qua non domina, esse debet.

Iob. 5.

12. Ecclesiastis septimo: Melior est patiens arrogante. Nè sis velox ad irascendũ: quia ira in sinu stulti requiescit.

13. Ecclesiastici octauo: Cum iracundo non facias rixam, & cum audace nõ eas in desertũ: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.

14. Et capite vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruãs seruabit. Relinque proximo tuo nocẽti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propiciationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illi*? Memẽto nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mãdatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite: & minues peccata: homo enim iracũdus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiã suam exaltabit iram suam. Certamen festinatũ incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificãs adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit, & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis, qui respicit illam, nõ habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat.

15. Item capite trigesimo: Zelus & iracundia minuunt dies.

16. Prouerbiorum duodecimo: Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

17. Et capite decimoquinto: Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

18. Rursum capite decimooctauo: Labia stulti miscẽt se rixis, & os eius iurgia prouocat. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

19. Item capite vigesimosecundo: Noli esse amicus homini iracũdo neque ambules cum viro furioso, nè forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.

20. Iterum capite vigesimosexto: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

21. Et capite vigesimoseptimo: Graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

22. Iob quinto: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

23. Psalmo quarto: Irascimini, & nolite peccare.

24. Et trigesimo: Miserere meì Domine quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.

25. Ad Ephesios quarto, vt in textu.

26. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatẽ, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos, &c.

27. Bernardus sermone decimotertio in Psalmum,

Psalmú, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illā fratres, in quibus expedit, ne fortè ad iniusta illicitáque prorūpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere, vt omnia illa nō prosint. Vultis scire quænā illa sit? Iniquitas propria. Ità dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris nō mouetur, magis & amplectitur ea. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit dānū, sit conuiciū, sit læsio corporalis: paratus sum, & nō sum turbatus, quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia paruipendam in huius æstimatione doloris? Filius (inquit) vteri mei persequitur me, & cōuiciāti seruulo indignabor? Cor meū dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorū meorū, & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimitùm non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non nocear, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Irascendū est iniquitati propriæ.

Psal. 53.

2. Reg. 16. Psal. 39.

28. AMBROSIVS libro primo Officiorū, capite vigesimoprimo: Caueatur iracundia, aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati, indignatio est, quæ ità animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt motum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deindè, quoniam ità plerunq; motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque * euitari non queat, si prænideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, nè occupateris: meditare quomodò motū animi tui vincas, iracundiam tēperes. Resiste iræ, si potes, cede, si nō potes, quia scriptum est: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti piè cessit: & Rebeccæ, id est, patientiæ instructus consilio, abesse maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem, & tunc redire, cùm fratrem mitigatum putaret. Et ideò tantam apud Deū inuenit gratiam. Quibus deindè obsequiis, quantis muneribꝰ fratrē ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentē tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapiētia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te cōtumacia respondētis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationē: si non potueris mitigare mentē, reprime linguam tuam. Sic enim scriptū est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua nè loquantur dolum. Deinde inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum, si non præualueris, frænos linguæ impone tuæ: deinde reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuêre libris. Sed ille sensus huius habet gratiā, qui prior dixit. Vitemus ergò, aut temperemus iracundiam, nè sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitiis exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam: non inferius, quàm omninò non cōmoueri. Hoc nostrum est, oratoræ illud. Noli respondere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Citò culpa culpam excitat. Si lapides teras, nónne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytæ Tarentini dictū Philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflictarem, nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione compresserat. Et quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempestiuis quoque intercessionibus non solùm cedere nos, sed etiam delectari oportere: Eousquè autem delectatus est, vt benediceret interuenientem, quòd ab studio vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pēnas sicut colūbæ, & volabo, & requiescam? Illi ergò ad iracundiam prouocabant, hic trāquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inflectendum magis ratione doctrinæ, quā extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerū indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed * lenitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergò ità, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia citò cōmotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plus inflāmatur, & citò in culpam cadit. Melior est autē secundum Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui vrbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, nè in perturbationes priùs incidamus, quàm animos nostros ratio cōponat. Exanimat enim mētem plerunque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrū est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, nè repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta mitescat.

De cohibenda ira.

* euinci.

Roman. 12.

Gen. 27.

Gen. 32. & 33.

Psal. 33.

Archytæ Tarentini dictū.

1. Reg. 25.

Psal. 54.

Ibidem.

Psal. 4. Irascimini & nolite peccare, varié intelligitur.

* lentitudo

Prouer. 16.

29. AVGVSTINVS in psalmum quartum: Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiā si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundùm Deum, vt mente seruiamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis de præteritis peccatis, & vlteriùs peccare desinite.

Psal. 4. Eiusdem interpretatio.

30. IDEM in libro de vera religione, capite quadragesimoquinto: Inuicti esse volumus, & rectè: habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad eius imaginē factus est: sed eius præcepta erant seruāda, quibus seruatis, nemo nos vinceret.

Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter cōsensimus, domatur dolore pariendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus quæ nos commouere ac perturbare potuerunt. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram nō possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen & si habeat vitia, non est tamē ipse vitiū. Quanto igitur honestius homo nos vincit, quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitiū esse inuidentiam, qua necesse est torqueatur & subiiciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergò vt homo nos vincat, quàm inuidētia, vel quodlibet aliud vitiū.

Ab ira vinci turpius quàm ab homine.

Et deinceps sequenti capite: Sed nec ab homine vinci potest qui vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cùm ei eripitur ab aduersario, quod amat.

31. Item epistola octogesimaseptima ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas, si diutiùs ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in aliū diem durauerit.

Ira perseuerans corrumpit cor.

32. Et epistola centesima quadragesimanona ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, nè cuiusquā odium cordis intima teneat, neq; sinat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deus claudat ostium, nosti optimè frater. Subrepit autem dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ità enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutiùs eam in vase detinet, donec totum acescat, vásque corrumpat. Quapropter multo melius nec iustè cuiquam irascimur, quàm velut iustè irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis ista solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quàm fortsitan per ignorantiam excludi bonū, dum cauemus nè recipiatur malus. Sed in affectibus animi contrà est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iustè pulsanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere nō facilè recessuram, & peruenturam de surculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citiùs quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cùm super eam sol occiderit.

Matth. 6.

Inueterascens ira fit odium.

Præstat etiam iustè nemini irasci.

33. Gregorius Magnus libro octauo, epistola quinquagesimaprima ad Leontium: Quoties ira animū inuadit, mentem edoma, vince teipsum. Differ tempus furoris, & cùm tranquilla mēs fuerit, quod placet, vindica. Ita enim in vindicta malorum sequi debet rationem animi, non præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & nō lasciua ante faciem prorūpat. Aliquando verò ostēdenda est, & non exhibenda. Aliquando exhibenda est, sed nūquā sequenda. Quando enim in executione iustitiæ placata mente irascimur, iracundiā & non sequimur, & exhibemus. Ita enim quæ animū perturbat, quanta consideratione cauenda est, mōstratur. De qua scriptum est: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquēdum, & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiā Dei non operatur. Hinc rursum scriptum est: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Hinc iterùm dicitur: Noli esse cū homine iracūdo, neq; ambules cum viro furioso: nè fortè discas semitas eius, & sumas scādalum animæ tuæ. Contra hanc in laude patientiæ dictū est: Melior est vir qui vincit iram quàm qui capit ciuitatem magnam. Hinc Dauid personā in se infirmorum sumens, ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Atque ea ipsa perturbatione quid sequatur, adiunxit, dicens: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cùm turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos nostros ad vetustatē reducimur, quia inter malignos spiritus ad vetusti hominis similitudinem reuocamur. Cùm igitur irā quæ cor permouet, sacra eloquia tot testimoniis detestentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in testimonio illius toties reprobatur.

Ira refrenanda & vitanda.

Iacob 1.

Prouerb. 18.

Prouerb. 22.

Prouerb. 16.

Psal. 6.

34. Idem in parte tertia pastoralis curæ, admonitione decimaseptima: Admonendi sunt iracundi, vt æmulationi quam se habere existimant, mansuetudinem subiungant. Idcircò namque spiritus sanctus in columba & in igne mōstratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquàm ergò sancto spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis feruorē æmulationis deserit, aut rursum in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit. Sed lōgè alia est ira quæ sub æmulationis specie surripit, alia quæ turbatum cor & sine iustitiæ prætextu cōfundit. Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc autem semper in iis quæ non debet, inflāmatur. Sciendum quippe est, quia in hoc ab impatiētibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata nō tolerant: isti autem etiam quæ tolerantur, important. Nam iracundi sæpè etiam se declināntes insequuntur, rixæ occasionem cōmouent, labore contentionis gaudent: quos tamē meliùs corrigimus, si in ipsa iræ suæ cōmotione declinamus. Perturbati quippe quid audiāt, ignorant: sed ad se reducti, tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquilliùs toleratos erubescūt. Menti autem furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruersum videtur: Vndè & Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam, digesto vino, laudabiliter dixit: & idcircò malū quod fecerat, cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audiuit. Cùm verò ità iracundi alios impetunt, vt declinari omninò non possint, non aperta exprobratione, sed sub quadam sunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

Ira mansuetudine temperāda.

Ioan. 1.

Actuu. 2.

Ira per zelum & ira per vitium.

Impatiens & iracūdus quomodò differant.

1. Reg. 25.

35. Matthæi quinto: Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniēs offeres munus tuum.

36. Item libro vigesimoprimo Moralium, capite quinto, vt suprà de peccatis in genere, quæstione tertia, E. testimo. sexto.

37. Augustinus libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono, vt suprà ibidem, testimo. septimo.

38. Et in Enchiridio ad Laurentiū, capite septuagesimono: Sunt autem quædam peccata quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medici-

medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait, Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c. Matth. 5.

IX.

Quid est Acedia, & quas gignit filias?

A. Acedia est remissi animi languor ad benè operandum, præsertim verò tristitia est de re spirituali. Quæ has gignit [a] filias: Malitiã, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta necessaria, mentísque circa res illicitas euagationem.

B. Huic peccato sunt obnoxij homines [b] ociosi, inertes, & quos [c] tepidos Scriptura vocat, ac omnes demùm, qui tẽpus hoc gratię diémque salutis rebus ac studiis vanis transigunt. Finis autem huius peccati est, quẽ docet in Euangelio CHRISTVS: [d] *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibi: [e] *Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interim à nobis, nè torpeamus, fieri velit: [f] *Videte*, inquiens, *vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.* [g] *Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.*

Bernard. sermon. 3 & 6. de Ascens. Domini. Grego 3. parte curæ pa. admon. 16. a Grego 31 Moral. cap. 31. Eccl. 33. d. Prou. 15 b. Eccl. 7. a 10. d. Prouer. 17. d. Psa. 118 d 39. c
b Matth 20. a 22 a
c Apocal. 3 c Prou. 6 a b 10. a d 13. a 18. b 19 c. d 20. a 21 d 22. b 24 d 25. c 26. b 28 c Eccl. 5. b 7. b 14 c 66 a Psal. 72. a Hier 48. b Rom. 13 c 2. Corinth. 7. a Galat 5 6 Apocal 2 a
d Matth 7. c 3. c. 21. b Luc. 13. b Ioan. 15. a
e Matth. 25. a Eccl. 4 c Eccles. 9. c 2. Thessal 3. a Gal 6 c Heb. 12. b Rom. 12. c Philip 4 a
f Marc. 13 d Matt. 24. d 25. a 1o. 9 a Eph. 5. d. apo. 5. a
g Luc. 13. c Matth. 7. b 21. b

C. Hæc summatim perstrinximus, vt qui iustitię vias sunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas pestes, quas ostendimus, nõ solùm cognoscant & obseruent, sed etiam ex præscripto diuinæ legis, à se aliisque depellere & penitùs arcere conentur. *Beatus verò vir* [h] *qui nõ abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum nõ stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit*, quemadmodùm Psaltes canit regius, vt primam iustitiæ ac beatitudinis partem cantico suo primo demonstret.

h Psal. 1. a Bernard. sermo. 35. ex paruis sermonib

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS sermone tertio de Ascensione Domini: Non dubito ego intellectum omnium vestrum (qui hîc estis) illuminatum esse: sed non affectum æquè esse purgatum, manifestis approbabo coniecturis. Omnes quod bonũ est nôstis, & viam per quam incedere, & quomodò in ea incedere debeatis, sed voluntas non vna est. Quidã enim ad omnia viæ & vitæ huius exercitia non solùm ambulant, sed & currunt, immò potiùs volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & pãni suaues, labores nõ solùm tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alij autem nõ sic, sed corde arido & affectione recalcitrãte vix trahuntur ad hęc, vix gehennali timore compelluntur. Quosdã nec compellimus quidẽ, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt iterum multi inter nos qui de vno pane comedunt nobiscum, dormiunt nobiscũ, cantãt nobiscũ, laborãt, miseri & miserabiles, vtpotè socij tribulationis, sed cõsolationis nõ ità. Nũquid abbreuiata est manus Domini, vt omnibus donare non possit, qui aperit manũ suã, & implet omne animal bñdictione? Quid ergò in causa est? Illud omninò, quia nõ vidẽt Christũ cùm tollitur ab eis, id est, non cogitant quomodò eos orphanos reliquerit, quòd peregrini & aduenæ sint super terram, quòd tam diù fæculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diù ità permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodãmodò in inferno sunt, vt nũquàm ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertatem spiritus, quæ sola facit iugũ suaue, & onus leue. Indè autem tã perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est, volũtas eorũ nondùm purgata est, nec bonũ sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauiter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hæc interrumpũt aliquando, non tamen penitùs rumpunt. Indè est, quòd raro affectiones suas dirigunt in Deũ, & eorũ cõpunctio non cõtinua, sed horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima nõ potest, quę his distractionibus subiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tanto ampliùs istis implebitur: si multùm, multũ: si parùm, parùm. Vel certè si magis probas, nunquàm istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit, oleum stare necessè est: nec mittunt vinum nouũ nisi in vtres nouos, vt ambo conseruentur. Neque enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio cõmorãtur, præsertim cùm tepiditas ipsi Domino soleat vomitũ prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærẽtes, quæ sola sancta (quia sãctr sanctorũ) erat, spiritu sancto repleri nequiuerunt donèc tolleretur ab eis: tu carni tuæ (q̃

Voluntas non vna omnium.
Perniciosa tepiditas vnde manet.
Tepidi quales sunt.
Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentũ & præsentiam.
4 Reg 4. Matth. 9. Marc. 2.
Apoc. 3. Ioan.

sordidissima est, & diuersarum spurcitiarum phā-tasiis repleta) adstrictus & cōglutinatus, illum meracissimum spiritum te posse putas suscipere, nisi carueris istis consolationibus funditùs renūciare
Modus profligandi teporis. tentaueris? Reuerà cùm inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua cōuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potiùs noua creabitur: vt omnia quæ primò difficilia, immò im-
Psal. 103. possibilia videbantur, cum multa percurrātur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, spiritum tuū, & creabūtur, & renouabis faciem terræ. Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergò spiritu, creatur & renouatur facies terræ, id est, terrena voluntas fit cælestis, parata ad nutum citiùs obedire. Beati qui tales sunt: quia non solùm malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim quos suprà com-
Gen. 6. memorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, id est, carnales, & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euanuit.

2. Et sermone sexto: Vtinam autem hæc vt intellectum admonent, moueant & affectum, nè sit intùs amarissima cōtradictio, & diuisio molestissima, dū hinc quidem sursum trahimur, sed retrahi-
Religiosi feruentes. mur indè deorsum. Nimirùm aduertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus, viros repletos cōsolatione, superabundātes gaudio, iucundos semper & hilares, feruentes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò suspicientes in cælum, & puras manus in oratione leuātes, solicitos obseruatores cōscientiæ, & deuotos sectatores bonorum operum, quibus amabilis disciplina, dulce ieiunium, vigiliæ breues, labor manuum
Tepidi. delectabilis, & vniuersa denique conuersationis huius austeritas refrigerium videtur. Contrà sanè inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficiētes sub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est, quorum breuis & rara compūctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorum obedientia sine deuotione, sermo sine circūspectione, oratio sine cordis intentione, lectio sine ædificatione, quos denique (vt videmus) via gehennę metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, via disciplina coercet. Nō tibi horū vita inferno penitus appropinquare videtur, dū intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habēt mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentantur, socij planè tribulationis, sed nō con-
Exhortatio ad tepidos. solationis? Exurgamus, obsecro, quicunque eiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abiicientes perniciosam tepiditatem, etsi non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdùm
Inferno proxima & vmbra mortis tepiditas censetur. miserabiliter plangimus) etiam vomitum prouocare: certè quia molestissima, plena miseriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure censetur. Si quærimus quæ sursum sunt, etiā sapere & prælibare interim studeamus.

3. Gregorius tertia parte curæ pastoralis, admonitione decimasexta: Aliter admonendi sunt pigri, atque aliter præcipites. Illi namque suadendi sunt, nè agenda bona dum differunt, amittant: isti verò admonendi sunt, nè, dum bonorum tempus incautè festinando præueniunt, eorū merita im- Qua de re pigri admonendi sunt.
mutēt. Pigris itaque intimādū, quòd sępè dum opportunè agere quę possum', nolumus: paulo pòst, cùm volumus, nō valemus. Ipsa quippe mētis desidia dū cōgruo feruore non accenditur, à bonorū desiderio funditus, conualescente furtim torpore, mactatur. Vndè apertè per Salomonē dicitur: Pigredo immittit soporē. Piger enim rectè sentien- Prou. 19.
do quasi vigilat, quamuis nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia paulisper etiam rectè sentiendi vigilantia amittitur, dum à benè operādi studio cessatur. Vbi rectè subiungitur: Et anima dissoluta esuriet. Nam mēs quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferiùs per desideria expandit. Et dū studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur, vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per vo- Ibidem.
luptatū desideria spargat. Hinc ab eodem rursus Matt. 12.
Salomone scribitur: In desideriis est omnis ociosus. Hinc ipsa veritate prædicante, vno quidē exeunte spiritu munda domus dicitur: sed multiplicius redeunte, dū vacat, occupatur. Plerunque piger dū necessaria agere negligit, quędam sibi difficilia opponit, quædā verò incautè formidat: & dū quasi inuenit quod velut iustè metuat, ostendit quòd in ocio quasi non iniustè torpescat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabi- Prou. 20.
tur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia & torpore cōstrictus, agere quæ debet bona cōsiderat, & dissimulat. Propter frigus quippe piger nō arat, dum parua exaduersò mala metuit, & operari maxima prætermittit. Benè autem dicitur: Mendicabit æstate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cùm sol iudicij feruentior apparuerit, quia frustrà regni aditum postulat, nihil accipiens æstate mendicat. Eccl. 11.
Benè hinc per eundem Salomonē rursùm dicitur: Qui obseruat ventum, nō seminat: & qui considerat nubes, nunquam metit. Quid enim per ventū, nisi malignorum spirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes quæ mouentur à vento, nisi aduersitates prauorum hominū designantur? A vento quippe impelluntur nubes, quia immundorū spirituum afflatu praui concitantur homines. Qui ergo obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metit: quia quisquis tentationem malignorum spirituum, quisquis persecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sanctæ retributionis secat. Tristitia seu acediæ filiæ.

4. Idem libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De tristitia, malitia, rācor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur.

5. Ecclesiastici trigesimo tertio: Multam malitiam docuit ociositas.

6. Prouerbiorum decimoquinto: Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deiicitur spiritus.

7. Ecclesiastici septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.

8. Et trigesimo: Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. Iucūditas cordis, hæc est vita hominis, & thesaur' sine defectio-

defectione sanctitatis, & exultatio viri est longæuitas. Miserere animæ tuæ placēs Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius, & tristitiam longè expelle à te. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.

9. PROVERBIORVM decimoseptimo: Anim° gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa.

10. PSALMO centesimo decimooctauo: Dormitauit anima mea præ tædio.

11. ET psalmo trigesimonono: Cor meum dereliquit me.

1. B. MATTHÆI vigesimo: Egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vndecimam verò exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hîc statis tota die ociosi? &c.

2. ET capite vigesimosecundo: Iterùm misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abiêrunt, alios in villam suam, alius verò ad negociationem suam.

3. APOCALYPSIS tertio: Et Angelo Laodiceæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturę Dei: Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinàm frigidus esses, aut calidus. Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum, & locupletatus & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

4. PROVERBIORVM sexto: Discurre, festina, suscita amicum tuum: nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quasi damula de manu: & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicā ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principē, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequò piger dormies? quādo cōsurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululùm cōseres manus vt dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

5. ET capite decimo: Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium, diuitias parat. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum.

6. CAPITE decimotertio: Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.

7. ITEM decimooctauo: Pigrum deiicit timor: animę autem effœminatorum esurient. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

8. ET capite decimonono: Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.

9. CAPITE vigesimo: Propter frigus Piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur illi.

10. ET vigesimoprimo: Desideria occidunt pigrum, noluerūt enim quicquam manus eius operari, tota diē concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit.

11. ITEM capite vigesimosecundo: Dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidēdus sum.

12. CAPITE vigesimoquarto: Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuērant superficiem eius spinæ, & maceria lapidū destructa erat. Quod cùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. Vsquequò piger dormies? vsquequò de somno consurges? Parùm inquā dormies, modicum dormitabis: paululùm manus cōseres vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.

13. ITEM capite vigesimoquinto: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ità tristitia viri nocet cordi.

14. CAPITE vigesimosexto: Dicit piger, Leo est in via, & leæna in itineribus: sicut ostium vertitur in cardine suo, ità piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suū eas conuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

15. ET capite vigesimooctauo: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate.

16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominū, & nè differas de die in diem, subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

17. ET capite septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.

18. CAPITE decimoquarto: Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

19. CAPITE vigesimosecundo: In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidat° est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.

20. PSALMO septuagesimosecundo: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabūtur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua, &c.

21. HIEREMIÆ quadragesimooctauo: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, vel, vt Septuaginta transtulerunt, ἀμελῶς, id est, negligenter.

22. AD Romanos decimotertio: Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere.

23. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Seculi tristitia mortem operatur.

24. AD Galatas tertio sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

25. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primā reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris, & age pœnitētiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo cādelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

26. MATTHÆI septimo: Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ nō facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

27. CAPITE tertio: Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ nō facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

28. ET capite vigesimoprimo: Manè autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnã secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantùm, & ait illi: Nunquàm ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.

29. LVCÆ decimotertio: Dicebat autem hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plãtatã in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærẽs fructum in ficulnea hac, & nõ inuenio. Succide ergò illam, vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora, & si quidem fecerit fructũ: sin autem, in futurum succides eam.

30. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: Omnem palmitem in me, nõ ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plùs afferat.

3. MATTHÆI vigesimoquinto: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi nõ semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te cõmittere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem vtiquè quod meum est, cum vsura. Tollite itaque ab eo talẽtum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abũdabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

32. ECCLESIASTICI sexto: Sapientia doctrinæ secundum nomẽ est eius, & non est multis manifesta, quibus autem cognita est, permanet vsque ad conspectum Dei. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & nè abiicias consilium meum, iniice pedem tuum in cõpedes illius, & in torques illius collum tuum. Subiice humerum tuum, & porta illam, & nè acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.

33. ECCLESIASTES nono: Quodcunque facere potest man⁹ tua, instãter operare: quia nec tempus, nec ratio, nec sapiẽtia, nec scientia, erunt apud inferos, quò tu properas.

34. POSTERIORI ad Thessalonicenses tertio: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniã non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, nè quem vestrũm grauaremus. Nõ quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsós formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis nõ vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes inquietè, nihil operantes, sed curiose agẽtes. Iis autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, suum panem mãducent. Vos autem fratres nolite deficere benè facientes.

35. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficiẽtes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

36. AD Hebræos duodecimo: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

37. AD Romanos duodecimo: Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes. Domino seruientes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instãtes. Necessitatibus sanctorum communicantes.

38. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper, iterùm dico, gaudete.

39. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quãdo tempus sit, &c. Vigilate ergò, (nescitis enim quando Dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicãtu an mane) nè cùm venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

40. MATTHÆI vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilliãs qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiquè & non sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati, quia qua nescis hora, filius hominis venturus est.

41. ET capite vigesimoquinto: Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam.

42. IOANNIS nono: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox quãdo nemo potest operari.

43. AD Ephesios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaq; fratres, quomodò cautè ambuletis, &c. redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

44. APOCALYPSIS tertio: Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erãt. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris, & serua, & pœnitentiã age. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tãquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

45. LVCÆ decimotertio: Contendite intrare &c vt in texto.

46. MATTHÆI septimo: Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eã. Quàm angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

47. ET capite vndecimo: A diebus autẽ Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. C. PSALMO primo: Beatus vir qui non abijt &c. vt in texto.

2. BERNARDVS sermone trigesimoquinto ex paruis sermonibus: Beatus vir qui nõ abiit in consilio impiorum. Pij sunt qui in Deum credunt, & ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus consistit, Fide, Spe, & Charitate, quæ sunt inuisibilia. His tribus carent impij qui Deum nõ colunt, & quorum consilium est, visibilia inuisibilibus, terrena cælestib⁹ præponere. Horũ caput & princeps est diabolus, qui primus à pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadẽ pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmõ suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi inuicem, Omniũ nostrũm sit vnum marsu-

Psal. 1.

Impij qui sint, & quod eorum caput.

Impiorum consiliũ quod sit. Prou. 1

marsupium. Ponűt ergò in memoria quasi in marsupio quisqua obolum suum: Dæmō scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Indè tāquam de symbolo comparant sibi victum competētem. Caro quidem combustionem, ignem scilicet qui nō extinguitur, spiritus malam conscientiam, id est, vermem qui nō moritur. Dæmon autem emit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidā enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperātia quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducūtur ignari, est opus prudentia, quę ab vtilib⁹ inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reiiciendum sit. Iūstitia indigent illi qui sequuntur spōtanei. Iustitia est rectitudo volūtatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc nō videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat, deseruit. Prudētia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudēs debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare cōtagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem nō solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa quę sunt aliquo modo cōtra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, nō quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam qui ex hypocrisi hoc faciūt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel cōseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruant, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria, quia fortis est, prudens, temperata. Qui nō abiit. Abire, pertinet ad illos qui sunt inconstantes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes, & ideò adiunctum est, & non stetit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria volūtas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex cōmuni sunt bona. Et in cathedra pestilētiæ non sedit. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra hæc & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia, secundus contemptus Dei, tertius, irreuerentia, quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere, & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum non timore bono, sed nè incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatū: vt ampliùs fiant mali, contemnunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarēt, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitāt: ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adēst quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscētes oleo venenum, & melli acetum. Eminēs pars cathedræ, cui sedens inhæret est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet, vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deindè apponitur puluinar & vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auiū, significans vanam gloriam & fauorē popularem, quibus homines delectati extollūtur. Scabellum pedibus supponitur, nè terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulāt, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans.

Impiorū consilium quod sit. Prouerb. 1.

Quatuor modis itur ad impiorum consilium.

Quibus armis opus sit ad resistendum.

Via peccatorum.

Cathedra pestilentiæ. Psal. 1

Cathedræ pedes.

Eminens cathedræ pars.

Puluinar.

Scabellum.

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena.

EA, quæ licet aliorum manibus operáque perficiantur, nobis tamen meritò imputantur, nostrásque conscientias damnationis coram Deo reas cōstituunt. Quamobrem de his accipi potest, quod Scriptura imperat: [a] *Nè cōmunicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: [b] *Ab occultis meis mūda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Eodē refert Basilius [c] Magnus, quod Ephesiis scriptum est à Paulo, [d] *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: [e] *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis:*

a 1. Timo 5 d. Vide Basil. lib. de vera digni tate.
b Psal. 18 c & ibidē Euthymium. Ite Au. lib 3. de libero arbit. c. 10.
c Ser. 2. de bap. c 9. Aug ser. 18 de ver Do.
d Ephe 5. c.
e 2. Thes. 3. b.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate:

Opera quædā præcedunt, quædā sequūtur Sanctos.

Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cùm plurimi ex his, qui propter doctrinam & conuersationem eius perfecti euasêre, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt, alia verò solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnātem vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui par eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo binc trāsmittunt: sic econtrà alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus

Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur.

læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcessêre, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi, alia verò etiam sequuntur, eorum scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquere, dum eos imitari pergūt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoquè beatus Dauid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiæque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ità & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatē doctrinæ, quam mundo inuexêre, maximè nocent: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, authores perditionis suæ, etsi dudum vita functos, atrocioribus illic suppliciis tradunt. Si enim qui scādalizauerit vnum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur, profectò qui tam multos per vitam reprobam, quod perniciosorum operum mūdo exempla reliquerit, aut in animarū perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sua causa pereūt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur, per singulos eorum qui suî causa hîc seu vulnerantur, seu moriuntur, authore etiam vulnera mortémque suscipiente. Portò si iuxta hunc sensum alij præcedūt actus, aliíque subsequuntur, & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditionis authorem per singulos eorum qui perniciosa vel doctrina, vel vita pereunt, tradunt: qui verò à virtute subsequuntur, maioribus & dignioribus pręmiis per singulos eorum qui indè salutis emolumenta quæsierunt, & à sceleribus conuersi sunt, huiusmodi magistrum donant: & virgo igitur habet in alterutram virtutis vitiorúmq; partem act⁹ quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprij supplicium, ex aliarum etiā ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit acrioribus semper suppliciis traditur. Sed illa sanè fœlicissima & beatissima, quæ præter coronas proprias, per singulas eorū, quę *quoniam* ex imitatione eius profecêre, coronantur: ipsa quoquè post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

Hæresiarcharū mortuorū pœnæ quotidiè augentur, propter falsa dogmata quæ post se reliquerunt. Matth. 18.

Rei mortis sunt omniū qui per eorū doctrinam pereunt.

3. PSALMO decimo octauo, vt in textu.

4. EVTHYMIVS in psalmum 18. In alienis peccatis parce mihi, cùm nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum & seruorū peccatis: quando nimiùm & ob illorum negligentiam deliquerint.

Alienis peccatis obnoxij.

5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cùm duæ sint origines peccatorū, vna spōtanea cogitatione, altera persuasione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit: Psal. 18.
Ab occultis meis mūda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Vtrūque voluntarium est quidē. Nā sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ità dū consentit malè suadenti, nō vtique nisi volūtate consentit. Sed tamē grauius est non solùm nullo suadente propria cogitatione peccare, sed etiam peccatū alteri per inuidēriam dolúmq; suadere, quàm ad peccandū alterius suasione traduci.

Aliis suadentes peccatum, communicant peccati aliorum.

6. BASIL. Magn⁹ serm. vel lib. 2. de Baptis. cap. 9. Cognito itaq; quomodò & secūdùm quid infrugiferas arbores esse cōtingat, caueam⁹ nè quicquā legitimo diuini bene placiti studio desit: sed in omnibus cōmendemus nos ipsos, tanquàm Dei ministros. Non hoc autē solùm, sed neq; cōmunicemus cū talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronūciauit, dicēs: Nè cōmunicetis infrugiferis tenebrarū operibus. Quod autē subiungit, quin magis & reprehendite, modū docet, quomodò non debeamus illis cōmunicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expēdamus. Et primùm occurrit illud in parœmiis, Veni nobiscum, consors esto sanguinis: deindè & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratię mecum cōsortes existētes. Et, cōmunicantes tribulationi meæ. Et, cōmunicet autem qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicaris iniquitatem, nempe, quòd similis tui futurus sim, arguam te, & stabo contra faciem tuam. Talium cōmunicationem ęstimo secundùm opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundem scopum in operis perpetratione, inter se cōferunt: secūdùm animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & cōdelectatur. Reliqua communicatio, quę plerosque latet, exacta diuinę scripturæ inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum: cognita verò animi illius malitia, vndè quod malum est facit, obticet, & nō arguit, quemadmodùm hoc declarant, cùm quæ suprà sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthiis est dictum, nempe, quoniam non luxistis vt tolleretur è medio vestrûm qui facinus hoc perpetrauit: quibus subiunxit, Modicum fermēti totam conspersionem corrumpit. Metuamus itaque, & obtēperemus dicēti: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Quòd si quis autem cooperatur quidē alicui in bono, idq; omninò bono, ignorat verò affectus illius malitiā, & operis scopum, cōmunicationis culpam in eo quòd illi cooperatur, non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborē recipiet, propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga Deum cōseruat, quemadmodùm nobis à Domino nostro Iesu Christo in iis, qui cùm in eodem molendino,

Ephes. 5. — Quibus modis cōmunicatur peccatis alienis. — Prou. 1. — Roman. 15. — Galat. 6. — Psal. 49. — Leuit. 19. — Psal. 49. — Participatio & cōmunicatio cū malis, multiplex est. — 1. Cor. 5. — Ibidem.

tum

Matth. 24.

tum in eodem lecto cum periturus constituti seruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti sunt, & qui non sunt, in debita sita est cura, nó in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter iis solis à me debetur, qui fidei meæ commissi sunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita est.

Ephes. 5.

7. AVGVSTINVS sermone decimooctauo de verbis Domini: A malis corde semper disiungimini, ad tempus cautè corpore copulamini, nec tamen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo. Quibuscunque modis potestis agite, nè cùm inueniris in scripturis & in exemplis sanctorum, siue qui ante, siue qui post Domini aduentum in hac vita fuerút, quòd mali bonos in vnitate non maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos: Duobus modis non te maculat malus, si ei non consentias, & si redarguas: hoc est non communicare, non consentire. Communicatur quippe, quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur, hoc ergò admonens Apostolus, ait: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite. Et quia parùm erat non consentire, si sequeretur negligentia disciplinæ, Magis autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodùm vtrunque complexus est. Nolite communicare, magis autem & redarguite. Quid est, nolite communicare? Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, magis autem & redarguite? Reprehendite, corripite, coërcete. Neque ergò consentientes sitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque superbientes, vt insultanter arguatis.

Malorum obscurando quàdo non commaculat.

Ephes. 5.

Quid sit non cõmunicare.

Redarguere quid sit.

8. AD Ephesios quinto.

9. SECVNDÆ ad Thessalonicenses tertio, vt in textu.

II.

Quot numerantur eiusmodi peccata aliena?

Nouem, sicut nouẽ ferè modis cõmittuntur, vt potè Consilio, Iussione, Cõsensu, Irritatione, Laudatione seu Adulatione, Reticẽtia culpæ alienæ, Cõniuentia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defensione.

III.

Quando peccatum alienum consilio perpetratur?

Cùm mali scilicet consilij, quod alij sequuntur, vel sequi possent, ipsi sumus authores & Administri. Exemplo sit Caiphas, [a] qui cõsilio suo Senatú Iudaicum in mortem Christi cõcitauit atque permouit. Contrà verò laudatur Ioseph ab Arimathæa, & vir bonus iustúsque dicitur, quia [b] non cõsenserat cõsilio & actibus eorum, Pontificum scilicet & Pharisæorum, in Christi [c] necem impiè conspirantium. Eiusdem classis fuit Demetrius [d] ille, qui cum aliis opificibus, vt suo studeret quæstui, totam penè vrbem Ephesiorũ aduersùs Paulum Paulíque doctrinã ingenti seditione compleuit. Impegit hîc etiam infamis [e] Herodias, qua rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius consilio & suasu instructa saltatrix filia, quod crudeliter appetiuit sanctissimi Ioannis obtruncatum caput, nefariè impetrauit.

Eccl. 17. d 6. a 8 d 37 ab Iob 5. e 12. e 15 b Esa. 19 b Psal. 7. a 9. c prou. 26. d Eccl. 10. b
a Ioan. 11. f b Luc. 23 g Psal. 1. a Gen. 49 a Iob 21 b c Ioan 11 g Matth. 26. a d Act. 19. a 2. Reg 10 a 16 d 17. a c f 3. Reg. 12. c 21 g 2 Paral 22 ab 25. e f 1. Esdr. 4. a Hest 5. d Dan 6. b 1. Machab. c b 2. Mach 1. c 4. e f g Actor. 14. e c Marci 6 9. Matth. 14. a

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam, & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo, & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum concilium, super ipsũ deuoluetur, & nó agnoscet vndè adueniat illi.

2. ET capite sexto: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & nè facilè credas ei. Est enim amicus secũdùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur ad inimicitiam, & est amicus, qui odium & rixam & conuicia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.

3. CAPITE octauo: Cum fatuis consilium non habeas, nó enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. Coram extraneo nè facias concilium: nescis enim quid pariet. Nó omni homini cor tuum manifestes, nè fortè inferat tibi gratiam falsam, & cõuicietur tibi.

4. ET capite trigesimoseptimo, Noli consiliari

Rr

cum socero tuo,& à zelantibus te absconde consilium. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animam tuã: prius scito quę sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit: nè fortè mittat sudẽ in terram & dicat tibi, Bona est via tua,& stet e contrariò videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate,& cum iniusto de iustitia,& cum muliere de his quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negociatore de traiectione: cũ emptore de venditione, cum viro liuido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operatio agrario de omni opere, cũ operatio annuali de cõsummatione anni, cũ seruo pigro de multa operatione, non attẽdas his in omni consilio: Sed cum viro sancto assiduus esto, quẽ cunque cognoueris obseruãrem timorem Dei, cuius anima est secundùm animam tuam: quicunque titubauerit in tenebris, non condolebit tibi. Et cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

5. Io a quinto: qui appræhendit sapientes in astutia eorum,& consilium prauorum dissipat.

6. Capite duodecimo: Apud ipsum est sapientia & fortitudo,& ipse nouit & decipiẽtem,& eum qui decipitur. Adducit cõsiliarios in stultum finẽ, & iudices in stuporem.

7. Et capite decimooctauo: Nónne lux impij extinguetur,&c. Arctabuntur gressus virtutis eius,& præcipitabit eum cõsilium suum. Immisit enim in rete pedes suos,& in maculis eius ambulat. Tenebitur planta eius laqueo,& exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius,& decipula illius super semitam.

8. Esaiæ decimonono: Stulti principes Taneos, sapientes consiliatij Pharaonis dederũt consilium insipiens, quomodò dicitis Pharaoni. Filius sapientium ego, filius regum antiquorum. Vbi nũc sunt sapiẽtes tui? Annuncient tibi,& indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Ægyptũ. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo sicut errat ebrius & vomens.

9. Psalmo septimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

10. Et nono: Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

11. Prouerbiorum vigesimosexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. Ecclesiastis decimo: Qui fodit foueã, incidet in eam: & qui dissipat sepẽ, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. Ioannis vndecimo: Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium,& dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? &c. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam: nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat,&c. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. Lucæ vigesimotertio: Et eccè vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus eorum ab Arimathæa ciuitate Iudeæ, qui expectabat & ipse regnum Dei: hic accessit ad Pilatum,&c.

15. Psalmo primo: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum,&c.

16. Genesis quadragesimonono: Simeõ & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea,& in cœtu illorum nõ sit gloria mea: quia in furore suo occiderũt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. Iob vigesimoprimo: Veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, cõsilium impiorum longè sit à me.

18. Ioannis vndecimo: Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. Matthæi vigesimosexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicitur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerẽt, & occiderent.

20. Actorum decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos conuocans,& eos qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis,&c. His auditis, repleti sunt ira,& exclamauerũt, dicentes, Magna Diana Ephesiorũ. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum,&c.

21. Secundi Regum decimo: Cùm venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores,& non ideò, vt inuestigaret & exploraret ciuitatem, & euerteret eã, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbę eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates,& dimisit eos, &c. Videntes autem filij Ammon, quòd iniuriam fecissent Dauid, miserunt & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum. Quod cùm audisset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum,&c. Fugerúntque Syri à facie Israël, & occidit Dauid de Syris septingentos currus,& quadraginta millia equitum: & Sobach principẽ militiæ percussit, qui statim mortuus est. Videntes autẽ vniuersi reges qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israël, expauerunt, & fugerũt quinquaginta & octo millia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël: & seruiêrunt eis, timuerúntque Syri auxilium prębere filiis Ammon.

22. Et capite decimosexto: Dixit autem Absalõ ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalon: Ingredere ad cõcubinas patris tui, quas dimisit ad custodiẽdam domũ: vt cùm audierit omnis Israël, quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecũ manus eorũ. Tetenderunt ergò Absalõ tabernaculũ in solario, ingressúsque est ad concubinas patris sui corã vniuerso Israël. Cõsiliũ autẽ Achitophel, quod dabat in die-

in diebus illis quasi si quis cōsuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cum Dauid, & cùm esset cum Absalom.

21. DAINO a capite decimoseptimo: Dixit ergò Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cùmque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam Regem desolatum. Et reducam vniuersum populum, quomodò vnus homo reuerti solet: vnū enim virum tu quæris, & omnis populus erit in pace. Placuítque sermo eius Absalom & cunctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cùmque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiusmodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus, an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom: non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai. Tu nôsti patrem tuum, &c. Dixitque Absalom & omnes viri Israel: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel. Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus super Absalom malum. Porrò Achitophel videns quòd non fuisset factum cōsilium suum, strauit asinum suum, surrexítque, & abijt in domum suam & in ciuitatem suam: & disposita domo sua suspendio interijt.

24. ET tertij Regum duodecimo: Venit ergò Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat Rex dicens. Reuertimini ad me die tertia. Respondítque Rex populo dura, derelicto consilio seniorum quod ei dederant, & locutus est eis secundùm consilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbum suū, quod locutus fuerat in manu Abiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Vidēs itaque populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens: Quę nobis pars in Dauid? vel quę hęreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboā. Misit ergò rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eū omnis Israel, & mortuus est. Porrò rex Roboā festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessítque Israel à domo Dauid, vsque in præsentem diem.

25. ET capite vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eū Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantùm, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel.

26. SECVNDI Paralipomenon vigesimosecundo: Quadraginta duorum annorum erat Ochosias cùm regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalē: & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eū vt impiè ageret. Fecit igitur malū in cōspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui in interitum eius. Ambulauítque in consilijs eorū. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel in bellū contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth, &c.

27. ET vigesimoquinto: Amasias verò post cædē Idumæorum & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum: Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam qui diceret ei, Cur adorasti deos, qui nō liberauerunt populum suum de manu tua? Cúmque hæc ille loqueretur, respondit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, nè interficiam te. Discedénsque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insupèr non quieuisti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filiū Ioachaz filij Iehu regē Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuò. At ille remisit nuncios, dicens: Carduus qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Dixisti, percussi Edom: & idcircò erigitur cor tuum in superbiam, sede in domo tua, cur malum aduersum te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecum? Noluit audire Amasias, eò quòd Domini esset voluntas, vt traderetur in manus hostium propter Deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israel & mutuos sibi præbuêre conspectus. Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iudæ. Corruítque Iudas coram Israel, & fugit in tabernacula sua. Porrò Amasiam regem Iuda filium Ioas filij Ioachaz cepit Ioas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxítque murū eius à porta Ephraim vsque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuersa vasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obed Edom, in thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios obsidum reduxit in Samariam.

28. PRIMI Esdræ quarto capite: Factum est igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Cōduxerunt autem aduersùs eos consiliatores, vt destruerēt consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarū, & vsque ad regnum Darij regis Persarum.

29. HASTER quinto Amā dissimulata ira reuersus in domum suam, cōuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam: exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorúmque turbam & quāta eum gloria super omnes principes & seruos suos rex eleuâsset. Et post hæc ait, Regina quoque Hester nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me, apud quam etiam cràs cum rege pransurus sum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quādiù videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias. Responderúntque ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic manè regi vt appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei consilium, & iussit excelsam præparari crucem. ET capite septimo: Dixítque Harbona, vnus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Amā, habēs altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex, Appēdite eum in eo. Suspēsusq; est itaq; Aman

in patibulo quod parauerat Mardochæo.

30. Danielis sexto: Dixerūt ergò viri illi, Nō inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi fortè in lege Dei sui. Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex, in æternum viue: consilium inierunt omnes principes regni, magistratus & satrapæ, senatores & iudices, vt decretum imperatorium exeat & edictum, Vt omnis qui petierint aliquam petitionem à quocunque deo & homine, vsque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: vt non immutetur quod statutū est à Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. Portò rex Darius proposuit edictum & statuit. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto: Rex, nunquid non constituisti, &c. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum, &c. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductúsque est Daniel de lacu, nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt ipsi, & filij & vxores eorum: & nō peruenerunt vsque ad pauimentum laci, donèc arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

31. Primi Machabæorum primo: In diebus illis exierunt ex Israel filij iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad Regem Antiochum: & dedit illis potestatem, vt facerent iustitiam gentium. Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundùm leges Nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & iuncti sunt nationibus, & venundati sunt vt facerent malum.

32. Secundi Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, vtpotè qui aduersùs talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos qui pugnauerunt cōtra nos & sanctam ciuitatem. Nam cùm in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ. Etenim cùm ea habiturus venit ad locum Antiochus & amici eius, & vt acciperet pecunias multas dotis nomine. Cumque proposuissent eas Sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum phani, clauserunt templum, cùm intràsset Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

33. Ex capite quarto: Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus, donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cùm certissimè cognouisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphneo. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cùm venisset ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quamuis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus iustitiam. Ob quam causam non solùm Iudæi, sed etiam aliæ quoquè nationes indignabātur, & molestè ferebant de necè tanti viri iniusta. Sed regressum regem de Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antiochiam, simul & Græci: conquerentes de iniqua nece Oniæ. Contristatus itaque est animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam: accensisque animis, Andronicum purpura exutum per totam ciuitatem iubet circunduci: & in eodem loco in quo in Oniā impietatem commiserat, sacrilegum vita priuari, Domino illi cōdignam retribuente pœnam. Multis autem sacrilegiis in templo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & diuulgata fama, congregata est multitudo aduersùs Lysimachum multo iam auro exportato. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus millibus, iniquis manibus vti cœpit, duce quodam Tyranno, ætate pariter & dementia prouecto. Sed vt intellexerunt conatum Lysimachi, alij lapides, alij fustes validos arripuère: quidam verò cinerem in Lysimachum iecère. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes verò in fugam cōuersi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt. De his ergò cœpit iudicium aduersùs Menelaum agitari. Et cùm venisset rex Tyrum, ad ipsum negocium detulerunt missi tres viri à senioribus. Et cùm superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum, quasi refrigerandi gratia, regem adiit, & deduxit à sententia: & Menelaum quidem vniuersæ malitiæ reum, criminibus absoluit: miseros autem qui etiam si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Citò ergò iniustam pœnam dederunt, qui pro ciuitate & populo & sacris vasis causam prosecuti sunt. Quamobrem Tyrij quoquè indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. Menelaus autem propter eorum qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias ciuium.

34. Actorum decimoquarto: Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantésque Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse.

35. Marci sexto: Quicquid petieris, dabo tibi, (ait Herodes ad filiam Herodiadis) licèt dimidiū regni mei. Quæ cùm exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. Cumque introìsset statim cū festinatione ad regē, petiuit, dicens: Volo vt protinùs des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et cōtristatus est rex. Propter iusiurandum & propter simul discumbentes noluit

noluit eam contristare:sed misso spiculatore, præcepit afferri caput eius in disco, & decollauit eũ in carcere.Et attulit caput eius in disco: & dedit illud puellæ,& puella dedit matri suæ.

36. MATTHÆI decimoquarto : At illa præmonita à matre sua,Da mihi,inquit,hic in disco caput Ioannis Baptistæ,&c.

IIII.

Quando Iussio est peccatum alienum?

Cùm ex decreto,mãdato, imperióve nostro redit ad proximũ iniuria,vel malum quodcunque perpetratur.Sic Dauid rex innocentẽ occídit [a] Vriã non suis quidem aut seruorũ manibus,sed per literas hoc agens, atque demandãs, vt in prælio ille occideretur. Et præses [b] Pilatus mortis CHRISTI reus est, quòd illum in Iudæorũ gratiã cruci affigendũ, etsi inuitus quodãmodò authoritate sua adiudicauit ac tradidit. Itã summo se crimine [c] Pharao & [d] Herodes obligarunt, cùm legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. *Væ* [e] autem illis *qui condunt leges iniquas.*

1. Reg. 22. e Iudith 2. a Hester 3. c. d Dan 3. a b 6. c 1. Mach. 1 ef g 2. Macha. 6. a Mac. 6. d Act. 23. a b 2. Reg. 12. c b Ioan. 19. e Lucæ 23. d c Exod. 1. c d e Matth. 2. Esa. 10 a math. 15. a Marc. 7. b

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum vigesimosecundo : Dixitque rex(Saul:) Morte morieris Achimelech,tu & omnis domus patris tui.Et ait rex emissariis,qui circũstabant eum:Conuertimini,& interficite sacerdotes Domini:nã manus eorum cum Dauid est, sciẽtes quòd fugisset,& non indicauerũt mihi.Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doeg:Conuertere tu, & irrue in sacerdotes Domini. Conuersusque Doeg Idumæus irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros vestitos Ephod lineo. Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemque & asinum & ouem in ore gladij.

2 IVDITH secundo:Anno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbũ in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, vt defenderet se:vocauitque omnes,maiores natu, omnésque duces & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. Dixitque cogitationem suam in eo esse,vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictũ cùm placuisset omnibus,vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere aduersùm omne regnum Occidentis : & contra eos præcipuè qui contempserũt imperium meum.Nõ parcet oculus tuus vlli regno, omnémque vrbem munitam subiugabis mihi.

3. HASTER tertio:Dixit Aman regi Assuero:Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & à se mutuò separatus,nouis vtens legibus & cæremoniis, insuper & regis scita contemnẽs. Et optimè nosti, quod non expediat regno tuo vt insolescat per licentiam. Si tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Tulit ergò rex annulum quo vtebatur,de manu sua,& dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum, dixitque ad eum, Argentum quod tu polliceris, tuum sit : de populo age quod tibi placet. Vocatíque sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertia decima die eiusdem mensis : & scriptum est, vt iusserat Aman, ad omnes Satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuersarumque gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri : & literæ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias, vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senem, paruulos & mulieres, vno die, hoc est, tertiodecimo mensis duodecimi qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem Epistolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ scirent & pararent se ad prædictum diem. Festinabant cursores qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis qui in vrbe erant,flentibus.

4. DANIELIS tertio : Et præco clamabat valenter : Vobis dicitur populis, tribubus & linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ & fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij & symphoniæ,& vniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur statim vt audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij, symphoniæ & omnis generis musicorum:cadentes omnes populi, tribus & linguæ, adorauerunt statuam auream quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi, accusauerunt Iudæos,&c.

5. ET capite sexto : Viri ergò illi curiosiùs inquirentes,inuenerunt Danielem, orantẽ & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto:Rex nunquid nõ constituisti, vt omnis homo qui rogaret quenquã de diis & hominibus vsque ad dies triginta,nisi te rex, mitteretur in lacũ leonum? Ad quos respondens rex, ait : Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respon-

dentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cùm audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat vt erueret illũ. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, vt omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacũ leonum.

6. PRIMI Machabæorum primo: Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem suã. Et consenserunt omnes gentes secundùm verbum regis Antiochi: & multi ex Israël consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. Et misit rex libros per manus nũciorum in Ierusalem & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatũ, & dies solennes: & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israël. Et iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditiis & abominationibus, ità vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicunque non fecissent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur. Secundùm omnia verba hæc, scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo qui hæc fieri cogerent. Et iusserunt ciuitatibus Iudæ sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populum Israël in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno ædificauit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis Dei combusserunt igne, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum. In virtute sua faciebant hæc populo Israël, qui inueniebatur in omni mense & mense in ciuitatibus. Et quinta & vicesima die mensis sacrificabant super aram quæ erat contra altare. Et mulieres quæ circuncidebant filios suos, trucidabantur secundùm iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros à ceruicibus per vniuersas domos eorum: & eos qui circũciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Israël definierunt apud se, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt, & facta est ira magna super populum valde.

7. SECUNDI Machabæorum sexto: Sed nõ pòst multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt se trãsferrent à patriis & Dei legibus: contaminare etiam quod in Hierosolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & vniuersis grauis erat malorum incursio. nam templum luxuria & comessationibus gẽtium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se vltrò ingerebant, intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare enim plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem sabbatha custodiebantur, neque dies solennes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudæũ se esse quisquam confitebatur. Ducebantur autem cũ amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hædera coronati Libero circuire. Decretum autem exiit in proximas gentilium ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipsi aduersùs Iudæos agerent, vt sacrificarent: eos autem qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent. Erat ergò videre miseriam.

8. MARCI sexto: Herodes misso spiculatore præcepit afferri caput Ioannis in disco, & decollauit eum in carcere.

9. ACTORUM vigesimotertio: Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit adstãtibus sibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum, &c.

10. SECUNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam ex aduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat. Igitur cùm Ioab obsideret vrbem, posuit Vriam in loco vbi sciebat viros esse fortissimos. Egressique viri de ciuitate, bellabant aduersùm Ioab, & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiam Vrias Hethæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

12. LUCÆ vigesimotertio: Dimisit autem illis eũ qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

13 EXODI primo: Dixit autem rex Ægypti obstetricibus Hebræorum: quarũ vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partûs tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Timuerunt autem obstetrices Deum, &c. Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexûs natum fuerit, in flumẽ proijcite: quicquid fœminini, reseruate.

14. MATTHÆI secundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè: & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secũdùm tempus quod exquisierat à Magis.

15. ESAIÆ decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram, nè incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his nõ est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

16. MAT-

16. MATTHÆI decimoquinto: Iesus autem respondés, ait illis: Quare & vos transgredimini mádatum Dei propter traditioné vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem. &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

17. MARCI septimo: Et dicebat illis, Benè irritum fecistis præceptum Dei, vt traditionem vestrá seruetis. Moyses enim dixit, Honora patrem tuum & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri: Corban (quod est donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis.

V.

Consensus quando alieni peccati nos reos facit?

Cùm, quod ab aliis fit nequiter, à nobis quasi suffragium accipit, & Leuit. 20. a Num. 16. d Iudith 8. b Hester. 14. c d Luc. 11. g
saltē tacitè[a] approbatur. Ità peccauit Saulus, in Stephani protomartyris a Irenæus lib. 4. ca. 46.
necem[b] cōsentiens. Peccarunt & viri ex Iudæis plures quadraginta,[c] qui b Act. 7. g c Act. 23. c
facta etiam voti nuncupatione in Pauli necem armarunt sese. Peccauerunt demùm & ciues[d] Hierosolymitani, suis Magistratibus, quô Chri- d Matth. 27. b Mar. 15. a b
stus perderetur, suffragantes, vt idcircò Petrus illis exprobrans dixerit,[e] e Actor. 3. c & 2. d
Authorem vitæ interfecistis. Notanda est igitur Pauli sententia:[f] *Non so-* f Rom. 1. d
lùm qui faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.
Et huc referri potest, quod apud Cyprianū[g] legimus, Non est immunis g Epistol. 32. quæ est Cleri Romani ad Cyprianum.
à scelere, qui vt faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius consensu
licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur.

TESTIMONIA.

1. LEVITICI vigesimo: Quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meū, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum & cognationem eius, succidámque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

2. NVMERORVM decimosexto: Locutúsque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio cōgregationis huius, vt eos repentè disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissimè Deus spirituum vniuersæ carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua deseuiet? Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe vniuerso populo, vt separetur à tabernaculis Core & Dathā & Abiron. Surrexítque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominū impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omníque frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio corde ea protulerim: Si consueta hominū morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus: sin autem nouā rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suū, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viuētes in infernum, scietis quòd blasphamauerint Dominum. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cū tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: descenderúntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israël qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntiū, dicens: Nè fortè & nos terra degluriat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

3. IVDITH octano: Hæc itaque cùm audisset Iudith, quoniam Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyriis, si intra quinq; dies non venerit vobis adiutorium? & qui estis vos qui tentatis Dominum? Non est iste sermo qui misericordiam prouocet: sed potiùs qui iram excitet & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei? Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, &c.

4. HESTER decimoquarto: Et deprecabatur Hester Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, &c. Tu nosti quia oderim gloriam iniquorū, & detester cubile incircuncisorum & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatē meā, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & quòd

non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquàm læta sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diē, nisi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis super omnes, &c.

5. LVCÆ vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos: profectò testificamini quòd cōsentitis operibus patrum vestrorum: quoniā ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

6. IRÆNEVS libro quarto contra hæreses Valentiniani & similes, capite quadragesimosexto: Et habemus præceptū: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterùm ait Apostolus: Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò fieri participes eorum. Et quemadmodùm ibi peccantium damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnà cum eis conuersabantur: sic & hic modicum fermentum totam massam corrumpit.

(1. Cor 5. — Ephes. 5. — Peccantium dānatio participat reliquos.)

7. ACTORVM septimo: Saulus autem erat consentiens neci eius.

8. ET vigesimotertio: Facta autem die, collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. MATTHÆI vigesimoseptimo: Principes autē sacerdotum & seniores persuaserunt populo, vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent.

10. MARCI decimoquinto: Pontifices autē concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis, &c. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam: & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

11. ACTORVM tertio: Deus glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virū homicidam donari vobis, authorem verò vitæ interfecistis.

12. ET capite secundo: Viri Israëlitæ, audite verba hæc, Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & prodigiis & signis, quę fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis.

13. AD Romanos primo: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cùm iustitiā Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. CLERVS Romanus in epistola ad Cyprianū, quæ apud eundem est trigesimaprima: Sed etiam aduersùs illos qui acta fecissent, licèt præsentes, cū fierent, non affuissent, cùm præsentiam suā vtique, vt sic scriberentur, mandando fecissent. Non est enim immunis à scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus à crimine, cuius consensu, licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur. (Cyp. lib. epist. 7.)

VI.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

(1. Reg. 1 b Psal. 105. c 2 Macha 14. d Galat. 5. d Ephe. 6. a Colos. 3. d)

Cùm sciētes alium ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacūque ratione alia, prouocamus. Vt cùm [a] vxor Iob patientissimo viro petulāter insultans, quātùm in se quidē erat, suasit etiam Deum blasphemare. Et Tobiæ [b] vxor æquè morosa, maritum suis conuiciis frequēter infestans & exasperans, hoc facit, vt vir anxius domesticā iniuriam suspiriis, lachrymis & precibus ad Deum fusis persequi cogatur. Contrà verò monet [c] Ecclesiasticus: *Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* Sic & Salomon [d] dixit: *Semper iurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

(a Iob 2. c — b Tob 2. d & 3. a b — c Eccl 28. a b Prou. 15. c. & a 22. b 26. c 29. d 30. d — d Prou. 17. b 3. Esa. 33 a)

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regū primo: Affligebat quoquè Annam æmula eius, & vehementer angebat, in tātùm vt exprobraret quòd Dominus conclusisset vuluā eius: sicque faciebat per singulos annos, cū redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam.

2. PSALMO centesimoquinto: Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorū. Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

3. SE-

3. Secundi Machabæorũ decimoquarto: Mouebatur autem Nicanor Hierosolymis, nihilque iniquè agebat, gregésque turbarum quæ congregatæ fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauítque eum ducere vxorem filiósque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, comitérque viuebãt. Alcimus autem videns charitatem illorum adinuicẽm & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat Nicanorem rebus alienis assentire. Iudámq; regni insidiatorem, successoré sibi destinasse. Itaq; rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuẽtione, iubere tamen Machabæum citiùs vinctum mittere Antiochiam.

4. Ad Galatas quinto: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicém prouocantes, inuicém inuidentes.

5. Ad Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

6. Ad Colossenses tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros: vt nõ pusillo animo fiant.

7. Iob secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.

8. Tobiæ secundo: Sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius, irridebãt vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidẽ suam nunquã mutãt ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hœdum captarum accipiens detulisset domi. Cuius cùm vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte nè forte furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & alijs huiuscemodi verbis exprobrat ei.

9. Et capite tertio: Tũc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es nomine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudiciũ, &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filiũ aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculũ domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistẽs cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

10. Ecclesiastici vigesimooctauo: Abstine te à lite, & minues peccata, &c. vt in textu. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundum virtutẽ hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suã. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscũtur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habẽtes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gẽtem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, &c.

11. Proverbiorum vigesimoquinto: Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

12. Et capite decimooctauo: Labia stulti miscẽt se rixis, & os eius iurgia prouocat.

13. Item vigesimosecundo: Eiice derisorem, & ibit cum eo iurgium, cessabúntque causæ & contumeliæ.

14. Et capite vigesimosexto: Sicut qui appræhendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & cõmiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem: ità vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cùm fuerit depræhẽsus, dicit, Ludens feci. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracũdus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima ventris.

15. Et capite vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuis.

16. Et capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat rixas, producit discordias.

17. Proverbiorum decimoseptimo: Semper iurgia quærit malus, &c.

18. Et capite tertio: Nè contendas aduersùs hominem frustrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit. Nè æmuleris hominẽ iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorũ exaltatio, ignominia.

19. Esaiæ trigesimotertio: Væ qui prædaris, nõnne & ipse prædaberis? & qui spernis, nũnne & ipse sperneris? cùm consummaueris deprædationẽ, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris.

VII.

Quando per laudationem, vel adulationem nostram peccato alieno fœdamur?

Pro.24.a 27.a 28 d Psalm. 140.a Esa.5 c Chrys. hom. 2. de Dauid & Saule. Cyp. de lapsi. Basi. hom. in Psal. 61. Aug in Psal. 154. a Ezech. 13. c

b Hie.14.c 23 c.d e f 27 b c 28 d 29 b Thren.2 a Mich. 3 b 3. Reg. 22. a b c d

c Esa.3 c 9. c 30. b

d Rom. 16. c 2. Pet. 2. ad Hier. lib.1 aduersus Pelag. & li.2. aduersus Iouinian.

e Psal.9. c 34. d Prou.1. a b 16 d 17 c 29. a Eccl.7. a Hier.3. a b c

Cùm aliquem in malefactis, vel de improbitate commẽdamus, vel tanquàm re benè gesta, calcar addimus malè currenti, vt ille in prauo instituto pergat. *Væ*[a] autem *qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas*, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquàm Ecclesiastici[b] concionatores, & Magistratus malè vulgo blandientes, dum eius licẽtiæ palàm fauent & applaudunt. Rectè autem Esaias:[c] *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Vnde Paulus eos iubet vitari Doctores,[d] qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. *Quoniam* enim *laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit* Dominum *peccator*, vt[e] Regius Propheta testatur.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicũt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus: qui arguunt eum, laudabũtur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & posteà ædifices domum tuam. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labiis tuis.

2. ET capite vigesimoseptimo: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

3. ET vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

4. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

5. ESAIÆ quinto: Væ qui dicitis malum bonũ, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonũ non tantùm exercere virtutem, verùm etiam laudare, &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutem, verùm etiam eos qui virtutem amplectũtur, laudibus vehere, & admirandos prædicare, nobis fructum aliquem, eúmque haud vulgarem, adfert. Quemadmodùm ex aduerso prauitatem non æmulari tantùm, verùm etiam in ea viuentes laudare, supplicium haud mediocre nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quàm manet illos ipsos qui malè viuunt. Id declarans Paulus, posteaquàm omnem malitiæ speciem enumerarat, accusassétque omnes qui leges Dei conculcant, de illis ipsis mox subiũcit: Qui cùm Dei iustitiam nossent, quòd qui talia faciunt, digni sunt morte, nõ solùm ea faciũt, sed & comprobant illa facientes: demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insupèr delinquentes, quod ad supplicij pertinet æstimationem, longè plus est quàm delinquere. Idque iure optimo, propterea quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquanto temporis progressu ad se redire: cæterùm qui laudat malitiam, is seipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proindè meritò Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui praua non tantùm faciunt, verùm etiam tales collaudant ac prędicant, eandem aut etiam grauiorem pœnã sortiuntur: ità qui bonos laudibus vehunt ac suspiciũt, coronarum illis repositarum fiunt participes. Quod ipsum ità esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim ità loquitur Abrahæ: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.

Laudãdi mali non sunt.

Rom.1.

Plus est peccantem laudare quàm delinquere.

Probos laudare, frugiferum est. Gen.12.

7. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cùm scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errorẽ vos mittunt, & semitas pedũ vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutẽ. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequiis decipiẽtibus fallere, sed remediis salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum, & putaminibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias aget postmodùm, cùm senserit sanitatem.

Esa.3.

Adulatores nutritores delicti.

Apoc.3.

Simile de obtrectatione vulnerum.

8. BA-

Psal. 61.

8. BASILIVS homilia in psalmú sexagesimumprimum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestare contendunt.

Vitia nonnulla quæ virtutum nomine commendantur.

Nam scurrilia loquentem, vrbanum ac lepidum: turpiloquum verò, politicum: amarulentum & iracundum, neutiquàm contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commẽdãt: prodigum quoquè, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtque semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autẽ maledicunt ac deuouent.

Approbantes vitia sese damnationis obnoxios reddunt.

In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ induunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumquartum: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, ideò laudatis, quia bonum est.

Insaniunt, qui laudant quod malum est.

Insanit, qui laudat quod non est bonum: Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eo ipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quòd iustus est, nónne & tu habes indè partẽ laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: non amares, si nihil indè haberes.

10. EZECHIELIS decimotertio: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murũ pro domo Israël: vt staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mẽdacium, dicentes: Ait Dominus, cùm Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquid non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cùm ego nõ sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium, ideò eccè ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super Prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israël ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem, illi autẽ liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniũt absque tẽperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desupèr irruentes & ventum procellæ dissipantem. Siquidem eccè cecidit paries: nunquid non dicetur vobis, Vbi est litura quam linistis? Proptereà hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritũm tempestatum in indignatione mea: & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruam parietem quem linistis absque temperamento: & adæquabo eũ terræ, & reuelabitur fundamentum eius, & cadet, & consumetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicámque vobis: Non est paries, & nõ sunt qui liniunt eum. Prophetæ Israël qui prophetant ad Hierusalem, & vident ei visionem pacis, & non est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus, Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiẽdas animas: & cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populũ meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mẽtientes populo meo credenti mẽdaciis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes, & dirumpam eos de brachiis vestris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meũ de manu vestra, neque erũt vltrà in manibus vestris ad prædandũ, & scietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui, & confortãstis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: proptereà vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra & scietis quia ego Dominus.

11. HIEREMIÆ decimoquarto: Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & nõ præcepi eis, neque locutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo quos ego non misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in viis Hierusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos: ipsi & vxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam super eos malum suum.

12. EX capite vigesimo tertio: Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem, & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israël. Et in prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Proptereà hæc dicit Dominus exercituũ ad prophetas: Eccè ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetãt vobis, & decipiũt vos: visionem cordis sui loquũtur non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis. & omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerũt: Non veniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonẽ eius? Quis considerauit verbum illius, & audiuit? Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tẽ-

pestas erumpens, super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui. In nouissimis diebus intelligetis consiliũ eius. Nõ mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putásne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? Nũquid non cælũ & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vsquequò istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorũ quæ narrat vnusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somniũ, narret somniũ: & qui habet sermonem meũ, loquatur sermonẽ meũ verè. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petrã? Propterea eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui furãtur verba mea vnusquisque à proximo suo. Eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumũt linguas suas, & aiũt, Dicit Dominus. Eccè ego ad prophetas somniãtes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis, cùm ego non misissem eos, nec mãdassem eis: qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini? dices ad eos, Vt quid vobis onus? Proiiciã quippe vos, dicit Dominus. Et propheta & sacerdos, & populus qui dicit, Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum eius. Hæc dicetis vnusquisque ad proximum & ad fratrem suũ, Quid respondit Dominus? Et quid locutus est Dominus? Et onus Domini vltrà non memorabitur: quia onus erit vnicuique sermo suus, & peruertistis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hæc dices ad prophetam, Quid respondit tibi Dominus: & quid locutus est Dominus: Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus. Quia dixistis sermonẽ istum, Onus Domini, & misi ad vos dicens, Nolite dicere Onus Domini: propterea eccè tollam vos portans, & derelinquam vos, & ciuitatem quam dedi vobis, & patribus vestris, à facie mea. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam ęternã, quę nunquàm obliuione delebitur.

13. Et vigesimoseptimo: Vos ergò nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt vobis: Nõ seruietis regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis: vt longè vos faciant de terra vestra, & eiiciant vos, & pereatis, &c. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, Non seruietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetãt in nomine meo mendaciter: vt eiiciant vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

14. Item capite vigesimooctauo: Et dixit Hieremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania, non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcircò hæc dicit Dominus: Eccè ego mittã te à facie terræ: Hoc anno morieris, aduersùm enim Dominum locutus es. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

15. Et vigesimonono: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non vos seducant prophetæ vestri qui sunt in medio vestrûm, & diuini vestri: & nè attendatis ad somnia vestra quæ vos somniatis. Quia falsò ipsi prophetãt vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus. Quia hæc dicit Dominus, Cùm cœperint, &c.

16. Threnorum secundo: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatẽ tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: Viderũt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Plauserunt super te manibus omnes trãseuntes per viã: sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem.

17. Michææ tertio: Hæc dicit Dominus super prophetas qui seducũt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis non dederit in ore eorũ quippiam, sanctificant super illum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione, & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Et confundentur qui vident visiones. Et paulò pòst: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant, & super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus in medio nostrùm? non venient super nos mala. Propter hoc, causa vestrî, Siõ quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum.

18. Tertii Regum vigesimosecundo: Et ait rex Israël ad Iosaphat: Veniésne mecum ad præliandũ in Ramoth Galaad? Dixítque Iosaphat ad regem Israël: Sicut ego sum, ità & tu: populus meus & populus tuus vnum sunt, & equites mei, equites tui. Dixítque Iosaphat ad regem Israël: Quære, oro te, hodiè sermonem Domini. Congregauit ergò rex Israël Prophetas, quadringentos circitèr viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt, Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis. Dixit autẽ Iosaphat, Non est hic propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum? Et ait rex ad Iosaphat: Remansit vir vnus, per quẽ possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iẽla. Cui Iosaphat ait, Nè loquaris ità rex. Vocauit ergò rex Israël Eunuchũ quendam, & dixit ei: Festina adducere Michęam filium Iemla. Rex autem Israël, & Iosaphat rex Iuda, sedebant vnusquisque in solio suo vestiti cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samarię, & vniuersi prophetæ prophetabãt in conspectu eorum. Fecit quoquè sibi Sedecias fili' Chanaana cornua ferrea, & ait: Hęc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donèc deleas eam. Omnésque prophetæ similiter prophetabãt dicẽtes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Nuntius verò qui

qui ierat vt vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones Prophetarum ore vno regi bona prędicant, sit ergò sermo tuus similis eorum, & loquere bona. Cui Micheas ait: Viuit Dominus, quia quodcunq; dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaq; ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad prçliandū, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prospere, & tradet Dominus in manus regis. Dixit autem rex ad eum: Iterùm atque iterùm adiuro te, vt non loquaris mihi, nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait, Vidi cunctum Israël dispersum, in montibus quasi oues non habētes pastorem: & ait Dominus: Non habent isti Dominum: reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. (Dixit ergò rex Israël ad Iosaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?) Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonē Domini: Vidi Dominum sedētem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris: & ait Dominus, Quis decipiet Achab regem Israël, vt ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego [illegible] illum. Cui locutus est Dominus, In quo? Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mēdax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritū mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hic sunt, & Dominus locutus est contra te malū. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Méne ergò dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris in cubiculum, intra cubiculum vt abscondaris. Et ait rex Israël: Tollite Michæā, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filiū Amalech, & dicite eis, Hæc dicit rex, Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis & aqua angustiæ, donec reuertar in pace. Dixitque Michæas: Si reuersus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait, Audite populi omnes. Ascendit itaque rex Israël, & Iosaphat rex Iuda, in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Iosaphat: Sume arma, &c. Vir autem quidam tetēdit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigę suo: Verte manum tuam, & eijce me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. Cōmissum est ergò prælium in die illa, & rex Israel stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus, & præco insonuit in vniuerso exercitu antequàm sol occumberet, dicens: Vnusquisque reuertatur in ciuitatem & in terram suam. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepelieruntque regem in Samaria, & lauerūt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.

19. ESAIÆ tertio: Popule meus, qui te [illegible] dicunt, &c. vt in textu.

20. ET cap. 9. Longæuus & honorabilis, ipse est caput. Et propheta docēs mendaciū, ipse est cauda. Et erunt, qui beatificāt populū istum, seducentes: qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc, &c.

21. IDEM trigesimo: Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dñi. Qui dicunt Videntibus, Nolite videre: & adspicientibus, Nolite adspicere nobis ea quæ recta sunt: Loquimini nobis placentia, Videte nobis errores, Auferte à me viam, Declinate à me semitam, Cesset à facie nostra sanctus Israel. Propterea hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quòd reprobāstis verbum hoc, & sperāstis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio eius. Et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione perualida: & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parùm aquæ de fouea.

22. AD Romanos decimosexto: Rogo autē vos, fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciūt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

23. POSTERIORIS epistolæ D. Petri secundo capite: Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negociabūtur: quibus iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum nō dormitat. Et paulò pòst: Hi verò vt irrationabilia pecora, &c. pellicientes animas instabiles, &c. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cū ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

24. HIERONYMVS libro primo aduersùs Pelagianos: Si seruus Dei nihil amarum de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suaue est: aut sacerdos & doctor serui Dei non erunt, qui fiducialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, sed audacter omnes increpare: aut, si sacerdos & doctor, non solùm serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustrà seruis Dei blanditias & dulcedines reseruāsti. Cùm hoc propriè hæreticorum sit, & eorum qui decipere cupiunt audientes, dicente Apostolo: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio. Pulchrèq; adulator apud philosophos definitur blādus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correctos. Vndè & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit. Quapropter & pascha cum amaritudinibus comedimus.

Hæreticorum proprium per blanditias decipere. Rom. 16.

Adulator blandus inimicus.

Galat. 4.

Terent. in And.

Exod. 12. 1 Cor. [illegible]

& vas electionis docet pascha cel[illegible]dum in veritate, & sinceritate. V[illegible]ritas in no[illegible]s & sinceritas,& amaritudo illicò consequetur.

25. Et libro secundo aduersus Iouinianum: Nunc restat, vt Epicurum nostrum, subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauent tibi crassi, nitidi, dealbati. Adde, si vis, iuxta Socraticam irrisioné omnes sues & canes, & quia carnem amas, vultures quoque, aquilæ, accipitres, & bubones. Nunquam nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscunque formosos, quoscunque calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis videro, de tuo arméto sunt, immò inter tuos sues grunniunt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius seculi, licét sermone taceant, habitu loquuntur & gestu: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est: habitaui cum habitantibus Cedar, videlicet in tenebris huius mũdi, quia lux lucet in tenebris & tenebræ eam non comprehenderunt. Ne glorieris, quòd multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoquè erga eum trepidauit cõstantia: pharisæorum autẽ doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Non habemus regem, nisi Cæsarem: id est, vitia sequimur, non virtutes: Epicurum, non Christum: Iouinianum, non Apostolum Paulum. Quòd multi acquiescant sententiæ tuæ, indicium voluptatis est: non enim tam te loquentem probant, quã suis fauent vitiis. In circulis platearum quotidiè fictus hariolus stultorum nates verberat, & obtorto fuste dentes mordentium quatit: nec tamẽ deest, qui semper possit induci: & pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennæ succidiæ nutrias? Post præconium tuũ & balneas, quæ viros pariter & fœminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem priùs libidinem quasi verecũdiæ vestibus tegebat, nudata est & exposita: quæ ante in occulto erant, nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, vt peccatum ne pœnitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo cõsilio, quod nemo vnquàm legerat nec audierat, de Apostolo docuisti, Melius est nubere, quàm vri. Occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non suasit hoc Apostolus, non electionis vas. Virgilianum consilium est: Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti fermè anni sunt, quòd Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius consciderunt. Vniuersus penè error de Chaldæo & Syro, & Græco sermone processerat. Basilides, magister luxuriæ, & turpissimorum complexuum, post tot annos ita in Iouinianum, quasi in Euphorbum transformatus est, vt Latina quoquè linguæ haberet hæresim suam. Nullane fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet præconium volupta[illegible]s, in quam coluber tortuosus irreperet, nisi quam Petri doctrina super petram fundauerat Christum, vexillum crucis & prædicationis austeritas, idolorum templa destruxerat? E regione luxuria ventris & gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vndè per Es[illegible]iam l[illegible]quitur Deus: Populus meus, q[illegible] vos [illegible], & semitas pedum vestro[illegible] per Hieremiam: Fugite de medio Ba[illegible], & seruate vnusquisque animam suam, & noli[illegible] credere pseudoprophetis, qui dicunt, pax, pax, & non est pax. qui semper ingeminãt, tẽplum Domini, tẽplum Domini. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & insipientia. non aperuerint iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, vt cibum panis, Deum non inuocauerũt. Hieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur à populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper Pseudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est veritas, & qui eam prædicant, replentur amaritudine: in [illegible]zimis enim veritatis & synceritatis, Domini pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia sanè vox, & quàm audiat sponsa Christi, inter virgines, & viduas, & cælibes, vnde & ipsum nomen inditũ est quòd cælo digni sint, quia coitu careãt. Ratò ieiunate, crebriùs nubite: non enim potestis implere opera nuptiarũ, nisi mulsum & carnes, & nucleum sumpseritis. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quòd & si cecideritis, redintegrabit vos pœnitentia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pœnitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & pœnitentem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem veniam, sed coronam tollere: vna est enim retributio: qui ad dexteram steterit, introibit in regna cælorum. His consiliis subulci tui Pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi insanientes in fœminas facti sunt, statim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam suam, prô nefas, scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui verba cantantes, Quid enim nisi semẽ requirit Deus? nõ solùm pudicitiam, sed etiam verecundiam perdiderunt: maiorique procacitate defendunt libidinem, quam exercent. Habes prætereà in exercitu tuo plures [illegible] succenturiatos: habes scurras & velites in præsidiis, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibúsque defendant. Tibi cedunt de via nobiles: tibi osculantur diuites caput. Nisi enim tu venisses, ebrij atque ructantes paradisum intrare non poterant. macte virtute, immò vitiis, habes in castris tuis, & Amazonas exerta mamma, & nudo brachio & genu, venientes contra se viros, ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia o[illegible]s patresfamiliâs es, in auiariis tuis non turtur[illegible], sed vpupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ voluptatis lustra circumuolent. Me carpe, me distrahe: obiice crimina, quæ volueris: argue luxuriæ & deliciarum: magis me amabis, si talis fuero: ero enim de armento too. Sed & ad te loquar, quæ scrip[illegible] in fronte blasphemiam, Christi confe[illegible]ione delesti: Vrbs potens, Vrbs orbis domina, Vrbs Apostoli voce la[illegible]ta, interpretare vocabulum tuum. Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græco[illegible], sublimitatis, iuxta Hebræos, [illegible] qu[illegible] d[illegible]eris. virtus te excelsam faciat, non voluptas h[illegible]. Maledictionem, quam tibi Saluator in Ap[illegible]

Iouinianus hæreticus discipulos habeat

Psal. 119.

Ioan. 1

Esa. 63.

Luc 23. Ioan. 19.

Cur Iouinianus hæreticus multos sectatores habeat.

Nota.

1 Cor. 7. 4. Æneid.

Præco voluptatis Iouinianus.

Esa.

Hier.

Psal. 13. Hier. 28. Pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur.

Amara veritas

1 Cor. 5. Exod. 12.

Cælibes qui cælo digni.

Iouiniani doctrina.

Hier.

comminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum est. Squalet Capitolium: templa Iouis & ceremoniæ conciderunt, cur vocabulum eius & vitia apud te vigeat? adhuc sub regibus & sub Numa Pompilio faciliùs Maiores tui Pythagoræ continentiam, quàm sub Consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

Iouiniani nomen ab idolo deriuatum.

26. PSALMO nono: Quoniã laudatur peccator, &c. vt in textu.

27. ET Psalmo quinquagesimoquarto: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

28. PROVERBIORVM primo: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrà: deglutiamus eum sicut infernus viuẽtem, & integrum quasi descendentem in lacum. Omnem preciosam substantiam reperiemus: implebimus domos nostras spoliis. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrûm.

29. ET capite decimosexto: Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum.

30. ET capite decimoseptimo: Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum.

31. ITEM capite vigesimonono: Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Peccantem virum iniquũ inuoluet laqueus, & iustus laudabit atque gaudebit.

32. ECCLESIASTES septimo: Melius est à sapiẽte corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

33. HIEREMIÆ nono: Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerunt, dicit Dominus. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantãs supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerũt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Eccè ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta, in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gẽtem huiusmodi non vlciscetur anima mea?

§ VIII.

Quando Reticentiæ nostræ culpa peccatum alienum in nos redundat?

Quum intempestiuum nostrũ silẽtium siue subdito, siue cuiuis alteri adfert detrimentum. Exẽpli causa, si docendi, monendi, corripiẽdique fratris aut populi nobis munus incũbit, & in eo interim, dũ prodesse possumus, sine iusta causa cessamus. Vndè per Esaiã testatur Dominus omni euãgelizãti: [a] *Clama, nè cesses, quasi tuba exalta vocẽ tuam, & annũcia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorũ.* Audi porrò periculũ in his, qui nõ abs re canes [b] muti, latrare non valentes, dicũtur: [c] *Si dicente me ad impium, dicit Dominus, Morte morieris: nõ annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinẽ autẽ eius de manu tua requiram.* Adeò necessariũ est obseruatu, quod Paulus non sine graui obtestatione postulat, [d] *Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Tum idem alibi: [e] *Peccantes, inquit, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.*

Bern. de natiuit. Ioã. Bapt. Greg. 2 parte curæ pastor. ca. 4 Aug. epist. 109. & hõ. 7. ex 50. Prosp. lib. 1. de vita contemp. ca. 20. Isid. de summo bono, lib. 3. ca. 44. 45 & 46.

a Esa. 58. a Hier. 23. e. 26. a 50. a Ionæ 1 a 1. Cor. 9. a

b Esa. 56. b
c Ezech. 3. d e f & 33 a b & ibidẽ Hier. Item Greg. hõ. 11 in Ezech. Act. 20. e Esa. a b Hest. 4. d

d 2. Tim. 4. a Tit. 1. c. d 2. d Chrys. hom. 6. in epist. ad Philip.

e 1 Tim. 5. e Leuit. 19. e August. ser. 15. & 16. de verb. Domini.

TESTIMONIA.

1. BERNARDVS in sermone de Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Nemo (fratres) vitia palpet: peccata dissimulet nemo. Nemo dicat, núnquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quòd in se est, æquanimiter ferat, cùm viderit ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire silere, cùm arguere possis: & scimus quia similis pœna faciẽtes manet & consentientes.

Gen. 4. Silere, cùm possis arguere, consentire est. Roma.

2. GREGORIVS in secunda parte curæ pastoralis, capite quarto: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo: nè aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit: ità indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpe namque rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescũt: & iuxta veritatis vocem, nequaquàm iam gregis custodiæ pastorum studio, sed mercenariorũ vice deseruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos per Prophe-

Eadem habet lib. 1. epist. 24. ad Ioan. Constantinop. & reliq.
Discretio in silentio.
Contra silentiũ Pastorum. Ioan. 10.

tam dominus increpat, dicens: Canes muti non valentes latrare. Hinc rursum quæritur, dicens: Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in domo Domini. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid aliud est quàm tacendo terga præbuisse? qui nimirùm si pro grege se obijcit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursum delinquenti populo dicitur: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnunquàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua esse præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant. Quos diuinus sermo falsa videre redarguit: quia dum corripere culpas metuunt, in cassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquàm aperiunt, quia ab increpationis voce conticescunt. Clauis quippe apertionis, sermo correptionis est: quia increpatio culpam detegit, quam sæpè nescit ipse etiã qui perpetrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicũt, redarguere. Hinc per Malachiam dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc per Esaiam Dominus admonet, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocẽ tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotiũ accedit: vt ante aduentum iudicis qui terribiliter sequitur ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergò si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est Præco mutus? Hinc est enim quòd super pastores primos in linguarum specie spiritus sanctus insedit: quia nimirum quos repleuerit, de se protinùs loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, vt tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: vt videlicet voces prædicationis habeat, nè superni spectatoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus, quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. Sacerdos nãque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit.

(Esa.56. — Ezech.13. — Thren.2. — 1.Tim.3. — Malach.2. — Esa.58. — Sacerdotes præconis officium suscipiunt. — Actor.2. — Exod.28. — Ibidem.)

3. Avgvstinvs in epistola centesima nona ad Monachas: Si hanc de qua loquor, oculi petulantiã in aliqua vestrũm aduerteritis, statim admonete, nè cœpta progrediantur, sed ea proximo corrigãtur. Si autem & post admonitionem iterùm, vel alio quocunque die idipsum eam facere videritis, iam velut vulneratam sanandam prodat, quæcunque inuenire potuit hoc: prius tamen & alteri vel tertiæ demonstratam, vt duarum vel trium possit ore conuinci, & competenti seueritate coërceri. Nec vos iudicetis esse maleuolas, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores vestras, quas indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergò potiùs cã debes manifestare, nè perniciosius putrescat in corde? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicãdis, conuincendis, vindicandisq; peccatis diligenter obseruetur, cum dilectione hominum & odio vitiorũ.

(Matt.18. — Beneuolentiæ & charitatis officiũ est peccata aliqua Superiori deferre.)

4. Idem in libro quinquaginta homiliarum, homilia septima: Si diligentes attenditis fratres charissimi, omnes Sacerdotes Domini, nõ solùm Episcopos, sed etiam presbyteros & ministros Ecclesiarum, in grandi periculo esse cognoscitis. Ipsis enim contestatur spiritus sanctus, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorũ, & domui Iacob peccata eorũ. Et iterùm, Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. De ipsis etiam Apostolus dicit: Obaudite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant tanquàm rationem reddituri de animabus vestris. Si pro se, fratres charissimi, vnusquisque vix poterit in die iudicij rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omniũ animæ requirendæ? Et ideò considerantes periculum nostrum, orate pro nobis, vt commissis nobis gregibus ità spiritalia pascua studeamus iugiter prouidere, vt pro eis rationem bonam reddere mereamur. Considerate ergò fratres charissimi, quid sit quod volo vestræ dilectioni suggerere, si tamen orantibus vobis merear, vt adiuuet me, qui terret me. Inter cætera præcepta sua beatus Apostolus hoc etiam ait, Episcopum potentem esse debere in doctrina sana, contradicentes redarguere. Magnum* opus, sed grauis sarcina. Sperabo tamen in Deũ, quoniã adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, liberabit nos de laqueo venantiũ, & à verbo aspero. Nulla enim causa est, quæ magis faciat dispensatorem Dei pigriorem ad arguendos contradicentes, quàm timor verbi asperi. Dum enim timemus detractiones, irrisiones & opprobria hominum superborum, dumq; ab eis in terrena substantia metuimus prægrauari, timentes perdere tẽporalia, minùs quàm oportet prædicamus æterna. Et ideò dum per illorum neqoitiam aliquid mundanũ perdere formidamus, peccatorum eorũ vulnera medicamẽtis spiritalibus curare negligimus. Vndè timendũ est, nè & pro nobis & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerũ non loquimur dura, rationem in die iudicij reddere compellamur.

(Periculum Pastorum & ministrorum Ecclesiæ. — Esa.58. — Ezech.3. — Hebr.13. — Tit.1. — * alias Magnum bonum. — Psal.90. — Reticendi causa timor humanus est.)

5. Prosper lib.1. de vita contẽplatiua, cap.20. Quid verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura cõmissa est, benè viuẽdo se imitandũ bonis exhibeat, & malos tacẽdo nõ corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallat opinio, sanctè viuẽdũ est sacerdoti, nè dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare præsumpserit. Si autẽ aliter egerit, nihil apud eos qui eius vitã nouêre, proficit: quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, vt nõ solũ benè viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes, ostẽdat: nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerũt pœnitentiam. Et iterùm: Quis infirmatur, & ego non

(1.Pet.5. — Cor.2. — 2.Cor.12.)

non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego non vror? Quapropter sciens, quòd si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quòd ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius perierit, quẽ nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente periêrunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, si non hoc Dominus per Ezechielem propheram sub cuiusdam terroris denunciatione loquitur, dicens: ad eum: Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Nec hoc transeuntes debemus audire, quòd Sacerdotẽ speculatorem appellat: vt sicut speculatoris est de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari: ità Sacerdos debet proposita sublimitate celsior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inspirauerit, nô quòd præsumptione humani sensus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea verba loquẽtis. non est quo in eis tanquàm de tuis infletis, ex me, inquit, eis annuntia. Sed iam quid annunciet, audiamus. Si me dicẽte ad impium, Impie morte morîêris: si non fueris locutus, vt custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expressiùs, quid apertiùs potest dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille perierit, sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annunciaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & viuat, & te qui non increpâsti, & ipsum qui te tacente peccauit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam saxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ isti non credat?

1 Cor. 11.
Non satis est rectè viuere, sed malè viuentes etiam arguendi.
Ezech. 3. & 33.
Sacerdos est speculator.
Ibidem.
Flammis traditur vnà cum peccante, qui peccantẽ non increpat.

6. Isidorus libro tertio de summo bono, capite quadragesimoquarto: Non omnia têpora cõgruunt doctrinæ, secundùm Salomonis sententiã, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquẽdi. Non quidem per timorem, sed per discretionẽ propter malorum incorrigibilem iniquitatẽ, nonnunquàm electos oportet à doctrina cessare. Interdùm Doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentes conticescunt à docendo, quia non est qui audiat, restante Propheta, qui ait: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officiũ, interdùm ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquàm existimat. Nam si corrigere potest, & dissimulat, verum est quòd consensum alieni erroris habeat.

Eccl. 3.
Discretio in docendo adhibenda.
Hier. 13.
Qui dissimulat [illegible] corrigere [illegible] possunt, alieno peccato maculãtur.

7. Et capite quadragesimoquinto: Quibus docendi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere voluerint: dum Propheta Doctorem Ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire, cum dicit: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, scilicet vt ità præemineat merito, sicut & gradu. Sequenter, nè fortè debeat à docendo timore restringi, audiat: Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vndè & Hieremiæ ità Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, nè formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vndè apparet, quia & non timere, donum Dei est. Qui personam potentis accipit, & veritatem loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sententia. Multi enim Sacerdotes metu potestatis veritatem occultant. Et habentur rei, qui à bono opere vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor indè metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præsules Ecclesiarum timentes nè amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores verentur, non pertimescentes quòd de veritate sint reddituri rationem, pro eo quòd conticescunt de plebibus sibi commissis. Quãdo à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperum palàm arguunt, increpant, excommunicant, minúsque metuunt eorum nocendi insidias, etiamsi nocere valeant. Pastor enim bonus animam suam ponit pro ouibus. Sicut peruigil pastor contra bestias oues custodire solet, ità & Dei Sacerdos super gregem Christi solicitus esse debet, nè inimicus vastet, nè persecutor infestet, nè potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Praui autem pastores non habent curam de ouibus: sed sicut legitur in Euangelio de mercenariis, vident lupum venientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis resistere metuunt.

Metus impedire correptionẽ non debet.
Esa. 40.
Ibidem.
Hier. 1.
Vndè timor ille proficiscatur.
Bonorũ præsulum & Sacerdotum libertas.
Ioan. 10.
Ibidem.

8. Et capite quadragesimosexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testãte Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est: & licẽt eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnumquenque probare, iuxta testimonium Domini ad Hieremiã loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Sacerdotes studio corrigendi, facta perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ità iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes non solùm quia non arguũt pro peccatis, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum

Damnantur pro iniquitate populi pastores muti.
Ezech. 3. 33.
1 Reg. 4.
Heli pro filiorũ iniquitate damnatus.
Hier. 6.
Corrigendi vt emendentur.

Esa. 9.

istum, seducentes, & qui beatificaotur, præcipitati. Qui admonitus secretè de peccato: corrigi negligit, publicè argoendus est, vt vulnus qood occultè sanari nescit, manifestè debeat emẽdari. Manifesta peccata noo sunt occulta correptione purganda. Palàm enim sunt arguendi, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitaodo deliqoerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim, vt pro multorum saluatiooe vnus condemnetur, quàm per vnius liceotiam multi periclitentur. Ità contra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur, expostulat salus. Quòd si opùs est aliquam medicamenti asperitatem verborum prædicatione adspergere, lenitatem tamen corde opùs est retinere. Doctores nooooquàm doriùs feriont increpationibos subditos: qui tamen à charitate eorum quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non discernunt recto oculo, quod à bonis recto fit animo.

Publicè qui corripiendi sint.

Nota.

Lenitas semper in corde retinenda.

9. Esaiæ quinquagesimooctano: Clama, nè cesses, &c. vt io textu.

10. Hieremiæ vigesimotertio: Non mittebã prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitatiooibus suis pessimis.

11. Et capite vigesimosexto: In principio regni Ioachim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent io domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: si fortè audiant, & conoertatur vnusquisque à via sua mala, & pœniteat me mali, qood cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

12. Item capite quioquagesimo: Verbum quod locutos est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in mano Hieremiæ prophetæ: Annunciate in gentibus, & auditum facite, leuate signum, prædicate, & oolite celare: dicite. Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach. confusa sunt sculptilia eius, superata suot idóla eorum.

13. Ionæ primo: Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Nioiuen ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulum eius & descendit io eam vt iret cum eis in Tharsis, à facie Domini. Dominus autem misit ventum magnum in mare, &c.

14. Prioris ad Corinthios nono: Nam etsi euangelizauero, noo est mihi gloria, oecessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.

15. Esaiæ quioquagesimosexto: Speculatores eius cæci omnes, nesciêrunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somoia.

16. Ezechielis tertio: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impios in iniquitate sua morietur, sanguioem autem eius de manu tua requirem. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuã liberasti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo: ipse morietur, quia non annuociâsti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annuociaueris iusto, vt oon peccet iustus, & ille non peccauerit: viuẽs viuet, quia annunciâsti ei, & tu animam tuam liberâsti.

17. Et capitè trigesimotertio: Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili homiois, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit popolus terræ virum vnom de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem, & ille viderit gladium venieotem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, veneritque gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & oon se obseruauit, sanguis eius in ipso erit, si autem se custodierit, animam suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientem & non insoouerit buccina: & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem io iniquitate sua captus est, sanguinem autẽ eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annũciabis eis ex me. Si me dicẽte ad impium, Impie, morte morièris: nõ fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in ioiquitate sua morietur, sanguioem autem eius de manu tua requiram. Si autem aonunciãte te ad impium, vt à viis suis conuertatur, oon fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: Porrò tu animam tuam liberâsti.

18. Hieronymus in Ezechielis caput tertiũ, super ea verba, Si dicente me ad impium, &c. Magnum discrimen est Dei tacere sermones ob triplicem causam: vel propter timorem, vel propter pigritiam, Vel propter adolationem. Vndè & Esaias: Væ, inquit, mihi misero, quia tacui. Quódque sequitur, Tu autem animam tuã liberâsti: illud Apostolicum sonat: Si cuius opus arserit, damnum patietur. ipse aotem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: vt probet vtrum speculator externus à causa sit mortis eios qoi perijt, an reus. Opus enim magistri, salos discipuli est. Notandumque quòd possit iustus cadere, & si habuerit magistrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent assiduo præceptore, nè lapsus ab optimo cursu retrahat pedem.

Tribus de causis Dei [illegible] tacetur idque [illegible] Esa. 6. 1 Cor.

19. Et in caput trigesimũtertium super ea verba, Terra cùm induxero, &c. Ex quibus verbis di[illegible]mus, posse homioem quamuis iniquum & impium, si magist[illegible]

si magistri verba audierit, & egerit pœnitentiam, à sua impietate saluari: nec minus magistrum subire discrimen, si docere noluerit: vel timore discrimi-

Rei sanguinis fit magister, qui docere noluit.

nis, vel desperatione peccantis, dum reus est sanguinis eius qui liberari potuit, & de morte erui, nisi magistri silentio cõcidisset, & in vtroque liberũ seruari arbitrium, dum & in magistri voluntate est vel tacere vel loqui, & in auditoris arbitrio vel audire, & facere atque saluari, vel contẽnere, & proprio perire contemptu. Et paulò pòst: Speculator terræ Iudææ, vel rex potest intelligi, vel propheta. Speculator autẽ Ecclesiæ, vel Episcopus, vel presbyter, quia à populo electus est, & scripturarum lectione cognoscens, & præuidẽs quæ futura sint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vndè magnoperè formidandũ est, nè ad hoc officium accedamus indigni: & assumpti à populo, negligẽtiæ nos demus atque desidiæ, & quod his peius est, delicijs ventrísque & ocio seruiẽtes, honorem nos

Matth. 20. Ioan. 13.

accepisse putemus, non ministerium. Siquidem filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & pedes discipulorum lauit, vt ostenderet omnes sordes & vitia à magistris in discipulis debere dilui

Docendũ etiã si auditor non obtemperet.

atque purgari. Nec statim respõdeamus, quid prodest docere, si nolit auditor facere quod docueris? Vnusquisque enim ex suo animo atque officio iudicatur: tu, si locutus non fueris: ille, si audire contempserit. De magistris negligentibus Salomon loquitur:

Eccl. 20.

Sapientia abscondita & thesaurus occultus, quæ vtilitas in vtrisque? Tale quid significatur & in Euangelio, quòd qui scandalizã-

Marc. 9.

uerit vnũ de minimis Ecclesiæ, expediat ei vt alligetur ad collum eius mola asinaria, & abijciatur in profundum: quàm in specula constitutus, plurimis noceat.

Ezech. 3.

20. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielẽ: Si dicente me ad impiũ, morte morieris, nõ annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat, & ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid sollicitè cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitę non audiens ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors de-

Cur impius verbi Dei nõ audiens, moriatur.

betur. Sed & à speculatore via vitæ nuncianda est, & eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit qui eum tacẽdo morti prodidit.

Pastor tacens reus mortis peccatorum efficitur.

In quibus vtrisque pensandum est, quantùm sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergò fratres charissimi, pensate, quia & quòd nos digni pastores non sumus, & iam ex vestra culpa est, quibus tales prælati sumus. Et si quãdo vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex nostro reatu est, quòd obsistentes atque reclamantes in prauis desiderijs non habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, si à prauo opere cessatis. Vobis & nobis parcimus, quãdò hoc quod displicet, nõ tacemus. O quàm liber à commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mundus sum à

Actor. 20.

sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciâsset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos cõuenimur, nos cõstringimur, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoquè mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Cum verò

Sacerdos tacens quot occidat homines.

dicitur, Sanguinem autem eius de manu tua requiram: si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valde nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælatus

Sanguis quid significet.

ad speculandum est, & de morte corporis quandoquè morituri, iã grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audisset? Sed meliùs possunt sanguinis nomine peccata signari. Vndè quidam cùm peccata carnis defleret, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis

Psal. 50.

meæ. Sanguis ergò morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatũ subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergò quod faciat, vt etiam monente subdito, se liberum reddat. Sorgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurre, festina, suscita amicum tuum,

Prouer. 6.

nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitẽt palpebræ tuæ. Vndè hic quoquè adiungit: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua morietur, tu autẽ animam tuam liberâsti. Tunc enim subiectus moritur sine te, quando in causa mortis cõtradictorem pertulerit te. Nam morti cui non contradicis, adiungeris. Et notandũ

Duo sunt à speculatore prædicanda. Fides & bona opera.

quæ sunt quæ debeãt à speculatore prædicari. Nimirum fides & operatio. Nam ait: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via verò impia ad prauã actionem. Et omnis speculator hoc habere debet studij, vt priùs ad pietatem fidei, postmodum ad piam viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quantus esse debeat ordo, atque consideratio locutionis. Pensare

Discretio in docendo.

etenim doctor debet, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe est: Si rectè offe-

Leuit. 2.

ras, rectè autem nõ diuidas, peccâsti. Rectè autem offerimus, cùm bono studio bonum opus agimus. Sed rectè nõ diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Sępe verba quæ hũc ad salutem reuocant, alium vulnerant. Vndè Paulus quoquè Apostolus, qui Titũ admonet, dicens: Argue cum omni imperio: Timotheũ exhortatur, di-

Tit. 2. 2. Tim. 4. Cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat Paulus.

cens: Argue, obsecra, increpa cum omni patientia & doctrina. Quid est quòd vni imperiũ, & alij patientiã præcepit, nisi quod vnum lenioris, alterum verò feruentioris spiritus esse conspexit? Leni per authoritaté imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patientiam temperandus fuerat, nè si plùs iusto inferuesceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret.

21. ACTORVM vigesimo: A Mileto autem mittens Paulus Ephesum, vocauit maiores natu Ecclesiæ. Qui cum venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiā, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cū omni humilitate, lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum: quomodò nihil subtraxerim vtilium, quò minùs annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitētiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christū. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mūdus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis.

22. ESAIÆ sexto: Væ mihi quia tacui.

23. HESTHER quarto: Mardochæus rursùm mādauit Hesther, dicens: Nè putes quòd animā tuam tantùm liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: si enim nunc silueris per aliam occasionem liberabuntur Iudæi, & tu & domus patris tui peribitis. Et quis nouit, vtrùm idcircò ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris?

24. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, &c. vt in textu.

25. AD Titum primo: Oportet Episcopum, &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere, &c. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.

26. ET capite secundo: Hęc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Psal. 23. Non expedit semper ea quę auditu iucunda sunt, docere.

27. CHRYSOSTOMVS homilia sexta in epistolam ad Philippenses: Vellem vobis perpetuò de regno disserere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuæ. Nam super aquam, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuę cōmorari me fecit. Vellem de loco disserere, vbi nec dolor est, nec mœstitia, nec angustia. Vellem disserere de iucunda Christi præsentia. Quāquam omnem superāt sermonem & omnem intellectum: attamen, vt possem, vellem ista dicere. Sed quid faciam? Non potest ad febricitantem & malè dispositum de regno dici. Nam intereà, donèc talis est, de sanitate dicendum fuerit. Non licet ad eum qui obnoxius est pœnæ, de honore disserere. Nam anteà quærendum est, quomodo à pœna & supplicio liberetur. Nisi istud fuerit, quomodò illud esse poterit? Propterea ista continuè dico, vt ad illa confestim perueniamus. Nam & deus hoc nomine gehennā minatus est, vt nemo in gehennam incidat, vt omnes regnum consequamur. Et nos ideò continuè gehennæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mēte vestra, quæ regno digna sunt, facere instituamus. Nè sitis igitur ad verborum istorum grauitatem difficiles. Nam ista verborum grauitas occasionē animabus vestris à peccatis fugiēdi parit. Nam & ferrum graue est, & malleus grauis: verùm parāt vasa vtilia & argentea, & distorta dirigunt, ità vt nisi grauia & dura essent, distortam materiam vtique dirigere non possent. Ad hunc modum potest & grauis noster sermo animū componere. Nè fugiamus itaque verborum grauitatem, neque illorum verbera. Non inferuntur verbera, vt animum frangant, aut cōterant, sed vt corrigāt. Nouimus enim quo pacto per gratiam Dei percutiamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valentia, vt non conteramus vasculū: sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud splēdidum, benè excultum in illā diem, in qua fluuius erit igneus, nè opùs habeat ferre flammam illic futuram. Nisi enim igne vos hìc examinauerimus, necessè erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius est vt sermonibus nostris exuramini modico tempore, quàm perpetua illa gehennæ flamma, prorsùs enim manifestum est ità futurum.

Cur gehennā Christus & concionatores minantur.

Verborum seueritas & grauitas vtilis est admodum.

Dan. 7.

1. Cor

28. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccātes, coram omnibus argue, &c. vt in texto.

29. LEVITICI decimonono: Nō oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum.

30. AVGVSTINVS sermone 15. de verbis Domini: Iā ergò obsecrant pueri indisciplinati & nolunt vapulare, qui sic præscribunt nobis quando volumus dare disciplinam, Peccaui, ignosce mihi. Eccè ignoui, & iterū peccat. Ignosce, ignoui. Peccat tertiò, Ignosce, tertiò ignoui. Iam quartò vapulet. Et ille, Nunquid septuagiès septiès te fatigaui? Si hac præscriptione seueritas disciplinæ dormiat, repressa disciplina, sæuit impunita nequitia. Quid ergò faciēdum est? Corripiamus verbis, & si opùs est & verberibus, sed delictū dimittamus, culpā de corde abiiciamus: ideò enim Dominus subdidit, De cordibus vestris, vt si per charitatē imponitur disciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam piū quàm medicus ferens ferramentū? Plorat secandus & secatur, plorat vrendus & vritur. Non est illa crudelitas, absit vt sæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo sanetur: quia si vulnus palpetur, homo perditur. Sic ergò ista monuerim fratres mei, vt fratres nostros qui peccauerint, omnimodò diligamus de corde nostro. Charitatem in eos nō dimittamus, & disciplinā cùm opùs est demus, nè per solutionē disciplinæ crescat nequitia, & incipiamus propter Deū accusari quia recitatū est nobis, Peccātes coram omnibus corripe, vt cæteri timorem habeāt. Certè si quis quod solum est verum, distinguit tempora, & soluit quæstionem, verum est. Si peccatū in secreto est, in secreto corripe. Si peccatum publicum est & apertum, publicè corripe, vt ille emendetur, & cæteri timeant.

An pueris peccantibus sit septuagiès septiès ignoscendum.

Correptio verborum & verberum. Matth. 18.

Disciplina & correctio sit cum charitate coniuncta. 2. Tim. 5.

Peccata occulta aliter corrigenda quam publica.

31. ET sermone decimosexto: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, pejor es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui seipsum vulnere percussit, tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, & negligis? Pejor es tacendo, quàm ille conuiciando. Quādò ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis. Nā gloriosum est iniurias obliuisci: sed obliuiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergo corripe inter te & ipsum solum, intuens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum suum, & quem vis correctiorem, facis pejorē. Corripe ergò inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum, quia perierat nisi faceres. Intendite & videte, si peccauerit, inquit, in te frater

Non negligenda sunt proximi vulnera.

ter tuus, corripe eũ inter te & ipsum solum. Quare? Quia peccauit in te. Quid est, in te peccauit? Tu scis, quia peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quære, cùm corrigis quod in te peccauit. Nam si solus nosti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Ergò ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretiùs, quæ peccantur secretiùs. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Sic agamus, & sic agendum est non solùm quando in nos peccatur, sed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere, in secreto arguere, nè volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Occulta peccata occultè, publica verò publicè reprehendenda.

IX.

Quando nostra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

A. Quotiès id, quod facultate vel authoritate nostra emẽdari vindicarique potest, & debet, nos tamen impunitũ & in peius abire sinimus. B. Ità peccant Magistratus, cùm gladiũ [a] frustrà portant, neque quod dicũtur, ministri Dei sunt, & vindices in irã his, qui agunt scelestè vel seditiosè. Hoc modo à rege Saul [b] peccatũ fuit, cùm aduersùs Dei mãdatũ clementior esset, ac parceret hostibus Amalechitis. Peccatum idẽ ab Achab Rege admissum est, quando Benadab Regẽ Syriæ in gratiã recepit: vndè nec seuerã ità comminantis Prophetæ sententiam effugit: [c] *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignũ morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodẽ referri potest, quod [d] Apostolus Corinthiis præcipit: *Auferte malum ex vobisipsis: Nescitis quia modicum fermẽtum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

Amb. ser. 8. in psal. 118. Origenes homil. 9. in Hierem. Hieron. ad Ripatium epi. 53. Aug. in psal. 50. & ser. 15. de verb. Do. Chrysost. orat. 1. contra Iudæos.
a Ro. 13. b Sap. 6. a b Psal. 2. c Aug. 1. Retract. cap. 9. Epist. 48 & 50 & 204. Item tract. 11. in Euang. Ioannis. Bernard. serm. 65. in Cant. b 1. Reg. 15. d. Iudic. 20. b g Nu. me. 25. a b
c 3. Reg. 20. g
d 1. Corin. 5. d Exod. 22. a Deuter. 13. a b c d 17. c 18. d 3. Reg. 18. d Hiero. in cap. 5. ad Galat. Grego. lib. 32. epist. 31.

C. Secũdò hîc peccãt [e] Patres & Matres familiàs, Heri & Præceptores, dũ sibi concreditos, nimia dissimulatione, & indulgẽtia quadã in educando perdunt, & negligentia socordiáque sua in discrimen permittũt adduci. Sic paternæ prorsùs indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios [f] Heli, qui idcircò immodicæ lenitatis suæ pœnas graues dedit.

e August. in psal. 50. Greg. 4. dial. c. 18. Chrysost. hom. 9. in 1. ad Timoth. Sphe 6. a Hebr. 12. b Prou. 13. d 22. c 23. b 29. c Eccl. 7. c 22. a 30. b a
f 1. Reg. 3. c. 4. d 3. Reg. 1. a

D. Hîc etiam addi potest peccatum, quod vocari solet Omissio fraternæ [g] correptionis, admonitionis, vel reprehensionis. Quandoquidem CHRISTVS quoque semel atque iterùm & tertiò corripiendũ esse monuit, vt peccantem illum [h] lucrifaciamus. Quanquàm alij distinguunt inter huiusmodi omissionem & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos alieni peccati modos ex hisce constituant.

g Prou. 9. b 15. b 24 c. 25. b 27. a 28 d 29 a Eccl. 7. a Eccle. 7. b 10. d 21. a 19 b c 20 a Psalm. 140. a Coloss. 1. d 1. Tess. 5 c 2. Tess. 3. d 1. Timo. 5. d 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. b c 2. d
h Matth. 18 b

TESTIMONIA.

Misericordia quædam iniusta est. Deut. 19.

1. A. AMBROSIVS sermone octauo in psalmũ centesimum decimumoctauum, versu secũdo: Est iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Denique in lege scriptum est de quodam: Nõ misereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul posteà contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat diuina sententia seruari. At si quis latronis filius deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi adspiret affectus: nonne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè si gladium reprimit, vincula dissoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi, qua potest clementiore via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Denique inter duos, hoc est, accusatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum si non probâsset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur: sed dum miseretur rei, damnat probãtem: aut dum accusatori fauet, qui probare non possit addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideò dictum est, vt sciamus secundùm verbum Dei, secundùm rationem dispẽsandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interiùs inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat resecare vlceris vitium, nè latiùs serpat, tamen à secandi vtendique proposito lachrymis inflexus ęgroti, medicamẽtis tegat quod ferro aperiendum fuit: nonne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis vel exustio-

1. Reg. 15.

Iudicis exempla.

Facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquenti. Exemplo medici.

nis dolorem corpus omne tabescat, vitæ vsus intereat?

Indulgentia & misericordia crudelis in Latronem.

2. ORIGENES homilia nona in Hieremiã: Verbi gratia dictũ sit: Habeat iudex propositum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præsidet, prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, vt senectutis suę misereatur, & ex alio vxor, nè virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret: circunstent & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miserebitur latronis, annon? Quid in commune expedit ciuitati? Si misertus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus: sin verò in iudiciaria seueritate permanserit, vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans eius, noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non inuadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpè accidentia possumus considerare.

In peccatorem

Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, nõ vt misericors, nec rursùm vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidens, & de omnium salute pertractans, consideraverit populi damnũ in votus venia, haud dubium est quin faciat eiiei vnum de Ecclesia, vt multos saluet incolumes.

In sauciatum.

Agè nunc, considera mihi & medicum: si cessauerit à sectione eius vulneris quod secandum est, si non vsserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis consequuntur, quomodò crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ità dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululùm seueritatis assumpsit, licèt visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri.

Vtilis quorũdam pœna salutis aliorum.

Et quomodò vtile fuit peccatum Israël in salutẽ Gentium, sic vtilis est quorũdam pœna aliorum saluti.

In Episcopum tolerantem Vigilantium hæreticum.

3. HIERONIMVS epistola quinquagesimatertia ad Riparium aduersùs Vigilantium: Miror sanctum Episcopum in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgáque ferrea confringere vas inutile & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operãtes iniquitatẽ. Et iterùm: Nonne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebã? Profectò odio oderam illos. Fateor tibi dolorem meum: sacrilegium tãtum patienter audire nõ possum: Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Heliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri seueritatem, Ananiam & Saphiram trucidantis, Pauli que cõstantiam, qui Elymam magnũ, viis Domini resistẽtem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vndè & in lege dicitur: Si frater tuus & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, depravare te voluerit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum: & auferes malum de medio Israël.

1. Cor. 5.
Psal. 49.
Psal. 100.
Psal. 138.
Num. 25.
3. Reg. 18.
Matth. 10.
Act. 5. 13.
Pro Deo pietas, non est crudelitas.
Deut. 13.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimũ: Verumtamen charissimi in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodò ad nos pertinet in ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationẽ reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis.

Contra indulgentiam parentum.

Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt postè posteà Dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi nõ displicet in filio tuo, delectat te: sed ætas deserit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide genuistis, vt baptizarẽtur. Sed fortè negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de te & de illo exigit suam.

5. IDEM in sermone decimoquinto de verbis Domini, vt suprà, quæstione octaua, testimonio vigesimoquarto.

Habentes authoritatem & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala.

6. CHRYSOSTOMVS in oratione prima contra Iudæos: Verùm quẽadmodùm Iudæos culpamus, quòd legem transgrediuntur: ità multò magis vos incusamus, quòd ad transgressores legis concurritis, nec illos tantùm qui eò concurrunt, verumetiam eos, quibus cùm sit authoritas prohibendi suos, nolint tamẽ id facere. Nè mihi dixeris: Quid mihi cũ illo cõmercij est? Alienus est, ignotus est. Dũmodò sit fidelis, dum eorundẽ particeps mysteriorum, dũ eadem iugatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessariis, & cæteris omnibus est propinquior. Proindè quemadmodùm nõ ipsi tantùm fures dant pœnas, verùm etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cùm esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ita non solùm qui impiè agunt, verùm etiam illi qui cùm possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur.

Similis cum pœna manet eum bon.
Matth. 25.

Alioqui talentum illud quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum: attamen dat pœnas, eò quòd non auxerat luctum: ità tu quidem etiamsi ipse purus & innocens perseueres, cæterùm non augeas talentum, nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem quæ ille patitur, patieris.

1. B. AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatẽ? Bonũ fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, nũ solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

2. SAPIENTIÆ sexto: Melior est sapiẽtia, quam vires: & vir prudens, quàm fortis. Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, nõ rectè iudicâstis, nec custodistis legem iustitiæ,

neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtraher personam cuiusquã Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & nó excidatis. Qui enim custodierint iustitiá, iuste iudicabuntur, & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant.

3. PSALMO secundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprahẽdite disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta: Cùm exarserit in breui ira ei'.

4. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite quinto: Sút duo libri mei, quorum titulus est, Contra partem Donati. in quorum primo libro dixi, non mihi placere vllius secularis potestatis impetu schismaticos ad communioné violenter vehementérque arctari. Quod verè mihi tunc non placebat, quia nondum expertus eram, vel quantùm mali eorum auderet impunitas, vel quantùm eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ.

Augustinus nondum expertus ... schismaticos non esse vi cogendos. ... Ecclesiæ ... pro ... hæreticos ... schismatic seculari ...

5. IDEM epistola quadragesimaoctaua ad Vincentium: Nó inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Ecclesia, & contra inimicos Ecclesiæ: quis negat non inueniri? Sed nondùm implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terrá: Seruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem psalmo paulò superiùs dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Veruntamen si facta præterita in propheticis libris, figuræ fuerunt futurorum: in rege illo qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrunque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & martyrú illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratos pios & iustos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò pòst in eodem rege figuratum est, cùm conuersus ad honorandum Deum verum, decreuit in regno suo, vt quicúque blasphemaret Deum Sidrac, Misac & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergò tempus illius regis, significabat priora tempora regnú infidelium, quos passi sunt Christiani pro impiis. Posterius verò tẽpus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium quos patiuntur impij pro Christianis. Et paulò pòst: Multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, & nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardenter vnitatem. ... tam ... timoris huius, qui tibi displicet, ... catholicæ factæ sunt per leges imperatorum, à Constantino, apud quem primùm ... ... ianum ... , vsque ad præsentes imperatores, qui iudicium illius quẽ vestri elege-

Psal. 2.

In rege Nabuchodonosor figura nascentis & iam ... ecclesiæ ... tur

Daniel 3.

runt, quem iudicibus Episcopis prætulerút, iustissimè contra vos custodiendum esse decernunt. His ergò exemplis à collegis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendú, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos nouerámus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catbolicam timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus ità huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea núquam fuisse credatur. Ità aliæ multæ, &c. Immò verò seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Et in principio epistolæ: Donatistæ nimiùm inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus, &c. Si quisquam inimicú suum periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nónne tunc potiùs malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum ligandúmque curaret, & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus videretur, quando vtilissimus & misericordissimus extitisset? Sed planè salute reparata, tanto vberiùs ei gratias ageret, quanto sibi eum minùs pepercisse sensisset. Et post pauca: Cùm terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, vt non solùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute lætamur, benedicentium nobiscum & gratias agentium Deo, quòd sua pollicitatione completa, qua reges terræ Christo seruituros esse promisit, sic curauit morbidos, sic sanauit infirmos. Nó omnis qui parcit, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm volútaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Prior Augustini sententia ... rum & experientiam emendata.

Inquietudo hæreticorum per ... ... coercenda.

Non redditur malú pro malo, quando corripitur.

Non omnis qui parcit, amicus est. Prou. 27.

6. IDEM epistola quinquagesima ad Bonifacium: Molestus est medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, ista potiùs mansuetudo falsa, crudelis est. Imperatores quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probátur benè credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem coustituút bonas leges, terrentur sæuientes, & corriguntur intelligentes. Quicúque ergò legibus imperatorú, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Nam & temporibus prophetarum, omnes reges qui in populo Dei non prohibuerút nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor cùm seruus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur: sed eius impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerút. Idem tamen rex diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legẽ

Mansuetudo falsa & crudelis.

3. Reg. 15. 4 Reg. 12. 11. 14. 15 18 ...

Dan. 3.

pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in Deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitùs interiret. Et paulò pòst: Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: Beati qui persequutionē patiuntur propter iustitiam. Non ergò qui propter iniquitatem, & propter Christianæ vnitatis impiam diuisionē, sed qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persecutionem à Sara, & illa erat sancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt qui contra suas impietates leges iustas constitui nolunt, non petiisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tūc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferēdo seruiret, quando adhuc illud propheticum cōplebatur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Nondùm autem agebatur, quod paulò pòst in eodem psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodò ergo reges Domino seruiūt in timore, nisi ea quæ contra iussa Domini fiunt, religiosa seueritate prohibēdo atque plectendo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiā rex est. Quia homo est, ei seruit viuēdo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit, leges iusta præcipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: Sicut seruiuit Ezechias, lucos & tēpla idolorum, & illa excelsa quæ cōtra Dei præcepta fuerant constructa, destruendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominū compellendo. Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergò seruiunt Domino reges, inquantùm sunt reges, cùm ea faciunt ad seruiēdum illi, quæ non possunt facere nisi reges. Cum itaque nōdùm reges Domino seruirēt temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania aduersùs eum & aduersùs Christum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtiquè tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potiùs exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut prædixerat Christus, & gentes fremerent aduersùs Christianos, & omnis patientia martyrum vinceret. Posteà verò quàm cœpit impleri quod scriptum est: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gētes seruiēt illi: quis mente sobrius regibus dicat, Nolite curare in regno vestro, à quo tueatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus, quibus dici non potest: nō ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicos. Cùm enim cum datum sit diuinitùs homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur. an fidem non seruare le-

Non omnes sunt beati qui persecutionem patiuntur. Matth. 5.

Gen. 16.

Obiectionis dilutio de Apostolorum tempore.

Psal. 2.

Reges quomodò seruiāt Domino in timore.

4. Reg. 18.

4. Reg. 23. Ionæ 3. Daniel. 14.

Daniel. 3.

Ioan. 16.

Psal. 71.

Principum est Ecclesiam defendere.

uius est animam Deo, quam fœminam marito? Aut si ea quæ non contemptu, sed ignorantia Dei ... committuntur, nimis ... negligenda sunt? Melius est quidem, quis dubitauerit, ad Deum colendum doctrina homines duci, quam pœnæ timore vel dolore compelli. sed nō quia isti meliores sunt, ideò ... qui ... non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit, quod experimentis probauimus, prius timore vel dolore cogi, vt posteà possint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere sectari. Et quibusdam interpositis: Vbi est quod isti clamare consueuerunt, Liberum est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum, & posteà docentem: prius ferientem, & posteà cōsolantem. Mirum est autem, quomodo ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit, & quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foràs misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Et paulò pòst: Maximianus Episcopus Vagiensis auxilium petiuit ab Imperatore Christiano, non tam suî vlciscendi causa, quàm tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia meritò culpāda. Neque enim & Apostolus Paulus vitæ suæ trāsitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos qui eum occidere conspirauerant, consiliū illorum Tribuno vt proderetur, effecit. Vndè factum est, vt eum ad locū quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, nè illorum pateretur insidias. Romanas etiā leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itémque nè Iudæis eum interimere cupiētibus traderetur, Cæsaris poposcit auxiliū, Romani quidē principis, sed non Christiani. Vbi satis ostēdit quid facere deberent posteà Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirent. Et rursùm: Si aliter nō meruit pacē habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello quod cōtra patrem gerebat, fuisset extinctus, quamuis magna cura mandauerat suis, vt eum, quātùm possent, viuum saluumque seruarēt, vt esset cui pœnitēti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita, suā mœstitiā consolari? Sic ergò Catholica mater bellātibus aduersùs eam, &c. Ibidèm: Cogūt multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum.

7. Idem epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Displicet tibi quia traheris ad salutem, cùm tā multos nostros ad perniciem traxeris. Quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Nō tamen ideo qui diliguntur, malæ suæ voluntati impune & crudeliter permittēdi sunt, sed vbi potestas datur, & a malo prohibendi, & ad bonum cogēdi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitæ recusantes & murmurantes, tam durè flagellis à malo prohibebātur, & ad terram promissionis cōpellebantur? &c. Nōdùm fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes reges

Act. 23.

Rebellis ... dos ... dans.

Act. 23.

Act. 25. Paulus ... Cæsarem.

Ecclesia ad bonum cogit. Luc. 14.

terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtiquè quãto magis impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodùm de his, qui priùs venerunt, dictum est, Introduc eos: nõ dictum est, Compelle. Ità significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, vt essent vires etiam compellẽdi. Proindè quia oportebat eius iá viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad cõuiuium salutis æternę, posteaquàm dictum est, Factũ est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi, inquit, in vias & sepes, & cõpelle intrare. Quapropter quia per multa mala & sæua quæ in nostros cõmittitis, tanquam spinis & asperitate pleni estis, vos tanquã in sepibus inuenimus, & intrare compellimus.

Duo Ecclesiæ tempora, per parabolam euangelicam designata.

Hæretici in viis & sepibus inueniuntur.

8. Et tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Si quando vult Deus concitare potestates aduersus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores Ecclesiæ, aduersus exsufflatores Christi, aduersus blasphemarores baptismi, non mirentur: quia Deus concitat vt à Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat ceruicem, quia cum humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cùm conquesta esset de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur, vt reuertatur: atque vtinàm reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergò mouerentur, ecquo modo redderent rationem de imperio suo Deo? Intẽdat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacãtam velint matrem suam Ecclesiam habere, vndè spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum, miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cùm admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudęus, vel circuncisus, ille qui statuam suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coëgerat, tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maiestatem Dei præsentis in igne, quid ait? Et ego propono decretum omnibus tribubus & linguis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionẽ. Eccè quomodò sæuit rex alienigena nè blasphemetur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt sæuiant reges Christiani quia Christus exsufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehennarum igne liberatur. Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali: nunquid non ipse est Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mandatis animo permanserunt. Illi apertè liberati sunt, illi occultè coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergò Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum suum: Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, & Misach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodò isti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna, quando vident Christum, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

A Deo concitantur potestates seculi aduersus hæreticos. Gen. 16.

Principes rationem reddituri sunt, si nõ moueantur aduersus dissipatores Ecclesiæ.

Daniel. 3. Exemplum Nabuchodonosor.

Nota.

2. Mach. 7.

Sempiternas mortes faciunt & de temporali conqueruntur.

9. Bernardus sermone sexagesimosexto super Cantica cãticorum: Meliùs proculdubiò (hæretici) gladio coërcerentur, illius, videlicet qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos traijcere permittantur. Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed qui minùs aduertunt quanta sit potestas diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissus possederit. Nõnne plus est sibimet hominem iniicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Iudas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magísque admiror, quòd potuit immisisse in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt semetipsum suspenderet. Nihil ergò simile habent constantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.

Gladio coërcendi hæretici expedit. Rom. 13.

Diaboli potestas in corda hæreticorum.

Matth. 27.

Constantia martyrũ dissimilis est hæreticorum pertinaciæ.

10. Primi Regum decimoquinto: Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant nec voluerũt disperdere ea. Quicquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quòd constituerim Saul regem: quiá dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulo pòst: Et ait Saul ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regẽ Amalec: & Amalec interfeci. Tullit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæsa sunt, vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipẽ arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergò quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus nè sis rex. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermonẽ Domini & verba tua, timens populum, & obediẽs voci eorum.

11. Iudicum vigesimo: Conuenitque vniuersus Israel ad ciuitatem (Gabaa Beniamin) quasi homo vnus eadem mente vnoq; consilio, & miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitiũ perpetrárunt, vt moriantur, & auferatur malũ de Israel.

Qui noluerunt fratrum suorum Israel audire mandatum, sed ex cunctis vrbibus quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. Inuentique sunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa qui septingenti erant viri fortissimi, ità sinistra vt dextra prœliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoquè possent percutere, & nequaquàm in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoquè Israel, absque filiis Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester. Statimque filij Israel surgentes, manè castra metati sunt iuxta Gabaa: & indè procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt, &c. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. Quod cùm vidissent, qui remanserant de Beniamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoquè fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cùm vltrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderunt de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederúntq; in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctásque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

12. NVMERORVM vigesimoquinto: Morabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt deos earum. Initiatúsque est Israel Beelphegor, & iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Dixítque Moyses ad Iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filiis Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum; &c. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, &c. Cessauítque plaga à filiis Israel.

13. TERTII Regum vigesimo: Tunc vir quidam de filiis prophetarum, dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me, &c. Cúmque rex transisset, clamauit ad Regem, & ait: Seruus tuus egressus est, &c. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti, &c. vt in textu.

14. PRIORIS ad Corinthios quinto: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Et in fine: Auferte malum ex vobisipsis.

15. EXODI vigesimosecundo: Maleficos non patieris viuere.

16. DEVTERONOMII decimotertio: Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrùm diligatis eum, an non, in toto corde & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis: vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium quæ iuxtà vel procul sunt, ab initio vsque ad finem terræ: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies: sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti de domo seruitutis: vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquàm vltrà faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tuî, & auerterunt habitantes vrbis suæ, atque dixerunt, Eamus, & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære solicitè, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniáque quæ in illa sunt vsque ad pecora: quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ità vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur ampliùs, & non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tuî, multiplicetque te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodie, vt facias quod placitum est in cōspectu Domini Dei tui.

17. ET capite decimoseptimo: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.

18. ITEM capite decimooctauo: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur.

C

Quod si [illegible] ita cogitatione responderis, Quomodò possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & nō euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcircò non timebis eum.

19. TERTII Regum decimooctauo: Ait Elias ad Achab, Nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetásque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait. Vsquequò claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remāsi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal, quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cædentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam. Inuocate nomina Deorum vestrorum, & inuocabo nomē Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio, &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæ ductu, lambens. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Helias ad eos: Appræhendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cùm appræhendissent, duxit eos Helias ad torrētem Cison, & interfecit eos ibi.

20. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehēderit, & nutrimenta sui quamuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionésque consumit. Fermentum quoque, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur & nihili: sed cùm farinæ conspersum, totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est: ità & doctrina peruersa ab vno incipiēs, vix duos aut tres primùm in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies, totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim vt apparuerit, extinguenda est. & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouiū repellendum: nè tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrūpatur, putrescat, intereat. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totum orbē eius flamma populata est.

Principiis hæresεôn obsistendum.

Lucæ 13.

1 Cor 5.

Secandæ putridæ carnes.

Arrius hæresiarcha [illegible] nō oppressa [illegible] populatur.

[illegible] vnum pro [illegible] [illegible] prestat.

21. GREGORIVS libro duodecimo, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Siciliæ: Melius est vt pro multorū salute vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Nec mirum si inter homines hæc ratio custoditur, cùm & inter iumenta hoc fieri persæpè cognouimus, vt ea quæ scabiem aut impetiginem habere vid[illegible]rentur à sanis, nè illorum morbo sana da[illegible]r & pereant.

1. C. AVGVSTINVS in psalmū quinquagesimū, vt suprà hac eadem quæstione, testimon. quarto.

2. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite decimooctauo: Et si omnes baptizatos infantes, atque in eadem infantia morientes ingredi regnum cæleste credendū est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cælestia ingredi credendum non est: quia nōnullis paruulis eiusdem regni cælestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinque: quem nimis carnaliter diligens remissè nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante trienni um mortalitate percussus, venit ad mortem. Cúmque eum suis pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, vt se ab eis in sinu patris abscōderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostēderet, pro quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, vndè viuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare, vt qui diù per diuinitatis patientiam blasphemus vixerat, quādoque per diuinitatis iudicii blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrisset.

Quibusdam paruulis clauditur aditus regni cælestis à parentibus.

Terribile exemplum de puero blasphemo.

3. CHRYSOSTOMVS homilia nona in priorē epistolā est ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à Deo liberos, ad ipsius exercere militiam, eique ab ipsis infantiæ pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmiis: quemadmodùm si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios periit: illos quippe cùm acriùs coercere debuisset, verbis tandèm lenibus monuit. Quocircà dum illis molestus esse seuera increpatione recusat, & illos & seipsum vnà perdidit. Audite hæc patres, vestrósque filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuētus fera, plurimisque indiget institutoribus, magistris, pædagogis, assectis, atque nutritoribus. Vtique res est, post adeò exactam diligentiam, eam continere posse, non secùs, quàm equus quidā indomitus, veluti fera belua Huiusmodi quippe iuuētus est. Si igitur illi ab ipsis statim initiis, atq; à prima ætate leges optimas imponamus, minimùm posthàc laborabimus: verùm consuetudo ipsa virtutis in legem transiet. Nihil eos agere permittamus ex his quę noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido nimium maximè huiusmodi turbat ætatem. Et paulò pòst: Admoueamus igitur illos, corripiamus, terreamus,

Magni meriti est, liberos educare Deo.

1. Reg. 2. & 4. Exemplo Heli moneantur parentes.

Quomodò instituendi filij.

minasque intentemus, & modò istud, modò illud faciamus. Magnum habemus preciosumque depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atque omnia faciamus, ne fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contrà penitùs facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eúmque fideli viro magno cũ studio tradimus, & agasonem atque mulionem, procuratorémque ac dispẽsatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterùm quod nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cuipiã viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiam possit. Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: quippe hæc omnia filiis quærũtur. Igitur maior nobis possessio num cura est, quàm eorum, quorũ illæ gratia comparãtur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ità enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substantia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima possidẽt. Quòd si malus ille fuerit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione fecisti, quàm si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filiis non ritè institutis præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intrà virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudicè, temperantérque viuere sinũt: verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malísque innumeris † subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis perfacilis. Curate solicitè, vt domi iugiter sint. Ante omnia pias esse, religiosásque docete, aspernari pecunias, exteriorísque ornatûs contemptrices esse, atque ità demùm nuptiis tradite: eas si ità institueritis, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros qui illas ducturi sunt: neque viros tantùm, sed etiam filios atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horumque omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tanquàm vnius animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnam consulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ità nempe paterna domo decet progredi virginẽ, ac matrimonio iungi, quemadmodùm ex palæstra luctatorem, vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: sitque veluti fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoque adeò verendi sint præ morum honestate, & singulari pudicitiæ laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatus: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subiici, & dicto obtemperantes esse discant: ità enim & parentibus ipsis ingentes præmiorum adiicient cumulos: atque ità omnia in Dei gloriam salutémque nostram fient.

Contra parentes, qui cum illarum seru diligentem cura filiorum fere nullam habeant.

Nota.

Filiarum cura matribus mandata.

Filij quales esse debeant.

4. A [illegible] Ephesios [illegible]: Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

5. Ad Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinã estis, cuius participes facti sunt omnes, ergò adulteri, & non filij estis.

6. Proverbiorum decimotertio: Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. Et capite vigesimosecũdo: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et paulò antè: Prouerbium est, Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

8. Item vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam. si enim percusseris eum virga, non morietur: tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

9. Et capite vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, posteà sentiet eum contumacem.

10. Ecclesiastici septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

11. Et capite vigesimosecundo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab vtrisque autem inhonorabitur.

12. Item capite trigesimo: Qui diligit filium suũ, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorũ in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi nõ est mortuus: Similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis: reliquit enim defensorem domus contra inimicos, amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, pauentem te faciet: Lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: nè doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & nè despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne forte indurer, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

13. Primi Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia, quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & complebo. Prædixi enim ei, quod iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem eo quod

nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcircò iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.

14. Et capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israel coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est. Cùmque ille nominâsset arcam Dei, cecidit de sella retrorsùm iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis.

15. Tertii Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currus & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?

1. D. Proverbiorum nono: Qui erudit derisorem, ipse iniuriã sibi facit: & qui arguit impiũ, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, nè oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapiẽti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.

2. Et capite decimoquinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Doctrina mala deserentium viã vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.

3. Et vigesimoquarto: Qui dicũt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio.

4. Item vigesimoquinto: Quæ viderunt oculi tui, nè proferas in iurgio citò: nè postea emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum. Mála aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea & margaritum fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem.

5. Et vigesimoseptimo: Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

6. Rursus capite vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

7. Capite vigesimonono: Viro qui corripientẽ dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

8. Ecclesiastis septimo: Melius est à sapiẽte corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

9. Ecclesiastici septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.

10. Et capite decimo: Seruo sensato liberi seruiẽt, & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

11. Item capite vndecimo: Priusquàm interroges, nè vituperes quenquam, & cùm interrogaueris, corripe iustè.

12. Et capite decimonono: Corripe amicum, nè fortè non intellexerit, & dicat, Non feci: aut si fecerit, nè iterùm addat facere. Corripe proximum, nè fortè non dixerit, & si dixerit, nè fortè iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. Corripe proximum antequàm commineris.

13. Capite item vigesimo: Quàm bonum est arguere, quàm irasci? & confitentem in oratione non prohibere. Quàm bonum est, correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies voluntarium peccatum.

14. Psalmo centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

15. Ad Colossenses primo: Quem (Christum) nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

16. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborãt inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos: vt habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum. Pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

17. Posterioris ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro, per epistolam, hunc notate, & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

18. Prioris ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

19. Posterioris ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mãsuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nè quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscẽdam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

20. Et capite quarto: Prædica verbum, insta, opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

21. Ad Titum primo capite: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Oportet episcopum, &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ nõ oportet, turpis lucri gratia.

22. Et capite secundo: Hæc loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

23. Matthæi decimo octauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eũ inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

.X

Quid est, Participatione alienum peccatum contrahere?

Tob. 2. d Prouer. 1. b 29. d Num. 16. d Eccl. 5. a 2. Par. 20. g Greg. Turon. in gloria confessor. c. 63. & 71. Item lib. 1. de gloria Mart. c. 52. & 79. & lib. 2. c. 11. 14. 15. 16. 17. & 2. Theod. l. 4. hist. c. 11. & 12. Vict. lib. 4. persecut. Vandal. 1o. 7. d Dd. 5. a 1. 2 Machab. 3. a c g 5. c d 3. a b 1. Machab. 6. b a Psal. 49. c Aug. in psalm. 119. b Esaiæ 1. f

c Deut. 41. e

Id maximè fit, quando in partē lucri cum furibus, siue raptoribus venímus: cùm itidē bona iniustè parta, vel quouis modo aliena nobis vnà cum aliis sciētet vendicamus aut retinemus: cùm insupèr spoliis alienis ditescimus. Quo pertinere videtur quod psalmographus dixit,[a] cũ furibus ipsis currere, & cũ adulteris portionem habere. Sic & Esaias obiicit populo Iudaïco:[b] *Principes tui infideles, socij furũ, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Grauiùs adhuc delinquũt, qui lucrum sibi ex aliena[c] turpitudine apertè parant, vt lenones: quíve latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

TESTIMONIA.

1. TOBIÆ secundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hædum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cùm vocem balãtis vir eius audisset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

2. PROVERBIORVM primo capite: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas eis. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, &c. Omnem preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. Sortem mitte nobiscum, marsupium sit vnum omniũ nostrũm. Fili mi, nè ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

3. ET capite vigesimonono: Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.

4. NVMERORVM decimosexto: Surrexítque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorũ, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent à tētoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me, vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, nõ misit me Dominus. Sin autem nouã rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos, &c.

5. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, est mihi sufficiẽs vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

6. SECVNDI Paralipomenõ vigesimo: Post hæc iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel, cuius opera fuerunt impiissima. Et particeps fuit vt facerent naues quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asion Gaber: Prophetauit autem Elizer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.

7. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorũ, capite sexagesimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cum ab spiritu vexaretur immundo, & per loca sancta duceretur, assiduè clamabat nequam spiritus, Non hinc egredior, nisi Archidiaconus Lugdunensis aduenerit: ac nisi ipse me de hoc vasculo quod acquisiui, eiciat, nullaremùs hinc sum egressurus. Audiens hæc imperator, dirigit suos in Gallias. Quem illi repertum suppliciter exorant, vt cum eis ad visitandam puellã Romam dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & se indignum, per quem Christus miracula ostenderet, esse vociferans: admonitus Episcopi sui consilio, cum eisdem missis iter dirigit. Et ad Imperatorem veniens, cum honore suscipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, se ad basilicam beati Petri Apostoli confert: ibique continuato cum vigiliis & orationibus triduano ieiunio, quarta die per inuocationem Domini nostri Iesu Christi & crucis vexillum, immundum spiritum à corpore puellæ depellit. Qua sanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: sed ille vir altioris spiritus, caducas diuitias pro nihilo respuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare desideras, illud quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtrisque animabus salubre beneficium erit. Aurum verò tuum necessarium non habeo, pauperibus pro tua tuorumque felicitate dispensa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vndè vsque hodiè circa muros vrbis illius in tertio milliario tributa non redduntur in publico. Post discessum verò beati Archidiaconi, ait Imperator suis: Si iste inquit, Deum plùs quàm pecuniam diligit, dignè Ecclesia illa cuius nobis minister obsequitur, nostris muneribus illustratur. Tunc capsam ad sancta Euangelia recludenda, patenámque & calicem ex auro

puto

puro pretiosisque lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Ecclesiæ: sed nuncius ille inter Alpes positus, qui hæc exhibebat, ad aurificis cuiusdam domum diuertit. Cúmque ab eo artifex sciscitaretur, quid negocij gereret, rem secretiùs ac simpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo consilio conniuentiam præbueris, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille diabolo instigante seductus, & vt fertur inter rusticos sermo vulgatus, quòd inhianti auro ac circumuenientium fallacias interenti sæpiùs animi coniunguntur, & statim huius consilij effectus est sectator. Tunc ille deceptor fecit similes de argento species, vt nihil aliud quàm aurum purissimum putarentur: & sic opera quæ cum gemmis filísque aureis fuerant superposita, studiosissimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia cataclyzata in ipso fuerant solidata. Denique portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatísque muneribus, ab Episcopo muneratur: regressúsque ad socium, aurum de speciebus figuratum recipere flagitat: artifex verò adhuc non esse totum paratum pronunciat: sed sub ipsa expliciturum se nocte pollicetur.
Pœna terribilis in sacrilegos. Exacta igitur cœna, cùm in cellula qua hæc operabatur, pariter residerent, concussa subitò à terræ motu super eos diruit. Disruptáque terra sub pedibus eorum, ipsos pariter cum pecunia deglutiuit, descenderúntque viuentes ac vociferantes in tartarum. Vltúsque est Deus velociter de fraude Ecclesiæ suæ. Ego verò has species in Ecclesia Lugdunensi sæpissimè vidi. Sit hoc populis documentum, vt nullus res Ecclesiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudicium super se velociter imminere.

De Metria martyre. 8. Ex capite septuagesimo primo: Aquensibus est concessus inclytus athleta Metrias, vir in corpore iuata historiam actionis magnificæ sanctitatis: & licet ditione seruus, liber tamen iustitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textum, peracto cursu boni operis, à seculo victor abcessit, sæpiùs se in cælis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam cùm Franco Episcopus huius municipij Ecclesiam gubernaret, Childericus qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius competit, dicens: Quia iniustè ab Aquensi Ecclesia retineretur, & dicto citiùs conuenitur Episcopus. Datísque fideiussoribus, in præsentia regis adsistit, clamās & obsecrans vt rex ad huius causæ audientiam præsentiam suam auerteret, nè cælesti iudicio condemnetur: addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruasorem suum irrogat vltionem. Denique coniuncti adiutores causam discutiunt, Insurgit Childericus atque improperans criminibus exacerbatum Episcopum, quòd res fisci ditionibus debitas, iniquo ordine teneret, extrahi eum vi à iudicio iubet, & tantùm ablata per iudicationem præsentium villa, trecentis aureis condemnauit. Fauebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem eius audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Denique condemnatus spoliatúsque sacerdos, ad vrbē rediit, atque prostratus in orationem coram sepulcro sancti, dicto psalmi capitello, ait: Non hic accendetur lumen, neque psalmorum modulatio canetur gloriosissime sancte, nisi prius vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, résque tibi violenter ablatas, Ecclesiæ sanctæ restituas.
Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit. Egressúsque clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocauit. Nec Pœna eius qui prædia Ecclesiæ abstulit, & Episcopo vim intulit.
mora, corripitur peruasor à febre: decumbit lectulo, exhorret cibum, fastidit & potum, profert æstuans iuge suspirium. Cui etiam si ab ardore febris interdum sitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum: sed mens praua non flectitur. Intereà labitur cæsaries cuncta cum barba, & ità omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, nuper eiectum fuisse post funera de sepulcro. His & talibus miser afflictus malis, serò recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliauerim Ecclesiam Dei, atque Episcopo sancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantociùs, & reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite. Est enim mihi spes, quòd res reddita tri- Restitutio
buat ægrotanti medelam. Quod audientes homines eius, accepta pecunia, fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderūt agrum, solidósque super sepulcrum serui Dei posuerunt, sed cùm hoc fecissent, statim ille in loco quo erat, spiritum exhalauit: luctatúsque est detrimentum animæ per adeptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit vltionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem.

9. Item libro primo de gloria Martyrum, capite trigesimooctauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubescēdísque cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam viso per fenestram argento, cogitat intra se, quod postero die auaritia impellente compleuit. Nocte enim consurgens, ingressus est basilicam sanctorum Chrysanti & Dariæ: De- Sacra vasa furto subtrahere cupiens, punitus diuinitus.
indè per fenestram ingrediens cellulam, ac per obscuritatem noctis palpans manibus, aliquos de vrceis capit: deindè egredi cum præda cupiens, per totam noctem circumiens, nunquàm potuit aditum vndè ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quod, Om- Ioan. 3.
nis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die nè videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterùm aditum, sed reperire non potuit: sic per trium noctiū curricula fecit. Tertia verò die cùm iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, & relicto argento confessus opus suum, egressúsque est foràs cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.

10. Et capite septuagesimosecundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigibertus rex cum exercitu ad vrbem illam venit, & maximam vicorum eius partē incendio cōcremauit, quidam de primoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantùm vt aliquid fraudaret ab æde: illicò vbi reserata ostia ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holosericam auróque exornatam ex gemmis, quæ sanctū tegebat sepulcrum, temerario ausu diripuit, secúmque sustulit. Veniens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cumque puer eius quem tunc creditum habebat, suspensis ad collum decentis aureis, Pœna in spoliatorem Ecclesiæ.

nauem cum eodem ascendisset, subitò, à nullo tactus de naui ruit, oppressúsque aquis, nunquàm potuit inueniri. Ille quoquè iudicium Dei in se cernens, per pueri amissionem & auri, velociter ad litus de quo digressus fuerat, remeauit: pallámque sepulcri summa velocitate restituit. Et licet hoc fecerit, tamen diem in quo hæc admiserat, recurrente anni circulo, non attigit.

11. CAPITE septuagesimonono: Ecclesia Agathensis vrbis, quę sancti Andreę Apostoli reliquiis plaudit, plerunquè gloriosis illustratur miraculis, peruasores rerum suarum sæpiùs arguit. Denique * Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius peruadit. Tunc Leo Episcopus huius Ecclesiæ valdè mœstus, concurrit ad eum, dicens: Relinque ô fili, res pauperum quas ordinationi nostræ Dominus commendauit, nè tibi sit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius ali consueuerant, concerns. Ille verò quia erat hæreticus, paruipendens de his quæ ab Episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interim procedente die, arripitur à febre. Cumque non modò ardore corporeo, verumetiam animæ vexaretur incommodo, misit ad Episcopum nuncios, dicens: Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine qua grauabatur, conualuit: factúsque sanus, ait suis: Quid putatis, quid isti nunc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuisse febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta consuetudinem humani corporis accidit: veruntamen non habebunt eum me viuente. Et dictu citiùs misit qui eum iterùm auferret. Quod cùm Episcopus comperisset, venit ad eum, dicens. Num pœniret te priùs fecisse benè, quòd hoc iterùm conaris euertere? ne facias, quæso, nè vltioni diuinæ subiaceas. Qui ait ad Episcopum: Sile, sile decrepite: iam infixam tuum te lonis, circuire vrbem super asinum faciam, vt sis ridiculo omnibus qui te adspexerint. At ille silens ad nota recurrit præsidia: prosternitur in oratione, celebrat vigilias, ac noctem totam in lachrymis & psallentio ducit. Manè autem facto, accedit ad lychnos qui de camera Ecclesiæ dependebant, extendénsque virgam quam tenebat in manu, effregit cunctos, dicens: Non hic accendetur lumen, donec vlciscatur Deus de inimicis, & restituat res domus suæ. Hæc eo dicente, protinùs hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit. Cúmque in extremis ageret, misit ad Episcopum, dicens, Oret pro me sacerdos ad Dominum vt viuam, & restituam agrum, ac similem eius conferam dominationi. Quibus pontifex respondit: Iam oraui ad Dominum, & exaudiuit me. Misit & alios ac tertios ad eum nuncios. Sed sacerdos in vno responso persistens, non mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iussit se in plaustro componi, atque ad eundem euehi, ac per se deprecatur Episcopum, dicens: Quia dupla satisfactione restituo agrũ quem iniquè peruasi, tantùm vt oret pro me sanctitas tua. Illo quoquè recusante, compulit eum vi, vt abiret ad Ecclesiam: quo discedente, vt Ecclesiam est ingressus, & hic spiritum exhalauit, recepitque confestim Ecclesia rem suam.

12. IDEM libro secundo de gloria Martyrum capite decimotertio: Cùm ob direptionem Aruernorum Theodericus rex festinaret, & ingrediens terminum vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cùmque peruenissent ad locum, inueniunt multitudinem permixti sexûs, obseratis ostiis in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cùmque intrare non possent, vnus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per ianuam, hic latro est: dehinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectilia cum ministris ipsius basilicæ, reliquumque populum qui instraerat, eductum, foris diuiserunt haud procùl à vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos diuersis mortibus condemnauit. Fugiens verò ille qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus interiit: super quem cùm multi aceruum lapidum congregassent, à tonitruis & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis latentes regem, in patriam sunt regressi, correpti à dæmone, diuersis exitibus hanc vitam crudeliter finierunt. Hæc audiens rex, omnia quæ exindè sunt ablata, reddidit. Præceperat enim nè in septimo à basilica milliario quis vim inferret.

13. EX capite decimoquarto: Sigiualdus cum rege præpotens, cum omni familia sua in Aruernam regionem ex regis iussu migrauit: vbi dum multorum res iniustè competeret, villam quãdam quam gloriosæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis, basilicæ sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus peruasit: sed mense tertio postquàm aggressus est, correptus à febre & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, vt eum si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositóque plaustro, quo eum eueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinùs diuina sunt pariter gratia munerati, nam iste sospitatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam.

14. ITEM capite decimoquinto: Pastor quidam non strenuitate, sed nomine Ingenuus, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris Iuliani iniustè ageret, ad hoc leuitas eius inimico ingrassante conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cùm aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione quod malè peruaserat, relaxaret, ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiluit, fugatisque sagittis clericis, res sancti in suæ dominatione retinuit. Factum est autem vt in proximo adueniret dies passionis martyris gloriosi, ad quã ille immemor peruasionis suæ atque iniuriæ quam intulerat clericis, ante quinque dies solennitatis ad vicum Briuatensem aduenit: qui cùm in domo hospitalitatis suæ conuiuio cum lætitia & exultatione fungeretur, subitò coruscatione facta tonitruum sonuit. Rursumque iterato, iaculo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte.

* alij, Gomacharius.

Catholici ab hæreticis Romani appellãtur

Hæreticus ecclesiæ spoliator a Deo punitur.

Ioan 10.

Sceleris Dei vltio in ecclesiæ direptores.

Prædij ecclesiastici inuasor punitur.

Vlt[illegible] in L[illegible]

pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tanquam rogus flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satisque illi fuit ne de rebus sancti aliquid vltrà contingeret. Quod ne fortuitò actum quis putet, cernat inter multos innoxios vnũ interisse sacrilegum.

15. Capite decimosexto: Quid etiam ad Becconis comitis confutandã superbiam beatus martyr sit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret publicas, & elatus iactantia multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit vt dimissum accipitrem diù per diuersa vagantem perderet. Similiter vt vnus de seruientibus basilicæ sancti Iuliani, accipitrem alium dum per viam ambularet, quasi vagũ inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cùm ad Becconem peruenisset, quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deinde succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valde ad sepulcrum sancti properat, reseratisque cum gemitu clausis, apprehensis decem aureis per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramento adseruit, nunquàm se puerum dimissurum, nisi exinde aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulcro sancti accipiens, Becconi trãsmisit: quos acceptos satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumem: sed Deus omnipotens qui permanet ante solem, secundùm bonitatis suæ diuitias, humiliauit calumniatorem: Nam ipsius anni transacto curriculo veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore qui beatæ passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis, sancti Iuliani protulit nomen, confestim Becco voce nescio qua teterrima, ad terram corruit, cruentéque spumans dare voces diuersas cœpit: indè inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius, hęc ob iniuriam basilicaris famuli euenisse: omnem quoque ornatum quem super se tunc habuit, tam in auro quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deinceps munera misit sed vsque ad diem obitùs sui sine sensu durauit.

Propter iniustitiam in basilicæ martyris iniuriam affectum punitus comes.

16. Et capite decimoseptimo: Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta Ecclesia, fisco se publicè iunxit, acceptaque à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, vt vix posset à vicinia, circumpositis sustineri. Accidit autem quadàm vice, vt saltus montenses, vbi ad æstiuandum oues abierant, circumiret, atque pascuaria quæ fisco debebantur, inquireret. Cùmque diuersos spoliaret iniustè, conspicit eminùs greges, qui tunc sub nomine martyris tuebantur: ad quos leui cursu euolans, tanquàm lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ouium, dicunt ei, Nè quæsimus contingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio subiugati sunt, quibus ille hæc irridens respondisse fertur, Putásne quia Iulianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit, ignorans miser, quòd qui de domibus Sanctorũ aliquid aufert, ipsis sanctis in-

Qui de domibus Sancto-

iuriam facit, ipso Domino protestante, Qui vos recipit, me recipit: & qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet. Contigit autem vt post dies multos non religione, sed casu conferente, ad vicum Briuatensem properaret, proiectusque humo ante sepulcrum, mox à febre corripitur, & tanta vi caloris opprimitur, vt neque consurgere, neque puerum euocare posset: famuli verò cum vidissent eum extra solitum plùs occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut deuotio. Ferebant autem de eo, quòd quandoquidem in Ecclesia fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cùm responsum reddere non valeret, ablatus manibus è loco, in cellam quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur inualescente febre proclamat se miserum incendi per martyrem, & quod primò silueras, admotis animæ iudicij facibus, crimina confitetur, iactarique super se aquam voce qua poterat deprecabatur. Delatis quoque cum vasculo lymphis, & in eum sæpè deiectis, tanquàm de fornace ità fumus egrediebatur è corpore. Intereà miseri artus, ceu combusti in nigredinem conuertuntur. Vndè tantus procedebat fœtor, vt vix de adstantibus possent aliquid tolerare. Innuens enim dehinc manu, indicat se esse leuiorem: mox illis recedentibus, hic spiritum exhalauit: de quo haud dubium est, qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

rum aliquid ... ipsis ... iniuriam ... Matth. 10.

Nota Dei vindictam in sacrilegum.

17. Et capite vigesimo: Aduenerat festiuitas sancti Iuliani, & ecce quidam è populo conspicatur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo à basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicæ reprimens, latitauit: ac dato cunctis nocturnæ quietis silentio, operientéque vmbrosa caligine mundum, consurgit ab angulo, & nihil dubitans, vtique qui à satellite Satanæ impellebatur, super cancellum beati sepulcri cursu prosilüit rapido, detractámque à summo vnam gemmis coruscantibus crucem ad terram deiecit, collectisque vellulis ac palliolis de circuitu parietum pendentibus, vnũ voluculum facit, imposuitque humeris, ac eleuata cruce manu, ad locum vnde discesserat repetit, ac posita capiti sarcina, peccati sopore cõpressus, obdormiuit. Media verò nocte circumeuntes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo vnam gemmam crucis, tanquam iubar cæleste refulgere: obstupefacti, accedunt communis cum timore, admotoque cereo inueniunt personam cum rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibi decubare. Denique sub custodia cum illa nocte detentum, mane facto, cuncta quæ fecerat patefecit, asserẽs se lassum obdormisse, eo quòd diutissimè circumiens cum fasce basilicam, ostium vnde egrederetur, reperire non poterat.

Crux coruscantibus gemmis.

Ornamenta Eccl... ... deprehenditur.

18. Theodoritus Ecclesiasticæ historiæ libro tertio, capite vndecimo: Verùm impij Gentiles, quanquàm hæc ità accidisse pro certo cognoscebant, tamen contra Deum vniuersarum rerum moderatorem, [illegible] cœperũt. Tyrannus item sacra vasa in ærarium [illegible] inferri, & portas Ecclesiæ, quas Constantinus ædificarat, obserari

sab... Iuliani ... stare quomodo ... commissa ...

mandat, quò nullus aditus illis, qui in * eo conuentus agere solent, omninò pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Ariani. In sacrosanctum autem templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij thesauri quæstor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitem Priuatum appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cùm essent Christiani, quò imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate desciuisse ferunt. Iulianus autem cùm esset in templo, aduersùs sacram mensam minxisse fertur: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, dixisséque res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsùs destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus, (Constantinus enim & Constantius splēdidè & amplè ea conficienda curauerant) Eccè, inquit, quàm sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur.

Iulianus auunculus Imperatoris aduersus sacrā mensam mingit.

Sumptuosa vasa sacra ridentur a Felice.

19. Et capite duodecimo: Sed isti Tyranni pro his impiis & insanis facinoribus non diù pòst pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis interiit: atque stercus non ampliùs per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit, sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eiiciendum natæ, locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præstantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes meritò mi vir Christum Seruatorem laude prædicare, quòd tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnâsses, planè te præteriisset, nisi consueta sua lenitate vsus, has plagas diuinitùs tibi inflixisset. Miser igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu sibi imposito morbi causam perspiciēs, orat Imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit, & ipse extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cælitùs impacto oppressus, sanguinē dies noctésque ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndique corporis, vt ita dicam, vasis quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statim extinctus est, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas isti pro sua impietate dederunt.

Sacrilegi Iuliani pœna diuinitùs inflicta.

Sacrilegi Felicis pœna.

20. Victor Episcopus libro primo persecutionis Vuandalicæ: Accenditur propter hæc aduersùs Dei Ecclesiam Gensericus. Mittit Proculum quēdam in prouinciam Zengitanam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cunctos Domini sacerdotes, vt primò armis nudaret, & ita facilius inermes hostis callidus captiuâsset. quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de palliis altaris (prò nefas) camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedens linguā, in breui turpissima consumptus est morte.

Ex ornamentis altaris camisias & femoralia faciens, punitur.

21. Iosva septimo: Responditque Achan Iosue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Israël, & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui. Misit ergò Iosue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco & argentum simul. Auferentésque de tentorio, tulerunt ad Iosue, & ad omnes filios Israël, proiecerúntque ante Dominum. Tollens itaque Iosue Achan filium Zaræ, argentúmque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & asinos & oues, ipsúmque tabernaculum, & cunctam supellectilem: (& omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor: vbi dixit Iosue, Quia turbâsti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauítque eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt. Congregauerúntque super eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem. Et auersus est furor Domini ab eis. Vocatúmque est nomen loci illius, Vallis Achor vsque hodiè.

22. Danielis quinto: Balsasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundùm suam bibebat ætatem. Præcepit ergò iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Hierusalem: vt biberent in eis rex & optimates eius, vxores & cōcubinæ. Tūc allata sunt vasa aurea quæ adsportauerat de templo quod fuerat Hierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebat vinum, & laudabant deos suos aureos & argenteos, æreos, ferreos, ligneósque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex adspiciebat articulos manus scribentis. Tunc facies regis cōmutata est, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicèm collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter, vt introducerent magos, &c. Et paulò pòst: Ad quæ respōdens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. Quando eleuatum est cor Nabuchodonosor patris tui, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filiis hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestiis positū est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnū quoque vt bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum est: donec cognosceret quod potestatem haberet altissimus in regno hominum, & quemcunque voluerit suscitabit super illud. Tu quoque filius eius Balsasar, non humiliâsti cor tuum cùm scires hæc omnia: sed aduersum Dominatorem cæli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoque argēteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneósque, & lapideos qui non vident neque audiūt, neque sentiunt, laudâsti: porrò Deum qui habet flatum tuū in manu sua & omnes vias tuas, nō glorificâsti. Idcircò ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratū est. Hęc est autem scriptura quæ digesta est: MANE THECEL PHARES. Et hæc est interpretatio sermonis: MANE: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit istud

THECEL

THECEL: appensus es in statera, & inuentus es minùs habens: PHARES: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eadem nocte interfectus est Baltasar rex Chaldæos. Et Darius Medus successit in regno, annos natus sexagintaduos.

23. SECVNDI Machabæorum tertio: Simon præpositus templi, cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsææ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ & * Phœnicis. & nunciauit ei pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Hierosolymis, & cōmunes copias immensas esse, quæ non pertinēt ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile, sub potestate regia cadere vniuersa. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum qui erat super negotia eius, misit cum mandatis, vt prædictam pecuniam trāsportaret. Statimque Heliodorus iter est aggressus specie quidem quasi per Cœlesyriam & * Phœnicem ciuitates esset peragraturus, reuerà autem Regis propositū perfecturus. Sed cùm venisset Hierosolymam, & benignè à summo Sacerdote in ciuitate esset exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autē, si verè hæc ità essent. Tunc summus Sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum & pupillorum: quædam verò esse Hyrcani Tobiæ viri valdè eminentis, in his quæ detulerat impius Simon: vniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur pro sui veneratione & sanctitate, omninò impossibile esse. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eum qui, &c. Et paulò pòst: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium, præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnā fecit suæ ostensionis euidentiam, ità vt omnes qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimētis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit: qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes, virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu: qui circunsteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circunfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecerunt. Et is qui cum multis cursoribus & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxiliom ferente, manifesta cognita Dei virtute, & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni [illegible] & salute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum [illegible], & templum quod paulò antè timore ac tumultu [illegible] plenum, apparente omnipotēte Domino, gaudio & lætitia impletum est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniā, vt inuocaret Altissimum, &c. Heliodorus autem hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei qui viuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu repedabat ad Regem. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei. Cum autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Hierosolymā mitti, ait: Si quē habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus. Nam ipse qui habet in cælis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendū, percutit ac perdit. Igitur de Heliodoro & ærarij custodia ità res se habet.

24. ET capite quinto: Ausus est etiā (Antiochus) intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor: & scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab illis regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indignè & cōtaminabat. Ità alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantium ciuitatem, modicùm Deus fuerat iratus. propter quod & accidit circa locum despectio, alioquin, nisi contigisset eos multis peccatis esse inuolutos, sicut Heliodorus qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim adueniens flagellatus & repulsus vtique fuisset ab audacia. Verùm non propter locum, gentem, sed propter gentem, locum Deus elegit. Ideóque & ipse locus particeps factus est populi malorum, postea autem fiet socius bonorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterùm in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, &c.

25. ITEM capite nono: Elatus autem ita (Antiochus) arbitrabatur se iniuriam illorum qui se fugauerant, posse in Iudæos retorquere: ideóque iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cælesti eum iudicio perurgente, eò quòd ità superbè locutus est se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuersa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eū insanabili & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, appræhendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: & quidem satis iustè, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorum torserat viscera, licèt ille nullo modo à sua malitia cessaret. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in staterā appēndere, nunc humiliatus ad terram, in gestatorio portabatur, manifestā Dei virtutem in semetipso contestans: ità vt de corpore impij, vermes scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur: & qui paulò antè sidera cæli contingere se arbitrabatur, cum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.

* Phœnices.

* Phœnices.

Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionē sui venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmēta capientibus, & cùm nec ipse iam fœtorē suum ferre posset, ità ait: Iustum est, subditum esse Deo, & mortalē non paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Et ciuitatem ad quam festinans veniebat, vt eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere: & Iudęos quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed auibus ac feris diripiendos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Athenienſibus facturum pollicetur: templum etiam sanctum, quod priùs expoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, &c.

26. PRIMI Machabæorū sexto: Et vocauit Antiochus omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi & corrui corde præ solicitudine: & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum, qui iucundus eram & dilectus in potestatate mea? Nunc verò reminiscor malorum quæ feci in Ierusalem, vndè & abstuli omnia spolia aurea &, argentea quæ erant in ea, & misit auferre habitātes Iudæam sine causa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena.

27. PSALMO quadragesimonono: Peccatori autem dixit Deus, &c. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimumnouum: Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis, sed suis grauatur. Confessio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare queraris, quòd peccata aliena te premant, dicitur enim tibi, Premunt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc? Pedibus ambulāsti ad furtum, immò mente coniunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuum, quia placuit tibi. (Psal. 49. Furtum alienum cui consentis, fit tuū.)

29. ESAIÆ primo: Princeps tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ nō ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israël, Heu cōsolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et cōuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid istud est quod vouerint: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

XI.

Quomodò alienum peccatum nostra defensione committimus?

A. Cùm aut malefactoribus patrocinamur, aut doctrinam alterius, quamuis peruersam & impiā, tuemur vel spargimus: quum nostra itidèm cura vel opera, quod contra fas & æquum instituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersùs hos diuinum intonat oraculum:[a] *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Ac rursùs:[b] *Nō sequēris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero denies.*

a Esaię. 5. & 10. a
b Exo. 23. a

B. Hæc satis de peccatis, vt vocant, alienis, quæ nunc profectò longe latèque patēt, & summa quotidie licētia, à magnatibus præsertim, perpetiātur. Adeòque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non esse putent ac floccipendant, etiā si suas & aliorum sæpe conscientias his criminū sordibus cōspurcēt ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autē dictę species omnes in tria fere genera coniici, breuitérque, vt magnus Basilius[c] ostendit, comprehendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate certóve animi proposito tantùm, aut supina negligētia, si quādo admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur.

c Basil. ser. 2. de baptis. cap. 9.

C. Sed longè omnium deterrimum peccandi genus est, quo delinquitur in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

A. ESAIÆ quinto: Væ qui dicitis, &c. vt in textu.

2. ET capite decimo: Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. EXODI vigesimotertio: Non sequêris turbam, &c. vt in textu.

B. BASILIVS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt suprà, quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN SPIRITVM SANCTVM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

EST, oblatam Dei munificentiam & gratiã, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia cõtemptim abiicere: Atque hoc est peccare inexpiabiliter, vt iuxta CHRISTI verbum,[a] nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tãtiq; peccati remissio impetretur. Hac enim lege nobiscũ agit Deus, vt nec gratiã in terris, neq; gloriã in cælis tribuat aliis, quàm qui peccatũ detestantur agnitum, & præter id bonũ sibi proponũt, rectúmque eligunt vitæ institutum. Cæterùm in hisce peccatis abest tũ peccati detestatio, tum boni quod sectãdũ erat, electio, & abiicitur prætereà id, quo Spiritus sanctus pro sua gratia hominem à peccando solet reuocare. Hinc fit, vt eiusmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquàm, aut rarò & ægrè admodùm consequatur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem Patrísque potentiam, vt in Petro[b] Apostolo CHRISTVM ipsum negante cernimus: neque rursùs ex igorantia, quod est peccare, vt appellant, in Filium Filiíque sapientiam, sicut[c] Saulo accidit Ecclesiam persequenti: sed quod longè grauius est, ex malignitate & peruicacia mẽtis peccatur: vt exemplum præbent peruersissimi & obstinatissimi illi Pharisæi.

Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 14.

a Matth. 12 c Marc. 3. d Lucæ 12. b

b Matth. 26 g vide Greg. lib. 25. Mora. cap. 16.

c 1. Tim. 1. c Act. 9. a

II.

Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?

Eiusmodi sex recensentur, vt vulgò quidem recepta sunt eorum hæc nomina: Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fraternæ charitatis inuidentia, Obstinatio, & Impœnitentia. Significantius autem erit, si quis ità numeret:

I. Diuina misericordia confidenter abuti.

II. De gratia Dei vel salute sua prorsùs desperare.

III. Veritatem Religionis aduersùs suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.

IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienę salutis & virtutum fraternarum successum.

V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.

VI. Absque pœnitentiæ proposito peruersæ vitæ finem nullum facere.

TESTIMONIA.

Triplex SS Patrũ sententia de peccato in Spiritum sanctum.

1. SANCTVS Thomas Aquinas in secunda parte secundæ partis summæ theologicæ, quæstione decimaquarta, Articulo primo: De peccato seu blasphemia in Spiritum sanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, scilicet Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus & Chrysostomus, dicũt esse peccatum in Spiritum sanctum, quando ad literam aliquid blasphemũ dicitur contra Spiritum sanctum, siue Spiritus sanctus accipiatur, secundũ quod est nomen essentiale conueniés toti Trinitati: cuius quælibet persona & Spiritus, & sanctus est: siue prout est nomé personale vnius in Trinitate personæ. Et secũdùm hoc distinguitur Matthæi 12. blasphemia in Spiritum sanctũ, contra blasphemiã in filiũ hominis. Christus enim operabatur quædã humanitùs, comedendo, bibendo, & alia huiusmodi faciẽdo, & quędã diuinitùs, scilicet dæmones eiiciendo, mortuos suscitãdo, & alia huiusmodi, quæ quidé agebat & per virtuté propriæ diuinitatis, & per operationé Spiritus sancti, quo secundum humanitatem erat repletus. Iudæi auté primò quidem dixerãt blasphemiam in filium hominis, cùm dicebãt eum voracem, potatorem vini, & publicanorum amatoré, vt habetur Matthæi 11. Postmodùm auté blasphemauerunt in Spiritũ sanctũ, dũ opera, quæ ipse operabatur virtute propriæ diuinitatis, & per operationé Spiritus sancti, attribuebãt principi dæmoniorũ. Et propter hoc dicũtur in Spiritũ sanctũ blasphemâsse.

In caput 12. Matthæi Prima explicatio.

Secunda.

Augustinus autẽ in libro de verbis Domini,* blasphemiã vel peccatum in Spiritũ sanctum, dicit finalé esse impœnitentiã: quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsque ad mortem. Quod quidé non solùm verbo oris fit, sed etiã verbo cordis & operis, non vno, sed multis. Hoc auté verbum sic acceptũ, dicitur esse cõtra Spiritũ sanctũ, quia est cõtra remissioné peccatorũ, quæ fit per Spiritũ sanctũ, qui est charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dixit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritũ sanctum. Nõdũ enim erãt finaliter impœnitétes. Sed admonuit eos, ne taliter loquétes ad hoc peruenirent, quòd in Spiritũ sanctũ peccarét. Et sic intelligendum est quod dicitur Marci tertio, vbi postquàm dixerat Qui auté blasphemauerit in Spiritũ sãctũ, subiũgit Euãgelista: Quoniã dicebant, Spiritũ immundum habet.

* Sermo 11.

Tertia interpretatio.

Alij verò aliter accipiunt, dicentes peccatum vel blasphemiã in Spiritũ sanctũ esse, quando aliquis peccat contra appropriatũ bonũ Spiritus sancti: Sic enim Spiritui sancto appropriatur bonitas, sicut & Patri appropriatur potétia, & Filio sapientia. Vndè peccatũ in Patré dicunt esse, quãdo peccatur ex infirmitate: peccatũ autem in Filiũ, quando peccatur ex ignorantia: peccatum in Spiritum sanctum, quando peccatur ex certa malitia, id est, ex ipsa electione mali. Quod quidem contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur, & sic non est idem, peccare ex malitia, quod peccare in Spiritum sanctum. Alio modo contingit ex eo, quod per cõtemptum abiicitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: sicut spes per desperationem & timor per præsumptionem, & quædam alia huiusmodi, vt infra * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus sancti in nobis. Et ideò sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritum sanctum.

* Art. sequẽt. & q. 20 & 21.

2. EX articulo secundo: Secundùm quod peccatũ in Spiritum sanctum, tertio modo accipitur, conuenienter sex species ei assignãtur: scilicet desperatio, præsumptio, impœnitẽtia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ grãtiæ: quæ distinguuntur secundùm remotioné vel contéptũ eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri. Quæ quidem sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorũ ipsius, vel ex parte ipsius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex consideratione diuini iudicij, quod habet iustitiã cum misericordia: & per spem, quæ cõsurgit ex consideratione misericordiæ remittẽtis peccata, & præmiãtis bona. Et hæc tollitur per desperationé. Et iterùm per timoré, qui consurgit ex consideratione diuinæ iustitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præsumptioné, dum scilicet aliquis præsumit se gloriam posse adipisci sine meritis, vel veniam sine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, sunt duo, quorum vnum est agnitio veritatis, cõtra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum scilicet aliquis veritaté fidei agnitã impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum scilicet aliquis non solùm inuidet personæ fratris, sed etiã inuidet gratiæ Dei crescenti in mundo. Ex parte verò peccati duo sunt, quæ hominem à peccato retrahere possunt. Quorũ vnũ est inordinatio & turpitudo actus, cuius cõsideratio inducere solet in homine pœnitentiam de peccato commisso. Et contra hoc ponitur impœnitentia, nõ quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, sicut suprà impœnitentia accipiebatur: (sic enim non esset speciale peccatum, sed quædam peccati circumstantia) sed accipitur hîc impœnitentia, secundùm quod importat propositum non pœnitendi. Aliud autem est paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: secundùm illud Romanorum sexto: Quem ergò fructũ habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Cuius consideratio inducere solet hominem ad hoc, quòd eius volũtas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quando scilicet homo firmat suum propositum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hier. 8. Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? quantùm ad primum. Omnes conuersi sunt ad cursum, quasi equus impetu vadens ad prælium, quantùm ad secundum.

Quomodò distinguãtur species peccati in Spiritum sanctum.

3. ITEM articulo tertio: Secundùm diuersas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum sanctum, diuersimodè irremissibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum sanctum, finalis impœnitentia: sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale in quo homo perseuerat vsque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile: non quòd nullo modo remittatur, sed quia quantùm est de se, habet meritum vt nõ remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quantum ad pœnam. Qui enim ex ignorantia vel infirmitate peccat, minoré pœnã meretur. Qui

Quomodò peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile.

autem

autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excusationem, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiam, qui blasphemabat in filiũ hominis, eius diuinitate nõdùm reuelata, poterat habere aliquam excusationem propter infirmitatem carnis, quam in eo adspiciebat, & sic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipsam diuinitatem blasphemabat, opera Spiritus sancti diabolo attribuens, nullam excusationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, secundùm expositionem* Chrysostomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pro eo passi sunt pœnam & in præsenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanasius* inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moysen contenderunt propter defectum aquæ & panis, & hoc Dominus sustinuit patienter. Habebant enim excusationem ex infirmitate carnis. Sed postmodùm grauiùs peccauerunt, quasi blasphemantes in Spiritum sanctum, beneficia Dei, qui eos de Ægypto eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quasi triginta tria millia hominum, & in futuro eis pœnam cõminatur, dicens: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorũ. Alio modo potest intelligi quo ad culpam: sicut aliquis dicitur morbus incurabilis secundùm naturam morbi per quẽ tollitur id, per quod morbus potest curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licèt talem morbum Deus possit curare: ità etiam peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundùm suam naturam, inquantùm excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ & misericordiæ Dei, per quam aliquãdo tales quasi miraculosè spiritualiter sanantur.

* Hom 41. in Matth.

* In Trac. quẽ fecit de hoc dicto Euang.

Exo. 16. & 17.

Exod. 32.

4. Matthæi duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

5. Marci tertio: Amen dico vobis, quoniam omnia dimittẽtur filiis hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemauerint: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternũ, sed reus erit æterni delicti quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

6. Lucæ duodecimo: Omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, nõ remittetur.

7. Matthæi vigesimosexto: Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dicebant Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua te manifestum facit. Tunc cœpit detestari & iurare quia nõ nouisset hominem.

Tribus modis peccatur.

8. Gregorius libro vigesimoquinto Moralium, capite decimosexto: Sciendum est quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et grauiùs quidem infirmitate quàm ignorantia, sed multo grauiùs studio quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quãdo in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ eo faciliùs tergitur, quòd non studio perpetratur, Paulus qui ignorauit, sciendo correxit, & Petrus motam & quasi arescentem iam radicem fidei lachrymando solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij, de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et paulò pòst: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud est enim, bona non facere: aliud, bonorum odisse doctorem: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione cõmittitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunquè solet accidere, amare bonum, sed implere non posse. Ex studio verò peccare est, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nõnunquàm grauius est, peccatum diligere quàm perpetrare: ità nequius est odisse iustitiam, quàm non fecisse. Sunt ergò nonnulli in Ecclesia, qui non solùm bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quæ ipsi facere negligunt, etiam in aliis detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur, quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quæ in se negligunt, saltem in aliis amarent. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab aliis non odissent: sed quia bona eadẽ audiendo cognoscunt, viuendo despiciunt, animaduertendo persequuntur, rectè dicitur: Qui ea industria recesserunt ab eo. Vndè & aptè subiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: sed, intelligere noluerunt: quia sæpè quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens voluntatem Domini sui, & faciẽs digna plagis, vapulabit paucis, & seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciẽs iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, existimant remedium nesciendi. Qui nimirùm sola superbiæ caligine tenebrescunt, atque ideò non discernunt, quia aliud est, nescisse: aliud, scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationẽ non possunt habere quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoscant.

Ignorantia. 1. Tim. 1.

Infirmitate.

Matth. 26.

Ex industria. Ioan. 15.

Iob 34.

Luc. 12.

Aliud est nescire, aliud, scire noluisse.

9. Priora ad Timotheum primo: Qui priùs blasphemus fui & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. Actorum nono: Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, & petiit ab eo epistolas in Damascum ad Synagogas: vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

III.

Quæ'nam Præsumptio facit peccatum in Spiritum sanctum?

Gregor. in c. 3. lib. 1 Reg. & lib. 33 Moral. c. 15. Item lib. 6. epist. 12. Fulgent. de fide ad Petrum, c. 3. Bern. ser. 3b. ex paruis sermonibus.

A. Ea, quæ hominem sola Dei misericordia cõfidentem, & ad peccandum audacem facit, seposita videlicet ac abiecta omni iustitiæ timorisque diuini ratione.

a Aug. de fide & operibus c. 14. & 22. in Enchirid. c. 67. & hæresi 54. Hieron. in c. 1 Oseæ. b Ioel. 1 d. e 2. Pet. 2. d. Eccl. 8 c Concil. Trident. sess. 6. c. 9. & can. 12. 13. & 14. Hieron. in c. 4. Danielis. d Lucæ 3. b 13. a Matt. 3. b Act. 26. e Eccl. 3. d e Rom. 2. a Eccl. 5. b Eccl. 25. d August. tract. 33. in Ioan. & hom. 50 c. 10. Isidor. De summo bono, lib. 2 c. 13.

B. Et sic sanè peccant hodiè complures, qui[a] sola fide in Christũ sibi blandiẽtes, vel in mediis peccatorum sordibus, [b] vt iumẽta, computrescunt, nec sibi solùm, sed aliis itidẽ polliceri audẽt[c] securitatem, modò meritis Christi & Dei gratiæ per fidẽ appræhensæ fidant, quantũuis interim pœnitentiæ[d] fructus negligantur. Horũ verò singulis acclamat gẽtiũ Doctor in fide & veritate Paulus:[e] *An diuitias*, inquit, *bonitatis Dei & patientiæ, & lõganimitatis cõtẽnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quamobrem ibidẽ Paulus alibi fidem solam[f] adeò iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cũ metu[g] ac tremore salutẽ suam operari: Fidemque cõmendat, non mortuã & ociosam, vt [h] Iacobus vocat, sed viuam & efficacẽ, quæ per[i] charitatẽ legitimè operatur.

f 1 Corinth. 13. a g Philip. 2. b Psal. 2. c Prouer. 28 c Rom. 11. c 1. Cor. 4. a 10. c h Iacobi 2. c d i Galat. 5. a

k Eccl. 5. a b Eccl. 9. a Vide Augu. de perfectione iustitiæ respon. 19. Item de cor rep. & gratia cap. 13. & hom. 41. ex 50. & ser. 33. de Innocent. Grego. lib. 16. Moral. cap. 32.

C. Cõtra hoc enorme peccatum sic Ecclesiasticus clamat: [k] *De propitiato peccato noli esse sine metu, neq; adiicias peccatũ super peccatũ. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorũ miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximãt, & in peccatores ira illi[9] respicit*, Rectè igitur Propheta:[l] *Misericordiã & iudicium cãntabo tibi Domine.* Tũ alibi:[m] *Honor Regis iudicium diligit.*

l Psal. 100. a Bernar. ser. 52. ex paruis, & ser. 6 in cant. Aug. de vtil. pœn. ca. vlt. m Psal. 98. a

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS in caput tertium libri primi Regum, super ea verba: Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat. Qui simpliciùs quàm debet istam Heli responsionem considerat, tã rectè hunc respondisse, quàm humiliter, putat. Sed profectò ista responsionis humilitas non si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est. Verè esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cùm minantem sibi omnipotentem Deum quotidiè de sacro eloquio sentiant, & tamẽ hominibus displicere trepidant, & diuinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam paccãdo confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictę locum habere potest, indulgentiã verò obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de minaoti sibi Deo dicere, Dominus est, quod bonũ in oculis suis, faciat: nisi de ordinarissima Dei misericordia inordinatè confidere? De omnipotẽtis etenim Dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc quod peccãdo delinquit, pœniteodo corrigit, flendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitiæ eius exponi est. Sic nimirùm peccata perpetrata non tergere pœnitudo, & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis eius offendere est. Dum ergò Heli vita in reproborum prædicatorum forma describitur, non solùm culpæ lapsus ostenditur, sed etiam culpæ in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentiæ, diuinæ indignationis magnitudinẽ placare potuit, dũ neglexit quod audiuit, incurrit quod metuit. Omnipotẽs enim Deus etsi ęquitate iustus est, abũdantiori tamen creditur miseratione pius. Vndè & per Prophetã dicitur: Miserationes eius super omnia opera eius. Hinc est quod per Ionam prophetã Niniuitis minas subuersionis protulit, & tamen pœnam euertendæ ciuitatis pœnitẽntibus indulsit. Hinc est etiã quòd Ezechiæ regi per prophetæ oraculum mortis pœna promittitur: sed quia rex mori metuens, corã Domino se pœnitẽtiæ lachrymis afflixit, mortem qua moreretur, apud eum quẽ timuit, non inuenit. Et suprà quidem se Dominum locutum fuisse asseruit, vt domus Heli & patris eius in cõspectu suo vsque in sempiternũ ministraret: sed qui de bona agẽte, bona locutus fuerat, de domo reproba iã effecta, sẽtẽtiã permutauit, dicẽs: Nũc autẽ absit hoc à me. Si ergò bona promissa reuocat omnipotẽs Deus, quia ij quibus promiserat, malè permutantur: quanto magis minarũ effectus retrahit, cùm benè cõuersos eos adspicit, quibus pro admissis iniquitatibus pœnam animaduersionis intimauit? Quid ergò ad hæc dicimus, qui quotidiè

1. Reg. 3. — Inordinata fiducia vindictæ locum habet. — 1 Reg. 1. Inordinatè confidentes de Dei misericordia. — Deus misericors. Psal. 144. Ionæ 3. — Esai. 38.

tidiè delinquimus, atque in reatus nostri obligatione secuti sumus? Hoc igitur ipsum quod districtionem diuinæ iustitiæ non timemus, nobis valdè timendum est, quia ecce, qui diuina indignatione proiicitur, pro culpa perpetratæ negligentiæ, nullo timore solicitos fuisse perhibetur.

Nec præsumendum, nec desperandum.

2. IDEM libro trigesimotertio Moralium, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod deflerur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nullâ spei consolatione conualescat: neque ità confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiã cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsomptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicatoris terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicitur: Nè dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorũ meorum non memorabitur. Pietatem nanque eius protinùs & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim & ira ab illo.

Eccl. 5.

Reuelationem expectans de remissione peccatorum, reprehenditur.

3. ITEM libro sexto Epistolarum, epistola vigesimasecunda, ad Gregoriam cubicolariam Augustæ: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam & inutilem postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousquè veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat: in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret, & tamen adhuc trepidans, dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti subiicio, nè fortè aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cælum ducitur, & iam timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necessè est ve tremor teneat: quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Contra securitatem de remiss. peccatorum.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

Mater negligentiæ, securitas.

Prouerb. 28.
Psal. 2.

4 FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacùque homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, & vitam suam Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ munere: quia Deus, sicut per Prophetam dicit, non vult mortem peccatoris siue morientis, sed magis vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Verùtamen nullus hominũ debet sub spe misericordiæ Dei in suis diutiùs remanere peccatis, cùm etiã in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutiùs ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquàm ità præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Ideò vnumquenque nostrûm sacra scriptura benignè præmonet, dicés: Nè tardaueris conuerti ad Deum, & nè differas de die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus Dauid: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoquè Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malũ incredulitatis discedendi à Deo viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuit, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiam Dei sperat, vt vsque in finem vitæ præsentis in suorum criminũ peruersitate permaneat. Proindè diligétes misericordiam Dei, metuentésque iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis: sciétes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas iustissimi iudicii, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absoluitque conuersos, ità iustitia repellet punietque obduratos. Ij sunt qui peccantes in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum.

Ezech. 33.

Sub spe misericordiæ diuinæ non est in peccatis permanendũ.

Eccl. 5.

Psal. 94.

Heb. 3.

Obduratus quis viuat.

Diligéda misericordia, & metuenda iustitia.

5. BERNARDVS sermone trigesimooctauo ex paruis sermonibus: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt: Quid dissimulant homines in vita sua agere pœnitentiam, & extrema de confessione præsumunt? Quomodò sub vnius horæ articulo reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiæ & desideria per totum mundum sparsa sunt, & vbiquè terrarum, velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium saluem aliquos: potés sum enim in momento omnia reuocare: sed non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, qui in sanguine perseuerant, donec multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis antequàm deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone scripturarum vnum inuenies latronem sic saluatum. Noli ergò huic tam periculosæ expectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modò vbi vult, sed quando vult, spirat: nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alij consequuntur: sed vndè scis quòd tunc tibi ità subuenire velit, quem in interim sic repellis? Benignus quidem est Spiritus sapientiæ, sed non liberabit maledictum à labiis suis. Audi quis ille sit: Maledictus qui peccat in spe.

Matth. 12.

Psal. 15.

Quã periculosa dilatio conuersionis.

Ibidem.

Nota.

Ioan. 3.

Sapient. 1.

1. B AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimoquarto: Quare iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, nè mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint:

Cõtra eos qui ex sola fide sibi salutẽ pollicentur.

benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex subintrauit, vt abundaret delictũ: vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia.

Rom. 5.

Quod ideò verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum rectâ fide impetrãres, pluribus grauioribúsque delictis etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente cõfugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundùm id quòd prædictum fuerat in psalmo, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt.

Psal. 120. Rom. 5.

Psal. 15 Rom. 5.

Quomodò iustificamur per fidem sine operibus legis.

Cùm ergò dicit Apostolus, arbitrari se, iustificari hominem per fidem sine operibus legis: non hoc agit, vt præcepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Vndè in præsenti opere non opus est latiùs disputare, præsertim quia modò de hac quæstione prolixũ librum edidi, qui inscribitur, De litera & spiritu.

Epistolæ catholicæ cõtra hæresim de sola fide, scriptæ sunt.

Quoniã ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam salubrem planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur.

De quali fide agat Paulus. Galat. 5.

Vndè illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ità nihil prodesse asseuerat, vt dicat, Si habeam omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur, plenitudo enim legis, charitas.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

Vndè euidenter in secunda epistola Petrus, cùm ad vitæ & morum sanctitatem hortaretur, mundúmque istum transiturum prænunciaret, cælos verò nouos & terram nouam expectari quæ iustis inhabitanda traderetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, sciens de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententiis nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt tanquàm securi de salute, quæ in fide est, benè viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficilima esse in Epistola eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias scripturas, ad proprium suum interitum: cùm tamen & ille Apostolus de salute æterna, quæ nisi benè viuentibus non daretur, eadem sentiret quæ cæteri Apostoli.

2. Pet. 3.

Iacobus autem vehementer infestus est eis qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus comparet, dicens: Tu credis quoniam vnus est Deus: benè facis, & dæmones credunt, & contremiscunt. Quid veriùs, breuiùs, vehementiùs dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, cùm Christum filium Dei confiterentur, & ab illo corriperentur, quod in Petri confessione laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, Fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eũ? Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousquè igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

Iaco. 2. Mat. 8.

Matth. 16. Iaco. 2.

5. Et capite vigesimosecundo: Nequaquàm ergò mens incauta fallatur, vt se existimet Deum cognouisse, si eum fide mortua, hoc est, sine bonis operibus, confiteatur more dæmonum: & ideò se iam non dubitet ad vitam æternam esse venturam, quia Dominus dicit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Venire quippe debet etiam illud in mẽtem, quod scriptum est, In hoc cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eum, & mandata eius nõ seruat, mendax est, & in hoc veritas non est. Et nè quisquam existimet mandata eius ad solam fidem pertinere: quanquàm dicere hoc nullus est ausus, præsertim quia mãdata dixit, quæ nè multitudine cogitationes parerent, in illis duobus tota lex pendet & Prophetæ: licèt rectè dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionẽ operatur: tamẽ posteà Ioannes ipse aperuit quid diceret, cùm ait, Hoc est mandatum eius, vt credamus nomini filij eius IESV Christi, & diligamus inuicèm.

Ioan. 17.

1. Ioan. 2.

Matth. 22.

Galat. 5 Fides viua salutis. 1. Ioan. 3.

Hoc itaque prodest in Deum rectâ fide credere, Deum colere, Deum nôsse, vt & benè viuendi ab illo nobis sit auxiliũ, & si peccauerimus, ab illo indulgentiam mereamur: non in factis quæ odit securi perseuerantes, sed ab eis recedentes, eique dicentes, Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meã, quoniam peccaui tibi: quod non habent cui dicãt, qui non in eum credunt, & frustrà dicunt, qui cùm tam longè ab illo sint, à gratia mediatoris alieni sunt.

Psal. 40.

Contra perniciosam securitatem. Sapien. 15.

Hinc illa verba sunt in libro Sapientiæ, quæ nescio quomodo intelligit perniciosa securitas, Et si peccauerimus, tui sumus: quoniam scilicet bonũ & magnum Deum habemus, qui velit atque possit pœnitentium peccata sanare, non qui minimè audeat permanẽtes in malignitate disperdere. Denique cùm dixisset, Tui sumus, addidit, scientes potentiam tuam: vtique potentiam cui se subtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideóque securus adiunxit, Non peccauimus autem, scientes quoniã tui sumus deputati. Quis enim dignè cogitans habitationem apud Deum in qua omnes prædestinatione sunt deputati, qui secundùm propositum vocati sunt, non enitetur ità viuere vt tali habitationi congruat? Quod ergò & Ioannes dicit, Hæc scripsi vobis, vt non peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrẽ Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris: non id ait, vt cum securitate peccemus, sed vt recedentes à peccato, si quod admissum est, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia desperemus.

1. Ioan. 2.

3. Item in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam, etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantis libet sceleribus

ſceleribus viuant, quę nec diluant pœnitendo, nec eleemoſynis redimant, ſed in eis vſque ad huius vitæ vltimũ diem pertinaciſſimè perſeuerent, ſalui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorũ flagitiorúmque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici ſunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nã ſcriptura diuina aliud conſulta respondet. Librum autem de hac quæſtione ſcripſi, cuius titulus eſt, De fide & operibus: vbi ſecũdùm ſcripturas ſanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonſtraui eam fidem ſaluos facere, quam ſatis euidenter expreſſit Paulus Apoſtolus, dicens: In Chriſto enim Ieſu neque circuncisió quicquam valet, neque præputium, ſed fides quæ benè per dilectionem operatur. Si autẽ malè & nõ benè operatur, proculdubiò ſecundùm Apoſtolum Iacobũ mortua eſt in ſemetipſa. Qui rurſùs ait, Si fidem dicat ſe quiſquam habere, opera autem nõ habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Porrò autem ſi homo ſceleratus propter fidem ſolam per ignem ſaluabitur, & ſic eſt accipiendum quod ait beatus Paulus Apoſtolus, Ipſe autem ſaluuſ erit, ſic tamen quaſi per ignem: poterit ergò ſaluare ſine operibus fides, & falſum erit quod dixit eius coapoſtolus Iacobus. Falſum erit & illud quod idem ipſe Paulus dixit. Nolite, inquit, errare: neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neq; ebrioſi, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Si enim etiam in iſtis perſeuerantes criminibus, tamen propter fidem Chriſti ſalui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Sola fides ſaluat, quæ per charitatem operatur. Galat. 5.

Iaco. 2.

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

4. Et in libro de hæreſibus ad Quoduult deum, hæreſi quinquageſimaquarta: Aetiani ab Aëtio ſunt vocati, iidémque Eunomiani ab Eunomio Aëtij diſcipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica pręualens, acutiùs & celebriùs defendit hanc hæreſim, diſſimilem per omnia Patri aſſerens Filium, & Filio Spiritum ſanctum. Fertur etiam vſqueadeò fuiſſe bonis moribus inimicus, vt aſſeueraret, quòd nihil cuique obeſſet quorumlibet perpetratio ac perſeuerantia peccatorum, ſi huius quæ ab illo docebatur fidei particeps eſſet.

Eunomiana hæreſis de ſola fide.

5. Hieronymvs in caput quartum Oſeæ: De hæreticis facilis intelligentia eſt, quòd quanto plures fuerint, tanto magis delinquant Deo, & glorientur in populis: & idcircò decipiant infelices, vt peccata populi comedant, & per dulces ſermones deuorent domus viduarum. Cùm enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus niſi fidei veritatẽ: quam ſi cuſtodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim dicentes, in iniquitatibus eorum ſubleuant animas eorum: vt non ſolùm non agant pœnitentiam, nec humilientur, ſed gaudeant in ſceleribus ſuis, & erecta ceruice gradiantur. Vndè & populus & ſacerdos, & hi qui docti ſunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio conſtringentur.

Hæreticorum vox eſt, Deum nihil niſi fidem requirere.

6. Ioelis primo: Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo, demolita ſunt horrea, diſſipatæ ſunt apothecæ, quoniam confuſum eſt triticum.

7. Secvndæ Petri ſecundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſideriis carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiũt, qui in errore conuerſantur, libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

8. Ecclesiastis octauo: Sunt impij, qui ità ſecuri ſunt, quaſi iuſtorum facta habeant.

9. Concilivm Tridentinum ſeſſione ſexta, capite nono: Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vnquàm fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamẽ fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, dicendum eſt: cùm apud hæreticos & ſchiſmaticos poſſit eſſe: immò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerẽdum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omninò dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos, neminémque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, déque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacramentorũ virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dũ ſeipſum, ſuáque propriã infirmitatem & indiſpoſitionẽ reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt, cùm nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

Cõtra certitudinem iuſtificationis.

De propria infirmitate & indiſpoſitione formidemus.

10. In eadem ſeſſione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quã fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum: vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

11. Et canone decimotertio: Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequẽdã neceſſariũ eſſe, vt credat certò, & abſque vlla hæſitatiõe propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

12. Item canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominẽ à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quòd ſe abſolui ac iuſtificari certò credat aut neminẽ verè eſſe iuſtificatũ, niſi qui credat ſe eſſe iuſtificatũ: & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

13. Hieronymvs in caput quartum Danielis ſuper ea verba, Forſan ignoſcet Deus delictis tuis, &c. Cùm beatus Daniel præſcius futurorũ de ſententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen ſciendum quòd ſi Nabuchodonoſor bona opera facienti venia repromittitur: multo magis aliis promittitur, qui leuiora peccata commiſerunt.

Dan. 4.

Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.

14. Lvcæ tertio: Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ. Et nè cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. Et decimotertio capite: Niſi pœnitentiã habueritis, omnes ſimiliter peribitis.

16. MATTHÆI tertio: Facite ergò fructum dignum pœnitentię,&c. Omnis arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigesimosexto: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnẽ regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam vt pœnitẽtiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna opera pœnitentiæ facientes.

18. ECCLESIASTICI secundo: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & nõ in manus hominum.

19. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamẽ peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam sustẽtatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum qui verentur faciem eius. Non sit bonum impio, nec prolõgentur dies eius, sed quasi vmbra transeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mãdauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi. Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigesimo tertio in Ioannem: Intendãt qui amant in Domino mãsuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis est, time quòd rectus est. Tanquàm mansuetus dixit, Tacui: sed tanquàm iustus, Nunquid semper tacebo? Misericors & miserator Dominus. Ità planè. Adhuc adde, longanimis: adhuc adde, & misericors: sed time quod est in nouissimo, & verax. quos enim modò sustinet peccantes, iudicaturus est contemnentes. An diuitias longanimitatis & mansuetudinis eius contemnis? Ignoras quia patientia Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Tu autem secũdùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera sua. Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus, & verax Dominus, largitur tibi spatium correctionis, sed tu plùs amas dilationem quàm emẽdationem. Malus fuisti heri, hodiè bonus esto: & hodiernum diem in malitia peregisti, vel cras mutate. semper ea pectas, & de misericordia Dei tibi plurimum polliceris, quasi ille qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. Vndè scis quid pariat crastin⁹ dies? Rectè dicis in corde tuo, Quãdo me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare nõ possumus, quòd correctis atque conuersis indulgẽtiam Deus promisit: nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam, non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Ex vtroque igitur homines periclitantur, & sperando, & desperando: contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando qui decipitur? Qui dicit, Bonus est Deus, misericors est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxè habenas cupiditatibus meis, implẽã desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus: spe isti periclitãtur. Desperatione autẽ, qui cùm inciderint in grauia peccata, putantes sibi nõ posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud semetipsos, iam dãnandi sumus, quare non quod volumus, facimus, animo gladiatorum, ferro destinatorum? Ideò molesti sunt desperati. Iam enim quod timeãt non habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est nè te occidat spes, & cùm multùm speras de misericordia, incidas in iudicium. Metuendum est rursùs nè te occidat desperatio, & cùm putas iã tibi nõ ignosci quæ grauia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiã, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergò agit Dominus cũ periclitãtibus vtroque morbo? Illis qui spe periclitãtur, hoc dicit, Nè tardes cõuerti ad Dominũ, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergò qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portũ: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum, quando veniat vltimus dies nescis.

[Margin: Deus mansuetus est: sed tamen etiam iustus est. — Psal. 24. — Esa. 24. Psal. 102. — Rom. 2. — Psal. 106. — Deus promisit pœnitentibus indulgentiam, sed non prolixiorem vitam. — Prouer. 24. — Sperando quidam decipiuntur. — Desperatione decipiuntur alij. — Prouer. 1. — Eccl. 5. — Ezech. 18. — Nota.]

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarũ, homilia quinquagesima, capite decimo: Illud quale est in quo sibi blandiuntur, qui sua se vanitate seducunt, perseuerãtes in malitia atque luxuriis suis, cùm audiant Apostolum dicentem: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt? Audent sibi præter regnum Dei salutem quam desiderant, polliceri, atque ità inter se loquuntur, dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, sufficit mihi saluum esse. In quo primũ eos fallit, quia eorum nec salus vlla est, quorũ iniquitas perseuerat. Quod enim ait Dominus, Quoniam abũdauit iniquitas, refrigescit charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, salutem vtiquè promisit perseuerãtibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis. Quapropter præsumere qui audeat de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apostolum dicentem, Hoc enim scitote, cognoscentes quòd omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: Propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite itaque fieri participes eorum. Latiùs autem ad Corinthios hæc dicit, Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, &c. regnũ Dei possidebunt. Sed videte quemadmodùm timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita vetati commiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Quisquis ergò post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsque-

[Margin: Galat. 5. — Illorum salus nulla est, quorum iniquitas perseuerat. — Matth. 24. Matth. 10. & 24. — Non est satis esse Christianum. — Ephe. 5. — 1. Cor. 6.]

adeò

adeò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitã mutare, dum tempus est, cùm ità peccat & viuit. Nam vtique quòd ità perseuerans peccat, thesaurizat sibi iram in dieiræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autè adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus solutur in terra, vt sit solutus in cælo, & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec vendicum illud Dominicæ vocis tonitruũ contremiscit, Nõ omnis qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Quid ad Galatas idẽ Apostolus, Nònne talia enumerans, eodem fine côcludit: Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ prędico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Rom. 2.

Confugiendum est Christiano peccatori ad claues Ecclesiæ. Matth. 16.

Matth. 7.

Galat. 5.

24. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite decimotertio: Quãuis quisque sit peccator & impius, si ad pœnitentiam côuertatur, consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas côferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam. Vndè & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius qui me misit donèc dies est. Veniet autem nox quando nemo potest operari. Hinc & Propheta, Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam antequàm contenebrescat, id est, antequàm mors æterna præueniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc sęculo pœnitentiam operãtibus Dei misericordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorũ operũ ponimus. Per id deteriorantur plerunquè iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emẽdandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitentiam indultum, ad libertatem praui operis vertit. Festinare debet ad Deum pœnitendo vnusquisque dum potest, nè si dum potest noluerit, cùm tardè voluerit, omninò non possit. Pœnitẽde Propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiam propè est omnibus inuocãtibus se? Nam tunc iam longè erit quandò dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè est: tunc videbitur, & propè non erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quãdo quisque peccare potest, pœnitet, vitámque suam viuens ab omni crimine corrigit, non dubium quòd moriens ad æternam trãseat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo, sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergò cupit certus esse in morte de indulgentia, sanus pœniteat, sanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus securitatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabant contritionẽ filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti promittit securitatem. Vnde & sequitur, Confusi sunt quia abominationem fecerunt, id est, confusi sunt nõ pœnitẽdo, sed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter qui de malo opere erubescens corrigitur. Ille enim, qui repræhensus est, confunditur: iste, quia se malum fecisse memoratur. Quãuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse nõ debet, quia pœnitentis satisfactio diuino tantùm pensatur iudicio, non humano. Proindè quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necessè est. Neque enim vnquã oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligẽtia autem sæpè incautum ad vitia transacta reducit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerint ab homine vitia, si fortè post hæc intercedẽte securitate quælibet culpa subrepserit, confestim delectationes pristinæ vitiorum mentem audiùs irrepunt: pulsantésque hominem in consuetis operibus grauiùs pertrahunt: ità vt sint nouissima hominis illius peiora prioribus.

Peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniam consequi.

Ioan. 9.

Hiere. 3.

Contra procrastinantes conuersionẽ suam.

Esai. 55.

Psal. 144.

Matth. 25.

Pœnitendum ad mortẽ vsque: alioquin periculosa fit.

Securitatem pœnitentibus promittentes. Hie. 6.

Eccl. 5.

Securitas de peccatis nunquàm habenda.

25. PAVLI ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem nõ habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes trãsferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, & si distribuero, &c.

26. AD Philippenses secundo: Itaque charissimi mei (sicut semper obedistis) nõ vt in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cũ metu & tremore vestram salutem operamini.

27. PSALMO secundo: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIORVM vigesimoctauo: Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim, &c.

30. PAVLI ad Corinthios quarto: Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.

31. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

32. IACOBI secundo: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: nõ dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meã. Tu credis quoniam vnus est Deus? Benè facis: & dęmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nònne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filiũ super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides cõsummata est. Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo & reputarũ est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Vi-

detis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum, est ità & fides sine operibus mortua est.

33. AD Galatas quinto: Nã in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

1. C. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissim⁹ enim est patiens redditor. De propiciato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tẽpore vindictæ disperdet te.

2. ECCLESIASTIS nono: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruãtur incerta, eò quòd vniuersa æquè eueniãt iusto & impio, bono & malo, mũdo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnẽti: sicut bonus, sic & peccator: vt periorus, ità & ille qui verum deierat. Hoc est pessimũ inter omnis quę sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt: vndè & corda filiorum hominũ implentur malitia & contemptu in vita sua, & post hęc ad inferos deducentur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ contra Cælestium, responsione decimanona: Nos autem huic respondentes, dicimus ideò secutũ esse, Quis gloriabitur castum se habere cor: quoniã præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo quod ipse non videt, inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volũt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari.

Prouer. 20.

Homo quantumuis iustus timere debet.

Psal. 18.

4. Et libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium quãdiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opùs est in hoc loco: vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per satanæ angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in me: dicente illo, qui illos vtique sciebat esse mansuros. Et per prophetã, Si volueritis & audieritis me: cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius vtilitatem secreti, ne fortè quis extollatur, sed omnes etiã qui benè currunt, timeant, dum occultum est quò perueniant.

Contra eos qui præsumunt se esse prædestinatos.

2. Cor 12. Ioan 15.

Esai. 1.

Prædestinati quòd sit incerta, vtile est.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimaprima: Qui egerit veraciter pœnitentiã, & solutus fuerit à ligamento quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam viuere debuit, post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam & accipit; & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia benè hinc exit. Non præsumo, non vos fallo: Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus cùm sanus est, & posteà benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vndè securus sum dico, & do securitatẽ: vndè non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatẽ dare non possum. Sed dicat aliquis: bone sacerdos, tu nescire* & nullam securitatem nobis dare posse dicis, si ille saluatur & Christum adire meretur, cui morienti pœnitentia datur, qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit: Instroe ergò nos, rogo quomodò benè viuere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, à concupiscentia, à furto, & multiloquio, ab immoderato risu, à verbo ocioso, vndè reddituri sunt homines rationem in die iudicij. Eccè quàm leuia dixi. Omnis tamen grauia & pestifera. Et aliud dico, non solùm post pœnitentiam ab istis vitiis se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Eccè quarè dixi, quia & ante pœnitentiam benè viuendum est, & post pœnitentiam meliùs. Quod dico, attendite. Debeo illud planius exponere, ne me aliquis malè intellexisse intelligat. Nunquid dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam, liberabitur? Non. Et quid dicis mihi? Nescio: Nõ præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiã dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies: curre vt reconcilieris, si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam ipsam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vndè scis, inquis, ne fortè Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vndè? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergò tene certum, dimitte incertum.

Periculosa pœnitentia quæ ad mortem vsque differtur.

* ne, &

Matth. 12.

Deo & sacerdoti peccata confitenda.

Conuersio in vltimum differenda.

6. IDEM sermone tertio de Innocentibus, qui est sermo decimus de Sanctis: Si diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animũ suum ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolunt salubriter cogitare, necessè habent posteà sine vllo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æterna morte poterunt redimere: quia percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Mortis oblitus... oblitus Dei.

7. GRE-

7. GRAGORIVS libto decimoſeato Moralium in Iob, capite ttigeſimoptimo ſupet ea veiba capitis viceſimiquarti. Et vſque ad inferos peccatum illius. Peccatum vſque ad infeios ducitur, qund ante finem viiæ præſentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, eſt peccatum vſque ad mortem: quia ſcilicet peccatum quod hic non corrigitur, eins venia fruſtrà poſtulatur. De qun adhuc ſubditur: Obliuiſcatur eius miſericordia. Omnipotentis Dei miſericordia obliuiſci eius dicitur, qui omnipotenns Dei iuſtiiiæ fuerit oblitus: quia quiſquis eum nunc iuſtum non timet, poſteà inuenite non valet miſericordem. Quæ nimirùm ſententia non ſolùm ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deſerit: ſed etiam qui in fide recta poſitus, carnaliter viuit, quia vltio æternæ animaduerſionis nnn euaditur, vtrum in fide, an in opere peccetur. Nam etſi damnationis diſpar eſt qualitas, culpæ tamen quæ nequaquàm per pœnitentiam tergitur, nulla abſolutionis ſuppetit facultas.

1. Ioan. 5.
Peccatum ad mortem.
Iob. 14.
Dei miſericordia obliuiſcitur eius, qui iuſtitiam Dei obliuiſcitur.

8. PSALMO centeſimo: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis ſermonibus, ſermone quinquageſimoſecundo: Tria ſunt oſcula: primum, pedum: ſecundũ, manuum: tertium, oris. Cũ primò cõuertimur, pedes Domini oſculamur. Duo autem ſunt pedes Domini: miſericordia, & veritas. Hunc vtrunque pedem Dens conuertentium cordibus imprimit, & vtrúque pedem peccator quiſque, ſi verè conuertitur, amplectitur. Si enim ſolá miſericordiá ſine veritate reciperet, per præſumptionem caderet. Rnrsùs ſi veritatem ſine miſericordia reciperet, nihilominùs per deſperationem periret. Sed vt fiat ſaluus, ad vtrunque pedem humiliter prouoluitur, vt per veritatem peccata damnet, & per miſericordiam veniam ſperet.

Vtrunque pedem Domini miſericordiam & veritatem ſcilicet, oſculari debemus.
a

10. ITEM ſermone ſexto in Cantica: Felix mens, cui ſemel Dominus Ieſu vtrunque infixerit pedé. A duobus ſignis cognoſcite eá quæ huiuſmodi eſt, quæ ſecum neceſsè eſt referat diuinis impreſſa veſtigiis. Ipſa ſunt timor & ſpes: ille iudicij, iſta miſericordiæ repræſentans imaginem. Meritò beneplacitum eſt Deo ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius: cùm ſapientiæ timor initium ſit, ſpes profectus. Nam conſummationem ſibi charitas vendicat. Quæ cùm ità ſint, non paruus fructus eſt in primo hoc oſculo quod ad pedes accipitur: tantùm curato, vt neutro fraudetis illorum. Porrò enim ſi iam dolore peccati & iudicij timore compungeris, veritatis iudiciique veſtigio labia impreſſiſti. Quòd ſi timorem, doloremque diuinæ intuitu bonitatis, & ſpe conſequẽdæ indulgentiæ temperas, etiam miſericordiæ pedem amplecti te nóueris. Alioquin alterum ſine altero oſculari non expedit, quia & recordatio ſolius iudicij in barathrum deſperationis præcipitat, & miſericordiæ fallax aſſentatio peſſimam generat ſecuritatem. Datum eſt & mihi miſero nonnũquã ſedere ſecus pedes Domini Ieſu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, inquantùm me ſua benignitas dignabatur admittere. At ſi quãdo miſerationis oblitus ſtimulante conſcientia, iudicio paulò diutiùs inhæterem: mox metu incredibili ac miſerabili confuſione deiectus, & tenebroſo circunfuſus horrore, hoc ſolum palpitans de profundis clamabam: Quis nouit poteſtatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Quòd ſi eo relicto pedem miſericordiæ plùs tenere contingeret, tanta econtrariò incuria & negligentia diſſoluebar, vt confeſtim & oratio tepidior, & actio pigrior, & riſus promptior, & ſermo incautior, & omnis deniq; vtriuſque hominis ſtatus inconſtantior appareret. Proindè magiſtra inſtructus experientia, nõ iudicium iam ſolum aut ſolam miſericordiam, ſed miſericordiam pariter & iudiciũ cantabo tibi Domine. In æternũ non obliuiſcar iuſtificationes iſtas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quouſque miſericordia ſuperexaltata iudicio, miſeria cõticeſcat, ac ſola cantet tibi de cæterò gloria mea, & non compungar.

Timor iudicij cum ſpe miſericordiæ iungendus.
Pſal. 146.
Prou. 1.
Pſal. 89.
Pſal. 100. & 118.
Iacob. 2.
Pſal. 29.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodò te vera auget peccata qui deſperauerit, ſic poteſt augere peccata & qui veniam ſperauerit, vt dicat ſibi, Faciam quod volo: Deus bonus eſt: quãdo me cõuertero, ignoſcet mihi. Ita planè dic tibi. quãdo nec cõuertero, ignoſcet mihi, ſi craſtinus dies certus eſt tibi. Nònne ad hoc te admonet ſcriptura, dicens: Nè tardes cõuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te? Eccè ad vtrunque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: ne deſperando augeamus peccata, propoſitus eſt pœnitentiæ portus: rurſùs, ne ſperãdo augeamus, datus eſt dies mortis incertus.

Eccl. 5.
Contra deſperationem inſtitutus pœnitentiæ portus: contra præſumptionem, incerta mortis hora.

12. PSALMO nonageſimooctauo: Honor regis iudicium diligit. Tu paraſti directiones: iudicium & iuſtitiam in Iacob tu feciſti.

IIII.

Quomodò peccatur in Spiritum ſanctum Deſperatione?

A. Cùm præſumptioni, de qua dictũ eſt, contrarium prorsùs vitium acceſſerit, vt omnem ſpem abiiciat homo vel impetrãdæ apud Deum veniæ, vel ſalutis æternæ conſequendæ.

Aug. ſer. 58. de tempore, & hom. 21. ex 50. Greg. li. 8. Moral. cap. 14. Iſid. li. 2. de ſummo bono, ca. 14. Chryſoſt. hom. 2. in Pſal. 50. Bern. ſer. 3. de natali Domini.

B. Hoc modo peccauit deſperãdo Cain, vt ſua ipſe voce teſtatur, cũ inquit: [a] *Maior eſt iniquitas mea, quã vt veniã merear.* Peccauit & [b] Iudas Chriſti proditor, cũ ſalutis deſperatiõe cõmotus,

a Gen. 4. b Bern. ſer. 11. in Cantic.
b Matth. 27. a Actor. 1. c Epheſ. 4. d 2. Reg. 2. f.

c Ezechiel. 18. e f g 33. c d 1 Ioan. 1. c d 2. a Hiere. 3 a f ia 1 c Psal. 144 b Eccl. 17. d. d Luc. 23 f Aug. lib. 1. retract. cap. 19. Item de corrept. & gra. ca. 13 & ser. 181. de tēp. cap 16. Leo epist. 91. ad Theod. Concilium Tridentinum sess. 14. ca. 7.

vitã laqueo sibi infelix abrupit. Atqui [c] nulla nimis est sera homini pœnitentia, vti [d] Latronis exemplo demonstratur, qui in cruce extremísque vitæ spatiis Christi ingenté gratiam & cælestem gloriam est consecutus.

TESTIMONIA.

De indulgentia diuina nemo diffidat.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimooctauo de tempore: Nõ qui peccauerit, sed qui in peccatis perseuerauerit, odibilis & abominabilis Deo erit. Nam vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater piissimus consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia tunc nobis prodest, si non tradamus coouerti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Denique etiã in ipsis vulneribus vel fracturis corporum, infirmitates cognoscere possumus animarum. Si enim alicui pes frangatur aut manus, cũ labore solet ad pristinum officium reuocari. Si verò secundò & tertiò, & adhuc frequentiùs in eodem loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra, cum quãtis doloribus vulnera ipsa curanda sunt: & tamen post longas & multas tribulationes vix erit antequàm ad pristinum statum membra ipsa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis seu vulneribus esse credenda est. Si semel aliquis vel secundò peccauerit, & sine aliqua dissimulatione ad pœnitentiæ medicamenta cõfugerit, pristinam incolumitatem sine aliqua mora, & forsitan sine aliqua fœditate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animatum vulnera magis tegendo vel defendendo putrescere, quàm confitendo & pœnitendo curari: timendum est ne in illo impleatur illud quod Apostolus dixit, An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed fortè cogitat aliquis tam grauia se admisisse peccata, vt iam Dei misericordiam promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo, quicunque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cælestis medici non attendis? Cùm enim Deus velit misereri quia bonus est, & possit quia omnipotens est, ipse contra se diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum sibi misereri, aut non velle, aut non posse credit: eúmque aut bonum aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergò nec post centum peccata, nec post mille crimina de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet, vt sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet, ne fortè, si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si velit, de diaboli laqueis liberari non possit.

Ezech. 33 & 18.

Periculũ eorum qui sæpius relabuntur.

Rom. 2.

Desperandum non est de Dei misericordia cuiquam peccatori quãuis grauissimo.

Non est desperandum.

2. ET homilia vigesimaprima ex quinquaginta: Si aliquis iã lapsus hęc audit, & nimio sceleris põdere pressus desperare iam cœpit: attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergò dicat, Ego si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum. Deus malis talibus non ignoscit, cur non addo peccata peccatis? Fruar seculo in voluptate lasciua, in cupiditate nefaria: iam perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Deus enim noster sicut cautos fecit qui nõ ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt.

3. GREGORIVS libro octauo Moraliũ in Iob, capite decimoquarto: Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis cõfitebitur tibi? Vndè rursùm scriptũ est: Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quisquis autem impietati succumbit, vitam profectò iustitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiã post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Benè ergò dicitur: Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet. Quia plerunque cum perpetratione nequitiæ, etiã desperatio sociatur, & via iam reuersionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparãtur, quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensa: sed consumpta pertranseunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, dissipantur.

Desperatio inferno comparatur.

Psal. 6.

Prouer. 18.

Iob 7.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimoquarto: Non per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur, receditúrve à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum vel morum elongamus vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere pœnitentiam & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergò peccare, ad mortem pertinet: desperare verò, in infernum descendere. Vndè & scriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, cõtemnit. Sæpè diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam adspicit, immanitate scelerum percussos ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiam, quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens prævidere debet callidas contra se hostis insidias, sicque Dei iustitiam memar, vt tamen quamuis in magnis sceleribus de misericordia eius confidat. Ampliùs lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa, quàm de ea quæ nunquàm extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, de cuius regressu magnum fit gaudium patris. Nõ aliter coram Deo & angelis copiosius est gaudium de eo qui à periculo liberatur, quàm de eo qui nunquàm nouit peccati periculum. Quanto enim contristat res perdita, tanto magis si fuerit inuenta, lætificat: sicut in Euangelio, pastor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniam, etiam si circa finem vitæ ad pœnitentiam conuertatur. Vnumquenque enim Deus

Desperare est ad infernum descendere.

Prouer. 18.

Pœnitens [illegible] ... confidat de ... Luc. 15.

Deus de suo fine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur, quòd homo de suo extremo iustificatur, quando Deus pro asini primogenito ouem iussit offerri, hoc est, immunditiam vitæ prioris mutandam per innocentiam boni finis. Vndè & cauda iubetur offerri in hostiam, id est, vita extrema in pœnitentiam. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad Deum reuertûtur per pœnitentiam, & quæcunque mala gesserunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala gesta commutant, quibus iustè totum quod deliquerant ignoscitur, quia ipsi quod malè gesserunt, pœnitendo cognoscunt. In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus non respicit quales anteà viximus, sed quales circa finem vitæ erimus.

[illegible] vitæ [illegible], [illegible] non debet. — *[illegible] 34.* — *Leuit. [illegible]*

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in psalmum quinquagesimum: O grandis misericordia Domini. Cûm omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit creator vniuersitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus postmodùm desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanum: si immundus es, attende meretricem: si homicida es, perspice latronem: si iniquus es, cogita blasphemum. Cõsidera Paulum Apostolum prius persecutorem, posteà annunciatorem: priùs persuasorem, posteà dispensatorem: ante hoc zizania, post hoc frumentum: anteà lupum, posteà pastorem: anteà plumbum, postmodùm aurum: anteà piratam, posteà gubernatorem: anteà dispersorem ouium, posteà dispensatorem Ecclesiæ: primò euellentem vineam, posteà plantantem: priùs dissipantem, & posteà ædificantē. Vidisti multimodam malitiam: sed perspice ineffabilem misericordiam. Vidisti superbiam seruuli: cõsidera beneuolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum: nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem volueris portum confugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Paulus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuam prætendas. Peccâsti? pœnitere. Millies peccâsti, millies pœnitere. Hæc assiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Nôui enim multum conscientiæ cruciatum, scio quanta est desperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuuentutem tuam consudisti: omnem vitam tuam perdidisti: Antè eras in theatro cum amicis, in circo cum sodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deindè rapuisti, auaritiæ studuisti, periurâsti, blasphemâsti: quæ iã tibi salutis spes est? Peristi, peristi: fruere ergò iam vel præsentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba sunt, ista inimici consilia: sed mea contraria sunt verba. Si lapsus es, poteris surgere: peristi, sed poteris saluari: fornicatus es, sed poteris continere: mœchatus es, sed poteris liberari: ad spectacula proruebas, sed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus versabaris, poteris recedere, & cum bonis esse. In vtramuis partem liberum habes arbitrium, tantùm vel parua incipiat esse conuersio, paululùm pœnitere. Fundant oculi lachrymam, redi ad conscientiam tuam, considera temetipsum, propone ante oculos iudicij diem, & paradisi delicias, quæ præparantur sanctis. Occidisti, sed pœnitere: mœchatus es, sed confitere: cecidisti, sed resurge: vulneratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum spiras, etiam in ipso lecto positus, etiam, si dici potest, animam efflans, vt iam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis angustia misericordia Dei. Et paulò pòst: Quid enim est peccatum ad Domini misericordiã? Tela araneæ, quæ vẽto flante nusquàm comparet. Si Deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico, non vt negligentiores vos faciam, charissimi, sed vt ad fidem vos salutaris expectationis adducam. Nunquàm desperetis de vobis, sed de Dei misericordia confidite. Desperare potiùs de illo, qui de se desperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & despicit, & non se cogitat esse moriturum.

Contra desperationem prodest memorisse exempla peccatorum qui in gratiã recepti sunt. — *Lu[c.] 7. 23.* — *1. Tim. 1.* — *Actor. 9.* — *1. Cor. 4.* — *[3.] Reg. 17.* — *Actor. 9.* — *Diabolus desperationis author.* — *Contra desperationem incitatio* — *Etiam animã efflans ne desperet.* — *Dei misericordia maior est quàm peccatum.*

6. BERNARDVS sermone quinto in natali Domini: Benè dicitur Deus pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper & parcere. Sed fortè quis dicat: Quomodò illi proprium est misereri, cuius iudicia abyssus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius sola misericordia, sed misericordia & veritas. Non minùs iustus quàm misericors est, cui misericordia & iudicium decãtatur. Verum id quidem: cui vult miseretur, & quem vult indurat: sed quòd miseretur, proprium illi est. ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodò cogimus, vt lõgè aliter de corde ipsius miseratio quàm animaduersio procedere videatur. Ipsum audi dicentē: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus, & non magis vt conuertatur & viuat? Rectè igitur non pater iudiciorum vel vltionum dicitur, sed pater misericordiarum: non modò quòd pater videatur misereri potiùs quàm indignari, & quemadmodùm pater filiorum miserestur timentium se: sed eo magis quòd miserendi causam & originem sumat ex proprio, iudicandi vel vlciscẽdi magis ex nostro.

2. Cor. 1. — *Psalm. 35.* — *Psalm. 24.* — *Psal. 100.* — *Rom. 9.* — *Deo cur magis proprium misereri quã iudicare & cõdemnare.* — *Ezech. 18.* — *Non pater iudiciorum, sed misericordiarum Deus.* — *2. Cor. 1.*

1. B. GENESIS quarto: Dixitque Dominus ad Cain: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinē fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniã merear. Ecce eiicis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.

2. BERNARDVS sermone vndecimo super Cãtica: Hoc freno si infrenatus fuisset Cain, nequaquàm desperãdo dixisset: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Absit, absit. Maior enim est eius pietas, quàm quæuis iniquitas.

Gen. 4. — *Maior est Dei pietas, quam quæuis iniquitas.* — *Prouer. 18.*

3. MATTHÆI vigesimoseptimo: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt. Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit.

4. ACTVVM primo: Oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui compræhenderunt Iesum: qui connumeratus erat in nobis, &

fortitus est fottem m[illegible] huius. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius, & notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem: ità vt appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldema, hoc est, ager sanguinis.

5. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & gêtes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatê cordis ipsorum: qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Vos autem non ità didicistis Christum.

6. SECVNDO Regũ secundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quòd periculosa sit desperatio?

7. EZECHIELIS decimooctauo: Si impius egerit pœnitẽtiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nũquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

8. ET trigesimotertio capite: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Si dixero impio, Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

9. PRIMÆ Ioannis primo: Sanguis IESV Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emũdet nos ab omni iniquitate.

10. ET capite secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

11. HIEREMIÆ t[illegible]: Volgò dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra: nũquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

12. ESAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

13. PSALMO cẽtesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus: patiẽs & multùm misericors. Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimoseptimo: Pœnitentibus dedit Deus viam iustitiæ, &c. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem, &c. Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio. Confiteberis viuẽs, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad se.

15. LVCÆ vigesimotertio: Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, saluum fac temetipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es. Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus: Hic verò nihil mali gessit. Et dicebat ad IESVM: Domine memento mei quãdo veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus, Amen dico tibi, hodiè mecum eris in Paradiso.

16. AVGVSTINVS libro primo Retractationũ, capite decimonono: De quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. De nullo in vita desperandum.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimoquinto: Corripiantur itaque à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quá facit episcopale iudiciũ, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere. Neque enim scimus quid contingat sequenti die: an ante finem vitæ huius [illegible] quo desperandum est, aut contradici Deo potest nè recipiat & det pœnitentiam, & accepto sacrificio spiritus contribulati cordisque contriti, à reatu quanuis instæ damnationis obsoluat, damnatumque ipse non damnet? Non [illegible]

18. ET in sermone cẽtesimo octogesimoprimo de tẽpore, capite decimosexto: Nunquam Deus [illegible] nit pœnitentiam, si ei syncerè & simpli[illegible] er off[illegible] tur: suscipit, libẽter accipit, amplectitur, [illegible] om nia quatenùs eum ad priore statum reuocet: qu[illegible] queest adhuc præstantius & [illegible] s, [illegible] si quis non potuerit explere omnem [illegible] endi ordinem, quantulamcunque tam [illegible] et breui gestam non respuit pœniten[illegible] ipsam, nec patitur quan[illegible] perire mercedem. [illegible] enim [illegible] re Esaias, vbi de populo Iuda[illegible] talia ait: Propter peccatum modic[illegible]

t

[illegible] faciem meam a te, & [illegible] consolatus [illegible] te. Hæc [illegible] habentes exempla pœnitentiæ, [illegible] perseueremus in malis, nec desperemus reconciliationem, sed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem, & approximemus Deo. Nunquàm, crede mihi, auersabitur ad se conuersum. Ipse enim dicit, Deus appropians ego sum, & non Deus de longè. Et iterùm per eūdem Prophetam, Peccata, inquit, separant inter me & vos. Si ergò peccata sunt quæ nos separant à Deo, auferamus medium istud obstaculum, & nihil est quod nos prohibeat coniungi Deo. Propterea enim creauit nos Deus, & esse nos fecit qui non eramus, vt æterna in nos conferat bona, & præster regna cælorum. Non enim nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, ignique perpetuo. Regnū cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta est. Et hæc ità esse, ex Euangelijs doceā. Ipse enim Dominus dicet his qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Illis autem qui à sinistris eius erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si ergò gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cælorum à constitutione mundi præparatum est: tantùm est, nè nosmetipsos ab ingressu bonorum, persistendo in malis pertinaciter, excludamus. Donèc enim sumus in hac vita, quantacunque nobis acciderint peccata, possibile est omnia ablui per pœnitentiam. Cùm autē abducti fuerimus ab hoc seculo, ibi tam etiā si pœnitebit nos: valdè enim nos pœnitebit, sed nulla erit vtilitas pœnitentiæ: & licet sit stridor dentium, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obsecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo subueniet, nec extremo quidem digito aquam [illegible] posit [illegible] sed [illegible] quod [illegible] ab Abrahā, [illegible] magnū [illegible] est inter, nos & vos, & [illegible] potest, neq; inde huc. [illegible] Magnus [illegible] ad Theodorū Foro iuliensem: Mul[illegible] necessariū est, vt peccatorū reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autē, qui in tēpore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidiū pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicēda est, nec recōciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei, nec mensuras possumus ponere, nec tēpora definire, apud quē nullas patitur veniæ moras vera cōuersio, dicente spiritu Dei per Prophetā: Cū conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterum: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redēptio. In dispēsandis itaq; Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas gemitúsque negligere, cùm ipsam pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscāt à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.

20. CONCILIVM Tridentinū sessione decimaquarta, capite septimo: Hanc delictorum reseruationem, consonum est diuinæ authoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. verumtamen piè admodùm, nè hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atq; ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt: extra quē articulū sacerdotes cùm nihil possint in casibus reseruatis, id vnū pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedāt.

Margin notes: Esa. 5[illegible]. — Matth. 25. — Luc. 16. — [illegible] qui in periculo [illegible] satisfactio non est deneganda [illegible] reconciliatio. — Vera conuersio nullas moras patitur. — Ezech. 18. [illegible] — Psal. 119. — 2. Tim. 2. — Quiuis sacerdos quēlibet pœnitentem potest absoluere in articulo mortis [illegible] peccatis & censuris.

V.

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

A. Quū de fidei & religionis negocio veritas nō ex ignorātia, sed malitia studiosè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicę lędetur synceritas.

B. Huic peccato Pharisæi[a] obnoxij erāt, quibus vel præcipuè videmus curæ fuisse, tā malignè, quam falso, blasphemare Christū, insectari doctrinā Euangelij, testimonium[b] Apostolorū supprimere, idque contra suā ipsorū conscientiā. His non sunt absimiles, qui a propheta dicūtur sedentes[c] in cathedra pestilentiæ: à Petro[d] autē, magistri mēdaces, qui introducūt sectas perditionis: a Paulo[e] demū vocātur Hæretici, homines[f] corrupti mēte, reprobi circa fidē,[g] attēdētes spiritibus erroris subuersi, & suo ipsorū[h] iudicio condēnati. Quibus annumerari potest seductor Elymas, quē Paulus palàm obiūrgans, mira cū vehementia dixit:[i] *O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.*

C. Refertur ad hāc quoque classem[k] blasphemia Spiritus: quod peccatū Christus in Iudæis magnopere taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque vtinàm modò hic non peccaretur. Nam blasphemant Spiritū sanctū & illi, vt scribit[l] Damasus, qui cōtra sanctos Patru canones Spi-

Margin notes: Leo epist. 10. ad Flauianū ca. 1. Aug. de Gē. ad lit. lib. 7. c. [illegible] & tract. 18. in Euāg. Ioā. Itē de vtilitat[illegible] ca. [illegible] & lib. [illegible] de ciuit. Dei c. [illegible] & lib. 21 ca. 2[illegible] — a Matth. 12. b [illegible] — b Ioan. 7. & 11. b — b Acto. 4. d. 5. d — c Psal. 1. a — d 2. Pet. 2. a — e Tit. 3. c — f 2. Tim. 3. b — g 1. Tim. 4. a — h Tit. 3. c — i Acto. 13. — k Matth. 12. c — l Apud [illegible]

ritus sancti instinctu dictatas, libêter aliquid a[illegible] aut eloqui prę sumunt, aut facere volêtibus spôte consentiunt. Talis [illegible] procul dubio manifeste vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum: Sic Damasus.

TESTIMONIA.

1. A. LEO Magnus epistola decima ad Flauianum, capite primo de Eutychete loquens: Quid iniquius, quàm impia sapere, & sapientioribus doctioribúsque non credere? Sed in hanc insipientiã cadunt, qui quum ad cognoscendam veritatẽ aliquo impediuntur obscuro, nõ ad propheticas voces, non ad apostolicas literas, nec ad euangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt. [S]ed ideò magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli nõ fuêre. Quam enim eruditionem de sacris noui & veteris testamenti paginis acquisiuit, qui nec ipsius quidem Symboli initia comprehendit? Et quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

[illegible] a [illegible] hæ[illegible] [illegible].

Cur hæretici sunt homines.

2. AVGVSTINVS de Genesi ad literam, libro septimo, capite nono: Neque enim non omnes hæretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quòd eas non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserunt.

Pertinaciter asseruntur scripturam malè intellectã hæretici.

3. ET tractatu decimooctauo in Euangelium Ioannis: Neque enim natæ sunt hæreses, & quædã dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ, intelliguntur non benè: & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Itaque, charissimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quæ capienda paruuli sumus, & corde pio & cum tremore, sicut scriptum est, hanc tenentes regulam sanitatis, vt quod secundùm fidem, qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tanquàm de cibo gaudeamus: quod autem secundum sanam fidei regulam intelligere non potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc est, vt etiamsi quid nescimus, bonum tamen & verum esse minimè dubitemus.

Quid agendũ circa ea quæ non intelligimus a[c] capimus in rebus fidei.

4. ITEM de vtilitate credendi, capite primo: Si mihi, Honorate, vnum atque idem videretur esse hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua quàm stylo in hac causa conquiescendum mihi esse arbitrarer. Nunc verò cùm inter duo plurimum intersit: quandoquidem hæreticus est, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúsque sui gratia, falsas ac nouas opiniones vel gignit vel sequitur: ille autẽ qui huiusmodi hominibus credit, homo est, imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus.

Hæreticus & credens hæreticis, differunt.

Hæreticus quis.

5. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei capite quinquagesimoprimo: Qui ergò in Ecclesia Christi morbidum aliquid, prauúmque sapiunt, si correpti vt sanum rectúmque sapiant, resistunt cõ[tumac]iter, [illegible] [pesti]fera & mortifera dogmata emendare [nol]unt, [illegible] defensare persistunt: hæretici [f]iunt, & [f]oras [ex]euntes habentur in exercentibus [illegible] [C]atholicis [illegible] Ch[rist]i m[illegible] Deus vtitur [illegible], & d[illegible] oo[illegible] per[illegible] in [illegible]

P[œ]nas de [illegible] errori[illegible]

6. ET libro vigesimoprimo, capite [v]igesimoquinto: Debent attendere, quàm sit [illegible] [exec]rabile atque à sana doctrina nimis deuium, vt multi ac penè omnes, qui hæreses impias condiderunt exeuntes de Catholica Ecclesia, & [f]acti sunt hæresiarchæ, meliores habent causas, quam hi qui nunquàm fuerunt Catholici, cùm in eorum laqueos inciderunt, si illos hæresiarchas hoc facit liberari à supplicio sempiterno, quòd in Catholica Ecclesia baptizati sunt, & sacramentum corporis Christi in vero Christi corpore primitùs acceperunt. Cùm peior vtique sit desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deseruit, quam nunquàm tenuit.

1. B. MATTHÆI duodecimo: Pharisæi audientes dixerunt: Hic non eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

2. ET capite decimoquinto: Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisæi, dicẽtes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas cùm panẽ manducant. Ipse autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei, &c.

3. ET vigesimoprimo: Nouissimè autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehensum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cùm ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis. Et cum audissent principes sacerdotum & Pharisæi parabolas eius, cognouerũt quòd de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

4. ITEM vigesimosecundo: Tunc abeuntes Pharisæi, consilium inierunt, vt caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viã Dei in veritate doces, & nõ est tibi cura de aliquo, &c. Cognita autẽ Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census, &c.

5. IOANNIS septimo: Alij dicebant, Hic est Christus. Quidam autem dicebant, Nunquid à G[a]lilæa venit Christus? Nonne scriptura dicit, qui[a] ex semine Dauid, & de Bethlehem c[astel]lo v[bi] e[rat] Dauid, venit Christus? Dissensio itaque facta [e]st in turba propter eum, & [illegible] Respo[nderunt] ergò ministris Pharisæi: Nunquid & vos seducti esti[s]? nunquid ex principibus aliquis credi[dit] in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non n[ouit le]gem, maledicti sunt. Dixit N[icodemus ad e]os, i[lle] q[ui] vnus erat ex ipsis: [N]unquid lex [nostra iudicat] [ho]minem, nisi prius audierit ab ip[so], [illegible] quid faciat? Responderunt & [illegible] [Q]uid & tu Galilæu[s es]? [Scru]tare, & [vide] q[uia à Ga]lilæa Propheta no[n] [s]urg[it].

6. Et capite duodecimo: Cogitauerunt autem principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerẽt: quia multi propter illum abibāt ex Iudæis, & credebant in Iesum, &c. Pharisæi ergò dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus? eccè mundus totus post eum abiit.

7. Actorvm quarto: Quid faciemus hominibus istis? Quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum est, & nõ possumus negare. Sed nè ampliùs diuulgetur in populum, comminemur eis, ne vltrà loquantur in nomine hoc vlli hominum.

8. Et capite quinto: Iniecerũt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

9. Psalmo primo: Beatus vir qui nõ abiit in cõsilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.

10. Posterioris Petri secundo: Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negãt, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur. Quibus iudicium iam olim nõ cessat: & perditio eorum non dormitat.

11. Ad Titum tertio: Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita: sciẽs quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus.

12. Posterioris ad Timotheũ tertio: Quẽadmodùm autem Ioannes & Mambres restiterunt Moysi, ità & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Sed vltrà non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit, &c. Mali autem homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

13. Prioris ad Timotheũ quarto: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, &c.

14. Ad Titum tertio, vt paulò antè, B. testimon. vndecimo.

15. Actorvm decimotertio: O plene omni dolo, vt in textu.

1. C. Matthæi duodecimo: Dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur.

2. Damasvs apud Gratianum causa vigesimaquinta, quæstione prima, capite Violatores: Violatores canonum voluntariè, grauiter à sanctis Patribus iudicantur: & à sancto Spiritu, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: Quoniam blasphemare in Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, &c. vt in textu. *Contemnentes canones.*

VI.

Quomodò Inuidentia fraternæ gratiæ peccatum est in Spiritum sanctum?

A. Quando dolemus ac tristamur grauiter de splendore augmentóve virtutũ donorúmque Dei, quibus frater est conspicuus.

B. Quod crimen non tam hominis videtur esse proprium, quàm Satanæ,[a] qui Dei gratiam in homine rum augeri, tũ conseruari fert impatiẽtissimè, & idcircò non modò fratrum[b] accusator, verum etiã Dei & bonorum omniũ implacabilis est[c] aduersarius, qui tãquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Satanæ filij ex Iudæis fuêre, qui nascentem Euangelij gratiam omninò gẽtibus inuidebant, vt in[d] Actis Apostolicis legimus.

TESTIMONIA.

1. A. Avgvstinvs libro primo de sermone Domini in mõte, capite quadragesimotertio: Peccatum ergò, fratres, ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesv Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem à fratre alienauerit, sed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter & Dominus in cruce ait: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: nondùm enim gratiæ Spiritus sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant: & beatus Stephanus in Actibus Apostolorũ orat pro eis à quibus lapidatur, quia nondùm Christo crediderant, neque aduersùs illam communem gratiam dimicabant. Et Apostolus Paulus propterea, credo, non orat pro Alexandro, quia iam frater erat, & ad mortem, id est, inuidẽtiæ facibus fraternitatẽ oppugnãdo peccauerat. Pro his autem qui non abruperant amorẽ ad mortẽ, sed timori succubuerãt, orat, vt eis ignoscatur. Sic enim dicit: Alexander ærarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundũ opera eius: quem & tu deuita: valdè enim restitit nostris sermonibus. Deindè subiungit, pro quibus

Peccatum ad mortem. *Inuidẽtia fraternæ gratiæ.* *Luc. 23.* *Act. 7.* *2. Tim. 4.*

orat, ità dicés: In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. non illis imputetur.

2. Et capite quadragesimoquarto: Hoc fortassè peccare in Spiritum sanctum, id est, per malitiam & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti: quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro seculo dimitti dicit. Vndè quæri potest, vtrùm in Spiritum sanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia Dominus expelleret: vtrùm hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco: Si enim patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerunt, ingrati tam præsentibus beneficiis, quamuis nondum Christiani fuerint, tamen propter ipsam inuidentiæ magnitudinem in Spiritum sanctum peccâsse credendi sunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. Quâuis enim in eodem loco dixerit, Quicunque enim dixerit verbum nequam in filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduersus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: tamen videri potest ad hoc eos monuisse, vt accedant ad gratiam, & post acceptam gratiam non ità peccent vt tunc peccauerût. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint, & et crediderint, & Spiritum sanctû acceperint: quo accepto, si fraternitati inuidere, & gratiam quam acceperant, oppugnare voluerint, non eis dimitti neque in hoc seculo, neque in futuro. Nam si eos sic haberet condemnatos, vt nullam spem eis reliquisset, non adhuc monendos iudicaret, cùm addidit, dicens: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: facite arborem malam, & fructum, eius malum. Sic itaque accipiatur, diligendos inimicos esse, & benefaciendum his qui nos oderunt, & orandum pro his qui nos persequuntur, vt pro quibusdam etiam fratrum peccatis intelligatur non præceptum esse vt oremus: nè per imperitiam nostram diuina scriptura, quod fieri non potest, à se dissentire videatur.

Inuidentia fraternæ charitatis.
Matth. 12. & Marci 3.
Matth. 10.
Matth. 12.
Matth. 12.
Matth. 3.

3. Idem libro primo Retractationum, capite decimonono: Loco alio (inquit) in libro primo de sermone Domini in monte, capite quadragesimotertio) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apostolus: Non pro illo dico vt roget quis, ità definiui vt dicerem: Peccatum ergò fratris ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi, sed tamen addendum fuit, si in hac tá scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniá de quocûque pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

1. Ioan. 5.
Peccatum ad mortem, inuidentia fraternæ charitatis.
De nullo desperãdum in hac vita.

1. B. Sapientiæ secûdo: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

2. Apocalypsis duodecimo: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

3. Prioris Petri quinto: Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. Actorvm vndecimo: Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersùs illum qui erant ex circuncisione, dicentes: Quare introîsti ad viros præputium habentes, & manducâsti cum illis?

5. Et capite decimotertio: Sequenti verò Sabbato penè vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei. Videntes auté turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes Tunc constanter, &c.

6. Genesis quarto: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem & munera illius non respexit: iratúsque est Cain vehementer, & concidit vultus eius.

VII.

Quæ obstinatio facit peccatum in spiritum sanctum?

A. Ea nimirùm, quæ obfirmatum planè animum adfert aduersùs benè monentem, vt nullis quidem rationibus ab instituto damnabili se deflecti quis patiatur.

B. Fuit hoc peccato insigniter obstrictus rex[a] Pharao, quiet si totiès moneretur à Moyse, & subindè flagellis Dei grauissimis affligeretur: tamẽ in proposito tyrãnico perstitit, &[b] periit obstinat⁹. Nota est Iudęorũ inuicta[c] pertinacia, quos suis veluti coloribus depingẽs Stephanus, *Duræ ceruice*, inquit, *& incircuncisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sãcto restitistis*. Nec sunt dissimiles hodiè, qui nouis addicti Sectis, ne audire quidem aut legere sustinent Catholicè docentem, quasi[e] aspidũ instàr occlusis illi contra dulcem melodiam, id est, sanam Ecclesiæ doctrinã auribus, dicere videãtur: [f] *Recede à nobis, & scientiã viarum tuarũ nolumus.*

Aug. in Enchir. ca. 83. & in psalm. 5 b. concione 2. Greg. hom. 11. super Ezech. Bern. lib. 1. de considera. c. 2. & in ser. de conuersione ad Clericos, ca. 4.
a Exo. 7. & deinceps. Aug. quæst. 18 & 24 super Exodum, & ser. 88 de tempore. Greg. 31. Moral. c. 11. & lib. 11. ca. 5.
b Exod. 14. 8
c Hieron. 1. 25 b Esa. 48. a Zach. 7. c Gen. 49. a
d Actor. 7 f
e Psal. 57. a
f Iob 21 b

Quod

Quod nihil aliud est, quàm vt Paulus [g] loquitur, secundùm duritiā & impœnitens cor thesaurizare sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Nam vt Salomon [h] quoquè docet, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

g Rom. 2.
h Prou. 29. Bernar. ser. 42 in Cantica.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimotertio: Qui in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitaté, & in hac obstinatione mētis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.

Contemnens remissionem peccatorum.

2. ET in psalmum quinquagesimumoctauum, cócione prima: Ergò non miserearis omniū qui operantur iniquitatem: Hoc duobus modis intelligi potest: Siue quia omninò nulla peccata impunita relinquit Deus, siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omninò eorum Deus nō miseretur. Secūdùm istos duos modos breuiter, quātum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis, parua magnáve sit, puniatur necessè est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicāte. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergò fratres puniam' nostra peccata, si quærimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorsùs aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse nō possit, sed à te puniatur potiùs, vt facias quod illo psalmo scriptū est, Præuenimus faciem eius in confessione. Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Antequàm ipse attendat vt puniat, tu præueni cōfitē do, & puni. Nō ille inueniat quod puniat, quia cùm tu punis iniquitaté, facis æquitatem. Et ideò tuî miserebitur Deus, quia iam te operātem æquitatem inuenit Deus. Quid est, operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, vt incipias placere Deo, dum hoc in te punis quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est: Non misereatis omniū qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam aliū modum, quo hæc sentētia possit intelligi. Est quędam iniquitas, quam qui operatur, non potest fieri vt misereatur ei Deus. Quæritis fratrè quænam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè: Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex Dei persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium: nullus prorsùs hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hęc esse quando patiuntur. Omninò ergò nō inuenies animam tam peruersam, tam extortem à societate generis humani, & à participatione cōmunis sanguinis ex Adam, cui videatur bonū esse adulterium, sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodò ea defendunt? Si Deus noluisset, non id fecissem. Quid vis faciam fato meo?

Nulla iniquitas impunita manet.
Psal. 94.
Defendere peccata, quanta sit iniquitas.

3. GREGORIVS homilia vndecima super Ezecielé: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diù expectat vt redeat, non redeunti atque contemnenti ponit adhuc vbi grauiùs impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. omne enim quod priùs committitur, peccatum est. Sed si citiùs pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo & corrigendo noluit mūdare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatū ergò quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est & causa peccati: quia ex illo oritur, vndè adhuc peccatoris animus altiùs obligetur. Peccatum verò quod ex peccato sequitur, peccatum simul est & pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, vt quasi iam quædam sint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquàm, vt vnū idémque peccatum & peccatū sit, & pœna peccati, simul & causa peccati. Et paulò pòst: Hoc autem nobis cum tremore considerādum est, quomodò iustus & omnipotens Deus cùm præcedentibus peccatis irascitur, permittit vt cæcata mēs etiam in aliis labatur. Vndè Moyses ait: nondùm completa sunt peccata Amorrhæorū. Dauid quoquè ait: Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, vt non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, vt ante Dei oculos adiūnctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoquè per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vndè nunc etiam Dominus dicit: Si conuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Acsi apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserēs, ponam ei vt & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquàm ad peccandum premere, sed nolle à peccato liberare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: sed obdurare dicitur, cùm ab obduratione nō liberat. Misericors enim Deus tēpus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cùm eius gratiæ patientiam nos ad augmētum vertimus culpę, hoc ipsum tempus quod ad parcendum piè disposuit, districtiùs ad feriendum vertit, vt quia reuerti quis etiā spatio tēporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset. Vndè scriptum est: Ignoras quoniā benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secun

Quàm perniciosum sit in peccatis perseuerare.
Gen. 15.
Psal. 68.
Oseæ 4.
1. Tim. 2.
Apoc. vlt.
Ezech. 3.
Quomodò Deus dicatur offendiculum ponere.
Exod. 4 & 7.
Quomodò Deus obdurare corda dicitur.
Rom. 2.

dùm duritiam autem tuam & cor impœnitẽs, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergò omnipotentis Dei iram sibi in die irę reprobus thesaurizat: quia dum ad pœnitentiam tempus accipitur, & ad peccandũ exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Vndè & omnipotens Deus qui collata remedia conspicit ad culpæ augmentũ trahi, ipsam benignitatem quam cõtulit, in iudicij districtionem vertit, vt indè pòst ampliùs feriat, vndè modò ampliùs expectat. Et quia homo deserere malum non vult vt viuat, auget vndè moriatur.

4. BERNARDVS libro primo de Consideratione ad Eugenium Pontificem maximum, capite secũdo: Nec pergas quærere quod illud sit: (cor durum videlicet) si non expauisti, tuum hoc est. Solũ est cor durum quod semetipsum nõ exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquàm adeptus est, nisi quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergo cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omninò non præterit præsentium nihil nõ perit, futurorum nulla nisi fortè ad vlciscẽdum prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cũcta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Ezech. 36. Cordis duri egregia descriptio.

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At fortè aliquem moueat illud de psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suã. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui secundùm duritiam suam & cor impœnitẽs thesaurizat iram in die iræ? Cæterùm hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potiùs inuenitur. Sic nimirùm odit & phreneticus carnẽ suam, cùm sibijpsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicanda, quàm impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias iniicit sibiipsi, nec carnem, sed mentem lacerat & corrodit.

Psal. 10.

Rom. 2.

Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis.

1. B. EXODI septimo hæc summatim continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinẽ, quæ etiam faciunt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTAVI capitis summa hæc est: Secunda Ægypti plaga est ranarum, pro quarũ ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarum, propter quas rursùm promittit Pharao se filios Israël dimissurum quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quanta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcerum, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verùm nec id complet: nullus autẽ filiorum Israël in his malis vllum patitur damnũ.

4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, ne sic quidem iuxta condictum dimittit populum, quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum, propter quas dimittit Pharao, vt exeãt sed protinùs idem denegat, Moysique minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiusque sanguine domorũ superliminaribus illito, cæsis omnibus Ægypti primogenitis, Israëlitæ cum diuitiis Ægypti egrediũtur: de ritu Phase ac esu azymorum, & tempore habitationis Israel in Ægypto.

6. AVGVSTINVS quæstione decimaoctaua super Exodum: Vt ergò tale cor haberet Pharao quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potiùs ad impietatem, vitij proprij fuit: Quòd verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignũ resisteret iussionibus Dei: hoc est enim quod dicitur, Induratum, quia non flexibiliter consentiebat, sed inflexibiliter resistebat: dispensationis fuit diuinæ qua tali cordi non solùm iusta, sed euidenter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Proposito quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidium committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ contemptor mouentur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipsius autem lucri propositio in alicuius illorum non fuit potestate. Ità causæ veniunt hominibus malis, quæ nõ sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenerint iam factos propriis vitiis ex præterita voluntate. Videndum sanè est, vtrùm etiam sic accipi possit, Ego indurabo, tanquàm diceret, quàm durum sit demonstrabo.

Quomodò cor Pharaonis induratum dicatur.

Alia expositio.

7. ET quæstione vigesimaquarta: Et vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio, & ingrauatum est cor eius, & nõ exaudiuit eos, sicut dixerat Dominus. Hìc appàret, non illas tantùm fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quòd incãtatores eius similia faciebant, verumetiam ipsam Dei patientiam qua parcebat. Patientia Dei secundùm corda hominum, quibusdam vtilis ad pœnitendũ, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per seipsam inutilis est, sed secundùm cor malum, sicut iã diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiã cordis tui & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Nam & alibi cùm diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiunxit, & in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Non dixit, Christi bonum se odorem esse iis qui salui fiunt, malum autẽ iis qui pereunt, sed tantùm bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant secũdùm sui cordis, vt sæpè dictum est, qualitatem, quæ mũdanda est bona voluntate in Dei gratia, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.

Exod. 8.

Causæ obdurationis Pharaonicæ.

Dei patientia abutuntur.

Rom. 2.

2. Cor. 2.

8. IDEM sermone octogesimooctauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nunquàm prius Deus deserit hominẽ, nisi priùs ab homine deseratur. Cùm enim & semel & secundò & tertiò vnusquisque grauia peccata commi-

[illegible] Deus, sicut per [illegible] tatur & viuat. [illegible]um verò [illegible] permanere, de multitudine [illegible]ur desperat[illegible], ex desperatione o[illegible]atur. Dum homines negligentes in p[illegible]iciunt peccata sua quia parua sunt, cres[illegible] minutis peccatis adducitur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt. Quod cùm factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. De talibus & Apostolus dicit. Ignoras quòd patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autè secundum duritiam cordis tui, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obduratione etiam alibi legimus, Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit præceps. Et iterùm de corrigendo filio scriptura loquitur, vndè ait, Tunde latera filij tui dum infans est, nè induret, & nō consentiat tibi. Ista enim testimonia scripturarum ideo charitati vestræ insinuare volui, vt intelligatis quia & obduratio non Dei potentia cōpellente perficitur, sed Dei remissione vel indulgentia generatur: ac sic Pharaonem non diuina potentia, sed diuina patientia credenda est obdurâsse. Denique quotiès eum Dei plaga percussit, afflictus pœnituit. At vbi ei remissio diuina indulgentiam dedit, iterùm se in superbiam elatus erexit. Hoc ergò definitissimè credite fratres, & hic intelligite, quia quotiès Dominus dixit, Ego indurabo cor Pharaonis: nnn aliud intelligi voluit, nisi, ego, inquit suspendo plagas meas & flage[illegible]a, vndè eum per indulgentiam meam contra me indurari permitto. Sed fortè aliquis dicat, Quare illum Deus parcendo indurari fecerit, & quare flagella remouerit. Hoc loco securus ego respōdeo: Ideò Deus toties flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum suorum non tanquàm filius ad emendationem meruit corripi, sed tanquàm hostis permissus est indurari. Tantæ enim illius iniquitates præcesserunt, & Deum toties sacrilego ausu contempserunt, vt in illo impleretur quod de talibus Spiritus sanctus dixit, In labore hominū non sunt, & cum hominibus nō flagellabuntur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. Ecce qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari à Domino non meretur. De illis autem quos indurari Dei misericordia non permittit, scriptum est, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et iterùm, Ego quos amo, arguo & castigo. Et iterum, Quem enim diligit Domin[us], cor[ri]pit. De hac obduratione etiam Propheta ex persona populi ad Dominum clamat, dicens: Indura[st]i cor nostrum nè timeremus te. Quod vtiquè non est aliud, nisi deseruisti cor nostrum, nè conuerteremur ad te. Quam t[a]m multis præcedentibus sacrilegijs in populo Iudæorum impletā esse cognouimus. Nemo ergò cum Paganis aut Manich[æis] Dei iustitiam reprehendere aut culpare præsumat. sed certissimè credat, qu[od Ph]araonem non Dei violentia, sed propria iniquitas & indomabilis superbia contra Dei præce[p]ta t[ot]ies fecerit obdur[ari]. Qu[od] est [illegible] in quod dixit, Ego indurabo cor eius, n[isi] [illegible]m abfuerit gratia mea, abducet i[llu]m nequi[tia] [illegible] Et vt ho[c] euident[ius] possit agnos[ci], al[i]qu[a] [illegible] [simili]tudine de rebus visibilibus charitati vestræ proponimus. [illegible] ore aqua constringitur, [illegible] calore [illegible] resoluitur, & discedente eodem [illegible] iterùm obduratur: ita nimium peccatorum frigore restrigescunt [illegible] animas multorum, & velut glacies o[bdu]rantur, & cum ei[s] iter[um] calor diuinæ misericordiæ superuenerit, resoluuntur. Ille vtiquè calor de quo scriptum est, Non est qui se abscondat à calore eius. Quod [illegible] erga Pharaonem impletū esse cognoscimus, à quo quotiès flagella remota sunt, contra Deum se obduratus erexit: quotiès verò afflictus est, humiliter supplicauit.

9. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obdurâsse describitur, non quòd ipse duritiam contulit, sed quòd exigentibus eius meritis, nulla illud desupèr infusi timoris sensibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moysen dicitur de pharaone, Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quādo cor reprobum per gratiam non emollit.

11. EXODI decimoquarto capite describitur quomodò Pharao Israëlem persequens, & mare per siccum post illum ingrediens, cum vniuerso equitatu accurribus submersus fuerit.

12. IEREMIÆ quinto: Quòd si etiam, viuit Dominus, dixerint, & hoc falso iurabunt. Domine, oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autē dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciū Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudiciū Dei sui. Et ecc[e], magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus, nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus, non reuertetur? Quare ergò auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

14. ESAIÆ quadragesimooctauo: Sciui enim quia durus es, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIÆ septimo: Hæc ait Dominu[s] exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in [co]rde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt [s]capulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt nè audirent. Et cor suu[m] p[osu]erunt v[t a]damantem, [ne] audirent legem, & verba quæ misit Deus exercituum i[n] Sp[irit]u suo per manum [pr]ophetarum priorū: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESI[S] quadragesimonono: [Si]meō & Le[ui] [illegible] vas[a] [ini]quitatis bellan[ti]a. In consilium e[o]rum [no]n veniat anima mea, & in cœtu illorum non [illegible] mea: qui in furore suo oc[cid]erunt virum, & in volun[t]ate sua suffode[runt] [mur]ū. [Ma]-

Prouer. 18.
Rom. 2.
Eccles. 30.
Ibidem.
Pharaonis obduratio.
Exod. 4. & 7.
Iudic. permissio est obduratio.
Psal. 72.
Hebr. 12.
Apoc. 3.
Prou. 3.
Esaiæ 63.
Exod. 4. & 7.
Similitudo qua [illegible] explicatur.
Matth. 24.
Psal. 18.
Exod. 4.

[illegible] max, & indignatio eorum, quia dura: [illegible] eos in Iacob, & dispergam eos in Israel.

17. ACTORVM septimo. Dura ceruice, vt in textu.

18. PSALMO quinquagesimoseptimo: Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

19. IOB vigesimoprimo: Quare ergò impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis? Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducūt in bonis dies suos, & in pūcto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo, recede à nobis, & scientiam viarum tuarū nolumus. Quis est omnipotēs, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest, si orauerimus illum?

20. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patiētiæ, & longanimitatis cōtemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secūdùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius.

21. PROVERBIORVM vigesimonono: Viro qui corripientem &c. vt in textu.

Correptionis contemptor quibus gradibus in malitia promoueatur.

22. BERNARDVS sermone quadragesimosecūdo super Cantica: Quòd si arguero & fecero quod meum est, illa autem increpatio procedens minimè quod suum est faciat, neque id ad quod misi illam, sed reuertatur ad me vacua, tanquàm iaculum feriens & resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nónne angor? nónne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri (quia de sapientia non possum) protsùs coarctòr è duobus, & quid eligam nescio, placeténe mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirùm perimere hostem, & eripere fratrem, & non feci sic, magis autem contrarium accidit. Nam læsi animam, & culpam auxi. Siquidem accessit & contemptus. Nolunt audire te, inquit, quia nolunt audire me. Vides quæ maiestas contemnitur? Nō te putes me solum spreuisse, Dominus locutus est. Et quod dixit Propheta, dixit & Apostolis: Qui vos spernit, ait, me spernit. Nō sum Propheta, nō sum Apostolus: & Prophetæ tamen & Apostoli (audeo dicere) vice fungor, & quibus non æquor meritis, eorū implicor curis. Et si ad meam multam confusionem, et [illegible] ad grande periculum mihi, super cathedrā Moysi sedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? Num ideò cathedræ nō deferetur, quoniam [illegible] nupta est [illegible] no. E[illegible] in [illegible] Scribæ & [illegible] Pharisæi [illegible] quæ dicunt facite. [illegible] vtrunque etiam imp[illegible] contemptui ingitur [illegible] aliquis non so[illegible] cerer cor[illegible] obiurganti [illegible] super obiurganti indignetur more phrene[illegible] medici [illegible] pellentis. Mira peruersitas. Med[illegible] irascitur, qui non irasc[illegible] sagittanti. Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde, qui & te[illegible] sagittauit ad mortem, & in illum non commoueris. Mihi indignaris qui sanum te fieri cupio? Irascimini, inquit, & nolite peccare. Si peccato irasceri[illegible], non solum minime peccas, sed & quòd pe[illegible]âtas, extermin[illegible]s. Nunc verò & peccatum retines medicamentum respuēdo, & peccare apponis irrationabiliter iras[illegible]do, & est supra modum peccans peccatum. Aliquoties add[illegible]tur & impudentia, vt non modo impatienter ferat quòd corripitur, sed etiam id vndè reprehenditur, impudenter defendat. Hoc plane desperatio. Frons, inquit, mulieris meretr[illegible]is facta est tibi, noluisti erubescere. Et ait: Recessit zelus meus à te, vltrà non irascar tibi. Solo auditu contremisco. Sentisne, quanti periculi, quantique horroris & tremoris res sit peccati defensi[illegible]. Dicit iterum: Ego quos amo, arguo & castigo. Si ergò te zelus d[illegible]seruit, & amor. Nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus, cùm non irascitur? Misereamur impio, inquit, & non dis[illegible]et facere iustitiam. Misericordi[illegible] hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sapiēs mihi vias iustitiæ. Satius profectù mihi, iuxta Prophetæ consilium, appræhēdere disciplinam, nè quādo irasc[illegible]tur Dominus, & peream de via iusta. Volo irascaris mihi pater misericordiarum, sed illa ira qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animaduersio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio. Nō enim cùm nescio, sed cùm sentio te iratum, tunc maximè cōfido propitium. [illegible] cùm iratus fueris, misericordiæ recordeberi[illegible]. Deus, inquit, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuētiones eorum. Moysen loquitur & Aaron atque Samuelē, quos modò præmiserat, & hoc vocat propitiationem, quod eorum Deus non pepercit excessibus. I[illegible] nunc tu ergò, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, & accusando correptionē. An non istud est malum dicere bonum, & bonum malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impœnitentia, mater desperationis? Quem enim pœniteat super bono quod putat? Væ illis, inquit. Væ illud æternum est. Aliud est quenque tentari à propria concupiscentia abstractum & [illegible]lectum, & aliud spontè appetere malum tanquam bonum, & mortem quasi ad vitam malè [illegible]curum properare.

Philip. 1.

Ezech. [illegible]

Luc. 10.

Psal. [illegible]

Ezech. [illegible]

Apoc. [illegible]

Psal. [illegible]

Esa. [illegible]

VIII.

Quando peccatum Impœnitentiæ committitur?

Aug. de verb. Do[illegible] & epist. 50. ad Bo[illegible] Gennad[illegible] de anathemat[illegible]

A. Cùm homo peccatorum suorū, quæ salutari pœnitentia expianda forent, finem modumque nullum facit, ac proponit insupèr se nolle vnquam pœnitentiam agere.

B. Talis certe qui deplorat peccatores sunt, ac manere volunt, vita iuxta &

mors [a] pessima est, quũ illi si non verbis, at re ipsa dicere videātur: [b] *Percussimus fœdus cum morte, & cũ inferno fecimus pactum.* Ac de his etiam dictũ accipi potest, quod Ioannes testatur, [c] *Est peccatũ ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.* C. Hæc dicta sint hactenùs de peccatis in Spiritũ sanctũ, grauissimis illis quidẽ, & quę aut nunquàm, aut ægrè admodùm à Deo homini remittũtur. Quapropter aduersùs ea sępè nos ipsos munire, & alios cõfirmare debemus, vt obseruetur illud: [d] *Nolite cõtristare, nolite extinguere Spiritũ Dei:* [e] *Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Nõ [f] *obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Cor* [g] *enim durum habebit malè in nouissimo.* Nunc porrò ad peccata, quæ & ipsa non parùm enormia sunt, & in cælum clamantia dici solent, accedamus.

a ... b ... 28.d ... Psal. ... c 1 Ioan. 5. d Aug. de correp. & gratia. ca. 12. & 1 Retract. cap. 19.

d Ephe. 4. g ... e ... 94. b f Hebr. 3. c g Eccl. 3. d

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS sermone vndecimo de verbis Domini: Cõtra hoc donum gratuitum, (remissionem scilicet peccatorum) cõtra istam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipsa ergò impœnitentia est Spiritus blasphemia, quæ non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro. Contra Spiritum enim sanctum quo baptizantur, quorũ peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Ecclesia, vt cui dimiserit peccata, dimittantur ei: verbũ valdè malum & nimis impium, siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit, quem patientia Dei cùm ad pœnitentiam adducat, ipse secundùm duritiã cordis sui & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique iuxta opera eius. Hæc ergò impœnitentia: sic enim vno aliquo nomine possumus vtcunquè appellare & blasphemiam & verbum contra Spiritum sanctum, quod remissionem nõ habet in æternum: hæc, inquam, impœnitentia cõtra quam clamabat & præco & iudex, dicentes, Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum: cõtra quam Dominus os Euangelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipsum Euangelium in toto orbe prædicandũ esse prædixit: vbi posteaquàm resurrexit à mortuis, ait discipulis, Oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertio die, & prędicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Hæc omninò impœnitentia nõ habet remissionem, neque in hoc seculo neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ valeat in futuro. Sed ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiù quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiù patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui nõ mortem vult impij, quàm vt reuertatur & viuat. Paganus est hodiè: vndè scis, vtrum sit futurus crastino Christianus? Iudæus infidelis est hodiè: quid si cràs credit in Christo? Hæreticus est hodiè: quid si cràs sequatur catholicam veritatem? Schismaticus est hodiè: quid si cràs amplectatur catholicam pacem? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquàm desperatissimos damnas, antequàm finiant istam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Proindè fratres etiam ad hoc vos admoneat quod ait Apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare. Hæc enim blasphemia Spiritus, cui nunquàm est vlla remissio (quoniam nõ omnem, sed quandam intelleximus, eamque perseuerantem duritiam cordis impœnitentis vel diximus vel inuenimus, vel etiam quantùm existimauimus ostẽdimus) non potest in quoquam, vt diximus, dum in hac adhuc vita est, depræhendi. Et paulò pòst: Nõ ergò propterea quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem contra Spiritum sanctum, nõ remittetur ei, quia in Trinitate maior est Filio Spiritus sanctus, quod nullus vnquàm vel hæreticus dixit: sed quoniam quisquis restiterit veritati, & blasphemauerit veritatem, quod est Christus, etiam post tantam sui prædicationem apud homines, vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis: quod est filius hominis, id est, ipse Christus, si non dixerit verbum illud cordis impœnitentis contra Spiritum sanctum, de quo dictum est, Qui non renatus fuerit ex aqua & Spiritu, & de quo item dictum est, Accipite Spiritum sanctum: si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: id est, si pœnituerit eum, accipiet per hoc donum remissionem omniũ peccatorum: simul & huius, quòd verbum dixit contra Filium hominis: quia peccato ignorantiæ sine contumaciæ vel cuiuscunque blasphemiæ, nõ addidit peccatum impœnitentiæ contra donũ Dei & gratiam regenerationis vel reconciliationis, quæ fit in Ecclesia Spiritu sancto.

Impœnitentia est peccatum in Spiritum sanctum. — Ioan. 20. — Rom. 2. — Matth. 3. & 4. — Lucæ 24. — Impœnitentię peccatum nõ remittitur. — De nullo, quādiu ..., desperandum. Ezech. 18. — 1 Cor. 4. — Occurrit dubitationi. — Cur blasphemia in Spiritum sanctum grauius iudicatur, quam in Patrem aut Filium. — Ioan. 1. — Ioan. 3. — Ioan. 20. — Impœnitentia repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ.

2. IDEM in epistola quinquagesima ad Bonifaciũ Comitem: Intelligant ergò non omne, sed aliquod significatum esse peccatum in Spiritum sanctum, quòd omninò non remittetur. Sicut enim cùm dixisset: Si non venissem, peccatum non haberẽt: vtiquè non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisque peccatis, sed aliquod proprium peccatum, quod si non haberent, possent illis omnia dimitti quæ habebant: id est, quòd in eum venientem nõn crediderunt: Hoc enim nõ haberent p[...]tum, si non venisset. Sic etiam cùm dixit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, vel qui verbum dixerit aduersùs Spiritũ sanctum, non vtiquè omne quod in Spiritum sanctum, peccatur facto siue dicto, sed aliquod certũ & proprium intelligi voluit. Hoc est autem duritia cordis vsque ad fi[...] huius vitæ, qua homo recusat in vnitate corporis Christi, qu[...] viuifi[...] Spiritus sanctus, [r]emissionem ac[...] pe[...] pecc[...]or[...]. Cùm enim dixisset discipulis, Accipit[e] Spiritum sanctum: continuò subiecit, Si cui dimiseri[ti]s peccata, dimittentur ei. si cui tenueritis, [t]enebuntur.

Ioan. 15. — Matth. 12. Marc. 3. Luc. 12. — [...] quandiu [...] in Spiritum [...], non remitt[...]

Huic ergò dono gratiæ Dei quicúque restiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus vsque in finem huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: hoc scilicet tam grande peccatum, vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse

Rom. 2. commissum, nisi cùm de corpore exierit: Quandiù verò hic viuit, eum, sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Sed si ipse perseuerantissima iniquitate, sicut consequenter adiungit Apostolus, secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Isti autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi. Adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum sanctum nisi in Christ corpore.

Matth. 12. Marc. 3. 3. GELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quòd in Spiritum sanctum peccantibus nec hic esset, nec futuro seculo remittendum. Quantos autem cognoscimus in Spiritum sanctum delinquentes sicut hæreticos diuersos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam reuertentes, & hic remissionem suæ percepisse blasphemiæ, & in futurum

Quibus remittatur peccata Spiritus blasphemiæ, qui bus non possit. spem sumpsisse indulgentiæ cõsequẽdæ? Nec ideò non vera est Domini sententia, aut putabitur esse vllatenùs resoluta: cùm circa tales, si hoc esse permaneât, nunquàm omninò soluenda persistat, effe-

1. Ioan. 4. ctis autem non talibus, non irrogata. Sicut etiã est consequenter & illud B. Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: nõ dico vt oretur pro eo. Et est peccatũ nõ ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Est peccatum ad mortem, in eodem peccato manenti-

Ecclesia quæ uis peccata remittere potest paenitentibus bus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo, aut quod, data sibi diuinitùs potestate, desistentibus

Matth. 16. & 18. Ioan. 20. ab eodem, non possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. In quibuscunque, omnia sunt, quantacunque sint & qualiacunque sint: veraci nihilominus eorum manente sententia, quæ nunquàm soluenda esse denunciatur: in eorum tenore consistens, non etiam

Blasphemantibus in Spiritum sanctũ quando peccatum remittatur. ab hoc eodem pòst recedens. Et paulò pòst: Notandum quòd quolibet genere blasphemantibus in Spiritum sanctum, si resipiscant & corrigant, & hic & in futuro seculo remittatur: nec indè posit Domini nutare sententia, quæ circa tales, vtique permanentes, permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quandiù autem in hoc manẽt, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est. Cùm autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum esse prædictum est. Et ideò non talibus effectis potest & hic & in futuro seculo iam remitti. Alioquin (quod absit) frustrà videretur Ecclesia huiusmodi sua reconciliatione suscipere. Quia autem frustrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salua Domini sententia, prædicandum est, quantùm ad nos pertinet, omninò posse.

1. B. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.

2. ESAIÆ vigesimoctauo: Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

3. ET capite tertio: Ruit Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis, & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

4. PSALMO quinquagesimoprimo: Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? Propterea Deus destruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.

5. PROVERBIORVM secundo: Consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm mala fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

6. PRIMÆ Ioannis quinto: Qui scit fratrem suũ peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatũ ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

7. AVGVSTINVS in libro de Correptione & gratia, capite duodecimo: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expressum est, possunt multa & diuersa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem. 1. Ioan. 5.

8. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono, vt suprà quæstione sexta, authoritate tertia. Peccatum ad mortem est fidem relinquere ad mortem usque

1. CAD Ephesios quarto: Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

2. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. PSALMO nonagesimoquarto: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto.

4. AD Hebræos tertio: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde. Ipsi autem non cognouerũt vias meas: quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meã. Videte fratres, ne fortè sit in aliquo vestrũm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo viuo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donec hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

5. ECCLESIASTICI tertio: Cor durum habebit

bebit malè in nouissimo, & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiiciet ad peccandum.

DE PECCATIS IN CÆLVM CLAMANTIBVS.

I.

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia.

EA, quæ præ cæteris insignem & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinámque iram & vltionem insigniter accersunt iis, à quibus committuntur. Aug. in Enchi. c. 80. & lib. annot. in Iob c. 30. & lib. 1 locutionis de Gen. c. 60. & q. 5. super Exod. Greg. 3. par. curæ past. admo. 32. & in 2. psal. pœnitentialem.

B. Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur, [a] Homicidium voluntariũ, Peccatum [b] Sodomiticum, Oppressio [c] pauperum, & Merces [d] operariorum defraudata.

a Gene. 4. b
b Gene. 18. c
c Exod. 22. d
d Deut. 24. c Iacob. 5. a

TESTIMONIA.

Clamor in Scripturis quid dicatur. 1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quàmuis magna & horrenda cùm in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsque adeò vt nó solùm non occultanda, verùm etiam iam prædicanda ac diffamanda videantur, quando sicut scriptum est, Psal. 9. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis ĩ diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Esaiæ 5. Sicut habes apud Esaiã Prophetã de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & nõ iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Gene. 18. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos nõ puniebantur illa flagitia, verùm etiam publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante Galat. 4. aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Nota. Vę peccatis hominum quę sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tã magna sint, vt omninò claudi contra sese faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nõnulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrùm me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

2. IDEM in libro Annotationum in Iob, super caput trigesimum: Qui insurrexerunt super me fratres. Qui ad honores indebitos, qui iustorum sunt proprij, per tenebrosas fallacias peruenerũt. Quorũ domus erãt cauernæ petrarum, qui concupiscẽtias suas defendebãt, & tegebant quibusdam obscuritatibus diuinorũ librorum, & inter arbores clamabãt. Manifesta erant peccata eorũ, quamuis ea scripturarum obscuritate quasi vmbris arborũ tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorũ Gene. 18. ascendit ad me: Et plerisque locis, pro manifestis peccatis clamorem ponit scriptura, vt verbum sit, quicquid corde cócipitur: clamor, cùm procedit in factum.

3. ET libro primo locutionis de Genesi, capite sexagesimo: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & delicta Gene. 18. eorum magna valdè. Clamorem scriptura solet ponere pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abscondatur. Clamor in Scripturis.

4. IDEM quæstione quinta super Exodum: Et nũc Exod. 3. eccè clamor filiorum Israël venit ad me, non sicut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore Gene. 18. & sine verecundia significatur.

5. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis admonitione trigesimasecunda; Cùm prauus quisq; impudenter innotescit, quo liberius omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat: & quod licitũ suspicatur, in hoc proculdubiò multiplicius mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suũ sicut Sodoma prædicauerunt: nec abscóderunt. Pecca- Esaiæ 3. tum enim suum abscóderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditùs frena timoris amiserat, quæ ad culpã nec tenebras requirebat. Vndè & rursus scriptum est: Clamor Sodomorũ & Go Gene. 18. morrhæ multiplicatus est. Peccatum quippe cum Culpa cum libertate, clamor dicitur. voce, est culpa cum actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate.

6. IDEM in psalmum secundum pœnitentialem: Quòd peccatum clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterùm: Descendam videre, v- Gene. 18. trùm clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint: Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate.

1. B. GENESIS quarto: Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad

eum, Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinē fratris tui de manu tua.

2. Ex capite decimooctauo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatū est nimis. Descendam, & videbo vtrùm clamorē qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ità, vt sciam.

3. Exodi vigesimosecundo: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorē eorum: & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederitis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimētū, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

4. Deuteronomii vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, nō ingredieris domum eius vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit: sin autē pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadē die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

5. Iacobi quinto: Agite nunc diuites &c. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

II.

Quomodò scriptura vindicari docet Homicidium *voluntarium?*

Vide Concil. Ancyr. ca 22. Epaunense can. 31. Triburiense can. 54. & seq.
a Genes. 4. b Ambr. libr. 2. de Cain & Abel, cap 9.

Grauiter sanè, quēadmodū hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primū increpat homicidā: [a] *Quid fecisti?* inquit, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Et alibi vox Diuina testatur:[b] *Quicunque effuderit humanū sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Concinit [c] Psaltes Regius: *Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.* Summū enim hoc scelus est, & atrocissimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit absque legitima [d] authoritate. Vndè à Christo etiam dictum est: [e] *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

b Genes. 9. a Exod. 21. b c d Leuit. 24. c Num. 35. b c d Deuter. 19. a b c 1. Ioan. 3. c
c Psal. 54. d
d August. libro 22. contra Faustum, cap. 70.
e Matth. 26. e & Apoc. 13. c

TESTIMONIA.

Pœna veteris Ecclesiæ in homicidas cōstituta.

1. Concilium Ancyranum capite vigesimosecūdo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidē iugiter se submittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, sed casu homicidiū fecerint, prior quidem regula post septem annorū pœnitentiam, communioni sociauit secundùm gradus constitutos: Hæc verò humanior definitio, quinquennij tempus tribuit.

2. Concilium Epaunense tempore Gelasij primi celebratum, canone trigesimoprimo: De pœnitētia homicidarum, qui seculi leges euaserunt, hoc summa reuerentia de eis inter eos placuit obseruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

* secundū editionem veterem.

3. Concilium Triburiense canone quinquagesimoquarto: De his qui volūtariè homicidiū fecerint, Ancyrano sancto concilio capite * vigesimoprimo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter se submittāt: perfectionem verò, id est, communionis Christi gratiam, circa exitum consequantur. Instituta canonica & sanctorum Patrum decreta, nostro & omnium orthodoxorum iudicio, inuiolabilem habeant firmitatem. Nobis autem, qui pastores Christi omnium sumus, pro moderni temporis qualitate & hominum fragilitate, bonum & vtile videtur, vt his qui voluntariè homicidiū fecerint, authoritate synodali & iudicio generali & modum castigationis imponamus, & certū ac definitum pœnitentiæ tempus præmonstremus: nè prolixum tempus pœnitentię, generet fastidiū negligentibus: sed cursim exercitatis, accrescat opus salutis.

Relaxatio pœnæ homicidarum.

Pœnitentia eorū qui voluntariè perpetrarunt homicidium.

4. Et canone quinquagesimoquinto: Si quis spōtè homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingressu Ecclesiæ arceatur. Et nihil manducet illis quadraginta diebus, præter solum panem & salē, neque bibat nisi puram aquam. Nudis pedibus incedat. Lineis non induatur vestibus, nisi tantùm femoralibus. Secularia arma nō portet. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorem, his diebus misceatur. Nullā communionē illis quadraginta diebus cū aliis Christianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo, vel potu aut vllis reb*. Si verò sint aliqui vitæ suæ insidiatores, vt præ illis non possit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donec ab Episcopo

Episcopo proprio pax ei ab illis sit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus sit, vt non possit ritè ieiunare, adhibeatur ei misericordia, quousq; cõualescat, & tũc demũ pœniteat. Si verò lõgo tempore eadẽ sit occupatus infirmitate, ad Episcopum pertinebit, vt prudenter pertractet, quomodò infirmum peccatorẽ curare disponat: quia, vt Gregorius pastorali commemorat libro, Occultiora sunt vulnera mentium, quàm corporum: & * ars est artium, regimen animarum. * partes c. 1.

5. Et canone quinquagesimosexto: Post illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Ecclesiæ suspẽdatur. Et abstineat se à carne & caseo, à vino & medone ac mellita ceruisia, nisi Dominicis diebus & festis, qui per illum Episcopatũ publicè celebrantur apud cunctum populum: & nisi vel in hoste, aut in aliquo magno sit itinere, vel lõgè aut diù ad Dominicam curtem, vel si infirmitate detentus sit: tunc licitum sit ei, tertiã feriam & quintam atque Sabbatum redimere vno denario, vel precio denarij, siue tres pauperes pro nomine Domini pascendo: itã dũtaxat, vt vel carne, vel vino, vel medone, id est, de tribus vna re vtatur, non omnibus vescatur. Postquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias nõ redimat, sed statuto modo pœniteat. Completo verò vnius eiusdémque anni curriculo, itã castigatus ritè & ordinabiliter more pœnitentium, introducatur in Ecclesiam. Abstinẽtia homicidæ annua qualis.

6. Item canone quinquagesimoseptimo: Secundum verò & tertium annum simili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicunquè est, siue in domo, siue in itinere. Cætera per omnia obseruet, vt in primo anno faciebat.

7. Et canone quinquagesimooctauo: Quartum enim annum & quintum, sextum & septimũ, isto modo obseruet: Ieiunet autem his singulis tres quadragesimas: Vnam ante Pascha Domini, à caseo & pinguib⁹ piscib⁹, à vino & medone & mellita ceruisia. Alterã ante natiuitatẽ S. Ioannis Baptistæ. Si verò desunt quadraginta dies ante natiuitatem, impleantur post natiuitatem. Tertiam quadragesimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abstineat se à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria & quinta ac sabbato, mãducet & bibat quodcũq; libeat. Et secundam atque quartam feriã denario, aut prædicto denarij precio redimere ius habeat. Sextam verò feriam cautè obseruet. His septẽ annis ritè expletis, reconcilietur, & more pœnitentium sacris altaribus & sanctæ communioni restituatur, atque perfectionem consequatur. Post septennẽ pœnitentiam homicida ad communionẽ admittitur.

8. Genesis quarto: Dixitque Cain ad Abel fratrẽ suum: Egrediamur foràs. Cúmque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eũ, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eã, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixítque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscõdar, & ero vagus & profugus in terra: Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixítque ei Dominus: Nequaquã ità fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuítque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum. Egressúsque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. Ambrosius libro secũdo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui Gen. 4.
clamat: nõ, frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, nè videatur parricida. Non accusat vox ipsius, nõ anima eius: sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti. Tuum te ergò facinus, non frater, accusat. Simul querela criminosa adimitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui etiã proprio facinore cõfitetur. Minor est sermo quã factum: est tamen etiã terra testis, quæ cepit sanguinem. Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra nõ parcit. Si frater tacet, terra cõdemnat. Ipsa est in te & testis & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij tui sanguine madet: iudex asperior quæ tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & exciperet sanguinem fratris tui de manu tua. Quomodò vox sanguinis clamare dicatur. De terra clamare.

10. Genesis capite nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

11. Exodi vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autẽ non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriã occiderit proximum suum & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percusserit patrẽ suum aut matrẽ, morte moriatur.

12. Levitici vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur.

13. Numerorum trigesimoquinto: Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit, similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim vt appræhenderit eum, interficiet eum. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias: aut cùm esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit. Cognatus occisi statim vt inuenerit eũ, iugulabit. Quod si fortuitù, & absque odio & inimicitiis quicquã horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit cõprobatum, atque inter percussorẽ & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiã in vrbem ad quam confugerat, manebítque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbiũ quę exulib⁹

deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsq; ad mortem pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cúctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus cōdemnabitur. Non accipietis precium ab eo qui reus est sanguinis: statim & ipse morietur. Exules & profugi ante mortem pōtificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterūt: nè polluatis terrā habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ità emundabitur vestra possessio me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israël.

14. Devteronomii decimonono: Hęc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita seruanda est: Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse cōprobatur: sed abiisse cum eo simpliciter in syluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorū securis fugerit manum, ferrúmque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit: hic ad vnam supradictarum vrbium cōfugiet, & viuet: nè forsitan proximus eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & appræhendat eum, si longior via fuerit, & percutiet animam eius qui nō est reus mortis: quia nullum contra eum qui occisus est, odium prius habuisse monstratur. Idcircò pręcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram quam eis pollicitus est, (si tamē custodieris mandata eius, & feceris quę hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominū Deū tuum, & ambules in viis eius omni tempore (addes tibi tres alias ciuitates, & supradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, nè sis sanguinis reus. Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgénsque percusserit eum, & mortuus fuerit, fugerítque ad vnam de supradictis vrbibus, mittent seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradéntq; in manu proximi, cuius sanguis effusus est, & morietur. Nō misereberis ei⁹, & auferes noxium sanguinem de Israël, vt benè sit tibi.

15. Primæ Ioānis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniā omnis homicida nō habet vitam æternam in semetipso manentem.

16. Psalmo quinquagesimoquarto: *Viri* sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

17. Avgvstinvs libro vigesimosecūdo contra Faustum Manichæum, capite septuagesimo: Hinc erat etiā illud Petri, cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem persecutoris abscidit, quod factum Dominus satis minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium, qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autē vtitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente vel concedente, in sanguinem alicuius armatur. Nam vtiquè Dominus iusserat, vt ferrum discipuli eius ferrent: sed non iusserat, vt ferirent. Matth. 26. Quid sit accipere gladium.

18. Matthæi vigesimosexto: Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locū suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. Apocalypsis decimotertio: Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato, eiúsque punitione scriptum extat?

A. *Homines Sodomitæ*, inquit[a] Scriptura, *pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* Nefandū hoc & flagitiosum peccatū[b] Petrus & [c] Paulus coarguunt: tum natura ipsa execratur: Scriptura verò tāti flagitij magnitudinem his etiā verbis declarat: [d] *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatū eorū aggrauatum est nimis.* Vndè ad Loth iustum, & ab infandis[e] Sodomitarū stupris maiorē in modū abhorrentem, sic angeli loquuntur: [f] *Delebimus locum istum, eò quòd increuerit clamor eorū corā Domino, qui misit nos, vt perdamus illos.* [g] *Igitur Dominus pluit super Sodomā & Gomorrhā sulphur & ignē à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionē.* Neque tacet Scriptura causas, quæ ad hoc pergraue peccatū Sodomitas impulerunt, & alios itidem permouere possunt. Sic enim legimus apud[h] Ezechielem: *Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

a Gen. 13. c
b Petr. 2. b c
c Roma. 1. d
1. Timot. 1. b
Ephes. 5. b c
Iudæ. 19. e f
20. g.
d Genes. 18. e
e 2. Petr. 2. b
f Gene. 19. c
g Ibidem d & Sapient. 10. b
Deuter. 29. d
Iudæ b Gene. 13. b Vide Grego. 14. Moral. c. 20. Aug. l. 16. de ciuita. Dei ca. 30. Tertul. in Apologetico aduersus gentes c. 19.
h Ezech. 16. f

B. Huic autem flagitio nunquàm satis execrando sunt obnoxij, qui diuinā, immò & naturalē legē in Leuitico scriptam, violare nō verētur. Ea sic habet:[i] *Cum masculo non cōmiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo.* Quod si fiat, terrā ipsā tā tetris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduersus populū maiorē in modum cōcitari,

i Leuit. 18. e
Deuter. 27. d
Vide Chrysost. hō. 4. in epist. ad Rom. Tertul. in lib. de pudicit. Augu. lib. 3. Cōfess. c. 8. & epist. 109.

tari,rum crimen [k] mortis supplicio expiandum esse, eodem [l] loco monemur. Vndè Paulus non semel etiã arguit masculorum [m] concubitores: dãnat prætereà immundos atque molles. E quibus vnus erat Onan [n] Iudæ filius, qui præsentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet, peiórque bestiis, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

k l. Cùm vir nubit C. ad legem Iul. de adul.
l Leui. 20. b c. Exod. 22 c Ioel 3 a
m 1 Cor. 6. b Ro. 1. d. 1 Ti. 1. b Galat. 5. d
n Gene. 38. b Hiero. in c. 5. epi. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A Genesis decimo tertio: Homines autem Sodomitæ, &c. vt in textu.

2. Posterioris Petri secũdo: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: adspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos &c.

3. Ad Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedũ, & serpentium. (Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiã, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis) qui commutauerunt veritatem Dei in mendaciũ: & coluerunt & seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Proptereà tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est cõtra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in desideriis suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem (quam oportuit) erroris sui in semetipsis recipiẽtes. Et sicut non probauerunt Deũ habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. Prioris ad Timotheum primo: Lex iusto nõ est posita, sed iniustis, & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, &c. fornicariis, masculorũ concubitoribus, &c. Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

5. Ad Ephesios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorũ seruit[us]) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidẽtiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

6. Iudicum decimonono: Illis epulantib[us], & post laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, id est, absque iugo, & circundantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominũ domus, atque dicentes, Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressúsque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meũ, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantũ, obsecro, nè scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius, &c.

7. Et capite vigesimo: Et sic factum est vt omnes qui ceciderãt de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserũt itaq; de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederũtque in petra Rẽmõ mensibus quatuor. Regressi autem filij Israël, omnes reliquias ciuitatis à viris vsq; ad iumenta gladio percusserunt, cunctásque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

8. Genesis decimooctauo: Clamor Sodomorũ, &c. vt in textu.

9. Posterioris Petri secundo, vt suprà testimonio secundo.

10. Genesis decimonono: Delebimus locum istum, &c. vt in textu.

11. Sapientiæ decimo: Sapientia iustum à pereũtibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim: quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. Sapientiã enim prætereuntes, nõ tantùm in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerũt hominibus memoriam, vt in his quæ peccauerũt, nec latere potuissent.

12. Deuteronomii vigesimonono: Dicétque sequens generatio, & filij qui nascentur deinceps, & peregrini qui de longè venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates quibus eam afflixerit Dominus, sulphure & salis ardore comburens, ità vt vltrà non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplũ subuersionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subuertit Dominus in ira & in furore suo.

13. In epistola Catholica Iudæ Apostoli: Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exẽplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnẽ quidẽ maculãt, &c.

14. Genesis decimotertio: Eleuatis itaque Loth oculis vidit omnẽ circà regionẽ Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur antequàm subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrhã, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor.

15. Gregorius libro decimoquarto Moralium ĩ Iob, capite decimo: Quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri eloquij historia testatur, quæ contra Sodomam ignem & sulphur pluisse Dominum narrat. Qui cum carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis notauit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad peruersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit vt simul

Gen. 19.
Pœna Sodomorum accõmodata fuit peccato eorũ.

igne & sulphure perirent: quatenùs ea iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent.

16. AVGVSTINVS libro decimosexto de ciuitate Dei, capite trigesimo: Post hanc promissionem liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem versa est, vbi stupra in masculos, in tantam cõsuetudinem conualuerant, quantam leges solẽt aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum supplicium, specimen futuri iudicij diuini fuit. Nam ad quid pertinet, quòd prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis, retrò respicere, nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitã, qua per gratiã regenerationis exuimur, si vltimũ iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Lot, vbi respexit, remansit: & in salem conuersa, hominibus fidelibus quoddam præstitit condimentũ, quò sapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum.

Gen. 19.

Supplicium Sodomorum, specimen diuini iudicij fuit.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduersus Gẽtes, capite trigesimonono: Nondùm Iudæum ab Ægypto examen Palæstina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo cõsederat: cùm regiones ac fines eius Sodoma & Gomorrha igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma conantur oculis tenus, cæterũ contacta cinerescunt.

Tertulliani tempore quæ fuerit facies terræ Sodomorum.

18. EZECHIELIS decimosexto: Ecce hæc fuit, &c. vt in textu.

1. B. LEVITICI decimooctauo: Cũ masculo &c. vt in textu. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt vniuersæ gẽtes, quas ego eiiciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.

2. DEVTERONOMII vigesimoseptimo: Maledictus qui dormit cum omni iumento. Et dicet omnis populus, Amen.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epistolam ad Romanos, de masculorum concubitoribus loquens: Hos equidem iis etiam, qui sibi ipsi mortem consciscunt, deteriores esse affirmo: præstiterit enim mori, quàm tanta cõtumelia accepta viuere, nam qui se ipse interimit, is animã à corpore dissociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunque porrò delictum nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia si facta sua sentirent, qui patiuntur, sexcentas vtique mortes obirent, vt ne hoc paterentur: neque enim est, neq; inquam est hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nã si de scortatione Paulus disserens dixit, peccatum omne, quodcunque commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, cum in proprium corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus, quæ ipsa tanto est scortatione deterior, quantum ne verbis quidem exprimere licet? Neq; enim hoc solùm dico, quòd fœmina effectus sis, sed quòd perdideris ipsum hoc nimirũ virũ esse, & quòd neq; in hác transieris naturam, neque quam habebas asseruaueris, sed cõmunis vtriusque effectus sis proditor, dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à se exigãt, tanquàm qui vtrumque genus iniuria affecerit. Et paulò pòst: Quisquis scortũ se facit, hoc nihil esse queat inutilius: neque enim anima solùm, verùm & corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaque exterminetur: quot tandem, obsecro, gehennæ his plectendis suffecerint? Quòd si audito gehennæ nomine, irrides, ac fidem non habes: illum ignem recordare Sodomorum. Vidimus enim, vidimus & in præsenti quoq; vita, gehennæ effigiẽ: quando quidem enim multi futuri erant, qui iis fidẽ minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nunc quum iidem audiant esse ignem inextinguibilẽ, à rebus præsentibus illos Deus erudiuit: tale est ignitor. Sodomorũ incendium, & vastatio illa: id quod sciũt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinã, ac cælestium fulminum opus oculis subiecere. Cogitato quàm graue illud sit peccatũ, vt quod ipsam gehennam etiam ante tempus existere coegerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerẽt, illis Deus per ipsa demùm opera, gehennæ effigiem ostendit, noua quadam ratione: erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniam quidẽ & præter naturam ipsa coitio: atque ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorũ animos desiderium, ob quod pluuia eadem ferebatur cõtrà quàm solita ista ac quotidiana ferri soleat: neque enim non excitabat modò terræ vterum ad fructuum generationem, sed & ad seminũ susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiuscemodi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituente abominabilius? quid autẽ scelestius? O insaniam, ô stupiditatem. Vndè, malùm, hæc debacchata est cõcupiscentia, humanam naturam hostium incõmodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstãtior est? O vos & brutis insipientiores, & canibus impudentiores: nusquàm enim huiusmodi congressus apud illos: sed agnoscit proprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorũ genere effecistis, & in his, quę dico, iniurij, & per vos inuicem iniurij. Vndè igitur mala hæc enata sunt? à delicijs, à Dei ignoratione, quum enim excusserit quis Dei timorem, protinus bona omnia pessum eunt.

Masculorum concubitores sunt deteriores homicidis.

Peccatũ grauissimum.

1. Cor. 6.

Insania.

Ignis Sodomorum, effigies gehennæ.

Canibus impudentiores.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia: Reliquas autem libidinum furias impias in corpora & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Confessionum, capite octauo: Itaque flagitia quæ sunt contra naturam, vbique ac semper detestanda atque puniẽda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

Vitia contra naturam, semper detestanda et punienda.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio. Nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludẽdo, non solùm à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt facienda nupturis.

7. IN

7. In Codice Instiniaoi, libro oooo, titnlo nono: Ad legem Iuliam de adulteriis & stupto, lege trigesimapiima Constanij & Constantis Imperatorũ. Cùm vir nubit, io fœmina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod nõ proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor qnæritur, oec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdaorur infames, qui sunt, vel qui futuri sont rei.

Supplicio afficiendi.

8. Levitici vigesimo: Qui dormierit cũ masculo coitu fœmineo, vterq; operatos est nefas: morte moriantur, sit sanguis eorum super eos. Qui cũ iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier quæ soccubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Et paulò pòst: Nolite ambolare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt: & abominatos sum eas.

9. Exodi vigesimo secundo: Qui coierit cum iomento, morte moriatur.

10. Ioelis tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cũ eis ibi super popolo meo, & hęreditate mea Israël, quos dispersernnt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserũt sortem: & posuerunt puerum in prostibulũ, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis qnia iniqoi regnum Dei oon possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, oeqoe idolis seruientes, oeq; adulteri, neque molles, oeqoe masculorum coocubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. A n Romanos, &c.

13. Prioris ad Timotheum primo, vt supra A. testimo. secundo & tertio.

14. A n Galatas qnínto: Manifesta sunt aůtẽ opera carnis, quæ snnt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Et his similia: quæ prædico vobis, sicnt prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. Genesis decimooctauo: Dixit Indas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nõ nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat io terram: ne liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, eô quòd rem detestabilem faceret.

16. Hieronimus in caput quintom epistolæ D. Pauli ad Ephesios: Nisi philosophorum qnidã Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex qualicunqne attritu tactúque venientem, in tempore noo vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hęresim consensissent, nunqnàm sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem, etiam omnem immũditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam: non hanc, qua pecuniam cupimus coogregare: sed illam de qua suprà diximus, ne supergrediatur & auarus fraudet in negotio fratrem suum: quòd scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera lasciuiæque discurrat.

De peccato mollitiei.

IIII.

Quid scriptura de pauperum oppressione proponit?

Aduenam non contristabis, dicit Dominus, [a] *neque affliges eũ: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo nõ nocebitis: si læseritis eos, vociferabũtur ad me, & ego audiã clamorẽ eorum, & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli.* Quapropter Aegyptij tot plagis [b] attriti, & cum suo Rege crudelissimóque tyranno Pharaone, qui ne à paruulis [c] quidẽ Hebræorũ occidendis sibi tẽperauit, submersi [d] demûm fuẽre, videlicet ob suã in Israelitas plusquã barbaricã immanitatem. *Vidi*, inquit [e] Dominus, *afflictionẽ populi mei in Aegypto, & clamorẽ eius audiui, propter duritiã eorũ qui præsunt operibus: & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorũ.* Hinc apud Esaiã quoque interminatur Dominus: [f] *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiã scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorũ, & pupillos diriperent.* Et apud eundẽ Prophetam de inhumanis & iniquis Magistratibus extat hęc querimonia: *Principes* [g] *tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequũtur retributiones. Pupillo nõ iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos.* Itẽ *Populum* [h] *meum exactores sui spoliauerunt.* Nec dubium quin ciuitates & prouincię hoc execrando peccato, quod à tyrannicis Magistratibus perpetratur, in summum sæpé discrimen adducantur.

a Exod. 22. d Deu. 15. b 24. c Eccl. 35. c Ierem. 21. d & 22. a Malac. 3. a 2 Re. 12. b
b Exod. 7. & deinceps.
c Exod. 1. c
d Exod. 14. f g
e Exod. 3. b
f Esa. 10. a Deut 27. c Iob 24. a Matth. 23. b
g Esaiæ 1. e Ierem. 5. g Zach 7. c Psal 93. a Amos 5. c
h Esa 3. c

TESTIMONIA.

1. Exodi vigesimosecundo: Aduenã, &c. vt in textu. Si pecuniam mutuã dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eũ quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pign⁹ à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

2. Deuteronomii decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eã pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Caue nè fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolẽs ei quod postulat, mutuũ commodare: nè clamet cõtra te ad Dominũ, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in eius necessitatibus subleuãdis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tẽpore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra.

3. Et capite vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, nõ ingredieris domũ eius vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

4. Ecclesiastici trigesimoquinto: Nõ accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitûs. Nónne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? à maxilla enim ascendunt vsque ad cælum, & Dominus exauditor delectabitur in illis.

5. Ieremiæ vigesimoprimo: Domus Dauid, hæc dicit Dominus, iudicate manè iudicium, & eruite vi oppressum de manu calũniantis: nè fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorũ vestrorum.

6. Et capite vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite cõtristare, neque opprimatis iniquè, & sanguinem innocentem nè effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbũ istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronũ eius, & ascendentes curr⁹ & equos, ipsi & serui, & populus eorum. Quòd si non audieritis verba hęc in memetipso iuraui, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

7. Malachiæ tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

8. Secundi Regum duodecimo: Misit ergò Dominus Nathan ad Dauid: qui cùm venisset ad eũ, dixit ei: Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boues plurimos valdè, pauper autem nihil habebat omninò præter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: eràtque illi sicut filia. Cùm autem peregrinus quidã venisset ad diuitem, parcẽs ille sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet cõuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autẽ indignatione Dauid aduersus hominem illũ nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & nõ pepercerit.

9. Exodi septimo, & sequentibus, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, B. testimo. primo & sequent.

10. Item primo capite: Surrexit intereà rex nouus super Ægyptum qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Eccè populus filiorũ Israël multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, nè fortè multiplicetur: & si ingruerit cõtra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatísque nobis, egrediatur de terra. Præposuit itaq; eis magistros operũ, vt affligerent eos oneribus: ædificauerúntque vrbes tabernaculorũ Pharaoni Phiton & Ramesses. Quantóque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & crescebant: oderántque filios Israël Ægyptij, & affligebant, illudentes eis: Atque ad amaritudinẽ perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris omníque famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autẽ rex Ægypti obstetricibus Hebræorum, quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quomodo obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eũ: si fœmina, reseruate. Et post pauca: Pręcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proiicite: quicquid fœminini, reseruate.

11. Et capite decimoquarto: Cũ extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibúsq: Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus. Reuersǽque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercit⁹ Pharaonis, qui sequentes, ingressi fuerant mare: nec vnus quidem superfuit ex eis.

12. Et cap. 3. Vidi afflictionem, &c. vt in textu.

13. Esaiæ decimo. Væ qui condunt, &c. vt in textu. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cuius confugietis auxiliũ: & vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

14. Di-

14. DEVTERONOMII vigeſimoſeptimo. Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Et dicet omnis populus, Amen.

15. IOB vigeſimoquarto: Ab omni potẽte nõ ſunt abſcondita tẽpora: qui autem nouerunt eũ, ignorant dies illius. Alij terminos trãſtulerũt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Aſinum pupillorũ abegerunt, & abſtulerũt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppreſſerunt pariter manſuetos terræ. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem ſpoliauerunt. Nudis & incedentibus abſque veſtitu & eſurientibus tulerunt ſpicas. Inter aceruos eorum meridiati ſunt, qui calcatis torcularibus ſitiũt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. MATTHÆI vigeſimotertio: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Propter hoc ampliùs accipietis iudicium.

17. ESAIÆ primo: Principes tui, &c. vt in textu.

18. IEREMIÆ quinto: Incraſſati ſunt & impinguati: & præterierunt ſermones meos peſſimè. Cauſam viduæ non iudicauerunt, cauſam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? aut ſuper gentem huiuſmodi non vlciſcetur anima mea?

19. ZACHARIÆ ſeptimo: Et factum eſt verbũ Domini ad Zachariam, dicens: Iudicium verum iudicate, & miſericordiã & miſerationes facite vnuſquiſque cum fratre ſuo. Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malũ vir fratri ſuo non cogitet in corde ſuo. Et noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentes: & aures ſuas aggrauauerunt, ne audirent.

20. PSALMO nonageſimotertio: Vſquequò peccatores Domine, vſquequò peccatores gloriabuntur? Populum tuum Domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt, Nõ videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Qui plantauit aurem, nõ audiet? aut qui finxit oculum, non conſiderat?

21. AMOS quinto: Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electã tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantiſſimas, & nõ bibetis vinum earum. Quia cognoui multa ſcelera veſtra, & fortia peccata veſtra: hoſtes iuſti accipiẽtes munus, & pauperes deprimentes in porta.

22. ESAIÆ tertio: Populum meum exactores ſui ſpoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius: vos enim depaſti eſtis vineam, & rapina pauperis in domo veſtra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V.

Quid poſtremò Scriptura docet de mercede operariis retenta vel imminuta?

A. Apud Iacobum Apoſtolum legimus, quàm is grauiter diuitibus exprobret crudelem tenacitatem, ſummámque in defraudandis operariis iniquitatẽ. [a] *Eccè merces*, inquit, *operariorum qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures* Domini Sabaoth *introiuit*. Eccleſiaſticus [b] verò in hunc modum, *Panis egentium*, ait, *vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.*

a Iacob.5.
b Eccl.34 d 7. c

B. Itaque lege diuina ſancitum eſt, [c] *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei precium laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtẽtat animam ſuam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

c Deut. 24.e Leuit 19.c Tob.4 c Matth.5.a

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Ecce merces, &c. vt in textu.

2. ECCLESIASTICI trigeſimoquarto: Panis egentium, &c. vt in textu.

3. ET capite ſeptimo: Non lædas ſeruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam ſuam. Seruus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

1. B. DEVTERONOMII vigeſimoquarto: Non negabis, &c. vt in textu.

2. LEVITICI decimonono: Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque manè.

3. TOBIÆ quarto: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercedem reſtitue, & merces mercenarij tui apud te omninò non remaneat.

4. MALACHIÆ tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

VI.

Quò referenda est omnis hæc de peccatis tractatio, & quis illius vsus.

A. Hæc tractatio ad priorem spectat Christianæ Iustitiæ, partem, quę in malis cognoscēdis & fugiēdis est posita. Vsus autē ac fructus tractationis est, ea quę verè mala, Deo contraria, hominibus perniciosa sunt, ritè discernere, discreta prorsus cauere, & si quid horum admissum sit, sedulò expiare.

[a Prou. 14. b.] [b. Pou. 18. a] [c. Prou. 4. c.] B. Hinc etiam discimus, quo modo sapiens à stulto, iustus ab impio differat.[a] *Sapiēs enim timet, & declinat à malo: Stultus verò trāsilit, & cōfidit.*[b] *Nō enim recipit stultus verba prudētiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius*, teste Salomone, qui hoc etiā scriptū reliquit:[c] *Iustorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciūt vbi corruant.* Plerique certè peccata quæ indicauim⁹, perniciosas illas animorū pestes, tupiter[d] ignorāt: alij vt norint maximè, nō fugiunt tamen, neq; detestātur. Pessimi verò illi sunt, qui peccati consuetudine[e] obduruerūt: de quorum genere dictum est illud:[f] *Impius cùm in profundū venerit peccatorū, cōtemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobriū.* Ea verò imprimis contēnit, quę Christiana Iustitia nō solùm ad vitiorū obseruationem seu differentiam cognoscendam, sed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam postulat.

[d Aug. de gratia & lib. arb. ca. 3. & li. 3. de libe. arb. c. 22. Bernar. epist. 77. ad Hugonem. Chrysto. homil. 25. in epis. ad Rom. e Vide sup. de obstinatione, & Aug. in Enchirid. ca. 80. f. prouer. 18. a.]

TESTIMONIA.

1 B. PROVERBIORVM decimoquarto.

2. DECIMOOCTAVO &,

3. QVARTO capite, vt in textu.

[Ignorantia legis diuinæ an excuset. Roma. 2.] 4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio capite tertio: Nec ipsi sine pœna erunt, qui legem Dei nesciunt. Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legē iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apostolus ità dixisse, tanquàm peius aliquid significauerit esse passuros qui legem nesciunt in peccatis suis, quàm illos qui sciunt. Peius enim videtur esse perire, quā iudicari. Sed cùm hoc de gentibus & de Iudæis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti autem legem acceperunt: quis audeat dicere, Iudæos qui in lege peccāt, nō esse perituros, cùm in Christum nō crediderunt, quandoquidem de illis dictū est, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Christi nemo liberari potest, ac per hoc ità iudicabuntur vt pereant. Nā si peior est conditio nescientiū, quā scientium legem Dei, quomodò verū erit quod Dominus in Euangelio ait, [Lucæ 12.] Seruus qui nescit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: seruus autem qui scit volūtatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis. Ecce vbi ostēdit grauiùs peccare hominē scientem quàm nescientem: nec tamen ideò confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quisque requirat excusationem. [Aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Psal. 35.] Aliud est enim, nescisse: aliud, scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt benè ageret. Sed & illa ignorantia quæ nō est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquā simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, vt sempiterno igne non ardeat: si propterea non credidit, quia non audiuit omnino quod crederet, sed fortassis vt mitiùs ardeat: non enim sine causa dictū, [Psal 78.] Effunde iram tuā in gentes quæ te non nouerūt. [2. Thes. 1.] Et illud quod ait Apostolus, Cùm venerit in flāma ignis dare vindictam in eos, qui ignorāt Deū. Veruntamen vt habeamus & ipsam scientiam, nè dicat vnusquisque, nesciui, non audiui, non intellexi: voluntas cōuenitur humana vbi dicitur, [Psal. 31.] Nolite esse sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus: quamuis peior appareat de quo dictum est, [Prouer. 29.] Verbis nō emēdabitur seruus durus: si enim & intellexit, nō obaudiet. Quando autem dicit homo, Non possum facere quod præcipitur, quoniā concupiscentia mea vincor: iam quidem de ignorantia non habet excusationem, nec Deum causatur in corde suo, sed malum suum in se cognoscit & dolet: cui tamen dicit Apostolus, Noli vinci à malo, sed vince in bono malū. Et vtique cui dicitur, [Roman. 12.] Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle,[*] [* Propositi.] propriæ voluntatis est.

5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimosecundo: Non enim quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum: sed quod scire non studuit, & quòd dignam facilitati comparandæ ad rectè faciēdum operam non dedit.

[Per ignorantiam etiam peccari.] 6 BERNARDVS epistola septuagesimaseptima ad Hugonem de sancto Victore: Is forsitan qui asserit non posse peccari per ignorantiam, nunquam pro suis ignorantiis deprecatur, sed potiùs prophetam irrideat deprecantē & dicentem: Delicta iuuētutis meæ & ignorātias meas nè memineris. [Psal. 24.] Forsitan & repræhendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ satisfactionē. Loquitur enim in Leuitico ad Moysen, dicēs: Anima si peccauerit [Leuit. 4.]

per

per ignorantiam, fecerítque vnú ex his quæ lege Domini prohibentur,& peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdori, iuxta mensuram æstimationémque peccati. Et rursum: Qui orabit pro eo quod nesciés fecerit,& dimittetur ei, quia per errorè deliquit in Domino. Si ignorátia núquã peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebræos, quia in secúdo tabernaculo semel in anuos solus pontifex intraret non sine sanguine, quē offerret pro sua & populi ignorátia? Si peccatum ignorátiæ nulliú est, nó ergò peccauit Saulus quòd persecutus est Ecclesiam Dei, quoniã quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Benè itaq; faciebat quòd erat blasphemus & persecutor, & contumeliosus, quòd erat spirans minarum & cædis in discipulos Domini, in hoc ipso quippe abúdanter æmulator existens paternarum suarú traditionum. Non ergò debuit dicere, Misericordiã consequutus sum: sed, mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, insuper & æmulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia nunquam peccatur, quid ergò causamur aduersus occisores Apostolorum, quoniam quidem non solùm malum esse nesciérunt interficere illos, sed insuper quoque id faciédo arbitrati sunt obsequium se præstare Deo? Sed & frustrà in cruce Saluator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus (ipso teste) quid facerent, & irà nequaquàm peccantibus. Neque enim fas est, vllatenùs suspicari mentitú fuisse Dominum Iesum, apertè perhibentem eos ignorare quid facerent: & si fortè de Apostolo dubitet quis, quòd carnem suã æmulans, sicut homo mentiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouissent, nunquàm Dominum gloriæ crucifixissent. Nunquid non ex his satis apparet, in quantis iaceat ignorátiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdùm per ignorantiam?

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimasexta In epistolam ad Romanos: Stadium, præsens hęc vita est,& innumeros oculos, quos circunquaquè dirigamus, habere oportet: neque posuisti, ad apologiam sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam, quando & ignorátiæ pœnas dabimus, quàdo scilicet & ipsa ignorantia veniam nó habebit. Nam & Iudæi ignorârunt, sed ea ignorârunt quorum ignorantia veniá nó meretur: & Græci ignorârunt, sed excusationem non habent. Quòd si ea ignorauetis quæ sciri non possunt, præter culpam eris: si verò quæ sciro & possibilia sunt & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nisi enim vehemēter pigri negligentésque fuerimus, sed quæcunq; ad nos pertinent, simul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manú porriget Deus, id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Si verò nihil eorum quæ nostræ sunt potestatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio.

8. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octuagesimo: Peccata quamuis magna & horrenda cùm in consuetudinem venerint, aut parua aut nulla esse creduntur: vsqueadeò vt nó solùm non occultanda, verum etiam iam prædicanda ac diffamáda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desideriis animæ suæ,& qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiã Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem,& non iustitiã, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verumetiã publicè velut lege frequentabátur. Sic nostris temporibus irà multa mala, etsi non talia, in apertam cósuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excómunicare aliquem laicum nó audeamus, sed nec clericum degradare. Vndè cùm exponerē ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Vę peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tam magna sint, vt omninò claudi cótra sese faciant regnú Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nónulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non potetimus prohibere, faciamus.

9. PROVERB. decimooctauo, vt in textu.

Margin notes: Ibidem. — Hebr. 9. — 1. Tim. 1. — Gala. 1. — 1. Timo. 1. — Ioan. 16. Lucæ 23. — 1. Cor. 2. — Quæ ignorātia excusationem non habeat. — Deus adiuuat ignorantes, cùm faciunt quod possunt Philip. 3. — Consuetudo peccandi facit vt de peccato homo etiam glorietur. Psal. 9. — Esaiæ 5. — Gen. 18. — Gala. 4. — Sola inusitata peccata exhorrescimus.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I.

Quibus verò modis peccata expiantur?

HIc ī primis est extra cótrouersiá, Christú nobis esse[a] propitiatorē,& illú Dei[b] agnú, qui tollit peccata múdi, quiq; solus remissionē peccatorum nobis potuerit promereri,& purgationem eorum facere. B. Deindè certum est, Deum fide purificare corda, vt Petrus[c] inquit, quòd citra fidem (humanæ salutis ostiú ac fundamentú) nullus peccatorum remissionem aut expiationē consequi aut sperare possit. Fide verò[d] destituuntur, qui cú Ecclesiæ fide non consentientes, vana quādã[e] fiducia peccati remissionē & iustificationis gratiá propter Chri-

Concil. Trident. sess. 5. ca. 9. & sess. 6. c. 1. & 7.
a Ro. 3. d. 1. Ioan. 2. a 4. b. c
b Ioan. 1. d Mat. 1. d. 1. Cor. 5. d 1. Timo. 2. a Heb. 1. a 9. c Actor. 4. b
c Act. 15. b Heb. 11. ab Gal. 3. c 5. a Rom. 3. d Lucæ 7. g. Eph. 2. b Trid. sess. 6. c. 8.
d August. tract. 67. in Ioan. Leo ser. 4. de Natiu. Dom.
e Vide supra de præsumptione.

ſtum ſibi aliiſque pollicemur.

Orig. homil. 2. in Leuit. August. lib. 2. concor. Euāg. cap. 12. Chryſoſt. concione 4 de Lazaro in fin. & homil. 6. in Ioan.

C. Qui verò in Eccleſiæ fide & eius vnitate perſiſtentes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modo[f] ad peccatorum ſuorum expiationẽ in Scriptura propoſitos habẽt, inter quos principem tenet locum Pœnitentiæ Sacramentũ, quo neglecto,[g] fruſtrà de reliquis lethalium peccatorum remediis adhibendis agitur. Hoc enim vt præſens, ità neceſſarium pharmacum Chriſtus animarum medicus inſtituit, contra omnẽ peccati lepram valiturum, idque commendans dixit ſacerdotibus: [h] *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.*

I. g Vide ſupr. de Sacramento pœnitentiæ.

h Ioan. 20. c

II. i Tob. 4. b 12. b Eccl. 3. b d Prou. 15. b 25. d 16. a Luc. 11. f

k Dan. 4. e Eſaiæ 1. e Hebr. 13. c. Vide inferius de eleemoſyna.

D. Secũdò purgantur & expiantur eleemoſyna: quia ſcriptũ eſt, [i] *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & nõ patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta: [k] *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.*

III. l Matt. 6 b Lucæ 6. e Marc. 11. e Eccl. 28. a

E. Tertiò remittuntur peccata, dum quamtumuis læſi, fratri offenſam condonamus, dicente Domino: [l] *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater cæleſtis delicta veſtra.*

IIII. m Iacob 5. d

F. Quartò idem fit, cùm peccantẽ fratrẽ corripiendo emẽdamus ac lucrifacimus, ſicuti ſcriptum eſt: [m] *Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

V. n Lucæ 7. g o Prou. 10. b 1 Pet. 4. b

G. Quintò huc pertinet abũdantia ſynceræ charitatis, ad impetrãda & conficienda bona omnia præpotẽtis: ob quam de Magdalena dicitur: [n] *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* [o] *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum.*

VI. p Pſalm. 50. d Lucæ 18. c Matth. 18. d Eccl. 21. a q Pſal. 101. c

r Pſal. 31. b ſ 1 Ioan. 1. d

t Ionæ 3. b c Matth. 12. d Lucæ 11. d 3. Reg. 21. g Sap. 11. d Cypr. epi. 40. 8. & 16.

u Ionæ 3. d Nume. 25. c d Pſal. 105. c

H. Sextò ad idẽ valet[p] cõtriti cordis ſacrificiũ, quod nunquã deſpicit Deus, & humilis cognitio ſui, cõfeſsióque peccatorũ. [q] Reſpicit enim Dominus in orationẽ humilium, & nõ deſpicit preces eorũ. Vt hinc etiã Dauid de ſeipſo teſtetur: [r] *Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiã meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Ac Ioãnes generatim omnibus verè cõfitentibus hanc gratiam pollicetur. [ſ] *Si cõfiteamur, inquit, peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur [t] Niniuitæ cùm humilitatis & pœnitentiæ operibus ſedulò inſiſterent, præſentẽ Dei iram placauerũt, & iamiã imminens vrbi ac patriæ exitium auerterunt. Quare ſic de illis ſcriptũ legimus: [u] *Vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.*

x Prouerb. 10. a Acto. 8. a d 2 Cor. 7. c

y 2. Cor. 7. a 2. Tim. 2. d

z Iacob. 4. c Ezech. 18. f

a Homil. 50 ex 50. ca. 15. Et in Enchir. c. 70. & Cyprian. de lapſis in fine, & alij vt ſupra de Satisfact.

I. Sic demùm Scriptura teſte diſcimus, his[x] aliiſq; modis & officiis veræ pietatis Chriſti gratia editis, hoc effici, vt credentiũ & pœnitentiũ in Eccleſia, ſicut diximus, peccata expientur. Eóq; ſpectans Apoſtolus, monet: [y] *Has habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficiẽtes ſanctificationem in timore Dei.* Nec minùs grauitèr Iacobus: *Emundate,* [z] inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miſeri eſtote, & lugete, & plorate: riſus veſter in luctũ conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non ſufficit mores in melius commutare & à factis malis recedere, vt Auguſtini verbis [a] iterùm vtamur, niſi etiã de iis quæ facta ſunt, ſatisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis

tatis gemitum, per contriti cordis sacrificiũ, cooperitibus eleemosynis. K. Alioquin quisquis de peccatis lethalibus in se aliqua dominari cognouerit, vt idẽ [b] Augustinus est author, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatiũ, lõgo tempore pœnitẽtiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit [c] Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Non enim capitalia post hanc vitam, sed minuta peccata purgantur expianturque.

[b] Serm. 41. de Sanctis.

[c] 1. Cor. 3. ... ho. 16. ... In Enchi. ... Item de ... & ... cap. 16. & q. 2. ... citatum.

TESTIMONIA.

Peccata tolluntur ... Christi mediatoris per ... applicato. ... Rom. 5. 1. Cor. 1.

1. A. Concilium Tridentinum sessione quinta, canone tertio: Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique propriũ, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quàm per meritũ vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio & redẽptio: aut negat ipsum Christi Iesu meritum, per Baptismi sacramẽtum in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicari: anathema sit, quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati estis, Christum induistis.

Acto. 4. Ioan. 1. Galat. 3.

2. Et sessione sexta, capite secundo: Quo factum est, vt cœlestis pater, pater misericordiarũ, & Deus totius cõsolationis, Christum Iesum, filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret, & gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehẽderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solùm autẽ pro nostris, sed etiã pro totius mundi.

2. Cor. 1. Galat. 4. Rom. 9. Galat. 4. Rom. 3. Ioan. 2.

3. Et capite septimo eiusdem sessionis: Meritoria causa iustificationis, est dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster, Iesus Christus: qui cùm essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationẽ meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.

... us me... nobis ...

4. Ad Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergò gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

5. Primæ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrẽ, Iesum Christũ iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

6. Et capite quarto: In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

7. Item capite primo eiusdem epistolæ: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

8. Ioannis primo: Altera die vidit Ioãnes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

9. Matthæi primo: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

10. Prioris ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redẽptio, vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

11. Prioris ad Timotheum secundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

12. Ad Hebræos primo: Qui cũ sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portánsque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

13. Et capite nono: Christus autem assistens põtifex futurorum bonorum, per amplius & perfecti' tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorũ aut vitulorum, sed per proprium sanguinẽ introiuit semel in sancta, æterna redẽptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorũ & cinis vitulæ adspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritũ sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti?

14. Actorum quarto: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomẽ est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

1. B. Actorum decimo quinto: Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniã ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meũ audire Gẽtes verbũ Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos &

[illegible] de pu[illegible]ficans eo [illegible] eorum.

Ad H[illegible] vnd[illegible] Est autem [illegible]des [illegible] rum[illegible] non apparétium [illegible] autem impossibile est placere Deo.

3. Ad Galatas secundo: [illegible]entes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

4. Et capite tertio: Prouidens autẽ scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes gentes.

5. Ad Romanos tertio, vt supra A. testim. quarto.

6 Lucæ septimo: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

7. Ad Ephesios secundo: Gratia enim estis salvati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donũ est) non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

8 Concilium Tridentinum sessione sexta, capite octauo: Cùm vero Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit: vt scilicet per fidem ideò iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius cõsortium peruenire: gratis autem iustificari ideò dicamur, quia nihil eorũ, quæ iustificationẽ præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiã promeretur: si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

9. Avgvstinvs tractatu sexagesimo septimo in Euangeliũ Ioannis: Proinde respuendi sunt à corde Christiano, qui putant ideò dictũ multas esse mansiones, quia extra regnum cælorũ erit aliquid, vbi maneant beati innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrauerunt, quia sine illo in regnum cœlorum intrare non potuerunt: hæc fides non est fides, quoniam non est vera & Catholica fides.

10. Leo Magnus sermone quarto de natiuitate Domini: Ma[illegible]um præsidiũ est fides integra, fides vera, in qua nec [illegible] ab vllo quicquam, nec minui potest: [illegible] nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnũ Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati (dilectissimi) inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnẽ sectamini sanctitatẽ, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castũ est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit: Quã qui diabolo decipiente perdiderit, viuẽs mortuus est, Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidẽ verã vita obtinetur æterna, dicẽte Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

11. Origenes homilia secunda in Leuiticũ: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ sint remissiones peccatorũ. In Euang[illegible] prim[illegible] qu[illegible] remissionem pe[illegible]

[illegible] est [illegible] & [illegible] rem [illegible] peccata [illegible] minus & [illegible] stis ex corde [illegible] vestra pater v[illegible] vestris ex corde [illegible] Et ipse in oratione nos [illegible] nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Quinta [illegible] remissio qua cõuertent quis peccatore [illegible] rore viæ suæ. [illegible] dicit scriptura diuina: [illegible] qui [illegible] peccatorem ex errore viæ suæ, [illegible] animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorũ. Sexta quoque fit remissio per abundantiam charitatis, sicut & ipse Dominus dicit [illegible] bi, remittuntur ei peccata multa, quo[illegible] multùm. Et Apostolus dicit: Q[illegible] operit multitudinem peccatorũ. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, quum lauat peccator [illegible] mis stratum suum, & fiunt ei [illegible] nes die ac nocte: quum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secũdum eum, qui ait: Dixi, pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmũ, & si in peccatis fuerit, remittẽtur ei. Et tu ergò quum venis ad gratiã Baptismi, vitulũ offers, quia in morte Christi baptizatus: cùm verò ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia auctorem peccati diabolum iugulasti. Quum autem eleemosynam feceris, & erga indigentes affectum misericordiæ sollicita pietate impenderis, altare sacrum hœdis pinguibus onerasti. Quòd si ex corde peccatum remiseris fratri tuo, & iracundia, & timore deposito, mitem innate & simplicem recolligeris animum, immolasse te arietẽ, vel agnum in sacrificium obtulisse crede. Porrò autem si diuinis lectionibus instructus, meditando sicut colũba, & in lege Domini [illegible] lando die ac nocte, ab errore sui cõuerteris pec catorem, & abrecta nequitia ad simplicitatem [illegible] colũbæ reuocaueris, atq; ei [illegible] dhærend[illegible] feceris eũ societatem turturis imitari [illegible] aut duos pullos colum[illegible] tum Domino [illegible] Quòd si illa (quæ & [illegible] & fide maior [illegible] abundauerit in corde tuo, ità vt [illegible] tuũ, nõ solùm sicut teipsum, sed sicut ill[illegible] qu[illegible] dicebat, maiorẽ [illegible] charitatem [illegible] quã vt animam suam ponat [illegible] similagineos in charitatis [illegible] fermento malitiæ & nequitiæ [illegible] tatis & veritatis te obtuli[illegible] amaritudine fle[illegible] fueris [illegible] ta ione [illegible] tuam maceras [illegible] ieiun[illegible] ac mul[illegible] ris, quia sicut [illegible] tunc [illegible] [illegible]

secundum legem offerre non [illegible].

1. Avgvstinus libro secundo contra Cresconium Grammaticum, capite duodecimo: Ideò vobis non videntur [illegible], cùm ad nos à vobis transeunt, quia non denuò baptizantur, quasi solo baptismo quem repeti non oportet, cùm idem atque vnus est, homines ab errore mundentur. Mundantur & verbo veritatis ab illo qui ait, Iam vos mundi estis propter verbū, quod locutus sum vobis. Mundantur & sacrificio contriti cordis ab illo de quo dictum est. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Mundantur & eleemosynis ab illo qui ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Mundantur ipsa, quæ supereminet omnibus, charitate ab illo, qui per Apostolum Petrum dixit, Charitas operit multitudinem peccatorum: quæ vnà si adsit, omnia rectè fiunt: si autem desit illa, omnia frustra fiunt.

3. Chrysostomvs concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque cōscientiam ingrediatur, vitámque explicet: cunctáque commissis diligēter excussis, condemnet animam quæ hæc patrauit, punitáque cogitationem, affligat, cruciétque suam ipsius mentem, supplicium a seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligēter actam pœnitentiam, per lachrymas, per cōfessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem, vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci.

Quibus modis expiantur peccata.

4. Et homilia sexta in Ioannem: Hac igitur perniciosa inquirendi cura abiecta, nostra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Christo nobis præceptum est, & eorum gratia quæ perperàm & iniquè egimus, compungamur, & summa cum diligentia, quicquid superiori tēpore ausi sumus, quicquid malignè cōmisimus, animo repetamus, atq; abijciamus. Ad quod multas nobis Deus vias aperuit. Dic enim tu primò iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterùm: dixit, Pronunciabo aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Neque enim parùm nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminuendam frequens eorum memoria & accusatio. [illegible] & alia operosior, vt nemini qui nos offendit succenseamus, sed iniurias omnes magno & generoso animo obliuioni mandemus. Vis & [illegible] audi Danielem: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Accedit & alia, rogis scilicet oratio, & in deprecationibus ad Deū cum puritate perseuerantia, quæ non parum nobis affert consolationem, & peccatis nos abluit. Ieiunium ad hæc cum priuatim charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem namque ardentem extinguit aqua, & eleemosynis purgantur peccata. Decursis igitur his [illegible] omnibus & repetitis, in eisdem [illegible] perseueremus: Hoc pacto non modò p[illegible] [illegible] abluemus peccata, sed in posterum [illegible] consequemur emolumentum: quippe qui [illegible] diabolo occasionem, vt nos [illegible] [illegible] exitialem aliquem affectum pelliciat.

Confessione deleantur peccata.

5. [illegible] Ioannis vigesi[illegible] cùm dixisset, insufflauit & d[illegible] capite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c. vt in textu.

1. D. Tobiæ quarto: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguū libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & a morte liberat, & nō patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

2. Et capite duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio, eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.

3. Ecclesiastici tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & nō contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nè spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui, & sicut in sereno glacies, soluentur peccata. Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam.

4. Proverbiorvm decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.

5. Et capite decimoquinto: Per misericordiam & fidem purgantur peccata.

6. Item decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. Lvcæ vndecimo: Verumtamen quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis.

8. Danielis quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

9. Esaiæ primo: Discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduā. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. Ad Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & cōmunionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. 5

1. E. Matthæi sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

2. Lvcæ sexto: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatā & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

3. Marci vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra.

4. Ecclesiastici vigesimooctauo: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.

F. Iacobi quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit a veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit, &c. vt in textu.

1. G. LVCÆ septimo: Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autẽ ex quo intrauit, nõ cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittũtur ei peccata multa, quoniã dilexit multùm. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit. Dixit autẽ ad illam: Remittuntur tibi peccata.

2. PROVERBIORVM decimo: Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas.

3. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1. H. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

2. LVCÆ decimooctauo: Et publicanus à longè stãs, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

3. MATTHÆI decimooctauo: Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogâsti me.

4. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Fili, peccâsti? non adiicias iterum: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. PSALMO centesimoprimo: Respexit orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

6. ET trigesimoprimo: Dixit, &c. vt in textu.

7. PRIMÆ Ioannis primo: Si confiteamur, &c. vt in textu.

8. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorẽ. Et peruenit verbum ad regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustẽt quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?

9. MATTHÆI duodecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condẽnabunt eam: quia pœnitentiam egêrunt in prædicatione Ionæ. Et eccè plus quàm Ionas hic.

10. LVCÆ vndecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia pœnitentiam egêrunt ad prædicationẽ Ionæ. Et eccè plus quàm Ionas hic.

11. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eũ Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, in tantum vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israël. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnẽ suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliã Thesbitẽ, dicẽs: Nõnne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, nõ inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

12. SAPIENTIÆ vndecimo: Misereris omniũ, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominũ propter pœnitentiam.

13. CYPRIANVS epistola quadragesima ad plebem de quinque presbyteris schismaticis: Nunc se ad lapsorum perniciẽ venenata sua deceptione verterunt, vt ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minùs idoneos, & minùs solidos, à medela vulneris sui auocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & cõtinua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mẽdacio captiosæ pacis inuitent. Et paulò pòst: Eadem nunc ratio, eadem rursùs euersio, per quinque presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eũdem Christum, quem negauerat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus contra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat.

14. ET epistola octaua ad clerũ & plebem: Quanquàm sciam, fratres charissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus & enixis precib[us] instanter incumbere: admoneo tamẽ etiã ipsam religiosam solicitudinem vestram, vt ad placandum atque exorandũ Dominum nõ voce sola, sed & ieiuniis, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscam[us]. Et paulò pòst: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & tota mente misericordiam Dei.

15. ITEM epistola vigesimasexta, quæ est Moysis & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianũ. Vbi diuinus metus relinquitur, si tam facilè peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de scripturis sanctis, quàm ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruẽdi. Nec hoc animẽtur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consueuit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienũ de se expectâsse iudicium, sed alienam de suo actu sustinuisse sententiã. Hoc est quod pœnitentiam probat, hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricem: hoc est quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum æstuãtium vaporem restinguit & finit. Non ea, quę sanorum sunt corporũ, medicus ægris dabit: nè importunis cibis tempestatẽ valetudinis sæuiẽtis nõ reprimat, sed accenduat: aliter, nè quod poterit maturi[us] ieiunio attenuatæ sanari, videatur per impatientiam lõgiùs pasta cruditate produci. Eluendæ sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, oper-

Lib. 1. epist. 1.

Precibus longa satisfactione Dominus placandus est.

Per Episcopos & Sacerdotes Domino [illegible] Lib. 4. epist. 4.

Bonis factis Deo placendum & pro peccatis [illegible]

Lib. 3. epist. [illegible]

De [illegible]

operibus bonis, & ossario cibo ora misera polluta, pœnitentiæ sunt verę sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis, nouellandus & consecrandus est animus: crebri pœnitentium gemitus audiantur, & iterùm fideles ex oculis lachrymæ profundantur: vt illi ipsi oculi, qui malè simulacra cõspexerunt, qui illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant.

16. IONÆ tertio: Vidit, &c. vt in textu.

17. NVMERORVM vigesimoquinto: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, auertit iram meam à filiis Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israël in zelo meo. Idcircò loquere ad eum: Eccè do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israël.

18. PSALMO centesimoquinto: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, Et reputatum est ei in iustitiam, in generatione & generationem, vsque in sempiternum.

s. I. PROVERBIORVM decimo: Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

2. ACTORVM octauo: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse: ait S. Petrus ad Simonem Magum.

3. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. IAIOS M: Has habentes &c. vt in textu.

5. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo nõ solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quędam quidẽ in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergò emũdauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

6. IACOBI quarto: Emundate &c. vt in textu.

7. EZECHIELIS decimooctauo: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suã viuificabit.

8. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarũ, homilia quinquagesima, capite decimoquinto: siue in libro de pœnitentiæ medicina, capite quinto: Non sufficit mores, &c. vt in textu.

9. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, nè quisquã existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnũ Dei non possidebunt, (Galat. 5.) quotidiè perpetranda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe vita est mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodãmodo, vt ea semper liceat impunè committere. (1. Cor. 6. Per eleemosynas propitiandus Deus de peccatis.) Nemini enim dedit laxamentũ peccandi, quamuis miserendo deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

10. CYPRIANVS de lapsis: Orare oportet impensiùs & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum nullũ hic iam velle vestitum, post diaboli cibum mãlle ieiunium: iustis operibus incumbere: quibus peccata purgantur: (Peccata quibus operibus purgentur, & redimantur.) eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimoniũ debet, quo quis & deceptus & victus est. Pro hoste vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & vendenda. Ad (Act. 2. & 4.) hoc tantùm profuerit quod remansit, vt indè crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur: (Quorum misereatur Deus, & quibus ignoscat.) opibus & facultatib[us] nostris qui de nobis iudicaturus est Dominus, fœneretur. Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit, prompti erãt, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precẽ toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad veniã delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiã suam protulit, dicens: Cùm cõuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterùm: Nolo (Eze. 18. & 33) mortem morientis, dicit Dominus, quãtum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem (Iohel 2.) Domini, Domino ipso monente, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum vestrũ, quoniã misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersùs malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiã suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operãti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptũ referre quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint Sacerdotes: vel si quis plùs eum (Satisfactionibus mouetur & placatur Deus.) suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignãtis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursũ, quibus victus armetur: reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciẽ, prouocabit hostẽ, & quidem factus ad præliũ fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore cõceperit, exauditus & adiutus à Domino: quam contristauerat nupèr, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

r. K. AVGVSTINVS sermone quadragesimoprimo de Sanctis, qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè, &c. vt in textu. Latiùs vide suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimo. tertio.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurũ, argentũ, lapides pretiosos, ligna, fœnũ, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

3. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarũ, homilia decimasexta, vt suprà de Sacramen-

to Pœnitentiæ, quæstione nona, C. restim. secundo.

4. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsq; ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorum flagitiorumque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nã scriptura diuina aliud cõsulta respõdet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus, vbi secundùm scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonstraui, eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu neque circũcisio quicquam valet, nec præputium, sed fides quæ (benè) per dilectionem operatur. Si autem malè & non benè operatur, proculdubiò secũdùm Apostolũ Iacobũ mortua est in semetipsa. Qui rursus ait: Si fidẽ dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignẽ saluabitur, & sic est accipiendum quod ait B. Paulus Apostolus, Ipse enim saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud, quod idem ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare. Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neq; ebriosi, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Mali catholici non liberantur per ignem Purgatorij.

1. Cor. 3.

Sola fides viua saluat. Galat. 5.

Iaco. 2.

1 Cor. 3.

Iaco. 2.

1. Cor. 6.

5. ET in libro de Fide & operibus, capite decimosexto, vt suprà de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B. restimo. sexto.

6. ITEM in libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæstione prima, vt ibidem.

APPENDIX EX IVDOCI *RAVESTEYN TILETANI DOctissimi Theologi Louaniensis confutatione Catholica prophanæ Confessionis Ministrorum Antuuerpien. Capite 6. vbi confutatur calumniosissima criminatio doctrinæ Iesuitarum.*

HAVD temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificante, acerbissimã inuectiuã scribunt aduersùs detestandã, ethnicam, & impiam (vt aiunt) Iesuitarum doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cæsaris Ferdinandi olim conscripto, & qui per Belgiũ ferè omnium Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiũt sanè, sed vt homines sapiunt huius seculi, quòd eum libellum vel calũniosissimis mendacijs prorsùs ereptum manibus hominum cupiunt. Optimè enim intelligũt, apud eos quibus eius Catechismi doctrina commẽdata est, nouam suam & commentitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaque Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiãdi peccatum docent, quod summum est religionis & Christianæ salutis caput, prorsùs nihil passioni Christi tribuere, & totã iustificationis rationem in operibus ac meritis, hominis prorsùs iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hic obsecro, lector, calumniosissimam malitiam. Cùm sex modos congruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorum per subiectã, euidentẽ & solidam scripturam probâsset, tandem subiecit: His, alijsque modis & officiis veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habẽtes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiẽtes sanctificationẽ in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsùs videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cũ officia pietatis in dictis sex modis cõpræhensa, disertè scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritũ ac gratiã Iesu Christi, atque per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officiis dictorũ modorũ operatur, & per eos operatur peccatorum expiationẽ, sicut de singulis hoc certissimè testantur scripturæ? Verùm vide calumniosam malitiam. Cùm tam disertè faciat author, in ipsa conclusione sermonis de sex modis expiationis, mentionem Christi Iesu, scriptores isti postremã clausulã (in Christo Iesu) nõ adscribunt: sed dicẽtes, &c. dolosè eam reticẽt. Cùm enim recitâssent verba illa Catechismi: his, alijsque modis, & officiis veræ pietatis cõparamos atque præstamus, adscribunt &c. nec addunt quod mox sequitur, etiam in Christo Iesu præstamus: nè si illud fideliter, vt debebant, adderent, malitiosæ calũniæ conuincerẽtur. Solida est igitur Catechismi doctrina, quę ex scripturis colligit varios modos expiãdi peccatũ: quorum tamẽ singuli sanguine Christi orbati, & sine sanguinis applicatione ad peccati expiationem inutiles essent & inefficaces. Quid enim operari possit vel etiã sacramentum absolutionis & pœnitentiæ sine sanguine Christi? Quid contritum cor, & spiritus cõtribulatos, si à sanguine Christi separatus, humanũ tantũ opus sit? Sic & de eleemosyna, & alijs recitatis modis sentiendum est. Nõ igitur æquum, vt propter huiusmodi malitiosas calũnias, patiantur Christiani homines syncerã & breuem institutionem Christianæ religionis, ex manibus excuti: sed ea institutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, animos suos corroborent, atque cõfirment aduersùs deceptionum & seductionum improbissimarum pericula. *2. Cor. 7.*

ET IN APOLOGIA seu defensione Catholicæ confutationis contra inanes cauillationes Illyrici in capite sexto de Iustificatione: Postquàm hisce modis & Sophismatibus rectam & sanam de iustificatione, deq; operibus iustificatorum doctrinam proculcauit, (Illyricos videlicet) atq; ad bonorũ operũ studiũ homines languidiores ac s[illegible]diores haud dubiè fecit, eò quod neq; ad salutem necessaria ea esse, neq; ad salutis aut iustificationis ratione pertinere, quin potiùs ab ea exclusa ell[illegible]

n o[illegible]

mordicùs defendit: Tãdẽ incipit Iesuitarũ doctrinam, in Catechismo traditam oppugnare, méque aduocatũ seu patronũ eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confessio mendacissimè & acerbissimè notaret doctrinam in Catechismo traditã de variis modis expiandi peccata, in capite de expiãdis peccatis, tanquàm ethnicam, impiam & detestandam, quòd in explicatione summi religionis & Christianæ salutis capitis, nullam prorsùs Christi, aut Christi sanguinis mentionem facerent: sed totam iustificationis & expiationis peccatorum rationem in operibus & meritis hominum collocarent, prorsus verò nihil Christi passioni tribuere: Prodidi artificiosum mendacium, ostendens illum studiosè sententiam Catechismi mutilâsse, ea verba, quæ de Christo Iesu potentissimo peccatorum expiatore subiecta erant, amputando. quæ sunt hæc: His, aliísque modis, & officiis veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet 2.Cor.7. Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Hac fraudulentia ac calumnia patefacta, Illyricus de mendacio aperto conuictus, aliò confugit.

Contentionẽ mouet de vi & significatione phrasis illius (in Christo Iesu) in scripturis, & dicit eã variè in scripturis accipi. Nam aliquando significare tantũ baptizatum esse, & Christianũ vocari, Rom.16. *vt cùm Paulus dicit Andronicum aut Iuniã fuisse ante se in Christo: aliquãdo verò mystico Christi corpori insitum esse. Ipsi sanè,* inquit, *Iesuitæ non exponũt illam phrasim, quid eis eo loco valeat, & quis eius locutionis propriè sensus sit: In Christo Iesu hæc officia præstamus, aut his modis peccata expiamus. Et rectè,* inquit, *quis posset dicere, Is-* 1.Cor.10 *raelitas fuisse, & sua religionis mysteria egisse in Moyse, sicut Apostolus dicit omnes in Moyse baptizatos esse: non tamen significatur eius sanguine ipsorum peccata expiari. Quare hæc locutio non potest esse pharmacum, venenata illa dicta corrigẽs, quod variis modis ac operibus homines possint sua peccata expiare.*

Sed cùm proposuisset Illyricus phrasin illam in In Christo Iesu, quid significet in scripturis. scripturis diuinis variis modis accipi, cur vnicum tantùm modum, aut, si velit, duos tãtùm commemorat? Nam aliis prætereà modis vsurpari indubitatum est, vt cùm scribit Paulus Gratia Dei est Rom.6. Ibidem 5. vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. rursùs: Ità & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum. 2.Cor.2. Philip.4. rursùs: Deo autem gratias, qui semper triumphat Colos.2. nos in Christo Iesu. rursùs: Omnia possum in Christo, qui me cõfortat. rursùs: In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, hoc est, in Christo Iesu, qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo & circuncisi estis, in quo & resurrexistis. rursùs: Ti- 2.Cor.11. meo autẽ ne sicut serpens Euam seduxit in astutia sua, ità corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. & in aliis innumeris scripturæ locis. Sanè in his dictis testimoniis sermo ille (In Christo Iesu) non significat esse baptizatũ, aut esse Christianum, aut denique esse in mystico corpore Christi: sed designat modò meritum, modò virtutem & operationem Christi Iesu in electis. Quam significationem ego intelligens in sententia Iesuitarum, exposui: In Christo Iesu: per meritum, & gratiam, siue virtutem Christi Iesu. Et quomodò ipse scriptor Catechismi intellexerit, liquidò constat ex capite illo, De satis- Quæstione 7. de Sacramẽto pœnitentiæ. factione pœnitentium quid sentiendum sit. Ad quã quæstionem respondetur: Id videlicet sentiẽdum est, quòd alia sit satisfactio, Christo redemptori propria: alia fideliũ pœnitẽtium communis satisfactio. Illa semel in corpore Christi crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est: vt qui natura sunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitẽtes post confessionem, ea quę absoluens Sacerdos iniunxit, faciunt, aut cùm vltrò quidem fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria simul & emendatoria est satisfactio, & redemptoris Christi beneficium, atque satisfactionem adeò nõ obscurat, vt magis etiam commendet, illustrétque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, iudicium facimus & iustitiam, iuxta diuinam scriptu- Esa.16. Ezech.18. 2.Cor.7. Psal.50. ram: Delicta nostra contra nos ipsos vindicantes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deíque gratiam nobis pleniorem conciliantes, atque promerentes. quæ omnia eodem capite per scripturarum testimonia confirmat. Vides Illyrice id quod in capite, quod tu arripis coarguẽdum, minùs expositũ est, in antecedentibus locis fuisse plenissimè & clarissimè dictum? Vides quoquè falsum esse, authorem libelli, sermonem illũ (In Christo Iesu) per hos modos expiare peccata, non accepisse pro esse vel baptizatum, vel Christianum, aut corpori Christi mystico insitum. quasi hoc tantùm significatũ sit: Is qui non est Christianus, aut baptizatus, potest hæc officia præstare, per suam scilicet sufficientiam & potestatem, & rectè viuere, aut denique peccata sua expiare: sed intellexisse, quòd Christi Iesu passione seu satisfactione veluti præeunte, atque præcipuè cooperante, possit homo ea officia præstare, quibus expientur seu mundentur & deleantur peccata. Atque hæc de cauillatione phrasis illius (In Christo Iesu.)

I I.

Quid verò de minutis peccatis est sentiendum?

A. Id scilicet, quòd eiusmodi leuiora, vti mẽtis euagatio, verbum ocio- [a] Aug in Enchir.c.78 79. & lib.21 de ciu. Dei. cap. 27 Ibid. 1 de summo bono.c.18 sum, risus immoderat9, & cõsimilia, quę quotidiana seu venialia pecca- ta dicũtur, & sine quibus hæc vita nõ ducitur: [a] *In multis enim offendimus* a Iac.3.a 1.Ioh.1 d Eccl 7. c Pr. 24 b Psal 31.b

omnes, vt anteà quoquè monuimus, etsi lethalia non sunt, & in speciē minuta videntur, tamen haudquaquàm sunt [b] cōtemnenda. Siquidem Deo displicent, seu vt Paulus loquitur, [c] cōtristant Spiritū sanctū, obfuscant cōscientiā, Charitatis feruorē imminuunt, virtutúmq; profectum remorantur, & ad grauiora sæpè vitia periculáque pertrahunt. Vndè scriptū est. [d] *Qui spernit modica, paulatim decidet.* [e] *Qui amat periculū, peribit in illo.* [f] *Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

b Aug. de decē chordis, ca. 11. & in psal. 129. Serm. 244. de temp. Item tract. 12. in Ioan. & Ephes. 4. g Chrysost. hom. 87. in Matth. & 8. in 1. Cor. & tract. de leuium peccator. periculis. Bern. ser. 1. de conuers. Pauli. & 10. tract. de præcepto & dispensat. c. 14.
d Eccl. 19. a
e Ibidem 3. c
f Eccl. 9. d

B. Cauendæ sunt igitur, quātùm licet, hæ labes & sordes animæ: quoniā vt legimus, [g] *non intrabit in cælestem Hierusalem aliquid coinquinatū.* Ac nisi in hac vita illę diluantur, etiam [h] post mortem hominem grauant, nec sine pœnis quidem acerbis Purgatorij ignis expiantur. Quidem ignis etsi perpetuus non sit, tamen, si Augustino [i] credimus, grauior est, quàm quicquid homo in hac vita potest perpeti.

g Apoc. 21. g Psal. 14. a 23. a
h Vide suprà de Satisfactione.
i In Psal. 37. & serm. 41. de Sanctis Greg. in 3. Psal. Poenitentialem.

TESTIMONIA.

Grauiū & leuiū peccatorū discrimē sub indè difficile. 1. Cor. 7.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimooctauo: Quæ sint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quædā ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa, quale illud est quod venerabilis Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad idipsum reuertimini, nè vos tētet satanas, propter incontinentiam vestram, quod putari posset non peccatum, misceri scilicet coniugi non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quò potest, tentante satana, libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas. Posset ergò (vt dixi) hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundùm veniam, non secundū imperium. Quis iam esse peccatum neget, cū dari veniam facientibus Apostolica authoritate fateatur? Tale quiddam est vbi dicit: Audet quisquam vestrûm aduersùs alterum negocium habens, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulò pòst, Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari, iudicium habere aduersùs alterū, non esse peccatum, sed tantùmmodò id extra Ecclesiam velle iudicari, nisi secutus, adiūgeret: Iam quidem omninò delictu est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et nè quisquā hoc ità excusaret, vt diceret iustum se habere negociū, sed iniquitatem se pati, quam vellet à se iudicum sententia remoueri: continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potiùs fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de secularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum. Tamen cū sinit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestum est etiam hic, quid secundū veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiusmodi peccata & alia, licet his minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidiè crebróque oremus Dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo quod sequitur, mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

1 Cor. 6.
Matth. 5.
Luc. 6.
Iac. 3.
Matth. 6.

2. ET capite septuagesimonono: Sunt autè quædam, quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demōstraremus opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit cōtinuò medicinam, præceptum fraternæ recōciliationis adiungens. Mox quippe ait: Si ergò offers munus tuū ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersū te, &c. Aut quis æstimaret, quàm magnum peccatum sit, dies obseruare & menses & annos & tempora, sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus, siue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eò quòd secūdùm vanas doctrinas hominum, fausta vel infausta existiment tempora: nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis?

Ex Scripturis quorū [illegible] grauitatem cognoscamus.
Matth. 5.
Galat. 4.

3. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Sed quis iste sit modus, & quæ sint ipsa peccata, quæ ità impediunt perueniionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum est inuenire, difficillimum definire. Ego certè vsq; ad hoc tempus cùm indè satagerem, ad eorū indaginē peruenire non potui. Et fortassis proptereà latent, ne studium proficiēdi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si sciretur quę vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanētibus, nec profectu vitę melioris absumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorum, eis secura

Difficile [illegible] tibus.

cura se obuolueret humana segnities, nec euolui talibus implicamentis vllius virtutis expeditione curaret, sed tantummodò quæreret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mammona iniquitatis eleemosynarum largitione fecisset. Nunc verò dum venialis iniquitatis etiam si perseueret, ignoratur modus, profectò & studium in meliora proficiendi, orationi instando vigilantiùs adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non spernitur.

Aliorum meritis liberamur à quibusdam peccatis. Luc. 16.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimooctauo: Multi vitã sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt. Nam quamuis in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat, nunquàm tamẽ ad purum peccatorũ sordibus caret, Ioanne Apostolo testante, qui ait: Si diximus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quædam sunt facta similia peccatis: sed si bono animo fiant, non sunt peccata, vt potè potestas, si non se vlciscẽdi cupiditate, sed magis corrigendi studio, vlciscatur in reum qui delinquit. Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quę tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. Quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debẽt, quando etiam perfecti leuia quoque delicta quasi grauissima lugent? Non solùm grauis, sed & leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnũ grande efficiunt: sicut solent ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in vnũ coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. Tãto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum: & sæpè quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

Sine crimine, non tamen sine peccato viuitur.

1. Ioan. 1.

Leuia peccata vitanda etiam sunt.

5. IACOBI tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.

6. PRIMÆ Ioannis primo: Si diximus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

7. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

8. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Septiès in die cadet iustus, & resurget. Impij autem corruẽt in malum.

9. PSALMO trigesimoprimo: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam mea non abscondi. Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

10. AVGVSTINVS de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes seculi subrepunt in animam, exercete vos in misericordia: exercete vos in eleemosynis, in ieiuniis, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non possunt nisi surrepere in animam, propter fragilitatẽ humanam. Noli illa contẽnere, quia minora sunt: sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frãgat: sed bestiæ plerunque minutæ multæ necãt. Si proiiciatur quis in locum pulicibus plenum, nunquid nõ moriatur ibi? Non sunt quidem maiores: sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestiis interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete, quia plura sunt. Quã minutissima sunt grana arenę? si arenæ amplius in nauim mittatur, mergit illam vt pereat. Quàm minutę sunt guttę pluuiæ? nõnne flumina implẽt, & domos deiiciunt? Ergò ista nolite contemnere. Sed dicturi estis: Et quis potest sine istis? Nè hoc diceretis quę habere nemo potest, Deus misericors videns nostram fragilitatem, posuit contrà remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum & orationum, ipsa sunt tria. Vt autẽ verũ dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundet, des ei qui nõ habet: & cùm te læserit aliquis, ignoscas illi. Et paulò pòst: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguã facilè cõmittuntur, vt est verbum durum, aut cùm labitur aliquis in risum immoderatũ, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt: Cum ipsa vxore si excéditur concumbẽdi modus procreandis liberis debitus, etiã peccatum est. Ad hoc enim ducitur vxor: nam id etiam tabulæ indicãt, vbi scribitur liberorum procreandorũ causa: quando tu vti vxore ampliùs quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, volueris, iam peccatũ est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ vtiquè concessa sunt, si fortè excedis modum, & ampliùs accipis quàm necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico, sed tamen peccata sunt, & nõ leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi nõ magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestrã quotidianam ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

Eleemosynis, ieiuniis, orationibus purgantur quotidiana peccata.

Leuia peccata non spernenda. Vide Thom. 1. 2. q. 81 & 89.

Tria potissimè remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ sunt.

11. IDEM in psalmum centesimum vigesimumnonum: Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterrere. Sed dicis, Minuta sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Cõgere minuta, & faciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.

Minuta peccata vitandà.

12. ET sermone ducẽtesimo quadragesimo quarto de tẽpore: Sed dicis, peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamẽ si frequentiùs exerceatur, & ieiuniis vel eleemosynis non redimatur: nimis immundam animam facit. Noli despicere peccata tua quia parua sunt. Nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollũt. Tu qui dicis quia paruum peccatũ est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot macul[illegible]ras in vestib⁹ tuis fieri velis? Cũ ergò i[illegible]e tuo plagas, nec ĩ veste tua scissuras, vel [illegible] fieri acquiescis, qua consuẽtia hoc facere [illegible]ma tua non metuis?

Venialia peccata ieiuniis vel eleemosynis redimẽdà sunt, & non paruipendenda.

13. ITEM tractatu duodecimo in Ioannem: Quomodò minuta plura peccata si negligantur, occidunt? Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent,

Minuta peccata [illegible]

minuta sunt g[illegible] sed si [illegible] a impo[illegible] [illegible] pp[illegible] [illegible] sentina negl[illegible]a,qu[illegible] [illegible] paulatim per sentina intrat,sed diu intrando & non exhauriendo, mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere,vt non obruant peccata,gemendo,ieiunando,tribuendo,ignoscendo?

Pel[illegible] pec[illegible] [illegible] [illegible]llandam.

14. Ad Ephesios quarto: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei,in quo signati estis in die redemptionis.

15. Chrysostomvs homilia octogesimaseptima in Matthæum: Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, non esset tamen negligendum: nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atque opera funditùs principia peccatorum sunt euerténda. Nó enim vim delicti solam cõsideres, nec quia paruú sit,cogites:sed illud præcipuè scito,quia si radicem nó euulseris,magnum inde peccatum succrescet. Mirabile quiddá atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquàm, nó tanto studio magna magna videri peccata esse cauenda,quanto parua & vilia illa enim vt aucisemur,ipsa peccati natura efficit:hæc autem hac ipsa re,quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosé insurgere. Vndè citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra. Nemo enim repentè ad extremam improbitatem insilit. Habet quippe insitum quendam anima pudorem atque innatum,quem subitó calcare atque proiicere nó potest : sed sensim atque paulatim ex negligentia perit. Cõsideremus autẽ, si nimiùm quidam ac importunè risit, repræhésus à quopiam est:respondet alius, nihil esse id mali. Quid enim est risus,aut quid vnquàm ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulispér scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium,à turpiloquio operatio turpis profecta est.

Peccata parua non parui pédenda, & quã ob causam.

Risus importunus quæ peccata pariat

16. Idem in priorẽ epistolam ad Corinthios homilia octaua: Etenim corpus si parú ab ense diuidatur,corrumpitur: & ędificiu si parú fatiscat,dissoluitur: & si vel minimú palmes à radice abscindatur, inutilis redditur. Itaque id parùm non est, sed ferè totú existimãdum. Cùm igitur parú peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguum despicere. Siquidem id neglectú quamprimùm in immensum euadet: sic & vestis quæ scindi cœperit, neglecta tota discinditur:& tectú paucarum tegularum casu contempto,totam domum diruit. Hæc nos reputantes, núquàm paruó contemnamus,nè procidamus in maiora.

Non negligéda minora peccata.

17. Et in sermone de leuium peccatorum periculis: Neque enim leue dicendum est, quod hominẽ cum remouendo n[illegible]it, aut contemptorem transgrediendo decepit,cùm scriptum sit:Qui modica spernit,paulatim decidit.

Eccl.19.

18. Bernardvs sermone primo de conuersione S.Pauli:Ideo Paulus consecutus est misericordiá, quia ignorans in incredulitat[illegible] fecit. Discite

1.Tim.1.

ex hoc fratres,iustum iudic[illegible] Deum, non m[illegible]d quid fiat,s[illegible] & quo animo fi[illegible],considerate: [illegible] uere deinceps nè quis parua reputet, qu[illegible] m[illegible] parua sciente[illegible] [illegible]guere [illegible] [illegible] [illegible] emo [illegible] cat in corde suo,leuia sunt ista,non cu[illegible] co[illegible] [illegible]te:non est magnu[illegible],in his meam vent[illegible] [illegible]us mini[illegible] [illegible] peccatis. Hæc est enim, di[illegible]cti[illegible] m[illegible],im[illegible] [illegible]entia:hæc blasphemia in spiritum sanctú, blasphemia irremissibilis.

19. Item in tractatu de præcepto & dispensatione,capite decimoquarto:Esto,sit crimen, cu[illegible] æternalis illa gehenna vel gehénalis pœna assignatur quale quæso illud definiemus esse crimen, quod veritate iudice reum tantúm facit iudicio [illegible]ec tamen diffitebimur esse reatum, quod ve[illegible] [illegible]actenùs reum statuit.Quod si reatum,& peccatum. Porrò omne peccatum,contra Dei mandat[illegible]m præs[illegible]mitur. Quod autem contra mandatum præsumitur, inobedientia dicitur. Hinc colligitur quod irasci fratri,& inobedientia sit, & crime non sit.En vnú inuentum est monacho leue ac veniale peccatum, quódque non humani,sed diuini mandati statuat transgressorem. In hoc genere sunt transgressiones nonnulla stultiloquia seu vaniloquia,& quæque ociosè dicta,facta,& cogitata. Huiusmodi enim nunquàm nisi contra mandatum, & Dei mandatum vsurpantur.Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia non criminalia reputantur,excepto cùm per contemptum vertuntur in vsum & consuetudiné: & túc non peccati species,sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis,aut impœnitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum satis leuem simplicis transgressionis.

Venialia pec[illegible]

20. Ecclesiastici decimonono, & 21. Tertio, & 21. Ecclesiastici nono, vt in textu.

1. B. Apocalypsis vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

2. Psalmo decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?aut quis requiescet in móte sancto tuo?Qui ingreditur sine macula,& operatur iustitiá: qui loquitur veritaté in corde suo, qui non egit dolom in lingua sua.

3. Et vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini,aut quis stabit in loco sancto eius?Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

4. Avgvstinvs in psalmum trigesimumseptimú, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ,quæst.non B.testimonio quarto.

5. Item sermone quadragesimoprimo de Sanctis, ibid.C.testimon.tertio.

6. Gregorivs in tertium psalmum Pœnitentialem,ibid.F.testim.octauo.

[illegible]

[illegible] aut in remediis peccata leuiora purgantur

Vt [illegible]modi animæ sordes in hac vita diluantur, Ecclesia vet[9] remedia ista hæc [a] agnouit & in vsu habuit, humilem sui accusationem, Dominicam precationem, pectoris tunsioné, & alias id genus pias in Deú ac etiá erga proximú exercitationes, corporísque afflictiones spóte ac religiosè susceptas. Quæ quidé remedia tanto lubentiùs ac studiosiùs amplectuntur sapientes, quo rectius norunt & diligentiùs expendunt diuinæ iustitiæ in vindicandis [b] peccatis seueritatem. Quod vel ex illa metuenda Christi sententia planum fieri potest: *Dico vobis, quoniá omne verbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itémq; ex illo dicto Petri, [d] *Iustus vix saluabitur.* Vt hinc Iob vir alioquin iustus & innocens, dixerit: [e] *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: [f] *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* [g] *Quòd si nos ipsos diiudicaremus*, vt idem admonet, *non vtiquè iudicaremur. Beatus* [h] igitur *homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.*

[a [illegible] & hom. 50. c. [illegible] 1. 4. c. 20. 9.]
[b 1. [illegible] in Aug. [illegible] pla. 58]
[c Matth. 12]
[d 1. Pet. 4. d]
[e Iob. 9]
[f Heb. 10]
[g 1. Cor. 11. g]
[h Prou. 28. b]

TESTIMONIA

1. AVGVSTINVS epistola centesima octaua ad Seleucianam: Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neq; enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa vtique quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra subrepunt. Quæ si collecta contra nos fuerint, itá nos grauabunt & opprimenr, sicut vnum aliquod grãde peccatum. Quid enim interest ad naufragium, vtrùm vno grádi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepẽs aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauẽ, atq; submergat? Propter hæc, ieiunia & eleemosynæ & orationes inuigilant, in quibus cũ dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, manifestamus habere n[illegible] quod nobis dimittatur, atqu[illegible] his v[illegible] bi[illegible] hu[illegible] animas nostras, quotidianam quodammod[illegible] agere pœnitentiam non cessamus.

[Pectoris tunsio, & oratio [illegible] pro impetranda remissione ve[illegible]. Matth. 6]
[Remedia quibus purgatur [illegible] diana]

2. ITEM in Enchi[illegible]dio ad Laurentium, capite se[illegible]tuagesimoprimo: De quotidianis autem, bre[illegible]ibus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc [illegible] non d[illegible]tur, quotidiana oratio fidelium [illegible]. [illegible] est enim dicere, Pater noster qui es in cælis. qui [illegible] patri tali regenerati sunt ex [illegible] & Spiritu [illegible]. Delet omninò hæc oratio m[illegible] m[illegible] & quo[illegible] pe[illegible]ata. Delet & illa, à qu[illegible]s vita fidelium [illegible] etiam gesta, sed pœnitendo in melius mu[illegible]d[illegible]edit, si [illegible] quemadmodùm ver[illegible] dicitur, D[illegible] no[illegible] debita nob[illegible] quoniam [illegible] de vns [illegible] veraciter dicat[illegible] & [illegible]s d[illegible] mi[illegible] de[illegible]bitoribus nostris, id est, [illegible] quod [illegible] & ipsa eleemosyna est, ven[illegible]m peten[illegible] ti[illegible] mi[illegible]no[illegible]

[illegible] pr[illegible] pr[illegible]simo [illegible]cundo: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

4. IDEM tractatu duodecimo in Ioanné, vt suprà quæstione præcedẽti, A. testimonio decimotertio.

5. SERMONE quadragesimoprimo de Sanctis, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimon. tertio.

6. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimon. tertio.

7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite secũdo: Piget cuncta colligere, quæ quisq; in seipso certus réprehendit atq; reprehẽdit, si diuinarum scripturarũ speculum non negligenter a[illegible]. Quæ quãuis singula non lethali vulnere ferire sentiatur, sicut homicidium & adulte[illegible] vel cæt[illegible] huiusmodi, tamen omo[illegible] simul congr[illegible]ata [illegible]elut [illegible]bies, quo [illegible] [illegible]ra sun[illegible] ne[illegible]ãt, & nostrum decus [illegible] eminant, vt ab [illegible] sp[illegible] pec[illegible]o [illegible] pr[illegible] fi[illegible] hom[illegible] [illegible]ssimus [illegible] ex[illegible] [illegible] si medicamento [illegible] [illegible] pœniten[illegible] [illegible]r. Quod fi[illegible] m est, vn[illegible] qui[illegible] d[illegible] ndimus [illegible] s q[illegible] o[illegible] e[illegible] ad[illegible] [illegible] orantes di[illegible] quo[illegible] [illegible] vita [illegible] dicamus: Dimitte nobis debita n[illegible], si[illegible]cut & nos dimittimus debitoribus n[illegible] [illegible] precamur, qu[illegible] [illegible] [illegible] & nisi [illegible] illa credimu[illegible] [illegible] [illegible] sed vtiqu[illegible] de q[illegible] [illegible] dicimu[illegible] qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] oration[illegible] [illegible] qu[illegible]que p[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] num qu[illegible] C[illegible] [illegible] Augustin[illegible] dicit: De quotid[illegible] [illegible] & [illegible] testim[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]dio eius.

9. IOB vigesimoquarto. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

10. PROSPER in sententiis Augustini sententia vel capite ducentesimo decimo: Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos qui semetipsos iudicant, non iudicare.

[illegible] psalmum quinquagesimum octauum [illegible] peccat[illegible] in Spiritum sanctum, qua[illegible] septima, A. testim. secundo.

11. MAT[illegible] duodecimo.

12. PRIOR[illegible]

14. Ioa nono.

15. HEBRÆORVM decimo.

16. P[illegible] Corinthios vigesimo.

17. PROVERBIORVM vigesimonono [illegible] in textu.

Peccata siue parua, siue magna, impunita esse nõ possunt.

1 Cor 11

IIII.

An'ne satis est à peccatis abstinere?

A. Iustitia quidem Christiana, de qua hucusque diximus, duas partes proponit, & velut æquè necessarias nobis cõmendat hisce verbis:[a] *DECLINA A MALO, ET FAC BONUM.* Sic & Paulus docet: [b] ODIENTES MALVM, ET ADHÆRENTES BONO. Non sufficit igitur, quod Augustinus perspicuè dixit, abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est: & parùm est nemini nocere, nisi studeas [illegible] prodesse.

B. Quapropter absoluta vtcunque Iustitiæ priore parte quæ mala prohibet, consequens est, vt fauente Christo, de altera porrò, quæ in bonis consectandis est posita, dicere pergamus.

Bern. ser 34 ex paruis serm. Chrysost in psal. 4 & hom. 16. in epist ad Ephes. Aug. ser 59. de temp.

a Psal 36. c & 33. c ibid. Aug.

b Rom 12. c 1 Pet. 3. b Tob. 4. d Esa. 1. c Eccl 3. d Coloss. 3. d Eph. 4. e f g Iac. 4. d Matth 3. c. 7. g

a In sententiis Prosp. c. 86. Aug. lib 19 de ciuit. Dei, c. 14.

1. A BERNARDVS sermone trigesimoquarto ex paruis sermonibus: Integra & perfecta moralitas in duobus præcipue consistit, in euitandis vitiis, & appetendis virtutibus, quoniam non sufficit à malo abstinere, si non & bonum faciamus. Indè Psalmista: Declina à malo, & fac bonum. Fugiamus ergò vitia, amplectamur virtutes.

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum.

3. ET homilia decimasexta in epistolam ad Ephesios.

4. AVGVSTINVS item sermone quinquagesimonono de tempore, vt suprà de peccatis, quæst. prima, A testim. secundo, tertio, & primo.

5. PSALMO trigesimosexto & TRIGESIMOTERTIO, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testim. quinto & sexto.

7. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsextũ super illum versum: Declina a malo, & fac bonum: Noli tibi putare sufficere, si nõ expoliâsti vestitũ: non expoliãdo enim vestitum, declinâsti a malo: sed noli arescere & sterilis esse, sic noli spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid inde habebo, dicturus es? Iam tibi comédauit ille quem fœneras, quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur: Declina à malo, & fac bonum. Et inhabita in secula seculorum.

8. ET in psalmum trigesimumtertium super versum Declina a malo: [illegible] est [illegible] non occidas, non [illegible], non adulteres, non [illegible] cias, non falsum testimonium dicas, de[illegible] malo.

Cùm declinaueris, dices, securus sum, perfeci omnia, habebo vitã, videbo dies bonos. Non solum declina a malo: sed & fac bonũ. Parum est vt non expolies vestitum, vesti nudum. Si nó expoliaueris, declinâsti a malo, sed non facies bonum, nisi cũ peregrinum susceperis in domum tuam. Ergò sic declina à malo, vt facias bonum.

9. AD Romanos duodecimo.

10. PRIORIS Petri tertio.

11. TOBIÆ quarto.

12. ESAIÆ primo.

13. ECCLESIASTICI tertio.

14. AD Colossenses tertio.

15. AD Ephesios quarto, vt suprà quæstione prima de peccatis, testim. septimo & sequentibus.

16. IACOBI quarto: Scienti igitur bonum facere, & non facienti peccatum est illi.

17. MATTHÆI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò [illegible] non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

18. ET capite septimo: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem [illegible] tur.

19. PROSPER sententia octo[illegible] ex [illegible] tiis decerptis ex Augustino: [illegible] in textu.

20. AVGVSTINVS libro [illegible] te Dei capite decimo [illegible] dæ [illegible] est [illegible] vt [illegible].

Perfecta moralitas in duobus est posita.

Psal. 36

Psal. 36. Non sufficit à malo abstinere.

Parum est à [illegible] abstinere.

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I.

Iustitia Christiana circa quæ bona versatur?

HÆC Iustitia tā[a] latè patet, vt omnia bona, quę honestè, iustè ac piè fiūt, in se cōtineat, nobísque expetenda & consectanda proponat. Vndè ità fideles Apostol⁹ cōmonefacit:[b] *Ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes:*[c] *prouidentes bona non tantùm corā Deo, sed etiā corā omnibus hominib⁹.* Hic enim nostræ vocationis, & Christianæ iustitiæ per Christū partæ verus est vsus, ac fructus proprius, Petro teste,[d] *vt peccatis mortui, iustitiæ viuam⁹.* hoc est, queádmodū à Paulo explicatū est,[e] *Vt abnegātes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo.* In eundē sensum nobis proponitur Euangelicū illud:[f] *Vt sine timore, de manu inimicorū nostrorū liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia corā ipso omnibus diebus nostris.* Nam idcircò redemit nos Christus[g] *ab omni iniquitate, vt mundaret sibi populū acceptabilē, sectatorem bonorum operum.*[h] *Ipsius enim Dei sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis: quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.*

a Chrysost. in psal. 4. & 14. & hom. 23. in Gen.
b Coloss. 1. b
c Rom. 12. d. 2. Cor. 8. d. Matth. 5. b. 1. Pet. 2. d
d 1. Pet. 2. d
e Tit. 2. d Vide Ber. ser. 1. de resurrect. Domini.
f Luc. 1. g
g Tit. 2. d
h Ephes. 2. b

B. Ità constanter Paulus scribit, omnésque admonet de obseruanda & colenda semper Iustitia Christiana. Proindè Ioannes etiā prudenter admonet, & absolutè definit:[i] *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiā, iust⁹ est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est.* Et Iacobus cōstāter docet:[k] *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantū. Sicut enim corpus sine spiritu mortuū est, ità & fides sine operibus mortua est.* Tū idē rursùs,[l] *Qui perspexerit in lege perfecta libertatis*, (siue in legē perfectā quæ est libertatis) *& permanserit, nō auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Nec aliud sanè voluit Paulus, cùm diceret:[m] *Nō auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.*

i 1. Ioan. 3. b
k Iac. 2. d Aug. in præfa. in psal. 31. Item de fide & operib. ca. 14. Chrysos. hom. 2. in Genesim.
l Iacob. 1. d
m Rom. 2. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum vt suprà de peccatis, quæstione prima, A. testimonio secundo.

2. IDEM in psalmum decimumquartum: Iustitia conflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua non facit iustitiam, quemadmodùm nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.

3. ITEM homilia vigesimatertia in Genesim super ea verba, Noë homo iustus: Eccè & aliam maximam præconij speciem, iustus: hac appellatione omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomē, iustus, consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.

4. AD Colossenses primo: Ideò & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali: vt ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescētes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes Deo & Patri.

5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.

6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus enim bona non solùm corā Deo, sed etiā coram hominibus.

7. MATTHÆI quintò: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

8. PRIORIS Petri secundo: Conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam, vt in eo de quo detrectāt de vobis tanquā de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Quia sic est volūtas Dei,

vt benè facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patiēter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicāti se iniustè, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus, cuius liuore sanati estis.

9. AD Titum secūdo: Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentū gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Tit. 2. 10. BERNARDVS sermone secundo de resurrectione Domini: Apostol[us] ait: Sobriè, & iustè, & piè viuamus. Hæc enim tria sunt conuersationi nostræ maximè necessaria: quoniam primum debemus

1. Cor. 6. nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suū peccat, magno illud priuans honore, & pauendo addicens, pudendóque dedecori: tollens membrum Christi, & faciens mēbrum meretricis. Ego autem non ab ea tātùm quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibiipsi. Nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam, quam debes proximo: quia cum eo

2. Tim. 3. Act. 14. saluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergò nè per impatientiam pereas: sed vniuersa pro eo sustine, qui prior pro te maiora sustinuit: & apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait Propheta: Patientia pauperum non

Psal. 9. peribit in finem.

11. LVCÆ primo: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos: Ad faciendam misericordiam cū patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Iusiurādum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

12. AD Titum secundo, vt paulò antè testimonio nono.

13. AD Ephesios secundo: Ipsius enim, vt in textu.

1. B. PRIMÆ Ioannis tertio.

2. IACOBI secundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum vigesimumprimum: Quod enim Scriptura dicit, id est, vnde dicit Scriptura iustificatum Abraham: Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergò ex fide iustificatus est Abrahā. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide: obseruet illam voraginem, de qua locutus sum. Vides ergò quia ex fide, non ex operibus, iustificatus est Abraham? Faciam ergò quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tātùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verusque intellectus, non solùm periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respondeo ergò tanquàm contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quòd inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerant istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem. Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem Abrahæ opus omnibus notum. Abraham filium suum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. Rursùs si sic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum, Non facio, & tamen credo, quia me etiā contemnentem iussa sua liberat Deus: fides sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergò? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisque dicatur benè operatus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ità mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergò computet bona opera sua ante fidem: vbi fides nō erat, bonum opus nō erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

4. IOAN. in libro de fide & operibus, capite decimoquarto, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctū, quæstione tertia, B. testim. primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Genesim: Cum rectæ fidei dogmatibus vitam quoquè vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Quantumuis enim teneamus dogmata, si vitam negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rursùs si vitæ curam diligētem gesserimus, in fide autem placiti claudicauerimus, neque sic nobis aliquid lucri fuerit.

6. IACOBI primo.

7. AD Romanos secundo, vt in texto.

II.

Quem fructum pariunt opera Iustitiæ Christianæ?

A. Præclarum ſanè atque multiplicem, cùm in hac, tum in futura vita. Huc enim ſpectat Pauli ſentẽtia,[a] *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habẽs vitæ quæ nũc eſt, & futuræ.* Tum alibi ſcriptum legimus,[b] *Bonorum laborum glorioſus eſt fructus.*

a 1. Tim. 4. c Prouer. [illegible] Paral. 15. b Matth. [illegible] Eccl. 12. a 36. [illegible] d 10. d Malac. 3. d [illegible] 15. g Heb. 6. d

B. Primùm enim hæc opera ex viua fide, id eſt, per charitatẽ[c] operante profecta, non modò ſigna ſunt Chriſtianæ vocationis, ſed eadem nobis quoquè cõfirmant, certámque faciunt. Quamobrem Petrus Apoſtolus, qui ad opera bona nuſquàm non cohortatur, hoc etiã adiecit:[d] *Fratres, magis ſatagite, vt per bona opera certã veſtrã vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

c Galat. 5. a

d 2. Petr. 1. b Cypr. epiſt. 57. ad Cornelium in fine.

C. Secundò gratiã credentibus[e] augent, atque[f] ſanctificationem perficiunt, Apoſtolo teſte: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quòd Fides, quæ operibus cooperatur,[g] ex iiſdem quoquè conſummetur.

e 2. Cor. 9. c Coloſſ. 1. b 2. Pet. 1. 4 f 2. Cor. 7. a Rom. 6. d Apoc. [illegible] Trident. ſeſſ. 6. c. [illegible] g Iac. [illegible] d

D. Tertiò[h] fiduciam bonæ conſcientiæ pariunt, magíſque ad orãdum & quidlibet à Deo impetrandũ animãt. Scriptũ eſt enim:[i] *Fiducia magna erit corã ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eã.* Et rurſus:[k] *Chariſſimi, ſi cor noſtrũ non reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mãdata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita corã eo, facimus.* Exẽplũ extat in Ezechia rege, qui bona conſciẽtia fretus, ac Dei voce in hoc ipſo cõprobatus, dixit:[l] *Obſecro Domine, memento quæſo, quomodò ambulauerim corã te in veritate, & in corde perfecto: & quod bonum eſt in oculis tuis, fecerim.*

h [illegible] 1. Ioan. 4. c Iaco. 1. 3 Galat. 6. a i Tob. 4. b

k 1. Ioan. 3. d Ioſ. 15. a Aug. in præfat. in pſal. 31.

l Eſa. 38. a 4. Reg. 20. a pſal. 7. b 16. a d 17. b c 25. a c 34. 131. a

E. Demùm id efficiũt, vt laborantes in vinea Chriſti,[m] denariũ diurnũ accipiamus, hoc eſt, promiſſam æternæ vitæ mercedẽ, iuſtitiæque[n] coronã, quã in Eccleſia Dei[o] mandata ſeruãtes,[p] in Chriſto[q] promeremur. Ait igitur Dominus,[r] *Voca operarios, & redde illis mercedẽ.* Ait Dauid,[s] *Seruus tuus cuſtodit ea*, diuina ſcilicet præcepta: *in cuſtodiendis illis retributio multa.* Ac iterùm,[t] *Inclinaui cor meũ ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionẽ.* Ait & Paulus: *Bonũ certamẽ certaui, curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex: non ſolũ autẽ mihi ſed & iis, qui diligũt aduentũ eius.* Ait denique & ipſe Chriſtus: *Si vis ad vitã ingredi, ſerua mãdata.* Et iterũ:[y] *Procedẽt qui bona fecerunt, in reſurrectionẽ vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionẽ iudicij.* Tum alibi: *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.*

m Matt. 20. a Aug. tract. 43. [illegible] & Greg. li. 4. dialog. [illegible] n 2. Tim. 4. b Iac. 1. b o Matth. 19. c p [illegible] q [illegible] Heb. [illegible] c Sap. 5. a 2. Theſſal. 1. b Apoc. [illegible] Trid. [illegible] de vnitate Eccl. Aug. epiſt. 105. & li. de morib. Eccl. cathol. [illegible] Sap. 5 [illegible] Hebr. [illegible] b c Luc. [illegible] Aug. in pſal. 91 [illegible] Matt. 19 b Aug. in [illegible] 120. [illegible] 14. [illegible] & 100. [illegible] Ioan. [illegible] Matth. [illegible] 90. 2. b c 91 c d 14 e x Matth. 19. e y Ioan. [illegible] Matth. [illegible] b c d Aug. [illegible] 49. z Matth. 7

F. Ex quibus fit perſpicuum, quanti noſtra omniũ referat, ſi vitã æternã cupimus, Diuinas obſeruare voces.[a] *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus ſanctificetur adhuc. Ecce venio citò, & merces mea mecũ eſt, reddere*[b] *vnicuique ſecundùm opera ſua.*[c] *Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus, non deficientes.*

a Apoc. [illegible] Ezec. 18. e b Pſal. [illegible] d Ro [illegible] Eccl. [illegible] d Aug. [illegible] & q. [illegible] 4. ad Dul citium.

TESTIMONIA.

1. A. P[illegible]RIS ad Timotheum quarto: Pietas, &c. vt in textu.
2. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis.
3. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa & omnis Iuda & Bēiamin, Dominus vobiscū, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.
4. MATTHÆI decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.
5. ET decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrē, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.
6. GENESIS duodecimo: Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Faciámque te in gentē magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erísque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.
7. Et decimoquinto: His transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.
8. ECCLESIASTICI duodecimo: Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.
9. ET trigesimosexto: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur: & exaudi orationes seruorum tuorum.
10. HIEREMIÆ trigesimoprimo: Hęc dicit Dominus, Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici.
11. SAPIENTIÆ tertio: Bonorum laborum, &c. vt in textu.
12. ET capite decimo: Sapiētia reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.
13. MALACHIÆ tertio: Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus, Et dixistis, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum, & erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcit [illegible] filio suo seruienti sibi. Et [illegible] & videbitis quid sit inter iustum & impium, & inter [illegible] seruientem Deo, & non seruientem ei.
14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.
15. AD Hebræos sexto: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrāstis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquēque vestrūm eandem ostētare solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem: vt non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promissiones. Abrahæ nanque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorē, iurauit per semetipsum, &c.

1. B. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.
2. POSTERIORIS Petri primo: Fratres, &c. vt in textu.
3. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima ad Cornelium Pontificem Romanum: Hortamur planè quantū possumus frater charissime pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, vt (quoniam prouidentia Domini monētis instruimur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis & deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimēta spiritualia, & tela diuina, quæ protegunt. — *Lib. 1 epist.* — *Assiduitas [illegible] quid [illegible] Christ[illegible]*

1. C. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrū, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiā abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiā Dei in vobis.
2. AD Colossenses primo: Vt ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate [illegible] gaudio.
3. PRIORIS Petri secundo: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simul[illegible]nes, [illegible] in[illegible]ias, & omnes detractione[illegible] sicut modo [illegible] infantes, rationabil[illegible]s, sine dolo lac [illegible] vt [illegible] eo crescatis in salutem.
4. POSTERIORIS ad Corinthios [illegible] habentes prom[illegible]ssiones, charissim[illegible]

ab omni inquinamento carnis & spiritis, perficiē-tes sanctificationem in timore Dei.

5. Ad Romanos sexto: Nūc liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. Apocalypsis vigesimosecundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

7. Ecclesiastici decimooctauo: Ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

(Ephes. 2. Psal. 83. 2. Tim. 4. Coloss. 3. Rom. 6. ... iustificationis incrementum.)
8. Concilium Tridentinum sessione sexta, capite decimo: Sic ergò iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem, renouātur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterùm: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursùs, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum. (Apocal. vlt. Eccl. 18. Iac. 2.)

9. Iacobi secundo: Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abrahā pater noster nōnne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?

1. D. Ioannis tertio: Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucē, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

2. Primæ Ioannis quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

3. Iacobi primo: Similiter & Rahab meretrix, nōnne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens?

4. Ad Galatas sexto: Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tātum gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

5. Tobiæ quarto.

6. Primæ Ioannis tertio, vt in textu.

7. Ioannis decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

(1. Timo. 1)
8. Augustinus in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperāt nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas. Alio loco ab ipsa charitate cœpit: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modo nos à medio cœpimus, ab ipsa consciētia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam cōscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. (Fi... mbo... ... charitatem.) (1. Cor. 13.) (1. Tim. 1.)

9. Esaiæ trigesimooctauo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiuit ad eum Esaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memēto quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacbrymas tuas. ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te & ciuitatem istam, & protegam eum. Hoc autem tibi erit signū à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: Eccè ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsùm decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.

10. Quarti Regum vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim, &c.

11. Psalmo septimo: Iudica me Domine secundùm iustitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.

12. Ibidem decimosexto: Exaudi Domine iustitiam meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

13. Et decimoseptimo: Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secūdùm puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo: Quoniā omnia iudicia eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secūdùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

14. Et vigesimoquinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocētia mea ingressus sum: & in Domino sperans, non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in directo: In ecclesiis benedicam te Domine.

15. Et trigesimoquarto psalmo: Exurge & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Iudica me secundùm iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

1. . . . centesimo trigesimoprimo: . . . lem . . . Domine David, & omnis mansuetu . . . eius.

1. E MATTHÆI vigesimo: Simile est regnū cælorum homini patrifamiliàs, qui exiit primo manè conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum oper . . . s ex . . . nario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt, &c. Cum sero autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens . . . nouissimis vsque ad primos. Cum venissent ergò qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

2. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo
Ioan. 14. in Euangelium Ioannis: Cum audiunt, In domo patris mei mãsiones multæ sunt: Si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum se apud Deum cum Christo esse mansuros, quia etsi alius est alio fortior, alius
Mansionem pro suo quisque merito in . . . æterna . . . cipiet. alio sapientior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbi mansionē pro suo quisque accepturus est merito: denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem paterfamiliàs
Matth. 20.
Denarius . . . g . . . vitam æternam, in qua tamen di . . . meritorum dignitates. eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens, qui minùs, & qui ampliùs laborarunt: quo vtique denario vita significatur æterna, vbi ampliùs alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mensura: sed multæ
1 Cor. 15. mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significãt dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunę, alia gloria stellarum: stella enim ab stellà differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tanquàm stellæ sancti, diuersas mansiones, diuersas claritates, tanquam in cælo sortiuntur in regno, sed propter vnum denarium nullus separatur
1 Ioan. 4. a regno: atque ità Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, vt
Per charitatē . . . commune. quod habent singuli, commune sit omnibus: sic enim quisque etiam ipse habet, cùm amat in altero quod ipse non habet: non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Ioan. 14. Vt dispar retributio in vna vita æterna. 3. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimoquinto: Ipse propter electos in Euãgelio dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, vna potiùs mansio quàm multæ essent. Multæ ergò mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lætantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt. Qui mul-
Dispar retributionis qualitas per opera diuersa. tis mansionibus distinguuntur: quia & vna est beatitudo quam illic percipiunt, dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

5. IACOBI primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

6. MATTHÆI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam: Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

7. IOANNIS tertio: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

8. ET decimoquinto: Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructū plus afferat. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

9. ECCLESIASTICI decimosexto: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis ipsius.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficientiæ autem & cõmunionis nolite obliuisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus.

11. SAPIENTIÆ tertio: In paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

12. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ità vt dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem: ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis eius.

13. APOCALYPSIS tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.

14. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuo conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abũdate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et, Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. A . . . ideò benè operantibus vsque in finē, & in Deo sperantibus, proponenda est . . . æterna, & tã . . . gratia filiis Dei per Christum . . . misericorditer . . . ssa, & tanquam m . . . ipsius Dei prom . . . e, bonis ipsis . . . p . . .

meriti [illegible] erit reddenda. Hæc est illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam, & non solùm sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto ea grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendum est, quo minùs plenè illis quidē operibus quę in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequēdam, verè promeruisse censeantur, cum Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua quā ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternam. Itaque neque propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadē Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque verò illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuitur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum nō esse sua mercede cariturum: & Apostolus testetur, id quod in præsenti est momētaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pōdus operari nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ità seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, nō humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, Reddet vnicuique secundum opera sua.

Ioan. 15.
Ioan. 4.
Eadem iustitia & Dei & nostra quomodo dicatur.
Retributio bonis operibus promissa. Matth. 10. 2. Cor. 4.
Merita nostra sunt, Dei dona.
Iacob. 3. Dei seueritas & iustitia ante oculos habenda.
1. Cor. 4.
Matth. 16. Rom. 2.

15. CYPRIANVS de vnitate ecclesiæ, siue in tractatu de simplicitate prælatorum: Iustitia opùs est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

Deum iudicem ... Merita nostra mercedē accipient.

16. AVGVSTINVS in epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quæ igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nulla igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt, cùm iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et nonnullis interpositis: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiā, cùm omne bonum meritum nostrū, non in nobis faciat nisi gratia? & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quàm munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: Sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me: Et misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtique in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nūcupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nūcupari, habemus apud eundem gratię magnificum defensorem Apostolū Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis quæstionis huius aliquantulum dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset, Stipendium peccati mors, quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret, Stipendium autem iustitiæ vita ęterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquàm stipēdium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquàm stipendium vita æterna. Et paulò pòst: Cui debetur vita ęterna, vera iustitia est: Si autem vera iustitia est, ex te nō est, desursum est descendens à patre luminum, vt haberes eam: Si tamē habes eam, profectò accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ò homo, si accepturus es vitam æternam, iustitię quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquàm debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergò de plenitudine eius accepimus non solum gratiā, qua nunc iustè in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie postea sine fine viuamus.

Rom. 11.
Rom. 1.
Psal. ... Vita æterna ... gratia vocatur.
Nō ideò gratis datur vita æterna, quia meritis non datur.
Rom. 6.
Merito iustitiæ redditur vita æterna tanquàm stipendium.
Iacob. 1. 1. Cor. 4.
Vita æterna iustitiæ stipendium est atque etiā gratia.

17. ET in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ cap. 25. Diligamus igitur Deū ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum pręmiū, cuius promissione gaudemus: nec pręmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequam mereamur accipere.

Matth. 22. Vita æterna est totū præmium ... nisi dignis & promeritis. Nō poscendum præmiū ante meritū.

18. MATTHÆI vigesimo, vt supra, E. testimo. primo.

19. SAPIENTIÆ quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum & cogitatio illorum apud Altissimum: Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

20. PSALMO decimooctauo: Seruus tuus &c. vt in textu.

21. AD Hebræos vndecimo: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide, Moyses grandis factus, negauit esse se filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans, thesauro Ægyptiorum, [illegible] improperium Christi. adspiciebat enim in remunerationem.

22. LVCÆ decimoquarto: Dicebat autem & ei

qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnā, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

23. Ad Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

24. Ad Ephesios sexto: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonū, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

25. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

26. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimum tertiū: Attendis te hîc habere laborem? sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio ex parte.

1.Cor.13. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostræ, iuxta in-

2.Cor.4. credibilem modum, & in incredibilem modū æternū gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, tēporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Æternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud.

Vita & requies æterna venalis est, & labore tanquàm precio comparatur. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illā. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani. Attendite, quodāmodò Deus proposuit venale regnum cælorū. Dicis illi, Quantum valet? Preciū ipsius labor est, quomodò si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret hoc solùm dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam si solidus aurum est, & semiuncia, & libra, & tale aliquid: ideò dixit precium, nè laborares quærere quamdiù huius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære tu, quantùm laborandum sit: nōdùm dicitur tibi, quàm magnus futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego ostendo quanta sit illa requies tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergò Deus,

Psal.83. quanta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hæc est requies sempiterna, sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit incorruptio. Vitam æternam habebis, requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies quę nō habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. Verum hoc est, sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, nūquàm peruenires ad æternam quietem. Semper laborans quādo peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem potest emi sempiterno labore? quia sempiterna requies est, æqua precium: æterno certè labore digna est æterna requies comparari. Sed si semper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergò vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est, non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necessè est, vt labore temporali ematur. Certè tantus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Deciès centena millia annorum in labore quid valēt. Deciès centena millia annorum habent finē: quod tibi dabo, dicit Dominus, nō habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit, deciès cētena millia annorum labora: non dicit, vel mille annos labora: non dicit, quingentos annos labora: Cum viuis, labora in paucis annis. Indè iam requies erit & finem non habebit.

Labor non [illegible] requiem [illegible]

27. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinauit, vt in textu.

28. MATTHÆI decimonono: Quid dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt, & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus, & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

29. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimum: Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonū in terra propter terrā feceris, vt terrena tibi abundent: scit sinistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam: ideò fac, & securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solā vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur, Si autem propter vitam æternam operaris, dextera sola operatur. Si autem habet intentionem ad vitā æternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista quando facis opus bonum, vt hic tibi aliquid retribuatur, miscet se sinistra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus.

Matth.6. Propter [illegible] na opera facienda.

30. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen, &c. vt in textu.

31. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimaquarta: Nunc ergò audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni suæ appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: De cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergò, Quid reddet? Reddet ergò iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certaui, opus est. Cursum consummaui, opus est. Fidem seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitiæ, merces est: sed in mercede tu nihil agis, in opere nō solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante.

Non [illegible]

32. ET in psalmum octogesimum tertium super ea verba: Misericordiam & veritatem diligit Deus. Primò Dominus misericordiam in Apostolo Paulum prærogauit, post misericordiam veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem, Primò et inquit misericordiam consecutus sum, qu[illegible]

[illegible] sus, sed gratia [illegible] dicit cùm passioni propinquaret [illegible] certaui, cursum cõsummaui [illegible], superest mihi corona iustitiæ [illegible] misericordiam, seruat veritatem. [illegible] veritatem. Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiã donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Eccè videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, loquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti.

32. ITEM in psalmum centesimum: Audi quia ille cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordię, tenet debitoré tempore iudicij. Quomodò hoc dicit, videte. Ego enim iam immolor, dixit, & tẽpus resolutionis meę proximũ est. Bonũ certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Hoc tempore misericordiæ: audi de iudicio, De cæterò superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nõ dixit, donat: sed, reddet. Quando donabat, misericors erat: quando reddet, iudex erit, quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta fecit se debitorem coronæ, ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergò Dominus primò, hic autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vndè reddet. Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex est? Quia bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui. Ideò iustus non potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista quæ coronaret.

33. IDEM tractatu [illegible] in Euangelium Ioannis: Cum promerueris Deum viuendo ex fide, accipies præmium immortalitatem, & vitam æternã, & illa gratia est. Non pro merito quidem accipies vitam æternam, sed tantùm pro gratia. Si enim fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei, videtur quidem Deus vitam æternam tãquàm debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna gratia est pro gratia: Audi Paulum Apostolum confitentẽ gratiam, & posteà debitum expetentem. Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiã Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat: bonũ certamen certaui, cursum consummaui, fidẽ seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitię. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iustus iudex. Vt ante suscipere gratiam, [illegible] eundem Patrem opus habebat: vt præmium [illegible], iudicem iustum.

34. CONCILIUM Arausicanum secundum, circa tempora Leonis Papæ celebratum, capite vel canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiant.

35. MATTHÆI quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

36. ET sexto capite: Vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

37. ITEM capite decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, &c.

38. APOCALYPSIS secũdo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Nihil horũ timeas quæ passurus es. Eccè missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gẽtes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo, & dabo illi stellam matutinam.

39. ET capite tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foràs nõ egredietur ampliùs, & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouę Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

40. ET capite decimoquarto: Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi, Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

41. MATTHÆI decimonono.

42. IOANNIS quinto, vt in textu.

43. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à cõstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.

44. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimũnonum: Congregate illi iustos eius. Quos iustos, nisi viuentes ex fide, facientes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ opera sunt. Habes Euãgelium: Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi quæreretur, quam iustitiam? Cùm ergò facis eleemosynam inquit. [illegible] eleemosynas opera iustitiæ esse significauit. [illegible] Congregate iustos eius. [illegible] congregate qui compatiuntur inopi, qui intellexerunt super egenum & pauperem. Congregate eos. [illegible] Dominus, & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. Qui disponunt testamentum eius

Paulus tenet Dominũ debitorem tempore iudicij. [illegible]

Tanquam iudex [illegible]

[illegible] vitam æternam [illegible]

Vita æterna [illegible] apostolum [illegible]

1. Tim. 1

Bonis operibus merces debetur.

Matth. 6. [illegible] opera iustitiæ [illegible] 4. & 4.

[illegible] de [illegible] fis [illegible] ipsorum sunt fa- [illegible] vol- [illegible] metum [illegible] cælorum [illegible] eius, Vere [illegible] iustitiam Dei, [illegible] nobis [illegible] uerunt, Euangelistæ prædixerunt. Per illos [illegible] uimus futuros quosdam ad dexteram, quibus dicet paterfamilias: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro qua re? Esuriui, & dedistis mihi mãducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: Si videris nudum, vesti. Si nõ habes facultatem frangẽdi panem, nõ habes domum quo inducas, non habes vestem qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylaciũ. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tantum valet, quantum habueris.

Math. 10 Mar. [illegible] [illegible] 4 Lucæ 19 Regnum Dei tantum valet quantum habes.

45. Matthæi septimo. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

1. F. Apocalypsis vigesimosecundo: Qui iustus est, vt in textu.

2. Ecclesiastici decimooctauo: Ne vetetis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

3. Psalmo sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

4. Matthæi decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cũ angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

5. Ad Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Iis quidem qui secũdum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, iis autem qui sunt ex contentione & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam ho-

[illegible]

6. [illegible] plantat [illegible] tem [illegible] mercedem [illegible] laborem. [illegible] enim [illegible] cuiusque [illegible] cultura estis [illegible] Vniuscuiusque [illegible] Dies enim Domini declarabit [illegible] labitur, & vniuscuiusque opus [illegible] probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si [illegible] detrimentum patietur. ipse autem [illegible], sic tamen quasi per ignem.

7. Ad Galatas sexto: Nolite errare: Deus non irridetur. quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

8. Ecclesiastici quinquagesimo primo: Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

9. Augustinus in psalmum centesimum vndecimũ, super ea verba: Potens in terra erit semen eius: Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ, Apostolus testis est, qui dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim proprio metemus, & iterùm, Hoc autem, inquit, qui parcè seminat, parcè & metet. Quid autem fratres potentius, quam vt regnum æternum, non solum Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundẽ ibi vterque possideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris dimitti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

Opera [illegible] Regnũ [illegible]

10. Et de hoc [illegible] quæstionibus, quęstione quarta, eadem ex hoc loco desumpta repetit.

III.

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus Iustitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

Petrus Chrysologus [illegible] Bernardus [illegible] Aug. [illegible] Tobiæ [illegible] Aug. [illegible]

A. Eiusmodi sunt triplicia, sicut è sacris literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiuniũ & Eleemosyna. Nã reliqua ferè benefacta[a], quæ ex fide viua proficiscuntur, & Iustitiã Christianam commendãt, augent atque cõsummunt, ad hos tres fõtes facilè referũtur. Hinc illa pręclara vox Angeli Raphaëlis, [b] *Bona oratio cũ ieiunio, & Eleemosyna magis quã thesauros auri recõdere.* Augustinus vero dilucide dixit: Hæc iustitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemosyna, Oratio. De quibus Christus [d] apud Matthæũ singulatim docet, additq; promissionem de parata cælesti mercede iis, qui in Ecclesia citra [e] hypocrisin ieiunant, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio toties repetita, *Et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Et hæc ipsa [illegible], in quibus Christo[illegible]

benè beatéque viuamus,[g] abundare vult nostrā iustitiam, & ità lucere [h] coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem. Ad hæc præstāda in Christo [i] creari & destinati sumus, quæ nimirū præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter [k] hæc è charitare præstita, iusti in regnū adsciscentur æternum, ob eadem verò neglecta, iniusti in gehennam ignis præcipitabūtur. C. Vt verò [l] Pharisaicum ac vanum est, cum aliorum contemptu seipsum iustificare, & [m] suis operibus fidere: ità Christianū est atque legitimum, hominem cum suî submissione operibus bonis operam sedulam dare, & si quando gloriari velit, [n] in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere, [o] Apostolo teste.

i Ephes. 2. b
k Matth. 25. d Ioan. 5. e
l Lucæ 18. b
m Roma. 10. a Tridēt. Conci. sess. 6. cap. 16.
n 1. Cor. 1. d 2. Cor. [illegible] d.
o Philip. 2. b

TESTIMONIA.

Tria bonorū genera, Oratio, Ieiunium & Misericordia, quid præstent.

1. A. PETRVS Chrysologus Rauennensis Episcopus in sermone quadragesimotertio: Tria sunt, tria fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet virtus: Oratio, Ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, Misericordia, Ieiunium, sunt hæc tria vnum, dant hæc sibi inuicèm vitam. Est nāque orationis anima, ieiunium: ieiunij vita, misericordia est. Hæc nemo rescindat: nesciunt separari. Horum qui vnum habet, ista qui simul non habet, nihil habet. Ergò qui orat, ieiunet: qui ieiunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Ieiunium ieiunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit: misereatur, qui misericordiam sperat: pietatem qui quærit, faciat, qui præstari sibi vult, præstet. Improbus petitor est, qui quod aliis negat, sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiæ forma, sic quomodò vis, quantum vis, quàm citò vis, misericordiam tibi fieri: tam citò alij, tantùm, taliter, ipse miserere. Ergò oratio, misericordia, ieiunium sint vnum patrocinium pro nobis ad Deū, pro nobis hæc aduocatio sit vna, vna hæc pro nobis oratio sit triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt quæ tenent cæli arcem, quæ secretum Dei iudicis pulsant, quæ ante tribunal Christi causas humani generis exequuntur, quæ iniustorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cælestibus nō assistunt, ipse non subsistit in terris. hæc cùm teneāt in cælestibus principatum, in terris rerum summam moderantur, hæc regunt prospera, hæc aduersa propellunt, vitia extinguunt ista, virtutes ista succendunt, hæc reddunt casta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos ista sensus, scholam faciunt disciplinæ: per hæc in templum Dei pectora humana consurgunt, hæc hominem præstant angelum, homini Deitatis deferunt hæc honorem. Hinc est, quòd his horum suffragio Moyses Deus, & ad triūphos suos militares sibi omnia mandat elementa: iubet mare discedere, durari vndas, profunda siccari, cælum pluere dat frumenta, ventos spargere cogit carnes, noctem splendore solis illustrat, solem nobis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida sitientibus det fluenta, primus dat terris legem cæli, scribit vitæ normam, figit terminos disciplinæ. Per hæc Helias nescit mortem, relinquit terras, cælos intrat, commoratur angelis, conuiuit Deo, & terrenus hospes supernas possidet mansiones. Per ista Ioannes fit angelus in carne, cælestis in terra, & auditu, visu, tactu totam solus capit, tenet, complectitur Trinitatem. Et nos fratres, si volumus Moysi gloriæ, Heliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium sanctorum meritis applicari, insistamus orationi, vacemus ieiunio, misericordiæ seruiamus: qui in his vixerit, qui per ista fuerit communitus, iacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Christianus armiger, bellator. Dominicus non timebit: sed nos qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est quod ecclesiā manè nolumus intrare? quid est quod matutina prece totius diei custodiam nolumus postulare? quid est quod homini adstare toto tempore libet, & Deo assistere nec puncto libet? Non est nostrum, fratres, non est nostrum: inimici est ista surreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus communiri. Qui de aduersis quæritur, qui sibi prospera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem: Orate, nè intretis in tentationem. In tentationem vadit qui ad orationem non vadit. Hoc sciens Propheta, cantabat: Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putas ne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Maniceemus, oremus vel humano timore, si non amore diuino, si non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non facit. Quod ergò contemptu perdidimus, ieiuniis conquiramus, animas nostras ieiuniis immolemus: quia nihil est quod Deo præstantius offerre possimus, probante Propheta, cùm dicit, Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunij: vt sit pura hostia, sacrificium sanctum, viuens victima, quæ & tibi maneat, & data sit Deo. Hoc qui non dederit Deo, excusatus nō erit: quia daturus, se non potest non habere. Sed accepta vt sint ista, misericordia subsequatur: ieiunium non germinat, si de misericordia non rigetur [illegible] ieiunium misericordiæ siccitate: quod imber te-

Hæc tria coniunct. debent.

Patrocinium pro nobis ad Deum sunt.

Reorum veniam promerentur.

Vitia extinguunt, & reddunt corda pura.

Exod. 7. [illegible] 14. [illegible] 14.

Num. 10.

[illegible] 24. [illegible]

Marc. 1.

Sanctorum meritis applicamur per orationem, ieiunium & misericordiā.

Diabolus impedit orationem.

Matth. 26.

Psal. 94.

Ieiuniis perdita recuperanda.

Psal. 50.

Misericordia à ieiunio [illegible]

ris, hoc ieiunio misericordia est. Quamuis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes serat, si misericordiæ fluenta non dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus misericordia ieiunante ieiunat: ieiunator, quod tu in misericordia suderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergò, nè seruando perdas, collige prorogando: homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

Ad religiosas actiones hæc tria maximè pertinent.
Ieiunium Decembris ex Apostolica traditione manat.

2. LEO sermone primo de ieiunio decimi mensis: Tria verò sunt, quæ maximè ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosiùs obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus cōsecratum, sicut etiam decimus hic mēsis morem refert veteris instituti, vt tria illa, de quibus locutus sum, diligentiùs exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur: simulque per omnia Dei in nobis imago renouatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione soliciti, & ad sustentationem proximi indesinenter simus intenti. Hæc triplex obseruantia, dilectissimi, omnium virtutum comprehendit effectus. Hæc ad imaginem & similitudinem Dei peruenit, vt à Spiritu sancto inseparabiles faciat: Quia in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemosynis mēs benigna. Quarta igitur & sexta feria, ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras, precibus suis dignabitur adiuuare per Dominum nostrum.

Fructus horū trium bonorū operum.
Quotiès ieiunatur in ieiunio 4. temporum Sanctorū preca.

3. ET sermone quarto de ieiunio decimi mensis: Curandis læsionibus, &c. vt infrà quæstione sequenti, B. testimonio trigesimo.

4. BERNARDVS in sententiis sectione vndecima: Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debēt, quicunque iustificari desiderant. Primò vtiquè ab operibus prauis, secundò à carnalibus desideriis, tertiò à curis seculi. Item tria sunt quibus debent insistere, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio dum ab interdictis vitiis abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergò prauis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi, succedat amor Dei, & frequentia orationis.

Matth. 6.
Ad iustificationem trium horū bonorū operum genera pertinent.

5. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ, responsione decimaseptima: Post hanc autem vitam merces perficiens redditur, sed eis tantùm, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum comparatur. Nō enim ad saturitatem iustitiæ, cùm hinc exierit, quisque perueniet, nisi ad eam cùm hic est, esuriendo & sitiendo cucurrerit. Beati quippe qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quamdiù ergò peregrinantes à Domino, per fidem ambulamus, non per speciem: vndè dictum est, Iustus ex fide viuit: hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem plenitudinemque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursûs rectitudine & perfectione tendamus, castigando corpus nostrum & seruituti subiiciēdo, & eleemosynas in dandis beneficiis, & dimittendis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indesinenter insistendo, & hoc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinémque iustitiæ, vt ea posteà saturemur. Vnde dominus in Euāgelio cùm dixisset, Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis: nè istum nostrū cursum fine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significās: eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficētiam vel dandi, vel ignoscendi: & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij, &c.

Merces post hanc vitam nō datur, nisi pro meritis.
Matth. 5.
2 Cor. 5.
Abac. Iustitia Christiana hominum [illegible] bonorū operum, quæ ex fide fiunt, [illegible] consistit.
Matth. 6. [illegible]
Ad hæc [illegible] omnia [illegible] bona opera reuocantur.

6. TOBIÆ duodecimo, vt in textu.

7. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimum secundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B. MATTHÆI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis corā hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedē non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificētur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynā, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amē dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiam si publicè faciat eleemosynam, absconsè facit, quia pro eleemosyna illa non hoc quod videtur, sed quod non videtur, desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedem à Deo optat accipere. Hoc [illegible] & de ieiunio debemus accipere. Cum enim [illegible] Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuā [illegible], ne videaris ieiunans hominibus: erg[illegible] Christi præcept[illegible] facimus, qui publicè ieiuniū [illegible]ndicimus, & vidente toto populo pariter cum [illegible] ieiunamus? Et in ho[illegible] sensu oportet intel[illegible] no[illegible] pro laude humana, [illegible] pro peccatorum indulgen-

Eleemosynā [illegible] qui [illegible] facit, [illegible] in abs[illegible]
Ma[illegible]

gentia, vel pro misericordia diuina.

tia, vel pro misericordia diuina iciunet, & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitetur. Nam & illud quod dicit Dominus, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc quod suprà diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omninò nihil facit. Si verò pro remissione peccatorum & amore vitæ æternæ eleemosynā dederis, totum dextera facit. Quid est ergò? Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, nisi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas vel cupiditas mundi? Et paulò pòst: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur, publicè & aperto ostio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum & pro vita æterna volueris supplicare, etiam si publicè oraueris, clauso ostio oras, quia non petis quod videtur, sed quod non videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodo intelligendum.

Eleemosyna danda pro remissione peccatorum.

Orare clauso ostio & aperto, quando dicamur.

2.Cor.4.

3. MATTHÆI quinto: Dico vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

4. AD Ephesios secundo: Ipsius sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes erā, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me, &c. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & nō collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere: & non visitâstis me, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

1.C. LVCÆ decimooctauo: Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominū: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus, &c. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. AD Romanos decimo: Testimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam. Ignorātes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Neque illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, &c. absit tamen, vt Christianus homo in seipso cōfidat vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quę sunt ipsius dona, &c. vt suprà quæst. secunda, E. testimonio decimo.

Matth. 10. Christianus non in se, sed in Domino gloriari debet.

4. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autē vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiētia à Deo & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum cōmendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

6. AD Philippenses secundo: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

III.

Quid est Ieiunium?

A. Non simplex huius nominis est acceptio. Magnum & generale ieiuniū [a] Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi. Deindè [b] Philosophicum, vt quidam vocant, ieiunium, est parsimonia illa cibi ac potus, mortalísque sobrietas, qua tēperatè etiā ab Ethnicis secundùm rectā rationem viuitur. Tertiò [c] Ecclesiasticum est Ieiunium, vtpotè cùm iuxta certum Ecclesię morem atque præscriptum, certis diebus & carniū esum nobis subtrahimus, & vnica duntaxat refectione contenti sumus.

a Aug. tract. 17. in Ioā. & lib. 2. quæst. Euang. cap. 18.

b Hieron. lib. 2. aduersus Iouinianum.

c Clemens Constit. Apost. lib. 5 c. 13. 18. 19. 20 & 21. Isido. lib. 1 de Eccl. offic. c. 36. & seq. Rabanus de instit. cler. lib. 2 c. 17 & sequen. Iuo parte 4. cap. 21. & sequent. Auctor. lib. 13.

p Cypr. de ieiunio & tentationibus Christi. Athanas. de virg. Chrys. hom. 1. & 2. in Genes. & ser. de ieiu. Basil. orat. 1. & 2. de ieiu. August. de vtil. ieiunij. Amb. in lib. 1. de Helia & ieiunio & epist. 82. Leo 10 serm. de ieiunio 7. & 10. mensis Pentecostes & quadragesimæ.

B. Cuiuscemodi Ieiunium piè & Christianè[d] suscipitur ad cultum diuinum religiosiùs exhibendum, ad carnem edomandam spirituíque subiiciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præstandos, ad obedientiam exercendam, ac demùm ad quamlibet Dei gratiam consequendam.

TESTIMONIA.

Ieiunium magnum & generale quod sit.

1. A. AVGVSTINVS tractatu decimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iustè & piè viuamus in hoc seculo. (Tit. 2.) Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatam spem, & manifestationem gloriæ beati Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo quasi quadregesimam abstinentiæ celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abstinemus.

2. IDEM libro secundo quæstionum Euangelicarum, capite decimooctauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.

3. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Dicæarchus in libris antiquitatum, & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno, id est, aureo seculo, cùm omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus & pomis, quę sponte terra gignebat. (Abstinentia athnicorum qualis fuerit.) Persarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta, & cardamo, & sale, ac pane cibario eos asserens victitare. (Persarum.) Lacedæmoniorum mensæ frugalitatisque & supra scriptos Xenophō, & Theophrastus, & omnes penè scriptores Græciæ, testes sunt. (Lacedæmoniorum.) Cheræmon Stoicus, vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum Ægypti sacerdotum, quod omnibus mūdi negociis curisque postpositis, semper in templo fuerint: & rerum naturas, causásque ac rationes siderum contemplati sint: nunquàm mulieribus se miscuerint, nunquàm cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione nascuntur. (Sacerdotum Ægyptiorum.) Pane rarò vescebantur, nè onerarent stomachum: &, si quando comedebant, rursum pariter hysopum sumebant in cibo, vt escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipsum parùm propter nauseam & asperitatem gustus leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cùm ouum quoquè pro carnibus vitauerint, & lac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eis, de foliis palmarum, quas baias vocant, contextum erat: scabellum accliue, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui, tridúique inediam sustinentes. Humores corporis, qui nascuntur ex ocio, & ex mansione vnius loci, nimia victûs castigatione siccabant. Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in octauo decimo antiquitatū libro, & cōtra Appionem duobus voluminibus, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, Essænos: quorum nouissimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus semper abstinuerint, & quotidianū ieiunium verterint in naturam. (Essæorum.) Super quorum vita & Philo, vir doctissimus, proprium volumen edidit. Xanthes Craycenus, Asclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnium non fuisse. Eubulus quoque qui historiam Mithræ multis voluminibus conscripsit, narrat apud Persas tria genera Magorum: quorum primos, qui sint doctissimi, & eloquentissimi, excepta farina, & olere, nihil amplius in cibo sumere. (Orientalium.) (Magorum.) Apud Eleusinam etiam volucribus, & piscibus, & quibusdam pomis abstinere, solēne est. (Eleusinorum.) Bardesanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnosophistas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ sint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico oryzæ, vel farinæ alantur cibo: &, cùm rex ad eos venerit, adorare illos solitus sit, pacémque suæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari sitam. (Gymnosophistarum.) Euripides, in Creta Iouis prophetas non solùm carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert. (Prophetarum Iouis.) Xenocrates philosoph⁹ de Triptolemi legibus apud Athenienses tria tantùm præcepta in templo Eleusinæ residere scribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non vescendum. (Esus carnium prohibitus apud Athenienses.) Orpheus in carmine suo esum carnium detestatur. Pythagoræ, Socratis, Antisthenis & reliquorū frugalitatem referrē in confusionē nostrā, nisi & longum esset, & proprij operis indigeret.

4. CLEMENS Pontifex & martyr Constitutionum Apostolicarum libro quinto, capite decimotertio: Post Epiphaniam seruandum est à vobis ieiunium quadragesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. (Quadragesimæ [illegible] Apostolorum.) Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda Sabbati desinat in Parasceuen. (Ieiunium ante Pascha.) Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschę hebdomadam: ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies pro iis qui pereunt. (Hebdomada [illegible] ieiunanda.)

5. EX capite decimosexto: Præcepit igitur nobis, vt ieiunaremus sex his diebus propter Iudæorum impietatem, atque iniquitatem: admonens nos, vt eos ob interitum lugeamus atque deploremus. Etenim ille quoque illachrymatus est, ignorantibus tempus visitationis suæ. In quarta feria & Parasceue nobis ieiunium indixit: in illa ob proditionem, in hac ob passionem: desinere autem ieiunium in septima die in gallicantu. Iussit in ipso sabbato ieiunare. (Luc. 19.)

6. CAPITE decimonono: In diebus Paschæ ieiunate (Qualis abstinentia)

Omnis in ieiunio hebdomada sanctæ.

iunare, incipientes à secunda sabbati vsque ad Parasceuen & sabbatum dies sex, solo pane vtentes, sale atque oleribus, & aqua in potum. A vino & carnibus vos abstinete in iis diebus: sunt enim dies luctuosi, non festi. Parasceuen tamen & sabbatum integrum ieiunent, qui quidé possunt, nihil gustantes vsque ad gallicantum noctis. Quod si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quondam in loco de se Dominus: Quando discedet ab eis sponsus, ieiunabũt in illis diebus, iis igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impiis reputatus.

Matth. 9. Luc. 23.

7. Capite vigesimo: Quare monemus vos, vt ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunauimus, cùm nobis ipse ereptus est, vsque ad vesperam. In reliquis verò diebus ante Parasceuen nona hora, vel vesperi quilibet cibum capiat, vel quemadmodum quisque poterit.

8. Et capite vigesimoprimo, eóque vltimo: Post festum Pentecostes celebrate vnam hebdomadam, post quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hilaritatem. Etenim Moyses & Helias ieiunauerunt per quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tres panem cupiditatum nõ comedit, nec caro, neque vinum in os eius intrauit. Et beata Anna, rogãs Samuelẽ, dicebat: Vinum & omne quod inebriat, non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Niniuitæ quoquè, cùm per tres dies & tres noctes ieiunâssent, iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoquè, Mardochæus, Iudith impiorum insultationem, id est, Holophernis & Aman, ieiunio declinauerunt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoque per ieiunium supplicationes vestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunij, in omni quarta feria & Parasceue præcipimus vobis vt ieiunetis, idque quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis.

Ieiunantium exempla. Exo. 24 & 34. 3. Reg. 19. Daniel 10. 1. Reg. 1. Ionæ 3. Esther 4. Iudith 9. Psal. 108. Omni feria 4. & 6. olim ieiunabatur.

Ieiuniorum tempora.

9. Isidorus Hispalensis libro primo de Ecclesiasticis Officiis, capite trigesimosexto: Ieiuniorum tempora secundùm scripturas sacras quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licèt omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus ampliùs ieiuniis & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadragesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysis, lex: in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur; inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentius emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergò parte anni congruentiùs obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opùs est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in sola manna viuentes, id est, cælestibus spiritualibúsque præceptis? In numero autem quadragenario vita ista propereà figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ: creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis* delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta consummantur: quo numero ostenditur, ab omni temporum delectatione abstinendum ac ieiunãdum esse, & castè continentérque viuendum. Licèt & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrãtur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationésque operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamen quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus trigintasex numero dierum decimatur, subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam cõcurrimus, actuúmque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait* noster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quẽ profectò illis, qui per totum anni spatium deliciis ac negociis secularibus implicantur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodò necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

Ieiuniũ quadragesimæ. Exod. 24. 3. Reg. 19. Matth. 17. Rom. 3. Cur ieiunium anni tẽpore obseruatur. Ex B. August. Epistola 19. ad Ianuarium, cap. 15. Mysterium quadragenarij ieiunij.

* delineatur. Aliud mysterium. Num. 5. Leuit. 27. Vide B. Greg. homil. 16. in euangelia. In Quadragesima dantur decimæ anni decimæ. * Collat. 21. cap. 29. Pro quibus potissimum sit institutum ieiuniũ Quadragesimæ.

10. Capite trigesimoseptimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pẽtecosten alio die inchoatur, secundùm quod & Moyses ait, Initium mensis hordearij facietis vobis hebdomadas septem, &c.

Deut. 16.

11. Capite trigesimooctauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. Capite trigesimonono & quadragesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. Capite quadragesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitiis, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis, Deum ad misericordiam prouocarunt.

Ionæ 3.

14. Capite quadragesimosecundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem Christi & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cùm Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten licèt traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo

Ieiunium feriæ 6. Sabbati ieiunium. Ieiunia extraordinaria non prohibentur.

leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantùm die Dominico. Quis enim parsimoniã non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mũdo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Ieiunij laus eximia ab effectu.

15. CAPITE quadragesimotertio: Hæc & alia multa sunt, quæ in Ecclesiis Christi geruntur, ex quibus tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendãtur, quædam non quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto terrarum orbe seruãtur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab authoritate principali Conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus Spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quaque se diffundit Ecclesia. Alia verò quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, quòd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidiè communicant, alij certis diebus: aliis nullus dies prætermittitur, quo non offeratur sacrificium: alia sabbato tantùm offertur & Dominico, alias tantùm Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum vt quibuscunque placuit sacerdotibus Ecclesiæ, vel regionis cui præerant, instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentique Christiano, nisi vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum inter quos viuitur, societatem seruandum est, nè per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

Est Diui August. epist. 118. ad Ianuarium, cap. 1 & 2.

Traditiones apostolicæ, & vniuersales.

De vario ecclesiarum vsu tùm in ieiunijs, tum in aliis.

Conformare nos Ecclesiæ debemus, ad quam venimus.

16. RABANVS Maurus de institutione Clericorum libro secundo, capite decimoseptimo: Ieiuniũ res est sancta, &c. ex Isidoro libro primo, capite quadragesimosecundo, vt suprà testimonio decimo quarto.

17. CAPITE decimooctauo assignat differentiam inter ieiunium & stationem. Discernunt quidam, inquit, inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuslibet diei est abstinẽtia, non per legem, sed secundùm propriam voluntatem: Statio, obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de quo statione in Euãgelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut propheticis institutionibus, terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiuniũ quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in Euãgelio dies illi, in quibus ablatus est sponsus: vel sicut obseruatio quadragesimę, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicæ passionis.

Ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos.

Lucæ 18.

Zachar. 8.

Matth. 9.

Quadragesima obseruatur in toto orbe ex institutione Apostolica.

18. CAPITE decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, ex Hieronymi Cõmentariis in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hæc ieiunia magis in veteri testamento, quã in nouo celebrata sunt, nè penitùs illa prætermisisse videremur, (quia in propheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotabimus, ad noui testamenti ieiunia exponenda transeuntes.

In caput 8.

Zachar. 8.

19. CAPITE vigesimo: Primum enim ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris cœpit, &c. ad verbum, vt suprà testimo. nono, Isidorus libro primo, capite trigesimosexto.

20. CAPITE vigesimoprimo & vigesimosecundo agitur de ieiunio Pentecostes, & noni ac decimi mensis.

21. CAPITE vigesimotertio: Præter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionẽ Domini à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtiquè constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse, quod vtiquè non dubiũ est, & ieiunasse eos biduo memorato, quæ forma vtiquè per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quòd commemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant, semel atque vno tantùm sabbato ieiunandum, ergò & Dominicam, & sexta feria, semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

Ieiunium feriæ 6. & sabbati.

Innocent. 1 epist. ad Decentium, ca. 4.

Ioan. 20.

22. CAPITE vigesimoquarto: Suos quoquè & quatuor sabbata, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationũ & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secundo sabbato quarti mensis, id est, Iunij. In septimi quoquè mensis, id est, Septembris tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum iuxta obseruationem quadragesimæ verno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundùm autem in Iunio post Pentecosten æstatis tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebãtur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur, & otium legitimum ipsius diei colebatur. Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege variis solennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die mensis huius veteres solennitates Tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquàm enim redierunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerũt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant

De ieiunio 4. sabbatorum in quatuor temporibus.

Primum.

Leuit. 23.

Secundum.

Tertium.

Leuit. 23.

2. Esd. 9.

Quartum.

adorabant Dominum Deum ſuum. Quartum verò eſt ieiunium ſabbati in decimo menſe ante diem Natalis Domini, quando venturi Saluatoris ſalubris in ſacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quique hac religione inſtructi, & medicamine ſanctarũ orationum ſimul cum ſacro ieiunio confirmati, natiuitatẽ redemptoris læti expectent.

*Quarta & ſexta feria præcedenti etiam ieiunatur. Ordinationes miniſtrorum Eccleſiæ in ſabbatis 4. temporum. * In epiſt. ad epiſcopus per Lucaniam & Brutios & Siciliam conſtitutos, ca. 11. Officia 4. ſabbatorum cæteris longiora.*

Ante hæc videlicet quatuor ſabbata in eadem hebdomada, ſemper quarta & ſexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum & lectionum in iíſdem feriis ad ſacratum Miſſarum ſolennia conſtitutus indicat, & exempla præcedentium Patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelaſij Papæ * teſtantur, in quibus ità ſcriptum continetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorúmque, niſi certis tẽporibus & diebus exercere non debeant, id eſt, in quarti menſis ieiunio, ſeptimi, & decimi, ſed & etiam quadrageſimalis initij: ac mediana quadrageſimæ die, ſabbati ieiunio circa veſperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor ſabbatorum, vulgò duodecim lectiones vocantur, eò quòd cum lectionibus quæ leguntur, & cũ pſalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones poſſunt vocari, eò quòd inter canonicas ſcripturas connumerantur.

De priuatis ieiuniis.

23. Capite vigeſimoquinto: Præterea vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, ſeu inediam extendere, ſeruata præ omnibus conſtitutione legitimorum ieiuniorum, quæ ſuprà memorauimus, quæ generaliter ſancta & Apoſtolica ſeruat Eccleſia. Necnon & illa omnimodò cuſtodire oportet vnumquenque, quæ communiter omnibus facere, ſiue pro tribulatione, ſiue pro gratiarũ actione propriua Eccleſię mandat Epiſcopus: quia qui conſtituta atque demandata ieiunia ſeruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata ſuperespenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas ſiue per triduanas, ſiue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quòd nec vinum nec ſiceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem ſiccum & olera: alij, quòd ab omni carne ſe abſtinuerint: alij, quòd intantũm ſe abſtinuerint, quòd nec pane in cibo vſi ſunt, ſed paucis carycis corpus ſuum ſuſtentauerint. Et alia plurima ſunt genera abſtinentiæ: Sed ante omnia cauere debet, qui ſe abſtinere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluatur, ità vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica ſuperſtitione ſeductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum eſſe, cogitet: Quem huiuſmodi cogitatio pulſat, videat Apoſtolum dixiſſe, Omnis creatura Dei munda eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. &, Malum eſt homini qui per offendiculum manducat.

Ieiunia ſtata Eccleſiæ ante omnia ſeruãda ſunt. Item ab Epiſcopo indicta. Peccant qui Eccleſiaſtica ieiunia violant. Pro priuatis ieiuniis merces accipitur. Admiranda quorundam ieiunia. Ciborũ delectus & abſtinentia miſa. Non abſtinẽdũ à cibo ex ſuperſtitione Iudaica, vel hæreticè. 1. Tim. 4. Rom. 14.

24. Ivo Carnotenſis Epiſcopus, parte quarta decretorum, capite vigeſimoquinto ex Teleſphoro ſeptimo à Petro, in primo decreto ſuo ad omnes Epiſcopos, hæc verba citat: Cognoſcite à nobis & cunctis Epiſcopis in hac ſancta & Apoſtolica ſede congregatis ſtatutum eſſe, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha, omnes Clerici in ſorte Domini vocati, à carne ieiunent: quia ſicut diſcreta debet eſſe vita Clericorum à laicorum conuerſatione, ità & in ieiunio fieri debet diſcretio. Has ergò ſeptem hebdomadas omnes Clerici à carne & deliciis ieiunent, & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inhærere die noctúque ſtudeant.

Ieiuniũ quadrageſimale excamatius à Clero obſeruandum. Abſtinentia à carnibus.

25. Capite vigeſimoſexto ex Caliſto Papa & Martyre, qui fuit decimusquintus à Petro, ad Benedictum fratrem ſuum & coëpiſcopum: Ieiuniũ quod ter in anno apud nos celebrari didiciſti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

Apud Grat. diſt. 76 ca. Ieiunium. Ieiunium 4. temporum.

26. Capite vigeſimooctauo ex Innocentio primo ad Decentium Eugubinum Epiſcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum eſſe ratio euidẽtiſſima demonſtrat. Nã ſi diẽ Dominicũ, ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, non ſolùm in Paſcha celebramus, verumetiam per circulos hebdomadarum, ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſicut ſexta feria propter paſſionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter triſtitiam & lætitiam temporis illius videtur incluſum. Nam vtrinquè cõſtat, Apoſtolos biduo iſto & in mœrore fuiſſe, & propter metum Iudæorum ſe occuluiſſe. Quod vtiquè non dubium eſt intantùm eos ieiunâſſe biduo memorato, vt traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo ſacramenta penitùs non celebrari. Quæ vtiquè forma per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id commemoratio illius diei ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant ſemel atque vno ſabbato ieiunandum, ergò & Dominica & ſexta feria ſemel in Paſcha erit vtiquè celebrandum.

de cõſecr. diſt. 3 c. Sabbato. Ieiuniũ ſabbati vndè noſtra ſabbatina abſtinentia profecta videtur. Ieiunium ſextæ feriæ. Ioan 20. Biduo ante paſcha nõ celebrantur ſacra myſteria. Nam officiũ ſabbati paſchalis ad noctem ſequentem pertinet potius.

27. Capite vigeſimonono ex Gregorio ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: Deniquè ſacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes quos dignitas Eccleſiaſtici gradus exornat, à quinquageſima propoſitum ieiunandi ſuſcipiant, quo & aliquid ad penſum ſanctæ inſtitutionis adiiciant, & eorum qui in laicali ordine conſiſtunt, obſeruantiam, ſicut loco, ità & religione præcellant. Et poſt pauca: Par autem eſt, vt qui his diebus à carnibus animalium abſtinemus, ab omnibus quoquè quæ ſementiuam carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caſeo, & ouis.

Cap. Deniquè ſacerdotes. diſt 4. Eccleſiaſticorum ieiuniũ quadrageſimale citiùs inchoatur. In Quadrageſima ab ouis & lacticiniis abſtinẽdum

28. Capite trigeſimoprimo ex Elibertino concilio, capite vigeſimotertio: Ieiunia ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium Iulio & Auguſto, & hoc ob eorundem infirmitatem.

29. Capite trigeſimoſecundo ex dictis ſancti Apollonij: Ieiunia verò legitima, id eſt, quarta & ſexta feria, non ſunt ſoluenda, niſi grandis aliqua neceſſitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & ſexta feria crucifixus eſt Saluator. Videbitur ergò qui in his diebus ſine aliqua neceſſitate ſoluerit ſtatuta Ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.

Ieiunium 4. & 6. feriæ. Quantum crimẽ violantiũ ieiunia eccleſiaſtica.

30. Capite trigeſimotertio ex concilio Salegúſtadienſi, vt ſuprà de Præceptis Eccleſiæ, quæſt. decimaquarta, teſtimonio ſexto de ieiunio.

31. Capite trigeſimoquarto ex epiſtola Grego-

Cap. Quadra-

gesima. de conkc. dist. 5.
Quadragesimalis ieiunij obseruatio.
Infirmitas excusat.

tij Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homilia decimasexta: Quadragesima summa obseruatione est obseruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impedierit, nullatenùs tollatur, quia ipsi dies, decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica quadragesimæ vsq; in Pascha Domini, sex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadragintaduo fiunt. Ex quibus dum sex Dominici dies subtrahuntur abstinentiæ, non plùs in abstinentia quàm triginta & sex dies remanent. Verbi gratia: Si per trecentos sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus: & vt sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noster suo sacro ieiunio consecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur, id est, quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequés, & sexta, & sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta & sex adiunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotéte Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter vt omnis decima à nobis ritè persoluatur, tollamus decimam anni, & in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, eleemosynas dando, abstergamus, & carnem nostram decimemus, vt ad sáctú Pascha securi peruenire possimus.

Cur ante Dominicá primá Quadragesimæ inchoamus Quadragesimale ieiunium.

Decimæ anni dandæ sunt in quadragesima.

31. CAPITE trigesimoquinto & trigesimoseptimo ex Concilio Mogútino, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. decimaquarta, testim. quarto & sequenti de ieiunio.

33. CAPITA quadragesimo ex Aurelianensi concilio, capite sexto: Cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi, luporum rabie acriter interimerentur, nec illius flagelli aliquod remedium inuenire possent: congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam vrbem, atque in commune statuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cúmque Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum summa reuerentia & deuotione, cum abstinétia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt nó solùm visibilium luporum rabiem euadamus, sed vt inuisibilium, id est, spirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimentis preciosis induatur, qui in sacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquàm mulierculæ choros ducant, sed omnes in commune Kyrie eleison decantent, & cum contritione cordis, Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus: dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ.

Vndè ieiuniú Rogationum originem habeat.
Vide Gregor. Turon. historiæ Francorú lib. 2. cap. 34.

Quomodò Rogationum ieiunia celebrari iussa sunt in Gallia.

Pro quibus rebus orandum in Rogationú diebus.

34. CAPITA quadragesimosecundo ex Concilio Arausico, capite secúdo: Vt in sabbato sancto, hoc est, in vigilia Paschæ, ieiunium ante noctis initium, nisi à paruulis aut infirmis, non soluatur.

Ieiunium sabbati paschalis.

35. CAPITA quadragesimoquinto ex concilio Cabilonensi, capite quinto: Solent plures qui se ieiunare putant, in quadragesima mox vt signum audierint ad horam nonam, manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si antè manducauerint, quàm vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missam, & auditis Missarum solennibus & vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium soluat.

Burchardus lib. 13. c. 12. hæc tribuit Saluerio Papæ.

Ante ... nam officium manducare ... herbas ... quadragesima.

36. CAPITA quadragesimonono ex decretis Eusebij Papæ, capite tertio: Vt in Ecclesia à sacerdotibus ieiunia constituta sine necessitate rationabili non soluantur.

Ieiunia indicta non sunt soluenda.

37. CAPITE quinquagesimo ex eisdem, capite secundo: Si euenerit fames, aut pestilentia, aut inæqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, statim ieiuniis & eleemosynis & obsecrationibus misericordia Domini deprecetur.

Aduersitatis tempore quibus modis exorādus & placandus Deus.

38. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus decretorum libro decimotertio, capite primo ex Gregorio, de obseruatione quadragesimæ vt suprà apud Iuonem, capite quadragesimoquarto.

39. CAPITE secundo & quarto, vt apud Iuoné, cap. trigesimoquinto & trigesimoseptimo.

40. CAPITE quinto ex Concilio Gangrensi, vt apud Iuonem, cap. trigesimooctauo, & infrà quæstione sequenti, D. testim. quadragesimoquarto.

41. CAPITA septimo de ieiunio Rogationum, ex concilio Aurelianési, capite sexto, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimo.

42. CAPITE nono de Sabbato sancto, ex cócilio Arausico, capite secúdo, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimosecundo.

43. CAPITA duodecimo ex decretis Siluerij Papæ, capite primo: Solent plures, &c. vt suprà apud Iuonem capite quadragesimoquinto.

44. CAPITA decimosexto ex concilio Aurelianensi, capite primo: Presbyteri cùm sacras festiuitates populo annunciant, etiam ieiunium vigiliarum eos omnimodis seruare moneant.

Ieiunium vigiliarum.

45. CAPITE decimoseptimo ex dictis Eusebij Papæ, vt suprà, capite quadragesimonono apud Iuonem.

46. CAPITA decimooctauo ex decretis Liberij Papæ, capite secundo: Si euenerit, &c. vt apud Iuonem capite quinquagesimo.

1. B. CYPRIANVS de ieiunio & tentationibus Christi: Ieiuniis vitiorum sentina siccatur, petulátia marcet, cócupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Ætnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecùs, montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidé gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. Ieiunium si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines quę ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarum deliciis pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cælesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, &

Ieiuniorum vis & efficacia.

Dan

Exo. 24. 34

leges

legis ministeriū ieiunio promeretur. Helias quoquè eodem dierum numero abstinens, in eremo cōuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clariùs patuit, & à multis frequentata, in plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnū moliti sunt, nisi priùs abstinentia præcessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiuniis incubuere & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus supplices beneficia postulârunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis.

3. Reg. 19.

Frequens ieiunium apud Christianos, & quanta eius vtilitas.

2. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Amplectamur valdè ieiunium. Magnum enim munimentum est ieiunium, oratio itē & eleemosyna, quum ex morte hominem liberent. Vt enim ob escam & inobedientiam perturbatus est Adam ex Paradiso, ità rursum per ieiunium & obedientiam in Paradisum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentáque quære, ô virgo, & placebis cælesti spōso. Nam quę cum mundo conualescunt & conserūtur, & vnguentis, aromatibus, & fragrantiis, & amictu pretioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solùm cor mundum, & os incontaminatum, ieiunióque lucidum. Quòd si accedant aliqui, & dicant tibi, Nè frequenter ieiunes, nè imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: Istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd quū Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij puerali vnà cum illis, iussúmque esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchū dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terrę, & vescemur. Quibus responsum est ab eunucho, Timeo ego regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, nè facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me. Cui ità responderunt, Experire id in seruis tuis plùs minùs decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum. Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ea regia mensa vescebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbus sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malásque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed nè putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangeliis, ab ipso Christo prolatum: Sciscitati sunt ab eo discipuli, dicentes, Domine, declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est à Domino: Hoc genus non eiicitur nisi ieiuniis & orationibus. Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuētes. Valdè enim dæmones oblectantur crapula & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vndè fieri posset,

Tob. 12. & 4.

Per ieiunium reditus in paradisum.

Dissuasores frequentis ieiunij subornantur a diabolo.
Daniel. 1.

Ieiunij effectus.

Matth. 17.

Marc. 9.

vt homines tam mirifica pręstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & cōuersationem bonam? Ieiunium enim, angelorum cibus est: & qui eo vtitur, ordinis angelici censendus est. Sed nè, mi dilecta, simplex quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat solummodò, probè se gessit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Angelorum cibus.

3. CHRYSOSTOMVS homilia prima in Genesim: Eapropter & ipse hodiè ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, vobis annunciator esse. Communis enim noster omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ vnquàm peccauimus nos abluere, hanc nobis quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus, &c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tollūtur, &c. Vellem etiam vos purificata vestra mente, valéque dicens & voracitati dicto, matrē omnium bonorum, & pudicitiæ aliarúmque virtutū omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis vestræ mentis finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud cōgruam vobis suam medicinam conferat. Nam si medici, pharmaca dare volentes, vt putridum & corruptum humorem expurgent, à corporali hac voluptate abstinere præcipiunt, ità vt pharmaci efficaciæ desit obstaculum, & operari, suámque vim illa declarare possint: multo magis nobis spirituale hoc remedium, hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est suscepturis, tenuitate victus nostram mentem expurgare, & leuiorem reddere conuenit, vt nè ebrietate demersa infrugiferam & inutilem vtilitatem quę ex illo est efficiat. Enimuerò sicut crapula humano generi innumerorum malorum causa est & adductrix, ità etiam ieiunium ventrísque neglectus omnium nobis bonorum semper causa fuit. Nam Deus quum ab initio hominem condidisset, & sciret quòd hoc remediū ad animæ salutem multùm haberet opùs: statim & in principio hoc mandatum protoplasto dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso, comedendo comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali nè comedatis de ipso. Iam dicere, Hoc comede, hoc nè comedas: Ieiunij figura erat. Et adductis exemplis Moysi, Heliæ, Danielis, Niniuitarum & ipsius Christi, ità subiungit: Cæterùm quoniam nobis manifestum factum est, quàm magna sit ieiunij vis, & quàm multiplex ex illo vtilitas, idque per seruos ac Dominum est ostensum: proindè obsecro charitatem vestram, vt scientes, quantum ex illo sit lucrum, nè vtilitatem tantam quæ ex illo paratur, per desidiam repellatis: neque contristemini propter illius aduentum, sed gaudete & exultate, iuxta beatum Paulum, dicentem: Quantò externus noster homo corrumpitur, tantò internus innouatur. Ieiunium ēnim, animæ nostræ alimentum est: & sicut corporalis iste cibus impinguat corpus, ità & ieiunium animam habitiorem efficit & valentiorem. Leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari

Remedium animarum Quadragesima.

Ieiunio curantur peccata.

Pecudū mactationes cessant in Quadragesima.
Ieiunium mater omnium bonorum, & magistra virtutum.

Ieiuniū omnium bonorum causa.

Remedio ieiunij opus habet homo ad animæ salutē.
Gen. 2.

Ieiunij vtilitas non negligēda, nec contristandū propter eius aduentum.
2. Cor. 4.

Animæ cibus ieiunium.

Mentem eleuat.

queat, voluptatibúsque & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa sit superior. Et quemadmodùm leuiores naues maria velocius transeût, contrà multis oneribus grauatę submerguntur: ità ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt faciliùs huius vitæ pelagus transmittat, & in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbras & si quid minus, diffugere censeat.

Ieiunij laus.

4. ET homilia secunda in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pędagogus, continentium magister quod omnem ætatem & sexum quasi diademate, quodam ornat. Nusquàm hodiè tumultus, vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abiêrunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, cótinentem & sobriam matremfamiliâs.

Carnium concisiones cessant ieiunij tempore.

5. IDEM in sermone primo de Ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatem ne contemnamus: abiiciendorum peccatorum tempus est, gratiam ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Bonum ieiunij lupatû, his qui diligunt ieiunij vtilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructû. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt ne reposita dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminauit quæ habuit, vt quæ non habuit meteret. Dolet in ieiuniis caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchrius & melius. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carnium liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Ne putetis paruum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunâsset, mortua fuisset mors, immò non fuisset mortua quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrum genus. Quantæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est quòd non abstinuit ab vno ligno Adam: cognosce, quâtum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferant. Et adductis exemplis Moysi, Saluatoris, & Daniëlis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & idcircò à leone occisus fuerat, ità ait: Et videre licebat de hoc triplicia mirabilia. Iacebat propheta, declarans inobedientiam: assidebat leo, declarans obedientiam: adstabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens: vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruârat ille cui præceptum erat. Et paulò pòst: Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris: & mitigat concupiscentias, sciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentârunt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & adspectus. Benè compositi ieiunia sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est continentia, serenitas inualescit. Homo enim exterior ociosus est. In ebrietate ea quæ patimur, non recordamur: à quibus liberati simus, in ieiuniis habemus memoriã. Ieiunium enim & seipsum scit, & quæ sibi sunt aduersaria: ebrietas autem & seipsam ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nónne quia in ministerio vinum gustârunt? Quæ erat lex Nazaræorum? Nónne abstinere à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebant, contemnentes mensam tyranni Nabuchodonozor. Ieiunauit Daniel triginta sex dierum hebdomadas: & vir ille desideriorum, quia à concupiscentiis sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodò ieiunauit non vnum Iudaicum diem & breuem, sed triginta sex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesiæ consuetudinem. Panem, ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt. Vinum & caro non intrauit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam. Figuræ enim in his qui infirmi & imperfecti: in prophetis autem iam veritatis vestigia. Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Niniue: & non subuersa est. Adbibuerunt enim ieiunium, & effugerunt. Ibidèm: Ieiuna, quia peccâsti: ieiuna, vt non pecces: ieiuna, vt accipias: ieiuna, vt & permaneant quæ accepisti. Hæc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, ieiunauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam. Ieiunemus, ne insurgant in nos concupiscentiæ. Vides vt ieiuniû peccata sequatur, hoc est, quia peccata admissa sunt, sit ipsum propter conuersionem & pœnam. Aliud ieiunium peccata præcedit, non vt auferat peccatum quod cômissum sit, sed vt tollat quod futurû, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt qui legem quærit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterùm alius ieiunat, vt nè amittat iure quæ assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpotè vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus: viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confitemur beneficium. & si lugemus quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciã eorum qui ausi fuerût: surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua anteà cû patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Nô est luctu digna victoria Iesu: sed ieiunemus, nosipsos curantes, operámque dantes, vt passionum illius participes simus.

Magnum ieiunij lucrum.

Gene. 3.

3. Reg. 13.

Propheta, quia ieiunium violauit, à leone interfectus est.

Ieiuniû Angelorû imitatio.

Effectus ieiunij.

Propter gustatum vinum filij Aaron interfecti. Leuit. 10. Num. 6. Daniel 1. Daniel. 10.

Daniel præfigurauit Ecclesiæ ieiunium. A carne & vino ieiunat Ecclesia.

Ieiunium sententiam Dei reuocat. Ionæ 3.

Ieiunium peccata remouet, & quæ peracta sunt ob causas assumitur.

Deut. 9.

Ecclesia ob gratiã ieiunat & vt Christo conformetur. Rom. 8. 2. Cor. 4. 2. Tim. 2.

Per ieiunium passionis Christi participes efficimur.

6. ITEM sermone secundo de ieiunio: Cùm igitur ieiunium aduersariis nostris obsistat, & iugum seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid aliud argumenti est, omnium bonorum atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constitutum? Et cùm in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multò magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cùm ante plagam remedium vtiliter demonstratum est, multò magis, sauciatis appetendum est, vt præster

Omnium beneficiorum cardo ieiunium. Gene. 2.

vulneribus

vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Præstat vulneribus sanitatem.

7. BASILIVS Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij: Quemadmodùm vermes qui in puerorum intestinis germinant, pharmacia quibusdam vehementer acribus & amaris excutiuntur, ità peccatum in intimis recessibus habitans, extinguit, enecátque, simulatquè in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget animæ viscera. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canitiem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cœperit. in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edens, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunâsset Eua, nequaquàm hoc nunc ieiunio opùs haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio ociosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium satisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. Et paulò pòst, ostendens scripturæ exemplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bonæ animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneũ. Neque enim fieri potest, vt ia absque ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat, non tantú in mystico horum temporum verόque cultu, verùm etiam in eo qui iuxta legem in figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuêre sancti, omnes per ieiunium ad vitã Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quô sursùm ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuẽtutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugaris. Adde, quòd non solùm aduentuti seculi fugienda mala, & assequenda bona vtile est ieiunium, sed hîc interim ipsi carni conducibilius est. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrũpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cùm infirmior, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impiis spiritibus. Nam hoc genus non eiicitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio. Caue tamen, ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est, ab omnibus vitiis esse alienum. Solue omne vinculũ iniquitatis, condona proximo, si quid dolet animo remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniuriis tibi nõ temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ his qui ebrij sunt, non à vino: Ira, mentis est temulentia, eámque à sobrietate excutit, haud aliter quàm vinum, &c.

Ieiunium extinguit peccata.
Gene. 2.
Matth. 9.
Pœnitentia sine ieiunio infrugifera est.
Gene. 3.
Per ieiunium satisfacimus.
Ieiunij effecta.
Num. 6.
Daniel. 6.
Per ieiunium ad vitam Deo dignam instituti sancti.
Ad fugienda mala venturi seculi vtile.
2. Cor. 4. & 12.
Matth. 17. Marc. 9.
Ieiunium spirituale.
A carnibus & vino abstinetur.
Ad vesperum vsque ieiunabatur.
Esaiæ 28.

8. ET homilia secunda: Quemadmodùm oleum oblinit athletam, ità ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersùs inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ità ieiunium per omne quidem tempus vtile est iis, qui illud spontè suscipiunt: (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersùs ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentiùs adsunt iis, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multò magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarũm orbem vndiquè denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi nõ sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negociatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesiis describunt ac recensent ieiunantium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat pupillos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur. At publicè quomodò vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totúmque populum ad tranquillitatem componit, consopit clamores, sedat lites, conuiciis imponit silentium. Excipite hoc pauperes cõtubernale vobis ac mensæ socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu contractæ medeatur, quódque vicissitudine & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quæ nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eóque qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantiam, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succũbat. Attamẽ ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitiis immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinere, verum est ieiunium.

Roborat ieiunium.
Ieiunio purgatis angeli diligentius adsunt.
Vniuersale ieiunium quadragesimæ.
Angeli describunt ieiunantes.
Ieiunij priuati fructus.
Publici ieiunij fructus.
Sanitatis mater & bonæ habitudinis custos ieiunium.
Ieiunium à vitiis, alterum à cibis, alterum ieiunium.

9. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate ieiunij: Si caro in terram vergens, onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantem: quantum quis-

que delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Non vobis ergò videatur leuis res aut superflua, nec quisquam forte hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibiipsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibiipsi ingeris pœnã? tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergò places, quia te crucias? Ergò crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minùs premet mẽtem meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris, qui te * gestiendo posset præcipitare, nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentũ meũ est, iter ago in Hierusalem, plerunque me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ità exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes suas manifestas, & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondùm resurrexit. Nam non semper sic erit, nondùm habet statum proprium cælestis habitudinis. Nondùm enim facti sumus æquales angelis eius.

Quid tentatori respondendum quãdo ieiunij afflictionem exaggerat.

Similitudo. * gestando.

Nota cur ieiunio carnem affligamus.

10. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite secundo: Magna virtus est ieiunij. Denique tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiuni ore vox emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæorum. Quid eius reliqua commemorem? Ieiunus filium viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repentè siccatum, puluerulento transmigrat vestigio. Meritò illum dignũ cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cœlestem vitam viuebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

Ieiunij magna virtus. Matth. 4. 3 Reg. 17. & 18.

4. Reg. 2. 3 Reg. 19. Elias plus meruit quando plus ieiunauit. 4. Reg. 2.

11. CAPITE tertio: Quid est ieiunium, nisi substantia & imago cœlestis? Ieiunium, refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium, vita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur.

Ieiunij commendatio.

Culpæ mors, excidium delictorum.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vnde Dominus ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentũ, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitium, & mœsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitẽdo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant.

Psal. 68.

Ieiunium culpam tegit. Psal. 31.

Abstinentia abluit vitium.

13. CAPITE septimo: Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, contra suam mutata naturã & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Daniel 3. 6. Exod. 14. 17.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continẽtiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuiamentum, alimentum salutis.

Ieiunium purificatio animæ. Alimentum salutis.

15. CAPITE nono: Est ergò ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Reconciliationis sacrificiũ. Iudith. 8. Esther. 4.

16. CAPITE decimo: Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parásti in conspectu meo mẽsam aduersùs eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio, & poculum illud inebrians sobrietate, cælestium sacramentorum siti quæritur. Ergò si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de iis dubitamus quæ in vsu humano sunt, quòd etiã suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autẽ omnis fames acceptabile ieiuniũ facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpę interfector est.

Psalm. 22.

Mercamur æterna.

Ieiunium culpæ interfector.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amarioribus propter dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui nõ queunt nisi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriuntur: ità profundum animæ virtus ingressa ieiunij, culpam latentem interficit.

Ex D. Basilio de laudibus, & multitudo.

Culpã latentem interficit.

18. IDEM in epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem, quorundam Iouinianistarũ errorem confutans: Audio homines * qui dicunt, nullum esse abstinentię meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio, delirare eos qui ieiuniis castigent carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquàm fecisset, nunquàm scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putâsset. Gloriatur itaque, dicens: Sed castigo corpus meũ, & seruituti redigo, ne aliis prędicans, ipse reprobus inueniar. Ergò qui nõ castigant corpus suum, & volunt prædicare aliis, ipsi reprobi habẽtur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriã, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentię fomes, incendium cupiditatis? Quę istos Epicureos noua schola misit, non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prędicent, dilicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vtilitatis? Fuerũt nobiscũ, sed nõ fuerũt ex nobis. Neque enim potest dicere quod dicit Euãgelista Ioannes.

Abstinentiæ nullum esse meritum, heresis antiqua. * alias, homines venisse ad vos Sarmatianum & Barbatianum vt de quibus hominum quæ dicit Continuatio. 1. Cor. 9.

Ex Epicureorum schola profecta.

1 Ioan. 2

Sed

Hæresis illa ab apostatis monachis inuecta cap. 4.

Sed hic positi, primò ieiunabant, intra monasterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibriosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt: deinde volentes redire, non recepti. Pleraque enim audieram, quæ deberem cauere. Monueram, nihil profeceram. Efferuescentes itaque disseminare talia cœperunt, quibus incentores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdiderunt vtique quòd ieiunauerunt: Perdiderunt, quòd se aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt. Et paulò pòst: Quomodò igitur voluptas ad paradisum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exuit? Vndè & Dominus Iesus volēs nos aduersùs diaboli tentamēta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali nō possumus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculū de voluptate intorsit, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vndè ait Dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei, & noluit facere, cùm posset, vt magis lectionis studio quā voluptatis, intēdere nos salutari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit, adstruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium? Denique in posterioribus docuit, non facilè malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. Quid etiam sibi vult scriptura, quæ docet ieiunâsse Petrū, & ieiunanti atque orāti de baptizandis Gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos sanctos, cùm ieiunēt, tunc fieri præstantiores? Denique Moyses cùm ieiunaret, legem accepit. Et ideò Petrus cùm ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorúmque temporum vidit negocia. Aut quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluērimus peccata nostra: cùm scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat? Qui sunt ergò hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox ista est, dicentium: Manducemus & bibamus: Quos benè irridet Apostolus: dicens: Si secūdùm hominem pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cràs enim moriemur. Et quibusdam interiectis: O stultum Helisæum qui syluestribus * ramis & amaris pascebat prophetas: Immemorem scripturarū Esdram, qui memoria scripturas reddidit: Insipiētem Paulum, qui gloriatur ieiuniis, si nihil prosunt ieiunia. Sed quomodò nō prosunt, quibus vitia purgantur? Quæ si deferas cum humilitate, cum misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua virtutésque eius, spirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est.

Ieiunio & abstinentia redeundum ad paradisum, non per voluptatem.

Matth. 4.

Christus ideò ieiunauit, vt nobis esset exemplo.

Matth. 17.

Actor. 10. Sancti per ieiunium præstantiores fiunt.

Exodi 34.

Daniel. 14. 9. & 10.

Tob. 4. 12.

Gentilibus comparantur ij qui detrahunt merito ieiunij. 1. Cor. 15.

* rhamnis.

4 Reg. 4.

3. Esdr. 8.

2. Cor. 11.

Ieiuniis vitia purgantur. Esaiæ 58.

Pinguescit anima.

Psalm. 22.

19. Leo Magnus sermone primo de ieiunio septimi mensis: Obseruantiam quidem vestram, dilectissimi, ità nouimus esse deuotam, vt animas vestras, non solùm legitimis, sed etiam voluntariis ieiuniis excolatis. Veruntamen adiicienda est huic studio etiā nostræ admonitionis exhortatio, vt si qui sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus communi abstinentiæ se obedienter adiungant, in quibus nos oportet sacratissimam consuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hostes nostros, diuinum mereamur auxilium. Res enim est præcipui operis, quā ex authoritate indicimus, & ex charitate suademus, vt paululùm edendi libertate compressa, castigationi corporū & pauperum studeamus alimoniæ. Et ideò, dilectissimi, quia septimi mensis ieiunium nos celebrare conuenit, sanctitatem vestrā monemus, vt quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrū Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur absolui per Christum Dominum nostrum.

Ieiunia quæ cum voluntaria, siue priuata, quædā legitima siue indicta & communia.

Per ieiunium contra omnes hostes diuinū meremur auxilium.

Ex authoritate indicit Pōtifex ieiunia.

Ieiunia quatuor temporum [illegible] 4. 6 & sabbatum.

Sanctorum merita.

20. Sermone secundo: Misericordissimus rex saluberrimæ nos obseruantiæ ratione informauit, præfiniēs nobis per temporum recursus, quosdam ieiuniorum dies, in quibus castigatione corporum virtus roboraretur animorum. Huius autem remedij munus, dilectissimi, etiam in isto qui septimus est, mense dispositum est, quod nos prompta conuenit alacritate suscipere, vt præter abstinentiam, qua quisque se peculiariter atque priuatim secundùm modum suæ possibilitatis exercet, hæc ipsa, quę omnibus simul inducitur, animosiùs celebretur. Nam in omni agone certaminis Christiani vtilitas continentiæ plurimùm valet, ità vt quidam sæuissimorum spiritus dæmonum, qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperiis, sola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi in ieiunio & oratione. Grata ergò est Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirit suę saluti, quæ tantùm præstat alienæ. In hac sanè obseruantia dilectissimi, quamuis nos omnes vnanimiter oporteat esse deuotos, si qui tamen sunt, quorum voluntati aliqua obsistat infirmitas, laborem, qui supra vires est corporum, redimant impendiis facultatum.

Stati ieiuniorum dies.

Ieiunium 7. mensis omnibus simul indicitur.

Matth. 17. Marc. 9. Terribilis diabolo ieiunantis oratio.

21. Sermone tertio: Ad exorandam, dilectissimi, misericordiam Dei, & ad renouandum statum fragilitatis humanæ, quantum valeant religiosa ieiunia, sanctorum prophetarum prędicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ cōmotionem, quā frequenter populus Israël merito iniquitatis inciderat, non nisi ieiunio protestantur posse placari. Vndè & Ioel propheta admonet, dicens: Hęc dicit Dominus Deus vester: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors est, & patiens, & magnanimus, & multùm misericors. Et iterùm: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate plebem, sanctificate Ecclesiam. Quæ cohortatio, dilectissimi, nostris quoquè est amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis sunt necessarié prædicanda, vt in obseruantia sanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica præuaricatio, acquirat Christiana deuotio. Diuinarum namque reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege cele-

Ieiunij vis.

Ioel. 2.

Ibidem.

Ieiuniorum publicorum prius [illegible]

bratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ, similis ex omni parte præparatio, & eadē est vbiquè munitio. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse præstandam.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ac sabbati in 4 temporibus. Merita & orationes sancti Petri.

22. Ex sermone quarto: Prædicationem nostram, dilectissimi, familiaris vobis adiuuat consuetudo, & ratio temporis commendat officium sacerdotis, nè aut onerosum videatur aut arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quæ cùm in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat. Vbi autem spiritus Dei, ibi libertas, quæ legem non timore exequitur, sed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Cùm ergò vos, dilectissimi, ad quædam quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruantię iugo subdimus, nec consuetudinē vobis carnalis populi indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid nobis atque illis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitûs nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrûm liberum sit, voluntariis castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatiùs, nunc verò districtiùs, repugnantes spiritui carnales cōcupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiórque deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiæ vnus animus & vnus est sensus. Publica enim præferenda sunt propriis: & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant igitur diligentiam suam obseruatoriæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cælestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus præliis possit fortiter facere, tutiùs tamen & feliciùs dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale cōficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit, vt vbi est vna omnium causa, sit vna victoria. Et paulò pòst: Et cùm nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamen dies sunt ad castigationem communis obseruantiæ cōsecrati, vt anima, quæ terrenis adhuc desideriis implicatur, & curis seculi impeditur, ex interuallo saltem ad diuina respiret, & quia portio diuini agri est, dignos cælestibus horreis adferat fructus. Ibi enim spes est metendi, vbi fuerit diligentia seminandi. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, sperantes nos ità eius orationibus adiuuādos, vt Deus misericordiarum, ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat.

2. Cor. 3.

Obedientia mollit imperium.

Alia Christianorum atque Iudæorum ieiunia.

Ieiunium generale & publicum præfertur priuato.

Cur certa ieiuniorum tempora instituta.

Quarta & sexta feria & sabbatū ieiunia quatuor temporum. Oratione S. Petri. Ieiunij sacrificio placatur Deus.

23. Sermone quinto de eodem ieiunio septimi mensis: Sācitum, dilectissimi, in septimo mense ieiunium, ad communis deuotionis exercitia prædicamus, fidenter vos paternis cohortationibus incitantes, vt quod fuit antè Iudaicum, vestra fiat obseruatoria Christianum. Est enim omni tempore aptum & testamento vtrique conueniens, vt per castigationem mētis & corporis, misericordia diuina quæratur: quia nihil est efficacius ad exorandum Deum, quàm vt homo ipse se iudicet, & nunquàm desinat à venia postulanda, qui se scit nunquàm esse sine culpa. Et in fine: Quod ergò & sanctificationi corporū, & reparationi prosit animarum, quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato autē apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt sanctorū desideriorum consequamur affectum.

Ieiunia vtrique testamento congruunt.

Reparationi animarum prodest ieiunium. 4. & 6. feriæ ieiunium cum sabbati vigili[illegible]. Orationes S. Petri.

24. Sermone septimo: Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum nouerat, vt legem non solueret: ità veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quædam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudùm fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierēt obseruantiæ Christianæ. Quamuis enim varietates hostiarum, differentiæ baptismatum, & ocia sabbatorum, cum ipsa carnis circuncisione cessauerint, manent tamen ex ipsis voluminibus, & apud nos præcepta plurima moralia. Quòd igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporúmque nostrorū ieiuniū septimi mensis adsumimus, nō legalibus nos oneribus subiicimus, sed vtilitatem continentiæ, quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur: Quia in hoc potest super scribas & Pharisæos Christiana abundare iustitia, non euacuando legem, sed intelligentiam refutando carnalem. Nec enim talia nostra debent esse ieiunia, qualia erant illorū, quibus Esaias propheta, Spiritu sancto in se loquente dicebat: Neomenias vestras, & sabbata, & diē magnum nō sustineo, ieiunium & ferias, & dies festos vestros odit anima mea. Vndè Dominus ieiunandi formam discipulis tradens: Cùm ieiunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Et in fine: Quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autē apud beatum Petrum vigilias celebremus, cuius nobis orationes suffragabuntur & merita, vt quantumcunque fidelibus tribuitur bonum velle, tantum donetur & posse.

Ex veteri lege quædam Ecclesia obseruanda [illegible] sit, quæ non.

Ad purificationem animarum assumitur ieiunium.

Matth. 5.

Esaia 1.

Matth. 6.

4. & 6. feriæ ieiunium [illegible]

25. Sermone octauo: Felicior semper parca tēperantia, quàm profusa luxuria: maiórque est lux humilibus, quàm superbis, & sublimior mens, quę inter prohibita atque permissa certiùs habet sperare cælestia, quàm amare terrena. Vt autem in hoc prouectu animus religiosus excellat, & ius suæ dominationis obtineat, subigēdo corpori castigatio

est

est adhibenda ieiunij. Quod licèt generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem refertur, vt prosit nūc voluntate non sumere, quod ab initio contra vetitum nocuit vsurpâsse, vt sicut illic concupiscentia vulneri, ità hic abstinentia sit saluti. Cui medicinæ, dilectissimi, cùm omne tempus sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quod Apostolicis & legalibus institutis videmus electum, vt sicut in alijs anni diebus, ità in mense septimo, spiritalibus nos purificationibus emundemus. Conuenientibus autem in vnum propositum tribus studijs, oratione scilicet & eleemosyna atq; ieiunio, præstabitur nobis à misericorde Deo & cohibitio cupiditatum, & exauditio precum, & remissio peccatorum, per Dominum nostrum Iesum Christum.

26. SERMONE nono: Quod dudùm & traditio decreuit, & consuetudo firmauit, nec eruditio ignorat, nec pietas prætermittit. Sed quia sacerdotalis officij est, erga omnes Ecclesiæ filios curam habere cōmonem, in id quod & rudibus prosit & doctis, quos simul diligimus, pariter incitamus, vt ieiunium quod nobis septimi mensis recursus indicit, fide alacri per castigationem animi & corporis celebremus. Et post pauca: ideò enim continentiæ obseruantia, quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere, sempérque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatū pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius nos meritis & orationibus credimus adiuuandos, vt misericordi Deo ieiunio nostro & deuotione placeamus.

27. IDEM Leo de ieiunio decimi mensis, sermone primo: Tria verò sunt, &c. vt suprà quęstione pręcedenti, A. testimo. secundo.

28. SERMONE secundo de ieiunio decimi mensis: Quid potest esse efficacius ieiunio? cuius obseruantia appropinquamus Deo, & resistētes diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtuti cibus, ieiuniū fuit. De abstinētia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro cōcupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innouatur. Sed quia nō solo ieiunio animarum nostrarū salus acquiritur, ieiuniū nostrū misericordiis pauperū suppleamus. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatū Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, quæ poscimus, impetrare possimus.

29. SERMONE tertio: Enecato omni semine vitiorū, conualescat seges læta virtutū. Ad quā diligentiam omni quidem nos tempore pietatis magister adhortatur: sed in his diebus, qui huic operi sunt specialius præstituti, maior animositas & cura est excitanda feruentior, nè quod piū est agere nō indictum, impium sit negligere prędicatum. Decimi itaque mēsis ieiunium, ad quod charitatem vestrā religioso proposito nouimus pręparatā, vnanimiter auxiliante Christo celebrantes, hortamur monentes, vt vnusquisque secundùm mensurā possibilitatis, quā accepit à Deo, in bonis operibus enitescat. quia & inimici nostri, qui nostra sanctificatione torquentur, in his diebus, quos ad maiorem obseruantiā nobis dispositos esse nouerunt, vehementius sæuiūt, & subtiliore insidiātur astutia, vt alijs immittendo metū inopiæ de largitatis expēsis, alijs immittendo tristitiā de labore ieiunij, quā plurimos à consortio huius deuotionis abducant.

30. SERMONE quarto: Curandis igitur læsionibus, quas sæpè incidunt, qui cum inuisibili hoste confligunt, trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tētator eliditur. Et his quidem præsidijs semper fidelis anima debet accingi, sed tunc studiosiùs præparari, cùm ij adsunt dies, qui propriè sunt ad hæc pietatis officia præstituti. De quorum ordine est etiā decimi huius mensis solenne ieiuniū: quod non ideò negligendum est, quia de obseruantia veteris legis adsumptum est, tāquā hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatū differentias, & auium pecudúmque hostias esse destiterunt. Illa enim quæ rerū futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauère, finita sunt. Ieiuniorum verò vtilitatem, noui Testamēti gratia nō remouit, & cōtinentiá corpori atque animæ semper profuturam, pia obseruatiōne suscepit. Quoniam sicut permanet apud intelligētiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, &, Diliges proximum tuū sicut teipsum, & cętera talium mandatorum: ità quod in eisdem libris de ieiuniorū sanctificatione & curatione pręceptū est, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore omníque vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia contra concupiscentias vincunt, tētationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus, ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi beneuolentiam charitatis assumant, & in operibus misericordiæ se prudenter exerceant. Hæc itaque, vt adiuuante Deo, pia deuotione curentur, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius orationibus adiuti, in omnibus misericordiam Dei mereamur.

31. SERMONE quinto de eodem ieiunio: Huic autem operi (eleemosynarum) cùm omnia opportuna sint tempora, hoc nunc præcipuè aptum atque conueniens est, in quo sancti Patres nostri diuinitùs inspirati, decimi mensis sanxēre ieiunium, vt omniū fructuū collectione cōclusa, rationabilis Deo abstinentia dicaretur, & meminisset quisque ità vti abundantia, vt circa se abstinētior, & circa pauperes esse effusior. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in eleemosynis atque ieiunijs, & velociter ad diuinas conscendit aures talibus oratio eleuata suffragijs. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud præsentem beatissimum Petrū vigilias celebremus: qui sicut experimur & credimus, pro cōmendatis sibi ouibus indesinenter pastorales prætendit excubias, exoraturus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrum.

Ieiunium propriè ad edendi diminutionem refertur.

Ieiunium 4. temporum ab Apostolis institutum.

Per ieiunium, orationem & eleemosynam.

Traditio & consuetudo ieiunij Septembris.

Cur 4. temporum ieiunia instituta.

Ad delendum peccata.

Feriæ 4. & 6. ieiunium, sabbati vigiliæ. Meritis & orationibus S. Petri adiuuamur.

Nota ieiunij efficaciam.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cū sabbati vigilijs. Merita S. Petri.

Diabolus bene agentibus magis insidiatur.

Per ieiunium, orationem & eleemosynam Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Præcepta ceremonialia in veteri lege sunt abrogata.

Quomodò ieiuniū, quod erat in veteri lege præceptū, ad Christianos pertineat.

Ieiunij vis & energia.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cū vigilijs sabbati.

Orationibus S. Petri adiuti, misericordiā Dei meremur.

Efficax valdè fit pro peccatis oratio.

Feriæ 4. & 6. ieiunij cum vigilijs sabbati.

S. Petri cura & Ecclesia Romana.

32. Sermone sexto de ieiunio decimi mensis: Euangelicis sanctionibus, dilectissimi, multùm authoritatis præbet doctrina legalis, cùm quædã de mandato veteri ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quòd Dominus Iesus Christus nõ venit legẽ soluere, sed adimplere.

Quæ obseruationes [illegible] rum abrogatæ, & quæ nõ

Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nũciabatur aduẽtus, & peractis figuris, quas abstulit ipsa præsentia veritatis, ea quæ ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita, perseuerant, & quæ vtrique testamento erant cõgrua, nulla sunt commutatione variata.

Ieiunium Decembris.

Ex iis autem est etiã decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua cõsuetudine celebrandũ: Quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vsus hominũ secundùm summæ prouidentiæ temperamentum terra produxit. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimũ Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

Feriæ 4 & 6. ieiun cũ vigiliis Sabbati. S. Petri orationes.

33. Sermone septimo: Subegit luxuriam continentia: humilitas arrogantiam propulsauit, & qui impudicitia sordueriant, castitate ornerũt. His autẽ conuersionibus, dilectissimi, prouidente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdam diebus, ab vniuersa ecclesia deuotionẽ obseruantiæ generalis exigerent. Quamuis enim pulchrum sit atque laudabile, vt singula quæque mẽbra corporis Christi, propriis ornentur officiis excellentioris tamẽ est actionis sacratiorisque virtutis, cũ in vnum propositum, piæ plebis corda concurrũt: vt ille cui sanctificatio nostra supplicium est, non solũ à parte, sed etiam à soliditate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admonẽs quodãmodò pro qualitate temporis sui, nè quisquã frigore infidelitatis obtorpeat, sed potiùs charitatis spiritu cõcalescat. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunem⁹, sabbato antẽ apud beatissimũ Petrũ Apostolũ vigilias celebremus.

Ieiunij generalis maior vis.

Feriæ 4. & 6. ieiunium.

Ieiunia 4. temporum ex doctrina Spiritus sancti profecta.

34. Et sermone octauo: Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ità per totius anni circulũ distributa sunt, vt lex abstinentiæ omnibus sic adscripta tẽporibus. Si quidem ieiunium vernũ in quadragesima, æstiuum in pentecoste, autumnale in septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuũ esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram, omnia elementa seruire, dum per ipsius mũdi cardines, quasi per quatuor Euãgelia, incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cũ ergò vniuersa vitia per continentiam destruantur, & quicquid auaritia sitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis soliditate superetur: quis non intelligat, quantũ nobis per ieiunia confertatur, in quibus indicitur, vt nõ solũ à cibis, sed etiam ab omnibus carnalibus desideriis tẽperetur? Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimũ Apostolum Petrum vigilias celebremus, qui & orationes & ieiunia & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

Per continentiam vniuersa vitia superantur.

4. & 6. feriæ ieiuniũ cum vigiliis sabbati.

S. Petri preces.

35. Idem de ieiunio Pentecostes sermone primo: Hodiernam, dilectissimi, festiuitatem descensione Spiritus sancti consecratam, sequitur, vt nôstis, solenne ieiunium, quod animis corporibúsq; curãdis salubriter institutum, deuota vobis est obseruantia celebrandum. Repletis nanque Apostolis virtute promissa, & ĩ corda eorũ Spiritu veritatis ingresso, non ambigimus inter cætera cælestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritalis cõtinentiæ disciplinam de paracleti magisterio primitùs fuisse conceptam, vt sanctificatæ ieiunio mẽtes, conferendis sibi charismatibus fierẽt aptiores. Itaque doctores, qui exẽplis & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerũt, tyrociniũ militiæ Christianæ sanctis ieiuniis inchoãrunt, vt cõtra spiritales nequitias pugnaturi, abstinẽtiæ arma caperẽt, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunem⁹, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolũ vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritalib⁹ inimicis, & à corporeis hostib⁹ cõfidim⁹ liberari.

[illegible] tecostes [illegible] magisterio Spiritus sancti.

Feriæ 4. & 6. [illegible] sabbatinæ vigiliæ. Petri orationes.

36 Sermone secundo: Dubitandũ non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in cõsuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spirit⁹ prodire doctrina, qui nunc quoquè cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligãt. Nam cùm in die Pẽtecostes, quem à Pascha Domini quinquagesimũ celebram⁹, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mẽtes maiori quàm vnquàm copia & clariore præsentia suæ maiestatis impleuerit: manifestissimè, patet inter cætera Dei munera, ieiuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indiuisa subsequitur, tunc fuisse donatã, vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ità sit continentia origo virtutum.

Ex traditione Apostolica [illegible] per [illegible].

37. Sermone quarto: Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ instituta doctrinæ, quæ ex diuinæ institutionis fonte manârunt, dubiũ non est, influẽte in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primùm ab eis obseruantiam fuisse conceptã, vt sancti obseruatione ieiunij, omnium virtutũ regulas inchoarent, quia multum ad præcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia contra incentiua omnium vitiorum continentiæ se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndè charitatem vestram soletter admonemus, vt per castigationem corporis & per opera pietatis, mundati ab omniũ peccatorum sorde cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimũ Petrũ Apostolum vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus ità nos per omnia credimus adiuuãdos, vt misericordia Dei & ieiuniis nostris adsit & votis, per Christum Dominum nostrum.

Continentia virtutum origo.

Ieiunij vis.

Feriæ 4. & [illegible] ieiunium cum [illegible] S. Petri [illegible] & [illegible].

38. Idem Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Scientes dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimæ dies, in quorum obseruantia omnes præteritæ desidiæ castigantur, omnes negligẽtiæ diluuntur, ad hoc totam vim suæ malignitatis intendunt, vt celebraturi sanctum Pascha Domini, in aliquo inueniamur indigni, & vnde nobis obtinenda erat propitiatio, indè contrahatur offensio. Accedentes ergò, dilectissimi, ad quadragesimæ initium, id est, ad diligentiorem Domini seruitutem, quia quasi ad quẽdam agonem sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos

præ-

præparemus, & intelligamus quanto ſtudioſiores pro noſtra ſalute fuerimus, tanto nos vehementiùs ab aduerſariis impetendos. Sed fortior eſt, qui in nobis eſt, quàm qui aduersùm nos eſt, & per ipſum validi ſumus, in cuius virtute confidimus: quia ob hoc Dominus ſe tentari à tẽtatore permiſit, vt cuius muniremur auxilio, eiuſdem erudiremur exẽplo.

In quadrageſima religioſius viuendum.

39. Sermone ſecundo: Parùm religioſus alio tẽpore demonſtratur, qui in his diebus religioſior non inuenitur. Vndè opportunè auribus noſtris lectio Apoſtolicæ prædicationis inſonuit, dicens: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies ſalutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid ſalubrius his diebus in quibus, vitiis bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur?

2. Cor. 6.

Quando magis ſæuiat hoſtis.

40. Sermone tertio: Quia dũ mortali carne circundamur, non deſinit nobis antiquus hoſtis laqueos peccati vbiquè prætẽdere, & tunc maximè aduersùs Chriſti membra ſæuire, quando ab eis ſunt celebrãda ſacratiora myſteria, meritò doctrina Spiritus ſancti hac eruditione imbuit populũ Chriſtianum, vt ad paſchale feſtum quadraginta dierum continentia ſe præpararet. Cuius purificationis ratio etiam nos ad obſeruantiã ſuæ ſalubritatis inuitat, & diligentiã nobis propoſitæ caſtigationis indicit. Quanto enim ſanctiùs quiſque hos dies inuenietur egiſſe, tanto probabitur Paſcha Domini honorâſſe religioſiùs. In diebus igitur ſanctorũ ieiuniorũ pietatis opera, quibus ſemper ſtudendum eſt, abundantiùs exequamur.

Obſeruantiã religioſa Quadrageſimæ.

41. Sermone quarto: Prædicaturus vobis (dilectiſſimi) ſacratiſſimum maximúmq; ieiuniũ, quo aptiùs vtar exordio, quàm vt verbis Apoſtoli, in quo Chriſtus loquebatur, incipiã, dicámque quod lectum eſt: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies ſalutis. Quanuis enim nulla ſint tempora, quę diuinis nõ ſint plena muneribus, & ſemper nobis ad miſericordiam Dei per ipſius gratiã pręſtetur acceſſus: nunc tamen omnium mentes maiori ſtudio ad ſpiritales profectus moueri, & ampliori fiducia oportet animari, quando ad vniuerſa pietatis officia, illius nos diei, in quo redẽpti ſumus, recurſus inuitat, vt excellẽs ſuper omnia paſſionis Dominicæ ſacramentum purificatis & corporibus & animis celebremus. Debebatur quidẽ tantis myſteriis ità ineffabilis deuotio, & continuata reuerẽtia, vt tales permaneremus in cõſpectu Dei, quales nos in ipſo Paſchali feſto dignum eſt inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum eſt, & dum carnis fragilitate auſterior obſeruantia relaxatur, dúmque per varias actiones, vitæ huius ſollicitudo diſtenditur, neceſsè eſt de mundano puluere etiã religioſa corda ſordeſcere: magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandam mẽtium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerẽt. Ingreſſuri igitur, dilectiſſimi, dies myſticos, & purificãdis animis atq; corporibus ſacratiùs inſtitutos, præceptis Apoſtolicis obedire curamus, emundãtes nos ab omni inquinamento carnis ac ſpiritus. Et in fine: Secunda igitur & quarta & ſexta feria ieiunemus: ſabbato autẽ apud S. Petrũ vigilias celebremus, qui cũmẽdati ſibi gregis curam habere non deſinẽs, cuſtodiam nobis de ſuis precibus obtinebit, auxiliante Deo nobis per omnia.

2. Cor. 6. Cur religioſius transigendum Quadrageſimale tempus.

Ad reparandã mentium puritatem certè hæc ieiunij tẽpus inſtitutũ.

Item ad culpas aliorum temporum redimendas per opera pia.

2. Cor. 7.

Feriæ 4. & 6. ieiun. cũ ſabbatinis vigiliis.

Sancti Petri preces.

42. Sermone quinto: Quando opportuniùs, dilectiſſimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cum ipſa nobis ſacramenta redemptionis noſtræ temporum lege referuntur? quæ vt digniùs celebremus, ſaluberrimè nos quadraginta dierũ ieiunio præparemus. Non enim ij tantùm, qui per mortis Chriſti reſurrectionisque myſterium in nouã vitã baptiſmo ſunt regenerante venturi, ſed etiã omnes populi renatorum vtiliter ſibi & neceſſariè præſidium huius ſanctificationis aſſumunt: illi, vt quæ nondùm habent, accipiant: iſti, vt accepta cuſtodiant. Dicente nanque Apoſtolo: Qui ſtat, videat nè cadat: nemo eſt tãta firmitate ſuffultus, vt de ſtabilitate ſua debeat eſſe ſecurus. Vtamur igitur, dilectiſſimi, ſaluberrimi temporis venerabilibus inſtitutis, & ſolicitiore cura, cordis noſtri piacula tergamus.

Quadrageſimę ieiunium cur ab omnibus ſuſcipiendum.

1. Cor. 10.

43. Sermone ſexto: Quod ergò, dilectiſſimi, in omni tẽpore vnúmquenque conuenit facere Chriſtianum, id nũc ſolicitiùs eſt & deuotiùs exequẽdum, vt apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum ieiuniis impleatur, non ciborum parcitate tantũmodò, ſed priuatione maximè vitiorum.

44. Sermone nono: In omnibus ſolennitatibus Chriſtianis non ignoramus paſchale ſacramentũ eſſe præcipuum, cui condignè & congruè ſuſcipiendo totius quidem nos temporis inſtituta reformant, ſed deuotionem noſtram præſentes vel maximè dies exigunt, quos illi ſublimiſſimo diuinæ miſericordię ſacramento ſcimus eſſe cõtiguos. In quibus meritò à ſanctis Apoſtolis per doctrinã Spiritus ſancti maiora ſunt ordinata ieiunia, vt per commune conſortium crucis Chriſti etiam nos aliquid in eo, quod propter nos geſſit, ageremus, ſicut Apoſtolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque ſecura eſt expectatio promiſſæ beatitudinis, vbi eſt participatio Dominicę paſſionis.

Apoſtolica inſtitutio.

A ſanctis Apoſtolis cur ante paſſionem Domini Quadrageſimale ieiunium inſtitutum.

Rom. 8.

Nota.

45. Sermone decimo: Conſiderantes autẽ, quid per crucem Domini adepta eſt vniuerſitas mundi cognoſcimus ad celebrandum paſchæ diẽ, meritò nos quadraginta dierum ieiunio præparari, vt digni poſſimus diuinis intereſſe myſteriis.

46. Sermone vndecimo de Quadrageſima: Appropinquante autẽ feſtiuitate paſchali, adeſt maximum ſacratiſſimúmque ieiunium, quod obſeruantiam ſui vniuerſis fidelibus ſine exceptione denunciat: quia nemo tam ſanctus eſt, vt non ſanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat eſſe deuotior.

Quadrageſimæ ieiunium vniuerſale.

47. Et ſermone duodecimo: Appropinquãte, dilectiſſimi, ſolennitate paſchali, ſic eſt pręcurrenda conſuetudo ieiunij, vt nos quadraginta dierum numerus ad ſanctificationem corporis & mentis exerceat. Suſcepturi enim feſtorum omniũ maximum feſtum, ea nos debemus obſeruantia pręparare, vt in cuius ſumus reſurrectione conreſuſcitati, in ipſius inueniamur paſſione cõmortui. Et paulò pòſt: Continentia nutrimenta atque ſeruandis animi & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Vndè in cæleſtibus Eccleſiæ diſciplinis, multùm vtilitatis adferũt diuinitùs inſtituta ieiunia, vt dum continentiæ legibus carnalis ſubiicitur appetitus, motus quoq; interior tẽperetur: vt ſicut corpus à cibis, ità mẽs ab iniquitate ieiunet.

Diuinitùs inſtitutorum ieiuniorum vtilitas.

V.

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici Ieiunij conuellunt atque contemnunt?

A. Primùm admonendi sunt isti, nè falsò Catholicis affingant, quòd Apostolus [a] detestatur, & Ecclesia semper dānauit in Iudæis, Manichæis & Priscillianistis: quòd videlicet aut secundum legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichæo [b] respōdet, quòd à carnibus abstinent, edomandi corporis causa id faciūt, propter animam ab irrationalibus moribus ampliùs humiliandā, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinēt, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus atque tēporibus, sicuti per Quadragesimam fermè omnes. Sic Augustinus. Atque ante illum idipsum etiam docet Epiphanius: vbi confutat Aerianā [c] hæresim, quæ stata Ecclesiæ Ieiunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

B. Quòd autem in publicis [d] ieiuniis, sicut & in precationibus & feriis, ratio temporis obseruatur, id ordinem & concordiam publicam in Ecclesia cōfirmat, illustrat ac promouet. Deindè priuata ieiunia non itā multi quidem imponerent sibi, vtporè naturali carnis amore ventrísque studio ad suscipienda ea impediti.

C. Iam quòd magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, sedulóque obseruare, tā apertè probat Hieronymus [e] contra Iouinianum, hac de re ampliùs vt à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesię obseruandis, idque ad scandalum [f] euitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, vt Apostolus [g] dixit.

D. Constat autem, sicut omnium ætatum [h] scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse constantem, & indè ab initio fuisse, vt diebus quibusdam, præsertim [i] Quadragesimę, Ieiunium hoc Ecclesiasticum obseruaretur. Itā docent Canones [k] Apostolorum & Sacrosanctę [l] Synodi. Gangrensis quidem [m] Anathemate eos ferit, qui communia totius Ecclesię Ieiunia contemnunt. Toletana [n] verò communione eos priuari iubet, qui sine ineuitabili necessitate & euidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

E. Et singularis Patrum est ardor in commendando, vrgendo, & exigendo [o] ieiunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidem ab [p] Apostolis institutum videri volunt. Ab hoc Patrum spiritu

a 1. Tim. 4. a Coloss. 2. e d Deut. 14. a b Can. Apost. 50 & 52. Concil. Gangrens. can. 2 1. Tolet. in assertione fidei. Bracar. 1. can. 14 & 32.

b lib. 30 contra Faust. c. 5. & de morib. Manich. c. 13. & 14 Cont. Adimant. cap. 14 Item Theodoret. in Epitome diuinorum decret. cap. de abstinent. Bern. serm. 66 in Cantica. Isidor. lib. 1 de off. Eccle. cap. 44. Gen. 1 d 2 c 9. a Leu. 11 b Num. 6 a Iudic. 13 a c Hier. 35. a b d Dan. 1 b e 10 a Matt. 3. a Marc. 1. a Lucæ 1. b Actor. 15. de Roma. 14. d 1. Corinth. 8. d 1. Tim. 5. d Sexta syn. Cōstātinop. can. 56 Greg. ad August. Angloc. Episc. teste Grat. dist. 4. & Iuo par. 4. c 29. Athan. in vita Antonij. Hiero. in vita Pauli eremitæ, & Hilarionis. Epiphan. in compend. doct. eccl. Cathol.

c Hæresi 75. & August. hæresi 53. Item Damascenus de hæresibus

d Hieron. in Epist. ad Galat. cap. 4. Leo serm. 3 & 4 de ieiunio 7. mēsis, & serm. 4 de quadragesima. Basil. orat. 1 de Ieiunio.

e Lib. 2. August. hæresi 82. & Ambros. epist. 82.

f August. epist. 118. ad Ianuar. cap. 2.

g Roman. 13. b

h Aug. epist. 86 Epiphan. in compēdiar. doct. Callist. epist. 1. ad Benedictum. Leo ser. 1 & 2. de pentecoste [illegible] ser. 8. & 9 de ieiunio 7. mēsis & sermo. 8. de Ieiunio 10 mensis Raba. lib. 2. de instit. cleric. c. 14. Concil. Mogun. cap. 34. Salegunstad. can. 1 Bernard. in vigil. Andreæ.

i Ignat. ad Phil. Epiphan. in cōpendiar. doct. Theophilus Alex. lib. 3 Paschal. Maximus in ser. de quadrag. Itē Ambr. Aug. Leo & Bernard. de eadem. Origen. hom. 10 in Leuit. Isidor. 1. off. Eccl. cap. 36. August. epist. 119 c. 15 & in psalm. 110.

k Canon. 68.

l Laodic. c. 50 2. Bracar. can. 9. 4. Carthag. can. 63 Tribur. can. 35 Agath. can. 12.

m Ca. 19. Item. Mogunt. c. 35.

n 8. Tolet. can. 9. Vide Telesph. in epist. ad vniuersos. Theophilum Alex. lib. 3. Paschal. August. serm. 64 de tempore. Niceph. lib. 17 c. 32. Chrysost. homil. 6. ad popul. Item 1 & 2. in Genes.

o Basil. homil. 1 de [illegible] Aug. serm. 8. de temp. Ambr. ser. 23. 25 34. 36 & 37.

p Hieron. epistol. 54. contra Montanū. ad Marcellam.

spiritu sunt alieni, qui ieiuniorum legem sibi aliísque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi [q] carnem cum vitiis & concupiscétiis nolunt crucifigi, ac proindè quæ sunt [r] spiritus, non sapiunt: sed spiritum [s] potiùs extinguunt, aduersùs doctrinam Apostolicam. Deindè palàm obsistunt Ecclesiæ matri, immò etiam [t] CHRISTO in Ecclesia sponsa [v] loquenti atque præcipienti: vndè sibi certam [x] damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesia nobis vsque commédatum ieiuniorum institutum, abrogant repudiántve.

q Galat. 5. d
r 1. Cor. 2. d
s 1. Thess. 5 c Maximus in Litaniis.
t August. in epist. 86 ad Casulanum.
v Lucæ 10. c Matth. 18 c 1. Corinth. 14. g 1 Thessal. 2. c Actor. 13. c Hierem. 35 b d 2 Machab. 6 d e f 7. a
x Rom. 13. a Leui 23. e 1 Reg. 14 d f 3 Regum 13. e Concil. Trident. sess. vltim. Aug. tractat. 73. in Ioan. Ambros. serm. 25 & 36 Chrysost. hom. 12. in 1 ad Timo. 2. Raba. lib. 2. de instit. cler. c. 25.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Timotheú quarto: Spiritus autē manifestè dicit, quia in nouissimis téporibus discedent quidā à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquétiū mendacium, & cauteriatam habentium suam cóscientiam, prohibétium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarū actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritaté. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciédum quod cū gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

2. AD Colossenses secundo: Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorū, corpus autem Christi. Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquàm viuentes in mundo, decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secūdùm præcepta & doctrinas hominū, quæ sunt rationem quidem habentia sapientię in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. DEVTERONOMII decimoquarto: Nè comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis: Bouem, & oué, & caprá, ceruum & capream, bubalum & tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autē quæ ruminant, & vngulá non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporem, chœrogryllum: quia ruminánt, & non diuidunt vngulam, immūda erunt vobis. Sus quoquè, quoniá diuidit vngulá, & non ruminat, immunda erit, carnibus eorū non vescemini, & cadauera nō tangetis. Hæc comederis ex omnibus quæ morátur in aquis. Quæ habét pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, nè comedatis, quia immunda sunt. Omnes aues mūdas comedite. Immundas nè comedatis: aquilam scilicet, & gryphum, & haliæetum, ixon, & vulturem ac miluū iuxta genus suum, & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuam, & larū, atq; accipitré iuxta genus suum: herodium ac cygnū, & ibin, ac mergulū, porphyrioné, ac nycticoracé, onocrotalum, & charadriū, singula in genere suo: vpupam quoquè, & vespertilioné. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundū erit, & nō comedetur. Omne quod mūdū est, comedite. Quicquid autem morticinum est, nè vescamini ex eo.

4. CANONE quinquagesimo Apostolorū: Si quis Episcopus, presbyter, vel diacon⁹, vel omninò ex sacerdotali numero, à nuptiis, carnibus & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationé abstinet, oblitus quòd omnia valdè bona, & qoòd masculinum & fœmininū fecit Deus hominem: sed blasphemás calumniatur opificiū, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia eiiciatur. Similiter & laicus. — *Abstinentes à cibis propter abominationem.* — *Gen. 1.*

5. EX canone 52. Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in festis diebus carnem & vinū non sumit abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat inustam conscientiam propriam, & sit multis offensionis causa.

6. CONCILIVM Gangrense canone secūdo: Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem & idolothytum & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquàm eò quod ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

7. CONCILIVM primum Toletanum in assertione fidei: Si quis dixerit vel crediderit, carnes auium seu pecudū, quæ ad escā datæ sunt, non tantū pro castigatione hominū abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit. Si quis in errore Priscilliani sectā sequitur, vel profitetur, vt aliud in salubri baptismo côtra sedé sancti Petri faciat, anathema sit.

8. CONCILIVM primum Braccarense canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carniū, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ità abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

9. EX canone trigesimosecundo: Item placuit, vt quicunque in clero cibo carnium non vtūtur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogātur. Quod si contempserint, secundùm quod de talibus sancti Patres antiquitùs statuerunt, necessè est pro suspicione hæresis huius, hos excómunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. AVGVSTINVS libro trigesimo contra Faustum Manichæum, capite quinto: Audi quod confiteris te non videre, qua mente & cósilio hoc aduersùm vos capitulū proferamus: nó quòd à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod nō intel- — *1. Tim. 4.*

ligitis: & vndè iam quantùm sufficere videbatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum, & Christiani, non hæretici, sed catholici, edomandi corporis causa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandā, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus verū à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque tēporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes, quātò magis quisque vel minùs seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundā dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali: ac per hoc eas, tanquā immundiora & truculentiora Dei vestri vincula, exhorrentes abiicitis. Et paulò pòst: Cùm enim Apostolus dixisset, Abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelib⁹: secutus, ait: Et iis q̄ cognouerūt veritatē: quoniā omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarū actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hæc sunt quæ negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis huiusmodi tēperatis, quòd non significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Qua in re creatorem earum sine dubio blasphematis: hoc est quòd pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergò mirari hoc de vobis tantò antè à sancto Spiritu prophetatum.

Cur Catholici abstineant a carnibus &c.

Qua intentione Manichæi abstineant &c.

1 Tim. 4.

11. Idem in libro de moribus Manichæorum, capite decimotertio: Nisi fortè quòd non vescimini carnibus, & vinum non bibitis, signaculum oris mirandum & laudandum putatis. Quod quæro à vobis quo fine faciatis. Finis enim, quò referūtur ea quæ facimus, id est, propter quē facimus quicquid facimus: si non solùm inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sunt: sin ille iure meritóq; culpatur, quem spectamus & intuemur, cū in aliquo versamur officio, id quoquè officium nemo improbandum vituperandumque dubitauerit. De Catilina memoriæ proditum est, quòd frigus, sitim, famē ferre poterat. Hæc erāt illi spurco sacrilegóq; etiam cum Apostolicis nostris communia. Vndè ergò discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi fine illo, quem diuersissimum sequebatur? Nanque ille ista tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates: illi econtrà, vt eas premerēt, & dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cùm catholicarum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere: Etiam mula virgo est. Temerè id quidem, propter imperitiā Catholicæ disciplinæ, sed tamen significantes vanam esse continentiam istam: nisi ad aliquem rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & Catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinentiam, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed nè in vestram incidam temeritatem, non id præproperè faciam, sed discutiam primò, quo ista fine faciatis. Iam enim constat inter vos, vt opinor, huiuscemodi moribus nihil aliud esse quærendum. Si ergò parsimoniæ gratia & coercendæ libidinis, qua escis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo. Sed non ità est.

Quo fine quidque fiat, intuendum.

Abstinentia probatur, quæ coercendæ libidinis & parsimoniæ causa suscipitur.

12. Et capite decimoquarto: Appàret igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & à vino sit abstinendum. Is finis est triplex: Ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi solet, atque in tali potu vsque ad ebriositatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem, propter illa quæ sacrificantur atque libantur. Et quod maximè commendandum est, propter charitatem, nè imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas. Vos autem immunda esse obscœna dicitis, cùm dicat Apostolus: Omnia munda esse, sed ei malū esse, qui per offensionem manducat. Et prorsùs credo vos istis epulis inquinari, eo ipso quo immunda esse arbitramini. Ait enim: Credo & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per seipsum, sed ei qui existimat aliquid commune illum immundum & inquinatum vocâsse.

Ad cōprimendam delectationem cibi aut potus. Ad tuendam infirmitatem. Propter scandalum. Rom. 14.

13. Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimoquarto: De carne autem non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apostolus non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcepit, sicut isti existimant, & errantes in errorem præcipitant, quibus talia persuaserunt: sed cùm ipse posuerit causam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli epistola totum locum huic sermoni contexere, vt & causa manifestiùs appareat, cur hoc Apostolus dixerit, & istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes quæ suprà & infrà scripta sunt, ex quibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergò Apostolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in disceptationibus cogitationum &c. Nunquid eget cuiusquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus dixerit, & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpant, quibus circumueniant imperitos? Nam & munda esse omnia dicit Apostolus secundùm fidem, & ei esse immunda, qui putat immunda, & tunc esse ab eis temperandum, cùm per offensionem accipiuntur: id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, nè incidat in carnem immolatitiam, & ideò eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorū id facere, & ex eo grauiter offendi, cùm ipsa immolatitia caro, si ea fideà nesciente accipiatur, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apostolus interrogare vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem, & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit, cùm dicit, In nouissimis temporibus futuros quosdam, prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos Deus creauit. Hos enim propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

Rom. 14.

Hæreticorum fraus in [illegible] scripturis.

Rom. 14.

Expositio c. 14. ad Rom.

1. Cor. 10.

Rom. 14. Tit. 1. 1. Tim. 4.

De quibus [illegible] 1. Tim. 4.

Quæ ... & quâ Ecclesia a ... abstinet.

14. THEODORETVS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abstinentia: A vino autem, & ab esu carnium, & ab aliis eiusmodi abstinentiã, non similiter ac hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab iis, tanquàm abominandis, abstinendum esse censent. Ecclesia autem nihil horum decernit: neque enim eorum prohibet participationem, & ideò alij quidē permissis à lege bonis & voluptatibus securi fruuntur, alij verò ab eis abstinēt: nullus autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eũ qui comedit. Nã & abstinentia & esus participatio, sunt in mentis potestate. Porrò autē vita monastica non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedētē non spernat: & qui non comedit, comedentem nō iudicet. Et rursùs: Omnia munda, sed malum est homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipsos impios in epistola ad Timothæum repræhēdens, hæc scripsit: Spiritus autem manifestè dicit quòd in nouissimis temporibus aberrabunt quidã à fide, &c. Et Corinthiis etiam iussit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & eum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur, securè participē esse iussit, nisi fortè aliquis significauerit, aliqua ex obsoniis, fuisse immolata. Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoque Dominus de seipso dixit: Venit filius hominis, comedens & bibēs, & dicunt: Ecce homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorũ. Et cũ pascha perageret, agnum comedit, scilicet cum discipulis: & ad nuptias vocatus, non solùm non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus est. Encratitarum ergò seu Abstinentium errorem diuina etiam decreta, pulchrè conuincunt. Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur.

Monachorũ abstinentia sicut & vita, libere suscipitur.
Rom. 14.
1. Tim. 4.
1. Cor. 10.
Math. 11.
Math. 26.
Ioan. 2.

15. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cãtica: Superest vt & de residuo Apostolicę prophetiæ istos aliquantulũ exagitemus. Abstinent nanque hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoquè hæreticos se probantes, nō sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdùm abstineo, sed abstinētia mea satisfactio est pro peccatis, nō superstitio pro impietate. Nũ redarguimus Paulum quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, nè, dũ nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, & nè improperet etiam mihi propheta quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, nè distentio sanè ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si nō idcircò quia ex coitu, sed nè ad coitum prouocent. Cæterum quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signãter expressa. Veruntamen si de regula Medicorũ hæc profers nobis, non repræhendimus curã carnis, quam nemo vnquàm odio habuit, si tamē nō nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola: etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinē. At si de insania Manichæi præscribis beneficētiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius, immundũ decernas, & tanquàm à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed exectabor malitiam & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas.

1. Tim. 4.
Nõ abstinere, sed hæreticè abstinere, hæresis est.
Abstinet Bernardus, vt satisfaciat pro peccatis.
1. Cor. 9.
Ephes. 5.
A carnibus cur abstinebat Diuus Bernardus.
Leuit. 26.
Eze. 16.
A lacticiniis, ... & quæ ... abstinetur.
Ephes. 5.
Ad domandã carnem & libidinem frenandam.
1. Tim. 4.
Manichæi cur abstinēt à cibis.

16. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite quadragesimoquarto: Carnes autem & vinum post diluuium hominibus in vsum concessa sunt. Nam initiò permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est, Lignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escam. Posteà verò per Noe data sunt in esum cũcta animalia, vini quoquè tunc attributa licentia est. Sed postquàm Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspēderat, etiam in tēporum fine retraxit, loquēs per Apostolum suum: Bonum est non manducare carnē, & non bibere vinum. Et iterùm: Qui infirmus est, olera mãducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur, sed quia earum epulę carnis luxuriam gignunt, fomes enim ac nutrimentũ omnium vitiorum sunt. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & hanc destruet. Piscem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apostoli prohibuerunt.

Carnis esus ac vini potus quando cœperit.
Gen. 1.
Gen. 9.
Rom. 14.
Cur esus carnium prohibetur ab Ecclesia certis temporibus.
1. Cor. 6.
Ioan. 21.

17. GENESIS primo: Dixitque Deus, Eccè dedi vobis omnem herbam afferentem semē super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

18. ET capite secundo: Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem sciētiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono: Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: Excepto, quòd carnem cum sanguine non comedetis.

20. LEVITICI decimo: Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriare potest, nō bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, nè moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernēdi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

21. NVMERORVM sexto: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione &, quicquid ex vua exprimitur, non bibēt: vuas recentes siccasque non comedēt cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad

acinum, non comedent.

22. IVDICVM decimotertio: Erat quidã vir de Saraa & de ſtirpe Dan, nomine Manue, habẽs vxorem ſterilem. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & abſque liberis: ſed concipies & paries filium. Caue ergò nè bibas vinum ac ſiceram, nec immundum quicquam comedas. Et paulò poſt: Dixítque angelus Domini ad Manuẽ: Ab omnibus quæ locutus ſum vxori tuæ, abſtineat ſe: & quicquid ex vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſiceram non bibat, nullo veſcatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque cuſtodiat.

23. HIEREMIÆ trigeſimoquinto: verbũ quod factum eſt ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filij Ioſiæ regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram theſaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et aſſumpſi Iezoniam filium Ieremiæ filij Haſaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuerſam domũ Rechabitarũ. Et introduxi eos in domũ Domini, ad gazophylacium filiorũ Hanan filij Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylaciũ principum, ſuper theſaurum Maaſiæ filij Selum, qui erat cuſtos veſtibuli. Et poſui coram filiis domus Rechabitarũ ſcyphos plenos vino & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui reſponderunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noſter, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij veſtri vſque in ſempiternum. Et domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergò voci Ionadab filij Rechab, patris noſtri, in omnibus quæ præcepit nobis: ità vt non biberemus vinum cũctis diebus noſtris: nos & mulieres noſtræ, filij & filiæ noſtræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum & ſementem nõ habuimus: ſed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noſter, &c. Dominus autẽ Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Pro eo quòd obediſtis præcepto Ionadab patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mãdata eius, & feciſtis vniuerſa quę præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Nõ deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.

24. DANIELIS primo: Propoſuit autẽ Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de mẽſa regis, neque de vino potûs eius, & rogauit eunuchorum præpoſitum, ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & miſericordiam in conſpectu principis eunuchorũ. Et ait princeps eunuchorũ ad Danielem: Timeo ego dominum meum regẽ, qui conſtituit vobis cibum & potum: qui ſi viderit vultus veſtros macilentiores præ cæteris adoleſcentibus coæuis veſtris, condemnabitis caput meũ regi. Et dixit Daniel ad Malaſar, quem conſtituerat princeps eunuchorum ſuper Danielem, Ananiam, Miſaelem & Azariam: Tenta nos, obſecro, ſeruos tuos diebus decem, & dẽtur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus noſtros, & vultus puerorum qui veſcuntur cibo regio: & ſicut videris, facies cũ ſeruis tuis. Qui audito ſermone huiuſcemodi, tentauit eos diebus decem. Poſt dies autẽ decem apparuerunt vultus eorũ meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo regio. Porrò Malaſar tollebat cibaria, & vinum potûs eorũ: dabátque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus ſciẽtiam & diſciplinam in omni libro & ſapiẽtia: Danieli autem intelligẽtiam omnium viſionum & ſomniorum.

25. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum nõ introiérunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.

26. MATTHÆI tertio: Ipſe autem Ioannes habebat veſtimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: Eſca autẽ eius erat locuſtæ & mel ſylueſtre.

27. MARCI primo: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas & mel ſylueſtre edebat.

28. LVCÆ primo: Ait autem ad illum angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & vxor tua Elizabet pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebũt. erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram nõ bibet: & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.

29. ACTORVM decimoquinto: Propter quod ego iudico (ait Iacobus) nõ inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminationibus ſimulacrorũ, & fornicatione: & ſuffocatis, & ſanguine. Et paulò pòſt: Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes vos benè agetis.

30. AD Romanos decimoquarto: Itaque quę pacis ſunt, ſectemur, & quæ ædificationis ſunt inuicèm cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus Dei. Omnia quidem ſunt mũda: ſed malum eſt homini qui per offendiculum mãducat. Bonum eſt non mãducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcãdalizatur, aut infirmatur.

31. PRIORIS ad Corinthios octauo: Videte autẽ ne ſortè hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet ſciẽtiam, in idolis recumbentem: nónne conſcientia eius cùm ſit infirma, ædificabitur ad manducãdũ idolothyta? Et peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Quapropter ſi eſca ſcãdalizat fratrem meum, nõ mãducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.

32. PRIORIS ad Timothæum quinto: Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequẽtes tuas infirmitates.

33. CA-

33. CANON quinquagesimussextus sextæ Synodi Constantinopolitanæ: Accepimus in Armeniorũ regione & in aliis locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam oua & caseũ comedere. Visum est ergò & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quę est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidẽ sunt fructus & fœtus eorũ à quibus abstinemus. Si autem hoc non seruauerint, si sint quidem Clerici, deponantur: sin autem Laici, segregentur.

Abstinẽtia ab ouis & caseo, sicut ab omni mactabili, cõmuni totius Ecclesiæ Quadragesima.

34. GREGORIVS Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & Iuone parte quarta, capite vigesimonono, vt suprà quæstione præcedenti, A. testim. vigesimoseptimo.

35. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Inediæ autem & vigiliarum intantùm patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Peruncrabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquã biduo, triduóque sic permanens, quarta demùm die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potúmque aquæ perparuum. De carnibus verò & vino meliùs tacere puto, quàm quidquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidẽ Monachorum istiusmodi escæ in vsu habeantur. Ibidem: Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora captãti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

Antonij abstinentia.

Delectus ciborum apud antiquos monachos.

36. HIERONYMVS in vita Pauli eremitæ: Cibum & vestimentum ei palma præbebat. Quod nè cui impossibile videatur, Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iũgitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quã gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur iis, qui non crediderint: quia omnia possibilia sunt credentibus.

Admirabilis abstinentia monachorũ quorundam, eaque incredibilis iis qui non credunt. Marc. 10.

37. IDEM in vita sancti Hilarionis: Erat autem tũc annorum quindecim, &c. Igitur sacco tantũ mẽbra coopertus & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagúmque rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm caricas post solis occasum comedens. Et paulò pòst: A vicesimoprimo anno vsque ad vicesimũ septimum, tribus annis dimidium lentis sextariũ madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cũ sale & aqua. Porrò à vicesimoseptimo vsque ad tricesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsque ad tricesimumquintum, sex vncias hordeacei panis & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiẽs autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine & pumicea quadã scabredine contrahi, ad superiorem victum adiecit oleum: & vsque ad sexagesimumtertium vitæ suæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecùs aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustãs. Indè cùm se videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortẽ, à sexagesimoquarto anno vsque ad octogesimũ pane abstinuit, incredibili feruore mẽtis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissiùs viuere. Fiebant autem ei de farina & cũminuto olere sorbitiunculæ, cibo & potu vix quinq; vncias appendentibus: sicq; cõplens ordinẽ vitæ, nũquàm ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiuniũ.

Hilarionis adhuc adolescentis abstinentia & delect' ciborum.

Post annum 21.

Post 27. annũ.

Post 35. anni

Ab anno sexagesimoquarto vsque ad octogesimum.

38. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Sunt prætereà aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quę in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque & volatilibus ac piscibus, ouo item ac caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secũdùm proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sane abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus verò & reliquis vescuntur. Alij verò à volucribus abstinent, vtuntur autem ouis & piscibus. Alij neque ouis vescuntur, alij piscibus solis. Alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij autem neque caseum sumũt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

Nũquàm antè solis occasum soluit ieiunium.

Abstinẽtia & delectus ciborum in Ecclesia varius. 1 Cor. 3.

39. IDEM hæresi septuagesimaquinta contra Aërium: Erat Aërio sermo furiosus magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum. Hæc enim Iudaica sunt, & subiugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vndè apud ipsos studium est, vt potiùs in die Dominica ieiunent, quarta verò & prosabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunaut, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo manè obsonantur, carnéque ac vino venas suas explentes, cachinnãtur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiũt. Tametsi enim renunciatorium habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipsos, sed multo plùs carnis esus & vini potus: nisi fortassè rari aliqui in medio ipsorum ex propria voluntate hoc velint, verùm plerique ipsorum magis vtuntur largis edulis, carnis esu & vini potu, velut sæpè dixi. Hæc sunt quę Aërius in mundo euomuit. Et paulò pòst confutans eius sententiam, ait Epiphanius: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem & salem & aquã, qualémque diem agere, & quomodò dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit? hic ne seductus homo, qui etiam nunc superest, & hucusquè in

Certos ieiuniorum dies oppugnat Aëriana hæresis iisdem argumentis quibus Lutherana, &c.

Abstinentia hebdomadæ sanctæ.

Attendant ad patres suos, qui in parasceue carnes curant.

Ieiunium feriæ 4 & 6.

Citat constitutiones Apostolorum, lib. 5. c. 21.

Delectus ciborũ in hebdomada sancta. Ca. 19 lib. 5. Constit. Apostol.

mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt?

Traditio Ecclesiastica.

Habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quæque etiam à patribus traditum acceperunt, quemadmodùm etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodò Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itémque traditiones. Deindè verò si non de eodẽ argumento quartarum & prosabbatorum iidem Apostoli in constitutione disseruissent, etiam aliter vndiquè demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribũt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequã esset Aërius,

Ca. 21. lib. 5.

& qui ab ipso appellantur Aeriani. Fortassis enim & ob hoc iustissimum nomẽ accepit: Aeriũ enim spiritum habebat ex immunditia, quod ab aerijs spiritibus prauitatis, in ipso contra Ecclesiam habitauit.

Aeriana hæresis.

40. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quod vult deũ, hæresi quinquagesimatertia: Aeriani ab Aerio quodã sunt nominati, qui cùm esset presbyter, doluisse fertur, quòd Episcopus nõ potuisset ordinari, & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationẽ non oportere, nec statuta solẽniter esse celebrãda ieiunia, sed cùm quisque voluerit, ieiunandum, nè videatur esse sub lege.

Statos ieiuniorum dies abrogãt Aeriani, & voluntaria ieiunia esse libera.

41. IOANNES Damascenus in libro de hæresibus: Aeriani ab Aerio Pontico dicti sunt. Fuit autem sacerdos Eustachij episcopi eius, cui Arrianæ hæreseos crimen obiectum est, filius. Cúmque sibi episcopatum denegatum videret, multa cõtra Ecclesiam docere instituit, Arrianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum esse pro mortuis. Ieiuniũ feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari, & pascha celebrari prohibet. Stata hæc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vsus est sine religione. Quòd si quis ieiunium seruare velit, id ab eo certis statísque diebus seruari negat oportere, sed quãdo volet. Negat enim se lege teneri, negat etiam quicquãm inter presbyterum & episcopum interesse.

Prohibet Aerius ieiunium 4 & 6 feriæ, ac Quadragesimæ.
Abstinentiam à carnibus nihil facit.
Lege teneri nõ vult hæreticus.
Argumentum contra certos ieiuniorũ & festorum dies.

1. B. HIERONYMVS in caput quartum epistolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet & menses, & tempora, & annos: nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicã, & ieiuniũ Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatẽ, & Pentecostes lætitiã: & pro varietate regionum, diuersa in honore martyrũ tẽpora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdẽ Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morẽ Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste: sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata cõgregatio populi fidẽ minueret in Christo, proptereà dies aliquot cõstituti sunt, vt in vnũ omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua cõuenimus: sed quo quacũq; die cõueniẽdũ sit, ex cõspectu mutuo lætitia maior oriatur.

Responsio vna.

Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respõdere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantùm Christũ crucifigi, & die Dominica resurgere: sed semper sanctũ resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Ieiunia autem & cõgregationes inter dies propter eos à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, immò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus, Deo orationũ suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orãdi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaq; sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diẽ Dominicã accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus: Non ità & Iudæis fas est omni tempore immolare agnũ, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidiè.

Altera.

Ieiuniorũ dies propter quos potissimum instituti.

2. LEO sermone tertio & quarto de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. vigesimoptimo & sequenti.

3. ITEM sermone quarto de quadragesima, ibidem B. testimo. quadragesimoptimo.

4. BASILIVS in oratione secunda de ieiunio, vt quæstione præcedenti, B. testimo. octauo.

1. C HIERON. lib. 2. aduersus Iouinianum: Sequar ergò vestigia propositionis expositæ: & antequã ad scripturas veniã, doceámque ex eis Deo grata ieiunia: & acceptabilem continentiã, argumentis philosophorum argumẽta cõponam: & probabo, non Empedoclis & Pythagoræ nos dogma sectari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne quod mouetur & viuit, edendum nõ putãt: & eiusdẽ criminis reos arbitrantur, qui abietem quercúmque succiderint, cuius parricidæ sunt & venefici: sed venerari conditorem nostrum, qui in vsus hominum cuncta creauit. Et post nonnulla: Hæc de argumẽtis Philosophorum, exemplísque disserui, nunc ad eandem generis humani, id est, ad nostra transiens, docebo primùm Adam in paradiso accepisse præceptũ, vt, cætera poma comedẽs, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi nõ potuit dedicari. Quãdiù ieiunauit, in paradiso fuit: comedit, & eiectus est: eiectus, statim duxit vxorem. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinùs accepit licentiã carnium vescendarum: sed tantùm poma arborũ, & fruges segetum, & herbarũ olera ei traduntur in cibum: vt exul quoquè paradisi, nõ carnibus, quæ in paradiso nõ erant, sed similitudine frugũ paradisi vesceretur. Posteà verò videns Deus, quòd diligẽter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidissimam hominum gulã probans, dedit eis licentiam comedendarum carniũ: vt, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderent magnoperè quod licebat, nè mãdatũ in causam verterent præuaricationis. Quanquã & tunc ex parte imperatũ ieiuniũ sit. Nã cũ alia munda dicantur, alia immunda: & in arca Noe de immũdis bina, de mundis introducũtur imparia: & visque immũdorũ esus ablatus sit, nè sine causa dicerẽtur immunda: ex parte ieiuniũ dedicatũ est, docẽs abstinentiam omnium in quorundã recisione. Cur perdidit Esau primogenita sua? Nónne propter cibum? impatientiámque gulæ lachrymis emẽdare non potuit. Erectus de Ægypto populus Israel, & in

Ieiunia Deo grata esse, ex scripturis docebit Hieronymus.
Gen. 2.
Gen. 4.
Gen. 5.
Gen. 6.
Ibidem.
Gen. 7.
Gen. 25.

in terram repromissionis lacte & melle manantē
introducendus, Ægyptias carnes, & pepones, al-
liáq; desiderat. Vtinàm, inquit, obissemus percussi
16. à Deo in terra Ægypti, quando super ollas carniū
sedebamus Et iterùm: Quis nos pascet carnibus?
Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Ægy-
Num. 11. pto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepo-
nes, & porri, & cepæ, & allia: at nunc anima nostra
arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt.
Angelorum cibum contemnentes, carnes Ægy-
Psal. 77. ptias suspirabant. Moyses quadraginta diebus &
noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc pro-
Exod. 24. bans nō in pane solo viuere hominem, sed in om-
ni verbo Dei, cū Domino loquitur: populus autē
Deut. 8. Matth. 4. Exod. 32. satur idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legē ac-
cipit, scriptam digito Dei: iste, manducans & bi-
bens consurgénsque ludere, aurum conflat in vi-
tulum, & Ægyptium bouem præfert Domini ma-
iestati. tot dierum labor, vnius horę saturitate pe-
rit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim
Deut. 32. Dei sermonem non posse audire temulentos. In-
crassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & re-
calcitrauit dilectus, & dereliquit Dominū qui fe-
cerat eum, & abscessit à Deo salutari suo. Vndè &
in eodem Deuteronomio præcipitur: Nè, cū mā-
ducaueris & biberis, & domos optimas ędificaue-
Deut. 8. ris, ouibus & bobus tuis multiplicatis, & argēto,
& auro, extollatur cor tuū, & obliuiscaris Domi-
ni tui. Deniquè manducauit populus, & incrassatū
Matth. 13. est cor eius, nè videret oculis, & audiret auribus,
& corde conijceret: & vultū ieiunantis Moysi, &
Exod. 34. iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione
cornutū, pastus & pinguior populus sustinere nō
potuit. Quáobrē & Dominus noster atq; Salua-
Matth. 17. tor, nō ob differētiam virginitatis & nuptiarum,
vt quidam putant, sed ob ieiuniorum consortia,
Moysen & Eliam, transfiguratus in monte, secum
ostendit in gloria. Quanquàm Moyses & Elias ty-
pum propriè legis prophetarúmq; mōstrauerint,
sicut manifestè Euangelij scriptura testatur: Dice-
bant ei excessum, quem completurus erat in Hieru-
salem. Passionem enim Domini non virginitas &
nuptiæ, sed lex nunciat, & prophetæ. Quòd si cō-
tentiosè in Moyse nuptias: in Elia virginitatē di-
Deut. 34. xerint demōstrari: breuiter audiant Moysen mor-
4 Reg. 2. tuum & sepultum, Eliā igneo curru raptum, antè
Exo. 34. Deut. 9. immortalē esse cœpisse, quā mortuum. Sed nec se-
cunda conscriptio tabularum absque ieiunio po-
Per ieiunium redditur ad paradisum. tuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia re-
perit. Ex quo ostēditur, posse nos per ieiuniū redi-
re in paradisum, vndè per saturitatē fueramus eie-
Exod. 17. cti. In Exodo aduersùs Amalech, oratione Moysi
& totius populi, vsq; ad vesperā ieiunio dimicatū
Iosu. 10. est. Iesus, filius Naue, stationē imperauit soli & lu-
næ: & mediā plùs quàm vnius diei, victoris exer-
citus protelauit. Saul, sicut in Regnorū primo li-
1 Reg. 14. bro scribitur: Maledictus, inquit, qui ederit panē
vsque ad vesperam, donèc vlciscar me de inimicis
meis. Et non gustauit omnis populus eius, & tota
terra prandebat. Tantíque fuit authoritas statio-
nis semel Domino destinatę, vt Ionathas, qui cau-
sa victoriæ extiterat, depræhēderetur sorte, & ig-
norātiæ crimen declinare non posset, patrísque in
se cōcitaret manum, & vix populi precibus saluta-
retur. Elias, quadraginta dierū ieiunio pręparatus,
3 Reg. 19. Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid

tu hic Elia? Multo familiarior ista vox, quam illa
in Genesi: Adam, vbi es? Illa enim pastum terrebat Gen. 3.
& perditum: hæc ieiunātī famulo blandiebatur.
Congregatum Samuel populum in Masphat, in- 1 Reg. 7.
dicto ieiunio roborauit, & fecit hostibus fortio-
rem. Assyriorum impetum & potentiam Senna-
cherib, Ezechiæ regis lachrymæ, saccus, & humi- 2. Para. 32
liatio victûs, fregit, prostrauit, & vicit. Et ecōtra- Esa. 37.
riò ciuitas Niniue imminentem iram Domini ie-
iuniorum miseratione detorsit: quam & Sodoma Ion. 3.
placāsset, & Gomorrha, si voluissent agere pœni-
tentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante
conciliare ieiunio. Achab, rex impiissimus, vt sen- 3 Reg. 21.
tentiam Dei subterfugeret, & euersio domûs eius
differretur in posteros, ieiunio impetrauit & sac-
co. Anna, vxor Helcanæ, inanem cibo ventrem, fi-
lio meruit implere. Periclitātur in Babylone Ma-
gi, omnis coniector & hariolus & haruspex tæ-
ditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur
ieiunio: & pasti leguminibus, pulchriores sunt
& prudentiores iis, qui de mensa regis carnibus
vescebantur. Deindè scriptum est, quòd Daniel
tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem suauem
non manducauerit, caro & vinum non intrauerit
in os eius, oleo vncta non sit, & venerit ad eum
angelus, dicens: Daniel, homo miserabilis es. Qui
Deo miserabilis apparuerat, post ieiunium leoni-
bus in lacu fuit horribilis. Quàm pulchra res, quæ
placat Deum, leones mitigat, dæmones terret?
Mittitur ad eum (licèt hoc in Hebraicis volumi-
nibus non inuenerimus) Habacuc, messorum
prandium portans, talem enim discophorum ine-
dia meruerat hebdomadis. David, periclitante Psal. 101.
filio post adulterium, ἐξομολόγησιν in cinere &
ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tanquàm pa- Psal. 108.
nem manducabam, & potum meum cū fletu mi-
scebam Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Iud. 13. 1 Reg. 1.
Et certè iam audierat à Nathan: Dominus ab- Leuit. 10.
stulit à te hoc peccatum. Samson & Samuel vinū
& siceram non bibunt: erant enim filij repromis-
sionis, & per abstinentiam ieiuniúmque cōcepti.
Aaron & cæteri sacerdotes ingressuri templum,
omne quod potest inebriare, non potant, ne mo-
riantur, ex quo intelligimus, mori eos, qui in Ec-
clesia nō sobrij ministrāuint. Quamobrem expro-
brauit Israeli: Potum dabatis Nazaræis meis vinū. Amos 2.
Ionadab, filius Rechab, præcepit filiis suis, vt non
biberent vinum vsque in æternum. Quibus cùm
offerret Hieremias vinum, vt biberent: & illi bi-
bere noluissent: loquitur Dominus per Prophe- Hier. 35.
tam: Quia obedistis præcepto Ionadāb patris ve-
stri, nō deficiet vir de stirpe Ionadab, filij Rechab,
stans in conspectu meo cunctis diebus. In foribus
Euangelij Anna, filia Phanuēlis, vniuira inducitur,
sempérque ieiunans. Et Dominum virginem lon- Luc. 2
ga castitas longáque ieiunia suscepēre. Præcursor Matth. 4.
eius, & præco Ioannes locustis alitur, & siluestri
melle, non carnibus: habitatióque deserti, & in-
cunabula monachorum, talibus inchoantur ali-
mentis. Sed & ipse Dominus baptisma suū qua- Matth. 4.
draginta dierū ieiunio dedicauit, & acriora dæ- Matth. 17.
monia docuit non nisi oratione & ieiuniis posse
superari. Cornelius centurio, vt Spiritum san- Act. 10.
ctum acciperet antè, quàm baptisma, eleemosy-
nis meruit: crebrísque ieiuniis. Paulus Apo-
stolus post famem & sitim, & cæteros labores

2.Cor.11. suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo
1.Tim.5. dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicā potionē. Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autē dicit, Iam noli aquā bibere, ostendit eum aquam antè potâsse, quod nō concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulâssent. Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebāt nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hęreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autē & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati.

Aggreditur solutionē argumentorum contra ieiunium.
1.Tim.4.
Apostolus Paulus quos notet de ciborum abstinentia.

Matth.11. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & vim facit in interitū suū. Et à diebus Ioannis Baptistæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiūt illud. Timemus enim nè ab aduentu æterni iudicis, sicut in diebus diluuij,
Luc.17. & euersionis Sodomæ & Gomorrhæ, deprehendamur mādducātes, & bibentes, & nubētes, & nuptui tradētes, nā & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas delecti, inuenit.
1.Cor.10. Nec mirū, si omne quod in macellu venditur, Apostolus emi iubeat, & comedi: cùm idololatris, adhuc in templis idolorum, quasi idolothyta vescentibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantùm abstinere gētilium.

Quomodò iubeat Apostolus omnia emi in macello.
Rom.14.
Quomodò manducantē iudicari vetet.

Quòd si loquitur ad Romanos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat: &, qui non manducat, manducantem nō iudicet: non inter ieiunia & saturitatem æqualia

Meritum ieiunij.

merita dispensat, sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos, qui ex gentibus crediderant, monet, vt nè scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique & in consequentibus hoc ipsum sonat: Scio, & confido in Domino Iesu, quòd nihil commune per seipsum est, nisi ei, qui existimat quid cōmune esse, illi cōmune est, si enim propter cibum frater tuus cōtristatur, iam non secundùm charitatē ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergò blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnū Dei esca & potus. Ac, nè quis putaret hoc de ieiunio dici, & non de superstitione Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus est, olera mādducat. Et rursum: Alius iudicat diem plùs, quàm diem, alius iudicat omnem diē. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diē, Domino sapit: & qui manducat, Domino mādducat: gratias enim agit Deo. &, qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem esse aliquid existimabant, verbi gratia, sanctius esse sabbatū, & neomenias, & scenopegiam, quàm reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comedūtur ab omnib[us], qui verò firmioris erāt fidei, omnes carnes & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum vora-

Matth.11.
Ioan.2.

torem, & potatorem vini à Pharisæis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarum, & conuiuia nō despexerit peccatorum: existimo quòd nobiscum faciat. Iste est Dominus, vt arbitratur, vorator, qui quadraginta diebus Christianorum ieiuniū sanctificauit: qui beatos appellat esurientes & sitiētes: qui escam habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non perierit: qui de die crastino cogitare prohibet: qui cū esurisse & sitisse dicatur, & ille frequenter ad prandia,

Matth.
Ioan.
Matth.6.
Matt.26.

excepto mysterio, quod in typum suæ passionis expressit, & probandi corporis veritate, nec gulæ scribitur seruisse, nec ventri: qui diuitē purpuratū propter epulas narrat in tartaro, & Lazarū pauperem ob inediam dicit esse in sinu Abrahæ: qui,

Luc.16.

quando ieiunamus, vngi caput & lauari faciē præcipit, vt non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi, & fauum, non propter esuriē, & gutturis suauitatem, sed vt veritatem sui corporis cōprobaret. nam, quotiescunque mortuum suscitauit, iussit ei dare manducare, ne resurrectio phātasma putaretur. Et Lazarus, post resurrectionem, ob hanc causam scribitur cū Domino inisse conuiuium. Nec hoc dicimus, quòd negemus pisces & cætera, si voluntas fuerit, in cibo esse sumēda: sed quomodo nuptiis virginitatem, ita saturitati & carnibus ieiunia spiritúmque præferimus.

Matth.6.
Luc.24.
Marc.5.
Ioan.12.

Si autem Petrus hora sexta pransurus ascendit in cœnaculum, fortuita esuries non facit præiudiciū ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariæ hora sexta fessus resedit, & bibere voluit: omnibus incumbet necessitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt

Ioannis 4.

vel sabbatū esset, vel dies Dominicus, & post bidui, triduíque ieiunium hora sexta esurierit. nunquàm enim crediderim Apostolum, si ante vnam diem cœnauerat, epulísque distentus fuerat, alterius diei esuriîsse meridie. quòd si cœnauit pridiè, & sequenti die esuriuit ante prandium: nō existimo, quòd vsque ad satietatem comederit, qui iam

Esa.58.

citò potuit esurire. Porrò, si per Esaiam loquitur Deus, quòd non tale ieiunium elegerit, dicens, In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestræ: & subiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiuniū elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange esurienti panē tuum, & pauperes sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudū, vesti: & domesticos seminis tui ne despicias. Nō igitur ieiunium reprobauit, sed, quale vellet, ostendit. Neque enim ventris esuries accepta est Deo, quā lites & rapinæ & luxuria destruunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodò in Leuitico præcipit, vt septimo mense, decima mensis, omnis populus ieiunet vsque ad vesperā: & qui non afflixerit animā suam, moriatur, & extermineur de populo suo?

Apud Esaiam non ... ieiunium.
Leuit.16.

Quare sepulchra concupiscētiæ, vbi carnibus deditus populus ruit, vsque hodiè in solitudine perseuerāt, & crassus populus ortygometrā scribitur ad cholerā vsque ructâsse? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboā, quia mandocauit contra edictū Dei, illicò percussus est, & leo qui asinam custodiuit intactam, prophetæ leuāti se de prandio nō pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, prāsus, illicò saturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: vt mōstraretur, ieiunium sanctificari cæteris operibus, & sanctificatum ieiuniū

Num.11.
3.Reg.13.

curatio-

curationi proficere peccatorum. Quomodo autē virginitati veræ non præiudicat imitatio virginū diaboli: itá nec vera ieiunia cassorum Isidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia: maximè cùm apud illos ieiunium panis, sagina carnium compéscetur. Et, sicut signa quæ faciebat Moyses, imitabantur signa Ægyptiorum, sed non erant in veritate: itaut virga Moysi virgas Magorum deuorabat: itá per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis nostræ superstitio, sed nostra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bonum esse, etiam seculi homines non ignorant.

Exod. 7.

2. AVGVSTINVS In libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho hæresis Iouinianistarū orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam.

Iouiniani hæresis, nihil prodesse ieiunia vel à cibis aliquibus abstinentiam.

3. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellenses, vt suprà quæstione præcedenti, B. testim. decimooctano.

4. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuariū, capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionésque variātur, sicuti est quòd alij ieiunant sabbato, alij verò nō: Alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentíque Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur, societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam: sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nôsset, id potiùs obseruaret. Cumque ego putâssem, nulla reddita ratione, authoritate sua sola nos voluisse admonere, nè sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romā venio, ieiuno sabbato: cū hîc sum, non ieiuno. Sic etiā tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquā nō vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciâssem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, itá semper habui, tanquā eam cælesti oraculo susceperim.

In ieiuniis & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quam deuenerit.

Ambrosij sententia.

5. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nā principes nō sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem nō timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

5. D. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum: Quòd ergo me consulis, verùm sabbato liceat ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Helias, nec ipse Dominus ieiunâsset. Verùm ista ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendū putauerit, sicut quidam ieiunantes sabbatum obseruant, non paruo scandalo erit Ecclesiæ. Nec immeritò: In his enim rebus de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Et post multa: Si autem quoniam huic, quantùm potui, sufficienter respondisse me puto, de hac re sententiam meam quæris, ego in Euangelicis & Apostolicis literis, totóque instrumento quod appellatur testamentū nouum, animo id reuoluēs, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem sabbati facilior causa est: quia & Romana ieiunat Ecclesia, & aliæ nōnullæ, etiāsi paucæ, siue illi proximæ, siue longinquæ. Die autē Dominico ieiunare, scādalum est magnū, maximè postquā innotuit detestabilis multúmque fidei Catholicæ, scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tāquàm constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit, nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantùm potuerit, appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est. Quemadmodùm enim veterum patrum temporibus Moyses & Helias nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerunt: itá qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, sed in eis eum inuenit, quos ieiunaturum se vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentiùs quàm Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadam corpus reficitur, non vtique ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, sed in numero quem vouere placuit, inuenitur. Rursùs post nonnulla: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati: deindè traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed

De ieiunio Sabbati.

Consuetudo Ecclesiæ.

Ieiunij præceptū in nouo testamento.

Ieiunium Sabbati.

Diei Dominici ex ieiunium.

Ieiunium integrum quadraginta dierum.

Vocū ieiunij.

Ieiuniū 4 & 6. feriæ cur vsitatum. Matth. 26.

Ioan. 19.

Matth. 26. Matthæus Euangelista quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente, futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait *Matth. 26.* Dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est: quia sicut Euangelista sequitur & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atriū principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergò die intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatem significant. Vndè dictum *Psal. 34.* est: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur sabbatū, quo die caro Christi in monumē- *Cur quædam Ecclesiæ sabbato ieiunant, quædam non item.* to requieuit, sicut in primis operibus mūdi requieuit Deus illo die ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa veste varietas, vt alij, sicut maximè populi Orientis, propter requiem significandam mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod *Sabbatum paschale vbique ieiunatur.* quidem vno die quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitùs mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissimè celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent, vtrunque videlicet significantes, & in vno anniuersario die luctum discipulorum, & in cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem & omnis miseriæ finem sperari faciunt, mors & resurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam suprà commemoraui, in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia: & ideò res quoque ista, sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ regis, hoc est, Ecclesiæ varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit vene- *Ambrosij responsio de ieiunio sabbati.* randus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis, parùm ista curantibus, illa solicitudinem gereret, vtrùm secundùm morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc supradictum hominem Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere ampliùs quàm ipse facio? Vbi ego putaueram nihil cum ista responsione præcepisse, nisi vt sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam, sed ille secutus adiecit: Quando hìc sum, non ieiuno sabbato: quando Romæ sum, ieiuno sabbato: & ad quamcunque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitauit esse obediendum. hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit, maximè in Aphrica, vt vna Ecclesia vel vnius regionis Ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est.

2. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Communiones autem siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis quarta, & prosabbato, & Dominica. *Ieiunium 4. & 6. feriæ ab Apostolis institutum.* Quarta verò & prosabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescente quarta, assumptus est Dominus, & prosabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ità vt impleatur dictum hoc: Quum *Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.* ablatus fuerit ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nō vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei qui pro nobis passus est, ieiuniū nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionē, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis *Pro peccatis supputantur apud Deum ieiunia.* apud Deum supputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & prosabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quadraginta dies, in quibus neq; genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Cæterùm pro communionibus, quæ quarta & prosabbato ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insupèr verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium: neque in die Epiphaniorum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta aut prosabbatum. Verùm ex bono *Monachorum ieiunia.* proposito, pietatis exercitatores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste, semper item vigilias agūt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ec- *Quadragesimæ ieiuniū.* clesia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Inconsentaneū enim est in Dominica ieiunare. Porrò quadragesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiuniis perseuerans, Dominicis verò omninò non, neque in ipsa quadragesima. Cæterùm per sex *Arctior abstinentia per sex dies ante Pascha, & ciborum delectus.* dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseuerant, pane, inquam, & sale & aqua tunc vtentes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadā, vsque ad gallicinium Dominicæ illucescentis.

3. CALIXTVS primus Pōtifex & martyr in epistola prima ad Benedictum Episcopum, capite pri- *Ieiunium 4. tēporū, & eius institutum.* mo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, cōuenientiùs nunc per quatuor tēpora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne aga- *Ieiunium ad alendas animas confert. Zach. 8.* mus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumento, vino & oleo ad alēda corpora, sic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocâssent me patres vestri, & non sum misertus: sic conuersus cogitaui in diebus istis, vt benefaciam Hierusalem & domui Iuda, Nolite timere. Hæc sunt verba quæ facietis:

Loquimini

Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suũ ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentũ mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odiui, dicit Dominus exercituum. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiuniũ decimi erit domui Iudæ in gaudium, & in lætitiam, & in solẽnitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergò omnes nos vnanimes oportet esse, vt secundùm Apostolicam doctrinam, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Simus autẽ perfecti in eodem sensu, & in eadem sentẽtia, in cuius operis deuotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem. Non decet enim, à capite membra dissidere: sed, iuxta sacræ scripturæ testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quòd Apostolica Ecclesia mater sit omnium Ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenùs conuenit deuiare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatem patris, sic & vos voluntatem vestræ impleatis matris, quæ est Ecclesia, cuius caput (vt prædictũ est) Romana existit Ecclesia. Quicquid ergò sine discretione iustitiæ contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

1. Cor. 1.

1. Cor. 12. Romana Ecclesia omniũ aliarũ mater.

4. Leo Magnus sermone primo de Pentecoste: Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere, & in tẽplo suo nec tenebrosum aliquid vult esse, nec tepidum: De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ obseruantiæ consuetudo, quam vtilissimam sibi omnes sancti semper experti sunt, & ad quam sedulò celebrandam, pastorali vos solicitudine cohortamur, vt si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij censura castiget, & deuotio pietatis emendet. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem in idipsum consueta deuotione vigilias celebremus.

Ieiuniũ post Pentecosten.

Ieiunij censura castigãtur maculæ peccatorum.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigiliis sabbati.

5. Et sermone secundo de Pentecoste: Ad præsentem autem solennitatem etiam ista nobis est adsumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus: quia & hoc inter maxima sancti Spiritus dona numerandum est, quòd nobis aduersùm illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes, Deo adiuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, patrocinãte eodem spiritu orationibus nostris, vt in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

Ieiuniũ post Pẽtecosten ex Apostolica traditione obseruatur.

Vtilitas ieiuniorum.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ vigiliis sabbati.

6. Idem sermone octauo & nono de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testim. vigesimoquinto & sequenti.

7. Item sermone octauo de ieiunio decimi mensis, vt ibidem, B. testim. trigesimoquinto.

8. Rabanus Maurus libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquarto, vt suprà quæstione præcedenti, A. testim. vigesimosecundo.

9. Concilium Moguntinum capite trigesimoquarto.

10. Salegunstadiense canone secundo.

11. Bernardus in vigilia S. Andreæ, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta, testim. quarto & sequentibus.

12. Ignatius in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò, & sexta feria ieiunare, reliquias pauperibus porrigentes.

Quadragesimæ ieiunium D. Ignatij tẽpore.

Ieiuniũ hebdomadæ sanctæ. Item 4. & 6. feriæ.

13. Epiphanius in compẽdiaria vera doctrina, &c. vt paulò superiùs D. Testim. secundo.

14. Theophilus Alexandrinus libro tertio Paschali ad totius Ægypti Episcopos: Iustum est, cunctos Domini timore purgatos, dignam peragere solennitatem, continentiis quoquè ac ieiuniis redimere castitatem, & dormientem sensum vigili suscitare fide, imitarique sapientissimum Danielem, de quo scribitur: Est vir in regno tuo, in quo est Spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilãtia & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam suî gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, pàrent imperiis eius, & venientia contra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem: & securitate conscientiæ, perturbationum iacula negligentes, spe anticipant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequàm ineant prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronámque victores lubricæ voluptatis in cælestibus possident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, vt vincam in cantico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcircò lassemur, sed sciamus finem huius coronã esse iustitiæ, quam nulla seculorũ corrumpit ętas. Studium vitæ istius & certaminis, temporale est: qui autem inoffenso cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis dęmonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt solennitatis quoquè ritè participes simus. Nequaquàm diebus quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solẽt, vini poculum suspiremus: neque in procinctu & pręlio, vbi labor & sudor est necessarius, carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiũt, ignorant vinum in ieiuniis, carnium esum repudiant, & insatiabilem auaritiam Dei timore compescunt. Vndè ad continentes scriptura quotidiè clamitat: Vinum & siceram non bibent. Et econtrariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis liberè sanctis vinum & Prophetis Non possunt suscipere correptionẽ, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & consiliis refrenare amore ieiunij. Qui delicia & peritura circò voluptate studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clàm bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis mulsa potare, vt inediã & ieiunia, quæ vltrò appetere debebãt, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quòd etiam si hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus, vescantur carnibus, atque aues altiles

Qualis debeat esse Quadragesimæ obseruatio.

Daniel. 5.

Habacuc. 3.

A vino & carnibus abstinebant olim in quadragesima.

Leuit. 10.

Amos 2.

In eos qui clã vescuntur carnibus in diebus ieiuniorũ.

diebus quadragesimæ, & propinqui ante Pascha, immúdis manibus lacerẽt, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuscemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis. Non decet ieiunantes tempore agonis & prælij vesci carnibus, monente scriptura: Affligetis animas vestras. Neque Phasides aues sollicito labore perquirere, & garrulas volucres, earúmque pinguedinẽ hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni precij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersóque ciborum sapore demulceant: fumantibus pateris & ordore sui, furori gutturis blandientibus, cùm in iniuriam continentiæ diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia. Et paulò pòst: Hæc idcircò, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de Sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscentes, in quibus ait: Quorum considerantes exitum conuersationis, imitamini fidem: Suademus eis qui tempore ieiuniorum esu carnium delectantur, imitari Sanctorũ continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterẽt, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderẽt voluptatem: sed mãserunt liberi, ventrísque desideria ratione superârunt, titillantem gulæ vicêre luxuriam, nobísque suæ fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorẽ insignes Machabæorum victorias? qui nè illicitis carnibus vescerẽtur, & communes tangerent cibos, corpora obtulêre cruciatibus: totiúsque orbis in Ecclesiis Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationem angelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei nõ est cibus & potus, sed iustitia, & gaudiũ, & pax & lætitia. Isti per continentiam, breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant præmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant.

Non decet ieiunantes vesci carnibus. Leuit. 23.

Daniel 1.

Hebr. 13.

Exemplo Danielis & trium puerorum docet abstinendum à supra dictis.

Machabæorũ exemplo idẽ docet. 2 Mach. 7.

Conuersatio angelica in terris, ieiuniũ. Rom. 14.

15. MAXIMVS Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimę, in quibus frequẽter monet, vt bonis operibus sanctificemus quadraginta dierum ieiunium, & nõ solũ à cibis, sed etiã à vitiis ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilẽ quadragesimã dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus mẽbra ieiuniis, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciosa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa cõtẽtio: abstineamus ab epulis, magis abstineam⁹ à vitiis: sic nos reperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatũ dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatiõe quadraginta dierũ ieiunandi nos tẽpora custodire, & legẽ nõ tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à cõuiuiis, & diẽ litibus occupare? Quid prodest, propriũ non edere panẽ, & victũ diripere miserorũ? Ieiuniũ Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacem debet nutrire, non iurgia. Quale illud est autẽ, quòd nõ vesceris carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? Quale est, quòd sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mẽdaciis? Rectè sanè, frater, frequentabis Ecclesiã, si gressus tuos lethalibus laqueis auida illa nõ implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominũ tuũ, si precibus tuis obuia tibi cordis tui non obsistat inuidia. Rectè cõtundes manibus pectus, si omnẽ indè furorem malignæ voluntatis excusseris. Iustè etiã dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa esuries, hic fidelium pastus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foueat, misericordia lætificet, commẽdet humilitas. His quadragesimam Christi, prout possumus, virtutibus subsequamur, vt gemino quodam corporis animique ieiunio, diuinæ nos semper gratię commendemus.

Quale ieiuniũ esse debeat, & cum quibus operibus coniunctum.

Abstinentia à carnibus.

Corporis ieiunio animi ieiunium addendum.

16. AMBROSIVS agit de 40. serm. 23. & sequentibus. Quo quidẽ vigesimotertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodiè initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpè docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eũdem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibúsque non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licèt diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vndè erant apud eum plura tẽporum curricula, sed abstinẽtiæ dies vna, ostendens nobis ità nos hũc numerũ integrum ieiunare debere, vt quia totã quadragesimam cõplecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidiana eandẽ sine intermissione ieiuniis celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimam violârit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mãsiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniores efficimur, ità vt citiùs perueniat qui deuotiùs ieiunârit. Pedes enim quidam animæ pernices sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.

Cur 40 diebus ieiunent Christiani. Matth. 4.

In Quadragesima quotidie ieiunandum, alioquin tota violatur. Num. 33.

Per ieiunium [illegible] peruenimus ad terrã promissionis.

17. ET sermone vigesimoquinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendũt. Denique stationes vocantur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiãtes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spiritali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deserit societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquam Christianorum ieiunauit, & captus est?

Castris comparantur ieiunia.

Murus quidam est [illegible] ieiunium ad[illegible] diabolum.

Quis

Quis sobrios mansit, & victus est? Temuleotum aggreditur diabolos, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, iosirmitate prosternitur. Prosternitur, ioqoam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est.
2. Cor. 12. Vndè ait Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodum fortis io firmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiuniis, anima puritate pinguescit. Quaotùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic iostitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ab diuioa opera. Tunc enim magis de Deo cogitat,
Matth. 17. Ieiuniū etiam aliis prodest. tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus ooo eijcitor oisi io ieiunio & orationibus. Dicit vtiq; à diabolo energumenum ooo nisi ieioniis posse purgari. Videtè ergò quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodùm proprium sanctificet hominem, qoòd ità purificet alienum. Mira enim res est, alter ieionat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergò, fratres, abstinentiæ arma mioimè depouamus, & quadragiota dierū ieiuoia sine intermissiooe curemos. Hic est eoim perfectus oumerus
Cur Christus diabolū vincere voluit post 40. dierū ieiunium. ad viocendum. Dominus enim diabolum posteà quàm quadragiota dies ieiuoauit, euicit: non qoòd noo & ante ieiooia eum viocere potuisset: sed vt ostenderet oobis, tooc nos diaboli posse esse victores, cùm per quadragiota dies victores ieiunando desideriorum caroalium fuissemus. Eū autem qui hunc nomerum cousacratum gulæ intemperantia violâsset, tanquàm imbecillem & miserum, facilè eum ab inimico posse superari. Quomodò enim potest in altero diaboli improbitatem viocere, qui gulæ iotemperâtiam in seipso non vincit? Priùs ergò homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sūt enim iotra te proprij tibi hostes, qui quotidiè te oppugnaot. Eccè enim auaritia te diuitiarum ambitioue circunoenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scieotiæ peruersitate peruertit. Vioce ergò ioimicos proprios, vt vincere
Non leue peccatum est indictum à Domino quadragesimale ieiunium violare. 1. Ioan. 2. possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus iodictam quadragesimam à Domino violare, & ieionia consecrata veotris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergò Christianus esse, debes, qood Christus, facere. Ille qui peccatum noo habebat, Quadragesimam ieionauit: tu non vis quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum noo habebat, sed pro nostris ieiunaoit peccatis. Qualis ergò apud
Nō leue peccatū esse, indictum ieiuniū violare, exemplo Ionathæ declarat. 1. Reg. 14. cōscientiam tuam Christianus es, cùm Christo pro te esuriente tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieionaote tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cùm Saul rex Israel bellom contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui iodixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis, eum cōtra aduersarios pugnare cœpisse. Bonos planè rex, qui hostes suos nō tam armis quàm deuotione vincebat, & plùs dimicabat religione qoàm telis. Cùm ergò Saul abstinentiam dici suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius inter medias hostium acies victor iocedēs fauum mellis intincta sceptri summitate gustâsset, taota indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetor. Deniquè oec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vndè intelligimus, quòd Saul hostes oon tam virture militum, quàm militum abstinētia superabat. Deoiquè vnius culpa cunctis confertur ignauia, & voius delicto omoibus generatur infirmitas. Deficit enim virtos io exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Qood vt peccatū Saul ex ipsa diuinitatis offensiooe cognouit, statim Ionathæ dixit noo esse parcendum, sed peccatum admissum effusiooe eius saoguinis expiandū. Videte quaota apud Saul regem fuerit religionis obseroātia, qui offensom Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et qoaota sit resoluti culpa ieiunij, quæ noo nisi saoguinis effusiooe punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluerit, morti additur: qui sciens iodictum à Christo resoluit ieiunium, quid meretur? Ergò fratres statutū nobis custodiamus obseruatione ieiuoium, vt hostes oostros spirituales carnalésque viocamus. Habemus enim, sicut oōstis, carnales hostes. Ieiunemus igitur vt eus & exercitus ooster & Saul superet & obtineat. Nec in abstioentia positi declioemus ad fauū. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia,
qoæ, sicut scriptum est, ad tempus quidem impio- Prou. 5.
guaot fauces, oouissima amariora sunt felle.
18. Sermone vigesimoseptimo in fine: Igitur & oos, fratres dilectissimi, ieiunemus cootinuè & deuotè hoc spatio temporis, vt propitietur oobis Dominus, pateaot oobis cæli, inferna contra oos oon valeaot. — *Ieiunandum vt propitius nobis Dominus.*
19. Sermone trigesimotertio: Diximus superiore Dominica hoc esse fidei nostræ opus primū, vt hotum quadraginta dierum curriculo deootissimè ieiouemus, & istam esse causam salutis oostræ, si hoc tempore abstioentiæ operam commodemus. Atque ideò fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiuoij, vt respiciamus quaota sit eius vtilitas. Est enim interdùm iootile ieiunium, quod licet vētrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit, ooo tamen acceptum est Deo, qoia mentem & iotimos sensos mioimè vinculo iniquitatis euacuat. Et paulò pòst: Hæc voluotas est Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, vt à vitiis magis animam abstinere possimus. Frenū enim qooddam est luxuriātis animæ corpus exhaustum. — *Ieiunium geminum.*
Et quibusdam iotetiectis: Hoc est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinetur corpos ab epulis, ità & anima refrenetur à vitiis. Illud etiam fratres ad perfectiooem ieiunij tacendum ooo est, vt qui abstinemus & minimè prandemus, hoc tempore prādia nostra pauperibus prærogemus.
20. Sermone trigesimoquarto: Bonū est quidem cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimā ieiunare cum Christo. Haoc enim Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quod dixi ieiunio, oō ieiuoiis. Vnum enim ieiunium Domioi fuit, quia coutinuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omninò oō sumpsit. Quisquis ergò Christianus coosecratam ieionādo noo impleuerit Quadragesimam, præuaricatioui, & contumaciæ reus tenebitur, qoòd legem diuini- — *Quadragesimā Christus suo ieiunio consecrauit.*

tùs pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non custodis. Qualis autem Christianus es, cùm Domino ieiunante tu prandes? Qualis Christianus es, cùm Christo esuriente tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadragesima prandetis, si non in conscientiis vestris rei estis, quod abstinente toto populo vos soli contra præceptum Domini deuoratis: si nó vobis rubor est cùm exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si nó cogitatis cùm ad Ecclesiá proceditis, quemadmodùm pacem Episcopo porrigatis, ne fortè ipso spiritu osculi vestri vos reprobet? Quòd si hæc non cogitatis forsitan, vehementer erratis. Scire enim deberis, cùm in quadragesimæ diebus ieiuno pransus occurrit, non benè de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideò dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, ne etiam per illos septem dies fraudem sibi faciant ieiunando, cùm illis ieiunium tale non prosit? Quamuis enim abstineat quis certis diebus, quamuis ciborum dulciora alimenta non sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, senes & aniculæ quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur solicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereat nos dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ità in quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et post pauca: Bonus ergò numerus, qui semper cælum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israel filij signantur. Vndè & nos obseruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenùs & pluuia nos gratiæ spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat.

Violator ieiunij quadragesimalis præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur ob violatam legem diuinitus constitutam.

In quadragesima olim nó prandebatur.

Quadraginta diebus ieiunandum.

Voluntariis ieiuniis præmium debetur, indictis violatis peccatur.

Quadragenarius numerus.

Gen. 7.
Iosue 5.

21. SERMONE trigesimosexto eiusdem Ambrosij: Ante dies deuotionem sanctæ quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitùs consecratum: nec terrena cogitatione inuentum, sed cælesti maiestate præceptum. Atque ideò qui constitutum numerum vna die manducando prætèrit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimæ transgressor arguitur. Vndè bonum est homini, vt dictum numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta quàm Dei sunt. Atque ideò qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit Dominus, si non veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum.

Diuinitùs consecratus numerus quadragenarius & cælesti maiestate præceptus.

Non tā ex Sacerdotū, quā Dei præcepto quadragesima obseruatur.

Eccè enim indicta quadragesima, constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiunt: sic quoque corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cursus liquefacto rigore diaboli meatum suum pristinum recognoscit. Terra, inquam, indicta quadragesima asperitatem deponit hyemis, ego indicta Quadragesima asperitatē teneo delictorū. Illa terra aratris scinditur, vt mundanis sit congrua frugibus: mea terra ieiuniis exaratur, vt cælestibus sit apta seminibus. Sicut enim reditum, &c.

Tempore quadragesimæ contracta sceleribus peccata soluuntur.

22. SERMONE trigesimoseptimo: Si benè retinet, fratres, vestra dilectio, hac superiore Dominica prædicauimus, quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus cōsecrauerit, & tot dierum noctiùmque curriculo cibum omninò nó capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solùm doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt iisdem vestigiis quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa fuerit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primùm vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suę antè in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens, securus sit de poculo, securior de salute. Deindè, quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurârit. Dicit enim Euangelista, abstinuisse Dominum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt iisdem vestigiis quibus admissa fuerant delicta, purgentur, hoc est, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quandiù autē mansit in illis intemerata parcitas, mānsit & impolluta virginitas: & quandiù ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiù & à pudendis ieiunauêre peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hinc agit Dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

Quadragesimam consecrauit Dominus.

Sacrilegū est Quadragesimæ ieiunium in totum non obseruare, ex parte violare, peccatum.

Matth. 4.
Cur in deserto Christus ieiunauit.

Gen. 4.

23. SERMONE trigesimooctauo: Propitia diuinitate eccè iam penè transegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodum famuli eius Moyses & Helias hūc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt: ità & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitq; similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij.

Indicta Quadragesima [illegible]
[illegible]
Deut. [illegible]
3. Reg. [illegible]
Obse[illegible]
[illegible]

24. SER-

Ionæ 3.

24. SERMONE quadragesimo: Legimus in Prophetis cùm Niniuę ciuitati subuersio diuinitùs immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tēpus ingrueret, cōsistentes in ea aliud nō habuisse præsidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione seposita, humilitate se paupertatis induerēt: scilicet vt exindè remedium perciperent, vndè his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis quam luxuriando prouocauerant, abstinendo lenirent, & offensam quam in eos superbia cōtraxerat, humilitas mitigaret. Et paulò pòst: Solent quidam homines quotiescunquè necessitatem arduā nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij caosa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationē ad Deum per ieiunia destinemus, ab ipso implorenius auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus cōferamos. Auxilium enim illi non aliundè rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero, qui intra se potest inuenire quod quærit? Quanto enim Deo viciniores fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longiùs repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Eccè qui elongant se à te peribunt. Quòd si à Deo qui lōgè sunt, peribunt: vtiquè, qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergò proximi Deo esse non possumus, nisi ad eū ieiuniis & orationibus, & eleemosynis propinquemus. Deus enim ipse misericors, ieiunus & sanctus est. Atque ideò qui vult proximus Deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Benè dixi, tota: non solùm enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunâsse. Mirantes: ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati cōditio non constringit. Vndè & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua nō facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt? nisi quòd stolidior pecude est, qui indicto pro se à Sacerdote ieiunio nō ieiunat. Nónne enim pecus est, qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incumbat? Et pecus quidem vidēs declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cùm abstinere debeas: tunc gaudere, cùm debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergò fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinentia superare possimus.

Abstinendo ira Dei lenitur.

Psal. 72.

Non nisi ieiuniis, orationibus & eleemosynis Deo propinquamus.

Ionæ 3.

Pro salute sua quisque ieiunare debet.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

25. AVGVSTINVS sermone quinquagesimoquinto de tempore & multis sequentibus agit de quadragesimali ieiunio: eo verò sermone quinquagesimoquinto sic ait: Eccè, fratres charissimi, Deo propitio, tēpus quadragesimæ venit, & ideò rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres & animæ medicinales ità cum Dei adiutorio sanctè ac spiritaliter celebremus, vt obseruatio sanctæ quadragesimæ non nobis iudicium pariat, sed profectum. Et post pauca: Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per transitoriam dulcedinem præparant sempiternam amaritudinem. Abstinentia verò, vigiliæ, orationes atque ieiunii,

Dies quadragesimæ corporibus salubres & animæ medicinales.

Abstinentia, vigiliæ, & ora-

per breuissimas angustias perducūt ad paradisi delicias, quia non mentitur veritas, quę in Euangelio dicit, Arcta & angusta via est quę ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: Ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cū ipsis ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia vel pro misericordia diuina ieiunet.

tiones perducunt ad paradisi delicias. Matth. 7. Luc. 13.

Matth. 6.

Publicè indictum ieiuniū.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia.

27. SERMONE sexagesimosecundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo, ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia aliis diebus ieiunare, remedium est aut præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiā: in quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam, & tamē qui ieiunare non prævalet, secretiùs sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare prævalent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non prævalet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd aliis ieiunātibus ille abstinere non potest. Pro eo tamē quòd non potest ieiunare, ampliùs debet erogare pauperibus, vt peccata quæ non potest ieiunando curare, possit in eleemosynis dandis redimere. Bonum est ieiunare, fratres: sed melius est, eleemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verò non potest, melius est eleemosynam dare.

Soli dies Dominici in Quadragesima excipiuntur à ieiunio.

In quadragesima nō ieiunantes, peccant.

Peccata ieiunando curantur.

28. SERMONE sexagesimoquarto de tempore: Omne vitæ nostræ tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad cæleste brauium tota virtute contendere. Sed hoc præcipuè in quadragesimæ diebus implendum est, qui abstinentię ac ieiuniis dedicati: tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatē decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus à Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potúque transegit, & ad suscipiendam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Helias post quadraginta dierum ieiunia, curru igneo ad superna cælorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoquè Dominus ac saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tentatione triomphauit, vt ad prædicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiuniis, quē per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergò hos dies cum omni alacritate mentis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus deliciis præferamus in his enim præcipuè diebus ad implendam Domini voluntatē accendimur, quando maximè per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus aliis

Quadragesimale ieiuniū quorū exemplo consecratum sit.

Exod. 14.

3. Reg. 19.

Matth. 4.

Obseruandū à nobis quadragesimale ieiunium, & quo fructu.

Abstinentia à carnibus in

diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergò ista vitamus, quæ aliquando licent, imprimis peccata fugiamus, quæ omninò nunquàm licent. Itaque si volumus benè ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitiis.

Quadragesima & à vino.

Sic ergò, vt diximus, ieiunemus à cibis, vt multo magis ieiunemus à vitiis, vt sanctorum morum vbertate saturemur, vt & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari, sicut in Euangelio legimus: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Ieiunandum & à cibis, & à vitiis, vt mereamur operum retributione satiari. Matth. 5.

29. SERMONE sexagesimoquinto de tempore: Adest nobis venerabile & medicinale tēpus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergò bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunâsset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetrauerũt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergò quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuũ & pulmones epulis æstuãtes. Moyses ergò quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiù ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciua. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergò nos de paradiso cibus: reducat esuries, reducat ieiunium. Dicimus ergò quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deinde & cunctos videamus. Sancto Heliæ ieiunanti etiam elementa famulata sunt. Hic denique tribus annis & sex mēsibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei: Sume paululum panis & aquæ. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi: Nō sufficiebat quia angelum Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret iuberet, sed etiam præcepit vt longiùs fugiat persequentem. Ait ergò: Sume paululum panis & aquæ, quadraginta enim dierum ieiunio perfectutus erat per desertum vsque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prādium mittere, sicut Danieli in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus, prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, nî ieiuniis eruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoquè ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Ierusalem manifestissimus prædicator, ideò vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ nō bibit, quia magis Christum quàm epulas desiderabat. Ioannes quoquè præcursor Domini locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur, poterat vtiquè iuxta Iordanem positus, piscium sibi exhibere delicias: sed pœnitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo suo magis debuit & factis ostendere, quàm voce. In Euangelio quoquè cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt à Domino, huiusmodi genus non posse ejci nisi orationibus & ieiuniis. Videte ergò charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerunt. Omitto cætera: sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & refertũ, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absque ciborũ nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, non quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam, sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies viuamus Domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginētur, demus esurientibus prãdium nostrum. Nec putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nî medicamento eleemosynæ tegantur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum, & ità fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam manducante paupere de bonis tuis, prãdet Christus, qui se in paupere esurire testatur.

Daniel. 14. Dan. 9. 10. Matth. 3.

Marc. 9.

Cur à carnibus &c. abstinendum.

Ad sananda peccatorum vulnera conducit ieiunium eleemosyna iunctum. 2. Cor. 9.

Matth. 25.

30. SERMONE sexagesimonono de tēpore: Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres charissimi, debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij. Quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrarum medicus animarum, congruens tempus instituit, quod & iustis satis sit adorãdum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum ieiuniis, quæuis iniquitas peccatoris extingui potest, & quantauis seueritas iudicis mitigari. Illi longum & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per pœnitentiam, iustus ad requiē. His enim diebus solito ampliùs & diuinitas miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patent enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primùm cùm mũdi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierum curriculo Deus effusis de cælo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nã sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgãdum mũdum, ita & nunc quadraginta diebus miseretur

Ieiunium est ordo temporis salutis medicina & remedium peccatorum.

Ieiuniis iniquitatem reddimus & Deo placemus.

Quàm salutaris sint dies quadragesimæ.

Quadragenarij mysterium Gene. 7.

ad

hominē purificandum. Et paulò pòst: Per hos quadraginta dies separātur mali à bonis, hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intēperās, à Christiano gētilis. Separatur, inquam, malus à bono, hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fideli.

In quadragesima discernuntur boni à malis & hæreticus à fideli.

31. SERMONE septuagesimoseptimo de tempore: omnia, vt suprà ex sermone trigesimoseptimo Ambrosij, D. testimo. vigesimoprimo.

32. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide suprà quæst. præcedenti, B. testimo. trigesimooctauo & sequentibus.

33. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorū primo sic ait: Hodiè, dilectissimi, sacrum quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc obseruatio: vna omnium est, quicunque in eādem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & communicare iucundis? Si ità est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deincèps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnū si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitis vnctio & carnis inedia, refectio cordis. Quidni diaerim vnctionem, quæ & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit?

Quadragesimalis ieiunij obseruatio ad omnes Christianos pertinet.

Medetur ieiunium corporis vulneribus animi.

34. SERMONE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinētia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtiquè sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotiùs. Si quid enim additur ad solitum abstinētiæ modum, nunquid non valdè indignum est, vt nobis onerosum sit, quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Hactenùs vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunij obseruatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immò & cōsectatores? Quāta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tanquàm hæreditario iure traditur, cui speciali præ cæteris prophetis prærogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Helias ille cōmendat, igneo curru raptus in cœlum? Ecce enim quàm multa millia à diebus illis generalis conditio mortis inuasit: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino mortem eius euasit. Iam verò si commendant ieiunium præsens Moyses & Helias, quamuis magni, tamen conserui nostri: quantùm commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, non dicam monachus, sed Christianus, qui minùs deuotè ieiuniū suscipit, quod ei tradit ipse Christus? Denique tantò deuotiùs imitādum nobis est, dilectissimi, Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est, propter nos eum ieiunasse, non propter seipsum. Et post pauca: Ergò quia toto hoc tempore misericordiæ proximus est: quærite Dominum charissimi, dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Veruntamen præsenti quadragesima maiore nobis est feruore quærendus, quæ non solùm pars sed & sacramētum est totius temporis huius. Proptereà si fortè diebus cæteris studia vestra aliquatenùs intepuerant, dignum est vt nunc in feruore spiritus recalescant. Quòd si gula sola peccauit, sola quoquè ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergò oculus, qui deprædatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus a curiosis adspectibus & omni petulātia, vt benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, a fabulis & rumoribus, & quæcunque ociosa sunt, & ad salutē minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atq; scurrilibus verbis: interdùm quoque ob grauitatem silentij, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & ab operib[9] omnibus, quæcunque non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa ieiunet à vitijs & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inueniuntur.

Tempore Bernardi in quadragesima ieiunabant reges & principes, clerus & populus & vniuersa Ecclesia vsque ad vesperam.

Deut. 9. Exod. 34. 3 Reg. 19. 4 Reg. 2.

Moyses, Helias & Christus commendant ieiunium Quadragesimæ. Matth. 4.

Esa. 55.

Quadragesima designat vitæ nostræ tempus.

Ieiunare debent non sola gula, sed cætera membra. Thren. 3.

Esaiæ 58.

35. SERMONE quarto de Quadragesima ait idē Bernardus: Quia ieiunij Quadragesimalis tempus aduenit, quod tota deuotione suscipere moneo charitatem vestram: dignum reor aliquatenùs exponere quo fructu & quemadmodùm oporteat ieiunare. Primùm quidem fratres, pro eo quòd ab ipsis quoquè licitis abstinemus, ea nobis quæ prius commisimus illicita condonantur. Quid verò est condonari commissa, nisi ieiunio breui, ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim metuimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita quæ commisimus, sed & repellit futura quæ committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facilè capiatis, sæpiùs, nisi fallor, experti: Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodū sibi inuicèm ieiunium & oratio socientur, sicut scriptum est: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Subleuetur ergò ieiunium penna quadam orationis. Verùm huic nè fortè minùs sufficiat, alteram quoque necesse est sociari. Oratio iusti, ait scriptura, penetrat cælos. Sint ergò ieiunio nostro, vt facilè cælos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque iustitiæ. Iustitia verò quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergò quasi solùm attendere Deum,

Condonantur illicitè perpetrata per abstinentiam à licitis.

Ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur.

Lucæ 16.

Extirpantur [illegible] vitia, & gratiā promeretur.

Delet præterita peccata & repellit ieiunium. Quid orationi, & quid [illegible] ieiunio præstet & consortet oratio.

Eccl. 35.

Gratiam orandi promeretur ieiunium, & oratio sanctificat ieiunium.

Eccl. 35. Alæ ieiunij, oratio & iustitia.

debitor enim es etiam prælatis, etiã fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipse minimè paruipendit.

36 ORIGENES homilia decima in Leuiticum: Abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum iis qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquãdo Pharisæi Domino, cur non ieiunarent discipuli eius, quibus ille respondit: Quia non possunt filij spõsi ieiunare, quandiù cum ipsis est sponsus. Illi ergò ieiunant, qui perdiderunt sponsum. Nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideò dicimus, vt abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiuniis consecratos, habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus solẽniter ieiunamus. Et certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ. Nam quomodò apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidiis? quomodò scripturis operam dabunt, quomodò scientiæ & sapientiæ studebunt? nõne per continẽtiam ventris & gulę? Quomodò quis seipsum castrat propter regnum cælorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia vtatur ministra? Hæc ergò ieiunandi Christianis ratio est.

1. Tim. 4. Iudaicè abstinere à cibis, Deo non est acceptum.

Matth. 9.

Habẽt Christiani Quadragesimæ dies ieiuniis consecratos. Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Abstinentiæ Christianæ fructus.

37. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite trigesimosexto, vt suprà quæstione præcedente, A. testimo. nono.

Quadragesimale ieiuniũ & ex veteribus libris & ex Euangelio authoritatem habet.

38. AVGVSTINVS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite decimoquinto: Quadragesima sanè ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi lex, in persona Heliæ Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, vt euidentiùs emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & à Prophetis. In qua ergò parte anni congruẽtiùs obseruatio quadragesimæ cõstitueretur, nisi confini & contigua Dominicæ passioni? quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opùs est continentia, vt ab ipsius mũdi amicitia ieiunetur, quæ vtiquè fallaciter blanditi, & illecebrarum fucos conspergere atque iactare non cessat. Numero autem quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius &c.

Matth. 17.

Tempus quadragesimalis ieiunij quàm opportunè constitutum.

Quadragesima designat vitam præsentem.

39. IDEM in psalmum centesimum decimum: Sicut dies isti Paschales præteritis diebus Quadragesimæ quibus ante resurrectionẽ Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solẽniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenarius corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ huius ęrumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autẽ vita de nobis exigit cõtinentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cęlo est, superindui cupientes, à secularibus delectationibus temperemus, & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Helias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Pręcipitur enim nobis & ex lege & prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & prophetis, (vndè etiam in monte & inter vtranque personam medius Saluator effulsit) vt ab omnibus mũdi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquàm ieiunio temperãtię refrenemus, quandiù perfectio decalogi legis, tanquàm psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mũdi partes, id est toto orbe prædicator, vt decẽ quatèr ducta, quadragenarium numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cantamus halleluia, non cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfamiliãs præparauit æqualem.

Vita præsentis etiam per Quadragesimam significatur.

Exod. 34. 3. Reg. 19. Matth. 4. Ieiunij Quadragesimalis præceptum ex lege, Prophetis & Euãgelio. Matth. 17.

Per quinquagesimam, hoc est, dies Paschales vita æterna designatur.

40. CANON sexagesimus octauus Apostolorũ: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschæ Quadragesimã non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiuniũ Quadragesimæ & feriæ 4. & 6. violantes.

41. CONCILIVM Laodicenum canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimã inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ conuenientibus, id est, aridioribus vti.

Quadragesimæ integrè seruanda Abstinentia sanctæ hebdomadæ.

42. CONCILIVM Braccarense secundum canone nono: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur vt superuenturum ipsius anni Pascha, quota Kalendarum die, vel quota luna debeat suscipi, à Metropolitano episcopo nuncietur. Quod cæteri episcopi vel clerus reliquus breuiculo subnotantes, vnusquisque in suã ecclesia, adueniente natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euangelicam nuncient. In cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autem die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes: ad exorcismi purgationem offerre.

Indictio ieiunij Quadragesimalis.

43. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexagesimotertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

Ieiunij violatores.

44. TRIBVRIENSE concilium canone trigesimoquinto: Secũdùm sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt nullus comes, nullùsque omninò secolaris, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere, sed nec populũ illo præsumat coercere: Quia indè irascitur Deus, cùm tãtùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inuentatur lites & contentiones frequentare. Diebus Quadragesimę & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Quadragesimæ [illegible] quomodo celebrandum.

45. AGATHENSE concilium, canone duodecimo

Omnibus diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis, cunctis ieiunandum.

mo. Placuit etiam, vt omnes Ecclesiæ filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione & distinctionis cōminatione ieiunent.

Ieiuniorum ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercêrut, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruentur ab Ecclesia, dissoluat, perfectè in eo residente ratione, sit anathema.

Indictum ieiunium violātes anathematizantur.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratū canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio pręcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

48. TOLSTANVM concilium octauum canone nono: Nouæ intentionis admonitu detecta est ingluuies horrenda voracium, quæ dum freno parsimoniæ non adstringitur, religioni contraire mōstratur. Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatim decidit: illi tanta edacitatis improbitate grassantur, vt cælestia & penè summa contemnere videantur. Etenim cùm Quadragesimæ dies, anni totius decimæ deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam salubertimè crudito humani generis expiatur, dum à quatuor mūdi partibus ad hanc homo religionē crediturus adducitur, & ex quatuor elementis formatis propter transgressionē decalogi quatèr deciès conuenienter affligitur: illis qui ausu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esuum perceptione prophanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis absque ineuitabili necessitate atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserint, attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione, & hoc illi cumuletur ad pœnā, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Eccl. 19.

Quadragesimæ dies totius anni decimæ deputantur.

Contra violatores ieiunij Quadragesimalis.

Carnibus vescētes in quadragesima sine inuitabili necessitate, rei existunt Dominicæ resurrectionis.

Dispensatio sacerdotis est necessaria iis qui coguntur vetitis cibis vti.

49. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter capite primo: Cognoscite à nobis, & à cunctis episcopis in hac sancta, & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctū Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ità & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ità nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis, quoniā in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secularium laicorum. Et sicut hi ampliùs sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, iis moribus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti. Hac ergò septē hebdomadas omnes clerici à carne & deliciis ieiunēt, & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inhętere die noctuque studeant.

Clericorum abstinentia quadragesimalis, à laicorum abstinentia olim distincta.

Septē hebdomadarum à carnibus abstinentia.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimo. decimotertio.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquarto de tēpore, vt suprà, D. testimo. vigesimoseptimo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimoseptimo historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimosecundo: Et cùm fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponēdas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi cōsectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potiùs adeundam esse cēsens, quàm vt quidquam de patriis moribus & traditionibus mutaret.

Mortē potiùs adire, quàm carnibus vesci statuit populus Christianus, etiamsi maxima esset annonæ caritas.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt aduenienti ieiunio, etsi milliès quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mâllet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Christiani olim quiduis pati malebāt, quàm cibis vetitis vti ieiunij tēpore.

54. ITEM homilia prima.

55. ET secūda in Genesim, vt supra, quęstione pręcedenti, B. testimo. tertio & quarto.

1. E. BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimosecundo de tempore, vt suprà in hac quæstione, D. testim. vigesimosexto.

3. AMBROSIVS sermone vigesimotertio.

4. VIGESIMOQVINTO.

5. TRIGESIMOQVARTO.

6. TRIGESIMOSEXTO.

7. ET trigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimo. decimoquinto & sequentibus.

8. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellā, aduersùs Montanū: Nos vnā quadragesimam secūdùm traditionem Apostolorum, toto anno, tēpore nobis cōgruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores, nō quod & per totum annum excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud volūtate munus offerre.

Quadragesimæ ieiunium ex traditione Apostolorum obseruatur.

9. AD Galatas quinto: Qui autē sunt Christi, carnē suam crucifixerunt cū vitiis & concupiscentiis.

10. PRIORIS ad Corinthios secundo: Animalis homo non percipit ea quę sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in litaniis & de ieiuniis Niniuitarum, quæ eadem est cum sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt suprà D. testimo. vigesimotertio.

13. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterū, vt suprà hac eadem quæst. D. testimo. primo.

14. LVCÆ decimo: Qui vos audit me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

15. MATTHÆI decimooctauo: Quòd si non au-

dierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicenses secūdo: Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbū auditus Dei, accepistis illud nō vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c.

19. HIEREMIÆ trigesimoquinto, vt suprà A. testimo. vigesimotertio.

20. SECVNDI Machabæorum sexto: Eleazarus vnus de prioribus scribarum, vir ætate prouectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille gloriosissimā mortem magis quàm odibilem vitam complectēs, voluntariè præibat ad supplicium. Intuens autem quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hi autē qui adstabant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiā, tollentes eum secretò, rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur mādu casse, sicut rex imperauerat, de sacrificij carnibus: vt hoc facto à morte liberaretur, & propter veterē viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiā dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conuersationis actus, & secundùm sanctę & à Deo conditæ legis constituta, respōdit citò, dicens præmitti se velle in infernū. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: vt multi adolescentes, arbitrātes Eleazarum nonaginta annorū transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicū corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, sed manum omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquā, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

21. ET capite septimo: Contigit autem septē fratres vnà cum matre sua appræhēsos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quęris, & quid vis discere à nobis? Parati sumus mori magis, quàm patrias Dei leges prævaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi. Quibus statim succensis, iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam, & cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præscindi, cæteris eius fratribus & matre inspicientibus, &c.

22. AD Romanos decimotertio, vt suprà C. testimo. quinto.

23. LEVITICI vigesimotertio: Decimo die mēsis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustū Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta nō fuerit die hac, peribit de populis suis, & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

24. PRIMI Regum decimoquarto: Viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autē Saul populum, dicēs: Maledictus vir qui comederit panē vsque ad vesperā, donèc vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem: omnéque terræ vulgus venit in saltū, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suū: timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum: extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suū, & illuminati sunt oculi eius, &c. Et cōsuluit Saul Dominum, dicens. Num persequar Philisthijm? si tradēs eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa. Dixitque Saul: Applicate huc vniuersos angulos populi, & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodiè. Viuit Dominus saluator Israël, quia si per Ionathan filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuersum Israël: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Respōditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israel da indicium, quid est quod non responderis seruo tuo hodiè? Si in me aut in Ionathā filio meo est iniquitas hæc, da ostēsionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprahensus est Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Ionathā filium meum. Et captus est Ionathas. Dixit autem Saul ad Ionathā: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululū mellis, & eccè ego morior? Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hęc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitque populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est, &c.

25. TERTII Regum decimotertio: Dixitque (propheta qui habitabat in Bethel) ad virum Dei de Iuda: Veni mecum domum, vt comedas panem. Qui ait, Nō possum reuerti, neque venire tecum, nec comedā panē, neque bibam aquā in loco isto: quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, nec bibes aquam ibi, nec reuerteris per viam qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui, & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicēs: Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panē, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit secum: comedit ergò panem in domo eius, & bibit aquam. Cùmque sederēt ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens:

hæc

Hæc dicit Dominus, Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus: & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi nè comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulcrum patrum tuorum. Cùmque comedisset & bibisset, strauit asinũ suum propheta quem reduxerat. Qui cùm abiisset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectũ in itinere: asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer.

26. CONCILIVM Tridentinum sessione vltima, quæ est vigesimaquinta, in decreto de delectu ciborum, ieiuniis, & diebus festis: Insuper hortatur sancta Synodus, & per sanctissimũ Domini nostri atque Saluatoris aduentum Pastores omnes obtestatur, vt tãquàm boni milites, illa omnia, quæ sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, statuit, necnon ea, quæ tam in hoc cõcilio, quàm in aliis œcumenicis statuta sunt, quibuscunque fidelibus sedulò cõmendent: omnique diligentia vtantur, vt illis omnibus, & iis præcipuè sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia, vel etiã quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum festorum deuota & religiosa celebratio: admonẽtes populos crebrò obedire præpositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui verò cõtemnunt, Deum ipsum vltorem sentient.

Ciborum delectus & ieiunia obseruanda.

Præpositis nõ obtemperantes, Deum sentient vltorem.

27. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Euangelium Ioannis: Non est malum carne vesci, cùm de hac re loquens Apostolus dicat: Omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur: sed quia, sicut idem ipse ait, Malum est homini qui per offendiculum manducat. Et si per hominis offensionem, quantò magis Dei? Cuius in Israelitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quò inhiabat concupiscẽtia, quamuis illi nec peterent, sed quia deerat, murmurarent: sed vt sciremus, non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit: & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

Non propter cibũ mors incurritur, sed propter inobedientiam cõtumacem, aut inordinatam cupiditatem.

Gen. 3

Gen. 25.

28. AMBROSIVS sermone vigesimoquinto.

29. ET trigesimosexto, vt suprà hac eadem quæst. D. testimonio decimosexto, & vigesimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima in priorem epistolam ad Timotheum, in ea verba scribens: Omnis creatura Dei bona est, &c. Duo igitur capita ponit: vnum quidem, quòd creatura nulla communis est: secundò, quòd etsi communis sit, medicamentum in promptu est. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinùs immunditia omnis abscessit. Num verò, inquiea, & quod idolis immolatum fuerit, eadem possumus ratione mundare? Licet, siquidem nescias idolothytum esse: sin verò sciens ac prudens illud percipias, immundus iam eris, non ideò quia idolothytum est, sed quòd, cùm tibi imperatum sit non communicare dæmoniis, per id communicâsse conuinceris. Itaque neque illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atque inobedientia immundum fit. Num suilla caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucisque signaculo: nec aliud quicquam immũdum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quæ gratias non exhibet Deo.

Idolothyta non maculãt per se hominem, sed inobedientia.

31. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquinto, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimonio vigesimotertio.

VI.

Quid de ieiunio sacra scriptura tradit?

Diuina vox est, quæ per Ioẽlẽ ad peccatores clamat:[a] *Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò pòst:[b] *Canite tuba in Siõ*, inquit, *sanctificate ieiuniũ, vocate cætũ, congregate populũ*, vel sicut alij legũt: Sanctificate ieiuniũ, prædicate curationẽ: Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cęteris bonis operibus, & sanctificatũ curationi proficere[c] peccatorũ, vt Hieronymus[d] interpretatur. Nã vt idem è sacris literis[e] colligit, per ieiunia Daniel[f] vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ[g] iram placauerunt Dei: &[h] Elias ac[i] Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse[k] Domin⁹ totidẽ diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solẽnes ieiuniorũ dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit[l] non nisi oratione & ieiuniis posse superari: & Apostolus frequenter[m] se ieiunasse dicit, & in psalmis pœnitens loquitur:[n] *Manducabã sicut cinerem panem meũ, & potũ meũ cum fletu miscebã.* Et:[o] *Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabã in ieiunio animam meã.* Demùm quid eo manifestius, quã quòd Christus affirmat[p] fore, vt cũ ipse sponsus, disci-

Iudic. 20. d 1. Reg. 7. b 31. d 2. Reg. 1. b 3. g 12. d e 3. Reg. 21. g 1. Paralip. 20. d 2. Paral. 20. a e 1. Esdræ 8. d a 2. Esd. 1. a

a Ioel. 2. c & 1. c

b Ibidem. Greger. homil. 16 in Euangel. Maximus hom. 1. de ieiunio Quadragesimæ.

c Augu. ser 60. 62. 69. 230. de tempore. Bern ser. 4. de quadrag. Hiero. in cap 4. Daniel.

d Lib. 2. aduersus Iouinian.

e Ibid. Vide & Aug ser. 65. de tempore, & Chrys. in hom de Iona.

f Daniel. 9 a f 3 10. b c

g Ionæ 3. d

h 3 Reg. 19 b

i Exod. 24. d 34. d Deut. 9. b c

k Matth. & Luc. 4. a

l Matth. 17. c Mar. 9. d

m 2. Cor. 11 f

n Psal. 101. b

o Psal. 34. b

p Luc 5 g Mar. 2. c Matth 9. b & ibidem Hieron.

q Actor. 13. a 14. d

pulis suis maximè dilectus, ablatus sit, tūc illos, licet[q] Spiritu sancto plenos, ieiunaturos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur,[r] *Exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, ieiuniis, in castitate.*[s] *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.*

r 2. Cor. 6. a Luc. 2 f Matth. 6. b Tob. 3 b. Iudith 4. b c 8. a Esther 4. a d 14. a Iere. 36 b Baruch 1. a 1. Mach. 3 f 2. Machab. 13 c. d
s Galat. 5. d

TESTIMONIA.

1. IVDICVM vigesimo: Cúmque filij Israël altera die contra filios Beniamin ad prælium processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrētes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. Quamobrē omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes, flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore erat ibi arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltrà debemus ad pugnam cōtra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cràs enim tradam eos in manus vestras

2. PRIMI Regum septimo: Dixit Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orē pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauserúntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauítque Samuel filios Israel in Masphath. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthim iniêre prælium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israel. Egressíque viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus.

3. ET capite trigesimoprimo: Quod cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunq; fecerant Philisthiim Saul, surrexerūt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserūt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepeliêrunt in nemore Iabes, & ieiunauerūt septē diebus Samuelis.

4. SECVNDI Regum primo capite: Appræhendens autem Dauid vestimēta sua scidit, omnésque viri qui erant cum eo, & planxerūt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathā filium eius, & super populū Domini, & super domū Israel, eò quòd corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab & ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite vestimēta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur pheretrum. Cúmque sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner. Fleuit autem & omnis populus, &c. Cúmque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panē vel aliud quidquā.

6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoq; Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ, Dauid, & desperatus est. Deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio: & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domûs eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò pòst: Dixerunt autem ei serui sui: Quis est sermo quem fecisti? propter infantem cùm adhuc viueret, ieiunâsti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti & comedisti panē. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. dicebam enim: Quis scit, si forte donet eū mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autē quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquid potero reuocare eum ampliùs? ego vadam magis ad eū, ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTII Regum vigesimoprimo: Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens, Surge, & descēde in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descēdit, vt possideat eam: & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti, Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus, In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Non inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus sis, vt faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab & mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Ahia: quia egisti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: Cōcitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est intantū, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset, Achab sermones istos: scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Heliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatū Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, nō inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Armi

Saul consecrauerunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul, consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerũt cadauera Saul & filiorum eius: attuleruntque ea in Iabes, & sepeliêrunt ossa eorũ subter quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, vt pugnarent contra eum. Veneruntque nuncij, & indicauerunt Iosaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatusque est Iudas ad deprecãdum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cúmque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, &c.

10. PRIMI Esdræ octauo: Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahana, vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, vniuersæque substantię nostræ. Erubui enim petere regem auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo eius, & furor super omnes qui derelinquũt eum. Ieiunauimus autẽ, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

11. SECVNDI Esdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ: Et factum est in mense Casleu, anno vicesimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse, & filij Iuda: & interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Cúmque audissem verba huiusmodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæso Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, &c.

12. IOELIS secundo: Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & nè des hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes, Quare dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltrà opprobrium in gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, cõgregate senes, omnes habitatores terræ in domũ Dei vestri: & clamate ad Dominum.

14. GREGORIVS homilia decimasexta in Euãgelia: Per Iohelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia. Incassum enim caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur. Ioel. 2. Ieiuniũ quo modò sanctificatur.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadragesimæ: Ieiunia nostra religiosis sanctificemus obsequiis. Quid autem est aliud, sanctificare ieiunium, nisi ieiunij causa sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio parentum, amicorum, parentúmque gratia, clientum etiam parua magnàve munuscula, à recti tramite non auertunt. Sanctificat ieiunium suum, cuius iustitia precio non vilescit. Sanctificat ille ieiuniũ, qui flammas sæuientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit. Sanctificat ieiunium, qui lasciuientes oculos turpis adspectus habenis castitatis auertit. Sãctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, scuto patientiæ repercussa, dispergit. Sanctificat ieiunium, qui litigantiũ tumultus pacifici sanitate sermonis, & linguę prudentioris arte compescit. Sanctificat ieiunium, qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationũ spinas, euangelico sulcãte vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum pro quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humilitate solatur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinæ legis intẽtus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhiberè ieiunia, simus in fide fortes, in iudiciis iusti, in amicitia fideles, in iniuriis patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersus iniqua constantes, in conuiuiis sobrij, in voluptatibus continentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ & ad gaudia cælestium promissionum indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus. Sanctificare ieiunium.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo.

17. SEXAGESSIMOSECVNDO, &

18. SEXAGESSIMONONO de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D testim vigesimoquinto, vigesimosexto & vigesimonono.

19. ET sermone ducentesimo trigesimo de tẽpore: Aduersus dæmonum nequitiam quæ nobis Dominus arma ostẽdit, debemus vtiq; retinere. Hoc, ait, genus in nullo eiicitur, nisi oratione & ieiunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas Matth. 17. 1 Tim. 4.

*promissi*anè*

autem ad omnia vtilis est, * professionem babens vitæ præsentis & futuræ. Inspiciamus ergò vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersus improbas cogitationes.

Ieiunij vis.

Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum,

Psal. 50.

quod Deus non spernit. Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accẽdit. Ieiunium verbositatem non amat, diuitias, superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere, quod est infirmum & fragile, atque dum ità se intelligit imbecillem, aptiorem virtutem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obsecrationes.

20. BARNARDVS sermone quarto in quadragesima, vt suprà quæstione præcedenti, D. testim. trigesimoquarto.

21. HIERONYMVS in caput sextum Danielis, super ea verba: Et abiit rex in domum suã, & dormiuit incœnatus.

Dan. 6.

Quanta regis beneuolentia, vt cibum nec die nec nocte caperet, somnum oculis non cõcederet, sed cum periclitante propheta ipse penderet affectu.

Pro peccatis propriis inedia &c. Deus ad clemẽtiam flectendus.

Si autem rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis propriis inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere?

22. IDEM libro secundo aduersus Iouinianum, vt in textu, & suprà quæstione præcedenti, C. testimonio primo.

23. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquinto de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimo. vigesimooctauo.

24. CHRYSOSTOMVS in homilia de Iona propheta:

Ionæ 3.

Ebrietas & luxuria stantem euerterunt ciuitatem: cõmotam, ieiunium solidauit.

Dan. 6. & 14. Ieiunij fructus.

Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingressus est. Et paulò post: Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni

Matth. 17. Ionæ 3.

auiditate tuis amplexibus festina suscipere. Quando enim & in flamma prodest, & in lacu leonum subuenit, & spiritus propulsat immundos, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consueuit: quis huius insaniæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum matrem declinare? Sed dicis: Corporibus exindè generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tan-

2 Cor. 4.

tum interior renouatur de die in diem.

Ieiunio non animam tantùm, sed etiam corpora roborari.

Immò si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validiora roborari. Et si meum sermonẽ respuis, medicorum te doceat disciplina: qui parcitatem,

Ex medicorũ etiã sententia.

salutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, subitaneas mortes & cætera, quibus febris atque langnores corporis comparantur, ea luxuriis atque voluptatibus aiunt generari, & tanquàm de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarum perturbationem commeare testantur.

25. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere. Et oraui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiẽs pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mãdata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: Ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu autem animaduerte sermonẽ, & intellige visionẽ. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum & super vrbẽ sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, &c.

26. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panẽ desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierũt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicesima, &c. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cúmque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos. Veni autem vt docerem te, quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

27. IONÆ tertio: Et surrexit Ionas, & abiit in Niniuen iuxta verbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius: & clamauit & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderũt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam nõ bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominũ in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. TERTII Regum decimonono: Proiecítque se (Elias) & obdormiuit in vmbra Iuniperi: & ecce angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge & comede. Respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergò & bibit: & rursùm obdormiuit. Reuersúsque est angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixítque illi: Surge, comede, grandis enim tibi restat via. Qui cùm surrexisset, comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb.

29. EXODI vigesimoquarto: Cúmque ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube sex diebus: septimo autem die vocauit eum de medio

caliginis

caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi igois ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel. Ingressúsque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. Et capite trigesimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cũ Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. Devteronomii nono: Nam & in Horeb prouocâsti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cúmque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cúmque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissémque vos peccâsse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis ostẽderat: proieci tabulas de manibus meis, confregíque eas in conspectu vestro. Et procidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis: timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos cõcitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. Matthæi quarto: Et cùm ieiunâsset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, posteà esuriit.

33. Lucæ quarto: Iesus autem plenus spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur à spiritu in deserto, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis, esuriit.

34. Matthæi decimoseptimo: Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc: & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium.

35. Marci nono: Et cùm introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio.

36. Posterioris ad Corinthios vndecimo: Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in* profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, &c. in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

* profundo.

37. Psalmo centesimoprimo: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

38. Et trigesimoquarto, vt in textu.

39. Lucæ quinto: Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: & cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. Marci secundo: Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt in illis diebus.

41. Matthæi nono: Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quandiù cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

42. Hieronymus in caput nonum Matthæi, scribens in præcedentia verba: Sponsus, (ait) Christus: sponsa ecclesia est. De hoc sancto spirituali connubio, Apostoli sunt procreati: qui lugere non possunt quandiu sponsam in thalamo vident: & sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nõnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis ieiunia debere committi, licèt statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam: quòd ablato sponso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis præparemur.

Post passionẽ & resurrectionem filij sponsi ieiunabunt.

Montani error.

Ieiunio quadragesimæ cur Ecclesia ante Pascha seruet.

43. Actorvm decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autẽ illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidẽ missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum.

44. Et capite decimoquarto: Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus cũ Barnaba in Derben. Cumque euangelizâssent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantésque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

45. Posterioris ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. Lucæ secundo: Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsq; ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

47. Matthæi sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab

eis: alioquin mercedē non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm autē ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuā laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

48. TOBIÆ tertio: Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergo cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

49. IVDITH quarto: Et fecerunt filij Israel secundùm quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutúsque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, quia Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit, sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

50. ET capite octauo: Erat Iudith relicta eius vidua iam annis tribus & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & Neomenias, & festa domus Israel.

51. ESTHER quarto: Quæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco, aulam regis intrare. In omnibus quoque prouinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato vtentibus. Et paulò pòst: Rursúsque Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susis repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradénsque me morti & periculo. Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

52. ET capite decimoquarto: Esther quoquè regina confugit ad Dominum, pauens periculum quod imminebat. Cúmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis variis, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiuniis: omniáque loca, in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, &c.

53. IEREMIÆ trigesimosexto: Et fecit Baruch filius Neriæ, iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. Legítque Baruch ex volumine sermones Ieremię in domo Domini in gazophylacio Gamarię filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo.

54. BARVCH primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniæ filij Ioacim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi venientis ad librum: & ad aures potentium filiorum Regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vsque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia ad flumen Sodi. Qui audientes, plorabāt & ieiunabāt, & orabāt in cōspectu Domini.

55. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium: & vt orarent & peterēt misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha cōtra Ierusalem: qui locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo: & disciderunt vestimenta sua, & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum: & attulerunt ornamēta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & clamauerunt voce magna in cælū, dicētes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum & in humilitatem:

& ecce

& ecce nationes cōuenerunt aduersum nos vt nos disperdant:tu scis quæ cogitant in nos. Quomodò poterimus subsistere ante faciem eorū, nisi tu Deus adiuues nos? Et capite sequenti: Et exiêrunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persequuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ: & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. Secundi Machabæorum decimotertio. Sed rex (Antiochus) mente effrenatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent, quò sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctóque templo priuari vererentur, ac populum, qui nuper paululùm respirâsset, nè sineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas, vt se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit priùs quàm rex admoueret exercitum ad Iudæam, & obtineret ciuitatem: exire, & Domini iudicio committere exitum rei. Dans itaque potestatē omnium Deo mūdi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsque ad mortem pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant, summóque metu ac perturbatione hostium castra repleuerunt, rebúsque prosperè gestis abêrunt.

57. Ad Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Oratio?

A. Est [a] pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quęcunque sunt nobis aut aliis salutaria: quo diuinam quoquè gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque ratione coram summa & ęterna illa maiestate nos [b] deuotos testamur: Vt huc spectet non solùm precatio, sed etiam [c] adoratio, [d] oblatio seu sacrificium, [e] inuocatio, [f] laudatio, [g] gratiarum actio.

B. [h] Modum autem precandi & formulam singularē Christus [i] pręscripsit, sicut suprà declarauimus. Et nullum est sanè opus magis in scriptura [k] commendatū, nullum piis sanctísque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus & sępiùs, & diligentiùs, magísque necessariò in hac vita sit exercendū, atque precatio. Verè dictum illud: [l] *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit*. Item: [m] *Oportet semper orare*, ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudis [n] humanę respectu, hoc est, in [o] spiritu & veritate.

C. Interim orantes, externum corporis gestum & habitum, [p] ritúsque nonnullos adhibent sępè. Et rectè quidem, vt exempla scripturę commonstrant. Nam & Christus Dominus, nunc [q] subleuatis in cęlum oculis, nunc [r] elata voce, nunc in terram [s] prostratus Patrē orauit. Tum [t] Danielis ac [u] Niniuitarū precatio, quia non sine ieiuniis, sacco & cinere instituta fuit, magis cōmendatur. Nec frustrà de Publicano [x] dictū est, quòd humili facie, depressis oculis, pectorísque tunsione suá in tēplo precationē instruxit. Quę quidē licèt externa videātur, & ab impiis etiā fieri ac ostentari queant, tamen hactenùs laudē illa merentur, quatenùs & piè corpus exercent, redigúntque in obsequiū creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu

a Damasc. lib. 3. orthod. fidei c. 24. Augu. lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 7. & ser. 230. de temp. Basil. in Iulittam martyrem Chrysost. homo. 30. in Genes. Nyssenus in libro de Oratione.
b Exodi 35. a d 2. Paralip. 29. g
c Matth. 4. b
d Malach. 1 c Esaiæ 56. c Ioan. 4. a
e Roman 10 c
f Psal. 17. a 145 a
g Esaiæ 56 c 1 Timoth. 2. a August. epist. 59. ad Paulinum.
h Aug. tract. 73 in Euang Ioan. Basil. cap. 2. const. monast. Bern. ser. 4 & 5. de quadrag. & in ser. de 4. modis orandi.
i Matth. 6. b Lucæ 11. a Vide suprà de oratione Dominica.
k Psal 140 a Tob. 12. c Acto. 10 a Exo. 32. a Psal. 105 d Ierem. 7. c 27. d. & ibidem Hierony. Item epist. 12. ad Gaudentium.
l Eccli. 35. d Psal. 101. c 36. a Iudith 9. d
m Lucæ 18 a Eccli. 18. c 1. Thessal. 5. a
n Matth. 6. a
o Ioan. 4. c
p Tertul. in apologetico aduersus gentes cap. 30 August. in lib de cura pro mortuis gerenda, cap 5. Hieron. aduersus Luciferianos & in vita Pauli Eremitæ. Item de viris illust. in Iacobo.
q Ioan 17 a 11 a
r Matth 27. c Lucæ 23. f
s Matth. 26. d Marc. 14 d Lucæ 22. e
t Daniel. 9. a
u Ionæ 3. a d Iudith 4. b c d 9. a 1. Mach 3. f
x Lucæ 18. c Exod. 9. f g 17. c Deut. 9. c d Num 10 a Psalm. 87. h 140 a 2. Paral. a h Matth. 2. b Act. 7 39 g 20. g 21. a Ephe 3. c 1. Cor 11. a Damasc lib. 4. orthod. fidei, cap. 3 De certis orandi temporibus videatur August. hæresi 57. Beda in cap 18. Luc. Ansel. in cap. 5 episto. 1. ad Thessal. Clemen. constitut Apost lib 8 cap 40. Tertul in apologetico cap 2. Cypr. de orat. Dom Athan de virgin. Basil. ser. 1. de institut monach. & cap 37 in regulis longioribus Chrys homi 59 ad pop Hiero in c. 6. Dan. & ad Eustoch epist. 22 & in epitaph. Paulæ epist 27 Concil. Aquisgran cap. 128 & sequent. Psal 118. s. 454. a Daniel. 6 c Actor 3. a 10. b 16. c

interiore. Præterea sunt hæc testimonia quędam fidei, humilitatis atque pietatis non negligenda, vt quę non solùm spectanti proximo, sed etiam Ecclesię adferunt ędificationem.

TESTIMONIA.

Oratio quid sit.

1. A. Damascenus libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigesimoquarto: Oratio est ascensio mentis ad Deum, aut decentium à Deo petitio.

2. Augustinus libro secundo de sermone Domini in monte, capite septimo: Primò hic respondetur, non verbis nos agere debere apud Deū, vt impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus & intentione cogitationis cum dilectione pura & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memorię mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Et post pauca: Fit ergò in oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

In oratione fit mentis ad Deum conuersio.

3. Idem sermone ducētesimo trigesimo de tempore: Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Abeat dissensio secularium motum, quibus premitur mens humana quotidiè. Oratio coniunctio Spiritus sancti, si tamē orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi, & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutē. Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei, plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationē sensu proprio, cū fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimēta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo, atque ità gaudēs assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodò poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris: hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio.

Orationis vis & vtilitas.

Oratio quid sit, & quæ bona præstet.

Psal. 62.

Ioan. 10.

4. Basilius Magnus homilia in Martyrem Iuliam, quæ est quinta inter homilias variorum argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. Sanè eiusmodi petitionem neutiquàm statuimus in sola verborum pręcisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opus esse verbis, quibus commonefiat nostræ petitionis: magis verò dicimus eum perspicacissimè scire, quæ nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimirùm, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potius ipsam suas vires plenius explicare, explerève in animæ orātis libera electione ac proposito, simul & in actionibus quę per omnem vitā intento studio perficiuntur ad præscriptū virtutis, iuxta Paulum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens mensæ, ora: esitans panem, largitori gratiam rependito. Suffulciens firmausque infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartiuit ad inferendam cordi tuo lætitiam, & ad multiplicium infirmitatum non mediocre solamē. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, nè prætereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explēsti. Tunicam induetis? gratias agito benigno datori. Amicitis pallio? fac, in te augescat intensior erga Deum charitas, qui integumenta gratuitò largitus est hyemi ęstatique accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tribēne dies expletus abiit? Illi referto gratiam, qui solem quidem nobis nihil tale commeritis indulsit in diuinæ operationis ministerium: ignē verò contulit illustrandæ nocti, vtque subseruiat reliquis vitę commoditatibus. Ipsa rursùs nox alias ad orationem suggerere possit conciliarève occasiones. Etenim si quando in cælum suspexeris, quum in eximiam siderū pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressiùs: horum visibilium supplica Domino, vniuersorum longè optimo artifici procide Deo, & cole eum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuulsè & continenter orauerīs, nō quidem si verbis modò orationem expleueris tuā: veriùs vbi omnis prorsùs vitæ tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformârit voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur cōtinens quædam & indiuulsa oratio.

Oratio non solis verbis cōstat ac perficitur.

1 Cor. 10.

Coloss. 3.

Orationi frequenter ante refectionem.

Eccl. 31.

Prou. 31

1. Tim. 5.

Manè post somnum in vestiendo se.

Vesperi ante somnum.

Ipsa nocte.

Tota vita oratio quædam esse potest.

5. Chrysostomus homilia trigesimain Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modò sobrij & vndequaquè mēte nostra collecta, inimicoque nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulò pòst: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquar virtute prædito, non paruum indè fructum percipiet, quantis bonis fruetur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. An non enim præstare potest priusquàm petamus? Verùm propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur quod petimus, siue nō consequamur, perseueremus semper in oratione. Et non solùm gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, nō minus est quàm si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

Orationis commendatio.

Oratio est colloquium cum Deo.

Psal. 103.

Cur Deus differat ea quæ postulamus.

Cum denegat postulata, beneficium præstat.

6. Gregorius Nyssenus in libro de oratione, circa principiū: Et quid attinet singulatim exponere quibus rebus multipliciter, multisque modis peccatū humanę vitę cōmiscetur: cuius peccati nulla alia causa est, quàm quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assumunt.

Orationis neglectio quã multorũ malorum causa, in rebus etiam temporalibus.

assumunt. Quòd si oratio negocium præcesserit, peccatum aduersus animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iustitia sese mediam vbique controuersiis interponente. Prohibet item agricolam à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, nè posteà ampliùs vnà cum plus habendi cupiditate peccatũ ingrediatur. ità viator, ità qui expeditionẽ vel nuptias parat: ità quicunque animũ ad aliquod negocium adiecit, si cum oratione quodlibet agat, prospero atque felici successu negociorum à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente, sin autem relicto Deo, negocio totos intentus fuerit, omninò necessè est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsus versetur, recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo non coniungit. Ergo hoc prius oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit, at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitiæ præsidium atqua totamen est, iræ moderatio, superbiæ sedatio atque repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio: inuidię profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, rectæ iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorum & causam dicẽtium patrona, nexorum ac vinctorum relaxatio atque solutio, fatigatorum requies, mœrentium consolatio, gaudentium animi delectatio, lugentium solatium, nuptias contrahentium corona, natalitij festi celebratio, morientium funus. Oratio, conuersatio sermocinatióque cum Deo est: visum effugientium contemplatio: eorum, quæ concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum angelis honoris conditio, bonorum progressus & incrementum: malorum subuersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Oratio, Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiá verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adolescentibus in ventum sonantem, flammam conuertit: Israëlitis, aduersus Amalechitas trophæum erexit, & centum octogintaquinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili prostrauit. Atque sexcenta præter hæc ex iis, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palàm fit, nihil ex iis, quæ per hanc vitam coluntur & in precio sunt, orationi præstare. Et posteà: Προσευχή, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

A Deo recedit, qui orare negligit. Lucæ 18.

Orationis laus à fructu & vtilitate multiplici.

Oratio est obuersatio & collocutio cum Deo.

Ionæ 2. 4. Reg. 20. Daniel. 3. Exod. 17. 4. Reg. 19.

Oratio est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

7. Exodi trigesimoquinto: Egressaque omnia multitudo filiorum Israel de cõspectu Moysi, obtulerunt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat, &c. Et paulò pòst: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israël voluntaria Domino dedicauerunt.

8. Secundi Paralipomenõ vigesimonono: Ezechias autem etiam hæc addidit, Implêstis manus vestras Domino: accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergò vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente deuota.

9. Matthæi quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

10. Malachiæ primo: Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnũ est nomẽ meum in Gentibus dicit Dominus exercituum.

11. Esaiæ quinquagesimosexto, vt infrà testimonio decimosexto.

12. Ioannis quarto: Dicit ei mulier: Domine, uideo quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerũt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

13. Ad Romanos decimo: Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omniũ, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodò ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audiêrunt? Quomodò autem audient sine prædicante?

14. Psalmo decimoseptimo: Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

15. Et psalmo centesimo quadragesimoquinto: Lauda anima mea Dominum Laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiù fuero.

16. Esaiæ quinquagesimosexto: Adducam eos in mõtem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimę eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. Prioris ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnib' qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillã vitam agamus in omni pietate & castitate, hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo.

18. Avgvstinvs epistola quinquagesimanona ad Paulinum, quæstione quinta: Illa sanè difficillimè discernuntur, vbi ad Timotheum scribens Apostolus ait: Obsecro itaq; primùm omniũ fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones. Secundùm Græcum enim eloquium discernenda sunt. Et post pauca: Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sint: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas quas facimus in celebratione sacramentorum, antequàm illud quod est in domini

1. Tim. 2.

Locum Pauli interpretatur Augustinus de precibus quæ in Missæ sacrificio &c.

mensa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicunt εὐχὴν, rarò ità scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed plerunque & multo vsitatiùs votú appellat εὐχὴν: προσευχὴν verò, quod verbum ità positum est, vnde tractamus, semper orationem vocat. Vndè hanc verbi originem, sicut superiùs dixi, nonnulli minùs eruditè intuentes, προσευχὰς non orationem, sed adorationem dicere voluerunt, quæ potiùs προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdú dicitur, quę vocatur εὐχὴ, adoratio putata est προσευχή. Porrò si vsitatiùs, vt dixi, in scripturis votum appellatur εὐχὴ, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, προσευχὴς. Vouentur autem omnia quæ offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum aliud votum maximú, quo nos vouimus in Christo esse mãsuros, vtique in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quòd vnus panis, vnum corpus multi sumus. Ideò in huius sanctificatione & distributionis præparatione existimo Apostolum iussisse propriè fieri προσευχὰς, id est, orationes: vel, vt nonnulli minùs peritè interpretati sunt, adorationes. (1. Cor. 10.) hoc est enim ad votum, quod vsitatiùs in scripturis nuncupatur εὐχή. Interpellationes autem, siue (vt vestri codices habent) postulationes, fiunt cùm populus benedicitur. Tunc enim antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimę offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto sacraméto, gratiarú actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimã commendauit Apostolus.

1. B. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Ioannem: Magnam spem Dominus suis promisit sperantibus, dicens: Quia ego ad Patrem vado, & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. (Ioan. 14.) Sic ergò perrexit ad Patrem, vt nó relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est. Quodcunque petieritis, cùm videamos plerunque fideles eius petere, & non accipere? An fortè propterea quia malè petút? Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus, dicens: Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis. (Cur orantes non semper exaudiantur. — Iacobi 4.) Malè ergò vsurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miserante non accipit. Proindè si hoc ab illo petitur vndè homo lædatur exauditus, magis metuendum est, nè, quod posset non dare propitius, det iratus. An non vidimus Israëlitas malo suo impetrâsse, quod culpabili cõcupiscentia petiêrunt? Concupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna de cælo: fastidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi nó meliùs peterent, non vt cibus qui deerat, indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat, sanato fastidio, sumeretur. (Præstat aliquando non exaudiri. Num. 11.) Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potiùs Deum, vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et post pauca: Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod illic positum est, in nomine meo. Ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunque, sed in nomine meo. Qui promisit ergo tam magnum beneficium, qui vocatur? vtique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex saluator: ac per hoc quodcunque petimus aduersùs vtilitatem salutis, non petimus in nomine saluatoris: & tamen ipse saluator est non solum quando facit quod petimus, verumetiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutẽ, non faciendo potiùs se exhibet saluatorẽ. (Qui non petit in nomine Iesu, id est saluatoris.) Nouit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutẽ poscat ęgrotus: & ideò cõtraria poscentis non facit voluntatẽ, vt faciat sanitatem quapropter quãdo volumus vt faciat quodcũque petimus, nõ vtcunque, sed in nomine eius, hoc est in nomine saluatoris, petamus. Nõ ergò cõtra nostrã salutẽ petamus: quod si fecerit, nõ vt saluator facit, quod est nomen eius, fidelibus eius. Est quippe impius & damnator, qui dignatur fidelibus esse saluator. (Nihil contra salutem postulandum.) Qui ergò credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiã contra suam salutem petit, non in nomine saluatoris petit, quia saluator ei non erit, si quòd eius salutem impedit, fecerit. Vnde tunc expedit potiùs, vt non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea non solùm saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcũque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus, vt etiam sic intelligamus, non posse nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam eius magisterij. (Ex Oratione Dominica discimus quid petendum sit.) Sanè quædam quamuis in nomine eius petamus, id est, secundùm saluatorem & secundùm magistrum petamus, non tunc quando petimus facit, sed tamẽ facit. Neque enim quia & illud petimus, vt veniat regnum Dei, propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quãdo petimus, non negatur. (Differuntur multa quæ petuntur, non negantur.) Veruntamen orantes, tãquàm seminantes, non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando benè petimur, vt non faciat quod non benè petimus, quia & ad hoc pertinet, quod in eadẽ oratione Dominica dicimus, Nè nos inferas in tẽtationem: neque enim parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio. (Orandum vt non tribuatur quod non benè petimus.)

2. BASILIVS Magnus constitutionum monasticarum capite secondo (vel secundùm alios, capite primo:) Duplex est orandi modus: quorum alter in glorificatione adhibita animi submissione cernitur: alter in petitione, qui quidẽ priori subiicitur. (Oratio constat Dei glorificatione & petitione.) Cùm oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, Deo preces adhibere. Quapropter quandocunque instituis orare, cõiugem, liberos, teque adeò ipsum relinquito, à terráque procul abscedito, cælumque superato, & naturas omnes tam quæ cerni, quàm quæ cerni non possunt, relinquito: & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit. (A gratiarum actione exordienda oratio.) Cùmque in eo satis fueris cõmoratus, nõ mente vaga, neque huc, illucve temerè deerrante, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriẽs, sed de sacrosanctis literis carpens, quæ dicas, dic: Gratias ago tibi Domine propter incredibilem clementiã,

& in

& in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccantem me quotidiè patientia tua sustines, & ad resipiscendum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terrendo, modò leniter exhortãdo moderatis, quique per prophetas primò, postremò etiam per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos, tu es Deus noster. Vbi verò iam satis gratias egeris, Deúmque petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterũ adhibita humilitate, ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui corã te verbum faciam, quoniam vehemẽter peccator sum, & licèt nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominùs tamen ità te oportet dicere. Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes, maiorẽ tamẽ offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcircò Apostolus dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum, quod idem est ac si diceret, Multa delicta committo, quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Vbi verò verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerísque, Gratias ago tibi Domine, quòd peccantem me tamdiù patiẽtia tua sustinuisti, & in hodiernum vsque diẽ nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iampridem commeritus eram supplicia, dignúsque eram, qui longissimè à conspectu abspellerer tuo: verùm tua me patientissima lenitas peccatorem clementissimè sustinuit. Gratias, inquam, ago tibi, tametsi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquam esse me idoneum intelligo. Simulàc verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demùm, quod petere debes, petito: non diuitias, (vt antè dixi) neque terrenam gloriam, non sanitatem corporis: (Ipse est enim qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua, neque nõ probè intelligit, quàm è re cuiusque sit, vel bene valere, vel male) sed quemadmodùm iussus es, regnum cælorum pete tantummodò, & necessitatibus corporis tui ipse (vt dixit) prouidebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocunque quis exiguum à se aliquid petit, quandocunque quis nostrûm de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illũ tibi oratione tua iratum facere, sed ea petito tibi, quæ digna sunt & rege & Deo. Hæc autem petens ab eo, nè priùs recesseris, quàm quod petis impetraueris. Hoc enim fieri oportere, in euangelio subindicans Dominus dicit: Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Hoc autem exẽplum idcircò nobis propositum à Domino, vt in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exẽplum enim ab homine ad alium hominem sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocunquè aliquid petieris, neq; impetraueris, tam diù perseueres, quoad impetres. Si tamen (vt suprà dixi) ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris: Peccator sum, & propterea non exaudiot. Vt enim diffidentiæ ille tibi causam omnẽ præcideret, illud adiecit: Et si non dabit illi surgens, eò quòd amicus eius sit, propter improbitatẽ tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. De cæterò autem, etsi mensis præterit, etsi annus, etsi triennium, etsi quadriẽnium, etsi anni complures, acriter perseuerato tamẽ, donec impetres, sed postula cum fide, neque intereà rectè vnquã viuere intermiseris. Si enim libidinibus se quis ex ignauia dediderit, seque metipse volens hostibus suis prodiderit, hũc nullo modo Deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cùm prior ipse vitio suo à Deo se alienauerit. Qui enim à Deo se optat iuuari, is nunquàm desinit, quod se addecet, officium suum: qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquàm destituitur. Quapropter danda in eo opera est, nè vlla in re conscientia nostra nos cõdemnet: tum, vbi hoc fecerimus, implorãdum est diuinum auxilium: implorãdum autem non lentè, non morose huc illúcque temere oberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest vt impetraturus sit, quod petit) perficiet prius vt sibi Dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cùm corporis extrinsecus, tum mentis etiam intrinsecus attentos oculos tenet, periculi metu: quanto tandem maiore cũ metu trepidationéque censendum est oportere nos stare in cõspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquàm aliò? cùm ipse non hominis partem illam modò, quæ foris apparet, vt homines faciunt, sed illam etiam, quæ intus occulta oculorũ adspectum fallit, clarissimè peruideat. Si igitur sic, quemadmodùm decet, steteris coram Deo, & quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, persta, donec omninò tandem impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquàm qui negligẽtius rem tractes, & si in oratione aliud agens, animo minus attento stes, cùm possis omnẽ abs te repellere distractionem, nè præfidentior ausis consistere coram Deo, nè fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quòd à peccato debilior factus, hoc à teipso impetrare non potes, quin interim, dum oras, animo & mente distrahãre: enitere contrà, quantùm potes, & ipse tibimet ipsi vim affer, & coram Deo stare perseuera, mentémque tuam in illum defixam tene, ipsámque ad seipsum aduoca. Si ità feceris, ignoscet tibi Deus, quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate eo modo quo cõuenit, coram Deo stare non vales. Hoc modo si tibimetipsi vim feceris, téque ad omne opus bonum paraueris, nè destiteris priùs, quàm illud impetres, quod rogas. Et quibusdam interiectis: At sæpè petiui, inquis, neque impetraui tamen. Profectò, quia non rectè petiuisti, videlicet aut dubitabũdus, aut aliud agens, aut quæ tibi vtilia non erant futura. Quòd si & quæ tibi erant vtilia, sæpe petiisti, at non tamen perseuerantiam adhibuisti. Scriptum est enim, In perseuerantia vestra possidebitis animas vestras. Et qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et post pauca: Ea re fortasse differt quæ daturus est, vt hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & vt intelligas, quod sit donum Dei, & vt datum diligẽter custodias. Siquidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia custodire, nè eo amisso, labores etiam vnà cum eo suos multos amittat, néve neglecto Dei munere, æterna vita indignus efficiatur.

3. BERNARDVS sermone quarto de Quadrage-

Margin notes (left column): Monitum ex D. Basilij sententia. — Iacob. 3. — 1. Cor. 4. — Psal. 18. — Quid sit potissimùm à Deo postulandum. — Magna à se peti vult Deus. — Perseuerantia in orando. Lucæ 11. — Peccatores an etiã exaudiat Deus.

Margin notes (right column): Perseuerantiæ orationum iungenda est bonæ vitæ perseuerantia. — Euagationes & peregrinationes mentis in oratione vitandæ. — Distractio mentis cui pro viribus resistitur, Deum non offendit. — Quibus de causis nonnunquàm nõ impetramus quod petimus. — Lucæ 21. Matth. 10. & 24. — Cur differat interdũ dare.

Orationem maximè impediri [illegible] tur Or. non. Oratio non sit nimis timida. *Psal. 41.*

sima: Oratio quanto est efficacior, si fiat vt debet, tanto callidiùs impediri ab aduersario solet. Interdùm enim grauiter impeditur oratio à pusillanimitate spiritus & timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cùm sic cogitat homo propriā indignitatem, vt non cōuertat oculos ad diuinam benignitatē. Abyssus enim abyssum inuocat: abyssus luminosa, abyssum tenebrosam: abyssus misericordiæ, abyssum miseriæ. Profundum nanque est cor hominis, & imperscrutabile. *Hiere. 17.* Sed si magna est iniquitas mea, multo maior est Domine pietas tua. Ideòque cùm ad meipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiæ tuæ, & respiro in ea: & cùm introiero in potentias meas, solo memorari iustitiæ tuæ solius. Veruntamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimia timida, sic in contraria parte non minus, immò & maius periculum est, si fortè fuerit temeraria. *Nec sit temeraria.* De his qui sic orant, audi quid loquatur ad prophetam Dominus: *Esaiæ 58.* Clama, inquit, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, &c. Quasi tuba, inquit, quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarij. Me etenim quærunt, qui seipsos nondùm inuenerūt. Nec hoc dico, vt peccatoribus auferā orandi fiduciam, sed volo eos orare tanquàm gentem quæ peccatum fecerit, non iustitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito & spiritu humilitatis, quemadmodùm publicanus ille: Deus, inquit, propitius esto mihi peccatori. *Lucæ 18.* Temeritatem enim dico, quando is, in cuius consciētia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus super se: minus solicitus pro periculo animæ suæ. Tertiū periculū est, si sit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia restringit animū timor immoderatus, *Non sit oratio tepida.* vt oratio non dicam non ascendere, sed nec procedere queat. Tepida verò in ascensu languescit, & deficit, eò quod non habeat vigorem. Nam temeraria ascēdit, sed resilit: resistitur enim ei: nec tantùm non obtinet gratiam, sed & meretur offensam. Quæ verò fidelis & humilis, & feruens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit: vndè certum est quòd vacua redire non poterit. *Oratio fidelis, humilis & feruens calū penetrat.*

4. Et sermone quinto de Quadragesima: Rogo vos fratres, vt semper ad manum habeatis tutissimū orationis refugium, de qua etiam memini me paulò antè in fine sermonis esse locutum. *Tutissimum orationis refugium.* Veruntamen quoties de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde vestro, quæ & ab aliis frequenter audiui, & nonnunquàm expertus sum in corde meo. Quid enim est, quòd licèt nunquàm ab oratione cessemus, vix vnquàm experiri videatur aliquis nostrū, quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic redire videmur: nemo nobis respondet verbum, nemo quicquam donat, sed laborasse videmur incassum. Sed quid in Euangelio dicit Dominus? *Ioan. 7. Rom. 1.* Nolite, ait, iudicare secundùm faciem, sed iustum iudicium iudicate. Quod est autem iustum iudicium, nisi iudiciū fidei? quoniam iustus ex fide viuit. Ergò iudicium fidei sequere & non experimētum tuum: quoniam fides quidem verax, sed experimentum fallax. *Marc. 11.* Quæ est ergò veritas fidei, nisi quod promittit ipse filius Dei? Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Nemo vestrùm, fratres paruipendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, nō paruipendit eam. Priusquam egressa sit ab ore nostro, ipse scribi iubet eam in libro suo. *[illegible] Deus [illegible] in libro suo.* Et vnum indubitanter è duobus sperare possumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit esse vtilius. *Roma. 8.* Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus: sed miseretur ille super ignorantiam nostram: & orationem benignè suscipiens, quod nobis aut omninò nō est vtile, aut non tam citò dari necesse est, minimè tribuit: oratio tamen infructuosa non erit. Ita sanè, si fecerimus quod monemur in psalmo, id est, si delectemur in Domino. ait enim sanctus Dauid: Delectare in Domino, & *Psal. 36.* dabit tibi petitiones cordis tui.

5. Idem in sermone de quatuor modis orandi: Propter quod fiducialiter iam postulare potest qui eiusmodi est, (id est, qui in lamētis pœnitentiæ aliquandiù perseuerans, hilaritatem quandā & fiduciam concepit indulgentiæ) tantū caueat, nè fortè aut postulet non postulanda, aut minus postulet quæ à Deo sunt postulanda: aut ea tepidè quærat, quæ toto affectu & omni tempore sunt quærenda. *Quæ impediant [illegible] minus exaudiatur oratio.* Petitis, & nō accipitis, (ait Iacobus) eò quòd malè petatis, vtpotè in concupiscentiis vestris. *Iacobi 4.* Sic agit omnis qui terrena quærit vltra necessitatem, qui mundialē gloriā sectatur aut voluptatem. Tale est etiā quod solent seculares homines mortem inimicorū in orationibus postulare, cæteráq; similia quæ non oportet. At verò temporalia si defuerint, petenda quidem sunt, quantùm necessitas humana requirit: sed iuxta beati Gregorij * sententiam, nō sunt hæc nimiùm requirēda. *An temporalia in oratione postulāda, aut spiritualia quæ non sunt ad [illegible] necessaria.* In quo genere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilominùs salus constare potest, vt sermo scientiæ, gratia curationum, omniáque de quibus certum non habemus quid expediat nobis: vt potè si te fatiget tentatio, supplicādum quidem pro ea, vt auferatur à te, sed non nimis obnixè, quoniam in talibus meminisse semper oportet Apostolicæ illius sententiæ: ** Homilias in Euangel.* Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus & Deo *Rom. 8.* magis committere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hæc autem sunt toto affectu & omni tempore postulanda: hæc sunt, pro quibus incessanter & quàm obnixè poterunt, ad Deum clament desideria tua, vt habeas gratiam eius bonam, & placere possis in oculis pietatis ipsius, & in eo viuas, & moriaris in ipso, vt gloriam eius videre, & ipso frui in perpetuum merearis. *Quæ semper & sine conditione postulanda.* De his enim dictum est: Si ne intermissione orate. *1. Thess. [illegible]* Vndè & Propheta, Exquisiuit, inquit, te facies mea, faciem tuam Domine requirā. *Psal. 26. Ibidem.* Et alibi: Vnā petij à Domino, hanc requirā, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et post pauca: *Quomodo ad [illegible] accedendum. Psal. 4[illegible].* Quid aliud cogitare debet frater intrans ad orationē, quā propheticum illud: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei? Omninò siquidē oportet nos orationis tempore curiam intrare cælestem, illam videlicet curiam, in qua rex regum stellato sedet solio, circundante innumerabili & ineffabili beatorum spirituum exercitu. Vndè & ipse qui viderat, quia maiorem numerum non inuenit, Millia, ait, millium ministrabant ei, & decies milliès centena millia assistebant ei. *Dan. 7.* Quanta ergò cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude sua procedens & repens ranuncula

vilis

vilis? Quàm tremebundus, quàm supplex, quàm deniq; humilis & solicitus, & toto intentus animo maiestati gloriæ, in præsentia angelorũ, in concilio iustorum & cõgregatione assistere poterit miser homuncio? In cũctis igitur actionibus nostris multa opùs est animi vigilantia, sed præcipuè in oratione. Etenim sicut in regula nostra legimus, * licèt hora omni & omni loco oculi Domini super nos speculentur, maximè tamen in oratione. Licèt enim semper videamur, sed nunc etiam præsentamus & ostendimus nos quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porrò quamuis vbique sit Deus, in cælo tamen orãdus est, ibíque orationis tempore cogitandus: vt mens nostra non oratorij tecto, non aëris spatio, non ipsa retardetur nubiũ densitate, iuxta eam formã quæ nobis à Christo tradita est, vbi ait: Sic orabitis, Pater noster qui es in cælis. Cælum enim quadam prærogatiua etiam sedes siue thronus Dei vocatur: quia ad eam cõparationẽ qua Deũ in cælis angeli sancti & electorum animę vident, nos miseri & peregrini super terrã vix solum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tanquàm assumptus & præsentatus ei qui sedet super excelsum thronum in angelis qui minimè ceciderũt, & eleuatũ in hominibus quos suscitauit de puluere inopes, & erexit de stercore pauperes: sic, inquã, semetipsum consideret, & sic attendat, tanquàm præsentatum Domino maiestatis, vt dicat cum Abraham: Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Et quia tuo præcepto commonitus, tua institutione formatus, id præsumo Domine fons pietatis.

[In oratione præcipuè opùs est animi vigilantia.] *[* In regula S. Benedicti cap. 19.]* *[Psal. 33. Prou. 15.]* *[Præsentamus nos Deo.]* *[Matth. 6.]* *[Gene. 18.]*

6. Matthæi sexto: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrẽ tuũ in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multùm loqui, sicut ethnici. Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergò assimilari eis: scit enim pater vester quid opùs sit vobis, antequàm petatis eum. Sic ergò vos orabitis: Pater noster qui es in cęlis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

7. Lucæ vndecimo: Et factum est: cũ esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Iohannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomẽ tuum. Adueniat regnum tuum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè, & dimitte nobis peccata nostra, siquidẽ & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nẽ nos inducas in tentationem.

8. Psalmo centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

9. Tobiæ duodecimo: Quando orabas cũ lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prãdium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

10. Actorum decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, cẽturio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

11. Exodi trigesimosecundo: Rursùmque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eus, & deleam eos, faciámque te in gentẽ magnam. Moyses autem orabat Dominum Deũ suũ, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuũ, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? &c. Placatúsq; est Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populum suum.

12. Psalmo centesimoquinto: Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

13. Hieremiæ septimo: Tu ergò noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudẽ & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

14. Et vigesimoseptimo: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda & in Ierusalem, in Babylonem.

15. Hieronymus in caput septimum Hieremiæ, in ea verba scribens: Tu ergò noli orare, &c. Nè videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, nè pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam, deprecetur. Quod autem dicit, Et non resistas mihi: illud ostendit, quòd sanctorum preces Dei iræ possint resistere. Vndè & Dominus loquitur ad Moysen: Dimitte me, vt percutiam populum istum, & faciam te in gentem magnam. Et in psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam: Aaron quoque arrepto thuribulo, inter ignem adfuturúmque populum medius stetit, & Dei ira cessauit.

[Preces sanctorum Dei iræ resistere possunt.] *[Exod. 32.]* *[Psal. 105.]* *[Num. 16.]*

16. Et in caput vigesimumseptimum Hieremiæ, super ea verba: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum: Quod ait, occurrant mihi sine Domino exercituũ: illud ostendit, verum prophetam posse Domino precibus resistere: secundùm quod & Moyses stetit in percussione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoque idem fecit. Et Dominus ad Moysen: Dimitte me, ait, vt percutiam populum istum. Quando autem dicit, Dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri.

[Exod. 32.] *[1. Reg. 8.]* *[Precibus sanctorum retineri potest Deus.]*

17. Ioan. in epistola duodecima ad Gaudentium de Pacatulæ infantulæ educatione: Legimus Aaron pontificem isse obuiam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse: stetit inter mortem & vitam sacerdos magnus: nec vltra vestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, nè faciat quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant.

[Num. 16.] *[Exod. 32.]*

18. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, & non discedet donec Altissimus adspiciat.

19. PSALMO centesimo primo: Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

20. EIVS trigesimosexto: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquàm meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. IVDITH nono: non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

22. LVCÆ decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuã, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite: Hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. MATTHÆI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrẽ vestrum qui in cælis est. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. IOANNIS quarto, vt suprà A. testimo. duodecimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM.

Veterum Christianorum gestus & ritus in orando.

1. Q. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersus gentes capite trigesimo: Illuc (in cælum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus omnes sẽper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæsaris vota sunt. Hæc ab alio orare non possum, quàm à quo scio me consecuturum: quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debeo, famulus eius, &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulæ fodiãt, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliãt, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orãtis Christiani. Hoc agite boni præsides, extorquete animam Deo supplicantem pro Imperatore. Hic erit crimen, vbi veritas & Dei deuotio est.

2. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiã prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt: quamuis eorũ inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his indiciis, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque feruentius. Et nescio quomodò, cũ hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdemque rursùs exterius visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, non ideò nõ orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili vbi compungitur, sternitur.

Orantium gestus externi.

Externis gestibus frequenter magis excitatur homo ad orandum, & augetur deuotio.

3. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos: Indubitata in Deum fides arduè reperitur. Verbi gratia dictum sit, vt, quod volumus, perspicuum fiat: ad orationem assisto, non orarem, si nõ crederem: sed, si verè crederẽ, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tũderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec priùs amitterem, quàm misericordiam impetrarem: nunc verò creberrimè in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo: aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Danielem inter leones? sic certè latronem in cruce?

Si verè & perfectè crederemus, quibus externis exercitationibus & gestibus [illegible] in oratione.

Ionæ 2.
Dan. 3. & 14.
Lucæ 23.

4. EIVS in vita Pauli Eremitæ: Ingressus speluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extẽsisque in altum manibus, corpus exanime: Ac primùm & ipse viuere eum credens, pariter orabat. Postquàm verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quòd etiam cadauer sancti, Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

Mortui Pauli Eremitæ cadauer officioso gestu Deum precabatur.

5. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegesippus vicinus Apostolicorum temporũ, in quinto commẽtariorum libro de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymæ post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento iustus, multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquàm attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorũ. Siquidem vestibus laneis non vtebatur, sed lineis, solusque ingrediebatur tẽplum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantùm, vt camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur.

Sancti Iacobi genua [illegible] camelorum [illegible] contraxisse videbantur.

6. IOANNIS decimoseptimo: Hæc locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælũ, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuũ, vt filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Iesus autem eleuatis

sursùm

sursùm oculis, dixit. Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me.

8. MATTHÆI vigesimoseptimo. Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicēs. Eli, Eli, lammasabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Iesus autem iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

9. LVCÆ vigesimotertio: Et clamans voce magna Iesus, ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

10. MATTHÆI vigesimosexto. Et progressus pusillum, prócidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

11. MARCI decimoquarto: Et cùm processisset paululùm, prócidit super terram, & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora.

12. LVCÆ vigesimosecundo: Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis, & positis genibus, orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

14. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicēs. Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, &c.

15. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationib⁹, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierēt in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnē Israël, allocutusque est eos, dicēs: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permãseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Sic erūt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

16. ET capite nono: Quibus ascendētibus, Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c.

17. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregati sunt, & venerunt in Maspha, contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua.

18. LVCÆ decimooctauo: Et publicanus à lōgè stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicēs: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descēdit hic iustificatus in domū suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominum, vt desinant tonitrua Dei, & grando: vt dimittam vos, & nequaquàm hic vltrà maneatis. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: vt scias quia Domini est terra. Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

20. ET capite decimoseptimo: Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem, & Aarō, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis, Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

21. DEVTERONOMII nono: Et prócidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquā non bibens: propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocāstis. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, nè deleret vos vt fuerat comminatus, & orans dixi, &c.

22. NVMERORVM vigesimo: Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine in tabernaculū fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurū tuum fontē aquæ viuæ, vt satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

23. PSALMO octogesimoseptimo: Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

24. ET centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

25. SECVNDI Paralipomenon sexto: Stetit ergò coram altari Domini ex aduerso vniuersę multitudinis Israël, & extendit manus suas. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, &c. stetitque super eam, & deinceps flexis genibus contra vniuersam multitudinem israël, & palmis in cœlum leuatis, ait, Domine Deus, &c.

26. Et capite vigesimonono: Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascendit in domum Domini &c. Cúmque finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt.

27. Tertii Regum octauo: Factum est autem, cùm complesset Salomon orans Dominum omnē orationem, & deprecationē hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrúmque enim genu in terram fixerat, & manus expenderat in cælum.

28. Danielis sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat.

29. Primi Esdræ nono: Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expādi manus meas ad Dominum meum.

30. Matthæi secundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum.

31. Actorum septimo: Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

32. Et capite nono: Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua orauit, & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, & viso Petro, resedit.

33. Et capite vigesimo: Et cùm hæc dixisset (Paulus) positis genibus suis, orauit cum omnibus illis.

34. Et vigesimoprimo: Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cū vxoribus & filiis vsque foràs ciuitatem, & positis genibus in littore, orauimus.

35. Ad Ephesios tertio: Propter quod peto nè deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

36. Prioris ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: vnum enim est ac si decaluetur. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

Cur Orientem versus adoramus.

37. Damascenus libro quarto de orthodoxa fide, capite decimotertio: Non simpliciter & fortuitò ad Orientem adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicem adorationem conditori nostro offerimus: vt & mente psallimus, & corporalibus labiis, & baptizamur aqua, & spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysteriis participantes, & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis, & sol iustitiæ, & Oriens in scripturis nominatur Christus: dedicādus illi Oriens est ad adorationem. Nam omne præstantius magisque bonum, Deo offerendum, à quo omne bonū benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino qui

Adorandus Deus animo & corpore.

Zach. 3. & 6. Luc. 1.

Psal. 67

ascendit super cælum cæli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradisum in Eden ad Orientem, vbi hominem quam plasmauit, posuit, quem transgredientem, exilio mulctauit, & è regionè paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes, Deum adoramus. Et Mosaicum tabernaculum ad Orientem habebat velum, & propitiatorium, & tribus Iuda, vt honorabilissima, ad Orientem castra ponebat, & in famigerato Salomonis templo, porta Domini ad Orientem statuebatur. Verumetiam & Christus crucifixus, ad Occidentem respiciebat. Et sic adoramus ad ipsum suspirantes. Et assumptus, ad Orientem ferebatur, & sic ipsum Apostoli adorauerunt. Et sic veniet, quemadmodùm intuebantur ipsum euntem in cælum, vt angeli dixere ad Apostolos, & vt ipse Dominus dixit: quemadmodùm fulgur egreditur ab Oriente, & peruenit vsque ad Occidentem, sic erit aduentus filij hominis. Ipsum igitur expectantes, ad Orientem adoramus. Non scripta autem est hæc Apostolorum traditio, nam multa sine scripto nobis tradita sunt.

Gen. 2.

Exo. 27 & 38.

Num. 2.

3 Reg. 6.

Christus crucifixus Occidentem aspiciebat.

Actor. 1.

Matth. 24.

Traditio Apostolica adorare versus Orientem.

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. Avgvstinvs in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimaseptima: Psallianorum postremam ponit Epiphanius hæresim, quod nomen ex lingua Syra est. Grecè autem dicuntur εὐχίτας, ab orando sic appellati. Tantū enim orant, vt eis qui hoc de illis audiūt, incredibile videatur. Nam cùm Dominus dixerit, Oportet semper orare, & non deficere: Et Apostolus, Sine intermissione orate: quod sanissimè sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi: isti ità nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

Luc. 18.

1 Thess. 5.

Semper & sine intermissione orant, qui orandi tempora non intermittunt.

Luc. 18.

39. Beda in caput decimumoctauum Lucæ: Dicebat autem & parabolā ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Dicit & Apostolus. Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ità semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergò dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidiè iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibúsque consuetis Dominum laudare & rogare non desistit, & hoc esse quod Psalmista dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iustus secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione quę iusta sunt agit, per hoc sine intermissione quę iustus orabit nec vnquàm ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

1. Thess. 5.

Canonicas horas obseruantes, semper orant.

Psal. 33.

40. Anselmvs Cantuarié. Archiepiscopus in caput quintū prioris epistolę D. Pauli ad Thessalonicenses: Sine intermissione orate, id est, vt nullo die intermittatis certa tēpora orādi. Sed & continuū cordis desideriū, cōtinua oratio est. Nūquid enim sine intermissione possum' genu flectere, corp' prosternere, vel man' leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed q nūc vult intermittere orare, nō intermittat desiderare. Sic eni orabat Moyses, cui tacēti dixit Domin': quid clamas ad me?

Certa orandi tempora qui non intermittunt, orant sine intermissione.

Exod. 14.

Clora-

Exod. 14. Clamabat enim corde, quamuis nihil diceret ore. Ità iuge desiderium & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

41. CLEMENS Pontifex & martyr libro octauo constitutionum Apostolicarũ, capite quadragesimo, Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in gallicantu: diluculo, gratias agentes, quoniã illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die: hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit: sexta, quoniam tunc crucifixus est: nona, quoniã omnia commota sunt crucifixo Domino, perhorrescẽtia impiorum audaciam, & nõ ferentia ignominiam Domini: vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietem: in gallicantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis.

Ab ecclesiæ exordio quæ diei horæ orationi dedicatæ fuerint, & quibus de causis.

42. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersùs gentes, capite secundo: Plinius Secundus, cùm prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cęterò ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationẽ non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Deo, & ad confœderandum disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem nõ esse, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendum Deo.

43 CYPRIANVS de Oratione Dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruâsse cum Daniele tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramẽto scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis tẽporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiã veniens, consummatum numerum Trinitatis ostẽdit. Itémque ad sextam quarta procedẽs, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iampridèm spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebãt, & manifestata postmodùm res est, sacramenta olim fuisse, quòd antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicę repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiã salutis admitteret, cũ de emundandis gentilibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitùs obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicẽs: Rex meus & Deus meus, quoniã ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistã tibi, & cõtemplabor te. Et rursùm per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabũt ad me, dicẽntes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursùs orandum est. Nam quia Christus

Daniel. 6.
Hora tertia, sexta & nona iam olim ad orationem destinata, & quã de causa.
Actor. 2.
Actor. 10.
Lucæ 23.
In noua lege plures horæ orationis quã in veteri.
Matt. 16.
Psal. 5.
Oseæ 6.

sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando orantes petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

44. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habe psalterium, & psalmos disce. Omnis sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum psalmis, plorata, & supplicationibus: quoniã hac hora pependit filius Dei in cruce. Nona hora rursùm in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

Quæ horæ diei orationi psalmis constituantur, & quibus de causis.

45. BASILIVS Magnus sermone primo de institutione Monachorum, qui alius est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cùm autẽ ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdã interuallis ab illa psalmodiæ genuúque flexione, acri contentione nonnunquàm est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille David ait: Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quẽ sanè Paulus quoquè & Silas secuti reperiuntur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deindè idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cùm propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò nona Dominicæ passionis memoriã refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verùm quoniam item hoc est apud eundem Dauid, Septiès in die laudẽ dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquàm septenariũ orationis numerũ conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ità videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula sit Deum septiès per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

Horarum canonicarũ approbatio.
Hora noctis orationi destinata.
Psal. 118.
Actor. 16.
Vespertina, matutina, & meridiana.
Psal. 54.
Hora tertia.
Actor. 2.
Hora nona.
Psal. 118.
Septem horæ canonicæ.

46. ITEM in regulis fusiùs disputatis, interrogatione vigesimaseptima: Neque verò tamen, quãquã hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illę statis temporibus præscriptę orationes negligendę veniunt, quas obseruari in conuentibus solẽne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariò huiusmodi tẽpora delecta sunt, quod in eorum singulis peculiaris quædã Dei in nos beneficiorũ est commemoratio. Ac matutinũ quidem, vt primi animi ac mẽtis nostrę motus consecrentur Deo, neque vllius rei curę antè aditum ad nos demus, quã nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptũ est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neq; corpus priùs ad functionẽ muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictũ est: Orabo ad te Domine: manè exaudies vocem

Cur institutæ certæ orationis horæ.
Matutinæ horæ obseruatio quare sit.
Psal. 76.
Psal. 5.

FF iij

Tertia. cem meam. Manè astabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgant, fratresque omnes in vnum congregentur, licèt diuersis in locis, alij in aliis operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datũ fuit, vno eodémque animo cũ
Actor. 2. ctũ illum venerentur, ab eoque petãt, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationẽ suscipiãt: simulque vt salutaris sibi doctrinæ, & recti muneris dux esse, & author velit, ipsũ imitantes, qui dixit: Cor mundũ
Psal. 50. crea in me Deus, & spiritũ rectum innoua in visceribus meis: Ne proijcias me à facie tua, & spiritũ sanctum tuũ ne auferas à me. Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bon⁹ deducet me in terram rectã: atque ita denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operum,
Psal. 142. vel propter locorũ naturam eo tẽpore abesse longiùs cõtigerit, quàm vt vnà cũ reliquis præstò esse possint: ij vbicunque fuerint, ea necessariò ibi exequi debent, quæ cõmuniter statuta sunt, nihil hæsitãtes omninò. Quia vbi sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorum sum. Porrò sexta hora, sanctorum exẽplo, necessariam esse orationẽ iudicauimus, apud quos
Matth. 18. Sextæ horæ obseruatio.
Psal. 54. est: Vespere & manè & meridie narrabo, & annũciabo, & exaudiet vocẽ meam. In qua quidẽ, vt liberemur ab incursu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, ad Apostoli ipsi declarauerũt in actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioannes ascendebant in tẽplum ad horã
Psal. 90. Nonæ. Actor. 3. orationis nonam. Completo verò iam die, pro iis
Vesperarum. omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis euenerint, gratiarũ actio succedat: eorũque quæ vel per cõsensum, aut secùs contra animi sententiam prætermissa sint, cõfessio: ac sicubi latens delictũ aliquod admissũ fuerit verbis, operibúsve, aut etiã corde pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo cõprecabimur. Siquidẽ ad similia peccata iterùm euitanda, valdè vtilis est præteritorum consideratio. Idcircò Dauid dicit:
Psal. 4. Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilib⁹ vestris compungimini. Tũ autem primis se iã noctis in-
Cõmpletorij. gruentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessa-
Mediæ noctis. riò nonagesimus recitari psalmus debet. De tempore antẽ dimidię noctis, quòd id ad orationẽ necessarium sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in
Actor. 16. Actis Scriptum est enim sic, Circiter autẽ mediã noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidam etiam concentor psalmorum confir-
Psal. 118. Laudum, vel aurora. mat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Pòst antevertendum diluculum est, & ad orationem surgẽdũ, cauendúmque nè dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitãdus, qui dixit: Præuene-
Psal. 118. runt oculi mei diluculũ, vt meditarer eloquia tua. Porrò ex his omnibus, quæ diximus, statis temporibus, nullũ ab iis prætermitti debet quorum vitæ propositum est, vt quę acturi sunt, omnia ad laudẽ
Ad quid prætereae conferat ista horarum varietas & distinctio. Dei & Christi eius referãt. Atque vtilis etiã, meo quidẽ iudicio, hęc in orationibus, & psalmorũ decantationibus, quę certis temporibus fiunt diuersitas est atque varietas, ob eam causam, quòd in perpetua similitudine & æqualitate rerum animo nescio quo modo torpedo quædam plerunque oboritur atque tædium, eáque re aliud agens, ad futiles & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autem varietatéque cũm psalmodię, tum singularum horarum orationis, & studium ipsum renouatur, & attentio instauratur.

47 CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum: Dies lucescit, immò verò ante diem gallus cantauit, & non sicut
Horæ ac tempora orationis apud monachos D. Chrysostomi tẽpore distributa. domi, stertunt serui, ianuæ clausæ, omnes mortuis similes sunt dormientes, multo tintinnabula cõcutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cũ reuerentia somnum deponentes exurgũt, excitante eos prælato, & consistunt, sanctum constituentes chorum, & statim manus extendẽtes, sacros hymnos decãtãt. Et post pauca: Neque cithara, neque fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis. At & ipsa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus
Psal. 133. vestras ad Deũ. Et de nocte vigilauit spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terrã. Et Dauidica cantica multos mouentia fontes la-
Psal. 6. chrymarum. Quippe cùm cantet dicens: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et ite-
Psal. 101. Psal. 143. rùm: Quia cinerem tanquàm panem manducabã. Et iterum: Quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati
Psal. 48. similis factus est, & dies eius sicut vmbra prætereunt. &, Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, vel cũ multiplicata fuerit gloria domus eius.
Psal. 67. Psal. 118. Ibidem. Et rursùm: Qui habitarẽ facit vnius moris in domo. &, Septies in die laudaui te super iudicia iustitiæ tuę. Et iterùm: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitię tuę. Facto autẽ die quisque nostrũm alterũ vocat, egressorum rationẽ agit, in forũ educit, assistit magistratui, tremiscit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad suum alius opus. Illi verò cùm rursùm matutinas orationes celebrauerint & hymnos, ad scripturarum lectionem conuertũtur. Sunt autem & qui libros transcribere docti, assignatũ quisque lumen habitaculum, semper agit quietem, nugante nemine, quicquam dicente. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrãt. Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulæ partes implentur, psalmodiis & hymnis Deum venerantur.

48. HIERONYMVS in caput sextum Danielis: Tria autem sunt tempora, quibus Deo flectenda
Tertia, sexta, & nona ... Ecclesiastica traditione. Act. 2. & ... sunt genua: tertiam horam, sextam, & nonam, ecclesiastica traditio intelligit. Denique tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos: Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebant ad templum.

49. IDEM ad Eustochium de custodia virginitatis,
1. Thess. 5. epistola vigesimasecunda: Quanquàm Apostolus orare nos sẽper iubeat, & sanctis etiã ipse sit somnus oratio: tamẽ diuisas orãdi horas debemus ha-
Diuisas orandi ... habere debemus. bere, vt si fortè aliquo fuerimus opere detẽti, ipsum nos ad officium tẽpus admoneat. Horã tertiã, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperã, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumãtur, nisi oratione præ-

præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referatur creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, reuoluenda, quæ de scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequàm sessio: nec priùs corpusculũ requiescat, quàm anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

Horas canonicas decantabant sacræ virgines D. Hieronymi ætate.

50. A d eandem in Epiphanio Paulæ matris, epistola vigesimaseptima, de monasteriis virginum, quas illa fundauerat, agens: Manè, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabant.

51. Aqvisgranense Concilium sub Ludouico Pio Imperatore primo, capite cẽtesimo vigesimosexto, ex capite decimonono libri primi de officiis ecclesiasticis Isidori: Horam tertiam & sextam & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariliter à tertia ad sextam, atque indè ad nonam, per paria lucis interualla ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta portexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & si computetur diurna celebritas, per quaternarium vsque in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariò diuisus, in Trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes & vigiliæ militares, in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatiis secernuntur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusque officiis, Trinitatis mysterium veneretur.

Tertia, sexta, & nona hora orationi consecrata. *Daniel. 6.* *Actor. 2.* *Matth. 27. Lucæ 23.*

Vespertina hora orationi consecrata.

52. Capite centesimo vigesimoseptimo, ex capite vigesimo eiusdem libri Isidori: Vespertinũ diurni finis officium, diuiq; & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis celebratio est. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerique altario aromata & thura, mos erat. Testis est hymnidicus ille regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In nouo quoquè testamento eo tẽpore Dominus & Saluator noster, cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initiò tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperum ostenderet seculi. Proindè in honore ac memoria tantorũ sacramentorum, his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur à sidere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur. De quo Propheta dicit: Et vesperum super filios hominum consurgere facis.

Exod. 29. *Psal. 140.* *Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22.* *Iob 38.*

Completoriũ. Psal. 131.

53. Capite centesimo vigesimooctauo, ex vigesimo primo capite Isidori: De Completis autẽ celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exemplis. Dauid Propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locũ Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat, tãtam in Dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum in pectore suo rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius aut templum cupimus haberi, inquantùm possumus, exẽpla sanctorum imitemur, nè de nobis dicatur, quod legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. *Psalm. 75.*

Matutinæ preces. *Psalm. 62.* *Psalm. 18.*

54. Capite centesimo vigesimonono, ex vigesimotertio capite eiusdem libri secundi Isidori: De matutinorum antiquitate & authoritate, testis est idem Dauid propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proindè oratur, quòd resurrectio Christi celebretur. Matutina autem luce radiante, Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporaria morte, quasi à sopore somni resurgentes, euigilabunt.

Nocturnæ preces. *Esaiæ 26.*

55. Capite centesimo trigesimo, ex vigesimosecundo capite libri primi Isidori: Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias deniquè Propheta exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & prophetico sanctificatus vnguento, ità canit: Media nocte surgebã ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc nanque tempore vastator angelus transiẽs, primogenita Ægyptiorum percussit. Vndè & nos vigilare oportet, nè periculo Ægyptiorum admisceamur. Iisdem etiam horis venturum se esse, in Euangelio Saluator asseruit, vndè & ad vigilãdum auditores suos exuscitans, dicit: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Et si vespertini (inquit) hora venerit, & si media nocte, & si in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Siquidem nec verbis solùm docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur euangelium, quia erat Iesus pernoctãs in oratione Dei. Paulus quoquè & Silas in custodia publica circa medium noctis orãtes, hymnum audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repẽtè terræmoto facto, & concussis carceris fundamentis, & ianuæ spõtè apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vndè oportet his horis psallendi, orandique frequẽtiam nos in sanctis habere officiis, finémque nostrum, vel si aduenerit sub tali actu, expectare securius. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad la-

Psalm. 118. *Exod. 12.* *Matt. 13.* *Lucæ 6. Actor. 16.*

Hæretici reprehendentes nocturnas preces sine Christianas vigilias.

borem. Qui hæretici Græco sermone Nyctazontes, hoc est, somniculosi vocantur.

56. Et capite centesimo trigesimoprimo: Studeant summoperè canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persoluere.

57. Vide de horis Canonicis plura apud Rabanum libro secundo de institutione Clericorum, capite primo & sequentibus: item apud Rupertũ Tuitiensem libro primo de diuinis officiis, capite primo & sequentibus.

58. Psalmo centesimo decimooctauo: Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legẽ tuam. Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi super iudicia iustificationis tuę. Septiès in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

59. Et quinto: Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: Manè adstabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. Item quinquagesimoquarto: Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

61. Danielis sexto, vt suprà, Citatum. vigesimooctauo.

62. Actorum tertio: Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

63. Et capite decimo: Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam.

64. Item capite decimosexto: Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebant eos qui in custodia erant.

VIII.

Cur in orando seduli & assidui esse debemus?

Isidor. de summo bon. li. 3. ca. 7. Aug. ser. 226 & 230 de tẽp. & epi. 121 cap. 8 & seq. Item ser. 5. de verb. Do. Cyp. de orat. Do. Ambr. li. 3. de virginib. & ser. 91 de Nazario & Celso.
a Matt. 26. d. Mar. 13 d. Luc 18. a 21. a b 21. g. Eccl 18. c 28. a Rom. 12 c Phil 4 b Col. 4. a 1 Petr 4 b 1. Thess. 5 c Eph 6 c 1. Tim. 5 a Heb 4. d Iac. 1. 5 4 a 5 d
b Mar 11. c Matth. 21. b 18. c d.

Primùm, ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, vtilitates. Deindè, quòd oratio proprium & necessarium sit fidei exercitium. Habet præterea præceptum in diuinis literis[a] passim: neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenámque consolationis & suauitatis promissionem. *Dico vobis*, inquit ipsa veritas[b] Christus: *Omnia quæcũque orantes petitis, credite quia accipietis, & eueniet vobis.* Et rursùm: [c] *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.* Atque iterùm: [d] *Si vos cũ sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quãto magis Pater vester qui in cœlis est, dabit bona petẽtibus se?* Talibus quidẽ dictis, vt rectè colligit Chrysostomus,[e] ac tali spe prouocauit nos ad orãdum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibúsque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

c Luc 11 b Matth. 7. b Ioan 14. b 15 a 16. d 1. Ioan. 3 d 5. c Psal 49. c 144. d Prou. 15. d 2. Par. 7. c Eccl. 2. b 5 a 38. a Leuit. 4. f g 5. c d 6. a

d Matth. 7. b Luc. 11. c

e Lib. de orando Deum. Vide etiam lib. 2. Item hom. 5 de incomprehensib. Dei natura. & ad populum Antioch hom. 71. & 79. Greg. hom. 27. in Euang. & in psalmum 6 pœnitentialem.

TESTIMONIA

1. Isidorus libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remediũ eius, qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quotiès quolibet tangitur vitio, totiès se ad orationem subdat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrũ orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sensibus fortissima intentione superemus, ac tam diù insistere, quousque persistẽdo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quãdo quisque orat, sanctum ad se spiritum aduocat: At vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonũ, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes effugiunt. Oratio, cordis est, nõ labiorum. Neque enim verba deprecãtis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox sileat: quamuis hominibus lateat, Deũ latere nõ potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare corde sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mentis. Nunquàm est sine gemitu orandum. Nam peccatorũ recordatio mœrorẽ gignit. Dum enim oramus, ad memoriã culpam reducimus, & magis tũc reos nos esse cognoscimos. Ideóque cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscẽtes quã grauia sunt scelera quæ cõmisimus, quámque dira inferni supplicia quę timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se cõseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur, vndè iam iterùm venia postulerur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablui postulat, delinquendo nõ iterat.

Oratio remedium est tentationum.

Perseuerantia opus est.

Spiritum sanctum aduocat feruida oratio.

Cum gemitu orandum.

iterat. Mens nostra cælestis est, & tūc orando Deū benè contēplatur, quādo nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonū in sua natura, in aliena verò turbatur. Pura est oratio, quā in suo tempore seculi non interueniunt curę: longè autē est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quando aliūdè non cogitamus. Sed valdè pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licèt in quibusdam sint, difficile tamē est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationē venerit, cōfestim illi imagines rerum, quas nupèr cogitauit, occurrunt, aditūmque precis obstruūt, ne se mens libera ad cæleste desideriū erigat. Purgandus est itaque primùm animus, atque à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deum verè & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetranda diuina munera credimus: quando simplici affectu assistimus, cùm oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunque orantis animo. Tunc autē diabolus magis cogitationes curarū secularīu humanis mētibus ingerit, quando orantē aspexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisq; valeat postulata: hoc est, si aut quisq; adhuc mala cōmittit, aut si delinquenti sibi debita nō dimittit. Quod geminum malum dum quisque à semetipso absterserit: protinùs secur[9] studio orationis incumbit, & ad ea quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui læditur, nō desistat orare pro se lędētibus: alioquin iuxta Domini sententiā peccat, qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc ferrū in eo sit: ità nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odiū manet in pectore. Tātus debet esse orantis erga Deū affectus, vt non desperet precis effectum. Inaniter autem oramus, si spei fiduciam non habemus. Petat ergò, vt Apostolus ait, vnusquisq; in fide nihil dubitans: nā qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur. Diffidentia nascitur impetrādi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam: qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere nō meretur, nec impetrat ab illo bonū quod poscit, cuius legi nō obedit. Si enim id quod Deus pręcepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est, Qui auertit aurem suam nè audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multùm apud Deum vtraque sibi necessariò commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vndè etiam Hieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deū. Cor enim cum manibus leuat, qui orationē cum opere subleuat. Nam quicunque orat & non operatur, cor leuat, & manus non leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor nō leuat. Sed quia operari necesse est & orare, bene iuxta vtrunque dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, nè de negligentia mādatorum corde repræhendamur, dum salutem nostram obtinere aut sola oratione, aut sola operatione contēdimus. Postquàm bonum opus agimus, lachrymæ orationū fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Pharisæus in templo iactāter orabat, seque magis quàm Deū de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudem appetēdo humanam, non solùm eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi & hæretici qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum, sed mutatur potiùs in peccatum. Ideò interdùm oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorū oculi ad conuersionem aperiantur. Vndè & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proindè tardiùs exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortiùs excitati, maioribus præmiis cumulentur, exemplo pruinarum & repressione messium, in quibus quanto tardiùs sata semina exeunt, tanto ad frugem cumulatiùs crescunt. Quotiès orantes non citò exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsū quod differtur, diuinę reputetur iustitiæ & culpæ nostræ. Interdū, quòd perseueranter orantes, non citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. sæpè enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis Deus meliora quàm petunt, reseruat, sicut cōtingere solet paruulis, qui dū in scholis vapulēt, Deum exorant: sed nō datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim Deum pro nōnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia verò diuina tēporaliter eorum desiderio minimè consulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis opportunius funditur, magísque obtentum impetrat, dū Deo tantùm teste depromitur. Proprium autem hypocritarū est, offerre se in oratione videntibus, quorum fructus est non Deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Nō in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quasi plurimis cū verbis conentur inflectere. Neque enim cōciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura sinceráque orationis intentio. Bonum est, corde semper orare: bonū etiam, & sono vocis Deū spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est, sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantātes in cordibus vestris, hoc est, non solùm voce, sed & corde psallentes. Vndè & alibi: Psallā spiritu, psallam mente. Sicut orationibus regimur, ità psalmorum studiis delectamur. Psallēdi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exsuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnaliū corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorū inflectit. Dum Chri-

Marginal notes (left column):
Alienæ curæ & cogitationes aiccadæ.
Dæmon orationes nostras impedire conatur.
Similia habet Gregor. lib. 10. Moraliū cap. 17. & 18.
Geminū orationis impedimentum.
Math. 5.
Fiducia impetrandi adsit.
Iac. 1.
Diffidentiæ causa quæ sit.
Prou. 28.
Orationi iungenda est bona operatio.
Thren. 3
Greg. 18 Moral. cap. 5. & Hier. in cap. 3. Thren. idē dicunt.

Marginal notes (right column):
Iactantia cultanda in orando.
Luc. 18.
Psal. 108.
Daniel. 3.
Psal. 58.
Cur quidam tardius exaudiantur.
Orate in abscondito.
Math. 6.
Oratio vocalis.
Eph. 5.
1. Cor. 14.
Psallendi vtilitas.

ftianum non vocis modulatio, fed tantùm verba diuina, quę ibi dicuntur, debeant commouere: nescio tamen quo pacto modulatione canētis maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate cōmoti, sua crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectūtur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsenti tantùm vita pro remedio peccatorum effunditur: psalmorum autem decantatio perpetuam Dei laudem demonstrat in gloriam sempiternam, sicut scriptum est. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Cuius operis ministerium quicunque fideliter intentáque mente exequitur, quodammodò angelis sociatur.

Psal. 83.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo vigesimosexto de tempore. Oratio iusti, clauis est cæli. Ascendit precatio, & descendit Dei miseratio. Licèt alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam.

Oratio iusti clauis est cæli.

3. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore. Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, &c. vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio tertio.

Ieiunio adesse debet oratio.

4. ET epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite octauo. Propter hanc adipiscendā vitā beatam, ipsa vera vita beata nos orare docuit non in multiloquio, tanquàm eò fiat, vt exaudiamur, quo loquaciores sumus, cùm eū oremus, qui nouit, sicut ipse Dominus ait, quid nobis necessarium sit, priusquàm petamus ab eo. Vndè mirum videri potest, quanuis multiloquiū prohibuerit, cur nos sic orare adhortatus sit, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquàm petamus ab eo, vt diceret. Oportet semper orare, & non deficere, viduæ cuiusdam proposito exemplo, quę de suo aduersario cupiēs vindicari, iudicem iniquum sæpè interpellando flexit ad audiendum, nō iustitia nec misericordia permotum, sed tædio superatum: vt hinc admoneremur, quanto certiùs nos exaudiat misericors & iustus Dominus Deus sine intermissione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit assidua interpellatione contemni: & quàm libens atque placatus bona desideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignosci, si quò cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico sibi tres panes cupiens commodari, quibus fortasse ipsa Trinitas vnius substantię figurata est, iam cū suis seruis dormientem petitor instantissimus & molestissimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipse vitādo tędium quàm beneuolentiā cogitando: vt hinc intelligeremus, si dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur inuitus: quanto det benigniùs, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc est & illud. Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & quærēs, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, à quo filius suus panem petit, nunquid lapidē porrigit ei? Aut si piscem petit, nunquid serpentē porrigit illi? Aut si ouum petit, nunquid porrigit ei scorpium? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit bona petentibus se? Cùm ergò secūdùm tria illa, quæ commendat Apostolus, fides significetur in pisce, vel propter aquā baptismi, vel quòd in huius seculi fluctibus integra est: cui cōtrarius est ille serpens, qui vt non crederetur Deo, venenosa fraude persuasit. Spes in ouo, quia vita pulli nondum est, sed futura est: nec iam videtur, sed adhuc speratur: Spes enim quæ videtur, nō est spes: cui contrarius est scorpius, quoniam qui sperat æternam vitam, quę retrò sunt obliuiscitur, & in anteriora se extendit: cui noxium est retrò respicere: scorpius autem ex ea parte cauendus est, qua venenatam & aculeatam caudam retrorsùm habet. Charitas, in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtiquè vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius est lapis, quoniam dura corda respuunt charitatē. Siue aliud aliquid congruentiùs ista significent, tamen qui nouit bona data dare filiis suis, petere nos & quærere & pulsare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquàm petamus ab eo, mouere animum potest, nisi intelligamus quòd Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare: sed exerceri in orationibus desiderium nostrū, quô possimus capere, quod præparat dare. Illud enim valdè magnum est, sed nos ad accipiendū parui & angusti sumus. Ideò nobis dicitur. Dilatamini, ne sitis iugum ducentes cum infidelibus. Tāto quippe illud quod valdè magnū est, quod nec oculus vidit, quia non est color: nec auris audiuit, quia non est sonus: nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumemus capaciùs, quāto id & fideliùs credimus, & speramus firmiùs, & desideramus ardentiùs.

Matth. 6.

An repugnent semper orare, & in oratione multiloquum esse.

Luc. 18.

Explicatio parabolæ de iniquo iudice.

Luc. 11. De amico dormiente, & tribus panibus.

Matth. 7. Luc. 11.

De pane, pisce & ouo.

Rom. 8. Philip. 3.

1. Cor. 13.

Cur Deus orari velit, cum tamen nō ignoret quæ sunt nobis necessaria.

2. Cor. 6.

1. Cor. 2.

5. CAPITE nono. In ipsa ergò fide, & spe, & charitate continuato desiderio semper oramus. Sed ideò per certa interualla horarū, & temporū etiam verbis rogamus Deū, vt illis rerum signis nosipsos admoneamus: quantúmque in hoc desiderio profecerimus, nobis ipsis innotescamus, & ad hoc agēdum nosipsos acriùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apostolus. Sine intermissione orate: quid est aliud, quàm beatam vitā, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui solus eam dare potest, sine intermissione desiderare? Sēper ergò hanc à Domino Deo desideremus, & oremus semper. Sed ideò ab aliis curis atque negociis, quibus ipsum desiderium quodammodò tepescit, certis horis ad negociū orandi mentem reuocamus: verbis orationis nosipsos admonētes in id, quod desideramus, intendere: ne quod tepescere cœperat, omninò frigescat, & penitùs extinguatur, nisi crebriùs inflammetur. Vnde & illud quod idē Apostolus ait: Postulationes vestrę innotescant apud Deum: non sic accipiendum est tanquàm Deo innotescant, qui eas & antequàm essent vtique nouerat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiā innotescant angelis, qui sunt apud Deū, vt quodammodò eas offerant Deo, & de his consulant

Cur verbis oramus idque certis horarū interuallis.

1. Thess. 5.

Coloss. 4.

Angeli offerunt orationes nostras Deo.

sulant, & quod eo iubente implendum esse cognouerint, sicut oportet ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latenter apporient. Dixit enim
Ioh. 12. angelus homini: Et nunc quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei.

6. CAPITE decimo: Quæ cùm ita sint, etiam eum diù orare vacat, id est, cùm alia bonarum & necessariarum actionum non impediunt officia, quamuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum
Orare in multiloquio, & diu orare, non idem valent. Luc. 6. & 22. sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutiùs oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas
Orationes iaculatoriæ. tamen breuissimas & raptim quodammodò iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm necessaria est, productiores moras euanescat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt, hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ità si perdurauerit, non citò esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa pre-
Multum loqui & multum precari, quomodo differant. catio, si feruens perseuerat intentio. Nam multùm loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerunque hoc negocium plùs gemitibus quàm sermonibus agitur, plùs fletu
Psal. 35. & 37. quàm affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit.

7. CAPITE vndecimo: Nobis ergò verba necessaria sunt, quibus commoueamur, & inspiciamus
Luc. 11. Breuis expositio Orationis Dominicæ. 1 petitio. quid petamus, non quibus Dominum seu docendum seu flectendum esse credamus. Cùm ergò dicimus, Sanctificetur nomẽ tuum: nosipsos admonemus desiderare, vt nomẽ eius quod semper sanctũ est etiam apud homines sanctũ habeatur, hoc est, non contẽnatur, quod nõ Deo, sed hominibus
2. petitio prodest. Et in eo quod dicimus, Adueniat regnũ tuum, quod, seu velimus, seu nolimus, vtique veniet: desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus, Fiat volũtas tua sicut in cęlo & in terra: nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic in nobis fiat voluntas eius, quẽadmodùm fit in cęlestibus ab angelis eius. Cùm dici-
Quarta. mus, Panem nostrũ quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodiè, significatur, hoc tempore: vbi vel illam sufficientiam petimus: à parte quæ excellit, id est, nomine panis totam significãtes, vel sacramentũ fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam.
Quinta. Cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt acci-
Sexta. pere mereamur. Cùm dicimus, Ne nos inferas in tentationẽ: nos admonemus hoc petere, nè deserti eius adiutorio, alicui tẽtationi vel cõsentiamus

decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus, Libe- Septima.
ra nos à malo: nos admonemus cogitare nondùm nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malũ. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, támque euidenter, & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

8. CAPITE duodecimo: Nã quamlibèt alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo Quæcunque postulanda
format vt clareat, vel cõsequendo attendit vt cre- sunt à Deo,
scat, nihil aliud dicimus, quã quod in ista Domi- oratione Dominica continentur.
nica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiam si non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodùm nõ dicatur illicitè, quandoquidẽ spiritu renatos nõ nisi spiritaliter decet orare. Qui
enim dicit, verbi gratia: Clarifica te in omnibus gẽ- Ad primã petitionem cuiusmodi preces referantur.
tibus, sicut clarificatus es in nobis, & prophetę tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quàm, Sancti- Eccl. 36.
ficetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutũ con- Ad secundam. Psal. 79.
uerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus: Ad tertiam.
quid aliud dicit, quàm, Veniat regnum tuum? Qui Psal. 118.
dicit, Itinera mea dirige secundùm verbum tuum, & ne dominetur meî omnis iniquitas: quid aliud dicit, quàm, Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in Ad quartam.
terra? Qui dicit, Paupertatem & diuitias ne dede- Prouer. 30.
ris mihi: quid aliud dicit, quã, Panem nostrũ quotidianũ da nobis hodiè? Qui dicit, Memento Do- Ad quintam. Psal. 131.
mine Dauid & omnis mãsuetudinis eius: aut, Do- Psal. 7.
mine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuẽtibus mihi mala, quid aliud dicit, quàm, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos Ad sextam.
dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit, Aufer Eccl. 23.
à me concupiscentias ventris, & desideriũ concubitus ne appræhendat me: quid aliud dicit, quàm, Nè nos inferas in tentationẽ? Qui dicit, Erue me Ad septimam
de inimicis meis Deus, & ab insurgẽtibus super me Psal. 58.
libera me: quid aliud dicit, quàm, Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantùm existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberũ est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum
alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro Non sunt alia postulanda,
alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubita- quamuis aliis
tionis orãda sunt: quamuis alius pro isto, alius pro atque aliis
illo, sicut se habent propinquitates vel lõginqui- verbis velit orare.
tates necessitudinum, in corde orantis orator aut extollat affectus. Qui autẽ dicit in oratione verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas: aut da mihi tantas quantas illi vel illi dedisti, aut, honores meos auge: aut, fac me in hoc sęculo prępotentem atque clarẽtem: vel siquid huiusmodi est, & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ea his secũdùm Deum prosit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quò possit hęc vota coaptare. Quamobrẽ pudeat saltem petere, quæ non pudet cupere: aut si & hoc pudet, sed cupiditas vincit: quãto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Impetrare quod petitur nō est semper salutare. Num. 11.

9. CAPITE decimoquarto: Nonnulli impatientibus Dominus Deus, quod petebant, cōcessit iratus, sicut contrà Apostolo negauit propitius. Nam legimus, Israëlitę quid & quomodò rogauerint & acceperint: sed expleta concupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secundùm cor eorum, sicut scriptum est, non secundùm cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos sues legio dęmonum mitteretur. Hęc scripta sunt, nè fortè se quisque magni pendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plùs prosit: aut se abiiciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exauditur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrociùs, vel à prosperitate corruptus penitùs euertatur. In talibus ergò, quid oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contrà, quàm oramus, acciderit: patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potiùs oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, trāseat à me calix iste: humanam in se voluntatem ex hominis susceptione trāsformans, continuò subiecit: Verùm nō quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vndè non immeritò per vnius obedientiam iusti constituuntur multi.

1 Reg. 8. — Iob 1. & 2. — Luc. 8. — Rom. 8. — Matth. 26. — Rom. 5.

10. IDEM Augustinus sermone quinto de verbis Domini: Si vis habere iustitiā, esto mendicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio, vt peteres, quæreres, pulsares, monebat. Mēdicum suum sciebat, & ecce paterfamiliâs & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritalium, & æternarum, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit: quærens inueniet, pulsanti aperietur. Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à contrario similitudinem vel comparationē, de illo iudice iniquo, hortantem nos ad orationem, quando ait Dominus: Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur. Quędam vidua interpellabat eum quotidiè, & dicebat: Vindica me. Nolebat ille per tempus. Illa interpellare non desinebat: & fecit tædio, quod nolebat beneficio. Sic enim à cōtrario nos admonuit vt petamus. Venit, inquit, ad amicum suum, cui hospes venerat, & cœpit pulsare & dicere. Hospes mihi venit, cōmoda mihi tres panes: respōdit ille, Iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, adstat, instat, pulsat, & tanquā amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & non propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiam, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatem? Quia pulsare non destitit, quia & cùm esset negatū, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magis dabit Deus bon9, qui nos hortatur vt petam9: cui displicet, si non petamus: sed cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat. Diù desiderata dulciùs obtinentur, citò autem data vilescunt: Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare, vt & tu discas magna magnè desiderare. Inde oportet semper orare, & non deficere. Sed petitur & à nobis: mendici enim Dei sumus: Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

Deus monet vt petamus. Matth. 7. — Luc. 18. — Luc. 11. — Cur differat dare nonnunquàm. — Sumus Dei mendici.

11. CYPRIANVS de oratione Dominica: Cùm Christum habeamus apud Patrem aduocatū pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petim9, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat, quia quodcunque petieritis à patre in nomine eius dabit vobis: quanto efficaciùs impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem cōtinens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Et post pauca: Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramenta: quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa, vt nihil omninò prætermissum sit, quod nō in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. Ibidèm: Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem, & adorans. Et iterùm: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctās in oratione Dei. Quòd si ille orabat qui sine peccato erat, quāto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totā noctem iugiter vigilans cōtinuis precibus orabat: quāto nos magis in frequentāda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat nō pro se: quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Eccè satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodò triticum: ego autem rogaui pro te, nè deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Quando autē stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tēpore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter, & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione syncera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri a Deo postulas,

Quantum valeat apud Deum pium oratio Dominica. Ioan. 16. — Oratione Dominica omnia alia precationum genera comprehenduntur. — Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit. Marc. 1. Luc. 6. — Christus non pro se, sed pro nobis orabat. Luc. 22. — Ioan. 17. — Quàm intento animo incumbendum sit orationi. — Sursùm corda. — [illegible]

stulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tuî cùm rogas, quando tu ipse memor tuî non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cauere: hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere: hoc est, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Christianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico Canticorũ: (Cant. 5.) Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapropter sollicitè & caute Apostolus admonet, dicens: (Col. 4.) Instate orationi, vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. (Orationi opera bona iungenda sunt.) Orantes autem, nõ infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant, inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. (Matth. 3. & 7.) Nam cùm omnis arbor non faciens fructum, excidatur & in ignem mittatur: vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcunda. Et ideò scriptura diuina instruit, dicens: Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna. (Tob. 12.) Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodiè quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deum: huic circa horam nonam oranti adstitit angelus, testimonium reddens sui operis, & dicens: (Act. 10.) Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. (Merita nostri operis.) Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. (Tob. 12.) Sic & Raphel angelus Tobiæ orãti semper, & semper operanti, testis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in cõspectum claritatis Dei.

(Oratio sit frequens.) 12. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: Oratio quoque nos Deo crebra commẽdet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi: qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere (Psal. 118.) oportet qui legimus, Vigilate & orate, nè intretis in tentationem? Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, cùm è somno (Matth. 26. Quibus horis quotidiè orãdum.) surgimus, cùm prodimus, cùm cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi, cùm denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequàm corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberam, diuina meditãtem somnus inueniat. Denique etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit, quotidie priusquàm cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterẽ lauat, secularia secularibus frustrà cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autẽ terrenorum vitiorũ colluuione detersa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. (Symboli quotidiana recitatio.) Symbolum quoquè specialiter debemus, tanquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere. Quò etiam, cùm horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

13. IDEM in sermone nonagesimotertio in natali sanctorum martyrũ Nazarij & Celsi, (qui aliis est nonagesimussecundus:) Oratio quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat vsque ad ipsum summæ maiestatis, angelo conferente, conspectum, sicut quodam loco vox testatur angelica: Et cùm tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. (Vis orationis operibus bonis coniũctæ. Tobiæ 12.) Beata anima castissimi, cuius votum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentũ, nulla odij simultate maculatum, sed fide igneum, conscientia tutidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vsque ad Dei vultum per cælestium nunciorum defertur obsequia.

14. MATTHÆI vigesimosexto: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.

15. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

16. LVCÆ decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tẽpus. Post hęc autem dixit intra se: Etsi Deum nõ timeo, nec hominem reuereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, nè in nouissimo veniẽs sugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem nõ faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.

17. ET cap. 11. Quis vestrùm habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, cõmoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponã ante illum: & ille deintùs respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi, surgens eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nũquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nũquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

18. ITEM cap. 21. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quę futura sunt, & stare ante filium hominis.

19. ECCLESIASTICI 18. Non impediaris orare semper, & nè verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

20. ET vigesimoprimo: Fili, peccâsti? nõ adiicias iterùm: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.

21. AD Romanos duodecimo: Orationi instantes.
22. AD Philippēses quarto. Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescāt apud Deum.
23. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea, in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestem illud ità, vt oportet me loqui.
24. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.
25. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hęc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.
26. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tēpore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.
27. PRIORIS ad Timotheum quinto: Quæ autem verè vidua est & desolata, speret in Deū, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die.
28. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cùm fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.
29. IACOBI primo: Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur. Non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.
30. CAPITE quarto: Non habetis, propter quòd non postulatis. Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis.
31. ET capite quinto: Cōfitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicem, vt saluemini. Multùm enim valet deprecatio iusti assidua Helias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & nō pluit annos tres & menses sex. Et rursùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.
32. MARCI vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquē: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.
33. MATTHÆI vigesimoprimo: Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.
34. ET capite decimooctauo: Si duo ex vobis cōsenserint super terram, de omni re quamcūque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis est. Et paulò pòst: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogâsti me: nónne ergò, &c.
35. LVCÆ vndecimo: vt suprà testim. decimoseptimo, vt in textu.
36. MATTHÆI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris: quāto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?
37. IOANNIS decimoquarto: Et quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
38. ET capite decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.
39. ITEM capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petiistis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.
40. PRIMÆ Ioānis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.
41. ET capite quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.
42. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.
43. ET centesimo quadragesimoquarto: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.
44. PROVERBIORVM decimoquinto: Lōgè est Dominus ab impiis, & orationes iustorū exaudiet.
45. SECVNDI Paralipomenon septimo: Compleuitque Salomon domum Domini, & domū regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternū, & permaneant oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. Ec-

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.

47 ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

48. ITEM capite trigesimooctauo: Fili, in tua infirmitate nè despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

49. LEVITICI quarto: Adipem verò adolebit suprà, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino, rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Omnem quoq; adipē auferēs, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabitque pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.

50. Et capite quinto: Alterū verò in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipsumque quod intulit damni restituet, quintam partem ponet suprà tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

51. CAPITE sexto: Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciēdo peccauit.

52. MATTHÆI septimo.

53. LVCÆ vndecimo, vt suprà testim. trigesimosexto, & decimoseptimo.

Oratio lumē est animæ.

60. CHRYSOSTOMVS lib. 1. de orando Deum: Quemadmodùm sol lucē præbet corpori, sic animæ lumē est precatio. Proindè si cæco damnosum est, non intueri solem: quanto grauius damnum est homini Christiano, si non assiduè deprecetur, neq; Christi lucem orando in animū suum inducat: Iam verò quis non obstupescat & admiretur tantā benignitatem ac beneuolentiā, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostráque vota apud ipsum deponamus.

Colloqui cū Deo.

Nam verè profectò cum Deo cōfabulamur, quotiès vacamus deprecationi: per quam simul & angelis copulamur, & societatē, quā cū brutis animātibus habebamus, procùl effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiā illorū dignitatē, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquiū miscere cū Deo. Atqui quòd id sublimius sit, ipsi nos docēt, multo quidē cū tremore vota sua offerētes, cæterū nobis exēplū præbentes, vndè sciamus aut discamus, quòd quisquis Deum adit, multo cū gaudio, multoq; rursùm cū tremore id facere oporteat. Tremore quidem, dum metuimus, ne videamur indigni, qui deū precibus alloquamur: rursùs gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinē, quòd Deus mortaliū genus tanta ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduo diuino colloquio frui liceat: per quod etiā illud assequimur, vt & mortales & temporarij esse desinamus, natura quidē mortales, sed colloquio cōiunctúq; quem agimus cū Deo, ad immortalē vitā trāseuntes. Etenim si qui cum Cæsare miscent sermones, familiaritérque cum eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, nō possunt esse pauperes: multo minùs

Quomodo ad orationem accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

fieri potest, vt qui Deum deprecantur, cū eo familiariter colloquentes, animas habeāt mortales. Nā mors animæ est impietas, ac vita pugnans cū lege diuina. Ex quo cōsequitur, animæ vitā esse Dei cultū, ac vitā eo cultu dignā. Porrò vitā piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatā auget, ac ceu thesaurum recondit animis nostris. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri, vt qui postulant à Deo pudicitiam, iustitiam, mansuetudinem ac benignitatem, non assequantur id quod petūt. Petite enim, inquit Dominus, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Et rursùs alibi. Quis est, inquit, ex vobis, à quo si filius petat panem, det illi lapidē? aut si piscem postulet ille, porrigat ei serpentem? Quòd si vos cùm sitis mali, nōstis bona munera date filiis vestris: quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum sanctū his qui nunc ab ipso petunt? Talibus quidem dictis, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtēperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibúsque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit, semper viuere vitam homine dignā. Quisquis enim non orat Deū, nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est, & vita carens, expérsque sanæ mentis. Nam hoc ipsum euidētissimum est argumentū amentiæ, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quòd animæ mors sit, nō prouolui ad Dei genua. Quin insupèr quòd oporteat quauis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quàm triduo duntaxat arceri ab orando. Nec enim hoc ab eo exigebat rex Persarum, vt impietatem admitteret: tantùm illud obseruabat, si quis intra triduum quicquam petere deprehenderetur ab vllo deorum aut hominum, prætérquàm ab ipso. Sed propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orando cessare: propterea quòd nisi Deus propensus sit in nos, nihil omninò bonorum in animas nostras venire possit: Dei verò propensio simul adiuuat labores nostros, hósque pulchrè subleuat, si conspexerit nos amare precandi studium, si continenter orare Deum, si viderit expectātes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cùm video quempiam non amantem orandi studium, nec huius rei feruida vehementíque cura teneri: continuò mihi palam est eum nihil egregiæ dotis in animo possidere. Rursus vbi quem conspexero, insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idque in summis damnis numerantem, si non continēter orauerit, coniecto talem omnis virtutis firmum esse meditatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedū incessus, si risus dentiū declarat qualis sit, quemadmodùm sapiēs dicit Salomon: multò magis deprecatio cultúsq; Dei, signū est totius iustitiæ, cùm sit ornatus spiritualis ac diuinus, multā pulchritudinem ac decorem enutrians mētibus nostris, dum vniuscuiusque vitam componit, nec sinit quicquā sordidū aut absurdum dominari nostro animo, dū persuadet vereri Deum, & honorem quem illi debemus præstare, dum docet vniuersam mali spi-

Quantū conferat ad vitam piam oratio.

Matth. 7.

Luc. 11.

Amēs est, qui orare negligit.

Morte tristius est ab oratione arceri.

Dan. 6.

Iudiciū Chrysostomi de iis, qui precandi desiderio non tenentur.

De iis qui amant orandi studium.

Eccl. 19.

Sancta superbia seruorum Christi.

ritus impostutam reiicere, turpes & absurdas cogitationes profligans: denique dum cuiusque mentem coostabilit in contemptu voluptatum. Nam hæc superbia sola decet eos qui Christum venerantur, videlicet, nulli seruire turpitudini, sed mentem seruare in libertate motúmque puritate.

Sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere.

Arbitror itaque cunctis esse manifestum, quòd simpliciter impossibile sit, absque precationis presidio cũ virture degere, cúmque hac huius vitæ cursum peragere. Etenim qui fiat vt quis virtutem exerceat, nisi continenter adeat, & supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem suppeditat ac largitur hominibus? Rursùm qui fiat, vt aliquis concupiscat esse temperatus ac iustus, nisi lubens cum eo consuetudinem & colloquium habeat, qui cum hæc, tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud paucis demonstrare volo, quòd etiam si nos peccatis refertos precatio depræhenderit, celeriter purgatos reddit.

Oratio peccatorum remedium est.

Quid itaque maius aut diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddã esse liqueat? Et paulò pòst: Iam verò quòd animã peccatis obnoxiam deprecatio facilè purã reddit, docet nos publicanus ille, qui petiit à Deo remissionem peccatorum, & impetrauit.

Luc 18.

Docet & leprosus, qui simul vt procidit ad pedes Dei, mundatus est. Quòd si Deus corpus morbo corruptum celeriter sanauit:

Matth. 8.

multò magis animam, quæ morbo tenetur, humaniter sanabit. Etenim quanto preciosior est anima corpore, tanto magis consentaneum est, hanc Deo maiori curæ futuram. Quanquàm innumera recenseri possint exempla tum vetera, tum noua, si quis velit oẽs enumerare, qui deprecationis beneficio seruati sunt. Verùm aliquis forsitan ex eorum numero qui socordiæ segnitiæq; dediti nolunt attẽtè ac diligenter orare, persuasurus sit, in hoc Deũ illa verba dixisse: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cælis est.

Matth. 7.
Sola oratio tametsi non sufficiat ad salutem, est tamen bonorũ omnium caput, & radix bonæ vitæ.

Atqui ego si crederem solam precationem ad salutem nostrã sufficere, non iniuria sermonem hunc nobis obijceret aliquis. Nunc cùm profitear, deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitæ frugiferæ, nõ est quòd quisquã illis verbis abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cætera desint bona, neque cura pauperum, neque benignitas, neque quicquam aliorum quæ cũ virtute geruntur, sed oportet vt omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterùm precatio, ceu radix & basis omnibus cæteris substernitur. Neque secùs ac nauem & domum, ea quæ substrata sunt, valida reddunt, ac nè soluantur, continent: ità nostram vitam orandi studium & continet, & vbique firmam reddit, adeò vt absque hoc nihil nobis boni possit contingere, neque quod ad salutem conducat.

Coloss. 4.

His de causis Paulus tanto studio non cessat huc adhortari nos, dicens: Deprecationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Atqui alibi iubet, vt citra intermissionem oremus, in omnibus gratias agentes: Hæc est enim, inquit, voluntas Dei.

1. Thess. 5.
Ephes. 6.

Ac rursùs alio in loco: Orate omni tempore in spiritu, in hoc ipsum vigilantes cum omni instantia & obsecratione. Adeò multis ac diuinis vocibus ad orandum nos assiduè prouocat ille Apostolorũ princeps. Decet igitur nos ab illo doctos, cum precatione vitæ cursum peragere, atque hac mẽtem assiduè rigare: Siquidem hoc omnes homines nõ minùs opùs habemus, quàm arbores aquarum humore.

Similitudo.

Neque enim valent illæ fructus producere, nisi bibant humorem radicibus: neque nos preciosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi, nisi precibus irrigemur.

Quibus temporibus orandum quotidie.

Quapropter oportet, & stratis relictis, diuino cultu præuenire Solis exortum, & cùm ad mensam accedimus, & cùm nos ad nocturnam quietẽ recipimus: Quin potiùs oportet singulis horis vnam precationem offerre Deo, vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cæterum hyberno tempore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere, ac flexis genibus, multo cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos beatos existimãtes, quòd Dei cultui vacamus. Dic mihi, qua fronte Solem intueberis, nisi priùs adoraueris, qui lumen illud dulcissimum oculis tuis mittit? Quo pacto frueris mensa, nisi priùs adoraueris eum, qui tibi tantum bonorũ largitur ac suppeditat? Qua spe trades teipsum nocturno tempori, qualibus cum insomniis putas tibi rem fore, nisi teipsum premunieris orando, sed incustoditus ad somnum accesseris?

Munit oratio aduersus spiritus malignos.

Nimirùm contemptibilem captúque facilem teipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qui continenter obambulant, obseruantes nos, vt si quem depræhẽderint nudatum deprecationis præsidio, protinùs abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, ilicò resiliũt, non aliter quàm prædones ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladiũ in caput suum vibrari. Quod si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic anulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variàque mala impellitur. Oportet igitur, vt hæc omnia metuẽtes, precibus & hymnis semper nosipsos circũuallemus, vt Deus omnium miseros dignos efficiat regno cælorum per vnicum filium suum.

61. In a m libro secundo de orando Deum, cùm multa summatim repetiuisset ex superiori libro, inter alia sic ait: Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia videbitur verum dicere:

Animæ nerui oratio.
Simile.

nimirùm quemadmodũ corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & cõpactum est, adeò, vt si neruos incideris, vniuersam corporis harmoniam dissolueris: ni idem animæ per sanctas preces sibi constant, & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt. Quòd si teipsum destitueris precatione, perinde feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ità tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare, cęlúmque transcendere, ac proximum fieri.

Animæ vita oratio.

Itaque quæ hactenùs dicta sunt, sufficiunt ad declarandũ, quanta sit vis sanctæ deprecationis. Sed fortassè præstiterit, vt ad diuinas scripturas veniam, vt ex ipsius Christi verbis discamus opes, quas deprecatio comparat his, qui student per omnem vitam in ea versari.

Multa Deum pr[…]

Dicebat autem, inquit, eis etiam parabolam huc spectãtem, quòd oporteat semper orare. Si is qui nunquàm cogitãrat quicquam humanitatis cuiquã præstare, subitò mutatus, miseritus est viduæ rogantis: quantam erga nos Dei sollicitudinem è cęlo deportabit deprecatio? Adhæc quantum valeat ac possit sancta precatio, vel sine cognoscas licebit, si consideres, quantum bonorum singulis diebus, ac singulis horis accipiant

hi, [qui]

hi, qui iugiter Deo supplicant. Quem enim fugit, quòd solis, lunæ stellarúmque lumen, quòd cæli temperiem, ac variam alimentorum copiam, quòd opes, quòd vitam, deniq; quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus, iustis pariter atque impiis, videlicet ob immensam suam humanitatem, qua afficitur erga nos? Porrò si nec rogantes, nec postulantes, tanta quotidiè misericordia prosequitur ac refocillat: quãtis bonis probabile est fruituros eos, qui omnem vitam precibus & obsecrationibus vacârunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quàm multis sanctis datum sit, deprecationis præsidio seruare non solùm gentes & ciuitates, verumetiam orbem vniuersum. Deprecatio incendij vim exercuit, leones mites reddidit, hoc quidem in Daniele, illud verò in tribus pueris, per quos nimirùm declaratũ est omnibus, quòd quoscunque depræhenderit in periculo constitutos, facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis causa, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus qui rumpi non possit, munimentum inconcussum, dæmonibus quidem formidabile, piis verò, nimitùm nobis, salutiferum.

Matth. 5.

Orationis cõmendatio ab effectu.

Dan. 3 & 6.

62. ITEM homilia quinta de incompræhensibili Dei natura contra Anomœos: Aptissima arma oratio est, thesaurus certè perpetuus, diuitiæ inexhaustæ, portus quietus, occasio trãquillitatis, denique author, parens, fons, & radix bonorum omnium & innumerabilium oratio est, atque etiam regia ipsa facultate potior & superior. Et paulò post: Vis orationis, vim ignis extinxit, impetum leonum cohibuit, bella composuit, prælia remouit, tempestates sustulit, dæmonia expulit, cæli fores aperuit, vincula mortis disrupit, languores eiecit, offensas repressit, vrbes terræmotu nutantes firmauit, plagas cælitùs irruentes, insidias hominum, mala denique omnia deleuit oratio. Orationem autem, vt iterùm dicam, non eam commendo, quæ frustrà in ore habeatur, sed quæ ab imis animi prodeat. Vt enim arbores, quæ radicem altiùs miserint, quãuis summum ventorum excipiant impetum, non frangi aut euelli possunt, cùm planta & firmissima stirpe innitãtur: sic orationes, quas animus de suo imo reddiderit, perquàm tutè affixæ, efferunt sese in excelsum, nullóque peruertuntur aggressu cogitationum. Vndè Propheta insignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Nihil penitùs nos dolore afficere poterit, si orationem intẽtam exquisitámque habeamus: quicquid enim acciderit, facilè per orationis facultatẽ repellemus. Nec mirum si casus humanos tollere vires possunt orationis, quando & ipsam peccatorum naturam extinguunt, & compendio excidunt, ac delent.

Orationis laus eximia.

Psal. 129.

Peccata extinguit oratio.

63. ET homilia septuagesimaprima ad populum Antiochenum: At si fide quidem opùs est, quid est opùs ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multam enim adfert disciplinam, & angelum ex homine reddit, & cum incorporeis pugnat virtutibus, sed nõ per se opùs enim est & oratione, & oratione primò. Nam adspice, quot ex ambobus bona nascuntur. Orans enim, & vt oportet ieiunans, non multis eget: qui verò multis non eget, nunquàm fiet auarus, & ad eleemosynam magis est aptus. Ieiunans, leuis est & alatus, & cum solertia orat, & improbas extinguit concupiscentias, Deum placat, & insurgentem animum humiliat. Propterea & Apostoli [semper] ieiunabãt. Orans cum ieiunio, geminas habet alas, & ipsis quidem ventis leuiores: nec enim oscitat, & distenditur, & orans languescit, quod multi patiuntur: sed est igne vehementior, & terra superior: & propterea talis maximè dæmonibus est infestus & hostis. Nihil enim fortius homine legitimè orãte. Nam si sæuum principẽ quendã, qui neque Deũ timebat, nec hominem reuerebatur, placare potuit mulier: multo magis Deum alliciet, qui ei iugiter assistit, vincit ventrem, & delicias eliminat.

Non sola fide opùs est, sed etiã ieiunio, ac præterea oratione.

Fructuosa ieiunantis oratio.

Luc. 18.

64. ITEM homilia septuagesimanona ad populum Antiochenum: Si beatus Dauid cùm esset rex, & innumeris immersus curis, & vndique distractus, septies in die Dominũ rogabat: quam nos veniam habuerimus & excusationem, tantum habentes ocij, nec ipsi continue supplicãtes, & hæc cum tantum lucri capere debeamus? Impossibile enim, impossibile, hominẽ cõgruo precantẽ studio, Deóque continuè supplicantẽ, vnquã peccare. Et paulò pòst de Anna Samuelis matre loquens: Nónne poterat & sine oratione Deus præbere? Nonne sciebat & ante orationem mulieris desiderium? Sed si ante petitionem dedisset, non apparuisset mulieris studium, non virtus fuisset manifesta, nõ indè præmium possedisset. Opùs est itaque, nos & mensam petentes, & desistentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquàm in ebrietatem decidet aut insolentiam, nunquam crapula disrumpetur: sed orationis expectationem pro freno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa nanque ab oratione sumens initium, & in orationem desinens, nunquàm deficiet: sed fonte largiùs omnia nobis afferet bona. Nè tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum est enim, seruos quidem nostros, si quam appositorum partem à nobis accipiant, nobísque gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autem tot bonis potientes, nec tantum honoris Deo rependere. Propterea nanq; multa tam in cõmonibus, quàm in priuatis rebus, præter sententiã nobis eueniunt: quoniam non circa spiritualia primum, tum verò circa secularia studium exhibemus. Neque mihi quispiam dicat, quòd nequit homo secularis, affixus foro, continuè per diem orare, & ad ecclesiam cõcurrere: potest enim & quàm facillimè. Nam licèt in ecclesiam non sit facile concurrere, illic ante fores constitutus, & affixus tribunali, potest orare. Si mentem nanque mundam habeas ab immundis motibus, licèt in foro sis, siue in via, siue in foro constitutus, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunque, Deo poteris inuocato petitionẽ obtinere. Et domi quidẽ orari potest: sic autẽ vt in ecclesia, non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ità Dominũ per te solum orans, audiris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, putà vnanimitas & consonantia, charitatísque vinculũ, & sacerdotũ orationes. Propterea namque sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hísce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant.

Exemplo Dauid ad frequẽter precãdum incitamur.

Psal. 118.

Oratio continet hominem à peccatis.

1. Reg. 1.

Oratio ante & post refectionem corporis.

Etiã extra ecclesiam orari põt, & quod petitur impetrari.

Cõmodius & fructuosius oratur in ecclesia.

Act. 12. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodò tu ipsius potentiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ità nec orationis efficacia: sed sicut illa inter se distantes coniungit, ità idem & hæc, & procùl positos plurimùm adiuuare potest.

Sanctorum orationes quibus non prosint. Et paulò pòst: Bonum est igitur, sanctorum oratione frui, sed cùm & nos simus cooperatores: quod si non adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verùm & cum illo petimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Ierem. 7. Nónne ter ad Deú accessit, & ter audiuit: Ne ores, neque petas pro populo isto, quoniam te nó exaudiam? 1. Reg. 15. Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum vsque diem orans, & pro eo lugens? 1. Reg. 12. Quid autem & Israelitis profuit? Nónne dicebat, Mihi autem absit peccare pro vobis orare cessanti? Nónne cuncti periêrunt? Ezech. 14. Nam Deum audi dicentem per Prophetam: Si steterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios suos & filias: quoniá inualuit eorum malitia. Quibus prosint. Quid ergò? Nihil prosunt orationes? Prosunt, & quam plurimùm: sed cú nos quoque cooperamur. Et si vis discere quantum cótulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitam: Act. 9 & 10. 4. Reg. 19 & 20. Esa. 37. audi quoque Deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid puerum meú. Sed quando? Tempore iusti Ezechiæ. Alioquin si malorum quoque valebant preces, quare Nabuchodonosor regi quoque Deus hoc non dixit, sed ciuitatem tradidit? quoniam inualuerat peccatum. 4. Regum 25. 1. Reg. 7. In eos qui peccant sæpe non iuuantur precibus aliorum. Et hic ipse rursùm Samuel pro Israelitis orauit, & obtinuit: sed quo tempore? Cùm & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam verteruot. Et quid est, ait ille, mihi opùs alienis orationibus, cùm ego gratos sim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non est opùs oratione, licèt orantes eo digni non essent: imò nec ipsi pares, & tu dicis, Quid mihi opùs est oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opùs est oratione? ait enim: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo: & statim liberauit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi est opùs oratione? Rom. 15. Ephes. 6. Col. 4. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Heb. 13. Act. 12. Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam si Deus nostrum in orationibus torporem & negligétiam exquirat, & quòd in eius conspectu positi, & orátes, neque tantum ei præbemus honorem, quantum dominis serui, quantum ducibus milites, quátum amicis amici: amicum enim alloquens, hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro tótque criminibus veniam petens, & rogans tibi remissionem fieri, torpes, & genibus tuis humi prostratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo frustrà nugante & incassùm: nec hoc semel & bis, verùm & frequenter patimur. Si hoc tantùm exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquid excusationem assequi poterimus?

Ioan. 16. 65. GREGORIVS homilia vigesimaseptima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergò est, quòd Paulus ter Dominum rogauit, & exaudiri nó meruit, sed dictum est illi. 2. Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Nunquid ille tam egregius prædicator in filij nomine non petiit? Quare autem non accepit quod petiit? Quomodò ergò verum est, quia quicquid petierimus patrem in nomine filij, dat nobis pater, si aufertri a se angelum Satanæ petiit, Apostolus in nomine filij, & tamen quod petiit, non accepit? Sed quia nomen filij Iesus est, Iesus autem saluator vel etiá salutaris dicitur: ille ergò in nomine Saluatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine IESV petitur pater. Ioan. 16. 2. Cor. 12. Vndè & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Vsque modò non petiistis quicquam in nomine meo, Ac si apertè diceretur: Non petiistis in nomine Saluatoris, qui nescitis, quærere æternam salutem. Hinc est quòd & Paulus non exauditur: quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem. Eccè vidimus fratres charissimi, quàm multi ad solennitatem martyris conuenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lachrymis rigatis. Sed pensate, quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Iesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Iesu, Iesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Eccè alius in oratione quærit vxorem, alius petit villá, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Temporalia quæ... petenda sunt. Et quidem cùm hæc desunt, ab omnipotente Deo petenda sunt. Sed meminisse cótinuò debemus, quod ex mandato eiusdem nostri redemptoris accepimus: Matth. 6. Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et hæc itaque a Iesu petere, non est errare: si tamen non nimis petantur. Sed adhuc, quod est grauius, alius postulat mortè inimici, eumque quem gladio non potest persequi, persequitur oratione. Possunt... mortem. Et viuit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, iam de morte illius reus tenetur. Matth. 5. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus cótra conditorem pugnat. Vndè & sub Iudæ specie dicitur: Psal. 108. Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum est, illa petere quæ prohibet ipse qui petitur. Hinc veritas dicit: Marc. 11. Cum statis ad orandum, remittete si quid habetis in cordibus vestris. Quam virtutem remissionis apertiùs ostendimus, si vnum testimonium testamenti veteris proferamus. Certè cum Iudæa códitoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, prophetam suum ab oratione Dominus prohibet, dicens: Non assumas laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Quid est, quòd intermissis relictisque tot patribus, soli Moyses & Samuel ad mediu deducuntur: quorum mira obtinendi virtus ostenditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur. Ac si apertè Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minimè cótemno. Quid est ergò, quòd Moyses & Samuel cæteris patribus in postulatione præferuntur: nisi quòd hi duo tantummodò in cuncta Testamenti veteris serie etiam pro inimicis suis leguntur exorásse? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Absit á me hoc peccatum in Domino, quo minùs cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istú. Ac si aperte dicat, Nec illos

los modo pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergò veræ orationis, est celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur.

66. IDEM in psalmum sextum pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideò tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergò sedulus in oratione, esto in precibus importunus: caue nè ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias: esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus non læditur, sed iuuatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum citò periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum.

Matth. 11. Perseuerantia orationis Deo grata est.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructum colligemus.

A. Iacobus Apostolus, vt orationis virtutẽ explicaret exẽplo, ita scripsit:[a] *Elias homo erat similis nobis, passibilis: & oratione orauit, vt nõ plueret super terrã, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursùm orauit, & cælũ dedit pluuiã, & terra dedit fructum suum.* Pluribus exẽplis Augustinus[b] rem eandẽ comprobat: Orante[c] Moyse &[d] Samuele, vincuntur à Iudęis hostes Amalechitę atq; Philisthęi. Orans Hieremias[e] cõfortatur in carcere. Orans[f] Daniel inter leones exultat. Orãtes[g] tres pueri in fornace tripudiant. Orãs[h] de cruce Latro, inuenit paradisum. Susanna[i] per orationẽ inter senes falsò accusantes defenditur:[k] Stephanus orans, in cęlum suscipitur, & inter lapidãtes pro Saulo exauditur.

B. Quibus exemplis non modò fructus Orationis ostenditur, sed etiã precandi studiũ ac sedulitas nobis cõmendatur. Quare Scriptura quoquè Apostolica cohortatur:[m] *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Et rursùs:[n] *Orate pro inuicẽ vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua.* Item, *Hæc*[o] *est fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.* Præтереà:[p] *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

a Iacob 5. d 3 Reg. 17. a d & 18. f g Luc. 4. d Eccl. 48. a
b August. serm. 22. ad fratres in eremo.
c Exod. 17. c d Iudith. 4. c d
d 1. Reg. 7. c d
e Hiere. 32. e d f
f Daniel. 6. c f
g Daniel. 3. c e
h Lucæ 23. f
i Daniel. 13. e
k Actor. 7. g Hieron. contra Vigilantium. Augu. serm. 2. & 4. de sanctis.
l Gen. 25. c Exo. Reg. 9. g 10. e 14. c d 15. e f Num. 11. a 12. d 14. c 16. c e 21. b 1 Reg. 1. b d 12. c 4. Reg. 19. c g 10. 4. 2. Para. 20. b c e 33. c 1. Esdr. 8. e Tob. 3. a b Iudit. 9. a d 13. a Psal. 17. a 119. a Ione. 2. a 1. Mach. 3. f 4. a b Act. 12. a
m 1. Thess. 5. c
n Iob 5. d
o 1. Ioan. 5. c
p 1. Ioan. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Orate pro inuicèm vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis, passibilis, &c. vt in textu.

2. TERTII Regũ decimoseptimo: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto: si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Ibidèm: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intrà eum, & reuixit.

3. ET capite decimooctauo: Et accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum. Et paulò pòst: Et ait Elias ad Achab, Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluuiæ est. Ascendit Achab vt comederet & biberet. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terrã posuit faciem suam inter genua sua, & dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait: Nõ est quicquam. Et rursùm ait illi: Reuertere septem vicibus. In septima autem vice, eccè nubecula parua quasi vestigium hominis ascẽdebat de mari. Qui ait: Ascende, & dic Achab: Iunge currum tuum, & descende, nè occupet te pluuia. Cumque se verteret huc atque illuc, eccè cæli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluuia grandis.

4. LVCÆ quarto: In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cęlum annis tribus & mẽsibus sex, cùm facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

5. ECCLESIASTICI quadragesimooctauo: Et surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui induxit in illos famẽ, & imitantes illum inuidia sua, pauci facti sunt. Non enim poterant sustinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cælum, & deiecit à se ignem terræ, sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi?

6. AVGVSTINVS sermone vigesimosecundo ad fratres in eremo: Valdè seruis Dei & solitariis est necessaria ipsa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vitulum conflatilem, & ait Do-

Oratio ... esse dicitur. Exod. 32.

minus Moysi: Dimitte vt irascatur furor meus cōtra eos, cui Moyses: Quæso, ô Domine, quiescat ira tua, & esto placabilis super malitiam populi tui. Et eccè placatus est Dominus. O quàm grandis est ipsius orationis causa, ô quàm grande mysterium Ecce *Exod. 17.* Moyses orabat in monte, & Iosue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem *4 Reg. 20. Act. 7. 9.* animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & doctor gentium, & prędicator orbis terræ. Et post pauca: Nec in oratione *Hiere. 20. Dan. 3. & 6. Iob 2. Lucæ 23. Daniel. 13. Actor. 7.* locutio tantùm quæritur, quantùm sensus. Eccè enim Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in sterquilinio nudus triūphat, paradisum de cruce latro inuenit, Susanna inter senes defenditur, Stephanus de torrēte in cęlū suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non est igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbiq; est & vbiquè nos exaudire dignatur. Orate igitur semper, & in omni loco, vt saluemini. Nō solùm vnusquisque pro se, sed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambrosius, Si pro te tantùm rogaueris, solùm tuum meritū possidebis: sed si pro *Orationis laus.* omnibus rogaueris, omnes pro te rogabunt. Oratio sancta, columna sanctarum virtutum, Deitatis scala, viduarum maritus, angelorum cognata, fundamentum fidei, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te adstringit, sed beatior qui in te perseuerat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniam holocaustum sanctū Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

7. Exodi decimoseptimo: Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israël in Raphidim. Dixitque Moyses ad Iosue: Elige viros, & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue, vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erāt *graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabāt manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauítque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dixit autem Dominus ad Moysem: Scribe hoc ob monumētum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

8. Ivdith quarto: Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutúsque est eos, dicēs: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permāseritis in ieiuniis & orationibus in cōspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orādo deiecit, sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in cōspectu Domini ità, vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

9. Primi Regum septimo: Dixit autem Samuel, Cōgregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et cōuenerunt in Masphath: Hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi, Peccauimus Domino. Iudicauítque Samuel filios Israel in Masphath. Et audierunt Philisthiim quòd congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderūt Satrapæ Philisthinorū ad Israel. Quod cùm audissent filij Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixerúntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autē Samuel agnum* lactantem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino, & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniēre prælium cōtra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israel. Egressíque viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erāt subter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eū inter Mesphath & inter Sen, & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixítque, Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis. *Lactantem.*

10. Hieremiæ trigesimosecundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem, & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus, Eccè ego dabo ciuitatē istam in manu regis Babylonis, & capiet eam? Et paulò pòst: Et oraui ad Dominum postquàm tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: Heu, heu, heu Domine Deus: eccè tu fecisti cælū & terrā in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, &c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nūquid mihi difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit Dominus &c. Et nunc propter illa hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste: Ecce ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erūt mihi in populum, &c.

11. Danielis sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suā, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosius inquirentes, &c. Et Daniel regi respondens, ait: Rex, in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonū, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iusti[illegible] inuent[illegible] in me: sed & coram te, rex, del[illegible] nō fe[illegible]. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Dan[illegible] legi

præ-

præcepit educi de lacu, eductúsque est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo quia credidit Deo suo.

12. ET capite tertio; Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach & Abdenago, ceciderunt in medio camini ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias, orauit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, &c. Angelus autem Domini descẽdit, cum Azaria & sociis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flãtem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore &c.

13. LVCÆ vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amẽ dico tibi. Hodiè mecum eris in paradiso.

14. DANIELIS decimotertio: Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condẽnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æternæ, qui absconditorum es cognitor, qui nôsti omnia antequàm fiant: tu scis quoniam falsum testimonium tulerũt contra me, & ecce morior, cùm nihil horum fecerim quæ isti malitiosè composuerunt aduersùm me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, &c.

15. ACTORVM septimo: Cùm autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritũ meũ. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit.

16. HIERONYMVS aduersùs Vigilantium: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti,
Efficacia orationis sanctorum. Exod. 32. possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti: quãto magis post coronas, victorias & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniã, & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in
Actor. 7. Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur, & postquàm eum Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex
Actor. 27. sibi dicit in naui animas condonatas, & postquàm resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit?

17. AVGVSTINVS sermone primo de sanctis qui est etiã primus de sancto Stephano: Olim qui-
Actor. 7. dẽ debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululùm, & digeres. Dicam planè, elisus est filius perditionis. Nam si sanctus Stephanus sic nõ orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò erectus
Nisi Stephanus orasset, Ecclesia Paulum non haberet. est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergò exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergò nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur pro benè oratoribus suis.

18. ET sermone quarto de sanctis, siue de sancto Stephano: Illi lapides mittebãt, ille orationes præmittebat, tanquàm dixisset: Domine, si istos modò occideris inimicos, quos posteà facies amicos? Deniquè fratres, vt noueritis quãtum valuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum. Qui, cùm sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta seruabat, & tanquàm manibus omnium lapidabat. Actor. 7.
Elisus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nã si martyr Stephanus non sic orâsset, Ecclesia Paulum nõ haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

1. B. GENESIS vigesimoquinto: Deprecatúsque est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quòd esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

2. EXODI octauo: Egressíq; sunt Moyses & Aaron à Pharaone, & clamauit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecitque Dominus iuxta verbũ Moysi, & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressúsque Moyses à Pharaone, orauit Dominũ: Qui fecit iuxta verbum illius, & abstulit muscas à Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. ET capite nono: Egressúsque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua, & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

4. ITEM capite decimo: Egressúsque est Moyses de conspectu Pharaonis, & orauit Dominum. Qui flare fecit vẽtum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus Ægypti.

5. CAPITE decimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israël vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuã, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in siccum: diuisáque est aqua. Et ingressi sunt filij Israel per mediũ sicci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læua.

6. CAPITE trigesimosecundo: Rursúmque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciámque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus cõtra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Nè, quæso, dicant Ægyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorũ: quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli, & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semen vestrum sicut stellas cæli, & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, &

possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus nè faceret malū quod locutus fuerat aduersùs populum suum. Et paulopòst: Facto autem altero die locutus est Moyses ad populum: Peccâstis peccatum maximum: ascendā ad Dominum, si quo modo quiuero eum deprecari pro scelere vestro. Reuersusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si nō facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eū de libro meo: tu autem vade, & duc populum istū quò locutus sum tibi, angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatū eorum. percussit ergò Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

7. NVMERORVM vndecimo: Intereà ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominū. Quod cùm audîsset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini, deuorauit extremam castrorum partem. Cumque clamâsset populus ad Moysen, orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

8. CAPITE duodecimo: Clamauitque Moyses ad Dominum, dicēs: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciē illius, nõne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi: Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus, & populus nō est motus de loco illo, donèc reuocata est Maria.

9. CAPITE decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moysen: Vsquequò detrahet mihi populus iste? Quousquè nō credet mihi in omnibus signis quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam & fortiorem quàm hæc est. Et ait Moyses ad Dominum: Vt audiant Ægyptij, de quorum medio eduxisti populum istū &c. Dimitte, obsecro, peccatum populi tui huius secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto vsque ad locum istum. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego, & implebitur gloria Domini vniuersa terra &c.

10. CAPITE decimosexto: Iratúsque Moyses valdè, ait ad Dominū: Nè respicias sacrificia eorū: tu scis quòd nec asellum quidem vnquàm acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorū. Et paulopòst: Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: descenderuntque viui in infernum operti humo, & periêrunt de medio multitudinis. Ibidèm: Cumq; iacerét in terra, dixit, Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desupèr, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinē, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama, & stās inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit.

11. CAPITE vigesimoprimo: Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti sumus cōtra Dominum & te: ora vt tollat à nobis serpentes. Orauitque Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus adspexerit eū, viuet.

12. PRIMI Regum primo: Cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flēs largiter, & votum vouit, dicēs: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederis seruæ tuæ sexum virilem: dabo eū Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Et paulopòst: Respondēs Anna, Nequaquàm, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinūque & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Nè reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei locuta sum vsque in præsens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogâsti eum. At illa dixit: Vtinàm inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, & comedit, vultúsque illius non sunt ampliùs in diuersa mutati.

13. CAPITE duodecimo: Nunquid non messis tritici est hodiè? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias, & scietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in cōspectu Domini, petentes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominū, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die.

14. QVARTI Regum decimonono: Itaque cùm accepisset Ezechias literas de manu nunciorum, & legisset eas: ascendit in domū Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in cōspectu eius, dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ: tu fecisti cælum & terram &c. Factū est igitur in nocte illa venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Esaiæ trigesimoseptimo.

15. CAPITE vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memēto quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno, & antequam egrederetur Isaias mediam partē atrij, factus est sermo Domini ad eum, dicēs: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam, & eccè, sanaui te, die tertio ascendes templum Domini. Et addā diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te & ciuitatem hanc, & protegam vrbē istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Eadem habentur Isaiæ trigesimooctauo.

16. SECVNDI Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, vt pugnarent cōtra eum. Iosaphat autem timore perterritus, to-

tum

tum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatúsque est Iudas ad deprecãdum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cúmque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalẽ, in domo Domini ante atrium nouũ, ait: Domine Deus &c. Deus noster, ergò nõ iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeam⁹, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda stabat coram Domino cum paruulis & vxoribus & liberis suis, cúmque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & mõtis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon & Moab consurrexerũt aduersùm habitatores mõtis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumque hoc opere perpetrâssent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus.

17. CAPITE trigesimotertio: Igitur Manasses seduxit Iudam & habitatores Ierusalem, vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus à facie filiorum Israël. Locutúsque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerũt. Idcircò superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperúntque Manassen, & vinctum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem. Qui postquàm coangustatus est, orauit Dominũ Deum suum, & egit pœnitẽtiam valdè coram Deo patrũ suorum. Deprecatúsque est eum, & obsecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxítque eum Ierusalem in regnum suum & cognouit Manasses quòd Dominus ipse esset Deus.

18. PRIMI Esdræ octauo: Ieiunauimus autem & rogauimus Deum nostrum pro hoc, & euenit nobis prosperè.

19. TOBIÆ tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicẽs: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia & veritas & iudiciũ. Et nunc Domine memor esto mei, & nè vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, &c. Eadem itaque die cõtigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui: Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistẽs cum lachrymis, deprecabatur Deũ, vt ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicẽs Dominum, &c. In illo tempore exauditæ sunt preces amborũ in conspectu gloriæ summi Dei & missus est angelus Domini sanctus Raphaël, vt curaret eos ambos, quorum vno tẽpore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

20. IVDITH nono: Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

21. CAPITE decimotertio: Stetitque Iudith ante lectum, orans cum lachrymis & labiorum motu in silentio, dicens: Confirma me Domine Deus Israël, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, vt sicut promisisti, Ierusalem ciuitatem tuam erigas, & hoc quod credens per te posse fieri cogitaui, perficiam. Et cùm hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionẽ eius qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cúmque euaginâsset illum, appræhẽdit comam capitis eius, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora, & percussit bis in ceruicẽ eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopæum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMO decimoseptimo: In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deũ meum clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meã, & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centesimo decimonono: Ad Dominũ, cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

24. IONÆ secundò: Et orauit Ionas ad Dominũ Deum suum de ventre piscis. Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudisti vocem meam. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domine recordatus sum: vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiũt vanitates frustrà, misericordiam tuam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque vaui, reddam pro salute Domino. Et dixit Dominus pisci, & euomuit Ionam in aridam.

25. PRIMI Machabæorum tertio: Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potẽtes ex amicis regis, & misit cum eis quadraginta millia virorũ, & septem millia equitum: vt venirent in terram Iuda, & disperderent eam secundùm verbum regis. Et processerunt cum vniuersa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum, & acceperunt argentum & aurum multum valdè, & pueros, & venerunt in castra, vt acciperent filios Israël in seruos, & additi sunt ad eos exercitus Syriæ & terræ alienigenarum. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum, & cognouerunt verba regis quæ mandauit populo facere in interitum & consummationem, & dixerunt vnusquisque ad proximum suum. Erigamus deiectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro & sanctis nostris. Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium, & vt orarent & peterent misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius, & sanctum conculcabatur, & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium, & ablata est voluptas à Iacob, &

defecit ibi tibia, & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua, &c.

26. Capite quarto: Et cùm dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorū tantùm: qui tegumenta & gladios nō habebant, & viderunt castra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad præliū. Et ait Iudas viris qui secum erant: Nè timueritis multitudinem eorum, & impetum eorū nè formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum, & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & cōteret exercitum istum ante faciem nostram hodiè, & scient omnes Gentes, quia est qui redimat, & liberet Israel. Et Eleuauerunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex aduersò. Et exiêrunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ, & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequēs eum. Et sequenti anno congregauit Lysias virorum electorum sexaginta millia & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerunt in Iudæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator Israel, qui contriuisti impetum potētis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarū in manu Ionathæ filij Saul & armigeri eius. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundatur in exercitu suo & equitibus. Da illis formidinem, & tabesfac audaciam virtutis eorum, & commoueantur contritione sua. Deijce illos gladio diligentium te, & collaudēt te omnes qui nouerunt nomen tuum, in hymnis Et commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.

27. Actorum duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et ecce angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius, &c.

28. Prioris ad Thessalonicenses quinto.

29. Iacobi quinto.

30. Primæ Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIÆ.

X.

Quid est Eleemosyna.

Vide Chrysost. homil. 13. in 2. Cor. & Augu. serm. 30. de verbis Domini.

a Tob. 12.

b De Opere & Eleemosynis. Item Petr. Chrysolog. ser. 43. Leo ser. 5. de ieiun. Pentecost. Oleæ 6. c Matth. 9. b 12. e Prou. 21. a Philip. 4. d Heb. 13. e

c Lib. 1 Offic. c. 11. Chrysost homil. 36. ad pop. Antioch August. ser. 76. de temp. & hom. 39. ex 50 Leo ser. 5. & 10. de quadrag. Greg. Nyssen. de beatitud.

d Luc. 6. d Psal. 32 & 118. & 144. b c

e Lucæ 10 f

f Actor. 10.

EST beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro cōmiserationis affectu subuenitur. Quò spectat id, quod apud Tobiā Raphael Angelus testatur: [a] *Bona est oratio cum ieiunio & Eleemosyna*: Vt intelligamus, sicut [b] Cyprianus admonet, orationes nostras ac Ieiunia minùs posse, nisi Eleemosynis adiuuentur. Bona misericordia, inquit [c] Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tā commendat Christianā, animā quàm misericordia. Sic ille: [d] *Estote ergò misericordes, sicut & Pater vester misericors est, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Ità Christus Saluator & [e] Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui [f] pertrāsijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.

TESTIMONIA.

1. Chrysostomus homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare.

Luc. 11.

2. Augustinus sermone trigesimo de verbis Domini: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordis.

3. Tobiæ duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna magis, quàm thesauros auri recondere. Secundùm Septuaginta verò: Bonum est oratio cum ieiunio & eleemosyna & iustitia. Bonum parùm cum iustitia, quàm multum cum iniustitia.

ſtitia. Bonum, facere eleemoſynam: quàm theſaurizare aurum.

4. CYPRIANVS de opere & eleemoſynia: Raphael quoquè angelus paria teſtatur, & vt eleemoſyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona

Tob. 12

eſt oratio cũ ieiunio & eleemoſyna: quia eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata. Oſtendit orationes noſtras ac ieiunia minùs poſſe, niſi eleemoſynis adiuuentur.

Orationi & ieiunio eleemoſyn iungendæ ſunt.

Deprecationes ſolas parùm ad impetrandum valere niſi factorum & operum acceſſione farciantur. Reuelat angelus & manifeſtat, & firmat eleemoſynis petitiones noſtras efficaces fieri, eleemoſynis vitam de periculis redimi, eleemoſynis à morte animas liberari.

5. PETRVS Chryſologus ſermone quadrageſimotertio, vt ſuprà quæſtione tertia de bonis operibus, A. teſtim. primo.

6. LEO Magnus ſermone tertio de ieiunio Pentecoſtes: Tunc demùm ad animæ curationem proficit medicina ieiunij, cùm abſtinentia ieiunantis eſuriem reficit indigentis.

Ieiunium ſi comitem habeat eleemoſynam, ad animæ curationē proficit.

Quia ergò ſcimus apud miſericordem Deum ieiuniis præcellere eleemoſynæ largitatem, dicente ipſo Domino: Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis: ſi animas noſtras à peccatorum ſordibus cupimus emundari, eleemoſynam pauperibus nõ negemus, vt in die retributionis ad promerendã Dei miſericordiam, miſericordiæ operibus adiuuemur.

7. OSEÆ ſexto: Quia miſericordiam volui, & nõ ſacrificium, & ſciẽtiam Dei plùs, quàm holocauſta.

8. MATTHÆI nono: Non eſt opùs valentibus medicus, ſed malè habentibus. Euntes autẽ, diſcite, quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium.

9. ET capite duodecimo: Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium: nunquàm condemnâſſetis innocentes.

10. PROVERBIORVM vigeſimoprimo: Facere miſericordiam & iudicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

11. AD Philippenſes quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quę miſiſtis, odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo.

12. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & cõmunionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus.

13. AMBROSIVS libro primo officiorum, capite vndecimo: Bona etiam miſericordia, quæ & ipſa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem.

Miſericordia perfectos facit.

Nihil tam commẽdat Chriſtianam animam, quàm miſericordia. Primùm in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vſum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & conſortem & conformem tuum adiuues. Tu nummũ largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille ſubſtantiam ſuam æſtimat. Tuus denarius, cenſus illius eſt. Adhæc plus ille tibi confert, cùm ſit debitor ſalutis. Si nudum veſtias, teipſum induis iuſtitiam.

Iuſtitiam induit ſeipſum, qui nudum veſtit.

Si peregrinum ſub tectum inducas tuum, ſi ſuſcipias egentem: ille tibi acquiret ſanctorum amicitias & æterna tabernacula.

1. Cor 9.

Non mediocris iſta gratia. Corporalia ſeminas, & recipis ſpiritualia. Miraris iudicium Domini de ſancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere:

Iob 29.

Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego erã infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti ſunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: oſtium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquàm vacuo ſinu pauper exiuit. Neque enim quiſquam magis beatus, quàm qui intelligit ſuper pauperis neceſſitatem, & infirmi atque inopis ærumnam.

Pſal. 40.

In die iudicij habebit ſalutem à Domino, quem habebit ſuæ debitorem miſericordiæ.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaſexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunetis ſimiles eritis patri veſtro: neque dixit, Si ſuppliciter orauerītis, ſimiles eritis patri veſtro: neque, Si virginitatem illæſam ſeruaueritis, ſimiles eritis patri veſtro.

Miſericordia reddit nos Deo ſimiles.

Nihil enim horum eſt circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter qui in cęlis eſt.

Luc. 6.

Hoc Dei eſt opus. Hoc ſi non habeas, quid habes? Miſericordiam volo, inquit, & non ſacrificium.

Oſeæ 6. Matt. 9. & 12.

Fecit cælum Deus, fecit terram, mare: magna hæc, & ipſius digna ſapientia. Sed horum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum miſericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus eſt ſapiẽtiæ & potentiæ, & bonitatis, multo magis autem quòd ſeruus factus eſt. Nónne magis in hoc eum admiramur? Non in hoc magis acceptamur? Nihil ità Deum attrahit ſicut miſericordia. Et multa de hoc paſſim omnes prophetæ loquuntur.

15. AVGVSTINVS ſermone ſeptnageſimoſexto de tempore: Facilè curatur à vulneribus peccatorum, qui neceſſitatem curauerit pauperum, & miſericordiam accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Denique cui dare pręcipitur, gaudeat quòd non ea ſorte natus ſit vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miſeria in paupere locuples donando exiſtat, quòd miſericordia ſœnerat Deum, quòd paſcat in paupere Chriſtum, quòd per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam.

Miſericordiã præſtãdo peccatorum accipimus indulgentiam.

Luc. 16.

Obiurgantis Domini vox eſt, Si in alieno mammona fideles nõ fuiſtis, quod veſtrum eſt, quis dabit vobis? Talem enim ſe exhibere quis pauperi debet, qualem ſibi alium exhibere vellet, ſi pauper ipſe fuiſſet. Cæterùm diſpendiũ magnũ eſt, ſi Deum de Dei dono promereri nolueris, aut cùm tibi Dominus ad hoc dederit vt diſpenſes, eius delegata non ſerues.

Deũ promeremur de Dei dono.

Adhortatio ad largiendas eleemoſynas.

Semper enim ſua Dominus tibi diſpenſanda interim commendauit, de re ſua pauperibus te dare præcepit.

Luc. 6.

Cur dantis iuſſa contemnis? Cur pactum deſtituis? Cur Dominum iubentem dare non audis? Facilè enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit, in lucrum noluerit erogare. Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cæleſtis miſertus eſt veſtri. Similitudinem patris, actus indicent ſobolis. Similitudo operis ſimilitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonſtret. Quod cõtulit pater, filius ſeruet, vt & filio pater promiſſa præmia repræſentet. Patrimonium quod habes, ſi operaris, tuũ eſt, ſi ceſſas, alienum eſt. Pecunia quæ ſeruatur, caſibus ſeruit: quæ in miſericordia reſeruatur, præmium futurum acquirit. Quid veretis Chriſto committere, quod à latronibus vix poteris reſeruare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit.

Prou. 28.

Diuidis patrimonium tuum hæredi, & Chriſtus eſt indignus de tuo aliquid tecum tollere,

HH

aliqua tecum in futura secula deportare? Quid hæredi seruas, quo si vtatur ignoras? Quid substantiam cumulas, quam fortassis ingrato relinquis? Fortitã illi præstabis, quicquid misericordiæ causa de eius portione detraxeris. Quare fac primò quod iubemur, vt possis accipere quod promittitur. Non potest vsuras accipere, qui Dominum noluerit fœnerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fœnerat. Nec enim potest diuina promissa percipere, qui præcepta cælestia noluerit obseruare.

Psal. 40. Felicitas eius qui eleemosynas elargitur.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia trigesimanona, exponens illud Psalmi, Beatus qui intelligit super egenum: Fœlix operarius cultor eleemosynarum, eò quòd ære suo comparauerit cælum, & dãs panem esurientibus, delictorum suorum pressit incendium. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & patronum habet Spiritũ sanctum. In tali causa operarius felix viuit, & securus iam moritur, cum quo ambulat patrimonium in immortale horreum, in quo debitorẽ fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Si accepit in se modicum panis in pera, comparauit in se vitam cœlestem, se faciens hæredem in die iudicij. Nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem. Et post pauca: Perfecta est

Misericordia promptè & citò præstetur. Dei patris exemplo.

ergò misericordia, fratres charissimi, vt antè occurrat esurienti cibus, quàm roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia quę precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus est, cælisque suspectus. Festina pietas succurrere, nè audias rogantem: nè quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare

Mat. 5.

Deum tuum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et ecce venit tibi pluuia antequàm roges, descendit vbertas nocte dum stertis, dum adhuc in lecto es ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur. Iactat cælum & parturit terra, ros cellaria messium dum nescimus sic accipimus, & tãtas opes comedimus ante quã rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vẽ-

Matt. 15.

dis? Non rogauerunt quatuor millia Iesum in deserto septẽ panes & paucos pisces, vt infinita agmina pranderent, quo prandio vicisset saltem vsura mensuram. Qui cùm erogâsset, Colligite, inquit, fragmenta, nè quid depereat: quia sanctum fuerat totum quod ipse confecerat. Redigantur septem sportæ bucellarum, saturata sunt tanta millia, & nihil minoratum est. Et creuit eis cibus dum impenditur victus, sic & eleemosyna si indigentibus erogetur. Magnũ opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus, quia hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare.

Eleemosyna est veluti secundus baptism⁹. Eccl. 3.

Sed si vbiquè fuisset abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignẽ, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habeamus abundantiam, quę flãmas nostras oblatione vnius panis extinguat, & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicunque misertus fuerit, miserebitur ei, & si quis non fuerit misertus, non miserebitur ei. Da panem cùm potes, quia nemo esuriet in inferno, nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illic aliquando mendicum, quia non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorumque discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice secernẽ-

Matth. 25.

te agnos ab hœdis, dexterã ac sinistram sequestrãs, qui esuriisse & sitiisse se dicit, & cætera in suis ministris perpessum fuisse se asserit. Date ergò omnib⁹, dilectissimi fratres, date præcipuè ad domesticos fidei, date omnibus, nè cui non dederitis, ipse sit Christus, cuíve dederitis, ipse est Christus.

17. LEO sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quã vt homo sit sui authoris imitator, & secundum modũ propriæ facultatis, diuini sit operis executor. nam cùm aluntur esuriẽtes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nónne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordię suæ adiutore non egeat, ità suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominũ per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officiis cuius opera viderentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui est in cælis.

Per largitatem sit homo sui authoris imitator.

Matth. 5.

18 ET sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoquè & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiuniis nostris egẽtium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quàm ista, quę pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiæ inuenit, ibi imaginẽ suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in iis expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panem frangendo auget, erogando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicẽte beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum pręstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit Incrementa frugum iustitiæ vestræ in Christo Iesu Domino nostro.

Imago diuinę pietatis agnoscitur in operibus misericordiæ.

2. Cor. 9.

19. GREGORIUS Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum: Beati misericordes: Scio, inquit, in multis locis diuinæ scripturæ, nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare: sic Dauid in Psalmis: sic Ioëas in sua prophetia: ità magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergò misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud te sermo hortatur, nisi vt Deus fias, tanquàm formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex consequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis existat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quum id affectum sit quo numen diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Qui ergò non beatum est illud & fieri & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur?

Matth. 5.

Psal. 85. 102. 110. 112. Ioelis 4. Ex. 34. Deut. 4. Misericordia deitatis nota est, & [illegible] qui misericordia Deus facit.

Psal. 114.

Et

Et paulo pòst: Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandē commoditatem perueniat cum ea, cui quid superest, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersùs tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nam nisi misericordia animum ad eiusmodi motum emollinerit, non poterit alioqui quis in animum inducere, & impelli, vt in calamitate proximum subleuet, ex contrario enim, videlicet, in humanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, sæuus, & immitis appropinquantibus inaccessus est: ità & qui misericors est, & incommodis proximi condolescit, affectione quasi contempetatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opùs habet, ad id sese dolenti atque solicito accommodans, quod mens anxia molestiisque circumuenta requirit.

20. LVCÆ sexto: Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillā, præbe & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue, & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vós diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutum dederitis his, à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nā & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergò misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrū. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

21. PSALMO trigesimosecundo: Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.

22. ET centesimo decimooctauo: Misericordia tua Domine plena est terra.

23. PSALMO centesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus, patiens & multùm misericors: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

24. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus est, &c.

25. ACTORVM decimo: Ait Petrus, Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæam: incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

XI.

Quo pacto nobis scriptura commendat Eleemosynam?

Multis [a] quidem & apertis præceptis, promissionibus & exēplis. Quin [b] Cyprianus docet, in Euāgelio nihil præcipi frequētiùs, quàm vt insistamus eleemosynis dādis: nec terrenis possessionibus incūbamus, sed cælestes thesauros potiùs recōdamus. Hinc illæ Christi sententiæ: [c] *Quod superest, date eleemosynā*, [d] *& ecce omnia mūda sunt vobis.* [e] *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynā. Facite vobis sacculos, qui non veterascūt, thesaurum nō deficientē in cælis.* Atq; alibi: [f] *Facite vobis amicos de māmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacula.* Breuiter: [g] *Date, & dabitur vobis.* Proindè Daniel Propheta impio regi cōsuluit: [h] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū.* Tū alibi legitur: [i] *Ignē ardētē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea fuit, [k] *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.* Quin & Christus ipse pronunciat: [l] *Quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amen dico vobis, nō perdet mercedem suam.* [m] *Beati igitur misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* E cōtrario autem, vt Iacobus affirmat, [n] *Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.*

a Deut. 15 b. 2. Esd. 8. c Tob. 4. b Psal. 40. a Prou. 11 c 14 c d 19. c 22. b 25. c 28. d Eccle. 4 a b d 7. a d 12. a 17. c 29. b Ezech 18. b c Matt. 25 d e Luc 14. c

b De opere & eleemosynis. Vide etiam Aug. ser. 50 & 227. de tem. Item ho 18 19. 39 & 47 ex quinquag. Nazian. de paup. amore. Chrys. ho. 32 ad pop. & sequent.

c Luc. 11 f Hiero. ad Hedibiam epist. 150. quæst. 1.

d Aug in Enchir. ca. 75. & 76. & ser. 30. de verbis Domini.

e Luc. 12 d 3. e Matt. 6. a e 19. c d Mar 10. c d 1 Tim. e d

f Luc. 16. c Aug. ser. 25. & 35. de verbis Domini.

g Luc. 6. f 2. Cor. 8. b c 9. b 2. Tim. 4. c Eccl. 11. c d Luc. 7. d

h Dan. 4. e Prou 13 b Ambr. ser. 30. & 31. Item de Helia & ieiunio, cap. 20 Leo in ser. de collectis. Chryso. hom. 25. in Acta. Apostolorum.

i Eccl 3 d Ambr. ser. 19. Chrys. hom. 34 in Gen. Prosper p. 2. de promiss. & prædict. cap 7.

k Tob. 12. b 4. b Esa. 1. e Prou. 15. d 16. a 10. b 1. Petr. 4. b Luc. 5 d

l Matth. 10. d Greg. hom. 5 in Euangelia. Ambros. in lib. de Viduis. Leo ser. 4. & 6. de quadr. ser. 6 de iciun. 10 mens.

m Matth 5 a

n Iac. 2 b Prou 21 b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris, &c. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

2. SECVNDI Esdræ octauo: Et legerunt in libro legis Dei distinctè & apertè ad intelligendum, & intellexerunt, cùm legeretur. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersata) & Esdras sacerdos & scriba, & Leuitę interpretantes vniuerso populo, Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cùm audiret verba legis Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his, qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari, gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

3. TOBIÆ quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini Quo modo potueris, ità esto misericors Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thezaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectũ doloris eius: vniuersum stratum eius versâsti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiũt non sua, & semper in egestate sunt. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto: Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

7. CAPITE decimonono: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinẽ suam reddet ei.

8. CAPITE vigesimo secundo: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: De panibus enim suis dedit pauperi.

9. CAPITE vigesimoquinto: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigesimooctauo: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili, eleemosynã pauperis nè defraudes, & oculos tuos nè transuertas à paupere. Animam esurientem nè despexeris, & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis nè afflixeris, & non protrahas datum angustianti Rogationẽ contribulati nè abijcias, & non auertas faciem tuã ab egeno. Ab inope nè auertas oculos tuos propter irã: & non relinquas quęrẽtibus tibi retrò maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illi*, exaudiet autẽ eum qui fecit illum. Congregationi pauperũ affabilem te facito, & presbytero humilia animã tuã, & magnato humilia caput tuum: declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuũ, & responde illi pacificè in mãsuetudine. Libera eum qui iniuriam patitur, de manu superbi: & non acidè feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorũ, & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tuî magis quàm mater. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dãdum collecta.

12. CAPITE septimo: Exorare, & facere eleemosynam nè despicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorãtibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmũ: ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo: Si benè feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam, & si non ab ipso, certè à Domino. Non est enim ei benè qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniã & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Da misericordi, & nè suscipias peccatorem, & impiis & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dare, nè in ipsis potentior te sit.

14. CAPITE decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit, & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITE vigesimonono: Conclude eleemosynã in† corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab † sinu omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam cõseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir, si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. Et hominem non contristauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filiũ, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & nõ fecerit simile eis, &c. Et virum non contristauerit

pignus

pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

17. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnũ à cõstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nud⁹, & operuistis me, Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quãdo te vidimus esurientem, & pauimus: sitiẽtem, & dedimus tibi potum: Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis: mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere, & non visitâstis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit, dicens: Amen dico vobis, quandiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

18. LUCÆ decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis cõuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANUS de opere & eleemosynis: Cùm Dominus adueniens sanâsset illa quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curâsset, legem dedit sano, & præcepit nè vltrà iam peccaret, nè quid peccanti grauius eueniret. *Ioan. 5.* Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodùm quascunque cõtrahimus, eleemosynis abluamus. *Eleemosynis abluũtur sordes peccatorũ. Tob. 4. Prou. 15.* Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur. *Eccl. 3.* Non vtique illa delicta, quæ fuerant antè contracta: nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item denuò dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. *Eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur.* Hic quoquè ostenditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursùs indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cum denotarentur discipuli eius, quòd ederẽt, nec priùs manus abluissent, respondit & dixit: *Luc. 11.* Qui fecit quod intùs est, fecit & quod foris est: verum date eleemosynam, & ecce vobis munda omnia: docens scilicet & ostendens non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potiùs quàm extrinsecùs detrahendas, verùm qui purgauerit quod est intùs, eum quoquè id quod foris est repurgâsse, & emundata mente, corde quoquè & corpore mundũ esse cœpisse. Porrò autẽ monens & ostendens vndè mũdi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri, & quia seruare quærit, quos magno precio redemit, post baptismi gratiã sordidatos docet denuò posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres charissimi diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo cõscientiæ vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato corde blãdiatur, vt innocentia sua fretus medicinã non putet adhibẽdam esse vulneribus: cũ scriptum sit: Quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur mũdũ se esse à peccatis? *Eleemosy... indigent ... nes mortales, post baptismum. Prou. 20.* Et iterùm in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum nõ habem⁹, nos ipsos decipim⁹, & veritas in nobis nõ est. *1. Ioan. 1.* Si autẽ confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autẽ nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est: quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia? quæ cùm sciat nõ deesse sanatis quædam postmodùm vulnera, dedit curandis denuò sanãdisque vulneribus remedia salutaria. Nunquàm denique, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquàm & tacuit, quo minùs in scripturis sanctis tã veteribus, quàm nouis semper & vbiquè ad misericordiæ opera Dei populus prouocaretur, & canẽte atque exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas iubetur. *Eleemosynarũ præceptum frequẽs in diuinis scripturis.* Mandat & præcipit Esaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: sicut tuba exalta vocem tuam, & annuncia plebi meæ peccata ipsorũ, & domui Iacob facinora eorũ. *Esa. 58.* Et cùm peccata eis sua exprobrari præcepisset cũq; eorũ facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetq; eos, nec si orationibus & precibus & ieiuniis vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere volutarentur, iram Dei posse lenire, in nouissima tamẽ parte demõstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens: *Notandũ* Frange esurienti panem tuũ, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circũdabit te. Tũc exclamabis, & Deus exaudiet te: dũ adhuc loqueris, dicet: ecce adsũ. *Ad propitiandum Deũ satisfaciendũ pro peccatis remedia.* Remedia propitiando Deo ipsius Dei verbis data sunt: quid deberẽt facere peccãtes, magisteria diuina docuerũt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legimus: Cõclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. *Eccl. 29. Prou. 21.* Et iterùm: Qui

obturat aures nè audiat imbecillũ & ipse inuocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis
Psal. 40. Spiritus sanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorũ præceptorum memor Daniel, cũ rex Nabuchodonosor aduerso somno territus æstuaret, pro auertendis malis, ad diuinam opem impetrandam remedium dedit, di-
Dan. 4. cens: Propterea rex, concilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias, tuas miserationibus pauperum, & erit Deus patiēs peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ viderat & infesta perpessus est, quæ euadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoquè angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, di-
Tob. 12. cens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat
Orationes & ieiunia sine eleemosynis minùs possunt. peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione satientur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari. Nec sic, fratres charissimi, ista proferimus, vt nõ quod Raphael angelus dixit, veritatis testimo-
Actor. 9. nio comprobemus. In Actibus Apostolorum facti fides posita est, & quòd eleemosynis non tantùm à secunda, sed à prima morte animę liberentur, gestę & impletæ rei probatione compertũ est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstādis plurimùm dedita, cũ infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est. Mors suspenditur, & spiritus redditur, & mirantibus ac stupentibus cunctis, ad hanc mundi denuò lucem rediuiuũ corpus animatur, tantum potuerunt misericordiæ merita, tantum opera iusta valuerunt. Quæ laborantibus viduis largita fuerat subsidia viuendi, me-
Christus nihil frequentius præcipit quã eleemosynas. ruit ad vitam, viduarum petitione reuocari. Itaq; in Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ, & magister salutis æternæ, viuificans credentium populum, & viuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina & præcepta cęlestia nihil crebriùs mandat & præcipit, quam vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incubemus, sed cælestes thesauros potiùs recondamus. Vendi-
Luc. 12. Matt. 6. te, inquit, res vestras, & date eleemosynam. Et iterùm: Nolite vobis condere thesauros super terrã, vbi tinea & comestura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque tinea, neque comestura exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cùm obseruata lege perfectum &
Matt. 19. consummatum vellet ostendere: Si vis, inquit, perfectus esse, vade, & vende omnia tua, & da egenis,
Matt. 13. & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Item alio loco negociatorem cælestis gratię, & cõparatorē salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, preciosam margaritam, hoc est, vitam æternã Christi cruore preciosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit preciosam margaritam, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illã. Eos denique & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisque pauperibus operarios cer-
nit. Nam cùm Zachæus dixisset, Eccè dimidium ex Luc. 19.
substantia meæ do egenis: & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo: respondit Iesus, & dixit: Quia salus hodiè huic domui facta est, quoniã & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo, &
deputatum est ei ad iustitiam: vtique qui secũdum Gen.
præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia scit vera esse quæ prædicta sunt verbis Dei, nec scripturam sanctam posse mētiri: arbores Matth. Matth. 25.
infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuosos, fideles appellat: infructuosis verò & sterilibus fidē derogat, dicens: Si in iniusto mammona fideles nõ Luc. 16.
fuistis, quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles nõ fuistis, quod est vestrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, ne si operari plurimùm cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito, ad penuriam fortè redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri non potest, vndè in vsus Christi impenditur, vndè opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis authoritate promitto. Loquitur per Salomonē Prou. 28.
Spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquàm egebit: qui autem auertit oculum suum, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes egere nõ posse: magis parcos & steriles ad inopiam postmodùm deuenire. Itē beatus Apo- 2. Cor. 9.
stolus Paulus Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem vestram, & augebit incrementa frugũ iustitiæ vestrę, vt in omnibus locupletemini. Et iterùm: Administratio huius officij non tantùm supplebit ea quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operātis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis in præscia voce denunciās, cõtestatur &
dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut M
quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia omnium horum indigetis. Quærite primùm regnum Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cùm iudicij dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times ne res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit: & dum, nè quid de rebus tuis minuatur, attendis, non respicis quod ipse minuaris: amator magis mammo

næ, quàm animæ tuæ: vt dũ times nè pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò benè Apostolus clamat & dicit: 1. Tim. 6. Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus: habentes itaque exhibitionẽ & tegumentum, his contẽti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quę mergũt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quã quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Metuis nè patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cum scriptum sit: Non occidet Prouer. 10. fame Dominus animam iustam? Helias in solitudine coruis ministrantibus pascitur: & Daniel in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandiũ diuinitùs apparatur: & tu metuis nè operãti tibi & Dominum promerenti desit alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est & fides parua, contestetur & dicat: Aspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa: nunne vos pluris illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse nõ pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cælestia & diuina tribuuntur. Vndè hæc incredula cogitatio? Vndè impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidũ pectus? quid qui Christo omninò nõ credit, appellatur & dicitur Christianus? Phariszi tibi magis congruit nomen. Nam cũ Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestrib' lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodùm in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret, addidit post hęc scriptura, dicẽs: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi qui erant cupidissimi, & irridebant eum. Et paulopòst: Quid diuitiis tuis solus incubas? quid in pœnã tuam patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior seculo fueris, pauperior Deo fias? Redditus tuos diuide cũ Domino Deo tuo: fructus tuos partire cũ Christo: fac tibi possessionũ terrestriũ Christũ participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cælestium cohæredẽ. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quæ Heliam pauit: Et illa, inquit, nõdùm Christum sciebat, nondùm pręcepta eius audierat: nõ cruce & passione eius redempta, cibum & potũ pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat quàtum in Ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponẽs, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigẽtium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorũ, quo minùs largiter bonis operibus insistas: atqui hoc ipso amplius operari debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum deprecetis: multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ consciẽtiæ, multorum animæ liberandæ. Vt in hac vita secularii alendis sustinendísque pignoribus quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ità & in vita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat quam usque erat in domo pignorũ numerus, tãtus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidiè deesse non potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studes terreno magis quàm cælesti patrimonio, filios tuos diabolo, magis cõmendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quod non præparas filiis tuis Dei patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plùs amare quàm Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quòd præstari dixit sibi, quicquid egẽti præstetur & pauperi? & se dixit offendi, nisi egẽti præstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia non mouetur, vel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque estate conseruum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quẽ despicit, constitutum. Et sub finem: Qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis cõmunis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quã grandis & summa lætitia, cùm populum suum Dominus cœperit recẽsere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatémque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hęc corde toto diligantur: hæc indesinẽtium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatiũ grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessariũ, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiã spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem.

20. AVGVSTINVS sermone quinquagesimo de tempore: Quid sunt pauperes quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodò, inquis, ad cælum portat, & video quia manducando consumit? Prorsus non tenendo, sed manducando transportat. An excidit tibi? Venite benedicti, percipite regnum. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Et cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et paulopòst: Quàm multa possit in impios dicere, quoniam si quærerent, quare imus in ignem æternum? quare quæris adulter, homicida, fraudator, sacrilege, blasphemator, infidelis? Nihil horum, sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Video vos moueri,

Margin notes (left column): 1. Tim. 6. — Prouer. 10. 3. Reg. 17. Dan. 14. — Matth. 6. — Pharisæis cõparantur qui promissionibus diuinis non credunt. — Luc. 16. — 3. Reg. 17. — Filiorum numerus [illegible] non excusat [illegible] ab eleemosynarum largitione.

Margin notes (right column): Iob. 1. — Tob. 4. — Matth. 25. — Liberalitas Dei similem facit. — Retributio bonorũ operum & eleemosynarum. — Operum bonorum laus. — Pauperes sunt laturarij nostri. — Matth. 25. — Cur in die [illegible] [illegible] sermo [illegible] eleemosynis.

sicut moueor. Et verè mira res. Huius autem ad-
mirabilis rei rationem colligo vt possum, quam
Eccl. 3. vos non celabo. Scriptum est: Sicut aqua extin-
Eccl. 29. guit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum.
Item scriptum est, Include eleemosynam in corde
Dan. 4. pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum.
Item scriptum est, Consilium meum, audi rex, &
peccata tua eleemosynis redime. Et alia multa
sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur
Eleemosynā valere multū ad delenda peccata sacræ literæ conuincunt. multùm valere eleemosynam ad extinguenda &
delenda peccata. Proindè illis quos damnaturus
est, immò plus illis quos coronaturus, solas ele-
emosynas imputabit, tanquàm dicens: Difficile est
vt si examinem vos, & appendam vos, & scruter di-
ligentissimè facta vestra, non inueniam vnde vos
Matth. 25. damnem: Sed ite in regnum. Esuriui enim, & de-
distis mihi manducare. Non ergò itis in regnum,
quia nō peccâstis, sed quia vestra peccata eleemo-
synis redemistis. Rursus & illis: Ite in ignem æter-
num, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et illi
tanquàm noxij, olim rei, serò trementes, attenden-
tes peccata sua, quando auderent dicere, immeri-
tò se damnari, immeritò in se hanc depromi à iu-
dice tam iusto sententiā? Considerando conscien-
tias suas, considerando omnia vulnera animæ suæ,
quando auderent dicere, iniustè damnamur? De
Sap. 4. quibus antè in Sapientia dictum est: Traducent
eos ex aduerso iniquitates eorū. Sine dubio vide-
bunt se iustè damnari pro sceleribus & criminibus
suis: & quasi eis diceret. Non indè, vndè putatis:
sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare.
Si enim ab illis omnibus vestris factis auersi, & ad
me cōuersi, illa omnia crimina atque peccata elee-
mosynis redemissetis ipsæ eleemosynæ modò libe-
rarent vos, & à reatu tantorum criminum absolue-
Matth. 5. rent. Beati enim misericordes, quoniam ipsis mise-
Iac. 2. ricordia præstabitur. Modò autem Ite in ignem
æternum. Iudicium sine misericordia ei qui non
fecit misericordiam. Breuiter ergò audiant homi-
nes, dignéque considerent, quantum sit meritum
Christum pauisse esurientem, & quale sit crimen
Christum contempsisse esurientem. Mutat quidē
Pœnitentia ab operibus misericordiæ nō sit sterilis. Luc. 3. hominem in melius pœnitentia peccatorum, sed
nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus
misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas
per Ioannem, qui venientibus ad se dicebat. Gene-
ratio viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira
ventura? Facite ergò dignos fructus pœnitentiæ,
&c. Omnis enim arbor non faciens fructū bonum
excidetur, & in ignē mittetur. De hoc itaque fru-
ctu superiùs ait. Facite fructus dignos pœnitentiæ.
Quisquis itaque hos fructus non fecerit, sine cau-
sa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniā
peccatorum. Qui sint autem isti fructus, ipse con-
Ad pœnitentiæ fructus, pertinent opera misericordiæ. sequenter ostendit. Nam post hæc eius verba in-
terrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergò fa-
ciemus? id est, qui sunt isti fructus quos vt faciamus
hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis:
Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: &
qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius
fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid
ergò aliud sonat, quod superius ait. Omnis arbor
nō faciens fructum bonum, excidetur & in ignem
Matth. 25. mittetur: nisi quod sinistri audituri sunt. Ite in
ignem æternum: Esuriui enim, & nō dedistis mihi
manducare? Parùm est itaque recedere a peccatis,
si præterita curare neglexeris.

21. Item sermone ducentesimo vigesimoseptimo de tēpore: Sed dicit aliquis. Pauper sum, ideò
eleemosynam dare nō possum. Vt nullus se pauper Matth. 10.
excusare posset, Dominus & Saluator noster pro
calice aquæ frigidæ mercedem se redditurum esse
promisit. Dicis ergò. Pauper sum. Si nihil amplius Bona voluntas sufficit in facultatum defectu.
habes in substantia tua, quàm tibi aut in victu aut
vestitu rationabili aut mediocri sufficiat, sola tibi
potest bona voluntas sufficere. Sed rogo te, dili-
genter conscientiam tuam interroga, nè aliquoties
per ebrietatem perdas, quod per eleemosynam da-
re potueras, nè fortè per gulā studeas in terra con-
sumere, quod per eleemosynam debueras in cælū
recondere. Nè fortè delicias præparando, orna-
menta ad luxuriam comparando, nō habeas quod
pro remedio animæ tuæ possis pauperibus eroga-
re. Et cùm preciosæ vestes nostræ à tineis soleant
deuorari, pauperes nec vilia vestimenta merentur
accipere. Si ergò ista omnia impedimenta non ag-
grauant animam nostram, & hoc solum habemus
quod nobis vel nostris sufficere possit, non appa-
rebimus rei, si eleemosynam pauperibus non ero-
gamus. Si verò, vt iam dictum est, frequentur luxu-
ria deuorat quod misericordia in cælo thesauri-
zare potuerat, corrigamur dum tempus est, &
quod hucusquè aut non fecimus, aut forte minùs
quàm oportuit fecimus, implere totis viribus stu-
deamus. Et in fine. Quàm diù fecistis vni ex mini- Matth. 25.
mis meis, mihi fecistis. Nónne ego quę accepi, ter-
rena accepi? Cælestia reddam, dabo æternum præ-
mium, & ad patrem dexteram regnum. Non quia
non peccâstis, sed quia peccata vestra eleemosynis
redemistis.

22. Et homilia decimaoctaua libri quinquaginta homiliarum: Nemo tibi dicturus est post resur-
rectionem mortuorum in regno Dei. Frange esu- Esa. 58.
rienti panem tuum, &c. In isto autem tempore, vt
nouerimus, quantum nobis cōmendat Deus opera
misericordiæ, etiam ipsos suos sanctos egere fecit: Luc. 16.
vt cùm fiunt hic amici de mammona iniquitatis,
recipiant & ipsi amicos suos in ęterna tabernacu-
la: id est, cum serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant
aliquoties indigēt, illi qui habent mundi diuitias, Cur aliquando nobis egeant.
eleemosynas largiantur. Quomodò eos participes
faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem
habere merebuntur in vita æterna. Videtis nem-
pe, & manifestum est, quòd aliquando serui Dei
ideò non habent, vt probentur qui habent. Hic
bonorum operum messem cum labore serimus, Retributio ...
sed in futuro fructus illius cū gaudio colligemus,
secundùm illud quod scriptum est, Euntes ibant
& flebant, mittentes semina sua. Venientes autem
venient cū exultatione, portantes manipulos suos. 3. Reg. 17.
Illud enim pro signo factum est non pro dono. Nā
si vidua illa quòd pauit hominem Dei, hic recepit,
non est magnum quod seminauit, quia nō magnā
segetem messuit. Temporale est enim quod acce-
pit, non deficientem farinam, nec diminutum ol[eum]
quousque daret Deus pluuiam super terram, ac sic
tunc magis cœpit egere, quando dignatus est Deus
pluere. Tunc enim laboratura erat, expectatura
agri fructus & collectura. Quando autem nō plue-
bat, victus eius facile veniebat. Signum hoc ipsum
quod Deus illi ad paucos dies præstitit. ... signum
erat futuræ vitæ, vbi merces nostra deficere ne-
scit

sciet, vbi farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non deficit dies, sic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus quando bona facimus, ne fortè aliquis vestrum tentetur tali cogitatione vt dicat, Pascam aliquem seruorum Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in culpa mea semper vinum inueniam. Noli hoc hìc quærere. Semina securus, messis tua serius veniet, tardiùs veniet, sed cùm venerit, finem non habebit.

23. Item homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatē eleemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideò illam laudauit fœcunditatem, istam culpanit & damnauit ariditatē. Sed audistis, omnia malefacta eleemosynis redimi, nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam peruersè. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseueraueris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Ego dico propter illa scelera & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem.

In iudicio solum opera misericordiæ quare commemorantur.

Quibus ad delenda peccata prosint eleemosynæ.

24. Et homilia vigesimanona ex eodem libro quinquaginta homiliarum: Sacrificium Christiani, est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanebit nisi reus? Ab eis peccatis & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per eleemosynas. Quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. Hæc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breuiauit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quàm breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendū. Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redîsti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur, quia quod quisque dederit hoc ipsum quod dabit, non habebit. Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt aliis sit refectio, vobis angustia. metiatur ergò vnusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit quod dat. Non dico, hoc non perit: sed dico, hoc solum non perit. Alia verò quæ non dederis, & abundant tibi, aut cùm viuus amittis, aut cùm morieris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimitte, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quando dicit, date, & dabitur vobis, attendite cui dicat: Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamiliâs. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus, inuenimus quem fœneremur. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quod demus, & pro modicis rebus profert nobis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, quæ æterna sunt & incorruptibilia, & sine fine manentia. Quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si

Eleemosynæ sacrificium Christiano, quo fit Deus peccatis propitius.

Duo eleemosynarū genera.

Luc. 6.

2. Cor. 8.

Quæ nō dantur, ea sola pereunt.

Luc. 6.

amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi dare, audi illum dicentem, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi potum. Hospes fui, & suscepistis me, &c. Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus constitutum, & ministrauimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Dat de cælo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit, quasi fœnus traiectitium facis. Hic das, ibi recipis. Hic das res perituras, ibi recipis res sine fine mansuras.

Matth. 25.

25. Homilia quadragesimaseptima eiusdem libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina eleemosyna. Eleemosyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammas æternas non timeat. Sicut Iacobus in epistola sua dicit, Superexaltat misericordia iudicium: Et iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam. Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur. Quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iusto labore, de propria facultate, non de pauperum ægestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter adspicit Deus quenquam de fraudibus dantem, sicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deum tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. De iustis laboribus iussit dari, de iniustis verò rapinis prohibuit dari. Sed cùm iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi qui de fraudibus viuunt, & de spoliis miserorum eleemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio suscepimus. Quibus dicturus est Deus, Quod dedistis dicitis, quod rapuistis non dicitis. Quos pauistis memoratis, quare nō recordamini quos necâstis? Quos operuistis, gaudent: quos expoliâstis, plangunt. Quos hospitio recepistis, retinetis: & obliti estis, quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandaui. Vnus repletur panibus, quem de rapinis satiâsti, & benedicet Dominus non te, sed eum quem necâsti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris & gaudes, rapis & lætaris: pauper rogat, & cōtristaris, prādium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium nè quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. Tu diuersis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem cōtemnis. Oblitus es dictum prophetæ dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & nō exaudiet eum. Inclina aurem tuam, audi egentis vocem & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideò illi redde quod suum est. Ipse se dicit accipere quod pauperibus datur sibi collatū conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatū, sicut in Euāgelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Ecce habes Christiane æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victū. Si quid das, illuc trāsmittis, tibi in futuru reponis, non vndè car-

Tob. 4.

In die iudicij patrocinatur eleemosyna.

Iac. 2.

De iusto labore & propria facultate danda eleemosynæ.

Prouer. 3.

Qui ex rapinis eleemosynas largiuntur.

Matth. 25.

In eos qui liberaliter expendunt sua in conuiuia & res superfluas.

Luc. 14.

Prouer. 21.

Adhortatur ad eleemosynas faciendas.

Luc. 16.

naliter saturieris, sed vndè spiritaliter glorieris, non vndè ventrē repleas, sed vndè flammas extinguas, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Misericordia est, fratres, quæ iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit, sicut Salomon dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Da ergò egenti, confer non habenti, succurre fame pereunti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia non sustentes egentis inopiam. Vndè semper flagellamur in frugibus, quia benè egentibus non facimus. Reuerà si cōsideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calumniæ, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat: venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulas, & vacuum pauperis ventrem non consideras. Benè est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus vteris, & nudum & trementem frigore non vestis.

Tob. 4. Misericordia liberat.
Eccl. 3.
Cur in frugibus flagellamur.

26. GREGORIVS Nazianzenus in oratione de pauperum amore: Si ex Pauli atque ipsius etiam Christi sententia & authoritate charitatem, vt legis & prophetarum caput, præceptorum omnium primum maximúmque cēsendum est: huius potissimam partem in eo sitam esse cōperior, vt pauperes amore & beneuolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognationis iure sunt coniuncti, calamitate moueamur atque doleamus. Neq; enim vlla omninò res est, quæ Dei beneuolentiam perindè conciliet, ac misericordia: (quandoquidem nec quicquam est, quod Deo congruentiùs offerri possit, vt potè quem misericordia & veritas antecedant, eique misericordia ante iudicium offerenda sit) nec vlli alij rei potiùs, quàm humanitati & commiserationi commiseratio & humanitas ab eo rependi solet, qui summa æquitate quemque remuneratur, atque in lance & mensura misericordiam constituit. Et post multa: Cura, vt proximo tuo idcircò præstantior sis, quia benignior: fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de aliis benè mereri: tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro suis viribus. Egenti paruum aliquid dato: neque enim paruum est ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipsi quidem Deo, si viribus tuis par sit. Summi muneris loco alacritatem dona: si nihil habes, collachryma. Magnum est infortunato remedium, miseratio ex animo collata: ac syncerè condolescere, calamitatem magnoperè leuat. Nè sit tibi iumento vilior homo, ô homo, quod in foueam lapsum, aut oberrās erigere, ac reducere tibi lex præscribit. In quo quidem profundiusne aliquid & magis arcanum occultā, (cuiusmodi pleraque veteris legis obscuritas, sensuúmque varietas habet) non est meum scire, verùm spiritus sancti omnia perscrutantis & cognoscentis: quantum autem ipse ratione, atque intelligentia assequi possum, hoc ideò sanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem pleniorémque benignitatem exerceat. Et quibusdam interiectis: Ceterùm multo magis mādato diuino, atque exēplo moueri debemus. Quodnam porrò hoc mandatum est? At videte quæso, quàm constans sit minimèque fucatū. Neque enim hominibus Spiritu sancto afflatis fuit satis, semel atque iterùm de pauperibus sermonē habuisse: nec quidam dūtaxàt de his rebus verba fecerūt, reliqui minimè: at alij copiosiùs, alij parcius, velut de re non ità magna, nec admodùm necessaria: verùm & omnes in vniuersum, & sedulò quisque, vel primū, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrātes, nonnunquā etiā eos, qui hanc virtutem assequuntur, laudibus efferentes: nimirùm vt assidua commonitione nos ad præcepti huius expletionem inflamment. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nūc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgentem Dominum non extimescat? Et alio loco: Exurge Domine Deus meus, exaltetur manus tua, nè obliuiscaris pauperum. Elationem huiusmodi deprecemor, nec nobis in mentem veniat, videre velle manum illam aduersùs contumaces & rebelles homines sese efferētē: quòdque eo grauius est, in duros atq; præfractos immissam. Et rursùs, Nō est oblitus clamoris pauperū. Et, non in finem obliuioni erit pauper. Et, Oculi eius ad pauperem respiciunt, (quod quidem palpebris melius est, & efficacius) palpebræ autem eius explorant filios hominum, id est, minor, vt ità dicam, ac secundaria inspectio. Verùm dixerit fortassè aliquis, Hæc de pauperibus & egenis illis dicuntur, qui per iniuriā læsi fuerint. Sit ità sanè, nam de hoc litem nullam mouebo. At hoc quoque tamē ad colenda humanitatis officia te extimulet. Nā quorum iniuria affectorum tanta ratio habetur, quid afferri potest, quin iisdē beneficio affectis magis oblectetur Deus? Nā cū is, qui pauperē aspernatur, ipsius creatorem ad irā concitet: non dubium est, quin Creatorem honore afficiat, qui creaturam ipsius complectitur. Rursùs cùm audis, Pauper & diues inuicem sibi occurrerunt: vtrunque autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autē diuitē ab eo creatū intelligas, ex eóque insectandi pauperis ausam arripias. Neque enim constat, an à Deo huiusmodi diuisio profecta sit: verum Dei figmentum, inquit ille, vterque æquè est, tametsi quod ad res externas attinet, dispari conditione sint. Hoc te ad condolentiam & charitatem pudore pertrahat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eosdē demittat, téque moderatiorem efficiat. Quid prætereà? Qui miseretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiusmodi debitorem recuset, æs alienum in tempore non sine fœnore redditurum? Et rursùs, Misericordia, & fide peccata purgantur. Ergò miseratione purgemur, animique labes & inquinamenta egregia illa herba detergamus, ac dealbemus, alij vt lana, alij vt nix, pro misericordiæ videlicet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, si nulla est in te contritio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, aut significationis tactus, aut candor, quæ lex prisca leuiter curabat, ac medicā Christi manum requirunt: at eum certè, qui salutis nostræ causa vulneribus & languore affectus est, venerare. Veneraberis autem, si te Christi membro benignum atque humanū præbeas. Quòd si te fortassè animatum nostrarū prædo ac tyrannus vel à Hierusalem in Hiericho descendentem, vel alibi vspiam inermem & imparatū nactus, vsqueadeò anciauit, vt merito his verbis vti queas, Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices,

Charitas in quare potissimum cernatur.
Misericordiæ laus.
Psal. 84. 88. Iacob. 2.
Benè mereri de aliis diuinum est.
Pro suis quisque viribus eleemosynam præstet qualemcunque.
Deut. 22. Exod. 23.
De [illegible] bea[illegible] in cela litteris.
Psal. 11.
Psal. 9.
Ibidem.
Prouer. 22.
Prouer. 19.
Pr[illegible] à misericordia peccatorum c[illegible]
[illegible]
Leuit. 13.
Luc. 10.
Psal.

ces à facie insipiētiæ meæ. siquidem ità es affectus, vt ne medicinam quidem postules, nec morbi curandi rationem intelligas: heu plagam sanè grauissimam, calamitatémque altissimè grassantem. Sin autem salus tua nōdùm prorsùs deplorata est, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obsecra, vulneribus per vulnera medere: idem eodem sequire, vel potiùs minoribus remediis grauiores morbos depelle. Dicet animæ tuę, Salus tua ego sum. Et, Fides tua te saluum fecit. Et, Ecce sanus factus es: atque humanissimis quibúsq; verbis te alloquetur: modò te afflictis hominibus benignum & clementem esse videat. Beati, inquit, misericordes, qnoniam ipsi misericordiam consequentur: Non in postremis beatitudinum partibus est misericordia. Et, Beatus qui intelligit super egenum & pauperē. Ac rursùs, Benignus vir, qui miseretur, & cōmodat. Et alio loco, Tota die iustus miseretur & commodat. Benedictionem accipiamus, intelligentes vocemur, benigni simus, nè nox quidem misericordiæ officia interrumpat. Nè dixeris, Rediens redi, & crastino die dabo tibi: nè quid inter propositum tuum & beneficentiam intercedat. Vna enim est beneficentia, quæ moram non patitur. Frange esurienti panem tuum, & egenos ac tecto carentes induc in domum tuam, idque læto atque alacri animo. Qui enim miseretur, inquit ille, cum hilaritate misereatur: ac beneficij gratia promptitudine & celeritate congeminetur. nam quod mœsto animo defertus, aut necessitate extorquetur, ingratum est, parúmque gloriosum. Lætādum est autem, non lugendum, cùm beneficium damus. Si vinculum & electionem sustuleris, inquit ille, hoc est, tenacitatem & explorationē animique dubitationem, ac querulam orationem, quid futurū est? quàm magnum & admirādum, quantáque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò coorietur. Quis ergò est, qui lucem & sanitatē non expetat? Quin me mouet quoquè Christi ærumena, qua nos ad pauperes alendos exhortatur, Paulíque etiam & Petri conuentio, qui ità inter se Euangelij promulgationem partiti sunt, vt pauperes interim communiter complexi sint: ac denique vitæ perfectio Adolescenti illi in eo definita & constituta, vt facultates suas pauperibus erogaret. An tu beneficentiæ officium tibi liberum esse, ac non necessariò præstandum existimas, ac non legis, sed consilij rationē habere? Hoc quoque ipse magnopere vellem & existimarem: sed me sinistra illa manus exterret, hœdi, & probra ea quæ in sceleratos homines ab eo, à quo in ea parte collocati sunt, coniiciuntur, non quia manus alienis bonis attulerunt, nec quia fana diripuerunt, aut adulterium admiserunt, aut aliud quiddam ex iis, quæ interdicta sunt, perpetrārunt, hoc ordine condemnati: sed quia Christum per pauperes minimè curārunt. Quocircà si quid mihi auscultandum putabitis, serui Christi, & fratres, & cohæredes, Christum, quandiù licet, inuisamus, Christum curemus, Christum alamus, Christum induamus, Christum colligamus, Christum honoremus non mensa solùm, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec sepulcro duntaxat, vt Ioseph Arimathæus, nec rebus ad sepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantùm ex parte Christum amans Nicodemus, nec denique auro, thure & myrrha;

Psal. 14. Luc. 7. Ioan. 5. Matth. 5. Psal. 40. Psal. 111. Psal. 36. Prouer. 3. Quomodo eleemosyna danda. Esa. 58. Rom. 12. 2. Cor. 9. Esa. 58. Alia ad eleemosynā erogandam incitamenta. Ioan. 11. Gal. 2. Matth. 19. Adhortatio ad liberalitatis studium in agentes. Luc. 7. & 14. Ioan. 12. & 19. Matth. 2.

vt Magi ante eos omnes, quos diximus: sed quoniā omnium Dominus misericordiam mauult quàm sacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiseratio superat; hanc per pauperes huiusque hodierno die prouolutos ipsi conferamus, vt cùm hinc excesserimus, in æterna tabernacula nos accipiant.

Osee 6.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecūda ad populum Antiochenum: Vndè verò Deus ità mundum dilexit? Ex nulla quidem alia re, sed ex charitate sola. Reuereamur eius itaque charitatem, miserationis excessum erubescamus. Ipse namque nec vnigenito pepercit propter nos, nos autē & pecuniis parcimus contra nosipsos. Ipse & legitimum pro nobis filium tradidit: nos verò nec argentum propter eum contemnimus, sed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nônne si innumeras haberemus animas, omnes oportuerat pro eo ponere? Seruis quidem & mulis, & equis, torques aureos circumponentes, Dominum verò nudum circumeuntem, & fores ex foribus mutantē, & semper in exitibus morantem, & manus porrigentem despicientes, frequenter autem & toruo respicientes oculo, licèt & hoc ipsum propter nos patiatur. Libenter enim esurit, vt tu pascaris: & nudus circumit, vt incorruptionis indumenti tibi præbeat occasionem: sed nec ità vestiorum aliquid erogatis. Sed vestimentorum hæc quidem tacent tineis esca: hæc autem arcæ sarcina, superfluáque possidentibus cura. Qui verò illa, cæteráque dedit omnia, nudus erat. Sed in arcam ipsa non reponitis, sed ipsi vos circumamicientes ornamini. Et quid vobis ex his ampliùs? vt forensium turba vos spectet? Et quid hoc? Non enim his amictum admirabuntur, sed eum qui indigentibus largitur. Itaque si vis in admiratione haberi, alios potiùs induens, infinitos assequeris applausus. Tunc & ipse Deus te cum hominibus laudabit. nunc autem laudabit quidem nemo, at omnes inuidebunt, corpus quidem cernentes ornatum, animam verò neglectam habentem. Hic & meretricis mulieribus est ornatus, at & preciosiores apud eas frequēter, & pulchriores sunt vestes. Animæ verò ornatus penès eos est solos, qui cum virtute viuunt. Hæc continuè dico, neque dicere desinam, nō tam pauperum, quàm animarum curam gerens vestrarum.

Dei misericordia laudanda. In immisericordes homines. In immoderatarum vestium.

28. ET homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: eadémque habetur ad verbum homilia quinquagesimatertia in Matthæum: Erà charissimi priùs dicta resumamus, & hodie ostendamus qualiter est ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Si enim artis est proprium, ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius: clarum est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm & æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cælis, & æterna parat illa tabernacula. Hæc lampades nostras nō sinit extingui, nec sordidis indutos vestibus in nuptiis videri, sed lauat, & niue mundiores reddit. Si nanque fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Non sinit nos eò decidere, vbi diues ille: nec audite verba tre-

Ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Vtilitas eleemosynarum. Esa. 1. Luc. 16.

mēda, sed in Abrahæ sinus deducit. Et artiū quidē secularium vnaquæque vnū habet, quod accepit, meritum. Verbi gratia, Agricultura pascit, textoria vestit, immò verò nec hoc vlla potest à semetipsa vobis conferre. Et si libet, agriculturam examinemus primam. Nam nisi cusonam habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, securim & alia plura mutuetur: & carpentariam, vt aratrum pangat, & iugum paret & plaustrū, vt spicas excutiat: & coriariam, vt & lorum faciat: & ædificatoriā, vt & arantibus tauris stabulum ædificet, & serētibus agricolis domum: & succisoriam, vt ligna secētur: & pistoriam: post hæc omnia nusquàm apparebit. Similiter & textoria, cùm aliquid faciat, multas secum artes conuocat, vt proposita secum expediāt: quòd si non accesserint, & manum porrexerint, hæc quoque similiter vt illa remanebit inops. Et artium quæque alterius indiget artis. Cùm autem oporteat misereri, nihil aliud nobis opùs est, sed sola voluntas est necessaria. Quòd si dicas, quòd pecuniis opùs est, & habitationibus, & vestimētis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quæ de vidua dixit: & ab angustia desiste, licèt valdè sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explēsti. Et si des panem, eum habens solum, ad perfectionem artis venisti. Hanc itaque suscipiamus artem & scientiam, & obeamus. Melius enim est hanc scire, quàm esse regem, & diademate coronari. Non enim est hæc sola eius præcellentia, quòd aliarum non indiget, verùm & diuersarum rerum est expeditoria, & multarum quidem & omnigenarum. Domos enim ædificat in cælis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodùm immortalem fugiant mortem: & tibi thesauros donat, qui nunquàm absumuntur, sed omne damnum effugiūt, tam à latronibus, quā à vermibus & tempore. Si quia circa frumētorum conseruationem hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptum multos annos posses conseruare frumentum? Eccè autem hęc non in frumento tantùm, verùm & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima & corpus indiminuta cōseruentur, ostēdit. Et quid opùs est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hæc nanque te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum. Vides quomodò non vnum huius est opus, sed multa? non alterius indigēs artis domos ædificat, texit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolum cohibet. Deo reddit similes. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nam aliæ quidem cum dictis, & cum præsenti soluuntur vita, & morbo laborātibus artificibus nusquàm apparent, & earum opera durare non possunt, & laboris indigent, & tēporis multi, & aliorum mille: hæc autem cùm mundus præterierit, maximè tunc apparet, cùm fuerimus mortui, maximè tunc coruscat, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiam operationis: verùm & ægrotante te fructū effert, & annis confecto, & ad futurū tecū vitā emigrat, nec vnquàm te deserit. Hæc & sophistis & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidē in suis præcellentes artibus, multos habēt æmulos: hac autē pollentes, infinitos habent pro se orātes. Et illi quidē hominū assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hæc autē Christi adstat tribunali, non tantū patrocinans, verùm & ipsi persuadens iudici, vt reo patrocinium præstet, & pro eo sententiam ferat: & licèt milliès peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemosynam, & omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præsenti vita si homines interrogemus, quid mālint, sophistas se esse magnos & oratores, an eleemosynarios & humanos? audies eos secundum eligēres: & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vita nihil læderetur. Nam & ante hâc multum stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia trāsibunt & peribunt. Et sicut mare nō potest nauigari, portubus & stationibus obstructis: ità nec hæc vita constare, si misericordiam & veniam tollas ac humanitatem. Quamobrem non tantùm eam rationi Deus mādauit, verùm & multas ipsius partes inspersit naturę tyrannidi. Sic & filiorum partes miserentur, ità matres, ità parentū geniti. Nec verò tantū in hominibus, verū in omnibus brutis: ità fratrum fratres, & cōsanguinei, & necessarij, sic hominis homo. Habemus enim aliquid ad misericordiam inclinatum & à natura. Et propterea pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus pręstari, naturam ad hoc multum conferre mandauit, ostendens quòd hoc est sibi valdè gratum. Hæc itaque cogitantes, & nosipsos, & filios, & necessarios, in eleemosynæ disciplinā ducamus. Et hoc super omnia discat homo, quoniam & hoc est homo. Magnū enim homo, & preciosum vir misericors. Itaque nisi hoc habeat, esse desiit homo. Hoc sapientes præstat. Et quid admiraris, si hoc est Deus, & hoc homo? Ait enim: Estote misericordes, sicut pater vester. Discamus itaque misericordes esse omnium causa, maximè quoniam & nos multæ indigemus misericordię, & neque viuere putemus per id tēporis, quo non misereamur. Eleemosynam autē dico ab auaritia puram: nam si suis contentus, & aliis non impertiens, non est misericors: aliena rapiens, quomodò misericors? Non est misericors profectò, licèt infinita largiatur. Nam si propriis frui simpliciter, est inhumanitatis: multo magis, alios expilare. In eadem homilia trigesimatertia ad populum Antiochenū: Hic quidem quæcunque dederis, recipere non licet: illic verò cum multo rursùm honore recipies, & maiora lucraberis, & spiritualiora lucra. Hæc quæ hic erogas, illic sunt repetitio, mutuū, & fœnus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miseretur inopis, fœnerat Deo. Arrhabonem tibi dedit & vades, & hęc cùm Deus sit. Quem arrhabonem? Præsentis vitæ sensibilia, spiritualia futurorum primordia. Quid itaque differs & torpes, cùm iam tanta receperis, & tot expectea? Quæ nanque accepisti, sunt ista: Corpus tibi formauit, animā ipse intulit, honorauit te ratione solū ex animalibus terrenis: omniū tibi visibiliū vsum contulit, sui præstitit scientiā, pro te tradidit filiū, baptisma tot plenum bonis donauit, sacram tibi dedit mensam, regnum promisit, & arcana bona. Cùm igitur tot acceperis, tot itidem accepturus, (iterùm enim idem referam) circa pereuntea pecunias pusillanimiter agis: Et quam habebis veniam?
29. Item homilia trigesimaquarta ad populum Antio-

Marginal notes:
Facilitas in conferendis eleemosynis.
Luc. 21.
Melius est hanc artem scire, quàm regem esse.
Quàm mira operetur eleemosyna.
Docet hæc nos Deo similes fieri.
Post mortem maximè apparet eleemosynæ vis apud tribunal iudicis.
Luc. 11.
Sine misericordia vita constare nequit.
Innata est nobis & insita misericordia.
Qui misericors non est, homo esse desiit.
Luc. 6.
Eleemosynarum fructus & vtilitas.
Prou. 19.
Beneficia Dei in hominem.

Dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo.

Antiochenum, & homilia septuagesima quarta in Matthæum: Tuarum es ô homo pecuniarũ dispensator, non minùs quàm qui Ecclesiæ bona dispensat. Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè, & vt casu venit dispergendi, quoniam in pauperum data sunt alimentum: ità neque tu tua. Etsi nanque paternam accepisti hæreditatem, & ità possides quæcunque tibi sunt, ità quoque tamen Dei sunt omnia. Posteà verò tu quod erogâsti quidem, tali vis dispensari diligentia: Deum verò sua non céses maiori nos repetiturum vehementia, sed ea simpliciter passutum pereuntia? Nô ità est, nequaquàm. Hæc enim propterea tibi concessit, vt dares illis escam in tempore opportuno, egenis, esurientibus: sicut tu conseruo dispensanda dedisti, itidem & Deus te vult hæc in congrua erogare. Propterea quoque cùm auferre posset, ea dimisit, vt exhibendæ virtutis occasionem habeas, vt alterum alterius indigentem constituens, mutuam charitatem redderet feruentiorem. Non enim ad hoc accepisti, vt in delicias absumeres, sed vt in eleemosynam erogares. Nunquid enim tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, siue ex laboribus iustis, siue ex hæreditate paterna possideas. Nunquid enim non potuit tibi Deus hæc auferre? Verùm hoc non fecit, in potestate tua ponens liberam in pauperes liberalitatem. Tu verò, quæso, considera quomodò per omnes parabolas non suis congrue pecuniis vtentes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniustum vsum sibi vendicauit, sed quia non geminauit: nec esurientem despicientes, quòd aliena rapuerint, puniuntur, sed quoniam sua non dispertierunt, sicut & hic seruus. Audiamus itaque quotquot ventri indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expendimus diuitias, nihil nobis pertinentes, sed indigentibus debitas: non enim quoniam ex benignitate multa de tuis erogare iussus es, hęc ideò putes esse tua. Tibi mutuauit, vt laudabilis fieri posses: nè tua igitur esse putes, et sua præbens: nec enim sic cui tu mutuâsses, vt abiens aliquas posset quęstuum occasiones inuenire, illius pecunias esse diceres. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cælum lucrari possis: ergò benignitatis excessum nè facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis posse post baptismα viam inuenire peccata lauantem, nisi dixisset, Da eleemosynam: quot dixissent, Vtinàm posset fieri, vt pecuniæ darentur, & futuris malis absolueremur? Sed quoniã hoc possibile factum est, rursùm redditi sunt supini. Et post pauca: Ieiunare quidem, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, solis hæc obeuntibus vtilitatem afferunt: quæ verò proximis à nobis exhibentur, vt eleemosyna, doctrina & charitas: hęc & nobis ipsis, & proximis ad quos à nobis transeunt, prosunt. Has quęramus virtutes, quæ pręter salutẽ nostram proximis quoquè plurimùm prodesse possint: tale quid est eleemosyna, tale oratio, quin potiùs & hęc ab altera fit potens, & eleuatur: ait enim, Orationes tuę & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriã coram Deo. Nec verò solùm oratio, verùm & ieiunium hinc neruos habet. Et si absque eleemosyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium censetur, sed crapulante &

Cur non auferat Deus à diuitibus opes, quas possident.

Matth. 25.

Facultates & opes non sunt nostræ, sed pauperum. [illegible]

Via abluendi peccata post baptismum.

Opera misericordiæ duplicem afferunt fructum.

Ab eleemosyna roboratur oratio & ieiunium.

Actor. 10.

ebrio peior est huiusmodi, & tantò peior, quantò deliciis crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et si nanque continens degas, siue virginitatem serues, charitatem non habens, extra sponsi thalamum remanes. Et quid par virginitati, quæ nec in nouo testamento propter excellentiam sub legis venit necessitatem? Et tamen expellitur, si eleemosynam non habeat. Si verò virgines excluduntur, eô quòd hanc congrua non habuerint cum largitate, quis absque ea veniam assequi poterit? Nemo, Nemo, sed hanc non habentem omninò perire necessarium est. Si enim in secularibus sibi viuit nemo, verùm & artifex, & miles, & agricola, & mercator, ad communem & proximorum vtilitatem omnes operantur: multò magis in spiritualibus oportet hoc facere: hoc enim est maximè viuere. Qui nanque sibi viuit soli, & omnes negligit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri.

Quàm sint necessaria opera misericordiæ.

Qui sibi soli viuit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri.

IN eadem homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, & homilia quinquagesimaquinta in Genesim de eleemosyna loquens: Nè simpliciter, quæso, animarum nostrarum pertranseamus emolumentum, nostrorum medicinam vulnerum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præstabit remedium, & tantum animarum nostrarum vulnera delebit, vt neque vestigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri nõ potest vulneribus. Sed licet infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere necessarium est: & meritò: corpus enim est quod curatur. Hîc verò quoniam est anima, cùm propriam præ se tulerit gratitudinem, validam suscipit in melius mutationem: & sic omnia tolluntur vlcera, sicut vento puluis excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ sunt nobis scripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentiæ superabundantiam habeat liberalis eleemosyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoscentes, eam promptè transigamus. Nam fortè tanta est ipsius facultas, vt non tantùm peccata detergat, verùm & ipsam effuget mortem. At inquies: Quis eleemosynam exhibens, morte superior factus est? omnes enim videmus sub mortis imperio positos. Nè tumultueris amice, sed ipsis ex rebus disce, quomodò eleemosynæ virtus & huius superauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quæ Dorcas dicitur interpretata, &c. Vidisti medicaminis virtutem? hoc omnes nobis comparemus: nec enim preciosum est, licèt tantam habeat potentiam, sed valdè vili venale, nec multa opus habet impensa. Nam eleemosynæ magnitudo non in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine. Et propterea qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus est acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt discamus quòd vbiquè mentem Dominus inquirit. Licet & habentem pauca, magnam exhibere largitatem, cùm efficax fuerit promptitudo: & multa possidentem, pauca habentibus inferiorem videri propter mentis pusillanimitatem. Et post pauca: Et quid dico, quòd ea multiplicans illa manus præbet? Non enim ea solùm, verùm & cum his regnum donat cælorum, & prædicat, & coronat, & infinita largitur bona, si quid ex rebus ab ea datis paruum erogare velimus. Nunquid enim graue quippiam &

Eleemosyna talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat.

Mortem profligat.

Act. 9.

Eleemosynæ vis nõ ex magnitudine vel multitudine, sed ex promptitudine iudicatur.

Matt. 10.

Luc. 21.

Retributio eleemosynæ.

onerosum à nobis inquirit? Necessitatem eacedentia vult nos facere necessaria, & quæ nequicquam & inutiliter reposita sunt, hæc vult benè distribui, vt hinc occasione sumpta nos coronet: festinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his quæ pollicitus est, dignos constituat. Nè nos itaque tot bonis priuemus. Nam si circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ semina mandant, & cōgregata dispergunt, & hoc faciunt cum voluptate, se ampliorum spe consolantes: & hæc cùm sciant quòd frequenter & aëris inæqualitas, & sterilitas terræ, & alij multi incursus, vel locustarum excircitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen se pascentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magis nos inaniter reposita in cibos pauperum dispergere congruū est, vbi nunquàm accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, vereri: ait enim, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Breui tempore distributionem fecit, & perenni æuo permanet eius iustitia. Quid hoc vnquam possit esse beatius? Propterea cohortor, per eleemosynam attrahamus iustitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Dispersit, dedit pauperibus. Postquàm enim dixit, Dispersit, nè putares quòd dispersa perijssent, propterea statim intulit, Iustitia eius manet in seculum seculi. Ea illis, inquit, dispersis inconsumpta manet iustitia, cum omnibus pariter seculis extensa. Et cum eleemosyna reliquarum quoquè virtutum multam geramus curam, & carnis vitia corrigamus.

Ex superfluis vult Deus eleemosynam præberi.

Perennis iustitia comparatur ex eleemosyna. Psal. 111.

30. Ex homilia trigesimaquinta ad populum Antiochenum, & in sermone de misericordia: Amabile sanctorum omne genus, charissimi, proptereàque Paulus dicebat: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodò nos semper vult esse misericordes? Non enim dixit, Misereminі, simpliciter: sed, induite vos, vt sicut vestimentum semper nobiscum est, sic & eleemosyna. Nec simpliciter dixit, misericordiam: sed, viscera misericordiæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & si quis vnum quidem petens obolum accedat, contumelijs & conuicijs insectamur, ac impostorem vocamus. Non horres homo & erubescis, impostorem propter panem vocās? Si verò talis & imposturam facit, propterea cui misericordia tribuatur dignus est, quòd ità fame premitur, vt talem subeat personam. Quin hoc & nostræ crudelitatis est redargutio. Nam quoniam facilè dare non sustinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem nostrā fallere possint, & emollire sæuitiam.

Colo. 3.

In excogitatores pauperum.

31. In eadem homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Magnum est & pulchrum & preciosum, eleemosyna: donum est magnum, immò verò magnum bonum, si pecunias contemnere discamus, alia quoquè discemus. Hinc enim intuere quot bona pariantur. Dans eleemosynam, sicut oportet dare, discit aspernari diuitias: qui pecunias didicit aspernari, malorum radicē excidit: itaque non minus accipit quàm præstat beneficium, non eò solùm, quòd debitum & retributio sit eleemosynę reposita verùm & quòd anima sapiens & alta fiat, & diues. Qui dat eleemosynam, discit non admirari pecunias, neque aurum. Hoc autem instructa mente maximum in cælum ascendendi principium accepit, & innumeras contentionis & litis & inuidię ac tristitiæ sustulit occasiones. Nôstis enim nôstis & vos, quòd omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contēnere didicit, semetipsum in tranquillitate constituit, non amplius iacturam formidat, hoc enim docuit eleemosyna, non ampliùs res proximi cōcupiscit. Quomodò nanque, qui sua dispergit, & largitur? Non vltrà locupleti inuidet: quomodò nanque, cùm velit pauper fieri? sue purgat oculum animæ. Et hæc quidem in hoc seculo: quæ verò sunt in illo, nec dicere licet quanta consequetur bona. Non extrinsecùs cum fatuis manebit virginibus, sed cū prudentibus ingredietur cum sponso, ardentes habentes habēs lāpadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem gustauit labores, erit melior. Tāta vis est eleemosynæ, cū multa fiducia suos introducit alumnos: est enim cæli nota ianitoribus, spōsalia thalami fores obseruāntibus, quin & venerabilis, & quos sui cultores agnouerit, cū multa introducet libertate, & contradicet nemo, sed omnes cedēt Nā si Deum in terrā deduxit, & hominē fieri persoasit, multo magis in cælū hominē poterit reducere: magna enim est ipsius potentia. Si igitur ex misericordia & clementia Deus homo factus est, & vt seruus fieret, persuasum: multo magis seruos in ipsius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die vel altero, sed in omni tempore, vt nos agnoscat. Si ipsa nos agnouerit, & Dominus agnoscet: si non agnouerit ipsa, ignorabit & Dominus, & dicet: Nescio vos: ait enim, Magna res, homo: & preciosa, vir misericors. Hæc maior est gratia, quàm mortuos resuscitare. Multo nanque maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hîc quidem tu de Christo benè mereris, illic autem ipse de te. At merces est in benè gerendo, non in benè patiendo. Hîc enim, insignia inquam, ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem. Est autem eleemosyna, cùm promptè præstatur cum largitate: cùm non dare, sed accipere te putaueris: cùm tanquàm beneficium accipiens, & quæstum faciens, non autem iacturam. Et paulò pòst: Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. Qui non diligit fratrem suum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodò diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt misereatis, nihil hac peius eleemosyna. Cùm enim ex rapina nascatur, hoc eleemosyna non est: sæuitia quædam est & crudelitas, hoc est, in Deum contumelia. Si suorum deteriora Cain offerēs sic offendit, aliena offerens quomodò non offendit? Oblatio non aliud est quàm sacrificium, non immūditia. Et post nonnulla: Consuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipsa nos trahente, laboris iam nō indigebimus. Multi sunt in se signandi consuetudine confirmati, nec cōmonente opus habent: quin & mente frequenter aliò vagante, tanquàm à quodam animato præceptore manus spontè trahitur ad signum faciendum. In consuetudine quidam se constituerunt nè iurent, & hoc neque volentes,

Matth. 25.

Eleemosyna nota est cæli ianitoribus.

Matth. 25. Misericordiā præstare maius est, quam suscitare mortuos.

In eleemosyna habemus Deum debitorem.

Sine eleemosyna ... oratio, &c.

1. Ioan. 4.

Eleemosyna ... non est eleemosyna.

Gen. 4.

C... di.

nec

Consuetudo tribuendi eleemosynam paranda.

oec inuiti parientur. Igitur & in hac eleemosynæ nosipsos consuetudine constituamus. Quot opùs erat nobis laboribus, vt hoc iouenitetur remediũ? Dic enim mihi, oisi foret eleemosynæ subsidium, cùm multis criminibus admissis nos vltionis reos statuissemus, nónne multum doleremus? oónne diceremus, vtioàm per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinàm pecuoiis Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc io ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi posset, ille omnia sua dedisset: multo magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia; temporalem redimere mortem tibi oon concessit, sed cooce ssit æternam mortem. Nè breuem, ioquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, oon hanc, noo illudo tibi.

Mors æterna redimitur eleemosynis.

In eos qui cũ vestibus abũdãt, pauperes nudos relinquunt.

32. ITAM homilia trigesima septima ad populum Aotiochenom: Furor est, & manifesta demeotia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem & similitudinem, nudum & trementem præ gelu, vixque stantem rectum, negligere. At ioquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non timoes oè fulmen ab hoc verbo cælitùs accensum in te feratur? Distumpor enim ab hac iodignatiooe, parcite. Tu quidem ventre tumès & pinguis, & ad profundum potum producens vesperam, & mollibus calescens stragulis, non te dignum dare pœnas ceoses, cùm ram iniquè Dei muneribus vtaris: (oec enim vt ioebtiemur, est vioũ: oec vt crapulemur, esca fuit facta: nec vt ventrem disrumpamus, cibi) pauperem verò miserom, nihilo meliùs mortuo habeotem, exquisitas exigis rationes? Nec Christi times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & si simulat, ex oecessitate simulat, & egestate, propter sæuitiam & iohumaoitatem tuam, quæ talibus personis supplicantibus ad misericordiam oon flectitur. Quis enim tam miser & ærumnosus, vt nulla premente necessitate, pro solo pane velit ità detorpari & plangere, talémque pœnam sustinere? Igitur illius simulatio fertur iohumanitatis tuæ præco. Et post pauca: Si parùm argenti dederitis, tanquàm totum exolueritis, ità vos geritis: nescientes quòd noo dare, sed cum copia dare, præsertim hoc est eleemosyna. Proptereàque Propheta oon daotes simpliciter prædicat, & beatificat, sed copiosè præbentes. Nec enim simpliciter dicit, dedit: sed quomodò? Dispersit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cùm tantum abundaos dederis, quantum si quis ex mari cyathum hauserit, & oeque generosum viduæ mulieris animum imitatus sis? Quomodò verò dices: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: cùm secundùm eius misericordiam ipse ooo miserearis, fortè verò neque secundùm paruam? Sed solent dicere, habent commuoia booa Ecclesiæ. Et quid hoc ad te? Nec enim si ego dedero, saluaberis ipse: neque si Ecclesia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam si proptereà non erogas, quòd egenis Ecclesia dare debeat: quoniam orant sacerdotes, tu nunquàm orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Nescis quòd non tam propter pauperes eleemosynam Deus, quàm propter ipsos impendentes iostituit?

In eos qui dicunt pauperes simulare tremorem, &c.

Largè, abundanter & copiosè dandũ.

Psal. 111.

Luc 21.
Psal. 50.

Excusatio diuitum.

Eleemosynã Deus instituit non tam propter pauperes quã propter diuites & impendentes eã.

33. LVCÆ vndecimo: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintùs est, fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis.

34 HIARONYMVS epistola centesima quinquagesima ad Hedibiam quæstiooe prima: Vis esse perfecta, & io primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: veode omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem, & nudam solámque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filiis, da propinquis. Nemo te repræhendit, si inferiora secteris: dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia veodere, quæ multis adiumentis huius vitæ iodigeat. Audi igitur Apostolum commooeotem: Noo vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet ioopiam: vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplemeotum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ niues, quæ noo duabus & tribus tuoicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quicquid ergò corpori oostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda est tuoica: & quicquid io præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnius diei victus appellatur. Vndè præceptum est: Noo cogiteris de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: Habentes, inquit, victum & vestitum, his cootenti simus. Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitúmque necessarium est, illud eroga, & in illo debitricem esse te noueris.

Ad perfectionẽ via suprema, omnia dare pauperibus.

2. via, dare amicis omnia.

3. eleemosynas dare de suis facultatibus ex eo quod superest.
2 Cor. 8.

Lucæ 3.

Matt. 6.
1. Tim. 6.
Vide S. Thomã 2. 2. quæst. 32. art. 5. & 6.

35. AVGVSTINVS io Eochiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquioto: Saòè qui sceleratissimè viuuot, nec curant talem vitam moresq; corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare noo cessaot: frustrà sibi idem blandiuntur, quoniam Dominus ait, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non iotelligunt. Sed vt intelligant, attendant quibus dicerit. Nempe io Euaogelio sic scriptum est: Cùm loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus, vt pranderet apud se: & iogressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare ooo baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intùs est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod foris est, etiam id quod intùs est fecit? Videte vt etiam id quod intùs est mundum fiat. Verontamen quod superest, date eleemosynã, & eccè omoia mũda sunt vobis. Itáne hoc intellecturi sumus, vt Pharisæis non habentibus fidem Christi, etiamsi noo in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu sancto, mũda sint omnia, tãtùm si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putaut: cùm sint immundi omnes, quos noo mundat

An sine fide & baptismo vel pœnitentia mũdet hominem eleemosyna.

Lucæ 11

Ioan. 3.

Acto. 15. Tit. 1.

fides Christi, de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum: & dicat Apostolus, Immũdis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia? Quomodò ergò Pharisæis omnia munda essent, si eleemosynas darent, & fideles non essent? Aut quomodò fideles essent, si in Christum credere, atque in eius renasci gratia noluissent? Et tamen verùm est quod audierant, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Luc. 11.

Nobis ipsis animæque nostræ primùm danda est eleemosyna.
Eccl. 30.

36. Et capite septuagesimosexto: Qui autem vult eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primùm dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissiméque dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo. Propter hoc renascimur, vt Deo placeamus, cui meritò displicet quod nascendo contraximus. Hæc est prima eleemosyna quam vobis dedimus. Et capite septuagesimoseptimo: Non ergò se fallant, qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum vel cuiuscũque pecuniæ, impunitatẽ se emere existimãt, in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendo. Non solùm enim hæc faciunt, sed ità diligũt, vt in eis semper optent tantum si possint impune versari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors, sed crudelis. Diligendo eam quippe secundùm seculum, odit eam secundùm Deum. Si ergò vellet ei dare eleemosynam, per quam munda illi essent omnia, odisset eam secundùm seculum, & diligeret eam secũdùm Deum.

Psal. 10.

37. Idem sermone trigesimo de verbis Domini: Quomodò eis dicit, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis? Si audirent illum Pharisæi, & darent eleemosynas, iam secundùm verbum eius munda illis essent omnia, quid opus esset vt crederent in eo? Si autem mundari non possent, nisi credẽtes in eum qui fide mundat cor, quid est, Date eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt vobis? Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam & omnia mũda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia. Audi scripturam, Miserere animæ tuæ placens Deo. Fac eleemosynam, miserere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conscientiam tuam. Quicunque malè viuis, quicunque infideliter viuis, redi ad conscientiam, & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis ærumnosam, inuenis fortè nec egẽtem, sed egestate obmutescentem. Nam si mendicat, esurit iustitiam. Quandò inueneris animam tuam talem, intùs in corde tuo sunt illa. Fac priùs eleemosynam, da illi panẽ. Quem panem? Si Pharisæus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemosynam cum anima tua. Hoc enim illi dixit, sed ille non intellexit, quando illis enarrauit eleemosynas quas faciebant, & putabãt latẽre Christum, & ait illis, Noui quid facitis: decimatis mentham & anethum, cyminum & rutam. Sed ego alias eleemosynas loquor, Contemnitis iudicium & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Respice &

Luc. 11.

Eleemosyna non mundat non credentes aut impœnitentes.

Animæ propriæ primùm danda est eleemosyna.

Eccl. 30.

Iudicium & misericordiã facere, ad eleemosynas animæ pertinet.
Matth. 23.

inueni, displice tibi, pronuncia in te. Et quid est charitas? Dilige Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua. Dilige proximũ tanquàm teipsum, & fecisti misericordiam priùs cum anima tua, in conscientia tua. Hanc autem eleemosynam si prætermittis, de quanto vis dona, quantum vis detrahe de fructibus tuis, nõ decimas, sed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quando tecum non facis, & tecum pauper es.

38. Lucæ capite duodecimo: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

39. Idem capite tertio: Et interrogabant eum (Ioannem) turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? Respondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

40. Matthæi sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furãtur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

41. Capite decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

42. Marci decimo: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. & veni, sequere me. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus: & in seculo futuro vitam æternam.

43. Pauli ad Timotheum sexto: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt appræhendant veram vitam.

44. Lucæ decimosexto: Facite vobis amicos de

de mammons iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergò in iniquo mammona fideles nō fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis?

Diues & pauper sunt sibi mutuò necessaria.

45. AVGVSTINVS sermone vigesimoquinto de verbis Domini: Diues & pauper duo sibi sunt contraria, sed iterùm duo sunt sibi necessaria. Nullus indigeret, si inuicem se supportarent: & nemo laboraret, si se ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper diuitem. Pauperis est orare, & diuitis erogare. Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua, magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperum, citò reddit donantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergò erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolue, vt liberè ad cælum possis accedere. Abijce abs te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, vt possis ipse accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliuiscere quod es, & attēde quid futurus es. Præsens vita fragilis est, & in mortem proclinis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitiū veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hic totum dimittimus.

Pauper est via cæli.

Lucæ 16.
Qui nos recipiant in æterna tabernacula.
Matth. 25.
Minimi qui dicantur.

46. SERMONE trigesimoquinto de verbis Domini: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos qui faciūt recipiant & ipsi in æterna tabernacula. Qui sunt qui habebunt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigentiæ seruiūt, & quod eis opus est, hilariter subministrant? Quādo vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Minimi ergò qui sunt Christi? Hi illi sunt, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, vt Deo sine seculi compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. Quod Hebræi dicunt mammona, Latinè diuitiæ vocantur. Vt ergò Latinè totum dicamus, hoc ait Dominus noster Iesus Christus. Facite vobis amicos de diuitiis iniquitatis. Hoc quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid indè pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Dicunt enim: rapere res alienas, mammona est iniquitatis: erogare indè aliquid maximè egentibus sanctis, hoc ità est facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, immò de tabulis cordis vestri omninò delendus est. Nolo sic intelligatis. De iustis laboribus facite eleemosynas, ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi estis iudicē Christum, vt non vos audiat cum pauperibus quibus tollitis. Noli velle eleemosynas facere de fœnore & vsuris. Et post pauca: Ait Zachæus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Eccè quomodò currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et oē reus aliundè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddam. Inflixit sibi condemnationem, nè incurreret damnationem. Ergò qui habetis de malo, facite indè bonum, Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu qui bonum facis de malo, & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Est quidem & alius intellectus, nec ipsum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitiæ sunt seculi omnes, vndecunque sunt. Vndecunquè cōgregentur, mammona iniquitatis est, id est, diuitiæ sunt iniquitatis. Quid est, diuitiæ sunt iniquitatis? Pecunia est, quam nomine diuitiarum appellat, iniquitatis. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tāquàm gemmas preciosissimas proferebat. Habes illas diuitias, non repræhendo, hæreditas venit, pater tuus diues fuit, & dimisit tibi. Honestè acquisiuisti, de iustis laboribus plenam domum habes, non repræhendo. Tamen etiam sic non illas dices diuitias. nam si dicis illas diuitias, amabis illas. Et si amaueris illas, peribis cum illis. Perde nè pereas, dona vt acquiras, semina vt metas. Has diuitias noli appellare, quia veræ non sunt. Paupertate plenæ sunt, & semper obnoxiæ casibus. Quales diuitiæ sunt, propter quas latronem times, propter quas times seruum tuum, nè te occiso auferat & fugiat? Si veræ diuitiæ essent, securitatem tibi darent. Ergò illæ sunt veræ diuitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non possumus. Et nè fortè propter illas furem timeas, ibi erunt, vbi nullus auferet. Audi Dominum tuum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quò fur non accedat. Tunc erunt diuitiæ, quando eas migraueris. Quādiù in terra sunt, diuitiæ non sunt: sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus: ideo mammona iniquitatis, quia diuitias vocat iniquitatem.

Lucæ 16.

Mammona iniquitatis.

De iustis laboribus eleemosyna facienda.
Non de vsuris & iniustè acquisitis eleemosyna facienda, sed restitutio.
Lucæ 19.
Vide S. Tho. 2.2 quæst. 32. artic. 7.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitiæ licèt iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt.

Quæ sint veræ diuitiæ.

Matth. 6.

47. LVCÆ sexto: Date, & dabitur vobis, mensuram bonam & confertam, & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

48. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui nō solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus voluntatis, ità sit & perficiēdi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est: secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia, illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas.

49. EX capite nono: Necessarium ergò existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparēt repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tanquàm auaritiā. Hoc autem dico: Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisq; prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarē

enim datorē diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnem sufficientiam habētes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abūdetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

50. PRIORIS ad Timotheum quarto: Ineptas autem & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

51. AD Romanos duodecimo: Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectātes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

52. IACOBI primo: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

53. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. forsitan ignoscet delictis tuis.

54. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

55. AMBROSIVS sermone trigesimo, & Maximus Episcopus sermone primo de eleemosynis: Dicit scriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Magna planè & cunctis ambienda sententia, quæ hominibus iā mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemosyna, sicut aqua iuret mortuis, succus refrigerium arescentibus infundatur, hoc est, vt miseri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reuiuiscant, sitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incēdium, vt flammas quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant, atque vtiliore commercio, qui pecuniam quondam dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Quamuis ergò pollutus, quamuis multis criminibus circunseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat: & maculā quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergò quæ sit misericordiæ gratia, quæ vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum.

Eccl. 3. Peccatorū remedium eleemosyna. *Luc. 11.*

56. ITEM sermone trigesimoprimo, & Maximus sermone secundo de eleemosynis: Mundius planè misericordia quàm puteus detergit maculas: quia putei aqua tantùm corporis cutem abluit, misericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Et sub finem: Ità igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergò eleemosyna quodam modo animarum aliud est lauacrum, vt si quis fortè post baptismum humana fragilitate deliquerit, superest ei vt iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi quòd, salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna, quàm lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Hi ergò duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtrunque custodierit, regni cælestis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluenta contulerit, & ipse misericordiam consequetur.

Misericordia operum animæ purgatio. *Eleemosyna aliud quodammodo est lauacrum animarum.* *Luc. 11.*

57. IDEM in libro de Helia & Ieiunio, capite vigesimo: Habemus etiā plura subsidia, quibus peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed preciosa est misericordia. Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoton temperatur, hoc est, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita seruatur. Fac & tu quasi bonus dispensator de instrumento auaritiæ subsidium misericordiæ, sinceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

Eleemosynis peccata condonantur, & redimuntur. *Tob. 12. Prou. 13. Luc. 16.*

58. LEO Magnus sermone primo de collectis: Multis diuinarum scripturarum testimoniis edocemur, quantū eleemosynarum meritum, & quanta sit virtus. Certum est enim, vnumquenque nostrum animę suæ benefacere, quoties misericordia sua inopiæ succurrit alienæ. Prompta ergò & facilis, dilectissimi apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquenque id præstare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & dispensationem diuinę pietatis agnosce. Idcircò enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui, pauperem ab egestatis labore, téque à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto duobus vellet esse succursum.

Eleemosynæ vis & meritum.

59. SERMONE secundo: Scientes præter illud regenerationis lauacrū, in quo vniuersorum ablutæ sunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanę diuinitùs esse donatum, vt si quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis deleatur: Eleemosynæ enim opera charitatis sunt, & scimus quòd charitas operit multitudinem peccatorum.

Eleemosyna velut alterum baptismum. *1. Pet. 4.*

60. SERMONE tertio: Et si non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Habeant itē in hoc misericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, & ad sustentationem egentium de quantacunque substantia

Largitas fidelium [illegible] beneuolentiæ.

ſubſtantia aliquid, quod eos non contriſtet, excerpant. Sit diues munere copioſior, dum pauper animo nõ ſit inferior. Quamuis enim maior ſperetur reditus de maiore ſemente, poteſt tamen de exigua ſatione multus fructus prouenire iuſtitiæ. Iuſtus enim eſt iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

Mercede meritorũ nemo fraudatur.

61. SERMONE quarto: Miſereantur in pauperũ, qui ſibi volunt parcere Chriſtum. Faciles ſint in alimenta miſerorum, qui cupiunt ad ſocietatem peruenire fidelium. Non ſis vilis homini homo, nec in quoquam deſpiciatur illa natura, quam rerum conditor ſuam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Chriſtus ſibi profitetur impendi? Iuuatur conſeruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cæleſtis eſt precium: & largitor temporalium, hæres efficitur æternorum. Vndè autem exigua iſta impendia, tanta æſtimari taxatione meruerunt, niſi quia pondera operum charitatis lance penſantur, & quum amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius aſcenditur regnum, in cuius tranſitur affectum? Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Ad quem intelligendum, dilectiſſimi, ſolita benignitate vigilandum eſt, vt quem modeſtia tegit, & verecundia præcedit, inuenire poſſimus. Sunt enim qui palàm poſcere ea, quibus indigẽt, erubeſcunt, & malunt miſeria tacitæ egeſtatis affligi, quàm publica petitione confundi. Intelligendi ergò iſti ſunt, & ab occultata neceſſitate ſubleuandi, vt hoc ipſo ampliùs gaudeant, quum & paupertati eorum cõſultum fuerit & pudori. Rectè enim in egeno & paupere, ipſius Ieſu Chriſti Domini noſtri perſona ſentitur, qui cùm eſſet diues, ſicut dicit Apoſtolus, inops factus eſt, vt nos ſua paupertate ditaret. Et nè deeſſe nobis ſua præſentia videretur, ità humilitatis & gloriæ ſuæ temperauit myſteriũ, vt quem regem & Dominum in maieſtate patris adoramus, eundem in ſuis pauperibus paſceremus, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellecti pauperis cura, regni cæleſtis conſortiis inſerendi.

A l eleemoſynam hortatio.

Operum pondera, charitatis lance penſantur.

Pſal. 40.

Quid ſit intelligere ſuper egenum & pauperem.

2. Cor. 8.

62. SERMONE quinto de collectis: Non ſolùm ſpiritales opes & dona cæleſtia Deo donante capiuntur, ſed etiam terrenæ & corporeæ facultates ex ipſius largitate proueniunt: vt meritò rationem eorum quæſiturus ſit, quæ non magis poſſidenda tradidit, quàm diſpenſanda commiſit. Muneribus igitur Dei iuſtè & ſapienter vtendum eſt, nè materia boni operis fiat cauſa peccati. Nam diuitię quidem, quantũ ad ipſas ſpecies earum atque ſubſtantias pertinet, bonæ ſunt, & humanæ ſocietati plurimùm proſunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxurioſus prodigit aut auarus abſtrudit, vt tam pereant malè conditæ, quàm inſipienter. Sed fortè ſunt aliqui diuitum, qui licet nullis largitionibus pauperes Eccleſiæ ſoleant adiuuare, alia tamen mandata Dei cuſtodiunt, & inter diuerſa fidei & probitatis merita, venialiter ſibi æſtimant vnam deeſſe virtutem. Verùm hæc tanta eſt, vt ſine illa cæteræ, etſi ſint, prodeſſe non poſſint. Quamuis enim quis fidelis ſit, & caſtus, & ſobrius, & aliis moribus ornatus inſignibus, miſericors tamen ſi non eſt, miſericordiã non meretur. Ait enim Dominus: Beati miſericordes, quoniam ipſorũ miſerebitur Deus. Illo magno ſummóque

Facultates diuitibus non tam poſſidendas, quàm diſpenſandas cõmiſit Deus.

Diuitiæ per ſe malæ non ſunt.

Sine miſericordiæ virtute cæteræ prodeſſe non poſſunt.

Matth. 5.
Quanti æſtimabitur miſericordia in die iudicij.

iudicio tanti æſtimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omniũ virtutum, & pro ſumma omnium commiſſorũ, & per vnum bonum iſti introducantur in regnum, & per vnum malum illi mittãtur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectiſſimi, de vllis ſibi bonæ vitæ meritis blandiatur, ſi illi defuerint opera charitatis: nec de ſui corporis qualitate ſecurus ſit, qui nulla eleemoſynarum purificatione mundatur. Eleemoſynæ enim peccata delent, mortem perimunt, & pœnã perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retributẽris alienus, dicente Salomone: Qui obturat aures nè audiat imbecillem, & ipſe vocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vndè & Tobias filium ſuum præceptis pietatis inſtituens: Ex ſubſtantia, inquit, tua fac eleemoſynã, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hæc virtus omnes facit vtiles eſſe virtutes, quæ ipſam quoque fidem, ex qua iuſtus viuit, & quæ ſine operibus mortua nominatur, ſuâ admiatione viuificat. Quia ſicut in fide operum ratio eſt, ità in operibus fidei fortitudo. Dum ergò tempus habemus, ſicut ait Apoſtolus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tẽpore enim ſuo metemus. Præſens itaq; vita tempus eſt ſationis, & retributionis tẽpus eſt meſſis, quando vnuſquiſque ſeminum fructus ſecundùm ſationis ſuę percipiet quantitatẽ. De prouentu autem iſtius ſegetis nemo falletur, quia animorum ibi magis, quàm impendiorum mẽſura taxabitur: & tantũ reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

Peccata delent & pœnam perpetui ignis extinguunt eleemoſynæ.

Prouer. 21.

Tob. 4.

Iacobi 2.

Gala. 6.

Animarum magis quàm impendiorum menſura taxabitur.

63. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquinta in Acta Apoſtolorum: Nunc autem & nos & pauperes fame laboramus. nam illi quidem neceſſariò alimento egent, nos verò rariſſimè miſericordiæ ſumus dediti. Hoc autem alimento nullum magis neceſſarium. Nihil pulchrius, nihil ſuauius anima quæ ſic paſcitur, omni ſuperior eſt morbo, omni fame, omni intemperie & ęgritudine, nullus illam poterit rapere, ſed ſicut adamantinum corpus, nec ferrum cędere valet, nec aliud quiddam, ità & animam ob eleemoſynam confirmatam nihil tollere poteſt. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquàm poſſet? Paupertas? minimè. habitat enim in regalibus promptuariis. Num latro & fur? ſed illos parietes nullus perfodere valet. Num vermis? ſed etiam hoc incommodo ſuperiorẽ habet theſaurum. Nũ inuidia & odium? ſed neque ab illis capitur. Num calumniæ & inſidię? neque illæ. Indeprædabilis enim theſaurus eſt, ſed fœdum fuerit, ſi hæc ſola demonſtrâro quę eleemoſynę accidunt, & nõ contraria. Nõ enim ab inuidentia ſolùm libera eſt, ſed etiam multa benedictione fruitur etiam ab his, quibus non eſt benefactum. Nam quemadmodùm crudeles ac inhumani non eos duntaxàt habent aduerſarios, quos afflixerunt, ſed etiam eos qui nihil paſſi illis condolent: nam & iſti accuſant & vituperant: ſic qui multa bona fecerunt, non ſolũ eos quibus benefecerunt, ſed etiam eos quibus nullũ beneficium impenderunt, inueniunt laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & inſidiatoribus, & latronibus, & parietum effractoribus? Non hoc ſolum bonum habet, ſed adhuc cum eo quòd non

Anima miſericordia nihil pulchrius & fortius.

Eleemoſynæ præſtantia.

imminuuntur, crescunt etiam opes, & multiplicantur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid deformius? quid iniquius? Impius homo erat, plurima signa & iudicia vidit, & noluit resipiscere, sed seruos Dei in caminum iniecit, & posteà adorauit.

Daniel 4.

Quid igitur propheta? Rex, ait, consilium meum placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperũ: forsan erit venia delictis tuis. Hoc sic dixit, non ambigẽs: valdè enim persuasum erat prophetæ, sed volẽs illum ampliùs terrere, & cogere vt hoc faciat. Si enim affirmando hoc dixisset, negligentior factus esset ille. Ità & nos tunc maximè quosdam vrgemus, quádo dicimus, obsecra illum: & non adijcimus omninò auditurum, sed fortè auditurum. Metus enim à dubitatione profectus, magis impellit, & propter hoc, certum & manifestum istud non fecit.

Cur dixit Daniel, Forsitan Deus ignoscet delictis tuis.

Quid dicis? tantísne impietatibus erit venia? Etiam non est peccatum quod non possit purgare eleemosyna, quódve non possit extinguere. Omne peccatum infra illam stat. Remedium est ad omne vulnus vtile. Quid publicano deterius? omnis iniustitiæ fomes est auaritia, sed hanc omnem abluit Zachæus. Vide quomodò Christus hoc monstrat, dũ curauit & marsupiũ habere, & portare ea quæ immittebantur. Paulus autem dicit: Tantùm vt memores pauperum essemus. Et per omnem vbiquè scripturam super hac re sermo est. Precium animę viri, inquit, diuitiæ propriæ. Et Christus: Si vis perfectus esse, vende tuas facultates, & da pauperibus, & veni, sequere me. Hæc meritò perfectio est.

Non est peccatum quod non possit purgare eleemosyna. Luc. 18. & 19.

Ioan 12.

Galat. 2.

Prouer. 13.

Matth. 19.

64. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.

65. AMBROSIVS sermone decimoquinto: Si mulierculæ solent aliquas suscepturæ, maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi natalem Domini, maculas animarũ nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si adeò infectæ & obscuræ sordibus fuerint, vt maculas sola aqua nõ purget, adducunt mollitiem olei, saponis etiam acrimoniã: nos quoquè si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniámque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignẽ, ità eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergò est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quondam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quáuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodãmodò, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodémque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blãdiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus: iudex noster est, cùm peccamus. Compellitur ergò operibus nostris Dominus, vt nobis suam misericordiam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioánis Baptistæ regnum cælorũ cogitur.

Nullum tam graue delictũ quod non purgetur abstinentia, & eleemosynis extinguatur. Eccl. 3.

Cogitur quodammodò à nobis Deus operibus nostris.

Matth. 11.

66. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimaquarta in Genesin: Hîc erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quô datis paruis, adipiscamur magna. Quomodò enim paria sunt, dic obsecro, dare parùm argenti, & obtinere peccatorum remissionem? pascere esuriẽtem, & in die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferẽda: Esuriui, & dedistis mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illum inopia vexati, vt & ipse patientia multam mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiduciæ materiam illuc præmitteres. Vidisti misericordiam Domini, quomodò propter nostram salutem dispensat omnia. Itaque dum cogitas, quòd propter te & propter tuã vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, nè absque misericordia transeas, sed esto fidelis, eorum quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorũ dispensator, vt adiutus illius penuria, tibi supernã concilies gratiam. Et glorifica Dominum tuum, quòd propter te & propter salutem tuam permittat illum in paupertate versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere: & dispensatis benè iis quæ à Domino tibi sunt concessa, laudes illas merearis, quæ omnem sermonem & rationem transcendunt. Audies enim: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui. Talia animaduertentes, ità respiciamus pauperes, quasi operarios, qui occasiones salutis dare nobis possunt, & eis largiter, hilaríque promptitudine communicemus, nunquàm renuentes dare, sed magna lenitate cum eis colloquentes, & multam mansuetudinem declarantes. Inclina, inquit, pauperi aurẽ tuam, & responde ei pacificè in mititate, vt & antequàm des, verborum clementia deiectum eius animum erigas. Adeò etiam verbum animã roborare, consolationémque multam afferre solet. Igitur non tantùm attendentes eum qui accipit, in dandis eleemosynis simus liberales: sed ratiocinãtes potiùs quis ille sit, qui ea quę in pauperem collocata vt sibi facta vindicat, & pro datis solutionẽ pollicetur. Atque ità animo illum intuentes, magna promptitudine dare studeamus, & largam, dũ adhuc tempus est, sementẽ faciamus, vt & vbertim metamus. Nam qui seminat parcè, inquit, parcè & metet. Manu igitur minimè parca, semina illa bona spargamus, vt suo tempore multum metamus. Nunc enim seminandi tempus est, quod nè prętereamus, obsecro: vt in die retributionis pro iis quæ hîc seminauimus, fructus percipiamus, & Domini misericordiam assequamur. Nullum enim omninò aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum nostrorum incendium, vt eleemosynæ largitas: ista & peccatorum nostrorum abolitionem operatur, & magnam nobis fiduciam conciliat & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

Peccatorum remissio obtinetur eleemosynis.

Matth. 25.

Peccata abluendi via.

Matth. 25.

Benignitas & clementia in pauperes.

Eccles. 4.

2. Cor. 9.

Incendiũ peccatorũ restinguit eleemosynæ largitas.

67. PROSPER in libro de promissionib' & prędictionibus Dei parte secũda, capite septimo: Scribis & Pharisæis singulare sacrificium ostendit, dicens: Veruntamen dico vobis, date eleemosynam, & ecce vobis munda sunt omnia. O quàm breue compendiosumque sacrificium, quod intrinsecùs atq; extrinsecùs totumq; hominem mundat. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Eleemosyna munus bonum est omnibus facientibus

Eleemosyna via.

Luc. 11.

Tob. 4.

tibus eam coram summo Deo. Hæc est quę perpetuus ignes extinguit hæc est quę resistit peccatis. Hęc est quæ Christum pascit esurientem in paupere. Hæc vestit nudum: hæc visitat infirmum: hæc peregrinum hospitio accipit: hęc, quæ omnem angustiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc diuitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cęlorum: hæc est quæ discernit agnos ab hœdis: hęc est quę ad dexteram collocat iudicis: hęc angelis sociat: hęc ex seruis filios Dei fieri pręstat. Concurrite omnes ex genere peccatores: concurrite omnes ex vitiis erroribúsque leprosi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi pœnitentes vouentésque: concurrite ad tam magnum, compendiosum, vtiléque sacrificium cum omni lętitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quisque quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ità noster princeps sacerdotum instituit, acceptúmque præ omnibus esse mandauit, vt vsque ad duo minuta calicémque aquæ frigidę mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, & si hæc desunt, hominibus bonę voluntatis.

Matth. 25.

Magnum, vtile & compendiosum sacrificium.

2. Cor. 9.

Mar. 12

Matth. 10

Lucæ 2.

68. TOBIÆ duodecimo, vt in textu.

69. ET capite quarto, vt suprà testimo. tertio.

70. ESAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quęrite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduã. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

71. PROVERBIORVM decimoquinto: Cõturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet. Per misericordiã & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

72. ET decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

73. ITEM capite decimo: Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

74. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

75. IACOBI quinto: Fratres mei, siquis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

76. MATTHÆI decimo, vt in textu.

77. GREGORIVS homilia quinta in Euangelia: Exteriora nostra Domino quamlibèt parua sufficiunt: cor namque & non substantiam pensat. Nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Nam si exteriorem substantiam perpẽdamus, eccè sancti negociatores nostri perpetuam angelorum vitam, datis retibus & naui mercati sunt. Æstimationem quippe precij rectè non habet: sed tamen regnum Dei tantùm valet, quantum habes. Valuit namque Zachæo dimidium substantię: quia dimidium aliud ad hoc quod iniustè abstulit, restituendum in quadruplum reseruauit. Valuit Petro & Andreę dimissis retibus & naui. Valuit viduæ duobus minutis. Valuit alteri calice aquę frigidæ. Regnum itaque Dei, vt diximus, tantum valet, quantum habes. Pensate igitur fratres, quid vilius, cùm emitur: quid carius, cùm possidetur? Sed fortassè nec calix aquę frigidæ suppetit qui indigenti prębeatur: etiam tunc securitatem nobis promittit sermo diuinus. Redemptore etenim nato, cęli ciues ostensi sunt, qui clamarent: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Ante Dei namque oculos nunquàm est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Psalmista dicit: In me sunt, Deus, vota tua: quę reddam laudationes tibi. Ac si apertè dicat: Etsi exteriùs munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen inuenio quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis meliùs placaris. Nihil quippe offertur Deo ditius voluntate bona.

Voluntas bona & animus potius spectatur quàm eleemosynæ quantitas.

Lucæ 19.

Matth. 4.

Lucæ 21.

Matth. 10.

Regnum Dei tantum valet, quantum habes.

Lucæ 2.

Psal. 55.

Nihil ditius bona voluntate offertur Deo.

78. AMBROSIVS in libro de viduis: Nõ professione, sed merito videtur vnaquęque pręstare, & hospitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquę frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, præmio ęternitatis remuneret amplissimo, & farinę breuis oleíque mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenset. Et postcà: Liberalitas nõ cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Denique Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est: Vidua hęc plus omnibus misit. In qua moraliter Dominus instituit vniuersos, nè quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiantur, quòd plus videãtur conferre quàm pauperes. Vberior est enim nummus e paruo, quàm thesaurus è maximo: quia non quantum detur, sed quantum resideat, expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui sibi nihil reliquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas, & cùm tota onereris auro, preciosam per humum trahens vestem, quasi inferior tuis & parua diuitiis, honorari desideras, quia inopem collatione vicisti? Et flumina superfluunt, cùm redundant: gratior tamen haustus è riuulo est. Spumant & musta dum feruẽt nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cęditur messis, frumenta defluunt: sed deficientibus messibus non deficit hydria de farina, & plena olei testa derudat. Exinaniuit tamen dolia diuitum siccitas, cùm viduæ pauxillulum olearum redundaret. Non ergò quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas, ęstimandum est. Deniquè nulla plus tribuit, quàm illa quę de filiorum alimentis pauit Prophetam. Et ideò quia nullus plus contulit, nulla plus meruit.

Matth. 10.

Ex affectu & animo iudicatur liberalitas.

Lucæ 21.

3 Reg. 17

79. LEO Magnus sermone quarto de Quadragesima: Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper diues est Christiana paupertas, quia plus est quod habet, quàm quod non habet. Nec pauet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est, in omnium rerum Domino omnia possidere. Operantibus ergò quę bona sunt, non est omninò metuendum, nè eis desit facultas operandi, quũ & in duobus nummis euangelicę illius viduę sit laudata deuotio, & pro calice aquę frigidę premium habeat gratuita

Lucæ 21.

Matth. 10.

Ex affectu benignitatis mensura taxatur. *3 Reg. 17.*

largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis mensura taxatur, & nunquàm eum miserendi efficacia deserit, in quo misericordia ipsa non deficit. Experta est hoc vidua de Sarepta.

80. E T sermone sexto: Rationabilibus sanctísque ieiuniis nulla vtiliùs, quàm eleemosynarum, opera copulantur, quæ vno misericordiæ nomine multas laudabiles pietatis continent actiones, vt omnium fidelium pares animi esse possint etiam inter impares facultates. *Bona voluntas. Lucæ 2.* Dilectio enim quæ simul Deo hominíque debetur, nullis vnquàm impeditur obstaculis, vt non ei semper benè velle sit liberum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: non solùm virtute beneuolentiæ, sed etiam pacis bono beatus efficitur, quicunque aliis quacunque miseria laborãtibus, charitate compatitur. Latissima enim sunt opera pietatis, quæ ipsa sui varietate id veris conferunt Christianis, vt in distributione eleemosynarum non solùm diuites & abundantes, sed etiam mediocres & pauperes, suas habeãt portiones: & qui largitatis sunt viribus inæquales, mentis tamen affectione sint similes. Nam cùm sub *Lucæ 21. Mar. 12.* oculis Domini multi in gazophylacio ea opulentia sua multa conferrent, vidua quędam duos intulit nummos, & tali Iesu Christi testimonio meruit coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium fuerit collationi condigna præferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa residebant, illius quod fuit exiguum, fuit totum. Si verò aliquis tantæ paupertatis coarctatur angustiis, vt nec ad duo æra inopi impartienda sufficiat, habet in præceptis Domini, vndè impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui sitiẽti pauperi calicem aquæ *Matth. 10.* frigidæ ministrãrit, mercedem est sui operis adepturus: tanta seruis suis Domino ad obtinendum regnum suum præparante compendia, vt etiam prębitio aquę, cuius vsus gratuitus atque communis est, præmio non careret. Quod nè vlla includeret difficultas, de aqua frigida forma est proposita pietatis, nè putaret se mercede cariturum, cui de calefactione potius lignorum impẽdium defuisset. De quo tamen calice frustrà non admonet Dominus, vt in nomine ipsius præbeatur: quia hæc, quæ per se sunt vilia, fides efficit preciosa: & quæ ab infidelibus ministrantur, & si fuerint sumptu magna, omni tamen iustificatione sunt vacua. *Fides efficit preciosa quæ per se sunt vilia.*

81. I T A M sermone sexto de ieiunio decimi mensis: Efficacissima est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragantur. Quoniam qui suum ab inope non auertit animum, citò ad se Domini conuertit auditum, dicente Domino: Estote *Lucæ 6.* misericordes, sicut & pater vester misericors est. Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iustitia benignius? Quid hac retributione clementius, vbi sententia iudicaturi, in potestate ponitur iudicandi? date, inquit, & dabitur vobis. Quàm citò diffidentiæ solicitudo & auaritiæ est imputata cunctatio, vt quod reddituram se promittit veritas, secura expendat humanitas. Constans esto Christiane largitor: da quod accipias, sere quod metas, sparge quod colligas. Noli metuere dispendium, noli de dubio suspirare prouentu. Substantia tua cùm benè erogatur, augetur: & concupiscere iustum misericordiæ lucrum, æterni quæstus est sectari commercium. Munerator tuus vult te esse munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Date, & dabitur vobis. Amplectenda est tibi promissionis istius gratulanda conditio. Quamuis enim non habeas, nisi quod acceperis, non potes tamen non habere, quod dederis. Qui ergò pecunias amat, & multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potiùs sanctum fœnus exerceat, & hac vsurarum arte ditescat.

82. M A T T H Æ I quinto.

83. I A C O B I secundo, vt in textu.

84. P R O V E R B I O R V M vigesimoseptimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

XII.

Quibus exemplis Eleemosynæ virtus & fructus declaratur?

In sacris quidẽ literis Abrahã[a] & Lot propter hospitalitatẽ & Deo placuisse, & angelos [b] hospitio excepisse dicũtur. [c] Tobię & [d] Cẽturionis eleemosynę tantũ valuerunt, vt in memoriã ascenderint in conspectu Dei, & nõ solũ testes, sed etiã collaudatores habuerint sanctos Angelos. Zachęus Christi verbis permotus, & ex principe Publicanorũ speculum misericordiæ factus, dimidiũ bonorũ dat pauperibus, & mox Abrahę filius à Christo ipse [e] pronũciatur. Tabitha, [f] vt plena operibus bonis & eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur. Sic piæ matronę laudem habent in [g] Euangelio singularẽ, quę cũ Magdalena & Martha Christo Domino eiúsque pauperibus discipulis liberaliter de suis facultatibus inseruiebant. Et de [h] Laurentio Leuita & martyre iustissimè canitur: [i] *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.*

a Genes. 18. a 19. a
b Hebræ. 13. a
c Tob. 12. c 2. d
d Act. 10. a Exempla Ioannis Eleemosynarij & aliorum vide apud Leontium in eius vita: Martini apud Sulpitium. Paulæ apud Hier. Paulini apud Turonens. de gloria Confess. c. 107. & apud. Gregor. 3. dial. c. 1. Tiberij apud Turon. lib. 5. hist. Franc. c. 19. Benedi. apud Grego. 2. dial. c. 28. & 29. Martyrij apud eundem hom. 39. in euangel. Greg. apud Ioan. diac. lib. 2. vitæ eius cap. 10. & lib. 2. cap. 22. & 23. Osual. apud Bedam hist. Angel. lib. 3. c. 6.
e Luc. 19. a b
f Act. 9. f g Vide etiam Pratum Spirituale Sophronij cap. 175. 185. 195. & 201.
g Luc. 8. a & 10. g Ioan. 12. a 3. Reg. 17. b a d 4. Reg. b c d
h Ambros. lib. 2. offic. cap. 28.
i Psal. 111. b Chrysost. hom. 35. in Gen.

TESTIMONIA.

1. GENESIS decimooctauo: Apparuit autem ei (Abraham) Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cúmque eleuâsset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terram. Et dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, nè transeas seruum tuum: sed afferam pauxillum aquæ, vt lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Ponámque buccellam panis, & confortetur cor vestrum: posteà transibitis: idcircò enim declinâstis ad seruum vestrum. Qui dixerunt: Fac vt locutus es. Festinauit Abrahã in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similæ cõmisce, & fac subcinericios panes, &c.

2. ET capite decimonono: Veneruntque duo angeli Sodomam vesperè, sedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauitque pronus in terram, & dixit Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi, lauate pedes vestros, & manè proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minimè, sed in platea manebimus. Cõpulit illos oppidò vt diuerterent ad eum: ingressísque domum illius, fecit conuiuium, & coxit azyma, & comederunt, &c.

3. AD Hebræos decimotertio: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatẽ nolite obliuisci: per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis.

4. TOBIÆ duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscõdebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. ET capite primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebátque vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis. Esurientes alebat, nudísque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

6. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introëuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cõspectu Dei, &c.

EX PATRIBVS EXEMPLA.

Vide authoris emendationem in 1. synodo Nicena, actione 4.

7. LEONTIVS Episcopus Neapoleos insulæ Cypri, in vita S. Ioannis Eleemosynarij patriarchæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patriarcha ad ministrum suum) esto misericors, & verbum promissionis habe ex Deo per infirmitatem meam, quia neque in vita mea, neque post mortem deerit tibi Deus, quod seruat vsque hodiè. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed non dimittit quidquam, quod non statim det pauperibus, propemodùm constringens & in nihilum redigẽs domum suam. Multoties in exultatione inuenerũt eum quidam, dicentem Deo: Sic sic, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu diues Domine, & vitæ nostræ miserator es. Porrò autem quando iuxta euentuũ non habet, ad horam aliquid quod det à se petenti, contristatus, dicit ad tabernarium aut negociatorẽ, Da mihi vnum tremissem, id est, tertiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno mense vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam esuriunt valdè qui in domo mea sunt. Et suméos dat egenti rogãs vt nemini dicat. Ibidem: Non iustum est (ait ipse Ioannes in die, cùm in patriarcham electus esset) ò fratres, antè alterius cuiusquam curam habere, quàm Christi. Omni verò multitudine quæ cõuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente, dicit iterùm ille beatus: Euntes ergò per totam ciuitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes dominos meos. Illis autẽ non intelligẽtibus qui hi domini essent, sed rogãtibus dicere, & mirantibus, quinam patriarchæ domini existerent, respondit rursus angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, & cælorum regnum donare poterunt. Et cùm hoc multa velocitate vidisset factum Christi imitator, præcepit eis, per singulos dies stipendia tribui, & per proprium dispensatorem præberi eis sufficientem necessitatem: plus autem erant, quàm septem millia quingenti. Tunc quasi pastor verus & non mercenarius, cum sacrosancto ouili, & cum cõuenientibus sanctis viris episcopis ad Ecclesiam sanctam pergens, consectatus est de diuino iudicio.

Zachariæ eleemosynarij exemplum.

Ioannis eleemosynarij cura & solicitudo erga pauperes.

CVM essem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro iuuenis quasi annorum quindecim, vidi vna noctium in somnis puellam quãdam, cuius species supra Solem splendebat, ornatam supra omnem humanum sensum, quæ venit & stetit ante lectũ meũ & pulsauit me in latere. Experge factus verò, vidi eam in veritate stantem, & æstimaui eam esse mulierem. Figura igitur crucis signatus, dixi ei: Quæ es tu? & quomodò ausa es intrare ad me dum dormirem? Habebat autem & coronam de oliuarum ramis super caput suum. Tunc illa hilari vultu & subridendo dicit mihi, Ego sum prima filiarum Regis. Cùm hæc audissem, statim adoraui eã. Tunc dicit mihi: Si me possides amicam, ego te ducam in conspectu Imperatoris. Etenim nemo habet potestatem apud eum, sicut ego. Ego quippe feci eũ in terris hominem fieri, & saluare homines. Et hæc dicens, disparuit. Ego verò in memetipsum reuersus, intellexi visionem, & dixi: Credo, compassio ac eleemosyna est, & ideò habet in capite ea oliuæ foliis coronam. Etenim veraciter compassio & benignitas erga homines, Deum carne vestiri fecit. Statim ergò vestij me, & nullum domus meæ excitans, in Ecclesiam abij. Erat enim iam aurora. Et cùm item obuiàm fratri frigore vexato, expoliaui me indumento caprino, & dedi ei, dixique intra me: Ecce in hoc sciam, si vtique vera est visio quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate restante, nõdùm Ecclesiam comprehenderam, & subitò obuians mihi quidam, albis indutus vestimentis, dat mihi ligaturam centum numismatum, dicẽs: Accipe hæc frater, & dispensa vt vis. Ego autem præ gaudio statim hęc suscipiens, reuersus sum, volens reddere ei ligaturam illam, quasi nihil indigens, &

Visio eius.

amplius non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non esse phantasiam. Ea illa verò hora sępè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo si mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tentassem Dominum, malè faciens, & satisfactum mihi esse diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima tentando inrentabilem. Ad rationem existente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compassionem eius voluit tentare eum, & indutus vestimenta vetera, accessit ad eum, euntem ad visitãdos qui in Nosocomio, id est, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadã vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miserere mei, quoniam captiuus sum. Dicit datori, da ei sex numismata. Deindè cùm hæc accepisset, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliundè, & procidit ei, dicens: Miserere mei, quia coarctor. Dicit denuò patriarcha datori: Da ei sex nummos aureos. Cùm verò isset, dicit ille distributor ad aurem illius patriarchæ: Per orationes tuas Domine, idem ipse accepit secundò. Fecit verò seipsum patriarcha tanquàm nesciret. Venit itaque tertiò iterùm accipere, & tetigit dator patriarcham qui aurum ferebat, significãs quòd ipse esset. Tunc respondit ei Dei amicus, ille veraciter misericors: Da ei duodecim numismata, nè fortè Christus meus sit, & tentet me. Referebat semel coram omnibus iste sanctus, dicens: Habebam, inquit, quẽdam ministrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vsque ad obitum suũ. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa existente me, facta est res huiusmodi: Permanebam enim, ait, cum quodam Telonario, diuite vehementer & immisericordi. Semel ergò pauperibus in hyeme sedẽtibus ad solem, seque calefacientibus, cœperũt singuli domos Eleemosynatorum collaudare, & pro eis orare per singulos eorum: similiter & domos eleemosynã non facientium vituperare. Inter quę venit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperunt singuli interrogare proximum: Verè tu frater accepisti aliquando de domo illa benedictionem? Et omnibus interrogantibus inuicem, nullus inuentus est accepisse aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum; venit, & stat foris portam domus, expectans quãdo ad domum suam reuerteretur. Ex dispensatione Dei peruenerunt simul, ipse ingrediens portam, & animal portans siligines à mancipio causa prandij ipsius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit siliginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò suscepit eam, & abijt vt satisfaceret confratribus suis, quòd ex eiusdem manibus accepisset eam. Itaque post duos dies ægrotauit infirmitate ad mortẽ idem Telonarius, & vidit in somnis seipsum rationem ponentem, & omnes actus suos super stateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipsi appenderent econtrà aduersum mala opera, quæ collecta erant à mauris, in acie ipsorum nimis turbabantur & tristabantur, & mentè consternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, nisi vnam * siliginem, quàm dedit ante duos dies Christo, & ipsam non voluntariè. Et mittentibus eis siligineam, æqualitas facta non est. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad siligineam hanc: aliàs verò mauri isti te apprehendent. Euigilans ergò, agnouit, quæ visa sunt ab eo, non esse mendacia, sed vera. Omnia verò quæ à iuuentute sua commiserat, & quorum ipse erat oblitus, videbat Æthiopes illos congregare, & deportare ad librã, & dicebat: Papę, si vna silign quam iactaui per furorem, ità profuit: a quantis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et de cæterò ità modestus & prudens atque summus eleemosynator factus est, vt etiam corpori proprio non parceret. Hæ sunt beatissimi à Deo honorati Ioannis Patriarchę narrationes. Non solùm enim de vita sua contentus erat volentem proficere ædificare, verùm etiam de Deo acceptis & veracibus relationibus suis, & dicebat semper hæc audientibus: Si proprio sanguini non pepercerunt quidam hominum, sed hunc dederunt in manus fratrum, immò Christi, quomodò putas nos cum alacritate & humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo, & egenis atque pauperibus, vt recompensationem recipiamus à iusto & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc seminat parcè, parcè & metet: quòd qui seminat in benedictionibus, id est, largè & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendunt.

Margin notes: Ab aduena quodam tentatur Ioannes eleemosynarius. — Historia de Petro publicano siue telonario. — Actus hominum velut in trutina ponderantur. Vide Damascenum in oratione de defunctis. — * Panem. — 1. Cor. 9.

POSTEA de Troilo agens author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemosynam dederat, & ideò cœperat ægrotare: Igitur (inquit) cùm hoc audisset Patriarcha, mox agnouit causam, quia propter exitum viginti librarum infirmatus est ille inuitus eleemosynator. Erat enim (vt prædictum est) valdè immisericors, & amator pecuniæ. Non sufferẽs ergò beatus se quidem super mensam reficere, illum autem super lectum cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè sine superbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. Æstimans quòd in veritate dixerim tibi, fratribus huiuscemodi date, crede mihi, per iocum dixi tibi date. Ego enim volui præstare eis singula numismata propter sanctam festiuitatem: sed quia non habebat distributor meus secum sufficientem quantitatem, huius rei gratia mutuam dedisti eam mihi, & ecce attuli tibi illas triginta libras. Vt verò vidit quantitatem Episcopus amator pecuniæ, in honorabili manu sapientis existentis medici & pastoris, febris quidem subitò disparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoquè, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non posset latere, hanc esse causam repentè compræhendentis eum commutationis. Suscipiens verò aurum ab honorandis manibus Patriarchæ, & nihil omninò contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conscriptionem abrenunciationis mercedis earum, quę datæ sunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus episcopus, scribẽs proprijs manibus ità: Deus, Domino meo Ioanni beatissimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnæ ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quæ datæ sunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc scriptum

Margin note: Troilus episcopus [illegible] ab [illegible] morte [illegible] Ioann.

ſcriptum itaque ſanctus accipiens, ſumpſit ſecum & eundem Epiſcopum ad prandium. vt enim iam dictum eſt, ſtatim ſanus factus eſt. Volens ergò mercedis redditor Deus corripere eum, ſimul autem ad miſerationem contribulatorum & compasſionem erigere, oſtendit ei eadem die dormienti poſt prandium Patriarchæ in ſomnis, qua mercede priuatus eſſet. Vidit enim (vt ait) domum, cuius pulchritudinem atque magnitudinem non poteſt ars hominum imitari, & ianuam huius totam auream, & ſuper ianuam titulum cõſcriptum, Manſio æterna, & requies Troili epiſcopi. Cùmque hoc, inquit, legiſſem, gauiſus ſum: ſciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationẽ. Nondùm autem huiuſmodi tituli ſuperſcriptionẽ perlegeram, & ecce quidam regius cubicularius, habens ſecum & alios obſequij diuini, & cùm peruenisſet ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum iſtum. Et cũ depoſuiſſent, iterùm dixit: Mutate eum, & ponite quem miſit orbis terrarum rex. Et abſtulerunt, & affixerunt aliud, adſpiciẽte me, ſuperſcriptum ità, Manſio æterna ac requies Archiepiſcopi Alexandriæ, empta libris triginta. Et cùm hoc vidiſſet, ſurrexit à ſomno, & magno ſummóque paſtori, quæ viſa ſunt ei in ſomnis, enarrauit, proficiens ea de cauſa Troilus epiſcopus, factus ex tunc eleemoſynator magnificus.

Ad extremam paupertatem peruenienti cuidam de domeſticis miniſtris, propria manu iſte ſanctus, vt nullus ſciret, duas libras auri dedit: & audiẽs ab accipiente, quoniam hæc accipiẽs, domine (inquit) vlteriùs non habeo vultum intendendi in honorabilem & angelicam faciem tuam: verè dignum Iude, vt ſapiens, locutus eſt verbum: Nondùm, inquiens, ſanguinem meum pro te frater effudi, ſicut mandauit mihi Dominus meus Chriſtus

Aliud exemplum.

Si verò aliquando audiebat ſapientiſſimus quoniam eleemoſynarius eſt talis, adducebat eum in hilaritate ſeorsùm, & dicebat ei: Quomodò factus es eleemoſynator? naturabiliter, an te ipſum cogens? Vndè quidam eorum qui ab eo interrogabantur, verecundati, occultabant ſe: quidam autem dicebant ei. Propter quod vnus interrogatus à ſancto, reſpondit ità: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipſum quòd facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ità facere aſſueui. Eram priùs valdè immiſericors & crudelis, & ſemel damna pertuli, & in ſubtilitatem deueni: Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè ſi eſſes eleemoſynator, non relinqueret te Deus. Statui ergò per ſingulos dies dare quinque æreos nummos pauperibus, & cùm cœpiſſem dare, ſtatim ſatanas prohibebat me, dicens: Verè quinque nummi ſufficiunt domui tuæ ad olera aut ad balneum percipiendum: & ſtatim, tanquàm ſi cut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidiſſem quòd ſuperarer à vitio, dico puero meo: Per ſingulos dies furare, me neſciente, quinque nummos, & da eleemoſynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, benè faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & ſiliqua. Cum ergò vidiſſet, quia benedicebamur, & diuitiis abundabamus, cœpit & tremiſſia furari & dare. Semel itaque admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multùm profuerunt fili quinque nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer ſubridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non haberemus quem manducaſſemus panem, ſed ſi eſt fur iuſtus, ego ſum. Tunc ergò dixit, quoniam tremiſſes dabat & ſiliquas, & iam ex fide illius, aſſueui domine ex animo dare. Ædificatus ergò ſanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuerſationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Modus quo trapezita quidam tentanti dæmoni dæmonẽ ſuperauit.

8. SEVERVS Sulpitius in vita ſancti Martini: Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & ſimplicem militiæ veſtem haberet media hyeme, quæ ſolito aſperior inhorruerat, (adeò vt pleroſque vis algoris extingueret) obuiũ habuit in porta Ambianenſium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes, vt ſuî miſererentur, oraret, omnéſq; miſerum præterirent, intellexit vir Deo plenus ſibi illum, aliis miſericordiam non præſtantibus, reſeruari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus ſimile cõſumpſerat. Arrepto itaque ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partéq; eius pauperi tribuit: reliqua rursùs induitur. Intereà de circũſtantibus ridere nonnulli, quia deformis eſſet, & truncatus habitu videretur. Multi tamen quibus erat mens ſanior, altiùs gemere, qui ſimile nihil feciſſent, cũ vtique plus habentes, veſtire pauperem ſine ſua nuditate potuiſſent. Nocte igitur inſecuta, cũ ſe ſopori dediſſet, vidit Chriſtũ chlamydis ſuæ, qua pauperem texerat, parte veſtitũ. Intueri diligẽtiſſimè Dominũ, veſtéq; quã dederat, iubet agnoſcere. Mox ad angelorum circunſtantium multitudinem audiuit Ieſum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit.

Liberalitas S. Martini.

9. HIERON. ad Euſtochiũ in epitaphio Paulæ, epiſt. 27. Si pauperẽ videbat, ſuſtẽtabat: ſi diuitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas ſola excedebat modum. Et vſuras tribuẽs, verſuram quoque ſæpiùs faciebat, vt nulli ſtipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: Cùm in largiendo eſſet profuſior, arguebam, illud proferens de Apoſtolo: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: ſed ex æqualitate in hoc tempore, vt veſtra abundantia ſit ad illorum inopiam, & illorũ abundantia ſit ad veſtram inopiam. Et hoc de Euangelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habẽti. Et prouidendum eſſe, nè quid libenter faceret, ſemper facere non poſſet: multáque huiuſcemodi, quæ illa mira verecundia & ſermone parciſſimo diſſoluebat, teſtem inuocans Deum, ſe pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere voti, vt mendicans ipſa moreretur, & vnum nummum filiæ non dimitteret, & in funere ſuo aliena ſindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego ſi petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: iſte mẽdicans ſi à me non acceperit, quæ ei poſſum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari eſſe cupiebam: ſed illa ardentior fide, toto Saluatori animo iũgebatur: & pauperem Dominum pauper ſpiritu ſequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipſo effecta. Denique conſecuta eſt quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod hucuſque debens, non ſuis viribus, ſed Chriſti ſe confidit miſericordia reddituram. Solent plerǽque matronarum buccinatoribus ſuis

Paulæ viduæ liberalitas erga pauperes.

2. Cor. 8.

Luc. 3.

dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à cæteris retrahere: quo illa omninò carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessariú erat, nó ad luxuriá, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuersus est. Quod obtinebat non diuitiarú magnitudine, sed prudentia dispésandi. illud semper replicás. Beati misericordes, quoniá ipsi misericordiá cósequentur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatú. Et, Facite vobis amicos de iniquo mámona, qui vos recipiát in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regé Nabuchodonozor monétis, vt eleemosynis redimeret peccata sua.

Matth. 5. | Eccl. 3. | Luc. 16. | Luc. 11. | Dan. 4.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas: & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitiis arguit, dicés: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se potius paradisi diuitiis locupletari, si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui Maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium: quæ respondit, Non est nobis ampliùs quàm vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: sed illa quasi strenuare seruare cupiens, né aliquid deesset, porrigere noluit. Intereà adueniunt quidam, dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas, vnam eis cú tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatam: & ideò hanc nauem esse mersam. Perrexit ergò cum cóiuge quasi peregrinaturos in aliam regionem, nihil habés præter statú proprium.

S. Paulini Nolani exemplum. | Matth. 18.

11. GREGORIVS Magnus libro tertio dialogorum, capite primo: Cum sæuientium Vuandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multíque essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus cúcta quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigétibusque largitus est. Cúmque iam nihil omninò superesset quod petétibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vuandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius precium postulauit, si forte illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnoperè petéti fœminæ quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud nisi se inuenit, petentique fœminæ respódit, dicens: Mulier, quod possim dare nó habeo, sed memetipsum tolle, seruum me iuris tui esse profitere, atque vt filium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potius credidit, quàm compassioné. At ille vt erat vir eloquentissimus, atque apprimè exterioribus quoque studiis eruditus, dubitanti fœminæ citiùs persuasit, vt audita crederet: & pro receptione filij sui in seruitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexêre igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac priùs petiit vt ei filiú donare debuisset. Quod cùm vir barbarus, typo superbiæ turgidus, gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solum facere, sed etiam audire despiceret, vidua subiunxit, dicés: Ecce hunc hominé pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihíque vnicum filium redde. Cúmq; ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nósset, inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respódit, dicés: Artem quidem aliquam nescio, sed hortum benè excolere scio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit, cùm in nutriédis oleribus nosset peritus esset, audiuit. Suscepit itaque seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cúmque idem regis gener crebrò ingrederetur hortum, suúmque hortulanum quædam requireret, & sapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deserere, & sæpiùs cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidiè ad mensam olera, virentésque herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curá horti remeare. Cúmque hoc diutiùs ageret, quadam die suo domino secum secretiùs loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorú regnum qualiter disponi debeat, prouide: quia rex citiùs & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiés, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapienti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audisset, ilicò respondit: Ego vellem húc de quo loqueris hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc est locutus, agnoscas. Factúmque est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque & viréntia delaturus aduenit. Cumq; hunc rex subitò conspexisset, intremuit, atque accersito eius domino sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod priùs abscóderat, indicauit, dicens: Verum est quod audîsti. Nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus cótra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit, nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, vt conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cúmque instanter ille requireret, vt non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atq; hoc ab eo iteratione frequentia inquisitionis exigeret, vir Domini cóstrictus magnis coniurationibus, iá non valens negare quid esset, Episcopú se fuisse testatus est. Quod possessor

Eiusdem Paulini exemplum aliud. | Semetipsum donat.

possessor eius audiens, valdè pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenùs ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum est, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protiniùs in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò dies Vuandalorum rex occubuit, & flagellum quod ad suam perniciem dispensante Deo pro fidelium disciplina tenuerat, amisit. Sicque factum est, vt omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatus, qui formam serui assumpsit, nè nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodùm liber cum multis.

Paulinus captiuos suæ ciuitatis liberauit seruitute sua.

12. GREGORIVS Turonensis historiæ Francorum libro quinto, capite decimonono: Cùm Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopúmque optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentiùs increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatem: Diceretque, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit fisco nostro: tantũ pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in seculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frõtem nostram munimus & pectora, & eccè crucem sub pedibus cõculcamus. Et dicto citiùs, iussit eam auferri, defossáque tabula atque erecta, inueniunt subtèr & aliam hoc signum habentem. Nunciantésque iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iussuque eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatúmque aurum, pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, *in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratam vrbem aduenit: ibiq; in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentíque reposuit: ibíque interfectis consciis, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit. Defunctóque Narsete, hæc sub terra latebant. Cúmque supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnã rẽ tibi Cæsar edicã. Cui ille, dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis recõditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientésque ad cisternam, deopertámque ingrediuntur, in qua tantum aurum argentúmque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

Tiberij erga pauperes clementia.

Matt. 6.

Thesaurum reperit.

*ex Italia ei

13. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorũ, in vita sancti Benedicti, capite vigesimo octauo: Eo quoque tempore quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cũcta tribuerat, vt penè nihil in cellario nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret: Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnoperè postulans, vt sibi aliquãtulùm olei dari debuisset. Vir autem Domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cælo omnia reseruaret, hoc ipsum parùm quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus verò qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cúmque post paululũ, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monach⁹ se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tũc iratus, aliis præcepit vt hoc ipsum vas vitreũ, in quo parùm olei remãsisse videbatur, per fenestrã proiiceret, nè in cella aliquid per inobedientiã remaneret. Factúmque est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum venit in saxis, sed sic mãsit incolume, ac si proiectũ minimè fuisset, ità vt neque frangi, neq; oleum effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

S. Benedicti misericordia & liberalitas in egentes.

Miraculum.

14. ET capite vigesimonono: Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cúmque sanctus vir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij oleo excrescente subleuari. Quo commoto atq; subleuato, oleum quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimentum loci in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinùs orationem compleuit, atque in pauimentum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientémque fratrem latiùs admonuit, vt fidem habere disceret & humilitatem. Idẽ verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotẽtis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset: qui in vno eodémque momento pro vitreo vase penè vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

Miraculum.

15. IDEM homilia trigesimanona in Euãgelia: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerunque corda audientium plùs exempla quàm verba excitant, charitati vestræ iudicare studeo, quod is qui præsto

est filius meus Epiphanius Diaconus, Isauria prouincia exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quòd in ea quidã Martyrius nomine, vitæ valdè venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quẽdam, quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quò idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei eiusdem leprosi lassitudini misertus, pallium quo vestiebatur, in terram protinùs proiecit & expandit, ac desuper leprosum posuit, eúmque suo pallio vndique constrictum super humerum leuauit, secúmque reuertens detulit. Cùmque iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis vocibus clamare cœpit: Currite, ianuas monasterij citiùs aperite, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie apparens, qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cælũ Martyrio adspiciente rediit, eíque ascẽdens dixit: Martyri, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super cælos. Qui sanctus vir mox, vt est monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit: Frater Martyri, vbi est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego si scissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tũc idem Martyrius narrabat: quia cùm eũ portásset, põdus eius minimè sensisset. Nec mirum: quomodò enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat?

Martyrij misericordia erga ægrotos.

Christus in forma leprosi portatur.

16. IOANNES Diaconus in vita Diui Gregorij Papæ, libro primo, capite decimo: Hunc de more quædam scribentem angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter sub habitu naufragi postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde cõpatiens, bis ternis numismatibus datis, abire præcepit. Nec multò pòst eadem die idem naufragus rediit, seq; multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modò senis numismatibus sumptis, lætabundus abscessit. Sed die tertia rediens, identidèm adiutorium naufragus importunis vocibus inquirébat. Cui liberalissimus pater, accersito vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognouit in vestiario nihil numismatum, vndè posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Æstuabat Deo deuoti pectoris pietas, non sufferens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursùs vestiarium suum, si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitùs remansisse præter marcis argenteam, quæ cum infusis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergò, inquit, frater hanc defer: nè tristis abeat, qui cõsulari quæritur pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largiente, pauper qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia redituros. A quo videlicet angelicæ visitationis tempore tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit, & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter cum beato Andrea Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit præfuisse putatus.

S. Gregorij eleemosynæ.

Angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat.

17. ET libro secundo, capite vigesimo secundo: Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt exceptis his quos tam per diuersas regiones, quam Romæ quoque Longobardorum perfidiæ gladios fugientes, ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidiè peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit: sed repentè eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire nõ potuit. Cùmque hoc factum secũ ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Cæteris diebus me in mẽbris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Hospitalitas Gregorij.

Christus in forma hospitis suscipitur.

18. ITEM capite vigesimo tertio: Alio quoque tempore idem Gregorius iuxta consuetudinẽ suã præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, eósque ad mẽsam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa, tredecim numerauit, & accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactos, conuiuantes peregrinos curiosiùs numerauit: & duodecim solos inueniens, veluti securus respõdit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergò dum conuictus sæpiùs duodecim identidèm numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animaduertit spiritualis pater Gregorius virum propiùs discumbentem vultus crebrò conuertere, & nunc adolescentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit: tertiumdecimum verò manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se nomẽnque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Verũtamen scito memoria recognoscẽs, quia ego sum naufragus ille, qui quondam veni ad te quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argẽteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Syluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri præsulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successurem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout cuique opùs erat. Hæc audiẽs Gregorius, dixit: Et tu quomodò nósti quòd tunc me Dominus præesse sanctæ suæ Ecclesiæ destinárit? At ille inquit, quoniam ego angelus eius sum, & tũc ab eo ad tuum inquirendũ propositũ destinatus. Tũc Gregorius, quia nondũ manifestè viderat angelum, prorsùs expauit: sibique hunc taliter dicentem audiuit: Nè timeas neque formides. Eccè enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quãdiù fueris in isto mortali seculo: quatenùs quamcunque rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Illicò Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meæ paruitatis munusculum

Angelus fuit conuiua.

sculũ tãta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctæ suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi suum angelum deputaret: quanta putem mihi restitui, si in præceptis eius totis viribus permanens, plura studuero de pluribus erogare? Vide etiam sequentia capita.

19. BEDA libro tertio Angelicanæ historiæ, cap. sexto: Huius antistitis Aidani doctrina rex Osualdus cum ea, cui præerat gente Anglorum institutus: & nõ solum incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit, sed & regna terrarum plusquàm vllus Maiorum suorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominùs (quod mirũ dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benign°, & largus fuit. Denique fertur quòd tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iámque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrauit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunque adueniens maxima, per plateas sederet, postulãs aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutarim diuidi præcepit. Quo viso pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, appræhendit dexteram eius, & ait: Nunquàm inueterascat hæc manus. Quod & ità iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit vt hactenùs incorruptæ perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quodam nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Regis Osualdi misericordia in pauperes.

Manus incorrupta manet.

20. LVCÆ decimonono: Et ingressus, perambulabat Iericho. Et eccè vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorũ, & ipse diues, &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Eccè dimidiũ bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum, Quia hodie salus domui huic facta est, eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.

21. ACTORVM nono: In Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autẽ in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, posuerũt eam in cœnaculo. Cum autem propè esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Nè pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circunsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostẽdentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua, orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocâsset sanctos & viduas, assignauit eam viuam.

22. IN Prato spirituali Sophronij Archiepiscopi Hierosolymorum, capite cẽtesimo septuagesimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quòd mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vacabat in templo Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecãs, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cũ ergò multis dieb° hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionẽ tuam sæpè facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valdè misericors, & eleemosynas faciens.

Huius libelli meminit Damascenus, li. 1 de imagin. & Synodus 2. Nicena actione 4 & plures alij.

Zeno Imperator eleemosynarius.

23. CAPITE centesimo octogesimoquinto: Cũ in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm essem in ciuitate Nisibe, erat ibi Christiana mulier virum habens gentilem. Erãt autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxori suæ: Demus hæc numismata fœneratori, vt aliquod solatium ex eis capiamus. Ea enim singulatim consumimus, & deficiunt. Respondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari: veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis illa, non solùm non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virum suum, duxit in sanctam ecclesiam. Habet autẽ ecclesia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergò induxisset illũ in ecclesiæ porticũ, ostendit ei pauperes, dicẽs: Istis si præbueris, Deus Christianorum ipsa accipit. Isti enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cœpit erogare pauperibus. Reuersique sunt in domũ suam. Cùm verò post menses tres necessitate sumptuum angustiarẽtur, ait vir vxori suæ: Soror, nihil, vt video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, & nunc angustiamur inopia. Respondit mulier, & ait illi: Profectò dabit. Vade vbi illa dedisti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abiit in sanctam ecclesiam, veniensq; in loco, vbi erógauerat numismata pauperibus, & circumiens totam ecclesiam, neminem vidit, qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes denuò sedentes. Cùm ergò cogitaret in se ipso, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adspexit ante pedes suos in marmore iacere numisma vnum ex illis, quæ pauperibus ipse erogâtat: inclinánsque se, & accipiens illud, abiit in domum suam, & ait coniugi suæ: Eccè profectus sum in Ecclesiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, vt dixisti: nullúsque mihi aliquid dedit, nisi quòd hoc numisma ibi positum vidi, vbi ego priùs erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui hoc tibi inuisibiliter præstitit. Ille enim inuisibili potestate manus suæ disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodiè, rursúsque ipse prouidebit nobis. Abiit ille, & emit sibi panem, & vinum, & piscem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piscem, cœpit ipsum purgare, exenteránsque illum, inuenit in visceribus eius lapidem valdè mirabilem, ità vt miraretur mulier illius

Festiua historia de his qui fœnori dederant pecuniã suam Deo Christianorũ.

pulchritudinem. Non tamé sciebat quid esset. Seruatum autem ostendit reuertenti viro, dicens: Eccè hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipse miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid esset. Cùm autem comedisset, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendã illum, si quid fortassis precij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipse, quid esset, vtpote simplex & rudis. Tulit itaque lapidẽ, & abiit ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenítque illum iam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò considerans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo soluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quẽ ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem venditor quia illuderet sibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo persoluere? Existimans trapezita, quòd ità ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterùm se irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: viginti numismata accipe. Ille autem tacebat, nihil respondens. cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numismata emptor ascenderet, & se daturum ea iuramento affirmaret, cœpit ille amplius lapidem æstimare: paulatim verò emptor ascendens, vsque ad trecenta numismata peruenit, dedítque illa vendenti. Ipse igitur, dato lapide, acceptáque pecunia, venit ad vxorem suam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidisti? Putabat autem, quòd illum quinque vel decem minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa vxori suæ dicens, tanto se illum vendidisse. Illa verò summam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Eccè Deus Christianorum qualis est, quã bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia non solùm quinquaginta numismata tibi reddidit, quæ tu illi mutuâsti, sed paucis diebus ipsa tibi sexcuplicata restituit? Agnosce igitur, quia non est Deus alius, neque in terra, neque in cælo, nisi ipse solus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didicisset & ipse veritatem, effectus est repentè Christianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem nostrum Christum cum Patre & Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimæ vxori suę, per quam vera Dei notitia ipsi in veritate concessa est.

Pulchra historia de Philosopho qui chirographũ ab episcopo postulauit, quo testaretur retributionem futurã eleemosynarũ in vita æterna.

25. CAPITE centesimo nonagesimoquinto Prati spiritualis: Cùm Alexandriæ essemus, Leontius Apameensis vir religiosus, ac fidelissimus, venit ex Pentapoli. multis enim iam annis Cyrenæ moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij sancti Alexandrini Patriarchæ, eiusdem Cyrenensis vrbis futurus Episcopus. Cúq; in familiari colloquio essemus, narrauit nobis, dicens: Fuit tẽporibus Theophili beatissimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrenæ Episcopus Synesius Philosophus. Qui cùm venisset Cyrenen, reperit illic philosophum quendam, Euagrium nomine, qui sodalis suus in studiis liberalibus fuerat, amicum sibi charissimum, sed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Episcopus Synesius ab idololatria transferre ad culturam Christi satagebat, curámque ingentem eius rei sibi assumpserat pro charitate, quam erga ipsum à principio habuerat. Ille verò minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Episcopus tamen præ nimio ad illum amore, ne sic quidem tædio victus desistebat diebus illum singulis hortari, & instruere, ac inducere, vt Christo crederet, ipsiúsque sacramenta susciperet. Cùmque illi quotidiè ista monita dare persisteret, dixit ad eũ semel Philosophus: Verè, mi Domine Episcope, cum cæteris, quæ mihi displicent in Christianis, hoc est, quòd consummationem seculi istius futuram dicunt, & post consummationem omnes, qui ab initio seculi fuerunt, homines, in isto, corpore resurrecturos, carnémque hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ità in perpetuum victuros, sicque eorum, quæ in corpore gesserunt, præmia percepturos: cum etiam, qui miseretur pauperi, fœneratur Deo: & qui dispergit in pauperes & inopes, in cælo sibi thesauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Christo esse reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio & irrisio & fabula mihi videntur. Episcopus autem Synesius asseuerabat omnia Christianorum vera esse, nihílque omninò habere falsum, vel veritati contrarium, idque multis documẽtis asserebat, & persuadere illi nitebatur. Post multum verò tẽporis, cùm illum induxisset Christianum fieri, baptizauit ipsum, & filios eius, cunctósque domesticos illius. Cæterùm non multò postea quàm baptizatus fuerat, dedit Episcopo auri tria centenaria in vsum pauperum, dicẽs: Accipe aurũ istud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionẽ manu tua, quòd Christus mihi ipsum reddet in futuro seculo. Qui suscepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaque post baptismũ annos aliquot philosophus, ac tandèm infirmatus est ad mortem. Cùm verò morti proximus esset dixit filiis suis: Quando curabitis funus meum, chartam istam in meis manibus ponite, & me cum illa sepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, sicut eis ipse præceperat, sepelierúntque eum cum chirographo. Tertia verò post sepulturam die, apparuit episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens: Veni ad sepulchrum, vbi iaceo, & accipe chirographũ tuum. Accepi enim debitum, satisfactúmque mihi est, atque vt certior eius rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat autẽ Episcopus, quòd chirographũ illud consepelissent ei. Manè autẽ facto, accersitis filiis eius, dixit: Num aliquid cum patre vestro in monumento posuistis? Illi putãtes, quòd eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei: Nihil, domine, præter pannos consuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam consepelistis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quòd de chirographo diceret) dixerunt ei: Ità sanè, Domine. Chartã enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelieris me, chartam istam mihi in manibus date, nullo penitùs sciente. Tunc dixit illis Episcopus somnium, quod nocte illa viderat: sumpsitque illos, cum clericis ac primariis ciuitatis accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philosophum, chirographúmque manu Episcopi cõscriptum, suis manibus tenentẽ. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerũt, inuenerúntque in eo nouiter manu philosophi subscriptũ ità: Ego Euagrius philosophus tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem:

salutem: Accepi debitum in his literis manu tua conscriptum, satisfactúmque mihi est, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi & per te Christo Deo & Saluatori nostro. Qui verò conuenerant, hoc videntes obstupuerũt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleison, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talémque, ac tantam promissionum suarum euidentiam dat seruis suis. Asserebat autem & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philosophi subscriptã seruari vsque hodiè, atque in sacrario sanctæ Cyrenensis Ecclesiæ custodiri, & quicunque sacrarij custos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vasis sacris assignari custodiendam cum omni diligentia, atque eum deincèps successori suo integram illam inuiolatámque reconsignare.

24. Et capite ducentesimo primo: Narrauit quidam patrum, dicens: Ascendi aliquando Constantinopolim cuiusdam necessitatis gratia. Cúmque in Ecclesia sederem, ingressus est quidam secularis, maximè illustris atque fidelissimus. Is cùm adspexisset me, accedens salutauit cum omni charitatis officio. Et post salutationem sedit iuxta me, & cœpit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ salutem. Cumque ego illi dicerem, quòd his, qui ritè terrena disponunt, cælestia quoquè donantur: Benè, inquit, pater dixisti. Nam verè beatus est, qui spem suam in Deum ponit, & seipsum totum committit Deo. Et dicebat: Ego filius fui cuiusdam secularis gloria clarissimi. Erat autem ipse pater meus eleemosynis maximè deditus, & plurima pauperibus distribuebat. Die ergò quadam vocauit me, & ostendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius est, vt dimittam tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuum? Ego cùm placerent mihi, quæ faciebat, respondi me Christum mâlle. Ista enim omnia prætereunt, & hodiè sunt, & cras non erunt, Christus autem manet in ęternũ. Quod ille cùm audisset, omnia iam liberè & larga manu pauperibus erogabat, ità vt moriens pauca admodùm mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, spem meam habens in Christum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam diues valdè & primarius, habens vxorem fidelem Christo, & timentem Dominum: Habebat autem & filiam vnicam. Dixit ergò illa viro suo: Hanc solam habemus filiam, tantáque bona nobis largitus est Deus: cuius ergò rei indiget? Si quæsierimus dare illam alicui primario & diuiti, qui non sit bonis moribus, affliget eam semper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui secundùm Deum illam diligat, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixisti. Perge ergò in Ecclesiam, & ora intensissimè, atq; illic reside, & qui primus ingressus fuerit, hic illi à Domino missus est sponsus. Fecit igitur, vt iusserat vir eius. Cumque orâsset & sederet, ingressus sum ego primus. Mittens ergò illa seruum suum, continuò accersiuit me, cœpitque interrogare, dicens: Vndè es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate sum talis filius. Dixit autem mihi: Illius eleemosynarij? Et dixi: Ità, illius sum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Nõ. Narrauíque illi, quę mihi dixerat pater meus, & quæ ego responderam ipsi. Illa verò glorificans Dominum, ait: Eccè bonus curator tuus misit tibi vxorem & pecunias, vt vtaris vtrisque cum timore Dei. Deditque mihi filiam suam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vsque in finem teneam.

Filius eleemosynarij ad paupertatem redactus, quomodo diuina prouidentia diues effectus sit.

25. Lucæ octauo: Et factum est deincèps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prędicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quę vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Iohãna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

26. Et capite decimo: Factum est autẽ dum irent & ipse intrauit in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, &c.

27. Ioannis duodecimo: Iesus ergò ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo.

28. Tertii Regum decimoseptimo: Factus est ergo sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, & vade in Sarepta Sidoniorũ, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduę vt pascat te. Surrexit, & abiit in Sarepta. Cúmque venisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixítque ei: Da mihi paululùm aquę in vase, vt bibam. Cúmque illa pergeret vt afferret, clamauit post tergum eius, dicens: Affer mihi, obsecro & buçellam panis in manu tua. Quæ respondit: Viuit dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinę in hydria, & paululùm olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciã illud mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: veruntamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium panem paruulum, & affer ad me: tibi autẽ & filio tuo facies posteà. Hæc autem dicit Dominus Deus Israël, Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque ad diẽ in qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ. Quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ, & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Eliæ, &c. Et post pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulítque Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus.

29. Quarti Regum quarto: Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem: cúmque frequenter indè transiret, diuertebat ad eam, vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suũ: Animaduerto quòd virĕ Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergò ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum vt cùm venerit ad nos maneat ibi, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Eliseus. Creuit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum ad messores, ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle,

duc eum ad matrem suam. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua vsque ad meridiem, & mortuus est. Ascendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium, & egressa vocauit virum suum, &c. Ingressusque clausit ostium super se & super puerũ, & orauit ad Dominũ. Et ascẽdit, & incubuit super puerum: posuitque os suũ super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulabat in domo semèl huc atque illuc, & ascendit, & incubuit super eum, & oscitauit puer septiès aperuitque oculos. Et ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum.

30. AMBROSIVS libro secundo officiorum, capite vigesimooctauo: Hoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quãtùm possumus, iuuemus, & plùs interdùm quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiã perpeti, quàm prætendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm vt esset quod in nobis reprębenderent. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solùm irrutilàsse, verumetiam diuinæ operationis impressisse virtutem redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino reseruauit, à quo cùm quęrerentur thesauri Ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes produxit. Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesię, & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurũ in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infrà: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quod eos nec persecutor potuit auferre. Itaque Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ, & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perduci. Laurentius qui aurum Ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam.

Laurentius martyr ecclesiæ thesauros in persecutione pauperibus distribuit.

2. Cor. 4.

Matth. 25.

4. Reg. 25. 2. Para. 36.

31. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Genesim, vt suprà in homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, testimonio vigesimoquinto, quæstione præcedenti.

XIII.

Quid est Misericordia?

a Lib. 9. de Ciuit. Dei cap. 5. Isidorus de summo bon. lib. 3. cap. 64. Greg. Nyssen. in lib. de beatudinibus.

A. Est sicut [a] Augustinus affirmat, alienæ miserię quędam in nostro corde cõpassio, qua vtiquè si possimus, subuenire cõpellimur. Quod misericordiæ nomen pro eleemosyna dici & accipi persepè solet. *Omnis autem misericordia*, teste diuina [b] scriptura, *faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum.*

b Eccl. 16 b

c Hom. 32. in epist. ad Heb. homil. 9. de pœnitent. 33. in Matth. & 30 ad populum Antiochenum

d Chrysost. homi. de misericordia & duabus viduis.

B. Hanc sępè & mirificè cõmendat [c] Chrysostomus, nec dubitat alicubi dicere, [d] Misericordia est salutis prędidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorũ: hęc est quę iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Quinetiam, si Ambrosio [e] credimus, omnis summa disciplinæ Christianę in misericordia & pietate est.

e In epist. 1. ad Timoth. cap. 4. Vide eundem in caput 5. Lucæ.

Misericordia quid sit.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libero nono de ciuitate Dei, capite quinto: Quid est autem misericordia, nisi alienę miserię quędam in nostro corde compassio, qua vtiquè: si possimus, subuenire compellimur? Seruit autem motus iste rationi, quando ità prębetur misericordia, vt iustitia conseruetur: siue cùm indigẽti tribuitur, siue cùm ignoscitur pœnitenti.

2. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite sexagesimoquarto: Grauiter in Deum delinquunt, qui diuitiis à Deo concessis, nõ in rebus salutaribus, sed in vsibus prauis vtuntur. Nesciunt impartire pauperibus, oppressis subuenire despiciunt, & indè magis augent delicta, vndè redimere deberent. Hoc habet tantum bonum possessio pręsentium rerum, si vitam reficiat miserorũ: Præter hoc tentatio est mundi lucrum, tãtóque maiora supplicia in futurum dabunt, quanto & ipsa maiora sunt. Potẽtes enim potenter tormenta patiẽtur. Terrena omnia seruando amittimus, largiẽdo seruamus. Patrimonium enim retentum perit, manet autem erogatum: Diù enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriẽdo deserimus, aut illę nos viuentes deserunt. Pro diuersitate vsus, alij de rebus mũdanis pereunt, quas cupidiùs rapiunt: alij verò saluãtur, dum in eorum pulchritudine conditoris pulcherrimam prouidẽtiam

Abutentes diuitiis.

Sap. 6.

tiam laudantes mirātur: vel dum pro misericordiæ operibus ex eis cælestia bona mercantur. Misericordia à compatiendo alienæ miseriæ vocabulum sortita est. Nullus autem in alio misericors esse potest, qui prauè viuendo in se misericors nō est. Qui enim sibi nequam est, cui bonus erit? Nulla scelera eleemosynis posse redimi, si in peccatis voluntariè quis permanserit. Tunc autem fructus eleemosynarum indulgentiam consequitur, quando ab scelerum opere desinitur. Verum est quòd peccata omnia misericordiæ operibus expurgantur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impartitur. Cæterùm nulla est delicti venia, quando sic procedit misericordia, vt eam sequantur peccata. Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quàm misericordiæ impartitur intuitu. Quali intentione ab vnoquoque largitur, taliter & apud Deum recipitur. Qui ergò hic de bono opere laudem præsentem appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro nō recipit. Deum causa iactantiæ pauper pascitur, etiam ipsum misericordiæ opus in peccatum conuertitur. Intantùm eleemosynarum opera peccata extinguunt, atque intantùm ad regnum seculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cælestis in futuro iudicio veniens, in dextera consistentibus dicat: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erā, & collegistis me: nudus eram, & cooperuistis me. Quibus etiam benè promittit, dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatū vobis regnum. His autē quos nulla præcedentia eleemosynarum facta sequuntur, æterni iudicis voce sic dicitur: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & nō dedistis mihi bibere. Quibus iustè dicitur: Discedite à me maledicti in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui hic misericordiam non impartit, illic pietatis fructum non inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuissima perēda cōpulsus est, qui hic tenuissima negare studuit. Quid tribui subtiliùs, quid districtiùs petere poterat? Guttam aquæ ardens petiit, qui micas panis negauit. Serò diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requiescentem vidit, quem iacentē ante ianuas videre despexit. Nō solùm qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, vel si quid aliud indigenti largitur, sed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartit, aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet necessitatibus cōsilium dat, eleemosynam procul dubio facit. Nam & doctrinæ vel disciplinæ bonū, eleemosyna est, & misericordia carnali eminentior est. Quicunque egēs poscit, etiamsi indigentem se simulet, ex toto illi corde cōmisereri oportet. Et licèt ille fortassè falsam indigentis speciem præferat, is tamen qui simpliciter impartit, fructum misericordiæ non amittit. Quantumuis quis sit egens, nullus tamen vndè tribuat indigenti, excusationem inopiæ potest obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamur indigenti præbere. Nam si aliud nō habentes, idipsum benignè tribuamus, mercedem proculdubiò non amittimus. Cæterùm si ampliùs possumus, & egestatem simulando minùs largimur, nō egentem, sed Deum fallimus, cui conscientiam nostram abscondere non possumus. Duæ sunt eleemosynæ: vna corporalis, scilicet egenti dare quicquid potueris: Altera spiritalis, dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergò quod semper impartias, etsi non pecuniam, saltem vel gratiā. Non est eleemosyna cum murmuratione præbenda, nè comitante tristitia, merces pereat dispensata. Tūc autem benè tribuitur, quando cū mentis hilaritate præbetur. Vndè & Apostolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuendum est itaque, nè pauper aut cum tædio nostra oblata suscipiat, aut nè omninò prætermissus, mœrens tristisque recedat. De rapinis alienis eleemosynā facere, non est officium miserationis, sed emolumētum magnū sceleris. Vndè & Salomon: Qui offert inquit, sacrificium de rapina pauperum, tanquàm si quis victimet filium in conspectu patris sui. Qui enim iniustè tollit, iustè nunquàm distribuit: nec benè alteri præbet, quod ab alio malè extorquet. Magnum scelus est, rem pauperum præstare diuitibus, & de sumptibus inopū, acquirere fauores potentum: aridæ terræ aquam tollere, & flumina quæ non indigent, irrigare. Nonnunquàm largitas diuitum prodiga, nō ad vtilitatem, sed ad elationem effunditur: comparata hypocritis, qui non ad ædificationem docent audientium, sed ad suæ gloriæ exaggerandum cothurnum. Reprehensibilis est superflua effusio largitatis. Nam qui modum seruat, auarus nulli est, sed omnibus largus est. Dispensator non debet esse prodigus, sed discretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo mensuram in vno sufficiat pluribus.

Misericordia vndè dicta sit. — *Eleemosynæ non eis qui in peccatis perseuerant.* — *Intentio bona adesse in eleemosynarum largitione debet.* — *Eleemosynarum vis in die iudicij, & futura vita. Matth. 25.* — *Immisericordes quid mereantur.* — *Lucæ 16.* — *Eleemosynæ quædam sunt spiritales.* — *Simulantibus inopiam, eleemosynæ etiam tribuendæ.* — *Tribuendum pro viribus, & pro cuiusque facultate. Matth. 10.* — *Duplex eleemosynæ genus.* — *Libenter & cum hilaritate præbenda eleemosyna. 2. Cor. 9.* — *Ex rapinis vel alienis rebus eleemosynam facere.* — *Eccl. 34.* — *Nimiū dare.*

3. Gregorivs Nyssenus in libro de beatitudinibus: Ac misericordia, vt eam aliquis definitione comprehensam interpretari & explicare possit, volūtaria tristitia est, quæ conflatur ob incommoda aliena. Quòd si non plenè, quid per eam intelligatur, expressimus, forsitan alia ratione magis dilucidè ac planiùs explicari possit: Misericordia est erga eos, qui ob res aliquas tristes ac molestas sese discruciant, cū dilectione cōiuncta affectio. Quēadmodū enim inhumanitas & feritas ab odio causam & originem habent, sic ex dilectione quodammodò misericordia enascitur: nec aliūdè existeret, nisi ex hac, ac si quis plenè misericordiæ proprietatem exquisiuerit, intentionem & vehementiam inueniet diligendi affectionis cum affectu tristitiæ commixtam. Nam participationē quidem bonorū omnes similiter appetunt & amici & inimici: at vt incommodorum, & rerum tristium atque acerbarum participes esse velint, eorum duntaxat proprium est, qui dilectione tenentur. Atqui ex omnibus rebus, quæ per vitam coluntur & exercentur, constat rem præstantissimam esse dilectionem, Dilectionis autem intentio atque incremētum misericordia est. Et post pauca: Ergò misericordia, vt definitio quidem ostendit, beneuolentiæ mater est, dilectionis pignus, vinculū omnis amicæ affectionis. Hac verò cautione atque securitate, quid in vita firmius & tutius excogitari possit?

Misericordia quid sit. — *Oritur ex dilectione misericordia.* — *Misericordia quid efficiat.*

4. Ecclesiastici decimosexto, vt in textu.

1. B. Chrysostomvs homilia trigesimasecunda in epistolam ad Hebræos: In ædificia cælestia studeamus nostras euacuare pecunias, nec fabris, nec structoribus, nec operariis opùs habebimus. Manus nanque pauperū tales domos ædificāt

claudi, cæci, vel debiles isti sunt, qui domos illas ædificant, & non miseris. Siquidem per istos nobis & regnum cęleste prouidetur, per istos etiam fiduciam accipimus apud Deum. Eleemosyna quippe artifex magna consistit, & auxiliatrix eorum, qui ipsam faciunt. Amica nanque Dei consistit, & semper ei propinqua est: pro quibuscunque voluerit, facilè gratiæ munus impetrat, tantùm si à nobis nõ lædatur, si nullam patiatur iniuriam. Iniuriam autem patitur, cùm ex rapinis eam volumus operari. Si verò fuerit munda, magnam præstat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta est eius virtus, tantáque potentia. Sed etiam vincula peccatorum ipsa dissoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat vermẽ, expellit stridorem dentium. Huic cum multa fiducia portæ cæli aperiuntur, & veluti regina intrante, nullus ianitorum, nullus custodum, qui portis assistũt, audet dicere: Quæ tu es, vel vndè? sed omnes eam è regione suscipiunt. Sic etiam misericordia, regina nanque est, verè regina, similes faciens homines Deo. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Pennata nanque est & valdè leuis, habens alas aureas & volatũ, qui angelos ipsos deceat. Scriptum est enim: pennę tuæ, sicut pennæ columbæ deargentatæ, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quædam nitẽs, & aurea venustate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: sic & misericordia nitet magno decore festiua: nihil est illis oculis melius. Pulcher quidem est pauo, sed in illius comparatione deformis appáret. Ita enim hæc auis quædam pulchra est & mirabilis, ab ipso initio per tẽpora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo est habens alas aureas, circunspecta per omnia, venustéque succincta, vultum habens candidum atque mansuetum: pennata est, & leuis, & semper ante solium regale consistit. Quando iudicamur, repentè subuenit, & nos à suppliciis liberat imminentibus, alis suis nos contegens. Hanc ampliùs desiderat Deus, quàm sacrificia numerosa, multa de illa loquitur, sic eam diligit. Scriptum est enim: Viduam & pupillum & pauperem suscipiet Dominus. Ex eius vocabulo Deus desiderat appellari miserator & misericors, Deus longanimis & multùm misericors, & verax. Misericordia nanque Dei super omnẽ terrã. Ista est quæ salutem humano generi contulit. Si enim nõ misereretur nostri Deus, irent prorsùs cuncta perditũ. Ipsa nos quippe, cùm inimici essemus, reconciliatos reddidit: ipsa plura bona perfecit, ipsa filio Dei persuasit, vt fieret seruus, & exinaniret semetipsum. Hanc igitur æmulemur, per quam nos constat esse saluos. Hanc diligamus, hanc pecuniis præponamus vniuersis, & sine pecuniis vel diuitiis habeamus animã misericordem. Nihil ità exprimit Christianũ, sicut misericordia: nihil sic & fideles & infideles simul admirantur, sicut quando nos vident eleemosynas impendere. In multis enim & nos indigemus misericordia. Nam & ad Dominum clamamus: Secundùm magnam misericordiam tuã miserere nostrî. Nos ergò initium faciamus, quanquàm nos nõ facimus initium, quandoquidem iam nos ipse antecessit, & suam in nobis misericordiã reddidit manifestam: saltem posteriores sequamur. Si enim homines eius qui misericors est, etiãsi innumera peccata commiserit, miserentur: multo ampliùs Deus. Aduerte prophetam dicentem? Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergo efficiamur: sicut oliua fructifera, ex omnibus partibus misericordias germinemus. Non enim sufficit oliuam esse, sed opùs est eam esse fructiferam. Sunt enim misericordes, sed modica per totum annum tribuentes, aut per singulas septimanas, aut si quãdo fortè forinsecus progrediuntur: isti oliuæ quidem sunt, sed non fructiferæ, quin etiam aridæ, & quandoquidem miserentur, oliuæ sunt: quoniam verò non largè, neque magnificè, non sunt fructiferæ. Nos efficiamur oliuę fructiferę. Sępiùs iam dixi, & nunc quoque dico, quoniã non mensura vel quantitate datorum iudicatur misericordię magnitudo sed ex volũtate largientis. Scitis enim illius viduæ factum. Commodũ quippe est, hoc proferre semper exemplum, vt neque pauper de opere suo desperet, respiciens ad viduam duo minuta conferentem: neque diues glorietur, cùm de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiam setas, & pilos, & capillos, in templi constructionem, & spreti penitùs non sunt: sed hi, si aurũ habentes, capillorum munera deportãssent, maledicti protinùs extitissent. Si verò istud tãtùm habentes obtulerunt, acceptabiles in suo munere facti sunt. Propterea & Cain culpatus est, non quia abiecta obtulit, sed quia omniũ quę habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit scriptura, qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo: nõ absolutè dixit, qui sacrificat corrupta Deo: sed qui habet, inquit, & auaritia compellente reuocatur. Si igitur quisquam non habet, omni culpa caret, liber est: magis autem mercedem facilè conquirit. Quid enim duobus minutis abiectius, vel quid capillis vilius, vel quid infenus parua similagine? Et tamen inuenies ista similiter approbata, sicut vitulos & aurum quod diuites obtulerunt. Secundùm quod quis habet, secundùm hoc acceptabilis efficitur, non secũdùm quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacito. Propterea obsecro, vt euacuemus cum alacritate substãtias nostras in pauperes: etiã si parua sint quæ habemus, mercedem similem cõsequimur illis, qui plura videntur offerre. Vel potiùs maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinẽ talentorum. Si hæc igitur faciamus, inęstimabiles Dei thesauros adipiscimur: si tamen non solùm audiamus, verumetiam faciamus: si non tantùm laudemus, sed etiam ipsis operibus ostendamus.

2. IDEM homilia nona de pœnitentia: Agè, quartam proferamus pœnitentię viam: Et quænam ea est? Eleemosyna, regina illa virtutum, homines celerrimè ipsorum in cęlorum axes adducet, aduocatrix optimi loco fungẽs. Magna res eleemosyna, pręcidit aërem, transit lunam, solis radios cędit, ad ipsum venit cælorum culmen: ipsos pertransiens cęlos, & angelorum populos decurrens, archangelorũque chorus, & omnes superiores potestates, ipsi astitit regali throno. Quod ex ipsa disce scriptura. Corneli, eleemosynę, inquit, & orationes tuæ ascenderunt in conspectu Dei. Tametsi multa habueris peccata, aduocatrix eleemosyna est, nè timeas. Nulla enim super omnibus virtutibus huic sese opposuerit, Christum requirit, quem ipsa lucrifecit proprius in manibus baiulans. Ipsius enim Domini est vox: Si quis fecerit vni ex minimis his, mihi

[Margin notes, left column: Eleemosynæ vis in flectendo iudice cælesti. — Misericordia regina est, similes faciens homines Deo. — Lucæ 6. — Psal. 67. — Misericordiæ pulchritudo, & commendatio. — Psal. 145. — Psal. 102. — Psal. 50.]

[Margin notes, right column: Psal. 51. — Oliuæ fructiferæ esse debemus. — Misericordia non spectatur ex datorum quantitate. — Mar. 12. Lucæ 21. — Exod. 35. — Gen. 4. — Lucæ 21. — Eccl. 4. — Eleemosyna inter pœnitentiæ fructus annumeratur. — Vis eleemosynæ apud Deum. — Act. 10. — Peccata delet eleemosyna. — Matth. 25.]

mihi fecit. Ità ergò quotqoot talia habueris peccata, eleemosyna tua omoibus est grauiot. Aut non

ibidem.

intellexistis in Euangelio decem virgioum parabolam, quòd eleemosynam non habentes, virginitati indolgenres, à nuptiis exclusæ sunt? Abeuntes, inquiiir, emite vobis à vendétibus. qui nãque sunt mercatores olei huius? Paoperes ad eleemosynam

Quanti ematur cælum.

sedenres, & quanti emitur? quáti liboetit. Precium non appono, nè obiicias inopiam. Quanti potes, tanti eme: habes deoatium, eme cælum non quòd venale sit cælum, sed quòd clemens sit Domiuus. Nó habes deoarium, da calicem frigidæ aquę. In-

Matth. 10.

quit enim: Qnicunqne dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidę propter me, non perdet mercedem suam. Mercarura negociatioque cælum est, atque ipsi pigritamus. Da panem, & accipe paradisum: parua da, & magna suscipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebtiras adesset epulom babens, atque in ea ciborum abundantia, multáque paruo emerentur, oum substantiam vendétes, cuoctaque postponétes, in partem eius negociationis veniretis? Et vbi quidem corruptio, tanto studio laboratis: vbi immortalis est oegociatio, pigritatis, atque adeò coociditis. Da inopi, quanuis tu tacueris, orate pro te, respondebunt infinita. Eleemosyna tua stante & declinante, precium redemptionis animę eleemosyna est. Pręterea pelues & lauacra cũ aqua

For. * quò vestes abluas. sic.

sunt, quò manus laoes, * qua vestes, aqua: sic & ele-

Inopia non excusat ab eleemosyna. 3. Reg. 17.

emosyna, quô per eã animæ manus diluas. Nè inopiam proferas. Vidua in vltimo cœnaculo Heliam hospitabatur, ac paupertas non affuit impedimẽto, sed eximio cum gaudio suscepit eum, quare & dignos recepit fructus, & metens eleemosynæ spicam legit. Sed fortassè auditor dicet, Da & mihi

Quod pauperibus tribuimus, hoc tribuitur Christo. Matth. 25.

Heliam. Quî quęris Heliam? Dominum Heliæ do tibi, nec ipsum cibas: Heliam si inueneris, quomodò hospitaberis? Christi Domioi sentẽtia est: Quicunque vni ex minimis fecerit, mibi fecerit. Si fortè rex quempiam de populo appellauerit, atque ad seruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quamplures, qui me inopia laboranté nutriuit, qui mihi beneficia io tempore permulta contulit: num certatim quisque pecunias eius omoes apprehenderit, cui rex gratias dederit? Si ergò in hominem regem tantum hooorıs res ipsa tribuit, cogita Christum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra suscepit hospitio, hic mihi innumera contulit beneficia, bic me peregrinum existẽtem confouit inducens. Cogita de cæterò fiduciam, inter angelorum populos gaudium. Igitur cui testimonium Christus perhibet, non fiduciam super angelos habuerit? Magna igitur res eleemosyna, fratres,

Peccata delent eleemosynæ, & iudicium propulsant.

Hanc amaodo faciamus, cui nihil æquale: potens est eoim peccata alia delere, iudiciumque propulsare. Te taceote, iofinita pauperum ora gratias referũt: immò verò minùs verbo aut ore necessè est, rebus ipsis clamantibus. Tam adeò exuberãs, támqoe magnum est eleemosynę bonum, & ipsi pigritamus & concidimus. Da panem pro posse: nõ habes panem, da denarium, da vel frigidæ aquæ calicem: atqui neque id habes, vel malis oppresso cõpatere, atqoe appensam mercedem habes.

3. Ex homilia qoinquagesimatertia in Matthæũ, vt suprà homilia trigesimatertia ad populum Antiocheuũ, testimonio vigesimooctauo, qoæstione vndecima.

4. Item homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum, vt suprà testimonio trigesimoprimo ibidem.

5. Idem in homilia de misericordia & duabus mulieribus viduis: Tria sunt qoæ in misericordię opere opraoda suot Christiano, vt possit facere; vt velit, vt compleat. Vt possit, id est, vt substantia faciendi non desit: vt velit, boc est, volũtas adsit qua faciat, quia substantia non deest qua fiat. Tertium est, vt compleat, id est, quæ possit & velit, sine dilatione perficiat, his enim tribus opus tantùm, tamque præclarom impletor. Nã sunt qoi possunt facere, sed nolunt: sunt qui volunt, & non possunt: sunt & qui volunt & possunt, sed differendo non faciunt. Cæterùm qui potest facere, oret vt velit, & qui vult facere oret vt possit, & qui in vtroque paratus est, det operam vt misericordiam instanter efficiat, nè qnod vult & potest, differendo non compleat. Est enim misericordia salutis præsidiũ, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum. Hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat: cuius exercitium lætum efficit Dominum, placatum exhibet Christum, dum cernit subsidiis huiusmodi foueri pauperem, inopem subleuari. Hæc misericordia cùm à cunctis impleri præcipitur, tum maximè ab bis qui signati sunt, vt dẽt quam accipiant, tribuant quam sumant, donent aliis qua ipsi indigeant.

Tria in opere misericordiæ requiruntur

Misericordiæ commendatio.

6. Ambrosius in caput quartũ epistolæ prioris ad Timotheũ, ea D. Pauli verba expooẽs: Pietas ad omnia vtilis est, &c. Si quis ergò, quia misericordia magna res est, lubricũ tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fieri sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Si autem solum corporis habuit exercitiũ, perennes pœnas patietur, sicut in Euangelio Dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostrę, in misericordia & pietate est.

Summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate consistit.

7. Idem in Lucæ caput tertium: Singulis quoque generibus hominum cõueniẽs tribuit sanctus Baptista Ioãnes responsum, vnum omoibus: ità: Publicanis, nè vltra præscriptum exigant: militibus nè calumniam faciant, nè prædam requirant. Docens idcircò stipendia constituta militiæ, nè, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordiæ communis est vsus. Ideò commune præceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, nõ miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper: omnes in commune admoneotur, vt cõferant nõ habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideò omnibos est proposita perfectæ forma virtutis, nè vestimẽtis alimẽtisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruatur, vt non sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, com paupere partiatur.

Misericordia ad omnes pertinet.

ANNOTATIO. Quando Scriptura sacra vel s. Patres suprà adducti, tribuũt eleemosynis, ieiunio aliisque pietatis operibus vim delẽdi aut redimẽdi peccata, præsertim lethalia, (nã de venialibus nulla est cõtrouersia) aut aliquid simile: id accipiendũ est & intelligẽdũ, quatenus iis preparatur & dispo-

nitur peccator ad remissionẽ peccatorum in Sacramento pœnitentiæ consequendã, & amissam iustificati onis gratiã recuperandã. Est enim hoc Sacramentum lapsis post Baptismũ ad salutem necessarium, iuxta S. Tridẽtini Concilij sententiã, vt nondùm regeneratis ipse Baptismus: Vel quatenùs per ea opera post reconciliationẽ factã satisfacimus pro peccatis, quod ad pœnã temporalem, quæ sæpè redimenda restat post culpã remissam Quod S. Thomas his verbis expressit: Actus misericordiæ operatur circa peccatũ vel per modũ satisfactionis, & sic sequitur iustificationem: vel per modũ præparationis inquãtùm misericordes misericordiã consequentur: & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cũ aliis virtutibus requisitis, secundùm quod misericordia includitur in dilectione proximi. Et alio loco: Per opera pietatis illi qui lubricum carnis patitur, liberatur à perditione æterna, inquantùm per huiusmodi opera disponitur ad hoc, quòd gratiã consequatur per quam pœniteat: & inquãtum per huiusmodi opera satisfacit de lubrico carnis commisso. Non autem ità, quòd si in eo peccato perseueret impœnitens vsque ad mortem, per pietatis opera liberetur. Huc pertinet B. Aug. doctrina in Enchiridio cap. 75. 76. & 77 & in ser. 30. de verbis Domini, quam habes suprà quæstion. 11. authorit. 16. 17. & 18.

Sess. 14. cap. 2.

2. 2. q. 113 art. 4. ad 1.

2. 2. q. 154 art. 2. ad 3.

XIIII.

Súntne vnius generis misericordiæ opera?

a Aug. lib. de morib. Ecclesiæ Cathol. c. 27 & 28 ité in Enchirid. cap. 72. & ser. 205 de tempore.

A. Duplicis ea generis esse [a] inueniuntur: cùm alia sint corporalia, alia spiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalẽ miseriam proximi subleuandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his saluti proximi spirituali benè consulamus atque operam demus.

B. Huius multiplicis misericordię clarum prębet exemplum Iob benignissimus, qui de seipso testatur: [b] *Ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.* [c] *Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Cõterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item, [d] *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

b Iob. 31. & b & ibid. Greg.

c Iob 29. c

d Iob. 31. d

TESTIMONIA.

Quia partim animo, partim corpori benè facimus. Idcirco duplicia sunt opera misericordiæ. Corporalia.

1. A. AVGVSTINVS in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vigesimoseptimo: Homo igitur vt homini apparet, anima rationalis est, mortali atque terreno vtens corpore. Partim ergò corpori, partim verò animæ hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omninò corporis vel tuetur, vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantùm, quæ ars eorum exhibet, qui propriè medici nominantur: sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio deniquè omnis atque munitio, qua nostrum corpus aduersùs etiam externos ictus actúsque seruatur: nam & fames & sitis, & frigus & æstus, & quicquid extrinsecùs grauiter infligitur, salutem de qua nunc agitur, manere non sinunt. Quare illa omnia, quibus huiusmodi malis incommodísve resistitur, qui officiosè atque humaniter præbent, misericordes vocantur, etiam si sapientes vsqueadeò sint, vt iam nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignoret ex eo appellatam esse misericordiam, quòd miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cùm subuenit inopi, cùm esurienti cibum pręstat, potúmque sitienti, cùm vestit nudum, cùm peregrinum tecto recipit, cùm oppressum liberat, cùm deniquè humanitatem suam vsque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiam si id faciat mente tranquilla, nullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huic enim nihil obest nomen, cùm absit miseris.

Misericordia vndè dicta.

2. ET capite vigesimooctauo: Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quę si absit, nihil ad depellendas miserias salus ipsa corporis valet, difficillima omnino res est. Atque vt in corpore dicebamus, aliud esse morbos & vulnera curare, quod pauci homines benè facere possunt, aliud autem famem sitimque sopire, & cætera in quibus subuenire hominem homini vulgò passimque conceditur: Sic in animo sunt quędam, in quibus excellentia illa & rara magisteria nõ admodùm desiderantur: vt cùm hortamur & monemus, vt hęc ipsa indigẽtibus exhibeantur, quę corpori exhibẽda esse diximus. Cùm enim hęc facimus, ope corpori: cù autẽ docemus vt fiãt, disciplina animo subuenimus. Sunt verò alia, quibus multimodi variíque morbi animorum magna quadã & prorsùs ineffabili ratione sanantur. Hęc tamẽ disciplina, de qua nũc agimus, quę animi medicina est, quantũ scripturis ipsis diuinis colligi licet, in duo distribuitur, coërcitionẽ, & instructionẽ. coërcitio timore, instructio verò amore perficitur, eius dico cui per disciplinã subuenitur: nã qui subuenit, nihil horum duorũ habet, nisi amare. Qui

Spiritualia misericordiæ opera.

Animi medicina coërcitione & instructione perficitur.

ergò

ergò diligit proximum, agit quantùm potest, vt sanus corpore, sanúsque animo sit: Sed cura corporis ad sanitatem animæ referenda est. Agit ergò his gradibus quod ad animum pertinet, vt primò timeat, deindè diligat Deum. Hi mores sunt optimi per quos nobis etiam ipsa prouenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

Opera misericordiæ corporalia.

3. IOAN in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimosecundo: Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viam, deliberanti cõsilium, & quod cuique necessarium est indigenti: verumetiam & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emẽdat verbere in quẽ potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læsus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati: quia ipsi sibi inueniũtur esse inimici, amici verò eorum potiùs illi quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cùm reddere mala Christianus nõ debeat pro malis. Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Spiritualia.

Multa bona inuitis præstantur.

4. ET sermone ducentesimo tertio de tempore: Multa genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittãtur nobis nostra peccata. Sed ex nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisque peccauit. Non solùm enim qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentũ, peregrinantibus hospitium, & cætera huiusmodi, verumetiam qui dat veniam peccãti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius, qui ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat.

Dimittere in nos peccantibus. Matth. 25. Spiritualia opera misericordiæ.

1. B. IOB trigesimoprimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea? (Quia ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.) Si despexi* pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimẽto pauperem? Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est? Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderẽ me in porta superiorem? Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus cõfringatur. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

**prætereuntẽ.*

2. GREGORIVS in caput trigesimumprimum Iob scribens libro vigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Per hæc dicta vir sanctus ostenditur nõ solùm ad inopiã pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruisse. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quæ fortassè accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola æstimandi sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt. Et proculdubiò oportet vt incunctanter detur, quidquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Petentem se viduam expectare noluit, vt non solùm ex munere, sed ex celeritate quoquè muneris bonorum operum merita augeret. Vndè aliàs scriptũ est: Nè dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Sed nonnulli solent exteriùs multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiũt. Vndè beatus Iob vt non solùm se insinuet exteriùs multa præbuisse, sed apud se quosque inopes etiã in domestica conuersatione recepisse, protinus adiungit: Si comedi buccellam meam solus, & nõ comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati se præiudicium facere æstimãs, si solus comederet, quod Dominus omnium cõmuniter creâsset. Quæ profectò communio conuersationis esse cum talibus intra domesticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vndè sanctus vir non quemlibet, sed ad manducandum, socium pupillum se habuisse perhibet: sed tanta hæc pietatis viscera, verùm à semetipso habuerit, an conditoris sui gratia sit consecutus, innotescit: Quia ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum. Miseratio etenim etsi eius fuerit arbitrij, vt cum ipso proficeret: liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, vt cùm ipso de vtero exiret. Constat ergò quia suæ virtuti nil tribuit, qui profectò testatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonũ igitur quod à conditore habuisse se intimat, liquet proculdubiò, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipso se accepisse vt pius esset, à quo accepit vt esset: quia sicut suo opere in vtero conditus non fuit, ità nec sua virtute ab vtero pius fuit.

Quanta diuini Iob misericordia fuerit erga pauperes, & afflictos.

Bonorũ operum merita. Prou. 3.

Consuetudo cum pauperibus.

Merita æternæ retributionis.

Iob 31.

3. ET capite decimoquarto: Quòd pauperem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duæ quippe istæ virtutes ità sibimet connexæ esse debent, vt vicario semper opere fulciantur, quatenùs nec humilitas cùm veneratur proximum, largitatis gratiam deserat, nec pietatis cùm largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cùm indigentem rebus necessariis naturæ tuæ consortem videris, nec per impietatem desinas regere, nec per superbiam negligas venerari quem tegis. Nam sunt nonnulli qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, pòst dona largitura, in eos priùs contumeliosa verba iaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ità vt plerumquè videatur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluunt, cùm post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quòd postulata tribuunt, quia ipso donationis suæ munere, vix eundem excessum sermonis tegunt. Quibus benè per ecclesiasticum librum dicitur: Omni dato non des tristitiam verbi mali. Et rursùm*: Adde verbum super datum bonum & *vtraque cũ homine iustificato: videlicet vt datum

Pietas humilitatis socia.

Contumeliis excipientes pauperes ante quam donent quicquàm.

Eccl. 18.

exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum
Verbis tantùm misericordiã præstantes. tribui per humilitatem. At contrà alij egenos fratres non student rebus fulcire cùm possint, sed blã-
Iac. 2. dis tantùm sermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prædicatio sancta reprehendit, dicens: Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid vobis
1. Ioan 3. proderit? Quos Ioãnes quoquè Apostolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere & veritate. Dilectio nanque nostra semper exhibenda est, & veneratione sermonis, & ministerio largitatis.

4. CAPITE decimoquarto: Multum verò ad edomandam dantis superbiam valet, si cùm terrena tribuit, verba solicitè magistri cælestis penset, qui
Luc 16 ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna taber-
Patronis potius munera largimur, quã egenis. naccula. Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubiò pensare debe-
2. Cor. 3. mus, quia patronis potiùs munera offerim*, quàm egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplemẽtum. Vt videlicet solicitè perpendamus, quia eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoquè videbimus: & qui abundantes adspicimur, si largiri negligemus, quãdoquè inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodùm perpetua recepturus, vt ità dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, vberiùs reddit. Restat ergò vt nunquàm elatio surgat ex munere, quando videlicet diues ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuũ pau-
Iob humilitatem cum misericordia coniunxit. per non sit. Beatus igitur Iob, vt diligenter ostenderet, humilitas atque misericordia quanta in eo
Iob 3. fuerit consideratione sociata, ait: Si despexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Ac si apertè diceret: In amore proximi, vno eodémque ordine & superbiæ vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam, & humiliter adspiciens non despexi, & misericorditer calefeci. Quisquis enim super eum cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, maiorem culpam intrinsecùs superbiendo peragit, quàm extrinsecùs largiendo mercedem: fitque ipse bonis interioribus nudus, cùm nudum despicit vestiens, eóque agit vt seipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat. Minùs quippe inops est
Quid cogitandũ cum egenos intuemur. qui vestem non habet, quàm qui humilitatem. Vndè necessè est, vt cùm naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspicimus, quàm multa nobis desint bona interiora pensemus, quatenùs sese super inopes cogitatio nostra non eleuet, cùm solerter videt, quia nos tanto veriùs, quanto & interiùs indigentes sumus. Et quia sunt nonnulli qui
Ignotis etiam misericordia exhibenda. pietatis suæ viscera tendere vsque ad incognitos nesciunt, sed solis quos per assiduitatem notitiæ didicerint, miserentur, apud quos nimirum plùs familiaritas quàm natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines, sed quia noti sunt, largiuntur, benè nunc per beatum Iob dicitur: Si despexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum. Ignoto enim proximo miserum se indicat, quem prætereuntem vocat, quia videlicet apud piam mentem plùs natura valet, quàm notitia. Nam & vnusquisque qui indiget, eo ipso quo
Misericordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentes. homo est, ei iam incognitus non est. Sequitur: Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem. Mos apud veteres fuit, vt ad portam seniores sederent, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione discernerent, quatenus vrbem in qua concorditer oporteret viuere, discordes minimè turbarent. Vndè & per Prophetam Dominus dicit: Constituite in porta iudi-
Amos 5. cium. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare castra dicimus, pro eo quòd pugnant ex castris, ità iudicium quod in porta agi consueuerat, porta nominatur. In porta ergò se superiorem videt, qui se melioris partis esse in iudicio æquitatis merito conspicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cùm se etiam per iustitiæ meritum potentiorem vidit, nobis timoris regulam insinuans, dicit: Si leuaui super pupillum manum, cùm viderem me in porta superiorem. Ac si patenter dicat: Neque tunc vtilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iustitia potiorem vidi.

5. IOB capite vigesimonono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns, testimonium reddebat mihi. Eò quòd liberãssem pauperem vociferantem, & pupillum cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum: & vestiui me, sicut vestimento & diademate, iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebã, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cúmque sederem quasi rex circunstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

6. ET trigesimoprimo, vt suprà B. testimonio primo.

XV.

Quot sunt opera misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia?

A. Septem in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidẽ
a Matth. 25 d corporalia hæc sunt: [a] Esurientes pascere, potum dare sitienti-
b Tob. 1. d 2. a b 12. c 2. Reg. 2. a Aug. lib. 1 de ciui. Dei, ca. 13. de cura pro mortuis cap 3. bus, operire nudos, captiuos redimere, ęgrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere, [b] mortuos sepelire.

B. Spi-

B. Spiritualia verò hæc: [c]Peccantes corrigere, [d]ignorátes docere, [e]dubitantibus rectè consulere, [f]pro salute proximi Deũ orare, [g]cõsolari mœstos, [h]ferre patiẽter iniurias, offensam [i]remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præsertim Christianis, nec barbaris planè, tam aperta sunt, vt lõga tractatione neutiquàm egeant.

c Matth. 18 b 1. Tim. 5 c
d Eccl. 18 b 2. Tim. 4 Esa 58. b Hier. 15.
h Dan. 12. a Iac. 5. d Gal. 6. a Chrys. ho. 3. & 10. in Gen. Clemens Alex. lib. 1. Stromatum Ber. ser. 36. in Cant. Greg. ho. 17. in Euang.
e Prou. 2. b Eccl. 5 c
f Matth. 5 g Iac. 5 d
g Eccl. 7. d 2. Cor. 1. a
h Tim. 2 1. Thess. 5 c Rom. 15 a
i Matt. 5. d & b 18. c d Mar. 11. c Eccl. 28. a

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitâstis me: in carcere eram, & venistis ad me, &c.

2. TOBIÆ primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebátq; vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis: esurientes alebat, nudísque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

3. ET capite secundo: Post hæc verò cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio suo: Vade & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, vt epulẽtur nobiscum. Cùmque abiisset, reuersus nunciauit ei, vnum ex filiis Israel iugulatum iacere in platea. Statímque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus: tollénsque illud, portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. Cùmque occultâsset corpus, mãducauit panem cum luctu & tremore, memorãs illum sermonẽ quem dixit Dominus per Amos Prophetam, Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. Cùm verò sol occubuisset, abiit, & sepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes: Iam huius rei causa interfici iussus es, & vix effugisti mortis imperiũ, & iterùm sepelis mortuos? Sed Tobias plùs timens Deum quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & medus noctibus sepeliebat ea.

Amos 8.

4. CAPITE duodecimo ait Raphel: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscõdebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. SECVNDI Regum secundo: Veneruntque viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda. Et nunciatum est Dauid, quòd viri Iabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergò Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiã hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum. Et nũc retribuat vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eò quòd fecistis verbum istud.

6. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei, capite decimotertio: Non ideò tamen contemnenda & abiicienda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtiquè multo familiariùs atque coniunctiùs, quàm quælibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecùs, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsíque dum viuerent, de sepeliendis vel etiã trãsferendis suis corporibus filiis mãdauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoquè Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonũ opus prædicat, prędicandúmque commendat, quòd vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendúmque curârunt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus: sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoquè mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officij diligentiæque persoluitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis, prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt.

Corpora defunctorum fidelium quare cum honore sepelienda.

Gen. 23 & 25. Sepultura & exequiæ iustorum.

Tob. 2. & 12.

Matth. 26. Ioan. 12.

Ioan. 19.

Deo placent officia pietatis, quæ exhibentur mortuis.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supradicto libro de ciuitate Dei.

1. B. MATTHÆI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

2. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimooctauo: Qui misericordiã habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum. Misereatur accipiens doctrinam miserationis, & qui festinaut in iudiciis eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Predica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patiẽtia & doctrina.

Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus.

5. ESAIÆ quinquagesimosecundo: Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus?

6. HIEREMIÆ decimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conuerteris, cóuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris preciosum à vili, quasi os meum eris. Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos.

7 DANIELIS duodecimo ait angelus: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

9. AD Galatas sexto: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, nè & tu tenteris.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Genesim: Nihil ità gratum est Deo, & ità curæ, vt animarum salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterùm Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hanc omnem produxit, & nos formauit, non vt pereamus, neque vt suppliciis nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatis, regno fruì nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum: cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si non solùm pro nobisipsis soliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viam veritatis manuducentes. Et vt sciatis quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem: Qui educit preciosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro viribus humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana sustinuit, & crucem quoquè suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoquè Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiã ineffabilem hæc omnia propter nos & salutem nostram suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentésque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? Nam vt anima corpore melior est: ità his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmiis digni sunt hi qui admonendo & continuè docendo in viam rectam supinos & desides inducunt, monstrando

Animarũ salutem quanti faciat Deus.
1. Timo. 2.
Ezech. 18.

Proximum ad salutem perducere, quàm præclarum sit.

Hierem. 15.

Gala. 3.

Animarum lucrum quanti faciendum.

eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cùm sciamus, præ omnibus aliis huius vitæ curis, de salute animarũ loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

11. ET homilia decima in Genesim: Cuius studiũ est docere proximum, is non tam illi benefacit, quàm sibiipsi magnam mercedem parat: dupliciíque augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docendo interim sibiipsi memoriam eorum quæ audiuit renouat. Igitur cogitãtes tantum lucrum vestrum, nè inuideatis fratribus vestris, sed à vobis discant quæ nunc à nobis dicuntur.

Docere proximum.

12. CLEMENS Alexandrinus libro primo stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quando iis quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerãt fideles, acceptis, eos super multa constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerãdum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat, absque vllo emolumento reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meam recepissem. Propter hæc seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores. Tu ergò fortis esto, ait quoquè Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoquè docere. Et rursùs: Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergò verbum prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodò non sunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autẽ eius, qui quod est optimum, non elegit, Deus est prorsùs alienus, & minimè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est, verbum fœnerari: horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia, est quodammodò Angelica, vtrouis modo iuuans, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitã æternã. Et paulò pòst: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam. Si nutrit autem nutrimentum & per cibos, & per verba: & verè beati sunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore, ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo transmouent, & traducunt ad pacem quæ est in Verbo, & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt.

Luca 19.
Matth. 25.
Talenta nobis cõcredita, benè collocanda sunt, & expendenda in vtilitatem aliorũ.

2. Tim. 2.

Ibidem.

Prædicandi verbi Dei scientia est quodammodo angelica.
Ioan. 6.

Ab errore ad veritatem reducere alios.

13. BERNARDVS sermone trigesimosexto in Cantica canticorum. Videar forsan otiosus in suggillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & prosint literati sui, siue ad refellẽdos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Denique legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt

Scientia literarum, Ecclesiæ multum prodest.

Osee 4.

Dan. 12.

fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et paulò pòst: Est autem (quod in se est) omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu qui cum timore & tremore tuá ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire priùs ampliúsque curato, quæ senseris viciniora saluti. Nónne medici corporũ medicinæ portionem diffiniunt, eligere in sumendis cibis quid priùs, quid posteriùs, & quemadmodùm quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creauit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non obserues, reddis planè non bonos. Ergò quod dico de cibis, hoc sentite & de scientiis. Sed meliùs mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius: immò & nostra, quoniam veritatis. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondùm scit quomodò oporteat eum scire. Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit? Vides inquam, quomodò fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergò dicit modum sciendi? Quid? nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nôsse oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehemētius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt nanq; qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciãt: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciantur ipsi: & turpis vanitas est. Qui profectò non euadent subsannantē Satyricũ, & ei qui eiusmodi est decantātem:

Quorum verò scientia & cognitio imprimis quærēda.

1. Cor. 8.

Modus sciendi est primis necessarius.

Quo fine scientiam appetere debeamus. Abusus scientiæ. 1.2.

Persius satyra 1.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoquà qui scire volunt, vt ædificent: & charitas est. Et item qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Deniquè intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiant: Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei. Ac si per similitudinem dicat: Sumenti cibum & non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ità & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta quatenùs ipsa de bonis quæ noueris, vita attestante & moribus bona efficiatur: nónne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquàm cibus conuersus in prauos noxiósque humores? Et initio sermonis trigesimiseptimi: Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam literarum, quę ornat animā, & erudit eam, & facit vt possit etiam alios erudire. Sed duo illa (nôsse Deū & seipsum) opotet & expedit vt præcedant, in quibus summa salutis constituitur.

5. Restius visus 8.

Psal. 110. Iac. 4. Similitudo accōmodata.

Scientia per se laude digna.

14. Gregorius homilia decimaseptima in Euangelia: Pensemus ergò, qui vnquàm per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitēt, iam egerunt: quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis auaritiam, quis superbiam declinauit? Pensemus quod lucrum Deo fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium missi sumus. Et enim dicit: Negociamini dum venio. Eccè iam venit, eccè de nostro negocio lucrum requirit. Quale eis animarum lucrum de nostra negotiatione monstrabimus? Quot eius conspectui animarum manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illum tantæ districtionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis, quibus talenta credidit, ponet. Eccè in maiestate terribili, inter angelorum atque archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ità dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cùm tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad dominum nostrum post negocium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hîc pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus.

Ad pastores & concionatores qui nullas animas Deo lucrifecerunt.

Luc. 19.

Apostolique populos conuerterunt, in die iudicij videbuntur.

15. Proverbiorum vigesimoseptimo: Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

16. Ecclesiastici quinto: Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, nè capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

17. Matthæi quinto: Ego autem dico vobis. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

18. Iacobi quinto: Cõfitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicem vt saluemini. multùm enim valet deprecatio iusti assidua.

19. Ecclesiastici septimo: Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

20. Posterioris ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo.

21. Ad Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendētes mansuetudinem ad omnes homines.

22. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Ro-

gamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini inuicem & in omnes.

23. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisq; vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptū est, Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me.

24. MATTHÆI quinto: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum.

25. CAPITE sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autē non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

26. CAPITE decimooctauo: Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris.

27. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

28. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dū caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius?

XVI.

Quomodò isthæc Scripturis ostenduntur?

a Esaiæ 58 b

b Ibidem e

c 1 Ioan. 3 a Iac. 2. c Basil. hom 7. in diuites auaros. Ambr. ser. 81. & apud Gra. dist 86 Idem lib. 3 offic. c. 6. & 7. Greg. 3. p. curæ Past. admonit. 22. Item Grego. Turo in glor. cōfes. c. 108.

A. Pulchrè quidē ac passim, sicut in primis illa Esaiæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonstrant: [a] *Frange, inquit, esurienti panem tuum, egenos vagósque induc in domum tuā. Cùm videris nudū, operi eū, & carnem tuā nè despexeris.* Quorum officiorum ingēs quoquè fructus ibidem subijcitur: [b] *Tunc anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te.* Et Ioannes, qui in charitate & misericordia fraterna nobis cōmendanda totus est, inter cætera docet: [c] *Qui habuerit substātiā huius mundi, & viderit fratrē suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo? Filioli mei, nē diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.*

d Matth 25. d Luc 14. e

B. Hæc sunt fideliū, veréque iustorum opera, quæ in [d] extremo illo iudicio Christus agnoscet, & palàm approbabit: propter quę regnū promissum decernet, iustitiæque coronā reddet misericordibus, quos & ipse iustos prædicat.

e Grego. curæ past part. 3. admonit. 21. Ambr. lib. 1. offic. c. 30. & lib 2 ca 21 & 25. Chrys. ho de misericordia & duabus viduis. Item ho. 30. in 1. epist. ad Corin.

f Rom. 12 b

g Tob. 4 b

h 2 Cor. 9. b

i Eccl 35. b

k Psal 111. a

l Lucæ 10.

m Nazian. in orat de funere patris Chrys. ho. 21. in epist. ad Rom. Item ho 35. & 37 ad pop Antioch.

n 2. Cor 9. b

C. Quæ [e] quidē opera tanto plùs veræ laudis æternique præmij porrigunt, quāto fiūt ab animo Christiano sinceriùs, alacriùs, liberaliùs, nimirùm vt in illis humanę vanitati atque cupiditati quàm minimū loci relinquatur: ea verò ad Dei gloriā proximíque, cui seruiūt, cōmodum propriè referātur. Hinc illæ scripturæ voces obseruādæ: [f] *Qui tribuit in simplicitate: qui miseretur in hilaritate.* [g] *Noli auertere faciē tuā ab vllo paupere. Quomodò potueris, ità esto misericors.* [h] *Hilarē datorē diligit Deus.* [i] *In omni dato hilarē fac vultū tuum.* [k] *Iucundus homo qui miseretur & cōmodat,* Certe Christus apud Lucam [l] talem depingit Samaritanum, qui præclarū exemplū præbeat summæ humanitatis perfectæque misericordiæ, ignotis etiam [m] & immerentibus vltrò præstandæ. [n] *Qui verò parcè seminat, parcè & metet,* Apostolo teste. Satis autem hactenus de corporalibus præcipuè operibus misericordiæ.

TESTI-

1. A. ESAIÆ quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quę iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit, rogant me iudicia iustitiæ, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adspexisti? humiliauimus animas nostras, & nescîsti? Eccè in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suã? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimẽtes, dimitte eos qui cõfracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frãge esuriẽti panem tuũ, & egenos vagósq; induc in domum tuam. cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Ecce adsum si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extẽdere digitum, & loqui quod non prodest. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarũ, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deserta seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem.

2. PRIMÆ Ioannis tertio, vt in textu.

3. IACOBI secundo: Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat antẽ misericordia iudicium. Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quę necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

4. BASILIVS homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum, vt suprà de peccatis capitalibus, quæstione quarta A. testimonio secundo.

Creaturarum exemplo prouocamur ad misericordiã.

5. AMBROSIVS sermone octngesimoprimo, qui est idem cum homilia sexta Basilij in ditescentes auaros: Quòd si difficile tibi putas, ô homo, magnificẽtiam diuinę largitionis imitari, imitare terram: si leuare sursùm oculos non potes, saltem ea quæ deorsùm sunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer tu fructum sicut terra. noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos efficit, non suis vsibus vindicat, sed tuis ministrat obsequijs. Tu verò fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quòd si tantum auiditatis te morbus adstringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficiũ largientis præbenti magis permanet quàm suscipienti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatę mercedis permanet tribuenti. Esurienti dedisti panem: ille quidem pastus est & refectus, sed ad te redit, quod dedisti, cum fructibus & vsuris. Quod si difficile putas: cõsidera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potiùs quàm ad suscipientis lucra cedit: ità etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ restituetur in posterum. Sit ergò tibi finis agriculturæ huius initium cælestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiam. Quid ergò afflictatis? quid temetipsum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia. Scriptum non legis: Melius est nomen bonum super diuitias multas? Si ergò & tu gloriam ex diuitiis quæris, cognosce quia melius est mille filiorum, quos per misericordiam filios acquisieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominum dici. Facultates nanque relinquentur, hîc etiam si nolumus, bonorum verò operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et cõsidera quanta tibi tum erit gloria, cùm te omnis ille populus, qui ex promptuariis tuis pastus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis caterua constipante circundabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordem patrem omni gratiarum voce testabitur. Quod si magistratus in theatris, mimis & athletis & gladiatoribus, aliísque huiusmodi generibus hominum totum penè patrimonium suum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirùm acquirat, nihil sibi vlteriùs profuturum: tu dubitas & cũctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex residet Deus, fauentium & acclamantium vulgus est angeli: vbi omnes qui à seculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: vbi laus & fauor nõ simul cum die cessat, sed cum seculis permanet: vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: vbi non honores vnius vrbis, sed cælorũ regna mereberis. Et hæc omnia acquiruntur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis precio, incorruptibilem regni cælorum gloriam, æternámque mercaris. Et post pauca: Sicut ij qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ità etiam mens auari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat. Gratiùs aurum intuetur, quàm solem videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret vt omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres si mihi auscultatis, reserate aditus promptuariorum vestrorum, & largius diuitiis vestris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudùm fuerat quæsitus ingressus, tanquàm affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentiùs hauriatur, & salubrior effici-

Fructus eleemosynarum in donantem redundat.

Gratia & iustitia acquiruntur. Oseæ 10.

Prouer. 22.

Gloriam pariunt eleemosynæ in futura vita.

Corona iustitiæ dabitur & cælorum regna merebimur.

Auarorum cogitationes quæ sint.

Facultates nostræ erogando multiplicantur.

Similitudo pulchra.

tur, & abundantior: quòd si ociosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructũ? Mete ergò vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, intercessionémque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operũ tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplum diuitis istius, qui dum præsentes diuitias cõcludit, & de futuris solicitudinem gerit, diuitiis pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidem huius assistit ipsa illa quæ & totius vitæ eius comes extitit: auaritia: defensor verò & intercessor nusquàm vllus apparet. Circunspectat nanque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac solicitis oculis circumlustrat si quem fortè videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factum, nec vsquàm tamẽ vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas: dilexit enim gentem nostram, & ecclesiam ipse ædificauit. Nullę viduæ quæ procidentes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimẽta sua, quæ eis largitus est diues. Nullus ergò miserebitur ei qui non est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et iterùm: Date, & dabitur vobis. Et: Qua mẽsura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Et paulò pòst: Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipse mendicás alienas circuis fores, sed alij ante tuas iannas sedent à te misericordiam postulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contristaris ac declinas nè quis tibi paulò molestior, cogente necessitate paupertatis, existat: quasi non potuisset fieri vt esses vnus ex iis qui ante ianuam tuam fame perditi iacent, & tu quidem satis dignè: nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cũ enim non habes charitatem, cùm tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cùm tibi desit misericordia, quid te egestuosius, quídve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum rosoribus erit. Qui vtiquè si talia non videres, si non corrumpi ea cerneres & cõsumi, quis tibi suadere posset aliquid indè largiri? Sed ais: Quid iniustum est, si cùm aliena non inuadã, propria diligentiùs seruo? O impudens dictum, propria dicis? quę? ex quibus recõditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusq; subsidiis stipatus ingressus es? Aduentum tuum in hunc mundum disce ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quidem quid possumus: habentes autem victum & vestitum, his cõtenti simus. Terra communiter omnibus hominibus data est proprium nemo dicat, quod è communi plus quàm sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. Veruntamen nudus es ventre matris existi, nudus nihilominùs reuertêris in terrã. Et si quidem terræ elementum putas fortuitò substitisse, impius es qui ignoras conditorem Deum: si verò agnoscis beneficium largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsum rationem cur plus tibi quàm cæteris præstitit. Nunquid iniquus est Deus, vt nobis non æqualiter distribuat

Luc. 12.

Auaritia auaros accusat coram summo iudice.

Luc. 7.

Actor. 9.

Matth. 5. Lucæ 6.

In eos qui difficiles se præbent ad largiendum.

In eos qui se propria licitè seruare dicũt.

1. Tim. 6.

Iob 1.

vitæ subsidia, & tu quidem esses affluens & abundans, aliis verò deesset, & egerent? An idcircò magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimẽta conferre, & alium per virtutem patientię coronare: tu verò susceptis Dei muneribus, etsi in sinũ tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorũ vitę subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tã auarus, quàm qui multorum alimenta, suum non vsum, sed abundãtiam & delicias facit? Neq; enim minus est criminis, habenti tollere, quàm cùm possis & abundes, indigẽtibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram desodis. Tot te ergò scias inuadere bona, quot possis præstare quod velis.

Cur Deus alios ditauit, alios pauperes esse voluit.

Diuitum bona sunt pauperum quo ad vsum. Vide S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 5.

6. IDEM Ambrosius apud Gratianum distinctione octogesimasexta: Pasce fame morientem. quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non pascas, fame occidisti.

Occidit hominem, qui præ fame morientem non pascit cum potest.

7. ET libro tertio Officiorum, capite sexto: Non vincat honestatẽ vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æstimatur secundùm vulgi opinionem. Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negociationẽ introisse se negat: quia preciorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. Et alius ait: Captans precia frumenti, maledictus in plebe est. Et post pauca: Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominũ publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante precium, te condente frumentum, optant potiùs nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumẽtorum indigentiam, alimentorum penuriã, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugũ plena deploras, exploras quando sterilior prouentus sit, quando carior partus. Votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquàm nasceretur. Tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hãc tu industriam vocas, hanc diligentiam nominas, quę calliditatis versutia, quę astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitię. Latrocinium hoc, an fœnus appellem? Captantur tanquàm latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquàm sorte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi conditę frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fœnerator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum supersit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec precia captauit annonæ sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodùm fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodùm hunc frumentarij precij captatorẽ exponat in Euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam

Famis tempore subueniendum communicari.

Prou. 11.

In eos qui frumenta recondunt.

Latrocinio comparatur ea mercatorũ industria.

Exemplum Ioseph.

De diuite Euangelico. Lucæ 12.

ciam: cùm scire non posset, vtrùm sequenti nocte anima sua ab eo repeteretur. Nesciebat quid faceret: quasi ei alimenta deessent, hærebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, nó hæredibus: quoniam auaritiæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ità extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius qui participat. Vides ergò quòd largitorem frumenti esse deceat, non precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

Prouer. 11.

8. CAPITE septimo eiusdem libri: Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquàm probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commerciis communis parentis, fusos omnibus partus negare, initia iam consortia viuendi auertuocare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac bestiæ communem putát omnibus victum, quem terra ministrat. Illæ etiam conformem sui generis adiuuant: homo impugnat, qui nihil à se alienum debet credere, quicquid humani est. Quanto ille rectiùs, qui cùm iam prouecta processisset ætate, & famem toleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanę curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit, vt in medium consulerent, dicens: Quàm immane esset peregrinos eiici, quàm hominem exuere, qui cibum morienti negaret? Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Quàm inutile quoquè tot populos mũdo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi suæ perire, qui solerent adiumento esse, vel in conferendis subsidiis, vel in celebrandis commerciis: neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimùm diem posse, nó inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuum subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre consueuerunt? Hos nolumus in tempore necessitatis pascere, qui nos omni ętate pauerunt? Quãta sunt quę ab ipsis nobis hoc ipso tempore ministrantur. Non in solo pane viuit homo. Nostra illic familia, plerique etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, nè cumulemus inopiam. Primùm omnium misericordia nũquàm destituitur, sed adiuuatur. Deindè subsidia annonæ, quę his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius est pascere quàm emere cultores? Vbi etiam reperies? Vbi inuenias quem reformes? Adde: si inuenias quem ignarum, & alieni vsûs: numero possis substituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Ita nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam subministrauit. Quantę hoc commendationis apud Deum fuit sanctissimo seni? Quantę apud homines glorię? Hic magnus verè probatus, qui verè posuit Imperatori dicere, demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi viuunt beneficio tui senatûs, hos tua curia iam morti abstulit.

Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos.

Senis cuiusdã oratio, qua persuasit non esse expellendos.

Deut. 8. Matth. 4.

9. GREGORIVS Magnus in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimasecunda: Admonendi sunt qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: vt sciant solicitè, quòd ea de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est: & idcircò alimenta quoquè omnibus communiter profert. Incassùm ergò se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi priuatum vendicant: qui cùm accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur: quia tot penè quotidiè perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cùm quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: iustitiæ debitum potiùs soluimus, quàm misericordiæ opus implemus. Vndè & ipsa veritas, cùm de misericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoquè sententiæ etiam Psalmista concinens dicit: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternũ. Cùm enim largitatem impensam pauperibus præmisisset, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iustum profectò est vt qui accipiunt, eo cõmuniter vtantur. Hinc etiam Salomon ait: Qui iustus est, tribuit: & non cessabit. Admonendi sunt quoquè vt solicitè attendant, quòd ficulnea quæ fructum non habuit, contra hanc districtus agricola queritur quòd etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea sine fructu occupat, quando mens tenacium hoc quod prodesse multis poterat, inutiliter seruat. Terram ficulnea sine fructu occupat, quando locum quem exercere alius per solem boni operis valuit, stultus per desidiæ vmbram premit. Hi autem dicere nonnunquàm solent: Concessis vtimur, aliena non quærimus: & si digna misericordiæ retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. Quod idcircò sentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis cælestibus claudunt. Neque enim diues in Euangelio, qui induebatur purpura & bysso, qui epulabatur quotidiè splendidè, aliena rapuisse, sed infructuosè propriis vsus fuisse perhibetur: eumq; post hãc vitam vltrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato vsu totũ se licitis tradidit. Admonendi sunt tenaces, vt nouerint quòd hanc primam iniuriam faciunt Deo: quia danti sibi omnia, nullam misericordiæ hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: Non dabit Deo placationem suam, nec precium redemptionis animæ suæ. Precium nanque redemptionis dare, est opus bonum prævenienti nos gratiæ reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergò se innoxios, quia aliena nó rapiunt, æstimant: ictum securis vicinæ præuideant, & torporem improuidæ securitatis amittant: nè cùm ferre fructum boni operis negligũt, à præsenti vita funditùs quasi ex viriditate radicis exsecentur.

Ad eos qui sua non largiuntur.

Perimit pauperes morientes.

Opus misericordiæ, est iustitiæ etiam opus.

Matt. 6. Psal. 111.

Prouer. 21.

Lucæ 13. Per ficulneam infructuosam tenaces homines designantur.

Non est satis ab alienis abstinere, sed etiam sua eroganda aliis. Lucæ 16.

Ad tenaces.

Psal. 48.

Lucæ 3.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo octauo: Sic &

quodam loco in portu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper & senex marsupiis oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portum, petere eleemosynam à naucleris cœpit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adsistebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille inmotus ait: Absiste quæso decrepite, & noli à nobis quærere quicquam: nihil enim hic aliud præter lapides habemus. At ille ait: si lapides dicis esse quę in tuis ditionibus nauis hęc continet, omnia vertantur in lapides, & statim cunctum nauis onus quod mandi potuit, in saxum cōuersum est. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas adspexi marmore duriores. Nā cùm in lapidis duritiam conuersa fuissent, nunquàm tamen colorem quem habuerunt, perdiderunt, nisi eadem forma eademque species erat. Dominus autem nauis pœnitentia motus, inquisitum senem nunquàm potuit reperire: & sicut ferunt, per multas ciuitates de iis quæ in saxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt scilicet exemplum esset omnibus, nè similia perpetrarēt. Eccè quid agis impudens auaritia: fecisti hominem pauperem, qui nō porrigendo pauperi, putauit se posse fieri ditiorem.

Esculenta omnia vertuntur imprecatione pauperis in lapid.

1. B. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidere paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicētes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

2. LVCÆ decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitēt, & fiat tibi retributio: sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

1. C. GREGORIVS Magnus parte tertia curæ pastoralis, admonitione vigesimaprima: Admonendi sunt qui iam sua misericorditer tribuunt, vt à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant, & tanto humiliter præbeāt, quanto & aliena esse intelligunt quæ dispensant. Cumque in illorum ministerio quibus accepta largiuntur, constitutos se esse cōsiderant, nequaquàm eorum mentem tumor subleuet, sed timor premat. Vndè & necesse est, vt solicitè perpendant, nè commissa indignè distribuant, nè quędam quibus nulla, nè nulla quibus quædā, nè multa quibus pauca, nè pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt: nè præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant: nè tarditate petentes nociuè crucient, nè recipiendæ hic gratiæ intentio subrepat, nè dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat, nè oblatum munus cōiuncta tristitia absorbeat, nè in benè oblato munere animos plusquā decet hilarescat, nè sibi quicquam, cùm totum rectè impleuerint, tribuant, & simul omnia postquàm peregerit, perdāt. Nè enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquàm ex virtute quam administrat Deus. Nè in benefactis immoderatiùs gaudeant, audiant quod scriptum est: Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis: dicite, serui inutiles sumus: quæ debuimus facere, fecimus. Nè largitatē tristitia corrumpat, audiāt quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Nè ex impēso munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, piæ dispensationi nequaquàm se gloria vitæ præsentis admisceat, sed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Nè impensæ gratię vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, nè fortè te ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Nè quæ præbenda sunt citiùs, serò præbeantur, audiant quod scriptum est: Nè dixeris amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Nè sub obtentu largitatis ea quæ possident, inutiliter spargant, audiant quod scriptū est: Sudet eleemosyna in manu tua. Nè cùm multa necesse sunt, parua largiantur, audiant quod scriptum est: Qui parcè seminat, parcè & metet. Nè cùm pauca oportet, plurima prębeant, & ipsi postmodùm nimiè inopiam tolerantes ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: Non vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorū abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Cùm enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientię exquirit. Priùs nanque pręparandus est patientię animus, & tunc aut multa sunt, aut cuncta largienda, nè, dum minùs æquanimiter inopia irruens fertur, & præmissæ largitatis merces pereat, & adhuc mentem deteriùs murmuratio subsequens perdat. Nè omninò nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod scriptum est: Omni petenti te tribue. Nè saltem aliquid prębeant, quibus omninò conferre nihil debent, audiant quod scriptum est: Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & nō dederis impio. Et rursùm: Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Panē enim suum & vinum peccatoribus prębet, qui iniquis subsidia, pro eo quòd iniqui sunt, impendit. Vndè & nonnulli huius mundi diuites, cùm fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem suū, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirùm non peccatorē, sed iustum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer largiuntur, vt solicitè custodire studeant, nè, cùm commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Nè venalem Dei iustitiam ęstiment, si cùm curant pro peccatis nummos tribuere arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quàm esca, melius corpus quàm vestimentum. Qui ergò escam aut vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animę vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitię, obtulit: & quod maius est culpę, commisit,

Quid in eleemosynarū largitione obseruandum quid cauendum.

Scriptura singula probat. 1. Pet. 4.

Luc. 17.

2. Cor. 9.

Luc. 14.

Prou. 3.

2. Cor. 9.

2. Cor. 8.

Luc. 6.

Eccl. 12.

Tob. 4.

Non licet tribuendo eleemosynas, vt libet, peccare.

Luc. 12. Matth. 6.

sit,sua enim Deo dedit,& se diabolo.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo : Sed iam de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipsa in beneuolentiam & liberalitatem. Ex his igitur duobus constat beneficentia, vt sit perfecta.

Non satis est benè velle, sed etiam benè facere ex bona voluntate.

Non enim satis est benè velle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterùm benefacere,nisi id ex bono fonte,hoc est,ex bona voluntate proficiscatur.

2. Cor. 9.

Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facis,quę tibi merces est. Vndè Apostolus generaliter inquit:Si volēs hoc ago, mercedem habeo : si inuitus,dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoque multas disciplinas accepimus iustæ liberalitatis. Pulchrum est igitur benè velle, & eo largiri consilio , vt prosis , non vt noceas.

Dare oportet vt prosis, non vt obsis.

Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedē adulterij largiendum putes, non est beneficentia ista , vbi nulla est beneuolentia. Officere enim istud est,non prodesse alteri : si largiaris ei qui conspiret aduersus patriā, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent Ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas , si adiuues eum qui aduersùs viduam & pupillos graui decernit iurgio , aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur.

Ex alieno non largiendum.

Non probatur largitas, si quod alteri largitur , alteri quis extorqueat: si iniustè quærat,& iuste dispensandum putet: nisi fortè, vt ille Zachæus, reddas quadruplum priùs ei

Lucæ 19.

quem fraudaueris:& gentilitatis vitia, fidei studio & credentis operatione compenses. Fundamētum igitur habeat liberalitas tua.

Sine fraude largiendum.

Hoc primùm quæritur, vt cum fide conferas,fraudem non facias oblatis, nè dicas te plus conferre , & minus conferas. Quid enim opùs est dicere ? Fraus promissi est : in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit , & opus corruit.

Actor. 5.

Nunquid Petrus irà indignatione efferbuit , vt Ananiam extingui vellet , vel vxorem eius ? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros.

Non iactantiæ causa.

Nec illa perfecta est liberalitas,si iactātiæ causa magis quàm misericordiæ,largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodò à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te consulit,quomodò opus tuum suscipiat, mētem tuam priùs interrogat.

Matth. 6.

Nesciat , inquit , sinistra tua quid faciat dextera tua.Nō de corpore loquitur , sed etiā vnanimus tuus,frater tuus,quod facis, nesciat: nè dum hic quæris mercedem iactantiæ,illic remunerationis fructum amittas.Perfecta autem est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum,& necessitatibus singulorum occulte subuenit:quem laudant os pauperis,& non labia sua.

Ordinata sit liberalitas.

Deindè perfecta liberalitas, fide,causa,loco,tempore commodatur,vt primùm opereris circa domesticos fidei.

Domestici fidei præferantur.

Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat,si scias eum sine sumptu esse, fame laborare , ærumnam perpeti , qui præsertim egere erubescat : si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum,aut calumniæ, & non adiuues:si sit in carcere, & pœnis & supplicia propter debitum aliquod iustus excrucietur : (nam & si omnibus debetur misericordia,tamen iusto ampliùs:) si

Iustis magis benè faciendum quàm aliis.

tempore afflictionis suæ nihil à te impetret,si tempore periculi quo rapitur ad mortem,plus apud te pecunia tua valeat , quàm vita morituri. De quo pulchrè Iob dixit : Benedictio perituri in me veniebat.

Iob 29.

Personarum quidem Deus acceptor non est,quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidē debemus misericordiam.

Munus ex affectu,non ex quantitate spectatur.

Sed quia plerique fraude eam quærunt , & fingunt ærumnam , ideò vbi causa manifestatur, persona cognoscitur , tempus vrget , largiùs se debet profundere misericordia. Non enim auarus Dominus est, vt plurimum quęrat. Beatus quidem qui dimittit omnia , & sequitur eum. Sed & ille beatus, qui quod habet , ex affectu facit. Deniquè duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit : quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam contulerunt.

Matth. 19. Lucæ 21. Marc. 12.

Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit,& precium rebus imponit.

An liceat omnia simul erogare.

Cęterùm Deus non vult simul effundi opes,sed dispēsari: nisi fortè vt Helisæus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret.

3. Reg. 19.

Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas.

Cognatorum etiam habenda est ratio,si egeant.

Melius est enim vt ipse subuenias tuis,quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere , aut alicui postulare subsidium necessitati,non tamen vt illi ditiores eo fieri velint , quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia.

Non propterea se Deo dicans religiosi vt suos amicos diuites faciant,sed facultatum in pauperes distributione peccata redimant,& vitam æternam acquirant.

Neque enim propterea te Domino dicásti,vt tuos diuites facias,sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putant se parùm poscere?precium tuū quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt. Et accusat quòd eum diuitem non feceris , cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede. Et post quædam : Cōsideranda etiam in largiendo ætas atque debilitas, nonnūquàm etiam verecundia,quæ ingenuos prodit natales : vt senibus plus largiaris , qui sibi labore iam non queunt victum quærere.

Consideranda ætas, debilitas & verecundia in pauperibus.

Similiter & debilitas corporis:& hæc iuuāda prompriùs. Tum si quis ex diuitiis cecidit in egestatem,& maximè si non vitio suo : sed aut latrociniis , aut proscriptione , aut calumniis, quæ habebat,amisit. Sed fortè dicat aliquis : Cæcus vno loco sedet & pręteritur,& iuuenis validus frequenter accipit. Verum est , quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij,sed tædij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo qui iam clauserat ostium suum,si quis ostium eius procaciùs pulset,quia surgit & dat illi propter importunitatem.

Lucæ 11.

3. ET libro secundo officiorum , capite vigesimoprimo:Adiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis , si de potentis manibus eripias inopem,de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest : nè videamur iactantiæ magis causa facere,quàm misericordiæ, & grauiora inferre vulnera , dum leuioribus mederi desideramus.

Ex operibus misericordiæ vera laus cōparatur.

Iam si oppressum opibus potētis,& factione magis quàm sceleris sui precio grauatum liberaueris,egregiæ conualescit opinionis testimoniū. Commēdat plerosque etiam hospitalitas.

Ex hospitalitate.

Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat , suscipiatur officiosè , pateat aduenienti ianua. In officiis autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est , iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicūque enim iustum receperit in nomine iusti , mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit.

Matth. 10.

Tāta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne po-

Ibidem.

tus quidem aquę frigidę à pręmiis remunerationis immunis sit. Vides quia Abrahã eum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem, suscipias Christum? Licèt in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere erã, & venistis ad me: nudus erã, & operuistis me. Suaue est igitur nõ pecunię, sed gratiæ studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensurã tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum. Nõ superfluas ędificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiæ frequẽtare, quãtum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed cõgrua humanitati: nè sumptu pauperũ alienam sibi quęrat gratiam, nec restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorum, quos à sordidis negociationis aucupiis retrahere debeas, vt voluptati superfluat.

Gen. 18.
Gen. 19.
Matth. 5.

4. CAPITE vigesimoquinto: Quid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citiùs amantem remuneret? His enim fauemus frequentiùs, à quibus referendæ vicem speramus gratię. Sed eo magis infirmo & inopi nos studere conuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potiùs nostra conferamus beneficia, qui nobis ea non possunt repræsentare, dicens: ad conuiuium atque epulas non eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoque nobis reddant conuiuium: pauperes (quia nõ habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligandũ obtulit. Ad ipsum quoq; seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magis quã in locupletes, plùs iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiæ. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quòd vel vt debitum acceperit, vel ideò datum sit, eò quòd is qui dedit, reddendum sibi à diuite vberiùs existimauerit. Ità in accipiendo beneficio, eo ipso quòd acceperint diuites, dedisse se magis quàm accepisse existimãt. Pauper verò & si nõ habeat vndè reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certum est, quòd plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nũquàm exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habẽdo soluitur, & soluẽdo retinetur. Deindè quòd diues refugit, pauper fatetur, quòd si obligatus debito, sibíque subuentum, non honori suo delatũ putat: donatos sibi arbitratur filios, vitam redditã, seruatam familiam. Quãto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vndè Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurũ, neque argentum, neque pecuniam: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoquè claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi. In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quãto melius est salutem habere sine pecunia, quam pecuniam sine salute? Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniã non accepit, quam sperabat. Sed hęc via in sanctis Domini repetiuntur, vt diuitiæ contemptui sint.

Beneficia magis in pauperes, quàm diuites conferenda.
Lucæ 14.
Matth. 10.
Actor. 3.

5. CHRYSOSTOMVS in homilia de misericordia & duabus viduis, vt suprà quæstione decimatertia B. testimonio quinto. Ibidèm: Nullus miser est, nisi qui misereri noluerit: quia nec quisquam misereri desiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperem poterit inanem relinquere, nisi qui ei noluerit commodare. Non enim misericordiæ definita sunt precia, aut nisi quis multum dederit, acceptabile esse quod datur, non poterit: aut inopes tantum à quoquam exposcunt, quantum qui poscuntur dare non possunt: aut ex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quispiam cogitur, cùm libenter ex modico modicũ attributum diuina pietas gratuletur. Dominus diuitum & viduæ operationes expendens, non quantum quisque obtulerit, sed quãtum quis fecerit, singulorum animos & facultates ostendit, & viduam in opere profectò laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocris cum opulentissimis, fide ac deuotione certabat: sed vincit animo, deuotione superat, denique inuenitur potior, melior conspicitur, maior omnibus à iudice pronunciatur. Amẽ, inquit, dico vobis, vidua ista plus omnibus fecit. Prouocaris Christianæ, prouocaris, & à vidua in certamen deduceris.

Miser ille solus est, qui misereri non vult.
Non sunt definita precia misericordiæ.

6. IDEM homilia trigesima in priorem epistolam ad Corinthios: Mendicis quid esse vilius potest? sed illi tamen ipsi, vsum Ecclesiæ, templorum foribus admoti, pulcherrimum quendam, & ornamentum maximum præstant, vt his sine, plenitudo Ecclesię perfecta esse non possit. Quod & Apostoli principiò statim intelligentes, vt cætera quidem omnia, ità isthuc quoque viduæ vt essent, præclarè constituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis ministros septem pręficerent. Neque verò medicus quisquam ferro manuve admotis sic accuratè putrida vulnera secat, vt pauper egens manu porrecta stipem flagitando vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra suspirium, pulcherrimam conferunt medicinam. Neque minùs ille, per silentium, solóque conspectu, pro templi foribus mendicus sedens, suadendo potest, quàm qui populum moderatur, & pro concione quotidiè declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidiè docendo, nisi vt nè altum sapias ô homo? Res est subitò inclinans, & omnigenis casibus quàm maximè obnoxia hominum natura: ad senectã iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit: in contemptum gloria, diuitiæ in penuriam, honor in despectum abit: præcipiti flumini nec vsquàm consistenti, sed ad prona continuò & per omnia ruenti, nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus orationis potentissimum est) assiduè contestatur.

Mendici Ecclesiæ ornamentum.
Actor. 6.
Mendici ante fores Ecclesiæ sedentes, quid concionentur.

7. AD Romanos duodecimo.

8. TOBIÆ

8. Tobiæ quarto.
9. Posterioris ad Corinthios nono.
10. Ecclesiastici trigesimoquinto.
11. Psalmo centesimo vndecimo, vt in textu.
12. Lucæ decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

13. Gregorius Naziazenus in oratione de funere patris: Quis pauperibus, hoc est, naturæ pari honore præditæ contemptissimæ patri vel animo condolentior, vel manu liberalior ac munificentior? Sic enim haud dubiè quasi alienorum bonorum procurator de bonis suis existimabat, pauperum inopiam, quantùm poterat, subleuans, nec superflua duntaxat, sed necessaria quoque in eam rem insumens, (id quod hominis amicissimè erga pauperes affecti clarissimum est argumentum) partémque dans, non septem duntaxat, sicut Salomonis lex ferebat, sed ne octauo quidem accedente, sordidi tamen perparcíque animi specimen vllum edens, verùm libentiùs sua profundens, quàm alij amplificent, vinculum & electionem tollens, hoc est, vt quidem interpretor, illiberalitatem, atque eius qui stipem accepturus est, explorationem, sitne videlicet ea dignus, an indignus, nec murmuris verbum eum largitione côiungens. Quo vitio plerique laborant, qui quamuis largiãtur, nequaquàm tamen promptè & libenter tribuunt: quod quidem erogatione ipsa maius est & excellentius. Multò enim præstat ob eos, qui opem merentur, immerentibus quoquè porrigere, quàm dum metuimus, nè in indignos beneficium conferamus, dignis etiam misericordiæ officia denegare. Atque eò pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoque mittẽdum esse: vt potè nec defluxurum nec periturum apud iustum harum rerum ponderatorem, sed eò peruenturum, vbi omnia nostra collocabuntur, ac tempestiuè occurrẽt, vtcunque aliter existimemus.

Liberalitas patris Gregorij Nazianzeni. — *Eccl. 11.* — *Exploratio pauperum reprehenditur.* — *Eccl. 11.*

14. Chrysostomus homilia vigesimaprima in epistolam ad Romanos, & in sermone, Nè scrutemur pauperes curiosè: Quàm multi diuites erant temporibus prophetæ Elisæi, & tamen sola Sunamitis hospitalitatis fructum vindemiauit. Quẽadmodùm & Abraham suo tẽpore largiter ac promptè fecit. Et profectò potissimum est quod quis admiretur, quòd ista fecerit cùm ignoraret, qui essẽt, qui aduenerãt peregrini. Itaque neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christũ enim illos suscipis. Quòd si perpetuò curiosè scrutaturus es pauperes, fiet, vt sæpenumerò probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedemque quam ex eo habiturus eras, perdas. Atqui etiam is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immò & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiens, mercedem prophetæ accipiet. Qui verò intempestiua sua curiositate præcipuum quenquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Nè scruteris igitur curiosè pauperum vitam atque negocia: nam extremæ illud insolentiæ est, pro vno pane totam hominis miseri vitam curiosè inquirere. Nã etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an non videtur tibi vel pane, modico argẽto dignus? Et tamen Dominus tuus solem suum illi producit: tu verò quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labiisque osculando excipit eũ, qui statim sanguinem illum suum preciosum fusurus erat: tu verò pauperem neque pane dignatis, neque legem quam Christus dedit reuereris? Per hæc enim, quæ recensui, satis ostendit, quòd non solùm pauperes, sed & eos qui nos ad mortem vsque impellunt, auersari non oporteat. Nè dicas igitur mihi, quod hoc vel illud operatus sit mali: sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsque proditorem suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et in fine: Non succurris paupertati? Quid & conteris? Non erigis iacẽtem? vt-quid & deijcis? Non tollis pauperis tristitiam? Quid & auges? Non das pecuniam? Cur verbis etiam conuiciatis? Non audisti quantam daturi sint pœnam, qui pauperes non pascunt? Quibus suppliciis condemnandi sint? Ite, inquit, in ignem præparatum diabolo, & angelis illius. Si ergò non pascentes ità condemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non solùm non pascunt, sed & conuiciantur? Quantum patientur supplicium? quantam gehennam? Nè itaque tanta mala erga nosipsos incendamus: donèc facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguæque frenum imponamus, non solùm non conuiciantes, sed & cõsolantes tam verbis quàm factis, quatenus multa nobis recondita in futurum misericordia, promissa bona apprehendamus.

4. Reg. 4. — *Pauperes non curiosè inquirendi.* — *Matth. 10.* — *Matth. 5.* — *Luc. 22. Matth. 26.* — *In eos qui pauperes offendunt.* — *Matt. 25.*

15. Idem homilia trigesimaquinta &
16. Trigesimaseptima ad populum Antiochenum, vt suprà quæstione vndecima, testimo trigesimo & trigesimosecundo.
17. Posterioris ad Corinthios nono, vt in textu.

XVII.

De spiritualibus quid porrò Scriptura testatur?

A. *Debemus*, [a] inquit, *nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationẽ. Etenim Christus non sibi placuit*. Ac rursùs: [b] *Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis*. Item: [c] *Estote ergò imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos*. Prætereà, [d] *Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ*

a Rom. 15. a — *b Ephes. 4. g* — *c Ephes. 5. a* — *d Coloss. 3. b*

e Aug. in Enchir. cap. 71. & 74. homil. 6. 23. & 40. ex quinquaginta, & ser. 105. de temp. Gregor. 4. dialog. cap. vlt.
f 1. Thess. 5. c

benignitatem, humilitatem, modestiã, patientiam, supportantes inuicèm, & [e] *donãtes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelã: sicut Dominus donauit vobis, ita & vos.* Iterùm verò: [f] *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.*

g 1. Cor. 9. d
h 2. Cor. 11. g
i Rom. 9. a
k 2. Cor. 12. c

B. Hæc aliáq; id genus permulta passim inculcat Paulus: qui, vt [g] omnes faceret saluos, omnibus omnia factus est: vt hinc ipse testetur: [h] *Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? quis scãdalizatur, & ego nõ vror?* Et iterũ: [i] *Tristitia mihi magna est, & cõtinuus dolor cordi meo. Optabã enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Tũ alibi: [k] *Ego libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, licèt plus vos diligens, minùs diligar.*

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos decimoquinto.
2. A n Ephesios quarto.
3. E t quinto.
4. A d Colossenses tertio: vt in textu.
5. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimotertio: Postquàm in fine præcedentis capitis dixisset, multa esse genera Eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata: Sed ea, inquit, nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multo grandius & magnificẽtissimæ bonitatis est, vt tuum quoquè inimicũ diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest, facit, tu bonũ semper velis, faciasque cùm possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro suis exorat persecutoribus, suúsque admonuit dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorum sunt ista filiorum Dei, quò quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animũ ad hunc affectum orando Deum secumque agẽdo luctãdóque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quãtam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubiò verba sponsionis huius implẽtur, si homo qui nõdùm ità profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eũ, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam sibi roganti vult vtiquè dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, sic dimitte nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Maxima eleemosyna est, offensam remittere.
Matt. 5.
Contẽdendũ ad perfectã dilectionẽ, quæ ad inimicos vsque se extẽdat.
Matt. 6.
Vt minimum venia petenti condonanda est culpa.

6. E t capite septuagesimoquarto: Iam verò qui eum in quem peccauit hominem rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficile, sicut difficile erat quando inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest. Quem verò lateat Euangelij auditorẽ siue lectorẽ, quis dixerit, Ego sum veritas? Qui cùm docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam vehementer cũmendauit, dicẽs, Si enim dimiseritis hominibus peccata eorũ, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est, & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.

Ioan. 14.
Matt. 6.
Magno tonitruo comparatur Christi comminatio.

7. L i b r o quinquaginta homiliarum, homilia sexta: Potes mihi dicere, non habeo quod tribuam indigenti, non possum ieiunare frequenter, & à vino & carnibus abstinere non possum. Nũquid potes mihi dicere, charitatem te habere non posse? Ipsa est cuius possessio tanto plùs augetur, quanto ampliùs erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, nè aduersùs te ille teneat aliquid, cui non habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Scitote fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ, Vna cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei à quo læsus es. Nam dare aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes. Indulgere peccanti quantum volueris, redundabit tibi. Aurum & argentum, vestem, frumẽtum, vinum & oleum potest fieri vt aliquotiès nõ habeas, vndè pauperibus tribuas: vt autem omnes homines diligas, & hoc aliis, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquàm te poteris excusare. Quia si in cellario vel in borreo non habes quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre quod tribuas. Et quod omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quàm eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbram excusationis possit prætendere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia sufficit sibi: illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omninò non sufficit. Et quia sicut ipsi videtis fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satis abundéque sufficiunt, nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non se habuisse vndè sua peccata redimeret. Et ideò omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permaneant: qui mali sunt, citò se corrigant: timentes illud quod Dominus comminatus est dicens, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magis cũ ipsius adiutorio laborem*, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittetur vobis.

Ab hoc opere misericordiæ nihil excusat.
Luc. 6.
Eleemosyna cordis & pecuniæ.
Eleemosyna cordis semper tribuenda.
Matt. 6.

Cùm

Luc. 6.

Cùm ergò ſecundùm præfatam Domini ſententiam, qua dixit, Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater veſter cęleſtis peccata veſtra: in poteſtate noſtra poſitum ſit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis noſtris, vt libera cõſcientia poſſimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

In noſtra poteſtate poſitú eſt qualiter iudicemur.
Matt. 6.

8. Et homilia vigeſimanona: Ea illa eleemoſyna qua ignoſcis homini, nihil perdis. Eccè ſtatim veniam petit ignouiſti, nihil amiſiſti. Charitate ampliot domum rediſti. Illud aliud genus eleemoſynarum vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quiſque dederit, hoc ipſum quod dabit, non habebit.

9. Item homilia quadrageſima: Si mordet conſcientia fragilitatis, & in hoc ſeculo vbiquè abundant iniquitates: dic ergò; Dimitte nobis debita noſtra. Sed quod ſequitur vide, Noluiſti enim dimittere peccatum fratri tuo, & dicturus es, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Annon es dicturus? Si nõ es dicturus, nihil es accepturus, ſi falſum es dicturus. Ergò dic, & verum dic. Quomodò dicturus es verum, quia fratri tuo noluiſti laxare peccatum? Illum admonui, modò conſulo. O quiſquis es, ſi tamẽ es, qui dixiſti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: ſi dixiſti ex toto corde tuo, ſi vera humilitate, non ficta charitate, quomodò Deus videt in corde, vndè dixiſti: ſed ille noluit tibi dimittere, noli eſſe ſolicitus: Serui eſtis ambo, habetis Dominum, conſeruo tuo debes, noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiſerit Dominus, ſi poteſt, exigat ſeruus. Dico aliud, Admoneo ergò eum qui noluit dimittere fratri ſuo, cùm petat ille dimitti, vt ſibi faciat quod nolebat, nè quando orat non accipiat quod deſiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati ſui à fratre ſuo, & non accepit, vt in eo quod non impetrauit à fratre ſuo, ſecurus ſit de Domino ſuo Eſt & illud quod moneam: Peccauit in te frater tuus, & noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Si abundant verba iſta, vtinam Deus eradicet illa de agro ſuo, hoc eſt, de cordibus veſtris. Quàm multi enim qui ſciunt ſe peccâſſe in fratribus ſuis, & nolunt dicere; Dimitte mihi. Non erubuerunt peccare, & erubeſcunt rogare. Ipſos ergò imprimis admoneo quicunque habetis diſcordiam cum fratribus veſtris, & reuocatis ad vos, & conſideratis vos, & iuſtum iudicium fertis in vobis, intùs in cordibus veſtris, & inuenietis vos non debuiſſe facere quod feciſtis, non debuiſtis dicere quod dixiſtis. Petite veniá fratres à fratribus veſtris, facite fratribus quod ait Apoſtolus, Donãtes vobiſipſis, ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis: facite, nolite erubeſcere veniam petere. Proindè omnibus dico viris & fœminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihijpſi. Omnes audiamus, omnes timeamus, ſi peccauimus in fratres noſtros. Et poſt pauca: Sunt perſonę humiles per ordinem ſeculi huius, à quibus ſi petamus veniam, extolluntur in ſuperbiam: hoc eſt quod dico, aliquando dominus peccat in ſeruum ſuum, quia ſi ille dominus eſt, ille ſeruus: ambo tamen alterius ſerui ſunt, quia ambo Chriſti ſanguine redempti ſunt. Tamen durum videtur vt etiam iubeam, hoc præcipiam, vt ſi fortè dominus homo peccat in ſeruum ſuum iniuſtè litigãdo, iniuſtè cædendo, dicat ille, Ignoſce mihi, da mihi veniam, Non quia non debet facere, ſed nè ille incipiat ſuperbire, ſi pœniteat eum. Quid ergò? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei puniat cor ſuum, & ſi non poteſt dicere ſermo ſuo, quia non oportet, Da mihi veniam, blãdè illum alloquatur. Blanda enim appellatio, veniæ eſt poſtulatio. Fortè cogitando loquimini, & dicitis vobis, Volo cõcordare: Sed ille me læſit, ille in me peccauit, & nõ vult veniam poſtulare. Quid ergò dicturus ſum? Vade ad illum, & tu pete veniam: Abſit. Nolo mẽtiaris. Nolo dicas. Da mihi veniam, qui te nôſti nõ peccâſſe in fratrem tuum. Quid enim prodeſt tibi, cùm tu fueris tuus accuſator? Quid expetis tu tibi ignoſci ab eo, quem non læſiſti, aut in quo non peccâſti? Nihil tibi prodeſt, nolo facias, nôſti benè, diſcuſſiſti, ſciſti, quia in te peccauit, non tu in illum. Scito, inquam, in tua ſcientia, ſcit tua ſcientia, noli venire ad fratrem tuum qui in te peccauit, & vltrò ab illo petere veniam, Debent inter vos eſſe alij pacifici qui illum obiurgent, vt à te priùs veniam petat, tu tãtum paratus eſto ignoſcere, prior paratus eſto ex toto corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimiſiſti, habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat à te veniam, quia ſcis ei nocere, ſi non petat. Ora pro illo vt petat, dic Domino in oratione tua, Domine ſcis me non peccâſſe in illum fratrem meum: ſed illum potius peccaſſe in me, & obeſſe illi quod peccauit in me, ſi veniam nõ petat à me: Ego bono animo peto vt ignoſcas ei. Eccè dixi vobis, quòd maximè per iſtos dies ieiuniorũ veſtrorũ, obſeruationũ quoq; veſtrarũ continentiæ veſtræ mecum agere debeatis, vt cum fratribus veſtris concordetis. Gaudeam & ego de pace veſtra, qui cõtriſtor litibus veſtris, vt omnes donantes vobiſmetipſis, ſi quis habet aduersùs aliquẽ querelam, ſecuri agamus paſcha, ſecuri celebremus eius paſſionem, qui nihil cuiquam debebat, & precium, quod pro debentibus ſoluit Dominus Ieſus Chriſtus, dico qui in neminẽ peccauit, & propè in illum omnis mũdus peccauit, nec exigit ſupplicia, ſed promiſit præmia. Habetis ipſum teſtem in cordibus veſtris, quia ſi in aliquem peccauimus, vero corde veniã poſtulemus: ſi aliquis in nos peccauit, veniam dare parati ſimus, & pro inimicis noſtris oremus, nõ expectemus vindicari fratres. Quid eſt vindicari, niſi malo alieno paſci? Scito quotidiè venire hominem, genua figere, fronte terram concutere, aliquando vultum ſuum lachrymis rigare, & in iſta tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine vindica me, occide inimicũ meũ. Planè orat vt occidat inimicũ tuũ, & ſaluet fratrẽ tuum. Occidat inimicitias, ſaluet naturam. Sic orat vt vindicet te Deus, pereat qui te perſequebatur, ſed maneat qui tibi reddatur.

Deo qui peccauit ab alio remiſſionem, & nõ acquieſcat.
De eo qui offenſus eſt ab alio qui veniã non deprecatur.
Ad eos qui erubeſcũt veniam petere.
Ephes. 4.
Ab inferioribus petenda ſit venia.
Blãda appellatio, veniæ eſt poſtulatio.
An qui læſus vel offenſus eſt, offendẽtẽ, accedere tenearur.
Repetitio breuis.
De expetentibus vindictã.

10. Idem Auguſtinus ſermone ducenteſimo tertio de tempore: Non poteſt peccator miſericordiam à Deo ſperare, qui miſericordiam non facit peccantibus in ſe. Ergò dimittat homo temporale debitum, vt mereatur recipere æternale bonũ. Si animas noſtras cupimus peccatorũ ſordibus emũdari, miſericordiam in nos peccantibus non negemus, vt in die tribulationis ad promerendam Dei miſericordiam, miſericordiæ operibus adiuuemur. Quomodò miſericordiã à Deo expectat vel ſperat

Remittenda eſt offenſa.
Operibus miſericordiæ iuuamur ad promerendã Dei miſericordiam.

qui crudelis est in conseruos suos? Si quis cupiar Deum sibi misereti, ità & misereatur debitoribus suis. Certissimè indulgentiam sperate poterit, qui

Indulgēdum aliis.
Luc. 6.

aliis indulgere nouit. Ad misericordiæ opus optimè nos in Euangelio Dominus exemplo roborauit, vbi ait: Estote ergò misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est: Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

Matth. 5.
Eccl. 16.

Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et paulò pòst: Igitur ex nostro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodò in potestate nostra est, quomodò iudicemur à iudice. Si misericorditer iudicemus in nos delinquentibus, misericorditer iudicat Deus de nobis in se peccantibus. Intendamus ergò in exemplum illius: sicut doctor gentium nos admonens ait: Donate vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelā, sicut Deus in Christo donauit vobis, ità & vos facite: hoc est, quomodò Deus in Christo nobis peccata donauit, sic etiam nos qui in nos peccant, dimittamus. Item alibi idē Apostolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Colo 3.
Rom. 12.
Ibidem.

Sciendum est certissimè, quòd vnusquisq; talem indulgentiam accepturus est à Deo, qualem & ipse dederit proximo suo. Tunc oratio nostra pro peccatis nostris ad aures omnipotentis Dei citò perueniet, si delinquentium preces in nostris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoscere nouit, clementiam diuinæ pietatis certissimè accipiet. Vndè & scriptum est: Qui pronus est ad misericordiam, benedictus à Domino. Sic enim remittitur nobis, vt nos remiscimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerūt. Multa itaque genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittātur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisque peccauit.

Prou. 22.

Miseratione iuuamur vt dimittantur nobis peccata.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite sexagesimo, eóque vltimo: Sed inter hæc sciendum est, quia ille rectè sui delicti veniam postulat, qui prius hoc quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim nō accipitur, nisi antè discordia ab animo repellatur, dicente veritate. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersùm te, relinque munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum.

Matt. 5.

Qua in re pensandum est, cùm omnis culpa munere soluatur, quàm grauis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quamuis longè positum, longéque disiunctum, mente ire, eique animum subdere, humilitate illum ac beneuolentia placare: vt scilicet conditor noster dum tale placitum nostræ mentis aspexerit, à peccato nos soluat, qui munus pro culpa sumit.

Discordiæ sententia ... quàm magna sit.
Placandus est proximus quē offendimus.
Matt. 18.

Veritatis autem voce attestāte didicimus, quia seruus qui decem millia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, absolutionem debiti à domino accepit. Sed quia conseruo suo centum sibi denarios debenti, debitum non dimisit, & hoc est iussus exigi, quod ei fuerat iam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursùs exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

Debita remissa rursus exiguntur ab iis qui iniurias nō remittunt. Vide S. Tho. P. 1. q. 88.

Igitur dum per indulti temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conuersionē nostram is qui culpas examinat, expectat: conflemus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

Post mortem quiuis ... hostia non egē.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses, quinto, vt in textu.

1 B. PRIORIS ad Corinthios nono.

2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo.

3. AD Romanos nono.

4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, vt in textu.

XVIII.

Quæ summa est doctrinæ omnis de misericordiæ operibus præstandis?

a Gal. 6. a

Apostolus rem omnem hoc quasi vnico verbo complexus est, [a] *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi*, putà legē charitatis. De qua lege rursùs idē: [b] *Si quod est mandatū, in hoc verbo instauratur: Diliges proximū tuum sicut teipsum.* Et Petrus Apostolus: [c] *Ante omnia*, inquit, *mutuā in vobismetipsis charitatē continuā habētes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quod charitatis misericordiæq; præstandę præceptum ac officiū, vt est naturæ ac rationi maximè cōsentaneū: sic ad omnes etiam se porrigit, vt hinc scriptū legamus, [d] *Vnicuique mādauit Deus de proximo suo.* Ità verò mādauit, veluti Christus interpretatur: [e] *Omnia quæcunque vultis vt faciāt vobis homines, ità & vos facite illis.* Hęc est enim lex & prophetæ.

b Rom. 13. a
Gal. 5. c
c 1. Pet. 4. b
d Eccl. 17. b
e Matt. 7.
Luc. 6. a

TESTIMONIA.

1. AD Galatas sexto.
2. AD Romanos decimotertio vt in textu.
3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
4. PRIORIS Petri quarto.
5. ECCLESIASTICI decimoseptimo.
6. MATTHÆI septimo, vt in textu.
7. LVCÆ sexto: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

I.

Quid sibi vult nomen & ratio Cardinalium virtutum?

CARDINALES quædam virtutes idcircò[a] dicuntur, quòd sint tanquàm aliarũ fontes & cardines, & quemadmodum ostiũ in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versetur, ac boni operis vniuersa structura[b] eisdẽ inniti quodãmodò videatur. Eiusmodi verò[c] quatuor numerantur: Prudentia, Iustitia, Tẽperantia, & Fortitudo; de quibus ità scriptum extat:[d] *Sobrietatem & prudentiã docet, & iustitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Vbi per sobrietatem[e] temperãtia, per virtutem fortitudo haud obscurè designatur: omnésq; illę nobis ità commendantur, vt ab æterna[f] Sapientia, qui Deus est, eas propriè conferri, & ingenti cum fructu humanæ salutis accipi atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam officiales dictæ sunt, quoniam ab iis, vt[g] Ambrosius annotauit, nascuntur officiorum genera, cunctáque communis vitę officia secundùm suam cuiusque vocationem deriuantur.

[a] Vide Amb. in c. 6. Luc. & libr. 1. offi. c. 24. Iul. Prosp. de vita contemplatiua lib. 3. c. 18.
[b] Greg. lib. 2. moral. in Iob c. 36.
[c] Amb. lib. 3. de virgin. & lib. 1. offi. ca. 9.
[d] Sapien. 8. b
[e] Aug. lib. 1. retract. c. 7.
[f] Pro. 8. b c d Eccl. 24. a
[g] lib. 1. offi. c. 25.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucę: Quatuor tãtùm beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales, ille in illis octo mysticum numerum reserauit. Pro octaua enim multi scribuntur psalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortassè benedictionibus. Sicut enim spei nostræ octaua perfectio est, ità octaua summa virtutum est. Et post multa: Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionib⁹ sanctus Lucas benedictiones octo sit complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, Temperantiam, Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper est spiritu, auarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, nõ negat quod sit omnibus ad vsum communiter datũ. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, no quærit alienum, nec dolum proximo suo struit. Connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur, & sanctis vna cõpetit virtus, sed eius quæ fuerit vberior, vberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, vt fratris filium ab hoste seruaret? & quanta abstinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergò vnicuique plura præmia, quia plures inc[...] virtutum. Sed quod in aliquo merito copiosius, hoc erit in præmio redundantius. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temper[...], quæ à peccato abs[...]et, seculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuriunt & sitiunt. Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus: quia iustitia eius manet in æternum. Vndè & in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitiæ desideratur, aut potus: quæ vitius quasi materia quædam virtutum est, vt iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, ea quæ æterna sunt quærere: lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes, & qui ea quæ non sunt destruat, vt quæ sunt possit adipisci. Beati eritis cùm vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium meretur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Denique vt scias consummationem esse fortitudinis, passionem: Secundùm hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum, quia prophetas Iudæi vsque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationémque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxtà corpusque cõfirmat. Nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus plerunque percellimur. Ergò temperantia cordis habet, animíque munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

2. IDEM libro primo officiorum, capite vigesimo quarto: Quid his vitiis Abraham, Iacob, Ioseph, Dauid) principalium virtutum officium defuit?

Margin notes: Quatuor virtutes Cardinales. — Cõnexæ concatenatæque virtutes. — Gen. 18. 14. — Gen. 15. [...] 4. — Merito præmium respõdet. — [...] 4. Virtutes cũ fortitudine [...] 4. — Temperantia. Iustitia. Matt. 5. — Prudentia. — 1. Cor. 1. — Fortitudo. — Principales [...].

Prudentia. *Iustitia.* *Fortitudo.* *Temperantia.*

Quatum primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatione versatur, & scientiæ pleniotis iofundit cupiditatem. Secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit, alieoum ooo vendicat: vtilitatem propriam oegligit, vt communem æquitatem custodiat. Tertio fortitudinem, quæ & io rebus bellicis excelsi animi magnitudine & domi emioet, corporisque præstat viribus. Quarto têperãtiam, quæ modum ordinémque seruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonctauo: Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sententia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoque quatuor, velut quasdam origioes omoium malorum definiunt. *Principales virtutes 4.* Principales quatuor esse virtutes, non solùm philosophi sentiunt, sed etiam oostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum, hoc Domino illuminante debemus breuiter demoostrare. *Quaternarij numeri mysterium.* Quaternarium numerum perfectioni sacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidête, Aquiloue & Meridie, quatuor determioati partibus sioe angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomeo, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoquè quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se cootinet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter ioueoerunt, & eorum inuenta probantes posteri susceperunt. *Gen. 2. Ezec. 1.* Sed & quatuor flumina, quę de paradisi fonte proceduot, vel quatuor Euangelia, diuini currus totæ quatuor & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant, & ideò virtutes istæ, quæ tantùm cootioent perfectionis in numero, solicitè coosiderare debemus, *Omnem perfectionem in se comprehendunt 4. istæ virtutes* quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quàm oihil perfectionis vsquàm sit, quod in istis virtutibus ooo sit. Nam si temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem: eo qui temperanter & iustè & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas priocipales diximus, oriuntur, ostendere: sed cùm proprietates & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc io primis nôsse, & tenere debemus, quòd istæ quatuor virtutes, vel omoes quæ ex illis existuot, *Sunt Dei dona.* dooa sint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniũ virtutum proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunque, quocunque tempore, io quacunque gente io Deum credeotes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autem nesciêtes Deum, vel etiam blasphemantes, sioe fide vixerunt, oihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

4. GREGORIVS Magnus libro secundo Moralium in Iob, capite trigesimosexto de trãquillitate coosscientiæ loquens: In quatuor verò aogulis domus ista consistit: quia nimirùm solidę mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quatuor ergò angulis dom⁹ ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. *In 4. virtutibus tota boni operis structura consurgit.* Vodè & quatuor paradisi flumioa terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus, cor iofuoditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. *Prudentia quando frigescit.* Sed oûounquàm dum mêti ignauia surrepit, prudêtia frigescit: nam cùm fessa torpet, ventura non prouidet. *Temperantia quando marcescit.* Nonnuoquàm dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. Inquantùm enim ad delectationem præsentium ducimur, io tantùm minùs ab illicitis têperamus. *Fortitudinis vires quomodò turbantur.* Noooûquàm se timor cordi insiouat, & vires nostrę fortitudinis turbat, & eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatiùs dilecta formidamus. *Iustitia quando enervatur.* Noonuoquàm verò amor sui se menti iogerit, eamque latenti motu à rectitudioe iustitiæ diuertit, & quo se totam authori reddere oegligit, eo in se iustitiæ iuri cootradicit. Ventos ergò vehemens quatuor aogulos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quasi quassatis angulis domus obruitur, dũ pulsatis virtutibus cõscientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angulos filij cooiuiaotur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ quasi quædam cordis soboles se inuicèm pascunt. *Dona spiritus sancti mentem informant.* Dooum quippe spiritus, quod in subiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudioem, iustitiam format: eandem mẽtem, vt contra siogula quæque tentamẽta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt cootra stultitiam, sapientiam: cootra hebetudinem, intellectum: cootra præcipitatiouem, cousilium: contra timorem, fortitudinem: coutta ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: coorra superbiam, det timorem.

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt λογισικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμικὸν, διορθωτικὸν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque iustitiam. *Prudentia. Fortitudo. Temperantia.* Prudêtia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisque cootemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorúmque cootemplatiooe cęlestium oegligit corporis voluptates. *Iustitia.* Iustitia in alto quodam suggestu locata videt exploratq; omoia: quæ aliis potiùs nata quàm sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur.

6. ET libro secuodo Officiorum, capite nono: Est ergò indiuiduum sapientiæ atque iustitiæ contuberoium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, *Temperantia, fortitudo, &c. in quibus consistunt.* vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus: Fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruaos. Sit igitur nobis cõmunis opinioois gratia, quadripartita hæc facta diuisio.

7. SAPIENTIÆ óctauo: Et si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omoia? Si autem sensus operatur: quis horum quæ sunt, magis quàm illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habẽt virtutes:

tures: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.

8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite septimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & sapiētiam docet, & iustitiam & virtutē. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quę maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominauit, sobrietatem appellans temperantiam, & prudentię imponens nomē, sapientiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo nuncians, solam iustitiam suo nomine interpretatus est. Has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè posteà reperimus in codicibus Græcis. (Sap. 8.)

9. PROVERBIORVM octauo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam & superbiam & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequàm terra fieret, &c.

10. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitaui, & thronus meus in columna nubis: gyrum cæli circuiui sola, & profundū abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni populo & in omni gēte primatum habui. Ab initio & ante secula creata sum, & vsque ad futurum seculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctę spei. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoquinto: Ab his quatuor virtutibus nascuntur officiorum genera.

II.

Quomodò Cardinales virtutes definiuntur?

A. Prudentia est virtus, quę secundùm honesti rationem quid expetendum, quídve fugiēdum sit, homini pręscribit. Iustitia est virtus, qua cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatū carnis, quæ gustu atque tactu percipiūtur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortísque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.

(Definit easdem Aug. li. 1. de libero arbitrio, ca. 13. & l. de morib. Eccl. Catholic. ca. 15. De his in libris offic. disserit Ambr. Prosp. l. 3. de vita contēpl. ca. 18. & seq. Bern. in paruis sermonib. serm. 35. & in Cantic. ser. 22.)

B. Hęc est nobilis quadraga Virtutum, qua in cęlum vehimur: hęc[a] flumina quatuor paradisi, vt[b] Augustinus vocat, cuius & hoc dictū extat memorabile: Illa est, inquit, [c]humanarum rerum scientia, quę nouit lumen prudēnę, temperantię decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuētes, verè nostra dicere audemus.

(a Genes. 2. b Lib. 2. de Genesi contra Manich. ca. 10. Item Ambr. in li. de paradiso, ca. 3. c Lib. 1 contra Academicos, ca. 7.)

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimotertio: Considera nunc, vtrū tibi videatur esse prudentia appetendarum & vitandarum rerum scientia. EVODIVS. Videtur. AVG. Quid fortitudo? Nónne illa est animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, nō in nostra potestate constitutarum, contemnimus? EVO. Ità existimo. AVG. Porrò temperantia est affectio coërcens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur. An tu aliter putas? EVO. Immò ità, vt dicis sentio. AVG. Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur. EVO. Nulla mihi alia iustitię notio est.

(Prudentia quid sit. — Fortitudo. — Temperantia. — Iustitia.)

2. ET in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd si virtus ad beatā vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Namque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantùm intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinàm ità sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem, vt temperātia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facilè tolerās omnia propter quod amatur: iustitia amor soli amato seruiens, & proptereà rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis à quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ. Quare definire etiam sic licet, vt temperantiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptúmque seruantem: fortitudinē, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam, amorem Deo tantùm seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam, amorem benè discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab iis

(Virtus est summus amor Dei. — Quadruplex virtus. — Temperantia. Fortitudo. — Iustitia. Prudentia. — Definitiones earundem.)

quibus impediri potest.

3. PROSPER vt suprà, quæstione prima, testim. tertio.

Ad consilium impiorum 4 modis itur.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone trigesimoquinto: Ad consilium impiorum (dæmonis scilicet suggerentis, carnis sese oblectantis, & spiritus consentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blāditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reijciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hāc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippè prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertā, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem, vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruant, ne amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata.

Fortitudo quibus necessaria.

Temperantia.

Prudentia.

Iustitia.

Vbi sedem habeant virtutes singulæ.

Prudentia quid sit.

Iustitia quid sit.

Ethnici cur frustrà de his virtutibus Cardinalibus disseruerint.

1. Cor. 1.

5. IDEM sermone vigesimosecundo in Cantica canticorum: Frustrà huius seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen appræhendere omninò nequiuerunt, cùm illum nescierint qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera benè conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minùs propriè referri videtur. Ad quod respondetur primùm, id esse continentiam, quod temperantiam. Deindè, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, temperantium se à cibo, à potu, & concubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quā familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu: hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrûm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Nō enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id vnde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutē Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum proindè quis laborat in acquisitione virtutum, si aliundè eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum temperantiæ: cuius mors, insigne est fortitudinis.

Temperantia sanctificatio quædam est.

1. Thess. 4.

Ibidem.

Soli Christiani sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes.

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui indè diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum: & aurum terræ illius optimum est, ibique inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terrā Æthiopiæ. Nomē verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

2. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite decimo: Flumen autē quod procedebat ex Eden, id est, ex delicijs & voluptate & epulis, quod flumen a Propheta significatur in psalmis, cùm dicit; Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc est enim Eden, quod Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam. Prudentia ergò quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quæ est ineffabilis: quam si eloqui velis, parturis eam potiùs, quàm paris: quia ibi audiuit & Apostolus ineffabilia verba, quę nō licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terrā circuit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum, id est, disciplinam viuendi, quę ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta nitescit, sicut aurum optimū & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quę viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem qui non arescit. Fluuius autem ille, qui circumit terram Æthiopiam multùm calidam atque feruētem, significabat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigrā. Tertius autem Tigris, vadit contra Assyrios, & significat temperantiam, quę resistit libidini, multùm aduersanti consilijs prudentię. Vndè plerunque in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius, nō dictum est, cōtra quid vadat, aut quam terram circumeat: iustitia enim ad omnes partes animę pertinet, quia ipsa ordo & ęquitas animę est, qua sibi ista tria concorditer copulantur, prima prudētia, secūda fortitudo, tertia temperantia, & in ista tota copulatione atque ordinatione perficiunt iustitiam.

4. flumina paradisi 4. virtutes significant.

Prudentia designatur per Phison.

2. Cor. 12.

Fortitudo per Gehon.

Temperantia per Tigrim.

Iustitia per Euphratem.

3. AMBROSIVS in libro de paradiso, capite tertio:

Sapientia velut fons est virtutum.

tio: Sicut ergo fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis: itâ fons virtutû est cæterarû, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta est, non ex ea quæ inculta est, fons iste, procedit, vt irriget paradisum, hoc est, quędam diuersarum fluenta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quę sapiêtia ista diuiditur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi vnum prudêtiæ, aliud têperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iustitiæ? quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientię, itâ etiam flumina ista quatuor, quædam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum. Phison igitur prudentia est, &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iustitiam intelligi docet Ambrosius. at paulò pòst: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi illius incluserunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluuium, prudentię fuit: quo in tempore iusti numerantur, Abel à Deo iustus dictus, &c.

Ethnici scriptores virtutum descriptionê ex nostrorum libris hausêre.

Prudentiam designat Phison. Temperantiâ Gehon, iuxta Amb. Fortitudinem Tigris iuxta Amb. iustitiam Euphrates.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite septimo, agens de definitione Sapiêtiæ, qua dicitur, Sapientiam esse rerum humanarû diuinarúmque scientiam, ait: Res humanas esse vt concedam res hominum, quicquam tu existimas nostrum esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potest? Aut cùm rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quidque deniquè aliorum carminum cogitemus? Illa est humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prouidentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuêtes, vera nostra dicere audemus, &c.

Humanarum rerum sciêtia.

IIII.

Quo pacto Prudentia nobis sacris literis commendatur?

Prudenter monet Ecclesiasticus in hunc modum:[a] *Fili, sine cõsilio nihil facias, & post factû non pœnitebis.* Item,[b] *Sapiês cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit,* Tû fons[c] omnis sapientię prudentięque Christus, verus ille[d] Salomô, itâ docet:[e] *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ:* vt intelligamus, ad perfectâ prudentiam vtrûque coniunctim requiri, columbinam videlicet simplicitatem, quę innocentes mitésque facit: & serpentinam prudêtiam, quę homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallât ipsi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, si Paulinę doctrinę nos accommodemus:[f] *Videte fratres,* inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quasi insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei, bona*[g] *scilicet & beneplacens & perfecta.* Atque huc pertinet dictû Salomonis,[h] *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.* Et illud,[i] *In facie prudentis lucet sapientia.* Demùm quod idem affirmat,[k] *Cor prudentis possidebit scientiam, & auris sapientum quærit doctrinam.*

Basil in constit. monast. ca. 15. & hom. 12. in principium Prouerbiorum. Bern. ser. 49 in Cantica.
a Eccl. 32 d 37. c Prouer. 12. c 13 b
b Eccl. 3 d 18. d 19. a Prouer. 14. b Iob 28.
d Deut. 4 a 13 d Vide Prou. 3. b 8. b cap. 6 a c d 7 b b d
c Eccl. 1. a
d Matth. 12. d Luc. 12. d
e Matth. 10 b & ibidem Theophylact. & Hier. Itê Aug. quæst. 8 ex Matthęo. Greg. 1 moral cap. 1 & hom. 10 in Euang. Prosper. li. 3. de vita contempl. ca. 29. & 30.
f Ephes. 5. d Coloss. 4 a 1. Pet. 4. b Prouer. 4 d Eccl. 2. 0
g Rom. 12. a 1. Thess. 4. a
h Prouer. 13. d Eccl. 6. d
i Prouer. 17. d Eccl. 8. a
k Prouer. 18. c

TESTIMONIA.

Prudentia quâ sit in omni actione necessaria.

1. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite decimoquinto: Cæterùm in omni, quæ suscipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiusuis generis est, quod licèt bonum videatur, non in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut nô adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiût, mirabile est, quatenus ex earum vsu cùm in dantes, tùm in accipiêtes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerbiorum, quæ est duodecima inter homilias variorum argumentorum: Prudentiam igitur vnam ex virtutibus pręclaris existere palàm est, qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines scientes reddimus. Prudens verò vtique à prudentia per denominationem dicta est. Sed quando feratum prudentissimus serpês esse Domini testimonio dicitur: Estote, inquit, prudentes sicuti serpentes: item prudens œconomicus iustitiæ: manifestum, quòd duplex est Prudentiæ nomen. Vna quidem proprij commodi custos, & alieni doli obseruatrix, qualem serpens habet. Ille si quid periculi incurrere viderit, caput ante omnia custodit. Ea videtur esse verit-

Matth. 10.

Luc. 16. Prudentia comis siue mundana.

tia illa, quæ prona est ad proprium commodum, & simpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille seculi prudens & iniustitiæ œconomicus apud *Prudentia vera.* Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda & oon agenda sunt, cognitio est: quam si quis ritè sectatus fuerit, nunquam ab officio virtutéque abscedet, nunquàm vitiorum pestem incurret.

3. BERNARDVS sermone quadragesimoquinto *Discretio quã sit necessaria.* in Cantica: Importabilis absque scientia est zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minùs efficax minúsque vtilis inuenitur, plerunque autem & perniciosus valdè sentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior spiritus, profusiórque charitas: eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perseuerat *Psal. 118.* dies: diem, virtutem appellans. Est ergò discretio oon tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morũ doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsáque affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiumque naturæ.

4. ECCLESIASTICI trigesimosecundo, vt in textu.

5. ET trigesimoseptimo: Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum cõsilium stabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo: Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit cõsilia.

7. ET capite decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimooctauo: Homo sapiens in omnibus metuit, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigesimotertio: Sapiens non odit mandata & iustitias, & non illidetur quasi in procella nauis. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimoquarto: Sapiens timet, & declinat à malo: stultus transilit & confidit.

12. IOB vigesimooctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

13. DEVTERONOMII quarto ait Moyses: Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra quàm possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapiẽtia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hęc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigesimosecundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia, Vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio: Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia: melior est acquisitio eius negociatione auri & argẽti: primi & purissimi fructus eius. Preciosior est cunctis opibus: & omnia quę desiderantur, huic non valẽt comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitię & gloria. Vię eius viæ pulchrę, & omnes semitæ illius pacificę.

16. CAPITE octauo: Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in cõsilio, & eruditis intersum cogitationibus. Meũ est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide precioso, & genimina mea argento electo.

17. SAPIENTIÆ sexto: Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens, quàm fortis. Clara est, & quæ nunquàm marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui se cõcupiscũt, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: assidẽtem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergò de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illam, citò securus erit. Si ergò delectamini sedibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuũ regnetis. Diligite lumen sapientię omnes qui pręestis populis. Multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens, stabilimentũ populi est.

18. CAPITE septimo: Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ: & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem preciosum: quoniam omne aurum in cõparatione illius arena est exigua, & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniã inextinguibile est lumen illius. Venerunt autẽ mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus: quoniã antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cũ sit vna, omnia potest: & in se permanẽs, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo: Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons sapiẽtiæ

verbum

verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Vnus est altissimus creator omnipotens, & rex potens & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secūdùm datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

20. MATTHÆI duodecimo: Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit a finibus terræ audire sapientiā Salomonis, & ecce plusquàm Salomon hîc.

21. LVCÆ vndecimo: Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit, &c. vt apud Matthæum.

22. MATTHÆI decimo: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergò prudētes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimū Matthæi: Volo vos māsuetos esse, sicut oues, & sic magis vincere. Estote igitur prudentes sicut serpētes, & simplices velut columbæ. Vult discipulus etiam prudentes. Idcircò cùm audieris Christianos dici oues, non intelligas quòd oporteat eos stupidos esse. nam & prudētes oportet esse, & scire quomodò versandum sit in medio multorū inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obiicit vt percutiatur, caput autem seruat: ità & Christianus, inquit, omnia sua det, atque etiam corpus suum, percutientibus: caput autem quod est Christus, & fidem in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circungyrat se, & transiens pellem veterem expoliat: ità & nos per angustam viam incedamus, vt veterem exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nociuus est, iubet nos simplices esse, hoc est, synceros, & absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbæ. illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & persecutionē patiuntur, rursùs ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ità vt nè derideris ob vitam ab aliis, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem, nè illis noceas, sis velut columba, hoc est neutiquàm malignus.

Matth. 10.

Serpentis prudentia in quo imitanda.

Simplicitas columbæ in quo imitanda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthæi: Estote ergò prudentes, &c. Vt per prudentiam deuitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput: & illud in quo vita est, protegit. Ità & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus Simplicitas columbarum ex Spiritus sancti specie demonstratur. Vndè dicit & Apostolus, Malicia paruuli estote.

Serpentis astutia & columbæ simplicitas imitanda.

1. Cor. 14.

Matth. 10.

25. AVGVSTINVS in libro quæstionū ex Matthæo, quæstione octaua: Estote ergò prudentes sicut serpentes: ad cauendum malum, in capite custodiendo, quod est Christus. Nam serpens totum corpus pro capite obiicit persequenti. Vel quòd per angustias se coarctans, veteri tunica exutus innouetur. Quod imitantur quibus dictum est, Intrate per angustam portam, cùm vetere homine exuuntur. Nam si cauendum malum ità moneret, vt violenter resistendum esset malis, non supra dixisset. Mitto vos sicut oues in medio luporū. Simplices autem sicut columbas esse voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò animalium necat, non solùm grandium, cōtra quæ vires nō habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeres aluntur. Est autem omnibus irrationalibus animantibus vna quædam inter se societas, sicut etiam rationalibus sua, id est, hominibus, non solùm secum, sed etiam cum angelis, Discant ergò ex similitudine columbarum nulli prorsùs nocere ad societatem suam pertinēti participatione rationis.

Serpentis astutia.

Matth. 7.

Ephes. 4.

Matth. 10.

Columbæ simplicitas.

26. GREGORIVS libro primo Moraliū in Iob, capite secundo: Nonnulli ità sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eò veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquàm innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos sapiētes esse in bono, simplices autem in malo. Hinc rursùs dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione coniunxit: vt & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursùs serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodò, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicunque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

Simplicitati coniungenda est prudentia.

Rom. 16.

1. Cor. 14.

Matth. 10.

Actor. 2.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus & in igne monstratus est: quia omnes quos repleuerit, simplices & ardentes facit. Simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate potest. Hinc ipsa veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colūbæ. Qua in re notādum est, quòd discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenùs & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam colūbæ simplicitas tēperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Eccè prudētiam serpentis audiuimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quę simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenùs omne cor quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

Matth. 10.

1. Cor. 14.

Iob 1.

28. PROSPER libro de vita contemplatiua, capite vigesimonono: Prudentiam ac sapiētiam plerique in indagatione veri & inuentione constituunt: Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentię ac sapientiæ munus accipitur nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quęrere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens in-

re vocab tur. Hoc idcircò præmiserim, vt quicquid
Prudentia sapientiæ connexa. de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ità sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnaquæ libet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergò tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ità cognitionem rerum prouenire consecutione prudẽtiæ comprobemus.
Rectum de rebus iudicium ad prudẽtiam pertinet. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitiis defæcatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplandæ virtutis inflãmat, vt humanarum rerum, diuinarúmque scientiã consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant, nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniustè, sed omnia, Deo volẽte ac permittente fieri, prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi aliis noceãt, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudẽtes se circumueniri permittunt. Cæterùm si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quàm perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrũpit sana, hæc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt priùs pereat ipse, quã aliũ perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Matth. 10. Simplices & prudentes nos esse oportet.

Prudentia simulata.

29. Capite trigesimo: Hi ergò, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo ... nõ pedibus, sed sanctis moribus appropinquãt: ea ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdum ità ex eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omninò non poterit, etiam prudentes aliquotiès peccatis fallentibus acquiescunt: non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

In hac vita non habetur omninò perfecta prudentia.

30. Ad Ephesios quinto, vt in textu.
31. Ad Colossenses quarto: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimẽtes. Sermo vester semper in gratia sale sit cõditus: vt sciatis quomodò oporteat vos vnicuique respondere.
32. Prioris Petri quarto: Estote itaque prudẽtes, & vigilate in orationibus.
33. Proverbiorum quarto: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.
34. Ecclesiastis secundo: Transiui ad contemplandam sapientiam, erroresque & stultitiam, (quid est, inquam, homo, vt sequi possit regem factorem suum?) & vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiã, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat.
35. Ad Romanos duodecimo: Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.
36. Prioris ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione.
37. Proverbiorum decimotertio, vt in textu.
38. Ecclesiastici sexto: Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mãdatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.
39. Proverbiorum decimoseptimo: In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.
40. Ecclesiastis octauo: Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit.
41. Proverbiorum decimooctauo, vt in textu.

IIII.

De iustitia quid porrò Scriptura tradit?

Iustitia [a] *eleuat gentem:* [b] *Iustitia firmatur soliũ. Melius est parùm cũ iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.* Cuius quidẽ iustitiæ officiũ nobis per Apostolũ his verbis explicatur: [c] *Reddite omnibus debita: cui tributũ, tributũ: cui vectigal,*

a Prouer. 14. d 15. b 22. c Eccl. 4. d.
b Prouer. 16. b 25. a Aug. li. 4. de ciuit. Dei, ca. 4. & lib. 19. ca. 21. Greg. lib. 7. epist. 120. ad reges Franciæ Theodoricum & Theobertum.
c Rom. 13. c Matth. 22. c 17. d Luc. 2. a 3. c 1. Tim. 5. c Bernar. ser. 3. de aduentu Domini. Augu. ser. ... de verb. Domini & lib. 22. contra Faustum. cap. 74. & 75. Theophylactus in cap. 13. ad Roman.

ctigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorē. Huc spectant iusti & beati viri partes, sic in psalmo[d] decātatæ: *Qui nō egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malū, & opprobriū non accepit aduersùs proximos suos: Qui iurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniam suā non dedit ad[e] vsuram & munera super innocētem non accepit.* Ex quo facilè cōstat, iustitiæ nomen contractiùs hîc accipi, quàm vbi generatim de Iustitia Christiana disseruimus.

d Psal. 14. ab Matt. c. 5. Chrysost. ho. 15. in Matt. Amb. lib. 1. offi. c. 18 & 29 & ser. 16. in Psal. 118 & in lib. de paradiso, c. 3. Aug. lib. 4. de doctr. Christ. c. 18. Vide septimum & octauum præceptum Decalogi.

e Exo. 22. d Leuit. 25. e Deut. 23. c Ezech. 18 b e d 22. e Luc. 6. e Leo ser. 6. de ieiunio decimi mens. Ber. epist. 322. ad Spirāsin Amb. de Tobia, c. 14. & 15. Hiero. in 18. c. Ezech. Concil. Lateranēsis sub Alexandro III. parte 1. c. 25.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM 14. vt in textu.

2. CAPITE 15. Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

3. CAPITE 21. Gaudium iusto est facere iudiciū & pauor operantibus iniquitatem. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiā & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortē certa pro iustitia; & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM 16. Melius est parùm cū iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas regū, labia iusta: qui recta loquitur, diligetur.

6. CAPITE 25. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

Regna sunt latrocinia, si remoueantur iustitia.

7. AVGVSTINVS lib. 4. de ciuitate Dei, c. 4. Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Quia & ipsa latrocinia quid sunt, nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum cum imperio principis regitur, pacto societatis adstringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum si in tantū perditorum hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes cōstituat, ciuitates occupet, populos subiuget, euidentiùs regni nomen assumit, quod ei iam in manifesto confert non adempta cupiditas, sed addita impunitas. Elegante enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam compræhensus pirata respōdit: Nam cùm idem rex hominem interrogâsset, quid ei videretur, vt mare haberet infestū? Ille libera cōtumacia, quid tibi, inquit, vt orbē terrarū? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, Imperator.

Ex Cicerone, lib. 3. de rep. teste Nonio Marcello de genere naui petum.

Vbi iustitia nō est Respublica nō esse.

8. EX lib. 19. cap. 21. Quapropter nunc est locus, vt quam potero breuiter ac dilucidè expediam, quod in secundo huius operis libro me demōstraturum esse promisi: secundū definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Republica, nūquàm Rempublicam fuisse Romanam. Breuiter enim Rempublicam definit esse rem populi. quæ definitio si vera est, nūquàm fuit Romana Respublica: quia nunquàm fuit res populi: quam definitionem voluit esse Reipublicæ. Populum enim esse definiuit cœtum multitudinis, iuris consensu & vtilitatis communione sociatum. Quid autem dicat iuris consensum, disputando explicat: per hoc ostendens, geri sine iustitia nō posse Rempublicā. Vbi ergò iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profectò iustè fit. Quod autē fit iniustè, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta, cùm illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de iustitiæ fonte manauerit: falsúmque esse, quòd à quibusdā non rectè sentientibus dici solet: id esse ius, quod ei, qui plus potest, vtile est. Quocirca vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus cœtus hominū non potest esse, & ideò nec populus: iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et si non populus, nec res populi: sed qualiscunq; multitudinis, quæ populi nomine digna non est: ac per hoc si Respublica res populi est, & populus nō est, qui consensu non sociatus est iuris. Non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubiò colligitur, vbi iustitia non est, non esse Rempublicam. Iustitia porrò ea virtus est, quæ sua cuique distribuit. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immūdis dæmonibus subdit? Hóccine est sua cuique distribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniustus est: & qui seipsum aufert domināti Deo, à quo factus est, & malignis seruit spiritibus, iustus est?

Apud Ethnicos non est vera iustitia.

9. GREG. Magnus lib. 7. epist. 120. ad Theodoricum & Theobertum reges Franciæ: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare: & subiectis non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.

Regū officium maxime proprium.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MATTHÆI vigesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

12. ET capite decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester nonne soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamū: & eum piscem qui primus ascēderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

13. LVCÆ secundo: Factum est autem, in diebus illis exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibāt omnes vt profiterētur, singuli in suā ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, ciuitatē Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cū Maria desponsata sibi vxore, prægnante.

14. ET ca. 3. Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad Ioannem: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant

autē eū & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniā faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.

55. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborāt in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non infrenabis os boui trituranti. &, Dignus est operarius mercede sua.

Prouer. 9.

16. BERN. ser. 3. de Aduētu Domini: Beatus, in quo sapientia ædificat sibi domū, excidens columnas septem: beata anima quæ sedes est sapientiæ. Quænam est illa? Anima vtiq; iusti. Meritò planè, quia iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Eccè quænam illi serica, quæ tapetia, quod puluinar oporteat præparari. Iustitia, inquit, & iudiciū præparatio sedis tuæ. Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuiq; tribuens. Tribue ergò trib' quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuiq; quod debes, & dignè celebras aduentum Christi, parans ei in iustitia sedē suam.

Iustitia & iudicio paratur sedes sapientiæ. Psal. 88.

Iustitia in quo consistat.

Quid superiori reddendū.

Redde, inquam, reuerentiam prælato & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exteriùs obtemperare Maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quod et si tam manifestè innotuerit indigna prælati alicuius vita, vt nihil omninò dissimulationis, nihil excusationis admittat: propter eū tamen à quo est omnis potestas, ipsum quē modò talē nouimus, excelsum reputare debemus, non præsentibus personæ meritis, sed ordinationi Diuinæ, & dignitati ipsius officij deferētes. Sic & fratribus nostris inter quos viuimus, ipso iure fraternitatis & societatis humanæ, cōsilij sumus & auxilij debitores. Hæc enim volumus vt ipsi nobis impendāt cōsilium, quo erudiatur ignorantia nostra, auxilium quo iuuetur infirmitas nostra. Sed fortè erit inter vos qui tacitus respondeat, dicēs: Quod ego consiliū dabo fratri, cui nec vnū quidē dicere verbū fas est absque licētia? Quod ei auxilium impendere est, cùm nec minimū aliquid agere liceat absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certè quod facias, tantummodò charitas fraterna nō desit. Nullū ego consilium melius arbitror, quàm si exemplo tuo fratrē docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri, prouocans eum ad meliora, & consulens ei nō verbo neque lingua, sed opere & veritate. An verò vtilius aut efficacius auxiliū aliquod est, quàm vt ores deuotè pro eo, vt nō dissimules redarguere culpas eius: vt non modò nullum ei offendiculū ponas, sed & solicitus sis, quantùm præuales, tanquàm angelus pacis, de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorū penitùs dimouere? Si talem te fratri auxiliatium & consiliatium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet vndè causetur. Porrò si cui fortè prælatus es, huic sine dubio teneris debitor sollicitudinis amplioris. Exigit à te & ipse custodiam & disciplinā. Custodiam quidem, vt possit cauere peccatum: disciplinam verò, vt quod minùs cauit, minimè maneat impunitum. Quòd et si nemini fratrū præesse videris, habes tamen sub te cui custodiam hanc & disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiā, vt non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & disciplinam, vt dignos faciat pœnitentię fructus castigatum, & subactum seruitute. Longè tamen grauiori & periculosiori debito tenētur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationē. Quid ego infelix, quò me vertam, si tantū thesaurum, si preciosum depositū istud, quod sibi Christus sanguine proprio preciosius iudicauit, contigerit negligentius custodire? Si stillantē in cruce domini sanguinem collegissem, essetque repositus penes me in vase vitreo, quod & portari sæpius oporteret, quid animi habiturus essem in discrimine tanto? Et certe id seruādum accepi pro quo mercator non insipiens (ipsa vtique sapientia) sanguinem illū dedit. Sed & habeo thesaurū istum in vasis fictilibus, & quibus multo plura quā vitreis imminere pericula videātur. Accedit sane & solicitudinis cumulū, & pōdus timoris, quod cum & meā & proximi conscientiam seruare necesse sit, neutra mihi satis est nota. Vtraque abyssus est imperscrutabilis, vtraq; mihi nox est, & nihilominus exigitur à me vtriusque custodia, & clamatur: Custos qui de nocte, custos qui de nocte: non est mihi dicere cum Cain: nunquid custos fratris mei sum ego? sed est fateri humiliter cū propheta. Quia nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. In eo tamen excusabilis ego video, si, vt prædixi, debitam exhibeo custodiam, pariter & disciplinam. Quod si propria quoque quatuor nō defuerint: dico autem erga prælatos reuerentiā & obedientiā, consiliū, & auxiliū erga fratres: quod ad iustitiam pertinet, non imparatā sedem inueniet sapientia. Et fortassis hæ videantur sex colūnæ, quas excidit in ipsa domo quàm ędificauit sibi, & septima quoque quærenda est, si forte & eam nobis notam facere ipsa dignetur. Quid verò prohibet, sicut sex in iustitia, septimam quoque intelligi in iudicio. Neque enim iustitia sola, sed iustitia inquit & iudicium præparatio sedis tuæ. Denique si prælatis & ęqualibus & inferioribus reddimus quod oportet, nihilnè accipiet Deus? At ei plane quod debet retribuere nemo potest, quòd tam copiose accumulauerit super nos misericordiam suam, quod tā multa deliquerimus ei, quod tam fragiles & nihili sumus, quod tam plenus & sufficiens illic sibi, & bonorum nostrorum omnium non egens. Audiui tamen dicentem eum, cui incerta & occulta sapiētiæ suæ reuelauerat, quia honor regis iudicium diligit. Nihil quod in se est à nobis exigit amplius, tantum dicamus iniquitates nostras, & iustificabit nos gratis, vt gratia commendetur. Diligit enim animam quę in conspectu eius & sine intermissione considerat, & sine simulatione diiudicat semetipsam. Idque iudicium, non nisi propter nos à nobis exigit, quia si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Propterea sapiēs veretur omnia opera sua, scrutatur, discutit, & diiudicat vniuersa: Honorat quippe veritatem: qui & se, & sua omnia in eo statu quo veritas habet & agnoscit veraciter, & humiliter confitetur. Audi denique manifestius à te iudicium exigi post iustitiam. Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Hæc planè, quo ad hominem, est digna sedis præparatio Domino maiestatis: vt & iustitia mandata studeat obseruare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur.

Quid reddendū æqualibus.

Quid reddendum inferioribus.

1 Isa. 21. Gen. 4. Psal. 126.

Psal. 57.

Psal. 98.

Quomodo iudicare nosipsos debemus. Luc. 17.

16. ET ser. 4. in Epiphania domini. Est autem Iustitia

stitia quędā strictā & angusta valde: ita vt quā cito pedē vetteris, io peccati foueā cadas, nec pręponere se ęquali, nec ęquare pręposito. Huius definitio est, reddere vnicuiq; quod suū est. Altera latior & amplior iustitia est ęquare se pari, nec inferiori pręponere. Sicut enim grādis & grauis est superbia, pręferre se ęquali, aut ęquare pręlato, ita magnę humilitatis est inferiori se exhibere ęquali aut ęqualē inferiori. Maxima & plena iustitia est se inferiori exhibere etiam ipsi inferiori. Sicut enim sūma & intolerabilis superbia est superiori se pręponere: ita inferiori se subdere, summa & plena iustitia est. Quod Ioannes ait, Ego à te debeo baptizari: de prima fuit, quia superiori se subdidit, quod autē Christus fecit, de plena iustitia fecit: siquidem ille seruuli sui manibus se inclinauit. Videat autem nunc quisque quem imitetur, hunc ab eum, qui extollitur super omne quod creditur Deus aut colitur. Studeamus & nos obsecro fratres adimplere omnem iustitiam. Ipsa enim est via per quā ad lętitiam venitur. Nam lętitia pręmiū est, iustitia verò meritum & materia. Nā de ipsa iustitia erit lętitia nostra quando Christus apparabit vita nostra, & nos apparebimus cū ipso in gloria: quoniā ipse est qui factus est nobis à Deo patre iustitia.

Iustitiæ definitio.

Admonitio ad iustitiam.

17. AVGVST. ser. 19. de verbis Domini, (& Ambr. ser. 7.) Non militare delictum est, sed propter pręeam militare peccatum est. Nec rempublicam, gerere criminosum est, sed ideò agere rempublicam vt rē familiarē potiùs augeas, videtur esse dānabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipēdia cōstituta, oē, dum sumptus quęritur, pręda grassetur. Illud autē quale est, cum ob errorē aliquē à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, cędē cur turbulentus admiserit: statim respondeat, Quid habebam facere, homo secularis aut miles? oūquid monachū sum professus aut clericū? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis sacris literis pręscribitur norma viuendi, omnis ad benè viuendū prouocatur sexus, ętas & dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militię conqueratur. Apud omnē Christianū prima honestatis debet esse militia. Nāv t id quod dicimus, authoritate euāgelica cōprobemus, videamus lectionē quę paulò antè decursa est. ait enim Euangelium: Venerunt autē & publicanī ad Ioannē, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eū: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quā quod constitutum est vobis. Honesta planè publicanorū interrogatio, ac sancti Prophetę iusta responsio. Illi enim solicitè interrogāt, ne aut ignorātes plus exigēdo in peccatū incidāt, ne cessantes publicā decipiant functionē. Hic autem moderatē pręcipit, vt & iniquitates locum nō habeat, & constitutum habeat vectigal effectum. Nō enim dixit, Nihil exigatis: sed, nihil amplius exigatis. Vndè intelligimus quod apud Deum non tam exactio quàm exactio iniqua dānetur. dicit enim ipse Dominus: Reddite quę Dei sunt, Deo: & quę Cęsaris, Cęsari. Igitur quod Cęsar pręcipit, ferēdū est: quod Imperator indicit, tolerādum est: sed fit intolerabile, dum illud pręda exactionis accumulat. Et post pauca: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioānes: Nemoē concutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Hic iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantū de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinētur, sed quisque militię suę cingulo vtitur, dignitatis suę miles adscribitur, atque ideò hęc sententia potest dici: Verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus: Quicunque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quęrit, tanquā calūniator & concussor Ioannis sententia condēnatur. Hęc autē diuina sententia quę ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri, quia etiamsi nō militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militās Deo, obligat se negociis secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluētibus tunicis, sed habemus militię nostrę cingulum, quo castimonię interiora cōstringimus: de quo cingulo Domin⁹ ait ad discipulos suos: Sint lumbi vestri pręcincti, & lucernę ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipēdiū ab ipso donūmq; percipimus, sicut dicit Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Christianorum hoc donatiuo contentus forte non fuerit, & quęrit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Et in fine: Nec interest apud Deū, vtrùm vi an circūuētione quis res alienas occupet, dummodò quoquo pacto teneat alienum.

Militare vel resp. administrare quando sit peccatum, & quando non.

Excusatio militū quādo de rapinis & aliis criminibus reprehenduntur.

Luc. 3.

Vectigalia iusta.

Iniqua exactio damnatur.

Matth. 22.

Milites sunt varii.

Clerici etiam sunt milites.

2. Tim. 2.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

Aliena restituenda sunt.

18. IDEM lib. 22. contra Faustū Manichęum, cap. 74. Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, vt dominētur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorū est, nō religiosorum. Nocēdi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellādi, libido dominādi, & si qua similia, hęc sunt quę in bellis iure culpantur, quę plerunque ita culpantur, vt etiam iure puniantur. Aduersùs violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit. Alioquin Ioannes, cùm ad eum baptizandi milites venirent, dicentes, Et nos quid faciemus? responderet eis, Arma abiicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos, cùm hęc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicę defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniā feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrū. Sed quia Manichęi Ioannē apertè blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentē reddi Cęsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi: Reddite, inquit, Cęsari quę Cęsaris sunt, & Deo quę Dei sunt. Ad hoc enim tributa pręstātur, vt propter bella necessariis militi stipendium prębeatur. Meritò & illius Cēturionis dicētis: Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem laudauit, non illius militię desertionem imperauit. Sed de iustis quidem

An bella gerere liceat.

Luc. 3. In iusto bello qui occidunt homines, non sunt homicidæ.

Luc. 3.

Matt. 22.

Cur tributa principibus præstantur.

Mat. 8. Luc. 7.

De iustis bellis.

iniustísque bellis nunc disputare longum est, & nō necessarium.

19. Et capite septuagesimoquinto: Interest enim quib⁹ causis, quibusque authoribus homines gerēda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiēdi belli authoritas atque consilium penès principem sit: exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutíque communi. Bellum autem, quod gerendum Deo authore suscipitur, rectè suscipi, dubitare fas non est: vel ad terrēdam, vel ad obterendam, vel ad subiugandam mortalium superbiam: quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non solùm incorruptibili Deo, sed nec sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potiùs ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendámque paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur. Neq; enim habet in eos quisquam vllam potestatem, nisi cui data fuerit desupèr. Non est enim potestas, nisi à Deo, siue iubente, siue sinente. Cùm ergò vir iustus, si fortè sub rege homine etiam sacrilego militet, rectè possit, illo iubente, bellare ciuicæ pacis ordinem seruans: cui, quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrùm sit, certum non est: ità vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi: quanto magis in administratione bellorum innocentissimè diuersatur, qui Deo iubente belligerat, quem malè aliquid iubere non posse, nemo qui ei seruit, ignorat?

Ioan 19.
Rom 13.

An milites in omnibus suo duci obtēperare debeant.

20. Theophylactvs in caput decimumtertiū epistolæ ad Romanos: Plurimùm prosunt Rebuspublicis magistratus: per ipsos enim vita nostra cōsistit. Qui nisi essent, iam olim omnia periissent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conscientia igitur tua persuadeat tibi, vt suo honore tanta tibi bona donantes nunquàm non digneris. Ideò enim & tributa præstatis. Tu, inquit, testaris, quòd à magistratu beneficio afficeris, quatenùs mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis prospiciat. Non enim principiò tributum soluissemus, nisi agnouissemus, nostrum nobis lucrū, adeóque commodum ex huiusmodi prefectura sanè accrescere. Siquidem ipsi nos circa curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agētes. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes. Quare Deo etiam placet vt ipsius ministris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica versari, necnon virtutem, vitium autem profligari. Atque in hoc principes ministrant voluntati Dei, pro communi constitutione & salute laborantes, inque idipsum perseueranter incūbentes, vt nos in pace ac tranquillitate ętatem quisque suam transigamus. Sin quisquam malè magistratu suo & publica functione abutatur, id nihil aduersùs rei ipsius pulcherrimæ elegantiam facit. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impositam tibi erga magistratum gratitudinem & beneuolentiam. Redde igitur quæ debes iis quibus varij magistratus sunt commissi: cui tributum debetur, siue exactio, capitúmve census, et tributum da: cui vectigal, vectigal: vel pro terra censum. Nec solùm pecunias reddite, sed timorem etiam, hoc est, reuerentiam & verecundiam atque eximium honorem. Quare infert, Cui honorem, honorem. Est enim duplex metus: alter, quo terrentur scelera patrantes, ex mali conscientia profluens, quem iam anteà recenset Apostolus; alter verò, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc est, excellens & eximius honor, quemadmodùm dictū est: Non est inopia timentibus eum. &, Timor Domini permanens in seculum seculi. Pietatem enim hìc siue reuerentiam subindicat.

Magistratus quantū prosit Reip.

Tributorum solutio.

Psal. 33. & 18.

21. Psalmo decimoquarto, vt in textu.

22. Matthæi quinto: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

23. Chrysostomvs homilia decimaquinta in Matthæum: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quam verò iustitiam? an in genere virtutem ipsam, an speciem illam iustitiæ, quæ exaduersò auaritiæ collocatur? Quia enim commendaturus erat misericordiam, ostendens quo modo misereri oporteat: id est, non ex auaritia, nec rapina, opportunè beatificat iustitiam acquirentes. Et considera quanta idipsum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iustitiam seruant: sed, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: vt non vtique mediocriter, sed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc est auaritiæ proprium, neque sic cibum desideramus ac potum, vt possidere latiùs, induíque preciosiùs: concupiscentiam istam quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deindè rursùs sensibile præmium statuens, ait Quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc esse contrarium, magisque id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens formidare pauperiem, neque famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt exaduersò ille qui iustitiam diligit, tutissimè omnia bona possidet. Si verò qui aliena non inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur: quanto magis, qui propria fideliter largiuntur?

Iustitię nomē aliàs generale, aliàs minus latè patens.

Iustitiæ praemium.

24. Ambrosivs libro primo officiorum, capite vigesimooctauo: Magnus iustitiæ splendor, quę alijs potiùs nata quàm sibi, communitatem & societatem nostram adiuuat, excelsitatem tenet, vt suo iudicio omnia subiecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam cōferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras possessionibus cupimus, præstare diuitiis: iustitiæ formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodò enim potest iustus esse, qui studet eripere alteri, quod sibi quærat? Potentiæ quoquè cupiditas: formam iustitiæ virilem effœminat. Quomodò enim potest pro aliis interuenire, qui alios sibi subijcere conatur, & infirmo aduersùs potentes opem ferre, qui ipse grauem libertati affectat potentiam?

Magnus iustitiæ splendor.

Auaritia iustitiam corrumpit.

25. Et capite vigesimonono: Quanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest, quòd nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hostibus reseruatur: vt si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio, aduersùs iustitiam putetur,

Iustitiæ dignitas.

aut

aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim, vtrùm aliquis pugna aliqua & conflictu grauis capiatur, an ſuperiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hoſtibus & infidis, & his qui amplius læſerior, vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres ſuas pleroſq; peccare fecerant ex plebe Iudæorum, vnde & Dei in
Num 31. popolum patrum iracundia effuſa eſt. Et ideo factū eſt, vt nullum Moyſes victor ſupereſſe pateretur: Gabaonitas autē qui fraude magis quàm bello
Ioſue 9. tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Ieſus, ſed conditionis impoſitæ afficeret iniuria: Syros verò Heliſæus, quos obſidentes in ciuitatē duxerat momētanea cæcitate percuſſos, cùm quò ingrederentur videre nō poſſent, volenti regi Iſrael percutere non acquieſceret, dicens: Non percuties
4. Reg. 6. quos non captiuâſti in lancea & in gladio tuo. Pone eis panem & aquam, vt manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum ſuum: vt humanitate prouocati, gratiam repræſentarent. Denique poſteà in terram Iſrael venire piratæ Syriæ deſtiterunt. Si ergò etiam in bello iuſtitia valet, quanto magis in pace ſeruanda eſt? Et poſt pauca: Liquet igitur, etiā in bello fidem & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorū eſſe poſſe, ſi violetur fides.

Belli æquè ac pacis tempore iuſtitia ſeruanda.

26. Item in pſalmum centeſimum decimūoctauum, ſermone decimoſexto: Hoc eſt ergò, Feci iudicium & iuſtitiam: in iudicio non contempſi pauperem, non oppreſſi viduam, perſonam diuitis nō recepi, in omnibus operibus iuſtitiam ſeruaui. Iudicij finis iuſtitia eſt. In altero veritatis cuſtodia, in altero fructus eſt æquitatis: vtraque tamen non priuata, virtus, ſed publica. Nam immaculatū corpus à virili permixtione ſeruare, & palmam caſtimoniæ limoſo in corpore vſque ad angelorū conuerſationem cuſtodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica eſt. Frugi eſſe ac modeſtum, & ſobriæ parcitatis tenere mēſuram: probatur à pluribus, ſed ſibi ſoli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tēpore neceſſarium, in voto aduerſum. Mâlunt enim homines: non pugnare, quàm vincere. Sola iuſtitia eſt, quæ omnibus temporibus aliis potiùs nata quàm ſibi, quotidiano vſu & fructu, publico ſuo damno alienas cuſtodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

Iuſtitia in quo cæteris virtutibus præſtet.

27. Idem in libro de paradiſo, capite tertio: Quartus eſt fluuius Euphrates, qui Latinè fœcunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferēs quoddam inſigne iuſtitiæ, quæ omnem paſcit animam. Nulla enim abundantiores videmr habere fructus virtus, quàm æquitas atque iuſtitia, quæ magis aliis quàm ſibi prodeſt, vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant, hoc eſt, à lætando, eò quòd hominum genus nullo magis quàm iuſtitia & æquitate lætetur. Cauſam autem, cur cæteri quà commeant fluuij, deſcribuntur regiones locorum: quà Euphrates commeat, non deſcribatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis aſſeritur, & quæ foueat atque augeat. Vnde Auxen eum Hebræorum & Aſſyriorum prudētes dixerunt: contrà autem fertur eſſe aqua aliorum fluminum. Deindè quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperātia, ibi intemperātia plerunque eſt, aut alia vitia ſunt. Vbi autem iuſtitia, ibi concordia virtutum eſt cæterarum: ideò non ea locis quà fluit, hoc eſt, nō ex parte, cognoſcitur. Non enim pars eſt iuſtitia, ſed quaſi mater eſt omnium.

Iuſtitiæ fructus vberes.

Vbi iuſtitia, ibi concordia eſt cæterarum virtutum.

28. Augustinus libro quarto de doctrina Chriſtiana, capite decimooctauo: In iſtis autē noſtris (negotiis Eccleſiaſticis) quandoquidem omnia, maximè quæ de loco ſuperiore populis dicimus, ad hominum ſalutem, nec temporariam, ſed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus eſt æternus interitus, omnia magna ſunt quæ dicim⁹: vſque adeò, vt nec de ipſis pecuniariis rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quę doctor Eccleſiaſticus dicit, ſiue ſit illa magna, ſiue parua pecunia. Neque enim parua eſt iuſtitia, quam profectò & in parua pecunia cuſtodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fidelis eſt, & in magno fidelis eſt. Quod ergò minimum eſt, minimum eſt: ſed in minimo fidelem eſſe, magnum eſt. Nam ſicut ratio rotunditatis eſt, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducātur, eadem eſt & in magno diſco, quæ in nūmulo exiguo: ità vbi parua iuſtè geruntur, non minuitur iuſtitiæ magnitudo. De iudiciis denique ſecularibus, quibus vtique niſi pecuniariis cùm loqueretur Apoſtolus, Audet quiſquam veſtrûm, inquit, aduersùs alterum habens negocium, iudicari ab iniquis, & non apud ſanctos? &c. Quid eſt quod ſic indignatur Apoſtolus, ſic corripit, ſic exprobrat, ſic increpat, ſic minatur? Quid eſt quòd ſui animi affectum tam crebra & tā aſpera vocis mutatione teſtatur? Quid eſt poſtremò, quòd de rebus minimis tam granditer dicit? Tantúmne de illo negocia ſecularia meruerunt? Abſit. Sed hoc facit propter iuſtitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla ſobria mēte dubitante, etiam in rebus quamlibèt paruulis magna ſunt.

Iuſtitia cuſtodienda eſt etiā in parua pecunia.

Luc. 16.

In minimo fidelem eſſe, magnum eſt.

1. Cor. 6.

Iuſtitia, charitas, pietas, etiā in reb⁹ paruis magna ſunt.

DE VSVRA.

29. Exodi vigeſimoſecundo: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, nō vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes.

30. Levitici vigeſimoquinto: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & ſuſceperis eum quaſi aduenā & peregrinū, & vixerit tecum, ne accipias vſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti. Time Deū tuum, vt viuere poſſit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vſuram, & frugum ſuperabundantiā non exiges. Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Ægypti, vt darem vobis terram Chanaan, & eſſem veſter Deus.

31. Deuteronomii vigeſimotertio: Nō fœnerabéris fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: ſed alieno. Fratri autem tuo abſque vſura id quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra ad quam ingredieris poſſidendam.

32. Ezechielis decimooctauo: Et vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, &c. ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum ſuam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit vt faciat veritatē: hic iuſt⁹ eſt, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd ſi genuerit filiū latronem, effun-

dentem sanguinem, & fecerit vnum de istis, &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem: Nunquid viuet? non viuet. Cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur: sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

33. ET vicesimo secundo: Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui, &c. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: vsuram & superabundantiam accepisti, & auarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus. Eccè, complosi manus meas super auaritiam tuam quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, & faciam. Et dispergã te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immũditiam tuam à te.

34. LVCÆ sexto: Veruntamẽ diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

35. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio decimi mensis: Iniusta & impudens auaritia, quæ beneficiũ se dicit præstare cùm decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè pacisc enti: dúmque certiora existimat præsentia, quàm futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit dãni. Vndè quilibet sequatur euentus, mala semper est ratio fœneratoris, cui pecuniam & minuisse & auxisse peccatum est: vt aut miser sit, amittẽdo quod dedit, aut miserior, accipiendo quod non dedit.

Iniquitas fœnoris. Lucrũ omni humanitate carens.

Fugienda prorsùs est iniquitas fœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniquis & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fœnus pecuniæ, funus est animæ. Quid enim de huiusmodi sentiat Deus, sacratissimus propheta Dauid manifestat. Qui cùm diceret, Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? responsio diuinæ vocis instruitur, & eũ ad æternam requiem pertinere cognoscit, qui inter alias piæ conuersationis regulas pecuniã suã non dedit ad vsurã: & à tabernaculo Dei ostenditur alienus, & à sancto monte eius extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat vsuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

Nota fœnus pecuniæ funus est animæ. Psal. 14.

26. BERNARDVS epistola trecentesima vigesima secunda ad Episcopum, clerum & populũ Spirensem: Sicubi desunt Iudæi, peiùs iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari.

Vsurarij rectè baptizati Iudæi appellantur.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimoquarto: Non nouum, nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Ægyptium, qui pede transierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de aliis peccatis semel aut multùm iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpiùs intimauit. Habes in Exodo: Quòd si pecuniam fœnerauerit pupillo, orphano, pauperi apud te, non suffocabis eum, nõ impones ei vsuram. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsuram imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animam laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expresserit. Quòd si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertorium eius tantùm, hoc vestimentũ turpitudinis eius in quo dormiet. Quòd si itaque proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: Non veni legem soluere, sed adimplere? Quã Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoquè foris serò est dictũ à quibusdam eorum prudẽtibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtiquè non Cato prior quã Moyses qui legẽ accepit. Multo ille posterior. In Deuteronomio quoquè scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, & vsuram omniũ rerum quascunque fœnerauerit fratri tuo. Si alienigenæ crediderit, vsuram exiges ab eo, à fratre autem tuo nõ exiges. Vides quantum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cũ quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exigis? Frater tuus consors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durum est repetere quod dederis, nisi cùm habuerit vndè dissoluat. Et plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquã vsurarum emolumenta percipiunt, ideò audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerũ quas fœnerauerit fratri tuo. Fraus enim ista & circunscriptio legis est, non custodia. Et putas te piè facere, quia à negociatore velut mutuum suscipis? Indè ipse fraudem facit in mercium precio, vndè tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps: tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

Exo. 22. Vsura suffocat & strangulat hominem. Matth. 5. Vsurã petere, suffocare est. Catonis dictũ. Deut. 23. Vsura non solùm committitur in pecunia. Ibidem. Quicquid sorti accedit, vsura est.

38. ET capite decimoquinto: Sed fortè dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis: & non consideras quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus. Legis ipsius verba considera. Fratri tuo, inquit, nõ fœnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tũc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vsuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat: sine gladio & de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiã ius vsuræ.

Deut. 23. An permissũ fuerit [illegible] exigere vsu[illegible] à gẽ[illegible] [illegible] cordis [illegible] & insatiabile a[illegible] vt ne [illegible] grauarẽt vsura.

Frater

Frater autē tuus omnis, fidei primùm, deindè Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesię laudabo te. Denique in Leuitico præscripsit etiam lex, vsuram à fratre nō esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum nō dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia Dei omne sortia excludit augmentum. Vndè & Dauid & benedictuo æstimauit, & dignum habitatione cęlesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergò qui nō dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis, quàm benedictionē? Potestis enim benedicti esse, si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus, secundùm Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuet dicit Dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in simulacra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodò fœneratorem cum idolatra copulauit, quasi crimen ęquaret.

39. HIERONYMVS in caput decimumoctauū Ezechielis: Duodecimum numerum in catalogo virtutum patris tenet: Et ad vsuram non commodauerit, siue vt LXX. transtulerunt, pecuniam suā ad vsuram non dederit. In Hebraico, cunctarum specierum vsura prohibetur: in LXX. tantùm pecuniæ. Iuxta quod & in quartodecimo psalmo scriptum est: Qui pecuniā suam non dedit ad vsuram. Et quomodò dicitur, Fratri tuo non fœnerabis, alieno autem fœnerabis. Sed vide profectum: In principio legis, à fratribus tantùm fœnus tollitur: in propheta ab omnibus vsura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad vsuram. Porrò in Euangelio virtutis augmentum est, præci-

r...

Leuit. 25.

Omne sortis augmentum prohibetur. Psal. 14.

Maledictus qui ad vsuram dat.

Ezech. 18. Iustus est, qui [illegible] superabundantiam non accepit.

Morte morietur, qui superabundantiam acceperit.

Fœnus cum idolatria comparatur.

Psal. 14.

Deut. 23. & 23. In Ezechiele prohibetur vsura nō tantùm à fratribus, sed ab omnibus. Lucæ 6.

piente Domino: Fœneramini his à quibus nō speratis recipere. Sequitur in tertiodecimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam vsuram tātùm esse in pecunia. Quod prævidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, cæterarumque specierum vsuræ exigi: siue (vt appellat sermo diuinus) abundantię: Verbi gratia: vt hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, ampliùs partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium qui satus, fecit decem modios. Nōne iustum est, vt medium modium de meo plùs accipiam, cùm ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respoodeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrùm habenti dederit, an non habēti. Si habenti, vtique dare non debuerat, sed dedit quasi non habenti. Ergò quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis, & noo intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.

40. CONCILIVM Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, parte prima capite vigesimoquinto: Quia in omnibus ferè locis tantùm vsurarum ità inoleuit, vt multi aliis oegociis prætermissis, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquàm attendant: ideò constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam, Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ, & ea quæ acceperit reddere compellatur, & donèc ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus.

Vsura non est tantùm in pecunia.

Non est amplius recipiendum, quàm mutuò datum est.

Galat. 6.

Vsuræ & superabundantiæ nomine appellatur, quicquid recipitur amplius supra sortem.

Vsura prohibita in nouo & veteri testamento.

Vsurariis manifestis communio & Christiana sepultura negatur.

Vide plura in tit. de vsuris lib. 5 decret. Item in 6 & in Clementinis.

V.

Quomodò Temperantiam Scriptura docet?

A. Ad vitandam intemperantiā, hoc Scriptura nobis iniungit, [a] nè carnis curam in desideriis faciamus, [b] néve per gulā corda nostra in crapula & ebrietate aliquando grauemus. Cęterùm ad exercitandā temperātiā hortatur, vbi [c] vult nos esse sobrios & vigilare, hoc est, sacris vigiliis & orationibus aptos esse, vt nullū Sathanę locum [d] demus: Monet igitur & Ecclesiasticus: [e] *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponūtur, vt non cùm manducas multū, odio habearis.* Neque tacet idem de fugienda ebrietate. [f] *Vinū quippe multum potatum, irritationē, & iram & ruinas multas facit.* Quinetiam, vt idem ait, [g] *Vinū & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Igitur de potu vini temperatè sumēdo, hoc etiam addit: [h] *Exultatio animæ & cordis, vinū moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.* Quare alibi quoquè scriptum legimus: [i] *Beata terra, cuius principes comedunt in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* [k] *Qui autem abstinens est, adijciet vitam.*

B. Sed hæc temperantiæ virtus etiam [l] latiùs, quàm ad moderatam cibi

a Rom. 13. d 1. Pet. 2. e Galat. 5. c 1. Cor. 9. d

b Luc. 21 g Vide suprà de Gula & de ieiunio.

c 1. Pet. 5. c 1 Thess. 5. b 2. Tim 3. a c 1 Tim 4. a Tit. 2. a b c Leuit. 10. b

d Ephe. 4. f

e Eccl. 31. b

f Ibidem d

g Eccl. 19. a

h Eccl. 31. d

k Eccl. 37. d

l Vide Prosp. li. 3. de vita cōtemp. c. 19. & Amb. lib. 1. de

Iacob & vita beata, cap. 2. Hier. in c. 44. Ezechielis. in Matth. 3 & 11. & c Marc. 1. a Luc. 1 & g 7. de Sernac. in fer de natiui. Ioan. Baptist. & Grego. hom. 6. in Euang.

potúſque ſumptionem, ſe porrigit:[m] Ioannes Baptiſta, ſi quis vnquàm alius, temperantiæ, abſtinentię, immò, & continentię omnis exemplum ſe nobis abſolutum prębuit, cùm luxum omnem in victu habitúque ſibi pręſcidit, & ſumma frugalitate contentus, vitam in eterno traduxit.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimotertio: Sicut in die honeſtè ambulemus: nõ in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, nõ in cõtentione & æmulatione: ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam nè feceritis in deſideriis.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Chariſſimi, obſecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſideriis quæ militant aduersùs animam.

3. AD Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim cõcupiſcit aduersùs ſpiritum, ſpiritus autem aduersùs carnẽ. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur: vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, nè forté cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

5. LVCÆ vigeſimoprimo: Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa, tanquàm laqueus enim ſuperueniet in omnes qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

6. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui reſiſtite fortes in fide.

7. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Omnes enim vos, filij lucis eſtis, & filij diei: non ſumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Nos autem qui diei ſumus, ſobrij ſimus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet ergò Epiſcopum irrepræhenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium &c. diaconos ſimiliter pudicos non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes. Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.

9. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto.

10. AD Titum primo: Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, &c. ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem.

11. CAPITIS ſecundo: Tu autem loquere quę decent ſanam doctrinam. Senes, vt ſobrij ſint, pudici, prudentes, ſani in fide, in dilectione, in patientia. Anus ſimiliter in habitu ſancto, non criminatrices, non multo vino ſeruientes: benè docentes, vt prudentiam doceant adoleſcentulas, vt viros ſuos amẽt, filios ſuos diligant, prudentes, caſtas, ſobrias &c. Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrij ſint.

12. LEVITICI decimo: Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare poteſt, nõ bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, nè moriamini, quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatíſque filios Iſrael omnia legitima mea, quæ locutus eſt Dominus ad eos per manum Moyſi.

13. AD Epheſios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Supra menſam magnam ſediſti? non aperias ſuper illam faucem tuam prior. Non dicas, ſi multa ſunt, quæ ſuper illam ſunt. Nè extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubeſcas. Nè comprimaris in cõuiuio. Vtere quaſi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multum, odio habearis. Ceſſa prior, cauſa diſciplinæ, & noli nimius eſſe, nè forté offendas. Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis nè extendas manũ tuam: nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinũ. Ignis probat ferrũ durum: ſic vinum corda ſuperborum arguet in ebrietate potatũ. Æqua vita hominibus, vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius. Quæ vita eſt quæ minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animę & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem, & irã, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinum multum potatum. Ebrietatis animoſitas, imprudẽtis offenſio, minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximũ, & non deſpicias eum in iucunditate illius: verba improperij non dicas illi, & non premas illum in repetendo.

15. CAPITIS decimonono: Operarius ebrioſus non locupletabitur, & qui ſpernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguunt ſenſatos.

16. CAPITIS trigeſimoprimo, vt ſuprà.

17. ECCLESIASTIS decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes manè comedũt. Beata terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo, ad reficiendum, & non ad

ad luxuriam.

58. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

Temperantia quid efficiat.

1. B. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorũ tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, nè poscamus impudenter, quod aut ille qui poscitur, fortè non habeat: aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quòd satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est, quòd reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitùs honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silentium, quòd ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in collocutionibus sonũ, quòd risui prorumpere nõ permittimus in cachinnũ, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes quòd tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt, qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum cõparatione quos carpunt, & videantur ea vitia nõ habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vndè Deũ laudet, attendit. Ac per hoc, ipsius temperantię est, quòd non solùm temperantes in omniũ membrorum officiis sumus: sed etiam quòd omnia libenter quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus.

Passiones siue affectus præcipui.

2. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite secundo: Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quas sequũtur cæteræ. Illæ enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solùm corporis, sed etiam secundùm animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones, ante delectationem cõcupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autẽ animi, communis passio & delectationis & doloris est. Trãscurram alias, id est, superbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ sunt secundùm animam passiones: transcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effusionémque luxuriæ atque lasciuiæ, quæ vitia nexa sunt corpori, & secundùm illud operantur. Meritóque temperantia quàm maximè istarũ passionum restinguit ardorẽ, quæ primùm sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deindè etiam deliciarum abstinẽtia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideò lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, non solùm vt resecaret luxuriam, verùm etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ instamenta gulæ cæterásque recideret cupiditates, corporeas passiones motúsque cohiberet. Temperãtia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magistra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit: eiusque prælatus assensu, docuit in reliquũ intemperantes proprio sibi viles esse iudicio. Ab hac profectus Ioseph & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Et post pauca: Nam de excludendo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguẽs filios Simeõ & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ità vt sæuus videar. Et vtiquè vlti fuerant sororis iniuriam, quæ contra instituta patria violato fuerat pudore temerata, nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolẽtes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperãtia est igitur, quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mãdauit Deus, dicens: De fructu autem ligni quod est in paradiso, non ederis, neque tãgetis illud, nè moriamini. Et quia nõ est retenta, ideò transgressores virtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum infundit affectibus.

Temperantia quas passiones potissimùm sedet.

Genes. 25.

Temperantia Iacob & Ioseph.

Genes. 39.

Genes. 34.

In paradiso præcepta temperantia. Genes. 2.

3. HIERONYMVS in caput quadragesimũquartum Ezechielis super ea verba: Omnis alienigena incircuncisus corde, & incircuncisus carne, non ingredietur sanctuarium meum: Sin autem cœperint Iudæi & Hebionitę circuncisionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhonestum audire nos patimur, & circuncisionem labiorum, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, Eandem expositionem etiam in corde & in carne seruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & aufertur de corde nostro prępútium: quãdo turpes cogitationes nequaquàm exeunt de corde nostro, nec de nobis dicitur: Impinguatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierũt. Ergò & caro similiter circunciditur, vt nequaquàm faciamus terrena opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur: cibum capere, & potum, & somnum, & vti vestibus: quæ tunc circuncidimus, si non ad delicias, & ad luxuriam & ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ & corporis istius sustentaculum cũcta faciamus. Qui bibit vinum modicum propter stomachũ & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circuncidit carnem suam. Qui dormit quàrùm natura patitur, audiet à Salomone: Si sederis, absque timore eris: si dormieris, suauiter dormies, & non timebis pauorem superuenientem tibi, neque impetus impiorum superuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertens ad idipsum, nè tentet eum satanas: audiet cum

Circuncisio & moderatio auriũ, labiorum, cordis & carnis quomodò fiat.

Acto. 28.

Temperantia cibi, potus, somni, & vestimentorum.

1. Tim. 5.

Prouer. 3.

1. Cor. 7.

populo Israel, in hac die abstuli opprobriom Ægypti à vobis. Vestibus quoquè vtetur, quæ frigus repellant, non quę tenuitate suî corpora nuda demoustrent. Attenuata ieiuniis caro & circuncisa continentia, fugit opprobrium Ægyptiorum qui sout magois carnibus, & illud potest dicere, quod in plerisque iuxta editiooem Septuaginta legitur: Quomodò contabuit caro mea: io terra deserta, inuia, & inaquosa sic io sancto apparui tibi. Si quādo ergò alieoigenas iotroducere voluerimus in tēplom Dei, circuocidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculósque, gustū & odoratum, vt omnia cū Dei timore & ratione faciamus.

Iudic. 5. — Psal. 62.

4. MATTHÆI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca aotem eius erat locustæ & mel syluestre.

5. CAPITE vndecimo: Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitom? Eccè qui mollibus vestiuotur, in domibus regum soot. Venit Ioaooes neque manducans, oeque bibeos, & dicūt, Dæmonium babet. Veoit filius bominis manducās & bibens, & dicunt: Eccè homo vorax & potator vioi, & publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filiis suis.

6. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

7. LVCÆ primo: Erit enim magous coram Domioo, & vinum & siceram noo bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & moltos filiorum Israël conoertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: vt coouertat corda patrum io filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. Puer aotem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensiooìs suæ ad Israel.

8. CAPITE septimo: Sed quid exīstis videre? bomioem mollibus vestimentis indutum? Eccè, qui in veste preciosa sunt & deliciis, io domibus regū soot. Venit Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmoniū habet. Venit filius hominis māducās & bibēs, &c.

9. BARNARDVS in sermone de natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Considera hominem angelico promissum oraculo, cooceptum miraculo, sanctificatū in vtero, & oouum io nouo homioe pœoitentiæ mirare feruorem. Victum & vestitum (sit Apostolus) habentes, bis cootenti simus. Apostolica perfectio ista est, sed Ioannes etiam hæc cootēpsit. Deoiquè audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, oec bibens, planè oec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli bumanum est indumentum. Quid tu pilos tuos camele deposuisti? Vtioam gibbum magis deposuisses. Quid vos irratiooabiles feræ & reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Ioaones sanctus homo missus à Deo, immò angelus Dei, sicut ait pater: Eccè mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioanoes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos iodui festinatis bysso & purpura, & splendidè epulari? Heu hic est præsentis totus hooor diei, hæc Baptistæ tenerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondàm lætitia est? Cuius enim memoriam agitis ô oimis delicati culto res? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid exīstis in desertum videre filij Babylonis? arūdinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus vestitum? Nutritum mollibus? Io his oempe tota versatur hæc vestra celebritas: io popularis fauoris aura sectanda, io gloria vestiū, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioaonem? Neqoe enim Ioanoes fecit sic, aut talibus vnquàm potuit delectari. Multi (ioqoit angelus) in oatiuitate eius gaudebuot. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent, & paganis ipsis (vt audiuimus) lęta est & solennis. Illi celebrāt quod ignorant, sed non ità debuerant Christiani. Nunc verò & ipsi io hac beati Ioannis Baptistę oatiuitate gaudeot: sed vtioàm de oatiuitate, noo de vanitate.

Lucæ 1. — Ioannis Baptistæ temperantia. — 1. Tim. 6. — Matth. 11. — Lucæ 7. — Malach. 3. — In oos qui festum natalitias S. Ioannis male celebrant. — Lucæ 1.

10. GREGORIVS homilia sexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt scitis, vestitus Ioannes fuisse describitur. Et quid est dicere, Eccè qui mollibus vestiuotur, in domibus regum suot: oisi aperta sententia demoostrare, quia non cęlesti, sed terreoo regi militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, & solis exterioribus dediti, præsentis vitæ mollitiem & delectatiooem quærunt? Nemò ergò existimet io fluxu atqoe studio preciosarum vestium peccatum deesse: qoia si hoc culpa ooo esset, oullo modo Ioaooem Domioos de vestimēti sui asperitate laudâsset. Sed hoc culpa ooo esset, oequaquàm Paulus Apostolus per epistolam fœminas à preciosarum vestium appetitu compescetet, dicens: Non io veste preciosa. Pensate ergò quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Pastor Ecclesiæ & fœminas prohibere.

Matth. 11. — In preciosa vestium ab-... est peccatum. — 1. Tim. 2. — 1. Pet. 3.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

a Matth. 10. c 8. c Luc. 12. a d an. 8. c 35 a 41. c d 43 b 44 a 51. c d Hier. 10. a Eccl. 7. a 14. b Prouerb. 3. c Psal. 3. b 22. a 26. a 55. b 117 b Esa. 12. a Heb. 13. a b c d b Prouerb. 28 a Iob 15. c 6. c Prouer. 19. d Eccl. 22. c Psal. 15. c Ioan. 12. f Apoc 11. b 1. Cor. 1 c Matth. 21. a Gal. 3. a Prouerb. 15. a 17. b Eccl. 27. b e 1. Pet. 3. e

A. Ad hanc colendam satis hortatur, cùm [a] timorē improbum nobis adimit, & Christianę mentis fiduciā, alacritatem, constātiam atque magnanimitatē cōmendat. [b] *Fugit impius nemine persequente*, inquit Salomō: *Iustus autē quasi leo cōfidens absque terrore erit*. Et Petrus de fidei ac pietatis hostibus hoc admonet: [c] *Timorē eorū nè timueritis, neq; cōturbemini. Quis est*, inquit, [d] *qui vobis noceat*,

d Ibidèm & 2. d 4. c

ceat si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiã,[e] *beati.* Paulus verò cùm esset ipse Christi miles[f] inuictus, ad verã & Christianã fortitudinẽ alios sæpè excitat: *Fratres,* inquit,[g] *mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundãtes in omni opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* Ac rursùm:[h] *Fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias Diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.*

B. Fortis viri voces hæ sunt propriæ:[i] *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.*[k] *Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo?* *Si cõsistant aduersùm me castra, non timebit cor meũ.*[l] *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, nõ timebo mala, quoniã tu mecũ es.*[m] *Quis nos separabit à charitate Christi?*[n] *Omnia possum in eo qui me confortat.* Hoc est quod Rex[o] fortissimus Dauid ad omnes Dei filios suósque cõmilitones, velùti classicũ canens, dixit:[p] *Viriliter agite, & cõfortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino:*[q] *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*

C. Ea verò demũ vita homine Christiano digna est, qua prudẽter, iustè, tẽperatè, fortitérque viuitur. Hinc aurea[r] mediocritas cõstat, vt nè quid nimis, & nè quid minùs. Hoc est, quod Scriptura loquitur:[s] *Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram.*

e Matth. 5. a Lucæ 6. e
f 1. Cor. 4. c 2. Cor. 4. b c 6. a b 11. & 12. c Actor. 20. 21 c 2. Tim. 4. b Rom. 8. f g
g 1. Cor. 15. g 16. c 9. d Rom. 12. c Gala. 6. c 1. Thes. 3. c Tob. 2. c Eccles. 10. a Eccl. 4. d 5. c 11. c 2. Paral. 15. b Iacob. 5. b Heb. 10. f Matth. 10. c 24. b Bern. epist. 129. ad Ianuensem.
h Ephe. 6. b Esa. 40. g Prou. 24. c 2. Par. 16. c Iaco. 4. b 1. Pet. 5. a Vide Prosp. lib. 3. de vita contempl. cap. 20. & Ambr. lib. 1. offic. cap. 35. & sequentib.
i Psal. 55. a e
k Psal. 26. a
l Psal. 22.
m Rom. 8. g
n Philip. 4. c
o 1. Reg. 17. d 2. Reg. 14. d 15. b c 17. b 23. & Psal. 17. c
p Psal. 30. d
q Psal. 107. d Heb. 11. f Daniel. 3. b 1. Machab. 2. b f g 2. Mach. 7. a f Act. 4. e 5. 13. g Apoc. 2. b e g 3. a c d
r Bernard. lib. 2. de consideratione ca. 10.
s Prouer. 4. b

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimo: Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timere eum, qui potest & animam & corpus perdère in gehennam.

2. ET capite octauo: Et accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perimus. Et dicit eis: Quid timidi estis modicæ fidei? Tũc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

3. LVCÆ duodecimo: Dico autem vobis amicis meis, Nè terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

4. ESAIÆ octauo: Hæc ait Dominus ad me. Sicut in manu forti erudiuit me, nè irem in via populi huius, dicens: Non dicatis, coniuratio, omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuratio est, & timorem eius nè timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester.

5. CAPITE trigesimoquinto: Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite pusillanimis: confortamini, & nolite timere. Eccè Deus vester vltionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit vos.

6. CAPITE quadragesimoprimo: Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abrahã amici mei, in quo appræhendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Nè timeas, quia ego tecum sũm: nè declines, quia ego Deus tuus: confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Quia ego Dominus Deus tuus appræhendens manum tuam, dicénsque tibi: Nè timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israël: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, & redemptor tuus sanctus Israël.

7. CAPITE quadragesimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus, creans te Iacob, & formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente ducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Hæc dicit Dominus, faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob, & rectissime quem elegi. Et paulò pòst: Nolite timere, neque conturbemini.

9. CAPITE quinquagesimoprimo: Audite me qui scitis iustũ, populus meus, lex mea in corda eorum, nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum nè metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis, & sicut lanam, sic deuorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternũ erit, & iustitia mea in generationes generationum.

10. HIEREMIÆ decimo: Hæc dicit Dominus, iuxta vias Gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes: quia leges po-

pulorum vane sunt.

11. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.

12. CAPITE trigesimoquarto: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipse est spes eius.

13. PROVERBIORVM tertio: Nè paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum nè capiaris.

14. PSALMO tertio: Non timebo millia populi circundantis me: exurge Domine, saluum me fac Deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorũ cõtriuisti.

15. ET vigesimosecundo: Nam etsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

16. ITEM vigesimosexto: Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersùm me prælium, in hoc ego sperabo.

17. ET quinquagesimoquinto: In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.

18. PSALMO centesimo decimoseptimo: Dominus mihi adiutor: nõ timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.

19. ESAIÆ duodecimo: Eccè Deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

20. HEBRÆORVM duodecimo: Ideóq; & nos tantam habẽtes impositam nubem testium: deponentes omne pondus & circũstans nos peccatum, per patiẽtiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in authorem fidei & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum cõtradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondũm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes, & obliti estis consolationis, quæ vobis tanquàm filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: posteà autem fructum pacatissimum exercitatis per eã reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: nõ vt claudicans quis erret, magis autem sanetur.

21. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.

22. IOB decimoquinto: Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius, & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circunspectans vndique gladium. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium.

23. CAPITE sexto: Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

24. PROVERBIORVM vigesimonono: Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.

25. ECCLESIASTICI vigesimosecundo: Cogitatus sensati in omni tempore vel metu nõ deprauabitur. Sicut paleæ in excelsis, & cæmẽta sine impensa posita contra faciem venti non permanebũt, sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore nõ metuet: sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

26. PSALMO decimotertio: Dominum nõ inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

27. IOANNIS duodecimo: Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

28. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autẽ & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorũ erit in stagno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secũda.

29. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Cùm ergò hoc voluissem, nunquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, vt sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.

30. MATTHÆI vndecimo: Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohãne: Quid existis in desertum videre? arũdinem vẽto agitatã?

31. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

32. PROVERBIORVM decimoquinto: Domus iusti plurima fortitudo, & in fructib⁹ impij cõturbatio.

33. CAPITE vigesimoseptimo: Sicut auis transmigrans de nido suo, sic qui derelinquit locum suum.

34. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nã stultus sicut luna mutatur.

35. PRIORIS Petri tertio, vt in textu.

36. CAPITE secundo: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiã sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccãtes, & colaphizati suffertis? Sed si benè faciẽtes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

37. CAPITE quarto: Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniã quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescet. Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

38. MATTHÆI quinto: Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiã: quoniã ipsorũ est regnũ cœlorũ. Beati estis cũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersùm vos mẽtiẽtes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis, sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

39. LVCÆ sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquàm malú, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo. Secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

40. PRIORIS ad Corinthios quarto: Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos, ostédit, tãquàm morti destinatos: qóia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsque in hãc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus, tanquàm purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.

41. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationem patimur, sed nõ angustiamur, aporiamur, sed nõ destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deiicimur, sed nõ perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circunferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporib⁹ nostris. Sẽper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifesteiur in carne nostra mortali.

42. CAPITE sexto: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis, nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrũ: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in lõganimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & nõ mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquã nihil habentes, & omnia possidentes.

43. CAPITE vndecimo: Ministri Christi sunt, & ego: (vt minùs sapiens dico) plùs ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modũ, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquiès quadragenas, vna minùs, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate, præter illa quæ extrinsecùs sunt: instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum.

44. CAPITE duodecimo: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in cõtumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustiis pro Christo. Cùm enim infirmor tunc potens sum.

45. ACTORVM vigesimo: Et nunc ecce (ait Paulus) alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi ignorans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicẽs quoniã vincula & tribulationes Hierosolymis me manẽt. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam preciosiorem quàm me, dummodò cõsummem cursum meum & ministerium quod accepi à Domino Iesu, testificari euangelium gratiæ Dei.

46. ET capite vigesimoprimo: Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego enim nõ solùm alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.

47. POSTERIORIS ad Timotheũ quarto: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

48. AD Romanos octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? Quis ergò nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eũ qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

49. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto, vt in textu.

50. CAPITE decimosexto: Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini, omnia vestra in charitate fiant.

51. CAPITE nono: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis.

52. AD Romanos vndecimo: Vide ergò bonitatẽ & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

53. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, nõ deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes.

54. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

55. TOBIÆ secundo: Filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

56. ECCLESIASTES decimo: Si spiritus potestatẽ habẽtis ascẽderit super te, locum tuũ nè dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

57. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

58. CAPITE quinto: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viã. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia: & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ.

OO

59. Capite vndecimo: Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce. Nè manseris in operibus peccatorũ. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. Secundi Paralipomenõ 15. Azarias autẽ filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursũ Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, &c. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

61. Iacobi 5. Patiẽtes igitur estote, fratres, vsque ad aduẽtũ Domini. Eccè agricola expectat preciosum fructũ terræ, patiẽter ferens donec accipiat temporaneũ & serotinũ: Patientes estote & vos, & cõfirmate corda vestra: quoniam aduẽtus Domini appropinquabit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, vt nõ iudicemini. Eccè, iudex ante ianuã assistit. Exemplũ accipite, fratres, laboris & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Eccè beatificamus eos qui sustinuerunt, Sufferẽtiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est & miserator.

62. Ad Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionẽ.

63. Matthæi decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

64. Et capite vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

Perseuerantiæ laus.

65. Bern. epist. 129. ad Ianuẽses: Et nũc quid restat, charissimi, nisi vt admoneamini de perseuerantia, quæ sola meretur viris gloriã, coronã virtutibus? Prorsùs absq; perseuerãtia, nec qui pugnat, victoriã nec palmã victor cõsequitur. Vigor viriũ, virtutũ cõsummatio est, nutrix ad meritũ, mediatrix ad præmiũ. Soror est patiẽtiæ, cõstãtiæ filia, amica pacis, amicitiarũ nodus, vnanimitatis vinculũ, propugnaculũ sanctitatis. Tolle perseuerẽtiam: nec obsequiũ mercedẽ habet: nec beneficiũ gratiã: nec laudẽ fortitudo. Deniq; nõ qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Saul cum esset paruulus in oculis suis, rex est super Israel constitutus: nõ perseuerãs in humilitate, & regnũ amisit & vitã. Si cautela Samson, si Salomonis deuotio perseuerantiã retinuissent: nec is profectò priuaretur sapiẽtia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicam fidãque custodẽ, custodiri à vobis firmiter hortor & precor.

Matth. 10. & 24.

1 Reg 15.

Iudic. 16. 3. Reg 11.

66. Ad Ephesios sexto, vt in textu.

67. Esaiæ 40. Nũquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ, nõ deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapiẽtiæ eius. Qui dat lasso virtutẽ, & his qui nõ sunt, fortitudinẽ & robur multiplicat. Deficiẽt pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadẽt. Qui autẽ sperant in Domino, mutabunt fortitudinẽ, assument pennas sicut aquilæ, current & nõ laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. Prouerbiorum decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes.

69. Secundi Paralipomenon decimosexto ait Hanani propheta ad Asam regem Iuda: Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbẽt fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent.

70. Iacobi quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. Prioris Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriã in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

72. Prosper libro tertio de vita contemplatiua, cap. vigesimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solũ diuersis pulsata molestiis, incõcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatũ illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidẽ malorum sæuientiũ frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat, si inter iniuriarum sæua, inter procellas angẽtium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atq; multimodas persecutiones infatigata persistat, & tamẽ de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plusque gaudeat ex eo quòd laudatur, quàm ex eo quòd habet vnde laudetur, & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intẽtionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blãdimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus, quæ adiuuante Domino, dura quæque vel aspera superãsset. Quosdam nanque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad tolerãtiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniã non quid, sed propter quid patiamur, plurimùm refert, non in eis patientia est, qui æquanimiter patiuntur angẽtia, sed in eis tantùm, quos fortiter facit sustinere iustitia. Deniq; Dominus nõ ait, Qui persecutionem patiũtur, & tacuit: sed adiecit, Propter iustitiam: vt euidẽter ostenderet, quòd patientiam veram non facit pœna, sed causa: & ideò beatitudinem, non persecutionẽ patientibus, sed propter iustitiã patiẽtibus, repromisit. Quod si ità est, superandorũ malorũ sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta, & in eis iusta est patiẽtia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuictæ cõstantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cantamus: Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutẽ. Fortitudo nostra est, quia ità nos cõtra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animũ nostrũ nec blanda dissoluãt, nec aduersa deiiciant, & tunc laus nostra Dominus fit, si nõ nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupimus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem. Is ergò cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Nõ eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionũ damnorumque subiiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: vt ei

Ad animi fortitudinẽ quid pertineat.

Aliud est patientia, aliud duritia.

Matt. 5.

Verã patientiã non facit pœna, sed causa.

Author veræ fortitudinis. Esai. 12.

Verè fortes quales esse debeant.

qui c

quicquid carnalibus placet in hoc mundo displiceat: quicquid preciosū videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum contemplatione sordescat: nec ab his quæ iam per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi: quia & turpius videtur, animum ab his vitiis vinci, quæ vicerat, & nihil ei prosit aliqua superâsse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando non ille fortis haberi solet, qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis institerit: sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, nè nos id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, nè nobis hoc quod per Dei gratiam possumus, asscribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficimur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et vtique animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet exutere, quàm iactantiæ contraire.

Fortitudinis partitio.

73. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimoquinto: Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarū rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iā spectat vsus noster, sed ad pacis negocia. Maiores nostri, vt Iesus Naue, Hierobaal, Sāson, Dauid, summam rebus quoque bellicis retulêre gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquàm incomitata virtus. Sed non hæc sola præclara fortitudo est, sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerūt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus succincti, communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expauit leones? Fremebant bestiæ, & ille epulabatur.

Heb. 11.

Dan. 14.

Fortitudinem maximè in animo sitam esse.

74. CAPITE trigesimosexto: Non igitur in viribus corporis & lacertis tantummodò fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Et paulò pòst: Et tamen verà iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, nō aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circunfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificētius, quàm exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, consiliis obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ità animum tuum informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cùm ità affectus animo fueris, necesse est vt illud honestum ac decorum præponendum putes, illique mentem ità intendas tuam, vt quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deindè vt te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moueant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitimè certauerit, non coronatur.

Seipsum vincere, vis fortis est.

Duobus perficitur animi fortitudo.

Rerum labentium contemptus.

Periculorum despicientia.

2. Tim. 2.

Fortitudo nè sit temeraria.

75. CAPITE trigesimoseptimo: Sed quia in omnibus quæ agimus, non solùm quid honestum, sed etiam quid possibile sit quærimus, nè fortè aggrediamur aliquid quod non possimus exequi: vndè nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatē cedere: immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus: nè temerè aliquis dum martyrij desiderat gloriā, offerat se periculis, quæ fortassè caro infirmior, aut remissior animus, ferre ac tolerare non queat.

Matt. 10.

76. CAPITE trigesimooctauo: Nec rursùs propter ignauiam cedere quis ac deserere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparādus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Quæ difficilè quidem sustinentur. Sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorū vincūtur formidine, ideò si consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metū, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

Media quibus animi cōstantia paratur.

77. CAPITE trigesimonono: Non est mediocris nec discreta à cęteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quę inexpiabili pręlio aduersùs omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersùs voluptates, dura aduersùs illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanquàm labem quandam, quæ virtutem effœminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanem pestē repellat & proterat, nec tētetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus sibi constat, vt fortiter omnia persequatur vitia, tanquàm virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulset armis, quæ tollit consilium, & tanquàm ægritudinem vitet. Gloriæ quoquè caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatiùs appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepsit? Quomodò laborem ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodò despexit salutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, census aut voluptatis studia cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum cōtumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuē extulit, qui imprecabatur grauia sibi, si vnquàm vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinē plebis, quò minùs enunciaret eā in conspectu omniū? Neque enim cōsentaneę sunt

Fortitudo aduersùs omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam.

Fortitudo beati Iob.

Iob 1 & seq.

Iob 31.

vitiis virtutes, sed sibi cōstant. Quia igitur tā fortis, quàm sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

78. Capite quadragesimo & quadragesimoprimo profert ex sacris literis petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduersis cernitur.

1. B. Psalmo quinquagesimoquinto.

2. Vigesimosexto.

3. Vigesimosecundo.

4. Ad Romanos octauo.

5. Ad Philippenses quarto, vt in textu.

6. Primi Regum decimoseptimo: Audita sunt autem verba quæ locutus est Dauid, & annunciata in conspectu Saul. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersùs Philisthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersùs eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietē de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum, & illi consurgebant aduersùm me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrsum interfeci egò seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniā quis est iste Philisthæus incircuncisus? qui ausus est maledicere exercitui Dei viuētis. Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philistæi huius. Dixit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit, &c.

7. Secvndi Regum decimoquarto, ait mulier Thecuitis ad Dauid: Dicat ergò ancillæ tua, vt fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Domini, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vndè & Dominus Deus tuus est tecum.

8. Capite decimo sexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim, & eccè egrediebatur indè vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediēs, & maledicebat. Mittebátque lapides contra Dauid, & contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis aūt populus & vniuersi bellatores à dextro & à sinistro latere regis incedebant. Ità autem loquebatur Semei, cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnū pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui, & eccè premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit hic canis mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex, Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid, & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Eccè filius meus qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam: quantò magis hic filius Iemini? dimittite eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè Dominus respiciat afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùm eum, terramque spargens.

9. Capite decimoseptimo: Non est bonū consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai: Tu nôsti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, velut si vrsa raptis catulis in saltu fæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

10. Capite vigesimotertio: Hæc nomina fortium Dauid. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Post hūc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid, quando exprobrauerūt Philisthijm, & congregati sunt illuc in prælium, &c.

11. Psalmo decimoseptimo: Quoniam in te eripiar à tētatione, & in Deo meo transgrediar murū.

12. Et trigesimo.

13. Item centesimo septimo, vt in textu.

14. Ad Hebræos vndecimo: Et quid adhuc dicā? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeō, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerūt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij verò ludibria & verbera experti, insupèr & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mūdus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.

15. Danielis tertio: Respondentes Sidrach, Misach & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Eccè enim Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus.

16. Primi Machabæorum secundo: Et respondit Mathathias: Et dixit magna voce: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, vt discedāt vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum, propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei, non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis suis. Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis. Nūc verò, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrū vestrorū, & memētote operū patrū, quæ fecerūt in generationibus suis:

& acci

& accipietis gloriam magnam, & nomē æternum. Abraham nonne in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est ei ad iustitiam? Ioseph in tempore angustiæ suæ custodiuit mandatū, & factus est dominus Ægypti. Phinees pater noster zelando zelū Dei, accepit testamentū sacerdotij æterni? Iesus dū impleuit verbū, factus est dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. Dauid in sua misericordia consecutus est sedē regni in secula. Elias dū zelat zelū legis, receptus est in cęlum. Ananias & Azarias & Misael, credētes, liberati sūt de flāma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonū. Et ità cogitate per generationē & generationē. quia omnes qui sperāt in eū, nō infirmantur. Et à verbis viri peccatoris nè timueritis: quia gloria eius, stercus & vermis est: hodiè extollitur, & cras non inuenietur: quia cōuersus est in terrā suā, & cogitatio eius perijt. Vos ergò filij cōfortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

17. SECVNDI Machabæorum septimo: Cōtigit autem septem fratres vnà cum matre sua appræhēsos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quęris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis quā patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi, &c. Ait mater adolescentiori: Peto te nate, vt adspicias ad cælum, & terram, & ad omnia quæ in eis sunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus: ità fiet vt non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm hęc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebręos, non effugies manum Dei, &c.

18. ACTORVM quarto: Videntes autē Petri constantiam & Ioannis, cōperto quòd homines essent sine literis & idiotæ, admirabātur, & cognoscebāt eos quoniam cum Iesu fuerant: hominem quoquè videntes stantem cum eis qui curatus fuerat, nihil poterāt contradicere. Et vocātes eos, denunciauerunt, nè omninò loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. Petrus verò & Ioannes respondētes, dixerūt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate. Non enim possumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

19. CAPITE quinto: Et cùm adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princes sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, nè doceretis in nomine isto, & ecce replêtis Ierusalē doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, &c. Et conuocātes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè loquerētur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu cōcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

20. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam & paupertatem tuā, sed diues es, & blasphemaris ab his, qui se dicūt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanę. Nihil horū timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tētemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronā vitæ. Qui habet aurē, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatē super Gētes, & reget eas in virga ferrea, & tāquàm vas figuli confringētur, sicut & ego accepi à patre meo, & dabo illi stellam matutinam.

21. ET capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ecce venio citò: tenē quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foràs nō egredietur ampliùs, & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cū patre meo in throno eius.

1. C. BERNARDVS libro secundo de consideratione, capite decimo: Tene medium, si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium, sedes modi, & modus, virtus. Omnem extra modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea non est illi habitare in longo, quod vltra modum sit: sed nec in lato quidē, quòd extra sit: porrò nec in alto vel imo, quòd alterum supra, alterum infra sit. Denique & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planiùs, nè me putes ea loqui quæ Apostolus compræhēdere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum: quod alterius erit & disputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cùm sibi homo lōgiorem promittit vitam. Latum, cùm in superfluas animus distēditur curas. Altum, cùm de se plùs præsumit. Profundū, cùm se plùs deijcit. Qui ergò longa sibi metitur tēpora, omnę verè ingreditur iter exterminij, transiens vitæ terminos productiori solicitudine? Indè est quòd homines in pręsentia sese exules per obliuionem, in alia per inanem solicitudinem migrant secula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis laceretur curis necessè est. Nempe immoderata extensio extenuationem, & extenuatio nimia scissionem facit. Iam verò alta præsūptio, quid nisi ruinosa præcipitatio est? Legisti nanque: Ante ruinam exaltatur cor. Quid è regione nimiæ pusillanimitatis deiectio, nisi desperata quædam absorptio est? In hanc fortis non deijcietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, temperabit à superfluis, non deerit necessariis. Porrò iustus altiora se non præsumet, sed loquetur cum iusto: Si iustus fuero, non leuabo caput. Tu ergò in hac cōsideratione tui cautè ambules, & tota æquitate verseris: vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iusto parcas.

Ephes. 3.

Prou. 16.

Qui fortis, prudens tēperans & iustus est, medium facilè tenet. Iob 10.

2. PROVERBIORVM quarto, vt in textu.

DE DONIS ET FRVCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

i.

Quot sunt dona Spiritus sancti?

a Esa. 11. a & ibidem Hier. Amb. lib. 1. de Spiritu sancto, ca. 20. Aug. ser. 109 de temp & 17. de Sanctis, lib 1. de ser. Dom. in mõte, c. 9 & lib. 2 de doct. Christ. c 7 Greg. ho. 19 in Ezech. & lib. 1 mora ca 18. & lib. 35 cap 7. Ber. in ser de die Spi. san.
b Orig. ho. 3. in Sa. & ho. 6. in Numeros.
c Ioan. 1. b
d Collos. 2. b
e Ioan. 1 b
f 1. Ioan. 4. c
g Rom. 8. b

EA septem apud Esaiam[a] Prophetam & Ecclesię Patres inueniuntur: Spiritus sapientiæ, Intellectus, Concilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, ac demùm Spiritus timoris Domini.

B. Quæ quidē dona, vel Spiritus in Christo Iesu Domino nostro[b] perfectiùs, quã in vllo alio, repetiũtur. Is enim plenus[c] est gratię & veritatis: *In illo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis*[d] *corporaliter. De plenitudine*[e] *eius nos omnes accipimus*:[f] qui & de Spiritu sancto suo dedit nobis.[g] *Si quis* autē *Spiritus Christi non habet, hic non est eius*, si Apostolò credimus.

TESTIMONIA.

1. A. Esaiæ vndecimo: Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus; spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis. Et replebit eum spiritus timoris Domini.

2. Hieronymus in caput vndecimum Esaiæ prophetæ: Super hunc florem, qui de trunco & radice Iesse per Mariam virginem repentè cõsurget, requiescet Spiritus Domini, quia in ipso complacuit omnem plenitudinē diuinitatis habitare corporaliter, nequaquam per partes, vt in cæteris sanctis, sed iuxta euãgelium eorum quod Hebręo sermone cõscriptum legunt Nazaræi: Descendet super eum omnis fons Spiritus sancti. Dominus autem spiritus est, & vbi spiritus Domini, ibi libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in consequentibus scribitur: Eccè puer meus quē elegi: electus meus in quo complacuit animæ meę: ponam spiritum meum super illum: iudicium gentibus proferet: ad saluatoris referri intelligentiam, in quo requieuit spiritus Domini, id est, æterna habitatione permansit: non vt auolaret, & rursùm ad eum descenderet: sed iuxta Ioannis Baptistæ testimonium: ingitur permaneret, qui ait: Vidi spiritũ descendentem quasi columbam de cælo, & manentem in eo, & ego nesciebam illum: sed qui me misit baptizare in aqua, illè mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem in eo, ipse est qui baptizat in Spiritu sancto. Porrò in Euangelio, cuius suprà fecimus mentionem, hæc scripta reperimus: Factum est autem cùm ascendisset Dominus de aqua, descendit fons omnis Spiritus sancti, & requieuit super eum, & dixit illi: Fili mi, in omnibus prophetis expectabam te, vt venires, & requiescerem in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. Qui spiritus Domini appellatur & spiritus sapientiæ: Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. Et in psalmis canitur: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et Apostolus scribit: Christus Dei virtus & Dei sapientia. Et in prouerbiis legitur: Deus in sapientia sua fundauit terram, & parauit cælos in prudētia. Et quomodò idem sermo Dei vocatur lux, & vita, & resurrectio: sic spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, & scientiæ, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur: non quòd diuersus sit iuxta differentias nominum, sed vnus atque idem cunctarum virtutum fons sit atque principium. Absque Christo igitur nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandum, quòd spiritus Domini sapientiæ & intellectus, cõsilij & fortitudinis, & scientiæ, & pietatis, & timoris Domini: id est, septenarius numerus, qui septē oculi in vno lapide dicuntur in Zacharia: requiescat super virgam & florem, qui de Iesse, ac per hoc Dauid stirpe surrexit: Specialiter autem spiritus timoris Domini impleuerit eum, propter eos qui timore Domini indigent: quia paruuli sunt, quem foràs mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, pœnam habet, & non est perfectus. Vndè & Apostolus loquitur ad credentes: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus: Si pater ego sum, vbi est gloria mea? & si Domin⁹ ego sum, vbi est timor meus? de quo cantatur in psalmo: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

Colos. 2. Spiritus sanctus aliter in Christo, quã in cæteris sanctis habitat.
2. Cor. 3.
Matt. 12.
Ioan. 1.
Spiritus sapientiæ.
Ioan. 1.
Psal. 103.
1. Cor. 1.
Prou. 3
Vnus idemque spiritus est Spiritus sapientię, intellectus &c.
Sine Christo nemo sapiens, intelligens &c.
Zach. 4.
Spiritus timoris Domini cur eū impleuisse dicatur.
1. Ioan. 4.
Rom. 8.
Malac. 1.
Psal. 33.

3. Ambrosius libro primo de Spiritu sancto, capite vigesimo: Discant non solùm aquam, sed etiam flumen dictum Spiritum sanctum, secũdùm quod lectum est: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant qui credituri erant in eo. Ergò flumen est Spiritus sanctus, & flumen maximum, quod secundùm Hebræos de Iesu fluxit in terris, vt ore Esaiæ sæpè accepimus prophetatum. Magnum hòc flumen, quod fluit semper, & nunquàm deficit. Nec solùm flumen, sed etiam profusi impetus, & magnitudinis redundantis, sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ierusalem meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ille ex vitę fonte procedēs Spiritus sanctus, cui⁹ nos breui satiamur haustu, in illis cælestibus, thronis, do-

Ioan 7.
Spiritus sanctus flumini comparatur.
Psal 45.

tuina-

ministrationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redundantiùs videtur effluere, pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si enim fluuius ripsrum editis superfusus exundat, quanto magis Spiritus omnem supereminens creaturam, cùm reliqus tanquàm inferiora nostræ mentis arua perstringat, cælestem illam creaturarum naturã effusiore quadam sanctificationis vbertate lætificat? Nec moueat quod vel hîc dixit, flumina: vel

Esa. 11. Septem spiritalium virtutum plenitudo.

alibi, septem spiritus: his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo virtutum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris Dei. Vnum

Multi spiritalium donorum meatus in vno fluuiolo.

ergò flumen, sed multi spiritalium donorum meatus.

Ioan. 6. Matth. 15.

4. AVGVSTINVS sermone ducentesimo nono de tépore: Ibi quinq; panes fuerunt, hoc est, quinque libri Moysi. Hic verò septem panes, qui sunt septiformis spiritus dona, sicut ait sanctus Esaias

Esa. 11.

propheta: Spiritus sapientię & intellectus, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Ibi duodecim cophini pleni Spiritu sancto, hîc septem Ecclesiæ, siue septem candelabra aurea. Ibi duo pisces, qui sunt duo testamenta, siue vnus liber omniũ prophetarũ, vel sancti Ioannis prædicatio; hic indefinitus numerus ponitur,

1 Cor 12.

quæ sunt dona gratiarum, sicut ait Apostolus, Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientię, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, omnia verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibi super fœnum recumbunt, & hîc super terram. Vtrinque vna con-

Esa. 40.

uersatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi super fœnum discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis: quia omnis caro fœnum, ait propheta. Hic super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam post ascensionem Domini loquente sancto Petro, quinque millia

Actor 4.

sunt baptizati. Hîc autem quatuor millia, hoc est, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus

Septiformis Spiritus sancti gratia.

cæli, de septiformis sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Et ideò, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Iesu Christo, qui non ex operibus, sed ipsius gratia sumus redempti, qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moysi, sed ex se-

Esa. 11.

ptiformi gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Esaias prophetauerat, dicens: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hac ergò septiformi Spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono spiritus sancti.

5. EX sermone decimo septimo de sanctis, qui est primus de annũciatione Dominica: Esaias prophe-

Ordo inter septem dona Spiritus sancti.

ta cùm septem illa notissima dona spiritalia commendaret, incipiens à sapientia, peruenit ad timorẽ Dei, tanquàm de sublimi descendẽs ad nos, vt nos Dominus doceret ascẽdere. Indè ergò cœpit, quo

Esa. 11.

volumus peruenire: & illuc peruenit, vndè debemus incipere. Requiescet in eo, inquit, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, spiritus timoris Domini. Sicut ergò ille non deficiendo, sed docendo à sapientia vsque ad timorem descendit, sic nos non superbiendo, sed proficiendo à timore vsque ad sapientiam oportet ascendere. Initiũ enim sapientiæ timor Domini. Ipsa est enim Eccl. 1.
illa conuallis plorationis de qua psalmus dicit: Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plo- Psal. 83.
rationis. Per conuallem quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis cõfessionis & pœnitentiæ, quia cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Ergò ille cùm præposuisset Psal. 50.
sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum, tanquàm quęrentibus, vndè ad sapientiam veniretur, responderet, ab intellectu: vndè ad intellectum, à consilio: vndè ad cõsilium, à fortitudine: vndè ad fortitudinem, à scientia: vndè ad scientiam, à pietate: vndè ad pietatem, à timore. Ergò ad sapientiam à timore, quia initiũ sapientiæ timor Domini. Eccl. 1.

6. IDEM libro primo de sermone Domini in mõte, capite nono, comparans beatitudines cum donis Spiritus sancti: Septem sunt, inquit, quæ perfi- Matth. 5.
ciunt: nam octaua clarificat, & quod perfectum est demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & cęteri, tanquàm à capite rursùm exordiens. Videtur ergò mihi etiã septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententiisque congruere. Sed interest ordinis. Nam ibi enumeratio ab excellentioribus cœpit, hîc verò ab inferioribus. Ibi namque incipit à sapientia Dei, & desinit ad timorem Dei: sed initium sapientiæ timor Domini est. Quapropter si gradatim tanquã ascendentes numeremus, primus ibi est timor Dei, secunda pietas, tertia scientia, quarta fortitudo, quintum consilium, sextus intellectus, septima sapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hîc dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: id est, non inflati, nõ superbi, de quibus Apostolus dicit: Noli altum sapere, sed time: id est, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprehendit quod nondùm intelligit, & propterea non resistit, quod est mitem esse. Vndè hic dicitur. Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerũt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquàm bona & vtilia ignorantes appetierunt, de quibus hic dicitur, Beati qui lugent nunc. Fortitudo congruit esurientibus & sitientibus. Laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hic dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consilium cõgruit misericordibus: hoc enim vnũ remedium est de tantis malis euadendi, vt dimittamus sicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus in quo possumus alios, sicut & nos, in quo nõ possumus, cupimus adiuuari. De quibus hic dicitur: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus: & reliqua. Intellectus congruit mundis corde, tanquàm purgato oculo, quo cerni possit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De quibus hic dicitur, Beati mundi corde, & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullusque motus aduersùs rationem rebellis est, sed cuncta obtemperant spiritui hominis, cùm & ipse

Septiformis operatio Spiritus sancti, gradibus beatitudinum respondet.

Esa. 11.

Eccl. 1 & Psal. 110.

Pauperibus timor respondet.

Rom. 11.

Mitibus pietas.

Lugentibus cõgruit scientia.

Esurientibus fortitudo.

Misericordibus consilium.

Mundis corde intellectus.

Esa. 64. 1. Cor. 2.

Pacificis sapientia.

obtemperet Deo, de quibus hic dicitur, Beati pacifici. vnum autem præmium quod est regnum cęlorum, pro his gradibus variè nominatum est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum cælorum, quod est perfectæ summæque sapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum: tanquàm diceretur, initium sapientiæ timor Domini.

Eccl. 1.

7. LIBRO secundo de doctrina Christiana, capite septimo: Ante omnia igitur opùs est Dei timore conuerti ad cognoscendam eius voluntatem, si quid nobis appetendum fugiendumque pręcipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra immortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deindè opùs est mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos meliùs sapere meliusque percipere possimus: sed cogitare potiùs & credere id esse melius & verius quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quam id quod nos per nosmetipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atq; pietatis, ad tertium venitur scientiæ gradum, de quo nunc agere statui. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil aliud in eo inueniens, quam diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere, proximum verò tanquàm seipsum, id est, vt tota dilectio proximi, sicut etiam nostri, referatur in Deum. Necessè est ergò, vt primò se quisque in scripturis inueniat amore huius seculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longè seiunctum esse à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum scriptura ipsa præscribit. Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non potest nisi credere & cedere authoritati sanctorum librorum, cogit eum seipsum lugere. Nam ista scientia, bonæ spei hominem se non iactantem, sed lamentantem facit. Quo affectu impetrat, sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, nè desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est fortitudinis, quo esuritur & sititur iustitia. Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium sese extrahit, & indè se auertens conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet vnitatem, eandémque trinitatem. Quam vbi adspexerit quantùm potest, in longinqua radiantem, suique adspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in cõsilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodò atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Hinc verò se in dilectione proximi grauiter exercet, in eáque perficitur, & se iam plenus atq; integer viribus cùm peruenerit vsque ad inimici dilectionẽ, ascẽdit in sextũ gradũ, vbi iam ipsum oculũ purgat quo videri Deus potest quãtũ potest ab iis qui huic seculo moriũtur quãtũ possunt. Nõ intantùm vident, inquantùm moriuntur huic seculo. Inquantùm autem huic viuunt, nõ vident. Et ideò quamuis iam certior & non solùm tolerabilior, sed etiam iucundior species lucis illius incipiat apparẽre, in ænigmate tamẽ adhuc & per speculum videri dicitur, quia magis per fidem quàm per speciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quamuis conuersationem habeamus in cœlis. In hoc autem gradu ità purgat oculum cordis, vt veritati ne ipsum quidem præferat aut conferat proximum: ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergò iste sanctus tam simplici corde atque mundato, vt neque hominibus placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommodorum suorum quæ aduersantur huic vitæ. Talis filius ascendit ad sapientiam, quæ vltima & septima est, qua pacatus tranquillusque perfruitur. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ab illo enim vsque ad ipsam per hos gradus tenditur atque peruenitur.

Timor imprimis necessarius. *Tum pietas.* *Deindè scientia succedit.* *Summa diuinarum literarum.* *Matth. 22.* *Luc. 10.* *Esa. 11.* *Scientia verò diuinarum lamentantem facit.* *Fortitudo.* *Consilium.* *Intellectus.* *1. Cor. 13.* *2. Cor.* *Philip. 3.* *Sapientia.*

8. GREGORIVS Magnus homilia decimanona in Ezechielem: Septem gradibus ad portam ascẽditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis rẽgni cęlestis aperitur. Quam septiformem gratiam Esaias in ipso nostro capite, vel in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quos gradus de cęlestibus loquẽns, descendendo magis quàm ascendendo numerauit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cùm scriptũ sit: Initiũ sapiẽtiæ timor Domini: constat proculdubiò, quia à timore ad sapientiam ascenditur: nõ autem à sapientia ad timorem reditur, quia nimirũ perfectam habet sapientia charitatem. Et scriptũ est: Perfecta charitas forãs mittit timorem. Propheta ergò, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos qui à terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo enumeramus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertiùs, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia nõ sublenatur ad pietatẽ. Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiã errare solet, si fortasse pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata etenim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ verbere sunt corrigẽda. Sed inordinata pietas, cùm temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera & ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat. Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinem: vt cùm videt quid agendum sit, hoc agere per mẽtis fortitudinem possit, nè timore trepidet, & pauore collapsa, non valeat bona defendere quę sentit. Sed sæpè fortitudo si improuida fuerit, & minùs circa vitia circunspecta, ipsa sui pręsumptione in casum ruit. Ascendat ergò ad consilium, vt prouidendo pręmuniat omne quòd agere fortiter potest.

Per septiformem Spiritus gratiã aditus regni cælestis aperitur. *Esa. 11.* *Prouerb. 9.* *1. Ioan. 4.* *Gradus septem per quos ascẽditur.* *Timor sine pietate nullus est.* *Deindè scientia.* *Fortitudo.* *Consilium.*

Intellectus. test. Sed esse consilium nō potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum quod agentem grauat, quomodò potest bonum solidare quod adiuuat? *Sapientia.* Itaque à consilio ascendamus ad intellectū. Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. *Conclusio.* Quia igitur per timorem surgimus ad pietatē, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quā nobis aditus vitæ spiritalis aperitur.

9. ITEM libro primo Moraliū, capite vigesimooctauo: *Iob 1.* Nati sunt Iob septem filij & tres filiæ. Septem quippe filij nobis nascuntur, cùm per cōceptionem bonę cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem Propheta dinumerat, cùm spiritus mētem fœcundat, dicens: *Esa. 11.* Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Cùm ergò per aduentum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas ac timor Domini in animo vniuscuiusque nostrum gignitur: quasi mansura posteritas in mēte propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus eo ad vitam longiùs seruat, quo amori æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filij, tres procul dubiò sorores suas, quia quicquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatique coniungunt. Neque enim ad denarij perfectionem septem filij perueniunt: nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

10. ITEM libro trigesimo quinto Moralium, capite septimo: *Septenarij numeri mysterium.* Septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Vndè Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesiis scribit, sed per eas quid aliud quàm vniuersalem Ecclesiā intelligi voluit? Quæ nimirùm vniuersalis Ecclesia vt plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, *4 Reg. 4.* Helisæus super puerum mortuum septies oscitâsse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septiès oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpè septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas figuratur, veniant ad beatū Iob amici illius, & iussum *Iob 42.* diuinitus offerant holocaustum. Sed vigilāter omninò septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi qui extrà sunt positi, priùs se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demùm veniam de reatu pristinæ elationis exquirant: pro culpa sua septem sacrificia offerant, quia reatus sui ablutionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, à qua excisi fuerant, aggregentur.

11. BERNARDVS in sermone seu tractatu de donis Spiritus sancti, capite primo: *Primum donum Spiritus sancti.* prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: *Psal. 118.* iniquitatē odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui. *Prouer. 8.* Scriptum nāque est: *Prouer. 3.* Timor domini odit malum. Et iterùm: Time Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: *Iob 1.* Vir timens Deū, & recedens à malo. *Timor Domini quàm necessarius.* Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. Sicut enim securitas vel desidia causa est & mater omniū delictorum, sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum. Vndè scriptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. *Eccl. 27.* Omne namque virtutum ædificium illicò vergit in præcipitiū, si huius gratiæ amiserit præsidium. Vndè Salomon ait: *Prouer. 23.* In timore Domini esto quotidiè, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Hinc & Apostolus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. *Philip. 2.* Et quid plura? Connexa sunt timor & religio, nec manere potest alterū absque altero. Vndè Cornelius vir religiosus ac timens Deum, *Actor 10.* & Simeon *Luc. 2.* iustus & timoratus. Vndè Salomon: *Eccl. 12.* Deum, inquit, time, & mandata eius obserua. Hunc verò sic habere debemus, quomodò se asserit habuisse Iob *Iob 31.* beatissimus. Semper quasi tumentes super se fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuersa deserimus, mundo abrenūciamus, nósque ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus nobis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. *Matth. 16. Luc. 9.* Iste ergò diuinus timor qui eum quem perfectè imbuit, paupertati subiicit, & à malo diuidit, ità est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum: *Congruit primum donum primæ beatitudini. Matth. 5.* de qua Dominus in cæterarum fundamento virtutum eam ponens, ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

ET capite secundo: Secundum charisma est spiritus pietatis, *Secundū donum secūdæ.* illi secundæ quæ in Euangelio ponitur beatitudini simile, de qua Dominus sic ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. *Matth. 5.* De talibus Dominus in Esaia ait: *Esa. 61.* Spiritus Domini super me, ad annunciandum mansuetis misit me. Moyses *Num. 12.* quoquè mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit *Iob 5.* sospitate. Vndè illud de Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. *Psal. 33.* Econtrà de superbis dicitur: *Iac. 4.* Dominus superbis resistit. Ante ruinam exaltatur *Prouer. 16.* cor. Superbia de superius ad ima pręcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit: homo in terra se humilians, ad cælos ascendit. Tanto verò quisque debet esse humilior, quanto est sublimior. Vndè scriptum est: Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. *Eccl. 3.* Hinc ipse Dominus ad discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. *Matth. 20. Luc. 17.* Item cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicite: Serui inutiles sumus. Item ipse dicit: *Matth. 11.* discite à me, quia mitis sum & humilis corde. *Hom. 7. in euangelia.* Sine hac humilitatis virtute reliquæ virtutes nequeunt prodesse. Vndè beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate congregat, est quasi qui in ventum puluerem portat. Sicut enim puluis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate inanis vento gloriæ rapitur. Multo etiam melius est, peccatorem esse humilem, quàm iustum arrogantem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbi publicanus & pharisæus in exemplum adducuntur, *Luc. 18.* sicut quidā sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis factis superba gloriatio.

Scientiæ donum 3 beatitudini congruens. Eccl. 11.

CAPVT tertium: Tertium donum est spiritus scientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Vera nanque scientia est, scire nos mortales & caducos & fragiles esse, & in hoc exilio, & in hoc ergastulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum, & lugendum esse. Vndè dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Item: Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

Matth 5. Luc. 6. Prouer. 14.

Donũ fortitudinis cum 4. beatitudine. Matth 5.

CAPVT quartum: Quarta gratia est spiritus fortitudinis, quartæ in Euangelio beatitudini similis, de qua dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Qui enim iustitiam esurit & sitit, contra quælibet aduersa fortis, insuperabilis & imperterritus existit. Vndè Salomon ait: Iustus vt leo confidit, & absque terrore erit. Item: Non contristabitur iustus quicquid ei acciderit. Hoc spiritu erant præditi omnes de quibus loquitur Apostolus: Sancti ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tẽtati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuiẽrunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in mõtibus & spelũcis, & in cauernis terræ. Hæc & Apostolus ipse, qui ait: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? &c. Iste spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersùs hostiles insidias instruit & munit. Vndè sponsus in spõsæ præconio ait: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Prouer. 28. Prouer. 12. Hebr. 11. Rom. 8. Cantic. 6.

Consilij donũ cum quinta. Matth 5.

CAPVT quintum: Quintum donum est consilij spiritus, qui aliis facit compati & misereri, illi cõpetẽs, de qua dicitur, quintæ beatitudini: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequẽtur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. Hanc principaliter trifariàm exercemus, vel quando scita eius, quæ in euangelio leguntur, opera implemus, vel quãdo delinquẽtes corrigere & ad bonum reducere studemus, vel quando iniurias nobis illatas facilè indulgemus. Iste secundus clementiæ modus, siue consilij spiritus, Deum fecit semetipsum exinanire, formã serui accipere, scilicet vt sic posset ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vndè Apostolus ait: Semetipsum dedit pro peccatis nostris, vt nos eriperet de præsenti seculo nequam. Huic consulendi modo sic oportet insistere, vt iniungitur ab Apostolo monente: Insta opportunê, importunè. Est & alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras à palliatis atq; simulatis virtutibus discernimus, qua etiam ipsum satanam hypocrisis authorem dignoscimus. Ipse enim satanas (vt ait Apostolus) transfigurat se in Angelũ lucis: & iuxta beati Cypriani dictum, ministros iniustitiæ subornat, noctem afferẽtes pro die, interitum pro salute. Ista quidem cæterarum virtutum magistra ac domina, omnes alias proindè tẽperat, ac supernè gubernat, & nè vltrà vel citrà euagentur licenter, imperialiter ac discretè conseruat. Vndè Boëtius: Virtutes medium tenent. Si vel vltrà vel infrà quàm oportuerit fiat, à virtute disceditur.

Prouer. 22. Matth 25. Ephes. 4. Colos. 3. 1. Thess. 5. Philip. 2. Gal. 1. 2. Tit. 4. 2. Cor. 11. Lib. de vnitate Ecclesiæ.

Donũ intellectus cum 6. Matth. 5.

CAPVT sextum: Sexta gratia est spiritus intelligẽtiæ, illi sextæ beatitudini congruus: Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nisi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica ac diuina liquidè intelligere nequit. Nã scriptum est: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictũ & auferet se à cogitationibus quę sunt sine intellectu. Vndè Salomon: Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruersę cogitationes separãt à Deo. Qui ergò vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias ac nebulas studeat effugare, & omni diligentia & cautela cor seruare. Vndè Salomon: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

Sapien. 1. Prouer. 15. Sapien. 1. Prouer. 4.

Donũ sapientiæ cum 7. beatitudine congruens.

CAPVT 7. Septimũ donũ est spiritus sapientię quidã internus sapor, ac suauissimus gustus. Vndè Psalmista: Gustate & videte quoniã suauis est Dominus. Et itẽ: Vacate & videte. Et iterum: Accedite ad eũ, & illuminamini. Hoc diuinę sapientiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet contemplantes quam amœnũ sit angelicis cœtibus interesse, vbi nil poterit quod displiceat esse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Dominus: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Qui enim mentem pacificã & serenam habent, de supernis dulciùs sapiunt, & subtiliùs vidẽt. Nam quisquis patientior, eo probatur esse sapientior. Vndè Salomon: Doctrina viri per patientiam dignoscitur. De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legem tuã, & non est illis scandalũ. Hæ septem gratiæ sunt septẽ mulieres virum vnum appræhendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in cãdelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

Psal. 33. Psal. 45. Psal. 33. Matth. 5. Prouer. 19. Psal. 118. Septem donorum figuræ. Esa. 4. 11. Exod. 25. 37. Apoc. 1.

Esa. 4. Per septẽ mulieres designantur septẽ spiritus. Esa. 11.

t. B. ORIGENES hom. 3. in Esaiã: Septẽ mulieres patiũtur opprobriũ, & circũeunt quærentes eũ recipere, qui possit auferre opprobriũ earũ. Septem mulieres vna sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista vna, septẽ sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilij & virtutis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapiẽtia patitur opprobriũ à multis sapiẽtiis insurgẽtibus in se. Iste verus intellectus sustinet opprobriũ ab intellectibus falsis. Istud magnũ consiliũ opprobratur à multis cõsiliis non bonis. Ista virtus maledicitur à quadã, quæ cũ nõ sit virtus, repromittit se esse virtutẽ. Ista scientia patitur opprobriũ à quasi falsi nominis sciẽtia, nomen suũ sumpiẽte. Ista pietas exprobratur ab ea, quæ cùm se dicat esse pietatẽ impietas est, & impios instituit. Iste timor patitur opprobrium ab eo qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur diuinũ metum, sed non cũ scientia metuũt. Exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, & requiescent super eũ septem mulieres spiritus Domini, spiritus sapiẽtiæ & intellectus requiescet super eum. Spiritus enim sapientiæ non requieuit in Moyse, spiritus sapiẽtiæ nõ requieuit in Iesu Naue, spiritus sapiẽtiæ nõ requieuit in singulis prophetarũ, in Esaia, in Hieremia. Nec verò quasi blasphemãtem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Iesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuerit spiritus, nõ quòd ad nullum eorum venerit, sed quòd in nullo requieuerit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapientiæ qui venit ad eum. Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ea petra

Esa. 11. In solo Christo propriè requieuit Spiritus Domini. Num. 20.

ista

ista educam vobis aquam? Venit super omnes iustos, venit & super Esaiam, sed quid ait? Immunda labia habens, & in medio populi immunda labia habentis, ego habito. Venit Spiritus sapientiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requieuit. Ministro quidem eo vsus est, non autem requieuit. Tribulatur ad quemcunque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec est iustus super terram qui faciat bonum, & non peccet. Nemo mundus à sordibus, neque si vna dies sit vita eius, numerati autem menses eius. Igitur super nullum requiescit. Possumus & de Euangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululum lectũ est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum. Non ait, Non erit: sed, Non permanebit. Vndè vidit Ioãnes solũm in quo permãsit, & signum hoc erat: Super quem videris spiritũ descendentem, & manentẽ in eo, iste est filius Dei. Et in fine: Reuerà abstulit opprobrium Iesus. Idcircò surgentes, oremus Deum qui hunc misit hominem, vt septem mulierum spiritus in eo requiesceret, vt & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: vt assumentes eas, fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam nostram in Christo Iesu.

Esa. 6.
Iob 15.
Eccl. 7.
Iob 14. iuxta LXX.
Gen. 6.
Ioan. 1.

2. ITEM hom. 6. in librum Numerorũ: Quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi, dedit septuaginta senioribus spiritum: non ità intelligas, quasi materialem aliquam corporeámque substantiã auferens Deus à Moyse, in septuaginta secuerit portiones, & ità vnicuique seniorum exiguã particulam dederit. Impiũ est ità intelligere naturã Spiritus sancti. Sed hoc modo figurã mystici huius sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus qui erat in Moyse, clarissimi cuiusdã luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ità principalis illius luminis splẽdor peruenerit, vt origo ipsa luminis nihil dãni ex cõmercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur quod scriptum est, quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Sed videamus quid est quod ait in cõsequentib⁹: Et requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetãrunt omnes. Requiescere spiritũ non in quibuscunque hominibus legimus, sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in iis qui mũdo sunt corde, & in iis qui purificant animas suas à peccato: sicut econtrariò non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquando in eo. Nõ enim potest Spiritus sanctus consortiũ pati & societatem spiritus mali. Certũ est enim, peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui vtique cũ locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, cõtristatus, & (vt ità dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus scitus hæc ità accidere, monebat, dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redẽptionis. Igitur peccantes, contristamus Spiritũ sanctũ: iustè verò agentes & sanctè, requiem ei paramus in nobis: Vndè & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem vitæ eorũ, & virtutes expressit. Denique quia pro puritate cordis eorũ, & synceritate mẽtis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, cõtinuò & operatur in eis, nec ociũ patitur, vbi operandi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura. Et requieuit in eis spiritus, & prophetãrunt. In omnibus ergò qui prophetãrunt, requieuit Spiritus sanctus, nec tamẽ in aliquo ipsorum ità requieuit, sicut in Saluatore. Propter quod & scriptũ est de eo, quia exibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus cõsilij & virtutis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Sed fortassè dicit aliquis: Nihil amplius ostendisti scriptũ de Christo, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictum est, quia requieuit super eos spiritus, ità & de Saluatore dictũ est, requiescet super eum spiritus Dei. Sed vide quia super nullũ alium spiritus Dei requieuisse septẽplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substantia, quæ quia vno nomine non poterat, diuersis vocabulis explanatur, requiescere super virgam, quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum, in Domino & Saluatore meo Spiritum sanctũ eximio quodã genere, & longè aliter requieuisse, quã refertur in cæteris Dicit enim Ioannes Baptista de eo: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendẽtem, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendentem, & non addidisset, manentem in eo: nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt esset hoc signum in Saluatore, quod in nullo alio posset ostẽdi. De nullo enim scriptum est, quia manserit in eo Spiritus sanctus. Et nè quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia nõ eis derogo, præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, & inueniunt quòd de nullo alio dictum est, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et post nonnulla: Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostẽdere volumus, super solum Dominum & Saluatorem meum Iesum, mansisse semper Spiritum Dei: in cæteris autem omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus verbi hui⁹ processit exordium, requieuisse tantùm spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat iis, per quos operabatur, & vtile erat iis, quibus ministrabatur.

Num. 11. Quomodò Dominus auferens de Spiritu qui erat in Moyse, dederit septuaginta viris.
In quibus Spiritus sanctus requiescat. Sapient. 1.
Ephes. 4.
Aliter in Saluatore quam in aliis requieuit Spiritus sanctus.
Num. 11.
Esa. 11.
Ioan. 1.
1 Pet. 2.
Esa. 53.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriã eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis.

4. Ad Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam: secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

6. PRIMÆ epistolæ Ioannis quarto: In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.
7. AD Romanos octauo, vt in texto.

II.

Quot sunt fructus Spiritus?

a Gal. 5. d vide ibidem Hier. Theophylact. &c. b Colos. 3 c 1. Ioan. 4. c August. tract. 87 in euang. Ioã. Hier. in ca. 5 ad Gal. e 1. Cor. 13 a Aug. in epist. Ioan. tract. 5. d In Euang. Ioan. tract. 87. e Philip. 4 a f Luc. 2. b Philip. 4. Psal. b 118. g Luc. 21. d Iac. 1. a h Abacuc 2 a 2. Cor. 6. b Matth. 10. c i Ephes. 5. b k Colos. 3 b l Matth. 5. a 11. d Prou. 11. d m 1. Tim. 3. b Prouer. 12. d n Philip. 4 a o Eccl. 17. d Tobiæ 1. b 1. Thess. 5. d p Sap. 4. a 1. Cor. 7. f

Ab eodem Apostolo [a] Paulo duodecim numerantur: Primus est [b] CHARITAS, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorũ omnium: siue [c] qua non possunt prodesse cætera bona, & quę ipsa non potest haberi sine cęteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit [d] Augustinus: Alter fructus est [e] GAVDIVM, hoc pręstãs, vt homo spiritualis alacri lætéque seruiat Deo. Tertius [f] PAX, quę eò spectat, vt in huius mundi procellis animi seruetur trãquillitas. Quartus [g] PATIENTIA, quę in duris ferendis est sita. Quintus [h] LONGANIMITAS, quę magnitudinẽ animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus [i] BONITAS, quæ nulli nocet, sed benè vult omnibus. Septimus [k] BENIGNITAS, inuitans ad familiaritatẽ, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus [l] MANSVETVDO, quę omnes irę motus sedat & mitigat, Nonus [m] FIDES in proximum, vt fideles, pactorúmque ac promissorũ obseruatores simus. Decimus [n] MODESTIA, quę omnem fastus, & arrogantię suspicionem excludit. Vndecimus [o] CONTINENTIA, qua nõ solùm ab escis, sed etiam ab omni nequitia abstinemus. Duodecimus [p] CASTITAS, quę mentẽ castam in corpore casto conseruat.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, cõtinentia, castitas. Aduersùs huiusmodi non est lex.

2. AD Colossenses tertio: Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIMÆ Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Ioan. 15. 4. AVGVSTINVS tractatu octuagesimoseptimo in euangelium Ioannis: Posuit nos vt fructum afferamus, hoc est, inuicèm diligamus: quem fructum sine illo afferre non possumus, sicut palmites facere sine vite nihil possunt. Charitas ergò est fructus noster, quem definit Apostolus, de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicèm, hac diligimus Deum: neque enim vera dilectione diligeremus inuicèm, nisi diligentes Deum. Diligit enim vnusquisque proximum suum tanquàm seipsum, si diligit Deum: nam si non diligit Deum, non diligit seipsum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ. hic est fructus noster. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, vt diligatis inuicèm: vndè & Apostolus Paulus, cùm contra opera carnis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc posuit: Fructus, inquit, spiritus charitas est: ac deindè cætera tanquàm ex isto capite exorta & religata contexuit, quæ sunt, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Quis autem benè gaudet, qui bonũ nõ diligit vndè gaudet? Quis pacem veram nisi cum illo potest habere, quẽ veraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere perseueranter manendo, nisi ferueat diligendo? Quis est benignus, nisi diligat cui opitulatur? Quis bonus, nisi diligendo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisi ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis vtiliter mansuetus, cui non dilectio moderetur? Quis ab eo cõtinet vndè turpatur, nisi diligat vndè honestatur? Meritò itaque magister bonus dilectionem sic sæpè commendat, tanquàm sola pręcipienda sit, sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quę nõ potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

1. Tim. 1. Matth. 22. Charitas est primarius fructus Spiritus. Gal. 5. Charitas quã sit vtilis & necessaria.

5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas: Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas: sine qua virtutes cæteræ non reputantur esse virtutes: & ex qua nascuntur vniuersa quę bona sunt? Siquidem & in Lege, & in Euangelio, ipsa obtinet principatum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: & diliges proximum tuum sicut teipsum.

Charitas cur primatum tenet inter fructus Spiritus. Deut. 6. Matth. 22.

6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis

guis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habeam: factus sum veluti æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciẽtiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ità vt ardeam, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest.

7. AVGVSTINVS in epistolã primam Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifestati sunt filij Dei & filij diaboli: Omnis qui nõ est iustus, nõ est à Deo, & qui nõ diligit fratrem suum. Certè satis manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suũ. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signẽt se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes hallelnia: Baptizentur omnes, intrẽt omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarum, non discernũtur filij Dei à filiis diaboli nisi charitate. Qui enim diligit alterum, legẽ impleuit, ait Apostolus: & plenitudo legis, charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emit eam: hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris. Quam si solam habeas, sufficit tibi.

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli.

Rom. 13.

Matt. 13.

Sine charitate nihil prodest, sola sufficit.

8. ITEM in Euangelium Ioannis tractatu octuagesimoseptimo, vt suprà testimonio tertio.

9. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino sempèr: iterum dico, gaudete.

10. LVCÆ secundo: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

11. AD Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu.

12. PSALMO centesimo decimooctauo: Pax multa diligentibus legẽ tuã: & non est illis scandalum.

13. LVCÆ vigesimoprimo: In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras.

14. IACOBI primo: Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis: scientes quòd probatio fidei vestræ patientiã operatur. Patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

15. ABACVC secundo: Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eũ super tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visus procùl, & apparebit in finem, & non mentietur. si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Eccè, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autẽ in fide sua viuet.

16. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta.

17. MATTHÆI decimo: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

18. AD Ephesios quinto: Eratis aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate (fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) probantes quid sit beneplacitum Deo.

19. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiã, patientiam.

20. MATTHÆI quinto: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

21. CAPITIS vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

22. PROVERBIORVM tertio: Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio est Domino labia mẽdacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

25. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est.

26. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinẽs est, adiiciet vitam.

27. TOBIÆ primo: Cùm verò Tobias factus fuisset vir, accepit vxorem Annã de tribu sua: genuitq; ex ea filium, nomen suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ab omni specie mala abstinete vos.

29. SAPIENTIÆ quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illã.

30. PRIORIS ad Corinthios septimo: Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu.

III.

Quomodò doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè vtemur?

A. Ità videlicet, si gratis animis, vndè illa nobis proueniãt, agnoscamus, ac eorundem virtutẽ & vsum in nobis efficacẽ sentiamus, exprimamus, atque conseruemus. Proueniũt certè ab omnis gratiæ fonte Patre[a] illo luminũ, qui nobis suã bonitatẽ & charitatem immensam in his cõmendat, dũ per Christum in nos[b]tram abundè Spiritũ suũ effundit. [c] *Charitas* enim *Dei*, vt Apostolus testatur, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis*, secundũ hanc gratiã scilicet septiformẽ, Christo nobis ità promerẽte. [d] *Qui credit in me*, inquit, *sicut dicit Scriptura, flumina de vẽtre eius fluẽt aquæ viuæ. Hoc autem dixit de*

a Iac. 1. a
b Tit. 3. b
c Rom. 5. a
d Ioan. 7. f

Spiritu, quem accepturi erãt credentes in eũ, vt ipse explicat Euangelista. Alioquin absq; Christo, sicut Hieronymus[e] dixit, nec sapiẽs quis esse potest, nec intelligens, nec cõsiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

e In ca. Esa. 11.

B. Virtus autem & vsus horũ donorũ spiritualiũ eò spectat, vt virtutes Theologicæ simul & Cardinales, quas diximus, suam in nobis vim & operationem legitimã expediant, & expeditè perficiant. Efficiũt quoquè, vt homines prorsùs lubentes & habiles, ducẽ[f] Spiritũ sanctũm vbiquè sequantur, atque eodẽ incitati & cõfirmati, in via[g] mandatorũ Dei indefessè procurrant, vereq; spirituales & Dei filij efficiantur. [h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei*, Apostolo teste.

f Psal. 142. c 30. c Sapien. 1 a b g Psal. 118. d h Rom. 8. c

C. De his donis prolixum esset nunc agere singulatim: Indè porrò suauissimi fruct⁹ Spiritus cõsequũtur, qui nos veluti frugiferas[i] arbores in Ecclesię agro cõmendant atque ostendunt, secundùm illud:[k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autẽ arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorũ cognoscetis eos.* Qui fructus etiã illud cõmodi afferunt, vt homo Christianus aduersùs carnis opera, velut spirituali quadã armatura, sit instructus & cõfirmatus. Nunquã enim fallet Canõ Apostolus:[l] *Spiritu ambulate, & desideria carnis nõ perficietis.* Et alibi scriptum est:[m] *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

i Psal. 51. c
k Matt. 7. c Hier in cap 5. ad Gal.
l Gal. 5. c
m Rom 8. c

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursùm est, descendẽs à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.
2. AD Titũ tertio: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.
3. AD Romanos quinto.
4. IOANNIS septimo, vt in textu.
5. HIERONYMVS in caput vndecimum Esaiæ, vt in textu, & suprà quęstione prima A. testimonio secundo.

1. B. PSALMO centesimo quadragesimosecũdo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.
2. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectũ innoua in visceribus meis. Nè proiicias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & Spiritu principali confirma me.
3. SAPIENTIÆ primo: Quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictũ, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapiẽtiæ, & non liberabit maledictum à labiis suis: quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ ei⁹ auditor. Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.
4. PSALMO centesimo decimooctauo: Viã mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum.
5. AD Romanos octauo, vt in textu.

1. C. PSALMO quinquagesimoprimo: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.
2. MATTHÆI septimo, vt in textu.
3. HIERONYMVS in caput quintũ epistolæ ad Galatas. Illud quoquè quod à Saluatore dicitur: Non potest arbor bona fructus afferre malos: neque arbor mala fructus afferre bonos: non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & spiritus, arbitror pronunciatum: quia nec spiritus vnquàm potest ea vitia, quæ in carnis operibus numerata sunt, facere: nec caro his fructibus, qui oriuntur ex spiritu, redundare. Potest autem fieri per negligentiam possidentis: vt spiritus qui versatur in homine, fructus non habeat suos: & ecõtrariò caro, operibus suis mortificatis, peccare desistat. Non tamen illò vsque procedunt, vt & neglecta arbor spiritus, opera carnis afferat: & arbor carnis exculta, fructus germinet spirituales.

Matt. 7. — Arboris bonæ fructus.

4. AD Galatas quinto.
5. AD Romanos octauo, vt in textu.

IIII.

Quæ sunt carnis opera?

Ea sunt, de quib⁹ Apostol⁹ ità disserit:[a] *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, idolorũ seruit*[b]*, veneficia, inimicitiæ, cõtẽtiões, æmulatiões, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniã qui talia agũt, regnũ Dei nõ consequẽtur.* Et subiũgit:[b] *Qui autẽ Christi sunt, carnẽ suã crucifixerũt cũ vitiis & concu-*

a Galat. 5. c d Vide Aug. lib. 14. de ciui. Dei c 2. & 3. b Ibidem d

piscentiis

piscẽtiis. Tũ alibi:[c] *Qui in carne sunt*, vt secũdũ carnis videlicet desideria ambulent, *Deo placere nõ possunt.* Monet igitur idẽ Apostolus:[d] *Nolite errare: Deus nõ irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet: quoniã qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionẽ. Qui autẽ seminat in spiritu, de spiritu metet vitã æternã.*

c Rom 8.b Aug. de verb. Apost ser 6. d Gal 6.b

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto, vt in textu.

Secundũ carnẽ viuere, angulæ aut luxuriæ de scriptura solũ conueniat.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite secundo: Cùm igitur multis modis, quos perscrutari & colligere longum est, diuina scriptura nuncupet carnem, quid sit secundùm carnem viuere: quod profectò malũ est, cùm ipsa carnis natura nõ sit malum, vt indagare possimus: inspiciamos diligenter illum locum epistolæ Pauli Apostoli, quam scripsit ad Galatas, vbi ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut & prædixi: quoniã qui talia agũt, regnum Dei non possidebunt. Iste totus epistolæ Apostolicæ locus, quantum ad rem præsentem satis esse videbitur, consideratus, poterit hanc dissoluere quæstionem, quid sit secundùm carnem viuere. In operibus nanque carnis, quæ manifesta esse dixit, eáque commemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis: sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim seruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia esse, quàm carnis? Quandoquidem fieri potest, vt propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur: & tamen etiam tunc homo quamuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, secundùm carnem viuere hac Apostolica authoritate conuincitur: & in eo quòd abstinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ità loquitur, vt inimico suo, vel quẽ putat inimicum, dicat: malam carnem, ac non potiùs, malum animum habes aduersùm me? Postremò sicut carnalitates, vt ità dicam, si quis audisset, non dubitaret carni tribuere: ità nemo dubitat animositates ad animum pertinere. Cur ergò hęc omnia, & his similia, doctor gentium in fide & veritate, opera carnis appellat, nisi quia eo locutionis modo quo totũ significatur à parte, ipsum hominem vult nomine carnis intelligi?

Galat. 5.

Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodò carnis opera dicantur ea, quę Apostolus enumerauit.

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (superbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus, quam certum est diabolum nõ habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, inuidias, opera esse carnis: quorum omnium malorum caput & origo superbia est, quæ sine carne regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis aduersùs eos contentiosior, animosior, & magis æmulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat sine carne, quomodò sunt ista opera carnis, nisi quia opera sunt hominis: quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habẽdo carnem, quam non habet diabolus, sed viuendo secundùm seipsum, hoc est, secundùm hominem, factus est homo similis diabolo: quia & ille secundùm seipsum viuere voluit, quãdo in veritate non stetit, vt non de Dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solùm mendax, verùm etiam mendacii pater est. Primus est quippe mẽtitus, & à quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium.

Galat. 5.

Opera carnis dicuntur, quia sunt opera hominis.

Ioan. 8.

4. AD Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS sermone sexto de verbis Apostoli: Quid est secundùm carnem ambulare? Carnalibus concupiscentiis consentire. Quid est secũdum spiritum ambulare? Adiuuari spiritu in mente, & concupiscentiis carnis non obedire. Sic ergò impletur in nobis lex, impletur in nobis iustitia Dei: modò interim impleatur, Post concupiscẽtias tuas non eas. Post cõcupiscentias tuas cùm audis, illicitas accipe. Post concupiscentias tuas non eas, debet impleri ex voluntate nostra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Post concupiscentias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiscentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletũ est sacro baptismate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Restat ergò cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas: sed manet infirmitas, inest, titillat delectatio illicitæ concupiscentiæ, pugna, resiste, noli consentire, & impletur hic, Post cõcupiscentias tuas non eas: quia & si quando surrepunt, & vsurpant sibi oculum, aurem, linguam, volaticã cogitationem, nec sic desperemus de salute nostra. Et post pauca: Qui autem in carne sunt, id est, qui in carne confidunt, qui concupiscentias suas sequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectãtur, qui in earum delectationibus beatam felicémque vitam constituunt, ipsi sunt in carne, Deo placere non possunt. Nõ enim sic dictum est, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt: quasi dictum esset, in hac vita cùm sunt homines, Deo placere non possunt. Ergò non placuerunt sancti Patriarchæ? Ergò non placuerunt sancti Prophetę? Ergò non placuerunt sancti Apostoli? Non placuerunt sancti Martyres, qui antequàm corpus patiendo deponerent Christum confitendo, non solùm voluptatem contemnebant, sed dolores quoque patientissimè perferebant? Placuerunt, sed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui enim in carne sunt, quemadmodùm dixi, quemadmodùm iam exposui, non in hoc seculo viuendo, sed carnis cõcupiscentiis consentiendo, Deo placere non possunt.

Secundũ carnẽ ambulare, est consentire carnalibus cõcupiscentiis.

Eccl. 18.

Baptismi vis

Cõcupiscẽtia post baptismum.

Qui dicantur esse in carne apud Paulũ.

Ioan 5.

6. AD Galatas sexto, vt in textu.

DE OCTO BEATITV-DINIBVS.

I.

Quænam sunt Euangelicæ legis Beatitudines?

Vide Augu. lib. 1. de ser. Domini in monte c. 2. & seq. Chromatium Episcopum in declamatione de octo Beatit. Greg. Nyssen. de beatitud. Leonem in ho. omnium Sanctorum. Item Bern. ser. 1. de Festo omnium Sanctorum & ser. 4. de Aduentu Domini.
a Amb. in 5 c. 6. Lucæ.
b Mat. 5 a & ibid. Hilar. Chrys. Hier. Chromatius, Theophyl. Euthym. Anselmus. &c.
c Luc. 6. c. Esa. 66. a Iac. 2. a Mat. 18. a
d Psal. 36. b Matt. 11 d Psal. 36. d
e Luc. 6. c 16. f 1 Reg. 15. g Ioan. 16. c Esa. 61. a Matt. 26 g
f Sap. 1. a Psal. 15. b 16. d Esa. 65. b
g Psal. 40. a Prou. 11. c Eccl. 29 b Luc. 6. e
h Psal. 23. a Psal. 50. c
i Psal. 36. d Ioan. 14. d
k Luc. 6. c 1. Pet. 3. c 2. Tim. 3 c Act. 14. d Aug. de ser. Domini in monte lib. 1. c. 9.

Illę sanè sũt, quas & Dominicas Beatitudines & Benedictiones Ambrosius [a] vocat, quæ apud [b] Matthæum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modum.

1. *Beati [c] pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*
2. *Beati [d] mites: quoniam ipsi possidebunt terram.*
3. *Beati qui [e] lugent: quoniam ipsi consolabuntur.*
4. *Beati qui [f] esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabũtur.*
5. *Beati [g] misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*
6. *Beati [h] mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*
7. *Beati [i] pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui [k] persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniã ipsorum est regnum cælorum.*

TESTIMONIA.

Matth. 5. Octo benedictiones

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucę: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo, &c. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hîc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parẽs quædam generatióque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mundo corde. Septima: Beati pacifici. Et benè septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis est. Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Meretur sempiterna, qui secularia contẽmnit.

2. MATTHÆI quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius: & aperiens os suũ, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. vt in textu.

3. LVCÆ sexto: Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

4. ESAIÆ sexagesimosexto: Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Domin⁹, ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

5. IACOBI secundo: Audite fratres mei dilectissimi: nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. MATTHÆI decimooctauo: Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.

7. PSALMO trigesimosexto: Mãsueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. MATTHÆI vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

9. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

10. LVCÆ sexto: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

11. ET capite decimosexto: Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

12. PRIMI Regum decimoquinto: Et non vidit Samuël vltra Saül vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuël Saülem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset regem Saül super Israël.

13. IOANNIS decimosexto: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur, nunc quidem tristitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

14. ESAIÆ sexagesimoprimo: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandũ mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam & clausis apertionem: Vt prædicarẽ annum placabilem Domino, & diẽ vltionis Deo nostro: vt cõsolarer omnes lugentes. Vt ponerẽ lugentibus Sion, & darem

& datem eis coroná pro cinete, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes iustitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. Pro confusione vestra duplici & rubore laudabunt partem eorum: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

15. MATTHÆI vigesimosexto: Et egressus Petrus forás, fleuit amarè.

16. SAPIENTIÆ primo: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.

17. PSALMO decimoquinto: Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem.

18. ET decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

19. ESAIÆ sexagesimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè serui mei comedent, & vos esurietis: eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Eccè serui mei laudabont præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

20. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est etiam propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Clemétia præparat vitam: & sectatio malorú mortem.

22. ECCLESIASTICI vigesimonono: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillá conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

23. LVCÆ sexto: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Date, & dabitur vobis, mésuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

24. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in monté Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.

25. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectú innoua in visceribus meis.

26. ET trigesimosexto: Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul: reliquiæ impiorum interibunt.

27. IOANNIS decimoquarto: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. non quomodò múdus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28. LVCÆ sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquàm malum, propter filium hominis.

29. PRIORIS Petri tertio: Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati.

30. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Et omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

31. ACTORVM decimoquarto: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, aiunt Paulus & Barnabas.

32. AVGVSTINVS de sermone Domini in móte, libro primo, capite nono: Non ista perpeti fructuosum est, sed ista pro Christi nomine nó solùm æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici, nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur. Sed ideò excluduntur ab ista mercede, quia non dictú est tantùm, Beati qui persecutionem patiuntur: sed additum est, propter iustitiam. Vbi autem sana fides nó est, non potest esse iustitia. Quia iustus ex fide viuit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas non est, nó potest esse iustitia. Dilectio enim proximi malum nó operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi quod est Ecclesia. Et post pauca: Quid est sanè quòd etiam hoc non est nudè positum, vt diceretur, Et dicent omne malum aduersùm vos: sed additum est, mētientes: additum est etiam, propter me? Propter eos additum puto, qui volunt de persecutionibus & de famæ suæ turpitudine gloriari: & ideò dicere ad se pertinere Christum, quia multa de illis dicuntur mala: cùm & vera dicantur, quando & de illorum errore dicuntur: etsi aliquádo etiam nonnulla* facta iactantur, quòd temeritate hominum plerunque accidit; non tamen propter Christum ista patiuntur. Non enim Christum sequitur, qui non secundùm veram fidé & Catholicam disciplinam Christianus vocatur.

Hæretici & schismatici nó patiuntur persecutioné propter iustitiam.

Vbi sana fides nó est, nó potest esse iustitia.

Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitaté non habét, qui Ecclesiá dilaniát.

*ficta

Hæretici non propter Christum mala audiunt.

II.

Quare hæc de beatitudinibus doctrina est obseruanda?

Quoniam prima & maxima pars est legis Euangelicæ, quam Christus[a] Legifer noster in móte tradidit ore suo sacrosancto, vt cósiderarét omnes, quid Christiana Iustitia vltra fidé cóplectatur & postulet: deindè scirét, quomodò iustis corona iustitiæ, vt Paulus[b] vocat, vel merces[c] plena æternáque nón sine [d]labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat. [e]*Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

a Esa. 33 d Iac. 4. c Mat. 5. a
b 2. Tim. 4. b
c 2 Ioan. epist. c Lucæ 6 c
d 1 Cor. 3. b Mat. 11 b Luc. 16. d
e b Iac. 1. b

TESTIMONIA.

1. Esaiæ trigesimotertio: Dominus iudex noster: Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.

2. Iacobi quarto: Vnus est enim legislator, & iudex qui potest perdere & liberare.

3. Matthæi quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, &c.

4. Posterioris ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

5. In secunda epistola Ioãnis: Videte vosmetipsos, nè perdàtis quæ operati estis: sed vt mercedem plenam accipiatis.

6. Lucæ sexto: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluẽtem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mẽsura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

7. Prioris ad Corinthios tertio: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suũ laborem.

8. Matthæi vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

9. Lucæ decimosexto: Lex & Prophetę, vsque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.

10. Iacobi primo, vt in textu.

III.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

Amb. in 6. c. Lucæ. A. Primùm quidẽ obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur.

B. Deindè quolibet in gradu coniunctim duo proponuntur, quorum alterũ ipse sit actus virtutis, seu meritum, & Beatitudo (vt nũcupãt) huius vitæ: alterũ verò, æternæ vitæ præmiũ suo merito cõgruens, quam beatitudinẽ patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborẽ & difficultatẽ offert credentibus: ità posterior quę statim in singulis gradibus adiicitur, magnitudine propositi prçmij cõsolationẽ admiscet, lenítque labores, sudores & agones in Christiana militia omnibus perferẽdos.[a] *Nõ enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* [b] *Vnusquisque propriã mercedẽ accipiet secundùm suũ laborẽ.* [c] *Quæ seminauerit homo, hæc & metet,* vt cõstãter gentiũ doctor asseuerat. Quamobrẽ Dominus priusquàm [d] tremendum se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduentus sui nos omnes his verbis excitat: [e] *Ecce venio citò,* inquit, *& merces mea mecũ est, reddere vnicuique secundùm opera sua.* [f] *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*: quæ demùm summa, æterna & absoluta est Beatitudo.

C. At [g] vana est prorsùs mundi de beatitudine sententia, quę permultos interim fallit ac perdit. Nã beati ferè vulgò putãtur diuites, præpotẽtes, gloria & authoritate clari, bonis fortunę affluẽtes, voluptatib⁹ indulgẽtes. Verũ Christus [h] vę vę istis opponit, & liberè sic Esaias [i] acclamat: *Popule meus, qui te beatũ dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* [k] *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius,* nimirùm vt authorem suum benè beatéque viuendo semper prædicet.

a 2. Tim. 2. a
b 1. Cor. 3. b
c Gal. 6. b
d Heb. 10. e
g Act. 17. g
e Apoc. 22. c
f Apoc. 3. d
Matt. 19. d
Luc. 22. c
g Eccl. 2. a b
c 31. c d Psal. 141. c d Sap. 2. a b.
h Luc. 6. d Esa. 5. b c d e s. b c
Amos 6. a b.
i Esa. 3. c
k Psal. 143. d 32. c Et ibidẽ Augu conc. 2. & in Psal. 118. concio. 1.

TESTIMONIA.

Ordo beatitudinum. A. Ambrosius in caput sextũ Lucę: Veni Domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti, primò beatos pauperes spiritu, secundò beatos mites, & tertiò beatos qui lugent. Et post nonnulla: Vsque ad finem te ducit, vsque ad martyrium prosequitor, & constituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutũ sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora deuitat, vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animum, nisi sordem mentis abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia verò, perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitimè certauerit, coronetur. Hos quidem gradus voluit esse virtutum, per quos ab vltimo ad superiora possimus ascendere. Denique sicut incrementa virtutum, ità etiam sunt incrementa præmiorum. Plus est enim, Dei esse filiũ, quàm possidere terram, & consolationem mereri.

Tob. 12. 2. Tim. 2.
Præmiorum incrementa, respondent incrementa virtutum.

Sed

Sed quia & primum præmium regnum cælorum est,& vltimum præmium regnum cælorum est:numquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Num fortè mysticè docemur,quia est primum regnum cælorum,illud Apostolicum, Dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obuiàm Christo in aëra. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam,illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum sanctis propositum,est in absolutione corporis: secundum regnum cælorum est, post resurrectionem esse cum Christo. Cùm fueritis in regno cælorum, tunc processus est mansionum:& si vnum regnum, diuersa tamẽ merita sunt in regno cælorum. Post resurrectionem terrã tuam incipies possidere, absolutus à morte. Absolutus per Dominicam crucem,si tamen intra iugum Domini fueris inuentus, cõsolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio,delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit,in ius diuinæ generationis assumitur: tunc demùm quasi Dei filius, cælestis regni diuitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repleret. Nam & intra hoc seculum multi in imperio Romano sunt: sed maiorem imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt,consequũtur.

Philip. 1. 1. Thess. 4. Ioan. 18. Duplex statum regni cælorum: alter statum post mortem, alter post generalem resurrectionem. Ioan. 14. Diuersitas meritorum in regno cælorum.

1. B. POSTERIORIS ad Timotheum secundo.
2. PRIORIS ad Corinthios tertio.
3. AD Galatas sexto capite,vt in textu.
4. AD Hebræos decimo: Teneamus spei nostræ cõfessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam: sed consolãtes,& tanto magis quãto videritis appropinquantẽ diẽ. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis,iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædã expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Mihi vindictam,ego retribuam. Et iterùm: Quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patiẽtia enim vobis necessaria est: vt voluntatẽ Dei facientes,reportetis promissionem. Adhuc modicum aliquantulùmque, qui venturus est,veniet,& non tardabit.
5. ACTORVM decimoseptimo ait Paulus: Et tempora quidẽ huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus,vt omnes vbiquè pœnitentiam agant,eò quòd statuit diem,in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit,fidem præbens omnibus,suscitans eum à mortuis.
6. APOCALYPSIS vigesimosecundo.
7. ET capite tertio,vt in textu.
8. MATTHÆI decimonono: Iesus autem dixit illis,Amẽ dico vobis,quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ,sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem,aut matrem,aut vxorem,aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.
9. LVCÆ vigesimosecundo: Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis,sicut disposuit mihi pater meus,regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.
1. C. ECCLESIASTIS secundo: Dixi ergò in corde meo, Vadam & affluam deliciis,& fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoquè esset vanitas. Risum reputaui errorem:& gaudio dixi, Quid frustrà deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam,vt animum meum trãsferrem ad sapiẽtiam,deuitarẽmque stultitiam, donec viderem quid esset vtile filiis hominum, quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ. Magnificaui opera mea,ædificaui mihi domos,& plãtaui vineas: feci hortos & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinãtium. Possedi seruos & ancillas, multãmq; familiam habui: armenta quoquè & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & substantias regũ & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices,& delicias filiorum hominum, scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda. Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerũt in Ierusalem,sapientia quoquè perseuerauit mecum. Et omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis; nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparauerã: & hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cùmque me conuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi,& nihil permanere sub sole.
2. CAPITE quinto: Auarus non implebitur pecunia:& qui amat diuitias,fructum non capiet ex eis, & hoc ergò vanitas. Vbi multæ sunt opes,multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis?
3. CAPITE vndecimo: Si annis multis vixerit homo,& in his omnibus lætatus fuerit,meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ,& ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas, vana sunt.
4. PSALMO centesimo quadragesimotertio: Eripe me, & erue me de manu filiorum alienorũ,quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ,circumornatæ vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundãtes in egressibus suis: boues eorum crassæ. non est ruina maceriæ, neque transitus,neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus, cui Dominus Deus eius.
5. SAPIENTIÆ secundo: Dixerunt impij, có-

gitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus: quoniam fumus flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad commouendum cor nostrum: quia extinctus cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur, tanquam mollis aër, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est radiis solis, & à calore illius aggrauata: & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniam consignata est & nemo reuertitur. Venite ergò, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquàm in iuuentute celeriter. Vino pretioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis: Coronemus nos rosis, antequàm marcescant: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrûm exors sit luxuriæ nostræ: vbiquè relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.

6. Lvcæ sexto: Verumtamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines. secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

7. Esaiæ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes & pulchræ, absque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient lagunculam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstueris. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Proptereà captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri iniquitatè. Qui dicitis, Festinet, & citò veniat opus eius vt videamus: & appropriet & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud. Væ qui dicitis malû bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiã iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt, &c.

8. Capite sexagesimoquinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

9. Amos sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël: Qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter, &c.

10. Esaiæ tertio.

11. Et psalmo centesimo quadragesimotertio, vt in textu.

12. Psalmo trigesimosecundo: Beata gens cuius est Dominus, Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. Avgvstinvs in psalmum trigesimumsecundum concione secunda: Amant omnes beatitudinem, & ideò peruersi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cùm sit malitiæ indiuidua comes miseria, isti peruersi non solùm mali esse volût, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideò volunt mali esse, nè miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideò volût mali esse, nè miseri sint? Considerate hoc paulùlum in omnibus hominibus qui malè faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit, quæris quare? propter famem, propter necessitatem. Ergò quæ miser sit, malus est: & ideò miserior est, quia malus est. Depellendæ ergò miseriæ causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati esse volunt Siue malè viuentes, siue benè viuentes, beati esse volunt, & nõ contingit omnibus quod omnes esse volût. Omnes enim beati esse volunt, non autem erût nisi illi, qui iustè esse voluerint. Et ecce nescio quis vt malè faciat, beatus vult esse. Vndè? Ex pecunia, ex argento & auro, ex prædiis, fundis, domibus, mancipiis, pompa seculi, honore volatico & perituro, habendo aliquid volût beati esse. Quære ergò quid habeas, vt beatus sis. Cùm enim beatus fueris, melior vtiquè eris, quàm cùm miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es: deterius te est, quicquid cupis quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es: & vtriquè vis melior esse quàm es, cùm beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim vtiquè, beatû esse, quàm miserum. Vis esse melior te: & quæris & perquiris, per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adinrat: sic melior sis: sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergò fidele consilium. Melior te vis esse, noui, omnes nouimus, omnes volumus: quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cœlum & terram: non tibi sic hæc pulchra corpora placeant

Beatitudinem amant omnes tã mali, quàm boni.

Omnis actio humana instituitur vel beatitudinis acquirendæ causa, vel miseriæ depellendæ.

Beatitudinem suam in quo constituunt filij huius seculi.

Id in quo beatitudo ponenda est, oportet vt sit homine melius.

ceant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius. Cùm enim duo sint quędã, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit, quod animus dicitur, potest corpus tuũ melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo.

Corpus fit melius per animum.

Potest ergò melius fieri corpus tuũ per animum tuum, vt cùm fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiã corpus tuũ. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus est, quia corpore tuo melior est, cùm quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autẽ animus tuus attende, nè fortè contemnens animum tuum, & putãs nescio quid esse vile & abiectum, & viliorã quæras quibus beatificetur animus tuus.

Genes. 1.

In animo tuo est imago Dei, mẽs hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando se ad peccatum, decolorauit eam.

Ioan. 1.

Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius antè formator: quia per verbũ facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago.

Rom. 12.

Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo: Reformamini in nouitate mentis vestrę. Iã ergò superest vt quæras quid sit melius quàm animus tuus. Quid erit, obsecro, nisi Deus tuus? Nõ inuenis aliquid melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur.

Matth. 22. Deus melior animo.

Iam suprà non est nisi creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, multum est ad me. Magis multum est ad te, habere aurũ quod quæris. Aurum & si volueris, fortè non habebis.

Deum, cùm volueris habebis.

Deum, cùm volueris, habebis: quia & antequàm velis, venit ad te: & cùm auersa voluntate esses, vocauit te: & cùm conuersus esses, terruit te: & cùm territus confitereris, consolatus est te.

Matth. 5.

Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit te vt esses, qui his qui tecum sunt, etiam malis, præstat solem, prę́stat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas cõsolationes, seruat tibi aliquid quod non det, nisi tibi. Quid est autem quod tibi seruat, nisi seipsum? Pete aliud, si melius inueneris, se tibi seruat Deus.

In auarus.

Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior est qui fecit cælum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & trãsiens per illam, dicis: Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam, & tamen cùm dixerint & transeũt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas, sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nôstis quid dicturus sum. Ergò desiderate vt habeatis, tunc demùm beati eritis.

Sola meliore nobis, erimus beati.

Hac sola beati eritis, te meliore quàm vos estis, meliores eritis. Deus est, inquàm, melior te qui te fecit. Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum. Hoc ama, hoc posside: hoc cùm vis, habebis, hoc gratis habebis.

14. ET in psalmum centesimum decimumoctauũ concione prima: Ab exordio suo magnus psalmus iste, charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quã nemo est qui nõ expetat.

Nemo non vult esse beatus.

Quis enim vnquàm vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opùs est ad eam rem, quam sua sponte appetit animus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem cõcupiscunt, sed quomodò ad eam perueniatũr, plurimi nesciunt? Ideóque hoc docet iste qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

Quomodò perueniatur ad beatitudinem ignorant multi. Psal. 118.

Tãquàm diceret: Scio quid velis: beatitudinem quæris. Si vis ergò esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non perueniũt ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? in qua via, nisi in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: non superfluò vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est Domini: sic ostenditur, cùm beatos esse qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud quod omnes volũt, etiam hoc fiat quod plurimi nolũt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonũ, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni: sed illud est mirum, quòd etiã mali proptereà sunt mali, vt sint beati.

Mali proptereà sunt mali, vt sint beati.

Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprisque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lętitiámque non peruenit: beatum verò nõ dubitat se iactare, cùm peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationẽ, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit.

Vera miseria falsam beatitudinem requirentes.

Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: tanquàm dicens, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non illàc itur quò pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustrà tentando fatigamini? quò perueniendo inquinamini? Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate seculi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò pòst: Quomodò ergò iam beati, cùm adhuc testimonia eius scrutantur, & exquirunt eum, cùm hóc facere possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios & iniquos, pius vel impius dixerit aut iniquus? Ergò spe beati, sicut, Beati qui persecutionem patiuntur, propter iustitiam: non propter quod adest, quandiù mala patiuntur, sed propter quod aderit, quoniam ipsorum est regnum cęlorum. Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: non quia esuriunt & sitiunt, sed propter quod sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: &, Beati qui plorant, non quia plorant, sed propter quod sequitur, quia ridebunt. Proindè, Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

Spe beati sumus in hac vita. Matth. 5.

non quia scrutantur & exquirunt, sed quia inuentori sunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Euangelica consilia?

a Aug ser 61. de temp. & in Enchirid cap. 121. Itē lib. 1. de adulterinis coniugiis cap 14. & lib. de sancta virginitata cap 14. Item lib. 2. quæst. euāg. c. 19. & Paulinum ad Seuerū epist 4. b 1. Cor 7. d Mat. 19. c 16. d Luc 10. f c 1. Cor 9 b e Mat. 16. a Mat. 14. 4 1. Reg. 8. b Genes. 4 d Num. 6 a d 1 Cor 7 d Cyprian in ser. de natiuitate Christi e Ser. de temp. f Ibidem.

EA[a] videlicet, quę cùm ad salutem consequendā simpliciter necessaria nō sint, tamē vt parandę salutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Christo proponuntur atque consuluntur.

B. Vndè discrimen, quod Scriptura inter pręcepta, & consilia[b] statuit, est sedulò retinendū, vt illa quidem, tanquàm obseruatu necessaria, pręscribit: hęc verò, vt perfectā pręceptorum obseruationē promouentia, suaderi ac[c] spontè suscipi intelligamus. Hinc Apostolus, quum de obseruando cælibatu docere vellet, ità pronunciat:[d] *De virginibus preceptū Domini non habeo: Consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à* Deo, *vt sim fidelis.*

C. Quò spectat quod Augustinus perspicuè dixit:[e] Aliud est consilium, aliud præceptū. Consiliū datur, vt virginitas cōseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendātur omnia, & pauperibus erogētur: Pręceptū verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rursùm:[f] Cōsiliū qui libēter audierit, & fecerit, maiorē habebit gloriā: Pręceptū qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

g Amb epist. 38. ad Ecclesiā Vercellensem. Vide eundem in libro de viduis. h Lib 1. aduersus Iouinianum. i Epist 22 ad Eustochiū de virginitatis custodia.

D. Augustino cōsonat Ambrosius, cùm[g] ità scribit: Nō pręcipitur quod supra legē est, sed magis dato suadetur consilio, & quod tutius est, demōstratur. Item: Consilium inuitat voluntarios: pręceptum etiam adstringit inuitos.

E. Neque aliter sensit Hieronymus, vt hęc eius verba[h] declarant: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi pręceptum, necessitas seruientis. Sed maioris est mercedis, inquit,[i] quod non cogitur, & offertur.

TESTIMONIA.

Consilij & præcepti discrimen. 1. Cor 7. Rom 14. Matth. 19. 1 Tim. 2. Psal. 51. Matt. 19. Matth 3. & 7.

1. A. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore: Aliud est consilium, aliud pręceptum. Consilium datur, vt virginitas conseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Deniquè de virginitate dicitur. Qui potest capere, capiat De iustitia verò nō dicitur: Qui potest facere, faciat: sed, Omnis arbor quæ nō facit fructum bonum, excidetur, & in ignē mittetur. Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

Exod 20. Consilia à mandatis distincta. 1. Cor. 7 Finis consiliorum.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo vigesimoprimo: Quæcunque ergò mādat Deus, ex quibus vnum est, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vnum est Bonum est homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugiis ad Pollentium, capite decimoquarto: Multa sunt autem facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impēdimus. Vndè prior ipse Dominus cùm se tributum non debere monstrasset, soluit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Iam verò Apostolus quemadmodum ista commendet, eius verba testantur, vbi dicit: Cùm enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacerem. Cùm paulò superiùs dixisset, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nōquid non habemus licentiam sororem mulierem circunducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego solus & Barnabas nō habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis vnquàm? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit, &c. Item alio loco de quibusdam, quæ ad escam pertinent: Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt:

Gratiora sunt quæ nō tenemur impēdere, & tamen impendimus ex charitate. Matt. 17. Exempla scripturæ de operibus liberis. 1. Cor. 9. Ibidem. 1 Cor. 6.

pediunt: Omnia mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri; & venter escis: Deus autem & hunc & has euacuabit. Item alibi de hoc ipso: Omnia licita sunt, sed non omnia expediunt. Omnia licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed id quod alterius est. Atque vt ostenderet vndè loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, nè fratrem meum scandalizem. Itémque alibi, Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem mãducat. Quid est, omnia licita sunt? ipsum est, omnia quidem munda. Et quid est, sed non omnia expediunt? ipsum est, sed malum est homini qui per offensionem mãducat. Ità ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohiberi, sicut expedit potiùs esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ ampliùs erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis ostenduntur indebita.

1 Cor. 10.
1 Cor. 8.
Rom. 14.
Opera supererogationis.
Luc. 10.
Tanto gratiora, quanto magis indebita.

4. Et libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. Proindè quia vxorem ducere vel nubere, peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto vetaretur: propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. Sed quoniam deuitatis remissisve peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parùm est, liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do, tanquàm misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis essem. Neque enim inuidere debeo fidele consiliũ, qui nõ meis meritis, sed Domini misericordia sum fidelis. Existimo itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Hoc est, inquit, vndè præceptum Domini non habeo: sed consilium do, hoc est, de virginibus existimo bonũ esse propter præsentem necessitatem. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogit, vt ea quæ Dei sunt, minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

1 Cor. 7.
Consilij & præcepti discrimen.
Maior gloria consequuntur, qui amplectuntur consilia.
Vouere rem liberam consilij est.
1 Cor. 7.
Virginum maior gloria in vita æterna.
1 Cor. 15.
1 Cor. 7.

5. Idem libro secundo quæstionum euangelicarum, capite decimonono: Stabulum est Ecclesia, vbi reficiuntur viatores de peregrinatione redeuntes in æternam patriam. Altera dies est post resurrectionẽ Domini. Duo denarij, sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperũt Apostoli ad Euangelizandum cæteris, vel promissio vitæ præsentis & futuræ. Secundùm enim duas promissiones dictum est, Accipiet in hoc seculo centuplum tantum, & in seculo futuro vitam æternam cõsequetur. Stabularius ergò est Apostolus. Quod supererogat aut illud est consilium quod ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo consilium autem do; aut quod etiam manibus suis operatus est nè infirmorum aliquem in nouitate Euangelij grauaret, cùm ei liceret pasci ex Euangelio.

Luc. 10.
Matth. 19.
Opera supererogationis.
1 Cor. 7.
2 Thess. 3.

6. Paulinus Nolanus epistola quarta ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem suum prætermissum præuiis, nec curatum, miseratus, accessit, & iumento suo, hoc est, verbi incarnatione suscepit, & oleo gratiæ & vino passionis suæ, commendatum stabulario, profectò illi magistro gentium in duobus testamentis denarij mercede signauit, redditurus illi & beatæ virginitatis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc consilium præcepto adiiciens, de suo supererogauit.

Lucæ 10.
Virginitas opus supererogationis.

1. B. Pauli prioris ad Corinthios septimo: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, &c. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium.

2. Matthæi decimonono: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, &c.

3. Et capite decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c.

4. Lucæ decimo: Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

5. Prioris ad Corinthios nono: Si nos vobis spiritualia seminauimus: magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt: quare non potius nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quę de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit eis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vsus sum. Nõ autem scripsi hæc, vt ità fiant in me: bonũ enim est mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Nam & si euãgelizauero, nõ est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: Vę enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Quæ est ergò merces mea? Vt Euangelium prędicans, sine sumptu ponam Euãgelium, vt non abutar potestate mea in Euangelio. Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

6. Matthæi vigesimosexto: Cùm autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, &c. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Mittens enim hęc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me, fecit. Amen dico vobis, vbicunquè prędicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius.

7. Marci decimoquarto: Iesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Amen dico vobis, vbicunquè prędicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso

mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. TERTII Regum octauo ait Salomon: Voluitque Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israël: & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quod cogitâsti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benè fecisti, hoc ipsum mente tractans.

9. GENESIS octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratúsque est Dominus odorem suauitatis, & ait ad eum: Nequaquàm vltrà maledicam terræ propter homines.

10. NVMERORVM sexto: Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino cõsecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccásque non comedẽt cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu, vt paulò antè B. testimon primo.

12. CYPRIANVS in sermone de natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneãt: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque authoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etsi bona sunt, & à Deo instituta cõiugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet cõsilium. Quòd si diuinis consiliis obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt suî, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptũ est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. Cor. 7.

Cõiugio melior & excellentior virginitas.

Virginitatem suadet perfectionis consilium.

Matth. 11.

C. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore, vt in textu, & vt suprà A. testimonio primo.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostulus, De virginibus præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit, Consilium do. isti dissuadendùm putant, nè qua studeat virginitati. Et paulò pòst: Bonum ergò consilium, quia in

1. Cor. 7.

Consulitur, nõ præcipitur virginitas.

1. Cor. 7.

consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secura fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideò sibi voluntaris suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquàm bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat consilium, aliis demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera mãducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritóque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suę voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eis viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatã arbitratur, incedat, dummodò occurrat quò possit inceptus * prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

Cõsta dissuasores virginitatis Iouinianistas.

Cõsilij & præcepto discrimen.

Rom. 14.

1 Cor. 7.

Meliora suadet, & tutiora demonstrat Paulus, cum virginitatem cõsulit, & matrimonium permittit.

* pertendere.

Cõparat virginitatis viam cum viduitatis & matrimonij via.

Per viã matrimonij lõgiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

Heb 13.

1. Cor. 7.

2. IDEM in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò benè Apostolus dicit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi cõsilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam pręmiis prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, nè homicidium faciat, nè adulterium admittat, nè falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cùm se pręcepta legis memorâsset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominũ. Hęc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nãque forma mandati est: vna pręceptiua, altera voluntaria. Vndè & Dominus

1 Cor 7.

Virginitatis & cõtinẽtiæ consilium.

Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntariæ paupertatis.

Omnium mandatorum...

in alia dicit: Non occides. vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatẽ debet examinis reseruare. Et ità diuidet virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidam interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et ideò neque intantùm adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ità coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauium supernæ vocationis fortioribus demonstrâsset, deficere tamen in via neminem passus est, ità plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, nè in via deficerent, aliis corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterùm: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatẽ: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosiùs æquari? Quęnam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Liber est à præcepto, cui' defertur arbitrio. Luc. 17. Luc. 18. Matt. 19. Rom. 7. Dilectio & prudentia D. Pauli. 1. Cor. 7. Ioan. 6. Matt. 26. Christus turbæ panẽ hordeaceũ, Apostolis verò corp' suũ ministrauit. Cõsiliũ D. Pauli de continẽtia, 1. Cor. 7. Supra laborẽ præmiũ, & supra vsum gratia.

1. E. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum.

2. ET epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, vt in textu.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. Omnia enumerare hoc loco nõ attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia cõplectenda, sicut è sacris literis Patres intellexerunt.[a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquũt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur.[b] Castitas eorũ est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorũ, &, vti Tertullianus[c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò pręstant, qui vt seipsos plenè[d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verũetiam voluntate sua, quod Scriptura[e] admonet, prorsùs auertuntur, dũ eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subiiciunt.

a Matth. 19. c d Act. 4. g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat, Damasceni, &c.
b Matt. 19. b Euseb. lib. 2. hist. c. 6 & Niceph. li. 2. c. 16. ex Philone de vita cõtemp.
c Lib. 1. ad vxorem.
d Matt. 16. d Luc. 9. c
e Eccl. 18. d Gal. 5. e Basi. in reg. breuior. quæst. 96.

B. Huiusmodi consilia Christus perfectionis Euangelicæ absolutũ exemplar, non verbo tantùm docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exẽplo vitæ suæ sanctissimæ confirmauit: qui cùm[f] diues esset, propter nos pauper factus est, nõ[g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine[h] natus, & sanctarũ virginũ[i] sponsus perseuerat: qui tã sedulus demùm in pręstanda obediẽtia fuit, vt matri[k] virgini adeóq; fabro subditus, & ad[l] mortẽ vsque crucis obediẽs factus, de seipso testetur:[m] *Descendi de cælo, nõ vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

f 2. Cor. 8. b
g Matt. 8. c
h Esa. 7. c
i Hier. epist. 25. ad Eustoch. Amb. lib. 1. de Virginibus & ser. 90.
k Luc. 2. g Matt. 17. d
l Phil. 2. b Matt. 26. d Rom. 5. d
m Ioan. 6. d 4. & 5. e

1. A. MATTHÆI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infra quæstione tertia, A. testim. primo: Ecce nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infrà quæstione tertia, D. test. primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymũ in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplũ sui cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizãtem, quasi in laudem gentis suę librum super eorum cõuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat, Hierosolymę credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latiùs autẽ hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cũ Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcircò à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librũ de prima Marci Euãgelistæ apud Alexandriã scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoquè prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicẽs monasteria. Ex quo apparet, talem primo Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoquè & continentiæ, quales & Lucas refert, primum fuisse Hierosolymæ credentes.

Omnia communia inter discipulos S. Marci. Act. 2. & 4.

Philonis libel.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil propriũ apud Monachos, sicut & apud S. Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atq; integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquã tanti miraculi meminit? Nondùm secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras tota lucis paratura vincebat. Deindè quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigẽtiam pauperum sustentandam, tota prædia precio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionẽ seculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quàm nec ille qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, secit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè antè cœpit perfectus esse, quã disceret.

Continentia Cypriani.

Matt. 19.

Cyprianus ex euãgelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Oseæ 6. Matt. 9. & 12. Matt. 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decẽ & octo seu viginti, cũ sorore admodũ paruula derelictus, & domus & sororis honestam curã gerebat. Necdũ verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrẽs, recordabatur quomodò & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorẽ: & multi, vt legitur in Actis Apostolorũ, facultatibus suis venditis, precia ad pedes eorũ detulissent egẽtibus partiẽda, quæ vt, aut quãta spes iisdẽ reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangeliũ, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitùs huiusmodi antè memoriã concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statímque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimæ, quas vicinis largitus est, nè in aliquo aut sibi aut sorori molestia gigneretur. Cętera verò, quę in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursùs autem ecclesiam ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quoque portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Matt. 19.

Matt. 4. Act. 4.

Ibidem.

Dominicum imperiũ [illegible] Antonius & possessiones iam vẽdidit, & precium pauperibus distribuit.

Matt. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substãtiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omninò reseruans, timens illud de Actibus Apostolorũ, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximéque Domini memor, dicentis: Qui nõ renunciauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo miliario à Maiomã, Gazæ emporio, per litus euntibus Ægyptum, ad læuam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Actor. 5. Luc. 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurso non ità multo pòst tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitiis permultis in auro, argento, veste preciosa, prædiis, mancipiis, iumentis, aliisque id genus peculiis, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris prǽscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est, quod autẽ nulla insigni nota erat percussum, in ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas preciosas reliquias, Seruos & ancillas ad vnũ omnes seruitutis vinculo emancipatos asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negociorum, superfluẽ me[n]tem vrgentiũ, quicquid residerat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intẽperie & molestia exactorũ publici tributi. Veritatis concertator hic sua hæc omnia ad hunc modũ dispensabat. Proindè in perquàm amœna requie vitam trãsmittebat, iugi meditationi & assiduę lectioni diuinarũ scripturarum aduigilãs, custos peruigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quàm longissimè submouẽs irritamenta gulæ, turpiumque concupiscentiarum indecoras

Ex hac vita Damascenus citat ad verbũ historiam de imagine D. Pauli lib. 1 de veneratione SS. Imaginũ aduersus Iconomachos. Vixit autẽ autor circa annum Domini 6 . . videturque is esse Georgius qui successit Ioanni Eleemosynario.

Chrysostom' sua partim in pauperes dispertiuit, partim ad vsum ecclesiarũ & ornatũ SS. reliquiarũ cõtulit.

indecoras permistiones propellens, in corpore suo quasi in templo quopiam sancto locum tribuebat capacem virginitatis ac sanctimoniæ. Porrò is cùm probè nôsset exstimulante conscientia, præsertim vigente ætatis flore, (tametsi saluo esset & incolumi sensu præditus) se haudquaquàm esse parē tot sustinendis molestiis, quas facessit Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati inuisit monasteria. A suæ cognationis hominibus, à ciuitate quū se sequestrâsset, in numerū adscitus ciuium supernæ Hierusalem, studio festinabat, ac flagranti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenaciùs tueri.

Chrysostom⁹ monachus factus.

8. IN vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Cōfessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adolescētem pro diuitiis arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelū per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnū Dei. statim venditis omnibus quę habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cūctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari: si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

Matt.19. Paulinus, audito euāgelico cōsilio, facultates suas pauperibus erogauit.

9. DE eodem ità scribit D. Ambrosius epist.36. ad Sabinum episcopum: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, vēditis facultatibus tam suis quàm etiā coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat: quæ redegit in pecuniam & ipse pauper ex diuite factus, tāquàm deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque vale dicat, quo impēsiùs Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuū exigat. Matrona quoquè virtuti & studio ei⁹ proximè accedit, neq; à proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorū iura suis prædiis, virū sequitur, & exiguo illic cōiugis contenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideò meritorū posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditū eloquētia migrâsse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem: ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiūt sacra, si fortè Christianus vir attētior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidē doleo tantam esse in mēdacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt cōfundātur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicētis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, &c.

Ambrosij testimoniū de Paulino.

Luc.9.

10. ET de sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mūdi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominū Iesum liberi expeditique sequeremur. Præstantissimúmque nobis præsentium temporū illustris viri Paulini exēplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta cōplēsset. Illū nobis sequendū, illum clamabat imitandum, beatumque esse præsens seculum tantæ fidei, virtutisque documento: cùm secundùm sententiam Domini diues, & possidens multa, vendendo omnia & dādo pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

Martini testimonium de eodem Paulino.

Matt.19.

11. IN vita sancti Augustini Possidonius, vel Possidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismū) ex intimis cordis medullis ad Deū conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit: Iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum: Vendite quæ possideris, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis. Et illud quod iterùm dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me, &c. DEINDE capite quinto: Factus ergò presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique prout cuique opùs erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeâsset. ET capite trigesimoprimo: Testamentum nullum fecit, quia vndè faceret, pauper Christi non habuit.

Mundū contēnit Aug.

Luc.12.

Augustinus de amplectēda perfectione Euangelica cogitauit ... Aug. ... Omnia communia in societate Aug. ... Augustinus propter ... Pauper Christi.

12. ITEM de seipso scribēs Augustinus, ait epistola octogesimanona ad Hilarium: Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo: & veni, sequere me, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neq; enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nā neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundū dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quātum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo: sed magis Deus quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo cōsortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matt.19. Augustinus fatetur se consiliū euangelicū de paupertate voluntaria amplexū fuisse.

Aliis totis viribus ad idem propositū exhortabatur.

13. IN vita sancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandē patre orbatus, vbi liberam disponendarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantū posset ad victum quotidianum Deo illic militantium sine indigentia suffragari. ET capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbis mœnia sub honore sancti

Gregori⁹ Magnus ex suis facultatib⁹ sex aut septē monasteria fabricauit.

Andreæ Apostoli iuxta basilicam sanctorum Ioánis & Pauli ad cliuum Scauri, monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro gēmísque radiantibus togis, simúlque supellectilibus reliquis in vsum pauperum erogatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diúque desideratum monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deindè sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi socians fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrum votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Omnibus relictis, monasticā vitā & habitū monasticū assumit.

14. SIMILITER Gregorius Turonēsis libro decimo historiæ Frācorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescētia deuot° Deo, in rebus propriis sex in Sicilia monasteria congregauit: septimū intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui antè serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratus, septimúsque leuita ad adiutorium Papæ adsciscitur.

Turonensis æqualis Gregorii, idē de eo testatur.

15. IN vita Iosaphat & Barlaam duorum Christi militum Ioannes Damascenus de rege Iosaphat, Auennir regis filio Indiæ loquēs: Octaua die (post mortem patris) ad palatium regressus, cunctas diuitias & pecunias indigētibus distribuit, ità vt nullus iam relinqueretur inopiam patientium. In paucis ergò diebus huiusmodi perficiens ministerium, & omnes thesauros euacuans, quatenùs per angustam introitum portam, non impediret pondus pecuniarum: quadraginta dies obitus patris sui memoriam ei perficiens, conuocat omnes principes & militari præcinctos balteo, & vrbani populi non paucos, sedénsque pro tribunali, ait in audientia omnium: Eccè sicut videtis, rex Auennir pater meus, quasi vnus de pauperibus mortuus est: neque diuitiæ, neque regalis gloria, neque ego dilectus filius illius, neque aliquis de cæteris amicis suis & cognatis, adiuuare illum præualuerunt, vt ineuitabilem sententiam præteriret: sed abiit ad illa iusta iudicia, rationem redditurus conuersationis præsentis vitę, nullum de omnibus ducens secū adiutorem, nisi tantùm, quę egit opera, qualiacunque sint. Et post pauca: Iam ergo tēpus est, vt de cæterò compleam, quæ promisi Deo, opera. Tempus est eundi, quò ipse deducet me, & reddam vota mea, quæ voui ei. Nunc ergò vos considerate, quemcunque velitis præesse vobis & regnare.

Iosaphat rex cūcta indigentibus distribuit.

Votū de relinquēdo seculo emiserat rex.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Verùm cum duo in manibus haberet, vnum, vt iuxta mandatum Domini venderet omnem substantiam suam, & distribueret pauperibus: alterum, vt dimitteret agros, domos, & alia omnia propter nomē Domini, in vtroque diligens fuit, & circa primum quidem, nè mora in periculo esset: circa secundū verò, nè (vt fieri solet) prætextu aliquo iuris orirentur lites ac pugnæ consanguineorum, dum varias quisque causas afferunt, quasi iusti hæredes sint ipsi. Facultates enim, vt posuit, diuisit pauperibus, captiuis, seruis suis, quos cognatis, templísque sanctis obtulit, libertatéque donauit. Ipse verò sicut exiuit nudus de ventre matris suæ, ità nudus exiuit mundum, exceptis his quę maximè necessaria erant. Et primùm profectus Hierosolymas, factáque in venerabilibus locis adoratione decenti, mox velut ceruus sitiēs Deum, in desertū abiit, & ad beati Sabbæ monasterium perrexit, comite, eiusdémque instituti socio, beatissimo Cosma, qui ei anteà & conuictu, & disciplinatu cōiunctus fuit. Rectè dices ipsos factum par, currere ad iugum Dei, ceruicibus suis ferendum.

Damascenus sua pauperib° distribuit antequā mundū relinqueret.

Peregrinatio ad loca sacra.

17. MATTHÆI decimonono: Sunt enim Eunuchi, &c. vt infrà quæstione quarta, A. testimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua siue de supplicibus, quædam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Diui Marci, ait: Cùm temperantiam quasi quoddam fundamētum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Ista Philonis tam perspicua támq; rata testimonia, de nostræ religionis viris solū tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumētis (quæ apud nullos alios præterquàm solos Christianos, religionis euangelicæ professores reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredula mentis sententia tandèm desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate, (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruantque. In cuius peruestigatione, dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitùs respuunt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

Tēperātia nunquam virtutū fundamentum.

Philo eloquitur de Christianis.

Virgines sua voluntate amplectētes castitatem.

19. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, eadem quæ Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quanto magis adempto? &c.

21. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c. vt infrà quæstione quinta, B. testim. primo.

22. LVCÆ nono: Si quis vult post me venire, &c. ibidèm testim. secundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Post cōcupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cōcupiscentias eius, facies te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæstione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæcūque vultis, illa faciatis: in vnaquaq; re quicquid ex volūtate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque quicquid

Gal 5.
Abnegatio propriæ voluntatis.

quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniã propter vos egenus factus est, cùm esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis.

2. MATTHÆI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

3. ESAIÆ septimo: Eccè virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

Virgo sacra, spõsa est Domini: sed Lutherus in spurco suo Epithalamio appellare nõ dubitat sponsam diaboli.

4. HIERONYMUS epist. 22. ad Eustochium virginem: Hæc idcircò, domina mi Eustochium, scribo, (dominam quippe vocare debeo sponsam Domini mei) vt ex ipso principio lectionis agnosceres, &c. Ibidèm: Nolo habeas consortium matronarum: nolo ad nobiliũ domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de iudicib9 viris, & in aliqua positis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem.

Dei sponsa.

Virgo spõsum habet in cælo.

5. AMBROSIUS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ spõsum sibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, angelos, sideráque transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentum enim exinanitum est nomen tuũ. Proptereà adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremò non meum est illud, quoniam quę nõ nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, si angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Nisi postquàm Deus in hæc terreni corporis membra descendit, tunc in vtero virgo cõcepit, & verbum caro factum est: vt quod caro factum est, caro fieret Dei. Et post nonnulla: Quod nuptutæ præ cæteris concupiscunt, vt spõsi decore se iactent, eo necessè est impares fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus addictus obsequiis, nõ caducis superbus diuitiis, sed cuius sedes in seculum seculi, filiæ regum in honore eius. Adstitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spiritus sanctus scripturæ diuinæ testificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponsa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerẽs, ab illecebris voluptatum non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, quia sicut illa materies examinata igne preciosior est, ità corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formæ suæ acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis pòt maiorẽ existimare decore eius, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecratur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec amor finẽ habeat, nec damnũ pudor? Hęc profectò vera pulchritudo est, cui nihil deest.

Cant. 1.

Matt. 22.

Angelorũ Domino copulantur virgines.

Ioan. 1.

Sacrarũ virginum sponsus quis sit.

Psal. 44.

Sponsa regis æterni.

6. ITEM in ser. 90. dum agit de passione Beatæ Agnetis virginis: Discede à me, (ait B. Agnes ad præfecti filium) quia iã ab alio amatore præuẽta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrauit me, longè te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inæstimabili dextrocherio. Dextrã meã & collũ meũ cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruscãtibus gemmis. Posuit signũ in facie mea, vt nullũ præter ipsum amatorẽ admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostẽdit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturũ, si ei perseuerauero, repromisit. Non ergò potero ad cõtumeliã prioris amatoris vel adspicere aliũ, & illũ derelinquere, cũ quo sum charitate deuincta. Cui9 generositas celsior, possibilitas fortior, adspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatũ est, & sanguis ei9 ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminã nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudinẽ sol & luna mirãtur, cuius odore reuiuiscũt mortui, cuius tactu fouẽtur infirmi, cuius opes nunquã deficiunt, cuiúsq; diuitiæ nõ decrescunt. Ipsi soli seruo fidẽ, ipsi me tota deuotione cõmitto. Quem cũ amauero, casta sum: cùm tetigero, munda sum: cũ accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptiis filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiẽs hęc insanus iuuenis, amore corripitur cęco, &c. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cùmque pater diceret, in fascibus præfecturæ se agere, & idcircò nõ sibi quemuis illustrissimum virum etiam posse præferri: cœpit tamen vehemẽtissimè inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ità occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

Sponsus S. Agnetis virginis quis & qualis sit.

Christus spõsus S. Agnetis.

7. LUCÆ secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. MATTHÆI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester nõ soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

9. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHÆI vigesimosexto: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non

ficut ego volo, fed ficut tu. Iterum fecundò abiit, & orauit, dicens: Pater mi, fi non poteft hic calix tranfire, nifi bibam illum: fiat voluntas tua.

11. A D Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cōftituti funt multi: ità & per vnius obeditionem, iufti conftituentur multi.

12. I O A N N I S fexto, vt in textu.

13. C A P I T E quarto: Dicit eis Iefus: Meus cibus eft vt faciam voluntatem eius qui mifit me, vt perficiam opus eius.

14. C A P I T E quinto: Iudicium meum, iuftum eft: quia non quæro voluntatem meam, fed voluntatē eius qui mifit me.

III.

Vbi confilium Paupertatis Euangelica à Chrifto docetur?

a Matth. 19. c

A. Apud [a] Matthæum eo in loco oftenditur, qui fequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem dictum eft: *Si vis ad vitam ingredi, ferua mandata.* Ac deindè cōfilium de voluntaria[b] paupertate fectāda proponitur, addita verborū formula fingulari, quæ illud capeffētis arbitrio relinquetet. Ait enim Dominus:[c] *Si vis perfectus effe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thefaurum in cælo: & veni, fequere me.*

b Hiero. epift ad Heliod. Item in c 19. Mat. & ad Demetriadem de feruāda virg. epift 8 Quæft 1 ad Hedibiam epift 150 & ad Pāmachium fuper obitu Paulinæ epift. 26. Bas. quæft 9 in regulis fufius difputatis. Damasc. in hi\[f\] Barlaam & Iosaphat Chryf. in illud Pauli, Salutate Prifcam & Aquilam

c Ibidem, Luc 18. e Marci 10. d & ibidē Beda & Theophylact.

B. Vbi non folùm ità confulit Dominus, verùm etiam quafi calcar addit, & vt homines ad cōfilium hoc amplectendum lubētiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque cōfoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Chriftum relictis, pauper eft, is habeat thefaurum in cælo, accipiat [d] centuplum, & poffideat vitam æternam, quæ diuitibus alioquin aditu[e] eft perdifficilis.

d Matt d & ibidem Hier. Euthy. & Anfelmus. Item Theop & Beda in Marcum, & Lucam. Caffian colla. 24 ca 26. Greg. h om. 18. in Ezech. Ber 14 declamat de defeſēdis facultatibus, Damianus in ser. de S. Benedicto.

e Matt 19. e

f Luc 6 c & ibidē Amb. Leo in fer. de omnib. Sanctis. Chromat. in cap 5 Matt. Bern. fer 1 de fefto omnium Sanctorum. Tertul li 4. contra Marcionem.

g Aug. lib. 17 de ciuitate Dei ca. 4.

h Matth. 19. d

C. Huiufmodi paupertatis[f] cultores ac[g] profeffores erant Apoftoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Chriftum:[h] *Eccè nos reliquimus omnia, & fecuti fumus te.*

i Act. 4 g & g Hier. epift 8 ad Demetriadē & in catal. virorum illuft de Marco. Aug. 1 epift. 89. ad Hilarium Poffidon. in vita Aug. c. 5. Caffiā. li. 7. c. 14 17. & collat. 5. c. 6.

D. His accedunt nafcentis Ecclefiæ Chriftiani, qui, vti Lucas teftatur, vēdebant poffeffiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vfum cōferebant, ità vt nemo fuum effe diceret aliquid, quoniam indifcreta & cōmunia apud ipfos manebant omnia.

k Actor. 5. a Hier. epift. 8 ad Demetriad. Bafil fer. 1. de Inftit monachor & in conft monaft. c. 19. & 35 Item quæft 85 in regulis breuioribus. Aug epift. 109. & fer. 1. de cōmuni vita cler Item lib de morib. eccl cathol. c. 31. Hier. epift. 22. ad Euftoch. Greg 4. dial. c. 33. & lib. 10 epift. 22

l Lib. de eccl. dogmat. h. c 71. Amb. 1. Offic cap. 30 & Hier. aduerfus Vigilantium. Profper li 2. de vita contemplat. c. 9. Aug. li de bono coniug ca 8.

E. Quæ paupertas demùm requirit, vt volūtaria plenáque fit abdicatio facultatū, quarum nulla [k] proprietas retineatur.

F. Atque hîc locum habet celebris & antiquis probata[l] fententia: Bonum eft, facultates cum difpēfatione pauperibus erogare: melius eft, pro intentione fequēdi Dominum infimul donare, & abfolutū à folicitudine, cū Chrifto egere.

TESTIMONIA.

1. A. M A T T H Æ I decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magifter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eft bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ferua mandata. Dicit illi: Quæ? Iefus autem dixit: Non homicidium facies. Non

Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea: quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me. Cùm audisset autē adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnū cælorum. Et iterùm dico vobis: facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergò poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autē dixit illis: Amē dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima: Sed forsitan dicturus es: Quid ergò? quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus, & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es, nam cùm derelicta militia, te castrâsti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid prætet Christum habet, perfectus non est, & si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Nō potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpè: Si quis volt post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes, vt te responsurum scio: cur, tam benè paratus ad bella, non militas?

Matth. 19.

Votum perfectionis.

Sap. 1.

Matth. 6.

Lucæ 9.

3. IOAN in caput decimumnonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, verùm velimus esse perfecti. Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cùm totum vēdiderit, omne dare pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias saluatorem sequatur: id est, relictis malis, faciat bona. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum nō sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud Ecce nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat: cibos manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis pręmij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed, qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est atque credentium. Deindè in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: Non vēni pacem mittere, sed gladiū. Vēni enim separare hominem à patre suo, & matrem à filio, & nurum à socru, & inimici hominis, domestici eius. Qui ergo propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij omnes affectus cōtempserint, atque diuitias & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

In nostra potestate est perfectio.

Actor. 5.
Non partē, sed totū vendendum, & pauperibus dandum.

Matth. 19.

Non satis est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.

Matth. 10.

4. ITEM ad Demetriadem de seruanda virginitate epistola octaua: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum, cū Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita est dispensatio, quanquam in hoc omni ætati omnique personæ libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero: sed propono palmam, ostēdo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus quàm sapienter sapientia sit locuta: Vende quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est, Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum vēde, sed omnia. Cúmque vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quādo Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credētibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & precia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabatúrque singulis, prout cuique opùs erat. Ananias & Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideò condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant: partémque sibi iam alienę substantiæ reseruârunt, metuentes famem, quam vera fides non timet: pręsentem meruêre vindictam, non crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquàm imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudiciū prophetico spiritu annūciat, vt pœna duorum hominum sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ consecrata es, tua non sunt, immò verè tua, quia Christi esse cœperunt: quæ auia viuente vel matre, ipsarum arbitrio dispēsanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorum requieuerint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant

Apostolici fastigij perfectaque virtutis.

Libertas relinquitur circa deuotionē facultatum.
Matth. 19.
Proponitur palma, & ostenduntur præmia.

Non partem, sed omnia vende
Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes.

Actor. 4.
Actor. 5.
Votum paupertatis violarunt Ananias & Sapphira.

Ibidem.

Virginitati perpetuæ cōsecrata Demetrias.

superstitem, cùm ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, sit maiórque sententia: facias quod tibi visum fuerit, immò quod Dominus imperat, sciturа nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris.

5. IOSM quæstione prima ad Hedibiam, epistola centesima quinquagesima: Interrogas quo modo perfectus esse quis possit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idē in Euangelio legis doctor interrogat: Magister, quid faciens, vitam æternam possidebo? Cui respondit Dominus. Mandata nosti? Dicit ille: Quæ Iesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum sicut teipsum. Et illo dicente, Hęc omnia feci, Dominus intulit: Vnum tibi deest: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Itaque & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem suam, & sequi Dominum saluatorem & imitari Petrum dicentem: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem. Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure iis Dominus præferretur: sed da pauperibus, immò da Christo, qui in pauperibus pascitur: Qui cùm diues esset, pro nobis pauper factus est. Et paulopòst Dicunt Apostoli se omnia quæ sua fuerāt, dimisisse, & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro mortuis semper viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè si nobilis familiæ est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ suæ, & ipsam putet esse de filiis, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filiis derelinquat: immò Christum liberorum suorum faciat cohæredem. Respondebis: Difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: Qui potest capere, capiat. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis: fac, quod fecerūt Apostoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solámque crucē nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quęcunque habes da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitę indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam, vt & illorum abundantia, vestrę inopiæ sit supplementum. Vndè, inquit, Dominus Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Ananias & Sapphira Apostoli meruêre sentētiam, quia sua timide reseruâruot. Ergóne, inquies, puniendus est, qui sua non dederit? Minimè, ideò puniti sunt, quia mentiri voluerunt Spiritui sancto, & reseruantes necessaria victui suo, quasi perfectè seculo renunciantes, vanam gloriam sectabantur. Alioqui licet liberè dare, vel non dare, quanquàm eis, qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas futuris diuitiis compensanda sit.

6. IOSM in consolatione ad Pammachium super obitu Paulinę vxoris, epistola vigesimasexta: Parua dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quondàm agro seuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus esse, vade: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Si vis perfectus esse. Semper grandia in audientium ponūtur arbitrio, & ideò virginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de eunuchis, qui se castrâssent propter regna cælorū, ad extremum intulit: Qui potest capere, capiat. Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Si vis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, vt voluntas præmium consequatur. Si vis ergò esse perfectus, & desideras esse quod prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: vende non partem substantiæ, nè timor penurię infidelitatis occasio sit, & cum Anania & Sapphira pereas, sed vniuersa quæ possides. Cùmque vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non augeantur opes. Pars sacrilegij est, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non est satis perfecto & consummato viro opes cōtemnere, pecuniam dissipare, & proiicere, quod in momento & perdi, & inueniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus pręstare, quàm mundi philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christū sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes est. Christum scimus sapiētiam. Hic thesaurus in agro scripturarum nascitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cū emortuis vnguibus seca. Laua eam prophetali nitro, & tunc requiescens cum illa, dicito: Sinistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Israëlitis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo videbit faciem Dei. Christus redemptio, idem redemptor, & precium. Christus omnia, vt, qui omnia propter Christum dimiserit, vnum inueniat prò omnibus, & possit liberè proclamare: Pars mea Dominus.

7. BASILIVS in regulis fusiùs disputatis, interrogatione nona: Cùm Domin⁹ noster Iesus Christus dixerit, Vende quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me, & item, Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Equidem ex hoc colligo, qui hæc mente à suis discedat, hanc huiuscemodi curam de parte patrimonij

Matth. 19. — Non dixit, da filiis, da fratribus da propinquis, sed pauperibus. 2. Cor. 8. — Marc. 10. — Matt. 19. — Pro paruis magna recipere, & habere Dominum debitorem. — Vidua dimes Christum faciat suorum liberorum cohæredem. — Matt. 19. — Non præcipit, nec iugum necessitatis imponit Christus. — Primū dignitatis fastigiū, omnia pauperibus dare. — Secundus virtutis gradus, dare propinquis &c. — 2. Cor. 8. — Lucæ 3 & 6. — Act. 5. Ananias & Sapphira puniti. — Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. — Genes. 22. — Matth. 19. — In audientium arbitrio grandia ponuntur, & consilia perpetuitatis, sicut & castitatis. — 1. Cor. 7. — Matth. 19. — Rom. 9. — Vende non partem substantiæ. — Act. 5. — Da pauperibus non locupletibus. — Ethnici philosophi contempserunt pecuniam. — Thesaurus. — Matth. 13. — Deut. 21. — Secularium literarū vsus. — Hier. 2. — Cant. 2. — Psal. 15. — Matth. 19. — Lucæ 12. — Quanta diligentia pa... ...

monij sua nullo modo oportere negligere, cótráque illud accurrere, vt cùm eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam velut rem iam Domino consecratam, summa cum religione distribuat, vel ipse per se, si huiuscemodi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, quique certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cùm illud persuasum sit, nō vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectione, opera vsus sit. Etenim si, qui præfectus est procurandæ regiæ pecuniæ, esto de rebus iis, quæ partæ iam sunt, nihil interuerterit omninò, ad seque transtulerit: is tamē, si quæ prætereà acquiri potuerant, negligentia sua non acquisiuerit, sed passus sit deperire, nihilominùs tamen vtiquè in crimine est. quàm graue tādèm censere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis, vindicandis, leniè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Hier. 48.

Doctrina de consilio paupertatis euangelicæ, veluti rem antiquam tradit.

8. DAMASCENVS in historia duorum Christi militum Barlaam & Iosaphat: Iosaphat verò ait: Cuncta ergò despicere, & istam laboriosissimam assumere vitam (sicut dixisti superiùs) traditio est antiqua, ab Apostolorum descendens doctrina: an modò nouiter vobis sic visum est, mentis vestræ scientia quasi melius eligentibus istud? Respondēs senex, ait: Non legem recenter introductam doceo te, (absit hoc à me) sed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti, qui interrogabat eum, quid faciendo, vitam æternam possideret, & glorianti omnia se custodisse quæ scripta erant in lege: Vnum (inquit) tibi deest. Vade, & quęcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me, tollendo crucem. Ille verò hoc audiens, tristis effectus est. Erat enim diues valdè. Videns eum contristatum Dominus, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum. Facilius enim est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Hoc ergò mandatum cuncti audiērunt sancti, & separati ab omni tali diuitiarum difficultate studuerūt, cuncta sua dispergentes in pauperum erogationē, & diuitias sibi æternas reponentes, tulerunt crucem, & secuti sunt Christum. Alij quidem martyrio, sicut iam dixi tibi, consummati sunt. Alij verò eremiticè agonizantes, & nihil eorum quæ ad cōuersationem huius veracis philosophiæ pertinent, dimiserunt. Mandatū igitur hoc esse noueris Christi regis nostri & Dei, quod nos ab amore temporalium retrahit, & æternorum participes efficit. Cùm igitur, inquit Iosaphat, sic antiqua & necessaria huiusmodi sit philosophia, cur non hodiè hāc multi sequuntur? Senex verò ait: Multi quidem imitati sunt, & imitantur: plurimi verò pigri remanēt, & negligentes. Pauci enim sunt (sicut ait Dominus) qui strictam & arctam pergant viam, amplam verò & latam plures. Qui enim semèl ab auaritia & voluptate malorum capiuntur, inani ac vanæ dediti gloriæ, inextricabiliter ipsis adstricti remanent, & quasi seruos semetipsos voluntariè venundantes alieno domino, & exaduersò stātes ista præcipienti Deo, & vincti ab eo tenentur. Anima enim quæ semèl de sua salute desperat, habenásque suas irrationabilibus laxat cupiditatibus, vbiquè fertur.

Matth. 19.

Christi consilium amplexi sunt Sancti.

Cur non itá multi amplectantur.

Matth. 7.

9. CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam. Cùm dicit, Si vis perfectus esse: consulēdo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere, & legem ponere. Nā qui legem statuit, modis omnibus fieri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicque faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res suæ sint.

Matth. 19.

Consulit Dominus, non præcipit facultatum distributionem.

10. LVCÆ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nôsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Nō falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest, omnia quęcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est: quia diues erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

11. MARCI decimo: Et cùm egressus esset in via, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Pręcepta nôsti, Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hęc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eū, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens, erat enim habens multas possessiones. Et circumspiciens Iesus, ait discipulis: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebāt in verbis eius. At Iesus rursùs respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum, omnia enim possibilia sunt apud

Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centies tantum nûc in tẽpore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.

Nõ esse mentitum adolescentem diuitem de obseruatione mandatorũ, probat ex Marco. Marc. 10.

12. Beda in caput decimumoctauum Lucę: Nõ est putandus hic princeps, cùm legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxa reus teneretur, nequaquàm Marcus Euangelista de illo scribens adijceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quamuis minora, custodiũt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vẽdere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bonum. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluntas.

Consilia sunt supra mandata.

Actor. 5.

Reprehendit eorũ sententiam ex Euangelio, qui aiunt, adolescentem fuisse mentitum de obseruatione mandatorum.

13. Item in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste vel voto tẽtantis (vt quidam putauêre) Dominum interrogâsse, vel de sua esse vita mentitus, cùm se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quamuis minora custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit: quia non vẽni soluere legẽm aut prophetas; sed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hic consequenter adiungitur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.

Perfectionem appetentibus ostẽdit, quòd in lege minus erat.

14. Theophylactus in caput decimũoctauum Lucæ: Postquàm autem adolescens se omnia hæc seruâsse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum dijudicatione, & nõ fortuitò, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus aliis esto discipulus meus, & semper sequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulopòst: Postquàm diues audit abijciẽdas diuitias, mœrore affectus est. Vndè dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quòd impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Nõ enim impossibile est saluari tales,

Paupertas caput omnium virtutum.

Distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus.

possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adhærent pecuniæ, & difficilè abstrahitur, qui à talibus est compræhensus. Ibidem: Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari nõ possunt, sicut dictum est. Deo autem possibile hoc est, quando quis consiliarium habet Deum, & iustificationes Dei, & mandata Magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium. Possibile enim est hoc. Nostrum est enim velle hoc: Dei autẽ perficere. Et aliter, Si quidem transcenderimus humanam illam infirmitatẽ diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia. Hoc autem si minùs, saltem facere partiarios pauperes, & sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidẽ esset non omnibus dimissis saluari, veruntamen & est propter misericordiam Dei, si partes dederimus in vsum egenorum.

Prior modus quo diuites possunt ingredi in regnum cælorum, omnia dimittendo omnia.

Alter modus per eleemosynas.

Luc. 16.

Melius est dimittere omnia quàm partes ex bonis suis eleemosynas dare.

1. B. Matthæi decimonono, vt suprà A. testimonio primo.

2. Hieronymus in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occasione huius sententiæ, quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam: non intelligentes, quòd si in cæteris digna sit repromissio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergò iste est: Qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritualia recipiet: quę comparatione & merito sui ità erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apostolus, qui vnam tantùm domum & vnius prouinciæ paruos agros dimiserat: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

Per centuplũ quid intelligatur.

Spiritualia ad carnalia comparantur, sicut centenarius numerus ad paruum numerum.

2. Cor. 6.

3. Euthimius in caput decimumnonum Matthæi: Marcus & Lucas manifestiùs de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore repẽdi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in venturo fine futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præsenti seculo? Quomodò? Sicut acceperũt Apostoli & Martyres, cæterique omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebãt apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò, omnes ipsos colẽtes, ipsorúmque curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos: nã hæc sunt propria patris: matres quoquè, omnes pari modo se habentes: vxores verò, omnes ministrantes, subseruientes ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios præterea omnes discipulos. Adhęc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quódque omnium est maximè admirabile, omnia hæc habebant cum persequutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes. Potest etiã esse multiplicatio, gratia sanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

Cẽtupla retributio in præsenti seculo.

Apostoli quas domos in hac vita receperunt.

Fratres & sorores.

Patres & matres.

Quas vxores.

Quos filios & agros.

Cum persecutionibus. Marc. 10.

Dona spiritualia [illegible] ne centuplo etiam intelliguntur.

4. Anselmus in caput decimumnonum Matthæi:

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.

thæi: Sic illud centuplum intelligendum est: qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualis. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextera ad cælestia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quod autem subdit, & vitam æternam possidebit: expositio est & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Voluntas nihil habendi, nomine centupli intelligi potest.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonũ Matthæi: Nè quis suspicetur quod dictum est, solis congruere discipulis: dilatat promissionem ad omnes qui similia faciũt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis ędibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteram ecclesiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptus? absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se cura.

Cognatos quos recipiẽt. Quos agros, domos, parentes, aut vxores.

6. ET in Marci caput decimum: Cùmque solus Petrus rogâsset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem. Hæc dicit, non vt velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnis propter Euangelium: centupla omnia accipiet in pręsenti seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit. quid cõfert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostulis. Quot mulieres fuêre, quibus cura erat de amictu & esu illorum, & quæ ministrârunt eis, qui nihil horum curabant, sed solùm sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus qui vnam domum reliquerat, posteà omnium discipulorum suorum domos habebat. Et nunc quoquè vbique terrarum erecta sunt tẽpla in nomine eius, quę sunt claræ domus. Et quod maius, hæc omnia in persecutionibus, id est, persequutionem passi, & malè affecti atque afflicti.

Pietas erga Deum omnibus carnalibus præferenda est.

Quomodò centum mulieres receperunt Apostoli.

Matres & patres Apostolorum. Domos quales receperũt.

7. IN Lucę caput decimumoctauum: Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnia, & nunc habent fulgentissima tẽpla, & res familiares, & agros & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliáque omnia. In futuro autem seculo, non agros tales multiplices & corporales retributiones, sed vitam æternam.

Domus Apostolorum sunt templa.

8. BEDA in caput decimum Marci: sensus iste est: Qui propter Euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet: quę comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparetur. Quia nimirum à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiã in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quòd multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erãt illis omnia communia, nullúsque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Potest sanè hoc quod sit, Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, per significationem altiùs intelligi. Centenarius quippe numerus de læua translatus in dexteram; licèt eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram quam habebat denarius in læua, nimium tamẽ quantitatis magnitudine supercrescit: Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persequutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum syncerissima dilectione perfruuntur.

Spiritualia bona quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur. Charitas fraterna. Actor. 4.

2. Cor. 6.

Alia expositio de centuplo.

Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

9. ET in caput decimumoctauũ Lucæ: Sensus iste est: Qui propter regnum Dei acquirẽdum omnes affectus contempserit, omnes seculi delicias luxúsque calcauerit, multo plura in præsenti recipiet, quia à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Deniquè interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur. Soli perpetuę coniunctionis retinẽt vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnis sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia communia, nullúsque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali multo maior suauitas ab illa, quæ eis inuicèm per commixtionem sexuum præbebatur. Vxorem antè in lasciua passione desiderij possidebam, hãc eandem in honore sanctificationis & vera Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritum castitatis. Nam quod secundùm Marcum dicitur, accipiet centiès tãtùm nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cùm persequutionibus: potest altiùs accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt suprà in Marco.

Gratior charitas recipitur in hac vita.

Actor. 4.

2. Cor. 6.

Centuplum crescit meritũ castitatis.

10. CASSIANVS collatione vigesimaquarta Abbatis Abraham, capite vigesimosexto: Multo credibilius, multúque manifestius est, eũ qui aliquid secularium vel affectuum vel bonorũ Christo sua- dente contempserit à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, cẽtuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes ac filios atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquàm ac substãtiis excluduntur, communio quoquè consortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ con-

Centuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui secularem affectum propter Christum relinquit.

Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi fortè ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vndè plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Prou. 19. Psal. 33. 2. Cor. 8. Matt. 5.

3. Leo Magnus in sermone de festo omniũ Sanctorũ: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè esset ambiguum, si dicens: Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quàm multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cùm dicit, Beati pauperes spiritu: ostendit eis regnum cęlorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum, magis quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis istius bonum faciliùs pauperes, quam diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitiis familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi post Dominũ Apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitus Ecclesiæ vnum cor omnium & anima vna erat credẽtium, qui vniuersis suis rebus possessionibúsque distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apostolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

Matt. 5. Qui pauperes beati. Apostoli tales fuère pauperes. Matt. 4. Tũ nascẽtis Ecclesiæ Christiani. Act. 4.

4. Cromatius Romanus, episcopus Aquileiensis dissertatione super caput quintum Matthęi: Hos vtique pauperes significat esse beatos, qui contemptis mundi diuitiis, spretáque seculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluẽrunt. Hi tales, pauperes quidem seculo videntur, sed Deo diuites sunt, egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatę paupertatis exemplum nobis primum se Apostoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, statim sequuti Domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusque distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsiẽrunt. Vndè & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Indè denique Petrus, cùm ascendens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum vel aurũ, sed quod plus est diuitiis omnibus, reddit corporis sanitatẽ: imaginem Cæsaris in nummo, quam dare non habuit, sed Christi imaginem in homine reformauit. De huiusmodi pauperibus in pręsenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis testatur, dicendo: Edent pauperes, & saturabuntur, & viuet cor eorũ in seculum seculi. Et iterum: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperũ Dominus docet esse regnum cælorum, qui se causa religionis ac fidei, seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei deuotione custodiunt.

Illi pauperes beati, qui contemptis diuitiis, mundo, Deo fiunt diuites. Ex ipsa paupertate dederũt Apostoli, omnia propter Christum relinquentes. Act. 4. Et primi Christiani. 2. Cor. 6. Actor. 3. Psal. 22. Psal. 71. Psal. 33. Qualiũ pauperũ est regnũ cælorum.

5. Bernardus sermone primo in festo omnium Sanctorum: Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu. Verè apertum est os eius, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Ecce noua facio omnia, qui per prophetam antè prædixerat: Aperiam os meũ, eructabo abscondita à constitutione mundi. Quid enim tam absconditum, quàm paupertatẽ esse beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest: & ipsa est quæ dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias quæritis, diuitias desideratis vsque adhuc, cùm tam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, magis aut qua mente Christianus diuitias quærit, postquàm Christus beatos esse pauperes prædicauit? Quousque filij aliena, quousque vanitatem loquetur os vestrũm, vt beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia: cùm filius Dei os suum aperiens, locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attendẽ quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinę bonitatis misericordiá hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominũ hoc in loco nõ de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta, Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidẽ paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberiùs: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarũ salutem: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia, cõtra peccatum primum, remedium primum opponẽs. Ac si apertiùs dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Et in fine sermonis: Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est?

Apoc. 21. Psal. 77. In eos qui adhuc diuitias quærunt, cùm pauperes beati prædicentur. Psal. 143. Luc. 6. Soli voluntarij pauperes beati. Psal. 53. Nõ omnis voluntaria paupertas beatos efficit, sed voluntaria paupertas spiritus sine euangelica. Pau... martyrij genus est.

Beatus,

Eccl. 31.

Beatus vir, ait propheta, qui post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quam inter epulas esurire, inter vestes multas & preciosas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non meritò coronabitur qui sic certauerit, mundū abiiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Deinquè proptereà pauperibus pariter, & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidē emitur: sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

Paupertate emitur regnū cælorum.

6. TERTVLLIANVS libro quarto aduersùs Marcionem: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli, quod in Græco est) quoniam illorum est regnū Dei. Iam hoc ipsum quod à benedictionibus cœpit, creatoris est: qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque testamēti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergò mirùm, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus saluatoris.

Christus appellat apud Lucam c. 6. mēdicos beatos. Μακάριοι οἱ πτωχοί. Gen. 1. Psal. 44.

7. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerāt enim potentes isti: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vndè hoc eis, nisi ab illo, de quo hîc continuò dictum est: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorū infirmatus est arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quisquam quicquam ratum voueret, nisi qui ab illo acciperet quod voueret.

Psal. 112.

Mat. 19. 1. Reg. 2. Apostoli vouerūt votum paupertatis.

8. MATTHÆI decimonono, vt suprà A. testimo. primo.

1. D. ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesus Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebāt precia eorum quæ vēdebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opùs erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. ET capite secundo: Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opùs erat.

3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruāda, vt suprà A. test. quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorū siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, B. test. tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesimanona ad Hilarium, quęstione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitiis suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit: nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitiis mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quamuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent: sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audierit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum: apprehendet potiùs turrim fortitudinis à facie inimici, &c. Ac profectò renunciat etiam diuitiis suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt plus diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ità vtatur illis, vt facillè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratúsque sit quemadmodùm parentes & filios & fratres & vxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renūciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicēs: Seculo solis verbis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi quos rerum suarum venditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repentè perfecti: & qui nonnullā infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitiis perfecerūt, subitò aduersùs peccatum pro fide vsque ad sanguinem certârunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande, támque præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestierunt, peregrinantem susceperunt: non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexterā stabūt misericorditer iudicādi. Beati enim misericordes, quoniā ipsorū miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiā. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora

Cōtra eos qui asserunt esse præceptū omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Mat. 19. Luc. 6.

Cōsiliū perfectionis.

Mat. 22.

Quo casu tenearis vnusquisque Christianus omnia sua dimittere.

Martyrium perfectio. Martyrium, & Euangelicam paupertatem amplectentiū priuilegium. Cōsiliū grāde & preciosū de vendendis rebus suis. Mat. 25 & 19. Diuites Christiani & boni nō iudicabūt cum Christo, sed iudicabūtur. Mat. 5. Iac. 2.

Ad maiora sic excitēt, vt minora nō damnent.

mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. TERTII Regum octauo ait Salomon: Voluitque Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israël: & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quod cogitâsti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benè fecisti, hoc ipsum mente tractans.

9. GENESIS octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratúsque est Dominus odorem suauitatis, & ait ad eum: Nequaquàm vltrà maledicam terræ propter homines.

10. NVMERORVM sexto: Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino cõsecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccásque non comedẽt cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu, vt paulò antè B. testimon primo.

1. Cor. 7.

12. CYPRIANVS in sermone de natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneãt: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque authoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etsi bona sunt, & à Deo instituta cõiugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet cõsilium. Quòd si diuinis consiliis obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptũ est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Cõiugio melior & excellentior virginitas.

Virginitatem suadet perfectionis consilium.

Matth. 11.

C. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore, vt in textu, & vt suprà A. testimonio primo.

1. Cor. 7.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit, Consilium do. isti dissuadendum putant, nè qua studeat virginitati.

Consilitur, nõ præcipitur virginitas

1. Cor. 7.

Et paulò pòst: Bonum ergò consilium, quia in consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideò sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquàm bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat consilium, aliis demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera mãducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritóque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suę voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Promidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatã arbitratur, incedat, dummodò occurrat quò possit incaptus * prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

Contra dissuasores virginitatis Iouinianistas.

Cõsilij & præcepti discrimen.

Rom. 14.

1. Cor. 7.

Meliora suadet, & tutiora demonstrat Paulus, cum virginitatem cõsulit, & matrimonium permittit.

* portendere.

Cõparat virginitatis viam cum viduitatis & matrimonij via.

Per viã matrimonij longiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

Heb. 13.

1. Cor. 7.

2. ITEM In libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò benè Apostolus dicit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi cõsilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam pręmiis prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, nè homicidium faciat, nè adulterium admittat, nè falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cùm se pręcepta legis memorâsset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominũ. Hęc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nãque forma mandati est: vna pręceptiua, altera voluntaria. Vndè & Dominus

1. Cor. 7.

Virginitatis & cõtinentiæ consilium.

Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntariæ paupertatis.

Duplex forma mandati.

in alia dicit: Non occides. vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatẽ debet examinis reseruare. Et ità diuidet virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidam interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et ideò neque intantùm adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ità coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauium supernæ vocationis fortioribus demonstrâsset, deficere tamen in via neminem passus est, ità plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, nè in via deficerent, aliis corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterùm: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatẽ: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliatij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosiùs æquati? Quęnam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Liber est à præcepto, cui' defertur arbitrio. Luc. 17. — Luc. 18. Matt. 19. — Rom. 7. Discretio & prudentia D. Pauli. — 1. Cor. 7. — Ioan. 6. Matt. 26. Christus turbæ panẽ hordeaceũ, Apostolis verò corp' suũ ministrauit. Cõsiliũ D. Pauli de continẽtia, 1. Cor. 7. — Supra laborẽ præmiũ, & supra vsum gratia.

1. E. HIERONYMUS libro primo aduersùs Iouinianum.

2. EX epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, vt in textu.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. Omnia enumerare hoc loco nõ attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia cõplectenda, sicut è sacris literis Patres intellexerunt.[a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquũt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur.[b] Castitas eorũ est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorũ, &, vti Tertullianus[c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò pręstant, qui vt seipsos plenè[d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verũetiam voluntate sua, quod Scriptura[e] admonet, prorsùs auertuntur, dũ eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subiiciunt.

a Matth. 19. c d Act. 4. g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat, Damasceni, &c.
b Matt 19. b Euseb. lib. 2. hist. c. 6. & Niceph. li 2. c. 16. ex Philone de vita cõtẽp.
c Lib. 1. ad vxorem.
d Matt. 16 d Luc. 9. c
e Eccl. 18. d Gal. 5. c Basil. in reg. breuior. quæst. 96.

B. Huiusmodi consilia Christus perfectionis Euangelicæ absolutũ exemplar, non verbo tantùm docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exẽplo vitæ suæ sanctissimæ confirmauit: qui cùm[f] diues esset, propter nos pauper factus est, nõ[g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine[h] natus, & sanctarũ virginũ[i] sponsus perseuerat: qui tã sedulus demùm in pręstanda obediẽtia fuit, vt matri[k] virgini adeóq; fabro subditus, & ad[l] mortẽ vsque crucis obediẽs factus, de seipso testetur:[m] *Descendi de cælo, nõ vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

f 2. Cor. 8. b
g Matt. 8. c
h Esa. 7 c
i Hier. epist. 22. ad Eustoch. Amb. lib. 1. de Virginibus & ser. 90.
k Luc. 2. g Matt. 27 d
l Phil. 2. b Matt. 26 d Rom. 5. d
m Ioan. 6. d 4. e 5. e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt supra quæstione tertia, A. testim. primo: Ecce nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt supra quæstione tertia, D. test. primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymū in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplū sui cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizātem, quasi in laudem gentis suę librum super eorum cōuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat, Hierosolymę credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latiùs autē hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cū Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcirco à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librū de prima Marci Euāgelistæ apud Alexandriā scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoquè prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicēs monasteria. Ex quo apparet, talem primo Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoquè & continentiæ, quales & Lucas refert, primum fuisse Hierosolymæ credentes.

Omnia communia inter discipulos S. Marci Act. 2. & 4.

Philonis lib.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil propriū apud Monachos, sicut & apud S. Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atq; integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquā tanti miraculi meminit? Nondùm secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deindè quod maius est, cùm de lectione diuina quædam non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigētiam pauperum sustentandam, tota prædia pretio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionē seculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quàm nec ille qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè antè cœpit perfectus esse, quā disceret.

Continentia Cypriani

Matt. 19.

Cyprianus ex euāgelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Oseæ 6. Matt. 9. & 12. Matt. 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decē & octo seu viginti, cū sorore admodò paruola derelictus, & domus & sororis honestam curā gerebat. Necdū verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrēs, recordabatur quomodò & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent saluatorē: & molti, vt legitur in Actis Apostolorū, facultatibus suis venditis, precia ad pedes eorū detulissent egētibus partiēda, quæ've, aut quāta spes iisdē reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangeliū, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitùs huiusmodi antè memoriā concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statimque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimæ, quas vicinis largitus est, nè in aliquo aut sibi aut sorori molestia gigneretur. Cętera verò, quę in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursùs autem ecclesiam ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quamque portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Matt. 19. Act. 4.

Ibidem.

Dominicum imperiū sese commendat trahit Antonius & possessiones suas vēdidit, & precio pauperib. distribuit

Matt. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substātiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omninò reseruans, timens illud de Actibus Apostolorū, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximéque Domini memor, dicentis: Qui nō renunciauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo miliario à Maioma, Gazæ emporio, per litus euntibus Ægyptum, ad læuam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Act. 5. Luc. 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysóstomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Exutso non ità multo pòst tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitiis permultis in auro, argento, veste preciosa, prædiis, mancipiis, iumentis, aliisque id genus peculiis, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est, quod autē nulla insigni nota erat percussum, in ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas preciosas reliquias, Seruos & ancillas ad vnū omnes seruitutis vinculo emancipatos asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negotiorum, superfluè mentem vrgentiū, quicquid resederat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intēperie & molestia exactorū publici tributi. Veritatis concertator hic sua hæc omnia ad hunc modū dispensabat. Proindè in perquàm amœna requie vitam trāsmittebat, iugi meditationi & assiduę lectioni diuinarū scripturarum aduigilās, custos peruigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quàm longissimè submouēs irritamenta gulæ, turpiuméque concupiscentiarum indecoras

Ex hac vita Damascenus citat ad verbū historiam de imagine D. Pauli lib. 1 de veneratione SS Imaginū aduersus Iconomachos. Vixit forte autor circa annum Domini 620. videtur que is esse Georgius qui successit Ioani Eleemosynario.

Chrysostom' sua partim in pauperes dispertiuit, partim ad vsum ecclesiarū & ornatū S. reliquiarū cōtert.

indecoras permistiones propellens, in corpore suo quasi in templo quopiam sancto locum tribuebat capacem virginitatis ac sanctimoniæ. Porrò is cùm probè nôsset extimulante conscientia, præsertim vigente ætatis flore, (tametsi saluo esset & incolumi sensu præditus) se haudquaquàm esse parē tot sustinendis molestiis, quas facessit Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati innisit monasteria. A suę cognationis hominibus, à ciuitate quū se sequestrâsset, in numerū adscitus ciuium supernæ Hierusalem, studio festinabat, ac flagranti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenaciùs tueri.

Chrysostom⁹ monachus factus.

8. In vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Cōfessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adolescētem pro diuitiis arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelū per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnū Dei: statim venditis omnibus quę habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cūctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari: si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

Matt. 19. Paulinus, audito euāgelico cōsilio, facultates suas pauperibus erogauit.

9. De eodem ità scribit D. Ambrosius epist. 36. ad Sabinum episcopum: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, vēditis facultatibus tam suis quàm etiā coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat: quæ redegit in pecuniam & ipse pauper ex diuite factus, tāquàm deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque vale dicat, quo impēsiùs Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuū exigat. Matrona quoquè virtuti & studio ei⁹ proximè accedit, neq; à proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorū iura suis prædiis, virū sequitur, & exiguo illic cōiugis contenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideò meritorū posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditū eloquētia migrâsse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem: ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiūt sacra, si fortè Christianus vir attētior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidē doleo tantam esse in mēdacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt cōfundātur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicētis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, &c.

Ambrosij testimoniū de Paulino.

Lib. 9.

10. Et de sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mūdi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominū Iesum liberi expeditique sequeremur. Præstantissimúmque nobis præsentium temporū illustris viri Paulini exēplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta cōplēsset. Illū nobis sequendū, illum clamabat imitandum, beatumque esse præsens seculum tantæ fidei, virtutisque documento: cùm secundùm sententiam Domini diues, & possidens multa, vendendo omnia & dādo pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

Martini testimonium de eodem Paulino.

Matt. 19.

11. In vita sancti Augustini Possidonius, vel Possidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismū) ex intimis cordis medullis ad Deū conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit: Iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis. Et illud quod iterùm dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me, &c. Deinde capite quinto: Factus ergò presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique prout cuique opùs erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeâsset. Et capite trigesimoprimo: Testamentum nullum fecit, quia vndè faceret, pauper Christi non habuit.

Mundū contēpsit Aug.

Luc. 12.

Augustinus de amplectēda perfectione Euāgelica cogitauit [illegible] instituit Aug. lege [illegible] sermo[illegible] vita Clericorū Act. 2. & 4. Omnia communia in societate Aug. Renunciauit Augustinus proprietati. Pauper Christi.

12. Itē de seipso scribēs Augustinus, ait epistola octogēsimanona ad Hilarium: Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo: & veni, sequere me, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neq; enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nā neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundū dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quātum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo: sed magis Deus quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo cōsortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matt. 19. Augustinus fatetur se consiliū euangelicū de paupertate voluntaria amplexū fuisse.

Aliquotos alios ad idem propositū adhortabatur.

13. In vita sancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandē patre orbatus, vbi liberam disponendarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantū posset ad victum quotidianum Deo illic militantium sine indigentia suffragari. Et capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbis mœnia sub honore sancti

Gregori⁹ Magnus ex suis facultatib⁹ sex aut septē monasteria fabricauit.

Andreæ Apostoli iuxta basilicam sanctorum Ioānis & Pauli ad cliuum Scauri, monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro gēmisque radiantibus togis, simulque supellectilibus reliquis in vsum pauperum erogatis: exhutus mundi naufragio nudus euasit, diúque desideratum monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deinde sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrum votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Omnibus relictis, monasticā vitā & habitū monasticū assumit.

14. SIMILITER Gregorius Turonēsis libro decimo historiæ Frācorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescētia deuot⁹ Deo, in rebus proprijs sex in Sicilia monasteria congregauit: septimū intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui antè serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimúsque leuita ad adiutorium Papæ adsciscitur.

Turonensis æqualis Gregorij, idē de eo testatur.

15. IN vita Iosaphat & Barlaam duorum Christi militum Ioannes Damascenus de rege Iosaphat, Auennir regis filio Indiæ loquēs: Octaua die (post mortem patris) ad palatium regressus, cunctas diuitias & pecunias indigētibus distribuit, ità vt nullus iam relinqueretur inopiam patientium. In paucis ergò diebus huiusmodi perficiens ministerium, & omnes thesauros euacuans, quatenus per angustam intraturum portam, non impediret pondus pecuniarum: quadraginta dies obitus patris sui memoriam ei perficiens, conuocat omnes principes & militari præcinctos balteo, & vrbani populi non paucos, sedéosque pro tribunali, ait in audientia omnium: Ecce sicut videtis, rex Auennir pater meus, quasi vnus de pauperibus mortuus est: neque diuitiæ, neque regalis gloria, neque ego dilectus filius illius, neque aliquis de cæteris amicis suis & cognatis, adiuuare illum præualuerunt, vt ineuitabilem sententiam præteriret: sed abijt ad illa iusta iudicia, rationem redditurus conuersationis præsentis vitę, nullum de omnibus ducens secū adiutorem, nisi tantùm, quę egit opera, qualiacunque sint. Et post pauca: Iam ergò tēpus est, vt de cæterò compleam, quæ promisi Deo, opera. Tempus est eundi, quò ipse deducet me, & reddam vota mea, quæ voui ei. Nunc ergò vos considerate, quemcunque velitis præesse vobis & regnare.

Iosaphat rex cūcta indigentibus distribuit.

Votū de relinquēdo seculo emiserat rex.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Verùm cùm duo in manibus haberet, votum, vt iuxta mandatum Domini venderet omnem substantiam suam, & distribueret pauperibus: alterum, vt dimitteret agros, domos, & alia omnia propter nomē Domini, in vtroque diligens fuit, & circa primum quidem, nè mora in periculo esset: circa secundū verò, nè (vt fieri solet) prætextu aliquo iuris orirentur lites ac pugnæ consanguineorum, dum varias quisque causas afferunt, quasi iusti hæredes sint ipsi. Facultates enim, vt potuit, diuisit pauperibus, captiuis, seruis suis, quos cognatis, templisque sanctis obtulit, libertatéque donauit. Ipse verò sicut exiuit nudus de ventre matris suæ, ità nudus exiuit mundum, exceptis his quę maximè necessaria erant. Et primùm profectus Hierosolymas, factâque in venerabilibus locis adoratione decenti, mox velut ceruus sitiēs Deum, in deserta abijt, & ad beati Sabbæ monasterium perrexit, comite, eiusdémque instituti socio, beatissimo Cosma, qui ei anteà & conuictu, & disciplinatu cōiunctus fuit. Rectè diceres ipsos sacrum par, currere ad iugum Dei, ceruicibus suis ferendum.

Damascenus sua pauperib⁹ distribuit antequā mundū relinqueret.

Peregrinatio ad loca sācta.

17. MATTHÆI decimonono: Sunt enim Eunuchi, &c. vt infrà quæstione quarta, A. testimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua siue de supplicibus, quædam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Diui Marci, ait: Cùm temperantiam quasi quoddam fundamētum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Ista Philonis tam perspicua tamq; rata testimonia, de nostræ religionis viris solū tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumētis (quæ apud nullos alios præterquàm solos Christianos, religionis euangelicæ professores reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredula mentis sententia tandèm desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate, (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruantque. In cuius peruestigatione, dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitùs respuunt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

Tēperātia quasi virtutū fundamētum.

Philo loquit de Christianis.

Virgines suæ voluntate amplectētes castitatem.

19. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, eadem quæ Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quanto magis adempto? &c.

21. MATTHÆI decimosextò: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c. vt infrà quæstione quinta, B. testim. primo.

22. LVCÆ nono: Si quis vult post me venire, &c. ibidèm testim. secundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Post cōcupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cōcupiscentias eius, facies te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæstione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaq; re quicquid ex volūtate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque

Gal. 5. Abs patre propriæ voluntatis.

quicquid

quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

5. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniá propter vos egenus factus est, cùm esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis.

2. MATTHÆI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

3. ESAIÆ septimo: Eccè virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

Virgo sacra, sponsa est Domini: sed Lucifero in spurcoso Epithalamio appellare nó debetur sponsam diaboli.

4. HIERONYMVS epist. 22. ad Eustochium virginem: Hæc idcircò, domina mi Eustochium, scribo, (dominam quippe vocare debeo sponsam Domini mei) vt ex ipso principio lectionis agnosceres, &c. Ibidèm: Nolo habeas cósortium matronarum: nolo ad nobiliú domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de iudicib⁹ viris, & in aliqua positis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem.

Dei sponsa.

Virgo spósum habet in cælo.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ spósum sibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, angelos, sideráque transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentum enim exinanitum est nomen tuú. Propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremò non meum est illud, quoniam quę nó nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, si angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Nisi postquàm Deus in hæc terreni corporis membra descendit, tunc in vtero virgo cócepit, & verbum caro factum est: vt quod caro factum est, caro fieret Dei. Et post nonnulla: Quod nupturæ præ cæteris concupiscunt, vt spósi decore se iactent, eo necessè est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus addictus obsequiis, nó caducis superbus diuitiis, sed cuius sedes in seculum seculi, filiæ regum in honore eius. Adstitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spiritus sanctus scripturæ diuinæ testificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponsa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerés, ab illecebris voluptatum non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, qua sicut illa materies examinata igne preciosior est, ità corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formæ suæ acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis pòt maioré existimare decore eius, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecratur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec amor finé habeat, nec damnú pudor? Hęc profectò vera pulchritudo est, cúi nihil deest.

Cant. 1.

Matt. 22.

Angelorú Domino copulantur virgines.

Ioan. 1.

Sacrará virginum sponsus quis sit.

Psal. 44.

Sponsa regis æterni.

6. IDEM in ser. 90. dum agit de passione Beatæ Agnetis virginis: Discede à me, (ait B. Agnes ad præfecti filium) quia iá ab alio amatore præuéta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrauit me, longè te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inæstimabili dextrocherio. Dextrá meá & collú meú cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruscátibus gemmis. Posuit signú in facie mea, vt nullú præter ipsum amatoré admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostédit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se datutú, si ei perseuerauero, repromisit. Non ergò potero ad cótumeliá prioris amatoris vel adspicere aliú, & illú derelinquere, cú quo sum charitate deuincta. Cui⁹ generositas celsior, possibilitas fortior, adspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatú est, & sanguis ei⁹ ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminá nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudiné sol & luna mirátur, cuius odore reuiuiscút mortui, cuius tactu souétur infirmi, cuius opes nunquá deficiunt, cuiúsq; diuitiæ nó decrescunt. Ipsi soli seruo fidé, ipsi me tota deuotione cómitto, Quem cú amauero, casta sum: cùm tetigero, munda sum: cú accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptiis filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiés hęc insanus iuuenis, amore corripitur cęco, &c. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cúmque pater diceret, in fascibus præfecturæ se agere, & idcircò nó sibi quemuis illustrissimum virum etiam posse præferri, cœpit tamen vehementissimè inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantis, & magicis artibus ità occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

Sponsus S. Agnetis virginis quis & qualis sit.

Christus spósus S. Agnetis.

7. LVCÆ secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. MATTHÆI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester nó soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

9. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHÆI vigesimosexto: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non

sicut ego volo, sed sicut tu. Iterum secundò abiit, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum: fiat voluntas tua.

11. AD Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cõstituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

12. IOANNIS sexto, vt in textu.

13. CAPITE quarto: Dicit eis Iesus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius.

14. CAPITE quinto: Iudicium meum, iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatẽ eius qui misit me.

III.

Vbi consilium Paupertatis Euangelicæ à Christo docetur?

a Matth. 19. c

b Hiero. epist. ad Heliod. Item in c. 19. Mat. & ad Demetriadem de seruãda virg. epist. 8 Quæst. 1 ad Hedibiam epist. 150 & ad Pãmachium super obitu Paulinæ epist. 26. Basil. quæst. 9 in regulis fusius disputatis. Damasc. in hist. Barlaam & Iosaphat. Chrys. in illud Pauli, Salutate Priscam & Aquilam
c Ibidẽm, Luc 18. c Marc. 10. d & ibidẽ Beda & Theophylact.

A. Apud [a] Matthæum eo in loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Ac deinde cõsilium de voluntaria [b] paupertate sectãda proponitur, addita verborũ formula singulari, quæ illud capesseris arbitrio relinquetet. Ait enim Dominus: [c] *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.*

B. Vbi non solùm ità consulit Dominus, verùm etiam quasi calcar addit, & vt homines ad cõsilium hoc amplectendum lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque cõsoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Christum relictis, pauper est, is habeat thesaurum in cælo, accipiat [d] centuplum, & possideat vitam æternam, quæ diuitibus alioquin aditu [e] est perdifficilis.

d Matt. d & ibidẽm Hier. Euthy. & Anselmus. Item Theop. & Beda in Marcum, & Lucam. Cassian colla. 24 ca. 26 Greg. hom. 18 in Ezech. Ber. in declamat. de deserẽdas facultatibus, Damianum in ser. de S. Benedicto
e Matt. 19. c
f Luc 6. c & ibidẽ Amb. Leo in ser. de omnib. Sanctis. Chromat. in cap. 5 Matt. Bern. ser. 1. de festo omnium Sanctorum. Tertul. li. 4. contra Marcionem.
g Aug. lib. 17 de ciuitate Dei ca. 4.
h Matth. 19. d

C. Huiusmodi paupertatis [f] cultores ac [g] professores erant Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Christum: [h] *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

i Act. 4 & 2. g Hier. epist. 8 ad Demetriadẽ & in catal virorum illust. de Marco. Aug. in epist. 89. ad Hilarium Possidon. in vita Aug. c. 5. Cassiã. li. 7. c. 14. 17. & collat. 3. c. 6.

D. His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, vti Lucas testatur, vẽdebant possessiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vsum cõferebant, ità vt nemo suum esse diceret aliquid, quoniam indiscreta & cõmunia apud ipsos manebant omnia.

k Actor. 5. a Hier. epist. 8 ad Demetriad. Basil ser. 1. de instit. monachor. & in const. monast. c. 19. & 35 Item quæst. 85 in regulis breuioribus. Aug. epist. 109. & ser. 1. de cõmuni vita cler. Item lib. de morib. eccl. cathol. c. 31. Hier. epist. 22. ad Eustoch. Greg. 4. dial. c. 55. & lib. 10. epist. 22.
l Lib. de eccl. dogmat. b. c. 71. Amb. 1. Offic. cap. 30. & Hier. aduersus Vigilantium. Prosper li. 2. de vita contemplat. c. 9. Aug. li. de bono coniug. ca. 8.

E. Quæ paupertas demùm requirit, vt volũtaria plenáque sit abdicatio facultatũ, quarum nulla [k] proprietas retineatur.

F. Atque hîc locum habet celebris & antiquis probata [l] sententia: Bonum est, facultates cum dispẽsatione pauperibus erogare: melius est, pro intentione sequẽdi Dominum insimul donare, & absolutũ à solicitudine, cũ Christo egere.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies.

Non

Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea: quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me. Cùm audisset autē adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnū cælorum. Et iterùm dico vobis: facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergò poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autē dixit illis: Amē dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima: Sed forsitan dicturus es: Quid ergò? quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est
Matth. 19. tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia
Votum perfectionis. tua, & da pauperibus, & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es, nam cùm derelicta militia, te castrasti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid pręter Christum habet, perfectus non est, & si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus
Sap. 1. est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es.
Matth. 6. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Nō potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam
Lucæ 9. mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpè: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes, vt te responsurum scio: cur, tam benè paratus ad bella, non militas?

In nostra potestate est perfectio. 3. IDEM in caput decimumnonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, vtrùm velimus esse perfecti. Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit
Actor. 4. Non partem, sed totū vendendum, & pauperibus dandum. & Sapphira, sed totum vendere, & cùm totum vēdiderit, omne dare pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias saluatorem sequatur: id est, relictis malis, faciat bona. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum nō sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud
Eccè nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus Matth. 19.
piscator erat, diues non fuerat: cibos manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim Non satis est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.
& Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed, qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est atque credentium. Deindè in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Salua- Matth. 10.
tor loquitur: Non vēni pacem mittere, sed gladiū. Vēni enim separare hominem à patre suo, & matrem à filio, & nurum à socru, & inimici hominis, domestici eius. Qui ergo propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij omnes affectus cōtempserint, atque diuitias & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

4. ITEM ad Demetriadem de seruanda virgini- Apostolici fastigij, perfectæque virtutis.
tate epistola octaua: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum, cū Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, dili- Libertas relinquitur circa deserendam facultatem.
gens credita est dispensatio, quanquam in hoc omni ætati omnique personæ libertas arbitrij relicta Matth. 19.
sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non im- Proponitur palma, & ostenduntur præmia.
pero: sed propono palmam, ostēdo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus quàm sapienter sapientia sit locuta: Vende quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est. Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum vēde, sed om-
oia. Cúmque vendideris, quid sequitur? Et da pau- Non partem, sed omnia venda.
peribus. Non diuitibus, non propinquis, non ad Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes.
luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quādo Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credētibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & precia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabatúrque singu-
lis, prout cuique opus erat. Ananias & Sapphira Actor. 4.
dispensatores timidi, immò corde duplici, & idcò Actor. 5. Votum pauperatatis violarunt Ananias & Sapphira.
condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant: partémque sibi iam alienę substantiæ reseruârunt, meruerunt famem, quam vera fides non timet: pręsentem metuêre vindictam, non crudelitate sententiæ, sed
correptionis exemplo. Denique & Apostolus Pe- Ibidèm.
trus nequaquàm imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudiciū prophetico spiritu annūciat, vt pœna duorum hominum
sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virgi- Virginitati perpetuæ consecrata Demetrias.
nitati perpetuæ consecrata es, tua non sunt, immò verè tua, quia Christi esse cœperunt: quæ auia viuente vel matre, ipsarum arbitrio dispēsanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorum requieuerint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant

ſuperſtitem,cùm ætas maturior fuerit,& voluntas grauior,firmiorque ſententia: facies quod tibi viſum fuerit,immò quod Dominus imperat, ſciturа nihil te habituram, niſi quod in bonis operibus erogaueris.

5. IDEM quæſtione prima ad Hedibiam, epiſtola centeſima quinquageſima: Interrogas quo modo perfectus eſſe quis poſſit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ ſine liberis derelicta eſt. Hoc idē

Matth.19.

in Euangelio legis doctor interrogat: Magiſter, quid faciens, vitam æternam poſſidebo? Cui reſpondit Dominus. Mandata noſti? Dicit ille: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falſum dices teſtimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum ſicut teipſum. Et illo dicente, Hęc omnia feci, Dominus intulit: Vnum tibi deeſt: Si vis perfectus eſſe: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Itaque & ego tibi Domini noſtri reſpondebo ſermonibus: Si vis eſſe perfecta, & tollere crucem tuam, & ſequi Dominum ſaluatorem & imitari Petrum dicentem: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te: vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &

Non dixit, da filiis, da fratribus da propinquis, ſed pauperibus.
2 Cor 8.
Marc.10.
Matt.19.

ſequere ſaluatorem. Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis: quos etiam ſi haberes, iure iis Dominus pręferretur: ſed da pauperibus, immò da Chriſto, qui in pauperibus paſcitur: Qui cùm diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt. Et paulopòſt Dicunt Apoſtoli ſe omnia quæ ſua fuerāt, dimiſiſſe, & mercedem pro hac virtute audacter expoſcunt. Quibus reſpondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam

Pro paruis magna recipere, & habere Dominum debitorem.

æternam poſſidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris ſemper viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè ſi nobilis familiæ eſt, egentes filios non di-

Vidua diues Chriſtum faciat ſuorum liberorum cohæredem.

mittat, ſed ea æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ ſuæ, & ipſam putet eſſe de filiis, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filiis derelinquat: immò Chriſtum liberorum ſuorum faciat cohæredem. Reſpondebis: Difficile eſt, du-

Matt 19.
Non præcipit, nec iugum neceſſitatis imponit Chriſtus.

rum eſt, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi reſpondentem: Qui poteſt capere, capiat. Et ſi vis eſſe perfecta, non tibi iugum neceſſitatis imponit, ſed poteſtati tuæ liberum concedit arbitrium.

Primū dignitatis faſtigiū, omnia pauperibus dare.

Vis eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis: fac, quod fecerūt Apoſtoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem, & nudam ſolámque crucē nuda ſequaris & ſola. Non

Secundus virtutis gradus, dare propinquis &c.

vis eſſe perfecta, ſed ſecundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quęcunque habes da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, ſi inferiora ſecteris, dummodò illam ſcias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apoſtolorum eſt, & virorum: mulierem autem nobilem non poſſe omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitę

2.Cor.8.

indigeat. Audi igitur Apoſtolum commonentem: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: ſed ex ęqualitate, veſtra abundantia illorum

Lucæ 3 & 6.

ſuſtentet inopiam, vt & illorum abundantia, veſtrę inopiæ ſit ſupplementum. Vndè, inquit, Dominus

Actor. 5.
Ananias &

Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti.

Sapphira puniti.

Ananias & Sapphira Apoſtoli meruêre ſententiam, quia ſua timide reſeruârunt. Ergóne, inquies, puniendus eſt, qui ſua non dederit? Minimè, ideò puniti ſunt, quia mentiri voluerunt Spiritui ſancto, & reſeruantes neceſſaria victui ſuo, quaſi perfectè ſeculo renunciantes, vanam gloriam ſectabantur. Alioqui licet liberè dare, vel non dare, quanquàm eis, qui cupiat eſſe perfectus, præſens paupertas futuris diuitiis compenſanda ſit.

6. IDEM in conſolatione ad Pammachium ſuper obitu Paulinę vxoris, epiſtola vigeſimaſexta: Parua dimiſimus, & grandia poſſidemus. Centuplica-

Centuplicato fœnore Chriſti promiſſa redduntur.
Geneſ.26.
Matth.19.

to fœnore Chriſti promiſſa redduntur. In tali & Iſaac quondàm agro ſeuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere

In audientiū arbitrio grandia ponuntur, conſilia paupertatis ſcilicet & caſtitatis.
1 Cor. 7.
Matth.19.
Rom. 9.

me Si vis perfectus eſſe. Semper grandia in audientium ponūtur arbitrio, & ideò virginitatem Apoſtolus non imperat, quia Dominus diſputans de eunuchis, qui ſe caſtrâſſent propter regna cælorū, ad extremum intulit: Qui poteſt capere, capiat. Non eſt enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei. Si vis perfectus eſſe. Non tibi imponitur neceſſitas, vt voluntas præmium conſequatur. Si vis ergò eſſe perfectus, & deſideras eſſe quod

Vende non partem ſubſtantiæ.
Actor 5.
Da pauperibus non locupletibus.

prophetæ, quod Apoſtoli, quod Chriſtus eſt: vende non partem ſubſtantiæ, nè timor penuriæ infidelitatis occaſio ſit, & cum Anania & Sapphira pereas, ſed vniuerſa quæ poſſides. Cúmque vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non ſuperbis: da quo neceſſitas ſuſtentetur, non augeantur opes. Pars ſacrilegij eſt, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non eſt ſatis perfecto & conſummato viro opes cōtemnere, pecuniam diſſipare, & proiicere, quod in momento & perdi, & inueniri

Ethnici philoſophi contempſerunt pecuniam.

poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus pręſtare, quàm mundi philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtū ſequaris. Chriſtum autem ſequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes eſt. Chriſtum ſcimus ſapiētiam. Hic

Theſaurus.
Matth 13.
Deut 21.
Secularium literarū vſus.

theſaurus in agro ſcripturarum naſcitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id eſt, ſapientiam ſecularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cū emortuis vnguibus ſeca. Laua eam pro-

Hier. 4.
Cant. 2.

phetali nitro, & tunc requieſcens cum illa, dicito: Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Iſraëlitis. Chriſtus ſanctificatio eſt, ſine qua nemo videbit faciem Dei. Chriſtus redemptio, idem redemptor, & precium. Chriſtus omnia, vt, qui omnia propter Chriſtum dimiſerit, vnum inueniat prò omnibus, & poſſit

Pſal. 15.

liberè proclamare: Pars mea Dominus.

Matth.19.

7. BASILIVS in regulis fuſiùs diſputatis, Interrogatione nona: Cùm Domin⁹ noſter Ieſus Chriſtus dixerit, Vende quę habes, & da pauperibus, &

Lucæ 12.
Quanta diligentia ſit diſtribuendum ei, qui abdicat

habebis theſaurum in cęlo, & veni, ſequere me, & item, Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam: Equidem ea hoc colligo, qui hac mente à ſuis diſcedat, hunc huiuſcemodi curam de parte patrimonij

monij sua nullo modo oportere negligere, côtráque illud accurtere, vt cùm eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam veluti rem iam Domino consecratam, summa cum religione distribuat, vel ipse per se, si huiuscemodi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, quique certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cùm illud persuasum sit, nô vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectione, opera vsus sit. Etenim si, qui præfectus est procurandæ regiæ pecuniæ, esto de rebus iis, quæ partæ iam sunt, nihil interuenerit omninò, ad seque transtulerit: is tamê, si quæ præterea acquiri potuerant, negligentia sua non acquisiuerit, sed passus sit deperire, nihilominùs tamen vtique in crimine est. quàm graue tâdèm censere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis, vindicandis, leniè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Hier. 48.

Doctrina de consilio paupertatis euangelicæ, verùm recens an antiqua sit.

8. DAMASCENVS in historia duorum Christi militum Barlaam & Iosaphat: Iosaphat verò ait: Cuncta ergò despicere, & istam laboriosissimam assumere vitam (sicut dixisti superiùs) traditio est antiqua, ab Apostolorum descendens doctrina: an modò nouiter vobis sic visum est, mentis vestræ scientia quasi melius eligentibus istud? Respondês senex, ait: Non legem recenter introductam doceo te, (absit hoc à me) sed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti, qui interrogabat eum, quid faciendo, vitam æternam possideret, & glorianti omnia se custodisse quæ scripta erant in lege: Vnum (inquit) tibi deest. Vade, & quęcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me, tollendo crucem. Ille verò hoc audiens, tristis effectus est. Erat enim diues valdè. Videns eum contristatum Dominus, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum. Facilius enim est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Hoc ergò mandatum cuncti audiêrunt sancti, & separati ab omni tali diuitiarum difficultate studuerût, cuncta sua dispergentes in pauperum erogationê, & diuitias sibi æternas reponentes, tulerunt crucem, & secuti sunt Christum. Alij quidem martyrio, sicut iam dixi tibi, consummati sunt. Alij verò eremiticè agonizantes, & nihil eorum quæ ad côuersationem huius veracis philosophiæ pertinent, omiserunt. Mandatû igitur hoc esse noueris Christi regis nostri & Dei, quod nos ab amore temporalium retrahit, & æternorum participes efficit. Cùm igitur, inquit Iosiphat, sic antiqua & necessaria huiusmodi sit philosophia, cur non hodiè hâc multi sequuntur? Senex verò ait: Multi quidem imitati sunt, & imitantur: plurimi verò pigri remanêt, & negligentes. Pauci enim sunt (sicut ait Dominus) qui strictam & arctam pergant viam, amplam verò & latam plures. Qui enim semèl ab auaritia & voluptate malorum capiuntur, inani ac variæ dediti gloriæ, inextricabiliter ipsis adstricti remanent, & quasi seruos semetipsos voluntariè venundantes alieno domino, & exaduersò stâtes ista præcipienti Deo, & vincti ab eo tenentur. Anima enim quæ semèl de sua salute desperat, habenásque suas irrationabilibus laxat cupiditatibus, vbiquè fertur.

Matth. 19.

Christi consilium amplexi sunt Sancti.

Cur non ita multi amplectantur.

Matth. 7.

9. CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam. Cùm dicit, Si vis perfectus esse: consulêdo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere, & legem ponere. Nâ qui legem statuit, modis omnibus fieri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicque faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res sitæ sint.

Matth. 19.

Consulit Dominus, non præcipit, facultatum distributionem.

10. LVCÆ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nôsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Nô falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest, omnia quęcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est: quia diues erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

11. MARCI decimo: Et cùm egressus esset in via, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Pręcepta nôsti, Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hęc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eû, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens, erat enim habens multas possessiones. Et circunspiciens Iesus, ait discipulis: Quàm difficilè, qui pecunias hâbent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebât in verbis eius. At Iesus rursùs respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum, omnia enim possibilia sunt apud

Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centiès tantum nūc in tēpore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.

Nō esse mentitum adolescentem diuitem de obseruatione mandatorū, probat ex Marco. Marc. 10.

12. BEDA in caput decimumoctauum Lucę: Nō est putandus hic princeps, cùm legis se mandata custodîsse dicebat, esse mētitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxa reus teneretur, nequaquàm Marcus Euangelista de illo scribens adiiceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quanuis minora, custodiūt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vēdere, sicut Ananias fecit & Saphira, sed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bonum. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluntas.

Consilia sunt supra mandata.

Actor. 5.

Reprehendit eorū sententiam ex Euāgelio, qui aiunt, adolescentem fuisse mentitum de obseruatione mandatorum.

13. ITEM in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste vel voto tētantis (vt quidam putauêre) Dominum interrogâsse, vel de sua esse vita mentitus, cùm se legis mandata custodîsse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quanuis minora custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit: quia non vēni soluere legem aut prophetas; sed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hic consequenter adiungitur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.

Perfectionem appetentibus ostēdit, quòd in lege minus erat.

14. THEOPHYLACTVS in caput decimūoctauum Lucæ: Postquàm autem adolescens se omnia hæc seruâsse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum dijudicatione, & nō fortuitò, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus aliis esto discipulus meus, & semper sequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulò pòst: Postquàm diues audiit abijciēdas diuitias, mœrore affectus est. Vndè dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quòd impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Nō enim impossibile est saluari tales, possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adhærent pecuniæ, & difficilè adstrahitur, qui à talibus est compræhensus. Ibidem: Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari nō possunt, sicut dictum est. Deo autem possibile hoc est, quando quis consiliarium habet Deum, & iustificationes Dei, & mandata Magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium, Possibile enim est hoc. Nostrum est enim velle hoc: Dei autē perficere. Et aliter, Si quidem transcenderimus humanam illam infirmitatē diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia Hoc autem si minùs, saltem facere patrianos pauperes, & sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidē esset non omnibus dimissis saluari, verumtamen & est propter misericordiam Dei, si partes dederimus in vsum congruum.

Paupertas caput omnium virtutum.

Distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus.

Prior modus quo diuites possunt ingredi in regnum cælorum, dimittendo omnia.

Alter modus per eleemosynas.

Lucæ 18

Melius est dimittere omnia quàm per partes ex bonis suis eleemosynas dare.

1. B. MATTHÆI decimonono, vt suprà A. testimonio primo.

2. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occasione huius sententiæ, quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam: non intelligentes, quòd si in cæteris digna sit repromissio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergò iste est: Qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritualia recipiet: quę comparatione & merito sui ità erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apostolus, qui vnam tantùm domum & vnius prouinciæ paruos agros dimiserat: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

Per centuplū quid intelligatur.

Spiritualia ad carnalia comparantur, sicut centenarius numerus ad paruum numerum.

2. Cor. 6.

3. EVTHIMIVS in caput decimumnonum Matthæi: Marcus & Lucas manifestiùs de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore repēdi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in venturo siue futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præsenti seculo? Quomodò? Sicut acceperūt Apostoli & Martyres, cæteríque omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebāt apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò, omnes ipsos colētes, ipsorúmque curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos: nā hæc sunt propria patris: matres quoquè, omnes pari modo se habentes: vxores verò, omnes ministrantes, subseruientes ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios prætereà omnes discipulos. Adhęc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quódque omnium est maximè admirabile, omnia hæc habebant cum persequutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes. Potest etiā esse multiplicatio, gratia sanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

Cētupla retributio in præsenti seculo.

Apostoli quas domos in hac vita receperunt.

Fratres & sorores.

Patres & matres.

Quas vxores.

Quos filios & agros.

Cum persecutionibus. Marc. 10.

Dona spiritualis nomine centuplicatam retributionem significantur.

4. ANSELMVS in caput decimumnonum Matthæi:

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.

thæi: Sic illud centuplum intelligendum est: qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextera ad cælestia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quod autem subdit, & vitam æternam possidebit: expositio est & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Voluntas nihil habendi, nomine centupli intelligi potest.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonū Matthæi: Nè quis suspicetur quod dictum est, solis congruere discipulis: dilatat promissionem ad omnes qui similia faciūt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis ędibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteram ecclesiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptiis? absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se cura.

Cognatos quos recipiēt. Quos agros, domos, parentes, ac vxores.

6. ET in Marci caput decimum: Cùmque solus Petrus rogâsset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem. Hæc dicit, non vt velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in pręsenti seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit. quid cōfert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostulis. Quot mulieres fuēre, quibus cura erat de amictu & esu illorum, & quæ ministrârunt eis, qui nihil horum curabant, sed solùm sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus qui vnam domum reliquerat, posteà omnium discipulorum suorum domos habebat. Et nunc quoquè vbique terrarum erecta sunt tēpla in nomine eius, quę sunt claræ domus. Et quod maius, hæc omnia in persecutionibus, id est, persequutionem passi, & malè affecti atque afflicti.

Pietas erga Deum omnibus carnalibus præferenda est.

Quomodò centum mulieres receperunt Apostoli.

Matres & patres Apostolorum. Domus quales receperūt.

7. IN Lucę caput decimumoctauum: Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima tēpla, & res familiares, & agros & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliáque omnia. In futuro autem seculo, non agros tales multiplices & corporales retributiones; sed vitam æternam.

Domus Apostolorum sunt templa.

8. BEDA in caput decimum Marci: sensus iste est: Qui propter Euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritualia bona recipiet: quę comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero cētenarius numerus comparetur. Quia nimirum à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiā in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quòd multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erāt illis omnia communia, nullúsque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Potest sanè hoc quod ait, Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, per significationem altius intelligi. Centenarius quippe numerus de læua translatus in dexteram, licèt eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram quam habebat denarius in lęua, nimiùm tamē quantitatis magnitudine superexcrescit: Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persequutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fidē certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum syncerissima dilectione perfruuntur.

Spiritualia bona quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur. Charitas fraterna. Actor. 4.

2. Cor. 6.

Alia expositio de centuplo.

Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

9. ET in caput decimumoctauū Lucæ: Sensus iste est: Qui propter regnum Dei acquirēdum omnes affectus contempserit, omnes seculi delicias luxúsque calcauerit, multo plura in præsenti recipiet, quia à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur. Soli perpetuę coniunctionis retinēt vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia communia, nullúsque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali multo maior suauitas ab illa, quæ eis inuicèm per commixtionem sexuum præbebatur. Vxorem antè in lasciua passione desiderij possidebam, hāc eandem in honore sanctificationis & vera Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritum castitatis. Nam quod secundùm Marcum dicitur, accipiet centiès tātùm nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cùm persequutionibus: potest altiùs accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt suprà in Marco.

Gratior charitas recipitur in hac vita.

Actor. 4.

2. Cor. 6.

Centuplum creuit meritū castitatis.

10. CASSIANVS collatione vigesimaquarta Abbatis Abraham, capite vigesimosexto: Multo credibilius, multòque manifestius est, eū qui aliquid secularium vel affectuum vel bonorū Christo suadente contempserit à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, cētuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes ac filios atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquàm ac substātiis excluduntur, communio quoquè consortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ con-

Centuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui secularem affectum propter Christum relinquit.

iunctioois retinēt vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia frattum credunt esse quæ sua sunt. Si ergò istis diebos qoibus carnalis copulatur affectio, dilectionis nostrę gratia consetatur, profectò centuplo hæc dulcior atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de contioentia couiugali maior centuplo suauitas, ab illa quæ eis inuicem per commixtionem sexoum prębebatur. Pro lętitia quoque illa, quā in vnius agri ac domus possessiooe quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gandio perfruetur, in adoptionem transiens filiorum Dei, vniuersa quę æterni sunt patris, vt propria, possidebit, & affectu atque virtute ad imitatiooē veri illius filij proclamabit: omnia quę habet patet, mea sunt: nec iam cum vlla pœnali distensionis ac solicitudinis cura, sed securus ac lætus velut in proptiis vbiquê succedit, audiēs quotidiè sibimet ab Apostolo prędicari, Omnia enim vestra sunt, siue mundns, siue pręsentia, siue furuta. Et à Salomone: Fidelis viri totus mnndus diuitiarum est. Habes ergò istam cētupli retributiooem, in magnitudine meriti, & in discretione tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aot ferri, aut vilioris cuiusquàm metalli certo pondere, tantundem pōderis, sed auri quispiam reddidisset, non etiam amplius quàm cētuplum restituisse videretur: ità cum pro contemptu volnptatum atque affectnum terrenorum, spiritale gaudium & preciosissimæ charitatis iocunditas repensatur, etiamsi ipse sit numerus, centuplo tamen hęc maior atque pręclarior est. Et post pauca. Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro coutemptu mūdialium commodorum nobis in hoc seculo Christus restituit, trāseamus, pręcipuè secundùm euangelium Marci ità dicentis: Nemo est qui reliquit domum, aot fratres, aut sorores, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & propter euaogelium, qoi nou accipiat centiès tantùm nunc io tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam ęternam. Centuplam nanque frattum, parentúmve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius vel matris seu filij pro Christi nomioe charitate contempta, in omnium quæ Christo deseruiunt, dilectionem siocerissimam transit, pro vno scilicet tot inueniens patres fratrésque, feruentiore ac pręstantiore sibi affectione deuinctos. Moltiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione rerecta, innumera monasteriorum habitacula tanquàm propria possidebit, in quacunque orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodò enim non centuplum, & si Domioi nostri sententię superadijci aliquid fas est, plus quàm centuplum recipit, qui decem vel viginti seruorū ministeria infida & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ità esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus matribusque ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratrésque innumeros, domos, quoquè & agros fetoósque fidelissimos, absque vllo solicitudinis labore cōquiritis, qui vos vt proprios dominos summis suscipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officiis. Sed hoc, inquam, sancti ministerio met itò ac fiduialiter perfruentur, qoi priùs in seruitutem fraternitatis semetipsos suáque omnia volūtaria deuotione subdiderint. Quisquis autem hæc humilitate siocera consortibus suis non detolerit, quomodò deferri sibi ab aliis patienter admittit, cùm grauari se eorum obsequiis intelligat potiùs quàm foueri, qoi accipere mauult fratrum, quàm deferre, famulatum? Hæc tamen omnia non cum remissa securitate, nec cum inerti oblectatione percipiet, sed secundùm verbum Domini, cum persecutiooibus, id est, cum pressuris seculi hostos, ac summis angoribus passionum. Et sub finem: Postremò, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nónne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissimè, qui fideliter Christo deseruiunt, consequuntur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur, ac licèt ipsi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum angustiis iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, qoorum vilitas etiam mediocribus fortsitan despicabilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatiooe mansissent.

Pro agrorum & domorum possessione quid recipiatur

Ioan. 17.

1. Cor. 3.

Centupli retributio in magnitudine meriti.

Gaudiū spiritale pro contemptu voluptatum terrenarum repen ditur.

Marc. 10.

Centupla retributio monachorum & religiosorum, pro parentum & fratrum dimissione.

Pro dimissis possessionibus.

Pro dimissione seruorum & ministrorum.

Cum persecutionibus.

11. GREGORIVS homilia decimaoctaua in Ezechielem: Denarius numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vndè rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: Omnis qui relinqoit domū vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meū: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Neque etenim sanctus quisque ideò terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mūdo multipliciùs possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnam vxorem deserit, centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur, quia quisquis pro Dei nomine tēporalia atque terrena contemnit, & hîc perfectionem mentis recipit, vt iam ea nou appetat, quę contemnit, & in sequēti seculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Cētiès itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiamsi hæc non habet. Ille autem pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui in paupertate benè conuenit, non est pauper.

Matth. 19.

Non sunt terrena deserenda vt terrena recipiamus.

Per centenarium numerū perfectio mentis designatur.

Voluntas & desideriū nihil habendi.

Paupertas in quo consistat.

12. BERNARDVS in declamationibus de deserendis facultatibus super Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis sumit occasionem, & (vt vulgo dicitur) festucam quærit, vndè sibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum suum sunt reuersi: qoomodò illi acceperant centuplum? Exurge Domine, iudica causam tuam, & istorum nempe calumniam, & murmur ipsorum qui fortè omnia relinquere visi sunt, & minimè tamen centuplum acceperunt, non contra eos, sed contra te est, qui dixisti. Omnis qui reliquerit patrem &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus? An ex collegio discipulorum reprobari quis potest, nisi loculos habent? Sunt enim loculi nō modò pecuniæ, sed propriæ volūtatis Scrutentur proindè vias suas & studia sua, qui promissam centu-

Apostatæ à Religione, an acceperint centuplū pro dimissis parentibus &c.

Matth. 19.

Centupli voluntatē nō relinquens, nō dimisit omnia. Matt. 8.

centupli gratiam sibi deesse causatur: nec dubium quin inueniat angulum & diuersorium reclinatoriúmque, nō quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidū. Magis autem perfectus, obsecro, relinquat omnia: & solum sequatur Christum, iactans cogitatum suum in Deo, enutriēdus ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id sine exceptione promittit.

1 Cor. 5.

Nihil sibi retineat, nihil suis, nè modicum fermētum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinent aliquid, Dominicæ vocis obliti, qui non suam venit facere voluntatem: & in ipsis quoque sanctorum collegiis proprio aut desiderio, aut fortassè consilio importuniùs adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes: quos penitùs abnegâsse, & diuinæ prouidentiæ, ac obedientię patrum, consiliis quoquè spiritualium virorum debuerant commisisse. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abiiciunt à seipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsùs & seculari solicitudine æstuantes. Crudeles planè, qui nequaquàm proximos diligunt tanquàm se, crudeles, inquam, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cùm se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur.

Cōsolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam.

Preciosa siquidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam. Et post pauca: Sic nimirùm, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & transitoriis non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam consolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur.

Pudēdus apostasiæ saltus.

Alioquin si fortè (quod absit) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omninò sit testimonium veritatis accipientibus, aut nunquàm eum omnia reliquisse, aut ipsum quoquè posteà deseruisse centuplum quod acceperit.

Quidā posteà deserunt centuplum quod acceperunt. Gal. 3.

Nonnulli siquidem cùm spiritu cœperint, heu carne posteà consummantur. Centuplum, inquit, accipiet, & vitā æternā possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immò hęc patria, illud via. Illud cōsolatio præsentis laboris: hæc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirùm & operariis huius seculi solet cibus in opere, merces in fine dari. sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatiuū maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filiis Israel donec terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia post quæsitum regni cælestis aduentum, quotidianus panis petitur in oratione quam ipse Saluator instituit.

Sap. 10.

Habes hanc duplicem promissionem & in propheta euidenter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus diuitiis delectatum se esse testatur.

Psal. 118.

Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At

Quid dicatur centuplum.

fortè adhuc secularis ad hæc quispiam dicat: Ostēde mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An potiùs homini ostendenti, quàm veritatis credere promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges.

Esa. 7. iuxta LXX. Apoc. 2.

Manna abscōditum est, quod in Apocalypsi Ioānis victori promittitur. Nouum nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim fortè nōnullis, præsentem sanctorum communionem facultatum pariter & voluntatum hoc loco centupli nomine designari.

Non tā externa quàm interna cōsolatio & visitatio Spiritus sācti, nomine centupli intelligitur.

Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non adeò generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana consolatione nouimus caruisse?

Iacob. 1. Rom. 8.

Datum optimum est centuplum hoc, desursùm descendit à patre luminum. An non denìquè omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longè plùs quàm centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsētia Christi.

Psal. 30.

Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te.

Scriptura sacra quā variis modis appellat hoc centuplum.

Vides quomodò memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergò centuplum, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria consciētiæ, regnum Dei quod intra nos est, nō vtiquè esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.

Rom. 8. Luc. 17. Rom. 14.

Gaudium sanè non modò in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accendi.

2. Cor. 3. & 5. Luc. 12.

Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanū pro lapidātibus flectere genua ad orationem.

Act. 7.

Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donū & pax est electis Dei: pax vtiquè præsentis, & donū futuræ.

Sap. 3.

Illa superat omnem sensum, sed & huic quicquid sub sole placet, quicquid in mundo concupiscitur, non poterit cōparari.

1. Ioan. 2.

Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus quā expertus nouit, inexpertus ignorat: quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

Expertus nouit, inexpertus ignorat.

13. PETRVS Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisi consolationes, visitationésque, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcia est, nisi testimonium conscientiæ nostræ, nisi læta & iucundissima expectatio iustorum, nisi memoria abūdātię suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necessè est dicere, nec inexpertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

Cētuplū quid significet.

14. MATTHÆI decimonono, vt paulò superiùs A. testim. primo.

1. C. LVCÆ sexto: Et ipse (Iesus) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat, Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.

Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius.

2. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniā ipsorum est regnum cælorum. Primā benedictionem hāc vterque Euāgelista posuit. Ordine enim prima est, & parēs quędam generatióque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mū di cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Et paulò pòst: Nō omnes beati pauperes.

Qui cōtemnit secularia, merebitur æterna.

Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi fortè ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vndè plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Prou. 19. Psal. 33. 2 Cor. 8. Matt. 5.

3. Leo Magnus in sermone de festo omniũ Sanctorũ: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè esset ambiguum, si dicens: Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quàm multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cùm dicit, Beati pauperes spiritu: ostendit eis regnum cælorum tribuẽdum, quos humilitas commendat animorum, magis quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis istius bonum faciliùs pauperes, quam diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitiis familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi post Dominũ Apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitus Ecclesiæ vnum cor omnium & anima vna erat credẽtium, qui vniuersis suis rebus possessionibúsque distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ea Apostolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

Matt. 5. Qui pauperes beati.
Apostoli tales fuere pauperes. Matt. 4.
Itẽ nascẽtis Ecclesiæ Christiani. Act. 4.

4. Cromativs Romanus, episcopus Aquileiensis dissertatione super caput quintum Matthæi: Hos vtique pauperes significat esse beatos, qui cõtemptis mundi diuitiis, spretáque seculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluẽrunt. Hi tales, pauperes quidem seculo videntur, sed Deo diuites sunt, egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primum se Apostoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, statim sequuti Domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusque distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsiẽrunt. Vndè & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Indè denique Petrus, cùm ascendens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mundi facultate habeat, tamen de cælo largitur. Non dat quidem argentum vel aurũ, sed quod plus est diuitiis omnibus, reddit corporis sanitatẽ: imaginem Cæsaris in nummo, quam dare non habuit, sed Christi imaginem in homine reformauit. De huiusmodi pauperibus in præsenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis testatur, dicendo: Edent pauperes, & saturabuntur, & viuit cor eorũ in seculum seculi. Et iterum: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperũ Dominus docet esse regnum cælorum, qui se causa religionis ac fidei, seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei deuotione custodiunt.

Illi pauperes beati, qui contemptis diuitiis, studuẽ Deo fieri diuites, exẽplũ paupertatis dederũt Apostoli, omnia propter Christum relinquentes. Act. 4. Et primi Christiani.
2. Cor. 6. Actu. 3.
Psal. 21. Psal. 71. Psal. 33. Qualiũ pauperũ est regnũ cælorum.

5. Bernardvs sermone primo in festo omnium Sanctorum: Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu. Verè apertum est os eius, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Eccè noua facio omnia, qui per prophetiam antè prædixerat: Aperiam os meũ, eructabo abscondita à constitutione mundi. Quid enim tam absconditum, quàm paupertatẽ esse beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest: & ipsa est quæ dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias quæritis, diuitias desideratis vsque adhuc, cùm tam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, magis aut qua mente Christianus diuitias quærit, postquàm Christus beatos esse pauperes prædicauit? Quousque filij alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrũm, vt beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia: cùm filius Dei os suum aperiens, locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attendè quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiã hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominũ hoc in loco nõ de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta, Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidẽ paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberiùs: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarũ salutem: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia, cõtra peccatum primum, remedium primum opponẽs. Ac si apertiùs dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Et in fine sermonis: Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est?

Apoc. 21. Psal. 77.
In eos qui adhuc diuitias quærunt, cum pauperes beati prædicentur.
Psal. 143. Luc. 6.
Soli voluntarij pauperes beati.
Psal. 53. Nõ omnis voluntaria paupertas beatos efficit, sed voluntaria paupertas spiritus, siue euãgelica.
Paupertas voluntaria, martyrij genus est.

Beatus,

Eccl. 31.

Beatus vir, ait propheta, qui post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quam inter epulas esurire, inter vestes multas & preciosas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non meritò coronabitur qui sic certauerit, mundū abiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Deniquè proptereà pauperibus pariter, & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidē emitur: sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

Paupertate emitur regnū cælorum.

6. TERTVLLIANVS libro quarto aduersùs Marcionem: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli, quod in Græco est) quoniam illorum est regnū Dei. Iam hoc ipsum quod à benedictionibus cœpit, creatoris est: qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque testamēti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergò mirùm, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus saluatoris.

Christus appellat apud Lucam c. 6 mēdicos beatos. Μακάριοι οἱ πτωχοί. Gen. 1. Psal. 44.

7. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerāt enim potentes isti: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vndè hoc eis, nisi ab illo, de quo hîc continuò dictum est: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorū infirmatus est arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quisquam quicquam ratum voueret, nisi qui ab illo acciperet quod voueret.

Psal. 112. Mat. 19. 1. Reg. 2. Apostoli vouerūt votum paupertatis.

8. MATTHÆI decimonono, vt suprà A. testimo. primo.

1. D. ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebāt precia eorum quæ vēdebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opùs erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. ET capite secundo: Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opùs erat.

3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruāda, vt suprà A. test. quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorū siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, B. test. tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitiis suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit: nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitiis mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hîc autem, Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quamuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent: sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audiērit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum: appræhendet potiùs turrim fortitudinis à facie inimici, &c. Ac profectò renunciat etiam diuitiis suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt pius diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ità vtatur illis, vt facilè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratúsque sit quemadmodùm parentes & filios & fratres & vxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renūciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicēs: Seculo solis verbis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi quos rerum suarum venditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repentè perfecti: & qui nonnullā infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitiis persecerūt, subitò aduersùs peccatum pro fide vsque ad sanguinem certârunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande, támque præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestiērunt, peregrinantem susceperunt: non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexterā stabūt misericorditer iudicādi. Beati enim misericordes, quoniā ipsorū miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiā. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora

Contra eos qui asserunt esse præceptū omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Mat. 19. Luc. 6.

Cōsiliū perfectionis.

Mat. 11.

Quo casu tenetur vnusquisque Christianus omnia sua dimittere.

Martyrum perfectio. Martyrium, & Euangelicam paupertatem complectentiū priuilegium. Cōsiliū grāde & præclarū de vendendis rebus suis. Mat. 15 & 19. Diuites Christiani & boni nō iudicabūt cum Christo sed iudicabuntur. Mat. 5. Iac. 2.

Ad maiora sic excitēt, vt minora nō damnent.

nou damnent. Ego qui hæc ſcribo, perfectionem de qua Dominus locutus eſt, quãdo ait diuiti adoleſcenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & babebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me: vebementer adamaui, & non meis viribus, ſed gratia ipſius adiuuãte ſic feci. Neque enim quia dines non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nam neque ipſi Apoſtoli qui priores hoc fecerũt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat babere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidẽ noui ego, quàm quiſquã alius homo: ſed magis Deus, quàm ego. Et ad hoc propoſitum quantis poſſum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo conſortes, quibus boc per meum miniſterium perſuaſum eſt: ſic tamen, vt præcipuè ſana doctrina teneatur, nec eos qui iſta non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Auguſtinus euãgelicũ hoc cõſiliũ amplexus eſt. Mat. 19.

Alios ad idem propoſitum exhortatur.

6. Possidonivs in vita D. Auguſtini, capite quinto, vt ſuprà quæſtione ſecunda, A. teſtimo. vndecimo.

7. Cassianvs libro ſeptimo de inſtitutis cœnobiorum, capite decimoquarto: Triplex itaque eſt buius valetudinis morbus, qui ab vniuerſis patribus æquali deteſtatione damnatur. Vnus hic, cuius ſuperiùs deſcripſimus labem, qui decipiens miſerabiles quoſque, ea quæ anteà quidem, cùm in ſeculo degerent, poſſidebant, congregare perſuadet. Alius, qui hæc quæ in primordiis ſuæ renunciationis abiecerant, poſteà reſumere, ac rurſùm deſiderare compellit. Tertius, qui initio malo vitioſúque contractus, & ab imperfectione incipiẽs, eos quos ſemel hoc tepore mentis infecerit, paupertatis ac diffidentiæ timore perterritos, ſpoliare ſe cunctis mundi facultatibus non ſinit: eóſque pecunias vel ſubſtantias, quas vtiquè renunciantes abiicere debuerant, reſeruantes, ad euangelicam perfectionem nunquàm peruenire concedit. Quarum trium ruinarum exempla, in ſcripturis ſanctis etiam inuenimus non leui pœna fuiſſe damnata. Nam Giezi ea quæ ne anteà quidem poſſederat, volens acquirere, non modò gratiam prophetiæ non meruit poſſidere, quam per ſucceſſionem velut hæreditariam à ſuo habuit magiſtro ſuſcipere: verùm etiam è contrario æterna lepra, ſancti Heliſæi maledictione, perfunditur. Iudas autem volens reſumere pecunias, quas anteà Chriſtum ſecutus, non ſolùm ad proditionem Domini lapſus, Apoſtolatus perdidit gradum, ſed etiam vitam ipſam communi exitu finire non meruit, eámque violenta morte concluſit. Ananias verò & Sapphira reſeruantes partem quandam ex his quæ poſſederãt, Apoſtolico ore morte mulctantur.

Cõtra monachos proprietarios, vt vocant.

Primus auaritiæ morbus.

Secundus.

Tertius.

Exẽplũ Giezi. 4. Reg. 5.

Exẽplum Iudæ proditoris. Mat. 27. Act. 1.

Ananiæ & Sapphiræ exemplum. Act. 5.

Actor. 4.

8. Ex capite decimoſeptimo: Quaſi verò illi qui Hieroſolymis cùm eſſent poſſeſſores agrorum vel domorum, vendentes omnia, & nihil ſibi penitùs ex his reſeruantes, afferebant precia eorum: & ponebãt ante pedes diſcipulorum, non potuerint neceſſitatem corporis ſuis facultatibus propriis ſuſtinere: ſi hoc perfectius fuiſſet ab Apoſtolis iudicatum, vel ipſi eſſe vtilius probauiſſent? ſed vniuerſas ſimul abiicientes ſubſtantias, maluerunt labore proprio vel collatione gentium ſuſtẽtari. De quorum ſumptu ſanctus Apoſtolus ad Romanos ſcribens, ſuumque eis in hoc miniſterium prædicans, ac ſubtiliter eos ad hanc collationem prouocans, ait: Nunc autem proficiſcar Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Complacuit enim Macedoniæ & Achaiæ, collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum qui ſunt Hieruſalem: placuit enim eis, & debitores ſunt eorum. Quoniam ſi ſpiritualium eorum participes factæ ſunt gentes, debent & in carnalibus miniſtrare eis. Ad Corinthios quoquè horum ſolicitudinem ſimiliter gerens, monet eos, vt ante aduẽtum ſuum collationem, quam ad vſus eorum mittere diſponebant, ſolicitùs præpararent. De collectis autem quæ fiunt in ſanctis, ſicut ordinaui eccleſiis Galatiæ, ità & vos facite. Vnuſquiſque veſtrùm per vnam ſabbati theſaurizet apud ſemetipſum, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant. Cùm autem venero, quos probaueritis per epiſtolas, hos tranſmittam perferre gratiam veſtram in Hieruſalem. Et vt eos ad largiorem collationem prouocaret, infert: Quòd ſi dignum fuerit, vt & ego eam, mecum ibunt, id eſt, ſi talis fuerit oblatio veſtra, quæ mea quoquè mereatur proſecutione deferri. Ad Galatas quoquè cùm prædicationis miniſterium cum Apoſtolis partiretur: in hoc idem ſe deſtinatum à Iacobo, Petro & Ioanne teſtatur, vt licèt prædicationem ſuſciperet gentium, pauperum tamen qui erant Hieroſolymis, nequaquàm ſolicitudinem curámque reſpueret, qui propter Chriſtum vniuerſis rebus ſuis renunciantes, ſpontaneam ſubierant egeſtatem. Et cùm vidiſſent, inquit, gratiam Dei quæ data eſt mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos inter gẽtes prædicaremus, ipſi autem in circunciſione, tantùm vt pauperum memores eſſemus. Quam rem omni ſolicitudine ſe teſtatur impleſſe, dicẽs: Quod etiam ſolicitus fui hoc ipſum facere. Qui igitur ſunt beatiores, verùmnam hi qui nupèr de numero gentium congregati, nec præualentes euangelicam perfectionem conſcendere, adhuc ſuis ſubſtãtiis inhærebant, in quibus magnus fructus ab Apoſtolo ducebatur, ſi ſaltem ab idolorum cultura & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine renocati, fidem Chriſti cum ſuis facultatibus ſuſcepiſſent: an illi qui euangelicæ ſatisfacientes ſententiæ, crucem Domini quotidiè portantes, nihil ſibi de propriis facultatibus ſupereſſe voluerunt? Cùmque ipſe beatus Apoſtolus vinculis & carceribus obligatus, ſeu vexatione itineris impeditus, & ob hoc conſuetam victus ſubſtantiam parare, vt erat ſolitus ſuis manibus, nõ occurrens, à fratribus qui de Macedonia venerunt, ſupplementum ſuæ neceſſitatis ſe aſſerit accepiſſe: Nam quod mihi, inquiens, deerat, ſuppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia, & ad Philippenſes ipſe referens, Scitis enim & vos Philippenſes, quia in principio Euangelij quando profectus ſum à Macedonia, nulla Eccleſia mihi communicauit in ratione dati & accepti, niſi vos ſoli: quia ad Theſſalonicam & ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis: erunt ſecundum iſtorum ſententiam, quam mente tepida conceperunt, & iſti beatiores Apoſtolo, quia de ſuis inuenitur ei ſubſtantiis impartiſſe? Quod amẽs quiſlibet dicere non audebit?

Aleebantur ab aliis Chriſtianis illi qui Hieroſolymis perfectionem Euãgelicã ſectabantur. Rom. 15.

1. Cor. 16.

Gal. 2.

Perfectiores erãt Chriſtiani Hieroſolymitani, quam ij qui inter Gẽtiles habitabant. Vide Aug. lib. 3. de doctrina Chriſtia. c. 6. Luc. 9.

2. Cor. 11.

Phil. 4.

9. Idem in collatione tertia, quæ eſt Abbatis Paphnutij, capite ſexto: Nunc de abrenũciationibus dicendum eſt, quas tres eſſe, & patrum traditio, &

Triplex eſt abrenunciatio.

ſcri-

scripturarum sanctarum demonstrat authoritas, quásque vnumquéq; nostrûm omni studio oportet implere. Prima est, qua corporaliter vniuersas diuitias mundi facultatésque contemnimus: Secúda, qua mores ac vitia affectúsque pristinos animi, carnísq; respuimus: Tertia, qua mentem nostram de præsentibus vniuersis ac visibilibus euocantes, futura tãtummodò contemplamur, & ea quæ sunt inuisibilia, concupiscimus. Quæ tria vt simul perficiantur, ad Abrahã legimus à Domino fuisse præcepta, cùm dicit ad eum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Primùm dixit, de terra tua, id est, de facultatibus mundi huius, opibúsque terrenis: secundò, de cognatione tua, id est, de conuersatione & moribus vitiísque prioribus, quæ nobis à nostra natiuitate cohærẽtia, velut affinitate quadam & consanguinitate videntur esse cognata: tertiò, de domo patris tui, id est, omni memoria mũdi huius, quæ oculorum occurrit obtutibus.

Gen. 12.

1. E. ACTORVM quinto: Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de precio agri, conscia vxore sua: & afferens partem quãdam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Sathanas cor tuum, mẽtiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes qui audiêrunt. Surgentes autem iuuenes, amouerunt eum, & efferẽtes sepeliêrunt. Factum est autẽ quasi horarum trium spatium, & vxor ipsius, nesciẽs quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tãti agrum vendidistis: At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam, Quid vtiquè conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Eccè pedes eorum qui sepeliêrunt virum tuum, ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerũt illam mortuam: & extulerunt, & sepeliêrunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audiêrunt hæc.

2. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de seruãda virginitate, vt suprà A. rest. quarto.

3. BASILIVS sermone primo de institutione monachorum: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignũ faciamus, neve simili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri atque vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationẽ excitaret, de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit: eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt nè ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibique vxorem adiungere. Vbi verò iã quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Act. 5. Ananiæ votũ.

In votifragos.

4. IDEM in constitutionibus monasticis, capite decimonono: Perfectissimã ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiusq; exclusa possessio est & eliminata: itémq; vndè dissensio omnis, ac perturbatio omnis, cõtentio omnis abest, & rixæ: contráque vniuersa communia, animi mentes, corpora, eáque, quibuscunque necessariò ad victum cultumque vtimur: communis Deus, cõmunis pietatis mercatura, cõmunis salus, cõmunia certamina, communes labores, cõmunia præmia & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus nõ solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto, quid est tandèm quod iure æquiparari possit? quid eo beatius dici? quid hac coniunctione, vnitate, & necessitudine aptius excogitari? Quid mutua inter se morum, animorúmque contẽperatione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos, per exactã morum ac disciplinæ similitudinem, adeò in vnum veluti coaluisse, vt in pluribus corporib' vnus modò esse animus videatur, vicissimque plura corpora mentis vnius instrumenta cernãtur. Et paulò pòst: Hi liberatoris nostri, eiúsque vitæ, dum inter nos versaretur, institutorum, veri perfectíque imitatores existunt. Quemadmodùm enim ille coacto discipulorum choro in communia cuncta, séque ipsum cõmunem Apostolis præbuit, item hi quoquè antistiti suo obtemperantes (qui modò vitæ suæ præscripta rectè conseruant) genus viuendi Apostolorum ac Domini imitãtur. Hi vitæ diligenter communitate retenta, angelorum viuendi ritum æmulãtur. Nulla est inter angelos lis, nulla cõtẽtio, nulla controuersia: sed cùm habeat quisque quæ omniũ sunt, omnes tamen integras apud se suas diuitias cõseruant. Et post pauca: Hi perfectè rerũ omnium paupertatem tenent, in quibus nihil propriũ cuiusquam sit, sed communia omnium omnia.

Priuata possessio exclusa est à vita cõmuni.

Vita cõmunis laus.

Religiosi in cõmuni viuẽtes, Christi & Apostolorum vitam imitantur.

Angelorũ vitã imitantur.

Paupertatem euãgelicã propriũ excludit.

5. ET capite trigesimoquinto: Debet autem pietatis cultor, qui eam, quam suprà exposuimus, in vita communitatem amplexus sit, ab omni priuata rerum, quæ in materia consistunt, possessione liber esse. Etenim nisi hoc facit, primùm quidem societatis exactam disciplinam priuata possessione corrumpit: tum ipse etiã magnopetè de se indicio est, vt qui Deum perpetuò iis alimenta suppeditaturũ diffidat, qui in nomine ipsius cõgregati sint, neque illud audiuerit, quod dicitur à Propheta: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panes. vel eos nimirùm, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illorum est: multo certè verisimiliùs ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominum congregata multitudo sit. Aut igitur necessarium nihil nobis deerit, si Christus nobiscum affuerit. siquidem neque Israelitis in vasta illa solitudine ipsorum vsui necessarium quicquam defuit. aut si etiam defuerit, ad probationem nostram, sanus est inopia

Proprietas cum monacho & religioso vitãda.

Corrũpit disciplinam. Diffidẽtiæ signum. Psal. 36.

Matt. 18

laborare, & cum Christo esse, quàm disiunctos ab eius societate, in rerum vitæ huius omnium affluentia versari. Porrò incommodum, quod ex huiusmodi possessione nascitur, nequaquàm hic tantùm

Proprietarij meditatur dissolutioné & defectioné à cæteris.

resistit, sed vlteriùs etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disiunctionem, ac defectionem à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo nó est, quid est tádem quod ipse possidere seorsùm velit? cùm

Animæ mortẽ meditátur. Iudæ proditori comparatur Religiosi proprietarij.

id certum sciat, Christi beneficio seruos ipsius in necessariarum rerum copia assiduè versari. Proindè perspicuum est, qui talis sit, eum de præcidenda ac morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere ac prodere paratus sit, & (liceat mihi quæso per vos aliquantulum loqui audacter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nempe qui à furto exordiatur (Furtum est enim priuata possessio) & in proditionem desinat: quando vt ille Dominum, sic iste etiam veritatis verbũ prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quiduis moliri, aut eiusmodi, quod exempli peruersitate reliquorum fratrum saluti possit obesse, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus sancti violatis, societatem primum expilare (societatis enim expilatio est, rei cuiuscũque & vndecunquè in priuatum vsum seuocatio) deindè defectionem etiam ac separationem cogitauerit: qui defendi potest, hunc non verbũ veritatis prodidisse, & alterum Iudam factum esse? qui, quantum in ipsa re sit, veritatem prodat? Quocircà omnimodo fugiendum nobis est, ne priuatim quicquam possideamus, præter ea, quæ promiscuè omnibus simul comparantur. neque hac ratione solùm integram ab omni labe mentem nostram conseruemus, sed internum etiam hominem ab omnibus sordibus expurgemus: nimirùm impuris ac prauis primùm cogitationibus, quæ interius spiritus domicilium sua intemperie exagitant & conturbát, idque contingit à dolo, simulatione, inuidentia, cótentione, quæ vitia & charitatem radicitùs euellũt, & Deum ex eorum animis, in quibus sunt, fugant.

In fratrum societate priuatim nihil possidendum. Act. 4.

6. ITEM quæstione octogesimaquinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatim aliquid haberi cóueniat in societate fratrum? Responsio: Hoc contrarium est testimoniis his, quæ habentur in Actis, de iis qui crediderant: in quibus scriptum est. Neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suũ

Ioan. 15. Rom. 5.

esse dicebat. Quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienum reddit ab ecclesia Dei & charitate Domini: qui quidẽ & verbo & rè docuit ponẽdam esse animam pro amicis, nedùm res externas.

7. AVGVSTINVS in epistola cẽtesima nonna ad

Regula B. Augustini.

Monachas: Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constitutæ. Primùm propter, quod estis in vnum congregatæ, vbi vnanimes habitetis in domo, & sit vobis cor vnũ & anima vna

Nihil proprij habere poterant Sãctimoniales D. Augustini tẽpore.

in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuiq; vestrùm à Præposita vestra victus & tegumentum: non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed vnicuiq; sicut opùs fuerit. Sic enim

Act. 2. & 4.

legitis in Actibus Apostolorum: Quia erát eis omnia cõmunia, & distribuebatur singulis prout cuique opùs erat. Quæ aliquid habebant in seculo, quádo ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. Quę autem non habebant, nõ ea quærát in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt: sed tamen earum infirmitati quod opùs est tribuatur, & si pauperes earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Eundẽ sermonem habes in Cõcilio Aquisgranensi celebrato anno 816 tẽpore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni. Act. 2. & 4.

8. ITEM in sermone primo de disquisitione & communi vita Clericorum suorum, ad populum Hipponensem: Nôstis omnes aut penè omnes, sic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus episcopi, vt quàntùm possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum: Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui vestrùm nõ sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, vt hoc sic nouerint quomodò volo vos nôsse: dico quod frequẽter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis Episcopum vestrum, iuuenis veni ad istam ciuitatem, vt multi vestrùm nouerunt, & quærebam vbi constituerem monasterium, & viuerem cum fratribus

Augustin' monasteriũ ædificat.

meis. Spem quippe omnem seculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsiui esse quod sum. Et post pauca: Et quia hìc disponebam esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere compares meos nihil habentes, sicut nihil habebá,

Paupertas euãgelica, inrenũciãdo viuens.

& imitátes me: vt quomodò ego tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogaui, sic facerent & illi qui mecum esse voluissent, vt de communi viueremus. Commune autem nobis erat magnum & vberrimum prædium ipse Deus. Perueni ad Episcopatum, & vidi necesse habere Episcopũ exhibere humanitatem assiduam quibusque veniẽtibus siue tráseuntibus. Quod si non fecissem, episcopus inhumanus diceretur. Si autem consuetudo ista in monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideò volui habere in ista domo Episcopi mecum

Nulli licebat in societate Augustini habere aliquid proprium. Eũ plãgit, qui tanquam proprium aliquid reseruarat.

monasterium clericorum. Eccè quomodò viuimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed si fortè aliquid habent, nulli licet: & qui habuerint, faciunt quod non licet. Et paulò post, plangens Ianuarium presbyterum, qui reseruatam pecuniam moriens Ecclesiæ legauerat, ait: Testamentum fecit presbyter, socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens: testamẽtum fecit, hæredẽ instituit. O dolor illius societatis: ô fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus, sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista: non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, Deo societatem professus erat: hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret: habeat aliquid, nõ se nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus indè mihi dolor est, fratres. Et in eodem sermone: Qui societatem com-

Societatẽ cõmunis vitę deserẽtes, à voto & professione sancta cadunt. Act. 2. & 4. Votũ paupertatis violare. Psal. Eccl. 5.

munis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actib' Apostolorũ deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit, obseruet iudicẽ, scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et melius est non vouere, quàm vouere, & non reddere. Virgo & si nunquàm

quàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidiata ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: Interiùs sanctitatem: nam clericatum propter populum suum Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis onus est quàm honor. Sed quis sapiens, & intelliget hæc? Ergò professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est, quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito cecidit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foràs seruat sanctitatem, dimidius cecidit. Si verò intùs habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo quòd habeat necessitatem simulandi. Scio quomodò homines ament clericatum, nemini eum tollo nolenti mecum communiter viuere, sed habet neú qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiã ipsius, non habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere: maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, & videat vtrùm habere possit felicitatis æternitatem.

Virgini sacræ nubere non licet.

Deut. 32. Clerici Augustini profitebantur communẽ vitam. Psal. 132.

Clerici Augustini nõ debebant habere aliquid proprium.

9. IDEM Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo de monachis cœnobitis agens: Contemptis, inquit, atque desertis mũdi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimámque congregati, simul ætatem agũt, &c. Nemo quicquam possidet propriũ.

Cœnobitæ monachi nihil proprij possidebant.

10. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Quid ante non plures annos Nitriæ gestũ sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis quàm auarior, & nesciens triginta argenteis Dominum venditũ, centum solidos, quos lino texẽdo acquisierat, moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant) quid facto opùs esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittẽdos. Macarius verò, & Pambo, & Isidorus, & cæteri, quos patres vocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Ne hoc crudeliter quisquam putet factum. Tantus cunctos per totam Ægyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis.

Matt. 26.

Nota pœnam monachi proprietarij spiritus sancti instinctu inflictam.

Actor. 8.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoquinto: Neque hoc silẽdum puto, quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam námque monachus, Iustus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio cõstituto sedulò obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, seruiebat, qui ipse quoquè nũc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Iustus cùm iã se ad extremum peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirùm fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagãtes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos inuenerunt absconsos in medicamine. Quod mox vt mihi nunciatum est, tantũ malum de fratre, qui nobiscum cõmuniter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia eiusdem mei monasterij semper regula fuerat, vt cuncti fratres ità communiter viuerent, quatenùs eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore perculsus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Pretioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accersito dixi: Vide vt nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat: sed cùm in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat: quia propter aureos quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit: vt saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius proiicite: ibique super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamãtes: Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus, vnam morienti, alterã verò volui prodesse fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ità factum est. Nam cùm idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinùs de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia è corpore exiuit. qui ità est sepultus vt dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementérque formidare, nè quid apud eos esset, vndè repræhendi potuissent.

Aliud exemplum de monacho proprietario, qualiter dedecore affectus est an e mortem B. Gregorij iussu.

Monasterij regula prohibebat proprium.

Actor. 8.

Causa facti.

12. IDEM libro decimo, epistola vigesimasecunda ad Ioãnem Subdiaconum Rauennæ: Cognoui quòd Constantius peculiaritati studeat. Quæ res maximè testatur, eum cor monachi non habere. Et paulò pòst: Hoc autem prædicto fratri & Coëpiscopo nostro omninò dicere stude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinque monasterij monachis, in quibus corrigi hactenùs minimè potuit, studiosissimè compescat, & hoc ipsum monasterium à tali peste mundare festinet: quia si ibi peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est autem habitus monachi nisi contemptus mundi? Quomodò igitur mundum despiciunt, qui in monasterio positi aurum quærunt?

Peculiaritati studens, cor monachi non habet.

Incommoda quæ secum affert.

1. F. LIBER de Ecclesiasticis dogmatibus, capite septuagesimoprimo, vt in textu.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: beatus quidem qui dimisit omnia, & sequitur eum: &c. Affectus diuitem collationẽ aut pauperem facit, & pretium rebus imponit. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè vt Helisæus, qui boues suos occidit,

Relinquere omnia. Lucæ 18.

3. Reg. 19.

& patir pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura tenererit domestica, sed relictis omnibus, in discipliusm se propheticam datet. Est etiam illa probauda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere coguoscas. Meliùs est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non ramen vt illi ditiotes eo fieri veliut, quod tu potes cõferre inopibus. Causa enim prestat, nõ gratia. Neque enim propterea te Domiuo dicâsti, vt mos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putât se parùm poscere? precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructũ adimere coutẽdunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede?

In distribuendo seruandus est ordo.

Non ideò dimittunt sua religiosi, vt amicos ditēt

3. HIERONYMVS aduersùs Vigilãrium: Quòd autem asseris eos meliùs facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionũ suarum pauperibus diuidũt, quàm illos, qui possessionibus venuudatis, semel omnia largiuntur: non à me eis, sed à Domino respondebitur: Si vis esse perfectus, vade, & veude omnia quę habes, & da pauperibus & veni, sequere me. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus qui cum Apostolis patrem, nauiculã & rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est: quem & nos recipimus, dummodò sciamus, prima secundis & tertiis præferenda. Nec à suo studio monachi deterrẽdi sunt à te lingua vipetea, & morsu sæuissimo, de quibus argumẽtis, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sunt, sapiẽs quis esse poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erũt: interibit humanum genus: infantes in cunis non vagient: obstetrices absque mercedibus mendicabunt, & grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur. atque vtinam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur. Multi vocati, pauci autem electi. vacui essent carceres.

Vigilantiana doctrina de facultatum distributione.

Matth. 19.

Matth. 4. Melius est omnia simul relinquere, quàm paulatim in vsus pauperũ suas facultates dispergere.

Apta responsio.

Matth. 22.

4. PROSPER libero secundo de vita contemplatiua, capite nouo: Quisqois omnibus quæ habuit, dimissis aut venditis, fit rei suæ contemptor, cùm præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omuiũ quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Deindè sanctus Paulinus (vt ipsi meliùs nôstis) ingẽtia prędia, quæ fuerunt sua, vẹndita pauperibus erogauit: sed cùm posteà factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispeusauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis, posse quæ sunt communia Ecclesiæ, possideri. Quid sanctus Hilarius? nõnne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tameu cùm merito perfectionis suæ fieret Ecclesię Arelatensis Episcopus, quod illa tuuc habebat ecclesia, non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Episcopi qui omnia dimiserant, et Ecclesiasticorum bonorum dispensatores erant.

5. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod faciebant, qui de substantia sua Christo ac discipulis suis necessaria administrabant: sed meliùs, qui omnem substantiã suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.

Luc. 8. Melius fecerunt qui omnia dimiserunt quàm qui Christo de suis facultatibus ministrarunt.

IIII.

Vbi Castitatis consilium commendatur?

A. Tum in Euangelicis, tum in Apostolicis literis. Laudat enim[a] Christus illud genus Eunuchorũ, qui propter regnum cęlorum seipsos castrauerunt. Et nè pręceptum hoc esse magis quàm consiliũ putaremus, mox subiicit: *Qui potest capere, capiat.* Quæ vox quasi hortãtis est Domini, vt rectè[b] Hieronymus interpretatur, & milites suos ad pudicitię pręmiũ concitantis: perindè ac si dicat Qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triũphet. Id ille potest, cui[c] datum est: datur autem omnibus, qui, vt[d] Hieronymus idẽ testatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti[e] dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.

B. Cui quidem castitati premium[f] Diuina scriptura decernit, singulare autem virginũ castitati. Etenim[g] qui cũ mulieribus nõ sunt coinquinati, sed virgines permanserunt, sine macula ante thronum Dei assistũt, cantántque nouum canticum coram Deo & Agno, ac sequuntur Agnum quocunquè ierit.

C. Apostolus verò planissimè dixit,[h] *Bonũ est homini mulierem*

a Matth. 19. b Esa. 56. & ibidem Hieron. Item lib. 1. aduersùs Iouinian. Basil. de virginit. Epiphan. hæresi 58. contra Valesios. Aug. de sancta virginitate, cap. 24 & 23.

b Hieron. in cap. 19. Matth. & lib. 1. aduersus Iouinianũ. Cyprian. in tract. de disciplina & habitu virginum.

c Sapient. 8. d

d Ibidem & Origen tract. 7. in Matth. Augustin lib. 6. confess. cap. 11. Chrys. homil. 63 in Matth. Nazianzen. in orat. in dictum Euangelij.

e Matth. 7. a Luc. 11. b Trident. sess. 24 canon. 9.

f Sapient. 3. c 4. a Eccl. 26 c Matth. 13 ac 25. e Marc. 12. e Luc. 20. f

g Apoc. 14. a Esa. 56. b Psal. 44 c d Cyril. catech. 4. 12. & 13 Illumin. Marsilio in epist. ad Tolosan. cap. 8. 9. & 10. Cyprian. in tractat. de disciplina & habitu virginum. Hieron. in epist. ad Philemonem. August. in lib. de sancta virginitate, cap. 14. 17. & sequentibus. Gregor. in 3. parte curæ past. admonit. 29.

h 1. Corinth. 7 a

lierem nō tangere: Ac rursùm: [i] *De virginibus præceptū Domini non habeo: consiliū autem do, tanquàm misericordiā consecutus à Deo, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonū esse propter instātem necessitatē: quoniā bonum est homini sic esse.* Atque iterùm de vidua scribēs, *Cui vult,* [k] inquit, *nubat, tantùm in Domino. Beatior autē erit, si sic permanserit secundùm meum consilium: Puto autem, quòd & ego Spiritū Dei habeā.*

[i] Ibidèm e Vide Hier. lib 1 aduersus Iouinianū Ambr. in 1. Cor 7. & ibidèm Theodoretum. Item eundem epito. diuin. decret. cap de vir. Chrys. in libr. de virginit., cap 10. & sequentibus.

[k] Ibidèm g Iudich 8. a 15. e Luc. 2. e

D. Apostolo pulchrè suffragatur [l] Ambrosius, vbi in hęc verba scribit: Iure laudatur bona vxor, sed meliùs pia virgo pręfertur, dicente Apostolo: [m] *Qui iungit virginem suā, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit:* Hęc enim cogitat quę Dei sunt, illa quę mūdi: illa côiugalibus vinculis colligata est, hęc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonū coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanę: sed melior virginitas, per quam regni cęlestis hęreditas acquisita, & cęlestiū meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per Virginem salus euenit. Ità Ambrosius.

[l] Ambr. in epist. 81. ad Syricium Papam, & 82. ad Vercellenses.

[m] 1. Cor. 7. g Legatur idem Ambr. de viduis, & libris de virg. Item in exhortat. ad virgines, & in [illegible] virginis, c. 6 13 17 Et Damascenus lib 4 orth. fi[illegible] 25. Præterea Athanasium, Basilium, Nazianzenum [illegible] virginitate. Item Fulgentius epist. 3 ad Proba[illegible] 10 Hier. epist. 22 ad Eust. & lib. 1 contra Io[illegible] Item in apologia pro libris contra Iouin[illegible] Philadelphien. Cypr. de bono pudicitiæ Isidorus [illegible] de summo bono, cap. 40.

E. Requirit autem isthęc Castitas, vt quis consilio deliberato [n] atque constāti ab omni carnis sorde, seu Venerea voluptate, incorruptus viuere studeat, atque vitam cælibem agat continenter: vt sit sanctus, [o] & corpore, & spiritu propter Christum. Eóque spectans Apostolus dixit: [p] *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatē, potestatem autem habens suæ volūtatis, & hoc iudicat in corde suo seruare virginem suam, benè facit.*

[n] Basilius in præfatione in Asceticis, & in constitutionibus monasticis, c. 1. Cassian. colla 18 cap. 4. 7.

[o] 1. Cor. 7. f

[p] 1. Cor. 7. g Basilius homil. in Psal. 44.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Dico autem vobis, quia quicúque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiūt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerūt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

2. ESAIÆ quinquagesimosexto: Et non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ, vt suprà de sacramento Matrimonii, quæstione quinta, B. testimon. octauo.

4. IOAN libro primo aduersùs Iouinianū, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti: Dominus tentatus à Pharisæis, vtrùm secundùm legem Moysi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit. quod discipuli considerantes, dixerūt ei: Si talis est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiūt verbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris ità sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus autē præceptum Domini non habeo, profectò quia promiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. Proponit ἀγωνοθέτης præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauiū: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideò plùs amat virgines Christus, quia spontè tribuūt, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorísque gratiæ est, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Apostoli, vxoris onera contemplati, Si talis est, inquiunt, causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probás, Rectè quidem sentitis, ait, quòd non expediat homini, ad cælorum regna tendēti, accipere vxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud, verùm quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi pla-

Marc. 10. Matt. 19. 1. Cor. 7. Qui potest capere, capiat: quomodo intelligatur. Ioan 7.

cent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas. libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum cęlorum: & ob mei cultú no luerunt esse, quod nati sunt. Simúlq; tractáda sententia: Qui se, inquit, castrauerús propter regnum

Impar præmium continentium & incontinentium.

cælorum. Si castrati mercedem habent regnum cęlorum: ergò, qui se non castrauerút, locú non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandísque virtutis, Dei templum esse purissimum, totú se holocaustú

1. Cor. 7.

offerre Domino. & iuxta eundem Apostolum, esse sanctum corpore & spiritu. Hi sunt Eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiút

Esaiæ 56. Esaias de eunuchis Euangelicis agit. Hier. 38. Actor. 8. Clemens pontifex scripsit de virginitate, & præterea multi alij.

per Esaiam, quòd præ filiis & filiabus locú habeát in cælis paratú. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille reginę Candaces in Actis Apostolorú: quòd ob robur fidei, viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens, successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus meminit, scribis epistolas, omnémque penè sermonem suú de virginitatis puritate contexuit: & deincèps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quàm eloquétia viri, quos ex propriis scriptis nosse perfacile est.

5. Basilius in libro de vera virginitate, vt suprà de sacramento Matrimonij, quæst. quinta, B. testimonio nono.

6. Epiphanius hæresi quinquagesimaoctaua contra Valesios: Et sunt, inquit, eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum. Quinam igitur

Matth. 19. Eunuchi Euangelici fuerunt Apostoli & monachi. Ioánes & Iacobus virgines.

bi fuerunt, quàm generosi Apostoli, ac monasticá vitam degentes, & deincèps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui máserunt in virginitate, neque tamen propriis manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronę huius certaminis abstulerunt. Post ipsos verò

Multitudo cótinentium & virginum.

quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à monasteriis, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo cer-

Helias & Paulus cælibes & continentes. 1. Cor. 7.

támine decertauerunt. Velut etiam Helias in veteri testamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem inconiugatis, bonum est ipsis si manserint sic, vt & ego. Si verò se non continent, contrahant matrimoniú. Quomodò igitur ipse másit? Siquidem enim resectus erat, & secundùm ipsum máserunt assimilati ipsi, vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodò exectus aliquis potest matrimoniú cótrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & nè vrantur: vides quomodò de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

7. Augustinus in libro de sancta virginitate, capite vigesimoquarto & vigesimoquinto, vt suprà de Sacramento matrimonij, quæst. quinta, testimon. decimo & vndecimo.

8. Hieronymus in caput decimumnonum Matthæi, vt ibidèm C. testimonio octauo.

9. Idem libro primo aduersùs Iouinianum, vt suprà in hac quæstione, A. testimon. quarto.

Gen. 1.

10. Cyprianus in tractatu de disciplina & habitu virginum: Prima sententia crescere & generare præcepit: secunda continétiam suasit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fœcunditate generantes, propagamur & crescimus, ad humani generis augmétum. Cùm iam refertus est orbis, & mundus impletus, qui capere cótinentiam possunt, spadonum more viuentes, castrátus ad regnum. Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec

Mundo iá referto hominibus, suadetur continentia.

iugum necessitatis imponit, quando maneat volútatis arbitrium liberú. Sed cùm habitationes mul

Matth. 19. Ioan. 14.

tas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ

Maius premium virginum in cælestibus.

præmium in cælestibus obtinetis.

11. Sapientiæ octauo: Et vt scini, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illú, & dixi ex totis præcordiis meis, &c.

12. Origenes tractatu septimo in Matthæi caput decimumnonum, vt suprà de sacramento Matrimonij, quæst. quinta, C. testim. septimo.

13. Augustinus libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Ibidèm C. testim. nono.

14. Chrysostomus homilia sexagesimatertia in Matthæum: Ibidèm C. testim. nono.

1. Gregorius Nazianzenus in dictum illud Euangelij: Quum consummásset Iesus hos sermo-

Matth. 19. Explicat illud. Non omnes capiunt verbum illud, sed quibus datum est.

nes, &c. Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc sed quibus datum est. Cùm audis hoc, Datum est, nè hæretica vlla opinione inficiaris, nè naturas cóminiscaris & introducas, nè terrenos, & spirituales, & medios. Sunt enim quidam ità peruersè affecti, vt alios omninò perditæ naturæ esse, alios beatæ & saluandæ, alios autem, prout eos vel ad virtutem, vel ad vitium libera volútas duxerit, ità se habere arbitrentur. Ego verò aptitudinem quidem alios aliis vel maioré, vel minorem habere fateor: cæterùm ad perfectionem adipiscendam nequaquàm aptitudinem solam sufficere contendo: rationem enim esse, quæ eá excitet, vt natura in opus prodeat, quemadmodùm silex ferro pulsatus, atq; ità ferrum fiat. Cùm audieris, Quibus datum est:

Volentibus datum est. Rom. 9.

adde, Volentibus datum est, atque iis qui animi inclinatione ità feruntur. Etenim cùm illud audis, Non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei: idem tibi existimádum censeo. Quoniá enim nonnulli sunt, qui ob rectè facta ità animis efferútur, vt id totum sibiipsis asscribant, nec quicquam Creatori, sapientiæque eorum authori, ac bonorú omnium suppeditatori, his verbis eos docet Paulus, quòd ipsum etiá rectè velle, diuino auxilio indiget: immò, vt rectiùs loquar, propositum quoq; ipsum atque electio eorum, quæ recta & cum officio coniuncta sunt, diuinum quoddam beneficiú est, atque à Dei benignitate manans. Idcircò ait,

Voluntatis cum Dei gratia cooperatio.

Non volentis, id est, non solùm volentis, nec currentis solùm, sed etiam miserantis Dei. Ità quoniá velle quoquè ipsum à Deo est, optimo iure totum Deo assignauit. Et paulò pòst: Illic quoquè his verbis, Et quibus datum est: hoc adiunge, qui digni sunt, quique vt tales sint, non modò à Patre acceperunt, sed sibiipsis etiam dederunt. Ibidèm paulò antè: Bonum est matrimonium: sed quòd virgi-

Matrimonium non est virginitate præstantius.

nitate præstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior & preclarior esset. Nolite hoc molestè ferre, qui matrimonij iugo subditæ estis.

Actor. 5.

Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. quæ coniugio mancipata est, aliqua ex parte Christi sit: quæ virginitatem amplexata est, tota Christi sit.

sit. Illa mundo non prorsus adstringatur: hæc nullo modo animũ mundo addicat. Quod enim coniugatę est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinẽ te aggregasti, qui iugum nesciunt: ne in carnem prolabaris, nè in materiam crassitiẽmque deiiciaris, nè cum materia matrimonio iungaris, etiamsi alioqui in cælibatu perstes. An non planè angelicum, eam, quę carnis vinculis alligata sit, non secundùm carnem viuere, sed natura ipsa excelsiorem esse?

Angelorum vitam eligunt virgines.

16. MATTHÆI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

17. LVCÆ vndecimo: Et ego dico vobis: petite, & dabitur vobis: quęrite, & inuenietis: pulsate, &c. vt apud Matthæum.

18. CONCILIVM Tridentinum sessione vicesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solenniter professos, posse matrimoniũ cõtrahere, contractũmque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto: & oppositũ nil aliud esse, quàm damnare matrimoniũ, posséque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum: anathema sit. Cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

Cælibatus Clericorũ & Religiosorũ.

Castitatis donum non habentes. Matth. 7. 1. Cor. 10.

1. B. SAPIENTIÆ tertio: Felix est sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit torũ in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, & spado qui non operatus est per manus suas iniquitatẽ, nec cogitauit aduersùs Deum nequissima. dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in tẽplo Dei acceptissima, Bonorum enim laborũ gloriosus est fructus, & quę nõ cõcidit radix sapiẽtiæ.

2. CAPITE quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: quoniam apud Deũ nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cùm se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminũ præmium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigesimosexto: Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

4. MATTHÆI decimotertio: Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud cẽtesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Et post nõnulla: Qui verò in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert: & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò tricesimum.

5. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

6. MARCI duodecimo: Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

7. LVCÆ vigesimo: Et ait illis Iesus, Filij huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores, neque vltrà mori poterũt: ęquales enim angelis sunt: & filij sunt Dei, cùm sint filij resurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimoquarto: Et vidi, & eccè Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo, centum quadragintaquatuor millia, habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tãquàm vocem aquarum multarũ, & tãquàm vocem tonitrui magni: & vocem quam audiui, sicut citharœdorũ citharizantium in citharis suis. Et cantabãt quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticũ, nisi illa cẽtum quadragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunquè ierit.

9. ESAIÆ quinquagesimosexto, vt suprà A. testimonio secundo.

10. PSALMO quadragesimoquarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populũ tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniã ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filię Tyri, in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis abintùs, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

11. CYRILLVS Hierosolymitan. catechesi quarta illuminatorum: Ac præcipuà de temperantia sermonem audito, secundùm ordinem solitariã vitam agentium, ac virginum vitam æqualem angelis ducentium. Magna nobis reposita est, fratres, corona. Nè parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Estne aliquis impurus sicut Esaù, qui pro esca vendidit primogenita sua? Sed tu in libros Euangelicos inscriptus cùm sis, propter institutum continentię, caue igitur, nè deleatis propter scortationem. Neque rursùs cùm magnoperè studes temperantiæ, sis inflatus aduersùs illos, qui occupati sunt nuptiis: nã & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus, dicit Apostolus. & tu quid ignoras, nunquid non ex nuptiis natus es? Non ergò ideò, quòd aurum possideas, argẽtum reprobes.

Virgines vitã æqualem angelis ducunt. Corona virginitatis magna. Heb. 12.

Hebr. 13.

12. CATECHESI duodecima illuminatorum: Adoretur qui de virgine natus Christus, & agnoscant virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui vitam solitariam agunt, castitatis gloriã: neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator. Itaque si veneratur virgo propter nouem mẽsium tempus, multo magis nos, propter multorũ annorum tempus. Omnes aurẽ castitatis cursum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam? angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debẽt sicut sol. Nè propter paruam voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum, longæua autem est ex eo & æterna verecũdia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

Virginum corona. Castitatis monachorum gloria.

Angelica corona.

Virgines cum Maria habebunt partem.

13. CATECHESI decimaquinta illuminatorum: Inscripta est omnis tua oratio, & psalmodia: des-

eripta est tns omnis eleemosyna: inscripium est omne ieiunium: inscriptum est omne conugium rectè custoditum: inscripra est continentia, propter Deum instituta Pręcipuam enim coronam in scripturis haber virginitas & castitas, cuiua gratia locebis sicut angelus.

Valeria sponsa regis cœlestis, virginitatem vouit.

14. MARTIALIS Apostolus in epistola ad Tolosanos, capite octanoi Virgo Valeria sponsa regis terrestris, sed melius sponsa regis cœlestis, quæ per meam prędicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuonerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempsit, æternam inuenit, & temporalem mortem pro Christo suscipere non recusans, æternam mortē deuicit. Et paulò pòst: Sponsus autem virginis adeò est affectus testis passionū Christi, vt in corpore suo cælestem conuersationem iam præbeat subditis, desideria carnis suę crucifigēs, regnum diaboli minuens: nec solùm Christo cui credidit, Ecclesias per suum regnum, secundùm quod Spiritui sancto & nobis visum est disponere, & fabricare gaudeat, sed antiqua templa dæmoniorum, & spurcissima fana idolorū destruēre perfectus in fide videatur. Cui etiā obedire debetis in omnibus, quia princeps à Deo vobis est cōstitutus, à quo omnis potestas & paternitas in cęlis & in terra originem ac fortitudinem sumpsit. Quē principem bonum ad hoc tātum munus perduxit grauem & nouellę fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus est, vt pro suauitate quoquè præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenùs liberior Deo famulari possit, & multas cateruas populorum subdere fōti regenerationis.

Ecclesiarum fabricatio.

Castitas sponsi sanctæ Valeriæ.

Castitas coniugalis. Genes. 1.

15. CAPITE nono: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cùm & hoc cōiugium honestum concessum sit & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationē generis humani. Vltrà hunc autem gradum homini licitè concessum, viduitatem in præmio maiori constituit. Sed & tertium excellentem gradum honestatis in virginitate demōstrauit nobis perfectum, & per omnia similem angelicę dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui potest capere, capiat.

Viduali. Virginitas similis angelicæ dignitati. Matt. 19.

16. CAPITE decimo: Ideò prædico vobis, quicunque in vobis viduitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munēre claritatis Dei. Qui verò in sublimitate excelsiori permanserint, virgines esse eligētes, centuplicatam in perpetua benedictione gloriam consequentur. Nā qui in virginitate singulari virginitatē matris suæ elegit, qui mortuus & resurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentiùs secum, qui tales esse elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

Virginum centuplicata gloria.

17. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Nūc nobis ad virgines sermo est quarū quo sublimior, gloria est, maior & cura est, Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, &c. Quę se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes, tam carne quàm mente se Deo vouerint, consumment opus suum magno pręmio destinatū: nec ornari iam aut placere cuiquam, nisi Domino suo, studeant, à quo & mercedem virginitatis expectent, dicente ipso: Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, &c.

Virginum gloria sublimior. Laus virginū.

Deo se vouent virgines. Opus magno præmio destinatum.

Matt. 19.

Denuò quoquè per hanc angeli vocem continentiæ munus ostendunt, virginitas prędicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt: hi sunt qui sequūtur Agnum quocūquè ierit. Ibidem: Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. Immortalitas perseueranti datur, perpetua vita promittitur, regnū Dominus pollicetur. Seruate virgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grāde virtutis, munus maximum castitatis. Domini vox est illa, dicentia: Filij seculi huius generant & generātur: qui autem habuerint dignationem seculi illius & resurrectionia à mortuis, nō nubunt, neque matrimonium faciunt: neque enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cùm sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis: per seculum sine seculi contagione transitis. Cùm castę perseueratis & virgines, angelis Dei estis æquales: tantùm maneat & duret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseueret.

Apoc. 14.

Præmium virginitatis cuiusmodi sit.

Luc. 20

18. HIERONYMVS in commentariis super epistolam ad Philemonem: Si autem Philemon hęc ad hominis præceptum facit: quanto magis faciet ob dilectionem Dei? Vndè meritò Apostoli voce laudatur, quòd mandata eios opere præuertat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine: plùsque faciens quàm præceptū est, vincant eos qui tantummodò imperata fecerūt, & iubētur dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoquè propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet: & vltra imperata se tendit.

Psal. 18. Plus faciens quàm præceptum est. Luc. 17.

Virginitas cur maiori præmio coronetur.

19. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: Sed quoniam deuitatis remissisve peccatis, adeūda est vita æterna, in qua est quędam egregia gloria, non omnibus in ęternū victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequēdæ parùm est liberatom esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse & reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugis seruiūt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quā uis in ęterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

Singularis gloria eorum in cœlis, qui Deo virginitatem vouerint. 1. Cor. 7.

Quædam gloria non omnium beatorum. 1. Cor. 15. 1. Cor. 7.

20. ET capite 27. Pergite itaq; sancti Dei, pueri ac puellę, mares ac fœminę, cælibes & innuptę, pergite perseueranter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouū, quod cātabitis in citharis vestris, hoc est, in cordibus dicatis laudibus. Nō tamē quē tale, quale cātat vniuersa terra, cui dicitur: Cātate Domino cāticū nouū, cātate Domino vniuersa terra: sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. Et post pauca: Quò ire putamus hūc agnum? Quò nemo eū sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quò putamus eū ire? In quos saltus & prata? Vbi credo sunt *gramina gaudia, nō gaudia seculi huius vana, insaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei

Apoc. 14. Canticum virginibus singulare. Psal. 95.

* gaudia

Gaudiũ virginum in cælo à cæterorum gaudiorũ longè distinctum. Sunt aliis alia, sed nullis talia gaudia.

Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta: gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christũ: gaudia propria virginum Christi: Non sunt eadem non virginum, quãuis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia.

21. CAPITE vigesimooctauo: Sequantur itaque agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt: non quocunque ille ierit, sed quousque ipsi potuerint. Possunt autem vbique, præter cùm in decore virginitatis incedit.

Votum virginitatis.

22. CAPITE vigesimonono: Vos itaque sequimini eum, tenẽdo perseueranter quod vouistis, ardẽter facite cùm potestis, nè virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec inuidebit, & collętando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Pręsumite itaque, fidite, roboramini, permanete qui vouetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum.

Votum perpetuæ cõtinẽtiæ non propter præsens seculũ, sed propter regnũ cælorũ. Matt. 19. 1. Cor 9. Psal. 83.

23. CAPITE trigesimo: Vos etiam qui hoc nondùm vouistis, qui potestis capere, capite: perseueranter currite, vt comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim, sicut, Non mœchaberis, Nõ occides: ità dici potest, Non nubes. Illa exigũtur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant illa, dãnantur. In illis Dominus debitum impèrat vobis: in his autẽ si quid ampliùs supererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud est, in muro eius locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo & sperando, & amando, potuistis cõiugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa.

Exo. 20. Supererogationis opus, vouere castitatem. Luc. 10. Esai. 56. Gloria virginũ singularis. Transuolare coniugia.

24. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimanona: Admonendi sunt peccata carnis ignorãtes, vt incessanter pręmia suspiciant, & liberet proculdubiò tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leue fit quod transeundo laboratur. Audiant quod per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ volui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen meliùs à filiis & filiabus. Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se praui operis abscindũt. Quo autem apud patrem loco habeantur, ostenditur, quia in domo patris, videlicet æterna mansione, etiam filiis præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocũquè ierit. Et quòd canticum canticorũ cantant, quod nemo potest dicere, nisi illa cẽtũ quadraginta quatuor millia. Singulariter quippe canticum agno cantare, est cum eo in perpetuũ præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licèt dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celsitudine læti sunt, quamuis ad eorum præmia non assurgant.

Præmia castitatis. Esai. 56. Eunuchi euãgelici qui sunt. Cõtinẽtiũ & virginũ peculiaris gloria in vita æterna. Apoc. 14. Canticum singulare.

1. C. PRIORIS ad Corinthios septimo: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini, mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, &c. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? Noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccásti. Et si nupserit virgo, non peccauit, tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum* obseruandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oportet fieri: quod vult faciat, nõ peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo, seruare virginẽ suam: benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit, & qui non iungit, meliùs facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit, quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult, nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

** obsecrandi.*

2. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, explicaturus caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit: Corinthii per literas quæsierant, verùm post fidem Christi cælibes esse deberent, & continentiæ causa, quas habebant, vxores dimittere: an si virgines credidissent, inirent matrimonia, &, cùm è duobus ethnicis vnus credidisset in Christum, vtrúmnam credens relinqueret non credentem, & si essent ducendæ vxores, Christianas tantùm accipi iuberet, an & ethnicas? Et post nonnulla: Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incentiua vitiorum, angelorum vitam non exigimur, sed docemur. Quia vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo,

Scopus cap. 7. prioris epistolæ ad Corint.

Cõsiliũ virginitatis, nõ præceptum datur. 1 Cor. 7.

cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare consilium, de quo nõ habes iussionem? Respondebit mihi Apostolus: Et vis vt ego iubeam quod Dominus obtulit potiùs, quam

2.Cor 9.

præcepit? Ille creator est figulus, sciens fragilitatem vasculi, quod operatus est virginitatem in audientis potestate dimisit, & ego doctor gentium, qui omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem, onus perpetuæ castitatis statim in principio

1.Cor 7.

Cogitare quæ Domini sunt, magna dignitas est.

credentium imponam ceruicibus infirmorum? Et posteà: Quid ergò cogitat innupta & virgo? Quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Vt nihil aliud esset, vt nulla merces virginum amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimque docet, quæ sit ipsa cogitatio, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius, nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit. Ac, nè forsitan putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis iniiciam, sed vt ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò pòst: Et qui non iungit, meliùs facit. Nisi illaturus esset, melius facit: nunquam præmisisset, benè facit. Vbi autem bonum, & melius est ibi, boni & melioris non vnum est præmium, & vbi non est vnum

Differentia & distantia inter nuptias & virginitatem.

præmium, ibi vtiquè dona diuersa. Tantum igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & benefacere: immò vt leuius dicam, quãtum inter bonum & melius. Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrumque

Eccl. 7.

Monogamia melior digamia.

cauto moderamine præceptorum, vt nec ad sinistram, nec ad dexterã diuerteret, sed via regia graderetur, & illud impleret: Nè sis iustus multùm: rursùm monogamiam digamię comparat, & quomodò nuptias subdiderat virginitati, ità digamiam

1.Cor 7.

primis nuptiis subiicit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm consilium meum. Puto autem, quòd & ego

1.Tim. 5.

spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed iis quæ se cõtinere nõ possunt, nè, luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationem, quòd primam fidem irritam fecerint; & hoc concedit, quia multæ abiêrunt retrò post satanam. Cæterùm beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuóque subiungit Apostolicam authoritatem, secundùm meum consilium. Porrò nè authoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilium est: vbi autem nubendi concedit veniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ità singulis relaxans, vt vnusquisque ferre potest.

Digamus eligi non potest in Clerum.

Quam sancta sit digamia, hinc ostẽditur, quòd digamus in Clericum eligi non potest, & ideò Apostolus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur, non

1.Tim 5.

minùs sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Non damno digamos, immò nec trigamos, &, si dici potest, octogamos, plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quicquid ęqualiter licet, æqua lance pensandum est.

Bigamus non damnat Hieronymus.

Ibidem: Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quod ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatum autem & extra paradisum protinùs nuptiæ. Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum. Sicut & legimus, quòd Moyses, id est,

Iosue cælebs vixit.

lex, habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios, &, si potueris monstrare, victum me esse fatebor. Item: Obsecro te lector, & idipsum sæpè commoneo, vt scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahere iis, qui in lege præcesserint, sed seruisse eos temporibus & conditionibus suis, & illam Domini implesse sententiam: Crescite & multiplicamini, & replete terram, &, quod his maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, quibus dicitur, Tempus in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à saluatore virgine dedicari. Eliam, & Elisæum quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorum me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est: vtiquè non solùm in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluum autem est de Daniele dicere, cùm Hebræi vsque hodiè autumnent, & illum, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quam Esaias loquitur ad Ezechiam: Et de filiis tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Et post pauca: Venit Iouinianus ad Euangelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socrum eius, & consueta vecordia non intelligit istos quoquè inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari, neque enim euãgelium ante crucem Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant quo euangelium nesciebant, qui assumpti posteà in apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cùm Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amen dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parẽtes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non accipiat multo plura in seculo isto, & in seculo futuro vitam æternam. Si autem illud nobis opposuerit, ad probãdũ quòd omnes Apostoli vxores habuerint: Nunquid nõ habemus potestatem mulieres, vel vxores circunducẽdi, (quia γυνὴ apud Græcos vtrumque significat) sicut cæteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iungãt & illud, quod in Græcis codicibus est: Nunquid nõ habemus potestatem sorores, mulieres, vel vxores circunducendi? Ex quo apparet, eũ de aliis sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicũ, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatũ. nã & ordo verborũ hoc significat. Nunquid non habemus potestatẽ mãducãdi, & bibẽdi, aut sorores mulieres circũducẽdi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus soro-

Daniel castus.

Esa. 39.

Luc 18.

Apostoli ante euãgeliũ vxores suas duxerũt, posteà verò reliquerunt officiũ coniugale.

Matt. 19.

Mar. 10.

Luc. 18.

1.Cor. 9.

An ex Pauli verbis cõclud. … Apostolos vxores habuisse.

Luc 8.

Cur in lege veteri nõ … … cælibatus & cõtinentia.

Gen 1.

1.Cor. 7.

Elias & Eliseus cælibes fuisse.

Luc. 1.

sororibus infertur: perspicuū est, nō vxores debere intelligi, sed eas vt diximus, quæ de sua substātia ministrabāt. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, quod solita sit Elisæum recipere, & ponere ei mensam & panem, & candelabrum &c. Aut certè, si γυναῖκας vxores accipimus, nō mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostēdit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquàm excepto Apostolo Petro non sit manifestè celatum de aliis Apostolis, quòd vxores habuerint, & cùm de vno scriptum sit, ac de cęteris tacitū, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Et tamē ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elisabeth, Petrum & socrum eius: sciat de Zacharia & Elisabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptiis virginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatem: vt à propheta virgine, virgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur. Ioannes vnus ex discipulis qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quē fides Christi virginem repererat, virgo permāsit, & ideò plùs amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus qui vxorem habuerat, interrogare non audet, illum rogat, vt interroget &c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vndè & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non moriturum. Ex quo ostenditur, virginitatem non mori, nec sordes nuptiarum ablui cruore martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obuiaè contenderit, Ioannē virginem non fuisse, & nos amoris præcipuè causam, virginitatē diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plùs amatus sit.

4 Reg. 4. — *Vox Græca nō admittit hoc loco significationē vxoris. Vide etiā Aug. in lib. de oper. monach. cap. 4.* — *Luc. 1.* — *Ioānes baptista virgo. Luc. 4.* — *Ioānes Apostolus virgo. Ioan. 13. Ioan.* — *Virginitas nō moritur.* — *Ob virginitatem Ioannes plus amatus.*

IOVINIANVS: Non nego beatas esse viduas, quæ ità post baptismum manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurant: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quā nuptæ coniugali officio seruientes, ità & ipsæ æquo animo patiātur virginitatem sibi præferri. Si enim illas sera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatas, cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint? Frustrà, inquit, hæc loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnius vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo cōstituuntur. Quomodo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum, & tamen dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino, & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem præferat matrimonio, & suadet, quod imperare non audet, nè iniicere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm hominum potest sustinere natura: ità & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus construebatur Ecclesia, leuiora nuptis credentibus dat præcepta: nè territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem &c. vt suprà de Sacramento Matrimonij, quæst. 4.

Castitas viduarū superat castitatē cōiugū, & à virginitate superatur. — *Obiectio de Clericis nuptis ecclesiæ. 1. Tim. 3. 1. Cor. 7. Paulus in septimo capite omnia agit, vt virginitatem præferat matrimonio.* — *Cur in initio Ecclesiæ in episcopos bigami ordinabantur.* — *Ineptū est asserere nō nisi maritos episcopos esse debere. 1. Cor. 7.*

C. 15. Alioqui si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisi mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioānes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur. Noli metuere, nè omnes virgines fiant, difficilis res est virginitas, & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi. incipere, plurimorum est: perseuerare paucorum. Vndè & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possēt, nūquàm & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginibus autē præceptum Domini non habeo. Et post multa ex paulo allata testimonia: Dies, inquit, me deficiet, si voluero omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Trāseamus ad Iacobum, qui frater Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæque iustitię & perpetuæ virginitatis, vt Iosephus quoque, historicus Iudæorum, propter huius necem Hierosolymam subuersam referat. Et ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitię Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu: nec prius perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum purissimis victimis recōciliauerit. Infinitum est, de euangelio decem virginum exponere sacramentū, quinque stultarum, & quinque sapiētum. Hoc solùm nūc dico, quòd quomodo absque cęteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continētia, castitate, imperfecta sunt. Et cōcludens ait: Satis abundéque Christianę pudicitię & virginitatis angelicę de diuinis libris exempla præbuimus: sed quoniam intellexi in commentariis aduersarij, prouocari nos etiam ad mundi sapientiam, quod nunquàm hoc genus in seculo sit probatum, & nouū dogma cōtra naturam religio nostra prodiderit, percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasq; historias, & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatum. Referunt fabulæ, &c.

Virginibus tāquàm gemmis ornatur Ecclesia. — *Rara Virginitas.* — *Matt. 20.* — *Matt. 19. 1. Cor. 7.* — *Castitatis præcepta. Ioan. 16.* — *Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.* — *Apoc. 14. Gradus continētium cōiugū, viduarum, & virginum.* — *Mat. 25.* — *Opera omnia absque continentia imperfecta sunt.* — *Ex profanis authorib⁹ probat virginitatē semper tenuisse pudicitiæ principatum.*

3. AMBROSIVS in caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est innuptis vt sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed absit, Sic enim à pueritia spiritui seruiuit, vt huius rei studium non haberet: quippe cùm iuuēculus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò pòst: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et vt hoc absolutiùs ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimū est, vt inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solùm apud Deum virginitatem cōmendatiorem docet, sed & apud vitam pręsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio & mœroris partus, simúlque orbitates filiorum ignorat. Vt ergò ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illā dilexerint, vt cùm non solùm hāc apud Deum locum meliorem habere discunt, verumetiā in pręsenti, omni industria hāc appetetéc. Et in fine: Apostol⁹ his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderāt cęlestibus pręceptis, ostendés & docés quo compendio citiùs itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens

Pauli cælibatus & castimonia. — *1. Cor. 7. Virginitas & apud Deū & apud vitā præsentē cōmendatior.* — *Per virginitatem tanquàm*

[Compedes quædam cursus itur ad Deum.]

quale præmium possit accipere, qui à licito temperat. Vt melior fiat, simul omnia impedimenta carnis sprevit, non nescius hæc esse, quæ gressum currentis velut vectibus compedum detinent.

4. THEODORETUS in caput septimum prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Dominus enim, cùm dixissent Apostoli, si ita est lex vxoris, expedit vxorem non ducere: respondit, Non omnes capiunt verbum hoc, & rursus, Qui potest capere, capiat. Propterea diuinus quoque dixit Apostolus, præceptum Domini non habeo. Si ergo legem non accepisti, quid sibi vult, quod dicis, Consilium autem do? Non legem fero, sed consilium affero. Etenim Deus cùm quæ sunt secundùm naturam præcepisset, adhortatur ad ea quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurum vt quidam huic rei tanquàm rei nouæ contradicerent, consilio adiecit: Tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Cum solita modestia Apostolicam authoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini misericordiam vocatus, & concredita est prædicatio. Quid autem consulis? Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse. Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Illud, existimo, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum & bonorum optimum ac præstantissimum: sed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio & transgressio, & eorum qui transgrediuntur, punitio, & ideò quæ magna sunt, non præcipit, sed ad ea hortatur. Et paulò pòst in ea verba, Qui sine vxore est, &c. Ostendit breuiter differentiam sollicitudinis eius qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cælibatum amplectitur. Facilè autem scire potest qui vult, eorum qui in vita versantur, labores & sollicitudines. Eas autem nos quoque fusius ostendimus dum de virginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur.

[Matt. 19. — Præceptorum & consilij discrimen. — Consiliarius fide dignus. — Virginitas bonorum optimum ac præstantissimum. — Theodoretus scripsit orationes de virginitate.]

IDEM super ea verba: Volo autem omnes esse sicut meipsum: In continentia & perfectionem indicauit, & quæ minora sunt, concessit, & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ sunt optima & præstantissima eligenda, archetypum exemplar excitat: seipsum autem exemplar proposuit, suæ castitatis thesaurum nobis reuelare coactus. Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego. Ostendit rursùs se esse ex ordine cælibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc esset adolescens, quando vocatione dignus est habitus.

[Pauli cælibatus.]

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim esse rem supra naturam: eam autem laudibus prosequendo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus est. Cùm enim dixissent Apostoli: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: respondens Dominus, dixit: Non omnes &c. & sunt Eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum Dei. Hoc autem non de testium, sed deprauatarum cogitationum dixit amputatione, deinde subiunxit: Qui potest capere, capiat. Qua de causa diuinus etiam Apostolus, de virginitate loquens, dixit: Præceptum autem Domini non habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Consilium autem do, &c. Huic nempe, sic esse, addidit illud, existimo: non dubitans de iis quæ consulebat, sed orationem moderans, vt non esset lex. Lex enim habet etiam transgressionem, transgressio autem inducit etiam supplicium. Ea autem de causa adiecit illud, Puto, vt ostenderet id quod dicitur, non esse legem, sed consilium. Hoc autem, Non peccat si nubat: dicit de iis, quæ virginitatis pacta conuenta seu vota nondùm fecerant.

[Matt. 19. — 1. Cor. 7. — Cur dixit, existimo. — Virginib. quæ voto adstrictæ non sunt, nubere li... — Meminit huius libri Niceph. li. 14 hist. eccl. ca. 4.]

6. CHRYSOSTOMUS in libro de virginitate, capite decimo: Mihi ipse persuadeo, virginitatem coniugio multo esse præstantiorem, neque tamen propterea connubium in illis pono, quinetiam ipsum magnis laudibus afficio.

7. CAPITE vndecimo: Virginitas est bonum, id ego quoque fateor. Atqui nuptiis etiam melior & istud tibi assentior: ac, si liber, illud adiungam, tanto nuptiis eam præstare, quanto cælum terræ, quanto hominibus angeli antecelluns: ac, si quid præterea audendum est, etiam magis. Nam ii neque nubunt angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & sanguine coagmentati sunt, in terris præterea non commorantur: non cupiditatum aut libidinum perturbationibus sunt obnoxij, non cibi indigent aut potus: non sunt eiusmodi, vt eos dulcis sonus, aut cantus mollire, aut præclara species possit allicere: nulla denique eius generis capiuntur illecebra: sed, quemadmodum cælum summo meridie, nullis perturbatum nubibus, purum & lucidum apparet, sic angelorum natura, nullis commota perturbationibus, necessariò clara permanet, & illustris.

[Virginitas coniugio præstantior. — Angelis præfertur virginitas. Luc. 20.]

8. CAPITE duodecimo: At humanum genus, cùm natura beatis illis mentibus inferius sit, omni vi, studioque contendit, vt, quoad eius fieri potest, illas assequatur: quomodò non nubunt angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo, assistentes illi semper ad Deum, eidem inseruiunt, & istud ipsum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentè & assiduè Deo seruire, neque vlla indè se distrahi possint. Vidésne virginitatis præstantiam? quomodò terrarum incolas sic afficiat, vt eisdem illi, quibus cælites, muneribus perfungantur, & qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipsos æmulos studij efficiat angelorum? His autem virginibus multa & maxima præstò erunt bona, & planè ea, quæ non modò suprà sunt oculorum & aurium sensum, sed omnem hominum mentem & cogitationem superant.

[Virgines quæ in se angelicos imitantur mores. — Inexplicabilia virginum merces.]

9. CAPITE vigesimoprimo: Quid virginitate suauius? quid pulchrius? quid illustrius? etenim ipsis Solis radiis fulgores splendidiores emittit: nos verò ab omnibus terrenis rebus auocans, sic afficit, vt Solem iustitiæ puris & intentis oculis intueamur.

[Pulchritudo virginitatis.]

10. CAPITE vigesimooctauo: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, quæ cùm de nuptiis videatur dicere, re tamen vera tanquàm hamum vsitata piscator esca circumuestiens, sic ipse in audientium aures inserit orationem, eo consilio, vt illo ipso sermone de nuptiis, eosdem à nuptiis deterreat, nam qui illud audit, se per coniugium non in sua, sed in vxoris esse potestate, confestim operam dabit, vt ab acerbissima seruitute liberetur, vel potiùs id primùm cauebit, ne ipsum subeat

[1. Cor. — Nuptias occulte di... det Paulus.]

iugum

iugum seruituris.

Inter nuptias ac virginitatē magnū interuallum.

11. CAPITE trigesimoquarto: Etiam ne, quæso, nuptias quisquam cum virginitate cōferre, vel omninò in eius conspectu ponere audeat? at non id permittit diuus Paulus, qui magnum inter vtrumque ponit interuallum, hæc enim, inquit, cogitat, quæ Domini sunt: illa autē cogitat, quæ sunt mundi. Et paulò pòst: Quo magis virginitas, diutiusque seruatur, eo maiorem habet laudem: coniugio verò cùm quis ad satietatem abutitur, tum maximè omni laude priuatur. Hoc autem, inquit, dico secundùm indulgentiam, at cui indulgentia tribuitur, nullus ipsi ea in re locus ad laudē relinquitur. De virginibus autem cùm dissereret, Præceptum, inquit Domini non habeo, cōsilium autem do. An igitur coniugium propterea virginitati cōfert minimè is quidem: nam de virginitate consilium dat, hic tribuit indulgentiam, neutrum certè iubet.

Pauli cælibatus.

Quòd si eius sententiam nōsse vis, audi quæ dicat ipse: Volo, inquit, omnes homines, sicut meipsum, continentes esse. Si igitur vis, omnes vt se contineant, neminem vis iugi coniugio? At enim eos qui cōnubio iungi volunt, neque propterea prohibeo, nec accuso: omnes tamen oro, & exopto ab omnibus, vt similes mei sint, concedo illis connubium propter fornicationes: quòd verò illud mihi optatius est, propterea dixi initio, Bonum esse homini mulierem non tangere.

Virginitatis donū non ità datur, vt homo pro eo adipiscendo aut cōseruādo laborare nō debeat.

12. CAPITE trigesimosexto: Cùm illud acceperis ab eo, Vnusquisq; proprium donum habet, nè concidas animo, néve sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore aut studio meo opus est: donum enim eam Paulus vocauit. Neque enim ità dixit, quòd cōtinentiam in numerum cælestium munerum vellet referre, sed modestiæ causa donum appellauit. non enim adeò & a se ipse, & a Christo

Mat. 19.

dissentiret, cuius illud est, Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. & illud, Qui potest capere, capiat. Sibi certè, iis condemnatis quæ, cùm viduitatem elegissent, non manserunt in sententia, minùs ipse constaret. nam si do-

1. Tim. 5.

num id est, quid ipsis comminaris? Habētes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, nus-

Bonam vitam requirit Christus.

quàm enim Christus in eos animaduertit, qui dona nō habuerunt: at illos semper pœna afficit, qui honestè vitam non agunt. Atque illud, quod ab ipso maximè quæritur, optima vitę ratio est, & actiones eiusmodi, quæ nullam habeant ansam reprehensionis: partes verò facere diuinorum munerum, eàque distribuere, non accipientis est optio, sed da-

Matth. 5.

tis iudicium. Non miraculis, sed honestis actionibus tribuuntur beatitudines, quemadmodum nec cessationi, sed prauis actibus supplicia proponuntur. Sed quid opùs fuit in eiusdem rei admonitione permanere, si nostri illa non sit arbitrij, si, præter diuinæ gratiæ momenta, non etiam opera ac studium nostrum nobis sint ad eius facultatem ne-

1. Cor. 7.

cessaria? Cùm enim dixisset, Volo omnes homines, sicut ego sum, continentes esse: rursùs inquit, Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est ipsis, si sic permanserint, sicut & ego.

Quæ nū virgo si nubat, non peccat.

Cui viduæ licet denuò nubere.

13. CAPITE trigesimonono: Cùm dixit virginē, quæ nupserit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciārit, quippe quā deliquisse, & intolerabili scelere se adstrinxisse perspicuum est omnibus, sed de illa, quæ expectet adhuc nuptiatum, nihildum statutum habet, verùm etiam nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahitur. Et post pauca: viduæ omninò, si voluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professa sit, postea nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquàm obtrita ne-

1. Tim. 5.

glexerit, non his ergò, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.

Nemo cogitur ad incōtinentiam.

Non dixit, si quadam libidinis vi coguntur, si trāsuersi aguntur, si non possunt: nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit: verùm quid is inquit? Si verò se nō continent, nubant, quod eorum voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat eum ipsos rei facultatem habentes, ob id minùs eam perficere, quòd laborem defugiunt.

Quòd quidā se non contineāt, voluntati tribuendū & pigritiæ.

Virgini sacræ nubere nō licet.

14. CAPITE quadragesimo: Quemadmodùm virgini, viuo eius viro (immortalis autem is est) nunquàm licet nubere: sic nuptæ, tantùm coniuge mortuo.

Matt. 19.

15. CAPITE quadragesimoprimo: Illud, Qui potest capere, capiat, liberam dat auditori optionem eligendi.

Corona virginitatis inexplicabilis.

16. CAPITE quadragesimonono: Virgo, si nupsit, non illa quidem peccauit, sed ipsa se virginitatis corona priuauit, nempe magnis muneribus, & inexplicabilibus. Quid verò bona non exposuit ea, quæ, certamine confecto, ipsis sunt reseruata? quo modo sponso obuiam prodeunt, quo modo fulgentes gestabunt lampades, quo modo gloriosè admodum, fidentérque vnà cum Rege spōso in thalamum introeant, quomodo ad regium solium accedentes, omnium maximè fulgeant? At de illis ne verbum quidem fecit, passim verò meminit vacuitatis molestiarum, quas vita hæc habet. Ad Corinthios loquebatur, apud quos se nihil scire iudicauit, præter Christum, & eum crucifixum: quibus cum agere tanquàm cum iis, qui rebus cælestibus dediti essent, minimè potuit: ac, quòd hærerent in corpore, & in cura terrenarum rerum essent defixi, lac etiam tum illis adhibuit: ad quos cùm illa mitteret, sic est locutus: Lac vobis potum dedi, non escam: nondùm enim poteratis: sed ne nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis: & secundùm hominem ambulatis. Idcircò terrenarum rerum commemoratione, & eorum, quæ sub oculos & sensus cadunt, eos & ad virginitatem cohortatur, & à coniugio deterret. At non idem fecit Dominus noster Iesus Christus, cùm de virginitate disseruit: sed in illis quidem cælestis regni meminit: Sunt enim eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

Cur Paulus nō meminit coronæ virginū, sed tātū vacuitatis molestiarū huius vitæ.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Christus verò meminit.

Mat. 19.

Luc. 20.

17. CAPITE septuagesimooctauo: Christum loquentem attende: Neque nubent, neque vxorem ducent, sed sunt sicut angeli in cælo. Vide interuallum, quàm in excelsum locum virginitas, cùm eiusmodi est, mortale corpus extollat.

Heliæ, Helisæi & Ioannis virginitas, ą dōno [illegible] gelis cōstituit.

18. CAPITE septuagesimonono: Qua enim, quæso, re differebāt ab angelis Helias, Helisęus, Ioānes, veri virginitatis amatores? nulla, nisi quòd mortali natura cōstabant. nā cętera si quis diligēter inquirat, hi nihilo minùs affecti reperientur, quàm beatæ illæ mentes, & idipsum, quo inferiore conditione videntur esse, in magna est eorum laude

ponendum. Vt enim terrarum incolæ, & ij, qui essent mortali natura, possent ad illam virtutem vi & contentione peruenire, vide, quanta eos fortitudine, quanta vitæ ratione præditos fuisse oportear. Virginitatem autem fuisse, quæ tales eos reddiderit, ex eo perspicuum est, nam si vxores habuissent & liberos, haud facilè adducti essent, vt & in solitudine viuerent, & suas familias contemnerent, & reliqua, quæ necessaria essent ad vitam, non compararent. Nunc verò his omnibus soluti vinculis, tanquàm in cælo, sic in terris diuersantes, non parietibus, non tecto, non lecto, non mensa, non aliis eius generis indigebant: quin illis cælum erat pro tecto, solùm pro strato, pro mensa solitudo, & quæ sterilitas solitudinis, aliis famis effectrix videtur, sanctis illis viris suppeditabat rerum omnium copiam.

Virginitas eos euexit.

19. CAPITE octogesimotertio: Quod initio dixi, id repetam etiam in præsentia, non eúdem à nobis, & ab illis virtutis modum requiri, neque enim nunc quisquam perfectus esse potest, nisi vendiderit omnia, nisi omnibus renunciauerit, neque pecuniæ solùm, aut domus, sed propriæ etiá vitæ curam abiecerit, at nullú tantæ perfectionis tum specimen fuit. Quid ergò est? perfectior ne, inquit, nostræ huius vitæ ratio est, quàm tum Patriarchæ Abraham fuerit? deberet quidem, & ea lege sumus adstricti: sed hac viuendi regula non vtimur.

Nó idé virtutis modus in veteri & nouo testaméto.

20. IVDITH octauo: Erat auté Iudith relicta eius (Manassis) vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha & neomenias, & festa domus Israel.

21. CAPITE decimoquinto: Ioachim autem summus pontifex de Ierusalem, venit in Bethuliam cú vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cùm exiisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicétes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

22. LVCÆ secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hęc vidua erat vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Agrestis vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuat, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulát se ista donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamos sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multóque præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium.

Inter castitatis & meritorum gradus nó discernere, agrestis vlulatus est.

Gen. 2. Matt. 19.

Iure laudatur bona vxor &c. vt in textu Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundùm iudicium tuum esse damnatos.

Iouinianistæ damnati.

2. IDEM in epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellésem: Audio venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio. Et post nonnulla: Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutē, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergò non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere aut sustinere non potest. Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, &c. vt suprà quæst. 1. D. testim. 1.

Virginitatem deprimút vaniloqui homines.

Virginitatis gloria.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testim. primo.

4. AMBROSIVS libro de viduis, vt suprà quæst. prima, D. testim secundo.

5. IDEM in libro primo de virginibus: Inuitat núc integritatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: nè veluti transitu quodam præstricta videatur, quę principalis est virtus. Non enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis auté humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsú naturæ sit? E cælo accersiuit quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuendi sibi vsú &c. vt suprà quæst. 2. B. 2. Dicet aliquis: Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino apparet in gloria, ideò Dominici venturus est præcursor aduētus. Et post nonnulla: Ego licèt laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author appareat. Ac prius vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cęlo profectò est patria castitatis. Itaque hîc aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius authorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licèt fœcundo se mulier nobilis partu: quo plùs generauerit, plùs laborat. Numeret solatia filiorum, sed numeret pariter molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Et post pauca: Audistis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus patérum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Non vtique dissuadeo nuptias, si fructus sacræ

Virginitas principalis est virtus.

4. Reg. 2. Helias virgo. Malach. 4.

Virginitatis & castitatis patria in cælo est.

Virginalis castitas quid sit.

Author eius est Dei filius.

Confert virginum felicitaté cú bonis coniugum.

Meritis filiarú virginú redimuntur parétum delicta.

cræ virginitatis ennmero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, oisi habeat vndè nascatur. Bona cum bonis cõparo, quò faciliùs, quid præster, eluceat. Neque meam sentẽtiam affero, sed eam repeto, quàm edidit spiritus sanctus per Propheram: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute.

Sap. 4.

Vobis virgines sanctæ speciale præsidium est, quæ intemeraro pudore sacrum uomini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis angeli militãt, quæ aogelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur.

Virginalis castitas meretur angelorũ præsidium.

Et qnid pluribus exequat laudem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui eam seruauit, angelus est: qui perdidit, diabolus. Nam de resurrectione qnid dicam, cuius præmia iam teneris? In resurrectiooe autem neqne oubent, neque nnbentur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præstò est, votorúmque oostrorum vsus apud vos est.

Castitas angelos fecit. Matth. 22.

Dicet aliquis: Tu nobis quotidiè virgionm caois laudes: quid faciam, qui eadem quotidiè cantito, & proficio oihil? Sed noo mea culpa. Denique de Placentioo sacraodæ virgines veniunt, de Boooniensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hîc velentur: magnam rem videtis: hîc tracto, & alibi persuaden. Si ità est, alibi tractemus, vt vobis persuademus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, seqnuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam plerásque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius est, viduis, cũ quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominẽ amarent filiæ vestræ, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deũ non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitię fructus sit, qui Barbaricis quoque inoleuit affectibus. Ex vltimis infra vltráque Mauritaniæ partibus deductæ virgines hîc sacrari gestiunt.

Ad Ambrosiũ confluebant virgines ex aliis prouinciis, vt ab eo velarentur.

Contra parentes, qui filiabus in amplectendo virginitatis statu obsistunt.

Vide Concil. Trid. sess. 25. de regulari. & ca. 18.

Laudat filias, quæ parentibus inuitis amplectũtur.

Bonum est, si virgini studia parentum quasi flabra pudoris adspirent. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis spontè se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem spõsum, cuius contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendiis casta paupertas? Vince priùs puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Memoriæ nostræ puella dudùm nobilior in seculo, nũc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. quò enim meliùs virgo recurreret, quàm vbi sacrificium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis: nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc instæ impatiens moræ, ac summum altari subiectans verticem. Num meliùs, inquit, mater tu me quã altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plùs talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidiè cõsecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirẽdis adhuc nuptiis solicitatis animum? Iam dudùm prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorẽ reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potẽtiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potẽtem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: si non reperitis, nõ prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris,

Exemplum de virgine nobili, quæ parentibus & amicis inuitis cõfugit ad altare, vt virgo consecraretur.

Sponsus Christus.

vnus abruptiùs: quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortasse defecit, nè quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo suî probauit exitio. Ità cæteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebãt: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumẽtum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offensionis exemplum.

Nota vindictam Dei.

6. Et libro secundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus sit, euoluimus, (non enim potuimus explicare) vt per se cælestis gratia muneris inuitet legentẽ. Secundo libro virginem institui decet, & tanquàm competentium præceptorum magisteriis erudiri.

Virginitatis munus quodãmodò inexplicabile.

7. Libro tertio de virginibus: At certè ipsis gẽtilibus inter aras & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quibus nulla est meritorum pietas, nulla mentis integritas, in iis tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cæremoniis virgines nemo prohibebit, ab Ecclesia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hîc interdicitur, quod non licet non doceri. Illic præmiis reuocantur à nuptiis, hic ad nuptias coarctabuntur iniuriis? Illic violentia fit vt capiantur, hic fiet violentia ne profiteantur? Et potest esse patientia sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ità necesse est, integritatis sacrificium vindicetur.

Virginitas venerabilis apud Gentiles.

Contra eos qui prohibent virginitatem, aut impediunt virginitatis oblationem.

Accusati sumus: & nisi fallor, accusatores nostri plerique de vobis sunt. Horũ ego affectus redarguere malo, quàm personas prodere. Criminis autem inuidia hæc est, quia suadeo castitatem. Qui hoc non libenter accipit, ipse se prodit. Virginitatem, inquit, doces, & persuades plurimis. Vtinam conuincerer, vtinàm tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, si efficaciam recognoscerẽ. Atque vtinàm me exemplis potiùs argueretis, quã sermonibus cæderetis. Sed vereor nè præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commẽdent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinàm potuissem reuocare nupturas. Vtinã possem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus nõ abducantur ad nuptias. Et quibus licet spõsum eligere, nõ licet Deũ præferre? In me ergò facti cõditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod semper spectauit ad gratiam sacerdotum, iacere semina integritatis, & virginitatis studia prouocare.

Ambrosius accusatus fuit eò quod virginitatẽ suaderet.

Responsio accommodata.

Ad sacerdotes pertinet virginitatis studia prouocare.

Quæro enim, vtrùm quasi improbũ hoc, an quasi nouum, an quasi inutile reprehendatur? Si quasi improbum, improba ergò vota sunt omnium, improba vita est angelorum, quam gratia resurrectionis imitatur. Qui enim non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli in cælo: qui hoc vtique reprehendit, resurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non potest, quod hominibus pro præmio cõstitutum est. Nec potest eius rei species displicere, cuius veritas & in fructu est, & in voto. Sed esto, non sit improbum, nunquid nouum est? Nos enim noua omnia quæ Christus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, etiam nos id detestabi-

Vita angelorũ. Matth. 22. Luc. 20.

Non est nouũ docere vel cõlaudare castitatem.

Christus consuluit integritatem. Mat. 19.

le iudicamus. Discutiamus ergò, vtrùm Christus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et sunt, inquit, spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Est ergò præclara militia, quæ regno cælorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, esse debere inemerata studia castitatis. Vndè & Apostoli eam cæteris præeminere cernentes, si ità est causa, aiunt, viri cum vxore, nó expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicârunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis, Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est, hoc est, nó est communis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, sed pro virtute conceditur. Denique cùm dixisset, Et sunt spadones qui seipsos castrauerunt

Cur pueri benedicendi offeruntur post consilium castitatis.

propter regnum cælorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideò post hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate seruarent. Taliú enim est regnum cælorum, qui in puerilem castimoniam tanquàm in naturam infantium corruptelæ ignoratione remeauerint. Est ergò etiam cælesti voce probata virginitas, Dominicísque expetenda præceptis. Et post nonnulla: Si quis putat con-

Virginum cõsecratione nõ minuitur genus humanú.

secratione virginum minui genus humanum, consideret quia vbi paucæ virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite, quàtas Alexandrina, totiúsque Orientis & Afri-

Multitudo sacrarum virginú in Oriente, Ægypto, & Africa.

cana ecclesia quotannis sacrare cõsueuerint. Pauciores hîc homines prodeunt, quàm illic virgines consecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris

De ætate virginum quæ consecrandæ sunt & velandæ.

ętatis virgines esse velandas. Neque ego abnuo, sacerdotalis esse cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, spectet ætaté sacer-

Vide concilium Tridentinum. sess. 25 de Regularibus & Monial. c. 17.

dos, sed fidei vel pudoris. Spectet & maturitaté verecúdię, examinet grauitatis canitié, morú senectá, pudicitiæ annos, animos castitatis. Tum deindè si matris tuta custodia, comitum sobria sedulitas, si hæc pręstò sunt, non deest virgini longæua canities. Si hęc desunt, differatur puella moribus quá annis adolescentior. Non ergò ætas reiicitur florentior, sed animus examinatur. Et certè Teclam nú senectus, sed virtus probauit. Et hinc quid plura cõtexam, cùm omnis ętas habilis Deo, perfecta sit Christo? Denique non virtutem ætatis appédicem dicimus, sed virtutis ætatem. Nec mirere in adolescentulis professioné, cùm legeris in paruulis passionem, &c.

1. Cor. 7. Esa 56. Matth. 19.

8. ITEM in exhortatione ad virgines, cùm citâsset D. Paulum de virginitate, Esaiam & Matthæú de eunuchis: Audistis, inquit, filiæ, quantú sit præmium integritatis. Regnum acquirit, & regnú cæ-

Inter homines angeli. Luc 20. 1. Cor 7.

leste, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quę non nubunt, & vxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis abluantur contagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquàm exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quę Dei sunt, cogitent. Quis vobis potest meli⁹ consilium dare, quàm ille vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. Et iterum dicit de non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic maneât sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tanti Apostoli, vt vitam eius

1. Cor 7.

S. Pauli cælibatus.

sequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad tantam Apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij contubernio. Quòd si ille qui & doctrina pręstantissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tanti momenti esse, si abstineret ab vsu copulæ coniugalis, & ideò sic mansit, nè plurimum suo muneri decerperetur: quòd neque orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret vt placere vxori esset necesse: quid vtique vos eligere oportet, quibus sola virginitas potest libertatem dare? Quoniam quę nupserit, ad seruitutem pecunia sua venditur.

Virginitati vberiora præmia deputata. Esa. 56.

9. IN institutione virginis, capite sexto: Nulli Dominus vberiora quàm virginitati deputauit munera, sicut scriptura nos docet. Sic enim per Esaiam Dominus locutus est: Ne dicat spado, &c.

10. CAPITE decimoquinto: Christi lilia sunt specialiter sacræ virgines, quarum est splendida & immaculata virginitas.

Angelorum vita conspicitur in virginibus.

11. CAPITE decimoseptimo: In virginibus sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondàm amiseramus. Hęc quoque famula tua ad huiuscemodi virtutis gratiam lacessita, tuis assistit altaribus, non rutilanti cęsarie flauú deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: sed il-

Luc. 7. Ioan. 12. Sacro velamine consecrandum.

lum crinem, quo euangelica illa mulier sancta Maria pedes Christi sedula pietate detersit, & domú totam effuso impleuit vnguento, sacro offerés velamine consecrandum.

Contra Iouinianos. Deut. 25.

12. IOANNES Damascenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite vigesimoquinto: Detractât carnales virginitati, & in testimonium citât voluptatis admiratores, quòd maledictus omnis homo qui non suscitat semen in Israël. Nos autem respon-

Virginitas desuper est.

demus, Deo verbo ex virgine incarnato freti, quòd virginitas desupèr est, & à principio insita naturæ hominum. Ex virgine enim terra, homo plasmatus

Gen. 2.

est: ex solo Adam, Eua creata est. Dicit enim diuina

4 Reg. 2. 3. Reg. 17. 4. Reg. 2. Helias & Helisæus virgines ac cælibes.

scriptura, &c. Helias qui igneo curru in cælum sublatus est, nónne nuptias valere permisit, & in sublimatione super homines testimonium accepit? Quis cęlos clausit? quis mortuos suscitauit? quis Iordanem diuisit? nónne virgo Helias? Heliséus

4 Reg. 2. Tres pueri virgines. Daniel 1. Daniel virgo. Daniel 6. Exo. 19.

verò huius assectator, ęqualem virtutem pręsferens, nónne cùm duplicem gratiam spiritus sancti petiisset, hęreditauit? Quid autem, nónne tres pueri virginitatem colétes, igne superiores euasêre, per virginitaté corporibus ab igni inexpugnabilibus factis? Nónne Danielis corpori, virginitate solidato, ferarum dëtes infigi non potuerunt? Nónne cú videndus esset Deus ab Israëliticis, castum corpus esse pręcepit? Nónne etiam sacerdotes seipsos ca-

Exod. 18. Virginitas angelorum conuersatio. Ioan.

stus seruabant, & ità adyta intrabant, offerebántque hostias? Nónne lex magnum votum castitatē appellauit? Virginitas angelorum conuersatio est, hæc omnis incorporeæ naturæ proprietas. Hæc enim dicimus, nó nuptiis derogantes: Absit enim.

Heb. 13. Cælibatus [illegible]

Nam scimus, Dominum præsentia sua nuptias benedixisse: & eum qui dixit, Honorabiles nuptiæ, & torus

torus immaculatus. Sed bonis nuptiis meliorē virginitatem agnoscimus: in virtutibus enim & intētiones, & remissiones sunt: similiter & in vitiis. Cęlibatus, angelorū est (ceu diximus) imitatio. Quāto igitur angelos hominibus superior, tanto virginitas nuptiis honorabilior.

13. ATHANASIVS de virginitate siue de meditatione: Si illi qui se mundo copulant, relinquuntque patrē & matrem, mortalibus hominibus copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio, puritas, magna encomia virginis: ô virginitatis opulētia indeficiēs, ô virginitas corona immarcescibilis, ô virginitas templum Dei, & domiciliū sancti Spiritus: ô virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inuenitur: ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata: ô continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quę ab immortalitate possidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona: Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulùm fatigatus, multùm in te gaudebit.

Virgo continēs Domino soli agglutinari debet.

Continentiæ, castitatis & virginitatis laus.

Angelorū vita & sanctorum corona.

14. BASILIVS in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuerà quiddam ac præclarū, virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Hęc autem profectò non à corporibus sed animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & pręcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. Et post libri medium: Virginitas vitā nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit. Præoccupārūt virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est. hic enim angelorum instār, neque nubent, neque nubētur: verùm & virtute animæ, & corporis integritate angelis æquales sunt. Nusquàm Dominus virginitatem inter veteris & noui testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum nō iussionis necessitati obnoxium fieri: sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, dū sponte sua, nulla imperij necessitate cogēte, quod mandata omnia excellit, & supra humanæ naturę modum est, desiderio affectúque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex cōuenientia naturæ disponit. Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur adstricta, quæ incorruptionis excellentem virtutē creatori & authori legis inter precinsi muneris offert. Et post multa: Quocircà quoniam hæc integerrima castitas preciosissima omnium est, maximáque pollētsin, hisque qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutámque & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem. Et Esaiæ verba de eunuchis interpretatus, ait: Ben humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet,

Virginitas hominē incorruptibili Deo simillimum facit.

Virgines angelicam vitam amplectūtur. Matth. 22. Luc. 20.

Virginitas nō est præcepta.

Virginitas pretiosissima omnium est, maximáque pollētsin cui gloriosissima præmia sunt reposita.

Esa. 56. Præmium virginum in cælis.

vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea intra septa habitantes, nō angelorum iam naturam tantùm, ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficiētes, verùm & locum inter angelos habeant illustrem, atque insignissimum, nomēque pro eximiæ virtutis splēdore indelebile.

15. GREGORIVS Nazianzenus in carmine de virginitate.

Salue virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami: nam magnus coniugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite secūdo: Cùm ipsa igitur vniuersa Ecclesia virgo sit, desponsata vni viro Christo, sicut dicit Apostolus: quanto digna sunt honore membra eius quę hoc custodiunt, etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide? Proindè cum Ecclesia vniuersa sit sancta & corpore & spiritu: nec tamē vniuersa sit corpore virgo, sed spiritu: quāto sanctior est in his membris, vbi virgo est & corpore & spiritu? CAPITE quarto: Quomodò, inquit Maria, fiet illud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc, quid esset conceptura, nesciret: vt in terreno mortalique corpore, cęlestis vitę imitatio voto fieret, non pręcepto, amore eligendi, non necessitate seruiendi: ità Christus nascendo de virgine, quæ antequàm sciret, quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare. Ac sic etiam in ipsa fœmina in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit. CAPITE octauo: Nulla carnis fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis cōparari potest. Neque enim & ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: quæ licèt in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur. Ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam vouet & seruat continentia pietatis. CAPITE vndecimo: Nec nos hoc in virginibus pręedicamus, quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatę pia continentia virgines. CAPITE decimotertio: Virginalis integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuę meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non est in potestate, illa non est in ęternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cęlum. Profectò habebunt magnum aliquid pręter cęteros in illa communi immortalitate, qui habēt aliquid iam nō carnis in carne. Vnde mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentię bonum non esse necessarium propter regnum cęlorū, sed propter pręsens seculum: quòd scilicet coniugia terrenis curis pluribus atq; arctioribus distenduntur, qua molestia virgines & cōtinentes carent: quasi hoc tantùm melius sit nō coniugari, vt huius tem

1. Cor. 11. Inter Ecclesiæ membra dignitate præstant virgines.

Luc. 1. Virginitatem vouerat B. Maria.

Virginitas quia Deo dicata est, honoratur.

Virgines Deo dicatę potissimum commendantur. Virginalis integritas angelica portio.

Præmium [illegible]

poris relaxentur angustiæ, non quòd in futurum seculum aliquid prosit. Hanc vanam sententiam nè cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium, vbi ait, &c. Confutat autem posteà Augustinus ea professo hanc sententiam capite vigesimosecundo, & sequentibus: & contrarium probat ex iis scripturæ verbis: quomodò placeat Deo: castrauerūt seipsos propter regnum cælorum. CAPITE vigesimoprimo: Nos secundùm scripturarum sanctarum fidem sanámque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earum tamen bonum nō solùm infra virginalem, verùm etiam infra vidualem continentiam constituimus: præsentémque necessitatē coniugatorum, non quidem solùm ad vitam æternam, verùm etiam ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuæ continentiæ reseruatur, impedire eorum meritum dicimus, neque hoc tempore, nisi eis qui se non continent, nuptias expedire: & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiæ incontinentium esse nō possunt, nec tacere voluisse Apostolum vera præmonentem, nec pleniùs explicare hominum infirmitati parcentem. CAPITE vigesimoquarto: Itáne tanta dementia quisquam est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio proposito continentes, corpus vsque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiæ radice castrantes, cælestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse cōtendat? CAPITE trigesimosexto: Respice agmina virginum, puerorum puellarúmque sanctarum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum. Non potest quisquam ex hoc numero dicere, Qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immò etiam quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiendum proposuisti, dicens? Qui potest capere, capiat: arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cælorum seipsos, nō quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. CAPITE quadragesimoquarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei, itáne trepidabit sanctam virginitatem etiam castis nuptiis, & continentiam præferre connubio, fructum centenum præire triceno? Immò verò non dubitet, hanc rem illi rei præponere. Hic tamen vel hęc virgo obediens & Deum timens, illi vel illi mulieri obedienti & Deum timenti se anteferre non audeat: alioquin non erit humilis, & Deus superbis resistit. CAPITE quinquagesimosexto, eóque vltimo: Pro modulo itaque nostro & de sanctitate qua sanctimoniales propriè dicimini, & de humilitate qua cōseruatur quicquid magnū dicimini, satis locuti sumus.

Vana sententia. — *1. Cor. 7. Matth. 19. Esa. 56.* — *Doctrina sana de continentia virginum, viduarū & coniugum.* — *Nuptiæ non expediunt, nisi eis qui se non continent. 1. Cor. 7.* — *Dementia est veritati contraria dicere, virgines & coniugatos meritis pares esse.* — *Innocentia virginum sacratarum D. Augustini tempore.* — *1. Tim. 1.* — *Matth. 19. Votum castitatis.* — *An quæ vis virgo cuiuis cōiugatæ præferenda sit, quemadmodum secus præfertur Virginitas castis etiam nuptiis. Matth. 13. Iac. 4.* — *Sanctimoniales à sanctitate dictæ.*

17. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus epistola tertia ad Probā, capite nono: Veruntamē vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptiis, vbi nubūt qui se continere nō possunt, sanctam virginitatē merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cælestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mūdiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus: à fœtu transitiriæ prolis, permansuri germinis fructus: à tribulatione securitas, à perturbatione trāquillitas, à bono quod est cum angustia momentaneum, melius quod est cum lætitia sempiternum.

Inter virginitatem & castas nuptias quanta differentia.

18. ET capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorū (licèt à Deo concessum) infirmę mortalísque carnis huius distare concubitum, quantū similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Dicat aliquis: Et audes nuptiis detrahere, quæ à Deo benedictæ sunt? Nō est detrahere nuptiis, cùm illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptæ, cùm à virginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmiū in cælis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generāt, lego de spinis rosam, de terra aurū, de concha margaritam. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia & ipse vt esset virgo, nō fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt: cùm de continentia disserens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Volo omnes esse sicut meipsum. Et infrà: Dico autē innuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus potestatē circunducendi mulieres, sicut & cæteri Apostoli? Quare ergò non habet Domini de virginitate pręceptū? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptię videbātur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, angelorúmque vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum est. Alia fuit in veteri lege felicitas. ibi dicitur beatus, qui habet semen in Siō, & domesticos in Hierusalem. Et maledicta sterilis, quę non pariebat. Et filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuę. Nunc eunuchis dicitur: Nè te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filiis & filiabus in cælestibus sempiternum. Virgo Helias, Hęliseus virgo, virgines multi filij prophetarum. Statim vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab angelis adorabatur in cęlo, haberet angelos in terris.

Non detrahit nuptiis, qui anteponit iis virginitatem. Gen. 1. — *1. Cor. 7.* — *Paulus virgo.* — *1. Cor. 9.* — *Angelorum vita.* — *Esa. 12.* — *Psal. 127.* — *Esa. 56.* — *Helias & Heliseus cum multis filiis prophetarum virgines fuere.*

20. ET libro primo contra Iouinianum: Neque verò nos Marcionis & Manichęi dogma sectātes, nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui nō solùm nuptias, sed cibos quoque quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solùm vasa esse aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare, aurum, argentum, lapides preciosos, alios è contrario fœnum, ligna, stipulā. Non ignoramus honorabiles nuptias & torū immaculatum.

Hieronymi sententia de nuptiis & virginitate. — *1. Tim. 4.* — *2. Tim. 2.* — *1. Cor. 3.* — *Hebr. 13.*

Gen. 1.

maculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ità nuptias recipimus, & virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento preciosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici & foliis, culmo & aristis, poma præferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum à stipula, ità virginitas è nuptiis. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quanquàm de vna terra & de vna semente nascatur, tamen multùm differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ: vndè & superiori digito deprimuntur: quantóque maior est difficultas expertæ quondâm voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porrò cẽtesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de sinistra transfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significãtur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Per centesimum fructum virginitas, per sexagesimum viduitas, per tricesimum verò coniugium significatur.

21. IOEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum ad Pammachium. Repræhendũt me quidam, quòd in libris, quos aduersùs Iouinianũ scripsi, nimius fuerim vel in laude virginũ, vel in suggillatione nuptiarum: & aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonij, in tantùm pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego si benè problematis memini, inter Iouinianum & nos ista cõtentio est, quòd ille exæquet virginitati nuptias, nos subiiciamus: ille parùm, vel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique idcircò, te post Dominum faciente, damnatus est, quòd ausus sit perpetuæ virginitati matrimoniũ comparare. Et paulò pòst: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium, centesimum & sexagesimum & tricesimum fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licèt multùm differat in numero. & quisquam tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certè multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Græcis tractatoribus: qui centesimum numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas. atque ità fit iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamiliâs semine excludantur mariti. Et in fine: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec damnâsse nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias formidâsse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vndè mea tracta sunt verba. Christus, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauêre. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continẽtes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Purgat se Hieronymus.

Iouiniani & Hierony. ad sententiæ discrepantes de nuptiis & virginitate.

Hieronymum non damnâsse nuptias. Matth. 13.

Antiquiores patres minus tribuisse visi sunt nuptiis, quàm Hieronymus tribuit.

Hieronymi protestatio.

Ex scriptura hausit virginitatis cõmendationem tantum.

Continentia Apostolorum & clericorũ.

22. IGNATIVS in epistola ad Philadelphicoses: Virgines, solùm Christum præ oculis habete, &c. Vtinàm fruar vestra sanctitate, sicut Heliæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Helisæi, Hieremiæ, Ioannis Baptistæ, dilecti illius discipuli, sicut Timothæi, Titi, Euodij, Clementis, qui in castitate de vita exiêrunt.

Virgines veteris & noui testamenti.

23. CYPRIANVS in libro de disciplina & bono pudicitiæ: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Hęc nos commendat Domino: connectit Christo: hæc expugnat omnia de membris, illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscunque habitare dignatur. Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertiù in matrimoniis. Et post pauca: Virginitas æquat se angelis: si verò exquiramus, etiã excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam cõtra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futuræ vitæ gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quàm ea quę de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicũ prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne faciliùs vincitur, quàm voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

Pudicitiæ laus.

Triplex castitas.

Virginitatis laus.

Victoria virginum.

24. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Prælatam virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est: virginitas admonita tantùm, non iussa. Sed ideò tantùm admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo sollicitudinem seculi adimit, & in futuro æternum castitatis pręmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna, Esaia testante: Hęc dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec dubium, quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur ęquales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vndè & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, nè virtutem libidine frangerent. Luxuriosa namque vita carnem citò debilitat, fractámque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nulla eius reparatur. Nam quamuis pœnitendo veniæ fructum percipiat, incorruptionẽ tamen nullatenùs recipit pristinam.

Vndè & quomodo obtineatur continentia.

Virginitas prælata nuptiis.

Virginitatis & castitatis commendatio.

Esa. 56.

Angelis æquales fiunt. Matth. 22. Luc. 20.

1. E. BASILIVS Magnus in præfatione in Asceticа (aliis est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediat, illigétque de

coniugē cupiditas: non de filiis solicitudo, quando alienum hoc est penitùs à cælestis militiæ disciplina. Siquidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert inuito: Non te de soluto constrictum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquas, sed vt in cælū sursùm educas: non vt attingentibus te corpus connubiis adglutines, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum cælestē: insurgentes aduersùm te crebrò inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studeróque vt eos ex animo primùm expellas tuo, neque omninò illis quicquā sit apud te loci.

Propositum eorum qui cœlibatū & cælibatum amplecti volunt.

2. Ioan in constitutionibus Monasticis, capite primo (secundùm alios in præfatione Constitutionum exercitatoriarum) ità ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium veluti compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatem professus est, ea re, nè sibi ampliùs liberum esset vxorem ducere, sed assiduè vsque pro tuenda castitate aduersùs naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cùm Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenùs saltem, quantùm possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatémque mentis & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascūtur, lætitiam & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concitatione materiæ, corporalique affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducat suas, & cælesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puto, neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndeque contempletur. Is autē vbi ad huiusmodi habitum, statumque hoc modo animum suum iugi exercitio deduxerit: Deo, quatenùs Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eóque summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factu difficillimum certamen confecerit, & mente ab omni penitùs materiæ contagione ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congredi potuerit. Proindè qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè ac perniciosissimè fecerit, si voluptatum blanditiis delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis quæ indè sursùm ascendunt exhalationibus animi oculos sibi veluti crassissima quadā nebula offusos esse patiatur, vellicatáque ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

Castitaté professurus quid sibi propositum habeat.

Ad Dei similitudinem perducit perfecta castitas.

De iis qui ad carnis vitia relabuntur.

3. Cassianus in collatione duodecima, quæ est Abbatis Chæremonis, capite quarto: Certos tamen esse nos conuenit, quòd licèt omnem continentiæ districtionem, famem scilicet ac sitim, vigilias quoque & operis iugitatem, atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sanè solummodo se vnusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini cōsecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, nō quo adepturum se per illa cōfidat istam, quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atque amore inflammemur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa bonorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Castitaté professurus quid sibi propositum habeat.

Desiderium acquirendæ castitatis.

4. Et capite septimo: Primus pudicitiæ gradus est, nè vigilans impugnatione carnali monachus eligatur. Secundus, nè mens illius voluptuariis cogitationibus immoretur. Tertius, nè fœmineo nec tenuiter ad concupiscentiam moueatur adspectu. Quartus, nè vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, nè cùm memoriam generationis humanę, vel tractatûs ratio, vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mentem voluptariæ actionis perstringat assensus, sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributum, tranquillo ac puro cordis contempletur intuitu, nihilque ampliùs de eius recordatione concipiat, quàm si operationem laterum vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniæ gradus est, nè illecebrosis phantasmatibus fœminarum vel dormiēs illudatur.

Castitatis gradus sex.

5. Prioris ad Corinthios septimo, vt suprà C. testimonio primo.

6. Basilius Magnus homilia in psalmum quadragesimumquartum: Audiant hæc quæ virginitatem Domino vouerunt, quòd virgines regi adducentur, virgines planè quę proximæ sunt Ecclesiæ, nempe ponè ipsam assectantes, nusquàm aberrantes ab Ecclesiastica disciplina. Hæ porrò virgines in lætitia & exultatione adducentur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto se substrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginalis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitia & exultatione gaudent, & se exhilarant, tali officio perficiundæ virtutis addictæ: hæ demùm adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locum, sed in templum regis. Vasa nanque sacerdotalia, quæ humanus vsus nō commaculauit, in sancta sanctorum adducentur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt.

Psal. 44.

Votum virginitatis libere nuncupari Deo debet.

Singularis virginum locus in cælo.

Quomodò

V.

Quomodò consilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur?

A. Christus Dominus primùm exẽplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminim[a], deindè verbo suo huius Obediẽtiæ rationẽ perfectam nobis proposuit atque commẽdauit. Venit enim non suã[a] facere volũtatem, sed Patris, & eorũ quibus fuisse[b] subditus legitur: venit idẽ[c] ministrare, & nõ ministrari, adeò vt humiliârit semetipsum, fact[d] obediẽs vsque ad mortem, mortem autem Crucis.

De Obedientiæ laude & perfectione vide Aug. lib. 14. de ciuitate Dei, c. 12. Hier. epist. 8. ad Demetriad. Greg. li. 35. mor. c. 12. Item in primum Regum, li. 2. cap. 4. li. 4. c. 5. & li. 6. c. 2. Cass. li. 4. c. 10. coll. 5. c. 11. & coll. 4. c. 10. Bern. in sermone de 3 ordinibus Ecclesiæ. Item ad milites templi, c. 13. & in ser. de virtute obed.
a Ioan. 6. d. 4. c. 5. c
b Luc. 2. g. Ber. ser. 3. de circumcisione Domini.
c Matth. 20. d. Luc. 22. c.
d Philip. 2. b

B. Tum ad suî imitationem nos verbo excitans, dixit.[e] *Si quis vult post me venire, abneget semetipsũ, & tollat crucẽ suã, & sequatur me.* Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidẽ possunt accipi, sed peculiariter tamẽ atq; perfectiùs ad eos pertinẽt, qui pro suo modulo se Christo ità cõformant, vt nulla in re sui esse iuris velint, & alieno potiùs, quàm suo arbitratu viuere satagunt, dũ alterius, quẽ Christi loco sibi præposuerunt, voluntatem & imperium vltrò sequuntur.

e Matth. 16. d. Luc. 9. c. Hier. ad Rusticum monachum, epist. 4. Basil. in sermone de abdicatione rerum, & in sermone de institutione monachorum & quæst. 96. in regulis breuioribus. Item in constitutionibus monasticis, c. 23. Greg. lib. 32. mor. c. 21. Niceph. lib. 11. ecclesiast. hist. c. 37

C. Horum præfectus, vti Basilius[f] docet, Christi personã obtinet, ac veluti mediator Dei & hominũ factus, salutẽ obedientium, Deo sacrificat. Vndè quemadmodùm oues pastori obediũt, ea pergẽtes via, qua pastor ipsas duxerit: ità cõuenit huiusmodi pietatis exercitatores suis obedire præfectis, nõ curiosè inuestigãdo præcepta, vbi à peccato aliena fuerint, sed cum omni alacritate ac studio explẽdo ea quæ demãdantur. De quo præfecto sic etiam post Basilium Bernardus[g] affirmat: Ipsum quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ non sunt apertè contra Deum, audire debemus.

f Basilius in constitutionibus monasticis, c. 23. 3. Reg. 15. c. Eccl. 4. d. Luc. 10. c. Ephes. 6. a. Coloss. 3. d
g Bernardus in tractatu de præcepto & dispensatione, c. 10. 13. & 23. Vide eundem in epist. 2. ad Adam monachum.

D. Huiusmodi[h] autem fideles & excellentes Christi imitatores, qui dictis consiliis obseruandis seriò vacarent, vti veteres ostẽdũt annales, Ecclesia semper habuit, & in his delectos probatósque cœtus piorũ ac religiosorum hominum, qui supra vulgi morem ac exemplũ, abdicatis semel bonis omnib[us] & relictis carnis illecebris, ex professo studerent sanctæ obedientiæ: eò videlicet spectãtes, vt ad Christi obedientis exẽplar, & ad Euangelicæ normæ perfectionem sese totos componerẽt, nullúmq; propriæ voluntati locum relinquerent.

h Philo in lib. de vita contemplatiua, & ex eodẽ Euse. & Niceph. Iosephus, lib. 18. antiquit. c. 2. & li. 2. de bello Iudaico, cap. 7. Epiph. hæres. 29. Hiero. epist. 22. ad Eustoch. de custod. virg. Item de viris illustr. in Philone, & Marco [illegible] Dionys. [illegible] Hierar. c. 6. Euseb. li. 1. de demonst. euang. c. 8. Aug. in Psal. 132. & de moribus eccl. cath. c. 31. & 33. Item lib. 8. confess. c. 6. Amb. epist. 82. Cass. colla. 18. cap. 4. & sequens. Nazian. in vita Basil. Athan. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martini. Isid. li. 2. de eccl. offi. c. 15. Sozom. lib. 1. hist. ca. 12. Greg. lib. 2. dial. & lib. 1. epist. 35. Chryso. aduersus vitup. monast. vitæ, & ho. 59. ad pop. cum sequent. Item ho. 41. in 1. ad Tim. Bern. in apol. ad Gul. Abb. & hom. de bonis mag.

E. Cuius rei testes perquàm idoneos habemus Basilium, Augustinum, Hieronymum, Benedictũ, Gregoriũ, Cassianum, Bernardũ, aliósque innumeros Euangelicę perfectionis professores, & monastici instituti tũ defensores, tum obseruatores integerrimos.

TESTIMONIA.

Obediẽtia mater est & custos virtutum omnium.

1. A. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite duodecimo: Obedientia cõmendata est in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodò est omnium custósque virtutum.

Obedire maioribus.

2. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate: Bonum est obedire maiorib⁹, parére præfectis, & post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptori vti pessimo, scilicet præsumptione sua.

Obediẽtiæ dignitas. 1. Reg. 15.

3. GREGORIVS Magnus libro trigesimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus est obedientia, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertásq; custodit. Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obediẽtiam verò voluntas propria mactatur.

Obedientia cæca.

4. ITEM in librum primum Regum, libro secundo, capite quinto: Vera Obedientia nec præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suę iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire.

Obediẽtia nõ impugnantur tãtũ, sed etiam vincuntur dæmones.

5. ET libro quarto, capite quarto: Victimæ sunt obsequia obedientium, quia cùm hominibus pro Deo subiicimur, superbos spiritus speramus. Cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò sunt qui obediunt: quia dum voluntatem suam aliis perfectè subiiciunt, ipsi lapsis per obedientiam angelis dominantur.

Inobedientiæ vitium.

6. LIBRO sexto in eundem primum librum Regum, capite secundo: Inobedientes dum tumenti corde Maiorum iussa non faciunt, cùm meliorare, quod eis iniungitur, conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt. Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obedientiã nosmetipsos exhibemus. Omnia bona opera postponenda sunt his bonis quæ iubentur. Melior est obedientia quàm victimæ, &c. Quia longè altioris meriti est, propriam volũtatem alienæ semper voluntati subiicere, quàm magnis ieiuniis corpus atterere: aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare: quia qui perfectè volũtatem præceptoris sui implére didicit, in cælesti regno & abstinentibus & flentibus excellit.

Obediẽtiæ postponenda alia opera bona.

Obediẽtia per secta antiquorũ monachorũ & religiosorum.

7. CASSIANVS libro quarto de institutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabennensiotarum monachorum, in Thebalde commorátium obedientia: Post hæc tãta (inquit) obseruãtia obedientiæ regula custoditur, vt iuniores absque præpositi sui scientia vel permissu non solùm non audeát extra cellam progredi, sed ne ipsi quidem cõmuni ac naturali necessitati satisfacere sua anthoritate præsumant. Sícque vniuersa complére, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquam si à Deo sint cælitùs edita, sine vlla discussione festinant, vt nonnunquàm etiam impossibilia sibimet imperata, ea fide ac deuotione suscipiant, vt virtute ac sine vlla cordis hæsitatione, perficere ea aut cõsummate nitantur, & nec impossibilitatem quidẽ præcepti pro senioris sui reuerẽtia metiantur. De quorum obedientia speciatim nunc dicere prætermitto. exemplis enim eam ipsis paulò pòst tradere suo loco disponimus.

Vide ca. 14. & sequẽtia eiusdem, li. 4.

8. ITEM in Collatione secunda, quæ est Abbatis Moysis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad sciẽtiam discretionis veræ peruenire facillimè poterimus, vt seniorum vestigia subsequẽtes, neque agere quicquam noui, neque discernere nostro iudicio præsumamus: sed quemadmodùm nos vel traditio eorum, vel vitæ probitas informârit, in omnibus gradiamur. Qua institutione firmatus, non modò ad perfectam discretionis rationem quisque perueniet, verumetiam munitus à cunctis insidiis inimici & tutissimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis consiliis seniorum, in suo iudicio persuaserit ac definitione doctrináve confidere.

Discretionem veram parandi ratio.

Iudicij proprij abnegatio quã sit religioso necessaria.

9. COLLATIONE quarta, quæ est Danielis Abbatis, capite vigesimo: Vnum sanè atque idem inobedientiæ genus est, vel propter operationis instãtiam, vel propter ocij desiderium, senioris violare mandatum: tamque dispendiosum est pro somno, quàm pro vigilantia monasterij statuta conuellere: Tantum denique est, Abbatis transire præceptũ vt legas, quantum si contemnas vt dormias.

Neque in spiritualibus & piis operibus discedendum est à voluntate Superiorum.

10. BERNARDVS in sermone de tribus ordinibus Ecclesię, ad patres in Capitulo facto: quisquis vel apertè vel occultè satagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis pater iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi, quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipse prælato, sed magis ei prę latus obedit.

Voluntas subditi, voluntati Superioris subiecta & conformis esse debet.

11. IN sermone ad milites templi, capite decimotertio: Sanè non omninò debeo transire silenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicèt, castellũ Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus est resuscitatus, vbi nimirùm & vtriusque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, necnon & virtus obedientiæ vnà cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Hoc ergò in loco breuiter intimatum sufficiat, quòd quidem nec studium bonæ actionis, nec ocium sanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitentis, extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, vt vitam, quam ipsam, perdere maluerit, factus obediens patri vsq; ad mortem.

Ioan. 11. & 12.

Sine obedientia nihil acceptũ Christo.

12. ITEM sermone de virtute obedientiæ, & eius gradib⁹: Inter summè mala & summè bona, quędã media sunt, ad alterutrum se habentia, & boni malíque nomen assumunt. Media sunt, ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia: quæ si pastoris licentia fiant, summam expectant retributionem. In his igitur mediis subditi esse & obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogantes, propter consciẽtiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moneat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento quia non est potestas nisi à Deo: & qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi. Hæc est propria hominis obediẽtia, quã homini debem⁹, qui homini subditi sum⁹. Cõmunis est etiã ista inter Deũ & hominem, quia quicquid obediẽtiæ prælatis exhibetur, ei exhibetur qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedẽdũ: quia & multi

Circa quas actiones versetur potissimũ obediẽtia quæ præstatur hominĩ.

Luc. 10.

Obedientiæ gradus. Primus.

& molti gradus ibidèm delitescunt, qoorum qui vnum reliquerit, cæteros sine retributione tenebit. Primus gradus obedieotiæ est, obedire libenter. Hoc est libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntariè adimplere. Secundus obedientiæ gradus est, obtemperare simpliciter.

Secundus. Prou. 10.

Qui ambulat simpliciter, ambulat confideoter. Multos videmus post præcipiētis imperium multas facere quæstiones: cur, quare, quamobrem, sæpiùs interrogare; crebras ingeminare querelas, quærere, quare hoc præcipit, vndè hoc venit, quis hoc adinueoit coosilium. Indè murmoratio, indè verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolētia amaritudinem. Indè frequeus excusatio, simulatio impossibilitatis, adnocatio amicorum. Non sic Abraham.

Geo. 12. 22.

Audi quid Dominus de simplici populo protestetur:

Psal. 71.

In audito (inquit) auris obediuit mihi, vt videlicet osteuderet vno eodémque momēto processisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis.

Tertius.

Tertius gradus est, hilariter obedire. Hilarem enim datorem diligit Deus.

2. Cor 9.

Non ex tristitia (inquit Apostolus) aut ex uecessitate. Serenitas io vultu, dulcedo in sermonibus, multùm colorant obedientiam obsequentis.

Quartus.

Quartus gradus est, obsecundare velociter. Fidelis obedieos nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, maous operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluotatem.

Quintus. Psal. 30.

Quintus gradus est, adimplere viriliter. Viriliter agite, & cōfortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino.

Sextus & Septimus.

Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indesinenter obtemperare.

Mat. 10 & 24.

Non qui incepit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Incipere, multorum est: perseuerare, paucorum.

Perseuerantia laus.

Perseuerantia, singularis est filia summi regis, virtutum fruct⁹, earúmque consummatio, totius boni repositoriū, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola est quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere.

13. IOANNIS sexto, vt supra quæstione secunda, B. io textu.

14. ET capite quarto, ibidèm testimonio decimotertio.

15. CAPITE quinto, ibidèm testimonio decimoquarto.

16. LVCÆ secundo, ibidèm testimonio septimo.

17. BERNARDVS sermooe tertio de circumcisione Domini: Cùm elegit homo esse in congregatione multorum, ounquid eliget esse magister, qui nōdùm discipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm?

Obediendum exēplo Christi.

Eligit abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientiæ freno concupiscentia reprimatur: sitque quod ait propheta:

Psal. 65.

Imposuisti homioes super capita nostra. Nec dedignandum seruo, quod præcessit in Domino. Siquidem non est seruus maior domino suo.

Ioan. 13.

Ille enim cùm iam creuisset ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines:

Luca. 2.

cùm iam duodecim anoorum esset, & remāsisset in Hierusalem: inoentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto propter illū.

Sed iam tibi in ipsa obedientiæ via, aliqua fortassis dura & aspera occurrere possunt, vt accipias interdùm præcepta oonnulla, quæ licèt salubria sint, minus tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si diiudicare prælatum, si murmurare in corde: etiam si exteriùs impleas quod iubetur

Contra murmuratores.

non est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ. Necesse est ergò vt illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò vt incurrat qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & cōsummatio perfectionis.

Discretionem supplet virtus obedientiæ.

Hæc nimirū docet, ne quid nimis. At verò, quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locū in vobis fratres suppleat virt⁹ obediētię, vt nihil plùs, nihil minùs, nihil aliter quàm imperatū sit, faciatis.

18. MATTHÆI vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptiooem pro multis.

19. LVCÆ vigesimosecondo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrûm sum sicut qui ministrat.

20. AD Philippenses secundo, vt suprà quæst. 2. B. testim. oooo.

1. B. MATTHÆI decimosexto, vt io textu.

2. LVCÆ nono: Dicebat autem ad omnes: Si qois vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

3. HIERONYMVS ad Rusticum mooachū epistola quarta: Nulla ars absque magistro discitur.

Vnus rector, &c.

Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus priocipes sunt. Grues vnā sequuotur ordine literato. imperator vnus, iudex vnus prooinciæ. Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau & Iacob bella gesseruot.

Gen. 25.

Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiacoui, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: io quouis grandi exercitu, vnius signum expectatur.

Obedientia monastica.

Et, nè plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, nō tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, cousortióque moltorum, vt ab alio discas homilitatem, ab alio patientiam: hic te silentiū, ille doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare, quod acceperis, operis tui pensum persolnas, subiiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulánsque dormites, &, necdum expleto somno, surgere compellaris. Dicas psalmum io ordine tuo, io quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo:

1. Cor 4.

Psallam spiritu, psallā & mente. Et, Cantantes io cordibus vestris Domino.

Ephes. 5.

Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter.

Psal. 46.

Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuios officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel, & tace.

De maiorū sētētia nō iudicandum. Deut. 6. 7.

4. BASILIVS in sermone de abdicatione rerum, siue renuociatione seculi istius & spirituali perfe-

ctione: qui aliis est sermo secundus exercitamentorum pietatis: Si igitur Dei munere talem quempiam virum muneris (prorsùs autem si peruestigare volueris, inuenies) magistrum bonorum operum, hunc apud te constanter teneto, vt nihil omninò quicquam præter illius sententiam facias. Quicquid enim eo nesciente facis, id furtum ac sacrilegium est, tibique exitium, nō autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine: Violentorum est regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam & acrem corporis in laboribus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte sponte, Christi discipuli faciunt: cùm & voluntatem propriam, & corporis laxamentum abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia cōseruant. Quocircà si tibi in animo est rapere regnum Dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submittito & eius loris collū tuum arctè circūquaque cohibeto.

Nihil præter superioris consultū faciendū. — *Matt. 11.* — *Volūtatē propriā abnegantes, vim faciūt regno cælorū. Matt. 11*

5. ITEM in sermone de institutione Monachorū qui aliis est sermo quintus exercitamentorum pietatis: Vera perfectáque subiectorum aduersùs moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio non à rebus modò flagitiosis, abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt: at si quis propriæ obsequēs voluntati, spretis consiliis antistitis sui, id facere voluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hic plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & præmium obedientiæ magis debetur, quàm rectè facto cum continentia.

Obediētiæ perfectio in quo consistat. — *Ne bona quidē opera præter Superioris sententiā facienda.* — *Rom. 13. Obedientiæ præmium.*

6. IN regulis breuioribus, interrogatione nonagesimasexta: cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

Gal. 5. — *Propriæ voluntatis abnegatio.*

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Animaduerte quid in Euangeliis Dominus dicat, cùm de obediētia aduersùm seruos suos adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores: id ex multis, iisdémque certissimis diuinarum literarum testimoniis, manifestissimísque argumentis probari potest. Et paulò pòst, de obedientia Apostolorum loquens, ait: Dixit eis Iesus, cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantùm non iamiam regnaturum illum putarent, & in ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullísque periculis susceptis, ac se nullis molestiis exantlatis, Christi regni consortes futuros, atque in regalis gloriæ, cultus, honorísque societatem venturos. Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus dixit? Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Porrò illi, re audita spei suæ summè cōtrariæ, nequaquàm dixerunt: Alia adducti spe ad te accesseramus, & in contraria nobis, atque sperauimus, imperas? Nos requietem sperauimus, & tu nos in pericula protrudis: honores nobis proposuimus, & tu ex transuerso ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt exagitemur, & omnium serui simus, iubes. Horum nihil omninò dixerunt, licèt his, quæ memorauimus, plura & grauiora etiam audiissent, veluti illud, Tradent vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad præsides & reges ducemini propter me. His igitur illi omnibus auditis, submissa mentis ceruice, obediētiæ iugum subiiciunt, alacrique animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processêre: tantáque hæc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrentur, cùm digni habiti sunt, qui pro Christi nomine illa paterentur. Gaudebant enim, inquit, quòd digni habiti sunt pro nomine ipsius contumeliam pati. Hanc obedientiam is qui secundùm Deum verè est monachus, antistiti suo præstet, oportet. Siquidē (vt iam diximus) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eandem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quàm is qui personā Christi sustinet, & sequester est inter Deum & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo. Et post pauca: Quemadmodùm igitur pastori suo oues obtemperant, & viam quancunque ille vult, ingrediuntur: sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debēt, nihil omninò illorum iussa curiosiùs perscrutantes, quando libera sunt à peccato: contráque, ea summa animi alacritate, summóque studio conficere. Quemadmodùm enim faber ædificatórve singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo, neque vnquàm vllum inuentum est instrumētum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset, nō se facilè tractandum præbuerit, ac moderatoris manui cesserit: ità quoque cōuenit verum pietatis cultorem, perinde vt instrumentum quoddam vtile opifici ad complendam spiritualem fabricā, omnibus in rebus parēre, in quibus vt operā suā nauet, rectum esse antistes iudicârit, nè si id facere recusauerit, impedimento sit, quo minùs spirituale opùs cōpleatur. Et vt instrumētum non sibiipsi deligit, quod facto vsus sit ad artē iuuādā: eodē modo pietatis cultorē quoque nequaquàm conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationē sui, artificis prudētię debet cōsilióq; cōcedere.

Mat. 10. Luc. 10. Qui vos audit, me audit: pertinet ad omnes moderatores aliorū. — *Obediētia Apostolorū quā perfecta fuerit.* — *Matt. 10.* — *Mat. 24 & 10.* — *Act. 5.* — *Obedientia Monastica.* — *Personā Christi sustinet antistes.* — *Superiorū iussis simpliciter obsequēdū sine discussione quādo à peccato libera sūt.* — *Veri obedientis cōparatio cū instrumento artificis.*

8. GREGORIVS libro trigesimosecundo Moralium, capite vigesimoprimo, agens de astutis consiliis & callidis tentationibus dæmonis: Alius quoquè (inquit) non solùm decreuit terrena commoda non quærere, sed etiam cunctis quæ possidet, renunciare, vt in discipulatu cælestis magisterij tantò se liberior exerceat, quanto & expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant, deserens calcat. Huius cor hostis insidians occulta suggestione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipsum disponis: valen-

Tentatio dæmonis, qua ingredientes [illegible] quæ [illegible] relinquere.

valentiorem te robustioremque faceret, si sequi te sua vestigia cum inopiæ necessitate voluisset. An non plerique & terrena patrimonia nequaquàm deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernæ sortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens suggerit, seorsùm verò eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes pestiferas decipiens apponit, quatenùs seductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Ossa itaque eius sicut fistulæ æris sunt, quia dolosa eius consilia dum blandum de exterioribus sonum reddunt, perniciosum dispendium de interioribus ingerunt.

Iob 40.

Intimas voluntates frangere. Tentandum est aduersùs eū qui constituit se obedientiæ Superioris totū committere.

Alius relictis omnibus quæ exteriùs possederat, vt ordinem sublimioris discipulatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat, vt rectioribus se alterius voluntatibus subdens, non solùm prauis desideriis, sed ad perfectionis cumulum etiã in bonis votis sibimetipsi renunciet: & cuncta quę sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto molliùs alloquitur, quanto ab excellentiori loco deiicere ardentiùs conatur, móxque virulenta suggestione blandiens dicit: O quanta per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquàm te iudicio alterius subdis. Cur profectum tuum sub studio meliorationis imminuis? Cor intentionis tuæ bonum, dum vltra quàm necesse est, extendere niteris, frangis? Quæ enim dum volũtate propria vsus es, peruersa perpetrâsti? Qui ergò tibi plenè ad benè viuendum sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiẽs intimat, seorsùm verò in voluntatibus eius propriis exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intestina rectitudine, inuestigat callidè vbi subruat in prauitate.

Voui sestã vi surũ propinquũ aliquem.

9. NICEPHORVS libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoseptimo: Pior admodùm adolescens monasticam philosophiam complexus, quum paternam relinqueret domum, votum Deo nuncupauit, nũquàm se propinquorum suorum cuiquam in conspectum venturum esse. Postquàm verò quinquagesimo anno pòst, soror eius viuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atque iudicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immensam sublata lætitiam, summoperè, vt eum videret, experiuit. Quapropter loci eius episcopum flens atque vociferans rogauit, vt in Scetio literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ senectutem miseratus, monachorum antistitibus, vt Pior veniret, scripsit. Is, vt hoc faceret, iussus, quum contrà niti non posset, (non enim Ægyptiis, immò etiam aliis monachis fas est, imperata non facere) in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suam sorori insinuauit. Et quum strepitum pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conniuẽs, de nomine sororem compellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: conspectu meo, sicuti visum tibi est, fruere. Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desiderium eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursùm discessit, & in regionem solitam reuertit.

Monachorū obedientia.

1. C. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio, vt in textu, & vt suprà paulò antè, B. testim. septimo.

2. PRIMI Regum decimoquinto: Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.

3. ECCLESIASTIS quarto: Multo melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

4. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autẽ me spernit, spernit eum qui misit me.

5. AD Ephesios 6. Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculũ seruientes, quasi hominibus placentes: sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

6. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipieritis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

6. BERNARDVS in tractatu de præcepto & dispensatione, capite duodecimo: Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura: pari reuerentia deferendum: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter consulo in Petri sententiã: quia obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo: haud secùs omninò accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. Quid enim interest vtrùm per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suũ placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es: præsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia angelus Domini exercituum est? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. De huiusmodi quippe nec præceptor expectãdus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ità latére aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrúmnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certũ reddatur. A quo denique diuina potiùs consilia requirentur, quàm ab illo cui credita est dispẽsatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

Nō minus homini qui Deo obtẽperandũ, quando nihil Deo cõtrariũ præcipit. Act. 5.

Nisi certũ sit Deo displicere, ità Superioris suscipiendũ est mãdatũ, ac si præcipiat Deus.

Obiectio, quòd homines circa Dei voluntatẽ falli possint. Responsio Malach. 2.

7. ET capite decimotertio: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsùs voluntatis indicium est, statuta

seniorum studiosiùs discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata satis, immò nimis molesta est huiuscemodi obedientia. Nã planè hæc illa est, quæ ea regula traditur, obedientia sine mora.

Côtra eos qui discutiunt & examinãt maiorũ iussa curiosè.

8. ITEM capite vigesimotertio, respondens ad quæstionem quandam: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminẽs vniuersis vitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio, professores & amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit, immò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar baptismi. Et quasi denique secundo baptizamur, dum per id quòd mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursùm Christũ induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Sed & quomodò in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum trãsferimur claritatis æternæ: ità & in sancti huius secunda quadã regeneratione propositi, de tenebris æquè non vnius originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apostoli: Nox præcessit, dies autẽ appropinquauit.

Cur monasterialis disciplina secũdũ baptisma nũcupetur à maioribus.

Rom. 13.

9. IDEM in epistola septima ad Adam monachũ: Igitur facere malum quo iubet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potiùs inobedientiã. Sanè hoc aduertendum, quòd quædam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt etiam cùm prohibẽtur, nec ista vel cum iubentur committenda. Porrò inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquàm in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est, nostrũ sensum sententiæ præscribere magistrorum. In his omninò prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus nè fortè tale fuerit, quod arguim[us] in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidẽtiùs elucebit, si præmissæ diuisionis exempla subiecero. Fides, Spes, Charitas, & cætera huiusmodi, pura sunt bona: quæ quia malè non possunt vel iuberi, vel teneri, benè non possunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala sunt, furtum, sacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtique nec vel benè præcipi, vel perfici possunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Aduersùs huiusmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iussio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala: possunt tamen indifferenter & benè pariter & malè vel prohiberi vel iuberi, sed malè nullatenùs in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media quædam in puriorum plerunque bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam coniugium cũ & fieri liceat, & non fieri: factum iam solui non licet. Quod ergò ante nuptias medium esse liquebat, in tam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, seculari quidem homini mediũ est, quoniã & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

In quib[us] nõ sit hominib[us] obediendum.

In quib[us] obedientia versetur.

Pura bona.

Pura mala.

Media.

A subditis nullatenus potest malè obediri in mediis.

Quædam interdum mutet media fiũt indifferentia.

Monacho nõ licet possidere proprium.

1 D. PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, siue de supplicum virtutibus: Postquàm de Essæis disseruimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minùs inuidiosum dictu est, plerisque feliciùs: ordo postulat vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, sicut poëtæ, &c. quæ ex eodem libro Eusebius & alij summatim comprehensa citârunt, & ad Christianos & religiosos D. Marci discipulos pertinere docuerũt. Ac de Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsariensis libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primum in Ægyptum traiecisse, & euangelium, quod ipse cõscripserat, ibi prædicâsse, primúmque ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tanta hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima aggressione & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia, exercitationes, mores, freqnẽtes cõgressus, communem inter ipsos victus rationẽ, omnem denique viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæpretium existimaret. Quem Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tẽpore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidem est planè verisimile: quippe opus, quod deincèps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, ecclesiæ receptà canones, ad nostram vsque memoriam obseruatos, complectitur.

Philo scripsit de Essæis cultoribus & religiosis.

Philo describit institutũ Christianorũ Alexandrinorum.

Philonis cum D. Petro colloquium.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agens: Iam verò, cùm eorum viuendi rationem, qui apud nos ἀσκηταὶ, id est, monachi, religiosique, virtutis studio & exercitationi maximè dediti appellati sunt, quàm accuratissimè percenseat, cumque eos viros, qui eius ætate tam piam, támque Apostolicam vitam agerent, quíque ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propiùs ad Iudæorum consuetudinem accedentiá obseruarent, diuina laude & prędicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem nõ oculis vidisse solùm, sed sententia, & opinione vehementer approbâsse. Primùm ergò in eo libro, quem de vita in contemplatione posita, siue de supplicibus inscripsit, simulatque se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerârit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem seruatas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: talésque eius appellationis causas refert: vel quòd tanquàm medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirent à vitijs & turpitudinis morbo ereptas, ad integrã valetudinẽ restituerẽt: vel quòd syncero ac puro cultu, religionéq; erga sacrum Dei numen ipsi imbuerẽtur. Siue igitur

Philo describit monachorum & religiosorum mores.

Christiani ex Iudæis côuersi, adhuc Iudaizabant in multis.

Summa eorũ quæ Philo in libro de vita cõtemplatiua tradit, tã de vitis, tũ de feminis religiosis.

Cur τεραπευταὶ & θεραπευτρίδες appellati.

igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomē imposuerit: siue reuerà ab initio authores eius religionis, cùm adhuc Christianorū appellatio nusquàm penè locorum diuolgata esset, eos ità nominârit, longa oratione disquirere non est opus. Verùm vt ad rem redeamus, principio istos facultates suas opésque abiicere, & simulàc in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiūt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsùs exuere testatur: deindè quibusque vitæ curis depositis depulsisque, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitariis, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia tectum suarum collocare. Deinceps vbi eorum domicilia quæham sint, descripserit: de ecclesiis in variis locis extructis sic loquitur: Est in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id est angustum templum, vel μοναστήριον, quod Latinè locus solitarius separatusque dici potest: in quo illi ab aliis separati seiunctique, vitæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt, nihilque eò vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis vsus necessariæ sunt, omninò secum apportant: sed leges & oracula à prophetis diuinitùs edita, hymnósque ibi recolunt, & alias deniquè res, quibus diuina scientia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiūgit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Nam sacras literas inter se perlegere, auitámque sapientiæ studium commentari aggrediuntur &c. Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ędificāt. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorū capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem necessitates, tenebras solùm merirò sibi vendicare. Vndè illis quidem totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiūtur. Quidam porrò, quorum animis ardentius scientiæ desiderium insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientię (quę salubria virtutis & doctrinæ præcepta rarum affatim & copiosè suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectātur, indeque tales carpunt delicias, vt duplo plus temporis inediam facilè sustineant, & vix tantùm sex diebus expletis, alimentum necessarium degustent. Ista Philonis tam perspicua &c. vt suprà, quęstione secunda, A. testimonio decimooctauo.

Facultatum desertio.

Secessus ab hominū aliorum consuetudine.

Ecclesiæ & oratoria ipsorum. Monasteriā.

Exercitationes eorum.

Temperantia.

Abstinentia.

3. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

4. IOSEPHVS libro decimooctauo antiquitatum Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essænorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros lōgè superant, multis iam seculis tritis in eius continuis studiis. Facultates in commune possidēt, nec aliquis diues magis vtitur suis bonis, quàm qui nihil possidens. Atque hoc instituto viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum tranquillitati vitæ parum commodum. Quare per se ipsi viuentes, inuicem sibi ministrant. Quæstores creāt viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus & frugum prouentu cibos eis conficiant, &c.

Essænorū viuendi modus in communi.

Cælibes viuunt.

5. EX libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: tria sunt apud Iudęos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essæni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore coniunctissimi, & qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam verò seruare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent: Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia vel humani generis successionem censeant perimendam; sed quia cauēdam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quia & diuitiarum contemptores sunt, rerúmque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentia præstare: legémque sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ità enim fore, nè vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium. Et post nonnulla: Sectæ verò suæ studiosis nō statim cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecùs commoranti cuique eundem victûs ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prędictum est perizoma, & albam vestem tradētes. Cum verò processu temporis experimentum continentię dederis, accedit etiam ad communem cibum, & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe cōtinentię duobus annis aliis mores eius probātur. Cùmque dignus apparuerit, tunc demùm in cōsortium assumitur. Viuunt autē quàm longissimè, ità vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferant ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum &c.

Essæni quales sunt.

Cælibatus eorum.

Viuunt in commun[i].

Probatio nouitiorum.

6. EPIPHANIVS hæresi vigesimanona Nazaræorum: Et nunc sanè omnes Christiani Nazaræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquàm in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quandoquidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem semiois Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Domini nostri, appellati sunt Iessæi, propterea quòd ex Iesu procederent, quum discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & saluator: nihilominùs hoc nomē habuerunt, priusquam ipsi Christiani vocarentur. At in Antiochia autem, velut suprà meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa ecclesia Dei, Christiani reuocari cœperūt. Reperies autem ô studiose, etiā hoc argumentum in commentariis Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Qui horum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circum Mariam paludem

Iessæi dicti sunt primi Christiani vel à Iesse, vel à Iesu Actor. 11.

Actor. 11.

Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumque monasteriis.

recensens, nō de aliis quibusdam narrauit quàm de Christianis &c. Tunc igitur vocabantur Iessæi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris & Marco in Ægyptiorum regione Euangelium prædicante.

7. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis epistola vigesimasecunda: Tria sunt in Ægypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant: nos, In communi viuentes, possumus appellare. Secúdum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procùl ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas, diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ità vt nouem hominibus decimus præsit, & rursùs decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutū est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquiis, post horam nonam in cómune concurritur, psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus, cunctísque residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alienum respicere, nemo audeat excreare, dicentis laus in fletu est audientium, tacitæ voluuntur per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœpit annunciare futura, videas cunctos moderato suspirio & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Post hæc consilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur, viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur: Vinum tantùm senes accipiūt, quibus & paruulis sæpè fit prandium: vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorū non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad præsepia redeūt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silētium? quàm moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas, in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum, &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem depræhenderint, non increpant, sed dissimulato quod nôrunt, eum sæpiùs visitant, & priùs incipiētes, prouocant magis orare, quàm cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos mēses patri omnium cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi cùm facti fuerint, prægustantur, & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textáque iuncis strata non habeo: ille ità vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantùm, & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidiè aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtiùs viuere, à pascha ad pentecosten cœnę mutantur in prandia: quo & traditioni ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert. Verùm quia nunc, de virginibus scribens, penè superfluum de monachis disputaui, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant, qui & de cœnobiis exeuntes, excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virū Hieremias quoquè propheta describit, dicens: Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobriis: quia non in sempiternum abijciet Dominus.

8. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcircò à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solū eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo appáret, talem primùm Christo credentiū fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ, quales & Lucas refert, primū Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis suę missus fuerat. Cùm secunda vice venisset ad Claudium, in eadem locutum esse cū Apostolo Petro, eiúsque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornâsse laudibus.

9. ET de Marco: Assumpto itaque Euāgelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiā, tanta doctrina, & vitę continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum suî cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorū conuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.

10. DIONYSIVS Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ capite sexto, parte prima: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni,

tota

Tria monachorū genera in Ægypto.

Cœnobitarū viuendi ratio.

Obedientia.

Præfecti eorum.

Habitatio.

Conuentus eorum rei gratia fiant.

Psal. 54.

Refectionis modus

Quibus occupationibus & exercitationibus diem transigant.

Cura & charitas præfectorum.

Ieiunium quadragesimæ.

Philo & Iosephus sub Essenorum nomine cœnobitarum vitā descripsere.

Anachoritarum vita quos authores habuit.

Luc. 1.

Tren. 3

Philo de Christianis scripsit.

Vitam primorum Christianorum imitātur monachi.

Act. 4.

Cum Petro locutus dicitur Philo.

Philo de quibus scripserit.

Actor. 2. & 4.

Monachorum ordo laudatur.

tota virtute, atque exactissima suarum operationũ castitate mundata: omnis item (quantùm sibi licet inspicere) sacræ operationis spiritualiter speculatrix & particeps facta, pontificúmque consummãtibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum, mysteriorum sacrificia edisscens, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vndè sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partim therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu atq; cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quę illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat. Et parte secũda: Stat quidẽ sacerdos ante sacrum altare, monasticã imprecationem psallens: ille autem post sacerdotem adstat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens impositã sacra eloquia capiti, verùm soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationem prosequenti. Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solùm vitiis, verùm etiam imaginibus quoque ac phantasiis. Deindè exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans: exutúmque veste omni, aliam induit, & cum sanctis aliis (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit.

Apud illos vocantur eo partim Therapeutæ, partim Monachi.

Modus benedicendi & consecrandi monachum.

Renunciatio vitæ secularis, & professio vitæ perfectioris.

Tondetur, & alia veste induitur.

11. Evsebivs Cæsariensis libro primo de demonstratione euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistri sui nutum auribus multorum doctrinam suã cõmodantes, quęcunque quidẽ veluti vltra habitũ progressis, à perfecto ipsorũ magistro præcepta fuerant, ea iis qui capere poterãt, tradiderunt: quęcunq; verò iis conuenire arbitrabãtur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gerebãt, curationísque indigẽtes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto seruanda, commendârunt. Quocircà in ecclesia Dei duo etiam viuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominũ vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirẽs, totus autem prorsùs à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & solo diuino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsumque duntaxàt corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cœlo degentes, quasi quidam cælites, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro vniuerso genere, supremo omnium Deo sacrati sint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, atque fumo, aut ignis deuoratione, consumptionéve corporum, sed rectis verę pietatis sententiis, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoq; ac verbis, quæ à virtute proficiscantur: quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro aliis, qui eiusdem sunt generis, administrãt sacerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto cõiugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda, describit: agros quoquè, & mercaturam, aliúmque magis ciuilem viuendi morem, adiuncta religione, non negligit.

Apostolorum industria.

Duo viuendi modi in Ecclesia ab Apostolis instituti.

Quidã solorum Deo consecrãt, & cœlibem viuunt.

Alij conubiis, & cularibus socia vacant.

12. Avgvstinvs in psalmum centesimum trigesimumsecũdum: Ista verba psalterii, Ecce quàm bonum & quàm iucũdum habitare fratres in vnũ, iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cãtico quàm in intellectu, etiam monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebant vendiderunt, rerúmque suarum precia ad pedes Apostolorum posuerunt. Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, ne quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. Dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachórum? Quãto meliùs dicimus: nos quid sibi vult nomen Circellionum? Fortè Circuncelliones vocantur, non Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam Circuncelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nusquàm habentes sedes, & facere quæ nostis, & quæ illi nôrunt, velint nolint. Veruntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales, sed nõ perit fraternitas pia propter eos qui profitentur quod nõ sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm & clerici falsi, & fideles falsi. Forsasè dicturi sunt, Nostri non vocantur Circuncelliones: vos illos ità appellatis contumelioso nomine: nam nos eos ità non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis, Agonisticos eos vocant. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat sanctitas vestra: Qui nobis dicunt, ostendite vbi scriptum sit nomẽ monachorum, ostendant vbi scriptum sit nomẽ Agonisticorum. Hi etiam insultare nobis audent: quia fratres cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itàne surdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicèm vident qui habitant in Christo? Et tamen vos Deo gratias nostrum ridetis, Deo laudes vestrum plorant homines. Sed certè reddituri estis rationem de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ità fiat vt appellatis: ità fiat, omninò fauemus. Prester Dominus, vt illi contra diabolum certent, & non contra Christum, cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certãt, dicitis Agonisticos, & inuenistis vndè appelletis, quia dicit Apostolus, Bonum agonem certaui. Quare ergò & nos non appellemus monachos, cùm dicit Psalmus, Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum? μόνος enim vnus dicitur, Et non vnus quomodocũquè: nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis vnus dici potest: μόνος non potest: id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergò sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè quomodò scriptum est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non multæ animæ: multa cor-

Psal. 132.

Monasteria voce excitata.

Acto. 4.

Monachorum nomen ex Græcis literis manauit.

Contra hæreticos qui nomen monachorum irridebant.

Non propter malos monachos monachismus improbãdus est.

Hæretici quærebant, Vbi scriptum sit nomen monachorum? Deo gratias.

1. Tim. 6.

Monachos vndè dicitur.

Acto. 4.

pora, sed non multa corda, rectè dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vndè & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant, qui insultant nomini monachorum, quare ille qui inuentus est trigintaocto annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: Cùm commota fuerit aqua non habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descenderat vnus, iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultāt nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.

Ioan. 5.

Hæreticis meritò displicet nomen monachorū, quod est nomen vnitatis.

13. IOAN in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo: Iam accipite Manichæi perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem: nè vos impudēter iactare apud animos imperitorum quasi difficillima rerum abstinētia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorū multitudinem per totum orbē indiès magis magísque diffundi, & in Oriente maximè atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latére? Nihil de iis dicam, quos paulò antè commemoraui, qui secretissimi penitùs ab omni hominum cōspectu, pane solo qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plusquā oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed si hoc excidit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contēptis atque desertis, mundi huius illecebris, in communem vitam castissimā, sanctissimáque cōgregati, simul ætatē agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulēti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operātur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem suum tradunt eis, quos decanos vocant, eò quòd sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opùs est vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ, vt assolet, valetudini. Illi autem decani cum magna solicitudine omnia disponentes, & præstò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, rationem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt iis quos filios vocant, magna sua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos patres terna, vt minimum, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio; affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis, oratio, vel gemitu, vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significātes. Corpus deindè reficitur, quantùm saluti & salubritati sat est, coercente vnoquoque concupiscentiam, nè se profundat vel in ea ipsa quæ præstò sunt, parca & vilissima. Ità non solùm à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab iis etiā quæ tanto concitatiùs ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nōnullis videntur. Et paulò pòst: Non opùs est plura de re notissima dicere. Hæc est etiam vita fœminarum Deo solicitè castéque seruiētium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris, quàm longissimè decet, pia tantùm illis charitate iunguntur & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quamuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratia. Lanificio namque corpus exercent atque sustentant, vestésque ipsas fratribus tradūt, ab iis inuicèm quod victui opùs est resumētes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor nè iudicare videar per seipsum tantummodò expositum placere nō posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus discernere & inualidis ostentare nostra zizania.

Anachoretarum.

Quid prosint aliis Anachoretæ.

Cœnobitarū vita.

Nemo possidet proprium.

Præfectiorū.

Obedientiæ promptitudo

Terna hominum millia.

Refectio.

Abstinentia à vino & carnibus.

Monacharum vita

Contra hæreticos Manichæus.

14. CAPITE trigesimotertio: Nec ideò tamen laudabile Christianorum genus cōtempserim, eorum scilicet qui in ciuitatibus degunt, à vulgari vita remotissimi. Vidi ego diuersoria Sanctorum Mediolani, nō paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitantibus præsunt, Christiana charitate, sanctitate & libertate viuentibus. Ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more & pauli Apostoli authoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsùs incredibilia multos exercere didici, nō quotidiè semèl sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaquè vsitatissimum, sed cōtinuum triduum vel ampliùs sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tātùm, sed etiam in fœminis. Quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præsunt singulæ grauissimæ probatissimæque, non tantùm in instituēdis componendísque moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

Religiosorum collegia in ciuitatibus.

Abstinentia mirabilis.

15. LIBRO octauo Confessionum, capite sexto: Indè sermo Pontiani deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaueolentiæ tuæ, & vbera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

Monasterium sub Ambrosio.

16. A M-

16. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem: Quòd in aliis ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ,& normam integritatis, iuuentutem adstringat,& versantes intra vrbem,abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri,Helias,Helisæus,Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis &c.

S. Eusebius Vercellensis primus in occidente introduxit monasteria in ciuitates.

17. CASSIANVS collatione decimaoctaua,quæ est Abbatis Pyamonis, capite quarto: Tria sunt in Ægypto genera monachorum, quorũ duo sunt optima, tertium tepidum atque omnimodis euitandum. Primum est cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commoratur Ægyptum. Secundum Anachoritarum, qui priùs in cœnobiis instituti, iamque in actuali conuersatione perfecti,solitudinis elegêre secreta, cuius professionis nos quoque optamus esse participes. Tertium reprehensibile Sarabaitarum est: de quibus singulatim per ordinẽ pleniùs differemus.

Tria monachorum genera in Ægypto.

18. CAPITE quinto: Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. Nam talis extitit in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apostolorum ità describitur: Multitudinis credentium &c. Talis inquam erat tunc omnis ecclesia, quales nunc perpaucos in cœnobiis inuenire difficile est. Sed cùm post Apostolorum recessum tepescere cœpisset credentium multitudo, ea vel maximè quæ ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus Apostoli pro ipsis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis cõsuetudine nihil ampliùs expetebant, nisi vt ab immolaticiis idolorum & fornicatione & suffocatis & sanguine temperarent; atque ista libertas quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescente quotidiè vel indigenarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigesceret feruor,nõ solùm hi qui ad fidem Christi confluxerant, verùm etiam illi qui erant ecclesiæ principes,ab illa districtione laxati sunt. Nonnulli enim existimantes id quod videbant gẽtibus pro infirmitate concessum,sibi etiam licitum,nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum substantiis ac facultatibus suis fidem Christi cõfessionemque sequerentur.Hi autem quibus adhuc apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis,discedentes à ciuitatibus suis, illorumque consortio qui sibi vel ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerunt instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt: atque ita inualuit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo quòd à coniugiis abstinerent, & à parentum se consortio mundique istius conuersatione secernerent, monachi siue monazontes, à singularis ac solitariæ vitæ districtione, nominati sunt. Vndè consequens fuit, vt ea communione consortij, cœnobitæ: cellæque ac diuersoria eorum, cœnobia vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primũ est,quodque per annos plurimos solum inuiolabile vsque ad Abbatis Pauli vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc in districtis cœnobiis cernimus residere vestigia.

Cœnobitarum vita vnde sumpserit initium.

Act. 4. & 2.

Act. 15. Causa cur nõ omnes Christiani primorum Christianorum, qui ex Iudæis cõuersi erant, vestigia imitati sint.

Cœnobitarum origo.

Cur monachi dicti.

19. CAPITE sexto de Anachoretis, capite septimo de Sarabaitis,& capite octauo de quarto quodam genere monachorum agit.

20. GREGORIVS Nazianzenus in oratione funebri in laudem Basilij Magni: Nobiscum ex patria profugus,in Pontum secedit,pietatisque gymnasia, quæ in illis locis erant, moderatur: atque cum Helia & Ioanne summis philosophis solitudinem amplectitur.Et post multa: Eximia res est virginitas & cælibatus, atque in angelorum naturæque singularis ordine censeri. Quis igitur vel virginitatẽ maiori honore prosecutus est,vel carnem legibus frenauit, idque non suo tantùm exẽplo,sed iis etiam studiis, quibus incubuit? Cuius sunt virginum cœnobia? cuius præcepta illa literis consignata, quibus cùm omnes sensus coercebat, tum membra omnia componebat,ac virginitatem verè seruare persuadebat. Ergò cùm solitaria vita, & ea quæ societate gaudet, vt plurimum inter se dissiderent, ac pugnarent, neutráque omninò vel cõmoda vel incommoda sua pura & immixta haberet,verùm illa tranquillior quidem esset, magisque sedata & constituta Deóque cõiungens: cęterùm quia in eo instituto nec explorari,nec ex comparatione cognosci virtus potest,fastus non omnino expers esset: hæc contrà occupatior quidem & fructuosior, verùm à tumultibus minùs libera: pręclarè eas inter se reconciliauit, ac permiscuit, pietatis nimirùm gymnasia & monasteria extruẽs, non tamen lõgo interuallo ab iis, qui in sodalitio viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea distinguens,atque à se inuicẽm separans, verùm propè coniungens ac dirimens: vt nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio tranquillitate & speculatione careret: sed quemadmodùm terra & mare,ità etiam hæ duę vitæ commoda inter se communicantes, ad vnicam Dei gloriam concurrerent.

Basilius cœnobiorũ moderator.

Virginitatis & cælibatus laus.

In libro de vera virginitate.

Basilius copulauit vitam solitariã cum sociali vita.

Monasteria fabricauit. De hoc Basilio refert Hieronymus in Catal. quod fertur reliquos libros elaborauerit etiam ἀσκητικόν.

21. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Erant igitur in monte monasteria tanquàm tabernacula plena diuinis choris psallentium,legentium,orantium,tantúmque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate, ad charitatem mutuam & misericordias indigentibus exhibendas, iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quandã,& oppidum à mundana conuersatione seiunctum, plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere. Quis tamẽ monachorũ agmen adspiciens,quis virile illũ concordię cœtũ cernens,in quo nullus nocens,

Monasteria tempore Antonij, & quæ monachorum vita.

nullā derractio susurronis, sed multitudo abstinētiū & certamen officiorum erat, nō in hanc statim erumperet vocem? Quàm bonę domus tuę Iacob, tabernacula tua Israël, tanquàm nemora obūbiantia, tanquàm paradisus super fluuios, tanquàm tabernacula, quę fixa sunt à Domino, tanquàm cedri Libani circa aquas. Et post multa: postulanti duci vt paulò largiùs Antonius eidem suam præsentiam indulgeret, ait, nō posse se diutiùs ibidem morari, grato vsus exemplo, quòd sicuti pisces ab aqua extracti, mox in arenti terra moreretur: ità & monachos cum secularibus retardantes, humanis statim resolui confabulationibus. Ob id ergò, inquit, cōuenit vt pisces ad mare, ità nos ad montem festinemus, nè tardantibus nobis aliqua propositi succedat obliuio.

Num. 24.

22. SAVERVS Sulpitius in vita Diui Martini: Cùm intra Gallias quoquè discessu sancti Hilarij, quem ad exilium hereticorum vis coegerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasterium statuit. Ibi quoquè cum Auxentius, auctoe & princeps Arrianorum, grauissimè insectatus est: multísque affectū iniuriis de ciuitate exturbauit. Cúque ab Hilario iam reuerso gratissimè esset susceptus, haud longè sibi ab oppido monasteriū collocauit. Iam verò sumpto episcopatu Turonico, qualem se, quantū́que pręstiterit, non est nostrę facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui priùs fuerat. Eadē in corde eius humilitas, eadē in vestitu eius vilitas erat. Atque ità plenus authoritatis & gratię, implebat episcopi dignitatem, vt non tamē propositum monachi, virtutémque desereret. Aliquandiù ergò adhærenti ad ecclesiam cellula vsus est. Deindè cùm inquietudinē se frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tā secretus, & remotus erat, vt eremi solitudinē non desideraret. Ex vno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur, reliquā planitiē Liger fluuius reducto paululùm sinu clauserat. Vna tātū eadémque arcta admodùm via adiri poterat. Ipse ex lignis contextā cellulam habebat, multíq; ex fratribus in eundē modū. Plerique saxo superiecti mōtis cauato receptacula sibi fecerāt. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplū beati magistri instituebātur. Nemo ibi quicquā propriū habebat omnia in mediū conferebātur. Nō emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabāt. Rarus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisi cùm ad locum orationis conueniebant. Cibum vnà omnes post horam ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coegisset. Plerique camelorum setis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eò magis sit mirum, necessè est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coëgerant. Pluresque ex his posteà episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

S. Martinus monasterium sibi statuit Mediolani.

Apud Pictauorum vrbē similiter.

Tertium monasterium.

Habitatio fratrum qualis fuerit.

Nemo quicquā proprium habebat.

Abstinentia.

23. ISIDORVS Hispalensis episcopus de ecclesiasticis officiis libro secundo, capite decimoquinto: Primum genus monachorū est Cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instàr sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabāt in sancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horū igitur institutione monasteria sumpsêre principium. Secundum genus est Eremitarum, qui procùl ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastatas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Heliæ & Ioannis Baptistæ, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu sola solitudine delectantur, herbis tantùm arescentibus victitātes, aut pane solo (qui eis per certa temporum interualla defertur) vel aqua contenti: sicque secretissimi penitùs & ab omni hominum cōspectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore non solùm mundum, sed etiam hominum cōsortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procùl ab hominum cōspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseuerant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Cœnobitarū origo & vita.

Eremita.

Anachoritæ.

24. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro primo, capite duodecimo, cùm monachorum viuendi rationem mirificè commēdâsset, ità subiungit: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos vndiquè in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se pio & seuero vitæ generi dicâsse. Quorum domicilia, victus rationem & institutionem vitæ talem prohibet, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in Ægypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cùm in hoc sanctum & seuerum vitæ genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis concedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vrbium in agris solitariis & hortis ætatem degere: sactas ædes illis esse, quæ vocantur monasteria: in quibus ab aliis separati, sanctæ & seueræ vitæ mysteria obeunt: Deum pręterea psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut ampliùs nihil comedere: statis diebus humi cubare, à vino prorsùs & carnibus animalium, quę sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem, & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cum illis viuere, quę virgines manent ad extremam vsque senectutem, eásque propter amorem pietatis & sapientię sua spōte vitam cęlibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen mores Iudęorum aliquantulùm in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ non reperitur. Vndè conijcio apud Ægyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Vitæ monasticæ institutores primi.

Philo quid scribat de Christianis Alexādrinis.

Virginitatem perpetuā seruantes.

25. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum,

Habitus monasticus.

logorum, describit vitã sancti Benedicti Abbatis. Et capite primo quidem ait: Romanum monachũ ei sanctæ conuersationis habitum tradidisse.

Monasterium linquere volenti draco apparet, quem ad deuorare conabatur.

CAPITE vigesimoquinto autem ità scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cumq; eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in cõgregatione persistere, atque importunis precibus vt relaxaretur innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exiit, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cúmque eum idem draco qui apparuerat, deuorare vellet, cœpit ipse tremens & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, succurrite: quia draco iste me deuorare vult. Currentes autem fratres draconem minimè viderunt, sed tremẽtem atque palpitantem monachum ad monasterium reduxerunt. Qui statim promisit nunquàm se esse à monasterio recessurum, atque ex hac hora eadem in sua promissione permãsit. Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem priùs non videndo sequebatur. CAPITE trigesimosexto: Hoc autem nolo te lateat, quòd vir Dei inter tot miracula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoquè verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum regulam, discretione præcipuam, sermone luculentam. Cuius si quis velit subtiliùs mores vitámque cognoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quàm vixit.

Monachorũ regulã scripsit S. Benedictus.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimatertia ad Venantium Italiæ Cancellarium, qui habitum monasticum dimiserat: Multi hominum stulti putauerunt, quòd si ad ordinem Episcopatus eucherer, vos alloqui ac per epistolas frequentare recusarem. Sed non ità est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam. scriptum quippe est, &c. Hac igitur consideratione compulsus, velis nolis locuturus sum, quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & supernæ districtionis animaduersione proposita, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergò tuam pensa, dum vacat: districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: nè tunc illam amaram sententiam audias, cùm iam nullis fletibus euadas. Pensa quod scriptum est: Orate nè fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandum quippe in hyeme torpor frigoris obsistit, & iuxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergò vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacat ergò, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quò tu properas. Teste Euangelio, scis quia diuina seueritas de ociolo sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergò quid factura est de peruerso opere, si quosdam in iudicio suo reprobat de sermone? Ananias pecunias Deo vouerat, quas

Legis hãc epistolam apostatæ Monachi & Religiosi.
Esai. 58.
Ezech. 3.
Act. 20.
Matt. 24.
Quid sit fugere Sabbato aut hyeme.
Eccl. 9.
Matt. 12.

pòst diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergò ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit: considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti? Considera iudicium Dei quod mereatur qui semetipsum Deo vouit, continuóque mundi desiderijs irretitus, mentitus est quod vouit. Si mihi credideris, si correptionis meæ verba secutus audieris, quàm sint blanda & dulcia in fine cognosces. Ecce fateor, mœrens loquor, & facti tui tristitia adstrictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suæ conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, auersatur. Si ergò non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium conditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiam maximam credo, quòd te effugere vitam conspicit, & tamen ad vitam adhuc reseruat: quòd superbientem te videt: & tolerat, quòd per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pensare solicitè debeas, quod Paulus ait: Exhortamur vos fratres, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Sed scio cùm epistola mea suscipitur, protinùs amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitæ consilium à fautoribus mortis quæritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi quæ ad tempus placeant loquuntur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminisceris, dudùm consiliarij qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi aliquid secularis authoris loquar: Cum amicis omnia tractanda sunt, sed priùs de ipsis. Si verò in causa tua hominem consiliarium quæris, consiliarium rogo me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non tua, sed te diligit, &c.

Act. 5.
Semper pos Deo ... Apostatæ.
Dei in eos benignitas.
2 Cor. 6.
Cõsiliarij quales adhiberi ab illis solent.
Pariunt tamen delicta.
Quis sit fidelis consiliarius.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros aduersùs vituperatores monasticæ vitæ. In secundo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ità affectis facilè ignoscendum putãt, nec propterea valdè admirari dicunt: suffocari autem se ac penè disrumpi iracũdia, cùm videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitus alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersus eos qui philosophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus magis angi & dolere, eósque qui illos hortati sunt, & ad eius vitæ amorem induxerunt, oppugnare, insimulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi verò longè alia mens est. Eos enim qui nullum paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profectò nouum, aut mirum videri debet, partim inuidiæ stimulis concitatos, partim malitiæ suæ, atque vitiis aliorum perditionem solatio, & excusationi esse arbitrantes. Miserè id quidem & misèriter, arbitrantes tamen. At verò qui genuerunt, qui educauerunt, qui diebus singulis natos suos proficere, ... & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiuntur & faciunt, eos quadam veluti ebrietate

Verum magis mirãdum ... parentes à Monastica vita ... religionis proposito filios ... quam ... id faciant.

correptos repentè mutari, angíque, ac dolere vehementiùs, cùm ab se liberi ad Philosophiam abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium ego maximè admiror, quódque omnia iam corrupta sint & perdita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus téporibus vnquàm contigisse, nemo qui possit dicere, &c.

Gradus malitiæ.

28. Et libro tertio aduersùs vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitię gradus est, amicos aspernari, quin vt ad inferiora sermonem reducamus: nescio enim quo pacto id penè me effugerat: prior illa lex Iudæis trádita, ne iumenta quidem inimicorum despici permittit: sed siue illa deciderint, simul erigere: siue aberrauerint, reducere iubet. Est itaque primus malitiæ & crudelitatis gradus, ab infimis ascendendo, iumenta & pecora inimicorum & errantia, vel lapsa negligere. Secundus illo superior, inimicos ipsos negligentiùs curare. Quãto enim homo mutis animantibus ad honorem præstat, tanto peccatum istud maius, quàm illud est. Tertius deinceps, fratres aspernari, si fuerint ignoti. Quartus, familiares quoquè despicere. Quintus, cùm non solùm corpore, verùm anima quoquè fratrũ pereunte, desidemus. Sextus, si non familiaribus modò, verùm ipsis quoquè liberis nostris pereuntibus, negligimus. Septimus, cùm nec alios quibus illi curæ esse possint, prouidemus. Octauus, cùm & eos, qui id a seipsis facere instituũt, arcemus atque prohibemus. Nonus, cùm non tantùm prohibemus, verùm oppugnamus quoq;. Itaque si primus & secundus, & tertius eiusce facinoris gradus tanto supplicio afficiendus est: quantoa ille meretur ignea, qui cunctos eos gradus ascẽdit? Quod profectò modò vos facitis, qui nonum illũ à primo gradum transcẽdistis: quinimmò si quis eũ non tantùm nonum, verùm & decimũ & vndecimum dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura solùm id peccatũ multo maius est, verũ ex ipsa quoquè ratione téporum durius multo & grauius fit. Quid ità? Quia eodem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem supplicia debentur: verùm tanto acerbiora, & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentiorísque doctrinæ participes effecti, maioribus itẽ honoribus affecti sumus. Cùm igitur & natura, & tépore scelus hoc adeò immane sit & vehemẽs, cõsidera iam quantas flammas, quantósque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, exaggerabit. Et posteà de monachis loquens: Conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilque deteriùs angelis affecti sũt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus, secundísque rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppressi gemũt, sed omnes pariter in gaudio & quiete, summáque illa & cælesti gloria exultãt: ità fieri quoquè perspicias in monasteriis, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitiis honestior est. Indè id quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitùs eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumẽtum, & quod sanè mirabilius est, vnus etiam idémque animus omnibus est, &c.

Exod. 23. Deut. 22.

Primus gradus.

Secundus.

Tertius. Quartus. Quintus.

Sextus.

Septimus. Octauus.

Nonus.

Christianis malis quare maiora supplicia debentur quã Iudæis.

De monachorum vita.

Meum & Tuum eliminatum.

29. Ad pop. Antioch. hom. 56. & 3. seq. describit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. Item ho. 14. in 1. ad Timotheum, quæ eadem habentur ho. 59. ad populum Antiochenum.

31. Bernardus in apologia ad Guillelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcúque monachum. Cur adhuc viuo? videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet qui primus fuit in ecclesia, immò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quę in cęlis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorẽ, cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpè sanctos appellat, inchoatores exstiterunt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod suum esset, quispiam retinuisset, diuidebatur (vt scriptum est) singulis prout cuique opùs erat.

Religiosorum ordo primus in Ecclesia & angelicis ordinibus persimilis.

Apostoli institutores.

Rom. 15. 1 Cor. 16. 2. Cor. 8.

Acta 4.

32. Idem in homilia super iis verbis Domini: Simile est regnum cælorũ homini negociatori quærenti bonas margaritas. Sed quæ est ista, quęso, fratres mei charissimi, hæc tã preciosa margarita, pro qua vniuersa dare debemus, id est, nosmetipsos: quia totum Deo dedit qui seipsum obtulit, vt possimus eam habere? Nónne hæc est religio sancta, pura & immaculata, in qua homo viuit puriùs, cadit rariùs, surgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequẽtiùs, quiescit securiùs, moritur fiduciùs, purgatur citiùs, præmiatur copiosiùs?

Religiosæ vitæ commendatio.

VI.

Quid summatim de Consiliis Euangelicis *est sentiendum?*

A. Hoc nimirùm, quòd sint incitamenta, & subsidia quędam cõmoda admodùm, quæ infirmis aduersùs [a] mundi: carnisq; illecebras arma prębeãt: quæ bonorũ conatus in cursu veræ pietatis ad meliora prouehãt: quæ spiritum ad præstãda Religionis Diuiníque cultus officia expeditiorem reddant, & quæ insupèr, vt ostendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo [b] pleniorem consequendam conferant.

a 1. Ioan. 2. c Luc. 14. d e f g & b Mat. 19. b c 13. a 1. Cor. 7. f Eccl. 31. a Prou. 19. c Iudic. 17. c 21. d Gal. 5. b

b Mat. 19 b & d Greg lib. 26 Mor. c. 21.

c 1. Cor. 13 a 1. Ioan. 2. & 4. c Coloss. 3. c Aug. de mor. Eccles. Cath. c. 33.

d Luc 9 c

e 2. Cor. 8. b Mat. 7 c

f 1. Pet. 1. c

g Luc 9 g

h Phil. 2 b

i 1. Pet. 2. d

k Phil. 3. c Psal. 83. c Bernar. epist. 211 ad Garinum Abbatem, & epist. 54 ad monachos S. Bert. ni. Item serm. 2 de purific. & Mariæ. Aug. epist. 137. ad Hipponen.

B. Ac summa quidem Euangelicę perfectionis in eo versatur, vt, quàm maximè possis, ad [c] charitatem cõtendas, Christúmque [d] imiteris. Imitaris autem, si Christo, & [e] pauperi, & [f] virgini, & aliis [g] subdito, & ad mortem vsque Crucis [h] obedienti, pro tua virili te studeas [i] conformare: si cũ Apostolo itidẽ [k] Paulo, neglectis iis, quę retrò sunt, indefesso labore ad anteriora cõtẽdas, & ad supernæ vocationis brauiũ te extendas in dies, volũtate interim propria in totum, quoàd eius fieri potest, abdicata, ac

hominis

homini propter Deum subiecta, vt[l] æmuletis vsque meliora Charismata,[m] partémque optimam tum eligas, tum bona fide in finem[n] vsque conserues. [l] 1. Cor. 12. [m] Luc. 10. [n] Apoc. 2.

TESTIMONIA.

1. A. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mũdum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscẽtia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCÆ decimoquarto: Et cœperũt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me: non potest meus esse discipulus. Sic ergò omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

3. Et capite octauo: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ, euntes, suffocantur, & nõ referunt fructum.

4. MATTHÆI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, &c. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

5. ET capite decimotertio: Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, & solicitudo seculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. PRIORIS ad Corinthios septimo: Volo autẽ vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt: quomodò placeat viro.

7. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. PROVERBIORVM vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. IVDICVM decimoseptimo.

10. ET vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. AD Galatas quinto: Vos enim in libertatẽ vocati estis fratres: tantum nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicèm.

12. MATTHÆI decimonono, vt suprà quæstione tertia A. testimonio primo, & quæstione quarta, A. testimonio primo.

13. GREGORIVS Magnus libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicantur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcẽdunt, qui nequaquam hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quam præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cum de sanctæ Ecclesię sponsa loqueretur, intulit, dicẽs: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaq; in extremo iudicio non iudicãtur, & regnant: quia eum authore suo etiam iudices veniũt. Reliquẽrat quippe omnia, plus prõpta deuotione executi sunt, quàm iubebat generaliter audierunt. Speciali namque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurũ in cęlo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis adstringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergò rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicãtur, & pereunt, qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ità non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiã vltra generalis diuinæ legis pręcepta proficiũt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendẽs, plus opere exhibuit, quã institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset vt Euãgelium prædicans, de Euangelio viueret, & Euangeliũ audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergò iste iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudiciũ pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt.

Singularis honor eorũ qui vltra præcepta seruãt etiã consilia.

Matt. 19.

Psal. 5.

Prou. 31.

Paupertatis & perfectionis Euãgelicæ sectatores cum Christo iudicabũt, & nõ iudicabũtur iudicio discussionis.

Mat. 19. Marc. 10. Luc. 18.

Vltra generalia diuinæ legis præcepta quidam proficiunt.

1. Cor. 9.

Iob. 36.

1. B. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem non habeam: factus sum velut ęs sonans, aut cymbalum tinniens, &c.

2. PRIMÆ epistolæ Ioã. 2. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse

ambulare. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundū, non est charitas patris in eo.

3. Et capite quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciā habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. Ad Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordię, benignitatem, humilitatē, modestiam, patientiā, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habere, quod est vinculum perfectionis.

5. Avgvstinvs de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimotertio, loquens de religiosis simul viuentibus Mediolani, Romæ & alibi: Charitas præcipuè custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus: charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiratūrque charitatem: hanc violare tanquàm Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expurgatur atque vitatur: hāc si quis offendit, vno die durare non sinitur. Sciunt hāc ità commēdatam esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc assit, plena sint omnia.

Ad Charitatē omnia referūtur.

Vide Thomā Aquinatē in 2. 2. quæ. 184. & 186. & in opusculo de perfectione vitæ spiritualis.

6. Lvcæ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

7. Posterioris ad Corinthios octauo.

8. Matthæi octauo.

9. Lvcæ secundo.

10. Ad Philippenses secundo, vt suprà quæst. 2. B. testim. primo, secundo, septimo & nono.

11. Prioris Petri primo: Scientes quòd nō corruptibilibus auro vel argēto redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

12. Et capite secūdo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

13. Ad Philippenses tertio, Fratres, ego me non arbitror comprehēdisse. Vnum autem: quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

14. Psalmo octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutē: videbitur Deus Deorum in Sion.

15. Barnardvs epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Abbatem Garinum Alpensem: Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est: profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergò sunt qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergò deficere? Nequaquàm. Quid ergò? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergò vis, quod esse nō potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certè de homine specialiter dictū est: Fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Ipse denique hominis seculíque auctor, quandiù in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scriptura, pertransiit benefaciendo & sanando omnes. Pertransiit ergò sicut non infructuosè, ità non remissè non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodùm item de eo scriptum est: Exultauit vt gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideò Paulus aiebat: Sic currite, vt comprehendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibèt ergò cucurreris: si vsque ad mortem non perueneris, brauium non apprehēdis. Brauiū Christus est. Quòd si illo currente, tu gradū sistis: non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumque tibi est quod ait Dauid: Ecce qui elongant se à te Domine, peribūt. Itaque si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullos residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascēdere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenùs palàm daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri: sed quomodò ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necessè sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere.

Studere perfectioni, est esse perfectum.

Continenter proficiēdū est: alioqui enim deficimus.

Iob 14.

Act. 10.

Psal. 18.

1 Cor. 9.

Phil. 2.

Psal. 72.

Gen. 28.

Scala Iacob.

16. Idem in epistola trecentesima quadragesimaseptima ad monachos sancti Bertini: Discipulus proficiēs, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: & nō proficere, sine dubio deficere est. Nemo proindè dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertiùs. In via residet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminē patriarcha vidit nō ascēdētē aut descēdētem. Dico ergò: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Ardua & angusta est via: & nō hîc, sed in domo patris mansiones sunt multæ. Itaq; qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (vt ait Euāgelista) crescebat & proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deū & homines. Ille non restitit ergò, sed exultauit vt gigas ad currendā viā: & nos quoquè si non desipimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorum ipsius. Alioquin si elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laboriosior & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longiùs abeuntis. Sic ergò currite fratres, vt comprehēdatis. Quod sanè ità fiet, si nequaquàm arbitramini vos comprehēdisse: sed obliti quæ retrò sunt, extendatis vos in anteriora: si apprehendatis disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Qui edit me (ait sapientia) adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet: vt nouerit piger, qui dignè prorsùs lapidatur stercoribus boum, fastidium sibi non de satietate, sed de inedia generari. Deniquè quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundùm propositum vocati sunt sancti: moueat nos ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Quē enim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus ad alias nō anhelare? Sic & curiosi cuiusque nō satiatur ocul' visu, nec auris impletur auditu. Quid? nonne qui auaritiæ seruiūt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes: nónne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos

Nō proficere, deficere est.

Gen. 28.

1 Cor. 10.

Ioan. 14.

1. Ioan. 2.

Luc. 2.

Psal. 18.

De continuo proficiendi studio.

1. Cor. [illegible]

Phil. [illegible]

Psal. 2.

Eccl. 24.

Ibidem 22.

Rom. 8.

Diligētia filiorū huius s[illegible] li, [illegible] p[illegible] negligentiam.

nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualium nos bonorū minùs cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quàm iniquitatē anteà sectaretur. Est enim causa quoque valdè dissimilis. Stipendium quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita æterna. Pudeat proindè negligētiùs nūc in vitam, quàm priùs in mortem ire: & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis, augmentū. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ quo citiùs, eo faciliùs curritur: & leue saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabilius est. Nōnè & auiculas leuat, non onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa: Tolle eas, & reliquū corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimus ipsi: quia portat potiùs, quàm portatur.

Rom. 6.

Similitudo pulchra iugi Domini leuis.

17. Sermons secundo in purificatione beatæ Mariæ: Si quis forsan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem, nouerit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione: quoniam in via vitæ non progredi, regredi est, cùm nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porrò profectus noster in eo consistit (vt sæpiùs me dixisse memini) vt nunquàm arbitremur nos appræhendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessāter conemur in melius, vt imperfectum nostrum diuinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.

In via vitæ nō progredi, regredi est.

18. Augustinus epistola centesima trigesimaseptima ad Hipponenses: Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodò difficilè sum expertus meliores quàm qui in monasteriis profecerunt, ità non sum expertus peiores, quàm qui in monasteriis ceciderunt, ità vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergò propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vndè apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implētur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersùs omnes insidias inimici, in sua pace custodiat dilectissimi fratres.

Qui in monasteriis proficiunt, optimi: eos deteriores, qui deficiunt. Apoc. 22. In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios execrantur.

19. I Prioris ad Corinthios duodecimo: Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

20. Lucæ decimo: Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

21. Apocalypsis secundo: Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.

DE QVATVOR HONINIS NOVISSIMIS.

I.

Quæ dicuntur quatuor hominis nouissima?

HÆc videlicet: Mors, Iudiciū, Infernus & Regnū cælorū: dicta quidē[a] nouissima, quòd inter cætera omnia quæ homini accidere possunt, extremum planè locū sibi vendicēt. Mors enim, vt dici solet, est vltima rerum linea. Mortē sequitur Iudicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostendit: [b] *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem Iudiciū*, tū[c] singulare scilicet, quod vnusquisque moriens excipit, tū illud extremum & vniuersale, quod omnes ad mūdi finem expectant, vt suprà[d] indicauimus.

a Eccles. 7. d 28. a 38. b Deut. 32. d Prouerb. 19. c Res inter deprimordiis, medias & nouissimis. b Heb. 9. g c Aug. lib. 2 de anima & eius origine c 4. Idē tract. 49 in Ioan. Chrys. hom. 14 in Matth. d In Symbolo

B. Iudicātur autē alij, quos in mortali peccato mors opprimit, vt[e] pœnis apud inferos perpetuis addicātur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat [f] nuptialis illa vestis charitas, vt vita in cælesti regno perbeata fruantur. Hoc est quod Euāgelica veritas asserit.[g] *Procedent qui bona fecerūt, in vitā æternā: qui verò mala, in supplicium æternū.*[h] *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cū angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.*

e Luc. 16. e Mat. 25. d f Mat. 22. b Aug. lib. post coll. contra Donat. c. 20. Greg. ho. 38 in Euang. g Ioan. 5 e Mat. 25. d h Matth. 16. d

TESTIMONIA.

1. A. Ecclesiastici septimo: Gratia datur in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in cōsolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmū: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

2. Capite vigesimooctauo: Memento nouissi-

motum,& desine inimicari.

3. CAPITA trigesimooctauo: Memento nouissimorum, noli obliuisci. neque enim est cõuersio,& huic nihil proderis,& teipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum. Mihi heri,& tibi hodiè. In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Gens absque consilio est,& sine prudentia. Vtinàm saperent,& intelligerent,ac nouissima prouiderent.

5. PROVERBIORVM decimonono: Audi consilium,& suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.

6. BERNARDVS in sermone de primordiis, mediis,& nouissimis nostris: Habes iã primordia, habes etiam media: sed nouissima quæ sunt? Nam de eis dicitur, quòd eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, iudicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expauescit, nõ timore concutitur? O homo si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnaliũ: vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam iumentorum. Oneramus asinum & fatigamus in laboribus plurimis, & nõ curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foueam præcipitare velis, cauet quantum potest, quia vitam diligit,& mortẽ timet. An non tibi ergò iustum videtur, vt qui non modò iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire,& in tormentis positus, locum tenear posteriorem? Time ergò ô homo, quòd in morte separãdus es à bonis omnibus huius corporis,& tam dulce carnis & animę vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quòd in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & eo examinante quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time quòd in gehenna cruciatibus æternis & immensis exponendus es, in sorte diaboli & angelorum eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergò timor initium sapientię dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vndè est quod non dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quàm pudor & dolor. quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vnde cõsoletur. Nam in morte non magnum, non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere nec resistere possibile erit: in gehenna penitùs nulla cõsolatio, sed perpetuum væ, vlulatus,& fletus & stridor dentium.

Eccl. 7. Tria nouissima quæ metũ inijciũt, mors, iudiciũ, gehẽna.

Asini exẽplũ.

Mors cur timenda.

Cur iudicium metuendum Heb. 10.

Gehenna cur metuenda. Mat. 25.

Timor nouissimorũ, est initiũ sapientiæ.

Timor plus valet ad resistẽdũ peccato, quã pudor aut dolor.

7. AD Hebræos nonn, vt in textu.

8. AVGVSTINVS libro secundo de anima & eius origine, capite quarto: Rectissimè & valdè salubriter creditur, iudicari animas cùm de corporibus exierint, antequàm veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atq; in ipsa qua hic vixerunt, carne torqueri, siue glorificari. Quis aduersus Euangelium tanta obstinatione mentis obsurduit, vt in illo paupere qui post mortem ablatus est in sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat?

Iudiciũ priuatũ animarum quãdo de corporibus exierint.

Luc. 16.

9. ITEM tractatu quadragesimonono in Euangelium Ioannis: in ea verba scribens, Lazarus amicus noster dormit,&c. Dormit omnis mortuus,& bonus & malus: sed quomodò interest in ipsis qui quotidiè dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij tormentia, ità vt euigilans dormire timeat, nè ad ipsa iterùm redeat: sic vnusquisque hominũ cum causa sua dormit, cum causa sua surgit, & interest quali quisque custodia recipiatur, ad iudicẽ posteà producendus: nam & receptiones in custodia pro meritis causarum adhibentur: alios iubentur custodire lictores, humano & miti officio atque ciuili: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergò diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ custodiæ mortuorum,& diuersa merita resurgẽtium: receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu Abrahæ, ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habent ergò omnes animæ, vt ea hac occasione instruam charitatem vestram, habent omnes animæ, cùm de seculo exierint, diuersas receptiones suas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio,& bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine recepturi sunt, quod promisit Deus: promissa enim est resurrectio etiam carnis, mortis consumptio, vita æterna cum angelis, hoc omnes simul accepturi sumus: nam requiem quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisq; cùm moritur. Priores acceperunt patriarchæ, vide re ex quo requiescunt. Posteriores prophetæ, recentiùs Apostoli, multo recentiores sancti martyres, quotidiè boni fideles: & alij in ista requie tam diù sunt, alij non tandiù, alij paucioribus annis, alij recenti tempore.

De statu animarum post mortem.

Diuersæ custodiæ mortuorum.

Luc. 16. Post mortem recipiũt gaudium boni & tormẽta mali: quod non nisi iudicio Dei præcedẽte fieri potest.

Post resurrectionem maiora recipient.

Requies animę post mortem nõ æqualiter omnibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquarta in Matthæum: Sicut illi qui è carceribus educũtur, vnà cum ipsis catenis ad iudicium protrahuntur: sic omnes animæ, cùm hinc emigrauerint, variis peccatorum catenis implicitę, ad terribile illud ducentur tribunal.

Post mortem animæ ad tribunal iudicis ducentur.

1. B. LVCÆ decimosexto: Factum est autem vt moreretur mendicus,& portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè,& Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

2. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

3. ET capite vigesimosecundo: Intrauit autem rex, vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem

non

non vestitum veste nnptiali Et ait illi Amice, quomodò huc iotrâsti non babens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentinm.

Matt. 22.

4. AVGVSTINVS in libro contra Donatistas post collationem, capite vigesimo: Posteaquàm dixit, Ligate illi manus & pedes, & proiicite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentinm: continuò fnbiecit, Mnlti enim sunt vocati, panci verò electi. Qnomodò boc verum est, cùm potiùs vnus è mnltis fuisset proiectus in tenebras exteriores, nisi quia in illo vno grande corpus figurabatur omninm malorum ante Domini iudiciû côuiuio dominico permixtorum? A quibus se boni corde interim ac moribus separaot, simnl manducántes & bibeotes corpus & sanguinem Domini, sed cum magna distinctione: qoia isti in honorê sponsi induti sunt veste nuptiali, non sua quærentes, sed quæ Iesu Christi: illi aotem non habent vestem nuptialem, hoc est, fidelissimam sponsi charitatem, sua quærentes, non quę Iesu Christi.

Boni & mali simul bibunt corpus & sanguinem Domini.

Philip. 2.

Vestis nuptialis charitatem significat.

5. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Si vestem nnptialem, baptisma vel fidem dicimos, quis sine baptismate & fide has ouptias intrauit? Eo enim ipso foris est, quo necdùm credidit. Quid ergò debemus intelligere vestê nuptialem, nisi charitatem? Intrat enim ad nuptias, sed cû nuptiali veste non iotrat, qui in sancta Ecclesia assistens, fidem habet, sed charitatem non habet. Rectè enim charitas, nnptialis vestis vocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad associâdæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum est, vt eius voigenitus mentes sibi electorum hominum vniret. Vndè & Ioânes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filinm snnm vnigenitum daret pro nobis. Qui ergò per charitatem venit ad homines, eandem charitatem ionotuit vestem esse nuptialem. Ioan. 3.

Veste nuptiali ineptè significamus fidem aut baptismû. Charitatem significat vestis nuptialis.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hnc, quia venit bora in qua omnes qoi in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

7. MATTHÆI vigesimoquinto: Tnnc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratom vobis regnum à constitutione muodi, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, io vitam æternam.

8. ET decimosexto, vt in texto.

II:

Quomodò nos Scriptura de Morte docet?

A. *Sicut*[a] *per vnû hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatû mors, ità in omnes homines mors pertrâsiit*, vt Paulus affirmat. Igitur etsi[b] hora mortis nihil sit nobis incertius, *Nescit*[c] *enim homo finê suum*: morte tamen ipsa certius nihil esse potest. Vndè scriptû est, & res ipsa quotidiè docet:[d] *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terrâ, quæ non reuertuntur*. Idque confirmans Ecclesiasticus,[e] *Et Rex hodie est*, inquit, *& cras morietur. Cùm morietur autem homo, hæreditabit serpentes, & bestias & vermes.*

a Rom. 5. b Sapien. 2. d e Concil. Mileuit. can. 1. Augu. de prædest. & gratia, cap. 3.

b Gregor. hom. 13. in euang. Aug. in psalm 144. hom. 27. ex 50. & cap 2. soliloquiorum animæ. Hugo Victorin. lib. 1. de anima, cap. 5.

c Eccles. 9. c Luc. 4. d Eccl. 11. c 14. b Luc. 12. c

d 2. Reg. 14. c Eccles. 2. c Psal. 89. b 101. a b 102. c Iob 8. b 14. a 1 Pet. 1. d August. lib. 13 de ciuit. Dei, cap. 10 & 11. Serm. 21. de verbis Domini. Innocent. III. de contemptu mundi lib. 1, cap. 24.

e Eccl. 10 b Iob 17. d Psalm. 48 b d Baruch 3. b Eccl. 41. a August. senten. vlt. apud Prosperum.

B. Cùm verò plurimùm referat, quomodò & quàm parati moriamur, totiès in Euâgelio nobis repetitur illud:[f] VIGILATE. Itê,[g] *Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Parati verò & vigilâtes mortê excipiemus, si seriò & in omni vita pro se quisque mediteturquod scriptû est,[h] *Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum*: sicut & Christus dixit,[i] *Venit nox quando nemo potest operari*.[k] *Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant.*

f Matth. 25 a 24. d Marc. 13. d August. epist. 80. ad Hesychium, & quæst. 59 lib. 83 quæstionum.

g Luc 12. e Apoc 3. a 1 6 c Cyprian. epist. 52. ad Antonianum August. serm. 5. de Innocentibus, & tract. 33 in Ioā. Gregor. lib 12. moral cap. 31.

h Eccl. 14. c Eccles. 9 c 12. a Galat. 6 a August. de disciplina Christiana, cap. 1 Concil. Lateran. cap 21. Trident. sess. 14. Nannetense, cap 4. Gregorius 4. dialog. cap. 18. Possidon in vita Augustini.

i Ioan 9. a August. in Enchir. cap. 110. & tract. 44. in Ioannem

k Ioan 12. e Luc. 19. a

C. Pulchrè autê Propheta inter iustorum malorúmque mortê discreuit. Nâ de his quidem dicit,[l] *Mors peccatorum pessima*, illorû scilicet, qui velut peruicaces Iudæi, in peccato sine pœnitêtia moriûtur, ac proindè sic pereût, vt semper apud[m] inferos cû epulone diuite sint excruciâdi. De illis verò testatur:[n] *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorû eius*. Talib9[o] quippe mors ista corporis ni-

l Psal. 33. d Prou. 11. a Sapien. 5. b c Psal. 10. b Augustin. serm. 47. & 50. ad fratres in eremo. Hugo Victorinus lib. 1. de anim. cap. 13 & lib 4 cap. 13. Innocent. III. de contemptu mundi lib. 2. cap 42.

m Luc 16 e f Gregorius 4. dial. cap. 38 & homil. 40. in euang. Beda lib. 5. hist Anglorum, cap. 14. & 15.

n Psalm. 115. c

o 2. Corinth. 5. a b Greg. 4. dial. cap 11 & sequent.

Cyprianus de mortalitate. Ambros. in libro de bono mortis, cap. 2. & sequentib.

hil est aliud, quàm terrenæ huius peregrinationis & ęrũnarum mortalis vitę terminus, somnus quietus, & secura obdormitio, verę vitæ principiũ, & optabilis trãsitus ad beatã immortalitatẽ: Cuius desiderio Apostolus flagrãs, & huius vitæ pertęsus, [p] *Cupio* inquit, *dissolui, & esse cum Christo.* [q] *Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et, [r] *Beati mortui, qui in Domino moriũtur.* [s] *Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

p Philip. 1. d Lucæ 2. d Psal. 41. a 83. a 141. b Num. 23. b
q Luc. 12. c
r Apoc. 14. c
s Sap. 4. b

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos quinto, vt so sexto.

2. Sapientiæ primo: Deus mortem nõ fecit.

3. Concilium Mileuitanum canone primo: Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ità vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturę, anathema sit.

Peccatum est causa mortis corporalis.

4. Augustinus in libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est.

Mors pœna peccati est.

5. Gregorius homilia decimatertia in Euangelia: Horam vltimã Dominus noster idcircò voluit nobis esse incognitam, vt semper possit esse suspecta: vt dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proindè fratres mei in conditione mortalitatis vestrę mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidiè & lamenta præparate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incerta cogitare. Audite quid sapiens Salomon dicat: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Quia ergò & venturę mortis tempus ignoramus, & post mortem operari non possumus, superest, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim sic mors ipsa cùm venerit, vincetur: si priusquàm veniat, semper timeatur.

Mortis hora cur incerta.
Eccles. 9.
Præparatio ad mortem.

6. Augustinus in psalmum centesimum quadragesimum quartum: Magna est Dei misericordia & in hoc quòd diem vitæ tibi incertũ fecit, vt nescias quando hinc emigrabis, & cùm quotidiè speras, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna misericordia. Cæterùm si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergò spem veniæ, nè desperando ampliùs pecces. Deus conuersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit.

Quòd mortis tempus incertũ sit, magna est Dei misericordia.

7. Idem libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima, siue in tractatu de vtilitate pœnitentię, in fine: Nè desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentię portus. Rursùs, Nè sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

Incertus dies mortis contra præsumptionem [...]

8. In libro soliloquiorum animæ ad Deum, capite secũdo: Importuna mors mille modis quotidiè miseros homines rapit. Hunc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc consumit fames, illum sitis extinguit: hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: [...] um perimit flammis, alium dentibus bestiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miseram vitam finire compellit. Et nũc super hæc omnia magna miseria, quia cùm nihil sit certius morte, ignorat tamẽ homo finem suũ. Et cùm stare putat, colliditur & perit spes eius: nescit enim homo quando vel vbi, vel quomodò moriatur: & tamen certum est quòd eum mori oporteat.

Qu[...] varijs modis homines [...] [...]

Nihil certius morte, & tamen vitæ terminus ignoramus.

9. Hugo à sancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum est quòd morieris: sed incertum est quando aut quomodo, vel vbi. Quoniam mors te vbiquè expectat: tu quoquè, si sapiẽs fueris, vbiquè eam expectabis. Idem habet D. Bernardus cap. 3. meditationũ: Nam illi tribuunt nonnulli hunc librum.

Incerta mortis conditio.

10. Ecclesiastis nono: nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extẽplò superuenerit.

11. Iacobi quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus (qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? Vapor est, ad modicum parens, & deinceps exterminabitur) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

12. Ecclesiastici vndecimo: Est qui locupletatur parcè agendo, & hæc est pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus. & nescit quòd tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia alijs, & morietur.

13. Capitis decimoquarto: Memor esto, quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamẽtum enim huius mũdi morte morietur. Omnis caro sicut fœnũ veterascet, & sicut folium fructificãs in arbore viridi. Alia generantur, & alia deijciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

14. Lucæ duodecimo: Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciã, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc cõgregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animę meę: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem

autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erunt?

15. SECVNDI Regum decimoquarto ait mulier Thecuitis ad Regem Dauid: Omnes morimur, &c. vt in textu.

16. ECCLESIASTIS secundo: Moritur doctus simul & indoctus.

17. PSALMO octogesimonono: Quoniã omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni: Si autẽ in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

18. ITEM centesimoprimo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremiũ aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

19. ET centesimo secundo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam puluis sumus, homo sicut fœnũ dies eius: tanquàm flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.

20. IOB octauo: Ait Baldad Suhites: Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.

21. CAPITE decimoquarto: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mẽsium eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt.

22. PRIORIS Petri primo: Quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius tanquàm flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius decidit.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo: Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquàm in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius, si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annum sit, quàm ante annum fuit, & cras quàm hodiè, & hodiè quàm heri, & paulò pòst quàm nunc, & nunc quàm paulò antè propinquior: quoniam quicquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur: & quotidiè fit minus minúsq; quod restat: vt omninò nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem.

Tempus vitæ nostræ nihil est aliud quàm cursus ad mortem.

24. ET capite vndecimo: Vtinàm in paradiso benè viuendo egissemus, vt re vera nulla esset mors. Nunc autem non solùm est, verùm etiam tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Non importunè, neque incongruè arbitror accidisse, etsi non humana industria, iudicio fortassè diuino, vt hoc verbum quod est, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ea regula qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod est, oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus est: & si qua similia sunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò quod est, moritur, si quæramus præteriti temporis verbum, responderi solet, mortuus est, v, litera geminata: Sic enim dicimus mortuus, quomodò fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quæ non sunt præteriti temporis: sed quoniam nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem quasi vt declinetur, quod declinari nõ potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum est, vt quemadmodùm id quod significat, non potest agendo, ità ipsum verbum declinari loquendo non possit. Agi tamen potest in adiutorio gratiæ redemptoris nostri, vt saltem secundam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior & omnium malorum pessima, quæ non fit separatione animę & corporis, sed in ęternam pœnã potiùs vtriusque complexo. Ibi è contrario non erunt homines ante mortem atque post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nunquàm viuentes, nunquàm mortui, sed sine fine morientes. Nũquàm enim erit homini peiùs in morte, quàm vbi erit mors ipsa sine morte.

Mortis molestia inexplicabilis.

Verbũ mori, apud Grammaticos non declinatur vt cætera talia verba.

Mors declinari non potest sicut nec verbum mori. Mors secunda quæ pessima est, declinari potest.

Nunquàm mortui & sine fine morientes.

25. IDEM de verbis Domini, sermone vigesimoprimo: Quis nescit quia pœna est, necessè esse vt moriamur, & quod est grauius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra & bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico? Conceptus est puer, fortè nascitur, fortè abortum facit. Ità incertum est, fortè crescit, fortè non crescit. Fortè senescit, fortè non senescit. Fortè diues eris, fortè pauper. Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè nõ habebit. Fortè ducet vxorem, fortè non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis, respice & ad mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, fortè non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, fortè non deuoratur. Et respice omnia mala, vbiquè est, fortè erit, fortè non erit. Nunquid potes dicere, fortè moritur, fortè non moritur.

Necessitas moriendi pœna est.

Pœna certa, hora incerta.

Cum ferè alia omnia fortuita sint, mors tamen certa est.

26. INNOCENTIVS tertius de contemptu mũdi, siue de miseria humanæ cõditionis libro primo, cap. 24. vel iuxta alios 22. Semper vltimus dies primus, & nunquàm primus dies vltimus reputatur: cùm tamen ità semper viuere deceat, tãquàm mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quia mors non tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tãquàm dies hesterna, quæ præteriit. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est pręteritum, est mortuum totum. Morimur enim, dum viuimus, semper: & tunc tantùm desinimus mori, cùm desinimus viuere. Melius est ergò mori vitæ, quàm viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi mors viuẽs. Vndè Salomon: Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui qui necdùm natus est. Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet: hoc est illud mirabile, quod quanto plùs crescit, tanto magis decrescit? Quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

De vicinitate mortis.

Eccl. 14.

Vita mortalis nil est aliud quàm mors viuens.

Eccles. 4.

27. ECCLESIASTICI decimo. Omnis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: sic & rex hodiè est, & cras morietur. Cùm enim morietur homo, hæreditabit serpentes & bestias, & vermes.

28. IOB decimoseptimo: Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & soror mea, vermibus.

29. PSALMO 48. Simul insipiens & stultus peribût. Et relinquẽt alienis diuitias suas: & sepulcra eorum domus illorum in æternũ. Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cùm interierit, nõ sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.

30. BARVCH tertio: Vbi sunt principes gentium, & qui dominãtur super bestias quæ sunt super terram? qui in auibus cæli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argẽtum fabricant, & soliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

31. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo: O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis: viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapiẽtiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue centũ, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

32. AVGVSTINVS in sententiis à Prospero collectis, sentẽtia vltima: Diuitiis flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur? respice teipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circumspice eos qui ante te similibus splẽdoribus fulsẽre. Vbi sunt

Mortis memoria superbiam calcat. quos ambiebant ciuium potẽtatus? Vbi insuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus disponebãt & festa? Vbi equorum splendidi inuectores, Exercituum duces, Satrapæ, Tyranni? Non omnia pulnis? non omnia fauillæ? nõ in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulcra, & vide quis seruus, quis Dominus, quis pauper, quis diues? Di-

In ossibus mortuorum nulla distinctio diuitis & pauperis, &c. scerne, si potes, vinctũ à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si teipsum respexeris.

1. B. MATTHÆI vigesimoquinto: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

2. ET capite vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiquè, & nõ sineret perfodi domum suã. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora filius hominis vẽturus est. Quis, putas, est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quẽ, cùm venerit Dominus eius, inuenerit sic facientẽ. amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Moram facit Dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat & diuidet eum, partémque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

3. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quãdo tempus. Sicut homo qui peregrè profectus reliquit domum suã: & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergò (nescitis enim quando Dominus domus veniat serò, an media nocte, an gallicantu, an manè) nè, cùm venerit repentè, inueniat vos dormiẽtes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

4. AVGVSTINVS in epistola octogesima ad Hesychium: Vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare, in hoc enim quẽq; inuenerit suus nouissimus dies, in quo eũ cõprehendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in euangelio secundùm Marcum ita scriptum est: Vigilate ergò, quia nescitis quando Dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an manè: nè cùm venerit repentè, inueniat vos dormiẽtes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solùm ergò illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erunt post nos vsque ad eius nouissimum aduentum. Nũquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quòd ad defunctos etiã pertineat quod ait: Vigilate, nè, cùm repentè venerit, inueniat vos dormiẽtes? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos solos pertinet qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixi? Tũc enim vnicuique veniet dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, nè imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, nõ eorum temporibus cùm hic in carne viuerẽt, Dominum esse venturum: & tamẽ quis dubitet eos præcipuè vigilâsse & seruâsse, quod omnibus dixit, nè imparatos repente veniens inueniret?

Nõ solùm de die nouissimo mũdi, sed etiã de suæ vitæ nouissimo die quemque formidare debere.

Marc. 13.

Quomodo præceptũ est omnibus vt vigilẽt & parati sint ad Domini aduentum.

Imparatũ inuenit Domini aduentus, quẽ dies mortis suæ inuenit imparatũ.

5. LIBRO octoginta trium quæstionum, quæstione quinquagesimanona: Vigilate inquit, quia nescitis diem neque horam. Non modò illius vltimi temporis quo venturus est sponsus, sed suæ quisque diem dormitionis & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

Matth. 25.

Qui inuenitur paratus in hora mortis, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis.

6. LVCÆ duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quãdo reuertatur à nuptiis: vt cùm venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discũbere, & transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit & ità inuenerit: beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur veniret, vigilaret vtiquè, & nõ sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Ait autẽ ei Petrus: Domine,

mine, ad nos dicis hanc parabolã: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator & prudés, quem constituit dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit dominus, inuenerit ità faciétem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partémque eius cum infidelibus ponet.

7. APOCALYPSIS tertio: In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniam ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. CAPITIS decimosexto: Eccè venio sicut fur: Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesima secúda ad Antonianum: Nec dignus est in morte accipere solanum, qui se non cogitauit esse moriturú.

Lib. 4. epist. 2. Indignus in morte solatium accipere qui fine.

10. AVGVSTINVS sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiá hac animaduersione peccator, vt moriés obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

11. ET tractatu trigesimotertio in Euangelium Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit Deus correcto indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus lõgam vitam. Propter illos qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

Ezech. 18.

Cur dies mortis incertus.

12. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo: Omnipotens Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotétis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem.

13. ECCLESIASTICI decimoquarto: Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in diuisione sortis? Da & accipe, & iustifica animam tuá. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

14. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapiétia, nec scientia erút apud inferos, quò tu properas.

15. CAPITIS duodecimo: Memento creatoris tui in diebus iuuétutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent, antequàm tenebrescát sol, & lumen, & luna, & stellæ, reuertantur nubes post pluuiam, &c.

16. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, nó deficiamus. tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes, maximè autẽ ad domesticos fidei.

17. AVGVSTINVS in libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capite secundo: Quomodò stimulat, quomodò metus iste mortis interpellat? Quomodò nomé ipsum à me commemoratum, omnium corda percussit? Quomodò timorem vestrum teste gemitu declarâstis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non caueris? Mortẽ timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: serò an citò, ventura est. Si timeas, non efficies vt nõ sit quod times. Illud potiùs time, quod si nolis, nõ erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues, quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plùs amas mortem, quàm vitam? Absit, inquis. Quis est hominum, qui plùs amet mortem, quàm vitam? Fortè conuinco te, quia plùs amas mortẽ quam vitam. Eccè vndè te conuinco: Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eũ vis. Amas domum tuam, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidiè enim rogas, vt quoniam mors ventura est, bonam mortem det tibi Deus, & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plùs ergò amas mortem tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori, sed noli timere: Non potest malè mori qui benè vixerit. Prorsùs confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: non potest malè mori qui benè vixerit. Num multi iusti naufragio, perierunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè nõ potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire, gladio percuti, à bestiis laniari, mors tibi mala esse videtur? Nónne has mortes martyres subierút, quorum natalitia celebramus: Quod genus mortis nõ subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cùm hîc sumus, vel cùm hic audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hîc audimus, nónne martyres beatificamus? Quære mortes martyrum. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quicquid ergò est quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, si eos imitaris. Id age vt bonam vitam habeas, & quæcunque occasio fuerit, vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso, sed mala mors sitientis & inter tormenta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuã diuitis, inter linguas canum, in fame & siti micas de mensa desiderãtis. Mala mors, auersanda mors, finem respice: Christianus es, fidei oculum intẽde. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulchrũ marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius, requiescẽti in sinu Abrahæ? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortẽ. Dic mihi. Quis benè mortuus est? quis malè? Puto quia meliùs ille pauper, quã ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes: Absit à me. Puto quòd hoc dices. Disces ergò be-

Mortem nominare terrorem inicit & metum.

Verùm mors timenda est.

Quidam plùs amant mortem, quam vitam.

Côtra eos qui cupiunt benè mori, & tamẽ malè viuere non reformidant.

Psal. 115. Malè viuere & benè mori pugnant.

Martyres partim malè, partim benè mortui sunt. Psal. 115.

Luc. 16. Mors diuitis & Lazari qualis.

nè mori,si didiceris benè viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

18. Concilivm Lateranense sub Innocentio tertio, capite 22. Cùm infirmitas corporalis nonnunquàm ex peccato proueniat, dicente Domino languido quem sanauerat: Vade, & amplius noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: decreto præsenti statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneāt & inducāt, quòd medicos aduocēt animarum, vt postquàm infirmis fuerit de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remediū salubriùs procedatur, cùm causa cessante cesset & effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vndè faciliùs mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostrę constitutionis, postquàm per prælatos locorū fuerit publicata, transgressor extiterit, tam diù ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donèc pro transgressione huiusmodi satisfecerit competēter. Cæterùm cùm anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, nè quis medicorū pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

Ioan. 5.
Medicorū officiū apud ægrotantes, vt medicos animarum vocari curent.
Nihil pro corporis [illegible] vel agendum, quod vertat in animæ periculum.

19. Concilivm Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremę Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersùs omnia omnium hostium tela esse prospectū, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint, ità extremæ Vnctionis Sacramento, finem vitæ, tanquàm firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitā quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehemētius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdēdos nos penitùs & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendēre nobis exitum vitæ perspicit. Et capite secundo: Res & effectus huius sacramēti, gratia est Spiritus sancti: cuius vnctio delicta, si quę sint adbuc expiāda, ac peccati reliquias abstergit, & ęgroti animam alleuiat, & cōfirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdùm vbi saluti animæ expedierit, consequitur.

Necessitas pro [illegible] Deus Vncti[illegible] in sacramento.
Dæmonis importunitas circa hora mortis.
Effectus extremæ Vnctionis.
Iac. 5.

2. Concilivm Nannetense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquē infirmari in sua plebe, quàm citiùs ad eum pergat: & ingressus cubiculum, aquam benedictā super eum & per omne cubiculum adspergat cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis totam præ cæteris gratiam contulisti, &c. Deindè cantet septem psalmus cum precibus pro infirmis. Post hęc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans le[illegible] infirmus decumbit, eum blan[illegible] [illegible]tur, vt omnem spem suam in

Ægroto a pa[illegible]
Aquæ benedictæ aspersio.
Septem psalmorū lectio.
[illegible] ad infirmum.

Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spōdeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua eleemosynis redimat: vt his qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquàm desperet. Cùm his & huiuscemodi allocutionibus fuerit mens infirmi releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, déque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Pœnitentia [illegible] Testamentum.

21. Gregorivs libro quarto dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Tutior est via, vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum viuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quærere.

22. Possidonivs vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigesimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiā laudatos Christianos & sacerdotes absque digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima qua defunctus est ægritudine. Nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi de pœnitentia scribi, ipsósque quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vberrim flebat. Et nè intentio eius a quoquam impediretur, cauebat. Ante dies fermè decem quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentib', nè quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantùm horis quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cùm ei inferretur refectio. Et ità obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. Et capite vigesimoseptimo: Indicauerat quoquè nobis, se prędicti beati viri Ambrosij in vltimo vitę constituti audisse sapientissimū & piissimum respōsum, & multùm laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœrentibus, tanti scilicet ac talis Antistitis morte Ecclesiam posse priuari verbi & sacramenti Dei dispensatione, & rogaretur cum lachrymis, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, cum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideò eum cum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præsidens de suis purgatissimis moribus pręsumpsisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nôsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoque Coepiscopi & familiarissimi sui amici in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum. Ad quem cum

Sine pœnitentia non [illegible] dum est hac vita.
Psalmos pœnitentiales scribi iussit Augustinus ante mortem.
Oratione potissimum vacat Augustinus moriens.
Ambrosij dictū in morte.
Matth. 6.

vilit [illegible]

visitandum iam morti propinquantem venitasset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse: illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquàm, benè: Si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua quam de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ità retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, & quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

Cuiusdam alterius morientis dictum ab Augustino laudatum.

Ex Cypriano visio quædã.

In eos qui inuiti moriuntur.

23. IOANNIS nono, vt in textu.

24. AVGVSTINVS in enchiridio ad Laurētium, capite centesimo decimo: Quocircà hìc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret quod hìc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

Ante mortem omne meritũ comparatur.

25. ET tractatu quadragesimoquarto in Euangeliũ Ioannis, super ea verba, Venit nox quando nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: sed nox dicta est, non flãma, non ignis? Audi quia & nox est: de quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores. Operetur ergò homo dum viuit, nè illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem, & si modò operamur, hic est dies, hic est Christus: audi promittentem, & nè arbitreris absentem. Ipse dixit, Eccè ego vobiscum sum. Quã diù? non sit in nobis solicitudo qui viuimus, si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt, securissimos faceremus: Eccè, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dies iste, qui circuitu solis huius adimpletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi, vsque in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorum, & cùm positis ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autem ad sinistram dixerit, Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, ibi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnicuique secundum opera sua, cùm viuis & mortuis sic facturus est: erit enim tũc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, & non est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat, dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hìc agatur, nè & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. O insane, quãdo viuebas, tunc erat tempus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo possit operari.

Nox in qua nemo potest operari, est impiorũ post iudicium extremum.

Mat. 25.

Matt. 22.

Matt. 28.

Mat. 25.

Matt. 16.

Est etiã mali statim post mortẽ nox in qua nemo potest operari.

Luc. 16.

26. IOANNIS duodecimo, vt in textu.

27. LVCÆ decimonono: Negociamini dũ venio.

1. C. PSALMO trigesimotertio, vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Mortuo homine impio nulla erit vltrà spes, & expectatio sollicitorum peribit.

3. SAPIENTIÆ quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c. Sic & nos nati continuò desinimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquàm lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquàm spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquàm fumus qui à vento diffusus est, & tanquàm memoria hospitis vnius diei prætereuntis.

4. PSALMO decimo: Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suã. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

5. AVGVSTINVS sermone quadragesimooctauo ad fratres in eremo: Cùm in extrema ægritudine fueritis, ô quàm fortè, ô quàm durum, ô quàm pœnosum, ô quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omissis. Quare hoc erit, nisi quia illic capitur tota intentio mentis, vbi est vis doloris? Multa enim occurrunt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit: quia mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerunt, pro quibus etiam se dãnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt: vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fiduciam præstat: Diabolus, nè de peccatis doleant, fidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet: caro non deficere adhuc satis sperat: medici, vt loquuntur, ipsum confortant: parentes applauduut, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audîsti quid locutus sum: omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequàm infirmitate graueris, agas pœnitentiam, disponas domum tuam. Fac quod fiendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es: Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minus vel blandimentis duceris quò tu non vis.

De differentibus pœnitentiam vsque ad horã mortis.

Impedit verã cõuersionem dolor.

Alia conuersionis impedimenta.

Tẽpore cõuersio instituẽda est, & cõdẽdũ testamentum.

6. ET sermone quinquagesimo septimo: Item in libro de vanitate seculi, capite primo: Quod si vultis scire charissimi, quàm magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducant illam ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorãs opera sua mala & peruersa, quæ die noctúque gessit, contremiscit, &

De separatione animæ à corpore.

quærit ea fugere, induciásque petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent: Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quæ cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti verò anima cùm separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cũ exultatione pergit ad Deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis.

Mors peccatoris & iustorũ qui differt.

7. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima capite secundo, Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diúque se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima aufertur à corpore: túncque cum magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore. Veniũt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctúque gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, induciásque petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua sumus: non te deseremus, sed tecũ semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitia quoque multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multáque falsa testimonia aduersùs illam inuenient, quanquàm vera ad damnationem eius possent sufficere. Dæmones verò terribili vultu & horribili adspectu eam terrebunt: ingenti furore eam persequentur & compræhẽdent tam terribiliter quàm horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os aliósque corporis sensus per quos solebat egredi & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se, & videns se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mũdi & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tantæ necessitatis, atque dæmonibus tradetur in inferno cruciãda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte & segregatur à corpore: pergítque miseriis plena, tremens & dolens, & cùm nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit & pertimescit ante Deum apparére. Ingenti horrore cõcutitur, & multiplicibus cogitationũ æstibus agitatur: cùm vrgẽte solutione carnis & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat cui appropinquat: & post paululùm hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Cõsiderat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ quas rationes vitę suę ponat. Si enim cũcta opera quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illam magis quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitę huius nequaquàm sine culpa transire potuit.

Eadem habet 8er c.2 meditationum.

De separatione animæ à corpore.

Dæmones terrores & furor.

Animæ peccatricis timor & miseria in hora mortis.

8. ET libro tertio, capite vigesimotertio: Cõsidera quomodò morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus, & ibi ad terram proiectus inter longa suspiria & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in saniem & fœtorem: erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient & rapiẽt lacuales illæ facies, quæ eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cùm teterrima illa monstra dæmoniorum occursantia sibi cateruatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Habet eadem Bernardus in libro de interiori domo, ca.18.

Consideratio morientis hominis.

Dæmonum præsentia.

9. ET libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuncius mortis ingressum postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vndè veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam dictutũ, nisi summum fiat silentium. Quo impetrato, sic incipit: Ego sum timor mortis, & mortem vobis venire nuncio. Prudẽtia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens, Vbi est mors? MEMORIA MORTIS. Scio quia nõ tardat venire & propè est. Sed diem & horã aduentus eius ego nescio. PRVDENTIA. Et qui veniunt cum illa? MEMORIA. Mille dæmones ferentes secum libros grandes & vncos ferreos, & igneas catenas. PRVDENTIA. Quid prætendunt his omnibus? MEMORIA. In libris scripta sunt omnia peccata hominũ: & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicũt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Colloquiũ inter prudentiam & timorẽ vel memoriam mortis.

In morte præsentes sic dæmones, libros, vncos & catenas habentes.

10. INNOCENTIVS tertius libro secundo de cõtemptu mundi, sine de miseria humanæ conditionis, capite quadragesimosecundo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporis, tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus apparet, præ nimio dolore seipsos discerpẽtibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando neruus illi & vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vndè propheta lamentando ait: Circundederunt me dolores mortis. Non enim est membrum, nõ articulus in corpore, quod penitùs non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quãdo iam penè fatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multo liberiùs videt tunc in momẽto occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & * tetractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimùm turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vndè dicitur in psalmo: Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit iam tristè diiudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vndè dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos: vbi

Quadruplex dolor quẽ in morte sustinẽt mali. Corporis dolor quintus.

Psal. 114.

Animæ dolor triplex in morte. Adspectus operũ bonorũ & malorum.

** aliàs recogitatio.*

Psal. 17.

Consideratio gehennæ.

Psal. 114.

Adspectus dæmonum.

vbi tantus dolor est timor, quòd misera anima licèt à corpore egressura, quandiù potest refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequàm de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & a secunda vlulatus. Prima porta dicitur, quãdo anima mala quàm citò egreditur à corpore, tã citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij puniuntur in corpore & anima sine fine. Puniũtur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore puniuntur. Vndè dicitur: Duplici contritione contere eos.

Soph. 1.

Hier. 17.

11. LVCÆ decimosexto: Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidiè splendidè, &c. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, &c.

Terribile exemplum.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimooctauo: Chrysorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo valde idoneus fuit, sed tantum plenus vitiis quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit teterrimos viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimiis & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre. Nunquàm tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem quos ille insistentes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam, in confusione, & pallore, & tremore illius qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorum imaginis huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, adspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibique aderant. Cùmque constrictus nimis, relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vsque manè, inducias vel vsque manè. Sed cùm hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirùm constat: quia pro nobis ista non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi teteros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petisse, quid profuit, qui easdem inducias quas petijt, non accepit.

Demonum adspectus.

Nostri causa hæc vidit Chrysorius.

13. IOAN. in homilia duodecima in euangelia, eandem refert historiam de Chrysorio.

14. BEDA libro quinto historiæ Angelorum, capite decimoquarto: Fuit quidã in prouincia Merciorum, cuius visiones ac verba, necnon & conuersatio plurimis, sed non sibimet profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergò illum sedulò, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquàm subito mortis superuẽtu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille frequẽter licèt admonitus, spernebat verba salutis, seséque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, décidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, qui diligebat eum, multũ hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur, pœnitẽtiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate sua resurgeret, nè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere nolebat, fortiter quidem, vt sibi videbatur loquutus, sed miserabiliter, vt pòst patuit dæmoniaca fraude seductus. Cúmque morbo ingrauescente, denuò ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? quid huc venisti? nõ enim mihi aliquid vtilitatis, aut salutis potes vltrà conferre. At ille, noli ità loqui. Vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi legendũ dedit, in quo omnia quæ vnquàm bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subitò mihi superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domumque hanc & exteriùs obsedit, & intùs maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille qui & obscuritate tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferẽs codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cùm legissem, inueni omnia scelera, non solùm quæ opere & verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo teteris esse descripta literis. Dicebátque ad illos, qui mihi adsederant, viros albatos & præclaros: Quid hic sedetis, scientes certissime quia noster est iste? Responderunt, Verùm dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt surgentésque duo nequissimi spiritus, habentes cultros in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, móxque ad inuicèm peruenient, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multò pòst defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cũ fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdã scribit, nõ pro se ista,

Aliud terribile exemplum de differentibus conuersionem ad mortẽ vsque.

Admonitio ad confessionem & vitæ emendationẽ.

In 4. dialog. ca 38.

cui non profuêre, sed pro aliis viderit:qui eius interitum cognoscentes,differre tempus pœnitentię, dum vacai,timerent,nè improuiso mortis articulo præuenti, impœnirentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi vidit offerri,ob id superna dispensatione factû est, vt meminerimus facta & cogitationes nostras, non in ventum diffluere,sed ad examen summi iudicis cuncta seruari,siue per amicos angelos in fine nobis ostēdenda,siue per hostes. Quòd verò priùs candidum codicem protulerunt angeli, deindè atium dæmones,illi perparunm,isti enormem,animaduertendum est,quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuersa prauè agendo iuneois obnubilauit: Qui si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescentia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curâsset, posset eorum numero sociati,de quibus ait psalmus:Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili antistite Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium,narrandam esse putaui.

De codicibus quos angeli, tum boni tū mali morituro exhibuerūt.

Psal. 31.

1·. Ex capite decimoquinto: Noui autem ipse fratrem, quem vtinàm non nôssem cuius etiam nomen,si hoc aliquid prodesset, dicere possam,positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus, acà maioribus loci ad castigatiorem vitam conuerti admonabatur:Et quamuis eos audite noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum, erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multùm abrietati, & cæteris remissioris vitæ illecebris, magisque in officina sua die,noctùque residere,quam ad psallendum aut orandum in ecclesia,audiēdúmque cum fratribus verbum vitæ consueuerat. Vndè accidit illi,quod solāt dicere quidam: Quia qui non vult Ecclesiæ ianuam spontè humiliatus ingredi, necesse habeat ianuam inferni non spontè damnatus introduci. Percussus enim languore,atque ad extrema perductus,vocauit fratres,& multùm mœrēs ac damnato similis,cœpit narrare,quia videret inferos apertos,& Sathā demarsum in profundum tartari. Caiphámque cum cæteris, qui occiderant Dominum, iuxta eum flammis vltricibus contraditum. In quorum vicinia,inquit,heu misero mihi locum adspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligēter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam,cùm ipse viderim iudicium meum iam esse cōpletū. Talia dicens,sine viatico salutis obijt,& corpus eius in vltimis est monasterij locis humatū:neque aliquis pro eo. Missas facere, vel psalmos cantare,vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei,& vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit,quò lætior occumberet in mortem. At cōtrà faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminente morte,vidit aperta tartara,vidit damnationem diaboli,& sequacium eius,vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabiliùs ipse desperata salute periret,sed viuētibus,qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nupèr in prouincia Berniciorum, ac longè latéque diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Quod vtinàm ex hac etiam nostrarum lectione literarum fiat.

Exemplum terribile de eo qui vidit infernū apertū, & locū apud inferos sibi paratum.

Act. 7.

16. PSALMO cētesimo decimoquinto,vt in textu.

17. POSTERIORI ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ędificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis,&c. Audentes igitur semper,& scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

18. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini presbyteri describens: Cum magna cœpit lætitia clamare: dicens: Benè veniant Domini mei, benè veniant Domini: quid ad tantillum seruulum vestrum estis dignati conuenire? Venio,venio. Gratias ago, gratias ago. Cúmque hoc iterata crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret, noti sui qui illum circumsteterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit, dicens: Nunquid hîc conuenisse sanctos Apostolos non videtis? beatum Petrum & Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterùm conuersus:dicebat: Eccè venio,eccè venio: atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit, eos etiam sequendo testatus est. Quod plerunquè cōtingit iustis, vt in morte sua sanctorum precellantium visiones adspiciāt, nè ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimascant, sed dum eorum māti internorum ciuium societas ostenditur, à carnis suæ copula sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

In morte quidam vident Apostolos.

Cur quidam in morte sanctos videant. præsentes.

19. SEQVENTIBVS capitibus plures alias similes apparitiones iustorum commemorat.

20. CYPRIANVS in libro de mortalitate, inter alia quæ adfert de non timenda morte: Quæ cæcitas,inquit,animi, quæve dementia est, amare pressuras & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potiùs ad gaudium quod nunquàm possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus. Apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ, Christo vocante, proficisci. Et post nónnulla: Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur: mori timeat, qui ad secūdam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemit' interim differatus. Qualem te inuenit Dominus cùm vocat, talem pariter & iudi-

Amare vitam præsentem, quàm futuram sit.

Philip. 1.

Per mortem à quib' calamitatibus & periculis liberamur.

Quib' sit mortuò mors timenda.

Qualem ... inuenitur,

Iudicamus. Volūtati Dei parēdum est.

& iudicat. Meminisse debemus voluntatem nos, non nostrā, sed Dei facere debere, secūdū quod nos Dominus quotidiè iussit orare. Quàm præposterū est, quámque peruersum, vt cū Dei voluntatē fieri postulemus, quando euocat nos & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & pertinaciū more seruorum ad cōspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeūtes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis, & volumus ab eo præmiis cælestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergò oramus & petimus vt adueniat regnum cælorū, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quàm regnare cum Christo? Denique vt manifestiùs diuinæ prouidentiæ indicia clarescerent, quòd Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem, cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus adspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire nō vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox & monentis est: qui de persecutione solicitis, de accersitione securis non cōsentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? Didicit immò nobis remanentibus, vt dum sacerdotem Dei qui commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnosceremus. Et paucis interiectis: Quòd interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur; nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citiùs exoptet? Paulo Apostolo prædicante: Nostra autem conuersatio, inquit, in cælis est, vndè & Dominum expectamus &c. Eius est in mundo diù velle remanere, quem mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porrò cùm mūdus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? &c sub finem: Quis nō peregrè constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventum prosperum cupidiùs optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam nostram paradisum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.

Pertinacibus seruis comparantur ij, qui moriuntur inuiti.

Exemplum cuius etiam meminit Possidonius in vita D. Augustini.

Non sibi, sed nobis audiuit.

Per mortem transitur ad immortalitatem.

Phil. 3.

Cuius sit desiderare & vicè amare vitā præsentem.

Per mortē reditur in patriā.

Nāti in cælis suos de nobis solicitū.

21. AMBROSIUS in libro de bono mortis, capite secundo: Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando, quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait idem Apostolus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Tertia mors qua cursum vitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cùm absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quàm voluptatis est. Et post pauca: Quid tantoperè vitam istam desideramus, in qua quanto diutiùs quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: Sufficit diei malitia sua.

Mortis tria sunt genera.

Ezec. 18.

Rom. 6.

Quædā mors mala, quædā bona, & quædam media.

Cur mors paucos delectet, vitiū infirmitatis est.

Matt. 6.

22. CAPITE tertio: Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera, quæ si pia est, cùm Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestiis separare contendant, renuncient voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum?

Phil. 1.

Animæ post mortem ad Christū vadit. Mors mystica iustorum.

23. CAPITE quarto: Omnifariam igitur mors est bonum, & quia compugnantia diuidit, nè se inuicem impugnent, & quia portus quidam est eorum qui magno vitæ istius iactati salo, fidæ quietis stationem requirunt. Et quia deteriorem statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd frustrà homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit, sed postquàm homo lapsus in flagitium est, præuaricationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortē finem esse peccati, ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior.

Mortem esse bonam, & idcircò non timendam.

Sap. 1.

Mors est finis peccati.

24. CAPITE septimo: Non amara mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quàm mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quàm in peccato mori, quia impius quàm diù viuit, peccatum auget: si moriatur, peccare desinit. Plerique criminum suorum absolutione lætantur: si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plùs damnatio profuisset, nè incrementa facerent peccatorum.

Mors quibus amara sit.

Mors impiorum quodammodo bona est.

25. CAPITE octauo: Quòd si terribilis apud viuētes æstimatur, nō mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quā vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua cōscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque cōscientiæ vulnera accuset, nō mortis acerbitatē. Denique iustis mors quietus est portus, nocētibus naufragiū putatur. Certè iis quibus

Nō tam mors quàm opinio de morte, terribilis est.

Timor mortis potius grauis est, quā mors ipsa.

grauis est timor mortis, nō est graue mōri, sed graue est viuere sub metu mortis. Nō ergò mors grauis, sed metus mortis. Non habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum capetunt.

Vita inculpata mortē non timet.

26. CAPITE duodecimo: His igitur freti, intrepidè pergamus ad redemptorem nostrum Iesum, intrepidè ad patriarcharum concilium, intrepidè ad Abraham patrem nostrum, cùm dies aduenerit, proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorumque conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiam si opera desint, fides opituletur, defendatur hæreditas.

Per mortem itur ad sanctorum consortia.

27. AD Philippenses primo, vt in textu.

28. LVCÆ secundo: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundùm verbum tuum in pace.

29. PSALMO quadragesimoprimo: Quemadmodùm desiderat ceruus ad fontes aquarum, ità desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

30. ITEM octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

31. ET centesimo quadragesimoprimo: Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi.

32. NVMERORVM vigesimotertio ait Balaam: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.

33. LVCÆ duodecimo, vt in textu, & B. resp. sexto.

34. APOCALYPSIS decimoquarto.

35. SAPIENTIÆ quarto, vt in textu.

III.

Quomodò Scriptura de Iudicio admonet?

A. Horrendum[a] *est incidere in manus Dei viuentis*, Christique iudicis,[b] ante cuius tribunal nos omnes oportet manifestari, &[c] vnumquemque rationem pro seipso reddere.[d] *Cuncta enim quæ fiunt, adducet Deus in iudiciū pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.* Quare non modò peccatoribus, sed etiā sæpè[e] sanctis iudicij huius terribilis est[f] expectatio. Timuit hinc Dauid, vt solicitè roget:[g] *Non intres in iudicium cū seruo tuo Domine.* Timuit & Iob, quantumuis[h] innocens, suūque timorem his verbis ostendit:[i] *Quid faciam, cùm surrexerit ad iudicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respōdebo illi? Semper*[k] *quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.*[l] *Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.*

B. Ac verò metuendus est Iudex[m] ille, cuius non licet potestatē effugere, sapientiam fallere, æquitatem flectere, iudicium retractare. De quo ità scriptū extat,[n] *Zelus & furor viri* (Christi iudicis scilicet) *non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Qui de seipso etiam suóque iudicio (nè quis sit inscius) hoc omnibus prænūciauit:[o] *Cùm accepero tēpus, ego iustitias iudicabo.*[p] *Ego Dominus scrutās cor & probās renes: qui do vnicuique iuxta viā suā, & iuxta fructū adinuētionū suarū.*[q] *Ego opera eorum & cogitationes eorum venio vt cōgregem, cū omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriā meā.*

C. Cæterùm de Iudicij[r] extremi die, qui &[s] dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum:[t] *Adueniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & omnia quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cū igitur hæc omnia dissoluēda sint, quales oportet vos* esse

a Heb. 10. f Ber. ser. 8. in Psal. Qui habitat.
b 2 Cor. 5. b
c Rom. 14. b. Luc. 16. a 12. f 19. d
d Eccl. 12. d 1 Cor. 4. a Rom. 2. a Sap. 1. e Eccl. [illegible] Matt. 25. c 16. de Apoc. 20. d [illegible] Psal. [illegible] Tim. 4. [illegible] Damasc. in ser. de defunctis. [illegible] de extremo [illegible] Leontius [illegible] Heremitarum. 2 Pet. 3. d Soph. 1. e Psal. 74. a Ber. ser. 55. in Cantica. Greg. lib. 8. moral. ca. [illegible]
f Hier. 10. e
g Psal. 142. a
h Iob 1. a
i Iob 31.
k Ibidem. e Greg. 11. mor. ca. 35. & 36.
l Iob 9. d 24. b Eccl. 9. a 1 Cor. 4. a
m Aug. in lib. de decem chordis ca. 1. & 2. Prosper lib. 3. de vita contemp. c. 12. Ber. epist. [illegible] Innocentius 3 lib. 3. de contemptu mundi, c. 15.
n Prouer. 6. d
o Psal. 74. a Ber. ser. 55. in Cant.
p Hierem. 17. b 11. d 20. c 32. c Prou. 16. a Heb. 4. d Para. 28. b Mal. 3. a Psal. 7. b 43. d
q Esa. 66. [illegible] Apost. c. Matth. 10.
r Aug. 20. de ciui. Dei ca. 1. 2. 30. & lib. 18. ca. 53. [illegible] epist. 78. & 80. ad Hesych. [illegible] Damasc. lib. 4. orth. fidei, ca. 27. [illegible] Iohel 2. a c [illegible] Hier. [illegible] Mal. [illegible] Psal. 96. [illegible] 2 Pet. 3. c Aug. lib. 20. de ciui. Dei c. 16. & 18. Chrys. hom. 46. ad pop. Antioc. [illegible] Ephræm in lib. de iudicio extremo, [illegible] Aug. serm. [illegible] Iudæus de summo [illegible] Hier. epist. [illegible] ad Heliod. [illegible] Greg. [illegible] hom. 1. & 12. in Euang. item lib. 24. mor. ca. 24. & 25. Aug. ca. 4. [illegible] Ansel. de miseria hominis [illegible] de [illegible] c. 18.

esse in sanctis conuersationibus & pietatibus: expectantes & properãtes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent.

D. Vt verò tunc clementem iudicẽ Christum, ac diem illum, quo *cælũ & terra* [u] *transibunt*, nobis lætum habeamus, pręclarum hoc est consilium Sapientis,[x] *Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudiciũ interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem.* [y] *Si enim nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.*[z] *Timenti Dominum benè erit in extremis & in die defunctionis suæ benedicetur.*

u Luc. 21. 1 Cor 7. 2 Apoc. 21. a
x Eccl. 18. c 2. Pet. 3. c Lucæ 21 g Tit. 2. d 1 Thess. 5 a Luc. 1. Chrysost hom. 5 de pœnitentia.
y 1. Cor. 11. g
z Eccl. 1. b Gregor. lib. 11. moral cap. 11. August ser. 120. de temp.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Hebræos decimo vt in textu.

Iudicium Dei terribile.

2. BERNARDVS sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Quid tã pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementissimæ solicitudinis excogitari potest, quàm iudicandum adstare illi tam terrifico tribunali; & incertam adhuc expectare sub tam districto iudice sententiam? Horrendum est (ait Apostolus) incidere in manus Dei viuentis. Iudicemur interim fratres, & terribilem illam expectationem præsenti studeamus declinare iudicio. Nõ iudicabit Deus bis in idipsum. Sanè vt quorundam peccata, sic & quorundam studia bona manifesta sunt præcedẽtia ad iudicium: vt illi quidem non expectãtes sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara deiiciantur: isti verò è regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine vlla cũctatione conscendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentiũ, & sequentium te Domine Iesu. Felix planè quæ tam securos, immò tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum.

Heb 10.

Quomodò declinetur. 1. Cor. 11 1. Tim 5 Ioan 3.

Matt. 19. Paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

4. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi. scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

5. LVCÆ decimosexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. ET capite duodecimo: Omni autem cui multũ datum est, multum quæretur ab eo: & cui commẽdauerunt multum, plus petent ab eo.

7. CAPITE decimonono: Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod nõ posuisti, & metis quod non seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nequam. Sciebas quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod nõ seminaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtique exegissem illam? Et adstantibus dixit, Auferte ab illo mnam, &c.

8. ECCLESIASTES duodecimo, vt in textu.

9. CAPITE vndecimo: Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. PRIORIS ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

11. AD Romanos secundo: Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundùm veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo, qui iudicas eos qui talia agũt, & facis ea, quia tu effugies iudiciũ Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitã æternam. iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnẽ animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci, gloria autem & honor & pax omni operãti bonum, Iudęo primùm & Græco. non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deũ: sed factores legis iustificabuntur. Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem nõ habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicèm cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum, secundùm Euangelium meum per Iesum Christum.

12. SAPIENTIÆ primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secúdùm vias suas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operú illius.

14. MATTHÆI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem deeo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITE decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

16. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundú opera ipsorú. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

17. CAPITE vigesimosecundo: Eccè venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secúdùm opera sua.

18. PSALMO sexagesimoprimo: Semèl locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua.

19. POSTERIORIS ad Timotheú quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex, non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in sermone de defunctis, siue in sermone quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur: Aiunt viri diuinitùs illustrati, quòd cùm exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur. Et si lanx dextera alteram superexcedat, manifestum quòd is cuius opera examinantur, in dexteris refocillabitur. Sin vtraque æqualiter pendeat, vincet tamen omninò diuina misericordia: quinetiam vt Theologi referunt, si sinistra parùm vergat, misericordia Dei totum adimplebit. Eccè tria diuina Domini iudicia, primum iustum, secundum verò misericors, tertiú denique plus quàm misericors. Addere licet ad hæc quartum, quando mala opera multùm prępóderant. Et paulopòst: In iis temporibus, in quibus venerabilis imprimísque sanctus Ioánes Eleemosynarius vixit, Petrus Telonearius aliquando & durus pauperibus ex plurimis opibus, ex inuidia, ex immisericordia, ad consummatam misericordiá & sanctitatem peruenit. Nam vt est in libro beatissimæ illius vitæ, dicitur quòd factus in ecstasi, viderit opera sua ponderari, & inter cætera siligineum panem, quem pro lapide aliquando in faciē pauperis iracundus miserit, in dextera libræ lance: eáque visione commonitus, tam pius posteà euaserit.

Examinantur velut in libra opera hominum.

De Petro Telonеario.

Apud Leontium.

21. CYRILLVS Alexádrinus in oratione de exitu animæ, vt suprà de extrema vnctione, quęstione tertia, C. testim. primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis Eleemosynatij: Multú de memoria mortis & exitu animę disputabat semper ille beatus, ità vt frequēter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat, Quia (vt æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assiduè & dolenter cogitare, & solicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodò angelis venientibus & properátibus nō turbatur tunc anima, si inuenta fuerit benè præparata? aut quomodò rogat, vt addatur sibi modicum tempus vitæ, si audient, Tempus quod vixisti, benè non consumpsisti? Et iterùm dicebat tanquàm de semetipso: Quomodò humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationem ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (vt ait) exeúte anima è corpore, obuiant ei, cùm ascenderit à terra in cælum, chori dęmonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus dæmoniorum superbiæ, inuestigat eam si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando oblocuta sit, & pœnitentiam non egerit. Obuiát iterùm superiùs dæmones fornicationis, scrutantur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsque ad cælum misera anima positura rationem peruenerit, seorsum ab ea sancti angeli stabunt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

Memoria mortis quàm sit fructuosa.

Varatio dæmonum in morte, & statim post mortem.

23. PRIORIS Petri quarto: Quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autē primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei euágelio?

24. SOPHONIÆ primo: Et erit in tempore illo scrutabor Hierusalē in lucernis, & visitabo super viros defixos in fœcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè Dominus, & non faciet malé.

25. PSALMO septuagesimoquarto: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica: Verùm tu qui aduentum desideras saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum qui per prophetam dicit: Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsáque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutú in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam Hierusalem nomine designâsse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem côuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerúmque confusione vastâtes. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Hierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habito monachi adumbrata. Et idcircò necessè

Iudicis in examinando seueritas timenda.

Soph. 1

Psal. 7.

Quid sit scrutari Hierusalē in lucernis.

1. Tim. 5.

necesſè erit ſubtili ea inueſtigari diſcuſſione, & qnaſi admoris lucernis de tenebris in lucem prodi. Poſſumus afferre aliquid & de pſalmo ad confirmandum id quod dicitur de ſcrutanda Hieruſalé.

Pſal.47.

Ait nanque ſub perſona Domini: Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Vias iuſtorum (ni fallor) & actus eorum diſcuſſurum ſe & examinaturum dicit.

Quid ſit iuſtitias iudicare.

Verendum valdè cùm ad hoc ventum fuerit, nè ſub tam ſubtili examine multæ noſtræ iuſtitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum eſt tamen, ſi noſmetipſos diiudicauerimus, nō vtiquè diiudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi diſtricto diuinóque iudicio ſubducit & abſcondit. Prorsùs horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus præſentari, non iudicandus.

Quomodò Dei iudicium & ſeuerū examen effugere liceat.

1.Cor.2.

Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iudicabo proindè mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæteríſque ſanctæ laboribus diſciplinæ. In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum Domini, ſeruum me inutilé reputabo, qui quod facere debui, tãtùm feci.

Luc.17.

Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & ſtudia mea: quò is qui ſcrutaturus eſt Hieruſalem in lucernis, nihil inſcrutatum in me ſiue indiſcuſſum inueniat. Neqne enim iudicaturus eſt bis in idipſum.

Soph.

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimotertio: Iuſtorum mens ſemper ſolicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum cautè conſiderant, ante quantum iudicem ſtabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & penſant quanto reatu conſtricti ſunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, & cōtra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Conſiderant praua quàm diſtrictè iudicet: bona opera quàm ſubtiliter penſet, & perituros ſe abſque ambiguitate præſciunt, ſi remota pietate iudicentur, quia hoc ipſum quoque quod iuſtè videmur viuere, culpa eſt, ſi vitam noſtram cùm iudicat, hanc apud ſe diuina miſericordia non excuſat. Hinc enim in hoc eodem libro ſcriptum eſt: Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius. Quia apud eum diſtrictè iudicati, ipſi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam ſanctitatis lucent.

Iuſti timent Dei iudicium.

Iob 25.

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptã notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios.

29. PSALMO centeſimo quadrageſimoſecundo. Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

30. IOB primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille ſimplex & rectus, ac timés Deū, & recedens à malo.

31. CAPITE trigeſimoprimo, vt in textu.

32. GREGORIVS libro vigeſimoprimo Moralium, capite decimoquinto: Sciūt ſancti, quia omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitùs diſtrictè iudicetur.

33. CAPITE decimoſexto: Benè ſubditur: Et pondus eius ferre nō potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente conſiderat, profectò videt, quia tantus pauor imminet, quantum non ſolùm tunc videre, ſed ſe etiam nunc præuidere pertimeſcat. Conſideratione nãque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis ſuæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recuſat.

Iudicij conſideratio metū affert.

Iob 31.

Benè ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cùm ſupernæ maieſtatis vim ad iudicium venientis, terrorémque tanti examinis conſiderando animus conatur exquirere, mox ad ſeipſum refugiens, ſeſe expaueſcit inuenire.

34. IOB nono: Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt: ſi æquitas iudicij, nemo audet pro me teſtimoniū dicere. Si iuſtificare me voluero, os meū condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, prauū me comprobabit. Etiã ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti.

35. CAPITE vigeſimoquarto: Deus inultum ire non patitur.

36. ECCLESIASTES capite nono: Neſcit homo vtrùm amore an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autē pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum: qui autem iudicat me, dominus eſt.

1. B. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad miſericordiam Domini, ſed timeamus ad iudicium Domini. Parcit dū tacet. Tacet, ſed non ſemper tacebit. Andi[illegible]um nō tacet in verbo, nè non tibi vacet audire, dū non tacebit in iudicio.

Timendum Dei iudicium.

2. CAPITE ſecundo: Modò enim licet tibi cauſam tuam componere. Ante vltimum iudiciū Dei tui compone cauſam tuã. Non eſt vndè præſumas, cùm ille venerit, nec falſos teſtes adduces, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguoſis artib⁹ adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem poſſis corrumpere. Quid ergò ages apud talem iudicem, què nec fallere, nec corrumpere poteris, & tamen eſt quod agas? Tunc enim ipſe erit iudex cauſæ tuæ, qui modò eſt teſtis vitæ tuæ.

Falli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Age cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminū poteſt, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium ſecreta reuelari, & non ſolùm actus ac verba, ſed etiam ipſe cogitationes oſtendi: quid facimus ſub tanti iudicis maieſtate? quid excuſationis obtẽdere poterimus? qua nos defenſionis arte purgabimus? quæ nobis ſubuentura eſt pœnitentia, quam in hac carne contempſimus? Quæ nos defenſura ſunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apoſtolos, aut ad quos alios ſanctos confugituri ſumus, quorum exempla ſimul ac verba deſpeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excuſabit? Sed excuſationi eorum reclamabūt omnium ſanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuentes, fragilitatem carnis in carne vincẽtes, quod fecerunt, vtique fieri poſſe docuerunt: maximè, quia nec ipſi peccato ſua virtute, ſed Domini miſerantis

Iudex falli aut corrumpi non poterit.

Sera in iudicio pœnitentia.

Fruſtrà implorabuntur Sancti.

Excuſationi nullus erit locus in iudicio.

auxilio restiterunt: qui se & non quærentibus, vt quæratur, atque in eum credatur, ostendit: & credentes in se, nè à peccato vincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergò responsuri sunt, si eis Dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desideriis peccatorum? si non potuistis, quare meũ contra peccata non quæsistis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nónne ad hæc obmutescentes, & quid excusationis referant, non habentes, dicet:

Matth. 22.

Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentiũ: vbi

Marc. 9. Esa. 6.

vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur?

Iudicabit malè iudicata. Psal. 141. Esa. 11.

4. BERNARDVS epistola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata reiudicabit: illicitè iorata confutabit: qui faciet iudicium iniuriã patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Veniet pro certo, qui per prophetá minatur in psalmo, dicens:

Psal. 74.

Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Quid faciet de iniustis iudiciis, qui ipsas quoque

Conscientiæ puræ visin iudicio.

iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicii: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimoquinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nã

Iob 26.

si columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutũ eius, & angeli pacis amarè flebunt: peccatores autẽ

Esaiæ 33.

quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius &

1 Pet. 4. Psal. 142.

peccatores vbi parebunt? Propterea clamat Propheta: Nè intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine,

Psal. 129.

Domine quis sustinebit? Quis enim nõ timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potẽtissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latére: iustissimum, quẽ nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis

Iudex potentissimus, sapientissimus, & iustissimus merito timendus est. Iob 9.

robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata

Psal. 32. 148.

sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui

Bar. 3.

facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omninò resistit.

Psal. 103. Rom. 9. Luc 1. Phil. 2.

Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum.

Hunc iudicẽ nihil latet. Psal. 138. Hiere. 17. Heb. 4. Eccl. 1.

Hunc ergò nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat. Deus scié-

1. Reg. 2.

tiarum Dominus, præscius omnium, & conscius singulorũ, occultos occultorum omnium indagator. Hunc ergò nemo potest latére, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in con-

Hebr. 4.

spectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longani-

Psal. 7.

mis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitũ, nullũ bonum irremuneratum relinquit. Hũc ergò nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmista: Tu reddes singulis secundùm opera sua.

Nullum malum præterit impunitũ, & nullum bonũ irremuneratum relinquit. Psal. 61.

6. PROVERBIORVM sexto.

7. PSALMO septuagesimoquarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica, vt suprà A. testimonio vigesimosexto.

9. HIEREMIÆ decimoseptimo, vt in textu.

10. ET capite vndecimo: Tu autem Domine Sabaot, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, &c.

11. CAPITE vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.

12. CAPITE trigesimosecundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incompræhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.

14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in cõspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

15. PRIMI Paralipomenon vigesimooctauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum.

16. MALACHIÆ tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerũt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob nõ estis consumpti.

17. PSALMO septimo: Cõsumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

18. ET quadragesimotertio: Si obliti sumus nomẽ Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deũ alienum: Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

19. ESAIÆ sexagesimosexto, vt in textu.

20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autẽ de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: Eccè venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, quæ locuti sunt contra eum peccatores impij.

21. MATTHÆI decimo: Nihil est opertum quod non reuelabitur: & occultum, quod non scietur.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de istis medijs Dei iudiciis, sed de ipso nouissimo iudicio, quantum ipse tribuerit, disputabo:

Dies iudicij qu... d ... q ...

tabo: quando Christus de cælo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quòd nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur iustus ille infelix. Omnium namque tunc non nisi bonorum vera & plenissima felicitas, & omnium non nisi malorum digna & summa infelicitas apparebit.

An die iudicij cognoscemus quo iudicio hæc aut illa Deus modo faciat vel permittat.

2. CAPITE secundo: Quamuis nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat: apud quē summa virtus est, & summa sapientia, summáque iustitia: nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus non magni pendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisque cōmunia: & illa bona quærere, quæ bonorū: atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorum. Cùm verò ad illud Dei iudiciū venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solùm quæcunque tunc iudicabuntur, verumetiam quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbi hoc quoque manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nūc tam multa ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentésque mortalium lateant, cùm tamen in hac re piorum fidem nō lateat, iustum esse quod latet.

Ante & circa iudicium extremum quænam contingent.
Malach. 4.
Rom. 9. 11.
2. Thess. 2.
Dan 7. 11 12.
Apoc. 11. 19. 20. 21.
Matth. 25.
2. Pet. 3.

3. CAPITE trigesimo siue vltimo: In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras: Heliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorúmque diremptionem: mundi conflagrationem eiusdémque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamē eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

Incertum numerum annorum vsque ad diem iudicij.
Actor. 1.

4. EX libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimotertio: Frustrà annos, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cùm hoc scire nō esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodùm autem quisque eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium. Coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ veritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate.

Errant qui conantur finem mundi prænunciare.

Actor. 1.

5. IDEM in epistola septuagesimaoctaua ad Hesychium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora quæ pater posuit in sua potestate. Tempora ergò computare, hoc est, χρόνους, vt sciamus quando sit finis huius seculi vel aduentus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle, quod ipse ait neminem scire posse. Opportunitas verò illius temporis profectò non erit antequàm prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimoniū omnibus gētibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi antè non veniet? Quanto pòst ergò veniat, incertum nobis est: antè tamen non esse venturum, dubitare vtiq; non debemus. Si ergò susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remansit gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vt cūque possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine seculi. Quòd si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæque sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minùs existimo in scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quádoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Vndè si iam nobis certissimè nunciatum fuisset omnibus gentibus euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magísque iam appropinquare meritò diceremus.

Scire velle finem seculi quid sit.
Non veniet dies iudicij, priusquàm euangeliū annuncietur toto orbe.
Matth. 24.

Actor 1.
Quàuis euangelium toto orbe nunc annunciaretur, incertus nihilominus remaneret iudicij dies.

Non tantùm noluit Christus ab Apostolis prædicari certum tempus aduētus sui, sed ne sciri quidem.

6. EX ad eundem Hesychium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicare tempora, sed non est vestrum nosse. Verùm si ità vis intelligi quod ait: Non est vestrum scire: ac si diceret, non est vestrum scientes facere, id est, non est vestrum hoc docere: quis nostrûm docere audeat, vel scire præsumat, quod Deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magnique doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari quod videbat non vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen vtrùm intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, quando Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ità esse, certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Aphrica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondùm esse prædicatum Euangelium, ex iis qui ducuntur indè captiui, & Romanorum seruitiis iam miscentur, quotidiè nobis addiscere in promptu est.

Noluit prædicari quod nō vtiliter sciebatur.

Tempore Augustini nondū erat euangeliū vbique prædicatum.

Esa. 1.
Oseæ 13.
Amos 5.
Mich. 3.
Antichristi tempore templa Christianorum deuastabuntur & iniquitas inualescet.

7. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis adfert testimonia prophetarū: quibus productis, ait inter cætera: Templa diuina domorum instàr erunt: locis omnibus euersiones fient ecclesiarum: scripturę contemnentur: hostis illius cantica vbiquè decantabunt. Post hæc stupra, adulteria, periuria, incātationes, diuinationes magno impetu studioque sequentur. In summa, ex iis qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi prophetæ falsique Apostoli, homines impostores, corruptores malefici, mentiētes alius in aliū, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi: monachi expetent quæ sunt mundi: diuites animum expertem misericordiæ induēt: pauperi non succurrent principes &c. Deindè post Euangelij & Apostolorum testimonia Danielem citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Hierosoly-

Monachi expetent quæ sunt mundi.
Matt. 24.
Luc. 21.
2 Pet. 2. 5.
1. Ioan 3. 4.
Iudas. Phil. 3.
Coloss. 2.
Dan 7.
Antichristus orietur ex tribu Dan.

mis suscitaturum templum lapideum. Ibidẽ: Prior Christi aduentus, inquit, præcursorem habuit Ioãnem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascendens.

Luc. 1.
Enoch, Helias & Ioãnes Euangelista præcedent aduentũ Christi.

Describit deinde Antichristi mores, hypocrisin, falsa miracula, fraudes, arrogantiam, ambitionem, regnum, quod tres annos & dimidium perdurabit, credulitatem & grauissimam persecutionem. Qua inualescente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabunt eũ, quibus dabit characterem in dextra manu & fronte, ne quis dextra sua preciosam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit seductori, eique seruiet, neque ducetur pœnitudine.

Antichristus consignationem crucis in fronte prohibebit.
Apoc. 13.

Et post nonnulla: Lugebunt montes & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eò quòd omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint impostori illi, suscepto charactere impuri illius & bestiis Dei, loco viuificæ crucis Seruatoris. Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnũ: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ecclesiarum ædes faciæ tugurij instàr erunt, preciosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ.

Character antichristi loco viuificæ crucis Christi.
Luctus Ecclesiarum Christianarũ propter abrogationem sacrificij Missæ, & Sudarittiæ &c. antichristi tempore.

Postremò describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentum & apparitionem iudicis, vt reddat cuique secundùm opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, ait: Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint hîc benè merendo, nihil eis debetur, nisi ignis qui non extinguitur: Humanus enim sum, at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine premia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Confessi estis me Dominum: sed verbis meis non paruistis. Signo crucis me notati estis: sed hoc animi duritia deleuistis, Baptisma meũ recepistis: at præcepta mea non seruâstis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Nõ enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur: sed qui faciet voluntatem meam. Et discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam. Audistis dilecti responsionem Domini, cognouistis sententiam iudicis, didicistis quàm horrendum iudicium & dies & hora nos maneat: de eo soliciti cogitemus quotidiè: hoc diũ noctùque meditemur, in domibus, in plateis, in ecclesiis: nè in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura: vt nobis quoque dicat ille misericors hominúmque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: Vade in pace. Itẽ illud, Eugè serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te cõstituam: intra in gaudium Domini tui.

Signum crucis apparebit in cælo ante Christi aduentum.
Impij cur dãnabuntur in die iudicij.
Matth. 7.
Matth. 25.
Iudicium Dei ante oculos ponendum.
Luc. 7.
Matth. 25.

8. IOANNES Damascenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite vigesimoseptimo: Nôsse oportet, oportere antichristum venire. Omnis enim qui non confitetur filium Dei, & Deum venisse in carne, & esse Deum perfectum, & factum esse hominem perfectum, cum hoc ipso quod Deus est, antichristus est.

Antichristus communis modo.
1. Ioan. 2.

Attamen peculiari modo ac præcipuo, antichristus dicitur, qui in consummatione seculi venturus est. Oportet ergò primũ prædicari euangelium omnibus gentibus, quemadmodùm inquit Dominus, & tunc veniet in redargutionem aduersariorum Dei Iudæorum. Dixit enim illis Dominus: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: veniet alius in nomine proprio, & illum recipietis. Et Apostolus: Pro eo quòd dilectionem veritatis non susceperunt, vt ipsi saluarentur, propter hoc mittet eis Deus operationem erroris ad credendum mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed approbauerunt iniustitiam. Iudęi igitur filium Dei, qui est Dominus Iesus Christus & Deus, non receperunt: seductorẽ, seipsum dicentem Deum, suscipient.

Antichristus proprié quis sit.
Matth. 24.
Ioan. 5.
2. Thess. 2.
Iudæos decipiet Antichristus.

Quòd autem seipsum vocabit Deum, angelus Danielem docẽs, sic inquit: Aduersùs Deos patrum suorum non intelliget. Et Apostolus: Nè quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ità vt in templo Dei sedeat, demonstrans seipsum quòd sit Deus. In templo quidem Dei, non nostro, sed veteri Iudaico. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersùs Christum, & eos qui sunt Christi: propter quod & Antichristus dicitur: Oportet igitur primùm prædicatum esse euãgelium in omnibus gentibus, & tunc reuelabitur iniquus, cuius aduentus secundùm operationem Sathanæ in omni virtute & signis & prodigiis mendacij, & in omni fallacia iniustitiæ, iis qui pereunt: quem Dominus interficiet verbo oris sui, & dissoluet aduentu superapparitionis suæ.

Seipsum vocabit Deum.
Dan. 11.
2. Thess. 2.
In templo Iudaico sedebit Antichristus.
Matth. 24.
2. Thess. 2.
Est magus & diabolicus homo.

Non ipse igitur diabolus fiet homo, instàr Domini humanationis, (absit enim) sed nascetur homo ex fornicatione, & suscipiet omnem operationem sathanæ. Nam præsciẽs Deus irrationabilitatem futuræ eius voluntatis, permittet vt illum inhabitet diabolus. Nascetur igitur ex fornicatione (ceu diximus) & educabitur occultè, & repentè insurget, & eleuabit se, & regnabit. Et in exordiis regni sui, seu potiùs tyrannidis, simulabit bonitatem: cùm verò dominator factus fuerit, persequetur ecclesiam Dei, & manifestabit omnem malitiam suam. Et veniet in signis & prodigiis mendacij fictis, & non veracibus. Et eos qui debile & infirmum fundamentum mentis habent, decipiet & separabit à Deo viuente, ità vt scandalizentur, si fieri potest, electi. Mittentur autem Enoch & Helias Thesbites, & conuertẽt corda patrum in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, & ab illo interficientur. Et veniet Dominus ex cælo, quemadmodùm Apostoli eum intuiti sunt euntem in cælum, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & virtute, & interficiet hominem peccati, filium perditionis spiritu oris sui.

Antichristus erit verus homo, non diabolus incarnatus.
Nascetur ex fornicatione.
Regnum Antichristi.
Prodigia mendacia.
Matth. 24.
Enoch & Helias.
Apoc. 11.
Malach. 4.
Act. 1.
Interitus Antichristi.
2. Thess.

9. SOPHONIÆ primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ.

miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerũt, & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum nõ poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELIS secundo: Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super mõtes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. magnus enim dies Domini, & terribilis valdè, & quis sustinebit eum? Et dabo prodigia in cælo, & in terris sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis.

11. CAPITE tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserant in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant, & ascendant gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxtà est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerũt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

12. ESAIÆ decimotertio: Eccè dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque, ad ponendã terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & cõtra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Preciosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.

13. CAPITE vigesimoquarto: Cataractę de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra: agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis, & grauabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adijciet vt resurgat. Et erit: in die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso, & super rēgęs terræ qui sunt super terram. Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, & cõfundetur sol, cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu senũ suorũ fuerit glorificatus.

14. CAPITE sexagesimosexto: Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnẽ carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino, &c.

15. HIEREMIÆ vigesimotertio: Eccè turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erũpens: super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui, in nouissimis diebus intelligetis consilium eius.

16. MALACHIÆ tertio: Eccè venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurũ & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem sicut dies seculi & sicut anni antiqui.

17. CAPITE quarto: Eccè enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et post pauca: Eccè ego mittam vobis Eliam prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: nè fortè veniam, & percutiã terram anathemate.

18. DANIELIS septimo: Aspiciebam donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius, flammæ ignis: rotæ eius, ignis accensus. Fluuius igneus rapidúsque egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò pòst: Aspiciebam ergò in visione noctis, & eccè cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient: potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

19. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi thronum magnum cãdidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quę scripta erant in libris secundũ opera ipsorũ. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos

qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secũdũ opera ipsorũ: Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

20. CAPITE sexto: Et vidi, cùm aperuisset sigillũ sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tanquàm saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cælo ceciderunt super terram sicut ficus emittit grossos suos cùm à vento magno mouetur: & cælum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt, & reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis & in petris montium, & dicunt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronũ, & ab ira Agni: quoniã venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?

21. PSALMO nonagesimosexto: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbis terræ: vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquagesimonono: Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. Commouisti terram, & cõturbâsti eam: sana contritiones eius, quia commota est.

23. MATTHÆI vigesimoquarto: Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui, & cõsummationis seculi? Et respondens Iesus, dixit eis: Videte nè quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducẽt. Audituri enim estis prælia & opiniones prœliorum. Videte nè turbemini, oportet enim hęc fieri: sed nondùm est finis. consurget enim gens in gẽtem, & regnum in regnum: & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca, hæc autem omnia initia sunt dolorum, &c. Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio, &c. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc est Christus, aut illic: nolite credere. Surgẽt enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, &c. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in cælo. & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum, &c. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

24. ITEM vigesimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & cõgregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare. sitiui & dedistis mihi bibere. hospes eram, collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus; sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiù fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. esuriui enim: & non dedistis mihi manducare. sitiui: & non dedistis mihi bibere, &c. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quãdo te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quandiù non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

25. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni cõburuntur: sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminũ ignis. Ibi erit fletus & stridor dẽntium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Sic erit in consummatione seculi exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium.

26. CAPITE tertio: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem cõburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIÆ quinto: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersùs eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodò computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est, &c. Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certũ: sumet scutum inexpugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo-

lo orbis terrarum contra insensatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio: Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra, de aqua, & per aquam, consistens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autē dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu trāsient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur, &c.

29. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimo sexto: Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit: sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuij. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitùs interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio.

2 Pet. 3.

30. CAPITE decimooctauo: Apostolus Petrus commemorans factum antè diluuium, videtur admonuisse quodammodò, quatenùs in fine huius seculi mundum istum periturum esse credamus. Nā & illo tempore perisse dixit, qui tunc erat, mundum: nec solùm orbem terræ, verumetiam cælos, quos vtique istos aërios intelligimus, quorum locum, ac spatium, tunc aqua crescendo superauerat. Ergò totus, aut penè totus aër iste ventosus, quod cælum vel potiùs cælos vocat: sed istos vtique imos, non illos supremos, vbi sol, & luna, & sidera constituta sunt, cōuersus fuerat in humidam qualitatem: atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtique prior facies fuerat deleta diluuio. Qui autem nunc sunt, inquit, cæli & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proindè, qui cæli, & quæ terra, id est, qui mundus, pro eo mundo, qui diluuio periit, ex eadem aqua repositus est: ipse igni nouissimo reseruatur in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Nam & hominum propter magnam quandam commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cū tamen eorum, quamuis in æternis pœnis sit mansura natura. Quærat forsitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequàm pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius vbi erunt sancti, quū eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit? possumus respondere, futuros esse in superioribus partibus, quò ità non ascendet flamma illius incendij, quemadmodùm nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint: sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent immortales, atque incorruptibiles facti: sicut virorum trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

Cæli aërij interitus, & quouique.

Gen. 7.

Quæstio de beatis, vbi illi futuri sint tempore conflagrationis.

Corpora beatorum.

Dan. 3.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasexta ad populum Antiochenum: Ipsius itaque misericordiæ confidamus, & solicitam exhibeamus pœnitentiam, priusquàm ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totum est positum, tunc verò iudicans solus est sententiæ dominus. Præoccupemus itaque faciem eius in confessione, ploremus & lugeamus. Si nanque Dominum orare possumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingressu iam erit opùs. Sicut vicissim, nisi hoc fiat, palàm præsente terrarum orbe, nostrorum vnusquisque introducetur, & nulla iam nobis supererit veniæ spes. Nullus enim eorum qui hic peccata non dissoluerit, illinc migrans, eorum pœnas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: sic omnes animæ cùm hinc migrauerint variis peccatorum catenis circundatæ, ad tremendum aguntur tribunal. Et sub finem: Nec ab omnibus hic pœnas exigit, nè resurrectionem desperes, & iudicium desinas expectare: quasi omnes hîc reddant rationē. Nec omnes rursùm abire permittit impunitos, nè rursùm omnia prouidentia carere putes: verùm & punit, & non punit. Et inquantum punit, ostendit quòd hîc punitos & illic rationem exposcet: inquantùm autem non punit, facit vt credas quòd est aliquod post præsentem peregrinationem tremendum tribunal.

Pœnitentia agenda ante diem mortis & iudicij.

Psal. 94.

Animæ migrantes à corpore ante tribunal Christi sistuntur.

Cur quosdam non puniat Deus in hac vita.

32. HOMILIA quadragesimaseptima: Assistemus tribunali Christi, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurū non credit iudicium, quæ sunt hîc, videat, in vinculis positos, in metallis, in stercoribus, dæmonibus obsessos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus consternatos luctibus, in captiuitate positos. Nō enim hi nūc passi essent, nisi & omnes alios, qui talia peccârunt, vltio maneret atque supplicium.

Vndè colligi possit futurū Dei iudicium.

33. HOMILIA quadragesimaoctaua ad populū Antiochenum, & homilia quinta in epistolam ad Romanos: Vnusquisque vestrûm, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigat, nè quandoque cum orbe terrarum condemnemus. Tremendum enim illud subsellium, horrendum tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidem quæ dicuntur in Euangelio, circuncurrentium angelorum, spōsalis thalami clausi, extinctarum lampadarum, potestatum in fornaces detrahētium. Et illud pensa, quòd si cuius ex nobis factum occultum in medium hodiè coram sola produceretur ecclesia: quomodò non perire, & sibi terrā hiscere precarentur, potiùs quàm tot malitiæ testes habere? Quid tunc ergò patiemur, cùm in medium coram mūdo cuncta promentur, in theatro tā claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectātib⁹? Et post nōnulla in eadem homilia quadragesimaoctaua: Si mille dixeris gehēnas, nihil illius par dicis doloris, quem sustinet anima dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, angelis præcurrentibus primis, tū secūdis, mox tertijs, demùm innumeris ordinibus in terram se fundentibus, insupèr autem & Cherubin (multa verò sunt hæc &

Horrendum Dei iudiciū.

Matt. 13. 25.

Omnium peccata detegentur.

Timor & dolor animarum in iudicio extremo.

infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniente, occurrentibus his qui venerint, vt in medium electos agant: Paulo cum sociis omnibus, & quicunque probabiles apud eum fuerût, coronas, præconia, & honores à rege suscipientibus coram toto cælesti exercitu. Nam si neque gehenna censeatur hos quidem honorari, illos verò contemni quantum est? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitate. Cogitemus quanta priuamur gloria, cùm liceat non priuari. Hoc enim graue est, quòd cùm domini simus, nè hoc patiamur, patimur, cùm hoc quidem suscipiat, & ad patrem in cælos perducat: hos autem relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfusos, & deorsùm ruentes in gehennæ flammá, priùs coram toto terrarum orbe ac dedecus productos: quantum dolorem esse putas?

Intolerabilis regni cælestis amissio.

In futuro iudicio prosunt solùm bona opera.

34. EPHRÆM Syrus in libro de iudicio extremo, capite primo: Nec quisquam nobis prodesse poterit in illa iudicij die, nisi conuersatio sancta & bona opera, quæ hinc detulerimus nobiscum. Futurũ est nanque, vt vnusquisque nostrûm & actus suos & cogitationes ante tribunal tremendi iudicis deferat. Contremiscit cor meum, & renes mei resoluuntur, quotiescunque recogito, quòd reuelandæ sint cogitationes & sermones atque actus nostri in die iudicij. Arbores fructiferæ tempore suo primùm intrinsecùs proferunt, secundùm suam naturam & fructum & folia. Sic in die illa terribili, omnes homines quicunque in hoc seculo quasi in tẽpore suo occultè intrinsecùs siue bona siue mala gesserint, ibi quasi fructus proprios ante tribunal Domini proferent. Tunc iusti bonos & iucundos proferent fructus: sancti similiter fructus suauissimos, & omnibus gratiarum floribus exornatos: martyres verò suppliciorum & pœnarum fructus patientiæ gloriosos: monachi autem sanctæ conuersationis suæ, id est, continentiæ, humilitatis, vigiliarum, orationum atque obedientiæ, immarcescibiles proferent fructus. Peccatores verò, impij ac prophani, proferent fructus turpissimos & execrandos, plenos confusione, opprobrio, vlulatu, & luctu, vermium quoque immortalium, & ignis inextinguibilis cum gemitu. Tremendum est, dilectissimi fratres, ibi iudicium, in quo sine testibus omnia manifesta sunt. Ibi assistunt millia millium, & deciès dena millia angelorũ & archangelorum, Cherubin & Seraphin. Ibi iustorum chori circunstant, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, & martyrum, & omnium omninò agmina sanctorum. CAPITE quinto: Beatus homo, qui inuenerit fiduciam in hora illa, & qui audierit beatam vocem illam: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Tunc iusti cùm se in lumine viderint in illa memorabili gloria, intra semetipsos singuli obstupescent, & dicent: Putas ipse ego sum? Et quomodò huic gloriæ dignus inuentus sum? Angeli etiam accedentes cum gaudio magno ad sanctos, enarrant eis conuersationem eorum immaculatá, continentiam, vigilias, orationes, voluntariam paupertaté, frugalitatem perfectam, patientiam sitis, tolerantiam famis, orationis instantiam, & omnia quæcũque propter Christi perfectam charitatem æquanimiter pertulerunt. Hæc autem omnia sanctis angelis dicentibus cum exultatione, respondebunt omnes iusti, dicentes: Omninò constituti in terris nec vnam diem perfectæ correctionis viximus, nec vllum opus bonum à nobis gestum est. Iterùm verò angeli commemorare eos faciunt locum & tẽpus: & admirantes eorum humilitatem, glorificant Deum, videntes in cælis corpora sanctorum super lumen fulgentia.

Reuelatio omnium cogitationum, verborũ & actionum.

Fructus iustorum in die iudicij.

Peccatorum fructus.

Tremendum iudicium.

Mat. 25.

Stupor & admiratio beatorum de sua gloria.

Humilitas iustorum.

Crucis apparitio in die iudicij.

Quàm horrẽda contingent in die iudicij.

35. ITEM in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Sancta crux rursùs in consummatione seculi, cùm secundus illuxerit Domini Saluatoris aduentus, prima; cum gloria ingenti & angelicorum exercituum infinita multitudine, apparebit in cælo, inimicos quidem terrens ac vexans, fideles autem illuminans atque lætificans, aduentúmque cælestis imperatoris annuncians. CAPITE quarto: Quæ verò post hæc futura sunt, cùm illa radiare in cælis cœperit, putas qualia erunt? Tanta enim & tam ingentia, támque horrenda mirabilia, neque facta sunt in omnibus à seculo generationibus, neque futura sunt. Et modò quidem sæpè cum fit coruscatio & tonitrus vastior, omnes sui formidine terrer, cunctique horrore perculsi, solo procumbunt. Quomodò ergo sustinebimus, cùm audierimus tubæ vocem de cælo nimio cum metu resonantem, omnésque à seculo defunctos iustos & iniustos, bonos & malos, pios atque impios excitantem? Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ossa, vbi vox tubæ insonuerit, exilient, atque discurrent, artus suos iuncturásque cum festinatione requirentia. Cùm viderimus omne hominum genus exurgere, quemlibet ex loco suo, congregaríque ad iudicium: Cælestis nempe regis iussu, terra suos mortuos reddet, mare itidem suos, quicquid item humanorum corporum vel bestia rapuit, vel vorauit piscis, auísve discerpsit, in priorem statum remeabit, omnésque in ictu oculi resurgent, & antè tribunal adstabunt, ità vt ne vnus quidem capillus capitis desit: cùm viderimus igneum fluuium ab ortu solis, vsque ad occasum emanantem, ac veluti sæuiens fluctibus mare, montes ac valles deuorantem, terrámque omnem, & quæcunque sunt in illa, exurentem: tunc dilectissimi mei, ab illo igne deficient fontes, vanescent flumina, mare siccabitur, agitabitur aër, sidera vt folia de cælo cadent, deficiet sol, luna vertetur in sanguinem, cælum vt liber complicabitur: cùm viderimus angelos missos hinc indè cum festinatione discurrere, electósque Dei seruos ab ortu solis vsque ad occasum, in vnum cogere: cùm viderimus cælum nouum & terram nouam, in quibus iustitia inhabitat: cùm viderimus terribile soliũ, sedentemque super illud omnium Deũ, infinitáque angelorũ millia cũ tremore circunstãtia: cùm viderimus signum filij hominis, preciosam scilicet ac viuificam crucem in cælo lucentem, omnésque fines orbis terræ, vltra solis claritatem illustrantem. Vbi verò viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuò ipsum quoquè regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodò iturus sit obuiàm Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum cõscientia prematur, stabit tristis, mœrés, afflictus, atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque enim cernet ante facié suam exposita

1. Thess. 4. 1. Cor. 15. Resurrectio mortuorum.

Apoc. 20. 1. Cor. 15.

Ignis conflagratio. 2. Pet. 3.

Apoc. 6. Ioel. 2. Esa. 14. Mat. 23. 24. 25.

Apoc. 21.

Mat. 25.

Mat. 24. Crucis in cælo splendor.

Timor hominum in iudicij aduentu.

Operum denudatio.

Librorũ apertio. Apoc.20. Eccl.17.

ex posita opera sua, siue bona illa, siue mala præmisit. Et post nonnulla: Magnus in hora illa pauor erit, fratres mei, grandis tremor, cùm libri illi formidabiles aperientur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcunque egimus in hac vita putantes latére Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solùm actus, verùm & cogitationes & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quàm miserabiles lachrymę, quum oculis nostris intuebimur hinc ineffabile cælorum regnum, inde rursùs æterna supplicia, pauendósque cruciatus reuelari, medium verò adsistere omne mortalium genus, à primo Adam vsque ad vltimum hominum, omnésque cadentes in faciem atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter cæleste regnum æternúmque cruciatum, inter gaudium & mœstitiam, omnes demissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione soliciti.

Exigetur fides integra & nulla hæreti contaminata.

CAPITE quinto: Tunc requiretur in singulis Christianis baptismatis sigillũ illibatum, exigetúrque ab vnoquoque fide integra, & nulla hæretica colluuione maculata. Tunc ô fratres mei & Christi amatores, omnis humanitatis effigies media inter iudicium & regnum, vitam ac mortẽ, gaudiúmque ac mœrorem, statuetur. Et requiretur à quolibet regium signum, ex qua die Catholicam

Professio in baptismo facta.

& orthodoxam Ecclesiam ac fidem nostram per baptisma suscepit: exigetúrque à fides in pace illibata, sigillúmque infractum, & tunica incoinquinata, secundùm pulchram illam confessionem quã coram multis testibus professi sunt, dicentes: Abrenuncio tibi satana & omnibus operibus tuis. Huiusmodi clara abrenunciatio, requiretur à nobis in illa hora. Hanc abrenonciationem angeli in hora baptismatis scribunt. Hæc à nobis omnibus Christianis confessio exigitur iudicij tempore.

Examinatio Episcoporum & aliorũ prælatorum. Ezech.3.

Examinantur Pastores, Episcopi scilicet de conuersatione sua, efflagitantúrque à singulis rationales oues, quas à pastore summo Christo acceperant. Ac si quidem per pastoris negligentiam, ouem deesse contigerit, sanguis eius de manu illius requiretur. Similiter & abbas pro seipso & pro grege suo rationem reddet. Pari ratione & presbyter, pro sibi creditæ Ecclesiæ populo rationem redditurus est. Diaconi item ac lectores, fidelésque omnes,

Singuli rationem dabunt sui officij.

rationem pro animabus, quæ sunt in domo sua, reddent, pro vxore, pro filiis, pro seruis & ancillis. An illos enutrierint in timore & disciplina & correctione Domini, sicut admonet Apostolus Paulus. Tunc & reges & principes, & diuites & pauperes, pusilli ac magni, interrogabuntur de operibus

Ephes.6. 2.Cor.5.

propriis. Scriptum enim est, quia omnes sistemur ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque secundùm opera sua quæ per corpus gessit siue bona, siue mala. Item alio in loco scriptum est: Quia

Deut.32.

nõ est qui eruat de manibus meis. CAPITE octauo: Tunc segregantur ab inuicèm, itérque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur episcopi à coëpiscopis, diaconi à condiaconis, subdiaconique atque lectores à sociis suis. Tunc separabuntur hi,

Separatio luctuosa in die iudicij.

qui aliquando reges fuêre, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent principes & diuites & immisericordes, pergéntque nudi atque desolati, huc illucque intuentes. Angustiabuntur quærentes adiutorium & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt

A dæmonib. impellentur mali.

autem breuiter dicam, tunc iam impelluntur miseri ab angelis terribilibus acti, cæsi atque flagellati, pergúntque ad mugientes ac stridentes dentibus, crebriúsque post tergum adspicientes, si quo pacto iustos & illud gaudiũ, vndè ipsi separati sunt, intueri queant. Vident autem lucem illam ineffabilem. Adspiciũt amœnitates paradisi, vident magna illa & præclara munera, quæ perceperunt à rege gloriæ, qui legitimè certârunt. Intuẽtur notos dudum ac familiares suos ęternis illis gaudiis fruẽtes, quæ ipsi percipere non meruerunt, & lamentãtur, ingemiscúntq; grauiter. Deindè paulatim sequestrantur à sanctis omnibus & notis suis, atque Deo ipso absconduntur, ità vt iam retrò adspicere non possint, neque intueri gaudium illud immensum & meracissimã lucem, cùm iam loco illi mœroris ac doloris appropinquauerint, vbi repositi sunt illis æterni cruciatus. Illic autem rursùs disse-

Cruciatuum & pœnarum in inferno diuersitas.

minantur atque dispergũtur, diuimũtúrque ab inuicèm miseri, variisque deputantur cruciatibus, quisque scilicet iuxta operum suorum merita. Vide plura in sermone de resurrectione & iudicio futuro. Item in libro de resurrectione, iudicio, regno cælorum, & munditia animæ.

Iudicij extremi terribilis memoria.

35. AVGVST. ser.67. de tempore: Quid faciemus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cũ tremẽte mũdo, Dominus præcinẽtibus angelorũ buccinis, in illo maiestatis suæ throno circũdat° cælestis militiæ luce cõsederit: ibíque de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, adstante testimonio conscięntiæ singulorũ, positis in cõspectu peccatorũ pœnis iustorúmq; præmiis, rationẽ vitę cœperit postulare, & plùs iam iustus quàm misericors, seueritate iudicis cõtẽptæ misericordiæ reus cœperit accusare & dicere: Ego te, ô homo, de limo

Ingratitudo malorũ erga Saluatorem.

manibus meis feci, ego terrenis artubus, &c. Irridẽtiũ palmas & sputa suscepi, acetum cum felle bibi: flagellis cæsus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfossus, vt tu eriperetis morti, animã in tormentis dimisi. En clauorum vestigia, quibus affixus pependi. En perfossum vulneribus latus. Suscepi dolores tuos, vt tibi gloriam darem: Suscepi mortem tuam, vt in æternum viueres. Conditus iacui in sepulchro, vt tu regnares in cælo. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuisti? Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab audita malo non mereberis liberari. Qui

Segregati boni à malis.

tunc erit stridor dentium, cùm sanctorum multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregati, peccati populus in profundo tartari sine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, exclusi se tenebris suis à beata sanctorũ luce viderit, & in pro-

Psal.68.

fundi sinum sine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia & perpetuam mortẽ non

Adhortatio ad pœnitentiam.

morituros adspexerit? Vt ergò hæc tam dura & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicis audire non mereamur, dum adhuc licet, & cũ Dei adiutorio in potestate nostra est, consideremus cõscientias nostras, & si aliqua crimina vel peccata capitalia necdùm eleemosynis & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoscimus, portum pœnitentiæ deuictis peccatorum fluctibus, Christo iuuante, festinemus intrare: & si quid in

nauicula animæ nostræ multis tempestatibus peccatorum, aut per superbiam fractum, aut per auaritiam rupium, aut per luxuriam resolutum esse cognoscimus, componere vel reparare bonis operibus festinemus.

Diem iudicij noluit Christ⁹ indicare. Esai. 63.

37. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimo: Iudicij diem nouit Christus sed in Euãgelio dicere & scire discipulos noluit. Nam dũ dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat se non nescire, sed nolle indicare.

Impij diuinitatem Christi nõ videbunt.

In iudicio reprobi humanitatem Christi in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant: diuinitatem eius verò non videbunt, nè gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtique ad gaudium demonstratur.

Apparebit mitis & terribilis pro diuersitate cõscientiarum.

Pro diuersitate conscientiarum, & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat.

Differẽtiæ hominum in iudicio.

Duæ sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorũ ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Christo regnabũt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi.

38. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi decimaquinta illuminatorum: Sicut cùm anteà ipse incarnari deberet, & nasci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens deos falsos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmissa falsitate, non crederetur posteà veritati:

Antichristus præcedet Christi aduentum.

sic cùm verus Christus secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maximè eorũ, qui sunt ex circuncisione, inducet quendam magnum hominem, veneficiis & incantationibus, & malis artibus instructissimum: vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autem Christum seipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: Gentes verò per magicas imposturas seducentem.

Quãdo veniet.

Veniet autem hic prædictus Antichristus, cùm impleta fuerint tempora imperij Romani, & mundi cõsummatio appropinquabit. Decẽ simul reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes:

Inuadet Romanũ imperium.

Post istos autẽ vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens. Tres quidem ante se reges deprimet, reliquos autem septem sibi subiiciet.

Illius fraudes & hypocrisis.

Ac primùm quidem tanquàm prudens aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatẽ simulabit, signísque & portentis, magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus.

Improbitas quanta.

Deceptos verò, deincèps omnis generis inhumanitatis & iniquitatis malis, omnes circunscribet: ità vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentémque habebit homicidiariam, præfractam, immisericordem, & variam, cùm contra alios omnes, tum verò maximè contra nos Christianos.

Tribus annis & sex mensibus.

Tribus autem annis & sex mensibus talia audens, à secundo de cælis glorioso aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino saluatoréque nostro Iesu Christo deprimetur. Qui tollens Antichristum spiritu oris sui, igni gehennę illum tradet.

Interimet. 2 Thess. 2. Apoc. 19.

Doctrina hæc de Antichristo in scripturis fundata est. Dan. 7.

Hæc autem docemus, non comminiscentes, sed è scripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nuper lecta est, ex Daniele propheta edocti: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est dicens sic: Quarta bestia, quartum est regnum in terra, quod maius erit aliis omnibus regnis: hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Assyriorum: alterum Medorum simul & Persarum: tertium posteà Macedonum: Quartum est nunc regnum Romanorum.

Quartum regnũ apud Danielem est imperiũ Romanorum, quod Antichristus sub finẽ mundi inuadet.

Deincèps verò Gabriel interpretans dicit: Decem cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solùm illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifestum autem est, quod ex istis decẽ tres opprimet prorsùs, vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet contra altissimum, vir blasphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum vsurpabit. Et paulopòst: Idola odio habiturus est antichristus, vt ipse in templo Dei sedeat. Quale autem templum dicit? In tẽplo quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc id fiat, in quo sumus.

In templo Iudæorũ sedebit Antichristus. Mat. 24.

Crux signum aduentus Domini.

Et post nonnulla: Sed quod tandèm aduentus illius signum est, quod nõ audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Signum autem verum & proprium Christi, est crux. Lucidum crucis signum præcedens regem, atque demonstrans eum qui priùs fuerat crucifixus: vt videntes qui anteà illum pupugerunt, & illi insidiati sunt Iudæi, cernent tribus cum tribubus, dicentes: Hic est alapis percussus: hic est in cuius faciem spuebãt: illi: hic est, quem ligàrunt: hic est, quem anteà crucifixum spreuerunt: quò fugiemus à facie irę illius, dicent. cùm angelicis exercitibus circundabuntur, nusquã sanè fugere poterunt. Tremor est inimicis, signum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicàrunt, vel qui passi pro illo.

Apoc. 1.

Matt. 25. Non satis est habere fidem.

Et post quædam: Iam igitur incipe hæc operari, & perseuerare in fide: nè, sicut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, nè blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negocium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa benè.

Matth. 5. Rom. 14.

39. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima: Delicatus es frater, si & hìc vis gaudere cum seculo, & posteà vis regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat & immortalitatem. Beatus seruus, quem dominus inuenerit vigilantem. tunc ad vocẽ tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubrè mũdus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient: potentissimi quondàm reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum plebe sua verè tunc igneus Iupiter: adducetur & cũ suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta nõ proderunt. Tunc tu rusticanus

1. Cor. 15.

Luc. 12.

Iudicij horror.

&

Lætitia & pauperum exultatio in die iudicij.

& pauper exultabis, & ridebis, & dices: Eccè crucifixus Deus meus: Eccè iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagijt. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in Ægyptum: hic vestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habēs, & Samarites. Cerne manus Iudæe quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clàm nocte sustulisse discipulos.

40. GREGORIVS homilia prima in euangelia: Districtionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tēpestas valida. Districtionem quippe tanti iudicis, tempestas ignísque comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergò diem fratres charissimi, ante oculos ponite, & quicquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per prophetam dicitur: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis: dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. De hac die Dominus iterùm per prophetam dicit: Adhuc semel, & ego mouebo nō solùm terram, sed etiam cælum. Eccè, vt prædiximus, aera mouit, & terra non substitit. Quis ergò ferat, cùm cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vndè & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergò diem fratres charissimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanque æterni iudicis tātò securiores quandoquè videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

Hebr. 10. Psal. 49.

Dies iudicij ante oculos ponendus.

Sophon. 1.

Aggæi 2.

Terror, pudor, & pauor malorum in die iudicij.

41. ET homilia duodecima in euangelia: Pensate fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente continget in conuentu omnium angelorum hominúmque erubescere? Qui pauor, eum quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre? Quem diem benè propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Pensate ergò fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborū qua asperitate vidit propheta amarescere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elemēta omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptiis gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regni thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquàm iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euelletur. Tunc regni ianua lugentibus claudetur, quæ modò quotidiè pœnitentibus aperitur. Erit nanque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit: quia nequaquàm tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Hinc propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.

Sophon.

Electorum lætitia.

Pœnitentia inutilis.

2. Cor. 6.

Esaiæ 55.

42. ITEM libro vigesimosexto Moralium in Iob, capite vigesimoquarto: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi qui nunc inequiter opprimūtur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij nanque iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur, & regnant, alij non iudicantur & regnāt. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitâstis me. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgunt impij in iudicio, & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est, & de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergò etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Nō enim eorum tunc causa discutitur: quis ad conspectum districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in dānatione sua æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenùs seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt, istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Iob 26.

Electorum & reproborum varia distinctio in iudicio.

Iudicantur & pereunt. Matth. 25.

Non iudicantur & pereunt. Psal. 1. Ioan. 3. Rom. 2.

Quomodò infideles ad iudicium non resurgere dicantur.

Rom. 2.

43. CAPITE vigesimoquinto: Princeps nanque terrenam Rempublicam gerēs, aliter punit ciuem interiùs delinquentem, atque aliter exteriùs hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumque sub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem verò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignáque eius malitię tormenta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege nunquàm potuit teneri. Ità ergò in extremo iudicio & legalis illum inuectio percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinauit, & iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quicquid illicitum aliquando fecerunt ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiūt. Quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis

Aliter ciuis, aliter punitur hostis.

Iudicantur & regnant.

Matth. 25.

me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitâstis me: in carcere eram, & venistis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

Non iudicātur & regnāt.

Alij autem non iudicantur & regnent: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquàm hoc solùm quod cũctis diuina lex præcepit, implere contenti sunt, sed præstãtiori desiderio plus exhibere appetũt, quàm præceptis generalibus audire potuerũt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis &c. vt suprà de cõsilijs euãgelicis, quęstione sexta, A testimon. decimotertio.

Matth. 19.

44. AVGVSTINVS libro meditationum, capite quarto: Deus Deorum Domine præstabilis super malitia, nunc quia manifestus venies, nunc quia non semper silebis, cùm in cõspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tempestas valida ingruerit, cùm aduocaueris cælum desupèr & terram discernere populũ tuum. Et eccè coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebũt vniuersa scelera mea, nõ solùm actuum, sed etiam cogitationum simùlque locutionum. Tot iudicibus inops adstabo, quot me præcesserũt in opere bono: tot arguẽtibus confundar, quot mihi præbuerunt benè viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus, séque imitãdos iustis dederunt actionibus.

Psal. 49.

Detectio peccatorum.

45. ANSELMVS Cantuariensis in libro de miseria hominis: In toto me angustiæ, hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia, subtùs patens horridum chaos inferni desupèr iratus iudex, intùs vrens conscientia, foris ardens mundus. Iustus vix saluabitur, peccator sic depræhẽsus in quam partẽ se premet? Constrictus vbi latebo, quomodò apparebo? Latére erit impossibile apparere intolerabile.

Impius in die iudicij vndeque affligetur & terrebitur.

46. BERNARDVS in libro de interiori domo, capite trigesimooctauo, vel Hugo à sancto Victore, libro tertio de anima, capite vicesimotertio: Ipse iudex erit districtus accusator tuus. Omnes etiã spiritus boni & mali coram Deo te accusabunt cũ eo. Boni, quia Deo debent æquitatem: mali, quia tuam seruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adstabis, quot præcesserunt te in opere bono. Tot arguentibus confundéris, quot tibi præbuerunt benè viuendi exemplum. Tot conuincéris testibus, quot te monuerũt bonis sermonibus, & iustis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuę, & cũctis agminibus patebunt vniuersa scelera tua, non solùm actuum, verumetiam cogitationum & locutionum. Multa verò peccata tunc prorumpent ex improuiso, quasi ex insidijs, quæ modò nõ vides, & forsitan plura & terribiliora his quæ nunc vides. Vndique erunt tibi angustię, hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia: subtùs patens horridum chaos inferni: desupèr iratus iudex: intùs vrens cõscientia: foris ardens mundus. Si iustus vix saluabitur, peccator sic depræhensus in quam partem se premet? Latêre erit impossibile, apparere intolerabile. In tanto discrimine torquebit te tua conscientia malè sibi conscia: cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conscientia, tu ipse eris accusator & iudex tuus. Conuictus teste propria conscientia, & testibus oculis ipsius iudicis, fugere non poteris: sed tremens & anxius stabis suspensus ad grauissimam sententiam in angusto periculo, & in periculosa angustia: tanquàm illicò recepturus quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata, erit immutabilis: tortores horribiles, qui nunquàm miserentur, erũt parati, vt data sententia te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine interuallo & sine tẽperamento: timor cõturbabit te, cùm terra aperietur corã te, & tu rues & cades in stagnum sulphuris ardentis & fœtentis. Ignis exteriùs carnem tuam comburet: vermis interiùs conscientiam corrodet: ibi eris sine fine, sine spe veniæ & misericordiæ. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum nõ videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

Accusatores in iudicio Dei.

Operum denudatio.

Vndique angustiæ & terror.

Conscientiæ testimonium & vermis.

Terribilis sententiæ expectatio.

Parati tortores ad [illegible] latæ sententiæ.

Cruciatus in feris.

1. D. LVCÆ vigesimoprimo, vt in textu.

2. PRIORIS ad Corinthios septimo: Præterit enim figura huius mundi.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

4. ECCLESIASTICI decimooctauo, vt in textu.

5. POSTERIORIS Petri tértio: Nouos verò cælos & nouam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace.

6. LVCÆ vigesimoprimo: Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedẽt super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orãtes, vt digni habeamini fugere ista omnia quę futura sunt, & stare ante filium hominis.

7. AD Titum secundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectãtes beatam spem & aduentum glorię magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris: vt vos dies illa tanquàm fur compræhendat, omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri: sed vigilemus & sobrij simus.

9. LVCÆ decimoseptimo: Et sicut factum est in diebus Noë, ità erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem qua intrauit Noë arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant: qua die autem exijt Lot à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de pœnitentia: Respõde iudici priusquam in prętorium veniat. An ignoras eos qui iudicem mitigare volunt, non ipso in examine causæ, sed priusquàm

Præueniendus est iudex.

iudicij

iudicij ingrediatur locum beneuolum sibi faciunt, vel amico mediatore vel præsule, aut modo alio sibi iudicem conciliant: Igitur & Deo nō sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit Dauid, præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non veneratur personam, sed tremendum & implacabile iusti iudicium. Hîc verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (si verū dicere oportet) clemens ipse priúsque pecunia suadetur, non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

Psal. 94. Iudex flecti & decipi nequit.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quòd si nosmetipsos &c. vt in textu.

12. ECCLESIASTICI primo, vt in textu. Ibidem: Timenti Dominum benè erit, in diebus consummationis illius benedicetur.

13. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vigesimoprimo. Visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectat, iniustus venire formidat. Iste nanque labores suos considerans, mercedem retributionis quærit, & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: cúmque vt veniat in flammis ignis dans vindictam impiis, & contemplationis suæ speciem in retributione deserens pijssimo ardore concupiscit. Ille verò qui iniustitiæ suæ meminit, venire iudicium perhorrescit, actúsque suos examinari metuit: quia damnari, si examinentur, nouit. Gloria ergò narium eius, terror est: quia iustus indè gloriatur, vndè peccator pœnæ addicitur. Videamus equum quomodò de his quæ adhuc non videt, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cùm iam futura præstolatur: Eccè labores suos intuens prædicator egregius, dicit: Ego iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat Bonum certamen certaui: cursum consummaui: fidem seruaui De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbi & aptè subiungit: Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Ac sic dicat: Sed & omnibus qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sciunt.

Iusti expetūt iudicē, cuius aduentum timent impij.

Iob 39.

2. Tim. 4.

Iustitiæ meritum.

14. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquē vitiis & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij.

Memoriam iudicij deposuisse, quàm periculosum.

IIII.

Quid verò de inferno eiúsque pœnis?

A. Vt morte quidem nihil miserabilius, vt iudicio etiam nihil est terribilius, præsertim filiis huius seculi obstinatè peccātib⁹: sic Inferno eiúsq; pœna nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Ibi enim (teste [a] Scriptura diuina) *fletus est & stridor dentium*: ibi [b] *vermis eorū non moritur, & ignis non extinguitur*: ibi *terra* [c] *tenebrosa & operta mortis caligine*: ibi *vmbra mortis & nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat*: ibi *pars* [d] *illorū in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda*: ibi [e] *cruciabuntur die ac nocte in secula seculorū*. Ibi demùm verū esse comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis iustus Iudex his verbis prædixit: [f] *Eccè serui mei comedent, & vos esurietis: Eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.*

Vide Chrys. epist. 5. ad Theod. lapsum, & Cyril. Alex. de exitu animæ Prosp. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Item Greg. lib. 4. dial. cap. 28. 29. 42. & seq. Isido. de summo bono lib. 1. cap. 31. & 30.

a Matth. 8. b 13. f g 22. b 24. d 25. a Luc. 13. f

b Marc. 9. g Esaiæ 66 g 14. c Eccl. 7. b Iudith 16 c

c Iob 10. d Iudæ c. Greg. lib. 9. moral. cap. 45. & seq. Cassian in confess. Theologica, p. 3. Ephræm in lib. de vita pœnitent. cap. 7. & 8.

d Apoc. 21. c 14 b c 18. b 19 d 20. c d Psal. 20 b 20. b Deut. 32. c Iob 24 c Rom. 2. b Esaiæ 13. d Prouerb. 19. d Eccl. 21 b

e Apoc. 20. c 9 a Iob 7. b 20. c d Psal. 48 c Esa. 33. b Matth. 5. c 25 d 2. Thess. 1. c 2. Pet. 2. a b

f Esa. 65. e Luc. 6. d 16 f Cyrill. Alex. in orat. de exitu animæ August. in enchir. cap. 111. & seq. Item ser. 181 de temp. cap. 28. lib. de triplici habitaculo, cap. 2. Cyprian. ad Demetr. & serm. de Ascen. Christi Bernard. epist. 253 & meditat. cap. 3. Item ser. 8 in Psal. Qui habitat Hugo lib. 4 de anima, cap. 13. Innoc. III. lib. 3. de contemp. mundi cap. 2. & seq. Concil. Florent.

B. Itaque Propheta regius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac graui admonitione: [g] *Et nūc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram*. ([h] *Fortioribus* enim *fortior instat cruciatio, & iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet*.) *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Apprehendite disciplinam, nē quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cùm exarserit in breui ira eius.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus voluit, [i] *Timete eū, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Vt enim est momentaneum quod in hac vita delectat,

g Psal. 2. c

h Sapien. 6. a b Esaiæ 5. d

i Lucæ 12. a Matth. 10. c Chrysost. lib. 1. de prouidentia Dei. Item homil. 5 & 15. ad populum Antioch. August. in psal. 49. Bernard. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 5.

itá sempiternum est quod in gehenna excruciat.

TESTIMONIA.

1\. A. CHRYSOSTOMVS in epistola quinta ad Theodorum lapsum: Hic habent tam iucunda quàm tristia finem, cúmque celerrimum: illic seculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus præsentibus. Cùm ignem audis, nè arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semèl in flammam exurgés: ardet perpetuò, nunquàm intermoritur. Qui peccauerunt, necessè est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi, verùm vt continuum supersit viaticum illius supplicij, quod quàm sit horrendum, oratio nequit vnquàm explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium effemescente, tum gehennæ recordetis, & rursùs si quando febre acriore conflagaueris, ad flammam quæ tunc est, progredere: tum probè intelliges, quia balneum & febres adeò nos affligant ac terrerét: quo animo futuri sumus, quãdo in fluuiũ ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frendemus dentibus propter labores & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementiùs incombente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem. Quis potest verbis consequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quę in animis nostris extabũt? Quemadmodùm ignis illic non habet vim resoluendi, sic nec lucere potest: alioqui non essent tenebræ. Huiuscemodi igitur pauoré à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variáque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inuodant. Cæterùm si quis fortè dubitat quo pacto fatis esse, ac æternùm durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, cognoscat quæ hîc fiunt: quomodò non rarò multi ad morbum non minùs acrem, quàm diuturnum suffecerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negocio, non aliter, atquè si corpori non indita foret. Quare postquàm incorruptibile corpus insolubiléque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hîc quidem non simul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem succedente soluitur hęc pugna, & magna potẽtia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormẽtorum perimet animam nostram. Sic, inquã, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quàm exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis oppone capis illi supplicio & pœnæ? Vis ne cẽtum annos, aut bis cẽtum? Verùm quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnẽ vitam, id est fructus rerum pręsentium comparatus ad statum futurorum bonorum. Est ne qui propterea vt suaue somnium videat, per omnẽ vitam eligat fesse cruciatum, & quis sic stultus est, vt vltrò ad talẽ mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem quæ in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihílque habere fellis: sed quid obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam, & pręterea quia exiguo tempore quę tum futura dixmus, aut etiam absurdiora effugere licet, frui que bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementię diuinę, quòd nobis certamina nõ in longum tempus præscripsit, breui quidem & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quę omninò bello debetur, si eam ad infinita secula conferas. Num id animas damnatorum contristabit, quando meminerint quod occasione emendandi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergò, nè simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ. Siquidem malis ignauiter cohærentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multóque illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxiis parantur, multò sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tãtam afflictionem, tantam angustiam, quãtum vllum esse potest aliud flagellum, certè hîc debitum peccantibus, cuiusmodi per se sufficere, & quàm tormenta reliqua gehennæ acerbiùs mordere, contereréque animas nostras videtur.

[Margin: Ignis inferni nostro igni dissimilis. — Immortalitas misera damnatorum. — Cruciatus inferni. — Stridor dentium. — Fletus, societas dæmonum & damnatorum. — Tenebræ interiores. Tenebræ exteriores. — Varietas & copia pœnarum. — Animas quomodò perdurare queat in tantis pœnis. — Corpus cruciatibus non consumetur. — Auocat à delicis huius mundi consideratio harum pœnarũ sine terminis. — Tristabuntur animæ damnatorum potissimũ de præteritæ tempore neglecto. — 2. Cor. 6. — Excidisse à cælestibus bonis maximum dolorem affert.]

2\. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris: Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quòniam est perennis. Et post nonnulla: Atqui si anima in ocioso luxu vixisse fuerit deprehensa, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini. Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustiæ, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destitutam inuadunt Æthiopes illi dæmones, eamque ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam in terram tenebrosam & fuliginosam, in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deiciunt. Huc demerguntor animæ peccatorum, in omne æuum crematæ, quemadmodùm Iob tradidit: In terram atram & obscuram, in terram noctis æternę: vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ęgritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dentium stridor, nullo

[Margin: Gehennæ metus. — Esaie 26. — Sopho. 1. — A dæmonibus rapiuntur animæ ad inferos. — Iob 10. — C... inferorum]

nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes, Væ væ illic æternû. Illic heu me, heu me. Illic proclameur, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentarum animarum, os nullum humanum potest horridum illum timorem planû facere, nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur. Clamant è profundis, at nemo flectitur. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamant, & plangunt, et nemo comparitur. Tunc vbi mûdi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi deliciæ, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi embitio? &c. Quàm densa obducentur caligine, quando in ita sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquiens: Ite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nunciis præparatum. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cùm cælestes vniversæ potestates sublata voce clamabunt: Auertantur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? collugentes, vlulantes, plangentes, dum sæuissimis tormentis nunquàm non excarnificandi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellât, quem ipse quoquè diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est insomnis & virulentus vermis? Væ væ, quàm graues exteriores illæ tenebræ & assiduæ? heu heu quales sunt angeli instigendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei conclemant vehemêter, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæque hîc bona esse gaudiisque plena videbantur, ea felle & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulationê, ô necessitatê, ô tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Durum in exteriores tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, contabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flammas sustinere. Miserrimum est aquæ poscere guttulam, & repulsam accipere, peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen subleuari: inaccessæ fauces, & immêsum chaos. Neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur, abitum patere non potest, quoniam coërcetur. Custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vt nulla refringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illæ quæ ad supplicium adhibentur scuticæ, firmi vngues & infracti, præduta flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur grauè olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium.

Clamant, & non exaudiuntur.

Terribilis sententiæ prolatio.

Matth. 25.

Psal. 9.

Fletus & stridor dentium.

Ignis ardens & non lucês.

Vermis immortalis.

Tenebræ exteriores.

Tortores.

Clamor damnatorum.

Separatio à Deo & sanctis

Matth. 22.

Lucæ 16.

Carceris infernalis descriptio.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostêdunt, qui supplicio æternę mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpore damneta, nec finiunt. Quos ideò sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentię ignis exuret, & consumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in ęternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis atra caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternû dilaniari vermibus, nec finiri. Hęc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, vt videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suę damnationis experimentum probabunt, quâdo rem, quod omni infelicitate est miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendę beatitudinis assurgunt, eburatisque terrenis, cęlestis concupiscunt, & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoquè sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Matth. 22.

Qui sit obmutescentem ligari, & in tenebras exteriores mitti.

Fletus & stridor dentium quid designet.

Cruciatus inferni.

Calamitosa immortalitas.

Marc. 9.

Vermis eorû quomodò nô moriatur.

Recordatio suppliciorum gehennæ quá fructuosa sit.

Non sentiunt in igne quod illuminat, sed quod cruciat.

Salubris timor iudicij, & gehennæ.

4. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vigesimooctauo. Si esse sanctorum animas in cęlo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternę iustitiæ, ex qua iusti iam gloriantur, necessè est per omnia vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ità credi necessè est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. PETRVS: Et qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Iniquorum animæ sunt in inferno.

5. CAPITE vigesimonono: GREGORIVS: Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur nô post mortem, cùm incorporeus sit

Incorporeus spiritus posse ab igne corporeo teneri.

spiritus, etiã corporeo igne teneatur? PETRVS: In viuẽte quolibet idcircò incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. GREGORIVS: Si incorporeus spiritus hic in hoc teneri potest quod viuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mortificetur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis, videndo atque sentiendo puniatur. Ignem namque eo ipso patitur quòd videt, & quia cremari se adspicit: crematur. Sicq; fit, vt res corporea incorporeã exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quamuis colligere ex dictis Euãgelicis possumus, quia incẽdium anima non solùm vidẽdo, sed etiam experiẽdo patiatur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat voce diuitis, quia Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquã, & refrigeret linguam meã: quia crucior in hac flamma. Dum ergò peccatorem diuitem damnatum veritas in ignẽ perhibet, quisnam sapiens reproborũ animas teneri ignibus neget? PETRVS: Eccè ratione ac testimonio ad credulitatẽ flectitur animus, sed dimissus iterũ ad rigoré redit. Quomodò enim res corporea incorporeã teneat, atque affligere possit, ignoro. GREGORIVS: Dic, quæso te, apostatas spiritus à cælesti gloria deiectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris? PETRVS: Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? GREGORIVS: Gehennæ ignem esse incorporeum, an corporeũ fateris. PETRVS: Ignẽ gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certũ est corpora cruciari. GREGORIVS: Certè reprobis veritas in fine dictura est: Ite in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si igitur diabolus eiúsque angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum, si animæ & antequàm recipiant corpora, possint corporea sentire tormẽta? PETRVS: Patet ratio, nec debet animus de hac vlteriùs quæstione dubitare.

Corporeus ignis cruciat animam peccatoris, idque tanquàm diuinæ iustitiæ instrumẽtum.

Lucæ 16.

Matth. 25. Sicut dæmones incorporei igne corporeo cruciantur, ità & animæ damnatorum.

6. CAPITE quadragesimosecundo eiusdem libri quarti dialogorũ: Cùm ergò ad aperiendũ librum nullus sub terra inuentus dignus dicitur, quid obstet non video, vt sub terra infernus esse credatur.

Apoc. 5. Infernum sub terra esse creditur.

7. CAPITE quadragesimotertio: Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atque alius minùs: ità illic in vno igne non vnus est modus incendij: quia quod hic diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, vt & ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

Gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Cùm veritas dicat, Ibunt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: quia verum est quod promisit, falsum proculdubiò non erit quod minatus est Deus. PETRVS: Quid si quis dicat: Idcircò peccantibus æternam pœnam minatus est, vt eos à peccatorũ perpetratione cõpesceret? GREGORIVS: Si falsum est quod minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimur. PETRVS: Scire velim quomodò iustum sit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. GREG. Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent vtiquè, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuũt. Ad magnam ergò iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant supplicio, qui in hac vita nunquàm voluerunt carere peccato. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum nõ sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quę euaserũt: quatenùs tãto magis in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. PETRVS: Et vbi est quòd sancti sunt, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vident, nõ orabunt: quibus vtiquè dictũ est: Pro inimicis vestris orate? GREGORIVS: Pro inimicis suis orant eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem? PETRVS. Placet quod dicis: Et quomodò pro illis tunc orabunt, qui iam nullatenùs possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? GREGORIVS: Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est vt non oretur pro diabolo angelisque eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impijsque defunctis: quia pro eis vtiquè quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quòd si nunc quoquè viuentes iusti, mortuis & damnatis iniustis minimè compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerunt, quantò districtiùs tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ viciniùs atque arctiùs inhærebũt? Sic quippe eorum mentes per hoc quòd iustissimo iudici inhærent, vis districtionis absorbet, vt omninò eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

Matth. 25. Tormẽta impiorum perpetuò duratura sunt.

Non comminandi causã vocauit Saluator ignem æternum, sed ex veritate.

Cur culpa temporalis perpetuò punitur.

Iustus & pius est Deus.

Fructus quem percipiunt: reflex supplicia impiorum.

Matth. 5. Cur sancti nõ orant pro damnatis.

2. Tim. 2.

Non orant pro infidelibus impijsque defunctis.

Misericordia minimè mouentur sancti ergo damnatos.

9. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite vigesimoprimo: Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma * iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore: simul & animo puniãtur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid

Duplex damnatorum pœna.

* alibi est [illegible] vicissitudine.

Ignis gehennæ [illegible] habet.

aliquid lumẽ habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vndè doleant: & non habere ad cõsolationem, nè videant vndè gaudeant. Apta fit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, *sed arsit ad comburenda ligamina vinculorũ: ità ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vndè doleant: & non lucebit ad consolationem, nè videant vndè gaudeant. Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miseriam, multa discretio est: Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnũ in hac vita, id est, miseria est, aliud non est: in inferno autẽ vtrunque est.

Dan. 3. * aliàs &

Miseria & tenebræ sunt in inferno.

10. Capite trigesimosecundo: Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ità in iudicij die similis culpæ rei, suis similibus iungentur: vt ex æquo pœna constringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malũ. Sicut vnusquisq; sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur: & vnusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmãte, discretio erit pœnarum. De charorum quoque suorum supplicijs, additur etiam pœna defunctis, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euangelicus, sicut pro augendo Iudę supplicio, dicit etiam Psalmista: Commonone moueãtur filij eius & mãdicent. Impij dunùs ex hoc in iudicio puniẽdi sont mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos glorię beatitudinem meruisse.

Alligabuntur in fasciculos, similis culpæ rei.

Discretio & differentia pœnarum. Apoc. 18. Luc. 16.

Psal. 108. De gloria beatorũ dolebũt damnati.

11. Matthæi octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recombẽt cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cęlorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.

12. Capite decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni cõburuntur: sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittẽt eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Et paulò pòst: Iterum simile est regnum cælorũ sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congregãti, &c. Sic erit in consummatione seculi. exibũt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium.

13. Capite vigesimosecũdo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem nõ vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrâsti non habens vestem nuptialẽ? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

14. Capite vigesimoquarto: Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Morã facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autẽ & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat: & diuidet eũ, partémque eius ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & stridor dentium.

15. Capite vigesimoquinto: Et inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

16. Lucæ decimotertio: Et dicet vobis, nescio vos vndè sitis: tũc incipietis dicere, Mãducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis, Nescio vos, vndè sitis: discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium: cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foràs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro: & accumbent in regno Dei.

17. Marci nono: Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scandalizãt, amputa illum. bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd si oculus tuus scandalizat te, eiice eum, bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

18. Esaiæ sexagesimosexto: Veniet omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbunt cadauera virorum qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur: & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.

19. Capite decimoquarto: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimentũ tuum erunt vermes. Quomodò cecidisti de cælo lucifer qui manè oriebaris? corruisti in terrã, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo, In cęlũ conscẽdã, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.

20. Ecclesiastici septimo: Humilia valdè spiritum tuum: quoniã vindicta carnis impij, ignis & vermis.

21. Iudith decimosexto: Væ genti insurgẽti super genus meum: Dominus enim omnipotẽs vindicabit in eis, in die iudicij visitabit illos. Dabit enim ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum.

22. Iob decimo: Dimitte ergò me, vt plãgam paululùm dolorem meum. Antequàm vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertã mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

23. In epistola Iudæ Apostoli: Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes, &c. quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

24. Gregorius Magnus libro nono moraliũ in Iob, capite quadragesimoquinto: Quid terrę tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur? Quę ęternę mortis caligo operit, quia dãnatos quosque in perpetuũ à vitę luce disiungit. Nec immeritò infernus terra dicitur: quia quicunque sb

Iob 10. Infernus dicitur terra tenebrosa, &c.

Eccl. 1. eo capti fuerint, ſtabiliter tenétur. Scriptum quippe eſt: Generatio præterit, & Generatio aduenit, terra verò in æternú ſtat. Rectè igitur inferni clauſtra, tenebroſa terra nominatur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquàm pœna tranſitoria, vel phantaſtica imaginatione cruciant, ſed vltione ſolida perpetuæ damnationi ſeruant. *Non eſt tráſitoria vel phátaſtica pœna inferni.* Quę aliquando tamen laci appellatione ſignantur, propheta atteſtante, qui ait: Portauerunt ignominiam ſuam cum his qui deſcendunt in lacum. *Ezec. 16.* Infernus ergò & terra nominatur, quia ſuſceptos ſtabiliter tenet: & lacus dicitur, quia hos quos ſemel ceperit, ſemper fluctuantes & trepidos tormentis circunfluentibus abſorbet. Nequaquàm vltrà miſericordia parcentis liberat: quos ſemel in locis pœnalibus iuſtitia iudicis damnat.

25. CAPITE quadrageſimoſexto: Quæ adhuc ſubtiliùs loca deſcribuntur, cùm dicitur: Terram miſeriæ & tenebrarum. *Iob 10. Terra miſeriæ & tenebrarú.* Miſeria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergò quæ à conſpectu diſtricti iudicis expulſos tenet, miſerię & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuiſos à vero lumine, intùs cęcitas obſcurat. Natura ignis eſt, vt ex ſeipſo & lucem exhibeat & concremationem. *Flamma ignis inferni lumen non habet.* Sed tranſactorú vltrix illa flamma vitiorum, concremationem habet, & lumen nó habet. *Matth. 25.* Hinc eſt enim quod reprobis veritas dicit: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Quorú rurſum omnium corpus in vnius perſona ſignificans, dicit: *Matth. 22.* Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuiſſet, is qui repellitur, nequaquàm mitti in tenebras diceretur.

26. CAPITE quadrageſimoſeptimo: Quomodò in ſuppliciis ordo non erit, dum dánatorum quenque iuxta modum criminis, retributio ſequitur vltionis? *Quomodò in inferno nullus ſit ordo, cùm tamé ſit ordinata pœnarú pro culparum diuerſitate diſtinctio.* Hinc quippe ſcriptum eſt: Potentes potenter tormenta patiétur, & fortioribus fortior inſtat cruciatio. *Sap. 6.* Hinc in Babylonis damnatione dicitur: *Apoc. 18.* Quantum exaltauit ſe, & in deliciis fuit, tátum date illi tormentum & luctú. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna diſtinguitur: conſtat nimirùm, quod in ſuppliciis ordo ſeruatur. Et niſi tormentorum ſummam, meritorum acta dirimerent, nequaquàm iudex veniens dicturum ſe meſſoribus eſſe perhiberet: Colligite primùm zizania, & ligate ea in faſciculos ad comburendum. *Mat. 13.* Si enim nullus in ſuppliciis ordo ſeruabitur, cur comburenda zizania in faſciculos ligantur? Sed nimirùm faſciculos ad cóburendum ligare, eſt hos qui æterno igni tradendi ſunt, paria paribus ſociare: vt quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat: & qui nequaquàm diſpari iniquitate polluti ſunt, nequaquàm diſpari tormento crucientur: *Pares paribus ſociabuntur.* quatenùs ſimul damnatio cóterat, quos ſimul elatio ſubleuat, quóſque non diſſimiliter dilatauit ambitio, non diſſimilis anguſtet afflictio: & par cruciet flamma ſupplicij, quos in igne luxuriæ par ſuccendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris máſiones multæ ſunt pro diuerſitate virtutis, *Ioan. 14.* ſic damnatos diuerſo ſupplicio gehennæ ignibus ſubiicit diſparilitas criminis. *Diuerſitas pœnarú in inferno reperitur.* Quę videlicet gehenna quanuis cunctis vna ſit, non tamen cunctos vna eadémque qualitate ſuccendit. Nam ſicut vno ſole omnes tangimur, nec tamen ſub eo vno ordine omnes æſtuamus: quia iuxta qualitatem corporis ſentitur etiam pódus caloris: ſic damnatis & vna eſt gehenna quę afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit diſpar valetudo corporum, hoc illic exhibet diſpar cauſa meritorum. *Diſpar cauſa meritorú affert ſuppliciorum differentiam.* Quomodò ergò nullus ineſſe ordo ſuppliciis dicitur, in quib⁹ profectò quiſque iuxta modum culpæ cruciatur?

27. CAPITE quadrageſimooctauo: Quia ipſa quoque ſupplicia quę ordinata per iuſtitiá veniús, ordinata proculdubiò in corde morientium non ſunt. *Reſponſio.* Vt enim, &c. Infernum verò & vmbra mortis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in ſuppliciis dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia pulſante ſe ſemper pauore feriútur: vt & quod timét tolerent, & rurſum quod tolerant, ſine ceſſatione pertimeſcant. *Vmbra mortis & ſempiternus horror.* De his etenim ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. *Eſai. 66. Differentia inter pœnas & cruciatus huius vitæ & futuræ.* Hìc flamma quæ ſuccendit, illuminat: illic, vt ſuperiùs verbis Pſalmiſtæ docuimus, ignis qui cruciat, obſcurat. Hîc metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor anguſtat: Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obſcuritate. Sic ſic videlicet à damnatis ſentiri pondus ſummæ æquitatis debet: *Dei iuſtitia & prouidétia in punitione damnatorum.* vt qui à voluntate conditoris nequaquàm ſunt veriti diſcrepare dum viuerét, in eorum quandoque interitu ipſa à ſuis qualitatibus etiam tormenta diſcordent: quatenùs quo ſe impugnát, cruciatus augeant, & cùm variè prodeunt, multipliciter ſentiantur. Quæ tamen ſupplicia in ſe demerſos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ ſubſidium extinguentes ſeruant: vt ſic vitam terminus puniat, quatenùs ſemper ſine termino cruciatus viuat, qui & ad finem per tormenta properat, & ſine fine deficiés durat. Fit ergò miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defect⁹ ſine defectu: quia & mors viuit, & finis ſemper incipit, & deficere defectus neſcit. *Mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu.* Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, ſed nullatenùs pauorem fugat: flamma comburit, ſed nequaquàm tenebras diſcutit: quantùm per notitiam præſentis vitæ colligitur, ſupplicia ordinem non habent, quæ non ſuam per omnia qualitatem tenent, quanuis illic ignis & ad conſolationem non lucet, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

28. CAPITE quinquageſimo: Et quanuis angelorum atque hominum longè ſit natura diſſimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. *Vna pœna implicat, quos vnus reatus ligat.* Sed quid prodeſt iſta prænoſſe, ſi non contingat euadere? *Recordatio ſuppliciorum infernalium, ad quid nos permouere debet.* Tota ergo intentione curandú eſt: vt cùm vacationis tempus accipimus, benè viuendi ſtudio, malorum vltricia tormenta fugiamus: *Eccl. 9.* Hinc quippe per Salomoné dicitur: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Eſaias ait: *Eſai. 55.* Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. *2. Cor. 6. Gal. 6.* Hinc Paulus dicit: Ecce núc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Hinc rurſum ait: Dum tempus habemus, operemur bonum.

29. IOANNES Caſſianus in confeſſione Theologica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ impiis & malè viuentibus tormenta ſint præparata? *Deſcriptio pœnarum inferni egregia.* In ipſo enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur

pellatur, quid aliud nisi iugis flamma perseuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius
Dæmonum specie terra & horrida forma. mali calamitas esse potest? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia: ibi sanè atroces angeli commorantur: quorum brachia sunt vt capita draconum: quorũ oculi igneas ex se sagittas emittunt: quorum dentes vt elephantis prominent. & stimulant ad tormentum, vt caudæ scorpionum. Quorũ adspectus tremorem inducit, & dolorẽ atq; mor-
Qualis sit mors in inferno. tem. Atque vtinàm mors possit in his subuenire angustiis: sed, quod est horribilius, ad hoc viuit in tormentis positus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt tonsus serpentibus, & iteratis sub-
Blasphemorũ pœna. indè iterumque reperitis morsibus attrectetur. Ibi dracones blasphemantium labia vorant, & Regulus diris morsibus miserorum pectora lacerat: atque horribiles diuersi generis beluæ incredulorum
Qualis symphonia. animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant: simúlque clamor vbique confusus attollitur: quem dura vis tormentorum exagitat, & ince-
Perpetuitas suppliciorũ. dij arsura extorquet. Hæc autem ipsa tribulatio, quæ illic excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur, sed flammarum atroci adustione consumitur, & ad rediuiua incendia iterùm
Matt. 22. Isa. 66. Mar. 9. qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis qui non moritur, & ignis qui nunquàm extinguitur, atque stridor semper dentium sentitur. Gehennæ lethale frigus, & glacies indeficiens. Fames pessima,
Dolor, languor, pestis, tenebræ. & sitis immensa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Sæua pestis & indicibilis lues. Tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ. Nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta
Mors immortalis. tormentorum genera. Mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergò fidelium hæc audiens, & talia sciens, non contremiscat?

Locorum & suppliciorum varietas in inferno. 30. Ephræm in libro de vera pœnitentia, capite septimo: Interrogatio: In vnum omnes suppliciũ abibunt, an varij cruciatus sunt? Responsio: Varia
Mat. 22. 5. Mar. 9. Isa. 66. Apoc. 19. 20. 21. Mat. 3. Luc. 3. Mar. 9. Prou. 17. Ephes. 4. Psal. 9. Prou. 9. Isa. 7. sunt tormentorum loca, sicut in Euangelio audiuimus. Sunt enim tenebræ exteriores, haud dubium, quin & aliæ interiores sint. Gehennæ ignis locus alius, stridori dentium proprius locus est, vermis item immortalis alio in loco est. Stagnum ignis locus est proprius, suóque itidèm loco, ignis inextinguibilis est. Inferi atque perditio suis terminis cõstant, & inferiors terræ alius locus. Infernus quò mittuntur peccatores, & inferni profundum atrocior locus. Inter hæc suppliciorum loca, distribuũtur infelicissimi, vnusquisque pro peccatorum suorum modo, siue mitiùs siue vehementiùs, sicut scriptum est, quoniam spinis peccatorum suorũ vnus-
Prou. 5. quisque constringitur. Hoc autem est & id quod
Luc. 12. dicitur, Vapulabit multis & paucis. Sicut autem sunt peccatorum differentiæ, ità sunt & cruciatuũ varietates. Dic, inquiunt, nobis, precamur, quæ sit cruciatus differentia. Et ille: Aliter, inquit, cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida, aliter
1 Ioan. 3. Mal. 16. iuxta LXX. fur, aliter ebriosus, aliter mendax, & aliter periurus. Qui autem odit fratrem suum, cum venefico & homicida iudicatur. Qui hæresibus inquinantur, auditùri sunt: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini.

31. Capite octauo: Tunc segregantur ab inuicem, itérque conficiunt, omni spe reuersionis destituti. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur
Episcopi à Coëpiscopis, diaconi à condiaconis, subdiaconique atque lectores à sociis suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando teges suére, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscẽt principes & diuites & immisericordes, pergéntque nudi atque desolati, huc illúcque inuentes. Angustiabuntur quærentes adiutoriũ, & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autem breuiter dicerim, &c. vt quæstione præcedenti, C. testimonio trigesimoquinto. Separatio miserabilis.

32. Apocalypsis vicesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

33. Capite decimoquarto: Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistũ est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni. & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius: & si quis acceperit characterem nominis eius.

34. Capite decimooctauo: Quoniam peruenerunt peccata Babylon vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secũdùm opera eius. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantùm glorificauit se, & in deliciis fuit: tãtũ date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit, Sedeo regina, & vidua non sum, & luctũ non videbo. Ideò in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit illam.

35. Capite decimonono: Et appræhensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerũt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphure.

36. Capite vigesimo: Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

37. Psalmo decimo: Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

38. Item vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

39. Devteronomii trigesimosecũdo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabítque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

40. Iob vicesimoquarto: Ad nimium calorem transeat ab aquis niuiũ, & vsque ad inferos pecca-

rom illius. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius, vermes: non sit io recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

41. Ad Romanos secundò: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem qui secúdùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contétione, & qui non acquiescun: veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.

42. Esaiæ decimotertio: Et requiescent ibi bestiæ, & replebontur domus eorum draconibus: & habitabuot ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vlulæ io ædibus eius, & sirenes io delubris voluptaris.

43. Proverbiorum decimonono: Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutiétes stultorum corporibus.

44. Ecclesiastici vigesimoprimo: Stupa collecta synagoga peccantium, & cõsummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

45. Apocalypsis vigesimo, vt suprà, testimonio trigesimosexto.

46. Capite nono: Et io diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. Iob septimo: Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascédet.

48. Capite vigesimo: Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar púcti. Panis eios in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecùs. diuitias quas deuorauit, euomet, & da ventre illius extrahet eas Deus. Caput aspidú suget, & occidet eum lingua viperæ. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudiné adinuentionum suarum sic & sustinebit. Cùm saturatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersùs eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas verborum eius à Domino.

49. Psalmo qoadragesimooctauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. Esaiæ trigesimotertio: Concipietis ardorem, pariêtis stipulam: spiritos vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudiné meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitate de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. Matthæi tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quę nó facit fructum bonum, excidetur, & io ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. qui aotem post me venturus est, (fortior me est, cuios non som dignus calceaméta portare) ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius véntilabrum in manu sua, & permúdabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. Capite vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti auté in vitam æternam.

53. Posterioris ad Thessalonicenses primo: In flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis eius.

54. Posterioris Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et originali múdo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconé custodiuit, diluuium mundo impiorum ioducens. Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qoi impiè acturi sunt ponés, &c. Nouit Dominus pios de tétatioone eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

55. Esaiæ sexagesimoqointo, vt in textu.

56. Lucæ sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Vę vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines.

57. Capite decimosexto: Mortous est aotem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à loogè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret lioguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnú firmatum est: vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè huc transmeare.

58. Cyrillus Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Væ peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Væ peccatoribus, quoniam iusti io existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio: Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur: Iusti in sanctorum statione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidem audient illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnú vobis ab æterno paratú: Peccatores auté illud. Discedite à me maledicti in igné ætérnú, diabolo & eius nuocijs paratú. Iusti autem in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & ioextincto: Iusti delicijs affluút, peccatores labore conficiuntur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cátu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abrahę, peccatores in ęstu Belial: Iusti io quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: Iusti

Differentia iustorú & peccatorú in futura vita.

Matth. 25.

Iusti cum angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugẽt: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: Iustos paracletus consolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: Iusti assistunt solio Domini, peccatores adstant vlterioribus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum angelis viuũt, peccatores adsociantur dæmoniis: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentũ: Iusti sursùm, peccatores deorsùm: Iusti in cælo, peccatores in abysso: Iusti in perenni vita: peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo vndecimo: Post resurrectionem verò facto vniuerso completóque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, altera diaboli: vna malorum, altera bonorum, vtraque tamẽ angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita verè feliciterque viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabiliùs, in miseria verò illi, alius alio tolerabiliùs permanebunt.

Beatorum & damnatorum differentia.

Præmiorum & suppliciorũ inæqualitas.

60. CAPITE centesimo duodecimo: Frustrà itaque nonnulli, immò quàm plurimi æternam damnatorũ pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque ità futurum esse non credunt: nõ quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorẽ flectendo sententiam, quę putant in eis terribiliùs esse dicta quàm veriùs. Et post pauca: Si pœna sola esset, quãta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormenta quæ nouimus comparari, si illa sit æterna, ista autem sint quamlibèt multis seculis longa finienda.

Contra eos qui humano quodam affectu putãt cruciatus malorum non fore perpetuos.

Separari à Deo & regno cælorũ, quàm grauε supplicium sit.

Vide etiam Chrysostomi sententias supra de peccatis in genere q. 4. sicut bonum viuunt vita æterna, ita nonnulli sine fine in perpetua damnatorum.

61. CAPITE centesimo decimotertio: Manebit ergò sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quãlibèt homines de varietate pœnarum, de dolorum reuelatione vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit communiter omniũ vita æterna sanctorum, quamlibèt bonorum distantia concorditer fulgeant.

62. ITEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, siue sermone primo in vigilia Pentecostes, capite decimooctauo: Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his qui se nunc exagitant flammis libidinis, & cupiditatis, oppone. Ignis hic qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit: ille verò quos susceperit, semper cruciat, & pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœna & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod cõferri possit incorruptibilibus siue bonis siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus & fletus, & sera pœnitẽtia, cessantibus vndiquè auxiliis, & vndiquè inualescentibus pœnis: sed solatiũ quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarũ ministri, & facies dira tortorũ. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

Gehẽnæ recordatio prodest contra libidinis flammas.

Ignis gehennæ nec extinguitur, nec extinguere potest eos quos cruciat.

1.Cor 15.

Inferni supplicia.

Per pœnitentiam has pœnas effugere licet.

63. LIBRO de triplici habitaculo, capite secũdo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vndè in Euangelio legitur, Illic erit fletus & stridor dentiũ. Fletus namque & liquefactio oculorum ex calore nascitur. Stridor verò dentium ex frigore nascitur: hinc etiam beatus Iob: De aquis, inquit, niuium trãsibunt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera, videlicet sitis intolerabilis, pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris, pœna timoris, pœna angustię, pœna tenebrarum, seueritas tortoris, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quę sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis qui perennè subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur pro delectabili vnius horæ somnio. Tanta etenim & talis est omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est de infelice Iuda, non nasci, quàm malis suis meritis plagas inferni sustinere.

Duo principalia tormẽta inferni.

Mat.8. 13. 22. 24. 25. Luc.13.

Iob 24.

Alia pœnarũ genera ex his duobus pẽdẽt.

Priuatio aspectus diuini pœna quanta sit.

Mat 26.

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianũ: Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vndè habere tormenta vel requiem possint aliquando vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.

Cruciatus perpetuus.

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuẽt inter incendia, & inconsumptibiles flammę nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquę infundat. In proprio adipe suaç libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur; & omni tormento atrociùs desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltrà Deus, neque tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustrà carentes oleo, acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlteriùs non descendet. Non vltrà videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Immortalitas damnatorũ.

Luc.16.

Sartagines.

Desperatio.

Sera pœnitentia.

Matt.25.

Immutabilis sententia semel lata.

66. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Garinum abbatẽ: Ob hoc procul dubiò inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licèt temporaliter perpetratũ: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum

Peccatũ temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur.

esse constat in pertinaci voluntate: ità vt si nunquàm moreretur, nunquàm vellet peccare desineret: immo semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

67. Et in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procul à beata paradisi patria exulati, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquàm lucem visuri, nunquàm refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec indè vnquàm liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ pœnam sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungêtur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihilque ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum.

Egregia descriptio supplicii gehennæ.

Quid ibi audiatur.

Quid videatur.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis.
Hinc dolor, indè pauor, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebúntque miseri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordię. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuent, vt semper moriátur. Ità anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impiis, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluërimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

Qualis mors.

Alterutrum eligendũ nobis. Eccl. 15.

68. Idem Bernardus sermone octauo in psalmũ, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet (priùs enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deiiciantur ignis æterni, quò videlicet acrius doleant videntes quid amiserint) sic iusti quoque videbunt & lætabuntur considerantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione quemadmodùm hœdis agnorũ diuisio grauissimi liuoris occasio fiet, sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Vndè enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi eum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsá quoquè retributionem cernerent iniustorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fidelissimè & deuotissimè recordantur? Vndè verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi ut regnum summę beatitudinis coram se, se vidissent alios introduci, & tunc demùm in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas denique immortalis mortis miseria gemerent esse damnatus? Fletus quidem ob ignem qui non extinguitur: stridor verò ob vermem qui non moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ità ergò retributionem peccatorum videbis, nè videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solùm autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quo videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam vltrà vereri malignitatem possint. Et post pauca: Nõ igitur tibi durũ videatur fore quod dicitur, Oculis tuis cõsiderabis: quãdo & videbis in eorum interitu: non quòd velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltionè complacet, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis vltrà quàm credi possit, iustitiæ zelatorem & amatorem æquitatis oblectet. Vbi óptimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suum quemlibet cessisse, pleniùs & perfectiùs illustrante veritate cognosces? quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam euasionem, secundò ob omnimodam securitatem, tertiò quoquè ob comparationem, quartò ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omninò credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla speranda est correctio.

Inseparatione iustorũ & impiorum quid fiet.

Iusti ex malorum suppliciis occasionem sument egregiè gratias.

Impij furore tabescent propter iustorum gloriam.

Fletus & stridor dentium vndè.

Quomodò gaudebunt beati de malorum supplicio.

Nulla miseratio erga impios.

69. Hugo à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incõparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se & omnes alios. Ibi omnia genera tormentorum: quorum minimum est maius omnibus his tormẽtis quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibi est fletus & stridor dentium: ibi transitur à frigore niuium ad calorem * ignium: & vtrumque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec consumuntur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi væh væh: væh habent, væh sonant. Tortores diabolici torquent pariter & torquentur, & eorum nunquàm finis erit aut remedium. Talis est infernus, & indiès peior.

Inferni & ... ignis ... tempus.

Odium sui & omnium aliorum.

** aliàs nimiũ.*

Væ, væ illic perpetuo auditur.

70. Innocentius tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite secundo: Vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum nõ morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientiæ * tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis superbia: & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquàm vmbra, & sicut nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inuenire vestigium. Sic & nos nati, cõtinuò desiuimus

Eccl. ... Vermis & ignis duplex. Esaiæ vltimo. Iudith 16.

** aliàs temporali...*

Sap. 4.

Sap.

finimus esse. Virtutis quidem signum nullum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiæ stimulabat ad culpam.

Sap. 5. Apoc. 6.

71. CAPITE tertio: Dicent intra se, pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum est enim, vt qui noluerunt cùm bene potuerunt, quum velint, non possint.

Pœnitentia infructuosa.

72. CAPITE quarto: Pœnæ autem infernales secundùm diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigoris. De his dixit Dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus, propter fumum ignis. Stridor dêtium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficiêtes, Vndè Esaias, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vndè dicit Salomô: Parata sunt damnationis iudicia* blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vndè Iob: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Et in psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, côfusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erût omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendêtium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur. Prima pœna est concupiscentium: secunda malitiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc seculo per flagella non meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt Dominum in multitudine iniquitatum suarum. Vndè scriptû est: Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta, eorum qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt. Septima, côfitentium peccata sua, & pœnitentiam contemnentium: Octaua, illorum qui in hoc seculo libenter vident mala, & faciunt: Nona, illorum qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulant in desideriis suis, & eunt post côcupiscentias suas.

Diuersitas pœnarum. Ignis. Frigus. Matth. 13. … Psal. 10. Vermes. Esa. vltimo. Mallei percutientes. Pro… 19. * alias derisoribus. Tenebræ palpabiles. Iob 10. Psal. 48. 1. Reg. 2. … peccatorum. Dan. 7. Horribilis visio dæmonû. Igneæ catenæ. Nouê prædictæ pœnæ, quibus peccatoribus … Psal. 9.

73. CAPITE sexto: Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mûdi. Scriptû est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Creditur autem esse sub terris, secundùm illud Esaiæ: Infernus subtèr conturbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum deferunt cruciatum, & vbiquè côtra se tormentum inueniunt. Producam (inquit) ignem de medio tui, qui comedet te. Ignis autem gehênæ semper ardebit, & nunquàm lucebit: semper vret, & nunquàm consumet: semper affliget, & nunquàm deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebût tormenta, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur. Vndè qui in lingua peccauerat, cruciabitur in lingua. Propter quod ipse clamabat, Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Qualis sit ignis gehennæ. Ezech. 10. Iob 20. Infernus sub terris esse creditur. Esa. 14. Ezech. 28. … gehennæ … luceat. Matt. 22. Singula membra pro … peccatis propria tormenta sustinebût. Luc. 16.

74. CAPITE septimo: Reprobi vero non solùm exterioribus, sed etiâ interioribus tenebris inuoluentur: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim: Tollatur impius nè videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autem in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigêt impetum cogitationes, vbi sentient vim doloris. Sanè discipulus quidá fertur apparuisse magistro suo post mortem. Quem cum magister esse damnatum intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquę quæstiones apud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quæritur solummodò, quid non sit pœna. Sed & Salomon … Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quò tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confusio … vt tarò vel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo possint assurgere, nedùm ad confitendum valeant adspirare. Nam à mortuo tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Scriptum est enim: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descêdunt in infernum. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

Duplices tenebræ damnatorum. Esa. 26. Præ dolore vix aliud quam pœnas cogitare poterunt. Quæstio quæ apud … Eccles. 9. Obliuio quanta in inferno. Eccl. 16. Psal. 113. Esa. 38.

75. CAPITE octauo, Dimitte me Domine (dicit Iob) vt plangam paululùm dolorem meum, antequàm vadam ad terrâ tenebrosam & opertâ mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mésura mensi fuerint, remetietur eis, vt qui grauiùs peccauerunt, grauiùs puniantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium trâsibunt ad calorem nimium, vt subita côtrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiet cruciatum.

Iob 10. An in inferno … aliquis ordo. … Ordo non est in … quantitate.

76. CAPITE nono: Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. D… est hoc à similitudine iumentorum, quæ non radicitùs euellunt herbas, sed summitates solúmodò carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad pastû Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur Ouidius:

Psal. 48. Mors immortalis.

Sic inconsumptum Titij semperque renascens,
Sic perit, vt possit sæpe perire, iecur.

Tunc erit mors immortalis, tûc viuent mortui, qui vitæ suos mortui. Quæ erit mortem, & non inue-

Apoc. 9.
nieot: quia vitam habuerunt, & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eã: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quàm dulcis esses quibus tam amara fuisti. Te solã desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Optabũt mortem, qui hic eam salã abhorruerunt.
Obiectio.
Psal. 102.

77. Capite decimo: Nullus ergò sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternũ indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cùm iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquã eorum quæ fecit Deus, odiuit. Assumens in argumẽtum erroris, quod ait Dominus per Esaiã Prophetam: Cõgregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, nõ ergò Deus puniet in æternum. O spes inanis, ô falsa præsumptio. Nõ credat frustrà errore deceptus, quòd aliquo precio sit redimẽdus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudẽtur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebuntur, & post multos dies, postquàm videlicet resurgẽt cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauiùs punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Prædestinatis ergò Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deus filium quem recipit, de quibus illud accipitur: Non in finem irascetur, &c. Reprobis autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, Deus vlciscatur in suo æterno. Nã licèt peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatẽ peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderũt, ascendit semper. Nam non humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tãtum in illis excrescet, vt velint illum omninò non esse, per quem sciunt se tam infelicit esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerentes eum esse malignum, qui creauit illos ad pœnam, & nũquàm inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniã magna facta est vehementer. Voluntas ergò dãnati, licèt amiserit potestatis effectum, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quę fuerat in mundo peccatum: licèt forsan & ibi peccatum sit, sed non meritũ pœnæ. Impius ergò quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet cõtra se esse cruciatum ex pœna: quia quod ipse per pœnitẽtiam non deleuit, Deus per indulgẽtiam nõ remittet. Ad magnã ergò pertinet iustitiã iudicantis, vt nunquàm careant in gehenna supplicio, qui nunquàm carere voluẽrunt in vita peccato. Ostẽdunt enim quòd in peccato semper viuere volunt, qui nunquàm desinunt peccare dũ viuunt.

Psal. 144.
Sap. 11.
Esaiæ 24.
Responsio de nũquàm terminãdis pœnis.
Exponit locũ Esaiæ.
Psal. 88.
Hebr. 12.
Psal. 102.
Cur peccatum quod breui temporis spatio perpetratũ est, in æternũ puniatur.
Psal. 73.
Damnati blasphemant Deum.
Apoc. 16.
Habent volũtatem peccandi, potestatem non item. Vide Aug. in enchir. cap. 111.

78. Concilium Florentinum in conclusione, siue in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorũ animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta: illorúmque animas, qui post baptisma susceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post cõtractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdẽ exutæ corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamẽ diuersitate alium alio perfectiùs: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Quorum animæ ad purgatorium migrent.
Quomodò iuuentur.
Quorum animæ ad cælum migrent.
Ad infernos quorũ animæ descendant Suppliciorum impatium.

1. B. Psalmo secundo, vt in textu.

2. Sapientiæ sexto: Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui cõtinetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinẽ cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

3. Esaiæ quinto: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendent fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosique eius ad eum.

4. Lucæ duodecimo, vt in textu.

5. Matthæi decimo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

6. Chrysostomus libro primo de prouidẽtia Dei: Quid autem dicam pressuras huius temporis, cùm non minùs ipsa quoque gehennæ comminatio, quàm promissio regni, ineffabilẽ ipsius clementiam commendet? Nisi enim ille gehẽnam minatus esset, non facilè quispiã cęlestibus bonis potiretur. Neque enim sufficit sola gaudiorũ repromissio ad excitãdos ad virtutem animos, nisi etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentiùs ad illam affecti sunt.

Comminatio gehẽnæ quam fructuosa.

7. Item homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque si quis gehennæ semper meminisse laboret, omnem mortem deridebit: & non præsenti tantùm angustia liberabitur, sed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquàm in Gehennæ ignem decidet, continuè hoc castigatus metu.

Gehennæ memoria quam vtilis.

8. Et homilia quinquagesimaquinta ad populũ Antiochenũ: Et propterea de gehenna iugiter audiamus, vt ex huius minis & timore multum emolumenti capiamus. Nam si Deus peccãtes in eã deiecturus huius minas non præmisisset, in eam multi cecidissent. Si nũc enim timore animas nostras cõcutiente,

Comminatio gehennæ, Dei circa nos misericordiam & [illegible] ostendit.

cotiente, ſunt aliqui tam facilè peccantes, tãquàm nec ipſa ſit: ſi nihil horum dictum fuiſſet, neque interminatum, quid mali non feciſſemus? Itaque quod ſemper dico, gehenna non minùs, quàm regnum, Dei circa nos curam oſtendit. Gehenna nanque cũ regno cooperatur, ad ipſum homines timore compellens: nè ſæuitiæ, neque crudelitatis rem eſſe cẽſeamus, ſed miſericordiæ, multæque benignitatis & curæ, & dulcis erga nos amoris. Niſi per Ionam ſubuerſio denunciata fuiſſet, non fuiſſet prohibita ſubuerſio. Niſi dixiſſet, quòd ſubuerteret Niniue, Niniue non ſtetiſſet: niſi fuiſſet interminata gehenna, in gehennam omnes cecidiſſemus: niſi prenunciatus ignis fuiſſet, ignem fugiſſet nemo. Eorum quæ facere vult, contraria dicit, vt quæ vult faciat. Non vult mortem peccatoris & dicit mortem peccatoris, nè mittat in mortem.

9. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimũnonum: Si poſſemus facere, fratres, vt dies iudicij non veniret, puto quia nec ſic erat malè viuẽdum. Si non veniret ignis diei iudicij, & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet æternitate & impunitate peccati, plãgere ſe deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna eſt, non cõtemnentibus. Qui dulcedinem ſapientiæ & veritatis vtcunque ſentire cœperunt, nouerunt quod dico, quanta pœna eſt, tantummodò à facie Dei ſeparari. Qui autem illam dulcedinem non guſtauerunt, ſi nondùm deſiderant Dei faciem, timeãt vel ignem. ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi eſt quod Deus pollicetur? contremiſce quod minatur. Veniet dulcedo præſentiæ, non mutaris, non excitaris, non ſuſpiras, non deſideras, amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, ſtipulas ad te congeris? veniet ignis. Ignis in conſpectu eius ardebit. Nõ erit iſte ignis ſicut focus tuus? quò tamen ſi manum mittere cogaris, facies quicquid volueris qui hoc minatur. Si tibi dicat, ſcribe contra caput patris tui, ſcribe contra capita filiorum tuorum: nam ſi nõ feceris, manum tuam mitto in focũ tuum: facies nè ardeat manus tua, nè ardeat ad tempus membrum tuum, nõ ſemper in dolore futurũ. Minatur ergò inimicus tam leue malum, & facis malum? minatur Deus æternum malũ, & non facis bonum? Ad malum faciẽdum, nec minæ te compellere deberent, à bono faciendo, nec minæ te terrere deberent. Minis enim Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonũ.

Separari à facie Dei, grauis pœna.

Supplicia terreant quem præmia non inuitant.

Pſal. 49.

Quàm grauis ſit ignis ille.

Pœna perpetua.

10. BARNARDVS in ſermone de conuerſione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipſum quod nũc ponit, quãdoquè recipere corpus, nõ tamen ad pœnitentiam, ſed ad pœnam. Vbi omnium peccati ipſius & carnis quodãmodò ſinitus videbitur eſſe conditio, vt quemadmodũ culpa ſemper puniri poterit, nec vnquàm poterit expiari: ſi nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipſum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidẽ vltio ſempiterna deſæuiet, quòd nunquàm poſſit culpa deleri: & nec ſubſtantia carnis deficiet, nè ſimul cogatur etiã afflictio carnis terminari. Hęc fratres mei qui pauet, cauet: nam qui negligit, incidit.

V.

De regno cælorum quid ex Scriptura diſcimus.

A Parauit [a] hoc Regnũ Deus electis ab origine mundi, [b] regnũ cęleſte, [c] regnum æternum, [d] regnũ beatiſſimũ, de quo Paulus apertè fatetur: [e] *Nõ ſunt condignæ paſſiones huius tẽporis ad futurã gloriam.* [f] *Oculus non vidit: nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illũ.* [g] *O ſanctã ciuitatem Hieruſalem nouam, deſcendentem de cælo, à Deo paratã, ſicut ſponſam ornatã viro ſuo.* De qua Ioannes diuinorũ optimè cõſcius, hęc cęlitùs audiuit & ſcripſit: [h] *Eccè tabernaculũ Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipſi populus eius erunt: & ipſe Deus cũ eis erit eorum Deus: & abſterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit: neque luctus, neq; clamor, neque dolor erit vltrã, quæ prima abierunt.* Illic auditur [i] vox tubę magnę, & ſicut vox aquarũ multarũ, & ſicut vox tonitruorũ magnorum dicentium, *Alleluia: quoniã regnauit Dominus Deus noſter omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni.*

B. [k] *Beati qui ad cœnã nuptiarũ Agni vocati ſunt:* Beatiores verò, qui ad eam [l] cœnã vocati, ſubmotis impedimentis omnibus, accedunt, veſtémque [m] nuptialẽ adferũt, vt in

a Matth. 25. c
b 2. Timot. 4. d
c 2. Pet. 1. c
d Luc. 14. d Aug. ser. 17. de ſanct. Cypr. de mortalitate.
e Rom. 8. d 2. Cor. 4. d Actor. 14. d 2. Tim. 2. a b 4. b
f 1. Cor. 2. c Eſaiæ 64. b
g Apoc. 22. a d e f g 22. a Matth. 13. f 22. c Sap. 3. a b 5. e Daniel 12. c 1. Cor. 15. e f g Phil. 3. d Ioan. 14. a
h Apoc. 21. a 7 d 2. Cor. 13. d 1. Ioan. 3. a Eſaiæ 25. c 35. c d 49. c 51. a d 60. d 65. e 66. d Pſal. 16. d 26. d 30. c 35. b 84. a 114. b 142. a Chryſ. epiſt. 5. ad Teodor. lapſum. Anſel. epiſt. 2. & in libro de ſimilitudinibus cap. 47. & ſeq. Hugo lib. 4. de anima, c. 15. & 16.
i Apoc. 19. a Pſal. 83. a b d & ibid. Auguſt. item lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 16. & lib. 22. cap. 29. & 30. item lib. 9. de libero arbitrio, cap. vlti. & lib. 4. de ſymb. ad Catech. cap. vltim. lib. 2. de Trinit. cap. 17. & de catechizan. rud. lib. c. 15. Tract. 4. in epiſt. Ioã. lib. Meditat. cap. 22. & 25. Soliloqu. cap. 12. 13. & 16. Manua. cap. 6. 7. 16. 17.
k Apocal. 19. b
l Luc. 14. d Greg. hom. 36. & 37. in Euang. Proſp. de vita contempl. lib. 1. cap. 2. & ſeq. item lib. 3. cap. 32. Bernard. in ſer. de tripl. genere bonor. & c. 4. meditat.
m Matth. 22. b

n Mat. 8. b Luc. 13. f 12. e 22. c Greg. hom. 13. in Euang.

o Psal. 14. a 2. 3 e Esaiæ 33. c Rom. 2. b c Mat. 5. a Bernar. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 25.

p Mat. 7. c 19. c 25. b c Apoc. 2. b e g 3. b e d 7. d Bernar. ser. 1. de verb. Apostoli. Non est regnum Dei esca & potus.

q Apocal. 21. g

[n] regno Dei, cum Abrahã, Isaac & Iacob recumbãt. Nec opus est rogare: [o] *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut, quis requiescet in monte sancto tuo?* Expedita est respõsio, *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Aut si verbo Christi magis delectaris, [p] *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Sãcta hæc est ciuitas, & sanctos etiam ciues requirit: [q] *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.*

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à cõstitutione mundi. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

2. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberabit me Dominus ab omni opere malo: & saluum faciet in regnum suum cæleste.

3. POSTERIORIS epistolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi.

4. LVCÆ decimoquarto: Hęc cùm audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

5. AVGVSTINVS sermone trigesimoseptimo de sanctis, siue sermone primo de festo omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino: Dei ineffabilis & immẽsa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum tempus & agonis nõ extenderet, nec longum faceret aut æternum, sed breue, & vt ità dicã, momentaneum: vt in hac breui & exigua vita agones essent & labores: in illa verò, quæ æterna est, coronę & pręmia meritorum sine fine durarent: vt labores quidẽ citò finirentur, meritorũ verò præmia sine fine manerẽt. Et post pauca: Cõsideremus ergò inclytam vrbis illius felicitatem, in quantùm cõsiderare possibile est. Vt enim verè est, comprehendere nullus sermo sufficiet. Dicitur de ea in quodam loco sic, quòd aufugiet ibi dolor, & tristitia, & gemitus. Quid hac vita beatius, vbi nõ est paupertatis metus, nõ ęgritudinis imbecillitas, nemo læditur, irascitur nemo, inuidet nemo: cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nullius honoris aut potestatis pulsat ambitio, nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul. Ibi mors neque corporis erit neque animę, sed immortalitatis munere vita iucũda. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta cõsona, cuncta conuenientia: quia erit omnium sanctorũ vna concordia. Pax cuncta & lætitia continet, trãquilla sunt omnia & quieta, atque iugis splendor: non iste qui nunc est, sed tanto clarior quãto felicior, quia ciuitas (vt legitur) illa non egebit lumine solis & lunæ, sed Deus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus: vbi sancti fulgebunt vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splẽdor firmamenti, qui ad iustitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, cõcursus nubium nullus, nec frigoris siue ardoris asperitas vlla: sed talis erit quædam rerum temperies, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum qui ea perfrui digni inueniũtur, quorum nomina scripta sunt in libro vitę, qui & lauerunt stolas suas in sanguine agni, & sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte. Nõ est senectus ibi, nec senectutis miseria, dũ omnes occurrunt in virũ perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Verùm super hæc omnia est consociari angelorum & archangelorũ cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & potestatibus, omniúmque cælestium supernarúmque virtutum contuberniis perfrui, & intueri agmina sanctorum splendidiùs sideribus micantia, patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum spe lætantia, Apostolorum in duodecim tribubus Israël orbem iudicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginúmque choros candentia serta gestantes inspicere. De rege autem, qui horum agminũ medius residet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atq; omnem sensum humanę mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificẽtia, illa maiestas. Vltrà enim omnem sanctorum est gloriam, ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, & splẽdore maiestatis eius irradiari. Si enim quotidiè oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennã paruo tempore tolerare, vt Christum videre possemus in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nõ erat dignum pati omne quod mœstũ est, vt tãtæ bonitatis gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres charissimi iustorum gloria, quàm magna sanctorũ lætitia, cùm vnaquęque facies lucebit vt sol, cùm ordinibus distinctis populum suum Dominus in regno patris sui cœperit recẽsere, & meritis atque operibus singulorum præmia restituere, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, adducere sanctos in visionem paternæ gloriæ, & facere in cælestibus consedere, vt sit Deus omnia in omnibus, æternitatémque suis amatoribus & immortalitatem largiri, ad quam eos sanguinis sui viuificatione reparauit; denuò ad paradisum reducere, & regna cęlorum in fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hęc intelligantur plena fide, hęc toto corde diligantur, hæc indesinentium operum magnanimitate acquirãtur. Res posita est in potestate facientis, quia regnum cælorũ vim patitur. Res ista, ô homo, id est, regnũ cæleste aliud non quęrit pręcium, nisi teipsum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illam. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum dedit, vt acquireret te regnũ Deo patri. Ita & tu teipsum da, vt sis regnum eius, ac

Margin notes:

Labores breues sunt, meritorum verò præmia æterna.

Esaiæ 35. Eadem ad verbum habet in manuali c. 17. Quæ non sint in vita æterna.

Pax & concordia omniũ in beata vita. Claritas & splendor. Apoc. 21.

Daniel 12.

Apoc. 7.

Ephes. 4. Summa bonorum.

Dei pulchritudo & conspectus.

Gaudiũ bonorum.

Retributio præmiorum pro meritis.

Item in manuali cap. 16.

Matt. 11. Precium quo comparatur Regnum cælorum. Rom.

ac nõ regnet peccatum in mortali tuo corpore,ſed ſpiritus in acquiſitionem vitæ.

16. CYPRIANVS in libro de mortalitate: Patriã noſtram paradiſum computamus, paréres patriarchas habere iam cœpimus,quid nõ properamus & currimus,vt patriam noſtrã videre, vt parentes ſalutare poſſimus? magnus illic nos charorũ numerus expectat,parentum,fratrum filiorum,frequens nos & copioſa turba deſiderat, iã de ſua immortalitate ſecura,& adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Ad horũ conſpectũ & amplexũ venire,quãta & illis & nobis in cõmune lætitia eſt? qualis illic cæleſtium regnorũ voluptas ſine timore moriẽdi, & cũ æternitate viuendi? quàm ſumma & perpetua felicitas? Illic Apoſtolorũ glorioſus chorus? illic prophetarũ exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & paſſionis victoriã coronatus: triũphantes illic virgines,quæ cõcupiſcentiã carnis & corporis,cõtinentiæ robore ſubegerũt: remunerati miſericordes,qui alimẽtis & largitionibus pauperũ iuſtitiæ opera fecerũt,qui Dominica præcepta ſeruantes, ad cæleſtes theſauros terrena patrimonia tranſtulerunt. Ad hos, fratres dilectiſſimi,auida cupiditate properemus.

Properandum est ad vitam æternam tanquàm ad patriam, vbi parentes, fratres, & amici nos expectant, & de nobis sunt soliciti.

Societas Sanctorum.

17. AD Romanos octauo,vt in textu.

18. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis nõ cõtemplantibus nobis quæ videntur,ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur,temporalia ſunt: quæ autem non videntur,æterna.

19. ACTORVM decimoquarto: Confirmantes animas diſcipulorum, exhortãtéſque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

20. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo: Et quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu. Nemo militans Deo,implicat ſe negociis ſecularibus: vt ei placeat cui ſe probauit. Nã & qui certat in agone,non coronatur niſi legitimè certauerit. Laborãtem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Fidelis ſermo. Nã ſi cõmortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus,& conregnabimus.

21. ET capite quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui,fidem ſeruaui. In reliquo, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die,iuſtus iudex: nõ ſolùm autem mihi,ſed & iis qui diligunt aduentum eius.

22. PRIORIS ad Corinthios ſecũdo: ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prędeſtinauit Deus ante ſecula in gloriã noſtram, quam nemo principum huius ſeculi cognouit: ſi enim cognouiſſent,nunquàm Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed ſicut ſcriptũ eſt, Quod oculus nõ vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcẽdit, quæ pręparauit Deus iis qui diligũt illum. nobis autem Deus reuelauit per ſpiritum ſuũ. Spiritus enim omnia ſcrutatur,et ã profunda Dei.

23. ESAIÆ ſexageſimoquarto: A ſeculo non audierunt,neque auribus perceperũt: oculus nõ vidit Deus abſque te,quę præparãſti expectantibus te.

24. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Et ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalẽ nouam deſcendentem de cælo,à Deo paratam,ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et venit vnus de ſeptem angelis habentibus phialas plenas de ſeptem plagis nouiſſimis,& locutus eſt mecum, dicens: Veni, & oſtẽdam tibi ſponſam,vxorem Agni. Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum & altum: & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcẽdentem de cælo à Deo,habẽtem claritatem Dei. & lumen eius ſimile lapidi precioſo tanquàm lapidi iaſpidis,ſicut cryſtallum. Et habebat murũ magnum & altum, habentem portas duodecim, & in portis angelos duodecim, & nomina inſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſraël,&c. Et erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide: ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioſo ornata. Fundamentum primum,iaſpis: ſecundum, ſapphirus: tertium,chalcedonius: quartum, ſmaragdus,&c. Et duodecim portæ,duodecim margaritæ ſunt,per ſingulas: & ſingulæ portæ,erant ex ſingulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundũ, tanquàm vitrum pellucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templũ illius eſt & Agnus. Et ciuitas non eget ſole neque luna,vt luceant in ea,nam claritas Dei illuminauit eam,& lucerna eius eſt Agnus.

25. ET capite vigeſimoſecundo: In medio plateæ eius,& ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim,per menſes ſingulos reddens fructum ſuum. Et folia ligni ſanitatem Gentium. Et omne maledictũ nõ erit amplius: & ſedes Dei & Agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi. Et videbunt faciẽ eius,& nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà nõ erit: & non egebũt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in ſecula ſeculorum.

26. MATTHÆI decimotertio: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum.

27. CAPITE vigeſimoſecundo: In reſurrectione neque nubent,neque nubentur: ſed ſunt ſicut angeli Dei in cælo.

28. SAPIENTIÆ tertio: Iuſtorũ animæ in manu Dei ſunt,& non tanget illos tormẽtum mortis. Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt,ſpes illorum immortalitate plena eſt. Fulgebunt iuſti,& tanquàm ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes,& dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

29. CAPITE quinto: Iuſti autem in perpetuum viuẽt,& apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini: quoniam dextera ſua teget eos,& in brachio ſancto ſuo defendet illos.

30. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam,& alij in opprobrium vt videãt ſemper. Qui autem docti fuerint,fulgebunt quaſi ſplẽdor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos,quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

31. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorũ. Seminatur in corruptione: ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobili-

tate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, &c. Ecce mysteriũ vobis dico. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus?

32. Ad Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secũdùm operationem qua etiam possit subiicere sibi omnia.

33. Ioannis decimoquarto: In domo Patris mei mensiones multæ sunt. si quo minùs, dixissem vobis, Quia vado parare vobis locum.

34. Apocalypsis vigesimoprimo: Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. Capite septimo: Hi sunt qui venerũt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ideò sunt ante thronũ Dei, & seruiũt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. non esurient, neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus. quoniã Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

36. Prioris ad Corinthios decimotertio: Videmus nũc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

37. Primæ epistolæ Ioannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eũ sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. Esaiæ vigesimoquinto: Præcipitabit mortẽ in sempiternum, & auferet Dominus Deus lachrymã ab omni facie, & opprobriũ populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa, Eccè Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eũ exultabimus & lætabimur in salutari eius.

39. Capite trigesimotertio: Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostræ: oculi tui videbunt Hierusalem habitationem opulẽtam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius nõ rumpentur: quia solummodò ibi magnificus est Dominus noster: locus flu[illegible] tũ riui latissimi & patentes: non transibit per eum [illegible] remigum, neque trieris magna trãsgredie[illegible] eum.

40. Capite quadragesimonono: [illegible] sitient, neque sitient, & nõ percutiet eos æstus & [illegible]

miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

41. Capite quinquagesimoprimo: Consolabitur ergò Dominus Sion, & cõsolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt a Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes: & lætitia sempiterna super capita eorũ, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. Capite sexagesimo: Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi ampliùs sol ad lucendũ per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltrà sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebũtur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuũ hæreditabunt terram, germen plantationis meę, opus manus meæ ad glorificãdũ. Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. Capite sexagesimoquinto: Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & nõ ascendent super cor Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Hierusalem exultationem, & populum eius gaudiũ. Et exultabo in Hierusalẽ, & gaudebo in populo meo, & nõ audietur in eo vltrà vox fletus & vox clamoris.

44. Capite sexagesimosexto: Quomodò si cui mater blandiatur, ita ego cõsolabor vos, & in Hierusalem consolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.

45. Psalmo decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

46. Item vigesimosexto: Credo videre bona domini in terra viuentium.

47. Et trigesimo: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscõdisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in cõspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscõdito faciei tuæ à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

48. Item psalmo trigesimoquinto: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos. Quoniam apud te est fons vitę & in lumine tuo videbimus lumen.

49 Et octogesimosexto: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

50. Psalmo centesimo decimoquarto: Cõuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meã de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapso. Placebo Domino in regione viuorum.

51. Item centesimo quadragesimonono: Exultabunt sancti in gloria, lętabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictã in natio-

nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Vitæ æternæ qualiscunque descriptio.

52. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitæ illius, quantū homini concipere datur: nam innata rei dignitatē nobis sermo nullus adesse potest: ex iis tamen quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcūque faciemus. Abiuit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus.

Esai. 35. Quæ absint à vita beata.

Quid igitur ea vita beatius erit? Nō est cur illic pauperiem metuas & morbū. Nemo videbit contumeliosum, nec iniquè oppressum, nec exasperatum, aut irascentem, aut inuidentem: nemo ardentem absurda concupiscentia, aut mœrentem propter sumptum necessarium, aut à magistratu vapulantem.

Iucunda & læta omnia.

Omnis enim affectuū turba, quæ hîc sedata est, perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium, omnia serenitas & tranquillitas, omnia dies & splendor & lux: lux nō quæ nūc est, sed planè alia, quæ hanc tantùm excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occulitur illic aut nocte, aut congressu nubium, nec vrit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec rigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omninò alia est conditio, quàm demùm ad hoc idonei reperti intelligent: non est illic seniū, nec senectæ mala, quæque obnoxia sunt corruptioni, è medio & è pedibus, quod aiunt, tollētur. Omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria, & quod omnium lōgè est maximū, continua fruentur cōuersatione cū Christo, vnà cum angelis, cum archangelis, cum superioribus potestatibus.

Societas Christi & sanctorum.

Corporū cælestium qualitas post iudicij diem.

Contemplare cælū, animaduerte permutatū fore habitū totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nūc est, manebit, sed multo pulchrius erit ac præclarius, & quantū plumbo aurū vibrans sēra, tantum hac rerū præsentiū specie futurus ille decor illustrior erit, quēadmodùm beatus Paulus ait: Quoniā & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis.

Rom. 8.

Etenim nūc ceu corruptionis particeps multa patitur, quæ ferre corpus cōtingit: tum verò hæc vniuersa reiiciet, nobísq; exhibebit elegātem & incorruptibilem habitudinē. Incorruptibile nanciscetur anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur. Vndè putas tu simultas? vndè pugna?

Nulla aduersa timenda.

Iucundus nimirùm concentus erit in hoc, quòd omnes sancti perpetuò inter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dęmonū insidię, nullę minę, nulla mors, nec ea qua hîc catiguimur, nec altera quæ hac multo est acerbior: omnis harū terū expectatio desiit.

Similitudo.

Et quēadmodum puellus regius primùm alitur cibo non admodùm splēdido, terretur minis pædagogi, nè per indulgentiam lapsus, paterna se indignū reddat hęreditate: mox regiā nactus potestatē, omnia hæc mutat, præsidet cū magna libertate, vestitus purpura diadematéque ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorū tūc locū omnia magnifica, omnia iucunda successerūt: sic tū eueniet omnibus sanctis. Atqui sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montē illū oratione pergamus, vbi Dominus transformatus est: cōtemplemur eum splendentem, sicut resplenduit, quanquàm ne sic quidē vniuersum nobis futuri seculi splendorē exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu nostro, neutiquàm accurata rei demonstratio, quod à verbis Euāgelistæ manifestum est. Quidnā ait? Splenduit, inquit, sicut sol.

Trāsfiguratio Domini repræsentauit nobis splendorē futuri seculi.

Matth. 17.

Cæterùm incorruptibiliū corporum gloria non tantā lucē demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt. Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læsionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter accidit: prociderunt enim in faciem.

Descriptio cōsessus beatorū à simili.

Dic, obsecro, si quis te in theatrū induceret, vbi magna multitudo hominū sederet amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet aliquem quendam adornatum eximiè gemmis regio vestitu insignem, coronam habētem in capite, deindè polliceatur te assumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quæ ipse iusserit? Euola nunc in cælos animo, in illud intende theatrū, quod non coiit ex huiusmodi viris. Conuentus est illic eorum qui exuperant omne precium auri, lapidum preciosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formæ, non hominum solùm, sed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archangelorum, thronorū, dominationum, principatuum, potestatum. De rege ipso nihil satis idoneum dici potest, adeo sermonē & mentem excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia.

Dei pulchritudo.

Tantum ne bonorum à nobis ipsis submouebimus, quo declinemus exigui temporis laborem? Quod si quotidiè foret infinitiès moriendum, ferendum tamen esset. Prætereà gehennam tormentáque omnia cōuenit sustinere, vt videre queas Christum venientem in gloria sua, & conscribi ordini Sanctorum. Audi quid Petrus dicit, Bonum est nos hîc esse.

Matth. 17.

Si Petrus qui vidit obscuram quādam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali adspectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regiis cubiculis adapertis contueri licebit ipsum Regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non ampliùs, inquam, per fidem, sed per speciem? Et post nonnulla: Quis vel delineabit voluptatē quæ ex cōuictu Christi extabit, aut vtilitatem, aut gaudium?

Gaudiū beatorum.

Etenim anima quæ in propriam rediit naturā, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quisquam vnquàm satis explicabit: nec solùm læta bonis præsentibus, sed secura tutáque erit, quòd tanta gaudiorum semina nequaquàm desitura sint. Eam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quòd si hæc fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animum, licèt incerta subitáque sint, in ingentem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accersitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa sempérque duratura sunt, quæ virtute quoquè his præsentibus longè præstant, nedùm constantia sua nunquàm desitura, & cuiusmodi haud quaquàm ascēderunt in cor hominis?

53. ANSELMVS in epistola secunda ad Hugonē: Sic aliquem illiteratum & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis æternæ desiderium exsti-

Ad amorē vitæ beatę quomodò excita-

mo posse incitari, Frater charissime, regnum cælorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale est, vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculos hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud possis cogitare: quisquis ibi regnare meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in cælo & in terra: quicquid verò nolet, non erit in cælo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos qui ibi erunt, & inter seipsos inuicèm, vt omnes se inuicèm diligant sicut seipsos, sed plus ament omnes Deum quàm seipsos. Et propter hoc nullus ibi volet nisi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisque volet, hoc erit & de seipso, & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erũt perfecti reges, quia quod singuli volent, hoc erit, & omnes simul cum Deo vnus rex & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod omnes volent, erit. Et post pauca: Ama Deum plusquàm teipsum, & iam incipis tenere quod ibi perfectè vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, si tantùm ipsi à Deo non discordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus sanctis eius regnare. Nã secundùm quod tu concordabis modò cum Deo & cum hominibus in voluntate illorum, cõcordabit tunc Deus & omnes sancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis esse rex in cælo, ama Deum & omnes sicut debes, & mereberis esse quod optas. Hunc autem non poteris habere perfectum, nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore.

54. IDEM in libro de similitudinibus, capite quadragesimoseptimo: Multi homines quibus nonnunquàm boni mores & iusta opera proponũtur, vt & se in eis, seculi postposita vanitate, exerceant, admonentur, inquirere solent, quãobrem, quo premio, qua retributione. Respondetur itaque illis quod scriptum est: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quod cùm illi non clarè, quid sit, aduertere possunt, repetitur hoc ipsum aliis verbis, & dicitur eis præmium quod his qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompensatur vita æterna, beatitudo æterna æterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundùm voluntatem, & sine omni indigentia. Hæc ergò cùm illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, vt sunt, videntur: sed quia non intelligũt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subitò quid sit omnium commodorum secundum voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animo, nec multùm efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt hæc illis aliquetenùs sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorum more cibandos æstimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edẽdum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate prius non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna quæ diximus, vt indè possint ad vitam nutriri, & de quibus agimus. Quæ vt meliùs eluceant, consideremus qua in hac vita mens auidius amet humana, & ex his prout possumus, conijcemus illa eos habituros in vita æterna multo excellentius, si quidem inter multimoda mundi pericula constituti, Domini fuerint præcepta secuti: atque cùm ipsi illius adepti fuerint plenitudinẽ desiderij sui, se nequaquam fraudatos percipient. Hoc igitur vt præfati sumus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, perfectè omnes electi habebunt, totidémque miseriæ genera, quæ mali tũc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miseriæ, sic sibi inuicèm omninò sunt contrariæ, quomodò & ipsi qui eas accipiunt, in remuneratione.

55. CAPITE quadragesimooctauo: Partes verò beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, lõgæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudiũ. Partes verò miseriæ, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrariæ, hæ sunt.

56. CAPITE quadragesimonono: Turpitudo, põderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notãdum quod sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septémque posteriores ad animæ pertinẽt beatitudinem: sic quoque septem priores huius miseriæ partes, corporis: septémque vltimæ, miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animæ beatitudinem possidebit. Quemcunque verò has omnes miseriæ partes tolerare contigerit, summæ corporis & animæ miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita, nec vnam illius beatitudinis & huius miseriæ partem quisquam potest habere, nec rursùs ea tota carere. In alia verò vita aut perfectam habens beatitudinem, miseriæ nullatenùs subiacebit: aut summæ subiacens miseriæ, omninò beatitudine carebit.

57. CAPITE quinquagesimo: In illa siquidem vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempliciter, quàm modò sit, splendidior erit, adæquabitur. Vndè scriptum est: Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Si verò iniustus fuerit, cœno & omni cadauere fœtidior erit, omnique fuligine turpior erit.

58. CAPITE quinquagesimoprimo: Velocitas quæ pulchritudine non minùs amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsis angelis Dei æquè celeres sim⁹ qui à cælo ad terras & econuersò dicto citius dilabuntur. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedẽ quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vndè & illud in Euangelio: Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

59. CAPITE quinquagesimosecundo: In futuro si iustus fuerit, tam fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit, & sic econuersò iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

60. CAPITE quinquagesimotertio: Sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel cõstringere, quin pro velle suo cũcta penetrẽt liberrimè, ita nõ erit aliquod obstaculũ quod nos retardet, nulla clausula quæ nobis vllatenus obstet, non elementum, quod nobis ad velle nostrum parum omninò non exerceat. In illa etenim vita si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere

Marginal notes (left): ...eratus ... | Quæ ... | Voluntas ... conformitas, & ... mutua. | Singuli erunt perfecti reges. | Principiũ regni ... quo modo hic habeatur. | Quid respondendum iis, qui quærunt de præmio & mercede, quæ Deo seruientibus debetur. Prima ... 1 Cor. 2. Secunda minus generalis & distinctius. Sufficientia omnium commodorum secundum voluntatẽ, sine omni indigentia. | Simile à pueris deductum. | Ex his quæ in hac vita mens humana magis amat, deducẽ postea ... ad ...

Marginal notes (right): ... qualem ... quæ ... vita æterna. | Partes beatitudinis quatuordecim. | Miseriæ partes totidem. | Septem pertinent ad corpus, & aliæ 7. ad animam. | Solùm in vita futura perfectè habentur prædictæ partes beatitudinis & miseriæ. | Pulchritudo quanta beatorũ, & quanta deformitas damnatorum. Matt. 13. | Velocitas beatorum. | Grauitas & pondus corporũ damnatorum. Matt. 22. | Fortitudo beatorum, ... damnatorum. | Libertas beatorum.

Seruitus reproborum.

rè permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia quæ noluerit, cogetur, & ab omnibus quæ voluerit, prohibebitur.

Sanitas sanctorum.

61. CAPITE quinquagesimoquarto: Incunctanter, vt mea quidē fert opinio, edstruere licet, sanitatem vitæ futuræ ità vigere, & immutabilē ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadā dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis aut læsionis suspicionē prætendere queat, procul arceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quemlibet iniustum tāta ibi infirmitate scias infirmari, vt nullo postmodùm medicamine queat medicari.

Mala valetudo damnatorum.

Voluptas & miseria futuræ vitæ.

62. CAPITE quinquagesimoquinto: Post hanc vitam aut in omnimoda voluptate fruet, aut omninò replebuntur anxietate.

Voluptas bonorum quāta, & è diuerso miseria malorum.

63. CAPITE quinquagesimoseptimo: In illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inæstimabili dulcedine suî totos eos inenarrabili abundantia satiabit, quid dicā totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiam ipsa & cuncta singulatim, singuláque membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm è contrariò, vt dictum est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa, homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorū pupillis, quàm & in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat: ità vt nec medullæ, nec intestina, nec omninò quicquā in toto ipso cruciatu, immanitate illius careat vel eam leuius quàm in oculis aliquatenùs sentiat. Quid dicam angustiatur? Quis hunc æstimet sanæ mentis iter istat?

Longæuitas beatorum.

64. CAPITE quinquagesimooctauo: Si benè vixerit nunc, tūc viuet quantum & Deus. Vndè scriptum est: Iusti autem in perpetuum viuent. Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, cui mors fuerit semper iuncta.

Sap. 5.

Vitæ breuitas malorum.

Hactenus de beatitudine & miseria corporis.

Sapientia sanctorū quanta.

6[5]. CAPITE quinquagesimonono: Sapientia quā omnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in futura vita bonis erit, vt eorum quæ scire voluerint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ Deus est, sapientia replebitur, eamque facere ad faciem intuebitur. Quam dum ità perspexerit, creaturæ totius naturam videbit, quæ in Deo meliùs quàm in seipsa consistit. Tunc etenim iusti omnia scient, quæ Deus fecit scienda, tam ea quæ præterita, quàm ea quæ postmodùm sunt futura. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnib' singuli cognoscentur, nec quicquam omninò latebit, qua patria, qua gēte, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid etiā in vita sua fecerit.

Scientia iustorum.

Ignorantia & insipientia malorum.

66. CAPITE sexagesimoprimo: Si autem fueris malus, vera omninò sapientiæ priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insipiens, verùm omninò fias & amens.

Amicitia beatorum.

67. CAPITE sexagesimosecundo: Bonum quemque sic Deus omnesque alij diligent boni, vt eum habere odio vltrà non possint. Quantum nenque quisque seipsum, tantum & tam diu diliget & alterum. Malum autem quemque sic Deus omnésque boni habebūt odio, vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conspecto.

Inimicitia malorum.

68. CAPITE sexagesimotertio: Corpus & anima cuiusque sancti, immò corda omnium tantæ erunt omnes iusti, quantæ in præsenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eādem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt velle diuersum, sed eandē semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Ipsa Dei voluntas nō erit à tua diuersa, seu sicut tu quod ille, ità & ille volet in cunctis quod tu: caput namque à suo corpore quomodò discreparet?

Concordia quanta sit in vita æterna.

69. CAPITE sexagesimoquarto: In illa admirabili & glorificata dispositione & æquè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ità quisque quod adeptus fuerit, amabit, vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistent, vt eorum corpus & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquàm cogitauerit, & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Discordia quanta in inferno.

70. CAPITE sexagesimoseptimo: In illa beata supernorum ciuium societate quēadmodùm hi qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc alijs præstantiores, dij dicentur, ità & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem qua & ipsi summæ Deitati pro sua capacitate participant, singuli omnino deos dicendos esse necesse est. Talis honor, vt prælibauimus, iustis pro modo meritorum exhibebitur. Quisquis verò malus econtrà sic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vermium etiam dominio subiiciatur.

Honor in æterna vita.

Quanto dedecore afficientur damnati.

71. CAPITE sexagesimooctauo: In futuro, aut verè præpotens, aut erit quisque omninò semperque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

Potestas bonorum.

Impotentia malorum.

72. CAPITE sexagesimonono: In futuro aut securitatem perfectam, aut econtrà summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo se amissurum timebit.

Securitas beatorum.

73. CAPITE septuagesimo: Malus verò & semper tormenta quæ patietur, pauebit, & nunquàm, ex eis euadere poterit.

Timor damnatorum.

74. CAPITE septuagesimoprimo: In seculo futuro aut lętitia, aut tristitia quisq; replebitur summa. Bonus enim quisque omninò tūc poterit gaudere, quia prædictas omnis beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beatius isto, quo tūc replebitur iustus gaudio? adhuc tamē ad cumulū beatitudinis suæ aliud habebit, vndè magis possit gaudere: quia enim quisque sic, vt se, alterū amabit: patet quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur & quāta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus sanctorū iubilabit? Quòd si tantū de alijs, quos vt se diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem suprà se diliget, exultabit? Gaudium enim erit et intùs & extra, gaudium sursum atque deorsum, gaudium circumcircà, vbique

Gaudium bonorum perfectum & plenum.

Tristitia malorum summa. gaudium plenum. Malus verò econtrà tristitia replebitur summa, quia omnes miseriæ partes, quibus nihilominùs se circumseptum sentiet, ineuitabiliter sine fine patietur, & indesinenter.

75. HVGO libro quarto de anima, capite decimoquinto: *Septiformis actio beatorum. Viuunt.* Beatorum omnium simul in communi actio septiformis est. Viuunt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt. Viuunt vita sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorũ visio & cognitio beatæ Trinitatis, sicut Dominus ait: *Ioan. 17.* Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christũ. *Sapiunt.* Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa. Sapiunt causas & naturas & origines omnium rerum. *Amant.* Amant Deum incomparabiliter: quia sciunt vndè & ad quid eos Deus preuenit. Amãt singuli singulos sicut seipsos. *Gaudent.* Gaudent de Deo ineffabiliter, Gaudent de tanta sua beatitudine. Et quia vnusquisque vnumquemque diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorum, quantum de suo: quoniã bonum quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur quòd singuli tot gaudia habent, quot socios, & singula gaudia tanta sunt singulis, quãtum proprium singulorum. Cùm autẽ quisque plùs amet Deum, quàm seipsum, & omnes alios secum: plùs gaudet de Dei felicitate, quàm de sua & omnium aliorum secũ. Si ergò cor vniuscuiusque vix capit suum gaudium, quomodò capit tot & tãta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudium Domini *Matt. 25.* tui: non, Intret gaudium Domini tui in te: quia capi non posset. *Laudant. Psal. 83.* Indè laudent Deum sine fine: sine fastidio, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. *Veloces sunt. Securi sunt.* Veloces sunt, quia vbicunquè esse vult spiritus, ibi est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tãto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

76. CAPITE decimosexto: *Quid sit in vita æterna, & quid absit.* In ea cælesti patria est vita sine morte, Iuuentus sine senectute, Sanitas sine infirmitate, Requies sine labore, Gaudium sine tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fastidio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudine, Agilitas sine ponderositate, Fortitudo sine imbecillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine anxietate, Lõgæuitas sine vitæ termino, Sapiẽtia sine insipientia, Amicitia, sine inimicitia, Cõcordia, sine discordia, Honor sine dedecore, Securitas sine timore.

77. APOCALYPSIS decimonono: Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorũ, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens, &c. vt in textu.

78. PSALMO octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati qui habitant in domo tua: in seculum seculorum laudabunt te. Etenim benedictiones dabit legislator, ibũt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Nõ priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

79. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Beati qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habẽt eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ, non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergò ibi acturi? In secula seculorum laudabunt te. *Quid agant beati in vita æterna. Laudabunt Deũ sine fastidio & labore.* Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diù dicatis, non durans ab illo gaudio necessitas vos auertit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si *Deficiens ab amore, deficit à laude.* autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

80. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Illa visio Dei tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, *Visio Dei quantæ pulchritudinis.* quibuslibet aliis bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

81. ET libro vigesimo secundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono & trigesimo: *De vita æterna.* Item libro tertio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt supra de fide & symbolo, quæstione vicesimaprima, Articulum decimonono & sequentibus.

82. LIBRO primo de Trinitate capite decimotertio: Illa visio Dei, qua contemplabimur incommutabilem atque humanis oculis inuisibilem Dei *Visio Dei est summum bonum nostrũ.* substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem, & de qua *1. Cor. 13.* dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quo- *1. Ioan. 3.* niam videbimus eum sicuti est, & de qua dicitur, *Psal. 26.* Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt contempler delectationẽ Domini, & de qua dicit ipse Dominus: *Ioan. 14.* Ego diligam eum, & ostẽdam meipsum illi, & propter quam solam fide corda mundamus, *Matth. 5.* vt simus beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quæ copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, quisquis ad eam quærendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus.

83. IDEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimoquinto: Fuge frater illa tormẽta, vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine fine mors est, non posse in cruciatibus mori: & exardesce amore, atque desiderio sempiternæ vitæ sanctorum, vbi nec operosa erit actio, nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio, sine defectu: *Laudant Deũ sancti sine labore & fastidio.* nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri desideres, nec proximi cui subuenire festines. Omnes deliciæ Deus erit, & societas sanctæ ciuitatis in illo & de illo sapienter beatæque viuentis. Efficiemur enim, sicut ab illo promissum speramus & expectamus, æquales angelis Dei, & cum eis pariter illa Trinitate *Matt. 22. 2. Cor. 5.* perfruemur iam per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus.

84. TRACTATV quarto in epistolam Ioannis:

Beati

Mat. 5.
Beati mundo corde, qooniam ipsi Deum videbūt.
1. Cor. 2.
Ergò visori sumus quandam visionem fratres, quā nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.
Visio Dei quā amœna & iocunda.
Visionem quandam, visionem præcelleotem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, oemorum atque camporum, pulchritudinem maris & aëris, polchritudinem solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia supetaotem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergò erimos, quando videbimus quod nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

85. Idem in libro meditationum capite vigesimo secundo: O tu vita, qoam præparauit Deus bis qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita traoquills, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, oescia tristitiæ, vita sioe labe, sine dolore, sioe aoxietate, sine corruptiooe, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ & dignitatis plenissima, vbi non est aduersarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi Deus facie ad faciem cernitur, & boc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. O tu vita felicissima, ô regoum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nolla tempora succedunt per æuum, vbi continoos sine nocte dies nescit habere tempos, vbi victor miles illis hymnidicis angelorum sociatus choris, cantat Deo sine cessatiooe caoticum de canticis Sioo.
Vita beata qualis vita sit.

86. Capite vigesimoquinto: Dispar est gloria singulorum, sed cómunis est lætitia omoiom. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus est ibi omnia io omnibus, quem sine fine vident, & semper videndo in eros amore ardent, amát & laodát, laudant & amant. Omne opus eorum laos Dei fine fine, sine defectione, sine labore.
Dispar gloria. Plena charitas.
Omne opus laudare Dei.

87. Soliloquiorum animæ ad Deum capite vigesimoprimo: Si pro boc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cælo & aëre, à terra & mari, à luce & teoebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuiis, volucribus & piscibus, bestiis & arboribus, & multiplicitate herbarum & germioum terræ, & cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis succesiioē per sua tempora ministrantiom, vt alleues fastidium nostrum: qualia, quæso, & quàm magna & inoumerabilia erunt illa bóna, quæ præparâsti diligentibus te, in illa cælesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si taota facis nobis in carcere, qaid ages io palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm enim sint hæc omnia valdè bona & delectabilia, quæ boois pariter malísqoe communia tradidisti, qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondisti? Si tam innumera & varia dona toa, quæ nunc amicis pariter tribuis & ioimicis, qoàm magoa & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia, quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in bac die lachrymarom, qoanta conferes io die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta, quæso, continet patria? Oculus non vidit Deos absque te, quæ præparâsti diligentibus te. Secundùm enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, est etiam moltitudo magna dulcedinis toæ, quam abscoodisti timentibus te: magnus enim tu es Domine Deus meus & immensus, nec est finis magnitudiois tuæ, nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mensura benignitatis tuæ, nec est fiois, nec numerus, nec meosura retributionis tuæ: sed sicut magnus es tu, ità magna sunt donaria tua, qnoniam tu ipse præmium & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.
Si Deus tam multa tribuit morituris, qualia & quāta largietur in æternū cum eo victuris.
Isa. 64.
Psal. 30.

88. Capite trigesimoquinto: Intra in gaudium sine tristitia, qnod continet æternam lætitiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit qoicquid voles, & non erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, semperque memorialis: vbi noo erit hostis impugnans, nec vlla illecebra, sed somma & certa securitas, secura tranqnillitas, & tranqnilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitodo, & beata triottas, & trinitaos voitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata visio, quæ est gaudium Domini Dei tui. O gaudium super gaudium, gaudium vincens omne gaodium, extra quod non est gaudium: quādo intrabo in te, vt videam Deum meum qui habitat in te? O æternum regnum, regnom omnium seculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctorum animæ requiescunt, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem obtioebuot, & fugiet dolor & gemitus. O quàm gloriosum est regnum, in qoo tecum Domine regnant omnes sancti, amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite suo coronam de lapide pretioso. O regnum beatitudinis sempiternæ, vbi tu Domine spes sanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem videris à sanctis, lætificans eos vndiquè in pace tua, quæ exuperat omnem seosum. Ibi gaudium infinitum, lætitia sine tristitia, salus sine dolore, via sine labore, lux sioe tenebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo: vbi iuuentus ounquàm senescit, vbi vita terminum oescit, vbi decor nunqnàm pallescit, vbi amor nunquàm tepescit, vbi sanitas ounquàm marcescit, vbi gaudium ouoquàm decrescit, vbi dolor nunquàm sentitur, vbi gemitus nonqnàm auditur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper babetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi summum booum possidatur, qnod est videre semper faciem Domini virtutum.
Gaudium quale.
Regni cælestis descriptio.
Phil. 4.

89. Capite trigesimosexto: Quid est videre facie ad faciem, oisi quod ait Apostolos, cognoscere sicut & cognitus sum, cognoscere veritatem tuam & gloriam tuam, hoc est cognoscere faciem tuam? Cognoscere patris potentiam, filij sapientiam, Spiritus sancti clemeotiam, ipsius summæ Trinitatis vnam & indiuiduam essentiam. Videre enim faciē Dei vini, hoc est summom bonum, gaudium angelorum atque omnium sanctorum, præmium vitæ æternæ, gloria spirituū, lætitia sempiterna, corooa decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradisos Dei, Hierusalem cælestis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudium æternitatis, pax Dei quæ exuperat omnem sensum. Hæc est plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciem Dei sui, videre eum qui fecit cælum & terram videre eum qui fecit eum, qoi saluauit eom, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoscendo, amabit diligeodo, laudabit possidendo. Ipse enim erit
Videre faciem Dei.
1. Cor. 13.
Phil. 4.

hæreditas populi sui, populi sanctorum, populi quem redemit. Ipse possessio felicitatis eorum, ipse præmium & merces expectationis. Ego, inquit, merces tua magna nimis: magnū enim magna decent. Et post pauca: Visio ergò tua, tota merces est, totum præmium, & totum gaudiū quod expectamus. Hæc est enim vita æterna, hæc est, inquam, sapientia tua. Hæc est vita æterna vt cognoscamus te solum verum Deum, & quē misisti Iesum Christum.

Gen. 15. *Visio Dei, tota merces & gaudiū quod expectamus.* *Ioan. 17.*

90. IN Manuali capite sexto: Sonant ibi semper mellisflua hymnorum organa, suauissima angelorum melodia, cantica canticorum mira, quę ad gloriam & laudem tuam à supernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis asperitas in regione tua locum non habent. Nō enim est ibi malus neque malitia, non est aduersarius & impugnans, nec est vlla peccati illecebra, nulla est ibi indigentia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperium, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla discordia: sed est ibi pax summa, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna, sine fine secura requies, & gaudium semper in spiritu sancto.

Symphonia cælestis. *Quæ à regno cælorum absint.*

91. CAPITE septimo: O vita vitalis, vita sempiterna, & sempiternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundātia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi species & visio facie ad faciem, vbi plena scientia in omnibus & per omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à sanctis glorificatur, vbi pręsens maiestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur. Vident semper & videre desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. Vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit, & ità vniuersos cælestis patriæ ciues illuminat, vt luceat ibi, lumen videlicet illuminatum, per diuinum lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cūctarum stellarum claritatem, immortali adhærentes Deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promissionem Domini saluatoris: Pater quos dedisti mihi, volo vt ibi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint.

Vitæ beatæ descriptio. *Ioan. 17.*

92. CAPITE decimosexto: O felix iucunditas, & iucunda felicitas, sanctos videre, cū sanctis esse, & esse sanctum, Deum videre & Deum habere in æternum & vltra. Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto desiderio desideremus, vt ad eos citò peruenire valeamus. Si quæras quomodò istud potest fieri, vel quibus meritis, quibúsve auxiliis? Audi: res ista posita est in potestate facientis, quoniam regnum &c. vt suprà in sermone trigesimoseptimo de Sanctis.

Sanctorum in cælis consortium.

93. CAPITE decimoseptimo: Quid hac vita beatius? vbi non est paupertatis metus &c. vt suprà in eodem sermone trigesimoseptimo. Verùm super hæc omnia est, consociari choris angelorum & archangelorum, atque omnium cælestium virtutum, intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre etiam parētes nostros. Gloriosa sunt hæc: sed multo gloriosius est, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cùm Deū videbimus in seipso, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Dei vultum cernere.

1. B. APOCALYPSIS decimonono, vt in textu.

2. LVCÆ decimoquarto: Homo quidā fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata sunt omnia: Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei, Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam: rogo te, habe me excusatum, &c.

3. GREGORIVS homilia trigesimasexta in Euāgelia: Hoc distare, fratres charissimi, inter delicias corporis & cordis solet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in se desiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem protinùs in fastidium per satietatem vertunt. At contrà spiritales deliciæ cùm non habentur, in fastidio sunt: cùm verò habentur, in desiderio: tantóque à comedente ampliùs esuriuntur, quanto & ab esuriente ampliùs comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet. In istis appetitus vilis est, & experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat. In istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spiritales deliciæ desiderium in mente, dum satiant: quia quāto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod auidiùs ametur. Et idcircò non habitæ, amari non possunt: quia earum sapor ignoratur. Et post pauca: Et quis gustare intùs nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miseri famē nostram. Sed superna nos pietas nec deserentes se deserit. Contemptas enim illas delicias ad memorię nostrę oculos reuocat, easque nobis proponit: in promissione torporem excutit, atque vt fastidium nostrum repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cœnam magnā, & vocauit multos. Quis iste homo est, nisi ille de quo per prophetam dicitur: Et homo est, & quis cognouit eum? Qui fecit cœnam magnam: quia satietatem nobis dulcedinis internæ pręparauit. Qui vocauit multos, sed pauci veniunt: quia nonnunquàm ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, æterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et post nonnulla: Ad cœnam ergò nos æterni conuiuij summus paterfamiliâs inuitat, sed dum alius auaritiæ, alius curiositati, alius voluptati carnis est deditus, nimirùm reprobi simul omnes excusant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio deuastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat. Et in fine: Nihil sit quod desiderium vestræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est, in cælestibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic esse conspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hîc omninò non hæreat.

Differentia inter delicias corporis & cordis. *Luc. 14.* *Cœna magna quæ appetenda est.*

4. HOMILIA trigesimaseptima: Si consideremus, fratres charissimi, quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena nanque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est,

Consideratio bonorum cælestium ad despectionem terrenarum rerum.

non

non subsidium. Temporalis vita æternæ vitæ cõparata, mors est potiùs dicenda quã vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud, quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ ciuitatis quanta sint gaudia: angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardescit animus, iámque illic cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia perueniri nõ potest, nisi per magnos labores. Vndè & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.

Gaudium ciuitatis supernæ.

2. Tim. 2.

5. PROSPER de vita contemplatiua libro primo, capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permãsione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vndè nullus eiicitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Vitæ futuræ qualitas.

6. CAPITE tertio: Angeli summum solidumque gaudium quo insatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inseruiunt, ità perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltrà, nec valeant.

Gaudium angelorum promanat ex diuina contemplatione.

7. CAPITE quarto: Hæc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione peruenerint, beatis angelis similes erunt, & simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hìc crediderant, ibi videbunt sui creatoris substantiam mundis cordibus cõtemplantes: æterna exultatione gaudebũt, diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicèm sibi feliciter adhærebũt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cęlestis accipient, atque eius in æternum ciues effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ità patebunt singulorũ singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia, vt habeant vndè mundatori suo Deo gratias agãt, non vndè offensi, aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidẽ humana creatura ità perfecta erit, vt in melius aut deterius vltrà mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatę, omnia bona, quę naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hìc corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerit, aut improuisi casus abstulerint, aut malarũ valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quęlibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Proptereà quicunque ibi erunt, & si differentibus meritis ab inuicèm distabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmiis suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos ęqualiter habet, quamuis singuli cibum non ęqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ità omnes sancti & si fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cęterùm in illa tãtę beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideò etsi ibi erit distantia mãsionum, summa in illis erit vnius perfectionis ęqualitas, quibus erit regni cęlestis vna felicitas.

Bonorũ operum consummatione peruenitur ad vitam beatam.

Qualis beatorum lætitia.

Cognitio beatorum.

Reparatio omnium donorum, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant.

Corporũ humanorum redintegratio in resurrectione.

Meritorũ diuersitas.

Præmia singulis sufficientia, licèt inæqualia.

Inuidia nulla.

8. CAPITE quinto: Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renunciat, atque à domesticis occupationibus, quę nonnunquàm perfectè viuere cupientium processus impediunt, in illam diuinę sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: qui & infrà se vniuersa despiciens, quę plerunque animas de prçteritę vitę sanctitate securas in terrena deiiciunt, ipsis etiam cęlestibus appropinquat, tanto diuinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitam hìc incertis honoribus, diuitiis anxiis, & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes ęternas inueniat, cùm ad perfectionem contemplatiuę virtutis, in illa beata vita vbi futura est, Deo remunerãte peruenerit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicę dignitatis ęqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cælestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

Qui promereantur eam felicitatem.

Ad Angelicã dignitatem euehemur.

9. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimosecundo: In illa vita beata, ad quam cõsumpta omni corruptibilitate ac mortalitate peruenirint, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebũt omnes sancti amorem perfectum, timorẽ nullum, & gaudiũ sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cęlestibus bonis, ad quę peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vlteriùs concupiscant: & in illa regione perpetuę securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos paſ

Amor perfectus, timor nullus, gaudium sempiternum.

Voluntas recta, cupiditas nulla.

1. Ioan. 4. Psal. 18.

furi sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quẽ charitas foràs mittit, sed quem charitas nutrit, ideò fortassis in seculum seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

10. BERNARDVS in sermone de triplici genere bonorũ & vigilãtia super cogitationibus: Sanctis animabus non iam imitationem, nec à sanctis angelis tantummodò quærere debemus auxilium, sed ardenter desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & relucet tantum & tam excellens diuinitatis insigne.

Desiderare debemus conspectum sanctorum.

Et pòst pauca: Porrò quidem æterna bona, illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ nunquàm exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium & iubilationẽ. Ibi nihil derit: ecce abundantia qua implebitur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, totum sit quod velis? Fiat pax (ait propheta ad Hierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ iuxta prophetam aliam gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice sacramenti, satiabit nos Deus. Quòd si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, nũquid erit gloria consummata? Ideò nihil latebit nos, & ecce sapientia qua curiositas hominis satietur. O sapiẽtia, qua tunc omnis quæ in cælo & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus, sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil terret, & ecce potentia qua humana infirmitas roboretur. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit seras portarum tuarum, ità vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergò summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puto quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantùm spectat ad summam felicitatis humanæ.

Æternorum bonorum descriptio. 1. Cor. 2. Abundantia quanta. Psal. 121. Qualis sapientia & scientia erit in cælo. Apoc. 21. Potentia qualis. Psal. 147.

11. IDEM in meditationibus capite quarto, eadẽque habet Hugo Victorinus libro primo de anima capite quarto: Præmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui est summũ bonum. Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & secura æternitas: ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Præmiũ piorum. Descriptio beatitudinis æternæ.

> *Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas,*
> *Gaudia, lætitiæ, dulcedo, vita perennis:*
> *Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.*

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatẽ. In æternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. Ciuis siquidem erit illius sanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues sunt, Deus pater templum, filius eius splendor, spiritus sanctus charitas. O ciuitas cælestis, mansio secura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam indigentiam habentes. Quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: sicut lætantium omnium habitatio est in te. Omnes lætantur in lætitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius adspectus pulcher, facies decora, eloquiũ dulce. Delectabilis est ad videndum, suauis ad habendũ, dulcis ad perfruẽdum. Ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad præmium, nec extra illum quicquam quæritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper liber eum adspicere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nôsse scilicet & amare creatorẽ suum. Quæ ergò nos angit vesania, vitiorum sitire absynthium, huius mundi sequi naufragium, vitæ labentis pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & non magis conuolare ad sanctorum felicitatem, ad angelorum societatem, ad solennitatem supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus & videbimus quã dulcis est Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorẽ: cognoscemus patris potentiam, filij sapientiam, spiritus sancti benignissimam clemẽtiam: & ità habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videmus: imagines etiam corporum spiritu cernimus: tunc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata visio, videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucũda felicitate. Quicquid desiderabimus, totum habebimus, nihil ampliùs desideraturi. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius cõtemplationis, hæc erit summa illius felicitatis, quoniam intelligetur in suo puro esse syncera diuinitas, comprehendetur in ea incomprehensibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus: & hæc visio & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas. Fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnum erit gaudiũ, vnum colloquium, vnum conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Præsentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maiestatis præsentia omnibus erit omnis, & erit communis omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltrà appetet cumulata satietas, tanta erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia.

Ciuitatis cælestis & incolarũ eius descriptio. Psal. 86. Frui Deo. Totum hominis bonum. Quid agemus & videbimus in cælo. Videre Deum. Iucunditas & charitas quæ erit in vita æterna.

Quis idoneus ad consequendum vitæ æternæ bona. tia. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

12. Matthæi vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbêtes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quo modò huc intrâsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. Capite octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum.

14. Lucæ decimotertio: Ibi erit fletus & stridor dentium: cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foràs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro, & accumbent in regno Dei.

15. Capite duodecimo: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discũbere, & transiens ministrabit illis.

16. Capite vigesimosecundo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meã in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.

Luc. 12. Quid sit ministrare & discumbere in regno cælorum. 17. Gregorius homilia decimatertia in euangelia: Sed veniens Dominus quid seruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis. Præcinget se, id est, ad retributionem præparabit. Et faciet illos discumbere, id est, æternos quiete refoueri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Vndè rursùm Dominus dicit: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transire verò dictum est, cùm de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis post iudicium transit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. Et transire eius, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cùm eum quem in humanitate, in iudicio respicimus, etiam in diuinitate post iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniens, in forma serui omnibus apparet, quia scriptum est: Videbunt in quẽ transfixerunt. Sed cùm reprobi in supplicium corruũt, iusti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur, sicut scriptum est: Tollatur impius, nè videat gloriam Dei.

Matth. 8.

Ioan. 19. Zach. 12.

Esa. 26.

18. Psalmo decimoquarto, vt in textu.

19. Et vigesimotertio: Quis ascendet in montẽ Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

20. Esaiæ trigesimotertio: Qui ambulat in iustitiis, & loquitur veritatem, qui proiicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere: qui obturat aures suas nè audiat sanguinem, & claudit oculos suos nè videat malum. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius.

21. Ad Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius, iis quidem qui secundũ patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, &c. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.

22. Matthæi quinto: Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

23. Bernardus in sermone de cõuersione ad clericos, siue de persecutione sustinenda, capite vigesimoquinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Matth. 5. Visio Dei quã magna res sit.
Deum videbunt. Magna promissio, fratres mei, & totis desideriis affectanda. Hæc enim visio, confirmatio est, sicut Ioannes Apostolus ait: 1. Ioan. 3.
Nunc filij Dei sumus, sed nondùm apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. Hæc visio vita æterna est, sicut ipsa in euangelio veritas Ioan. 17.
ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Odibilis macula, quæ beatam nobis adimit visionem, & execrabilis negligentia, qua dissimulamus interim illius oculi mundationem. Vt enim corporeus nobis visus aut humore interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur: sic & intuitus spiritualis interdùm quidem propriæ carnis illecebra, interdùm curiositate seculari & ambitione turbatur. Et in fine: Beati ergò mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nunc quidem per speculum in ænigmate, in futuro autẽ facie ad faciem, 1. Cor. 13.
vbi nimirùm faciei nostræ fuerit consummata mũdities, vt sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam. Ephes. 5.

Nota.

24. Matthæi septimo, vt in textu.

25. Capite decimonono: Eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeã vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, serua mandata.

26. Capite vigesimoquinto: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi: eccè alia quinque superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituã: intra in gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi: eccè alia duo superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui.

27. Apocalypsis secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Esto fidelis vsq; ad mortẽ: & dabo tibi coronã vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo, nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accepit. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

28. Capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illũ co-

lumnam in templo Dei mei: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cū patre meo in throno eius.

29. CAPITE septimo: Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerūt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronum Dei, & seruiūt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

30. BERNARDVS sermone secundo de verbis Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus: Quid ergò? Sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Attendis & intendis, quia gaudium in fine est? Sic fatui filij Adam, & præcipiti saltu iustitiam transilientes & pacem, rem finalem in principium conuertere & peruertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax impiis, sic nec gaudere impiis, dicit Dominus. Non sic impij, nō sic. Prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic demùm appræhendere gaudium: immò à gaudio compræhendi. Sic angelicus ille conuentus prius iustitiam fecit, cùm stetit in veritate, & veritatis deseruit desertorem. Post hæc illa pace firmati sunt, quæ exuperat omnem sensum: quia cùm diuersis honoris primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui inuideat nullus. Lauda in Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Lauda & laudes replica, quia munitissimis vectibus & inconuulsibilibus seris clausæ sunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. benedicti filij tui in te, omni benedictione spirituali in cælestibus cum Christo. Iam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem: nullæ tibi tentationes, nulla sese tentationum turma cōfundit, quia versipellis ille & tortor longè est à muris tuis & à filiis tuis. Et ille qui idem est, omnia in identitate consolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipsum. Hoc iam tertiò hauriunt aquas in gaudio de fontibus saluatoris, & nudis (vt ità dicam) oculis diuinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phāntasmatum imaginatione decepti. Eccè gaudium in fine, sed sine fine.

31. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

Rom. 14. — Præposterum studium filiorum huius seculi. — Esa. 48. — Psal. 33. — Pax cælestis. — Psal. 147. — Gaudium sine fine, sed sine fine.

VI.

Quis est vsus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouissimis?

A. Primùm hęc ipsa cognoscere ac seriò meditari, eò cōfert, vt à cura, studio & amore illarū rerū, quę caducę, fluxę & vanę sunt in hoc mundo, faciliùs auocemur.[a] *Vanitas* enim *vanitatū*, dixit Ecclesiastes: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*[b] *Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & eccè vniuersa vanitas & afflictio spiritus.*

Vide Chrysost. epistol. 5. ad Theod. lapsum & Damasc. in histor. Barlaam & Iosaphat. cap. 5. 12. 13. & 14. — a Eccl. 1. a & ibi Hier. Item Greg. lib. 5. ca. 2. in 1. Regum. — b Ibidem. c

B. Deindè nō solùm à cogitationibus vanis curísque terrenis hęc animaduersa hominē reuocant, verùm etiam ab omni[c] peccandi licentia, cōsuetudine & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa sentētia:[d] *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

c Aug. li. 2. de Genesi contra Manich. ca. 18. & serm. 110. de temp. Greg. hom. 39. in Euang. Isid. lib. 3. de summo bono, cap. vlt. — d Eccl. 7. d Bern. ser. 1. in festo omnium sancto. Item in serm. de primordiis, mediis & nouissimis nostris.

C. Prætereà monent sapientē, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, sed extrema primùm omnium sibi[e] proponat, finéque prospecto, via regia progrediatur, vt neque[f] ad dexteram, neque ad sinistram à recto deflectat.

e Deut. 32. d — f Prouer. 4. d

D. Præcipuè verò huiusmodi rerū memoria & cōtemplatio id efficit, vt diuinus timor,[g] qui verę sapientię fons, totius virtutis custos, ac in omni hominis vita necessarius est Pędagogus, in ęqui boníque studio nos confirmet ac prouehat. Nam[h] *timor Domini expellit peccatum: & qui sine timore est, non poterit iustificari.*[i] *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.* Demùm[k] *qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicētes: Si pænitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.*

g Eccl. 1. b Psal. 110. b Pro. 1. a 9. b Iob. 28. d Eccles. 7. c Prou. 14. c Chrysost. hom. 15. ad pop. Antioch. Item hom. 2. in secundam ad Thessal. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. & in psal. 127. — h Eccl. 1. c — i Eccl. 2. d Aug. serm. 15. & 18. de verb. Apost. Item lib. de sanct. virg. cap. 38 & ser. 214. de tempore. — k Ibidem.

E. Cęterùm filij seculi huius, qui[l] vanitatem diligunt, & quærūt mendacium:

l Psal. 4. a

daciũ: *qui*[m] *lætãtur cùm malè fecerint, & exultãt in rebus pessimis*, ante[n] quorũ oculos non est timor Dei, nihil minùs illi quàm his de rebus cogitationẽ suscipiunt.[o] *Gens absque consilio est, & sine prudentia: vtinàm saperẽt & intelligerẽt, ac nouissima prouiderẽt*. His videmus, quod Iob sanctus aiebat, quotidiè vsuuenire:[p] *Tenent tympanũ & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*.[q] *Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

m Prouer. 2. a
n Psal. 13. b
o Deut. 32. d. Bern. serm. 2. in die Apost. Petri & Pauli. Item epist. 292.
p Iob 21. b
q Prou. 14. b.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS epist. quinta ad Theodorum lapsum, vt suprà quæstione quarta A. testimonio primo, & quæstione quinta A. testimonio quinquagesimosecundo.

2. DAMASCENVS in historia duorum militum Barlaam eremitæ & Iosaphat filij regis Indorũ, capite quinto: Vidit regis filius die quadam, clã ministris, duos viros, quorum vnus quidem leprosus, cæcus verò alter erat. Quos videns, contristatus est animo, & dicit his qui secũ erant: Qui sunt isti, & qualis horum fœdus adspectus? Illi non valẽtes quod ad adspectum illius venerat, occultare, dixerunt: Passiones istæ sunt humanæ, quæ ex materia corrupta, & corporis mala complexione, hominibus solent accidere. Et ait adolescẽs: Omnibus hominibus nũquid ista contingere solent? Dicũt illi: Non omnibus, sed quibus subuertitur sanitas ex humorum malorum abundantia. Rursùs ergò interrogauit puer: Si non omnibus hominibus istud contingere solet, sed quibusdam: ergò noti sunt quos appræhensura sunt ista mala, an indefinitè & improuisè superueniunt? Respondent illi: Et quis hominum futura præuidere potest, & diligenter cognoscere? Hoc enim humanam naturam supergreditur, solísque hæreditarium est diis immortalibus. Et cessauit quidem regis filius interrogare. Super hoc verò quod viderat, doluit corde, & immutata est species vultus eius propter inconsuetudinem rei. Post multos verò dies, rursùs progrediens, reperit senem inueteratum dierum multorum, rugosam habẽtem faciem, dissolutis brachiis, & dorsum inclinatum, & toto capite cano, carentem dentibus, & balbutiendo loquentem. Stupefactus igitur assumit eum, & propiùs adducens, interrogat, discere cupiens visionis miraculum. Præsentes autem dixerunt: Iste iam plurimorum extitit annorum, paulatímque imminuta sibi virtute, & ægrotantibus membris, ad hanc, quam cernis, peruenit miseriam. Quis est, inquit, huius finis? Illi autem dixerunt: Nihil aliud quam mors istũ suscipiet. Sed & omnibus, inquit, hominibus istud imminet, an aliquibus tantùm? Responderunt ei: Nisi mors præueniens hinc transferat hominem, impossibile est annis succedentibus, non ad istius venire status experientiam. Et ait puer: Igitur in quot annis superuenit alicui? & si penitùs mors imminet, & non est ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniatur miseriam? Dicũt ei: In octoginta quidem vel centum annis ad hanc senectutem deueniunt homines, deindè moriuntur: nec aliter fieri potest. Debitum nanque naturale mors est, ab initio inditum hominibus, & ineuitabilis huius aduẽtus est. Hæc omnia vt vidit & cogitauit sapiens ille & prudens iuuenis, ingemiscens de profundo cordis, ait: Amara est vita ista, & omni dolore & amaritudine plena. Si hæc ita se habent, quomodò securus poterit esse aliquis, mortem incertam præstolando, cuius aduentus non tantùm ineuitabilis, sed & incertus est, sicut dicitis. Et abiit, ista intra se seruans, & incessanter cogitans, & frequenter habens de morte memoriam: & ob hæc in doloribus & defectionibus iuuenis continuam habebat tristitiam. Dicebat enim in semetipso: Ergòne aliquando me mors appræhendet? Et quis erit memoriam mei faciens post mortem, tempore obliuioni omnia tradente? & si moriens in nihilum dissoluar: aut est aliqua vita alia, aut alius mundus? Hæc & his similia incessanter cogitans, pallidus tabescebat.

Cæci & leprosi adspectus occasionem philosophandi præbet regis filio.

Senis adspectum, & mortis & nouissimorum ingerit cogitationem.

Mortis ineluctabilitas, & non euadendi necessitas.

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mundi voluptatibus auocat.

3. CAPITE duodecimo: Ait Barlaam: Diuina[r] promissio à peccandi voluntate nos retrahit, & ad incorruptionem, quæ nobis in diuino mysterio baptismate data est, nos adstringit. Vndè sermones beatorum illorum sequentes, valdè abhorremus corruptibilia hæc & mortalia vitæ negotia, in quibus nihil potest inueniri firmum, neque planũ, neque stabile in seipsis, sed vanitas sunt omnia & afflictio spiritus, multas in puncto ferentes transmutationes. Somno enim & vmbra, & aura per aërem flante sunt fragiliora, minimáque inest eis gratia, & neque gratia, sed error quidã & seductio malitiæ mũdi, quę nõ diligere, sed potiùs odire ex corde, præcipimur. Et est secundùm veritatem odibilis iste mundus & abominabilis. Nã quæcumque donat amicis suis, cũ ita denuò diripit ea, nudatósque omni bono, & confusione indutos, omnibúsque grauibus prægrauatos, æternæ transmittit tribulationi. Quos modò exaltat, subitò vltima miseria humiliat, subdens eos pedibus omnium inimicorum suorum. Tales ergò gratiæ ipsius, talia sunt & dona. Inimicus enim est amicorum suorũ, & hostis omnium qui faciunt eius voluntatẽ. Discerpit crudeliter incumbentes super se, eneruat illos qui confidunt in eo. Fœdus posuit cũ insipiẽtibus, & promissiones falsas eis pollicitus est, ad hoc tantùm, vt trahat eos ad se. Illis sibi acquiescẽtibus ingratus ipse & fallax demonstratur, nihil eorum complendo quæ promiserat. Hodiè regem aliquem constituit, & cràs seruitutis iugo supponit. Hodie multis affluentem bonis, cràs mendicãtem reddit. Hodiè coronam gloriæ eius vertici imponit, sed vultum illius cràs in terram deprimit. Hodiè exornat collum illius splendidis gemmis, dignitatum torquibus, cràs humiliat ferreis vinctum compedibus. Amabilem hunc ad modicum omnibus facit, odibilem verò paulò pòst facit &

r Nihil stabile in rebus mundanis.

Eccl. 2.

Cur mundus odibilis.

Mundus erga infideles & ingratus & fallax.

abominabilem. Hodiè lętificat, & crás lamentis cũ & fletibus afficit. Qualem verò & his finem imponit, audi: Habitatores gehennæ, dilectores suos perficit miserrimè. Talem habet intẽtionem semper, taléque propositum. Neque recedentes hinc lamentatur, neque remanentium miseretur. Illos enim malè seduxit, & retibus conclusit: ad istos verò rursùs artem suam transferre conatur, nolens aliquem suos sæuos effugere laqueos. Itaque qui tali seruiunt duro & maligno domino, ac à bono & benigno mente perdita semetipsos elongant, & præsentibus inhiant negociis, & iis tenentur adstricti, & nullam futurorum habẽt memoriam, sed delectationes corporales incessanter desiderant: animas verò suas dimittentes fame tabescere, & innumerabilibus affici malis, similes esse arbitror homini fugienti à facie furentis vnicornis, qui non ferens sonum vocis illius & terribilium mugituũ, fortiter fugiebat, nè deuoraretur ab eo. Dum ergò velociter curreret, in magnum quoddam decidit barathrum. Dum autem caderet, manibus extensis arbusculam quandam appræhendit, & fortiter tenuit, & in basi quadam pedibus impressis, visum est sibi in pace dereliquò fore & stabilitate. Respiciens ergò vidit duos mures, album quidem vnũ, alterum verò nigrum, corrodentes incessanter radicem arbusculæ, quam appræhenderat, & iã propè erat vt eam abscinderent. Considerans etiam ipsius barathri fundum, vidit draconem adspectu terribilem, ignem spirantem, & feralibus oculis adspicientem, ósque terribiliter aperire, & deuorare eum cupientem. Intuens verò rursùs basim illam, super quam pedes habebat firmatos, contemplatus est quatuor aspidum capita de pariete prodeuntia, vbi consistebat. Eleuans autẽ sursùm oculos, vidit de ramis arbusculæ illius exiguum mel distillans. Dimittens ergò considerare quæ circundederunt eum mala, scilicet quomodò sursùm quidem vnicornis horribiliter insaniens, quærebat hunc deuorare: deorsùm verò amarissimus draco inhiabat deglutire eum: arbuscula verò quam appræhenderat, post modicum erat excidenda: pedes super lubricam & infidelem basem statuerat: & tantorum ac talium malorum oblitus, seipsum dulcedini modici illius mellis tradidit. Hæc similitudo est eorum, qui seductioni præsentis seculi adhærent. Cuius expositionem mox dicam tibi: Vnicornis quidem figuram tenet mortis, quę semper persequitur & compræhendere desiderat genus humanum. Barathrum verò mũdus est iste, plenus omnibus malis & mortiferis laqueis. Arbuscula autem, quæ à duobus muribus incessanter incidebatur, quam appræhendimus, vitæ vniuscuiusq; nostrûm mensura est, quæ consumitur & diminuitur per horas diei & noctis, & incisioni paulatim appropiat. Quatuor verò aspides, de quatuor fragilibus & instabilibus elementis, constitutionem humani corporis significant: quibus inordinatis & cõturbatis, cõpago dissoluitur. Cum his & igneus ille atque crudelissimus draco, terribilem figurat ventrem inferni, cupiens suscipere eos, qui pręsentes delectationes futuris præponunt bonis. Stilla verò mellis, dulcedinem significat delectationum mundi, per quam seductor ille suos amicos non sinit propriam videre salutem.

Mundi amatores & serui cui comparentur.

Expositio similitudinis.

4. Capita decimotertio: Hac ergò Iosaphat valdè libenter suscepta parabola, ait: Quàm verus est iste sermo, & quàm benè coaptatus. Nè, quæso pigriteris tales semper mihi typos subrogare, vt sciam diligenter qualis est præsens vita nostra, & quorum amicis suis auctor malorũ sit. Senex verò dixit: Rursùs similes sunt amatores secularium delectationum, & qui harum dulcedine illiciũtur, atque futuris & stabilibus sordida & fragilia præferunt, homini qui tres amicos habuit, quorum quidem duos præcordialiter & affectuosè honorabat, ac vehementer eorum charitate afficiebatur, vsque ad mortem pro ipsis agonizans, & periclitari desiderans. Aduersus tertium verò multo ferebatur despectu, neque honore, neque decenti eum aliquando gratificans dilectione, nisi modicam quãdam & exiguam ad eum simulans amicitiam. Venerunt ergò die quadam terribiles quidam ac præcipui milites, festinantes celeritate multa hunc ad imperatorem ducere, rationem redditurum pro debito decem millium talentorũ. Coarctatus verò ille, quærebat adiutorem ad subueniendum sibi in terribili rationis positione apud regem. Currens igitur ad primum suum, & præ omnibus aliis charissimum amicum, dicit ei: Nôsti ô amice, quomodò animam meam semper pro te posui: nũc autem indigeo auxilio tuo in die ista, detinente me necessitate. Quomodò ergò promittis mihi nunc auxiliari? Et quæ apud te reposita mihi spes est dilectissime? Respondens ergò ille, ait: Non sum amicus tuus, ô homo, neque scio quis sis. Habeo enim alios amicos, cum quibus oportet me hodiè lætari, & amicos istos amodò possidebo. Præbeo tantũ eccè tibi cilicиola duo, vt habeas ea in via qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullam spem à me præstoleris. Hęc audiens ille, & diffidẽs de auxilio quod sperauerat ab eo, ad secundũ perrexit amicum. Cui & ait: Recordare amice, quantum à me recepisti honoris & gratiæ. Hodiè verò in tribulationem corruens & aduersitatem maximam, auxiliatore opùs habeo. Quantum igitur vales mihi subuenire nunc, indica mihi. Ille verò ait: Non vacât mihi hodiè, vt tecum subeam agonem. Curis enim & solicitudinibus circundor, & in tribulatione sum. Modicum tamen tecum pergam, quanuis nõ sit tibi profuturum, & statim domum reuersus, propriis vacabo negociis. Vacuis ergò manibus homo indè reuersus, & vndiquè destitutus, lamentabatur seipsum de vana spe ingratorum suorum amicorũ, & de inutilibus laboribus, quos pro illorum sustinuit dilectione. Pergit etiam ad tertium amicum, de quo nunquàm curam habuit, nec socium lætitiæ suæ aduocauit. Et ait ad eum, confuso & in terram vultu demisso: Nõ habeo os loquendi ad te. cognosco enim diligenter quod nunquam tibi benefeci, nec amicabiliter erga te me habui. Sed quoniam aduersitas me appræhendit dirissima, & nullam spem salutis in cæteris meis amicis reperi, veni ad te, rogãs, si est tibi possibile, quodlibet auxilium vel modicum impendere, nè tardes, memor ignorantiæ meę. Tunc ille respondit ei hilari & sereno vultu: Certè amicum meum charissimum confiteor te esse, & modici illius beneficij tui non immemor, cum vsuris retribuam tibi. Nè timeas ergò, neque formides. Ego enim pręcedam te. Ego interueniam pro te apud regem, & non tradam te in manus inimicorum tuorũ. Confide

Quibus similes sint amatores secularium delectationum.

fide ergò, dilectissime, & nè tristeris. Tunc compunctus ille, dicebat cũ lachrymis: Heu mihi, quid priùs lamentabor, aut quid potiùs plangã? Vanum affectum meum reprȩhendam, quem ingratis illis & fallis exhibui amicis: an amentiam meam plangam, quòd huic vero & germano amico nullam ostendi familiaritatem? Iosaphat autem & istum cum admiratione sermonem suscipiens, expositionem requirebat. Tunc ait Barlaam: Primus amicus vtique est diuitiarum possessio & amor pecuniarum, pro quibus homo multis subiacet periculis, & plurimas sustinet miserias: veniente verò vltimò mortis termino, nihil ex omnibus illis, nisi qui ad sepulturam pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus autem amicus vocatur vxor, & filij & cognati, & cæteri amici, quorum affectui adhærentes inseparabiliter tenemur, ipsam animam & corpus propter illorum spernentes amorem. Sed nullam aliquis ex eis vtilitatem consequitur in hora mortis, nisi quòd tantummodò vsque ad monumentum secum pergunt: deindè mox reuertentes, suis curis ac solicitudinibus, non minùs obliuione memoriam, quàm corpus aliquando amici operiẽtes sepulchro. Amicus verò tertius despectus & grauis, non familiaris, sed exosus & quasi aduersus, iustorum operum chorus est: videlicet spes, charitas, fides, eleemosyna, humanitas, & cætera virtutum congregatio, quæ potest præcedere nos cùm eximus de corpore, & pro nobis apud Deum interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare, qui calumniam & amaram rationis exactionem nobis commouent, in aëre nos comprȩhendere tentantes. Iste est gratus amicus & bonus, qui & modicum bonum opus nostrum in memoria fert, & cum vsura nobis integrum restituit.

Explicatio præcedentis similitudinis.

Bonorũ operum auxilium in morte & post mortem.

5. Capita decimoquarto: Rursùs ergò Iosaphat ait: Benè sit tibi à Domino Deo tuo, ô sapientissime hominum. Lætificâsti nanque animam meam congruis ac dignis sermonibus tuis. Rogo etiam te, vt depingas mihi imaginem vanitatis mundi, & quomodò eum aliquis liberè ac sine impedimento transire valeat. Assumpto verò sermone Barlaam ait: Ciuitatem quandam didici fuisse magnam, cuius ciues talem habebant consuetudinem antiquitùs, vt assumerent extraneum aliquem & ignotum virum, nihil legum ciuitatis suæ & traditionum penitùs scientem, & hunc sibi regem constituebant. Qui omnem potestatem accipiebat, & suarum voluntatum perficiendarum facultatem habebat, vsque ad completionem vnius anni. Deindè in omni securitate eo permanente, deliciisque ac suauitatibus sine vlla formidine, & secum semper permansurum regnum existimante, repentè surgentes ciues illi contra eum, regali ablata stola, nudum per totam trahentes ciuitatam, eum transmittebant in magnam ac longiùs remotam insulam: in qua neque cibum inueniens, neque vestimentum, in fame ac nuditate malè atterebatur, præter spem concessis sibi deliciis & gaudio, in tristitia rursùs præter spem omnem & expectationem transmutatus. Intereà iuxta morem consuetudinum ciuium illorum, ordinatus est quidam vir in regno, qui non exiguo mentis intellectu vigebat. Qui tanta ac tali ex improuiso accedente sibi abundantia, mox non est dissolutus, nec ab ea raptus, neque eorum, qui ante eum regnauerunt & miserrimè eiecti fuerunt, incuriam secutus est, sed solicitudinem gerebat, & laborabat animo, quomodò se & sua benè disponeret. Dum ergò assidua meditatione diligentiùs ista pertractaret, cognouit per quendam sapientissimum consiliarium suum, cõsuetudinem ciuium, & locum perennis exilij: & quomodò oporteret semetipsum custodire sine errore, edoctus est. Hoc ergò vt agnouit, & quia oporteret eum post paululum ad illam applicare insulam, hoc quoque caducum regnum & peregrinum alienigenis rursùs derelinquere: apertis thesauris suis, quorum tunc liberam habebat facultatem, & de illis quod vellet facere, accepit pecuniarum multitudinem, auri videlicet & argenti, & lapidum preciosorum amplissimum pondus, & fidelissimis committens famulis, in illam præmisit, ad quam ducendus erat, insulam. Peracto igitur anni termino, in seditionem versi ciues, nudum (sicut & illos qui ante eum fuerunt) in exilium transmiserunt. Tunc cæteri stulti & temporales reges malè fame cruciabantur. Ille verò qui diuitias antè ibi deposuerat, in abundantia perpetua viuens, & delicias infinitas habens, timoréque prorsùs incusso infidelibus & malignis ciuibus, sapientissimo seipsum beatificauit consilio. Ciuitatem ergò intellige vanum istum & deceptorem mundum. Ciues autem, principes & potestates dæmonum, mundi rectores tenebrarum seculi huius, qui illiciunt nos dulcedine voluptatum, & suggerunt vt corruptibilia & mortalia, ceu immortalia & semper nobiscum mansura consideremus. Sic ergò nobis seductis, & nullam solicitudinem de stabilibus & æternis gerentibus, neque nobisipsis aliquid in illa vita recondentibus, repentè nobis imminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni & amari suscipientes tenebrarum ciues, cum quibus totum expendimus tempus, ducunt nos in terram tenebrosam & caliginosam, in terram tenebrarum æternarum, vbi non est lux, nec vita hominum. Consiliarium autem bonum, qui omnia vera fecit nota, & salutaria edocuit studia sapientem & prudentem regem, meam æstima paruitatem, qui bonam & rectam viam veni demonstrare tibi, introducens te in æterna & infinita bona, ibíque te omnia consulens reponere, abstractum ab errore mundi huius, quem & ego aliquando infeliciter diligebam, & ipsius delectationibus detinebar atque iucunditatibus, donèc veracibus mentis oculis consideraui, quomodò in istis omnis hominum vita atteritur, aliis quidem venientibus, aliis verò discedentibus, & nullis firmum statum habentibus, neque diuitibus in diuitiis, neque potentibus in potentia, neque qui prosperantur in prosperitate sua, neque qui deliciis affluunt in iucunditate sua, neque putãtibus firmiter se viuere in vana sua & infirma stabilitate, neque in aliquo alio eorum, quæ laudantur in hac vita: sed omnia similia sunt torrenti, impetu magno in profundũ maris ruenti. Fluida nanque sic sunt omnia præsentia & temporalia. Vide etiam capite sexto similitudinem de rege, qui tubã mortis misit ante domum fratris sui, à quo reprȩhensus fuerat, quòd ex regali curru desiliens, duos viros vilibus vestimentis indutos ceu mortis præcones, osculatus fuisset.

Explicatio antecedentis similitudinis.

Vanitas mundi depingitur.

6. Ecclesiastis primo, vt in textu.

7. Hieronymus in caput primum Ecclesia-

Vanitas vanitatum. stæ, in ex verba, Vanitaa vanitatum, &c. SI concta qttæ fecit Deus, sunt valdè bona, quomodò omnia vanitas: & non solùm vanitas, verùm etiam vanitas vanitatum? Vt sicut in Canttco canticorum inter omnia carmina, excellens carmen ostenditur: ità in vanitate vanitatum, vanitaris magnitudo

Psal. 38. monstretur. Tale quid & in psalmo sctiptum est: Veruntamen vniuersa vanitas, omnia bomo viuēs. St viuens bomo, vanitas est: ergò mortuos, vanitas

Exo. 34. vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi intrattrùm, vt filij Israel in eum adspice-

2. Cor. 3. tennn possent. Quam gloriam Paolus Apnstolus ad compatationem euangelicæ gloriæ, dicit esse non gloriam. Nā nec glotificatum est, inquit, quod glotificatum fuit in hac parre propret excellentem gloriam. Possumua igitur & noa in hunc modum cælum, terram, matia & omnia quæ in hoc circulo continentur, bonaqnidem per se dicere: sed ad Deum comparata, esse pro nihilo. Et quomodò si igniculum lucernæ videns, contentus essem eios lumine, & posteà orto sole non cernerem quod lucebar, stellarum quoquè lumina iubare vidsíem solia abscondi: ità adspiciens elementa & rerum multiplicem varieratem, admiror quidem operum magnitudinem: recogitans autem omnia pertransire, & mundum suo fine senescere, solùm que Deum illud semper esse quod fuerit: compellor dicere non semel, sed bis: Vanttas vanitatum, & omoia vanitas. In Hebręo pro vanitate vanitatum Hauel haualim scriprum est: quod, exceptis Septuaginta interpretibua, omnes similiter traostulerunt ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos possumus vaporem fumi & auram renuem, qoæ citò resoluitur, appellare. Caducum itaque nonnihil ex hoc verbo va-

2. Cor. 4. nitatis ostenditur. Quæ enim videntur, vt ait Apostolus, temporalia sunt: quæ autem noo videntur,

Rom. 8. æterna. Siue quia vanitari creatura subiecta

1 Cor. 13. est, & ingemiscit, & parturit, & præstolatur reuelationem filiorum Dei: & nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tamdiù enim

Vanitas vanitatum. omnia vana sunt, donèc veniat qood perfectū est. Qoid superest, &c. Post generalem sententiam quòd vana sint omnia, ab hominibus incipit: quòd frustrà io mundi istius labore desodeot, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia construentes: & in medio opere

Luc. 12. subita morte subtracti, audiunt: Insipiens, hac nocte auferetur anima tua à te: quæ autem parâsti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil secum ferant, sed nudi in terram redeāt, de qua sumpti sunt.

Eccl. 1. Quomodò omnia vana. 8. GREGORIVS Magnus libro qointo, capite secundo in librum primum Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim æternorom bonorum, vana sunt omnia, etiam bona temporalia. Quicquid enim in hoc seculo lætom, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanū profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta seculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare io his floribos suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aot festina, & omnia deturbante morte concluditor. Vana ergò sont gaudia seculi, quæ quasi manéria blandiuntur: sed amatores soos citò transeundo decipiunt.

9. B. AVGVSTINVS lib. secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimo octauo: Nihil sic reuocat homines à peccato, quéadmodùm imminentis mortis cogitatio.

Memoria mortis à peccato reuocat maximè.

2. IOAN sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile pericolum est, sic aliquem vitiis & cupiditatibos frena laxare, vt se rationē Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriā futuri perdidisse iudicij. Et post pauca: Sed nè fortè charissimi aliquem nimis securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, ne fortè dicat aliquis in corde suo, Non me vsque adeò conturbet & cruciet rea cōsciētiā, nō me vsque adeò cōtristet culpabilis vita: video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimioa sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur: Primùm considerandum in latrone illo, non solùm credulitatis compendium, sed deuotio, sed temporis illius sub quo hęc agebātur occasio, quo nostorū legitur titubâsse perfectio. Deindè antè mihi fidē latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt iosetat perditionem, neque dinumerari possunt, quanroa hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitare nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac loce prærepti. Quotidiè expauescendo transitus nostri & commigrationis incerta, quæ & modò vel inspetata vel subita sunt, & in æternum remediis caritura sunt. Præueniendus est dies, qui præuenire consueuit. Ipse se seducit, & de morte sua lodit qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgentia suboenire. Nō est boc, primum, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas: Deindè stultissimum est, vt causa quæ de necessitatibus agitur æternis, ioutilitatibus vitæ deficientia committatur extremus. Odibile est apud Deum, qoando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruatæ liberiùs peccat. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinādæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apod illum cordis interpretem, ars non admittetur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tēdens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prędam subitò rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem antè, nec Christum sciuit. Quod si scisset, fuisset forsitan inter Apostolos nō postremus in nomero, qui prior factos est in regno. Ergò etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima. Opùs est ergò, vt sibi homo qnotidiano actu prouideat, & procuret consummationem: opùs est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri & tempus iudicij cogitantes, nos qooqoè cum latrone iugiter proclamemus: Memento mei Domine cùm vēneris in regnom tuum.

Iudicij memoriā & metum deposuisse, magna peccati pœna est.

Contra eos qui latronis exemplo ad securitatem abutuntur, & ad dilationem pœnitentiæ.

Timor mortis & ad eā preparatio.

Præparatio ad mortem.

Luc. 23.

3. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euāgelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nonc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

Luc. 19.

Soam

Suam hîc diem habet animus peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur: & cuncta quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinē rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem quam patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit. Vndè ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe animus rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbant: dúmque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptum est: In die bonorum nè immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & si qua est præsentis temporis, ità est agenda lætitia, vt nunquàm amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria: quatenùs dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lætitia, tantum pòst ira subsequens temperetur. Hinc nàque scriptum est. Beatus homo qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Sequentis enim ita iudicij tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolosè & indesinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum nō peccabis. Pensare quippe quotidiè debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionē: dū à retributione vltionis vltimæ esse quædā tēporis securitas videtur: debemus pensare malū quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea quæ commisimus peccata indesinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes abstergere. Nullis nos prosperitas transitoriæ laudis lætitiæque dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea quæ sunt transitoria obstruant, nè cæcos ad ignē ducant. Si enim districtè pensetur, cuius sit ponderis improperiū, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscōdita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quātum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt suprà de Sacramento extremæ Vnctionis. quęst. tertia, C. testim. quarto.

Obliuio nouissimorum quàm periculosa.
Eccl. 11.
2. Cor. 7.
Amaritudo iudicij à memoria non recedat.
Prou. 28.
Nouissima in memoriā reuocanda. Eccl. 7.
Hora mortis terribilis.

4. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite vltimo: Quanuis sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunque diù in hac vita versantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, solidiùs eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamē mori timēt: quod plerisque in angustia contingere solet: sicque cōtrario affectu, & viuendi habent tædiū, & moriendi metum. Solicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat. Scriptū est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta est, & dum mori quis nō existimat, tollitur. Vndè vnusquisque festinet, nè in iniquitatibus suis rapiatur, simúlque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia gestiunt, ab his repentè, hora qua nesciunt, improuiso exitu rapiuntur: atque absorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendiis deputantur. De quibus benè per prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat, delectatione peccati: multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cùm viderit vindictā impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solùm qui viderit, refugit, sed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compescit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrùm ad præmium, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuibus quibusdam peccatis: quidam verò in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quanuis quis in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore isto egreditur, pertimescit, nè dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec aliquis potest de Dei securus esse iudicio, cùm etiam & de ociosis verbis reddenda sit ratio. Finem iustorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur sanctorum habere consortium angelorum, ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tollūtur. Prauos homines apostatæ angeli excipiunt morientes, vt eis sint ipsi tortores in pœnis, qui fuerunt suasores in vitiis. Etsi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi sunt in morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit: non quos cælestis aula Christi lætificādos includit.

Cur habenda est mortis memoria.
Eccl. 7.
Hora mortis incerta.
Mors repentina & improuisa.
Iob 21.
Iniquorum mors & pœna quomodò aliis prosit.
Psal. 57.
In hora mortis timent etiā iusti quandoquè.
Matt. 12.
Differentia inter mortem bonorum & malorum hominum.
Tortores.
Mortui an lugendi.

5. ECCLESIASTICI septimo, vt in textu.

6. BERNARDVS sermone primo in festo omnium sanctorū: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenùs patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parùm senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam pater misericordiarum

Eccl. 7.
Nouissimor ū memoria habenda.

est, & Deus totius consolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Concordat autem huic sententiæ etiam illud quod in Salomone legisti: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domũ conuiuij.

Mat. 5.
Eccl. 7.

7. E T in sermone de primordiis, mediis, & nouissimis nostris, vt suprà quæstione prima, A. testimonio sexto.

1. C. D E V T E R O N O M I I trigesimosecundo, vt suprà quæstione prima, A. testim. quarto.

2. P R O V E R B I O R V M quarto: Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum a malo.

1. D. E C C L E S I A S T I C I primo: Initium sapientiæ, timor Domini.

2. P S A L M O centesimo decimo: Initium sapientiæ timor Domini.

3. P R O V E R B I O R V M primo: Timor Domini principium sapientiæ. Sapiẽtiam atque doctrinam stulti despiciunt.

4. E T capite nono: Principium sapientiæ, timor Domini: & scientia sanctorum prudentia.

5. I O B vigesimoctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

6. E C C L E S I A S T I S septimo: Qui timet Deum, nihil negligit.

7. P R O V E R B I O R V M decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

8. C H R Y S O S T O M V S homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Nisi bonus esset timor, filiis patres pædagogos non præponerent, non legislatores ciuitatibus vllos magistratus. Quid gehẽna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ namque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor est, liuor non est: vbi timor est, pecuniarum amor non vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propriùs audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc solùm est quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, sed & omnem cum multa facilitate virtutẽ inducit. Vbi timor est, ibi & eleemosynæ studium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem consumit, virtutem verò crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non vixit in timore, rectè illum agere non est facile: sicut vicissim cum timore viuentem, est impossibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum deliciis, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius est ire in domũ luctus, quàm in domum conuiuij. Quid est, quæso, quod ait? Vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & tristitia tanta, melius accedere, quàm vbi choreæ, & cymbala, & risus, deliciæ, & crapula; & ebrietas. Verùm inquis, Qua de causa, quæso, & quam propter? quoniam illinc quidem demẽtia, hinc verò modestia nascitur. Lugentium domũ ingressus, statim lachrymis defunctum prosequitur, etiãsi sit inimicus. Vidisti quanto melior hæc quã illa domus? Ille enim, etiãsi amicus sit, inuidet: hic autem, etiamsi inimicus sit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt nõ insultemus his qui nos contristauêre. Non hæc autem sola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licèt sit infinita ab aliis passus mala, & domi tristitias habeat, omnium ipsorum capiens medicinam, ità reuertitur. Cogitans enim quòd & ipse paulò pòst hoc patietur, & quòd transitoria cuncta præsentia sunt, siue suauia sint, siue tristitia, tristitiam & inuidiam omnem deponens, & leuẽ reddens animam, & releuatus sic domum reuertitur: & hinc mãsuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & sapientior, futurorum timore ipsius animam subingresso, & omnes spinas absumente. Et hæc omnia cognoscẽs ille, dicebat quòd melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas nascitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisi bonum esset timor, non multos impẽdisset Christus sermones & longos, de illa pœna & supplicio loquẽs. Timor nil aliud est, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Timor pæ[...] & gehennæ quã sit vtilis.
Omnem virtutem inducit & à peccato reuocat timor.
Eccl. 7. Ire ad domũ luctus cur melius sit.
Timor murus est & turris inexpugnabilis.

9. I D E M homilia secunda in posteriorem epistolam ad Thessalonicenses: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo est vehemẽter dextro virtutique dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quemadmodũ Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto cõsideremus, quæ in regno Dei sint bona, & quæ in gehenna mala, neq; ità nosipsos corrigamus & instruamus, ità nosipsos ad ea quæ facienda sunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præsenti vita iucundũ quid ac magnificum, cogita regnum Dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennam, & illud etiã deridebis. Si quando te ceperit concupiscentia corporalis, cogita gehennæ ignẽ: cogita quã planè nullius æstimanda sit peccati voluptas, quæ ne voluptatem quidem habeat. Si enim earũ legum quæ in hoc seculo positæ sunt, tãtũ potest metus, vt à malis nos actibus cohibeat: multo magis poterit hoc recordatio futurorum, supplicium immortale, pœna sempiterna. Si metus terreni regis à tantis nos malis abducit, quanto magis regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si adspectus duntaxat mortui hominis mentem nostram adeò pauore contrahit, quanto magis gehenna & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriẽs? Si perpetuò gehennam recogitauerimus, non statim in illam incideremus. Proptereà suppliciũ minatus est Deus. Nisi aliquid profectus in se haberet gehennæ reputatio, vtique iam non esset illam minatus Deus. Verùm quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, proptereà comminationem illius quasi salutare quoddam pharmacum animis nostris imposuit. Ne contemnamus itaque tantum lucrum quod

Cum sit intuitu rectè agendum sit, præmiorum, an suppliciorum.
Vtilitas memoriæ æterni timoris.
Timor gehennæ quàm fructuosus sit.
Timor quomodò acquiritur.
Gehennæ cogitatio vtilissima est.

quod hinc generatur, sed hanc gehennæ comminationem indesinenter versemus in prandiis & in conuiuiis. Sermocinatio quippe quæ de rebus est iucundis, nihil prodest animæ, sed debiliorem eam reddit: quæ verò de tristibus est, & austeris, quicquid in illa dissolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, lasámque illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, sed magis incenderit & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat & curiosè scrutatur, etiam pericula illi ex ea curiositate sæpenumerò infligit: qui verò de gehenna sermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam castigatiorem reddit. Sed vereris verborum grauitatem & molestiam? Num si de gehenna memineris, hinc illam excitasti? An incendisti, si de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, siue minùs, feruebit omninò incendium. Indesinenter de illa dicitur, nè quandoque in eam incidas. Non potest fieri, vt anima de gehenna solicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non esse ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, si quidem robustus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim sermo de gehenna factus, ità humiliat & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magis expurgabit? Regni non ità recordemur vt gehennæ. Timor enim promissione potentior est & efficacior. Et noui complures innumera bona promissa contempturos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi satis est, supplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos qui quidem iudicia metuunt, in dictis non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potissimùm in ea incidunt: ità & hîc. Nisi subuersionem veriti fuissent Niniuitæ, vtique subuersi fuissent. Quia verò illam metuebant, non subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent qui temporibus Noë viuebant, submersi sanè non fuissent. Et Sodomitæ si incendium metuissent, combusti non fuissent. Magnum malum est, contemnere minas. Qui minas contemnit, confestim reipsa sentiet experientiam. Nihil ità est vtile, atque de gehenna sermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi namque quid propheta dicat? Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoque de illa differit. Nam etiam si molestum sit auditori, plurimùm tamen illi prodest. Sunt enim talia, quæcunque vtilia sunt. Etenim & pharmaca & reliqua medicamenta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem afferũt. Si verò verborum grauitatem & molestiam non ferimus, manifestum est quòd rerum ipsarum afflictionem non feremus. Si nemo sermones eos qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminè, si persecutio nos occupâsset, ad incensum ignem ac ferrum vnquam perstiturum fuisse. Exerceamus auditum nostrum, nè adeò mollescat. Nam ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemus etiam terribilia sustinere: si verò ità molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduersùm res ipsas persistemus? Et post pauca: Quapropter admonens quidam dicit. Omnis enarratio tua sit in lege altissimi. Proindè obsecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex prima ua nos ætate discant esse iudicium Dei, insigatur animis eorum esse supplicium. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte ætate hac futurorum expectatione ad demissionem imbutus, non statim hunc metum excutiet, sed quasi quidam obsequens equus, velut sessorem habens gehennæ cogitationem, compositè ingredietur, & quæ vtilia sunt loquetur ac dicet, & neque iuuentus, neque diuitiæ, neque orphania, neque aliud quicquam illi nocere poterunt, adeò robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentem. His sermonibus componamus & nosipsos, & vxores, & seruos, & liberos, & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus enim istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibus immorari, quàm iucundis. Nè fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehennam ipsam effugiamus. Nè fugiamus supplicij memoriam, nè supplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitâsset, vtique non deliquisset: quia verò nunquàm eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Christi cùm sistendus sis, omnia magis loqueris quàm de isto? Et quidem si quàdo tibi cum iudice causa est, plerunque verbotenùs duntaxat, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, sed semper de causa illa quam agendam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus sis, neque alios etiam pateris qui te iudicij huius admoneant? Atqui propterea cuncta periêre semper & intercidêre, quòd humana quidem tribunalia temporalium rerum gratia sistendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indesinenter de illo soliciti sumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Christi venturi, idque breui, neque per nosipsos aliquid, neque per alios facimus, iudicem non rogamus, quãuis multum nobis spatij ante iudicium permittat, nec in mediis nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum quæ ad ipsum recteduor, prætermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit supplicium. Sed absit vt hoc fiat. Proindè obsecro, vel amodò resipiscamus. Habeamus gehennã ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonáque diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epistolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere: sed quia timet, adhuc nondùm habet fiduciam in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? quod initium video, inquies, ipsum timorem: audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigilat aduersùs hostes suos, id est, peccata sua, incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua quæ sunt super terram: sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ

Inter epulas de gehenna disserendum.

Memoria gehennæ à peccato coercet. Eccl. 7.

Timor suppliciorum est potentior promissione præmiorum.

Nota.

Ionæ 3.

Gen. 7.

Gen. 19.

De gehenna loqui vtile est admodum. Psal. 17.

Contra delicatis auribus præditos.

Eccl. 9. Pueris inculcandum Dei iudicium & gehennæ supplicia.

Memoria gehennæ & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

Eccl. 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

Colloss. 3.

ſunt ſuper terram: ſpiritualia nequitiæ dicit membra ſuper terram: nam ſequitur & exponit, Auaritiam, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iſte, qui timere cœpit diem iudicij, membra ſua ſuper terram, tãtum ſurgunt & corroborantur mẽbra ſua cæleſtia. Mẽbra autẽ cæleſtia, omnia opera bona. Surgẽtibus cæleſtibus mẽbris, incipit deſiderare quod timebat: timebat enim nè veniret Chriſtus, & inueniret impiũ quem damnaret: deſiderat vt veniat, quia inuenturus eſt pium quem coronet. Iam cùm cœperit deſiderare venientem Chriſtum caſta anima, quæ deſiderat amplexus ſponſi, renunciat adultero, fit virgo interiùs ipſa fide, ſpe & charitate. Et poſt nonnulla: Timor non eſt in charitate. Quid ergò dicemus de illo, qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo eſſet charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam, & non haberet quare timeret, immò haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoata. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foràs mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium ſapientiæ timor Domini. Timor quaſi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum: quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foràs. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autẽ nullus timor, non eſt quà intret charitas. Sicut videmus per ſetã introduci linum, quando aliquid ſuitur: ſeta priùs intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

1. Ioan. 4.

Eccl. 1.

Timor præparat locum charitati.

Nota ſimilitudinem.

11. In pſalmum centeſimum vigeſimumſeptimum: Non de omni timore dicitur, quod mittitur foràs à charitate: Habes enim pſalmum dicentem, Timor Domini caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, caſtus non eſt: qui autem permanet, caſtus eſt. Quis eſt timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantùm timent, nè aliquid mali in terra patiantur, nè illis ægritudo accedat, nè damnum, nè orbitas, nè alicuius admiſſio criminis, nè alicuius amiſſio chari, nè exilium, nè damnatio, nè carcer, nè aliqua tribulatio, propterea timent & tremunt. Adhuc timor iſte non eſt caſtus. Adhuc audi: alius non in hac terra pati timet, ſed gehennam timet. Vndè terruit & Dominus: Audiſtis cùm Euangelium legeretur, Vbi vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura ſunt impijs, timent, & continent ſe à peccato. Habent timorem, & per timorem cõtinent ſe à peccato. Timent quidem, ſed non amãt iuſtitiam. Cùm autem per timorem continent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem. Excluſus eſt ergò timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus. Et poſt pauca: Caſtus ergò timor, fratres mei, hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondùm caſtus, præſentiam Domini & pœnas timet,

Timor caſtus manet cum charitate.
1. Ioan. 4.
Pſal. 18.

Timor mundanus & humanus.

Timor ſeruilis vel diuinæ iuſtitiæ.
Eſa. 66.
Mar. 9.

Vtilitas eius timoris.

Timor caſtus & ſeruilis, in quo differant.

timore facit quicquid boni facit, nõ timore amittendi bonum illud, ſed timore patiendi illud malum. Non timet nè perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet nè mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, vtilis eſt: non quidem permanebit in ſeculum ſeculi, ſed nõdùm eſt iſte caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. Pſal. 18.

12. Ecclesiastici primo.

13. Et ſecundo, vt in textu.

14. Avgvstinvs ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli: Iam ergò non in timore, ſed in dilectione, vt non ſerui, ſed filij ſimus. Qui enim adhuc ideò benè agit, quia & pœnam timet, Deum non amat, nõdùm eſt inter filios: vtinàm tamẽ vel pœnã timeat. Timor ſeruus eſt, charitas libera eſt: & vt ſic dicamus, timor eſt ſeruus charitatis. Nè poſſideat diabolus cor tuum, præcedat ſeruus in corde tuo, & ſeruet dominæ venturæ locum. Fac fac vel timore pœnæ, ſi nondùm potes amore iuſtitiæ. Veniet domina, & ſeruus abſcedet, quia conſummata charitas foràs mittit timorem. 1. Ioan. 4.

Timor ſeruus charitati dominæ locum ſeruat.

15. Et ſermone decimooctauo de verbis Apoſtoli: Cùm mihi dicis, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: Quid dicturus ſum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidẽ ipſe Dominus, ablato timore, ſubiecit timorem, & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſteà non habent quid faciant: ſed eum timete, qui habet poteſtatem & corpus & animam mittere in gehennam ignis: ità dico vobis, hunc timete. Cùm ergò Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego ſum, malè times iſta? Non dicam, planè time, nihil meliùs times, nihil eſt quod magis timere debeas. Sed interrogo te: Si non te videret Deus, quando facis, nec quiſquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea reſpondere, inſpice teipſum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, charitatem nondùm habes, ſeruiliter times: formido eſt mali, nondùm delectatio boni, ſed time etiam vt iſta formido cuſtodiat te, vt perducat ad dilectionẽ. Timor enim iſte quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te, & ſic volentem peccare animo interiore non ſinit: eſt quidam cuſtos timor, quaſi pædagogus legis, litera eſt minans, nondùm gratia iuuans. Cuſtodiat tamen timor iſte dum non facis timendo, & veniet charitas, intrat in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, nè faceres: charitas hoc agit, vt nolis facere etiam ſi impunè poſſis admittere.

Timor gehennæ & ſuppliciorum non eſt malus.

Matt. 10.
Luc. 12.

Chriſtus hortatur ad timorem pœnæ.

Timor gehennæ eſt quaſi cuſtos & pædagogus legis.

16. In libro de ſancta virginitate, capite trigeſimooctauo: Timor quidem non eſt in charitate, ſed perfecta, ſicut ſcriptura dicit, charitas foràs mittit timorem, ſed timorem hominum, non Dei timorem, tẽporaliũ malorum, non diuini in fine iudicij. Noli altum ſapere, ſed time. Ama Dei bonitatem, time ſeueritatem: vtrunque te ſuperbum eſſe non ſinit. Amando enim times, nè amatum & amãtem grauiter offendas. Nam quæ grauior offenſio, quã vt ſuperbia illi diſpliceas, qui propter te ſuperbia diſplicuit.

1. Ioan. 4.
Timorẽ quale expellat charitas perfecta.
Rom. 11.

17. Sermone ducenteſimo decimoquarto de tempore: Cùm timetur pœna quã Deus minatur, diſcitur amari præmium quod pollicetur, ac ſic

Timor pœnæ vtilis eſt.

per

per timorem pœnę bona vita retinetur. Per bonã vitam bona cõscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Discat ad tempus esse solicitus, qui semper vult esse securus: vt enim dixit Ioannes: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foràs mittit timorem. Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergò habere nõ vis timorem, priùs vide vtrùm iam perfectam habeas charitatẽ, quæ foràs mittit timorem. Si verè ante istam perfectionem timor excluditur, superbia inflat, charitas ædificat. Nam sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur: ità in bona mẽte timor non vanitate, sed charitate pellendus est.
1 Ioan. 4.

1. E. PSALMO quarto: Filij hominum vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

2. PROVERBIORVM secundo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulãt per vias tenebrosas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt in textu.

5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte eorũ mori multo magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert: ibi nos iudicans, vbi nos inuenerit. Omninò necessè est, vitæ præsentis finem futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ità dixerim) cinctoria consuere aut colligare voluerit, minùs de reliquis partibus curans, ipsa quę sibi copulanda sunt capita vniformiter parat, nè dissideant à seipsis: ità dico vobis, quantùlibet extiterit conuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitùs non cohæret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirùm quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentiam non admittat. Hinc & Moyses de quibusdã: Vtinàm (ait) saperẽt & intelligerent, ac nouissima prouiderent. In quibus vtiquè verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt æternitatis quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam diiudicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritualis est exercitij summa: hæc forma studij spiritualis, vt sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoquè solicitè prouideamus. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in præsenti sobrietas obseruetur, vt iusta satisfactione præterita, quæ nobis sine fructu salutis præteriere, tempora redimantur, vt pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisi vt vniuersa quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors preciosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commendata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cælestium interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hæreditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinàm (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestiùs dicat, Vtinam esset in eis spiritus sapientiæ & intelligentiæ atque consilij. Vtinàm hæc in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu præterita peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinam sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinàm intelligamus ad præteritæ correptionem: vtinàm deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

De bono fine maximè solicitos nos esse oportet.

1 Cor 15. Eccl. 7.

Deut. 32. Consideratio præsentium, præteritorum & futurorum.

Tit. 2.

1. Tim. 4.

Iacob 1.

Matth. 5.

Iacob. 1.

Deut. 32.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesimasecunda ad quendam, qui ausus est nouitium dehortari à proposito religionis: O vtinàm saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes quę Dei sunt, intelligeres quę mundi sunt, prouideres quę inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quę sunt ad malum, contemneres.
Deut. 32.

7. IOB vicesimoprimo.

8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

VII.

Quæ est summa eorum quæ in hoc libro continentur?

A. Summa totius operis duabus rebus continentur. SAPIENTIA ET IVSTITIA CHRISTIANA. Ad sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & De-

calogo referūtur. Nam FIDES, SPES, CHARITAS, illę virtutes sunt, quibus verā hominis sapientiam, vt Augustinus [a] annotauit, Diuina scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesię, & de Sacramētis tractatio. Sicut enim prędictę virtutes absque Sacramentis & pręceptis Ecclesię rectè obseruatis subsistere non possunt, ità eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in iis, quę ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

[a Lib. 2. retractat. cap. 63. in Enchir. cap. 2. & 3.]

B. Posterior, quę circa Iustitiā versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, nō satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ pręcipuè ad malorum bonorúmque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitię vim & amplitudinem, Tobias vir ęquè sapiens ac iustus, succinctè comprehendit, vbi suum filium, adeóque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.* Ità demùm discimus Christiani hominis integrum officium, quod nō modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor & intelligibile*, vti scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

[b Psal. 33. c 36. c] [c Chrysost. in psal. 4. Plura vide suprà.] [Tob. 4. d] [Eccles. 3. d]

C. Verùm enimuerò, nè institutæ breuitatis terminos prætereamus, doctrinę huius ad Christianos, eósque in primis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus & finis esto. Quæ omnia vno Ecclesiastis verbo, tanquàm totius humanæ vitæ illustri Sigillo, consignabimus, ità concludentes: DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA. HOC EST ENIM OMNIS HOMO.

[Eccles. 12. d]

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo retractationum, capite sexagesimotertio.
2. ET in Enchiridio, capite secundo.
3. ET tertio, vt in quæst. secunda de fide & symbolo, testimo. secundo, tertio, & quarto.
1. B. PSALMO trigesimotertio.
2. ET trigesimosexto, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testimonio quinto & sexto.
3. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà quæst. prima de peccatis, A. testimo. secundo.
4. TOBIÆ quinto.
5. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

C. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

FINIS.

APPENDIX

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De statu & lapsu primi hominis.

Ex sess. 5. Concilij Tridentini can. 1.

CVM primus homo Adam [a] mandatũ Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiã in qua fuerat constitutus, amisit: ac prӕtereà per huiusmodi prӕuaricationis offensam, irã & indignationem Dei, atque adeò mortem, [b] quam anteà comminatus illi fuerat Deus, incurrit: & cum hac ipsa morte in [c] diaboli, qui mortis [d] deindè habuit imperium, captiuitatem incidit: demũmque totus [e] Adam per illam prӕuaricationis offensam, secundùm corpus & ipsam animam in deterius commutatus fuit.

a Genes. 2. c. 3. c Aug. lib. 14. de ciuit. Dei, cap 17. lib. 6. de Gen. ad lit. cap. 16 & 27. in concione ad catechum. cont. Iudæos, &c. cap. 2. Fulgent. de incarn. & gratia Christi. cap 11. 15 Bernar ser. 1 de Annuncia. Prosper contra Collator cap. 21.

b Gen. 2 c. 3 d Rom. 5. e Concil. Meleuit. can. 1 Aug. lib. 1. de ciui Dei. c. 12 lib. 1. de pecca. meri. cap 2. 4 6. Chrysost. hom. 17. in Gen. Bernard. ad milit. templi cap. 11. c August. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 3. Hypogn Bernard epist. 190. d Hebr 2 d e Concil. 2. Arausican. 1. Lib de Eccle. dogmat cap. 38 Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 14. de ciui. Dei, cap. 15.

TESTIMONIA.

1. GENESIS secundo capite: Tulit ergò Dominus Deus hominẽ, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: prӕcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiӕ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infrà: Erat autem vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius, & non erubescebant.

2. IBIDEM capite tertio: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit. Et aperti sunt oculi amborum: cùmque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cùm audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adã & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait: Vocem tuã audiui in paradiso, & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit Dominus: Quis enim indicauit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo prӕceperam tibi nè comederes, comedisti? Dixitque Adam: Mulier quã dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quӕ respondit, Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoquè dixit: Multiplicabo ӕrumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tuî. Adӕ verò dixit, Quia audisti vocem vxoris tuӕ, & comedisti de ligno, ex quo prӕceperam tibi nè comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitӕ tuӕ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrӕ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Et vocauit Adam nomen vxoris suӕ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentiũ. Fecit quoquè Dominus Deus Adӕ & vxoris eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, nunc ergò nè fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitӕ, & comedat, & viuat in ӕternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. Eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendũ viam ligni vitӕ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & nõ confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondùm erat: quia nondùm libido membra illa prӕter arbitrium cõ-

monebat: nondùm ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodò testimonium perhibebat. Neque enim cæci creati
Vulgi error. Genes. 3.
erant, vt imperitum vulgus opinatur: quando quidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit, & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed adhuc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vndè esset indecens nuditas, & fecit attentos, reddidítque cõfusos. Hinc est, quòd posteaquàm mandatum Dei aperta transgressione
Genes. 3.
violârunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & anteà videbant, sed ad discernendum inter bonum quod amiserãt, & malum in quod ceciderant. Vndè & ipsum lignum eò quòd istam
Lignum scientiæ boni & mali cur sic dictum.
faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant nudati scilicet ea gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnãte confunderet. Hoc itaque cognouerunt, quod feliciùs ignorarent, si Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedientia quid noceret.

4. Item libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus, Sicut est veritas in Iesu deponere vos secundùm priorem con-
Ephes. 4.
uersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundùm concupiscentias deceptionis, hoc est factus Adam per peccatum. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Eccè quod perdidit Adam per peccatum.

5. Et capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur secundùm id quod amisit Adam, id est, se-
1. Cor. 15.
cundùm spiritum mẽtis nostræ. Secundùm autem corpus quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondùm fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos
Coloss. 3.
veterem hominem cum actibus suis, induite nouũ, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius qui creauit eum. Hãc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: nõ spiritale atque immortale corpus, in quo ille nõdùm fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti quod amisit.

6. Ioan in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos & Arrianos, capite secũdo: Dia-
Adam qualis à Deo creatus.
bolus dum illum primum hominem à Deo factũ, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, viderétque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulos atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognosceret amisisse, inuidit statim insatiabilis homicida, eóque nostros primos parẽtes illis donis ac tãtis bonis expoliauit, insupèr, &
Qualis diaboli fraude factus.
peremit. Nanque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatẽ, immortalitatem, cúmque turpem ac nudum reddidisset, obsitum suis pannis deridens, eum suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quãdo à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit.

7. Fulgentius Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter immò damnabiliter portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus & verus est Deus, primo homini quẽ ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoquè suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solum bonæ voluntatis donum, quinetiam ad habendam custodiendámque iustitiam integrum sanúmque creâsse libertatis arbitrium,
Libero arbitrio in prima creatione homo donatus.
vt facultas atque motus inditæ libertatis, si iuuantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proindè à bono iustóque creatore illi homini, quem in corpore animali conditum ditauit intelligentiæ ac iustitiæ dono, iusta est vtrinquè statuta conditio, vt
In obedientia perseuerans immortalis futurus sine corporis morte.
scilicet, si obedientiam, quæ prima virtus est, custodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad spiritualem immortalémque statum sine corporis morte (quia sine animæ iniquitate) transiret, accepissétque diuino munere, si præcepta seruâsset, non solùm perfectam atque inamissibilem corporis immortalitatem, verùm etiam in
ac impeccabilis.
anima talem gratiam sanctè iustéque viuendi, vt peccare deinceps omninò non posset, si non peccaret donèc peccare potuisset. Creatus ergò primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non posset peccare, si peccare nollet: nondùm tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omninò, nec posset: vt scilicet à bono iustóque Domino pòst esset illud munere largiendum, si voluntariè fuisset hoc à seruo priùs in opere custoditum. Quòd si bono iustóque neglexisset obe-
Inobediens post animæ etiam corporis mortẽ subsequuturus.
dire mandato, post mortem animæ, quam delinquendo ipse sibi noxius intulisset, etiam per corporis mortem vitæ præsentis mutaretur incómodo, nec tenere sineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluisset in corde seruare iustitiam, essetque pœnaliter etiam corpore mortis deincèps necessitate constrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spirituali morte spontè fuisset obnoxius.

8. Et capite decimotertio: Peccans ille qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animæ

sanitatem

ſanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deum pertinent, amiſit protinùs facultatem. Oblitus eſt enim manducare panem ſuũ, & expoliatus veſtimento fidei, carnaliúmque concupiſcentiarum vulneribus ſauciatus, ſic iacuit oppreſſus ditione peccati, vt nullatenùs aliquod bonæ voluntatis initium habere potuiſſet, niſi hoc Deo gratis donante ſumpſiſſet. Seruus quippe factus peccati, liber factus iuſtitiæ. Et ideò à iuſtitia factus eſt alienus, qui ſponte dominio eſt iniquitatis addictus.

Pſal. 101.

Rom. 6.

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

9. BERNARDVS ſermone primo de Annonciatione beatæ Mariæ: Videre mihi videor, dilectiſſimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipſo ſuæ creationis exordio, & (vt propheta meminit) veſtimento ſalutis indutum. Eſt enim in his quatuor illa ſalutis integritas: nec ſine his omnibus poteſt conſtare ſalus: præſertim cùm nec poſſint eſſe virtutes ſi ab inuicem ſeparentur.

I. Miſericordia.

Acceperat ergò homo miſericordiam, cuſtodem ſcilicet atque pediſſequam, vt ipſa præueniret; ipſa & ſequeretur eum, ipſaque protegeret & conſeruaret vbiquè. Vides qualem nutritium contulit paruulo ſuo Deus, qualem dedit pediſſequam homini recèns orto. Sed erat illi neceſſarius etiã eruditor tanquàm ingenuæ & rationabili creaturæ, vt non ſicut iumentum aliquod cuſtodiretur, ſed tanquàm paruulus educaretur. Cui ſanè magiſterio nemo poterat aptior inueniri, quàm veritas ipſa quæ eum in agnitionem ſummæ perduceret aliquando veritatis. Interim verò nè ſapiens inueniretur vt malum faceret, eſſetque peccatum ei tanquàm ſcienti bonum, & minimè facienti: iuſtitiam quoquè qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem qua foueretur & delectaretur, addidit manus benigniſſima creatoris, Pacem vtiquè duplicem, vt nec intùs pugnæ, nec foris timores, id eſt, nec caro cõcupiſceret aduersùs ſpiritum: nec eſſet ei creatura vlla formidini. Nam & beſtiis omnibus liberè impoſuit nomina, & ſerpens ipſe, qui violentia nõ præſumpſit, fraude magis eum aggreſſus eſt. Quid huic deerat, quem miſericordia cuſtodiebat, docebat veritas, regebat iuſtitia, pax fouebat? Sed heu homo iſte ad multam perniciẽ & inſipientiam ſibi, deſcendit de Hieroſalem in Hiericho. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur deſpoliatus. An nõ deſpoliatus, qui Domino veniente nudum ſe eſſe cõqueritur? Nec verò poterat reueſtiri, vel ablata ſibi recipere veſtimenta, niſi Chriſtus amitteret ſua. Sicut enim viuificari in anima niſi interueniente corporali morte Chriſti nõ potuit, ità nec reueſtiri ſine eius deſpoliatione. Et vide ſi non propter has quatuor partes veſtimenti quod amiſerat primus & vetus homo, in totidem quoquè diuiſa ſunt ſecundi & noui hominis veſtimenta. An fortè quæris & tunicam inconſutilem, quæ non diuiditur, ſed ſorte prouenit? Ego diuinam arbitror eſſe imaginem, quæ nimirùm non aſſuta, ſed inſita atque ipſi impreſſa naturæ, diuidi ſcindique non poteſt. Ad imaginem nempe & ſimilitudinem Dei factus eſt homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in ſimilitudine. Et ſimilitudo quidem periit, veruntamen in imagine pertranſit homo. Imago ſiquidem in gehenna ipſa vri poterit, non exuri: ardere, ſed non deleri. Hæc ergò non ſcinditur, ſed ſorte prouenit. Et quocunquè perueniat anima, ſimul & ipſa erit. Nam ſimilitudo non ſic, ſed aut manet in bono: aut ſi peccauerit anima, mutatur miſerabiliter, iumentis inſipientibus ſimilata. Sed quia ſpoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo ſingulis ſit ſpoliatus, congruum eſt vt dicamus. Perdidit homo iuſtitiam, cùm Eua ſerpentis, Adam mulieris voci obediuit potiùs quàm diuinæ. Erat tamẽ reſiduum aliquid, quod appræhendere poſſent, idque Dominus ſuo illo ſcrutinio innuebat: ſed abiecerunt etiam illud, conuerſi in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Prior enim iuſtitiæ portio, non peccare: ſecunda, per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit & miſericordiam, cum ſic exarſit Eua in concupiſcentia ſua, vt nec ſibi, nec viro, nec filiis parceret naſcituris, ſimul omnes terribili maledicto & neceſſitati mortis addicens. Adam quoquè indignationi diuinæ mulierem pro qua peccauerat, obiecit: quaſi poſt tergum eius volens declinare ſagittam. Vidit enim mulier lignum quòd eſſet pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, & à ſerpente audierat tanquàm deos ſe futuros. Funiculus triplex difficilè rumpitur, curioſitatis, voluptatis, & vanitatis. Hæc ſola mundus habet, cõcupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ. His abſtracta & illecta miſericordiam omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam qui mulieri malè miſertus eſt vt cum ea peccaret, benè noluit miſereri vt pœnam ſuſtineret pro ea. Priuata eſt etiam mulier veritate, primò quidem malè detorquens quod audierat, Morte morietis, & dicens, Nè fortè moriamur: demùm ſerpenti credens penitùs abneganti & dicenti, Nequaquàm moriemini. Priuatus eſt & Adam veritate, vbi eam cõfiteri erubuit, folia, hoc eſt, excuſationum operimenta prętendens. Siquidem ipſa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubeſcam & ego eum coram patre meo. Pacem quoquè protinùs amiſerunt, quia non eſt pax impiis, dicit Dominus. Nónne enim contrariam legem inuenerant in mẽbris ſuis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus eſſem. Non ſic miſer non ſic paulò antè timebas, non quærebas folia, licèt corpore nudus ſicut & modò.

II. Veritas.

III. Iuſtitia.

IIII. Pax.

Luc. 10.

Iiſdem ſpoliatus, recuperare ea niſi per Chriſtum non potuit.

Imago Dei & ſimilitudo ad quã homo ſactus in quibus conſiſtant.

Iuſtitia quomodò amiſſa.

Iuſtitiæ dua membra.

Miſericordia quomodo ſit amiſſa.

Veritas vt ſit perdita.

Luc. 9.

Pax etiam in impietate prolapſus deſerit.

Geneſ. 3.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigeſimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat, quãdo bonum ſanctumque mandatum Dei fideli corde ſeruabat, & erat iuſtus manens in imagine creatoris ſui, legiſque eius non obliniſcens. Poſtquàm autem ſe, hoc eſt, imaginem & templum Dei deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam cõſcientiam. Iuſtitiam enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abſtulit libertatem: nec potuit illis vlla portio reſidere virtutum, quò tota irruperat turma vitiorum. Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Et, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et, A quo quis ſuperatus eſt, ei ſeruus addictus eſt. Nemo autem ſeruit niſi cum aliqua libertate, & nemo liber eſt, niſi cum aliqua ſeruitute, dicente Apoſtolo: Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergò fructum habuiſtis tunc, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberi à pecca-

Luc. 6.

Ioan. 8.

2. Pet. 2.

Rom. 6.

to, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo.

11. GENESIS secundo capite.

12. ET tertio, vt suprà testimonio primo & secundo.

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors: & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Placuit ergò omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo, cōstituere hæc, quæ in præsenti concilio definita sunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factū, ità vt siue peccaret, siue nō peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

Adam mortalis peccati merito, non naturæ necessitate.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm quæritur, quā mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptū, nec obedientiam custodirēt: vtrùm animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secúda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat ecclesiis, sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus: vna animæ, altera corporis, vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergò dixit Deus primo illi homini, quē in paradiso constituerat, de cibo vetito: Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini: nō tantùm primę mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantùm posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solùm ipsam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur, sed quicquid mortis est, vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est.

Quam nā Deus mortem transgressori Adamo sit comminatus.

Genes. 2.

16. EX libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo: Qui dicunt Adā sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ, profectò illud quod in lege dictum est, Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, sed mortem animæ quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles de quibus ait, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quid ergò respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpādo & damnando dixisse, Terra es, & in terram ibis? Neque enim secundùm animam, sed quod manifestū est secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quamuis enim secūdùm corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccâsset, in corpus fuerat spiritale mutādus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus. Cuius rei desiderium nos habere nō solùm ipsi sentimus in nobis, verumetiam admonente Apostolo cognoscimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, si tamen induti, non nudi inueniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus grauati, in quo nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Proindè si non peccâsset Adam, non erat expoliandus corpore, sed superuestiēdus immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur mortale à vita: id est, ab animali in spiritale transiret.

Matth. 8.

Luc. 9.

Genes. 2.

Immortalis futurus sine corporis morte Adam si peccasset.

2. Cor. 5.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia testimonia quibus euidentissimè appareat, non tantùm spiritus, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanū. Ad Romanos Apostolus dicit: Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si ergò spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum eius in vobis. Puto quòd non expositorem, sed tantùm lectorem opùs habet tam clara & aperta sententia. Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum est, sed propter peccatum. quid ampliùs quęrimus? Et vigilantissimè non ait, mortale: sed, mortuum.

Corporeæ mortis peccando se obnoxium fecit homo.

Rom. 8.

18. IBIDEM capite sexto: Mirum si aliquid quæritur hac manifestatione liquidius, nisi fortè audiendum est, quòd huic perspicuitati contradicitur, vt mortuum corpus secundùm illum modum hîc intelligamus quo dictū est, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra quæ sunt super terram. Aut si putant ideò additum propter peccatum, vt non intelligamus quia peccatum factum est, sed vt peccatum non fiat, tanquàm diceret, corpus quidem mortuum est, propter, non faciendum peccatum: Quid sibi ergò vult quod cùm adiunxisset, Spiritus autem vita est: addidit, propter iustitiam? Sufficeret enim si adiungeret, vita spiritus, vt etiam hic subaudiretur propter non faciendum peccatum: vt sic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. Ità quippe etiam si tantummodò vellet dicere, propter iustitiam, hoc est, propter faciendam iustitiam, ad vtrunque posset hoc referri, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. Nunc verò & mortuum dixit esse corpus propter peccatum, & spiritum vitam esse propter iustitiam, diuersa merita diuersis tribuens rebus, morti quidem corporis, meritum peccati, vitæ autem spiritus, meritum iustitiæ. Quocircà si, vt dubitari non poterit, spiritus vita est propter iustitiā, hoc est, merito iustitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud quàm merito peccati intelligere debemus aut possumus, si apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc etiam verborum consequentium lumen accedit. Cùm enim præsentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondùm per resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est, necessitas mortis: spiritum

Coloss. 3.

Rom. 8.

Mors corporis, peccati meritum, vita, spiritus iustitiæ.

licèt adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundùm interiorem hominem cœpta renouatione in fidei iustitiam respiramus: tamen nè humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsenti seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit viuificandum, nec sic vt tantùm ex mortuo viuum fiat, verumetiam ex mortali immortale.

19. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in Genesim: Quæstio hic nascitur. Dixit, inquit, Deus, Quodcunque die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorum numero ostenditur vixisse illos post inobedientiam, & cibi vetiti esum. Et quæstio quidem aliqua esse videtur his qui à superficie salutant diuinas literas: At si quis magno studio aures adhibeat, manifestum est quod dicitur, neque quæstio fuerit attendenti. Nã licèt multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perindè ac si quis illos dicat mortuos fuisse. Hoc igitur & scriptura significans, dixit, Quocunque die comederitis, morte moriemini: hoc est, sententiam accipietis, mortales posthàc vos futuros. Sicut in humanis iudiciis, quãdo quis sententia lata vt capite mulctetur, iterum in carcerem conijcitur, & licèt ibi multo tempore agat, nihil meliùs tamen habet defunctis & mortuis, vtpotè iam per sententiã mortuus: eodẽ modo & illi, ab eo die à quo mortalitatis sententiã acceperunt, tametsi longo tempore durauerunt, nihilominùs sententia mortui erant.

Post lapsum quamuis non statim mortuus, at mortalis tamẽ esse cœpit homo.

20. BARNARDVS in sermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præcessit, vt sequeretur mors: quod sanè si cauisset homo, mortem nõ gustâsset in æternum. Peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ità prædixerat, & iustum profectò erat vt si peccaret homo, moreretur. Quid namque iustius poterat quàm recipere talionem? Vita siquidem Deus animæ est, ipsa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Spontè repulit vitam, cùm viuere noluit, nõ valeat eam dare cui vel quatenùs voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret superiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor suam sibi rebellem creaturam, inueniat anima suam sibi rebellem pedisequam. Transgressor inuentus est homo diuinæ legis, inueniat ipse aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in legem peccati. Porrò peccatum (vt scriptum est) separat inter nos & Deum, separet proindè etiam mors inter corpus nostrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima nisi peccando, nec corpus ab ipsa nisi moriendo. Quid itaque austerius pertulit in vltione, id solum passa à subdito, quod præsumpserat in auctorem? Nihil profectò congruentius quàm vt mors operata sit mortem, spiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria necessariam.

Non morieretur homo nisi peccasset.

Videtur iustam ac talionem homo post peccatũ recepit.

Rom. 6.

Esa. 59.

21. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum peccato primi hominis in omnes vtriusque sexus communione nascentes originaliter transeunte, & parentum primorum debito vniuersos posteros obligante. Hæc traditio priùs in Genesi significata est, vbi cùm serpenti dictum esset, Terram manducabis: homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Eo quod dictum est, in terram ibis: mors corporis prænunciata est, quia nec ipsam fuerat experturus, si permansisset vt factus est rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum. Tale est enim, Terra es: quale istud, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Tunc ergò demonstrauit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apostolus autem apertiùs hoc prædicat, vbi dicit: Et vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulâstis secundùm seculum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntates carnis & affectionum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Filij diffidentiæ sunt infideles, & quis hoc non est antequàm fidelis fiat? Quocircà omnes homines ab origine sub principe sunt potestatis aëris, qui operatur in filiis diffidentiæ. Et quod dixi ab origine: hoc est quod dicit Apostolus, natura & se fuisse sicut cæteros: natura scilicèt vt est deprauata peccato, nõ vt recta creata ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ità debet intelligi, tanquàm hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit, iustè tamen. Illo enim deserente peccãtem, peccati auctor ilicò inuasit. Nec ità sanè Deus deseruit creaturam suam, vt non se illi exhiberet Deum creantem & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præstantem.

Iustè in diaboli potestatem traditum genus humanum.

Gen. 3.

Gen. 6.

Ephes. 2.

Homo Deum peccando deserẽs, iustè ab eodem desertus in diaboli potestatem venit.

22. ET libro tertio Hypognosticon: Quid est autem: Et reliquit illum in manu consilij sui: nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata Domini voluisset. Hac ergò per inobedientiam desolatus homo, iudicio iusto factus est serpenti, id est, diabolo cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò scriptum est: A quo enim quis superatus est, huic & seruus addictus est. Et iterùm: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati.

2. Pet. 2.

Ioan. 8.

23. BARNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem contra hæresim Petri Abailardi: Mysterium nostræ redemptionis temerarius scrutator maiestatis aggrediens, in ipso statim suæ disputationis exordio Ecclesiasticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit, ac spernit, & gloriatur se habere meliorem: non veritus, contra præceptum Sapientis, trãsgredi terminos antiquos quos posuerunt patres nostri. Sciendum est, ait, quòd omnes doctores nostri post Apostolos in hoc cõueniunt, quòd diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & iure eum possidebat, ideò scilicet quòd homo ea libertate arbitrij quam habebat, spontè diabolo consensit. Aiunt namque quòd si quis aliquem vicerit, victus iure

Hæreticus homo omnium Patrum sententiæ suam arrogantèr præfert.

victoris seruus constituitur. Ideò, inquit, sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquàm ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustius os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nonne omnium meritò in se prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Hierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta

Sop. 3.

Dominus, dicens: Saluabo te, & liberabo te noli timere. Quæris à qua potestate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen idcircò non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minimè negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potest gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit captiuum. Qui autem scierunt, clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit

Psal. 106.

Diabolum in hominem potestatem acceptam asseritur.

eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui sit, Quos redemit ait, de manu inimici de regionibus congregauit eos. Et infrà: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, vt arbitror, quàm ille qui ab alio

Iob 40.

propheta dicitur absorbere fluuium, id est, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciam quòd & Iordanis, hoc est electio ipsa influat in os eius. Beati qui sic influunt vt effluant, qui sic intrant vt exeant. Sed quid? nondùm fortè credis prophetis sic sibi conuenientibus de diaboli potestate in hominem. Veni mecum, & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si fortè & tibi contingat quod vnus eorum loquitur de

2. Tim. 2.

quibusdam: Nequando, inquiens, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est iste, qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis, ad eius voluntatem, & negas potestatem? Si

Ioan. 14.

& Paulo non credis, veni iam ad ipsum Dominum. si fortè audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur princeps huius mundi, & fortis armatus, possessorque vasorum: & dicis eum non habere potestatem in homines? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mundum, vasa quàm homines. Quòd si atrium diaboli mundus erat, & homines vasa eius: quomodò non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus capientibus se: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Pote-

Luc. 22. Colos. 1.

stas ista non latuit illum qui dicebat: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ. Hanc ergò Dominus nec in se quidem negauit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem: Non

Ioan. 19.

haberes potestatem in me vllam, nisi data tibi fuisset desupèr. Quòd si in viride lignum in tantum grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodò non fuit ausa contingere? Nec iniustam puto iste causabitur potestatem datam desupèr. Discat ergò diabolum non solùm potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt consequenter & hoc videat, venisse vtiquè in carne Dei filium propter liberandos homines. Cæterùm etsi iustam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vndè non diabolus qui inuasit, non homo

Diaboli iusta potestas, non voluntas.

qui meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iustus iniustúsve quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddam in hominem ius etsi non iure acquisitum, sed nequiter vsurpatum, iustè tamē permissum. Sic itaque homo iustè captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine nec in diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iustè igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus.

24. AD Hæbræos secūdo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolū.

Totus Adam secūdum corpus & animā in deterius commutatus. Pelagij error. Ezec. 18. Rom. 6.

25. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite primo: Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum (id est secundum, corpus & animā) in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicēti: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et, Nescitis, quoniā cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis? Et, A quo quis superatur, eius & seruus addicitur.

2. Pet. 2.

26. GENNADIVS, vel quisquis author est, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimooctauo: Si quis per offensam, &c. vt capite illo secundi concilij Arausicani.

27. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum.

28. ET libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Quia contemptus est Deus iubens, qui hominem creauerat, qui ad suam imaginē eum fecerat, qui cæteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omniū copiam salutisque præstiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus onerauerat, sed vno breuissimo atque leuissimo ad obedientiæ salubritatem adminiculatus fuerat, quo super eam creaturam, cui libera seruitus expediret, se esse Dominum commonebat, iusta damnatio subsequuta est, talis quidem damnatio vt homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritualis, fieret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitiā sibi donaretur,

nec

nec ſicut affectabat, in ſua eſſet omnimodo poteſtate, ſed à ſeipſo quoquè diſſentiens, ſub illo cui peccando conſenſuit, pro libertate quam concupiuerat, duram miſerámque ageret ſeruituté, mortuus ſpiritu volens, & corpore moriturus inuitus: deſertor æternæ vitæ, etiam æterna (niſi gratia liberaret) morte damnatus.

Mirabilis metamorphoſis.

II.

De peccato Adæ in omnes homines transfuſo.

Ex can. 2. eiuſdem ſeſſ. 5.

A. Neque verò Adæ præuaricatio ſibi ſoli, ſed etiam eius propagini,[a] & toti poſteritati nocuit, vt qui acceptā à Deo ſanctitatem & iuſtitiā ſibi[b] nobíſque perdiderit, & per inobedientiæ peccatum inquinatus, non mortem & pœnas corporis[c] tantùm verū etiam peccatum (quod mors eſt animę) in omne genus humanū transfudit. Id quod Apoſtolus cōfirmans dixit,[d] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.*

Ex can. 3. ſeſſ. 5.

B.[1] Vndè Adæ peccatū, quod origine vnum eſt, & propagatione[e], non imitatione transfuſum omnibus, ineſt vnicuique[f] proprium, aliquo remedio expiari neceſsè eſt ad vitā æternam conſequendam.[2] Nam ex eo immūdi, & vt Apoſtolus inquit, natura filij irę, tum ſerui peccati, diaboli & mortis omnes efficiūtur,[g] excepta interim Beata & immaculata[h] virgine Maria Dei genitrice, quam hoc loco vbi de peccato originali agitur, non compræhendimus.

Ex cap. 1. ſeſſ. 6.

Ex append. ſeſſ. 5.

a Rom. 5. c. de Cor. 15. c. Eccl. 25. d. Cōcil. 2. Arauſ. can. 2. Aug in Enchir. ca. 27. ll. 2. Hyp. lib. 14. de ciuit. Dei, c. 5. 14. & lib. 14. c. 1. Proſp. lib. 1. de vocat. gent. c. 7. & ad capitula Gallorum c. 8.
b Proſp. cont. Collat. ca. 19. & ad tria prima dub. Genuēſ. Fulg. de incar. & gratia Chriſti, c. 13
c Lib. de Eccl. dog. c. 39. Aug. in Ench. ca. 26 lib. 15 de ciuit. Dei, cap. 1. de præd. & grat. c. 3. lib. 6. cōtr. Iul. c. 4. 9. 11. 13 Fulg. de incar. & gratia Chriſti, c. 14. 15 de fide ad Pet. c. 25. Proſp. lib. 1. de vit. contemp. c. 20. & contr. Colla. ca. 20. lib. de ingratis, c. 40. & 27. Petrus Diac. de incarn. & grat. Chriſti, c. 6
d Rom. 5. b
e Aug. lib. 2. cont. Pelag. & Celeſt. ca. 15. 16 lib. 1 de pec. mer. ca. 9. 10. 11. 12. & 15. lib. 3. Hyp. Epiſt. 86. quæſt. 5 lib. 6 cont. Iul. c. 12. ter. 14. de verb. Apoſt.
f Idem lib. 3 de peccat. merit. ca. 8. lib. 6. cont. Iul. c. 4.
g Epheſ. 2. a Fulg. de fide ad Pet. c. 26.
h Aug. de nat. & gratia c. 36 Vide etiam cont. lib. 3. de reliq. & venerat. Sanc. C. &c. Tuid. ſeſſ. 5 in fine decreti de pec. origi.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos quinto capite: Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerūt. Vſque ad legem enim peccatū erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non eſſet. Sed regnauit mors ab Adam vſq; ad Moyſen, etiā in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adę, qui eſt forma futuri. Sed non ſicut delictum, ità & donum. ſi enim vnius delicto multi mortui ſunt: multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abūdauit. Et non ſicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iuſtificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiā gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Igitur ſicut per vnius delictum, in omnes homines in cōdemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cōſtituti ſunt multi: ità & per vnius obeditioné, iuſti conſtituentur multi.

2. Prioris ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam per hominem mors: & per hominé reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Chriſto omnes viuificabūtur.

3. Ecclesiastici vigeſimoquinto: A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur.

4. Concilium Arauſicanum ſecundum canone ſecundo: Si quis ſoli Adæ præuaricationé ſuā, non & eius propagini, aſſerit nocuiſſe, aut certè mortē tantùm corporis, quæ pœna peccati eſt, nō autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per vnū hominem in omne genus humanum tranſiiſſe teſtatur, iniuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicēti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundū, & per peccatum mors in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.

Adæ præuaricatio præter corporis, etiā animæ mortē, id eſt, peccatū in poſteros tranſmiſit.

Rom. 5.

5. Augustinus capite vigeſimoſexto Enchiridij ad Laurentium: Poſt peccatum exul effectus, (inquitur de Adamo) ſtirpem quoquè ſuam, quam peccando in ſe tanquam in radice vitiauerat, pœna mortis & damnationis obſtrinxit: vt quicquid prolis ex illo & ſimul damnata per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiſcentiam in qua inobedientiæ pœna ſimilis retributa eſt, naſceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloréſque diuerſos ad illud extremū cum deſertoribus angelis vitiatoribus & poſſeſſoribus & conſortibus ſuis ſine fine ſupplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundū, & per peccatū mors: & ità in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Mundū quippe appellauit eo loco Apoſtolus vniuerſum genus humanum.

Originale peccatum omnes Adæ poſteri contrahunt cū pœna.

Rom. 5.

6. Ex libro ſecundo Hypognoſticon contra Pelagianos & Celeſtianos: Peccatum Adæ, aiunt, nemínem nocuit, niſi ſolum ipſum. Reſpondemus, Si peccatum primorum hominum ſolis obfuit illis, &

nemini nostrûm: quemadmodùm quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiuit, in quos non transiuit & culpa? Nisi fortè secundùm vos iniustus Deus qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum pœnæ adstringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia, postquàm scilicet suasor ad præuaricandum maledictus est serpens.

Gen. 3. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicans multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tui. Et Adæ dixit, Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & manducasti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo ne manducares: maledicta terra in operibus tuis. in mœroribus manducabis ex illa omnibus diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri. In sudore vultus tui edes panem tuum donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Hęc nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare. Quod qua iustitia si hæredes parentum peccati non sumus patimur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua iustiora sint iudicia vestra quàm Dei inter nos & Deum residentes in superbię solio iudicate. Nullum enim hominem tam amatorem vel defensorem sui erroris, ad Dei iudicia reprehendenda vel etiam refellenda diabolus potuit inuenire, nisi Pelagium &

Pelagij & Celestij error. Celestium nouæ legis iura tradentes. Adam igitur factus est absque peccato natura: cùm verò peccauit homo, natura peccauit, & facta est natura iam peccatrix, id est, vitium habens peccati, non ipsa

Homo peccator, non peccatum. effecta vitium vel peccatum. Post peccatum ergò homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem: quia de natura vt dixi peccato vitiata, non nisi natura nascitur vitiosa, id est

1. Cor. 15. peccatrix: secundùm quod ait Apostolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodò, nisi per seminis sparsionem? Sed ait mihi è diuerso veniens, Ergo semen peccatum est? Iam superiùs dixi, quia cùm peccauit homo, natura peccauit, cuius sunt semina: & semen ergò vitiatum est, non vitium, sicut scriptum est, Semen enim maledictum

Sap. 12. Gen. 3. erat ab initio: Maledictum videlicet post peccatū, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non potest protoplasti, neque esse homini sine seminis effusione. Quod confirmat

Rom. 5. Apostolus dicens, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Solus autē Dominus Iesus Christus absque semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrâsse in mūdum, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc sóli nocuit, cùm solus esset ipse, & Eua mulier eius. Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi vni sunt, quia natura eorum sumus: Sed respondentes, dicitis, vt dicere cōsueuistis: Apostolus si voluisset intelligi, quia per seminum conceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertransisse, non per vnum hominem dixisset, sed per duos homines, quia sine fœmina de solo masculo homo nasci non potest. Si cordis oculos non amisistis, attendite dictum esse, Iam non sunt duo, sed vna caro: Et iterùm, Erunt duo in carne vna. Gen. 2. Nam ideò per vnum hominem dixit Apostolus, quia cùm in viro suo mulier vna sit caro, in semine progenies imputatur. Audite adhuc & alium sapientissimum, dicentem ad vestrâm confusionem: Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Eccl. 25. Eccè hæretice, factum est tibi satis, per duos homines in humanum genus peccatum vel mortem pertransisse.

7. ITEM libro decimotertio de ciuitate Dei, capite tertio: Fatendum est, primos quidem homines ità fuisse institutos: vt si non peccauissent, nullum mortis experirentur genus: sed eosdem primos peccatores ità fuisse morte mulctatos, vt etiam quicquid eorum stirpe esset exortum, eadem pœna teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quàm quod ipsi fuerant, nasceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio mutauit in peius: vt quod pœnaliter præcessit in peccatoribus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. Neque enim homo ità ex homine, sicut homo ex puluere. Puluis nanque homini faciendo materies fuit, homo autem homini gignendo parens. Proindè quod est terra, non hoc est caro: quamuis ex terra facta sit caro. Quod est autem Gen. 3. parens homo, hoc est & proles homo. In primo igitur homine per fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, Quod factus est homo cum peccaret, hoc genuit. quando illa coniugum copula diuinam sententiam suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est: non cùm crearetur, sed cùm peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato vel pœna ille redactus est, quæ voluit Deus esse tanquàm primordia catulorum, quorum parentes in bestialem vitam mortalémque deiecerat: sicut scriptum est, Homo cùm in honore esset, Psal. 48. non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus, & similis factus est illis. Nisi quod Infantes infirmiores etiam cernimus in vsu motúque membrorum & sensu appetendi atque vitandi, quàm sunt aliorum tenerrimi fœtus animalium: tanquàm se tanto attollat excellentiùs supra cætera animantia vis humana, quanto magis impetum suum velut sagitta cùm arcus extenditur retrorsùm reducta distulerit. Non ergo ad ista infantilia rudimenta præsumptione illicita, & damnatione iusta prolapsus vel impulsus est primus homo, sed hactenus in eo natura humana vitiata atque mutata est, vt repugnantem pateretur in mēbris inobedientiam concupiscendi: & ob id obstringeretur necessitate moriēdi, atque ità id quod vitio pœnáque factus est, id est, obnoxius peccato mortique generaret.

8. Idem capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtique vitiorum, sed sponte deprauatus iusteque damnatus, deprauatos damnatósque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes ille vnus corrupit, qui per fœminam lapsus est in peccatum, quæ de illo facta est ante peccatum. Nondum erat nobis sigillatim creata & distributa forma, in qua singuli viueremus, sed iam natura erat seminalis, ex qua propagaremur: qua scilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obstricta, iusteque damnata, non alterius conditionis homo ex homine nasceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vsu series huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vsque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem: solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriarum connexione perducit.

Eccles. 7.

Liberi arbitrij malus vsus, fons omnium calamitatum.

9. Et libro decimoquarto capite primo: Diximus in superioribus libris ad humanum genus non solùm naturæ similitudine sociandum, verumetiam quadam cognationis necessitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine vno Deum voluisse homines instituere: neque hoc genus fuisse in singulis quibusque moriturum, nisi duo primi, quorum creatus est vnus ex nullo, alter ex illo, id inobedientia meruissent, à quibus admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteros obligatione peccati & mortis necessitate transmissa.

Ex vno homine cur Deus voluerit homines instituere.

Natura peccato Adæ in deterius mutata, posterisque sic peccato ac morti obnoxia reddita.

10. Prosper libro primo de vocatione gentium, capite septimo: Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturę nostræ incolumitatem, eiusdem hominis præuaricatione perdidimus. Indè tracta mortalitas, indè multiplex corporis animiq; corruptio, indè ignorātia & difficultas, curę inutiles, illicitę cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, pœnitenda consilia, & non minor miseriarum multitudo quàm criminum. His ergò atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, volūtate captiua, nemo in se vndè repararetur inuenit.

Ex præuaricatione primi hominis quæ mala in nos deriuata.

11. Et in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodùm ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum Dominum, non solum ad cognoscendam, verumetiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare, ità, vt sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ità ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ author est, per cōditionem iam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hāc homini facultatem: sed omnes eā in illo amisimus, in quo omnes peccauimus*.

Gratia Dei & ad cognoscēdam & ad faciendam iustitiam adiuuat.

Vndè alia creatione, alióque principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumque figmentum, & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiæ.

*In Adam omnes peccauimus.

12. Idem contra Collatorem capite decimono-no: Fuit Adā, & in illo fuimus omnes. Perijt Adā, & in illo perierunt omnes. Quod ità non falsò dixit beatus Ambrosius, sicut non falsò ipsa veritas ait: Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersali præuaricationis ruina, nec substātia erepta est nec voluntas, sed lumen decúsque virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamissibilem corporis animæque incorruptionem poterat peruenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota est damnationis & pœnę? Propter quod, natos in Adam renasci oportet in Christo, nè in illa quis inueniatur generatione, quæ periit. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non essent natura filij iræ, non essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarum: saluatoris denique gratia non egerent: quia non frustrà boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habētes ea bona, quorum amissione primi parentes de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cùm sine sacramento regenerationis æternam mortem nemo possit euadere: nónne ex ipsius remedij singularitate apertissimè patet, in quàm profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitùs fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, spoliatus est sapientia, & intellectu, caruit consilio & fortitudine, & impiè altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltē timore sibi relicto, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ* qui abstinebat amore iustitiæ. Liberum ergò arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, vbi vsum bonorum quæ acceperat fastidiuit, & vilescentibus sibi felicitatis suæ præsidiis, insanam cupiditatem, ad experientiā præuaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ suæ ebrietate madefecit.

Amb. lib. 7 in Lucam in illud cap. 15. Ilius perierat & inuentus est.

Luc. 19.

Ephes. 2.

Ephes. 5.

Coloss. 1.

Rom. 5.

Adam, & in illo nos quæ perdiderimus.

al.* qui non abstineret amore iustitiæ.

13. Idem ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Hoc qui asserit, fatetur, credo, nobiscum quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata sit: nec negat eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas, nisi per gratiā recipiat, habere non possit. Quid est autem quod eidem naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primā amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cùm spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à Domino cor eius, & factus est seruus apostatæ, dum liber vult esse iustitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: cùm postremò nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem ac timorē Domini, nisi has virtutes spiritussanctus daret: quomodò fides in Adam perdita, in quoquā filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vndè si quod Adam perdidit, posteritas nō amisit, ipsum solum læsit peccatū eius, & non genus huma-

In Adam omniū hominū natura vitiata.

Sap. 8.

Rom. 5.

Esa. 11.

1. Cor. 12.

Rom. 5.

num. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, intra eius propaginem damnata est. Omnes igitur, quod Adã perdidit, perdiderunt. Perdidit autẽ primitus fidem, quam omnes, qui primam potuimus amittere, primam habemus accipere.

Fides et prima perdita, et à primis recuperanda.

14. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimotertio: Venundatus sub peccato (loquitur de primo hominum parente) cunctam in se prolem de carnis concubitu nasciturum, nexibus mortiferæ seruitutis obstrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis insinuat: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Hoc in illo, qui primus factus est, patre nobis terrarum vniuersi pertulimus, in quo omnes peccauerunt antequàm nati essent, qui per seipsos peccare non potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ propagaret massa damnata, quæ in illius hominis posteros & iniquitatem simul transfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati (quam certum est mortalibus vsque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis exordio excepisset peccati paternalis maculã, exinde sub iugo graui quod est super filios Adã à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, ductutus esset ærumnosam infeliciter vitam, breuitati scilicet, peccato, mortique subiectam. Scriptum est enim: Homo natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad secundam quoque mortem natum mortaliter trahere, si quem alienum à gratia Dei redemptoris vitæ huius miserabilis obitus inuenisset. Vt ergò peccati originalis vinculo, quo per hominem primum tenebamur obstricti, miserantis Dei gratia solueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mortales primi hominis transgressio fecerat, vt congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus est immortalis & iustus.

Rom. 5.
In Adam omnes peccauerunt, qui nondum erant per seipsos peccare nequiuerunt.
Eccl. 40.
Iob 14.
Originalis peccati vinculo nos gratia mediatoris Christi necessè est absolui.

15. AVGVSTINVS aut Gennadius libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimonono. Siquis soli Adæ, &c. vt suprà testimonio quarto huius capitis.

16. IDEM Augustinus In Enchiridio ad Laurentiũ capite vigesimo sexto, vt paulò antè testi. quinto.

17. ITEM libro decimoquinto de ciuitate Dei, capite primo: Vnusquisque quoniam ex damnata propagine exoritur, primò fit necesse est ex Adam malus atque carnalis, quòd in Christo renascendo profecerit, postea erit bonus & spiritalis.

18. ET libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Vitiatæ radicis macula ità propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, vt nec infans quidem vnius diei à culpa sit primę preuaricationis alienus, nisi per indebitam saluatoris gratiã fuerit liberatus. Quòd si nec hic quidem sine peccato est, qui proprium habere non potuit, cõsitetur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit, Per vnũ hominem peccatum intrauit in mũdũ, & per peccatũ mors, & ità in omnes pertrãsiit, in quo omnes peccauerũt. Quod qui negat, negat profectò primùm nos esse mortales. Si enim, vt dicit Apostolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, nisi intrãte peccato. Et quoniam mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necesse est pœna peccatum. Quia verò in omnes homines mors pertransiit, in omnes necessè est pertransîsse peccatum. Peccatum quomodo cum paruulis originale nascatur, carnis oculis videre non possumus: Quia verò omnes ex Adam carnaliter natos, & si illi iam etiam qui in Christo renati sunt, videmus mortis lege constringi: per hoc quod videmus semper paruulos mori, cogimur confiteri semper paruulos nasci cum peccato originali. Facilius enim fieri posset, vt quamuis transeunte peccato, pœna minimè sequeretur, quam vt nulla communicatione peccati partem sumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergò, vt apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debitores, quoniam in ipso omnes, vt ait Apostolus, peccauerunt, & ipsa iam in principio vnde descendimus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua cõqueri audeat, quæ etiã non existẽtibus peccatis propriis, sola nascendi cõditione debetur.

Rom 5.
Peccatum ab Adã nos trahere ex eo est
euidens, quia pœnam mortis.
Pœnam hanc etiam culpæ est affinem.
Rom. 5.

19. LIBRO item sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Ego per vnum hominem in mundum intrãsse peccatum, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransîsse, in quo peccauerunt omnes, ab initio conuersionis meę sic tenui semper vt teneo. Extát libri quos adhuc laicus recentissima mea conuersione conscripsi, & si nondùm sicut postea factis literis eruditus, tamen nihil de hac re iam tunc sentiens, & vbi disputandi ratio poposcerat dicens, nisi quod antiquitus discit & docet omnis Ecclesia, in has videlicet magnas manifestásque miserias, in quibus homo vanitati similis factus est, vt dies eius sicut vmbra prętereát, & sit vniuersa vanitas omnis homo viuens, merito peccati originalis genus humanum fuisse collapsum, vnde non liberat nisi qui dixit, Veritas liberabit vos &, Ego sum veritas. &, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Rom. 5.
Originale peccatum omnes in miserias praecipitauit homines.
Psal. 143
Psal. 38.
Ioan. 8.
Ioan. 14.
Ioan. 8.

20. ET capite nono: His verbis meis ex libro meo abs te positis, ità resistendum putãsti, vt diceres hãc formam etiam in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo, nè quisquam damnetur nisi ex vitiis propriæ voluntatis, atque ideò nullum sit originale peccatum. Alioquin opus eius, vt dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, non potest approbari. Nec attendis quod diabolum non ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo angelo licèt bono, cuius tamen lex esset in membris repugnans legi mentis, per quam & cum qua, de homine nascitur omnis homo. Adiuuaret itaque te forsasè hoc argumentum, si vt homo ità diabolus gigneret filios, eósque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui homicida erat ab initio, quia hominem ab initio quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem, & in veritate per liberum arbitriũ non stetit, cadensque deiecit hominem, & aliud est quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertrãsiit, in quo omnes peccauerunt. Vbi euidenter expressum est, exceptis cuiusque hominis propriis, commune omnibus hominibus originale peccatum.

Ioan. 8.
Originale peccatũ cõmune omnibus.

21. Item

21. ITEM capite duodecimo: Commendat, inquit Apostolus, suam Charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multò magis iustificati nũc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. De hac ira dicitur, Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri. De hac ira dicit Hieremias Propheta, Maledictus dies ille in quo natus sum. De hac ira dicit sanctus Iob, Pereat dies ille in quo natus sum. De hac ira autem dicit idem ipse, Homo enim natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autem sicut vmbra, & nõ stabit. Nónne & huius curam fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu iudicum? Quis enim erit mũdus à sordibus? Ne vnus quidem, etiã si vnius diei fuerit vita eius super terram. De hac ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut vestis veterascit, testamentum enim à seculo, morte morietur. Itémque ipse, A muliere, inquit, initium est peccati, & propter illam morimur omnes. Et alio loco, Occupatio magna creata est omni homini, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. De hac ira dicit Ecclesiastes, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? De hac ira vox Apostolica est, Omnis creatura vanitati subiecta est. De hac ira plangit Psalmista, Ecce veteres posuisti dies meos, & substantia mea tanquàm nihil ante te, veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. De hac re plangit & alios. Quæ pro nihilo habentur, eorũ anni erunt: Manè sicut herba transeat, manè floreat & prætereat, vespere decidat, durescat, & arescat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem recõcilietur Deo. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum.

Ephes. 2. Hiere. 20. Iob 3. Iob 14. Eccl. 14. Eccl. 25. Eccl. 40. Eccl. 1. Rom. 8. Psal. 38. Psal. 89. Ioan. 3.

22. IDEM capite decimotertio: Audes te (alloquitur Iulianum negantem peccatum originale) agmini sanctorum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, martyrum, sacerdotúmque miscere cùm tibi dicant patriarchæ, etiam paruulis natis oblata sacrificia pro peccatis, eò quòd non sit mũdus à sordibus, nec infans vnius diei super terram: Cùm tibi dicant prophetæ, In iniquitatibus concepti sumus: Cùm tibi dicant Apostoli, quicunque baptizati sum' in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: vt existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuere autem Deo in Christo Iesu: Cùm tibi dicant martyres, secũdùm Adam carnaliter natos colluuionem mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vndè paruulis dimittantur in baptismo, non propria, sed aliena peccata: Cùm tibi dicant sacerdotes, carnali voluptate concretos priùs subire delictorum contagium, quam vitæ huius haurire munus. His te consociati præsumis, quorum fidem debellare conaris.

Iob 14. & 25. Psal. 50. Galat. 3.

23. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoquarto: Hi qui mortem solam venon etiam peccatum ex homine primo transiisse in genus humanum nituntur asserere, mirum si non intelligunt quibus sententiæ suæ laqueis obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniustum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt isti originalis peccati contagione pollutos, quósque manifestè constat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non posse voluntate contrahere cum mortem stipendium Apostolus esse peccati definiat, & rursum, aculeum mortis alligata est peccatum, quo vtique pungente mors alligata est homini. Sic enim peccatũ aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, sed quia per peccatũ mors in mundum intrauit: sicut veruleorũ poculũ mortis poculũ dicimus, nõ quod à morte poculũ detur, sed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iustitia paruulus subiicitur peccati stipendio si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quomodò videmus morte punctũ, si non senserit aculeum? Et cùm non sit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem suam, quæ iustitia est, vt imago Dei, quæ nihil potuit per seipsam delinquere, si nõ redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Et paulò pòst: Si ergò nolunt in ipsius Dei contumeliã mortifera impietate versari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte transmisisse peccatum.

Originale peccatũ paruulis inesse qui negant, Deum iniustum faciunt.

Rom. 6.

24. EX capite decimoquinto: Negãtes in paruulis nascentibus originale peccatum, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanã de virgine sine peccato accepisse concedunt: consequens igitur est, vt inter carnem nascentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet alterius paruuli nihil distare fateantur. Vndè consicitur, vt oẽs paruulos quos nasci asserunt sine peccato, dicant non egere saluatoris auxilio: atque ità laqueum Pelagiani erroris incurrunt, dum fidei catholicæ infideliter contradicunt. Si enim sine peccato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt dicant nihil esse in eis quod debeat spirituali regeneratione mundari? Et si remouent peccati originalis maculam à nascentibus paruulis, quid aliud nituntur, nisi diuinæ veritati succensere mendacium, quando eos in remissionem peccatorum, vident baptismatis accipere sacramentũ? Quod ideò vniformiter infantibus, maioribúsque confertur, vt omnibus originalis inesse peccati macula cognoscatur. Quisquis igitur salutem veram sempiternamq; desiderat adipisci, sensum hæreticæ prauitatis abiiciens, quos cum pœna peccati natos videt, cũ peccato quoq; natos non dubitet, audiatq; beatũ Iob dicentẽ: Quia nõ est mũdus à sorde, nec infans, cuius vnius diei vita est super terram. Beati quoq; Dauid fluctus pij cordis humilitate cõsideret, dicẽtis: Ecce in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoque Abrahę videat circuncisionis sacramentũ non sine tremẽda paruuli cõminatione mãdatũ. Ibi quippe Deus fidelis & iustus, qui non infert irã, vbi culpã nõ inuenit, patri nostro Abrahę sic loquitur: Masculus qui non fuerit circuncisus carnem præputij sui octauo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testamentũ meũ transgressus est. Quisquis itaque negat in paruulis secundùm carnẽ nascentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierum testamentum Dei transgredi, si

Saluatore eos non indigere neq; a baptismo concludunt.

Baptismus infantibus non minus quàm adultis tributus arguit eos peccato obnoxios.

Iob 14. Psal. 50. Gen. 17.

uno in illo transgressus est, in quo omnes peccauerunt, cùm & antequàm nascerentur, asserat Apostolus infantes nihil egisse boni vel mali, & videamus iam natos non solùm intra octauum diẽ natiuitatis suæ, quo tunc tempore circuncidi iubebãtur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantiæ suæ tempore in tantum non posse testamẽtum Dei transgredi, vt eis nec eiusdem testamenti cognitio valeat intimari. An illo quisquam beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnâsse mortem ab Adã vsque ad Moysen etiã in eos, qui non peccauerunt in similitudinẽ præuaricationis Adæ? Cui si fuerit illud è contrario replicatum, quod idẽ Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, quod paulò pòst exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores cõstituti sunt multi: Et cùm de Iudæis atque Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quę est in Christo Iesu Domino nostro, nónne illicò in magnas truderetur angustias, si non vtrunque sensum secundùm professionem catholicæ credulitatis acceperit, vt scilicet infantes propriis quidẽ operibus nihil deliquisse dicat, in illo autẽ primo homine omnes homines generaliter peccâsse cognoscat?

Rom. 9. — Rom. 5. — Ibidem. — Rom. 3.

25. ITEM de fide ad Petrum capite vigesimoquinto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, primos homines, id est, Adam & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare: eósq; non necessitate, sed propria voluntate peccâsse: illóq; peccato sic in deterius mutatam humanã naturã, vt nõ solũ in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiã in omnes homines transiret peccati mortisque dominium.

Primi parentes quales creati.

Peccatum & Mors in posteros Adæ simul transfusa.

26. PROSPER lib. 2. de vita cõtẽplatiua, cap. 20. Sicut quando in Adã fuimus omnes, ipso cadente occidimus: ità quia in Christo iã esse cœpimus, qui pro nobis omnib⁹ dignatus est mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ poteramus habere perdidimus: in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adam nos * sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suã transmisit, & pœnam: hic qui culpã nostrã suscipere, vt potè conceptus & natus sine peccato, nõ potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpã nostrã simul aboleuit, & pœnã: vt & totũ dicam, Adã nobis eripuit paradisum, Christus donauit cælum.

Primi & secundi Adam antithesis.

*al. *subnoxauit.*

Adam in nos culpam & pœnam transmisit.

27. ET contra Collatorem cap. 20. Quid peccato læsum est, si id læsum non est, vnde peccatũ est? (intelligit liberum arbitrium) Nisi fortè dicatur in Adæ posteros pœnam transisse, non culpam: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortè nõ dicitur. Nimis enim impiũ est hoc de Dei sentire iustitia, quòd à præuaricatione liberos, cũ reis voluerit esse damnatos. Patet ergò culpa, vbi non latet pœna, & societas peccati conuincitur de cõmunione supplicij: vt quod est humanæ miseriæ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis.

Pœnam cùm sentiamus etiam culpæ affines esse cõuincimur.

28. ITEM libro de ingratis contra Pelagianos capite quadragesimo:

Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens priùs intùs
Percussa est, quàm membra foris: cum mente receptum est,
Quod regione poli disiecta superbia suasit.

29. ET capite vigesimoseptimo:

Inuiolata Dei quondàm & sublimis imago
In primo cuncti fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
At postquam rupta mandati lege superbum
Consilium mixtum mundæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim virosa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.

Corruimus cum corrupto Adamo.

30. PETRUS Diaconus & reliqui in causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi in libro de incarnatione & gratia Christi, ad Fulgẽtium & alios Episcopos Africæ, capite sexto: (habetur inter opera Fulgentij) Adam serpentis astutia deprauatus, spontè diuinæ legis præuaricator effectus est, & ideò secundùm quod ei prædictum fuerat iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totúsque, id est, secundum corpus, & secundùm animam, in deterius commutatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio mancipatur. Ex hoc nullus est hominũ qui non huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati soluẽdum, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim cũ esset liber Adam, filios procreauit, sed postquã seruus peccati factus est. Ideò sicut omnis ab illo est, ità & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rursùs: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mũdum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergò omnimodò qui dicunt mortem solam, non & peccatum transisse in genus humanum. Cùm Apostolus & peccatum & mortem mundo per eum testetur illatum.

Omnes posteri Adam vinculo obstricti nascuntur.

Christus exceptus.

Rom. 5. — Ibidem.

Et peccatum & mors mundo illata per Adam.

31. AD Romanos quinto capite: Per vnum, &c. vt in textu.

1. B. AVGUSTINUS libro secundo contra Pelagium & Celestium, qui est de peccato originali, capite decimoquinto, loquens de Pelagio, qui in synodo Palæstina anathema dicere coactus erat illis qui docent, Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano. Quid (inquit beatus Augustinus) ad rẽ de qua nunc agimus pertinet, quod discipulis suis respondet, Ideò se illa obiecta damnâsse, quia & ipse dicit, non tantùm primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum, non propagine, sed exẽplo: id est, non quòd ex illo traxerint aliquod vitiũ, qui ex illo propagati sunt, sed quòd eum primum peccantẽ imitati sunt omnes, qui posteà peccauerũt. Aut quia dicit ideò infantes non in eo statu esse, in quo fuit Adam ante

præ-

præuaricationem, quia isti præceptum capere nondùm possunt, ille autem potuit, nondumque vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille nisi veteretur, non ei præceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet, qua verba tibi obiecta sic exponendo, rectè te putat damnâsse, quod dicitur, peccatum Adæ ipsi soli obfuisse & nõ generi humano, & infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adam fuit ante peccatum: & tamen his damnatis, nõ mendaciter tenere, quod in eius posteà conscriptis opusculis inuenitur, sine vllo malo, sine vllo vitio paruulos nasci, & hoc solũ in eis esse quod Deus condidit, non vulnus quod inimicus inflixit?

2. Et capite decimosexto: Nunquid hæc dicendo verba propter aliud obiecta, aliter exponendo id agit, vt se iudices non fefellisse demonstret? Prorsus non id efficit. Tanto enim iudices fefellit occultiùs, quanto exponit iste versutiùs. Episcopi quippe catholici, quando audiebãt hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano, nihil aliud eum sapere existimabant, quàm id quod catholica Ecclesia prædicare consueuit. Vnde veraciter paruulos in peccatorum remissionem baptizat, non quæ imitando fecerũt, propter primi peccatoris exemplum, sed quæ nascendo traxerunt, propter originis vitiũ. Et paulò inferiùs: Quando tibi illa damnanda obiiciebantur, non ea catholici Episcopi sic intelligebant, ideò cùm ille damnares, catholicum te esse credebant. Propterea ergò quod te illi sapere existimabant, absoluẽdum fuit: quod verò tu sapiebas, damnãdum fuit. Non ergò tu absolutus es, qui damnanda tenuisti: sed illud absolutum est, quod tenere debuisti. Vt autem tu absolutus putareris, creditus es sentire laudanda, cùm te iudices non intelligerent occultare damnanda.

Catholicæ Ecclesiæ de paruulorum peccato sententia.

3. Idem libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Hoc Apostolicũ testimonium in quo ait, Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors: conari eos (Pelagianos intelligit) quidem in aliam nouã detorquere opinionem, tuis literis intimâsti, sed quidnam illud sit, quod in his verbis opinẽtur, tacuisti. Quantũ autem ex aliis comperi, hoc ibi sentiunt, quòd & mors ista quæ illic cõmemorata est, non sit corporis, quam nolunt Adam peccãdo meruisse, sed animæ, quæ in ipso peccato fit, & ipsum peccatũ nõ propagatione in alios homines ex primo homine, sed imitatione trãsisse. Hinc enim etiã in paruulis nolunt credere per baptismũ solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omninò contendunt. Sed si Apostolus peccatũ illud commemorare voluisset, quod in hunc mundũ non propagatione sed imitatione intrauerit, eius principem nõ Adam, sed diabolum diceret, de quo scriptum est, Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legitur in libro Sapientiæ, Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam quoniam ista mors sic à diabolo venit in homines, non quòd ab illo fuerint propagati, sed quòd eum fuerint imitati, continuò subiunxit, Imitantur autem eũ qui sunt ex parte eius. Proindè Apostolus cùm illud peccatum ac mortem cõmemoraret, quæ ab vno in omnes propagatione transisset, eum principẽ posuit, à quo propagatio generis humani sumpsit exordium. Imitãtur quidem Adam quotquot

Rom. 5.

Pelagiani negant Adã peccãdo mortem corporis meruisse.

Et peccatum eius propagatione in posteros transisse.

1. Ioan. 3.

Sap. 2.

per inobedientiam transgrediuntur mandatũ Dei: sed aliud est quod exemplum est voluntate peccãtibus, aliud quod origo est cũ peccato nascẽtibus.

4. Item capite decimo: Deindè quod sequitur, In quo omnes peccauerunt: quàm circumspectè, quàm propriè, quàm sine ambiguitate dictũ est. Si enim peccatum intellexeris quod per vnum hominem intrauit in mundum, in quo omnes peccauerunt: certum manifestùmque est, alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantùm peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille vnus homo fuerunt. Si autem non peccatum, sed ille vnus homo intelligitur, in quo vno homine omnes peccauerunt: quid etiam ista manifestatione manifestius?

Rom. 5.

5. Capite item 11. Ergò & in eis qui nõ peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ. i. qui nondùm sua & propria volũtate sicut ille peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt, qui est forma futuri, quia in illo constituta est forma condẽnationis futuris posteris qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnationẽ nascerentur, ex qua non liberat nisi gratia saluatoris.

Peccatum voluntarium.

Propagatione in nos traductum.

6. Deinde capite duodecimo: Verùm illud diligentiùs intuere, quod ait, ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob vni' illius, & nõ potiùs ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio, non propagatio? Sed attẽde quod sequitur, Et non sicut per vnum peccantẽ, ità est & donum. Nam iudicium quidem ex vno in cõdemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant, vbi locum habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit, in condemnationẽ: quo vno, nisi delicto? Hoc enim explanat, cùm adiungit, Gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in cõdemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Nónne si nullum est originale delictum, non solùm ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad cõdemnationem ex multis delictis homines ducit? Neq; enim gratia multa delicta donat, & non etiam iudicium multa delicta cõdemnat. Aut si propterea ex vno delicto in condẽnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ condemnantur, ex vnius illius imitatione cõmissa sunt: eadem causa est, cur ex vno delicto etiam ad iustificationem duci intelligantur, quia omnia delicta quæ iustificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione commissa sunt. Sed hoc videlicet non intelligebat Apostolus, cùm diceret: Iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Immò verò nos intelligamus Apostolum, & videamus ideò dictum iudicium ex vno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiam si non esset in hominibus nisi originale peccatum.

Rom. 5.

7. Et capite decimotertio: Cur ob vnius delictũ mors regnauit per vnũ, nisi quia mortis vinculo tenebãtur in illo vno in quo omnes peccauerũt, etiã si propria peccata nõ adderẽt? Alioquin nõ solùm ob vnius delictũ mors per vnũ regnauit, sed ob delicta multa multorũ per vnum quemque peccantẽ. Nam si propterea cæteri ob alterius hominis delictum mortui sunt, quia illũ in delinquendo præcedentem, subsequentes imitati sunt, ille quoque & multò magis ob alterius delictũ mortuus est, quẽ

Originale peccatum etiã solum ad condemnationẽ sufficit.

diabolus delinquendo ità præcesserat, vt ei delictum etiã ipse suaderet: Adã verò nihil suasit imitatoribus suis, & multi qui eius imitatores dicũtur eum fuisse & tale aliquid commisisse, vel non audierunt, vel omninò non credunt. Quãnto ergò rectiùs, sicut iam dixi, diabolum principem constituisset Apostolus, à quo vno peccatum & mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco non propagationem, sed imitationem dicere voluisset. Multò enim rationabiliùs Adam dicitur imitator diaboli, quem suasorem habuit peccati, si potest quisque imitari etiam illum, qui nihil ei tale suasit, vel omninò quem nescit. Quid est autem quòd abundantiam gratiæ & iustitię accipiunt, nisi quòd non ei tantùm peccato in quo omnes peccauerunt, sed eis etiam quę addiderunt, gratia remissionis datur, eisque hominibus tanta iustitia donatur, vt cùm Adam consenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti. Et quid est, multò magis in vita regnabunt, cùm mortis regnum multò plures in æternam pœnam trahat, nisi intelligamus eos ipsos in vtroque dici qui transeunt ab Adã ad Christum, id est, à morte ad vitam, quia in vita æterna sine fine regnabũt, magis quàm in eis mors temporaliter & cum fine regnauit. Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad cõdemnationem, ità & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Hoc vnius delictũ, si imitationem attẽdamus, non erit nisi diaboli: sed quia manifestum est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda non imitatio, sed propagatio peccati. Vide plura ibidem capite decimoquinto.

Rom. 5.

Gratiæ abundantia ex quibus perspiciatur.

Rom. 5.

8. Idem libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos: Peccatũ protoplasti omnes trahimus, non morum imitatione, sed seminis cõceptione, sicut scriptum est: Eccè enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Cõstant etiam & imitatione morum peccata, imitando scilicet malos. Sed vt quis imitetur malos, naturæ est vitium deprauatæ qua factus est malus & malitiosus, nõ natura à Deo cõditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ ab Apostolo iam baptizati fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascẽs, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura est protoplasti, quæ prior in illo propter delictũ iram iudicis Dei iustè suscepit. Si enim delictum eius per quod, vt dixi, ad iram Dominum prouocauit, non traheremus, nunquàm natura filij iræ diceremur. Et ideò peccatum eius non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanum, cùm eius damnatione simul & culpam suscepimus. Eius enim nos vulneratos esse delicto, vas probat electionis, cùm dicit, Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerũt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullum excipit, quinimmò totum declarauit genus humanum. Peccauerunt enim omnes, cùm ex vno peccatore omnes nascimur peccatores. Propter quod iterùm Idem dicit Apostolus: Nam iudicium ex vno in cõdemnationem. Ex quo vno, nisi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qua ille est condemnatus? Quid est autem, & egent gloria Dei: nisi gratia Dei patris, per Iesum Christum qui est gloria Dei patris?

Originale peccatum trahimus conceptione seminis.

Psal. 50.

Ephes. 2.

Natura cur filij iræ dicamur.

Rom. 3.

Rom. 5.

Rom. 5.

9. Idem epistola octuagesimanona ad Hilarium, quęstione tertia: Quapropter si non sudẽt resistere Apostolo, (loquitur de Pelagianis) exponãt nobis quare iudicium ex vno delicto ducat in condẽnationem, cùm ex multis delictis homines damnãdi veniant ad iudicium? Aut si propterea ità dictũ putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati cæteri sunt, vt sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationémque traherẽtur, qui eum imitando multa peccãrunt, Cur non etiam de gratia & iustificatione dictum est? Cur non dixit similiter: Et gratia ex vno delicto in iustificationẽ? Sicut enim hominum multa delicta, inter illud vnũ quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur: ab vno quippe ad multa venerunt, vt à multis ad iudicium damnationémque ducerẽtur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum vnum cuius imitatione commissa sunt, & gratiã qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiã iustificandi venirent. Cùm ergò in vtroque, id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnũ & multa delicta, vna eademq; ratio sit, dicãt isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiã verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant ideò sic esse dictum, quia in hac causa duo constituũtur homines: Adã, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tãtùm ille homo, iste autem & Deus & homo, nõ quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adã, ità ista regeneratio vnum delictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidẽ generationi sufficit ad condemnationem vnius delicti connexio: quicquid enim posteà homines ex malis operibus suis addunt, non pertinet ad illam generationẽ, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi nõ sufficit illud delictũ tantùmodò soluere, quod ex Adã trahitur, sed quicquid etiã posteà ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Ideò iudicium ex vno in cõdemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

Rom. 5.

Originale peccatum non ex patribus trahere, ex Pauli loco emitur.

10. Libro item sexto contra Iulianum, capite duodecimo: De illis quoquè Apostolicis verbis in quibus impudentia mirabili, immò dementia resistitis fundatissimæ fidei, vbi ait: Per vnum hominẽ peccatum intrauit in mundũ & per peccatũ mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, frustrà sensum alium nouũ atque distortum, & à vero abhorrentem molitis exsculpere, affirmans ea locutione dictum esse, in quo omnes peccauerunt, ac si diceretur, propter quod omnes peccauerunt: sicut dictum est, In quo corrigit iunior viã suam: vt scilicet, nõ in vno homine omnes homines peccãsse intelligantur originaliter, & tanquàm in massæ vnione communiter, sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est, cùm imitantur illum, non cùm generantur ex illo. Non ergò huic sensui conuenit illa locutio, ità dictũ esse, in quo, velut dictum esset, propter quod. Nam propter hoc quisque peccat, quod sibi proponit vt peccet, vel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis verò ab omni humano sensu tam sit absurdus, vt dicat, propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit: cùm iste latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc vt aurum quod ferebat, auferret? Sic & cætera cuncta peccata, quæ propria quisque committit,

Rom. 5.

Idem locus excutitur, et originale peccatum generatione contrahi nõ imitatione docetur.

Psal. 118.

Absurditas expositionis Pelagianicæ.

mittit, habēt causas propter quas fiant, etiam, si nemo cogitet quod ille primus homo cōmisit, neq; illud sibi ad peccādum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id est, quoniā peccauit Adam, nec ipse Cain peccâsse dicendus est, qui eundem patrē suum nouerat. Propter quid enim fratrem suū occiderit, notum est: quia nō propter hoc quod perpetrauit Adam, sed quia bono eius inuidit.

Gene. 4.

11. Et sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Cùm cœperint vrgeri Pelagiani verbis Apostoli dicentis, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: quæ verba nescio quis nō intelligat, in quibus verbis nescio vtrùm quisquam expositorem requirat, conantur respōdere & dicere, ideò dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui posteà peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quàm conari tenebras aperto lumini offundere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationem dicis, quia primus peccauit Adā. Respondeo prorsùs, non primus peccauit Adam. Si primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostēdere Apostolus de origine venenatam, ideò eum posuit vndè nati sumus, non eum quem imitati sumus. Dicitur quidem & pater tuus, quē fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterùm parturio. Qui idētidēm dicit, Imitatores mei estote. Et propter ipsam imitationem dicitur impiis, Vos à patre diabolo estis. Nam constat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostram naturam nec condidit; sola in illa seductio est præcedentis, imitatio cōsequentis. Denique quomodo dictum est de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente & seducente peccare; aliud in illo peccare. Quia secundum propaginem carnis in illo eramus omnes antequàm nati essemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibi eramus, sic venenata est ista arbor, vbi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc est, principem peccati, & verè primum peccatorem nō pertinet origo, sed imitatio, cùm de illo scriptura loqueretur. Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Nunquid dictum est, in illo peccauerūt? Cùm verò de Adam diceretur propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, In quo omnes, inquit, peccauerunt. Nam si proptereà primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, non in origine; vt quid tam in longinquo, post iam prólixa tempora contra Adam quæritur Christus? Si omnes peccatorēs ad Adam proptereà pertinent, quia primus peccator, omnes iusti debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus quæritur? Expergiscere frater, quare Christus quæritur, nisi quia in Adam damnata est generatio, in Christò quæritur regeneratio? Proindè nemo nos fallat. Scriptura euidens est, authoritas fundatissima est, fides Catholicissima est. Omnis generatus damnatus, nemo liberatus, nisi regeneratus.

Rom. 5.
Pelagianorū falsa expositio.
Diabolus primus peccator.
Gal 4.
1. Cor. 4. & 11.
Ioan 8.
In Adam omnes eramus tā quàm in parē te, in radice.
Sap 2.
Rom 5.
In Adā generatio dānata.

12. Libro item tertio de peccatorum meritis & remissione, capite octauo: Nulla (inquiūt Pelagiani) ratione conceditur, vt Deus qui propria peccata, remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò nō iam aliena, sed propria: Aliena quippe erant, quādo hi qui ea propagata portarent, nondùm erant, nūc verò carnali generatione iam eorum sunt quibus nondùm spirituali regeneratione dimissa sunt.

Pelagianorū ratio refutata.
Generatione Adæ peccatū fit cuiusque proprium.

13. Idem libro sexto contra Iulianum, cap. 4. Quod dicis, alienis peccatis obnoxium nō teneri, interest quatenùs rectè possit intelligi. Neque nūc ago quòd peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum millia ceciderūt: & quòd de anathemate contra interdictum quia vsurpauit vnus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerant, vindicta processit. Alia disputatio est, neque nunc terrere nos debet, de hoc genere peccatorum siue pœnarum. Patrum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, & rursùs modo quodam reperiūtur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt contagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam à die exitus de vētre matris eorū, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolū dixisse cōmemoras: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisque propria corporis sui prout gessit siue bonum siue malum, quo modo in paruulis accipis? Verum & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem manifestabūtur, quo modo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit: nisi quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestātium, siue credunt, siue non credūt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquenque in seipso iam viuentem pertinet.

2. Reg. 24.
Iosu 7.
Primorū parentum peccata quomodo aliena & quomodo nostra.
Eccl. 40.
2. Cor 5.
Paruuli per corda & ora gestan: ium credunt.

14. Ad Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri.

15. Fulgentius de fide ad Petrum, capite vigesimosexto: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectū, & ob hoc natura iræ filium nasci. De quo dicit Apostolus, Eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri.

Ob peccatum orig. natura filius iræ omnis homo nascitur.
Ephes. 2.

16. Augustinus de natura & gratia cōtra Pelagianos, cap. 36. Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullā prorsùs, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Vndè enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatū fuerit ad vincendum omni ex parte peccatū, quæ concipere ac parere meruit eum quem constat nullū habuisse peccatū: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hic viuerent, cōgregare possemus, & interrogare vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: vtrùm hoc quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos quātalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamâssent, Si dixerimus quia peccatū non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. An illud humiliùs respōderent fortassè quàm veriùs.

S. Maria sine peccato.
1. Ioan. 1.

17. Sixtus quartus libro tertio extrauagantium communiū, titulo de reliquiis & veneratione Sanctorum, capite primo. Cùm præexcelsa meritorum

insignia, quibus regina cælorum virgo Dei genitrix gloriosa sedibus prælata æthereis, sydenibus quasi stella matutina præturilans, deuotæ considerationis indagine perscrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus, quòd ipsa (vt potè via misericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, consolatrix) pro salute fidelium, qui delictorum onere grauātur, sedula oratrix & peruigil ad Regem quem genuit intercedit: dignum (quin potius debitum) reputamus vniuersis Christi fideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiusdem virginis humilitatem ab æterno respiciēs pro reconcilianda suo autori humana natura, lapsu primi hominis æternę morti obnoxia, eam sui vnigeniti habitaculum sancti spiritus præparatione constituit, ex qua carnem nostræ mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret, & immaculata virgo nihilominùs post partum remaneret) de ipsius immaculatę virginis mira conceptione gratias & laudes referant, & instituta propterea Dei Ecclesia missas & alia diuina officia dicant, & illis intersint, indulgentiis & peccatorum remissionibus inuitare: vt exindè fiant eiusdem, virginis meritis & intercessione diuinæ gratiæ aptiores.

S. Mariæ elogia.

B. Mariæ mira conceptio.

18. Ioan eodem loco, capite secundo: Sanè cùm sancta Romana Ecclesia de intemeratæ sempérque virginis Mariæ conceptione publicè festum solenniter celebret, & speciale ac proprium super hoc officiū ordinauerit: nonnulli (vt accepimus) diuersorum ordinū prædicatores in suis sermonibus ad populum publicè per diuersas ciuitates & terras affirmare hactenùs non erubuerunt, & quotidiè prædicare non cessant, omnes illos qui tenent aut asserunt eandem gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audientésque sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, cōfectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt: ex quorum assertionibus & prędicationibus non leuia scandala in mētibus fideliū exorta sunt, & maiora meritò exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerariis ausibus ac peruersis assertionibus ac scandalis quæ exinde in Dei Ecclesia exoriri possunt (quantum nobis ex alto conceditur) obuiare volētes, motu proprio, nō ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiā, sed de nostra mera deliberatione & certa scientia huiusmodi assertiones prędicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet qui affirmare præsumerent, eos qui crederent aut tenerēt eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua cōceptione præseruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officium conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere: vt potè falsas & erroneas, & à veritate penitùs alienas, editósque desupèr libros prædictas id continentes, quo ad hoc authoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus: Ac motu, scientia & authoritate prædictis statuimus & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicunque alij cuiuscunque status, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cætero ausu temerario præsumpserint in eorum sermonibus ad populum, seu aliâs quomodolibèt affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere postquàm de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sentētiam eo ipso incurrant: à qua ab alio quàm à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia & authoritate similibus simili pœnę ac censurę subiicientes eos qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hęresis crimen vel peccatum incurrere mortale: cùm nondùm sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Non obstantibus cōstitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis quibuscunque, quibus communiter vel diuisim à sede Apostolica indultum existat quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam ac expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem.

Festi institutio.

De conceptione B. Mariæ diuersa sentientes comprehensi sunt, nè alteri alteros hæreseos condemnent ante determinationē Ecclesiæ.

A Romana Ecclesia nihil certi de cōceptione B. Mariæ decisum.

19. Concilium Tridentinum sessione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamen hęc ipsa sancta Synodus, non esse suę intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Dei genitricem virginem Mariam, sed obseruandas esse constitutiones felicis recordationis Sexti papæ quarti, sub pœnis in eis constitutionibus contentis quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

A. Peccatum hoc originis, quod inest vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanę [a] naturę vires, neque per aliud remediū tollitur, quā per meritū [b] vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo [c] reconciliauit in sanguine suo, factus nòbis [d] iustitia, sanctificatio & redemptio: Huius verò meritum [e] per Baptismi sacramentum in forma Ecclesię ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicatur: quia [f] non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, [g] *Eccè Agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.* Et illa, [h] *Quicunque baptizati estis, Christum induistis.*

a Aug. epist. 28 Enchir. cap. 48. Fulg. de incar. & gratia Christi, cap. 16.
b 1. Timoth. 2. b
c Rom. 5 b Petrus Diac. de incar. & gratia Christi, cap. 16 Bern. epist. 190
d 1. Cor. 1 d Bern. ser. 2. de Purificat.
e Tit. 3 b
f Actor. 4. b
g Ioan. 1. d
h Gal. 3 d Aug. lib. 6. contr. Iulian. cap. 3.

Ex can. sess. 5.

B. Vndè

i 1 can. 4. tel. 5.

B. Vndè errant grauiter, qui negant paruulos[i] recentes ab vteris matrum baptizandos esse, etiamsi fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certè etiam hi in remissionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod[k] regenerationis lauacro expiari necessè est ad vitam æternam consequendam, quoniam non aliter intelligendum est, [l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt*: nisi quemadmodùm Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerũt, ideò in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mũdetur, quod generatione contraxerunt. [m] *Nisi* enim *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

i Conc. Mil. can. 2. Aphric. can. 77.
k Aug. libr. 1. de pec. merit. c. 16 lib. 4. cõ. 2. epist. Pelag. cap. 4
l Rom. 5. Aug. lib. 4. cõt. 2. epist. Pelag. cap. 4 lib. 2. cont. Pelag. & Celest. c. 40.
m Ioan. 3.

TESTIMONIA.

Anima sua culpa lapsa, sola Dei gratia restauratur.

1. A. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Certus sum animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius vel suæ voluntatis virtute tanquàm sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ: nec omninò esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcunque autem sine gratia mediatoris & sacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam, quę facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem, & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hęc sunt quæ de anima firmissimè teneo. Et paulò pòst: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam sit eligenda scire desidero. Quæcunque enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus, omni animæ etiam paruuli infantis necessariam esse liberationem ex obligatione peccati, eámque nullam esse nisi per Iesum Christum & hunc crucifixum?

Mediator Christus omnibus ad liberationẽ necessarius.

Liberatio vt omnibus necessaria, ita nulla nisi per Christum.

2. Et in Enchiridio capite quadragesimooctauo: Vnum peccatum, quod tam magnum in loco & habitu tantæ infelicitatis admissum est, vt in vno homine originaliter, atque, vt ità dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur, non soluitur ac diluitur nisi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, qui solus potuit ità nasci, vt ei opùs non esset renasci.

Originale peccatum nõ nisi per mediatorem Christũ soluitur.

3. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite decimoseato: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminẽ facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quęrere & saluum facere quod perierat. Pro impiis mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorẽ suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus: quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ

Nec naturæ vires nec lex à peccato originali liberat.

Ephes. 5.

vtique, ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantum natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces?

Psal. 89.

Rom. 7.

4. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionẽ semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

5. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secũdùm tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono fortsitã quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Si qua ergò in Christo noua creatura: vetera trãsierunt, eccè facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christũ: & dedit nobis ministerium reconciliationis. quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infrà: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgẽtium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatũ mũdo illata) nullus omninò liberatur, nisi gratia redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vt potè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educe-

Ioan. 8. ret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit.

8. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem iustè homo addictus sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniá hoc quoque fuit de misericordia liberantis, vt (quod congruebat remediis liberandi,) iustitia magis cótra inuasorem quàm potentia vteretur. *Liberationis modus iustissimus.* Quid namque ex se agere poterat vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proinde aliena qui caruit sua, & ipsa sic est: Venit princeps huius mundi, & in saluatore non inuenit quicquã: & cùm nihilominùs Innocẽti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quando is qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundò homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit, nec alter iã inueniatur qui forefecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus vnus est Christ⁹. Satisfecit ergò caput pro mẽbris, Christus pro visceribus suis, quando iuxta Euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donãs nobis omnia delicta, delens quod aduersùm nos *Coloss. 2.* erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates.

9. PRIORI ad Corinthios primo capite: Ex ipso autẽ vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiẽtia à Deo & iustitia & sanctificatio & re- *Ierem. 9.* demptio: vt quẽadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minùs ab angelis, factúsque est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum quæ in cælis sunt, & quæ super terram: iam hoc planè iam suscepimus Deus misericordiam tuã in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filij iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filij? & quam misericordiam consequuti? Nempe filij ignorãtiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos, mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia, eneruauerat nos, malitia dia- *Miseria quibus circúdari nascimur.* boli expositos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsùs ignari, deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur & detineremur inertia: postremò captiui sub pessimo crudelissimóque tyranno, vt licèt prudẽtes essemus atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. *Magna misericordia indiget hæc tanta miseria.* Nunquid non misericordia & miseratione multa opùs habet tanta miseria? Aut certè si iam salui sumus ab hac triplici ita per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia & sanctificatio & redemptio: quanta nobis vigilantia opùs est dilectissimi, né fortè (quod absit) inueniantur nostra nouissima peiora prioribus, si denuò cótingat iram incendere, vt potè qui non natura iam sed propria voluntate filij iræ sumus?

11. AD Titum tertio capite: Cùm autẽ benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis & renouationis Spirit⁹ sancti, quẽ effudit in nos abũdè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Iesu Christi nazareni, quem vos crucifixistis, quẽ Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificãtibus: qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioãnes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis per fidẽ in Christo Iesu. Quicũque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Non habere paruulos vitam, nisi habeant Christum, quem proculdubiò habere non possunt, nisi induerint eum: eo modo *Galat. 3.* quo scriptum est: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non ergò eos habere vitam, nisi habeant Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in epistola sua, Qui habet filium, *1. Ioan. 5.* habet vitam: qui non habet filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui qui nõ habẽt vitam, pro quibus est Christus mortuus vt habeant. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò *2. Co. 5.* omnes mortui sunt. Ideò autem mortuus est, sicut *Heb. 2.* legitur ad Hebræos, vt per mortem eius euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum. Quid ergò mirum, si paruuli quandiù mortui sunt antequàm incipiãt eum habere qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt qui potestatem habet mortis?

1. B. CONCILIVM Milenitanum canone secũdo: Item placuit, vt suprà quæstione prima de sacramento Baptismi, B. testim. septimo. & ibidẽm vide plura de hac re testimonia.

2. CONCILIVM Africanum canone septuagesimoseptimo: Item placuit, &c. vt loco citato in Concilio Milenitano.

3. AVGVSTINVS libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimosexto: Ex hac inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opùs habet, vt nõ solùm ad regnũ Dei perducatur, verumetiam à peccati damnatione liberetur. *Regeneratio omnibus necessaria carnaliter genitis.* Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxij nascuntur in carne, & simul iustitiæ vitæque æternæ secundi hominis sociati renascuntur in baptismo.

4. ET libro quarto cõtra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Iacet inter illos (Manichæos scilicet & [illegible]agianos) in paruulis humana creatura institutione bona, propagatione vitiata bonis suis

suis confitens optimum conditorem, malis suis quærent misericordissimum redemptorem, Manichæos habens bonorum suorum vituperatores, Pelagianos habens malorum suorum negatores, vtrosque persequutores. Et quamuis per infantiã loqui non valeat, specie tamẽ tacita & infirmitate abdita, impiam vanitatem vtrorumque cõpellat, & illis dicẽs, ab eo qui bona creat, credite me creari, & istis dicens, ab eo qui me creauit, sinite me sanari. Manichæus dicit, nihil est huius infãtis, nisi animæ bona liberãda, cætera non ad Deum bonũ, sed ad principem tenebrarum pertinent respuenda. Pelagianus dicit, immò huius infantis nihil est liberandum, quia totum ostendimus saluum. Ambo mẽtiuntur. Sed mitior est iam carnis solius accusator, quàm qui in vniuersum conuincitur sæuire laudator. Sed neq; Manichæus humanæ animæ subuenit blasphemãdo authorem totius hominis Deum, nec Pelagianus humanæ infantiæ diuinam gratiam subuenire permittit, negando originale peccatum. Deus ergo miseretur per catholicam fidem, quæ vtranque redarguendo perniciẽ infantibus subuenit ad salutem, Manichæis dicens, Audite Apostolum clamantem, Nescitis quia corpus vestrum templum est in vobis spiritus sancti? & Deum bonum creatorem credite corporum, quia nõ potest esse tẽplum spiritus sancti opus principis tenebrarũ. Pelagianus dicens, In iniquitatibus conceptus est, & in peccatis eum mater eius in vtero aluit, quem conspicitis paruulum. Quid eum tanquàm ab omni noxa liberum defendendo, nõ permittitis per indulgentiã liberari? nemo mũdus a sorde, nec infans cuius dies vnius vita sit super terram. Sinite miserum remissionem accipere peccatorũ per eum, qui solus nec paruus nec magnus potuit habere peccatum.

Manichæi erroris & Pelagiani collatio. — *1. Cor. 3.* — *Psal. 50.* — *Iob 25.*

5. Ad Romanos quinto capite: Per vnum hominem, &c. vt in textu.

6. AVGVSTINVS libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Volũt ex verbis Apostoli in suum sensum homines (Pelagianos intelligit) detorquere. Vbi enim ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit: ibi volunt intelligi nõ peccatum pertransisse, sed mortem. Quid est ergò quod sequitur, in quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo vno homine peccâsse dicit omnes Apostolus, de quo dixerat, Per vnum hominem peccatum intrauit in mũdum: aut in illo peccato, aut certè in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, sed in quo omnes peccauerunt: Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet ergò eligant, aut enim in illo homine peccauerũt omnes, & ideò dictum est, quoniam quando ille peccauit, in illo erant omnes: aut in illo peccato peccauerũt omnes, quia generaliter omniũ factum est, quod nascentes tracturi erant omnes: aut restat vt dicãt, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodùm possit intelli, non planè video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant. Nam peccato præcedente, mors sequitur, nõ morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum, id est, aculeus cuius pũctione fit mors, non aculeus quo pũgit mors. Sicut venenum si bibitur, appellatur poculum mortis, quòd eo poculo facta sit mors, non quòd morte sit poculum factum, aut à morte sit datum. quòd si proptereà non potest illis verbis Apostoli peccatum intelligi, in quo omnes peccauerũt, quia in Græco vnde trãslata est Epistola, peccatum fœminino genere positũ est, restat vt in illo primo homine peccâsse omnes intelligantur, quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vndè peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascẽdo non soluitur. Nã & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptũ est, in quo omnes peccauerunt: ait enim in quo, id est in Adam, omnes peccauerũt. Deindè addidit, Manifestum in Adam omnes peccâsse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptos, omnes quos genuit nati sunt sub peccato. Hæc scribens Hilarius sine ambiguitate cõmonuit, quo modo intelligẽdum esset, in quo omnes peccauerũt. Propter quid autem idem Apostolus dicit nos per Christũ recõciliari Deo, nisi propter quod fuimus inimici? Et hoc quid est, nisi peccatum? Vndè & Propheta dicit: Peccata vestra separant inter vos & Deum. Propter hãc ergò separationẽ mediator est missus, vt tolleret peccatũ mũdi, per quod separabamur inimici, & recõciliati ex inimicis efficeremur filij.

Rom. 5. — *Mors.* — *1. Cor. 15.* — *Rom. 5. ἁμαρτία. In Adam omnes fuimus.* — *In Adã quasi in massa omnes peccauimus.* — *Esa. 59.*

7. ITEM libro secundo contra Pelagiũ & Celestium, capite quadragesimo: Ipsa sanctæ Ecclesiæ sacramenta satis indicant paruulos à partu etiam recentissimos, per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiã prius exorcizatur in eis & exufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum à quibus portantur, sese renunciare respondent.

Paruuli de diaboli seruitio in baptismo liberantur. — *Exorcismi ante baptismũ.*

8. IOANNIS tertio capite, Nisi quis, vt in textu.

IIII.

De reliquiis originalis peccati in baptizatis.

Sx can. 9. sess. 5.

PRÆTEREA confitendum est, reatũ originalis peccati per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, remitti: & in baptizatis[a] totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, tolli, non radi tantùm, aut imputari. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil[b] est damnationis iis, qui verè[c] consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundùm carnem ambulant, sed[d] ve-

[a] Aug. lib. 1 cont. 2. ep. Pelag. ca. 13. 14. li. 6. con. Iulia. cap. 5. li. 2. con. Pelagium & Celest. cap. 39 & 40. Vide quæst. 3 de sacramento baptismi.
[b] Rom. 8. a.
[c] Ibid. 6. a.
[d] Ephes. 4. c. Colos. 5. b.

terem hominem exuëtes, & nouum qui secundùm Deum creatus est induëtes, innocëtes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt:[e] hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsùs eos ab ingressu cæli remoretur. Ac interim fateri oportet, manere in batizatis[f] concupiscentiam vel fomitë: quæ cùm ad agonem[g] relicta sit, nocere non consentientibus,[h] & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet: quinimmo qui[i] legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam quam aliquando[k] Apostolus peccatum appellat, Ecclesia Catholica nunquàm intellexit peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex[l] peccato est, & ad peccatū inclinat.

e Rom. 8.c
f Aug li. 2. de peccat. merit. cap. 28.
g Idem li. 2. cont. Iulian. lib. 2 de pecc. mer. cap. vlt.
h Idem li. 5. de ciuit. Dei, cap. 25. lib. 5 cötra Iulian. cap. 5.
i 2. Timoth. 2.a
k Rom. 7.b
l Aug. lib. 6. contr. Iulian. cap. 3. &c. 6. de verb. Apost.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicūt etiam (Iulianus scilicet & Pelagianus) baptisma nō dare omnë indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecanda peccata. Nam & istam similitudinem comperi suę illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos sentiamus atque dicamus. Sed de ista cōcupiscentia carnis falli eos credo vel fallere, cum qua necessè est vt etiam baptizatus, & hoc si diligëtissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat.

Pelagianus error, baptismo radi peccata, non tolli.

Concupiscentia remanet in baptizatis.

2. ET capite decimoquarto: Nullus in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostol⁹, Si quis sine peccato: vbi ait, Si quis sine crimine est. Aut si dixisset, nullum peccatum habentes: vbi ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autë in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersùm nos inflëtur & dirūpantur insania: nō quia peccati aliquid remaneat, quod in baptismate nō remittatur, sed quia in nobis in huius vitę infirmitate manentibus quotidiè fieri non quiescunt, quæ fideliter orantibus & misericorditer operātibus quotidiè remittātur. Hęc est fidei Catholicæ sanitas, quā sanctus vbique seminat spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas & præsumptio spiritus.

1. Tim. 3.

Nihil peccati baptismus relinquit.

3. IDEM libro sexto contra Iulianū, capite quinto: Iam nunc illam tuam discutiamus calumniam, qua me dixisse, criminaris, baptizatos ex parte mūdari. Et infrà: Dixisse me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico. Attende quod dico. Gratia perfectè hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenámque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiā perfectè innouat hominë, quantum attinet ad liberationë, ab omnibus omninò peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nūc corpus aggrauat animam. Et interiectis nonnullis: Quamuis iam peccato mortui, Deo viuamus: est tamen quod in nobis mortificemus, vt non regnet peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis eius, à quibus nos soluit, nè his essemus obnoxij plena atque perfecta remissio peccatorum & remanserunt in nobis cum quibus generātur bella castrorum. Nec ità multò pòst: Quamuis itaque sacro baptismate sanctificetur & corpus, ad hoc tamë sanctificatur, vt per remissionem peccatorum nō solùm præteritis peccatis omnibus, verumetiam ipsi quæ inest carnis concupiscentiæ nō sit obnoxium, cui necessè est obnoxius omnis homo nascatur, etiā moriturus obnoxius, si nō renascatur. Vbi ergò me audisti siue legisti dicentem, non innouari homines per baptismum, sed quasi innouari: non liberari, sed quasi liberari: non saluari, sed quasi saluari: absit vt ego inanem dicerem gratiam lauacri illius in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram? Qua gratia liberor, vt scio, nè inferam in tentationem, à concupiscentia mea abstractus & illectus, atque vt exaudiar dicens cum coniortibus meis, Dimitte nobis debita nostra. Qua liberabor, vt spero, in æternū, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ. Non igitur ego inanë facio Dei gratiam: sed tu eius inimicus inanë quęsisse videris iactantiam. Item infrà: Quapropter dimittuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter vel scienter adiecta. Sed cùm dicit Apostolus Iacobus, Vnusquisque tëtatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à patiëte discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit: non cōcipit nisi illexerit, hoc est, ad malū perpetrandum obtinuerit volëtis assensum. Quod ergò aduersùs eam dimicatur, hoc agitur, nè cōcipiat, pariátq; peccatū. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentię fœtibus, si illic etiam ipsa cōsumpta est, quo modo cōtra eā nè cōcipiat, dimicāt sancti liuore corporis, pedore mëbrorū, cōtritione carnis. Deniq; post nōnulla inserta: Tu qui putas, quòd si malū esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, multū erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planiùs ita dicitur, Omni reatu omniū malorū caret, non omnibus malis. Nūquid enim caret corruptione corporis? An nō est malum quod aggrauat animam, & errauit qui dixit, corpus enim corruptibile

Baptismus liberat ab omnibus peccatis.

Rom. 6.

Plena & perfecta remissio peccatorum in baptismo.

Calumnia Iuliani. Baptismus innouat, liberat, saluat.

Matth. 6. Rom. 7.

Iac. 1.

Concupiscentia remanens non est peccatum.

Omne peccatū, omnis reatus baptismo tollitur.

Sap. 9.

ptibile aggrauat animam.

4. ITEM libro secundo contra Pelagium & Celestiũ, seu libro de gratia & peccato originali contra eosdē, capite trigesimonono: Ad beatam perfectionem huius, quod nūc datur, sancti lauacri gratia peruenitur. Quia enim regeneratione spiritus modò fit, vt peccata omnia præterita remittātur, eius merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam vitam, qua in ipsa carne incorruptibiliter resurgente peccatorum omnium incitamenta sanētur. Sed ea salus adhuc in spe facta est, non tenetur in re, neque possidetur per præsentiam, sed expectatur per patientiam.

5. ET capite quadragesimo: Ac per hinc non solum peccata omnia, quorũ nunc remissio fit in baptismo, quæ reos faciunt, dũ desiderijs vitiosis cōsentiunt atque peccatur, verum etiam ipsa desideria vitiosa, quibus si nō consentitur, nullus peccati reatus contrahitur, quæ non in ista, sed in alia vita nulla erunt, eodem lauacro baptismatis vniuersa purgantur. Reatus itaque vitij eius de quo loquimur, in regeneratorum prole carnali tādiu manebit, donec & illic lauacro regenerationis abluatur. Plura vide de hac re testimonia, quęstione tertia de sacramento Baptismi, A. & B.

Baptismo & peccata & desideria vitiosa purgantur.

6. AD Romanos octauo capite: Nihil ergò nunc dānationis est iis qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnem ambulāt. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

7. ET capite sexto: Quid ergò dicemus: Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicūque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? cōsepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

8. AD Ephesios quarto capite: Deponite vos, secūdùm pristinam cōuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secūdùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mētis vestræ: & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

9. AD Colossenses tertio capite: Mortificate ergò membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscētiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus. propter quæ, venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus & vos ambulāstis aliquādo, cùm viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiā, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouũ eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

10. AD Romanos octauo capite: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Nō enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater.) Ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autē filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & cōglorificemur.

11. AVGVSTINVS libro secūdo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Hęc lex peccati, quod etiam peccatũ appellat Apostolus, cùm dicit, Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendũ desiderijs eius: nō sic manet in mēbris eorũ, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquàm nō sit eius facta remissio, vbi omninò plena & perfecta sit remissio peccatorũ, omnibus inimicitijs interfectis quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis tanquàm superatum & peremptum, si non illicitis cōsensionibus quodam modo reuiuiscat, & in regnũ propriũ dominationémq; reuocetur. Ab hac autē vetustate carnis, in qua est lex ista peccati vel peccatum iam remissum, vsque adeò spiritus vita discernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiā renascūtur, vt parùm fuerit Apostolo dicere, tales non esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa illos carne nō esse antequam ex hac mortali vita migrarent. Qui enim in carne, inquit, sunt, Deo placere nō possunt: vos autē non estis in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Verũtamen sicut ipsa carne quamuis corruptibili benè vtūtur qui membra eius ad opera bona cōuertũt, in qua carne non sunt, quia nō secundùm eam sapiunt neque viuunt: sicut denique etiam morte, quę primi peccati pœna est, benè vtuntur, qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacunque vera & sancta iustitia fortiter & patienter impendunt: sic illa etiam lege peccati, quod iam remissum in vetustate carnis manet, benè vtuntur cōiugati fideles, qui ex eo quòd sunt in Christi nouitate, dominari sibi libidinem minimè patiūtur, ex eo autem quòd adhuc trahunt Adæ vetustatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generant cum ea propagine peccati, qua illi qui renati sunt, obnoxij nō tenentur, & qua illi qui nascuntur, renascendo soluuntur. Et paulò pòst: Nec miretis, quòd dixi, manente concupiscentiali lege peccati, reatum eius solui per gratiam sacramenti. Sicut enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam pręterierunt & nō sunt, eis tamen præteritis & non iam existentibus, reatus eorum manet, nisi peccatorum remissione soluatur: sic contrà in hac non iam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ, reatus eius soluitur & non erit, cùm fit in baptismo plena remissio peccatorum. Denique si continuò consequatur ab hac vita migratio, nō erit omninò quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quę tenebant. Sicut ergò non est mirum præteritorũ dictorum, factorũ, atque cogitatorũ reatum manere ante peccatorum remissionem: sic contrà nō debet esse mirum manentis concupiscentiæ reatum præterire post peccatorum remissionem.

Rom. 6.

Inimicitiae plenè sublatæ in baptismo.

Rom. 8

Concupiscentia manet, reatu eius sublato.

Concupiscentia remanens reatu plane expers.

12. IDEM libro secundo contra Iulianum, ante finē: In hac vita humanam iustitiam in quadā militia bellóque cōstituit, non solùm aduersùs æmulas aëreas potestates, sed aduersùs ipsas nostras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos decipere, vel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipsam carnem aduersariam grauem dicit, cuius vtique natura sicut primitùs condita est, nobiscũ cōcordissima permaneret, nisi primi hominis pręuaricatio eā vitiata, suo nobiscũ languore confligeret.

In hoc bello ille vir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, immò impossibilitas, nisi Dei gratia opitulerur, ostendit. Dicit mortua quædam vitia per remissionē in baptismate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodam modo sepulturam. Et in quo ipso opere talem describit cum vitiis mortuis nos habere conflictum, vt nō quod volumus, agamus, sed quod odio habemus, hoc faciamus. Multa in nobis peccatū nobis reluctātibus operari, rediuiuas plerūq; resurgere voluptates. Luctandū nobis esse aduersùs carnem, aduersùs quam luctatus est Paulus, quādo dicebat, Video aliā legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Præcipit nè carni nostræ confidamus, nè nos ei credamus, cùm Apostolus clamet, Scio quia nō habitat in me, id est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autē bonū nō inuenio. Ecce quantam nos pugnam cū mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiæ fidelis doctor ostendit. Quo modo enim peccatum mortuum est, cùm multa operetur in nobis, reluctātibus nobis. Quæ multa? nisi desideria stulta & noxia, quæ cōsentientes mergunt in interitum & perditionem: quæ vtique perpeti, eisque non cōsentire, certamē est, conflictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, nō naturæ aduersùs naturam, sed naturæ aduersùs vitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omninò sanandum. Quo modo ergò mortuum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, & quo modo habitare in mēbris fatemur, & multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non cōsentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur, nisi quia mortuum est in eo reatu quo nos tenebat, & donèc sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortuū? Quamuis iam nō eodem modo appelletur peccatum, quo facit reū, sed quòd sit reatu primi hominis factum, & quòd rebellādo nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominū nostrum, nè sic etiam mortuū peccatum rebellet, vt vincendo reuiuiscat & regnet. In hoc bello laborantes, quandiù vita humana tentatio est super terram, nō ideò sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatū dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quātum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donèc sanaretur hoc malum, si ei nūquàm cōsentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vndè quotidie dicamus, Dimitte nobis debita nostra.

Mortuorum per baptismū vitiorū curanda sepultura.
Rom. 7.
Cum mortuis peccatis pugna habenda. Ambrosius in ps.
1. Tim. 6.
Concupiscentia remanens quo sensu peccatū vocetur.
Ad agonem relicta concupiscentia.
Concupiscentiæ nisi consentiremus, absque peccato remaneremus.
Math. 6.

13. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vltimo: In paruulis certè gratia Dei, &c. vt quæstione tertia de sacramēto Baptismi, C. testimonio decimoseptimo, & plura ibidèm.

14. ITEM libro primo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo fidit, in eòque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mēs talis quibuslibet carnis voluptatibus ad cōsensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribūdis habitat, præter nostræ voluntatis legē quasi lege sua mouetur: quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

Concupiscentia sine consensu culpa caret.

15. ITEM libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum est, obsecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, si iam erant possessi quodam modo malis desideriis cordis sui? Nunquid autem consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committēda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, vtique vt consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustrà dictum est, Post cōcupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quòd tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersùs eas gloriosa certamina, si viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat quod scriptum est, Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, quod quid aliud, quàm desideria eius mala, faciet te gaudiū inimicis & inuidis tuis? Nūquid iam iste reus est habendo tales animæ cōcupiscentias, quas ei præstare non debet, nè in gaudiū veniat diabolo & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? cùm ergò dicitur homo tradi desideriis suis, indè fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Rom. 1.
Eccl. 18.
Eccl. 18.
2. Pet. 2.

16. POSTERIORIS ad Timotheum secūdo capite: Nam & qui certat in agone, nō coronatur nisi legitimè certauerit.

17. AD Romanos septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebā, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem cōcupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum: peccatum reuixit. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Quod ergò bonū est, mihi factum est mors: Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatum per mādatum. Nūc autem iam nō ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Non enim quod volo bonū, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autē quod nolo, illud facio: iam nō ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

18. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianū, capite vndecimo: Quòd verba Apostolica, vbi dicit, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: & cætera vsque ad illud, vbi ait, miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: me affirmas aliter intelligere quàm eorū ipsū caput debet intelligi, nesciēs mihi plurimū tribuis. Non enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo euertitur hæresis vestra, quemadmodùm verè intelligendus est, immò verò ego priùs eum aliter intellexeram, vel potiùs nō intellexeram, quod mea quædam illius tēporis scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus de seipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cùm esset spiritalis, & quòd captiuus duceretur

Rom. 7.

sub

ſub lege peccati, quæ in membris erat eius. Ego enim putabã dici iſta nõ poſſe, niſi de iis quos ità haberet carnis cõcupiſcentia ſubiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret, quod de Apoſtolo dementis eſt credere, cùm etiam innumerabilis multitudo ſanctorum, nè concupiſcentias carnis perficiat, contra carnem ſpiritu concupiſcat. Sed poſteà melioribus & intelligẽtioribus ceſſi, vel potiùs ipſi, quod fatendum eſt, veritati, vt viderem in illis Apoſtoli vocibus gemitũ eſſe ſanctorum, contra carnales concupiſcentias dimicãtium. Qui cùm mente ſint ſpiritales, adhuc tamen iſto corru-
Sap. 9 ptibili corpore quod aggrauat animam, rectè intelliguntur eſſe carnales, qui erunt & corpore ſpiritales, quando ſeminatum fuerit corpus animale,
1. Cor. 15. & reſurget corpus ſpiritale. Et rectè adhuc intelliguntur ex parte captiui ſub lege peccati, quæ deſideriorum quibus nõ conſentiunt, motibus ſubiacet. Hinc factum eſt vt ſic iſta intelligerẽ, quemadmodùm intellexit Hilarius, Gregorius, Ambroſius, & cæteri Eccleſiæ ſancti noriq; doctores, qui & ipſum Apoſtolum aduersùs carnales concupiſcentias quas habere nolebat, & tamen habebat, ſtrenuè confliɤiſſe, eundémque conflictum ſuum illis ſuis verbis conteſtatum fuiſſe ſenſerunt. Contra quos motus priùs vtique debellãdos nè dominentur, & poſtea ſanandos vt penitus extinguantur, etiam ipſa glorioſa certamina ſanctos exercere confeſſus es. Simul itaque cognoſcamos verba pugnantium, ſi pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, ſed viuit Chriſtus in nobis, ſi & ad pugnam contra cõcupiſcentias exercendam, & ad victoriam vſque ad conſumptionem earundẽ hoſtium capeſſendam, in illo fidimus, non in nobis.
Ipſe quippe factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redẽptio, vt quemadmodùm ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non eſt ergo cõtrarium, ſicut putas, vt qui dicit, Viuo nõ ego iam, viuit verò in me Chriſtus: dicat etiam, Scio quia nõ habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum. Inquantùm quippe in illo viuit Chriſtus, intantùm expugnat & ſuperat quod nõ habet bonum in eius carne, ſed malũ. Neque enim rectè cuiuſquam ſpiritus concupiſceret aduersùs carnem ſuam, niſi habitaret in illo ſpiritus Chriſti. Abſit ergò vt dicamus, quod nos dicere inſimulas, Apoſtolum ſic iſta dixiſſe, quaſi qui ſe vellet intelligi renitentem, in ſcortũ aliqua manu peſtiferæ voluptatis abduci: cùm dicat, Non ego operor illud: oſtendens concupiſcentias carnis ſolũ impulſum libidinis operari, ſine conſenſione peccati. 1 Cor. 1. Hier. 9. Gal. 2. Rom 7.

19. Et ſermone ſexto de verbis Apoſtoli: Demõſtrauit Apoſtolus ad hoc ſe dixiſſe quæ ſuprà dixerat, Iam non ego operor illud, ſed id quod in me habitat peccatum, quia nũ mente operabatur cõſentiendo, ſed carne cõcupiſcendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vndè oriũtur cuncta peccata, id eſt, ex carnali cõcupiſcentia. Quicquid enim eſt peccatorũ in dictis, in factis, in cogitationibus, nõ exoriũtur niſi ea mala cupiditate, non exoriũtur niſi ea illicita delectatione. Huic ergò illicitæ delectationi ſi reſiſtamus, ſi non conſentiamus, ſi membra velut arma non miniſtremus, nõ regnat peccatum in noſtro mortali corpore. Rom 7. Concupiſcentia peccatum vocata, quòd ex ea illa proſiſcantur.

V.

Caput 1. ſeſſ. 5.

De naturæ & legis ad iuſtificandos homines imbecillitate.

VT iam propiùs ad Iuſtificationis doctrinam probè & ſyncerè intelligendã accedamus, illud vnuſquiſque agnoſcat & fateatur oportet, quod cùm omnes homines in prævaricatione Adæ[a] innocentiam perdidiſſent, facti immundi, & (vt[b] Apoſtolus inquit) natura filij iræ, quẽadmodùm eſt dictum, vſqueadeò[c] ſerui erant peccati, & ſub poteſtate diaboli ac mortis, vt non modò gẽtes per vim[d] naturæ, ſed ne Iudæi quidem per ipſam etiam litteram[e] legis Moyſi, indè liberari aut ſurgere poſſent: tametſi in eis[f] liberum arbitrium minime extinctum eſſet, viribus licèt attenuatum[g] & inclinatum.

a Cæleſt. 1. epiſt. 1. c. 4. 1. Cor. 15. c. Rom. 5. a. d
b Epheſ. 2. a
c Rom 6. c
d Proſp. cont. Col. c. 22. Aug. epiſt. 95.
e Fulg. de incarnat. & gratia Chriſti, cap. 16.
f Aug. lib. 1. contr. 2 epiſt. Pelag. c. 2 & lib. 2. c. 5 cõtra Fortuna. monach. diſputat. 1. lib. 3. de libero arb. ca. 1. 5 lib. 3. de gratia & libero arb. ca. 2. lib. 5. de ciuitate Dei, ca. 10. in expoſ. ca. 5 ad Galatas quæſt. 24. ex 83. li. 3. Hypog. Origen. Philocal. ca. 21. hom. 2. ex diuerſis in cap. 15 Mat. Chryſ. ho. 30. in Mat ho. 9. & 11. in Ioan. Cyril Hieroſol. cate. 4. Illum. Hier. in procem. lib. cont. Pelagianos lib. 2. contra Iouinian
g Conc. 2 Arauſic. can. 13. 25. Aug. ep. 95. Proſp. li. 1. de vocat. gent. cap. 8.

Innocentiam omnes in Adæ prævaricatione perdidimus.

TESTIMONIA.

1. Cælestinus primus, epiſtola prima ad epiſcopos Galliæ, canone quarto: In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem & innocẽtiam perdidiſſe, & neminem de profũdo illius ruinæ per liberum arbitrium poſſe cõſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit: pronũciante beatæ memoriæ Innocentio Papa atque dicente in epiſtola ad Carthaginenſe concilium. Liberum enim arbitriũ olim ille perpeſſus, dum ſuis inconſultiùs vtitur bonis, cadens in prævaricationis profũda demerſus eſt, & nihil quemadmodùm exindè reſurgere poſſet, inuenit, ſuáque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuiſſet oppreſſus, niſi eum poſteà Chriſti, per ſuam gratiam, releuãſſet aduẽtus, qui per nouæ regenerationis purificationem omne præteriti peccati vitium ſui baptiſmatis lauacro purgauit. In nobis nihil eſt quo reſurgere queamus.

2. Prioris ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam quidem per hominem mors: & per hominem reſurrectio mortuorũ. Et ſicut in Adam

omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur.

3. Ad Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hûc mũdum intrauit, & per peccatũ mors: & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Vsque ad legem enim peccatum erat in mũdo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex nõ esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinẽ præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictũ, ità & donũ. si enim vni^9 delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donũ, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in cõdemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnũ: multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in cõdemnationẽ: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

4. Ad Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

5. Ad Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergò? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediẽdum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortẽ, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati. obedîstis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. PROSPER contra Collatorem capite vigesimo secũdo: Si de illis ista dicuntur (loquitur de illis verbis ad Romanos secundo capite, Cùm enim gentes quæ legem nõ habẽt, &c.) qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legaliũ mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum cõcordiámque populorum non posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hãc sapientiam humano generi ad tẽporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo conditę superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinãda rationalis animi vigeret ingenium, nõ vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiam si excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionũ polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditięque conuincitur, & vndè se defendi existimat, accusatur. Cùm ergò Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circũcisio neque præputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propriis vult iustificate principiis? Qui ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ

Vitiata non extincta natura. Natura etiam excellentissima non sufficit sibi ad iustificationem. Rom. 9. Galat. 6.

nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsita, possit sui perceptione præstare, vt quod faciẽdum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntati motus, nisi quem creauerit diffusæ per spiritum sanctum charitatis afflatus.

7. AVGVSTINVS & reliqui Episcopi epistola nonagesimaquinta ad Innocentium Papam: Cùm de hac gratia Christianis fidelibus catholicisque notissima, illi obiiceretur quæstio, vt eã oppugnare desineret, quid est, quod cum hæc sibi in libro suo velut aduersante persona idem ipse obiecisset, vt se respondendo purgaret, nihil aliud respondit nisi naturam creati hominis referri gratiam creatoris: atque ità se dicere sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratiæ, quòd Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ? Cui meritò respondetur, Ergò euacuatum est scandalum crucis, ergò Christus gratis mortuus est. Nõ enim si nõ moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram, nec ascendens in altum captiuãs captiuitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas quam defendit, in hominibus nõ esset. An fortè Dei mandatum deerat, & ideò Christus mortuus est: immò iam & hoc erat sanctum & iustum & bonũ. Iam dictũ fuerat: non concupisces. Iam dictum fuerat: Diliges proximum tuum tanquàm teipsum. In quo sermone Apostolus omnẽ legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum nemo diligit seipsum: ideò Dominus in iis duob^9 præceptis, totam legem prophetásque dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitùs data. An æternum præmium iustitiæ promissum nõdùm erat? Hoc ipse nõ dicit, qui in suis literis posuit etiã in vetere testamẽto regnum cælorũ esse promissum. Si ergò ad faciendam perficiendámque iustitiam iam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctũ & iustum bonúmque mãdatum, iam erat promissum præmium sempiternum, ergò Christus gratis mortuus est. Ergò neque per legem iustitia, neque per naturæ possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominũ nostrum, vnum mediatorem Dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, & resurrexisset propter iustificationẽ nostram, profectò & antiquorum fides euacuaretur, & nostra. Fide verò euacuata, quę homini iustitia remaneat, cùm iustus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatũ intrauit in mũdum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertrãsiit, in quo omnes peccauerunt, procul dubio à corpore mortis huius, vbi alia lex repugnat legi mentis, nẽminẽ liberauit aut liberat sua possibilitas, quę perdita redẽptore indigat, saucia saluatore: sed gratia Dei per fidẽ vnius mediatoris Dei & hominũ, hominis Christi Iesu, qui & Deus cùm esset, hominem fecit, & manens Deus, homo factus refecit ipse quod fecit. Et infrà post medium: Quapropter si & ante tempus legis & tempore ipso legis iustos patres, & ex fide viuentes, non possibilitas naturæ infirmæ & indignæ ac vitiatæ & sub peccato venũdatæ, sed Dei gratia per fidem iustificat, & nunc eadem in apertum iam veniens reuelata iustificat.

Psal. 67. Exod. 20. Leuit. 19. Matth. 22. Iustitia neque per legem neque per naturæ vim. Abacuc 2. Rom. 5. Naturæ possibilitas indiget redemptore, ac saluatore ad iustitiam consequendã.

8. FVL-

[A peccato originali nec vis naturæ nec litera legis liberat.]

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere & saluũ facere quod perierat. Pro impiis mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. [Ephes. 5.] In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendę legis est consummatus effectus, quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ vtiquè ea quo omnes dies defecerũt, & in ira Dei deficimus, lumine simul & virtute priuata, in tantùm natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. [Rom. 7.] Propter quod dicitur. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. [Lex non liberauit nos de potestate tenebrarum.] Legalis quoquè auditus non solùm neminem de potestate tenebrarum eripuit, quinetiam peccatoribus cumulum præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauiùs lex agnita quàm ignota condemnat. Vbi quãtum ignorantia peccati minuitur, tantum reatu peccatoris augetur. Ideò Apostolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim non est lex, nec præuaricatio. [Rom. 4.] Idem quoquè dicit: Quia lex propter transgressionem posita est. [Galat. 3.] Et quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quomodò igitur de possibilitate solius liberi arbitrij (si nõ præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quã bona voluntas reparatur, & seruãtur in homine natura tãto magis superba, quãto magis dominio peccati mortíque subiecta) quãtuluecũque sibi bonæ voluntatis & operis exordiũ repromittit, quæ nec sana potuit Dei seruare mandatum, nec vulnerata quantulumcunque curationis sumpsit de lege remedium, sed insuper auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim subintrauit, vt abundaret peccatum, de quo liberari nemo potest, nisi per agnum Dei qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis sanctum, iustũ bonùmque mandatum, sed sola nos liberat gratia Dei per Iesum Christum Dominũ nostrum. [Rom. 8.] Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati & mortis.

[Liberum arbitrium Adæ peccato periisse, Catholicos sentire, per calumniã iis impingit Iulianus.]

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite secundo: Dicunt, inquit, (Iulianus scilicet) illi Manichæi, quibus modò non cõmunicamus, id est, toti isti cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam potestatem habeat benè viuendi, sed omnes in peccatũ carnis suæ necessitate cogãtur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatem sanctæ Mariæ destruebat, & virginitati sacræ nuptias fidelium coæquabat. Et paucis interiectis: Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quę in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iustéque viuendum. [Ioan. 8.] Nam liberum arbitrium vsque adeò in peccatore nõ periit, vt per illud peccẽt, maximè omnes qui cum delectatione peccãt, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libet. [Libero arbitrio etiã peccatores peccant.] Vndè & Apostolus, Cùm essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. [Rom. 6.] Eccè ostenduntur etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate seruire.

10. ET libro secundo, capite quinto: Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura periisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autẽ piéque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis sermonis, cogitationis adiuta. [Liberum arbitriũ ad peccandum valere per se, ad piè operandum gratia adiutũ.]

11. ITEM contra Fortunatum Manichæum disputatione secunda, post principium. [1. Retract. c. 16] AVG. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si pœnam meretur qui peccat inuitus, debet & præmium mereri qui benè facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, nisi ei qui bona voluntate aliquid fecerit? Ex quo intelligimus & pœnã inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

12. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: AVG. Credo meminisse te in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri mẽtem seruam libidinis, nisi propria voluntate: Nam neque à superiore, neque ab æquali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum est: neque ab inferiore, quia non potest. Restat igitur vt eius sit propriùs iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore conuertit: Qui motus si culpæ deputatur, vnde qui dubitat, irrisione dign[us] tibi visus est, non est vtiquè naturalis, sed voluntarius: In eóque similis est illi motui quo deorsùm versùs lapis fertur, quòd sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi. Veruntamen in eo dissimilis, quod in potestate non habet lapis cohibere motũ quo fertur inferiùs, animus verò dum non vult, nõ ita mouetur, vt superioribus desertis inferiora diligat: Et ideò lapidi naturalis est ille motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidẽ si quis dicat peccare, quòd pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stultior, sed profectò demens iudicatur. Animum verò peccati arguimus, cùm eũ conuincimus superioribus desertis ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opùs est quærere vndè iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono ad cõmutabile bonum, cùm eum non nisi animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, omnísque de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atque cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, & lapsu temporaliũ conuertamus. [1. Retract. c. 9.] EVOD. Video, & quodam modo tango ac teneo vera esse quæ dicis. Nõ enim quicquam tam firmè atque intime sentio, quàm me habere volũtatem, eáque me moueri ad aliquid fruẽdum: quid autem meũ dicam prorsùs nõ inuenio, si voluntas, qua volo & nolo, nõ est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè facio, nisi mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam, nisi per voluntatem, ad hoc potiùs datã esse à bono Deo satis apparet: motus autẽ quo huc atque illuc volũtas conuertitur, nisi esset volũtarius, atque in nostra positus pote-

esse. Multa enim facimus, quæ si nollemus, non vtique faceremus. Quò primitùs pertinet ipsum velle: nã si volumus, est: si nolumus, non est. Nõ enim vellemus, si nollemus. Si autem illa definitur esse necessitas, secũdùm quam dicimus necesse esse, vt ità sit aliquid, vel ità fiat, nescio cur eã timeamus, nè nobis libertatẽ auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei & præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necessè esse Deum semper viuere, & cuncta præscire: sicut nec potestas eius minuitur cùm dicitur mori fallique nõ posse. Sic enim hoc nõ potest, vt potiùs si posset, minoris esset vtique potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotẽs faciẽdo quod vult, nõ patiẽdo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquàm esset omnipotens. Vndè propterea quædam non potest quia omnipotens est. Sicut etiam cùm dicimus, necessè est esse, vt cùm volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus, & non ideò ipsum liberum arbitrium necessitati subiicimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus.

Qualis necessitas liberum arbitrium nobis non adimat.

Omnipotens Deus faciẽdo quod vult, nõ patiẽdo quod non vult.

16. Et in expositione capitis quinti epistolæ ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiscit aduersùs spiritum, spiritus autem aduersùs carnẽ. Hæc enim inuicèm aduersantur, vt nõ ea quæ vultis faciatis: putant hic homines liberum volũtatis arbitrium negare Apostolum nos habere. Nec intelligũt hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere nolũt, per quam solam possunt spiritu ambulare & concupiscentias carnis non perficere. Si ergò nolunt eam tenere, non poterunt ea quæ volunt facere. Volũt enim operari opera iustitiæ quę sunt in lege, sed vincuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei.

Liberum arbitrium gratia fidei repulsa, ad benè operãdum inualidum.

17. Libro octoginta trium quæstionũ, quæstione vigesimaquarta: Deus quouis homine optimo & iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernãs vniuersa, nullam pœnam cuiquam sinit immeritò infligi, nullum pręmium immeritò dari. Meritũ autem pœnæ, peccatum: & meritum præmij, rectè factum est. Nec peccatum autem nec rectè factũ imputari cuiquam iustè potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

Peccatum & rectè factum est in libero arbitrio.

18. Item libro tertio Hypognosticon: Ait Paulus apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatẽ nostram. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis, id est spiritus postulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus. Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est: Et quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctũ propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Item à Domino in Euangelio discipulis, Omnis qui audit verba mea hæc, & faciet ea. Et iterum, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mãdo vobis. Et ab Apostolo Corinthiis, Hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus volũtatis, ità sit & perficiendi. Et multa alia quæ tam in veteri quàm in nouo testamento continentur, quæ nimis propter fastidium lectionis, lõgum est enarrare. Quo modo autem vnicuique secundùm opera sua redderetur in die iudicij, nisi liberũ esset arbitriũ? Et ideò non est personarum acceptio apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerũt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo.

Rom. 8.

Liberum arbitrium Catholici constituũt, sed quod sine Deo ad sancta opera sit inualidum.

Psal. 33.

Matth. 7.

Ioan. 15.

2. Cor. 8.

Rom. 2.

In sancto opere prior voluntas Dei, posterior liberi arbitrij.

19. Origenes Philocaliæ capite vicesimoprimo: Res extrinsecùs obiectas accusare, & seipsos culpa liberare, se similes lignis lapidibúsque ab externis motoribus tractis declarantes, neque verum est, neque conueniens: sed hæc oratio hominis est cupientis notionem liberi arbitrij corrumpere. Nam si ipsum interrogemus, quid liberũ arbitrium, respondebit, si nihil extrinsecùm occurrat, quod nos in contrariũ prouocet. Rursùm imbecillem corporis constitutionem accusare, contra rationẽ est perspicuè. Nam ratio atque doctrina, intemperantes & agrestissimos conuertit, si modò ea sequantur: & ita mutat in melius, vt sæpenumerò ex incontinentissimis castissimi euadentes, non iidem videãtur esse qui priùs. Sic ex moribus agrestissimis quidam ad tãtam mansuetudinem perueniunt, vt qui nũquàm agrestem vitã egerint, agrestes esse videãtur comparatione huius, qui ad mãsuetudinẽ est immutatus. Contrà alios cernimus cõpositissimos & honestissimos, deterioribus colloquiis deprauatos, compositam & honestam vitã excutere, adeò vt intemperantiam vitæque confusionem incidant media sæpè ętate, postquàm iuuẽtutis instabilitas, quę tum est maxima, pręteriit. Ratio igitur ostendit extrinsecùs incidentia non esse in nostra potestate. Vt autem hoc vel contrario modo istis ratio vtatur, discepãns & iudicans qui oporteat externis obiectis occurrere, nostrum est munus. Quòd autẽ munus officiùmque sit nostrum non autem ipsius, honestè viuere, & id à nobis postulet Deus, neque ex iis quę extrinsecùs accidunt, vel vt quidam putant, fato cogamur, testatur Micheas propheta, dicens: Si annunciatum est, ô homo, quid bonum, aut quid Dominus requirat à te, nisi vt facias iudicium, & diligas misericordiã, & paratus sis ire cum Domino deo tuo. Et Moses, Posui ante faciẽ tuam viam vitæ & viam mortis, vt eligas quòd bonum est, & incedas cum eo. Et Esaias, Si volueritis & audièritis me, bona terræ comedetis. Si nolueritis neque audieritis me, gladius excidet vos. Os enim Domini locutũ est hæc. Et in psalmis, Si populus meus audisset me, & Israël in viis meis ambulâsset, in nihilũ inimicos eorum humiliâssem, & in affligentes eos iniecissem manũ meam. Quibus ostendit, in populi fuisse potestate, audire & incedere in viis dei. Sed & Saluator, dicẽs, Ego autem dico vobis non resistere malo. Et, Quicũque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio. Et, Quicunque inspexerit mulierẽ ad concupiscendam eam, mœchatus iam est in corde suo. Et cùm dat cætera quæque mãdata, quid aliud iudicat, nisi quòd in nostra potestate est obseruare quæ mandantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, si præuaricemur. Vnde &, Omnis qui

Honestè viuere, nostrum munus.

Mich. 6.

Deut. 30.

Esa. 1.

Psal. 80.

Matth. 5.

Matth. 7.

audit, inquit, verba mea, & facit ea, similis est viro prudenti, qui ædificauit domũ suam super petram & cætera. Qui autem audit hæc, & non facit, similis est viro stulto, qui ædificauit domum super arenam, & reliqua. Et illud quod dicit his, qui à dextris eius sunt, Venite patris mei, &c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: euidẽter ostendit se his dare promissiones, velut laudis suæ authoribus, & è contrario aliis, tanquam vituperandis ex sese, ait, Discedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodò etiã Paulus velut potestatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquàm in nobis ipsis vel salutis, vel perditionis habentibus causam, ait: Aut diuitias bonitatis ac patientiæ ac longanimitatis contemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iudicij & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opus eius, his quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam: his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animã hominis operantis malum, Iudæo primùm & Græco. Infinita quidem alia in sanctis scripturis inuenies arbitrij libertatem constituentia: At quoniam in contrarium, id est, contra liberum arbitrium, licere seruare mundata, & saluari, item ea transgredi & perire, quædam è veteri & nouo testamento dicta contendunt, agè aliqua ex parte proferentes ea, illorum solutiones inspiciamus, quò ex his quæ proposuerimus, etiam cæterorum quæ similiter arbitrij libertatem videntur tollere, absolutio fiat euidens. Adfert deindè sex scripturæ loca, & diluit quæ cõtra arbitrij nostri libertatem obijciuntur.

Math. 25. Rom. 2.

Ioan. 1. 20. E T homilia secunda ex diuersis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur non humanitas rationabilis mundi, sed voluntas, segregãtur receptores incarnationis à respuẽtibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominum suum: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri, non recipiẽtibus dat adhuc spatium recipiendi. A nullo enim ablata est possibilitas credẽdi Dei filium, & possibilitas essendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipientibus se videlicet, & credentibus in nomen eius.

In arbitrio hominis & cooperatione positum est, credere.

21. I T E M in caput decimumtertium Euangelij secundùm Matthæum: Et hîc igitur regnum cælorum simile est sagenæ missæ in mare, non quemadmodùm quidam opinantur, qui docent verbo naturas subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui sub rete veniunt, vt ex eo quod scriptum est, ex omni genere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias esse naturas, similiter autem & malorum. Nam huic intellectui repugnãt omnes scripturæ, declarãtes esse liberum arbitrium, dum & accusant eos qui delinquũt, & probant eos qui rectè faciunt, haud quaquàm meritò in eos cõpetente vel repræhensione, qui ex mali generis natura tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidem vt pisces boni sint ac mali, causa non est in animabus piscium, sed secundùm illud, quod verbum omnia sciens, dixit, Producant aquæ reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit Deus cete grãdia, omnémque animam animalium reptilium, quæ produxerunt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ produxerunt omnem animam animãtium reptilium iuxta suum quanque genus, quum causa non esset penès illam. Hîc verò nos sumus in causa, vt sint bona genera, dignáque vasis quæ vocantur, aut mala dignáque quæ proijciantur. Non enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendum. Sic nec iustitiæ causa est natura, tanquàm quæ non recipiat iniustitiã, sed verbum quod accipimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ transmutentur a malis, vt in piscium generibus, in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus, contrà bonos ac malos semper videre licet, qui vel ex malitia peruenerint ad virtutem, vel à profectu virtutis ad malitiæ dissolutionem reciderint. In hoc autem quod scriptum est: Si iustus auersus fuerit à iustitia sua feceritque iniustitiam, ac cætera quæ sequuntur, vsque ad illud, & in peccatis suis quæ peccauit in his morietur, aut dicant nobis qui ex sagenæ parabola naturas inducũt: Iniustus qui pòst auertit se ab iniquitatibus suis quas fecit, ac seruat præcepta Domini, facítque iustitiam ac misericordiam, cuius erat naturæ quum esset iniustus? non sanè laudandæ, ergò vituperandæ. Et cuius naturæ meritò dicetur, quũ auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit? Nam si propter ea quæ prius fecit erat malæ naturę, quomodò bonæ naturæ quũ esset, erat iniquus? In similitudine præterea dubitabis & de iusto qui se auertit à iustitia sua, fecítque iniustitiã & omnes iniquitates. Priusquàm enim se auerteret à iustitia, in iustis operibus versans, non erat malæ naturæ. Mala siquidem natura nequaquàm possit esse in iustitia, quoniam non potest mala arbor, videlicet malitia, fructus bonos facere, qui à virtute proficiscuntur. Rursùs è diuersò, qui bonæ naturæ sit & immutabilis, nequaquàm auertere se possit à bono, posteaquàm semel habitus est iustus, à iustitia sua ad faciendam iniustitiã, iuxta omnes iniquitates suas quas fecit. His autem dictis, existimandum est, regnum cælorum esse simile sagenæ missæ in mare, & ex omni genere congreganti, ad probãdam varietatum voluntatem in hominibus, quamplurimum inter se discrimen habentium, vt quod dicit, congreganti ex omni genere, significet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum species.

Gene. 1. Natura in nobis nõ est causa malitiæ contra Manichæos. Ezech. 18. Math. 13.

22. C H R Y S O S T O M V S homilia trigesima in Matthæum: Multi certè tanta pœnitentia compũcti sunt, vt cùm anteà peruersi essent, electissimi posteà inuentirẽtur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cùm priùs zizania essent, in optimum triticum mutati sunt: quæ quidem mutatio in seminibus impossibilis est, at in voluntate facilis, atque procliua. Non enim naturæ terminis ad bonum aut ad malum voluntas alligatur, sed libero honoratur arbitrio. Quare cùm inimicum veritatis aliquem videris, omni studio atque cura conare ad virtutẽ reducere,

Multi ex peruersis boni facti. Math. 9. Voluntas l[illegible]

reducere, primùm viuendi exemplis, deindè orationis grauitate, ac postremùm patrocinij & auxilij copia. Non grauaris omnia emendationis genera percurrere.

23. ET homilia nona in Ioannem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Vbiquè (inquit) non violentum, non coactum, sed voluntariū penitùs & liberum nobis ostendit arbitrium, quod in hoc loco significauit.

24. ITEM homilia vndecima: Magna sanè corporis præstantia, anima tamen tanto præstantior, quanto corpore melior. Neque hac tantùm ratione, sed quoniam corporis natura, quocúque ipsam opifex ducere velit, eò sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re Deo, nisi velit, obtemperat: inuitam enim & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere: neque id animæ virtuti esset adscribendum, sed sponte sua bona sit, & sibi virtutem complectendá persuadeat oportet. Quáobrem difficilior huius est, quàm illius cura.

Anima quia libera, non inuita agit, corpore præstat.

25. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta illuminatorum: Cognosce animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimū, secundùm factoris imaginem immortale per eum, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas: neque propter animam fornicaris: neque (vt nonnulli fingunt) astrorum inclinationes, ad amplectendam impietatem te cogunt. Cur tua ipsius mala confiteri detractas? cur innocuis astris culpam adscribis. Et paulò inferiùs: Ex nostro arbitrio peccamus. Nè quem audias differentem malè. Scis hoc dicere: Quod nolo, hoc facio: sed memineris etiam dicentis, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Et, Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità & nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et paucis interiectis: Liberum arbitrium habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem, omninò non potest. Subijcit tibi scortationis cogitationes, si vis, probas, si nolis, improbas. Si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia gehennam Deus parâsset? Et si naturà & non volūtate iustè ageres, cur Deus coronas pararet? Mansuetum est animal ouis, neque tamen illa propter mãsuetudinem coronatur: quoniam illa mansuetudo non ex voluntate, sed à natura illi inest.

Anima sui iuris.
Non astris sed voluntati nostræ peccata nostra adscribenda.
Rom. 7.
Esa. 1.
Rom. 6.
Diabolus incitare potest, cogere non item.

26. HIERONYMVS in prooemio librorum aduersùs Pelagianos: Breuiter calumniatoribus respondemus, qui sua in nos maledicta conferunt, Manichæorum esse hominum damnare naturam: & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere. Rursumque apertissimæ insaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus est. Et sic ingrediēdum via regia, vt nec ad sinistram, nec ad dexteram declinemus: Appetitumque propriæ voluntatis Dei semper credamus auxilio gubernari.

Manichæorū errores circa liberum arbitrium.

27. ET libro secundo aduersùs Iouinianum: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: nó est enim volētis, neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt inducentiua, & perfectio diaboli.

Vbi necessitas, ibi nec damnatio nec corona.
Rom. 9.

28. CONCILIVM Arausicanum secundum canone decimotertio: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non potest reparari.

29. ET canone vicesimoquinto: Secundum suprascriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propitiāte & prædicare debemus & credere, quòd per peccatum primi hominis, ità inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus posteà aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eū & misericordia diuina præuenerit.

Liberum arbitrium attenuatum.

30. AVGVSTINVS epistola nonagesimaquinta, quam cum reliquis Episcopis scripsit ad Innocentium Pontificem: Oramus vt peccatorum tentationem superare possimus, vt spiritus Dei, vndè pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram. Qui autem orat & dicit, Nè nos inferas in tētationem: nó vtique id orat vt homo sit, quod est natura: neque id orat, vt habeat liberum arbitriū, quod iam accepit cùm crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorum, quia hoc superiùs dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat vt accipiat mandatum. Si enim in tētationem inductus fuerit, hoc est, in tentatione defecerit, facit vtique peccatum, quod est contra mandatum. Orat ergò vt nó peccet, hoc est, nè quid faciat mali, quod pro Corinthiis orat Apostolus Paulus, dicens: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Vndè satis apparet quòd ad non peccandum, id est, ad nó maleficiendum, quamuis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen eius potestas nó sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, clarissima est gratiæ testificatio. Hanc ille confiteatur, & eum gaudebimus siue rectum siue correctum. Distinguenda est lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet, nisi esset voluntas. Et pòst pauca: Iubetur vt nó faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: & tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur: Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non cessamus pro vobis orantes & postulantes. Atque inter cætera pro illis orans dicit: Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, in omni opere & sermone bono. Sicut ergò agnoscimus voluntatem cùm hæc præcipiūtur, sic & ipse agnoscat gratiam cùm petuntur.

Mat. 6.
2. Cor. 13.
Liberum arbitrium nisi adiuuetur, non sufficit ad non peccandum.
Psal. 36.
Colos. 1.

31. PROSPER lib. 1. de vocatione gētium, cap. 8. Non ergò fidat de viribus suis, quæ etiam cùm essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriā, qui solus non est victus, & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideò se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium volūtatis deprauatū est, non ablatū. Quod ergò non interfectū est per vulnerantē, non tollitur per medētem: vulnus sanatur, nó natura remouetur. Sed quod in natura periit, non restituitur nisi ab authore naturæ.

Rom. 8.
Liberum arbitrium permāsit in homine etiā à diabolo seducto.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

a 2.Cor.1.a — Caput 1. sess. 6.

b Gal.4.a

c Rom.9.g d Gal.4.a e Rom.3.d g.b 1.Tim.2.b

f 1.Ioan.2.a

QVO factum est, vt cælestis pater, [a] pater misericordiarum & Deus totius cōsolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratū ac promissum, cū venit beata illa [b] plenitudo tēporis, ad homines miserit: vt & Iudæos qui sub lege erāt, redimeret, & [c] gētes quæ non sectabantur iustitiā, iustitiam appræhenderent, atq; omnes [d] adoptionem filiorū reciperent. Hunc [e] proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, nō [f] solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Benedict° Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

2. AD Galatas quarto capite: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij: misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius: & hæres per Deum.

3. AD Romanos nono capite: Quid ergò dicemus? Quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam, appræhenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.

4. AD Galatas quarto capite, vt paulò antè.

5. AD Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationē, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

6. ET capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

7. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominū, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

8. PRIMÆ epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tātùm, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

a 2.Cor.5.c Prosp. ca. 9. ad obiec. Gall. — Caput 3. sess. 6.

b Aug. epist. 89. quæst. 3. lib. 1. de peccat. merit. cap. 18. de nat. & gratia, ca. 41. lib. 6. cont. Iul. ca. 9. 12.

c Coloss. 1.b

VERVM etsi ille pro [a] omnibus mortuus est, non omnes tamē mortis eius beneficiū recipiūt: sed ij duntaxàt, quibus meritum passionis eius communicatur. Nā sicut re vera homines, nisi ex semine [b] Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm ea propagatione per ipsum, dū cōcipiūtur, propriam iniustitiam cōtrahant: ità nisi in Christo renascerentur, nūquàm iustificarentur, cùm ea renascentia per meritū passionis eius gratia qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio [c] Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partē sortis sanctorū in lumine, & eripuit de potestate tenebrarū, transtulítque in regnū filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS à Corinthios quinto capite: Charitas enim Christi vrget nos: æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. & pro omnibus mortuus est

est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est: & resurrexit.

2. Prosper in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergò Dei filius, mortalitatis humanę particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodē de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redēptioni, crucifixum esse Dominum Christum, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substātiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, nō fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cùm sine hoc sacramento nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & spiritum sanctum induit Christum. Qui ideò infirmitate nostra cōmunionem subiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cùm itaque rectissimè dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnū. In sua enim venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autē receperūt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

In cruce Christi non saluatus, qui nō est crucifixus in Christo.

Ioan. 11.

Ioan. 1.

3. Augustinus epistola octuagesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem; de qua condemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt, ità per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hîc omnes dixit, & ibi, nō quia omnes homines veniunt ad gratiam iustificationis Christi, cùm tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascuntur in iustificationem, non nisi per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in cōdemnationem, nō nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam: nemo in ista regeneratione præter Christum: ideò omnes & omnes. Eosdem autem omnes etiam multos posteà dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores cōstituti sunt multi, sic & per vnius hominis obediētiam iusti cōstituuntur multi. Qui multi? nisi quos paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodùm commendat vnum & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad iustificationem, cùm tamen post Adam venerit Christus in carne, vt sciamus etiā antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à nobis facta annunciatur.

Rom. 5.

Antiqui iusti per eandem fidem iustificati per quā & nos.

4. Et libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Ad vitam æternam, quam promisit non mendax Deus sanctis & fidelibus suis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur nisi in Christo, sicut in Adam omnes moriuntur. Quemadmodùm enim omnes omninò pertinentes ad generationē voluntatis carnis, non moriuntur nisi in Adam, in quo omnes peccauerunt, sic ex his omnes omninò pertinentes ad regenerationem voluntatis spiritus non viuificātur nisi in Christo, in quo omnes iustificantur. Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem. 1. Cor. 15. Rom. 5.

5. Item de natura & gratia capite quadragesimoprimo: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiā in omnes homines in iustificationem vitæ. Cùm per Christi, inquit, iustitiam, non omnes, sed eos tātùm qui illi obedire voluerunt, & baptismi eius ablutione purgati sunt, sanctificatos esse non dubium sit, non planè isto testimonio probat quod vult. Nam sicut dictum est, Sicut per vnius delictū in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermitteretur, sic & in eo quod dictum est, per vnius iustitiā in omnes homines in iustificationē vitæ, nullus prætermissus est, nō quia omnes in eū credunt, & baptismo eius abluuntur, sed quia nemo iustificatur nisi in eum credat, & baptismo eius abluatur. Itaque omnes dictum est, nè aliquo modo alio præter ipsum quisquam saluus fieri posse credatur. Rom. 5.

Nemo iustificatur nisi credat in Christū & baptizetur.

9. Item contra Iulianum libro sexto, capite primo: Itaquè sicut per vnius, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ità & per vnius iustificationē in omnes homines ad iustificationē vitæ. Ideò & ibi omnes, & hîc omnes, quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum. Sicut enim per inobedientiā vnius hominis peccatores cōstituti sunt multi, ità per vnius obedientiam iusti constituentur multi. Rom. 5.

Ad mortem nemo nisi per Adam, ad vitā nemo nisi per Christum.

7. Capite item duodecimo: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem reconcilietur Deo. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui nō credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eū. Ideò ergò credunt atque confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, nè ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. Et infrà: Cùm dictum est, Per vnum in omnes transiisse peccatum, & posteà per vnius inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi qui & omnes. Similiter cùm dictum est Per vnius iustificationē in omnes homines, ad iustificationem vitæ: & rursùs dictum est, Per vnius obedientiam iusti cōstituentur multi: non aliquibus exceptis, sed eosdē multos, omnes oportet intelligi; non quia omnes homines iustificantur in Christo, sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quàm in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquam domum per vnā ianuā intrare omnes. non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisi per illā. Omnes ergò ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christū. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur. Ioan. 3. Rom. 5. 1. Cor. 15.

Paruuli per alienum os confitentur fidem.

id eſt, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem niſi per Adam, & nemo per Adam niſi ad mortem. Et nemo ad vitam per Chriſtum, & nemo per Chriſtum niſi ad vitam. Vos autẽ dum non omnes, ſed multos, ſiue per Adam condẽnatos eſſe, ſiue per Chriſtum liberatos vultis intelligi, horrẽda peruerſitate Chriſtianæ religionis eſtis infecti. Si enim ſalui erunt aliqui ſine Chriſto, & iuſtificantur aliqui ſine Chriſto, ergò Chriſtus gratis mortuus eſt.

Pelagianos intelligit.

8. A d Coloſſenſes primo capite: Gratias agentes Deo & Patri qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem, remiſſionem peccatorum.

VIII.

Deſcriptio iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

Quibus verbis iuſtificationis impij deſcriptio inſinuatur, vt ſit trãſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi [a] Adæ, in ſtatũ gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per ſecundũ Adã Ieſum Chriſtũ, ſaluatorem noſtrum. Quæ quidem translatio poſt Euangeliũ promulgatũ, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri nõ poteſt, ſicut ſcriptum eſt: [b] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Capite 4.

a Gal. 4. a Tit. 3.
b Ioan. 3.

TESTIMONIA.

1. A d Galatas quarto capite: At vbi venit, &c. vt ſuprà capite ſexto, teſtimonio ſecundo.

2. A d Titum tertio capite: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecũdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quẽ effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. Ioannes tertio cap. Niſi quis, &c. vt in textu. Teſtimonia de neceſſitate Baptiſmi habes ſuprà quæſtione prima de ſacramento Baptiſmi. Reliqua verò teſtimonia ad deſcriptionem Iuſtificationis pertinentia, quære infrà capite vndecimo.

IX.

De neceſſitate præparationis ad iuſtificationem in adultis, & vnde illa ſit.

Præterea ipſius iuſtificationis exordiũ in adultis, à Dei [a] per Chriſtum Ieſum præueniente gratiã ſumendum eſt: hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis, vocantur: vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo & [b] cooperando, diſponãtur: ità vt tangẽte Deo cor hominis per ſpiritus ſancti illuminationẽ, neque [c] homo ipſe nihil omninò agat, inſpirationẽ illã recipiens, quippe qui illam & abiicere [d] poteſt: neque tamen ſine gratia [e] Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit. Vndè in ſacris literis cùm dicitur: [f] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos:* libertatis noſtræ admonemur. Cùm reſpondemus: [g] *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur:* Dei nos gratia præueniri confitemur. Capite 5.

a Aug. lib. 2. cont. 2. epiſt. Pelag. c. 9. de præd. & gratia. c. 10. de præd. ſanct. c. 2. Lib. de Eccl. dog. c. 44. Fulg. de Incar. & gratia Chriſti, c. 18.

b 1 Cor. 3. b 15. b 2. Cor. 6. a 7. a 2. Tim. 2. d Hebr. 12. d Ier. 7. k Ezec. 18. e f Prou 16. a Eccl. 2. d Sap. 9. b Pſal. 26. c ibidem Aug. enar. 2. & ſer. 13. de verb. Apoſt. lib. 1. retract. 8 22. Leo ſer. 5. de quadrag. Fulg. de incarn. & gratia Chriſti, c. 20.

c Aug de gratia & liber. arb. c. 2. 9. 15. de ſpir. & liter. c. 34. lib. 2. de pec. mer. c. 5. de præd. & gratia. c. 9 ſer. 4. & 15. de verb Apoſt. tract. 4. in epiſt. Ioan. lib. 1. de præd. ſanc. c. 3 Chryſ. hom. 9. in Ioan. Ber. de gratia & libero arb. Proſp. lib. 2. de voca. gent. c. 26 27. 28. cont. Collat. cap. 26.

d Matth. 23. d Act. 13. g Iere. 18. b 25. a b 32 f 35 b Zach. 1. b

e Cypr. de orat. Dom. Aug. de natura & gratia. cap. 28. lib. 2. cont. 2. epiſt. Pelag. c. 10. Hier. epiſt. 139.

f Zach. 1. a Malach b Actor. 2. f 3. c Epheſ. 5. a Iac. 4. e Matth. 11. d Ier. 3. a d 4. d 18. b Eſa. 1. d 40. a 45. d 46. a 55. a b Baru. 4. a Ezec. 18 3 1 Reg. 7. a

g Tren. 5. d Ier. 31. a

TESTIMONIA.

Pſal. 58.

1. Avgvstinvs libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, poſteriorem ipſum, quoniã miſericordia eius præueniet me, & ipſe eſt cui fideliter veracitérque cãtatur, quoniam præueniſti eum in benedictione, Pſal. 20.

dulcedinis. & quid hîc apertiùs intelligitur, quàm ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, & gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis, in qua si nos non præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictũ est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictum est, Misericordia eius subsequetur me. Quid est ergò quod in consequentibus vbi ea quæ ipsi sentiunt, commemorant, dicunt se confiteri gratiam quoquè adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, nõ tamen reluctãti studium virtutis immittere? Hoc quippe ità dicunt, velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiúmque virtutis, quo merito præcedẽte dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente. Et post pauca: Hominis autem propositum bonũ adiuuat quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoquè hominis quod dicitur bonum, quamuis cùm esse cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus, Gratias autem Deo qui dedit idem studia pro vobis in corde Titi. Si studium quisque vt pro aliis habeat, Deus dat, vt pro seipso habeat, quis alius est daturus?

Deus prior in nostra iustificatione. — *Psal. 58. & 22.* — *Pelagianus error.* — *Gratia præueniens. Gratia subsequens.* — *2. Cor 8.*

2. Et de prædestinatione & gratia, capite decimo: A Deo homines nullis existentibus meritis vocari, & vocatos vt boni aliquid operentur, Dei adminiculis indigere, sumpto de veteribus literis Apostolus monstrat exemplo. postquàm illam de duobus geminis electionem omni repulsa laude meritorum, ad Dei gratiam iudiciúmque cõtulerat, videns quid impia posset blasphemare garrulitas, dixit, Nunquid iniquitas est apud Deum? Et sequitur, Absit. Et quasi diceretur ei, vndè probas? parũ putauit authoritatem suę valere doctrinę, nisi sententiam suam etiã legis doceret exemplo. Sic enim intelligi voluit quod Moyses dixerat, Miserebor, cuius miserebor, & misericordiã præstabo, cui misericors fuero. vt primam misericordiam vocatione credamus hominibus prærogari, quæ sola ad rectè viuendum non sufficit, si desit qui vocauit.

Rom 9. — *Exo. 33.*

3. Item libro de prædestinatione sanctorum, capite secundo: Quod ergò pertinet ad religionẽ atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus: Si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est: profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex Deo est. Quocircà sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum, quod iam isti fratres, sicut vestra scripta indicant, verum esse consentiunt: vndè in omni opere bono & incipiendo & perficiendo, sufficientia nostra ex Deo est, ità nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est: quoniam fides si non cogitetur, nulla est, & non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est.

2. Cor. 3. — *Credere ex nobismetipsis nõ sumus idonei.* — *Hominẽ nihil posse sine Deo in salutis negocio.*

4. Libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite quadragesimoquarto: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit aut eligere, siue salutari, id est, Euangelicæ prædicationi consentire posse cõfirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in cõsentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euãgelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quòd idonei simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Ioan 15. — *2. Cor. 3.*

5. Fulgentius de incarnatione & gratia Christi, capite decimooctauo: Si secũdùm opinionem illorum, nostrum est velle credere, priusquàm nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniustè gratia dicitur, quia non gratis datur homini, sed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (sicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipsa non dedit: immò si sic est, nos priores Deo voluntatem damus, atque ità gratiam non miseratione tribuentis, sed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtiquè, quia non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod nõ accepit? Si autem accepit, quid gloriatur, quasi nõ acceperit: Non autem misericordia Dei aliquando præuenit hominem, si nunquàm bonam fecit, sed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi est quod Dauid dicit, Deus meus, misericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos misericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, nõ in quolibet alio, sed in se nobis gentium magister ostendit, dicens: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiã consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia pro nostro velle. — *Rom. 11.* — *1. Cor. 4.* — *Psal. 58.* — *1. Tim. 1.*

6. Prioris ad Corinthios tertio capite: Dei enim sumus adiutores. (συνεργοὶ cooperatores.)

7. Et capite decimoquinto: Gratia autem Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

8. Posterioris ad Corinthios sexto capite: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te.

9. Item capite septimo: Has ergò habẽtes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

10. Posterioris ad Timotheum secundo capite: Si quis ergò emundauerit se ab istis: erit vas in honorem sanctificatũ & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

11. Ad Hebræos duodecimo capite: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicãs quis erret, magis autem sanetur.

12. Hieremiæ septimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. Ezechielis decimooctauo capite: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis

ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor: in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Et cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam: ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet & non morietur. Idcircò vnumquenque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiice à vobis omnes præuaricationes veſtras in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

7. PROVERBIORVM decimoſexto capite: Hominis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini eſt omnis arrogans, etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens. Initium viæ bonæ, facere iuſtitiam: accepta eſt autem apud Deum magis, quàm immolare hoſtias.

15. ECCLESIASTICI ſecundo capite: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in cõſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

16. SAPIENTIÆ nono capite: Mitte illam (ſapientiam tuam) de cælis ſanctis tuis & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.

17. PSALMO vigeſimoſexto: Ne auertas faciem tuam à me: nè declines in ira à ſeruo tuo. Adiutor meus eſto: nè derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris noſter.

18. AVGVSTINVS in enarratione ſecunda eiuſdem pſalmi vigeſimiſexti: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Ecce enim in via ſum: petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: ſed vt ad illam perueniam, in via ſum. Fortè dices mihi vt item, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, proſequere viam, quære pacem & ſequere eam.

Pſal. 33. Mat. 10 & 24. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò reſpicere. Perſeuera in ambulando, quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio quaſi præſumis vndè ambules. Noli de te præſumere. ſi te dereliquerit, in ipſa via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dediſti, ſed ſine te, nihil eſt mihi conatus meus. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidiſti, tu non deſeris qui creâſti.

Rom. 8. 19. IDEM ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli: Cùm dixiſſet, (Apoſtolus) Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: id eſt, illas concupiſcentias carnis morbidas, & de morte habentes contentionem: quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt: hic iam metuendum eſt, nè quiſquã rurſùs ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non

Ioan. 4. ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt, & mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, Mẽ- Rom. 7. Galat. 5.
te ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati, quia ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſùs ſpiritum. Ergò ne ad carnis actiones mortificandas de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbia pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratia concedatur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus Iac. 4.
autem dat gratiam. Nè fortè ergò ſuboriretur tibi iſta ſuperbia, vide quid ſequatur: Cùm enim dixiſſet, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, vi- Rom. 8.
uetis: nè hic ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmùmq; iactaret, ſubiecit, & ait: Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Quid te ergò iam volebas extollere, vbi audiſti, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc poteſt voluntas Liberum arbitrium niſi regat Deus, cadimus.
mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quę voluntas? Quod liberum arbitrium? Niſi ille regat, cadis: niſi regat, iaces. Quomodò ergò ſpiritu tuo, cùm audias Apoſtolum dicentem, Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei? Tu te vis agere, à teipſo vis agi ad actiones carnis mortificãdas? Quid tibi prodeſt quia non eris Epicureus & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, ſiue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, non qui ſecundùm carnem viuunt ſuã, non qui ſecundùm ſpiritum ſuũ viuũt, non qui carnis voluptate ducuntur, nõ qui ſpiritu ſuo aguntur: ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi Agimus & agimur.
filij ſunt Dei. Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus. Reſpondeo, Immò & agis & ageris. Et nũc benè agis, ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt: ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas, agnoſce quid confitearis, quãdo dicis, Adiutor meus eſto, nè derelinquas me. Adiutorem vtiquè inuocas Deum. Nemo adiuua- Pſalm. 26. Rom. 8.
tur, ſi ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, non litera, ſed ſpiritu, non lege præcipiente, minante, promittente, ſed ſpiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus, inquit, idem Apoſtolus, quia diligentibus Ibidem.
Deum omnia cooperantur in bonum. Si non eſſes operator, ille non eſſet cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, nè fortè dicat ſpiritus veſter, ſi ſubtraxerit ſe cooperatio Dei, & adiutorium Dei, ſpiritus meus facit hoc, & ſi cum labore, & ſi cum aliqua difficultate, poteſt tamẽ implere. Non poteſt. Quomodò ſi aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, ſed cum aliquo labore: ô ſi ventum habeamus, faciliùs perueniemus. Non ſic eſt adiutorium Dei, non ſic eſt adiutorium Chriſti, non ſic eſt adiutorium ſpiritus ſancti. Prorſùs ſi defuerit, nihil Dei adiutorium ſi abfuerit, nihil agis boni.
boni agere poteris, agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, ſine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habet ſine adiutorio Dei liberam volũtatem, quanquàm non eſt illa libera. A quo enim quis de- 2. Pet. 2. Ioan. 8.
uictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc veri liberi eritis. Prorſùs hoc credite, ſic vos agere bona voluntate, quia viuitis vtiquè agitis: non enim adiutor eſt ille, ſi nihil agatis,

non

nõ enim cooperator est ille, si nihil operamini. Sic vos tamen scitote agere bona, vt sit rector spiritus adiutor: qui si verò defuerit, nihil boni omninò agere valetis. Et paulò pòst: Iam nunc cùm audis, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum suum sic de vobis ædificat Deus quasi de lapidibus, qui non habent motũ suum: leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui, & vos tanquàm lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, sed currite, & vos ducimini, sed sequimini, quia cùm secuti fueritis, verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis.

Rom. 8

Ephes. 2.

20. Et libro primo retractationum, capite vigesimosecundo: Alio loco: Nisi quisque, inquã, voluntatem mutauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse posuimus alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam & fructũ eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum. Quod non est contra gratiã Dei quã prædicamus. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate quod cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est, sed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergò dat potestatem. Sic intelligendum est, & quod dixi posteà: In nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur, quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens pręparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.

Matt. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Deo præparatur.

21. Leo Magnus sermone quinto de quadragesima: Quamuis ædificium nostrum sine opere sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides sumus & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, vt cũ opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratię igitur Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat.

Cooperatur Deo.

22. Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Christi, capite vigesimo: Gratia humanum non aufertur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, nõ remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiuuatur atque seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratia præuentus atque adiutus seruiat iustitiæ in sanctificationem.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, nõ adimit.

23. Augustinus de gratia & libero arbitrio, capite secundo, vt suprà capite quinto, testimonio decimotertio.

24. Idem capite nono: Non enim quia dixit Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona volũtate: ideò liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ità esset, non superiùs dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitriũ: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiam ipse homo aliquid.

25. Et capite decimoquinto: Cùm ergò ipse semper sit sanctus sanctificatur tamen in eis quibus largitur gratiam suam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerũt. Ne autẽ putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideò in psalmo dicitur, Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem, Proiicite à vobis omnes impietates vestras quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouũ & spiritum nouũ, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus. quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus sed cõuertimini & viuetis: meminerimus Deum dicere, sed conuertimini & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deo. Meminerimus Deum dicere, Proiicite à vobis omnes impietates vestras: cum ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, dabo vobis cor nouũ, & spiritum nouũ dabo vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis: hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat cui iubet?

Psal. 94.
Ezech. 18.

Psal. 84.
Ezech. 18.

26. Item libro de spiritu & litera, capite trigesimoquarto: Visorum suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecùs per Euangelicas exhortationes, vbi & mãdata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent hominem infirmitatis suæ, vt ad gratiam iustificantem credendo confugiat: siue intrinsecùs, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ volũtatis est. His ergò modis quãdo Deus agit cum anima rationali vt ei credat, neque enim credere potest quolibet (libero) arbitrio si nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius pręuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Quæ res non solùm non infirmat quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti? verumetiam cõfirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere vtiquè accipientis & habentis est.

Consentire Dei vocationi vel dissentire, propriæ est voluntatis.

27. Libro item secundo de peccatorum meritis & remissione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt scilicet aut iustitiam qua caremus, aut plenam habeamus) solis votis agendum est, vt non subinferatur annitendo etiam nostræ efficacia volũtatis. Adiutor enim noster Deus dicitur. Nec adiuuari potest, nisi qui aliquid spontè conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemque nõ condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis.

Adiuuatur Deo nobis etiam spõte aliquid conandum.

28. Idem libro de prædestinatione & gratia, capite nono: Nè homo in vltimam fæcem desidię resolutus, arduum virtutis iter, & quamuis adiuuante gratia Dei, non nisi labore gradiendũ, inerti sibi crederet posse deserti, & nollus laboris industriã studio sui profectus adhiberet, ità inter se atque homines Deus tempora officiaque distribuens ordinauit, vt vocatione ipsius bonorũ principia sumeremus, vocati autem atque illuminati vias man-

datorum eius boni ingenij intelligentia noscere-mus, & eas libero vel eligeremus vel relinqueremus arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio, continua deuotione sequeremur, in fine rursùs nō repugnantem mandatis suis, subiectam in nobis obedientiam coronaret.

Ephes. 3. 29. Et sermone septimo de verbis Apostoli: Peto, inquit, vos non infirmari: id est, vt nō infirmemini, quādo audistis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc est gloria vestra. Petit ergò eos vt nō infirmērur, quod non faceret, nisi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim respōderent, Quid nos petis quod in potestate nō habemus? nunquid nō videremur sibi iustum reddidisse respōsum? Et tamen Apostolus nisi sciret esse in eis voluntatis
Voluntatis cōsensio in nobis est. propriæ consensionem, vbi & ipsi aliquid agerent, non diceret, peto. Et si diceret, iubeo, nisi eos nōsset adhibere posse iussioni suæ voluntatem, sine causa hoc verbum de eius ore procederet.

30. Idem sermone decimoquinto: Hanc iustificationem & habeamus inquātùm habemus, & augeamus inquantùm minores sumus, & perficia-
1 Cor 15. mus cùm illuc venerim*, vbi dicetur, Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt nō velimus. Sine volū-
Voluntas nostra est, iustitia Dei tate tua, non erit in te iustitia Dei. Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei. esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas. Iussit lex, non facias illud, non illud, fac hoc atque illud. Demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias, si cogno-
Rom 4. scis virtutem resurrectionis Christi. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quid est, propter iustificationem nostram? vt iustificet nos, & iustos faciat nos. Eris opus Dei, non solùm quia homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quàm te hominem esse. Si hominem te fecit Deus & iustum tu te facis, melius aliquid facis quàm fecit Deus, sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem cōsensum vt te faceret Deus. Quo-
Iustificat Deus, sed volentem. modò consentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergò fecit nescientem, iustificat volentem.

31. Tractatu item quarto in epistolam beati Ioannis: Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Videte quemadmodùm nō abstulit liberum arbitrium, vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuam Deo,
Voluntas nostra requiritur. castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum est: ideò autem tibi tributum est, vt dicas sicut in
Psal. 26. psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodò ille adiuuat? Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus non sum.

32. Denique libro primo de prædestinatione sanctorum capite tertio: Quod dixi: Dicit enim idē Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquàm autem dictum est, deus credit omnia in omnibus. ac deinde subiunxi: Quod enim credimus, nostrum est: quod autem operamur bonum, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum: profectò non dicerem, nisi iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quę dantur Fides charitasque quomodò Dei & quomodò nostra.
in eodem spiritu. Vtrunque ergò nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum est per spiritū fidei & charitatis: Neque enim Ephes. 6.
sola charitas, sed sicut scriptum est, charitas cum fide à Deo patre & Domino Iesu Christo. Et quòd paulò pòst dixi: Nostrum est enim credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris, verum est quidem, sed eadem regula & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrunque nostrum, quia nō fit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam posteà dixi: Quia neque velle possumus, nisi vocemur: & cùm post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè subiunxi: Manifestum est ergò non volentis neque currētis, sed miserētis Dei esse quod benè operamur: omninò verissimum est.

33. Chrysostomus homilia nona in Ioannē: Clementissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit & molitur, vt nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquenque bonum esse vult, neminem tamē cogit. Suadendo autem & benefaciendo voluntarios quoscunque & vltrò sequentes allicit & ad se trahit. Propterea cùm venirer in mundum, alij eum receperunt, alij negle- Voluntarios vult Deus.
xerunt. Nullum enim seruorum Deus vult inuitū, nullum coactum: sed eos tātùm, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se ei seruitutis habere intelligunt. Homines enim, vt potè quibus necessariò seruorum opera & seruitio opus est, improbos & dicto non audientes seruos, possessionis iure coercent. Deus autem cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia omnia operatur, nósq; ipsos nostri arbitrij & iuris esse liberè permittit. Idcircò
cogit neminem, ad nostram enim tantummodò Deus neminem cogit.
spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendū traheret, non secùs eos haberet ac si nullum præstitissent seruitium.

34. Bernardus tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipsa (gratia scilicet) liberum excitat arbitrium, cùm seminat cogitatū, sanat cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, seruat nè sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtiquè præueniens, vt iam sibi deincèps cooperetur. Ità tamen quod à sola gratia cœptum est, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim non sigillatim, simul non vicissim per singulos profectus operetur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totū singula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum ex illa.

35. Prosper libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimusexto: Hanc abundantiorem gratiam

Gratia potens, at non violenta.

Gratiam ità credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentá, quò quicquid in saluádis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, córque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidiis, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerátium cogitemus genus, nulla species cuiusquá virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinę gratiæ, vel sine cósensu nostrę voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricé & famulam donorú suorum pręparet voluntaté. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur.

Gratia quòd suscipitur & gratiæ est & voluntatis.

36. Ibidem capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederet, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide, & voluntate non essent: quoniam qui nó credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Ioan. 6.

Matth. 16.

37. Et capite vicesimooctano: Meritò non solùm ab incipientibus, verumetiam à pronectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur, né nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanét, ab ipso donatur né in tétatione superentur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ipsamque gloriam iisdem quibus eam impertit adscribit: vt quamuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vndè caderent, ipsorum sit meritú quòd steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: sic & qui nondùm crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodùm illi in sua habent potestate vt exeant, ità & isti in sua habent potestate ne veniant. Fitque manifestum quòd diuersis atque innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

Matth. 6.

1. Cor. 1.

1. Tim. 2.

38. Item contra Collatorem, capite vicesimosexto: Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante conceptam. Et paulò pòst: Si ergò quis de ærumnosis vanitatibus & insaniis fallacibus erubescens, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quamuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflámat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentemque pręcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtiquè cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo fit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cuius sumus noua creatura, nouúmque figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Bona voluntas est propria hominis, & à Deo inspirata.

Ephes. 2.

39. Matthæi vicesimotertio capite: Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quotiès volui congregare filios tuos quemadmodùm gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

40. Actorvm decimotertio capite: Tunc cóstanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis ęternę vitę: eccè conuertimur ad Gentes.

41. Ieremiæ decimooctauo capite: Núc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Eccè ego fingo cótra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.

42. Et capite vicesimoquinto: Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mitténsque: & non audistis, neque inclinâstis aures vestras, vt audiretis, cùm diceret, Reuertimini vnusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quá dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo vsque in seculum. Et non audistis me, dicit Dominus, vt me ad iracúdiam prouocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

43. Item trigesimosecundo capite: Et verterunt ad me terga & nó facies: cùm docerem eos diluculo & erudirem, & nollent audire vt acciperent disciplinam.

44. Ibidem capite tricesimoquinto: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Prænaluerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos pręcepit filiis suis vt non biberét vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locu-

rus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & non obedistis mihi. Misique ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque, & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & nõ inclinâstis aurem vestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptũ patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Eccè, ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem quam locutus sum aduersùm illos: eò quòd locutus sum ad illos, & non audièrunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. ZACHARIÆ primo capite: Nè sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes, Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audièrunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica; Addimus, quoquè & dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam quis obsistit, quo minùs quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis volũtas Dei, quę vt fiat in nobis, opùs est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei voluntatem sine eius ope non possumus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitùs esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fatetur, propter veniam scilicet promerendam, quia id quod factum est, facere infectũ multùm ab isto laudata potentia naturæ & volũtas hominis etiam ipso fatente non potest: quare hac necessitate restat vt oret ignosci: vt autem adiuuatur nè peccet, nusquàm dixit, non hic legi. Mirum de hac re omninò silentium, cùm oratio Dominica vtrunque petendum esse commoneat, & vt dimittãtur nobis debita nostra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt præterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licèt non fiat nisi voluntas adsit, tamen vt fiat voluntas sola nõ sufficit, ideò pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quàm orare vt facias quod in potestate habeas?

Vt nõ peccemus, Dei opẽ petere necessẽ est.
Matt. 6.

48. ET libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo: Nihil in scripturis sanctis hominis à Domino video iuberi propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei cõmutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recolens quidam, sicut legimus in Psalmis, Nũquid obliuiscetur, inquit, misereri Deus, aut cõtinebit in ira sua misericordias suas? Et dixit, nunc cœpi, hæc mutatio dexterę excelsi. Cùm ergò dixisset, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrij mei: sed, dexteræ excelsi. Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis suæ vsque in finẽ consummationis, qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino, sic nemo perficere sine Domino.

Psal. 76.

Hieronym.

49. HIERONYMVS epistola centesima trigesimanona ad Cyprianũ in explicatione psalmi octogesiminoni: Si sæuissima bestia hominis sanguinẽ sitiat, cupit & nititur, vtcũquè poterit, præsens vitare discrimen. Ità & homo à principio conditionis suæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius sit gratię, quod creatus est, illiúsque misericordiæ, quod subsistit & viuit: nihil boni operis agere potest absque eo: qui ità concessit liberum arbitrium, vt suã per singula opera gratiam non negaret: nè libertas arbitrij redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam, qui ideò liber conditus est, vt absque Deo nihil esse se nouerit.

Absque Deo nihil boni agere possumus.

50. ZACHARIÆ primo capite, vt in textu.

51. MALACHIÆ tertio capite: A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis viis, & non custodîstis. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM secundo capite: Pœnitẽtiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.

53. ET capite tertio: Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

54. AD Ephesios quinto capite: propter quod dicit Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emũdate manus, peccatores, & purificate corda, duplices animo.

56. MATTHÆI vndecimo capite: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

57. IEREMIÆ tertio capite: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vide, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices. Reuertere auersatrix Israël, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & nõ irascar in perpetuum. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Eccè nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

58. ET capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias: vsquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ.

59. ITEM decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hęc dicit Dominus, Eccè ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra.

60. ESAIÆ primo capite: Lauamini, mundi estote, auferte malũ cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comeditis.

61. CAPITE item quadragesimo: Vox clamantis

tis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

62. ET quadragesimoquinto capite: Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

63. ITEM capite quadragesimosexto: Mementote istud & confundamini: redite præuaricatores ad cor.

64. DEMVM capite quinquagesimoquinto: Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite & comedite: venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. Inclinate autem vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriá vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eũ dum propè est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem eius contra lumen eius. Nè tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimooctauo capite: Conuertimini & agite pœnitẽtiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel: Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.

67. PRIMI Regum capite septimo. Ait autem Samuel ad vniuersam domum Israël, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthijm.

68. THRENORVM quinto capite: Annunciate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicẽtes: Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

69 IEREMIÆ trigesimoprimo: Audiens audiui Ephraim transmigrantem. Castigásti me, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus. conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iustificationem quis.

Cap. 6. sess. 6. DISPONVNTVR autẽ ad ipsam iustitiã, dum excitati[a] diuina gratia & adiuti, fidẽ ex auditu[b] concipientes, liberè[c] mouentur in Deũ: credentes vera esse, quæ diuinitùs & reuelata & promissa sunt, atque illud in primis,[d] à Deo iustificari impium per gratiã eius, per redemptionẽ quę est in Christo Iesu: & dũ peccatores se esse intelligentes, à diuinę iustitiæ timore,[e] quo vtiliter concutiuntur, ad considerandã Dei misericordiã se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deũ sibi propter Christum propitium fore: illúmque tãquàm omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac proptereà mouentur aduersùs[f] peccata per odiũ aliquod & detestationẽ. hoc est, per eã pœnitentiam, quã ante Baptismum agi oportet: deniquè dum proponunt suscipere Baptismũ, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mãdata. De hac dispositione scriptũ est.[g] *Accedentẽ ad Deum oportet credere quia est, & quòd inquirẽtibus se remunerator sit.* Et, *Cõfide*[h] *fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et[i] *Timor Domini expellit peccatum.* Et,[k] *Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionẽ peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et,[l] *Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* Deniquè,[m] *Præparate corda vestra Domino.*

a August. lib. 2. cont. 2. Epist. Pelag. cap. 9. de prædestin. sanct. cap. 10. Concil. 2. Arausican. 5. 6. 7. & 25. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 17. & 18.
b Rom. 10. c d
c Augustin. tract. 26. in Ioan. de prædest. Sanct. cap. 11. de spiritu & litera, cap. 31. 32. In exposit. propos. 44. ex epist. ad Rom. lib. 1. quæst. ad simplic. quæst. 2. Prosp. 2. de vocat. gent. cap. 27. 28. Euseb. in cap. 2. Ioan. Isidor. libr. 2. de summo bono. cap. 2.
d Rom. 3. d Aug. de natur. & grat. cap. 44.
e Fulgent. lib. 1. de remiss. pecc. cap. 8. 9. 12. Prosp. lib. 2. de vocat. gent. cap. 17. lib. 3. de vita cõtempl. cap. 12. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. de catechiz. rudib. cap. 5.
f Eccl. 1. d Augustin. homil. 50. cap. 1. ex 50. de vtilitat. pœnit. cap. 1. Chrysost. homil. 21. ad Antioch.
g Hebr. 11. b
h Matth. 9. a
i Eccl. 1. c
k Actor. 2. f
l Matth. 28. d
m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA.

Deus prior, deindè nos. Psal. 58.

1. AVGVSTINVS libro secundò contra duas epistolas Pelagianorum, capite oooo: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum, quoniã misericordia eius

præueniet me: & ipse est cui fideliter veracitérque cantatur, quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Et paulò pòst: Ergò benedictio dulcedinis, est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos nō præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictū est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictū est, Misericordia eius subsequetur me.

Psal. 20.

2. ITEM de prædestinatione sanctorum, capite vicesimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei esse nos admonet, cùm hoc significet Apostolus in epistola ad Colossēses, Orationi instate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquēdum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, vt manifestem illud ità vt oportet me loqui. Quomodò aperitur ostium verbi, nisi cùm sensus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem doctrinam prædicantur & disputantur, admittat, nè per infidelitatem corde clauso ea quę dicuntur, improbet ac repellat? Quid est enim, Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostiū verbi: nisi apertissima demonstratio etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur. Hoc donum cælestis gratiæ in illam purpurariam descēderat, cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum, Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur, sic enim vocabatur vt crederet.

Initium fidei Dei donum. Coloss. 4.
Coloss. 4.
Actuū. 16.

3. CONCILIVM Arausicanum secundum canone quinto: Si quis, sicut augmentum, ità etiam initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationem spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Cōfidimus, quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Domini nostri Iesu Christi. Et illud: Vobis datum est pro Christo, nō solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidem, nō ex vobis: Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodò fideles esse diffiniunt.

Philip. 1.
Ibid.
Ephes. 2.

4. ET canone sexto: Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petētibus, quærentibus, pulsantibus, nobis misericordiam dicit conferri, non autem diuinitùs vt credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri cōfitetur, aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obediens & humilimus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo, dicenti: Quid habes quod non accepisti? Et, Gratia Dei sum id quod sum.

Gratia nostris conatibus prior.
1. Cor. 4.
Ibid. 15.

5. ITEM septimo canone: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, aut eligere, siue salutari (id est, euangelizanti) prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in cōsentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Nunquid idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis? sed sufficientia nostra ex Deo est.

Ioan. 15.
2. Cor. 3.

6. CANONA deniquè vicesimo quinto: Hoc etiā salubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono non nos incipimus, & posteà per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem suî priùs inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cū ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vndè manifestissimè credendum est, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum Dominū suscipere meruit, illa tam admirabilis fides nō fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum.

Deus salutaria opera præuenit & adiuuat.
Lucæ 23.
Actuū. 10.
Lucæ 19.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimo septimo: Adiutorio atque munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisque non dubitet, nec dum initium sibi fidei nititur assignare. Pœnitentiam quoquè quam Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate præiudicatus assignet, tantíque medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis sit eloquiis admonenda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente: Pręparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in psalmis: A Domino gressus hominis dirigētur, & viam eius cupiet nimis.

Fidei initium nō à nobis, sed gratiæ tribuendum.
Item pœnitentiæ.
Psal. 36.

8. ET capite decimo octauo: Dignè in Paulo assignatur præuenientis misericordię dono, nō solùm credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei proptereà Dei misericordia contulit, vt incredulitatem suā illuminatus atque adiutus & agnosceret & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat, vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse qui vt fidelis esset, fatetur se misericordiā consecutum, salubriter nos instruit, dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio.

1. Tim. 1.
Rom. 9.

9. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei quem non audiērunt? Quomodò autem audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt nisi mittantur? Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

10. AVGVSTINVS tractatu vicesimo sexto in Euangelium Ioannis: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat,

hat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illũ non trahat, noli velle iudicare, si nõ vis errare: semel accipe & intellige. Non traheris? ora vt traharis. Quid hic dicimus fratres? si trahimur ad Christum, ergò inuiti credimus, ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquàm Ecclesiam potest nolẽs, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem. Corde creditur ad iustitiam.

Credimus volentes, non coacti. Rom. 10.

11. Et de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quamuis donum Dei sit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: ità donum Dei est & fides, quamuis & ipsa cùm dicitur: Si credideris, saluus eris: proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hęc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse mõstrantur, vt intelligatur quòd & nos ea faciamus, & Deus facit vt illa faciamus: sicut per Prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quàm vbi dicit: Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiat.

1. Cor. 12.

Fides donum Dei, & voluntati tamẽ nostræ subiecta.

12. Item de spiritu & litera, cap 31. Secundùm hanc fidem qua credimus, fideles sumus Deo: secũdùm illã verò qua fit quod promittitur, etiã Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quærimus, vtrùm in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, Credidit Abrahã Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Et credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide enim vtrùm quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit. Quod si absurdũ est: quid est enim credere nisi cõsentire verum esse quod dicitur? consensio autem vtiquè volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo.

1. Cor. 10.

Gen. 15. Rom. 4.

Credimus volentes.

Rom. 13.

Rom. 13.

13. Capite etiam tricesimosecundo: Cùm ergò fides in potestate sit: quoniam cùm vult quisque credit: & cùm credit, volens credit.

14. Idem in expositione propositionis quadragesimæ quartæ ex epistola ad Romanos: Quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, cõsentio legi quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendum nè quis arbitretur his verbis auferri nobis liberũ voluntatis arbitrium, quod non ità est. Nũc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tũc enim peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratię Dei. In libero autem arbitrio habet vt credat liberè, & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat liberã se & adiuuante non peccet: atque ità desinat esse sub lege, sed cũ lege vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

Credimus liberè à gratia prauenti.

15. Idem libro primo quæstionũ ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eã sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstat & fidem: quia sine vocatione non potest quisquam credere, quamuis nullus credat inuitus. Quomodo enim credent ei quem nõ audierunt? Aut quomodò audient sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtiquè ij qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt.

Rom. 10.

Matth. 20.

16. Prosper libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt.

Ioan. 6.

Matth. 16.

17. Et capite vigesimooctauo: Deus ad obediẽdum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, nõ auferat. Alioquin nemo vnquàm fidelium secessisset à fide.

18. Euthymius in caput primum Euãgelij secundùm Ioãnem in verba illa, Vt omnes crederẽt per illum: Ioannes testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim non est coacta sed voluntaria.

Fides voluntaria est.

19. Isidorus libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquàm vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, & demũ dum laxatur, in id quod fuerat, confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio cõditus sua sponte diuertit à Deo: ità ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoscatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. Ad Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit Deus propitiationẽ, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

21. Augustinus de natura & gratia, capite quadragesimoquarto: Sicut ipse dicit ad quod nũc agit non pertinere vt quæratur vtrùm fuerint vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato, sed vtrùm esse potuerint siue possint: ità ego si etiã fuisse, vel esse cõsentiam, nullo modo tamen potuisse vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei per

Iesum Christum Dominum nostrum, & hunc crucifixum. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominũ hominis Iesu christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habẽtes ergò eundem spiritum fidei & nos credimus, propter quod & loquimur.

[1. Tim. 2. / 2. Cor. 4.]

22. FVLGENTIVS libro primo de remissione peccatorum, capite octauo: Diuinis indesinenter eloquiis mali salubriter admonentur, nè remaneãt in seruitute peccati: sed misericordiam iusti Dei dum sunt in hac vita requirãt. Bonis quoque præcipitur, vt seruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, appræhendãt disciplinam: nè quando irascatur Dominus, & pereãt de via iusta. Ipse itaque Deus qui est misericors & iustus, sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiã timeatur & diligatur à malis, vt conuersi careant pœna quã iustitia minatur, & accipiant indulgentiam quam misericordia pollicetur: sic admonet vt propter iustitiam & misericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo possint qui eius præueniri misericordia boni sunt, & dilectione misericordiæ in bonis operib⁹ permanere, & timore iustitię à peccatis semetipsos solicitè custodire: & cõsideratione propriæ infirmitatis instructi nunquàm de suis viribus confidant, sed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poscant. Debet ergò & à bonis & à malis iã misericordia diligi quàm iustitia formidari: nè vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam non timeant, & laqueos diaboli seducẽtis incurrant: vel mali solam iustitiæ seueritatem considerãtes, non quærant (cùm inuenire possunt per conuersionem) misericordię beneficium, ac sic obdurati nõ solum remissionem peccatorum denegẽt, quin etiã peccata multiplicare non cessent.

[Psal. 2.]

[Misericordia diligenda, iustitia formidanda bonis & malis.]

23. ET capite nono: Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore cõuerti: aut remissionẽ omnimodis desperãtes, conuersionẽ negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum desperãt indulgentiam, currant præcipites in gehennã. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus est Christus, benè viuẽtibus scribens, sic eorum commendat obedientiam, vt cũ metu & tremore salubris operatiõis iubeat talibus inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaque charissimi mei sicut semper obedistis, non vt in præsentia mea tãtùm, sed multò magis nũc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona volũtate. His verbis B. Paulus iustum vtique Deum insinuat, cùm metum tremorẽque seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, quẽ in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona volũtate. Neque enim à benè operãtibus iustè timeretur, si iustus nõ esset: nec omne bonũ voluntatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors non fuisset. Hũc iustitiæ diuinæ timorẽ, terribili denuò prędicatione iustis vehemẽter Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat nè cadat.

[Biceps diaboli laqueus: Desperatio, & fallax spes.]

[2. Cor. 13.]

[Philip. 2.]

[1. Cor. 10.]

24. ITEM vndecimo capite: Innumerabilia sunt diuinarum testimonia scripturarum, quibus Deus misericors prædicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus cęlestis eloquij agat, nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finẽ ponere, & bonos in bonis operibus solicitè atque humiliter permanere: Vt scilicet & omnis iniquus æquitatem Dei metuens, ad misericordiam currat iustę bonitatis, & omnis iustus de Dei misericordia gaudens, iudicium benignissimę non negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiaque perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare.

[Timore iustitiæ proposito ad quærendam Dei misericordiã scriptura malos incitat.]

25. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vicesimo septimo: Hunc autem cõsensum (bonus ad fidem, spem & charitatem scilicet) non solùm cohortatio prædicantium & incitamẽta doctrinæ, sed & met⁹ gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inseratur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solùm volentem, sed etiam sapiẽtem. Vndè & illud scriptum est: Beatus cui donatũ est habere timorẽ Dei. Quid enim tam beatificũ, quàm hic timor, qui genitor eruditórque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodẽ proficit timore quo cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potiùs quæ mentẽ premebat caligo discutitur, vt volũtas deprauata priùs atque captiua, tecta efficiatur & libera. Vndè sicut anim⁹ nihil virtutis capit, nisi tandiũ veri acceperit luminis: ità gratia nihil ei quem vocat cõfert, nisi oculos in eo aperuerit volũtatis.

[Prou. 9.]

[Vtilis timor. Eccl. 25. Timor genitor eruditórque sapientiæ.]

26. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo. Postquàm multa attulit de terrore iudicij extremi, & de æternitate ac qualitate gehennæ: Hæc (inquit) & his similia libẽter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuẽre, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinę contemplationis excludi, beatissima sanctorũ omniũ societate priuari, fieri patriæ cęlestis extorrẽ, mori vitæ beatę, morti viuere sempiternæ, in æternũ ignẽ cũ diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, nõ sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuãtis immergi, edacissimis in æternũ dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimẽta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fideliũ mẽtes salubri terrore cõcutiũt, atq; ab omnibus vitiosis delectationibus abducũt, & quæ amatores voluptatũ suarũ tũc suæ dãnationis experimẽto probabũt, quando iã, quod est omni infelicitate miserius, se emẽdare nõ poterũt, ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascẽdamus ad illa sublimia, quibus proficientium mẽtes in spẽ promerẽdę beatitudinis assurgũt, abiuratisque terrenis cęlestia cõcupiscũt: & quoniã proficere cupientes à salubri timore incipiũt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere

[Extremi iudicij & gehennæ metus salubri nos terrore concutiens.]

[A timore incipiunt proficere cupientes.]

sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

27. AVGVSTINVS in epistolam primam beati Ioãnis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicij? Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondùm habet fiduciam in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initiũ video, inquies? Ipsum timorem. audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. (Eccl. 1.) Cœpit ergò timere diem iudicij: timendo corrigit se, vigilat aduersùs hostes suos, id est, peccata sua: incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, (Coloss. 3.) Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, spiritalia nequitiæ dicit membra super terram: nam sequitur & exponit, Auaritiã, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantũ autem mortificat iste, qui timere cœpit diem iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cælestia. Membra autem cælestia, omnia opera bona. Surgentibus cælestibus mẽbris, incipit desiderare quod timebat: timebat enim nè veniret Christus, & inueniret impiũ quẽ damnaret. desiderat vt veniat, quia inuenturus est pium quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christũ casta anima, quę desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interiùs ipsa fide, spe & charitate. Et paulò pòst: (Eccl. 1.) Ergò incipiat timor, quia initiũ sapientiæ timor Domini. (Timor locũ præparat charitati.) Timor quasi locũ præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quãtum illa fit interior, timor pellitur foràs. (Charitate crescente decrescit timor.) Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setã introduci linum quãdo aliquid suitur: seta priùs intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

28. IDEM de catechizãdis rudibus, capite quinto: (Terror salubris.) De ipsa etiam seueritate Dei qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiúsque in se dilectioni, etiã si impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, immò verò nunquàm, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei perculsus.

29. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionẽ illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini & non in manus hominum.

30. AVGVSTINVS homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite tertio: (Pœnitentia ad baptismũ accedenti.) Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouã non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cùm baptizantur soli paruuli sunt immunes. Nondùm enim vti possunt libero arbitrio.

31. ET de vtilitate pœnitẽtię, capite primo: Cùm spina illa recordationis compuncti (Iudæi) dicerẽt Apostolis: Quid ergò faciemus? ait illis Petrus: (Actor. 2.) Agite pœnitẽtiam, & baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Domini nostri Iesu Christi, & remittentur vobis peccata. Ergò interim nũc si fortè adsunt ex eo numero qui baptizari disponunt, (credimus enim eos adesse tãto ad verbum studiosiùs, quanto ad indulgẽtiam vicinioùs) hos primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem, ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem nasciturũ iam voto concipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conscientiam, quicquid omninò vel magnum vel paruum, vel dicendum vel nõ dicendũ, non dubitẽt posse dimitti: nè fortè quod volt nei miseratio dimittere, contra se teneat humana dubitatio.

32. CHRYSOSTOMVS homilia vicesimaprima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quòd oporteat priùs pœnituisse, & à prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, audi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debẽtibus. (Luc. 3.) Ille nempè dicit: Facite fructum dignum pœnitentiæ: & nè incipiatis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogãtibus rursùs aiebat: (Actor. 2.) Pœnitẽtiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Domini nostri Iesu Christi. Pœnitẽtiam agens autem nõ ampliùs eadem attingat negocia, quorum pœnituit. Proptereàque iubemur dicere: (Solennia in baptismo verba.) Abrenuncio tibi satana, ne ampliùs ad ipsum reuertamur.

33. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

34. MATTHÆI nono capite, vt in textu.

35. ECCLESIASTICI primo capite: Timor Domini expellit peccatũ. nam qui sine timore est, non poterit iustificari, iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. ACTORVM secundo capite.

37. MATTHÆI vigesimooctauo capite.

38. PRIMI Regum septimo: vt in textu.

· X I.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

(Cap. 7. sess. 6.) A. HANC dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur: quæ nõ est sola [a] peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionẽ gratiæ, & donorum, vndè homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit [b] hæres secundùm spem vitæ æternæ.

a Aug. lib. 2. cont. Iulian. c. 5. lib. 1. retract. cap. ... epist. ... Chrysost. homil. ... de pœnit. Theophyl. ... Marc. Victor ... de Sacramen. ... A. 8.
b Tit. 3.

c Ibidem. d 1 Cor. 6. e Ephes. 1. e. f Rom. 5. b. g Ephes. 2. a. h Rom. 4. d. i Vide quæst. 1. de Sacram. Baptismi. k Aug. de spir. & litera c. 9. m. in Psalm. 150. tract. 26. in Ioan. epist. 120. c. 10. ... & ... cap. 61. libro. 1 ... Pelag. & ... cap. 10 lib. 1. de ... 10. ... Vien. in Clement. ... de summa Trinit. & fide cathol. l Ephes. 4. c. m August. epist. 29. sec. 16. de verb. Apost. ... de spirit. & lit. cap. 26. & 27. n 1. Cor. 12. b. Ephes. 4. a. August. epist. 57. quæst. 1. o Rom. 5. a. 1. Cor. 1. d. August. de spiritu & litera cap. 17. 32. de nat. & grat. c. vlt.

B. Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidē, gloria Dei & Christi, ac vita æterna: Efficiens verò misericors Deus: qui gratuitò abluit & [d] sanctificat, [e] signans & vnguēs Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: Meritoria autē dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cùm [f] essemus inimici, [g] propter nimiam charitatē qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem [h] meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumētalis item, Sacramentū [i] Baptismi, quod est sacramētū fidei, sine qua nulli vnquàm cōtigit iustificatio: demùm vnica Formalis causa est iustitia Dei, nō qua [k] ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati, [l] renouamur spiritu mentis nostræ: & nō modò reputamur, sed verè [m] iusti nominamur & sumus, iustitiā in nobis recipiētes, vnusquisque suam, secundùm mensurā, quam Spiritus sanctus partitur [n] singulis prout vult, & secūdum propriā cuiusque dispositionē & cooperationem. Quanquàm enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi cōmunicātur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdē sanctissimæ passionis merito per spiritum sanctum [o] Charitas Dei diffūditur in cordibus eorū qui iustificātur, atq; ipsis inhæret. Vndè in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christū cui inseritur, Fidem, Spem & Charitatē. Nam fides nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuū mēbrū efficit. Qua ratione verissimè dicitur, [p] fidē sine operibus mortuam & ociosam esse: &, [q] In Christo Iesu neque circuncisionē aliquid valere, neque præputium: sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hāc fidem ante Baptismi Sacramētum ex Apostolorū traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam prȩstantē: quā sine spe & charitate fides prȩstare nō potest. Vndè & statim verbū Christi audiūt: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Itaque verā & Christianam iustitiā accipiētes, eam ceu primā stolam, pro illa quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christū Iesum illis donatā, candidam & immaculatā iubētur statim renati cōseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam ȩternam.

p Iaco. 2. d. q Galat. 5. a. Chry. ho. 31. in Ioan. Aug. lib. 3. cont. 2. epist. Pelag. cap. 5. hom. 17. ex 50. lib. 15. de Trinit. c. 18. Gregor. li. 6. epist. 15. Fulg. epist. 1. ca 8. de incarnat. & gratia Christi, cap. 26.

r Matth. 19. c.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinàm ipsa dona Christi saltem ità saperes, vt ad vincendam concupiscentiam valere aliquid crederes. Sed ideo dicis à Iudæis fuisse contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipsi legis admonitione vitāssent. Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum, vt caro non concupiscat aduersùs spiritum, vndè illa verba nata sunt, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: & cætera eiusmodi. Verùm ro à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis. Neque consideras eum qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo nō se liberari clamat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nec Iudæum esse, nec quia peccauit, sed nè peccet potiùs laborare.

Rom. 7. — Gratia per Christū collata non in sola peccatorū remissione versatur. — Rom. 7.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimo tertio: Gratia Dei, non solùm reatus omnium peccatorum * soluitur in omnibus qui baptizantur in Christo, quod fit spiritu regenerationis, verùm etiam in grandibus voluntas ipsa sanatur, & prȩparatur à Domino, quod fit spiritu fidei & charitatis.

* aliàs, remittitur.

3. EPI-

3. EPISTOLA cétesima quinta ad Sixtum: Post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitet spiritus sanctus nónne cum aliis septem redit spiritus immūdus, & erunt nouissima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet spiritus sanctus, nónne vbi vult spirat, & charitas Dei (sine qua nemo benè viuit) diffunditur in cordibus nostris, non à nobis, sed per spiritum sanctū qui datus est nobis? Et post multa: Neque ab illo quod originaliter contrahitur, neque ab iis quæ vnusquisque in vita propria, vel non intelligendo, vel nolendo intelligere mala congregat vel etiam instructus ea lege additamento præuaricationis exaggerat, quisquam liberatur & iustificatur, nisi gratia Dei per Iesum Christum dominū nostrum, nō solùm remissione peccatorum, sed priùs ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostrā, & coronet nos in miseratione & misericordia.

Matth. 12.
Ioan. 3.
Rom. 5.

4. ITEM epistola centesima sexta ad Paulinum: Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrū (quod fides vera & Catholica tenet semper Ecclesia) pusillos cum magnis à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert: nō solùm peccata delendo, verumetiam ad non peccandum rectéque viuendum, eos qui iam vti possunt voluntatis arbitrio, sic adiuuando, vt nisi adiuuet, nihil pietatis atque iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipsa voluntate habere possimus.

Psal. 102.

5. CONCILIVM Mileuitanum canone tertio: Item placuit vt quicunque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema sit.

6. ET Canone quarto: Item quisquis dixerit eādem gratiam Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantùm nos adiuuare ad nō peccādum, quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciēdum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cùm enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat: valdè impiū est, vt credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi: ad eam quæ ædificat, non habere: cùm sit vtrūque donum Dei, & scire, quod facere debeamus: & diligere, vt faciamus, vt ædificante charitate, sciētia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptū est, Qui docet hominem scientiam: ità etiam scriptum est, Charitas ex Deo est.

1. Cor. 8.
Psal. 93.
1. Ioan. 4.

7. CHRYSOSTOMVS homilia tertia de pœnitentia: Deus cùm deleuerit peccata, sic delet, vt neque cicatrix, neque cicatricis supersit indicium, non vestigium quodquam, sed & cum sanitate decutem elargitur. Post pœnæ liberationem, & iustitiam inserit, atque peccātem coęqualem facit non peccanti.

Iustitiam inserit Deus cū peccata delet.

8. THEOPHYLACTVS in caput secundū Euāgelij secundùm Marcum: Surge & tolle grabatum tuum, ad maiorem miraculi cōfirmationem, quòd non apparenter sanatus sit: & ad declarandū quòd non solùm sanârit, sed & virtutem indiderit. Sic quoque facit & in morbis animæ. Nō solùm liberat nos ab infirmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt operemur mandatum. Reliqua hac de re testimonia vide suprà quæstione tertia de sacramento Baptismi, A.B.

Virtutem infundit, peccatis sublatis.

9. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secūdùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

1. A. PRIORE ad Corinthios sexto capite: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

2. AD Ephesios primo capite: In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

3. AD Romanos quinto capite: Cómendat autem charitatē suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essem*, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

4. AD Ephesios secūdo capite: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Et paulò pòst: Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquādo eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnū, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: legem mādatorū decretis euacuās: vt duos cōdat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucē, interficiēs inimicitias in semetipso.

5. AD Romanos quarto capite: Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostram. Baptismum esse causam instrumentalem nostræ iustificationis satis confirmatum est testimoniis suprà citatis in quæstione prima de sacramento Baptismi.

6. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite nono: Iustitia, inquit, Dei manifestata est: non dixit, iustitia hominis, vel iustitia propriæ volūtatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cùm iustificat impium. Et paucis interiectis: Iustitia autē Dei, per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est, nō qua credit Christus: sic & illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrumque enim nostrum est, sed ideò Dei & Christi dicitur, qđ eius nobis largitate donatur.

Iustitia Dei, nō qua Deus iustus est.
Rom. 4.
Rom. 3.

7. IBIDEM capite vndecimo: Hęc est iustitia Dei quæ in testamēto veteri velata, in nouo reuelatur, quæ ideò iustitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam iustos facit: sicut Domini est salus, qua saluos facit: & hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annūciantiū in fidē obedientiū: qua fide Iesu Christi, id est, quā nobis contulit Christus,

Iustitia Dei dicitur quia eam ipse impertit.
Psalm 3.

credimus ex Deo nobis esse, pleniúsque futurú esse quòd iustè viuimus, vnde illi ea pietate qua solus colendus est, gratias agimus.

8. Et in expositione psalmi centesimi quinquagesimi: Aliter intelligitur iustitia qua est ipse (Deus) iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius.

9. Item tractatu 26. in Euangelium Ioannis: Quid est hoc, iustitia Dei, & iustitia hominis: Iustitia Dei hîc dicitur, nó qua iustus est Deus, sed quã dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum.

10. Idem epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite trigesimo: Illa iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur, Ignorantes Dei iustitiã, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa Dei iustitia nos simus, cùm iustè viuimus, credentes in eum qui iustificat impium: non illa qua ipse iustus est æterna sua & incommutabili iustitia. Hæc itaque iustitia, qua nos Dei munere iusti sumus, significatur in psalmo illo vbi scriptú est: Iustitia tua sicut

Psal. 35.

montes Dei. Montes quippe Dei, sancti eius sunt. Et infrà: Sicut ergò quod legitur, Domini est salus, nó ea salus intelligitur qua Dominus saluus est, sed qua salui sunt quos ipse saluos facit: sic cùm legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est, Ignorãtes

Rom. 10.

Dei iustitiam, & suam volentes constituere, non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines quos gratia sua iustificat. Inde enim salui vndè iusti.

11. Libro item de natura & gratia, capite sexagesimotertio: Ea fide Christi ante eius passionem iustos vixisse non dubium est, qui præstat spiritum sanctum qui datûs est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt quicunque iusti sunt.

12. Et libro primo contra Pelagium & Celestinum, seu libro de gratia Christi cótra prædictos, capite trigesimo: Istam gratiam qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritú sanctum qui datus est nobis in Pe-

Rom. 5.

lagij & Celestij scriptis quæcunque legere potui, nusquàm eos inueni, quemadmodùm confitenda est, confiteri.

13. Item libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitátur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vndè & idem Apo-

Cor. 4.

stolus dicit: Imitatores mei estote sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem gratiæ eius, illuminationem iustificationémque nostram etiã

1.Cor. 5.

intrinsecùs operatur illo opere de quo idem prædicator eius dicit, Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hæc enim gratia baptizatos quoque paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquem non

1.Cor. 15.

dùm valent. Sicut ergò ille in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplú imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriútur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediútur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentię suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes.

Paruulis etiã occultissimã spiritualẽ gratiam infundit Christus.

Gal. 6.

14. Capite decimo eiusdem libri: Legimus iustificari in Christo qui credũt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritualis, qua quisquis hęret Domino vnus spiritus est, quamuis eum & imitentur sancti eius.

1.Cor. 6.

15. Concilium Viénense sub Clemēte quinto celebratum, vt habetur in Clemẽtinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica capite vnico: Quia quantum ad effectum baptismi in paruulis reperiuntur doctores quidã theologi opiniones contrarias habuisse. Quibusdam ea ipsis dicẽtibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non cóferri. Aliis écontra asserentibus, quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes ac informans gratia infunduntur quo ad habitum, etsi nó pro illo tempore quo ad vsum. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi (quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem secundam (quæ dicit tam paruulis quàm adultis cóferri in baptismo informanté gratiam & virtutes) tanquàm probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorũ Theologiæ magis consonam & concordam, sacro approbante concilio duximus eligendam.

Paruulis etiã virtutes & informans gratia infunduntur, quo ad habitum.

16. Ad Ephesios quarto capite: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.

17. Augustinus epistola vigesimanona ad Hieronymum: Absit vt quisquam fidelis existimet tot millia seruorum Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, nè seipsos decipiant, & veritas in eis non sit, nullam habere virtutem, cùm virtus magna sit sapientia. Dixit autem ipsa sapientia homini: Eccè pietas est sapientia. Absit ergò vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines Dei non habere pietaté, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expressiùs & pleniùs θεοσέβειαν vocant. Quid auté est pietas nisi Dei cultus? Et vndè ille colitur, nisi charitate? Charitas igitur de corde puro & cóscientia bona & fide nó ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis pręcepti. Et post pauca: Proindè mi-

1.Tim. 1.

hi videntur Stoici falli, qui proficientem hominẽ in sapientia nolũt omninò habere sapientiam: sed tunc habere, cùm in ea omninò perfectus fuerit: non quia illum perfectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem præfocandum, vtrùm aquam stadiis multis super se habeat altam, aut vnum palmum aut digitum, sic illos qui tendunt ad sapientiam, proficere quidem dicunt, tãquàm ab imo gurgitis surgẽtes in aërem, sed nisi totam stultitiam velut opprimenté aquam proficiendo velut emergendo euaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totam, nec quicquã stultitiæ remanere, vndè omninò vllum peccatum possit existere. Hæc similitudo vbi stultitia velut aqua, & sapiẽtia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ tanquàm emergens in sapientia repentè respiret, non mihi videtur satis accommodata nostrarũ scripturarum authoritati: sed illa potiùs, vt vitium vel stultitia tenebris, luci autem virtus & sapiẽtia comparetur, quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt. Non itaque sicut de aquis in aerem surgens, vbi earum summum trãsierit, repentè quantum sufficit inspirat, sed sicut

de

de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissimè fiat, iam eum tamen dicimus tanquam de abditissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressus: vt illud quod in eo lucet, sit vtique ea lumine quò progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vndè egreditur. Itaque & non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, & tamen iustus ex fide viuit. Et induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minùs. Et nemo hîc viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minùs. Optimus autē est, qui minimùm.

Psal. 142. Abac. 2.

18. E T sermone decimusexto de verbis Apostoli: Eccè baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt à peccatis, negare nō possumus, restat tamen lucta cum carne, restat lucta cum mundo, restat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando premitur, quomodò de stadio exeat attendatur. Nam si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus quia iustitiæ nihil habemus, aduersùm Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Christiani non sumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quātùm sit? Iustus ex fide viuit: iustus inquam ex fide viuit, quia credit quod non videt. Patres, arietes, sancti duces, Apostoli, quando annunciauerunt non solùm viderunt oculis, sed etiam manibus tractauerunt, & tamen Dominus seruans nobis donum fidei, cuidam discipulorum suorum tractanti, palpanti, veritatem digitis inquirenti & inuenienti, exclamanti, Dominus meus & Deus meus, ait ipse Dominus & Deus, Quia vidisti credidisti, & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credidimus. Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est: Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati simus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergò & hoc certū iam agitur in nobis. Iustificati sumus, sed ipsa iustitia cùm proficimus crescit. Et sub finē: Et vbi est? Beati qui non viderunt & crediderunt? Eccè vbi est. Id est, quia & fides ipsa in te ipsis est. An fallit nos Apostolus, qui dicit habitare Christum per fidem in cordibus nostris? Modò per fidē, tunc per speciem, mòdo per fidem quandiù in via, quandiù in peregrinatione. quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur à Domino.

Lucta etiam iustificatis restat. 1. Ioan. 1.

Iustitiam nos habere confirmatur. Abac. 2. Rom. 1.

Ioan. 20.

Psal. 7.

Ioan. 20.

Ephes. 3.

2. Cor. 5.

19. I D E M libro secundo retractationum, capite trigesimotertio: Scripsi libros tres, quorum titulus est, de peccatorum meritis & remissione, vbi maximè de baptismate disputatur paruulorum propter originale peccatum, & de gratia Dei qua iustificamur, hoc est, iusti efficimur.

20. I T E M de spiritu & litera, capite vicesimosexto: Quid aliud est, iustificati, quàm iusti facti, ab illo scilicet qui iustificat impium, vt ex impio fiat iustus?

Rom. 4.

21. E T capite vicesimoseptimo: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Et ideò quia non est distinctio, egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Qua gratia in interiore homine renouato iustitia scribitur, quā culpa deleuerat: & hæc misericordia super genus humanum per Christum Iesum Dominum nostrum.

Rom. 5. Rom. 3. 2. Tim. 2.

22. P R I O R I S ad Corinthios duodecimo capite: hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

23. E T ad Ephesios quarto capite: Vnicuique autem nostrum data est gratia secundùm mēsuram donationis Christi.

24. A V G V S T I N V S epistola quinquagesimaseptima ad Dardanū quæstione prima: Cùm (Deus) qui vbiquè est, nō in omnibus habitet, etiā in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vndè est illud quod Helisæus poposcit, vt dupliciter in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Helia? Et vnde in omnibus sanctis sunt alij aliis sanctiores, nisi abundantiùs habendo habitatorē Deum? Et infrà: Deus natura incorporea & immutabiliter viua, qui non sicut sonus per moras temporum tendi & diuidi potest, nec spatio aëreo tanquàm loco suo indiget, vbi præsentibus præsto sit, sed æterna stabilitate in seipso manans, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quamuis in quibus habitat, habeāt eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij ampliùs, alij minùs, quos ipse sibi dilectissimum templū gratia suæ bonitatis ædificat: Et donationum quidem dictæ sunt diuisiones tanquàm per partes & membra vnius corporis, vbi & simul omnes vnum templum, & singuli singula templa sumus, quia non est Deus in omnib⁹ quàm in singulis maior. Et fit plerunquè vt plures eum minùs capiāt, vnus ampliùs. Sed cùm dixisset Apostolus, Diuisiones autē donationum sunt, cōtinuò subiecit, Idem autem spiritus: Item cùm ipsas donationū diuisiones commemorâsset, Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergò non ipse diuisus, quia vnus ipse atque idem.

Deus in omnibus non æqualiter habitat. 4 Reg. 1. Cor. 12.

25. A D Romanos quinto capite: Spes autem non cōfundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis.

26. P O S T E R I O R I S ad Corinthios primo capite: Qui autem cōfirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

27. A V G V S T I N V S de spiritu & littera, capite decimoseptimo: Cùm ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificās dilectorem. Vide nunc quemadmodùm consonet ista discretio illis Apostolicis verbis quę paulò antè ob aliud cōmemorata & diligentiùs pertractāda distuleram. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta nō atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Eccè quemadmodùm ostendit quia illud extra hominem scribitur, vt eò forinsecùs terrificet: hoc in ipso homine, vt eum intrinsecùs iustificat.

2. Cor 3.

28. E T capite trigesimosecundo: Vndè dilectio, id est, charitas, per quam fides operatur, nisi vndè

illā fides ipsa impetrauit? Neque enim esset in nobis, quātacunque sit in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Charitas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iustitia Dei, qua iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluos facit: & fides Iesu Christi, qua nos fideles facit. Hæc est iustitia Dei, quam nō solùm docet per legis præceptum, verumetiam dat per spiritus donum.

Charitas Dei qua dilectores nos suos facit.

29. ITAM de natura & gratia, capite vltimo: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta est iustitia: charitas magna magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. sed charitas de corde puro & conscientia bona, & fide nō ficta: quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita. Sed maior si non habet quò crescat cùm de mortali excesserit vita: Vbicunque autem & quandocunque ità plena sit, vt ei non sit quod adiiciatur, non tamen diffunditur in cordibus nostris vel naturæ vel voluntatis operibus quæ sunt in nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis, qui & infirmitati nostræ opitulatur, & sanitati cooperator: Ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum nominū nostrum.

1. Tim. 1.

Rom. 5. Charitas per spiritum sanctum diffunditur.

30. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeāt victu quotidiano: dicat autem aliquis ea vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostēde mihi fidem tuā sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dæmones credunt: & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniā fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ea operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniā fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ità & fides sine operibus mortua est.

Gen. 15.

Iof. 2.

31. AD Galatas quinto capite: Nam in Christo Iesu neque circoncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horū sensuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate pura nobis adsit vita, & conuersatio honesta atque illustris. Siquidem nullus eorum vsus est, nisi bonis illustrētur operibus. Quamuis enim fidem firmissimam, quamuis enim scripturarum sensus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deserti essemus, & nudi, nihil nos à gehennę ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma combureremur. Quemadmodùm enim qui benè operantur, resurgent in vitam ęternam: ità qui malè, in supplicium æternum, quod nullo vnquàm fine præscribitur. Quare omni diligentia curáque adhibita contendamus, nè quod ex vera & firma fide lucrum accepimus, operum prauitate perdatur: sed in hac vita totis viribus Christi sectemur vestigia, cui beatitudini nihil est conferendum. Atque vtinàm purè & sanctè viuentes, quæcunque dicta sunt, ad Dei gloriam referamus.

Fides etiam firmissima, probitate destituta, à gehenna non liberat.

33. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licèt sine operibus neminem saluat, ipsa enim est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur, tamen per ipsam etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit. Abac. 2.

Galat. 5.

34. ET homilia decimaseptima ex quinquaginta: Audi Apostolum ipsum, fidei disputatorem, & gratiæ magnum defensorem: audi eum dicentem, Pax fratribus & charitas cum fide magna. Tria dixit, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminauit. Initium est enim in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipsa est fides: Sed fides debet esse Christianorum, non dæmoniorum. Nam sicut dicit Iacobus Apostolus, Et dæmones credunt & contremiscunt. Et dæmones dixerunt Christo, Tu es filius Dei. Confitebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim? Quia dixerunt dæmones, Tu es filius Dei, scimus qui sis, ideò regnaturi sunt cum filio Dei? Absit. Discernenda est ergò fides dæmonum à fide sanctorum. Planè discernenda vigilanter & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit Domino dicenti, Quem me esse dicitis? Tu es Christus filius Dei viui. Et Dominus, Beatus est Simon bar Iona. O Domine hoc tibi dixerunt & dæmones: Quare ipsi nō sunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore, ideò initium est à fide. Sed quali fide? Quam diffiniuit Apostolus, Neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides. Dic quę fides? quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fidem quæ per dilectionem operatur, sed soli serui Dei, soli sancti Dei, soli fide filij Abrahæ, soli filij dilectionis, filij promissionis. Ideò est & charitas dicta. Tria illa dicta sunt ab Apostolo, Pax fratribus & charitas cum fide. Vndè pax & charitas? Vndè charitas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergò Apostolus, sic incipiens à fine, & veniēs ad initium, Pax, charitas, cum fide. Nos dicamus: Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non discreuisti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, Scimus quia sis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia charitas cum fide ipsa te perducit ad pacem. Quam pacem? Veram pacē, plenam pacem, solidam pacem, securam pacem, vbi nulla pestis, nullus hostis. Ipsa pax est finis omnium desideriorū bonorum. Charitas cum fide, & si sic dicas, benè dicis, fides cum charitate.

Ephes. 6.

Fides Christianorū sit, non dæmonum.

Iac. 2.

Marc. 3.

Matth. 16.

Galat. 5.

Fides Christianorum.

35. IOAN libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum est isto Dei dono (dilectionis seu charitatis) excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni ęterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tantum impartitur cuique spiritus sanctus, vt eum Dei

Charitatis dono nullū excellentius.

Dei & proximi faciat amatorē, à sinistra nō transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum nisi propter dilectionem: quam qui nō habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorū, (1. Cor. 13.) sonans æramentum est, & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, & omnem scientiam, & si habuerit omnem fidē, ità vt montes transferat, nihil est. Et si distribuerit omnem substantiam suam, & si tradiderit corpus suum vt ardeat, nihil ei prodest. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt? Ipsa verò dilectio siue charitas, (nam vnius rei est vtrunque nomen) si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnémque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibetur, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tētatio est, perducit ad regnum, ità vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. (Fidem vtilem charitas facit. Gal. 5.) Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, In Christo, inquit, Iesu neque circūcisio, neque præputiū aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt.

(Iac. 2.) 36. GREGORIVS[d] libro sexto epistola decimaquinta ad Gregorium presbyterum, & Theodorū diaconum Ecclesiæ Constantinopolitanæ: Descēdens (Christus) ad inferos, solos per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Constat autem quia post incarnationē Domini nullus ea his etiam saluari potest: qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia scriptum est: Confitentur (Vita fidei. Tit. 1. 1. Ioann. 2.) se nôsse Deum, factis autem negant: & Ioannes ait: Qui dicit quia nouit eum, & mandata eius nō custodit, mendax est. Iacobus quoque frater Domini scribit dicēs: Fides sine operibus mortua est. (Iac. 4.) Si ergò fideles nunc sine operibus bonis nō saluantur, & infideles ac reprobi sine bona actione Domino ad inferos descendente saluati sunt, melior illorum sors fuit, qui incarnationē Domini minimè viderunt, quàm horum qui post incarnationis eius mysterium nati sunt. Quod quantæ fatuitatis sit dicere vel sentire, ipse Dominus testatur discipulis dicens: (Matth. 13.) Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

37. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam, capite octauo: Recta fides & misericors operatio post hanc vitam desinent, cùm per speciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miser, cui misericordia prærogetur. Hæc autem duo, id est fides & operatio, ità post huius vitæ finem nō sunt necessaria, vt ante finem nō sint vllatenus deserenda. (Fides & operatio per totā vitam nō deserenda.) Quisquis enim ante finē vitæ præsentis à fide recta siue à bona operatione discesserit: etiam si in his antea strenuè vigilantérque cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto desistit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit.

38. IDEM libro de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto. Scientia in qua sic Deus agnoscitur, vt peccatorum remissio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena est ab illa cognitione illorum, qui cognoscentes Deū (Rom. 1.) non sicut Deū glorificauerūt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Isti enim quia sine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipsa sua cognitione inexcusabiles facti sunt. Hi verò qui Deum perceptione fidei cognoscunt, inaccusabiles fiunt. Quis enim accusabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperātur in bonum. Et ideò eos (Rom. 8.) nullus accusat, quia Deus eos secundùm propositū præscitos & prædestinatos vocatósq; iustificat atque glorificat, vt gloriatione legis factorū qua se homo superbus extollit exclusa, per legē fidei quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. (Ephes. 2. Rom. 5.) Hæc autem pax sine charitate & fide Christi non potest possideri, quia iustificati ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidē in gratia ista, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Quos spes ideò non cōfundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

39. MATTHÆI decimonono capite: Et ecce vnus accedēs, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mādata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Nō homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices: honora Patrem tuum & Matrē tuam, Diliges proximum sicut teipsum.

XII.

Quomodò intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.

CVM verò Apostolus[a] dicit iustificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo sensu intelligēda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicę consensus tenuit & expressit: (Cap. 8. sess. 6.) vt scilicet per fidē ideò iustificari dicamur, quia fides est humanę salutis initiū, fundamentū & radix omnis iustificationis:[b] sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem[c] iustificari ideò dicamur, quia nihil eorum quę iustificationem pręcedūt, siue fides, siue opera, ipsam

a Ro. 3. d. Aug. de præd. sanct. c. 7. serm. 38. de tem.
b Hebr. 11. b
c Aug. libr. 6. Hypognost. lib. 1. quæst. ad simplician. quæst. 2. lib. 2. cont. Pela. & Celest. c. 31. serm. 15. de verb. Apost. de Spirit. & lit. c. 26.

c Resp. ad ... prima ... ad Rom. d Rom. 11. iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem[d] Apostolus, inquit, gratia iam non est gratia.

TESTIMONIA.

1. A o Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Arbitramur enim iustificari hominē per fidem sine operibus legis.

2. A v g v s t i n v s de prædestinatione sanctorum, capite septimo: Ex fide dicit (Apostolus) iustificari hominem, non ex operibus: quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Nam dicit etiam ipse, Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: id est, & quod dixi per fidem, nō ex vobis, sed Dei donum est.

3. I d e m sermone trigesimooctauo de tempore: Tota sancta series scripturarum nos à terrenis ad cælestia surgere adhortatur, vbi vera & sempiterna est beatitudo, ad quam nisi per fidē catholicæ pacis cooperante charitate Dei & proximi neminem peruenire certissimum est. Denique ad veram beatitudinē peruenire volentibus, primò omnium fides necessaria est, sicut Apostolica docet authoritas dicens, Sine fide impossibile est placere Deo.

Heb. 11 Cōstat ergò neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere nisi per fidem. Fides namque est bonorum omnium fundamentū. Fides est humanæ

Fides fundamentum, initium salutis. salutis initium. Sine hac nemo ad filiorū Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiā, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hic non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciē beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi.

2. Cor 5. Reliqua testimonia pro commendatione fidei, vide quæstione quarta de Fide & Symbolo.

4. A d Hebræos vndecimo capite: Sine fide autē impossibile est placere Deo. credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Deus præuenit nostram voluntatem 5. A v g v s t i n v s libro sexto Hypognosticon: Deus est qui iustificat impium, non præuētus humana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatē misericordia sua. Deus enim, inquit, meus,

Psal. 58. Hier. 17. Rom. 3 misericordia eius præueniet me. Audi & aliū prophetam dicentē, Conuerte me Domine, & cōuertar: sana me Domine, & sanabor. Vndè Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Audi, gratis & tace de meritis.

6. I d e m libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Primò intentionē Apostoli quæ per totam epistolam (ad Romanos scilicet) viget, tenebo quam consulam. Hæc est autem

Pauli intentio in epistola ad Rom. vt de operū meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israelitæ gloriari, quòd datæ sibi legi seruiissent, & ex hoc Euangelicam gratiam tanquàm debitam meritis suis percepissent, quia legi seruiebant: vndè nolebant eandem gratiam dari gentibus tanquàm indignis, nisi Iudaica sacramēta susciperent. quæ orta quæstio, in Apostolorum Acti-

Act. 15. Rom. 11. bus soluitur: Non enim intelligebant, quia eo ipso quod gratia est Euāgelica, operibus non debetur: Alioquin gratia iam non est gratia. Et multis locis hoc sæpè testatur, fidei gratiam præponens operibus, non vt opera extinguat, sed vt ostendat nō esse opera præcedentia gratiam, sed cōsequentia: vt

Opera sequuntur gratiam. scilicet non se quis arbitretur ideò percepisse gratiam, quia benè operatus est, sed benè operari nō posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Et paulò pòst: Fiunt ergò inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes, nō tamen solùm concipi, sed etiam nasci opùs est, vt ad vitam perueniatur æternam: nihil horum tamē sine gratia misericordiæ Dei: quia & opera si qua sunt bona, consequuntur, vt dictum est, illam gratiam, nō præcedunt. Quam rem persuadere Apo- Ephes 2.

stolus volēs, quia sicut alio loco dicit, Gratia enim Dei salui facti sumus, & non ex nobis, sed Dei donum est, nō ex operibus, nè fortè quis extollatur: de his qui nondùm nati erant, documētum dedit. Item post multa: Quæritur autem, vtrùm vel fides mereatur hominis iustificationem, an verò nec fidei merita præcedant misericordiam Dei, sed & fides ipsa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm dixisset, Non ex operibus: non ait, sed ex fide dictum est ei, quia maior seruiet minori: Ait autem, sed ex vocante. Nemo enim credit qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei sequūtur vocationem potiùs quam præcedāt. Quomo- Rom 10.

dò enim credent ei quem non audierunt? Et quomodò audient sine prædicante? Nisi ergò vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, vt ex hoc incipiat iustificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergò ante omne meritū Gratia ante omne meritū.

est gratia. Etenim Christus pro impiis mortuus est.

7. E t libro primo contra Pelagium & Celestiū, capite trisimoptimo: Cùm eos remunerandos dicit (Pelagius) qui benè vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitū eis reddi fatetur: Vbi est ergò illud Apostoli. Iustificati gratis Rom. 3. Ephes.

per gratiam ipsius? Vbi est & illud Gratia salui facti estis? Et ne putarent per opera, addidit, per fidem. Rursùs nè ipsam fidē sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam, Et hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Nēpe ergò illud vnde incipit omne quod meritò accipere dicimus, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. Fidē sine merito accipimus.

Aut si negatur dari, quid est quod dictum est, Sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei: Si autem sic dicitur dari, vt reddatur meritis, non donetur: quid est Rom. 12.

hoc quod iterùm dicit, Vobis donatū est pro Christo, non solùm vt credatis in eum, verumetiam vt Philip 1.

patiamini pro eo? Vtrunque enim donatum esse testatus est, & quòd credit in Christum, & quòd patitur quisque pro Christo. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, vt fidei videlicet reddi videatur non gratuita, sed debita gratia, ac per hoc

Rom. 11. hoc iã nec gratia, quia nisi gratuita, non est gratia.

8. E x sermone decimoquinto de verbis Apostoli: Traditus est enim propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram. (Rom. 4.) Iustificatio tua, circuncisio tua, non est à te. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nõ ex vobis, sed Dei donum est. (Ephes. 2.) Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & ideò accepi, non putes te promerendo accepisse, qui nõ promereres nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, nõ gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies eos. (Psal. 55.) Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vndè salues, & tamẽ saluas. (Gratia omni merito prior.) Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua cõsequantur merita tua. Prorsùs gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vnde salues, & multùm inuenis vndè damnes.

9. I t e m de spiritu & littera, capite vigesimo sexto: Omnes peccauerunt & egent gratia Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. (Rom. 3.) Vndè autem factorẽ legis Græcum iustificari diceret, sine gratia saluatoris? Neque enim cõtra seipsum diceret, quod ait: Factores legis iustificabũtur: tanquàm per opera, non per gratiam iustificentur: cùm dicat gratis iustificari hominem per fidẽ sine operibus legis, nihilque aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratis, nisi quia iustificationem opera non præcedunt. Apostolus quippe alibi dicit, Si gratia, iam nõ ex operibus, alioquin gratia non est gratia. (Rom. 11.)

10. P r o s p e r ad excerpta Genuensium, in respõsione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnã atque eãdem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Augustinum intelligit) primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quòd fides qua Christiani sumus, nõ esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrij libertate: Modò autẽ errare cũ, qui assereret ipsam etiã fidẽ Dei esse donũ: & ad hanc quoquè pertinere quod dictũ est: Quid autem habes quod non accepisti? (1. Cor. 4.) Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam priùs ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergò obiectionem respondet, se, antequàm cognosceret gratiæ veritatem, & antequàm regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter errâsse: sed in ipso Episcopatus sui exordio, sanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanensium Antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam quæstionẽ ad hos geminos pertinentem, sagaciore diligẽtia ventilâsse: & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitãter agnouisse, quòd electionẽ gratiæ nulla merita humana præcedant: & quòd fides, vndè incipiũt omnia merita, donũ sit Dei: nè gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit. (Electionem gratiæ nulla merita humana præcedũt.)

11. H a y m o in caput tertium epistolę beati Pauli ad Romanos: Iustificati gratis per gratiã ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Gratis dicit, id est, sine vllis præcedẽtibus meritis. Verbi gratia: Qui ad baptismum venit, nihil vnquàm boni fecit, baptizatur, statimque iustificatur. Eccè gratis iustificatur per gratiam, id est, per donũ Dei, & hoc per redemptionem quæ est in Christo Iesu, non in operibus legis.

12. A d Romanos vndecimo: Sic ergò & in hoc tempore, reliquiæ secũdùm electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autẽ gratia: iam nõ ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.

XIII.

Contra inanem hæreticorum fiduciam.

Cap. 9. sess. 6.

Q v a n v i s autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione [a] apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminémque à peccatis absolui & iustificari, nisi eum qui certò credat, se absolutũ & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, déque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, déque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: si quilibet dum seipsum, suámque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

[a] Ioh. 9. d Psal. 18. c. Eccl. 9. a Eccl. 5. b. Prouer. 20. b. 1. Cor. 4. a. Aug. de perf. iust. resp. 19. in Psal. 41, lib. 10. confess. cap. 32. Hier. epist. 127. ad Fabiolam. 23. Chry. hom. 11 in 1. ad Cor. Theodor. in cap. 4. 1. ad Cor. Bern. epist. 42. Ser. 1. in oct. Paschæ, Haym. in ca. 4. 1 ad Cor. Gregor. lib. 6 epist. 22. vide. plura sess. quæst. 5. de pecc. in spir. sanct.

2. Ioa nono capite: Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ: Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Neque enim viro qui similis mei est respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

2. Psalmo decimooctauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis múda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si mei nõ fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

3. Ecclesiastæ nono capite: Sunt iusti, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamẽ nescit homo vtrùm amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniãt iusto & impio, bono & malo, múdo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti, sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verum deierat.

4. Ecclesiastici quinto capite: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

5. Proverbiorum vigesimo capite: Quis potest dicere, múdum est cor meum, purus sum à peccato?

6. Prioris ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autẽ iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

Prou. 20. 7. Avgvstinvs de perfectione iustitiæ in responsione ad ratiocinationem decimamnonam: dicimus ideò secutum esse, quis gloriabitur castum se habere cor? quoniã præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. Quãtalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet nè aliquid in illo quod ipse nõ videt inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum

Psal. 18. est: delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Tamen etiam illa vera sunt quæ respondẽdo subiecit, quod Sal-

Matth. 5. uator ait in Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Et quod Dauid dicit:

Psal. 23. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo

Psal. 124. corde.. Et alibi: Benefac Domine bonis & rectis

Eccl. 13. corde. Item apud Salomonem, Bona est substãtia, cui non est peccatum in conscientia. Item illic: Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni de-

1. Ioan. 3. licto múda cor tuum. Item in epistola Ioannis: Si cor nostrum nos non reprehẽdat, fiduciam habemus ad Deum, & quæcunque petierimus, accipiemus ab eo. Hoc enim agitur voluntate credẽdo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter orando, & proficiendi vires peccando, veracitérque dicẽdo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, & nè Mat. 6.
inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsùs agitur vt cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod iudex iustus cùm in throno sederit occultum inuenerit, minusque mandatum, eius misericordia remittatur, vt Deo videndo totum sanum mundúmque reddatur. Iudiciũ enim Iacobi 2.
sine misericordia est, sed illi qui non fecit misericordiam. Superexaltat autẽ misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? quandoquidem cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à pecato?

8. Et in psalmum quadragesimumprimum: Ad meipsum anima mea turbata est. Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei manet, vtrùm mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus, dicẽs: Qui se putat sta- 1. Cor. 10.
re, videat nè cadat. Ergò quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, ad me ipsum turbata est anima mea. Vis non conturbetur: non remaneas in te ipso, & dic, Ad te Domine leuaui ani- Psal. 24.
mam meam. Hoc planiùs audi, noli sperare de te, sed de Deo tuo: nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te, quia nondùm inuenit vndè sit secura de te. Ergò quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisi humilitas, vt de seipsa anima non præsumat? Quid restat nisi vt omninò mi- Anima de seipsa non præsumat.
nimam se faciat, nisi vt se humiliet, vt exaltari mereatur? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est tribuatur? Et paulò pòst: Vt noueris quia abyssus & ipsi, (prædicatores videlicet) Apostolus ait, Minimũ est vt à vobis diiudicer aut ab hu- 1. Cor. 4.
mano die. Quanta autem abyssus sit, audite ampliùs, Neque enim ego meipsum diiudico. Tãtam Latet ipsum hominem quod in se est.
ne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profũditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se Matt. 26.
ageretur intus nesciebat, & se moriturum cum Domino vel pro Domino temerè promittebat. Quãta abyssus erat? Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænũciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergò omnis homo licèt sanctus, licèt iustus, licèt in multis proficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prędicat.

9. Item libro decimo confessionum, capite trigesimosecundo: De illecebra odorum non satago nimis. Cùm absunt, non requiro: cùm adsunt, nõ respuo: paratus etiam eis semper carere. Ità mihi videor, forsitan. Sunt enim & istæ plangendę tenebrę, in quibus me latet facultas mea, quę in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogãs, non facilè sibi credendum existimet, quia & quod in est, plerunquè occultum est, nisi experiẽtia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, Iob 7.
quæ tota tẽtatio nominatur, vt qui fieri potuit ex Nemo debet esse securus in hac
deteriore melior, non fiat etiam ex meliore dete-

tior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

10. HIERONYMVS epistola centesima vigesimaseptima ad Fabiolam, mansione vicesimatertia: Vicesimatertia mansio potest & subterintelligi, sed melius pauorē interpretabimur. Venisti ad Ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios: noli altum sapere, sed time, Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat nè cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutū custos est: securitas ad lapsum facilis. Vndè & in quodam psalmo, postquàm propheta dixerat: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus, dum tormenta formido, seruaui gratiam quam acceperam.

Iac. 4. Sap. 6. Timor virtutum custos. Securitas lapsui exposita. Psal. 22.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in priorem epistolam ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicent? Sanè quidem. Et maiorem profectò in modū quum peccamus. Verùm Paulus nihil peccârat. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem non ait se iustificatum esse. Nos igitur qui innumeris vulneribus conscientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis sumus conscij, sed prorsùs contrà: quidnam sumus dicturi? Et quid tandem, si nullius sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quòd accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat: hinc considera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nonnullis interiectis: Duabus igitur rationibus, vel tribus potiùs incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quòd etsi nihil nobis ipsi conscij simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Altera, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia prætereà, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia. Quid igitur dicitis, quòd neque ab illo peccator, neque hic illo melior? Hoc enim ostendi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est: sed qui abscondita iudicat, ille certò iudicat. Ecce igitur, Neque ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, nō sum proptereà liber à crimine, quin redditurus sim rationem. Non enim dicit, quòd iustis adnumeratus sum, sed quòd nō sum mundus à peccatis. Et enim alio in loco, inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. Multa quoquè facimus bona, non tamen recta sententia.

Nostrū iudicium quare incertum.

Etiam nullius sibi conscius nō se à crimine liberum pronunciet.

Rom. 6.

12. THEODORETVS in caput quartum epistolæ prioris ad Corinthios: Sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi cōscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui antè iudicat me, Dominus est. Quid enim, inquit, loquor de aliis? Ego qui quæ ad me pertinent rectè scio, etsi nullius mihi sim sceleris iniquitatisque conscius, non potero in animum inducere, vt meipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiā. Nemo autem existimet hoc, Non in hoc iustificatus sum, illi esse contrariū, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrariū, sed consequēs. Sæpè enim euenit vt etiam ignorantes peccent, æquum esse & iustum existimātes. Sed hoc aliter videt vniuersorum Deus.

Dei sententia expectanda.

13. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopū: Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est testimonium consciētiæ nostræ. Non potest dicere nisi humilis, qui iuxta vulgare & oculos campi metuere, & syluarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pauidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudēter ostētans passim & vbique tanquàm per campum incedēs, totus fertur in gloriam. Gloriatur etiam cùm malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Æstimat se non videri, dum plures habeat imitatores, quàm reprehensores, cæcus dux cæcorū. Sed habet hic campus oculos, sanctorum proculdubiò angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata cōuersatio. Non dicet hypocrita. Gloria mea est testimonium conscientiæ meæ: quis etsi iudicantium secundùm faciem, verbo, vultu, habitùve simulatorio eludat opinioni, sed non eius qui scrutatur renes & corda, fallit vel eusdit iudicium. Si quidem Deus nō irridetur. Timeat ergò & iste memoris autem. Lingua licèt manúque cessantibus, tuti tamen vbiquè præsenti de quacunque sylua latebrosæ duplicitatis & spinosæ calliditatis, tacentis & quiescēns cor loquitur, cogitatio confitetur. Prauum est cor hominis & imperscrutabile, ità vt nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est: sed nec ipse plenè. Nam cùm Apostolus diceret. Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniā non possum, sit, ratam vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientiæ meæ, quippe cùm ne ipsa quidem queat me compræhendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius vtriquè sciētiam non effugit, sententiam non subterfugit etiam quod propriam latet conscientiā. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris prophetæ absentis ori furtinè poscentis pecuniam: & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans, aut proximū nequiter, aut turpiter meipsum, non verear autem nusquàm absentem? Tremenda prorsùs auris & reuerenda, cui non cessat quies, non tacet silentium. Et post pauca: Veruntamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum Paulo, quod quidē longè est à me: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc esse iustificatum oporteret me gloriari. Non enim qui seipsum commēdat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi iustitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tātū in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Hieremias nō satis popularibus sententiis velut quibusdam humani diei radiis mouebatur, sed fidenter loquebatur Deo: Diem hominis non cōcupiui, tu scis. Si meus mihi arriserit dies, neque meipsum, inquit, iudico: quia nec ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorum & mortuorū, qui finxit sigillatim corda vniuersorum, & intelligit omnia

1. Cor. 2. Prou. 28. Hier. 7. 1. Cor. 4. Conscientiam etiam nostrā sunt quæ lateant in nobisipsis. 1. Cor. 4. Hier. 17.

opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & solum iustificatorem agnosco. Pater dedit ei iudiciũ facere: quia filius hominis est. Nõ vsurpo mihi vel super me seruus filij potestatem: nec me annumero illis de quibus iã conqueri iuuit: Tulerunt homines à me iudicium. Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit filio. Et ego mihi præsumam quod nec ipse pater sibi assumit? Velim nolim, ipsi in ea state necesse est: ipsi horum quæ gessi etiam in corpore, reddere rationem, cui nec verbũ prætervolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Sola profectò quæ non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non cõsueuit, gratiam inuentura est in oculis pietatis humilitas.

Iac. 4. Deus nãque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Psal. 142. Non contendit iudicio, nec prætendit iustitiã, qui verè humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

14. Itam epistola octuagesimaquinta ad Vuilhelmum Abbatem sancti Theodorici: Fortè verum est quod dicis, minùs scilicet à me amari te, quàm me diligis: sed certè certus sum, certum non esse tibi. Quomodò ergò pro certo affirmas, de quo certum est quia certus minimè sis? Mirum. Paulus se suo iudicio non credit: sed neque (inquiens) meipsum iudico.

1 Cor 4. Matth. 26. Petrus luget suã qua se fefellerat præsumptionem, cùm de se loqueretur, dicens: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Discipuli de proditione Domini, nec in suis fidentes conscientiis, singuli respondebant:

Ibidem. Nunquid ego sum Domine? Dauid suam de se ignorantiam fatetur orans & clamans:

Psal. 24. Et ignorantias meas nè memineris. Et paulò pòst: Tu Domine qui dedisti, scis quãtum dedisti, vel illi me, vel mihi illũ amare. Et quomodo aliquis nostrûm cui tu non dixisti, audet dicere: Plùs amans, minùs diligor: nisi fortè qui iam in lumine tuo videat lumen suum, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quantum ardeat igne charitatis? Ego autem Domine interim contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusquè visites sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiãt abscondita tenebrarum, fugatísque tenebris iam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quod eum diligã, sed necdum video in lumine tuo si vel satis diligam. Neq; enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maiorẽ habet dilectionem, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. (Prou. 1.) Nam quis gloriabitur castum se habere cor, necdùm perfectum? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipsas tenebras meas, vt videam & gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt, & quãtum, & ad quid diligẽda sunt: me quoquè nolens diligi nisi in se, & quantum diligendus sum.

15. Et sermone secundo in octauo Paschæ: Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quod si vt certum est, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

16. Haymo in caput quartũ prioris epistolæ ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum, subaudi, apud me, vel apud Deũ: ac si diceret aliis verbis: Licèt ego in me nihil mali, nihílque repræhensione dignum inueniam, vt quidam mihi detrahãt iniustè, quidam extollãt suis fauoribus, tamen non ideò iustificatus sum apud me, neque iustificatum esse credo per hoc apud Deum, quia nescio vtrùm placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui meliùs cognoscit quid sit in me quàm ego: quoniã etsi in maximis operibus peccatorum non deliqui, saltèm in cogitationibus deliqui & peccaui.

17. Gregorius libro sexto epistolarum, epistola vicesimasecũda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, testimonio tertio.

Plures hac de re aliorum Patrum & scripturæ sacræ sententias vide eadem quæstione illa tertia.

XIIII.

De acceptæ iustificationis incremento.

a Ephes. 2. d · b Psal. 83. b · c 2. Cor. 4. d · d Coloss. 3. a · e Rom. 6. b · Aug. de mor. Eccl. Cath. c. vlt. lib. 14. de Trin. cap. 17. lib. 2. de pecc. mer. c. 13. & 17. lib. 6. con. Iul. c. 7. ser. 16. de verb. Apost. Fulg. epist. 4. c. 4. Ber. epist. 91. Conc. Vien. in Clem. ad nostrum. de hæret. · f Apoc. 22. c. · g Eccl. 18. c. · h Iac. 2. d · i In oratione Dom. 13. post Pentecost.

Sic ergò iustificati, & amici Dei ac[a] domestici facti, euntes[b] de virtute in virtutem, renouãtur, vt Apostolus[c] inquit, de die in diẽ: hoc est, mortificando[d] mẽbra carnis suæ, &[e] exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorũ Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiã accepta, cooperante fide bonis operibus, crescũt atq; magis iustificãtur: sicut scriptũ est:[f] *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* Et iterùm:[g] *Nè verearis vsque ad mortem iustificari.* Et rursus:[h] *Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantũ.* Hoc verò iustitiæ incremẽtũ petit sancta Ecclesia, cùm orat:[i] Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum. (Cap. 10. sess. 6.)

TESTIMONIA.

1. Ad Ephesios secundo capite: Iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei.

2. Psalmo octogesimotertio: Beatus vir cuius

est

est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum in loco quē posuit. Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Propter quod non deficimus: sed licèt qui foris est noster homo corrumpitur: tamen is qui intùs est renouatur de die in diem.

4. AD Colossenses tertio capite: Mortificate mēbra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, cōcupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus.

5. AD Romanos sexto capite: Itá & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediatis concupiscētiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

6. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ Catholicę, capite vltimo: Illo sacrosancto lauacio inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiendo perficiatur, in aliis citiùs, in aliis tardiùs: à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendat. Ipse quippe sicut ait Apostolus, Etsi exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Apostolus de die in diem interiorem hominem renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

Renouatio per baptismum inchoata proficiendo perficitur.

2. Cor. 4.

7. ET libro decimoquarto de Trinitate, capite decimoseptimo: Sanè ista renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omniū peccatorum, neque enim vel vnum quantūcunque remanet quod non remittatur: sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, reualescere: itémque aliud est infixum telū de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: ità prima curatio est, causam lāguoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum, secunda ipsum sanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis: Quæ duo demonstrantur in psalmo, vbi legitur: Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deindè sequitur, Qui sanat omnes lāguores tuos: quod fit quotidianis accessibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apostolus apertissimè locutus est, dicens: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Renouatur autem in agnitione Dei, hoc est, iustitia & sanctitate veritatis: sicut sese habent Apostolica testimonia quæ paulò antè commemoraui. In agnitione igitur Dei, iustitiáq; & sanctitate veritatis qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à visibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illísque se charitate alligare diligenter insistit.

Psal. 102.

Quotidiani accessus ad renouationem.
2. Cor. 4.
Col. 3.

Ephes. 4.

8. ITEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite septimo: In eo quod scriptū est. Qui natus est ex Deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictum sit, multùm falluntur (Pelagiani) minus cōsiderando scripturas. Non enim ad hora quosque fieri filios Dei, quo esse incipiūt in nouitate spiritus, & renouari in interiorem hominem secundū imaginem eius qui creauit eos: Non enim ex qua hora quisque baptizatur omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Et in quantùm quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, in tātum renouatur. Cætera verò in spe facta sunt, donèc etiam in re fiāt vsque ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum immortalitatis & incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorum. Et paucis interiectis: Nam in baptismo quanuis tota & plena fiat remissio peccatorum, tamen si continuò tota & plena etiam hominis in æternā nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifestum est adhuc in veterem corruptionem atque in mortem tēdere, in fine posteà renouandū, quando verè tota nouitas erit: sed excepto corpore, si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus, Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondùm totus est renouatus: & inquātum nondùm est renouatus, intantùm adhuc in vetustate est.

1. Ioan. 3.

Renouatio incipit à remissione peccatorum, indiès verò accessionem accepit.

2. Cor. 4.

9. IBIDEM capite decimotertio: Fratres, ego meipsum non arbitror appræhendisse: vnum autem quæ retrò obliuius, in ea quæ antè sunt, extensus secundùm intentionem sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu: Ipse se confitetur nondùm accepisse, nondum esse perfectum in plenitudine iustitiæ quam adipisci diligat in Christo, sed adhuc secondùm intentionem sequi, & præterita obliuiscentem in ea quæ antè sunt extendi, vt nouerimus etiā ad ipsum pertinere illud quod ait. Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, quāuis iam esset perfectus viator, etsi nōdum erat ipsius itineris perfectione peruentor. Deniquè tales vult secum in isto cursu comites rapere, quibus cōtinuò subiungit & dicit, Quotquot ergò perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoquè Deus vobis reuelabit, veruntamen ait Apostolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus: Ambulatio ista non corporis pedibus, sed mentis affectibus & vitæ moribus geritur, vt possint esse perfecti iustitiæ possessores, qui recto itinere fidei de die in diem sua renouatione proficientes, iam perfecti facti sunt eiusdem iustitiæ viatores.

Phil. 3.

2. Cor. 4.

Phil. 3.

10. ITEM capite vicesimoseptimo: Attendere ac meminisse debemus, tātummodò peccatorum omnium plenam perfectámq; remissionem baptismo fieri, hominis verò ipsius qualitatē non totam cōtinuò commutari, sed spiritales primitias in benè proficientibus de die in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter vetus est, donèc totum ità renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem spiritalem incorruptionémque perueniat.

Renouationis in baptismo ceptæ quotidianum fit augmentum.

11. IDEM lib. 6. cōt. Iul. c. 7. Si cōtinuò fit bonus, & vtiq; bona qualitate fit bonus, qui fornicationi vinolétiæq; renūciās ab huiusmodi operibus sese abstinet, nōne rectè audit. Ecce sanus factus es, iā noli peccare: rectéq; appellatur castus & sobrius? Deindè si prouectu cōcupiscētiæ bonæ, qua cōcupiscérias

Ioan. 5.

malas fornicandi potandíque debellat, talis efficitur qualis tecenti conuersione nondùm fuit, vt illorum in eo desideria peccatorum minùs minúsq; moueantur, vt aduersùs ea mala non tanta quanta priùs exerceat, sed minora certamina, non virtutú diminutione, sed hostium, nec deficiéte pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronúciare meliorem? Vndè obsecro, nisi quia bona qualitas aucta, & mala minuta est? Auctum est igitur quod bonus esse cœpit, minutum est quo malus fuit, & hoc egit post baptismum, non peregit in baptismo. Ità quãuis ibi peracta fuerit plena peccatorum remissio: remansit tamen qua proficeretur in melius, aduersùs cateruas desideriorum malorum in nobismetipsis vtriquè tumultuantium vigilanter exerenda, & instanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram: &, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: &, Exuite vos veteré hominem. Nullo modo reprehenditur baptisma, quia asseritur curatio quæ fit post baptisma: quia potiùs totum hoc per baptisma actum est, id est, vt & à præteritis langnoribus sanaretur, & à futuris incipiat, studeat, mereatur sanari. Ità baptismus totiua fit causa sanitatis, per quod & incipitur omnis sanitas & impletur.

Post baptismum in melius proficitur.

Coloss. 3. Rom. 8. Coloss. 3.

Baptismus causa totius sanitatis.

12. Ex sermone decimosexto de verbis Apostoli: Iustificati sumus, sed ipsa iustitia dum proficimus crescit. Et quomodò crescit dicam, & vobiscum quodammodò cóferam, vt vnusquisque vestrûm iam in ipsa iustificatione cóstitutus, accepta scilicet remissione peccatorum per lauacrum regenerationis, accepto spiritu sancto, proficiés de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat & crescat donèc consummetur, non vt finiatur, sed vt perficiatur.

Iustitia crescit in iustificatis.

13. Fvlgentivs epistola quarta ad Probam, capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donèc perueniat, semper habet vbi ambulet: sic etiã nos quandiù in hoc mortali corpore cóstituti peregrinamur à Domino, præsés vita nobis est via, in qua semper habemus vbi possimus proficere, donèc Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire.

Præsens vita, via.

14. Bernardvs epistola nonagesimaprima ad Abbates Suessione congregatos: Nemo esse bonus plusquàm oportet potest. Bonus erat iam Paulus: & tamen nequaquàm contentus, libenter se ad ea quæ ante se sunt extendebat, posteriora obliuiscens, & seipso semper melior effici studens. Solus Deus melior seipso esse idcircò non vult, quia non valet. Recedant à me & à vobis qui dicunt: Nolumus esse meliores quàm patres nostri: tepidorum & dissolutorum se filios protestãtes. Quorum memoria in maledictione est, quia mãducauerút vuas acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerút. Aut si de sanctis & bonæ memoriæ patribus gloriãtur, imitentur certè sanctitatem, quorum indulgentias dispensationésque pro lege defendũt. Quanquàm sanctus Helias, Non sum, inquit, melior quàm patres mei. & non dixit se nolle patribus esse meliorem. Vidit Iacob in scala angelos ascédentes & descendentes. Nunquid stantem quempiam sine sedentem? Non est stare omninò in pendulo fragilis scalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem statu permanet. Non habemus hîc manentem ciuitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. Aut ascendas necesse est, aut descendas. Si attentas stare, ruas necesse est. Minimè pro certò est bonus, qui melior esse nõ vult. Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam desinis esse bonus.

Phil. 3.

3. Reg. 19.

Bonus minimè est qui melior esse non vult.

15. Concilivm Viennense sub Cleméte quinto in Clementinis, libro quinto, titulo tertio de Hæreticis, capite tertio: Ad nostrum (qui desideranter in votis gerimus, vt fides Catholica nostris prosperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quòd secta quædã abominabilis quorũdam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarũdam infidelium mulierum quæ Beguinæ vulgariter appellãtur, in regno Alemaniæ (procurante satore malorum operum) damnabiliter insurrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega & peruersa inferiùs designatos errores. Primò videlicet, quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere, quòd reddetur penitùs impeccabilis, & ampliùs in gratia proficere non valebit. Nam (vt dicunt) si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. Et in fine capitis: Nos sacro approbante concilio sectam ipsam cum præmissis erroribus damnamus & reprobamus omninò, inhibentes districtiùs, nè quis ipsos decætero teneat, approbet vel defendat. Eos autem qui secùs egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos.

Beguardi. Beguinæ

Error eorum

16. Apocalypsis vicesimosecundo capite: Qui iustus est iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.

17. Ecclesiastici decimooctauo: Nè impediaris orare semper, & nè verearis vsque ad mortem iustificari.

18. Iacobi secundo capite, vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimo.

XV.

De obseruatione mandatorum déque illius necessitate & possibilitate.

a Mat. 18. d Hier. Beda, & Theoph ibid. Aug. lib. 3. cont. 2. epist. Pel. c. 4. Cypr. de vnit. Eccl. Conc. Vien in Clem. ad nost. de hær. Vide quæst. 5. de Doc. & quæ. 1. de præcep. Eccl.
b Hier in expl. Symb. ad Dam. Conci. 2. Arausic. can. 25.
c Aug. de nat. & grat. cap. 43. lib. de perf. iust. c. 6. de grat. & liber. arb. c. 16. Chrys. hom 8. de pœn. Leo ser. 5. de quad. Vide quæst. 6. de Oecal. 3. C.
d 1. Ioan. 5.

Cap. 10. sess. 6.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum[a] se esse ab obseruatione mandatorú putare debet, nemo temeraria illa & à Patribus sub anathemate prohibita[b] voce vti, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandú esse impossibilia, Nam Deus impossibilia nõ iubet[c], sed iubẽdo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis. Cuius[d] mãdata grauia nõ

sunt,

sunt, cuius[e] iugū suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligūt eum, vt ipsemet[f] testatur, seruāt sermones ei[g]: quod vtiq; cū diuino[g] auxilio præstare possunt. Licet enim in hac mortali vita, quātūuis sancti & iusti[h], in leuia saltē & quotidiana, quæ etiā venialia dicūtur, peccata quādoquē cadant: nō propterea desinūt esse iusti. Nam iustorū[i] illa vox est & humilis & verax: [k] *Dimitte nobis debita nostra.* Quo fit vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandū in via iustitiæ sentire debeāt, quo[l] liberati iā à peccato, serui autem facti Deo, [m]sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christū Iesum per[n] quē accessū habuerūt in gratiā istā. Deus[o] nāq; sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.

e Mat.11 d Aug. de nat. & gratia cap. 69. Ber epist 341 Chrys in Psal.118.
f Ioan.14.c
g Aug. ser 61. de temp. lib. 3. cont. Cresc. Gram c 4.
h Idem de vera & falsa pœn ca. 5. de spir. & lit c.28 Greg lib. 9 in 1. Reg. c. 2. Beda in ca. 16 Pro. vel 24. Vide de pec. in genere quæst. 3. D. & de cap. pecc. quæst. 2. & 3.
i Conc. Mil can 7. & 8.
k Mat.6.b
l Rom.6.c
m Tit.2 d
n Rom.5.a
o Aug de nat. & grat c.30. Prosp sent. 7. ad cap. Gal & ad 7. obiect. Vinc.

B. Itaque nemo sibi in sola fide[p] blandiri debet, putans fide sola se hæredē esse constitutū, hæreditatémque consecuturū, etiamsi Christo[q] nō cōpatiatur, vt & cōglorificetur. Nā & Christus ipse (vt inquit[r] Apostolus) *cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiā: & cōsummatus, factus est omnibus obtēperantibus sibi causa salutis æternæ.* Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicēs:[s] *Nescitis, quòd ij qui in stadio currūt, omnes quidē currūt, sed vnus accipit brauiū? sic currite vt comprahendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertū: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meū, & in seruitutē redigo: nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Item princeps Apostolorū Petrus:[t] *Satagite, vt per bona opera, certam vestrā vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

p Chrys hom. 3. & 9. in Ioan. hom. 70. in Mat. in Psal. 110. li. 1. cont. vitup. monast vitæ. Fulg. lib. 2 de remiss. pecc. c. 2. Greg. ho. 29. in Euan. & lib 33. mor. c. 7. Aug. de grat. & lib. arb c. 8. Cyr. li. 10. in Ioā c. 16. Vide quæst. 2. de pecc. in spir. sanct. B. & quæst. 1. de bonis oper. B.
q Rom.8.c
r Heb.5.c
s 1. Cor.9.d
t 2. Pet.1.b

C. Vndè cōstat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicūt iustū in omni bono opere saltem venialiter peccare[u]: aut, quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuūt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suā ipsorū socordiā excitādo, & sese ad currendū in stadio cohortādo, cū hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedē quoquè intuentur[x] æternā, cùm scriptū sit:[y] *Inclinaui cor meū ad faciendas iustificationes tuas propter retributionē.* Et de Moyse dicat[z] Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

u Iob.1.d 2.c Mat.6. c Luc.11. 1. Cor.7. e 1 Pet.1.b 1. Ioan. 3.a 5 d Amb. in cap. 2. Luc. Orig. ho. 2. in Lucam.
x 1. Cor.9.d Heb. 11. b & 13. c Col.2.a 3.d Mat.4.c 5.a & 10.d Luc.6.e 14. cap. 16 b 2. Tim.4 1. Pet 5.b Eccl. 12.a 18 c Ephes.6. b 2. Thes.1.b Gal.6 b Aug. præf. in Psa. 31. & in Psal. 93 120. Cyp. epist. 9. 26. 56.
y Psal 118.o
z Heb.11.e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vicesimnoctaun capite: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nnmine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, dncentes eos seruate omnia quæcunque mandaui vobis.

2. HIERONYMVS in caput vltimum Matthæi: Dncentes eos seruare omnia quæcunque mandani, &c. Ordo præcipnus: Iussit Apostolis vt primùm docerent vnioersas gentes, deindè fidei intingerent sacramenro: & post fidem ac baptisma quæ essent obseruanda præciperent. Ac nè putemus leuia esse qoæ iussa sunt & paoca, addidit: Omnia quæcunque mandaui vobis. Vt quicunqne eredi derint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant qoæ præcepta sunt.

Baptismo tinctis præcepta seruanda.

3. BEDA in eadem verba capitis vltimi Euangelij secundum Matthæum: Prius ergò dncere gentes, id est, scientia veritatis instituere, ac si baptizare præcipit, quia sine fide impoßibile est placere Deo. & , Nisi qois renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nnn potest introire in regnum Dei. Ad extremum verò subiungit. Docentes eos seruare omnia qnæcunque mandani vobis: qnia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est.

Heb.11. Ioan.3

4. THEOPHYLACTVS in eundem locum: Docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis, non vnum vel duo, sed omnia mandata mea. Horrescamus & timeamos fratres, quia si vnū nobis defecerit, non erimus perfecti serui Christi.

Omnia mandata vt seruentur exigitur.

Omnia enim exiguntur vt seruentur. Vide autem Domini sermonem, quomodò vtrunque Christianismi caput complectatur, contemplatiuam & practicam virtutem. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quòd oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit.

5. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorũ veterum sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt; quanquàm & in eis spiritaliter intelligenda sunt, rectè lex dicitur spiritalis. Cætera certè quæ ad pietatem bonósque mores pertinentia, non ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsùs vt sunt dicta, facienda sunt. Profectò illam Dei legem, non solùm illi tunc populo, verumetiam nunc nobis ad instituendam rectè vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimũ multarum obseruationum iugũ, nè carnaliter circũcidamur, nè peccatorum victimas immolemus, nè sabbato septeno dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, & cætera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisque vmbris significantibus in rerum ipsarum quæ significãtur luce vigilemus, nunquid proptereà dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, vt alienum quodcunque perditum quisquis inuenerit reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus piè rectéque viuere discitur, maximéque ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalem sanctificationẽ quietémque significat? Quis enim dicat nõ debere obseruare Christianos, vt vni Deo religionis obsequio seruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, nè adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, nè vxor, nè omninò res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideò se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

Christianis præcepta Decalogi obseruanda.

6. CYPRIANVS de vnitate Ecclesiæ: Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtiquè & admirabilis res est: nõ tamen regnum cæleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denuociat Dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine Domine, nõ nè in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquàm vos cognoui, recedite à me qui operamini iniquitatem. Iustitia opùs est, vt promereri quis possit Deũ iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cùm spei & fidei nostræ viam compendio breuiaret, dirige.et: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus est. & : Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximũ tuum tanquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionẽ magisterio suo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit.

Præceptis & monitis Dei obtemperandum. Marc 12.

7. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima in Matthæum: Nè fideles sola se fide saluari posse cõfidant, de pœna malorum differit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est. Verùm cum per gratiam vocati simus, quamobrem hæc ità accuratè disputat? Quia videlicet vocatio & purgatio ipsa ex gratia fuit, vt verò vocatus iam, & candida indutus veste seipsum non maculet, ad diligẽtiam quoque pertinet vocatorum. Nam si nõ quia dignus, sed quia gratia tibi largita est, vocatus fuisti, oportebat te vicissim pro gratia nonnihil reddere, & non tantam nequitiam ac ingratitudinem post acceptum honorem ostẽdere. Sed non ità magna vt Iudæis, inquies, mihi concessa sunt: immò verò multò maiora. Nam quæ longo tempore illis parabantur, ea tibi, quanuis indignus esses, vno tẽporis momento vniuersa largita sunt: ideò Paulus scribit, Gentes autem pro misericordia glorificare Deum. Tu enim quæ, illi expectabant accepisti, proptereà magna negligentibus imminet pœna: nam sicut illi, quia non venerunt, contempsisse rectè dicuntur, pariter tu si perperã viuendo recumbere audebis, nequitiæ accusaberis crimine. Ingredi nanque cum sordidis vestibus, significat cum vita impura hinc abire: quocircà & obmutuisse scribitur.

Fidelibus etiã rectè viuendũ vt saluentur.

Rom. 15.

8. CONCILIVM Viennense sub Clemẽte quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite, Ad nostrum, errorem hunc tertium Beguardorum & Beguinarum damnat: Tertiò, quòd illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obediẽtiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Beguardorũ & Beguinarũ error.

Reliqua testimonia de obseruatione mandatorũ Dei & Ecclesiæ, vide suprà quæstione quinta de Decalogo, & quæstione prima de præceptis Ecclesiæ.

9. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Eadem habes Augustinus sermone centesimo nonagesimo primo de tempore. Vide suprà quæstione sexta de Decalogo, C. testimonio decimo.

Blasphemia est Deum impossibilia præcepisse homini.

10. CONCILIVM secundum Arausicanum, canone vigesimoquinto: Hoc enim secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismũ gratia omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Nõ igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

12. IDEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite sexto: Itinera mea, inquit, dirige secundùm verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ dominationis seruitute liberamur, quibus Dominus Iesus cũ recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant quibus dicit, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi

Psal. 118.

Ioan. 1

Ioan. 8

beri etitis. His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare nõ possum, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum & adiuuandum, quo fiat quod iubet impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo si velit, esse sine peccato, adiutus à Deo.

Homo à Deo adiutus potest esse sine peccato, si velit.

13. Et de gratia & libero arbitrio, capite decimosexto: Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret nõ posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò iubet aliqua quæ nõ possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit, Si volueris, conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquanto pòst dicit, Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum, ne fortè cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Et infrà: Certò est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dicit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis.

Eccl 15. Eccl 22. Ezech. 36.

14 Chrysostomvs homilia octaua de pœnitẽtia: Quicquid ergò fortassè dixeris, id erit quod diximus, laboriosa lex. Quid igitur? impossibilia mandat nobis Deus? non inquam. obmutesce, neque Domino succẽseas. Nõ enim hic responsi modus, sed peccati additamẽtum priori peius. Quòd autem peccatorum plurimi consueuerũt in Dominum suas accusationes retorquere, audi: Accessit ille cui talenta quinque tradita fuerãt, & alia quinque attulit: accessit qui duo, & alia duo attulit: accessit cui vnum fuit creditum, & quoniam non habuit talentum quod ferret, pro talento accusationem attulit. Quomodò? Noui, inquit, quoniã austerus sis. O serui proteruiam, non contentus peccato, etiam cõtra Dominum statuit accusationem. Metens vbi non seminâsti, & tollens quod nõ posuisti. Sic & in præsenti vita quotquot nihil operãtur boni, additamentum malorum faciunt accusationem aduersùs Dominũ. Nequaquàm igitur Dominum incusẽs: haud mãdat impossibilia, multi & ipsa superant mandata. Ergò si impossibilia fuissent, minùs sua sponte superâssent. Virginitatem, in bonisque nihil possidere nusquàm mãdat, atque à se propriam substantiam multi abiiciunt, ipsis operibus reddentes testimonium legibus mandatorum inesse multum facilitatis. Nequaquàm ergò superâssent ea, nisi facilia approbâssent. Et paulò pòst: Hęc à me omnia nõ in vacuum dicta sunt, sed diuinæ legis gratia, vt ostendam grauem non esse, non esse onerosam, non laboriosam, neque impossibilem. Qui viderit mulierem ad concupiscẽdum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Vidit simul & idipsum Christus multos legis difficultatẽ accusaturos: quapropter haud nudam, neque simplicem induxit, neque à semetipso: sed antiquæ legis memoriã reduxit à comparatione, felicitatemque illius atque humanitatem ostẽdit. Item infrà: Cuius ergò rei gratia veterem ipsis legem repetit? dicit enim ipsis: Audistis quoniam dictum est antiquis, Nõ mœchaberis. Cognouit difficile esse mãdatum, non suapte natura, sed audientium desidia. Multa enim quæ natura facilia sunt, difficilia fiunt cùm pigritamus: veluti difficilia quæ sunt, leuia & facilia fiunt nobis accuratè prospicientibus; non

Impossibilia non mandat Deus. Multi mandata superant.

Matth. 5.

enim difficultas rerum naturæ inest, sed exercentiũ proposito. Quod verissimum esse vel ex eo patet. Nam vel natura dulcedinem habet, atque eandem iucundissimam, sed ægrotis amarum quid atque illibitum est, non propria, sed illorũ ægritudinis natura: sic lex tametsi videatur onerosa, non sua natura, sed nostra sit pigritia. Haud etenim mihi multum laboris, ostendere factum facile esse: nam idipsum difficile aliud dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris visum, à luxuria recede. Quod aut peius oppositum dicere fuerat, exquire mulieres, scrutare alienas formas, atque sic libidinẽ vince. Id ergò difficile fuerat ignem dicere fornacem fuge, recede longiùs ab igne, flammæ propiùs non accesseris, quò sis innocuus, multum facilitatis habet.

15. Leo sermone quinto de Quadragesima: Gratiæ Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat. At si quid sibi impossibile aut arduum in mãdatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubẽtem recurrat: qui ideò dat præceptũm, vt excitet desiderium, & præstet auxilium, dicente Propheta: Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Reliqua testimonia de possibilitate & facilitate mandatorum Dei, vide suprà quęstione sexta de Decalogo, C.

Difficultas præceptorum [illegible] Dei [illegible] superatur. Psal. 54.

16. Primæ Ioannis quinto capite, vide loco citato, testimonio secundo.

17. Matthæi vndecimo capite, ibidẽm testimonio primo.

18. Avgvstinvs de natura & gratia, capite sexagesimo nono, ibidèm testimonio octauo.

19. Bernardvs epistola trecentesima quadragesima prima: Pudeat negligentiùs nunc in vitam, quam priùs in mortem ire, & minori studio salutis acquirere quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitę quo citiùs eo faciliùs curritur: & leue Saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabilius est. Nónne & auiculas leuat, non onerat pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquũ corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam, Christi, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potiùs quàm portatur.

Onus Christi quo magis crescit eo portabilius.

20. Chrysostomvs in psalmum centesimum vndecimũ: In mandatis eius volet nimis. qui enim eum meruit vt oportet, suscipit eius præcepta cum magna auiditate: & ideò amor in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem quod dico reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoquè eo vsus est, sic dicens. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, ità exhibete iustitiæ. Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi efficiatur probro & cõtumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecore gerat, etiãsi expellatur à patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris beneuolentia priuetur, etiamsi grauiora patiatur, ea fert iucundè & lubenter propter amorem impudicum. quòd si ille cum voluptate suscipiũt, quomodò non multò magis Dei præcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare?

Amor legislatoris facilem facit legem.

Rom. 6.

Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia, Quocircà dicebat Christus, Iugum meum suaue est, & onus meũ leue. Et vt scias ea hoc modo se habere, & multorum socordiam ea quæ sunt facilia, facere difficilia: studium autem ac diligentiam facilima, ea quæ alioqui difficilima: quando manna fruebantur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortem exoptabãt: Paulus autem cum fame conflictans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima nostra arida est in manna. Eduxisti nos vt interficeres, eò quòd non essent monuméta in Ægypto? Paulus autem, Gaudeo in passionibus meis, & suppleo ea quę desunt afflictionibus Christi, in carne mea. Quibusnam passionibus? fame, siti, nuditate, & aliis omnibus. In mandatis eius volat nimis.

Matth. 11.
Num. 11.
Coloss. 1.

21. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem vado. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. qui nõ diligit me, sermones meos non seruat.

22. AVGVSTINVS sermone sexagesimoptimo de tempore: Cùm tam magnum sit veræ & perfectę charitatis remedium, nullus tamen inuenitur qui eam cum Dei adiutorio non possit habere. In reliquis operibus bonis interdùm potest aliquis qualemcunque excusationem prætendere, in habenda verò dilectione nullus se poterit excusare. Et post pauca: Sed dicit aliquis, nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è cõtrariò respõdes, non posse. Considera nunc verùm tibi an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassùm? Nemo enim quantũ possumus meliùs nouit quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ & tam delicatæ puellæ flammas & ignes & bestias æquanimiter pertulerunt, & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare nõ posse, quæ nobis malorum hominum nequitia inferuntur, si possumus etiam vsque ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus: Vndè nesciu qua fronte vel qua cõscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partem habere desideramus, quorũ exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

Charitatem cum Dei adiutorio habere omnes possumus.

23. ET libro tertio contra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorumque discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionẽ Christi, vndè iniustus alienus est.

Per dilectionem iustus legem implere potest.

24. IDEM de vera & falsa pœnitẽtia, capite quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Scimus enim & iustis peccata solere contingere. Non se cõfirmabat absque peccato, qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo cõiunctum. Nisi enim sciret sæpè iustos ad veniam venire, quomodò dubitaret se peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire? Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio? Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra nisi ipse misericors perseueraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

1. Cor. 4.
Iustos etiam peccare contingit.
Ioan. 13.
Vt quotidiana offensio, ita quotidiana remissio.
Matth. 6.

25. IDEM de spiritu & litera, capite vicesimooctauo: Sicut non impediuntur à vita æterna iustũ quædam peccata venalia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Sine leuibus peccatis vita non ducitur.

26. GREGORIVS libro sexto in librum primũ Regum capite secundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœnitet me quòd constituerim Regem Saul. Quasi dicat: Quem præesse aliis tunc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc superbientem & elatum trãsgressorem cerno. Quod nimirùm de quibuslibet lapsis non dicitur: sed de his quorum lapsus ostenditur, & pœnitẽtia nunquàm prouidetur. Nam de iustorum casu scriptum est: Septiès in die cadit iustus, & resurgit. Eorum certè casus quodammodò status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare. Permittuntur vt in malis corruant, nè summa virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & si verba Domini quandoquè non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt.

Prouer. 24.
Casus iustorũ quodammodò status illorum est.

27. BEDA in caput vicesimumquartum Prouerbiorum, vel iuxta ipsius diuisionem, in caput vicesimumsextum in ea verba, Septiès in die cadit iustus, &c. Quomodò autem iustus appellatur, qui cadere, id est, peccare memoratur? nisi quia de leuibus quotidianisque loquitur peccatis, sine quibus nec iustorum quispiam esse in hac vita potuit. Quia nimirùm per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per surreptionẽ, per necessitatem, per fragilitatem carnis, singulis diebus, vel inuiti vel volentes frequenter reatum incurrimus. Et tamẽ resurgit iustus, videlicet quia iustus est, nec iustitiæ eius pręiudicat lapsus fragilitatis humanæ.

Fragilitatis lapsus iustitiæ non præiudicat.

Vide plura hac de re testimonia suprà de peccatis in genere, quęstione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quęstione secunda & tertia.

28. CONCILIVM Mileuitanum canone septimo: Item placuit, vt quicunque dixerit, in oratione Dominica ideò dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, vt non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores: & ideò non dicere vnumquenque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, vt hoc pro aliis potiùs, quàm pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cùm dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum est, omnes, nisi vt ista sententia conueniret & psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Et in oratione sapiẽtissimi Salomonis: Nõ est homo qui nõ peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis

Matth. 6.
Iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra.
Iac. 3.
Psal. 142.
3 Reg. 8.
2 Paral. 6.
Iud. 7.
Iob 37.

hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam. Vndè etiam Daniel sanctus & iustus, cùm in oratione pluraliter diceret, Peccauimus, iniquitatem fecimus, &c. quę ibi veraciter & humiliter cōfitetur, nè putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hæc non de suis, sed de populi sui potiùs dixisse peccatis, posteà dixit: Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro: noluit dicere, peccata nostra, sed & populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam malè intelligerent, tanquàm propheta præuidit.

Dan. 9.

Dan. 9.

29. Et canone octauo: Item placuit, vt quicúque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ità volunt à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & nō hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, se debita non habere?

Matth. 6.
A sanctis veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra.

30. Matthæi sexto capite: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

31. Ad Romanos sexto capite: Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

32. Ad Titū secundo capite: Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos vt abnegantes impietatē & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi.

33. Ad Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quē & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

34. Augustinus de natura & gratia, capite vicesimosexto: Ipse Deus, cùm per mediatorē Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatē, hoc est ad perfectam vitam iustitiámque perduxerit, non deserit si non deseratur, vt piè semper iustéque viuatur.

Deus nō deserit, nisi prius deseratur.

35. Prosper sententia septima ad capitula Gallorum: Qui dicit, quòd Deus quibusdam filiis suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit: ob hoc perseuerantiam nō dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione non sunt discreti: Si hoc vult firmare, quòd ne huiusmodi homines in bonis quæ donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiā Dei sentit. Quāuis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non priùs eos deseruit, quā ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione præuidit, ideò in prædestinationis electione illos non habuit.

Deus nulli causa euersionis.

36. Idem ad septimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit. sic respondet: Si de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conuersationis & fidei deserētes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter transierunt, non dubium est, quòd talem voluntatem habentes salui esse nolūt: & quandiu salui esse nolunt, salui esse non possunt. Sed nullo modo credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationem ea Dei voluntate cecidisse, cùm potius alleuet Dominus omnes qui corruūt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergò voluntas est, vt in bona voluntate maneatur: qui & priùs quàm deseratur neminem deserit: & multos desertores sæpè conuertit.

Psal. 144.

Deus neminē deserit, priùs, quàm deseratur.

1. B. Chrysostomus homilia tertia in Ioānnem: Deo gloriam demus, vt à parentibus & à maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriā & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorū dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorum sordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ità formemus & erudiamus, vt nos placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquàm hospites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

Fide & operibus Deus colendus.

2. Et homilia nona: Ad animæ puritatem seruādam, non satis est baptizari duntaxat & credere: sed si perpetuò ea frui munditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Item post pauca: Maiorem in modum nobis formidandum est, nè pulchra hac stola, segnitie postmodùm & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamóque eiiciamur: vt quinque illæ virgines fatuę, & is qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuis erat, Inuitatus enim & ipse fuerat. sed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, Dominum qui se inuitauerat contumelia affecit, audi quàm miseram, quàm luctuosam pœnam dederit. Cùm enim ad tam splēdidam, & tam lautam mensam veniret, non modò conuiuio prohibitus est, verùm & manibus ligatis & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbi & perpetuus fletus est, & stridor dētium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam purā exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem quo miser ille afficiamur supplicio.

Matt. 25. 22.

Fides ad salutem satis non est.

3. Idem homilia septuagesima in Matthæū: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum disserit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est.

4. Idem in psalmum centesimum decimum: Nè quis existimaret sapientiam non procedere vltra cognitionem, subiunxit, Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Non sufficit enim fides, nisi adsit etiam vitæ institutio fidei conueniens. Quomodò est autem initium sapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutē dirigit. Dicit autem sapientiam, non quę in verbis, sed quę in rebus sita est. Nam externi quoque philosophi definierunt sapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, & virtutem inserens, vt pręsentia contemnantur efficiens & in cælum traducens. Quid est hac anima sapiētius? Non quęrit autem hic solùm auditorem, sed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc est, iis qui faciunt sapientiam, & eam

Vita fidei sit conueniens.

factis ostendunt, bonus est intellectus.

Fides sine vita pura non prodest.

5. Libro primo contra vituperatores monasticæ vitæ: Quid, quæso, fides conferet emolumenti, si vita syncera non fuerit & pura? Verùm vos & ista fortassis nescitis, quibus nostra ferè omnia & ignota sunt & inaudita. Itaque vobis necessariò Christi sententias summatim numerabo: vos autem cautè & diligenter obseruate, vtrùmne semper de fide & dogmatibus disputet, próque his tantùm supplicia decernat, nisi integra seruentur: an verò vitam ipsam quoque, ac mores considerasset, videns innumeram circonfluentem, ac se circunstantem multitudinem, talia monita edebat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorũ, sed qui facit voluntatem patris mei. *Matth. 7.* Item: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eũ verò qui audit sermones meos, & non facit, similẽ esse dixit homini fatuo, qui domum suam super arenam construit, eam ventis & fluminibus & pluuiis labefactandam ac diruendam parat. Item cùm alio in loco concionaretur: Sicut, inquit, piscatores cùm sagenam traxerint, malos pisces abiiciunt: *Marc. 9.* ità erit in illa die, angelis eos omnes qui peccauerint in fornacẽ iactantibus. De flagitiosis quoquè, & impuris hominibus cùm loqueretur, aiebat: Et illuc abibunt, vbi nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur. Et rursum: Rex, inquit, fecit nuptias filio suo, & cùm vidisset hominẽ indutũ vestibus sordidis, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrâsti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. *Matth. 22.* Tunc dixit ministris suis: Ligatis eius manibus & pedibus, eiicite illum in tenebras exteriores. Impudicis ista, vt dictum est, & flagitiosis atque impuris comminatur. Virgines quoque quæ exclusæ à sponsi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatẽ id passæ sunt: aliíque rursùs eadem ex causa eunt in ignem æternũ, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Et hi quoque qui frustrà, & sine causa loquuntur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergóne tibi videmur inaniter, ac sine ratione vitæ nostræ cautè, timidéque rationẽ habere, eíque philosophiæ parti, quæ mores instituit propensiùs studere? Minimè equidem id puto, nisi fortè Christum hæc superuacuè dixisse velis asserere, atque his plura etiam: neque enim hîc omnia inserere visum est. Quod nisi vererer librum prolixiùs extendere, & ex prophetis ipsis atque ex beato Paulo, aliísque Apostolis ostẽderem profectò, quantum studij in hac parte emendandæ vitæ, morúmque componendorum nos Deus ponere voluit.

6. Fvlgentivs libro secundo de remissione peccatorum, capite primo: Cõstat peccatorum remissionem non tribui, nisi conuersis intra Ecclesiã Catholicam constitutis. Ibi enim potest conuersio esse vera, vbi fides vera comitatur sanctæ conuersationis ornatur, & benè viuendi studium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quæ peruersæ credulitatis vitio depravatur: neque sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidẽ B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prædicatione confirmat.

Si fides syncera & vita sit, oportet.

Iac. 2. Rom. 14.

7. Gregorivs homilia vicesimanona in Euãgelia: Fortassè vnusquisq; apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui cõfitentur se nôsse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes ait: Qui dicit se nôsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cùm ità sit, fidei nostræ veritatẽ in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis abrenunciare promisimus. Itaque vnusquisque vestrûm ad considerationem suã mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum quod ante baptismum spopondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

Ad Tit. 1. 1. Ioan. 2. Fideles veri qui dicendi.

8. Et libro trigesimotertio moralium, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquàm deuiat (loquitur de Behemoth) sed ad vsum prauæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditiæ inflectere nõ valet, sed apud semetipsos intùs in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit quicquid extrinsecùs operentur. Et vitam fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiamsi sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles fiunt, non viuẽdo: hinc est quod voce veritatis dicitur: Nõ omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnũ cælorum. Hinc rursùm ait: Quid autem vocatis me Dominẽ, Dominẽ, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nôsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum nôsse, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur, dicens: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mẽtiti sunt ei. Item post pauca: Nemo igitur sibi fidem sine operibus sufficere posse confidat, cùm sciamus quòd scriptum sit: Fides sine operibus mortua est. Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plenè euasisse se existimet: quia iam quidem fluuium absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit, & totiès in os illius Iordanis fluit, quotiès Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius iam fide nos subleuãte fugimus: sed magno studio curãdum est, nè in hac lubrica operatione dilabatur. Si ambulandi cautela negligitur, in casum credẽdo rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minimè perducit.

Fides & vita fidei tenenda.

Matth. 7. Ad Tit. 1. 1. Ioan. 2. Marc. 7. Psal. 77. Iac. 2.

9. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Apostolus cùm dixisset, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ità dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, si eis fides sola sufficiat: & rursùs posse homines

Ephes. 2.

nes de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: mox itaque addidit, Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quę pręparauit Deus, vt in illis ambulemus.

10. CYRILLVS libro decimo in Ioannem, capite decimo sexto, in hęc verba: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes, &c. Manifestius iam ex hoc loco discimus, syncera fide palmiter insertos viti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatem, id est, mādati seruationem Christo inhærere, illud Psalmistæ clamantes, Inhæsit anima mea post te. Non igitur sufficit ad perfectionem, id est, ad sanctificationem, quæ per Christum in spiritu est, in numero palmitum recipi: sed oportet ardenti charitate, atque continuò immaculatè Christum sequi. Qua in re maximè spiritalis cōiunctionis virtus seruatur.

Psal. 62. Palmitem viteque per fidē insitum esse non est satis.

Plura de hac re testimonia vide suprà de peccatis in spiritum sanctum, quæstione tertia B. testimonium primum cum sequentibus. Item de bonis operibus quæstione prima B. testimonium secundum & subsequentia.

11. AD Romanos octauo capite: Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autē filij: & hæredes, hęredes quidem Dei: cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

12. AD Hebræos quinto capite.

13. PRIORIS ad Corinthios nono capite.

14. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu.

1. C. IOB primo capite. In omnibus his non peccauit Iob labiis suis: neque stultum quid contra Deum locutus est.

2. ET capite secundo: Qui ait ad illam, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccauit Iob labiis suis.

3. MATTHÆI sexto capite: Lucerna corporis tui, est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

4. LVCÆ vndecimo capite: Cùm immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiem. Et non inueniens dicit, Reuertar in domum meam vndè exiui. Et paulò pòst: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitat ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo capite: De virginibus autem præceptum Domini nō habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam cōsecutus à Domino vt sim fidelis. Et paulò pòst: Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Si autem acceperis vxorem: non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.

6. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu, B.

7. PRIMÆ Ioannis tertio capite: Omnis qui in eo manet, non peccat.

8. EX capite quinto: Scimus quia omnis qui natus est ex illo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.

9. AMBROSIVS in caput primum Lucæ, in illa verba: Erant, inquit, ambo iusti ante Deum, incedētes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia prætexentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, & vtuntur versiculo, quia scriptum est in Iob. Nemo mundus à sorde, nec si vnius diei vita sit in terra, numerosi menses ab ipso? Quibus respōdendum est, priùs vt quid sit hominem sine peccato esse, definiant, vtrū nunquàm omninò peccâsse, an desisse peccare. Si enim hoc putant sine peccato esse, desisse peccare, & ipse consentio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxit, & in eam se vitę trāsformauerit qualitatem, vt temperet à peccato, negāt abstinere delictis: non possum in eorum côuenire sententiam, cùm legamus: Quia sic Dominus dilexit Ecclesiam vt exhibeat sibi ipse gloriosam, & non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et post pauca. Et benè iustos ante Deum. Non enim omnis qui iustus est ante homines, iustus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideò fieri potest vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit: si iustitia non ex mētis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum iustum esse. Vnde & Apostolus, Cuius laus, inquit, nō ex hominibus, sed ex Deo est. Beatus ille de quo Dominus dignatus est dicere: Eccè verè Israëlita, in quo dolus non est. Verus enim Israëlita, qui Deum videt: & videri se nouit à Deo, & ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur qui non potest falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum sæpè falluntur: vt & iniustis iustitiæ gratiam frequenter adscribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, sed vnumquenque pro competētiom iudicat ratione meritorū. Idem est enim arbiter mētis & facti. Diuina nāque iudicia meritum iusti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu mentiuntur.

Iob 15.

Rom. 3.

Ephes. 5.

Rom. 2.

Ioan. 1.

10. ORIGENES homilia secunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambrosius.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidē currunt: sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Et nonnullis interiectis: Fide, qui vocatur Abraham obediuit in locū exire quem accepturus erat in hęreditatē: & exiit, nesciens quò iret. Fide, demoratus est in terra repromissionis, tanquàm in aliena, in casulis habitādo cū Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus. Itē post pauca: Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligēs affligi cum po-

pulo Dei, quàm temporalis peccati habere iucũditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi. aspiciebat enim in remunerationem.

13. Et capite decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostiis promeretur Deus.

14. Ad Colossenses primo capite: Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quę reposita est vobis in cælis, quam audistis in verbo veritatis Euangelij.

15. Capite item tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcũque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & nõ hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

16. Matthæi quarto capite: Exindè cœpit Iesus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum.

17. Et capite quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

18. Item capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetæ accipiet. & qui recipit iustum in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicũque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquę frigidæ, tãtum in nomine discipuli: amen dico vobis non perdet mercedem suam.

19. Lucæ sexto capite: Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuũ date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluẽtem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mẽsura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

20. Capite decimoquarto: Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

21. Item capite decimosexto: Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. Priores ad Timotheum quarto capite: Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est promissionẽ habens vitę quę nunc est, & futuræ.

23. Secundi Paralipomenõ decimoquinto capite: Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

24. Ecclesiastici duodecimo capite: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionẽ magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

25. Et capite decimooctauo: Nõ impediaris orare semper, & nè verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. Ad Ephesios sexto capite: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

27. Posterioris ad Thessalonicenses primo capite: Ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. Ad Galatas sexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

29. Augustinus in præfatione enarrationis psalmi trigesimiprimi: Finis, inquit, præcepti est 1. Tim. 1.
charitas de corpore puro & cõscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnũ, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: 1. Cor. 13.
Alio loco ab ipsa charitate cœpit. Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta. 1. Tim. 1. Modò nos à medio cœpimus ab ipsa cõscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Et infrà: Iactet etiam impius opera sua & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste reprę́sento. Hęc omnia dicat. Quæro verũ pius sit an impius? Et quomodò sum impius, inquit, ista faciens? Quomodò illi de quibus dictum est, Et seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Ecce quomodò es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandùm est, sed nõ ab illo à quo sperandũ est: aut hoc speras quod sperandum nõ est, etiam ab illo à quo æterna vita sperãda est. Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam felicitatem, impius es. Nõ est ista merces fidei. Chara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergò es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licèt in bonis operibus lacertos, & videatis nauim optimè gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non à Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita ęterna: si putas te ad vitam ęternam posse peruenire per militiam cęli, per Solem & Lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum: impius es. Sed crede in eũ qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona.

30. Et in psalmum nonagesimumtertium, in eum versum: Nũquid adhęret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem, &c. Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hìc habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi 1. Cor. 13.
eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio

Conscientiam bonam vult quis habere.

Rom. 1. Impij bona opera cur nulla censeantur.

Pro bonis operibus non æterna speranda. Fides merces ampla.

Opera bona vt bona sint, fides requiritur.

ſcio ex parte: Quid ait Apoſtolus: Etenim quod eſt ad præſens temporale & leue tribulationis noſtræ iuxta incredibilem modum, & in incredibilẽ modum, æternũ gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Æternam vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiẽ venalem habet, eme illam. De labore intendite, vt ſimus in nomine Christi fortes Christiani.

Vita æterna labore emẽda.

31. ITEM in pſalmum centeſimum viceſimum: Quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt, quando facis bonum opus, propter vitã æternam fac. Nã ſi opus bonum in terra propterea feceris vt terrena tibi abundent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi propter vitam æternam: ideò fac, & ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autem propter vitam æternam operaris, dextera ſola operatur.

Mat. 6. Bona opera propter vitam æternam facienda.

32. CYPRIANVS epiſtola nona ad martyres & confeſſores: Illum nunc beatiſſimum martyrem (Mappalicum) & alios participes eiuſdem cõgreſſionis, & comites in fide ſtabiles, in dolore patientes, in quæſtione victores, vt cæteri quoque ſectemini, & opto, pariter, & exhortor: vt quos vinculum confeſſionis & hoſpitium carceris ſimul iunxit, iungat etiam conſummatio virtutis, & corona cæleſtis: vt lachrymas matris Eccleſiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, vos veſtra lętitia tergeatis, & cæterorum quoque ſtantium firmitatem veſtri exempli prouocatione ſolidetis. Si vos acies vocauerit, ſi certaminis veſtri dies venerit, militate fortiter, dimicate conſtanter, ſcientes vos ſub oculis pręſentis Domini dimicare, confeſſione nominis eius ad ipſius gloriam peruenire: qui nõ ſic eſt, vt ſeruos ſuos tantùm ſpectet: ſed & ipſe luctatur in nobis, ipſe congreditur, ipſe in certamine agonis noſtri & coronat pariter, & coronatur. Quòd ſi ante diem certaminis veſtri de indulgentia Domini pax ſuperuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conſcientia glorioſa.

Lib. 1. epiſt. 6.
Corona poſt victoriam.
Confeſſione nominis Chriſti, ad gloriam peruenitur.

33. ET epiſtola decimaſexta: ad Moyen & Maximum presbyteros: Sed & veſtra non minor gloria, qui adhoc in certamine conſtituti, & comitum glorias ſecuturi, pugnam diù geritis, immotáque & inconcuſſa fide ſtabiles, quotidiè ſpectaculum Deo veſtris virtutibus exhiberis. Quo longior veſtra pugna, hoc corona ſublimior. Agon vnus, ſed multiplici præliorum numeroſitate congeſtus. Famem vincitis, & ſitim ſpernitis, & ſqualorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic ſubigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, ſed optatur, quæ ſcilicet immortalitatis præmio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoratur. Qui nunc in vobis animus, quàm ſublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non niſi Dei præcepta & Chriſti præmia cogitantur, voluntas eſt illic tantùm Dei: & in carne adhuc licèt vobis poſitis, vita iam viuitur non præſentis ſeculi, ſed futuri.

Lib. 1. epiſt. 4.
Quo longior pugna, hoc corona ſublimior.
Victor hic vitæ æternitate honorandus.

34. ITEM epiſtola quinquageſimaſexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & ſeparauerint vos & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, eccè enim merces veſtra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in perſecutionibus Dominus, quia quando perſecutiones fiunt, tunc dantur coronę fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectiſſimi, quòd qui omne iudicium à patre ſolus accepit, & qui venturus eſt & iudicaturus, iam iudicij ſui & cognitionis futuræ ſententiam protulerit, prænuncians & conteſtans: confeſſurum ſe coram patre ſuo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem poſſemus euadere, meritò mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori neceſſè ſit, amplectamur occaſionem de diuina promiſſione & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos conſtet quando occidimur coronari.

Lib. 4. epiſt. 6. Luc. 6.
Coronæ fidei cõſtanti confeſſioni redduntur.
Mat. 10. Mortem pro Chriſti cõfeſſione tolerãti præmium immortalitatis ſequitur.

35. IDEM epiſtola octuogeſimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortem cogitet, ſed immortalitatem: nec temporariam pœnam, ſed gloriam ſempiternam, cùm ſcriptum ſit: Precioſa eſt in conſpectu Domini mors iuſtorum eius. Et iterùm: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicit. Et iterùm vbi loquitur ſcriptura diuina de tormẽtis quæ martyres Dei conſecrant, & in ipſa paſſionis probatione ſanctificant: Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes eorum immortalitate plena eſt. Et in paucis vexati, in multis benè diſponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos ſe. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum. Fulgebunt iuſti, & tanquàm ſcintillę in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes, & dominabũtur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergò iudicaturos vos & regnaturos cum Chriſto Domino cogitatis, exultetis neceſſe eſt, & futurorum gaudio præſentia ſupplicia calcetis. Et infrà: Addit etiã (Paulus) comparationem præſentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, preſſuras omnes & perſecutiones tolerare nos conuenit, quia etſi ſunt multæ preſſuræ iuſtorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine: Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti, contemptu præſentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum & oſculum Domini, conſpectum Dei.

Lib. 4. epiſt. 1.
Pſal. 115. Pſal. 50.
Sap. 3.
Rom. 8.

36. PSALMO centeſimo decimooctauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: vt paulò antè C. teſtimonio duodecimo.

XVI.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.

Nemo quoque quàm diù in hac mortalitate viuitur, de arcana[a] diuinę prędestinationis mysterio vsq; adeò pręsumere debet, vt certò statuat, se omninò esse in numero prędestinatorū: quasi verū esset, quod iustificat[9] aut ampliùs [b]peccare nō possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscētiam[c] promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

Cap. 12. sess. 6.

a Aug. li. 6. Hypog. de cor. & grat. c. 13. ad ar. sibi falsò imposit. art. 12. Greg. ho. 38. in Euang. Ber. ser. 2. in oct. Paschæ.

b Mat. 24. b Ezec. 18. f Aug. hær. 82. Hier. lib. 2. aduer. Iouin. Aug. de corrept. & grat. c. 7. & 6. de bono pers. c. 6. ad art. sibi falsò impos. art. 14. lib. 6. de Gen. ad lit. c. 28. Ber. epist. 42. Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 16. Theoph. in c. 26. Mat. Con. Vien. in Clem. ad nost. de hær.

c Fulg. de fide ad Petr. c. 3. Ber. ser. 18. ex paruis. August. tract. 33. in Ioan. Hæc & plura vide quæst. 3. de pec. in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

Perfecti nonnunquàm in vitæ extremo prolapsi pereunt. Improbi nonnunquàm, in vitæ extremo resipiscentes salute donantur.

1. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorū, prolapsos in vltimo vitæ suæ periisse. Aliquos verò ab ineúte ætate sua in omni scelere & damnabilitate vsque ad decrepitam ætatem perdurâsse, & repentè cælitùs inspirata salute, raptos esse ad requiem regni cælorum. Nouimus etiā paruulos, quibus vsus liberi arbitrij non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentū manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cùm in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parētum manibus factum exanimem, fraudatum gratia saluatoris. Quis sapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et, quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Dicamus etiā cum Apostolo Paulo: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incompræhensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Et post pauca: Nemo glorietur, nemo desperet. Solus enim Dominus scit qui sunt eius. Inquantùm autem possumus, omnes homines ad bonū opus exhortemur, nulli desperationem demus, pro inuicèm oremus, in conspectu Dei nos humiliemus dicétes: Fiat voluntas tua. Ipsius erit potestatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædestinationis indebitam prærogare.

Psal. 144. Psal. 91. Rom. 11.

Neque præsumendum neque desperandum.

Matt. 6.

2. ET de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fidelium quandiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorū se esse pręsumet, quis id occultari opùs est in hoc loco, vbi sic cauendæ est elatio, vt etiam per sathanæ angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in me: dicente illo qui illos vtiquè sciebat esse mansuros. Et per prophetā, Si volueritis & audieritis me: cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius vtilitaté secreti, nè fortè quis extolletur, sed omnes etiā qui benè currunt timeant, dum occultum est quò perueniant: propter huius ergò vtilitaté secreti credendum est quosdam de filiis perditionis, nō accepto dono perseuerandi vsque in finé, in fide quę per dilectionem operatur incipere viuere, & aliquandiù fideliter ac iustè viuere, & posteà cadere, neque de hac vita priusquàm hoc eis contingat auferri.

2. Cor. 12. Ioan. 15. Esa. 1.

3. IDEM ad articulos sibi falsò impositos, in respōsione ad articulum duodecimum: Prædestinatio Dei etsi apud nos, qui dum præsentis vitæ periculis versamur incerta est, apud illum tamē qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet.

Prædestinatio Dei apud nos incerta, apud ipsum incommutabilis.

4. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valdè fratres charissimi quod audiuimus. Eccè nos omnes iam vocati per fidem ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis eius mysterium & credimus & confitemur, diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex iratus est. Quia vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tantò ergò necessè est vt vnusquisq; nostrùm in humilitate se deprimat, quātò si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamēta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiā iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, meliùs cōsummat. Alius in malis actibus à primęua ętate se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tātò ergò sibi vnusquisque solicitè metuat, quanto ignorat quod restat: quia quod sæpè dicendum est, & sine obliuione retinendum, multi sunt vocati, pauci verò electi. Et in fine: Nemo ergò scit quid de se in occultis Dei iudiciis agatur, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepident, omnes de sua electione formidēt, omnes in sola diuina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat.

Mat. 22.

Vocatos nos nouimus, electos esse ignoramus.

5. BERNARDVS sermone secundo in octaua Paschæ: Est & aliud (testimoniū) quod datur in terra, ad discernendos vtique qui in ea sunt exules ab indigenis, hoc est, cæli ciues à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterit cōsolatio inter spem & metum solitudine anxia fluctuantibus, si nullum omninò electionis suæ habere testimonium mererentur? Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominū, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certū est, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tāto delectabiliora erunt si quæ fortè electionis huius signa possimus inuenire?

Certitudo electionis nostræ nobis negata.

6. MAT-

6. MATTHÆI vicesimoquarto capite: Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitaté secundùm omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est morietur.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeú, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianistarum) orta est ætate nostra cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis acceptο.

Iouiniani hæresis, baptizatos non posse peccare.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum: Secunda propositio (Iouiniani scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et nè hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantùm & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vndè & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniã semen ipsius in eo manet, & nõ potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filij diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis qui natus est ex Deo non peccat, sed generatio Dei cõseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statim enim intulit. Filioli custodite vos a simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò præcipit, vt caueat ne tentétur? Et in eadem rursùs epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si cõfiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mũdet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacẽ facimus eũ, & verbũ eius non est in nobis. Existimo quòd Ioãnes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatũ à diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma peccatorũ. & Iouinianus meus dicit: Nè tãgas me, quoniam mundus sum. Quid ergò? contraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodẽ quippe loco cùm hoc dixerit, statim edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt nõ peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christũ iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nõ pro nostris autem tantum, sed etiã pro totius mũdi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mãdata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptismũ posse peccari. Ergò etenim habemus aduocatum Iesum Christũ, si peccari nõ potest. Petrus Apostolus ad quem dictũ fuerat. Qui lotus est, non necessè habet vt iterùm lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ad ancillæ percontatus negat. Et ipse Dominus. Simon Simõ, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticũ: Ego autem rogaui pro te, nè deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate & orate, nè intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autẽ infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & nè nos inducas in tẽtationem, sed libera nos à malo. Si nõ peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quę in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus ne introeamus in tentationem, & vt liberemur à malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad cathecumenos hæc oratio pertinet & nõ cõuenit fidelibus & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutẽ redigit, nè aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios: Timeo, inquit, ne sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ità corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Et alibi: Cui autẽ aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt non circũueniamur à sathana. Nõ enim eius ignoramus astutias. ITEM nonnullis interiectis: Et existimat aliquis securos & dormiẽtes nos esse debere post baptismũ? Necnõ ad Hebræos: Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donũ cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntque nihilominus bonũ Dei verbũ, virtutésq; seculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursùm crucifigẽtes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autẽ baptizati peccare nõ possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & aliis plurimis sacrarum literarum testimoniis hunc errorem ibidèm Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hic adscribere.

1. Ioan. 3.
1. Ioan. 5.
Ibidem.
1. Ioan. 1.
1. Ioan. 2.
Baptizatos peccare posse.
Ioan. 13.
Mat. 16.
Luc. 22.
1. Cor. 9.
2. Cor. 12.
2. Cor. 11.
2. Cor. 2.
Heb. 6.

10. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite septimo: Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur, donum eius esse talem perseuerantiam confitetur. Quæ cùm ità sint, corripimus tamen eos, iustéq; corripimus, qui cùm benè viuerent, non in eo perseuerarũt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiuntur: & si nihil in eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortẽ perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni.

Perseuerantia, Dei donum.

11. ET capite sexto: Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

12. ITEM libro de bono perseuerãtiæ capite sexto: Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseuerãsse, cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus: & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quãdiucunquè habet: & si amiserit, dicimus habuisse.

Bonus à bonitate sua excidere potest.

13. IDEM ad articulos sibi falsò impositos, in re-

sponsione ad articulum decimúquartum: Si in sanctitate viuitur, si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum est munus Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil tibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurum non deserit antequàm deserat, & facit plerunque nè deserat, aut etiam si discesserit vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec possibile est compræhendere, nec licitú inuestigare, cum scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non esse ab illo quòd ruitur.

A virtute ad vitia si transitur, à nobis hoc & non à Deo est.

14. LIBRO denique sexto de Genesi ad literam, cap. vigesimooctauo: Apostoli & omnes iusti animale vtque corpus habebant, sed tamen spiritaliter intùs viuebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creauit eos: non ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spiritales posse cadere in tentationē peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum nè & tu tenteris. Hoc dixi nè cuiquam impossibile videatur quòd peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quamuis animalis esset corpore.

Spiritales etiā cadere possunt. Gal. 6.

15. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Interroga eos qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquàm vltra recedere. Ait veritas de quibusdam: Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè & quò recedunt? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterántne in illa fide saluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria saluatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant vbi salus non sit? Siquidem nec saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi saluti. Si autē poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quandiù in illa fide sunt, cùm sine charitate salus esse nō possit: aut deserentes fidem, non etiā deserunt charitatem, cùm charitas & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergò quidam à fide, quia veritas asserit. Consequenter & a salute, quia saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse nō potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potiùs radicatos non esse causatur. Denique sequitur, & ait: Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vtinam diuturnum. Non enim qui cœperit,

Luc. 8.

Recedūt quidā à fide à salute, & quod hinc colligitur à charitate.

Luc. 8. Mat. 18.

sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà: Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fide qua viuat. Neque enim quæ mortua est, vitam dare potest. Solam vtique iustorum fidem, id est, viuorum viuam, fornax tentationum suscipit examinandam. Sed non omniū iustitia manet in seculum seculi: quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis: Liquet ex his satis vt (arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus, Manete, inquiēs, in dilectione mea: Aut enim si necdùm diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necessè non erat moneri de perseuerantia, qua secūdùm istos priuari non poterant.

Eccl. 27. Rom. 1. Abac. 2.

Non omnes charitatē habentes, etiam perseuerantiā habent. Ioan. 15.

16. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto: Quoniā dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi: nè quis putet nequaquàm se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperanit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quàm illud Pauli, Qui putat se stare, videat nè cadat. Mille namque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stātibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1. Cor. 10.

17. THEOPHYLACTVS in caput vigesimumsextum Matthæi: Vnus autem ex duodecim, dicit Euangelista, admirans quòd ex primis & electis esset, diabolóque se tradidisset. Vndè homo & tu time, licèt ex familiarissimis sis, nè vnquàm desidiæ vaces & excidas.

18. CONCILIVM Viennense sub Clemēte quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis capite tertio: Ad nostrum, vt suprà capite decimoquarto testimonio decimoquinto.

19. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio, vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, A testimonio quarto.

20. BERNARDVS sermone trigesimooctano ex paruis sermonibus, vt ibidem testimonio quinto.

21. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem, vt in eadem quæstione B. testimonio vigesimosecūdo. Vide etiam plura eadem de re testimonia in prædicta illa quæstione tertia.

XVII.

De perseuerantiæ munere.

a Mat. 10. c. 24. b

b Aug. de bono perseuer. cap. 1. & 13. de corrept. & gratia c. 6. & 7.

c Rom. 14. a

d Aug. ho. 35. ex 50 li. 11 de ciuit. Dei, c. 12. & lib. 20. c. 7 epist. 121. c. 2. Chrys. ho. 22. in epist. ad Philip. Amb. in Psalm. 37. Ber. ser. de duplici baptismo.

e Philip. 1. a

Similiter de perseuerātiæ munere, de quo scriptum est: [a] *Qui perseuerauerit vsque in finē, hic saluus erit*: quod quidē aliundè haberi [b] non potest, nisi ab eo qui potens est, eum qui [c] stat, statuere, vt perseueranter stet: & eū qui cadit, restituere: nemo sibi certi [d] aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimā spem collocare & reponere omnes debēt. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut [e] cœpit opus bonū, ità perficier,

Cap. 13. sess. 6.

ciet,[f] operans velle & perficere. Veruntamen qui se[g] existimant [f Phil. 2. b g 1. Cor. 10. Rom. 10. & Aug. epist. 107. de bono pers. c. 8. Chrys. lib. 2 de com. cord.]
stare, videant nè cadat: &[h] cum timore ac tremore salutem suam [h Phil. 2. b Aug. de nat. & grat. c. 17. de bono pers. c. 13.]
operentur in[i] laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus [i 2. Cor. 6. a. b]
& oblationibus, in ieiuniis & castitate. Formidare enim debent,
scientes quòd in[k] spem gloriæ, & nondùm in gloriam renati sunt [k Rom. 5. a]
de pugna[l] quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in [l Bern. ser. 1. in vig. Nat. Domini, ser. 5. in Psal. Qui habit. medit. c. 14. 15.]
qua victoria esse non possunt, nisi cū Dei gratia Apostolo obtē-
perent, dicenti:[m] *Debitores sumus non carni, vt secundùm carnē viua-* [m Rom. 8. c]
mus. Si enim secūdùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu fa-
cta carnis mortificaueritis, viuetis.

TESTIMONIA.

1. MATTHÆI decimo capite.

2. EX capite vicesimoquarto, vt in textu.

3. AVGVSTINVS de bono perseuerantiæ, capite primo: Asserimus donum Dei esse perseuerantiā [Perseuerantia Dei donum.] qua vsque in finem perseueratur in Christo: finem autem dico quo vita ista finitur, in qua tantummodò periculū est nè cadatur. Itaque vtrùm quisque hoc munus acceperit, quādiù hanc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquàm moriatur cadat, nō perseuerâsse vtiquè dicitur, & verissimè dicitur.

4. ET capite decimotertio: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerātes vsque in finem hinc ire: alios quousque decidāt hîc teneri, qui vtiquè non decidissent, si antequàm laberentur hinc îssent: & rursùs quosdam lapsos quousquè redeant nō exire de hac vita, qui vtiquè perirent si antequàm redirent, exirent. Vndè satis dilucidè ostenditur, & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundùm merita nostra dari, sed donari secundùm ipsius secretissimam eādémque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.

5. IDEM de correptione & gratia, capite sexto: Si [Perseuerantia Dei est munus.] diximus istam perseuerantiam tam laudabilem tamque felicē sic esse hominis, vt ei nō sit ex Deo: illud primitùs euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, nè deficiat fides tua. quid enim [Luc. 22. c.] ei rogauit, nisi perseuerantiā vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda nō esset. Deindè cùm dicat Apostolus: Oramus [2. Cor. 13.] autem ad Deum nè quid faciatis mali: procul dubiò perseuerantiam eis orat ad Deū. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare nō debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bonu. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago [Phil. 1.] Deo in omni memoria vestri, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cū gaudio deprecationem faciēs, super communione vestra in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonū, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quàm perseuerātiam in bono vsquè in finem de Dei miseratione promittit? Itémque vbi dicit, Salutat vos [Col. 4.] Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei, quid est, vt stetis: nisi, vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate non stetit: quia fuit ibi, sed non per- [Ioan. 8.] mansit. Nā vtique isti in fide iam stabāt. Nec aliud oramus, cùm oramus, vt qui stat stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nónne apertissimè ostendit donum Dei esse in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Au- [Act. 13.] dientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderūt quotquot erāt ordinati in vitam æternam. Qui in æternā vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quando- [Matt. 10. 24.] quidē qui perseuerauerit vsque in finē, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur no- [Matt. 6. Luc. 11.] men tuum, quid aliud dicimus, quàm vt nomē eius sanctificetur in nobis? Quòd cùm iam per lauacrū regenerationis effectum sit, quare quotidie à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eādem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus à Deo vt nomē eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, San- [Leuit. 19.] cti estote, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Eccè gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo quod esse cœperunt.

6. ITEM capite septimo: Nullo dubitāte, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur: donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

7. AD Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

8. AVGVSTINVS homilia trigesimaquinta, ex quinquaginta: Quādiù viuimus hîc, de nobisipsis nosipsi iudicare non possumus, non dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus.

9. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quamuis de sua beatitudine quā diuturna vel vtrùm æterna

sponsione ad articulum decimúquartum: Si in sanctitate viuitur, si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum est munus Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil tibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurum non deserit antequàm deserat, & facit plerunque nè deserat, aut etiam si discesserit vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec possibile est compræhendere, nec licitú inuestigare, cum scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non esse ab illo quòd ruitur.

A virtute ad vitia si transimus, à nobis hoc & non à Deo est.

14. LIBRO denique sexto de Genesi ad literam, cap. vigesimooctauo: Apostoli & omnes iusti animale vtque corpus habebant, sed tamen spiritaliter intùs viuebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creauit eos: non ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spiritales posse cadere in tentationé peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum nè & tu tenteris. Hoc dixi nè cuiquam impossibile videatur quòd peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quanuis animalis esset corpore.

Spiritales etiã cadere possunt.
Gal 6.

15. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Interroga eos qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquàm vltra recedere. Ait veritas de quibusdam: Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè & quò recedunt? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterántne in illa fide saluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria saluatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant vbi salus non fit? Siquidem nec saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi saluti. Si auté poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quandiù in illa fide sunt, cùm sine charitate salus esse nó possit: aut deserentes fidem, non etiã deserunt charitatem, cùm charitas & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergò quidam à fide, quia veritas asserit. Consequenter & à salute, quia saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse nó potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potiùs radicatos non esse causatur. Denique sequitur, & ait: Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vtinam duraturum. Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà: Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fide qua viuat. Neque enim quæ mortua est, vitam dare potest. Solam vtique iustorum fidem, id est, viuorum viuam, fornax tentationum suscipit examinandam. Sed non omniú iustitia manet in seculum seculi: quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis? Liquet ex his satis vt (arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquin frustra commoneret discipulos Dominus, Manete, inquiés, in dilectione mea: Aut enim si necdùm diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necessè non erat moneri de perseuerantia, qua secúdùm istos priuari non poterant.

Luc. 8.

Recedũt quidã a fide à salute, & quod hinc colligitur à charitate.

Luc. 8.
Mar 15.

Eccl. 27.
Rom. 1.
Abac. 2.

Non omnes charitaté habentes, etiam perseuerantiã habent.
Ioan. 15.

16. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto: Quoniã dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi: nè quis putet nequaquàm se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quàm illud Pauli, Qui putat se stare, videat nè cadat. Mille namque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stãtibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest.
1. Cor. 10

17. THEOPHYLACTVS in caput vigesimum sextum Matthæi: *Vnus autem ex duodecim, dicit* Euangelista, admirans quòd ex primis & electis esset, diabolóque se tradidisset. Vndè homo & tu time, licèt ex familiarissimis sis, nè vnquàm desidiæ vaces & excidas.

18. CONCILIVM Viennense sub Clemẽte quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hęreticis capite tertio: Ad nostrum, vt suprà capite decimoquarto testimonio decimoquinto.

19. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio, vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, A testimonio quarto.

20. BERNARDVS sermone trigesimooctauo ex paruis sermonibus, vt ibidem testimonio quinto.

21. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem, vt in eadem quæstione B. testimonio vigesimosecúdo. Vide etiam plura eadem de re testimonia in prædicta illa quæstione tertia.

XVII.

De perseuerantiæ munere.

a Mat. 10. e 24. b

b Aug. de bono perseuer. cap. 1. & 13. de correp. & gratia c. 6. & 7.
c Rom. 14. 4
d Aug. ho. 35. ex 50. lib. 11. de ciuit. Dei, c. 12. & lib. 20. c. 7. epist. 121. c. 2. Chrys. ho. 81. in epist. ad Philip. Amb. in Psalm. 37. Ber. ser. de duplici baptismo.
e Philip. 1. 6

Similiter de perseuerãtiæ munere, de quo scriptum est:[a] *Qui perseuerauerit vsque in finẽ, hic saluus erit*: quod quidẽ aliundè haberi [b]non potest, nisi ab eo qui potens est, eum qui [c]stat, statuere, vt perseueranter stet: & eũ qui cadit, restituere: nemo sibi certi [d]aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimã spem collocare & reponere omnes debẽt. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut [e] cœpit opus bonú, ità perficier,

Cap. 13. Sess. 6.

ciet, [f] operans velle & perficere. Veruntamen qui se [g] existimant stare, videant nè cadãt: & [h] cum timore ac tremore salutem suam operẽtur in [i] laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis & castitate. Formidare enim debent, scientes quòd in [k] spem gloriæ, & nõdùm in gloriam renati sunt de pugna [l] quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victoria esse non possunt, nisi cũ Dei gratia Apostolo obtẽperent, dicenti: [m] *Debitores sumus non carni, vt secundùm carnẽ viuamus: Si enim secũdùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

f Phil. 2. b
g 1. Cor. 10. Rom. 10. c Aug. epist. 107. de bono pers. c. 8. Chry. lib. 2. de com. cord.
h Phil. 2. b Aug. de nat. & grat. c. 17. de bono pers. c. 13.
i 2. Cor. 6. b
k Rom. 5. c
l Bern. ser. 1. in vig. Nat. Domini. ser. 5. in Psal. Qui habit. medit. c. 14. 15.
m Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. MATTHÆI decimo capite.

2. EX capite vicesimoquarto, vt in textu.

3. AVGVSTINVS de bono perseuerantiæ, capite primo: Asserimus donum Dei esse perseuerantiã qua vsque in finem perseueratur in Christo: finem autem dico quo vita ista finitur, in qua tantummodò periculũ est nè cadatur. Itaque vtrùm quisque hoc munus acceperit, quãdiù hãc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquàm moriatur cadat, nõ perseuerâsse vtiquè dicitur, & verissimè dicitur. (Perseuerantia Dei donum.)

4. ET capite decimotertio: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerãtes vsque in finem hinc ire: alios quousque decidãt hîc teneri, qui vtiquè non decidissent, si antequàm laberentur hinc issent: & rursùs quosdam lapsos quousquè redeant nõ exire de hac vita, qui vtiquè perirent si antequàm redirent, exirent. Vndè satis dilucidè ostenditur, & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundùm merita nostra dari, sed donari secundùm ipsius secretissimam eãdémque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.

5. IDEM de correptione & gratia, capite sexto: Si diceremus istam perseuerantiam tam laudabilem tamque felicẽ sic esse hominis, vt ei nõ sit ex Deo: illud primitùs euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, nè deficiat fides tua. quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiã vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda nõ esset. Deindè cùm dicat Apostolus: Oramus autem ad Deum nè quid faciatis mali: proculdubiò perseuerantiam eis orat ad Deũ. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare nõ debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo in omni memoria vestri, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cũ gaudio deprecationem faciẽs, super communione vestra in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonũ, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quàm perseuerãtiam in bono vsquè in finem de Dei miseratione promittit? Itémque vbi dicit, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni volũtate Dei, quid est, vt stetis: nisi, vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate non stetit: quia fuit ibi, sed non permansit. Nã vtique isti in fide iàm stabãt. Nec aliud oramus, cùm oramus, vt qui stat stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nonne apertissimè ostendit donum Dei esse in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderũt quotquot erãt ordinati in vitam æternam. Quis in æternã vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quandoquidẽ qui perseuerauerit vsque in finẽ, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomẽ tuum, quid aliud dicimus, quàm vt nomẽ eius sanctificetur in nobis? Quòd cùm iam per lauacrũ regenerationis effectum sit, quare quotidie à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eãdem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus à Deo vt nomẽ eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Ecce gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo quod esse cœperunt.

(Perseuerantia ex Dei est munere. Luc. 22. — 1. Cor. 13. — Phil. 1. — Col. 4. — Ioan. 8. — Act. 13. — Matt. 24. — Matt. 6. Luc. 11. — Leuit. 19.)

6. ITEM capite septimo: Nullo dubitãte, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

7. AD Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

8. AVGVSTINVS homilia trigesimaquinta, ex quinquaginta: Quãdiù viuimus hîc, de nobisipsis nosipsi iudicare non possumus, non dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus.

9. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quamuis de sua beatitudine quã diuturna vel vtrùm æterna

esset incertos? Esset autem æterna nisi peccâssent: cùm bodiè nou impudèter bearos vocemus, quos videmus iustè ac piè cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facilè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licèt de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, da ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectúque iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentíque iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit.

Perseuerantiæ præmium certum, ipsa incerta.

10. Item libro vigesimo, capite septimo: Significâsse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit & signauit super illum, vt non seducat ampliùs gentes) quod occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in seculo isto prorsùs latet quia & qui videtur stare, verùm sit casurus: & qui videtur iacere, verùm sit resurrecturus, incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem posteà sit futurus, nec seipsum videt.

Reuelatione Dei certus de sua perseuerantia fieri quis potest.

Quales futuri simus minimè cognoscimus.

11. Idem epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque, ita notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Proindè quanuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem benè viuendo proximos lætificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus donèc veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à Deo. In tis igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quádiù per fidem ambulamus, nó per speciem, desolatam debet se Christiana anima putare. nè desistat orare, & scripturarum diuinarú, sanctarúmque sermoni discat tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ fidei oculum intendere, donèc dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.

Securus nemo in hac vita, qualisdemùm futurus sit.

1. Cor. 4.

2. Cor. 5.

2. Pet. 1.

12. Chrysostomvs homilia vndecima in epistolá ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum. Qui dicit? Atqui omnes illam assequentur. Nam nó quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solùm resurrectioné omnes, sed & incorruptionem consequentur: illi quidem ad honorem, illi verò ad ingressum & visticum supplicij. Si ergò resurrectionem assequentur omnes, & non solùm resurrectioné, sed & incorruptionem: quomodò táquàm præcipuum quicquam adepturus dixit: si quo pacto pertingã? Proptereà, inquit, ista patior, vt aliquo pactu ad resurrectionem ex mortuis pertingam. nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnum quid hìc innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definite non susus sit, sed dixit, si quo pacto. Credidi in illum & resurrectioné eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidètes esse & securi. Quam hìc ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet quæ ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortémque passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntamen pòst in ista omniã nódùm securus sum. Quod & alibi dicit: Qui stare videtur, videat nè cadat. Et iterùm: Metuo nè cùm alijs prędicauerim, ipse reprobus efficiar. Nó quòd iam appræhenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoquè appræhendã, quatenùs & appræhensus sum à Christo Iesu. Nó quòd iam appræhenderim. Quid est, iam appræhenderim? Brauium dicit. Si ergò qui tanta passus est, si qui persecutionem tulit, si qui mortificationem habebat, nondùm de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si appræhendam? Resuscitationem ex mortuis, resurrectionem eius, inquit, si appræhendam: hoc est, si tanta pati potero, si potero ipsum imitari, si potero cõformis ipsi fieri: Vt poté multa passus est Christus, alapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quæ quidem passus est, istud est stadium. Per omnia ista ad resurrectionem eius pertingere oportet quęnis certamina ferentes.

Phil. 3.

1. Cor. 15.

Securi esse nó possumus de nostra salute.

1. Cor. 10.

1. Cor. 9.

Phil. 3.

13. Ambrosivs in psalmum trigesimum septimum: Etsi innocens quisquis sit, securus esse non potest, cui sint aduersùs grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideò hæc licèt læta sit cõscientia, tamen pugna lachrymabilis.

Ob incertum belli cũ grauissimis hostibus ... innocens securus esse non potest.

Ioan. 1.

14. Bernardvs in sermone de duplici baptismo, & de reliquenda propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nec verò inanis est aut infirma potestas, quia nimirùm certi sumus cõtinuò & nos quoniã neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neq; profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Sed attende quanta enumerauit Apostolus, (eius enim verbo sunt) minimè tamen adiiciens, nec nosipsi. Nimirùm hæc est libertas qua Christus nos liberauit, vt nulla penitùs creatura auellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus propria voluntate, abstracti & illecti à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Deniquè donèc voluntatis vsum, & facultatẽ deliberandi renatus quisque recipiat, à charitate Dei separari omninò non potest. Securus interim degit sub protectione & aduocatione Domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At vbi sanè discretionis annos ingrediens redditur sibi, cæterorum vtiquè violentiam nec tunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quæ dormit in sinu caueat, propria scilicet voluntate. Erit fortè peccatũ in foribus, sed appetitus eius sub eo est, ostiorùm ipse aperire renuat, consentire recuset.

Rom. 8.

Nulla nos vis à charitate auelli, solo hoc voluntas desinit.

15. Ad Philippenses primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, cõfidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonũ, perficiet vsque in diem Christi Iesu.

16. Et capite secundo: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

17. Prioris ad Corinthios decimo capite: Itaque

qua qui se existimat stare, videat nè cadat.

18. Ad Romanos vndecimo capite: Dicis ergò: Fracti sunt rami, vt ego inserar. Benè: propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: nè fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderût, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidêris.

19. AVGVSTINVS epistola centesima septima ad Vitalem: Iam verò vt perseuerent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orant fideles: vtile est quippe omnibus vel penè omnibus propter humilitatem saluberrimam, vt quales futuri sint scire non possint. Ad hoc dicitur: Qui videtur stare, videat nè cadat. Propter huius timoris vtilitatem, nè regenerati & piè viuere incipientes, tanquàm securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cû timore & tremore gradiamur viam iustam, donèc ex hac vita, quæ tentatio est super terram, transeamus ad aliam, vbi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones tentationésque luctandum.

Vtile non ignorare quales simus futuri.
1. Cor. 10.

Cum timore & tremore viam iustam, perficere non perseuerantiû casus admonet.

20. ET de bono perseuerâtiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit miscere quosdâ non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, non possint esse securi: multos enim à perniciosa elatione reprimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui videtur stare, videat nè cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit: & volûtate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergò ipse seipsum, sed Deus. Veruntamen bonum est non altum sapere, sed timere. In cogitatione autem sua, vel cadit quisque vel stat.

Securitas nobis minimè expedit.
1. Cor. 10.
Rom. 11.

21. CHRISOSTOMVS libro secundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam, subreptiuam, & ob hoc incerta esse quæ futura sunt, & valdè dubia, & tum periculosa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit se timere nè fortè cùm aliis prædicârit, ipse reprobus fiat. Et iterùm cùm ait, Qui se putat stare, videat nè cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerúmque eius memoriam recolês, compûctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronâsti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

1. Cor. 9.
1. Cor. 10.
Psal. 8.

22. AD Philippenses secundo capite: Itaque charissimi mei, (sicut semper obedîstis) non vt in præsentia mei tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutê operamini.

23. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigesimoseptimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vndè admonentur illi, nè dona Dei suæ potestati tribuendo sesèque extollendo grauiùs pereant, quàm si nil operarentur boni, quibus dicitur: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potiùs cum securitate, si Deus operatur, nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua benè nô possumus operari, citò potest subrepere animo humano, vt quod benè operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideò qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paululùm faciem suâ, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus, quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus.

Superbia etiâ rectè factis adnatitur.
Philip. 2.
Securitas perniciosa.
Timor vtilis.
Psal. 29.
Iob 7.
2. Cor. 10.

24. ET de bono perseuerantiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat nè cadat. Ideò quippe, sicut iam suprà diximus, non perseueraturi, perseueraturis prouidentissima Dei voluntate miscentur, vt esse discamus, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

Non perseuerantes, perseueraturis vtilem miscuit.

25. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ, à dextris, & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores & veraces: sicut qui ignoti & cogniti.

26. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

27. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò sic ardens & lucens nôdùm in domo se esse côfidat, vbi sine omni timore ventorû accensum lumen solet deportari, sed meminerit se esse sub dio, & vtraque manu studeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam si videat esse tranquillum. Repentè enim & hora qua non putauerit mutabitur, & si vel ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Quòd etsi etiam ardor portantis manus (vt quandoquè fieri solet) adusserit, eligat potiùs pati, quàm retrahere manus suas, quia in momêto, in ictu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc verò tribus malignissimis & validissimis ventis expositi sumus, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatâ moliuntur extinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & ità repentè turbâtes, vt vix prænoscere valeas vndè venias, aut quò vadas. Ex quibus etsi duo sæpiùs intermittunt, à tertio tamen nemo vnquàm sufflandi inducias extorsit. Ideò vtrisque manibus & cordis & corporis anima est tegenda, nè fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam si grauis tentationum feruor vtriusque hominis statum vehementer afflixerit, sed dicendû cum sancto: Anima mea in manibus meis semper. Eligamus potiùs ardere, quàm credere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non facilè obliuiscimur: sic nûquàm obliuiscamur negocium

Hostes quia nobis sunt atrocissimi, quarè & cum tremore eos obseruare oportet.
Tertius noster hostis nullas nobis inducias concedit.
Psal. 118.

animarum nostrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris. Cùm ergò sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, custodiendę sunt vigilię noctis supra gregem cogitationū & actionū nostrarū: vt si in prima vigilia, vel secúda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Marc. 14.

28. Ex sermone quinto in psalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, scitis, & tempus scitis, Domini enim est verbum istud instante iam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidē erat passurus, & nō discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis.

Luc. 22.

Vndè ad Petrum: Eccè satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt nō deficiat fides tua: & tu aliquando cōuersus, cōfirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quātum nobis timendū est, fratres, in passione nostra? Vigilate proindè & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndiquè circundati estis tentationibus.

Iob 7.

Vndè & legistis, quia tentatio est vita hominis super terram. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, vt non immeritò tota ipsa tentatio debeat appellari: peruigili circūspectione opùs est & oratione nè inducamur in eā. Vndè est & illud in oratione Dominica: Et nè nos inducas in tētationem.

Math. 6
Sine tentatione nemo mortalium viuit.

Et infrà: Hoc præmonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut fortè non securus, sed pauidus magis, & sic petat ab ea liberari, vt nunquàm sibi in corpore mortis huius libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri.

29. Idem capite decimoquarto meditationum:

Hostes nostri.

Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederūt: corpus scilicet, mūdus, & diabolus.

Corpus.

A corpore fugere nō possum nec ipsum à me fugare. Circunferre illud necessè est, quoniā alligatum est mihi. perimere non licèt, sustentare cogor: & cùm illud impinguo, hostem meum aduersùm me nutrio Si enim satia comedero, & id robustum fuerit, sanitas & fortitudo eius mihi aduersantur.

Mundus.

Mundus verò circuncingit, & obsidet me vndique: & per quinque portas, videlicet per quinque corporis sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, & tactū, sagittis suis

Hier. 9.

me vulnerat, & mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardur libidinis pro aliqua parua occasione excitatur, & nisi illicò respuatur, subitò totum corpus occupat, vrit, & incēdit. Primò carnem cogitatione modicùm titillat: deindè delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per cōsensum prauitatis sibi mentem subiugat. Porrò

Diabolus tertius inimicus.
Psal. 7.
Psal. 63.
Diaboli laquei.

diabolus quem videre non possum, & ideò minùs ab eo mihi cauere, tetēdit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas vt vulneret repentè, narrauit vt absconderet laqueos suos, & dixit: Quis videbit eos? laqueum posuit in auro & argento & in omnibus quibus abutimur, cùm illis malè delectamur & illaqueamur. Nec solùm laqueum posuit, sed & viscū.

Viscus.

Viscus est amor possessionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiscatur & irretitur, nè pennis contēplationis per plateas supernæ Sion volare possit.

Sagittæ.

Sagittæ diaboli sunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis est ille qui iacula eius ignea extinguere possit? Proh dolor, his telis superatur sæpè anima fidelis. Heu mihi quia vndiquè bella mihi video: vndiquè tela volāt: vndiquè tentamenta, vndiquè pericula. Quocunquè me vertam, nulla securitas est. Et quę mulcent, & quæ tristant vel molestant, omnia timeo: esuries & refectio, somnus & vigilię, labor & quies pugnant cōtra me. Non minus suspectus est mihi iocus quàm ira: multos siquidem iocādo scandalizaui. Nec minùs prospera vereor quàm aduersa. Prospera nanque suauitate sua incautū me faciunt, & decipiunt. aduersa verò quia aliquid amaritudinis habent, velut potiones amaræ me suspectum & timidum faciunt.

30. Capite item decimoquinto: Caro mea de

Hostes nostri cuiusmodi in nos cogitationes excitent.

luto est, & ideò lutosas & voluptuosas cogitationes ab illa habeo: vanas & curiosas à mundo: à diabolo malas & malitiosas. Isti tres inimici me impugnant & persequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: semper autem malitiosè. Diabolus nāque plùs cōfidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domesticus hostis.

Domesticus noster hostis occultissimus, cum quo contra nos fœdus iniit diabolus.

Illa verò ad subuersionem meam cum illo fœdus iniit, vt potè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitijs corrupta ab ipsa origine: sed multo ampliùs vitiata praua consuetudine. Hinc est quòd tam acriter cōcupiscit aduersùs spiritum: quòd assiduè murmurat, & impatiens est disciplinæ: quòd illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hāc vtitur tortuosus ille serpens hostis humani generis, cui nullum aliud est desiderium, nullum negociū, nullum studium, nisi perdere animas nostras. Hic est qui iugiter malum machinatur, arguitè loquitur, artificiosè suggerit, callidè decipit. Illicitos motus insufflat, & venenatas cogitationes inflammat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinē, desideria carnis instigat, & peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulsare nō cessat. Hinc est quòd baculo nostro nos cædit, & manus nostras proprio cingulo ligat: vt caro quæ data est nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinā & scandalum.

Periculosum bellum, quod cum domestico nostro hoste incessanter gerendum est.

Grauis lucta, & graue periculum est aduersùs domesticum hostem pugnare, maximè cùm nos aduenæ simus, & ille ciuis. Ille suam inhabitat regionem, nos exules sumus & peregrini. Magnū quoquè discrimen est aduersùs diabolicæ fraudis astutiā tam crebros, immò continuos sustinere cōflictus: qué astorum fecit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ huius.

31. Ad Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapsis & eorum reparatione.

Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatū exciderunt, rursùs iusti-

Cap. 15. sess. 6. ſtificari[a] poterũt: cùm excitãte Deo, per pœnitentię Sacramentũ merito Christi, amiſſam gratiã recuperare procurauerint. Hinc enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio: quã ſecundam poſt naufragium deperditę gratiæ tabulam, ſancti Patres[b] aptè nuncuparũt. Etenim pro iis qui poſt Baptiſmũ in peccata labuntur, Chriſtus Ieſus Sacramentũ inſtituit Pœnitẽtię, cùm dixit:[c] *Accipite ſpiritũ ſanctum: quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis: & quorũ retinueritis, retẽta ſunt.* Vndè dicendũ eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum, multo aliã eſſe à Baptiſmali: eáque contineri nõ modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationẽ, aut[d] cor contritum & humiliatũ: verumetiam eorũdem ſacramentalem[e] confeſſionẽ ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalẽ abſolutionẽ, itémque ſatisfactionẽ[f] per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitę exercitia: non quidẽ pro pœna ęterna, quę vel ſacramento, vel ſacramẽti voto vnà cum culpa remittitur: ſed pro pœna temporali, quæ, vt[g] ſacræ literę docent, nõ tota ſemper, vt in Baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati,[h] Spiritum ſanctum cõtriſtauerunt, &[i] templum Dei violare non ſunt veriti. De qua pœnitentia ſcriptum eſt:[k] *Memor eſto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterùm:[l] *Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Et rurſus:[m] *Pœnitentiam agite.* Et,[n] *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

a Aug. hom. 50 ex 50. c. 14. Vide quæſt. 1. de ſacr. Pœn. & quæſt. 2. A.
b Vide de ſacram. Pœnit. quæſt. 2. B.
c Ioan. 20. e. Ibid. quæſt. 1. de ſac. Pœn. B.
d Pſal. 50. d Ibid. quæſt. 3. & 4.
e Vide quæſt. 5. & 6. ibid.
f quæſt. 7 & 8. de Pœnit. ſacram.
g Num. 14. d 2. Reg. 12 c 24.
h Vide præd. quæſt. 7. B
h Ephe. 4. g
i 1. Cor. 3. d
k Apoc. 2. b
l 2. Cor. 7. c
m Matth. 4. c
n Luc. 3. c

TESTIMONIA.

1. Avgvstinvs libro quinquaginta homiliarum homilia quinquageſima, capite decimoquarto: Si iam de ſanitate deſperans addis peccata peccatis ſicut ſcriptum eſt, Peccator cùm venerit in profundum malorum contemnet, noli contemnere, noli deſperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obſecrationis meæ. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te propitiatio eſt. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt, faciliuſque eſt euacuata comminatio prophetæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Hic fortaſsè dicis, Sed ego iam baptizatus ſum in Chriſto, à quo omnia mihi peccata præterita dimiſſa ſunt, vilis factus ſum nimis iterans vias meas, & canis horribilis oculis Dei conuerſus ad vomitum ſuũ, Quò abibo à ſpiritu eius, & à facie eius quò fugiã? Quò frater, niſi ad eius miſericordiam pœnitendo, cuius poteſtatem peccando contempſeras? Nemo enim rectè fugit ab illo, niſi ad illum, ab eius ſeueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, vbi eius præſentia te nõ inueniat? Si aſcenderis in cælum, ibi eſt: ſi deſcenderis ad infernum, adeſt. Recipe ergò pennas tuas in directum, & habita in ſpe in extremo huius ſeculi. Etenim illuc manus ſua deducet te, & perducet te dextera ſua. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in hac vita es, vndè te Deus, ſi ſanare nollet, auferret. Cur ergò ignoras, quia patiẽtia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando tibi perſuaſit vt non recederes, parcendo clamat vt redeas.

Prouer. 18. Pſal. 129. Prouer. 26. Pſal. 138. Peccatori ad Dei miſericordiam confugiendum. Rom. 2.

Lapſis poſt baptiſmum, per ſacramentum pœnitentiæ, gratiam iuſtificationis poſſe reſtitui, multis aliis teſtimoniis confirmatum eſt, quęſtione prima de ſacramẽto Pœnitentię, & quæſtione ſecunda, A.

A quibus Patribus vocetur Pœnitentia ſecunda poſt naufragium deperditæ gratiæ tabula, vide eadem quæſtione ſecunda, B.

2. Ioannis vigeſimo capite, vt in textu. quem Scripturæ locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, B.

3. Psalmo quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Contritionem ad hanc lapſorum reſtaurationem neceſſariam eſſe, probatum eſt quæſtione tertia & quarta de ſacramento Pœnitentiæ. De Confeſſione verò agitur quæſtione quinta & ſexta: ſicut & de Satisfactione, quæſtione ſeptima & octaua.

4. Nvmerorvm duodecimo capite, vide ſuprà, quęſtione ſeptima de ſacramento Pœnitentię, B. teſtimonio ſecundo.

5. Secvndi Regum duodecimo capite. ibidem teſtimonio ſexto.

6. Et capite vigeſimoquarto: eodem in loco, teſtimonio decimo. Plures etiam hac de re & ſacræ ſcripturæ, & Patrum inuenies ſententias, prędicta quęſtione ſeptima, B.

7. Ad Epheſios quarto capite: Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in die redemptionis.

8. Prioris ad Corinthios tertio capite: Neſcitis quia templum Dei eſtis: & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

9. Apocalypsis ſecundo capite: Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primã

reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem venio tibi, & mouebo candelabrũ tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

10. POSTERIORIS ad Corinthios septimo capite: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

11. MATTHÆI quarto capite: Tunc reliquit eum diabolus: & ecce, Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12. LVCÆ tertio capite, vt in textu.

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.

a Rom. 16. c. b Iac. 2. b Basil. lib. 1. de bapt. par. 2. & lib. 2. c. 9. c Matth. 7. a d 25. a Luc. 12. f Ioann. 12. g 1. Cor. 13. a Iac. 2. c d Aug. lib. 15. de Trin. c. 18. Tract. 10. in epist. Ioan. Fulg. de incar. & Grat. Christi, c. 26. d 1. Cor. 6. b Gal. 5. c d Eph. 5. b Apoc. 22. a

ADVERSVS etiã hominum quorundã callida ingenia, qui per [a] dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentiũ, asserendũ est non modò infidelitate, per quã & ipsa fides amittitur: sed etiã quocunque [b] alio mortali peccato, quanuis non [c] amittatur fides, acceptam iustificationis gratiã amitti: diuinę legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei nõ solùm infideles excludit, sed & fideles quoquè [d] fornicarios, adulteros, molles, masculorũ concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterósque omnes, qui lęthalia committunt peccata: à quibus cum diuinę gratię adiumento abstinere possunt quibus à Christi gratia separantur. Cap. 15. Sess. 6.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimosexto capite: Rogo autẽ vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo vẽtri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

2. IACOBI secundo capite: Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptismo, parte secunda: Modica quædam ex illis quæ de regno cælorum sunt dicta, adiiciam, nè quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negocio paululum non est quod paululùm abest, ac ferè dicitur, vt quidam nostrorum sapientum admonuit. Et hoc ex ipsis rebus potissimùm liquet, immò & ex absoluta illa sacrorum & ad oblationem destinatorum animalium integritate satis haber fidei, quod dico, in quibus vbi modica quędam reperiebatur macula vel mutilatio, non integri alicuius membri, sed partis tantùm ipsius, quemadmodùm scriptum est, mutilatio auriculę, siue homo erat, ad sacerdotium ineptus indicabatur, siue animal, reprobum habebatur ad sacrificium, cùm Apostolus dixerit, Hęc quidẽ illis in figura contigerunt, scripta verò sunt ad nostram admonitionem, in quos fines seculorum venerunt: & Dominus apertè declarauerit, quæ à nobis exigantur iustitiæ præstantia, vbi dixit, templo maius aliquid est hic, & abundantiùs nos animæ curam habere debere ostenderit, dicens: Cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent. Et infrà: De quibus vna est sententia, liquat quòd idem sit & periculi omnibus, si vnum aliquid ex ipsis defuerit. Si nanque Dominus dicit: Iota vnum, aut apex vnus haud quaquàm pręteribit à lege, donec omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, dicente Domino ipso, Cęlum ac terra transibit, sermones verò mei nequaquàm transibunt. Vndè Iacobus Apostolus confidenter denunciauit, dicens: Quisquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd post beatitudines Dominus testimoniis ac promissionibus Petro propter homines datis, comminatus est, dicens: Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò Apostolus afflictiones illas Christi quæ adhuc deerant, pro corpore ipsius, quod est Ecclesia, adimplens, & in Christo loquens cõtestatur, quęnam illa sint, quorum potissimùm gratia quis regno cęlorũ nõ potiatur, & mortis condemnationi subiicitur, aliquando quidem definitè, dicens, quòd qui talia faciunt, digni sint morte. Quare verò non dixit, qui ista faciunt, sed, qui talia faciunt regnum cælorum non possidebunt? Et iterùm generaliùs, quoniam iniusti regnum Dei non possidebunt. Et alibi similiter. Ipse verò Dominus noster Iesus Christus in Euangelio Lucę ità definiuit, dicens: Nemo manu ad aratrum posita, & retrò posteà auersus, aptus est ad regnum Dei. Est autem hîc necessariò obseruãdum, quòd non de multis peccatis, sed de vno est horrendum adeò & ineuitabile iudicium, idque ex concessis ac licitis, & si moram duntaxat, cámque modicam obediẽtię illi quis, quæ absque vllo prætextu, velocissimè & sine suspẽsione Domino præstanda est, iniecerit.

1. Cor. 10. Matt. 12. Luca 12. Matth. 5. Luc. 21. Iac. 2. Ioan. 13. Coloss. 1. Rom. 1. 1. Cor. 6. Gal. 5. Luca 9.

4. ITEM libro secundo de Baptismo, capite nono: Iniquus quidem est quisquis legem non integram seruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatorum transgressus fuerit. In modicę nanque particulæ defectu, totum periclitatur. Quod enim propè factum est, nondùm factum est. Nam quemadmodùm qui propè mortuus est, non est mortuus, sed adhuc viuit: & qui propè vixisset, non viuit, sed mortuus est: & qui ferè ingressus est, nõ est ingressus, vt porè quinq; illę virgines: ità & qui propè seruauit legem, non seruauit legem, sed est iniquus ac transgressor legis. Quapropter & necessa- In modicæ particulæ defectu totum periclitatur. Matth. 25.

tium

tium est de inlquis, etiamsi germani ac synceri videantur, Apostolo credere dicenti, aliquando quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut rapior, cum huiusmodi ne cibum quidem sumite: (obiter autem hic notandum est, quòd non eum sátùm, qui in his omnibus culpabilis est, à communi Christianorum côuictu abarcet, sed & eum, qui vel in vno tantùm istorum reprehensibilis est, cùm non dicit, cum isto, sed, cum huiusmodi) aliquãdo verò, Mortificate membra vestra quæ sunt super terrã, fornicationem, immunditiam, affectionem, côcupiscentiam prauam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, propter quæ venit ira Dei (& generaliùs adiungens) super filios, inquit, immorigeros: nè sitis ergò consortes ipsorum.

1 Cor. 5.

Coloss. 3.

5. MATTHÆI septimo capite: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnú cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me qui operamini iniquitaté. Et post pauca: Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stolto qui ædificauit domum suã super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigesimoquinto: Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus: quę accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erãt fatuæ, & quinque prudentes. sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Et paucis interiectis: Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. At illa respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

7. LVCÆ duodecimo capite: Ille autem seruus qui cognouit voluntaté domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, plagis vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eiicerentur. dilexerunt enim gloriam hominú magis, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum.

10. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Et paulò pòst: Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dæmones credũt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniã fides sine operibus ociosa est?

11. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Ipsam fidem non facit vtilem nisi charitas: sine charitate, &c. vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimoquinto.

12. ET tractatu decimo in primam epistolam Ioãnis: Multi dicunt, Credo, sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicéte Paulo Apostolo, Et fides quæ per dilectionem operatur. Et post pauca: Hoc est credere, quòd Iesus Christus est, quomodò credunt Christiani, qui nô solùm nomine Christiani sunt, sed factis & vita: non quomodò credunt dæmones: Nam & dæmones credunt & contremiscunt: sic dixit scriptura. Quid potuerunt dæmones plus credere, quàm vt dicerent, Scimus qui sis, Tu es filius Dei? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cùm Dominus quæreret, quis esset, quem illũ dicerent homines. Et infrà: Aliud est ergò confiteri Christum vt teneas Christum, aliud confiteri Christum vt repellas à te Christum. Ergò videtis, quia quomodò hîc dicit, Qui credit, propria quædam fides est, non quomodò cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorũ dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exemplum proposui, nè gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergò quid est credere in Christum, quid credere quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed quid est credere illud? Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei coniunxit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem nô credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum, adhuc ne dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christo, sed odit Christum, habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: nam & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Hierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es.

Gal. 5.

Iac. 2.

Matth. 16.

1. Ioan. 5.

Fides cum dilectione Christiani, sine hac, dæmonis est.

Gal. 5.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto: Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt auté quisquam Deum diligat, qui in Deum nô credit, fieri nullatenùs potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem cæteráque bona opera cuiquã prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem ità vt montes transferã, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meú vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Fides sine charitate esse potest, non contrà.

1. Cor. 13.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem

fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.

15. Ad Galatas quinto cap. Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia. quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nõ conſequentur.

16. Ad Epheſios quinto capite: Hoc enim ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus (quod eſt idolorũ ſeruitus) non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentię. Nolite ergò effici participes eorum.

17. Apocalypsis vigeſimoprimo capite: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.

XX.

De fructu iuſtificationis, hoc eſt, de merito bonorum operum, déque ipſius meriti ratione.

A. Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiã perpetuò cõſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponẽda ſunt Apoſtoli verba:[a] *Abũdate in omni opere bono, ſciẽtes quòd labor veſter non eſt inanis in domino:*[b] *Nõ enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis, quã oſtendiſtis in nomine ipſius.* Et,[c] *Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnã habet remunerationem.* Atque ideò benè operantibus vſque in finẽ, & in Deo ſperantibus, proponenda eſt vita æterna, & tãquàm gratia filiis Dei per Chriſtũ Ieſum miſericorditer promiſſa, & tãquàm merces[d] ex ipſius Dei promiſſione, bonis ipſorũ operibus & meritis fideliter reddenda. Hęc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quã poſt ſuũ certamen & curſum repoſitã ſibi eſſe aiebat[e] Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendã: non ſolùm autẽ ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduẽtũ eius. Cùm enim ille ipſe Chriſtus Ieſus tanquàm caput in mẽbra, & tãquã vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutẽ influat: quæ virtus bona eorũ[f] opera ſemper antecedit, comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent: nihil ipſis iuſtificatis ampliùs deeſſe credendũ eſt, quo minùs plenè illis quidẽ operibus quę[g] in Deo ſunt facta, diuinę legi pro huius vitę ſtatu ſatisfeciſſe,[h] & vitã æternã ſuo etiam tẽpore, ſi tamẽ in gratia deceſſerint, cõſequendã, verè promeruiſſe cẽſeantur, cùm Chriſtus Saluator noſter dicat:[i] *Si quis biberit ex aqua quã ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitã æternam.* Ità neque propria noſtra iuſtitia, tanquã ex nobis propria, ſtatuitur, neq, ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eã nobis inhærẽte iuſtificamur, illa eadẽ Dei eſt, quę à Deo nobis infũditur per Chriſti meritũ.

B. Neque verò illud omittendũ eſt, quòd licèt bonis operibus in ſacris literis vſqueadeò tribuatur, vt etiã qui[k] vni ex minimis ſuis potum aquę frigidę dederit, promittat Chriſtus eũ non eſſe ſua mercede cariturum: & Apoſtolus[l] teſtetur, id quod in pręſenti eſt momentaneũ & leue tribulationis noſtrę, ſupra modũ in ſublimitate æternum gloriæ põdus operari in nobis: abſit tamẽ vt Chriſtianus homo in ſeipſo[m] vel cõfidat, vel glorietur, & nõ in[n] Domino, cuius tãta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorũ velit eſſe merita[o], q́ ſunt ipſius dona. Et quia[p] in multis

Cap. 16. ſeſſ. 6.

a 1. Cor. 15.
b Heb. 6. b
c Heb. 10. g
d Aug. de grat. & lib. arbit. cap. 8. 9. Epiſt. 105. & 50. lib. 1. cont. aduerſ. leg. & proph. cap. 16. de morib. Eccl. cath. c. 25. de corr. & grat. c. 13. ſer. 56. ex diuerſ. Cypr. de oper. & eleem. Epiſ. 56. 60. Chryſ. hom. 42. in Gen. hom. 58. in 2. ad Cor. Greg. homil. 17. in Euang.
e 2. Tim. 4. b Aug. hom. 14. ex 50. in pſal. 83. tract. 3. in Ioan. Theoph. & Oecumen. in c. 4. epiſt. 2. ad Tim.
f Con. 2. Araui. can. 18. Aug. de corr. & gratia. cap. 13. de grat. & lib. arb. cap. 6. ſer. 15. de verb. Apoſt. Fulg. lib. 1. ad Mon. cap. 11. 12.
g Ioan. 3. c
h Aug. ſent. 313. Proſp.
i Ioan. 4. b
k Matth. 10. d
l 2. Cor. 4. d
m Aug. de præd. ſanc. cap. 5. de grat. & lib. arb. cap. 6.
n 1. Cor. 1. d 2. Cor. 10. d
o Celeſt. 1. epiſtol. 1. cap. 12. Aug. in ench. cap. 107. epiſt. 105. de grat. & lib. arbit. c. 6. Lib. de Eccl. dogmat. ca. 12.
p Iac. 3. a

multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiam si nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique a Deo, qui vt scriptum est,[c] *reddet vnicuique secundùm opera sua.* [illegible] Rom. 2. Matth. 16.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite, vt in textu.

2. AD Hebræos sexto capite: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

3. ET capite decimo, vt in textu.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissime dicit scriptura. Quoniam Deus reddet vnicuique secundùm opera eius: (Matth. 16. Rom. 2. Apoc. 22.) quomodò gratia est vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente, Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm meritum. (Rom. 4.) Et infrà: Ista quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra: quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere: (Bona etiam opera nostra ad Dei gratiam referenda.) propter illud quod ait Dominus Iesus, Sine me nihil potestis facere. (Ioan. 15.) Et in fine: Itaque charissimi, vita bona nostra nihil aliud est quàm Dei gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: (Et vita etiam æterna quæ bonæ vitæ redditur.) ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia est, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundùm opera eius. (Apoc. 22. Psalm. 102.)

5. ET capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quis ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, (Bona opera [illegible] operatur [illegible] eus. Philip. 2.) ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia, quia eius miseratione bona operamur, quibus corona reddetur.

6. ITEM epistola centesimaquinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. (Psal. 102.) Non itaque frustrà Deo cantatur, Et misericordia eius præueniet me: (Psal. 58.) Et, Misericordia eius subsequetur me. (Psalm. 22.) Vndè & ipsa vita æterna quæ vsque in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, (Vita æterna & [illegible] & gratia.) nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vitam autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, [illegible] apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in (Rom. 6.) Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate, quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quæstionis huius aliquantulum dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset: Stipendium peccati mors: quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ità merito iustitiæ tanquam stipendium vita æterna. Aut si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. (Abac. 2.) Vndè etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquàm porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus rursùs elationem quæ vsque adeò magis tentat irrepere, vt & sibi propter (2. Cor. 12.) ipsam dicat datum angelum Sathanæ, a quo colaphizaretur, nè verticem præsumptionis erigeret. Aduersùs hanc ergò elationis pestem vigilantissimè militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deindè nè iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitauit esse peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium iustitiæ vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita æterna. Et hæc nè præter mediatorem aliqua alia via quæreretur, adiecit, In Christo Iesu Domino nostro.

7. EPISTOLA item quinquagesimasecunda ad Macedonium: His virtutibus (quarum scilicet, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, & iustitiæ) diuinitùs impartitis, & bona vita nùc agitur, & posteà præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hic enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hic in opere, ibi in mercede: hic in officio, ibi in fine.

8. IDEM libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimosexto: Perparùm est quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum indè meritum comparatur.

9. LIBRO item de moribus Ecclesiæ catholicæ, capite vigesimoquinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim (Vita æterna præmium.) æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequàm mereamur accipere.

10. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Itaque ibi Dei misericordia necessaria est, qua fit beatus, cui non imputauit Dominus (Psalm. 31.) peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis

iusto iudicio etiã ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiã: manifestatur in his in quibus inuenti fuerint bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri, ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Nõ sic est nunc, quando non solum nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominẽ vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur, & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Verùm tamen quia & ipsa vita æterna, quam certũ est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia nõ operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitẽdum est idcò gratiam vitam æternã vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in Euangelio legitur, Gratiam pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia.

Iac. [illegible]

Vita æterna gratia & [illegible] operibus tamẽ vt debitum redditur.

Ioan. 1.

11. Item sermone quinquagesimosexto, ex diuersis à Vlimerio adiectis: Beata vita merces bonorum est: bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

12. Cyprianus de opere & eleemosynis: Quæ illa erit fratres charissimi, operãtium gloria, quàm grandis & summa lætitia: cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit; æternitatẽ nobis immortalitatẽmque largiri, ad quã nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligãtur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indesinentiũ operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grãde credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximũ, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorẽ. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus: & qui seculo & mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla seculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis inuenerit: nusquàm Dominus meritis nostris ad præmiũ deerit: in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

Operibus & meritis nostris præmia promissa tribuet Deus.

Salutaris operationis præconia.

Operatio bona Dei munus.

[illegible] in pace [illegible] bus candida, in persecutione, purpurea.

13. Idem epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Armemus dexteram gladio spiritali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & Eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, postea à Domino sumptura præmia cælestium coronarum. O dies ille qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cùm cœperit populũ suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorũ merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis verò mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti, vt Deum videas: honorari, vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Et infrà: Hæc fratres dilectissimi hæreant [illegible] dibus vestris. hæc sit armorum vestrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus voluere iniquorũ supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus comminetur ad pœnam, quid contrà confitẽtibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis superuenerit persecutionibus dies, miles Christi, præceptis eius & monitis eruditus, non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam.

Lib. 4. epist. 6.

Merces [illegible] & deuotionis.

14. Et epistola sexagesima ad Episcopos Numidas: Cùm Dominus in Euangelio suo dicat, Infirmus fui, & visitâstis me: quanto nunc quoquè cũ maiore operis nostri mercede dicturus est: Captiuus fui, & redemistis me? Et cùm denuò dicat, in carcere fui, & venistis ad me: quanto plus est, cùm cœperit dicere, In carcere captiuitatis fui, & clausus, & vinctus apud Barbaros iacui: & de carcere illo seruitutis liberâstis me, cùm iudicij dies venerit præmium de Domino recepturi?

Lib. [illegible] epist. 8. Math. 25.

15. Chrysostomus homilia quadragesimasecũda in Genesim: Si voluerimus superna frui gratia, imitemur patriarcham Abraham, & nè enectemur ad obeundam virtutem: sed quotidiè illam exerceamus vt oculum illum qui sopiri nescit, cõciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui scit arcana mentis nostræ, cùm viderit sanam mentem nostram, & nos conari & eniti ad virtutis agones, statim & nutu suo nos adiuuat, simul & labores nostros alleuians, & infirmitatem nostræ naturæ cõfirmans, vberésque retributiones suppeditans. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquã quis tale quid inueniet: sed subsistit adornator & magister, itáque spectator tantùm certantiũ vt cæteri, neque in vlla re potest adiuuare, sed expectat vt fiat victoria. Dominus autem noster nõ sic, sed simul nobiscum certat, & manũ porrigit, & simul adiuuat, & quasi vndequaquè aduersarium nostrũ nobis tradit, & omnia facit satagens vt in certamine duremus, & vincamus, quò nobis immarcessibilem imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo. Iam in medijs illis Olympicis certaminibus corona post victoriã nihil aliud est, quàm folia lauri, quàm applausus & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia vespera ingruente marcescunt & pereũt: at corona quæ pro virtute & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc seculo nobiscum dissoluitur, sed perpetua est, immortalis, extendens [illegible] omnia secula. Et labor quidem est parui temp[illegible]s, mer[illegible] autẽ laborum, finem no[illegible] habet, ne[illegible] edit temporis, neq[illegible] m[illegible] tescit.

Deus in certamine nos [illegible] podes largitur.

[illegible]

16. Et hom[illegible] qu[illegible]dragesimat[illegible] m epistolã ad Corintl[illegible]os. Petm[illegible] gnum om[illegible] [illegible]st, [illegible]

f[illegible]o

secundo prosperóque rerum statu, & misericordiam exercere, & virtuti esse deditum: verùm longè tamen maius illud, aduersitatum afflictionibus, ab opere isto pulcherrimo non deturbari, ac is est qui propter Deum hæc maximè facit. Vtrunque igitur, siue periclitemur fratres, siue quicquid patiamur, ardentiores reddamur ad virtutis studium. Neque est enim hoc retributionis nostrę tempus.
Corona hic non petenda.
Quare hic coronas non petamus, nè si aduenerit ipsum coronationis tēpus, imminuerimus nobis præmia. Nam quemadmodū artificibus accidere videmus, qui quidem si ipsi se alant & operentur, maiorem accipiunt mercedem: sin verò apud conductores ipsos victitant, non parùm illis à mercede sua detrahitur: ità & cum sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpessus, integram habet mercedem, & plenissimam retributionem, non bonorum tātùm quæ fecerit gratia, sed malorum etiam quæ tulerit. Qui autē neque hîc, & felicitate fruitus est, tam splendidā isthic coronam non est consecuturus. Ea propter hoc in seculo retributionē non quæramus, sed tum gaudeamus potissimùm, si rectè viuentes mali, affligamur. Quoniam quidē non propter bona tantùm opera, verùm & afflictiones, mercedem nobis isthic Deus retribuet. Vt autem quod loquor fiat clarius, age constituamus diuites duos, misericordes illos & largientes pauperibus. Deinde verò alter quidem in diuitiis permaneat, & omni felicitate fruatur: alter verò in paupertatē incidat, morbos & calamitates, qui tamen gratias agat Domino. Iam illi si isthuc peruenerint, vter, putatis, maiorem accepturus est coronam? An non manifestum, eum assecuturum, qui æger, calamitosus, benè faciens, malè patiens, nihil hic erat humani passus? Et quidem istud planè indubitatum. Ille enim verè virilis, adamantinus, & beneuolus erat Dei seruus.
Et propter bona opera, & propter afflictiones mercedem Deus retribuet.
Corona alia alia maior.
17. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Notandum quod subditur: Dignus est operarius mercede sua. Quia iam de mercede operis, sunt ipsa alimenta sustentationis, vt hîc merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est, quòd vni nostro operi duæ mercedes debentur: vna in via, altera in patria: vna quæ nos in labore sustentat, alia quæ nos in resurrectione remuneratur. Merces itaque quæ in præsenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentē mercedē robustiùs tendatur. Verus ergò quisque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat: sed ideò mercedem recipere, vt prædicare subsistat. Quisquis nāque ideò prædicat, vt hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubiò mercede se priuat. Quisquis verò vel ea quę dicit ideò placere hominibus appetit, vt dum placet quod dicitur, per eadem dicta nō ipse, sed Dominus ametur: vel idcircò terrena stipendia in prędicatione consequitur, nè à prædicationis voce per indigentiam lassetur: huic proculdubiò ad recipiendam mercedem nil obstat in patria, quia sumptus sumpsit in via.
Lucæ 10.
Merces duplex debetur vni nostro operi.
18. POSTERIORIS ad Timotheum quarto capite: Bonum certamē certaui, cursum consummaui, fidē seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.
19. AVGVSTINVS homilia decimaquarta, libri quinquaginta homiliarū: Audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni suæ appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem, Bonum, inquit, certamē certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De cætero superest mihi corona iustitię, quā reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nō solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligūt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergò. Quid reddet? Reddet ergò iustus iudex. Nō enim opere inspecto potest negare mercedē qui opus inspicit. Bonū certamen certaui, opus est. Cursum consūmaui, opus est. Fidē seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitię, merces est, sed in mercede tu nihil agis, in opere nō sol' agis. Corona tibi est ab ipso, opus autē abs te, sed nō nisi ipso adiuuāte.
2.Tim.4.
In opere non solùm, mercede nihil agimus.
20. ET in psalmum octogesimumtertium: Audi illum (Paulum intelligit) iam exigētem veritatem. Primò ergò, inquit, misericordiā consecutus sum, qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus: sed gratia Dei sum id quod sum. Posteà dicit cùm passioni propinquaret, Bonum agonē certaui, cursum cōsummaui, fidem seruaui, superest mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgētiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentię, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Eccè videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Cōsecutus est misericordiam, exigēs veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiēdo sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentē: Nam priùs fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autē qui pręrogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem, Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ?
1.Tim.1.
1.Cor.15.
2.Tim.4.
Deus indulgentiæ donator, coronæ debitor.
Rom.11.
Debitorem se fecit Deus non accipiendo sed promittendo.
1.Tim.1.
Psal.83.
1.Cor.15.
2.Tim.4.
21. IOAN. tractatu tertio in Euangelium Ioānis: Audi Paulum Apostolum cōfitentem gratiam, & posteà debitum expetentem. Confessio gratiæ quę est in Paulo? Qui priùs fui blasphemus, & persecutor & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitātem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiā. Ego enim inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certaui, cursum cōsummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitię. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia, Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex. Vt antè susciperet gratiam, misericordē patrem opus habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum. Qui non damnauit impium, damnabit fidelem?
1.Tim.1.
2.Tim.4.

cui non donauit, quod donauit tibi. Si autẽ & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis: Núquid quæso ait aliud, nisi vt qui gloriatur in Domino glorietur? Nihil autem huic sensui iam contrarium est, quàm de suis meritis sic quenquam gloriari, tanquã ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit à malis: non quæ cõmunis est & bonis & malis. Sit ergò gratia naturæ attributa, qua sumus animantia rationabilia, discernimúrque à pecoribus: sit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri, vel ingeniosi discernuntur à tardis, ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille quem coërcebat Apostolus aduersùs pecus inflabat, nec aduersùs hominem alterũ, de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo, sed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, sibi nõ Deo tribuens, inflabatur, quãdo audire meruit, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?

Gloriandum minimè de operibus nostris, nunquam illa à nobis sunt.

4. Et de gratia & libero arbitrio, capite sexto: His & talibus testimoniis diuinis probatur gratia Dei non secundùm merita nostra dari, quãdoquidem non solùm nullis bonis, verumetiam multis meritis malis præcedentibus vidémus datam: & quotidiè dari videmus. Sed planè cũ data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, cadit homo non erectus sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter quando cœperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me: dicendo, nè derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se.

Post gratiam incipiunt esse merita nostra.

Ea subtracta, ruimus.

Psalm. 26.

5. Prioris ad Corinthios primo cap. Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ nõ sunt, vt ea quę sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autẽ vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiẽtia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

6. Posterioris ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

7. Cælestinus primus, epistola prima ad Episcopos Galliæ, canone duodecimo: Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, vt nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est æterna prœmia sit donaturus: agit quippe in nobis, vt quod vult & volumus & agamus. Nec ociosa in nobis esse patitur quæ exercenda, nõ negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei.

Deus mira bonitate nostra vult esse merita, quæ sua sunt dona.

8. Augustinus capit. 107. Enchiridij ad Laurentium: Intelligendum est etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

9. Et epistola 105. ad Sixtum presbyterũ: Quod est ergò meritum hominis ante gratiã, quo merito percipiat gratiã, cùm omne meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia, & cũ Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quã munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiã consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, In miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me. Et misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiã, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis nõ datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur.

Meritum nostrum non nisi gratia facit. Merita nostra Deus coronans, sua munera coronat.

10. Item de gratia & libero arbitrio, cap. 6. Cũ dicunt Pelagiani hanc esse solam, non secundùm merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam verò quæ datur in finẽ, id est, æternam vitam meritis nostris præcedentibus reddi: Respondendum est eis: Si enim merita nostra sic intelligerent, vt etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, nõ esset reprobanda ista sententia: quoniã verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsùs rectissimè respondet Apostolus, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsùs talia cogitanti verissimè dicitur: Dona sua coronat Deus, nõ merita tua, si tibi à teipso, non ab illo sũt merita tua: Hæc enim si talia sunt, mala sunt: quæ mala sunt, non coronat Deus: si autem bona sunt, Dei dona sunt. Quia sicut dicit Apostolus Iacobus, Omne datum optimum, & omne donũ perfectum desursùm est, descendens à patre luminũ. Vndè dicit & Ioannes præcursor Domini nostri. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo: vtiquè de cælo, vndè etiam venit spiritus sanctus, quando Iesus ascendit in altũ, captiuauit captiuitatẽ, dedit dona hominibus.

Merita nostra etiam Dei dona.

Pelagianus error.

1. Cor. 4.

Iac. 1.

Ioan. 3.

11. Liber de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimo secundo: Tãta est erga omnes homines, &c. vt paulò antè Cælestinus testimonio septimo.

12. Iacobi tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13. Prioris ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

14. Matthæi decimosexto capite. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cũ angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundũ opera eius.

15. Ad Romanos 2. cap. Secundùm autem duritiã tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi irã, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundũ opera eius. Iis quidẽ qui secundũ patientiã boni operis, gloriam & honorẽ & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

16. Psalmo 61. Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

FINIS APPENDICIS.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆ IN HOC OPERE SPARSIM EXPLICANTVR.

PRO-

6. b Nin

I. CORINTH.

II. CORINTH.

GALAT.

EPHES.

PHILIPPENS.

AD COLOSSENSES.

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM D. PETRI CANISII,

SCRIPTVRAE TESTIMONIIS ET PATRVM sententiis illustratum, rerum ac sententiarum INDEX.

A

abstinentia

quale

chrismatis

communione

desperandum

ab

excom-

H

hostia

sapientio

MMm ij

in missa

obediendum

B. Petri

Præ-

Vn-

FINIS TABULÆ.